

બહુ જ એછા સંબંધ રાખે છે. મોટા કર્યાઓમાં મહિલા પુસ્તકાલયો છે, ત્યાં થોડી સ્ત્રીઓ ભાગ લે છે, પણ ગામડાઓમાં તો નામની જ સ્ત્રીઓ ભાગ લે છે. સખખ સ્ત્રીઓ માટે એકાદ બે દિવસ ઇલાહીદા રાખી મોટી ઉમરની સ્ત્રીઓને પ્રૌદશિકલક્ષ્મી ચરૂઆત કરી વાચનનો શોખ લગાડવો જોઈએ. આ કામ શાળા ખાતાએ કરવું કે પુસ્તકાલય ખાતાએ કરવું તે મદદરતો પ્રશ્ન નથી; પણ આવા અખતરા પુસ્તકાલયના મકાનમાં જ થવા યોગ્ય લાગે છે.

સ્ત્રીઓ સાથે કુદરતી રીતે જ નાનાં બાળકો આવવાનાં. એટલે બાળવિભાગ પણ સુંદર રીતે ખીલવી ચકારો. વિદ્યાયત્નમાં વુઠ સાહેબે હાલ જે પ્રવૃત્તિ દાખલ કરવા જે સૂચન કર્યું છે તે આજ પ્રકારનું છે, જેમાં સ્ત્રીઓ અને બાળકોનો સંબંધ હોય છે. સ્ત્રીઓને એવી કેળવણી આપવી કે તેઓ પોતાનાં બાળકોને શાસ્ત્રીય રીતે ઉછેરતાં થીયે. અને છોકરાઓ એવી રીતે પ્રવૃત્તિ કરે કે તેઓ કેળવણીના જ પંથે વિકસે. આ બધી તત્ત્વોજ શાળા ખાતા તરફથી ચાલુ છે, અને આ બદલનું મુખ્ય સ્થાન પુસ્તકાલય જ મણવામાં આવેલું છે.

દરેક પુસ્તકાલયે મોટા ઇસમો માટે જ પુસ્તકો પસંદ ન કરતાં પુરુષો, સ્ત્રીઓ, બાળકો, વિદ્વાન અને સામાન્ય વગેરે દરેક કોટીના ઇસમો માટે પસંદ કરવાં જોઈએ. આમાં બાળકો કેટલીક વખત બૂલી જ જવાય છે. તો તેમ થવું ન જોઈએ. બાળકો ભવિષ્યના નાગરિકો છે. તેમને નાનપણથી જ વાંચવાનો શોખ લગાડવામાં આવશે તો તેઓ આગળ જતાં બહુ ઉપયોગી નાગરિકો થશે. સદ્ભાવે, હાલ બાળસાહિત્યની વૃદ્ધિ ધણી થઈ છે. સખખ દરેક પુસ્તકાલયે આ માટે પોતાના બજેટમાં નિદાન ૨૬ ટકા જેટલી રકમ રાખવા ભલામણ છે.

પ્રૌદશિકલક્ષ્મી પ્રવૃત્તિને અહીંયાં સારો વેગ મળેલો હોય આ દિશામાં ઠીક કામ થયું છે. પુસ્તકાલયમાં જ આ કામ ચાલુ રહે તો લોકોને વિશેષ ફાયદો થવાનો સંભવ છે.

પુસ્તકાલયોએ આવી અનેક પ્રવૃત્તિઓ કરવાની જરૂર છે. કાર્યવાહકો પ્રજામાંથી મેળવવાના છે અને લોકોએ પણ આ કામ પોતાનું જ છે એમ સમજી વખત અનુસાર ફાળો આપવો જોઈએ. ગામમાં ભણેલી સ્ત્રીઓ અઠવાડિયામાં વારંવારની ઓપ્રોદશિકલક્ષ્મી કામ આપે, કોઈ બાળઉછેરનું જ્ઞાન આપે. પુરુષોમાં પણ આવી જ રીતે વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ ઉપાડનારા મળે તો કોઈ એક ઇસમ ઉપર ભાર ન પડતાં આ પ્રવૃત્તિનું કામ વધુ સંગીન બનતું ગય.

પુસ્તકાલયોમાં કરકસર માટે મારે એક સૂચના કરવાની છે. ગામમાં એકાદ વાચક માટે પુસ્તકાલયે પુસ્તકો અગર પેપર મંગાવવાનું રાખવું નહિ. ગામમાં એક જ અંગ્રેજી ભણેલો હોય તેના માટે અંગ્રેજી પેપર મંગાવવાની જરૂર નથી. એક જ જાતનાં અનેક વર્તમાનપત્રો મંગાવવાની જરૂર નથી. પુસ્તકોમાં પણ જમે તેવા પ્રકારનું સાહિત્ય પસંદ ન કરતાં કાલ્પની રચનાના પુસ્તકો પસંદ કરવાનું રાખવું.

પુસ્તકાલયો એ લોકહિતની સંસ્થાઓ છે. કાર્યવાહકોએ બહુ જ પ્રમાણિકપણે કામ કરવાની જરૂર છે. અપ્રમાણિકતાના પણ કેટલાક દાખલાઓ છે. તે જો કે થોડા છે, પણ તે એજ લગાડનારા કહેવાય. સખખ આ પ્રવૃત્તિમાં કામ કરતા દરેક બાઈએને વિનંતિ છે કે તેમણે નિખાલસ, પ્રમાણિક અને કર્તવ્યશીલ થવું.

પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક રા. રા. ઉમેશભાઈ સાહેબને કાયમ કરેલા બાંધી આનંદ યાય છે, અને તેમને તે બદલ હું મુબારકબાદી આપું છું.

પુસ્તકાલય સંબંધે ઘણું કહેવા જેવું અને કરવા જેવું છે, પણ જેમ જેમ આપણે કરતા જઈશું તેમ તેમ કહેવું ઠીક પડશે. અને આપણને તેના ઉપાયો પણ વખત જતાં સૂઝશે. એટલે આપને વધારે વખત રાહ ન જોવડાવતાં માફ ભાવણ પૂરું કરું છું. આપે બધાએ ધ્યાન દઇને માફ ભાવણ સંબંધે છે તે બદલ આપનો આભાર માનું છું.

બાદ મહાલ મંડળના મંત્રીએ નિવેદન રજૂ કર્યું હતું.

ત્યાર પછી આ પરિષદ અંગે ખાસ ગોઠવવામાં આવેલ પ્રદર્શનની ઉદ્ઘાટનવિધિ તેમજ પુસ્તકાલય માટે ખાસ સુકરર કરવામાં આવેલા ઓરડાનો ઉદ્ઘાટનવિધિ શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલે તેમજ કરજીનગરવાળા શ્રી. અંબાલાલ પટેલે કરી હતી.

પ્રદર્શનમાં બાળકોનીચરોના તેમજ રંગોળીના સુંદર નમૂનાઓ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. તેમાં પણ બાળકોનું માટીકામ ખાસ આકર્ષક હતું. આ બધા પાછળ ત્યાંના શિક્ષક શ્રી. મણિભાઈ પટેલની મહેનત ખાસ દીરડી આવતી હતી, અને એક સારા શિક્ષકથી ગામને કેટલો ફાયદો થઈ શકે તેનો સરસ પુરાવો મળતો હતો.

ત્યાર બાદ ઠરાવોનું કામ હાથ ધરવામાં આવતાં નીચેના ઠરાવો પસાર થયા હતા:—

પસાર થયેલા ઠરાવો

ઠરાવ ૧—શ્રીમંત પ્રતાપસિંહ મહાશય સાહેબના આ મહાલમાં યનાર શુભાગમન પ્રસંગે આ મહાલ મંડળ તેઓશ્રીનું દીર્ઘાયુ ઇચ્છે છે. —પ્રમુખસ્થાનેથી.

ઠરાવ ૨—કડી ચંદોરના વતની અને વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના કાર્યવાહક મે. શ. રા. મોતીલાલ છાયાલાલ દેસાઈ સા. ની લોકજ્ઞ પ્રધાનતરીકે થયેલી નિમજૂકામટે આ પરિષદ તેઓશ્રીને અભિનંદન પાઠવે છે.

[દ. મૂ. : જયંતિલાલ ન. ભટ્ટ-કાંસવા. અ. આ. : રાંકરલાલ કે.-ભાદડી]

ઠરાવ ૩ - કડી મહાલ પુસ્તકાલય પરિષદનાં આ અગ્રાક મળેલાં ત્રણ અધિવેશનના પ્રમુખપદે રહી, શ્રીયુત સુનીલાલ મગનલાલ દેસાઈ સાહેબે આ મહાલની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ અંગે જે સેવાઓ આપી છે તે બદલ આ પરિષદ તેઓશ્રીનો આભાર માની, તેઓશ્રીને દીર્ઘાયુ ઇચ્છે છે.

[દ. મૂ. : કેશવલાલ ના. બારોટ-હેડિસબા. અ. આ. : લક્ષ્મીશંકર લ. દવે-મોકાસણ]

ઠરાવ ૪—મે. શ. રા. ઉમેદભાઈ મોતીભાઈ પટેલ પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ બચવ-સ્થાપક સાહેબની કામગીરી કદર કરી તેમને આ હોદ્દાએ નામદાર સરકાર કાયમ કર્યો છે તે બદલ આ પરિષદ તેઓશ્રીને અભિનંદન આપે છે. અને તેઓ અત્યાર સુધી જે નિખાલસતાથી કામ કરે છે તે રીતે કરશે તેવી આશા છે.

[દ. મૂ. : વિજયશંકર જે. ત્રિવેદી ઠડી ચંપાલા. અ. આ. : નાનાલાલ કા. રાવલ]

ઠરાવ ૫—આ પરિષદ માને છે કે દરમાસે નૂથમંડળની સભા ધરવી એટલું કામ હોવું નથી. એટલે ત્રણ માસે ધરવાતું ધોરણ જ બરાબર છે. તે માટે ઘટિત થવા યોગ્ય તબવીજ કરવી. [દ. મૂ. : નર્મદાશંકર દા. દવે-લકોર અ. આ. રમણલાલ બા. જોશી-ભટ્ટસલપુર]

ઠરાવ ૬—આ સભા માને છે કે, નૂથ મંડળના મંત્રીઓને મહેનતાણું આપવું જ જોઈએ. બધાં નૂથ મંડળો સરખી લાયકાતનાં હોવાં નથી. તેથી બજેટ, નૂથમાં આવેલાં પુસ્તકાલયો અને બજેટની રકમ ઉપર વિચાર કરી દરેક નૂથમંડળના મંત્રીઓને વાર્ષિક મહેનતાણું મંજૂર થાય એવી ખાતાના વડાને સલામત કરવામાં આવે છે.

[દ. મૂ. : કાંતિલાલ એ. શાહ-હુણાસણ અ. આ. : માધવલાલ ર. પટેલ-સેદરડી]

કરાર ૭—પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ તરફથી જે પુસ્તકો આવે છે તે દરેક પુસ્તકાલય-વાર આવે છે. આથી ઘણી અડચણો પડે છે. દૂર પક્ષનાં ગામોને કેમરૂં ભરવું પડે છે. આવી ઘણી ઘણી અડચણો પડતી હોવાથી નીચેનાં નૂથ કરાવ્યા પ્રમાણે પુસ્તકો મોકલવા દાખલો રહેવા તેમ જ નૂથમંડળનાં પુસ્તકાલયોને જે પુસ્તકો મોકલવાનાં હોય તે એકજ વખતે મોકલી ખર્ચના બચાવ કરવા કરાવનામાં આવે છે:—

(૧). કડી નૂથ:—(૧) કડી સેન્ટર, (૨) વાલજ સેન્ટર, (૩) ખોરજના ડોહ સેન્ટર, (૪) થોળ સેન્ટર, (૫) અગાલ સેન્ટર, (૬) ડરણ સેન્ટર, (૭) કલ્યાણપુરા સેન્ટર, (૮) કંડ સેન્ટર, (૯) ચારાલ સેન્ટર, (૧૦) જલસલપુર સેન્ટર, (૧૧) મેડા આદરજ સેન્ટર, (૧૨) ખાવડ સેન્ટર, (૧૩) વિડળ સેન્ટર, (૧૪) સરજ સેન્ટર. (૨). ડાંગરવા નૂથ:—(૧) ડાંગરવા સેન્ટર, (૨) રાજપુર સેન્ટર, (૩) વડુ સેન્ટર, (૪) નંદસણ સેન્ટર. (૩). જુલાસણ નૂથ:—જુલાસણ સેન્ટર. (૪). દેઉસણ નૂથ:—દેઉસણ સેન્ટર.

[દ. મુ. : સોમાલાલ જી. પટેલ ઇડરાડ અ. આ. : વિદુતલાલ લા. બારોડ-ધરાણા]

કરાર ૮—કડી ગણેલાં બાળકોમાં વાચનના ખૂબ પ્રચાર વધારવા સાથે તેમની ચાલીઓ બનાવી પુસ્તકાલયમાં કાયમ રાખવી. અને પુસ્તકો વિશેષ વંચાવ તે બદલ પ્રયત્ન કરવો.

[દ. મુ. : ગિરિભાઈકર સો. ત્રિવેદી કડી મ. શાળાધિકારી

અ. આ. : પુ'ભલાલ આ. પટેલ બોરીસણ સા. પુ. પ્રતિનિધિ]

કરાર ૯—આ પરિષદના વચાણ પ્રમુખ, મે. રા. રા. માલસે સાહેબ આને તબિયત નરમ હોવાથી હાજર રહી શક્યા નથી. પણ ઉત્તમ પ્રકારનું પ્રેરક ભાષણ લખી મોકલી, સેવા બળવી છે તે બદલ તેઓશ્રીને અભિનંદન આપવામાં આવે છે.

[દ. મુ. : નાથાલાલ મ. પટેલ મુખી બોરીસણ]

અ. આ. : કેશવલાલ જે. પટેલ સ્વાગતપ્રમુખ]

કરાર ૧૦—બોરીસણ ગામ તદ્દન નાની વસ્તીનું હોવા છતાં પુસ્તકાલય પરિષદ બરી જે ભાવશીલું સ્વાગત કયું છે અને પરિષદનું કાર્ય સારી રીતે પાર પાડવામાં જે મદદ કરી છે તે બદલ આ ગામને પરિષદ આભાર માને છે.

[દ. મુ. : મહેતાલાલ ર. રવે મંત્રી કડી મ. પુ. મં. અ. આ. : સીતારામ સો. શુકલ]

કરાર ૧૧—પાંચમી પરિષદ કંડ ગામે ભરવા દાનવીર રા. પટેલ અંબાલાલની માગણી આવવાથી સાથે રાખવામાં આવે છે.

[દ. મુ. : અંબાલાલ પટેલ-કંડ અ. આ. : વિદુતલાલ મ. પંચોલી-જુલાસણ]

કરાર ૧૨—સમાજસિદ્ધ બદલનો કરાર સિદ્ધપરિષદમાં મૂકવા જેવો હોવાથી ત્યાં મૂકવો.

સર્વજન મતે મંજૂર

બાદ ઉપસંહારમાં અ. પ્રમુખે જણાવ્યું કે, બજેટમાં કાપકૂપ કરવા સંબંધે જે નિર્દેશ થયો છે તે આજત એવું છે કે, ટકાવારીના કરેલા ધોરણ મુજબ બજેટ બનતાં નહિ હોવાથી તેમજ ઘણાં ગામડાંની માગણી વધવાથી અને ખર્ચવાની રકમમાં ઉત્તરોત્તર ઘટાડો થતો હોવાથી અનિવાર્યપણે બજેટમાં અમારે ફેરફાર કરવો પડે છે. બજેટ ફેરફારમાં આ સિવાય અન્ય કંઈ હેતુ નથી. આગળ ચાલતાં તેમણે બજેટને બિડી ગણેલાં તેમ જ પ્રોડેમાં વાચન-પ્રચાર કરવાની અગત્ય સમજાવી હતી. અને લોકમદદનો પ્રેમ સરળ કરવા માટે બાળકોમાં વાચનપ્રચાર વધુ વેગવાન બનાવવા જણાવી બાળકોના વાલીઓને આ કાર્યમાં સહકાર ફેળવવા જણાવ્યું હતું. છેલ્લે શિક્ષકોની પુસ્તકાલયપદ્ધતિ પરત્વેની કામગીરી માટે સંતોષ માન્યો હતો. બાદ અધિવેશનની પૂર્ણહિતિ યર્ષ હતી.

૧. દુર્ગા—ભા. કર્તા: શ્રી. અયુભાઈ શુક્લ; પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કુંપની કેશવ બાગ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ ૨; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૮+૨૭૦; સચિત્ર ત્રિરંગી આજ્ઞાદનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

બંગાળી નવલકથાકાર શ્રી. ચરમ્યંદ ચટ્ટોપાધ્યાયની 'અરક્ષણીયા' નામની બંગાળ નવલકથાનું આ ભાષાન્તર છે. આમાં ત્રણ નવલકથાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. ગાનદા, નવવિધાન અને હેમાંગિની. એ ત્રણે નવલકથાઓદ્વારા બંગાળી સમાજની ખુબીએ તથા ત્રુટિઓ, ખૂબ ઝીણવટથી ચરહ્યાણુએ વર્ણવી છે. એમનાં વર્ણનો ઝીણવટભરેલાં રસમય અને તદ્દન સામાન્ય નજરે જોઈ શકાય એવાં વ્યવહારુ હોય છે. એમાં વ્યક્તિત્વ તરફ નજર ધણીજ ઝાટી હોય છે. પાત્રાલેખન તરફ અપૂરતીજ દૃષ્ટિ હોય છે. બાકી સમાજરચના અને બંગાળીઓના સંસારનું આબેહૂબ વર્ણન બહુ અસરકારક રીતે કરેલું હોય છે. આ વાર્તા ધણી કરુણ તથા બંગાળી સંસારનું શુદ્ધ સ્વરૂપ ખડું કરે છે.

બીજી વાર્તામાં શૈલેશ્વર ઘોષાલ કલકત્તાની કૉલેજના અધ્યાપકની પત્ની મરણ પામત એક છોકરો હોવા છતાં પરણવા તૈયાર થાય છે. પરંતુ એની પહેલી પત્ની જીવતી હોવાથી તેને બેલાવવા સલાહ આપી. તેણે આવી ધરતું રૂપ ફેરવી નાખ્યું. સુધરેલું તંત્ર બદલી ધાર્મિક વાતાવરણ ઊભું કરવા યત્ન કર્યો અને સાવકા પુત્રને પોતાના તરીકે તેડાવવા ચરઆત કરી. પરંતુ શૈલેશ્વરની બહેનથી એ સહન થયું નહિ અને પોતાના પતિથી ઉપરવટ થઈ ભાષને ઉશ્કેરી ભાભીની વિરુદ્ધ લંબેચોં. આખરે ભાભી પિયરે પોતાના ભાષને ત્યાં જઈ રહી, અને છેક છેલ્લી ધડીએ ન્યારે શૈલેશ જતે પોતાની રહેણી ફેરવી ત્યારે આવી ધર સંભાળી લીધું.

ત્રીજામાં જોડાણીના ભાષની સ્થિતિથી દ્રવિત થઈ તેને માતા તરીકે સ્નેહ કરતાં જોડાણી તથા જોડનો ક્રોધ વહોરી લીધો છતાં સ્વાભાવિક રીતેજ દુઃખિયાની બંદારે ધાવા જતાં પતિનો ક્રોધ પથ વહોરી લીધો અને ન્યારે તેણે કોષ્ટોને પોતાને ઘેર આવવાની મના કરાવી ત્યાં પોતે ધર છોડી ચાલી જવા તૈયાર થઈ અને ત્યારે પતિને માથી માગી કોષ્ટોને છોડરા તરીકે પાળવાનું વચન આપતું પડ્યું અને અંતે જોડનો વિજય થયો. પોતાની સાવકી બહેન કેટલી નિર્દય થઈ શકે છે અને બીજાં કોઈ દયા ખાઈ તેનું દુઃખ ઝાણું કરે તો બહેન તેને કેવી રીતે ઉતારી પાડે છે અને તેને કપકો અપાવે છે તે આ હેમાંગિની અને કાદમ્બિનીનાં પાત્રો તાદૃશ દેખાડે છે. કોષ્ટો પાસે માર મારી વધારેમાં વધારે કામ કરાવી બહેન બનેલી પૂરું સુખે ખાવા પણ દેતાં નથી અને આખરે ભાઈ ભાભીની ઉપરવટ થઈ વિપિન કોષ્ટોને પોતાના છોડરા માફક ધરમાં તેડી લાવે છે. એ રીતે પોતાની અંતી મજ્જમતાથી વિપિન ભાઈભાભીનો ઝર નેવે મૂકે છે.

ત્રણે વાર્તા વાંચવા લાયક અને અંગાળી સંસારનું આબેહૂબ ચિત્ર રજૂ કરનારી છે. વાંચતાં કંટાળો આવતો નથી પરંતુ જલદી પૂરી કરવા હિતેજરો વધે છે. કાગળ, છપાઈ, અધિષ્ઠી, વગેરે સારાં છે. અંગાળ બહાર યતાં આવાં કાષાંતરોથી અંગાળાની સ્થિતિ અન્ય પ્રાંતોમાં અસરકારક રીતે સમજાઈ જાય છે અને એવાં વર્તનથી બચવા પ્રયત્ન કરવા અન્ય પ્રાંતોની પ્રજા પ્રેરાય છે. પુસ્તકાલયો ખરીદે અને પ્રચાર કરે.

૨. જીવનનું ઝેર—લેખક : શ્રી. હરજીવન સોમૈયા; પ્રકાશક : લક્ષ્મીલાલ પુરુષોત્તમ ગાંધી, ભારતી સાહિત્ય સંઘ, પો. બો. નં. ૭૩; અમદાવાદ; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પૈજ; ૫૦૬ ૧૬+૩૫૧; સચિત્ર રંગીન આમ્બાદનવાળું પાકું પૃકું; મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

ભારતી પ્રકાશનનું આ ૮૧ મું પુસ્તક છે. એ રોમના પ્રખ્યાત નિર્દય શહેનશાહ નીરો અને એની એટલી જ કડક માતા એમેપિના સંબંધી માહિતી પૂરી પાડનારી આ એક મૌલિક નવલકથા છે. કેવા સંજોગોમાં અને શા ઉપરથી આ નવલકથા લખાઈ તે પ્રસ્તાવનામાં લેખક જણાવ્યું છે.

રોમનો પ્રખ્યાત બાદશાહ નીરો હત્યારા તથા જીલમી રાજ તરીકે બહુ જાણીતો થયેલો છે. એનું બહુ માન એની માતા એમેપિનાને ધટે છે. માતા પણ એટલી જ કડક હતી. નીરો રાજ થયો ત્યારે સત્તા તો બધી માતા જ મોગવતી અને જે કાંઈ એની સામે થતું તેનું કાંઈ રીતે એ કાસળ કાઢી નાખતી. આખરે નીરોને હાથે એ દેશપાર થઈ, એણે બંડ ઉઠાવ્યું. સૌને ઇજિપ્તથી એને પાછી લાવવી પડી; પરંતુ નીરોએ કરેલી ગાંઠવણ પ્રમાણે એનું વહાણ ફૂટી ગયું. પ્રજાએ અસહ્ય અસાચરોથી કંટાળી બળવો કર્યો. નીરો નાસી ગયો પરંતુ એક યુદ્ધમાં એને પકડી રાજ્યને સોંપી દીધો અને એ પ્રમાણે એનો અંત આવ્યો. આખી વાર્તા કમકમાટી ઉપજાવે એવી છે. મુખ્ય પાત્રો તરફ ધ્રુણા ઉત્પન્ન થાય છે, છતાં પણ એમેપિનાની જોડકાં જતાં સત્તા અદરશ થઈ અને એને પ્રજા તરફથી રાજ્ય સામે બંડ ઉઠાવતું પડ્યું અને આખરે પુત્રના કાવતરાથી જીવ બોલો પડ્યો. નીરોને પણ 'હાથનાં કપાં હેયે વાગ્યાં' તે માફક રાજ્ય છોડી નાસવું પડ્યું અને આખરે ફિસીએ ચડવું પડ્યું. 'કર ને જો' એ-સૂત્ર આ નવલકથામાં સ્પષ્ટ સમજાય છે. નીરોના સમયમાં પ્રજાની સ્થિતિ કેવી હતી તે સરસ રીતે સમજાય છે.

પુસ્તકની લાખા, શૈલી, કાગળ, છપાઈ, બંધામણી વગેરે સુંદર છે. નવલકથાનાં શોખીનો તો એને ઉત્તેજન આપશે.

૩. સંભાવિત સુંદરલાલ—અનુવાદક : શ્રી. રત્નમણિરાવ બીમરાવ, પ્રકાશક : ચૈતન્યપ્રસાદ મોતીલાલ દીવાનજી, પેરેડાઈઝ, શાહીબાગ, અમદાવાદ; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પૈજ, ૫૦૬ ૧૫+૩+૧૪૨; સચિત્ર આમ્બાદનવાળું પાકું પૃકું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦

જેમ્સ બેરીના 'એડમિરેબલ ક્રાઇટન' ('Admirable Crichton') એ નામની કૃતિનું ગુજરાતીમાં સ્પાંતર છે. નાટકોનાં પાત્રોમાં તો એક ક્રાઇટનનું કુદૃષ્ય અને તેનાં નોકરો છે. અભિમાનને લીધે બધાથી અલગ રહેનારા ક્રાઇટર અને તેની પુત્રીઓ નોકરો સાથે સફરે જાય છે; ત્યાં કુદૃષ્યીઓ તરીકે રહે છે અને એક ટાપુ પર ફસાઈ પડતાં ત્યાં અફો જમાવે છે અને પોતાના મનોરથ પ્રમાણે બધા ઉચ્ચ નીચનો બેઠ જૂલી બધાં વર્તે છે અને ક્રાઇટનની

પુત્રી રસોડયા જોડે પરણવા તૈયાર થાય છે. મદદ મળતાં છૂટા થવાથી મુ'બાષ પાછાં ફરી પોતાના ધારેલા પતિ સાથે મોટી પુત્રી પરણી જાય છે. આમાં ઠાકોરાનું માનસ આબેહૂબ થીતયું છે. ઠાકોરામાં માનો કોરોડો કેવો બને છે અને માતા પુત્રને પોતાના અંકુશમાં રાખવા કર્વા બેહદાં પગલાં લે છે તે આમાં વર્ણવ્યું છે.

કામળ, રૂપરંગ, છપાઇ, બાપા, શેલી વગેરે ઠીક છે. ઉત્તેજન મળશે. પુસ્તક રસમય અને બોધપ્રદ છે. પુસ્તકાલયો ખરીદો.

ના. ચં. દીવાનજી

૪ થોડાંક ચિત્રદર્શનો—લેખક: સીરતી, પ્રકાશક: મુહમ્મદ સુલયમાન ઇસ્લાહ, બજમે ઇકબાલ આફિસ, કોઠાર; વાયા-સાયણ. ૫. ૭૨; ૫૬૦ કામળનું કિં. ૦-૫-૦; ૧૯૪૦

‘ આ બજમે ઇકબાલ ’ ગ્રંથમાળાનું પહેલું પુસ્તક છે. આમાં ઇસ્લામી વીરોનાં ૧૧ ટૂંકાં ચિત્રો આપ્યાં છે.

આ ચિત્રો ખરેખર પ્રેરણારૂપ છે. (૧) ઇબ્ને સમગિન, (૨) સૈયિદ અબ્દલ, (૩) અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને ઝુબયર, (૪) ઝરયાબ: ઇન્દુલસનો એક ઠળાકાર, (૫) સમ્મદ ઇબ્ને જુબયર, (૬) ઝિયાદ બિન ઉમર્યા, (૭) ફૈયાઝ ફઝલ, (૮) ઉમ્મુખ બયર-એક અરબની મચ્છર મહિલા, (૯) ઇમામ રબીઆ (૧૦) અબ્દુલ્લાહ બિન હુકાયા (૧૧) સમ્મદ ઇબ્ને આમિર.

આવાં ચિત્રો અબ્માસકો આગળ ધરવા માટે બાપ સીરતીને અભિનંદન.

૫. મૌલાના મહમ્મદઅલી—મૂળ ઉર્દૂના લેખક: મવ. અબ્દુલ મજિદ દર્યાબાદી સાહેબ, ઐડિટર: ‘ સય ’. બાપાતરકાર: ‘ ગરીબ ’; કિં. ૧-૪-૦ ૫. ૧૬૭, ૫૬૦ કામળ-બોડની પદ્ધિવાળું; સચિત્ર.

અલિ બિશ્વરોમાના એક મૌલાના મહમ્મદઅલી અસહકારક્રમના ખાસ માનવંત ઇસ્લામી હતા. અલિબાઇબની સેવા ગૂજરાતને અને હિંદને જેટલી મળી છે તેટલી સારી મળી છે.

મૂળ ઉર્દૂનું આ બાપાતરકાર યશું છે. બાપાતરકાર એમનો સુંદર પરિચય આપ્યો છે.

પુસ્તક વાંચવા જેવું હોઇ પુસ્તકાલયોએ સવડે ખરીદવા જેવું ખરું.

આમાં ૧૯૧૧ થી ૧૯૩૦ સુધીનો પરિચય આપવામાં આવ્યો છે.

૬. દર્શનિકા—લેખક: અરદેશર ફરામજી ખખરદાર; પ્રકાશક: યજ્ઞેશ હ. શુક્લ ૪૩, કલ્યાણ બિલ્ડિંગ, નં. ૧ કાદવાડો, ગીરમામ મુબાષ. ૪ ૫. ૪૧૯. ૫૬૦ પાકું કિં. ૩-૦-૦ આવૃત્તિ ૨જી. ઈ. સ. ૧૯૪૦

કવિશ્રી ખખરદારની ફિલસૂફી સમગ્રવતી ‘ દર્શનિકા ’નું આ દ્વિતીય મુદ્દણું છે. ઇ. સ. ૧૯૨૯ માં પોતાની વહાલી પુત્રી તેમનાના સ્મરણ-શોક ને મૂંઝવણ વખતે આ લખાણેલું છે.

આમાં ૯ ખંડ છે. (૧) સૃષ્ટિની અસ્થિતતા (૨) મત્સ્યનું નૃત્ય (૩) જીવનનું ગાન (૪) વિકાસની વેદના (૫) ધર્મવાદનું શુભમસ (૬) અનાંત તત્ત્વની સાંકળી. (૭) વિશ્વ ચેતન્યનો યોગ (૮) જીવનનું કર્તવ્ય (૯) એકનો વિશ્વધર્મ. પ્રત્યેક ખંડમાંથી કંઇક કંડિ-કાવ્યો વાંચીએ તો વિચારમુગ્ધ કરી નાખે તેવી છે. જેમકે—

ખંડ ૧.

ઉકળતા ઉણુ લાવા સમી જાંઘી
ઘઝતી ઘઝવતી જોષ ઘણું.

x x x

પૃથ્વી પર પ્યાલું છે લોકો આકાશનું,
ખદબદી રહે મહો સર્વ પ્રાણી;
પૃથ્વી કેરી રકાળી રહે ધૂમતી,
સતત ફરતી રહે જોમ ધાણી;
કોણ કરમાંથી પ્યાલું રકાળી રહ્યા,
તે ન મહોથી થકે કોષ જોષ;
પ્યાલું જોયકાવ નહિ કોઈ દિન ત્યાં થકી,
નહિ રકાળી છૂટે પલક કોષ !

ખંડ ૨.

મૃત્યુ નહિ હોય તો માનવી જગતમાં
કેમ જાણે જીવનની અમીરી ?
મૃત્યુ વિષુ કેમ સમજી શકે માનવી
જીવન જરતી જગતની ફકીરી ?

x x x

જન્મ છે જીવનનું દાર એ એક, તો
મૃત્યુ છે જીવનનું દાર ખીણું;
જન્મને જોઈને જો હું રીઝું સદા,
તો પછી મૃત્યુથી કેમ ખીણું ?

ખંડ ૩.

જીવનનું મૃત્યુ છે મૃત્યુની મહોરથી,
મૃત્યુ ત્યાં આવશે આપમેળે !

x x x

રનેદ, સેવા અને શુદ્ધ સત્કર્મમાં
જીવનનું સરવ જગતે ઝગાટે;
કિરણ સરજે ન જો કિરણ ખીણું જગે,
તો પડ્યું કિરણ એ વ્યર્થ ઝીલો;
જીવનનું ફળ જગે જો ન કંઈ જીત્યું,
જીવન જીવ્યું કશું એ પ્રમાણે ?

ખંડ ૪.

મુખ વિના પાપ નહિ, દુઃખ વિષુ પુણ્ય નહિ;
વિશ્વનું એજ ઉકું ઉખાણું
દિવસ વિષુ તાપના તીવ્ર વ્યાપાર કર્યા ?
રાત્રિ વિષુ ભવ્ય કથમ વિશ્વ માણું ?
x x x
દુઃખ દર્શન પછી યાચ સર્જન સદા:
દુઃખ છે શક્તિની પરમ મૂર્તિ !

ખંડ ૫.

સ્વર્ગને નરક તો પૃથ્વી માંદિજ દોસે:
વરતુને જોવી કે જોવી હાયા !
સારું નરકનું જીવન જગત જે જોએ,
સ્વર્ગને નરકના તેજ પાયા !

‘દ્રષ્ટા’

૭. ચૌર હાથેટ ધન હેલથ એન્ડ ડિઝીઝ—લેખક : હેરી એન્ગમીન, પ્રકાશક :
હરિજન આશ્રમ—સાબરમતી, અમદાવાદ, મૂલ્ય ૦-૧૨-૦.

આ અંગ્રેજી લાપાના પુસ્તકની ઉપયોગિતાનો ખ્યાલ તેની પાંચ આવૃત્તિ અને સંખ્યા
પરથી આવી શકે છે. આમાં આદ્ય જોરાક કેવો હોવો જોઈએ તથા અત્યારે વિવેકબુદ્ધિથી
પોષણનો વિચાર કર્યા વગર કેવો જોરાક માપ વગર લેઈ રહ્યા છીએ, જોરાકની સાચી
મિલાવટ કેવી હોવી જોઈએ તેનું વર્ણન સુંદર રીતે કરેલું છે. આપણે રોજ ખાતા જોરાકના
ગુણદોષ મથાર્થ સમજી કયો જોરાક આપણને તંદુરસ્તીમાં તથા રોમાવસ્થામાં વધુ અનુકૂળ
યથ પડે તે તરફ ખાસ ધ્યાન દોરવું છે. સસ્તી કિંમતે આ પુસ્તકનો પ્રચાર ગુજરાતી
બાપામાં કરવો ઇચ્છનીય છે.

૮. નિસર્ગોપચાર—લેખક : ડૉ. સાકરલાલ તુલનાચંદ્ર વાગિક, પ્રકાશક : ચિત્રાગા
પ્રેસ—પુના, કિંમત બાર આના.

ચહેરી જીવનને લીધે કુદરતી નિયમોનું મથાર્થ પાલન થવું નથી, ખાનપાનમાં પણ
૪.

કૃત્રિમતા અને સેગમેન થયો છે, જોડતા વ્યાયામ મળતો નથી, વિહારમાં સ્વચ્છંદતા આવી છે ને જાંઘમાં પણ અનિયમિતતા થઈ છે; જેથી આપણે રોગના ભોગ થઈ પડીએ છીએ. આ બંધામાં યથાશક્ય ફેરફાર કરી લેવાથી તંદુરસ્તી જાળવવાનું સરળ થઈ પડશે.

એટલે આપણા આહારવિહારમાં જરૂરી પરિવર્તન થવું જોઈએ એ બતાવવા માટે આ પુસ્તક માર્ગદર્શક છે. સંગ્રહ સર્વોપયોગી છે, પરંતુ તેમાં વસ્તુની ક્રમબદ્ધતાની ઘોડી જીણપ છે તે બીજી આવૃત્તિમાં સુધારી લેવાશે એમ આશા રાખીએ.

૯. નિસર્ગોપચાર-સર્વસંગ્રહ (ભાગ બીજો)—લેખક: રમણલાલ એન્જિનીઅર, પ્રકાશક: બારતી સાહિત્ય સંઘ-અમદાવાદ; મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦. (ગ્રાહકને ૧-૮-૦.)

આરોગ્ય ગ્રંથાવલિનું આ ૧૭ મું પુષ્પ છે. કુદરતી ઉપચાર શું છે તે સમજાવવા સારો પ્રયત્ન કર્યો છે. કેટલીક ચિકિત્સાપદ્ધતિઓ ઉપર આદેશ કર્યા છે.

લેખકે આયુર્વેદનો યથાર્થ અભ્યાસ કર્યો વગર તેનો મર્મ સમજાવવાના પ્રયત્નમાં કંઈક અન્યાય કર્યો છે. આયુર્વેદમાં એકલા ઔષધ ઉપર બાર ન મૂકતાં આહાર ને વિહારનો ફેરફારને પણ આવરયક માન્યો છે. ઉપચયની વ્યાખ્યામાં ઔષધ, આહાર ને વિહારનો સુખાવહ ઉપયોગ બતાવ્યો છે. તેમાં તાત્કાલિક સુખ કરતાં સુખના અનુબન્ધને માન્ય રાખ્યું છે. ઉપરાંત લંધનનો અર્થ વિસ્તારથી સમજાવ્યો છે. ચરીરમાં લાઘવતા-દલકાપણું લાવે તે-વમન, વિરેચન, શોધનખરિત, શિરોવિરેચન, તૃણ રોકની, પવન તથા તડકાનું સેવન, પાચન ઔષધ, ઉપવાસ, વ્યાયામ એ દરેકે અંતર્ગત ગણ્યા છે.

રોગીના બળને સાચવી રાખવા ખાસ આગ્રહ કર્યો છે ને તેજ સાચવેલું બળ રોગના બળનો સામનો કરી રોગનો નાશ કરવા સમર્થ છે.

બાકી ગ્રંથસંગ્રહ ધણી ઉપયોગી ને દરેકે વાંચી મનન કરવા યોગ્ય છે.

૯. વૈદ્ય

૧૦. સમિધ—પ્રકાશક: “ તણખા ” કાર્યાલય, રાયપુર, અમદાવાદ; કાઉન કદનાં ૫૪૬ ૮+૨૦૪, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦, ૧૯૪૦.

આ પુસ્તકનું નામાલિખન એની કંઈક જોળખ આપે તેવું છે. આપણા શિષ્ટ અને ઉચ્ચ કોટિના લેખકોનાં વાર્તાજ્યોમાંથી આ વાર્તાસમિધો સંગ્રાહકે એકઠાં કરી, પૂર્વનાં આલેખો જેમ યજ્ઞમાં તેનો ઉપયોગ કરતા તેમજ આ સમિધો વડે જ્ઞાન યજ્ઞના યજ્ઞનાથે આ પુસ્તક પ્રકાશકોએ પ્રકટ કર્યું છે.

આપણા સિદ્ધહરત લેખકોની કેટલીક સામાજિક વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં સંગ્રાહ છે, તેમાં સુખ્યત્વે શ્રી. ધૂમકેતુ, શ્રી. નવલરામ ત્રિવેદી, શ્રી. પનાલાલ પટેલ વગેરે અગ્રમણ્ય લેખકોની વાર્તાઓ આપવામાં આવી છે. પુસ્તકમાં રચે રચે અપાયેલી જાહેરખબરોની બરમાર પુસ્તકનાં રૂપરંગને જરા ખેડેજ બનાવી જાય છે. પુસ્તકાલયો પોતાને ત્યાં વસાવવા પ્રયત્ન કરે.

૧૧. તણખા—લેખક: શ્રી. ધૂમકેતુ; પ્રકાશક: ગૂર્જરગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં ૫૪૬ ૧૬+૨૬૦, સચિત્ર પાઠું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

જાણીતા નૃત્યલોકાર શ્રી. ધૂમકેતુ જે પુસ્તકથી વિશેષ પ્રસિદ્ધિમાં આવ્યા તે આ “ તણખા. ” એની આ પાંચમી આવૃત્તિ છે. એમાંની વાર્તાઓ વિવે આને લખતું એ સૂરજને ઝોળખાવવા નીકળ્યા બરાબર છે. પરંતુ આ પુસ્તકની આ પાંચમી આવૃત્તિ જ એની લોકપ્રિયતા અને ઉત્તમતા પૂરવાર કરવા માટે બસ છે. એમાંની વાર્તાઓ વિવે અત્યાર

પણ હરવખતે વિદ્યાર્થીઓ ઉપયોગમાં લેવા તેના કદના કારણે ન પણ લલચાય; છતાં તેની ઉપયોગિતા કંઈ ઓછી નથી. પરંતુ આ કોપ વિદ્યાર્થીઓ પોતાના અભ્યાસનાં પુસ્તકો સાથે રાખી શકે તેવો હોવાથી તે વિદ્યાર્થીઓને જરૂર ઉપયોગી નીવડશે. રૂ. ૧-૪-૦ જેટલું એનું મૂલ્ય અદ્ય જ લેખાય.

૧૬. જોડણી માટે ખિસાકોપ—પ્રચાલક: શ્રી. મગનભાઈ પ્ર. દેસાઈ; પ્રકાશક: નવ-જીવન પ્ર. મંદિર, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૧૬+૨૭૨, બોર્ડ પટ્ટીનું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૬-૦. ૧૯૪૦

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ તરફથી તૈયાર કરાયેલા સાર્થ જોડણીકાશ પછીના એ કિશાના આ બીજા આવકારદાયક પગલાને અમે વધાવીએ છીએ. છાપખાનાના ધંધાદારીઓ, લેખકો તેમજ છત્તર સાહિત્યપ્રિય જનોને લખતી વખતે જે શબ્દની જોડણી માટે શંકા ઉપજે તેવા શબ્દો વીણી વીણીને આ કોપમાં એકઠા કર્યા છે. સર્વસામાન્ય શબ્દો, જેમાં ભૂલ કે શંકા માટે ભાગ્યેજ સ્થાન હોય તેવા શબ્દો આ કોપમાં નથી લેવાયા. અને એ રીતે આ કોપને બનતો નાનો-ગજવામાં રહી શકે તેવો-ખર્ચાવવામાં આવ્યો છે. આથી હરકોઈ રથજે લેખનકાર્ય કરનારને પોતાની જોડણીશુદ્ધિ માટે મોટા કોપનાં પાનાં ઉઘલાવવાની તકલીફ નહિ પડે, અને વિદ્યાર્થીઓને તો તે સારો સુખમ થઈ પડશે. આવા કોપોના અસ્તિત્વ પછી આપણી ભાષામાં જોડણીની અચળતા હવે હરગીજ ચલાવી લેવાની ન જોઈએ, દરેક મુદ્દણાદ્યે ૩૫ જ દરેક સાહિત્યકારે આ કોપ વસાવી લેવો જોઈએ. પુસ્તકાલયો પણ એક પ્રત લે એ જિજ્ઞાસોગ્ય છે.

૧૭. ગીતાબોધ—લેખક: ગાંધીજી, પ્રકાશક ઉપર પ્રભાણે. પૃષ્ઠ ૮+૧૨૭, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય દોઢ આનો.

ગીતા એ હરકોઈ ધર્માનુયાયી માટે આધ્યાત્મિક શાન્તિ મેળવવા માટેનું અત્યુત્તમ પુસ્તક છે. એને સમજવા માટે આજે એના પર અનેક ભાષ્યો થયાં છે. એ લાંબાં લાંબાં ભાષ્યો આપણા ગ્રામવાસી સમુદાય ભાગ્યે જ વાંચવા પામી શકે છે. ગાંધીજીએ ગીતાગ્રાન પોતે જે રીતે સમજ્યા તે આશ્રમવાસીઓને પણ સમજવવા આ ગીતાબોધ સરળ ભાષામાં સમજ શકાય તેવા રૂપમાં આપ્યો છે. આપણી ગ્રામજનતા આ મહાન ગ્રંથને આ પુસ્તિકા દ્વારા સમજવા પ્રયત્ન કરે. જે પુસ્તકાલયમાં એ ન હોય તેઓ પોતાને ત્યાં જરૂર વસાવે.

૧૮. મંગળ પ્રભાત—(આવૃત્તિ પાંચમી) લેખક અને પ્રકાશક, ઉપર પ્રભાણે. પૃષ્ઠ ૮+૬૦, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૧-૦

આ પુસ્તિકામાં, ગાંધીજીએ આશ્રમવાસીઓ માટે નવો પ્રત્યાહિ વિષે જેલમાંથી લખેલા પત્રો આમાં આપ્યા છે. ઉચ્ચ જીવન માટે જરૂરી ગણાતાં નવો-ધર્મોના આમાં સારો પરિચય કરાવાયો છે. ધર્મજિજ્ઞાસુઓને એ જરૂર ગમશે.

૧૯. ગ્રામ ભજન મંડળી—બીજી આવૃત્તિ. સંપાદક: શ્રી. જુગતરામ દવે, પ્રકાશક, ઉપર પ્રભાણે. પૃષ્ઠ ૬૪, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૨-૦

ગામડામાં ભજનો એ લોકજાગૃતિ માટેનું એક ઉત્તમ સાધન પૂરવાર થયું છે. આ નાની પુસ્તિકામાં આપણા પ્રાચીન અને અર્વાચીન કવિઓનાં ભજનો સંગ્રહવામાં આવ્યાં છે. પ્રાચીન કાવ્યોમાં જૂના ભક્ત કવિઓનાં ભજનો છે અને આધુનિક ભજનોમાં આપણા જાણીતા લોકસેવકોએ જેડેલાં ગ્રામજનતાની પજાત સ્થિતિનો દૃઢ ચિતાર આપતાં ભજનો છે. આપણા ગામડાંની ભજન મંડળીઓમાં એ વિશેષ પ્રચલિત થાય અને એમાં આવતી ભાવનાથી એ ગ્રામજનતા યોગ્યતા બની પોતાની શુદ્ધિ પ્રત્યે પ્રયાણ આદરે તો આપણા

દુઃખી ગામમાં જરૂર સુખી બને. દરેક ગ્રામ પુસ્તકાલય આ બજનો પોતાને ત્યાં વસાવી તેનો બનતો પ્રચાર કરે.

૨૦. મહાસભાનાં ગીતો—(આવૃત્તિ ત્રીજી) સંપાદક: શ્રી. ચિમનલાલ પ્રા. બદ, પ્રકાશક તથા કદ ઉપર પ્રભાણે. પૃષ્ઠ ૮૫૭, સાદુ બે રંગમાં છપાયેલું પૂકું, મૂલ્ય ૦-૧-૬ ૧૯૩૦-૩૧ માં મહાસભાએ જે સત્યાગ્રહ જંગ આદરેલો તે સમયે એ લડતને અનુ-રૂપ જે રાષ્ટ્રીય ગીતો તૈયાર થયેલાં અને લોકમુખે મવાતાં તે ગીતો આમાં સંગ્રહાયાં છે. રાષ્ટ્રીય ભાવનાથી છલોછલ ભરેલાં આ ગીતો જનતામાં રાષ્ટ્રભાવના જગાવવામાં સારો સાધ આપે તેવાં છે.

૨૧. શુભસંગ્રહ—ભાગ ૯ મો; સંપાદક: ભિક્ષુ અખંડાનંદ; પ્રકાશક: સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, બદ, અમદાવાદ. કાઢિન કદનાં પૃષ્ઠ ૩૨૫૭૦૪, પાકું પૂકું, મૂલ્ય રૂ. ૨) ૧૯૪૦. શુભસંગ્રહના આગલા આઠ ભાગોની પદ્ધતિએ આ નવમો ભાગ પ્રકટ કરવામાં આવ્યો છે. આપણાં સામયિકોમાં ફેટલાયે અગત્યના ચિરંજીવ રાખવા જેવા લેખો આપણે નાશ પામતા જોઈએ છીએ, જોવા લેખો નાશ ન પામતાં જ્યારે પણ વાંચના માગીએ ત્યારે મળી શકે તે અર્થે આમાં વિવિધ વિષયના શિષ્ટ લેખો સંગ્રહાયા છે. આવા ઉપયોગી સંગ્રહો બહાર પાડવા માટે સ્વામી શ્રી. અખંડાનંદજીનું ગુજરાત હંમેશ માટે ઋણી રહેશે.

મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ

મહાલ પુ. મંડળની સભાઓ

મહેસાણા પ્રાંત

કઠી—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ સભા ભરાઈ, તેમાં ૧ સન '૩૯-૪૦ નું વાર્ષિક નિવેદન હિસાબ સાથેનું મંજૂર થયું, ૨ નવીન વર્ષનું કાર્યવાહક મંડળ નિમાયું, ૩ ભૂત-પૂર્વ પ્રમુખશ્રી. રાવળ સાહેબને ધન્યવાદ આપવાનો, ૪ પરિષદ ભરવા બદલનો, ૫ સ્વ. અમીન સાહેબના ફોટા ખરીદવા બદલનો, ૬ શિષ્ટ વાચનની ૪ થી પરીક્ષા લેવા બદલનો, ૭ પ્રાંત મંડળમાં પ્રતિનિધિ ચૂંટીને મોકલવા બદલનો વગેરે વગેરે ઠરાવો થયા હતા.

પાટણ—પાટણ મહાલ વહીવટદાર શ્રી. ધેમરભાઈ દેસાઈ સાહેબના પ્રમુખપણા નીચે તા. ૧-૯-૪૦ ના રોજ સભા ભરવામાં આવી હતી. તેમાં ૧ સન ૩૯-૪૦ નું નિવેદન તથા હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યાં હતાં, ૨ જે તે પુસ્તકાલયે નિવેદનો તથા અંદાજપત્રો વખતસર આતાં તરફ મોકલી આપના, ૩ પુસ્તકાલય વિનાના શાળાવાળા ગામે પુસ્તકાલય ઉઘાડવા, ૪ ખાસ જરૂર પડે તો નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવા માટે મહાલ પુ. મંડળમાંથી મોકમદ્દ તરીકે રકમ આપવા, ૫ પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળની સભામાં પ્રતિનિધિ મોકલવા, ૬ શિષ્ટવાચનની પરીક્ષાનો લાભ લેવા, ૭ સહકારથી બનેલો બનાવવા, ૮ જૂથ મંત્રીઓએ જૂથનાં પુસ્તકાલયો વ્યવસ્થિત કરવા વગેરે ઠરાવો થયા હતા.

રતનપુર—તા. ૧૫-૯-૪૦ ના રોજ સભા ભરાઈ તેમાં ૧ વાર્ષિક નિવેદન તથા નવીન સાલનાં બજેટ દરેક પુસ્તકાલયે મોકલવા; ૨ દરેક પુસ્તકાલયે ત્રિમાસિક નિવેદનો મોકલવા તથા ૩ પ્રાંત પુસ્તકાલયમાં પ્રતિનિધિ મોકલવાના ઠરાવો થયા હતા.

કરજજી—તા. ૨૪-૧૧-૪૦ ના રોજ ભરાઈ; તેમાં ૧ કરજજી મહાલ પુ. પરિષદ ભરવા માટે કમિટી નીમવાનો, ૨ વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્ટ-વાચન પરીક્ષા માટે " મૂંઝા સેવક

નવીન ફાલ

ક્રમિક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અથવા મળવાનું સ્થળ	કિંમત	વિશેષ હકીકત
૧	ગીતામંથન	કિ. ધ. મણિલાલ	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૧-૪-૦	
૨	આપવીતી	ધર્માનંદ કેસાળી	" "	૧-૪-૦	
૩	બુદ્ધલીલા સારસંગ્રહ	મધીજી	" "	૦-૧૨-૦	
૪	દ. આફ્રિકાના સત્યાગ્રહનો ઇતિહાસ (દ્વિતીય ખંડ)	"	" "	૧-૦-૦	
૫	ગીતાબોધ	"	" "	૦-૧-૬	
૬	સ્વદેશી સમાજ	નગીનલાલ પારેખ	" "	૦-૮-૦	
૭	આમ બજારમંડળી	ભુગતરામ દવે	" "	૦-૨-૦	
૮	આમ પંચાયતનો કાયદો	નરહરિ પરીખ	" "	૦-૪-૦	
૯	તથુખા (પરી આકૃતિ)	ધૂમકેતુ	ગૂજરે અંધરન કા. અમદાવાદ	૧-૮-૦	
૧૦	હયાગ્રામ્યસિંધુ	મા. દ. ડાકરી	લેખક પોતે, રાયપુર અમદાવાદ	૦-૪-૦	
૧૧	દુર્ગા	ચરણલાલ	આર. આર. શેઠી કંપની, મુંબઈ	૨-૮-૦	
૧૨	સ્વાધ્યાય (દ્વિતીય ખંડ)	કે. ડિ. કામદાર	" "	૩-૦-૦	
૧૩	મોહિની	બો. ર. દિવેદીઆ	" "	૩-૦-૦	
૧૪	ભાભી	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	એન. એમ. હક્કરની કં. મુંબઈ	૩-૦-૦	
૧૫	દર્શનિકા	અ. કે. ખખરદાર	એન. એમ. ત્રિપાઠીની કં. મુંબઈ	૩-૦-૦	
૧૬	રંગલીલા	કલમ મંડળ	" "	૦-૧૪-૦	
૧૭	મીઠી નજરે	ધનસુખલાલ મહેતા	" "	૧-૮-૦	
૧૮	પરાજ	વ્યોમચંદ્ર પાઠકજી	યુગાન્તર કાર્યાલય સુરત	૧-૦-૦	
૧૯	શુભસંગ્રહ બા. હમો	લિલુ-અખંડાનંદ	સરજી સાહિત્ય વ. કા. અમદાવાદ	૨-૦-૦	
૨૦	સ્વાતંત્ર્યવીર સાવરકર	ચંદ્રગુપ્ત વેદાલંકર	હેમરાજ દયાળજી અમદાવાદ	૦-૮-૦	
૨૧	સુત્રાવલિ	શ્રી. અરવિંદ	અરવિંદ કાર્યાલય આણંદ	૦-૪-૦	
૨૨	સ્થૂલભદ્ર	જયભિખુ	સારાભાઈ નવાખ અમદાવાદ	૨-૮-૦	
૨૩	ગંગાનાં નીર	છદ્ર વસાવડા	નવચેતન સા. મંદિર અમદાવાદ	૨-૮-૦	
૨૪	કાઠિયાવાડની લોકવાર્તાઓ	ગો. દા. રાયચુરા	લેખક પોતે, વડોદરા	૧-૮-૦	

માસિકો મહ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભર્મિ	૧૦	૯	ડિસેમ્બર	૫-૧૨-૪૦
કિશોર	૫	૧૨	ઓગસ્ટ	૧૫-૯-૪૦
કુમાર	૧૭	૧૦	નવેમ્બર	૧૬-૧૧-૪૦
અક્ષયતામિત્ર	૨૭	૨	માર્ગશીર્ષ	૧-૧૨-૪૦
ખેતીવાડી	૬	૮	કાર્તિક	૮-૧૧-૪૦
ખેતીવાડી વિજ્ઞાન	૨૬	૪	નવેમ્બર	૭-૧૨-૪૦
ગુણસુન્દરી	૩૫	૪	ડિસેમ્બર	૧-૧૨-૪૦
આમજીવન	૧૧	૫	ડિસેમ્બર	૧-૧૨-૪૦
ધરણ્યા	૧	૪	નવેમ્બર	૧૮-૧૧-૪૦
ચરોતર	૧૦	૧૧	નવેમ્બર	૧૬-૧૧-૪૦
ચિત્રમય જન્મ	૨૬	૯	ડિસેમ્બર	૪-૧૨-૪૦
નવચેતન	૩૮	૩	ડિસેમ્બર	૫-૧૨-૪૦
નવચેતન	૫	૬	ઓક્ટોબર	૮-૧૧-૪૦
પાટીબર	૧૮	૨	માગશર	૨૬-૧૧-૪૦
પ્રયાન	૧૫	૧૨	આશ્વિન	૨૭-૧૦-૪૦
શ્રી કાર્પસ ગુ. સલા ત્રિમાસિક	૫	૩	ઓક્ટો-ડિસેમ્બર	૨-૧૧-૪૦
આલજન્મ	૨	૨૪	ડિસેમ્બર	૧-૧૨-૪૦
આલજીવન	૨૧	૨	ડિસેમ્બર	૧૦-૧૨-૪૦
આલમિત્ર	૨૦	૫	ડિસેમ્બર	૩-૧૨-૪૦
આલસખા	૪	૭	ડિસેમ્બર	૧-૧૨-૪૦
બાળક	૧૮	૧૧	નવેમ્બર	૩૦-૧૦-૪૦
લુહિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૭	૩	જુલાઈ-સપ્ટે.	૮-૧૦-૪૦
યુવક	૧૦	૧૨	ડિસેમ્બર	૫-૧૨-૪૦
રેખા	૨	૫	ડિસેમ્બર	૨૭-૧૧-૪૦
વૈદ્યકલ્પતર	૪૫	૧૨	ડિસેમ્બર	૬-૧૨-૪૦
વ્યાયામ	૨૫	૧૧	નવેમ્બર	૧૫-૧૧-૪૦
ચારણ	૩૩	૮	નવેમ્બર	૧૫-૧૧-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૨	૩	ડિસેમ્બર	૧-૧૨-૪૦
સુવાસ	૭	૩૧	ડિસેમ્બર	૧૧-૧૨-૪૦
સૌરાષ્ટ્રશિક્ષક	૧૪	૧	જુન-જુલાઈ-ઓગસ્ટ	૩-૧૦-૪૦
શ્રીઓષ	૮૪	૧૨	ડિસેમ્બર	૮-૧૨-૪૦
રમણદેવીર	૧૦	૧૦-૧૧	ઓક્ટો-નવેમ્બર	૧૫-૧૧-૪૦

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

પગારદાર પ્રાંત પ્રચારકોએ માહે ઑક્ટોબર માસમાં નીચેનાં સ્થળોની મુલાકાત લઈ ત્યાંના પુસ્તકાલયોની તપાસણી, દફતરી વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બાંધવી છે. જે તે સ્થાનને લગતી મહત્વની માહિતી તેમ જીણપો કૌંસમાં દર્શાવાઈ છે તે તરફ લક્ષ આપવા લાગતા વળગતાએને વિનંતિ.

૧. વડોદરા પ્રાંત પ્રચારક રા. છગનલાલ મથુરલાલ પટેલ માહે ઑક્ટોબરમાં, વડોદરા મહાકર્તા—

(૧) સરાર—જનરલ રજીસ્ટર નંબર ૧૦૭૫૭૮૨ તે કરાવ્યું. અસ્વચ્છતા ને ગેરવ્યવસ્થા બને તેટલી દૂર કરાવી ને સંપૂર્ણ દૂર કરવા ઘટતી સચવાઓ આપી. દફતરી ખૂટતા કાગળો તૈયાર કરાવી સિક્કા-એકુલાત કરાવી. નવીન આવર્તા પુસ્તકો તત્કાળ રજીસ્ટરે ચઢાવી લેવાની જરૂર સમજાવી અને હતી એ અપૂર્ણતા દૂર કરાવી. સુમારે રૂ. ૧૪૦)નાં પોલીસો જેટલાં પુસ્તકો મેળવણી કરવાનાં ખૂટતાં જણાયાં છે અને સત્તાણું રૂપિયાનાં ૮૭ પુસ્તકો ઉધાપથી ખવાઈ કમી થવાને પાત્ર બન્યાં છે. રૂમ પરના છાપરાનાં પતરાં ખવાઈ ગયેલ હોવાથી ચોમાસામાં કબાટ પર પાણી ગળે છે તે ખામી બનતી હિતાવળે દૂર થવાની જરૂર. જૂથનાં પુસ્તકોને જુદે જુદે નંબરે ચઢાવવાં જોઈએ. પુસ્તકોને સિક્કા નંબર કરવાની, ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની તથા કાયમકુંડની રકમ ફરેલા ધોરણે સદર સ્થળે ફેરવવાની જરૂર. કા. ફ. રૂ. ૮૫૭-૧-૩ અ વર્ગેતર સહકારી મંડળમાં, જીર્ણ માસિકો હરાજ કરાવી રૂ. ૪-૧૪-૦ રાજ્ય મેળમાં જમા કરાવ્યા. કબાટ દુરસ્ત થવાની જરૂર.

(૨) સલાહ—જીર્ણ માસિકો હરાજ કરાવતાં રૂ. ૭-૨-૬ ઉપજ્યા. શાહ પુલચંદ લક્ષ્મીચંદ તથા બાઈ મણિ કોમ હરેગોવિંદ તરફથી સન. ૧૯૩૧ માં એક મકાન પુ. ને બક્ષિસ મળેલું તેનો વહીવટ ગામ આગેવાનો કરે છે. બાકાના ઉત્પન્નનો લાભ પુ. ને મળતો લાગતો નથી. ખાતા તરફથી ઘટિત તપાસ થવાની જરૂર. ભાઈચિટ્ટી પુસ્તકાલયના નામની થતી રહેવા જોઈએ. વિપયવારી નામવારી કરાવ્યો છે. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ નહોતી તે ચોઢાવી, ફરેલા ધોરણે સિક્કા નંબર કરી લેવાની તેમ જરા નવીન બનાવી લેવાની, રીટીઓસ્કોપ દુર્બિન તેમજ કાડ ડેડરોક રજીસ્ટરમાં ચઢાવી લેવાની, સટનાં પુસ્તકો જુદે જુદે નંબરે ચઢાવી લેવાની, તથા દફતરી પત્રોને સિક્કા એકુલાત કરી લેવાની સમજ સચવા આપી. કા. ફ. રૂ. ૧૬૮-૧૦-૧ પુ. સ. સ. મં. માં, પુ. સ. સ. મં. ના જે શેર ધરાવે છે તથા યુ. વ. સો. માં રજીસ્ટર થયેલ છે.

(૩) રૂવાઈ—વિપયવારી નામવારી કરી આપ્યાં. જૂનાં માસિકો હરાજ કરાવ્યાં તેના રૂ. ૪-૮-૦ ઉપજ્યા. ત્રણ સાલનો હિસાબ તપાસ્યો. ગામ સેન્ટરનું હોષ સહકારથી બજેટ કરવાની જરૂરત સમજાવી. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ ચોડી લેવા, ફરેલા ધોરણે સિક્કા નંબર કરી લેવા, જૂથનાં પુસ્તકાલયોના હિસાબ તપાસવા, તેમજ જૂથમંડળનું નિવેદન મોકલતા રહેવાની સમજૂત કરી. કા. ફ. રૂ. ૨૧૯) પુ. સ. સ. મંડળમાં. યુ. વ. સો. માં રજીસ્ટર.

(૪) મેઘાકુઇ—મેળવણી કરી, વિપયવારી નામવારી કરી આપ્યાં. જૂનાં પત્રો હરાજ કરાવતાં રૂ. ૪-૮-૦ ઉપજ્યા તે રોજમેળમાં જમા કરાવ્યા. સ્વચ્છતા જળવાવાની ખાસ જરૂર. પાવતી છુક રાખવાની તથા જ. ર. માં કર્તા નંબર નથી લખાયા તે લખી લેવા આપદે તેમ કરતા રહેવાની અગત્ય. પુસ્તકોને ઠરેલા ધોરણે પટ્ટીઓ તથા સિક્કા નંબર કરી દેવા તથા બજેટ સહકારના ધોરણે કરતા રહેવાની સમજ આપી. કા. ફ. રૂ. ૧૨૮-૩-૫ પુ. સ. સ. મં. માં તથા ૧ શેર મંડળનો. ગુ. વ. સો. માં રજીસ્ટર્ડ.

(૫) સમસાખાદ—વિપયવારી નામવારી થયેલા છે. દફતરી કામ પણ બ્યવસ્થિત. રણપુરના શિક્ષણવર્ગની તાલિમને સાર્યક કરી દેખાડવા બદલ મંત્રી બાઇ ચંદ્રકાંત જાનીને ધન્યવાદ । કા. ફ. રૂ. ૬૫-૧૧-૫ પુ. સ. સ. મં. માં.

(૬) પાતળવેણી—મેળવણી કરતાં પુસ્તકો બરાબર મળી રહ્યાં. વિપયવારી નામવારી નથી થયાં તે કરી લેવાની તથા જૂનાં પત્રો હરાજ કરી લેવા ઘટિત સમજૂત કરી. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ તથા સિક્કા નંબરો કરવાની, જૂથનાં પુસ્તકો છુદે છુદે નંબરે ચઢવી લેવાની. લોકમદદની પાવતી અપતા રહેવાની, તથા બજેટ સહકારથી કરતા રહેવાની જરૂર સમજાવી. કા. ફ. રૂ. ૧૨૯-૭-૧ પુ. સ. સ. મં. માં.

(૭) માંજલધોર—પુસ્તકો બરાબર મળી રહે છે. વિપયવારી નામવારી થયેલાં છે. ખાનગી ધસમ પાસે કા. ફ. ની રકમ બાબતનું પ્રકરણ ચાલે છે. પાવતીછુક રાખવા, ડેક્ટોઇક રજીસ્ટર નવું કરવા, બાલસાહિત્ય ખરીદવા તથા ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની સમજ આપી. કા. ફ. રૂ. ૮૯-૧૦-૧૧ પુ. સ. સ. મં. માં, ગુ. વ. સો. માં રજીસ્ટર્ડ.

(૭) હુમાઈ—મેળવણી કરતાં પુસ્તકો બરાબર મળી રહ્યાં. વિપયવારી નામવારી થયેલાં છે. જૂનાં પત્રો હરાજ કરાવતાં રૂ. ૩-૧૦-૦ ઉપજ્યા તે રોજમેળમાં જમા કરાવ્યા. ઠરેલા ધોરણે પુસ્તકોને પટ્ટીઓ તથા સિક્કા નંબર કરી લેવાની, દફતરી પત્રકો બ્યવસ્થિત કરી સિક્કા તથા એકજુત કરી લેવાની, પાવતીઓ આપતા રહેવાની તથા બજેટ સહકારના ધોરણે બતાવવાની તેમજ ત્રિમાસિક નિવેદન નિયમિત મોકલતા રહેવાની સમજૂત કરી.

(૮) હરણી—હિસાબ તપાસતાં બરાબર જણાયો. પટ્ટીઓ ચોટાગાવી, વિપયવારી, નામવારી કરાવ્યાં. દફતરી કામ પૂરું કરી લેવા, પુસ્તકોને ઠરેલા ધોરણે સિક્કા નંબર કરી લેવા તેમજ ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલના રહેવાને સૂચ્યું. કા. ફ. રૂ. ૮૨-૧૩-૬ પુ. સ. સ. મં. માં ગુ. વ. સો. માં રજીસ્ટર્ડ થયેલું છે.

(૧૦) સેવાસી—વિપયવારી નામવારી કરેલાં છે. મેળવણી સંતોષકારક. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ ચોટાગાઇ છે, પણ ધોરણસર સિક્કા નંબર નથી થયા તે કરી લેવાની, દફતરી કામની પૂર્તના કરવાની, બાડે અપાયલા બાગની રીતસર લાગાચિટ્ટીઓ કરાવી લેવાની, લોકમદદનું ઉત્પન્ન રોજમેળે જમા કરતા રહેવાની. તેમજ ત્રિમાસિક નિવેદન નિયમિત મોકલતા રહેવાની સમજૂત કરી. કા. ફ. રૂ. ૧૧૦૭-૧૦-૨ પુ. સ. સ. મં. માં. સ્વતંત્ર મકાન છે. ગ્રંથપાલ નરોડે ખાનગી ધસમ રા. ગોપાલભાઈ જીભાઇભાઈ પટેલ કામ કરે છે.

(૧૧) ગોત્રી—ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલે છે. પુસ્તકો મેળવનાં બરાબર વિપયવારી

નામવારી થયેલા છે. પુસ્તકો પટ્ટીઓ તેમ જ સિક્કા નંબર દરેલા ધોરણે કરી લેવાની જરૂર. કમ્પ્યુટરિ રખાયેલા મકાનનો વહિવટ મંત્રીએ સંભાળવાની તેમ જ કાયદેસર બાંધકામી પુ. ના નામની કરાવવાની અગત્ય. ત્રિમાસિક નિવેદન નથી મોકલાવું તે મોકલાવતા રહેવું ઘટે. કા. ફં. રૂ. ૩૨૧-૦-૦ બરોડા બેંકમાં પુ. સ. સ. મં. નો ૧ શેર તથા યુ. વ. સો. માં રજીસ્ટર્ડ.

(૧૨) બાયલી—મેળવણીમાં ખૂટતાં જણાયેલાં પુસ્તકો મેળવી લેવાની યા તો ધોરણસર કરી કરાવી લેવાની જરૂર. વિષયવારી નામવારી થયેલાં છે. મકાન તૈયાર થઈ ગયું છે. જૂનાં પત્રો કરાયાં છે તે હરાજ કરાવી લેવાની જરૂર. જોવાયેલાં પુસ્તકોની કિંમતમાં વસૂલ આવેલા રૂ. ૨૨) મંત્રી પાસે છે તેનાં પુસ્તકો મંગાવી લેવાં જોઈએ. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ સિક્કા કરાવી લેવા તથા દરેલા ધોરણે નંબરો લખી લેવાની જરૂરી સૂચના સમજૂત કરી. કા. ફં. રૂ. ૧૦૧૧-૧૩-૦ બાયલી અનિયમિત સ. મંડળીમાં, અન્ય સ્થળે ફેરબદલ થાય એ ધ્યાનમાં રાખવું.

(૧૩) અંકોડિયા—વિષયવારી નામવારીની અધુરાથ પૂરી કરી લેવા સૂચનું. પુસ્તકોની મેળવણી કરતાં બરાબર જણાયાં. ખાનગી ઇસમ પાસે લહેણી નીકળતી રકમનો નિકાલ થઈ ગયો છે તે તેમ જ વ્યાજની રકમ રોજમેળમાં રીતસર જમા થવાની જરૂર. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ તેમ જ સિક્કા નંબર કરી લેવાની, તથા ડેડસ્ટોક રજીસ્ટરની પૂર્તિ તરત જ થઈ જવાની જરૂર. કા. ફં. રૂ. ૪૦૮-૧૨-૦ પુ. સ. સ. મં. માં, પુ. સ. સ. મં. ના ૨ તથા લેન્ડ મોર્ટગેજ બેંકનો એક શેર ધરાવે છે.

૨. મહેસાણા પ્રાંત પ્રચારક રા. રમેશરાય ઉ. મજસુદાર માહે ઑક્ટોબરમાં

(૧) મહેસાણા તા. સિદ્ધપુર—વર્ગીકરણ કામની અધુરાથ પૂરી કરી આપી. પુસ્તકોની ગોઠવણ સુવ્યસ્થિત, હિસાબ ખાતાવાર રાખવાની તથા ખાતાવહી બાંધવાની તેમજ બાલસાહિત્યમાં વધારો કરવાની જરૂર સમજાવી. કા. ફં. ૭૯-૧૨-૮ પુ. સ. સ. મં. માં, રૂ. ૪૨-૧૪-૦ મંત્રીના હાથ ઉપર.

મહેસાણા મહાલનાં (૨) ચીલુદરા—પુસ્તકોને પટ્ટીઓ, તથા સિક્કા નંબર થયેલાં છે. વિષયવારી રજીસ્ટરનું કામ સ્વચ્છ અને પૂર્ણ છે, નામવારી તેજ પ્રમાણે બનતી ત્વરાએ થઈ જવાની જરૂર. હિસાબ ખાતાવાર રાખવાની તથા વિદ્યાર્થીવર્ગમાં વાચનપ્રચાર વધારવાની અગત્ય સમજાવી. કા. ફં. રૂ. ૩૦૦) સહકારી બેંકના શેર નં. ૨૦, ૨૫) પુ. સ. સ. મં. નો શેર નં. ૧ તથા રૂ. ૭૫) બરોડા બેંકની મહેસાણા શાખામાં મળી કુલ રૂ. ૧૦૧૮૦) વ્યવસ્થા સંતોષકારક.

(૩) જોરણુંગ—સંખ્યાઓ લખી આપી વિષયવારી નામવારી પૂર્ણ કરાવ્યાં. પુસ્તકોને સિક્કા નંબર થયેલા છે, પટ્ટીઓ બધાંતે ચોડાઈ જવાની જરૂર. હિસાબ બરાબર છે. કરી કરવા જેવું સાહિત્ય હરાજ કરાવ્યું. ડેડસ્ટોક રજીસ્ટર બાંધી દેવાની તથા વાચનપ્રચાર વધારવાની સમજૂત કરી કા. ફં. રૂ. ૧૭૫-૭-૦ પુ. સ. સ. મં. માં.

(૪) વડરમા—જીલ્લો માસિકો હરાજ કરાવતાં સાફ ઉત્પન્ન આવ્યું, પુસ્તકોને પટ્ટીઓ,

તથા સિક્કા નંબર યષ્ઠ જવાની જરૂર. સંખ્યા લખી આપી ને વિષયવારી નામવારીની શરૂઆત કરી આપી એ કામ પુરતમા પૂરું કરી લેવા સૂચવ્યું. હિસાબ મહાલ શાળાધિકારી સાહેબે તપાસેલો છે. ડેડસ્ટોક રજીસ્ટર તરત જ તૈયાર કરી દેવાની ખાસ અગત્ય. કા. ફં. રૂ. ૧૪૨-૩-૬ પુ. સ. સ. મં. માં તથા રૂ. ૩૬-૧૧-૩ મંત્રીના હાથ ઉપર ? મામ પંચાયત, બજેટ બચત તથા બોવાયલની વસુલ આવેલી તથા પસ્તી વેચાણની રકમે તરત જ ખર્ચાઈ જવી ધટે. બાલસાહિત્યનો અભાવ દૂર થઈ જવો જોઈએ.

(૫) સાલડી—૧૯૩૯-૪૦ નો હિસાબ તપાસ્યો. બરાબર છે. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ તથા સિક્કા નંબર ફરેલા ધોરણે યષ્ઠ જવાની જરૂર, નામવારી વિષયવારી પત્રકો કોરાં હતાં તેની શરૂઆત કરી આપી પૂરાં કરી દેવાની સમજૂતી કરી. જીર્ણ માસિકો કમી કરાવી પુસ્તકો વ્યવસ્થિત ગોઠવ્યાં. કા. ફં. રૂ. ૧૬૧-૧૨-૧ પુ. સ. સ. મં. માં. ગુ. વ. સો. માં રજીસ્ટર થયેલું છે. વાચનપ્રચાર વધારવા સૂચવ્યું.

(૬) હાડકવી—હિસાબ તપાસતાં બરાબર જણાવ્યો. પુસ્તકોને બહારની બાબતો પટ્ટીઓ ચોડી લેવાની અગત્ય સમજાવી, વિષયવારી નામવારીનાં પત્રકોનો હેતુ સમજાવી ફામો મેળવી લખને વહેલામાં વહેલી તકે તે કરી લેવાની સમજૂતી કરી, વર્ગીકરણની સંજ્ઞાઓ જ. ર. માં લખી દીધી. કા. ફં. ૫૮-૪-૮ પુ. સ. સ. મં. માં. મામપંચાયતની રકમ જે તે સાહે ખર્ચાઈ જવી જોઈએ.

(૭) ચરહુ—જનરલ રજીસ્ટરમાં સંખ્યાઓ લખી આપી. વિષયવારી નામવારી બનાવી લેવાની સૂચના કરી. મંત્રી રાજ પર હોવાથી દ્વિતર તપાસી થકાધું નહિ.

(૮) લાંબજીજી—વર્ગીકરણ યાજીય પદ્ધતિએ કરેલું છે. વિષયવારી નામવારી રજીસ્ટરો પણ રાખેલાં છે. મંત્રી બહારગામ ગયેલ હોવાથી દ્વિતર તપાસી થકાધું નહિ.

(૯) જશુદણુ—મે, મદદનીશ વ્ય. સા. ની ફરમાસ મુજબ વિષયવારી નામવારી સહિત વર્ગીકરણનું તમામ કામ પૂરું કરી આપ્યું ને પુસ્તકો વ્યવસ્થિત ગોઠવી આપ્યાં.

(૧૦) ઠાંગરવા—ઉપર મુજબ.

માનદ પ્રચારકોની કામગીરી

૧. વડોદરા મહાલ પ્રચારક રા. છાટાલાલ રાયજીલાઈ પટેલ—માહે સપ્ટેમ્બર-ઓક્ટોબરમાં-(૧) માંજલપુર, (૨) સલાહ, (૩) રવાહ, (૪) મેઘાકુષ, (૫) પાનજવેણી,

(૬) સમસાળાદ.

૨. સાવલી મહાલ પ્રચારક રા. જગનલાલ સોમશ્વર જોશી—માહે ઓક્ટો-બરમાં-(૧) સમલાળા.

૩. વિસનગર મહાલ મંડળના મંત્રી રા. ઉમિયાશંકર લ. દંવે—માહે ઓગસ્ટ-સપ્ટેમ્બરમાં-(૧) દવાડ, (૨) ખરસદા, (૩) પુદગામ, (૪) ઉપલા.

પ્રાંત વ માનદ મહાલ પ્રચારકોએ રજૂઆત કરેલ સૂચના સમજૂતી પ્રમાણે કામની પૂર્તતા કરી નાખવાની લાગતા વળગતા મંત્રી વ અંથપાલ બાઈઓને લગામણું !

ના. નં. ચોકસી
સહમંત્રી, વ. રા. પુ. મં.

વડોદરા રાજ્ય

શ્રીમંત મહારાજ સાહેબની અમરેલીનાં પુસ્તકાલયોની મુલાકાત—
તા. ૨૬-૧૧-૪૦ ના રોજ શ્રીમંત મહારાજ સાહેબે અમરેલીનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલય,
બાલ પુસ્તકાલય તેમ જ મહિલા પુસ્તકાલયની મુલાકાત લીધી હતી. બાલ પુસ્તકાલયમાં
પ્રલેકટ્રીક બેલ તેમ જ બુદ્ધ બુદ્ધ દેશનો વખત બતાવતાં ધડિયાળો વગેરેની યોજના જોઈ
શ્રીમંત ખુશ થયા હતા. મહિલા પુસ્તકાલયમાં પધરામણી થતાં ત્યાં શ્રીમંતે " સ્ત્રીઓ
સારા પ્રમાણમાં લાભ લે છે કે ? " એવો પ્રશ્ન કર્યો હતો. જવાબમાં મહિલા પુસ્તકાલયનાં

મંત્રી શ્રી. તારાબહેન દોશીએ
એ પુસ્તકાલયની યોજના
શ્રીમંતને સમજાવી સ્ત્રીઓ
સારા લાભ લેતી હોવાનું
જણાવ્યું હતું.

*

જાણીતા લોકસા-
હિત્યકારની પચાસમી
જયંતિ-આપણાં ગુજરાતનાં
ગામડાંમાં મુખ્યત્વે લોકભોગ્ય
સાહિત્યનોજ વિશેષ પ્રચાર
હોય છે અને એવા સાહિત્યમાં
વિશેષ દિરસો " ચારદા "ના
જાણીતા તંત્રી અને લોક-
સાહિત્યકાર શ્રી. રાયચુરાનો
ખાસ છે. આવતી તારીખ
૨૬/૩૦-૧૨-૪૦ ના રોજ
મુંબઈ ખાતે તેમના મિત્રો
અને પ્રશંસકો તરફથી તેમનો
પચાસવર્ષી ઉત્સવ ઉજવાનાર
છે. એ લોકપ્રિય સાહિત્યકારની
જયંતિપ્રસંગે એમને અમારાં

શ્રી. રાયચુરા

દાર્દિક અભિનંદન અર્પીએ છીએ અને જનતાને વધુ ને વધુ લોકસાહિત્ય આપવા તેમને પ્રભુ દીર્ઘાયુ અર્થે એમ પ્રાર્થનાએ છીએ. અને વધુમાં, મુજરાતભરમાં ગામેગામે એ લોક-સાહિત્યકારની આ જયંતિ ઉજવવા જનતાને જાહેર વિનંતિ કરીએ છીએ.

બક્ષીસ આપ્યું—સા. પુ. મોરડ (તા. પેટલાદ)ને રૂદેલ તા. બાદરજીનાં બાપ લલિતા તે યા. માણેકલાલ ગુલાબચંદનાં વિધવાએ ૧ વીધું જમીન બક્ષીસ આપ્યું છે. ધન્યવાદ.

વડોદરા રાજ્ય પુઠ મંડળ

શિક્ષવાચનની પરીક્ષા—શિક્ષવાચનની ૧૬ મી પરીક્ષા આગામી ફેબ્રુઆરી માસની ૧૬ મી તારીખે લેવાનું હતું હોય તે માટે “ ભારતસેવક ગ્રામ્યે ” એ પુસ્તક નક્કી કરવામાં આવ્યું છે. શિક્ષવાચનનાં રસિયા બાપબહેનોને ચાલુ અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલી આ સંબંધની જાહેરાત વાંચી લઈ પોતાની ઉમેદવારી સમયસર નોંધાવી દેવાની બલામણી !

મહાલ પુ. પરિપદો

કડી મહાલની ચોથી પરિપદ બેરીસણ મામે તા. ૨૪-૧૧-૪૦ ના રોજ ભરાઈ ગઈ. એનો સવિસ્તર હેવાલ આ અંકમાં અન્યત્ર આપ્યો છે.

વડોદરા મહાલ ત્રીજી પુસ્તકાલય પરિપદ—વડોદરા મહાલ ત્રીજી પુસ્તકાલય પરિપદ તા. ૨૬-૧૨-૪૦ ને રવિવારે બપોરના સાક્રતજી વાગે જાણીતા લેખક અને રાજ્યના પ્રકાશન ખાતાના અધિકારી શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ સાહેબના પ્રમુખપણા નીચે માણેજ મામે ભરાશે. આ પ્રસંગે રાતના સંગીત, ગરબા, સંવાદ વગેરેનાં પછુ કાર્યક્રમ રખાયો છે; તો તે પ્રસંગે મહાલનાં તમામ પુસ્તકાલય અને વાચનાલયના મંત્રી બાપજોને પધારવા ખાસ વિનંતિ છે.

માણેજ આવવા માટે મકરપુરા રોડને ઉતરવું, રોડના સામે જ માણેજ આવેલું છે.

આ પરિપદમાં પુસ્તકાલયો જે અને વાચનાલયો એક એ પ્રમાણે પ્રતિનિધિઓ મોકલી શકશે.

પરિપદમાં આવનાર પ્રતિનિધિઓએ પોતાનાં નામ (ગામ સાથે) તથા પરિપદમાં જે ઠરાવો મૂકવાની ઇચ્છા હોય તે ઠરાવો નીચેના સરનામે તા. ૨૫ પહેલાં મોકલાવી આપવા.

ઠાટાભાઈ રાધજીભાઈ પટેલ,

મંત્રી, સા. પુસ્તકાલય માણેજ (તા. વડોદરા)

પો. મકરપુરા.

ડભોઈ મહાલની પ્રથમ પુઠ પરિપદ મંડળના મુકામે તા. ૫-૧-૪૧ ના રોજ ડભોઈ વિભાગ નાયબમુખ્યા મે. રા. રા. કાનુજો. સા. ના પ્રમુખપદે ભરાવાની છે.

જોધ્યો છે !—મહેસાણા તથા અમરેલી પ્રતિ માટે એક પગારદાર પુસ્તકાલય પ્રચારક. ઇચ્છુક ઉમેદવારોએ નામ કામ, અભ્યાસ, ઉમર તથા પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ વિષેના અનુભવની માહિતી સાથે રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રી-વડોદરા તરફ અરજી મોકલી આપવી. પગાર માસિક રૂ. ૨૫+૧૦ એલાવન્સ. પરપ્રાંતની કામગીરી પૂરવું રૂ. ૫) નું વધુ એલાવન્સ. પુસ્તક

કાલયપ્રવૃત્તિના ભોમિયા ને અનુભવીની અરજી ખાસ પસંદગીપાત્ર કરશે. પુસ્તકાલયોની તપાસણીની કામગીરી મુખ્યત્વે કરવાની હોવાથી ગ્રામડામાં આશુ રખડપટ્ટી કરવાની તૈયારી-વાળાઓએ જ અરજી કરવી.

ખેડજનક અવસાન—પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં રસ લેનાર વેમારના શ્રી. કાલીદાસ લલ્લુભાઈ પટેલ અવસાન પામ્યા છે. તેમના સ્મારક માટે વિચારણા કરવા કરજણુ કેન્દ્ર વ્ય. શ્રી. વણીકર સા. ના પ્રમુખપદે ૨૨-૧૨-૪૦ ના રોજ આમજનોની સભા છે.

વેમારમાં પ્રૌઢશિક્ષણ પ્રચાર—વેમાર (તા. કરજણુ)માં શ્રી. મલંગયા ઉ. દીવાન ઠીક આગળ ધપાવી રહ્યા છે. પુસ્તકાલયનું મકાન બાંધવા માટે પણ સારી તંજવીજ થઈ રહી છે.

ભીંતપત્ર 'ખુલ્લું' મુકાયું—આમજનતામાં વાચનપ્રચાર અને વર્તમાન સમાચાર માટે હુલુવા (તા. ખેરાળુ)માં એક ભીંતપત્ર 'ખુલ્લું' મૂકવામાં આવ્યું છે. પ્રમુખ તરીકે ખેરાળુ મહાલ વહીવટદાર સા. હતા. ત્યાં દરરોજ વાચનપ્રચાર માટે સમાચાર ઇ. લખાશે.

સરતા મૂલ્યે કબાટો—ગંબીરા(તા. બાદરજી)ના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયે તેનું નવીન મકાન બાંધ્યું હોવાથી અને તેમાં ભીંતકબાટો મૂક્યા હોવાથી ત્યાંના જૂજ વપરાયેલાં ૧૧ કબાટો વેચવાનાં છે. સારી સ્થિતિમાં છે. તે પોણી કિંમતે આપવાનાં હોઈને ઘેર ખેડાં પહોં-ચાકશે. લેવા ઈચ્છનાર પુસ્તકાલયના મંત્રીએ પુ. સ. સ. મંડળના મંત્રીને લખવું.

“ હિંદુસ્થાન ” પત્ર બંધ—મુંગઈથી પ્રકટ થતું “ હિંદુસ્થાન ” દૈનિક પત્ર બંધ થયું છે. તે જ પુસ્તકાલયોએ તેમનાં બજેટમાં એ પત્રની માગણી કરી હોય તેઓએ તેના બદલે કયું પત્ર તેમને જોઈએ છે તે આશુ માસની તા. ૨૦ મી સુધીમાં જણાવી દેવું. તે પ્રમાણે જેમણે જણાવ્યું નહિ હશે તેમની તેટલી રકમ પુ. સ. સ. મંડળમાં અનામત રહેશે.

રાજ્ય બહાર

હસ્તલિખિત રામાયણ—નેપાલની સરકારે તેમના સૌથી વધુ પ્રાચીન હસ્તલિખિત વાલ્મીકિ રામાયણમાંથી લીધેલી ૧૫૦૦ તસ્વીરો, લાહોરની હિંદી સંસ્કૃતિના આંતરરાષ્ટ્રીય વિદ્યાલયને ભેટ તરીકે અર્પણ કરી છે.

એમ કહેવાય છે કે તાડપત્ર પર લખાયેલા જે હસ્તલિખિત ગ્રંથો આજે હિન્દમાં અસ્તિત્વમાં છે, તેમાં આ ગ્રંથો સૌથી વધુ પ્રાચીન છે. ગ્રંથમાં ૧૦૭૫ વિક્રમ સંવત આપવામાં આવ્યો છે.

પરદેશ

ગયા માસમાં ઇંગ્લેન્ડના કેવેન્ડ્રી પર જર્મન વિમાનોએ કરેલા બોમ્બમારામાં ત્યાંના દેવળના પુસ્તકાલયને ગંભીર નુકસાન થયું છે.

પત્રો શરૂ થયાની માહિતી સન ૧૯૪૦-૪૧

યાદી નં. ૧ : સંખ્યા ૫૨૩

નીચે જણાવેલાં આમ પુસ્તકાલયો તથા વાચનાલયો તરફથી લોકમદદની રકમ તથા અળેટ તા. ૧૦-૧૨-૪૦ સુધીમાં આવી ગયાં છે, એટલે તેમને તા. ૧ જાન્યુઆરી ૧૯૪૧ થી પત્રો શરૂ કરાવી આપવાની વ્યવસ્થા થઈ છે. તા. ૧૫-૧૨-૪૦ સુધીમાં જેમની લોકમદદની રકમ તથા અળેટો આવી ગયાં હશે તેમને પણ ૧ લી જાન્યુ. થી પત્રો શરૂ થઈ તેમની યાદી અલગત જાન્યુ. ના અંકમાં પ્રસિદ્ધ થશે. યાદી પૈકી તેમજ બીજાં આમ પુસ્તકાલયો તરફથી સરકાર પંચાયત મદદ મેળવવાની પાલતીઓ ખાતા તરફ મોકલવામાં ન આવી હોય તેઓ સત્વરે મોકલી આપે.

પેટલાદ—કાવીઠા, કાસર, ગાડા, ગંગાપુર, ચાંગા, જલ્મખોરડી, જોજ, ડોલ, દેવા, નવાગામ, પલાણા, પલોલ, પેટલાદ બાલ, પેટલાદ મહિલા, ખાકેરાલ, ખાલીટો, ખોરીઆ, ખાંટવા, ખાંધણી, બરકદ, બરેજ, મલાતજ, મેલણપુર, મોગરી, રામપુર, રામોલ, રણ, રણજ, લીખાલી, વસો બાલ, સિહોલ, સાંસેદ, સુંદરણા, હરિયા મહિલા વસો, કુનિયા મહિલા સોજના, મોરડ, દંતાલી, વિશ્વામપુરા, સીલવાઈ, વિશ્નોલી.

ભાદરજી—કાણીસા, કીખોડ, કોસીલ, ગંબીરા, પીપળોઈ, બામણગામ, રણોલી, રૂદેલ, લાલપુરા, સીસ્વા, ઝારેળા, ચમારા, ભાદરજી બાલ, ભાદરજી મહિલા, સુવા, મોટીશેરડી.

વડોદરા—આન્નેડ, જોડેરા, કરચીઆ, કલાલી, કેલનપુર, મોરવા, ચાપડ, જાણી, દશરથ, બાયલી, મંજલપુર, મેલાકુઈ, રણોલી, રમણ ગામડી, વરણામા, સેવાસી, સોખડા, વાસણા, કાતરીઆ, કાજલપુર (પોર), પાતલવેણી, તતારપુર, રાયપુરા, ગોકળપુરા, તાંદળજ, અદલાદપુરા, સુંદરપુરા, અંપાડ, માણેજ, સંભા, સમસાબાદ, કાજલપુર (સાંકરદા), લાલજીપુર, મોતીઆપુર, બાજવા, રવાદ, રોરખી, ગોસીંઝા, દામાપુરા, છટોલા, સરાંર.

પાદરા—આંતી, કરખડી, કુરાલ, ગણપતપુરા, ગવાસદ, ચિત્રાલ, તિથોર, દરાપુરા, દુધવાડા, માસર, મુવાલ, વડે, સાધી, સોખડાપુર, હુંડીપુર, મહુવડ, પાટોદ, બદારી, ધાવજ, સાંગમા, સીંહોર, મદમદપુરા.

કરજી—અણસુ, ઝોઝ, કંઝારી, કુરાઈ, કોરલ, ખાંધા, ગણપતરા, ગંધારા, દેવાણ, બચાર, માનપુર, માંગલેજ, મીયાગામ, મેથી, વલજી, ચરપુરદીબી, સારંગ, સીમળી, હડોદ, કલા, ભરયાણા, મેસરાડ, માત્રોજ, માંગરોલ, સામરા, આસનેરા, નિશાળિયા, લતીપુર દીબી, આલમપુર, કંધારીઆ, કંબોલા, કુરાલી.

કલોલ—કડધરા, હરજોર, કરમાલ, કારવણ, ગામડી, ધમેલી, પીસાઈ, બીલુપુર, મંડાળા, લીંગરયળી, વણાદરા, સાંઠેદ, બહેરામપુર, પારીઆ, બારા, સીતપુર.

શિતોર—અવાખલ, આણંદી, ઉતરાજ, કુકસ, જાણુનોઈ, ઝાંઝડ, તેનતલાવ, પુતીઆદ, બરકાલ, બીયળી, બેખડા, માલસર, માલુ, મોટા કરાળા, તરવા, શિતોર મહિલા, સેગવાં.

આવલી—ડેસર, નાની બારોલ, પીલોલ, વેજપુર, શાન્તિપુરા, ચારદાપુરા, સમલાયા રહેજન, વુલસીપુરા, માધવ.

વાઘાડીઆ—કામરોલ, કાશીપુરા, જરોલ, રવાલ, રસુલાબાદ, લીલોરા, આબવા કં'પાઉન્ડ, શંકરપુરા, અમૃતપુરા, આસોજ, અડીરજી.

સંખેડા—કોસીદા, ખુનવાડ, ચીખેડા, લદોદ, વાસણ, સરગી, પાટણ, કાટા, દેસણ, વડદલા, ઝાખ, ગોલાગામરી, ચંદાનગર, પાણેજ, કાવીડા, બટપુર, ઝરવણ, હરેશ્વર.

તિલકવાડા—કરનાળી, ખરોલી.

દહેગામ—ઉદણ, નદિલ, મગોડી, મોટા ધસનપુર, હાથીજળ, પાટનાકુવા, લવારપુર, આલમપુર, ગલુદણ, જખોર, સોનારડા, મહુદરા.

આતરસુખા—કનીપુર, વ્યાસવાસણ, કમાલખંધ વાસણ, ઉકરીના મુંવાડા.

કડી—કંડ, ખાવડ, દેહિસણ, નંદાસણ, બટાસણ, મેગાઆદરજ, રાજપુર, લુણાસણ, વામજ, પ્રલેવા, મોરીસણ, બાઠી (કુમારપુરા), દોરીઆ, નાની કડી.

કલોલ—ઉનાઉ, કોલવાડ, ખોરજડામી, જસપુર, ટીટોડા, નારદીપુર, પલીઆડ, પાનસર, ખાલવા, મોખાસણ, રધેખ, વેડા, સર્ખજ, સતિજ, સેરયા, સોળ, નાસમેદ (અઢાણા), વાસણ, કલોલ મહિલા, તારાપુર, જમલા, ધસંક, ધાનજ, વડસર.

વિજાપુર—આગલોડ, કુકરવાડ, ખરણ, ખરોડ, ગોઝારીઆ, ચરાડા, જંત્રાલ, દેવડા, પામેલ, ખીલોદરા, માણેકપુર, માલોસણ, લાકરોડ, લોદી, વસાઇ, પાંરસા, ફલુ, મહુડી, હીરપુરા, જેપુર, કેલીસણ, પકુરમા, જેરીતા, બાવસોર, રણસીપુર, ઉપખલ, નવા રામપુરા.

વિસનગર—કડા, દવાડ, બોકરવાડા, વાલમ, ખરસદા, ગણેશપુરા, સેવાલીઆ, કંસારાકુખ, રંગાકુખ.

મહેસાણા—ખેરવા, દેવરાસણ, ધડા, પીલુદરા, ખલોલ, છુટાપાલડી, મોરીઆવી, લાંધણજ, સાલડી, પાલોદર, આપાપુરા (દિવાનપુરા), ધાણસણ, ચંરોડ (નાંતુ), પગોટ, તાવડીઆ, પોલાવાસણ.

સિદ્ધપુર—ઉનાવા, કરાલી, કાળી, દાસજ, મહેરવાડા, રામપુરા (જિંઝા), અમુદ, મોમવાડા, જિંઝા મહિલા, રણછોડપુરા.

ખેરાળુ—ઉમતા, જરકા, ડલાડ, સુંદીઆ, મલેકપુર, કંમાલપુર, કહીપુર, રાજપુર, સુખલપુર, શેખપુર, ખાખીપુર, હીરવાણી મોટી, મોળીપુર, તસિવાડ, યાજિણ, ચોટીઆ, મોરીસણ.

પાટણ—કુણધેર, ખાલીસણ, મણુંદ, રણુંજ, સંખારી, સંડેર, પાટણ મહિલા, સંગોડા, મોઠી વાવડી, ડેર, વીસલવાસણ.

ચાહુરમા—કનોડા, ગાંધુ, પલાસર, ચંખલપુર, મણુઆરી, જેતપુર, ખોરસમ, મોટપ, બાટસર, ધરલામપુરા, આદીવાડા, ટોકોદી, મોઢા ધરવા, ગંગેટ, દાણોદરડા, મુણસર, જખાળા.

હારીજ—હારીજ, પીપલાણ, વાંસા, અડીઆ.

નવસારી—આગલી, ઠરખાપાર, કુમેદ, કોલાંસણ, ડામેલ, પરજણ, ગરોલી, વેરમા, સંરધ, સીમલગામ, સીસોદરા, નવસારી મહિલા, મગરોલ, અલુરા, નીમળાઈ, નવસારી બાલ.

ગણુદેવી—અજરાઇ, અંબેડા, મડત, ધનોરી, ધમગાંઠા, સોનારડા, તલ્લીઆળા, ગંગોર, દેવધા, પાટી.

પલસાણા—ઉમરાખ, ઝેરયાણ, કડોદરા, ગાંગપોર, ચલયાણ, બંલેશ્વર, કણાવ.

કામરેજ—આરણ, કામરેજ, ખોલેશ્વર, ફુંગરા, હીગસ, દેલાડ, દેલોદ, નગોડ, નનસાડ;

પરખ, વરોઆવ, વલણ, વાવ, વિહાણ, સેવણી, લાડરી, ટીંગા, શેખપુર, ચીખલી, કાળી ભરયાણા, સેગવા, પાલી, ખોલવડ.

મહુવા - મેરવાવરા, મહુવા, ધડોધ, કાસ, ગુણસવેલ, ઝોડચ, ખીલખડી, લસણપોર, આમણીઆ, કુંભરી.

માંગરોલ - આંકડોદ, કુંવારદા, દીણોદ, નાની નરાલી, પીપોદરા, માંગરોલ, વેલાજા, કંટવા, લીંખાડા, હથોડા.

વ્યારા - કપુરા, ગડત, રૂપવાડા, વાંસકુષ, અંધારવાડી દૂર, કાંજણ, કટાસવાણ, ઘાણી, બેડકુવાદર, કલકવા, ઉમરવાવ નજીક, કાકડવા, વ્યારા મહિલા, વડકુષ, પાટી.

અમરેલી - અમરેલી બાળ, અમરેલી મહિલા, દેવરાજઆ, નાના માંચીઆળા, વાંકીઆ, વિઠ્ઠલપુર, સરંભડા, મંગિવાપાલ, ટીંગા, ખીજડીઆ ખારી, તરવડા, જેસીંગપુરા.

દામનગર - ચાવંડ, ધુરણીઆ, પાંચમોંગા, રાભડા, રૂપાવટી, ચાખપુર, હીરાણા.

ધારી - આંખરડી, સરસીઆ, કમી, ગરમલી, ચલાલા, ચલાલા બાલ. ધારંગણી, નાગધરા, લલગામ, ભાડેર, હુંડલી, પાણીઆ.

કોટીનાર - મિતિઆજ, હરમડીઆ. ખાંભા - ખાંભા, વાંકીઆ. ભીમકટા - ભીમકટા.

રતનપુર - રતનપુર. ઝોખામંડળ - કલ્યાણપુરા. વરવાળા, મહિલા બેટ, મહિલા કારકા.

પુસ્તકો માહિયાની માહિતી સન ૧૯૪૦

યાદી નં. ૧૧ : સંખ્યા ૭૪

નીચે જણાવેલા આમ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૬-૪૦ના બજેટમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે માહે તવેઅર માસમાં મંડળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યા છે. રાજ્યનાં બધા જ આમ પુસ્તકાલયોને ૧૯૪૦ આખર સુધીમાં પુસ્તકો બનતા સુધી મોકલાઈ નય તેવી યોજના થયેલી તે સુઅજ પત્રો-માસિકોની માદીઓના કસવાર પુસ્તકો મોકલાય છે. પરંતુ હજી કેટલાક આમ પુસ્તકાલયોએ તેમના બજેટમાં પુસ્તકોની યાદીઓ મોકલી નથી. જેમણે હજી પછી માદીઓ મોકલી ન હોય તેમણે બનતી તરારે મોકલી આપવા તજવીજ કરવી.

વડોદરા - વેમાલી, શેરખી.

ધોધરા - વડુ.

કરજણ - ઝોસલામ, સભોધ.

સાવલી - આકરોલ.

સંખેડા - લાઘરસ, સર્પોધોડા, સરડીઆ.

હથોડામ - લવારપુર, વડવાસા, પાલજ, કલવાડા, ભાવડા, હાલા.

આતરસુઆ - કિકરડીના મુવાડા, ખારીઆ.

કડી - ખાવડા, કંડ, શિયાપુરા, રંગપુર, લુણા-

સણ, ડાંગરવા, ઢોરીઆ, વીકજ, કૈયલ.

કલોલ - વાસણા, કાલવડા, શોભાસણ, ધમા-સણા, જમલા.

વિજાપુર - નવાસંધપુર, સુંદરપુર, આગ્રેલ, ખીલીઆ, આગસોડ, ધનપુરા, સરદારપુર, કુકરવાડા, ચડાસણા, મહાદેવપુરા.

વિસનગર - ગણેશપુરા, ખંડોરણ.

મહેસાણા - શોભાસણ, ચરાક, મકિણજ, આંગલીઆસણ.

સિદ્ધપુર - સમોમ, કાકોસી, સેદાણા, નાગ-વાસણા, દેયળી.

ઘેરાણુ - આણસોલ, જલાદ, વિઠોડા, મંદોપુર.

પાટણ - કણી, ચંદુમણા, પલ્લી.

ચાણુઆ - આદિવાડા, કાલરી, દાણોદરડા, કતોડા, ટાકોદી, ધરમેડા, રણેલા, કારોડા.

વ્યારા - કલકવા.

અમરેલી - દેવરાજઆ.

ધારી - લલગામ, સરસીઆ.

ઝોખામંડળ - વરવાળા.

વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવણી અંક ૪૬

પર ૧૨૦૨૬ પંડિત, જીવરામ ગણપતિરામ
૧૩ ઇશ્વરનો સ્વીકાર અને
' ઇન્કાર 'નો ઇન્કાર
૧૯૩૪; રૂ. ૦-૮-૦

કલ ૨૯૧૪ જૈનધર્મ પ્રચારક સભા, ભાવનગર
૨૫ ગાંધીભાવિ દુર્લભભોષ
૧૯૩૪; રૂ. ૦-૩-૦

વલ ૨૯૧૪ જૈનધર્મ પ્રચારક સભા, ભાવનગર
૨૦૩ કુમારપાળ રાજના રાસનું રહસ્ય
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૦-૦

૪ ૫૪૭ સુશીલ (પરિખ, બીમજી હ.)
૮૨ વિવેકવિલાસ કિંવા સ્ત્રીપુરુષ-
નો સાચો સર્વાંકાર
૧૯૩૩; રૂ. ૩-૦-૦

૪ ૧૮૧ મયરવાળા, કિશોરલાલ ધ. (અનુ.)
૧૩ ઉપરનું જીવન
૧૯૩૫; રૂ. ૦-૧૦-૦

૪ ૩૮૧૪ દેવે, ભાનુ પ્ર.
૫૪-૧ પરપૂયા પછી બા. ૧લો.
(અ:) (સંતતિનિયમન)
૧૯૩૪; રૂ. ૦-૮-૦

ટર ૭૫૧૬૪ પશુવેદી
૯૮ સ્વરાજ્ય અને સંરક્ષણ
૧૯૩૪; રૂ. ૦-૮-૦

જલ ૨૩૪૧ ગાંધી, જોશલાલ (અનુ.)
૧૧ બોદશેવિગ્રમ અને ખીજવાતો
૧૯૩૫; રૂ. ૦-૬-૦

જલ ૩૩૧૭૪ દેશપ્ર, મણિભાઈ ગોપાળજી
૮૨ વીમાનો સંદેશ
૧૯૩૫; રૂ. ૦-૮-૦

જલ ૫૪૬ પરિખ નરહરિ હા. અને વળામે,
૩૫ પાં. વિ. (અનુ)
ત્યારે કરીશું શું? (સંસ્કૃત)
૧૯૩૫; રૂ. ૧-૦-૦

તલ ૬૪૭ મસ્તકકીર
૩૫ ત્રણ તપેલાં
(અં) ૧૯૩૫; રૂ. ૦-૩-૦

તપ ૮૧૧૩ વાડીઆ, આરજી દીનશાજી
૨૭ છૂક છૂક ગાડી (સં. પા. ૩. ૪)
(અં) ૧૯૩૫; રૂ. ૦-૨-૦

ધલ ૬૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ (સં. પા.)
૬૦ બાલચિત્રમાળા
૧૯૩૧; રૂ. ૧-૪-૦

વ ૫૫૫ પાદરાકર, મણિલાલ મોહનલાલ
૬૬ મંગળમૂત્ર
૧૯૩૫; રૂ. ૨-૭-૦

મ ૨૬૪૭ જોષી, ઉમાશંકર
૨૨ મંગોળી
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૮-૦

મ ૬૧૦૨૪ શાહ, શાન્તિલાલ મોહનલાલ
૫૬ બળવાખોર
૧૯૩૫; રૂ. ૧-૦-૦

ચર ૮૫૪૮૨ બ્યાસ, મૂળશંકર પ્રેમજી
૧૫ કથાકુસુમ
૧૯૩૫; રૂ. ૦-૮-૦

ચર ૬૨૧૫ શુક્લ, શિવશંકર પ્રાણશંકર (અનુ.)
૬૬.૨ હૃદયમંથન બા. ૨ જો
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૦-૦

ચલ ૩૩૦૭૭ દેસાઈ, બાલાભાઈ વીરચંદ
૬૭ (જયભિખુ)
(શ્રી) સ્થૂલભદ્ર
૧૯૪૦; રૂ. ૨-૮-૦

ચપ ૨૧૧૨ ૩૬	કોઠારી, કકલભાઇ અને આચાર્ય, ચુચુવંતરાય ત્રિલોચન ૧૯૩૫; રૂ. ૧-૪-૦
ચપ ૨૩૫ ૧૫	ગાંધી, ભો. અને ત્રિપાડી ધ. હી. ભાભી (ર. ટાંગેરકૃત) ૧૯૪૦; રૂ. ૨-૮-૦
ચપ ૨૯૮૪ ૭૬	જોશી, બાણુરાવ દોહરીલી તરસ. ૧૯૩૪; રૂ. ૨-૦-૦
ચપ ૨૯૯૮૨ ૭૫	જોશી, માણેકલાલ ગોવિંદજી (અનુ.) ચામા ૧૯૩૫; રૂ. ૩-૮-૦
ચપ ૩૬૫૫૪ ૫૭	ત્રિવેદી, ચંદુલાલ પ્રતિભિંબ ૧૯૩૫; રૂ. ૦-૧૩-૦
ચપ ૩૯૬૧ ૨૭	દિવ્યાનંદ જાગિની ૧૯૩૫; રૂ. ૦-૮-૦
ચપ ૫૯૧૬ ૭૬	બાજીગર લોખાંડી પંજો ૧૯૩૪; રૂ. ૨-૦-૦
ચપ ૬૮૮ ૧૨	મહેતા, ચંદ્રવદન ચીમનલાલ આગગાડી ૧૯૩૪; રૂ. ૧-૪-૦
ચપ ૬૯૨ ૬૫	મહેતા, ધનસુખલાલ કૃષ્ણલાલ સાસુજી ૧૯૩૪; રૂ. ૧-૮-૦
ચપ ૭૦૩૩૩ ૩૪	મહેતા, રમણિક કિસનલાલ તરંગિણી (અ:) ૧૯૩૫; રૂ. ૦-૧૦-૦
ચપ ૮૦૯ ૨૨	વસાવડા, ઇશ ગંજાનાં તીર ૧૯૪૦; રૂ. ૨-૮-૦

ચપ ૯૧૮૪ ૪૦	શુક્લ, બચુભાઇ (ભા. દ.) દુર્ગા (ચરચરકૃત) ૧૯૪૦; રૂ. ૨-૮-૦
ચપ ૯૭૮૯ ૮૦	શ્રી સાહિત્ય મંદિર, સુરત (સં.) વહેમી પતિ (અ:) ૧૯૩૪; રૂ. ૦-૩-૦
ચપ ૩૨૦ ૧૫	કંકુર, નારાયણ વિસનજી, કચ્છની પદ્મિની અથવા પુંચેરા અને રાજી ૧૯૩૩; રૂ. ૩-૦-૦
ચપ ૭૨૧ ૬૭	મિત્રી, અંબાલાલ નાયાલાલ, સોલંકી યુગની કીર્તિકયાઓ ૧૯૩૫; રૂ. ૨-૦-૦
ચપ ૭૭૦ ૬૭	રાયચુરા, ગોકુળદાસ દારકાદાસ સોરઠ રાણી ૧૯૩૫; રૂ. ૧-૮-૦
ર ૧૦૨ ૬૨.૮	અખંડનંદ, મિશ્ર શુભ સંમદ ભા. ૮ મો ૧૯૩૬; રૂ. ૨-૦-૦
ર ૧૦૨ ૬૨.૬	અખંડનંદ, મિશ્ર શુભ સંમદ ભા. ૬ મો ૧૯૩૬; રૂ. ૨-૦-૦
ર ૧૯૫૨ ૬૮.૨	કામદાર, પ્રો. કેશવલાલ હિં. સ્વાધ્યાય ભા. ૨ જો ૧૯૪૦; રૂ. ૩-૦-૦
ર ૨૩૭૪ ૨૩	શ્રી, મહારાજ સયાજીરાવ ગાયકવાડ એઓશીનાં બાપણો તથા બ્યાખ્યાનો ભા. ૧ જો ૧૯૩૫; રૂ. ૧-૪-૦
ર ૩૬૬૫ ૨૦	ત્રિવેદી, નવલરામ જગન્નાથ કેટલાક વિવેચનો ૧૯૩૪; રૂ. ૧-૮-૦

રૂ ૪૫૬	ધુમકેતુ		
૭૬	રજકણ		
	૧૯૩૪;	રૂ. ૧-૪-૦	
રૂ ૫૫૩૯	પાઠકથા, બોમ્બેશ્યાન્દ્ર જ્ઞાનદેવ		
૫૪	પરાગ		
	૧૯૪૦;	રૂ. ૧-૦-૦	
રૂ ૮૧૫૭	વિદ્યાર્થી, હરિશંકર		
૫૮	પ્રભાશુ સાગર		
	૧૯૩૫;	રૂ. ૨-૦-૦	
રૂ ૨૨૮૨	મનજર, મનલાલ જેકીસનદાસ		
૩૪	તાજપોષી		
	૧૯૩૫;	રૂ. ૦-૪-૦	
રૂ ૬૬૮	મહેતા, ભરતરામ ભાનુસુખરામ		
૫૮	પ્રાચીન દિંદોર્માં સંઘણવન		
	૧૯૩૪;	રૂ. ૧-૦-૦	

રૂ ૩૭૮૪	દેવે, કનૈયાલાલ બામશંકર		
૬૫	સિદ્ધસર-સહસ્રલિંગનો		
	મતિદાસ		
	૧૯૩૫;		
રૂ ૩૮૨	દેવે, મહાશંકર ઇન્દ્રજી (પ્રયોજક)		
૧૩	ધરાન		
	૧૯૩૪;	રૂ. ૧-૮-૦	
રૂ ૫૪૩૧	પરીખ, અમૃતલાલ મોહનલાલ (અનુ)		
૪૦	દુનિયાની જૂગોળ		
	૧૯૩૨;	રૂ. ૨-૪-૦	
રૂ ૮૯૭૯	શાહ, ધીરજલાલ ટોકરશી (પ્રકા.)		
૮૧.૬	વિદ્યાર્થી વાચનમાળા શ્રેણી ૬મી		
	૧૯૩૫;	રૂ. ૧-૮-૦	
રૂ ૮૯૭૯	શાહ, ધીરજલાલ ધનજીભાઈ		
૬૭	સોળ સતી		
	૧૯૩૫;	રૂ. ૧-૪-૦	

પુસ્તકાલય ખાતુ

સાંસ્કૃતિક પુસ્તકાલય શાખા

સૂચના નંબર ૧૫ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

“ જાગૃતિ ” પત્ર સ્વીકારવા બાબત

વડોદરામાંથી પ્રસિદ્ધ થતું “ જાગૃતિ ” પત્ર રાજ્યના તમામ પુસ્તકાલયો માટે મંગૂર કરવામાં આવ્યું છે. આ પત્રના અધિપતિએ, આ પત્ર રાજ્યનાં બધાં પુસ્તકાલયોને વગર લવાજમે મોકલવામાં આવે છે છતાં કેટલાંક પુસ્તકાલયના મંત્રીઓ આ પત્ર પુસ્તકાલયમાં વાચકો માટે ન મૂકતાં તે પત્રના અધિપતિ તરફ પરત મોકલે છે એવી ફરીઆદ તેમના તરફથી તા. ૧૩-૧૧-૪૦ થી આવેલી છે. સખ્ય આ સૂચનાથી રાજ્યના તમામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ અને કાર્યાલયોને જણાવવામાં આવે છે કે, જે જે પ્રચારકો તરફથી પત્રો ભેટ તરીકે કે વગર લવાજમે પુસ્તકાલયો તરફ મોકલવામાં આવે તે પત્રો પરત ન મોકલતાં પુસ્તકાલયમાં વાચકો માટે વાંચવા મૂકવા તજવીજ કરવી અને આ પત્ર પણ વાંચવા મૂકવા તજવીજ કરવી. આથી છે કે આવી ફરીઆદ ફરીથી આવવાનો પ્રસંગ આવવા પામશે નહિ.

વડોદરા,
તા. ૪ ડિસેમ્બર ૧૯૪૦

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મા. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સામયિક દોહન

વર્ષ ૨]

ડિસેમ્બર : ૧૯૪૦

[અંક ૧૨]

લખા ભગતના છંપા [એક પ્રતિકાવ્ય]

સહજ વસે વાણી ચૈતન્ય, તો જ વસે કવિતા ત્યાં ધન્ય,
ધસી ધસી દે ઊલી કપાળ, કવિતા નહિ ઉતરે કો કાળ,
લખા પ્રયત્ને પૂતળું થાય, પણ નહિ અંદર જીવ મુકાય ! ૧

કોણ વાદળમાં વીજળી ભરે ? કોણ હરણીને અંજન કરે ?
ક્યાંથી મુગંધ પામી કરતુરી ? કેમ ઇંછિને મળી માધુરી ?
મેઘે કેમ ધનુનું સૌંદર્ય ? લખા એ સર્વ સહજ આશ્ચર્ય ? ૨

ભારી જબરા કરો પ્રયત્ન, નહીં જને કુદરતનું રતન;
સાક્ષરતા મથી કવિતા કરે, પણ પેલી રવિતા નહીં વરે:
લખા ન મર્મ ઉરે આણિયો, આભને તોળે કોણ વાણિયો ? ૩

સોળ સ્વરો વ્યંજન છત્રીશ, વાણીને વિસ્તાર વણીશ;
ન્યાંના ત્યાં મહીં રહે ચૂંથેલ, તે તો સૌ ધાંચીના ખેલ;
લખા ત્રેપનનો ફોડે પાર, ત્યાં વાણી વીજળી ચમકાર. ૪

તણ શુણથી કવિતા વિસ્તાર, ભાવ કલ્પના અને વિચાર,
પણ આત્મા તો છે રસવાણ, તે વિષુ એ મૃતદેહ પ્રમાણ;
લખા કાવ્યનું એ ચૈતન્ય, છે જડ જેવાં લક્ષણ અન્ય. ૫

હું નહિ સાક્ષર કે વિદ્વાન, કવિને રહે કવિતાનું જ તાન;
મુજમાં કાવ્ય ને કાવ્યે હું ય, એ અદ્વૈતે પર ન કશું ય;
કવિ કવે તે કવિતા, લખા ! કવિતા લખે તે કવિ નહિ સખા. ૬

કોઈ કહે પઘે શું થાય ? રસવાક્ય જ કવિતા કહેવાય;
કો કહે કવિતા અર્ધપ્રવાહ, જેમ તેમ ગોઠવી પડવું રાહ;
કો કહે જુડું કવિતામાધુર્ય, કો દાખે ટાકનચાતુર્ય:
લખા અસહિનનાં એ વેવલાં, વૃષ્ટિ કરે છે શું નેવલાં ? ૭

મહાસાક્ષર ચોળીને શિર, સાત વર્ષે રાંધી રહે ખીર,
સાકર બદલે કાંકર ભરી, બાય ગળે નહિ તે ભિતરી;
રોડાં બહુ આવે 'જ' વચેટ; નામ જાડું પાડ્યું સોનેટ;
લખા મિયાંની લેંસ એ ધાય, તેને કેમ ડાખું કહેવાય ? ૮

[તા. ૨૪-૧૧-૪૦ના 'પ્રબળધુ' માંથી.]

નાનાસાહેબના અંતિમ દિવસો.

૧૮૫૭ ના બળવાના મરાઠુર નાનાસાહેબ મેલેરિયાનો લોગ થઇ મરી ગયા એવી વાત પ્રચલિત છે. પણ છેક ૧૮૧૬ સુધી આપણે ત્યાં હોમરૂલ ચળવળ શરૂ થઇ ત્યાં સુધી તે શવતા હતા એમ આ લેખમાં જણાવાય છે. નાનાસાહેબની પત્ની તેપાળમાં વર્ષો ધીતાવતી હતી. નાનાસાહેબ તીલાતેલી ગામડામાં ગરીબ દુકાનદાર તરીકે શવતા હતા, તેમની લોહી કથા અહીં રજૂ થાય છે.

જાહુ ઓછાને ખ્યાલ હશે કે ૧૮૫૮ માં મેલેરિયાનો ભોગ કે-કોઇ જંગલી વાઘચિતાનો શિકાર બનેલા હોવાનું મનાતા, ૧૮૫૭ ના દિંદી બળવાના સરદાર નાનાસાહેબે આ તેના કહેવાતા અવસાન પછી-નહિ શાંતિ, નહિ આરામ-એવી ઓછી અને વધતી પચાસથી પણ વધુ દિવાળીઓ પિતાની હતી; અરે, છેક ૧૮૧૮ સુધી નાનાસાહેબનું બળવાખોર હૃદય ધક્કતું હોવાના પણ પુરાવા પડ્યા છે.

*

૧૮૧૮ માં મેલેરિયાનો ભોમ બન્યો બાલારાવ-નાનાસાહેબનો મોટો ભાઈ-નાના પોતે નહિ, પણ કાશ્યુ જાણે કેમ, વાયુવેગે વાત પ્રસરી ગઇ કે નાના સાહેબનું અવસાન થયું. બ્રિટિશ રાજ્યના વિરોધીઓને એક ઝંડા તીચે એકત્ર કરવા માટે માત્ર જેતી હાજરીજ બસ હતી તેવા આ બળવાખોરોના ખેતાજ બાદશાહ સમ્રાટ નાનાસાહેબનું અસ્તિત્વ શૂંસી નાખતી અશ્વને ખોટી કસાવવા માટે સરકાર તૈયાર ન હતી.

*

બ્રિટિશ સરકાર તરફથી રૂપીઆ દસ લાખનું વર્ષાસન ભોગવતા, મુકેત પ્રાંતમાં ખીકુરમાં આવી વસેલા હેલ્લા પેશ્વા બાજરાવનો નાનાસાહેબ દત્તક પુત્ર હતો. ૧૮૫૧ માં તેના પાલક પિતાના અવસાન પછી નાના બાજરાવનો દત્તક પુત્ર હોવાથી સરકાર તરફથી એ વર્ષાસન આલુ રાખવાની સાફ ના પાડવામાં આવી.

નાનાના દિલમાં હવે ધિક્કારની ચિનગારી ચમકી ઉઠી અને એ ચિનગારીએ આખા ઉત્તર દિંદને સળગાવ્યું: બળવાનો પવન ધુંકાયો.

*

૧૮૫૭ ના ડિસેંબરની છઠ્ઠી તારીખે નાનાસાહેબે અંગ્રેજો સાથે કાનપુર નજીક આખરી જંગ ખેડી દાઢ્યો. સર કોલીન કેમ્પ્બેલના ગ્રેન્યે નાના સાહેબના લશ્કરને ભગાડ્યું, નાના સાહેબને નાસતાં ભેળિ ભારે પડી ગઇ. આગળ નાના અને પાછળ મેજર રસેલ એમ નાસભાગ કરતા. ૧૮૫૭ ના એ બળવાના બહાદુર સરદારે સફળતા પેશ્વાની વિધવા, પોતાની પત્ની બાઈ ક.રીબજ, મોટા ભાઈ બાલારાવ અને (નાના) તાત્યા ટોપી તથા કેટલાક નોકરચાકરી સાથે તેપાળની વાટ પકડી.

ખીજે વર્ષે વાયુવેગે વાત પ્રસરી ગઇ કે નાનાસાહેબ મેલેરિયાની ખિમારીનો ભોમ બન્યા છે અને તેનો સાથે દિંદી સરદારે ઇટકારનો દમ ખેંચ્યો.

પણ નાના “ હેમ ખેમ ” હતો. તેપાળની હદ ઓળંગ્યા પછી નાના નિશ્ચિંત બન્યો. દેવગઢ આગળ તેને તેપાળના વડા પ્રધાન જમજલાદાસને ભેટો યમ ગયો. નાનાસાહેબે કેંટા-ભાંધી પેશ્વાઓનો એક નવલખો દાર ઢાઢી જંગલજાદુસને ભેટ કરી દીધો. આ ભેટની ધારી અસર યમ, બદલામાં કાશીઆમ અને અન્ય સ્ત્રીઓને ધનગાર અને રાહરીઆની ઉપજ અર્પણ કરવામાં આવી અને નાનાસાહેબને તાસી છૂટવા માટે માર્ગ મોકળો કરી આપવામાં આવ્યો. નાનાસાહેબ પશ્ચિમને પંથે પડ્યા.

*

ધનગારમાં કાશીબાઈ દબદબાથી રહેતી અને કાશીબાઈ, જંગબદાદર અને (નાના) તાત્યાના ઓરમાન બાઈ બળવંતસિંગ વચ્ચે રચાયેલા પ્રણયત્રિકોણે કાશીબાઈને જંગબત્રીસીએ ચઢાવી દીધી. બળવંતસિંગનો પગ કાઢવા માટે જંગબદાદરે બળવંતસિંગને માથે સાચોબોટો આરોપ ઓઢાડી કેદખાને નંખાવ્યો. લગભગ આજ સમયે બાળાસાહેબ-નાનાના મોટા બાઈ-તું અવસાન થયું અને અક્ષવા ચાથી ઉડી-કોણે ઉસડી એ કાંઈ ખબર નથી-પરંતુ જ્ઞેતજ્ઞેતામાં હિંદના વીર પુત્રના અવસાનના સમાચાર દેશના એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી પ્રસરી ગયા.

*

તે દરમિયાન તીલાતેલી નાખના એક નાનકડા ગામડામાં એક દુકાનદાર રહેતો. જંગમદાર તરફથી તેને છૂપી રીતે વાર્ષિક સો રૂપિયાનો દરમયાનો મળતો, તેના ઉપર તે મુજરાન ચકાવતો. તીલાતેલીનો એ વેપારી એક વખત હેલ્થ પ્રેમી બાહ્યરાવના દત્તક પુત્ર તરીકે મદાલતો હતો, એક વખતે નવલખ દાર એની ડોરે સોબતો હતો, એક વાર બ્રિટિશ સાધાન્યનું નામોનિશાન ખૂંસી નાખવા તેણે તલવાર જાંચકી હતી અને એ ગરીબ દુકાનદાર દુનિયાને મન જીવતે મુએલા મનાતા એક વખતના 'નાનાસાહેબ' હતા. એ બધી વાતની તીલાતેલીનાં લોકોને ક્યાં ખબર હતી ?

લોકોને ક્યાં ખબર હતી ?
 ૬૨ વર્ષે ' સિવરાત્રિ 'ના મેળા વખતે એક અભ્યાગતને વેશ બ્રહ્મ ખીજ યાત્રીઓના
 ટાળામાં મળી જઈ નાનાસાહેબ ધનગાર આવતો. કાશીયાત્ર સૌ અભ્યાગતોને હાથોહાથ દાન
 કરતી, સૌનાં સુખદુઃખની વાત પૂછતી.

*

આ વખતે પતિપત્નીને એકમેકને બે ચબ્દો કહી લેવા દેવાની તક મળી જતી. કાશીઆમના ધનગાર ખાતેના નાનકડા મહેલમાં હંમેશાં નાનાસાહેબનો પલંગ ઢાળવામાં આવતો અને નાનાસાહેબની રૂપાની બાજુ પર પુલસીપત્રનો અભિષેક કરવામાં આવતો. એક પછી એક વર્ષો વીતી ગયાં. નાનાસાહેબ ધીમે ધીમે બેપરવા બનતો ગયો. તેણે હિંદની વારંવાર એક વખત લેવા માંડી. કુલમેળા દરમ્યાન નાનાસાહેબ ધણુ-ખરૂં હિંદમાં જ ભટકતો; અને મુલાકાત લેવા માંડી. કુલમેળા દરમ્યાન નાનાસાહેબ ધણુ-ખરૂં હિંદમાં જ ભટકતો; અને મુલાકાત લેવા માંડી. કુલમેળા દરમ્યાન નાનાસાહેબ ધણુ-ખરૂં હિંદમાં જ ભટકતો; અને મુલાકાત લેવા માંડી.

*

૧૮૬૫ ની એક સવારે સિમલાની ઘીતળ ટેકરી પર ગિરાજતો હાકેમ, માથે વિશ્વળી પડી હોય તેમ ધીજી ગયો. રાજકોટ આગળ નાનાસાહેબની ધરપકડ કરી હોવાના સમાચાર

વધારે પ્રમાણમાં ફૂલ્યા કાઢ્યા છે. છાત્રાલયો, વીથીઓ, મેળા વગેરે ઠેકાણે તો મહિનાઓ સુધી પડી રહેલો ઘોટ વપરાય છે. સોના જેવા ધાતુ મિલમાં દગાવી લાવવા એટલે ઘઉંને જ નહિ પણ પોતાના અમોલ શરીરને પણ માટી ભેળું કરવા જેવું છે. આ વિષય પર તો નિષ્ણુત વેદો અને ડૉક્ટરો પણ સહમત થયા છે. ચક્રીનો છુણોદાર કરવો એ બહુ જ અગત્યનું છે. આ વાત દરેકના ગળે ઊતરવી જોઈએ.

રેંટિયાની તરાક ત્રીજી સંસ્થા છે. રેંટિયા વિષે તો આગળ જતાં ધણી ગીતો ગાવાનાં છે; છતાં પણ આજે મંગલાચરણનો શ્લોક બોલ્યે જ છૂટકો. જૂના જમાનામાં દરેક કુટુંબમાં રેંટિયો ફરતો હતો. એથી “એક રેંટી”ની સાથે “બે લંગોટી”નો સવાલ પણ આપમેળ જ ઉકેલાતો હતો. ગામડાંઓના કારીગરોમાંથી વણકર પણ ખેડૂત કારીગર ગણાતો. ઘરમાં કંતેલું ચતર વણકરને આપી જરૂર પૂરતાં કપડાં વણાવી લઈ વણકરને તે બદલામાં અનાજ મળી રહેતું. આ રિવાજ હવે તફન મરી ગયો છે. રેંટિયાનો ઘરમાં પ્રવેશ થયે ચક્રી અને સુધાનો સવાલ આપમેળ જ ઉકેલે એવો છે. ગામડાંઓમાં લોકોને પેટપૂરતું મળી રહેતું નથી એટલે શહેરોમાં આવવું પડે છે. ફરજિયાત શહેરોમાં આવવાનું જો બંધ કરી શકાય તો આપમેળ જ એવીસ કલાક ચૂલો સળગતો રહે અને ચક્રીના મધુરા સૂરો “ભાતે સંભળાય, ગામડાંઓના લોકોને શહેર તરફ વહેતો અખંડ પ્રવાહ શેકવાની શક્તિ ઇત રેંટિયામાં જ છે. રેંટિયાની ઘરમાં પ્રાણપ્રતિષ્ઠા સ્થાપના થાય તો ચૂલો અને ચક્રી ટે બીજી દિલચાલ કરવાની જરૂર રહેતી નથી.

ચૂલો, ચક્રી અને ચરખો (રેંટિયો) આ અમારા ત્રણ મૂલ્યવત્તાઓ છે. આ ત્રણોની ઉપાસના-સેવા કરનારાં નર-નારીઓ સદાને માટે ચિર-આનંદ અનુભવશે અને ‘મનુ’ કલ્યાણ થશે. શાંતિ, સંતોષ અને પોષણ પ્રાપ્ત થાઓ !

[મરાઠી “ મધુકર ”માંથી]

બાળક સાથે રમત

જે બાળક સાથે રમી નથી ચકતો તે બાળકને કશું શીખવી પણ નથી ચકતો. જો આપ અને શિક્ષક બાળકને કંઈક શીખવવાની કે સારા સંસ્કાર આપવાની ઉમેદ રાખતાં ત્ય તો બાળક સાથે રમતાં શીખ્યે જ છૂટકો છે. આ રમત એટલે બાળક સાથે કાઠું-બાળકું બોલી કાલાં કાલાં કે તેની સાથે અસંસ્કારી છોકરવાદીપણું કરવું, કે ઘોંઘાટ કરી ક્રોધે તેમ નહિ. કેળવણીની દૃષ્ટિએ આ રમતનો અર્થ એ છે કે બાળક આપણને જોઈને મોઢું સંતાડે કે મન ચોરે કે કંઈ પૂછીએ તો વાત ચોરે એવું તેની સાથે આપણું વર્તન ન હોવું જોઈએ. માઆપ કે શિક્ષક પોતાનાં વધીય હોવા ઉપરાંત પોતાનાં મિત્ર પણ છે, તેવી તેને ખાતરી કરાવવી જોઈએ. આપણી સાથે દસીને વિનાશકોને એક મિત્રની માફક જ આપણને હોય તેવું કહી શકે તેવા તેની સાથે આપણે મનમેળ હોવો જોઈએ.

પણ આવા મિત્ર થવાની આવડત આપણા સમાજમાં માઆપને નથી અને શિક્ષકોમાં તો નથી જ નથી. પરિણામે અમૃતરૂપી જ્ઞાન બાળકને ઝેર કરીને પીવડાવવામાં આવે છે.

[“ પરધાના ”માંથી]

ગામડાનું બાલમંદિર

આજે આપણું શહેરોમાં બાલમંદિરોના-મોન્ટેસોરી બાલમંદિરોના-પવન ખૂબ વાદ્ય રહ્યો છે, અને એ પ્રતાપ આપણું બાળકોના મિત્ર સ્વ. ગિજુભાઈને આભારી છે. એ પ્રવૃત્તિ જેટલી શહેરોમાં ફૂલી-ફાલી છે તેટલી બહુકે તથી કયાંય ઓછી ગામડાંમાં જવા પામી છે. ગિજુભાઈએ ચકાવેલા બાલ અધ્યાપન મંદિરમાં તૈયાર થયેલા શિક્ષકો તો અનેક હશે, પરંતુ તેમણે ગામડાંને એમના એ શિક્ષણનો પૂરતો લાભ નથી આપ્યો. તેઓમાંના કેટલાક તો કોઈ શહેરના બાલમંદિરના શિક્ષક કે આચાર્ય બની ગયા છે અથવા કોઈ રોકિયાનાં બાળકોના બાલશિક્ષક થઈ ગયા છે. પરંતુ આ શિક્ષણની પદ્ધતિ પાછળ જે લાવના છે તેનો લાભ આપણા દેશના મોટા ભાગને-ગામડાંને પણ શા માટે ન મળવો જોઈએ ?

ભણીતા શિક્ષણસાચી અને આમોદારક થી. ભુગતરામભાઈએ નૂતન બાલશિક્ષક સંઘના સંમેલન પ્રસંગે આ વિષયને લગતું આપેલું વ્યાખ્યાન સૈદ્ધાન્તિક રીતે તેમજ વ્યાવહારિક રીતે આપણા ગામડાના બાલદેવોની સેવામાં કેવો સાથ આપી શકે તેનું સરસ માર્ગદર્શન આપે છે. ધરણીએ છીએ શિક્ષક ભાઈઓ એમાંથી કંઈક પ્રેરણા મેળવી પોતાને ત્યાં આમાંથી પોતાથી બનવું કરે. —ત્રી

બાલપૂજની ભાવના આપણી અંદર ગિજુભાઈ જગાડીને ચાલ્યા ગયા અત્યારથી બાળકોનાં માન વધ્યાં છે. તેમને મોટે નામે બોલાવનારા નીકળ્યા છે. તેમની નિરર્થક દેખાતી દિલચાલોના અર્થો સમજવાનો પ્રયત્ન કરનારા અને તેમની કદર કરી ઉત્તેજન આપનારા નીકળ્યા છે, અને તેમાં એક પ્રકારની ભક્તિભાવના સાથે બાળકો પ્રત્યે વર્તવામાં આવે છે.

આ દિલચાલનું એક આકર્ષક ફળ એ મળ્યું છે કે સામાન્ય શાળાઓમાં પણ માર વજેરેના ત્રાસ ઓછો થયો છે; ઘરોમાંથી પણ તેવો ત્રાસ ઘટ્યો છે.

રાષ્ટ્રીય દષ્ટિબિંદુ

આપણને કુદરતી રીતે જ ધનંજય યાય છે કે બાળક પ્રત્યેની ભક્તિની આ દિલચાલ થોડાં શહેરોમાં જ ન અટકી રહેતાં ગામડાંઓની ઝૂંપડીઓમાં પ્રવેશ કરે. એટલે કે જેમ પ્રાથમિક શિક્ષણનો વિચાર રાષ્ટ્રીય દષ્ટિએ કરીએ છીએ, તેમ બાલશિક્ષણનો વિચાર પણ રાષ્ટ્રીય દષ્ટિએ કરીએ તોજ આપણા આત્માને સંતોષ વળી શકે.

રાષ્ટ્રીય વૃત્તિથી પ્રેરાઈ ધણી વાર મારા જેવાઓ ગામડાંમાં બાલમંદિર કાઢવાં જોઈએ એમ કહેતા રહે છે. પણ શહેરોમાં બાલમંદિર ચલાવનારા મિત્રો તે સાંભળી અકળાય છે. તેમને પોતાના કામ ઉપર એમાં ટીકા જેવું લાગે છે. તેઓ કહે છે: “ બાળક તો ન્યાં જાઓ ત્યાં એકજ છે. શહેરનું બાળક અને ગામડાનું બાળક, રાવનું બાળક અને રંકનું બાળક, એવા બાળક બાળકમાં ભેદ નથી. જે બાળકો અમને મળ્યાં તેમનું અમે કામ કરીએ છીએ. ગામડાનાં બાળકોનાં મંદિરો પણ ભલે નીકળે; અમે તો રાજી થઈશું. ”

ખરી રીતે આમાં બાલમંદિરવાળાઓ ઉપર ટીકા કરવાનો કોષનો હેતુ નથી હોતા;

આલસેવાની ગંગોત્રી ગિલ્લુભાણ્યે વહેવડાવી તેમાંથી રાષ્ટ્રવ્યાપી ગંગા વહેતી થાય એનીજ આ તો ઝખના છે.

બાળક બાળકમાં ભેદ શાથી ?

બાળક બાળકમાં ભેદ નથી એ કથન આપું સાચું નથી. ઈશ્વરે બધા બાળકો સરખા પેદા કર્યાં એટલું તો ખરું; પણ તેના ઉપર દુનિયાના ઝેરી વાયરા વાય છે એથી બધો ભેદ જોમો થાય છે.

ગામડાનું બાળક પણ આ દુનિયામાં આવીને બીજા કોઈ પણ બાળકની જેમ દુનિયાને સમજવા અને તેનો સ્વામી થવા પોતાના પ્રયોગો શરૂ કરે છે. કદાચ શહેરી બાળક કરતાં તે વધારે તીવ્રતાથી પોતાના પ્રયોગો કરે છે. કદાચ તે પોતાના પ્રયોગોમાં શહેરી બાળક કરતાં વધારે સફળ થાય છે. કારણ કે તેને પ્રમાણમાં સાદી વસ્તુઓ સમજવા ઉપર શક્તિ લગાડવાની હોય છે. હું કદ્યું છું કે મારીનું ટેકું કે ઠંકિરા, જે સામાન્ય રીતે સામ્ય બાળકના હાથમાં વધારે લાગે આવી ચડે છે તેનો ભેદ તે વહેલું સમજી લેવું હશે, પણ સૈલ્યુલોઈડના રમકડાનો ભેદ ઉઠાવતાં શહેરી બાળકની નાનકડી મતિ છેક જ મુંઝાઈ જતી હશે.

બીજું, બાળકના આ બચપણના પ્રયોગોમાં શહેરો કરતાં ગામડામાં પ્રમાણમાં ઓછા વિખેા હોય છે, એમ પણ મારી કદવના છે. સૌથી મોટું અને સતત આવ્યા કરતું વિખે માઆપ તરફનું જ હોય છે ને ? કારણ કે બાળકના પ્રયોગો તેમની નજરમાં નુકસાનકારક તોફાનો જ હોય છે. મોટે ભાગે તેના પ્રયોગોમાં તે કામની ચીજો તોડફોડ કે બગાડે છે, અને કેટલીક વાર પોતાની જાતને પણ જોખમમાં ઉતારે છે. પણ ગામડાનાં માઆપો પ્રમાણમાં ઓછા ચોક્કસ કરે છે. બાળકની પ્રવૃત્તિઓ વિષે તેમને સમજણ કે સદાનુભૂતિ જેવું તો કંઈ નથી હોતું; પોતાના ધંધામાંથી બાળકને આખો દિવસ સંભાળ્યા કરવાની નવરાથ તે બિચારો ક્યાંથી લાવે ?

શહેર અને ગામડાંનાં બાળક વચ્ચે તફાવત

બીજું, આસપાસની પરિસ્થિતિ બાળકમાં પણ હું ધારું છું કે ગામડાનું બાળક શહેરી બાળક કરતાં વધારે નસીબદાર છે. આપણું મોટેરાંઓને માટે શહેરી પરિસ્થિતિ વધારે વિવિધતાવાળી હોઈ ચકે છે. પણ બાળકને માટે તેથી જીલટું જણાય છે. ગામડામાં બાળકને રમવા માટે અંગણ અને ફળિયાનો જેવડો વિસ્તાર મળે છે તેવડો શહેરમાં ક્યાં છે ? ત્યાં તો પહોળા પાંજરાનાં પંખીઓની જેમ નાની ઝારડીઓમાં દિવસ માળવો પડે છે; બહુ બહુ તો રમવા માટે આલી હોય. ગામડાનાં બાળકોને ધણુપડોઓ, પતંગિયાઓ, વનસ્પતિઓ વગેરે અવલોકન કરવાનું જેટલું મળે છે તેટલું શહેરી બાળકોને ક્યાંથી મળે ?

અ.વાં કારણોને લીધે બાળકોનો પ્રાથમિક વિકાસ શહેર કરતાં ગામડાંઓમાં વધારે સારો થતો હોય એમ માનું છું. ને અખિન્દ સ્મરક આની સાબિતી હોય, ને સ્વપણતા અને પ્રવૃત્તિવત્તા આની સાબિતીઓ હોય, તે આજ માનવાને પૂરતો દેખા છે.

પરંતુ ગામડાના બાળકોનો આ પ્રાથમિક વિકાસ ચાર દિવસના ચાંદરજાની જેમ થોડા જ વખતમાં વિલય પામે છે. કુદરત તો વિકાસમાં અનુકૂળતા આપવા તત્પર છે, પણ માણસે બાંધેલી વિચિત્ર ચંરંધાઓ પ્રબળ છે. બાળકના નાના મન ઉપર તેની અસરો ધબી જ માઠી થવા લાગે છે,

હોય છે. એની આંખ, એનો ચહેરો, એના હાથ, પેલા બાળકને માટે શુષ્ક નિર્જીવ રહે છે. જરા પણ જવાબ આપતા નથી; એટલું જ નહિ, એ ટુચ્છ જીવન માટે સરખાવલ બાળક પ્રત્યે તે ટુચ્છકારની નજર પણ ફેંકે છે. નિર્દોષ બાળક આ અસ્વાભાવિક અને માણસને ન શોભે એવું વર્તન સમજી શકતું નથી. પહેલાં તો તેને એમ જ લાગતું હશે કે "નહિ, મારી સમજમાં જ કંઈ ફેર હશે. લોકોની ભાષા હજી મને સમજાતી નથી. આમ તો કોઈ માણસ વતે જ નહિ !"

પછી તો મુંઝવું હશે, નિરાશ થવું હશે, દુઃખી થવું હશે, અને આવા ધણા પ્રસંગોને અંતે પોતાના માબાપની જેમ દુનિયાનું ડહાપણ શીખી જવું હશે.

પણ આ ડહાપણ શીખવાની ક્રિયા શું અત્યંત નિર્દય નથી? પેલી આંખની ચમકની વાત હું પહેલાં કહી ગયો. ગરીબાઈ છતાં તેનો તણખો જીવતો હતો. પણ આ ક્રિયામાં તો તે ઢોલવાઈ જ જતો હશે !

ગરીબોનાં બાળકો પ્રત્યે, ગામડિયાઓનાં બાળકો પ્રત્યે, મજૂરોનાં અને નોકરોનાં બાળકો પ્રત્યેના આપણા વર્તનનું આ વર્ણન શું મેં વધારા પડતું કર્યું છે ?

આ વર્ણન કરીને હું એટલું જ સુચવવા માશું છું કે ગામડામાં બાલશિક્ષણ કે બાલપ્રગતી હિલચાલ પહેલાંકાલની બહુ જ અગત્ય છે.

આજકાલ ગામડાની વકીલાત પુષ્કળ થાય છે. પણ હું બ્યારે ગામડું શબ્દ વાપરું છું, ત્યારે તે રચનાચક્ર અર્થમાં વાપરતો નથી. મુંબઈના એક કાર્પકર્તા એક વાર મને પોચબાવડીની બંગીની ચાલીઓ જોવા લઈ ગયા હતા. મેં જોયું કે આ તો ભરશહેરની અંદર ગામડું જ પડેલું છે. શહેરોમાંયે ગ્રામસેવા માટે પુષ્કળ અવકાશ છે. કદાચ એ ગંદકી અને એરી હવાથી ભરેલી ચાલીઓમાં જો કોઈ એકનિષ્ઠાથી સેવા કરનાર સેવક હોય તો તે અમારા જેવા ગામડામાં રહેનાર સેવકોની હરોલમાં પહેલો ખેતવાનો હાથક ગણાય.

ગામડામાં આ હિલચાલની આવશ્યકતા

એવા શહેરી વિસ્તારોમાં જો કોઈ બાલમંદિર ચલાવી બાળકોની સેવા કરતો હોય અને બાળકો પ્રત્યેની ઉપર વર્ણવી તેવી જિજ્ઞાસા ધારણ કરીને તેમ કરતો હોય, તો તેને તો આપણે બધા સૌથી મોટા બાલશિક્ષક તરીકે મરતક નમાવીશું. શું તે શહેરમાં રહ્યો છે એવી ટીકા તેની ઉપર કરવાની હિંમત કોઈની ચાલી શકશે ? નહિ જ. જો કંઈ ટીકા થતી હોય, જો કંઈ ઝંખના સેવાતી હોય તો તે એ જ છે કે આમગ્નતાના—દેશની ૮૦ ટકા પ્રજાનાં બાળકો કે જેમની આંખનાં તેજ અકાળે વિલય પામી રહ્યાં છે તેમની અંદર આ મહાન હિલચાલનું અમૃત વહેણમાં વહેલી તકે કેમ પડેયે.

હવે એ અર્થમાં ગ્રામ્ય બાળકો માટે બાલમંદિરો કરવાં હોય તો તે કેવાં હોઈ શકે ? હું ધણી વર્ષથી ગામડામાં વસું છું, પણ આ અનુભવ લેવાની તક મને મળી નથી એવું મને દુઃખ છે. ઇચ્છા તો ધણી વાર થઈ છે; પણ મતિ મુંઝાઈ ગઈ છે. ઝાઝા મદત્તનાં છતાં વધારે અવશ્યતા કામોમાં જ રોકાવું પડે છે.

અનુભવ છેક લીધો નથી એમ પણ નથી. એ વર્ષ તેવી તક મળી ગઈ હતી. તે વખતે અમે લોકો જેલમાં લાંબો વખત રહી પાછા આવ્યા હતા. મામડાંની જે જનતા મહાન સ્વરાજ સંગ્રામને પૂરી સમજતી નહોતી પણ તેને અંગે ચર્તા સખતાઈનાં પત્રો

નેતી હતી. તે ઠીક ભડકેલી દશમાં હતી. રેડિયા અને સાજો પણ તેમને બીકતાં કારણ યજ્ઞ પડ્યાં હતાં. તે વખતે મારા સાથી છૂટા યજ્ઞ રાત્રીપરજ ગામડામાં રહેવા ગયા. તેમની સાથે મોટાંઓ ફૂંકી ફૂંકીને પ્રસંગ પાડતાં હતાં, પણ આસપાસનાં બાળકો તેમને વીટળાઇ વળ્યાં. બાળકોને બીક થોડી જ હોય છે ? તેઓ સાપને પણ પકડવા જતાં નથી ?

ત્યારપછી હું પણ છૂટી આવ્યો. અમે વેડછીના કાર્યકર્તાઓએ ભેગા મળી વેડછીમાં જ ધામો નાખવાનો ઠરાવ કર્યો. ત્યાં પણ અમારી પહેલી પ્રવૃત્તિ બાળકોમાં થઈ યજ્ઞ. એને અમે લાડમાં બાલવાડી નામ આપ્યું.

બધાં બાળકો બાલમંદિરની વચનાં નહોતાં; તે કરતાં કાંઈક મોટી ઉંમરનાં હતાં. પણ તેઓ હમેશાં નાનાં બૂલકાઓને પણ સાથે તેડી લાવતાં.

ગામડાની ઝૂળનું અર્થશાસ્ત્ર

ગામડાની 'પ્રજ્ઞના અર્થશાસ્ત્ર'ને એક પ્રશ્ન છે. મા કામે જય ત્યારે મોટા છોકરા કે છોકરીને નાનું બાળક સાચવવાનું તે સોંપી જાય છે. એ છોકરા કે છોકરી મોટા થાય ત્યારે તેમને બાળક સાચવવાના કામમાંથી બઢતી આપી ઢેર ચારવાનું કામ સોંપવામાં આવે છે. આમ કરે તો જ તેમને સંસાર ચાલી શકે એવી સ્થિતિ છે. બાળકો સાચવવા માતાઓને જાતે રહેવું પાલવે તેમ નથી; થોડિયાખાતું તેમને કોઈ કાઢી આપે એમ પણ નથી; તે જ પ્રમાણે ઢેર ચાર્યા વિના છૂટકો નથી, ઢેર રાખ્યા વિના છૂટકો નથી, ચારવા માટે માણસ રાખ્યો પોસાય તેમ નથી; એટલા કામમાં ધરનું મોટું માણસ રોકાય તે પણ પાલવે તેમ નથી. એટલે દસ બાર વર્ષની ઉમ્મરના બાળકનું જ તે કામ ધજ પડે છે. અમારા ભાગમાં તો એ ઉંમરના બાળકને ગોવાળિયો જ કહેવામાં આવે છે. કોઈ ચારવા ન જતો હોય તે પણ ગોવાળિયો કહેવાય.

ધણા નવા નવા ઉત્સાહી સેવકો ગામડામાં આવી ચડે છે. ધણા ઉત્સાહી 'અને તાજ સરકારી અધિકારીઓ પણ ગામડામાં આવી ચડે છે. તેઓને ઉપરના ગ્રામ્ય અર્થ-શાસ્ત્રની ખબર હોતી નથી. તેઓ નિશાળમાં બાળકોની ભરતી વધારવા લોકોને સાચ વાડીને ઉપદેશ આપવા મંડે છે. લોકો બીકથી કે શરમથી ડોકાં ધુણાવે છે; કદાચ એ દિવસ છોકરાંને નિશાળે મોકલે છે અને પેલાં કામો જાતે સંભાળી લે છે અથવા બચડવા દે છે. પણ આખું કેટલા દિવસ સહેવાય ? બળવાન અર્થશાસ્ત્ર જ કાર્યમ રહે છે, અને ઉપદેશ હવામાં ઉડી જાય છે.

એ બાલવાડીનો અભ્યાસક્રમ અમે કંઈ વિદ્વાનો પાસે ધડાવ્યો નહિ.

અમે જાણ્યું કે આ બાળકો સવારમાં જૂખમાં આવે છે; માથાપ બપોરે આવી રાધે ત્યારે ખાવા પામે છે. બાળકોની કેળવણી ચાઓ કે રખડો, તેમના પેટમાં કંઈક ગરમ ગરમ પડે એ જ પહેલો કાર્યક્રમ હોવો જોઈએ.

બાળકો માટે નારતાની નવી રીત

પણ ૨૦-૨૫ છોકરાઓને અમે ક્યાંથી લાવીને ખવડાવીએ ? નાનપણમાં અમે કોંકરણની આરતી ઉતારીને કહેતા કે " તને આપું ત્યારે હું શું ખાઉં ? " ને એમ કહી તેની પરસાદી અમે ખાઈ જતા. મોટા થયા અને બાળકોને બનાવ્યા તો તેમની પાસે પણ મારે તો એ જ આરતી ગાવાની રહી !

બાલવાડીના આ નારતાનું કે બીજું અર્થ આશ્રમના બજેટમાં દાખલ કરવું એ પણ કેમ અને ? તો તો અમે ગાંડામાં જ અપીએ ને ? કોઇને રેટિયો શીખવવાનું કે આપવાનું બજેટ હોય, પણ કોઇનાં છોકરાંને નારતો કરાવવાનું તે બજેટ દુનિયામાં હોય ?

એટલે અમે તો શરમાતા શરમાતા બાળકોનાં માથાપ પાસે ગયા અને દર અંકવાડિયે થોડીક જુવાર કે ચોખા બાળકો સાથે મોકલે એમ તેમને સમજાવ્યાં. તેમાં અમે કોઇ વાર ગોળ અને કોઇ વાર ટીપું દૂધ ઉમેરતા. કંઈક મોટી ઉંમરનાં બાળકો બહુ રસથી નારતો બનાવનામાં મદદ કરવા મંડી પડતાં. ચૂસો સળગાવવો, રાખ ઉકાળવી, પીરસવું, વાસણ માંજવા, એ બધાં કામો તેઓ બહુ જ આનંદથી કરતાં. છેક નાનાં નાનાં બૂલકાંઓ કામ કરી શકે તેવડાં ન હોય તે પણ બધું રસથી અવલોકન કરે, ઠાવકાં થઇને બેસી જાય અને મંત્ર બોલાય ત્યાં સુધી ધીરજ રાખે.

બાલમંદિરોના અભ્યાસક્રમમાં જેણે નારતો દાખલ કર્યો તે ધણો જ ડાકો માણસ હોવો જોઇએ, એમ આ બાલવાડીના અમારા કાર્યક્રમથી મને વિચાર આવતો.

અમારો તેડાગર

અમારે બાળકોને તેડવા માટે કોઇ તેડાગરને મોકલવું પડતું નહિ. નારતો જ અમારો તેડાગર થઇ પડ્યો. શિક્ષણશાસ્ત્રના સિદ્ધાંતો આજકાલ હવામાં ઊડ્યા કરતા હોવાથી અમારી મંડળીમાં તેની ચર્ચા પણ થઇ હતી-બાળકો સામે આ રીતે લાલચ મૂકવી એ શાસ્ત્રમાં નિષિદ્ધ તો નહિ હોય ? તમારા જેવાઓના સંબંધના જોરે મેં ચર્ચા કરનાર સાથીઓને ખૂંચા કરી દીધાં.

મેં સાથીઓને સમજાવ્યું કે, બાળકોની શારીરિક અને બીજી આવશ્યક જરૂરિયાતોને પકડીને જ બાલવાડીનો કાર્યક્રમ ધડવો જોઇએ. જુઓને, આ નારતો એક એવો કાર્યક્રમ છે. તેનાથી કેટલી ખામતો વિશે બાળકોનું અભિમુખપણું સ્વાભાવિક રીતે થાય છે. નિયમિત આવવું, રસથી રાધવું, પીરસવું, ધીરજ અને વ્યવસ્થિતપણું, સંપીને કામ કરવું, એ બધું અમલું આવતું ? અને 'ગરજ પાંત્યા પછી વૈદ વેરી' જેવું પણ થતું નહોતું. કારણ કે નારતાનો રસ વાટકી ચટાઇ રહ્યા પછી પણ ઠીક લાંબી વાર ટકતો હતો. વાસણ માંજવામાં, ને કોઇ વાર અનાજ સાફ કરવામાં પણ તે ટકી રહેતો હતો.

ત્યાર પછીના કાર્યક્રમોમાં પણ તેની અસર પહોંચતી હતી. નારતા પછીનો કાર્યક્રમ આશ્રમમાં સફાઇ કરવાનો અને ઝાડોને પાણી પાવાનો ગોઠવ્યો હતો. કોઇ કોઇ દિવસ એમનાં ધરોમાં પણ એમને લઇને સફાઇ કરવા જવાનું રાખવામાં આવતું.

નાદવા ધોવાનો કાર્યક્રમ

ગામડાની કોઇ પણ પ્રવૃત્તિમાં તેમ બાલપ્રવૃત્તિમાં સફાઇનો કાર્યક્રમ ધણો આગળ પડતો લાગ બજવે છે. એટલે અમારી બાલવાડીનો આગળનો કાર્યક્રમ નાદવાધોવાનો રાખ્યો હતો.

તમે જેમ માથાપને ચિટ્ટી મોકલી ચકો કે બાળકોને સ્વચ્છ અને ટાપટીયથી કપડાં પહેરાવીને મોકલવા, તેમ અમે કરી ચકતા નહોતા. કારણ ધણી છોકરાંઓ પાસે બદલવાનાં કપડાં જેવું હોતું નથી. તેથી પહેલાં તો પહેરેલાં લૂગડાં ધોઇને સૂકવી નાખવાનાં, અને તે સફાતા સુધી નાદવાનું, એમ રાખવામાં આવતું.

આ નાદવાધોવાના કાર્યક્રમને અંગે જ માલૂમ પડ્યું કે ગરુમક અને ચાંદનો પ્રશ્ન

પણ સ્વતંત્ર કાર્યક્રમ બનાવવા જેવડો મોટો હતો. છોડરીઓના ચોટલા બાળવા અને તેમને જૂનીઓના ત્રાસમાંથી બચાવવી એ પણ એટલો જ અગત્યનો પ્રશ્ન હતો. એ કાર્યક્રમો ધણી રસિક થઈ પડતા હતા. મોટાં છોકરાછોકરીઓ આ બધાં કામોમાં નાનાની સેવા હેથિયા કરવા લાગતાં હતાં.

તે પછીનો કાર્યક્રમ કાંતવાનો. એમને શીખવાને ખાતર કાંતવાનું નહિ, પણ પોતાનાં કપડાં કરવા માટે કાંતવાનું હતું એટલે તેઓ રસથી કાંતતાં.

સામાન્ય રીતે એ બાળકો ચીથરેલાં રહેનારાં હોય છે. ફાટેલું પહેરવા કરતાં લંગોટી મારવી એ સમ્ભવતાની નિશાની છે, એમ ગામડાના લોકો માનતા નથી. ચીથરા જેવું હોય તો પણ કંઈક લૂગડું ચરીર ઉપર નાખવું એ જ તેમને મન સમ્ભતા છે. હું 'ધાર' છું, દેશના બધા લાગોમાં એમ જ હશે.

આમાં પણ નારતાની જેમ ખર્ચનો સવાલ હતો જ. રેડિયો અમારી પાસે હતો કપાસ માળાપ પાસેથી માગી લીધો; વણકરીનું અમે કંઈક ઊંચું કચું; સિલ્લાઈ માળાપે આપી. આમ કરી પાંચઠ મહિને બાળકોને એક જોડ કપડાં થઈ ગયાં. અને ત્યારથી ગામનું 'ફળિયું' સ્વચ્છ ટાપટીપવાળાં કપડાં પહેરેલાં બાળકોથી દીપવા લાગ્યું.

લખવા વાંચવા ને ચીતરવા વગેરે ઉપર બહુ ધ્યાન આપી શકાયું નહિ. આ બધી પ્રવૃત્તિ કંઈ અમે થોડા જ કરીએ ? એ તો અમારા સાચીનાં નિરક્ષર પત્ની સંભાળતાં હતાં. તેઓ બાળકોને વાતાંઓ કહે, ગીતો ગવડાવે, રાસ રમાડે, ચતર ઉતારતી વખતે ગણતાં થીખે.

ગામડાના પ્રશ્નો

આને કંઈ તમે મોન્ટીસેરી બાલમંદિર તરીકે સ્વીકારશો નહિ; સ્વીકારો એમ હું માગતો પણ નથી. એ કામ જેવું હતું તેવું પણ મેં 'માર' મુખ્ય કામ ગણીને કયું નથી; કરી ચકું તેમ નહોતું. ગામડાના સમગ્ર જીવનને લઈને તમે ગામડે બેસો તો તમે પણ એને મુખ્ય કામ ન બનાવી શકો. ગામની બેતી, ગામના પેટાધંધાઓ, ગામનાં ઢોર, ગામની સંક્રાંતિ, મોટાંઓની ને છોકરાંઓની કેળવણી, ગામલોક પરના જીલ્લો, છેતરામણો, તેમનામાં આવેલાં અશ્રદ્ધા, જૂઠાણું, ચોરી, અનીતિ, તેમનામાં ધર કરી બેઠેલાં બચસનો; આ બધા પ્રશ્નો ત્યાં આપણા ઉપર પહેલો દાવો નોંધાવે છે. તે બધાને ચે પહોંચી વળવું શક્ય નથી. પ્રશ્નો ત્યાં આપણા ઉપર પહેલો દાવો નોંધાવે છે. તે બધાને ચે પહોંચી વળવું શક્ય નથી. તેમાંથી મધ્યસ્થિતિ અને ખાલી જેવાં અતિ આગળ પડતાં એ-ચાર કામો પસંદ કરી લેવા પડે છે. જોકે તે સાથે બીજા પ્રશ્નો સંકળાયેલા હોવાથી તેમને પણ સરવાળે ન્યાય મળી રહે છે.

પણ કોઈ બીજા બધા સજાગતા પ્રશ્નો તરફ આંખ મીચી બાલશિક્ષણને જ જીવનધ્યેય બનાવે તો હું તેને વધારી લઉં અને સંકળતા છૂટું. બાલસેવા કરતો તે મોટાઓની સેવા માટેની પૂંજ પણ એકી કરી શકે. કારણ કે પોતાનાં બાળકોની સેવા કરનાર માણસ ઉપર માળાપોની પ્રીતિ કુદરતી રીતે બંધાય છે. જે પૈસા કમાણી વધારી આપે તેવા સેવક લોકોને મોટો માળાપોની પ્રીતિ કુદરતી રીતે બંધાય છે. જે પૈસા કમાણી વધારી આપે તેવા સેવક લોકોને મોટો થઈ પડે છે, તે જ રીતે તેમનાં બાળકોની સેવા કરનાર સેવક પણ તેમને જરૂર મોટો થઈ પડે.

ગામડામાં આવનાર બાલશિક્ષકને ગામડાની પરિસ્થિતિમાં શોભે એવું બાલમંદિર

બનાવી લેતાં આવડુ' પડશે. તે મોટે ભાગે મેં ઉપર વર્ણવ્યું છે તેવા પ્રકારનું' યશ એમ મારું માનવું છે.

બાલશિક્ષણને તેણે પોતાનું' સુખ્ય કાર્ય ગણ્યું હતું એટલે તે એ કાર્યક્રમમાં અવરય વધારે રંગો પૂરી શકશે. તે બાલમાનસનો અભ્યાસી અને બાલશિક્ષણનો કારીગર હશે તો તેને તે દિશામાં નવું નવું સૂઝશે.

પણ હાલમાં આપણાં શહેરોમાં બાલમંદિરોને નામે જે ઓળખાય છે તેની નકલ ત્યાં લઈ જવા જેવી નથી. લઈ જશે તો તે ત્યાં નહીં નહિ. લોકો તમે ઇચ્છો તેટલી શી ભરી શકે નહિ. મુંબઈ-રંગૂના કાળા ઉપર પણ આ કામમાં બહુ આરામ રાખવા જેવી નથી.

બાળકોને તેડી લાવવાની ગાડીઓ તો શહેરોમાં પણ ટીકાપાત્ર યથ પડી છે, તો ગામડામાં તો તેનું' સ્થાન જ ક્યાં? છતાં કોઈ કોઈનાનાં ગામડાંઓમાં બાલમંદિરોની નકલ કોઈ કોઈ ઉત્સાહી ગૃહસ્થો લઈ આવે છે. અમારા એક મિત્રને ત્યાં બાળકો બાલમંદિર જેવાં થયાં ત્યારે ગામના થોડા બાઈબોને સાથે લઈ બાલમંદિર કાઢ્યું, અને તમારા મિત્રોમાંથી એકને શિક્ષક તરીકે લઈ આવ્યા. પણ એ શિક્ષકબાઈ જ થોડા માસમાં સમજી ગયા કે પોતે કંઈક અસ્વાભાવિક પ્રવૃત્તિ કરી રહ્યા છે, અને ત્યાંની દવામાં એમનો છોડ વધવાની આશા નથી. એટલે તે ખસી ગયા અને બાલમંદિર સૂઝ ગયું.

x

x

x

એક સૂચના આપી લઉં; કોઈને તે દોઢગદાપણું લાગે તોપણ મને બાળકોના શિક્ષણ-માં તેમ જ મોટાંઓના શિક્ષણમાં હંમેશાં એવું લાગ્યા કરે છે કે ઘણી બાબતો જેમાં કેળવણીનાં સરસ તત્ત્વો ઘણાં પડ્યાં છે, તેનો કેળવણીમાં લાભ લેવામાં આવતો નથી અને તે કામો નોકરોને સોંપવામાં આવે છે.

જાતલેયમાં રસોઈ જેવું રસિક સર્જનાત્મક કેળવણીનાં તત્ત્વોથી ઘરપૂર કામ નોકરો ઉપર છોડવામાં આવે છે; શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ મળીને તે કરતાં નથી. તેમ બાલમંદિરોમાં પણ કેટલાં કેટલાં સુંદર અને શિક્ષણનાં કામો આજકાલ નોકરોના હાથમાં ધકેલા દેવાય છે !

છોકરાંઓને તેડી લાવવા કોઈએ જવું એ જરૂરનું છે, એમ માની લઈએ; કેટલું સુંદર અને રસિક એ કામ છે ! શિક્ષક અને બાળકોને તેડવા અને મૂકવા બંધ તો તમારું બાલમંદિર જેવું જીવંત તરેહનું યથ બંધ એની કલ્પના કરી જુઓ. એક ઘેર ગયા; ત્યાં મોખાપતી બેઠે વાતચીત કરી, બાળકને તૈયાર કરવામાં મદદ કરી, તેને આંગળીએ ઝાલી બીજા ઘેર ઉપાડ્યા; આમ દર બાર બાળકોને ફળિયા વચ્ચેથી લઈને બાલમંદિરે ચાલ્યા; વાતમાં કોઈ વાર સંગીત ચાલે, કોઈ વાર કંઈક રસ્તે જોવાનો કાર્યક્રમ રખાય.

શું તમારા સિગરામ કે બસ એ પૈસા ખર્ચાને કેળવણી જોવા બરાબર નથી ?

પણ તમારે સો-બસો છોકરાંઓને પાંચ સાત માર્શલના વિસ્તારમાંથી ભેગાં કરવાં છે. અને એ ત્રણ જણાં મળીને તેમને બધાંને પોપટ કરી નાખવાં છે. તેમ કરવું હોય તો 'બસ' વિના છટકો ચલાવો નથી.

આ હિલચાલ મોટા વિસ્તારમાં ફેલાવવામાં પણ એ રીતે આપણે ફાવેલીએ છીએ એમ હું માનતો નથી. કોષ ચલાક શિક્ષક એ રીતે પોતાનું બાલમંદિર વધારી શકે ખરો; પણ એવા બાલમંદિરના બારણાં ગરીબ આમપ્રજ માટે બંધ જેવાં હોવાથી રાષ્ટ્રીય દષ્ટિએ હિલચાલ વધી શકે જ નહિ.

નાસ્તા વિશે હું થું કહું તે હવે તમે સમજી ગયાં છો.

બાળકોના વાળ, ગૂમડાં વગેરેના પ્રશ્નો સહેરોમાં પણ નહિ હોય એમ મને લાગતું નથી; સારાં કપડાં નીચે એ ઢંકાયેલું પડ્યું દશે એમ માનું છું.

સારાં સારાં કન્યા જાનાલયોમાં મેં છોકરીઓનાં માર્યામાં જૂનાં જાળાં જોયાં છે. કારણ કે માર્યા સાથે રાખવાં એ બહુતર મનાવું નથી, અને શિક્ષકે તે વિષયને પોતાની ફેરજમાં ગણ્યો નથી.

ગામડાના બાલમંદિરના કાર્યક્રમની ધણીજ આછી રૂપરેખા મેં દેરી છે. તેને અંબાવવાની જરૂર નથી એમ માનું છું.

આવું બાલમંદિર ચલાવવા માટે બાલશિક્ષકો મળી શકે ? જો બાલસેવા એ કેવળ વંધોજ હોય તો આ પ્રશ્નોનો જવાબ નકારમાં જ મળશે. પણ હું માનું છું અને આપ તે સાથે મળતાં થશે કે, બાલસેવા એ ખીજાં બધાં સેવાનાં કામોની જેમ અંતરની જિમિને વેષ્ય છે, એ સેવા કરવાની જિમિ જેને જોડી દશે તે પોતાનાં સુખસગવડનો વિચાર કદી કરશે નહિ; તે આકરામાં આકરી કસોટીમાંથી આનંદ સાથે પસાર થશે, પણ પોતાનું મનગમતું સેવાકાર્ય ક્યાં વિના નહિ જ રહે.

આપણી વિદ્યાળ પ્રજાના સર્વ પ્રશ્નો એવા જ છે. આપણું સ્વરાજ આપણે ધંધાધરી માણસોથી કદી મેળવી શકીએ નહિ. આપણે ખાદીનો પ્રશ્ન આપણે ધંધાધરી કારીગરોથી કદી છોડાવી શકીએ નહિ. આપણી કેળવણીનો પ્રશ્ન પણ આપણે પગારદાર શિક્ષકોની નિયંત્રણથી ઉકેલી શકીએ તેમ નથી. એ રીતે ઉકેલવા જતાં આપણે ૮ ટકાને પણ પહોંચી વળી શક્યા નથી, અબજ પ્રોટેક્ટને સાક્ષર બનાવવાનું કામ પણ આપણે પગારદાર શિક્ષકો રોકીને કરી શકીએ એવી આશા રાખીએ છીએ, તેટલા તે કામમાં આપણે નિષ્ફળ નીવડીએ છીએ. એજ રીતે બાલશિક્ષણને પણ આપણે પગારદાર શિક્ષકોથી પહોંચી વળી ન જ શકીએ.

તો તે બાલશિક્ષણનો તેમ ખીજા કોષ રાષ્ટ્રીય પ્રશ્નનો ઉકેલ આવવાનોજ નથી, પોતાનાં સુખસગવડ જતાં કરનાર બાલશિક્ષકો મોટી સંખ્યામાં કદી મળવાના જ નથી એવા નિરાશાના ઉદ્ગાર ધણી કાઢશે, આપણાં બધાં રચનાત્મક કાર્યો સામે તેવા ઉદ્ગારો કાઢવામાં આવ્યા છે. છતાં તે દરેકમાં આપણે ધીમે પણ મક્કમ પગલે પ્રગતિ કરી રહ્યા છીએ, અને દરેક કામ માટે સેવકો નિત્ય વધતા જતા પ્રમાણમાં નીકળતા રહ્યા છે.

બાલશિક્ષણ એ આપણી પ્રજાની જરૂરી રચનાત્મક કાર્યોમાંનું જ એક છે. પૂ. મંદી-છાએ તે પ્રકારનાં રચનાત્મક કાર્યો ગણાવ્યાં છે. તેમાં આ ચૌદમું જોરેરી સ્થાન,

[શિક્ષણ અને સાહિત્ય "ના સિસેબર 'જના અંક પાથી]

આવતા માસની કાર્યદિશા

૧. તમારી લોકમદદ પુ. સ. સ. મંડળમાં મોકલી હોય તો તરત મોકલી આપો.
૨. ત્રિમાસી નિવેદન નવેમ્બર માસમાં ખાતામાં આવી જવાં જોઈએ તે પ્રમાણે તજવીજ જે તે જૂથમંડળોએ ન કરી હોય તો કરી તુર્ત હકીકત મોકલે.
૩. સહકારી યોજના પ્રમાણે આવતી સાલથી અંદાજો બનાવવા માટે તમારા જૂથમંડળમાં પ્રચાર કરી પ્રયાસો ચરૂ કરો.
૪. પાવતીઓ તપાસવા મોકલવાની બાકી હોય તો તુર્ત મોકલી આપો.
૫. અંદાજમાં નિયમ પ્રમાણે જે ફેરફાર થયો હોય તે માટે વિનાકારણ લખા-પકી ન કરો. અને પુસ્તકવાચનનો પ્રચાર સામાન્ય જનતામાં ધાય તે માટે તમારાથી બનતું કરો.
૬. પ્રૌઢ શિક્ષણની શાળામાં તૈયાર થએલા પ્રૌઢોને વાચનની વિશેષ અનુકૂળતા કરી આપો.

વડોદરા,
તા. ૬-૧૨-૪૦

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

તકાલે આતું

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા

સૂચના નંબર ૧૪ સન ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

માનદ પ્રચારકોની હકીકત મોકલવા બાબત

રાજ્યના પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરવા માટે દરેક મદાલમાં માનદ પ્રચારકો રાખેલા આ માનદ પ્રચારકો સન ૧૯૩૯-૪૦ આખરે કેટલા છે; કયા મદાલે કોણ કોણ કામ કરે તેની માહિતી એકત્ર કરી પુસ્તકાલય માસિકમાં પ્રસિદ્ધ કરવાની જરૂર છે. સંબંધ આપી ક મદાલના પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રીને જણાવવામાં આવે છે કે, પોતપોતાના મદાલના તકાલેયોની તપાસણી કરવા માટે કયા કયા પ્રચારકો દાલ છે તેમના નામ દોઢા અને કઠાણા સાથેની હકીકત તેમજ દાલ કામ કોણ કરે છે અને કામ કોણ નથી કરતું તે હકીકત તથા તેમના કામની લાયકી બાબત આ સૂચના પ્રસિદ્ધ થયા પછી આઠ દિવસમાં આ તરફ દરેક મદાલ મંડળના મંત્રી લખી મોકલશે એવી આદા રાખવામાં આવે છે. તારીખ ૩૦ નવેમ્બર ૧૯૪૦.

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે બસામણ કરવામાં આવેલાં પુસ્તકોની યાદી નં. ૧ સને ૧૯૪૦-૪૧

૧૦૬

વર્ગ તથા નંબર	માગણી કરનાર ના લખાણની તારીખ	બસામણ માટે માગણી કરનારનું નામ અને હેઠાણું	પુસ્તકનું નામ	કર્તા અથવા પ્રકાશકનું નામ અને હેઠાણું	વર્ષ	કદ	પૃષ્ઠ	બીજી કિંમત
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯
૧	૯૧૯ ૭૦	૨૩-૮-૪૦	હિંમતલાલ ગુનીલાલ શાહ, લાલાબાઈની પોળ, મહાવીની પોળ, અમદાવાદ.	માણસ	કા. ૪ પ્રમાણે બાલસખા કામોદાય અમદાવાદ	૧૯૪૦	૬૩	કાચી ૦૦-૬-૦
૨	—	૩૧-૮-૪૦	રાજ્યલાલ તા. શાહ, તંત્રી બાલકૃષ્ણ, બાલવાગ, વડોદરા.	બાલકૃષ્ણ કવિશ્રી વાતોમાળાની ચોપડી-૨ એનો સદ સાત ચોપડીઓ	કા. ૪ પ્રમાણે	"	૫૦૦	" ૧-૬-૦
૩	૩૮૧૫૩ ૨૦	૩-૮-૪૦	શ્રી. મનુ દ. દવે, ઉપકી શેરી, સિદ્ધપુર.	કાવ્યકલગી	"	૧૯૩૫	૬૬	પાકી ૧-૦-૦
૪	૩૮૧૫૩ ૬૬	"	"	મનુના રાસ	"	૧૯૩૬	૧૬૬	પાકી ૨-૦-૦
૫	૩૮૧૫૩ ૫૬	"	"	પુષ્પહાર	"	૧૯૩૬	૧૧૨	કાચી ૦૦-૮-૦
૬	"	"	"	મનુની ગઝલો	"	૧૯૪૦	૫૬	" ૦-૧૨-૦
૭	૩૮૧૫૩ ૨૫	"	"	ગ્રામકૃષ્ણ	"	૧૯૩૨	૩૬	" ૦-૩-૦

૯	ક	૧૬૭ ૭૦	૩-૯-૪૦	અંબાલાલ પુરાણી, આણંદ.	શ્રીમાતાજી સાથે વાર્તાલાપ	અરવિંદ શર્માસપ, આણંદ ૧૯૪૦	૧૬૦	૨૦૨	પાકી ૨-૦-૦
૯	રૂ	૮૮૩૫ ૮૪	૧૦-૯-૪૦	રમણલાલ બગેશ્વરામ ચાંચી, અંબાલાવાડ, ડોશી.	દેખ્યપ માર્ગદર્શિકા	શ્રી. ૪ પ્રમાણે	"	૧૦૪	કાચી ૦-૩-૦
૧૦	રૂ	૧૧૮૭ ૬૨	૨૦-૧૦-૪૦	અંબાલાલ પુરાણી, આણંદ.	પૂર્ણચોગટો ભક્તિયોગ	અરવિંદ શર્માસપ, આણંદ	"	૧૩૪	કાચી ૧-૦-૦
૧૧	રૂ	૧૮૬૧ ૪૮	"	ચંકરભાઈ સોમાભાઈ પટેલ, પુરૂષ અંબાપત્ર પાંડ્યાળા, વડોદરા.	નૂતન વાચનમાળા પહેલો ચોપડો	શ્રી. ૪ પ્રમાણે	"	૯૬	૦-૨-
૧૨	—	—	"	મુનશી હોટેસાદમ બીન મુનામુદલા ચાકીન, ચહેર બડાદા, મુગલવાડા	કરામતે પીર દસ્તગીર	"	"	૬૨	૦-૫-૦
૧૩	રૂ	૭૨૬૫ ૬૬	"	"	દિંદીકા ઉસ્તાદ ચાની દિંદીકી પાઠમાલા	"	"	૧૨૩૪	૧-૪-૦
૧૪	મ	૬૨૩૪ ૬૨	૨-૪-૪૦	ભક્ત છીતાભાઈ પુરેયતમદાસ, જાણી.	શ્રી ભક્તિપ્રકાશ ભાગ ૧-૨	દોષક ભાન નારાયણદાસ પુંબજી, જાણી	૧૬૦	૪૦૦	પાકી ૧-૮-૦
૧૫	મ	૬૩૧ ૭૩	૨૪-૬-૪૦	ભદ્ર રવિચંદ્ર મચિ- ચંકર બોળાવળા, પાદરા.	શાંતિસુધા અમવા રધુવીર સુદન્યા	હોટાલાલ નરભેરામ ભદ્ર દત્તા: પ્રકાશક શ્રી. ૪ પ્ર.	૧૬૦	૩૪૦	પાકી ૨-૦-૦

૧૬	મ	૯૪૬૨ ૨૫	૨-૧૦-૪૦	કૃષ્ણાજી સોમચંદ સંતા વિરાનની આશ્વાપદ, ટૂંનિંગ રહેલોર (વિમેન, વડોદરા	ગૃહજીવનશાસ્ત્ર	કલમ ૪ પ્રમાણે	૧૯૪૦	૧૧૦	૩૨૯	કાગી ૧-૮-૦
૧૭	ક	૫૩૨૧ ૨૮	૧૬-૯-૪૦	પંડા નારાયણજી જદુરામ, અંતરકુળ, અલકાપુરી, વડોદરા.	શ્રી. સ્વામિનારાયણ ભગવાન	મૂલચંદ આશારામ શાહ પ્રકાશક, સોપવભાગ, અમદાવાદ	૧૯૪૦	૮૦	૧૧૩૩	કાગી ૫-૦-૦
૧૮	ક	૬૫૫૨ ૬૮	૨-૧૦-૪૦	સાધુ હરિપ્રસાદજી સ્વામીનારાયણ મંદિર, વડતાલ.	શ્રી. રત્નમિનારાયણ ચરિત્ર વિંતામણિ	સાધુ હરિપ્રસાદજી પ્રકાશક " ૨-૮-૦	૧૨૦	૭૩૮	"	"
૧૯	શ	૨૧૨૪ ૨૦	"	ચરોતર એન્કુશન સોસાયટી, આણંદ.	કિશોર ચરિત્રમાળા ગુજ ૩ ભૂં (પુસ્તક ૧ થી ૧૨)	ક્રા. ૪ પ્રમાણે	૧૯૪૦	"	૪૨૦	ગુજ્જતો ૧-૮-૦
૨૦	ચ	૨૩૭૬ ૧૬	૨-૧૦-૪૦	નંચોતન સા. મંદિર, ભાદ્ર, અમદાવાદ.	કલમની પોળીયા	રવ. થી. ગિજુભાઈ	"	૧૬૦	૪૦	કાગી ૦-૪-૦
૨૧	ચ	૧૭૬૪ ૧૯	૨-૧૦-૪૦	"	કામમ ચાલસ	દિ. મનસાલ મથક	૧૯૪૦	"	૪૦	કાગી ૦-૪-૦
૨૨	ચ	૧૫૬૪ ૯૮	"	"	હરતાં હરતાં	સોમાભાઈ ભાવસાર	"	"	૪૦	" ૦-૪-૦
૨૩	મ	૫૫૨૯ ૧૧	૨૪-૧૦-૪૦	રવિશંકર નરોત્તમદાસ પાઠક, ખત્રીયોળ ભાજવાડા, વડોદરા.	અંતરતા દિવડે	ક્રા. ૪ પ્રમાણે	૧૯૪૦	"	૬૪	કાગી ૦-૬-૦

२४	८०५० ८०	२०-८-४०	भूगणभाष पी. शाह रावपुरा, वडोदरा.	वसुन्धरा	म. ४ प्रभाणे	१८४०	१६०	१८४	क्षेत्री १-८-० पाडी २-०-०
२५	६३३१ ८१	१५-१०-४०	भूगणभाष लडत, ०/० श्री. इक्ष्वाकु आल- भट्टि, नडीयाद.	वसुन्धरा	"	१८४०	२४०	३२	क्षेत्री ०-१२-० सटनी
२६	३६१४ ८६	२२-१०-४०	भूगणभाष वसंत- राय विपाही, ०/० एम. एस. नैन, धीरज सेठ वडोदरा साहे, रावपुरा.	गणवे धूमतो सुभ- राती शब्दकोष	सदर	"	१६०	४४८	पाडी १-४-०
२७	दिन्ही	२३-१०-४०	संयासक, विद्याविभाग मंडरोली, मेवाड	कांकरोलीका इतिहास	पो. कण्ठमणि शास्त्री, श्री विद्या विभाग कांकरोली	१८८६	८०	१३५	क्षेत्री ३-०-०
२८	"	"	"	कांकरोली दिग्दर्शन	श्री नरेन्द्र यमां वि- द्यार्थी श्री विद्याविभाग कांकरोली	"	१६०	२४	" ०-०-६
२९	"	"	"	श्री ब्रारकाधीशको प्राकटययाता	नि. गो. श्री ब्रजभूषणजी महाराज, श्री विद्या- विभाग, कांकरोली	१८८४	८०	६६	" १-०-०
३०	"	"	"	संप्रदाय प्रदीपांशुक	प्रकाशक श्री विद्या- विभाग कांकरोली	१८८६	१६०	१०४	पाडी २-०-०

ક્રમ	હિન્દી	૨૩-૧૦-૪૦	'સંવાસક વિશાલિભાગ' પ્રાચીનચાતો પ્રથમ ભાગ	રહસ્ય પ્રકાશ શ્રી વિદ્યાધિભાગ	૧૯૬૬	૨૫૬	પાકી	૧-૦-૦
૩૧	"	"	કશિરોલી, મેવાડ	રસિક રમાલ	સદર	૨૬૨	"	૧-૮-૦
૩૨	"	"	"	સમ્યગ્ચાલ પ્રતીપ	"	૬૬	૬૨૫	૧-૮-૦
૩૩	"	"	"	પ્રતિભાગીય વેશ્ય-વૌદ્ધ' આદનિક	સદર	૪૪	"	૦-૧-૦
૩૪	૪૦૨ ૫	૧૫-૧૧-૪૦	પ્રદ્યુષાદ ચંદશેખર દીવાનજી શીરામજી ૪૮૩૪, આનંદજીવન, ધોડ બંદર રોડ, સાતાકુમર,	રસિકલાલ બા. ૧	૩૬૦	૩૬૦	૩૬૦	૧-૮-૦
૩૫	૧૨૩૧ ૨૩ (અ')	૨૧-૧૧-૪૦	મયાપંકજ ત્રિવેદી, સંપાદક, નડીઆદ,	ગાવતી પ્રત પુષ્પ પદ્મજી	૧૬૪૦	૩૨	૬૨૫	૦-૨-૦
૩૬	૧૨૩૧ ૨૨ (અ')	"	"	જોવાએસો રામકુમાર પુષ્પ ૨ જી	સદર	૩૬	"	૦-૨-૦
૩૭	૧૨૩૧ ૨૪ (અ')	"	"	દું સાગ મયો પુષ્પ ૩ જી	"	૨૩	"	૦-૨-૦
૩૮	૧૬૪૧ ૫૫	"	સો. મુનીતિ મનોહર કપાડી,	રંગાલ બીજાજી ૬૪જી શ્રી મુમય' સદર	૧૮૬૧	૨૭	૬૨૫	૦-૮-૦

ક્ર. સં.	લઠાઈ	સો. સુનિતિ મંત્રાલય	રંગાવતી	ખતામ હોલ લેન	૧૯૬૧	૧૨૦	૪૭	કામી	૦-૮-૦
૪૦	૭૬	અવિવાશ	ઝોમી યું ?	મિરશામ, સુબાઈ	૧૯૪૦	૧૬૦	૩૪૮	"	૨-૦-૦
૪૧	૧૧૬૬	મણિભાઈ પટેલ	બાલકુબના પોશા	રાજકોટ	"	"	૭૬	"	૦-૪-૦
૪૨	૫૦૪૫	ગોકુલદાસ દારકાદાસ	ફર્યાદી	સહર	"	"	૫૬	"	—
૪૩	૭૭૦	રામચંદ્ર	બકતના બાલગીતો	મંત્રી પુલચંદ બાલમંદિર	૧૯૪૧	"	૬૮	"	૦-૪-૦
૪૪	૬૨૩૧	ચૂળજીભાઈ બાલ	જગતના સિતારાલા.	નડીઆદ	૧૯૪૦	"	૧૫૮	"	૦-૮-૦
૪૫	૫૦૧૭	પ્રકાશભાઈ પટેલ:	સહર લા. ૨	ન. મા. રાવજ વિ- વાર્થો મંડળ, પ્રકાશન મંદિર, ડો. પંડ્યા	"	"	"	"	૦-૭-૦
૪૬	"	"	માર જીવનો	સહર	૧૯૪૨	૧૨૦	૧૨૦	"	૦-૪-૦
૪૭	૮૧૫૮	શ્રી. ઉપેન્દ્રચાર્યજી	શ્રી સદ્બોધ મંદિર	મોવિદલાલ ચં. નિવેદી	૧૯૩૭	"	૨૦૮	પાકી	૨-૦-૦
૪૮	૧૩૯	કિશોરલાલ સનરમાન	ગીતોમંથન	બ્ય. ચારિત્ર્ય મંદિર વડોદરા.	૧૯૪૦	"	૩૬૬	૫	૧-૪-૦
૪૯	૬૮૧	લાલ મરાઠવાલા.	સંલિનું ગાન	અમદાવાદ.	"	"	૩૬૬	પાકી	૩-૦-૦
૫૦	૬૩૧૧	દમારામ બહેરમાઈ	સંલિનું ગાન	ડો. ૪ રામપુર, મહેરી- વાડ દલેલીની ખાડી,	"	"	૩૬૬	પાકી	૩-૦-૦

પટેલ,
તા. ૩-૧૨-૧૯૪૦

પું. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મહત્તનીશ બધરયાપક

પુસ્તકાલય

પુસ્તક ૧૫ મું

[બાન્યુઆરીથી ડિસેમ્બર ૧૯૪૦]

લેખોની અનુક્રમણિકા

અજમાવવા જેવો અખતરો		૧૯૯૫ નું બાલસાહિત્ય	
શ્રી. મલંગયા ઉ. દીવાન	૨૭૪	શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર	૨૦૭
અજમાવવા જેવી એક યોજના		૧૯૯૬ નું બાલસાહિત્ય	
—તંત્રીચાનેથી	૨૪૯	શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર	૫૯૪
અનુસવનિતાર		અંગ્રેજી સાહિત્યના આજના નિર્માતાઓ	
{ શ્રી. દિલીપકુમાર પંચોળી,		શ્રી. “ નવીન ”	૬૩
” { શ્રી. મગનભાઈ બા. પટેલ	૨૬૫	કડી મહાલ પુસ્તકાલય પરિષદ	
{ શ્રી. સોમાભાઈ ગરમડભાઈ		ચોથું અધિવેશન	૬૦૬
” { શ્રી. દિલીપકુમાર મા. પંચોળી	૩૭૩	ખાતાંઓના વડાઓની પરિષદ	
{ શ્રી. રમણલાલ ગો. યાદ		શ્રી. રતિભાઈ અમીન	૧૦
” { શ્રી. ઉમિયાશંકર લ. દવે	૪૧૯	આમ પુસ્તકાલયોની માહિતી	
અમરેલી પ્રાંત પુ. મં. ની વા. સભા	૫૬૫	શ્રી. ઉમેશભાઈ મો. પટેલ	૧૨૦
અગ્રગણ્ય ગુજરાતી સામયિકો		ગુજરાત પુ. પરિષદની કારોબારી	
શ્રી. મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ	૨૯૫	મંડળની પહેલી બેઠક	૧૬૭
આટલું તો અચૂક કરો જ.		આમ પુસ્તકાલયોના ધમકાજ પર	
—તંત્રીચાનેથી	૪૦૯	એક દષ્ટિપાત	
આવતી રજાઓના દિવસોમાં કરવા		રા. બા. ગોવિંદભાઈ દેસાઈ	૨૫૧
જેવું કામ		અંધપાલ માટેનું કતવ્યપંચક	
—તંત્રીચાનેથી	૨૦૫	શ્રી. દિલીપકુમાર મા. પંચોળી	૩૭૩
આજના યુગમાં પુસ્તકાલયોની અગત્ય		ચરોતર છાત્રાલયમાં ઉજવાયેલી સ્વ.	
ડૉ. પી. એમ. ભેષી	૪૧૧	અમીન સા. ની પ્રથમ સંવત્સરી	૭૧
ઉમદા વાચનમાં જીવનઉન્નતિ		બાગતાં જૂથ મંડળો	૪૨૬
શ્રી. બાપુજી દિનયાદ વજીદદાર	૩૬૯	જૂથ પુ. મંડળની સભાઓ	૨૭૮
એક ગુજરાતી પ્રકાશકનું અવસાન		તમારા પુસ્તકાલયમાં તપાસી જુઓ	
—તંત્રીચાનેથી	૧૯૬	શ્રી. નરાયણ પુ. મુખડીઆ	૨૫૦
એમ. કે. ગાંધી લાયબ્રેરી: ડરબન		નવસારી પ્રાંત પુ. મં. ની વા. સભા	૫૬૧
શ્રી. ગોવિંદજી નિજાભાઈ	૨૫૬		

નવીન કાલ ૩૨, ૮૫, ૧૩૦, ૧૮૬, ૨૩૮,
૨૭૨, ૩૮૭, ૪૩૭, ૫૨૨, ૬૨૨
નિરક્ષરતાનિવારણમાં વિદ્યાર્થીઓનો સાથ
શ્રી. ઉમેદભાઈ મો. પટેલ ૪૬૬
પત્રો શરૂ થયાની માહિતી ૪૭, ૧૦૦,
૧૪૬,

પરદેશની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ

શ્રી. રતિભાઈ અમીન ૫૯

પરદેશી સાહિત્યસૃષ્ટિનું થોડું અવનવનું

શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર ૬૧, ૧૦૯,
૧૫૬, ૨૬૨

પહેલી પુણ્યસ્મૃતિ

શ્રી. કાકા કાસેલકર ૬૯

પાંચ વર્ષનાં પુસ્તકો

પ્રો. અ. ક. ત્રિવેદી ૬૦

તક ખરાબ કરવાના કીમિયા

૧ શ્રી. કાન્તિપ્રસાદ લા. ત્રિવેદી ૪૧૩

પુસ્તકપ્રકાશનની કળા

શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર ૪૧૪

પુસ્તકાલયો અને તેમનું કાર્યક્ષેત્ર

શ્રી. ગ્રં. દિ. વાકનીસ ૩૦૨

પુસ્તકપરિચય

મ. પ્ર. વ્યાસ, ના. ચં. દીવાનજી, ચં. સો.

પટેલ, “દ્રષ્ટા”. લ. વૈષ્ણ. ૨૧, ૭૮, ૧૨૩,

૧૭૦, ૨૨૫, ૨૬૮, ૩૨૫, ૩૭૭, ૪૨૭,

૫૭૩, ૬૧૪.

અણોલો ૨૨૭, અન્નપૂર્ણાનું મંદિર ૧૭૬,

અમર આશા ભા. ૧-૨ ૨૫, અલકા ૮૦, અમન-

ચમન ૮૪, અદ્ધકાર ૨૧, આત્માનાં તેજ ૧૨૩,

આપણો આર્થિક પ્રશ્ન ૩૨૬, આપદર્શ ૧૭૨,

આશાધના ૧૭૦, આશમ (દીપાવલિથી અંક ૧૯૯૫)

૨૬, આરામ જન્માષ્ટમી અંક ૪૩૬, આરામ દીપા-

વલિ(૧૯૯૬)અંક ૫૮૩, આંખ અને ચશ્મા ૨૩૬,

ઈન્કમટેક્સ સંબંધી ભારી વાતચીત ૨૩૫, ઇન્દ્રધનુ

૧૭૦, ઇન્દ્રિયાને ઉરમાની અથવા તુકું ખિલાફતની

ઉચ્ચપાયલ ૧૭૮, એક ધર્મયુદ્ધ ૩૩૪, એમાં શું ?

૪૨૬, એશિયાની હાતરમાં ૨૨૬, એશી દિવસમાં
પૃથ્વીપ્રદક્ષિણા ૪૩૧, ઇત્કાંતિકા ચાને વર્ણુધર્મ-
સમીક્ષા ૨૩, ઓતરાતી દિવાલો ૧૭૩, ઓપરેશન
કોલું અને ખીજ વાતો ૪૨૭, અંતરને દિવડે ૧૭૪,
કપાકલગી ૧૭૬, કમાલ આતા તુકું ૧૨૯, કલગી
૩૩૨, કલંકદોષા ૩૨૮, કલંકિત ૮૧, કલ્યાણ
(સાધનાંક) ૪૩૬, કલ્યાણિકા ૫૮૨, કળાસંગ્રહ
ભા. ૧ લો ૨૪, કારમલનનાં કાળો ૧૮૩, કિરોર
ચરિત્રમાળા-ગુપ્ત ત્રીજે ૨૨૬, કુમાર ૨૦૦ મો
અંક ૪૩૫, કુસુમ ૮૪, કુંવરબાઈનું મામેરું ૩૩૪,
કુંદકંઠાચાર્યનાં ત્રણ રત્નો ૩૮૦, કૃત્યગીતો ૨૬૮,
કેતકીનાં પુષ્પો ૫૩૬, કૃષ્ણકાન્તનું વીલ ૧૨૬,
ખડાચતામિત્ર રજતઅંક ૩૦, ખમા બાપુ ૨૩૩,
ખરી કેળવણી ૧૮૨, ગજવે ધૂમતો ગુજરાતી
સાહકોષ ૬૧૬, ગીતાગોષ્ઠ ૬૨૦, ગાંધીવ ૫૮૬,
ગાંધી વિચાર-દોહન, ૩૩૩, ગુણસુન્દરી (દીપાવલિથી
અંક) ૫૮૬, ગુજરાતનો મધ્યકાલીન રાજપૂત
ઇતિહાસ ભા. ૨ ૩૨૮, ગુજરાતી (દીપાવલિથી અંક
૧૯૯૫) ૨૮, ગુજરાત સાહિત્ય સભાની કાર્યવાહી
૧૯૩૮-૩૯ ૧૮૦, ગીતરજની ૩૮૬, ગોદાન
(ઉત્તરાર્ધ) ૮૨, ગોળીમારની મુસાફરી ૩૮૩,
ગંગલદરી ૪૩૪, ગ્રામ ભજન મંડળી ૬૨૦,
ગ્રામોદ્ધાર પ્રવૃત્તિ ૧૭૪, ગ્રામોત્તરિ ૧૮૧, ગુહત્યામ
૩૨૫, ધરપરજી અને મનોહર ૫૭૬, ચરિત્રહીત ૨૫,
ચારણ (દિંદી-ગુજરાતી ત્રિમાસિક) ૨૭૧, ચાલણ-
ગાદી (નાની-મોટી લેખી) ૨૨૫, ચિત્રમય જગત
૧૮૫, ચિત્રવેષા ૪૩૩, ચંદ્રલોકમાં ૫૮૦, છબિ
૪૩૨, છીપલાં ૩૩૨, છલ્લો કાલ ૩૩૫, જય
સોમનાથ ૫૭૩, જગતનો તાવ ૩૮૩, જગતની
મહાન જ્યોતિષી-૧૭૫, જનેવા ૩૮૬, જ્યોતિ-
વ્યાખ્યાનો ૨૩૫, જપાનની રમણી ૭૬, જોડણી
માટે ખિલાફત ૬૨૦, જીવન-વિકાસ ૪૩૬, જીવનનું
ઝેર ૬૧૫, જીવનસરિતા ૩૨૭, જુદું અને કેવડી
૭૮, જેન તત્ત્વજ્ઞાન ૧૮૪, જગે ચરમું ૪૩૩,
ટોલ્સ્ટોયનો નીતિકથાઓ ૩૩૧, તલુખા ૬૧૮,
તલુખા (સંમેલન અંક) ૨૩૭, દલસીકથાઓ ૫૩૩,
તેજગાથા ૩૮૫, ત્રિમેટો ૨૨૭, ત્રીજો ચોપડી ૩૩૧,
થોડાંક ચિત્રદર્શનો ૧૧૬, દર્શનિકા ૬૧૬,
દાલચિવડાનું હાસ્યહાસ ૪૨૪, દાયકે દય વર્ષ
૩૨૬, દોડિયો (નવલિકા અંક ૧૯૯૫) ૩૦,
દોડિયો (નવલિકા અંક ૧૯૯૬) ૫૮૪, દુર્ગો

૧૧૪, કુર્ગેશનાંદિની ૨૨, કુહાની રમઝદ ૨૨, દંભી. કુનિયા ૨૨૬, ધ રેટારી ઓફ માથ એકસપેરિમેન્ટસ વિપ ટુપ ૩૩૩, નવચેતન ૩૭, નવચેતન નવવર્ષીક) ૧૮૫, નવચેતન (રંગભૂમિ અંક) ૩૩૮, નવચેતન (દીપોત્સવી અંક) ૫૮૫, નવસૌરાષ્ટ્ર (દીપોત્સવી અંક) ૫૮૪, નવી નવાઈઓ ૫૭૧, નારી હૃદય ૫૭૫, નવી વહુ (શિષ્ય પરિચય) ૧૨૪, નિત્યસંદેશ ૨૨૬, નિબંધ સમુચ્ચય અને પત્રલેખન ૩૩૫, નિસર્ગોપચાર (સા. તુ યાત્રિક) ૬૧૭, નિસર્ગોપચાર સર્વસંમદ ભા. ૨ ભે ૬૧૮, નીતિવરગિણી અપના બોધદાયક ગ્રંથ ૮૩, નૂતન વાચનમાળા: પહેલી ચોપડી ૨૩૧, નોકા (વાર્ષિક અંક) ૧૮૫, પગદંડી ૨૨૭, પગ-દીવાની પછીતેથી ૩૩૦, પત્રગીતા ૨૩, પંપિકના પત્રો ૮૩, પથેર પાંચાલી ૪૩૮, પદ્મયા પહેલાં ૩૭૬, પદ્મયાઓ ૫૮૧, પારકાં જુદાં ૪૨૭, પુત્રજન્મ ૫૭૬, પુરાતન દક્ષિણ ગુજરાત ૨૩૬, પુરાણની બોધક બાળવાર્તાઓ ૭૬, પૈસા પ્રાપ્ત કરવાની સર્વોત્તમ કલા ભા. ૨ ભે ૩૮૪, પ્રભસિત કેસરી (મદાસભા અંક) ૧૮૫, પ્રભુપદ્મ ૨૩૨, પ્રભાત (દીપોત્સવી અંક ૧૯૬૫) ૩૦, પ્રવાસી (મદાસભા અંક) ૧૮૪, પ્રેરક બ્યાખ્યાનમાળા ૮૩, પ્રેરણા અદર્શ નગર ભા. ૨ ભે ૩૮૧, ફાળસ ગુજરાતી સભા મહોત્સવ ગ્રંથ ૨૩૧, ફુવારો ૩૩૧, બાલકુળના પાઠો ૬૧૬, બાલજગત (વાર્તાઅંક) ૨૭૧, બાલજગત (પ્રવાસઅંક) ૩૮૬, બાલવચનમાળા ૧૭૧, બાલસભા (દાર્શનિક) ૩૮૬, બાળક ૮૬, બાળકોર જ્ઞાન ૨૨૮, બિચોરી પદાડ ૨૩૩, બિચ-નેસ ગાઇડ ચાને વેપારી ભોમિયો ૨૬૮, બીડેલાં દ્વાર ૧૮, બે ધડી મોજ (દીપોત્સવી અંક ૧૯૬૫) ૨૬, બેઝિક ઇંગ્લીશ લાખાચેલી: ભા. ૩ ભે ૨૭૦, ૧૧ બોધક સંવાદો અને શ્રીકૃષ્ણ ચરિત ૭૬, બ્રહ્મ-ચર્ચ અને કાપાકલ્પ ભા. ૧ ભે ૨૨૮, બ્રહ્મચર્ચ મીમાંસા ૫૭૭, ભદ્રંભદ્ર ૧૨૪, ભારતરિયે ૩૩૨, ભારતસેવક ગ્રામ્યે ૧૭૨, ભારતીય અર્થશાસ્ત્ર ૩૨૬, મધુરજની ૩૨૮, મદાસભા એમસંગના નિબંધો ભા. ૧ ભે ૧૮૧, મદાસભા ગાંધી (અંગ્રેજી) ૮૨, મદાવીર સ્વામીનો અંતિમ ઉપદેશ ૨૩૬, મદાસભા અંક ૧૮૪, મદાગુજરાત ૫૮૪, મનોમુકર ગ્રંથ ૪૫૧ ૩૮૦, મદાસભાનાં ગીતો ૬૨૧, માફે ગામડું ૩૭૨, માડી તારે બોલે ૨૩૪, મૃત્યુદેવ

અમૃત-દૂધ ૨૨૮, માણસ ૪૩૩, માનવીનું આરોગ્ય ૨૬૬, મારા વિના નહિ ચાલે ૩૭૮, માર્ગ જીવન અને કાર્યક્ષેત્ર ૨૨૭, મોહાના આજ્ઞા ૧૭૪, મોહાના મદમદઅલી ૬૧૬, મુસોલિની ૧૨૬, ૧૮૩, મુંબઈ સમાચાર (દીપોત્સવી અંક ૧૯૬૫) ૨૬, મું. સ. (દીપોત્સવી અંક ૧૯૬૬). ૫૮૩, મંગળ પ્રભાત ૬૨૦, મંજુર્વા ૧૭૧, યુગચિત્ર ૧૭૩, યોગદાસ ૩૮૦, યોગસાધનના પાયા ૩૮૪, યોગ કાએટ ઇન હેલ્થ એન્ડ ડિઝીઝ ૬૧૭, રમે વહેમાતા ૨૨, રસિકલાપ ભા. ૧ ભે ૪૩૦, રસમૂર્તિઓ ૩૭૭, રસિકાના રાસ ૮૪, રાજમોહન ૨૭, રાજરાણી ૩૭૭, રાજની રાણી ૨૩૪, રાત પડતી હતી ૩૮૬, રામજીનો ખાનગો ૧૭૩, રાષ્ટ્ર-પતિ સુભાષ બોઝ ૨૪, રાસજયોતિ ૩૮૫, રેખા ૩૩૮, ૫૮૨, રૂપેરી દાદીવાળા બાળક ૧૨૮, રૂપી-આનો વરસાદ ૧૨૮, રેલવેના મુસાફરો માટે ઉપ-યોગી ધારાધારણ ૧૨૬, રંગસ્તવન ૨૩, લાવણ્ય ૧૭૭, વન વનની વેલી ૫૭૫, વર્ધા દિદાશુ યોજના ૩૭૪, વરુન સંગીત ૧૨૮, વહેમી ૫૭૬, વળામણાં ૧૨૫, વાઇલ્ડની બોઝમાં ૩૩૦, વાપની બોઝમાં ને બીજ વાતો ૩૩૨, વાતોનાં વડાં ૧૨૫, વાતોમાં બોધ ૨૨, વાર્તાવાન કામસૂત્ર ૨૧, વાંચવાની મજ ૫૮૧, વિચારગીચિ ૧૬૫, વિવેચના ૧૨૬, વીણા (હિંદી-દાર્શનિક) ૨૭૧, વૈરાગ્ય-ચિંતામણિ ૨૩, ચારદા (લેક્સિકોન અંક) ૩૭૭, (દીપોત્સવી અંક) ૫૮૫, શિષ્ટ સાહિત્ય પત્રિકા ૩૧, શુભ સંમદ ભા. ૬ ભે ૬૨૧, શેક્સપિયરનાં કથા-નોકા ભા. ૧-૨ ૨૩૪, શોધો અને ભણો ૧૨૮, શોમના ૩૩૬, શોર્મનાં તેજ ૬૧૬, શ્રી એકનાથ ચરિત ઓર શ્રી નાથ વાણીકા પ્રસાદ (હિંદી) ૩૮૨, શ્રી કાન્ત ભા. ૧-૨ ૫૭૭, શ્રીકૃષ્ણપ્રણીત ચિન્તલદરિ ૩૩૬, શ્રીમદ્ભગવત ૧૭૨, સફરનું સમ્ય ૩૩૦, સત્યના પ્રયોગ અથવા આત્મકથા ૩૩૩, સર્જન અને ચિંતન ૭૮, સતાર ભજનામૃત ૧૭૫, સમર્થેશ્વરી ગંગાલદરિ ૪૩૪, સમિધ ૬૧૮, સર્વોદ્ધાર ૩૧, સારી રીતભાવ ૬૧૬, સાહિત્ય ૩૭૭, સાહિત્ય અને પ્રગતિ ૩૨૫, સાહિ-ત્યદર્શન ૨૬૬, સાહિત્ય અને વિવેચન ભા. ૧ ભે ૩૨૮, સુબોધ કથાસાગર ૧૭૪, સુરેખા ૧૨૭, સુભાષા ૪૨૬, સુભાષિત પદ્યસંગ્રહ ૩૮૩, સુવર્ણ-મેહિની ૩૮૫, સુમન સોરભ ૨૨૬, સુશીલાના

પત્રો વા. ૧ લો ૧૮૩, સોમનાથની સખાતે ૧૭૮,
સોશાળની શક્તિઓ ૨૭૦, સૌભાગ્ય ૩૮૫, સંતનાં
સંસ્મરણો ૨૬૬, સંદેશ (દીપોત્સવી અંક) ૫૮૩,
સંભાવિત સુદાલાલ ૬૧૫, સંહાર ૪૩૧, સ્મરણ-
યાત્રા ૨૨૫, સ્ત્રીજીવન ૩૧, સ્ત્રીગ્રાધ-નવલિપ્તિ અંક
૮૬, (૧૦૦૨મો અંક) ૨૭૧, સ્ત્રીશક્તિ (શ્રીકૃષ્ણાંક)
૪૩૬, (દીપોત્સવી અંક) ૫૮૫, સ્વાધ્યાય (પ્રથમ
અંક) (કે. દિ. કામદાર) ૧૭૬, સ્વાધ્યાય (ડૉ.
હરિપ્રસાદ) ૫૭૮, હસતાં બાળ ૧૨૮, હાથીની વાતો
૮૪, હિંદુસ્તાન-પ્રભાવિત્ર (દીપોત્સવી અંક) ૨૮,
હું રાત્રી હોઈ તો ૧ ૩૩૫, હેમચંદ્રાચાર્ય ચરિત્ર
૧૭૬, જ્ઞાનવાદિકા ૨૫, જ્ઞાનવિલાસ ૮૩.

પુસ્તકપસંદગીનું પ્રમાણ

—તંત્રીરથાનેથી ૧૫૧

પુસ્તકપ્રકાશન પર સુદની અસર

શ્રી. છો. મા. કામદાર ૪૯૬

પુસ્તકાલય પર્વણી

તંત્રીરથાનેથી ૫૩, ૧૦૩, ૧૧૫, ૧૬૦

પુસ્તકાલયમાં પગ મૂકતાં (કાવ્ય)

શ્રી. હિંમતલાલ સુ. શાહ ૧૦૪

પુ. સ. સ. મં. લિ. ની જાહેરાત નં. ૨

૨૦૦, ૫૨૭

„ „ „ નો ૧૯૩૬-૪૦ નો

હેવાલ ૪૪૬

„ „ „ની વાર્ષિક સભાના

ઠરાવોની ટૂંક નોંધ ૫૨૧

પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો ૨૨૧

પુસ્તકાલયો અને આપણે

શ્રી. નાનજીભાઈ જી. પટેલ ૧૦૫

પુસ્તકાલયો અને આપણી ફરજ

શ્રી. મૂળચંદર સો. જોષી ૬

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ: આર્થિક અગવડો

શ્રી. મણિભાઈ દિવેદી ૧૪

પુસ્તકાલયોની તપાસણી ૪૩, ૬૫, ૧૩૮,

૧૬૬, ૨૪૫, ૨૭૬, ૩૪૮, ૩૬૫,

૫૬૫, ૬૨૪

પુસ્તકાલય નોંધ ૪૪, ૬૬, ૧૩૬, ૧૬૮,

૨૪૬, ૨૮૦, ૩૪૬, ૩૬૪, ૪૪૪,

૫૨૫, ૫૮૬, ૬૨૮

પુસ્તકાલય ખાતાની સૂચનાઓ, વટહુકમો

વગેરે ૭, ૧૫, ૨૪, ૨૮, ૪૬, ૫૬,

૬૩, ૬૫, ૧૬૧, ૧૬૭.

પુસ્તકોના દુરમનો

શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર ૪૧૭

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી ૪૬, ૧૦૧,

૧૪૮, ૧૬૬, ૨૮૭, ૩૫૫, ૪૦૩,

૫૨૩, ૫૬૨, ૬૩૩

પુસ્તકો અને ગ્રંથમાળાઓ

શ્રી. નારાયણ પુ. સુખડીઆ ૨૫૪

પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ ૩૩, ૮૭, ૧૩૨,

૧૮૭, ૨૩૬, ૨૭૩, ૩૪૧, ૩૮૮

પુસ્તકોનાં અવલોકનો અને સામયિકો

શ્રી. બાણુભાઈ ઇ. દેસાઈ ૪૮૬

પંદરમા પગથિયે

—તંત્રીરથાનેથી ૧

પ્રકાશકોને કેટલીક સૂચના

શ્રી. કૃષ્ણલાલ મો. પરીખ ૧૧૪

પ્રત્યોત્તરો

શ્રી. હેમદલાલ મો. પટેલ ૬૭, ૧૨૨, ૫૩૭

પ્રાંત પુ. મંડળની સભાઓ ને હેવાલો ૫૪૧

પ્રૌઢ શિક્ષણનો પાયો

શ્રી. જયચંદર પો. કાકુર ૫૫

પ્રૌઢ શિક્ષણ અંગેની કિલ્મ ૪૪૩

પ્રૌઢશિક્ષણ પામેલાંઓ માટે

—તંત્રીરથાનેથી ૫૬૩

ખાળકો અને પુસ્તકાલ

મલગથા લ. દીવાન ૧૬૬

ખાળકોના વાચનનો વિવેક

શમ ૩૭૫

લગપૂર લગેલી ઇશ્વરી બક્ષિસ

શ્રી. સાલેગાંવકર ૧૫૩

મહાલ પુ૦ મંડળો અને જૂથ મંડળોએ જામવાની જરૂર —તંત્રીરયાનેથી	૫૩૩
મહાલ પુ૦ મંડળોની સભાઓ ૧૧૯, ૨૨૪, ૪૨૨, ૪૪૨, ૬૨૧	
મારો પટનાનો પ્રવાસ શ્રી. ઉમેદભાઈ મો. પટેલ	૨૫૮
માસિકો મળ્યા તારીખ ૩૭, ૮૯, ૧૯૧, ૧૩૪, ૨૪૧, ૨૭૪, ૩૪૩, ૩૯૦, ૪૩૮, ૫૨૪, ૫૮૮, ૬૨૩	
રાજ્ય પુસ્તકાલય પરિષદનાં ચોટાંક સ્મરણો મળ્યાલ ૬ મહેતા	૧૬
રૂપિયા ૫૦) સુધીના અંદાજો શ્રી. ઉ. મો. પટેલ	૧૬૧
વડોદરા રા.પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા ૫૦૩ " " " ૧૯૩૬-૪૦ " " " નો હેવાલ	૫૦૫
વડોદરા રા. પુ. મંડળની જાહેરાતો ૨૦૧, ૩૫૨, ૩૯૭	
વડોદરાના મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયમાં ના. વાઈસરોય સાહેબ શ્રી. ઉ. મો. પટેલ	૭૪
વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવણી ના. ચં. દીવાનજી ૨૦૨, ૨૪૭, ૨૯૦, ૩૫૬, ૪૦૫, ૪૪૮-૨, ૪૪૮-૪, ૫૨૬, ૬૩૪	
વાર્ષિક નિવેદનો અને અંદાજપત્રો ઉ. મો. પટેલ	૩૧૫
વાચનાલયમાં આવતી વિવિધ વ્યક્તિઓ મહનકુમાર મહુમદાર નર્મદાશંકર વ્યાસ	૧૧૧
વિદ્યાર્થીઓ અને ગૃહશાળા શ્રી. જુગતરામ દવે	૨૬૩
વિદ્યાર્થીઓનું વાચન અને શિક્ષકોની ફરજ વકીલ ઠાકોરભાઈ ગો. શાહ	૩૬૮
વીસનગર મહાલ પુ. મંડળની પ્રતિનાવલિ	૨૮૮

વર્તમાનપત્રો વિષેની અવનવી વાતો છોટાલાલ મા. કામદાર	૩૬૪
શિષ્ટવાચન ૧૭ મી પરીક્ષાનું પરિણામ	૧૪૨
શિષ્ટવાચનનો પરીક્ષાપત્ર	૩૯૬
શિષ્ટવાચનની ૧૮ મી પરીક્ષા	૪૪૬
શું વાંચશો ? ૬૦, ૧૬૨, ૨૪૨, ૨૭૫, ૩૪૪, ૩૯૧, ૪૩૬	
શ્રી. લ. ના. સા. પુ. વાલમમાં સ્વ. અમીન સા.ની છળીનું અનાવરણ	૧૧૩
શ્રી. વાકનીસ સા. સાથેનો વાર્તાલાપ શ્રી. કલ્યાણરાય ન. જોષી	૫૩૪
શ્રીમદ્ભાગવત શ્રી. હરિપ્રસાદ હ. ત્રિવેદી	૩૬૬
શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીન સ્મારક ફંડ સત્તરમી શિષ્ટવાચન પરીક્ષાનો પ્રશ્ન- પત્ર	૬૮
સદા યાચું (કાવ્ય) ધૈર્યચંદ્ર ર. જુદ	૧૦૪
સન ૧૯૩૬-૪૦ ના પુ. શિક્ષણવર્ગો ૨૮૪ સામયિકોની પસંદગીનું ધોરણ —તંત્રીરયાનેથી	૨૬૩
સહકારી બજેટની યોજનાનો અમલ કરો. —તંત્રીરયાનેથી	૩૬૧
સ્વ. મોતીભાઈ અમીનના તૈલચિત્રનો અનાવરણ પ્રસંગો	૨૧૭
સાહિત્યસૃષ્ટિનું થોડું અવનવું શ્રી. છો. મા. કામદાર ૩૦૦, ૩૬૨, ૫૦૧	
સા પુ. સેવાસીના મકાનની ઉદ્ઘાટન- ક્રિયા	૧૬
સ્વ. મો. ન. અમીન સ્મા. ફંડમાં ભરાયેલી રકમો	૪૩, ૩૯૮
સંસ્કૃતિનાં પોષક: પુસ્તકાલયો શ્રી. સીતારામ મહારાજ	૩
સાનવાટિકા (કાવ્ય) ધૈર્યચંદ્ર ર. જુદ	૧૦૮

લેખકોની અનુક્રમણિકા

અ. કં. ત્રિવેદી (ડ્રા.)

પાંચ વર્ષનાં પુસ્તકો

૬૦

ઉમેદલાઈ મો. પટેલ

પ્રશ્નોત્તરી ૬૭, ૫૩૭, વડોદરાના મધ્ય-
વર્તી પુસ્તકાલયમાં ના. વાંઘસરોપ સાહેબ
૭૪, ગ્રામપુસ્તકાલયોની માહિતી ૧૨૦,
રા. ૫૦) સુધીનાં અંદાજે ૧૬૧, મારો
પટનાનો પ્રવાસ ૨૫૮, વાર્ષિક નિવેદન
અંદાજપત્રો ૩૧૬, નિરક્ષરતાનિવારણમાં
વિદ્યાર્થીઓનો સાથ ૪૯૬

ઉમિયાશંકર લ. દવે

અનુભવનિતાર

૪૧૯

કલ્યાણરાય ન. જોષી

શ્રી. વાકનીસ સા. સાથેનો વાર્તાલાપ ૫૩૪

કાકા કલેલકર

પહેલી પુણ્યસ્મૃતિ

૬૯

કાન્તિપ્રસાદ લા. ત્રિવેદી

પુસ્તક ખરાબ કરવાના કીમિયા

૪૧૪

કૃષ્ણલાલ મો. પરીખ

પ્રકાશકોને કેટલીક સૂચનાઓ

૧૨૪

ગોવિંદલાલ હા. દેસાઈ (રા. બ.)

ગ્રામ પુસ્તકાલયોના કામકાજ પર

એક દષ્ટિપાત

૨૫૧

ગોવિંદજી નીછાભાઈ

એમ. કે. માંધી લાયબ્રેરી-ડરખન ૨૫૬

છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

પરદેશી સાહિત્યચર્ચાનું ચોક્કું અવનવું

૬૧, ૧૦૯, ૧૫૯, ૨૬૨, ૩૦૦, ૩૬૨,

૫૦૧, ૧૯૯૫ નું બાલસાહિત્ય ૨૦૭,

૧૯૯૬ નું બાલસાહિત્ય ૫૯૪,

વર્તમાનપત્રો વિષેની અવનવી વાર્તા ૩૬૪,

પુસ્તકપ્રકાશનની કળા ૪૧૪, પુસ્તકોના

દુરમતો ૪૧૭, પુસ્તક પ્રકાશન પર સુદની
અસર ૪૯૬,

જયશંકર ચો. ઠાકુર

પ્રૌઢશિક્ષણનો પાયો

૫૫

જીગતરામ દવે

વિદ્યાર્થીઓ અને ગૃહધાળા

૨૬૩

કાકીરલાલ ગોરખનદાસ શાહ (વકીલ)

વિદ્યાર્થીઓનું વાચન અને શિક્ષકોની

ફરજ

૩૬૮

તુલસીભાઈ હાથીભાઈ પટેલ

અનુભવનિતાર

૩૨૪

તંત્રીસ્થાનેથી

પંદરમાં પગથિયે ૧, પુસ્તકાલયપર્વણી

૫૩, ૧૦૩, પુસ્તકપસંદગીનું પ્રમાણ

૧૫૧, આવતો રજાઓના દિવસોમાં

કરવા જેવું કામ ૨૦૫, અજમાવવા

જેવી એક યોજના ૨૪૯, સામયિકોની

પસંદગીનું સાધન ૨૯૩, સહકારી બજાર

ટાંકી યોજનાનો અમલ કરો ૩૬૧,

આટલું તો અચૂક કરોજ ૪૦૯, મહાલ

પુઠું મંડોળો અને જૂથ મંડોળોએ જન-
વાની જરૂર ૫૩૩, પ્રાદેશિકજી પામેલાંઓ

માટે ૫૯૩.

અંબિક દિનકર વાકનીસ

પુસ્તકાલયો અને તેમનું કાર્યક્ષેત્ર ૩૦૨

દિલીપકુમાર પંચોલી

અનુભવનિતાર ૨૬૫, મર્યાપાલ મારેનું

કર્તવ્યપંચક ૩૭૩

ધૈર્યચંદ્ર ર. છુદ્દ

સદા યાચું (કાવ્ય) ૧૦૪, માનવાટિકા

(કાવ્ય) ૧૦૮

‘ નવીન ’

અંગ્રેજી સાહિત્યના આજના નિર્માતાઓ ૬૩	
ના. ચં. દીવાનજી	
વર્ગીકૃત નામાવલિની પૂરવણી ૨૦૨,	
૨૪૭, ૨૯૦, ૪૪૮-૨, ૪૪૮-૪,	
નારાયણલાલ પુ. સુખડીઆ	
તમારા પુસ્તકાલયમાં તપાસી જુઓ ૨૫૦,	
પુસ્તકો અને ગ્રંથમાળાઓ ૨૫૪	
પી. એમ. જોષી (ડૉ.)	
આજના યુગમાં પુસ્તકાલયોની અમલ ૪૨૧	
બાપુજી દિનશાહ વલ્લુદ્ધાર	
ઉમદા વાચનમાં જીવનઉન્નતિ ૩૬૯	
બાબુભાઈ ધરછાસમ દેસાઈ	
પુસ્તકોનાં અવલોકનો અને સામયિકો ૪૮૯	
મગનલાઈ બા. પટેલ	
અનુભવનિતાર ૨૬૫	
મણિભાઈ દિવેદી	
પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ: આર્થિક અગવડો ૧૪	
મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ	
અગ્રગણ્ય ગુજરાતી સામયિકો ૨૯૫	
મદનકુમાર મહુમદાર અને નર્મદાશંકર	
વ્યાસ ૧૧૧	
વાચનાલયમાં આવતી વિવિધ	
વ્યક્તિઓ	

મલંગુશા ઉમેદશા દીવાન

બાળકો અને પુસ્તકાલય ૧૬૬, અનુભવ-	
નિતાર ૩૨૨, અજમાવવા જેવો	
અખતરો ૩૭૪	
મૂળશંકર સો. જોષી	
પુસ્તકાલયો અને આપણી ફરજ ૬	
રતિભાઈ અમીન	
ખાતાઓના વડાઓની પરિપદ ૧૦	
પરદેશની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ ૫૯	
રમણલાલ ગો. શાહ	
અનુભવનિતાર ૪૧૯	
મગ્નલાલ દ. મહેતા	
રાજ્ય પુ. પરિપદનાં થોડાંક સ્મરણો ૧૬	
શમ	
બાળકોના વાચનનો વિવેક ૩૭૫	
સાલેગાંવકર (પ્રા.)	
લરપર લરેલી ધ્રુવરી બક્ષિમ ૧૫૩	
-સીતારામ મહારાજ	
સંસ્કૃતિનાં પોષક પુસ્તકાલયો ૩	
સોમાભાઈ ગરબડભાઈ	
અનુભવનિતાર ૩૭૧	
હરિપ્રસાદ હરખજી ત્રિવેદી	
શ્રીમદ્ભાગવત ૩૬૬	
હિંમતલાલ ચુ. શાહ	
પુસ્તકાલયમાં પગ મૂકતાં (કાવ્ય) ૧૦૪	

સામયિક દોહન વિભાગ : (લેખોની અનુક્રમણિકા)

અનિદ્રા	૨૬	પ્રજાધાતક વિષ	૧૨
આજનો યુવાન		બરફના કાપ્પન ગોલા	૪૯
૨ મધુલાલ વ. દેસાઈ	૬૯	બળિયાનો સાચો ઉપાય	
આપણા સ્ત્રીસમાજની નિરક્ષરતા		૨ મધુલાલ એન્જિનિયર	૪૧
શ્રી. બ્યોરના શુકલ	૭૧	બાલસાહિત્ય અને બહિરખખરો	
બિધધનો ઉપાય	૧૮	બ્યોરના શુકલ	૫૭
ગામઠાનું બાલમંદિર		બ્રમજનક જીવનમૂલ્ય	
શ્રી. જીગતરામ દવે	૮૫	સર રાધાકૃષ્ણન	૨૭
ગામઠામાં શિક્ષકનું સ્થાન		યુરોપ અને હિંદ : રહેણીકરણની રીતો	
સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ	૨૨	પ્રો. એન. આર. મલકાણી	૮
ઔરવલંચું ગુજરાત		લખા ભગતના છાપા	૭૯
ચામળદાસ ગાંધી	૨૯	લક્ષ્માં રાખવા જેવી પાંચ બાબતો	
ઘેર ઘેર શાળા		સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીન	૧૩
શ્રી. ભાગવત	૭	લોકશિક્ષણમાં ભીંતપત્રોનું સ્થાન	
જગતનો અજોડ શ્રીમંતઃ ખેરન મિત્સુહ		બળલભાઈ મહેતા	૪૬
મોહનલાલ મ. શેઠ	૫૯	લોહીનું કબાણુ	૬૩
બહિરખખરનાં જુઠાણાંની બાળ		રજપૂત (રાજપૂત)	
વજુભાઈ બાપલાલ પટેલ	૫૦	સ્વામજી દે. જોષી	૪૦
તહેવારો અને શિક્ષણ	૬૭	વિજ્ઞાનયુગમાં ખેરાક ને પીણાં	૩૪
અ. સ. ન. ભાગવત		વ્યાપક લોકસેવાના માર્ગો	
તમારા ગામમાં આ બધું છે ?	૧૭	નરહરિ પરીખ	૬૪
ત્રણ ગૃહદેવતાઓ		શુ' શુ' બધ્યા ?	
આચાર્ય વિનોબા ભાવે	૮૨	મણિભાઈ દિવેદી	૩૭
ટેલિફોનનો શોધક : એલેક્ઝાન્ડર		સાચા શિક્ષકનું લક્ષણ : સેવા અને ચારિત્ર્ય	
ગ્રેફામ બેલ	૫૩	મામા સાહેબ ફડકે	૭૫
માણેકલાલ ગો. જોષી		હજી ચેતીએ	૭૦
નાના સાહેબના છેલ્લા દિવસો	૮૦	કિશોરલાલ ધ. મણિવાળા	
નિરક્ષરતાનિવારણનો નૂતન પ્રયોગ		હીરા અને તુષારબિન્દુ : ઠોણ વધે ?	૫૮
શ્રી. ભાગવત	૧	દે. વા.	
' નોકરી ' માટે વલખાં મારતા યુવાનોને		જ્ઞાનદીપ	૨૪
આદેશ	૭૩	શ્રી. બળલભાઈ મહેતા	
ગજેન્દ્રશંકર લાલશંકર પંડ્યા			

સામયિક દોહન વિભાગ : (લેખકોની અનુક્રમણિકા)

એન. આર. મલકાણી (પ્રો.)		માણેકલાલ ગો. ભેળી	
પુરોષ અને દિવંદ : રહેણીકરણની રીતો ૮		ટેલિફોનનો શોધક : એલેક્ઝાન્ડર	
કિશોરલાલ ઘ. મશરૂવાળા		ત્રેહામ ભેલ	૫૩
હજી ચેતીએ	૭૦	મામા સાહેબ ફઠકે	
ગજેન્દ્રશંકર લાલશંકર પંડ્યા		સાચા શિક્ષકનું લક્ષણ : સેવા અને	
'નોકરી' માટે વલખા મારતા		ચારિત્ર્ય	૭૫
યુવાનોને આદેશ	૭૩	મોતીભાઈ ન. અમીન	
બુગતરામ દવે		લક્ષ્મી સમવા જેવી પતિ.બાબતો	૧૩
મામગામી બાલશિક્ષણ	૮૫	મોહનલાલ મ. શેઠ	
જ્યોત્સ્ના શુક્લ		જગતનો અત્યંત શ્રીમંત : બેરન મિત્સુમી	૫૬
બાલસાહિત્ય અને જાહેરખબરો	૫૭	રમણલાલ વ. દેસાઈ	
આપણા સ્ત્રીસમાજની નિરક્ષરતા	૭૨	આજનો યુવાન	૬૯
દે. વા.		રમણલાલ એન્જિનિયર	
હીરો અને મુધારખિન્દુ : કાણ વધે ? ૫૮		બળિયાનો સાચો ઉપાય	૪૧
નરહરિ પરીખ		વજુભાઈ ભાઈલાલ પટેલ	
બ્યાપક લોકસેવાના માર્ગો	૬૪	જાહેરખબરનાં જુઠાણાની જાળ	૫૦
બબલભાઈ મહેતા		વિનોબા ભાવે	
લોકશિક્ષણમાં ભીંતપત્રોનું સ્થાન	૪૬	ત્રણ ગૃહદેવતાઓ	૮૩
ગાનદીપ	૨૪	શામળદાસ ગાંધી	
ભાગવત (પ્રો.)		ગૌરવભણુ ગુજરાત	૨૯
નિરક્ષરતાનિવારણનો નૂતન પ્રયોગ	૧	સ્થામણ દે. ભેળી	
ઘેર ઘેર શાળા	૭	રજપૂત (રાજપૂત)	૪૦
તહેવારો અને શિક્ષણ	૬૭	સરદાર વલ્લભભાઈ	
મણિભાઈ દિવેદી		મામગામી શિક્ષકનું સ્થાન	૧૮
શું શું બધ્યા ?	૩૭	સર રાધાકૃષ્ણન	
		બ્રમજનક જીવનમૂલ્ય	૨૭

શિષ્ટવાચનની ૧૯ મી પરીક્ષા સન ૧૯૪૧ ના ફેબ્રુઆરી માસની ૧૬ મી તારીખ ને રવિવારે સવારના ૭ા થી ૧૦ ના સમયમાં જે તે સ્થળે લેવાશે. પરીક્ષા માટે શ્રી. જુગત-રામ દલેશ્વર નવજીવન પ્રકાશન મંદિર તરફથી પ્રકટ થયેલું “ ભારતસેવક ગ્રામ્યલે ” એ જીવનચરિત્રનું પુસ્તક મુકરર કરવામાં આવ્યું છે. એની કિંમત રૂ. ૧-૮-૦. હોષ તે પુ. સં. સં. મંડળમાંથી મળી શકશે. ૧૯૪૦-૪૧ ના વર્ષમાં આ પુસ્તકની પરીક્ષા લેવાશે એવી ખબર આગરના “ પુસ્તકાલય ” માં જાહેરાત નં. ૧ સને ૧૯૪૦-૪૧ ની પ્રકટ કરી પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને નવીન સાલના બજેટમાં એ તેમજ ૨૦ મી પરીક્ષા માટે ફરજ “ માફ ગ્રામ્યલે ” એ બંને પુસ્તકો સાધી લેવાની બલામણુ કરવામાં આવેલી. તદનુસાર ધર્માર્થ પુસ્તકાલયોએ પોતાના ચાલુ સાલના બજેટની પુસ્તકપાટીમાં આ બંને પુસ્તકોનો સવડ રાખી પરીક્ષાની મંજૂરી મેળવી લીધી જ હશે. તે મંજૂરી આધારે સદરજુ ‘ ભારત-સેવક ગ્રામ્યલે ’નું પુસ્તક પરીક્ષ્ય ઉમેદવારોને તરત કામમાં આવી શકે તેટલા ખાતર જરૂર હોય તો ધલાયદુ ટપાલરરતે મંત્રી ભાષ્યોએ મંજૂરી લેખુ ધરે, જેથી પરીક્ષાનો લાભ લેવા ધમ્મનારા ભાષ્યબહેનોને પુસ્તકને અભાવે પરીક્ષાનો લાભ લેવાનો વિચાર માંડી વાળવાપણું ન રહે. મહાલ પુસ્તકાલય મંડળના અવરચાપકોને, તેમજ પ્રાંત અને મહાલના પ્રચારક બંધુઓને આ સંબંધી ઘટતો પ્રચાર કરવાની બલામણુ કરવામાં આવે છે.

ધમ્મુક ઉમેદવારોએ પોતાનાં નામ, કામ, ઉમ્મર, અભ્યાસ, ધંધા ને પોસ્ટનું સ્થળ જણાવી રાજ્ય પુ. મંડળના મંત્રીને ચિરનામે મોકલ્યાં મોડી તા. ૫-૧-૪૧ સુધીમાં પોતાની ઉમેદવારી નોંધાવી દેવી જોઈએ. શિષ્ટવાચનની આવી પરીક્ષાનો લાભ સમજનારાં ને તેનો સુસ્વાદ આપેલાં ભાષ્યબહેનો તો આ જાહેરાત વાંચતાંજ તેમ કરી દે એમ ધમ્મીએ હોએ.

પરીક્ષા માટે ફરજ પુસ્તકમાં મહુમ દેશભક્ત ગ્રામ્યલેશના જીવન અને કાર્યના બેલક પ્રસંગ અને હકીકતોની રસમય ગૂંથણી સરળ ભાષાશૈલીમાં કરવામાં આવી છે. શિક્ષકો, વિદ્યાર્થીઓ તેમજ ધતર પ્રજાજનો આ મહુમ દેશભક્તના જીવન અને કાર્યથી પરિચિત બને એ બહુ જ ધમ્મવાચ્ય હોષ, પુસ્તકાલયોનું કામ કરનારા સૌ કોઈ આ પરીક્ષાનો લાભ લે, મોટા વિદ્યાર્થીઓ તેમજ ગામની વાચનરસિક જનતાને તેમ કરવા પ્રેરે.

પરીક્ષા જે ગામે આપવાની હોય તે ગામે ટપાલ અકવાડિયામાં કુચે કુચે દિવસે આવે છે તે અચૂક જણાવણું. પરીક્ષાની મુદત દરમ્યાન ચિરનામાં ફરજર ચાય તો તેની ખબર જે તે વખતે તરત જ આપવાની આસ બલામણુ છે.

ધનામ—પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થતા ઉમેદવારો પૈકી પહેલા ૪ નંબરોને અનુક્રમે રૂ. ૫૦, રૂ. ૪૦, રૂ. ૩૦, રૂ. ૨૦, તથા નં. ૫ થી ૨૦ સુધીનાને રૂ. ૧૦ નું ધનામ અપાશે. ઉપરાંત ઉત્તીર્ણ થનાર ઓઉમેદવારો પૈકી પ્રથમના ૧૦ ને રૂ. ૧૦ તથા ટ્રેનિંગ ડોમેનનો લાભ બિલકુલ નહિ પામેલા શિક્ષકો, અંગ્રેજ પાંચ ધોરણસુધીના વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય લઘુતરવાળા ખેડૂત, કારીગર અને વેપારીનર્મ પૈકી ઉપલા ૧૦ નંબરોને રૂ. ૧૦ નું ઉત્તેજનાર્થ ધનામ આપવાની મોકલણુ રહેશે. ધનામ રોકડમાં અપાશે, છતાં જેમની ધંધા હશે તેમની પોતાની પસંદગીનાં પુસ્તક તેમના ખર્ચે મોકલી આપવા સગવડ રહેશે.

૦/૦ સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી

વડોદરા,

તા. ૧૨-૧૧-૪૦

[૩૭]

મહિલાધ મંગળજી કારીવાળા

રામભાઈ કારીલાઈ પટેલ

મંત્રીઓ, વ. રા. પુ. મંડળ

આ પુસ્તકની ઉત્તમતાનાં પ્રમાણપત્રો

૧. આ પુસ્તક વડોદરા રાજ્યના કેળવણી ખાતાએ ચાળાઓમાં છતામ અને પુસ્તકાલયો માટે મંજૂર કર્યું છે.
 ૨. આ પુસ્તક વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતાએ પુસ્તકાલયો માટે મંજૂર કર્યું છે.
 ૩. આ પુસ્તક મુંબઈ દલાલના સરકારી કેળવણી ખાતાએ પ્રાથમિક અને માધ્યમિક સ્કૂલોની વિદ્યાર્થીઓની લાયબ્રેરીઓ માટે મંજૂર કર્યું છે.
 ૪. આ પુસ્તકની ૨૫ (પચીસ) નકલો વડોદરાના પ્રાચ્ય વિદ્યા મંદિરે ઉત્તેજન માટે ખરીદી છે.
 ૫. આ પુસ્તકની ૧૧ (અગીઆર) નકલો અમદાવાદની ગુજરાત વર્તમાનપત્ર સંસ્થાની ઉત્તેજન માટે ખરીદી છે.
 ૬. આ પુસ્તકના પહેલા ભાગને આજે માં મહેલ ખીજી ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદે સારા પુસ્તકોમાં ગણ્યો છે.
 ૭. આ પુસ્તક માટે આ વર્ષે શુભમાં લેસામેલ કચ્છ દ્વારા ઉચ્ચ પ્રદર્શનમાંથી પ્રમાણપત્ર (Certificate) મળ્યું છે.
 ૮. આ પુસ્તકની ઉત્તમતા માટે અનેક સુપ્રસિદ્ધ સામયિક પત્રોએ સારામાં સારા અભિપ્રાયો આપ્યા છે.
- વધુ ખાત્રી માટે અભિપ્રાયોની પત્રિકા મફત મંગાવો !

ઘેરબેઠાં પૈસા કમાવો
આજે જ મંગાવો !

કચ્છ વેપારી મંડળના પ્રમુખ
શ્રી. હુંગરશી ધરમશી સંપત્તના
"આમુખ" સાથે

નફાકારક હુન્નરો

ભાગ ૧-૨

નિષ્ણાતો અને અનુભવીઓએ
લખેલા વિવિધ બરોસાપાત્ર
હુન્નરોથી ભરપૂર પુસ્તક.

૫૧૦ પાનાં, ઉમદા ઓન્ટીક કાગળ,
શાસ્ત્રીય શુદ્ધ મુદ્રર છપાઈ અને
આકર્ષક ગેટ-અપ છતાં
કિંમત

માત્ર ૪ (ચાર) રૂપિયા

{ વી. પી. પી. થી ટપાલ ખર્ચ }
૧૦ આના લુહડં
મંગાવવા માટે લખો:

મંત્રી,
શ્રી લક્ષ્મી પુસ્તકમાળા
પોસ્ટ સીનુગરા (અંબાર-કચ્છ).

મંગાવવા માટે લખો:

સાહસિક પ્રકાશકોને જુરાખજર !

સુપ્રસિદ્ધ સામયિકોમાં

સસ્તા ભાવે જાહેર ખખર

છપાવવા અ.જે જ લખો:—

મંત્રી, શ્રી. લક્ષ્મી પુસ્તકમાળા, પોસ્ટ સીનુગરા (અંબાર-કચ્છ)

૧. સમજ સાથે વાંચતા શીખવું.

૨. આવા અર્થ ભણેલાઓમાં તેમને લાયકનું સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ કરીને તેમ જ વાચના-લયોમાં વિસ્તાર કરીને વાંચવાનો શોખ ફેળવવો.

૩. લખવાનું તથા ગણતરી શીખવવું.

આવાં ધોરણો પાડવાં કેમ આવશ્યક છે, તે પ્રથમ જોઈશું. પ્રૌઢશિક્ષણના વર્ગોના પ્રચલિત પ્રકારમાં નીચે દર્શાવેલી પ્રતિકૂળતાઓ છે:—

(૧) એક તો વર્ગો તેમનું પરિણામ જોતાં અતિ ખચીળ છે, કારણ કે

(ક) તેમાં પગારદાર શિક્ષકાથી કામ લેવાય છે,

(ખ) તેમાં સાધન-સરંજામની શાળાઓની જેમ વધારે પ્રમાણમાં જરૂર પડે છે.

(૨) વળી ઘણા વર્ગોમાં ચાલતું કામ સંતોષજનક જોવામાં આવતું નથી, કારણ કે

(ક) કાર્યકર્તાઓ મોટે ભાગે અંગત લાભ ખાતર વર્ગો ચલાવે છે; સેવાભાવ કે ઉત્સાહથી તેઓ પ્રેરાયેલા હોતા નથી.

(ખ) અલણ લોકો વર્ગમાં નિયમિત હાજરી આપતા નથી, હાજરી આપે છે ત્યારે તેઓ યાક્યા પાક્યા હોય છે.

(૩) છતાં માની લાખે કે વર્ગોમાં ચાલેલા શિક્ષણનું પરિણામ સંતોષજનક છે,

તો પણ આ વર્ગો બહુ મોટા ભાગના અભણ લોકોને પહોંચી શકતા નથી—ખાસ કરીને સ્ત્રીઓને.

આ જોતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે આજની પ્રચલિત પ્રૌઢવર્ગોની પદ્ધતિથી તો લાખો રૂપિયા દર વર્ષના અંદાજપત્રમાં કાઢવામાં આવશે તો પણ નિરક્ષરતાનિવારણનું કામ થોડા મુદ્દતમાં પાર પડે તેવો સંભવ નથી. આખો એક જમાનો જ્યાં તો પણ પત્તો ખાય તેમ લાગતું નથી.

ત્યારે હવે આપણી સામે પ્રશ્ન એ આવે છે કે આટલી ધીમી ગતિએ પ્રગતિ થાય અને સ્ત્રીઓ તો લગભગ અસ્પૃશ્ય જ રહી જાય એ રિયલિટી આપણે સંતોષ માની લેવો કે આપણે કોઈક જુદી પદ્ધતિઓએ કામ લાઈ આપણા દેશના લોકો-પુરુષો તેમજ સ્ત્રીઓ-ત્રુક મુદ્દતમાં લાણી ગણી શહેરી તરફિની પોતાની ફરજો સમજતાં થઈ જાય એમ કરવું ? જો આપણો દેશ સ્વરાજ્યના પોતાના ધ્યેય તરફ વેગથી દૂર કદમ કરે એમ આપણે ઇચ્છતા હોઈએ તો આપણે પાછલો માર્ગ જ લેવો ધટે છે. તે અર્થે નિરક્ષરતાનિવારણના કામને ઉપર દર્શાવેલાં ત્રણ ધોરણોમાં વહેંચવું આવશ્યક જાને છે. તેમ કરવાથી કામમાં સફળતા આવશે, ખર્ચ ઓછું થશે, સાથે પ્રગતિ વધારે થશે અને વધારે વહેલી થશે.

આમાંના પ્રથમ ધોરણમાં એટલે કે સમજ સાથેનું વાચન શીખવવામાં હોય કલાસ અથવા ' ઘેર ઘેર શાળા 'ની મેળના ધણો જ મદદરતો ભાગ લઈવી શકશે. આ મેળનામાં નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણે કમે કમે આગળ ચાલવાનું છે:—

(૧) સભાઓ, સંભાષણો, સરખસો વગેરે દ્વારા પ્રચારકામ કરીને.

(ક) છોકરાઓ તથા છોકરીઓમાં ઉત્સાહવૃદ્ધિ કરી તે ટકાવી રાખવો.

(ખ) પ્રૌઢ લોકોને વાંચતા શીખી લેવું કેટલું જરૂરી છે, તેમજ તે શીખવું કેટલું સહેલું છે તે સમજાવવું.

(૨) વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થીનીઓની મોટે ભાગે મદદ મેળવી એકેએક ધરની વરતી-ગણતરી કરવી. દરેક કુટુંબમાં અથવા દરેક ધરનાં વાસીઓમાં કેટલા ' સાક્ષર ' છે, અને કેટલા નિગ્રહરો છે તેના આકાશ તૈયાર કરવા.

(૩) ત્યાર પછી નીચેના કામો માટે સ્વયંસેવકો ભરતી કરવા.

(ક)...પ્રચારકાર્ય માટે.

(ખ) નિરક્ષરોને ભણાવવા માટે તથા તે કામ પર દેખરેખ રાખવા માટે.

(ગ) કાર્યાલય અને વ્યવસ્થાના કામ માટે.

(૪) દરેક ઘરમાં ભણાવવા માટે જરૂરી એવા સાધનો, ચોપડીઓ, નકશાઓ વિ. મેળવવાં.

(૫) ઘેર ઘેર આવી શાળાઓ કઢાવવી, અને તેમાં ધણે ભાગે ઘરનાં ભણેલાં માણસો પોતાના ઘરના અભણ માણસોને ભણાવે એ પદ્ધતિએ કામ લેવું. આવા વર્ગોને દોરવણી આપવા તથા તેની ઉપર દેખરેખ રાખવાની વ્યવસ્થા કરવી.

(૬) આવી પ્રત્યેક ઘરશાળામાં ચાલતા શિક્ષણમાં કેવી પ્રગતિ છે તેની નોંધ રાખવી.

(૭) કૃષિયા, મહોલ્લા કે પોળામાં વસતા સ્થાનિક નેતાઓ અને ઉત્સાહી કાર્યકર્તાઓની સમિતિઓ નીમી તેમને પોતપોતાની હદમાં આ યોજના પ્રમાણે કાર્યવિસ્તારનું તથા દેખરેખ રાખવાનું સોંપવું. તે અંગે પ્રચાર કરવાનું અને જરૂરી કાળો ઉધરાવવાનું પણ તેવી સમિતિઓને સોંપવું.

પ્રૌઢશિક્ષણનું આ પ્રથમ ધોરણનું કાર્ય કરતાં જે મોટામાં મોટી વસ્તુ ધ્યાનમાં રાખવાની છે તે ખાસ કરીને આપણા ગરીબ દેશમાં એ છે કે આ બધું જ કામ સેવાભાવના અથવા દેશભક્તિથી પ્રેરાધને જ થવું જોઈએ. તેમાં જે પૈસાની કમાણી થશે એવી લાલચ રાખનાર માટે રચાત ન જ હોવું જોઈએ. આ યોગી ગળવી જરા કઠણ છે, છતાં જો આપણે એાજામાં એાજા સમયમાં પોતાના પગ પર ઊભા રહેવા ઇચ્છતા હોઈએ તો તે ગળ્યે જ છૂટકો છે.

નિરક્ષરતાનિવારણના આ પ્રથમ ધોરણનો અમલ કરવામાં એટલે કે સમજ સારેલું વાયન શીખવવામાં ખર્ચ કરવા જેવી મુખ્ય બાબત એ કે દરેકનું ઘર, શાળા ને ચોપડીઓ, નકશા વિ. આપવાનું છે. શહેરોમાં પ્રચારપત્રિકાઓ તેમજ વસ્તીગણતરીનાં કારમો વગેરે હાવાવામાં કંઈક રકમ ખર્ચાશે, જે હાથે લખી આપે તો તેવા સ્વયંસેવકો પૂરતા પ્રમાણમાં ઊભા કરવામાં આવે અને એ રીતે મનુષ્યજાનો લાભ લેવામાં આવે તો આ હાવાવાનો ખર્ચ ધણો એછો કરી શકાય. કોઈપણ ભોગે કાર્ય સિદ્ધ કરવાનો નિશ્ચય હોવો જોઈએ, આત્મવિશ્વાસ હોવો જોઈએ. અને દિલ સંજોધ ધરાવનારાઓથી દોરવાયા વિના કાર્ય થવું જોઈએ. એક બાબતમાં ખાસ સ્પષ્ટતા રાખ જવાની જરૂર છે. કે આ ઘરશાળાની યોજનામાં ભાડુતી કામનો કંઈ મેળ ખાઈ શકે તેમ છેજ નહિ, જે કાર્યકર્તાઓને અંતરનો ઉત્સાહ નથી પણ ઉપરી અધિકારીઓના હુઆણને વશ થઈ યંત્રની જેમ કામ કરે છે, તેવા મન વિનાના કાર્યકર્તાઓ ઉપર આધાર રાખવો એ કેવળ ભ્રમજાળ છે.

આ ઘરશાળાની યોજના ચાલુ કરવી ઇચ્છવાયોગ્ય છે કે કેમ તે સંજોધમાં કેટલીક શંકાઓ ઉઠાવવામાં આવી છે. આ શંકાઓનાં મૂળ મુખ્યત્વે આ છે:—

(ક) આવી ઘરશાળાઓનો મોટે ભાગે ૫ થી ૧૫ વર્ષ સુધીનાં નિરક્ષરો લાભ લેશે; અને તેઓને ના પાડવી શક્ય નથી.

પરિણામે એકસાઈથી જાણવું ધણું મુશ્કેલ થઈ પડશે.

હવે એવા ૫ થી ૧૫ વર્ષ વયનાં છોકરા-છોકરી આવા વર્ગોમાં શીખે તેમાં શું નુકસાન થઈ જવાનું છે એ સમજવું મુશ્કેલ છે. કારણ કે તેઓ એવી પરિસ્થિતિમાં હોય જે કે આમાન્ય નિશાળોમાં કદી જઈ શકવાનાં નથી.

આ ઘરશાળાની યોજનામાં માથાદીક અમુક ગ્રાંટ આપવાનો પણ પ્રશ્ન નથી. ઘેર ઘેર વાંચવાની ચોપડીઓ આપવાનું ખર્ચ ઘરદીક જે આનાથી વધારે નહિ આવે. ઘરમાં એક શીખનાર હોય કે ચાર હોય, તો પણ આ ખર્ચમાં તેથી કંઈ વધારો થવાનો નથી, કારણ કે એક જ ચોપડી એ બધાને કામમાં આવશે.

હવે પરિણામ જાણવાની મુશ્કેલી પણ ચોખ્ખું દેખરેખની વ્યવસ્થા કરવાથી તેમ જ દરેક ઘરશાળાની પ્રગતિની નોંધ રાખવાથી ટાળી શકાય તેમ છે. આ કામમાં આગળ પડતો હિસો વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થીનીઓનો જ હશે. તેમનામાં આપણે સેવાભાવના અને ઉત્સાહ પ્રકટાવવાં અને ટકાવવાં પડશે. તેઓ પોતાનું કામ સેવા અને ધર્મ સમજીને કરનારાં હશે, તેમને કશો અંગત સ્વાર્થ સાધવાનો નહિ હોય, એટલે કોઈ જૂઠા અંકિડાઓ બતાવે કે પરીક્ષકને છેતરે એમ બનવાનું જ નથી. વળી પોતાનાં ઘરમાં જ શીખતા કોઈ પણ પુરુષ કે સ્ત્રીને કદાચ વાચન શીખતાં બાર મહિના લાગી જાય તોયે તેથી રાજ્યને કે પ્રજાને માથે વધારાનો કશો જ ખર્ચ પડવાનો નથી.

પૂના શહેરમાં આ પ્રકારનું સાક્ષરતાપ્રચારનું કામ કરતાં એક વરણ અકરમાત મારી નજરે ચડી. એક સાત આઠ વર્ષની બાળકોને પોતાની નિશાળનાંથી વરતીપત્રકની સ્વયંસેવિકા બનાવી તે માટેનું કાર્ય આપવામાં આવ્યું. પોતાના ઘરમાં ભણેલાં અને અભણ હોય તેઓનાં નામો પત્રકમાં ભરી લાવવાનું તેને કહેવામાં આવ્યું હતું. એ બાલિકા ખરા દિલથી કામ કરનારી હતી, અલબત્ત, જો ચોખ્ખું દેખવણી મળે તો બાળકમાત્રમાં તે ગુણ હોય છે જ. ઘેર આવી તે મા, બાપ, ભાઈ, બહેન, નોકરો એકે એકને પૂછી વળી કે તેને વાંચતાં આવડે છે કે નહિ ? એમ પૂછીને તેણે પત્રકમાં તેઓનાં નામો ભરી. પત્રક ભરવામાં ભલે એક જે બૂકો તો થઈ, પણ પત્રક ભેજતે તેને પૂછવામાં આવ્યું ત્યારે તેણે લાગણીપૂર્વક પોતાનું નિવેદન રજૂ કર્યું: “ મારા ઘરમાં આટલાં બધાંને વાંચતાં જ આવડતું નથી. ઘરમાં એટલાં જણને વાંચતાં પણ ન આવડે એ મને જરાય ગમતું નથી. હું એમને કંકો શીખવી વાંચતાં શીખવી દઉં, મારા ઘર ઉપરથી અભણપણનો ગ્રાહ ઘોષ નાખીશ અને સાક્ષરતાનો ઝંડો મારા ઘર ઉપર ઊડતો કરીશ. ”

હવે એક આટલી નાની બાળાને આવી આવી લાગણીઓ અનુભવતી કરવી એ પોતે જ ખરેખર તેની કેળવણી છે. એક આઠ વર્ષની છોકરી અભણને ભણાવવામાં કેટલી હદે ઉપયોગી થઈ શકે એ પ્રશ્ન બાળકો મૂકીએ તો પણ આટલું તો નિર્વિવાદ છે કે જે દિલચાલ અને સેવાએ તે ઉત્સાહી બાળામાં આવા વિચારો પ્રગટાવ્યા તે જ દિલચાલે તેના હૃદયમાં એક અમૂલ્ય બીજ વાળ્યું છે. તે બીજને યથાકાળે અંકુર ફૂટશે અને તે બાળા બાળે નહિ તો એ વર્ષ પછી જરૂર નિરક્ષરતાનિવારણની એક સ્વયંસેવિકા બનશે. આ કંઈ નાનો-મોટો લાભ નથી.

ઘરશાળાઓનું કામ જેમ જેમ આગળ વધતું જાય, તેમ તેમ નવા શીખેલાઓ વાચનનો અભ્યાસ આજી રાખી શકે એવું તથા તેમના સામાન્ય જ્ઞાનમાં ઉમેરો કરે તેવું સરળ બાપમાં ભણેલું સાહિત્ય લેખાર કરી તેમની અદર વહેંચવું પડશે.

આમાંથી જ બાલિષ્ઠનાં પાયાનાભયોરો ઉદ્ભવશે. એ કામ પણ ઘરશાળાના જેટલું જ મહત્વનું હોઈ સાથે સાથે જ ઉપાડવું આવશ્યક છે.

[મીંચીશ એક શિશુ બાઈના પ્રમુખ શ્રી. સાગવતની મનનીય નોંધ, “શોકાવાણી” તા. ૧૬-૭-૩૬ માંથી.]

(૩) ત્યાર પછી નીચેનાં કામે માટે સ્વયંસેવકો ભરતી કરવા.

(ક)...પ્રચારકાર્ય માટે.

(ખ) નિરક્ષરોને ભણાવવા માટે તથા તે કામ પર દેખરેખ રાખવા માટે.

(ગ) કાર્યાલય અને વ્યવસ્થાના કામ માટે.

(૪) દરેક ઘરમાં ભણાવવા માટે જરૂરી એવાં સાધનો, ચોપડીઓ, નકશાઓ વિ. મેળવવાં.

(૫) ઘેર ઘેર આવી ચાળાઓ કઢાવવી, અને તેમાં ધણે ભાગે ઘરનાં ભણેલાં માણસો પોતાના ઘરના અભણ માણસોને ભણાવે એ પદ્ધતિએ કામ લેવું. આવા વર્ગોને દોરવણી આપવા તથા તેની ઉપર દેખરેખ રાખવાની વ્યવસ્થા કરવી.

(૬) આવી પ્રત્યેક ઘરશાળામાં ચાલતા શિક્ષણમાં કેવી પ્રગતિ છે તેની નોંધ રાખવી.

(૭) કળિયા, મહોલ્લા કે યોગોમાં વસતા સ્થાનિક નેતાઓ અને ઉત્સાહી કાર્યકર્તાઓની સમિતિઓ નીમી તેમને પોતપોતાની હદમાં આ યોજના પ્રમાણે કાર્યવિસ્તારતું તથા દેખરેખ રાખવાનું સોંપવું. તે અંગે પ્રચાર કરવાનું અને જરૂરી કાળે ઉધરાવવાનું પણ તેવી સમિતિઓને સોંપવું.

પ્રૌઢશિક્ષણનું આ પ્રથમ ધોરણનું કાર્ય કરતાં જે મોટામાં મોટી વસ્તુ ધ્યાનમાં રાખવાની છે તે ખાસ કરીને આપણા ગરીબ દેશમાં એ છે કે આ બધું જ કામ સેવાભાવના અથવા દેશભક્તિથી પ્રેરાઈને જ થવું જોઈએ. તેમાં જે પૈસાની કમાણી થશે એવી લાલચ રાખનાર માટે સ્થાન ન જ હોવું જોઈએ. આ ગોળી મળવી જરા કઠણ છે, છતાં જો આપણે ઓછામાં ઓછા સમયમાં પોતાના પગ પર બિલા રહેવા ઇચ્છતા હોઈએ તો તે મળ્યે જ છૂટકો છે.

નિરક્ષરતાનિવારણના આ પ્રથમ ધોરણનો અમલ કરવામાં એટલે કે સમજ સાથેનું ચાચન શીખવવામાં ખર્ચ કરવા જેવી મુખ્ય બાબત એ કે દરેકનું ઘર, શાળા ને ચોપડીઓ, નકશા વિ. આપવાનું છે. શહેરોમાં પ્રચારપત્રિકાઓ તેમજ વસ્તીગણતરીનાં કારમો વગેરે કપાવવામાં કંઈક રકમ ખર્ચાશે, જે હાથે લખી આપે તો તેવા સ્વયંસેવકો પૂરતા પ્રમાણમાં બીલા કરવામાં આવે અને એ રીતે મનુષ્યજનો લાભ લેવામાં આવે તો આ કપાવવાનો ખર્ચ ધણે ઓછો કરી શકાય. કામપણ બોગે કાર્ય સિદ્ધ કરવાનો નિશ્ચય હોવો જોઈએ, આત્મવિશ્વાસ હોવો જોઈએ. અને દિલ સંબંધ ધરાવનારાઓથી દોરવાયા વિના કાર્ય થવું જોઈએ. એક બાબતમાં ખાસ સ્પષ્ટતા થઈ જવાની જરૂર છે, કે આ ઘરશાળાની યોજનામાં ભાકુતી કામનો કંઈ મેળ ખાઈ શકે તેમ છેજ નહિ. જે કાર્યકર્તાઓને અંતરનો ઉત્સાહ નથી પણ ઉપરી અધિકારીઓના દબાણને વશ થઈ યંત્રની જેમ કામ કરે છે, તેવા મન વિનાના કાર્યકર્તાઓ ઉપર આધાર રાખવો એ કેવળ ભ્રમભળ છે.

આ ઘરશાળાની યોજના ચાલુ કરવી ઇચ્છવાયોગ્ય છે કે કેમ તે સંબંધમાં કેટલીક પ્રકાશો ઉઠાવવામાં આવી છે. આ શંકાઓનાં મૂળ મુખ્યત્વે આ છે:—

(ક) આવી ઘરશાળાઓનો મોટે ભાગે ૫ થી ૧૫ વર્ષ સુધીનાં નિરક્ષરો લાભ મેશે; અને તેઓને ના પાડવી શક્ય નથી.

પરિણામે એકસાઈથી જાણવું ધણું મુશ્કેલ થઈ પડશે.

હવે એવા ૫ થી ૧૫ વર્ષ વયનાં છોકરા-છોકરી આવા વર્ગોમાં શીખે તેમાં શું નુકસાન થઈ જવાનું છે એ સમજવું મુશ્કેલ છે. કારણ કે તેઓ એવી પરિસ્થિતિમાં હોય કે કે સામાન્ય નિશાળોમાં કદી જઈ શકવાનાં નથી.

આ ઘરશાળાની યોજનામાં માયાદીઠ અમુક ગ્રાંટ આપવાનો પણ પ્રશ્ન નથી. ઘેર ઘેર વાંચવાની જોપડીઓ આપવાનું ખર્ચ ઘરદીઠ બે આનાથી વધારે નહિ આવે. ઘરમાં એક શીખનાર હોય કે ચાર હોય, તો પણ આ ખર્ચમાં તેથી કંઈ વધારો ચવાનો નથી, કારણ કે એક જ જોપડી એ બધાને કામમાં આવશે.

હવે પરિણામ જાણવાની મુશ્કેલી પણ યોગ્ય દેખરેખની વ્યવસ્થા કરવાથી તેમ જ દરેક ઘરશાળાની પ્રગતિની નોંધ રાખવાથી ટાળી શકાય તેમ છે. આ કામમાં આગળ પડતો હિસો વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થિનીઓનો જ હશે. તેમનામાં આપણે સેવાલાવના અને ઉત્સાહ પ્રકટાવવા અને ટકાવવા પડશે. તેઓ પોતાનું કામ સેવા અને ધર્મ સમજીને કરનારાં હશે, તેમને કશો અંગત સ્વાર્થ સાધવાનો નહિ હોય, એટલે કોઈ જૂઠાં આંકડાઓ બતાવે કે પરીક્ષકને છેતરે એમ બનવાજોગ જ નથી. વળી પોતાનાં ઘરમાં જ શીખતા કોઈ પણ પુરુષ કે સ્ત્રીને કદાચ વાચન શીખતાં બાર મહિના લાગી જાય તોયે તેથી રાજ્યને કે પ્રજાને માથે વધારાનો કશો જ ખર્ચ પડવાનો નથી.

પૂના શહેરમાં આ પ્રકારનું સાક્ષરતાપ્રચારનું કામ કરતાં એક વરણ અકરમાત મારી નજરે ચડી. એક સાત આઠ વર્ષની બાળકોને પોતાની નિશાળમાંથી વરતીપત્રકની સ્વયંસેવિકા બનાવી તે માટેનું કાર્ય આપવામાં આવ્યું. પોતાના ઘરમાં ભણેલાં અને અભણ હોય તેઓનાં નામો પત્રકમાં ભરી લાવવાનું તેને કહેવામાં આવ્યું હતું. એ બાલિકા ખરા દિલથી કામ કરનારી હતી. અલબત્ત, જે યોગ્ય દોરવણી મળે તો બાળકમાત્રમાં તે યુલ્લેસ હોય છે જ. ઘેર આવી તે મા, બાપ, ભાઈ, બહેન, નોકરો એકે એકને પૂછી વળી કે તેને વાંચતાં આવડે છે કે નહિ ?

એમ પૂછીને તેણે પત્રકમાં તેઓનાં નામો ભર્ષા. પત્રક ભરવામાં ભડે એક બે ભૂલો તો થઈ, પણ પત્રક જોઈને તેને પૂછવામાં આવ્યું ત્યારે તેણે લાગણીપૂર્વક પોતાનું નિવેદન રજૂ કર્યું: “ મારા ઘરમાં આટલાં બધાંને વાંચતાં જ આવડતું નથી. ઘરમાં એટલાં જણને વાંચતાં પણ ન આવડે એ મને જરાય ગમતું નથી. હું એમને કહો શીખવી વાંચતાં શીખવી દઈશ, મારા ઘર ઉપરથી અભણપણનો ઝાંઘ ધોઈ નાખીશ અને સાક્ષરતાનો જડો મારા ઘર ઉપર ઊડતો કરીશ. ”

હવે એક આટલી નાની બાળકે આવી આવી લાગણીઓ અનુભવતી કરવી એ પોતે જ ખરેખર તેની કેળવણી છે. એક આઠ વર્ષની છોકરી અભણને લાણીવામાં કેટલી દહે ઉપયોગી થઈ શકે એ પ્રશ્ન બાળકો મૂકીએ તો પણ આટલું તો નિર્વિવાદ છે કે જે દિલચાલ અને સેવાએ તે ઉત્સાહી બાળામાં આવા વિચારો પ્રગટાવ્યા તે જ દિલચાલે તેના હૃદયમાં એક અમૂલ્ય બીજ વાળ્યું છે. તે બીજને થયાકાળે અંકુર ફૂટશે અને તે બાળા આજે નહિ તો બે વર્ષ પછી જરૂર નિરક્ષરતાનિચરણની એક સ્વયંસેવિકા બનશે. આ કંઈ નાનકડો લાભ નથી.

ઘરશાળાઓનું કામ જેમ જેમ આગળ વધતું જાય, તેમ તેમ નવા શીખેલાઓ વાચનનો અભ્યાસ ચાલુ રાખી શકે એવું તથા તેમના સામાન્ય જ્ઞાનમાં ઉમેરો કરે તેવું સરળ ભાષામાં લખેલું સાહિત્ય તૈયાર કરી તેમની અદર વહેંચવું પડશે.

આમાંથી જ ભવિષ્યનાં વાચનાલયોનો ઉદ્ભવ થશે. એ કામ પણ ઘરશાળાના જોડણું જ મહત્વનું હોઈ સાથે સાથે જ ઉપાડવું આવશ્યક છે.

[પ્રાંતીય શ્રેષ્ઠ શિક્ષણ બોર્ડના પ્રકાશ કરે. ભાગવતની મનનીષ નોંધ. “લોકવાણી” તા. ૧૬-૭-૩૬ માંથી.]

યુરોપ અને હિંદ : રહેણી-કરણીની રીતો

પરદેશનો પ્રવાસ ખેડી આવેલા ડ્રાફ્ટ્સર એન. આર. મલકાણી મને છે. કે પોતાને સારી રીતે ઓળખવા માટે સામાના અંતરની આરસીનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ; એટલે જ યુરોપનો પ્રવાસ કરી આવીને તેમણે હિંદને ઓળખાવવા માંડ્યું છે. જેને એમ લાગતું હોય કે આપણે હીણા, ગંદા, નિર્માલ્ય છીએ તેને ડ્રાફ્ટ્સરનો આ લેખ વાંચીને સ્વર્ગોરવની ખુમારી આવ્યા વિના રહેશે નહિ. જેને એવો ભ્રમ હોય કે યુરોપીય જીવન જ સર્વથા અતુલકરણીય છે તેને પોતાની માન્યતા ફરી તપાસી જવાની પણ આ લેખ ફરજ પાડશે.

દાંત : સ્વદેશી ને પરદેશી

યુરોપના મારા ચોગક જ વખતના વસવાટથી મને સમજાયું કે આપણે હિંદીઓ અંગત રીતે યુરોપિયનો કરતાં ઘણે દરજ્જે વધારે ચોખ્ખા છીએ-એક જ દરજ્જાનો હિંદી એ જ દરજ્જાના યુરોપિયન કરતાં ઘણો સ્વચ્છ હોય છે. દાખલા તરીકે આપણા દાંત યુરોપિયનોના દાંત કરતાં વધારે શુભ્ર, સ્વચ્છ ને દૃઢ હોય છે. એના જેટલી ખીડીઓ આપણે ફેંકતા નથી, દારૂ પીતા નથી કે માંસ પણ ખાતા નથી. આપણે ખાઈ રહ્યા પછી હાથ ધોઈ નાખીને લૂછી નાખીએ છીએ, એ ધૂંધ્રપાન કરીને ભોજનવિધિનો પૂર્ણવિશ્રમ મૂકે છે. કોષના દેખતા દાંત એતરવા એ અહીં અવિનય મનાય છે; ત્યાં એવું નથી. જે લીલી દાંતણી ચીરતો આપણે ઉપયોગ કરીએ છીએ એની આગળ બાપડું બથ ઝાંખું પડે છે. યુરોપમાં જ્યારે જ્યારે તમે કોષના મોંમાં સુંદર દાંત જુઓ ત્યારે સમજ લેજો કે દાંતના દાકતરે ગોઠવેલું એ તો ચોક્કસ છે. એક વાર એક અમેરિકન બાઈએ સમર્વ મારી આગળ ડંકાસ મારેલી કે "અમારે ત્યાં આખી દુનિયામાં એજ એવા દાંતના દાકતરો પડ્યા છે." મેં ત્યારે પૂછ્યું: "તમારા લોકોના દાંત એજ કોટિના હોય છે એટલા ખાતર ?"

એ 'કમલદલ' નથી જ.

પગના આરોગ્યનું લાન હિંદમાં સારી પેઠે છે ને એટલે જ આપણે હલકાં ને ખુલ્લાં પગરખાં વાપરીએ છીએ, જે આપણા પગની આંગળીઓને "કમલદલ"ની માફક વિકસવા દે છે. આપણે પગને સ્વચ્છ રાખીએ છીએ ને એ દેખાય છે પણ સુધડ. પણ જો કોઈ યુરોપિયન બૂટ-શોન કાઢતો હોય તો હું પાસે બેઠો પણ ન રહું. ન જુલાય એવી બદબો તે વખતે નીકળે છે ને "કમલદલ"નું તો ત્યાં સ્વપ્ન પણ નથી આવતું! કહેશો તો એ તંમને એના પગનો નજો બતાવશે અને એ જ ઠીક છે. અને વળી સ્ત્રીઓના ઊંચી એડીના બૂટ તો પગનું સત્યાનાશ વાળે છે.

પાણીના અછઠા ઉપયોગ

પણ એક વસ્તુ જે મને કદીય સમજાઈ નથી તે તો યુરોપમાં પાણીનો જે ઉપયોગ થાય છે તે જ છે. એને દુરુપયોગ જ કહો તે ? ત્યાં નાહવાનું ટબ હોય છે. વૉશ-બરોન હોય છે અને ગરમ પાણીની પણ જોઈતી સગવડ હોય છે. છતાંય આ બધાના જે ઉપયોગ

ધાય છે તે જોઈને તો કાઠ હિંદીને એ બધું અસ્વચ્છ લાગે ને તેની રસવૃત્તિ સગાય પણ ખરી. જોઈતું પાણી ટબમાં આવવા દઈને પછી પાણીને આવતું ખાળીને એ પાણીમાં શરીર સાફ કરવું, સાથુ લગાવવો, શરીર સ્વચ્છ કરવું ને છતાં પાણી તો એ ને એ જ વપરવું આવું ત્યાં આવે છે. હિંદમાં તો ટબનો ઉપયોગ જ ઝાઝો નથી ને એની જરૂર પણ લાગતી નથી

હિંદ ઇંગ્લેન્ડને શું શીખવ્યું ?

હિંદ પાસેથી ઇંગ્લેન્ડ એ વસ્તુ શીખ્યું હોય એમ લાગે છે: એક તો એ કઢી ખાત શીખ્યું છે ને ખીજું પહેલાં કરતાં વધારે વખત નાહતાં શીખ્યું છે. કઢીમાં અડધાઅડધ તો મરીમશાલા નાખે છે ને અડધા ચડેલા ભાત સાથે એ લોકો ખાય છે. હજુ એ લોકો દરરોજ તો નથી જ નાહતા, ને નાથ છે હજુ પણ ટબમાં જ ઇંગ્લેન્ડની વાત બાલુ પ મૂકીએ ને બાકીના યુરોપની વાત કરીએ તો ત્યાં નાહવાનું ખૂબ ખર્ચાળ ને ખૂબ એમ છે. એટલે એક સરાસરી યુરોપિયનની આમડી રત્નમડી ગોરી હોય છે, એટલું જ નહિ, ખર ખચડી ને બરછટ પણ સારી પેઠે હોય છે. સામાન્ય હિંદીની આમડી એવી નથી હોત એકાદ બંગાળી કે મદ્રાસીની આમડીને કાળી કહેવી હોય તો બલે કહો, પણ એથી કે સુંવાળી, સ્વચ્છ ને સ્વચ્છિત મઢી નહિ જાય.

જીવવાની રીતો

હિંદી જેટલો સૂઈ, હવા ને પાણી પર જીવે છે, એટલો એ ખોરાક પર જીવતો નથી એ એને સુંદર પૌષ્ટિક ખોરાક અને સ્વચ્છ પાણીની વિપુલતાની ખાતરી આપવામાં આં તો એના શરીર અને આમડી પર તંદુરસ્તીની સુંદર ઝલક ઉઠશે. પણ જેવી છે તેવ સ્થિતિમાં હિંદીને પોતાની આમડી પર સુગંધી દ્રવ્યોનો લેપ કરવાની ને એ રીતે પાં જીનેલાને ચકારા ન લાગીએ એવો પ્રયત્ન કરવાની જરૂર નહિ પડે. યુરોપિયનને એવું કરવું પડે છે. કપડાં ધોવામાં પાણીનો વાપર જાણે આપણે એકાં કરીએ છીએ, પણ યુરોપિયને જાણીને વિસ્મય પામે છે કે આ હિંદીઓ રાતે પહેરેલાં કપડાં સવારે બદલી નાખીને ધોયા માટે નાખે છે ? યુરોપીયન અંદર પહેરેલું બંદિયું ક્યારે બદલે છે એ તો હું એ નથ જાણતો. ગમે તેમ, એ તો આખરે અંદર પહેરવાનું (અન્ડરવેર) છે ને ?

હજી શીખવાનું બાકી છે.

પાણી એક પેય પદાર્થ છે એ વાતનો તો એમણે સ્વીકાર કર્યો છે, પણ આપણ ગાંધે એને તેઓ ખૂબ અગત્યનું પીણું ગણતા હોય એમ લાગતું નથી. એક પીણું-નિષ્ણા તની વાત મેં સર્બજેલી તે મને અહીં યાદ આવે છે. અખિ પાણી બાંધીને તેને અખાડવામ આવે તે બધાં પીણાંનાં નામ તે ઝટ ઝટ કહી દેતો. પછી જ્યારે તેને પાણીનો ઘૂંટું બરાબરો ત્યારે તે મુંઝાયો. એને શું નામ આપવું તે તેને કાશ્યું નહિ. ધીરેધીરે એણે બા સતેજ થઈ ને તે બોલી ઉઠયો: "અરે અરે, આ તો એ પદાર્થ છે કે જેના વડે હુ દરોજ સવારે મારે મોં સાફ કરે છું." કેમ કામ કરવું, કેમ રમવું અને આદારન કેનાક નિયમો પાળવાએ તો થોડુંકયું યુરોપ હિંદને શીખવી શકે એમ છે; પણ પાણ અને તેના ઉપયોગ તો તેણે જ હિંદ પાસેથી શીખવાનો છે.

પ્રજ્ઞાવાતક વિષ

વિલાયતમાં 'ચિક્કુસ ન્યુસપેપર' (બાળકોનું વર્તમાનપત્ર) નામનું એક સાપ્તાહિક પત્ર નીકળે છે, ને તેના તબીબી આચારી મા છે. એના એક અંકમાંથી લીધેલી નીચેની હકીકત ઉપયોગી ને બાધમદ નીવડશે એવી આશા છે.

“ આધુનિક જમાનાના સૌથી મહત્વના સુધારાઓમાં એક સાંધવાનો નિર્ધાર અત્યારે જર્મનીમાં થઈ રહ્યો છે.

હિટલરના યુવક સંઘો, જેમાં ૧૪ થી ૨૧ વરસના યુવક-યુવતીઓ જોડાય છે, તેના સભ્યોની સંખ્યા ૮૦ લાખની છે. એમાં જર્મનીનાં લગભગ બધા બાળકોનો સમાવેશ થાય છે.

યુવક-યુવતીઓના આ વિશાળ સમુદાયને હવે દારૂ ને તમાકુનો ત્યાગ કરતાં શીખવામાં આવે છે.

એ શિક્ષણ જો સફળ નીવડે તો જર્મનીમાં એક એવી પેઢી પેદા થશે, જે ખરાં પ્રાણુધા-વિષ-કંક કીણામતિના દારૂ અને તમાકુમાંનું નિકોટીન-ના એપેથી સર્વથા અરૂઢ રહેશે.

એ તો નિર્વિવાદ છે કે દારૂ અને નિકોટીન શરીરના 'વિકાસમાં હાનિકર્તા' છે, અને નાશ પામી જાય છે. જો એ કે આપણા દેશ (વિલાયત) માં કેટલાં 'બધાં' યુવક-યુવતીઓનાં મર્નમાં એવો ખ્યાલ ઠસાવવામાં આવે છે કે દારૂ ને તમાકુનું સેવન કરવામાં પુરુષ અને સ્ત્રીનાં પુરુષાત્વ અને સ્ત્રીત્વની શાભા રહેલી છે. ઘણી વાર આપણને એવાં ઊગતાં યુવક-યુવતીઓ મળે છે કે જેમનાં શાન્તતંત્રને એટલી બધી હાનિ પહોંચેલી હોય છે કે તેઓ આખા દિવસ ખીડીઓ લપ્પને ફૂંક્યાં કરે છે; એમની આંખોમાંથી પડાવ ગયા હોય છે ને તેઓ જ્યાં જાય ત્યાં ધૂમાડો ને રાખ મૂકતાં જાય છે.

જર્મની જો આ વિષયી અદ્વિષિત એવી નવી પેઢીઓ તૈયાર કરી શકે તો તેણે નીરોગી પ્રજા નિર્માણ કરવામાં સુદૃઢ કરતાં પણ મોટી જિત મેળવી હશે. અને અમારે એ ઉમેરવાની જરૂર બાકે જ હોય કે, શાંતિમાં શું કે સુદમાં શું, નીરોગી શરીર અને બળવાન શાન્તતંત્ર એ શક્તિના જાગરૂપ છે.

દારૂ અને નિકોટીન બંને શાન્તતંત્રનાં કેન્દ્રો પર સીધા અસર કરે છે. નિકોટીન એ એવું જલદ ઝેર છે કે એનું એક ટીપું માણસના પ્રાણ હરી લે છે. દારૂ અને નિકોટીન બંને વ્યસન છે, એનું બંધાણ યદ જાય છે અને એના ઉપયોગને બહોળા પ્રમાણમાં જહેરાત કરી ને ઉત્તેજન આપવામાં આવે છે.

મજબૂત બાંધોનો પ્રૌઢ માણસ ખાસ ઇન વિના અલ્પ પ્રમાણમાં આ વસ્તુઓ ન લઈ શકે એમ અમારા કહેવાનો આશય નથી, પણ અમે એટલું તો બહુ બાર દબને ખસસ દલીએ છીએ કે “ દોષ પજી છોકરા કે છોકરીએ એ વસ્તુઓ અતિઅલ્પ પ્રમાણમાં પણ લેવાનો વિચાર સ્વપ્ને સુધાં કરવો ઘટતો નથી. ”

આવતા માસની કાર્યદિશા

૧. આવતા માસમાં જૂથમંડળની સભાઓ બોલાવી સને ૧૯૪૦-૪૧ થી જૂથમંડળમાં આવેલાં પુસ્તકાલયોનાં અંદાજે સહકારી ધોરણ પર તૈયાર કરવા માટે વિચારણા કરો.

૨. તમારા કાર્યમાં સરળતા થાય તે માટે તમારી સામાન્ય મુશ્કેલીઓનો ઉકેલ જૂથમંડળ અને મહાલ મંડળની સભાઓ ભરી કરો. નજીવી બાબતોમાં પુસ્તકાલય ખાતા તરફ લખાણ કરી નાહક ટપાલખર્ચ ન કરો.

૩. પંચાયત અને સરકાર મદદ મેળવ્યાની પાવતીઓ પર સહી વગેરે વિધિ કરી ખાતા તરફ વેળાસર મોકલો.

૪. અંદાજે મંજૂર થઈ પહોંચ્યાને બે માસ થઈ ગયા હશે, છતાં લોકમદદ ઊભી થઈ પુ. સ. સ. મંડળમાં જમા થઈ નહિ હશે તે અંદાજે રદ થવાનાં છે; માટે વેળાસર રકમ ઊભી કરી પુ. સ. સ. મંડળમાં મોકલો.

૫. આ અંક સાથે બે દિવાલપત્રો મોકલવામાં આવ્યાં છે. તેના ઉપયોગ માટે ચાલુ માસની સૂચના નં. ૨૫ જુઓ.

૬. જાન્યુઆરી આખર પૂરી થતી બીજી ત્રિમાસી સુધીની હકીકત તમામ પુસ્તકાલયો વેળાસર મોકલે. પુસ્તકાલયના સંચાલકો આ બાબતમાં મંદતા બતાવે છે, જેથી પુસ્તકાલયની સામાન્ય પ્રગતિ સંબંધી હકીકત જાણુવા મળતી નથી, માટે આ હકીકત બીજા મોકલવા મંત્રીઓ તકેદારી રાખે.

વડોદરા
તા. ૨-૧-૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદો વ્યવસ્થાપક

પ્રાલ પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રીના અભિપ્રાય પ્રમાણે, કડી મહાલે સદર નમંદાર કર જય-
કર દવેને કડી મહાલના ત્રીજા માનદ પ્રચારક તરીકે નીમવામાં આવે છે.

વડોદરા,
૨૭ ડિસેમ્બર ૧૯૩૯ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૨૫ સને '૩૯-૪૦

વિષય

દિવાલપત્રોની માહિતી આપત

પુસ્તકાલયો માટે પુસ્તક પસંદ કરવામાં તેમ જ કેવાં પુસ્તકો વંચાવવાં જોઈએ તે આપત ગ્રામ પુસ્તકાલયનો વહીવટ કરનારાઓને માર્ગદર્શન મળે તે હેતુથી વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળે એક જ કાગળ પર છપેલાં બે દિવાલપત્રો પ્રસિદ્ધ કર્યાં છે. તે દરેકની બે બે નકલ ચાલુ માસના 'પુસ્તકાલય' માસિક સાથે રવાના કરવામાં આવેલી છે.

આ દિવાલપત્રો પૈકી એકમાં " કેવાં પુસ્તકો પસંદ કરશો " એ સંબંધે સામાન્ય જનતાની જાણ માટે જરૂરી દિશાસૂચન કયું છે તથા બીજું દિવાલપત્ર, અનિષ્ટ માર્ગે દોરનારાં પુસ્તકોથી ચેતતા રહેવાનું સૂચન કરતું છે. તેમાં જણાવ્યા પ્રમાણે " રબે ઊભા રહેતાં આવાં પુસ્તકોના પડછાયે " એ સૂત્ર ધ્યાનમાં રાખી અંધપાલોએ જે પુસ્તકવાચનથી વ્યક્તિવિકાસને મજ સમાજવિકાસને અવરોધક યદ્ય પડે તેવું વાચન પુસ્તકાલયમાં કે વાચક પાસે પહેંચી ન જાય તેની ખાસ તકેદારી રાખવાની છે.

વાર્ષિક અંદાજ બનાવતી વખતે તેમજ પુસ્તકોની વાદી યા સામયિકો અને માસિકોની પસંદગી કરતી વખતે પણ આ દિવાલપત્રોમાં જણાવેલા હેતુ તરફ પુસ્તકાલયોના સંચાલકોનું ખાસ ધ્યાન ખેંચવાનો હેતુ છે, જેથી આ દિવાલપત્રોની એક એક નકલ પુસ્તકાલયના વાચનખંડ અને આપ-લે વિભાગમાં કાઢખેડ પર ચોટી ટાંગવી. અને એક એક નકલ ગ્રામનાં જાહેર સ્થળે ઊંચે ધ્યાન ખેંચાય તેવે સ્થળે ચોટવી.

આ દરેક દિવાલપત્રના એક કાગળની કિંમત ૦-૧-૦ રાખવામાં આવી છે અને તે જે તે પુસ્તકાલયના મંજૂર થયેલા અંદાજમાં પુ. સ. સ. મંડળે કાંપી લઈ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળને અદા કરવાની છે.

સમગ્ર ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે દિવાલપત્રો મળે તે સંબંધી ધટિત તજવીજ જેમણે તેમણે કરવી.

વડોદરા
તા. ૨-૧-૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદ. વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૨૬ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

રાજ્યનાં ગ્રામ તથા કરબા પુસ્તકાલયોના ત્રિમાસિક હેવાલ આપત

પુસ્તકાલય ખાતા સંબંધીની હકીકત રાજ્યના પ્રકાશન ખાતા તરફ દર ચાર મહિને કલવા મે. રા. રા. વિદ્યાધિકારી સાહેબ તરફથી સુચી લેખ અંક. ૨૮ સને '૩૯-૩૯

તા. ૨-૧-૩૬ થી દરેક હોવાથી તે હકીકત ચોક્કસ રીતે મોકલી શકાય એટલા માટે ગ્રામ પુસ્તકાલયોના ત્રિમાસિક હેવાલ નમુના પ્રમાણે દર ત્રણ માસની હકીકત ચોથા માસની પાંચ તારીખ સુધીમાં આ તરફ મોકલવા અવેથી વ. હ. નં. ૪ સને ૩૬-૪૦ તા. ૬-૧૦-૩૬ થી માહે ઓક્ટોબર '૩૬ ના 'પુસ્તકાલય' માસિકમાં બહાર પાડવામાં આવ્યો છે. છતાં હજી સુધી લગભગ ૧૫૦ પુસ્તકાલયોનાં નિવેદનો આવ્યાં છે એ ખરેખર દિલગીર થવા જેવું છે.

મખમ આ સૂચનાથી દરેક ગ્રામ પુસ્તકાલયના મંત્રીઓને જણાવવામાં આવે છે કે હવેથી જેમના તરફથી આવા ત્રિમાસિક હેવાલો આવ્યા નથી તેમણે ઓગસ્ટથી જાન્યુઆરી આખર સુધીના હેવાલની હકીકત જૂથમંડળ તરફ દરેક નમુનામાં ફેબ્રુઆરી ૧૯૪૦ની તા. ૫ સુધીમાં અને ત્યાર પછીથી દર ત્રણ મહિનાની હકીકત ચોથા મહિનાની તા. ૫ સુધીમાં ખીનચુક અત્રે મોકલી આપવા તંજવીજ કરવી. જૂથમંડળે વટહુકમમાં જણાવ્યા પ્રમાણે એપ્રિલથી પત્રક આ તરફ મોકલવાનું છે. જેમના તરફથી કરાવેલી મુદતમાં આ હકીકત નહીં આવે તો ભવિષ્યમાં પુસ્તકો આપવા અગર નવીન અંદાજે મંજૂર કરતી વખતે રકમની કપાત કરવી પડશે.

કર્યા પુસ્તકાલયોના ત્રિમાસિક હેવાલો મોકલવા આવત ગયા વટહુકમમાં ઉલ્લેખ કરવાનો રહી ગયેલો હોવાથી આ સૂચનાથી કર્યા પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને પણ સૂચવવામાં આવે છે કે જેમણે તેમણે પોતાના કર્યા પુસ્તકાલયોના હેવાલ ઓગસ્ટથી જાન્યુઆરી સુધીના ફેબ્રુઆરી '૪૦ ની તા. ૫ સુધીમાં ખીનચુક આ તરફ મોકલવા તંજવીજ કરવી અને ત્યારપછી વ. હ. નં. ૪ સને ૩૬-૪૦ પ્રમાણે દર ત્રણ મહિને ફેબ્રુઆરીથી એપ્રિલ સુધીનો અને મે થી જુલાઈ સુધીનો હેવાલ ચોથા માસની તા. ૫ સુધીમાં મોકલવા તંજવીજ કરવાની છે.

આ સૂચના પ્રમાણે અમલ થાય છે કે નહિ તે તપાસણી વખતે જોવા અને અમલ કરાવવા જે તે રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબોએ અને રા. પ્રચારકોએ ખાસ ધ્યાનથી રાખવાની છે.

ઉ. મો. પટેલ

મદદનીય વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નં. ૨૭ સને '૩૬-૪૦

વિષય

પ્રકાશનપત્રિકા

વડોદરા રાજ્ય પ્રકાશન ખાતા તરફથી તમામ પુસ્તકાલયોમાં પ્રકાશન પત્રિકા પહોં-ચાડવામાં આવે છે. તેને ઉદ્દેશ શ્રીમંત સરકારની પ્રગટિતિની યોજનાઓ, દુકમેલ, કાપડો અને તેનાં પરિણામો પ્રજા સમક્ષ મૂકી શકાય અને પ્રજાજનો તેના લાભ વિશેષ પ્રમાણમાં લઈ શકે એ છે.

આ પત્રિકાઓમાં અપાયેલી મામજતતાની ઉન્નતિ સંજ્ઞાની માહિતી જાહેર પ્રજા વધારે રસપૂર્વક વાંચે તે માટે લોકો રૂબરૂ અનુકૂળ સમયે વાંચી બતાવવા તથા તેવી બીજી અનુકૂળતા કરવા અમે જે તે પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થાપક સમિતિને ભક્ષામણ કરીએ છીએ.

વડોદરા

તા. ૪-૧-૪૦

ઉ. મો. પટેલ

રા. વ્યવસ્થાપક

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે લસામણ કરવામાં આવેલાં પુસ્તકોની યાદી નં. ૨/૨ સને ૧૯૩૯-૪૦

ક્ર. નં.	પુસ્તકનું નામ	અંચકર્તાનું નામ	કિંમત	કદ	વર્ષ	પૃષ્ઠ	પ્રકાશકનું ઠેકાણું
૨૧	અંગ્રિક ઇંગ્લીશનો ૧ લો પાર્ટ પુ. ૨ નું મૂલ્યું એંગ્રિક શબ્દકોષ વાકે-પ્રચાર તથા વ્યાકરણ સાંગ	હરિદ્રણ્યુ વ્યાસ (પ્રયોજક)	૧-૦-૦	૧૬૦	૧૯૩૯	૬૬	Basic English Class. Lathi, (Kathiawar)
૨૨	Guide to Basic Step by Step Pt. I પુ. ૩	"	૦-૨-૦	"	"	૩૨	"
૨૩	અંગ્રીય ઇંગ્લિશ અંચમાળા પુ. ૪ Basic English Step by Step વ્યાકરણ ભા. ૧	"	૦-૨-૦	"	"	૧૬	"
૨૪	અંગ્રિક ઇંગ્લિશ અંચમાળા પુ. ૧ પ્રાથમિક પરિચય	હરિદ્રણ્યુ વ્યાસ (મંગોલક)	૦-૨-૦	"	"	૧૬	"
૨૫	અંગ્રિક ઇંગ્લિશ અંચમાળા પુ. ૧૫ ગુજરાતમાં પ્રચલિત ૨૦૦૦ અંગ્રેજી શબ્દો	"	૦-૬-૦	"	"	૩૬	"
૨૬	કશુકિયા	શ્રી. અપરિજ્ઞ ભટ્ટ	૦-૮-૦	"	૧૯૩૯	૧૧૫	જ્યોતિર્ભાસ દલાલ, ' ગતિ અને રેખા ' , ૧૯૨૯, માધી રોડ. અમદાવાદ

તા. ૨૬ ઓક્ટોબર ૧૯૩૯
વડોદરા.

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

પુસ્તકાલય

વચન :

દેવતા વાર્તા શ. ૪-૮-૯
પરોક્ષમા ,, શ. ૫-૦-૦
પ્રક્ર નીચ શ. ૦-૧-૦

તંત્રીઓ :

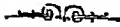
નાનાવાણ ચંદ્રશેખર દીવાનજી
મજીસાલ પ્રવાસીક વ્યારા

અવરણાયા :

વાધણાઈ નારણભાઈ આચાર્ય
જી. ડૉન
મંત્રી, પ્ર. સ. સ. મં. તિ.
સવપુરા.....વડોદરા.

અનુક્રમશિકા

પુસ્તકાલય પર્વણી ...	...	... —તંત્રીચાનેયી ...	...	૫૩
પ્રૌઢશિક્ષણનો પાયો ...	...	... શ્રી. જયશંકર પો. કાકર ...	...	૫૫
પરદેશની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ ...	...	... શ્રી. રતિલાલ અમીન...	...	૫૯
પાંચ વર્ષનાં પુસ્તકો ...	...	... પ્રો. અ. ક. ત્રિવેદી ...	...	૬૦
પરદેશી સાહિત્યસૃષ્ટિનું થોડું અવનવું ...	...	... શ્રી. છોટાલાલ મો. કામદાર ...	...	૬૧
અંગ્રેજી સાહિત્યના આજના નિર્માતાઓ ...	...	... શ્રી. " નવીન " ...	...	૬૩
"નોતરી ...	...	... શ્રી. હિમેશભાઈ મો. પટેલ ...	...	૬૭
કેસી પુસ્તકપ્રવૃત્તિ ...	...	... શ્રી. કાકા કાલેલકર ...	...	૬૯
કોતર જાત્રાલયમાં ઉજવાયેલી				
સ્વ. અમીન સા.ની પ્રથમ સંવત્સરી ...	...	...	...	૭૧
ડોહરાના મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયમાં				
ના. વાઈસરોય સાહેબ ...	...	... શ્રી. હિમેશભાઈ મો. પટેલ ...	...	૭૪
પુસ્તકપરિચય ...	...	... ના. ચં. દીવાનજી, મ. પ્ર. વ્યાસ	...	૭૮
નવીન કાલ ...	...	...	...	૮૫
પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ ..	...	...	...	૮૭
ભાસિકો મળ્યા તારીખ ...	...	...	...	૮૯
શું વાંચશો ? ...	...	...	...	૯૦
પુસ્તકાલયોની તપાસણી...	...	...	...	૯૫
પુસ્તકાલય નોંધ ...	...	...	...	૯૬
૧૭મી શિષ્ટવાચનપરીક્ષાનો પ્રશ્નપત્ર ...	...	...	...	૯૮
પનો શરૂ થયાની માહિતી ...	...	...	...	૧૦૦
પુસ્તકો મોકલાયાની માહિતી ...	...	...	...	૧૦૧
પુસ્તકાલય ખાતાના સરકયુલરો, વટહુકમો વગેરે ...	...	...	...	૭

પુસ્તકાલય પર્વણી

—તંત્રીસ્થાનેથી

આપણી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનો આ મંગળ પર્વણીદિન આવતી તા. ૧૩ મીના રોજ આવે છે. એ દિવસ રાજ્યની તમામ પુસ્તકાલય સંસ્થાઓના સંચાલકો પૂર્ણ ઉત્સાહથી ઉજવવાની તૈયારીઓ કરે.

આ પર્વણીદિન આપણે ત્યાં છેલ્લાં આઠેક વર્ષથી ઊજવાય છે. અને તે માટે માત્ર એક દિવસ—વસંતપંચમીનો દિવસ ચુકરવં કરાય છે. પરંતુ અમેરિકા અને જાપાન જેવા પ્રગતિશીલ દેશો આવા પર્વણીદિનો નહિ પરંતુ પર્વણીસપ્તાહો ઊજવે છે. એ કાર્ય માટે બરાબર આખા વર્ષમાંથી એક અઠવાડિયું અલગ નિયત કરવામાં આવે છે. એ સપ્તાહ દરમિયાન પુસ્તકાલયની પ્રગતિ માટે ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારની યોજનાઓ વિચારાય છે, પ્રવૃત્તિમાં વધુ વેગ લાવવા માટે વિવિધ કાર્યક્રમો યોજાય છે, પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં રસ લેતા અને એ કાર્યમાં રચીપચી રહેલાઓનું મધુર મિલન ઝોઠવાય છે, પરસ્પરના વિચારોની આપ-લે થાય છે અને ઘાટે ઘાટે જાયતે તત્ત્વચોષઃ એ ન્યાયે દરેક પાસેથી કંઈ ને કંઈ નવીન જાણવાનું પણ મળી રહે છે.

અમેરિકા જેવા દેશમાં તો એ માટે ત્યાંના જુદા જુદા પ્રાંતોમાં સુખાઓ તરફથી ખાસ ઠંઢેરા બહાર પાડવામાં આવે છે, અને સમસ્ત જનતાને તેમાં સક્રિય લાભ લેવા માટે આમંત્રાય છે. એવો જ એક ઠંઢેરા વાયકોની જાણ માટે આ નીચે આપીએ છીએ:—

BOOK-WEEK PROCLAMATION

In connection with Book-Week, Governor Harold E. Stassen of Minnesota issued the following official proclamation:

“Whereas, It is universally recognized that one of the most cogent factors in the development of character and the training of youth is good reading, and,

Whereas, Easy access to good books is indispensable, inasmuch as it is thru that medium that people keep in contact with modern developments in all fields of knowledge, and,

Whereas, The success of a democratic form of government is dependent upon a well informed public,

Now-Therefore, I, Harold E. Stassen, Governor of the State of Minnesota, do hereby designate and proclaim the week of November 12-18 as Book Week and I urge the people of Minnesota to lend their ardent support to the efforts being made to develop libraries and make available the best literature for the benefit of our people both in school and in the communities. "

બાવાર્થ કે, મિનેસોટા સંયુક્ત રાજ્યો (અમેરિકા) પ્રાંતના મુખા તરફથી પુસ્તક-સપ્તાહ સંબંધે નીચેનો હંદેશ બહાર પાડવામાં આવ્યો છે:—

" એ તો દુનિયાભરમાં સ્વીકારાયેલું સત્ય છે કે, જીવનને ઉજવવામાં તેમજ તેમની ચારિત્રવૃદ્ધિ કરવામાં ઢાલ પ્રકારનું વાચન એ એક અગત્યનું અંગ છે, તેમજ

આજના આંશજ વધતા જમાનામાં વિવિધ ક્ષેત્રોમાં ઉપયોગી જ્ઞાન મેળવવા માટે પુસ્તકો પ્રાપ્ત કરવા એ અનિવાર્ય અગત્ય દોવાથી, અને

પ્રત્યક્ષતાક રાજ્યની સફળતાને મુખ્ય આધાર પ્રત્યક્ષ સર્વ જાગૃતની ભણકારી પર દોવાથી,

હું, હેરોલ્ડ ઇ. સ્ટેસન, મિનેસોટા પ્રાંતના મુખા તરીકે આથી જાહેર કરું છું કે, નવેમ્બર માસની જા. ૧૨ થી ૧૮ મી મુખીના સપ્તાહને " પુસ્તકસપ્તાહ " તરીકે ઉજવવા મિનેસોટાની પ્રજા, પુસ્તકલયોની પ્રતિ અર્થે કરવામાં આવતા પ્રયત્નોમાં સંપૂર્ણ સાથ આપે અને યાજ્ઞો તેમજ સમસ્ત જનતામાં જાતેમ સાંદિત્ય મળે તેમ કરે. "

અમેરિકા જેવા દેશમાં પુસ્તકો અને પુસ્તકાલયોના પ્રચાર અર્થે ત્યાંના સંજ્ઞકતાઓ પણ કેટલાં પ્રયત્નશીલ રહે છે તે ઉપરના અવતરણ ઉપરથી સહજ સમજાય તેવું છે.

આવા પ્રગતિશીલ દેશો પણ જ્યારે આવી લોકજાગ્ર પ્રવૃત્તિના વધુ વિકાસ માટે આટઆટલા પ્રયત્નો કરે છે અને ખાસ આખું અકવાડિયું એ માટે અલગ કાંઠે છે તે આપણે આપણાથી ખનતો એક દિવસ પણ એ જાતે ઉજવવો અતિઆવશ્યક છે.

એટલે આવતી વસંતપંચમીને દિવસે રાજ્યનાં તમામ પુસ્તકાલયો આ પર્વજી-દિન ઉજવે, તે દિવસે સરઘસો કાઢે, સભાઓ વાઢે, વંધે દરમિયાનની પુસ્તકાલયની પ્રગતિ જાહેર જનતાને જાણુવે અને આગામી વર્ષ માટે પુસ્તકાલયના વિકાસની નવીન યોજનાઓ વિચારે.

આ માટે જે વિવિધ કાર્યક્રમો યોજવા જોઈએ તે ગયા અંકના કવરપૃષ્ઠ ત્રીજા પર જણાવ્યું છે.

આશા રાખીએ સૌ પુસ્તકાલયો આગામી પર્વજીદિન પૂર્ણ ઉત્સાહપૂર્વક ઉજવશે. અને આ દિન જે પુસ્તકાલયે જે રીતે ઉજવ્યો હોય તેનો સચિસ્તર હેવાલ જોઈ શકી આપે.

પ્રૌઢશિક્ષણના પાયો : (એક કલ્પનિક સંવાદ)

[અભણ ખેડૂત અરજણ પટેલ પ્રવેશ કરે છે.]

અરજણ—“ અભણ અને આંધળો બરાબર ” એ કહેવત મને આજે સમજાઈ. આ એક કાગળ વાંચ્યો છે ત્યાં પ્રાણચક્ર કહે છે: કું પૂજ કરું છું; નરમેશમ કહે છે: મને નવરાશ નથી, મથુરનું માથું દુઃખે છે. દુનિયા કેવી રવાર્થો છે ! (માઢ આવે છે) હા ! ચાલ, નિશાળમાં જઈ (જાય છે) રામ રામ, ચુરુ !

મહેતાજી—રામ રામ ! આવો આવો, અરજણ પટેલ !

અરજણ—(સ્વગત) અહા ! કેવો મોઢો આવકાર ! (પ્રકટ) સાહેબ, આ એક કાગળ વાંચી દેશો ? તમારું કામ ખોટી કરવા આવ્યો છું; મારું કરજો !

મહેતાજી—એમાં શું, લાવો વાંચી દઉં. (વાંચે છે :)

મહેતાજીએ કાગળ વાંચી બતાવ્યો. તેમાં તેમના પુત્રે વડોદરામાં ઉજવાયેલા શ્રીમંત પ્રતાપસિંહ મહારાજ સાહેબના જન્મદિવસ ઉત્સવને લગતા સમાચાર લખ્યા હતા. ઉપરાંત, પ્રૌઢશિક્ષણ માટેની શ્રીમંતની ચોજનાઓનું વર્ણન કર્યું હતું.

પત્ર વંચાઈ રહ્યા પછી, મહેતાજીએ કહ્યું: અરજણ પટેલ ! રામજીભાઈ લખે છે કે, પ્રૌઢ એટલે મોટરો અને તેને બધાવવા તે “ પ્રૌઢ શિક્ષણ. ”

અરજણ—પણ, મહેતાજી સાહેબ ! પાકે પડે તે કંઈ કાંઈ ચઢે ! અમારા દાઘ કેમ વળે ? અમારા જડ મગજમાં બહુતર કેમ પેસે ?

મહેતાજી—અરજણ પટેલ ! જોળ ન્યારે ખાઈએ ત્યારે મળ્યો જ લાગે, અને જે ખાપ તેને જળ્યો લાગે; વિદ્યા એ તો જોળ જેવી છે.

[પુસ્તકાલયનો અંધપાલ આવે છે.]

અંધપાલ—અહોહો ! અરજણ પટેલ ! આજે તમારું પગલાં !

અરજણ—ભાઈ ! આવ્યો હતો તો આ કાગળ વંચાવવા; પણ એમાં તો કંઈક બધું છે, મને લાગે છે કે દેલાસવાસી શ્રીમંત મહારાજ સાહેબના દાઘે સુધારાની ઇમારત ચણાઈ છે અને તેના ઉપર શ્રીમંત મહારાજ પ્રતાપસિંહ કીર્તિના કળશ ચઢાવે છે. વાંચો, આ કાગળ.

અંધપાલ—(કાગળ વાંચીને) અક્ષરે અક્ષર ખરી વાત છે. ચાલો, રાજ્યાભિષેકની તસ્વીરો બતાવું. (પુસ્તકાલય ખંડમાં બધા જાય છે) જુઓ પટેલ, આ શ્રી સયાંજી વિજયનો રાજ્યાભિષેક અંક છે; તેમાં આ, આપણા મહારાજ સાહેબ, આ રાજકુટુંબ અને આ રાજ્યાભિષેકનાં બીજાં દર્શ્યો.

અરજણ—કેવું સારું સારું છે ! તમારે બજેલાને ચાર આંખો છે અને અમે અભણ તો છતી આંખે આંધળા ! હું ભાઈ, આ કળાટોમાં શું છે ?

અંધપાલ—એમાં, સારાં સારાં પુસ્તકો છે. મહાપુરુષો અને મહાત્માઓ, કલાકારો અને ઉદ્યોગપતિઓ, વ્યાપારવીરો ને તત્ત્વગાનીઓ એમાં અમર વાણીરૂપે જીવતા છે. ખેતી, ખજોળ, કાબ્ય અને ધર્મનાં પુસ્તકો પણ છે; તેમજ પુરુષો, સ્ત્રીઓ અને બાળકો એ બધાં વાંચી શકે તેવાં પુસ્તકો પણ છે. અને તે મફત ધેર વાંચવા મળે છે.

પાંચો પટેલ—(પ્રવેશ કરી) અરે ! અરજી પટેલ ! તમને ક્યારનો બોળું છું; બહાર મહેમાન બિલા છે. ચાલો આપણે ઘેર, ચઢાપાણી બનાવીએ અને ચોપાટ જમાવીએ. અરજી—અરે ! ચોપાટ પડી ચૂકામાં; અહીં તો ખીછ ચોપાટ જામી છે. મહેમાનને અહીં બોલાવો, અહીંજ બેસીએ. (મહેમાન અંદર આવી રામ રામ કરી બેસે છે.) પહેલો વિધાર્થી—(મહેતાજીને) સાહેબ ! આ કહેવત સમજાવો:

“ અંધા આગળ આરસી મહા આગળ ગાન. ”

મહેતાજી—આ અરજી પટેલને જ પૂછને ભાઈ ! એને હમણું જ અનુભવ થયો છે. અરજી—હા ! હા ! નો શંભુ, જેમ મૂર્ખ ગાયનકળામાં સમજે નહિ, તેમ મારા જેવો અભણ આવા લખણ ન વાંચી શકે. એ આંધળા આગળ આરસી ધર્યાં જેવું જ ગણાય ને ? બીજો વિધાર્થી—(મહેતાજીને) સાહેબ, આ લેખનપોથીમાં સહી કરી આપો.

મહેતાજી—શું લખ્યું છે, વાંચી નેમએ ભાઈ !

વિધાર્થી—(વાંચે છે) “ ભણ્યો ગણ્યો તે નામું લખે, ના ભણ્યો તે હીવો ધરે. ”

પાંચો—અરજી પટેલ ! આ કહેવત તો આપણને જ લાગુ પડે છે. બણેલા દેશ-રેશના ખતરા વચ્ચે, કાપદા-કાનુનો વચ્ચે, મહાપુરુષોના વચ્ચેના મૃતો વચ્ચે અને આપણે ાજો કાઢી નેમ રહીએ ! ! આપણે તો બીજાના સ્વાસ્થ્યે જીવવું. આપણે તે કાંઈ અવતાર છે ?

અંધપાલ—આ એજ રામકથા ચાલે છે ભાઈ ! જુઓ, આ અંધભંડાર સૌના ડે ખુલ્લા છે.

પાંચો—ભાઈ સાહેબ ! બધું સમજ્યા, પણ અમે આ ગંગાજળનું પાન ક્યાંથી લી શકીએ ?

અંધપાલ—ગંગાકાંઠે વસીને તરચ્યા રહો અને વડોદરા રાજ્યના પ્રજાજન છતાં અભણ રહો એમાં કોનો વાંક ? ગામેગામ સાળાઓ છે, બણેલું શૂલી ન જવાય માટે પુસ્તકાલયો છે, તમારા ગામનો વહીવટ તમે જ કરી શકો, તે માટે પંચાયતો છે. ખેતીવાડી ખાતું તમારે ઘેર આવી અખતરા કરી બનાવે છે. આપણે અંગણે તો, ખાસ મગની ગંગા વહે છે. આ બધું છે છતાં તમે અંધાગમાં અથડાઓ અને પ્રકાશ નેત્રાની પરવા કરે નહિ, પછી ભાગ્યને કોણ આપવો તે ક્યાંનો ન્યાય ?

અરજી—હવે અમારી આંખો ઉઘડી છે. અમારા વાંકે જ અમે અભણ રહ્યા છીએ.

પાંચો—ભાઈ ! તમે કહેા તેમ કરવા તૈયાર છીએ. પણ અમને બણતાં આવડશે ?

મહેતાજી—ભાઈઓ, મનુષ્ય ધારે તો “ નરને નારાવણ ” બની શકે. મજબૂત મન-વાળો બધું મેળવી શકે છે. હાથમાંથી જેમ માખણ તારવી લે, તેમ વિશ્વવલોણમાંથી પ્રભુને પણ મનુષ્યે જ મેળવ્યા છે ને ? તમે તૈયાર હો, તો ત્રણ માસમાં તમને વાંચતા કરી દેવા એ અમારું કામ. મન મજબૂત રાખજો, ટીકાથી ડરશો નહિ. આજથીજ આપણે રાત્રિ-શાળા શરૂ કરીએ.

મહેમાન—આપણા મેઢ ગામ વચ્ચે યોડુંક અંતર છે. અમે બહુવા આવીએ, પણ પરદાની પ્રજાને પણ બાણવચોને મહેતાજી સાહેબ ?

મહેતાજી—અમારે ત્યાં પારકા પોતાનાનો બેઠ નથી, ઉચ્ચ-નીચનો બેઠ નથી; અહીં તો સૌ સરખા છે.

૩૫૩ (લંગી)—(શાળાનું પટાંમણ સાફ કરવા આવેલો)—હેં બાપા ! મનેય લણાવશે ને ? મારો રામશે તો નિશાળમાં લણે છે, એ મને લગ્નનો વાંચી સંભળાવે છે.

મહેતાજી—ભાઈ ૩૫૩ ! મહાત્મા ગાંધીજીએ અત્યંતનેતા હાથ ઝાલ્યો તે પહેલાં એ દશકા અંગાઉ પતિતપાત્રનું કૈલાસવાસી શ્રીમંત સયાજીરાવ મહારાજસાહેબે શાળાઓ અને દેવમંદિરો સુધી પહેંચાડી દીધા હતા. તારા વાસના બીજા ભાઈઓ તથા માણસર મેતરને પણ લણવા તેડી લાવજે.

[પ્રૌઢશાળા ચાલે છે : દીકાઓનો ગમે તેમ બોલે છે]

મફત મહેતો—અઠાઠા ! ઊંટ કુંડાળે પડ્યાં એનાં અંગો કેમ વળશે ? લણવું એ તો વાણીઆ-આલણવું કામ. આ તો જાંઘ સવાયાનો ધધો આદ્યો છે, છાણાં વીણવાં અને હવાલદારી કરવી, એ બેય ક્યાંથી બને ! ખેતી કરવી ને લણવું એમ બે ઘોડે એકે તે જરૂર પડે. આ બધી મેલી વિદ્યા પેલાં મારતરોની છે. સરકારમાં સાગ્ર કહેવાશે અને પગારો વધશે. ખરી મગિયાનળ પાથરી છે હો !

અમથો ગાર—અરે ! આમાં તો ગોરતું ગાંડું જશે. ખેતી રઝળશે અને સરવાળે મોટું મીકું આવશે. પણ ટેડ-લંગીને ભેગા ધાલીને સત્યાનાશ વાળ્યું ભાઈ ! “ નીર નવાણે અને ધર્મ ઠેકાણે ! ” અરે ! આ ગળજ કરનાર મેતલાઓને ગામમાં ધર ભાડે શા માટે આપવા નેહએ ? આલડછેટ બોલે નહિ, પણ બોળી મારે ! શિવ ! શિવ ! શિવ !

ખેપાનીદાસ ખાવાજી—આમાં તો “ આવાનાં બેય અગડશે ! ” સાંતી હાંકવાં ને કોસ ટસડવા એમાં આ લણતરતું જૂત કેમ પોસાય ! અરજણુ અને પાંચાને તો કામ કરનારા છે, પણ આ પરગામવાળો તો “ વેઠે વેળુ દળે છે. ” હવે ધરતી-રસાતાળ જશે. ધરડાં કાંઈ ગાંડાં હશે કે આ ટેડ-લંગીને જુદા કાઢ્યા ? હવે ધર્મને કોણ જાણે છે ! સિયારામ ! સિયારામ !

[પ્રૌઢો વાંચતાં શીખી ન્યય છે. કમે કમે ભાગવત અને રામાયણ વાંચે છે.]

કાનજી, શામજી, વીરજી, દેવજી—અરે ! અરજણુ પટેલ રામાયણ વાંચે કે ! ખરા હો ! દુનિયાની વાતોને કાને ધરી નહિ. જેવટે વાંચતાં શીખ્યા.

[બધા લણવાનો વિચાર કરે છે, જેવટે કાનજી કહે છે]

કાનજી—હેં અરજણુ પટેલ ! અમને લણતાં ના આવડે ?

અરજણુ—આવડે ! માણસને બધું જ આવડે; કાગળ નેહએ. તમે મારો જ ઘખસો લ્યો ને !

રામબાઈ—ભાઈ માણસોને લણતાં આવડે ? હોડીઓ તો લણે છે.

અરજણુ—માણસમાત્રને શીખવાથી દરેક વિદ્યા આવડે. તમે પણ તૈયારી કરો. કન્યાશાળાનાં મહેતાંજી જ્યાલદ્ધમીજહેન ઉમંગી છે; તેઓ તમને લણાવશે.

(ગામની શેરીએ પ્રૌઢશિક્ષણ વર્ગો ચાલે છે. ૩૫૩ લંગી અને માણસર મેતર પોતપોતાના ગતભાઈઓને લણાવે છે. શેરીઓના વર્ગમાં પણ અત્યંતને દ્રુટથી ન્યય છે. સૌ સાથે મળી શ્રીમંત મહારાજ પ્રતાપસિંહ ગાયકવાડને આશીર્વાદ આપે છે.)

બળીઆ,
તા. અમરેલી }

જયશંકર પો. ઠાકુર

પરદેશની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ

પોલેન્ડ

છેલ્લા મહાન યુદ્ધ પછી પોલેન્ડે ખાસા જો ઘણા સ્વતંત્રતા માણી. એના એ દેશે નિરાંતના સમયે એણે પોતાની પ્રજાની સંસ્કૃતિનો વિચાર કર્યો. એને લાગ્યું કે સુધરેલાં રાજ્યોમાં કેળવણી એજ મુખ્ય ખોલ હોવું જોઈએ.

એ વખતે એમણે “ Society of Peoples Library ” સ્થાપેલી અને પછી તેને અંગે People School Association જેવી સંસ્થા ઉદ્ભવી. આ બંને સંસ્થા-એના ઉત્સાહપૂર્વકના કાર્યથી પહેલી સંસ્થા અંગે ૧૩૦૦ અને બીજી સંસ્થા અંગે ૫૦૦ કાયમનાં અને ૮૦૦ ફરતાં પુસ્તકાલયો અસ્તિત્વમાં આવ્યાં. પછી તો લોકોએ ખૂબ રસ લેવા માંડ્યો. આથી લાજ ચહેરામાં પ્રોત્તે માટે એક અને ખાસ બાળકો માટે પાંચ પુસ્તકાલયો સ્થાપ્યાં. પુસ્તકાલયો એ કેળવણીની રીતસરની સંસ્થાઓ બની રહી. સંગીતના જલસા, ચિત્રોનાં પ્રદર્શનો અને ભાષણોની નવીનતાથી તેમાં જાગૃતિ લાવવાના ઉપાયો યોજાયા.

બાળકોનાં પુસ્તકાલયોનું તત્ત્વ પ્રજાવર્ગને સોંપાયું હતું. તેથી લોકમતને રાજ્યકાર્ય મજબૂતી પોરો ચઢતો અને કાર્યને ખૂબ જ વેગ મળતો. ઉવટના મુકાબલા એક બિલથી નાની અને છૂટક કોમોને ખૂબ જ લાભ મળવાનો હતો. અને એ બિલ જ્યારે કાયદાનું રૂપ લેત્યારે ૧૫૦૦૦ પુસ્તકાલયો અસ્તિત્વમાં આવે એવી ધારણા હતી.

પણ અફસોસ ! પોલેન્ડની પ્રગતિમાં કુદરતે કંઈ છુદું જ ધાધું હતું. બહારની ભઝૂકતી જરાજાઓમાં તે ઘેરાયું અને એ રાક્ષસી લોભવૃત્તિઓની શેતરંજ પહેલી એને આંગણે જ ખેલાઈ. સંસ્કૃતિના ધામ સમુદાયો તારાજ થયું. પુસ્તકાલયોનાં કુદર મકાનો આજે જમીનદોરાત ચયાં. પોલેન્ડના સુખ-સાંતિના પ્રયત્નો ધૂળ થયા અને ભાવિ કુદરતને ખોળે જઈ પડ્યું.

જાપાન

ખરેજ, યુરોપની આજની સંસ્કૃતિ વિનાશક જ જણાય છે. તેની પાસેની વિદ્યા એ રાવણી વિદ્યા થઈ છે. તેણે મગજને વિસરાવવામાં હૃદયને જાણે કેરાણે મૂક્યું ન હોય !

હવે આપણે રંકમાંથી રાખ થયા હોય તેવા દેશની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિની વાત કરીએ.

વેંતીઆ અને દીગુજીઓ આટલું બધું દુનિયા ઉપર જોર જમાવશે એનો સને ૧૯૦૭ માં કોઈને શું ખ્યાલ પણ હતો ? મુઠ્ઠી જેવડા મુલકની આટલી પ્રશંસા જગતનીશીએ એ વખતે ચડી ન હતી. એ પ્રજાનો એ વખતે કોઈ ભાવ પણ પૂછવું ન હતું. જગતના કયા ખૂણે તેનું અસ્તિત્વ છે તેની કોઈને જાણ પણ ન હતી.

એ જાપાનીઓ સામા કિનારા ઉપર ફરફરતા ત્રિશૂળો જવળે કે યુનિયન જેઠાથી કંપતા, ચગમીલા પડતા.

પણ એ રિયાતમાંથી દુનિયાની આગલી હરોલમાં તેમને આજ કોણ ખેંચી લાવ્યું ? જાપાનના ઉલોમપ્રકરણમાં ચમેલા ઝડપી ફેરફારો કોણે કર્યા ? દુનિયાની લક્ષ્મી જાપાનનાં અરણ્યમાં આજોટની કોણે કરી ? જાપાનનું રાજકીય માનસ કોણે ધડ્યું ? એ બધામ પ્રશ્નોનો એકસામટો જવાબ ‘ બધામ માટેની કેળવણી ’માં જાપાને જોયો. અને એ કેળવણીનો કાયદો ઉદ્ધાયો પુસ્તકાલયો દ્વારા.

પુસ્તકાલયોએ જાપાનનાં રૂપરંગ ફેરવી દીધાં, પુસ્તકાલયોએ જાપાનનો જ્ઞાનસૂર્ય આંડ્યો. પુસ્તકાલયોએ જાપાનમાં નવીન તેજ ફેંક્યું. જે ધડીએ જાપાનની પ્રજાને થયું કે

“ Change as the world doth Change. ” તે વડીલી જાપાનમાં જવ અંગ્રેજો, જાપાન ચેતનવંતું થયું.

રાજની જૂન લાગી તો ખરી, પણ તેને તૃપ્ત કરવા પોતાની પ્રાંસે ખોરાક ન હતો, આથી પોતાના ખારા પુત્રોને તે મેળવવા વિશાળ વિશ્વમાં ધકેલી દીધા. પોતામાં જોગેટ હતી તે પૂરવા પતોતાં રતોને આંખથી અજગ્યાં કરીયાં.

એ રાજપ્રેમીઓએ દેશ-દેશાવરથી આવીને ન્યારે પોતાના હેવાલો, રજૂકર્મો ત્યારે જણાવું કે જર્મની ફ્રાન્સ અમેરિકા વગેરેની માયું ન ખૂચે તેવી ઘણાં વર્ષો સુધી લખાય તેવી અધરી થીઅરીઓ ગોખવાથી કંઈ દેશનાં દળદળ-દેદાર ફરે તેમ નથી. દેશપ્રગતિનું અમોઘ શસ્ત્ર અને રામખાણુ દવા ફક્ત એકજ છે. અને તે એ કે દેશના હરેક શહેરીએ-નાગરિકે ધીમે પણ મક્કમપણે નક્કી કરેલી યોજના નક્કી કરેલા હેતુ માટે પૂર્ણ કરવા હૃદય સાથે દૃઢ સંકલ્પ કરી લેવો નેધવ્ય. અને આ તારવેલ સત્યને આધારે ૧૮૭૨ નો શાહી ખરીતો બોલે છે કે—

“ It is designed henceforth that education shall be diffused that there may not be a village with an ignorant family nor a family with an ignorant member. ”

ભાવાર્થ કે, અસાન કુટુંબવાળું એકે ગામડું કે અસાન માણસવાળું એકે કુટુંબ હોવું નોષએ નહિ.

આ ઉપરથી બધાય માટે કેળવણી અને તેને સફળ બનાવવા બંધાય માટે પુસ્તકો એટલે પુસ્તકાલયોનો પ્રશ્ન હાય લેવાયો.

સને ૧૮૯૯માં દરેક કસ્ટો અને ગ્રામ પુસ્તકાલયો સ્થાપવાનો કાયદો કરાવ્યો. અને કેળવણીના પ્રધાને સાવજનિક પુસ્તકાલયોની સ્થાપના અને ઉત્તેજના અર્થે ઘણી માર્ગસૂચક સચનાઓ સંસ્કારને વારંવાર આપવા માંડી. આથી છેવટના વીસ વર્ષમાં નોએ પ્રમાણેનો ફેરફાર જણાયો.

પુસ્તકાલયોની સંખ્યાત ૧૯૦૭ માં થઈ.

૧૦૦૦	પુસ્તકાલયો	૧૯૧૫ સુધીમાં હેવાંડી ગયાં.
૨૦૦૦	"	૧૯૧૯ " " "
૩૦૦૦	"	૧૯૨૩ " " "

અને ૧૯૨૭ માં ૪૩૩૭ પુસ્તકાલયોમાં કુલે ૭૬૨૭૩૭૭ પુસ્તકો હતાં.

કેળવણીના પ્રધાન આમાં ખંતપૂર્વક કામ કરે છે. પુસ્તકાલયોમાં કામ કરનાર માણસોને-કાર્યકરોને તૈયાર કરવાની એક શાળા ચલાવાય છે. ૧૯૩૨ થી આ પ્રવૃત્તિને વેગલાવ બનાવવા ધી જાપાનીસ લાયબ્રેરી એસોસીએશન ચાલે છે. એ સંસ્થા દેશમાં ખૂબ જ પ્રચારકામ કરે છે. દરેક વર્ષે આપણે ત્યાં પુસ્તકાલય પર્વજીનો એક દિન પળાય છે. તેમ ત્યાં પુસ્તકાલયસરતાહ ઉજવાય છે. આ સંસ્થાકર્મમાં આખો દેશ સંપૂર્ણ લાગ લે છે.

આને પરિણામે જાપાનનો આજે આપણે નોષએ છીએ તેમ સંસ્કારી અને સમૃદ્ધ પ્રજાઓની આગલી દરોહમાં આગલો નંબર આવી ગયો છે. હિંદના એકેએક ધર અને ગ્રામમાં જાપાને સ્વામીત્વ મેળવ્યું છે. આથી આજે જાપાનનાં મુકતકરે યશોગાન ગાયા વિના નહિ ચાલે. કારણ, પચાસીમાંથી ઉકતવિંત દુધ પેસ્ટ ને પીંછીથી માંડી રાત્રે સૂતાં વખતના પંખાઓ, બતીઓ અને ઘંટડીવાળાં સરતાં ઘડીઓના માટે જાપાન તરફ દષ્ટિ કરાય છે.

હિંદ, તારાં જુઝાયલાં યશોગાન ક્યારે તાજાં થશે ? —રતિલાઈ અમીન

પાંચ વર્ષનાં પુસ્તકો*

ભિન્ન ભિન્ન વિષયનાં પુસ્તકોની વર્ગીકરણ કરીએ તો કાવ્ય, નવલકથા, ટૂંકી વાર્તા, નાટક, નિબંધ ને સમાજશાસ્ત્ર તથા વિજ્ઞાનના વિષયોનાં પુસ્તકો આગળ પડતાં આવશે. છેલ્લાં પાંચ વર્ષમાં અનેક તેવા વિષયો પર ગુજરાતી પુસ્તકો પ્રગટ થયાં છે. તે પુસ્તકોમાં અગ્રસ્યાને ધ્યાન ખેંચે તેવામાં “આમલક્ષ્મી” ભાગ ૧ થી ૪, “મનોમુકુર” ૩, ૪, “દ્વિરેકની વાર્તા” ભા. ૨, “વૈશાલિની વનિતા”, “વહેમી દીપશિખા” “સાહિત્યને ઓવારેથી” “અમી” “કાવ્ય મંગલા” આવી શકે છે. પણ આ અને બીજાં કેળવણી અને જ્ઞાનવિષયક પુસ્તકો જો કે જ્ઞાનના ફેલાવામાં અગત્યનો ભાગ ભજવે છે, છતાં તે બધામાંના મોટા ભાગે વર્તમાન ગુજરાતના સમાજજીવન પર ભાગ્યે જ અસર કરી છે.

મેઘાણી, સુંદરમ, ઉમાશંકર જોશી, બેટાઇ, અબરહાર-એ બધાએ તેમનાં કાવ્યોથી ગુજરાતની સંસ્કારિતાને ઉજ્જવળ બનાવવા અને પ્રચલિત રાષ્ટ્રીય ભાવનાને વેગ આપવા સુંદર પ્રયત્નો કર્યાં છે અને તે દિશામાં તે પ્રયત્નો સફળ પણ થયા છે એમ ગણી શકાય. તેમનાં કાવ્યો ઉમતા ગુજરાતની ભાવનાઓનું ઠીક ઠીક ધકતર કરે છે.

નવલકથાકાર તરીકે જે સ્થાન કનૈયાલાલ મુનશીનું દસ વર્ષ પહેલાં હતું તે અત્યારે રમણલાલ દેસાઈનું છે. છેલ્લાં પાંચ વર્ષમાં જે નવલકથાઓ ને વાર્તાપુસ્તકો પ્રગટ થયાં છે તેમાં આમલક્ષ્મીના ચાર ભાગ આપણું જરૂર ધ્યાન ખેંચશે, ગુજરાતમાં અત્યારે સમાજમાં, ગણમાં, કુટુંબજીવનમાં જે ફેરફારો થઈ રહ્યા છે, અને આર્થિક દૃષ્ટિએ ખૂટીવાદ ને સામ્યવાદની પણ જે ઝપાઝપી થઈ રહી છે તેનાં પ્રતિબિંબ રમણલાલનાં પુસ્તકોમાં જરૂર જોષ ઠાકાય છે, અને તેવી જ રીતે આમલક્ષ્મીમાં આમસુધારણાની ભાવનાઓનો સુંદર વિકાસ પ્રાયક જોષ શકે છે. એ પુસ્તકે આમજીવનના સંબંધમાં ગુજર વાચકોની નજર સમક્ષ મૂકેલું ‘પંજુ રજૂ કર્યું’ છે અને આમજીવનમાં ભાવનાવાદી સુધારક શું સુધારણા કદંબી શકે તેનું પણ આકર્ષક ચિત્ર રજૂ કર્યું છે. થોડા સમય પહેલાં પ્રગટ થયેલી એમની નવલકથા ‘શોભના’ ઠાલના ગુજરાતના સામાજિક જીવનનું કેટલેક અંશે વાસ્તવ ચિત્ર છે. એક પાસે એ જીવનને ગ્રીક્ષે છે તો બીજી પાસે એ જીવનને ને ભાવનાઓને ધડે પણ છે. સુવેકાના માનસની ષડમયલો, માનની ટાપડીપ, તેમની ક્રાંતિદર્શન-ભાવનાઓ, તેમના હવાઇ કિલ્લાઓ, કોમીવાદ, ખૂટીવાદ, સામ્યવાદ, રાષ્ટ્રીયતા-એ તમામના ઉપર એ પુસ્તકમાં કંઈ ને કંઈ વિચારવાનું મળી આવે છે. એકંદરે સુવેકાનું માનસ તો રમણલાલ આજાદ પારખી શક્યા છે, અને એમનાં ચિત્રોથી તે માનસને ચોપણ ઠીક ઠીક મળી રહે છે.

અને આ માટે, જ્યારે છેલ્લાં પાંચ વર્ષનાં પુસ્તકોની સમીક્ષા બહુ ટુંકાણમાં આપણે રજૂ કરીએ ત્યારે જરૂર આપણે વડોદરાના આ નવલકથાકારને અભિનંદન આપી શકીએ. ગુજરાત સમસ્તમાં એમની નવલકથાઓની ઉત્સુકતાથી આજ્ઞા રખાય છે. ને તે પ્રગટ થાય કે તરત જ વંચાય છે. કહેવાની જરૂર નથી કે નૂતન ગુજરાતના માનસ પર રમણલાલના માનસની ખસર થયા વિના રહી નથી ને રહી શકે પણ નહિ.

ગ્રા. અ. ક. ત્રિવેદી

* “Outstanding Books 1934-1939 stocked in the Central Library Baroda” માંના એક લેખ.

પરદેશી સાહિત્યસૃષ્ટિનું થોડું અવનવું

૧૯૩૮નું સાહિત્યનું નોબેલ પ્રાપ્તકર્તા ફ્રાન્સિસ સિલાન્પાએ (Frans Sillanpaa) ને ફિન્લેન્ડના એક જીવનની તેની પ્રખ્યાત નવલકથાઓ માટે આપવામાં આવ્યું છે.

મો. સિલાન્પીએ આ પારિતોષિક માટે ૧૯૩૫ તથા ૧૯૩૬ માં ઉમેદવાર હતા. તેમનાં પુસ્તકોનાં નામ અંગ્રેજીમાં આ પ્રમાણે ગણી શકાય: 'હોલી મીઝરી' (Holy Misery), 'ફોલન એસ્લીપ વ્હાઇલ યંગ' (Fallen asleep while young) અને 'એ મેન્સ વે' (A Man's way.)

કલકત્તા હાઇકોર્ટના એક યુવાન એડવોકેટ મિ. મહમદ હશન ઇમામે પોતાનું પુસ્તક 'લવ લે' (Love Lay) ગયા વર્ષના નોબેલ પારિતોષિક માટે મોકલ્યું છે. આ પુસ્તકમાં જીવન તથા શાંતિ પર નવા પ્રકાશ નાખતાં ૧૦૫ ગીત હોવાનું કહેવાય છે. આશા, હિંમત તથા શાંતિનો નવો મુગ સ્થાપવાનો આ ગીતોનો યત્ન છે.

દ્વિતીય સર્વ રાષ્ટ્ર નવલકથા હરિદાસનું ઇનામ, ન્યુયૉર્કના એસોસીએશન પ્રેસના સ્ટાફમાં કામ કરતા જહોન સેમ્પીને ફાળે જાય છે. મિ. સેમ્પીની નવલકથાનું નામ 'સેમ' (Sam) છે. વાતાવરણ અમેરિકન છે, ચારસો હસ્તલિખિત પ્રતોમાંથી તેની પસંદગી કરવામાં આવી છે. આ ઇનામ લગભગ પંદરહજાર ડૉલરનું છે.

પહેલી જ વખત લેખકો, કવિઓ, ચિત્રકારો તથા વિદ્વાનોને અમેરિકાની ટપાલની ટિકિટોમાં માન આપવામાં આવશે. આને માટેની યોજનાઓ પૂરી થઈ છે. આ નવી સીરીઝના વિષયો માટે ટિકિટોના સંગ્રહ કરનારી મંડળીઓ તથા કેળવણીની સંસ્થાઓએ સૂચનાઓ કરી હતી. લેખકોમાં રાફ વાલ્ડો એમર્સન, માર્ટિન્ડ્રેન, વૉશિંગ્ટન અરવિંગ, ફ્રેન્ક મોરફ અને હુર્ષસ મે આલ્કોટ, કવિઓમાં વોલ્ટ વિલ્કિન્સન, એચ. ડબ્લ્યુ લોગકેલો, જી. ડબ્લ્યુ. હીલી, જિલ્ડિયર તથા લોવેલનું ટિકિટો દ્વારા સમારક થશે. આજ પ્રમાણે કર્ણાકારો, કેળવણીકારો, શોધકો, વૈજ્ઞાનિકો વગેરેનું પણ સ્મરણ જળવાશે.

૧૯૩૯-૪૦ ની 'હાર્પર પારિતોષિક' નવલકથા 'ચિલ્ડ્રન ઓફ ગોડ' (Children of God) ને અમેરિકાના મોર્મન ચર્ચના પ્રમુખ આન્ડે 'નિંદાત્મક, હલકી તથા શીલ્પસ ગણી' છે.

અમેરિકન સિવિલ લિયટિંગ યુનિયનના રિપોર્ટ પ્રમાણે જહોન સ્ટીન એકના પુસ્તક 'ગ્રેપ્સ ઓફ રૉથ' (Grapes of Wrath) ના પર ધણી પુસ્તકાલયોમાં પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો છે; કારણ કે તેનાં પાત્રો હલકા સજ્જો વાપરે છે. આ પ્રતિબંધ સામે સ્વાતંત્ર્ય રાષ્ટ્ર સભાએ વધી હાથો છે.

ન્યુ દિલ્હીથી મળેલ અબર મુજબ 'ઇનસાઇડ એશિયા'ના લેખક જોહન ગંધરે પંચનખના પ્રધાન સર સિકંદર હયાતખાનને લખેલ છે કે 'મિ. જીણા વિશે તમારા જોગો મત ન હોવાથી મારા પુસ્તકમાં જાપેલ હકીકત પ્રકાશકો નવી આશ્ચર્યમાંથી કાઢી નાખશે.'

x

x

x

હવે પછી છટકિના લોકોને ક્યાં પુસ્તકો ન વાંચવાં તેની યાદી ફેસિસ્ટ પક્ષે બહાર પાડી છે. બધે બને છે તેમ આ યાદીમાં આધુનિક ઔષ્ઠ પુસ્તકો હીક પ્રમાણમાં છે. છટકિયન લોકોએ શોધી કાઢેલ નવીન નીતિ સિદ્ધાંતપ્રમાણે યાદુદી લેખકો અરવીકાર્ય છે જ. પ્રતિષિદ્ધ પુસ્તકોમાં શોલેમ એસ્કે, એમિલ લડવિગ, ટોમસ મેન, હેન્નિક મેન અને બીજાઓનાં પુસ્તકોનો સમાવેશ થાય છે. આગથા ફિરિટ અને એડગર વોલેસની ડિટેક્ટીવ વાર્તાઓ પણ આ યાદીમાંથી મુક્ત નથી. એચ. જી. વેલ્સનું 'મેરેજ' પણ આમાં આવી જાય છે.

x

x

x

'સરકૂતિની યુદ્ધ'માં આલુ સદીના પુસ્તક તરીકે જાળવી રાખવાને માંગેટ મિએલના પુસ્તક 'ગોન વિય ધ વિન્ડ'ની જ્યોર્જિયા વિશ્વવિદ્યાલયે પસંદગી કરી છે. આ પુસ્તકના દરેક પાનાની નાની ફિલ્મ લેવામાં આવશે અને વીસમી સદીના પ્રતીકરૂપ બીજા વસ્તુઓ સાથે તેના પર મહોર મારવામાં આવશે. આ 'યુદ્ધ' ૧૯૪૦ માં બંધ કરવામાં આવશે, ઇ.સ. ૮૧૨૩ સુધી તેને અડકવામાં આવશે નહિ. તે સમયે માત્ર પ્રાચીન સંશોધકોને વાચનકળા આવડતી હશે. બીજા લોકો તો વિચારવિનિયમથી વાતો કરતા હશે.

x

x

x

પ્રખ્યાત અમેરિકન સાપ્તાહિક 'ટાઈમ'ની નકલ લેવાની બ્રિટિશ વર્તમાનપત્ર રચનાર મંડળે ના પાડી છે. મુસોલિનીના પુત્રી કાઉન્ટેસ એડાલ્ડેનો વિષે ૨૪ મી જુલાઈના બંકના લેખ ઉપરથી આ પ્રતિબંધ ઉપરિચિત થયો જણાય છે.

x

x

x

કેનેરન્સ રટ્ટીટના પુસ્તક 'યુનિયન નાઉ' (Union Now)માં રૂપરેખા દોરાવા પ્રમાણેની યોજનાને મૂર્ત સ્વરૂપ આપવા માટે 'ફેડરલ યુનિયન' નામનું એક મંડળ લંડનમાં સ્થાપવામાં આવ્યું છે. પુસ્તકના પ્રગટ થવાથી રાજકીય સંસ્થાની સ્થાપના થઈ હોય તેવા આ પહેલો જ દાખલો છે.

x

x

x

'ઇનસાઇડ એશિયા' તથા 'ઇનસાઇડ યુરોપ'ના પ્રખ્યાત લેખક જોહન ગંધરે હમણાં જ પોતાનું પુસ્તક 'ધી હાઈ કોસ્ટ ઓફ હિટલર' (The High Cost of Hitler) પૂર્ણ કર્યું છે. હેટ્સા જણ વર્ગોમાં તેણે યુરોપીઅન રાજધાનીનાં શહેરોની લીધેલ મુલાકાત પર આ પુસ્તક રચાયેલ છે.

x

x

x

રશિયા સાથે થયેલ સંધિ અન્વયે હિટલરની 'માઈન કમ્ફ' (Mein Kampf)ની જર્મન આશ્ચર્યનું લેખણ, નવી આશ્ચર્ય તૈયાર યતાં સુધી બંધ કરવામાં આવ્યું છે. આ નવી આશ્ચર્યમાં રશિયા વિરુદ્ધના ફકરાઓ કાઢી નાખવામાં આવશે.

છોટાસાલ માનસિંગ કામદાર

અંગ્રેજ સાહિત્યના આજના નિર્માતાઓ

સાંપ્રત સમયમાં નવી ભાવનાઓ સાકાર થતી રહી છે. સાહિત્ય પ્રત્યેની જનતાત્મક રુચિ વાતાવરણની સાથેસાથ પગલી માંડતી આવે છે. એક જમાનામાં અદ્વિજનતાના રસથી જલકાતી નવલકથાઓ જ વંચાતી. એક સમય એવો પણ આવી ગયો કે પરીઓના પ્રદેશ જેવી નરી કલ્પનાપ્રધાન વાર્તાઓ જ ખપતી. તે પછી શ્રમજીવનના વાતાવરણથી અલંકૃત નવલો સમુદાયને ખૂબ ગમતી, ને એ બધા ક્ષણિત વાક્યમયના કળાખંડોમાં ધીમેધીમે જીવનની વાસ્તવિકતા પ્રવેશવા લાગી. તે સાથે જ પુસ્તકોની દુનિયામાં એક નવો વર્ગ આવી પહોંચ્યો. “ ઇ ઓપિડિયુ” માં ડાચાં ઘાલીને ખેસનારા અમે નહિ ” એમ કહીને સાહિત્ય તો શું પણ પુસ્તક માત્રથી વેગળા રહેનારા શ્રમજીવી લોકો જીવનની વાસ્તવિકતા અવલોકવા પ્રેરાયા. નવયુગના કલાકારો શ્રમજીવી જગતમાં ધૂમતા થયા. મજૂર-કારીગરના જીવનપ્રસંગો સર્જનના વિષય બન્યા, અને શ્રમજીવીઓની વાચનભૂખ લિધડતી ગઈ. આ પ્રકારનાં સર્જનોમાં આમ-વર્ગના જીવનની ઝાંચ પડતી ખરી, પણ કલ્પનાની લલક અમર પડે રહેતી.

* *

વાચન પ્રત્યેના રાગમાંથી અભ્યાસની ભાવના આવિર્ભૂત થાય છે. શ્રમજીવી વર્ગ વાંચતો થયો, એટલે એના લતાઓમાં પુષ્કળ વાચનાલયો અસ્તિત્વમાં આવ્યાં. ઉદાહરણ એક દાયકામાં તો શ્રમજીવી વર્ગની વાચનપ્રિયતા ખૂબ વિકાસ પામી. આ પ્રવૃત્તિનાં મીઠાં ફળ આજે અંગ્રેજ સાહિત્ય જગતમાં લભ્ય બન્યાં છે. ખરેખરો શ્રમજીવી આખા દિવસની તન-તોડ અહેમત ઉઠાવ્યા પછી પણ ચાર્લી-કાગળનો ઉપયોગ કરતો થયો છે. ઉચ્ચશ્રેણીના ગ્રંથો એ વર્ગમાંથી આવતા થયા છે. મિ. રફોર્ડ જેમ્સ, કે. ટી. એસ. ઇલીએટ જેવા પ્રથમ કક્ષાના વિવેચકની તારીફને પાત્ર બનેલી કૃતિઓના સર્જકો આરામખુરશીમાં ખેસીને અને ત્રીજા મજલા પર રહીને ખુલ્લી હવાનો આસ્વાદ લેનારા નથી, પણ રાત-દિવસ ગંદાં ગણાતા વિભાગમાં વસીને રોજનો રોટલો રળી ખાનારા ખરેખરો શ્રમજીવી હોય છે. કોઈ કહિયો હોય છે, તો ખીજ વ્યક્તિ મોટર ડ્રાઇવર હોય છે. આ પંક્તિના લેખકોની કૃતિઓમાં કલ્પનાવિહારનું પ્રમાણ ઓછું હોય છે, બદલે લગભગ નથી હોતું, પણ ખાલી લાગણીઓના ધસારો નથી હોતો. તેઓ તો જેવું જીવન તેઓની આસપાસમાં જવાઈ રહ્યું છે તેનો ખરો ચિતાર રજૂ કરે છે. એ કૃતિઓમાં તમારા કરતાં અમે વધારે સંસ્કારસમૃદ્ધ છીએ તેવા ગર્વિત હુકારથી ભરેલી સહાનુભૂતિ નથી હોતી. એવા શ્રમજીવીઓની કલાકૃતિઓમાં બ્રાહ્મણને સુલભ હમદર્દીનો ધબકારવિષય પરિચિતિ વર્ણવતા ચિત્રને હૃદયગમ બતાવે છે. મિ. લેરલી હાવર્ડ આ પંક્તિના નવલકથાકાર છે. પામીલા હાન્સફોર્ડ જેનરલનો પણ એજ અભિપ્રાય છે. “ બનાવંટી લાગણીવેડાથી મુક્ત રહેલી તેમની નવલકથા સાધારણ કક્ષાના લોકોનું જીવન નિરૂપણ કરે છે તેથી રસહીન બની નથી, પણ ખરેખર સુવાચ્ય છે. તેઓ અન્ય નવલકારોની જેમ પ્રેમના ચિત્રણમાં જરા પણ ઉર્મિલ બનતા નથી. તેઓ ત્રીજા મજલાની મોજ માણનારા લેખકોની કક્ષાના નથી. એટલે જ તેમના પાત્રનિરૂપણમાં સુરેખ વાસ્તવિકતા જળવાઈ રહી છે. ”

* *

ખીજા શ્રમજીવી લેખક મિ. હર્બર્ટ હોજ ધંધે મોટર ડ્રાઇવર છે. સ્વપ્રવાસે તેમણે

પરસ્પર વિરોધી

સાહિત્યસ્વામીઓ કહે છે કે અમારું બહુ લેખન પ્રભના સંસ્કારપ્રદાતા મટે હોય છે. લેખનમાં એ જ વસ્તુ પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું હોય. પણ એક જ પુસ્તકમાં પતિવ્રતા સ્ત્રી કે વિધવાનું સંયમભયું પાત્રલેખન હોય અને એની સામેના જ પાનામાં (પુસ્તક વચ્ચે) મહાંક પિંડસ, વીર્યસ્થાન ગુટિકા કે ગર્ભ અટકાવ ગોળીઓની આકર્ષક જાહેર ખબર હોય તો શું સહજનું ?

આ રીતે શ્રી. સુનીલાલ વર્ધમાન ચાવડાના ' વર કે પર ' નામના નવા પુસ્તકમાં જાહેર ખબરો મુકાઈ છે.

અત્યાર સુધી પુસ્તકોમાં જાહેરખબર મુકાતી ખરી, પણ એ તો યદેલાં અને છેલ્લાં, વચ્ચે નહિ આ રીતે આવી જુનુંઆકારક જાહેરખબરો મુકારો તો વળી સાહિત્યકાર પ્રભના સંસ્કાર-સ્વામીઓ હોવાનો કે કહેવાવાનો દાવો કરી શકો ? — " ફૂલછાખ "

જુનું મને લાગે છે કે એજ અમારી બૂલ છે. બાકરજીના બધા નિધોના અમે જાણકાર છીએ.

" વાર્તાલાપની ભાષા અને લેખનની ભાષાના તફાવતને જરા જોઈ લઈએ. જ્યારે આપણે વાર્તા કરતા હોઈએ ત્યારે જ્યારે જ્વનિ પેદા થાય છે. આ જ્વનિથી અંકિત થયેલા જ્વનિ વિચારને અન્ય કશું સુધી લઈ જાય છે. તે રીતે એક વિચાર ખીજ મન સુધી પહોંચે છે. લખવામાં તેમ નથી બનતું. લેખનબદ્ધ બનેલા વિચારો પ્રથમ નેત્રપાઠ્ય બને છે. ચક્ષુ એ કાંઈ જ્વનિઆદક ઈન્દ્રિય નથી. તેથી લખાણમાં ચંદ્રવર્ણલગ્ન એક ચિત્ર બતાવીએ છીએ. એ ચિત્ર ચક્ષુની નિરીક્ષણશક્તિ દ્વારા અન્ય મનની નિકટતા સાધી લે છે. xxxx ખરી તક-રીફ આજ છે. વાર્તાલાપમાં તો વધારેપડતા ચંદ્રો વાપરી શકાય. વળી ચંદ્રના જ્વનિને એવું રૂપ આપી શકીએ કે જેમાં એક જ ચંદ્ર ધારીએ ત્યારે જુદા જુદા અર્થોનો વાદક બને. ' રેડીઓ ' ઉપર થતા વાર્તાલાપ આ દૃઢીકતનું સમર્થન કરે છે. એક વાર ' રેડીઓ ' દ્વારા સાંભળેલું સુદિત થયા પછી જ્યારે વાંચીએ ત્યારે વક્તાના કથન સમયના વ્યક્તિત્વનો અભાવ દેખાય છે. અલગત, સાહિત્યિક ભાષામાં વધારે ભણેલા બોલી શકે છે, પણ તેઓને લેખનનો મદાવરો હોવાને કારણે સાહિત્યિક ભાષાનો ઉપયોગ કરવાનું તેમને સરળ લાગે છે. "

આમ ભાષાની જુદા જુદા સ્વરૂપ બતાવીને છેવટમાં મિ. હોજ સાહિત્યમાં પણ તળપદી ભાષાનો ઉપયોગ થવો જોઈએ એવા તે તેમની રજાના લેખકોને અનુરોધ કરે છે. " આ રીતનું ભાષાવિષયક અંતર ધટાડવાની જરૂર છે. વળી અમારી તળપદી ભાષા સામેજ સુંદર બની શકે તેમ છે. અસિક્ષિત લેખકો તેમજ ચર્ચા જોઈએ અને ન્યાસુધી આ તળપદી

લેખનશક્તિનો સરસ વિકાસ સાધ્યો છે. હમણાં જ તેમનું પુસ્તક ' Tab Sir I ' બહાર પડ્યું છે. પોતાના વિનોદી સ્વભાવનો મેળ પણ લેખનશૈલી સાથે સરસ રીતે બેસાડી શક્યા છે. તેમની મોટરનો ઉપયોગ કરનારાઓનાં મર્મયુક્ત રેખાચિત્રો તેમણે આલેખ્યાં છે. આ લેખક " Life and Letters " નામના સામયિકમાં એક લેખ દ્વારા તેમને અને તેમની રજાના અસિક્ષિત લેખકોને ભાષામાં પડતી મુશ્કેલીઓ પ્રતિ અભ્યાસીઓનું લક્ષ્ય બેઠે છે. અસિક્ષિત એટલે કૉલેજની કેળવણીથી વંચિત રહેલાઓ, એમ તેઓ સ્પષ્ટ કરે છે.

" કૉલેજનું શિક્ષણ સંપાદન કરનારને ભાષા-વિષયક મુશ્કેલી નડતી નથી. તેઓ અમારી સરખા-મણીમાં તેમના વિચારો સુંદર ભાષામાં વ્યક્ત કરી શકે છે; પણ અમે અમારા વિચારોને ચંદ્રરૂપ આપવા જઈએ છીએ ત્યારે પરભાષાનો ઉપયોગ કરતા હોઈએ તેવું લાગે છે. અમારી ભાષા એટલે વાતચીતમાં વપરાતી તળપદી ભાષા. જ્યારે અમે કલમ ઉપાડીએ છીએ, ત્યારે અમે એવી લાગણી અનુભવીએ છીએ કે અમારે સાહિત્યિક શૈલીમાં લખવાનું છે,

બાષામાં છુદાદાર આકર્ષક ચિત્ર ન ઉઠાવી શકાય ત્યાં સુધી બાષાનું ખેડણ ચાલુ રાખવું જોઈએ. જો કે એ જરા કપડું કાપું છે, પણ તેનું પરિણામ, તો એચકર દરે જ. શિક્ષિતોની કલમે અવિષ્કૃત બનેલા સાહિત્યિક ગદ્યમાં તો નર્મ પાંડિત્યનો જ અવિષ્કાર થાય છે. એના બદલે નવી પ્રાણવંત બાષા જન્મશે. ને સુંદર સુવાચ્ય ગદ્ય અવતરશે ત્યારે આપણી મુરકેલીઓ દૂર થઈ ચૂકી દશે. ”

એ મતલબની ત્રીધ લખને તળપદી બાષાનો ઉપયોગ વધારવાની દિમાયત કરવામાં મિ. હોજ બિલકુલ વાજબી છે. પાંડિત્યપૂર્ણ બાષાને તો સૂક્ષ્મ અભ્યાસ અગર વિચારણાને માટે કેળવાયલું માનસ સમજી શકે. પણ શ્રમજીવીનો સમૂહ એ બાષા-પ્રયોગમાંથી અર્થ તારવવા અસમર્થ છે. આપણે ત્યાં મંદાત્મા ગાંધીજીએ તળપદી ગુજરાતીને મદનતમ વિચારો ઝીલતી બંનાવી તે પછી આપણું ગદ્ય ફેટલું વિકસ્યું છે ? કાલ્પનિક ગદ્યમાં તળપદી શબ્દોનો કાંઈ એવો ઉપયોગ નથી થતો. મિ. હબર્ટ હોજ સિવાયના ખીન્ન નવયુવાન લેખકો (શિક્ષિતો પણ) તળપદી બાષાના પ્રચારની તરફદારી કરી રહ્યા છે. જો વ્યક્તિના ઉરમાં નવી ભાવનાઓ ધબકતી હોય તો આપણે ત્યાં તળપદી બાષા સાહિત્યના ક્ષેત્રે સુલભ છે. આવા શ્રમજીવી સાહિત્યકારો કાંઈ નવલ-નવલિકાના સર્જનમાં રાચીને બેસી જતા નથી, પણ કોઈ કોઈ પોતાના અનુભવોને આલેખતી આત્મકથા લખે છે તો અન્યનું લક્ષ્ય રાજકારણને લગતાં પુસ્તકો પણ હોય છે.

* *

યુદ્ધના વાતાવરણમાં જનતાની વાચનરુચિ ખીજ દિશાએ વળી જશે એવી ફેટલાક તળજોની અટકળ અવારતનિક નીવડી છે. સાંજનાં અને રાત્રિનાં વિહારરથાનો પ્રતિબંધના કારણે નિરૂપયોગી બનતાં નવરાશનો સમય પસાર કરવા માટે પુસ્તકોની પસંદગી થઈ રહી છે. હજુ તો લોકોની રાજકારણને સ્પર્શતાં પુસ્તકો પ્રતિની ચાહનામાં ખાસ ફેરફાર થયો નથી. જો વિમુક્ત લંબારો તો રણક્ષેત્રે બનતી ઘટનાઓનાં ચમકપૂર્ણ વર્ણનોથી ભરપૂર નવલિકાઓ પ્રતિ લોકોની રસવૃત્તિ વળશે તેવી ધણાખરા અંધવિકેતાઓની ધારણા છે. હમણાં તો ‘એક ના માછ પ્રમુખ ડો. બેનેસન તાજ બહાર પડેલા Democracy To-day and Tomorrowની હબરે નકલો ખપવા માંડી છે; ન્યારે Nazi Germany Cannot Win એ પુસ્તકે પણ સાફ આકર્ષણ પેદા કર્યું છે. એ સિવાય રાજકારણને લગતાં પરચુરણ પુસ્તકોનો ઉભરાવો નરમ પડ્યો નથી.

શુદ્ધ સાહિત્યરંગી પુસ્તકોમાં મિ. ફોર્ડ મેડાક્સ ફોર્ડનું ‘The March of Literature અભ્યાસીઓનું લક્ષ્ય બેઝી રહેનારો અંથ છે. ૮૦૦ પાનાના દળદાર પુસ્તકમાં કોનફ્યુ-સિયસના વખતથી ચાલુ થતી સાહિત્યપ્રવૃત્તિને અવલોકવાનો ઐરિસર મેડાક્સ ફોર્ડ પ્રયાસ કર્યો

સાચા-ખોટાનો ખ્યાલ

દુનિયા ન્યારે વીજળીને વેગે આજળ વધે છે ત્યારે આપણે ત્યાં તો શેણેપોણે પુસ્તકાલયો હોવાં જોઈએ અને દરેકે તેમાંનાં વાંચનાં જોઈએ. ખામીક પુસ્તકો સાથે સ્વદેશાભિમાન નશ્વત કરે એવા પ્રકારનાં પુસ્તકો પણ તેમાં વસાવવાં જોઈએ. ખજંડેલા ખોરાક જેટલું શરીરને તુકસાન પડેાંચાડે છે એટલું તુકસાન નબળાં પુસ્તકો મગજને કરે છે.

વિકારની ભાવનાનાં પુસ્તકો વાંચીએ અથવા તો જે છાપાં બંદી વસ્તુઓ છાપતાં હોય એ વાંચીએ એનાથી પણ તુકસાન થાય છે. સાચાં કે ખોટાં છાપાં ક્યાં છે તે પણ આપણને સમજતાં આવડતું જોઈએ.

—સરદાર વલ્લભભાઈ

છે. તેમના નિરીક્ષણક્ષેત્રમાં વર્તમાન સમયના ડી. એચ. લેરેન્સ, મિસ ડોરોથી રિચર્ડ્સન, અને મિ. એન્ડ્રા પાઉન્ડો સમાવેશ થયો છે. તેજ કક્ષાનો ખીન્ને ગ્રંથ The Early Middle English Literature છે. તેના લેખક મિ. આર. એમ. વિલ્સન છે. Jehro Bithell ના Modern German Literature ૧૮૮૦-૧૯૩૮ ને પણ ઠીક સત્કાર મળ્યો રહ્યો છે. હેરોલ્ડ નિર્કોલસના લેખનો સંગ્રહ અને મિ. ગીરાલ્ડ જુલેટના પરચુરણ લેખોનો સંગ્રહ Jeckden's Nest નાં પણ તાજાં પ્રકાશનો છે.

પ્રતિભાસ ૧૦૦ થી ૧૫૦ નવલ-નવલિકાઓનાં પુસ્તકો વાચકવર્ગ સમક્ષ આવી પડે છે. ક્રિટેકટીવ અને અતિ સામાન્ય કક્ષાની નવલોને બાદ કરતાં પ્રતિસંતાદ બેથી ચાર જેટલી નવલો કળાનાં ધોરણોને અનુલક્ષીને રચાયેલી હોય છે. હમ્બર્ગના પ્રકટ થયેલી મિ. આલ્ડસ હક્સલીની તાજી નવલકથા વિવેચનની આલમમાં રસપ્રદ ચર્ચા જગાડી ચંકી છે. મિ. હક્સલીની કળામાં રૂઢ અનેલાં તત્ત્વો, જેવાં કે વિદ્યાનની અતિશયતા, કટાક્ષની શેલી અને ફલીસ અગર તર્કની ઉચ્ચ, અને કંઈક અંશે 'Huxloyan Pessimism'—એ અર્થાં લક્ષણોની એક વિવેચક ખારીફીથી જણાવટ કરે છે. ખીજી કક્ષાનાં ધોરણોને અભિમુખ રાખીને લખાયેલી નવલકથાના લેખક કાપેલ કાયેક છે. તેઓના જીવનનો આકસ્મિક અંત આવી ગયો તે પહેલાં લખાઈ રહેલી The First Rescue Party કોલસાની ખાણમાં કામ કરતાં 'દા'ડીઆના જીવનને લગતી છે. 'ક્રાન્સના પ્રખ્યાત લેખક મો. જ્યોર્જ' કુ ધામલ Salavindy ખૂબ ખ્યાતિ કમાઈ ચૂક્યા છે. તેમની તાજી નવલ "Days of Light" નો સારો ઉપાસ થઈ રહ્યો છે.

* * *

આ અર્થાં પુસ્તકો લોકો ખરીદવા પ્રેરાય છે તેમાં મુખ્ય દિરસો અવલોકન અગર વિવેચનનો હોય છે, એવી માન્યતાને પડકારવા મિસિસ વર્જનિયા વૂલ્ફ આગળ આવ્યા છે. The Reviewing નામની તેમણે તાજી પુસ્તિકા પ્રકટ કરી છે, અને વાંચનાર વર્ગનાં દિલ ખાતર આજની અવલોકનની પ્રથા નાશુદ થવી જોઈએ તેવો આગ્રહ મિસિસ વૂલ્ફ કરે છે. "અવલોકનની પ્રથાએ તેડું ખઈ મૃત્યુ ગુમાવી દીધું છે અને હવે તો સાહિત્યની કુસેવા કરવામાં જ એ પદ્ધતિ પરિણમી છે. x x x સાં જોટલા જુદા જુદા વિવેચકો એક પુસ્તકની સમીક્ષા કરે છે; ને વિરોધાભાસી અવલોકનો પુસ્તકની ખરી મહત્તા ઘટાડી દે છે. પછી વાંચનારો આ અભિપ્રાયના જગામાં ગૂંચવણ જઈને પુસ્તક ખરીદવાનું મોઢું રાખે છે, અથવા તો જાતે જોઈ-તપાસી લેવા પ્રેરાય છે. ધણખરા વાંચનારા તો પોતે જોઈ-તપાસી શકતા પણ નથી ને ઉપયોગી ગ્રંથની ખરીદી કરતા નથી. વળી આ કદપનાપ્રધાન સાહિત્યનાં અવલોકનો જે ઝડપથી લખાય છે તેમાં અભ્યાસની માત્રા હોતી નથી. " એવું વિધાન કરીને નામ વગરનાં અવલોકનની પ્રથાને મિસિસ વૂલ્ફ આવકારે છે.

—" નવીન "

[તા. ૨૬-૧-૪૦ના " પ્રભુ" માંથી]

— 'ગ્રંથો' વિનાનું દીવાનખાતું ખરેખર પ્રાંણશૂન્ય ઢેહ સમાન છે.

— 'ગ્રંથાલય' માં સેવાભાવી ગ્રંથપાત્રની જ્ઞાનપરબ અધિક આદરને પાત્ર છે.

— 'ગ્રંથાલય' એ એક દાનવીરોને દાન કરવાનું ચોગ્ય પાત્ર છે.

— 'ગ્રંથાલય' તે ખરેખર જ્ઞાનપિપામુઓનું પરમ સ્વર્ગધામ છે.

પ્રશ્નોત્તરી

સુરક્ષી પૂજ્ય સ્વ. અમીન સાહેબ તરફ પુસ્તકાલયોના કાર્યાલયાર અને સંચાલનમાં નડતી સુશકેલીઓ માટે જે પત્રો આવતા તે પૈકી જે પ્રશ્નો સર્વસાધારણ હોય તેના ઉત્તરો તેઓ “પુસ્તકાલય” માસિકમાં પ્રસિદ્ધ કરતા. એ યોજના કેટલાક વખતથી બંધ પડી હતી. પરંતુ કાર્યકર્તાઓની સરળતા ખાતર આ પ્રશ્નોત્તરી શરૂ કરવામાં આવી છે.

પ્રશ્ન ૧—પુસ્તકાલયોએ મોકલવાની ટપાલ જૂથ મંડળના મંત્રીએ સર્વિસ ટિકિટથી મોકલવી કે તાખાનાં વાચનાલયો અને પુસ્તકાલયો પાસેથી લેવી ?

—વ્યાસવાસજી તા. આતરમુખા

ઉત્તર—ટપાલ મોકલવા માટે જૂથ મંડળને એકમ ગણી તેના મુખ્ય જૂથ પુસ્તકાલય મારફત હવે ટપાલ મોકલવા-મંગાવવાનો વહીવટ શરૂ થવાથી આ પ્રશ્ન ઉપરિચિત થાય છે. સરકારને પુસ્તકાલય તરફ મોકલવાની ટપાલમાં હરકત નથી; કારણ કે તેમને સર્વિસ ટિકિટનો ઉપયોગ કરવાનો હોય છે.

જે શિક્ષક-ભાષાઓ પુસ્તકાલયોનું કામ કરે છે તેમની સમજ એવી થઈ લાગે છે કે જેમ કેન્દ્રની શાળાઓની ટપાલ બહારગામ સર્વિસ ટિકિટથી મોકલાય છે, તેમ પુસ્તકાલયોની ટપાલ પણ મોકલી શકાય. પણ અહીં બૂલ થાય છે. શાળાઓ સરકારી સંસ્થા છે, જ્યારે પુસ્તકાલયો મદદ લેનારી ખાનગી સંસ્થાઓ છે. કોઈ પણ પ્રકારની ખાનગી સંસ્થાને સર્વિસ ટિકિટ વાપરવા પરવાનગી નથી. એટલે પુસ્તકાલયો પણ તેનો ઉપયોગ ન જ કરી શકે.

જે પુસ્તકાલયોએ જે ટપાલ ખાસ ખાતા તરફ મોકલવાની હોય છે. તે મુખ્યત્વે કરીને નીચેની બાબતો પર હોય છે:

(૧) ત્રિમાસી નિવેદનો

દર ત્રણ માસે

(૨) વાર્ષિક નિવેદન

વર્ષમાં એક વખત

(૩) અંદાજપત્રો

વર્ષમાં એક વખત

(૪) પાવતીઓ-સરકાર પચાસત મદદની

વર્ષમાં એક વખત

(૫) રૂ. ૭૫) અને તે ઉપરાંતનાં અંદાજવાળાં પુસ્તકાલયે રચણ પર કરેલા ખર્ચનો હિસાબ પાવતીઓ સહ વર્ષમાં એક વખત

ઉપરની હકીકત જે ચોક્કસાઈથી અને સદકારથી ભરવામાં આવે તો આ સિવાય પુસ્તકાલયોને બહુ જૂજ બાબતમાં પત્રવ્યવહાર કરવો પડશે. મોટા ભાગનું કાર્ય જૂથ મંડળની માસિક સભામાં એકએકને પૂછી નિકાલ કરાવી લઈ શકાય. વિશેષ પૂછવા કે ખુલાસાની જરૂર હોય તો રચાનિક મદદાલ શાળાધિકારી, પ્રચારક કે મદદાલ મંડળના મંત્રીને પૂછી ખુલાસો મેળવી શકાય. આવા પ્રસંગો વર્ષમાં બહુ થોડા આવે. આપણે જે પુસ્તકાલય ખાતાના નિયમ અને બંધારણને છોડી અયોગ્ય માગણી કરીએ તો જરૂર લખાપડી ધણી જ વધે અને તેથી કામનું ભારણ વધી જાય. માટે કેન્દ્રના પુસ્તકાલયે તો એવી ધોરણ વિકસેલી ટપાલ મોકલવા ના પાડવી, હવે જે ટપાલ મોકલવી પડે તે પુસ્તકાલય રૂ. ૧૦૦) ઉપરાંતના

અંદજવાળા કેન્દ્રના પુસ્તકાલયની હોય, કંટીજન્સીમાં રકમ હોય તે તથા દૈનિક પેપર વગેરેની હરરાઈથી જે ઉત્પન્ન આવે તે વડે આ ખર્ચ કાઢી શકે. તાબાના પુસ્તકાલયો માટે જરૂર લાગે તો જે તે જૂથ મંડળે કરાવથી રકમ નજીક કરી લઈ જેમની તેમની પાસેથી મેળવી લેવી. કોઈપણ સંલેગોમાં તાબાના પુસ્તકાલયો પાસેથી લેવાનો સરાસરી ટપાલખર્ચ તેના પાછલા વર્ષોમાં થતા ખર્ચથી વધારે હોવો જોઈએ નહિ. આમ કરવાથી કામની સરળતા થઈ શકશે. આ બધી યોજના મરજીઆત છે. જરા વધારે ઉત્સાહ અને કાર્યક્ષેત્રતાની જરૂર તો છે જ, છતાં કોઈ ખાસ કારણોને લઈ કેન્દ્ર મારફત ટપાલ ન મોકલી શકાય તો જે તે પુસ્તકાલય પોતાની ટપાલ પરભાષાં પણ મોકલી શકશે. આવા પ્રસંગો ઓછા અને તે તરફ જૂથ મંડળના હિમાયતી તમામ લાઇઓ પ્રયાસ કરશે એવી આશા છે.

પ્રશ્ન ૨—આમ પંચાયતની મદદ પુસ્તકાલયને કેટલી મળી શકે ? વધુ રકમ આમ પંચાયતે મંજૂર કરી હોય તો શું કરવું ? [મી.કા. તા. મહેસાણા]

ઉત્તર—સક્રિય નં. ૧૩ પ્રમાણે ખાતાના નિયમની કલમ ૨ માં આમ પંચાયતો પુસ્તકાલય કે વાચનાલયને રૂ. ૧૦૦) સુધીની વાર્ષિક મદદ આપશે, પરંતુ “ જે લોકો ૧૦૦) કરતાં ઓછી રકમ એકઠી કરશે તો સેન્ટ્રલ લાઇબ્રેરી ડિપાર્ટમેન્ટ તેમ જ પ્રાંત પંચાયત અને આમ પંચાયત તેના પ્રમાણમાં તેટલી ઓછી મદદ આપશે, ”

મી.કા. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયને પાંચ રૂપિયાની લોકમદદ ઉપર સત્તાવીસ રૂપિયાની આમ પંચાયત મદદ છે, એટલે લોકમદદ કરતાં રૂપિયા બાવીસ વધારે મંજૂર થયા છે. આમાં પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ તરફથી લોકમદદ તરીકે અર્ધો રૂપિયો મદદ ઉમેરીએ તો આમ પંચાયતના પણ સામાન્ય ખર્ચની શકાય. પણ બાકીના રૂપિયા એકવીસ આઠ આના ખર્ચવા માટે તો રા. વહીવટદાર સા. ને જાહેર કરવું જોઈએ કે લોકમદદ અમારી અમુક રૂપિયા જાણી થઈ શકી છે. અને નિયમથી પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી તે પ્રમાણમાં અમુક રકમ મંજૂર થઈ છે; છતાં આમ પંચાયત ખાતે નાણાંની વધુ સવક હશે અને રા. વહીવટદાર સાહેબ તેને સંમત થતા હશે તો તે રકમ રવીકારવા પુસ્તકાલયને પરવાનગી મળશે.

પ્રશ્ન ૩—પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળની પાસે થી વર્ષમાં કેટલા વખત પુ. સ. સ. મંડળમાં મોકલવી ?

ઉત્તર—કેટલાંક આમ પુસ્તકાલયો પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળમાં પોતાની પાસે થી વર્ષમાં એકથી વધુ વખત મોકલે છે અને વળી રજીસ્ટરથી મોકલે છે, જેથી નાનાં પુસ્તકાલયોમાં આ બાબત ધણો ખર્ચ થાય છે. પુસ્તકાલય મંડળમાંથી ઉપાડવાની રકમ માટે ખાતાની પરવાનગી હમેશાં જોઈએ છે. તેમ જ તેમાં જમા કરાવવા માટે રકમ મનીઓડરથી મેટે બાજે મોકલાય છે. એટલે દર વ્યવહાર વખતે પાસે થી મોકલવી એ નાનાં પુસ્તકાલયો માટે બરાબર નથી. પુસ્તકાલય કરાવ કરે અને હિસાબી ચોપડે નાણાં મોકલવા કે મંગાવવાના દાખલાઓ પદ્ધતિસર રાખે અને વર્ષમાં સપ્ટેમ્બરથી ડિસેમ્બર સુધીમાં પુસ્તકાલયની અનુકૂળતા પ્રમાણે આ ચોપડી પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળમાં મોકલવી, જેથી આ બાબતમાં ખર્ચ વિશેષ થશે નહિ.

ઉ. ગો. પટેલ

મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

પહેલી પુણ્યસ્મૃતિ (સંવત્સરી)

“ પુસ્તકાલય ”ના પિતા સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ રાહેજની પ્રથમ પુણ્ય સંવત્સરી ચાલુ માસની પહેલી તારીએ આવી ગઈ. એ સંવત્સરી પ્રસંગે એમનો પરિચય આપતો આ લેખ, જે એક નાની પ્રકટ થયેલી પુસ્તિકા નામે “લક્ષ્માં રાખવા જેવી પાંચ ખાખતો” જેમાં સ્વર્ગસ્થ એમના લાવ્યાલાઈને ઉદ્દેશી જીવનમાં જરૂરી એવી પાંચ ખાખતો તેમને અંગત પત્રરૂપે આપેલી તેના પ્રવેશકરૂપે કાકા કાલેલકરે લખ્યો છે. અહીં એમની પ્રથમ સંવત્સરીપ્રસંગે, પુણ્ય સ્મૃતિરૂપે એ પ્રકટ કરીએ છીએ.

સ્વર્ગસ્થ મોતીભાઈ નરસિંહભાઈ અમીન ગૂજરાતના પ્રથમ પંક્તિના સેવકોમાંના એક હતા. પરોપકાર અને જ્ઞાનપ્રચાર એ એમનો, વિશેષ જીવનધર્મ હતો. અનેક પ્રસંગે હું એમને મળ્યો છું. એક વખત કામાડીખાગ (વડોદરા) પાસેના એમના રહેઠાણમાં એક રાત એમનો મહેમાન પણ હું રહ્યો હતો. ગૂજરાતના વિદ્યાર્થીવર્ગ ઉપર એમણે જે ઉપકાર કર્યો છે અને પોતાના ચારિત્ર્યની એમણે જે છાપ પાડી છે તે સહેજે ખ્યાનમાં આવી શકે છે, જે કે એવું ઉંડાણ મનુષ્યની નજર પહોંચે છે એના કરતાં વધારે છે.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠની સ્થાપના પહેલાં આખું જ કંઈક સંગઠિત કામ કરવાના વિચાર-થી જુદી જુદી શિક્ષણસંસ્થાઓના અમે કેટલાક પ્રતિનિધિઓ આશુદ્ધ ખાતે મળ્યા હતા. તે વખતે મોતીભાઈએ જે ભાષણ કર્યું હતું એની મારા ઉપર ધણી જાંડી અસર થઈ હતી.

ખીજે એક પ્રસંગે મોતીભાઈએ નિખાલસપણે વાતો કરતાં કહ્યું હતું કે “ ગાંધીજી તો લોકો-આગળ વીરધર્મ ચૂકે છે; અસાધારણ ત્યાગ શીખવે છે, અને સમાજનું આખું સ્વરૂપ ફેરવવા માગે છે. અમે એવી મહત્ત્વાકાંક્ષા કાઢ કાળે સેવી નથી. સમાજ જેવો છે તેવો લઈને એની અંદર પ્રવેશ કરતી વ્યક્તિઓને સ્વાશ્રય, જ્ઞાનની ઉપાસના અને ચારિત્ર્યનું તેજ એટલું સાચું આપી દેઈએ અને એવી વ્યક્તિ પોતાના અજ્ઞાન, અન્યાયવડત અને ચારિત્ર્યની શિથિલતાને કારણે સમાજ ઉપર ભારભૂત ન થતાં પોતાની વિદ્યા, પોતાની ખત, સામાજિક જવાબદારીનું જ્ઞાન અને સ્વાશ્રય દ્વારા સમાજનો કંઈક બોળે જાયકવાને સમર્થ થાય એટલે અમને બધી રીતે સંતોષ છે. ”

આ શબ્દો તો મારા છે, પણ એમનો ભાવ મને લાગે છે કે મેં બરાબર વ્યક્ત કર્યો છે. તે વખતે મેં એમને જે જવાબ આપ્યો હતો તે મને આજે પણ બરાબર યાદ છે. માણસ-અસાધારણ જિજ્ઞાસુ આદર્શ રાખે અને તે આદર્શ સુધી પહોંચવા માટે જે આકરી સાધના કરવી હોય છે તે જો ન કરે તો કદપતાના કેંદ્રમાં પોતાને બાંધે જાય. ચડેલો માને અને કસોટી થતાં નીચે પડે એ શા કામનું ? એના કરતાં પોતાની શક્તિ-અશક્તિનું માપ કાઢી પોતાની ચોખ્ખતા અને પરિસ્થિતિ પ્રમાણે સિદ્ધ કરી ચકાય એવો આદર્શ માણસ પોતાની સામે રાખે અને અત્યંત દહતાપૂર્વક એ આદર્શને સિદ્ધ કરવાને માટે પ્રયત્નશીલ રહે તો

એવા માણસે સગાજની વધારે સેવા કરી છે એ વિષે એ મત ન હોઈ શકે, તરંગી કવિઓ અમે તેટલો જાણે આદર્શ સમાજ આગળ રાખી શકે છે, અને રૂપાળા શબ્દોમાં તે ચીતરી શકે છે, પણ એટલાથી તેઓ સગાજસેનકની યોગ્યતાએ નથી પહોંચી શકતા. આપે સગાજ આગળ કેટલો જાણે આદર્શ રાખ્યો હતો એનો વિચાર ભવિષ્યની પેઢી નહિ કરે, પણ મધ્યમ વર્ગને માટે જે આદર્શ આપે નક્કી કર્યો તેનું ઉત્કૃષ્ટ પાલન પોતે ફરી તે આદર્શને આશ્રવન વળગી રહેનારા અસંખ્ય નવયુવકો આપે દેખ્યા એ આપની ગૂંજરાતની અને હિંદની ઉજ્જવળ સેવા છે. ગાંધીજીએ અસાધારણ ઉજ્જવળ આદર્શ સમાજ આગળ મૂક્યો એમાં એમનું માહાત્મ્ય નથી, પણ એ ઉચ્ચ આદર્શ પ્રમાણે તેઓ પોતે જીવી બતાવે છે અને એ આદર્શ પ્રત્યે લોકોની શ્રદ્ધા જગાડી રાષ્ટ્રના અસંખ્ય લોકોને નવજીવન અર્પે છે એટલે તેઓ મહાત્મા ગણાય છે. "

જ્યારે જ્યારે મોતીબાઈને હું મળ્યો છું ત્યારે ત્યારે જ્ઞાનપ્રચાર કેમ કરાય, જેઓ પ્રસાદાર નથી તેમને સરસમાં સરસ સાહિત્ય ઉપલબ્ધ કેમ કરવું, જેઓ અપંગ છે તેમને પર્ગભર કેમ કરવા અને લીધેલા ઉપકારનું વળતર આપવાનું ચારિત્ર્ય સમાજમાં પેદા કેમ કરવું એની જ ચિંતા, ચર્ચા અને યોજના કરતા મેં એમને જોયા છે. એમની વૃત્તિ તો કે.મ વિશાળ સંયુક્ત કુટુંબના મુરખી માણસ જેવી હતી. એટલે આ ઉપદેશામૃતના એમના છેલ્લા-શબ્દો જાણે એમનું જ વર્ણન કરતા હોય એમ મને લાગ્યા. " સાદાઈથી રહેવાની, એકબીજાના દોષો તરફ નહિ પણ યુષ્ણે તરફ દૃષ્ટિ રાખી જીવન ગાળવાની, કુટુંબીજનો સાથે મીઠો સંબંધ સાચવી રાખવાની, સંયુક્ત કુટુંબની જવાબદારીઓ આનંદથી અને હોશથી ઉઠાવી લેવાની, જુદા પડતા સ્વભાવના [સંબંધીઓ] સાથે મેઘ પાડવાની, સાચું સુખ અને શાંતિ સંપન્ન જ છે અને જુદા પડતામાં દુઃખ છે એમ સમજવાની તૈયારી હોવી જોઈએ. "

આજની લગ્નની રીતો સામે બળવે પોકારનાર લોકો જ્યારે લગ્નસંબંધને જ પ્રપંચ મણી એને શિથિલ કરવા મથે છે તે વખતે મોતીબાઈનાં નંચોનાં વચનો જૂનવાણી લાગતાં છતાં બધી રીતે કદમાણુકારી છે એમ અનુભવે જણાશે.

" લગ્ન જેવો પવિત્ર, શાશ્વત, દૃઢ, આવશ્યક, સુખદ બીજો સંબંધ નથી, એમ વિચારી સુખદુઃખમાં સાથે રહેવાના દૃઢ નિશ્ચયથી (ચીડીલોના આશીર્વાદ મેળવી) સંબંધ જોડવો. "

પ્રકાશકો આ પાંચ શિખામણ નિત્યપાઠ તરીકે વપરાય એમ ઇચ્છે છે. એ રીતે આ ઉપદેશામૃતનો નિત્યપાઠ કરનારાઓએ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે પોષાકે આવો નિત્યપાઠ એક બે વરસ કરતાં વધારે લંબાવવાની જરૂર નથી. એક બે વરસના પારાયણથી પણ જે ભક્ષનસ્થાનની આ શિખામણ માણસના જીવનમાં ન જતરે તો કેવળ યાંત્રિક પારાયણથી માણસનો ઉદાર થવાનો નથી.

ખરેખર, મોતીબાઈએ પોતાના સમાજ માટે આ કીમતીમાં કીમતી વારસો મૂકેલો છે. મહત્વાકાંક્ષી નવયુવકો આ આદર્શ કરતાં ચે ઉપર ઉડવાનો પ્રયત્ન ભલે કરે, પણ આથી નીચે તો કોઈ પણ ન જતરે એ જ મોતીબાઈની શિખામણ છે.

સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ સા. ની પ્રથમ સંવત્સરી

વડોદરાના ચરોતર છાત્રાલયમાં અપાએલી અંજલિ

સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન સા. ની પ્રથમ સંવત્સરીની ઉજવણી વડોદરા ખાતે કામાટી ખાગમાં આવેલા તેમના દીર્ઘકાળના નિવાસસ્થાન સરખા રામજી મંદિરવાળા ચરોતર છાત્રાલયમાં ત્યાંના વિદ્યાર્થીઓએ રા. બ. ગોવિંદભાઈ ઠા. દેસાઈના પ્રમુખપદે ગઈ તા. ૧-૨-૪૦ ના રોજ ઉજવી હતી. આ પ્રસંગે છાત્રાલયના વિદ્યાર્થીઓ ઉપરાંત શહેરમાંથી તેમજ અન્ય રથોથી સ્વર્ગસ્થ પ્રત્યે માન-મમત્વ ધરાવતા ગૃહસ્થોએ પણ હાજરી આપી હતી. હાજર રહેલાઓમાં ખાસ આમંત્રણથી પધારેલા યુવરાત હરિજન સેવક સંઘના મંત્રી શ્રી. પરીક્ષિતલાલ મજમુદાર, રા. બા. ગોવિંદભાઈ ઠા. દેસાઈ, વરિષ્ઠ ન્યાયાધીશીના નિવૃત્ત ન્યાયાધીશ શ્રી. મીઠાભાઈ સા., વડોદરા પ્રાંત પંચાયતના ઉપાધ્યક્ષ તથા વડોદરા પ્રાંત યુ. મંડળના મંત્રી શ્રી. ચિમનભાઈ હ. અમીન, પ્રો. ચતુરભાઈ પટેલ, તેમજ વ. રા. પુસ્તકાલય મંડળના સહમંત્રી શ્રી. નાનુકલાલ ચોકસી અને પ્રચારક શ્રી. વલ્લભભાઈ પટેલ તથા પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળના કાર્યકર્તાઓ અને સ્ટાફની હાજરી ખાસ ખ્યાન જેવતી હતી.

શરૂઆતમાં, વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના સહમંત્રી શ્રી. નાનુકલાલ ચોકસીએ સભાના પ્રમુખ તરીકે રા. બ. ગોવિંદભાઈ ઠા. દેસાઈ સાહેબ માટે દરખાસ્ત રજૂ કરતાં તેને “ પુસ્તકાલય ” માસિકના તંત્રી શ્રી. મણિલાલ બાસે અનુમોદન આપ્યું હતું.

આ પ્રાથમિક વિધિ થઈ રહેતાં કાર્યક્રમની શરૂઆત થઈ હતી.

શરૂઆતમાં, છાત્રાલયના ગૃહપતિ શ્રી. વાઘજીભાઈ અમીને સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન સાહેબે રચાયેલી એ સંસ્થાનો ટૂંક પરિચય આપી, અન્ય છાત્રાલય સંસ્થાઓ કરતાં આ છાત્રાલયની વિશિષ્ટતા, ત્યાંના વિદ્યાર્થીઓની વિશિષ્ટ શિસ્તપદ્ધતિને લીધે હોવાનું તથા તે રચનામાંથી માંડીને આજ સુધીમાં તેણે મેળવેલી પ્રતિષ્ઠાને લીધે હોવાનું જણાવ્યું હતું.

ખાદં તેમણે, સ્વ. મોતીભાઈ સાહેબે તેમના બાણભાઈને ૧૯૩૭ ની સાલમાં લખેલા એક પત્રમાં, જીવનમાં જરૂરી એવી પાંચ બાબતો જે તેમને વારસારૂપે આપ્યાનું લખેલું છે તે, હવે સાવર્જનિક વારસો થતો હોવાનું જણાવી, તે પાંચ શિખામણો તેમજ તેને અંગેના કાકા કલેલકરનો * પુરોવચન વાંચી સંભળાવ્યાં હતાં.

શિખામણો વંચાઈ રહેતાં તે વિશે બોલતાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે, આ પાંચ શિખામણોમાં ખરી રીતે કહીએ તો જીવનને નીચોડ આવી જાય છે. સાચેજ, આ પાંચ બાબતોમાં જીવનની ડિક્શનેરી સમાઈ છે, એમ કહેવામાં જરાય ખોટું નથી.

શ્રી. વાઘજીભાઈનું વક્તવ્ય પૂરું થતાં સ્વ. અમીન સાહેબના અંતેવાસી અને એમના મરણ પછી એમની સાથે રહેલા વિદ્યાર્થી ભાઈ કેશવલાલે જણાવ્યું હતું કે, સ્વ. સાહેબે પોતે અપનાવેલા આદર્શોને વિકસાવી જનતાના હૃદયમાં એવું સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું કે તેમના અવસાને હજારોને આશ્રુ પડાવ્યાં હતાં. એટલે એમની આજની સંવત્સરી પ્રસંગે

* આ બંને આ અંકમાં અન્યત્ર છપાયાં છે.

એમના આદર્શ પ્રમાણે જીવવાનું સ્વીકારીએ તો જરૂર એમને આત્મા સંતોષ પામે. નેપોલિયન જેવાને પણ એ દેશની પ્રજાએ એને એના ખરા રૂપમાં એના મરણ બાદજી પીછાપડ્યો હતો, તેમ આપણે પણ સ્વ. સાહેબના અવસાન બાદ જ એમને ખરા રૂપમાં ઓળખી શક્યા છીએ. એમણે આ ભૂમિમાં જે બીજા વાવેલાં, તેમણે જે કાર્યો કરેલાં તે બધાં નગદ કાર્યો હતાં. એટલે એમણે આપણને જે વારસો આપેલો છે તે નગદ વારસો છે. આપણે એ વારસાને સંપૂર્ણ વફાદાર નીવડીએ.

ત્યાર બાદ બીજા એક વિદ્યાર્થીએ સ્વ. સાહેબના જીવનને સ્પર્શતા પ્રસંગો વર્ણવ્યા હતા. બાદ બીજા એક વિદ્યાર્થી શ્રી. શાન્તિલાલે સદ્ગત સાથેના તેમને મળેલા પ્રસંગપરિચયો આપતાં જણાવ્યું કે, જ્યારે જ્યારે હું સદ્ગતને મળવા જતો ત્યારે ત્યારે તેમની સાથે માણસોનાં ટોળાં જોયા જ કરતો. કોઇ વખતે તેઓ બાળકો સાથે રમતા હોય તો કોઇ વખત મોટાઓ સાથે કંઈક ચોજનાઓ વિચારતા હોય; કોઈ વખતે વિદ્યાર્થીઓની તેમની નિશાળને લગતી ફરિયાદો સાંભળતા હોય તો કોઇ વાર તેઓ વિદ્યાર્થીઓને આશ્વાસન આપતા હોય. તેઓ તો વિદ્યાર્થીઓના મિત્ર, માતા અને પિતાસ્વરૂપ હતા. કોઈ વખતે માતા સરખું વિદ્યાર્થીઓ પ્રત્યે વહાલ બ્યક્ત કરતા હોય તો કોઇ વખતે પિતાનો પરચો દાખવતા હતા. અહીં એમણે હરિપુરાની મહાસભા વખતે મખવેલી ઉદારતાનો એક પ્રસંગ વર્ણવીશ.

હરિપુરાની મહાસભા વખતે ખૂબ ઠંડી હતી. તે વખતે અમે કેટલાક ટાટે હૂંડવાતા હતા. તરત જ તેમણે પોતાના ખર્ચે ધાબળા મંગાવી અમને આપેલા. આ પ્રસંગ તેમની નાનામાં નાના માણસ પ્રત્યેની કાળજી, મમતા ને પ્રેમનાં સૂચક છે.

આ ઉપરાંત વસો ખાતે દર માસના પહેલા રવિવારે જ્ઞાનવર્ધક સભા ભરવાનું નિયત કરાયું હતું. તે વખતે, આ સભામાં ભાગ લેનાર શોજના વાચનમાંથી પોતે જે ઉપયોગી વાંચ્યું હોય તે તેણે જણાવવાનો નિયમ હતો. આ રીતે એ સભામાં સર્વ પ્રકારનું જ્ઞાન મળી રહેતું. આ પ્રમાણે ત્યાં હજી પણ ચાલુ છે. આ સિવાય બાલદિન, સ્ત્રીદિન, વસંતપંચમી વગેરે દિવસો પણ ઉજવાતા. બાલદિનને દિવસે બાળકો વ્યાયામ ઇ. દ્વારા આનંદ મેળવતા, સ્ત્રીદિને પણ સૌ સ્ત્રીઓ આનંદ-પ્રમાદનો લહાવો લેતી. તે પ્રસંગે વૈજ્ઞાનિક પ્રયોગોવડે સ્ત્રીઓના જ્ઞાનમાં વધારો કરાતો.

બાદ છ ત્રાલયના એક વિદ્યાર્થીએ જાત્રાલયના સત્રાંત સામયિક “અર્ધ”માંથી લેખ-વાચન કર્યું હતું.

વિદ્યાર્થીઓના વક્તવ્યનો કાર્યક્રમ પૂરો થતાં આ પ્રસંગ અર્થે ખાસ આમંત્રણથી પધારેલા ગુજરાત હરિજન સેવક સંઘના મંત્રી શ્રી. પરીક્ષિતલાલ મજમુદારે જણાવ્યું કે, સદ્. મોતીભાઈ સાહેબ પૂજ્ય ઠક્કર બાપાના મિત્ર હતા. તેમના ગુજરાતના પ્રવાસ વખતે વડોદરા ખાતે રામજી મંદિરમાં શોકાવાનો કાર્યક્રમ ખાસ રખાતો અને ત્યારે એ બંને મિત્રો દિલ્લો ખોલીને વાતો કરતા-એમની વાતોમાં કંઈ ધરસંસારી કે બીજી બાબતો આવતી નહિ, પણ સેવાની વિવિધ ચોજનાઓજ વિચારાતી. સ્વ. મોતીભાઈ સાહેબના અવસાન વખતે પૂ. ઠક્કર બાપા પણ હાજર હતા. તેમના પર અનેક પ્રકારની શસ્ત્રક્રિયાઓ કરવામાં આવેલી, છતાં તે બધીને તે ખૂબ ધીરજપૂર્વક સહન કરતા; એ માટે એમણે જરા પણ ફરિયાદ કરેલી નહિ.

રંગરંચનું જીવનખેય બહુ ઉપયોગી હતું. એક વાર આ વિષે એ બે મિત્રો વચ્ચે

તકરાર થયેલી. તેમાં પૂ. ઠક્કર આપણે કહેલું કે, હવે તમે સરકારી નોકરીમાંથી નિવૃત્ત થયા છો. હવે તમે ચરોતર પ્રદેશ છોડી ગુજરાત સર કરો. ગુજરાતભરમાં પુસ્તકાલયો રચાપો—ગુજરાતમાંથી નિરક્ષરતા નિવારવાના મોરચા મડિા, પરંતુ સ્વ. મોતીલાલ સાહેબે તો પોતાની રીતે—માત્ર ચરોતરમાં જ કામ કર્યે રાખવાનો આગ્રહ સેવેલો. અને જણાવેલું કે, મારા ક્ષેત્રમાં મારાથી બનશે તે કરી છૂટીશ. અને ત્યાંથી જ—ત્યાં વાવેલાં ખીજમાંથી—એના ફળગા અન્યત્ર ફૂટે તો ભણે.

એમણે ગાંધીજીના આદર્શ પ્રમાણે, જેમ ગાંધીજીએ સાબરમતી ખાતે આશ્રમ સ્થાપી એમના સિદ્ધાંતોના પ્રચાર ત્યાંથીજ ગૂજરાત અને હિંદ તેમ જ દુનિયાભરમાં પ્રસારાવ્યો તેજ પ્રમાણે સ્વ. મોતીલાલ સાહેબે પણ ચરોતરમાં રહીને જ ગુજરાતમાં એમની પ્રવૃત્તિને વિસ્તારેલી.

આજે એમની સંવત્સરી પ્રસંગે આપણે પણ આપણા ક્ષેત્રમાં રહીને આપણાથી બનતું બધું કરી છૂટીએ. સ્વ. સાહેબ તો પાયાના પથ્થર જેવા હતા. તેઓ તો સેવાની ઇમારતના પાયાર્માં પુરાયા હતા. તેમણે બહાર આવવા કદી પ્રયત્ન કર્યો નથી. આપણે પણ એમની માર્ગ મૂક સેવા કરીએ.

આજે એમની સંવત્સરી પ્રસંગે એમનાં ગુણગાન ગાઇએ છીએ, વળી આવતે વર્ષે ગાઇશું, એમ વર્ષોવર્ષ સંવત્સરી એમનાં ગુણગાન ગાઇ ઉજવીએ તેટલાથી સંતોષ માનવો ન જોઇએ. પરંતુ તેમણે આપેલાં આદર્શ પ્રમાણે વર્તીને દર વર્ષની સંવત્સરી પ્રસંગે આપણે કેરેલા કામનો હિસાબ કરીએ.

અત્યારે દેશ કટોકટીમાંથી પસાર થાય છે. દેશમાં સામાજિક, રાજકીય કટોકટી આણે છે. તે વખતે જે ક્ષેત્રમાં આપણાથી જેટલું બને તેટલું કરી છૂટીએ—એ માટે આજથી જ કૃતનિશ્ચય થઇ જઇએ. અને એ રીતે દર વર્ષે એકેક પગલું આગળ વધીએ. મતલબ કે, માત્ર ગુણગાન ગાઇને ખેસી રહેવું બરાબર નથી.

ત્યારબાદ શ્રી. ચિમનલાલ હ. અમીને બેલકતાં જણાવ્યું કે, મેં અનેક રાત્રિઓ એમનો સહવાસ સેવી ખૂબ પ્રેરણા લીધી છે. એ પ્રેરણા જીવનભર ન જુલાય તેવી છે. સેવાનું એક પણ ક્ષેત્ર એમણે બાકી રાખ્યું ન હતું. એમની દયાનો દાખલો તો અજબ છે. એમણે ૧૯૩૦ની રાજકીય લડત અંગે જોલ ગયેલા એક ભાષનાં પત્રીને, જે સીવલુકામ કરી ગુજરાત કરતી તેને તે કામ મળતું બંધ થતાં તેમણે પોતા પાસેથી દર માસે રૂપિયા પંદરની મદદ આપેલી. અને એમનો ખીજે એક ખાસ ગુણ, કામ કરનારાઓમાં વિશ્વાસ મૂકવાનો હતો. કામ કરનારમાં પૂરો વિશ્વાસ મૂકવાથી તેને પોતાની ફરજનું ભાન રહે છે અને તેથી તે વધારે કામ આપે છે.

છેલ્લે, પ્રમુખ સાહેબે પણ સ્વર્ગસ્થના જીવનપ્રસંગો કહી સંભળાવ્યા હતા. તથા જણાવ્યું કે, મારો તો સ્વર્ગસ્થ સાથે ત્રીસ વર્ષનો સંબંધ હતો. એમને બીજાને ઉપયોગી થવાની ધગશ હતી.

આપણે ત્યાં સંવત્સરી ઉજવવાની જૂની પ્રથા મરનારની સંવત્સરીને દિવસે જમવા—જમાડવાની છે, પણ તે પ્રથા બદલાઇને હવે આવી નવીન રીતે ઉજવવાની જરૂર છે. આજે તમે, આ રીતે ઉજવો છો તે આનંદયક વાત છે.

છેલ્લે રાષ્ટ્રગીત ગવાઇ સૌ વીખરાયા હતા.

નેકનામદાર વાઇસરોય સાહેબે લીધેલી મુલાકાત

નેકનામદાર વાઇસરોય લૉર્ડ લીનલીથગો સાહેબ જન્યુઆરી માસની તા. ૧૫મીએ વડોદરાની મુલાકાતે પધારેલા અને તા. ૧૭ મી સુધી રોકાયેલા. ના. વાઇસરોયની એએમીની મુલાકાત દરમ્યાન ભરચક કાર્યક્રમ ગોઠવાયો હતો. વડોદરાની મુલાકાત તેમાં મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયની મુલાકાતનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

આ પ્રસંગે ના. વાઇસરોય સાહેબના રવાગત અર્થે મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયમાં નીચે આણેની પૂર્વતૈયારી કરવામાં આવી હતી:

(૧) મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયના પુસ્તક-આપ-લે વિભાગ:—આ ખંડની દિવાલો પર બે એસ્ટ્રી-અન ચિત્રકારોએ ચિત્રેલાં નવ દેવીઓનાં (Nine-Muses) મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયની ચિત્રોને ફરી ચીતરવાનું કાર્ય, કલાલયન ચિત્રશાળાના પ્રો. પૂર્વતૈયારી રાવની દેખરેખ નીચે તેમના વિદ્યાર્થીઓ પાસે કરાવવામાં આવ્યું હતું. પુસ્તકાલયને અંગે રખાતાં જુદા જુદા પ્રકારનાં કેટલોગો તરતરફની દિવાલે ગોઠવવામાં આવ્યાં હતાં. પુસ્તક મેળવણી વિભાગ તરફથી તૈયાર કરાયેલાં 'શેફલિસ્ટ' પણ મૂકવામાં આવ્યાં હતાં. વળી અમેરિકામાં છનામ પ્રાપ્ત કરેલાં દિવાલપત્રોમાંનાં મારને મદાવી યાંત્રણ પર દર્શાવવામાં આવ્યાં હતાં, જેમાં બે ખુશ્લાં મુકાયેલાં પુસ્તકોની સામે પ્રનાય' મૂકેલું હતું. એના મયાળામાં લખ્યું હતું: " તમારા પ્રશ્નોના અંગે જવાબ આપીશું. " ખીજામાં ચિંતનશીલ વર્તુલોમાં પ્રનાય' મૂકી મયાળામાં લખ્યું હતું: " તમારે જવાબ જોઈતા હોય તો તે માટે અમારો રેફરન્સ વિભાગ તમને મદદ કરશે. " ત્રીજામાં, હાથમાં પુસ્તક લઈ બગીચા વચ્ચે બેઠેલી એક બાઈનું ચિત્ર હતું. તેનું મયાળું આ પ્રમાણે હતું: " તમારા બગીચાને સહાયરૂપ નીવડે: પુસ્તકોની સહાય વડે તેને બિ હરિયાળો બનાવો. " ચોથા ચિત્રમાં એક ખીજ બેઠેલ વાયનમઝ બાઈના ચહેરા પર નીચાનું અજવાળું પડતું હતું. એના શીર્ષકમાં લખ્યું હતું: " તમારા પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકો તમને શાંતિ પમાડશે. "

(૨) આ ઉપરાંત રેફરન્સ વિભાગના પડદા પર રાખ્યાં પુસ્તકાલયોને લગતી માહિતીદર્શક ખજાનાઓ ભરેલા હતા, જેમાં રાખ્યાની વસ્તીના આંકડા, એ વસ્તીમાં પહેાંચી ગયેલાં પુસ્તકાલયોનું પ્રમાણ, વસ્તીની ઉંમર, જાતિ તેમ જ ભણતરની વર્ગવારી, વગેરે મુખ્ય હતા. આ ખજાનાઓમાં આંકડા ૧૯૩૯ ના જુલાઈ આખર સુધીતા હતા. આ ઉપરાંત પુસ્તકોનો જથ્થો, જથ્થો તેમ જ વાચનપ્રગતિ, ૧૯૦૭ થી ૩૯ સુધીમાં રાખ્યાં પુસ્તકાલયો ખાતે પંચાયતો દ્વારા ખર્ચાયેલી રકમ તેમજ પુસ્તકો પાછળ ચતા ખર્ચનાં ગ્રાફ પણ મૂકવામાં આવ્યા હતા. અને બાલ પુસ્તકાલયમાં તો આ વખતે લગભગ બસો રૂપિયાની નવી રમતો ખરીદી બાળકોનાં જ પર ગોઠવવામાં આવી હતી. નવી ખરીદાયેલી રમતોમાં સ્ટીમ એન્જીનનો કામ કરતો

નમૂનો, ફેટવર્કનાં ઓળરો, કબૂતર-ચિત્ર, પેસ્ટીસીન, ડાટ્સ, અમેરિકન બેગેટલ અને કાચના મથાળાવાળું કેરમીક એ મુખ્ય હતી. બાલપુસ્તકાલયની દીવાલોને કલાબવનના વિદ્યાર્થીઓએ સુંદર ચિત્રકામથી શણગારી હતી. અહીં પણ બાળકોએ પુસ્તકાલયના લીધેલા લાભના વર્ણનાત્મક તખ્તા હતા. બાલપુસ્તકાલય અને રેફરન્સ હોલના છગની ભીંતો પર “આશા” “સર વૉલ્ટર રેલેનું” બાલપથુ” વગેરે વિખ્યાત ચિત્રકામો તથા દિવાલપત્રો ટાંગવામાં આવ્યાં હતાં, જ્યારે મહિલા પુસ્તકાલયમાં પણ ચાર ચિત્રોવાળાં બે ભીંતપત્રો ટાંગવામાં આવ્યાં હતાં, જેમાં એક નાની સાદી વાર્તાનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે નીચેના ઓટલા પર ખાતાના કાર્યકર્તાઓનાં ફોટોચિત્રો ટાંગવામાં આવ્યાં હતાં.

નિયત થયેલા કાર્યક્રમ પ્રમાણે તા. ૧૭મીને સુધવારે જરાબર ૧૧-૩૦ કલાકે શ્રીમંત મહારાજ સાહેબ સાથે ના. વાઈસરોય સા.ની રવારી મધ્યવર્તી ના. વાઈસરોય સા.ની પુસ્તકાલયમાં આવી પહોંચી હતી. સાથે લેડી લીનલીયોગ, પ્રધરામણી લેડી ઝૉરીન હોપ, ના. રેસીડેન્ટ સા., ના. હીવાન સાહેબ વગેરે મંડળી પણ હતી. રાજ્ય વિદ્યાધિકારી મે. ડૉ. જ્યોતિન્દ્ર મહેતા સાહેબે નામદાર વાઈસરોય તથા શ્રીમંત મહારાજ સાહેબનો ભાવભર્યો સત્કાર કરી, પાસે બેસેલા પુસ્તકાલય ખાતાના વ્યવસ્થાપક મે. વાકનીસ સા.ની પિછાન કરાવી હતી.

ત્યાર બાદ મે. વાકનીસ સાહેબ નામદાર વાઈસરોય, શ્રીમંત મહારાજ સાહેબ અને અન્ય મંડળીને પુસ્તક-આપ-લે વિભાગના ભવ્ય ખંડમાં લઈ પુસ્તક-આપ-લે વિભાગ ગયા હતા. પુસ્તક-આપ-લે વિભાગની કાર્યપદ્ધતિની સમજૂતી આપતાં તેઓશ્રીએ જણાવ્યું હતું કે વડોદરા રાજ્યના મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયને કેટલેક અંશે લંકનના બ્રિટિશ ગ્રુહીઅમ, પારિસનું બી.બી.ટી.આર્થિક નેશનલ અને વૉશિંગ્ટનની કૉંગ્રેસ લાયબ્રેરી જેવાં પાશ્ચાત્ય રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયો સાથે સરખાવી શકાય તેમ છે. એ પુસ્તકાલયો મારફત આ પુસ્તકાલયમાં પણ રાજભાષા ગુજરાતીનાં તમામ પ્રકારનાં પ્રકાશનો સંચરવામાં આવે છે. સરકારખર્ચે નિભાવાતું આ પુસ્તકાલય રાજ્યભરમાં પચાસથી પુસ્તકાલય સંસ્થાઓની જળગૂંથણીનું કેન્દ્ર છે. કેટલીક જાગતમાં એ ઇંગ્લેન્ડની ખરો લાયબ્રેરીને મળતું આવે છે. કોષ એક વિષયના તજજ્ઞ કરતાં સામાન્ય વાચકની વાચનવૃત્તિને વધારે સારી રીતે પોષણ એ પુસ્તકાલય વડોદરા શહેરના તમામ નાગરિકોના મહત્ વાચન માટે ખુલ્લું છે.

પુસ્તક-આપ-લે વિભાગનો આંતરો ઓળંગી પુસ્તકસંચય વિભાગ આંગળ આવી પહોંચતાં મહેરજાન વ્યવસ્થાપક સાહેબે જણાવ્યું કે “મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોની ગોઠવણી સુકાદાર પદ્ધતિને અનુસરતી હોવાથી વાચકો અભરાષ્ટ્રો પરથી ચોતાની મેળે મનપસંદ વિષયનાં પુસ્તકો મેળવી શકે છે. અત્રે નામદાર વાઈસરોય સાહેબે પ્રશ્ન કર્યો કે “ત્યારે તો પસંદગીની ચૂંચાચૂંચીમાં ઘણાં પુસ્તકોનો ઓળો નીકળતો દર્શો ?” મહેરજાન વાકનીસ સાહેબે ખુલાસો કરતાં જણાવ્યું કે નુકસાન ઝાઝું તો થતું નથી, પણ વાચકોની નિષ્કાળજીના કારણે દિવસને અંતે પુસ્તકોની ગોઠવણી પ્રમાણમાં ખોરવાઈ જાય છે. એક વિષયનું પુસ્તક બીજા વિષયમાં જ નહિ પણ એક અભરાષ્ટ્ર ઉપરનું પુસ્તક બીજા અભરાષ્ટ્ર પર જતું

રહે છે. પરિણામે, પુસ્તક-આપ-લે વિભાગના મહેકમને રોજ અરથો કલાક વહેલા આવી પુસ્તકોની ગોઠવણ અને તેટલી વ્યવસ્થિત કરી લેવી પડે છે. ”

ત્યારબાદ નામદાર વાઇસરોય સાહેબે ગુજરાતી પુસ્તકો ક્યાં રાખવામાં આવે છે તે જાણવાની જિજ્ઞાસા કરતાં તેઓશ્રીને ગુજરાતી વિભાગના પુસ્તક ગુજરાતી સંબંધે ના. કે.ની અભિપ્રાયો બતાવવામાં આવી હતી. અહીં વ્યવસ્થાપક વાઇસરોયની જિજ્ઞાસા સાહેબે જણાવ્યું કે “ હિંદની ઘણી ખરી દેશી ભાષાઓનાં પ્રકાશનો માફક ગુજરાતી ભાષાનાં પ્રકાશનો કદમાં બહુધા પાતળાં હોવાથી વાચકવર્ગની મુલાકાતને અંતે તેમની ગોઠવણ પ્રમાણમાં વધારે અસ્તવ્યસ્ત અને છે. “ પ્રતિવર્ષે કેટલાં ગુજરાતી પુસ્તકો પ્રગટ થાય છે ? ” એ પ્રશ્નના જવાબમાં વ્યવસ્થાપક સાહેબે જણાવ્યું કે, “ પાંચસો કરતાં વધુ નહિ હોય. ” આગળ ચાલતાં તેઓશ્રીએ પૂછ્યું કે “ આજની મિતિએ પુસ્તકાલયમાંથી કેટલાં પુસ્તકો બહાર હશે ? ” તેના ઉત્તરમાં જણાવવામાં આવ્યું કે “ દરરોજ પાંચસો પુસ્તકો સરાસરી વાચકોને ધીરવામાં આવે છે અને પ્રત્યેક વાચક પંદર દિવસ પુસ્તકો રાખી શકે છે. એ હિસાબે આજની મિતિએ સુમારે સાતેક હજાર પુસ્તકો બહાર હોવાં જોઈએ પરંતુ અધા વાચકો મુદત અંદર પુસ્તકો પાછાં આપી જતા નહિ હોવાથી મુદત બહાર થયેલાંની રાસ પચાસ ટકા જેટલી હોઈ આજની મિતિએ આશરે દશેક હજાર પુસ્તકો બહાર ફરતાં હોવાં જોઈએ. ”

નીચેની વિગતો જોવાઈ રહેતાં માનવંતી મંડળીને પુસ્તકાલયના પહેલે માળે લઈ જવામાં આવી હતી. તેમાં રાખેલા અધ્યયન ભંડોળો, ખત્રીસ ભેંકેલાળો અધ્યયન ખંડ વગેરે બતાવવામાં આવ્યા. વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની છેલ્લાં ત્રીસ વર્ષે દરમ્યાન થયેલી પ્રગતિ દર્શાવનારા નકશા, ફોટા અને આંકડાઓના વિવિધ તકતાઓ તેમજ જાણવાજોગ પુસ્તકાલયો અને પુસ્તકાલયમાં રસ લેતી વ્યક્તિઓના ફોટાથી આ ખંડની દિવાલો શણગારવામાં આવી હતી. નવીન પુસ્તકાલયને આપવા રૂપિયા ૧૦૦ ની કિંમતનાં પુસ્તકોનો સટ તથા ફરતાં પુસ્તકાલય પણ ગોઠવ્યાં હતાં. ના. વાઇસરોય સા. ને તે જોવામાં રસ પડતો જણાયો. વડોદરા રાજ્યે ૪૭ લાખ રૂપિયા પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ પાછળ ખર્ચ્યાં તે બતાવતો નકશો જોઈ ના. વાઇસરોય સાહેબે પૂછ્યું: “ ખાતાલું રાષ્ટ્રિક અંદાજ કેટલું હશે ? ” એ. વ્યવસ્થાપક સા. જણાવ્યું કે આશરે એક લાખ. જેમાંથી પચાસ હજાર રૂપિયા મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય માટે અને પચાસ હજાર રૂપિયા શહેર બહારની વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને મદદના કામે ખર્ચાય છે. ઉપરાંત વડોદરા શહેર બહારની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ માટે પંચાયતોએ અને લોકોએ પણ સરકારમદદ જેટલી રકમ અરજવાની હોય છે. ”

એ પછી માનવંતા મહેમાનોને બાલ વાચનાલયનો ખંડ બતાવવામાં આવ્યો. આ પ્રસંગે બાલ વાચનાલયમાં ત્રીસ બાળકોને ખાસ નોતરનામાં બાલવાચનાલય આવ્યાં હતાં. એ ત્રીસ બાળકો જુદી જુદી રસ પડતી રમતો

અને પુસ્તકવાચનમાં કે ચિત્રો જોવામાં મરજી જ નહીં હતી, બાળકોને રમતોમાં તદ્દલીન થયેલાં જોવામાં ના. વાઇસરોય સાહેબે મજા લાગતી જણાઈ આવતી હતી, અને તેથી તાકવાની હરીફાઈ ચાલતી હતી ત્યાં આગળ તો થોડી વાર ખાસ ઊભા રહ્યા હતા. કેટલાંક મહેમાનોએ તો બાળકોનાં એ નાનાં મેજે આગળ પોતે બેસી જઈને હોર્નબી એન્જનો ચાલુ કરી આપવામાં અને ફ્રાક્ટરમેનની રમતની ચાલ ચાલો બતાવવામાં બાળકોને મદદ અને સમજૂતી આપી આ વિભાગના નિરીક્ષણથી ઉપજેલી ખુશાલી બતાવી હતી.

ઉપરના માળનું બધું જોવાઈ રહેતાં માનનીય મંડળી અધ્યક્ષ ખંડ અને ખાલ વિભાગની જદારની ચાલીમાં ધણ વ્યવસ્થાપકની કચેરી નજીકના વાચનાલય અને પુસ્તક બાંધણી વિભાગ. અને પુસ્તક બાંધણીના વિભાગો જે સામેના મકાનમાં રાખવામાં આવ્યા હતા તે બતાવવામાં આવ્યા હતા.

છાદરેથી નીચે મહિલા પુસ્તકાલયમાં આવેલ મહિલા વિભાગને અલગ પાડવાની અગત્ય સમજાવતાં વ્યવસ્થાપક સાહેબે સમજાવ્યું કે “મર્યાદા-મહિલા વિભાગ પાલનની સગવડ સાથે સીએને પત્રો, માસિકો અને પુસ્તકો વાંચવાની સ્વતંત્ર સવલત મળે એ હેતુથી આ વિભાગ ખોલવામાં આવ્યો છે. ગુજરાતી, મરાઠી, હિન્દી પુસ્તકો અહીં રાખવામાં આવે છે અને જોઈતાં અંગ્રેજી પુસ્તકો મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયમાંથી પૂરાં પાડવામાં આવે છે. મહિલા વિભાગની સ્વતંત્ર યોજના સમજાવવામાં ના. વાઇસરોય સાહેબે લેડી લીનક્લીયગોને ખાસ રસ પડતો જણાવ્યો.

વડોદરા રાજ્યની કેળવણી (Literacy) નું પ્રમાણ કેટલું છે એ પ્રશ્નના જવાબમાં મે. વ્યવસ્થાપક સાહેબે જણાવ્યું કે “એ પ્રમાણમાં પુરુષો ૪૦ ટકા, સ્ત્રીઓમાં ૧૪ ટકા અને એકંદરે ૨૭ ટકાનું. જે સાત વર્ષ ઉપરાંતનાં માણસોની ગણતરી સાથે કેળવણીનું પ્રમાણ સરખાવીએ તો તે પ્રમાણ ૪૮, ૧૭ અને ૪૪ ટકા અનુક્રમે આવે. એ જાણી તેઓએ સંતોષ બતાવ્યો હતો.

સુલાકાતને અંતે મે. વ્યવસ્થાપક સાહેબે ના. વાઇસરોય સાહેબ, તેમનાં ધર્મપત્ની તથા લેડી ડારીનહોપ, દરેકને (૧) પુસ્તકાલય ખાતાનો સને ૧૯૩૮-૩૯ નો અહેવાલ, (૨) વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયોની ૧૯૪૦ ની માર્ગદર્શિકા, (૩) સને ૧૯૩૪-૩૯ સુધીમાં મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયોમાં ખરીદાયેલાં પુસ્તક જાડેજાની યાદી, એ ત્રણ પુસ્તકો ભેટ આપ્યાં હતાં.

તેઓ નામદાર મે. વિદ્યાધિકારી સાહેબ તથા મે. વ્યવસ્થાપક સાહેબે હસ્તધૂનન કરી શ્રીમંત મદારાજ સાહેબ સાથે ૧૧-૫૦ કલાકે વિદાય લીધી. ત્યારબાદ લેડી લીનક્લીયગો, ના. દીવાન સાહેબ, વગેરે મંડળીએ પણ વિદાય લીધી હતી.

(અંગ્રેજી ઉપરથી)

ઉમેદવાઈ મોતીલાઈ પટેલ

૧. જૂઠું અને કેતકી—કર્તા, વિજયરાય કલ્યાણરાય વૈદ્ય; પ્રકાશક : મેસર્સ એન. એમ. ત્રિપાઠી એન્ડ કંપની, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ. ૨; ૧૯૩૬; ૬૬ કાઠિન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૧૨+૩૧૩, સચિત્ર રંગીન આચ્છાદનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

શ્રીયુત ભાઈ વિજયરાયે 'ગુજરાત' તથા 'કૌમુદી' માસિકોમાં લખેલા નિબંધો તથા લખાણોનો આ બહુમૂલ્ય સંગ્રહ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. એમાં કુલ ૩૪ લેખો વગેરેનો સમાવેશ હેતુકરવામાં આવ્યો છે. પુસ્તક ત્રણ ગુરુઓમાં વહેંચાયેલું છે. એક 'ગુજરાત ગુચ્છ' અને બીજો તથા ત્રીજો 'કૌમુદી ગુચ્છ'. બન્ને માસિકોમાં ભાઈ વિજયરાય પોતે પ્રધાનપદે (તંત્રીપદે) હતા. લેખો વિવિધતાવાળા, કટાક્ષમય, રમુજ તેમ જ ભાવનામય અને ચિંતન કરવા જેવા છે. વિવેચન એ ભાઈ વિજયરાયની વિશિષ્ટતા છે. એઓની સખ્ત ટીકા કરવાની વૃત્તિને લીધે એમને સહન પણ ઘણું કરવું પડ્યું છે; છતાં એઓ નીકરતાથી એ કાર્ય કોષ્ટની પણ પરવા રાખ્યા વિના કર્યા જાય છે. લેખો પ્રશંસાત્મક પણ છે. 'હાજી'ને રમરણજીભિ, રા. ન્દાનાલાલ ખાસ વાંચવા લાયક છે. મંચાવલોકનો તેમ જ વિવેચનો પણ ખરેખર બહુ અભ્યાસપૂર્ણ અને ઝીણવટથી કરવામાં આવ્યા છે. સં. ૧૯૩૬ તથા ૧૯૮૦ ના મંચરથ વાઙ્મય સંબંધી લેખો પણ વિચારવા જેવા છે. આવા પુસ્તકો પુસ્તકાલયો, જર્નલ ખરીદી, સાહિત્યના રસિયાઓને તેમ જ વિવેચકોને બહુ માર્ગદર્શક થઈ પડશે. આ પુસ્તકથી એમના લેખો એક જ પુસ્તકમાંથી મળી શકે, એ ખુશી થવા જેવું છે. છેવટના તત્કારીખ અને ટિપ્પણ વગેરે આ પુસ્તકની વિશિષ્ટતા છે.

કાગળ, છપાઈ, બાંધણી, છપામણી વગેરે સુંદર છે. છેવટનાં તવારીખ અને ટિપ્પણ તેમજ કાલાનુક્રમણિકા અને વર્ણાનુક્રમણિકાથી પુસ્તક વાંચનામાં તેમ જ ક્યો લેખ ક્યારે અને કયા માસિકમાં લખાયો તે જાણવાનું સુગમ થઈ પડે છે.

૨. સર્જન અને ચિંતન—કર્તા: ધૂમકેતુ ઉર્ફે ગૌરીશંકર ગોવર્ધનરામ જોશી, પ્રકાશક પોતેજ, ખાનપુર, અમદાવાદ; ૧૯૩૭; ૬૬ કાઠિન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૨૫૪; આચ્છાદન-વાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

ભાઈ ધૂમકેતુએ પ્રસંગોપાત લખેલા નિબંધો તથા લખાણોનો આ સંગ્રહ પણ ખરેખર અભ્યાસપૂર્ણ, ભાવનામય, સચોટ અને મનનીય છે. કેળવણી, સાહિત્ય, સાર્વકારિક જીવન, ભાવનાવાદ વગેરે વિષયની રસમય ચૂંટણી આ પુસ્તકમાં છે. શિક્ષણપ્રણાલિકા, કવિતા, રસ અને જ્ઞાનનો સમન્વય, સર્જકશક્તિ, સાહિત્યમાં મુગ્ધજન અને ફેશનેબલ જીવનનું સાહિત્યમાં રચાન, રંગભૂમિની રચના તથા ધર્મવરત્ત રચાન વગેરે લેખો ખાસ વાંચવા તથા મનન કરવા લાયક પણ છે જ. નર્મદ: સેનાની સંબંધી છેવટના ત્રણ નિબંધોમાં કવિવર નર્મદશંકર

સંબંધી વિવેચન બહુ અભ્યાસપૂર્ણ, ઝીણવટભરેલું અને રસમય છે. સાહિત્યવિલાસીઓને આ પુસ્તક બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે. પુસ્તકાલયો તો જરૂર ખરીદે.

કાગળ, છપાઈ, બાંધણી, પૂઠું વગેરે સુંદર હોવા છતાં મૂલ્ય માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ છે. એ માટે બાર્ષ ધૂમકેતુ તેમ જ ગૂર્જર અંચરત્ર કાર્યોલ્લયના સંચાલકોને ધન્યવાદ થટે છે.

પુરાણની બોધક બાળવાર્તાઓ—કર્તા રવ. ગં. હરિસુખગૌરી વામનરામ કં. મહેતા. પ્રકાશક કર્તા પોતે, ૧૯૩૧; અમદાવાદી યોગ, વડોદરા. કાચું બોર્ડપટીનું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૮+૧૪૩; મૂલ્ય બાર આના.

રવ. શ્રીમતી હરિસુખગૌરી ઉર્ફે છાટીબેન લેખક તેમ જ કવિ પણ હતાં; પુરાણો વાંચી તેમાંથી બાલકોને ઉપયોગી થઈ પડે. એવી બોધક વાર્તાઓ તેમણે આ નાનકડા પુસ્તકમાં સંગ્રહી રજૂ કરી છે. એકંદર ૪૦ વાર્તાઓ રસમય, સરળ અને આસ્વાદ્ય રીતે રજૂ કરવામાં આવી છે. એઓ સિદ્ધહરત લેખક હતાં. બાલ પુસ્તકાલયો તેમ જ મહિલા પુસ્તકાલયોમાં આ પુસ્તક ખૂબ પ્રચાર થવા યોગ્ય છે. છપાઈ સારી છે. વાર્તાઓ શિક્ષાપ્રદ અને આનંદ આપે એવી છે. ચરિત્રના ધડતરમાં આ પુસ્તક ઉપયોગી થઈ પડશે. બાલમંદિરોમાં તો આ પુસ્તક શિક્ષક વાંચી સંભળાવી બાળકોને રસમય વાણીમાં બોધ આપી શકશે.

૪. બોધક સંવાદો અને શ્રીકૃષ્ણચરિત્ર—કર્તા તથા પ્રકાશક ઉપર પ્રભાણે વર્ષ, ૩૬, પ્રકાશનવર્ષ પણ ઉપર પ્રભાણે; પૂઠું કાચું—કાગળનું, પૃષ્ઠ. ૭૦; મૂલ્ય ૮ આના.

રવ. છાટીબેને પોતે વચ્ચેના પુસ્તકો ઉપરથી બાલકો માટે આદર્શ ઐતરિત્રોની યોજના કરી. ૧૦ સતીઓનાં ચિત્રો સરળ, રસમય અને બોધક શૈલીમાં દોરવા ઉપરાંત ઐત્રોની મહત્તા, મનુષ્યધર્મ, ધર્મવરની કૃતિ અને મહારાજનો જન્મદિવસ વગેરે બાબતો સંવાદ દ્વારા ઉપજાવી છે. એમના પતિ રવ. રા. રા. વામનરામ કપિલરામ મહેતા ભાવનગરમાં ન્યાયાધીશપદે હતા એટલે રવ. ભાવસિંહજીનો સુવર્ણ મહોત્સવ ઉજવ્યો તે સંબંધી સંવાદ અત્રે આપ્યો છે. સંવાદ દ્વારા ઐત્રોના મન ઉપર સારી છાપ પાડી શકાય છે માટે જ આ યોજના અત્રે ઐત્રો કરી છે. આદર્શ નારીઓનાં ચરિત્રો સંભળવાથી ઐત્રોને ફાયદો થાય, નીતિની સારી છાપ પડે અને દુઃખમાં સહિષ્ણુતા રાખવાનો બોધ અને બળ મળે એ સ્વાભાવિક છે. છેવટે એમણે પોતે ગદ્ય તથા પદ્યમાં શ્રીકૃષ્ણ ચરિત્ર પણ લખ્યું છે. બાળકોને બહુ રસિક તથા મહેલું માલમ પડશે.

ઐત્રો તથા બાલકોને ઉપયોગી સંસ્થાઓ જરૂર ખરીદે, સમાજ ઉપર આ પુસ્તક સારી અસર કરશે. છપાઈ, કાગળ, બંધામણી વગેરે ક્રીક છે.

૫. જાપાનની રમણી—અનુવાદક: શ્રીમતી કપિલા મહેતા, પ્રકાશક: જ્યોતિ કાર્યોલ્લય લિ. જુમ્મામરિજદ સામે. અમદાવાદ; ૧૯૩૮ કદ કાઢિન ૧૬ પેજ, બોર્ડનું સંચિત્ર પૂઠું. પૃષ્ઠ ૧૬+૧૧૦; મૂલ્ય ૮ આના.

અંગ્રેજી પુસ્તક 'એ ડાઉટર ઓફ સાયુરાઈ' નો આ અનુવાદ શ્રી. કપિલાબેને કર્યો છે અને જેમણે એ પુસ્તકનો અનુવાદ કરવા એમને પ્રેર્યો તે શ્રીયુત મણિલાલ ખાલાભાઈ નાણાવડીએ એની પ્રસ્તાવના લખી છે. શ્રીયુત નાણાવડી પણ તરતમાં જ જાપાનથી પાછા ફર્યા હતા. એટલે લાંબો ખાલ હજી તાજે જ હતો.

આ પુસ્તક વાંચતાં આપણને જાપાનની રમણીઓના આંતરજીવનમાં વહેમો, શ્રદ્ધા, રસિકતા અને દેવાંશી કલ્પનાઓ આપણા દિલ્લી જીવનને કેટલી બધી મળતી આવે છે તેનું જ્ઞાન થાય છે. ફૂલો અને રંગોનો શોખ આપણી માથે જાપાનમાં પણ ધણો જ છે. મૂળ લેખકનું નામ એત્સુઓ. પૂઠા ઉપરનું ચેરી પુષ્પોવાળું જાપાનની રમણીનું ચિત્ર મૂળ-લેખિકાની એક સુંદર કલ્પનામાંથી ઉદ્ભવ્યું છે. ચેરીફૂલ તાગ અને સુવાસભરેલાં જ ખરી પડે છે. સુકાષને ચીમળાઈ જાય ત્યાં સુધી એ જાડ પર રહેતાં નથી. એજ ચેરીફૂલ સામુસાઈ જીવનનું તેમ જ જાપાનના નૌકાખળનું તથા લરકરનું ચિહ્ન છે. યુવાનીમાં આત્મભોગ આપી મરી જવું એ સામુસાઈ જાતનો આદર્શ છે. પુસ્તક વાંચતાં જાપાનની રમણીઓની ખાસિયતો, તેમના રીતરિવાજો, લૂગડાંની દબલબ, પહેરવેશ, માન્યતાઓ, ધર્મવિરભાવના, નીતિરીત વગેરે બહુ સુંદર ખ્યાલ આપણને શ્રીમતી એત્સુઓએ આપ્યાના ખ્યાલ છે. અનુવાદે પણ બહુ સરળ અને સંસ્કારી ભાષામાં અનુવાદ કર્યો છે. સ્ત્રીઓએ આ પુસ્તક ખાસ વાંચના લાયક છે. જાપાની રમણીઓમાંથી શૌર્ય અને માતૃભૂમિ પર પ્રેમ નીતરે છે. અતિથિમત્કાર, શુદ્ધ-સ્થાઈ વગેરેમાં આપણા જેટલાજ બલકે કેંઈક વિશેષ પાવરધા જાપાનના લોકો છે.

મહિલા પુસ્તકાલયો તથા જાપાન જવા ઇચ્છનારાઓ જરૂર ખરીદે. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં તો આ પુસ્તક હોતું જોઈએ.

૬ અલકા—અનુવાદક અને પ્રકાશક : માણેકલાલ, ગો. જોશી, ધોળકા. પ્રકાશક : એન. એમ. ઠક્કરની કંપની, મુંબઈ ૨. ૧૯૩૬; સચિત્ર કોપડી રંગીન પૃષ્ઠ; પૃષ્ઠ ૧૬+૧૮૦, મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

બંગાળી સાહિત્યસેવક શ્રી શરદ્દેવદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાયકૃત 'દિના-પાઓના ' નામની નવલ-કથાનું આ રૂપાંતર છે. શ્રી. શરદ્દેવદ્રએ પોતાની નવલકથાઓ ઉપરથીજ કેટલાંક નાટકો પણ તૈયાર કર્યા છે. તેમાંનું આ એક છે. શરદ્દેવદ્રની આ એક સુંદર કૃતિ છે. આદર્શ પણ ધણો સુંદર છે. દૈવ મનનાળી અને સત્યપરાયણ એક યુવાન સ્ત્રી એક પ્રોદ વયના સુંદર, દેખાવડા, માથા ફેરેલ શ્રીમંત જમીનદારને કેવો સીધો દોર બનાવે છે અને કોઈપણ કરી ન શકે એવું મદા-ભારત કાર્ય સફળતાથી કરી સમાજને અચ્છો પમાડે છે, તે આમાં દર્શાવ્યું છે. અલકાનું પાત્ર બહુ ઉત્તમ અને અનુકરણીય છે. તેઓ પતિપત્ની છતાં કોઈ જાણતુંજ નથી. સંજોગો પણ એવાજ હતા. એ બધું કરતાં એક પ્રવેશમાંજ પાત્રના મુખથી બોલાવે છે. જુદામ કરનાર તરીકે મરાઠુર, દારૂનો વ્યસની શ્રીમંત જમીનદાર એક સ્ત્રીની દૈવતાથી કેવો નરમ બની જાય છે અને દેખીતી રીતે અલકાને શિક્ષા કરતો પરંતુ ખરી રીતે તેને આનંદ આપે એવું તેનું જ કાર્ય કર્યો જાય છે. છેવટે પોતાની મિલકત ગરીબ અને પીડિત પ્રજાના દુઃખનિવારણાર્થે આપી દઈ પોતે સાધુ-જીવન ગાળે છે. એ બંને પાત્રોના પ્રસંગો બહુ કરુણ અને વેદક છે. અલકાનું ખર્ નામ ધોડશી છે. 'હૈરવી' નામથી આ જ નવલકથાનો અનુવાદ ગુજરાતીમાં પ્રસિદ્ધ છે. 'પુનર્નિ' નામનું ચલચિત્રપટ પણ બહુ વખણાયું છે. એ બધાં એક જ છે. પુસ્તકની ભાષા બહુ સરળ, સ્પષ્ટ અને ભાવવાહી છે. અનુવાદ સફળ છે. આ નાટક પણ જેમ વિશેષ વંચાય તેમ સારું. આ ચારઅંકી નાટક છે અને દરેક અંકમાં ૪, ૩, ૧ અને ૧ પ્રવેશો છે.

કાગળ, છપામણી, બાંધણી, રૂપરંગ દબલબ વગેરે ઉત્તમ છે. કાગળો તો બહુ ઉચ્ચ કાળીના છે. મેસર્સ એન. એમ. ઠક્કર કુંપનીએ પણ ઠીક સાદસ ખેડતા માંડ્યું છે.

આવાં પુસ્તકોને ઉત્તેજન-આપેલાં મળશે. શરદ્યાણુની કૃતિઓ તરફ યુજરાતીના વાચકો હમેશાં ઢળેલા હોય છે.

૭. ગોદાન (ઉત્તરાર્ધ)—અનુવાદક: માણેકલાલ ગોવિંદલાલ નેશી, પ્રકાશક: શંભુલાલ જગશી શાહ, ગૂજર્ અંધરત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તા, અમદાવાદ. ૧૯૩૯, કાઉન ૧૬ પેજ પૃષ્ઠ ૩૩૬, સચિત્ર રંગીન આચ્છાદનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

હિંદી સાહિત્યસમ્રાટ સ્વ. શ્રી. પ્રેમચંદ્રજીની આ કૃતિનો પૂર્વાર્ધ પ્રસિદ્ધ થયા પછી ઘણે લાંબે સમયે આ ઉત્તરાર્ધ પ્રસિદ્ધ થાય છે. લેખક-પ્રકાશકની અનિવાર્ય મુશીબતોને જ આ વિલંબ આભારી હોવો જોઈએ. છતાં પુસ્તક પૂરું કર્યા વગર રહી ચકાય એવું નથી. પૂર્વાર્ધનો પરિચય ગયે વર્ષે ' પુસ્તકાલય ' માસિકના પાછપ મે પાને આપેલો છે. લાંથી આ વાર્તા આગળ ચાલે છે. હોરી જેવો ગરીબ ખેડૂત ગમે તેટલાં દુઃખ પડ્યા છતાં પોતાનો સત્ય અને શાંતિનો ટેક ઊડતો નથી. ધણી લીલી-સૂકી નેષ છેવટે એ પોતાનો વિજય થએલો નેષ થકે છે. જેઓ એનો વિરોધ કરતાં હતાં અને જેઓ એને મૂખ જેવો ગણતાં હતાં તેઓ જ એને પગે પડતાં પોતાની ભૂલ કબૂલ કરે છે. ગરીબાર્ધમાં પણ હોરી ગૃહસ્થાર્ધ અને સમ્યાધ તથા પોતાનો ટેક ઊડતો નથી. પોતાની સમ્યાધ પર પણ ગુસ્સે થવા છતાં એ ગમ ખાધ નય છે અને તેને સમગ્રવત્ત પ્રયત્ન કરે છે. ઊકારાને પણ કશું જ કહેતો નથી. જલદી તેને માટે જીવ ખાળે છે. પુત્ર ગોખર પણ પિતાનો અનાદર કરી દુઃખમાં પડે છે. હુનિયા જોડે અણખતાવ થાય છે પરંતુ દિલસોઝ પડોશણ દ્વારા પોતાનાં કર્તવ્યનું ભાગ થઈ એના સ્વભાવમાં પરિવર્તન થાય છે અને આખરે પિતા પાસે દોડી જઈ તેને પગે પડે છે. પ્રી. મહેતા અને માલતીનાં પાત્રો પણ વખાણવા લાયક છે. માલતીના આદર્શો ખૂબીયા છે. કપડાંલતાં તથા ટાપડીપનો શોખ ધરાવનારી ચંચળ નારી સમય પરત્વે અનુભવથી સુધરી જઈ ગરીબ મનુષ્યોની શુશ્રૂષા કરે છે અને ગામોમાં જઈ ત્યાંના લોકોનાં જીવન ઉજવાળવા લાગીરથ પ્રયત્ન કરે છે-સેવામાં પોતાને પણ ભૂલી નય છે.

પ્રેમચંદ્રજીનું પાત્રાલેખન અજબ છે. કિસાનપ્રવૃત્તિનો આમાં સમાવેશ થએલો છે. મિરગ સાહેબ એના ખાસ હિમાયતી છે અને કિસાનસેવામાં અને એકારોને શીજી આપવામાં મથાણુ દેખાય છે. એકંદર પુસ્તક બહુ રસમય, ઉચ્ચ ભાવનાઓથી ભરેલું, ઉચ્ચ દોરીનું અને બોધક છે. આધુનિક સમયમાં આ પુસ્તક આમપુનરોદ્ધારમાં બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે.

કાગળ, છપાઈ, ખાંધણી વગેરે ઉત્તમ છે. ગૂજર્ અંધરત્ન કાર્યાલયની એ વિશિષ્ટતા નેવામાં આવે છે. સંચાલકને એ માટે અભિનંદન ઘટે છે.

૮ કલંકિત—અનુવાદક: મણિલાલ લગવાનજી દેસાઈ, પ્રકાશક તથા સ્થળ ઉપર પ્રમાણે, ૧૯૩૮; કદ કાઉન ૧૬ પેજ, રંગીન આવવાહી સચિત્ર આચ્છાદનવાળું પાકું પૂઠું, પૃષ્ઠ ૬+૧૮૨; મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦.

તરુણ અંધમાળાનું આ ૯ મું પુસ્તક છે. સુનિવ જ્યુ નામના એક ફ્રેન્ચ સાહિત્યકારના ' લેઝ આવરીઝ ' નામના યુગપ્રવર્તક નાટકનું વાર્તારૂપે રૂપાંતર અમેરિકાના પ્રખ્યાત લેખક આર્ટન સિંકલેરે લેખકની અનુમતિથી ' ડેમેજન્ડ ગુઝ ' એ નામે અંગ્રેજી પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કર્યું તેનો આ યુજરાતી અનુવાદ છે. સદર પુસ્તકમાં લેખકે ' સિંકલિસ ' (ઉપદંથ) ના વિકટ પ્રશ્નની સમીક્ષા એટલી સહૃદયતાથી તથા વેધક રીતે કરી છે કે લોકમાનસ ઉપર એની

અસર થઈ અને એ પ્રશ્નના ઉકેલ માટે તેમને નવી દૃષ્ટિ સાંપડી. હાલમાં આપણા હિંદુ-સ્તાનમાં આ રોગ જે પહેલાં અહીં નહોતો તે આ પ્રગતિના જમાનામાં એટલો વ્યાપક થઈ ગયો છે કે આ પુસ્તક ઉપરથી એ રોગથી પીડાતા દરદીઓ તેમ જ અન્ય યુવાન સ્ત્રી-પુરુષો આ લાલ બત્તી તરફ હમેશાં દૃષ્ટિ રાખશે. સિદ્ધિલિસ (ઉપદેશ) જેવો રોગ શાથી કેવા સંજોગોમાં થાય છે તેમ જ તેનાથી દૂર રહેવા આપણે શું કરવું જોઈએ તેમ જ શાળાઓ, વિદ્યાલયો વગેરેમાં એ બધી કેટલી બધી ફેલાયલી છે એ બધું આમાં બહુ સ્પષ્ટ સમજાવી એ ભયંકર રોગ તરફ લાલ બત્તી ધરી છે. દરેકે આ પુસ્તક વાંચી મનન કરી નીતિપૂર્વક જીવન જીવવા પ્રયત્નશીલ થવું જોઈએ.

જનસુખાકારી માટે આવાં પુસ્તકો બહુ ઉપયોગી છે. દરેક પુસ્તકાલયમાં આ પુસ્તક હોવું જોઈએ અને તેનો જેટલો બને તેટલો બહોળો પ્રચાર કરી લોકોને એ બધીથી દૂર રહેવા પ્રેરવા જોઈએ. જનતાના આરોગ્યતા તરફ પૂરતું લક્ષ આપવાનો સમાજસેવકની પવિત્ર ફરજ છે. છપાઈ, કાગળ, રૂપરંગ, બધીથી વગેરે સુંદર છે.

ના. ચં. દીવાનજી

૯ મહાત્મા ગાંધી—(અંગ્રેજી) સંપાદક એસ. રાધાકૃષ્ણ. પ્રકાશક: એલન એન્ડ અનવીન લિ. મ્યુઝિયમ સ્ટ્રીટ, લંડન. રૉપલ આઠ પેન્ટ ચુક ૩૮૨, પાકું ઈંટનું પૃથ્વી, શ. ૧-૧-૦.

આ પુસ્તકમાં મહાત્માજીની સિત્તેરમી જન્મજયંતીપ્રસંગે તેમને અર્પણ કરવા માટે, ઑક્સફર્ડ યુનિવર્સિટીના તત્ત્વજ્ઞાનના અધ્યાપક શ્રી. રાધાકૃષ્ણનું પાસે તૈયાર કરાવાયું હતું.

દુનિયાભરનાં નામાંકિત નર-નારીઓએ આ મહાપુરુષના જીવનને લગતાં આપેલાં ખ્યાનો અને પ્રસંગકથાઓનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરવામાં આવેલો છે. એ નામાંકિત વ્યક્તિઓમાં દેશ-પરદેશના અનેક રાજદ્વારીઓ આવી જાય છે. જેમકે, નોબેલ પારિતોષ પ્રાપ્ત કરનાર મિસિસ પર્લ એસ. બેક, સ્વિટ્ઝર્લેન્ડની પાર્લામેન્ટના સભ્ય મિ. જ્યોર્જ લેન્સબરી, ડૉ. મેરિયા મોન્ટેસોરી, આર્થર મૂર, જાપાનીસ નેતા ચોન નાગુચી, મિ. પોલક, રેન્જિનાલ્ડ રેનોલ્ડસ, રોમે રોલાં, રાઉન્ડ ટેબલ કોન્ફરન્સની સભાના પ્રમુખ હૉર્ડ સેન્કી, સ્વિટ્ઝર્લેન્ડના હાલના પરદેશમંત્રી લૅર્ડ હેલિફાક્સ, અમેરિકાના સમાજવાદી લેખક આર્થન સિંકલેર તેમ જ આપણા દેશના અગ્રગણ્ય વિખ્યાત વ્યક્તિઓ જેવી કે રવીન્દ્રનાથ ટાગોર, મૈસુરના દીવાન સર મિરજા હરમાહલ વગેરેએ એમના જીવનપરિચયો આપ્યા છે.

મહાત્મા ગાંધીજીને દુનિયાના રાજદ્વારીઓ કદ દૃષ્ટિએ જુએ છે તેનું હજારો ચિત્ર દર્શાવનાર આરસી સમુ' આ પુસ્તક ગણી શકાય. ઉપરાંત, તેમાં ગાંધીજીએ લખેલા કેટલાક મનનીય લેખોનો પણ સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે.

કરબા પુસ્તકાલયો તેમ જ ગ્રામ પુસ્તકાલયો નર્મ્યા અંગ્રેજી વાચકોની સંખ્યા વિશેષ હોય તેઓ આ અણુમૂલ પુસ્તક અવશ્ય પોતાને ત્યાં વસાવે.

૧૦ પથિકના પત્રો—લેખક: શ્રી. અંબાલાલ પુરાણી; પ્રકાશક: અરવિંદ કાર્યાલય, આણંદ. કાઉન કંઈનાં ૫૦૪ ૬+૧૮૪, સાફું પૃથ્વી, મૂલ્ય રૂ. એક,

અરવિંદ કાર્યાલય તરફથી શ્રી. અંબાલાલ પુરાણીએ લખેલા પચિઠના પત્રોના બે ભાગ આ અગાઉ જનતાને અપાયા છે. આ ભાગ ત્રીજો છે.

આ ભાગમાં લેખકે યોગમાર્ગના જિજ્ઞાસુઓને તે માર્ગે આગળ વધવામાં સહાયબૂત થઈ પડે તેવી યોગ્ય સલાહ-સૂચના અંગત પત્રો દ્વારા આપી છે. લેખકે શરૂઆતના પત્રોમાં એ માર્ગમાં ડગ ભરતા જિજ્ઞાસુઓને સંબોધીને એ ભૂમિકાને અનુરૂપ સલાહ આપી છે, જ્યારે આગળ ચાલતાં સાધક દશાને પ્રાપ્ત કરેલાને તેની પાત્રતાનુસાર સૂચનો અપાયાં છે.

યોગમાર્ગે વિચરતા ધ્યેયતા જિજ્ઞાસુઓ અને સાધકોને આ પુસ્તકમાંથી ઠીક ઠીક જ્ઞાન પ્રાપ્ત થશે.

૧૧ જ્ઞાનવિલાસ—મૂળલેખક: પરમહંસપ્રવર ચૈતન્યાનંદ મુનિ; અનુવાદક: શ્રી. માધવલાલ દત્તસુખરામ કોઠારી, નં. ૪૫૭, રાયપુર, વડતી પોળ, અમદાવાદ. ૩મી કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૧૨૦, પાકું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૧૨-૦.

સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયમાં જાણીતા થયેલા મુનિશ્રી ગુણોત્તીતાનંદ અને ગોંડલના તત્કાલીન નરિય સંત્રામજિતના સંવાદરૂપ આ પુસ્તક છે. મૂળ સંસ્કૃતમાં એને મુનિશ્રી ચૈતન્યાનંદે પદ્યબદ્ધ કરેલું. એનું આ ગુજરાતી ભાષાન્તર છે. સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયના ધાર્મિક સાહિત્યમાં રસ લેનાર સૌને એ ઉપયોગી નીવડશે.

૧૨ ઐરક વ્યાખ્યાનમાળા—પ્રકાશક: શ્રી ગુજરાત વ્યાયામ પ્રચારક મંડળ, કરાડી. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૧૦૦, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૭-૦.

ગુજરાતમાં વ્યાયામની પ્રગતિની પહેલ કરવાનું માન, ધણે અંશે જનતામાં જાણીતા થયેલા પુરાણી ભાષ્યોને કારણે જાય છે. એમણે ગુજરાતમાં આ પ્રવૃત્તિને ફેલાવવા-વિકસાવવા કરેલા પ્રયત્નોથી આજે લગભગ આખા ગુજરાતમાં એ પ્રવૃત્તિ પ્રસરી ચૂકી છે. એને પરિણામે ગુજરાત વ્યાયામ-પ્રચારક-મંડળ અસ્તિત્વમાં આવ્યું છે.

એ મંડળે, ગુજરાતમાં જુદે જુદે રચણે ભરાયેલા વ્યાયામવર્ગો વા સંમેલનો પ્રસંગે જે ખાસ વ્યાખ્યાનો થયેલાં તેના આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. આમાં સંપ્રદાયલાં વ્યાખ્યાનોમાં મુખ્ય આપણા વ્યાયામપદ્ધ શ્રી. છોટલાલ પુરાણી, યુવકોમાં ઉત્સાહનાં પૂર લાવનાર શ્રી. બાપાલાલ વૈષ્ણવ તેમ જ જાણીતા શિક્ષણશાસ્ત્રી શ્રી. બલુભાઈ ઠાકોર અને સાક્ષર શ્રી. રમણલાલ દેસાઈ તથા મુખ્ય સરકારના માજી વડા પ્રધાન શ્રી. ખેરનાં છે.

વ્યાયામપ્રવૃત્તિમાં રસ લેતાં સૌ કોઈએ તેમ જ વિદ્યાર્થીવર્ગે ખાસ કરીને આ વ્યાખ્યાનો વાંચી જવા જેવાં છે. આ પુસ્તક સૌ પુસ્તકાલયોને પોતાને ત્યાં વસાવવા અમારી બલામણુ છે.

૧૩ નીતિતરંગિણી અથવા બોધદાયક ગદ્યલ શતક—લેખક અને પ્રકાશક: રાજ-રત્ન શ્રી. મહાસુખલાલ ચુનીલાલ શેઠ, મુ. વીસનગર. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૩૨+૧૨૨, બોર્ડ પરીનું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૮-૦.

આ પુસ્તકમાં નીતિવિષયક વિવિધ ઉપદેશ ગદ્યલ શતકમાં અપાયો છે. આ ગદ્યલ અગાઉ જ્યારે “ નવગુજરાત ” પત્રમાં કટકે કટકે પ્રસિદ્ધ થતી ત્યારે લોકો આ નીતિતરંગી ખાસ વાંચતા. એ જ નીતિતરંગી આજે પુસ્તકાકારે પ્રકટ કરી જનતાને નીતિવિષયક એક સરસ પુસ્તક લેખકે સાદર કહ્યું છે.

પુસ્તકના અંતે લેખકે, ગઝલ રાગને લગતી સંક્ષિપ્ત સમજૂતી તેમ જ નોંટેશનો પણ આપ્યાં છે. જે કાવ્ય રસારવાદના ધ્વજીકાને ઉપયોગી નીવડશે.

૧૪ રસિકાના રાસ—લેખક અને પ્રકાશક : શ્રી. કેશવલાલ ચતુરભાઈ પટેલ, મું. ડોહાકા, કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૪૫૩૨, સાદુ પૃથુ, મૂલ્ય ૦-૪-૦.

આપણે ત્યાં હવે રાસલેખકો દિવસે દિવસે વધતા જાય છે. એના લેખકોમાં આ લેખક ઉમેરો કરે છે. અત્યાર સુધીમાં અનેક વાર જે વિષયો પર સારા સારા રાસલેખકોએ રાસો રચ્યા છે તેજ વિષય પરના રાસો આ સંગ્રહમાં સંગ્રહાયા છે. મોરલી, મયૂર, વિજયદી, ચાંદની, ચંદ્રિકા વગેરે પર આજ સુધીમાં આપણા અનેક લેખકોએ કલમ ચલાવી છે. આ પુસ્તકના લેખકે પણ એ જ વિષય પર રાસો લખ્યા છે. રાસસાહિત્યમાં રસ લેનારને આ રાસો ધડીલર આનંદ આપશે.

પૃષ્ઠસંખ્યા અને પુસ્તકના કદના પ્રમાણમાં એનું ૦-૪-૦ મૂલ્ય વધારે છે.

૧૫ હાથીની વાતો : સંપાદક: વલ્લભજી સુંદરજી કવિ, બાલવાચન કાર્યાલય, રાજકોટ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૩૨, સાદુ સચિત્ર પૃથુ, મૂલ્ય ૦-૩-૦.

“ બાલવાચન ”ના તંત્રી શ્રી. વલ્લભજી કવિએ આ નાની બાલોપયોગી પુસ્તિકામાં હાથીને લગતી વિવિધ વાતો સંગ્રહી છે, જેમાંની કેટલીક ધણી વખતથી બાળકોને ઘર આગળ કહેવાતી આવી છે. છેલ્લે હાથીની જોળખ આપતો એક ટૂંકો લેખ પણ આપ્યો છે.

૧૬ મારા પ્રભુપ્રેરિત સ્વપ્નચિત્ર ઉદ્ઘારો : (ચતુર્થ તથા પંચમ અંક) લેખક તથા પ્રકાશક: કવિ કાલિદાસ ભગવાનદાસ-પાટણ, ઉ. ગુજરાત. લેખકે જુદા જુદા વિષય પર કાવ્યો રચેલાં તેનો આ બે પુસ્તિકાઓમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે.

મ. પ્ર. બ્યારસ

સામયિક

૧ અમનચમન—તંત્રી: જગન્નાથ નાગર-મુનિ મહારાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજીનો સિંધુ-કરંચી વિહાર સ્મોરકઅંક, શનિવાર તા. ૬-૧-૪૦, પુ. ૭, અંક ૮-૯. મૂલ્ય ૪ આના.

મુનિરાજશ્રી વિદ્યાવિજયજીએ પગપાળા મુસાફરી કરી ગુજરાતમાંથી સિંધમાં ફરી કેવું ઉમદા કાર્ય કર્યું છે તેમ જ તેમણે સિંધ-કરંચીની જનતા પર કેટલા ઉપકારો કર્યા છે, તેમજ તેમને કેવું ઉમદા વચનામૃત પાચું છે, મુનિ મહારાજ કેટલા સાદા, વિશ્વવંધુત્વની ભાવનાવાળા, વિદ્વાન, મિહનસાર અને સમાનદષ્ટિવાળા છે તે આ અંક વાંચવાથી બહુ સરસ રીતે સમજાશે. પારતી, હિંદુ, જૈન, મુસલમાન, ખ્રિસ્તી વગેરે તમામ વર્ણના લોકોએ મુનિ મહારાજનો બન્યો તેટલો હાલ લઈ તેમના કાર્યમાં મદદ કરી છે. આ અંક સંગ્રહી રાખવા યોગ્ય છે. મુનિ મહારાજે સિંધમાં લાગલાગટ ૨-૩ વર્ષ આજ્યાં છે. હવે તેઓ કચ્છ ગયા છે.

ના. ચં. દીવાનજી

૨ કુસુમ: આશ્રિવન: ૧૯૮૫—તંત્રી: શ્રી. પ્રજ. મો. ઝોશા ૩૭૪, વેતાલપેઠ પૂતાંર. પૂના ખાતે આપણા ગુજરાતીઓની કીક કીક પ્રમાણમાં વસે છે અને તેમાં પણ સાહિત્ય-રસિકોની સંખ્યા પણ કીક કીક પ્રમાણમાં છે. એના જ એક સાહિત્યરસિક ભાઈ ઝોશા “ કુસુમ ” નામનું ચારમાસી સામયિક પ્રકટ કરે છે. અત્યાર સુધીમાં પ્રકટ થયેલા એના અંકોમાં લેખોની વિશિષ્ટતા ખાસ સચવાઈ રહ્યાનું જણાઈ આવે છે અને વધુ આનંદની વાત તો એ છે કે, સંપાદકે આપણા ગુજરાતી લખકપ્રતિક લેખકોનો સારો સહકાર પ્રાપ્ત કર્યો છે. આ અંકમાં જાણીતા ગુજરાતી કવિઓ શ્રી. ખજુરદાર, એટાઈ, વગેરેના સહકાર ઉપરાંત

[સાંધજી ૫. ૮૬ને છેડે]

નવીન ફાલ

ક્રમિક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અને મળવાનું સ્થળ	કિંમત	વિશેષ દર્શક
૧	નીતિતરંગિણી- બોધદાયક ગ્રંથસત્રક	રા. રા. મહાસુખલાલ ચુનીલાલ શેઠ	લેખક પોતે, સુ. વીસનગર	બોડપટ્ટી- નું પૃ.કુ. ૦-૮-૦	
૨	પ્રેરક વ્યાખ્યાન માળા	...	ગુજરાત વ્યાયામ પ્રચારક મંડળ, કરાડી	૦-૭-૦	
૩	સ્વાધ્યાય	શ્રી. હરિપ્રસાદ દેસાઈ	નવચેતન સા. મંદિર ભદ્ર, અમદાવાદ	પાકુ પૃ.કુ. ૧-૪-૦	
૪	જ્ઞાનવિલાસ	માધવલાલ દલસુખ- રામ ઠાકરી	લેખક પોતે, ૩૫૭, રામપુર, વડની પોળ અમદાવાદ	પાકુ પૃ.કુ. ૦-૧૨-૦	
૫	પચિકના પત્રો (ગુરુત્રીને)	અંબાલાલ પુરાણી	અરવિંદ કાપોલય આણંદ	સાદુ પૃ.કુ. ૧-૦-૦	
૬	* નવી વહુ	અરવિંદ ગદ્યોપાધ્યાય	આર. આર. શેઠની કુ. મુંબઈ	પાકુ ૩-૮-૦	
૭	લાવણ્ય	રવીન્દ્રનાથ રાગોર	"	પાકુ ૧-૧૨-૦	
૮	જીવનરસ	સ્વામીની લેખક મંડળ	ધૈર્યચંદ્ર ર. છુદ્ધ લાડી, કોઠિયાવાડ	કાચું ૧-૪-૦	
૯	હાથીની વાતો	વલ્લભજી સુંદરજી કવિ	લેખક પોતે, રાજકોટ	૦-૩-૦	
૧૦	નિત્યસંદેશ	શ્રી ઉપેન્દ્રાચાર્યજી	ઉપેન્દ્ર ભગવત્સમારક સંમિતિ, વડોદરા	પાકુ ૧-૪-૦	
૧૧	કલ્પી અથવા સંસ્કૃતિ- નું ભાવિ	સર રાધાકૃષ્ણન	ગુજરાત વિદ્યાપીઠ અમદાવાદ	૦-૧૦-૦	

* " રેણી મા " નામે એન. એમ. કમ્પોઝીટ કું. તરફથી પ્રકટ થઈ ગયું છે.

૧૨	ભારતીય અર્થશાસ્ત્ર	ચિમનલાલ એમ. ડૉક્ટર	ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, અમદાવાદ	૧-૦-૦
૧૩	દાયકે દશ વર્ષ	ડાહ્યાલાલ હ. જાની	" "	૦-૪-૦
૧૪	સ્ત્રીઓના વિકાસમાં નડતાં કાયદાનાં બંધન	પ્રભુદાસ બાલુભાઈ પટેવારી	" "	૦-૪-૦
૧૫	કાવ્ય તત્ત્વવિચાર	આનંદશંકર બાપુભાઈ ધ્રુવ	" "	૧-૦-૦
૧૬	આપણું વિવેચન સાહિત્ય	હીરા. ક. મહેતા	" "	૧-૦-૦
૧૭	નિબંધમાલા	વિશ્વનાથ ભટ્ટ	" "	૧-૦-૦
૧૮	ગુજરાતનો મધ્યકાલીન રાજપૂત ઇતિહાસ	દુર્ગાશંકર કેવળરામ શાસ્ત્રી	" "	૧-૦-૦
૧૯	સાહિત્ય અને વિવેચન ભા. ૧ લો	દિ. બ. કેશવલાલ હ. ધ્રુવ	" "	૧-૦-૦
૨૦	કવિચરિત ભા. ૧લો	કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી	" "	૧-૦-૦
૨૧	કૃષ્ણકાન્તનું વીલ	બાપુ બંકિમચંદ્ર	હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત	૨-૮-૦
૨૨	વળામણાં	પનાલાલ પટેલ	રેખા-ગતિ કાર્યાલય, અમદાવાદ	૦-૮-૦

[સાંખ્ય પૃ. ૮૪નું]

ગદ્ય વિભાગમાં પણ શ્રી. વિશ્વનાથભટ્ટ અને પૂનામાં રહે રહે ગુર્જરીની સેવાનો સંદેશ દક્ષિણમાં પહોંચાડનાર શ્રી. સાકરલાલ યાચિકના લેખો આપણા આજના સાહિત્યપર ઠીકઠીક પ્રકાશ પાડનારા છે.

માત્ર એક રૂપિયાના પોસ્ટેજ સાથેના લવાજમમાં આ સામયિક તદ્દન સસ્તું ગણી શકાય.

૩ બાળક : તંત્રી: શ્રી. બીખાભાઈ વ્યાસ, રાવપુરા, વડોદરા. વર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩. બે.

બાળકોના બરતું સાહિત્ય આપતા "બાળક" માસિકે જ્યાં જાન્યુઆરી માસથી એના ૧૮ મા વર્ષપ્રવેશ પ્રસંગે એના ૩૫૨માં પલટો કર્યો છે, એનું અગાઉનું કદ બદલી દેવે એ અન્ય બાળમાસિકોની હરોલમાં ઊગે છે. લેખોની ગોઠવણીનો ઉઠાવ તેમ જ લેખોની પસંદગીમાં કાળજી લેવાઈ છે, જ્યારે પ્રાસંગિક ચિત્રો આપવા પણ સંપાદકે સારી જોગવાઈ કરી છે.

આ બાળમાસિકના નવવર્ષના પ્રવેશસમયે એની અમે ઉત્તરેશ્વર પ્રગતિ ઇચ્છીએ છીએ.

૪ સ્ત્રીઓ—નવલિકાઅંક: તંત્રી શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ, મંત્રી: ચન્દ્રકાન્ત જીવણલાલ મહેતા, પીરમથા રોડ, અમદાવાદ.

આપણા ગુજરાતી સ્ત્રીસમાજમાં "સ્ત્રીઓ" માસિકે સારું સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. તમાં ખાસ કરીને, એના સંપાદક તરફથી અવારનવાર જે વિશેષ અંકો અપાતા આવે છે તેથી એ વિશેષ આદરપાત્ર બન્યું છે. આ નવલિકા અંકમાં, આપણા બાળીતા લેખિકા શ્રી. કેશવ શેઠ, ગોપાલદાસ રાયચુરા વગેરેની ટૂંકો નવલિકાઓ આપવામાં આવી છે. "સ્ત્રીઓ" જેવું સ્ત્રીમાસિક "મહેશ" જેવી વારાંગના વાર્તાને સ્થાન આપે એ અમારા મતે અમને ઇષ્ટ નથી લાગતું.

મ. પ્ર. વ્યાસ

પુસ્તકોના પરિચયસંગ્રહ*

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ તથા વિષય	લેખક કે અનુવાદક	પ્રકાશક પ્રામિત્થાન	મૂલ્ય	પરિચય આપનાર પત્રો
૩૨૮	વિવેચના (સાહિત્ય)	વિષ્ણુપ્રસાદ ર. ત્રિવેદી	ગૂર્જરમંથ કા- મીલય અમદાવાદ	૨-૮-૦	"ભિમિ" ફેબ્રુ. '૪૦
૩૨૯	ગૂર્જરાતમાં સંગી- તનું પુનરુજ્જીવન	પુરુષોત્તમ ના. ગાંધી	નવજીવન પ્ર. મંદિર, અમદાવાદ		"ગુર્જરાતી પંચ" ૨૧-૧ "ભિમિ" ફેબ્રુ. '૪૦
૩૧૮	સમી સાંજનો ઉપદેશ	ગોપાલદાસ જીવાભાઈ	"	૦-૧૨-૦	"ભિમિ" ફેબ્રુ. '૪૦ "પ્રજ્ઞાપંથુ" ૪-૨-૪૦
૩૧૭	માફે ગામડું	અખલભાઈ મહેતા	"	૦-૮-૦	"ભિમિ" ફેબ્રુ. '૪૦
૩૧૬	ભારતીય રાષ્ટ્રવંશ	ના. સુ. દાર્જીકર	મદદારેવ રામ- ચંદ્ર જાગુષ્ટે અમદાવાદ	૦-૩-૦	"ભિમિ" ફેબ્રુ. '૪૦
૨૯૨	સુશીલાના દેવ (નવલકથા)	વામન મદદાર જોષી	ગૂર્જરમંથ કા મીલય અમદાવાદ	૨-૪-૦	"શારદા" જાન્યુ. '૪૦
૨૯૪	મૂંઝા લોકસેવક મોતીભાઈ	રસલભાઈ ન. વહેરા	ચ. એ. સોસા- ઈટિ આર્ચુઈ	૦-૩-૦	"શારદા" જાન્યુ. '૪૦
૩૨૦	વસુધરાનાં વહાલાં દવર્લા	અવેરચંદ મેઘાણી	ફૂલજાળ કાર્યા- લય, રાણપુર	૧-૮-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" ફેબ્રુ. '૪૦
૩૨૧	વેવિશાળ (નવલકથા)	"	ગૂર્જરમંથ રત્ન કા. અમદાવાદ	૧-૪-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" ફેબ્રુ. '૪૦
	અપરાધી (નવલકથા)	"	"	૨-૮-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" ફેબ્રુ. '૪૦
૩૨૨	રાષ્ટ્રભાષા પરિચય ભા. ૧ લો (સાહિત્ય)	જેઠાલાલ જોષી	એસ. બી. શાહની કંપની અમદાવાદ	૦-૧૦-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" ફેબ્રુ. '૪૦

* આ કોષ્ટકમાં જે પુસ્તકોના ક્રમાંક આપવામાં આવ્યા છે તેનો તે જ ક્રમાંક, જે તે પુસ્તકોના પરિચય ફરીવાર અન્ય સામયિકમાં પ્રકટ થતાં આપવામાં આવ્યા છે અને હવે પછી પણ અપારો.—લ'ત્રી

૨૪૬	રાષ્ટ્રભાષાનો સુ. કાપ (કાવ્ય)	મગનભાઈ પ્ર. દેસાઈ	નવજીવન પ્ર. મં. દિર, અમદાવાદ	૧-૮-૦	“શિક્ષણ અને સાહિત્ય” ફેબ્રુ. '૪૦
૨૨૩	વાતોનાં વર્ષા (ટૂંકી વાર્તાઓ)	જગદેવ પ્રહલાદ મોક્ષીઆ	લેખક પોતે, વાડી ફળિયા સુરત	૦-૮-૦	“દાંડીઓ” ૨૮-૧૨-૩૯ “ગુજરાતી પંચ” ૨૧-૧
૩૨૪	સંસ્કૃતિનાં વહેણ (નવલકથા)	ચંદ્રભાઈ કા. ભટ્ટ	ભારતી સાહિત્ય મં. અમદાવાદ	૧-૮-૦	“ સાંજ ” ૧-૧-૪૦
૨૯૩	રેણુની મા	શરદચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાય	એન. એમ. ઠક્કર ની કે પની મુંબઈ	૩-૮-૦	“દાંડીઓ” ૨૮-૧૨-૪૦
૩૨૫	હું રાંજ હોઈ તો ?	બેકાર	હરિહર પુસ્ત- કાલય-સુરત	૨-૦-૦	“ સાંજ ” ૧-૧-૪૦
૩૨૬	પ્રેરક વ્યાખ્યાન- માળા (વ્યાખ્યાનનાં વ્યાખ્યાનો)	મણિભાઈ પટેલ	ગુજરાત વ્યાયામ પ્રચારક મં. કરાડી	૦-૭-૦	“ સાંજ ” ૧-૧-૪૦
૩૨૫	લોકપોથી પહેલી (શિક્ષણ)	ગુણતરામ દવે	નવજીવન પ્ર. મં. દિર-અમદાવાદ	૦-૧-૦	“ સાંજ ” ૧-૧-૪૦
૩૨૭	મંજરીમાળા (ટૂંકી વાર્તાઓ)	ભાઈલાલ વ. બક્ષી	લેખક પોતે, રાજપીપળા	૦-૧૨-૦	“પ્રભાત” ૪-૨-૪૦
૨૮૯	કાવ્ય પરિચય ભા. ૧ ભા (કાવ્ય)	રામનારાયણ વિ. પાઠક	નવજીવન પ્ર. મં. દિર અમદાવાદ	૦-૧૦-૦	“પ્રભાત” ૪-૨-૪૦
૩૧૦	નકાકારક હૃન્નરો (ઔપોગિક)	મૂળજી કાનજી આવડા	લેખક પોતે, સિ- નુગરા-અંબાર	૨-૦-૦	“પ્રભાત” ૪-૨-૪૦

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠના જોડણી કોષને મુંબઈ સરકાર અપનાવે છે

મુંબઈ સરકારની એક યાદીમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે, ગુજરાતમાં ગુજરાતી ભાષાના શબ્દોની શુદ્ધ જોડણી સંબંધમાં તકરાર ચાલે છે. ગુજરાતી ભાષાનો અભ્યાસ કરનારાઓને પડતી મુશ્કેલી દૂર કરવાના ધરાદાયી ગૂજરાત વિદ્યાપીઠે અમુક સિદ્ધાન્તો કે જે સામાન્ય સ્વીકાર પામેલા છે તેને ધોરણે એક જોડણીકોષ તૈયાર કર્યો છે. આ જોડણી કોષમાં શબ્દોની જે જોડણી કરવામાં આવેલી છે તેનો ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ, મુંબઈ યુનિવર્સિટી, મોટા ભાગના ગુજરાતી પ્રકાશકો, ગુજરાતી વર્તમાનપત્રો અને સામયિકોએ સ્વીકાર કરેલો છે.

જોડણી પદ્ધતિ એકસરખી સચવાય અને ભાષાનો અભ્યાસ કરવામાં પણ સુગમતા પડે તે હેતુથી મુંબઈની સરકાર જોડણી કોષની જોડણી પદ્ધતિ જે સામાન્ય સ્વીકાર પામેલી છે અને જે એકસરખી છે તેનો શિક્ષણસંસ્થાઓમાં ઉપયોગ કરવાનું જરૂરી અને ધ્યેયવા-યોગ્ય લેગે છે. સરકારે આ સંબંધમાં એવી સચના આપેલી છે કે લલિત્યમાં પાઠ્ય પુસ્તકોની મંજૂર રાખેલી યાદીમાં એવાંજ પાઠ્ય પુસ્તકોને મૂકવામાં આવશે જેમાં જોડણીકોષની જોડણીનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હશે.

માસિકો મહત્વા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
આયુર્વેદવિજ્ઞાન	૨૨	૮	ઓગસ્ટ	૯-૧૨-૩૯
ભિં	૯	૧૧	ફેબ્રુઆરી	૩-૨-૪૦
કિશોર	૫	૩	ડિસેમ્બર	૧૭-૧-૪૦
કુમાર	૧૮	૧	જાન્યુઆરી	૧૬-૧-૪૦
ખેડૂત, ખેતી ને સહકાર	૬	૩	ઓક્ટોબર	૧૧-૧૦-૩૯
ખડાયતામિત્ર	૨૬	૩	પોપ	૩-૨-૪૦
ખેતીવાડી	૫	૯	પોપ	૧૦-૧-૪૦
ગુણસુન્દરી	૩૩	૬	ફેબ્રુઆરી	૧-૨-૪૦
આમજીવન	૧૦	૬	ફેબ્રુઆરી	૧-૨-૪૦
ચરોતર	૧૦	૧	જાન્યુઆરી	૧૬-૧-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૧૧	ફેબ્રુઆરી	૪-૨-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૩	૨	જુલાઈ-સપ્ટેમ્બર	૧-૧૨-૩૯
નવચેતન	૩૬	૪	ફેબ્રુઆરી	૪-૨-૪૦
નંવરચના	૪	૯	જાન્યુઆરી	૧૪-૧-૪૦
પાટીદાર	૧૭	૩	મહા	૨૬-૧-૪૦
પ્રસ્થાન	૧૫	૩	પોપ	૨૫-૧-૪૦
બાલમિત્ર	૧૯	૭	ફેબ્રુઆરી	૪-૨-૪૦
બાલસખા	૩	૭	ફેબ્રુઆરી	૨-૨-૪૦
બાલજીવન	૨૦	૪	ફેબ્રુઆરી	૭-૨-૪૦
બાળક	૧૮	૨	ફેબ્રુઆરી	૧-૨-૪૦
શુદ્ધિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૬	૨	ઓક્ટોબર-ડિસેં	૧-૧-૪૦
માનસી ત્રિમાસિક	૪	૧	ડિસેમ્બર	૩૦-૧-૪૦
યુવક	૧૦	૨	ફેબ્રુઆરી	૨-૨-૪૦
વૈદ્યકલ્પતરુ	૪૫	૧૧	ડિસેમ્બર	૧૦-૧-૪૦
બ્યાયામ	૨૫	૪	જાન્યુઆરી	૧૫-૧-૪૦
ચારદા	૩૧	૮	જાન્યુઆરી	૧૫-૧-૪૦
શિક્ષણ પત્રિકા	૧૪	૯	પોપ	૨૧-૧-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૧	૫	ફેબ્રુઆરી	૧-૨-૪૦
સૌરાષ્ટ્ર શિક્ષક	૧૩	૧	જુન-ઓગસ્ટ	૧૪-૯-૩૯
અભોધ	૮૪	૧	ફેબ્રુઆરી	૪-૨-૪૦

શું વાંચશો ?

“ લિર્મિ ” ફેબ્રુઆરી '૪૦

લોકરંજન : કલા લોકપ્રિય થવા માટે નથી, પણ લોકને કલાપ્રિય બનાવવા માટે છે. પ્રજાનુરંજનને નામે ધણી વખત કલાકાર પોતાની અશક્તિ છુપાવતો હોય છે. ખરી અને સાચી કલા, પોતાનું ઉચ્ચ ધોરણ જાળવવાનો આગ્રહ રાખે જ છે. અને લોકરંજન એ કલાનું પ્રધાન અંગ નથી; એ તો આવરણક છતાં ગોણું અંગ છે. આજે ન્યારે આપણા સમાજમાં અનેક સમસ્યાઓ ઊભી થઈ છે ત્યારે લોકવિકાસ તરફ દૃષ્ટિ રાખનારાઓનો ધર્મ છે કે, એમની દૃષ્ટિ લોકસંગ્રહ માટે રહે.

નવલકથાનું વાતાવરણ : કાકા સાહેબનો આ લેખ વાચનવિષયમાં રસ લેતા સૌએ આખોય વાંચી જવા જેવો છે.

જર્મનીમાં એતીની સુધારણા : જર્મનીની હતાશ થયેલી પ્રજાને જાગે લાવવા હીટલરે એતીની બાબત પણ વિચારેલી. જર્મનીમાં ફક્ત ત્રીજા ભાગના લોકો એતીમાં શેકાયેલા છે, અને તે કરતાં વધુ લોકો અન્ય ઉદ્યોગોમાં કામ કરે છે. ખેડૂતોની રિયલિટી સુધારવા માટે એણે જર્મનીની જમીન જર્મન પ્રજાએ જ વાપરવાનો જમીનનો ઉપયોગ રાષ્ટ્રક્રિતમાં કરવાનો, જમીન-વેચાણમાં મહાખોરીનો અટકાવ અને એવા જ બીજા કાયદાઓ કરી એતીવાડીને ઉતેજન આપ્યું છે.

આપણું ફોબ : આ લેખમાં લેખકે નારંગી, લિંબુ, મોસંબી, પપનસ, ખિજોર, દાડમ, પપૈયુ, શીફળ, તેમ જ અન્ય ફળોના ગુણધર્મો સહિત તેના ઉપયોગથી થતા લાભ-હાનિ દર્શાવ્યા છે. આરોગ્ય અને ફળાહારના રસિકોને એ અવસ્ય લાભદાયી નીવડશે.

“ કુખાર ” જાન્યુઆરી : ૧૯૪૦

ડૉ. ભગવાનલાલ ઇન્દ્રજી : જૂનાગઢ ગામે ૧૮૭૯ ના નવેમ્બરની ૭ મી તારીખે એઓ જન્મેલા. જાતે તેઓ પ્રશ્નોના નાગર હતા. એમને સંસ્કૃતનું જ્ઞાન તેમ જ તેને અનુરૂપ જૂની સંસ્કૃતિની સારી પિજાન હતી. જૂની પદ્ધતિએ ચાલતી રાજામાં જ એ ભણેલા. ગિરનારની તળેટીના સમ્રાટ અશોકના શિલાલેખોએ એમને પ્રાચીન શોધખોળનો શોખ લગાડેલો. પછી તો એ પુરાણ લિપિ વાંચવા પાછળ લાગેલા, અને પરિણામે તેમણે ખૂબ પ્રવાસ ખેડેલો. એવા એ પુરાતત્ત્વવિદે અનેક શોધખોળો કરેલી, જગતના અનેક વિદ્વાનો એમને માન આપતા.

હિરોદયો નોજૂથી : નોગૂતીનો બાપ રૂંદી હતો. એનું દેવું વાળવા માટે એના ભણતર હપરાંત એને મજૂરી કરવી પડતી. એક દાકતરે એના ખોડવાળા હાથને સાંજે ક્યોં ત્યારે એને દાકતર થવાનું સૂઝી આવ્યું અને પરિણામે નેપોલિયનના સૂત્ર અનુસાર તેણે ઊંધ ઝાઢી કરી પાછળથી તે દવાવાળાને ઘેર નોકરી રહ્યો અને અભ્યાસ કરતો રહ્યો. તે પછી પૈસા મેળવી તેણે પરદેશનો પ્રવાસ ખેડ્યો, પ્રાણીચિકિત્સા અભ્યાસ કર્યો. ત્યાર પછી એ અમેરિકામાં જન-વિદ્યાની એક પ્રયોગશાળામાં ગુંથાયો. પછી તો એણે ખાસ વૈજ્ઞાનિક જ્ઞાન મેળવ્યું અને તે રાંધે એણે માનવજાતના ભલા માટે ખચ્ખુ.

“ કિશોર ” ટિસેન્ઝર : '૩૯

ગામડું અને શાક્ટો પૈસો : પૈસો એ હાથે કર વસ્તુ છે. તે પેદા કરતાં, વાપરતાં અને સાચવતાં પાપ કરવું પડે છે, તે પેદા કરતાં ધણી શુદ્ધિ અને યુક્તિ-પ્રયુક્તિ વાપરવી પડે છે, અને એને સાચવતાં જ નિઃશ્ચી પૂરી થાય છે. આજે ગામડાંમાં અનેક કુટેવો પેડી છે. એ બધી કુટેવો ગામડાંમાં જતા-આવતા શહેરીઓએ પેસાડી છે. પૈસા માટે હાથ હાથ કરવામાં ત્યાં જીવન ખતમ થાય છે.

નેક, સુસલમાન : ઇમામ સાહેબ ખુદાથી કરનારા પાક સુસલમાન બંદા હતા. તેઓ વાણીમાં સદાય ખુશ્લાબોલા હતા, એકનિષ્ઠ મિત્ર હતા. લગભગ પા સદી સુધી દેશની સતત સેવા કરનાર દેશસેવક હતા. તેઓ અને ગાંધીજી એકલોહિયા ભાઈઓની જેમ સાથે જ રહ્યા હતા. ધૈર્ય, જબ્બુતા, નિશ્ચળ દેશભક્તિ અને અંગત સંબંધોની એકનિષ્ઠા એ બધાં માટે ઇમામ સાહેબની રમૂતિ ચિરંતન રહેશે.

“ ગુણસુન્દરી ” ફેબ્રુઆરી '૪૦

શહેરનું સ્ત્રીજીવન : બહેનો દુરસદનો વખત વાતો કરવામાં ન ગુમાવતાં આવી હરત-કલામાં પોતાનો વખત ગુમાવે એ ઇચ્છવા જેવું છે. કલાથી માણસની શુદ્ધિ ખાદે છે. તેનાં મનનો વિકાસ યદ્યપુરસદનો વખત આનંદમાં પસાર થાય છે. કલા એ સ્ત્રીજીવનને આનંદ આપનારી વસ્તુ છે અને તે દરેક બહેનને આવડવી જોઈએ.

મનુષ્યજીવનમાં સ્ત્રીનું સ્થાન મહત્વનું છે. એક સ્ત્રી જ પોતાનો આદર્શ સારી રીતે કેળવીને તે પ્રમાણે ભાવી પ્રજાને ઉછેરી શકે છે. દેશને વીર શિવાજી જેવા નરરત્ન આપનાર એક સ્ત્રી જ છે.

હૃષિકેશ અને લઘુમનજોલા : હરદ્વારથી હૃષિકેશ અને લઘુમનજોલા થોડાગાડીઓમાં પહેલાં જવાણું, પરંતુ એ વખતે પણ ચાલતા જવાની મજાદ આર જ હતી. આખો રસ્તો હિમાલયની તળેડીનો પ્રદેશ હોવાથી રમણીય છે. પરંતુ હવે તો મોટર બસો ગમ્ય છે અને એ રસ્તાના સૌન્દર્યનો ઉપભોગ કરવાનું આપણા નસીબમાંથી ગયું છે.

હૃષિકેશનાં સંકિરે છે, પરંતુ ચૈત્યાકિરે કરવાથી વધારે દુખ થાય છે. ત્યાં પ્રભુદેવ કુટીઓમાં આધુનિક કપિમુનિઓ રહે છે. એમાંના કોઈ કોઈ માની અને ચારિત્ર્યવાન માલમ પડ્યા છે.

સોવિયેટ રશિયામાં સ્ત્રીઓ : રશિયામાં ૧૯૩૦ થી ઉલોગોમાં, સ્ત્રીઓની ઝડપી ભરતી શરૂ થઈ. સાથે સાથે સામાજિક જીવનનો વિકાસ થતો ગયો. સ્ત્રીઓની ધર તરફની જે કેટલીક ફરજો યુગ યુગથી મનાતી આવી છે, જેમ તેને ઝોંધાઈ રહી દસરડા કાર્યે જ જતા તેવી માન્યતા જે દૃઢ બની છે, તે માન્યતાના તો જુલ્હા ઉડી ગયા. એ બધું કામ જાહેર કાર્ય ગણાયું અને જાહેર કાર્ય એટલે વધુ કાળજીથી કરવાનું કાર્ય. જાહેર ધોખીધાંટ, જાહેર નાંહવાની ઓરડીઓ, જાહેર આનંદનાં સાધનો, દરેક સોવિયેટ શહેરમાં આંકર્ષક વસ્તુઓ થઈ પડી.

ચિત્રમય જગત : ફેબ્રુઆરી : '૪૦

શાસ્ત્રીય ભોજનવિધિ : આ ભોજનમાં આહારવિષયક પ્રાચીન શાસ્ત્રોના આધારો, આખી તે આધારોને આજની વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિએ તુલના કરી ભોજનવિધિ કેવો હોવો જોઈએ તે

જણાવ્યું છે. અત્યારની પ્રજાએ આ પ્રાચીન આગાઓને વિજ્ઞાનની કસોટીએ ચઢાવી તેના અમલ કરવો જોઈએ.

કેમિસ્ટ કલહખાવની : ૧૯૦૭ની સુરતની કેમિસ્ટની બેઠક વખતે વિનીતો અને ઉદ્દમો પરસ્પર લડેલા અને કેમિસ્ટમાં ભંગાણુ પડેલું. એ વખતે એ ભંગાણુને ઉદ્દેશી આ કાવ્ય લખાયેલું તે, આજે કેમિસ્ટમાં પડતા ભંગાણુ વખતે વાંચવા જેવું છે. આ અંકમાં ૨૫ કડીઓ આપવામાં આવી છે.

નીલામણ : આજે વધતા જતા વર્તમાનપત્રોના ધંધામાં, ભૂખે મરતા લેખકો અધિકારી રૂપાંતરો કરી આપે છે, પ્રકાશકો એ પ્રાણુહીન ભાષાંતરો છપાવે જાય છે, પ્રજા એ વાંચે જાય છે; પણ એનાથી પ્રજાના દિલમાં નવચેતન સંચરતું નથી, એ પ્રજાના જીવનમાં વસંતઋતુ આવતી નથી. હમેશાં શ્રીષ્ઠ કે શિશિર જ હોય છે. એ પ્રજા ઉન્નત થતી નથી. એનું દિલ યનગતી ઊઠતું નથી. મેલાણીનું 'શિવાજીનું' હાલરકું 'સાંભળનાર' ઝખડીને જાગી ઊઠે છે, પણ ટાંગોરની ગીતાંજલિના મુઠદાલ ભાષાંતરથી એના દિલના તાર ઝણેણી ઊઠતા નથી, સોરઠી બહારવટીઆઓની વાતો સાંભળતાં એકદો બેઠૂત પણ મૂંઝે તાવ નાખવા માંડે છે, પણ રફોટના આયવ-હોનું ભાષાન્તર એને મન તુમકામાં કાંકરા જેવું જ છે. 'સરસ્વતીચંદ્ર' નો પહેલો ભાગ વાંચતાં જેવી ગલીપત્તી થાય છે, એવી કયા અનુવાદથી થાય છે ? કહેશો !

નવરચના : જાન્યુઆરી ૧૯૪૦

નીમામૃત : લીમકાનાં ફૂલમાંથી નીમામૃત બનાવવાની વિધિ આ લેખમાં આપી છે. લીમકાને માર્યું, એપ્રિલ અને મે મહિનામાં ફૂલ આવે છે. એ મહિના સપ્ત ગરમીના. એ ગરમીના તડકા સામે ટકી રહેવા આ નીમામૃત સરસ કામ આપે છે. વળી તે લોહીસુધારક પણ છે. જેમ ગુલાબના ફૂલમાંથી શુલકંદ બને છે, તેમ એનાં તાજાં ફૂલોમાંથી નીમકંદ પણ બને છે.

અર્ધધર્મી સ્વધર્મ : સ્વધર્મ એ મર્વ ધર્મનો એક અંશ હોય છે, અંગ હોય છે, તેથી એ સર્વ ધર્મને પૂર્ણપણે અનુકૂળ અને પોષક હોય છે. જેને સર્વ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાયું તેને જ સ્વધર્મ આપોઆપ સમજાય છે.

લોકસેવક કેમ થવાય ? જો સેવક પોતાનો જીવ બચાવીને કામ કરતો હશે, જો સેવક કામની આંકણી આત્મત્યાગથી નહિ પણ દેખીતાં પરિણામોથી-એટલે કે પ્રચારથી આંકતો હશે, જો સેવક લોકોને પૈસેટકે સૂખી કરી તેના બદલામાં તેમની પાસેથી દેશને માટે ત્યાગ મેળવવાની આશા રાખતો હશે, જો સેવક નૈતિક વિકાસ તરફ દૃષ્ટિ રાખવા કરતાં લોકો સુધરેલાં, ભણેલાં ટેટલાં થયાં તે જોવા તરફ દોરવાજ નતો હશે તો સેવકની સેવાનું રૂપ સ્વરાજપ્રાપ્તિ તરફ તેટલે અંશે ઓછું આચરે. એટલે સ્વરાજ્યના હેતુથી અમુક જ પ્રકારની સેવા કરવી ઈષ્ટ છે એમ નથી લાગતું. જેટલે અંશે સેવક અને સ્વરાજ્ય તદ્દપ હશે તેટલે અંશે લોકો સ્વરાજ્ય લાવવાને યોગ્ય બનશે. જો સેવકને પોતાને સ્વરાજ્ય શું એનો પૂરો ખ્યાલ નહિ હોય, સમાજવ્યવસ્થાનો પૂરો ખ્યાલ નહિ હોય, તેવું સ્વરાજ્ય જોઈએ તેનો ખ્યાલ નહિ હોય, સ્વરાજ્ય આખ્યા પછી શું કામ કરવાનું છે તેનો ખ્યાલ નહિ હોય તો લોકોમાં, સેવા કરવા ખતાં, સાચી ધગચ નહિ જાગે.

નવચેતન : ફેબ્રુઆરી : ૧૯૪૦

શિષ્ટ લેખક અને શિષ્ટ લેખન : એક કોષકો : કોષ કોષ લખાણમાં એવી શૈલી ઓતપ્રોત થયેલી હોય કે તે પોતે જ ' ઉચ્ચ ' કક્ષામાં આવી શકે; મળી તે શૈલી ભાષામાં રહેલી શક્યતાઓની પૂરેપૂરી સ્વચ્છ હોય તથા ભાષાનાં ઓજસની પ્રતિનિધિ પણ બની શકી હોય. એવા મંદાર પરજ તેને શિષ્ટતાનો ખિલ્લો મળી શકે; અન્યથા નહિ.

ઋષિયા કોલક્રીદક ઉપર ઊડતો દષ્ટિપાત : આ રચણે આપણા અનેક યુજરાતીઓ જર્મ વસ્યા છે. અને જાણે અન્ય કોષ રચણે હોય તેથીય વધુ સંખ્યામાં અહીં હોય તેમ લાગે છે. આ રચણને લગતી તેમજ તેમાંની ખાણોને લગતી વિવિધ માહિતી આ લેખમાં આપવામાં આવી છે.

જમવા માટે નિયમિત બનો : ખોરાકમાં બહુ માદક પદાર્થો ન લેના બોધએ, એવા પદાર્થોથી ચરખી વધે છે. એ ચરખીને વ્યાયામ વડે ઘટ બનાવવામાં આવે તો ઠીક, નહિ તો એને સાચવવી મુશ્કેલ પડે છે. સાથે સાથે પ્રમાદ પણ વધે છે, અને જાંબણશીપણું આવે છે. ચરખી ધટાડવા માટે દોડવું સૌથી હિતકર છે.

“ પ્રસ્થાન ” પોષ ૧૯૯૬

છુટક મણકા-ચિત્રકલા અને ભાષા : સાહિત્ય સમજવાને તે સાહિત્યની ભાષાના ગાનની જરૂર રહે છે; ચિત્રને માટે એવી કોષ જરૂર રહેતી નથી. કુદરતનું કોષ દરય, પર્વત સમુદ્ર વનરાઈ વરસાદ તોફાન વગેરે, ચિત્રકામની ભાષા ન સમાજનાર, પણ સમજી શકે. તેમજ ગમે તે દેશનાં બજારનાં દરયો, મંદિરનાં દરયો, યુદ્ધનાં તેમ જ કુટુંબનાં દરયો વગેરે પણ ચિત્રકારની ભાષા ન જાણનાર પણ સમજી શકે. પણ બધાં દરયો માટે આંધું ધોરણ ન ચાલી શકાય.

ક્રોધકનું કાર્ય : મનઃપ્રદેશનો ગંભીર વિચાર કરનાર ક્રોધક પહેલો જ વૈજ્ઞાનિક હતો. એણે શોધવાનો પ્રયત્ન કરેલો કે, શુદ્ધ માનસિક સ્વરૂપવાળી ચીજોના કાર્યકારણની સાંકળ ફેટલે સુધી પહોંચાડી શકાય. આવી સાંકળો શોધવા જતાં કેવળ રોંગી માણસો જ નહિ, પણ સાધારણ માણસોની બાબતમાં પણ તેને એવા ગાળા દેખાયા કે જેના છેડા બેડી શકાય નહિ.

પ્રસાદ-દીક્ષાનો પ્રસાદ : “ પ્રસાદદીક્ષા ” એ મહાત્મા ગાંધીએ એક આશ્રમ-સેવિકાને લખેલા ખ્યાનગી પત્રોનો સંગ્રહ છે. કેટલાકે આને “ મહાત્મા ગાંધીના આત્મચરિતનો ઉત્તરાર્ધ ” પણ કહે છે. આત્મકથામાં સત્યના પ્રયોગોનું વર્ણન છે, જ્યારે આમાં પ્રયોગો પૂર્ણ થયા પછી થયેલા ગાનનું અનુભવામૃત બીજાઓને પાવાનો પ્રયત્ન છે.

યુવક : ફેબ્રુઆરી : ૪૦

લગ્નનો આદર્શ : લગ્નની સમસ્યાએ આજે આપણે ત્યાં ભારે ચકચાર જગાડી છે. આજકાલ જે લગ્નો થાય છે તે લગ્નોમાં મોટા ભાગે દીંગલા-દીંગલીની રમત હોય છે. પરંતુ લગ્નનો આદર્શ કેવો હોવો બોધએ તે આ લેખમાં લેખકે વિવિધ અંવતરણો આપી દર્શાવ્યું છે.

શિક્ષકોનું સ્થાન : પ્રાથમિક કેળવણીના ક્ષેત્રમાં શિક્ષક એ કારકૂન જ બની રહે છે. શિક્ષકની ધર્મી સ્વીકારનાર આજે તો બાળકો અને તેમનાં માબાપને વશદાર રહેવાને બદલે

સરકારના અમલદારોને અને એમના હેતુઓને વધુ વકાદાર રહે છે. એ વકાદારી ખુશામત સુધી પહોંચી જતાં વુઝતાને પામે છે.

“ સારદા ” જાન્યુઆરી : ૧૯૪૦

વડોદરાની વિશિષ્ટતાઓ : વડોદરાની વિશિષ્ટતાઓ અનેક છે. તેમાં ફરજિયાત કેળવણી, આમોદારનાં કાર્યો, સાતિત્રાસનિવારણ નિબંધ, દવાખાનાઓ, રાજ્યના નોકરોને દિંદી ચીખવાનું ફરજિયાત, રાજ્યનાં લખાણોમાં ફરજિયાત ગુજરાતી ભાષાનો ઉપયોગ, ધારાસભામાં યવું ગુજરાતી ભાષામાં કામકાજ, ઉપરાંત નાનમોટાં અનેક જોવા લાયક સ્થળો વડોદરાની વિશિષ્ટતા છે.

અગ્રમુખ ગુજરાતી સામયિકો : આ લેખમાં ગુજરાતી ભાષામાં ચાલતાં મુખ્ય મુખ્ય માસિકો, ત્રિમાસિકો વગેરેનો ટૂંકો પરિચય આપ્યો છે. પોતાના પુસ્તકાલયમાં કયાં સામયિકો વસાવવા જેવાં છે તેની અદ્ય ભર્ગદર્શક માહિતી આ લેખમાંથી મળી આવશે.

આપણી ઇતિહાસખુદ્ધિ અને સંશોધનરસિકતા : આપણી ઇતિહાસખુદ્ધિ અને સંશોધનરસિકતા જોઈએ તેવાં નથી ખીલી ચક્યાં તેમાં કારણરૂપ સરકારની એકપક્ષી નીતિને ગણવી શકાય. આજે ગ્રેટિયરની માહિતીની સઘળી વિગતો લગભગ વિદેશી સંશોધકો દ્વારા એકત્ર યજ હોવાથી પૂરતો ત્યાય મળી ચક્યો નથી. પરંતુ રાષ્ટ્રીય કેળવણીનું આ પથ એક અંગ છે, એ જુલાતું ન જોઈએ. અને એ દિશામાં વિશેષ યત્નો થવાની જરૂર છે.

શિક્ષણપત્રિકા : પાંચ : ૧૯૯૬

બળતી : વાસણમાં કાણું પડ્યું કે તેમાંથી પાણી કે દૂધ ચૂવા લાગે છે એટલે એને માયા સુધી જશે તો ય થોડા સમયમાં એ ચૂઈને ખાલી થઈ જાય છે. આપણી નબળાઈ શક્તિ-દાનતંત્રની શક્તિ-નું પણ તેવું જ છે. ધણીની શક્તિ આ રીતે વિનાકારણ ચૂઈ જાય છે.

નાનાં બાળકોને વિશેષ આ ધણું સાચું છે. કારણ સિવાય હાથ દલાવવા, પગ દલાવવા, વસ્તુઓ ઉપાડવી, તોડવી, કાપવી, અંગળાં ચૂસવાં, ખુરશી પર બેસી ખુરશી દલાવવી અને બહુ વાર દોડવું, ફૂંકા મારવા, ખોદવું ને રમવું એ આ ગળતીના પ્રકારો અને છે. તેથી તેમની આ શક્તિ વાપરીને તેનો ઉપયોગ કરવો, તેને યોગ્ય રીતે કામમાં લગાડવી એ જરૂરી છે-એ ચૂઈ જાય નહિ તે ખ્યાનમાં રાખવું જોઈએ.

મારકણાં બાળકો : આ બાળકો કયા વાતાવરણમાંથી આવે છે તે દરેક માળાપે જાણવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. સારા કે ખરાબ ગમે તે વાતાવરણમાંથી ચિત્રવિચિત્ર સ્વભાવનાં અને સારાંનરસાં બાળકો નીકળી આવે છે અને ધણી વાર તો સારા વાતાવરણમાંથી એવાં તો નરસાં બાળકો મળી આવે છે કે આપણને એમ યાય કે ત્યારે વાતાવરણનો શો અર્થ ? સારાં માળાપ અને ધરનો શો અર્થ ?

આ મારકણાં બાળકોનો ત્રાસ સહી લેવાય નહિ. એપી રોગના ભોગ થઈ પડેલને જેમ જુદાં કાઢવાં જોઈએ જ (Segregate), તેમ જ આવાં મારકણાં બાળકોને એક પ્રકારનાં માર્ગો મળી તેમને ઘરત નોખાં કાઢવાં જોઈએ. ચિકિત્સાનું પ્રથમ કર્તવ્ય શાળાનું વાતાવરણ

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

નીચેના પ્રચારકોએ જણાવેલી મુદત દરમ્યાન નીચેનાં સ્થળોની મુલાકાત લઈ પુસ્તકાલયોની તપાસણી, વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બનતી છે.

મહેસાણા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. રમેશરાય ઉ. મજમુદારે હિસેબર માસમાં:
ચાણુરમા મહાલનાં (૧) કનોડા (૨) મોટપ (૩) શીયાલ (૪) ઇસ્લામપુર (૫) સરસાવ (૬) કેશણી (૭) પીપળ (૮) ચવેલી (૯) છતોડા (૧૦) ધાણીધરડા (૧૧) જખાના (૧૨) રૂપપુર (૧૩) ધરમોડા (૧૪) કંબોઈ (૧૫) ગોખરવા (૧૬) ખોરસમ (૧૭) ભાટસર (૧૮) આઠણ-વાડા (વર્ગીકરણ કરી લેવું.) (૧૯) છમીજા: નામવારી રજીસ્ટર કરી લેવું. (૨૦) વડાવલી: નામવારી રજીસ્ટર કરી લેવું. (૨૧) કારોળા: નામવારી રજીસ્ટર કરી લેવું. (૨૨) ગેલિયા વાસણા: વિષયવારી અને નામવારી પૂરાં કરી લેવાં. (૨૩) જસલપુર: વિષયવારી અને નામવારી પૂરાં કરી લેવાં. (૨૪) બહુચરાજી (૨૫) કાલરી (૨૬) ચડાસણ (૨૭) બરિધ (૨૮) શંખલપુર (૨૯) ડોડીવાડા (૩૦) આદોવાડા (૩૧) વેણપુરા, જન્યુઆરી માસમાં ચાણુરમા મહાલનાં (૩૨) અંબાલા (૩૩) ખાંભેલ (૩૪) મણિયારી (૩૫) મીઠીધારીઆલ (૩૬) રણજ (તા. પાટણ) કડી મહાલનાં ૧ રંગપુરડા, ૨ ખોરીસણા, ૩ શિયાપુરા, ૪ વીડજ, ૫ કારવા, ૬ સેદરડી, ૭ વાધરોડા, ૮ કલ્યાણપુરા, ૯ રંગપુર, ૧૦ ખોરજના દોડા, ૧૧ આવડ.

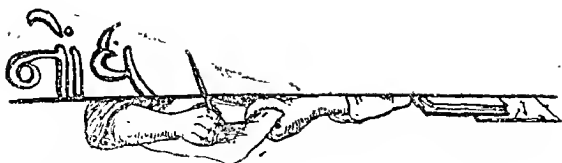
સાવલી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છગનલાલ સોમશ્વર જોશીએ હિસેબર માસમાં:—૧ ઇંદાડ, ૨ ગાંગડીઆ.

વડોદરા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. મહીજીભાઈ જેઠાભાઈ નવેશ્વર-હિસેબરમાં:—૧ દુમ્મડ, ૨ ઉંડરા.

કડી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. નર્મદાશંકર જયશંકર દવેએ માહે જન્યુઆરી માસમાં:—૧ ખોરીસણા, ૨ શિયાપુરા, ૩ દહોર, ૪ મણિપુર.

કડી મહાલ પ્રચારક શ્રી. વિઠ્ઠલદાસ માધવલાલ પંચાળીએ માહે જન્યુઆરી માસમાં:—૧ રંગપુરડા, ૨ શિયાપુરા, ૩ ખોરીસણા, ૪ વીડજ, ૫ કારવા, ૬ સેદરડી, ૭ વાધરોડા, ૮ કુંડાલ.

વડોદરા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. છગનલાલ મયુરભાઈ પટેલે જન્યુઆરી માસમાં:
કરજી મહાલના ૧ રોપા, ૨ રારોદ, ૩ પુરા, ૪ દેલવાડા, ૫ જોઝ: નામવારી કરી લેવું ૬ કારલ: નામવારી કરી લેવું, ૭ સાપર: નામવારી કરી લેવું, ૮ સંબોઈ, ૯ માનપુર, ૧૦ સુરવાડા, ૧૧ વીરજી: ખાતગી વ્યક્તિને ત્યાં મુકાયેલી રકમ ઉપાડી લેવી જોઈએ. ૧૨ ઉમજ, ૧૩ નેદરા (પાદરા) વિષયવારી તથા નામવારી કરી લેવાં, ૧૪ સાંધા, ૧૫ બોડાકા, ૧૬ કંબોલા, ૧૭ ધામણન નામવારી અને વિષયવારી કરી લેવાં.

વડોદરા રાજ્ય

આભારદર્શન—વડોદરાના મો. ન. અમીન સમારક (જયુબિલિઆગ) વાચનાલયને તેના ખર્ચ માટે પુ. બાઈવાસી ઝવેરી છગનલાલ નરોત્તમદાસની પેઢી તરફથી રૂ. ૩૫) મદદ મળી છે, તે બદલ વાચનાલયના સંચાલકો તેમનો આભાર માને છે.

મુલાકાત—ના. વાઈસરોય સા. ની વડોદરા આતેની પધરામણી વખતે તેઓએ રયાનિક મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયની મુલાકાત લીધી હતી. (સવિસ્તર હેવાલ અન્યત્ર વર્ગિ.)

ઉત્સાહી મંત્રી—સા. પુ. બાઈવાના ઉત્સાહી મંત્રી શ્રી, ઝવેરલાલ શર્માએ સદર પુસ્તકાલય ને અવ્યવસ્થિત હતું તેને આકર્ષક બોર્ડો વડે રાણુભારી તેમ જ જરૂરી ફોર્મો વગેરે વ્યવસ્થિત કરી આજુબાજુના લોકોને પણ આકર્ષ્યા છે. સ્તુત્ય.

બેદજનક અવસાન—ભાદરણના વતની શ્રી. મગનલાલ ઠાણીભાઈ પટેલનું બીલી-મોરા મુકામે ગઈ તા. ૧૧-૧-૪૦ ના રોજ અવસાન થયું છે. સદગતે ભાદરણના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયને રૂ. ૭૦૦૦ નું દાન આપ્યું હતું.

જૂથમંડળની સભા—અદ્યરાજ જૂથ પુ. મંડળની એક સભા તા. ૨૧-૧-૪૦ ના રોજ સા. પુ. બદ્યરાજના મકાનમાં મળી હતી, જે વખતે જૂથમાંનાં પુસ્તકાલયોએ ત્રિમાહી હેવાલ વખતસર મોકલવા બાબત તેમ જ બાકી રહેલું વર્ગીકરણ ને તે પુસ્તકાલયોએ સત્વર કરવા બાબતના ઠરાવો થયા હતા.

સા. પુ. ને મદદ*

સા. પુ. બચાર—(તા. કરજણ)ને ચોરાના રાઠોડ અમરસંગ મોહનસંગે રૂ. ૫) તેમના પુત્રના લગ્નપ્રસંગે.

સા. વાચનાલય તારાપુર—(તા. કલોલ)ને ર) શ્રી. મોહનલાલ ગોરધનદાસ તરફથી.

સા. પુ. સેરીસા—(તા. કલોલ)ને ૧૦) શેઠ હડીસિંગ નેહાભાઈ, ૫) અમથાલાલ નેચંગભાઈ, ૫) શેઠ મણિલાલ મોતીલાલ તરફથી.

સા. પુ. આગલોડ—(તા. વિજપુર)ને રૂ. ૩૫)નું ઠવાટ ત્યાંના ભટ્ટ ગિરિનથંકર રેવાસંકર તરફથી.

* આ માહિમાં રૂ. ૨) અને તેથી વધુ રકમ આપનારાનાં નામ બદલે કદવામાં આવ્યાં છે
૧૬ ૧.

સા. પુ. ગરડા—(તા. સંજેઝ)ને શેઠ ઓચવલાલ મગનલાલ તરફથી રૂ. ૫૬-૮-૦ નાં પુસ્તકો.

સંવત્સરી ઉજવાઈ—સા. પુસ્તકાલય ગણદેવીમાં સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન સાહેબની પ્રથમ સંવત્સરી ગઈ તા. ૧-૨-૪૦ ના રોજ ઉજવાઈ હતી. તે પ્રસંગે સહગતનો ફોટો ખુલ્લો મૂકવામાં આવ્યો હતો.

૧૦ રાં ૧૦ પું મંડળ

સત્તરમી પરીક્ષા:—શિષ્ટ વાચનની સત્તરમી પરીક્ષા તા. ૨૧-૧-૪૦ ના રોજ લેવાઈ ગઈ. તેમાં ૨૭૮ ઉમેદવારો બેઠેલાં જણાયા છે. પરિણામ માટે જોવા માર્યનો અંક.

પર્વણીદિન:—તા. ૧૩-૨-૪૦ ના રોજ ઉજવાનાર પુસ્તકાલય પર્વણીદિનના અહેવાલ પ્રસિદ્ધિ અર્થે “ પુસ્તકાલય ” માસિક પર મોકલી આપવા લાભતા વળગતાંએ વિનંતિ !

શિક્ષણવર્ગો:—ચાલુ સાલે કરનાળી અને સિદ્ધપુરમાં ભરાનાર શિક્ષણવર્ગો સંબંધી ગતાંકમાં જાહેરાત પ્રસિદ્ધ થઈ છે. તે ન જોઈ હોય તો જોઈ લેવા ઇચ્છુક ઉમેદવારોને બલામથુ !

[સાંધણ પ. ૬૪૭]

સ્વચ્છ, સમધારણ અને નીરાગી રાખવાનું છે. આવાં બાળકોને થોડા થા લાંબા વખતને માટે અસમધારણ ગણી લેવાથી યતા ગેરલાભમાંથી બીજાં સમધારણને બચાવી લેવાં જોઈએ.

શિક્ષણ અને સાહિત્ય : ફેબ્રુઆરી ૧૪૦

લોકશિક્ષણમાં ભીંતપત્રોનું સ્થાન : લોકમાનસનો અભ્યાસ કરતો લોકસેવક જો નિશ્ચિત હેતુ આત્મમાં રાખી ક્રમેક્રમે અને સંયમપૂર્વક ચોતાના વિચારો પ્રજા સમક્ષ મૂકે તો ભીંતપત્ર કોઈ સામયિક પત્ર કરતાં પણ વધુ ઉપયોગી નીવડે. વંચી એ ભીંતપત્ર એક બળવાન મિત્રની ગરજ સારે છે. ગ્રામસેવાના કોષ-કામમાં ગ્રામજનોની મદદ માગવામાં આ ભીંતપત્ર અત્યંત ઉપયોગી નીવડે છે. એ લોકસેવકનું મોહું બનીને ઊછું રહે છે. એને માટેના નિયમો આ લેખમાં આપ્યા છે.

વર્ધા શિક્ષણના સમન્વયો : શુદ્ધિવિકાસ અને ઉદ્યોગના પરસ્પર સંબંધનો ઉકેલ કરવામાં વર્ધા-કેળવણીની યોજનાએ સૌથી આગળ પગલું લીધું છે. શિક્ષણનું તત્ત્વ ઉદ્યોગમાં હોય છે. એની કલ્પના પણ કેળવણીકારોને યતી નહિ. પરિણામે, શુદ્ધિવિકાસની પાછળ ઉદ્યોગો ધસડાયા જતા. આજના કૃત્રિમ સમાજમાં શુદ્ધિજીવી અને શ્રમજીવી વચ્ચે જે પ્રતિષ્ઠાભેદ દેખાય છે તે જ પ્રતિષ્ઠાભેદ આજ સુધીના શુદ્ધિ-ઉદ્યોગના સમન્વયમાં દૂર કરતો.

“ મેટ્રિક ઓછા અંગ્રેજી ” મેટ્રિક સુધી લાગેલા વિદ્યાર્થીને મળેલા જ્ઞાનમાંથી અંગ્રેજીને ઉપાડી લેવાથી શું બાકી રહે તેની બાદબાકી આ લેખમાં આપવામાં આવી છે.

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ

[શિષ્ટવાચન પરીક્ષા ૧૭ મી તા. ૨૧-૧-૪૦]

સમય ૭૧ થી ૧૦૧

ટીપ્પણ—

- (૧) જવાબ માટે કાગળોની નોંઠ બાંધવી અથવા છૂટા હોય તો સીવી લેવા.
- (૨) જવાબ લખતી વખતે પુસ્તકની વા બીજી કોઈ જાતની મદદ લેવી નહિ; પ્રામાણિકપણું પૂરેપૂરું જાળવવું.
- (૩) દરેક ઉમેદવારે પોતાની ઉત્તરવહીના પૂછા પર નામ કામ સાથે ઉમ્મર, અભ્યાસ અને ધર્મો પણ અવશ્ય જણાવવાં.
- (૪) જવાબ સુવાચ્ય અક્ષરે સાદીથી લખવા.
- (૫) ચોપડીની ભાષામાં નહિ પણ પોતાની ભાષામાં લખાયલા જવાબ વધારે પસંદગીપાત્ર ગણાયે.

પ્રશ્નપત્ર

કિશોર ચરિત્રમાળા—ગુચ્છ ૨જી

ગુજરાતી મહાજનો

[ટીપ્પણ—૧ લો અને ૮ મી સવાલ ફરજિયાત છાત્રી બીજા બન્ને તે ૭ મળી કુલ આઠ સવાલના જવાબ લખવા.]

૧. ગુજરાતી મહાજનોની ચારત્રમાળાના અભ્યાસથી તમારા મનમાં ઉઠેલા ભાવ ને પ્રગટેલા વિચાર વર્ણવો.
૨. ‘ હિંદ અને હિંદીઓમાં કંઈક ઝવેરાત છે ’ એ જાતની ગોરી પ્રશ્નને ખાતરી કરાવનાર મહાપુરુષ કોણ ? એની વડોદરાની કામગીરી વર્ણવો.
૩. જ્યઃકૃષ્ણભાઈની વિદ્યાવિચારદતા અને સ્વદેશાભિમાન વિશે જાણુતા હો તે લખો.
૪. કવિ નર્મદને વેદથી પડેલી હાડભારીઓ ને તેથી લેખના ટેક પર નીપજેલી અસર વર્ણવો.
૫. ‘ સાખ ગુમાવીને પણ શાખ રાખવી ’ એ વચનો કયા મહાપુરુષના સંબંધમાં સાચાં પડ્યાં છે ? એ આખો પ્રસંગ વર્ણવો અને તે પરથી મળતો સાર સમજાવો.
૬. ‘ રેંઘિયાવાળા ’નું બિરુદ કયા મહાપુરુષને સાચી મળેલું ? એ મહાપુરુષનાં લોક-દિતનાં અને પદોપકારનાં કામો વર્ણવો.

૭. આર્યસમાજના સંસ્થાપક મહાપુરુષનું જન્મસ્થાન કયું ? સંસાર પરથી એમનું ચિત્ત ઉઠી જવાનાં કારણો દર્શાવી એમનો વૈરાગ્ય સાચો હતો તે પૂરવાર કરનારાં દૃષ્ટાંતો દૂકમાં લખો.

૮. પૂર્વાપર સંબંધ સાથે સમજાવો:—

(૧) 'બાપ અને દામી !' (૨) 'વાદરે ! સોનું-રૂપું શરીરે ધાણું છે ને બાઈ સાહેબ સાધુ થવા નીકળ્યા છે !' (૩) 'જ્યમ્યા, તુને હમેરી ઈજ્જત બદાઈ હૈ : મૈં પ્રસન્ન હુઆ હું' (૪) 'દાદી, તું તો હોંશિયાર નીકળ્યોની ?' (૫) 'હું તો હિંદને પરણી છું' (૬) 'મારા માલની જાહેરાત કરે છું' (૭) 'અહા ! શી સંગીતની મધુરતા !' (૮) 'નીકળ બહાર ! આ કારખાનું તો મારું છે !'

૯. સંસારસુધારક તરોકે કવિ નર્મદ અને કરસનદાસ મૂળજનો મુખ્યલક્ષ્ય કરી એ બન્નેના ચરિત્રવૈચનથી તમારા દિલ પર પડેલી છાપ આલેખો.

૧૦. જયકૃષ્ણભાષના બહુતર વિષે શું જાણ્યો છો ? વિદ્યાર્થીવર્ગ તેમ જ વડીલવર્ગને તેમાંથી શો બોધ મળે છે ?

૧૧. તમે અબ્યાસ કરેલા ૧૨ ગુજરાતી મહાજનોનાં નામ ગણાવી તે પૈકી આત્મજને આગળ વધેલા ગમે તે એકનું રેખાચિત્ર દોરો.

૧૨. નીચેના વિષે શું જાણ્યો છો ? :—

(અ) દાદાભાઈના વિદ્યાર્થીઅવસ્થાના વિચારો.

(બ) બેંગલોરનું 'વિજ્ઞાન સંશોધક મંદિર'.

૧૩. ઝંડુ બદલું મૂળ નામ શું ? 'ઝંડુ' નામ પડવાનું શું કારણ ? એ મહાપુરુષની દયાળુતા અને નોડરતા વિષે જાણ્યો હો તે લખો.

૧૪. જાતમહેનત અને ખંતથી જીવનવિકાસના સર્વોચ્ચ શિખરે પહોંચી શકાય છે એવું મલખારીના જીવનપ્રસંગો પરથી પૂરવાર કરો.

૧૫. તૈયબજી કુટુંબની જાહેરાતવાળી ઠોળા વખતથી ચક્ર યમ ને તે કેવી રીતે એ સમજાવો.

૧૬. અબ્યાસ સાહેબની તેજસ્વિતા ને નીમકહલાલી વિષે શું જાણ્યો છો ?

૧૭. નારાયણ હેમચંદ્રના વાચનશોખ ને પ્રવાસશોખ વિષે જાણ્યો હો તે લખો.

૧૮. વિલાયતમાં ગાંધીજી સાથેની નારાયણ હેમચંદ્રની પિછાણ અને સહવાસના પ્રસંગો વર્ણવો.

૧૯. કવિ ખમ્મરદાર કંઈ ન્યાતના છે ? એમના કાવ્યચુરુ ઠોણ ? એ કાવ્યચુરુ દયાબાવ ને નિરભિમાનની મૂર્તિ હતા એવું દાખલા-દૃષ્ટાંતોથી પૂરવાર કરો.

૨૦. મહર્ષિ દયાનંદ સરસ્વતીની સરસ્વિતા ને ક્ષમાશીલતા વિષે જાણ્યો હો તે લખો.

પત્રો શરૂ થયાની માહિતી સન ૧૯૩૯-૪૦

યાદી નં. ૨ : સંખ્યા ૨૧૧ (ફેબ્રુ ૧૦૦૩)

નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો તથા વાચનાલયો તરફથી લોકમદદની રકમ તથા બજેટ તા. ૧૬-૧-૪૦ સુધીમાં આવી ગયાં છે, એટલે તેમને તા. ૨૨મી જાન્યુઆરી ૧૯૪૦ થી પત્રો શરૂ કરાવી આપવાની અવરજા થઈ છે. હજી પણ જેમની લોકમદદની રકમ તથા બજેટો આવી જશે, તેમને વહેલામાં વહેલી તકે પત્રો શરૂ કરાવી અપાશે. તેમની યાદી અલગત ગાયાના અંકમાં પ્રસિદ્ધ થશે. યાદી પૈકી તેમ જ બીજાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો તરફથી સરકાર પંચાયત મદદ મેળવવાની પાવતીઓ ખાતા તરફ મોકલવામાં ન આવી હોય તેઓ સત્વરે મોકલી આપે.

વડોદરા, તા. ૬-૨-૪૦

વા. ના. અમીન

મંત્રી પુ. સ. સ. મં. લિ.

વડોદરા પ્રાંત

પેટલાદ—પાડગોલ, માલાવાડ, રામોદડી.

લાદરણુ—જલસણ, જલુધ

વડોદરા—આસોજ, કોમડી, આપડ, રમણ-મામડી, સલાડ, સાંકરદા, સોખડ, સીરવા, ધનોરા, કાજલપુર, ગોસીદા, સુદરપુરા, અંપાડ, દામાપુરા, ધટોલા.

વાદરા—કણુકટ, કરખડી, કટ્યાણુકુધ, ગોરી-આદ, ચોકારી, જલાલપુર, માસર, વણુજરા, ચાણુપુર, દરણુમાળ, બદારી, સિદ્ધોલ, નેદરા, જોસલાવ.

કરજણુ—કુરાલી, નવી જયરાડી, પુરા, જામણુ-ગામ, મિયાગામ, રણાપુર, સરોદ, સુરવાડા, પિંગળવાડ, તેગવા, હળદરવા.

કલોલ—જાંતેલી, કુંડેલા, જામલ; વંમેલી, નાદારિયા, ભીમપુરા, મહેલી, મેનપુરા, સમરોરપુરા, પુડા, બહેરામપુર, અદ્દાદપુરા.

જિનાર—ઉતરાજ, પુનિયાદ, માલેયા, સતી-સણા, નાના કરાળા, અંબાલી, દામનગર, બાવળીઆ.

સાવલી—ખાખરીઆ, નખીસરા, રાણીપુરા, વેજપુર.

વાઘોડીઆ—ખંધા, સાંગાડાલ, ચુતાલ.

સંજેડા—માણ, લાજરસ, વડેલી, મુર્ધાધોડા, પાટણુ, ઝાળ.

તિલકવાડા—જુનેદા.

૧૦૦ }

મહેસાણા પ્રાંત

દહેગામ—પરાંતીઆ, લાવડા, મહુદરા, વાસણુ, રાકોડ, ધારીસણુ, જાંડવા, કરોલી, જાલા, દાયીજણુ, ગણુદણુ.

આતરણુઆ—આંબીવેલ, ઝંડા, ગરોડ, વાધજપુરા.

કઠી—કારવા, ખોરખના દોડા, કરજણુસણુ, કણુઝરી, ધરાણુ, અંબાવપુરા.

કલોલ—ધસંડ, ડીગુઆ, મોખાસણુ, વડમર, સેરીસા, કોઠા, અજુવા, ખીલેશ્વર, તારાપુર.

વિળપુર—આગલોડ, આનેલ, ખરોડ, ગેરીતા, પુંધરા, માજોસણુ, રણાસણુ, વડાસણુ, દેલવાડા, ઉપખલ, માલી.

વીસનગર—કમાણુ, કાંસા, ખરવાડા, જોડવા, તરજ; મદતલા, રાજગજ, મદલપુર, રંજપુર.

મહેસાણા—ખોરીઆવી, મોટી દાઉ, લાખવડ, ખદલપુર, પદારીઆ.

ખેરાણુ—કરખડીઆ, સીપોર, રાજપુર, બાખી-પુર, હીરવાણી મોટી, પાનજા, મળવા, આડા, રંજપુર.

સિદ્ધપુર—ચંગળા, દુંડાવ, દાસજ, જાલણુ-વાડા, સીલી, ગાંગલાસણુ, ઉપલવા.

પાટણુ—કંથરાની, પાટણુ અનાયાત્રમ, સંખારી, ખીચીઆણુ, ખોરસણુ, કણી, અધાર, મોડોત્રી, રવાવી, નામરવાડા વા., ખારી-વાવડી.

આણરમા—ગોરાદ, પીપળ, ધરમોડા, જસલ-
પુર, કરોડી, રથેલા, મીઠી ધારીઅલ.
હારીજ—ગોરતવાડા, સુણસર.

નવસારી પ્રાંત

નવસારી—કરખાપાર, કાછીઆવાડી, પડધા,
સાગરા, મીરમપુર, ભાઠા.
ગણદેવી—દેસરા, વડોદરી, કેસલી.
બીલીમોર—તળોદધનીઆ.
ગણદેવી—દેવસર
પલસાણા—એરયાણ, ધામડોદએના, સાંકી,
અસ્તાન, વડદલા, કણાવ.

કામરેજ—ગેવણી, નેનંગ, પાલી.

મહુવા—અગાવલ, કુરેલ, ઝોડય, ઉમરા.

મોંગરેલ—પીપોદરા, સીમોદરા.

વ્યારા—અધારવાડી દુર, કેળકૂષ.

અમરેલી પ્રાંત

અમરેલી—દેવરાણઆ, નાના આંકડીઆ,
લાલાવદર, દોંબલા, ખીજડીઆખારી, મેડી.

ધારી—ગરમાલી, ધારંગણી.

ખાંભા—રૂધનાથપુર.

કોડીનાર—દેવળી, પીપળી, માલગામ.

રતનપુર—શિયાનગર.

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી સન ૧૯૩૯-૪૦

યાદી નં. ૨ : સંખ્યા ૬૪

નીચે જણાવેલાં આમ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૯-૪૦ ના બજેટમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે માટે જન્યુઆરી માસમાં મંડળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યાં છે. રાજ્યનાં બધાં જ આમ પુસ્તકાલયોને જુલાઈ ૧૯૪૦ સુધીમાં પુસ્તકો મોકલાઈ જાય તેવી યોજના થયેલી છે. એટલે પત્રો-માસિકોની યાદીઓનાં ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલાશે; જેથી આ તરફ ઉત્તરણી કરી બીજાજરૂરી ટપાલખર્ચ કરવાની કોઈ પુસ્તકાલયને જરૂર રહેતી નથી.

વડોદરા,
તા. ૬-૨-૪૦ }

વા. ના. અમીન
મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ હિ.

ભાદરજી—કોંખડોડ.

સાવલી—પીપોલ, મોટીભાડોલ.

પેટલાદ—મહિલા પુ.

વાવોડીઆ—રવાલ.

શિનોર—અવાખલ

દહેગામ—ઉદણ.

આતરસુળા—કનીપુર, હીલોલ.

કડી—કંડ, બેરીસણા.

કલોલ—રૂપાલ, ઉનાલ, મોદી આદરજ, પાવોલ.

વિજપુર—મહુડી, મણિકપુર, પામેલ, પારસા,

ભાવસોર, ગવાડા, હીરપુરા, પીલવાલ,

ખરણા, ધલરામપુરા.

મહેસાણા—મેહ, ધાંધુસણા, અલોડા, દેવરા-

સણ, અંબાસણ, ભેંસાણ, ખલોલ.

રિદ્ધપુર—કાંબળી, ઉપેરા, રાંછોડપુરા.

પાટણ—વાગડોદ.

ખેરાળુ—ત્રાંસવાડ.

ચાણરમા—આલણવાડા, સેલાવી, શંખલપુર
ગંગેટ, વડાવલી.

હારીજ—દુનાવાડા.

નવસારી—કાછીઆવાડી, કુચેદ, સરખ.

ગણદેવી—પારી, દેવધા.

પલસાણા—તાંતીયેયા, કરણ, ધટાળવા.

કામરેજ—વિહાણ, ખાનપુર, કામરેજ, ઝોરણ

મહુવા—ઝેરવાવરા.

મોંગરેલ—કોસંબા, સરદા, કુંવારદા.

વ્યારા—મહિલાં અને બાલ. પુ.

અમરેલી—વાંકીઆ, નેશિંગપુરા.

ધારી—ભાડેર.

ઝોઆમંડળ—મહિલા પુ. એટ.

આવતા માસની કાર્યદિશા

- ૧ લોકમદદ જેમણે હજી પણ મોકલી ન હોય તેમણે મંડળ તરફ દુરત મોકલવી.
- ૨ પુસ્તકાલય પર્વણીદિન બિજવી લોકમદદ બિલી કરવી તથા કસ્ટા પુસ્તકાલયોએ આ દિવસો ખાસ ઉજવી પોતાના સભાસદો વધારવા.
- ૩ સરકારપંચાયત મદદની પાવતીઓ ન મોકલી હોય તેમણે મોકલવા તજવીજ કરવી.
- ૪ દરેક જૂથમંડળે પોતાના જૂથમંડળની માસિક સભા ભરી તેનો હેવાલ મહાલ મંડળ તરફ મોકલવો.
- ૫ સહકારથી અંદાજે ઘડવા માટે જૂથમંડળો પ્રચારકાર્ય કરે અને ઠરાવો મોકલી આપવા ગોઠવણ કરે.
- ૬ જેમણે ત્રિમાસી નિવેદનો ન મોકલ્યાં હોય તે જૂથમંડળ દ્વારા મોકલી આપે.

વડોદરા,
તા. ૨૭-૧-૪૦ }

ઉ. મા. પટેલ
મદદ બ્યવસ્થાપક

પુસ્તકાલય ખાતે

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા

સૂચના નં. ૨૮ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

સિદ્ધપુર મહાલ માનદ પ્રચારક રા. ખીમજીભાઈ દીડાભાઈનું
રાજીનામું મંજૂર કરવા બાબત.

સિદ્ધપુર મહાલ પુસ્તકાલયોની તપાસણી માટે રા. ખીમજીભાઈ દીડાભાઈ માનદ પ્રચારક તરીકે કામ કરતા હતા. તેઓ રસુલપુર ગામે હોવાથી અને તે ગામ મહાલને એક છેડે હોવાથી તેમનાથી પ્રચારકનું કામ સતિષકારક રીતે થઈ શકતું નથી, જેથી પ્રચારક તરીકેનું રાજીનામું તા. ૧૧-૧-૪૦ અત્રે આ. નં. ૯૮૩ તા. ૧૩-૧-૪૦ થી આવેલું છે. સમગ્ર તેમની માગણી પ્રમાણે સિદ્ધપુર મહાલ પ્રચારકનું તેમનું રાજીનામું તા. ૧૧-૧-૪૦ થી મંજૂર કરવામાં આવ્યું છે તો સિદ્ધપુર મહાલનાં સર્વ પુસ્તકાલયોના કાર્યવાદોની જાણ થવા આ સરના કાદવામાં આવી છે.

વડોદરા,
તા. ૨૩ જાન્યુઆરી ૧૯૪૦ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મા. પટેલ
મદદનીષ બ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૨૯ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

પુસ્તકાલયોની તપાસણી માટે માનદ પ્રચારકની નિમણૂક કેયાં બાબત.

કડી મહાલનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી માટે રા. ગોપાળદાસ મકનદાસ પટેલ, હીરાલાલ શિવલાલ ઉપાધ્યાય તથા રા. નર્મદાશંકર જયશંકર દવે, એ ત્રણ ઈસમો માનદ પ્રચારક તરીકે કામ કરે છે. આ મહાલે પુસ્તકાલયો વ્યવસ્થિત કરવા સારૂ અપવાદ દાખલ વેરોષ પ્રચારકોની જરૂર હોવાથી રા. મહાશંકર લક્ષ્મીરામ દવે મુખ્ય શિક્ષક અને મંત્રી તા. ૧૧, પુસ્તકાલય સુરજ તા. ૧૧ કડી એમની અરજી તા. ૨-૧-૪૦ ની પ્રચારક માટેની રા. કડી મહાલ પુસ્તકાલય મંડળના અભિપ્રાય સાથેની આવવાથી મહાલ મંડળના મંત્રીની ભલામણ માણે સદર રા. મહાશંકર લક્ષ્મીરામ દવેને કડી મહાલનાં પુસ્તકાલયોના ચોથા માનદ પ્રચારક તરીકે નીમવામાં આવે છે.

વડોદરા,
તા. ૨૩ જાન્યુઆરી ૧૯૪૦ } પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મા. પટેલ
મહાનિય વ્યવસ્થાપક

સૂચના અંક ૩૦ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

પુસ્તકો પરબારે ખરીદવાની પ્રથા બંધ કરવા બાબત

કેટલાક કરબા તથા ગ્રામ પુસ્તકાલયો પોતાના ઉપયોગ માટે જરૂર તે પુસ્તકો પરબારે ખાતાની પાસે યાદી મંજૂર કરાવ્યા શિવાય ખરીદી લે છે. છટક પુસ્તકો ખરીદવાથી કમિશન મળતું નથી અને મળતું હોય તો તે બતાવવામાં આવતું નથી. તેથી પુસ્તકાલયોને નુકસાન થાય છે. અને ક્યાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાં વસાવવામાં આવે છે તેની ચોક્કસ માહિતી તે વસાવતા પહેલાં મળતી નથી. કરબા પુસ્તકાલયો માટે પબ્લ. સ. નં. ૩૨ તા. ૧૨-૫-૩૧ (એકીકરણ બા. ૨ ના ૫૪ ૨૭) પ્રમાણે પુસ્તકો ખાતા પાસે મંજૂર કરાવવાની જ છે.

સખળ મંજૂરી સિવાયનાં પુસ્તકો ખરીદશે તો તેની જવાબદારી મંત્રીને સિર રહેશે અને તેવાં પુસ્તકોની કિંમત અંદાજમાં મળશે મળશે નહિ.

વડોદરા,
તા. ૨૪-૧-૪૦ } પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મા. પટેલ
મહાનિય વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નં. ૩૧ સન ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

સન ૧૯૩૯-૪૦ માં ઉઘાડેલાં ૨૦ નવીન પુસ્તકાલયો ખાખત.

આલુ વર્ષે ૨૦ ગામોએ નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાનું મંજૂર કરવામાં આવ્યું છે. એ માટે જે જે ગામો તરફથી માગણીઓ આવેલી તેમાંથી જેમના ક્ર. ૫૦ થી ૭૫ પુરા એકઠા થયા હોય, વસ્તી પ્રમાણમાં વધારે સારી હોય, તેવાં નીચેનાં ૨૦ ગામોએ પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાનું નક્કી કર્યું છે નજીકના સ્ટેશને કબાટો ઊતરે તેવી તજવીજ કરી છે. અને કબાટ મળી ગયા પછી પુસ્તકો પણ તુરત મોકલવા મંડળને સૂચના અપાઈ છે. માટે જે તે ગામના મંત્રીઓએ રેલવે રસીદ મળે કે તુરત જ કબાટ અને પુસ્તકોનાં પારસલો મંગાવી લેવાની, અને જે તે સ્થળે પાવતીઓ મોકલવાની તજવીજ કરવી. આ સિવાય બીજાં જે જે ગામોની માગણીઓ આવી છે, તેમની માગણી આલુ વર્ષની સંખ્યા પૂરી થઈ જવાથી હાલ સ્વીકારવામાં આવી નથી. પણ સન ૧૯૪૦-૪૧માં તે ગામોને પુસ્તકાલયોનાં હાલ આપવા તજવીજ થશે.

વડોદરા પ્રાંત

નવીન પુ. ડું નામ	તાલુકો	વસ્તી.	નવીન પુ. ડું નામ	તાલુકો	વસ્તી.
૧ લતીપુર ટીબી	કરજળ	૩૧૫	૫ રાયપુરા	વડોદરા	૧૨૩૨
૨ નિશાળીઆ	"	૨૩૩	૬ મીરસાપુર (લાલજીપુરા)	"	૮૭૫
૩ આઠાણવસી	પાદરા	૯૪૮	૭ સમસપુરા	"	૩૫૬
૪ મનતલુ	"	૮૩૩	૮ પોઈઆ	સાંવલી	૮૧૩

મહેસાણા પ્રાંત

૧ વડાલી	આતરમુંઆ	૫૬૭	૫ ડેર	પાટણ	૧૬૩૬
૨ ઉદરડીના મુવાડા	"	૪૬૬	૬ ચરાહુ	મહેસાણા	૧૭૦૭
૩ મનોપુર	ખેરાળ	૮૭૦	૭ પાલડી બાસ	વિંગપુર	૬૭૯
૪ ભવારપુર	દહેગામ	૭૮૬	૮ ધનપુરા	"	૧૧૭૬

નવસારી પ્રાંત

૧ ભાદા	ગણદેવી	૯૯૨	૩ બોલવડ	કામરેજ	૨૧૪૦
૨ મંગાધરા	પલસાણા	૨૦૦			

અમરેલી પ્રાંત

૧ કરકોલીઆ	દામનગર	૨૭૬

ઉપર જણાવેલાં ૨૦ ગામોએ નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવામાં આવ્યાં છે. બાકીની માગણીઓની આવતી સાલે તજવીજ થશે.

વડોદરા,
તા ૨૫-૧-૪૦

ગો બ. પટેલ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક
પુસ્તકાલય ખાતે.

સૂચના નં. ૩૨ ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

પુસ્તકાલય પર્વણીદિન ઉજવવા બાબત

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય તરફ લોકો આકર્ષાય અને પુસ્તકાલયનું મહત્વ સમજે એ હેતુથી વર્ષમાં એક વખત પુસ્તકાલય પર્વણીદિન ઉજવવો જરૂરી છે. આ હેતુ લક્ષમાં રાખી દરેક વર્ષની મહા સુદ ૫ (વસંત પંચમી)ને દિવસે સદર પર્વણીદિન ઉજવવો એવું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે.

આ પર્વણીદિન દરેક વર્ષે ઉજવાય અને તે મારફત પુસ્તકાલયનાં હિતમાં ભાગ લેનાર લાભગ્રહેતા પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના સંદેશો ધરાધર પહોંચાડે તથા આ પ્રવૃત્તિને પોતાના જીવનની જરૂરીઆત સમજે તે માટે વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ વર્ષોવર્ષ "પુસ્તકાલય" માસિકમાં આ બાબત જાહેરાત કરી રાજ્યનાં તમામ પુસ્તકાલયોના કાર્યકર્તાઓને જાગૃત રાખે છે.

પરંતુ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી થતી જાહેરાતોને જોઈએ તેવો અમલ રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો તરફથી થતો નથી. તેથી એવું કશવવામાં આવે છે કે દર વર્ષે દરેક પુસ્તકાલયે વસંત પંચમીને દિવસે પુસ્તકાલય પર્વણી દિન ઉત્સાહપૂર્વક ઉજવવો, તે ઉજવવામાં નીચેની બાબતો તરફ ખાસ લક્ષ આપવું:—

- (૧) પુસ્તકાલયના સ્થળને બરાબર સાફસફા કરી ચણગારવું;
- (૨) ગામમાં જુદે જુદે ઠેકાણે પુસ્તકાલયનાં સૂત્રો લટકાવવાં.
- (૩) નિશાળમાં બહુતા વિદ્યાર્થીઓ તથા બાળાઓની પ્રભાતફેરી કાઢી ગામમાં ઉધરાણું કરવું અને આ પ્રમાણે ઉધરાવેલી રકમ લોકમદદ તરીકે ગણવી.
- (૪) ગામના પ્રમાણમાં ગ્રામઉલોગના પ્રદર્શનની ઓઠવણ કરવી.
- (૫) સાંજના સભા રાખી પુસ્તકાલયની અગત્ય સંબંધી બાબતો તેમ જ સંવાદો તથા નાટ્ય-પ્રયોગો વગેરે કાર્યક્રમ રાખવો.

દર વર્ષે દરેક પુસ્તકાલયે ઉપર પ્રમાણે પુસ્તકાલય પર્વણીદિન પોતાને ત્યાં ઉજવી તેની કૃત્તી નોંધ " પુસ્તકાલય " માસિકના તૃતી તરફ મોકલી આપવી.

સૂચના નંબર ૩૩ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે લલામણુ કરવામાં આવેલાં સામયિકો

ક્રમાંક	નામ	પ્રકાર	વાર્ષિક લવાજમ	ઠેકાણું
૧	શ્રીશ્રવન	માસિક	૪-૦-૦	સંપાદક, શ્રીશ્રવન, અવેરીવાડ, અમદાવાદ.
૨	ખેડા વર્તમાન	અઠવાડીક	૩-૦-૦	તંત્રી, "ખેડા વર્તમાન" મુ. ખેડા.
૩	દીનખંધુ	મરાઠી સાપ્તાહિક	૪-૦-૦	મેનેજર, દીનખંધુ, ૪૪૪, રસ્તા- પેઠે, પુના.
	પ્રવાસી	સાપ્તાહિક	૬-૮-૦	વ્યવસ્થાપક, પ્રવાસી, પો. ખો. ૬૨, ૧૩૮, મેડાઝરટ્ટીટ, કોટ, મુંબઈ.
	દયાનંદ સંદેશ	હિન્દી માસિક	૨-૩-૦	મેનેજર, દયાનંદ સંદેશ, મેગે- ઝીન ચાવડા બાજાર, દેહલી.
	વાનર	સંદર	૨-૮-૦	મેનેજર, હિન્દી મન્દિર, પ્રયાગ (અલાહાબાદ)
૭	ન્યોતિધર્મ	પંખવાડીક		તંત્રી ન્યોતિધર્મ ઑફિસ, વલ્લભ- ભાઈ રોડ, અમદાવાદ.

વડોદરા,
તા. ૨૬-૧-૪૦ } પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે બલામણુ કરવામાં આવેલાં પુસ્તકોની યાદી નં. ૩ સને ૧૯૩૯-૪૦

૨૨

ક્ર. નં.	વર્ગ તથા નંબર	આગણી કરનાર ના લખાણની તારીખ	બલામણુ માટે માગણી કરનારનું નામ અને ઠેકાણું	પુસ્તકનું નામ	કર્તા અથવા પ્રકાશકનું નામ અને ઠેકાણું	વર્ગ ક્રમ	પૃષ્ઠ	બાંધણી	કિંમત
૧	કુ ૮૨૮૫ ૬૬	૦	કાશીનાથ વિનાયક વેલણુકર-કરનાળી	હિંદુ સંસ્કૃતિ	કાશીનાથ વિનાયક વેલણુકર, શ્રીલેખ કરનાળી, ચો. કરનાળી, વાંધા ચાણોદ	૨૪૦	૯૬	કાગી	૦-૬-૦
૨	મ ૩૦૩૨ ૪૬	૨૩-૧૧-૩૯	જયકુખરાય પુરોતમ-રામ જોષીપુરા, ધારી	નવમાલિકા	એમ. સી. કોહારી રાવપુરા, વડોદરા	૧૬૦	૭૨	કાગી પાકી	૦-૮-૦ ૦-૧૨-૦
૩	પ ૫૧૭ ૭૩	૭-૧૨-૩૯	પં. ગણેશ જગનભાઈ વરતિયા ઉપચિક્ષક સ. ગ. શાળા કડી	શ્રી ગેલાવત શક્તિ-શેની ઉત્પત્તિનો પ્રતિદાસ	કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૩૫	૭૬	કાગી	૦-૪-૦
૪	મ ૮૦૨૫ ૬૦	૨૫-૧૧-૩૯	શાહ ભગવતદાસ ચુનીલાલ કામલાયોગ નડીઆદ	શ્રી બાલકૃષ્ણલીલામૃત	કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૯૫	૮૪૨	પાકી	૩-૪ ૦
૫	મ ૭૪૨૪ ૭૬	૨૯-૧૨-૩૯	અમૃતલાલ નાથાભાઈ મોદી, દેવજી સરખ-આની ખાડકી, સાંકડી શેરી, અમદાવાદ	રંગસ્તવન	કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૯૬	૪૦	કાગી	૦-૨-૦

વડોદરા

તા. ૨૬-૧-૪૦

પું. ત્રિ. શાહ

કે. એ. પટેલ
મહત્વનીય અધિકારી

અમારી સોલ એજન્સીનાં પુસ્તકો.

કુળદીપક	શ્રી. રાયચુરા ૧-૮-૦	આથમિકશાળાના શિક્ષકનો સાથી ૧-૦-૦
સોમનાથની સખાતે	” ૧-૮-૦	વડોદરામાં ચાળીસ વર્ષ (ગુજરાતી) ૧-૦-૦
હુહાની રમઝટ	” ૧-૮-૦	” ” (અંગ્રેજી) ૧-૦-૦
રાસમંદિર	” ૧-૦-૦	ધર્મોપદેશ રા. બા. ગો. હા. દેસાઈ ૦-૬૫-૦
સોરઠી વીરાંગનાની વાર્તાઓ,	૨-૦-૦	શિવજીકામ (બનકીબાઈ પ્રધાન) ૦-૧૨-૦
રાયચુરાની રસીલી વાર્તાઓ,	૧-૮-૦	ગુજરાતજી ટાઇપીસ્ટઃગંગાબેન પટેલ ૧-૪-૦
રસિયાના રાસ	” ૧-૦-૦	બાપાનની કેળવણી ૦-૮-૦
પ્રેમલીલા-ભાગ ૧ લો	” ૧-૪-૦	પટેલપોથી ૦-૩-૦
ગાંધીયુગની વાર્તાઓ	” ૦-૧૨-૦	જ્યોતિ-રેખા મું. ગો. ખેડાઈ ૧-૦-૦
મહીપાળદેવ	” ૨-૮-૦	બાતકકથાઓ અંદ્રશંકર ભટ્ટ. ૦-૧૦-૦
ઠાલચીવડાનો દાયરો	” ૧-૮-૦	રામસિંહ રાઠોડ ” ૦-૬-૦
રાયચુરાની રસકથા	” ૧-૮-૦	ક્રિસ્ટોફર કોલમ્બસ ” ૦-૬-૦
સોરઠી લોકવાર્તાઓ	” ૧-૧૨-૦	પચાસ પ્રેરક પ્રસંગો ” ૦-૬-૦
સોરઠરાણી	” ૧-૮-૦	કુમાર વીરસેન ભા. ૩ ” ૦-૬-૦
નગાધિરાજ	” ૧-૮-૦	વિજ્ઞાનસૃષ્ટિ રે. ઓ. સોમપુરા ૧-૦-૦
જીવનસંભારણાં (શારદા મહેતા) ૨-૮-૦		યોગિક સાધન અરવિંદ દોષ ૦-૮-૦
ખેતીની જમીનના ટુકડા પડી જતા		Mother America S. Bose ૦-૦-૦
અટકાવવાને અને પડી ગયેલાને		ઠપ્પીર સાહેબનું બીજક ભા ૧-૨ ૩-૬-૦
એકત્ર કરવાને વડોદરા રાજ્યમાં		બળવાખોર પિતાની તસ્વીર ૨-૮-૦
ધ્યેલી તજવીજ (G. H. Desai) ૧-૦-૦		

લખો:-

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મં. લિ.

પા. બો. નં. ૧૦, રાયપુરા-વડોદરા.

સામયિક દોહન

સામયિક પત્રોમાંના સંગ્રહવા જેવા લેખો

વર્ષ ૨]

રજુઆરી ૧૯૪૦

[અંક ૨]

લક્ષમાં રાખવા જેવી પાંચ બાબતો*

જેના સુખદુઃખને માટે હું જવાબદાર છું, જેને કેળવણી અને સંસ્કાર આપવા મેં મારું બનવું કયું છે અને જેને સ્નેહ, સ્વતંત્રતા અને સુખવૈભવના વાતાવરણમાં ઉછરવાની અવકાશતા આપી છે તેની પુખ્ત ઉંમર થયા પછી તેણે લક્ષમાં રાખવા જેવી પાંચ બાબતો,

—મો. ન. અમીન

વડોદરા, તા. ૧-૪-૩૭

શિ. ભાણુભાઈ,

દ્રવ્યોના વારસો, બીજા દાદાઓ જેમ આપે છે તેમ, હું આપી શકું તેમ નથી, કારણ કે મેં પોતેજ મારા જીવનમાં દ્રવ્યને બહુ મહત્ત્વ આપ્યું નથી. અને તમારા સુખને માટે સામાન્ય રીતે જેટલા દ્રવ્યની જરૂર છે તેટલું તો તમારા સદ્ભાવે તમારા માતાપિતા તરફથી તમને મળનાર છે. પણ દ્રવ્ય કરતાં જેનું મહત્ત્વ ધણું વધારે છે તે 'સંસ્કાર' નો વારસો તો તમને હું સોંપું છું. તમને સંસ્કાર આપવા મારાથી બનતું મેં બધુંય કયું છે અને હજી પણ કરવા તૈયાર છું. મારી આશા એ તમે પૂરી નહિ કરો તો હું સમજી શકીશ કે સંસ્કાર આપવામાં-પાડવામાં ધણી વ્યક્તિઓનો દિરસો હોય છે. તમારા મિત્રો, તમારા શિક્ષકો અને તમારા અન્ય સંબંધીઓનો પણ તમારા સારામાઈ સંસ્કારમાં મોટો દિરસો છે. તમારી આજીવ્યાજીવનું વાતાવરણ પણ કેટલેક અંશે જવાબદાર છે, છતાં હું તો માનું છું અને સમજું છું કે અનેક વિરોધી અમરો હોવા છતાં, સારા વા માફા બનવામાં મુખ્ય જવાબદારી તમારી પોતાની છે. તમે ધારો તો નકારા અને અનિષ્ટ વાતાવરણમાં પણ તમે અશ્વિશુદ્ધ પવિત્ર રહી શકો, અને મારું, તમારા માતાપિતાનું અને તમારા વિદ્યમાન અને સ્વ. વડીલોનું અંતઃકરણ કારી શકે. મારા તરફના વારસા તરીકે લક્ષમાં રાખવા જેવી આ 'પાંચ બાબતો' વખતોવખત, બધી નહિ તો કોઈ એક બાબત, વાંચતા રહો અને દર અઠવાડિયે પાંચ બાબતો શરૂઆતમાં એક એ વર્ષ વાંચવાનો અભ્યાસ રાખો તો બ્યારે તેથી વિરુદ્ધ વર્તન થઈ જવાનો પ્રસંગ અવશી ત્યારે તમને જરૂરી ચેતવણી મળશે. મારી

* સ્વ. મોતીભાઈ સાહેબે તેમના શિક્ષકભાઈ મહેન્દ્રલાલને આ પાંચ બાબતોનો સંસ્કાર-વારસો આપેલો છે. સૌ વાંચકો ભાઈ મહેન્દ્રલાલનો સન્નિધિ એના આગીદાર થાય એ માટે એ બાબતો અહીં આપી છે.

ઉમેદ છે કે તમે આ પાંચે બાબતો જીવનમાં ઉતારવા પ્રયત્નશીલ રહેશો. ઈશ્વર તમને હંમેશાં સહયુક્તિ અને શુભ પ્રેરણા આપે અને સર્વ વાતે સુખી રાખે એ જ મારી પ્રાર્થના.

તમારો શુભેચ્છક

મોતીલાલ ન. અમીન

પાંચ બાબતો

૧. જીવનનું ધ્યેય નક્કી કરવું

પ્રાણી માત્ર જન્મે છે અને મરે છે, પણ તેને જીવનનો હેતુ હોય છે જ, એમ નક્કી રહેવાનું નહિ. સામાન્ય મનુષ્યોને પણ હેતુ જેવું બહુ ઓછું હોય છે; પણ સમાજ, રહિત્તે અને જરૂરીઆતો તેમનો માર્ગ નિશ્ચિત કરી મૂકે છે. મજૂરી કરીને જેમને પેટ ભરવાનું છે તેમને તો ધણી વખત આ પ્રશ્ન વિચારવાનો હોતો જ નથી. પણ માબાપની આર્થિક સ્થિતિ જરા સારી હોય, ગુજરાનનાં સાધનો મેળવવા કંઈક શારીરિક મજૂરી કરવાની ન હોય, પણ સુખ-એનવાળો ધંધો કે નોકરી કરવાની અનુકૂળતા કે આશા હોય તેઓ સર્વ જીવનનું કાર્મિક ધન્ય પળે જીવનનો હેતુ શું છે તે સમજવા અને વિચારવા પ્રયત્ન કરે એ ખાસ જરૂરનું છે. ઉચ્ચ કોટીના મનુષ્યો સાચું ધાર્મિક જીવન જીવી જાણે છે, અને ધર્મબોધ, મનુષ્યકર્તાવ્ય તથા પરોપકારના પાઠ જનસમૂહને શીખવે છે. બુદ્ધ બગવાન, વિવેકાનંદ, દયાનંદ સરસ્વતી-એ બધા આ કોટીના ત્યાગી ધાર્મિક વીરો છે. મહાત્મા ગાંધીજીને પણ આ વર્ગમાં મૂકી શકાય એમ છે. તે પછી રવદેશને માટે મહાત્મા બોગો આપનાર રાજા રામમોહન રાય, ઈશ્વરચંદ્ર વિદ્યાસાગર, મહાદેવ ગોવિંદ રાનડે, ગોપાલ કૃષ્ણ ગોખલે, પૂન્ય કંઠર આપા આવી શકે છે. તે પછી બ્યવહારમાં રહેનાર અને સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ તરફ વિશેષ લક્ષ આપનાર-આજીવન સેવકનું મત લેનાર સંસ્થાઓના સ્વયંસેવકો તેમ જ એક બાજુ વકીલાત, વેપાર કે નોકરી કરે અને બીજી બાજુ પરમાર્થ કે દેશસેવા તરફ નજર રાખે તેવા લાઘવો આવે છે. આ ત્રણ વર્ગમાં બસે ધણા ન આવી શકે, પણ તે પછી એક એવો વર્ગ આવે છે, જે પ્રામાણિકતાથી દ્રવ્ય કમાવામાં પાપ વા અનીતિ તો ન જ આવડે, ઉત્પન્નની હદમાં રહી સર્વ પ્રકારનું ખર્ચ કરે, બાપદાદાની મજેલી મિલકતને યાપણ (ટ્રસ્ટ) કે ન્યાય સમજી સાચવી રાખે અને વારસામાં પોતાનાં હાકરને સોંપવાની યોજના કરે, આજસુ રહેવામાં પાપ માની પોતાના વખતને કામધંધામાં, યાન મેળવવામાં વા નિર્દોષ આનંદમાં રોકવાનો નિષ્કર્ષ કાર્યક્રમ યોજે, કુટુંબીજનોને સુખી અને સંતોષી રાખી તેમને સંસ્કાર આપે, બાળબચ્ચાં અને પોતાને આધારે હોય તેમની સર્વની સંભાળ રાખે અને કાંઈને પણ દુઃખ ન દે. સ્વાચ્ચ, સંયમ અને સદાકાર તે આ વર્ગના લાઘવોનાં જીવનસૂત્રો હોય. કમાણી કરે અને સુખ ભોગવે, પણ પોતાની કમાણીમાં અને સુખમાં બીજાઓનો પણ હિસ્સો રવીકારે અને સલાહ-સંપર્માં જ શાન્તિ અનુભવે.

આ પછી તો મનુષ્યોના જીવનના ધણા વર્ગો આપી શકાય, પણ તે તો સમાન વિનાનાં વહાણ જેવાં ગણાય. 'હરિ ભદ્ર વડોદર' કરનાર જ એ હોય. ઘેરથી બહાર નીકળે, પણ ક્યાં જવું છે, શા માટે જવું છે તે ન જ જાણે, અથવા ચોર કે પાપી મનુષ્યોની મારફત 'ચેનાકેન પ્રકારેય' દ્રવ્યપ્રાપ્તિનો વા બુદ્ધ-પ્રપંચનો હેતુ જાણે. એવાં મનુષ્યોનાં જીવન એકે જાણ છે. તેમને મનુષ્યવર્ગમાં મૂકવા કરતાં પશુવર્ગમાં ગણી લેવાં એ વધારે વાસ્તવિક ગણાય.

આ જેમને ઉદ્દેશીને લખાય છે તે ચોથા વર્ગમાં આવે અને જીવન એ ધોરણે ગાળે, જેમ હું આથા રાખું છું.

૨. ચારિત્ર ખીલવવું

આપણે મહાન પુરુષ-ગાંધી, ગોપાલે કે ઠક્કર આપના જેવા-બાલે ન યદ્ય સદીએ, પણ બહા માણસ તો જરૂર થઈ શકીએ. માણસનું સાચું મૂલ્ય વિદ્વતા, શારીરિક બળ, કૌશલ્ય વા બાહ્યશક્તિથી નથી અંકારું. સુખ-વૈભવ, મેળ-મનઃકંઠ વા પરાક્રમે ચારિત્ર ન હોય તો નફામાં છે. માટે જીવનમાં સત્ય ઉતારીએ, મનમાં હોય તે જ છુપાવ્યા વિના બોલીએ અને જે બોલીએ તે જ આચરીએ; દુઃકામાં વિચાર, વાણી અને આચાર-ત્રણેની એકતા જીવનમાં સાધીએ તો જ આપણે સાચા માણસ કહેવાઈએ. 'ભૂદેવો આવરદા બે ધડી, ' સત્ય છાપરે ચઢીને પણ બોલે છે. ' માટે સુખી થવું હોય, સુખી કરવા હોય, શાન્તિ અને સંતોષનું વાતાવરણ પ્રસારવું હોય તો ચારિત્રની ખીલવણીમાં ઉલોગ, ખંત, આગ્રહ, ધીરજ, શાન્તિ, નિયમિતપણું, ચોક્કસાઈ, બ્યવસ્થા વગેરે વગેરે ધણા સદ્ગુણો આવી જાય છે. ધ્રુવરે આપેલી વા માખાપ તરફથી મળેલી વા પુરુષાર્થથી મેળવેલી કોઈ પણ વસ્તુ એવી નથી કે જે ચારિત્ર વિના એક પણ પણ આપણને સુખ, સંતોષ કે શાન્તિ આપી શકે. હું યોતે અનેક મુશ્કેલીઓમાંથી પસાર થયો છું. મારો પગાર વા કમાણી સામાન્ય હતી. વિદ્વતા તો નહિ જેવી જ હતી અને છે. લેખનશક્તિ વા વક્તૃત્વ બહુ જ સામાન્ય કોટીનું ગણાય, છતાં ચારિત્રજળે અનુષ્ઠોમાં મારું સ્થાન ઔરવવંદુ અને ઉચ્ચ મનાયું છે. જેઓ મારા સંબંધમાં આવ્યા છે અને જેઓ મારા કહેવરાવવા ઇચ્છે છે, તેમને વારસામાં ચારિત્રમાં મારા દૃષ્ટાન્તનું અનુકરણ કરવાનું સોંપું છું. મારો સાચો વારસો ચારિત્ર અને ઉચ્ચ સંસ્કાર છે, જેના અસ્તિત્વથી મારો જે સંબંધી હોય, તે પાપ કંઈ જ નહિ અને તેવો વિચાર આવતાં જ મારા રમરજુમાત્રથી પાપમાંથી પાછો ફરે.

૩. ચારિત્ર્યરક્ષણ: શારીરિક સુખ

મનુષ્યનો આત્મા શરીરમાં રહે છે. 'શરીરે સુખી તે સુખી સર્વ વાતે ' એમ ગવાયું છે, એ કેવળ સત્ય છે. અગ્નિ કાને કે દત્તિ જરા પીડા યાય છે ત્યારે જીવ ત્યાં ચોટી રહે છે અને ખીણું કંઈ જ કામ સૂઝતું નથી. માટે શરીરરક્ષણના અર્થે જે કંઈ કરવું જરૂરનું હોય તે તરત જ કરવું. 'યતુ અને રોજને ઉમતા કામરા ' જેથી આગળ ઉપર વધુ દુઃખ આપે નહિ. સામાન્ય રીતે ખોરાકમાં સાવચેતી રખાય, સ્વાદ કરતાં પોષક તત્ત્વને વધારે મહત્ત્વ અપાય, તો ચારિત્ર્ય સચવાય. નોંધએ તે કરતાં વધુ વખત ખવાય, નોંધએ તે કરતાં સ્વાદને કારણે ખોરાક કવખતે પણ લેવાય અને પાચનશક્તિ કરતાં 'વધારે લેવાય, અનિયમિત રીતે ખવાય, નફામી વસ્તુઓ ખોટી સોખતને કારણે વા ખોટી ચરમને લેખને પેટમાં ન ખાય, માસમાં બે-ત્રણ ઉપવાસ કરવાનું ચુકાય, બંધકાષ હોય તો તે તરફ દુર્લક્ષ અપાય, નોંધતી કસરત ન કરાય-એવાં અનેક કારણોથી શરીર બગડે છે. શરીર સાચવવાના ઉપાય લેવામાં પ્રમાદ ન સેવવો નોંધએ. અતિચય અમ, લાંબા ઉભગરા, નાહકની માનસિક ચિંતાઓ વગેરે કારણોને સમજાવવાં દૂર કરવાં નોંધએ. ચેપી રોગથી દૂર રહેવું નોંધએ અને ખીજ સાવચેતીના ઉપાયો વખતસર લેવા નોંધએ, એટલે સામાન્ય રીતે શરીર સચવાશે. ખતાં શરીર કયબે તો દાહતરની મદદ જરૂર લેવી. દાહતર પરમેશ્વર નથી. પણ અનુભવી અને કંઈક તો જાણકાર છે જ. રોગ મટાડે નહિ બલે, પણ તે વધારે નહિ જ, એ નક્કી છે.

દુઃકમાં, આપણાં પોતાનાં, તેમજ આપણી સાથે સંબંધ ધરાવનારનાં સુખસાંતિની ખાતર આપણી શરીરને, જનતા બધાય પ્રત્યે સારું રાખવું, નીરાળી બનાવવાનું અને મજબૂત, ખૂબ કમરવાની તાકાત આપે એવું બનાવવું. 'પહેલું' સુખ તે જાતે નંબાં ' એ સૂત્રને આપણે અનુસરવું.

૪. ઉપજીવિકા માટે મહેનત કરવી

વિદ્યાર્થીઓવરયા કેટલી ગણવી એની હદ દરવી સકાય નહિ; સામાન્ય રીતે ૨૧ થી ૨૫ વર્ષનું વય દાહમાં પરતું ગણાય છે; છતાં બે-ત્રણ વર્ષ ઓછાવધતાં ગણી શકાય. ૨૮ વર્ષની ઉંમરે નોકરીમાં દાખલ થએલો, બાલ્યવાને માટે વયની હદ મુકાય નહિ, પણ સાધનસંપત્તિ પહેંચે ત્યાં સુધી સંકિત પ્રમાણે લખવું. પણ લણીને જે ખર્ચ કમું હોય તેના પ્રમાણમાં અને કુટુંબની જરૂરીઆતના પ્રમાણમાં કમાણી મેળવવા પ્રયત્નશીલ બાવું. આપકમાણીથી જીવવાની ઉછરતે યુવકે અભિધાયા રાખવી. કમાણી થોડી હોય તો ખર્ચ કમાણીના પ્રમાણમાં કરવું. કમાણીની હદ હોય છે, ખર્ચની હદ હોય છે નહિ. ખર્ચ વધે હોય અને કમાણી વધે નહિ તો દુઃખી થવાય. શરૂઆતનાં વર્ષોમાં બાપદાદાની મિલકતમાંથી કંઈ લેવું પડે તેની હરકત નહિ; પણ જનતા સુધી તે રકમ ગનથી ઉછીની ગણવી અને જેમ એટલી સેવાય તેમ લેવી. વડીલોની મિલકત વા મૂડી પવિત્ર ' યાપણુ ' છે એમ સમજી રાખવી. દુઃખ અસાધારણ પ્રસંગે જ તેનો આધાર લેવો. કમાણી વધારે મેળવવા જિંદગીમાં કોઈ પણ કાળે મદદ વા નરીજની અજમાયેશની યોજનાઓનો ઉપયોગ ન કરવો. આર્થિક સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત કર્યા સિવાય સમાજમાં વજન પડશે નહિ, જાતે કરનારાનું માન-મરતબો જોમરી થકે છે. બાપદાદાની મિલકત ઉપર જીવનાર ઘણે બાગે મૂખ અને પ્રતિષ્ઠા હીન ગણાય છે. સ્વમાન, સ્વતંત્રતા, સુખ, શાન્તિ અનુભવનારે ઉત્પન્ન-ખર્ચનો દિસાજ રાખતાં શીખવું જોઈએ. વાર્ષિક ઉત્પન્નખર્ચના અંદાજ રાખી તેની હદમાં જીવન બાગું જોઈએ. રોજનું ખર્ચ રોજ લખતાં રેવાવું જોઈએ. સ્વચ્છ ન હોય તો અમુક વસ્તુ વિન ચલાવી લેતાં શીખવું જોઈએ. સુખી થવા માટે સંબંધનાં ઐગીયક ધોરણો રચીકારી લેતાં જોઈએ. દિસાજ નહિ રાખવા માટે દુઃખને વળત પડતાયો છું; માટે મારા અનુભવ ઉપરથી શીખનારે નામું, અંદાજગત અને ચોક્કસ જરૂર રાખવાં.

૫. લગન-વ્યવહાર

વિદ્યાર્થીઓવરયામાં લગન ન કરવું, ૨૧ વર્ષની ઉંમર પહેલાં લગનવ્યવહાર ન જ કરવો. કમાવાની, સ્વતંત્ર રીતે ઉપજીવિકા મેળવવાની સંકિત પ્રાપ્ત થાય તે પહેલાં લગન ન જ કરવું. એ જરૂરનું મળાય છે પણ ૨૧ વર્ષની ઉંમર પછી કોઈ લગન કરવાની ફરજ પડે તો તેમાં ખાસ વાંધા જેવું મળાય નહિ.

લગનસંબંધ 'ખાજુ' લેતે ? (૧) માગ્યા એકલાં, (૨) વરકન્યા પોતાની મેલે, વાં (૩) કુટુંબીજનોની સંમતિથી લેવાય ? એ સંબંધમાં નિર્ણયાત્મક ઉત્તર આપી શકાય નહિ. પણ ત્રીજો-માગ્યાપની સંમતિથી આ લગનદારીવાળો વ્યવહાર વરકન્યા કરે એ ખાસ જરૂરનું છે.

સંબંધ જોવામાં ઉંમર, મેળવણીના સંસ્કાર, સ્વભાવ, શરીરનું બંધારણ, માન્ય, આર્થિક સ્થિતિ વગેરે વગેરે વિચારવાનું હોય છે. વરકન્યા પોતાની પમંદગી કરે અને એમાં ખાસ બદલવનો વાંધો ન હોય તો માગ્યાએ સંમતિ આપવી જ. માગ્યાપોનો વાંધો મદત્વનો હોય અને તેમની મરતિ ન ગણે તો વરકન્યાએ જરા મંબી જવું અને આ પમંદગી આવેશમાં ઉનાવડમાં અને વચ્ચર વિચારે તો નથી જ પડ, તેની ખાતરી કરવા વળત

૩. આ વચલા વંખત દરમિયાન હળવા-મળવાનું વા પત્રવ્યવહારનું કામ શિયલ કરવું અને મુદત દરમિયાન નિશ્ચય કાયમ રહે અને માખાપની સંગતિ મળી જાય તો માખાપના આશીર્વાદ મેળવી સંબંધ પાકો કરવો. વરની કમાણી ઉપર જ જીવનનિર્વાહ કરવાની, સાદા-ધર્મી રહેવાની, એકબીજાના દોષો તરફ નહિ પણ ગુણો તરફ દષ્ટિ રાખી જીવન ગાળવાની, કુટુંબની જવાબદારીઓ આનંદથી અને હોંસથી ઉઠાવી લેવાની, જીદ પડતા સ્વભાવનાં સાસુ-સસરા સાથે મેળ પાડવાની, સાચું સુખ અને શાંતિ સંપાદાન છે અને જીદ પડવામાં દુઃખ છે એમ સમજવાની તૈયારી હોવી જોઈએ. લગ્ન જોડે પવિત્ર, શાસ્ત્રત, દં, આવશ્યક, સુખદ બીજો સંબંધ નથી, એમ વિચારી સુખદુઃખમાં સાથે રહેવાના દં નિશ્ચયથી વડીલોના આશીર્વાદ મેળવી સંબંધ જોડવો. x

વસો }
તા. ૩૦-૩-૩૭

ગાતીલાલ ન. અમીન

તમારા ગામમાં આ બધું છે ?

- (૧) ગામની હદમાં તમામ રસ્તા કાઢવ-મુકત હોવા જોઈએ.
- (૨) આખા ગામમાં પૂરેપૂરી સ્વચ્છતા જાળવવી જોઈએ.
- (૩) ગામમાં કોઈ પણ નિરક્ષર હોવું જોઈએ નહિ.
- (૪) ગામમાં કોઈએ નશાખાજ હોવું જોઈએ નહિ.
- (૫) ગામમાં દરેકે ગામમાં જ કાંતેલા સૂતરની ખાદીનાં કપડાં વાપરવાં જોઈએ.
- (૬) પાઠરની જગ્યા બહાર સલા તેમજ બાળકોને રમવા લાયક વૃક્ષોની છાયાવાળી તેમજ સપાટ બનાવેલી હોવી જોઈએ.
- (૭) ગામની ખાનગી તકરારોના નિકાલ માટે ગામચંચ હોવી જોઈએ.
- (૮) ગામમાં લગ્ન પાછળ જોડા ખરચ ન થવા જોઈએ તેમ જ મરણ પાછળ ગિલફૂલ ખરચ થવો જોઈએ નહિ.
- (૯) ગામના દરેક ઘર માટે ખાડા બજારની વ્યવસ્થા હોવી જોઈએ.
- (૧૦) ગામમાંથી અસ્પૃશ્યતા નાશ થયેલી હોવી જોઈએ.
- (૧૧) ગામના દરેક ઘરમાં હાથછડના ચોખા તથા હાથે દળેલો લોટનો ઉપયોગ થવો જોઈએ.
- (૧૨) ગામના કૂવાઓ વરસમાં બે વાર ગળાવવાજ જોઈએ.
- (૧૩) દરેક ઘર દીઠ ઓછામાં ઓછી એક ગાય પાળેલી હોવી જોઈએ.
- (૧૪) ગામ અંગે વ્યાયામસંઘ હોવો જોઈએ.

આ બધું હશે તો તમારું ગામ આદર્શ ગણાશે.

x આ પાંચ બાબતો નાની શુદ્ધિકારકે પણ પ્રસિદ્ધ થઈ છે. તે નીચેના સ્થળેથી એક રૂપિયાની ચીસ પ્રમાણે મળી શકશે:—

ઈશ્વરગિરિ શંકરગિરિ ગોસાઈ
૧૩, ભાગ્યવાદી, ચોથા માળે, મંબઈ-૨

ઉધધના ઉપાય

હરકોઈ પુસ્તકાલયના અધ્યપાત્રને માટે, તેનાં પુસ્તકોનું ઉધધ અને એવાં બીજાં જાંતુઓથી રક્ષણ કરવાની કાળજી તેના સઘળા કામકાજમાં અવરથાને આવે છે. પુસ્તકાલયનું તે ગમે તે કામ કરતો હશે, છતાં ઉધધના ભોગ બનતાં પુસ્તકોને ભોત્તાં જ તેનું દિલ તેને ડાંબે છે અને તેના ઉપાયો માટે તે પ્રયત્ન કરવા માડે છે.

આ લેખમાં પુસ્તકોના કાળજીપ લેખાતી ઉધધ અને એનાં ભવિષ્યધવોનું વર્ણન આપી લેખકે તેને દૂર કરવાના ઉપાયો બતાવ્યા છે. એ ઉપાયોમાંથી તમારાથી બની શકતા ઉપાયો યોજા તમારા પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોનું રક્ષણ કરો.

પુસ્તકોનાં ખાસ કરીને ઉબ્બકરિબધમાં, મોટામાં મોટાં કોઈ ચતુર હોય તો તે કંસારી, વાંદા, ઉધધ જેવાં જાંતુ અને જીવાતો છે. આ જીવાતોના ધણા વર્ગો છે—નામો પશુ ધણા છે. જીવાતોમાં ખાસ કરી ચાર જાત છે. એક જાત ચળકતા ભૂખરા રંગની અને ધૂળ જેવા નરમ ચરીરની છે. તેને અંગ્રેજીમાં 'સિલ્વર ફિય' કહે છે. પા ઈંચ લાંબી માછલી હોય તેવું તેનું ચરીર હોય છે અને પાણીમાં માછલી જે ઝડપે અને ચપળતાથી તરતી હોય છે તેવી જ રીતે તે ચાલે છે. તેનું ચરીર માયા આગળથી ચપટું થઈ જાય છે અને પૂછી આગળ અણીદાર બની જાય છે. 'લાહીના જાંતુ' એ અર્થનાં એનાં બીજાં પશુ ધણાં નામો છે. ગુંદર, લાહી અને રદાચ એવા સાકરના રસ જેવા પદાર્થો અને બહુ જાવતા હોય છે તેથી તેવા પદાર્થ લગાડીને બાંધેલી ચોપડીઓમાં અને કાગળોમાં તે આહાર મેળવવા આવે છે. આ ચળકતા ચરીરવાળાં લાહીનાં જાંતુ ઈંચના ત્રીજા કે ચોથા ભાગ નેટલી જ લંબાઈનાં હોય છે. એમની પીઠ વચ્ચેથી બંને બાજુ દગતી એક કાંખા રંગની રેખા હોય છે.

બીજી જાત છે, જેને ચોપડીના ચાંચક કહી શકાય. એનું ચરીર નરમ અને એક ઈંચના સોળમાથી પચ્ચૈસમા ભાગ સુધીની લંબાઈનું હોય છે. ગરમ અને ભેજવાળી જગ્યાએ અને અંધારામાં અને જ્યાં જ્યાં જ હાય અડતો હોય ત્યાં તે ચોટે છે. એ પણ લાહી અને ગુંદરના આહારને પસંદ કરે છે.

રાત્રે આપણે તમરનાં અવાજ સાંભળીએ છીએ તે આ જાંતુના જાતભાઈ જ છે. આદરું નાનું સરખું જાંતુ માથુસ સાંભળી શકે એવો અવાજ કેમ કરી શકતું હશે, તે એક નવાઈ છે. એમ મનાય છે કે આવો અવાજ કરીને જાંતુ પોતાના મિત્રોને સાદ કરે છે.

ત્રીજી જાત છે કંસારોની. કંસારી સંપૂર્ણ રીતે ચાકાહારી છે. લાકડાની સુગંધ લેવી, લાકડાની નજીક જાંતુ અને લાકડું ખાવું એને ખૂબ પ્રિય હોય છે.

કંસારી એક બીજી રીતે પણ શુદ્ધ દિંદુધમાં છે. એમની જાતમાં ચાર વર્ગો છે—ખાલિય, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને યદ્ર. એમાં જે જાલિયનું કાપ કરે છે, છતર વર્ણને પોતાના ધર્મો સમજાવે છે અને દુકમ કરે છે તે કહેવાય છે રાણી. જૂના સમયના ખાલિયો મંત્રજાળથી જેમ એક રથાનેથી બીજા રથાને ઊડીને જતા, તેમ આ રાણી પોતાની પંખિયોથી ઊડીને દૂર જઈ શકે છે. રાણીનું કામ પ્રજાવર્ધનનું પણ છે. તે સૌ વર્ગોમાં પૂજ્યને રથાને છે. બીજી જાત છે

ક્ષત્રિયની નહિ પણ વૈશ્યની, વૈશ્ય જેમ પ્રજાસંસ્કૃતિનું પ્રતીક છે, વૈશ્ય ઉપર જેમ પ્રજાનો વિકાસ આધાર રાખે તેમ આમાં વૈશ્યના ધર્મો અગત્યની વસ્તુ છે જે બીજા અર્થમાં રાજા કહેવાય છે તે સંસ્કૃતિનો પ્રચારક છે.

રાજા પ્રજાને જન્મ આપવામાં મદદ કરે છે. ત્રીજી જાત ક્ષત્રિય અથવા સૈનિકની છે. તેનું કામ નગરરક્ષાનું છે અને ચોથી જાત થઈ અથવા વૈતરાની છે. નગરનું આરામ્ય ખાતું એમની જવાબદારી ઉપર છે. સૈનિક અને વૈતરાઓ લિંગવિહીન અને ચક્ષુએ અંધ હોય છે.

કંસારીઓનું પણ અમાપ હોય છે. અંધારામાં એમને નિરાંતિ કામ કરવા મળે તો તેઓ લાકડાં તો થું પણ પથ્થરોને પણ કોરી ખાઈ અને તેને એવું પોણું માળખું બનાવી દે કે સહેજ અડકતાં તે જમીન પર ફસડી પડીને ભુજો થઈ જાય. કંસારીનાં પરાક્રમેની વાતો તો કંઈ એટલે જ છે. પણ આ જાખતમાં ખાસ નામના મેળવનાર તો ઉધધ છે. પુસ્તકની કાંઈપણ જીવાતનો વિચાર કરતાં પહેલાં ઉધધનો જ વિચાર મુખ્યત્વે આવતો હોય છે. ઉધધ આગળ બધી જીવાત પાણી ભરે, ઉપર જે કંસારીની વર્ણવ્યવસ્થા કહેવામાં આવી તે વિષે તો એવો મત છે કે ઉધધને બદલે ત્યાં કંસારીનું નામ મુકાઈ ગયું છે. કંસારી વિષે તો જે હો તે, પરંતુ કંસારી વિષે જે કહેવાયું છે તે વસ્તુ ઉધધ વિષે તો સાચી જ છે.

આ ઉપરાંત જુદી જુદી વ્યક્તિઓને પોતાની માન્યતાનાં નામો આપીને ઘણી જાતિઓને જાણખાવી છે. આ બધી જાતિઓ ખોટાનાં છે. સર આચાર્ય શિષ્યોએ એક જાતની જીવાત વિષે લખ્યું છે કે, 'એક જાહેર પુસ્તકાલયના (જેનો અલખત બહુ ઉપયોગ નહોતો થતો) સત્તાવીસ મોટા ગ્રંથો સોસરી એવી સીધી લીટીમાં પસાર થતી આરપાર નીકળી હતી કે એથી પહેલાં કાણામાં દોરી પરાવી હોય તો સત્તાવીસે ગ્રંથ એકી સાથે પકડીને જાંચકી શકાય.'

એક પુસ્તકાલયની એકેએક ચોપડીનું એકેએક પાનું અને જે કંઈ આકું આવ્યું તેને ખાંધ ગઈ હોય તેવી એક બીજી જીવાતની જાત પણ એક ગ્રંથપાલે નોંધી છે.

પણ આ દરેક જીવાત સૂર્યાના પ્રકાશથી ખૂબ ડરનારી અને નિઘાયર હોય છે. ચોપડીના કાગળ, પૂઠા કે ચામડાનાં બંધન, ચુંદર, લાહી અને ચોપડીઓ રાખવાનાં કબાટો કે ઘોડાઓ જેવા જેવો સ્વાદ, તે પ્રમાણે તેઓ તે તે વસ્તુ પર તરાપ મારે છે. ધૂળ અને રજ, લેજ અને ગરમી, હવામાનના એકાએકના ફેરફારો, સાદડીના ટુકડા, લૂગડાનાં ચીથરાં અને એવી વસ્તુઓ એમના આદર્શ ખોરાકની અને વસવાટની સારી સગવડ આપે છે.

વાંદાઓ પુસ્તકાલયોમાં આવવાની બહુ હિંમત કરતા નથી, કારણ કે એની વસાહત માટે જે જે ચુંડ જેમણે તે ફૂવડ વ્યક્તિઓ જ કરી શકે તેમ હોય છે, જ્યારે ગ્રંથપાલો છેક એવા ફૂવડ તો યથ શક્તિ નથી હોતા; પણ જો કદાચે આ વાંદાઓ પુસ્તકાલયોમાં પેસવા પામ્યા તો પછી મામલો તંગ બને છે. વાંદાને કાળો અને કાળાને મળતો વાદળો કે એવો રંગ ગમતો હોય છે. વાંદાથી બચવાને ચુંદર અને લાખના વારનીશને ગ્રેથિ-લેટ્ટે સ્પિરીટ અથવા રેક્ટીફાઇડ સ્પિરીટમાં ઓગાળીને તેનાં બે પીછાં ચોપડીઓને લગાડી દેવાં બસ થઈ પડે છે.

પંજળ વિઘાપીઠ પુસ્તકાલયમાં કિંમતી હસ્તપ્રતો અને ગ્રંથોના એક ભાગને ઉધધ લાગવી શરૂ થઈ હતી. ગ્રંથપાલનું પ્યાત ગયું. તાખડોજ ઉપાયો અજમાવ્યા. મોટી મોટી લાયબ્રેરીઓના અનુભવી ગ્રંથપાલોની સલાહ નંગાવી. જે સલાહ મળી તેનો સાર નીચે મુજબ છે:

૧ પુસ્તકોને, કપાટોને, ઘોડાઓને બરાબર ઝાપટતા રહો.

૨. પુસ્તકોમાં અને કપાટોમાં લીમડાનાં અથવા તમાકુનાં તદ્દન સુકાં પાન વેરી દો. લીમડાનાં કે તમાકુનાં પાન તદ્દન સુકાં હોવાં જોઈએ, કે જેથી પુસ્તકોનાં પાનાંમાં ડાઘ ન પડે.

૩. કપૂરની ગાંગડીઓ અને ફિનાઇલની બૂકી ચોપડીઓ વચ્ચે છાંટો.

૪. ઉનાળામાં સૂકી હવા હોય ત્યારે ક્યારેક ક્યારેક તડકામાં પુસ્તકો મૂકો. આમ કરવાથી જીવાતનાં ઇંડાંઓ તુરત જ નાશ પામે છે.

૫. યોગ્ય વિષદ્રવ્યોનો ઉપયોગ કરીને જંતુઓનો નાશ કરવો. આ વિષદ્રવ્યો માટે કેટલાંક મિશ્રણો સૂચવવામાં આવ્યાં છે. અનુભવે જણાયું છે કે આ દ્રવ્યો ઠીક કામ કરે છે.

કેરોઝીવ સલ્ફાઇમેટ ફ્રી ઓ'સ, કાર્બોલિક એસિડ ફ્રી ઓ'સ, મેથિલેટ્ડ સ્પીરીટ ૧ પીન્ટ.

આ પ્રમાણમાં વાતુઓ વર્ષમાં બે વાર હળવે હાથે પીછી વતી પુસ્તકની બહારની માથુ અને અંદરની બાજુએ લગાડવી. " ઇમ્પ્રિયસ ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ એગ્રિકલ્ચર "ના અને ' ઇમ્પ્રિયસ કોલેજ ઓફ ટ્રોપીકલ એગ્રિકલ્ચર "ના પુસ્તકાલયમાં આનો સતત સારો ઉપયોગ પુસ્તકોને માટે થાય છે.

આ મિશ્રણ માનવપ્રાણીને માટે વિપરીત છે. પરંતુ જીવાતને માટે જેટલા પ્રમાણમાં પરાય છે તેથી ડરવા જેવું ખાસ નથી હોતું. એના આ તત્ત્વને કારણે પંખળ વિઘાપીઠ પુસ્તકાલયે એની અજમાયશ નહોતી કરી. પણ નીચે એક બીજું મિશ્રણ બતાવ્યું છે તે. આમાં વધુ નિર્દોષ, વધુ અસરકારક અને વધુ સહેલું છે. પંખળ વિઘાપીઠ પુસ્તકાલયે આનો ઉપયોગ કર્યો હતો:

પાઇરેથ્રમ એકસટ્રેક્ટ ૧ ઓ'સ, સિટ્રોનેલા ઓઇલ ૧ ઓ'સ, કેરોસિન ૪ થીશા, ડ્રોસ ૨ થીશા.

ખર્ચા ઓઇલ કંપનીએ ઊધપ, કસારી, વાંઘ ઇ. જીવાતથી રક્ષણ આપતું શેલટોક્સ માં એક બીજું મિશ્રણ તૈયાર કર્યું છે તે પણ નિર્દોષ છે, અને તેથી પૂકાં, ચિત્રો કે ટાકડું ખરાબ થતું નથી. એ મિશ્રણ બહુ મોંઘું પણ નથી. ૩૫ રૂપિયામાં ૧૪૦ ઓ'સનો એક ડબ્બો આવે છે. ઉપરાંત એને છાંટવા માટેની જે ખાસ ઝારી આવે છે તે પણ પંખી તરફથી ગહિનામાં બે વાર વાપરવા માટે મળે છે. વળી એક આ પણ મિશ્રણ છે—

રેક્ટીફાઇડ સ્પીરીટ ૧ ગેલન, ચક્રધૂરી કસોરાઇડ ૧ ઓ'સ, ફિનાઇલ ૧ ઓ'સ.

આ મિશ્રણના હંમેશના ઉપયોગથી પુસ્તકોમાં જીવાત પડતી નથી.

પ્રો પી. ચક્રવર્તીએ એક નવી જાતના મિશ્રણની સૂચના પંખળ વિઘાપીઠ લાયબ્રેરીને કરી હતી, તે તો ઘણું જ અસરકારક જણાયું છે. તે નીચે પ્રમાણે છે:—

બાય અથવા વાય (Orris Root), દારચીની (Cinnamon), લવિંગ, કાળી મરચી (Black Pepper).

આરે વરતુઓને સમાનભાગે લેવી. પ્રથમ તેને જુદી જુદી ખાડીને બૂકી તૈયાર કરવી, ચાલ્યા પછી એક સાથે ટર' દેવી. ધારો કે કુલ બૂકી બશેર (૧૬૦ તોલા) છે તો તેની ૮૦ નાની જાડી મસમસની પોટલીઓ બનાવવી. દરેક પોટલીમાં એક એક કપૂરની ટીકડી નખતેલ (Naphelino)ની બબ્બે ગોળીઓ મૂકવી. આ પોટલીઓને પુસ્તકોના દર ત્રીજા કે જરૂર જણાયે દરેક ખાનામાં મૂકવી. નખતેલની ગોળીઓ અને કપૂર ખુદ્દાં પણ બૂકી ચકાય. પણ તે હવામાં ઊડી જતાં હોવાથી તે ફરી ફરીને મૂકવાં પડે અને તેથી તે

ખર્ચાળ બની જાય છે. પણ આ ઉપાય બહુ જ સરસ જણાયો છે. પોટલી એ એક વર્ધ સુધી ચાલે છે. વર્ધમાં બે વાર બદલાતાં પણ ખર્ચ કંઈ ખાસ વધુ જણાતું નથી.

૧. મણુ (૮૨ રતલ)ની જંતુનાશક ૧૬૦૦ મલમલનો પોટલીઓ ૧૬૦૦ અલરાષ્ટ્રો (યાળીસથી પચાસ હજાર ગ્રામ)ના રક્ષણાર્થે ૮૦ રૂપિયા એટલું જ ખર્ચ આવે છે.

રસાયણ દ્રવ્યની કિંમત અને ખંડામણના

૧. મણુના	રૂ. ૩૦
કપૂર બંગોળી શેર ૩	" ૧૦.
ફિનાર્ધલ પૌંડ ૧૨૦ ના	" ૩૦
મલમલ ૨ તાકા ૮૦ વાર (૧૩ પનો)	" ૧૦
	કુલ રૂ. ૮૦

પંજાબ વિદ્યાપીઠ પુસ્તકાલયનું નિરીક્ષણ કરવા માટે પંજાબ સરકારના જંતુશાસ્ત્રી (હાલના પંજાબ વિદ્યાપીઠના ઉપકુલપતિ) ગયા, ત્યારે ઊધધ લાગેલાં પુસ્તકોના વિભાગનું નિરીક્ષણ કરતાં એમનો મત થયો કે ઊધધ પુસ્તકાલયના મકાનની નીચેની જમીનમાં રહેતી હતી અને ત્યાંથી પરચર અને હોખધ ભોંયતળિયા સોંસરી નીકળી લાકડાનાં કપાટોમાં પેડી અને ચોપડીઓને ખરાબ કરી.

એ સલાહ અનુસાર ચોપડીઓને એક સલામત રથને તકકામાં ખુદ્દી મૂકી, ભોંય તળિયા અને દીવાલને ફરી સિમેન્ટ અને ગમરનો બંદો થર * અલરાષ્ટ્રોની અર્ધી ઊંચાઇ સુધી લગાડ્યો. દીવાલ નજીકના કપાટની પીંડો કેટલોક લાગ, જ્યાં પણ જીવાત લાગી હતી તે, નવો જ નાખ્યો, એને પતરાથી જડી લેવાની પણ સચના અપાઇ હતી. ચોપડીઓ ઉપર ફક્ત બરાબર છંદી દીધું અને નવી ઊધધ ન લાગે માટે ઉપર બતાવેલી ચીજોના મિશ્રણની પોટલીઓ અલરાષ્ટ્રોમાં રાખી. ઊધધ એકદમ કાબૂમાં આવી ગઇ.

જો કે હોખડનાં કપાટોમાં ઊધધને માટે પહોંચતું મુશ્કેલ છે, પણ અશક્ય તો નથી જ; અને એક વાર તે ત્યાં પહોંચી એટલે ચોપડીઓનું સત્યાનાશ ખેવડા વેગે ચાલે છે; કારણ કે ત્યારે ખોરાકમાં કેવળ એ જ વસ્તુ રહે છે.

કલકત્તાની ઇમ્પિરિયલ લાયબ્રેરી કંસારીઓથી પુસ્તકોનું રક્ષણ તેના ઘોડાઓના પાયાને એક ક્વાર્ટ ક્રોસિન અને એક ક્વાર્ટ ફિનાર્ધલ એક ઘડા પાણીમાં નાખીને લેરલા તાસકમાં રાખીને કરે છે.

કાગળો જ્યારે ખૂનાવાતા હોય છે ત્યારે એના માવામાં જ જો નીચેનાં રસાયણો ઉમેરવામાં આવે તો તેથી ઠીક રાહત મળી રહે છે:

હજાર ચોરસફૂટે ૧ ગેલન પ્રમાણે ક્રૂડ કારબોનિક

એક ચોરસફૂટે ૦.૦૪૯ ઓંસ પ્રમાણે બાયકલોરાઇડ ઓફ મર્ક્યુરી અથવા ૦.૧૧૩ ઓંસ પ્રમાણે કોપર સલ્ફેટ.

બેનઝીન (Benzene) બરેલું વાસણ પુસ્તકધરમાં રાખીને કેટલોક વખત બે બધ રાખીએ તો પણ ચોપડીની જીવાત નાશ પામતી હોય છે.

બહુ મોટી લાયબ્રેરીઓ માટે ૨૪ કલાકમાં સો ટકા ધાર્થ પરિશ્રમ આપે તેવા બીજા ઉપાયો છે, પણ તે જોખમકારક છે. સામાન્ય ગ્રંથાલયો અને નાનાં કપાટો માટે તો એ જ ઉપાય છે કે પુસ્તકોને અંધારામાં ન રાખો, ત્યાં લેજ અને ગરમીને વધી જવા ન દો અને કપૂર ઘ. ના મિશ્રણનો ઉપયોગ કરો.*

* આવો જ બીજો સસ્તો પદાર્થ છે ગેસ રિફ્યુસ.

* નવું ૧૯૩૬ ના " મોડર્ન રિવ્યુ "માં જણાવેલા સી. જી. કપૂરના લેખને " જામિન " જુલાઇના અંકમાં અનુવાદ.

ગામડામાં શિક્ષકનું સ્થાન

આજના જમાનામાં, ગામડામાં અગાઉ શિક્ષકનું જે સ્થાન હતું તે ખરેખર જાણ-
ને તે સ્થાન ગૌણ થયું છે. આજે તો શિક્ષકને ખરેખર પટેલ ગામનો માલિક બન્યો
છે. પહેલાં ગામના હુદયનો માલિક શિક્ષક હતો. મહેતાજી એટલે ગામનો ગુરુ
અને માર્ગદર્શક બજાતો. ગામડામાં તો આજે ત્રણ ધાંબલા ગણાય છે:
શિક્ષક, પટેલ અને તલાટી. અત્યાદૈ તો તે સત્તાના સ્થંભ થઈ પડ્યા છે.

જગત: મહાવિદ્યાલય

વિદ્યાપીઠના આજના સંચાલકો અને અધ્યાપકોજ વિદ્યાર્થીને માર્ગદર્શક થઈ પડે, છતાં
જન્મત એક મહાવિદ્યાલય છે અને તેમાં મેં સારી પેઠે અભ્યાસ કર્યો છે. અને તેની ડીપ્રી
લોકમાન્ય હોય છે, એટલે આવા પ્રસંગે એ અનુભવમાંથી હું તમને કહી શકું.

વધી યોજનાનો જન્મ અને તેનો વિરોધ કેમ થયો? તેનો વિચાર કેટલે દરજ્જે
કરવામાં આવ્યો તે જાણવું જોઈએ. આજની કેળવણીમાં અનેક ખામીઓ છે તેમ સૌ કોઈએ
જાણી લીધું છે. પણ દિંદમાં એટલી દુર્બળતા આવી ગઈ છે કે નવા માર્ગે ચાલવાની તેની
દૈન્ય નથી. નવા માર્ગમાં સૌ ભય લે છે. એટલે નવી કેળવણી કેટલીક કલ્પિત, કેટલીક
ખીનઅનુભવથી અને કેટલીક આપણી ભીરુતાથી ઊભા થયેલા ભયને જોઈને આપણે નવા
માર્ગે જતા નથી.

કેળવણીમાં ક્રાંતિની જરૂર

આજની કેળવણીમાં ક્રાંતિ કરવાની જરૂર છે. તેમાંથી જ વધી કેળવણીનો જન્મ થયો.
વિરોધ તો માત્ર ભીરુતાને કારણે થયો છે. જે ધરમાં રહીએ તેમાં ધ્યેયનાં જંતુઓ દોવા
જતાં ધ્યેય ચાલતાં બહાર જતાં લોકો ડરતા હતા, પણ આખરે લોકો સમજતા થયા એટલે
આજે ધ્યેય ચાલતાં લોકો બહાર નીકળે છે. ચર્યાતમાં નવા રસ્તા પાડે એટલે વિરોધ તો
થાય છે. નવા રસ્તાની સફળતા તમારા પોતાના પર રહેશે. તમે ઝટ ઝટ મદદ કરી શકો,
શિક્ષણની પ્રકૃતિ અને રહસ્ય સમજી શકો તો પાંચ મહિનામાં તમારામાં ક્રાંતિ થવી જોઈએ.

વહેમી સ્થિતિ સામે ચેતવણી

તમારામાં ક્રાંતિની આશા રાખવામાં આવે છે. ગામડામાં બૂખમરો, દ્રેષ, વહેમ, અજ્ઞાન,
મંદજી વગેરેનો જ્યાં અવધકાર પથરાયો છે ત્યાં તમે દીપક થઈને જાગ એવી આશા
રાખવામાં આવે છે. ચરખાની પાછળ જે માનસિક ક્રાંતિ કરવાની છે તે ન થાય તો પાંચ
માસનું શિક્ષણ જુલાર્ધ જરો અને વહેમી માણસ માત્ર વહેમથી માળા ફેરવે ને ફળ ન મળે
તેવી વહેમી સ્થિતિ પેદા થશે.

ખરેખરી સરકારે પોતાનો હેતુ પારપાડવા શિક્ષકને ગૌણ સ્થાનમાં મૂકીને પોલીસપટ્ટેસ-
ને ગામનો માલિક બનાવ્યો. પહેલાં ગામના હુદયનો માલિક શિક્ષક હતો. મહેતાજી
એટલે ગામનો ગુરુ અને માર્ગદર્શક બજાતો, ગામના કજીઆઓ મીટાવતો, કપડા પતાવતો,
ઝંઝારને રસ્તે ચડાવતો અને વહેમ દર કરીને શિક્ષણનો માર્ગ બતાવતો, ત્યારે તેનું માન
રર]

હતું. પણ એ માન જતું રહ્યું અને દંડધારીને મળ્યું. પછી ને કોષ્ટચખરાક અને ખટપટી શિક્ષક હોય તો તેને પહેંચી જતો, પણ તે પોતાના સ્વાર્થ માટે.

ગામડાંના ત્રણ થાંભલા

ગામડાંમાં તો ક્ષિતિશ રાજ્યને ત્રણ થાંભલા છે: શિક્ષક, પટેલ અને તલાટી; પણ અત્યારે તો તે પરદેશી સત્તાના સ્તંભ ધર્ષ પડ્યા છે. પણ હવે ગામડામાંથી પરદેશી સત્તાનો અંત આવ્યો છે, એમ સમજી લેવું જોઈએ. સરકાર સમજી ગઈ છે કે હવે હિંદનો કારભાર તેની પ્રજાને સોંપવો પડશે. એટલે ને કેળવણીમાં ક્રાન્તિ કરવી હશે તો, કુશળ પ્રધાનને ડિરેક્ટર હંકારી નહિ શકે. એ વાત સાચી છે કે પાશ્ચાત્ય હિંદોને જ્યારે જગ્યા છોડવી પડે ત્યારે ધમપછાડા કરે છે. જેવે વર્ષોથી પોતાનો સ્વાર્થ જોયો છે તેને એ માર્ગ છોડાવવો એ મુશ્કેલ છે. એટલે કૉલેજની કેળવણીમાં ફેરફાર કરવો એ તો બહાદુર માણસોનું કામ છે. એ ક્યારે થશે તે બાબત નથી; પણ પ્રાથમિક કેળવણીમાં ગમે તેમ કરવાનો આપણને હક્ક છે, નહિ તો અહીં વિવાપીકમાં આપણે ક્યાંથી હોત ?

શિક્ષક એ મરીબ છે, પણ ગરીબાઈમાં સુખ છે તેનું ને તેને જ્ઞાન થયું હોય તો શ્રીમંત તેની ઈર્ષા કરે. વ્યસન એ તો ધનિકોનાં પાખંડ છે, દુર્બળનો બોળો છે, પણ ને માણસ ધડવાનો દાવો કરે છે તેણે પહેલાં માણસ થવું જોઈએ. તો જ દુનિયાના ખીળ માણસો તેને માન આપશે. કારણ કે વ્યસન તેને દબાવી શકતું નથી. મોહ લલચાવે નહિ. એ શિક્ષકનું બચ્નું છે, એ શિક્ષણ અહીંથી લેવાનું છે.

ગામડાંનું જીવન

ગમે તેટલી ક્રાન્તિ યાચ તો પણ હિંદનું આગમ જીવન પાશ્ચાત્ય થવાનું નથી. ને એવું યાચ તો હિંદની બરબાદી થવાની, કરોડોનો નાશ થવાનો; એટલે આજે ગામડાંમાં ને આજસુ છે, ગંદકી છે એ દૂર કરવાની તમે કેળવણી આપો. ને શિક્ષક પોતાની સ્ત્રી સાથે કશું કરતો હોય કે એ રૂપીયાના પ્રમોશન ખાતર સરકારને ત્યાં આંટા મારતો હોય તો તે બાળકોનું શું બલું કરવાનો હતો ? શિક્ષક સારો હશે તો, ગામના લોકો પ્રેમથી તેને નવસવી નાચે છે. આજે તો બાળકોના હાથપગ ચાલતા નથી. એની કેળવણી પૂરી થતાં તે અપંગ હોય છે; જ્યારે રાજ્ય કરતી કામ પોતાના બાળકને નાનપણથી તાલીમ આપે છે.

રગશિયું ગાડું નથી જેંચવું.

આજે ગામડાંમાં લૂંટફાટ યાચ છે, પણ ને બહાદુર શિક્ષક હોય તો તે ન યાચ; કારણ કે ગામડાંમાં ખટપટ એટલી બધી હોય છે કે ગામલોકો જ ધાડપાડુઓને લઈ આવે છે. શિક્ષક તેમાં ભાગીદાર હોય કે અલિપ્ત રહે છે. નિર્માલ્ય શિક્ષક ગામને નિર્માલ્ય બનાવે છે. તમે પાછા જાવ ત્યારે એ વસ્તુ સમજીને જાવો કે તમે બાળકોને દાય-પગ ચલાવતાં શીખવશો એટલું જ નહિ પણ રાખૂના ઘડતરમાં શણે આપશો.

હિંદમાં આ ક્રાન્તિનો યુગ છે, એક સત્તા ગઈ અને બીજી સત્તાની સ્થાપના યાચ છે. હવે રગશિયું ગાડું નથી જેંચવું. આપણો મુલક એવું અસહ સ્થાન પ્રાપ્ત કરે તે હેતુ આપણો છે.*

—સરકાર વલ્લભભાઈ પટેલ

આ લેખના લેખક શ્રી. બબલભાઈ મહેતા એક ચુનંદા ચામસેવક છે. એઓ એકા જીવતાના ગામડામાં પડાવ તાપ્તી ત્યાંની પરિસ્થિતિ અને વાતાવરણની માહિતી મેળવી ચામસુધારણાના કાર્યમાં લાગી ગયેલા છે, અને એ અનુ-લભોના નિતારરૂપ તેમણે " માઈ ગામડું " સીધું જ સાચી માહિતીઓથી ભર-પૂર અને તવલકથા સરખું એક ઉત્તમ પુસ્તક લખ્યું છે. ચામસેવકોને માટે આદર્શ પૂરે પાડતું એ પુસ્તક સૌ પુસ્તકાલયો અને ચામસેવકોએ ખાસ વસાવવા લેવું છે. એમણે પ્રૌઢશિક્ષણ મારેના તાલીમવર્ગમાં આવેલા શિક્ષકોને જે ઉદ્દેશ્યો આપેલું તે આ નીચે આપીએ છીએ.

આજે જ્યારે કેળવણીમાં એક મહાન ક્રાંતિ આવવાની થઈ છે એ વખતે શિક્ષક-શીમવર્ગો આપણે ત્યાં ઉઘડે છે એનું મારે મન બહુ મહત્ત્વ છે.

આવા વર્ગો આજે પ્રૌઢ શિક્ષણ સમિતિ તરફથી ઉઘડ્યા છે એનું મુખ્ય લક્ષ્ય પ્રૌઢ શિક્ષણ ક્ષેત્રને એક જગ્યાએ એક આપવો એ છે; પરંતુ આ વર્ગો તો શિક્ષકોના છે અને શિક્ષક એટલે તો જીવનવ્યાપી કેળવણીનો સર્જક, એટલે આ વર્ગોમાં જીવન અને કેળવણીને જોતા અનેક વિષયોનો લાભ શિક્ષકોને મળે એવી વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે અને પ્રૌઢ એટલે શું ? આપણો સમાજ અગાનરૂપી અંધારામાં ખૂંચી ગયો છે, તેને બહાર લેવો એ કામ માત્ર અક્ષરજ્ઞાન આપવાથી ઉઠે તેમ નથી, પણ અક્ષરજ્ઞાન ઉપરાંત બીજું ન આપવાનું રહે છે.

આજે શિક્ષકોનો મોખો સમાજમાં આવેલો પડી ગયો છે. એક યોગ્ય કરનાર પોલિસ ગર કારકુની કરનાર તલાટી કરતાં પણ શિક્ષકનું સ્થાન નીચું પડી ગયું છે, એ આપણા માનની એક કમખખત હાલત છે. હું પોતે એ સ્થિતિથી ચરમાઉ છું. હું કાંઈ શાળાનો શિક્ષક નથી, એમ છતાં મારો ધંધો હું શિક્ષકોના માનું છું; કારણ કે હું પ્રજામાં શિક્ષણ પાવવાના પ્રયત્નો કરું છું.

પણ શિક્ષણ એટલે શું ? શું ' મા યા પા ' કે ' લાભ દૂધ પી ' આનું વાંચતાં નીચું એટલે શિક્ષણ સધાઈ ગયું ? હું એવું નથી માનતો. વાંચતાં કે લખતાં આવડ્યું તો કેળવણીનું એક અંગ-સાધન છે, પણ સાચી કેળવણી તો મનુષ્યજીવનનો વિશાલ ચાપ માં છે, નીતિ અને સદાચારના ફેલાવામાં રહેલી છે, આપણું જીવન સંસ્કારીને સમાજોપયોગી એમાં છે. એક વાક્યમાં કહેવું હોય તો " સા ચિંતા યા ચિમુક્તયે । " એજ કેળવણી કે જે મુક્તિ અપાવે એ ત્રણેય અર્થમાં લેવાની છે: મનની, શરીરની અને આત્માની.

આજે આપણે બધી રીતે બંધાયેલા છીએ. આપણા શરીર ગુલામ છે. આપણાં મન એક બંધો અને પ્રલોભનોથી વિનંતાયેલાં છે. આપણો દેશ પણ ગુલામ છે. પછી આત્માની તત્તી તો વાત જ ક્યાં રહી ! જે આ જ હાલત સમાજમાં કાયમ રહેતી હોય તો પછીને અપાતી કેળવણી કે આપણે આપીએ છીએ તે કેળવણી, કેળવણી નહિ કહી શકાય. ને શિક્ષક પોતાનું સ્થાન ગુમાવી બેઠો છે. એનું કારણ પણ આજ છે કે એ ' સચી રહી જોઈ બેઠો છે.

આજે સમાજમાં કેળવણી વિશે બહુ અસંતોષ છે. એમાં ક્રાન્તિકારી ફેરફારો થવા જરૂર છે, એવી અનેક રચયેથી ખૂબો પડે છે. એ વખતે આપણે શિક્ષકો વિચારી નેંપડાં આપણે શું કરવું છે ? ચાલુ અસંતોષભરી રૂઢિબદ્ધ ધરેકમાં ભરાઈ રહી સમાજને ગુંગળા મારવો છે કે કોઈ નવો ચીજો પાડી આજની ગૂંચનો ઉકેલ કાઢવો છે ?

તમે કહેશો કે અમે તો ઘણીયે ગૂંચ કાઢવા માગીએ છીએ પણ એ ગૂંચ કાઢવામા દાઢમાં ક્યાં છે ? તો હું કહીશ કે નહિ, એ વાત બરાબર નથી.

દરેક દેશની ક્રાન્તિ શિક્ષકો દ્વારા જ આવી છે. શિક્ષક એ તો વિજ્ઞાનીનો કાયનો છે. એમાંથી અનેક પ્રવાહો વિદ્યાર્થીઓમાં પ્રવેશે છે, સમાજમાં પ્રવેશે છે અને આ વિદ્યાર્થી આલમ તથા સમાજ નવા વિજ્ઞાનીબળથી ધગી ઉઠે છે, પણ ને આપણામાં નિરાશા ભરાઈ ગઈ, આપણે જ ઉત્સાહ વિનાના બની ગયા હોઈએ તો બહેતર છે કે આપ આપણો ધંધો છોડીને બાજુએ બેસી જઈએ. આજે શિક્ષકનો ધંધો ખોડા ઢોર જેવો ગણ્ય છે. 'જે માણસને ખીજે કોઈ ધંધો ન મળે એ પંતુજ યાય' આ શબ્દો જ્યારે હું કે પછી માણસના મોઢે સાંભળું છું ત્યારે મને ઉરકેરાટ થઈ જાય છે. આપણે આ આરોપ કે પછી બોગે ઘોષ નાખવો જોઈએ.

જ્યાં સુધી શિક્ષક પૈસા મારે ખુશામત કરતો હશે; 'સાહેબ, સાહેબ' બોલી સલામ કરતો હશે અને નોતું માયું ધાલી પૈસાદાર કે સત્તાવાળાની શેઠમાં હાથ ઢા કરતો રહે ત્યાં સુધી આ હાલતમાં સુધારો નથી થવાનો.

હું રૂઢ ભોડાનો સમ્ય થયો અને પ્રૌઢ શિક્ષણ ભોડાનો મંત્રી થયો એટલે ક્યાં સાહેબ બની ગયો ? જ્યારે કોઈ પણ શિક્ષક મને 'સાહેબ, સાહેબ' કહે છે અગર મારી ટપલમાં મહેરબાન સાહેબ શબ્દો મને વાંચવા મળે છે, ત્યારે હું અકળાઈ ઉઠું છું. મહેરબાન કરીને મને કોઈ એવો સાહેબ કહેશે નહિ, હું તો એને ગાળ ગણું છું. એ સાંભળું ! અને મને આપણી ગુલામીનું ભાન થાય છે. આનો અર્થ હું એ પણ નથી કરતો કે આપ ઉદ્ધત કે અવિનયી થઈ જવું. પણ આપણે ખુશામતખોર તો નથી જ રહેવું. સાહેબો ખુશામત કરતા શિક્ષકોને જોઈ છું ત્યારે મને કોઈક વખતે તો કંપારી છૂટે છે, કે આ શિક્ષકના વિદ્યાર્થી કેવા પાંકશે ? આ હાલતમાં હિંદ ગુલામ ન રહે તો ખીજું શું થાય ?

આપણા સમાજમાં શિક્ષકનું રયાન ઓછું. વસિષ્ઠને અયોધ્યાનો રાજ્ય દશરથ પામતો. આનું કારણ શું હતું ? એ નિઃસ્પૃહ હતો. દશરથ એની પાસે રાજપાટ ધરતો, મોજ શોખ કે ભોગવિલાસ ધરતો; પણ એ બધાને વસિષ્ઠ હાત મારતા તેથી જ્યારે વસિષ્ઠ આવતો ત્યારે દશરથ ગાદી ઉપરથી ઊભા થઈ જતા. વસિષ્ઠ આપણો આદર્શ છે. શિક્ષક કોઈ ખુશામત કરતો નહિ થાય પણ શિક્ષકમાં દૈવત હશે તો આખો સમાજ એને પૂજતો આવડે એના તરફ આદર અને માન વ્યક્ત કરશે એટલું જ નહિ પણ એની દોરવણીથી આખો સમાજનું ગાડું ચાલવું હશે.

હું તો એવું માનું છું કે શિક્ષક ધારે તે કરી શકે છે. એની પાસે જેમાંથી આખો સમાજ ધડાવાનો છે એવું વિદ્યાર્થીઓનું સુખી બળ પડેલું છે. એ બળને જગાડવું એ શિક્ષકનું કામ છે.

અહીં આવેલા ધણીખરા ભાઈઓ ભુવાન લોહીના છે, ઉત્સાહથી ભરેલા છે, એટલે મારે

ઉત્સાહ પણ વધુ જોરદાર જાન્યો છે; કારણ હું માનું છું કે કોષપણ કાર્યમાં કોષપણ પદ-
તિમાં કે કોષપણ ધરેડમાં કાન્તિ લાવવી હોય તો એ જીવાન લોહીથી જ લાવી શકાય છે.

હું માની લઉં છું કે અહીં આવેલા ભાઈઓ એમ ને એમ તથાપિ નથી આવેલા, પણ
દશ દિવસમાં અહીંથી કોષક એવું લેવા આવ્યા છે કે જે વડે આખી કેળવણીમાં આપણે જે
ખાન્તિ લાવવા માગીએ છીએ તેમાં એ પોતે પણ પોતાનો હિસ્સો આપી શકે.

શિક્ષક એટલે ચાર દિવાલ વચ્ચે બેસીને છોકરા ચારી ખાતો ચાવાળ નહિ, શિક્ષક
પેટલે ખુશામતખોર પંદુજી નહિ, શિક્ષક એટલે ઝીણા ઝીણા સ્વાર્થ માટે દોડાદોડી અને મારા-
હારી કરનારો કળુઆખોર નહિ; પણ શિક્ષક એટલે આખા સમાજનો માન અને આદરપાત્ર
મેત્ર, વિદ્યાર્થીઓનો લયસ્વરૂપ કાળ નહિ પણ જીવનજન દોસ્ત, ગામના આગેવાનોનો હાથો
હાથ પણ તરસ અને ન્યાયી સંચાલક. શિક્ષક એટલે વૈતરો નહિ પરંતુ સમાજનો શુદ્ધિચાળી
લેવક, એ રોજ નવું નવું વિચારે અને નવા નવા ઉદ્દેશ શોધે. આવી ભાવના, આવું બગ
અને આવી જીવસો લઇને આપણે અહીંથી નીકળવું છે.

અહીં આવેલા બધા ભાઈઓને હું હૃદયપૂર્વક આવકાર આપું છું. તમે અહીં તાલીમ
લેવા આવેલા સૈનિકો છો. એક સૈનિકને શોભે એવી શિસ્ત, એક વિદ્યાર્થીને શોભે એવો
વેનય અને એક શિક્ષકને શોભે એવી હંસવૃત્તિથી આ વર્ગનો લાભ ઉઠાવશો અને આપણે
કપાડેલા કામને સંજોગ કરશો.

—બખ્તશાહ મહેતા

—ક—

અનિદ્રા

અનિદ્રાનો રોગ અસાધ્ય નથી. આને નિદ્રા એક કોયડાંરૂપ જાતી છે. જેમ જેમ
માણસને તેની વધુ ને વધુ જરૂર પડતી જાય છે, તેમ તેમ તે દૂર ને દૂર ભાગતી જાય
છે. આ માટે મદદ અંશે આપણું આજનું જીવન જવાબદાર છે, આજનાં બાલકોના જીવનને
પરિજીએ મગજને વધુ બોળે ઉઠાવવાનો રહે છે અને હાથ-પગની ક્રિયા પણ વધુ ઝડપી
જાતી છે. એ ઝડપથી સરી પડતા એના એ જ સમયના પ્રવાહનો વધુમાં વધુ ઉપયોગ
કરવાની વૃત્તિને માનવો આધીન ચામ છે.

દૂર ભાગતી નિદ્રાદેવીને રીઝવવા માટે માનવો અનેક જાતની ભ્રામક તરફીઓ
ગોળે છે. કેટલાક સતી વખતે ઓશીકા પર અત્તર ચા સુવાસિત તેલનો ઉપયોગ કરે છે,
જાણે કે કેમ સુખધીથી આકર્ષાઈને નિદ્રાદેવી પગ પર ચઢીને ધીમે ધીમે માથા સુધી એવાઈ
આવવાની હોય !

અનિદ્રાના બ્યાધિથી પીડાતા ધણાક માણસો ન્યારે આરામ માટે પથારીમાં પડે છે,
ત્યારે પડેલાંથી જ તેમના મનમાં એવો વસવસો રહે છે કે જોંધ મેળવવા માટે કોષ ઉપાય
નથી. અને ખરેખર. મનમાં ધર કરી બેઠેલી આ ચંકા ઠદી તેને આ નિદ્રાની મોજ માનવા
દેતી નથી. નિદ્રાવચ થવા માટે એકાગ્ર ચિત્તે 'ઝેંક, બે, ત્રણ' એમ આંકડા ગણવાનો
ઉપાય તો ધણાએ અજમાવ્યો હતો; પણ એમાંજે બહુ જ યોગ્યને સફળતા મળતી હતી.

આના કરતાં બીજો સારો માર્ગ અનુકૂળ વસ્તુના વિચારો કરવાનો છે. દાખલા તરીકે પેસાનો, ઘણા માણસો લક્ષ્મી મેળવવા માટે જ મયતા હોઇને આ વિચાર નિદ્રા માટે સરસ ભૂમિકા પૂરી પાડે છે. સહેલાઇથી ધનપ્રાપ્તિ, આશાજનક આર્થિક હાલતની કલ્પના વગેરે વિચારોથી તમે તંદ્રામાં ધસડાઇ જાઓ છો અને તંદ્રામાંથી નિદ્રાધીન થવું ધણું અપ્રધેન થી. કેટલાકના વિચારોમાં ક્યાંકથી ઓછો પણ ચમકી જાય છે. જીન કેટલાક પોતાના પ્રણય-કિસ્સાઓ યાદ કરી નિદ્રાવશ થવાના પ્રયાસ કરે છે, પણ આવા ખ્યાલોથી ઊલટી, ઊંધ જીડી જાય છે.

કમનસામે જે માણસોને મગજશક્તિ ખર્ચાને કામ કરવાનું હોય છે તેઓ જ મોટે ભાગે અનિદ્રાના રોગથી પીડાતા જણાયા છે. શરીરના અન્ય ભાગો અને મગજની રચનામાં કંઈક ફેર છે. થાકેલું શરીર ઝડપથી આરામ મેળવી શકે છે; પણ ઠંડાભેલું મગજ તો ઝડપથી દોડવું જ રહે છે. અનેક વિચારો અને ચિંતાઓ આ અર્થાત મગજને જંપવા દેતા નથી, બાકીનું કામ 'હંધ નહિ આવે' એવી ચિંતા પૂરું કરે છે.

દાકતરો એમ માને છે કે બીજા બધાં કારણો કરતાં નિદ્રા માટેની ચિંતા વધુ નુકસાન કરે છે. આમ અને ત્યારે બહુતર છે કે ઊઠીને શનિની બતીના મંદ પ્રકાશમાં ઢાંખવા બેસી જવું. આમ કરવાથી મગજની શક્તિઓ જીદી દિશામાં વળી જાય છે, એટલે બહુ ઘણાં કલાક પછીથી કદાચ જોડું આવી જાય.

અનિદ્રાનો રોગ મોટા ભાગે અયોગ્ય ખોરાકથી થાય છે. તબીબી નિષ્ણુઓ એમ માને છે કે ઊંધ માત્ર આરામ નથી, પણ ચારીરિક ચંત્રનું એક કાર્ય છે; કારણ કે ઊંધ મેળવવા માટે શરીરની અમુક અમુક શક્તિઓ ખર્ચાય છે એટલે એ જરૂરી છે કે સાંજનું ખાણું સત્વચાળું અને સહેલાઇથી પચે તેવું હોવું જોઈએ, જેથી શનિનું 'સમારકામ' જલદીથી ચર્ષ થકે. ઘણાનો અનુભવ છે કે ભારે ખોરાક પછીથી અખિઆ ધેન ચડી આવે છે. સૂતી વેળાએ દૂધ પીવાની અથવા તો પચારી પાસે કંઈક ખાઈ વસ્તુઓ રાખવાની જૂની પ્રણાલિકાનું રહસ્ય આજ છે. 'મોડું થયું છે' માટે જલદીથી પચારોમાં પોદી જવાની ધમાલ કરવાનો ખ્યાલ ખોટો છે.

અલગત, કેટલાક માણસો ખૂબ જ નરીબદાર હોય છે. સાધારણ ઊંધ કે કામ વચ્ચે દસ પંદર મિનિટ જોઈ તેમને માટે બસ ચર્ષ પડે છે અને તેમનો સંધળો થાક ઊતરી જાય છે.

(૧૭-૧-૪૦ ના " જન્મભૂમિ "માંથી)

—❧—

શ્રમજનકે જીવનમૂલ્ય

ત્રીસ વર્ષ પહેલાં જ્યારે હું વિદ્યાર્થી હતો ત્યારે વિજ્ઞાન અને શિક્ષણ, લોકશાસન તથા ઇતિહાસના આદર્શોમાં અને ઘણી શ્રદ્ધા હતી. વિજ્ઞાનના વિકાસ સાથે દેહધીડા નાશ પામશે એમ અને માનતા હતી. શિક્ષણ અને પ્રકાશના પ્રચાર સાથે વહેમ અને અજ્ઞાનનો ખ્વંસ થશે એવી અમારી કલ્પના હતી. લોકશાસનની સ્થાપના સાથે બધા અન્યાયો ફર, યદ્યપ્ત ૫૨ રવર્ષ ઊતરશે એવી અમારી ધારણા હતી.

છતાં જીવન સમૃદ્ધ નથી.

આજ વિજ્ઞાનનું યંત્ર અને ગણિત વિશાળ બન્યા છે. શિક્ષણનો પ્રકાર ખૂબ ફેલાયો છે, પરંતુ આજે જીવન સમૃદ્ધ લાગતું નથી કે લાની ઉજળું દેખાતું નથી.

આ બૌદ્ધિક સાધનોએ માનવીને સુખ અર્થનું નથી ને તેથી માનવ આત્મા નિરાશા અનુભવે છે. ને આપણને જણાયું છે કે કુદરતી બળો પર પ્રભુત્વ મેળવવાના પ્રશ્ન કરતાં માનવ સંબંધો સુધારવા તે પ્રશ્ન સાવ અનોખો છે. જીવનમાર્ગ ખૂબ વિકટ બન્યો છે. આજે માનવજાત અધકારમાં પડી છે. જે વસ્તુઓએ માનવીનાં જીવનને સફળ બનાવવું જોઈએ તે વસ્તુઓ આજે તેને નિષ્ફળ બનાવી રહી છે તેનું કારણ એ છે કે જીવન વિશેનો આપણો ભાસ ઉપરછલો છે. માનવપ્રકૃતિ કાંઈ સપાટીની વસ્તુ નથી; તે તો અનુભવ, ચિંતન, નૈતિક અને ધાર્મિક ભાવના આદિથી છવાયેલી વસ્તુ છે.

માનવપ્રકૃતિનો પ્રશ્ન

દેહની મારફત મનના પણ રોગો હોય છે. જે શરદી અને ઉધરસ એ દેહનાં રોગ છે. તો દોષ, પક્ષપાત અને લુહાણાં મનના રોગ છે; જે જ્વર અને ક્ષય શરીરના રોગ છે તો કામલાલસા, રોષ અને અસૂચા આત્માના રોગ છે. કુદરતી બળો પર ગમે તેવા કાણુ આપણે મેળવીએ કે સામાજિક બળોને ગમે તેટલા અકુશમાં રાખીએ તો પણ માણસની ચંચળ પ્રકૃતિનો અતિ મહત્વનો પ્રશ્ન તો રહેવાનો જ.

આપણા પાશવી કાયદાઓ તથા સંસ્થાઓ સંદાનુભૂતિ તથા 'ભાનુભાવની આપણી રવાભાવિક ક્ષાણુઓથી આપણને વિમુખ બનાવે છે.

આપણી આજની મુરકેલીઓનું મૂળ પરસ્પર આધાર રાખતાં જંગતને બિન્ન બિન્ન અને અનોખા વિભાગમાં વહેંચી નાખવામાં આવ્યું છે અને જે નૈતિક સિદ્ધાંતોને તિલાંજલિ આપવામાં આવે, સામાન્ય માનવશુદ્ધિને તજવામાં આવે તો ધોર નિર્માણ આપણે માટે નિર્ણિત છે એમ સમજવું.

પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતિનાં પાયાં

જેના પર યુગોની ધૂળ પથરાઈ ગઈ છે એવી અનેક સંસ્કૃતિઓ દુનિયાએ નીરખી છે. એ સંસ્કૃતિનાં ભવ્ય કેન્દ્રોમાં આજે જંગલો વિરાજે છે ને ચંદ્રપ્રકાશમાં વંચેલો ગળે છે.

પશ્ચિમની સંસ્કૃતિના પાયા મજબૂત છે એમ આપણને લાગતું હતું, પણ તે કેવા ખીનસલામત છે તે આપણને હવે જણાઈ ગયું છે. સુદેનો ભય હવામાં તોલાઈ રહ્યો છે. જંગતની આધુનિક રિચિત એક આધ્યાત્મિક પડકારરૂપ છે. માં તો તેનો આપણે સામનો કરવો પડશે ને કાં તો આપણો નાશ થશે.

અનિષ્ટ પદ્ધતિઓ તેની પોતાનીજ લાલસા ને અહંતાને પરિણામે સ્વનાશને પ્રાપ્ત કરે છે. નૈતિક કાનુનના ખંડ પર દુનિયાના સુદૃઢલાઓ ને શોષકો અચડાંધને નાશ પામે છે. આજે હજી પણ સમય છે, જે કે તે અદ્ય છે, જ્યારે આપણે માનવીને તેના ધ્વંસને માર્ગે જતો અટકાવવાનાં પગલાં લઈ શકીએ છીએ.

માનવજાતનો ઇતિહાસ નૈતિક ઉચ્ચ આદર્શો અને લાલસા, મૂર્ખતા અને દિસાનાં અનિષ્ટ બળો વચ્ચેનાં સતત બળાદી ભરેલો છે.

ડૉ. રાધાકૃષ્ણન

["જન્મભૂમિ"ના એક અંકમાંથી]

પુસ્તકાલય

સંપાદક :

દિ.મી.વાર્ષિક રૂ. ૩-૮-૦
પ્રત્યેક મા. ૩૧.૫-૦-૦
પ્રા.ક નિવૃત્ત રૂ. ૦-૧-૦

લેખક :

નાનાભાઈ માદરોજી દીવાનજી
મલ્લિકાજી મલ્લિકાજી બચ્ચા

• સંપાદક •

વાઘજીભાઈ નારાયણજી ધામીન
બી.કે.મ
મ.ત્રી, પુ. સ. સ. મ. વિ.
રાવપુરા ... વડોદરા

અનુક્રમણિકા

પુસ્તકાલયપર્વણી	... —તંત્રીરથાનેથી	૧૦૩
પુસ્તકાલમાં પગ મૂકતાં—(કાવ્ય) ...	... શ્રી. દિમતલાલ મુ. શાહ ...	૧૦૪
સદા યાચું (કાવ્ય)	... શ્રી. ધૈર્યચંદ્ર ૨. છુદ્ધ... ..	૧૦૪
પુસ્તકાલયો અને આપણે	... શ્રી. નાનજીભાઈ જે. પટેલ ...	૧૦૫
ચાનવાટિકા (કાવ્ય)	... શ્રી. ધૈર્યચંદ્ર ૨. છુદ્ધ... ..	૧૦૮
પરદેશી સાહિત્યસંષ્ટિનું થોડું અવનવું ...	... છોટાલાલ માનસિંગ કામઝાર ...	૧૦૯
વાચનાલયમાં આવતી ત્રિવિધ વ્યક્તિઓ ...	... શ્રી. મદનકુમાર મણિમદાર અને શ્રી. નર્મદાશંકર વ્યાસ ...	૧૧૧
શ્રી. લ. ના. પુ. વાલમગાં સ્વ. શ્રી. ગોતીબાઈ અમીનની 'જમીનું' અનાવરણ ...	...	૧૧૧
પ્રકાશકોને કેટલીક સૂચના	... શ્રી. કૃષ્ણલાલ મો. પરીખ ...	૧૧૪
પુસ્તકાલય પર્વણી		૧૧૫
મહાલ પુ. મંડોળની સભાઓ		૧૧૬
આમ પુસ્તકાલયોની માહિતી	... શ્રી. ઉમેદબાઈ મો. પટેલ ...	૧૨૦
પ્રશ્નોત્તરી		૧૨૨
પુસ્તકપરિચય	... ના. ચં. દીરાનજી, 'દ્રષ્ટા' વ. મૂ. પટેલ ...	૧૨૩
નવીન કાલ		૧૩૦
પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ		૧૩૨
માસિકો મળ્યા તારીખ		૧૩૪
શું વાંચશો ?		૧૩૫
પુસ્તકાલયોની તપાસણી... ..		૧૩૬
પુસ્તકાલય નેધિ		૧૪૧
પત્રવ્યવહારદ્વારા પુ. શિક્ષણવર્ગોનું પરિણામ ...		૧૪૨
શિષ્ટવાચન ૧૭મીપરીક્ષાનું પરિણામ		૧૪૮
પુસ્તકો મોકલવાની માહિતી		૧૪૯
પત્રો સર થયાની માહિતી		૧૫
પુસ્તકાલય ખાતાની મરકપુલરો, વટહુકમો વગેરે ...		૧૫

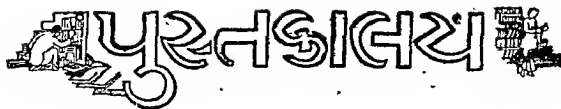
વર્તમાનપત્રોના વ્યવસ્થાપકોને

જે જે વર્તમાનપત્રોના લગભગ પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ ભારત ભરાય છે તે સૌ પત્રોના સંચાલકોને નીચેની નોંધ ધ્યાનમાં લેવા ખાસ વિનંતિ છે, કે જેથી એ વિષય પરવે વધુ પત્રવ્યવહાર કોઈને કરવો ન પડે:—

જે જે ગ્રામપુસ્તકાલયના લગભગ પૂરાં યર્ષા હોય તેમના માટે કરીને ચાલુ રાખવા માટે લખવામાં ન આવે કે નવા વર્ષનું લગભગ અમરા તરફથી ભરી દેવામાં ન આવે, તો તેમણે તે સામાયિક અધ કર્યાનું સમજી લેવું. આમ છતાં જે ચાલુ રાખવામાં આવશે, તો તે સા. પુસ્તકાલયને ભેટ તરીકે મોકલવામાં આવે છે એમ ગણ્યારો. અને આવી ભેટ સા. પુસ્તકાલયો સ્વીકારી શકે તેમ છે.

વા. ના. અમીન.

મંત્રી : પુ. સ. સ. મંડળ હિ.

પુસ્તક ૧૫ મું

માર્ચ-૧૯૪૦

અંક ૩ જે

પુસ્તકાલયપર્વણી

—તંત્રીસ્થાનથી

દૂર વર્ષે આપણે પુસ્તકાલયપર્વણી ઉજવીએ છીએ. આ વર્ષે પણ ગયાં વર્ષોની માફક આપણે ઊજવી. એને માટે નિયત થયેલ કાર્યક્રમ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિમાં રસ ધરાવતાં સૌએ પર્વણીને સક્રિય બનાવવા પૂરતો પ્રયત્ન કર્યો છે, તે આ અંકમાં અન્યત્ર આપેલા સંક્ષિપ્ત હેવાલ પરથી જોઈ શકાશે.

પરંતુ અગાઉનાં વર્ષો કરતાં આ વર્ષે પર્વણી ઉજવનાર ગામોની સંખ્યા અમને અદ્ય જણાય છે. કાં તો પર્વણી ઉજવ્યા છતાં તેના હેવાલો અમારા તરફ આવ્યા ન હોય અથવા ખરેખર ગામોની વિશાળ સંખ્યાએ તે ઉજવી નથી તેમ કહી શકાય.

આ માટે, ગયા અંકે જણાવ્યા મુજબ, અમે ધારતા હતા કે, પર્વણી ઉજવણીનું કામ, રાજ્યના અમુક ભાગોમાં હુબાળ જેવી પરિસ્થિતિને કારણે ત્યાંનાં ગામોમાં સાદાઈથી-કંઈપણ ખર્ચ કર્યા સિવાય પણ ઉજવાશે. પરંતુ અમારી પાસે આવેલા હેવાલો પરથી તો એમ જણાઈ આવે છે કે રાજ્યનો મહેસાણા પ્રાંત, જ્યાં હુબાળ જેવી પરિસ્થિતિ હતી ત્યાં તો આરેય પ્રાંતો કરતાં વધુમાં વધુ ગામોએ ઉજવી છે, જ્યારે આગળ પડતા ગણી શકાય તેવા વઢોદરા અને નવસારી પ્રાંતમાં માત્ર અમુકજ ગામોએ ઉજવી છે.

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને વેગ આપવા માટે-એને અર્થે લોકમદદ ભેગી કરવા માટે આ દિન એક ઉત્તમ તકરૂપ છે. ઉત્સાહી કાર્યકર્તાઓ ધારે તો આ દિવસે પર્વણીદિનના કાર્યક્રમ મુજબ યોજના કરીને ગામલોકને આકર્ષી સારી એવી લોકમદદ મેળવી શકે, પરંતુ તેમાં કાર્યકર્તાઓના પ્રયત્નો પર મુખ્ય આધાર રહે છે. જનતા તો આવા કાર્યક્રમોને વધાવી લઈ તેને મદદ કરેજ છે; જરૂર છે માત્ર એ માટેના પ્રયત્નો કરનારની.

આમાં રાખીએ, આ વર્ષે તો ગયું, પણ આવતા વર્ષે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં રસ લેતાં સહુ કોઈ આ પર્વણીદિન તેમ જ અન્ય શુભાશુભ પ્રસંગોએ લોકમદદ મેળવવા માટે સદા પ્રયત્નશીલ રહેશે.

પુસ્તકાલયમાં પગ સૂકતાં—

ચારે બાજુ ઝળહળ થતી અંધલક્ષ્મી નિકાળું,
જ્યારે મૂકું પગ પ્રથમ: ને હુનિયા હું વિસાડું;
જાણે આવે દૂર-સુદૂરથી દેવ કેા ચેત અંગી,
તેડી જવા નવીન હુનિયા જે રસી લબ્ય રંગી.

જાણે પેલા સળવળ થતા અંધ દે સાદ ભારે,
આવો ખ્યારાં કંઈ કંઈ લયું શાન છે ઉર મારે;
મુંઝાયેલું દિલ ધડકતું સાદ દે કેા ઉડેથી,
ખ્યારા ખંખી ભર-ભર જરા આંચ આ સાગરેથી.

જ્યારે સૂણું હૃદય રસતા સેંકડો સાદ કાને,
ત્યારે કહેજે સમજણ પડે ના લઉં કાંઈ કેાને ?
શતું, બૂરું, ચમક ધરતું પ્રેરતું એક બાજુ,
પ્રેલું સાદું ગહન કથતું દિલ મારું લુભાતું.

ઉપાડું ને નજર દૂરતાં મૌકિતકો કંઈક પામું,
નાં ખાવાતું-ધનન જરી ના તોય સર્વસ્વ મારું;
ને ધીમિથી ચલક ભરતી બેઘડે આંખ બાંડે,
જેઉં બીજું મૂક સ્થિર ઉભું દશ્ય કેા સૂક્ષ્મ જૂઠું:

વિચારું: શા અજબ રૂપને લેખકે આ રચ્યું શું ?
આંખો ખોઈ, મગજ થકવી, બેઘ બૂલી ધડ્યું શું ?
શયે તોયે જગતહિતની કાજ આ હાસ્ય વેચું,
તો શાને હું મૂરખ મનનો હાસ્ય શુભાવી દેઉં ?

હિંમતલાલ સુ. સાદ

—*—

સદા ચાચું

અમોને ંકાલા છે હૃદયપર અંકિત કરશું,
અતિશે ખ્યારા છે મધુર દિલના તાર ગણશું.
અમારા સંસારે જીવન ઉજળા થાય અતિશે,
સદા ચાચું વાંચું જગતભરના અંધ સઘળા.

વૈયંચંદ્ર ર. જીવં

પુસ્તકાલયો અને આપણે

શ્રીમંત સરકારની ઉદાર રાજ્યનીતિને પ્રતાપે વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિએ આજે જે રીતિ પ્રાપ્ત કરી છે, તે ગુજરાત તો શું પણ આખા હિન્દુસ્તાનમાં નહિ હોય, એમ આપણે ગૌરવપૂર્વક વિના સંકોચે કહી શકીએ. ગુજરાતમાં અને ખાસ કરીને વડોદરા રાજ્યમાં સને ૧૯૦૬-૭ માં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનાં ખીજ પૃ. મોતીલાલ સા.ના હસ્તે શેષાયાં. અને ૧૯૧૧ માં વડોદરામાં સ્વતંત્ર પુસ્તકાલય ખાતાનો જન્મ થયો, ત્યારથી ધીમે ધીમે વિકાસ પામી એ દાયકા જેટલી મુદત વિતાવી છે. એક યુવાન જીવન જીવવા માટેની સઘળી તૈયારીઓ પૂરી કરી જનસમાજમાં અંપલાવે છે, તેમ જ પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિએ પોતાનું આજ-પણ પૂરું કરી યુવાનીમાં પ્રવેશ કર્યો છે. અને સાચા મુલક પાસે જે આશા રાખી શકાય, તેવી આશા હવે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના દિમાયતીઓ પાસેથી રાખવી વધારે પડતી ન મણાય.

પુસ્તકાલયોથી ચતા કાયદા આજે ગણ્યવા એસીએ તો તે હાંસીપાત્ર જ હશે. એક વિદ્યાર્થી પણ આજ પુસ્તકાલયોના કાયદા સમજવા શક્તિમાન છે. આપણને કેાઈ પૂછે કે, પુસ્તકાલયો રચાપીને વડોદરાની પ્રજાએ કયા વિશેષ કાયદા પ્રાપ્ત કર્યાં? તો આપણે તો પ્રથમ એ જ જવાબ આપવો રહ્યો કે ભાઈ! આ કંઈ વેપારી પેદી નથી કે તેના સરવાયા ઉપરથી નફો-તોફો વર્ષ દહાડે તારવી શકાય. એનાં પ્રત્યક્ષ ફળ જોવા માટે તો થોડી ધીરજ રાખવી પડે; પ્રજાએ જે મેળવ્યું છે તે એમ તારવીને બતાવી શકાશે નહિ. પણ મેળવ્યું છે ધણું એ તો ચોક્કસ છે જ. બ્રિટિશ ગુજરાતના ગામડામાં આપણે ન જઈએ તો પણ, આપણું જ એક પુસ્તકાલય વિનાનું ગામડું પુસ્તકાલયવાળા ગામડા સાથે સરખાવવા માટે ત્યાં વસતું પડે અને જોવું પડે, ત્યારે જ ખાતરી થાય. ઉપલક દૃષ્ટિથી જોશો તો પણ ગ્રામ જેડૂતોનાં ગાલક-ખાલિકાઓ હાથમાં નાનકડાં પુસ્તકો સાથે, સીમાડે ટોર ચારતાં નજરે પડશે. અને જે-ચારના જૂથમાં એકઠાં મળી એ પુસ્તક વાંચી આનંદ માણતાં તમે જોઈ સકશો. હાલે આપણે લેખકો અને સંશોધકો તૈયાર નહિ કર્યાં હોય, તો પણ એ લેખક-સંશોધકોના સર્જનને આવકારનારા તો તૈયાર કર્યાં જ છે. અને આવતી કાલે આપણે લેખકો અને સંશોધકો પણ જોઈશું.

પુસ્તકાલય એ તો ગ્રામજનતાનું વિચારસ્થાન, વિશ્રામસ્થાન અને સંસ્કારદર્શનનું કેન્દ્રસ્થાન છે, એટલું જ નહિ પણ એક નાનકડું વિદ્યાપીઠ છે. પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનું સાચું પરિણામ જોવાનો તો સમય હવે પહોંતો છે. આજ સુધીના કાળ તો તેની બાંધવાવરથાનો હતો. હવે તે યુવાનીમાં પ્રવેશે છે. અને એ યુવાનીમાં કેટલું જોમ છે તે તો હવે જ કહી શકાશે.

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનું જોમ કેટલું છે, તે બતાવી આપવા માટે આપણી પાસે જે મંદસ્તરના પ્રશ્નો વિચાર માટે આંતરે છે: એક પ્રશ્ન એ કે જનતાને કેવા સાહિત્ય તરફ દોરવું, અને બીજો એ કે તેને માટે કયા ઉપાયો યોજવા? હમણાં હમણાં આપણી પાસે બાલસાહિત્ય ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં આવ્યું છે. પણ તેટલા પ્રમાણમાં અસાહિત્ય છે અથ? આપણે તેનો જવાબ હકારમાં આપી શકીશું?

કેાઈ એમ કહેશે કે, અહીં માટે અલગ સાહિત્ય અને અલગ પુસ્તકાલયો કેમ સંભાવે? શું આંતરે અને પુરુષોના આત્મા ભુદા હશે? જે સાહિત્ય પુરુષ વાંચે તે સાહિત્ય શું અ

ન વાંચી શકે ? સ્ત્રી-પુરુષ બન્ને એક જ પુસ્તકાલયમાં કેમ ન બેસે ? શું સ્ત્રીઓને સમાન કોટિમાં ન જ લાવી શકાય ? જરૂર. સ્ત્રી-પુરુષને એક જ કોટિમાં આણવાના આ પ્રયત્નો છે. જે પુરુષો વાંચી શકે તે સ્ત્રીઓ પણ વાંચી જ શકે. જે કોષ્ટ પણ સાહિત્ય વાંચવાની સ્ત્રીઓને મના કરી શકાતી હોય તો તે સાહિત્ય પુરુષને પણ વાંચવાની છૂટ ન જ આપી શકાય. જે સાહિત્યથી સ્ત્રીસ્વભાવ વિપથગામી બનવાનો ભય હોય, જે સાહિત્યથી ચારિત્રની શુદ્ધશુદ્ધિનો ભય હોય તે સાહિત્ય શું પુરુષવર્ગને વાંચવાની છૂટ આપી શકાય ખરી ? એવા સાહિત્યને તો તિલાંજલિ જ અપાય. અને સ્ત્રીપુરુષ બન્નેને માટે સામાન્ય-એક જ કોટિનું સાહિત્ય સંભવી શકે, એમાં જરાએ શક નહિ. પરંતુ સામાન્ય કેળવણી ઉપરાંત ડૉક્ટર અને વકીલના ધંધા માટે તેમને વિશેષ જ્ઞાનની ખાસ ધંધાદારી તાલિમ લેવી પડે છે તેમ સ્ત્રીઓના કેટલાક ખાસ વિષયો છે. સ્ત્રીઓએ પત્ની અને માતા તરીકેની ફરજો બજાવવાની છે-અર્થોત્પાદન એ જેમ પતિનું કર્તવ્ય છે, તેમ અર્થવિનિમય એ પત્નીનું કર્તવ્ય છે, અને તેણે જ બાળ-ઉછેરનું કર્તવ્ય માતાનું છે. એટલે આમ ધંધાદારી વિશેષ જ્ઞાન પૂરતું સ્ત્રીસાહિત્ય અલગ રહેવું જરૂરનું છે અને તે રહેવાનું.

તેવી જ રીતે અલગ પુસ્તકાલયોની જરૂરિયાત પણ સ્વીકારવી જ રહી. કવિ શ્રી. ન્હાનાલાલ કહે છે તેમ, કેટલીક સ્ત્રીઓ જન્મથી જ પ્રૌઢા હોય છે. તેમને કૌમાર્ય હોવું જ નથી. કવિ કહે છે, કે કૌમાર્ય એટલે જીવનનું આગણું, પરસાળ નહિ. આવી સ્ત્રીઓ જીવનના આગણામાં નહિ, ઓસરીએ પણ નહિ. પરંતુ પરસાળમાં જ હોય છે; એટલે પુરુષો સાથે બળવાનો સ્ત્રીસદ્બળ સંક્રાંતિ આપણા સમાજમાં વધુ આગળ પડતો છે, અને ૭ વર્ષની નિર્દોષ બાલિકાને છોકરા સાથે રમવાની મના કરવા જેવી પરિસ્થિતિ ન્યાં પ્રવર્તી રહી હોય, ત્યાં આપણે તેમને માટે અલગ પુસ્તકાલયો, અલગ વિભાગો અને તેટલુંએ ન બને તો અલગ વખત તો રાખીએ એજ ધ્રુવિ છે. એમાં જરાએ આનાકાની કરાશે નહિ.

આટલું કર્યા છતાંએ જોએ જન્મથી પ્રૌઢાઓ છે, તે તો ત્યાં પણ આવતાં સંક્રાંતિઓ અને આ બધું તો કરખાઓ માટે. પણ ગામડાનું શું ? સ્ત્રીઓ જે પુસ્તકો પાસે ન જાય તો, પુસ્તકોએ સ્ત્રીઓ પાસે પહોંચવું જોઈએ. અને એ પહોંચવું કરવાની ફરજ આપણી છે. પેટીઓ દ્વારા, હાથગાડી દ્વારા કે પછી ગમે તે યોગ્ય ઉપાય દ્વારા પુસ્તકો પહોંચાડવાં જોઈએ. આજે જેટલા પ્રમાણમાં પુરુષવર્ગ વાંચે છે, તેટલા પ્રમાણમાં સ્ત્રીવર્ગ વાંચતો નથી. જે સ્થિતિ સ્ત્રીવર્ગની છે તેજ ગામડાના ખેડૂતવર્ગની છે. આપણે જેમના પ્રત્યે આજ સુધી બેદરકારી સેવી છે તેમના પ્રત્યેની મુખ્ય ફરજ બજાવવાનો વખત હવે આવી લાગ્યો છે.

આ સૌને વાચનરસ લગાડવાનો એક અને સાચો ઉપાય મને સૂઝે છે અને તે દિવાલ-પત્રોનો છે. દિવાલપત્ર એટલે ભીંત પર કાળો રંગ લગાડીને લખવા લાયક બનાવવું તે. દિવાલપત્રનું વાચન વખત લેવું નથી, તેમ ઘરમાં કોઈ જૂતવાણી સાસુની ટકાર કરાવવું નથી; એ તો રસ્તે જતાં આવતાં પણ વાંચી શકાય છે. મારો અનુભવ છે કે, પાણી ભરનાર પનિયારીઓ માથે પાણી ભરેલા બેડાના બાર સાથે, અને ખેડૂત માથે ધાસના ભારાનો બાર વહન કરતો કરતો વચ્ચે છે-વાંચતો જાય છે. દિવાલપત્રોમાં થોડાક ચાલુ વર્તમાન સમાચાર સાથે કેટલાંક સારાં પુસ્તકોમાંથી સૂત્રો કે વાક્યો જે જીવનશુદ્ધિ માટે લાભદાયી હોય, જ જનહિતસાધક હોય તેવાં લખી શકાય. આજે તો પુસ્તકાલય અને આમર્શ વચ્ચેનું અંત

ધણું જ વધારે છે. અને આ અંતર ટાળવાનું એકજ સાધન માત્ર દીવાલપત્રોનું છે. અને આમ વાચનનું વ્યસન લાગતાં સૌ કોઈ પુસ્તકાલય તરફ આવવા લલચારી. માટે ગામે ગામ અને શેરીએ શેરીએ આવાં દિવાલપત્રો ઊભાં કરવાની અગત્ય ધણી વધારે છે. અને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના ભેખધારીઓ આનો ઝીણવટથી વિચાર કરે એવી વિગત્તિ છે. આપણે આની અગત્ય હજી પિછાની નથી, એમ કહેવું ખાસ ખોટું તો નથી જ.

ધેર બેઠાં પુસ્તકો પહોંચ્યાવામાં અને પુસ્તકાલયમાં આવનાર વાચકોને પુસ્તકો આપવામાં પણ અંધપાણેની જવાબદારી મોટી છે. અને એ બે સમજવામાં ન આવે તો તેઓ પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના પ્રેરક મટી ધાતક નીવડે. અને એ જવાબદારી તે એ છે કે, વાચકની યોગ્યતા પ્રમાણેનું તેના હાથમાં પુસ્તક મુકવું બેઠ્યે. અંધપાણે પોતાના પુસ્તકાલયના દરેક પુસ્તકનો પરિચય હોવો જરૂરનો છે. અને તેમ યાચ તો જ તે પુસ્તકની યોગ્યતા વિચારી શકે. વાચક કે અંધપાણે પૂઠા પરથી, સુંદર છપાઈથી કે માત્ર નામ પરથી જ બે પુસ્તકની પસંદગી કરશે તો જરૂર તે છેતરાશે. નવા સવા વાચકને એની માહિતી હોતી નથી, જે કોઈક વાર જ વાંચે છે એવો વાચક પહેલવહેલો જ પુસ્તકાલયમાં આવે અને અંધકાન્ત જેવું પુસ્તક વાંચવા લાઇ જાય તો ફરીવાર તે પુસ્તક લેવા નહિ આવે. માટે તેઓને તો અંધપાણે દોરવવાની જરૂર છે. અને ઉપરાંત અયોગ્ય સાહિત્ય હાથમાં ન આવી જાય તે પણ બેઠું પડશે. આ બાબતનો તો સખત ચોક્કસપહેરો રહેવો બેઠ્યે. આપણા અંધપાણે આ બાબતની કેટલી ફરજ અદા કરી શકે છે તે પણ વિચારણીય છે. આપણે પુસ્તકાલયનો તમામ કારોબારી બોલે તેમને સિર નાખી દીધો છે. તે બે હળવો બનાવવામાં આવે તોજ તેઓ પુસ્તકમાંની વસ્તુ વિચારવાને વખત મેળવી શકશે. અને તેઓને વાચકને દોરવી શકે તેવી શક્તિ મેળવવાની તક આપવી બેઠ્યે, એમ હું માનું છું.

મેં આગળ કહ્યું તેમ આપણે ગામડાં અને સ્ત્રીઓ પ્રત્યે બેદરકારી સેવી છે. અંજો માટે શું કરી શકાય તે આપણે વિચાર્યું. ન્યાં પુસ્તકાલય અને પુસ્તકો છે ત્યાંનો આપણે વિચાર કર્યો. પણ ન્યાં પુસ્તકો નથી વાંચ્યાં છે અને આજી ખરીદાય છે તેમનું શું ? તેમને માટે આપણે વિચાર કર્યો છે ? આપણાં પુસ્તકાલયોને મુખ્ય મદદ સરકાર અને પ્રાંત પંચાયતોની છે. પ્રાંત પંચાયતો જે કાળોનો વહીવટ કરે છે, તે કાળો મોટે ભાગે ગામડાની પ્રજાનો છે, કસબાની પ્રજાનો નહિ. ત્યારે સરકાર આપે છે કેમ ? સરકાર આપે છે એટલા માટે કે કસબાઓ અને ગામડાનાં મોટાં પુસ્તકાલયો પોતાની આબુઆબુએ આદેશાં ગામડાંમાં પણ તે પેટીઓ દ્વારા પુસ્તકો પહોંચતાં કરે. અને પુસ્તકાલય વિનાના ગામે વાંચકો પુસ્તકોવાળા ગામે એ ખૂબ ખૂબ પુસ્તકો મોકલી વંચાવે. છતાં વિચારો કે કેટલાં

સાચા-ખોટાનો ખ્યાલ

દુનિયા જ્યારે વીજળીને વેગે આગળ વધે છે ત્યારે આપણે ત્યાં તો યોગેયોગે પુસ્તકાલયો હોવાં બેઠ્યે અને દરેકે તે વાંચવાં બેઠ્યે ધાર્મિક પુસ્તકો સાથે સ્વદેશાભિમાન ભક્ત કરે એવા પ્રકારનાં પુસ્તકો પણ તેમાં વસાવવાં બેઠ્યે. બગરેડો ખોરાક બેટલું ચરીરને નુકસાન પહોંચાડે છે એટલું ચરીરને નુકસાન નબળાં પુસ્તકો મગજને કરે છે.

વિકારની ભાવનાનાં પુસ્તકો વાંચીએ અથવા તો જે છાપાં ભૂદી વસ્તુઓ છાપતાં હોય એ વાંચીએ એનાથી પણ નુકસાન થાય છે. સાચાં કે ખોટાં છાપાં ક્યાં છે તે પણ આપણને સમજતાં આવડતું બેઠ્યે.

—સરકાર વહનભલામ.

કર્યા પુસ્તકાલયો આવી ફરજે જન્મવે છે ? પુસ્તકાલયો વિનાનાં ગામોનો ફાળો પણ પ્રતિ પંચાયતના ફાળામાં છે. એટલે દરેક પુસ્તકાલય ઉપર તેનું જાણુ છે. અને એ જાણુ અદા કરવાની ફરજ દરેક પુસ્તકાલયની છે, જ્યારે કર્યા પુસ્તકાલયોની તો ખેવડી છે. - પુસ્તકાલય ખાતાએ આવું જાણુ અદા કરવા જે પુસ્તકાલયો ચૂકશે તેમની મદદ બંધ વા ઝોછી કરવા વખતોવખત એતવણી આપી છે. છતાંએ હજુ ઘણાં પુસ્તકાલયોએ ધણું કરવાનું બાકીમાં હશે. આપણે આશા રાખીએ કે આજ સુધીનું ચઢેલું જાણુ હવે તેઓ જલદી જ અદા કરે.

પુસ્તકાલય ખાતાએ હમણાં સહકારી ધોરણે પુસ્તકો ખરીદવાની યોજના તમારી સમક્ષ મૂકી છે. આ યોજના તમામ કર્યા પુસ્તકાલયો અપનાવે તો ઉપર કહ્યા પ્રમાણેનું તેમનું ચઢેલું જાણુ અદા કરવાની એક સુંદર તક હાથ આવે એમ છે. કર્યા પુસ્તકાલયોનો સહકાર નહિ હોય તો આ યોજના ધારવા જેટલી ફળદાયી નહિ નિવેડે; કારણ કે પુસ્તકોનો ઠીક ઠીક સંગ્રહ તેમની પાસે છે. ગામડાનાં પુસ્તકાલયોમાં પુસ્તકો ઓછાં હોવાના કારણે પુસ્તકો બહાર ફરતાં કરવા હરકત આવશે. આપણે આશા રાખીએ કે કર્યા પુસ્તકાલયોના વહીવટકર્તાઓ તેનો જલદી જ અમલ કરશે.

અંતમાં એ જ વિનંતિ કરવાની કે ઉપર નિર્દેશ કરેલી બાબતો પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનાં હિમાયતીઓ વિચારે. અને યથાશક્તિ ફરજ અદા કરશે તો આ સખેલા લખાણનો હેતુ સાર્થક થયો માનીશ.*

નાનજીભાઈ જે. પટેલ

—*—

જ્ઞાનવાટિકા

જ્ઞાન તણી વાડીનાં ફુલકાં,
 જીવનને સુવાસિત કરતાં;
 મંદ મંદ શીતળતા અર્પી,
 તાપ ત્રિવિધના હરતાં;
 જીવનસૌરજ પુલકિત યાતાં,
 હૃદય પ્રકુલ બંનાવે;
 મનગમતાં ચૂંટીને સૂંઘતાં
 જીવનરસ ઉભરાવે;
 રંગબેરંગી હૃદય રીઝાવે,
 પ્રસન્ન જીવન પાંખે.
 રામ રામ શક્તિ ભક્તિને,
 અમિ ઉભરાવે આંખે.
 દૈર્ઘ્યન્દ્ર ૨. જુદ

પરદેશી સાહિત્યસૃષ્ટિનું થોડું અવનવું

ઉમણાંજી મરણ પામેલા કેનેડાના ગવર્નર-જનરલ લૉડ ટવીડસ્ટ્રૅન્ડ જેટલી મનુષ્યની અનેકવિધ પ્રવૃત્તિમાં ભાગ્યેજ કોઈ મનુષ્યે ખ્યાતિ મેળવી હતી. રાજનીતિસ તરીકે તે મહાન હતા; પરંતુ નવલકથા તથા જીવનચરિત્ર લેખક તરીકે તે પ્રધારે મહાન હતા. લોકો તો તેમને લેખક 'જૉહાન લુકેન' તરીકે ઓળખે છે. ગ્વારગો અને ઑકસફડનાં કેળવણી લઇને તેમણે પહેલા વર્ગમાં માનસહિત ડીગ્રી મેળવી હતી અને સ્ટેન્હોપ તથા ન્યુડીગેટ પારિતોષિક મેળવ્યાં હતાં. બેરિસ્ટર થઇને તથા રાજવહીવટની દક્ષિણ આફ્રિકામાં તાલીમ લઇને તે પ્રસિદ્ધ પ્રકાશકો ટોમસ નેલ્સનની કંપનીમાં જોડાયા. અહીંયાં લેખક તરીકેની તેની શક્તિનો વિકાસ થવાની વિશાળ તક મળી. ગત વિશ્વયુદ્ધ દરમિયાન તેમણે પોતાની ખૂબ લોકપ્રિય અદ્ભુત કથાઓ લખી. 'વિશ્વયુદ્ધ'ના તેમના ઇતિહાસે તેમને જગતભરમાં પ્રસિદ્ધ કર્યાં. તેમની સાહિત્યવિષયક પ્રવૃત્તિ માટે ગ્વામગો, સેન્ટ એન્ડ્રુઝ એડિન્બર્ગ, દાર્વિડ, થેલ અને ઑકસફડનાં વિશ્વવિદ્યાલયોએ તેમને એલ. એલ. ડી. નવા ડી. સી. એલ. ની માનદ પદવી આપી હતી.

x

x

x

અત્યારે જર્મનીમાં કલ્પિત કથાનાં બે પુસ્તકોની ખૂબ માગ છે: (૧) 'ગોન વિથ ધી વિન્ડ' અને (૨) 'સીટાડલ'

x

x

x

ચીનની લગ્ન સંબંધી એશિયી હિનોએ લખેલ જાપાનીઝ નવલકથા 'વૉર એન્ડ સોલજર' (લગ્ન અને સૈનિક)નું અંગ્રેજી ભાષાંતર હમણાજ પ્રગટ થયું છે. જાપાનમાં તેની વીસ લાખથી વધારે નકલો ખપી ગઇ છે. જર્મન અને ઝેક ભાષામાં પણ તેનાં ભાષાંતર થાય છે. જાપાનના લશ્કરના સાર્જન્ટ 'કેસુનેરી તમાઇ'નું તખ્તખુસ 'એસીયીહિનો' છે. સાર્જન્ટ પ્રસિદ્ધ સૈનિક તથા લેખક છે. જાપાનનું મહાન સાહિત્યવિષયક પારિતોષિક 'એકુટગાવા' તેમને મળ્યું છે.

x

x

x

સર રોનલ્ડ રોસ પૂર્વના રાજકરણ પર પ્રમાણભૂત ગણાય છે. તેમના આત્મવૃત્તાંત 'ઓરીએન્ટેશન્સ' (Orientations) નું ફ્રેંચ તથા અંગ્રેજીક ભાષામાં ભાષાંતર થાય છે. દિશ્ન ભાષામાં તો તે પ્રગટ થઇ ચૂક્યું છે. સર રોનલ્ડ અત્યારે આઝુ યુદ્ધનો ઇતિહાસ લખી રહ્યા છે.

x

x

x

ઇટલિયી મળતાં વર્તમાનપત્રોના અખર પરથી જણાય છે કે ફેસિસ્ટ પક્ષે પ્રતિજ્ઞા મૂકેલ પુસ્તકોની ઉલ્લી યાદીના આગ્યા કિરિત તથા એડગર વોસેલની ડિટેક્ટિવ કથાઓનો સમાવેશ થાય છે.

x

x

x

ઇલામી નવલકથા 'નો આર્મ્સ, નો આર્મર' (No Arms, No Armour)

ના લેખક મેજર રાબર્ટ હેન્રીક-એ અત્યારે ઈંગ્લેંડમાં કોઈક રથળે છે તે-ખાનગી રીતે કહે છે કે 'લડાઈની શરૂઆતથી અત્યાર સુધીમાં મારી પાસે લખાણની એટલી સામગ્રી ભેગી થઈ છે કે તેનાથી હું હાસ્યરસથી ભરપૂર ત્રણ વેધારે નવલકથા લખી શકીશ.'

x

x

x

પિચ્છેટ્ટા ડી ડોનેટોની પ્રચલિત નવલકથા 'કાઈસ્ટ ઇન કોન્ક્રીટ 'નુ' શરૂઆતનું પ્રકરણ 'એસ્કવાયર 'માં ટૂંકી વાર્તા તરીકે પ્રગટ કરવામાં આવ્યું હતું. અગાઉ કોઈ નવલિકાએ વાચકોનાં મન તેટલાં આકર્ષ્યાં નહોતાં. તરત જ તેનું રેડિયો પર નાટક ભજવવામાં આવ્યું હતું અને ઓષ્ટ્રિયાની '૧૯૩૮ની શ્રેષ્ઠ નવલિકાઓ 'માં તેનું યુનિયન ધ્યુ. ત્યારે પ્રકાશકોનું ધ્યાન તેના પર જઈ ગયું, અને વાર્તા ચાલુ રાખવાની યુવાન કડિયાને ઉપરાઉપરી વિનંતિ કરવામાં આવી. તેથી ડી ડોનેટોએ પોતાના લેખોને એક બાજુ મૂકી લખવાનું ચાલુ રાખ્યું ને લગભગ એક જ દિવસમાં પ્રખ્યાત થઈ ગયો.

x

x

x

સેનિકોને બેટ તરીકે કાવ્યનાં પુસ્તકો આપવાનું ગદ્ય લઘાઈમાં પરાકાષ્ટાએ 'પહેલું' હતું. લંડનના એક પુસ્તકવિકેતાના કહેવા પ્રમાણે ગદ્યા વિશ્વયુદ્ધમાં એવો વખત હતો કે ચારે તો એકલો દરરોજ એકર ખાયામની એક હજાર નકલ વેચતો હતો.

x

x

x

મહાન ફ્રેન્ચ લવિખ્યવેતા માઇકલ બોરોટ્ટેએમસ, ચારસો વર્ષ પહેલાં થઈ ગયો. તેણે આવતા પાંચ દેશોની આગાહીનું એક પ્રસિદ્ધ પુસ્તક લખ્યું છે. તેમાં તેણે જણાવ્યું છે કે, યુરોપના મહાયુદ્ધનો ૧૯૪૪માં અંત આવશે અને તેમાં બ્રિટન તથા ફ્રાન્સ વિજયી થશે.

છાંદાલાલ મોનમ્સિંગ કામદાર

- 'અંધાલય' ના પૂનરીઓ પોતાના જીવનમાં સર્વદા સાક્ષ્યતા પ્રાપ્ત કરે છે.
- 'અંધાલય' એ એક લોહ્યુબક છે.
- 'અંધાલય' પ્રેમીઓ ' જીવનપર્યંત અંધ ઉપાસક રહે છે.
- 'અંધાલય' એ જીવનલતાનું પોષક તરવ છે.
- 'અંધાલય' એ શ્રી સરસ્વતી દેવીનું પરમ ધામ છે.
- 'અંધાલય' એ ભારતી માતાએ પોતાનાં બાળકોને આપેલો અખૂટ જ્ઞાનનો ભંડાર છે.
- 'અંધાલય' નિર્જીવ હોવા છતાં ચેતનદાયી હોઈ સજીવ ગણાય છે.
- 'અંધાલય' એ એક સાર્વજનિક સંસ્થા હોઈ કોઈ પણ જાતનો લેઢભાવ રાખતું નથી.
- સર્વ કોઈ નીચ કે ઉચ્ચ, ગરીબ કે તવંગર, શબ્દ કે રંગ-દરેક તેનો લાભ લઈ શકે છે.

વાચનાલયમાં આવતી વિવિધ વ્યક્તિઓ

જાહેર વાચનાલય એટલે વિવિધ વિષયો અને રાષ્ટ્રીય તેમ જ આંતરરાષ્ટ્રીય સમાચારો મેળવવાનું સ્થાન. આ સ્થાન સાધારણ રીતે વિશાળ, પ્રકાશમય, હવાવાળું અને ગામની મધ્યમાં હોવું જોઈએ. વર્તમાન યુગમાં પ્રત્યેક ગામની અંદર, જાહેર વાચનાલય, એ ગામની આવશ્યક જરૂરિયાતોમાંની એક ખાસ જરૂરિયાત છે. ગામને પાદર તળાવ કે ફૂલો આવારાની જેટલી જરૂર છે તેટલી જ આજે છાપખાનાના અને જાહેરાતના યુગમાં વાચનાલયની જરૂરીયાત ગણાય.

જાહેર વાચનાલયમાં અનેક જાતનાં ઉપયોગી, રસમય અને વિવિધ વિષયનાં સામગ્રિકો તથા દૈનિક છાપાંઓ આવતાં હોય છે; વાંચના માટે પણ સાધારણ રીતે સારી સગવડો પુરતી ટેબલ વગેરે સાદિત્તો હોય છે. વાચનાલયમાં જઈને દુનિયાભરનાં હરહંમેશના તાજા સમાચારો મેળવી શકાય છે; પત્રકારિત્વનાં વિવિધ આદિસનો જાણી શકાય છે; તેમજ જગતની પ્રગતિ સાથે જગતના બનતા બનાવોને જાણીને, સમજીને તેની સાથે પગલાં પાડી શકાય છે.

જાહેર વાચનાલયનો આવી અમૂલ્ય લાભ ઉઠાવો શકાય છે, પણ આ વાચનાલયમાં આવતા લોકો તેનો અમૂલ્ય લાભ ખરેખર ઉઠાવતા હોય એ વાત શંકારપદ છે. વાચનાલયની અંદર સમાચારો વાંચવાને માટે ધણી થોડા લોકો આવે છે. ધણી ખરા લોકો કંઈ જુદા જ હેતુથી વાચનાલયમાં જતા હોય છે. તેમનો હેતુ જાહેર કે સામાજિક નથી હોતો, પણ વ્યક્તિગત જ હોય છે અને એ હેતુને પાર પાડવા જતાં તે લોકો જાહેર વાચનાલયને તેમજ જનતાને કેટલું નુકસાન કરે છે તે વિચારવાની તેમને દરકાર નથી હોતી.

વાચનાલયની અંદર આવી તેનો દુરુપયોગ કરતી, જુદી જુદી વ્યક્તિઓનું ઘણું આપણે નિષ્પણુ અને દર્શન કરીએ.

આપણી પ્રજાના મોટા ભાગને જાહેરજીવનનું કે સમાજજીવનનું જ્ઞાન નથી હોતું. સમાજજીવનની જોખમદારીઓનો તો ખ્યાલ પણ યાત્રો હોય ? પ્રથમ તો, અમુક વર્ગ એવો છે કે જે જાહેર વાચનાલયને માત્ર જાહેર સંસ્થા કે જાહેર મિલકત સમજી, તેનો ઉપયોગ કરવાનો પોતાનો અધિકાર છે માટે તેને પોતાનું જ માની આવે છે. વાચનાલયની અંદર આવી તે, સામગ્રિકો અને છાપાંઓથી પથરાઈ ગયેલા વિશાળ ટેબલ સમક્ષ એક પુરતીમાં ગોઠવાય છે અને એક રાત્રી પાછો પણ ખર્ચ કર્યા વિના એ બધાં છાપાંઓ અને ચોપાનિયાં પોતાની દફતરનાં છે એવો બ્યર્થ ધમક સેવે છે. પછી તે એવો દેખાવ કરશે કે જાણે સારાજે જગતના જ્ઞાનનું દોહન કરવા ન બેસી ગયા હોય ! છાપું દાઢમાં લે છે અને તેનાં પાનાંઓમાં પોતાનું વિરલ ભેજું સમગ્ર ચિત્તે જાણે કે પડેવતો ન હોય તેવી રીતે મુખારવિંદ અંદર લપેટી દે છે. ધણી જ ચતુરાઈથી તે છાપાનાં પાનાંઓમાંથી આસપાસ નજર ફેરવી અન્ય લોકોની પ્રવૃત્તિને જુએ છે. ન્યારે કાંઈનું ધ્યાન તેના તરફ નથી હોતું અને બધા વાંચનામાં મગ્ન થયા હોય છે કે તુરત જ તે અસાધારણ ઝડપથી છાપાને સંકેલી, કાટની અંદર ગોઠવી પસાયન થાય છે. ધણી વખત તો દરવાજેથી કાંઈની છતી કે સાથકલ પણ લઈ પોતાની જાતને સમૃદ્ધ બનાવતો જાહેર રસ્તા ઉપર અદકાર અને ધમકથી વિચરે છે. આ બિરાદર જાહેર સંસ્થાને પોતાની જ માની, કંઈ પણ ખર્ચ કર્યા વિના વસ્તુઓ પ્રાપ્ત કરવામાં સંતોષ લે છે !

બીજા પ્રકારના માણસો પહેલા એટલો મહત્વાકાંક્ષી નહિ પણ વિશેષ કાબેલ છે. તેના હેતુ આપું છાયું કે માસિક ચોરી જવાનો નથી હોતો, પણ તેમાંથી માત્ર પોતાને ઉપયોગી એટલો જ ભાગ કે સારો લેખ ઉઠાવી જવાની દાનત હોય છે. છાપાઓ અને સામયિકોની શરૂઆત અને દેહછેદનની કળામાં તેણે અસાધારણ નિપુણતા પ્રાપ્ત કરેલી હોય છે. મુંદર ચિત્રો, ફોટાઓ, વિવિધ પ્રકારની હરીશ્વરોનાં કુપનો, એટની વસ્તુઓનાં તથા મંદિર દવાઓનાં કુપનો, વગેરે વગેરે તેનાં શિકારસ્થાનો હોય છે. પોતાનો પસંદ પડેલ વસ્તુ ઉપર, પોતાનાં અંગ્રેજ શબ્દ (કાતર) થી તે વાદકાપ કરવા બેસી જાય છે. તેની ચાલાકી અને ચપલતા અદ્વિતીય હોય છે. એટલા માણસોના સમુદાયમાં તે પોતાનું કાર્ય એટલી હિંમતથી અને ત્વરાથી કરે છે કે નથી તો કોઈ તેને પકડી શકતું કે નથી કોઈ તેની કાપકૂપની પ્રવૃત્તિના અવાજને સાંભળી શકતું. તે ખરેખર કલાકાર છે. અદ્યમ ઉત્સાહથી અને નિરવધિ પ્રેરણાથી તે પોતાનું કાર્ય સાધે જાય છે. વાંચનાલય છોડીને તે જાય છે, પણ તેનું વિરલ વ્યક્તિત્વ તો ત્યાં સદાને માટે છાપાઓનાં અને માસિકોનાં પાનાઓમાં ફાટરાયેલાં બાકાંઓ અને કાણાંઓમાં મોજૂદ હોય છે.

ત્રીજા પ્રકારના માણસો જંગલના વાઘની માફક વાંચનાલયમાં હંમેશાં ગર્જન કરતો પ્રવેશ છે. ઉપરથી શાંત દેખાતી મુખમુદ્રા નીચે જાણે કે ભયાનક જવાબામુખી ન ધબધબતો હોય તેવી રીતે તેના સાથી સાથે ચર્ચામાં જતરે છે.

“ હીટલર માટે આપનો શો અભિપ્રાય છે ? ” તે તેના સાથીને પૂછે છે.

“ મેં કંઈ નિશ્ચિત અભિપ્રાય હીટલર માટે હજી આપ્યો નથી. ” નમ્રતાથી તેના સાથી જવાબ આપે છે.

“ પણ તમે તેને ખરેખર કેવા ધારો છો ? આર્થ ? અનાર્થ ? ”

“ ખેર, તે કહેતું કહિન છે, પણ મને તો તે બાબતમાં કશી ખબર નથી. ”

“ તે તો ધણું જ ખરાબ. તમારે જાણવું જ નોંધ્યો, વિચારવું જ નોંધ્યો... ખાસ વિચારવું નોંધ્યો કે તે કોણ છે ? ”

“ હં...અ...જે તેની રીતભાત છે. તેના ઉપરથી તો..... ”

“ રીતભાત ગદ્ય જહનનમાં. તે છે કોણ આર્થ ? અનાર્થ ? ”

“ અનાર્થ. ”

“ ધિક્કાર છે તમારી જાતને. ”

“ મને લાગે છે કે તમે કંઈ વધારે પડતું બોલો છો. જરા તમારી જાતને કાળુમાં રાખો...તો...”

“ શું ? તમે શું કહેવા મગિા છો ? ”

આ પ્રમાણે વાત આગળ વધતાં જખરહરત વાગ્યુંદ શરૂ થાય છે, અને ધણીવાર તો વાગ્યુંદ હરતયુદ મુધી આગળ વધે છે. સાધારણ રીતે તકરાર વાચનાલયનો નિવાસક આવે છે સારે અટકે છે અને વાંચનાલયના ધૂરકતા વાઘો કોઈ અન્ય પક્ષે પાછા આવવા માટે ત્યારે તો ચલતી પકડે છે.

ધર્માલિયાઓના પ્રકાર ઉપરાંત એક વર્ગ એવો પણ છે કે જેઓને ઘોંઘાટ ખાસ પ્રિય હોય છે અને તે જ્યાં જાય ત્યાં ઘોંઘાટ અને અવાજ ઉત્પન્ન કરે છે. વાંચનાલયની અંદર

આવતા આવા ઘોંઘાટપ્રિય લોકો મુખ્યત્વે એ કારણથી અવાજ ઉત્પન્ન કરે છે: એક તો, અવાજ કરવાની ટેર તેના જીવન સાથે એવી ઓતપ્રોત યર્ષ ગયેલ હોય છે અને તેને ઘોંઘાટ એટલો બધો પ્રિય છે કે તેને અવાજ કર્યા વિના ચાલતું જ નથી. બીજું, તે પોતે વાંચનાલયના ફર્નિચરની વ્યવસ્થિત ગોઠવણની પરવા કર્યા વિના મનસ્વીપણે ખુરશીઓને ગમે ત્યાં હથેલાવે છે, ઢસડે છે, પછાડે છે, અડાળે છે, માસિકોને પણ ટેબલ ઉપર જોડેથી અડાળીને મૂકે વગેરે વગેરે તેનું સાર એ હલનચલન અને વર્તન અવાજ અને ઘોંઘાટ વધારનારું જ હોય છે.

વાંચનાલયના નમૂનાઓના છેલ્લો પ્રકાર સર્વથી નિરાશો અને કંઈક જુદો જ લાત પાડતો છે. ઉપર જોઈ ગયેલ હેતુઓમાંના એક પણ હેતુ તેને વાંચનાલયમાં નથી. તેને મન વાંચનાલય વાંચવાનું રચાન નથી પણ આરામગાદી છે, વિશ્રાન્તિસ્થાન છે. તેના મુખ્ય હેતુ માત્ર ત્યાં બેસવાનો જ હોય છે. તે વાંચનાલયમાં આવે છે, એક શાન્ત ખૂણામાં ખુરશી લઈ બિરાજે છે. માત્ર બેસવા સિવાય તેને કંઈ પણ કરવાનું નથી હોતું. આસપાસ કે ઉપર નીચે જોયાં વિના તે જડની માફક બેસી રહે છે, વખતની તેને કિંગત નથી. તે અનિયત કાળ સુધી બેસી રહે છે અને ઘણી વખત તો ઊંઘવા મડિ છે. કેટલાંએ છાપડિયાં અને ચોપાનિયાં આવે છે અને ગળે છે, કેટલાંએ માણસો આવે છે અને ગળે છે, તેની તેને કંઈ પડી નથી, તે તો માત્ર પોતાની નિરવધિ શાન્તિમાં બેઠો રહે છે.

વાચન, અભ્યાસ, વિક્રાન્તિ, પ્રગતિ એ દુનિયાભરનાં તમામ વાંચનાલયના સુંદર આદર્શો હોય છે, પણ જેમ પ્રત્યેક આદર્શ દુઃસાધ્ય હોય છે, તેમ વાંચનાલયને માટે પણ આ આદર્શો માત્ર આકાશકુસુમવત જ હોય છે. એ આદર્શોની પદોપતિમાં ઉપરની વ્યક્તિઓ દિમાલય સમા અવરોધો છે. ઉપર બતાવેલ વ્યક્તિઓમાં વાચકને કંઈક વધારે પડતું કે શોભાકુત વર્ણન જેવું લાગતું હોય તો અમારી ખાસ વિનંતિ છે કે એક જ દિવસ માટે વાંચનાલયનું સંદર્ભ નિરીક્ષણ કરી જુઓ અને તમને અમારા કથનની જરૂર ખાતરી થશે.

મહેનકુમાર મહુમદાર

નર્મદાશંકર વ્યાસ

શ્રી લ. ના. પુ. વાલમમાં સ્વ. શ્રી. મોતીલાલ અમીનની છબીનું અનાવરણ.

વાલમમાં દવાખાનાના ઉદ્ઘાટન મંડપમાં ગઈ તા. ૨૫ મીએ રાત્રે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રાણ સમા સ્વ. શ્રી. મોતીલાલ અમીનની છબીનો અનાવરણ સમારંભ પુસ્તકાલય ખાતાના ગદનીય અવરધાપક શ્રી. ઉમેદલાલ પટેલના પ્રમુખપણાનીએ થયો હતો. સાથે શ્રી. વલ્લભભાઈ પણ આવેલા હતા. મંત્રીનું નિવેદન વંચાયા બાદ રા. પોપટલાલભાઈની વિનંતિથી શ્રી. ઉમેદલાલએ સ્વ. પૂજ્ય મોતીલાલની છબી ખુસ્તી મૂકતાં આવા મૂક સેવકના પગલે ચાલી જનતામાં માનપ્રચારની સેવા કરવા વિનંતિ કરી હતી. રા. વલ્લભભાઈએ સ્વર્ગસ્થની નીડર મક્કમ સુધારક તરીકે પ્રશંસા કરી જણાવ્યું કે તેમને અગાનતા ટાળવા માટે ધન્ય હતી. તેટલાજ સામાજિક ફરિવાજો, ખોટા ખર્ચો વગેરેનો નાશ કરવા પ્રચારશીલ રહેતા હતા. તે કાર્ય પાર પાડવા તેમના પ્રમંથકોની ફરજ છે. રા. લાલજીભાઈ અને પા. ઉમેદલાલ વગેરેએ પોતપોતાના સંદેશ સંભળાવ્યા હતા. છેવટે ઉપસ્થિત પછી આભાર તથા ફૂલદાર યજ્ઞ સભા વિસર્જન થઈ હતી.

પ્રકાશકોને કેટલીક સૂચના

૧ કેટલાક પુસ્તકો ઉપર ચિત્ર તેમજ પુસ્તકના નામનો બ્લૉક બનાવી તે છાપવામાં આવે છે. આ નામ જો કે ગુજરાતી લિપિમાં હોય છે છતાં પણ

પુસ્તકોના પૂંઠા ઉપરની હકીકત વિષે તેમનાં કેટલાકનો મરોડ એવા હોય છે કે સાધારણ લેખકો માણસ તે એકદમ નામ ઉઠેલી શકે નહિ. તેના ઉપર લેખકનું નામ,

પ્રકાશક, પુસ્તકની આવૃત્તિ, સાલ તેમ જ પુસ્તકની કિંમત દરેક

પુસ્તક ઉપર એકસરખા અને એકજ દરાવેલી જગાએ છાપેલા હોતા નથી, જેથી પુસ્તકલેખ- માં કામ કરનાર અને પુસ્તકો વાંચનારને આ વસ્તુઓ એક જ ઠેકાણેથી સહેલાઈથી મળી શકતી નથી.

ઉપર જણાવેલી વસ્તુઓ દરેક પુસ્તકો ઉપર ક્યાં અને કેવી રીતથી છાપવી તેનું એક- સરખું ધોરણ દરાવાય તો ઠીક, તેમજ પુસ્તકના નામના અક્ષરો સીધા અને સાદા મરોડવાળા રાખવા જોઈએ.

તે જ પ્રમાણે માસિક ઉપરના પૂંઠા ઉપર જ માસિકનું નામ, સાલ-વર્ષ, અંક, મંત્રી, ગરથાન એ હકીકત છાપાવી જોઈએ.

૨ કેટલાક પુસ્તકો ઉપર જેકેટ ચઢાવવામાં આવે છે અને જેકેટની ફેશન વધારેલી **પુસ્તકોની કિંમત** હોવાથી તેનો ખર્ચ પુસ્તકની કિંમત ઉપર ચડાવી દેવામાં આવે છે. આ જેકેટ કાર્ડ વધુ ઉપયોગી હોતાં નથી.

કેટલાક પુસ્તકોમાં રહી કાગળ વાપરે છે, કેટલાક જાડા અને હલકા તથા વધારે કઠ ાતાવે તેવા કાગળો વાપરે છે. તેમ જ તેની કિંમતનું પણ એકસરખું ધોરણ હોવું નથી. ટલાક ૩૨ પાનની ચોપડીના ૦-૨-૦ રાખે તો બીજા વળી ૦-૩-૦ કે ૦-૪-૦ રાખે છે.

પુસ્તકની બાંધણી તરફ પણ બહુ લક્ષ્ય આપવામાં આવતું નથી. મારા અભિપ્રાય મુજબ ત દરેક પુસ્તકનું પાકું બંધામણ હોવું જોઈએ, જેથી તે પુસ્તક લાંબા વખત સુધી કામ આપે, વધારે પૃષ્ઠવાળાં પુસ્તકો ૨૦૦-૩૦૦ પૃષ્ઠવાળા વોલ્યુમમાં બાંધવાં જોઈએ.

પુસ્તક વાંચ્યા પછી નિયાની રાખવા માટેની દોરી તમામ પુસ્તકોમાં હોવી જોઈએ.

એ માટે જેકેટની ફેશન ઢૂર કરવી જોઈએ. સારા અને ટકાઉ કાગળો વપરાવા જોઈએ,

પુસ્તકોનું પાકું બંધામણ યવું જોઈએ, મોટાં પુસ્તકોના ૨૦૦ કે ૩૦૦ પાનનાં વોલ્યુમ બાંધવાં જોઈએ, અને પૃષ્ઠસંખ્યાના પ્રમાણમાં દરેકને થોડી કિંમતે સારું-સરખું અને ટકાઉ વાંચન મળે તે પ્રમાણે પુસ્તકની કિંમત રહેવી જોઈએ.

૦

૩ દૈનિક, અઠવાડીક વર્તમાનપત્રો તેમ જ બીજા સામયિકો અને માસિકોએ તેમના બેટ અંક મોકલવાના ખર્ચ સાથે જ તેમનું લવાજમ પહેલેથી નક્કી કરવું જોઈએ. પાછળથી બેટઅંક મેળવવા માટે અમુક રકમ મોકલેા એવું જણાવવામાં આવે છે; એટલે તે વખતે તે રકમ તથા તે રકમ મોકલવાનું ટપાલખર્ચ એ પુસ્તકલેખને વધારામાં ભોગવવાનું હોય છે. કેટલીક વખત એ રકમો ગેરવધે પણ પડી જાય છે. અને તેથી તેવા બેટઅંકોનો લાભ ધણા પુસ્તકલેખને મળતો નથી, જેથી દરેક પત્રો, અઠવાડીકા કે માસિકોએ તેમના ખાસ અંક, બેટ અંક વગેરે મોકલવાના ખર્ચ સાથે જ લવાજમો પહેલેથી જ નક્કી કરી દેવાં જોઈએ.

દૃષ્ટાંતો મા. પરીખ

પુસ્તકાલય પર્વણી

[આપણા રાજ્યના ચારે પ્રાંતોમાં ગઈ વા. ૧૩-૨-૪૦ ના રીજ " પુસ્તકાલય પર્વણીદિન " જનવાણી હતો. એ જનવાણીના જે હેવાલો અમારા તરફ આવ્યા છે તેનો સંક્ષિપ્ત સાર આ નીચે આપ્યો છે.]

વરણાસી તા. વડોદરા—સવારે આઠ વાગે વિદ્યાર્થી આશ્રમથી વિદ્યાર્થીઓનું શરૂઆતી ગાતું સરખસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. તે પછીના શનિવારે શ્રી સેવાસમાજ એ. વી. સ્કૂલમાં વિદ્યાર્થીઓની જાહેર સભા અંગ્રેજી શાળાના હેડમાસ્ટર શ્રી. ઘોડાના પ્રમુખપદે મળી હતી, જે વખતે પ્રાસંગિક વિવેચન અને પુસ્તકાલયપર્વણીનો હેતુ, વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ તેમ જ પુસ્તકાલયથી ચતા લાભો જણાવાયા હતા.

કોસિંદ્રા તા. સંખેડા—શ્રીમંત મહારાજ સાહેબના તેમ જ અન્ય વિદ્વાનોના ફેરલાઓ સાથે સરખસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. સાંજે નાગરિકોની સભામાં બાળકોની પ્રાર્થના, સંવાદો, ગરબા વગેરેનો કાર્યક્રમ ચોળયો હતો. જે પ્રસંગે મંથપાલ શ્રી. બાલકૃષ્ણે આભોદારમાં પુસ્તકાલયનું રચાન પર વિવેચન કર્યું હતું.

ઠંકારી તા. ઠરજણ—પુસ્તકાલયના કમ્પાઉન્ડને સ્વચ્છ કરાવી મકાનને આસો-પાલવથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. બાળકોને બાલસાહિત્ય પ્રત્યે રુચિ ઉત્પન્ન કરતું વિવેચન કરવામાં આવ્યું હતું, સાંજના બજન મંડળીતો કાર્યક્રમ ચોળયો હતો તથા પુસ્તકાલયના સભાસદો વધારવા પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો.

ભાયલી તા. વડોદરા—પુસ્તકાલયને શણગારી, બાળકોની પ્રભાતફેરી કાઢવામાં આવી હતી, સાંજના શાળાના વખત પછી બ્યાયામના પ્રયોગો, ઈશ્વરસ્તુતિ તથા શ્રીમંત પ્રસંસા અને સંવાદો ભજવવામાં આવ્યા હતા.

સમીઆબા તા. વડોદરા—પુસ્તકાલયની આસપાસ સફાઈ કરી મકાનને શણગારવામાં આવ્યું હતું. સવારમાં બાળકોનું સરખસ ફેરવવામાં આવ્યું હતું. સાંજના પંચ વાગે સભા થઈ તેમાં મંત્રીએ ગત વર્ષનું નિવેદન વાંચી સંભળાવ્યું હતું, જેમાં ત્રણ વર્ષનો પુસ્તકાલયનો પ્રગતિદર્શક હેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. છેલ્લે ગરબા વગેરેનો કાર્યક્રમ રખાયો હતો.

રણોલી તા. ભાદરજી—મકાનને જ્વળપતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. દીવાલપત્ર પર પુસ્તકપરિમલ્લાં સૂત્રો લખવામાં આવ્યા હતાં. રાત્રે સભા ભરવામાં આવી હતી. રાત્રે ધર્મજ હાઇસ્કૂલના શિક્ષક શ્રી. ચતુરબાઈના પ્રમુખપદે સભા ભરવામાં આવી હતી. તેમાં સંવાદો, ગરબા તેમજ ઇતર રંજન કાર્યક્રમ ચોળયો હતો. તથા પ્રાસંગિક વિવેચનો પણ થયાં હતાં.

તિલકવાડા—સવારે ૮ થી ૧૦ વાગ્યા સુધીમાં બાળકો માટે શિષ્ટવાચનની પરીક્ષાનો કાર્યક્રમ ચોળયો હતો, જેમાં ૨૫ બાળકોએ ભાગ લીધો હતો. તેમાંના ૧૦ ઉત્તીર્ણ થયાં છે. સાંજે ૪ થી ૫ પુસ્તકાલયના મકાનમાં સ્ત્રીઓની સભા રખાઈ હતી, ન્યારે સાંજે ૬ વાગે બાળકો અને ગામના લોકોનું સરખસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. રાત્રે આઠ વાગે રથાનિક

વકીલ શ્રી. કૃષ્ણલાલના પ્રમુખપદે સભા મળી, જેમાં સંવાદો ઉપરાંત પ્રાસંગિક પ્રવચન થયાં હતાં. છેલ્લે મંત્રીએ ટૂંક નિવેદન વાંચી સંભળાવ્યું હતું.

કિન્નરભોલ તા. ભાદરણ—મકાનની આસપાસ સફાઈ કરી ખવળ-પતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. સવારે શ્રીમંત મહારાજ સાહેબ, રવ. શ્રી. અમીન. સાહેબ તેમ જ છતર ફાટાઓ સાથે પ્રભાતફેરી કાઢવામાં આવી હતી. આ પ્રસંગે ચાનજોળી ફેરવવામાં આવી હતી. તેમાં કુલ રૂ. ૧૨૭ એકત્ર થયા હતા. આખા ગામના ગૃહસ્થોએ ઉજવણીમાં સારો સહકાર આપ્યો હતો.

માણેજી તા. વડોદરા—સવારે ૭ વાગે પ્રભાતફેરી કાઢવામાં આવી હતી, તેમજ ૯ વાગે ખીણું સરખસ કાઢ્યું હતું. મકાનને તોરણો વગેરેથી શણગારી પુસ્તકપ્રદર્શન ગોઠવવામાં આવ્યું હતું. સાંજે જાહેરસભા રખાઈ હતી, જેમાં ધર્મચરિત્રો તથા પુસ્તકાલય સંબંધી દાંડિયા રાસ, તેમ જ સંવાદ ભજવાયા હતા, જે પ્રસંગે પ્રાસંગિક વિવેચન કરવામાં આવ્યાં હતાં.

કરનાળી તા. તિલકવાડા—મકાનને ખવળ-પતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું હતું; મંત્રી શ્રી. લક્ષ્મણજી શાસ્ત્રીએ સભા મેળવી સભાના હેતુ ૪૦ સમજાવી નિવેદન વાંચ્યું હતું; રાત્રે વાઘ સાથે સંગીતનો કાર્યક્રમ ચોળ્યો હતો.

ખરકાલ તા. શિનોર—મકાનને આસપાસવધી તથા ધન-પતાકાથી શણગારી સવારે વિદ્યાર્થીઓનું સરખસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. દાનમાં રૂ. ૪૧-૦-૦ મળ્યાં હતા; રાત્રે જાહેરસભા મળી હતી. તેમાં મંત્રી શ્રી. ધર્મચરિત્રએ ૧૯૩૮-૩૯ નો પુસ્તકાલયનો હેવાલ વાંચી સંભળાવ્યો હતો. વડોદરાથી ખાસ આવેલા શ્રી. દિગ્ગજીભાઈએ પ્રાસંગિક વિવેચન કર્યું હતું.

પિલુદરા તા. મહેસાણા—સવારે ગામમાં સરખસ કર્યું હતું. મંદિરના મહારાજ મંગળદાસે તથા ગામના એક ગૃહસ્થ પા. શિવરામભાઈએ સાકર વહેંચી. રાત્રે સભા થઈ હતી. તેમાં બાળકોએ સંવાદો ભજવ્યા હતા તથા પ્રાસંગિક વિવેચન અને ગરબાનો કાર્યક્રમ ચોળ્યો હતો.

વઢાવરવામી તા. કલોલ—શાળા અંગે પુસ્તકાલય હોવાથી શાળાના મકાનને ખવળ-પતાકાથી શણગાર્યું હતું. બાળકોએ સંભાષણો તથા બાળાઓએ ગરબો, ગાઈ બતાવ્યાં. શ્રીમંતના ફાટા સાથેનું સરખસ પણ કાઢવામાં આવ્યું હતું.

ગોહારીયા તા. વિજપુર—મકાનને ખવળપતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું હતું; પુસ્તકાલયનાં સૂત્રો સાથે બાળકોનું સરખસ ગામમાં ફેરવ્યું હતું.

કંબોઈ તા. આણંદ—સરખસ ફેરવવામાં આવ્યું. સાંજે સભામાં ગ્રામજનોને પુસ્તકાલયથી થતા ફાયદા સમજાવવામાં આવ્યા.

બલોલ તા. મહેસાણા—રાત્રે આઠ વાગે પુસ્તકાલયના મકાનમાં સભા ભરવામાં આવી હતી. તેમાં પુસ્તકાલયોથી થતા લાભ તથા વાચનના ફાયદા સમજાવ્યા, નિવેદન રજૂ કરાઈ નવીન સભાસદો નોંધવામાં આવ્યા હતા.

હુનાવાડા તા. હારીજ—મકાનને શણગારી તેમાં પુસ્તકોનું પ્રદર્શન ગોઠવવામાં આવ્યું હતું. સભા ભરાઈ તેમાં બાળકોએ સંવાદો ભજવ્યા હતા. રૂ. ૨૫) લોકમહા મળી. પ્રાસંગિક વિવેચનો થયાં હતાં. ઉપરાંત ગ્રામસુધારણા વિષે સંમંજૂત પણ અપાઈ હતી.

• તરુ તા. વિસનગર—પુસ્તકાલયને ઉપર મુજબ શલ્યુગારી વિદ્યાર્થીઓની સભા બરવામાં આવી હતી. ઉપરાંત રટીરીઓસ્કોપનો ઉપયોગ પણ કરાયો હતો. સાંજે સભામાં ભજનવાર્તા તથા સંવાદોનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો.

ભંગે તા. ચાણુરમા—આળકોતું સરઘસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. મંત્રીએ વિદ્યાર્થીઓની મદદથી પુસ્તકાલયને આકર્ષક બનાવ્યું. વિશેષ વાચનપ્રચાર માટે વધુ પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યાં.

જેતલવાસણ તા. વિસનગર—સવારસાંજ સરઘસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. રાત્રે જાહેર સભામાં પુસ્તકાલયવિષયક વ્યાખ્યાનો થયાં હતાં. મંત્રીએ પ્રાસંગિક વિવેચન કર્યું હતું.

સુણુક તા. સિદ્ધપુર—પુસ્તકાલયના મકાનને શલ્યુગારવામાં આવ્યું હતું. ગામમાં વિદ્યાર્થીઓનું સરઘસ કર્યું હતું. સાંજે સભા બરાબ હતી. તેમાં પ્રાસંગિક વિવેચનો થયાં હતાં. રાત્રે ભજનો તથા સંગીતનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો.

ઉમતા તા. ખેરાળુ—મકાનને શલ્યુગારવામાં આવ્યું હતું. પુસ્તકાલયના મકાનમાં પુસ્તકોનું પ્રદર્શન ગોઠવાયું હતું. સાંજે સભા મળી હતી. તેમાં પ્રાસંગિક બાબતો થયાં હતાં.

વાલમ તા. વિસનગર—મકાનને શલ્યુગાર્યું હતું. સવારે શ્રીમંતના ફોટાનું ઉદ્ઘાટન કરવામાં આવ્યું હતું. તથા સરઘસ પણ નીકળ્યું હતું. સાંજના આમેલોગ પ્રદર્શન ખુલ્લું મુકાયું હતું. રેડિયો, પ્રોગ્રામ પણ ગોઠવાયો હતો. પ્રદર્શનમાં મુકામેલા નમુનાઓમાંના ઉત્તમ નમુનાઓવાળાને ધનામો અપાયાં હતાં.

વ્યાસવ્યાસણ તા. આતરમુંખા—મકાનને શલ્યુગારવામાં આવ્યું હતું. વિદ્યાર્થીઓનું સરઘસ ગામના જુદે જુદે ક્ષેત્રે કર્યું હતું. સભા બરાબ હતી તેમાં આળકોના સંવાદો ભજવવામાં આવ્યા હતા, તેમ જ આલસાહિત્યની વૃદ્ધિ અંગે જ્યોતિ કાર્યાલયનાં ૪૦૦ પુસ્તકોનો સેટ વસાવવાનું કરાવાયું હતું.

વીસનગર—ખાસ પત્રિકા દ્વારા ગામજનોને આમંત્રણ અપાયું હતું. તથા સરઘસ અને સભા તેમજ સંવાદોનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો. મકાનને ખાસ શલ્યુગારવામાં આવ્યું હતું. “આપણા પર્વ” એ વિષય પર નિબંધ હરીકાષ યોજાઈ હતી.

સિદ્ધપુર—પુસ્તકાલયના મકાનને શલ્યુગારવામાં આવ્યું હતું. આલપ્રદર્શન યોજાયું હતું. આળકો અને આળાઓને પુસ્તકાલયના કાયદા સમજાવવામાં આવ્યા હતા. વિવિધ રંજન કાર્યક્રમ પણ યોજાયો હતો. ગરબાના ખાસ કાર્યક્રમમાં ભાગ લેનાર અહેનોને મહિલા પુઠા નાં પ્રમુખ સૌ. લક્ષ્મીબેન ચિમનલાલ શેઠે જર્મન સિલ્વરની થાળીઓ આપી હતી. રાત્રે સભામાં પ્રાસંગિક વિવેચન થયાં હતાં.

ધીણુજ તા. ચાણુરમા—સવારમાં આલક-આલિકાઓનો મેળાવડો કરવામાં આવ્યો હતો. આલવિભાગનાં પુસ્તકોનું પ્રદર્શન યોજાયું હતું. તે પરથી આળકોને આલવાચન પ્રત્યે રચિ હિત્તન કરનાર બાપણ પણ ગોઠવાયું હતું. રાત્રે સભામાં પ્રાસંગિક પ્રવચનો થયાં હતાં.

મેરવાડ તા. ચાણુરમા—સવારે સરઘસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. હાલ બાણુતા તથા હડી ગયેલા વિદ્યાર્થીઓની સભા ભરી તેમની સમક્ષ પુસ્તકવાચન કરવામાં આવ્યું હતું. પુસ્તકાલયમાં આલોપયોગી તેમજ ધાર્મિક પુસ્તકોનું પ્રદર્શન ગોઠવાયું હતું. આળમેશુ દ્વારા ગ્રમમાં ઐઓને પુસ્તકો વાંચવા અપાયાં હતાં, સાંજે સભામાં પ્રાસંગિક વિવેચનો થયાં હતાં.

આસનેરા તા. કરજી—દીવાલપત્ર પર પુસ્તકાલયનાં સૂત્રો, ચોઢવામાં આવ્યાં હતાં. રાત્રે સભા ભરવામાં આવી હતી. તેમાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિદિન વિશે બાપજી ગોઠવાણું હતું.

વઢવાણ તા. ઢોલોધ—પુસ્તકાલયને શણગારી પુસ્તકાલયનાં સૂત્રો ખોડાં પર ટાંચવામાં આવ્યાં હતાં. સવારે પ્રભાતફેરી કાઢવામાં આવી હતી. સાંજના સભામાં સંવાદો બજવાયા હતા તથા પ્રાસંગિક વિવેચન થયાં હતાં.

ઝોરણ તા. કામરેજ—પુસ્તકાલયને ખ્વજા-પતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. બાદ સભા ભરવામાં આવી હતી તેમાં ગીતો અને સંવાદોના કાર્યક્રમ ઉપરાંત પ્રમુખશ્રીએ પ્રાસંગિક વિવેચન કર્યું હતું.

મોઢા આંકડીઆ તા. અમરેલી—પુસ્તકાલયને ખ્વજા-પતાકાઓથી શણગારવામાં આવ્યું હતું, શાળાના શિક્ષકો તેમજ રકાઉટ દુપ સાથે સરખસ આખા ગામમાં ફર્યાં હતાં. વિવાદાન ઝોળી ફેરવવામાં આવી હતી.

ગળીઆ તા. અમરેલી—શાળા અંગેના પુસ્તકાલય ખંડને શણગારવામાં આવ્યો હતો. છઠ્ઠા વર્ગના વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા ગામમાં વાચનપ્રચાર કરવામાં આવ્યો હતો. સાંજે સભામાં “ પ્રૌઢશિક્ષણ અને પુસ્તકાલય ”નો સંવાદ બજવવામાં આવ્યો હતો. મંત્રીએ પુસ્તકાલયનું નિવેદન વાંચી સંભળાવ્યું હતું. અંચપાલના સારા કામ બદલ તેમને અમરેલી મહાલ પુ. મંડળ મારફત રોકે રામજીભાઈ હંસરાજ તરફથી ૭) ધનંત્ર અપાયાં હતાં.

ખેટ—સવારમાં સરખસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. ખપેરે મહિલા સંમેલન યોજાયું હતું. કન્યાશાળાની બાળાઓએ ગરબા ધોં કાર્યક્રમ યોજ્યો હતો. ખહેનોએ પુસ્તકાલય અંગે પ્રવચનો કર્યાં હતાં. સાંજે શહેરીઓની સભામાં સંવાદો વગેરે કાર્યક્રમ યોજાયો હતો, અને પ્રાસંગિક પ્રવચનો પણ થયાં હતાં. ગૃહઉદ્યોગ તથા બાલપ્રદર્શનનું એક પ્રદર્શન પણ યોજાયું હતું.

ખેરાણુ—પુસ્તકાલયને ધનપતાકા તથા સૂત્રોથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. સાંજે સભા ભરાઈ હતી, જેમાં સંભાવિત ગૃહસ્થોની હાજરી સારી હતી. પુસ્તકાલયનું નિવેદન સભા સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું.

વઢાલી તા. આંતરસુબા—તા. વાગે મેળાવડો થયો, તેમાં ખ્વજાવંદન, ધર્મવર-પ્રાર્થના તથા આવકારગીતના કાર્યક્રમો થયા, પછી મંત્રીએ પર્વણીને ઉદ્દેશ સમર્પણી દરેક ભાઈબહેનોને પુસ્તકાલયનો છૂટથી લાભ લેવાની સૂચના કરી. આ ઉપરાંત બીજાં પણ પ્રસંગોચિત વિવેચન થયાં ત્યારબાદ બાળકોને પતાસાં વહેંચાઈ સભા વિસર્જન થઈ.

વેમાર તા. કરજી—ખ્વજાપતાકાથી શણગારેલા લાયબ્રેરીના આંગણે પીરગદા સાંક-શુદીન હુસેનઅલીના પ્રમુખપદે સમગ્ર સભા રાખવામાં આવી હતી. પ્રથમ અંચપાલે પુસ્તકાલયને વધુ પ્રોત્સાહન આપી લાભ લેવા જણાવ્યું હતું. ત્યારબાદ મંત્રીએ લોકમદદની રકમ ભેગી કરી આપવા સમગ્ર સભાને વિનંતિ કરી હતી. પ્રમુખ સાહેબ પીરગદા સાંકશુદીને પુસ્તકો કેવાં વાંચ્યાં તે કેવાં ન વાંચ્યાં તેમજ પુસ્તક વાંચવાથી થતા લાભાલાભ જણાવ્યા હતા.

સરસાવ તા. ઠંડી—સા. પુ. સરસાવ તા. ઠંડી પુસ્તકાલયના મકાનને સુંદર રીતે શણગારવામાં આવ્યું હતું. સાંજના બાળકોની તથા ગામના પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં રસ લેતાં નાગરિકોની સંયુક્ત સભા ગોઠવવામાં આવી હતી. રા. મંત્રીએ બાળકો તેમજ નાગરિકોને પુસ્તકાલયનો વધુ લાભ લેવા સમજાવ્યું હતું. સભામાં પુનાવાળા રા. ચિમનલાલ પ્રહલાદજી આશ્રિફે બાળકોને પતાસાં વહેંચ્યાં હતાં.

અમરેલી—અમરેલીની પુસ્તકાલય સંસ્થાઓ તરફથી તા. ૧૩ ને બદલે ૨૫ મીએ પુસ્તકાલયપર્વણીનું ઉજવાયો હતો. સવારમાં બેન્ડ, વાવટાઓ અને સૂત્રો સાથે સરઘસ નીકળ્યું હતું. સંજના પાંચ વાગે શ્રી. ચતુરભાઈ નાથાભાઈ પટેલના પ્રમુખપદે મેળાવડો યોજાયા હતા. બાળાઓની ઇશિપ્રાર્થનાથી કાર્યક્રમની શરૂઆત થઈ શ્રી. પ્રતાપરાય ગિ. મહેતા, રાવબહાદુર જનુભાઈ દેસાઈ, શ્રી. ઝોષાઇભાઈ અને શ્રી. વિદ્યારામ ત્રિવેદીએ ‘પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિ અને શિષ્ટ વાચન’ સંબંધી વિવેચનો કર્યાં હતાં. બાદ શ્રી. તારાગેન દોશીની વિનંતિથી વક્તવ્યકળા દરીદ્રાઈમાં હતીતું થયેલા બાળકોને પ્રમુખશ્રીના હસ્તે ઇનામો વહેંચાયાં હતાં.

મેથી તા. કરજણ—શાળામાંના પુસ્તકાલય ખંડને ધન-પતાકાથી શણગારવામાં આવ્યો હતો. સવારમાં બાળકોની પ્રભાતફેરી કાઢવામાં આવી હતી. મુખ્ય રસ્તા પર ‘બોર્ડ’ પર પુસ્તકાલયસૂત્રો લખવામાં આવ્યાં હતાં.

ચલાલા તા. ધારી—ધારી વિભાગ માજી શાળાધિકારી શ્રી. મૂળશંકર ભટ્ટના પ્રમુખપદે મેળાવડો યોજાયો હતો. મંત્રીએ પુસ્તકાલયનું નિવેદન વાંચી સંભળાવ્યું હતું તથા પ્રમુખે પ્રાસંગિક નિવેદન રજૂ કર્યું હતું.

નાની કડી તા. કડી—બાળકોનું સરઘસ નીકળ્યું હતું. અને “કરતા પુસ્તકાલય પ્રદર્શન”ની યોજના કરવામાં આવી હતી. આ પ્રસંગે કુમાર મંડળની રથાપના પણ થઈ હતી.

કોડીનાર—પુસ્તકાલયને ધન-પતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. સંજના ચાર વાગે મિહલ સ્કૂલના હેડ માસ્ટર શ્રી. સંજયકુમારના પ્રમુખપદે મેળાવડો યોજાયો હતો. તેમાં પ્રાસંગિક પ્રવચનો ચર્ચા હતાં.

મહાલમંડળની સભાઓ

કામરેજ મહાલ જૂથ મંડળના મંત્રીઓની સભા તા. ૧૮-૨-૪૦ ના રોજ રાખવામાં આવી હતી. તેમાં (૧) શિષ્ટવાચનની મહાલ તરફે લેવાનારી શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા માટે “મૂળા લોકસેવક મોતીભાઈ” પુસ્તક પસંદ કરનારો, (૨) શિ. વા. પરીક્ષા માટે સમિતિ નીમવાનો, (૩) તથા હવેની સભામાં તારીખ મુકરર કરવાને લગતા ઠરાવો ચર્ચા હતા.

વીસનગર મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની ત્રિમાસિક સભા તા. ૨૫-૨-૪૦ ના રોજ વાલમ મુકામે વીસનગર કર્યા પુસ્તકાલયના પ્રમુખ શ્રી. નારાયણભાઈ મોદીના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં શરૂઆતમાં ત્રિમાસી નિવેદન વંચાઈ, જે પુસ્તકાલયોનાં પત્રો ચાલુ ન થયાં હોય તેમણે કાયમ ફંડમાંથી નાણાં ઉપાડી પુ. સ. સ. મંડળમાં મોકલવા કરાવાયું હતું. “લોકોદય” માસિક અર્ધા લવાજમે અપાવનારનો આભાર મનાયો. બાદ શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા માટે રવ. મોતીભાઈ અમીન સા ના જીવનનું પુસ્તક મુકરર કરાયું તથા તે માટે એપ્રિલના છેલ્લા રવિવારનો દિવસ મુકરર કરાયો. ઉપરાંત જૂથના મંત્રીઓએ ત્રિમાસી નિવેદનો મહાલમાં મોકલવા કરાવાયું હતું. તેમજ જૂથ મંડળાએ સહકારી બજેટના ધોરણે બજેટ બનાવવા કરાવાયું હતું. રા. મદદનીસ વ્યવસ્થાપક સહકારી બજેટ બનાવવાની યોજના સમજાવી હતી.

દામનગર મહાલ પુ. મંડળની એક સભા તા. ૪-૨-૪૦ ના રોજ દામનગર મહાલ શાળાધિકારી સા. ના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં (૧) મહાલ પુ. મંડળનું નિવેદન જાપાવવાનો, (૨) પ્રાંત પુ. મંડળના પ્રતિનિધિના અર્થને લગતો, (૩) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાના ઇનામ માટે રૂ. ૫ ની મંજૂરીનો, તેમજ (૪) જૂથ મંડળના નિવેદન વેળાસર મોકલવાને લગતા ઠરાવો પસાર થયા હતા. છેલ્લે સહકારના ધોરણે બજેટ બનાવવાની સમજૂતિ અપાઈ સભા વિસર્જન થઈ હતી.

પેટલાદ મહાલ પુ. મંડળના જૂથ પેટી પેટલાદ જૂથ મંડળની સભા તા. ૧૮-૨-૪૦ ના રોજ અને સોજા જૂથ મંડળની સભા તા. ૪-૨-૪૦ ના રોજ મળી હતી.

ગ્રામપુસ્તકાલયોની વ્યવસ્થાપક સમિતિઓ

ગ્રામપુસ્તકાલયોની વ્યવસ્થા સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો સ્થાપવાના નિયમની કલમ ૨૪માં જણાવ્યા પ્રમાણે નીચે મુજબ છે:

“ પુસ્તકાલયને નાણાની વાર્ષિક મદદ કરનાર સર્વ સંદૃશ્યો દરવર્ષે ત્રણથી નવ સુધી સંદૃશ્યોનું વ્યવસ્થાપક મંડળ ચૂંટી કાઢશે, અને આ

પુસ્તકાલયોની વ્યવ- મંડળ પુસ્તકાલયનો વહીવટ ચલાવશે. નવા વ્યવસ્થાપક મંડળ- સ્થાપક સમિતિઓ ની ચૂંટણી થતા સુધી ચાલતું વ્યવસ્થાપક મંડળ કામ કરશે. ચાલતા વર્ષમાં વ્યવસ્થાપક મંડળમાં ખાલી પડેલી જગ્યાઓ મંડળ પોતાની પસંદગીથી પૂરશે.

વ્યવસ્થાપક મંડળ પોતાના કામકાજ કરવાના ધોરણો સંબંધે અને સલાહોની ચૂંટણી સંબંધે નિયમો ધારશે; તેમ જ પુસ્તકાલય વા વાચનાલય માટે પણ નિયમો તથા ધોરણો નક્કી કરશે અને ખાતામાં તેની એક પ્રત મોકલશે. ”

ઉપર પ્રમાણે આપણે વહીવટી સમિતિ નીમીએ છીએ; તેમણે પુસ્તકાલયોની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ સાધવા માટે હમેશાં ધટિત યોજના ઘડી અમલ કરવો પુસ્તકાલયોના વિકાસ નોંધ્યો. તેમણે પોતાના પુસ્તકાલયને લગતા પેટાનિયમો તૈયાર સંબંધી માહિતી ખાસ કરવા નોંધ્યો; અને પ્રચાર માટે પણ યોજના વિચારવી નોંધ્યો. વાંચવી નોંધ્યો. ”

રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી પુસ્તકાલયોના વહીવટ અને વિકાસ માટે જે સૂચનાઓ કરવામાં આવે તે હેતુ બર આવે વી રીતે તેમણે કામ ચલાવવું નોંધ્યો. આ સમિતિઓ વર્ષમાં નિદાન ત્રણ-ચાર વખત બેઠકો નોંધ્યો.

આને આપણી પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થાપક સમિતિ મોટે ભાગે વર્ષમાં એક વખત અંદાજ તૈયાર કરતી વખતે મળે છે, અને તે પણ પોતાના વ્યવસ્થાપક સમિતિનું પુસ્તકાલયની જરૂરીયાત વિષે કેટલે અંશે વિચાર કરે છે તે તો કર્તવ્ય. તે સમિતિ ઉપર છેડાયો. સાર્વજનિક પુસ્તકાલય સ્થાપવાનો મૂળ હેતુ સામાન્ય પ્રજામાં વાચનનો શોખ ખીલવવાનો છે. દર

એ પુસ્તકાલયો આ બાબતમાં આગળ વધે એ પ્રયત્ન જોઈએ. આ માટે જ આ સમિતિમાં ત્રી તરીકે કે મંચપાલ તરીકે મોટે ભાગે યાજ્ઞના શિક્ષકો હોય છે. શિક્ષકોમાં સેવાનો રસ આદર્શ હોય છે અને આને જે કાંઈ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના વિકાસ આપણે ડોહરા રાજ્યમાં નોંધ્યો છીએ, તે શિક્ષકને જ આભારી છે. આવા શિક્ષક બાઈઓ હવે આ નિયમક સમિતિઓને વધારે વેગ મળે તેવી સલાહ અને વિચારસરણી રજૂ કરે તે નોંધ્યો છે. ગામડાંમાં મોટે ભાગે નાણાની મદદ ગ્રામોત્ક્રં- માંથી કે અમુક વ્યક્તિઓ પાસેથી મેળવવા માટે તેમને વ્યવસ્થાપક સમિતિમાં લેવામાં આવે છે. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનો વિકાસ માટે મંત્રી કે મંચપાલો તરફથી આ ભાઈઓ સમક્ષ જે યોજનાઓ રજૂ કરવામાં આવે તેનો ભાઈ જ સામનો થાય છે. માટે શિક્ષક બાઈઓ, સમાજસેવકો અને યુવકો જે પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના વિકાસ માટે કંઈ પણ ફાળો આપી શકે તેમ છે તેમને મારી નાખ વિનંતિ છે કે નિદાન વર્ષમાં ત્રણચાર વખત બેગા મળે અને પોતાના પુસ્તકાલય સંબંધી નીચેના પ્રશ્નો માટે સક્રિય વિચારો કરે,

(૧) પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકો હોય તેનો પ્રચાર ગામની પ્રત્યેક બહેલી વ્યક્તિમાં કેવી રીતે કરી શકાય ?

(૨) ગામનાં બહેલાં બાઇબ્લેનોને કયું વાચન આપવાથી તેમને પુસ્તકાલય એક ઉત્તમ મિત્ર, સલાહકાર કે દિલાસો આપનારની ગરજ સારી થકે ?

(૩) શાળા છોડી જનાર બાઇબ્લેનોની સંખ્યા છેલ્લાં પાંચ વર્ષમાં કેટલી યથા; તેઓ પુસ્તકાલયનો લાભ લે છે કે કેમ ? જો તેઓ પુસ્તકાલયનો લાભ નહિ લેતા હોય તો શાળામાં બહેલાં વર્ષો બરબાદ જશે અને સરકારનો થયેલો ખર્ચ પણ વ્યર્થ જશે.

(૪) પુસ્તકાલયનો નાણાકીય દિસાખ વ્યવસ્થિત રીતે રહે છે કે કેમ ?

(૫) પુસ્તકાલય માટે લઘુપ્રસંગોએ કે એવા બીજા પ્રસંગોએ દાન મળે તે માટે પાવતી આપવામાં આવે છે કે કેમ ?

(૬) પુસ્તકાલય માટે મદદ કરનારાઓની સંખ્યાસહ તરીકેની કોષ યોજના ચૂકી શકાય તેમ છે ? સંખ્યાસહો નોંધતી વખતે એક જ વસ્તુ ખ્યાન આપવાની છે કે પુસ્તકાલય ખુલ્લું રહેવાના સમય દરમ્યાન કોષથી વિશિષ્ટ પ્રકારનો પુસ્તકાલયની મિલકત કે સાહિત્યનો ઉપયોગ થઈ શકે નહિ.

(૭) પાસેનાં જૂથમંડળનાં પુસ્તકાલયો સાથે સહકાર સાધી એકબીજાનાં પુસ્તકો માસિકો વાંચવા મોકલવા મંગાવવાની યોજના વિચારવા જેવી છે કે કેમ ?

(૮) જરૂર પડે કરબામાંથી કે પ્રાંતમાંથી ફરતાં પુસ્તકાલયની પેટીની માગણી કરી છે કે કેમ ?

(૯) પુસ્તકાલયના વાર્ષિક મહોત્સવો ઉજવવામાટે વ્યવસ્થાપક સમિતિ કંઈ વિચારો કરે છે ?

(૧૦) બાળકો અને બહેનો માટે આપણા પુસ્તકાલયમાં પૂરતું સાહિત્ય છે ?

ઉપરની યોજનાઓ અને પ્રશ્નોનો જોડેલ લાવવા માટે મંત્રી અને મંથપાલની મુખ્ય

જવાબદારી છે. આ એક હાથે પહોંચી વળાય તેવું કામ નથી.

મંત્રી અને મંથપાલની જેનામાં જનસેવાની જેટલી ધન્ય તેટલે અંશે તે બીજા સેવાભાવી

ઉપરની વિચારસરણી સુવકોને પોતા તરફ આકર્ષી શકે અને કામને આગળ વેગ

લેલી કરવા માટે ખાસ આપી શકે. આશા રાખીએ કે માત્ર પુસ્તકાલયોમાં ગામનો

જવાબદારી. સુવાનવર્ગ વધારે રસ લેશે. મંત્રી અને મંથપાલ પોતાની શક્તિ

અનુચાર તેમને પ્રોત્સાહન આપશે; અને પુસ્તકાલયને પ્રગતિ

પ્રિય-ધામ બનાવશે. મને એવો અનુભવ થયો છે કે માત્ર ગામના ચાર-પાંચ ગણ-ગાંધ્યા

વાચકો પોતાની દૈનિક વાચનની જિજ્ઞાસા તૃપ્ત કરવા ખાતર જ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના

નામથી અંદાજે બનાવે છે, ન્યારે તે પુસ્તકાલયમાં વાંચન જરા પણ થતું નથી. આવે એક

દાખલો ગણુદેવી મહાલના પાંચરી ગામનો છે. જ્યારે બીજે રથે એવો પણ બનાવ છે કે

પ્રગતિ સામાજિક વિકાસ માટે ઉત્કટ પ્રયત્ન કરનારા બાવનાચાળી સુવકો પોતે સેવાભાવે

પુસ્તકાલયને આગળ ધપાવવા પુષ્કળ પ્રયાસો કરે છે. આવાં પુસ્તકાલયમાં બોલો, જોરણા

વગેરેને મુખ્ય-સ્થાન મારા અનુભવે-એ આપ્યું છે. મારી વિનંતિ છે કે આપણે બધાએ

'સા વિદ્યા યા વિમુક્તયે' એ સૂત્રને ખ્યાનમાં રાખી આપણાં પુસ્તકાલયો દ્વારા પ્રગતિમાં

વાસ્તવિક યાનનો પ્રચાર કરીએ અને પુસ્તકાલયોને "સામાન્ય જનતાની વિદ્યાપીઠ"ના

સ્વરૂપમાં લાવી મૂકીએ,

ઉમેદવાર્ધ મોતીલાલ પટેલ

પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧—પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુસ્તકાલય શિક્ષણ બાર હસ્તામાં આપાય છે. તેના પ્રશ્નોના ઉત્તર લખી મોકલવામાં આવે છે, છતાં “પ્રમાણપત્ર” માટે છેવટે પરીક્ષા આપવી પડે છે તો તેમ ન કરતાં ફક્ત બાર હસ્તા પ્રશ્નોના લખી મોકલેલા ઉત્તરો તપાસી ગ્રુપ આપી છેવટની પરીક્ષા લીધા સિવાય ગ્રુપાનુક્રમે ઘેર બેઠાં પ્રમાણપત્રો ન આપી શકાય ? અને તેમ ન થાય તો શા માટે ?

(માનદ પ્રચારક અને સહમંત્રી, કડી મહાલ)

ઉત્તર—(૧) જે પ્રશ્નો પત્રવ્યવહાર દ્વારા મોકલવામાં આવે છે તે તે પત્રમાં જણાવેલાં અભ્યાસનાં પુસ્તકોના અભ્યાસ કેવી રીતે કરવા તે બતાવવા માટે ફેટલાક માર્ગદર્શક પ્રશ્નો હોય છે. આ પ્રશ્નોના જવાબ પરીક્ષે રજૂ કરી તેના ઉપર જે સુધારા સૂચવવામાં આવે તે માટે તેને ફરીથી અભ્યાસ કરવાનો હોય છે. એટલે બાર હસ્તા પૂરા થયા પછી જે સૂચનાઓ કરી છે તે પ્રમાણે અભ્યાસ કર્યો છે કે કેમ તે માટે પરીક્ષાની આવશ્યકતા છે.

(૨) પ્રમાણપત્ર માટે નિયત થયેલો અભ્યાસક્રમ પરીક્ષે પૂરેપૂરો તૈયાર કર્યો છે કે કેમ તેની ખાતરી કરવા માટે પણ પરીક્ષના અભ્યાસને અંતે પરીક્ષા આવશ્યક મનાય છે, જેથી પરીક્ષે સ્વતંત્ર રીતે કરેલું વાચન તેઓ જરાબર પચાવી શક્યા છે કે કેમ તેની ખાતરી થઈ શકે. જુદી જુદી જાતના ઘેર બેઠા શિક્ષણ સેવાના અભ્યાસક્રમો માટે આવી યોજનાની આવશ્યકતા બધે સ્વીકારાઈ છે. એટલે પુસ્તકાલયના પત્રવ્યવહાર દ્વારા શિક્ષણની યોજનામાં છેવટે પ્રમાણપત્રની યોજના રાખવામાં આવી છે તે બંધ કરવી કોઈ પણ રીતે બાજબી નથી.

પ્રશ્ન ૨—અજેટમાં મંજૂર થયેલ પુસ્તકો જે તે સાલમાં કેમ મોકલી શકાતાં નથી ?

(માનદ પ્રચારક અને સહમંત્રી, કડી મહાલ)

ઉત્તર (૧)—અજેટમાં મંજૂર થયેલાં પુસ્તકો જે તે સાલમાં મોકલાતાં ન હતાં તેનાં કારણો નીચે પ્રમાણે છે:—

૧. પુસ્તકોની યાદીઓ સંપૂર્ણ તૈયાર થઈ આવતી નહોતી.

૨. પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ તેને પહેંચી વળતું નહિ હોવાનું જોઈએ.

૩. સરકાર પંચાયતની મદદ ફેટલાક ગ્રામોને મોડી મળે છે, કારણ લોકમદદ વહેલી આપવા છતાં પંચાયતોની મદદ ડિસેમ્બર જાન્યુઆરી પછી આવતી હોવાથી તે મદદ મોડી જાન્યુઆરી કે ફેબ્રુઆરીમાં અથવા થવા મંડે છે.

ઉપરની યુરકેલીઓને પહેંચી વળવા માટે પુસ્તકાલય ખાતું આવતા માસની કાર્ય-દિશાના મથાળા નીચે યાદીઓ મોકલવા માટે દરરહેમશ પુસ્તકાલયોને વિનંતિ કરે છે, જોના હું ધારું છું કે મંત્રીઓ સારા આવકાર આપે છે અને ફેટલાક પુસ્તકાલયોમાં રહી જતી યાદીઓ વેળાસર મોકલવા માટે પ્રયાશો પણ ધણી જ તજવીજ કરે છે.

(૨) પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળના મંત્રી અને વ્યવસ્થાપકો સાથે અમેએ આ પ્રશ્નની રૂબરૂ વાટાઘાટ કરી છે, અને તેઓએ પણ હવે દર વર્ષે જુલાઈની ૩૧ પહેલાં તમામ પુસ્તકાલયોને પુસ્તકો મોકલી આપવાની ખાતરી આપી છે અને પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રીએ તે બાબતની જાહેરાત પુસ્તકાલય માસિકમાં કરી છે. એ પુસ્તકો મોકલવાની યાદીના મથાળામાં તમે વાંચી શકશો. એટલે પુસ્તકાલયોને પુસ્તકો વર્ષ વીત્યા પછી મળવાનો સંભવ રહેશે નહિ.

ઉ. મો. પટેલ

મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

૧* નવી વહુ (શેષેર પરિચય):—ભાષાન્તરકાર અને અનુપૂરક: શ્રી. બચુભાઈ શુક્લ; પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કંપની, કેશવખાત, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ નં. ૨, ૧૯૪૦, સચિત્ર આચ્છાદનવાળું પાકું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૧૦૫૪૭૮, કદ કાઉન ૧૬ પેજ, મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦; વિશાલ ગ્રંથાવલિનું અક્ષરોપસૃષ્ટ પુસ્તક.

ભાષાન્તરકારે પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યા પ્રમાણે મૂળ 'ઓસ્કાર વાઇલ્ડ' નવલકથાકારની 'લેડી વિન્ડર મિયસ' ફ્રેન્ચ ઉપરથી પ્રખ્યાત બંગાળી નવલકથાકાર શ્રી. શરતચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાયે 'શેષેર પરિચય' એ નામે બંગાળી ભાષામાં નવલકથા તૈયાર કરેલી. તે સમયે બંગાળી માસિક 'ભારતવર્ષ'માં છૂટક છૂટક દર મહિને એ પ્રસિદ્ધ ચર્ચકો, પરંતુ તે માત્ર ૧૫ પ્રકરણો જ. બાકીનો ભાગ ભાષક શુક્લે જણાવ્યા પ્રમાણે શ્રીમતી રાધારાણીએ પૂરો કરી ઉમેર્યો. એનું ગુજરાતી ભાષાન્તર યોગ્ય ફેરફાર સાથે શ્રી. બચુભાઈ શુક્લે કરી ગુજરાતી આવલમ સમક્ષ રજૂ કરવા પ્રેરાઈ એ પ્રસિદ્ધ કરાવું છે. વાર્તા એટલી રસમય અને ખુશીવાળી છે કે વાંચવા મહિમા પછી પૂરી કર્યા સિવાય હાથમાંથી મૂકવી ગમે એવી નથી. મૂળ બંગાળી અને તેનું હશે છતાં ગુજરાતી ભાષાન્તર વાંચતાં પણ આનંદ થાય છે અને ઉત્સાહ અંત સુધી, કાયમ રહે છે. આમાંની 'પતિના પગ પર હાથ અડાડી અને માથે અડાડ્યો' જેવી રચના જરા વિચિત્ર લાગે છે. 'હાથ અડાડીને માથે અડાડ્યો' વધારે સરળ લેખાત. આવી રચના ઘણે ઠેકાણે છે. ગુજરાતીમાં આ રચના વિચિત્ર લાગે છે, એમ મારું માનવું છે. બાકી ભાષાન્તર તો ઠીક હોઈને સરળ તેમ જ રસમય છે. કથાભાગ ભાવનામય પણ સારો છે અને બંગાળી જમીનદાર કુટુંબનું તેમ જ સામાન્ય બંગાળનું જીવન બહુ ઝીણવટથી, આબેહથ અને સચોટ વર્ણવ્યું છે. નવી મા, વજખાણ, રાખાલ, વિમળ બાણ, શારદા વગેરે પાત્રો ધણી ઉચ્ચ કોટીના, ભાવનામય, નમ્ર અને વિનયી જણાય છે.

પાત્રલેખન બહુ સારું છે; જો કે પાત્રો ધણાં છે અને બધામાં જ વિશિષ્ટ છે. પુસ્તક પુખ્ત ઉંમરનાં માટે બહુ સુંદર છે. સમજી સુવર્તીઓને પણ બોધદાયક છે.

૨ આત્માનાં તેજ:—કર્તા: ધનરાજકર હીરાજકર ત્રિપાઠી; પ્રકાશક: શાન્તિલાલ એલ. હાકર, તંત્રી 'તણખા'; ૨૭૭૬, રાયપુર, લાંબા પાડની પોશ અમદાવાદ; ૧૯૩૮; કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૧૪૨૨૫૫; કાચું સચિત્ર પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

* આ પુસ્તક આ અગ્રાજ એન. એમ. દક્ષરની કંપની તરફથી "રેલુની મા" નામે પ્રસિદ્ધ થયેલું છે. એ પુસ્તક જે પુસ્તકાલયો પાસે હોય તેમને આ પુસ્તક પસંદ કરતી વખતે પૂરતી ખાતરી કરવા બચાવવું છે, કે તેથી એક જ પુસ્તક નવા નામે એવશ્ય નહિ. —તંત્રી.

‘ તથુખા ’ માસિકની આ પ્રથમ ભેટ ખરેખર બહુ ઉત્તમ છે. એમાં આત્માની જગૃતિ અથવા આત્માના અવાજની સારી પિછાણ લેખકે બહુ સુંદર રીતે આપી છે.

સામાજિક શિક્ષો તથા સામાજિક રીતરિવાજોને નામે ચાતિના અગ્રેસરો, પટેલો કેવો ત્રાસ વર્તાવે છે અને ગરીબ ચાતિજનો ઉપર કારજોને નામે કેવો સીતમ શુભરે છે તે આકલ-શંકર અને અગ્નિપુરના ચાતિજનોના દૃષ્ટાન્તથી સરસ જોવા મળે છે. ચાતિના કુરિવાજો દૂર કરવાં થાળાઓમાં લણુતા વિદ્યાર્થીઓના પ્રત યમ ‘ જ્વાળામુખી મંડળ ’ રચાવે છે. અને એ મંડળ ચાતિસમાજમાં કેવાં કામો કરી જતાવે છે તે અગ્રે સરસ રીતે રજૂ કર્યું છે.

આ પુસ્તકમાં ચાતિના જીલમ, સાસુસસરાનો જીલમ, પતિના દુર્વ્યસનથી જીને સહેવાં પડતાં દુઃખ, ત્રીમંત માળાપો લાડમાં છાકરોને કેવાં જમાડે છે, ચાતિપટેલો કેટલો ત્રાસ વર્તાવે છે અને તેથી યુવાનો સામા યમ એમને સીધા કરે છે વગેરે સાંસારિક બાબતો બહુ ખૂબીપૂર્વક ચર્ચા છે.

પુસ્તક દરેક જણે ખાસ કરીને ગામડામાં ખૂબ વંચાવું જોઈએ.

૩ ભદ્રંભદ્ર:—લેખક: શ્રી. અગ્નિપુરના કેવળરામ મોહીઆ, પ્રકાશક: સ્વ. સર રમણુ-ભાઈ મહીપતરામ નીલકંઠ, અમદાવાદ, ૧૯૩૬; કાઉન ૧૬ પેજ ૬૬, ૫૪ ૧૧+૩૨૭, સચિત્ર આલ્બાઈનવાળું પાકું પૂઠું, સચિત્ર, મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

૨૧. સર રમણુભાઈએ આ પુસ્તક સને ૧૯૦૦ માં ‘ ગાનસુધા ’ માસિકમાં કકડે કકડે પ્રસિદ્ધ કરેલું. ઘણુંખરું સર રમણુભાઈનો આ પ્રથમ મથ; એ દ્વારા એઓ સાહિત્યમાં તેમ જ સમાજમાં સુધારક તરીકે ખ્યાતિ પામ્યા. ન. પુ. સંઘની સાથે જે વાદવિવાદ સનાતનીઓ અને સુધારકો વચ્ચે ચાલતો હતો તે સમયે અને પક્ષ તરફથી એકમેકે તરફ કટાક્ષભર્યા લેખો તથા પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થતાં; ગાળાગાળી પણ ઘણી થઈ. આ જ પુસ્તકની પ્રત્યુત્તરરૂપે ‘ ભદ્રંભદ્રનો ભેદુ ’ પુસ્તક લખાણ અને તેના પ્રત્યુત્તરરૂપે ‘ ભદ્રંભદ્રના ભેદુનો ભવાડો ’ વગેરે પુસ્તકો તે સમયે સમાજ બહુ રસથી વાંચતો. પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં નવો કટાક્ષ જોવામાં આવે છે. છઠી આવૃત્તિની પ્રસિદ્ધિ એ જ એ પુસ્તકની લોકપ્રિયતાની સાબિતી છે. ભદ્રંભદ્ર, મિત્રમાં સ્વચ્છ પ્રમાણે અસહ શદ્ધિચૂરત લોકપ્રિય આલણુ કેવા પહેલાં હતા અને હજી પણ છે તેનું આબેહૂબ દર્શાવે છે. ૨૧ રમણુભાઈની અવલોકનશક્તિ તથા તેમની સમાજસુધારણાની ધગથ એમાં પ્રત્યક્ષ થાય છે. એમનું આણું કુટુંબ સુધારક તરીકે પ્રખ્યાત છે. જે કે હવે તો એમનો એપ સમય પરત્વે બધે જ પ્રસર્યો છે. ગાંધીજીની એકતાની પ્રવૃત્તિએ એમના પ્રયત્નને ઘણેજ વેગ આપ્યો છે. ભોળાનાથ સારાભાઈ લેડીઝ કલબ, સંસાર સુધારા સમાજ, અનાથાશ્રમ વગેરે સર રમણુભાઈની અને હવે લેડી વિદ્યાજીવનની ખાસ પ્રવૃત્તિઓ અમદાવાદમાં છે. સાહિત્યના ક્ષેત્રમાં પણ જન્મે ખૂબજ રસ લેતાં.

આ પુસ્તકમાં સુધારાના પ્રયત્નો જેવા કે મૃતમોજન, કેશવપન, વિધવાવિવાહ, રપર્થ-રપર્થ વગેરે બહુ કટાક્ષથી ચર્ચા છે. પુસ્તક વાંચતાં વાંચતાં પેટ પકડીને હસવું આવે એવું રમણુ અને જોષદાથી છે. શદ્ધિચૂરતોને ઉતારી પાડવાજ જણે આ પુસ્તક લખાણું છે. કોર્ટમાં હસ ચાંલે છે ત્યાં પણ સનાતનીઓની હાંસી થતી જોવામાં આવે છે. ખુબી એ છે કે

આમાં કોઈની અંગત ટીકા નથી પરંતુ એના પ્રત્યુત્તરમાં લખાયેલાં પુસ્તકોમાં અંગત આક્ષેપો કરી કાઢવ ખૂબ ઉરાડવામાં આવ્યો હતો. એજ એ સમયના ઉગ્ર વાતાવરણની સાક્ષી પૂરે છે.

આ પુસ્તક વાંચવાનું મન થાય એમ છે અને વાંચવા માંડ્યા પછી ખૂબજ રમુજ પડી પૂરું કરવા સહજ મન થાય છે. ૧૯૦૦ ના સમયનો તાદરશ ચિતાર એમાં નજરે પડશે.

કાગળ, છપાઈ, બાંધણી વગેરે સુંદર છે. રૂપીઆ અઢીની કિંમત જરા વધારે કહેવાય એમ અમારું માનવું છે. પુસ્તકોની કિંમત પ્રમાણસર ઓછી હોય તો ઘણા લોકો તેમ જ નાની સંરચાઓ વિશેષ પ્રમાણમાં લાભ લઈ શકે એમ અમે માનીએ છીએ. અત્યાર સુધી નહિ મળતું આ પુસ્તક ફરીથી નવીન આશ્ચર્યપ્રેરક પ્રસિદ્ધ કરવા માટે એના પ્રકાશકને અભિનંદન ઘટે છે.

૪ વાતોનાં વર્ણન:—લેખક તથા પ્રકાશક બળદેવ પ્રહલાદ મોલીઆ, વાડી ફળીઆ, સુરત, ૧૯૩૮, કાઉન ૧૬ પેજ, ૫૪૬ (૭)+૧૮૮, કાચું સચિત્ર પૂઠું, મૂલ્ય આઠ આના.

ભાઈ વિજયરાયે પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યા પ્રમાણે સદર લેખો છૂટક છૂટક 'લોકવાણી'માં પ્રસિદ્ધ થયેલા તે હાલ પુસ્તકાકારે લેખકે પ્રસિદ્ધ કર્યા છે. એમાં સંસારના કેટલાક અટપટા પ્રશ્નો કોલેજ સહશિક્ષણના કેટલાક દૃષ્ટાંતો વગેરે પ્રશ્નો સ્વાનુભવપૂર્વક લેખકે ચર્ચ્યા છે. લેખો બોધપ્રદ, બાવનામય અને ચાલુ સંસારસમાજની કટાક્ષમય ચર્ચારૂપે જણાય છે. છણ-પટ સારી છે. ભાષા વગેરે શુદ્ધ છે. આ લેખોમાં લેખકની અવલોકનશક્તિ, તુલનાશક્તિ અને રહસ્ય સમજી લેવાની ચિવટાઈ જણાઈ આવે છે.

હળવા સાહિત્ય તરીકે આ પુસ્તક ઉચિતગતિ છે. એમાં સંસારને લગતા ૧૮, કોલેજ-જીવનને લગતા ૧૪ મળી કુલ ૩૨ લેખો અને છેવટે પ્રશ્નોત્તરીમાં વિવિધ વાતોનાં નિરાકરણો કટાક્ષમય ભાષામાં બહુ સુંદર રીતે આપ્યાં છે. અગ્રે અગ્રે નાર્ય; આંખની ધરમ, ધરકી મુરઘી, પ્રેમનાં પૂતળાં વગેરે લેખો પશુ ધ્યાન ખેંચે એવા છે. પહેલા બે જાતના લેખોમાં, 'હસ્તમેળાપનું' સાયન્સ', પ્રથમ દૃષ્ટિએ પ્રેમ, રમશાનના સહેલાણીઓ, મુસાબાઈનું' વાપાણી, છુપે નાર પાંસરી, અકબરનું' મહાભારત, 'દેની પૂળ, જીવનપુરાણ', પર્સિદરણુ, લાલ ખત્તી, સુંદર કામિયો, હોળીના રંગ, મંદિરોની મુલાકાત' ખાસ વાંચવા લાયક અને અમમત પડે એવા છે. 'ચાર પ્રસંગો' તો રમુજ અને હસાવે એવા છે. વાચકને જ્ઞાન સાથે અમમત આપે એવા કેટલાક લેખો મનનીય પણ છે.

છપાઈ, કાગળ, સારાં છે. મૂલ્ય પણ ગ્રાહકસર છે. પુસ્તકલેખોમાં વંચારો.

૫. વળામણ:—લેખક: પનાલાલ પટેલ; પ્રકાશક: જયન્તિ દલાલ, પિયરસ એન્ડ બિલ્ડિંગ, 'ગતિ અને રેખા', કારંજ, અમદાવાદ, ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ; ૫૪૬+૧૩૬; કાચું સચિત્ર બોડનું પૂઠું; મૂલ્ય છૂટક આઠ આના.

'ગતિ' અંશમાળાના પહેલા વર્ષના ૪યા પુસ્તક તરીકે આ સાંસારિક બદીનું ઠરુચું અને આખેદ્રજ વર્ણન આપતું નવલકથાનું પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થાય છે. એમાં એક સંજોગનો ભોગ થયેલી બહેન ત્યગ્નયત્રી હાલતમાં પોતાને ઘેર આવતાં સમાજની ધાકે મા તેમ જ ભાઈ પશુ સંઘર્ષતા નથી. મનોરહસ પટેલ પ્રથમ તો કાંઈ કમાણી કરવાની ધાનતે પરંતુ

પોતાનો અંતરનો અવાજ સંભળતાં તેમ જ દયાદિષ્ટિ ખુલતાં, એ જ બહેનની સેવા અને કામઘુદીથી પીગળતાં એને નહિ વેચતાં પાછી ગામમાં લાવી પોતાના વટથી અને ગામમાંની પોતાની ધાકથી એની જ ન્યાતાના યુવક નેડે પોતે પરણાવે છે અને ભાઈ તથા માને સમજાવે છે અને બધાં એને કબૂલ કરે છે. બાળી પણ બદલાઈ ગય છે અને મનોર પટેલ તથા એમનાં ગૃહદેવી પણ પોતાની મત પુત્રી સમી એને ગણી કરીઆવર તથા લગ્નકાલે પોતે જ કરી પરણાવે છે. મનોર પટેલની ધાકે અને એમની પ્રતિષ્ઠાને લીધે ન્યાતિલા શાંત યમ ગય છે અને પોતાની એજ ખુદશી ન થાય માટે સુપડીની ધારણ કરે છે. અને એ રીતે એક ભૂલી પડેલી બહેન ખૂબ અપમાન સહી અને અજામણી યમ આખરે કરીકામ થાય છે. આવાં દૃષ્ટાંતો તો બહુ સુલભ છે. કેટલીક ઊતરતી ન્યાતોમાં આવા કિસ્સાઓ બને છે. એવા પ્રસંગોએ દદતા, દયા, પ્રતિષ્ઠા વગેરેનો પૂર્ણ દૃષ્ટી ઉપયોગ થતાં કંઈક સ્ત્રીઓનાં જીવન સુધરી ગય છે. આવાં પુસ્તકો સમાજની શ્લેષ્મણ પ્રજાનાં પડળા ઉઘાડી તેમને જાણેલાં ભાઈ-બહેનો તરફ મમતા અને સહાનુભૂતિ ધરાવતાં બતાવે એ બનવા નોગ છે. છપાઈ, કાગળ, ભાષા વગેરે સારાં છે.

૬ વિવેચના:—લેખક શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ રણછોડલાલ ત્રિવેદી; પ્રકાશક : કર્તા પોતે, કાલેજ સુરત, ૧૯૩૯, કાઉન ૧૬ પેજ, પૃ. ૬+૨૬૦, આજ્ઞાદનવાળું પાકું પૂઠું; મ. ર. ૨-૮-૦

પ્રોફેસર વિષ્ણુપ્રસાદ 'વસન્ત' 'સાહિત્ય' 'કૌમુદી' અને 'માનસી' માં પ્રસંગોપાત લખેલા લેખો તથા વિવેચનો પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યા પ્રમાણે સુધારા વધારા સાથે પ્રસિદ્ધ થાય છે. પ્રસ્તાવનામાં વિવેચના ઉપર એમનો અભ્યાસપૂર્ણ દ્રષ્ટિકોણ લેખ છે તે વિવેચકોએ ખાસ વાંચવા જોવા છે. આ પુસ્તકથી વિવેચનસાહિત્યમાં ઘણો સારો ઉમેરો થાય છે. નવા નવા વિવેચકો ગુજરાતી સાહિત્યમાં ઘણા નીકળ્યા આવે છે તેવે પ્રસંગે, આ પુસ્તક બહુ ઉપયોગી યમ પડશે એમાં એકંદર ૨૮ લેખો તથા ત્ર્યંચવિવેચનો વિસ્તારથી આપેલાં છે. સાહિત્યની દૃષ્ટિએ આ બહુ ઉપયોગી ત્ર્યંચ છે. વર્ણાનુક્રમણી સહિત શબ્દસૂચિ છેવટે આપી છે તે આ પુસ્તકની વિશિષ્ટતા છે. એથી શબ્દનો અર્થ સમજવાનું સરળ યમ ગય છે. જુદા જુદા લેખકોનાં પુસ્તકોનાં વિવેચનો હોવાથી નર્મદ, જોવર્ધનરામ, નરસિંહરાવ, ખજરદાર, સર રમણલાલ, ચન્દ્રશંકર પંડ્યા, કનૈયાલાલ મુનશી, કવિ ન્હાનાલાલ, બહુભાઈ ઉમરવાડીઆ, કવિ કુસુમાકર વિશે ઘણો સારો ખ્યાલ (શૈલી, ભાષા, વિચાર વગેરેનો) આપણને આવે છે. સાહિત્યનો અભ્યાસી આ પુસ્તક વિના ચલાવી ના લે.

છપામણી, ટાઈપ, બાંધણી, કાગળ, રૂપરંગ સુંદર છે. માત્ર ભૂલ સહેજ વધારે છે.

પુસ્તકાલયોમાં આ પુસ્તક દરેક ગામે હોવું જોઈએ. સાહિત્યના રસિયા તથા સુશિક્ષિત સજ્જનો ઉત્તેજન આપશે જ.

૭ કૃષ્ણકાન્તનું વિલ—અનુવાદક: શ્રી. રમણલાલ ગાંધી, પ્રકાશક: નિરંજન કાર્યાલય શેષદેવરા સુરત, તથા એન. એમ. કચ્છરતી કંપની પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨. સંવત ૧૯૯૬ (૧૯૩૯); કાઉન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૨૪૪, સચિત્ર આજ્ઞાદનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય ર. ૨-૮-૦

બંગાળી સાહિત્યસમ્રાટ આણુ બંકિમચંદ્ર ચેટર્જીના 'કૃષ્ણકાન્તેર વિલ' નામક બંગાળી

નવલકથાનું આ ભાષાન્તર ઉપરોક્ત બન્ને પ્રકારોમાં તરફથી અમને મળ્યું છે. પ્રથમ આવું એક ભાષાન્તર થયેલું અમારી જાણમાં છે. '૮૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત યાદી'માં સ્વ. નારાયણ હેમચંદ્ર અને વ્યાસ જ્યોત્સનાકર વાઘજીના નામ નીચે 'કૃષ્ણલાલનું વીલ' ને જણાય છે તે એ જ પુસ્તક ઉપરથી ઉદ્ભવેલાં હોવાં જોઈએ. છતાં આવા સુંદર રૂપમાં તે એ અત્યારે શ્રી રમણલાલ મોદીનો અનુવાદ પ્રસિદ્ધ થાય છે. આવા સુંદર રૂપરંગ માટે હરિહર પુસ્તકાલયને અભિનંદન થતે છે. હવે સુરતમાં પણ હરીશર્ધ કરનારા પ્રકાશક છે જાણી આનંદ થયેલ. અત્યાર સુધી તે એમનાં પ્રકાશનો આટલાં સારાં ન હતાં પરંતુ આ તે ઉત્તમ કોટીનું પ્રસિદ્ધ નવલકથાકારનું પુસ્તક પ્રકાશકની પ્રતિષ્ઠા વધારે તેવું છે,

નવલકથાનું વસ્તુ શ્રી. વસંત દેસાઈએ આશુખમાં રજૂ કરેલું છે.

આ પુસ્તકનું અંગ્રેજી ભાષાન્તર પણ થયું છે, એ પરથી એની લોકપ્રિયતા તથા ઉત્તમતા જણાઈ આવે છે.

પુસ્તક ઠેર ઠેર વંચારો જ. બાલુ બંકિમચંદ્રનાં પુસ્તકો ખૂબ આદરપાત્ર નીવડ્યાં છે એટલે આને પણ ઉત્તેજન મળશે જ. પુસ્તકાલયો તે જરૂર ખરીદે. બાંધણી, છપાઈ, કાગળ વગેરે ઉત્તમ છે. મૂલ્ય સહેજ આછું હોત તે વિશેષ ખપત યવા સંભવ ખરો. પરંતુ હાલની મોંઘવારી જ્ઞેતાં એ ચલાવી લેવાય. બાકી સારું અને બધાને પોષાય તેવી કિંમતનું પુસ્તક વિશેષ ખપે એ નિર્વિવાદ છે.

૮ સુરેખા:—કર્તા: શ્રી. જેઠાલાલ નારાયણ ત્રિવેદી, પ્રકાશક: જીવનલાલ એન્ડ સન્સ અમદાવાદ તથા મુંબાઈ ૨; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૮+૩૧૬; સચિત્ર આજ્ઞાદનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળાનું આ ૯૪ મું પુસ્તક છે. એમાં સત્યાગ્રહ યુગની 'મૌલિક નવલકથા' આલેખવામાં આવી છે. સત્યાગ્રહને અંગે હરિજન બ્રાહ્મણ અને ઐશ્વિક લગ્ન તરીકે સિદ્ધ થાય છે. અને હરિજન યુવક અને બ્રાહ્મણ યુવતી અને બ્રાહ્મણ યુવક અને હરિજન યુવતી બન્ને અરપક્ષપાત્ર નિવારણ કરવામાં આગળ પડી લગ્નસંજ્ઞાથી જોગાઈ શકેલાં બંધન પણ ચિથિલ કરે છે અને રૂઢિચુરત પિતા પાસેથી આશીર્વાદ મેળવે છે.

સને ૧૯૩૦-૩૧ના સત્યાગ્રહના સમયની આ લાંબી નવલકથા લેખકે પહેલીજ વારના પ્રયાસે લખી સાહિત્યમાં પોતાનો સંગીન ફાળો આપવાની યશ્વિજ્ઞ કરી છે. ભાષાશ્રી રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈની ટૂંકી પ્રરતાવના પુસ્તકની અભિપ્રાયમાં વધારો કરે છે. પાત્રાલેખન સારું છે. રમેશ, સુધીર, સુરેન્દ્ર, અરુણા, સુરેખા, નિર્મળા, ગુણવંતરાય વગેરે પાત્રો બહુ ઉચ્ચ કોટીનાં છે. યશ્વિજ્ઞમાં દરેક પાત્રનું ઓળખાણ નહિ આપતાં કેમે કેમે તેમનો પરિચય લેખક સહજ રીતે આપે છે.

આમાં જુદાં જુદાં ધણાં પાત્રોનું આલેખન છે. દરેકમાં ત્યાગ, સ્વદેશપ્રેમનો જુસ્સો, ઉત્સાહ જોવામાં આવે છે. સામાજિક પ્રશ્નોની પણ ઠીક જણાવટ જોવામાં આવે છે. એક ઉત્સાહી અને હૃદયનિશ્ચયવાળો યુવક શું શું કરી શકે અને અન્યને પોતાની તરફ આકર્ષી

પોતાના હેતુ કેવી રીતે સિદ્ધ કરે છે તેમ જ સુરેખા પણ પોતાના સંસ્કાર, ઉત્સાહ અદ્વતાથી અન્ય સ્ત્રીઓને કેટલી જાગૃત કરે છે તે પણ બહુ સરસ રીતે આમાં જણાવ્યું છે. આ પુસ્તક આધુનિક સમયને બાંધબેસતું હોવાથી ખૂબ આદરને પાત્ર થશેજ. ભાષા, કાગળ, બાંધણી, છપાઈ વગેરે સુંદર છે.

ના. ચં. દીવાનજી

૯ શોધો અને જાણો:—લેખક શ્રી. હર્ષદ પટેલ; પ્રકાશક: આપણું બાળ કામ મંદિર, ચિંચસપુરા ભરૂચ, પૃ. ૩૨, પૂઠું જાડા કાગળનું. મૂલ્ય ૦-૩-૦

‘આપણી બાળગ્રંથમાળા’ના વર્ષ ત્રીજાનું આ પ્રથમ પુસ્તક છે. આમાં બાળકોની શુદ્ધિ વિકાસ તથા તેવા પ્રશ્નો, જોડકણી, ગણિતગુપ્તતા વગેરે આપ્યાં છે. છેવટે પ્રશ્નોના ઉત્તરો મૂક્યા છે. પ્રપત્ન સારો છે; પણ જોડકણીદોષો વધુ પ્રમાણમાં છે. પૃ. ૭ કુતરો પૃ. ૩૨ વાલ દ.

૧૦ રૂપેરી દાઢીવાળા બાળક:—લેખક પદ્માવતી દેસાઈ. પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. મૂલ્ય ૦-૨-૦

ઉપરની જ ગ્રંથમાળાનું આ ત્રીજા વરસનું બીજું પુસ્તક છે. આમાં ‘અખાસ બાપુ’ નું જીવન આલેખ્યો છે. પૃ. ૩૨ ઉપર ‘કુટુંબવેલ’ દોરી છે. આ પુસ્તકમાં પણ જોડકણીદોષો ખૂબ છે. પ્રમાણિક, કુલ, કણ્ઠતર, વગેરે.

ધાર્મિક પુસ્તક સામે ચોગ્ય જાહેર મૂલ્યો જોઈએ. એકલું કુરાન ન લખાય. ‘કુરાને થરીફ’ લખવું, જેથી ધરસામી પ્રજાને માફું લાગવાનો પ્રસંગ ન આવે.

૧૧ રૂપીઆનો વરસાદ—લેખક: શ્રી. હર્ષદ પટેલ, પ્રકાશક વગેરે ઉપર પ્રમાણે મૂલ્ય ૦-૩-૦.

આ ‘આપણી બાળગ્રંથમાળા’નું ત્રીજા વરસનું ત્રીજું પુસ્તક છે. આમાં ગ્રામ જીવનના ઉત્કર્ષનું સુંદર ચિત્ર દોરાયું છે. ગ્રામમાં કેવી રીતે રૂપિયાનો વરસાદ વરસાવે તે સહેલી સરળ ભાષામાં સમજાવવામાં આવ્યું છે.

ઉપરનાં ત્રણ પુસ્તકો પ્રચાર ચોગ્ય હોઈ જાપકામ વગેરે આકર્ષક છે. કેવળ એક જ રૂપિયા જેથી સોંધી કિંમતે નીકળતી આ માળાને અમે ઉત્કર્ષ. ધન્યજીએ બીએ.

૧૨ વરસનું સંગીત અને બીજી વાતો:—લેખક: રમણલાલ નાનાલાલ શાહ; પ્રકાશક: બાલજીવન કાર્યાલય બાજવાડા વડોદરા પૃ. ૮૪, પૂઠું કાગળનું, કિં. ૦-૮-૦

આ બાલજીવન ઇસપનીતિમાળાનું પ્રથમ પુસ્તક છે. એમાં ઇસપનીતિની વાર્તાઓમાંથી ચૂંટીને એકત્ર કરેલી સરળ ૧૫ વાર્તાઓ છે. ઇસપની વાર્તાઓએ આપણા સંસ્કૃત સાહિત્યમાં ઠીક ઠીક રચાન જોળવેલું છે અને અંગ્રેજીમાં પણ એની વાર્તાઓ પ્રચલિત છે. એમાંની કેટલીક વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં સંગ્રહાઈ છે. તેમાં પણ કાગડા, કાબર, ગધેડા વગેરે દ્વારા કહેવાયેલી આ વાર્તાઓ બાળકોને વાંચવા માટે ઠીક છે.

૧૩ હસતાં બાળક—પ્રયોજક: રમણલાલ નાનાલાલ શાહ; પ્રકાશક: બાલજીવન કાર્યાલય વડોદરા, આવૃત્તિ ૧લી, પૃ. ૬૪, પૂઠું જાડા કાગળનું. મૂલ્ય ૦-૫-૦

આમાં બાળકોને દસાવી મૂકે તેવી ૧૯ વાર્તાઓ સંગ્રહાઈ છે. ચિત્રો પણ આકર્ષક

રીતે મુકાયાં છે. બાલજીવન ક્રમિક વાર્તામાળાનું આ પાંચમું પુસ્તક છે. વાર્તાઓ દસઃવે તેવી હોઈને બાળકોને આનંદ આપે તેવી છે.

૧૪ મુસોલિની—લેખક: શારદાપ્રસાદ વર્મા, પ્રકાશક: યુગાન્તર કાર્યાલય, ગોપીપુરા સુરત. પૃ. ૩૨ કિં. ૦-૨-૬

મહાપુરુષોના પ્રેરક પ્રસંગો પીરસનાર ભાષ વર્માની લખેલી આ ટૂંકી જીવનકથા ખરેખર વાંચવી વિચારવી ગમે તેવી છે. મુસોલિની જેવા પરદેશીની કથા જરા સરળ ભાષા અને શબ્દોમાં મુકાય તો હીક. કિશોરો જરૂર એને અપનાવે.

ઈ. સ. ૧૮૮૩ જુલાઈની ૨૯ મીએ ડીકાર્લ નામે નાનકડા ગામે એ જન્મેલો. એના પિતાનું નામ આલસેન્દ્રો. એ જુહારીકામ કરતો. આ જુહારના પુત્ર મુસોલિનીએ ઇટલિની ક્રાંતિ બંદલાવી નાખી. ઇટલિના રસ્તા, રાજપદ્ધતિ, આર્થિક શક્તિ અને માનવશક્તિમાં એણે અજબ પલટો આણ્યો. આપણે એના જીવનમાંથી ઘણું શીખીએ.

૧૫ કમાલ આતા તુર્ક—લેખક: શારદાપ્રસાદ વર્મા. પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે. પૃ. ૬૦ પૃકું ઢાંગનું, કિંમત ૦-૫-૦.

તુર્કસ્તાનના તારણહાર ગાઝી મુસ્તફા કમાલ પાશાનું આ ટૂંકું પ્રેરક જીવન ચરિત્ર હોષ વાંચવાને ખરીદવા જેવું છે.

સાલોનિકા ગામડાના એક મુસ્તફા નામના બાળકે પોતાના વતનની અગ્નિવેલી અજબ સેવનું સુંદર ચિત્ર લેખકે પ્રેરક શૈલીમાં પીરસ્યું છે.

‘ દ્રષ્ટા ’

૧૬ રેલવેના મુસાફરો માટે ઉપયોગી ધારાધોરણ અથવા રેલવેના સોમીઓ: - પ્રયોજક અને પ્રકાશક: શ્રી. લવણપ્રસાદ શાહ, પ્રકાશ પ્રિં. પ્રેસ, રાજકોટ. સાદુ પૃકું, પૃક ૩૫, કિંમત ૦-૨-૦

આ નાની પુસ્તિકામાં લેખકે શરૂઆતમાં રેલ્વે સત્તાવાળાઓએ રેલ્વેમાં શું શું સુધારા કરવા જેવા છે તે તથા મુસાફરોએ ટ્રેનમાં કેમ વર્તવું તે દર્શાવી, લેખકને પોતાને મુસાફરીના પ્રસંગે રેલ્વેના ધારાધોરણ પ્રમાણે સમવડા મેળવવામાં જે અનુભવો થયેલા તે તથા મુરકેલીઓના પ્રસંગોએ વખતોવખત સાંકળ જેવી વા રેલ્વે સામે ઘાવાઓ માંડી ન્યાય મેળવવામાં જાણીતા થયેલા ભ્રાષ્ટ્ર પોપટલાલ ભાઈચંદ શાહ અને લેખક પોતે મુસાફરીમાં દર હમેશ પડતી કષ્ટ મુરકેલીઓના પ્રસંગોએ સાંકળ જેવે છે તે જણાવી અન્ય મુસાફરોને તેમ વર્તવા આ અનુભવો તથા સાંકળ જેવવાના પ્રસંગો હીક હીક હોમત અર્પે છે. આ સિવાય મુસાફરોને ખાસ ઉપયોગી થઈ પડે તેવા જરૂરના ખીજા ૮૮ નિયમો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે, જે દરેકે ખાસ જાણવા જેવા છે. આ દરેક નિયમ રેલવેના ધારાધોરણના ક્યા નિયમ આધારે છે તેનો નંબર જે તે નિયમની સાથે ટાંકવામાં આવ્યો હોત તો હીક થાત. બીજી આજ્ઞામાં લેખક આટલો વધારો દરે એમ ઈચ્છીએ છીએ.

આ નાની પુસ્તિકા-મજવામાં પણ સહેલાઈથી રહી શકે તેવી-રેલ્વેમાં રાતેદિવસ મુસાફરી કરનાર દરેકને ખાસ ઉપયોગી થઈ પડે તેવી છે. અને તે માટે હરહમેશ સાથે રાખવા જેવી છે. પુસ્તકાલયોએ પણ વસાવવા જેવી ખરી.

નવીન કાલં

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અને મળવાનું સ્થળ	કિંમત	વિશેષ હકીકત
૧	મહાત્મા એમસૌનના નિબંધો ભા. ૧લો	મણિલાલ છોટાલાલ પારેખ	ભાગવતધર્મપ્રચારગૃહ રાજકોટ સદર	૨- ૦-૦	
૨	સ્વાધ્યાય	કેશવલાલ દ્વિંમતરામ કામદાર	આર.આર. શેઠની કુ. મુંબઈ	૨- ૦-૦	
૩	આમોન્નાતિ	રમણલાલ વ. દેસાઈ	,, ,	૨- ૦-૦	
૪	ધન્વનુ	મુંદરજી ગો. ખેટાઈ	,, ,	૨- ૦-૦	
૫	આરાધના	મનસુખલાલ ઝવેરી	,, ,	૨- ૦-૦	
૬	જીવન અને વિદ્યાન	ડૉ. રમણીકલાલ કે. ત્રિવેદી અને ભાઈલાલ પ્ર. કોઠારી	સયાજી સાહિત્યમાળા વડોદરા	૧- ૩-૦	
૭	સોરઠપતિ	ગોકુલદાસ ડા. રાયચુરા	શારદા કાર્યાલય, વડોદરા	૧- ૮-૦	ખીજ આશ
૮	કથાકલ્પગી	નટવર વીમાવાળા	કથાપરી કાર્યાલય, આમલીરાન, સુરત	૨- ૮-૦	
૯	ગુજરાત સાહિત્યસભા કાર્યવાહી ૧૯૩૮-૩૯		ગુજરાત સાહિત્ય સભા અમદાવાદ	૦-૧૨-૮	
૧૦	પગદીવાની પછીતેથી	જયન્તિલાલ દલાલ	રેખા-મતિ કાર્યાલય, અમદાવાદ	૦- ૮-૦	
૧૧	જીવનપ્રકાશ	હરિશંકર કદાનજી પુરાણી	લેખક પોતે, ગાધરા	પ્રચારાર્થે	
૧૨	અંતરના દિવડે	રવિશંકર ન. પાઠક	લેખક પોતે, મકરપુરા વડોદરા	૦- ૬-૦	
૧૩	ધન્વનુ સંબંધી મારી રેડિયો ઉપરની વાતચીત અને લેખો	બોગીલાલ ચિમનલાલ શાહ	ધી સ્ટેટ પિપલ લિ. મેડાઝ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ	૧- ૦-૦	
૧૪	મુસોલિની	શારદાપ્રસાદ વર્મા	ગુજાનંતર કાર્યા, સુરત	૦- ૨-૬	

૧૫	કમાલ આતા વુક	શારદાપ્રસાદ વર્મા	યુગાન્તર કાર્યાં સુરત	૦- ૫-૬	
૧૬	શ્રીમદ્ભાગવત	ગોપાળદાસ જીવાભાઈ પટેલ	નવજીવન પ્ર૦ મંદિર અમદાવાદ	૨- ૮-૦	
૧૭	કાઠિયાવાડી રાજરમત	ઉજરંગરાય ઓઝા	જીવનલાલ અમરશી મહેતા, અમદાવાદ	૨- ૦-૦	‘સી બોધ’ ની ભેટ બીજી આવૃત્તિ ત્રીજી આવૃત્તિ
૧૮	ગોસેવા	ગાંધીજી	નવજીવન પ્ર મંદિર અમદાવાદ	૦- ૫-૦	
૧૯	ઓતરાતી દિવાલો	દત્તાત્રેય બાલકૃષ્ણ કાલેલકર	"	૦- ૬-૦	
૨૦	રૂપિયાનો વરસાદ	હર્ષદ પટેલ	આપણું બાળકાવ્ય મંદિર, ભરૂચ	૦- ૩-૦	
૨૧	રેપેરી છદીવાળા બાળક	પદ્માવતી દેસાઈ	"	૦- ૩-૦	
૨૨	શોધો અને જાણો	ભાઈલાલ પટેલ પદ્માવતી દેસાઈ	"	૦- ૩-૦	
૨૩	* શોભના	રમણલાલ વ. દેસાઈ	આર. આર. રોહની કંપની, મુંબઈ	૨- ૮-૦	
૨૪	ભદ્રંભદ્ર	અંબારામ કેવળરામ મોદકીઆ	સ્વ. રમણભાઈ મ. નીલકંઠ	૨-૮-૦	
૨૫	જાતે મળૂરી કર- નારાઓને	ટાંસ્ટેય	નવજીવન પ્ર૦ મંદિર અમદાવાદ	૦-૩-૦	
૨૬	વિદાય વેળાએ	અલિલ જીજ્ઞાન	"	૦-૮-૦	
૨૭	ભારતસેવક ગોખલે	જીવતરામ દવે	"	૧-૮-૦	
૨૮	દંબી દુનિયા	તા. પો. અગલજી	આર. આર. રોહની કંપની મુંબઈ	૩-૦-૦	
૨૯	રેલ્વેના મુસાફરો માટે ઉપયોગી ધારાધારણ	લવજીપ્રસાદ શાહ	પ્રકાશ પ્રિં. પ્રેસ, રાજકોટ	૦-૨-૦	
૩૦	મૃત્યુલોકનું અમૃત- દ્રવ્ય	ડૉ. મોતીચંદ કુરુજી ઝવેરી	પ્રકાશ પ્રિં. પ્રેસ, રાજકોટ	૦-૧-૦	
૩૧	બાળઉછેર જ્ઞાન	ગુલાબકુવરબા ઇ. વે. એસોસીએટ્સ, જા. મનજર	"	૦-૧-૦	
૩૨	બાળઉછેર ગીતમંજરી	રામચંદ્રવિ દેરાવલાલ રથામજી	"	૦-૧-૦	

પુસ્તકોના પરિચયસંગ્રહ*

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ તથા વિષય	લેખક કે અનુવાદક	પ્રકાશક પ્રાપ્તિસ્થાન	મૂલ્ય	પરિચય આપનાર પત્રો
૩૨૭	આત્માનાં તેજ (નવલકથા)	ધનચંદર લી. ત્રિપાઠી	તથુખા કાર્યાલય. રાયપુર, અમદાવાદ	કાચુ ૧-૮-૦	"પ્રજાબંધુ" ૩-૩-૪૦ "ગુજરાતી" ૩-૩-૪૩ "નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૨૪	સંસ્કૃતિનાં વહેણ (અભ્યાસ)	ચંદ્રભાઈ કા. ભટ્ટ	ભારતી પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	પાકું ૧-૧૨-૦	"પ્રજાબંધુ" ૩-૩-૪૦ "નવસૌરાષ્ટ્ર" ૪-૩-૪૦
૩૨૮	વિવેચનમુકુર (સાહિત્ય)	વિશ્વનાથ મ. ભટ્ટ	શિષ્ટ સાહિત્ય ભંડાર પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ	૨-૮-૦	"ગુજરાતી" ૩-૩-૪૦ "ફૂલછાબ" ૧-૩-૪૦
૩૨૯	ભગવતીસાર (ધાર્મિક)	ગોપાલદાસ જી. વાભાઈ પટેલ	નવજીવન પ્ર. મંદિર, અમદાવાદ	૨-૦-૦	"પ્રજાબંધુ" ૧૧-૨-૪૦
૩૩૦	ગોદાન (ઉત્તરાધર્મ) (નવલકથા)	પ્રેમચંદજી	ગૂજર અંચરલ કાર્યા. અમદાવાદ	૨-૮-૦	"પ્રજાબંધુ" ૧૧-૨-૪૦
૩૩૧	સુવાસચંદ્ર (નવલકથા)	શરદ્દાશુ	જીવનલાલ અમ. રસી મહેતા, અમદાવાદ	૨-૮-૦	"પ્રજાબંધુ" ૧૧-૨-૪૦
૩૩૨	વિવેચન (સાહિત્ય)	વિશ્વપ્રસાદ ર. ત્રિવેદી	ગૂજર અંચરલ કાર્યા. અમદાવાદ	૨-૮-૦	"સાંજ" ૨૨-૨-૪૦ "નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૩૩	સાહિત્ય ને વિવેચન (સાહિત્ય)	દિ. બા. કેશવ-લાલ હ. મુન	ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી અમદાવાદ		"સાંજ" ૨૨-૨-૪૦
૩૩૪	આપણું વિવેચન સાહિત્ય (સાહિત્ય)	હીરા કલ્યાણદાસ મહેતા	"	૧-૦-૦	"સાંજ" ૨૨-૨-૪૦
૩૩૫	ગુજરાતનો મધ્ય-કાલીન રાજપૂત ઇતિહાસ (ઐતિહાસિક)	દુર્ગાચંદર કે. શાસ્ત્રી	"	૧-૦-૦	"સાંજ" ૨૨-૨-૪૦

* આ કોષ્ટકમાં જે પુસ્તકોનાં ક્રમાંક આપવામાં આવ્યા છે તેને તે જ ક્રમાંક, જે તે પુસ્તકોના પરિચય ફરીવાર અન્ય સામયિકમાં પ્રકટ થતાં આપવામાં આવ્યા છે અને હવે પછી પણ અપાશે—ત્રીજી ૧૩૨]

૩૩૬	કાવચરિત (જીવન)	કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી	ગુજરાત વર્નાક્યુ- લર સોસાયટી અમદાવાદ	૧-૦-૦	"ગુજરાતી" ૧૦-૨-૪૦
૩૩૭	કાઠિયાવાડી રાજ- રમત (નવલકથા)	હિતરંગરાય ઓઝા	જીવનલાલ એન્ડ સન્સ, અમદાવાદ	૨-૦-૦	"સાંજ" ૧૫-૨-૪૦
૩૧૭	મારું ગામડું (આત્મકથા)	બબલભાઈ મહેતા	નવજીવન પ્ર. મંદિર, અમદાવાદ	૦-૬-૦	"સાંજ" ૧૫-૨-૪૦
૩૩૮	નિર્મળા (નવલકથા)	પ્રેમચંદ્રજી	નવજીવન પ્ર. મંદિર, અમદાવાદ	૧-૪-૦	"સાંજ" ૧૫-૨-૪૦
૩૩૯	ગુજરાતમાં સંગી- તનું પુનરુજ્જીવન (સંગીત)	પુરુષોત્તમ ના. ગાંધી	નવજીવન પ્રા. મંદિર, અમદાવાદ	૧-૪-૦	"સાંજ" ૧૫-૨-૪૦
૩૪૦	નીતિતરંગણી (નીતિ)	મદાસુખભાઈ શેઠ	લેખક પોતે, વીસનગર	૦-૮-૦	"સાંજ" ૧૫-૨-૪૦ "પ્રજાબંધુ" ૧૦-૩-૪૦
૩૪૧	સુરોપની બીતરમાં (માહિતી)	ચંદ્રભાઈ ભટ્ટ	પ્રસ્થાન કાર્યાલય, અમદાવાદ	૨-૦-૦	"નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૪૨	ગુલામીની શૃંખલા (નવલકથા)	ધનવંત ઓઝા	ભારતી સાહિત્ય સંઘ, અમદાવાદ	૨-૮-૦	"નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૪૩	વાતોનાં વડાં (વાર્તાસંગ્રહ)	બળદેવ મોલિયા	લેખક પોતે, વાડી શિળિયા, સુરત	૦-૮-૦	"નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૪૪	હું રાજા હોઉં તે (નવલકથા)	બેકાર	હરિદર પુસ્તકા- લય, સુરત	૨-૦-૦	"નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૪૫	મારું માસીબા (ટૂંકી વાર્તાઓ)	વિનોદ	એન. એમ. ટ્રસ્ટ- રની કું. યુ. એમ.	૨-૮-૦	"નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૨૯૨	સુશીલાનો દેવ (નવલકથા)	ગોપાલરાવ ભામવત	ગૂર્જર મંચરત્ન કા. અમદાવાદ	૨-૪-૦	"નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૪૭	વળામણાં (ટૂંકી વાર્તાઓ)	પનાલાલ પટેલ	અતિ મંચમાળા, અમદાવાદ	૦-૮-૦	"નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૪૮	જીવનનિર્માણ	ચિત્રાંત	નવચેતન મા મંદિર, અમદાવાદ	૨-૦-૦	"નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૪૯	ગણિતપ્રવેશિકા (શિક્ષણ)	સોમાભાઈ પટેલ	ગૂર્જર મંચરત્ન કા. અમદાવાદ	૮-૩-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" માર્ચ '૪૦
૩૫૦	ગુને પોલેન્ડ	ઉમાચંદર જોશી	કુમાર કા. રામપુર અમદાવાદ	૧-૦-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" માર્ચ '૪૦
૩૫૧	હૃદયનિપુટી અને બીજાં કાવ્યો	નવલરામ ત્રિવેદી	જીવનલાલ અ. મહેતા	૧-૧૨-૦	"
૩૫૨	મામમાતા અને બીજાં કાવ્યો	"	"	૦-૧૩-૦	"

માસિકો મહત્વા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભિમ્	૯	૧૨	માર્ચ	૩-૩-૪૦
કિશોર	૫	૭	માર્ચ	૧-૩-૪૦
કુમાર	૧૮	૨	ફેબ્રુઆરી	૧૬-૨-૪૦
ખગ્યતામિત્ર	૨૬	૪	માર્ચ	૧-૩-૪૦
ખેતીવાડી	૫	૧૦	માર્ચ	૧૮-૨-૪૦
ગુણસુન્દરી	૩૩	૭	માર્ચ	૧-૨-૪૦
આમજીવન	૧૦	૭	માર્ચ	૧-૩-૪૦
ચરોતર	૧૦	૨	ફેબ્રુઆરી	૧૬-૨-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૧૨	માર્ચ	૪-૩-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૪	૪	જાન્યુઆરી-માર્ચ	૧૫-૨-૪૦
નવચેતન	૩૬	૫	માર્ચ	૩-૩-૪૦
નવરચના	૪	૧૦	ફેબ્રુઆરી	૧૪-૨-૪૦
પાટીદાર	૧૭	૪	માર્ચ	૨૬-૨-૪૦
પ્રયાન	૧૫	૪	માર્ચ	૨૭-૨-૪૦
બાલમિત્ર	૧૯	૮	માર્ચ	૪-૩-૪૦
બાલસખા	૩	૮	માર્ચ	૧-૩-૪૦
બાલજીવન	૨૦	૫	માર્ચ	૭-૩-૪૦
બાળક	૧૮	૩	માર્ચ	૧-૩-૪૦
બુદ્ધિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૬	૨	ઓક્ટોબર-ડિસેં	૧-૧-૪૦
માનસી ત્રિમાસિક	૪	૧	ડિસેમ્બર	૩૦-૧-૪૦
યુવક	૧૦	૩	માર્ચ	૨-૩-૪૦
વૈદ્યકપત્ર	૪૫	૩	માર્ચ	૧૦-૩-૪૦
વ્યાયામ	૨૫	૫	ફેબ્રુઆરી	૧૫-૨-૪૦
શારદા	૩૧	૯	ફેબ્રુઆરી	૧૫-૨-૪૦
શિક્ષણ પત્રિકા	૧૪	૯	માર્ચ	૨૧-૨-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૧	૫	માર્ચ	૧-૩-૪૦
સૌરાષ્ટ્ર શિક્ષક	૧૭	૧	જુન-ઓગસ્ટ	૧૪-૯-૩૯
સ્ત્રીબોધ	૮૪	૩	માર્ચ	૪-૩-૪૦

શું વાંચશે ?

ભિમ્ : માર્ચ : ૧૯૪૦

અમરચર્ચા : કાકા કાલેલકરને પૂછવામાં આવેલા વિવિધ પ્રશ્નોના તેમણે આપેલા ઉપયોગી ઉત્તરો આ લેખમાં છે. વાચકો એ આખોય લેખ ખાસ વાંચો.

સહશિક્ષણ : સમાજના વિકાસ માટે કેળવણીની આવશ્યકતા સર્વત્ર એકમતે સ્વીકારાઈ છે, પરંતુ એકાંગી કેળવણી પૂરતી નથી. એ માટે સ્ત્રી-પુરુષ બન્નેને કેળવણી મળવી જોઈએ. એ કેળવણી અલાયદી યાળામાં અપાય તે કરતાં એકીસાથે અપાય એવું તારતમ્ય આ લેખમાંથી મળી આવે છે. લેખકના મત મુજબ, સહશિક્ષણવિનાની કેળવણી એ પાંગળી કેળવણી ગણાય.

આપણું ફોજો : આ લેખમાં આ હપ્તે જમરખ, ચીક, રટ્ટોમેરી, મંગોસ્તાન, કાજુ, ચારોળી, બદામ, પિસ્તા, આલુણખાર, અખરોટ, તાજબચ, સકરેટી, કાકડી, પીણ, કમરખ, શિથોડાં વગેરેના ગુણદોષ દર્શાવી તેના ઉપયોગ અને તેમાં રહેલાં તત્ત્વોનાં પ્રમાણો આપ્યાં છે.

નવાણામુખીનું દર્શન : 'નવા' એટલે નવાળામુખી પદાંત. આરાકાન કિનારાના ટાપુઓમાં કાંઈ કાંઈ જગાએ આવા પદાંતો જોવામાં આવે છે. લગભગ ૫'૬૨-વીસ વર્ષે આ પદાંત ફાટે છે. અંદરથી લીલું-સફેદ બધાને ભરખી જતી નવાળાઓ પ્રગટે છે ત્યારે જમીનમાં સુરંભો ચાંપી હોય તેમ ધડાધડ સાથે જળરદસ્ત પથરા ઊઠે છે. સળગેલી ભૂમિ ખદખદે છે, અંદરથી લાવા રસની ઊભો ઊઠે છે. આસપાસના ગામડાના લોકો આથી જીવ લાંબને નાસે છે.

કુમાર : ફેબ્રુઆરી : ૧૯૪૦

આ અંક સ્ત્રી. હરિવંદન ભટ્ટના જીવનની ઝાંખી કરાવતા લેખોથી સમૃદ્ધ છે. એ લેખોમાંથી અમ્મ વચમાં આગળ આવેલા અને અંકાને અરત પામેલા એ યુવાન કલાકારના જીવનની ઝાંખી પ્રાપ્ત થાય છે.

કિશોર : માર્ચ : ૧૯૪૦

સામાજિક દષ્ટિ : હિંદુસ્તાનમાં અનેક જાતની ચર્ચાઓ ચાલે છે તેમાં ત્રણ મુખ્ય છે: સમાજનું અર્થશાસ્ત્ર, સમાજનું રાજકારણ અને સમાજનું ધાર્મિક જીવન. આ ત્રણે એકબીજા સાથે સંકળાયેલાં છે. ત્રણે દિશામાં આપણા પ્રયાસનું પરિણામ નંદિ જેવું આવે છે એજ ખતાવે છે કે આપણામાં કંઈક ખામી છે.

લાખ : લાખ એ એકલા હિંદુસ્તાનની જ પેદાશ છે. બ્રહ્મદેય, હિંદી ચીન, આસામ અને કેન્ગડિયામાં પુષ્કળ લાખ થાય છે. લાખનો ઉલ્લેખ હોટા નાગપુર, ઓરિસ્સાના ઉત્તર ભાગ, બંગાળની પશ્ચિમમાં અને બ્રહ્મદેશમાં છે. એની બનાવટો વિષે જાણવા માટે આખો લેખ વાંચી જવા જેવો છે.

ધ્રુવપ્રદેશ અને તેને હુંદનારાઓ : વિષરી નામના એક સાહસિકે ધ્રુવપ્રદેશ શોધવામાં કરેલા સાહસનું આ લેખમાં વર્ણન છે. તેણે ૧૮૯૮ માં આર્કટીક ક્ષણની રચાપના કરેલી. ત્યારથી ૧૯૦૬ સુધીમાં અવિરતપણે એણે ઉત્તર મહાસાગરનું ખેડાણ ચાલુ રાખેલું. ૧૯૦૨ માં તેણે હેકલા ભૂચિર પાસેથી ધ્રુવખિંડુએ પહોંચવાનો પ્રયત્ન કરેલો; ત્યારે ૮૪ અક્ષાંશથી આગળ જઈ ચક્રપેલું નહિ. ત્યાર પછી ફરી વારંવાર પ્રયત્નો કરીને છેલ્લે ૧૯૦૯ ના એપ્રિલની ૬ થી તારીખે એ ત્યાં પહોંચી ગયેલો.

શુભસુન્દરી : માર્ચ : ૧૯૪૦

કુમારિકાઓની કેળવણીનો પ્રશ્ન : જો જો અનિચ્છનીય પરિણામો આને આપણે કન્યાકેળવણીને લીધે જોઈએ છીએ તેને ઓછાં કરવા માટે કન્યા પોતાના પાઠો તરફ જ માત્ર ધ્યાન ન આપતાં પોતાની બાવિ રિયતોને વિચાર કરે, વધુ સંસ્કારબળ કેળવે, શુદ્ધિપ્રજ્ઞાને વધુ ખીલવે.

હિંદની સ્ત્રીઓ : હિંદ સિવાય અને કેટલાંક મુસલમાની સ્ત્રીઓ સિવાય, દુનિયાના ખીળ બધા ભાગોમાં સ્ત્રી સ્વતંત્ર છે અને પોતાનું બનવું કાર્ય પોતાને કાવે તે કરી લેવાની તેમને શક્તિ છે. ત્યાંના પુરુષોને પોતાની સ્ત્રીઓનું રક્ષણ કરવાની કાળજી કે ખાતરી નથી.

ચિત્રમય જગત : માર્ચ ૧૯૪૦ :

આખો અંક મુદ્દવિષયક લેખો અને માહિતીઓથી ભરેલો હોઈ આજના યુદ્ધના વાતાવરણની વિગતો જાણવાની જિજ્ઞાસાવાળાને ખાસ વાંચવા જેવો છે.

નવચેતન : માર્ચ : ૧૯૪૦

સરેસ : ચીકટ પદાર્થ તરીકે આપણાં રાચરચીલાંનાં લાકડાંનાં સંધિ જોડવા માટે, કામળનાં ઓખાં બનાવવામાં, ચામડાંની અનેક બનાવટોમાં, પુસ્તકો બાંધવામાં વગેરે અનેક ચીજોમાં તે વપરાય છે. કમાવ્યા વગરનું ચામડું પાણીમાં ઉકાળવાથી તે ઓગળી જાય છે. આ ઉકાળો તે સરેસનું પાણી. સરેસ મુખ્યત્વે જે વસ્તુઓમાંથી બને છે: ચામડું, કમાવવાના ઉલોગના વધિયાણા ચામડાના કટકાઓમાંથી અને હાડકાંમાંથી.

હિટલર વિષે વિવિધ વાતો : નેપોલિયન પછી હિટલર જેટલો ખીળો કોઈ સરમુખ ત્યાર પ્રસિદ્ધ નથી થયો. કેટલીક બાબતોમાં તો તે નેપોલિયન કરતાં પણ ચડી જાય છે. એણે આજે જગતને સ્તંભિત કરી નાખ્યું છે. એના જીવન વિષેની વિવિધ વાતો આ લેખમાં આપેલી છે.

એક કરોડપતિ વેપારી : આ માણસ તે આઈર્લેન્ડ મિલ્સ અને તે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સનાં ઓહિયો પરગણાના મુખ્ય શહેર સિનસીનાટીમાં આવેલી અમેરિકન પ્રોડક્ટ્સ કંપનીનો માલિક. માત્ર પાંચસો ડૉલરની મૂડીથી ધંધાની શરૂઆત કરનાર આજે એ એક કરોડપતિ બન્યો છે. એની સફળતાની ચાવી જાણવા માટે આ લેખ વાંચવા જેવો છે.

નવરચના : ફ્રેજુઆરી : ૧૯૪૦

આત્મકથાની ઘટના : આત્મકથાનો ઉપયોગ નવલકથા તરીકે પણ થઈ શકે. આત્મકથાનો લેખક પોતાના જીવનનું આલેખન કરતો હોય છતાં નવલકથા લખતો હોય તેવો દેખાવ કરતો હોય છે વળી નવલકથા હોવા છતાં આત્મકથાનો દાવો કરતી, આત્મકથાના સ્વરૂપે લખાયેલી પરંતુ ખરી રીતે નવલકથા જ હોતી કોઈ કોઈ કથાઓ પણ મળી રહે છે.

એરીકુ' વૃત્તવિવેચન : ન્યાયાધીશ, અધ્યાપક અને વૃત્તવિવેચક એ ત્રણેનું જીવન અને કાર્ય પવિત્ર હોવાથી એમના પર રાજસત્તાનો અંકુશ ઓછામાં ઓછો હોવો જોઈએ. પરંતુ સાથે સંવાલ ઊઠે છે કે, જો એ ત્રણે ઉદ્દેશ યથા જાય, એમનું જીવન સમાજવિરોધી અને એમનું કાર્ય સમાજવિનાશક થઈ જાય તો એમના ઉપર કોનો અંકુશ ચાલે ? અલ્પથી વસ્તુમાં સ્વાદ લાવવા મીઠું કે રામરમ નાખવામાં આવે છે, પણ જો મીઠામાં જ મીઠું કે રામરસ ન રહે તો એમાં શું મેળવવું જોઈએ, કે જેથી એ મીઠાશવાણું બને ? આ પ્રશ્નના જવાબ માટે આખો લેખ વાંચવા જેવો છે.

સુવક : માર્ચ : ૧૯૪૦

રીબી : નાઝી વેપારી નં. ૧ : યુરોપના આજના રાજદારો વાતાવરણમાં સૌથી વધારે ધ્યાન ખેંચનાર વ્યક્તિ કોઈ હોય તો તે જર્મનીનો હર વૉન રિખનટ્રોપ છે. એ હીટલરનો જમણો હાથ છે, એને તથુ લાપાલુ જ્ઞાન છે, એ જર્મનીનો પરદેશમંત્રી છે. એના જીવનને લગતી અવનવી માહિતી આ લેખમાં આપેલી છે.

ન્યોતિ સંઘના તાલીમવર્ગો : છેલ્લા પાંચ વર્ષથી ચાલતી આઝાદી માટેની પ્રગતિકારી આ સંસ્થા દ્વારા ચાલતા તાલીમવર્ગોને લગતી વિગતો આ લેખમાં સંગ્રહાઈ છે. ઐકિન્નતિમાં રસ ધરાવનાર હરકોઈને એમાંથી ઠીક ઠીક માહિતી મળી આવશે.

કેળવણીમાં નફાખોરી : આજે આપણે ત્યાં સંખ્યાબંધ કેળવણીની ખાનગી સંસ્થાઓ ઊભરાઈ ચાલી છે. અને ઉત્તરોત્તર તેમાં વધારો થતો જાય છે. એના કારણરૂપે જોઈએ તો તેમાંથી 'તેના' સંચાલકોને નફો મળે છે, મૂડી રજવાની અને એકઠી કરવાની શક્યતા પ્રાપ્ત થાય છે. આ ક્ષેત્રમાં ચાલતી નફાખોરીની માહિતી આ લેખમાંથી મળશે.

સારના : શ્રેષ્ઠઆરવી : ૧૯૪૦

જપ્તી મારવા વિષે : વખત ગુમાવવાની ખૂબી જાણીતી રીતે ગપ્પી મારવાની છે. આ ગમ્મતમાં કદી સંતોષ થતો નથી. કેટલાકને તો અર્ધહીન વાતો કરવાની અમર્યાદ શક્તિ હોય છે. આવી વાતોમાં એક દુઃખદાયી વાત એ હોય છે કે તે આખરે નિંદાના સ્વરૂપમાં પરિણમે છે. જપ્તિ આપણે ટાંકા પહોરનાં કહીએ છીએ; છતાં તેમાં પણ કંઈક હોય છે. એ વિષે જાણવા માટે આ લેખ વાંચો.

જીવન અને સાહિત્ય : સાહિત્યકૃષ્ટી સાધનામાંજ સંસારની આરામ અને આત્મવાસન રહેલાં છે. ચિત્રો ગદ્યાન વસ્તુ છે, પરંતુ તેનો પ્રભાવ અને મર્મ જે તે રચના પૂરતો જ હોય છે, બ્યારે ચળવેનો પ્રભાવ સર્વવ્યાપક છે. ગમે તે રૂપમાં પણ ચળવે જીવનના દસ્તાવેજ છે, અને જીવિષ્ય તેની સન્નિધિ ખડું છે. આવતો જમાનો જૂતકાળ જેવા માગશે તો તે મૂડા અને નિહાંવ નમૂનાનાં સંગ્રહસ્થાનો જેવા નહિ માગતાં તત્કાલીન ગદ્યસાહિત્ય, જીવન-ચરિત્રો અને આત્મકથાઓ માગશે.

શિક્ષણ અને સાહિત્ય : માર્ચ : ૧૯૪૦

ગુજરાતી કેથી રીતે શિક્ષણવતું ? : વિદ્યાર્થીને અગાઉથી વાંચી લાવવાનું કહેવું નહિ. વિદ્યાર્થી વાંચી લાવેલો હોય છે તો તેનું વર્ગમાં પૂરેપૂરું ધ્યાનનથી રહેવું. જે આપણે ચલાવવું હોય તે પ્રથમ આપણે જ જાણું સરસ રીતે વાંચી સંજાણવવું. ત્યાર પછી આપણા વાચન ઉપર આપણે જ ટીકા કરવી અથવા વિદ્યાર્થી પાસે કરાવવી. (શિક્ષકો માટે આ અતિઉપયોગી લેખ છે.)

સહશિક્ષણ : સહશિક્ષણના પ્રશ્નનું નિરાકરણ હજી થયું નથી. જે દેશમાં સહશિક્ષણ સાર્વત્રિક છે ત્યાં પણ કેટલાક તે વિષે ચંકારીલ છે, એક તરફ લોકો સહશિક્ષણથી ડરે છે અને બીજી તરફ સહશિક્ષણના નૈતિક લાભો પણ જતાવવામાં આવે છે. (આ લેખમાં સહશિક્ષણની ઠીકઠીક જણાવટ કરેલી છે.)

આપણા દેશનું પંચક : આપણા દેશને-આપણા ગામડાને સમાન વ્યાપકતાથી સંતાપી રહ્યાં હોય એવાં દુઃખો જણાવીએ તો નીચેનાં આઠઠી હરોળમાં આવે છે: (૧) અસ્વચ્છતા અને અનારોગ્ય, (૨) અજ્ઞાન અને અભણતા, (૩) બેકારી અને જૂખ તથા આળસ, (૪) અશક્તિ અને અસહાયશક્તિ તથા (૫) પરરાજ્ય.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

નીચેના પ્રચારકોએ જણાવેલી મુક્ત દરમ્યાન નીચેના રથોની મુલાકાત લઈ પુસ્તકાલયોની તપાસણી, વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બજાવી છે.

વડોદરા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છાદુલાઈ રાઈજીભાઈએ માહે ડિસેમ્બર, જન્યુઆરી તથા ફેબ્રુઆરી માસમાં ૧ સમિયાલા, ૨ રથોલી, ૩ જાળવા, ૪ વડસર, ૫ કલાલી, ૬ અટલાદરા, ૭ તરસાળી, ૮ વડસાલા, ૯ છટોલા, ૧૦ ધનિયાની.

સાવલી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છગનલાલ સોનેશ્વર જોશીએ જન્યુઆરી માસમાં ૧ રાશિયા, ૨ સમલાયા, ૩ અન્નેસર, ૪ નાની ભાડોલ, ૫ મોટી ભાડોલ.

ચાણુરમા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. કરુણાશંકર મો. વ્યાસે ડિસેમ્બરથી ફેબ્રુઆરી સુધીમાં ૧ મોટપ, ૨ ટકોલી.

ચાણુરમા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. સાંકળેશ્વર જીભાઈ વ્યાસે ડિસેમ્બરથી ફેબ્રુઆરી સુધીમાં ૧ જાળવા, ૨ પલાસર, ૩ જસલપુર.

કડી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. નર્મદાશંકર જયશંકર દવેએ માહે ફેબ્રુઆરીમાં ૧ મોકાસણ, ૨ કંડ, ૩ રાજપુર, ૪ નાની કડી.

સંખેડા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. જેસંગલાલ ગરખાલાઈએ ૧ ભાટપુર, ૨ લઢોલ, ૩ કોસિંદ્રા, ૪ વાસણા, ૫ ચિજોદ્રા.

દામનગર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. ભાનુશંકર મ. ઠાકરે માહે ફેબ્રુઆરીમાં ૧ દહીંથરા, ૨ કાંચરડી, ૩ નારણગઢ, ૪ ચાવંડ.

અમરેલી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. પ્રજ્જલાલ દ. મહેતાએ સપ્ટેમ્બરથી જન્યુઆરી સુધીમાં ૧ ખીજેડીઆ (૩ વખત), ૨ કમીગઢ (૩ વખત), ૩ દીંબલા, ૪ કેશળા, ૫ મોટા મડિવડા (૩ વખત), ૬ ગાવડકા, ૭ નાના ભાંડારીઆ (૨ વખત), ૮ મંગિવાપોળ, ૯ વરડી (અમરપુર), ૧૦ ઢોલરવા (૨વખત), ૧૧ જાળીઆ, ૧૨ લાલાવદર, ૧૩ પીપળલગ, ૧૪ માળીલા, ૧૫ ફેરીઆ (ચાંડ), ૧૬ સોનારીઆ, ૧૭ રાજરથળી, ૧૮ તાલુકાની ૧૮ દેવળા, ૧૯ જીરા, ૨૦ વીરપુર, ૨૧ ચલાળા.

કલોલ મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. કાન્તિપ્રસાદ લાલશંકર ત્રિવેદીએ ૧ અહુવા, ૨ મુખારકપુર, ૩ બાલવા, ૪ ઉનાઉ.

મહેસાણા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. રમેશરાય ઉ. મજમુદારે માહે ફેબ્રુઆરી માસમાં કલોલ મહાલમાં ૧૧ પાનસર, કડી મહાલમાં ૧૨ ચડાસણા, ૧૩ રાજપુર, ૧૪ અળદેસણ, ૧૫ જસમપુર, ૧૬ સરસાવ, ૧૭ હંટવા, ૧૮ છરાણા, ૧૯ ઘંઘડ, ૨૦ છુણાસણ, ૨૧ કંડ, ૨૨ કુંડાળ, ૨૩ પુલેતા, ૨૪ વામજ, ૨૫ વડાવી, ૨૬ મેડાઆદરજ, ૨૭ થોળ, ૨૮ હોર, ૨૯ અગોળ, ૩૦ કંચ, ૩૧ ભાંડી, ૩૨ ગલોદરા, ૩૩ ચારોલ, ૩૪ ઢોરિયા, ૩૫ સાદરા.

વડોદરા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલે ફેબ્રુઆરી માસમાં કરજી મહાલમાં ૧૮ ચનાપુરા, ૧૯ કરજી, ૨૦ પાળીઆપુરા, ૨૧ મંત્રોળ, ૨૨ સારીંગ, ૨૩ હળદરજા, ૨૪ કિયા, ૨૫ વ્યાસનેરા, ૨૬ તેગવા, ૨૭ મેસરજ, ૨૮ વલજી, ૨૯ મંત્રોળ, ૩૦ કાંસમપર.

વડોદરા રાજ્ય

સહકારી યોજનામાં જોડાયાં—(૧૮) દશરથ જૂથ, (૧૯) ઓરણા જૂથ, (૨૦) કામરેજ જૂથ, (૨૧) બલોલ જૂથ, પચોટ જૂથ.

બલોલ ગ્રામ પુસ્તકાલયોની વ્યવસ્થા ગ્રામ પુસ્તકાલયોમાં સારી છે. નજીકનાં અને ખાસ કરીને મહેસાણા તાલુકાનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને તે વ્યવસ્થા જોવા ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક ખાસ બલામણુ કરે છે.

પાવતી આપવાનું રખે ભૂલતા

ગાંધાત, ખાનગી કે ખીન કોષ પછુ પ્રકારની મદદ માટે પાવતી આપવાનું ખાસ ફરજિયાત ધોરણુ છે છતાં નિબંધનશીલ કામ કરનારને સહન કરવુ પડે છે. માટે મંત્રીઓ એતે અને ચોતાનો વહીવટ બરાબર રખે અને પ્રજાનો વિશ્વાસ સંપાદન કરે:—હિસાબની અવ્યવસ્થા બદલ લીમ્બોદરાનાં માજી મુખ્ય શિક્ષક જે મંત્રી તરીકે કામ કરતા હતા તેમને રૂપિયા પાંચ બાર માસ સુધી ઝોજા લેવા શિક્ષા થઇ છે; પચોટના મુ. શિ. મંત્રી તરીકે કામ કરતા હતા તેમને મદદ આપનારને છાપેલી પાવતી ન આપવા બદલ રૂપિયા પાંચ દંડ થયો છે. ફરતા પુસ્તકાલયની ગાડી.

વિસનગર કરખા પુસ્તકાલયે બાળકો અને સ્ત્રીઓ માટે ફરતા પુસ્તકાલયની ગાડી તેવાર કરી ફેરવવી શરૂ કરી છે. ખીન કરખા પુસ્તકાલયો આનું અનુકરણ કરે.

નવસારી કરખાના મહેરજીરાણા પુસ્તકાલયમાં ૪૦૦ જેટલા લગાજમ ભરનાર સભાસદો છે.

આપણાં પુસ્તકાલયો પ્રચાર કરી મદદ આપનાર સભાસદો કેમ ઊભા ન કરી શકે ! આ પુસ્તકાલયમાં વિદેશી સારાં એવાં સાપ્તાહિકો અને માસિકો આવે છે. આપણાં સાર્વજનિક કરખા પુસ્તકાલયો આ બાબતમાં જરૂર કંઈક કરશે.

પુસ્તકાલયોને મળેલી ભેટ*

સા. પુ. કુલુધેર—(તા. પાટણ)ને મહેસાણાના શેઠ શ્રી. વલ્લભરામ જીવાભાઈએ તેમના પુત્રના લગ્નપ્રસંગે રૂ. ૧૧).

સા. પુ. કનીપુર—(તા. આતરસંખા)ને ભડકદના શેઠ કપૂરચંદ લક્ષ્મીચંદ તરફથી તેમના પુત્રના લગ્નપ્રસંગે રૂ. ૧૫)

* આ શાહીમાં રૂ. ૨) અને તેથી વધુ રકમ આપનારનાં નામ જાહેર કરવામાં આવ્યાં છે.

સા. પુ. હહેગામને—૫) રા. મણિભાઈ ચતુરભાઈ અમીન, ૨) રા. મોહનલાલ દાધીભાઈ ઝંકર, ૨) રા. નગીનદાસ બાલભાઈ ચાહ, ૨) રા. ભાઈલાલભાઈ વલ્લભભાઈ દેસાઈ તરફથી.

સા. પુ. કરનાળી—(તા. તિલકવાડ) ને અમદાવાદના રા. ચંદ્રચંદ્ર મગનલાલે ગીતાધર્મનું ૧૯૪૦ નું લવાજમ ભરાવી આપ્યું છે.

સીતાશરણ સા. પુ. ધીણુજને ૫) શાહ વખતચંદ હકમચંદ, ૫) પટેલ માણેકલાલ પ્રજુરામ, ૫) તરવાડી લક્ષ્મીચંદ હરિચંદર, ૨) સથવારા મગનલાલ હેમચંદ તરફથી.

સા. પુ. કિન્ખલોડ—(તા. ભાદરણ) ને ૫) પા. મહીજીભાઈ ચંકરભાઈ, ૫) પા. ચતુરભાઈ વાધજીભાઈ, ૫) ભારતર છોટાભાઈ આશાભાઈ, ૫) પા. ગોકળભાઈ શંકરભાઈ, ૩) હોરા કાસમ રસલ, ૩) પા. બૂલાભાઈ શામળભાઈ, ૩) પરાત ભવાનીચંકર રામચંદ, ૨) પા. તળસીભાઈ પૂજભાઈ, ૨) પા. ફૂલાભાઈ નાયાભાઈ, ૨) પા. જેઠાભાઈ લાલદાસનાં વિધવા બાઈ કાશી, ૨) પા. ભાઈલાલભાઈ બહેચરભાઈ, ૨) પા. હેરમાનભાઈ ચંકરભાઈ, ૨) તલાડી છોટાભાઈ મહિજીભાઈ, ૨) પા. ચતુરભાઈ કુબેરભાઈ, ૩) પા. ચતુરભાઈ મોતીભાઈ, ૨) શા. ભાઈલાલ ચતુરદાસ, ૨) રાણા જગન પિતામ્બરદાસ, ૨) પા. સોમાભાઈ લલ્લુભાઈ, ૨) ઈકર ત્રિભોવન ગણેશ, ૨) ભારતર કુંગરભાઈ કાશીભાઈ, ૨) પા. મહિજીભાઈ લલ્લુભાઈ, ૨) પા. ધ્રુવરભાઈ મનોરભાઈનાં વિધવા બાઈ ઝવેર, ૨) પા. મહિજીભાઈ કાશીભાઈ, ૨) પા. પરસોતમ કુંગરભાઈ, ૨) પા. ખોગભાઈ શામળભાઈ, ૨) ઈકર મોહનલાલ મોતીલાલ, ૨) દરજી આશા હીરજી, ૨) પાંકે પરસોતમ કલ્યાણજી ૨) પા. શંકરભાઈ લલ્લુભાઈ, ૨) પા. સોમાભાઈ કાશીભાઈ ધર્મજી, ૨) ભારતર મંગળભાઈ રૂઢનાથજી, ૨) પા. છોટાભાઈ શિવાભાઈ લાલપુરા, ૨) પા. ઉમેદભાઈ મયુરભાઈ, ૨) પા. અંબાલાલ નાયાભાઈ, ૨) પા. પૂજભાઈ મયુરભાઈ.

સા. પુ. વેમાર—(તા. કરજણ) ને ૫) પીરજદા શાહજીદીન હુસેનઅલી, ૪) પા. દોલતભાઈ કેસરભાઈ, ૨) પા. ચંકરભાઈ ભાવાભાઈ, ૨) પા. કરજરભાઈ ઘેલાભાઈ, ૨) પા. ભાઈલાલ હરિભાઈ, ૨) પા. ભાઈલાલ બાપુભાઈ, ૨) પા. હરજીભાઈ શામળભાઈ, ૨) પા. મણિભાઈ શામળભાઈ, ૨) પા. અંબાલાલ બહેચરભાઈ.

સા. પુ. કાણીએલ—(તા. આતરસુંબા) ને ૭) બહિયેલના પરીખ પુરુષોત્તમ છોટાલાલ તરફથી.

સા. પુ. જગુદણ—(તા. મહેસાણા) ને ત્યાંના શિક્ષક શ્રી. વિદુલભાઈ હરિચંકર બ્યાસ તરફથી રૂ. ૨૫)નાં પુસ્તકો.

પુસ્તક બંધામણીની સગવડ—સોજાના શ્રી. અંબાલાલ ઝવેરભાઈ ત્યાં પુસ્તકો બંધાવતું કામ કરે છે. પેટલાદ તાલુકાનાં જે પુસ્તકાલયો પોતાનાં પુસ્તકો બંધાવવા ઇચ્છતાં હોય તેના મંત્રીએ તે ભાઈને મળવા લલામણુ છે.

માનદ પ્રચારક—દામનગર તાલુકા માટે ઠાંસા શાળાના મુખ્ય શિક્ષક શ્રી. બાનુદાસ મણિલાલ ઠાકરની નિમણૂક કરવામાં આવી છે.

મહાલ મંડળ તરફે શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા—કડી મહાલ શિષ્ટવાચનની ત્રીજી પરીક્ષા તા. ૩-૩-૪૦ના રોજ “અમેરિકાનો પહેલો પ્રમુખ: જ્યોર્જ વૉશિંગ્ટન”ની લેવાઈ હતી.

પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુસ્તકાલયશિક્ષણની પરીક્ષાનું પરિણામ

પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુસ્તકાલય શિક્ષણની યોજનામાં જોડાયેલા પ્રથમ દુકડીના અભ્યાસોને પ્રમાણપત્ર આપવા માટેની પરીક્ષા જન્યુઆરી માસની ૧૩ મી અને ૧૪ મી તારીખોએ રાખવામાં આવી હતી. કુલ ૪ પ્રશ્નપત્રો કાઢવામાં આવ્યા હતા. (૧) વહીવટી અને દફતરી કામ, (૨) ગ્રામ પુસ્તકાલયનાં બજેટ-નિવેદન, પુસ્તકવિધિ અને વર્ગીકરણ, (૩) પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિનો ઇતિહાસ અને ખીજા ક્ષેત્રો અને (૪) કર્યા પુસ્તકાલયનાં બજેટ, નિવેદન અને વર્ગીકરણ: એમ ચાર પેપર વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય ખાતે અને રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના સદકારથી તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા. પરીક્ષા મજકુરનો લાભ ચારે પ્રાંતમાંના નીચેના ૧૦ ઉમેદવારોએ લીધો હતો અને તેઓ બધા તેમના નામ સામે જણાવેલા ગુણ મેળવી પ્રમાણપત્ર મેળવવાને લાયક થયા છે:

પરિણામ

નામ	કુલ ગુણ	મેળવેલા ગુણ
૧ શ્રી. નાનજીભાઈ જેઠીદાસ, ધીણોળ.	૪૦૦	૨૬૦
૨ શ્રી. ભગવાનદાસ સાંકળચંદ, જેતલવાસણા.	૪૦૦	૨૪૮
૩ શ્રી. મણિચંદર ભીમજી ઠાકર, દારકાં.	૪૦૦	૨૪૫
૪ શ્રી. ડાહ્યાભાઈ નાયજીભાઈ, નીમળા.	૪૦૦	૨૪૩
૫ શ્રી. પુરુષોત્તમ ચતુરભાઈ પંડ્યા, સોજીત્રા.	૪૦૦	૨૪૧
૬ શ્રી. મગનભાઈ વલ્લભભાઈ પટેલ, દીગસ.	૪૦૦	૨૨૮
૭ શ્રી. અંબાલાલ શિવરામ ભટ્ટ, કારેલી.	૪૦૦	૧૮૩
૮ શ્રી. મલંગરા ઉમેદવા દીવાન, વેમાર.	૪૦૦	૧૭૬
૯ શ્રી. જોપાળજી ગોવિંદજી પટેલ, ચલયાણ.	૪૦૦	૧૫૫
૧૦ શ્રી. અંબેલાલ ગિરનાચંદર જોષી, પલસાણા.	૪૦૦	૧૪૯

પ્રમાણપત્રો તૈયાર થયે જે તે ઉમેદવાર ભાષ તરફ મોકલી આપવામાં આવશે.

તા. ૧૨-૨-૪૦

મહિલાલ મં. કાશીવાળા
રામભાઈ કા. પટેલ
મંત્રીઓ, વ. રા. પુ. મંડળ.
ઉમેદભાઈ મોતીભાઈ પટેલ
મદદનીસ બ્યવસ્થાપક પુસ્તકાલય ખાતે

શિષ્ટવાચનની ૧૭મી પરીક્ષા

કિશોર ચરિત્રમાળા ગુચ્છ ૨ જાનું પરિણામ સહિત નિવેદન

ઉપરોક્ત પરીક્ષા, જહર થયા પ્રમાણે તા. ૨૧-૧-૪૦ ના રોજ જે તે સ્થળે લેવાઈ ગઈ. એને માટે ગુજરાત-કાઠિયાવાડનાં શુભારે ૭૫ ગામોનાં ૫૫૫ ઉમેદવારોની અરજીઓ આવેલી. તેમાંથી ૫૮ ગામનાં ૨૭૮ બાઈબહેનોની ઉત્તરવહીઓ અમારા તરફ આવેલી હોવાથી કુલ ૨૭૮ જણે આ પરીક્ષાનો લાભ લીધો હોવાનું જણાય છે. પરીક્ષામાં બેઠેલાં ઉમેદવારોનું ધંધાવારી પ્રમાણ નીચે પ્રમાણે છે:—

૭૮ શિક્ષક, ૧૭૬ વિદ્યાર્થી, ૭ ખેડૂત, ૧ વેપારી, ૬ ઇતર નોકરી પૈકી ૧૪ બહેનો છે. મેક્ ટ્રેનિંગ કૉલેજમાં બચ્ચાના રકોડરોની ગણતરી વિદ્યાર્થીવર્ગમાં કરવામાં આવી છે.

હાડવા ઠરેલા ૮ પ્રતો પૈકી ૮ મા પ્રતના ૧૬ ગ્રુપ અને બાકીના ઠરેલા ૧૨ ગ્રુપ રાખી ઉત્તરપત્રો તપાસતાં બેઠેલાં ઉમેદવારોમાંથી ઉત્તીર્ણ થતા ઉમેદવારોની સંખ્યા જોતાં પરીક્ષાનું પરિણામ આ વખતે લગભગ ૫૭.૨ ટકા આવેલું ગણાય. ઉત્તીર્ણ થનારામાં ૭૭ શિક્ષક, ૬૧ વિદ્યાર્થીઓ, ૬ ખેડૂત અને ૧ વેપારી તથા ૫ ઇતર નોકરીવાળા છે. જે પૈકી ૧૪ બહેનો છે. નં. ૧૩૩ થી નં. ૧૫૯ ઉમેદવારો અનુગ્રહગ્રાહી ઉત્તીર્ણ થાય છે. અનુગ્રહ ગ્રુપ વત્તાના ચિન્નથી દર્શાવવામાં આવ્યા છે. સદર પરીક્ષા માટે પ્રસિદ્ધ થયેલી જહરોતમાં જણાવ્યા પ્રમાણે પરિણામપત્રકના પ્રથમ ૨૦ નંબરો ઉપરાંત અધિકૃત ઇન્સ્ટ્રક્શન પાઠશાળાનો લાભ સમૂળગો નહિ પામેલા શિક્ષક, અંગ્રેજી પાંચમા ધોરણ સુધીના વિદ્યાર્થી અને ખેડૂત વર્ગના ઉમેદવારો પૈકી ઉત્તીર્ણ થનારા ૧૦ જણ, ૦-૮-૦ ના ઇનામને પાત્ર ઠરે છે. ઉત્તીર્ણ થતી બહેનોને પણ ઉત્તેજનનું ઇનામ ઠરેલું. રૂપિયા એકેકનું મળે છે. ઠરેલું મળવાના ઇનામની રકમ જેના તેના નામની સામે શેરાના ખાનામાં દર્શાવવામાં આવી છે. કુલ રૂ. ૪૫ ના ૪૦ ઇનામો આ પરીક્ષા અંગે વહેંચાશે. અત્રેની તેમ જ ઉમેદવારોની સગવડની ખાતર ઇનામની રકમ રોકડમાં આપવાની નીતિ મંડળે સ્વીકારી છે. તે સુગળ રોકડમાં અપાશે. છતાં જેમની ઇચ્છા ઇનામની રકમ પૂરતી કિંમતનાં પુસ્તકો લેવાની હશે તેઓ પુસ્તક, નવલખત, મંગાવી સહી. તેથી ઇનામ મેળવનાર અભ્યર્થકોની સંખ્યા આ બાઈબહેનોને વિનંતિ કે ચોતાને ઇનામ રોકડમાં જોઈએ છે કે પુસ્તકરૂપે, તથા તે કોઈની મારફત રૂપરૂપી મંગાવી લેવું છે કે ટપાલ રસ્તે, તે આગ્રુ માસ આખર સુધીમાં જેણે તેણે પત્રક જણાવી દેવું. મુક્ત વીત્યે જે તે રકમ અત્રેથી જેને તેને ખર્ચે મનીઓડરથી રવાના થઈ દેવાની તજવીજ રહેશે.

આ વખતની પરીક્ષાનો લાભ વિદ્યાર્થીવર્ગે મોટી સંખ્યામાં લીધેલો જણાય છે; પણ ઇનામ ઉત્તરપત્રો તપાસતાં એમ પણ સમજાયું છે કે તેમના મોટા ભાગ, પરીક્ષા માટેની પૂરતી તૈયારી કર્યા વગર કેવળ-એસવા ખાતર જ બેઠેલો છે—કાં તો શિક્ષકોના આગ્રહને વશ થતાં કે પછી દેખાદેખીથી, કેટલાકે તો પુસ્તકો એક પણ વાર જોયાં હશે કે કેમ તેની પણ શંકા રહે છે, આ વસ્તુસ્થિતિ અસાંખ્ય નથી. પુખ્ત વયના માટે રખાતી આવી પરીક્ષાઓનો લાભ પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થી-વિદ્યાર્થીનીઓ લે એ જરૂર આદરપાત્ર છે.

શિક્ષકભાષાઓનો એ દિશાનો પ્રયત્ન બેશક અભિનંદનીય છે. પરંતુ એ જાતનો પ્રયત્ન સાથે તો ત્યારે જ કરે કે જ્યારે પરીક્ષાર્થી બેસવાની વિદ્યાર્થીઓને પ્રેરણા કરવાની સાથે સાથે જ પરીક્ષા માટે કરેલાં પુરતકો સમયસર મેળવી આપીને જોઇતી તૈયારી કરાવવાની અગત્ય પણ પૂરતા પ્રમાણમાં પિછાનાય. આ નમ્ર સૂચન ધ્યાનમાં લેવા શિક્ષકભાષાઓને સવિનય વિચારિત છે.

અગાઉની પરીક્ષાઓની માફક આ વખતે પણ જે તે સ્થળના શિક્ષક, મંત્રી કે અન્ય ગૃહસ્થોએ નિરીક્ષક તરીકેની સેવા અર્પી પરીક્ષાના કામમાં જે મદદ કરી છે, તે બદલ એ સર્વ કોઇનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે. પરિણામ નીચે પ્રમાણે છે:—

પરિણામ

નંબર	નામ	ગામ	ધર્મો અભ્યાસ શુષ્ક	શેરો ઇ. નામ રૂ.
૧	ભીમજીભાઈ જગનલાલ પંડ્યા	ઝર	શિ. ઉ.	૭૩ ૫)
૨	ઈશ્વરભાઈ મોતીભાઈ પટેલ	વડુ	"	૭૨ ૪)
૩	કાન્તિપ્રસાદ લાલચંદર ત્રિવેદી	મુખારકપુર	શિ. મે. સિ.	૬૮ ૩)
૪	દાનભાઈ પૂનભાઈ જીબક્ષીઆ	બાબાપુર	શિ. ઉ.	૬૭ ૨)
૫	જગવાનદાસ સંકિર્ણચંદ પટેલ	જેતલવાસણા	"	૬૬ ૧)
૬	પ્રચાલભાઈ કાલિદાસ પટેલ	મોભારોડ	શિ. મેટ્રીક	૬૬ ૧)
૭	આશાભાઈ ગોરધનભાઈ પટેલ	શિહોર	શિ. મે. સિ.	૬૫ ૧)
૮	દરગોવિંદલાલ મોરારજી પંડ્યા	ચાડીઆ	"	૬૪ ૧)
૯	શારદાગૌરી દાહ્યાલાલ પંડ્યા	મુખારકપુર	પરકામ	૬૩ ૧)
			અં. ધો. ૩	
૧૦	કરુણાચંદર મોદનલાલ વ્યાસ	મેરવાડ	શિ. ઉ.	૬૨ ૧)
૧૧	મજલાલ દ. મહેતા	કેરાળા	શિ. પૂર્વપદ	૬૧ ૧)
૧૨	ધન અરેશર મહેતા	નવસારી	પરકામ	૬૧ ૧)
૧૩	મયુરભાઈ વરધભાઈ પટેલ	નડા	શિ. મે. સિ.	૬૧ ૧)
૧૪	બાળાશંકર ચંકરલાલ જોશી	નાનામાગીઆળા	"	૬૧ ૧)
૧૫	મજલાલ મોતીલાલ મુથાર	આણંદ	વિ. અં. ધો. ૬	૬૦ ૧)
૧૬	દિલીપકુમાર માધવલાલ પંચોળી	નાની ઠડી	શિ. મે. સિ.	૬૦ ૧)
૧૭	હિરાલાલ નરસિંહરામ વ્યાસ	પાટોદ	"	૬૦ ૧)
૧૮	સુનીલાલ દામોદર ભટ્ટ	મદુદરા	"	૬૦ ૧)
૧૯	જગનલાલ કાલિદાસ ભટ્ટ	નરસીપુરા	શિ. પૂર્વપદ	૬૦ ૧)
૨૦	રવિશંકર હોટાલાલ જોશી	નડા	શિ. ઉ.	૬૦ ૧)
૨૧	રતિલાલ ગોવિંદજી મહેતા	દહીડા	શિ. મધ્યમપદ	૫૯
૨૨	વસનજી જીવજી નાયક	ઝોરણા	શિ. મે.	૫૯
૨૩	ડાભાલાલ ઝવેરભાઈ રોષ	નડા	શિ. પૂર્વપદ	૫૮

૨૪ નાણુ ચુસ્તારૂપ કોટવાળ	નવસારી	ધરકામ	૫૯	૧)
૨૫ કાકોરલાલ સાકરલાલ કાપડીયા	મોભારોડ	શિ. મે.	૫૯	
૨૬ સંતોકનહેન જગજીવન જોશી	બાબાપુર	શિ. મધ્યમપદ	૫૯	૧)
૨૭ પુરુષોત્તમભાઈ લક્ષ્મીદાસ પટેલ	વડોદરા	વિ. મે. ટ્રે. કો.	૫૮	
૨૮ પુરુષોત્તમદાસ કુબેરભાઈ પંડ્યા	રવાલ	શિ. મે. સિ.	૫૮	
૨૯ નાનજીભાઈ જેઠાદાસ પટેલ	ધીણોજ	શિ. ઉ.	૫૭	
૩૦ ચિમનલાલ હિંમતલાલ ખારેડ	કરણાકુવા	શિ. મે. સિ.	૫૭	
૩૧ બાનુ નોશીરવાન મીનોચહેર હોમજી	નવસારી	ધરકામ	૫૭	૧) ૬
૩૨ જયશંકર હરિશંકર જોશી	દેવગઝયા	શિ. મે. સિ.	૫૬	
૩૩ વાધેર વિધાલા ગગાલા માણેક	ખંભુઆ	શિ. ઉ.	૫૬	
૩૪ તુલસીભાઈ હાચીભાઈ પટેલ	નરસીપુરા	શિ. મે. સિ.	૫૬	
૩૫ મૂળચંદભાઈ હરિવલ્લભદાસ શાહ	ચિહોલ	"	૫૬	
૩૬ દલપતરામ વિઠ્ઠલદાસ મિસ્ત્રી	ટીંગલોદ	"	૫૬	
૩૭ ગુલ ચુસ્તારૂપ કંકડયા	નવસારી	ધરકામ	૫૬	૧) ૬
૩૮ રામભાઈ રણજીડદાસ પટેલ	ઢી	શિ. મે.	૫૫	
૩૯ મોરારભાઈ દાજીભાઈ પટેલ	કોસંબા	નોકરી મેટ્રીક	૫૫	
૪૦ ધર્મચરણભાઈ મૂળચંકર કાકર	ભાડ	શિ. ઉ.	૫૫	
૪૧ મણિલાલ ચંદુલાલ શાહ	વરણામા	શિ. મે.	૫૪	
૪૨ બાણુલાલ માધવજી ત્રિવેદી	ખીજડીઆખારી	નોકરી	૫૪	
૪૩ રતિલાલ અંબાશંકર રાવળ	ગલોદરા	શિ. મધ્યમપદ	૫૪	
૪૪ જયંતિલાલ દેવચંદભાઈ	પીઠવાળજ	શિ. ઉ.	૫૪	
૪૫ આશાભાઈ મીઠાભાઈ	ભોજ	શિ. પ્રથમપદ	૫૪	
૪૬ હોમાય રતનરાહ બોધાનવાલા	નવસારી	ધરકામ	૫૪	૧) ૬.
૪૭ બામશંકર નાગજી ત્રિવેદી	સજોસરા	શિ. ઉ.	૫૩	
૪૮ બામશંકર મણિશંકર ભટ્ટ	દહીડા	શિ. પૂર્વપદ	૫૩	
૪૯ પુરુષોત્તમ કીકાભાઈ પટેલ	કોસંબા	"	૫૩	
૫૦ મોળાનાથ હરજીવન રાવળ	વીડજ	શિ. મે. સિ.	૫૩	
૫૧ બ્રહ્મરજી મકનજી પંડ્યા	દોલરવા	શિ. ઉ.	૫૨	
૫૨ હીરાભાઈ નાયાભાઈ પરમાર	નરસિંહપુરા	ખેતી ધો. ૬	૫૨	૦૧ ૬.
૫૩ ઉગિયારાંકર લલ્લુરામ વ્યાસ	મેરવાડા	શિ. પૂર્વપદ	૫૧	
૫૪ રમણલાસ મણિલાલ શુક્લ	આણંદ	અં. ધો. ૬	૫૧	
૫૫ ગલાલાલ અંબાલાલ કાલભટ્ટ	સેરીસા	શિ. મે. સિ.	૫૧	
૫૬ મનલાલ ચિવનાથ પુરોહિત	વડોદરા	વિ. મે. ટ્રે. કો.	૫૧	
૫૭ ઝંઝેરભાઈ શંકરભાઈ પટેલ	વડોદરા	વિ. બરોડા કો.	૫૧	
૫૮ ભાગીરથભાઈ ધર્મચરણ પટેલ	વિશ્રામપુરા	શિ. ધો. ૬	૫૦	૦૧ ૬
૫૯ હરિશંકર ત્રિભુવન શુક્લ	ભંડારીઆ	શિ. પ્રથમપ		

૬૦ છોટાભાઈ ખુશાલભાઈ પટેલ	રજોલી	વિ. અં. ધો. ૫	૪૯	૧૧ ઉ.
૬૧ ઈશ્વરભાઈ હીરાભાઈ પટેલ	પાટોદ	નોકરી શુ. ધો. ૬	૪૯	૧૧ ઉ.
૬૨ શાન્તિશંકર માનશંકર દેસાઈ	વરણામા	શિ. મે.	૪૮	
૬૩ દેવીપ્રસાદ ધીરજીલાલ વ્યાસ	આણંદ	વિ. અં. ધો. ૭	૪૮	
૬૪ ધનુભાઈ મધુરભાઈ વ્યાસ	"	વિ. અં. ધો. ૬	૪૮	
૬૫ ચિમનલાલ રજુછોડદાસ ચાહ	વરણામા	શિ. મે.	૪૭	
૬૬ ભાઈશંકર મકનજી પંડ્યા	મોટાભંડારીઆ	શિ. ઉ.	૪૬	
૬૭ પ્રાણજીવનદાસ વીરજીભાઈ	કમીગઢ	શિ. મે. સિ.	૪૬	
૬૮ ગિરજદાસ નારાયણદાસ ઘોલાણી	હારકાં	વિ. અં. ધો. ૪	૪૬	૧૧ ઉ.
૬૯ ગોકુળદાસ નારાયણદાસ દતાણી	"	વિ. અં. ધો. ૫	૪૬	૧૧ ઉ.
૭૦ બાણુભાઈ મંગળભાઈ પટેલ	રજોલી	વિ. અં. ધો. ૫	૪૪	૧૧ ઉ.
૭૧ પરસોતમદાસ માનદાસ પટેલ	ગંજેદ	ખેતી શુ. ધો. ૬	૪૪	૧૧ ઉ.
૭૨ ચન્દુલાલ બીખોભાઈ શાહ	આણંદ	વિ. અં. ધો. ૬	૪૪	
૭૩ ત્રિભુવન નાગજી મહેતા	બાબાપુર	શિ. પ્રથમપદ	૪૪	
૭૪ સીતારામ નારણજી પટેલ	ઝોરણા	શિ.	૪૩	
૭૫ મણિશંકર ભીમજી ઠાકર	હારકાં	શિ. ઉ.	૪૩	
૭૬ રમણલાલ આશારામ દોશી	વડોદરા	વિ. અં. ધો. ૬	૪૨	
૭૭ ચતુરભાઈ મધુરભાઈ પટેલ	વિશ્રામપુરા	વિ. અં. ધો. ૪	૪૨	૧૧ ઉ.
૭૮ કેશવલાલ દેવશંકર ભટ્ટ	વડોદરા	ત્રિ. ધરોડા કોલેજ		
		ધનંદર	૪૨	
૭૯ લીલાવતી ઉમિયાશંકર ભટ્ટ	દેવરાજીઆ	ધરકામ શુ. ધો. ૬	૪૨	૧) ઉ.
૮૦ મોહનલાલ વીરજી સાગર	હારકાં	વિ. અં. ધો. ૫	૪૨	૧૧ ઉ.
૮૧ મણિશંકર ગોપાળજી ત્રિવેદી	નાનાગામીઆળા	શિ. પ્રથમપદ	૪૧	
૮૨ કરસન નારણ મહેતા	વડોદરા	વિ. મે. ટૂ. કો.	૪૧	
૮૩ કાન્તિલાલ પુરુષોત્તમ જાની	"	વિ. મે. ટૂ. કો.	૪૧	
૮૪ શાન્તિલાલ ચિવશંકર રાવળ	ધાનજી	શિ. પ્રથમપદ	૪૧	
૮૫ હીરાલક્ષ્મી પ્રભુદાસ	દીગસોદ	ધરકામ શુ. ધો. ૫	૪૧	૧) ઉ.
૮૬ રજુછોડભાઈ હીરાભાઈ પટેલ	"	ખેતી શુ. ધો. ૬	૪૧	
૮૭ હરકીસનદાસ ધનજીભાઈ ગાંધી	નવસારી	શિ. મે.	૪૧	
૮૮ શંકરભાઈ ગરબંડભાઈ પટેલ	આણંદ	વિ. અં. ધો. ૪	૪૨	
૮૯ ગૌરીશંકર જીભાઈ જોશી	નાનાગામીઆળા	શિ. મધ્યમપદ	૪૦	
૯૦ જગનભાઈ કાળીદાસ પટેલ	મોભારોડ	વિ. અં. ધો. ૪	૪૦	
૯૧ ગદ્વાભાઈ પરાગભાઈ પટેલ	"	"	૪૦	
૯૨ હરિપ્રસાદ હરજીજી ત્રિવેદી	તરકતલાવ	શિ. ઉ.	૪૦	
૯૩ ત્રિકમલાલ ગોરધનદાસ	જેતવવાસજી	શિ. શુ. ધો. ૬	૩૯	
૯૪ ઈશ્વરભાઈ દેસાઈભાઈ પટેલ	મોભારોડ	વિ. અં. ધો. ૨	૩૯	

૯૫ અંબાલાલ દરેલાઈ પદિયાર	મોભારોડ	વિ. અં. ધો. ૪	૩૯
૯૬ મકનજી બહેચર જોશી	મોઢામાગીઆળા	શિ. પૂર્વપદ	૩૯
૯૭ કાનજી ભીમજી પટેલ	ખીખડીઆ	જેતી અં. ધો. ૪	૩૯
૯૮ અંબાલાલ મંછારામ	સેરીસા	શિ. ગ્ર. ધો. ૬	૩૯
૯૯ સાંકજેશ્વર જીભાઈ વ્યાસ	ગોરાદ	શિ. મે. સિ.	૩૮
૧૦૦ પ્રજુદાસ દેવાભાઈ પટેલ	જેતલવાસણા	શિ. ગ્ર. ધો. ૬	૩૮
૧૦૧ અંબારામ વિસદાસ પટેલ	વિડળ	"	૩૮
૧૦૨ શંકરગિર ભગવાનગિર ગોસાઈ	મોભારોડ	વિ. અં. ધો. ૪	૩૮
૧૦૩ ભાઈલાલ ગિરધરભાઈ પટેલ	"	"	૩૮
૧૦૪ ભીખાભાઈ રણજોડભાઈ અકબરી	વાંકીઆ	શિ. ગ્ર. ધો. ૬	૩૮
૧૦૫ ગજાનન ચિવનાથ પુરોહિત	વડોદરા	વિ. મે. ટ્રે. દો.	૩૭
૧૦૬ ભીખુભાઈ હરિભાઈ પટેલ	વાંકીઆ	જેતી ગ્ર. ધો. ૬	૩૭
૧૦૭ જમંતિલાલ હરિચંદ	ખીજડોઆખારી	વિ.	૩૭
૧૦૮ વીરાભાઈ બહેચરભાઈ ચોધરી	ધીણોજ	શિ. પ્રથમપદ	૩૬
૧૦૯ હરકુંવરબહેન અમૃતલાલ જાની	વાંકીઆ	શિ.	૩૬ ૧) ઉ.
૧૧૦ બાહિભાઈ જીવાભાઈ ભટ્ટી.	"	શિ.	૩૬
૧૧૧ મણિલાલ કે. પરમાર	આણંદ	વિ. અં. ધો. ૪	૩૬
૧૧૨ પ્રાણસુખલાલ મોહનલાલ તાપક	જેતલવાસણા	શિ. પ્રથમપદ	૩૫
૧૧૩ જ્યોતિષચંદ્ર જગન્નાથ જાની	વરણામા	વિ. અં. ધો. ૨	૩૫
૧૧૪ કાન્તિલાલ સોમનાથ ત્રિવેદી	સેરીસા	શિ. ગ્ર. ધો. ૬	૩૫
૧૧૫ મનુભાઈ ભાઈલાલભાઈ પટેલ	વસો	વિ. અં. ધો. ૫	૩૫
૧૧૬ રમણભાઈ ડાહ્યાભાઈ ઠક્કર	"	વિ. અં. ધો. ૪	૩૫
૧૧૭ મથુરાદાસ વીરજી મોદી	હારકાં	વિ. ગ્ર. ધો. ૬	૩૫
૧૧૮ હારકાંભાઈ ગણેશભાઈ પટેલ	જેતલવાસણા	શિ.	૩૪
૧૧૯ અંબાલાલ સોમાભાઈ પટેલ	મહેલાવ	અં. ધો. ૫	૩૪
૧૨૦ પૂનમચંદ દેવાશંકર જોશી	રસુલાબાદ	શિ. ઉ.	૩૪
૧૨૧ ભાઈલાલભાઈ પુરુષોત્તમદાસ જોશી	દીંગલોદ	વિ. ગ્ર. ધો. ૬	૩૪
૧૨૨ આર. એમ. જીતપાર	અમરેલી	વિ. અં. ધો. ૬	૩૪
૧૨૩ શાન્તા હીરાલાલ શાહ	આણંદ	વિ. અં. ધો. ૫	૩૪ ૧) ઉ.
૧૨૪ અંદ્રિકા મણિલાલ ઠાકર	હારકાં	વિ. ગ્ર. ધો. ૫	૩૪ ૧) ઉ.
૧૨૫ રમણભાઈ ભાઈલાલભાઈ	વસો	વિ. અં. ધો. ૫	૩૪
૧૨૬ પ્રજુલભાઈ પૂનમભાઈ પટેલ	"	"	૩૪
૧૨૭ જગન્નાથ રામજી ભાયાણી	હારકાં	વિ. અં. ધો. ૩	૩૪
૧૨૮ વિક્રમભાઈ મોતીભાઈ પટેલ	મહેલાવ	વિ. અં. ધો. ૭	૩૪
૧૨૯ જીવરામ ગંગારામ મહેતા	ખત્રીઆ	શિ. પ્રથમપદ	૩૩

૧૩૦ રાવજીભાઈ નરોત્તમભાઈ પટેલ	મોભારોડ	વિ. અ. ધો. ૪	૩૩
૧૩૧ હાલિતાબહેન રણછોડભાઈ પટેલ	આણંદ	વિ. અ. ૬	૩૩
૧૩૨ મંગલદાસ વલ્લભદાસ ભાયાણી	હારકાં	વિદ્યાર્થી	૩૩
૧૩૩ હજીરજી માનાજી ઠા.	ધીણોજ	"	૩૨+૧
૧૩૪ જ્યેશ્ઠભાઈ માધાભાઈ સોલંકી	મોભારોડ	વિ. અ. ધો. ૩	૩૨+૧
૧૩૫ શામળજી રામજી	કેરાળા	પોસ્ટમેન	૩૨+૧
		છ. ધો. ૫	
૧૩૬ આપાભાઈ કાશીભાઈ પટેલ	વસો	વિ. અ. ધો. ૫	૩૧+૨
૧૩૭ ખોડાભાઈ લક્ષ્મદાસ પટેલ	ધીણોજ	વિ.	૩૧+૨
૧૩૮ ઈન્દિરાલાલ જયશંકર જોશી	જેતલવાસણા	શિ. ગ્રુ. ધો. ૬	૩૦+૩
૧૩૯ બાણુ માધવજી ડરજી	વાંકીઆ	છરજનો	૩૦+૩
		ગ્રુ. ધો. ૬	
૧૪૦ સાકર બહેચર	ખીજડીઆખારી	વિ.	૩૦+૩
૧૪૧ ધનજી સુરાભાઈ સરવૈયા	મોટા માંડવડા	શિ. મે. સિ.	૩૦+૩
૧૪૨ મનુભાઈ અભારામભાઈ મન્સુરી	વડરમા	શિ. પૂર્વપદ	૨૯+૪
૧૪૩ મૂળજીભાઈ રાધજીભાઈ પટેલ	દીંગલોદ	ખેતી	૨૯+૪
		ગ્રુ. ધો. ૬	
૧૪૪ લાલજી જાદવજી પંડયા	દેવરાજીઆ	શિ. પ્રથમપદ	૨૯+૪
૧૪૫ ખેતાભાઈ કેશવલાલ રાવળ	ગંગેટ	શિ. ઉ.	૨૯+૪
૧૪૬ બાણુભાઈ ચતુરભાઈ પટેલ	આણંદ	વિ. અ. ધો. ૪	૨૯+૪
૧૪૭ કુલાભાઈ વાહજી ચોધરી	ધીણોજ	વિદ્યાર્થી	૨૮+૫
૧૪૮ કાન્તિલાલ ગોરધનભાઈ પટેલ	વરથુમા	વિ. અ. ધો. ૪	૨૮+૫
૧૪૯ રળીઆતખહેન સૂરાભાઈ સરવૈયા	મોટા માંડવડા	ધરકામ	૨૮+૫
		ગ્રુ. ધો. ૪	
૧૫૦ મનુભાઈ કાશીભાઈ અમીન	વસો	વિ. અ. ધો. ૫	૨૮+૫
૧૫૧ જયતિલાલ મગનભાઈ અમીન	"	"	૨૮+૫
૧૫૨ વિનુભાઈ જીવાભાઈ અમીન	"	"	૨૮+૫
૧૫૩ ધો.કાઈ સામજી બાંધા	હારકાં	વિ. અ. ધો. ૩	૨૮+૫
૧૫૪ વિઠ્ઠલાણી જમનાદાસ જાદવજી	"	"	૨૮+૫
૧૫૫ હરિદાસ સોમજી વિઠ્ઠલાણી	"	વિ.	૨૮+૫
૧૫૬ ઠાકરચી પેરાજી લોદાણા	"	વિ.	૨૮+૫
૧૫૭ મયુરદાસ રણછોડદાસ સોનૈયા	હારકાં	વિ. અ. ધો. ૫	૨૮+૫
૧૫૮ મગનલાલ નાનાલાલ મહેતા	"	"	૨૮+૫
૧૫૯ રમણીકલાલ ફૂલભજી ત્રિવેદી	"	"	૨૮+૫

રચણસંકેતના કારણે નાપાસ યનારાનું પરિણામ પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઉચિત નથી ગણવામાં આવ્યું.

ગુજરાતનું ગૌરવ અને અસ્મિતાનું ભાન કરાવનાર ' ગુજરાતી મહાજનો ' ની આ નાનકડી અસ્મિતાવલિ પરીક્ષા નિમિત્તે વાંચવાનું ન બન્યું હોય તેવાં ભાષ્યબહેનોને-શિક્ષકો અને શિક્ષિકા બહેનોને તો ખાસ-એક વાર આ પુસ્તકાલયોને નજર તળે કાઢી જવાની ભલામણ કરીએ છીએ.

૧૮ મી પરીક્ષા ૧૯૪૦ ના જુલાઈ માસમાં કાકાસાહેબ કાલેલકર કૃત ' હિમાલયને પ્રવાસ ' એ પુસ્તકની લેવાશે. એ સંબંધી બહેરાત માટે એપ્રિલનો અંક જરૂર જોશે.

વડોદરા,
તા. ૧૧-૩-૪૦ }

ના. નં. ચોકસી
સહમંત્રી, વ. રા. પુ. મં.

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી સન ૧૯૩૯-૪૦

યાદી નં. ૩ : સંખ્યા ૭૦

નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૯-૪૦ ના બજેટમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે માહે ફેબ્રુઆરી માસમાં મંડળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યાં છે. રાજ્યનાં બધાં જ ગ્રામ પુસ્તકાલયોને જુલાઈ ૧૯૪૦ સુધીમાં પુસ્તકો મોકલાઈ ગયે તેવી યોજના થયેલી છે. એટલે પત્રો-માસિકોની યાદીઓના ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલાશે; જેથી આ તરફ ઉધરાણી કરી ખીતજરૂરી ટપાલખર્ચ કરવાની કોઈ પુસ્તકાલયને જરૂર રહેતી નથી.

વડોદરા,
તા. ૬-૨-૪૦, }

વા. ના. અમીન
મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ લિ.

પેટલાદ—કાવિઠા, માણજ
ભાદરણ—ચુવા, પીપળાઈ
વડોદરા—હાણી, પાતળવેણી
શિનોર—સુરાશામળ, કુકરા
આતરચુંબા—કાણીએલ
હલેશામ—સોનારડી
કડી—ચારોલ, ધુમાસણ, ઝુલાસણ, ભાલ્ડી
(કુમારપુરા)

કલોલ—ગાલવા
વિજાપુર—સમૌ, જંત્રાલ, પકુરમા, ખેર,
ખેરવાડ, કોલવડ, રણસીપુર.
મહેસાણા—શ્રુટાપાલડી, જોરજંગ, ધમ,
આખજ, સાલડી, પંચોટ, મેરડ, ખારા

સિદ્ધપુર—કલ્યાણ, દાસજ, ખટાસણ,
સુખણપુર

ચાણુરમા—સુણસર, રણોલા, દાણોદરડા,
મીડીધારીઆલ, અરિયદ, ચવેલી, સરસાવ,
મોટપ, ખોરસમ, કંખોઈ, લણવા, મુંઢેરા

નવસારી—આમલી, અપુરા

ગણુદેવી—ખખત્રાડા

પલસાણા—ખલેશ્વર

કામરજ—નગોડ, ચીખલી, ભૈરવ, અખામા,
નેત્રંગ, સામપુરા, ધાતવા, નનસાડ, વલણ,
પરખ, જોલેશ્વર, કોસમાડીસીમાડા, પાક્કી,
દોગસ, ઉમેલ, ધોરણપારડી, વેળંગ, શેવણી
ઓખામંડળ—આરંભડા, કલ્યાણપુરા

યાદી નં. ૩ : સંખ્યા ૨૧૧ (.ફલ ૧૧૩૦)

નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો તથા વાચનાલયો તરફથી લોકમદદની રકમ તથા

બજેટ યાદી નં. ૩ ની લોકમદદ તા. ૧૦-૨-૪૦ અને યાદી ૪ ની લોકમદદ તા. ૧૦-૩-૪૦ સુધીમાં આવી ગઇ છે તેમને અનુક્રમે તા. ૧૬-૨-૪૦ અને ૧૬-૩-૪૦ થી પત્રો શરૂ કરાવી આપવાની વ્યવસ્થા થઇ છે. યાદી પૈકી તેમ જ બીજાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો તરફથી સરકાર પંચાયત મદદ મેળવવાની ખાવતીઓ ખાતા તરફ મોકલવામાં ન આવી હોય તેઓ સત્વરે મોકલી આપે.

વડોદરા, તા. ૬-૩-૪૦ }

વા. ના. અમીન
મંત્રી પુ. સ. સ. મં. લિ.

પેટલાદ—ખજુસોલ, ચલેડી, પત્રોલ, સીંગરડા.

ભાદરજી—શીજીવ.

વડોદરા—અજીખી, વડસાલા, હરજી, અટલાદરા, જોડીઆમેદાદ.

પાદરા—અંબાડા, કાંલ, તાજપુરા, મેદાદરજી, રાજુપુરા, વીરપુર, સાંગમા, સોમજીપુરા, બાજુપુરા.

કરજી—ગણપતપુરા, દેશેલી, ધાવટ.

ડોલોડ—અમરેશ્વર; કરજેટ, કુંવરગાડ, ગામડી, યુગવી, નડા, નાના ફોફળીઆ, પારીઆ, પુનીઆદ, મોટા દળીપુરા. વણાદરા વસાઇ.

શિનોર—અચીસરા, ટીંગરવા, તેરસા, ફોફળીઆ મોટા, જેખડા, કજીજેટા.

સાવલી—કડાચલા. બાલ પ્ર સાવલી

વાઘોડીઆ—કાશીપુરા, ગજેરાપુરા, પીપળીઆ

સંજોડા—હોડોદ. કોરમાળ, ખરવટા, મુરીઆ, પીકા.

તિલકવાડા—કરખળી (પરવણી).

દહેગામ—કઠવાડા, વડવાસા.

આતરમુંબા—દેવકરજીના મુંવાડા, ત્રિહોરા, સદેસર.

કડી—કલ્યાણપુરા, જસલપુર.

કલોલ—સોળ, મુજારકપુર,

વિજાપુર—વસાઇ, વિઘાર્યો વા. વસાઇ, વેડા, મહાદેવપુરા, રીંદોલ અંબોડ, તાતોસણ, હરજીહોડા

વિસનગર—ગુંજ, ઉદલપુર, ખડોરજી, શુંશી, ચલોટા, બાકરપુર.

મહેસાણા—ગામોસણ. વડરમા, સાંગણપુર / ખેરાળુ—ઉણાદ, વિઠોડા, કેંસીયા, કરશનપુરા

સિન્દ્રપુર—કોકોસી, મામવાડા, રસુલપુર

પાટણ—કોસ, ચાશ્પ, ચંદ્રમણા, કમલીવાડા / ચાણુરમા—ખાંભેલ, જખાના, પલાસર, જીતોડા, અંબાલા, રૂપપુર, દાંતકોડી, સદુયગા, ફીચાલ, મીકાધરવા

નવસારી—પીનસાડ, પોપડા, સીમલગામ પલસાણા—લીંગડ, વંઝોળીઆ

કામરેજ—આરતા. ધોરજીપારડી, વેળંગ મહુવા—કરચેલીઆ, ધોળીકુઇ

મંગરોળ—કોસાડી, નંદાવ, પીપોદરા, સં અમરેલી—બાબાપુર, રાજરચલી.

ધારી—ગોવીંદપુર, દલખાણીયા

ખાંભા—પીપલવા

કોડીનાર—આલીદર, પણાદર વેલણ, અ

રતનપુર—નવાગામ, શાહપુર

લીમકટા—ભીમકટા (૫)

ગોખામડળ—પ્રાસણવેલ

યાદી નં. ૪ : સંખ્યા ૭૪

વડોદરા—રવાદ, મહાપુરા, વીરોદ, મોતીઆ-પુરા,	ખેરાળુ—હસનપુર, શેલાસણ.
પાદરા—ડબકા, મહમદપુરા, કોટણા, ગામેઠા.	સિદ્ધપુર—ડાબી, સમેડા, મુણક, અમુદ,
કરજણુ—રોપા, કહોણા.	મેથાણુ, મદિલા જિઝા.
ડહોધ—અકોટા, જુની માંગરોલ, વડજ.	પાટણુ—માતપુર, પળી, મેસર, ડાલડી,
શિનોર—જાણમોઈ, નાના હળીપુરા, ખીચળી, માલપુર.	વીસલવાસણા.
સાવલી—ધનતેજ, રાણીઆ.	ચાણુરમા—કનોડા, કાલરી, કેસણી.
સંખેડા—ચુંડીઆ, બોડેલી, ચંદનગર, નંદ-પુર, કાંદિટ.	નવસારી—મહુવર
હોંગામ—બહીએલ.	ગણુદેવી—તોરણગામ, માસા, વડાંગલ
કઠી—કંડ, કૈપલ, લોર, ટોરીઆ, નાની કંડી.	પલસાણા—એના
કલોલ—પાનસર (પૂરવણી), સતેજ, શેલા-સણ, નાસમેદ અઢાણા.	કામરેજ—કોસમાડા, જોખા
વિસનગર—બોકરવાડા.	મહુવા—શેખપુર, મહુવરીઆ
મહેસાણા—તાગલપુર, દેલા, મીલા, રૂપાલ-હરીપુરા.	વ્યારા—એડચીત, મગરકુધ
	અમરેલી—ગળીઆ, માળીલા
	ધારી—આંબરડી, વીરપુર, ખીઆ
	ખાંસા—વાંકીઆ
	કોડીનાર—જાજર, સીધાજ

“ ભારતમાં અંગ્રેજી રાજ્ય ”ને સુખઈ સરકારની મંજૂરી

સુખઈ ઇલાકાની ગુજરાતી પાઠ્ય પુસ્તક સમિતિની બલામણથી “ ભારતમાં અંગ્રેજી રાજ્ય ”ના બંને ભાગને એ પ્રાંતની માધ્યમિક શાળાઓના તેમ જ ટ્રેનિંગ સંસ્થાઓનાં શિક્ષકોપયોગી પુસ્તકાલયો માટે મંજૂર કરવામાં આવ્યું છે.

આવતા માસની કાર્યદિશા

૧. શાળાઓમાં મોટે ભાગે પરીક્ષા થઇ ગઇ છે એટલે તેવા સ્થળના શિક્ષક-મંત્રી ભાઈઓ પોતાના પુસ્તકાલયનું દફતર તથા વર્ગીકરણ વ્યવસ્થિત બનાવે.
૨. ત્રિમાહી નિવેદનો હજી માત્ર ૩૩ ટકા પુસ્તકાલયોએ જ મોકલવાં રાફે કર્યાં છે. મોટે આવતી ત્રિમાહીનાં બધાં નિવેદનો જરૂર આવે તેવી વ્યવસ્થા જૂથ મંડળો સલાહ લરીને કરે.
૩. મહાલમંડળોએ કરેલા ઠરાવોનો અમલ આમ પુસ્તકાલયો પાસે થાય તેવા પ્રયાસો આદરવા.
૪. શિબિરવાચનની પરીક્ષા તથા પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુસ્તકાલયશિક્ષણ લેના શિક્ષક ભાઈઓ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળમાં પોતાનાં નામો નોંધાવે.
૫. તમે છાપેલી પાવતીઓ સખી હિસાબ બરાબર રાખો છો ? ખામી હોય તો તરત ફર કરો.

વડોદરા,
તા. ૭-૩-૪૦ }

કે. મો. પટેલ
મદદો વ્યવસ્થાપક

કેરતા પુસ્તકોલય શાખાનાં નવીન પુસ્તકો વાચત

સયના નં. ૫ તા. ૧૦-૮-૨૯ ના અનુસંધાનમાં જણાવવાનું કે, કેરતા પુસ્તકાલયના ઉપયોગ માટે માહે ઑગસ્ટ ૧૯૩૯થી માહે સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૯ સુધીમાં નીચેનાં પુસ્તકોનો વધારો કરવામાં આવ્યો છે.

લેખક	પુસ્તકનું નામ	સાલ
શાહ રાજુલાલ નાનાલાલ	હિન્દુસ્તાનની બાળવાર્તાઓ : ૨	૧૯૩૫
પરીખ પુ. લા.	ગીતાદાન	૧૯૩૬
સંત યશવંત કેશવ	લોકગાન્ય તિલક, ઓમની ચાદાસત અને ખ્યાતિ	૧૯૨૫
નર. વિ. પ્રા.	પ્રગતિ પંથે વડોદરા	૧૯૩૯
શાહ ચો. મ.	શ્રી. પ્રતાપસિંહ મહારાજ ગાયકવાડ પરિચય તથા લાપણી	૧૯૩૯
શાહ મ. પી.	રાસ ક્રોમ્હી	૧૯૩૮
"	રાસપદ્ય	૧૯૩૭
"	ફલવેણી	૧૯૩૬
"	રાસનિકુંજ	૧૯૩૪
"	નિરંજના	૧૯૩૮
"	યુગદર્શન	૧૯૩૯
ભટ્ટ શંકુ શંકુ	બાળવિહાર	૧૯૩૯
દવે સો. પી.	શુદ્ધિવર્ધક સુખગણિત	૧૯૩૬
મહેતા હરિસુખગૌરી વામનરાવ માન-વાટિકા		૧૯૧૩
"	અખચૂંચ	૧૯૧૩
"	પુરાણની બાળબોધક વાર્તાઓ	૧૯૩૧
"	બોધકસંવાદો અને શ્રીકૃષ્ણચરિત્ર	૧૯૩૧

લેખક	પુસ્તકનું નામ	સાલ
મુનશી કૃનેલાલ	થોડાંક રસદર્શનો	૧૯૩૩
ગાંધી મો. કે.	વ્યાપક ધર્મભાવના	૧૯૩૭
ત્રિવેદી કે. પ્રા.	ગુજરાતી ભાષાનું મધ્યવ્યાકરણ	૧૯૩૬
કુટુમ્બીઆ વિ. જે.	નિબંધમાળા	૧૯૩૮
કાઠારી એમ. શા.	ગદ્યસમુચ્ચય	"
દેસાઈ પ્રા. કે.	ક્રમિક પાઠ્ય પુસ્તક પહેલું	૧૯૩૭
"	"	બીજું
પાઠક ચો. વિ.	કાવ્યસમુચ્ચય	૧૯૩૮
સગના કિશોરીલાલ	આપણું ઘર પૃથ્વી	૧૯૩૬
મહેતા ત્રિ. અં.	પદ્યવિદ્યાન	૧૯૩૭
દેસાઈ ર. વ.	અંજની	૧૯૩૯
સોની રમણલાલ	પ્રભાતકિરણો	૧૯૩૮
ગાંધી ભોગીલાલ	ચરિત્રહીન	૧૯૩૯
અખરદાર અ. કે.	ભારતનો ટંકાર	"
કવિ નાનાલાલ દ.	સારથિ	૧૯૩૮
દેસાઈ ગાંધીભાઈ પ્રા.	કેળવણીની રૂળા	૧૯૩૪
રામચંદ્રા ગો. દા.	સોરઠી વીરગનાની વાર્તાઓ	૧૯૩૭
"	કુળદીપક	૧૯૩૮
"	ફુલાની રમઝદ	"
"	સોરઠરાણી	૧૯૩૫

ક્રાહારી કંકલભાષ	બળવાઓર-પિતાની તસ્વીર	પુરાણી અંબાલાલ	ગીતામર્મ	૧૯૨૯
વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ	પુ. પ્રવૃત્તિ ભાષણો અને લેખો	બેશી ઉમાશંકર	વિશ્વશાંતિ	૧૯૩૮
શાહ સુ. વ.	અવંતીનાથ	મામાસાહેબ મુરલીધર	સહચરીની શોમયા	૧૯૩૯
બેશી મા. ગો.	ગોદાન-પૂર્વાર્ધ	શાહ અમયાલાલ છ.	સુબોધ મંત્રક	૧૯૩૬
આચાર્ય ગુણવંતરાય	દેશદ્રીવાન	સોની રમણલાલ	રૂપાની ગાય	૧૯૩૯
શાહ ર. ના.	ગુ. બાળ મં. પુસ્તક ૧ છ.	"	બીબે ઝોદો	૧૯૩૯
"	" પુસ્તક ૨ છ.	ભદ્ર ચંદ્રભાષ	ભટ્ટી	૧૯૩૯
"	" પુસ્તક ૩ છ.	ત્રિપાઠી એન. એમ.	ગણપવત્સંક્રક	"
ગાંધીવ સાહિત્ય મંદિર	બેકોર પટેલ ભાગ ૧ થી ૧૨	દેસાઈ મહેન્દ્રકુમાર મો.	કુમારનાં કાવ્યો	"
પુરાણી અં. બા.	પ્રજ્ઞોચોગની ભૂમિશક્તિઓ	બેશી ઉમાશંકર	ગંગોત્રી	૧૯૩૮
ધૂમકેતુ	પરાજન્ય	દ્વિવેદી મણિલાલ જ.	અમરૂચ તંક	૧૯૩૪
"	અનિતા	"	હિંદની માગોપદેશિકા	૧૯૩૬
શુકલ હ. બી.	હિંદુ દેવરલ રાજ્યજાગરણ	ચોક્કસી રમણલાલ મો.	ગરવી ગુજરાત	૧૯૩૯
સ્તેફરરિમ	અર્ધ્ય	સરસ્વ સા. વ. કાર્યોલય	આર્થભિષક	સં. ૧૯૯૫
પાંક રા. વિ.	શોષનાં કાવ્યો	"	વેદક સંબંધી વિચારો	"
બાસ ત્રિ. ગો.	નવાં ગીતો	"	શ્રીભક્ત ચરિત્ર	"
દેસાઈ, મ. બા.	સાંધગીત	પટેલ વિદ્યુત્તદાસ પુ.	વીર દુર્ગાદાસ	"
વોરા એન્ડ કં.	ગ્રેમકથાઓ	સ. સા. વ. કાર્યોલય	સોનેરી સૂચનો અને સુવિચાર	સામગ્રી
શાહ ધી. ટો.	વિદ્યાર્થી વાચનમાળા શ્રેણી ૮	"	શ્રી માનસરામાયણ	૧૯૯૪
ભદ્ર વિ. મ.	પતન અને પ્રાચિનિત	પુલસ્તીદાસજી	દુલસકૃત રામાયણ	"
પાંક રામનારાયણ ના.	આવતી કાલ	શ્રી વાલ્મીકિ	રામાયણ	"
દસક	બંધન અને સુકૃતિ	મહર્ષિ વેદંભાસપ્રણીત	શ્રીમહાલાગવત	૧૯૯૩
ભદ્ર ચળશંકર મો.	મહાન મુસાફરો	સરસ્વ સા. વ. કાર્યોલય	શ્રી માનેશ્વરી ભગવદ્ગીતા	૧૯૯૩
સોપાન	અંતરની વાતો	એ. મા. પટેલ		
પટેલ રા. મ.	ગાંધીજીની સાધના			
મશરૂવાળા કિ. ધં.	કેળવણીના પાયા			
દેસાઈ મ. પ્ર.	આવતી કાલનો પુરુષ			
વડોદરા				
તા. ૫-૨-૪૦				

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે ભલામણ કરવામાં આવેલાં પુસ્તકોનાં યાદી નં. ૪ સને ૧૯૩૯-૪૦

વર્ગ તથા નંબર	માગણી કરનાર ના લખાણની તારીખ	ભલામણ માટે માગણી કરનારનું નામ અને ટૂંકાણું	પુસ્તકનું નામ	કર્તા અથવા પ્રકાશકનું નામ અને ટૂંકાણું	વર્ષ	કદ	પૃષ્ઠ	બાંધેલી	કિંમત
૧	૨ ૫૪૧૬ ૬૨	૧૭-૧૧-૩૯	મંગળસિંહ મોહો- અતિસિદ્ધ પંચમર, પાવર હોલિસ, જામનગર	પ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા હરિગીતજીત	૧૯૯૫	૧૨૦	૬૪	૧૦	૦-૪-૦
૨	૫૬૭ ૫૧	૩૧-૧૨-૩૯	અરવિંદ કા. આણંદ	પદિકર્તા પત્રો સુન્દર ત્રીને	૧૯૩૬	૧૬૦	૧૮૪	"	૧-૦-૦
૩	૨૫૯૬ ૪૬	૨૭-૧-૪૦	મુળાજી કાનજી આવડા બવરથાપક શ્રી લક્ષ્મી પુસ્તકમાળા પોસ્ટ સીનિગરા, (અંબાર- કચ્છ)	નધાકારક ભાગ ૨ નો	૧૯૩૮	૨૪૦	૨૫૭	"	૨-૦-૦
૪	૬૧૮૭ ૨૫	૨૦-૨-૪૦	બ્રહ્મદેવ વાલજી મોતી- લાલ ટું. વાડી, મહમંદ તળાવ ઉપર પ્રતાપરુદ્ર હનુમાન મંદિરના મકા- નમાં, વડોદરા	ચંડીપાઠ	૧૯૩૮	૨૪૦	૮	"	૦-૦-૬

પા. ક્ર.	પા. ૩૪ ૬૧	૨૨-૨-૪૦	પટેલ ભાઈલાલભાઈ ભગવાનભાઈ મુખ્ય શિ- ક્ષક હાથુભાઈ, ગ્રા. ચાળા તા. શિતોર	શિતોર તાલુકાની બુઝોળ	કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૩૯	૨૪૦	૪૧	કાળી ૦-૨-૦
૬	૩૦૫ ૬૮	"	પંડિત નારાયણ મળજી પુસ્તકાલય, દાદો શેઠ અગીઆરી લેન આનંદશુવન, કો- લબાદેવીશેડ, મું.બા. ૨	સ્વધર્મોચાર્ય અર્થાત દેશોદ્ધાર	ગોરમનદાસ જમનાદાસ અવેરી, છતાબગર, મથુરા, અને મુરકલ ચેરબર, ૪થે માળે, અવેરી બગર, મું.બા. ૨	"	૩૨	૬૬	૦-૧-૩
૭	૧૭૭૩ ૬૮	૨૨-૨-૪૦	કવિ રામજીભાઈ નાગર-મહર્ષિ સ્વામીશ્રી પ્રાણ- દાસ પ્રજામી, ડે. છીપ- વાડ, મું. વઘસાડ જી, સુરત	મહર્ષિ સ્વામીશ્રી પ્રાણ- નાથજી માને વિજ્ઞાન- ભિનન્દન નિષ્કલંક સુદેહનુ જીવનચરિત્ર	કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૨૭	૧૨૦	૩૫૮	૦-૧-૦
૮	૩૨૯૫ ૩૦	૨૨-૨-૪૦	મોતીભાઈ બહેચરલાલ કાકર મું. કોલોલ પોસ્ટ બીચીચલ, તા. દહેગામ	કાનિયદર્પણ	"	૧૯૯૫	૧૬૦	૮૬	૦-૪-૦
૯	૨૯૬૧ ૬૬	૨૧-૧-૪૦	ખટાજી વલ્લભજી બોરી, ૬ વોલેમ સ્ટ્રીટ, કોટ, મું.બા. ૪	મગતખ્યા (નાટક)	"	"	૧૬૦	૨૧૨	૧-૮-૦

વડોદરા,
તા. ૫ માર્ચ ૧૯૪૦

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મહદનીશ વ્યવસ્થાપક

ઉમેદવારોએ સાથે પોતાનો બિસ્તરો તથા જળપાત્ર અવરથ લેતા આવવાં જોઇશે. ગુજરાતી પુસ્તકો માટે વર્ગીકરણની પદ્ધતિ, કર્તાઓની નામાવલિ, ૮૦૦૦ અને ૪૦૦૦ વર્ગીકૃત પુસ્તકોની નામાવલિ તથા અર્વાચીન સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો, ગુજરાતી સાહિત્યના માગદર્શક એટલું સાહિત્ય પણ અવરથ લેતા આવવું જોઇશે.

વર્ગનો લાભ લેવાની ઇચ્છા રાખનાર પોતાના નામકામ ને કર્યા પુસ્તકાલયમાં પોતાના હોદ્દાના ઉલ્લેખ સાથે તારીખ ૩૧-૩-૪૦ સુધીમાં 'અત્રે લખી જણાવવું'.

વડોદરા,
તા. ૫-૩-૧૯૪૦ }

ઉ. મા. પટેલ
મદદનીશ અવરથાપક.

સૂચના નંબર ૩૭ સને '૩૯-૪૦

વિષય

ત્રિમાહી નિવેદન

સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો સ્થાપવાના નિયમની કલમ ૧૪-૧૫-૧૬-૧૭-૧૮ અનુયે ત્રિમાહી નિવેદનો તમામ ગ્રામ્ય અને કર્યા પુસ્તકાલયોએ મોકલવા માટે વ. હ. નં. ૪ સને ૩૯-૪૦ તા. ૯-૧૦-૩૯ થી જણાવવામાં આવ્યું છે. ગણદેવી, ખેરાળી, વિસનગર, ભાદરણ, પેટલાદ વગેરે મહાલ મંડળો મારફત અને કેટલેક સ્થળે જૂથમંડળો મારફત આ નિવેદનો આવેલાં છે. કેટલાક પુસ્તકાલયોએ હજી મોકલ્યાં નથી અને કેટલાકે ગેરસમજથી અપૂર્ણ હકીકત ભરી મોકલી છે.

આવેલાં નિવેદનો પરથી નીચે પ્રમાણે કુલ આંકડા મૂકવામાં આવ્યા છે. નિવેદનો અંતરે છે કે, પુસ્તકાલયોના મોટા ભાગના વાચકો શાળાના વિદ્યાર્થીઓ છે. હજી ગ્રામ પુસ્તકાલયો પોતાની સ્થળસીમામાં રહેતાં મજૂરીઆત અને ગરીબ રિયતિના લોકોને વાચનનો લાભ પૂરતા પ્રમાણમાં આપી શક્યાં નથી, એમ જણાય છે. આશા છે કે શાળા છોડી જનાર મજૂરીઆત ગરીબ કામના લણેલા તમામ માણસોને વાચન પૂરું પડે તે પ્રયાસો ઉત્સાહથી શિક્ષકભાષાઓ અને યુવકો પુસ્તકાલયમાં રસ લેઈ કરશે એવી આશા છે.

ઉપરના વટહુકમમાં કરાવ્યા પ્રમાણે નમુનામાં હકીકત મોકલવા જણાવેલું છે, 'જતાં કર્યા પુસ્તકાલયો તરફથી ખીલની સાથે જૂના નમુનામાં હકીકત ભરાઈ આવે છે એટલે પુસ્તકોની સંખ્યા અને લણેલા અને બીજી ગણેલા વાચકોની હકીકત જુદી જુદી આવતી નથી. સખ્ય દરેક કર્યા પુસ્તકાલયે નવીન નમુના પ્રમાણે નિવેદનો મોકલવા જતાં જૂના નમુનામાં હેવાલ મોકલવામાં આવે તો નમુના પ્રમાણના કાપડો વધારી લઈ હકીકત ભરી મોકલવા તજવીજ કરવી.

તા. ૧-૮-૩૯ થી ૩૧-૧-૪૦ સુધીના આંકડા સામેના પત્રક પ્રમાણે.

त्रिभासिष्ठ निवेदन

પ્રાંત	કો.મ. પ્રા.હિ.કો.ક.પ્ર.સ્ટી.કે.વ.		પુસ્તકોની સંખ્યા	વાચકો			ફક્ત			વંચાયેલાં પુસ્તકો				ફક્ત	કો.મ. પ્રા.હિ.કો.ક.પ્ર.સ્ટી.કે.વ.
	પુરુષ	સ્ત્રી		વિદ્યાર્થી	પુરુષ	સ્ત્રી	કુલ	પુરુષ	સ્ત્રી	કુલ					
										ભણતા	ઉઠી ગયેલાં	ભણતાં	ઉઠી ગયેલાં		
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	
વડોદરા પ્રાંત	૪૮૮	૧૭૯	૧૯૯૧૨૨	૯૪૩૯૨૦૯૦	૬૧૧૧૧૩૫૭	૧૮૯૯૭	૪૨૯૩૮	૭૬૬૦	૨૮૩૩૭	૫૧૩૦	૮૪૦૬૫				
મહિસાણા પ્રાંત	૪૪૫	૧૩૪	૧૫૦૨૬૦	૯૫૮૮૧૩૧૯	૫૪૩૩૧૬૮૧	૧૮૦૨૧	૨૪૨૦૭	૫૬૪૭	૧૩૩૫૬	૩૫૮૯	૪૬૭૯૯				
નવસારી પ્રાંત	૧૯૩	૫૪	૧૦૭૪૪૭	૩૦૩૨૧૧૨૪	૨૮૪૪૪૫૩	૭૮૫૩	૧૨૯૪૪	૭૩૧૯	૧૧૯૫૨	૧૧૫૨	૩૩૩૬૭				
અમરેલી પ્રાંત	૧૨૦	૪૧	૬૨૩૫૧	૧૫૧૧૫૦૧	૧૮૯૫૪૮૮	૪૩૯૭	૯૫૧૧	૨૩૩૩	૧૮૧૫૪	૩૫૦૬	૩૩૫૬૪				
ફક્ત	૧૨૪૬	૪૦૮	૫૧૯૧૮૦	૨૩૫૭૦૫૪૩૪	૧૬૨૮૩૩૯૭૯	૪૯૨૬૬	૮૯૬૬૦	૨૨૯૫૯	૭૧૭૯૯	૧૩૩૭૭૧૯૭૭૯૫					

ટીપ:—આમ પુસ્તકાલયો તેમજ કરખા પુસ્તકાલયોએ પોતાનાં ત્રિમાસી નિવેદનો મોકલતી વખતે પ્રથમ પાછલી ત્રિમાસીના વ્યાક્રમ બતાવી ચાલુ ત્રિમાસીના વ્યાક્રમ દાખલ કરી કુલ-એકંદર વ્યાક્રમ બતાવવાના છે. આ હપ્તીકત કસ્ટુશુકમાં તેમજ વાચક રજીસ્ટરમાં તે બ પ્રમાણે દર ત્રણ માસે નોંધવાની છે. અને તેનો ઉતારો મોકલવાનો છે. અને પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોની સંખ્યા જનરલ રજીસ્ટર પરથી બતાવવાની છે. તે માટે અગે ઉપરના નમુનામાં ઘટિત ફેરફાર કરી ચૂક્યો છે. આ નિવેદનોમાં પદ્ધતસર હપ્તીકત નહિ હોવાથી પહેલાં બાબતોની હપ્તીકત ન ચૂકતાં હોવડું કુલ જો વ્યાખ્યું છે તે બ ચૂક્યું છે. વળી આગ પુસ્તકાલયોનાં ત્રિમાસી નિવેદનો બધા મંડળે પોતે, એમુજાલ કરી એક જ નિવેદન મહાલ પુસ્તકાલય તરફ મોકલવાનું છે. ઉ. મ. મ. પટેલ.

‘*Enlightenment*’

સૂચના નંબર ૩૮ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે ભક્ષામણ કરવામાં આવેલાં સામયિકો

ક્રમાંક	નામ	પ્રકાર	વાર્ષિક લવાજમ	ઠેકાણું
૧	નવસર્જન	માસિક	૧-૮-૦	નવસર્જન કાર્યાલય, દરિયાપુર, વાડી-ગામ અમદાવાદ.
૨	વીણા	હિંદી માસિક	૪-૦-૦	વીણા કાર્યાલય, તુકોમંગલ, ઇદાર.

વડોદરા
તા. ૬ માર્ચ ૧૯૪૦

} પુ. ત્રિ. શાલ

ઉ. મો. પટેલ
મહદનીય વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૩૯ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

કર્યા પુસ્તકાલયોની પુસ્તક પસંદગી

દલુર હુકમ અન્વયે કર્યા પુસ્તકાલયોમાં પુસ્તકો ખરીદતા અગાઉ પુસ્તકો ખાતામાં મંજૂર કરાવી લેવા ફરજી છે. કેટલાંક કર્યા પુસ્તકાલયો તરફથી આ પ્રમાણે યજ્ઞ નહિ હોવાથી આ સૂચના સર્વ કર્યા પુસ્તકાલયોની જાણ માટે ફરી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

પુસ્તકો પસંદ કરવાની આ આંદમાં કર્યા પુસ્તકાલયોની પુસ્તક પસંદ કરવાની સમિતિને કોઈ રીતે અડચણમાં મૂકવાનો હેતુ નયો. પરંતુ તેમાં માર્ગદર્શન કરવાનો છે. કે. શ્રીમંત મહારાજ સાહેબે કેટલાંક પુસ્તકાલયોની મુલાકાત વખતે તેમાં ઉચ્ચ પ્રતિનાં પુસ્તકો નહિ જોવાના કારણે આ હુકમ કરેલો છે. કર્યા પુસ્તકાલયોને દેશી તેમજ અંગ્રેજી ભાષામાં પુસ્તકો ખરીદવા માટે સુગમતા પડે એ હેતુથી એક માર્ગદર્શક યાદી પુસ્તકાલય ખાતાએ મોકલે જનપ્રચારીમાં પ્રસિદ્ધ કરી તમામ કર્યા પુસ્તકાલયોને પૂરી પાડી છે. આ યાદીમાં અંગ્રેજી પ્રકાશનો ખાસ ધ્યાન એવે તેવાં છે. આથી છે કે કર્યા પુસ્તકાલયો પોતાનાં પુસ્તકો પસંદ કરતી વખતે આ યાદીએ ખાસ જોષ દેશવિદેશના પ્રત્નો ચર્ચાતાં અંગ્રેજી પુસ્તકોને પણ પોતાનાં પુસ્તકાલયમાં અંદાજના પ્રમાણમાં રચાવ આપશે.

વડોદરા,
તા. ૬-૩-૪૦ઉ. મો. પટેલ
મહદનીય વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નં. ૪૦ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

મદદ આપનારને અગર ઇતર રીતે પુસ્તકાલયને મળતી
લોકમદદ માટે પાવતી આપવા બાબત

અમારી તપાસણીમાં કેટલાંક પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ તરફથી મદદ આપનારા દસમેને પાવતી આપવામાં આવતી નથી એમ જણાયું છે અને તેના પરિણામે લોકમદદ કેટલી ઊભી થઈ તે જાણના સાધન રહેતું નથી અને લોકોને પણ પુસ્તકાલયનાં નાણાં સંબંધે શંકા રહે છે. રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબો પણ આ બાબત વખતોવખત તપાસણીમાં જોતા રહે એ ખાસ આવશ્યક હોય આથી સચવવામાં આવે છે કે રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબોએ ગામડાંનાં પુસ્તકાલયોમાં જાણેલી પહોંચીયુક રખાવી તેની મેળવણી રોજમેળ સાથે વર્ષમાં એક વખત અવશ્ય કરવી. સેન્ટરના મુખ્ય શિક્ષકે ઇતર તપાસણીમાં આ બાબતમાં ખામીઓ જણાય તો રા. મહાલ શાળાધિકારી સા. ને નિકાલ માટે રજૂ કરવા તજવીજ કરવી.

જે પુસ્તકાલયમાં આ સૂચના પ્રસિદ્ધ થયા પછીથી જાણેલી પહોંચીયુક રખાવામાં નહિ આવે અને દિસાખની ગફલત થયેલી જોવામાં આવશે તો તે બાબતની જવાબદારી સેન્ટરની શાળાના મુખ્ય શિક્ષક તેમ જ રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબની રહેશે. સખખ આ બાબતમાં પોતાની સ્થળ હકુમતનાં પુસ્તકાલયોમાં આ સૂચનાનો અમલ થવા ધટિત તજવીજ કરવી.

સરદાર સૂચના લાગતા વળગતાઓની જાણ માટે “ પુસ્તકાલય ” માસિકમાં પ્રસિદ્ધ કરવી.

વડોદરા,
તા. ૫-૩-૪૦

}

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નંબર ૪૧ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

વાર્ષિક નિવેદનમાં વસ્તીના આંકડા ભરવા બાબત

પુસ્તકાલયના વાર્ષિક નિવેદનમાં વસ્તીના આંકડાઓ જે વર્ષે રાજ્ય તરફથી વસ્તી-ગણતરી કરવામાં આવે છે તે જ વસ્તીના આંકડા મૂકવામાં આવે છે. એ ખરું જોતાં વારત-વિક નથી, દર વર્ષે જન્મમરણના પ્રમાણને લીધે વસ્તીમાં વધઘટ થયાં કરે છે. આ જન્મ-મરણના આંકડા ગામના પટેલ પાસે રહે છે. તે પુસ્તકાલયના મંત્રીઓએ હવેથી દર વર્ષે જન્મમરણના આંકડા પટેલ પાસેથી રજૂ જઈ મેળવી લાવી તે પ્રમાણે વાર્ષિક નિવેદનમાં વસ્તીની વધઘટ પુરૂષ અને સ્ત્રીમાં જુદી જુદી બતાવવી, જેથી વસ્તીનો અંદાજ ખરો આંકડો દર વર્ષે મળી શકે.

વડોદરા,
તા. ૫-૩-૪૦

}

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

લાપાને માથે અંગ્રેજ કલગીઓ ફરકી રહી: પોપાકને માથે પરાધ છાયાઓ ઘેરાઈ વળી: પરકીય ફેશન ખારી બની: સોનું હવું તે કચીર લાગ્યું ને સોનેરી ઢોળવાણું કચીર કંચન તરીકે પ્રચલિત થયું.

આધુનિકતાની ઝંખના

અંગ્રેજીમાં સાહિત્ય એટલે અદ્ભુત સાહિત્ય । જંગાળની કલા એટલે અદ્ભુત કલા । મહારાષ્ટ્રનું સંગીત એટલે અદ્ભુત સંગીત । પાવલોવા એટલે અદ્ભુત સુંદરી, પોલ મુની એટલે પશુ એક અદ્ભુત આદમી-આવી આવી તો કેટલીય 'અદ્ભુતતાઓ' ગુજરાતમાં આવી પડી ।

જરાક માન ગિયું ને આખેઆખા, આંતરરાષ્ટ્રીય રાજકારણમાં જ રોકાઈ ગયા: પૈસો આવ્યો ને પરદેશના પ્રવાસે દોડી ગયા: આલીશાન ઇમારતો રચી તો સહરાના સપાટ પ્રદેશસમી લુખખી, સુકકી, અર્થહીન અને આત્મારહિત દિવાલોવાળાં લબ્ધ જોખાંઓ જ ઊઠ્યાં કર્યાં: એ ઇમારતોમાં ચિત્રો ટાંગ્યાં તો શાંતિનિકેતનથી પારીસ સુધીના કલાકારોના બાવ પૂજવાને તલસી રહ્યા: અને દીવાનખાનાંઓનાં રાચરચીલાં ગોઠવ્યાં તો, એ રાચરચીલાંમથિ, આધુનિકતા માગવાને જ ઝંખી રહ્યા.

રેડીઓના જમાનામાં

સરહદો ખુલ્લી હતી ને પુરાણું ગુજરાત જોવાઈ ગયું.

રખે માનતા કે રૂઢિવાદના ધન્યગરોએ જ ફરકાવી રહ્યો છું ।

સૌ જાણીએ છીએ કે રેડીઓનો યુગ આવી પડ્યો છે, સૌને ખબર છે કે થોડાંક વરસોમાં તો, 'ટેલીવીઝન' પણ જૂનું થશે. આકાશના તારાઓ પૃથ્વી પર ઉતારવાના અને ધરતીનાં ચોસલાંઓ આજની અટારીએ જડવાના અતુલ પુરુષાર્થમાં રોકાઈ રહેલી દુનિયામાં સરહદો સમાલવાનું કામ સહેલું નથી.

ખબર છે કે, સરહદોની તકરારોએ દુનિયાને પાયમાલ કરી છે. અને એ પણ ખબર છે કે, વાડાઓ આંધીને બેસી ગયેલા મહાનુભાવો પણ ધરતીની ધૂળમાં જ મેળવાઈ ગયા છે, જગતની કેટલીય સરહદોની આસપાસ ખૂનનાં ખાળોચીઆંઓ છલકી રહ્યા છે-એટલા માટે કે, સરહદોની રક્ષાનું કામ સમાજે કે સરકારે પોતાની વચ્ચેના કેષ કલાધર હાથને સોંપ્યું નથી,

સરહદ એટલે...

સરહદનું નામ પડે છે ને સિપાઈગીરીનું વાતાવરણ સરખાઈ રહે છે. સરહદની કલ્પના આવે છે ને 'દાખલ થવાની મનાઈ છે'નાં ફૂર્કા પાટીઆંઓનું ખેપાની વાતાવરણ આપણી કલ્પનાસૃષ્ટિને ગુંગળાવી રહે છે. સરહદ એટલે તોપ, સરહદ એટલે તલવાર, સરહદ એટલે બુખેડા...અને સરહદ એટલે અંધકાર અને અપરાધ એવી જ કેષ જરીપુરાણી માન્યતાઓ-ઓમાં વિશ્વબંધુત્વની ફિલસૂફીવાળા આપણા ધણાક મહાનુભાવો જકડાઈ રહ્યા છે.

પણ સરહદની રચના કેવળ સિપાઈગીરીમાં જ કેન્દ્રિત નથી. અને સરહદના સવાલને માત્ર નકશા સાથે જ સંબંધ નથી.

આદર્શ દુનિયાની આદર્શ સરહદ પર કેવળ જમીનની રેવાઓના જ નહિ પણ એ જમીન પર વસનારા માનવીઓના આત્માનાં બિન્દુઓના ચોઢિયાતો પણ વસતા હશે.

—ત્યારે અદ્વય હશે

જગતની સરહદો જ્યારે સાચેસાચીજ રક્ષિત હશે ત્યારે આંતરરાજકીય સંસ્કૃતિઓની અવરજવર, દેશી અને વિદેશી સંસ્કારોનું હલનચલન ને પ્રાંતીય બની પ્રાંતીય કલા અને પ્રાંતીય સાહિત્યનો મેળ આજના કરતાં વધુ પ્રાણુવાન, વધુ સુસંગત અને વધુ ફળદ્રુપ હશે. સંસ્કૃતિના ઝંઙાધારીઓમાંથી આક્રમણનું હાલ જ્યારે ગેરહાજર હશે અને સાહિત્ય અને કલાના ઉપાસકોનો અહંભાવ ત્યારે કેવળ અદ્વય હશે.

અને સરહદો એ કેવળ માનવીઓની જ રચના નથી. પહાડો ઊભા કરીને કુદરતે સરહદોની રચનાઓ કરી છે; સરિતાઓ વહાવીને કુદરતે ધરતીની નૈસર્ગિક રેખાઓની આકૃષ્ટિ કરી છે. ધરતીના પ્રદેશોને ચોક્કસ પ્રકારની ફળદ્રુપતા બક્ષીને સંસારની વિલક્ષણતાઓમાં અવનવા આકર્ષણો પ્રેરવાને કુદરતે કારસો રચ્યો છે, રૂપ અને રંગની ખેરાત દ્વારા પોતાની માયા નિસર્ગે સંપૂર્ણ કરી છે.

સંસ્કૃતિ ને સંસ્કાર

જેટલાં મનવકુળ એટલીજ એ માનવકુળોની વિશિષ્ટ તાસીર, પ્રગલ્ભો એટલા જ સંસ્કારો ને એટલી જ સંસ્કૃતિઓ. અનેકરૂપે વિલસતી કુદરત માગે છે કે, તેનાં વિપુલ રૂપો અખંડિત કાયમ રહે, એક દુનિયા રોજ અવતાર ધરે છે ને રોજ ને રોજ એક દુનિયા પર મોતનો હાથ ફેરવાઈ રહે છે. મુસાફરો આવે છે ને મુસાફરો આવ્યા જાય છે. પણ જગતની ધર્મયાળાની આલેશાન ઇમારતનો આત્મા ખેવના કરે છે કે, તેના તમામે તમામ ખંડોની તાસીર, તેની સંસ્કૃતિ અને તેના સંસ્કારો તો છે તેવાજ કાયમ રહે.

છતાંય, કેટલાય અદ્વિત વારસાઓ પણ દુનિયામાં જળવાયા નથી, કેટલીક ભવ્ય સંસ્કૃતિઓ પણ અથવાઈ નથી અને કેટલાક ઉદાત્ત સંસ્કારો પણ અખંડિત ચોપાયા નથી; કારણ કે, કાં તો જગતની સરહદોના ચોકિયાતોએ પોતાનો ધર્મ ખરેખર પાળ્યો નથી, અથવા તો, આખા જગતની એકવાક્યતાની ઠાંઠક અવગી ધૂનમાં ચડેલા સમાજ પોતાની સરહદો પર યથાયોગ્ય પહેરાઓ ખોડ્યા જ નથી.

સાંસ્કારિક વ્યક્તિ તરીકેનું મોત ગુજરાતને જોઈતું નથી. જગતની અનેક અદ્વિતતાઓમાંની એક અદ્વિતતા એક દિવસે ગુજરાતમાં ઉવતી હતી.

ગૌરવભર્યું ગુજરાત

૮૪ ચૌરાના અજીલીલપુર પાટણવાળું ગુજરાત, એકલા સિદ્ધરાજને હાથે જ બંધાવેલા હથેળી પ્રાસદો, ખેતિરહજર ધર્મયાળાઓ, સવાલાખ પરબો ને આઠહજાર તપસ્વીની મદીઓવાળું ગુજરાત, બારોડાએ માથેલા છત્રીસ મઠવાળું ગુજરાત; માનાસમી રૂપરૂદ્રીઓને નામે બંધાયેલા માનસર ને મોતીઆ નામના વફાદાર ફત્તરને નામે બંધાયેલા મોતીસર જેવાં તળાવોવાળું ગુજરાત; એક તેતરને કારણે જંગ ખેલનારા પરમારોનું ગુજરાત, સિદ્ધરાજ સમા બાગીચો સામે પોતાનું અજેય 'સર્' સાખીત કરતી રાણકનું ગુજરાત; સદસલિંગ અને રત્નમહાલયનું ગુજરાત; અદ્વ્ય સરોવર ને ઇલાપુરના કિલ્લાનું ગુજરાત; 'નીલમ' અને 'માણેક'ની તોપવાળું ગુજરાત; મીરાણના રોમવાળું ગુજરાત; સતીઓની

વિજ્ઞાનયુગમાં ખોરાક ને પીણું

વૈજ્ઞાનિકો છેલ્લાં વીસ-પચીસ વર્ષોથી મનુષ્યજીવનમાં ખોરાક સંબંધી વાદવિવાદ કરી રહ્યા છે. ઓગણીસમી સદીની શરૂઆત સુધી લાગ્યેજ લોકો 'સારો' અથવા 'નરસો' એવા ભેદ કરતા હતા. શારીરિક ધટના ચાલુ રહે એટલાજ માટે ખોરાકની જરૂરીઆત છે એમ તે વખતમાં લોકોની માન્યતા હતી. શારીરિક અવયવોની ખીલવણી માટે ખીજ અવયવો કરતાં મજબૂતી મહત્તા સૌથી વધારે છે એ જ્યારથી જાણવામાં આવ્યું છે ત્યારથી ખોરાકનો પ્રશ્ન અતિ દૃઢ અને જટિલ થઈ પડ્યો છે.

'હું કેવો ખોરાક લઉં' કે જેથી મારામાં સારી શક્તિ આવે' એ પ્રશ્ન હવે સાધારણ થઈ પડ્યો છે. સ્ત્રી અને પુરુષો હવે સારી રીતે સમજતાં થઈ ગયાં છે કે જરૂરને વધુ તરફી આપવાથી ખીજ શારીરિક શક્તિઓનો વ્યય થશે. પહેલાંના વખતમાં ખોરાકથી શારીરિક બંધારણ સારું રહે એ વિચારથી જ લોકો ખોરાક લેતા હતા; પણ આત્યારે કેળવણીના પ્રચાર સાથે સાધારણ માણસ પણ એમ સમજતો થઈ ગયો છે કે ખોરાકથી શારીરિક બંધારણ સારું થાય છે, એટલું જ નહિ પણ તેથી વધારે સારું બંધારણ મગજનું અને તેને લગતા ખીજ અવયવોનું થાય છે.

હાલની વૈજ્ઞાનિક શોધખોળોને અંતે એમ ખાલુમ પડ્યું છે કે શારીરિક હિલચાલ તથા તેને કાબૂમાં રાખનાર અતિ સૂક્ષ્મ રાસાયણિક પદાર્થો (Hormones) છે. વીટામીન અને તેની શોધખોળ તે આ રાસાયણિક સૂક્ષ્મ પદાર્થો આપણા શરીરમાં છે તેની પ્રાતાવનારૂપે છે. દાખલા તરીકે આથોડીન એ આપણા શરીરમાં એવો પદાર્થ છે, કે જે ખીજાં દ્રવ્યો જોડે મળી આપણા શારીરિક યંત્રમાં ધણો મહત્ત્વનો ભાગ ભજવે છે. તેવીજ રીતે યુનો, લોર્ડ અને ખીજા પદાર્થો માટે છે. ખોરાકનું પરિવર્તન હજી કેટલું થશે તે છેલ્લાં થોડાં વર્ષોના અનુભવ ઉપરથી કહી શકાય તેમ નથી.

દ્રાણેન્દ્રિય અને ખોરાકને સંબંધ છે? એક મિઠાઈની દુકાનમાં કામ કરનાર માણસને તે મિઠાઈઓ પ્રત્યે લાગ્યેજ પ્રીતિ હોય છે. જે ખોરાક ખાવા માટે છોકરોને દબાણ કરવામાં આવે છે તે ખોરાક ખાતાં તેઓ ધણો અણગમો બતાવે છે. જ્યારે જૂખ લાગે છે અથવા મનમમતી વસ્તુઓ જોવામાં આવે છે ત્યારે આપણા મોંમાં એકાએક પાણી આવી જાય છે. જે ખોરાક આપણને સામાન્યતઃ અપચો કરતો હોય તેવો જ ખોરાક એક મિત્રમંડળની વચ્ચે કે ખુશમિજાજમાં લેવામાં આવ્યો હોય તો તે ક્યાં ગયો અને કેવી રીતે પાચન થઈ ગયો તેની ખબર પણ પડતી નથી, એટલું જ નહિ પણ આવા સંજોગોમાં સામાન્ય રીતે આપણે ખોરાક લેતા હોઈએ તેના કરતાં લગભગ દોઢા કે બમણો લઈએ છીએ, એ એક સામાન્ય અનુભવની વાત છે. આ અને ખીજા એવા અનેક અનુભવો ઉપરથી આપણને એમ લાગશે કે આપણું મન અને પાચનશક્તિ તથા તેને લગતા અવયવો વચ્ચે કંઈ નિકટનો સંબંધ જરૂર હોવો જોઈએ.

આવા અનુભવ ઉપરથી એમ એકકસ થાય છે કે આપણું મન તેને લગતા ખોરાકથી બનેલું છે. જેવી રીતે દેશ જુદા તેવી રીતે દેશના ખોરાક પણ જુદા, અને માનસ પણ જુદા. કયા ખોરાકથી શરીર અને ખાસ કરીને મગજનો સર્વદેશીય વિકાસ થશે તે ભવિષ્યના વૈજ્ઞાનિકો

નિક માટે ખાસ અભ્યાસનો પ્રશ્ન યથા પડશે. જ્યારે આ પ્રશ્નનો ઉકેલ આવશે ત્યારે પોતાનાં ઓકરતો કેવી રીતના ખોરાક આપવા કે જેથી તેઓનાં માનસ અમુક જ બાબતમાં સારી રીતે કેળવાય, તે લોકો સમજી શકશે. ખોરાકની ફેરબદલીથી એક આદર્શ હિન્દુ મટીને એક અંગ્રેજ અથવા જાપાનીસ થાય છે, એમાં વૈજ્ઞાનિકોના અમુક અંશે દાવો છે.

જેમ જેમ આપણામાં ખોરાક સંબંધી સવર્દેશીય જ્ઞાનોનાં પ્રચાર થશે, તેમ તેમ તેનું સ્વાદ અને સુગંધ માટે આપણે જે અત્યારે આનાકાની કરીએ છીએ તે ઓછી થઈ જશે. અત્યારે તો આપણે ખોરાકમાં રહેલાં તત્ત્વો, જેવાં સિવાય તેમાં રહેલાં સ્વાદ તથા સુગંધ માટે પડાપડી કરીએ છીએ, જે સુચવે છે કે આપણે હજી સુધી આ બાબતમાં આગળ વધ્યા નથી. જે માણસને શારીરિક પરિશ્રમ ઓછો કરવો પડતો હોય તો તેને ખોરાક પણ ઓછા પ્રમાણમાં હોય છે. થોડો, સાદો અને સાત્ત્વિક ખોરાક એ ખાસ અગત્યની બાબતો છે, સામાન્યતઃ અત્યારે આપણને ખોરાકની ધણી ચીજો જોઈને અણગમો થાય છે; પહેલાંના વખતમાં આ અણગમો કદાચ થોડો દશે. આમ કરતાં કરતાં ઉવડે આપણે દિવસમાં એક જ વાર અસ્પાહાર અને થોડાં સાત્ત્વિક અને રાસાયણિક પીણું ઉપર આવી જઈએ તો તે શક્ય રહે નથી. જેમ જેમ જમાનો જાય છે, તેમ તેમ તમે કંઈક અને નબળાં આવે છે અને કોઈ વાર એવો પ્રસંગ આવી જશે કે બધાંને અમુક ઔષ્ઠમાં જ ખોરાક લેવાની ફરજ પડે. વિજ્ઞાનની અત્યારની પ્રગતિ તથા તેની હકુમત જોતાં આપણને એમ લાગે છે કે આવેા ખોરાક પણ ઘણો એક દશે. આ જમાનાનો માણસ તેના પૂર્વજો કરતાં સામાન્યતઃ તેટલા જ વખતમાં જમણું કે તેથી વધારે કામ કરી શકે છે તે સાબીત કરી શકાય તેમ છે. ભવિષ્યમાં કોણ જાણે એવો વખત આવશે કે સેકન્ડના વિજાગે પાડી તેની હિસાબસર ગણતરી કરવામાં આવશે, પરંતુ આ બાબત ટેવ અને સંજોગો પર આધાર રાખે છે. દાખલા તરીકે સામાન્ય માણસને પાંચ મિનિટનો હિસાબ થોડો હોય; પણ એક ધંધાદારી વખત રાખનાર માણસને ધડીતો દશમો ભાગ પણ અતિ વિરલત સમય છે. થોડા સેકા પહેલાંના વખત આપવાના રીતરિવાજો આપણે જોઈએ તો “ભાઈ પુનમને દિવસે આવજો” એમ કહેતા; અત્યારે આપણે વખત આપવા કહીએ છીએ કે અમુક દિવસે એટલે કે સુરવારે ૩.૧૫ મિનિટની સુલાકાત થશે. આપણાં પાછી લગભગ એક બે સેકા પછી ખોરાક લેતાં કેટલીક મિનિટ થઈ તેનાં પણ ચોક્કસ રીતે વિચાર કરી જેમ જાને તેમ જલદી લેવાય અને ઓછામાં ઓછો વખત જમ તેવા ઉપાયો શોધારો.

અત્યારે ખોરાકની ચીજોની મહત્તા પૂરતા પ્રમાણમાં જાહેર થતી નથી, એ એક કમનસીબ બટના છે. ખોરાકમાંથી આવેલી મજા સંબંધી વાતોં કરવામાં આપણે જે રસ લેતા તેના કરતાં વધારે રસ આપણે દરેક કોળાઓમાં કેટલા વીટામીન લઈએ છીએ તેમાં રસ લેતા થયા છીએ. આમ છતાં ખોરાકનો પ્રશ્ન અને તેને લગતો અભ્યાસ એ એક દેશીજાર રસોઈઓએ કરવાનો છે, સિવાય કે એક સામાન્ય માણસ તેમાં ખૂબ. જોડો રસ પરાવતો હોય. જેની રીતે એક તબિબી વિદ્યા જાણનાર માણસને એક સામાન્ય અને નાનામાં નાનો રોગ પણ એક જોડ અભ્યાસનો પ્રશ્ન થઈ પડે છે, તેટલી જ કિંમત જ્યારે આપણા ધંધાદારી રસોઈઓ અને બહેનો સમજતી થશે ત્યારે આપણે ખોરાકનાં પ્રશ્નની જરાબર કિંમત કરી કહીશ.

અત્યારની આપણી વૈજ્ઞાનિક સોધખોળોએ ધ્રાણેન્દ્રિય અને સ્વદેન્દ્રિયને સંતોષવા માટે કંઈ પણ કષ્ટ નથી એ એક વિચિત્ર ઘટના છે. આઠ કોર્ટી આલકોહોલ, તમાકુ વગેરેમાંથી નીકળતાં સત્ત્વો એ હજી પણ આપણા સામાન્ય વપરાશની દવાઓ છે. અને બદલે બીજી કોઈ એવી સારી દવાઓ હોવી જોઈએ કે જેને બરાબર રુદ્ધ અને જંતુ રહિત કરી લેવાથી આપણા શરીરને કોઈપણ રીતે નુકસાન ન થતાં કેવળ કાયદો જ થાય. તમાકુ આપણી અમુક ધ્વન્દિયોને સંતોષે છે, પણ સાંધે સાંધે ફેફસાં તથા હૃદયને નુકસાન કરે છે; આમ ન થવું જોઈએ.

એક બાલુ આપણે જોઈએ છીએ કે આઠ એ એક ખૂબ અને સામાન્ય વપરાશની વસ્તુ છે અને કેટલાક તેમાં જ રચાપચ્યા રહે છે, જ્યારે બીજી બાલુ આપણે જેમને "સારા" કહીએ છીએ તે કેવળ દવાઓ જ લીધાં કરે છે. આ બોખતની ગણતરીથી એમ સમજાય છે કે આધુનિક દુનિયાનું માનસ કેવળ નિરાશામય થતું જણાય છે, અને એમ માનવાને કારણ મળે છે કે "દારૂખંધી" જેને માટે અમેરિકનો અને હિન્દીઓ આજ વર્ષે થયાં આંતરતાબરી નિગાહે જોઈ રહ્યા છે, તેને માટે વૈજ્ઞાનિક દુનિયા મોરચા માંડી.

દિવસે દિવસે આ દુનિયાના વધતા જતા વ્યવહારને પહોંચી વળવા આપણા મગજને આપણે ઘણું શ્રમિત કરવું પડે છે. એટલે જ નયાબાજ પીણાં એ એક ભયંકર વસ્તુ છે. આજથી બસો વરસ પહેલાં એક નયાબી ચકચૂર બનેલો માણસ પોતાની જાત તથા કુટુંબ સિવાય બીજાને થોડી ધ્યાન કરતો; પણ આજે તેજ માણસ એક મોટર ઢાકે તો કેટલારે નિર્દોષ શહેરીઓના ધાણુ કાઢે અથવા તો એક રિવોલ્વર લખને ન કંપાય તેવું નુકસાન કરી બેસે. જેમ જેમ આ દુનિયા વધુ અને વધુ યંત્રમય બનતી જશે, તેમ તેમ મદ્યાક પીણાં લેવાં એ એક ભયંકર શુંદો બનશે.

ડૉક્ટરો કહે છે કે જરા આલકોહોલ લેવાથી અમુક શારીરિક ફરિયાદ દૂર થશે. આ વાત કદાચ ખરી હોય તોપણ કોઈ એક કંજુસ માણસ પોતાના જરા પણ કાયદાથી બીજાને કેટલું નુકસાન થાય તે જોતો નથી, તેના જેવું જ જરાપણ આલકોહોલ અથવા મદ્યાક પીણું લેવાથી થાય છે. આપણા ધારાસભીઓ કાયદા ઘડે છે કે ભયંકર હથિયારો લખને કરવા માટે પરવાનો જોઈએ, કારણ કે તે તો સારા માણસના હાથમાં જ સારી રીતે વપરાય છે. બાકીના તેનો દુરુપયોગ કરશે! દારૂને માટે કાંઈ પણ કાયદો નથી. દરકોષ ગુન્હાઓની કમી કરશે કે દારૂ પીવાં અને ગુન્હો કરવો એ નિર્વિવાદ બાબત છે. દારૂ પીવાથી સામાજિક અને કૃત્રિમ રીતે મગજ ઉત્તેજિત બને છે, પણ તેની પાછળની અસર ઘણી જ અતરવાક હોઈ મગજના અવયવને તે શિથિલ કરી મૂકે છે. અમેરિકામાં લોકો આ પ્રશ્ન સારી રીતે સમજી ગયાં છે, છતાં આ ધંધામાં આવકનો એટલો બધો લાભ છે કે કરોડોના ધુમાડો ફક્ત તેની પાછળની જાહેરાત માટે જ થાય છે.

મનુષ્યજીવનમાં આધું-પીધું એ એક અગત્યની બાબત છે. કોઈ પણ બાબતનો વિચાર કરતાં પહેલાં ખોરાકની મહત્તા બરાબર સમજવી જોઈએ. આપણે આ સંબંધી સદીઓ સુધી જોઈએ તેવા સુધારો કરી શકવાના નથી, સિવાય કે જનસંખ્યામાં તેનો ખૂબ પ્રચાર થાય અને સરકારનો ટેકો મળે. આધુનિક દુનિયા આ બાબતમાં કંઈ રસ્તો શોધે તે અમો શકાતું નથી, કારણ કે જ્ઞાન અને વિજ્ઞાનના પ્રચાર સાથે સુધરેલો સમાજમાં કંઈ ને કંઈ નવા ઉત્પાત થયા જ કરે છે.

પુસ્તકાલય

કલ્યાણ :

દેશી વાણિકી રૂ. ૬-૮-૦
પરદેશી ,, રૂ. ૫-૦-૦
છટક નકલ રૂ. ૦-૧-૦

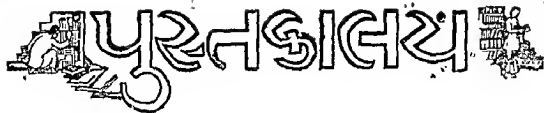
વંચીઆ :

નાનાલાલ અંદરીબર દીવાનલ
મલિયાલ અવાજકે બ્યાસ

ઃ અવર્યાપક :

વાણીલાઈ નારણલાલ અમીન
બી. કૌમ
મનો, પ્ર. રા. સ. મં. લિ.
રાવપુરા ૧૩૧૨૨.

પુસ્તક ૧૫ મું

એપ્રિલ-૧૯૪૦

અંક ૪ થી

પુસ્તકપસંદગીનું પ્રમાણ

—તંત્રીસ્થાનથી

આજે આપણા વાચકોની રસવૃત્તિ સુખ્યત્વે નવલકથાઓ તરફ વધુ વળતી જાય છે. ક્યાંય પણ તમે કોઈને પુસ્તક વાંચતો જોશો તો તમને તેના હાથમાં ઘણું ભાગે નવલકથા હોવાનું જાણવા મળશે. નાનાથી મોટે મુધીનાં સૌ સ્ત્રીઓ, પુરુષો કે બાળકો—આ નવલકથાના ચેપથી મુક્ત હોય, એવાં ગણ્યાં ગાંઠ્યાંજ મળી આવશે. પરિણામે જીવનમાં માર્ગદર્શક નીવડે એવાં જીવનચરિત્રો, પ્રવાસવર્ણનો, રાષ્ટ્રીય ઉત્થાનમાં ઉપયોગી નીવડે એવાં વિચારશીલ વાચન, તેમ જ આમજનતામાં સંસ્કાર સિંચે તેવાં પુસ્તકો તરફથી જનતાની અભિરુચિ ક્રમશઃ ઓછી થતી જાય છે.

આ વસ્તુસ્થિતિ લક્ષમાં લઈને, જનતાનો વાચનપ્રવાહ માત્ર નવલકથાઓ તરફ ન ઢળી જાય અને તેની વાચનવૃત્તિ વિવિધ વિષયનાં પુસ્તકો પ્રત્યે પ્રેરાતી રહે તે માટે પુસ્તકાલયોના સંચાલકોએ—અથવાલોએ શક્ય તે સઘળા પ્રયત્નો કરવાની જરૂર છે. તેઓ ધારે તો પુસ્તકાલયનો લાલ લેતાં એવાં માત્ર નવલકથાઓ પાછળ જ લાગ્યાં રહેતાં વાચકોને એક યા બીજી રીતે સમજાવીને, અન્ય વિષયના વાચનથી થતા ફાયદાઓ અને નવલકથાઓથી કેટલીક વાર નીવડતાં ખૂરાં પરિણામો વર્ણવી બતાવીને તેમને ઉપર જણાવેલા જેવાં જીવનચરિત્રોનાં, પ્રવાસવર્ણનોનાં, ઐતિહાસિક તેમ જ ઇતર વિષયને લગતાં પુસ્તકો વાંચવાથી થતા લાભો દર્શાવી તેમની વાચનરુચિનો પ્રવાહ બદલાવી શકે.

આ દિશામાં કલકત્તા કોર્પોરેશનનો એક પેટાસમિતિએ સલામણુ કરેલું 'પગલું' આપણાં પુસ્તકાલયોના સંચાલકો—મંત્રીઓ અને અથવાલ લાઇબ્રેરિયોને એવો વાચનરસ ફેળવવામાં મદદરૂપ થઈ પડે તે માટે તેણે કરેલી સલામણુ આ નીચે આપી છે:

મુંબઈથી પ્રકટ થતા “ ફ્રિ પ્રેસ જર્નલ ” નામના અંગ્રેજી અખબારમાં, તેને કલકત્તા ખાતેથી મળેલા એ. પી. ના તા. ૨૪ મી માર્ચના નીચે પ્રમાણેના સમાચાર પ્રસિદ્ધ થયા છે.

“ કલકત્તા કોર્પોરેશને સામાન્ય જરૂરિયાત માટે નિમેલી પેટાસમિતિએ લલામણુ ક્યાં મુજબ જે પુસ્તકોની પસંદગી કરવામાં આવશે તે કલકત્તા શહેરના સઘળાં પુસ્તકાલયોમાં નીતિ અને ધર્મને લગતાં પુસ્તકોનું પ્રમાણુ સાફ એવું સંગ્રહશે.

આ કમિટિએ, કોર્પોરેશનની મદદ મેળવતાં સઘળાં પુસ્તકાલયોએ પુસ્તકખરીદીના ઓછામાં ઓછા દસ ટકા નીતિ અને ધર્મવિષયક પુસ્તકો પાછળ ખર્ચવા નોંધ્યે એવી લલામણુ કરી છે. આ ઉપરાંત પુસ્તકખરીદીના વધુમાં વધુ પચાસ ટકા સુધીની રકમ નવલકથાઓ, નાટકો તેમ જ હળવા સાહિત્ય પાછળ ખર્ચી શકે એવું ધોરણ જણાવ્યું છે.

છેલ્લે, એ કમિટિએ સઘળાં પુસ્તકાલયોમાં પ્રવાસ, ઇતિહાસ, જીવનચરિત્રો, આરોગ્ય, શારીરશાસ્ત્ર તેમ જ રાષ્ટ્રીય સાહિત્ય વધુ પ્રમાણમાં વસાવવા લલામણુ કરી છે.”

ઉપરની લલામણો પરથી જણાશે કે, કલકત્તા જેવા આગળ પડતા શહેરની કોર્પોરેશન દ્વારા સંચાલિત પુસ્તકાલયોમાં પણ કેવા પ્રકારના સાહિત્યનો સંગ્રહ થયો નોંધ્યે તે દર્શાવ્યું છે.

આપણાં પુસ્તકાલયો પણ આ કમિટિએ કરેલી લલામણોમાંથી ચોતાને ત્યાં શક્ય તેવી લલામણોનો સ્વીકાર કરી તેને અમલમાં મૂકવા પ્રયત્ન કરે તો આજે ગમે તેવી નવલકથાઓ પાછળ-કેટલીક વાર તો જુદે જુદે નામે પ્રસિદ્ધ થતી એકજ નવલકથા પાછળ-વેફાતાં નાણુંનો બચાવ થઈ, વધુ ક્ષયદો તો જનતાના માનસ પર પડતા અવળા સંસ્કારોના વહેણને સાચી દિશામાં વાળવાનો સુયોગ પ્રાપ્ત થશે.

અમે આશા રાખીએ છીએ કે, આપણાં આમ પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાઈએ તેમ જ અંથપાઠો વા પુસ્તકપસંદગી કરનાર સમિતિ આમાં દર્શાવેલી સૂચનાઓ ધ્યાનમાં લઈ પુસ્તકપસંદગી વખતે હલકી નવલકથાઓ પુસ્તકાલયમાં ન ધૂસી ભય તે માટે કાળજી રાખે અને સાથે સાથે વિવિધ વિષયને લગતાં જ્ઞાન-સંસ્કાર આપે તેવાં જ પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાં વસાવવા પ્રયત્ન કરે.

ભરપૂર ભરેલી ઈશ્વરી બક્ષિસ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી ગયા જાન્યુઆરી માસમાં પુસ્તકોની જે આખરી યાદી પ્રસિદ્ધ થઇ હતી તેમાં આ લેખ અંગ્રેજીમાં છપાયેલો. પુસ્તકોની મહત્તા અને પુસ્તકાલયોની ઉપયોગિતા વિષે તેમાં વિશિષ્ટ પ્રકારનું વિવરણ હોવાથી અમે એ લેખ આ નીચે આપ્યો છે.

લેખમાં જ્યાં જ્યાં પરદેશી લેખક-સાક્ષરોને લગતી હકીકતો આવે છે તે અમે જતી કરી છે, કેમકે ગ્રામ પુસ્તકાલયોના વાચકો એવા યુરોપીય સાક્ષરોથી અલપપરિચિત હોય છે અથવા ખિલકુલ પરિચિત હોતા નથી. એટલે આ લેખમાંથી એ ઉદ્દેશ્યો જતા ક્યાં છે.

આખોય લેખ પુસ્તકાલયોને ઉપયોગી સમીક્ષા આપતો હોવાથી અમે એ અહીં ઉતારવાની લાલચને રોકી શકતા નથી.

આખોય લેખ સ્વતંત્ર અનુવાદરૂપે આપ્યો છે.

પ્રાચીન અને આધુનિક

“ આવો, પંથોરો અને મારા પુસ્તકાલયમાંથી તમારી પસંદગી પ્રાપ્ત કરો અને દિશ્ગીરીને દૂર કરી આનંદ મેળવો. ”

—સેકસપીયાર

વિશ્વવિખ્યાત સમ્રાટ સોલોમને એક વાર કહેલું કે “ પાર વિનાનાં પુસ્તકોના છેડા મળે તેમ નથી. ” આ શબ્દો આજે જ્યારે થોડાં પુસ્તકોના ખડકલા ખડકાયે જાય છે ત્યારે જાણે કોઈ અવતારી પુરુષ-પયગંબરે ભવિષ્યવણી ભાખી હોય તે પ્રમાણે સાચા પડતા જણાય છે. એક જમાનો હતો જ્યારે ગણીગાંઠી સદ્ભાગ્યશાળી વ્યક્તિઓ પુસ્તકોનો સંગ્રહ ધરાવવાનું અભિમાન લઇ શકતી, તેમ જ ઉત્તમ અંગ્રેજ-પુસ્તકાલય-ત્યારે કોઈ રાજાના ખર્ચના સરખો લાગતો. એ વખતે, રસીનના કચન મુજબ, સામયિક સાહિત્ય અથવા ચિરંજીવ સાહિત્યના બેઠ પાડવાનું આવરયક નહોતું ગણાયું. કારણ કે એ જમાનાનું એકેએક પુસ્તક કોઈ અમાધ જ્ઞાનીના અમૂલ્ય જીવનના નીચોડરૂપ હતું, કે જેમાંથી ઐદિક જીવન ઉપરાંત પારલૌકિક જીવન મારેનું જરૂરી ભાડું ભરેલું હતું. ત્યારના લેખકો પોતે જે લખતા તે ચીવટભરી કાળજીપૂર્વક લખતા અને એ લખાણોમાંથી ઉમદા તરવોથી ભરપૂર તેમ જ એક દ્રશ્યની-અવતારી પયગંબરની-પ્રતિભાભરી આર્ષ વાણી મળી આવતી. કારણ કે તેઓ પોતે જે લખતા તે બધું તેમના પોતાનામાં સભર ભરેલું હતું. પરંતુ આજે આપણે છાપખાનાના જમાનામાં જીવીએ છીએ, સાહિત્યિક ધંધાદારી, પુસ્તકવ્યાપાર, પત્રકારિત્વ, જાહેરાત તેમ જ ધડાકાઓના જમાનામાં જીવીએ છીએ. આનું પરિણામ એ આવ્યું છે કે, દરેકોઈ વાંચનાર વ્યક્તિના મગજને આ બધી બ.બતો હચમચાવી મૂકે છે. આજના જમાનામાં જીવનાર માણસને અનેક મુશ્કેલીઓના સામનો કરવાનો હોય છે, અને એની અનેક મુશ્કેલીઓમાંની આ મુશ્કેલી-અસંખ્ય પુસ્તકોમાંથી ઉપયોગ કરવા યોગ્ય અને પચાવી શકાય તેવાં પુસ્તકોની પસંદગીની મુશ્કેલી-કંઈ કાઠી નાખવા જેવી નથી.

જીવનના સાચા જોડીદાર

આમ છતાં, આ વિષે આપણી સમક્ષ ગમે તેવા મુશ્કેલ પ્રશ્ન હોય તો પણ, આપણે પુસ્તકો વિના ચલાવી લઇ શકીએ તેમ નથી. એ પુસ્તકોએ જ આપણી આજની સંસ્કૃતિનું ઘડતર કર્યું છે. આપણી પાદદારત પણ ન પહોંચી શકે એટલા પ્રાચીન કાળથી પુસ્તકો એ મનુષ્યોએ પસંદ કરેલ પોતાનાં માર્ગદર્શક મિત્રો જ બની રહેલાં છે, જેઓ હરકોઇ પ્રકારની ફેરફારોના વખતે-દિલગીરી વખતે-આશ્વાસન આપનાર તરીકે, માર્ગગીર્મા માવજત કરનાર તરીકે તેમ જ એકાંતવાસ વખતે એક અચ્છા જોડીદારની ગરજ સારે છે. મનુષ્યના મગજને પુસ્તકોએ ઉમદા વિચારો અર્પણ કર્યાં છે, જીવનના અનેક અંગ્રાવતો વખતે પુસ્તકોએ એને સત્યનો માર્ગ દર્શાવ્યો છે તેમ જ ઉમદા જીવન જીવવાની પ્રેરણા આપી છે. પુસ્તકોની આ મેત્રી મનુષ્યને નબળાઇ તરફ જોડી જનારી અથવા નાસીપાસ કરનારી નથી નીવડતી. વખત પલટાય અને અન્ય મિત્રો આપણે સાથ છોડી દે અથવા આપણા શત્રુ બની બેસે, પરંતુ પુસ્તકરૂપી મિત્રો, આપણા દુઃખના દિવસોમાં કે સુખના ઉપભોગ સમયે, આપણા કીર્તિદાને અથવા પડતીના દિવસોમાં, તેમ જ જીવવાની વા જુદાવસ્થામાં, તેમની આપણા પ્રત્યેની રીત-ભાતમાં જરા પણ પલટો કરતા નથી. આ જ કારણથી પુસ્તકો પ્રત્યે આપણને વધુ આકર્ષણ રહે છે તેમ જ આસાનીથી આપણે તેમની પાસે જઈએ છીએ. પુસ્તકો પ્રત્યેની આપણી શુભ લાગણીનું આ જ મુખ્ય કારણ છે. આ જ કારણે આપણે એમને મોટો સહવાસ સદાકાળ મુજબ કરીએ છીએ. એ પુસ્તકોના સહવાસમાં આપણે આપણામાંનાં ધર્મી-દેવને વિસરી જઈએ છીએ, તેમ જ જીવનના લિલ્લ લિલ્લ પ્રસંગે આપણને ધેરી વળતી દુષ્ટ વૃત્તિઓથી આપણે દૂર રહી શકીએ છીએ.

પસંદગીનું ધોરણ

મિત્રો અને પુસ્તકોની પસંદગી આપણે કાળજીપૂર્વક કરવી જોઈએ. અને અહીં જ્યારે આપણી સમક્ષ વિદ્યાળ સંખ્યામાંથી પસંદગી કરવાનું કપરું કામ આવી ઊભે છે ત્યારે કામ ધણું જ મુશ્કેલ યજ પડે છે. સદ્ભાગ્યવશાત જગવિખ્યાત સાક્ષરોની કૃતિઓમાંથી આપણે પસંદગી કરવાની હોય છે ત્યારે આપણી પસંદગીમાં આપણે સલામત હોઈએ છીએ; કારણ કે તેઓ વખતના વહેણમાં જીવ્યા હોય છે અને જનતાના વખતોવખત બદલાતા જતા વલણને પિછાનનાર હોઈને આજે તેઓ આપણી સમક્ષ હાથપણના દરિયાઈપે તેમ જ જૂતકાળના અનુભવોના ચિરંજીવ સ્મારકરૂપે ખડા હોય છે. તેઓ આપણી વૃત્તિઓમાં પેસતા રોગોને અટકાવનાર હોઈને જ્ઞાનના વિદ્યાળ મહાસાગરને પાર ઉતારનાર હોકાધર્મ સરખા છે. આપણે આશ્ચર્યભરી દોનતામાં ગરકાવ ચનાર માટે મદદાર્થ શોધાવણના કર્તા વાદ્યોદ્ધિ, મદાભારતના રચયિતા ભગવાન વેદવ્યાસ, તેમજ યુરોપીય મહાકવિઓ જેવાકે—મિલ્ટન, શેક્સપિયર અને આપણા કવિ કાલિદાસ—એ બધા જ મનુષ્યજાતિના કદી ન જૂલાય તેવા વારસા છે—મિલકત છે.

પરંતુ આજના કવિઓ—સાક્ષરો—લેખકોનું શું ? રતન નામના એક ગૃહસ્થે પૂછેલું કે “ આ નવો ચીજો પાડનાર નવા પુસ્તકોનું શું ? ” અને આજે જ્યારે મોટાં મોટાં મથાળા-વાળાં જાપામાં જેરોરોરથી છપાતી જહોરતો—જેવી કે—“ આજની આગલી દરોહનાં પુસ્તકો ” “ જગતની ક્ષેત્ર ” “ લાખો પ્રતો ખપી ગઈ છે ” “ આજનું સાહિત્ય ” વગેરે વગેરે—

વાંચીએ છીએ ત્યારે એથી આકર્ષાઈ પૈસા ખર્ચી પુસ્તકો ખરીદીને દમ વગરનાં પુસ્તકો પ્રાપ્ત કરીએ છીએ. દરરોજ નવા ને નવા તુકડાં આ ઉપરથી ખીનઅનુભવી વાચકને આવે છે અને એ વિચારોને એ ઝોલી શકતો નથી, આથી કુદરતી રીતે જ એ ગભરાય છે, કારણ કે આ અતિ જાહેરાત પામેલાં પુસ્તકો લેવા જતાં આખરે તેને તેમાંથી કંઈ જ સત્વશાળી મળી આવતું નથી-એની આધ્યાત્મિક ઇચ્છાને સંતોષે એવું કંઈ જ એને મળતું નથી. અને પરિણામે એ અસંતુષ્ટ, નિરાશ અને હતાશ બની જાય છે.

*

*

*

પુસ્તકાલયોનું સામાજિક સ્થાન

પરંતુ સદ્ભાવ્યવશાત્ આપણે* માટે આપણાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો છે. એમાં આપણને રોજ ઉપયોગમાં આવે એવા કિંમતી ખજાના ભરેલા છે. એ ખજાનો જેમ જેમ વપરાય છે તેમ તેમ વધે છે અને એના દ્વારા મળતો આનંદ ચિરંજીવ રહે છે; કારણ કે એમાં યુગયુગનાં અને દેશદેશનાં સાહિત્યનાં સુવાસિત પુષ્પો સંગ્રહેલાં હોય છે તેમ જ દુનિયાના સઘળા જ્ઞાનને એમાં લાવી એકઠો કરેલો હોય છે. આ ભંડારો આપણા માટે હંમેશાં ખુલ્લા છે અને જ્યારે જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે સારે ડાહ્યામાં ડાહ્યા માણસોની સલાહ એની મારફત મેળવી શકીએ છીએ. એમાં આધુનિક સાહિત્યનો પણ સમાવેશ કરેલો હોય છે. જેમણે બદલાતી જતી રસવૃત્તિ માટે દિશાસૂચન કર્યું હોય છે અને જેમણે જ્ઞાનમંદિરમાં પોતાનાં મહાન કાર્યો વડે ખાસ સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું હોય છે તે સઘળાં આ પુસ્તકાલયમાં હોય છે. આપણા દુનિયાભરના-દેશ પરદેશના સઘળા લેખકો હાજર હોય છે.

આજનો લેખક

આવા પુસ્તકાલયમાં પ્રવેશ કરતાં-એની વિશાળતા આપણને વધુ આકર્ષતી નથી, પરંતુ એમાં સમાયેલું આપણું દિત આપણને વધુ આકર્ષે છે. આપણા પ્રાચીનો માત્ર કેટલાક ઉમદા અને ખાસ પ્રતિષ્ઠિત વિષયોમાં જ રસ ધરાવતા, અને પોતાને મજેલી એ દેવી બક્ષિસને તેઓ ગમે તેમ વેડી મારતા નહિ; એટલે જ તેમનાં મહાકાવ્યો અને નાટકોમાં રાજ્યો અને રાણીઓ, દેવો અને દેવીઓ, તેમ જ રાષ્ટ્રનિર્માણના વિષયને સ્થાન હતું. તેમની કૃતિઓમાં તેમના સાથીદારોને આનંદિત કરવાનો ઉદ્દેશ હતો-અતિમ ધ્યેયને પહોંચાડવાનો ઉદ્દેશ હતો અને એટલે તેઓ હરેક વસ્તુની આધ્યાત્મિકતા પર વધુ ધ્યાન આપતા. આથી કરીને તેઓ માત્ર અમુક જ બાબતોમાં વધુ રસ ધરાવતા, એ વખતે રાની હોવાનું સુભાવ્ય માત્ર ગણ્યા ગાંઠ્યા ભાવ્યશાળીઓના નસીબે જ ગણાતું. પરંતુ આજનો લેખક, અમુક પ્રસંગ સિવાય, આંતરિક અવાજ અથવા પોતે જીવતાને આપતા સદૈશ સંબંધો ખાસ માન્યતા ધરાવતો નથી. આજે તો એને જ્ઞાન અને વિચારનો વધુ ફેલાવો કરવાની ધગશ હોય છે. આજે એની ઇચ્છા દુનિયાના અંધારામાં અંધારા ખૂણું સુધી જ્ઞાનની મશાલ લઈ જવાની હોય છે, હિંદના દરના ખૂણેથી ન પહોંચી શકાય તેવા આફ્રિકાના અંધારપ્રદેશ સુધી જ્ઞાનપ્રચારની એની મહેત્ત્વા હોય છે. વ્યાયામ, પાકશાસ્ત્ર, વિવેક, રમતગમતો, કળા તેમ જ હાથકારીગરી-આ બધા ઉપરાંત ઇતર કોઈ વિષય એવો નથી જેના પર આજનો લેખક પોતાની કલમ ચલાવતો નથી.

આગનાં પુસ્તકોની ખાસ વિશિષ્ટતા તો એના સરળ રાગને લગતી છે. એક વખતે તત્ત્વજ્ઞાન, રાજકીય પ્રશ્નો તેમ જ વિજ્ઞાન એ માત્ર ગણનામાં લેવામાં આવ્યા હતા. અને તેથી તત્ત્વજ્ઞાનીની વિદ્વત્તાભરી વ્યાખ્યાઓ અને વૈજ્ઞાનિક અનુભવો એ શુદ્ધિશાળી અથવા રસ ધરાવનાર વાચકો માટે પણ સમજાવી સુગમ નહોતી. પરંતુ જ્ઞાનની સરહદો ખુલ્લી થતાં વિખ્યાત શિક્ષણદાતાઓ અને સાક્ષરો, તત્ત્વજ્ઞાન, વિજ્ઞાન વગેરે ખાસ પારિભાષિક વિષયોને પણ સરળ-જમે તેવા અલગ માનવી પણ સમજી શકે તેવી બનાવવાની આવશ્યકતા સ્વીકારવી પડી છે. x x x x x આ દરમિયાન જુદા જુદા વિષયને લગતા 'માર્ગદર્શનો' તેમ જ નાના આકરમંથો અને રાખડકોઓ આજે ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં બહાર આવી રહ્યા છે. જેમાંથી આજનો હરકોઈ માણસ ચેડામાંથી ઘણું એવું જુદા જુદા વિષયો પરત્વે ઉપયોગી જ્ઞાન મેળવી શકે છે, જેના વડે આજનો આપણો શુદ્ધિવાદી મનુષ્ય પોતાનું જીવનધડતર મેળવી શકે છે.

શિખાઉ લેખકો

લેખનકાર્ય એ જો કે પૂરતી યોગદારીઓ ધંધો છે છતાં એકસો ને એક શીખાઉ લેખકો આ પવિત્ર ગ્રંથસામ્રાજ્ય પર તરણ મારવામાં પાછા ખૂટતા નથી. અને આના કારણે જો તેમણે તો, જનતા દરેક વ્યક્તિ અને વસ્તુઓમાં રસ લઈ રહેલી છે તે છે. આપણે માત્ર જગતવિખ્યાત ખેડાડીઓની રમતમાં જ રમ ધરાવીએ છીએ એવું કંઈ નથી. પરંતુ આપણે જો તેમના વિષે તેમ જ તેમની કળા અને તે પરત્વેની તેમની ક્ષેત્રની વિગતો તેઓ લખે એમ ઇચ્છીએ છીએ. અને તેથી જ આજે ભિન્ન ભિન્ન રમતના ખેડાડીઓ જે તે વિષયનાં પુસ્તકો આપણને આપી શકે છે. વળી આજે નાટકના ખેડાડીઓ પણ માત્ર રંગમંચ બજાવીને જ સંતોષ માની શકે તેમ નથી, કારણ કે તેઓને પણ હવે તો પડદાની બહાર આવીને તેમની કળાનો પરિચય આપવાની ફરજ પડે છે. દુનિયાની પરિભ્રમણ કરનાર સાહસિક મુસાફર આજે તેની રાફર અને સાહસનાં રમુજ વધુને આપનાર તરીકે આપણને આનંદ આપનાર નીવડે છે, તેમ જ આજે જ્યારે જાતની સીમાઓ ઠીક ઠીક સાંકડી થતી જાય છે ત્યારે એ પ્રવાસવર્ણનો અને સાહસકથાઓનાં રહસ્યો સાહસિક અને રોમાંચજનક માનસ-વાગાઓને ઠીક ઠીક પ્રેરણા આપે છે. x x x x x કાલોંધરે એક વાર કહ્યું હતું કે, પુસ્તક એ તો મનુષ્યના વિચારોનું કલાત્મક રૂપ છે. અને તેથી જ આપણે જોઈએ છીએ કે, આજના જગાનાની બોલતી ફિગો, રેડિયો અને સચિત્ર સામયિકોના અસ્તિત્વ છતાં ખેડા-મેલા મજાજવાળા માટે પુસ્તકોનું મહત્ત્વ સહેજ પણ ઓછું થયું નથી.

નવલકથાઓ અને નાટકો

આમ છતાં, આપણું સાહિત્ય સંસ્કારી સામુહિક આંતરિક મહેનજાને સંતોષ આપી શકતું નથી; કારણ કે એને સત્ય ઘટનાઓ ભર્યા અને સાદસો ઉપરાંત કંઈક હૈયું, વધુ કલાત્મક અને આદર્શવાદી સાહિત્ય જોઈએ છે. આ પ્રકારનું સાહિત્ય આપણે માટે આદર્શ કરી શકે તેમ છે. કારણ કે જીવનને લગતા ચર્ચાત્મક પ્રશ્નોની બહાવર માટે આપણે એક નવલકથાકાર, નાટ્યકાર, નિર્ધારકો કે કવિ પર નજર દોડાવીએ છીએ.

તેને લગતી હારી લાગણીઓ તેમ જ મનુષ્યના વિચારો અને સ્ફુરણોનાં આબાદ ચિત્રો આપે છે.

*

*

*

આજના કવિઓ સ્વર્ગનું અમૃતપાન કરીને જ સંતોષ પામતા નથી; એમને પણ એમનું ધ્યેય હોય છે. તેઓ પણ આજના જીવન અને માનસ તેમના બળતા શબ્દોમાં આપણી આગળ મૂકે છે.

*

*

*

આજના અને પ્રાચીનકાળના કવિઓ મનુષ્યહૃદયના બાહ્ય પ્રસ્તોની જણાવટ કરે છે. આ પ્રસંગે આપણે નિબંધકારોને પણ ભૂલી શકીએ નહિ. એઓ આપણી મૈત્રી ધરાવનારા આપણા જીવનને લગતા તત્ત્વજ્ઞાનના ધરગથ્ય મિત્રો છે, એમની આનંદભરી સંગતમાં આપણે આપણું જીવન સુખમય રીતે તેમ જ ડહાપણભરી રીતે વીતાવી શકીએ.

અનુભવનિતાર

ગ્રામ પુસ્તકાલયના સૌ અંધપાલ તથા મંત્રી ભાઈઓ, પુસ્તકાલયના સંચાલનમાં—તેની વ્યવસ્થા ઇ. માં તેમને મળતા જુદા જુદા પ્રકારના અનુભવોની ટૂંક અને મુદ્દાસરની નોંધ અમને લખી મોકલવા કૃપા કરે.

તમારી એ અનુભવનોંધો પરથી અન્ય અંધપાલ ભાઈઓને તમે અનુભવેલી વિગતો જાણવા મળે તે હેતુથી, આવતા અંકથી અમે અંધપાલ ભાઈઓનો “અનુભવ-નિતાર” આપવાની યોજના વિચારી છે. સૌ ભાઈઓને અમારા આ કાર્યમાં ઉપયુક્ત રીતે સહાયભૂત થવા વિનંતિ છે.

તમારા અનુભવોની મુદ્દાસરની ટૂંક નોંધ અગત્યે જરૂર મોકલી આપો, અમે એનો જરૂર ઉપયોગ કરીશું. આ “અનુભવનિતાર”નો આધાર તમારા સહકાર પર અવલંબે છે.—તંત્રીઓ

જીવનચરિત્રો

કાલોષલે લખેલા “હિરોઝ” (Heroes) માં લખ્યું છે કે “જગતનો ઇતિહાસ એ મહાપુરુષોનાં જીવનચરિત્રો જ છે. અને આજની જીવંત વિભૂતિઓ દુનિયાપર કેવી અસર પહોંચાડે છે તે જોઈએ છીએ ત્યારે આપણને એ મહાપુરુષોનાં જીવનચરિત્રોમાં રસ ઉત્પન્ન થાય છે. પ્રાચીન કાળના કેટલાક મહાપુરુષો આપણે માટે આજે ઉપાણુરૂપ થઈ પડ્યા છે; કોરણ કે તેમનાં સમગ્ર જીવન ચમત્કારોથી ઘેરાયેલાં હતાં. પરંતુ આજના દરેક મહાન માણસની પાછળ તેની જગતભરમાં પથરાયેલી ખ્યાતિ અને તેનો પ્રચાર જીવનચરિત્રોનાં પુસ્તકોને જન્મ આપે છે. દુનિયાના કેટલાક કાલા પુરુષોએ પોતે પણ પોતાના જીવનની આસપાસ અવસરેલાં રહસ્યોના પડદા ચીરી નાખી પોતાના જીવનપ્રસંગો આપણી પાસે ખુલ્લા રૂપમાં મૂક્યા છે. આવી રીતનાં પુસ્તકોમાં હિટલરનું મેન કેમ્ફ, મહાત્મા ગાંધીજીના સત્યાગ્રહ

પ્રયોગો અને આત્મકથા, મુસોલિનીની આત્મકથા, પંડિત નહેરૂની આત્મકથા વગેરે વગેરે મુખ્ય ગણાવી શકાય. આ રીતે આપણને નાનાંમોટાં અનેક જીવનચરિત્રો વાંચવા મળે છે. વળી ખરું છે કે, આપણે કેટલીક વાર આવાં આત્મકથાંતો વાંચતા નથી; કેમકે તેમાંનાં કેટલાંકમાં આત્મસ્થાધા પણુ હોય છે; કારણ કે એ વ્યક્તિઓ પરત્વેના છેવટના શબ્દો આજના માનસ માટે અત્યંત વિચારણીય હોયને આંધળી વીરપૂજ કરનારા હોતા નથી. આથી આજે જહોન ગંથરનાં લખેલાં “ ઇન્સાઇડ એશિયા ” અને “ ઇન્સાઇડ યુરોપ ” જેવાં પુસ્તકો વધુ વંચાય છે. કારણ કે એ પુસ્તકોમાં આજની આગેવાન વ્યક્તિઓને અત્યંત ઉત્તમવળ રૂપમાં રજૂ કરાય નથી, પણ તેમના અસલ સ્વરૂપમાંજ રજૂ કરાયેલ છે. આ બધા પરથી જોઈ શકાશે કે, આપણે માણસોમાં માણસ તરીકે જ રસ ધરાવીએ છીએ, નહિ કે એક વીર તરીકે, સરમુખત્યાર તરીકે, કળાકાર તરીકે અથવા સેનાપતિ તરીકે.

હાસ્ય

બનાઈ શો મનુષ્યજીવનને હસાવનાર અને રસાવનાર તરીકે ઓળખાવે છે. અને આપણું જીવન જ્યારે અશ્રુઓથી ભરેલું છે ત્યારે તેને જો હાસ્યના ઝરણાની બક્ષીસ ન હોય તો આપણું જીવન અપૂર્ણ જ ગણાય. હાસ્ય આપણને તાગ-તર બનાવે છે, મનને પવિત્ર બનાવે છે અને જ્યારે આપણે દિલગીર હોઈએ છીએ ત્યારે મર્માળા હસ્યલેખકોનાં લખાણો આપણી ચિંતાઓને દૂર કરે છે.

આ સિવાય ગમે તે દેશ કે સમયના એક નવલકથાકાર, એક કવિ, નાટ્યકાર કે હાસ્યકારની આપણને જરૂર હોય ત્યારે તેની પસંદગી કરવાનું કામ એ એક ઉત્તમ કળાકારનું કામ છે. સદ્ગૃહસ્થોની માફક ઉત્તમ પુસ્તકોને યુગ કે સમયનો બાંધ આવતો નથી. અને ઝે. જહોનસન તો કહે છે કે પુસ્તકો આપણને જીવન માણવાનું તેમ જ સદન કરવાનું શીખવે છે. આમાં આપણે આ બંનેનો ઉમેરો કરીએ. ખરેખર, પુસ્તકોથી તંદુરસ્ત સાથી સિવાય આપણું જીવન અધુરું જ ગણાય.

*

*

*

એટલે આપણે જ્યારે એકાદ મહાન પ્રાચીન અને આધુનિક મહાન માનસધારી મહાવિભૂતિઓની વચ્ચે ઊભા હોઈએ છીએ ત્યારે અવાહ-આભા બની જઈએ છીએ. કારણ કે આ મહાન વિભૂતિઓના ઋણુસ્વીકારનો આ એક જ ઉપાય હોય છે, કે જેમના આપણા પર અગણિત ઉપકારો હોય છે. તેમની સમક્ષ આપણે માત્ર એટલું જ ઉચ્ચારી શકીએ છીએ:

“ અહીં ઈશ્વરની બક્ષિસ વારપૂર ભરેલી છે. ”

—પ્રો. વી. ડી. સલગાંવકર

પરદેશી સાહિત્યસૃષ્ટિનું થોડું અવનવનું

વર્ડઝવર્થ, કાલરિજ, ક્રીટસ, શેલી અને બાયરનને 'સરોવર કવિ' કહેવામાં આવે છે; કેમકે તેઓ પ્રેરણા માટે અંગ્રેજી સરોવર પ્રદેશમાં પ્રાસંગીકરણ કરતા હતા.

મૂળ હિંદુમાંથી બાઈબલનું અંગ્રેજીમાં પહેલવહેલું ભાષાંતર ઇ. સ. ૧૬૧૧ માં કરવામાં આવ્યું હતું.

ઈંગ્લેન્ડમાં પહેલું પુસ્તક કેકરટને બાઈબુલ હતું. તે પુસ્તકનું નામ 'ધી ગ્રેટમ એન્ડ પ્લેગ ઓફ યેસુ'.

ગ્રેટબ્રિટનમાં રાજકવિની નિમજ્જી સનદથી કરવામાં આવે છે. ૧૬૧૦ થી રાજકવિ-ઓનાં નામ નીચે મુજબ છે: બેન જોન્સન, સાઉથી, વર્ડઝવર્થ, ટેનિસન, રોબર્ટ ક્રિસ્ટસ અને જોન મેસફિલ્ડ.

અંગ્રેજીમાં પહેલું પ્રદક્ષન ટોમસ હેડલે લખ્યું હતું. તેનું નામ 'સાફ રોબર્ટર ડીસ્ટર' હતું.

યુદ્ધને અંગ્રેજો સાહિત્યના પહેલો ભાગ પ્રખ્યાત 'કોર્નહિલ મેગેઝીન' થયું છે. કોર્ન-હિલ માસિક જેવી, યશસ્વી કારકિર્દી હોવાનો કોષ પણ માસિક દાવો ધરાવી શકે તેમ નથી. તેનો પ્રથમ તંત્રી થેકર હતો. પછી તે એક પછી એક સાહિત્યના તેજસ્વી તારાઓ આવવા લાગ્યા. તેનો છેલ્લો તંત્રી લૉડ ગોરેલ હતો. આ માસિકમાં નિયમિત લખનારાઓમાં ટેનિસન, ક્લારિનિંગ, ટ્રોલોપ, મેથ્યુ આર્નોલ્ડ, જ્યોર્જ મેરિડિય, ટોમસ હાર્ડી, આર. એલ. સ્ટીવન્સન, હેન્નિ જોન્સ અને આર. ડી. બ્લેકમોરને ગણવી શકાય.

લગભગ અંગ્રેજી કોષ બ્રિટિશ પુસ્તકપ્રગટકર્તાને નુકસાન થયું હોય તો તે 'એલ્બે-ટ્રોસ'ની પ્રસિદ્ધ ગાઇડ બુકના રચાયક મિ. હોલરોઇડ રસ છે. અંગ્રેજી ભાષામાં છપાતી અર્ધો ચોપડીઓ જર્મનીમાં ખપી જતી હોઈ તેણે 'લીપ્ઝીગ'માં ઓફિસ નાખી હતી અને આ રીતે 'એલ્બેટ્રોસ' પુસ્તકો રીશમાં છપાતાં હતાં. લગભગ ચર્ચા થતાં જર્મન અધિકારીઓએ બધાં આલ્બેટ્રોસ પુસ્તકોના કબજા લીધા છે, અને હવે સાંભળવા પ્રમાણે નાઝી લોકો આ પુસ્તકો પોતાના હિસાબે વેચે છે.

જૉન સ્ટીનબેકનું પુસ્તક 'ગ્રેપ્સ ઓફ રૉથ' (Grapes of Wrath) અસભ્ય હોવાને કારણે તે પુસ્તકનો પ્રચાર બંધ કરવાનું છેલ્લો નાટકી યત્ન અમેરિકાનો યુનાઇટેડ સ્ટેટસના ઇસ્ટ સેન્ટ લુઇસની લાઇબ્રેરી બોર્ડે કર્યો છે. પુસ્તકોની નકલો બાળી દેવાનો એમાં નિર્ણય છે. એક વિવેચકે આ હુમલાને અમેરિકામાં પુસ્તક બાળવાનો પહેલો દાખલો ગણવામાં આવ્યાનો ગણેલ છે.

મોરકોથો ખબર મળે છે કે લાવિથમાં દર વર્ષે, ગદ્ય, પદ્ય, નાટ્ય તથા વિવેચનના ઉત્કૃષ્ટ અંથને દરેકને એક લાખ રૂબાના 'સેલિન પારિતોષિક' આપવામાં આવશે.

અમેરિકામાં ખૂબ અપત પામેલ ફિલોસોફર મોર્ફોના પુસ્તક ' ક્રિટિકીયલ નો દેવ ઇગ્ઝાંડમાં અપનાનો વારો આવ્યો છે. મોર્ફો સ્ત્રીમાનસમાં એટલા ઊંડા ઊતરેલ છે કે ઇગ્ઝાંડના વાચકોને તો આશ્ચર્ય થાય છે કે કોઈ પણ પુરુષ આપું લખી શકે કે કેમ ? આ નવલકથાની કિંમત ઉતારવાના દક્ષો ૫૦,૦૦૦ ડોલરની કિંમતે વેચાઈ ગયા છે.

x

x

x

સ્વીડનની રસોયણ સેલી સેલ્મનન પોતાના પુસ્તક ' કેટ્રિના ' માટે રોકહોમનું મોટામાં મોટું સાહિત્યવિષયક પારિતોષિક મેળવીને એક જ દિવસમાં પ્રખ્યાત થઈ છે. તે અત્યારે રેડક્રોસ ફંડ માટે પૈસા ભેગા કરે છે તથા હાલ સૈનિકો માટે પાટાપટ્ટી તૈયાર કરે છે. સાથે સાથે તે બીજું પુસ્તક ' મેરિના ' લખી રહી છે.

x

x

x

શેરનોક હોમ્સ પછીનો મોટામાં મોટો ડિટેક્ટિવ લેગીકોશન અત્યારે રેડિયો દ્વારા સૈનિકોનાં મન રંજન કરી રહેલ છે. તેના સર્જક પીટર ગ્રીની તેના સંબંધી બ્રિટિશ મોડકાસ્ટ કોર્પોરેશન માટે નાટકો લખી રહેલ છે, અને આ નાટકો રેડિયોમાં ભજવવામાં આવશે. ગ્રીનીના ' થ્રિલરો ' ક્રાન્સ તથા ફિન્લેન્ડમાં પ્રગટ કરવામાં આવેલ છે.

x

x

x

લોહડ ડગલાસની નવી નવલકથા ' ડૉ. હડસન્સ સિક્રેટ જર્નલ ' (Dr Hodson's Secret Journal) નામે હાલમાં જ પ્રગટ થયેલ છે. લોહડ ડગલાસ પોતાની પહેલી નવલકથા ' મેગ્નીફિસન્ટ ઓબ્સેશન ' (Magnificent Obsession) થી પ્રસિદ્ધ થયો. આ પુસ્તક અમેરિકામાં બે વર્ષ સુધી વેચાણમાં પહેલું રહ્યું અને ઇંગ્લંડમાં તો દસ વર્ષ સુધી મોટા પ્રમાણમાં વેચાણ હતું. જ્યારે લેખકે પુસ્તકનું લખાણ પ્રગટ કરવા માટે યુનાઈટેડ સ્ટેટસના બે પ્રકાશકોને આપ્યું ત્યારે તેઓએ તે પ્રગટ કરવાની ના પાડી હતી. એક પ્રકાશકની ફરિયાદ એવી હતી કે તેમાં વાર્તાનું તત્ત્વ ખૂબ હતું અને ધાર્મિક તત્ત્વ પૂરું નહોતું. બીજા પ્રકાશકની ફરિયાદ એવી હતી કે તેમાં ધાર્મિક તત્ત્વ વધારે પ્રમાણમાં હતું અને વાર્તાનું તત્ત્વ જોષ્ટરો તેટલું નહોતું. પરંતુ જ્યારે તે પ્રગટ થયું ત્યારે તેનાં છૂટે મોટે વખાણ થવા લાગ્યાં.

x

x

x

આ પુસ્તકના જે ભાગે વાચકોના હૃદય પર ખાસ અસર કરી તે તો ડૉ. હડસન્સના જર્નલમાંથી આવેલ ઉતારો છે. પરિણામે હજારો વાચકોએ પૂછ્યું કે, " ડૉ. હડસન્સનું જર્નલ પૂરેપૂરું મળી શકે છે કે કેમ ? " તેના જવાબમાં હેરલ્ડ પુસ્તક લખાયું.

x

x

x

માર્ગરેટ મિચેલના ' ગોલ્ડ વિન્ડ ધ ચિન્ડ ની લેવાયેલ કિંમતે આ સદીનું મહાન સાહસ ગણી શકાય તેમ છે. તેની સામાજિક અસર ઘણી યથા છે. તેને અંગે પણ છૂટાછડાને કારણ મળ્યું છે; કેટલીયે સ્ત્રીઓનાં લગ્ન કરાવી અપાયાં છે; અનેક આપવાતો માટે તેને જવાબદાર ગણવામાં આવે છે. અસંખ્ય સ્ત્રીઓની કલમોને ટિન્નિલિન કરી નાખેલ છે. વર્તમાનપત્રોનાં કોલમોનો તેણે ભોગ લીધો છે તેટલો બીજા કોઈ વસ્તુએ લીધો નથી; કોઈપણ ચિત્ર કરતાં તેનું ચર્ચ વધારે પડ્યું છે—ચાળીસ લાખ ડૉલર.

છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

રૂપિયા ૫૦ સુધીનાં અંદાજે

[ગયા વર્ષે પુસ્તકાલયોનાં અંદાજે કેમ ઘટવા તથા તેમાં કયો બાબતો લક્ષમાં લેવી તે વિષે લગભગ ચાર સૂચનાઓ મેં મૂકી હતી. આ સૂચનાઓનો, અમલ કેટલે અંશે થયો છે, તથા તેમાં ખાસ શું સિદ્ધાંત રહેલો છે તેનો ખ્યાલ વાચક આગળ રજૂ કરવાના ઉદ્દેશથી આ લેખ લખાયો છે.—ઉ. મો. પટેલ]

“ અંદાજ ” એ પુસ્તકાલયનાં વહીવટમાં અતિ મહત્વનો વિભાગ છે. અંદાજ ઘડતી વખતે વ્યવસ્થાપકોએ ખૂબ જ કાળજી લેવી જોઈએ, એ અંદાજોની અગત્ય. સ્વાભાવિક છે. પોતાના ગ્રામની પરિસ્થિતિ, વસ્તીનું પ્રમાણ, વાસ્તોની જિજ્ઞાસા અને સામાજિક ઉપયોગિતાનો વિચાર કરી વ્યવસ્થાપકોએ પોતાના પુસ્તકાલયમાં આબાલવૃદ્ધ સૌ માટે જુદું જુદું સાહિત્ય ખરીદવા રકમ રાખવી જોઈએ. પુસ્તકાલય વિભાગમાં હંમેશાં પુસ્તકો માટે માગણી સારા પ્રમાણમાં થતી જોઈએ. દર વર્ષે જુદાં પુસ્તકો પૈકી પુસ્તકાલયના અંદાજમાં યોગ્ય રકમ સાધવી તથા નવીન પુસ્તકો માટે જરૂરી રકમ રાખી તેનાં પુસ્તકોની યાદી બનાવવી, આ બધું કાર્ય પ્રત્યક્ષ કામ કરનાર મંત્રી અને ગ્રંથપાલે વ્યવસ્થાપકો આગળ રજૂ કરી પોતાના પુસ્તકાલય માટે અંદાજ બને તેટલું વ્યવહારે બનાવવા પ્રયાસ કરવો જોઈએ. વર્તમાનપત્રોની ગોઠવણી પણ એવી રીતે કરવી જોઈએ કે ખર્ચ અને તેનો ઉપયોગ બંને યથાર્થે હોવાં જોઈએ.

રૂપિયા ૫૦ સુધીનાં અંદાજે રાજ્યમાં કેટલાં પુસ્તકાલયો બનાવે છે તે તપાસતાં આપ-જુને જણાશે કે આપણાં પુસ્તકાલયોનો મોટો ભાગ કયા પ્રકારની આર્થિક સ્થિતિવાળાં છે. ચાલુ સાલે કમી વરસાદના કારણે કાયમ ફંડમાંથી સુક્તિ મેળવી કેટલાંક પુસ્તકાલયોનાં અંદાજોમાં કંઈક વધારો થયો છે, પણ તેથી તેમની સદ્વરતામાં વધારો થયો છે એમ કહી શકાય નહિ.

સાલ	અંદાજોની સંખ્યા	કુલ ખર્ચ	પત્રો માસિકો ખાતે	પુસ્તકો ખાતે	લાકડી સા- માન ખાતે	કિરકોળ ખાતે
૧૯૩૮-૩૯	૮૪૨	રૂ. ૨૪૯૦૯	૧૮૩૯૩	૪૨૯૦	૨૨૬	૧૯૯૭
૧૯૩૯-૪૦	૬૪૯	૨૧૪૭૨	૧૨૭૭૭	૬૩૨૫	૨૧૬	૨૧૯૨

આ આંકડાઓ ઉપરથી પ્રતીત થાય છે કે ચાલુ સાલે આપણા અંદાજોમાં વ્યવસ્થા-પકોએ કંઈક સુધારો કરી પોતાનાં અંદાજો વ્યાવહારિક બનાવવા પ્રયાસો કર્યા છે. ઉપરના આંકડા પરથી જણાશે કે સને ૧૯૩૮-૩૯માં પત્રો ખાતે ૬૬ ટકા જેટલી રકમ ખર્ચાઈ છે, જ્યારે ચાલુ સાલે ખર્ચ ધીરે ૫૪ ટકા જેટલો થયો છે. એટલે એકંદરે ૧૨ ટકા ખર્ચ [૧૬૧

આ સદરે ઘટયો છે. પુસ્તકો ખાતે ગણ સાથે ૧૬ ટકા જેટલી રકમ ખર્ચાઈ હતી, ન્યારે ચાલુ સાથે ૨૮ ટકા જેટલી રકમ પુસ્તકો ખાતે ખર્ચાઈ છે, જેથી પુસ્તકો ખાતેની રકમમાં ૧૨ ટકા જેટલા ખર્ચનો વધારો થયો છે. “ પુસ્તકાલય ” માસિકમાં કરેલી સૂચનાઓ પ્રમાણે અંદાજમાં સામાન્યતઃ ૪૫ ટકા પત્રો માસિકો ખાતે અને ૩૫ ટકા પુસ્તકો ખાતે રકમ ખર્ચવી જોઈએ. એ ધ્યેય આપણે લક્ષ્યના એક બે વર્ષમાં પહોંચી શકીશું એમ મારી માન્યતા છે. ઉપરનું પરિણામ લાવવામાં કેટલીક વખતે અચોચ લાખાપટ્ટી અને અપ-કામણના પ્રસંગો પણ સાંપડ્યા છે, પરંતુ મને ખાતરી છે કે છેવટે પુસ્તકાલયના સંચાલકો મારી સાથે સહમત થશે જ.

પુસ્તકાલય ખાતાએ સૂચવેલા ખર્ચના સામાન્ય ધોરણમાં પુસ્તકો માટે કરેલા ટકા પ્રમાણે ખર્ચ કરનારા પુસ્તકાલયોની સંખ્યા પ્રાંતવાર નીચેના અંદાજોમાં પુસ્તકો માટે કોઈ પરચી રૂપિય જણાઈ આવશે:

રાષ્ટ્રીય રકમના પ્રમાણ-
માં પુસ્તકાલયોની સંખ્યા.

અનુ મ	પ્રાંત	૩૫ ટકા સુધી ખર્ચ કરનારા	૨૫ ટકા સુધી	ખિલકુલ પુસ્તક	કુલ
૧	વડોદરા	૧૫૮	૭૪	૪	૨૩૬
૨	મહેસાણા	૧૩૬	૧૦૮	૧૬	૨૬૧
૩	નવસારી	૧૩	૫૯	૧૧	૮૩
૪	અમરેલી	૨૭	૩૮	૪	૬૯
	કુલ	૩૩૪	૨૮૦	૩૫	૬૪૯

વડોદરા પ્રાંતના અંદાજો મંજૂર કરતી વખતે અમને સામાન્યતઃ વિશેષ અડચણ પડી નથી, પણ જે પુસ્તકાલયોએ ૨૫ ટકા કરતાં ઓછી રકમ અગર પુસ્તકો ખાતે ખિલકુલ રકમ રાખી ન હતી તેવાં ગામોમાં અમે પત્રો માસિકોમાં દેશકર કરેલો તેમાં મુખ્યત્વે કરીને કરેલો ફેરફાર ગ્રાહ્ય નહિ રખાતાં પોતાની માગણી જ કબૂલ રાખવા કેટલાંક પુસ્તકાલયોએ દુરામદ સેવેલો; પરંતુ એકંદરે પુસ્તકાલયોના મંત્રી, અંધપાલ અને વ્યવસ્થાપકોને ન્યાં ન્યાં અનુકૂળતા મળી ત્યાં મદદલ મંડળોની બેઠકોમાં અમર પત્રોદ્ધારા સમજાવી લેલ કાઠી નિદાન ૨૫ ટકા જેટલી રકમ પુસ્તકો ખાતે રાખવા અને સેવેલો આમદ લગભગ ૬૫ ટકા જેટલાં પુસ્તકાલયોએ માન્ય રાખ્યાં છે તે જાણી ખરેખર આનંદ યાચ છે. મને ખાતરી છે કે આવની સાથે આ પુસ્તકાલયો પોતાના પુસ્તકાલયમાં ૩૫ ટકા જેટલી રકમ પુસ્તકો ખાતે અવરય રાખશે જ, અને અંદાજો મંજૂર કરવામાં સુલભતા કરી આપશે. આ પ્રાંતમાં કેટલેક

રથો નાની રકમનાં અંદાજવાળાં પુસ્તકાલયોએ એ કે ત્રણ વડોદરાનાં જ સમાચારપત્રોની માગણી કરેલી તે અમે નકારી હતી. અને સૂચવ્યું હતું કે જે તે પુસ્તકાલયે પોતાની સ્થિતિ પ્રમાણે ગમે તે એક જ વૃત્તપત્ર રાખવું ઇષ્ટ છે. કરણેટ ગામના અંદાજ માટે અત્રે ખાસ નોંધ લેવી પડે છે. છેવટે પણ આ ગામના વ્યવસ્થાપકો સમજી ગયા છે અને અમારા મતને સંમત થયા છે. બીજો બનાવ યુવાવી સાં પુસ્તકાલયનો છે. પોતાની આર્થિક સ્થિતિ નરમ હોવા છતાં મોંઘી કિંમતવું દૈનિક માગવાનો દુરાગ્રહ સેવવો એ કેટલે અંશે યથાર્થ છે ? અહીં જ્યારે વૃત્તપત્રોમાં આવતી હકીકતો પર પણ સારાસારનો વિચાર કરી વાંચવા આપણને સૌ કોષ જણાવે છે તો તેવે પ્રસંગે આપણી સ્થિતિને અનુકૂળ હોય તેટલી કક્ષાનું વૃત્તપત્ર ખરીદાય તો જરૂર તેમાં પુસ્તકાલય ખાતુ અડચણ કરી શકે જ નહિ. માસિકોની આબતમાં પણ કેટલાંક ગામડાંમાં હિંદી માસિક મૂકવામાં આવે છે અને તે મોટે ભાગે “કલ્યાણ” હોય છે. આ માસિક ઉચ્ચકોટીનું છે. દરેક ગામમાં તેના પૂરતા વાચકો હોતા નથી, ધાર્મિક વાચનની સામાન્ય જનતાને જરૂર છે અને તે સાંપ્રદાયિક ન હોતાં સાર્વત્રિક હોય તો વધારે સારું. પરંતુ આપણાં ગામડાંમાં કેટલેક રથો હજી “કલ્યાણ” માસિક વાંચવા તૈયાર હોય તેટલી ઇચ્છાની તૈયારી જણાઈ નથી. ખંધા ગામે આ અંકો મેં જોવા ને તેવા જોયા છે. પરંતુ જે ધાર્મિક અને હિન્દી બંનેના ફેલાવા માટે જ આ ગામડાંમાં માસિકની ખરીદી પર ભાર મૂકતાં હોય ત્યાં “કલ્યાણ”ને બદલે “ગીતાધર્મ” માસિક વાચકો આગળ રજૂ કરવામાં આવે તો જરૂર સામાન્ય પ્રજાને વધારે વાચનની અનુકૂળતા થાય, એમ મારું માનવું છે.

મહેસાણા પ્રાંતમાં ૨૬૧ અંદાજો પૈકી ૧૩૬ અંદાજોએ પુસ્તકો ખાતે રકમ બ્યાજબી

મહેસાણા પ્રાંત

રાખી છે. અને ૨૫ ટકા સુધી રકમની લગલગ બીજા ૧૦૯ પુસ્તકાલયોએ રાખી છે. એટલે એ પણ કંઈ ઓછી સંખ્યા નથી. આશા રાખવામાં આવે છે કે આ ૧૦૯ પુસ્તકાલયો

આવતી સાલે પોતાના પુસ્તકાલયમાં ૩૫ ટકા રકમ પુસ્તકો ખાતે પૂરેપૂરી રાખી અંદાજનાં બતાવેલાં ધોરણો પ્રમાણે ખર્ચ કરવા પ્રેરશે. મહેસાણા પ્રાંતમાં પુસ્તકો ખાતે રકમ રાખવામાં ખાસ કારણ કંઈ નથી; કારણ, તેની હઠ કોષ પુસ્તકાલય તરફથી થઈ નથી. પરંતુ ૧૬ પુસ્તકાલયો જેમણે પુસ્તકો ખાતે બિલકુલ રકમ રાખી નથી તેમને આવતી સાલથી તેમ કરવા દેવામાં આવશે નહિ. આ ગામે પૈકી કેટલાંક ગામોમાં અંદાજ માત્ર ૧૬ થી ૨૦ સુધીનો છે એટલે આશા છે કે આવતી સાલથી તેઓ પોતાની નજીકનાં પુસ્તકાલયો સાથે સહકારની યોજનામાં જોડાઈ પોતાનાં અંદાજો સારાં બનાવશે, અને ગમે ખાતરી છે કે મહેસાણા, ચાણસ્માં, પાટણ, કલોલ, કડી વગેરે મહાલ મંડોળો આ આબતમાં ઘટતી પ્રગતિ કરશે જ.

નવસારી પ્રાંતનાં પુસ્તકાલયો માટે જરા પરિસ્થિતિ વિષમ છે. ગામડાં નાનાં છે. કેટ-

લાક મહાલોમાં પુસ્તકાલયવાળાં ગામો તો એકબીજાની ઘણી જ નજીક છે. પણ સહકારની લાવના જરા ઓછી જણાઈ છે.

નવસારી પ્રાંત

આ લાવના બીલશે તો આ પુસ્તકાલયો પણ ખૂબ કામ આપશે,

એવી મારી ખાતરી છે. નવસારી પ્રાંતમાં મારે ઘણી લખાપડી કરવાના પ્રસંગો ઉપસ્થિત થયા છે અને કેટલેક રથો દોષારોપણ પણ યથાનું સાંભળ્યું છે. આ રથો મારે નિખાલસપણે કહેવું જોઈએ કે પુસ્તકાલય ખાતું કે હું પોતે કોઈ પણ પત્ર કે માસિકને ખાસ ઉત્તેજન મળે અગર તેનો વધુ ફેલાવો થાય એ હેતુથી પુસ્તકાલયોનાં અંદાજ ફેરફાર કરતી વખતે

મૂકતા નથી. પરંતુ સમાજની સામાન્ય સ્થિતિ તેમ જ પુસ્તકાલયની આર્થિક સ્થિતિને વિચાર કર્યા નિવાય ખર્ચ કરવાના સામાન્ય ધારણાથી વિમુખ થઈ ગમે તેવી માગણી ચાલે ત્યાં જરૂર ખાતાને ફેરફાર કરવો પડે છે અને વ્યવસ્થાપકોએ તે માન્ય કરવો રહ્યો અગર પોતાનું અંદાજ ખાતાના ઠરેલા ખર્ચના સામાન્ય ધોરણ પ્રમાણે રજૂ કરવું. ગણદેવી મહાલના કેટલાંક ગામડાં છે જેનાં પુસ્તકાલયની પ્રગતિ કેવળ નિરાશાજનક છે. પુસ્તકવાચન સામાન્ય પ્રગતિમાં છે જ નહિ ત્યાં પણ માત્ર એક દૈનિક પાછળ બધી રકમ ખર્ચી નાખવાનો દુરાગ્રહ સેવકોમાં આવે છે.

પુસ્તકાલયમાં પ્રતિવર્ષે લોકોની જુદી જુદી કક્ષા પ્રમાણે વાંચવા માટે સારાં પુસ્તકો ખરીદવા નહિ તો તે ગામે સાર્વજનિક પુસ્તકાલય છે એમ શી રીતે આપણે કહી શકીએ? પાંચરી ગામની ચાલુ વર્ષની પહેલી ત્રણ માસની ત્રિમાસીમાં એક પણ વાચક પુસ્તકો માટે ન હતો ! એ તેના વ્યવસ્થાપક મંડળની કેવી કાળજી હશે તે બતાવે છે અથવા એ ગામમાં કોઇને પુસ્તકો માટે પ્રેમ જ નહિ હોય? આમ બનતું અસંભવિત છે, ખરું જોતાં તો લોકો પુસ્તકો વાંચવાની જિજ્ઞાસા રાખતા હશે તેમને કામ કરનાર મંત્રીની યોગ્ય દોરવણી નહિ હોય. યોગ્ય સમજના અભાવે તેઓ અંદાજ મંજૂર કરાવવામાં હંક પકડતા હશે આશા છે કે હવે આ અને બીજાં આવાં પુસ્તકાલયો પોતાના અંદાજને આવની સાથે વધુ પદ્ધતિસર જનારશે.

નવસારી પ્રાંતમાં બીજો મહત્વનો પ્રશ્ન દૈનિક સંજો છે, તે એ કે પોતાના દુકાન અંદાજમાં 'જનમખૂમિ' અને 'મુજબ્બિ સમાચાર' જેવાં બારે કિંમતનાં દૈનિક માગે છે. તેને પહેંચી વળાવું નથી. કેટલેક સ્થળે દૈનિક વાચનની જિજ્ઞાસા વૃદ્ધ કરવા ખાતર બીજાં દૈનિક મૂકવામાં આવે તો તે તેમને રુચિ નથી; કારણ અમદાવાદ તરફથી તે પ્રસિદ્ધ થતાં હોય તેમને મોકું મળે છે. ખરું જોતાં દુકાન અંદાજને લગભગ ૪૦ રૂપિયાની અંદરનાં અંદાજને માટે તો માત્ર ૧૮ રૂપિયા જેટલી રકમ મુશ્કેલીએ કાપકરો પત્રો માસિકો ખાતે ખર્ચી શકે. આમાં સમાચારપત્રો, સામયિકો વગેરેનો સમાવેશ કરવાનો હોય વાચકોનાં એ વિચાર કરશે કે આમાં મોંઘા દૈનિકનો સમાવેશ કેવી રીતે કરવો. આશા છે કે પુસ્તકાલયો આ બાબતમાં વિચાર કરી પોતાના વિભાગમાં જો કોઈ દૈનિક મળતું હોય (ધોરણ પ્રમાણે સુરત અને અમદાવાદથી આવાં સર્તાં દૈનિક નીકળે છે) અને તે પ્રગતિ અનુકૂળ હોય તો તે પત્રો અગર સાપ્તાહિકો મુજબ કે બીજાં સ્થળેથી નીકળતાં અને વડોદરામાંથી નીકળતાં અર્ધસાપ્તાહિક અને સાપ્તાહિકોમાંથી જરૂર તે પસંદ કરી ખર્ચ ઠરેલા ધોરણ પ્રમાણે કરશે, અને દરેક જૂથવાર પુસ્તકાલયો પોતાનું સંગઠન કરી જુદાં જુદાં માસિકો અને પુસ્તકોની માગણી કરશે.

અમરેલી પ્રાંતનાં અંદાજને માટે ખાસ કંઈ કહેવાનું નથી. ધીરે ધીરે આ પ્રાંતમાં

અમરેલી પ્રાંત
પણ ખાતાની સજાહ-સૂચના અનુસાર કાપ થશે. અને ભવિષ્યનાં અંદાજને બનાવતી વખતે લક્ષમાં રાખવાની કેટલીક સામાન્ય બાબતોનો વિચાર જરૂર કરશે.

પુસ્તકાલયોમાં પુસ્તકો ખાતે વધુ રકમ રાખવા કેમ આગ્રહ સેવકોમાં આવે છે એમ કેટલાક કાપ કરવાગ્રાઓ પૂછે છે; પણ વાચકજન્ય વિચાર કરશે કે જે ગામે પુસ્તકાલય હોય અને તેમાં દર વર્ષે પુસ્તકોનો નવો જથ્થો ન આવતો હોય તો ગામના લોકોની વાચનશક્તિ

કેવી રીતે સંતોષાય ? અને એ પુસ્તકાલય કેવી રીતે કહી શકાય ? વાચનાલય અને પુસ્તકાલયમાં મહત્વનો ફેર એ છે કે વાચનાલય એ તાત્કાલિક જ્ઞાનની માહિતી પૂરી પાડે છે જ્યારે પુસ્તકાલયમાં રહેતાં પુસ્તકો કાયમ માટે આપણા જીવનના સુખદુઃખના સમયમાં સાંત્વન, દિલાસો અને સલાહકારની ગરજ સારનાર છે. માટે પુસ્તકો ખાતે આપણે જેમ અને તેમ વધુ ખર્ચ કરવો જોઈએ. ગામડામાં જોછા ખર્ચનું જો દૈનિક પહેંચાડી શકાવું હોય તો તે દૈનિક તેમને વાંચવા મળે એ જરૂર ઇચ્છવાનું છે; પણ સામાન્ય જનતા આગળ મૂકવામાં આવતા દૈનિક વિષે વ્યવસ્થાપકોએ સંપૂર્ણ વિચાર કરવાની જરૂર તો છે જ. માત્ર પ્રગતે સાચા સમાચાર જોટલા જોછા ખર્ચે આપણે આપી શકીએ તેટલા જોછા ખર્ચે આપવા નાનાં અંદાજેવાળાં પુસ્તકાલયોએ તજવીજ કરવાની છે. તો જ પુસ્તકો ખાતે આપણે વધારે રકમ ખર્ચી શકીશું. આજે ગામડાંમાં લગભગ દરેક સ્થળે કોઈ ને કોઈ દૈનિક કે સાપ્તાહિક મંગાવવું હોય છે, પરંતુ હજી પુસ્તકો તરફ એટલો પ્રેમ રેલતમાં દબ્યો નથી કે તે પોતાને ઘેર પુસ્તકો વસાવી શકે. વળી સામાન્ય જનતાની આર્થિક સ્થિતિ પણ તેવી નથી કે તેઓ પુસ્તકો ખરીદવા સ્વતંત્ર રીતે નાણાં ખર્ચી શકે. ત્યારે તો આવાં સ્થળોએ જૂતપત્રો માટે મોટી રકમ ન ખર્ચતાં પુસ્તકો પાછળ વધુ રકમ ખર્ચી પુસ્તકોનો સંગ્રહ વધારે અને ગામમાં આવતાં જૂતપત્રો અગર થોડી રકમનાં જૂતપત્રો પુસ્તકાલયમાં મંગાવી સંતોષ માને. વળી પુસ્તકાલય એ કંઈ કોઈ પ્રકારની મતપ્રચારક સંસ્થા નથી, પણ સામાન્ય જ્ઞાનનો વિકાસ કરનારી સંસ્થા છે. માટે સાપ્રદાયિક કે કોમી કે કોઈ એક વાદનું વાચન થવા કરતાં સામુદાયિક દિલની દૃષ્ટિએ પ્રસિદ્ધ થતું સાહિત્ય વધારે વંચાય તેમ પ્રયાસો થવા જરૂરી છે. આશુ છે કે ભવિષ્યનાં અંદાજોમાં કંઈક આવો વિચાર થઈ પુસ્તકો, માસિકો, પત્રો વગેરે પસંદ કરવામાં આવશે.

અમે ગયા વર્ષના ઑગસ્ટ માસમાં પ્રસિદ્ધ કરેલી અંદાજે બનાવવાની સહકારી યોજના તથા માહે ઑગસ્ટ સૂચના નં. ૪ તા. ૪-૮-૩૯ માં પ્રસિદ્ધ અંદાજે માટે સહકારી કરેલી સૂચના નં. ૧૦ તા. ૬-૯-૩૯ દરેક પુસ્તકાલયનું કાર્ય કરનાર અંચપાત્ર મંત્રી વાંચે અને જૂથ મંડળની સલામતે તેની સ્વીકાર કરી પોતાનાં ભવિષ્યનાં અંદાજે સહકારથી બનાવશે તો જરૂર પોતાને વાંચવા જોઈતાં જુદાં જુદાં માસિકો એકમેક પાસેથી સહેલાઈથી મેળવી શકશે અને વધુ પુસ્તકો એક જૂથમાં વસાવી શકશે. આશુ છે કે આપણાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો પોતાની પ્રગતિ સાધવામાં જરા પણ પાછાં નહિ પડે.

ઉમેદવાઈ માતીલાઈ પટેલ

એક લેખક અને તંત્રી

તંત્રી : આ બધું તમે તમારી મેજે લખ્યું છે ?

લેખક : જરૂર. દરેક શબ્દ મેં જ લખેલ છે.

તંત્રી : મારો કહેવાનો અર્થ એ છે કે આ સૌલિક લખાણ છે ?

લેખક : તદ્દન સૌલિક. કેમ પૂછ્યું પડ્યું ?

તંત્રી : ત્યારે તમને-એડગર એલન પોને મળતાં મને આનંદ થાય છે. હું તો એમ ધારતો હતો કે તમારા મૃત્યુને વર્ષો વીતી ગયાં છે.

બાળકો અને પુસ્તકાલય

એક યુગ એવો હતો કે જ્યારે પુસ્તકોને કપાટમાં ભરી કપાટોને સાંકળાથી બાંધી રાખવામાં આવતા હતાં. ત્યારે હાથે લખવાનો યુગ હોવાથી તેનું જતન સારું થતું હતું અને તે યુગમાં એક પુસ્તકાલય વસાવવું અઘરું થઈ પડતું હતું. પરંતુ જમાનો જેમ જેમ સુધરતો ગયો તેમ તેમ નવીન શૌધખોળો થતી ગઈ અને છાપખાનાં નીકળ્યાં, જેના પ્રતાપે લાખો ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ થયા છે અને થાય છે, જેથી હવે તો સહેલાઈમાં સહેલાઈથી થોડા ખર્ચમાં દેવ-મંદિર, રાજમંદિર, ગૃહમંદિર એવાં ખાનગી પુસ્તકાલયો વસાવી શકાય તેમ છે અને સામાન્ય પ્રજાની ઉન્નતિકારક ગ્રંથો પણ ઘણા પ્રસિદ્ધ થયા છે. વળી આલોપયોગી પણ ઘણાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં છે અને થાય છે, પરંતુ બાળવાચન તરફ જોટણું લક્ષ આપવું જોઈએ તેટલું લક્ષ આપાતું નથી તે આપવાની ખાસ જરૂર છે. બાળકો એ બિવિધ્યના નાગરિકો છે તો તેમને આસ્વાવરમાં જ સુવાચન તરફ દોરવામાં આવે તો સુંદર પરિણામ આવે. અને તેમને ાચનરસમાં જિજ્ઞાસા ઉત્પન્ન થાય તો જરૂર અર્ધો કેળવણી બાળકો લાભ શક્યા છે એમ માની શકાય, પરંતુ વિચાર કરતાં જણાય છે કે વાચનની કક્ષાનો વિચાર કરી પુસ્તક પસંદ કરી તેમના હાથમાં પસંદગીનાં પુસ્તકો મૂકવાં જોઈએ; પણ તે આખતમાં પ્રમાદ સેવાતો હોય તો જણાય છે, પરંતુ હવે બાલસાહિત્ય સર્વસંમદ વગેરે જેવાં પુસ્તકોમાં આલોપયોગી અને ત્રી-ઉપયોગી કર્યાં કર્યાં પુસ્તકો છે તેની જુદી જુદી યાદીઓ તૈયાર કરી નીચે મુજબ કામ કરવા માંની નમ્ર વિનંતિ છે:

1. પ્રથમ આલોપયોગી પુસ્તકોની યાદી તૈયાર કરી એક બોર્ડ ઉપર ચોટી વિષયની દફતરકત આકર્ષક રીતે લખવી.
2. બાળકોને ગ્રંથપાત્રે પુસ્તકોમાંની વાતો તેમની બાપામાં કહેવી એટલે જેમ જેમ તેમને રસ પડતો જશે તેમ તેમ તેઓ પુસ્તકો લેવા લલચારો.
3. બાળકોને પુસ્તક વાંચવા આપતી વખતે સાધારણ સૂચન કરવું. પુસ્તક શેડ નહિ, બગે નહિ, ખોવાય ના, અંદર પેન્સિલના લીટા ના થાય વગેરે સૂચના કરવી.
4. પુસ્તક પરત આપવા આવે તે વખતે તેમને સૂચક પ્રશ્નો પૂછવા. તમને આ પુસ્તકમાંથી શું ગમ્યું, તમે શું વાંચ્યું, વગેરે દફતરકત ગેજવવી.
5. પ્રથમ તેમને થાળા કે પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકો વાંચવા આપવાં અને તેમને રસ પડે ત્યાર પછી ઘેર વાંચવા આપવાં.

બાળકોને પુસ્તકના નામની ખબર હોતી નથી એટલે એવો પ્રશ્ન કરે છે કે ચોપડી વાંચવા આપો અગર કોઈ બાળક પુસ્તકનું નામ લઈ પુસ્તકની માગણી કરે તો આપણે ખાસ ધ્યાનપૂર્વક જોવું કે માગણીવાળું પુસ્તક તેમની કક્ષાનું છે કે નહિ. તે પછી જ પુસ્તક આપણું દિતાવડ છે અને જો તેમની માગણીવાળું પુસ્તક આપણી પસંદગી સિવાય આપવામાં આવશે તો પરિણામ અષ્ટિત આવશે અને બાળકના હૃદય ઉપર આપાત યરો અને વાચન લિપગચી બાળકનું મન ઉડી જશે.

ગુજરાત પુ. પરિષદના કારોબારી મંડળની પહેલી બેઠક

ઉપર્યુક્ત સભા તા. ૧૦-૩-૪૦ ના રોજ અમદાવાદ મુકામે લેડી વિદ્યાગૌરીના પ્રમુખપદે ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીના કાર્યાલયમાં મળી હતી, જે પ્રસંગે નીચેના સભ્યો હાજર હતા:

(૧) લેડી વિદ્યાગૌરી નીલકંઠ પ્રમુખ, (૨) ઉમેદલાઇ મોતીભાઈ પટેલ, (૩) ડૉ. હરિપ્રસાદ વૃજરાય દેસાઈ, (૪) પ્રાણુલાલ કિરપારામ દેસાઈ, (૫) નાણુકલાલ નંદલાલ ચૌકરી, (૬) નરહરિલાઇ દારકાંદાસ પરીખ, (૭) જીગતરામ દવે, (૮) ઇન્દુમતીજીન ચિમનલાલ મહેતા, (૯) રસિકલાલ છોટાલાલ પરીખ, (૧૦) આશાભાઇ નરસિંહભાઇ પટેલ.

એ સભામાં નીચે પ્રમાણે ઠરાવ પસાર થયા હતા:

ઠરાવ ૧—જીવનની રૂઝઆતમાં પેટલાદમાં હેડમાસ્તર તરીકે કામ કરતા હતા ત્યારે બ્રિટિશ તેમજ વડોદરા રાજ્યમાં પુસ્તકાલયો ઉઘાડવા મિત્ર-સ્વ. મોતીભાઇ ન. અ-મંડળની યોજના કરનાર, અવારનવાર ગુજરાતની અન્ય પુસ્ત-મીન સંબંધે શોક ઠરાવ કાલ્ય પ્રવૃત્તિમાં સલાહ આપનાર, વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ અમલદાર તરીકે રાજ્યનાં ગામડેગામડે પુસ્ત-કાલયો દ્વારા જ્ઞાનપ્રચારની પરબો માંડનાર, એ પ્રવૃત્તિનાં શુભ અને સફળ પરિણામ આવે એ માટે રચાયેલી જાંડોળ, પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ, વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય-મંડળ, તાલુકા, પ્રાંત અને રાજ્ય પુસ્તકાલય પરિષદ, શિષ્ટ સાહિત્યની પરીક્ષા અને વાચક મંડળ જેવી પ્રવૃત્તિઓ ચલાવનાર, નિવૃત્ત જીવનમાં ગુજરાતને ગામડે ગામડે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને ફેલાવે કરવા ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદની સ્થાપના કરનાર અને ગુજરાતના વિદ્યાર્થીઓના સલાહકાર અને સહાયક, ગુજરાતના મૂંગા લોકસેવક, રવ. મોતીભાઇ નરસિંહભાઈ અમીનના અકાલ અવસાનથી ગુજરાત પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને રૂઝઆતથી જ તેમના જેવા અનુભવી સહ-દયી અને સેવાલાવી મહાતુલાવની પહેલી ખોટથી કારોબારી મંડળ દર્દ અનુભવે છે અને તેમની સેવાઓની નોંધ લઇ તેમના આત્માને પરમ શાન્તિ ઇચ્છે છે.

આ ઠરાવની નકલ તેમના કુટુંબીજનોને મોકલી આપવા મંત્રીને સત્તા આપવામાં આવે છે.

[પ્રમુખસ્થાનેથી]

ઠરાવ ૨—આપણી કારોબારી સમિતિના સભ્ય શ્રી. બલવન્તરાય પરમોદરાય દાકોરના શોકજનક અવસાનની ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની આ કારો-સ્વ. બલવન્તરાય પ. ઠા-બારી સમિતિ સખેદ નોંધ લે છે અને તેમના આત્માને અખંડ કોરનો શોકજનક ઠરાવ શાન્તિ ઇચ્છે છે.

આ ઠરાવની નકલ તેમના કુટુંબીજનોને મોકલી આપવાની મંત્રીને સત્તા આપવામાં આવે છે.

[પ્રમુખસ્થાનેથી]

ઠરાવ ૩—ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદના કામચલાઉ કારોબારી મંડળમાં નીચેના બે સભ્યોને ઉમેરવા:—

(૧) નામદાર ગણેશ વાસુદેવ માવલંકર, (૨) શ્રીયુત ઝીણુભાઈ દેસાઈ (સ્નેહરશ્મિ) [પ્રમુખસ્થાનેથી

ઠરાવ ૪—શ્રી. કિંકુભાઈ દેસાઈને ત્રીજા મંત્રી તરીકે નીમવા; અને કાર્યવહી તેમને સ્વીકારવા વિનંતિ કરવી.

[દરખાસ્ત : શ્રી. પ્રાણુલાલ કે. દેસાઈ અનુ. : શ્રી. રસિકલાલ હો. પરીખ] (સર્વાનુમતે)

ઠરાવ ૫—આવતા આક્ટોબર સુધીમાં અમદાવાદમાં પુસ્તકાલયોનું સંમેલન ભરવા તજવીજ કરવી; અને સંમેલનના પરિણામે કાર્યનો વિસ્તાર વધે એવાં પગલાં ભરવાં.

[પ્રમુખસ્થાનેથી]

ઠરાવ ૬—આ સંમેલન ભરાય તે પહેલાં બ્રિટિશ ગુજરાતમાં ન્યાં ન્યાં પુસ્તકાલયો કે વાચનાલયો હોય તેની માહિતી જિલ્લા લોકલ બોર્ડ દ્વારા મેળવવા મંત્રીને વિનંતિ કરવી. સરનામું C/o ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, ભદ્ર, પો. બો. નં. ૨૩ અમદાવાદ રાખવું.

[પ્રમુખસ્થાનેથી]

ઠરાવ ૭—સંમેલન ચાલુ ત્યારે મુંબાઈ સરકારને લાઈબ્રેરીઓ અંગેની ગ્રાન્ટની આજ્ઞા યાદ કરાવી તે આપવા વિનંતિ કરવી.

[પ્રમુખસ્થાનેથી]

ઠરાવ ૮—પુસ્તકાલયો અને વાચનાલયો માટેની યોજના સરકારે વહેલામાં વહેલી તકે બહાર પાડવી જોઈએ, એમ આ કારોબારી સમિતિ માને છે અને તે માટે સરકારને ધટવું કરવા ટ્રોવિન્શિયલ એડ્વકેટ એક્ઝીક્યુટિવ બોર્ડને વિનંતિ કરવાનું ઠરાવે છે.

[પ્રમુખસ્થાનેથી]

ઠરાવ ૯—આજની સભામાં જોએ હાજર છે તેઓને ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સભાસદો ગણી ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની રચાપના કરવામાં આવે છે.

[દરખાસ્ત કરનાર ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ ટેકા આપનાર : શ્રી. નાનુદલાલ નં. ચોકસી] (સર્વાનુમતે)

નોંધ:-નીચેનાં સભ્યો પોતાની વાર્ષિક શી. રા. ૧-૦-૦ આપીને સંભાસદ બન્યાં છે. હાલમાં આનાં નાણાં મંડળના સભ્ય શ્રી. મોહનલાલ આર. શાહ પાસે બીજી કાંઈ વ્યવસ્થા ન થાય ત્યાં સુધી રાખવા અને મંડળને અંગે જે કાંઈ અર્થ કરવું પડે તે તેમાંથી કરવું.

૧ લેડી વિદ્યાબહેન રમણલાલ નીલકંઠ, ૨ શ્રી. આચારાભાઈ નરસિંહભાઈ પટેલ, ૩ શ્રી. રસિકલાલ હોટાલાલ પરીખ, ૪ શ્રીમતી દુન્દુમતી બહેન ચિમનલાલ મહેતા, ૫ શ્રી. નાનુદલાલ નંદલાલ ચોકસી, ૬ શ્રી. ઉમેદભાઈ મોતીભાઈ પટેલ, ૭ ડૉ. હરિપ્રસાદ મનરાય દેસાઈ, ૮ શ્રી. નરહરિભાઈ દારકાંદાસ પરીખ, ૯ શ્રી. જુગતરામ દવે, ૧૦ શ્રી. પ્રાણુલાલ કિરપાસમ. ૧૧ શ્રી. મોહનલાલ આર. શાહ.

ઉદ્દેશ પ્રમુખશ્રીનો આજાર માની બેઠક પૂરી થઈ હતી.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

નીચેના પ્રચારકોએ જણાવેલી મુદત દરમ્યાન નીચેનાં સ્થળોની મુલાકાત લઈ પુસ્તકાલયોની તપાસણી, વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કાગળીરી બતાવી છે.

મહેસાણા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. રમેશરાય ઉ. મજમુદારે માહે માર્ચ માસમાં કડી મહાલમાં ૧ દેઉસણ, ૨ આદુંદરા, ૩ ઝુંઘાસણ, ૪ ધુમાસણ, ૫ કરજસણ, ૬ વડુ, ૭ ડાંગરવા, ૮ આણંદપુરા, ૯ કેયલ, ૧૦ નંદસણ, ૧૧ માયાસણ, ૧૨ ભટાસણ, ૧૩ સુરજ, ૧૪ ચાલાસણ, ૧૫ મોકાસણ, ૧૬ નગરાસણ, ૧૭ નાની કડી, (હારીજ મહાલનાં) ૧૮ હારીજ (પાટણ મહાલનાં) ૧૯ રૂની, ૨૦ માંડીત્રી, ૨૧ સરવા, ૨૨ ભોરખાર, ૨૩ સંખારી, ૨૪ ખીખીઆણ, ૨૫ મીડી વાવડી, ૨૬ મેમતપુર.

સાવલી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ સો. જોશીએ ૧ ધંદિયાળા, ૨ મુવાલ.

વડોદરા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલે માર્ચ માસમાં ૧ ભાટપુર, ૨ ગરડા, ૩ સોનગીર, ૪ ટીંબા, ૫ ખુનવાડ, ૬ માલપુર, ૭ નંદપુર, ૮ સરડીઆ, ૯ રાવપુર, ૧૦ હાંડોદ, ૧૧ અરીકા, ૧૨ રતનપુર, ૧૩ પીપળસડ, ૧૪ શુંડીઆ.

ડભોઈ મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. રવિશંકર છા. જોશીએ ફેબ્રુઆરી માસમાં ૧ બોરિયાદ, ૨ કુકડ, ૩ ધમેલી.

વિસતનગર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. ઉમિયાશંકર લ. દવેએ નવેમ્બર, ડિસેમ્બર, જાન્યુઆરી, ફેબ્રુઆરી માસમાં ૧ ફેબ્રુ, ૨ ધલોટા, ૩ રાજગડ, ૪ રામપુરાં, ૫ કંસારાકુધ, ૬ પુદગામ, ૭ તરલ, ૮ કાંસા.

કોડીનાર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. લગવાનજી રાઘવજી દવેએ માહે ફેબ્રુઆરીમાં ૧ સરખડી.

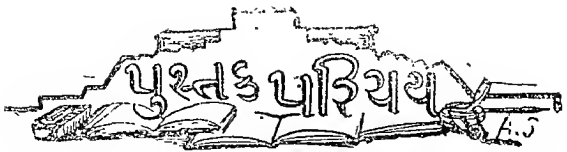
કડી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. હિલીમકુમાર આદ્યતલાલ ખંચેજીએ માહે ફેબ્રુઆરીમાં ૧ દેઉસણ, ૨ ગલોદરા, ૩ ઢોરીઆ, ૪ સાદરા, ૫ ઝુંઘાસણ, ૬ આદુંદરા, ૭ નગરાસણ.

સંખેડા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. જેસિંગભાઈ ગરખડભાઈએ ૧ ટીંબા, ૨ સોનગીર, ૩ પાવેજ, ૪ સરગી.

ઝોખામંડળ મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. ધરમશી ભીમજી જોશીએ ૧ ખંતુઆ.

કડી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. હિરાલાલ શિ. ઉપાધ્યાયે ૧ આણંદપુરાં, ૨ નંદાસણ.

વડોદરા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. મહીજીભાઈ જેઠાભાઈએ ૧ સાંકરવા, ૨ દામાપુરા.

૧ આરાધના:—લેખક શ્રી. મનસુખલાલ ઝવેરી; પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કંપની, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨; પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૯૬; પૂઠું કાઈબોર્ડનું સચિત્ર; કિંમત ૨-૦-૦.

ગુજરાતના નવા કવિઓમાં શ્રી. મનસુખલાલ ઝવેરીનું પશુ સ્થાન છે. એમનાં કાવ્યો 'પ્રસ્થાન,' 'કૌમુદી,' 'ભિર્મિ' વગેરે પત્રોમાં આવેલાં એનો આ સંગ્રહ છે. આમાંનાં ઠાણ ઠાણ કાવ્યો પહેલી વાર પશુ અત્રે પ્રગટ થાય છે. આ કાવ્યોના મુખ્યત્વે બે ભાગ પડે છે: એક સામાન્ય ભાવોને લગતાં, અને બીજાં મંદાભારતને લગતાં. પહેલા ભાગનાં કાવ્યોમાં પ્રેમને લગતાં કાવ્યો વિશેષ છે. એમાં કવિ પ્રેમ-દેવતાની આરાધના કરતાં જણાય છે; અને તેથી જ આ સંગ્રહનું નામ 'આરાધના' રાખેલું લાગે છે. પ્રેમ સિવાય સમાજજીવનને લગતા પ્રશ્નો ચર્ચાતાં તથા કવિના બીજા ભાવો વ્યક્ત કરતાં કાવ્યો પશુ એ ભાગમાં છે. આ કાવ્યો મોટે ભાગે સંસ્કૃત વૃત્તોમાં છે. ભાષા સંસ્કૃતની છાપવાળી, પ્રાસાદિક અને મધુર છે. કાવ્યરસિક વ્યક્તિને આ સંગ્રહ ગમે તેવો છે. પાછળ ટૂંક ટિપ્પણ આપેલું છે. કર્ણા પુસ્તકાલયોમાં આ સંગ્રહ ખરીદાય તે ઇચ્છે છે. પરંતુ આમ પુસ્તકાલયોમાં એનો બહુ ઉપયોગ થવા સંભવ નથી. સાદા પૃંકાના આ પુસ્તકની કિંમત પશુ એકદરે વધારે પડતી છે. આવાં પુસ્તકોનાં પૃંકાં મહેજ વધારે ખર્ચ વેળીને પશુ પ્રકાશકો પાકાં કરે તો સાહે; નહિ તો થોડા વખતમાં પુસ્તક ખરાબ થઈ જના સંભવ છે.

૨ ઇન્દ્રધનુ:—લેખક: સુદરશ બેટાઈ; પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૩૬; પૂઠું કાઈબોર્ડનું સચિત્ર; ભૂલ ૨-૦-૦

ગુજરાતના નવા કવિઓમાં શ્રી. મનસુખલાલ ઝવેરીની જેમ શ્રી. સુદરશ બેટાઈ પણ જાણીતા છે. એમનો એક કાવ્યસંગ્રહ 'જ્યોતિરેખા' આ અગાઉ બહાર પડી ગયેલો છે. આ એમનો બીજો કાવ્યસંગ્રહ છે. આ કાવ્યોમાંનાં કેટલાક 'કૌમુદી,' 'પ્રસ્થાન,' 'ભિર્મિ' વગેરેમાં આવી ગયાં છે. બાકીનાં બધાં અત્રે પહેલી વાર પ્રસિદ્ધ થાય છે. આ કાવ્યોનાં કવિએ (૧) પ્રયાણ, (૨) પ્રકૃતિદાર, (૩) પ્રણયમંગલ, (૪) પ્રણયવૈષમ્ય અને (૫) ઝાંઝરી એવા વિભાગ પાડ્યા છે. 'પ્રણયમંગલ' વિભાગમાં 'ઇન્દ્રધનુ' નામનું કાવ્ય છે તે સુદર છે. એ કાવ્યમાં પુત્રવિધોગનું દર્દ તથા ગત આત્માની સનાતનતા ગાયેલી છે. આ કાવ્ય 'આપણી કવિતાસમૃદ્ધિ' માં પ્રો. જળવંતરાય દાહરે લીધેલું છે. આ પુસ્તકનું નામ 'ઇન્દ્રધનુ' પાડવામાં એનો કેટલોક ફાળો છે. 'ઝાંઝરી' વિભાગમાં જે કાવ્યો છે તેનું શબ્દ-સંગીત તથા ભાવ મનોરમ છે. બીજા વિભાગોમાંનાં કાવ્યો પશુ સારાં છે. શ્રી. બેટાઈનાં કાવ્યો હૃદયને અસર કરે તેવાં છે. આ પુસ્તકને છેડે પશુ ટૂંક ટિપ્પણ આપેલું છે; અને તે જાણીતા સાહિત્યકાર શ્રી. ભાનુશંકર બા. વ્યાસે લખેલું છે. આ પુસ્તક પશુ કર્ણા પુસ્તકાલયોએ તેમ જ કાવ્યરસિકોએ વસાવવા જેવું છે. આમ પુસ્તકાલયોમાં એનો ઉપયોગ નહિ જેવો જ થાય તેમ છે.

૩ આપદર્શિ:—લેખક : ગોવિન્દ દ. પટેલ; પ્રકાશક : ગોરધનભાઈ કિશોરભાઈ પટેલ, વડોદરા; પૃષ્ઠસંખ્યા ૭૬; પૂઠું કાચું; કિંમત ૦-૧૦-૦

આ પુસ્તકમાં રજૂ પૂત યુગની એક વાર્તા લાંબા કાવ્યરૂપે આલેખેલી છે. વાર્તા વીર, શૃંગાર વગેરે રસથી ભરપૂર છે. ભાષા સંસ્કૃતપ્રધાન છે, વૃત્તો સંસ્કૃત છે. સાધારણ વાચકોને આમાં રસ પડે તેમ નથી. ભાષા તથા કાવ્યના અભ્યાસીને આનું વાચન રસિક લાગે. આવાં લાંબાં કાવ્યો આપણી ભાષામાં લગભગ નથી એ દૃષ્ટિએ લેખકનો આ પ્રયાસ આવકારદાયક છે; બાકી પ્રબલકતરમાં આવાં પુસ્તકોનો ફાળો વિશેષ નથી. આ પુસ્તક કરતા પુસ્તકો-લયોમાં હોય તો સાફું.

૪ બાલવાચનમાળા:—પુસ્તક ૧ શબ્દપોથી ૫. ૩૨, પુસ્તક ૨ શબ્દપોથી ભા. ૨ ૫. ૩૨, પુસ્તક ૩ બાલપાઠો ૫. ૩૨, પુસ્તક ૪ સુંદર પાઠો ૫. ૪૦, પુસ્તક ૫ બેઠાક્ષર પોથી ૫. ૨૪, પુસ્તક ૬ નાનામોટા પાઠો ૫. ૩૨. લેખક અને પ્રકાશક : શ્રી. સોમાભાઈ કિશાભાઈ પટેલ મુણાવ (આણંદ ચંદ્રને). પૂઠું બગાડાગળનું, કિંમત પુસ્તક ૧ ૦-૧-૬, પુસ્તક ૨ ૦-૨-૦, પુસ્તક ૩ ૦-૨-૦, પુસ્તક ૪ ૦-૨-૬, પુસ્તક ૫ ૦-૧-૬, પુસ્તક ૬ ૦-૨-૦. બાલવાચન માળા પુ. ૧ થી ૬ નાં પુસ્તકોનો કેટલો વપરાશ થાય છે તે તેની આ આવૃત્તિઓની પરંપરા પરથી જણાઈ આવે છે.

ભાઈ સોમાભાઈએ બાલવાચનની દિશામાં સુંદર ફાળો આપ્યો છે એમ કહ્યા વગર ન આવે. બાળકોના આરંભના વાચન માટે આ હવે પુસ્તકો વાપરવા સૌને ભલામણ છે. ૫ મંજુરા:—લેખિકા અને પ્રકાશિકા : બહેન વસુમતી મહેતા વડોદરા, વેચનાર: પુસ્તકાલય સદાયક સદશરી મંડળ લિ. રાવપુરા, વડોદરા. ૫. ૩૬; પૂઠું બગાડાગળનું, આવૃત્તિ ૧ લી, કિંમત ૦-૩-૬, ચિત્રકાર : કનુ દેસાઈ.

બહેન વસુમતી મહેતા બાળકો સાથે વર્ષોથી કામ કરે છે. એમની લેખનશૈલી અને શક્તિ માન ઉપજાવે એવી છે.

ત્રણથી ૭ વરસની ઉંમરનાં બાળકોથી માંડીને અગિયાર બાર વરસનાં બાળકો અનુભવી શકે તેવાં વિધિવિધ કાવ્યો આમાં આપ્યાં છે.

‘કોણ હશે ?’ બ્યારે ‘નવયુગરાત’નાં પૃષ્ઠો પર વંચાણું ત્યારે જ કોઈકે સૂચન કરેલું કે પુસ્તકાકારે છપાય તો ? વાત સાચી પડી. ‘મંજુરા’નું મુદ્રણ થયું. ઋતુગીતો પણ સદગ શૈલીમાં નીતરી આવ્યાં છે.

આવો બાલ સંઘમાંનું ગીત

સપ્તધ્વજ પ્રાણ દિલ્લો ઘું નજ,
સ્નેહ કરી સદા વંદે આમ.

ઓઢણી આમ બની

મારા મામના પ્રેમજી કાકાનો

બેવરનો રૂડો

ફાલો ને ફાલો

કપાસ યં રૂડો

આ ઓઢણી એની બની.

x x x

‘સિપાઈ દાદા,’ ‘અનિલનું સ્વપ્ન’ વગેરે આકર્ષક છે. શ્રી. વસુબહેન આવાં બીજાં પુસ્તકો બહાર પાડી બાળકોની વધુ સેવા બજાવે. પુસ્તક ઉત્તેજનને પાત્ર છે. ‘દ્રશ્ય’

૬ શ્રીમદ્ભાગવતઃ—(ગુજરાતી જ્ઞાનુવાદ) સંપાદક: શ્રી. ગોપાલદાસ જીવાભાઈ પટેલ, પ્રકાશક: નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૬૦+૫૧૬, બોર્ડપટીનું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. દોઢ. ૧૯૭૯.

હિંદુ પુરાણોમાં શ્રીમદ્ ભાગવતનું ખાસ સ્થાન છે. પ્રસ્થાનત્રયીમાં એની ગણતરી કરવામાં આવે છે. ભાવિક હિંદુઓ આ પુરાણની કથાસંપ્રતાહો બેસાડે છે. એમાં હેતુ ગમે તે હોય પરંતુ એથી એમાંના સાહિત્યનો પ્રચાર લગભગ ઘરઘરનો થઈ ગયો છે. આ પુરાણને એના અસલ સ્વરૂપમાં સમજનારા માત્ર ગણ્યાગાંઠ્યા હોય છે. એટલે શ્રીમદ્ ભાગવતનો આ જ્ઞાનુવાદ એ અંધને સમજવામાં હરકાષ્ટને ઉપયોગી થઈ પડે તેવો છે.

સંસ્કૃત ઉપરથી આ અંધનાં ભાષાન્તરો આપણે ત્યાં થઈ ચૂક્યાં છે, પરંતુ આ સરળ જ્ઞાનુવાદથી આ અંધ સમજવો સરળ થાય તેમ હોઈને હરકાષ્ટ સમજી શકે તેવી શૈલીએ રજૂ કરાયો છે. પુસ્તકના શરૂભાગમાં આપણે ઉપદેશાત આ અંધ સંબંધે પ્રચલિત કેટલીક વાતોનું સાઈ સ્પષ્ટીકરણ આપે છે, જેથી જનતામાં ધૂસી ગયેલી કેટલીક અવળી માન્યતાઓ દૂર થશે. નવજીવન પ્રકાશન મંદિરે આલે આમજનતાને ઉપયોગી અંધ પ્રસિદ્ધ કરીને જનતા પર મહદ ઉપકાર કર્યો છે. સાડાપાંચસો જેટલી પૃષ્ઠસંખ્યા છતાં એનું મૂલ્ય માત્ર દોઢ રૂપિયા રખાયું છે તે તદ્દન સરતુ કહી શકાય.

૭ માઈ ગામડું:—લેખક: શ્રી. બલભાઈ પ્રાણજીવનદાસ મહેતા, પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે, કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬+૨૦૮, સાદું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય નવ આના.

પુસ્તકના લેખક ભાઈ બલદાસે એક જિલ્લાના માસરા ગામે પંડાત નાખી, ત્યાંની શોકસ્થિતિનો અભ્યાસ કરી આ પુસ્તક લખ્યું છે. લેખનશૈલી એવી સરળ છે કે પુસ્તક રમતાં રમતાં વાંચી જઈએ તેવું—કાષ્ટ નવલકથા વાંચતા હોઈએ તેમ લાગે છે. અને નવલકથા જેવું છતાં એ સત્ય હકીકતો અને વિગતોથી ભરપૂર છે. ગ્રામજીવનને લગતી કાષ્ટનિક નવલકથાઓ આપણે ત્યાં ઠીક ઠીક પ્રસિદ્ધ થઈ છે તે કરતાં એક નવલકથાને પણ પાછળ મૂકી દે તેવું આ સત્ય હકીકતોથી ભરપૂર પુસ્તક હરકાષ્ટ ગ્રામોન્નતિની મહેત્તા ધરાવનારને અને ગ્રામસેવાના પુનિત કાર્યમાં પડેલાઓને ઉત્તમ માર્ગદર્શન આપે તેવું છે. અને જાણીતા લોક-સેવક શ્રી. રવિશંકર મહારાજે એનો ઉપોદેશાત લખી એની વિશિષ્ટતા વાચકને સમજાવી છે.

આજે જ્યારે ગામડાંઓ માટે રચનાત્મક કાર્યક્રમો યોજાય છે તેવે વખતે આ પુસ્તક અતિ ઉપયોગી ભોમિયાની ગરજ સારે તેવું થઈ પડવા સંભવ છે.

૮ ભારતસેવક ગોખલો:—લેખક: શ્રી. જીગતરામ દવે. પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. ૩મી કદનાં પૃષ્ઠ ૨૪+૨૨૮, આજ્ઞાદન સહિત બોર્ડ પટીનું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. દોઢ.

શ્રી. જીગતરામભાઈ ગુજરાતમાં આજે અગણ્યા નથી. એમણે ગુજરાતની જાગૃતિની સેવાઓમાં આવા પુસ્તકોનું પણ ખાસ વિશિષ્ટ સ્થાન છે. આ અગાઉ એમણે ગાંધીજીના જીવન વિષે પણ કુમાર-કિશોરોને ઉપયોગી સાહિત્ય આપ્યું છે. આજે આ પુસ્તક દ્વારા એઓ આપણે ત્યાં રાજકીય જાગૃતિનો સાચો સૂર્ય પ્રકટાવનાર ભારતસેવક ગોખલેનું જીવન-ચરિત્ર આપે છે.

૨૬. ગોખલેજીના જીવનને લગતાં આ અગાઉ અન્ય પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં છે, પરંતુ આમાં અપાયેલી એમની જીવનઝરઝર પ્રમાણશૂદ્ધ અને પ્રેરક છે. ગોખલેજીના આ જીવનમાંથી

વાચકને આપણી રાષ્ટ્રીય જાગૃતિનો ઇતિહાસ, કેળવણીના કાયદાનો ઉકેલ તેમ જ અન્ય વિવિધ જીવનપ્રસંગો જાણવા મળે તેમ છે.

આ પુસ્તક શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા માટે સુકરર કરી ચકાય તેવું છે. મહાલ પુ. મંડળો તરફથી તેમ જ રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી અવારનવાર લેવાતી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા માટે આ પુસ્તક પસંદ કરવા માટે અમારી ભલામણ છે.

૯ આતરતી દીવાલો:—લેખક શ્રી. દત્તાત્રેય બાલકૃષ્ણ કાલેલકર. પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. કાલિન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૧૨૮, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય છ આના.

આ પુસ્તકની આ ત્રીજી આવૃત્તિ છે. અગાઉ પ્રકટ થયેલી આ પુસ્તકની બે આવૃત્તિઓ જનતામાં સારો આદર પામી હતી. પુસ્તકમાં શ્રી. કાકાસાહેબે જેલજીવનના વિવિધ પ્રસંગોનાં તેમજ અનુભવેલાં સુંદર મનોરમ વર્ણનો આપેલાં છે. આશા છે જનતા આ આવૃત્તિ પણ સારા પ્રમાણમાં ઉપાડશે.

૧૦ યુગચિત્ર:—સંપાદક અને પ્રકાશક : શ્રી. ધૈર્યચંદ્ર ર. જુદ-લાઠી, કાઠિયાવાડ. કાલિન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૧૪૬, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. એક.

સંપાદક એક સ્વાશ્રયી લેખક મંડળ ચલાવે છે. એ મંડળ દ્વારા લેખકોના સહકારપૂર્વક તેમની કૃતિઓ પ્રકટ કરવા, વેચવા અને એ રીતે તેમને યોગ્ય મહેનતાણું આપવાની યોજના છે. એ યોજના દ્વારા એ મંડળ તરફથી આ અગાઉ અન્ય પુસ્તકો પ્રકટ થયાં છે.

આ યુગચિત્રમાં જુદા જુદા લેખકોએ લખેલી ટૂંકી વાર્તાઓનો સંગ્રહ છે. એમાં સારી વાર્તાઓ પણ સંગ્રહાઈ છે અને અમુક ઉત્તરતા પ્રકારની પણ છે.

સંપાદકની યોજના સ્વતંત્ર છતાં જનતાને અપનાવ સહિત્ય જિતરતા પ્રકારનું ન અપાઈ જાય તે માટે તેઓને ચીવટ રાખતા રહેવા અમારો ભલામણ છે.

૧૧ રામજીનો ખજાનો અને છીછ વાતો:—(સચિત્ર) લેખક શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહ, સોલ એજન્ટ: એન. એમ. ઠક્કરની કંપની, મુંબઈ-૨, કાલિન કદનાં પૃષ્ઠ ૮૮, મોટા અક્ષરોની બાલમુલભ છપાઈ, મૂલ્ય ૦-૮-૦.

“ બાલજીવન ” કાર્યાલય તરફથી જાણીતી ઇસપતિતિ કથાઓના આલોપયોગી ભાગો પ્રકટ કરવાની યોજના ચક્ર છે. આ કથાઓ પૈકીનો પહેલો ભાગ “ વરુનું સંગીત અને છીછ વાતો ” નામે આ અગાઉ પ્રકટ ચક્ર છે. આ પુસ્તક એજ વાર્તામાળાનો બીજો ભાગ છે. એમ કહેવાય છે કે, આપણે ત્યાંની પંચતંત્રની વાર્તાઓ અને આ ઇસપતિતિ કથાઓ બંનેમાં એક જ વાર્તાઓ આવે છે.

બાળકોને આ વાર્તાઓમાંથી કંઈ ને કંઈ બોધ જરૂર મળશે.

૧૨ હસતાં બાળ:—(સચિત્ર) લેખક-પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. કાલિન કદનાં પૃષ્ઠ ૬૪, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૫-૦.

બાળજીવન ક્રમિક માળાનું આ પાંચમું પુસ્તક છે. બાળકોને વાંચતાં વાંચતાં હસવું આવે એવી અને ધડીલર આનંદ મેળવે એવી નાની નાની ૧૯ વાર્તાઓનો આમાં સંગ્રહ છે. નવરાયને વખતે ધડીલર આનંદ મેળવવા આ પુસ્તકો બાળકો વાંચશે તો તેમાંથી તેમને શોકું ધણું હસવાનું જરૂર મળશે.

૧૩ સુખોદ કથાસાગર (અથવા દર્શન સમ્પત્તી) :—પ્રયોજક : સ્વામી મણેશ્વરનંદ મુ. કાસોર. પ્રકાશક : સોમાલાલ કુબેરલાલ પટેલ, મુ. કાસોર. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૦૫૧૨, પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. દોઢ. ૧૯૩૪

જીવનમાં ઉપયોગી થઈ પડે એવાં જુદા જુદા વિષય પરનાં ૭૦૦ દર્શનોનો આમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યાં છે. એ દર્શનો ધાર્મિક અને નીતિવિષયક હોઈને સમાજમાં પ્રચાર કરવા જેવાં છે. દાખલા—દર્શનો કેટલીક વાર મનુષ્યજીવન પર સારી છાપ પાડી જાય છે, તદનુસાર આમાં અપાયેલાં દર્શનો વાચકના જીવન પર એવી અસર કરી જાય તો ના નહિ. આપું નિર્દોષ અને જ્ઞાનપ્રદ પુસ્તક દરેક પુસ્તકાલય પોતાને ત્યાં વસાવે. કથાકારો વગેરેને આ પુસ્તકમાંથી સારો ખોરાક મળી આવશે.

૧૪ આમોદ્ધારપ્રવૃત્તિ :—લેખક અને પ્રકાશક : શ્રી. બીખાલાલ કપાસી, બી. એ. સયાજીગંજ, વડોદરા. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૪૮, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૧૨-૦.

શ્રી. કપાસી તેમના તરફથી અવારનવાર પ્રસિદ્ધ થતી Mass Uplift અને આમોદ્ધાર પત્રિકા દ્વારા આમજનતાને ઉપયોગી સાહિત્ય વખતોવખત આપતા રહે છે.

આ પુસ્તકમાં પણ તેમણે, વડોદરા રાજ્યમાં આમોદ્ધાર પ્રવૃત્તિનો કેટલો વિકાસ કઈ કઈ દિશામાં થયો છે તેને લગતી ઠીક ઠીક માહિતી પૂરી પાડી છે.

વડોદરા રાજ્યે આમ પુનર્ધર્ટનાના ક્ષેત્રમાં કેવા પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ અને યોજનાઓ અમલમાં મૂકી છે અને તેનાં કેવાં પરિણામ મેળવી શક્યાં છે તેની માહિતી મેળવવા ઇચ્છનારને આ પુસ્તક એક માર્ગદર્શક ભોમિયાની ગરજ સારશે. પુસ્તકાલયોને આ પુસ્તક પોતાને ત્યાં વસાવવા અમારી ભલામણ છે.

૧૫ મોહનના આઝાદ :—સંપાદક : શ્રી. જગન્નાથ દેસાઈ, પ્રકાશક : નેશનલ પબ્લિશર્સ, મહેતા એજન્સી, ઠાકુરદાસ કેર્નર, મુંબઈ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૬૪, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૪-૦.

રામચંદ ખાતે તાજેતરમાં ભરાઈ ગયેલી હિંદી રાષ્ટ્રીય મહાસભાના પ્રમુખ મોહનના અણુલ કલામ આજાદનો સંક્ષિપ્ત જીવનપરિચય આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવ્યો છે. એ દેશનેતાનો જીવનપરિચય મેળવવા ઇચ્છનારને એમાંથી ટૂંક માહિતી મળી આવશે. પુસ્તકમાં ઠેર ઠેર જાહેર ખબરોની ભરમાર ભરી હોવાથી તેનો ઉદાવ ખોડાજી લાગતો હોઈને વાંચનારને વિઘ્નકર્તા નીવડે તેવો છે. આવાં પુસ્તકોમાં જાહેરખબરો અનિચ્છનીય જ લેખાય.

૧૬ અંતરના દિવડો :—લેખક અને પ્રકાશક : શ્રી. રવિશંકર નરોત્તમદાસ પાંડક, મકરપુરા, વડોદરા. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮૫૧૪, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૬-૦

આ પુસ્તક શ્રી. સોમનાથ રમારક અંધમાળાના પ્રથમ પુણ્ય તરીકે પ્રકટ કરાયું છે.

પુસ્તકમાં જુદા જુદા વિષયો પરત્વે લેખકે રચેલાં કાવ્યોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. તેમાંનાં “ ભકિતભૂષણ ” કાવ્ય શિવમદિન્ન સ્તોત્રનું કાવ્યમય વાંચાન્તર હોઈને “ વાવાની ગૌરવગીત ” એ ચક્રાદય સ્તોત્રનું વાંચાન્તર છે. આ ઉપરાંત ભાગવતમાંના “ ગોપીગીત ”ના કાવ્યમય વાંચાન્તરનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરેલો છે. રચણે રચણે આપેલી રૂઢનોટ મૂળને સમજવામાં સરળતા કરી આપે છે.

રમારક અંધમાળાનાં પુસ્તકો દર્શેશ દિંમતમાં સરતાં હોવાં જોઈએ તેને જાહેર આ ૬૪ પૃષ્ઠની પુસ્તિકાની કિંમત ૦-૬-૦ જરૂર વધારા પડતી કદી શકાય,

૧૭ જામનગરની લીતરમાં:—પ્રકાશક: આઝાદ હિંદ કાર્યાલય, શ્રીનિવાસ ભદ્ર, અમદાવાદ. કાઉન કદના ગ્રાંખા કાગળનાં પૃષ્ઠ ૧૯૨, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૧-૪-૦

રાજકોટનું રાજદારી પ્રકરણ ચાલતું હતું તે પહેલાં અને તે પછી જામનગર રાજ્યમાં ચલાવવામાં આવેલી રાજદારી ચળવળને અંગે ત્યાં જે વાતાવરણ પ્રસરેલું તેની વિગતો એક્ટી કરી આ પુસ્તકમાં મૂકવામાં આવી છે. એને લગતી માહિતી મેળવવા ઈચ્છનારને કદાચ આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડે.

૧૮ જગતની મહાન જ્યોતિષો:—લેખક: એચ. એમ. હમદાની, સુરત. એકલા વેચનારાઓ: એન. એમ. હકકરની કંપની, મુંબઈ, કાઉન કદના ગ્રાંખા કાગળનાં પૃષ્ઠ ૪૦, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૫-૦.

આ નાની પુસ્તકમાં હિંદના આગેવાન નેતાઓના જીવનને લગતી ત્રણ-ચાર પૃષ્ઠમાં સમાવી શકાય તેવા ટૂંકે પરિચય આપેલ છે. ટૂંકે જ વખતમાં આ મહાપુરુષો વિશે જાણી લેવા ઈચ્છનારને આ પુસ્તકમાંથી હિંદના એ નેતાઓનો પરિચય મળી આવશે. આમાં અપા-યેલા જીવનપરિચયો પૈકી ગાંધીજી, જવાહરલાલ, આશુ રાજેન્દ્રપ્રસાદ, સુભાષ બોસ અને જિન્દા વગેરે મુખ્ય છે.

૧૯ સત્તાર ભજનામૃત ઉર્ફે મુક્તિપ્રબોધ ભજનાવલિ:—સંયોજક: ભક્તકવિ શ્રી. સત્તારચાહ ચિરતી નિઝામી, નાંદેડ: પ્રકાશક: મદાદેવ રામચંદ્ર ગાયુષ્ટે. ત્રણ દરવાગળ અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૩૨+૧૬૮, છોટનું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. એક.

જાણીતા મુસ્લીમ ભક્ત કવિ સત્તારચાહ ચિરતીએ રચેલાં ભક્તિવિષયક ભજનોના આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ કરવામાં આવેલો છે. સંયોજક પોતે મુસ્લીમ હોવા છતાં હિંદુ ભક્તિ-વિષયક બાખ્યાઓના તેઓ સારા પરિચિત છે. જૂની ઢબનાં ભજનોના ગ્રેમીઓને આ પુસ્તકમાંથી ઠીક ઠીક ભજનો મળી આવશે.

૨૦ વિચારવીચિ:—લેખક: શ્રી. જગવન્ત ગૌ. સંઘવી (અગ્નિકુમાર) પ્રકાશક: કલમધર મંડળ તરફથી શ્રી. કુમુદચન્દ્ર ગો. ચાહ, કાલુપુર, અમદાવાદ કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૯૬, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૮-૦.

શ્રી. સંઘવી એક હળવા હાસ્યલેખક છે. એમણે “ અગ્નિકુમાર ”ના તૃપ્તલુપ્તથી લખેલી વિવિધ વાનીઓ હળવા સાહિત્યનાં સાપ્તાહિકોનાં પૃષ્ઠો પર આજ સુધીમાં અનેક પ્રકટ થઈ ગઈ છે. એવું જ હળવું સાહિત્ય આ પુસ્તકમાં લેખકે એકઠું કર્યું છે. ઘડીભર ગમ્મત મેળવવા ઈચ્છનારને આ પુસ્તકમાંથી કંઈક પાલુ મનોરમ જરૂર મળી આવશે.

૨૧ જ્યોત મંડળની પત્રિકાઓ-જગત અને હિંદ, પ્રાન્તિક સ્વરાજ્ય, રાષ્ટ્રીય ધ્યેય, ખેડૂતનું કલ્પ, આપણો દેશ. હિન્દમાં શિક્ષણ, હિંદનો ખેડૂત, હિન્દનો મજદૂર, દેશી રાજ્યો, ભારતની સ્ત્રી, ભણેલાની બેકારી, માનવવિકાસ વિમલ, આર્થિક ચોળના, લંગ, હિંદના ઉલોગો.

ઉપરના વિષયને લગતી પુસ્તિકાઓ સુરત ખાતેના જ્યોત મંડળ તરફથી પ્રકટ થઈ છે. દરેક પુસ્તિકાના નામ અનુસાર તે તે દરેકમાં ત્યાંના સ્થળી સર્કલ તરફથી તૈયાર થયેલ વિપણવાર

માહિતી જે તે પત્રિકામાં સંકલિત કરાઈ છે. સમાજશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવા ઈચ્છનાર અભ્યાસીને આ પુસ્તિકામાંથી અભ્યાસ થોડા ઘણી માહિતી મળી આવશે.

ન્યોત મંડળને આથી અભ્યાસપુસ્તિકાઓ પ્રકટ કરવા માટે અભિનંદન.

૨૨ કથાકલગી:—સંપાદક શ્રી. નટવર વીમાવાળા, પ્રકટકર્તા: કથાપરી કાર્યાલય, આમલીરાન, સુરત. કૃત્ત્રેય ગૂટકા કદનાં પૃષ્ઠ ૨૬૦, પાકું પૂકું, મૂલ્ય રૂ. ૨૫.

બાળપાસિક ગાંડીવ દ્વારા જલ્પીતા થયેલા શ્રી. નટવરલાલ વીમાવાળાએ લુહા લુહા લેખકોએ લખેલી ટૂંકી વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં સંગ્રહી છે. આ વાર્તાઓના લેખકો જલ્પીતા પણ છે અને અજ્ઞપણ પણ છે. આમાં સંગ્રહાયેલી વાર્તાઓમાંની કેટલીક વાર્તાઓખીતોને ગમે તેવી રસભરી છે. પુસ્તકના પ્રમાણમાં એનું અઢી રૂપિયા મૂલ્ય વધારા પડતું ગણાય.

મ. પ્ર. વ્યાસ

૨૩ અન્નપૂર્ણાનું મંદિર:—મૂળલેખક: શ્રી. નિરૂપમાદેવી, અનુવાદક: શ્રી. ટોપણ દયાલજી ઘેલાણી; પ્રકાશક: એન. એમ. હકકરની કુંપની, ૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ ૨. ૧૯૪૦, કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૬+૧૯૬; સચિત્ર આજ્ઞાદનવાળું પાકું પૂકું, મૂ. રૂ. ૨-૦-૦.

શ્રી. નિરૂપમાદેવી શરદ્યાશ્રુનાં રનેદપાત્રી હતાં. લગ્ન થઈ શક્યાં નહિ, અને તેથી શરદ્યાશ્રુની સાહિત્યસેવા અદ્વિતીય બની અને ઉત્તમ પુસ્તકોએ બંગાળી સાહિત્યમાં સંગીન ઉમેરેા કર્યો. નિરૂપમાદેવીનાં લખાણોમાં પણ શરદ્યાશ્રુના પાત્રાલેખનની તેમ જ બંગાળી સમાજના નીચલા થરની દીનદયા અને કુટુંબજીવનની ઝાંખી આપણને થાય છે. એક ગરીબ બંગાળી કુટુંબ ગૃહસ્થ છતાં ધનને અભાવે અને કુટુંબવિસ્તારને લીધે કેવી દરિદ્રતા ભોગવે છે તેમ જ પહેરામણીની પ્રયાને લીધે તેમને કેટલું શોષણ પડે છે, વિશ્વેશ્વર જેવા ધનિકો પૈસાપાત્ર હોઈને પરાપકારો હોવા છતાં સામાજિક રીતરિવાજ તેમજ પ્રતિષ્ઠા ખાતર પોતાને ચોખ્ખી સતી મને નહિ ત્યાં સુધી નહિ પરણવાના નિશ્ચયથી જે સુંદર બાળાઓનાં જીવન ધૂળમાં મેળવે છે; જો કે એને પોતાને એની ખર્ચર પાછળથી પડે છે. કમળા તથા સતી જન્મે વચ્ચે ગાદ સખ્ય છે. બન્નેને અકસ્માત વિશ્વેશ્વર ઉપર પ્રેમ થાય છે પરંતુ વિશ્વેશ્વર તૈયાર નથી તેથી કમળા આરિયદીન જમીનદાર જોડે પરણે છે અને એન સતીને એક વૃદ્ધ રોગી પુરુષ સાથે પરણવું પડે છે. તે પણ ધર ગરિષ મૂકીને સતી એને ઘેર જાય તે પહેલાં એ મૃત્યુ પામે છે. દારિદ્ર્યનાં દુઃખો સદન ન થવાથી રામચંદર ભટ્ટાચાર્ય માંદા થઈ મરવાની અણી પર છે ત્યારે બધાને આદીવાદ આપે છે. સતી માટે બહુ પશ્ચાન્તાપ કરી તેની માથી માગે છે. વિશ્વેશ્વરને બંધાની સોંપણી કરે છે અને મૃત્યુ પામે છે. જનન્દરી બધું સદન કરે છે અને સતી અને સાવિત્રીની દૃષ્ટિ જીવન નિભાવે છે. એટલામાં સતીના પતિના મૃત્યુનો પેગામ આવે છે. પડતા પર પાડું જેવું થાય છે. સતી અને સાવિત્રી ખૂબ મહેનત કરી જેમ તેમ નિભાવે છે. વિશ્વેશ્વરનાં માસીયા સતી માટે જખતા તેમ જ સાવિત્રીને પણ વધુ તરિકે લેવા તલપાપડ કરે છે. વિશ્વેશ્વર માનતો નથી. જો કે એ કુટુંબની ખર્ચર રાખી માસીયા માફકત ગમે તે બધાને મદદ કરે જાય છે. સાવિત્રી જોડે પરજવાની ના પાડવાથી માસીયા ખીજવાય છે અને ચોતે કાશી જવા માટે બાળેજને કહે છે. બાળેજ સાથે તૈયાર થાય છે અને યાત્રામાં પણ ઠેકઠેકાણે ગરીબ શરજાને બનતી મદદ કરે છે. યાત્રાથી

ધેર પાછા ફરતાં ગામના તેમ જ બાંદાચાઈ કુંડે જના સમાચાર સાંભળી તે તરફ ખેંચાય છે. પરંતુ સતી એની તરફની મદદ સ્વીકારવા તૈયાર નથી. નરેન્દ્ર જમીનદાર સતીને ફોસલાવવા કનડે છે. સતી ધર દરરાજ થવાનું હોવાથી એના રૂ. ૧૦૦૦ લાકડાં આપવાત કરે છે, અને પત્રથી વિશ્વેશ્વરને તમામ લોકીકત જણાવે છે. વિશ્વેશ્વરની આંખ ઉઘડે છે અને તમામ પ્રકારની મદદ કરી સાવિત્રી જોડે આખરે પરણે છે અને છેવટે સુખી થાય છે.

સતી, જાહ્નવી, માર્શીઆ, સાવિત્રી અને વિશ્વેશ્વરનાં પાત્રો બહુ સુંદર છે. આવાં પુસ્તકો દ્વારા સમાજની ખરી સ્થિતિ જાણતા સમક્ષ ખુલ્લી થઈ શકે છે. ચિતાર ધણો સુંદર અને છે અને એની ધારી અસર પણ થાય છે.

આવાં પુસ્તકો આપોઆપ વંચાશે. પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદશે, સ્ત્રીઓ માટે પણ આ પુસ્તક સુંદર છે. તેઓને ધણું જાણવાનું મળશે. પુસ્તક ઉત્તેજનને પાત્ર છે.

કાગળ, છપાઈ, બાંધણી વગેરે સુંદર છે. માત્ર મૂલ્ય સહેજ વધારે છે.

૨૪ લાવણ્ય—મૂળલેખક: સ્વીન્ડનાથ ટાગોર, ભાષાંતરકાર: બચુભાઈ શુક્લ, પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કંપની, કેશવનાથ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ ૨, ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ પૃષ્ઠ ૨૪૪-૧૯૪, સચિત્ર આવૃત્તાવનવાળું પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૧-૧૨-૦

વિરાટ અંશાવલિનું આ ૨૬ મું પુસ્તક છે. સ્વીન્ડનાથનું ભાષાંતર થએલાં પુસ્તકોમાં આ એક વધુ ઉમેરો કરે છે. જંગાળી લોકો-ધનિક લોકો-પાશ્ચાત્ય અનુકરણ કેટલી હદ સુધી કરે છે અને તેને લીધે આપણા હિન્દી જીવન પર કેવી ખરાબ અસર થાય છે તેમ જ આખરે આપણા જૂના રીતરિવાજો તરફ કેવી રીતે ખેંચાય છે, એ અમીતરાય, કેતકી, સીસી અને લીસીનાં પાત્રો આગેદુલ્ય બતાવે છે. લાવણ્યનું પાત્ર ઠોષ અજ્ઞ છે. શાળાચાર કેળવણી તેમ જ યોગ્ય અનુભવથી પ્રથમની અભિગમની અને નિષ્કર લાવણ્ય કેવી મુદ્દા, સરળ અને પ્રેમી બની અમીતને તેના ખરા સ્વરૂપમાં નિરખી તેની જોડે પ્રેમમાં પડે છે પરંતુ લગન-બંધનથી જોડાવા સાફ ના પાડે છે. પ્રેમનો ચતત પ્રવાહ અમીતમાં રહી ન શકે એ વિચાર લાવણ્યને લગ્ન કરવા ના પાડે છે. કવિત્વશક્તિને પોષવા પૂરતો જ અમીત પોતાને ચાહે છે એ સત્ય લાવણ્ય સિદ્ધ કરી બતાવી અમીત પાસે પણ તેનું સમર્થન કરાવે છે અને આખરે પોતે તિરસ્કારેલા પરંતુ પોતાનો પ્રેમ ગ્રીહી શકે એવા શોભનલાલ સાથે પરણે છે, છતાં પણ અમીત પાસે કામ્ય કરાવે છે, પોતે પણ એક કામ્ય મોહકો છે. અમીત પણ કેતકી તરફ વળે છે.

અમીતની ફિલસૂફી આદર્શરૂપ છે પરંતુ લાવણ્યને તે એવજો દેવી પ્રેમ નિષ્ઠતા દતો તેનો અમીતના સ્વભાવમાં જ અભાવ હોવાથી લાવણ્ય તેની સાથે લગનથી જોડાઈ શકી

પરીકથા દેશનિકાલ

આક વર્ષ પહેલાં ગૂજરી ગયેલી એક એક બાઇની લખેલી કેટલીક પરીકથા પર હમણાં નાઝીઓની કડવી નજર પડી છે. અને એ પરીકથાઓવાળાં પુસ્તકોના નાશ કરવામાં આવેલા છે. આવી એક પરીકથામાં એક રાક્ષસ આવતો હતો: આકધરો-એ આવે તે ખાય. માણસ, જાનવર, ધરખાર, ખેતર, ગામ, દેશ બધું. પણ એને પેટમાં હુખવા આવ્યું. પેલાં ખેતરો ને ગામ ને દેશ બધાં અંદર ને અંદર રહ્યાં રહ્યાં બળવા કરી રહ્યાં અને પરિણામે રાક્ષસનું પેટ ચીરાઈ ગયું.

લખનાર બાઇને બિચારીને આવી ફિટુરીમરી પરીકથા લખ્યાનો ખ્યાલ પણ નહિ હોય.

—હુવ

નહિ. અમીત હમેશાં જનનાથી ઊંધી જ દષ્ટિએ દરેક વસ્તુ જોતો. એનો જીવ ચળવળીઓ હતો. પ્રમુખ તરીકે એનું રવીન્દ્રનાથનાં કાવ્યો સંબંધી લાપણુ તાદરશ દષ્ટાંત તરીકે લઘુ શકાય. દરેક વસ્તુ એ જોઈતી જ રીતે જોઈ તેને ઉતારી પાડવા મથતો. એટલે અંશે એનામાં અમુક પ્રકારનું વ્યક્તિત્વ કહેવાય પરંતુ એમાં સ્થાયીપણાનો અભાવ અને ચંચળતા દષ્ટિએ તો ચતાં. દરેકમાંથી કંઈ નવીનતા જોઈએ. માથીઆનું પાત્ર બંગાળી વૃદ્ધ અને અનુભવી સ્ત્રીઓનું દષ્ટાંત પૂરું પાડે છે. અમીતને એ પુત્રવત્ત ગણતી અને એને લાવણ્ય સાથે પરણેલો જોવાને બહુજ ઉત્સુક હતી પરંતુ લાવણ્યની દલતા આગળ એ લાચાર થઈ. લાવણ્ય પ્રથમ જરા અભિમાની અને વિદ્યાના ગર્વથી ચડતી થઈ. પછી અનુભવે શોભનલાલ તરફ આકર્ષાય છે અને આખરે તેને પરણી સુખી થાય છે.

કાગળ, બાંધણી, છપાઈ, રૂપરંગ વગેરે સુંદર છે, પરંતુ ભાષા અધરી છે એટલે સામાન્ય વાચકો એ પૂરેપૂરું સમજી શકે એમ અમને લાગતું નથી. એટલે ગ્રામ પુસ્તકાલયોમાં એ વધુ આદર પામે એમ લાગતું નથી. રવીન્દ્રનાથના પુસ્તક તરીકે વાચકો અને પુસ્તકાલયો ઉત્તેજન આપે તો નવાઈ નથી. બાકી ઘણા થોડા વાંચકો એ બરાબર સમજી શકશે.

કરખા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયો ભડે ખરીદે.

૨૫ સોમનાથની સખાતે:—લેખક તથા પ્રકાશક : ગોકુળદાસ દ્વારકાદાસ શયયુરા-રડોદરા, ૧૯૪૬; કાઉન ૧૬ પેજ, આશ્વઘનવાળું સચિત્ર રંગીન બોર્ડનું પૂઠું, ૫૪ ૮+૨+૧૬૦; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦ ચિત્રકાર કુ. શ્રી. મંગળસિંહ લાહી, આદિતિ બીજી.

ભાષાશ્રી શયયુરા કાંઠી રાજપૂતોની શરવીરતાની કથાઓ પ્રકાશમાં લાવી રહ્યા છે તે પૈકીની આ પ્રભાસપાટણના સોમનાથ દાદા ઉપરની મહામુદ ડીઝીનીનું આ ચોથી ચદાઈના પ્રસંગે ઇ. સ. ૧૦૨૪ માં લાહીના દરબાર હમીરજી ગોહિલ અન્ય રાજપૂત શરવીરો તોડે સંરક્ષણ અર્થે યુદ્ધમાં જિતરેલા, તેમાં કટોકટીને પ્રસંગે મુસલમાનોનાં લાયકર આક્રમણનો મામલો કરવા હમીરજીએ કમળપૂજન કરી અને એમનું ધડ ત્રણ દિવસ અને ત્રણ રાત્રિ સુધી લાડનું અને યત્નઓને પાછા હકાબ્યા અને આખરે જાણુનેડુના કહેવાથી ગંગીધી રંગેલા દોરાથી ધડને અલાડબધું ત્યારે જ ધડ સાંત થયું.

આ પુસ્તક સ્વદેશપ્રેમ, ધર્મભિમાન, રાજપૂત શરવીરતા અને ટેકનાં બહુ સારાં દષ્ટાંતો પૂરાં પાડે છે. એ જમાનામાં રાજપૂતાણીઓ પણ યુદ્ધે ચડતી એ ઉમા, સોનખાઈ, વિશાખા વગેરે પાત્રો ઉપરથી સમગ્રાય છે. મૃત્યુ માટે જ અને કમળપૂજન ગૃહસ્થીથી જ ચર્ચ શકે એટલા ખાતર હોંઠાભરી યુવતી ઉમા હગીર સાંથે માત્ર ૧૬ દિવસને માટે જ પરજે છે. પુસ્તક વાંચતાં વાંચનારને પણ ચોઈ ચઢે એવી શેઢીમાં પુસ્તક લખાયું છે. દાયમાં વાંચવા લીધા પછી પૂરું કથાં સિવાય મૂકવું ગમે એવું નથી. સ્ત્રીઓ, પુરુષો, યુવકો તથા યુવતીઓને પણ પાત્રો ચડાવે એવું પુસ્તક છે. પુસ્તકાલયોમાં એનો જગરો પ્રચાર થશે જ. આવાં પુસ્તકોને કોઈના ઉત્તેજનની જરૂર રહેતી નથી.

ચિત્રો, છપાઈ, કાગળ, બાંધણી, રૂપરંગ વગેરે સુંદર જ છે.

૨૬ ઇન્ડિલાએ ઉરમાની અથવા તુર્કી ખિલાફતની ઉધલપાથલ:—જનુવાલ: ૬, એસ. પટેલ પ્રકાશક: અબદલાહ અદમદ શ્યા. ૯૧. વિડોરીઆ સ્ટ્રીટ ડરબન, નાનાલ,

આફ્રિકા, ૧૯૩૬; કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૮+૨૪૦, બોડિંગ પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦; સુરત અરાનપુરી લાગોળે ગોળવાળી મરજીદમાંથી મેસર્સ મહમ્મદ અહમદ લાલા પાસેથી મળશે.

ઇન્દિયાના મશહૂર અરબી સાહિત્યકાર જરજી ઝયદાનનો તુર્ક આઝાદી ચળવળનો અરબી નવલકથાના ઊર્દૂ ભાષાન્તર ઉપરથી ભાષાથી પડેલે આ અનુવાદ કર્યો છે. સુલતાન અબદુલ હમીદ ખલીફાના વખતમાં તુર્ક પ્રજાનો રોષ પ્રજ્વલિત થતાં તુર્ક યુવકો અને પ્રૌઢોએ વારંવાર પ્રયત્નો કરી અબદુલ હમીદનું આપખુદ રાજતંત્ર કેવી રીતે પ્રગતંત્રમાં ફેરવાવી નાખ્યું તે આમાં બહુ સરસ ગુજરાતીમાં આપ્યું છે. ઊર્દૂ શબ્દો પુષ્કળ વપરાયા છે પરંતુ એ સ્વાભાવિક છે. એટલા પૂરતું આ પુસ્તક ઊર્દૂ ભાષાના ગ્રંથકારને વધારે આકર્ષશે. યુસુફ અને શીરીન એ મુખ્ય પાત્રો છે. ગમે તેવાં દુઃખ સહન કરી પોતાનું ધાર્યું સિદ્ધ કરવાનાં આ બંને પાત્રો પોતાનાં ખાસ માણસો અને હમદર્દીઓની મદદથી દેશને પરદેશીઓને હાથ જતો બચાવી લે છે. નવા તુર્કની અહીંથી જ રાજઆત થાય છે.

પુસ્તક નેરદાર ભાષામાં તેમ જ વાંચનારમાં સ્વદેશપ્રેમ, સહનશીલતા, શૈય, દઢતા વગેરે ગુણો પ્રેરે એવું ઉમદા છે.

તુર્કીએ આઝાદી કેવી રીતે અને કેટલા ભોગે મેળવી એ આ તપકે ગ્રંથનું હિંદ-વાસીઓ માટે ખાસ જરૂરનું છે.

કાગળ જરા ઝાંખા છે; બાકી છપાઇ, બાંધણી વગેરે ઠીક છે.

૨૭ હેમચંદ્રાચાર્ય ચરિત્ર:—અનુવાદક: મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીઆ, પ્રકાશક: શાહ કુંવરજી આણંદજી, ભાવનગર, ૧૯૩૪; કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૧૫+૨૨૪, બોડિંગ કાચું પૂઠું, મૂલ્ય આના બાર.

વિદ્વાન જર્મન અભ્યાસક ડૉ. જુલરના જર્મન પુસ્તકનું આ ગુજરાતી ભાષાન્તર છે. સિદ્ધહૈમ નામક અપૂર્વ વ્યાકરણ ગ્રંથના વિદ્વાન પ્રણેતાનું આ જીવનચરિત્ર જુદા જુદા લેખો-માંથી તારવી કાઢી તપાસી ડૉ. જુલરે જર્મન ભાષામાં તૈયાર કરેલું તે ગુજરાતી વાચકો માટે ભાષાથી મોતીચંદ્રાચાર્યએ અવકાશ મેળવી ગુજરાતી ભાષામાં મૂળની ખૂબીઓ સહિત બહુ વિસ્તારપૂર્વક રજૂ કર્યું છે. આવા પ્રસિદ્ધ પુરોણનાં જીવનચરિત્રો ઉપરથી ઘણું જોવા, ગ્રંથવા તથા વિચારવાનું મળી રહે છે.

આવા પુરોણનાં ચરિત્રો તથા તેમના લેખો સંબંધી માહિતી સાહિત્યના રસિકાઓએ ખાસ મેળવવી જ જોઇએ. આ પુસ્તક દરેકેદરેક પુસ્તકાલયમાં ખરીદાવું જોઇએ. ગામેગામે જેન તેમ જ જેનેતર અભ્યાસકો તથા સામાન્યવર્ગને પણ એ આકર્ષશેજ.

છપાઇ, કાગળ, બાંધણી ઠીક છે. મહેનતના પ્રમાણમાં કિંમત પણ અત્યુચ્ચ પડે એવી છે.

૨૮ સ્વાધ્યાય (પ્રથમ ખંડ):—લેખક, કામદાર કેશવલાલ હિંમતલાલ, પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કંપની, કેશવનાગ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઇ-૨. કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૧૫+૨૬૦; સચિત્ર કળામય આરજાદન સહિત સુંદર સચિત્ર પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦. ૧૯૩૯

વડોદરા કોલેજના ઇતિહાસના અધ્યાપક શ્રી. કામદારે પ્રસંગોપાત સને ૧૯૧૪ થી સને ૧૯૩૯ સુધીમાં લખેલા ઘણા ખરા લેખો 'સ્વાધ્યાય'માં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે. તેનો આ પ્રથમ ખંડ છે. લેખોના વિષયોમાં વૈવિધ્ય છે. અર્થશાસ્ત્ર, રાજ્યશાસ્ત્ર, ગ્રામજીવન,

ઇતિહાસ, સાહિત્ય વગેરે વિષયો એમણે એમાં ચર્ચ્યા છે. પ્રથમ ખંડમાં નિવેદનમાં જણાવ્યા પ્રમાણે સરસ્વતીચંદ્રનું રાજકારણ, ઇતિહાસનું પરિશીલન, ગુજરાતમાં ઇતિહાસનું સમર્થન, 'સમયમૂર્તિ' નર્મદ અને નર્મદનો 'રાજ્યરંગ', સંબંધી લેખોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં પણ 'સરસ્વતીચંદ્રનું રાજકારણ' મુખ્ય છે. નિવેદન ખાસ વાંચવા લાયક છે. પોતાના અધ્યાપનના કાર્યને અંગે પણ કેટલાક લેખો લખાયા છે. એમના લેખો અભ્યાસપૂર્ણ, ભાવનાયુક્ત અને વિચારશીલ છે. પુરાતત્ત્વના એમના શોખને ક્ષેત્રે એમના પર્ચેટન પ્રસંગે પણ એમને ઘણું જોવા મળ્યું હતું છે. અધ્યાપક રામનારાયણ પાઠકે ઉપોદ્ધાત લખ્યો છે તે પણ અભ્યાસપૂર્ણ છે.

શ્રીયુત ગોવર્ધનરામે સરસ્વતીચંદ્ર લખ્યો ત્યારે ગુજરાતની રાજકીય પરિસ્થિતિ કેવી હતી તે સરસ્વતીચંદ્રમાં લેખકે ગુજરાતની સંસ્કૃતિ, ગુજરાતનો ઇતિહાસ, ઇતિહાસ યુગદર્શન, તે સમયે રાજસ્થાનોની પરિસ્થિતિ, વગેરે અધ્યાપક કામદારે બહુ સારી રીતે ચર્ચ્યા છે, શિક્ષણ, યુવકો, યુવતીઓ તેમ જ અન્યને પણ ઘણું જાણવાનું એમાંથી મળશે. મહાભારતનું ૩૫૩ ખાસ ધ્યાન ખેંચે એવું છે. એ સિવાય સાક્ષર શ્રી ગોવર્ધનરામભાઈએ કયા કયા વિષયો કયા કયા ઉદ્દેશથી કેવી રીતે ચર્ચ્યા છે તે પણ બહુ સરળ ભાષામાં સમજાવ્યું છે. એ ઉપરાંત 'ગુજરાતના સંસ્કારિત્વનું ધડતર' વાળો લેખ ગુજરાત સાહિત્ય પરિષદના સંમેલન પ્રસંગે મહાવાદમાં પ્રસિદ્ધ થયો હતો. છેલ્લા એ નર્મદ સંબંધી લેખોમાં વીર કવિ નર્મદના રાજ્ય- ને તપાસ્યો છે. અને તેના સમયના ગુજરાતનું દિગ્દર્શન પ્રોફેસર કામદારે કરાવ્યું છે.

પુસ્તકાલયોએ આ પુસ્તક ખાસ સંગ્રહી રાખવા જેવું છે. વિદ્યાર્થીઓ તેમ જ અન્યા- ને બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે.

ભાષા, હપાર્ષ, રૂપરંગ, આંધણી વગેરે સુંદર છે. કિંમત પણ માફકસર મળ્યા.

૨૯ ગુજરાત સાહિત્ય સભા, અમદાવાદ, કાર્યવાહી સને ૧૯૩૮-૩૯:—પ્રકા- : માનદ મંત્રીઓ, ગુજરાત સાહિત્ય સભા, અમદાવાદ, ૧૯૪૦; ડેમી આઠ પેજ ૬૬, ૫૬ +૧૨૬+૬૬, કાચું પૂઠું, મૂલ્ય ૧૨ આના.

ગુજરાતમાં સંગીત કાર્ય કરી રહેલી સાહિત્ય સમાજોમાં અમદાવાદની ગુજરાત સાહિત્ય સભા વિશિષ્ટ સ્થાન જોઈએ છે એ આ વાર્ષિક નિવેદન ઉપરથી સ્પષ્ટ થઈ જાય છે. મંત્રીઓ તથા કાર્યવાહકોને અભિનંદન ઘટે છે. સને ૧૯૩૩ થી દર વર્ષે આવું નિવેદન સભા તરફથી પ્રસિદ્ધ થાય છે એટલે આ સાતમું નિવેદન બહાર પડે છે. એમાં ચાર વિભાગો હોઈ, પ્રથમ સભાનું વાર્ષિક નિવેદન આપી સને ૧૯૩૮ ના ગુજરાતી વાર્ષિકમયના મંચરથ સાહિત્યની સમીક્ષા સાક્ષર શ્રી મંજુલાલ મજુબદાર પાસે તૈયાર કરાવી તે પ્રસિદ્ધ કર્યું છે. પછી સભામાં જુદા જુદા અધ્યક્ષો અને સાક્ષરો પાસે અપાવેલાં વ્યાખ્યાનો, ત્રીજામાં સંસ્થાની વાર્ષિક સભાનું નિવેદન અને છેલ્લે સભા તરફથી ચાલતા ગુજરાતી લઘુલિપિ વર્ગની દફતરીત આપેલી છે. સભા તરફથી દર વર્ષે ૨૨. રજુનિતરામ સ્વર્ણચંદ્રક સાહિત્યની સાચી સેવા કરનાર સેવકને આપવામાં આવે છે. આ વર્ષે શ્રી. રવિચંદ્ર રાવગની પાસે તૈયાર થયેલા ગુજરાતની તેમ જ રાષ્ટ્રીય કલાકાર શ્રી. કનુભાઈ દેસાઈને ચિત્રકળાદ્વારા ગુજરાતી સાહિત્યની સેવા માટે સદર ચંદ્રક આપવામાં આવ્યો છે. ગુજરાતી લઘુલિપિ વર્ગ પણ આ સભા ચલાવે છે એ એવું વૈશિષ્ટ્ય છે. આવા વર્ગની જરૂર ઘણી જ છે. વર્તમાનપત્રકાર

તથા અખબારનવેશને તે એ વર્ગ આશીર્વાદ સમાન ગણી શકાય. આ નિવેદન દ્વારા સભાના સંગીન કાર્યની ખાતરી વાયકને થયા સિવાય રહેશે નહિ.

સને ૧૯૩૮-૩૯ ની સમીક્ષા ૧૯૪૦ માં બહાર પડે છે એ મંત્રીઓએ શરૂઆતમાં જણાવ્યા પ્રમાણે જરા મોડું છે જ પરંતુ એમની મુરકેલીઓ તરફ દૃષ્ટિ કરતાં એ ચલાવી લેવું જોઈએ. સાથે સાથે જેમને એ કાર્ય સોંપાય તેમણે એ કાર્ય જેમ બને તેમ જલદી પૂર્ણ કરી બનતી ત્વરાએ એ સમયસર પ્રસિદ્ધ થઈ શકે એવી જોગવાઈ રાખવી જોઈએ. સભાએ પણ આ બાબત પર ખાસ ધ્યાન આપ્યું છે એ ખુશી થવા જેવું છે.

૩૦ મહાત્મા એમર્સનના નિબંધો ભાગ ૧ લો:—આર્પાતરકાર અને પ્રકાશક: પારેખ મણિલાલ છોટાલાલ, રાજકોટ સદર, ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૧૧+૩૩૨, આનંદાદનવાળું પાકું પૂકું; મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

અંગ્રેજી નિબંધકાર ઈમર્સન ધણો પાકો વિચારક હતો. એના નિબંધો રાજા પાઠ-શાળામાં અભ્યાસક્રમ તરીકે હિંદમાં રજૂ થાય છે. એમાં વિવિધતા છે. વસ્તુસંકલના મારી છે, પ્રગટતા છે અને અભ્યાસ પણ પાકો છે. અંગ્રેજી ભાષાથી અનલિપિત ગુજરાતી આલમ સમક્ષ આ નિબંધો સરળ ભાષામાં ધરવા માટે લાર્ડ શ્રી. મણિલાલ પારેખને અભિનંદન ધટે છે. આપણા ગુજરાતી સાહિત્યમાં પણ આ સંગીન ઉમેરો છે. પરંતુ સાહિત્યમાંથી ઉપયોગી સાહિત્ય ભાષાતર દ્વારા ગુજરાતી આલમ સમક્ષ લાવવાની પણ ખાસ જરૂર છે. એથી આપણા ચારિત્રના ધડતરમાં તેમ જ આપણા વિચારોમાં શુભ પરિવર્તન થવા સંભવ છે.

ભાષા, છપાઈ, બાંધણી, કાગળ સારાં છે. મૂલ્ય પણ માફકસર છે. હવે પછીના ભાગો વેળાસર બહાર પડે એજ અભિલાષા. ભાગવત-ધર્મપ્રચાર ગ્રંથમાળામાં આ પ્રસિદ્ધ થાય છે.

પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે અને એનો ખૂબ ખૂબ પ્રચાર કરે અને વંચાવે.

૩૧ આમોન્નતિ:—લેખક: શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ, પ્રકાશક. આર. આર. શેઠની કંપની, કેશવબાગ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨, ૧૯૪૦, સુંદર સચિત્ર આનંદાદનવાળું શુદ્ધ આદીનું પાકું પૂકું; કાઉન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૧૫+૨૯૦, મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

વિરાટ ગ્રંથાવલિનું આ ૩૦ મું પુસ્તક છે. એમાં સાક્ષર શ્રી રમણલાલએ આધુનિક સમયમાં પ્રવર્તી રહેલા આમોન્નતિના ગૂઢ અને મહત્ત્વના પ્રશ્નોને પોતાની લાક્ષણિક ભાષા અને શૈલીમાં સરળતાથી અને વિસ્તારથી ચર્ચ્યાં છે. વડોદરા રાજ્યના અમલદાર તરીકે એમને આ પ્રશ્ન ખૂબ વિચારવો પડેલો અને ગામડાની મુરકેલીઓ જોઈ વિચારી આમ જનતાની ઉન્નતિ કઈ રીતે ખરેખરી થઈ શકે એ વિચારી આ પુસ્તકમાં એમણે પોતાનો અનુભવ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. પ્રસંગોપાત એમણે કેટલેક ઠેકાણે એનો ઉપયોગ પણ કર્યો છે અને હજી કરે છે. આવા અનુભવપૂર્ણ અને અભ્યાસક તેમની નિરીક્ષક દૃષ્ટિએ લખામણ આવા પુસ્તકની જરૂર હતી. ગામડાની ઝીણીમાં ઝીણી બાબત પણ એમણે જતી કરી નથી. આમોન્નતિ સાધવામાં સેવા-વૃત્તિ, પ્રમાણિકપણું, તેમ જ ક્રમે કયે રચણે કેવી રીતે સુધારા કરવાથી અગવડ વિના સરળ-તાથી જનતા આગળ વધી શકે અને પોતાનાં જીવન આનંદમય અને સુખ્યેનથી ને લરપૂર વિતાવી જીવનનો અંતેશ આનંદ માણી શકે એ તેમના સાધનો દ્વારા એમણે સૂચવ્યું છે. બર્બર, રસ્તા, આદોષ, પશુધન, શેરી અને ગામ, જીવનંતુ, ખોરાક, આંગણું અને ઉકરડો, આગે-વાનોની ફરજ, આમોન્નતિના માર્ગ વગેરે બાબતો એમણે બહુ વિસ્તારથી ચર્ચ્યાં છે, આમ-

સેવાના વ્રતધારીને આ પુસ્તક માર્ગદર્શક થઈ પડશે, ગામલોકોને પણ દીક્ષાનું સચન થશે. એકંદરે ૨૮ પ્રકરણોમાં આ મહત્વના વિષયની રૂપરેખા એમણે દોરી છે. દરેક દરેક પુસ્તકાલય તેમ જ શાળાઓમાં આ પુસ્તક છૂટથી વંચાવું જોઈએ.

છપાઈ, કામળ, રૂપરંગ, બાંધણી વગેરે સુંદર છે.

૩૨ ખરી કેળવણી:—લેખક: મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી; પ્રકાશક: નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ; ૧૯૩૮, કાઠિન ૧૬ પેજ, કાચું ભાડું ૫૦ પૈસા, પૃષ્ઠ ૧૪+૪૫૬; મૂલ્ય ૧૨ આના.

મહાત્મા ગાંધીજીએ ‘યંગ ઇન્ડિયા,’ ‘નવજીવન’ અને ‘હરિજન’માં વખતો-વખત જણાવેલા કેળવણી સંબંધી અભ્યાસપૂર્ણ અને અનુભવની કસોટીએ સિદ્ધ થયેલા વિચારો કુલ ૬૭ લેખોમાં સંગ્રહ કરી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે. ઉપર પ્રકાશકનું નિવેદન તથા ખરી કેળવણી વિષે ગાંધીજીની માન્યતા એ પણ ખાસ વાંચવા અને મનન કરવા યોગ્ય છે. લેખોના ત્રણ ખંડ પાઠવામાં આવ્યા છે. પ્રથમ ખંડમાં કેળવણીની આદર્શ ૪૪ લેખોમાં જણાવવામાં આવ્યો છે. બીજો વિદ્યાર્થીજીવનના પ્રશ્નો સંબંધી ખંડ ૧૬ લેખો દ્વારા સિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે, જ્યારે છેલ્લા ખંડમાં રાષ્ટ્રભાષા પ્રચાર સંબંધી ૭ લેખો અન્ય બાબા પરિપક્વે પ્રસંગે તેમ જ હરિજનખંડમાં પ્રસિદ્ધ થયેલા તે એકઠા કરવામાં આવ્યા છે. ‘મારી માન્યતા’ મુજબ ગાંધીજી કેળવણીના ત્રણ કાળ માટે કેવી કેળવણીની વ્યવસ્થા હોય તે જણાવી પ્રથમ કાળ સમજણ આવે ત્યારથી ૮ વર્ષ સુધી સહશિક્ષણ આપી ત્યાર પછી ક્યારે અને કેવા વાતાવરણમાં કેળવણી આપવી તે જણાવ્યું છે અને તે આઠમી ૧૬ વર્ષ સુધીનાં માટે છે. ત્રીજો કાળ ૧૬ થી ૨૫ વર્ષ લગીનો ગણી તેમાં યુવક-યુવતી પોતપોતાની ઇચ્છા અને સંજોગો પ્રમાણે કેળવણી લે, ૧૬ વર્ષ સુધીમાં બાળક-બાળાને જગતનો ઇતિહાસ, બીજ-ગણિત, ભૂગોળ, ખગોળ, ભૂમિતિ, વનસ્પતિશાસ્ત્ર વગેરેનું સામાન્ય જ્ઞાન મળવું જ જોઈએ અને તેઓને સીવતા તથા રસોઈ કરતાં આવડવું જ જોઈએ. ગાંધીજી પણ ચારિત્રિક કેળવણીનું આગ્રહી છે જ, દરેક બાળકને પોતાના બાપિકા કષ્ટા તરફ વાળવો જોઈએ અને તે તરફ તેની અભિરુચિ થાય એવી કેળવણી તેને મળવી જોઈએ. ત્રીજા કાળમાં યુવક યુવતી પોતાની કેળવણીના ખર્ચમાં ફિરકો આપે. એવાં તૈયાર થતાં જોઈએ. શિક્ષકોમાં સેવાશ્રીતિ પણ હોય અને તેમને પેટ પૂરતો પગાર મળવો જોઈએ. તેઓ ચારિત્ર્યવાન અવસ્થા હોવા જોઈએ. શ્રીકેળવણી કષ્ટ અને કષ્ટાંધી શરૂ થવી જોઈએ એ વિષે જણાવી હજી પોતાના વિચારો નિશ્ચયાત્મક નહિ હોવાનું જણાવે છે. પરંતુ જેટલી પુરુષ તેટલી જ સ્ત્રીઓને પણ સગવડ હોવી જોઈએ.

ગાંધીજીએ લુદી લુદી દષ્ટિથી વિચારી કેળવણીનું કાચું ૨૨૨૫ ૨૪૦ કુપું છે. તે શાળાઓ શિક્ષકોને, શિક્ષિકાઓને, વિદ્યાર્થીઓને, રાજકારભારવાળાઓને તેમ જ માતાપોતે પણ વાંચવા મનન કરવા યોગ્ય છે. ઉપરમાં ચબ્દમુચિથી કોષ વિષયપર એમના વિચારો જન-વાંની બહુ સુગમતા થઈ છે. પ્રૌઢ કેળવણી પણ ગાંધીજી ભૂલ્યા નથી પણ તે માટે અશરમન કરતાં સામાન્ય જ્ઞાનપર એમનો આગ્રહ વિશેષ છે.

શાળા પુસ્તકાલયો, ગૃહરથો જરૂર આ પુસ્તક ખરીદે અને વાંચી મનન કરી તેને જીવનમાં ઉતારે.

૩૩ કારમલનનાં કાંચો પ્રથમ પદ—કર્તા: કારમલન, પ્રકાશક: રંજિતલાલ હરિ-
લાલ પંડ્યા, ૧૨૧, મેડોઝ સ્ટ્રીટ, કોટ; મુંબાઈ; ૧૯૩૪; કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૮+૮૫;
સચિત્ર કાચું પૂકું, મૂલ્ય ૮ આના.

શ્રી. રંજિતલાલ પંડ્યા એક સિદ્ધવસ્ત લેખક છે. એમણે કારમલનને નામે કાવ્યો પ્રસિદ્ધ
ક્યાં છે; પ્રસંગોપાત કાવ્ય સ્ફૂરે તેમ તેમ એકઠાં કરી આ પ્રથમ સંગ્રહ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે.
એમાં લગભગ ૩૫ કાવ્યો છે. કેટલાંક આધ્યાત્મિક, કેટલાંક પ્રાકૃતિક અને કેટલાંક સાંસારિક
પણ છે. પ્રસંગો ચિરપરિચિત અને લાપા તથા જંદ પણ સહેલા હોવાથી જનતા સહેલાઈથી
સમજી શકશે. કાવ્યો ટૂંકાં અને રસિક પણ છે. છેવટે પરિશિષ્ટમાં કેટલાંક કાવ્યોનો પ્રધાન
સર કર્યો તેમ જ તે કેવી રીતે લેખકે તે અને જંદ વગેરેની માહિતી આપેલી હોવાથી
સમજવામાં સરળતા થાય છે.

આવા સિદ્ધલેખકોનાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયોમાં ન હોય તો તેમનું મહત્ત્વ તેમજ ઉપયુક્તતા ધરે.

૩૪ મુસોલિની:—પ્રયોજક: ભારદ્વાજ, પ્રકાશક: નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ,
૧૯૩૩; કાઉન ૧૬ પેજ ૬૬, સચિત્ર પૂકું; પૃષ્ઠ ૮+૧૩૨; મૂલ્ય કાચું પૂકું, ૭ આના,
પાકું પૂકું ૧૨ આના.

નવયુગ ગ્રંથમાળાના ૨૦ માં પુસ્તકરૂપે અને ત્રીજા વર્ષના ૨ જા પુસ્તકરૂપે આ પુસ્તક
પ્રસિદ્ધ થયું છે. એમાં ઇટાલીના સરમુખત્યાર બેનિટો મુસોલિનીનું જીવનવૃત્તાંત તેમ જ મુસો-
લિનીના નામ સાથે ઓતપ્રોત ફેસીઝમની સરળ અને સચોટ ભાષામાં સંપૂર્ણ માહિતી આપી
છે. અને ત્યારની રિયતિ પર આવતાં એને કેવી કેવી મુશીબતોમાંથી પસાર થયું પડ્યું છતાં
પણ અડગ નિશ્ચય અને કડક શિસ્ત અને મક્કમતાને લીધે એ અત્યારે જગતનું ધ્યાન કેન્દ્રિત
કરી રહ્યો છે. એમનાં અનુયાયીઓએ શરીર કેવી રીતે કેળવવાં, તેમણે શું શું કરવું જોઈએ,
તેમનું ખ્યેય કેવું હોવું જોઈએ, મજૂરો માટે તેમના હક્કો એણે કેવી રીતે મેળવ્યા અને અનુ-
યાયીઓ તેમને કેવું અને કેટલું માન આપે છે તેમજ તેમના નામ પર કેના મરી શીટ છે તથા
ઈટાલીની હાલની આંતરરાષ્ટ્રીય પરિસ્થિતિ એમણે કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી અને હુશીયારી પોતાનું
વર્ચસ્વ કેવી રીતે પ્રાપ્ત કર્યું વગેરે બહુ સરસ રીતે સરળતાથી સમજાવ્યું છે. આ પુસ્તક
વાંચતાં ફેસીઝમ એટલે શું તે આપણે સમજી શકીએ છીએ.

પુસ્તકાલયો તો જરૂર અપનાવશે જ. યુવક-યુવતીઓએ આવા મહાન અને પ્રતિભા-
શાળી પુરુષનું જીવનચરિત્ર વાંચી તેમાંથી પોતાનું ચારિત્ર વણવું જોઈએ.

૩૫ મુશીલાના પત્રો ભા. ૧ લેા:—લેખક રવ. ગિલુભાઈ બધેકા, પ્રકાશક દર્શાણા-
મૂર્તિ પ્રકાશન મંદિર, ભાવનગર, ૧૯૩૮, કાઉન ૧૬ પેજ ૬૬, પૃષ્ઠ ૯૦, કાચું સચિત્ર પૂકું,
મૂલ્ય ૫ આના.

૬. મ. બાલસાહિત્ય વાટિકાનું આ ૩૨ મું પુસ્તક છે. બાલસાહિત્ય વાટિકા એ રવ.
ગિલુભાઈનું બહુ સારું સમરજીવિત છે. નાનાં બાળકો માટે જ એ જીવ્યું. આમાં બાળકોને
પત્ર લખતાં શીખવવાનો હેતુ છે. પત્રમાં શું શું લખાય, મથાળું કેમ કરાય, છેવટે કેવી
રીતે પત્ર કરાય એ બધું પોતે સરળતાપૂર્વક સમજાવ્યું છે. ગમે ત્યાં હોય પરંતુ પ્રથમનાં

પોતાનાં સહવાસનાં ભાષણોએ સંજ્ઞા વળતોવળતની માહિતી મેલી રીતે મેળવાય છે અને આનંદ પમાય છે તેને માટે આ પુસ્તક બહુ ઉપયોગી છે.

શાળાઓ, બાળ પુસ્તકાલયો, મહિલા પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદશે જ.

૩૬ જૈન તત્ત્વજ્ઞાન:—લેખક: સ્વ. શ્રી. વિજયધર્મસૂરિજી, અનુવાદક: સુનિશાન શ્રી. વિદ્યાવિજયજી મહારાજ, પ્રકાશક દીપચંદ બાંકીઆ, હોટા સરાફ, ઉમરૈન ૧૯૩૫; કાઉન ૧૬ પેજ, કાચું પૃષ્ઠ, પૃષ્ઠ ૩૫+૩૨, મૂલ્ય ૪ આના. વિજયધર્મસૂરિ જૈન ગ્રંથમાળાનું આ ૨૫ મું પુસ્તક છે.

સને ૧૯૧૦ માં કલકત્તામાં અને સને ૧૯૧૧ માં અદલાદાબાદમાં અખિલ ભારત-વર્ષીય સર્વધર્મપરિષદને પ્રસંગે જૈન ધર્મ સંજ્ઞા આપેલાં એ ભાષણોનાં ભાષાંતરમાં જૈન તત્ત્વજ્ઞાન દિગ્દર્શન અને જૈન શિક્ષા-દિગ્દર્શન સંજ્ઞા માહિતી આપવામાં આવી છે. જૈન તેમ જ જૈનોત્તરને એ બહુ ઉપયોગી યર્ષ પાડશે. અન્ય ધર્મોનાં તત્ત્વો તથા તેમના ઉદ્દેશો સમજી તેમાંથી સાર ખેંચી આપણા જીવનમાં ઉતારવાં એ આગોદારનું પગથિયું છે. કશા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયો તથા જૈન વસ્તીવાળાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે.

ના. શ. દીવાનજી

સામંયિકો

૧ પ્રવાસી (મહાસલા અંક):—તંત્રી: શ્રી. રવિચંકર મહેતા, પ્રકાશક: ધી રેડેસ પિપ્પલ્સ લિ. મેડ્રાસ સ્ટ્રીટ, કોટ મુંબઈ.

હેતુ આર-પાંચ માસ થયાં શરૂ થયેલ “ પ્રવાસી ” સાપ્તાહિકે એની ૧૦૪માં ઠીક ઠીક પ્રગતિ સાધવા માંડી છે. એના દર અઠવાડિયે પ્રસિદ્ધ થતા અંકોમાં દર વખતે વ્યવ-નવીન વાચન આપવામાં આવે છે.

એજ સાપ્તાહિકને સમગ્રદ ખાતે ભરપૂરી મહાસલાના અધિવેશન પ્રસંગે ખાસ અંક પ્રકટ કરવામાં આવ્યો છે. અંકનો ઉદ્દાવ અને વાચનસામગ્રી એના વાચકને એ પૂરો પંચદા સિવાય હેઠે મૂકવા દે તેગ નથી. અંકનું મુખપૃષ્ઠ ભાવનાવાહી ચિત્રનો એક ઉત્તમ નમૂનો છે, જ્યારે પ્રથમ પૃષ્ઠ પર બપોલેનું શ્રી. સિયારામશરણ શુપ્તનું “ એક હમારા ઊંચા ઝંઝા એક હમારા દેશ ” શીર્ષક કાવ્ય રાષ્ટ્રીય ભાવનાને ગમત કરતું મોટે રહી ગળ્ય તેવું છે.

આ ઉપરાંત મહાસલાનાં આદેશનો અને ચાલુ રાજકારણી વિચારસરણીને લગતા લેખો અને રાષ્ટ્રપ્રમુખનું જીવનચરિત્ર પણ અપાયું છે. આખોય અંક રાષ્ટ્રીય ઇતિહાસના એક અંક જેવો લાગે છે.

૨ મુંબઈ સમાચાર સાપ્તાહિક (સમગ્રદ મહાસલા અંક):—અધિપતિ: સોરાજી પાલનજી કાપડિયા, પારસી બગ્ગર, રેડ હાઉસ, મુંબઈ.

અઠવાડીક મુંબઈ સમાચારે પણ મહાસલા અધિવેશન પ્રસંગે ખાસ અંક પ્રકટ કરેલો. દર અઠવાડિયે અપાતા અવનવા વિષયો ઉપરાંત આ અંકનાં શરૂ લાગનાં પૂર્વોક્ત મહાસલાને લગતા લેખો અને રાષ્ટ્રીય દિલચાહને લગતું વાચન આપાયેલું છે. શરૂ ભાગના લેખો ઉદાત્ત લેવાય તો આ અંકને મહાસલા અંક નામ અપાય કે કેમ એ એક પ્રશ્ન છે.

૩ પ્રજામિત્ર કેસરી (મહાસભા અંક) :—તંત્રી: શ્રી. પરમાનંદ ટી. અંશર, પ્રકાશક: ધી હિન્દુસ્થાન ન્યુસપેપર્સ લિ. મુંબઈ.

આ બાષ્પાંધ પત્રે એનો મહાસભા અંક એની હંમેશની સ્વીકારેલી નીતિ અનુસાર પ્રકટ કર્યો છે. આ અંકમાંથી વાચકને ગાંધીનાદિરોધી વિચારસંપ્રદિ મળી આવશે, જ્યારે સુભાષબાણના પ્રાગતિક પક્ષની તરફેણ કરતાં લખાણો ઠીક ઠીક છે. રાજકીય તુલના મેળવવા ઇચ્છનાર વાચકને આમાંથી ત્રાગ્વનાનાં બે પદ્ધતિ મળી આવશે, પરંતુ તેને સમતુલા કહેવી કે કેમ તેનો નિર્ણય વાચક જાતે કરી લે.

૪ નવચેતન (માસિક) એપ્રિલ અંક :—તંત્રી શ્રી. ચાંપશીભાઈ ઉદેશી, રૂપ, પોલોક સ્ટ્રીટ, કેલકત્તા. આ અંકથી “ નવચેતન ” માસિક એના અવતાર પછીનાં અઢાર વર્ષ પૂરાં કરી એગણીસમા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે. એક પત્રકાર અને તેમાંય સાહિત્યના માસિકના સંચાલકને માથેની મુશીબતો એ સંચાલક જ જાણી શકે. એણે દેવાના ઢગ પણ વહોર્યા છે. એ મુશીબતો વટાવી અઢાર વર્ષ પૂરાં કરવા “ નવચેતન ”ને અને એના તંત્રી શ્રી. ચાંપશીભાઈને અમારા અભિનંદન છે.

અત્યાર સુધી “ નવચેતન ” માસિકે જનતાને સારું એવું વાચન આપ્યું છે અને આજે જુલાઈ ગયેલા “ વીસમી સદી ”ની ખોટ પૂરી પાડી છે. એની કદરૂપે ગયે વર્ષે કેલકત્તાના મુજરાતીઓએ એને રૂ. ૧૦૦૧ની થેલો અર્પણ કરતાં એનો ખોટનો ખાડો પુરાયો છે. આ એપ્રિલ અંક એનો નવવર્ષાંક છે. એ બાસ વાર્તા-અંક તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો છે. અંકમાં આપણા જાણીતા વાર્તાનવેશી શ્રી. પન્નાલાલ પટેલ, મુન્નાબાસ બોક્કર, શ્રી. તારાચંદ્ર અપલર્ન, અને શ્રી. કેશવ શેઠની વાર્તાઓ અપાયેલી છે.

૫ ચિત્રમય જગત (ખાસ મહાયુદ્ધાંક):—માર્ચ ૧૯૪૦. સંપાદક: શ્રી. તુલજીચંદ્ર ગૌરીશંકર યાસિક, ચિત્રશાલા પ્રેસ, પૂના.

“ ચિત્રમય જગત ” દર વર્ષેનો પ્રથમ અંક ખાસ અંક તરીકે પ્રકટ કરે છે. આ વર્ષે એણે “ ખાસ મહાયુદ્ધ અંક ” પ્રકટ કર્યો છે. આખેણે અંક આજે યુરોપમાં ચાલી રહેલી આગલાં બધાં યુદ્ધોને જુલાવી દેતો જજગર મદવારયળીને લગતી અનેક અનજણી માહિતીઓથી ભરપૂર છે.

વાચક જનતાને મુદ્દને લગતી બાવી માહિતીઓ આપવા બદલ ધન્યવાદ.

૬ નૌકા (વાર્ષિક અંક):—સંપાદક: શ્રી લક્ષ્મીલાલ હરખંદ, કેપ્લીન.

મુજરાતથી દૂર ઠેક મલબારકિનારે કેપ્લીનમાં વસતા મુજરાતી ભાષાઓ તરફથી “ નૌકા ” નામનું સાપ્તાહિક પત્ર પ્રકટ થતું હતું, જે હાલ અંધ પડ્યું છે. એના તરફથી પ્રકટ થયેલ આ વાર્ષિક અંકમાં દક્ષિણ ભારતને લગતા તેમ જ અન્ય વિષયોની માહિતી આપતા લેખો આપવામાં આવ્યા છે.

સ્વીકાર:—શ્રી. વિલાગૌરી સા. પુ. કરનાળીનો ૧૯૨૫-૨૬ થી ૨૯૩૮-૩૯ સુધીનો હેવાલ, શ્રી શિવાજી સા. પુસ્તકાલય અને વ્યાસ છે. ડ. મહિપા અને ખાસ પુસ્તકાલયનો ૧૯૩૮-૩૯ નો હેવાલ, વાકળ એ. ચી. સ્કૂલ. મોઆરોડનો હેવાલ.

નવીન ફાલ

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અને મળવાનું રચણ	કિંમત	વિશેષ હકીકત
૧	મારું જીવન અને કાર્યક્ષેત્ર	રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ	એન. એમ. હકીકતની કંપની મુંબઈ ૨	૨-૦-૦	
૨	અબપૂર્ણાનું મંદિર	ટોપણ દયાળજી ઘેલાણી	,, ,,	૨-૦-૦	
૩	એશિયાની ભીતરમાં	ચંદ્રલાલ કા. ભટ્ટ	યુગધર્મ કાર્યાલય, અમદાવાદ	૨-૦-૦	
૪	યુગચિત્ર	સ્વાશ્રયી લેખક મંડળ	સ્વા. લેખક મંડળ-લાઈ	૧-૦-૦	
૫	અમૃતવાણી અને અમરદળ	શાસ્ત્રી મોતીરામ રમાશંકર	લેખક પોતે, પંડ્યા ખડકી, નવસારી	લખી નથી	
૬	વિચારમીચિ	બાળવંત ગૌ. સંઘવી	કલ્પધર મંડળ, અમદાવાદ	૦-૮-૦	
૭	સત્તર ભજનામૃત	ભક્ત સત્તારશાહ	મહાદેવ શા. જાગૃષ્ટ અમદાવાદ	૦-૧૦-૦	
૮	વિદ્યવેળાએ	કિશોરલાલ ધ. મણિવાળા	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૦-૮-૦	
૯	વિંધ્યવનની કન્યા	રવ. કેશવલાલ હર્ષદ-રાય ધ્રુવ	વિશેષન કેશવલાલ ધ્રુવ અમદાવાદ	૨-૦-૦	
૧૦	મામોદાર પ્રવૃત્તિ	બીખાલાલ કપાસી	લેખક પોતે, વડોદરા	૦-૧૨-૦	
૧૧	જગતની મહાન જ્યોતિઓ	એચ. એફ. હમદાની	એન. એમ. હકીકતની કં. મુંબઈ	૦-૫-૦	
૧૨	હસતાં બાળ	રમણલાલ ના. શાહ	બાલજીવન કાર્યાલય વડોદરા	૦-૫-૦	
૧૩	રામજીને ખમનો			૦-૮-૦	
૧૪	પમદીવાની પછીતેથી	જ્યોતિ દલાલ	રેખા અને ગતિ કાર્યાલય અમદાવાદ	૦-૮-૦	
૧૫	મંદારાં	શ્રી. વસુમતી મહેતા	પુ. સ. સ. મં. લિ. વડોદરા	૦-૫-૦	
૧૬	સુકન્યા	શ્રી. બાલકૃષ્ણ જોષી	સીરાકિન કાર્યાલય મુસ્ત	૦-૨-૦	
૧૭	ચાલણુ માડી	જુગતરામ	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૦-૧-૦	
૧૮	જીવનમોરંજ	રસલજ્ઞાઈ વહેરા	ગૂર્જર મં. ર. કાર્યાલય અમદાવાદ	૦-૫-૦	

પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ*

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ તથા વિષય	લેખક કે અનુવાદક	પ્રકાશક પ્રાપ્તિસ્થાન	મૂલ્ય	પરિચય આપનાર પત્રો
૩૫૩	અલકા	શરદ્દાશુ	એન. એમ. ઠક્કરની કું. મુંબઈ	પાકું ૨-૦-૦	"યુવક" એપ્રિલ '૪૦
૩૫૪	ભારાં માસીયા	વિનોદ	" "	૨-૮-૦	"યુવક" એપ્રિલ '૪૦
૨૯૩	રેણુની મા	શરદ્દાશુ	" "	૩-૮-૦	"પ્રજા" ૭-૪-૪૦
૩૫૫	વરુનું સંગીત અને રામજનો ખજનો (આલોપયોગી)	રમણલાલ ના. શાહ	" "	દરેકના ૦-૮-૦	"યુવક" એપ્રિલ '૪૦
૩૫૬	જમતનો તાત	રામનારાયણ ના. પાઠક	ભારતી સાહિત્ય સંઘ, અમદાવાદ	૨-૦-૦	"યુવક" એપ્રિલ '૪૦
૩૫૭	જામનગરની ભીતરમાં	...	આઝાદ હિંદ કો. યોલય અમદાવાદ	૧-૪-૦	"યુવક" એપ્રિલ '૪૦ "ભામ" એપ્રિલ '૪૦
૩૫૮	દુહાની રમજા	શ્રી. રામચુરા અને મદવી મેરલા	ગોકુળદાસ ઠા. રામચુરા, વડોદરા	૧-૮-૦	"યુવક" એપ્રિલ '૪૦ "યુ. ફા. સ. ત્રૈમાસિક" એપ્રિલ-જુન '૪૦
૩૫૯	શ્રીમદ્ભાગવત	ગોપાલદાસ જી. વાલાઈ પટેલ	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૧-૮-૦	"સુદ્ધિપ્રકાશ" જાન્યુ. '૪૦ "પાટીદાર" એપ્રિલ '૪૦ "ભામિ" એપ્રિલ '૪૦
૩૬૦	માકુંડેય પુરાણ (યુ. પદ્મધ)	કવિ પ્રેમાનંદકૃત	ગુજરાતી પ્રિ. પ્રેસ, મુંબાઈ	૩-૮-૦	"સુદ્ધિપ્રકાશ" જાન્યુ. '૪૦
૩૩૧	સુવાસચંદ્ર	ઉપાદેવી દલાલ	જીવનલાલ એન્ડ સન્સ અમદાવાદ-મુંબાઈ	૨-૮-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" એપ્રિલ '૪૦
૨૭૭	બિન્દુ	ચન્દ્રકાન્ત મહેતા અને મનુભાઈ જોષાણી	" "	૦-૮-૦	" "

* આ કોષ્ટકમાં જે પુસ્તકોના ક્રમાંક આપવામાં આવ્યા છે તેનો તે જ ક્રમાંક, જે તે પુસ્તકનો પરિચય ફરીવાર અન્ય સામયિકમાં પ્રકટ થતાં આપવામાં આવ્યો છે અને હવે પછી પણ અપાયો — ત્રીજી [૧૮૭

૩૬૧	શરદ્દ્યાબુની બાળવાતો	રમણલાલ પી. સોની	ગૂર્જરગ્રંથ રત્ન દ્ર. અમદાવાદ		"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" એપ્રિલ '૪૦
૩૪૭	વળામણાં	પનાલાલ પટેલ	રેખા અને ગતિ દ્ર. અમદાવાદ	૦-૮-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" એપ્રિલ '૪૦ ' જીમિ' " એપ્રિલ '૪૦
૩૬૩	શ્રીદર્શિ	સ્વામી નિરં- જનાનંદ	રમણાશ્રમના સર્વાધિકારી તિરુવલ્લુમલાઈ	૦-૮-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" એપ્રિલ '૪૦
૩૨૪	સંસ્કૃતિનાં વહેણ	ચંદ્રભાઈ કા. ભટ્ટ	ભારતી પ્રકાશન મં. અમદાવાદ	૧-૧૨-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" એપ્રિલ '૪૦
૩૬૪	કાવ્યકળા	પ્રો. મોહનલાલ પા. દવે	યુગાન્તર કાર્યા- લય સુરત	૧-૮-૦	દ્ર. ગુ. સભા ત્રૈમાસિક એપ્રિલ-જુન '૪૦
૩૬૫	વિદાય વેળાએ	કિશોરલાલ ઘ. મથરવાળા	નવજીવન પ્ર. મં. અમદાવાદ	૦-૮-૦	"પારીદાર" ચેત્ર '૯૬
૩૪૧	કલ્પિક અથવા સં- સ્કૃતિનું ભાવિ	સર્વપેશ્વરી રાધા કૃષ્ણન	" "	૦-૧૦-૦	દ્ર. ગુ. સભા ત્રૈમાસિક એપ્રિલ-જુન '૪૦ "પારીદાર" ચેત્ર '૯૬
૩૩૮	ગુજરાતમાં સંગી- તનું પુનરુજ્જવન	પુરુષોત્તમ ના. ગાંધી	" "	૧-૪-૦	દ્ર. ગુ. સભા ત્રૈમાસિક એપ્રિલ-જુન '૪૦
	જીવનચિંતાન	રમણીક કે. ત્રિ- વેદી અને ભાષા- લાલ કોઠારી	પુ. સ. સ. મં. લિ વડોદરા	૧-૩-૦	"જીમિ" એપ્રિલ '૪૦ દ્ર. ગુ. સ. ત્રૈમાસિક એપ્રિલ-જુન '૪૦
૩૬૬	કાવ્યની શક્તિ	રામનારાયણ વિ. પાઠક	શ્રી સયાજી સાહિત્યમાળા વડોદરા	૧-૧૨-૦	"જીમિ" એપ્રિલ '૪૦ દ્ર. ગુ. સ. ત્રૈમાસિક એપ્રિલ-જુન '૪૦
૩૬૭	સાહિત્ય વિમર્શ	" "	" "	"	દ્ર. ગુ. સ. ત્રૈમાસિક એપ્રિલ-જુન '૪૦ "જીમિ" એપ્રિલ '૪૦
૩૬૮	ભાષાવિજ્ઞાન પ્રવેશિકા	બલુભાઈ શુક્લ	સયાજી સાહિ- ત્યમાળા	૧-૧-૬	"જીમિ" એપ્રિલ '૪૦
૩૨૮	વિવેચના	પ્રો. વિષ્ણુપ્રસાદ ર. ત્રિવેદી	લેખક પોતે, સુરત	૨-૮-૦	' જીમિ' " એપ્રિલ '૪૦

૩૬૬	અનપૂર્ણાનું મંદિર	ટોપણ દયાળજી ધેલાણી	એન. એમ. હકકરની કંપની મુંબઈ	૨-૮-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૦	કથાકલગી	નટવરલાલ વીમાવાળા	કથાપરી કાર્યા- લય-સુરત	૨-૮-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૨૮	વિવેચનમુકુર	વિજયનાથ મ. ભટ્ટ	ગૂજરાત સાહિત્ય સંજ્ઞા અમદાવાદ	૦-૧૨-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૧	ગ્રાંથહિંદનો વિ- શેષ ઉત્કર્ષ	ગોકલદાસ મ. શાહ	સયાજી સાહિ- ત્યમાળા વડોદરા	૦-૪-૩	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૨	વાઘેલાઓનું ગૂજરાત	બોગીલાલ સાં- ડેસરા	” ”	૦-૬-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૩	સાવિત્રી	શાંતિરામ મ- જમુદાર	” ”	૦-૮-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૪	આશુ અને આરામુર	મણિલાલ જ- ગજવન દિવેદી	” ”	૦-૬-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૫	મુસોલિની અને કમાલઆતા તુર્ક	શારદાપ્રસાદ વર્મા	મુખાન્તર કાર્યા- લય સુરત	૦-૨-૬ ૦-૫-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૦	પથિકના પત્રો (ગુચ્છ ત્રીજો)	અંબાલાલ પુરાણી	અરવિંદ કાર્યા- લય આણંદ	૧-૦-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૬	સ્વાધ્યાય	શ્રી. હરિપ્રસાદ દેસાઈ	નવચેતન સા- હિત્ય મંદિર અમદાવાદ	૧-૪-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૭	મહાત્માએમર્સ- નના નિબંધો	મણિલાલ છો- ટાલાલ પરીખ	ભાગવત ધર્મ- પ્રચારગૃહ રાજકોટ	૨-૦-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦ “પ્રજ્ઞાપ્રધુ” ૭-૪-૪૦
૩૨૬	વ્યાખ્યાનમાળા	...	ગૂજરાત વ્યાયામ પ્રચારક મંડળ કરાંડી	૦-૭-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૮	આતરાતી દિવાલો	કાકા કલેલકર	નવજીવન પ. મંદિર અમદાવાદ	૦-૬-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૯	ગોસેવા	ગાંધીજી	” ”	૦-૫-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૮૦	શ્રી સિદ્ધિ	મોતીચંદ ગિર- ધરલાલકાપડીઆ	જનધર્મ પ્રચાર- કસલા ભાવનગર	૩-૦-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦

૩૮૧	પગદીવાની પછીતેથી	જયંતિ દલાલ	રેખા અને ગતિ કાર્યા. અમદાવાદ	૦-૮-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૪૩	વાતોનાં વડાં	પ્રદલાદ મોલિયા	લેખક પોતે, સૂરત	૦-૮-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૮૨	મંજીરાં	વસુમતી મહેતા	પુ. સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરા	૦-૫-૦	“સાંજ,” ૪-૪-૪૦
૩૮૩	જીવનરસ	સ્વાશ્રયી લેખક મંડળ	સ્વા. લે. મંડળ લાઠી	૧-૪-૦	“પ્રગળ્ધુ” ૭-૪-૪૦
૩૮૪	યુગચિત્ર	” ”	” ”	૧-૦-૦	“પ્રગળ્ધુ” ૭-૪-૪૦
૩૮૫	સત્તાર લજનામૃત	સત્તારશાહ ચિરંતી નિગામી	મહાદેવ રામચંદ્ર મથુરે અમદાવાદ	૦-૧૦-૦	“પ્રગળ્ધુ” ૭-૪-૪૦

પુસ્તકાલય પર્વણી

[આપણા શાસ્ત્રના ચારે પ્રાંતોમાં ગઈ તા. ૧૩-૨-૪૦ ના રોજ “ પુસ્તકાલય પર્વણી દિન ” ઉજવવામાં હતો. એ ઉજવણીના હેતુઓ અમારા તરફ આવેલા તે અમે ગમા અંકે પ્રસિદ્ધ કર્યાં હતા. એ સિવાય જે વધુ હેતુઓ અમને મળ્યા છે તેની ટૂંકે નોંધ આ નીચે આપી છે.]

છતોડા તા. ચાણુસ્થાના પુસ્તકાલયના મકાનને ધ્વજ-પતાકાથી શણગારી, સૂત્રો ઇ. ટાંકી સુશોભિત કરવામાં આવ્યું. સ્કાઉટોનું સરઘસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. સાંજે ગ્રામજનોની સભા ભરાઈ તેમાં પુસ્તકાલયની અગત્ય પર પ્રવચનો થયાં હતાં.

ચરાડા તા. વિજાપુર—ગામના મુખીના પ્રમુખપદે ઉજવાયો. કન્યાશાળાની બાળાઓના ગરબા રખાયા હતા. મંત્રીએ પાંચ વર્ષના બાળકોના આંકડા સભા સમક્ષ રજૂ કર્યાં હતા. તેમજ પુસ્તકો અને વાચકોની સંખ્યા પણ રજૂ કરી હતી. છેલ્લે પુસ્તકાલયોથી ચતા કાયદા સમગળ્યા હતા.

ખાંભા તા. ખાંભા—મે. રા. પશુરોગચિકિત્સક સા. ના પ્રમુખપદે ઉજવાયો. સભા અરી પ્રાસંગિક પ્રવચન કરવામાં આવ્યાં હતાં.

શામપુરા તા. દામનગર—મકાનને ધ્વજ-પતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. સભા અરી રંજન કાર્યક્રમ યોજવામાં આવ્યો હતો. પ્રમુખે પુસ્તકાલય સંબંધે પ્રવચન કર્યું હતું.

“ ગુજરાત સાહિત્યસભા, અમદાવાદ તરફથી વર્ષ ૧૯૪૦ ના ગુજરાતી સાહિત્યની સમીક્ષા કરવાનું કાર્ય શ્રી. પ્રો. રવિશંકર જોષીને સોંપવામાં આવ્યું છે. તો આથી સૌ પ્રકાશકોને તથા લેખકોને વિનંતી કરવાની કે તેઓનાં પ્રકાશનો નીચેના સરનામે મોકલી આપી સભાને આ કામમાં સહકાર આપે.

શ્રી. પ્રો. રવિશંકર જોષી
તખ્તેશ્વર પોસ્ટ, મુ: લાવનગર (ઠાકિયાવાડ)

માસિકો મહ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભાઈ	૧૦	૬	માર્ચ	૭-૪-૪૦
કિશોર	૫	૮	એપ્રિલ	૧૧-૪-૪૦
કુમાર	૧૮	૩	માર્ચ	૧૬-૩-૪૦
અમ્યતામિત્ર	૨૬	૫	ફાગણ	૧-૪-૪૦
ખેતીવાડી	૫	૧૨	ચૈત્ર	૭-૪-૪૦
ગુણસુંદરી	૩૩	૮	એપ્રિલ	૧-૪-૪૦
ગ્રામજીવન	૧૦	૮	એપ્રિલ	૧-૪-૪૦
ચરોતર	૧૦	૩	માર્ચ	૧૬-૩-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૨	એપ્રિલ	૪-૪-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૪	૪	ગનપુઆરી-માર્ચ	૧૫-૨-૪૦
નવચેતન	૧૯	૧	એપ્રિલ	૭-૪-૪૦
નવરચના	૪	૧૨	માર્ચ	૧૬-૩-૪૦
ખાદીદાર	૧૭	૬	ચૈત્ર	૨૬-૩-૪૦
પ્રસ્થાન	૧૫	૪	ફાગણ	૨૭-૨-૪૦
શ્રી ફાર્મસ ગ્રુ. સભા ત્રિમાસિક	૫	૧	એપ્રિલ-જુન	૭-૪-૪૦
બાલમિત્ર	૧૯	૯	એપ્રિલ	૪-૪-૪૦
બાલસખા	૩	૯	એપ્રિલ	૧-૪-૪૦
બાલજીવન	૨૦	૬	એપ્રિલ	૭-૪-૪૦
બાળક	૧૮	૪	એપ્રિલ	૧-૪-૪૦
બુદ્ધિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૭	૧	ગનપુ-માર્ચ	૭-૪-૪૦
માનસી ત્રિમાસિક	૫	૧	માર્ચ	૧૩-૪-૪૦
યુવક	૧૦	૪	એપ્રિલ	૨-૪-૪૦
રેખા	૧	૯	માર્ચ	૧૬-૩-૪૦
વૈદ્યકલ્પતરુ	૪૫	૪	એપ્રિલ	૫-૪-૪૦
વ્યાયામ	૨૫	૬	માર્ચ	૧૫-૩-૪૦
સારદા	૩૧	૧૦	માર્ચ	૧૫-૩-૪૦
શિક્ષણ પત્રિકા	૧૪	૯	માર્ચ	૨૧-૨-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૧	૬	એપ્રિલ	૧-૪-૪૦
સૌરાષ્ટ્ર શિક્ષક	૧૩	૩	ડિસેં-ફેબ્રુ	૧૮-૩-૪૦
શ્રીગોષ્ઠ	૮૪	૪	એપ્રિલ	૪-૪-૪૦

શું વાંચશો ?

ભિર્મિ : એપ્રિલ : ૧૯૪૦

શાસ્ત્રોનો ઉપયોગ : ધર્મનો વિચાર કરવો હોય ત્યારે ધાર્મિક લોકોનાં વચનોથી પ્રથમ ધર્મદષ્ટિ મેળવવી જોઈએ. એટલા માટે અને એટલા પૂરતો જ ધર્મશાસ્ત્રોનો ઉપયોગ છે. શાસ્ત્રો માણસને પરત્ર કરવા માટે છે. એટલે શાસ્ત્રો એ રાગ કે કામદાને ઠેકાણે નથી, પણ મા અને યુરને ઠેકાણે છે. શાસ્ત્રોનો હક્ક બ્રાહ્મણોને જ છે એવી માન્યતા ને સમાજમાં ફેલાયેલી હોય તો તેનું કારણ શાસ્ત્રો ભણવામાં જોઈતી ધીરજ અને ઉત્સાહનો લોકોમાં અભાવ હોય છે તેજ છે.

વીર ચંદ્રશેખર આઝાદ : કાકેરી કાવત્રા કેસ દ્વારા અને અન્ય ક્રાંતિકારી પ્રવૃત્તિથી જાણીતા થયેલા ચંદ્રશેખર આઝાદનો જીવનને લગતી જાણવા જેવી હકીકત આ લેખમાં આપવામાં આવી છે.

વર્ધા યોજના એટલે ગામડા લાણી : આજનો શિક્ષક એની શાળા-કોલેજમાં ભણીને મગજના બારણે તાળાં મારી બેઠો હોય છે. એથી નથી થતો એના જ્ઞાનમાં ઉમેરો કે નથી આવતો એના જીવનમાં નવસર્જનનો આનંદ. વર્ધા કેળવણીનો શિક્ષક દેશ અને દુનિયાના તાલમમાં તાલ બનાવે કે શોધોથી પરિચિત હોવો જોઈએ. આ બધું જાણવાની એક પણ તક એણે જતી કરવી ન જોઈએ. જરૂર પડે એણે પોતાના જીવનમાં ફેરફાર કરવાની તૈયારી પણ રાખવી જોઈએ. એનું જ્ઞાન બહોળું હોવું જોઈએ. તો જ એ ઉદ્યોગ, ભણતર અને જીવન, આ ત્રણનો મેળ સાધી શકે. પછી એણે કેવે રસ્તે કામ લેવું તે માટે આખો લેખ વાંચી જવા જરૂર છે.

કિશોર : એપ્રિલ : ૧૯૪૦

મરાઠાઓનું ઉત્થાન : આ લેખમાળાનો હરતો આગળ ચાલે છે. તેમાં પાણીપતની લડાઈ અને તે પછીની ઐતિહાસિક હકીકતો આ લેખમાં અપાઈ છે.

શ્રી. પુરુષોત્તમદાસ ટંડન : ટંડનજીએ પ્રયાગમાં વકીલાત કરી. નાભા રાજ્યની દીવાનગીરી કરી, બેંકનું સંચાલન કર્યું, સંયુક્ત પ્રાંતની રાજનૈતિક ક્ષેત્રમાં મહત્વનો તેમજ સન્માનપાત્ર ભાગ લીધો. લાલાજીના અવસાન બાદ એમના 'લોકસેવક મંડળ'નું નેતૃત્વ ધારણ કર્યું. પરંતુ તેમના જીવનનું મુખ્ય કાર્ય હિંદી સાહિત્ય સંમેલન જ છે. એમણે ગણ્યા ગાંઠ્યા લખાણો લખ્યા છતાં હિંદી સાહિત્ય સંમેલનની તેમણે સારી એવી સેવા બજાવી છે.

વાતચીત કરવાની કળા : આપણને વાતો કરનાર અનેક જાતના માણસો મળે છે. તેમાં કેવા કેવા પ્રકારના માણસો સાથે કેવી રીતે વાત કરવી તે આ લેખમાં સમજાવ્યું છે. એવા વાત કરનારાઓના આ લેખમાં વિભાગ પાડેલા છે: જેમકે:—વયમાં બોલનારા, કડું બોલનારા, શુદ્ધરિયા, વિરોધ કરનારા, વજીમાગી શિષ્યામણુ આપનારા, ઉલટ તપાસ કરનારા, અગ્રિય સત્ય બોલનારા અને અભિમાન કરનારા. આ સર્વ પ્રકારના માણસો સાથે કેવી રીતે વાત કરવી તે આ લેખમાં સરસ રીતે સમજાવ્યું છે.

ચિંતાડગઢ : એના પર્યટરે પર્યટર પ્રેમ અને શૌર્યની ગાથાઓ છે. એની રોચ ઉપર જીભીને તમે નીચે ને બાહુએ જોવા લાગો એટલે રાજપૂતોનો ગ્રોભગવલ ધર્મ એક પછી

એક ચિત્રો રજૂ કરશે. એણે માત્ર ચરવીરો જ નથી આપ્યા, એણે રાષ્ટ્રવીરો આપ્યા છે, ઉત્તમ ક્રાંતીના લક્તો આપ્યા છે, અને પંડિતોય આપ્યા છે. અને ગુજરાતનાં ગરવાં કવયિત્રી મીરાંઆઇની તો એ યથામૂલ્ય છે. એની આસપાસ પથરાયલા ઇતિહાસની ગાથા આ લેખમાં આપેલી છે.

ગુણસુન્દરી : એપ્રિલ : ૧૯૪૦

મસૂરી : હરદ્વાર કે લાજમન ઓલા જોયાં એટલે હિમાલય જોયો એમ ફેટલાકો માની લે છે, પણ એ બૂલ છે. એ તો હિમાલયનો માત્ર ભિમરોજ છે. એટલે જેમ જેમ આગળ જઈએ તેમ તેમ એનું 'ખરું' સૌંદર્ય જોવા મળે છે. ચડતાં ચડતાં હવા હલકી આવતી જાય છે. ત્યાંની વનરાજી પણ બદલાય છે. મસૂરીનું જૂનું નામ મન્સૂરી છે. હવા ખાવાનું એ એક સ્થળ છે. મસૂરી પહેલી નજરે તો કોઈ યુરોપિયન શહેર જેવું જ લાગે, આપણા લોકોને ત્યાં સોંઘી રીતે રહેવા માટે આર્થિક સમાજનાં અને શિષ્યોનાં મંદિરો છે. ત્યાંનું બજાર લેન્ડોર નામથી જાળખાય છે. ત્યાં ફરવાની જગ્યાઓ ઘણી છે. ત્યાંના મજૂરો પ્રમાણિક હોય છે. ત્યાં મળતાં ફોર્મોમાં લીલા આલુ, પીચીસ, ચેરીઝ વગેરે મુખ્ય છે. મસૂરીની પાસે મૉસી, લાઠા અને કામદી નામના ત્રણ જલધોધ છે. શ્રીમંત ગાયકવાડના ત્યાંના મહેલ પરથી તો આખા મસૂરીનું દરય જોઈ શકાય છે.

પહેરામણી : હમણાં તાજેતરમાં સિંગડીનરેલનાં પુત્રીના લગ્નમાં દસ લાખ રૂપિયા પહેરામણીમાં આપાયા છે. કચ્છના રાજાને શું ખોટ હતી તે એટલા રૂપિયા દાનમાં લીધા ? પહેરામણી એ એક જાતનું દાન છે. જ્યારે રાજાજવાડા જેને ખાવાપીવા, પહેરવાઓદવાને ખોટ નથી, જેને મોટરો, બાગબગીચા, બંગલા મોજશોખ મળે છે, જેને અનેક જાતની જાહો-જલાલી છે તેવાંજો જો આણું ખર્ચ કરે તો પછી ખીમ લોકો અનુકરણ કરે તેમાં શી નિરાધ ?

ખરું જોતાં 'કંકુ ને કન્યા' એજ રિવાજ સારો. ગરીબ ઘરની સારી કન્યા હોય તો પણ તેને બિચારીને સારું ધર ન જ મળી શકે. અથવા તો છોકરો સારો હોય તેને પહેરામણી સારી ન મળે તેથી સારી છોકરીની પસંદગી મુકીને ખરાબ છોકરી લેવી પડે.

નંવરચના : માર્ચ : ૧૯૪૦

ભારતીય સંસ્કૃતિ : ભારતની સંસ્કૃતિ માત્ર આર્થિક સંસ્કૃતિ કે કેવળ હિન્દુ સંસ્કૃતિ જ નથી. ભારતીય સંસ્કૃતિનું કેન્દ્ર છે હિન્દુસ્થાન, પરંતુ એનું વર્ણવ અથવા પરિધિ હિન્દુસ્તાન વડે જ સીમિત નથી. ભારતની સંસ્કૃતિ તો એના ઇતિહાસ કરતાંય મહાન છે. એ મહાન સંસ્કૃતિનો પરિચય આ લેખમાંથી મળશે.

બળિયાનો સાથો ઉપાય : આજે ગુજરાતભરમાં પોતાનો પંજો પસારી બેઠેલા બળિયાના રોગના કુદરતી ઉત્ચારો આ લેખમાં આપેલા છે. એ આજોય લેખ આ અંકમાં "સામયિક દોહન"માં ઉતારેલો છે તે દરેક વાચક એક વાર તો ખાસ વાંચી જાય.

તમારાં બાળકો : બાળકો મેળાં યશે ત્યારે જો એમને હળવું માર્ગદર્શન મળશે તો તેઓ પોતાની મેળે પોતાની કેળવણી મેળવશે. આ રીતે કરવામાં નિશાળમાંના કાર્યક્રમ રખાશે તો તેને પણ તેઓ અનુકૂળ થઈ જશે. સમૂહમાં બાળકોને મેળાં કરતી વખતે આપણે શું

શું કરવાના છીએ તે એમને કહી દેવું જોઈએ. આમ કરવાથી આજકને છૂટાપણું પણ મળી રહે છે અને નિશાળ જેવું પણ મળે છે.

નવચેતન : એપ્રિલ : ૧૯૪૦

ખાસ વાર્તાઓ હોઈને વાર્તાશિખાનોને તે વાંચવા લક્ષમણ છે.

પ્રસ્થાન : ફાગણ : ૧૯૯૬

દ્રવ્ય વિતરણનો પ્રશ્ન : દ્રવ્ય વિતરણનો પ્રશ્ન મૌલિક છે. દ્રવ્યની વહેંચણી સંબંધી પશ્ચિમના કેટલાક વિચારકોએ ચર્ચા કરી છે. એને માટે બે ત્રણ માર્ગો બતાવાયા છે. (૧) દરેક માણસ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે કામ કરે, (૨) એકંદરે જે ઉત્પન્ન થાય તે દરેકને સરખે ભાગે વહેંચી આપવું. (૩) અસમાનતા છેક નાશુદ ન થાય, પણ જીવનની પ્રાથમિક જરૂરિયાતો, જેમકે-પૂરતું પોષણ, ઘર કેળવણી, દાકતરી મદદ વગેરે સમાજના દરેક સભ્યને મળી રહે અને તેથી વિશેષ જે ઉત્પન્ન થાય તેમાં અસમાનતા હોઈ શકે.

કલાપી : એક બાબતમાં કલાપી નર્મદની સાથે બહુ જ સારી રીતે સરખાવી શકાય. નર્મદ માનતા કે જેસો ખરા હોય તો એન કથવાથી કાવ્ય થઈ જ જાય, અને તે ધણી ખરા કાવ્યો લાગણીના ઊલટામાં જ લખતો. કલાપીએ પણ ધણું ખરું એમ જ કરેલું. તેમણે એક પત્રમાં લખેલું કે “ કવિતા નિઃસ્વાસ કે અત્યુ જેવી છે, તે જ્યારે આવે છે ત્યારે નીકળી જાય છે. અને જેવી આવી તેવી નીકળી જાય છે. ”

જીવનચરિત્ર : આખીય જીવનકથાનો રસ વિષયભૂત વ્યક્તિના વ્યક્તિત્વ કે વિશિષ્ટ મનુષ્યત્વ પર આધાર રાખે છે. વ્યક્તિએ પ્રાપ્ત કરેલી ઉપાધિઓ, સંપત્તિ અને સિદ્ધિઓ, કીર્તિ અને વિજયપરંપરાઓ આ સર્વના તાદરશ વર્ણન પર ચરિત્રકથાનો રસપ્રવાહ અવલંબન કરતો નથી. એ તો એની પ્રતિભા, ચારિત્ર્ય અને જીવનશક્તિ પર અવલંબે છે. સત્તા અને યશ એને અપૂર્વ સોપાનમાં હોય, અદળક મન, કુટુંબસ્તુષ્ણ અને ઔદિક વૈભવ એણે પ્રાપ્ત કર્યાં હોય; ભલેને એના જીવનકથામાં એના માનમાં રજત, રૌપ્ય, સુવર્ણ કે હીરક મહોત્સવો ઉમંગસેર ઉજવાયા હોય, પરંતુ એના આખાય જીવનમાં જીવન જેવું કંઈ સત્ત્વ કે ઓજસ ન હોય તો પછી તેની કથા-તેની ચરિત્રગાથા નીરસ નીવડે છે.

યુવક : એપ્રિલ : ૧૯૪૦

શિસ્ત સાથે જીવનનો સંબંધ : શિસ્તને અંગ્રેજીમાં “ ડિસિપ્લીન ” કહે છે, અને ગુજરાતી શબ્દાર્થ “ તાલીમબદ્ધ ” એવો યર્ષ શકે. કોઈ પણ વસ્તુની ક્રિયામાં શિસ્ત અનુસરતું રચાન ધરાવે છે. યંત્રથી થાંડી મનુષ્યની સઘળા ક્રિયામાં એની ખાસ જરૂર હોય છે. દા. ત. યાંત્રિક સાધનોની ગતિ અને તે ગતિનો નિર્બંધ એ બંનેમાં શિસ્ત સમાયેલી છે. સૂર્ય જોગે છે અને આયમે છે તેમાં પણ કુદરતી શિસ્ત જ કારણભૂત છે. આવી શિસ્તરૂં આપણા નિત્યજીવનમાં અત્યારે શું રચાન છે તે આ લેખમાં સરળ રીતે સમજાવ્યું છે.

બ્યાયાનોપાસના : આપણો ધર્મ શીખ જેવો કેમ ન થવો જોઈએ ? આપણા રક્ષણ માટે પોલિસની મદદ કેવી માગવાની ? ઘરમાં ચોરી થાય ત્યારે લાંચ આપી પોલિસની

બ્રાહ્મણ અને જાગી : ધંધા તરીકે રસોઇનો કે બીજો ગમે તે ધંધો ગમે તે માણસ કરે તેની સામે કોઇને કાંઈ વાંધો ન હોઈ શકે અને જોયી બ્રાહ્મણ રસોઇઆનો ધંધો કરે તેમાં કાંઈ ખોટું નથી. પણ રસોઇ કરવામાં અને જનોઇ પહેરવામાં જ બ્રાહ્મણત્વ આવી ગય છે એવી જે માન્યતા તેમનામાં જોવામાં આવે છે એ એક મોટું અનિષ્ટ છે.

બ્રાહ્મણ રસોઇઆના આખા વર્ગની આ જ દશા છે. જેમ ખેડૂત મજૂરનો પ્રશ્ન છે અને શહેરોમાં યુમાસ્તાઓનો અને ધાટીઓનો પ્રશ્ન છે, તેવો આવા અશુદ્ધ, અભણ, અચાન બ્રાહ્મણ રસોઇઆઓનો પણ પ્રશ્ન છે. એ પણ એક કચડાએલો વર્ગ છે.

શારદા : માર્ચ : ૧૯૪૦

ખાસ નવલિકા અંક હોઈ વાર્તાના રસિયાઓને એ ઠીક ઠીક આનંદ આપશે

શિક્ષણ અને સાહિત્ય : એપ્રિલ : ૧૯૪૦

ચીનના પહેલા પાંચ પાઠશાળો : ઇ. સ. પૂર્વે હજારો વર્ષ પહેલાં યજ્ઞ ગયેલા ચીન દેશના પાંચ પાઠશાળોને લગતી હકીકત આ લેખમાં આપી છે. એ પાઠશાળોને લગતી વિવિધ વાતો આ લેખ વાંચનારને મળી આવશે.

પ્રૌઢ શિક્ષણ માટે તાલીમ : ગયે વર્ષે યુગ્મરાતમાં ચલાવાયેલા પ્રૌઢશિક્ષણ વર્ગોમાં ચાલેલા કામકાજની અવલોકના માહિતી આ લેખમાં આપેલી છે. પ્રૌઢ શિક્ષણના ક્ષેત્રમાં કામ કરનાર દરેક શિક્ષકને એ એક ઉત્તમ મોભિષાણ છે. એ શિક્ષણની પાછળનો ઉદ્દેશ માત્ર અક્ષરજ્ઞ આપી નિરક્ષરતાનિવારણનો જ નથી, પરંતુ બહુનારની આર્થિક સુધારણાનો પણ એમાં હેતુ છે, એ દરેક કાર્યકર્તાએ ખાસ લક્ષમાં રાખવા જેવું છે.

શબ્દોના વંશમાં ' સમર્થ ' અને ' કહું 'ની ઉત્પત્તિનો ઇતિહાસ આપ્યો છે.

સ્રીઓષ : એપ્રિલ : ૧૯૪૦

મનોબ્યથા : પરણીને સાસરે ગયેલી એક બાળા સાસરિયામાં વેઠતી યુસીબતોની હાથ-વશાળ એની સખી પ્રત્યેના આ પત્રમાં ઠાલવે છે.

હિંદુ કાયદો : હિંદુ અને મુસલમાનોને તેમના ધર્માનુસાર તથા ચાલુ રૂઢિ પ્રમાણે લગ્ન અને વારસાના નિયમો લાગુ પડવામાં આવ્યા છે. આ સંબંધી કોર્ટે કેસ ચાલતાં ધર્મ અને રૂઢિની બાબતો નક્કી કરવામાં આવતી હતી અને તે માટે નિજીજીતોના અભિપ્રાય લેવામાં આવતા હતા. આવા કબજાના સુકાદા નોંધાય તેને પણ કાયદા જેટલું જ વજન મળતું હતું. આ પ્રમાણે હિંદુ કાયદો તે કાંઈ એક ખાસ ધડાયેલો-એકજ પુસ્તકમાં લખાયેલો કાયદો નથી, પણ તેનાં મૂળ નીચે પ્રમાણે છે: (૧) ધર્મશાસ્ત્રો, (૨) તે ઉપર પ્રાચીન ટીકાના ગ્રંથો, (૩) જૂના કાળથી પ્રચલિત રૂઢિ, (૪) કોર્ટમાં અપાયેલા સુકાદાઓ. આજે એમાં સુધારાને દેલે દરજ્જે અવકાશ છે તે આ લેખમાં દર્શાવ્યું છે.

સ્થળસંકેતોને લીધે ખાતા તરફથી રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે ભલામણ કરવામાં આવેલાં પુસ્તકોની યાદી આ અંકમાં આપી શકાઈ નથી તે આવતા અંકે અપાશે.

એક ગુજરાતી પ્રકાશકનું અવસાન

ચાલુ માસની તા. ૫ મીના રોજ ગુજરાતના જાણીતા સાહસિક પુસ્તકપ્રકાશક શ્રી. જીવનલાલ અમરશી મહેતાનું મુંબઈ ખાતે અવસાન થયું છે.

ધણા લાંબા વખતથી સદ્ગતે પુસ્તકપ્રકાશનને પોતાના વ્યવસાય તરીકે રવીકાયો હતો. ઉપરાંત “શ્રીભોધ” નામના માસિકનું સંચાલન પણ તેઓથી દ્વારા જ ચાલતું હતું. આજે એ “શ્રીભોધ” માસિકથી લાગ્યે જ ગુજરાતનું કોઈ માસ ચાલતું હશે.

ગયે વર્ષે જ કેમ જાણે પોતાના આવનાર અવસાનની આગાહી કરી ગયા હોય તેમ તેમણે “શ્રીભોધ”ની બદલવા તેમ જ અમદાવાદના તેમના કાર્યાલયનું સ્થાન તેમના મોટા પુત્ર શ્રી. ચન્દ્રકાન્તને સોંપી નિવૃત્ત જીવન વીતાવતા મુંબઈનું કાર્યાલય સંભાળતા હતા. ત્યાં અચાનક હૃદય બંધ પડી જવાથી તેમનું મુંબઈ ખાતે ગઈ તા. ૫ મીએ અવમાન નીપજ્યું.

તેઓ પુસ્તકપ્રકાશનના વ્યવસાયમાં પડ્યા તે પહેલાં ગુજરાતની જાણીતી સાહિત્ય-સંસ્થા ગુજરાત વર્તીકયુલર સોસાયટીના આસિ. સેક્રેટરીના પદ પર હતા. અને ત્યારબાદ ત્યાંથી નિવૃત્ત થઈ તેમણે પુસ્તકપ્રકાશન અને વિક્રેતાનો વ્યવસાય હાથ ધર્યો, જ્યારે એ ક્ષેત્રમાં અમદાવાદ ખાતે ગણ્યા ગાંઠ્યા જ ગૃહસ્થોએ ઝંપલાવ્યું હતું.

આજે એમના તરફથી બહાર પડેલાં પુસ્તકોની સંખ્યા સો ઉપરાંતની થવા જાય છે. અંધમાળાઓની યોજના ગુજરાતમાં શરૂ કરનાર તરીકે સરવૃ સાહિત્ય કાર્યાલયના સંચાલક સ્વામીશ્રી અખંડાનંદજી પછી એમનું જ નામ ગણાવી શકાય.

એમની એક વધુ વિશિષ્ટતા તો એઓ જે અનુભવી યોજનાઓ વિચારતા તેમાંથી મળી આવે છે. તેઓ “શ્રીભોધ” અને એમની અંધમાળાનાં પુસ્તકો લોકોનોય કેમ અને અને ગુજરાતના ગામડે ગામડે કેમ પહોંચી વળે તેને માટે ભિન્ન ભિન્ન યોજનાઓ વિચારતા. ગામડાની બહેનોને મહેત કે ઓછા લવાજમે “શ્રીભોધ” કેમ મળે તેની યોજના સદ્ગતે રવ. શ્રી. મોતીલાલ અમીન સાહેબ સાથે વિચારી અમલમાં મૂકેલી. આજે પણ એ યોજનાનાં સૂચન અનેક રમણ ભોગવાઈ રહ્યાનું જાણવા મળે છે.

આવા એક સાહસિક પુસ્તકપ્રકાશકના અવસાનથી ગુજરાતી સાહિત્યે એક ઉત્સાહી પ્રકાશક, વિવિધ યોજનાઓના વિચારક અને સતત કાર્યપરાયણ રહેનાર એક સાહિત્યક ગુમાવ્યો છે.

પ્રજી સદ્ગતના આત્માને શાન્તિ આપો અને એમનાં કુટુંબીઓ પર આવી પડેલી આ અનિવાર્ય આદત સહન કરવાનું તેમને બ્રજ આપો એજ અભ્યર્થના. —તંત્રીઓ

તૈલચિત્રની અનાવરણ ક્રિયા

૨૧. મો. ન. અમીન સા. પુસ્તકાલય વસોમાં ૨૧. મોતીલાલ અમીન સા ના તૈલચિત્રની અનાવરણક્રિયા વડોદરા શબ્દના ન્યાયમંત્રી મે. રા. રા. સુધાલકર સાહેબના હસ્તે આવી તા. ૨૧ મીના રોજ થનાર છે. તેજ દિવસે વસો સહકારી બેન્કમાં પણ ઉપલી ક્રિયા થનાર છે. [૧૯૬૬]

વડોદરા રાજ્ય

પુ૦ સ૦ સ૦ મંડળને મળેલું નવું ટ્રસ્ટફંડ—પિસાઇ તા. ડબોઇના શ્રી. બેચરભાઇ નથુભાઇ તરફથી તેમના પિતાશ્રીના સ્મરણાર્થે સા. પુ. પિસાઇના નિલાવ માટે રૂ. ૧૦૧)૧૦) ટ્રસ્ટફંડ સોંપવામાં આવ્યું છે, જે મંડળની તા. ૩૧-૩-૪૦ ના રોજ મળેલી વ્યવસ્થાપક સભાના કરાવ નં. ૫૦ થી સ્વીકારાયું છે.

મુધારો—“ પુસ્તકાલય ” માસિકના માર્ચ '૪૦ ના અંકમાં વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે લલામણ કરવામાં આવતાં પુસ્તકોની યાદી (સૂચના-સર્ક્યુલર પૂ. ૧૯ ૫૨) અ. નં. ૭ ના પુસ્તકની કિંમત ૦-૧-૦ જપાઇ છે તે રૂ. ૧-૦-૦ મુધારી લેવી.

નવીન પુસ્તકાલય માટે આહાર—સતત સરકયુલર નં. ૧૨ ની કોમથી વસા થેલા ગામ ચરાકુ તા. મહેસાણામાં ઉઘડેલા નવીન પુસ્તકાલય માટે તેના મંત્રી પ્રમુખે કરેલી મહેનત માટે ત્યાંના ગ્રામ પંચાયતના અધ્યક્ષ તેમ જ પંચો તરફ આભાર માનવામાં આવ્યો છે.

પુસ્તકાલયોને મળેલી ભેટ*

સા. પુ. ઉંડર—તા. વડોદરાને અંજેસરના પા. મંગળભાઇ ઝવેરભાઇ તરફથી લગ્ન પ્રસંગે રૂ. ૧૧

સા. પુ. સદલપુર—તા. નવસારીને છોટાભાઇ શુભાજીભાઇ ભગત તરફથી રૂ. ૫).

સા. પુ. શિયાપુરા—તા. કડીને મોકાસણ તા. કડીના પા શંકરદાસ પુરુષોત્તમદામ તરફથી રૂ. ૨)

સા. પુ. વસાઈ—તા. ચાણુરમાને સુરાણી પાટીના પા. હરજીવન ભાઈચંદ તરફથી રૂ. ૭).

સા. પુ. રતનપુરા—તા. સાવલીને પટેલ મોતીભાઈ કદાનદાસ તરફથી રૂ. ૧૦)

સા. પુ. શાખપુર—તા. દામનગરને દેસાઈ જ્યેષ્ઠ મૂળજીને ત્યાં આવેલી જ્ઞાન તરફથી રૂ. ૫).

શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા—કામરેજ મહાલ તરફથી લેવાનારી બીજી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા

* આ યાદીમાં રૂ. ૨) અને તેથી વધુ રકમ આપનારનાં નામ જાહેર કરવામાં આવ્યાં છે.

તા. ૫ મી મેના રોજ રખાઈ છે. સમય: સવારે ૮ થી ૧૧. આ પરીક્ષા માટે “ મૂળ લોકસેવક મોતીલાલ ” એ પુસ્તક પસંદ કરાયું છે.

ઐઠ શિક્ષણ વર્ગ—નાની કડી તા. કડીના સા. પુસ્તકાલયનો ત્યાંના પ્રૌઢ શિક્ષણ વર્ગ લાલ લીધો હતો.

રાત્રે ચાલતો વાચનપ્રચાર—સા. પુ. નાની કડી તરફથી, જેસુતોને રાત્રે વખત મળતો હોવાથી ત્યાં પુસ્તકો આપવા-લેવાનું કામ રાત્રે પણ ચાલે છે. ઉપરાંત વર્તમાન-પત્રોમાંથી દરરોજ સમાચારો પણ વર્ગી સંભળાવામાં આવે છે.

મહાલ મંડળની સભા—જેરાળ મહાલ પુ. મંડળની વ્ય. સભા જેરાળ કર્યા પુસ્તકાલયના મંત્રી શ્રી. ધીરુભાઈ દેસાઈના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં (૧) મહાલના જે પુસ્તકાલયો પાસે રૂ. ૪૦) અને તે ઉપરાંત કાયમ રૂંડ હોય તેઓ પુસ્તકાલય સદાચક સહકારી મંડળનો શેર લેવા ઇચ્છતા હોય તેમને તે લેવા ભલામણ કરતો, (૨) જે પુસ્તકાલયોએ પુસ્તકોનું વર્ગીકરણ કરી વિષયવારી અને નામવારી નોંધવહી તૈયાર કરી ન હોય તેમનું તે કામ જૂથ મંડળના અંચપાલે સેવાભાવે કરી લેવા તજનીજ કરવાનું, (૩) પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગનો મંત્રી-અંચપાલે લાલ લેવાનું, (૪) શિષ્ટ વાચન માટે પુસ્તકો નક્કી-કરતો, (૫) વ. રા. પુ. મંડળ તરફ લેવાનાર શિ. વા. પરીક્ષાનો શિક્ષકો તથા ઉપલા વર્ગના વિદ્યાર્થીઓએ લાલ લેવાની ભલામણનો, (૬) સહકારી ધોરણે બજેટ બનાવવાને લગતો, તેમજ (૭) મહાલ પુ. મંડળની વ્ય. સભાના સભાસદોની નિમણૂક તથા શિ. વા. પરીક્ષાના ખર્ચની મંજૂરી લગતા કરાવો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા.

વ૦ રા. પુ. મંડળ

શિક્ષણ વર્ગ—વડોદરા પ્રાંતનો પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગ ચાલુ માસની તા. ૧૮-૧૯-૨૦ મીએ કરનાળી ક્ષેત્રમાં ભરાનાર છે. તેને માટે જે ઉમેદવારોએ અરજીઓ કરી છે તે બધી બહાલ રાખી જેને તેને બજર આપી દેવામાં આવી છે. વર્ગનું કામ ૧૮ મીની સવારથી શરૂ થવાનું છે; એટલે તા. ૧૭ મીની સાંજ સુધીમાં કરનાળી હાજર થઈ જવાની ઉમેદવારોને ભલામણ છે. મુકામ. પ્રાંત. પંચાયતની ધર્યાળમાં રહેવાનો છે.

શિષ્ટવાચનની ૧૮ મી પરીક્ષા—કાકા સાહેબ કાલેલકરકૃત ‘ હિમાલયનો પ્રવાસ ’ એ પુસ્તક ૧૮ મી પરીક્ષા માટે નક્કી થયું હોય એની તારીખ વગેરે બાબતની જાહેરાત ચાલુ અંકમાં અન્યત્ર છપાઈ છે તે જોઈ લઈ ઉમેદવારી નોંધાવી દેવાની શિષ્ટ વાચન-રસિકોને ભલામણ કરીએ છીએ.

બજર આપો—ચા. પુ. માસમાં શિક્ષકોની ફેરવદલીઓ થઈ ગઈ છે એટલે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ સાથે અતલગનો સંબંધ ધરાવનારા ખાસ કરીને માનદ પ્રચારક અને પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુ. શિક્ષણના ઉમેદવાર લાઇએને પોતાના નવા શિક્ષકોમાંની બજર રાખ્યું. મંડળની ઓફિસને આપવાની ભલામણ કરવામાં આવે છે.

રાજ્ય બહાર

અખિલ હિંદ પુસ્તકાલય પરિષદ (All India Library Association)

અધિવેશન ચાલુ માસની તા. ૧૨ મીના રોજ પટના ખાતે મળ્યું હતું. આપણા નાજખના પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. હિમેશભાઈ સાહેબે હાજરી આપી હતી.

પરદેશ

પુસ્તકાલયને ભેટ—કેનેડાના માછ ગવર્નર જનરલ હોર્ડ ટવીડસમૂરે પોતાની પાછળ એક વસિયતનામું કર્યું છે. એ વસિયતનામામાં તેમણે, સ્કોટલેન્ડના રાષ્ટ્રીય સાર્વજનિક પુસ્તકાલયને તેમના વિશાળ ગ્રંથ ભંડારમાંથી એ પુસ્તકાલયને પચાંદ પડે તે— ૫ માઈલ્સ ઓફ મોન્ટ્રેસને લગતાં પુસ્તકો—સોંપી દેવાનું તેમના દ્રશ્યોને જણાવ્યું છે.

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી સન ૧૯૩૯-૪૦

યાદી નં. ૪ : સંખ્યા ૯૪

નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૯-૪૦ ના બજેટમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે માહે માય માસમાં મંડળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યાં છે. રાજ્યનાં બધાં જ ગ્રામ પુસ્તકાલયોને જુલાઈ ૧૯૪૦ સુધીમાં પુસ્તકો મોકલાઈ જાય તેવી યોજના થયેલી છે. એટલે પત્રો—માસિકાની યાદીઓના ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલાશે; જેથી આ તરફ ઉપરાષ્ટ્રી કરી બીજાજરી ટપાલખર્ચ કરવાની કોઈ પુસ્તકાલયને જરૂર રહેતી નથી.

વડોદરા,
તા. ૧-૪-૪૦ }

વા. ના. અમીન

મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ વિ.

પેટલાદ—૩૫.
પાદરા—૨૫.
વડોદરા—કલાલી, વડસર, સમીઆળા.
ભાદરણ—ગંભીરા.
કરજણ—ઉરદ, અટાલી.
હોશાં—કુંડેલા.

સાવલી—રાણીપુરા.
સંખેડા—હડિદ.

હલેગામ—ધમીજ.

કડી—કુંડાલ, સરસાવ.

વિજાપુર—કેલીસણા, પેદામલી.

વિસંનગર—રંગાકૂઈ, દડીઆળ, ખરવડા,
તરભ, ભાન્ડે, ખરસદા, મગરોડા, બાસણા.
દેણપ, ચિત્રોડા મેટા.

મહેસાણા—હાડવી, આપાપુરા, મોટીદાઉ,
પદારોઆ.

સિદ્ધપુર—મહેરવડા, જગન્નાથપુરા, ડીડરોલ,
કુંડાવ, ગાંગલામણ, કહોડા, ભુણાવ,
કરલી, બીલીઆ.

ખેરાળુ—મછાવા, કરખટીઆ, ઉણાદ, કમા-
લપુર. બકાદ, સંખલપુર, જાસા, મંડાલી,
ઉંદાઈ, કહીપુર. બાબીપુર, ચાડા, રાજપુર,
મલેકપુર, સુંદીઆ, કરસનપુરા, કેસીળા,
રોખપુર, સીપોર, મોલીપુર, ઉમતા,
બહાદરપુર.

પાટણ—કમલીવાડા, મણુંદ, બાલીસણા,
કોસા. ચંદુમણા, આંબાપુર, સંડેર.
ચાણરમા—વેણુંપુરા, ધરમોડા, પોંપળ,
ગોરાદ, ડોડીવાડા, ધાણોધરડા, પલાસર.

નવસારી—કાછીઆવાડી.

ગણુદેવી—માણેકપુર, ધમગાજા, દેસરા, ગડત.

પલસાણા—હરિપુરા.

કામરેજ—કઠોરા, હલધર, દેલાડ.

માંગરોલ—નંદાવ, હથોડા. કંટવા, લિંબાડા,
સરદા, પીપોદરા.

વ્યારા—ઉમરવાવ, ડોલવાણ, રૂપવાડી.

ધારી—સરસીઆ.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.

જાહેરાત નં. ૨ / ૧૯૩૯-૪૦

પત્રો-માસિકોમાં થયેલા ફેરફાર બાબત

(૧) “ પ્રજામંડળ પત્રિકા ”—અગાઉ દરમાસે પ્રકટ થતી “ પ્રજામંડળ પત્રિકા ”નું

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૦-૮-૦ હતું, હવે તે દર અઠવાડિયે પ્રસિદ્ધ થતી હોવાથી તેનું વાર્ષિક લવાજમ રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે રૂ. ૩-૮-૦ જાહેર કરાયું છે. આ સંજોગમાં તેનાં આદ્યક ગ્રામ પુસ્તકાલયો જેમણે સદર પત્રિકા પોતાના બજેટમાં મૂકી હોય તેમણે રૂ. ૩-૦-૦ વધારે એ પત્રિકા ખાતે આપવાના થશે. તો એ વધારાની રકમ આગામી સન ૧૯૪૦-૪૧ના બજેટમાં મળેરે આપવાનો ઠરાવ જે તે ગ્રામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ, પોતાના વ્યવસ્થાપક મંડળ પાસે કરાવી મોકલશે તેમને સદર પત્ર સને ૧૯૩૯-૪૦ ના આખા વર્ષ માટે ચાલુ રાખવાનો નિર્ણય પ્રજામંડળ પત્રિકાના વ્યવસ્થાપકોએ કર્યો છે. તો જે તે ઠરાવ કરી તેની ખજાનું પત્રિકાના વ્યવસ્થાપકોને લખી જણાવવી કે જેથી સદર પત્ર બંધ ન થતાં ચાલુ રહે,

(૨) બંધ થયાં છે—ગયે વરસે શરૂ થયેલું “ વિદ્યાર્થી ” સાપ્તાહિકનું પ્રકાશન બંધ કરવામાં આવ્યું છે. તેના આદ્યકોને તેના સંચાલકોએ એક નવીન મંચગાળા શરૂ થનાર છે તેનાં પુસ્તકો આપવાનું નક્કી કર્યું છે.

(૩) “ સમાજશિક્ષક ” માસિકના તંત્રીએ રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો સારા પ્રમાણમાં લાભ રૂપ આદ્યક થાય તેટલા પૂરતું તેનું લવાજમ લઠાડીને રૂ. ૧-૨-૦ રાખેલું, પરંતુ તેના લાભ પૂરતા પ્રમાણમાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોએ નહિ લેવાથી તેમના તરફથી પૂરેપૂરું લવાજમ લેવા બદલ અને વખાણ આપવાથી જેના બજેટમાં રૂ. ૧-૨-૦ પ્રમાણે લવાજમ મંજૂર થયેલું અને પુસ્તકો માટે રકમ હતી તેમાં ફેરફાર કરી રૂ. ૨ પ્રમાણે અદા કર્યા છે; પરંતુ રકમની સવર પિયતી ૨૪ ગ્રા. પુ. ના બજેટમાં ન હોવાના કારણે તેમનું છ માસનું લવાજમ રૂ. ૧ પ્રમાણે બદલ કર્યું છે. માટે ૧૯૪૦ના જૂન માસ પછી જેમને ડિસેમ્બર સુધી સદર છ માસિક ચાલુ રાખવું હોય તેવાં પુસ્તકાલયોના મંત્રી લાખઓએ રૂ. ૧ પોતાના ખર્ચે પોતાની સવર હોય તે મુજબ “ સમાજશિક્ષક ” કાર્યાલય, નિરાળ મહોલ્લો, નવસારી એ શિરનામે આરોગ્ય મોકલી આપવા વ્યવસ્થા કરવી.

છ માસિક લવાજમ ભરાયેલાં પુસ્તકાલયોની યાદી નીચે પ્રમાણે છે:—

રૂ. ૧) પ્રમાણે છ માસનું ભરેલું લવાજમ

સોનારકૂષ (વડોદરા), ૨ નવા આજવા (વાઘોડીયા), ૩ ચારોલ (કડી), ૪ પારસા (વિજાપુર), ૫ પકુરમા (વિજાપુર), ૬ ઇલરામપુરા (વિજાપુર), ૭ કરાખટ (નવસારી), ૮ દેવાડ (કામરેજ), ૯ વલણ (કામરેજ), ૧૦ લસણપોર (મહુવા), ૧૧ આરંભડા (ઓખામંડળ), ૧૨ અંબાવપુરા (કડી), ૧૩ ગોરાદ (ચાણુરમા), ૧૪ મીઠા ધરવા (ચાણુરમા), ૧૫ પીપાદરા (માંગરોલ), ૧૬ મેડી (અમરેલી), ૧૭ બહુવા (સાવલી), ૧૮ નાનાજલુંદા (દહેગામ), ૧૯ વેલુંપુરા (ચાણુરમા), ૨૦ મોટપ (ચાણુરમા), ૨૧ ઓખડ (નવસારી), ૨૨ ડોડીવાડા (ચાણુરમા), ૨૩ પીપળલમ (અમરેલી), ૨૪ વેળાં (કામરેજ).

(૪) વૈદ્યક વિષયનું માસિક—“ આયુર્વેદ વિદ્યાન ”નું પ્રકાશન તેના તંત્રીની માંદગીને કારણે બંધ થનાર છે.

વડોદરા,
તા ૧૧-૪-૪૦ }

વા. ના. અમીન
મંત્રી.

શિષ્ટ વાચનની ૧૮ મી પરીક્ષા સન ૧૯૪૦ ના જુલાઈની ૨૧ મી તારીખ ને રવિવારે સવારના ૭ા થી ૧૦ ના સમયમાં જે તે સ્થળે લેવાશે. પરીક્ષા માટે નવજીવન પ્રકાશન મંદિર તરફથી બહાર પડેલું કાકાસાહેબ કલેલકર કૃત 'દ્વિમાસ્યનો પ્રવાસ' એ પુસ્તક મુકરર કરવામાં આવ્યું છે. એ પુસ્તકની કિંમત રૂ. ૧-૦-૦ હોઈ પુ. સ. સ. મંડળમાંથી તે મળી શકશે. એ પુસ્તક રાજ્યનાં ધર્ણાખરાં પુસ્તકાલયોમાં હોવાનો સંભવ છે; છતાં જે પુસ્તકાલયોમાં એ ન હોય વા જેમને વધારે નકલોની જરૂર હોય તેમણે ચાલુ વર્ષના બજેટ-માંથી વહેલામાં વહેલી તકે ટપાલરસ્તે વા કોઈ આવતા જતા સાથે મેળવી લેવી, કે જેથી પરીક્ષાનો લાભ લેવા ઇચ્છનારાં પોતાને ત્યાંનાં શિષ્ટવાચન-રસિક બાઈબહેનોને પુસ્તકને અભાવે પરીક્ષાનો લાભ લેવાનો વિચાર માંડી વાળવાપણું ન રહે. મહાલ પુસ્તકાલય મંડળનાં વ્યવસ્થાપકોને આ સંબંધી ધતે. પ્રચાર કરવાની, તેમ જ પુસ્તકની જરૂરી નકલો ખરીદી લખને મહાલનાં ઇચ્છુક ઉમેદવારોને વારાફરતી પૂરી પાડવાની ફરજ અદા કરવાની બલામણુ કરવામાં આવે છે.

ઇચ્છુક ઉમેદવારોએ પોતાનાં નામ, ઠામ, ઉંમર, અભ્યાસ, ધંધો ને પોસ્ટનું સ્થળ અવશ્ય જણાવી રાજ્ય પુ. મંડળના મંત્રીને શિરનામે મોકલ્યાં મોડી તા. ૧૦-૭-૪૦ સુધીમાં પોતાની ઉમેદવારી નોંધાવી દેવી જોઈશે. શિષ્ટવાચનની આવી પરીક્ષાનો લાભ સમજનારાં અને તેનો શુરવાદ આપેલાં બાઈબહેનો તો આ ગાહેરાત વાંચતાં જ તેમ કરી દે એમ ઇચ્છીએ છીએ.

નગાધિરાજ દ્વિમાસ્ય એ દુનિયાની એક મહાન અજાયબી છે. એના રહસ્યનો પાર માનવી પૂર્ણાંશે હજી પામી શક્યો નથી. એના અદ્ભુત પ્રકૃતિસૌંદર્ય, મનહર વનરાગ્નિઓ, કિંમતી ઔષધિઓ અને અનેક તીર્થસ્થાનો સ્વનજરે નિહાળવાનું ભાગ્ય તો કોઈ સમૃદ્ધિશાળી ને પુણ્યશાળી પ્રવાસશોખીન સાહસિકોને જ સાંપડે. છતાં ઘેર બેઠાં એનો આછો આછો પણુ ખ્યાલ મેળવવાનું સદ્ભાગ્ય તો કાકા સાહેબની કલમે લખાયેલ આ પ્રવાસપોથીના વાચનથી મેળવી લેવાની તક આ અરાદમી પરીક્ષા પૂરી પાડે તેમ છે. એટલે આ પરીક્ષાનો લાભ ગુજરાતના શિક્ષણવર્ગને, તેમ યુવક-યુવતીઓને લેવાની આગ્રહભરી વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

પરીક્ષા જે ગામે આપવાની હોય તે ગામે ટપાલ અઠવાડિયામાં કયે કયે દિવસે આવે છે તે અચ્છ જણાવવું. પરીક્ષાની મુદત દરમ્યાન શિરનામોને ફેરફાર થાય તો તેની ખબર જે તે વખતે તરત જ આપવાની ખાસ બલામણુ છે.

ઇનામ—પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થતા ઉમેદવારો પૈકી પહેલા ૪ નંબરોને અનુક્રમે રૂ. ૫), રૂ. ૪), રૂ. ૩), રૂ. ૨) તથા નં. ૫ થી ૨૦ સુધીનાં રૂ. ૧) નું ઇનામ અપાશે. ઉપરાંત ઉત્તીર્ણ થનાર ઓરુમેદવારો પૈકી પ્રથમનાં ૧૦ને રૂ. ૧) તથા ટ્રેનિંગ કોલેજોના લાલ બિલકુલ નહિ પામેલા શિક્ષકો, અંગ્રેજી પાંચ ધોરણ સુધીના પિદ્ધાર્થો તથા સામાન્ય બાજતરવાળા ખેડૂત, કારીગર અને વેપારીવર્ગ પૈકી ઉપલા ૧૦ નંબરોને રૂ. ૦ા નું ઉત્તેજનાર્થ ઇનામ આપવાની ગોઠવણુ રહેશે. ઇનામ રોકડમાં અપાશે; છતાં જેમની ઇચ્છા હશે તેમની પોતાની પસંદગીનાં પુસ્તક તેમના ખર્ચે મોકલી આપવાની સગવડ રહેશે.

૦/૦ પુ. સ. સ. મંડળ લિ. }
રાવપુરા, વડોદરા
તા. ૯-૪-૪૦

મણિલાલ મંગળજી કારીવાળા
રામલાલ કા. પટેલ
માનદ મંત્રીઓ, વ. રા. પુ. મંડળ

વર્ગીકૃત નામાવલિની પૂરવાણી નં. ૩૮

‘પુસ્તકાલય’ માસિક પુ. ૧૧, અંક ૭ જુલાઈ ૧૯૩૬, પાન ૫૪૬ ઉપરની યાદી નં. ૩૭ થી શરૂ.

કેટલીક અડચણોને લીધે વર્ગીકૃત નામાવલિની ઉપર જણાવેલી યાદી નં. ૩૭, જુલાઈ ૧૯૩૬ માં પ્રસિદ્ધ થયા પછી, એ યાદી આપવાનું મોકુફ રાખવામાં આવ્યું હતું. પરંતુ પુસ્તકાલયોને વર્ગીકરણ કરવામાં સુગમ પડે અને બધે એકસરખું વર્ગીકરણ થાય એ હેતુથી એ વિભાગ આ અંકથી પાછો શરૂ કરવામાં આવે છે. સને ૧૯૩૩ પછીનાં પુસ્તકો જેટલાં મળશે તેટલાં બધાં આ યાદી દ્વારા યાદીમાં લેવા પ્રયત્ન કરવામાં આવશે. દર મહિને બે અગર ચાર પૃષ્ઠ સવડ પ્રમાણે આપવામાં આવશે. કર્તાવારીના નામો ‘નવીન કર્તાઓની નામાવલિ’ જે ૧૯૩૩ માં સુધારાવધારા સાથે પુ. સ. સ. મંડળ તરફથી ૪૦૦૦ ગુ. પુ. ની વર્ગીકૃત યાદી લા. ૨ આ સાથે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી હતી તેના ઉપરથી આપવામાં આવ્યા છે જૂના સાથે કેટલેક ફેરફારો મેળ નહિ મળે; પરંતુ તેને નવા પ્રમાણે સુધારી લેવા. હવે તો નવીન નામાવલિનો જ ઉપયોગ થશે. આમ પુસ્તકાલયોએ તો અંકમાં પહેલાં ત્રણ અંક અને છેલ્લાં પહેલા બે અંક જ લેવાના છે. પ્રાંત અને કર્યા પુસ્તકાલયો આ પ્રમાણે જરૂરીઆત પ્રમાણે કાયમ રાખે.

યાદીમાં લેવા જેવાં પુસ્તકો લેવામાં નહિ આવ્યાં હોય અને જે પુસ્તકાલયના મંત્રીઓ, મંચપાલો વગેરે કોઈ પણ એવાં રહી ગયેલાં પુસ્તકોની યાદી, પુસ્તકાલયના તંત્રીને મોકલી આપશે તો તેના સાહાર સ્વીકાર કરી અન્ય યાદીમાં તેને સ્થાન આપવામાં આવશે.

ના. અ. દીવાનજી

ક્ર. ૩૧૨	ગુજરાતીનો દીપોત્સવી અંક,	ક્ર. ૨૧૨૯	કોઠારી, માધવલાલ દલસુખરામ(અ.
૧૯૩૬	૧૯૩૬ ર. ૧-૦-૦	૩૦	દાનવિલાસ.
ક્ર. ૪૮૪	નવચેતન દીપોત્સવી અંક,	૧૯૪૦	ર. ૦-૧૨-૦
૧૯૩૬	૧૯૩૬ ર. ૧-૦-૦	અ. ૨૪૨૧	ગુજરાત વ્યાયામ પ્ર. મંડળ, કરાડી,
ક્ર. ૫૬૨	‘પ્રભાત’ દીપોત્સવી અંક,	૫૮	પ્રેરક વ્યાખ્યાનમાળા
૧૯૩૬	૧૯૩૬ ર. ૦-૧૨-૦	૧૯૪૦	ર. ૦-૭-૦
ક્ર. ૬૧૭	‘એ ઘડી મોજ’ દીપોત્સવી અંક,	ક્ર. ૮૭૮૦	શાસ્ત્રી, જાદવજી નરભેરામ
૧૯૩૬	૧૯૩૬ ર. ૧-૦-૦	૮૬	રખે વહેમાતા
ક્ર. ૯૮૮	‘હિન્દુસ્તાન પ્રજામિત્ર’ દીપોત્સવી	૧૯૩૬	ર. ૧-૪-૦
૧૯૩૬	અંક, ૧૯૩૬ ર. ૧-૦-૦	અ. ૮૮૪૫	શાસ્ત્રી, વાસિષ્ઠ
ક્ર. ૨૪૨૬	ગુજરાત સાહિત્ય સભા-અમદાવાદ,	૮૧	વાતરયાન કામચૂત
૧૯	કાર્યવહી ૧૯૩૮-૩૯	૧૯૩૬	ર. ૫-૦-૦
	૧૯૪૦ ર. ૦-૧૨-૦	ક્ર. ૪૩૬૨	દેસાઈ, રમણલાલ વસંતલાલ
ક્ર. ૫૬૧	પુરાણી, અંબાલાલ બાગકૃષ્ણ,	૨૫	પ્રામોન્નતિ
૫૧	પચિકના પંચા લા. ૩ બે	૧૯૪૦	ર. ૨-૦-૦
	૧૯૪૦ ર. ૧-૦-૦		

ક	૨૭૬ ૨૨	ગાંધીજી, મોહનદાસ કરમચંદ ખરી કેળવણી	૧૯૩૮	રૂ. ૦-૧૨-૦
દ	૬૮૫૬ ૨૮	મહેતા, શ્રી. કપિલા ગ્રામપાનની રમણી	૧૯૩૮	રૂ. ૦-૮-૦
ધ	૫૪૨૪૫ ૧૮	પરવીઝ (ઝરીન) કળા સંગ્રહ ભા. ૧ ભો	૧૯૩૮	રૂ. ૨-૦-૦
મ	૨૦૦ ૨૦	કાશમલન (પંડ્યા, રણજિતલાલ હ.) કાશમલનનાં કાવ્યો (પ્રથમ પદ)	૧૯૩૪	રૂ. ૦-૮-૦
મ	૪૬૧૭૪ ૭૬	પટેલ, કેશવલાલ ચતુરભાઈ રસિકાના રાસ	૧૯૪૯	રૂ. ૦-૪-૦
મ	૭૭૦ ૪૦	રાયચુરા, ગોકુલદાસ દારકાદાસ, દુહાની રમઝટ	૧૯૩૮	રૂ. ૧-૮-૦
મ	૯૨૮૫ ૪૮	શેઠ, મહાસુખભાઈ ચુનીલાલ નીતિતરંગિણી અથવા બોધદાયક ગઝલરાતક	૧૯૪૦	રૂ. ૦-૮-૦
ય	૨૩૫ ૨૫	ગાંધી, ભોગીલાલ (અનુ.) ચરિત્રહીન (શરદ્વાણુ કેત)	૧૯૩૯	રૂ. ૩-૮-૦
ય	૨૩૬૨૪ ૨૧	ગાંધી, રમણલાલ (અનુ.) કૃષ્ણકાન્તનું વીલ (ખંડીમ)	૧૯૩૯	રૂ. ૨-૮-૦
ય	૨૫૭ ૧૧	ઘેલાણી, ટોપણ દયાળજી (અનુ.) અન્નપૂર્ણાનું મંદિર	૧૯૪૦	રૂ. ૨-૦-૦
ય	૨૬૪૪ ૨૮	' ચિરંતન ' જીવનનિર્માણ	૧૯૪૦	રૂ. ૧-૮-૦

ય	૨૯૯૮ ૧૧	જેશી, માણેકલાલ ગો. (અનુ.) અલકા (શરચંદ્ર)	૧૯૩૯	રૂ. ૨-૦-૦
ય	૨૯૯૮૨ ૨૪-૧	જેશી, માણેકલાલ ગોવિંદલાલ (અ.) ગોદાન (પૂર્વાર્ધ)	૧૯૩૮	રૂ. ૨-૮-૦
ય	૨૯૯૮૨ ૨૪-૨	જેશી, માણેકલાલ ગોવિંદલાલ (અ.) ગોદાન (ઉત્તરાર્ધ)	૧૯૩૯	રૂ. ૨-૮-૦
ય	૨૯૯૮૨ ૭૬	જેશી, માણેકલાલ ગો. (અનુ.) રાજમોહન	૧૯૩૯	રૂ. ૧-૮-૦
ય	૩૬૦ ૧૨	ત્રિપાઠી, ધનશંકર દીરાશંકર આત્માનાં તેજ	૧૯૩૯	રૂ. ૧-૮-૦
ય	૪૭૨૮ ૧૬	દેસાઈ મણિભાઈ ભગવાનજી (અનુ) કલંકિત	૧૯૩૮	રૂ. ૧-૪-૦
ય૩	૪૮૮ ૮૧	એક વૃદ્ધ (પદ્મણી, સર પ્રભાશંકર હ.) વાતોમાં બોધ	૧૯૩૮	
ય૪	૪૯૧ ૧૩	પટેલ, કે. એસ. (અનુ.) ધન્વિકલાબે ઉસ્માની	૧૯૩૬	રૂ. ૧-૮-૦
ય	૫૪૨૪૫ ૧૧	પરવીઝ (ઝરીન) અમર-આશા ભા. ૧-૨	૧૯૩૯	રૂ. ૧-૮-૦ દરેકનો
ય	૫૪૭ ૪૦	સુશીલ (પરિખ ભી. હ.) દુર્ગેશનંદિની	૧૯૩૯	રૂ. ૨-૦-૦
ય	૭૩૭ ૬૦	મેઘાણી, ઝવેરચંદ કાળીદાસ ખીડેલાં દાર	૧૯૩૯	રૂ. ૨-૦-૦

ચ ૭૭૦ ૬૭	રાયચુરા, ગોકુલદાસ દારકાદાસ સોમનાથની સખાતે ૧૯૩૯ ૩. ૧-૮-૦	૨ ૫૫૮૮ ૧૪૬ ૧	પારેખ, મણિલાલ હોટાલાલ મહાત્મા એમર્સનના નિબંધો ભા. ૧ સે. ૧૯૩૯ ૩. ૨-૦-૦
ચ ૮૦૬ ૬૬	વર્લ્ડબજી સુંદરજી (કવિ) હાથીની વાતો ૧૯૪૦ ૩. ૦-૩-૦	૨ ૫૬૦ ૬૬	બધેકા, ગિજુભાઈ ભ. મુશીલાને પત્રો ભા. ૧ ભા ૧૯૩૮ ૩. ૦-૫-૦
ચ ૮૧૮૪ ૪૬	શુક્લ, બસુભાઈ (ભા. ક.) નવી વહુ (શેષેર પરિચય શરદ્દ્યાયુ કૃત) ૧૯૪૦ ૩. ૩-૮-૦	૨ ૮૧૭૬ ૭૧	વિનોદ મારાં મારીઆ ૧૯૩૯ ૩. ૨-૮-૦
ચ ૮૧૮૪ ૭૮	શુક્લ, બસુભાઈ (ભા. કા) લાવણ્ય ૧૯૩૯ ૩. ૧-૧૨-૦	૨ ૮૩૪૪ ૨૬	વૈદ્ય, વિજયરાય કલ્યાણરાય જૂઝ અને કેતકી ૧૯૩૯ ૩. ૨-૮-૦
- ૮૩૨૫ ૧૨	સોમૈયા, હરજીવન અહંકાર ૧૯૩૯ ૩. ૧-૮-૦	સ ૮૭૯૧ ૫૮	ચાહ, ત્રિજીવનદાસ લહેરચંદ પ્રાચીન જ્ઞાતવર્ષ ભા. ૩મે ૧૯૩૭ ૩. ૬-૮-૦
૧૯૫૨ ૬૮	કામદાર, કેશવલાલ હિંમતરામ સ્વાધ્યાય ૧૯૦૯ ૩. ૨-૦-૦	સ ૮૯૬ ૧૮૬૫	કાપડીઆ, મોતીચંદ ગિરધરલાલ (અ.) શ્રી. હેમચંદ્રાચાર્ય ચરિત્ર ૧૯૩૪ ૩. ૦-૧૨-૦
૩૬૯૫ ૮૨	ત્રિવેદી, વિજયપ્રસાદ ર. વિવેચના ૧૯૩૯ ૩. ૨-૮-૦	ક ૯૪૫૬૭ ૮૩	સત્યાનંદ, મહાત્માશ્રી વેરાગ્ય ચિંતામણિ ૧૯૩૮ ૩. ૧-૮-૦
૪૫૬ ૬૪	ધૂમકેતુ (જોશી, ગૌ, ગો.) સર્જન અને ચિંતન ૧૯૩૭ ૩. ૧-૮-૦	ક ૯૬૩૩ ૪૨૫૨૫	દેસાઈ, જનન્યાય રાષ્ટ્રપતિ સુભાષ બોઝ ૧૯૩૮ ૩. ૦-૪-૦

સામયિકોની સૂચિ

હંસિણ આફ્રિકાથી પ્રકટ થતાં સામયિકોની સૂચિ પ્રકટ કરવાનું કામ હંસિણ આફ્રિકા પુસ્તકાલય મંડળે હાથ ધર્યું છે. જુન-જુલાઈ ૧૯૪૦ થી આ કામ ચરૂ કરવામાં આવ્યું છે. તેના અંકો દર ત્રણ માસે પ્રસિદ્ધ થનાર છે. એનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. પાઉન્ડ ૨ શિલિંગ છે.

ઉપર્યુક્ત સૂચિ મંગાવવા ઈચ્છનારે નીચેના સરનામે અંગ્રેજીમાં પત્રવ્યવહાર કરવો.

સાઉથ આફ્રિકન લાયબ્રેરી એસોસિએશન
નેશનલિસમર્ગ પબ્લીક લાયબ્રેરી, માર્કેટસ્કવેર

આવતા માસની કાર્યદિશા

- (૧) જે મકાનવાળાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોનાં અંદાજે કુલ રૂ. ૧૫૦ અને તે ઉપરાંતનાં મંજૂર થયાં હોય તેમનો વાર્ષિક અહેવાલ પ્રસિદ્ધ થયો ન હોય તો જનતાની જાણ માટે વહેલી તકે છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવો. (જુઓ વટહુકમ નં. ૩૧ તા. ૩-૧૦-૩૫)
- (૨) વેકેશનમાં મોટી ઉમરના વિદ્યાર્થીઓની સહાયથી પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોની મેળવણી કરી વ્યવસ્થિત ગોઠવી કમી કરાવવાનાં પુસ્તકોની યાદી તૈયાર કરવી.
- (૩) અખાત્રીજનો તહેવાર પુસ્તકાલયના મકાનમાં ઉજવવો અને આવતા નવીન વર્ષ માટે લોકમહદ્દ એકઠી કરવા તજવીજ ન થઈ હોય તો શરૂ કરવી.
- (૪) લગ્નપ્રસંગે કે બીજા કોઈ ખાસ પ્રસંગોએ પુસ્તકાલયના નિભાવ માટે મદદની માગણી કરવાનું ચૂક્યો નહિ.
- (૫) કરખા પુસ્તકાલયોએ બીજા હસ્તાનાં બિલો મે તારીખ ૬ થી મોકલવાનું શરૂ કરવું.
- (૬) કરખા પુસ્તકાલયોએ માસિક સભા બોલાવી પુસ્તકાલય સંબંધી ઉપસ્થિત થતા પ્રશ્નોની વાટાઘાટ કરવી.
- (૭) ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીમાં રજીસ્ટર થયેલાં પુસ્તકાલયોને જે તે મહાલ મંડળોએ તેમનાં પુસ્તકો લઈ જવા તાત્કાલિક ખબર આપવી. વડોદરા તાલુકાનાં પુસ્તકાલયોએ મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયમાંથી લઈ જવાં.
- (૮) તા. ૧૮-૧૯-૨૦ એપ્રિલ ૧૯૪૦ માં ભરાનારા વડોદરા પ્રાંત પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગમાં ગ્રંથપાલો બીનતાલીમ પામેલા હોય તો તુર્ત રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફ અરજ કરી ત્યાં હાજર થવું.
- (૯) ત્રિમાસિક નિવેદનો તા. ૫ મી મે સુધીમાં બૂથમંડળોએ એકત્રિત કરી મહાલ મંડળમાં મોકલવાં અને મહાલ મંડળોએ તે હકીકત ખાતા તરફ તા. ૧૫ મી પહેલાં મોકલવી.

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીસ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નંબર ૪૨ સન ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

ત્રિમાહી નિવેદન બાબત

દરેક પુસ્તકાલયે પોતાનાં ત્રિમાહી નિવેદનો જૂથમંડળ મારફતે મોકલવા વ. હ. નં. ૪ તા. ૯-૧૧-૩૯ થી કરાવવામાં આવ્યું છે તે પ્રમાણે નિવેદનો નહિ આવવાથી ફરીથી તે મોકલવા માટે સૂચના નં. ૩૭ તા. ૫-૩-૪૦ ની કાઢવામાં આવી છે, તે પ્રમાણે, દરેક પુસ્તકાલયે પોતાના પુસ્તકાલયનાં ત્રીજી ત્રિમાહીનાં નિવેદન ફેબ્રુઆરીથી એપ્રિલ સુધીનાં તારીખ ૧૦ માહેએ ૧૯૪૦ સુધીમાં જે તે જૂથમંડળ મારફતે અંગ્રેજી આવી જાય એવી તજવીજ કરવી. અને જૂથમંડળના મંત્રીઓ તેમ જ રા. મહાલ શાળાધિકારી સા. આ નિવેદનો વખતસર આ તરફ આવી જાય એવી ખાસ કાળજી રાખશે એવી આશા છે.

વડોદરા,
તા. ૩ એપ્રિલ ૧૯૪૦ } પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ અધિકારી

સૂચના નંબર ૪૩ સન ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીનાં પુસ્તકો મંગાવી લેવા બાબત

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી તરફથી પુસ્તકો જે તે ગ્રામપુસ્તકાલયો તરફ મોકલવા માટેનાં માર્ગદર્શિકો જે તે કસ્ટો પુસ્તકાલય તરફ મોકલવામાં આવેલાં છે તે પાર્સલોનાં પુસ્તકો મંગાવી લેવા જે તે પુસ્તકાલય તરફ કસ્ટો પુસ્તકાલયે ખબર આપવી. અને તેવી ખબર મળે જે તે પુસ્તકાલયના મંત્રીએ પુસ્તકો કસ્ટોમાંથી મંગાવી લેવા તજવીજ કરવી. છતાં જે પુસ્તકાલય તરફથી તે લેખ જવામાં ન આવે તો કસ્ટો પુસ્તકાલયના મંત્રીએ જેમના તેમના તરફ મોકલી આપવી અને તેનો યત્ન કરવો જે તે પુસ્તકાલય તરફથી વસૂલ કરી આપવાની તજવીજ અંગ્રેજી કરવામાં આવશે.

વડોદરા,
તા. ૩-૪-૪૦ } પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ અધિકારી

સૂચના નંબર ૪૪ સન ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

પુસ્તકાલયોની તપાસણી માટે માનદ પ્રચારકની નિમણૂક કર્યા બાબત

વડોદરા મહાલનાં પુસ્તકાલયોના માનદ પ્રચારક તરીકે કામ કરવાની માગણી રા. ચંદુલાલ છોટાલાલ શાહ કરોડીઆ તા. વડોદરા સાંસ્કૃતિક પુસ્તકાલયના મંત્રીની આવેલી તે ઉપરથી રા. વડોદરા મહાલ પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રીના અભિપ્રાય પ્રમાણે રા. ચંદુલાલ છોટાલાલ શાહને વડોદરા મહાલનાં પુસ્તકાલયોના કામ માટે માનદ પ્રચારક તરીકે નીમવામાં આવે છે.

વડોદરા,
તા. ૩ એપ્રિલ ૧૯૪૦ } પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ અધિકારી

સામયિક દોહન

સામયિક પત્રોમાંના સંગ્રહવા જેવા લેખો

[૨]

એપ્રિલ : ૧૯૪૦

[અંક ૪]

શું શું ભણ્યા ?

અત્યાર સુધી નિશાળોમાં અપાત્ર શિક્ષણ આપણને કેવું ફળદાયી નીવડયું છે તે વિષે વાચક આ લેખમાં પૃષ્ઠાયેલા પ્રશ્નો પોતાના મનને પૂછી તેના જવાબો પોતે જ મેળવવા પ્રયત્ન કરે. આ લેખના લેખકે અનુભવેલું આનંદમયન આ નીચે આપ્યું છે.

મારા આનંદમયનની એક વાત કહું ? સાંભળશો ? એક જમાનામાં હું વિદ્યાર્થી હતા અને શાળામાં ભણતો. મારી સાથે નાનુ, ભાનુ, વિનુ, કનુ બધા ભણતા અને શું ભણ્યા ? મેં ભણ્યા, હિસાબ ભણ્યા, પાઠ ભણ્યા, ઇતિહાસ-ભૂગોળ ભણ્યા અને કશું જ ન ભણ્યા !! મારું કહેવું વિચિત્ર લાગશે, પણ હું સત્ય જ કહું છું કે અમે ભણ્યા અને કશું જ ન ભણ્યા.

અમે લેખાં ભણ્યા પણ શાકભાજી, અનાજ અને તેલ-ધી-ગોળના હિસાબમાં ગૂંચવાયા. અમને એ લેખાંના ઉકેલ ન જ આવડ્યા, હિસાબ ગણ્યા-ત્રિશી અને બહારશી બહુ બહુ સીડી વળ્યા. શાળામાં હિસાબની પાટી પહેલી નાખીને અમે રાત્રવ. લાગ્યા. આ રીતે અમે ફરીથી આર વિદ્યાર્થીઓમાં ખપ્યા, પણ કાપડીઓ ગજ-કાતર ચલાવતો તસુ કાપડના હિસાબ ભાદે મોઢે કરી નાખે, વાણીઓ આંગળીના વેઢે અટપટાં બાજ ગણે તે જોઈ અમે ગૂંચવાયા. અમારા ગુણકાર-ભાગાકાર-પૂર્ણાંક-અપૂર્ણાંક એ મૂંઝોની ઉકેલ ન કરી શક્યા-એવું ભણ્યા.

શાળામાં પાઠ ભણ્યા, કવિતા ભણ્યા પણ હાથના અક્ષર ઉકેલતાં ન આવડ્યા. હાથની અમેલી ભારતકથા વાંચવાનું કહે ત્યારે ડસકા ખાધા સિવાય અમે આગળ ન વધી શક્યા. જૂરો ભાર્યો ઝાંખો, દૂરથી ધુમસે-પહાડ સરખો એ કવિવાણી આજ પણ યાદ રહી છે. પણ એ વિરાટકાય વટવૃક્ષનાં દર્શને જવા જેટલી ઘેલછા કોઈએ ન જગાવી.

“ અસત્યો માંહેથી પ્રભુ પરમ સત્યે તું લઈ જા,
ઊંડા અંધારેથી પ્રભુ પરમ તેજે તું લઈ જા. ”

એ કવિતા શિક્ષકે ગોખાવી અને ગોખી. તેના અર્થ કયાં પણ અમે અંધકારમાં ઊંચે એ જાન ન થયું, સત્યની ઘેલછા ન લાધી; એવી રીતે કવિતા શીખ્યા ને શીખવી.

ભૂગોળમાં દેશાન્તરની નદીઓ અને ગામો ગોખી વળ્યા, પણ ગામનાં ગોદરનાં ખેતરો બૂઢ્યા. ઇતિહાસ લખ્યા-હિન્દી પ્રગ્નની કાયરના તે અંગે પાને પાને શીખ્યા-આ પરગણુ અંગ્રેજ સોદાગરો પેટે પાટા બાંધી સાત સાગર ઓળંગી આપણી વચમાં આવી ન ઊભા હોત તે આ દેશની પ્રગ્નના લુહા યથ જતે ! બસ આટલું.

ભારતની પુરાતન વિદ્યાપીઠો, વાણિજ્ય, સાગરસાહસો, ધર્મપ્રચાર, યુદ્ધની અનુકમ્યા અને મેત્રી, શંકરનો દિગ્વિજય, રજપૂત-શિખોની કુર્યાનીઓ, મરાઠાઓનાં સાહસ, મોંગોલોની કલા-પ્રિયતા એમાંનું કંઈ ન શીખ્યા !

મસ્ત કવિ હાફેઝ શિરાઝી, હિમર ખ્યામ, શ્રીરોસી, તુસી, શેખ સાદી અમની મસ્તીનો પરિચય ન થયો, ભારતીય સાધકોને ન ઓળખ્યા, ન જાણ્યા. મનસુરની જનનિરસારી, અરબની ધૂમિ પર ખુદાઈ ખીદગતમાં પ્રગતત્રવાદનાં મંડાણ, શલિપર દેહ-વિમોચન કરતા જસસ, સિદ્ધાંતને ખાતર ઝેરનો કટોરો ગટગટાવનાર સૈદ્ધિસ કે વીર-રમણી કૃષ્ણકુમારી, ગ્રીકનું તત્ત્વચિન્તન, રપાટોરોમની વીરતા, જર્મનીની વૈજ્ઞાનિક જગતની કૂચ, ઇજીપ્તનાં સાગર-સાહસો, ચીનની એકાગ્ર ઉદ્યોગપ્રિયતા, રવાધીનતાની રક્ષા માટે મેક્સિકો-પેરુની કુર્યાનીઓ, રશિયાના મહામન્યનો એમાંનું કંઈ ન જાણ્યા અને જે જાણ્યા તેમાં અમને બાપલા કલા.

અંગ્રેજ જાણ્યા અને માખાપ કહેતાં શરમાયાઃ કાધર-મધરથી કામ લેવા માંડ્યું. દેશથી આધે જવા લાગ્યા, અમમાં બહુચક્તા લાગવા માંડી. સાદાઈમાં જૂતવાણી જણાઈ. જાપાનનાં સસ્તાં મોજાં, અંગ્રેજ દાષ, ફ્રાન્સના 'ઓટો ડ-મોરે' ડાબેલની દોડી બૂલાવી, અમદાવાદની અતજશમાં જૂતો જમાનો જણાયો, પાટલુનાં પટોળાં અને બનારસી અંબરમાં કાબરચીતશપણું લાગવા માંડ્યું, રંગનીતરતી કઠોર માંડવીની ચૂંદડીઓ લવાયાના અસખાળ જેવી લાગવા માંડી. દેશી તેલોમાં માધાને ચીકણું કરી મૂકવાની ચીડ ભરાવા માંડી. પરદેશ સાથે સંબંધ બાંધી કાંકડા તકલકો બન્યા, બીજને બનાવ્યા અને જુવાનીમાં માયાં ધોળાં કયાં એવું તો અંગ્રેજ જાણ્યા.

શરીરરચના અને હાઈજનનાં મૂળ તત્ત્વો જાણ્યા ત્યારથી ડોસીમાની કડવાઈની મોટલી જૂઠ્યા અને સહેજ સહેજમાં દવાખાને જઈએ ત્યારે તમિષતનું ઠેકાણું પડે એવું જ્ઞાન લીધું. શાળામાં ફ્રીલ શીખ્યા અને પડઘમ સાથે પગલાં માંડી ઘણાંએને આકર્ષવા લાગ્યા. આ રીતે જવાંમર્દ બનવાની તાલીમ લીધી. પણ એક દિવસ રાતના માળીઆ પર કંઈ ખખડાટ થતાં હું જાગ્યો ત્યારે મારી પત્નીને ખાટલા પસેથી નહિ ખસવાની હિંમત આપી સડક ધરે હું શેરીમાં નીકળી અધું ક ડઝન લોક જગ્યાડી લાવ્યો ત્યારે ઘરમાં પેઠો, અને સાઠ વરસનાં માણેકફેણ હાથમાં દોલો લઈ માળીઆ પર આગળ ચઢ્યા ત્યારે તીએ ઊભા રહી હું તેમને હિંમત આપવાની હામ બીડી શક્યો. અમને મળેલી મર્દાંગની તાલીમે ઉજળે દહાડે કે વીજળીની રેશનીમાં લોક એકઠું ઠરવાની તરકીબ શીખવી, પણ રાતના અંધારાંકણે તે ગામડે ઘણયલી અને જમાનાથી પાછળ લાગતી મારી પત્નીની હરે હું મર્દ કહેવાતો.

આગળ વળ્યા અને ત્રિકોણમિતિ, ફિઝીક્સ, કેમીસ્ટ્રી એવું કંઈ કંઈ જાણ્યા, કંઈ કંઈ જાણ્યું, પાણી અને બરફ એવું કંઈ તોળી વળ્યા, પણ વાલ-ગદિયાણામાં ગૂંચરાયા અને વીધાં વીસવાસીમાં મુંઝાયા.

ઉપલાવા લખ્યા—શીખ્યા. મહાકવિ બાણી સારીયે કાદમ્બરી ઉઘામી ગયા અને દુનિયામાં મહાશ્વેતાઓનાં મુખપરખની પ્રવૃત્તિમાં પડ્યા, પણ પ્રતાપી હર્ષવર્ધનના યુગનાં રત્નમહેલ આ દેશનાં વૈભવની યાદ ન રહી, એ બીનાનો સ્પર્શ ન થયો, દષ્ટિએ ન ગઈ. રઘુવંશ અને કુમારસંભવ લખ્યા, અજવિલાપ અને રતિવિલાપ વાંચી હૃદય હચમચ્યાં. વિના પરણે કલ્પનામાં ઇન્દુમતિઓ બીજી કરી વિરંહના ધ્વનિ ગોઠવવા લાગ્યા. પણ—

સીમને શેડે તલાવડી, માંખણે બાંધી એની પાળ,

માખણ તવાયાં ને નીર વહી ગયાં—હાય રાજવી હાયે હાય.

ગામને પાદે ધખતા મધ્યાહ્નની ઉલ્લાસીનતામાં ઉચ્ચારતા રાજ્યાના આ વિલાપમાં આ વિશાળ જગતમાં કાયાની સરવરીઆની પાળો ક્ષણમાં નષ્ટ થઈ જાય એવા મુલાયમ માખણથી બાંધવામાં આવ્યાની વાસ્તવિક કલ્પના કરવામાં આવી છે. મહાકવિની કલ્પના કરતાં પણ વધુ વાસ્તવિક અને તાદશ ચિતાર રજુ કરતી આ કલ્પના છે. અને આ રીતે લોકવાણીમાં શરીરની ક્ષણભંગુરતાને જવાબ આપ્યો છે તેની તુલના કરવા તરફ કોઈ દિવસ દષ્ટિ ન જ વળી.

મેઘદૂત લખ્યા અને બહુ મુંઝાયા. કેટકેટલી અલકાપુરોએ ખડી કરવા લાગ્યા અને શાળામાં જ કોઈ રાજદંસ સંદેશના સાથીદાર મળે એવી શોધમાં પડ્યા, પણ—

“ ધૂમજ્યોતિઃ સલિલમરુતાં સન્નિપાતઃ ક મેઘઃ

એ એક જ ચરણમાં તો મહાકવિએ અર્થ અને અમર્થ અંતરિક્ષની સામગ્રીનો સમન્વય કરી શુવન્ત મૂર્તિ ખડી કરી, જગના માનવીને એમનો વિરાટનો સાથી, મિત્ર બનાવ્યો તે સ્ત્રજ લઘુતરમાં તો ન જ પડી.

કવિકુલગુરુ વાલ્મીકિની પ્રગલ્ભ વાણી સમાયણમાં ન વાંચી. ભારતકથા જમાનાને પ્રતિકૂળ થોડું લાગ્યું. પુરાણો હિન્દુઓની ખૂબીપ્રત્ય નમુનાનો સંગ્રહ હોવાનું મેકાસોએ કહ્યું અને વિનાવાંચ્યે અમે તે માન્યું. વેદોને માટે પણ બહારનાઓએ કહ્યું અને અમે પણ તેમના સ્તરમાં સૂર પૂરી ભરવાડોની ભટકતી ગતિઓનાં ગીતો ગણી આગળ વધ્યા.

Tale of Two Cities લખવા માંડી અને ફ્રેન્ચ ક્રાન્તિના ચિતારે કંઈક રંગાયા ત્યાં રોમીઓ-જુલિયેટ અને સરોવરની સુંદરીની પ્રણયકથાઓએ અમને પણ ‘રોમાન્સ’ તરફ વાળ્યા. આવું આવું લખ્યા અને ઘણું ઘણું લખ્યા. શિક્ષકોએ, વિદ્યાની પીઠોએ લખ્યાનું અને અમે લખ્યા. અમે કેળવણી પામેલા ગણાયા. સુધરેલા બન્યા અને લણેલા કહેવાયા; પણ આજીવિકા માટે ચરણનો સુસદો તો જગાકાકાએ ધડી આપ્યો ત્યારે જ અમે તેની નકલ કરી શક્યા.

શાળામાંથી બહાર આવીને જોયું તો કાના-માના વિનાનું લખવાનું લણીને જોધપુર તરફની ગાડીમાંથી એક કાચળામાં સરસાજાન લઈ બિરેલો મેથો મારવાડી બેજ વરસમાં મેઘજી શેઠ બની ગયો અને સુરતના શરદ જગદમાં તેના રૂક્ષ સ્વીકારવા લાગ્યા. ધોરાજી તરફથી બાપુની ગાડીમાં બેસી આવેલો અને જંગલમાં પાકીઆં પાણીની ધારે દુકાનની ધૂણી માંડી બેઠેલો, એક નામ અદ્વાનું લણીને આવેલો ગની મેમણુ થોડા વખતમાં ગની શેઠ બની ગયો.*

—મણિલાલ દિવેદી

રાજપૂત (રજપૂત) [એક ઐતિહાસિક સમસ્યા]

કેટલાક પશ્ચિમનાં ઇતિહાસલેખકો રજપૂતને આ જાતિના ગણતા નથી. પરંતુ આર્યો હિંદમાં વસ્યા પછી કેટલેક કાળે ઉત્તરમાંથી હિંદમાં ઊતરી આવેલી શકે, હણુ અને ગુર્જર જાતિના ગણે છે. કારણ કે આર્યોના પ્રાચીન ઇતિહાસમાં તેમને કોઈ સ્થળે રજપૂત જાતિનું નામનિશાન મળતું નથી. પણ આ દેશમાં મુસલમાનોની સ્વારીઓ થવા લાગી ત્યાર પછીથીજ ઇતિહાસમાં રજપૂતો સંબંધી વિગતો મળે છે. તેથી તેઓ એમ માને છે કે, રજપૂત જાતિને આર્યો સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. પણ શક, હણુ અને ગુર્જરની સાથે તેને મેળ મેળવી દે છે. એ પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોનું માનવું આમ કેમ થયું તે જણાવવાનો મારો આ લેખ દ્વારા ઇરાદો છે.

રજપૂત શબ્દ એ રાજપુત્રનો અપભ્રંશ છે. અત્યારે એ રજપૂતો ' રાજપૂત ' નામથી પોતાને ઓળખાવે છે.

રાજપુત્ર એટલે રાજાનો પુત્ર. આપણા પ્રાચીન લેખકોએ રાજપૂત એટલે રાજાનો પુત્ર એ અર્થમાં તેનો ઉપયોગ કર્યો છે, જેનાં થોડાંએક દષ્ટાંત આ નીચે આપું છું:

જન્મપ્રભૃતિ રાજપુત્રાન્નરક્ષેત્ કર્કટકસધર્માણો દ્વિ જનકમક્ષાઃ રાજપુત્રાઃ ।

(કૌટિલ્ય.)

રાજસૂય દોક્ષિતેન મયા રાજપુત્ર શત પરિવૃત્તં વસુમિત્રં ગોપારમાદિશ્ય ।

(કાલિદાસ.)

અથ તેજસ્વિ સદનં તપઃ ક્ષેત્રં તમાશ્રમમ્ ।

કેચિદિદ્વાકવો જન્મૂ રાજપુત્રા વિવત્સવઃ ॥

(અશ્વધેપ.)

કેસરિકિશોરકૈરિવ વિક્રમૈક રસેરપિ વિનય વ્યવહારિભિરાત્મનઃ

પ્રતિચિન્દૈરિવ રાજપુત્રૈઃ સદા રમમાણઃ પ્રથમે વયસિ સુસ્થમતિવિરમુવાસ ।

(બાણભટ્ટ.)

આમ રાજાના પુત્રો માટે રાજપૂત શબ્દ ધણુ વખતથી વપરાતો આવ્યો છે. આ રાજાઓ આર્યોએ નિર્માણ કરેલી ચાર જાતિ બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર-એ મહિલા ક્ષત્રિય જાતિનાજ હતા. કારણ કે ચીનના બૌદ્ધ યાત્રી હુએનસંગ જે આ દેશની યાત્રાએ ઇ. સ. ૬૨૬માં આવેલો, તેણે આ દેશના રાજાઓને ક્ષત્રિય લખ્યા છે. ત્યારે ક્ષત્રિયને બદલે રાજપૂત શબ્દ એ ક્ષત્રિયોએ પોતાને માટે કેમ વાપર્યો તેનો વિચાર કરીએ.

કવિ ચંદ બારોડે પૃથ્વીરાજ રાસામાં ' રજપૂત ' શબ્દ રાજાઓને માટે વાપર્યો છે, તે પહેલાં રાજ કરનારાઓને માટે એ શબ્દ વપરાયો હોય તેવું જાણવામાં નથી. ચંદનો સમય બારમા સૈકાની આખરનો છે. એટલે મુસલમાનોના આ દેશમાં હુમલા થવા લાગ્યા અને તેમને અહીં વસવાટ થયો. ત્યાર પછીથી રાજકર્તા ક્ષત્રિયોએ પોતાનું ગૌરવ જાળવવા પોતાને માટે ક્ષત્રિયને બદલે રાજપૂત શબ્દ વાપર્યો.

બળિયાનો સાચો ઉપાય

ગુજરાતમાં અને આસપાસ કશીને વડોદરા અને આબુઆબુનાં ગામડાંમાં બળિયાનો રોગચાળો ફાટી નીકળ્યો છે. અનેક માણસો પોતાનાં પ્રિય બાળકોને ગુમાવે છે, અનેક બાળકો કદરૂપાં, કાળાં કે આંધળાં બને છે. રાજ્ય અને મુધરાઈઓ આવી ગંભીર પરિસ્થિતિમાં પોતાની માત્ર એક જ ફરજ સમજે છે, અને તે એ કે આજની સવા સહી ઉપર એક ઊંટવેદે રોગધેડી, બળિયાને અટકાવવા કે મટાડવામાં સંપૂર્ણ રીતે નિષ્ફળ નીવડેલી સડેલી રસીનાં કુમળાં બાળકોને બળારકારે ઇન્જેક્શનો આપવાં. પણ બળિયાનો આ ઉપાય વિનાશકારી છે. ત્યારે એનો સાચો ઉપાય શો છે ?

કોઈને એ વિચાર આવતો નથી કે, જેમણે જેમણે બળિયાની રસી લીધી છે તેઓ આ રોગનો ગંભીર હુમલો શાથી ચામ છે અને તેઓ શાથી મરી જાય છે ? ઇ. સ. ૧૯૩૦-૩૧ ના અરસામાં ગાંધીજીએ ન્યારે દાંડીકૂચ કરી ત્યારે દર ૬૦ વર્ષે દેખા દેતો બળિયાને રોગચાળો ફાટી નીકળ્યો હતો. સરકારે દાકતરો છોડી મૂક્યા હતા. લોકોએ ધાર્મિક ગંભીર તાથી પોતાનાં બાળકોને રસીવાદની વેદી ઉપર ધર્મી હતાં. હવે પ્રશ્ન એ છે કે, જે બાળકોને એ અરસામાં રસી મૂકવામાં આવી હતી, તેમને તેમને બળિયા શાથી નીકળે છે અને તેઓ શાથી મરે છે ?

મારી ઉપર અનેક લોકોના પત્રો આવે છે કે બળિયાની રસીની તમે વિરુદ્ધ છો. અરે આ રસી ન મુકાવીએ અને બાળકને બળિયા નીકળે તો અમારે શું કરવું ?

અહીં આગળ લોકો એ હકીકત વગર આનાકાનીએ રવીકારી લે છે કે આ રસી મુકાવી એટલે આપણું બાળક સલામત ન મુકાવી એટલે એ જોખમમાં.

પણ આ રસી બળિયાને અટકાવે છે એવું કોણે સાબિત કર્યું ? ક્યારે સાબિત થયું ? ક્યા કેસમાં સાબિત થયું ? અમે તો આજ સુધી એવો એક પણ કેસ જોયો વાંચ્યો કે સાબિત્યો નથી કે ન્યાં આ રસીથી આ રોગ અટકે છે કે એનો વૈજ્ઞાનિક પુરાવો આપી શકાય.

[૫. ૪૦૦ સાંધણ]

આથી સામાન્ય ક્ષત્રિયો કે જે ક્ષત્રિયવટ કરતાં હલકા દરજ્જાનું કામ કરતા હતા જેવા કે કારડીઆ, ભાથી, ગોલા વગેરે જાતિઓમાંથી પોતાને અલગ પાડવાને ગૌરવવાળો રાજપૂત શબ્દ વાપર્યો ત્યારથી રાજપૂત જાતિ અલગ ઝોળાખાવા લાગી, પણ તે સાચા ક્ષત્રિયોજ છે.

ચાલુ સમયમાં એ રાજપૂતોમાંથી ઘણાએ રાજપૂતોએ માનસંગ કરે તેવા ધંધો રવીકાર્યો છે તેથી ખરા રાજપૂતો નાનમ ન લાગે તેટલા ખાતર ' ગરાસિયા ' કહેવડાવે છે. આમ જમીનના માલિક રાજપૂતોએ ' ગરાસીઆ જાતિ ' રાજપૂતોથી ભુદી ગણાવે છે. અને તેજ જાતિ પોતાનો ધંધો બ્યવહાર એ જાતિમાં જ કરે છે. છતાં એ ગરાસીઆ એજ આપણી ચતુર્વર્ણ માંહેના શુદ્ધ ક્ષત્રિયો જ છે. *

શ્યામજી દે. જોશી

* " સૌરાષ્ટ્ર સિક્ક "ના એક અંકમાંથી.

ગઇ સાલ “ શિક્ષણ પત્રિકા ” જેવા પ્રગતિશીલ છાપામાં આ રસીની હિમાયત કરતો લેખ જોઇને મારી તાબુખીનો પાર રહ્યો નહોતો. લેખ નીચે લેખકનું ‘પૂર’ નામ નહોતું. લેખકે એક પણ ભુદ્ધિચાલ કે તર્કશુદ્ધ દલીલ કરી નહોતી.

આજે તો આંધળાને આંધળા દોરવી રહ્યા છે. પ્રગ્ન અજ્ઞાન છે, એને દોરવનારા દાકતારો પ્રગ્ન કરતાં પણ વિશેષ અજ્ઞાન છે. આ રોગ વિષે દશ હજાર વર્ષ ઉપર જેટલું અજ્ઞાન હતું તેટલું જ અજ્ઞાન આજે છે. અને એનાં ભૂડાં પરિણામો આખી પ્રગ્ન સહન કરી રહી છે.

આખું દશ જેટલું કરુણ છે તેટલું જ રમૂજ છે. રસી મૂકવી એ જો એક નિર્દોષ જંગલી વહેમ હોત તો તેની ઉપર ઠંડે પેટે પેટ ભરીને હસી શકાત; પણ એ એક ભયંકર જંગલી દાકતારી વહેમ છે. અને એનાં ભૂડાં પરિણામો કરોડો નિર્દોષ બાળકો ભોગવી રહ્યાં છે.

આ પ્રશ્નો ઉપર આપણે કેવળ મૂળક કરીને બેસી રહી ન શકીએ. એમને સાચી રીતે સમજવા માટે નિસર્ગોપચારની નજરે તપાસવા પડશે.

બળિયા શું છે ? એનું કારણ શું છે ? એને કેવી રીતે અટકાવી શકાય ? એને કેવી રીતે મટાડી શકાય ? એની સારામાં સારી સારવાર કઈ છે ? આ પ્રશ્નોના યોગ્ય જવાબો મેળવવા માટે આપણે સૌથી પહેલાં ઉગ્ર રોગ અથવા માંદગી શું છે તે સમજવું પડશે.

રોગો વિષેનું નિસર્ગોપચારનું દૃષ્ટિબિંદુ એલોપથી અને આયુર્વેદ એ બન્નેથી તદ્દન ભિન્ન છે. જ્યારે આ પદ્ધતિઓ એમ શીખવે છે, કે રોગો હજારો છે, અને એમનાં કારણો તેમ જ નિવારણો એટલા જ ભિન્નભિન્ન છે, ત્યારે નિસર્ગોપચારનું શિક્ષણ એવું છે કે જે હંમશે રોગો જેવામાં આવે છે, તેના મૂળમાં થોડાંક જ શારીરિક કારણો રહેલાં છે. અને આ બધા કહેવાતા રોગો એ થોડાંક કારણોનાં જ અસંખ્ય પરિણામો છે. નિસર્ગોપચાર પરિણામો અને લક્ષણો દૂર કરવામાં નથી માનતો, પણ કારણો દૂર કરવામાં માને છે. એટલા માટે જ જ્યારે બીજી સારવારો રોગચિહ્નો દૂર કરે છે, ત્યારે નિસર્ગોપચારની સારવાર રોગને મૂળમાંથી જ મટાડે છે.

નિસર્ગોપચારના મત મુજબ સૌ રોગો અશક્તિ, અશુદ્ધ અને અતંત્રતા આ ત્રણ શારીરિક કારણોમાંથી ઉદ્ભવે છે. એટલા માટે સાચી સારવાર આ ત્રણ કારણોને દૂર કરવામાં છે.

શરીર એ એક ભુદ્ધિચાળી તંત્ર છે. એમાં રહેલી જીવનશક્તિ એને સતત સાબું સાબે છે, એનું સમારકામ કરે છે અને એમાં જ્યારે આરોગ્યનાશક રહેણી કરણીથી કચરો ભરાય છે ત્યારે તેને દૂર કરવા માટે માંદગીને નામે ઓળખાતી શરીરસફાઈની ક્રિયા શરૂ કરે છે.

બધા ઉગ્ર રોગોના મૂળમાં અશુદ્ધિ અર્થાત્ રોગદ્રવ્ય હોય છે. આ રોગદ્રવ્યને શરીરમાંથી બહાર કાઢવા માટે જીવનશક્તિ જે જુદા જુદા પ્રયત્નો કરે છે તેને આપણે જુદા જુદા રોગોને નામે ઓળખીએ છીએ. જ્યારે જીવનશક્તિ ચામડી મારફતે ઝેરને બહાર કાઢે છે ત્યારે આપણે એને ઝોરી, અજબડા, બળિયા, લાલ તાવ ઇત્યાદિ નામોથી ઓળખીએ છીએ.

એટલે આપણે સૌથી પહેલાં એ સમજ લેવું જોઈએ કે, બળિયા એ બીજા ઉગ્ર રોગોથી કોઈ પણ રીતે જુદો રોગ નથી. એનું કારણ જુદું નથી, એનું નિવારણ જુદું નથી, એનો દેવ જુદો ન હોવો જોઈએ, એની જુદી માનતાની જરૂર નથી.

આ બાબતમાં નીચે આપેલો અમેરિકાના જાણીતા નિસર્ગોપચારક ડાક્સ. એચ. ગેસ-રને અનુભવ માર્ગદર્શક ધરો.

અમેરિકાના એક રટેટમાં નિસર્ગોપચારને રાજમાન્ય કરવા માટે ત્યાંની ધારાસભામાં એક બિલ આપ્યું હતું. એ બિલને માટે ત્યાંની પબ્લિક હેલ્થ કમિટિ આગળ આપણા નિસર્ગોપચારકને નિસર્ગોપચારનો કેસ રજૂ કરવાનો હતો.

એણે એ સમગ્રબંધુ કે જેને 'રોગ' ને નામે ઝોળખવામાં આવે છે, તેનું સાચું કારણ મળસંચય છે. અને તેનો સાચો ઉપાય મલોત્સર્ગ છે. કેમકે પશુ રોગચિત્તિ, પછી તે ફક્ત લાક્ષણિક હોય અથવા તો જોડા રોગને અંગે હોય, કે પછી એનું મૂળ જ્ઞાનતંત્રોમાં હોય અથવા તો આમાંથી જે અથવા વધારે ચિત્તિએનું મિશ્રણ હોય, તો પણ તે નિસર્ગોપચારની સારવારથી મટી શકે છે. કારણ કે નિસર્ગોપચારનો સિદ્ધાંત એ છે કે કારણ દૂર કરે એટલે પરિણામ આપોઆપ દૂર થશે. અને લઇને જ ઔષોપચિક દાકતરો, જેઓ કારણની ઉપેક્ષા કરીને પરિણામોની સારવાર કર્યા કરે છે, તેઓ જ્યારે નિષ્ફળ નીવડે છે ત્યારે પશુ નિસર્ગોપચારકો સફળ થાય છે. એના પુરાવા તરીકે એણે કમિટિ આગળ નિસર્ગોપચારથી સાગ્ન થયેલા કેટલાક દર્દીઓ રજૂ કર્યા. એ દર્દીઓએ વારાફરતી પોતાનો અનુભવ વર્ણવ્યો, જેમાં દરેક કેસમાં ઔષોપચિક દાકતરો નિષ્ફળ નીવડ્યા પછી નિસર્ગોપચાર થી રીતે સફળ થયો તેનું વિગતવાર વૃત્તાંત રજૂ થયું.

કમિટિનો પ્રમુખ જે પોતે ઔષોપચિક દાકતર હતો, તેને આ પુરાવાથી સંપૂર્ણ સંતોષ થયો. એણે કહ્યું કે, મારે તો જોઈએ તે કરતાં પણ વિશેષ પુરાવા મને મળી ગયો છે અને હવે નિસર્ગોપચાર રાજમાન્ય થાય તેને માટેની બધી અડચણો દૂર કરવામાં હું સદાયજીત થઈશ. બધું કામકાજ પતી ગયા પછી કમિટિના પ્રમુખે સહેજ પ્રશ્ન કર્યો કે “તમે એમ તો નહિ કહો ને, કે અળિયા પણ વિજ્ઞાતીય દ્રવ્યથી થાય છે? ખોલો, જવાબ આપો.”

આ પ્રશ્ન સાંભળીને ડૉ. ગેસરને અતિશય તાણુખી થઈ. એને માથે વીજળી પડી હોય તેમ એ ક્ષણભર રતબ્ધ થઈ ગયો. પછી એણે તુર્ત જ ગૂંચવાયા વિના જવાબ વાળ્યો: “અલબત્ત! જો બધા રોગોમાંથી અળિયા એકલા જ વિજ્ઞાતીય દ્રવ્યથી ન થતા હોય તો પછી શાનાથી થાય છે? બધા રોગોની પેઠે અળિયાનું કારણ પણ રોગદ્રવ્ય જ છે.”

આ એક પ્રસંગ મેં એટલા પૂરતો ટાંક્યો છે કે, ઔષોપચીના મોટા મોટા વિદ્વાન દાકતરોને પણ વિજ્ઞાતીય દ્રવ્યના સિદ્ધાંત વિષે કશી જ ગતાગમ હોતી નથી. તો પછી સામાન્ય લોકો એને વિષે અજ્ઞાન ધરાવતા હોય તેમાં તાણુખી પામવા જેવું કંઈ જ નથી.

હવે આપણે આ રોગ વિષે કંઈક વિશેષ વિગતમાં જોતરીએ.

વ્યાખ્યા:—અળિયા, શીતળા કે માતા એ એક ચેપી, ઊડતો ઉગ્ર રોગ છે. બધા ઉગ્ર રોગોની પેઠે એ એક શરીરશુદ્ધિની ક્રિયા છે.

કારણ:—બધા ઉગ્ર રોગોની પેઠે મળસંચય એ જ અળિયાનું મુખ્ય કારણ છે. આ જમાનામાં રોગવર્ધક રહેણીકરણને લઈને દરેક સ્ત્રી-પુરુષનું શરીર ઝોળાવતા રોગદ્રવ્યથી ભરેલું હોય છે. એને પરિણામે મોટા ભાગનાં બાળકો પોતાના શરીરમાં સારા પ્રમાણમાં રોગદ્રવ્ય લઈને જન્મે છે. એમના શરીરમાંથી આ કચરો કાઢી નાખી કુદરત એમને નીરોગી કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે. કુદરતની ઇચ્છા એવી છે કે, મા-બાપ ભલે રોગી રહ્યાં, પણ બાળકો તે નીરોગી થઈ કોરે પાને પોતાની જીંદગી ચર કરે એ ઇચ્છવા જેવું છે. એને લઈને એ

બાળકોમાં વરાધ, ઝાડા, ઝોરી, અજબમ, બળિયા, ઉટાંટિયું, મેનિંગલેપ્સ અને એવા જ બીજા ઉચ્ચ રોગો ઉત્પન્ન કરે છે.

હવે જો આ ઉચ્ચ રોગથી ડરવામાં ન આવે અને એમને દવાઓથી દગાવવામાં ન આવે તો તેઓ પેતાનું શરીરશુદ્ધિનું કામ કરીને આપોઆપ શાંત થઈ જાય છે અને માંદગી પહેલાં દર્દીનું શરીર જેવું હતું તેવા કરતાં માંદગી પછી તેનું શરીર ઘણું જ સારું થાય છે. કેલટપક્ષે આ રોગથી ડરી જઈને એમને દવાઓથી દગાવી દેવામાં આવે તો એને પરિણામે માળકને કોઈ ગંભીર ખોડ રહે છે, હકીલો રોગ થાય છે અથવા તો એ કમોતે મરે છે. બાવી માંદગી પછી દર્દી જ્યારે મદિનાઓ અને વર્ષો સુધી રિપાયા કરે છે, ત્યારે દાકતરો તેનું મૂળ કારણ રોગ છે, એમ જણાવે છે. ખરી રીતે તો દાકતરોએ પોતાની અવળચડી પ્રારવારને દોષ દેવા જોઈએ.

ઇતિહાસ:—આ રોગ દરેક દેશમાં જૂના જમાનાથી જાણીતા છે. આ રોગથી ઘણી મોટી સંખ્યામાં બાળકો મરતાં હોવાથી તેમ જ કદરૂપાં કે અધિર્ણાં થતાં હોવાથી લોકો બેનાથી અતિશય ડરતા આવ્યા છે. આપણા દેશમાં બળિયાનો ખાસ દેવ નક્કી કરી એમાંથી મચવા માટે લોકોએ એની માનતાઓ માનવાની શરૂઆત કરી. પશ્ચિમના દેશોમાં વહેમી મોકોએ રસીનું તૂત ચાલુ કર્યું. જેનર નામનો એક હજમ-જે સાથે સાથે ઊંટવેદ પણ હતો- તેણે બળિયાની રસી બનાવી. છેલ્લી સવા સદીના અનુભવથી એ સંપૂર્ણ રીતે નિષેધ નીવડેલી પૂરવાર થઈ છે. છતાં ય એ રસી બનાવનાર ઠપ્પનીઓવાળા કેવળ પોતાના અંગત સ્વાર્થને લઈને એને વિપે અનેક હડહડતાં જૂઠાણાં ફેલાવે જાય છે.

અટકાવ:—આ રોગ શરીરની અંદરની ગંદકીમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે અને બહારની ગંદકીથી ફેલાય છે. પશ્ચિમના દેશોમાં એને બિખારીઓના રોગ તરીકે જાણખવામાં આવે છે. ઇંગ્લેન્ડ, સ્વીટઝર્લેન્ડ, હોલેન્ડ છતાં દિ દેશોમાં આ રોગ નામશેષ થઈ ગયો છે, કારણ કે આ રોગની સરકારે બળિયાની રસી ફરજિયાત મૂકવાનું બંધ કર્યું છે અને પોતાનું આરોગ્ય સુધાર્યું છે. દિંદુસ્તાનમાં પણ આ રસી ફરજિયાત મૂકવાની બંધ કરીને સેનિટેશન સુધારવાથી જ આપણે આ રોગને નિમૂળ કરી શકીશું. પણ અત્યારે તો તેમ થવાની આશા ઘણી વધારે પડતી છે. કારણ કે કેન્સિસ સરકારના અમલ દરમિયાન આ બાબતમાં જીલ્લમ ઘટવાને મદદે વધ્યો હતો. મદ્રાસના આરોગ્ય ખાતાના પ્રધાન ડૉ. રાજન અને મુંબઈના આરોગ્ય ખાતાના પ્રધાન ડૉ. ગિલ્ડર એ બંને આ રસીના ચુસ્ત સિમાપતીઓ હોવા ઉપરાંત તેના વિરોધીઓને પ્રાંતજવાની કે સમજવાની ધીરજ ધરાવતા ન હોવાને કારણે એમના અમલ દરમિયાન આ રસીની પ્રતિષ્ઠા ઘણી જ વધી ગઈ હતી.

આજે સરકાર આ બાબતમાં જ્યારે પોતાની ફરજ ચૂકી રહી છે ત્યારે આપણે આ પ્રશ્નને બીજા એક દષ્ટિબિન્દુથી જોઈએ, અને તે વ્યક્તિગત દષ્ટિબિન્દુ.

જ્યારે આ રોગનો રોગચાળો ચાલતો હોય ત્યારે આપણે, જો બાળકો એમાંથી બચાવવા માગતા હોઈએ તો તેને માટે સૌથી સારો રસ્તો એ છે કે આપણે એમનું લોહી શુદ્ધ કરી એમને નીરોગી કરવી, જેથી બહારથી આવેલા ચેપને શરીરની અંદર ખોરાક ન મળે, એને માટે નીચેના માર્ગો લેવા:

(૧) બાળકો ખૂબ ખાંધ નહિ એ તરફ ધ્યાન આપવું. માત્ર શરીરના પોષણ માટે જરૂરી ખોરાક જ જરૂરી વખતે લે.

(૨) જો કબજિયાત હોય તો તે દૂર કરવી. એને માટે થૂંકું, લાજીઓના રસો, ફળો કે આંત્રિય-ઓષધ (ગ્રીનનુ) તેલ) વાપરવાં.

(૩) જો બની શકે તો બાળકને ત્રણથી ચાર દિવસ તાજાં ફળો અને રાંધેલી શાક-લાજીઓના ખોરાક ઉપર જ રાખવું.

(૪) દરરોજ નિયમિત પંદર મિનિટથી અર્ધો કલાક સૂઈ રહેવાનું આપવું.

(૫) રાત્રે સૂતી વખતે બારીબારણાં ઉઘાડાં રાખવાં.

(૬) બાળકને અવારનવાર ચાદરરંગના અથવા પેટનો પેક આપવો. જો એને કબજિયાત રહેતી હોય તો સાદો પાણીનો પેક આપવાને બદલે પેદું ઉપર કાળી અથવા મુલતાની માટી ચોપડી એની ઉપર એરંડાનું અથવા કેળાનું પાન ટાંકી દઈ એની ઉપર સામાન્ય કપડું વાંટી દેવું. આવો માટીનો પેક કેસ મુજબ પા કલાકથી એક કલાક સુધી રાખી શકાય.

આ સૂચનાઓ કાળજીપૂર્વક જો અમલમાં મૂકવામાં આવે, અને એ ઉપરાંત બળિયાથી પીડાતાં બાળકોથી નીરોગી અથવા અર્ધરોગી બાળકોને છુદાં રાખવામાં આવે તો બાળકને ચેપ લાગવાને બિલકુલ સંભવ નથી, અને જો કોઈ રડ્યાપડ્યા દાખલામાં ચેપ લાગે તો રોગનો હુમલો ધણો મૃદુ હશે.

રસીમાંથી બચાવ:—રોગના ચેપમાંથી કેવી રીતે મુક્ત રહી શકાય એ આપણે જોઈએ. દરે એનાથી વિશેષ બદલકર એવા રસીના ચેપમાંથી કેમ બચવું એ પણ એક આપણી આગળ સવાલ છે.

ધણાં માખાપો આ રમીની તદ્દન વિરુદ્ધ હોય છે, છતાં ય કાપઘની સામે યદને વેઠવી પડતી તકલીફો તેમ જ હાડમરીઓ વેઠવા માટે અને કોર્ટમાં ધક્કા ખાઈ ધંધો શુભાવવા માટે રાજી હોતા નથી.

એવા લોકોને માટે નીચેના કાર્યક્રમ અનુકૂળ ચર્ચ પડશે:

બળિયા દંકાવ્યા પછી તુર્ત જ બાળકને ફળાહાર ઉપર મૂકી દેવું. એકાદ વરાળરંગના આપવું અને નિયમિત આખા શરીરનો અથવા તો ફૂં પેક આપવો. આવી રીતે નિયમિત આંદ દરે દિવસની આરંભરથી રસીનું બધું ઝેર ખેંચાઈને શરીરની બહાર આવી જશે. અને આ રસીની જૂંડી અસરોમાંથી બાળક પાછલી જિંદગીમાં પીડાશે નહિ. આ રોગની પશ્ચાત્ત અસરોમાં ખરજનું, ફાંસ, કેન્સર, દાંતનો સડો, સિફિલિસ અને બીજા અનેક ગંદા રોગો ગણાવી શકાય. નિસર્ગોપચારની સારવાર ઉપરાંત જ્યાં જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં ત્યાં કોઈ જુદા અને અનુભવી હોમિયોપથિક દાખરની સલાહ મુજબ બાળકને હોમિયોપથિક દ્રવ્યો આપવાં. એ સક્રમ દ્રવ્યોથી પણ રસીનું ઝેર શરીરની બહાર નીકળી આવશે.

હોમિયોપથીમાં ફેલવાર સલાહ હોય છે. એટલે આ પદ્ધતિ ધરગથ્ય ઉપચાર માટે નકામી છે, છતાં ય જ્યાં જ્યાં એનો નિષ્ણાત મળે ત્યાં ત્યાં એનો લાભ લેવો.*x

રમણલાલ એન્જિનીયર

* " નવરસના " માસિકના માર્ગ-૧૯૪૦ ના અંકમાંથી.

x આ રોગને લગતા નિસર્ગોપચાર ગાંધીજી દ્વારા " આરોગ્ય વિષે સામાન્ય જ્ઞાન " પુસ્તકમાં સારી રીતે સમજાવેલા છે. વાચકોને એ વાર એ પણ જોઈ જવા અમારી ખાસ ભલામણ છે.—તંત્રી

તિલકજયંતી.

‘સ્વરાજ્ય અમારો જન્મનિદ્ધ હજી છે’ એવું આખી પ્રજાના દિગ્ગંધાં કોતરનાર, દેશ માટે બોખ સેનાર અને સમસ્ત પ્રજાએ જેમને માન્ય ગણ્યા એવા લોકમાન્ય તિલક મહાગજની આવતી કાલે સંવત્સરી છે. ગાંધીજી આવ્યા ત્યાં સુધી આખા દેશની પુરા જગતે પોતાને ખબરે પડી, અનેક વખત જેમની યાતનાઓ વેડી અને ઝેક છેવટની ઘડી સુધી દેશને માંડૂં જૂઝ્યા, એવા આપણા મહાન પુરુષની સંવત્સરી આવી છે; પણ એ સંવત્સરી આપણે ત્યારે જ સાર્થ બિજવી કહેવાય, જો એમના સજગતા જીવનમાંથી આપણે એકાદ પણ ચિનગારી ઉઠાવી લઈએ સામાજિક વૃત્તિનો અભ્યાસ.

લાંઠા પહોળા વેપાર કરનાર વેપારીએ પોતાની દુકાનનું નાનું સરખું આંગણું તે ચોખ્ખું રાખવું જોઈએ. ખડું જોતાં તો એમણે આખો જાતર નિયમિત વળાય એવી વ્યવસ્થા બની કરવી જોઈએ. એ એમને ત્યારે ન પડે. પણ એક દુકાનનો માલિક પોતાની દુકાનને કચરો વાળીને વિદ્યાર્થીએ વાળેલી શેરીમાં ફેંકે અગર તો પોતાના આંગણાનો કચરો વાળીને સામાના આંગણામાં ફાસેલી દે એ તો બહુ ગંદું....

એ ગળણું નહિ કહેવાય

આપણે સૌ માનીએ છીએ કે, પાણી ગાળીને પીવું જોઈએ; પણ આપણે ઠાઠ જે નથી જોતાં કે આપણે પાણી ગાળવાનો કકડો કેવો છે! મદિનાઓનો મેક ખાઈ ખાઈ દાટ અનેકો કે પાણીનો માર ખાઈ ખાઈને કણો બની ગયેલો કકડો ગળણા તરીકે વાપર્યા દરીએ એનો શો અર્થ ?

કેટલીક બહેનો પોતાના સાલ્વાના જે છેડા વતી ‘ગાળકતું’ નાક સાફ કપડું હોય એ જ છેડા વતી, જમવા બેસતી વખતે, યાત્રી ઘસી આપે છે. આમ કરવાથી ઘાળી સાફ ન થઈ, પણ ગંદી થઈ. એ જ પ્રમાણે મેંદુ ગળણું વાપરવાથી પાણી ગળાતું નથી, પણ વધુ ગંદું બને છે.

આપણે જો સ્વચ્છતાને સાચી રીતે સમજી જઈએ તો આપણા રોજના વ્યવહારમાં થતી આવી બીજી અનેક ખૂલોમાંથી બિગરી જઈએ.

માખાપોને

વધારે નહિ તો તમે તમારા ઘરને એક નાનો સરખો ખૂણો તમારા બાળકને ખાવી કરી આપજો, એમાં બે પણ ખૂટીઓ બાંટી આપજો; પછી જેને કે એ ખૂણો કેવો ચોખ્ખો અને સુંદર રહે છે.

પછી એનું પહેરણ શોધવા માટે બાળક તમારી પાસે નહિ આવે. પછી પાટી કે પેન બોળવા માટે બાળક તમારી તરફ નહિ દોડે. એની બધી વસ્તુઓ એ વ્યવસ્થિત અને સુંદર રીતે એના ખૂણામાં જ ગોઠવશે. એને કાવશે ત્યારે એ લેશે અને એને કાવશે ત્યારે એ મેલશે. એમાં જ એની કેળવણી છે.

નાના બિત્તોને

દેરતો! તમને હમણાં હમણાં જીવરના સાંકા ચૂસવામાં કીક મળ પડતી લાગે છે. દાંત અને મોઢું દુઃખવા આવે ત્યાં સુધી માંકા ચૂસો; ધરાઈ ધરાઈને ચૂસો; પાકુ મારી એક માગણી છે. ચૂસેલા સાંકાના દૂધા કાવે ત્યાં ન વેરો, પણ એક ખૂણામાં ઢગલી કરો અગર તો કચરાના ડગામાં નાખો. આમ કરવા જતાં તમારે એક જગ્યાએ બેસીને સાંકા ચૂસવા પડશે, પણ એ રીતે આપણું ગામ કેવું ચોખ્ખું દેખાશે ? *

—બબલભાઈ મહેતા

ପୁରାଣାଳୟ

ଦୟାୟମ :

ଦେଶୀୟ ବାସିକେ ଶ. ୫-୮-୦
 ପରଦେଶୀୟ " ଶ. ୫-୦-୦
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ନକସା ଶ. ୦-୧-୦

ପତ୍ରୀୟା :

ନାନାଭାଷା ଯନ୍ତ୍ରୋପକରଣ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ
 ଅଭିଯୋଗ ଅବସରାଧିକାରୀଙ୍କ ଦ୍ଵାରା

ଃ ସ୍ଵାଗତ୍ୟାୟକ :

ପାପୁଲାରୀ ନାରାୟଣାୟ ଅଭିନବ
 : ଭି. କୌଶ
 ମନୋ, ପ୍ର. ଉ. ଉ. ମ. ବି.
 ରାମପୁରାପଟ୍ଟାଚାରୀ.

અનુક્રમણિકા

આવતી રળઓના દિવસોમાં કરવા જેવું કામ	તંત્રીસ્થાનેથી	૨૦૫
૧૯૯૫ નું બાલસાહિત્ય	શ્રી. છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર	૨૦૭
સ્વ. મોતીલાલ અમીનના તૈલચિત્રના અનાવરણ પ્રસંગે		૨૧૭
પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો		૨૨૧
મહાત્મ મંડળની સલાઓ		૨૨૪
પુસ્તકપરિચય	મ. પ્ર. બોસ, મો. સં. શાહ 'દ્રષ્ટા', ના. ચં. દીવાનજી	૨૨૫
નવીન કાલ		૨૩૮
સ્તંભોનો પરિચયસંગ્રહ		૨૩૯
સિંકો મળ્યા તારીખ		૨૪૧
વાંચશો ?		૨૪૨
સ્તંભોની તપાસણી		૨૪૫
સ્તંભોની નોંધ		૨૪૬
ગીત નામાવલિની પૂરવણી	ના. ચં. દીવાનજી	૨૪૭

સામયિક દોહન વિભાગ

બરફના શાષન ગોલા... ..		૪૬
બહેરબરની જુહાણીની જાળ... ..	શ્રી. વજુભાઈ ભાઈલાલ પટેલ...	૫૦
ટેલિફોનનો શોધક : એલેક્ઝાન્ડર ગ્રેહામ બેલ	શ્રી. માણેકલાલ જોષી...	૫૬

આ માસિક વડોદરામાં 'ધી જુહાણી'મિત્ર પ્રિં. પ્રેસમાં અબાલાલ વિ. ઠક્કર
પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ને માટે છાપી પ્રસિદ્ધ થયું. તા. ૧૫-૫-૪૦

આવતી રજાઓના દિવસોમાં કરવા જેવું કામ — તંત્રીસ્થાનેથી

આ જે રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો ઠીક ઠીક પ્રગતિ સાધતાં જાય છે. કેટલાંક પુસ્તકાલયોમાં નવી નવી યોજનાઓના અમલ થતા જાય છે, અને એ જગ્યામાં વધુ વાચન-પ્રચારની પ્રવૃત્તિ-શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાઓ, ગામમાં પુસ્તકો પહોંચાડવાની પદ્ધતિ, હાથલારીઓ દ્વારા પુસ્તકોનો પ્રચાર, તેમ જ અવારનવાર વર્તમાનપત્રો-પુસ્તકોનું વાચન સંલગ્નાવવાનો અખતરો-આ જગ્યાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ અંગે ચાલતાં એનાં વિવિધ અંગો છે.

આ પછી રાજ્યનાં જગ્યાં પુસ્તકાલયો આવી નવીનતાઓ હજી નથી અપનાવી શક્યાં. કેટલાક ઉત્સાહી મંત્રી-અંધપાલો પોતાની સ્વબુદ્ધિથી આવી આવી યોજનાઓ વિચારી તેનો અમલ કરે છે, કેટલાક આવી યોજનાઓ જોઈ તેની નવીનતાને સીધેસીધી અપનાવે છે, કેટલાક એ નવીનતામાં ઘટિત ફેરફારો કરી લઈ પોતાને અતુકૂળતા ભુજળ યોજનાઓનો અમલ કરે છે, ત્યારે કેટલાંક પુસ્તકાલયોના મંત્રી-અંધપાલો પુસ્તકાલયનું કામ જાણે માથે ઝોળે આવી પડ્યો હોય અને જેમ તેમ તેનો નિકાલ કરવા માગતા હોય તે રીતે વેઠઉતાર કામ એવું કરે છે કે એવા માણસો કેટલીક વાર પ્રવૃત્તિને હાનિ પહોંચાડવા જેવું પણ કરી બેસે છે.

પરંતુ ચારા ઉત્સાહી મંત્રી-અંધપાલો તો પોતાના ઉત્સાહમાં આગળ જ વધે જાય છે. તેઓ આ પ્રવૃત્તિનો વધુ વિકાસ સાધવાને, તેને વધુ વેગવાન બનાવવાને, તેને હીપાવવા માટે તેમના અખંડ પ્રયત્નો ચાલુ રાખે છે. એટલે એવા ઉત્સાહી લાઈઓ—

આહુ માસની રજાઓનો લાભ લઈ પોતાના પુસ્તકાલયને સુવ્યવસ્થિત બનાવી દેશે, નામવારી કે વર્ગવારી અધુરી હશે તે પૂરી કરી નાખશે, બૂનાં રદ કરવા જેવાં પુસ્તકોની યાદી તૈયાર કરી તેને રદ કરાવવા માટે મંજૂરી માગશે, ગામમાં શાળાના વિદ્યાર્થીઓની કુમાર મંડળ વા તેવી પ્રવૃત્તિ દ્વારા ગામની જનતા જે પુસ્તકાલયનો લાભ લેવા હજી આકર્ષાઈ નથી તેમને આકર્ષવાના અવનવા અખતરો અજમાવશે, કુરસદના વખતે ગામનાં લોકોને તેમના બરનાં પુસ્તકો વાંચવા આપી તેમની વાચન-વૃત્તિને ઉત્તેજશે, એ ઉત્તેજનને પરિણામે વાંચવા તૈયાર થયેલ વાચકોનું વાચકમંડળ

સ્થાપશે, પોતે શું શું વાંચ્યું તે એકબીજા પાસેથી સાંભળી પરસ્પરને કહી સંભળાવશે. અને એ રીતે એકે વાંચેલા વાચનનો લાભ અન્યને આપવા પ્રયત્ન કરશે.

બીજી પોતાના ગામમાં ભીંતપત્ર હશે તો વર્તમાનપત્રોમાંના ટૂંકા સમાચારો લખી, અથવા ગામને ઉપયોગી સૂચના નિયત્રો લખી પ્રબંધને તેમના માર્ગદર્શક બનશે. અને એવું ભીંતપત્ર નહિ હોય તો નવું તૈયાર કરી આ યોજનાને અપનાવશે. ઘણાં વર્તમાનપત્રો વાંચવાથી જે સમાચાર મેળવી શકાય તે જ સમાચાર યોડાકમાં અને ટૂંક વખતમાં આ ભીંતપત્ર પૂરા પાડે છે.

અમને આ રમતોના અવકાશમાં શિક્ષક ધારે તો પુસ્તકાલયનાં પ્રૌઢ શિક્ષણમાં ઉપયોગી પુસ્તકોનો ઉપયોગ કરી પ્રૌઢોને શિક્ષણ આપવાં લાગી જાય તો જે કામ પુસ્તકાલય આપે છે તેજ કામ એ શિક્ષકે ગામને આપ્યું ગણાશે.

હુરકોઈ સેવાભાવી ગ્રંથપાલ આવી આવી અનેક યોજનાઓ વિચારી તેનો અમલ કરે તો આપણી વિશ્વવિખ્યાત પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું વિશેષ શ્રેય નિઃસંકેપે મેળવી શકાય.

ગ્રંથપાલ ભાઈ ! આટલું તો કરજો જ.

—ક્ર—

જ્ઞાનગ્રન્થો

છે આશાના વિરલ સઘળા પ્રાણુહીનિ સમા જે,
 દુઃખીનાં સૌ દુઃખજ હળવાં જ્ઞાનતેજે થતાં એ.
 ટાળે એ તો અટલ વિપદો ધ્યેયના માર્ગદ્રશ્ય,
 બુદ્ધિ-જ્ઞાને નિજ હિત, સુખો આપતા ગ્રન્થ સાથા.
 આત્મોત્કર્ષે પરમ પદને પામવા જ્ઞાનસૂત્રો—
 છે ગ્રન્થોમાં સકલ વિધનાં ભેદ જેણે ઉકેલ્યો.
 વ્યાપેલા જે જનહૃદયમાં સંશયો તે વિહારે,
 શ્રદ્ધાભક્તિ પરમ ઇશને પામવા ચિત્ત સ્થાપે.
 ગ્રન્થાગારે બહુવિધ અહા ! ગૂઢ તત્ત્વો લયીં જે—
 મુક્તાત્માના પુનિત વચને દિવ્ય આદેશનાં તે.
 જે આદેશો મનુજ ઉરમાં પ્રેરણા કેં જગાડે,
 ને સંસારે જનહિત તણું શ્રેય સાચું મુગાડે.
 બુદ્ધિજ્ઞાને જીવન વિકસે ભાવનાથી ભરેલા;
 એવા ગ્રન્થો યુગપુરુષ શાં ! જ્ઞાન ને શાંતિ દેતા.
 જગજ્જ્વાલ છ. બેળી

૧૯૬૫ નું બાલસાહિત્ય [એક પત્ર]

પ્રિય બાકમી,

આ પત્ર ધારવા કરતાં ખૂબ મોડો છ મહિના મોડો લખાય છે, તે ખાતર તમારી ક્ષમા યાચું છું. અમુક સંસ્થાનાં પુસ્તકો મોટાં આવ્યાં પણ પત્ર મોડો થવાનું તેમ કારણ કહી શકાય નહિ. એક પછી એક એવા સંસ્થાઓ ઉપસ્થિત થયા કે છેક આજે આ પત્ર લખી શકું છું.

સંખ્યાની દૃષ્ટિએ આ વખતેના કાલ કંઈક ઓછો લાગે, જો કે સમાલોચનાની દૃષ્ટિએ તો છેજ. બાલસાહિત્યના મોટા પ્રકાશનમંદિરે (શ્રી હસિણામૃતિ પ્રકાશન મંદિર) પોતાની પ્રવૃત્તિ બંધ કરતાં એકથી વધારે માળા દ્વારા આપણને મળતાં ચોક્કસ પુસ્તકો હવે મળતાં બંધ થયાં છે.

વદનાણુવાળા શ્રી. નેચર્લ તલકશીએ પોતાના સુબંધના કાર્યાલય દ્વારા સંખ્યાબંધ પુસ્તકો પ્રગટ કર્યાં છે, પરંતુ તે બાકને પુસ્તકોની સમાલોચનામાં શ્રદ્ધા ન હોવાથી તે પુસ્તકો જોવાનું બની શક્યું નથી. તેમણે મોકસેલ યાદી પ્રમાણે માત્ર તે પુસ્તકોનો નામ-નિર્દેશ જ થઈ શક્યો છે. અશોક બાલપુસ્તક માળાના ચોથા વર્ષના ૧૧-૧૨ પુસ્તક તરીકે શ્રી. કપિલા કાકેરિ લખેલ ' લેનિન ' બહાર પડ્યું છે. ૬૪ પાનાનાં આ પુસ્તકમાં રશિયાના તારણ-દારની જીવનકથા આલેખવામાં કપિલાજીને સારી રીતે સફળ થયાં છે. ચોથા વર્ષના બેટ-પુસ્તક તરીકે શ્રી. ચંદ્રકાંત મંગળજી ઓઝાનું લખેલ ' ગીતકથાઓ ' પ્રગટ થયું છે. લેખકે જાણીતી પદ્ધતિ વાતોને જાણસુલભ ગીતોમાં ઉતારી છે. પાંચમા વર્ષના પહેલા પુસ્તક તરીકે શ્રી. નાગરદાસ પટેલે સંપ્રદ કરેલા હાસ્યરસના દુયકાઓ ' હાસ્યતરંગ ' ના નામથી પ્રગટ કર્યાં છે. વર્ષો પહેલાં આવા દુયકાઓનો સંપ્રદ કોબીડીનિવાસી સ્વ. પુરુષોત્તમ કાનજી ગાંધીએ ' દસાદસ ' ના નામથી પ્રગટ કર્યો હતો. ત્યાર પછી તો વર્ષો સુધી આવું પુસ્તક પ્રગટ થયું નથી. આજુ વર્ષે જ્યોતિ કાર્યાલયની ' કુમાર મંથમાળા ' માં પણ આવું પુસ્તક પ્રગટ થયું છે. હાસ્યરસનાં પુસ્તકો આપણે ત્યાં ગદ્યાં ગાંધ્યાં છે તેમાં આ પુસ્તક ઠીક ઉમેરેા કરે છે. આ પુસ્તક વાંચતાં વાંચકને કેટલીક વાર હસવાનું ખાજી રાખવું મુશ્કેલ બને છે. બીજા તથા ત્રીજા પુસ્તક તરીકે ' અમારી વાર્તાઓ ' ખંડ ૪ થી પ્રગટ થયો છે. પટેલ દંપતીના આવા પ્રકારના ત્રણ ખંડો તો વર્ષો પહેલાં પ્રગટ થયા હતા અને આ માળામાં તેની નવી આવૃત્તિઓ ગઈ સાલ જ પ્રગટ થઈ હતી. પરંતુ આ ભાગ તો પહેલીજ વાર પ્રગટ થાય છે. આ સંપ્રદમાં ' ભગો, ' અરિ, ' દંડા, ' કાના નસીબનું ? ' મણિ ' ફૂલમણિ ' વથા ' સોનલમોર ' મળી બાળકોને ગમી જવ તેવી સાત વાર્તાઓ મોટા અક્ષરમાં આપવામાં આવી છે. ત્યાર પછીનું પુસ્તક ' કુતૂહલ ' ખંડ ૨ જે પદ્યકાન્ત શાહે તૈયાર કરેલ છે. આમાં આપણને દરરોજના બ્યવહારમાં મુજબતા ૪૦ પ્રશ્નો સચોટ સમજાવ્યા છે. મૂળ આ લેખમાળાનો મોટો ભાગ ' કિશોર ' માં પ્રગટ થઈ ચૂક્યો છે, તે ઉપરથી તથા તેમાં છેડેલા પ્રશ્નો પરથી આ પુસ્તક ' કિશોર સાહિત્ય ' ને મારે વધારે ચોખ્ખું ગણાય તેવું છે. અલબત્ત, બાળકો સમજી શકે તેવા ચોક્કસ પ્રશ્નોનો તેમાં સમાવેશ થાય છે, છતાં સમગ્ર દૃષ્ટિથી તે

પુસ્તક 'કિશોરો' ને માટે યોગ્ય ગણી શકાય તેવું છે. ૫-૬ પુસ્તક તરીકે 'અમારી વાર્તાઓ' ખંડ ૫ ' અદાર પડેલ છે. તેમાં જુદા જુદા દેશની ૧૪ દંતકથાઓ આપવામાં આવી છે, જે બાળકોને રુચિ જાય તેવી છે. ૭ મા પુસ્તક તરીકે ' નીરુની નોંધપોથી ' શ્રી. રમણલાલ શાહની લખેલ અદાર પડે છે. આખું એક પુસ્તક અગાઉ સુરતની ' ગાંડીવ બાલોદાન માળા 'માં અદાર પડ્યાનો ખ્યાલ છે. બાળકો નાનપણથી જ નિરીક્ષણશક્તિ કેળવે તે ખાતર નાનપણથી જ નોંધપોથી રાખવાની ટેવ પડે તે ઇચ્છનીય છે. પ્રતાવનામાં જણાવ્યા મુજબ આ પુસ્તક કિશોરોને વધારે ઉપયોગી થાય તેવું જણાયું છે. ૮-૯ પુસ્તક તરીકે ' અમારી વાર્તાઓ' ખંડ ૬ ' અદાર પડેલ છે. આ પુસ્તકમાં મોટા અક્ષરમાં આપણા દેશની લોકકથાઓ, દંતકથાઓ તથા પરદેશની બાલવાર્તાઓ આવેલ છે. આ વાર્તાઓ, અગાઉ, સંત્રાહકોના દળદાર પુસ્તકો ' બાલવિનોદ ' તથા ' પરીઓનો પ્રદેશ 'માં આવી ગયેલ, તેમાંથી જુદી ઊપાવી બાળસુલભ કરવા માટે પડેલ દંપતી ધન્યવાદને પાત્ર છે. દશમું પુસ્તક શ્રી. નવલકાંત બાવસારનું લખેલ ' વિજ્ઞાનવિહાર ' ખંડ ૫ મા છે. તેમાં લેખકે આગગાડીની શરૂઆત, આગગાડીનો વિકાસ, લંડનની પોર્ટ ઓફિસ, રેલવે તથા ટનલ અથવા છુગદા એમ ચાર વિષયોની ઠીક સમજણ આપી છે.

શ્રી. નાગરદાસ પટેલસંપાદિત ' બાલવિનોદ ગ્રંથાવલિ 'માં ' હાથીનું નાક ' પ્રકટ થયા પછી લાંબે ગાળે ' સંગીતશાસ્ત્રી ' પ્રકટ થયું છે. આગલા પુસ્તકની કિંમત મોકોને આકરી લાગવાથી આ પુસ્તક સુરતી કિંમતે માત્ર ચાર આનામાં પ્રકટ કર્યું છે. તેમાં મોટા અક્ષરે છાપેલી ત્રણ વાતો ' સંગીતશાસ્ત્રી ' ' ગોળ કુંડાળું ' તથા ' ત્રણ મિત્રો ' - તે રંગમાં છાપેલા ત્રીસ ચિત્રો સહિત આવેલી છે. ' જન્મભૂમિ 'માં દર અઠવાડિયે પ્રગટ થતા ' બાલજગત 'માં આ વાર્તા આવેલ ત્યારે બાળકોનું સાઈ બ્યાન ખેંચાયું હતું.

તે જ લેખકની ત્રીજી માળા ' બાલવિનોદ માળા 'માં ' પંચતંત્ર ' ઉપરથી ઉપજાવી કાઢેલ ' ગોરિયો 'માં તે નામના બળદની તથા સિંહની વાત પ્રગટ થઈ છે. મુંબઈ યુનિવર્સિટીએ મેટ્રીકમાં સંસ્કૃતમાં પાઠ્ય પુસ્તક દાખલ કર્યો પછી, ' પંચતંત્ર 'ની ૨-૩ વાતો અભ્યાસક્રમમાં ન હોય તેવું ભાગ્યે જ એકાદ વર્ષ ગયું હશે. વળી ' કુમાર 'માં શ્રી. વાલજીભાઈ દેસાઈ પણ તેનું ભાષાંતર ઊપાવે છે. એટલે તે દિશામાં ભાઈ નાગરદાસનો પ્રયાસ સ્તુત્ય છે. ત્યાર પછીનું પુસ્તક ' રેડિયો ' તે પણ નાગરદાસ પટેલનું લખેલું છે. રેડિયોનો ઉપયોગ અત્યારે ખૂબ વધ્યો છે અને ભવિષ્યમાં વધતો જવાનો તે નિઃશંક વાત છે. એટલે તે સંબંધી થોડી ઘણી માહિતી બાળકોને પણ મળે તે પ્રયત્ન જરૂર આવકારદાયક ગણાય. ભાઈ નાગરદાસે પોતાના આ પ્રયત્નમાં ઠીક સફળતા મેળવી છે.

બાલજીવનનો ૧૯ મા વર્ષની બેટ તરીકે ' શેકસ્પીઅરનાં કથાનકો ભાગ ૨ ' ચાલુ (૧૯૪૫) વર્ષની શરૂઆતમાં અદાર પડેલ છે. તેમાં ' શેકસ્પીઅરની વાતો ' પરથી ઉપજાવી કાઢેલ ' જાદુઈ ટાપુ ', ' વહેમનું વમળ ', ' અટપટી રાત્રી ', ' હેમ્લેટ યાને બાપનું વેર ', ' જંગલમાં મંગળ ', ' નેડકા બાઈઓ ', ' રામનવીર કોરિયોલેનસ ' તથા ' રાજની રાણ ' એમ આઠ વાતો ૧૬૦ પાનાંમાં સચિત્ર આપવામાં આવી છે. બાલોચિત્ર બાપામાં, આ મહાન નાટ્યકારની કૃતિઓનો બાળકોને પરિચય કરાવવા માટે બાલજગત શ્રી. રમણલાલ શાહનું વધારે ઋણી રહેશે; કેમકે ' બાલજીવન ' દ્વારા બાળકોનું તેમના પ્રત્યેનું ઋણ કંઈ ઓછું નથી,

‘બાલજીવન’ના તંત્રી શ્રી. રમણલાલ શાહે ‘બાલજીવન’નું સાચી પ્રકાશન ‘ક્રમિક વાર્તામાળા’ શરૂ કરી છે. ૪૦૦ થી વધારે પાનનાં ૭ પુસ્તકો શ. ૨) માં આપવાની આ યોજના છે. પહેલી ચોપડી ભણતા બાળકોથી માંડીને પાંચમી ચોપડી ભણતા બાળકો માટે ક્રમવાર પુસ્તકો પ્રગટ કરવાની આ યોજના છે. તેનું ‘પહેલું’ પુસ્તક ‘અટકચાળાં વાંદરાં’ બહાર પડ્યું છે. મોટા અક્ષરોમાં, લેખકોના નહિ જેવા ઉપયોગવાળી, ત્રીસ ચિત્રો સાથની આ ચોપડી, ધોરણ ૧-૨ ના વિદ્યાર્થીઓને ઇતર વાચન તરીકે ખૂબ ગમશે. ‘સહેલી વાતો’માં બીજા ધોરણના બાળકો માટેની જુદા જુદા લેખકોની દશ વાતો છે. આ બધી વાતો બાળકોને પસંદ પડી જાય તેવી છે. ‘રસમય કહાણીઓ’માં નામ પ્રમાણે રસ પડે તેવી દશ વાતો આપેલી છે. ચોથું પુસ્તક ‘ચાલાક ચોર’ની વાત ‘બાલજીવન’માં અગાઉ પ્રસિદ્ધ થઈ હતી તે પુનર્મુદ્રિત કરવામાં આવી. આવાં ચાલાકોનાં પુસ્તકો આગલા જમાનામાં વાંચનારું યાદ છે, પણ છેલ્લાં થોડાં વર્ષો થયાં તેવાં પુસ્તકો દેખાતાં નથી. ભાષ રમણલાલે આ પુસ્તક પ્રગટ કરીને તે દિશામાં નવો ચત્ત ચાલુ કર્યો છે.

સુરતના ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર તરફથી ચાલુ વર્ષમાં બહુ કાળો મળ્યો ન ગણાય. પ્રો. હીરાલાલ કાપડિયાની લખેલ ‘પતંગપોથી’માં પતંગ સંબંધી ભરચક હકીકત આપી છે. કાઠિયાવાડ બાજુ તો પતંગનો શોખ નહિવત રહ્યો છે; પણ જે બાજુ તે શોખ છે ત્યાં આ પુસ્તિકા ઉપયોગી થઈ પડશે. ત્યાર પછી બેકોર પટેલના ૩૧-૧૨ ભાગ આવે છે. અગીઆરમા ભાગમાં ‘બૂલકણ્યા’ મિત્રને લખેને પટેલનો થયેલો રકાસ, બારણા બંધ કરીને બાસુદીનો સ્વાદ લેતાં બંધાનો કરવો પડેલ સામ્રો, તથા પટેલ ભાંગેલો સ્વાદ લે છે ત્યારે પટેલની થયેલ સ્થિતિનું વર્ણન છે. બારમા ભાગમાં કોઈ નાટક જોયા પછી તેમાં વપરાતા કોઈ ચળોનું અનુકરણ કરવાની મનુષ્યવૃત્તિને, ‘અને આવડે છે’ તેમાં બતાવી છે. મોટા અભિમાનનું પરિણામ તેણે જ આવવું જોઈએ, બીજી બે વાતો ‘સકરેટ્ટી’ તથા ‘તતરી’ ની છે. એકંદરે ૬ થે વાતો બાળકોને ખૂબ રમુજ આપનારી છે. આ ઉપરાંત, આગળ છપાયેલ ‘ભીષ્મ અને યુધિષ્ઠિર’ની પાંચમી આવૃત્તિ, ‘બાલવિહાર ભાગ ૨ તથા બાલકાવ્યો’ ની બીજી આવૃત્તિ તથા ‘જોડી જોડી વાતો’ની ત્રીજી આવૃત્તિ પ્રગટ થઈ છે.

‘ગાંડીવ’ની ‘કુમારમાળા’માં ફક્ત એક જ પુસ્તક ‘માયાવી દેશ’ પ્રગટ થયેલ છે. શ્રી. પ્રેમેન્દ્ર મિત્રની અંગાળી વાત પરથી શ્રી. ભાનુપ્રસાદ બ્યાસે ગુજરાતીમાં ઉતારેલ આ વિજ્ઞાન તથા સાહસકથા છેક છેવટ સુધી વાચકનો રસ જાગવી રાખે તેવી રસિક બની છે.

અમદાવાદના ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય તરફથી ચાલતી ‘ગૂર્જર બાલ ગ્રંથાવલિ’ની ત્રીજી શ્રેણિના સાતમા પુસ્તક તરીકે ‘તુલસીદાસ’ પ્રગટ થયેલ છે. બહેન કીર્તિદા દીવાનજીની કલમથી હવે તો ભાગ્યે જ કોઈ બાળક અચાત હશે. તેમની કલમથી આ સંતનું જીવન-ચરિત્ર બાળકોને ગમી જાય તેવી ભાષામાં લખાયેલ છે. ત્યાર પછીના આઠમા પુસ્તક તરીકે શ્રી. સોમાભાઈ બાવસારનું લખેલ ‘ચાલો ગામડામાં’ પ્રગટ થયું છે. આ પુસ્તકમાં લેખકે રાહેરની મજા છોડાવી આપણને ગામડામાં લઈ જઈ, ત્યાંની મજાનું તથા પરિસ્થિતિનું અવલોકન જુદી જુદી રીતે કરાવ્યું છે.

ભરચથી પ્રગટ થતી ‘આપણી બાળ ગ્રંથમાળા’માં શ્રી. શિવપ્રસાદ બટ્ટનું ‘ભાઈ-બેન’ પ્રગટ થયેલ છે. તેમાં ‘ભાઈ-બેન’, ‘કનુ અને ઉપા’ તથા ‘વર્ષગાંધ’

એમ ત્રણ વાતો આપેલી છે. ત્રણે વાતોમાં લાઘવેનના પ્રેમ તરી આવે છે પદાવતી દેસાઈ ફક્ત ' નહાનપણની વાતો 'માં બાળકોની અગીઆર વાતો આપવામાં આવી છે. તેમાં પ્રમાણિકપણાની, અનાથ પ્રત્યે દયાની તથા બહાદુરીની વાતોનો સમાવેશ થાય છે. શ્રી. વૈકુંઠરાય ફક્ત ' ઊંડો આકાશમાં 'માં બહુન તથા એપલિનની શરૂઆત કેવી રીતે થઈ તેનું રસિક વર્ણન બાળકોને ગમી જાય તેવી રીતે આપવામાં આવ્યું છે. એરોથેનના આ જમાનામાં તે મૂળ હકીકત આપણને ઉપયોગી થઈ પડશે.

અંધમાળાના બીજા વર્ષનું છેલ્લું પુસ્તક સાચી વાતો છે. તે શ્રી. હર્ષદ પટેલનું લખેલું છે. તેમાં સ્વ. મોતીલાલ અમીનના, રાનડે, લોકમાન્ય તિલક, ગોખલેજી તથા બાલ-સાહિત્યના પિતા (હવે તો સ્વ.) ગિજુલાલના જીવનપ્રસંગો ટુંકામાં આપેલા છે. શ્રી. ગિજુલાલના પ્રસંગો તો જોડકણાપી કવિતામાં આપેલા છે.

શ્રી. ધીરજલાલ ટોકરશી શાહની ' કુમાર અંધમાળા 'ના પહેલા વર્ષના છેલ્લા પુસ્તક તરીકે ' જંગલકથાઓ ' પ્રગટ થઈ છે. લેખક કહે છે તેમ ' જીવસંતોસદર્શી સાદસો, ધનધોર અરણ્યના પ્રવાસો, લયધંકર જંગલી જાતિઓ અને ઝડપી પશુઓ સાથેના મુકાબ-લાઓ, આવા વિષયો અર્થનું સાહિત્ય આપણે ત્યાં બહુ ઓછું છે ' તે વાત ખરી છે. જો કે છેલ્લે આ દિશામાં ' ગાંડીવ 'ની ' કુમારમાળા ' દ્વારા તથા બીજા છૂટક પ્રકાશનોથી ઠીક વધારો થયો છે. પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં ' માનવબાધ ' ' વાદનો શિકાર ' ' મનુષ્ય-ભક્ષક ' ' મુસાફરીની મોજ ' ' સાપના સપાટામાં ' ' કપરી કસોટી ' ' યાત્રાળુઓની મઠદે ' ' દયાખોર ' તથા ' હીરાની ખાણ ' એમ એક એકથી ચડીઆતી નવ વાતો આપવામાં આવી છે. ઉપરાંત ચાર ચિત્રો પણ છે. બીજા વર્ષના પહેલા પુસ્તક તરીકે ' રમુજી દુયકા ' આપવામાં આવેલ છે. આ પુસ્તકમાં જુદાં જુદાં વર્તમાનપત્રો વગેરેમાંથી એકત્ર કરેલ ૩૫૫ દુયકાઓનો સંગ્રહ છે. હું આગળ જણાવી ગયો તેમ ' દારૂચરસ 'ના આપણા ટુંકા ભંડારમાં આ પુસ્તકથી ઠીક ઉમેરો થાય છે. બીજા પુસ્તક તરીકે શ્રી. જયભિખુનું લખેલ ' જવાંમઠ ' બહાર પડેલ છે. આ ચૌધંકયા ' વિદ્યાર્થી ' સાર્વાદિકમાં ૭૫તી હતી ત્યારે જ વિદ્યાર્થી વાચકોમાં ખૂબ રસિક થઈ પડી હતી, અને તે વાંચવી શરૂ કર્યા પછી એક જ બેઠકે પૂરી કરવાનું મન થાય તેવી તે રસિક છે.

આજ પ્રકાશક દ્વારા સંચાલિત થતી ' વિદ્યાર્થી વાચનમાળા 'ની આઠમી શ્રેણીમાં વીસ નાની પુસ્તિકાઓ બહાર પડેલ છે. આ પુસ્તિકાઓને બે વિભાગમાં વહેંચી શકાય. જીવનચરિત્રના વિભાગમાં બાર પુસ્તિકાઓ આવે છે, અને તેમાં ' યુરુ દત્તાત્રેય ' ' ઉદયન-વત્સરાજ ' ' મહાત્મા આનંદઘન ' ' વસ્તુપાલ-તેજપાલ ' ' કવિ શામળ ભટ્ટ ' ' કવિ નર્મદ ' ' વીર સાવરકર ' ' જમશેદજી તાતા ' ' કલાપી ' ' ગ્રા. સી. વી. રામન ' ' શાહ સોદાગર જમાલ ' તથા ' શ્રીમતી કસ્તુરબા ગાંધી ' નો સમાવેશ થાય છે. બીજા વિભાગને રચનવર્ણન કહી શકાય. તેમાં ' શિલોંગ ' ' દાહલિંગ ' ' ઉતાકામંડ ' ' જગન્નાથપુરી ' , ' કાશી ' ' જયપુર ' ' હૈદરાબાદ ' તથા ' કાવેરી અને તેના જળધોધ 'નો સમાવેશ થાય છે. આ પુસ્તિકાઓ પૈકી શ્રી. માધવરાવ કણ્ઠિકે આઠ, શ્રી. રમણલાલ સોનીએ ચાર, શ્રી. ધીરજલાલ ટોકરશી, સોગલાલ પટેલ તથા વજ્રલાલ પટેલ દરેકે બેબે અને શ્રી. નાગકુમાર મહાતી તેમજ પુલચંદ

દોશી દરેકે એકે લખી છે. પહેલા વિભાગમાં મહાત્મા, કવિ, ઉદ્યોગપતિ, પ્રોફેસર, ચાલ સોદામર વગેરે વિવિધ વ્યક્તિઓનો સમાવેશ કરે છે. પુસ્તિકાનું મર્યાદિત કદ જોતાં તેમાં ઉપરતપકેની હકીકતનો સમાવેશ થઈ શકે તે દેખીતું છે.

આ લખતાં પહેલાં ખબર મળ્યા છે કે આ કાર્યાલયને બંધ કરવું પડ્યું છે. અને તેથી દશ શ્રેણી પ્રગટ કરવાની શ્રી. ધીરજલાલની સ્વપ્નસિદ્ધિ થઈ નથી. અલગત, નવમી શ્રેણી પ્રગટ થઈ છે પણ તેની સમાલોચના આવતા વર્ષની સમાલોચનામાં થાય તે ઇષ્ટ છે.

શ્રી. રતિલાલ અંબુડિએ ગણિતપ્રવેશપોથી-ભાગ ૧ તથા વાચનપ્રવેશપોથી-ના ચાર ભાગ શ્રકટ કર્યા છે, અને આ પુસ્તિકાની સમજણ માટે 'ત્રિપદ પદતિ અને પ્રાયમિક વાચનશિક્ષણ' પ્રગટ કરેલ છે. છેલ્લા પુસ્તકની સમાલોચના આમાં થઈ શકે નહિ. 'ગણિતપ્રવેશપોથી' માં બાળવર્ગ માટે એકથી સો સુધીની ગણતરીની સહેલી રીતો દર્શાવી છે, 'વાચનપ્રવેશપોથી' ના ચાર ભાગમાં મૂળાક્ષરોનો ક્રમશઃ પરિચય નાના નાના વાક્યો દ્વારા આપવામાં આવેલ છે. માત્ર બાળકોને જ નહિ પણ પ્રૌઢ શિક્ષણના આ જમાનામાં આ પોથીઓ ખૂબ ઉપયોગી થઈ પડે તેવી છે. મોટા અક્ષરો, સુદર ચિત્રો, સહેલાઈથી યાદ રહી જાય તેવાં વાક્યો જોતાં મને તો હોપ પુસ્તકમાળાનાં શીખેલાં પુસ્તકો યાદ આવ્યાં. આ પોથીઓની કિંમત ખૂબ નજીવી છે. તેની ખીજ આજ્ઞા થઈ તેજ તેની ઉપયોગિતા બતાવી આપે છે.

અમદાવાદના શ્રી. ભારતી સાહિત્ય સંઘે સાહિત્યનાં બીજાં ક્ષેત્રોની માફક બાલ-સાહિત્યના ક્ષેત્રમાં પણ પોતાનો ફાળો નોંધાવ્યો છે. 'અરુણ પુસ્તકમાળા' માં દર વર્ષે ૧૦૦૦ પાનાંની બારથી-સોળ પુસ્તિકા પ્રગટ કરવાની આ યોજના છે. વર્ષ આખર સુધી તેમાં ૬ પુસ્તિકા પ્રગટ થઈ ચૂકી છે. પહેલી પુસ્તિકામાં શ્રી. હરજીવન સોમિયાએ શંકરાચાર્યનું લખેલ ચરિત્ર પ્રગટ થયું છે. શંકરાચાર્યના જીવનમાંથી વાચકને ધણું જાણવાનું મળી આવે તેમ છે. 'રંગ રંગ વાદળિયાં' માં શ્રી. સુન્દરમ્નાં ૨૯ બાળગીતોનો સંગ્રહ છે. 'નાનાં છોકરાં' માં શ્રી. ચારુદતની લખેલી ત્રણ નાની વાતો છે. 'પ્રવાસપત્રો' માં શ્રી. રામનારાયણ ના. પાંદકે અમદાવાદથી દિલ્લી થઈને કલકત્તા, ત્યાંથી કેંદ્રાવાડ, ચિત્તાગોંધથી કલકત્તા ને ત્યાંથી બોલપુરના પ્રવાસના પત્રો હરિજન વિદ્યાર્થીઓને લખેલ તે પ્રગટ કર્યા છે. આ પત્રો બાળકો હોંસથી વાંચે તેવા છે. 'આપણું હાંડંઓ' માં આપણી આસપાસના લોકોનું જીવનચરિત્ર વાંચવાનું આપણને મળે છે. 'હજીય મને સાંભરે છે' તે રવ. ગિજુભાઈની છેલ્લી પ્રસાદી છે. અને તેમાં ગિજુભાઈએ પોતાનાં સ્મરણો ગૂંથ્યાં છે.

શ્રી. સોમાભાઈ કીસાભાઈ પટેલે મોટેસોરી પદતિ પર 'સચિત્ર બાલલેખન' નાં બે પુસ્તકો પ્રકટ કર્યાં છે. ચિત્રો દ્વારા બાળકો પાસેથી જવાબ કઢાવવાનો પદતિનાં અનેક વાક્યો આ પુસ્તકોમાં છે. શ્રી. સોમાભાઈના બાળવાચનમાળાનાં દસ પુસ્તકોની સમાલોચના ગયા વર્ષમાં લેવાઈ ગયેલ છે, એટલે બાળલેખક તરીકે તેમનું નામ નવું નથી. તેમણે લખેલ 'ગણિત પ્રવેશિકા' માં સરવાળા, બાદબાકી, ગુણાકાર તથા ભાગાકાર મહેલી રીતે સમજાવ્યા છે. વળી આની સમજણ માટે 'ગણિતપ્રવેશિકાના શિક્ષકોને નામે પુસ્તિકા બહાર પાડી છે. 'બાળકનો બાગ' માં તે જ લેખકે નાના બાળકોને વાંચી બનાવવા સંબંધમાં એકવીસ ઉપયોગી પત્રો લખ્યા છે.

'બાલવાહી' રવ. મોગીન્દ્રાવ દિવેદિયાના પુસ્તકની ત્રીજી આજ્ઞા છે. બાળકોને

ગમી જાય તેવી ૨૭ વાતો તે પુસ્તકમાં લખેલી છે. તે પુસ્તકનો પહેલી આવૃત્તિ પ્રગટ થય ત્યારે આપણે ત્યાં બાળસાહિત્ય નહિવત્ હતું.

જુદા જુદા નામે જેનાં પુસ્તકોની એકથી વધારે આવૃત્તિઓ પ્રગટ થઈ છે તે યદગ્રાજી આજકો માટે કંઈ ન લખે તે કેમ ચાહે ? એટલે તેમની બાળવાતો ! ' શરદબાણુની બાળવાતો 'ના નામથી ચૂર્નરંત્ર અંચરત્ન કાર્યાલયે પ્રકટ કરેલ છે, બધી વાતો આનંદ આપે તેવી છે પરંતુ શરદબાણુની જીવનઝરમરનાં ૪૬ પાનાં ઉમેરતાં ૧૫૮ પાનાની બાલસાહિત્યના આ પુસ્તકની દોઢ રૂપીઓ કિંમત ખૂબ જ આકર્ષી ગણાય. આપણી એક પ્રસિદ્ધ પ્રકાશન સંસ્થાએ આટલી કિંમત કેમ રાખી દશે તે નવાઈ જેવું લાગે છે. અમદાવાદના યરદ કાર્યાલયે શ્રી. રમણલાલ સોનીની નાટિકાઓ ' રૂપાની ગાય ' નામે પ્રગટ કરેલ છે. આ પુસ્તકમાં ' રૂપાની ગાય ', ' ભગતનો ભદુ ', ' ધૂળતું ધાંધલ ', ' ટિંગટિંગ હત ', ' મામાને ઘેર ' તથા ' કવિનું મૃત્યુ ' એમ છ નાટિકાઓ છે. ' રૂપાની ગાય 'નું વસ્ત્ર વિકટર હ્યુગોના ' Les Misérables ' પરથી લીધેલું છે. આપણી શાળાના ઉત્તમ પ્રસંગે ભજવવાની નાટિકાઓમાં આ પુસ્તક સારો ઉમેરો કરે છે. ' આવતી કાલે ', ' માલો વિચારીએ ' અંથમાળાના ત્રીજા વર્ષના ત્રીજા પુસ્તક તરીકે પ્રગટ થયું છે. તેમાં શ્રી. રમણલાલ સોનીની ચાર વાર્તા તથા એક કાવ્ય, રતિલાલ ગહેતાની એક વાર્તા, તથા સુભદ્રા ગાંધીએ લખેલ લેનિનના એક જીવનપ્રસંગનો સમાવેશ થાય છે. આ પુસ્તકમાં અપાયેલ વિષયો અનોખી દબખી હથુવામાં આવ્યા છે. દિલગીરી માત્ર એટલી જ છે કે માળાતું તે ઉત્કૃષ્ટ પ્રકાશન છે. સંપાદકો માળાધી જુદાં આવાં પુસ્તકો પ્રગટ કરે તેમ આપણે જરૂર ઇચ્છીએ. શ્રી. શાંતિલાલ ઝોઝા, એમ. એ. એ લખેલ ' પોપટની વાર્તા 'નું મૂળ કાઠજરીમાંથી લેવામાં આવ્યું છે. આ વાત આવી રીતે છુટક પડેલી જ વાર પ્રગટ થાય છે. આ પુસ્તક સાથે 'બાળકેદનાં ગીતો' ' બાલકવનિ ' નામથી સાથે બંધાવેલ છે. તેમાં સાત નાનાં ગીતો આપવામાં આવેલ છે. પુસ્તકને અંતે યોગ અધરા શબ્દોના અર્થ પથ્ય આપેલા છે. મેઘીબેન વિરચિત બે પુસ્તકો બહાર પડ્યાં છે. મેઘીબેને લખેલ બાલસાહિત્ય શ્રી દક્ષિણામૂર્તિએ હીક પ્રમાણમાં બહાર પાડ્યું છે, એટલે બાળકોના મનથી તે નવાં નથી. ર્પેનના સુપ્રસિદ્ધ સાહિત્યકાર સર્વાન્ટિસના જગવિખ્યાત પુસ્તક ડોન કવીકોટોનું આ સંક્ષિપ્ત ભાષાંતર બાળસાહિત્યમાં સારો ઉમેરો કરે છે. ' રોજિન્ડા કુઝો ' કે ' ગોળાબારની મુસાફરી ' જેવાં ભાષાંતરો બાદ કરતાં, આવાં પુસ્તકો હજુ વધારે પ્રમાણમાં આપણી ભાષામાં ઉતારવાની જરૂર છે. ' માયાબાજી અને બીજી વાતો 'માં ' મતોરમા ' ' માયાબાજી ' ' હનુમ અને પીંજરો ' ' સોનેરી પંખી ' ' રામધન ' તથા ' નારાયણ ' નામની છ વાતોનો સંગ્રહ છે. શ્રી. રસલભાઈ વહોરાએ ' મૂંગા લોકસેવક મોતીલાલ અમીન 'ની દ્રુઢી જીવનકથા લખીને ચરોતર એજ્યુકેશન સોસાયટી મારફત પ્રગટ કરાવી છે. બાળસાહિત્યના લેખક તરીકે શ્રી. રસલભાઈ વહોરાનું નામ હવે અજણું નથી.

‘ગુજન’ નામથી બે કાવ્યમંત્રો આશુ વર્ષમાં જ પ્રગટ થયા છે. એક ને કવિશ્રી હૈર્ષચંદ્ર ર. ભુષિ રચેલો છે તેમાં મધ્યસ્થતા ૫૦ બાલગીતો હોવાનું જખાનુ છે. ૫૫૦ તે લેખક એમ લખે કે ‘હગતા લેખકે લલતા નામે જ એક પુસ્તક પ્રગટ કયું છે’ ત્યારે કયું પુસ્તક પહેલાં પ્રગટ થયું, અમર તો બેના પ્રકાશન વચ્ચે ફેટલું અંતર દઈ તે વાત પાની

મૂળીને એક પ્રશ્ન પૂછવાનું મન થઈ જાય છે કે 'ઊગતા લેખક' કાણ ? ખીજો સંગ્રહ સોમાભાઈ બાવસાર પ્રગટ કરે છે. તેને ઊગતા લેખક શી રીતે કહી શકાય ? શું આ તેમનું પહેલું પુસ્તક છે ? સ્વ. ગિજુભાઈએ જે ગીતોને આવકાર આપ્યો છે, તેના લેખક ઊગતા ? આત્મજ્ઞાધાર્માં ખીજના લખાણને ઉતારી પાઠવાની જુષિ હોવી ન જોઈએ તેવી મારી માન્યતા છે. શ્રી. સોમાભાઈકૃત 'શુન્ન' માં ૧૭ ગીતોના શુન્નરવ છે.

શ્રીરામ ચર્માના હિંદી પરથી અનુવાદિત કરેલી બાર શિકારકથાઓનો અનુવાદ શ્રી. કિસનસિંહ આવડાએ 'શિકાર' નામથી પ્રગટ કર્યો છે. આ વાર્તાઓ 'કુમાર' માં પ્રગટ થતી હતી ત્યારે જ વાચકોનું સારું લક્ષ્ય ખેંચી રહી હતી. શ્રી. આવડાએ તે ગ્રંથસ્થ કરીને આપણા અદ્ય શિકારસાહિત્યમાં સારો જેવો ઉમેરો કર્યો છે. આ પુસ્તકની અમુક વાર્તા આગળ છપાઈ ગઈ હોય તેવું લાગે છે. કુમારોમાં ચૌધ્રે પ્રેરાવતી આ વાર્તા કુમારોએ ખાસ વાંચવા જેવી છે.

છેલ્લે માત્ર જેનાં નામ જ જણ્યામાં આવ્યાં છે તેવાં પુસ્તકોનો નામનિર્દેશ કરી દઉં. શ્રી. ગણપતરામ બ્યાસ કૃત 'અમારાં ગીત' શ્રી. ગોવિંદભાઈ ઠાકરકૃત 'બચુ', પદ્માવતી દેસાઈ કૃત 'અમણુ નારદ' ચંદ્રકાંત મંગળજી ઓઝાકૃત 'કથાકુંજ' મૂળસુખલાલ દીવાન કૃત 'આલો ગાઘર' મહાશંકર પાઠક કૃત 'વીર ગટોરગચ્છ' 'દાનેશ્વરી કુર્ણુ' 'અવણુ' તથા 'લીબમ' વિમળાબહેન સેતલવડકૃત 'બચુકડો ઉદર' વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

વળી અત્યારે પ્રૌઢ શિક્ષણનો પ્રશ્ન પણ દેશ સામે ખડો થયો છે. અક્ષરજ્ઞાન માટે બહાર પડેલી પોથીઓ બાદ કરતાં, આ સમાલોચનામાં આવેલાં મોટાં ખીખાંમાં છપાયેલ પુસ્તકો વાંચવા માટે, થોડું બધું અક્ષરજ્ઞાન પામેલાં લોકો લલચારો તે સ્વાભાવિક છે. એટલે તે દષ્ટિએ આમાંનાં અમુક પુસ્તકોનો ઉદાવ સારો થશે.

સામાન્યતા આ વાર્ષિક સમાલોચનામાં માસિકને લાગ્યે જ રચાન મળે છે. પરંતુ સરજાતમાં પાક્કિત તરીકે પ્રગટ થઈ, પાછળથી માસિકના રૂપમાં પરિવર્તન પામેલા, 'બાલજગત' ની આમાં નોંધ લેવી જોઈએ. 'બાલજગતે' સરજાતથી જ બાલજગતમાં પોતાનું અનોખું સ્થાન જમાવ્યું છે, અને અત્યાર સુધીના અંકો નેતાં એણે તે જાળવી રાખ્યું છે તેમ નિઃશંક કહી શકાય. આ માસિકની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ ઇચ્છું છું.

આ રીતે થોડે થોડે લખાયેલું આ વાર્ષિક અવલોકન પૂરું થાય છે. પુસ્તકપ્રકાશકોના મળતા સાયને અંગે જ આવા સ્થળેથી આ વિવેચન લખી શકાય છે. લવિષ્યમાં તેઓ તરફથી તેવા જ સાય મળે તેમ ઇચ્છીને આ અવલોકન પૂરું કરું છું.

વાંકાનેર,
મહાવીરજયંતી ૧૯૯૬ }

છાટાલાલ આનસિંગ કામદાર

પરિશિષ્ટ

આપણી બાળ ગ્રંથમાળા ભરૂચનાં પુસ્તકો

(૭ પુસ્તકોનું વાર્ષિક લખાજમ રૂ. ૧. પોસ્ટેજ સહિત)

૧ આપણે ભજવીએ (વૈકુંઠ મો. ઠાકોર)

૦-૩-૦

૨ બાઈબેન (શિવપ્રસાદ ભટ્ટ)

૦-૩-૦

૩	ન્દાનપણની વાતો	(પદ્માવતી દેસાઈ)	૦-૩-૦
૪	હોડો આકાશમાં	(વૈકુંઠ કોઠાર)	૦-૩-૦
૫	સાચી વાતો	(હર્ષદ પટેલ)	૦-૩-૦

અશોક બાલ પુસ્તકમાળા મલાડ
(વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨, પોસ્ટેજ સહિત)

૧	લેનિન	(કપિલા કોઠાર)	૦-૬-૦
૨	ગીતકથાઓ (જેટપુસ્તક)	(ચંદ્રકાંત મંગળજી ઓઝા)	૦-૩-૦
૩	હાસ્યતરંગ	(નાગરદાસ પટેલ)	૦-૩-૦
૪	અમારી વાર્તાઓ ખંડ ૪	(નાગરદાસ તથા સુમતિ પટેલ)	૦-૬-૦
૫	કૂતૂહલ ખંડ ૨	(પદ્માકાંત શાહ)	૦-૩-૦
૬	અમારી વાર્તાઓ ખંડ ૫	(નાગરદાસ તથા સુમતિ પટેલ)	૦-૬-૦
૭	નીરૂની નેધિપોથી	(રમણલાલ શાહ)	૦-૩-૦
૮	અમારી વાર્તાઓ ખંડ ૬	(નાગરદાસ તથા સુમતિ પટેલ)	૦-૬-૦
૯	વિજ્ઞાનવિહાર ખંડ ૫	(નવલકાન્ત ભાવસાર)	૦-૩-૦

બાલવિનોદ ગ્રંથાવલિ

૧	સંગીતશાસ્ત્રી	(નાગરદાસ પટેલ)	૦-૫-૦

બાલવિનોદ માળા

(સં. નાગરદાસ પટેલ)

(૧) ગોશિયો (૨) રેડિયો દરેક પુસ્તકની ૦-૩-૦

ગાંડીવ પ્રકાશન મંદિર-મુરત

કુમારમાળા

૧	માયાવી દેશ	(ભાનુપ્રસાદ બ્યાસ)	૧-૪-૦

ગાંડીવ બાલોદ્યાન માળા

૧	પતંગપોથી	(પ્રો. કાપડિયા)	૦-૫-૦
૨	બકોર પટેલ ભાગ ૧૧		૦-૪-૦
૩	બકોર પટેલ ભાગ ૧૨		૦-૫-૦

નવી આવૃત્તિઓ

૧	બીબ્બ અને યુધિષ્ઠિર (પાંચમી આવૃત્તિ)	૦-૪-૦
૨	બાળવિહાર ભાગ ૨ (બીજી ")	૦-૬-૦
૩	લાડકાઓ (બીજી ")	૦-૪-૦
૪	બોટી બોટી વાતો (ત્રીજી ")	૦-૫-૦

જ્યોતિ કાર્યાલય લિમિટેડનાં પ્રકાશનો

કુમાર ગ્રંથમાળા

૧	જંગલકથાઓ	(ધીરજલાલ ટોકરશી શાહ)	૦-૧૦-૦
૨	રમુજ કુચકા	(" ")	૦-૮-૦
૩	જર્વામર્દ	(જયસિંહજી)	

વિદ્યાર્થી વાચનમાળા શ્રેણી આઠમી

દરેક પુસ્તકની કિંમત ૦-૧-૩

૧ ગુરુ દત્તાત્રય	૮ જમશેદજી તાતા	૧૫ ઉતાકામંડ
૨ ઉદયન વત્સરાજ	૯ કલાપી	૧૬ જગન્નાથપુરી
૩ મહાત્મા આનંદધન	૧૦ પ્રો. સી. વી. રામન	૧૭ કાશી
૪ વરતુપાલ તેજપાલ	૧૧ શાહ સોદાગર જમાલ	૧૮ જયપુર
૫ કવિ શામળભટ્ટ	૧૨ શિર્મોગ	૧૯ હૈદરાબાદ
૬ કવિ નર્મદ	૧૩ થીમતી કસ્તૂરબા ગાંધી	૨૦ કાવેરી અને તેના જળધોધ
૭ વીર સાવરકર	૧૪ જાઈલોંગ	

ગૃજ્ઞ ૨ બાલગ્રંથાવલિ

૧ તુલસીદાસ	(કાવિંદ્ર દીવાનજી)	૦-૩-૦
૨ આલો ગામડામાં	(સોમાભાઈ ભાવસાર)	૦-૪-૦

બાલજીવન કૃમિક વાર્તામાળા

(૪૦૦ પાનાનાં સાત પુસ્તકોના ટપાલખર્ચ સહિત રૂ. ૨)

૧ અટકચાળાં વાંદરાં	(રમણલાલ શાહ)	૦-૬-૦
૨ સહેલી વાતો	"	૦-૪-૦
૩ રસમય કહાણીઓ	"	૦-૬-૦
૪ આલાક ચોર	"	૦-૫-૦

બાલજીવનનાં અન્ય પ્રકાશનો

૧ શેકસ્પીઅરનાં કથાનકો-ભાગ ૨		૧-૦-૦
૨ ગણિતપ્રવેશપાથી ભાગ ૧		૦-૧-૩
૩ વાચનપ્રવેશપાથી ભાગ ૧		૦-૧-૩
૪ " " ભાગ ૨		૦-૧-૩
૫ " " ભાગ ૩		૦-૧-૩
૬ " " ભાગ ૪		૦-૧-૩
૭ ત્રિપદ પદ્ધતિ અને પ્રાંથમિક વાચનશિક્ષણ		૦-૧-૦

શ્રી. લેચંદ તલકશી એન્ડ સન્સ દ્વારા પ્રગટ થતી

શિશુ સાહિત્યમાળાનાં પુસ્તકો

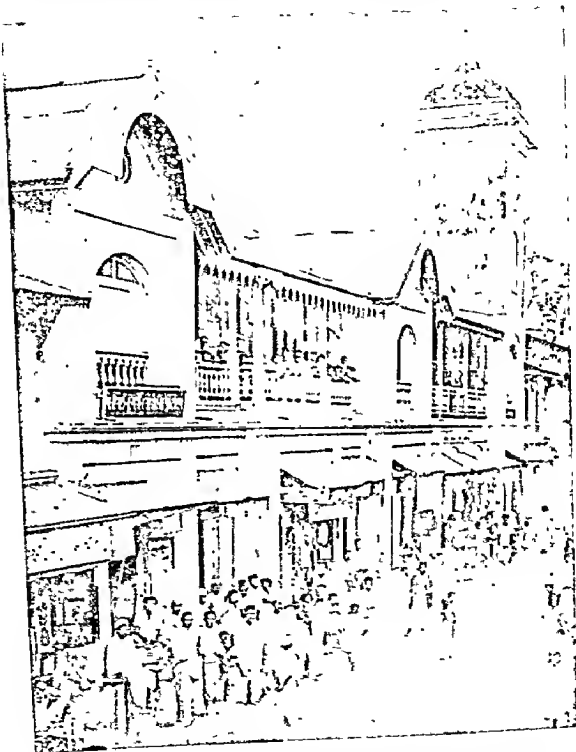
૧-૯ નિસરણી ભાગ ૧-૯	(વલ્લુભાઈ દવે)	દરેકના ૦-૨-૦
૧૦ વાર્તામંજરી	(સોમાભાઈ પટેલ)	
૧૧ કસરીસિંહ	(મોંઘીજહેન)	૦-૨-૦
૧૨ આલા ખાચર અને ખીજ વાતો	(મોંઘીજહેન)	૦-૩-૬
૧૩ રઘુરાજ અને ખીજ વાતો	" "	૦-૩-૬
૧૪ આરેક ટોપરાં	(સોમાભાઈ ભાવસાર)	૦-૨-૦
૧૫ નાના હતા ત્યારે	" "	૦-૩-૦
૧૬ ફરવા જતાં	(ઉમાચંદર જોષી)	૦-૩-૦
૧૭ અમથારામ	(સોમાભાઈ ભાવસાર)	૦-૨-૦
૧૮ ખોશદનાં-ઉખાણાં	(ગુલાબસિંહ ખાસેટ)	૦-૨-૦

૧૯	આપણા અમજવીઓ	(મર્થિક)	૦-૨-૦
૨૦	પુંડરીકનાં બાળકાવ્યો	(પુંડરીક)	૦-૩-૦
૨૧	આપણી વનસ્પતિઓ	(ગિણુભાષ)	૦-૨-૦
૨૨	ફૂલોની સુગંધ	"	૦-૨-૬
૨૩	કેમ રહેવાય	"	૦-૩-૦
૨૪	નવી ઇસપનીતિ	"	૦-૩-૬
૨૫	વિદ્યેશ્વર	(વણુભાષ દવે)	૦-૨-૦
૨૬	વાળનું ઝાડ	(ઇદુભાષ ભટ્ટ)	૦-૩-૦
૨૭	દીવડા	(પુંડરીક)	૦-૨-૬
૨૮	વાર્તાલહરિ	(ગિરીશભાષ)	૦-૩-૦
૨૯	રૂપસુંદરી	(ચંદ્રભાષ ભટ્ટ)	૦-૩-૦
૩૦	સાત વારની કથા	(ઇદુભાષ)	૦-૩-૦
૩૧	મઝા પચીસીની વાતો	(ઇદુભાષ)	૦-૪-૦
૩૨	પશુપંખી	(મણિભાષ દાકર અને ઇદુભાષ ભટ્ટ)	૦-૪-૬
૩૩	આખો ના મળે	" "	૦-૩-૬

પ્રકીર્ણ પ્રકાશનો

૧	પરશુરામ	(ધૂમકેતુ)	૦-૨-૦
૨	સચિન બાલકેપન પુસ્તક ૧	(સોમાભાષ કીશાભાષ)	૦-૧-૬
૩	"	" ૨જી (" ")	૦-૩-૦
૪	ગણિત પ્રવેશિકા	(" ")	૦-૩-૬
૫	બાળકોનો આગ	(" ")	૦-૪-૦
૬	બાલવાડી	(સ્વ. ગોમીન્દરાવ દિવેટિયા)	૦-૮-૦
૭	શરદબાણની વાતો	(રમણલાલ સોની)	૧-૮-૦
૮	રૂપાની ગાય	(રમણલાલ સોની)	૦-૮-૦
૯	આવતી કાસે	(રમણલાલ સોની વગેરે)	૦-૬-૦
૧૦	પોપટની વાર્તા	(ચાંતિલાલ ઝોઝા)	૦-૬-૦
૧૧	ડોન કવીકઝોટ	(મેલીએન)	૦-૮-૦
૧૨	માયાબાણ અને બીજી વાતો	(")	૦-૬-૦
૧૩	ગુંજન	(સોમાભાષ ભાવસાર)	૦-૫-૦
૧૪	મોતીભાષ અમીન	(રસલભાષ વહેરા)	૦-૨-૦
૧૫	ચિકાર	(કિસનસિંહ ચાવડા)	૧-૮-૦
૧૬	અમારાં ગીત	(ગણપતરામ બ્યાસ)	૦-૫-૦
૧૭	કથાકુંજ	(ચંદ્રકાંત મંજગજી ઝોઝા)	૦-૪-૦
૧૮	ચાંદ્રો આષ્ટમે	(મૂળમુખલાલ દિવાન)	૦-૬-૦
૧૯	વીર ગરોડગજ	(મહાયંકર પાઠક)	૦-૫-૦
૨૦	દોનેશ્વરી કર્ણુ	(" ")	૦-૮-૦
૨૧	અચુકડો ઉદર	(વિમળાએન સેતલવડ)	૦-૬-૦

સ્વ. મોતીલાલ અમીન સા. પુસ્તકાલય-વસો

આ પુસ્તકાલયમાં તા. ૨૧-૨-૪૦ ના રોજ સ્વ. મોતીલાલ અમીનના
તૈયારીઓ અનાવરણ અને નામકરણ સમારંભ ઉત્સવામાં આજ્યો દતો.

સ્વ. મોતીભાઈ અમીનના તૈલચિત્રના અનાવરણપ્રસંગે

૧. વસોના સા. પુસ્તકાલયમાં અને સહકારી બેન્કમાં

વડોદરા રાજ્યમાં અને ગુજરાતમાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિથી જાણીતા થયેલા સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીનના તૈલચિત્રના અનાવરણની ક્રિયા ગઈ તા. ૨૧ મીના રોજ તેમના વતન વસોના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં તેમજ ત્યાંની કો-ઓપરેટીવ બેન્કમાં, વડોદરા રાજ્યના ન્યાયમંત્રી મે. રા. રા. સુધાલકર સાહેબના હસ્તે કરવામાં આવી હતી.

આ પ્રસંગે પુસ્તકાલય અને બેન્કના મકાનને ખાસ જ્વળ-પતાકાઓ અને તોરણોથી શણગારવામાં આવ્યો હતો. તેમ જ એક ખાસ મંડપ ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો. આશરે સાતસોક જેટલાં ગામલોકો તેમજ બહારનાઓએ આ પ્રસંગે હાજરી આપી હતી. હાજર રહેલાઓમાં મુખ્ય ન્યાયમંત્રી મે. રા. રા. સુધાલકર સાહેબ, ફરખાર શ્રી. ગોપાળદાસ, વડોદરા રાજ્યના સહકારી અધિકારી શ્રી. ઠાકોરભાઈ દેસાઈ, મદદનીશ સહકારી અધિકારી શ્રી. ઝવેર-ભાઈ, વડોદરા રાજ્ય પુઠ મંડળના મંત્રી શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળા, ચરોતર વિદ્યાર્થી સહાયક સહકારી મંડળના મંત્રી શ્રી. છોટાભાઈ પટેલ, વડોદરા લેન્ડમેગેજ બેન્કના મેનેજર શ્રી. ચિમનભાઈ મુ. અમીન, વડોદરાના જાણીતા વકીલ શ્રી. જશભાઈ લાલાજી અમીન, પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળના મંત્રી શ્રી. વાલજીભાઈ અમીન તેમજ “પુસ્તકાલય” માસિકના તંત્રી શ્રી મણિલાલ વ્યાસ વગેરે મુખ્ય હતા.

સમારંભની શરૂઆત શાળાના વિદ્યાર્થીઓએ ‘દુજ દિન કોન ખબર લે’ વાળા બજનથી કરી હતી. પ્રાર્થના થઈ રહેતાં આ પ્રસંગને સંકળતા ઇચ્છતા બહારગામથી આવેલા સંદેશાઓ વાંચી સંભળાવ્યા હતા, જેમાં શ્રી. દુલસીભાઈ બકોરભાઈ અમીન, એલેક્ઝીક કંપનીવાળા શ્રી. ભાઈલાલભાઈ અમીન, ભરૂચવાળા શ્રી. અંબાસંકર મનજી વગેરેના મુખ્ય હતા. ત્યારબાદ વસો સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના મંત્રી શ્રી. જમનાદાસ અમીને પુસ્તકાલયને લગતું નિવેદન વાંચી સંભળાવ્યું હતું.

બાદ એક શિક્ષક શ્રી. જંગદીસભાઈએ “પુસ્તકાલય” માસિકના “મોતીભાઈ રમારક એક” માં અમરેલીવાળા રાજરત્ન શ્રી. પ્રતાપરાય મહેતાએ લખેલો “સેવામૃતિ મોતીભાઈ” વાળો સ્વર્ગસ્થનો પરિચય આપતો લેખ વાંચી સંભળાવ્યો હતો. ત્યારબાદ વસો સહકારી બેન્કના મેનેજર શ્રી. કૃલાભાઈ અમીને બેન્કની કાર્યવાહીનો છાપેલો હેવાલ વાંચી સંભળાવતાં તે પછી સ્વ. મોતીભાઈને લગતું એક કાવ્ય વસોના વતની શ્રી. મગનલાલ જ. પુરાણીએ ગાઈ સંભળાવ્યું હતું.

આ પ્રમાણેના પ્રારંભિક વિધિ પૂરો થઈ રહેતાં સ્વર્ગસ્થનું જીવનચરિત્ર લખવાનું માથે લેનાર શ્રી. પી. સી. શાહે પ્રવચન કહ્યું હતું. ત્યારબાદ ચરોતર એન્ડયુકેશન સોસાયટી-વાળા શ્રી. ચુંનીલાલ બે. ભટ્ટે વસોના ઐતિહાસિક પૂર્વપ્રસંગની યાદ આપી સરખામણી કરતાં મોગલાઈની પડતીના સમયબાદ વસોએ ઐતિહાસિક જે ભાગ લઈવેલો તેનું વર્ણન કરી જતાવ્યું હતું. બાદ આમળ ચાલતાં સ્વર્ગસ્થનો પરિચય આપતાં તેમણે જણાવ્યું કે સ્વર્ગસ્થે પ્રમતિ સાધવાનો આપણને રસ્તો જતાવ્યો છે. એમણે કોઈપણ કામ શરૂ કરવા માટે મોટી

મૂડીની અપેક્ષા રાખી નહોતી. હું તો બેઠ્ઠાં ત્રીસ વર્ષથી એમના સહવાસમાં હતો, તે દરમિયાન મેં જોયું છે કે, પૈસાના બહાવે એ કોઈ પણ કામ મુલતવી રાખતા નહિ. આ બધું એમના પર જનતાનો કેટલો વિશ્વાસ હતો તે બતાવે છે. બેન્કની સ્થાપનામાં પણ એમનો હેતુ બ્યાજ વટાવ પેદા કરવાનો ખાસ નહોતો. પણ પ્રગ્નહિતનાં કાર્યો કરવાનો અને જનતાને સગવડ આપવાનો હતો. એમનાં બધાં કાર્યોમાં એ સફળ થયા તેમાં એક ચાવી હતી અને તે એ કે, તેઓ દરેક કામ પ્રગ્નને સાથે લેખને કરતા, મોન્ટેસોરીનું શિક્ષણ પ્રથમ ગુજરાતમાં એમણે આણેલું.

બાદ વડોદરા રાજ્ય પુન મંડળના મંત્રી શ્રી. મણિલાલ દાશીવાળાએ સહગતના જીવન સંબંધે પ્રવચન કરતાં જણાવ્યું કે વસો ગામ માટે તો આ સોનાનો સુરજ ઊગવા જેવો પ્રસંગ છે. અને જે એકલા વસો માટેજ નહિ પરંતુ સમસ્ત ગુજરાત માટે કદી ચક્રાય. એમણે એકલા વસોના જ નહિ પરંતુ વડોદરા રાજ્ય અને ગુજરાતના જીવનાને સેવાના પાઠ શીખવ્યા છે. અમારો વાઘોડીઆ જેવો પછાત વસ્તીવાળો તાલુકો જાહેર સંસ્થાઓ વધુ પ્રમાણમાં હોવાનું અભિમાન ધરાવે છે તે એમના જ પ્રતાપે. અમારાં ગામડાંમાં તેઓ અમારી સાથે રખડ્યા છે. આજે જે ગામે શાળા છે પણ પુસ્તકાલય નથી તે ગામે એમને ખૂબ યાદ કરે છે. છેલ્લે તેમણે વસો ગામના જીવનાને એમના જેવા કાર્યતંત્ર પર થવા જણાવ્યું હતું.

ત્યારબાદ સહકારી અધિકારી શ્રી. ઠાકોરભાઈએ બોલતાં જણાવ્યું કે, મરણ વખતે માણસની બીજી રીતિ હોય છે. તે વખતનો તરફગટ જણીતો હોય છે. સ્વર્ગસ્થ અંતિમ વખતે જે શાંતિ અનુભવી તે પરથી તેમના જીવનનો ખ્યાલ આવે છે. વિદ્યાર્થીઓ માનતા કે મોતીભાઈ અમારા છે; સ્ત્રીઓ માનતી કે મોતીભાઈ અમારા છે; અને ગામડાના લોકો માનતા કે મોતીભાઈ અમારા છે, પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ તો એમને પોતાના જ જણતી, સહકારી ખાતુ પણ એમજ ગણતું. એટલે દરેક પ્રવૃત્તિ અને વ્યક્તિ એમને પોતાના ગણતી. એવું એમનામાં શું દરો ? એ માટેનો કીમિયો એમની અંતિમ ઇચ્છામાં છે. એમની ખ્યાતિ પહેલાં મેં એમની કેળવણીકાર તરીકેની ખ્યાતિ સાંભળેલી, પણ પાછળથી એમની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ માટેની ધગશ જોઈ. રેલસંકટ વખતે એમનો વિશેષ પરિચય થયો. અમે બન્ને પરસ્પરના અનુભવ આપતા-લેતા. છેલ્લા વર્ષમાં જ મારે એમનો ગાઢ પરિચય થયેલો. તેઓ ન્યારે વડોદરા આવે ત્યારે એ ત્રણ કલાક અમે સાથે ગાળતા. તેઓ કદી અંગત વાત કરતા નહિ. તેઓ દમેશાં મંડળીઓ કે સામાજિક પ્રશ્નો વિષેજ ચર્ચા કરતા, કેમ જાણે એમના મરણની આગાહી કળી ગયા હોય તેમ અમે છેલ્લા મળ્યા ત્યારે તેઓએ એમની સૌ પ્રવૃત્તિઓને મંકિલતા હોવાનું કહ્યું હતું.

સંજોગવશાત જો તેઓ સહકારી ખાતામાં હોત તો તેમણે આ ખાતાનો ખૂબ વિકાસ કર્યો હોત. ગામડાના લોકોને તેમનું ઉત્પાદન સારું હોત અને એટલે તેમને માથે ત્રણ ન હોત. તેમના પુસ્તકાલય ખાતામાં હોવાથી ગામડાની પ્રગ્ન વાંચતી થઈ તેમ જો તેઓ સહકારી ખાતામાં હોત તો એકતો કદાચ સરકાર ન મેળવી શક્યા હોત, પણ જૂખ્યા તો નજર રહેત. એકજ ગામમાં આવી સાત આઠ મંડળીઓ સ્થાપી શક્યા તો અમારા રાજ્યમાં કેટલી સ્થાપી શકત ? છેલ્લે યુવકોને સહમતનો આદર્શ અપનાવવાનો તેમણે આદેશ આપ્યો હતો.

ત્યારબાદ શ્રી. જસભાઈ અમીને પણ ટૂંક પરિચય આપી મે. રા. રા. સ્વાધાર સંદે-

અને તૈલચિત્રની અનાવરણવિધિ કરવા વિનંતિ કરી હતી. શ્રી. સુધાલકર સાહેબે મકાનમાં જઈ અને રથને તૈલચિત્રનું અનાવરણ કરી જણાવ્યું કે મારે આપ સાનો આભાર માનવો જોઈએ. તમેજે આજે સ્વર્ગસ્થ પ્રત્યેની લાજણી વિચદ કરી ખતાવી છે. મેં તો સાર્વજનિક કામ અતિ અદ્ય ક્યું છે. ઘણો વખત પૈસા પેદા કરવામાં અને નોકરી કરવામાં વીતાવ્યો છે.

સદ્દે ના સંબંધે ઘણું કહેવાયું છે. જેઓ પોતાનો વખત તન, મન, ધન ત્યાગીને જીવે છે તેઓ પોતાની હયાતીમાં સત્કારની આશા કે દરકાર રાખતા નથી. તેઓ માનસદ્ સન્માનની આશા રાખતા નથી. આ સ્મારકવિધિ આપણા સ્વાર્થ માટે છે. સદ્દેગતનું સ્મારક કરવું એ આપનું કર્તવ્ય છે. એમનું આ સ્મારક એમનું નામ દેવા માટે નહિ, પણ એમનાં કામો આગળ વધારવા કરવું જોઈએ. આ ગામમાંથી સોએક માણસો પણ એમના જેવું કામ કરનાર નીકળી આવે તો પણ તેમનું સાચું સ્મારક થયું ગણાય.

અત્યાર સુધી સ્વર્ગસ્થ જેવા માણસો કનિષ્ઠિકા આંગળી કે અનાનિકા આંગળી વડે ગણાતા, પણ હવે કામ કરનારાઓની સંખ્યા માત્ર આંગળીઓ જ નહિ પણ માળાના મણકાની ગણતરીએ ગણાવી જોઈએ.

સદ્દેની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના નિર્દેશ કરતાં તેમણે જણાવ્યું કે પુ. પ્રવૃત્તિ એ તો કે. શ્રીમંત મદારાજ સાહેબના પ્રતાપે મંડાયેલા લક્ષ્યપરરૂપ છે. જ્ઞાનપ્રચારનું કામ આપણા દેશમાં પ્રાચીન કાળમાં પણ ચાલતું ત્યારે લલિયાઓ પુસ્તકોની નકલો ઉતારતા. જેનોના જ્ઞાન ભંડારો એના પુરાવારૂપ છે. આવા ભંડારો પાટણ, ડાણી વગેરે સ્થળે છે. જૂના વખતથી માલી આવતી આ પ્રવૃત્તિ નવા ચોકકામાં મૂકી ચલાવવી જોઈએ. પશ્ચિમના સંસર્ગથી આપણને ઘણું જણવાનું મળ્યું છે. પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ સદ્દેશ્ય આશોરોગ વગેરેની આજે દેશને જરૂર છે. આવા ક્ષેત્રોમાં કામ કરનારાઓ તૈયાર થાય તો સ્વ. ના આત્માને સાચી શાંતિ થી શકાય. છેલ્લે સ્વર્ગસ્થના પગલે ચાલવા જણાવી મે. રા. રા. સુધાલકર સાહેબે એમનું વક્તવ્ય પૂરું ક્યું હતું.

છેલ્લે દરબાર સાહેબે મહેમાનોનો આભાર માનતાં જણાવ્યું કે, સ્વર્ગસ્થના મારા પર અનેક ઉપકારો છે. એમની પ્રેરણા મને મળી ન હોત તો કદાચ આવા મેળાવડાઓમાં હું હોત કે કેમ તે ચંકા છે; હવેલીના કોષક જૂણામાં હોત. જે એમનો ભક્ત છે તે એમના વિષે શું કહી શકે ? સદ્દેગતની સેવા એ તો અહીં જ્યાં જોઈએ ત્યાં છે. એમની સેવા તો આ ગામમાં દરિજનવાસમાં, જાલજણાગમાં, દરિજનોની ઝુંપડીમાં તેમજ દરેકોઈ ધર્મી અને ગામની છટે છટે છે; એમની સેવા વિષે શું કહેવાનું હોય ? છેલ્લે મહેમાનોનો આભાર મનાયા બાદ સમારંભ વિસર્જન થયો હતો અને રાત્રે સાડાઆઠ વાગે આવેલા મહેમાનોએ વિદાય લીધી હતી.

૨. કરનાળીના સા પુસ્તકાલયમાં

પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના એકનિષ્ઠ સેવક અને ગામડે ગામડે જ્ઞાનપરબો બેસાડવાનું કાર્ય કરનાર સ્વ. શ્રી. મોતીલાલ અમીનના તૈલચિત્રની અનાવરણક્રિયા કરવાનો ખીલ્લો સમારંભ કરનાળી તા. તિલકવાડના શ્રી. વિદ્યાગૌરી પુસ્તકાલયના યોગાનમાં ગઇ તા. ૧૯મી એપ્રિલના રોજ વ. રાજ્ય પુ. મંડળના મંત્રી શ્રી. મણિલાલ મંગેજી ઠાણીવાળાના પ્રમુખપદે ચાલ્યો હતો.

એ પ્રસંગે, પુસ્તકાલય ચિત્રણવર્ગનો લાભ લેવા આવેલા વડોદરા પ્રાંતના પુસ્તકાલયોના મંત્રી મંથપાસે તેમજ વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના સદ્યમંત્રી શ્રી. નાલુકલાલ ચોકસી, વડોદરા રાજ્ય પુ. પ્રચારક શ્રી. વલ્લભભાઈ પટેલ, પુસ્તકાલય સહાયક સદ્યકારી મંડળના મંત્રી શ્રી. વાપજીભાઈ ના. અમીન તેમ જ “પુસ્તકાલય” માસિકના તંત્રી શ્રી. મણિલાલ વ્યાસ દાજર હતા.

મહાના કામકાજની શરૂઆત કરતાં કરનાળી પુસ્તકાલયના મંથપાલ શ્રી. લક્ષ્મણુજી દવેએ સ્વચ્છિત સ્વાગતગીત અને “ રઘુવીર તુમ હો મેરી લાજ ”વાળું ભજન ગાયું હતું.

બાદ તેમણે સદર પુસ્તકાલયનો ઇતિહાસ આપી તેની સ્થાપના સ્વ. મોતીલાલ અમીન-કેવી રીતે કરી વગેરે જણાવી શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળાને સ્વર્ગસ્થના તૈલચિત્રની અનાવરણુ વિધિ કરવા વિનંતિ કરી હતી.

શ્રી. લક્ષ્મણુજીની દરખાસ્તને શ્રી. હરિપ્રસાદ પંડ્યાએ અનુમોદન આપતાં દરખાસ્ત સ્વીકારાઈ હતી.

આ પ્રસંગે શ્રી. નાણુકલાલ ચોકસીએ સ્વ. મોતીલાલ અમીનનો એમની લાક્ષણિક શૈલીએ ટૂંક પરિચય આપ્યા બાદ શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળાએ તૈલચિત્રની અનાવરણુવિધિ કરતાં જણાવ્યું હતું કે, આ કરનાળી ક્ષેત્રમાં વડોદરા પ્રાંત પુ. શિક્ષણવર્ગની સાથે આ વિધિ ગોઠવાયો તે આનંદનો વિષય છે. પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને વિકસાવનાર અને એને આગળ વધારનાર શ્રી. મોતીલાલ અમીન હતા. હું છેલ્લાં ૨૫ વર્ષથી એમના પરિચયમાં હતો. હું યુજ્જરાતી ફટ્ટી ચોપડી લાણી ઉઠી જમને રખડતો ત્યારે મને એમનો ભેટો થયેલો. પછી તો હું એમના સમાગમમાં વખતોવખત આવતો ગયો. અને એમણે મને આ કામમાં નાખ્યો. એટલે એમણે તો મારા જેવા કુવાનોને ધૂળ ખાંજેરી કામ કરતા કરી દીધા છે.

એમણે મિત્રમંડળ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ ન કરી હોત અને મામ પુસ્તકાલયોનો આટલો વિકાસ ન થયો હોત તો આજે વડોદરા રાજ્યની પુઃ પ્રવૃત્તિ હિંદભરમાં પ્રખ્યાત થઈ છે તે ચાત કે કેમ તે ચંકારવદ છે. હિંદના ખૂણે ખૂણેથી લોકો આ પ્રવૃત્તિનું નિરીક્ષણ કરવા આવે છે. એ પ્રતાપ સ્વ. અમીન સાહેબનો ગણી શકાય.

આગળ ચાલતાં તેમણે કરનાળીના સાઃ પુસ્તકાલયનો ઇતિહાસ આપતાં જણાવ્યું કે, આ પુસ્તકાલયનો ઇતિહાસ જાણવા જેવો છે. અહીં પુસ્તકાલય સ્થપાશે એવી કલ્પના પણ નહોતી, કેમકે તીર્થક્ષેત્રમાંથી લોકમદદ ઊભી થતી મુશ્કેલ હોય છે. પરંતુ એક વાર સ્વઃ અમીન સા.ત્રું અહીં આવવું થતાં તેમને અહીં પુસ્તકાલય સ્થાપવાનો વિચાર સૂચ્યો. તેમણે ધેર જઈ રાત્રે ચોજના ધડી કાઢી, એમણે એ ચોજના પુ. સ. સ. મંડળના તત્કાલીન પ્રમુખ શ્રી. દેવીદાસ શાહને મોકલી આપી, તેમનાં સ્વ. પત્ની વિલાગૌરીના સ્મારકરૂપે આ પુસ્તકાલયની લોકમદદ તેમણે આપી. પણ આ પુસ્તકાલય કાયમનું ટકે તે માટેના ઉપાય પણ તેમણે પાછળથી શોધી કાઢ્યા; કેમકે આવા તીર્થક્ષેત્રના ગામમાં લોકમદદ મેળવવાની તો મુશ્કેલી જ હોય—એટલે શ્રી. દેવીદાસવાળાના અવસાન પછી તેમણે એમનું સ્મારક ઊંચું કયું અને એ સ્મારકની રકમના વ્યાજમાંથી આ પુસ્તકાલયને લોકમદદ મળ્યે જાય છે.

આવા એના સ્થાપકનું તૈલચિત્ર આ પુસ્તકાલયમાં મુકાય છે તે પુસ્તકાલયના સંચાલકો માટે શોભારૂપ છે. એમના તૈલચિત્રના દર્શનથી એઓ આપણને જીવતા જનતા લાગે છે. એમણે આ સંસ્થાનો આવો સારો પા્યો નાખ્યો છે. લોકસંસ્થાને ટકાવવા માટેનો આ સરસ દાખલો છે.

પુઃ પ્રવૃત્તિ તો આપણા રાજ્યમાં સ્થાનિક સ્વરાજ ભોગવે છે. એ તદ્દન લોકસંચાલિત સંસ્થા છે. લોકો, સરકાર અને પંચાયતના પૈસાનો પ્રગતને દાયે ને કાષ્ટ કાર્યમાં વ્યય થતો હોય તો તે પુસ્તકાલય સંસ્થા છે.

બાદ તૈલચિત્રને ખુશું મુકાયેલું જાહેર થતાં ફલદાર કરાઈ આભારદર્શનને અંતે સમારંભ પૂરો થયો હતો.

પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો

(૧ વડોદરા પ્રાંત)

આ વર્ષે વડોદરા પ્રાંત માટેના પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો ગયા માસની તા. ૧૭, ૧૮, ૧૯ ના રોજ કરનાળી મુકામે યોજાયા હતા.

આ શિક્ષણવર્ગમાં ભાગ લેવા માટે પ્રાંતના લુદા લુદા તાલુકાના લાઇબ્રેરિયા આવીયા હતા. વર્ગમાં શિક્ષણ લેવા આવેલા શિક્ષકોમાંના ધણા ખાસ ઉત્સાહી હતા, ન્યારે કેટલાક ચોતાની આ પ્રવૃત્તિ માથે આવી પડી હોય અને જેમ તેમ ચલાવતા હોય તેવી વૃત્તિ દાખવતા દેખાતા હતા; છતાં શિક્ષણના વર્ગો વખતે તેઓ સૌની એકાગ્રતા ખાસ ધ્યાન ખેંચે તેવી હતી.

ત્રણ દિવસના આ કાર્યક્રમમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને લગતું શાસ્ત્રીય જ્ઞાન, એ વિષયના ધણા વખતના અભ્યાસી અને વ. રા. પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રી શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળા, વ. રા. પુ. મંડળના સહમંત્રી શ્રી. નાલુકલાલ ચોકસી તેમ જ વ. રાજ્ય પુ. પ્રચારક શ્રી. વલ્લભ-લાલ પટેલ દરરોજ નિયત સમય મુજબ આપતા હતા. આ વર્ગમાં પ્રવૃત્તિનું શાસ્ત્રીય જ્ઞાન મેળવવા આવેલા શિક્ષકો વખતોવખત તેમના કામકાજ દરમિયાન તેમને નડેલી મુશ્કેલીઓ સંબંધે અવારનવાર પ્રશ્નો પૂછતા અને તેના સંતોષકારક ઉત્તરો તેમને મળતા.

આ ઉપરાંત વર્ગમાં આ પ્રવૃત્તિને લગતું બ્યાવહારિક જ્ઞાન પણ આપવામાં આવતું હતું. પુસ્તકાલયનાં ફોર્મ, વર્ગીકરણ, તે કેમ ભરવાં, પુસ્તકાલયની રચના, એનું વ્યવસ્થાપક મંડળ, તેમ જ પુસ્તકપસંદગી વગેરે સંબંધે ઠીક ઠીક ક્ષત્રીકો જણાવાતાં શિક્ષણ લેવા આવેલા લાઇબ્રેરિયા એમાં સારો રસ લેતા હતા.

આ વર્ગની એક વિશિષ્ટતા હતી. અને તે એ કે, પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળના મંત્રી શ્રી. વાઘજીભાઈ અમીન તેમજ “પુસ્તકાલય” માસિકના તંત્રી શ્રી. મણિલાલ બાસે આ વર્ગોમાં હાજરી આપી હતી.

શ્રી. વાઘજીભાઈએ પુસ્તકાલય સ. ર. મંડળ અને ગ્રામ પુસ્તકાલયો વચ્ચેના સંબંધને લગતી વિગતવાર ઠીક ઠીક માહિતી આપી પુસ્તકાલયના મંત્રી-ગ્રંથપાલોએ પુસ્તકાલય ખાતુ વ. રાજ્ય પુ. મંડળ તેમ જ પુ. સ. સ. મંડળના પરરપરના કાર્યક્ષેત્રની સમજૂત આપી હતી. ઉપરાંત આ ત્રણ સંસ્થાઓના કાર્યક્ષેત્રની પૂરી સમજૂતના અભાવને લીધે વિનાકારણ વધતા પત્રવ્યવહાર તેમ જ કોને કેવી રીતે પત્રવ્યવહાર કરવો વગેરેને લગતી ચોખ્ખવટભરી અને ખુલાસાવાર માહિતી આપી હતી. એટલે કેટલાકોના મનમાં આ સંબંધે જે કેટલીક ગૂંચો રહેલી તે નાબૂદ થઇ હતી. ન્યારે “ પુસ્તકાલય ” માસિકના તંત્રી શ્રી. મણિલાલ બાસે “ પુસ્તકાલય ” માસિકમાં કેવી જાતનાં લખાણો આવવાં જોઇએ, એમાં કયા કયા નવા વિભાગો ઉમેરવા જેવા છે, તેમજ “ પુસ્તકાલય ” સંચાલનને લગતી વિગતો સમજાવી હતી.

આ પ્રમાણે આ શિક્ષણવર્ગમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ અંગેનાં વિવિધ અંગોને લગતું શિક્ષણ આપાયું હતું.

અને આ વર્ગનો લાભ લેવા આવેલાગ્રાંથના બધા જ શિક્ષક ભાષાઓ હતા એવું પણ નહોતું. પોતાના ધર્મા તરીકે ધરતી વ્યવસાયને સ્વીકારી ચૂકેલા એક ભાષા મિત્રી તરીકેની નોકરી કરવા છતાં પોતાના પુસ્તકપ્રેમથી પ્રેરાઇ તેમના ગામના પુસ્તકાલયની સેવા કરવાની ધગશથી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનું શાસ્ત્રીય શિક્ષણ લેવા આવેલા.

આ વર્ગપ્રસંગે ખીજે દિવસે રાતના ખુલ્લી આંદનીમાં પ્રાંત પંચાયતની ધર્મશાળાની વિશાળ અગાશીમાં સૌ ભાષાઓ એકત્ર થયેલા, વાર્તા-વિનોદ કરેલો અને એ વખતે વધુ આનંદદાયક વાત તો ત્યાં આવેલા સૌ ભાષાઓએ પોતપોતાના જીવનપરિચયો આપ્યા એ હતી. સૌ ભાષાઓએ પોતાના જીવનક્રિતિકાસનાં પાછલાં અને તાજેતરનાં મૂંઝેલા ઉકેલી બતાવી પોતાના જીવનપ્રસંગોની રમુજ વાતો વર્ણવી બતાવી હતી. અને તે બધાં વર્ણનો ખરેખર, આદરણીય હતાં.

છેલ્લે દિવસે કરનાળીથી અનસુયા અને નાની મોટી પનોતીને પ્રવાસ યોગ્યો હતો. રાતનો વખતનો પ્રથમ પ્રવાસ શાન્ત નીરવ સન્નિધાં ગંભીરપણે વહે જતાં નર્મદાનાં નીર પરના પનાઈનાં પ્રવાસરમરણો તો એ સૌ ભાષાઓ પોતપોતાની સાથે લઇને પાછા ફર્યા હતા.

આ પદ્ધતિના આનંદમાં પુસ્તકાલય ખાતાના મહદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી, ઉમેદભાઈ સા. ના આગમનથી વળી ઝોર વધારો થયો હતો. ગયા એ દિવસથી જેમની સૌ ભાષાએ રાહ જોતા હતા તેમના આવી પહોંચવાથી સૌએ સંતોષ અનુભવ્યો અને પોતાને ખાતાના સૂચના-સંકુલરોના અમલમાં આવતી મુશ્કેલીઓ રજૂ કરતાં તેના યોગ્ય ખુલાસા તેઓશ્રીના તરફથી મળતાં અને યોગ્ય તે કરવાનું આશ્વાસન અપાતાં પોતાનો મુશ્કેલીઓ દૂર થયાનો અનુભવ મેળવ્યાનો સંતોષ મળ્યા જેવું જણાતું હતું.

આમ વર્ગમાં આવેલા સૌ ભાષાઓ પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ વિષેનું શાસ્ત્રીય જ્ઞાન ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં મેળવી ગયા છે. આપણે આશા રાખીએ, એ સૌ ભાષાઓ આપણી આ પુનિત પ્રવૃત્તિનો વિશેષ વિકાસ સાધવામાં એનો ઉપયોગ કરશે.

(૨ મહેસાણા પ્રાંત)

આવો જ ખીજો વર્ગ મહેસાણા પ્રાંત માટે ગઈ તા. ૩, ૪, ૫ ના રોજ સિદ્ધપુર મુકામે યોજાયો હતો. આ વર્ગનો પણ પ્રાંતના જુદા જુદા તાલુકાઓમાંથી આશરે પચાસ ઉપરાંત ભાષાઓ અને સિદ્ધપુર મહિલા પુસ્તકાલયનાં અધ્યાપિકા બહેન શ્રી. લાલુબહેને પણ લાભ લીધો હતો. વડોદરા પ્રાંતના વર્ગો કરતાં આ વર્ગમાં તાલીમ લેવા આવેલા ભાષાઓની સંખ્યા સારી કેહી શકાય.

અહીં પણ શિક્ષણક્રમ કરનાળી મુજબ જ યોજાયો હતો. વ. રાજ્ય પુ. મંડળના મંત્રી, સહમંત્રી અને પ્રચારક ભાષાઓ આ વર્ગને પોતાના અનુભવનો લાભ આપ્યો હતો; ઉપરાંત “ પુસ્તકાલય ” માસિકના તંત્રીએ પણ “ પુસ્તકાલય ” માસિક સંબંધે યોગ્ય તે સમજૂતી આપી હતી.

સિદ્ધપુર જેવા ઐતિહાસિક રચણે વર્ગ લગત્ય અને ત્યાંનાં ગ્રામીન ઐતિહાસિક રચણો જોવાનો લાભ ન લે એવું કાણ હોય ? એ ઐતિહાસિક રચણો-ફર મહાલયનું નિરીક્ષણ

કરવાનો અને પોતાના તળિયાની જ રેતમાં સમાધ જતી સરસ્વતીમાં સ્નાન કરવાનો ધણી ભાઈઓએ લાભ લીધો હતો. ૨૬ મહાલયના ધર્માવશેષો તો સાચે જ, કવિ દલપતરામંગી “ સુરત સોનાની મૂરત ” અને “ સહસ્રલિંગ તળાવ અહીંયાં વિશાળ સૂતું ” વાળી કવિતાઓની યાદ આપી ગયો; જ્યારે ગિંદુ સરોવર પાસેના અદ્ધા સરોવરને જોતાં ધણીને એમાંના જળ પ્રત્યે ધૂણા આવી હશે.

આ વર્ગો ભરાવાનો લાભ લઈ તેમાં પ્રાંતના તેમ જ સિદ્ધપુર તાલુકાના શિક્ષક ભાઈઓ આવશે એમ માની સિદ્ધપુર તાલુકા શિક્ષક મંડળની રચાપના કરવા માટેની સભા

અનુભવનિતાર

ગ્રામ પુસ્તકાલયના સૌ અંચાલ તથા મંત્રી ભાઈઓ, પુસ્તકાલયના સંચાલનમાં—તેની વ્યવસ્થા ઇ. માં તેમને મળતાં જુદા જુદા પ્રકારના અનુભવોની ટૂંક અને સુદાસરની નોંધ અમને લખી મોકલવા કૃપા કરે.

તમારી એ અનુભવનોંધો પરથી અન્ય અંચાલ ભાઈઓને તમે અનુભવેલી વિગતો જાણવા મળે તે હેતુથી, આવતા અંકથી અમે અંચાલ ભાઈઓને “ અનુભવ નિતાર ” આપવાની યોજના વિચારી છે. સૌ ભાઈઓને અમારા આ કાર્યમાં ઉપયુક્ત રીતે સહાયભૂત થવા વિનંતિ છે.

તમારા અનુભવોનાં સુદાસરની ટૂંક નોંધ અમને જરૂર મોકલી આપો, અંમે એનો જરૂર ઉપયોગ કરશું. આ “ અનુભવનિતાર ”નો આધાર તમારા સહકાર પર અવલંબે છે.—તંત્રીઓ

પણ યોજવામાં આવી હતી. આ બધું સિદ્ધપુર મહાલ પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રી શ્રી. ખીમજીભાઈ ટીંગલાઈ અને અન્ય શિક્ષકભાઈઓને આભારી હતું; એટલે રાતના વખતે કરનાળી મુકામે એકબીજાના પરિચયો જાણવાનો જે પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયેલો તે અહીં ન મળ્યો.

આ પ્રસંગે મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની પણ સભા રખાઈ હતી, જે વખતે મહાલનાં પુસ્તકાલયોનાં જૂથો અને સેન્ટરોને લગતી યોજાવટભરી માહિતી શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળા તેમ જ શ્રી. નાનુકલાલ ચૌકસીએ આપી હતી.

આમ આ વર્ગ પણ આ રીતે પાર પડ્યો હતો. આ વર્ગમાં શિક્ષણ પામેલા ભાઈઓ પણ આપણી પ્રવૃત્તિને વિશેષ વેગવાન બનાવવા પ્રયત્ન કરશે તો એનો લાભ લીધાનું સાર્થક થયું ગણાશે.

સો—પચાસ ઇતિહાસ અને ચરિત્રો વાંચવા કરતાં એક સાચું આત્મચરિત્ર વાંચવાથી આપણને વધારે બોધ મળે છે. અને આપણી અભિરુચિ કૃત્રિમપણે કેળવાયેલી ન હોય તો નવલકથા કરતાં આપણને એમાં જોછો રસ ન પડવો જોઈએ.

મહાલ મંડળની સભાઓ*

કડી મહાલ પુ. મંડળની એક સભા ગઈ તા. ૪ થીના રોજ મળી હતી, જેમાં પ્રમુખની ખાલી પડેલી જગ્યાએ ચાણુરમા મહાલ જહુચરાજ વિભાગ શાળાધિકારી શ્રી. જાદવલાલ અમૃતલાલ રાવળને તેમ જ ઉપપ્રમુખની ખાલી પડેલી જગ્યાએ કડી મહાલ શાળાધિકારી શ્રી. ગિરિજાશંકર મોતીરામને નિમવાનો, (૨) માથ પ્રમુખ-ઉપપ્રમુખોના આભારદર્શનનો, (૩) મહાલના જે ગામનાં પુસ્તકાલયોનાં બજેટ ન બન્યાં હોય ત્યાં બજેટો અને તેવી તજવીજ કરવા મહાલના બંને શાળાધિકારી સાર્વજનિકે વિનંતિ કરતા ઠરાવો થયા હતા.

ચાણુરમા મહાલ પુ. મંડળની વ્ય. મંડળની સભા તા. ૭-૪-૪૦ ના રોજ મળી હતી. તેમાં નીચેના અગત્યના ઠરાવો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા:—

ઠરાવ નં. ૬—મહાલ મંડળ તરફથી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા આ માસની ૧૪ મી તારીખે લેવાની હતી પરંતુ ૧૫ તારીખ સુધી તાલુકામાં પરીક્ષાઓનો સમય હોવાથી તેમ જ પરીક્ષામાં બેસનારાઓની યાદીઓ પણ પૂરતી આવેલી નથી, જેથી સમય લંબાવવાની જરૂર હોવાથી પરીક્ષા માટેની તારીખ ૧૩-૬-૪૦ રવિવારની ઠરાવવામાં આવે છે. સત્વજ દરેક શાળાના શિક્ષકોએ પોતાની શાળાના વિદ્યાર્થીઓની યાદીઓ જુનની ૮ મી તારીખ સુધીમાં મોકલવા બલામથુ કરવામાં આવે છે. જેમની યાદીઓ આવી છે તેમને ખચ્ચર આપવાની તજવીજ મંત્રીએ કરવી.

ઠરાવ નં. ૭—મહાલની અંદર કેટલાંક પુસ્તકાલયોને વખતસર ટપાલ નહિ મળવાના કારણે કેમરેજ ભરવાના પ્રસંગો આવ્યા છે, જેથી મહાલના દરેક પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને બલામથુ કરવામાં આવે છે કે જેમને ટપાલની અમલગત હોય તેવા પુસ્તકાલયના મંત્રીઓએ પોતાના પુસ્તકોના પાસલ રેજીસ્ટ્રના પુસ્તકાલય મારફત મંગાવવાનો વહીવટ રાખવો.

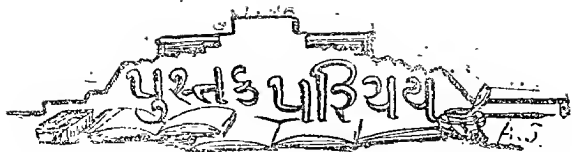
ઠરાવ નં. ૮—મે. રા. રા. મદદનીશ વ્ય. સા. તરફથી આવેલી સૂચના નં. ૧૨૯૯ સને ૧૯૩૯-૪૦ નો કાગળ વંચાણમાં લીધો. સદરજ સૂચનાની નકલો જૂથમંડળ તરફ અમલ થવા મોકલવા મંત્રીએ તજવીજ કરવી. જૂથમંડળોએ નિવેદન દર ત્રણ માસે મહાલ મંડળ મારફત મોકલવા તથા સહકારની યોજના પ્રમાણે પુસ્તકોની આપ-લે કરવા માટેનો ઠરાવ કરી તે ઠરાવ ખાતામાં મોકલવા તજવીજ કરવી.

સિદ્ધપુર મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની સમગ્ર સભા તા. ૪-૫-૪૦ ના રોજ કરના પુસ્તકાલયના મકાનમાં રા. બાનુલાલ ગોપાળજી ત્રિવેદીના પ્રમુખ રચાને સાંજના ૬ વાગે મળી હતી તેમાં નીચે પ્રમાણેના ઠરાવો સર્વાનુમતે પસાર થયા છે:

(૧) સિદ્ધપુર મહાલની ત્રીજી પુસ્તકાલય પરિષદ દિવાળીના અરસામાં કરલી ગામનું આમંત્રણ આવ્યાથી ત્યાં ભરવી. પ્રમુખની પસંદગી માટે, રા. બાનુલાલ, શ્રી. છાદુલાઈ પંડિત અને શ્રી. ખીમજીભાઈ ઠાકર, એ ત્રણની કમિટી નીમવી. તેમણે હાલના પાટણ વિભાગ શાળાધિકારી મે. ગોવિંદજી પટેલને આમંત્રણ આપવું. તેઓશ્રીના જવાબ મળ્યાબાદ હેવટ નિર્ણય કરવો.

[અનુસંધાન પૃ. ૨૨૫ને ઉઠે]

* દરેક મહાલ પુ. મંડળને પોતાની બધી જ સભાઓના હેવાલ-ઠરાવ તથા તે સભા વખતે થયેલી ચર્ચાનો વિગતો પ્રસિદ્ધિ અર્થે અમારા તરફ મોકલી આપવા ખાસ વિનંતિ છે.

૧ રમરણુયાત્રા—લેખક: શ્રી. દત્તાત્રેય બાળકૃષ્ણ, કાલેલકર, પ્રકાશક: નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. ડેમી કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬૫૨૯૨, આચ્છાદનવાળું બોર્ડપટીનું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. દોઢ, ૧૯૪૦.

આ પુસ્તક ફરીવાર હાથમાં આવતાં એક મિત્રે કહેલા શબ્દો યાદ આવે છે. તેણે કહેલું કે “બાળપણ કરતાં બાળપણનાં રમરણો માણસને વધુ આનંદ આપે છે.” સાચું જ, એક બાળપણનાં અને તે પછીની અવસ્થાઓનાં સંરમરણો આ પુસ્તકમાં આપીને કાંકા સાહેબે ઉછરતી વયના કુમારો-કિશોરો અને કેટલેક અંશે પ્રૌઢોને પણ રમરણ-સાહિત્યની વિશેષતાનો અચ્છો ખ્યાલ આપ્યો છે. પ્રસંગો એવી સરળ રીતે અપાયા છે કે એક પછી એક સળંગ જ વાંચી જવાને પ્રેરણા આપે છે, અને આવા જીવનપ્રસંગો, કાકા સાહેબ કહે છે તેમ, જો સૌ કોઈ પોતાના આત્મસંતોષ માટે પણ સંધરતા શીખે તો તેમાંથી વખતોવખત આનંદ પ્રાપ્ત કરવાનું એક સુંદર સાધન મળી આવે તેમ છે.

દરેક પુસ્તકાલય આ પુસ્તક પોતાને ત્યાં ન હોય તો અવરય વસાવે અને તે જમ વધુ વંચાય તેવા પ્રયત્નો આણુ કરે.

૨ ચાલણુગાડી (નાની-મોટી ભેગી) : પ્રયોજક શ્રી. ગિણુભાઈ અને જીગતરામ દવે, પ્રકાશક ઉપર પ્રભાણે, કાઢિન કદનાં પૃષ્ઠ ૪૪, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૧-૦, ૧૯૪૦

ચાલણુગાડીની આ આવૃત્તિ નાની-મોટી બંને ભેગી કરી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી છે. આ પુસ્તિકા આપણી પ્રાથમિક શાળાઓમાં અને બાળમંદિરોમાં એટલી પ્રચાર પામી છે કે એ વિષે અહીં કંઈ પણ ઉલ્લેખ કરવો એ સ્વરજને ઝોળાખવવા બરાબર યત્ન પડે તેમ છે.

આ આવૃત્તિ બંને ભેગી કરી બહાર પાડવાથી એની વિશેષતા વધી છે અને વધુ

[૪. ૨૨૪૫ સંધ્યુ]

(૨) રા. ખીમજીભાઈએ માનદ પ્રચારકનું રાજીનામું આપ્યાથી અને હાલ તેઓ મહાલ મંડળમાં સેવા આપતા હોવાથી રા. છોટાલાલ મોતીરામ રાવળ રાજપુર શા. મુ. ચિ. અને રા. હિંમતલાલ પ્રભુરામ ત્રિવેદી ભોજા ગુ. શા. નં. ૧ ઉ. ચિ. એ બંનેની માનદ પુસ્તકાલય પ્રચારક તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવે છે. આ બંને ભાઈઓ તેમની સેવા આપવા તૈયાર છે તો તેમની નિમણૂક માટે ખાતાની બહાલી મેળવી મંત્રીએ તપાસણીનાં ગામો મુકરર કરી આપવાં.

(૩) ત્રિમાસિક નિવેદન તથા સહકારી યોજના પ્રમાણે બજેટ બનાવવા બાબત તથા સેન્ટર મારફત ટપાલવ્યવહાર કરવા ખાતાએ જે સૂચનાઓ કહાડેલી છે તેનો યોગ્ય અમલ કરવાની તજવીજ કરવા લાગતા વળગતાને બલામણુ કરવામાં આવે છે.

(૪) વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા ચાલુ વર્ગે લેવી અને તેનો અર્થ શ. ૧૦) દસ કરવાની (મહાલ મંડળની સિલ્લકમાંથી) મંત્રીને સત્તા આપવામાં આવે છે.

તો એની માત્ર ૦-૨-૦ કિંમત રખાઇ છે તેજ મુક્તકંઠે પ્રથમ કરાવી જાય છે. આપણે ધ્રુવશીએ આ ચાલણુગાડી આપણાં શાળામાં પગલાં પાડતાં બાળકોને ચાલતાં શીખવનાર ચાલણુગાડીરૂપજ સદાને માટે નીવડે.

૩ એશિયાની ભીતરમાં—મૂળ અંગ્રેજીમાં લેખક: જૉન ગંથર; પ્રયોજક: શ્રી. ચંદ્રભાઈ કા. કાદ; પ્રકાશક: યુગધર્મ કાર્યોલય, ચાર રસ્તા, ખાડિયા, અમદાવાદ; કાઉન કદનાં ૫૭ ૮-૨૨૦; સચિત્ર આચ્છાદનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૨; ૧૯૪૦

જૉન ગંથરે લખેલા આવાજ એક બીજા પુસ્તક 'યુરોપની ભીતરમાં'ના પરિચય અમે આ અગાઉ આપી ગયા છીએ. એ જ લેખકનું લખેલું આ પુસ્તક એશિયાના મુખ્ય દેશો—હિંદ, ચીન અને જાપાનની ભીતર પર લેડતી નજર આપે છે.

હિંદ વિષેના આ પુસ્તકનાં પ્રકરણોમાં હિંદની પરિસ્થિતિનો ચિતાર આપી લેખકે રાષ્ટ્રીય મહાસલા, ગાંધીજી, પં. જવાહરલાલ, સુભાષચાંદ્ર બોસના સંક્ષિપ્ત જીવનપરિચયો પણ આપ્યા છે. ન્યારે જાપાન અને ચીનને લગતી હકીકતો તેમજ જાપાનના શહેનશાહ અને ચીનના મહાન નેતા ચાંગ કષ શેકનો પણ પરિચય આપવામાં આવ્યો છે.

આ પુસ્તક, પાશ્ચાત્ય પ્રજાને એશિયાનાં આ ત્રણ રાષ્ટ્રોને લગતી માહિતી આપવા માટે ઠીક ઠીક સાધનરૂપ થઇ પડે તેવું છે, ન્યારે એક પાશ્ચાત્ય લેખક આ રાષ્ટ્રો વિષે કેવી બોળખાણ આપે છે, અને તે પરત્વે યોતે કેવો મત ધરાવે છે તે જાણવાનાં એક સુલભ સાધનરૂપ થઇ પડે તેમ છે.

“યુરોપની ભીતરમાં” એ પુસ્તકની માફક આ પુસ્તક પણ દરેક પુસ્તકાલય પોતાને ત્યાં અવરખ વસાવે.

૪ પુરાતન દક્ષિણ ગુજરાત—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. મણિભાઈ દિવેદી, મુ. નવસારી. કાઉન કદનાં ૫૭ ૧૬-૨૧૬, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦, ૧૯૪૦

ભાઈ મણિભાઈ દિવેદી ગુજરાતના પ્રાચીન ઇતિહાસના એક સંશોધક છે. આ અગાઉ એમણે લખેલું “પાંચ હજાર વર્ષ પૂર્વેનું ગુજરાત” નામક ઐતિહાસિક મહત્તા ધરાવતું પુસ્તક પ્રકટ થઈ ગયું છે. આ ગુજરાતના ઇતિહાસને લગતું એમનું ઐતિહાસિક શોધખોળ-પૂર્વક તૈયાર કરેલું બીજું પુસ્તક છે.

આ પુસ્તકમાં લેખકે ઊંડા સંશોધનપૂર્વક જૂના શિલાલેખો, તામ્રપત્રો વગેરેના આધાર વડે ગુજરાતના દક્ષિણ વિભાગને લગતી ઐતિહાસિક માહિતી એકી કરી સંકલિત કરી ગુજરાતના અલ્પપ્રાપ્ત ઇતિહાસ પર સારો પ્રકાશ પાડ્યો છે. ગુજરાતના પ્રાચીન ઇતિહાસમાં રસ ધરાવનાર સૌ કોઈ આ પુસ્તક એક વાર જરૂર વાંચી જાય.

નિત્યસંદેશ—રચનાર: શ્રીમદ્ ઉપેન્દ્રાચાર્યજી, પ્રકાશક: ઉપેન્દ્ર ભગવત્મારક સમિતિના પ્રવર્તક શ્રેયસાધકો, વડોદરા. કાઉન કદનાં ૫૭ ૧૬-૨૧૬, પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦, ૧૯૪૦

વડોદરાના શ્રેયસાધક અધિકારીવર્ગના આચાર્ય સ્વ. શ્રી. ઉપેન્દ્રાચાર્યજીએ, દરરોજ એક સંદેશ ઉછરતાં જીવાનોને આપવાનો કંઈક નિયમ રાખેલો. એ દરરોજ અપાતા સંદેશો કમખંડ કરી આ પુસ્તકમાં સંકલિત કરવામાં આવ્યા છે.

નિત્યવ્યવહાર તેમજ ધાર્મિક જીવનમાં ઉપયોગી થઇ પડે તેવા સંદેશો આમાં સંગ્રહાયા છે, જિજ્ઞાસુઓને આમાંથી કેટલુંક ઉપયોગી એવું કીકકીક માન પ્રાપ્ત થશે.

૬ માર્ચ જીવન અને કાર્યક્ષેત્ર:—શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ; સોલ એજન્ટ: એન. એમ. ઠંકરની કંપની, પ્રિન્સેસ રોડ, મુંબઈ ૨. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૪+૩૮૮, સચિત્ર આસ્વાદનવાળું પાકું પૂઠું, મૂલ્ય ર-૦-૦, ૧૯૪૦.

આ પુસ્તકના લેખકના નામ પરથી એમ માનવા કારણ મળે છે કે, લેખકે પોતાના જીવન અને વિવિધ પ્રવૃત્તિને લગતું—લેખકની પોતાની આત્મકથાને લગતું આ પુસ્તક લખે. પરંતુ આવું અનુમાન પાછળથી ખોટું નીવડે તેમ છે. કેમકે આ પુસ્તક લેખકે પોતે મૌલિક લખેલું પુસ્તક નથી, પરંતુ અમેરિકાના વર્ણનાત ધનકુબેર અને જાણીતી ફોર્ડ મોટરના ઉત્પાદક હેબી ફોર્ડના જીવન અને તેમણે વિસ્તારેલા તેમના કાર્યક્ષેત્રને લગતી માહિતી આપતું આ પુસ્તક છે.

અમેરિકાના આ ઉદ્યોગપતિએ પોતાના વ્યવસાયને કેવી રીતે વધાર્યો તેમ જ એ કાર્યક્ષેત્રમાં કેવી રીતે સફળતાને વધો તે એની પોતાની વાણીમાં એણે આ પુસ્તકમાં વર્ણવ્યું છે. અમેરિકાના આ ઉદ્યોગપતિની જીવનક્રમર જાણવા ઇચ્છનારને એમાંથી કંઈક પણ જરૂર જાણવા જેવું મળી આવશે.

૭ પગદંડી—લેખક શ્રી. ધૂમકેતુ; પ્રકાશક: ગૂર્જર અંચરત્ન કાર્યાલય, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ; કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૨૪૦. મચિત્ર આસ્વાદનવાળું, પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૬૦. ૧૯૩૯.

આપણે ત્યાં પ્રવાસને લગતું સાહિત્ય, અન્ય વિષયના સાહિત્યની સરખામણીમાં બહુ ઓછું છે અને તેમાં પણ રાષ્ટ્રિક શૈલીએ લખાયેલાં તો માત્ર ગણ્યાગાંઠ્યાં જ પુસ્તકો છે.

શ્રી. ધૂમકેતુએ આ પુસ્તકમાં, પોતાના પ્રવાસને લગતી મનરંજક હકીકત એકધારા વલે જતા રસપ્રવાહલરી શૈલીએ આપી છે, જે વાંચનારને આગળ ને આગળ જ લાઇ જાય છે.

આ પુસ્તકમાં નૈનિતાલ, કાર્ઝિયાવાડનો ગિરપ્રદેશ, પંચજના મહાનદ સતલજનો પ્રદેશ, તેમજ દાર્જિલિંગનાં મનોહર રચાનોત્રું રાષ્ટ્રિક વર્ણન આપ્યું છે. પુસ્તકમાં અપાયેલાં ચિત્રો પુસ્તકમાંની વાચનસામગ્રીને સમજવામાં ઠીક સરળતા કરી આપે છે.

આ પુસ્તક દરેક પુસ્તકાલય પોતાને ત્યાં જરૂર વસાવે.

૮. અણોળે : લેખક: શ્રી. સુનીલાલ વર્ધમાન યાદ, પ્રકાશક: શ્રી રામકૃષ્ણ સેવા-સમિતિ, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં ૫૪ ૨૬, સાદુ પૂઠું, હિંદુ મુસ્લીમ એકબીજા પ્રચારાર્થે. ૧૯૪૦

અણોળે એ આપણા આમજીવનોના ચિતાર રજૂ કરતી ટૂંકી નવલ છે. એમાં, આજના

અવલોકન અને વિવેચન

અવલોકન અને વિવેચન વચ્ચેની ભેદરેખા આજે હુષ્ટ બનવા લાગી છે. તેષાર થતી જનતા અવલોકનને જ વિવેચન ધારી ભેરે છે. અવલોકનનું ક્ષેત્ર હંમેશાં નિરાણું છે. એને અમુક મર્યાદામાં રહીને અંચની ઓળખાણ સમુદાયને કરાવવાની હોય છે. જનતાના મોટા ભાગને સ્પર્શી ચકતું હોય તેવું તત્ત્વ પણ આ અવલોકનની યક્ષતિમાં છે. વિવેચન તરફ બધા જ વાંચનારની નજર ફરતી નથી, એ પ્રકાર સર્વશોધ્ય નથી. લેખકો અને લેખનપ્રવૃત્તિમાં રસ લેનારાઓને વિવેચન આકર્ષી શકે ખરું. વળી બની શકે તેટલી સમગ્રતા અને ઊંડું અવગાહન વિસ્તારપૂર્ણ વિવેચનમાં આવિર્ભૂત થાય. કળાનો પ્રત્યેક અંશ અને પ્રચલિત નિયમોને તપાસવાની શોધશાસ આ પ્રકારના વિવેચનકાર્યમાં રહે છે. એ પ્રકારનું વિવેચન આપણે એક બે વર્ષના પ્રવાહોનું નિરીક્ષણ કરીએ તો ધીમે ધીમે ફરકાપ થતું લાગે છે એવા વાંચની ઉદ્દગાર વ્યક્ત કરવા પ્રેરે તેવી સ્થિતિ છે.

[“અભ્યુદય” તા. ૧૪-૪-૪૦]

તબક્કે દિંદમાં ઉમળાની રહેલ દિંદુમુરલીમ ઐક્યના પ્રશ્નને ઠીકઠીક મૂંઝી લેવામાં આવ્યો છે. કેવા નજીવા કારણમાંથી કેટલીક વાર કેવાં લાયકર પરિણામે નીપજે છે તેનો દ્રબદ્ધ ખ્યાલ આ વાર્તા આપે છે.

અમે ઇચ્છીએ છીએ કે આ પુસ્તિકા દિંદુમુરલીમ ઐક્ય સાધવામાં અને તેને સુદૃઢ બનાવવામાં પોતાનો સારો ફાળો આપે ગામડે ગામડે અને ઘર ઘર પ્રચાર કરવા જેવી આ પુસ્તિકા છે. એની પ્રસ્તાવના મુખ્ય ધારાસભાના રપીકર ના. ગણેશ વાસ્તેવ માવલંકરે લખી છે.

૯ મૃત્યુલોકનું અમૃત-દૂધ:—લેખક: ડૉ. મોતીચંદ કુરજી ઝવેરી; પ્રકાશક: પ્રકાશ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, જમનનગર; કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૧-૦, ૧૯૪૦.

મનુષ્યજીવનમાં દૂધ કેટલું અમૃતનું સ્થાન ધરાવે છે તેમ જ તેના વપરાશ ઈ. ને લગતી કેટલીક માહિતી આ નાની પુસ્તિકામાં સંગ્રહવામાં આવી છે. દૂધના વપરાશ અને મુખ્ય દોષ સંબંધે માહિતી મેળવવા મન્દિરનારને આ પુસ્તિકામાંથી કંઈક જાણવાનું જરૂર મળશે.

૧૦. બાળઉછેર જ્ઞાન : (પુસ્તિકા પહેલી) ચોજક : શ્રી. ગુલાબકુંવરબા ઇન્ડિયન વેલફેર એસોસિએશન, જમનનગર, પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે, કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૧-૦.

આજે આપણે ત્યાં બાળઉછેરને લગતા શાસ્ત્રીય અભ્યાસને કારણે કેટલાંય બાળકો જન્મતાં જ વા જન્મ્યા પછી અમુક કાળે મરણને શરણુ યાય છે. અને પરિણામે આપણા દેશનું બાળમરણનું પ્રમાણ અન્ય દેશોની મરખામણીમાં વધારે છે.

આવું જાન બાળકોને ઉછેરનાર માતાઓને મળે તો અકાળે અવસાન પામતાં બાળકોની સંખ્યામાં ઘટાડો થાય.

આ પુસ્તિકાનો હેતુ આ વિષયને લગતું સામાન્ય જ્ઞાન આપવાને લગતો છે. બાળકોની માતાઓ આ પુસ્તિકામાં આપેલી સૂચના મુજબ વર્તે તો તેમનાં બાળકો અકાળે અવસાનનો ભોગ થતાં બચી જશે.

આ પુસ્તિકા ગામડાંઓમાં વધુ પ્રમાણમાં પ્રચાર પામે એ ઇચ્છવાનું છે.

૧૧ અજ્ઞાનચર્ચ અને કાયાકંડપ : ભા. ૧ ભા—લેખક : ચોગાસનાઆઈ શ્રી. સ્વામી જીવનતીર્થ, ડિવાઇન લાઇફ સોસાયટી, વડોદરા. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬+૫૪, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૧-૦, ૧૯૩૯.

લેખક પોતે અજ્ઞાનચર્ચ વિષયના સારા જ્ઞાતા હોઇને અજ્ઞાનચર્ચ દ્વારા રોગો સારા કરવામાં માનનારા છે, અને એવા રોગોથી બચવા માટે અજ્ઞાનચર્ચ અને વ્યાયામપ્રચારને પોતાના કાર્ય-ક્ષેત્રમાં તેમણે સ્થાન આપેલું છે.

આપણે ત્યાં અજ્ઞાનચર્ચને લગતાં પુસ્તિકા લખાયાં છે. તેમાં વર્ણવાયેલી વિગતો ઉપરાંત આમાં અમને નવીન માહિતીનો અલાવ લાગે છે. અજ્ઞાનચર્ચનો મહિમા આજ મુઘીમાં સારી રીતે જવાયો છે અને એજ મહિમા આમાં પણ સંગ્રહાયો છે. ઉપરાંત જનશ્રીતી વ્યક્તિઓના અજ્ઞાનચર્ચ સંબંધેના અભિપ્રાયો પણ આ પુસ્તિકામાં સંગ્રહવામાં આવ્યા છે.

અજ્ઞાનચર્ચનો ઉત્તમ દાખલો આપણા દેશમાં મહાત્મા ગાંધીજીનો છે જ અને એ વિષે તેમનું લખેલું સાહિત્ય આમજનતાને સારું ઉપયોગી નીવડે છે.

જેમણે બ્રહ્મચર્ય સંબંધે આજ સુધી કંઈ જ વાંચ્યું નથી તેમને ચાલખત, આ પુસ્તકમાંથી જરૂર કંઈક ને કંઈક જાણવા જેવું મળી આવશે.

૭૦ જેટલી પૃષ્ઠસંખ્યા ધરાવતા આ પુસ્તકની ૮-૧૦-૦ જેટલી કિંમત અમને વધુ પડતી જણાય છે.

૧૧. દંભી હુનિયા : લેખક શ્રી. તારાચંદ્ર પોપટલાલ અગાલજી, પ્રકાશક : આર. આર. શેઠની કું. મુંબઈ ૨, કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૩૮૪, સચિત્ર આચ્છાદનવાળું પાકું પૃષ્ઠ, કિંમત રૂ. ૩-૦-૦.

ચિત્રપટ માટે રચાયેલી આ સામાજિક વાર્તા, ચિત્રપટને બદલે પુસ્તકરૂપે સમાજ આગળ રજૂ થાય છે. સૌ કોણ વાચકને આ વાર્તા વાંચ્યા પછી, “ હજુ પણ કોઈ કિંદમ કંપની આ વાર્તાને ચિત્રપટમાં ઉતારે તો કેટલું સરસ ! ” એમ લાગ્યા વિના નહિ રહે. જગતમાં રોજ-બરોજ ખેલાતા દંભી દરેણીનું ચિત્ર, આ પુસ્તકમાં સારી રીતે આલેખી, જગતને દંભનો સાચો ખ્યાલ આપવા લેખકે સુંદર પ્રયત્નો કર્યો છે. જગતમાં દંભના ઓછા નીચે કહેવાતા ધનપતિઓ, સમાજના નેતાઓ, મંદિરોના મહંતો, બાવાઓ વગેરે પોતાના અનેક જાતના સ્વાર્થો સાધવા સાથે કેવાં ષડયંત્રો રચે છે, અને તેમાં ગામડાની આજની ભોળા જનતા યુવક-યુવતીઓ કેવી રીતે ભ્રમ પામે છે, અને આખરે તેમની શું રિયલિટી થાય છે, એ જાણે આ પુસ્તકમાં આપણે જોઈએ છીએ ત્યારે ખરેખર આપણું હૃદય દબમચી હોંડે છે. સમાજ આવી દાંલિક વ્યક્તિઓ પ્રત્યે તિરસ્કાર પુકારી હોંડે છે, તથા તેમના દંભો ઉઘાડા પાડી તેમની સામે બળવો પોકારવાની પ્રેરણા આપે છે. આપું પુસ્તક એટલું સુંદર છે કે, એકી પલ્લીએ પૂરું કરીને જ હોકવાનું મન થાય. ગામડાની થોડું ભણેલી જનતા પણ વાંચી શકે અને સમજી શકે તેવી સાદી અને સરળ શૈલીમાં લખાયેલું આ પુસ્તક, સૌ કોણને એક વાર વાંચી જવાની ખાસ ભલામણ છે. દરેક પુસ્તકાલયમાં આ પુસ્તક જરૂર હોવું જોઈએ અને તેના ઉપયોગ પણ બહોળા પ્રમાણમાં કરાવવો જોઈએ.

૧૨. સુમનસૌરભ : કર્તા : શ્રી. રસલભાઇ ન. વહોરા, પ્રકાશક : મૂર્તર અંચરત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૪૫૬૪, સાદું સચિત્ર પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૫-૦

ગુર્જર બાલ અંધાવસિની ત્રીજી શ્રેણીના ૯-૧૦ પુસ્તક તરીકે આ 'સુમન સૌરભ' પ્રસિદ્ધ થયું છે. એમાં આપણા દેશ તેમ જ પરદેશની વિખ્યાત વ્યક્તિઓના ટૂંક જીવનપ્રસંગો આપવામાં આવ્યા છે. દરેક પ્રસંગ તે તે વ્યક્તિઓના ઉત્તમ ગુણોનું નિદેશન કરાવે છે. મહાપુરુષોના જીવનમાંથી જોડેલા આ પ્રસંગો બાલોગ્ય શૈલીએ રચી ભાષ રસભાષાએ બાળકોને ઉત્તમ ગુણોની વસિસ આપવાનું મહત્કર્મ કર્યું છે.

આશા રાખીએ આપણાં બાળકો આ સુમનસૌરભમાંથી મહાપુરુષોના જીવનશૈલી સુમન-પુષ્પોની ઉચ્ચ સૌરભ ગ્રહણ કરી પોતાના જીવનમાં ઉતારવા પ્રયત્નશીલ થશે.

૧૩. કિશોર ચરિત્રમાળા-ગુચ્છ ત્રીજી : (૧) આઘસમાજસુધારક : રાજા રામમોહન રાય, (૨) સમાજસુધારક ઈશ્વરચંદ્ર વિદ્યાસાગર, (૩) ન્યાયમૂર્તિ મહાદેવ ગોવિંદ તંત્રી, (૪) મુંબઈના તાજ વિનાના રાજા સર કિશોરચાહ મહેતા, (૫) અંગાળના તાજ વિનાના રાજા સર સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી, (૬) લોકમાન્ય બાલ ગંગાધર ટિલક, (૭) દેશભક્ત

સંન્યાસી સ્વામી શ્રદ્ધાનંદ, (૮) વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી સર જગદીશચન્દ્ર બોઝ, (૯) ત્યાગવીર પંડિત મોતીલાલ નહેરુ, (૧૦) પંજાબીરકેસરી લાલા લજપતરાય, (૧૧) ભારતસેવક ગોપાળકૃષ્ણ ગોખલે અને (૧૨) દેશબંધુ ચિત્તરંજન દાસ.

લેખક : ડૉ. રસુલભાઈ ન. વહોરા, પ્રકાશક : ચરોતર એન્ડયુકેશન સોસાયટી, આણંદ. દરેક પુસ્તકનાં કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ અનુક્રમે ૪૧, ૪૨, ૬૧, ૩૮, ૩૭, ૩૯, ૩૯, ૩૬, ૩૭, ૪૩, ૪૨, ૫૦; સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય દરેકનું ૦-૨-૦, ૧૯૪૦

આ અગાઉ પ્રસિદ્ધ ગ્રંથોના કિશોર ચરિત્રમાળાના બે ગ્રંથો આપણા કિશોરોમાં એટલા લોકપ્રિય થઈ પડ્યા હતા, કે વિદ્યાર્થીઓ અને ઓટરાઓ સૌ તે રસપૂર્વક વાંચતા અને કેટલાક તો જે તે મહાપુરુષોના જીવનપ્રસંગો પોતાના જીવનમાં ખનતે પ્રકારે ઉતારવા મથતા જાણવામાં આવ્યા છે.

પહેલો ગ્રંથ પરદેશી મહાજનોનો હતો અને બીજો ગ્રંથ ગુજરાતી મહાજનોનો હતો, ત્યારે આ ત્રીજા ગ્રંથમાં હિંદના નામાંકિત મહાપુરુષોનાં કિશોરોપયોગી જીવનચરિત્રો સંક્ષિપ્ત છતાં એવાં રસભરી રીતે ગૂંથવામાં આવ્યાં છે કે વાંચનારને તે વાંચતાં જરાય કંટાળો ન લેખાવે. એકી બેઠે દરેક પુસ્તિકા પૂરી વાંચી જવાની વૃત્તિ ઉત્પન્ન કરે તેવી આ પુસ્તિકાઓ છે.

ગુજરાતી મહાજનોનો ગ્રંથ તો વહોરા રાજ્ય પુઠું મંડળ તરફથી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા માટે મુકરર કરાયો હતો, અને એ પરીક્ષામાં એઠેલાંઓએ કેટલા રસપૂર્વક વાંચ્યો હતો ! તો એ પરીક્ષામાં એઠેલાં લાક્ષ્મહેનોની સંખ્યા જ પૂરવાર કરી આપે છે.

હિંદનાં મહાજનોને ગૂંથી લેતો આ ત્રીજો ગ્રંથ પણ એટલો જ આદર પામે તેવો છે. નાનમોટાં દરેક પુસ્તકાલયો આ ગ્રંથ જરૂર પોતાને ત્યાં વસાવી જેમ અને તેમ તેવણ રાંચાય તેવા પ્રયાસો કરે એવી અમારી ભલામણ છે.

મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ

૧૪. જીવન અને વિજ્ઞાન—કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬+૨૪૨, સચિત્ર આચ્છાદનવાળું પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૩-૦, ૧૯૪૦. છેલ્લા દાયકાથી ગુજરાતમાં વિજ્ઞાનપ્રચાર માટે જે લાગ્યા વૃદ્ધા પ્રયત્નો આપણા વિજ્ઞાનનિષ્ઠાઓ દ્વારા થઈ રહ્યા છે તેમાં આ પુસ્તક ઉમેરો કરે છે. ગુજરાતી ભાષામાં આ વિષયનાં પુસ્તકોની ખોટ છે, તેને માટે આ લેખકોનો પ્રયત્ન આશ્ચર્યકારક છે.

પુસ્તકમાં, જીવનની સાથે ઓતપ્રોત થઈ ગયેલાં ક્ષેત્રોમાં વિજ્ઞાનનું સ્થાન કેવું સર્વવ્યાપક છે તે સંક્ષિપ્ત રીતે લેખકોએ આલેખ્યું છે. હાલ પ્રવર્તી રહેલાં સર્વ અનિષ્ટોત્તમ ગુણ વિજ્ઞાન અને તેના વિકાસના પરિણામમાં જ છે એવી જે ખોટી લાગણી-મતોદ્દય સમાજમાં ધર કરી રહી છે તેને આ પુસ્તક વિનાપ્રયત્ને લાલ ખત્તી ધરે છે, ને વિજ્ઞાનની પ્રગતિ માનવજીવનના ઉત્કર્ષને લક્ષ્યાં રાખીને થઈ છે એ જુલાવું સત્ય સમજાવવાની દૃષ્ટિ પ્રેરે છે. વળી વિજ્ઞાનને જ આધુનિક જીવનની વિસ્તૃતતાનું કારણ ગણવામાં સાચી દૃષ્ટિનો મંજવ છે તે સત્ય લેખક બંધુઓએ ‘વિજ્ઞાનનાં જયચરિત્રો’માં સંગ્રહ રીતે વ્યક્ત કર્યું છે.

આ પુસ્તક આપણી યુવાન પ્રજાને માટે વિજ્ઞાનમાં રસ ઉત્પન્ન કરનાર નીવડશે તે

નિઃશંક છે: પુસ્તકની ભાષા સુસંસ્કૃત છે. તે સામાન્ય વિદ્યાર્થીની કક્ષા બહારની છતાં નિરાડબરી છે. તેમાં ટેટલાય પરિભાષિક શબ્દો આવે છે છતાં વાચનરસમાં ક્ષતિ આવતી નથી. તેમાં આલેખાયેલાં વર્ણનો વિચારપ્રવાહ હળવો બનતી પુસ્તક માટે સુરુચિ પેદા કરે છે.

મોહનલાલ શંકરલાલ શાહ

૧૫ નૂતન વાચનમાળા: પહેલી ગોપડી:—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. શંકરભાઈ સોમાભાઈ પટેલ, ભાષાવિચારક (શુ. ત્રિ.) [મોન્ટેસોરી કોષોમા] મોન્ટેસોરી અધ્યાપક, પુરુષ અધ્યાપન પાઠશાળા, વડોદરા. પૃષ્ઠ ૯૬, પૂઠું કાગળનું, કિં. ૦-૨-૬.

નૂતન બાળગોપડી અને બાળગોપડીની પૂરવણી પછીના વાચન માટેની આ પહેલી ગોપડી છે. આ ગોપડીમાં જોડાક્ષરો શીખવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. પાઠને મથાળે જોડાક્ષરો આપ્યા છે. જંતુ, પક્ષી, પ્રાણી વગેરેના પાઠો ઉપરાંત તહેવારો અને સ્મૃતિસૌંદર્યને લગતા પાઠો લીધા છે. બાળકોના પરિચયમાં આવતા ખરેખર હોવાથી બાળકો હોંસે હોંસે વાંચે એવા પાઠો બન્યા છે.

લેખકે ૨૫. ગિજુભાઈ, જુગતરામભાઈ, સોમાભાઈ, મૂળજીભાઈ, ગિરીશભાઈ વગેરેનો બહુજ સારો ઉપયોગ કર્યો છે.

ગોપડીની ભાષાશૈલી અને હકીકત વિવિધતાભર્યાં હોઈ વધુ આકર્ષક થયેલ છે.

શિક્ષકો-કેળવણીના ક્ષેત્રમાં કામ કરતા સૌ કોઈ અપનાવે-અનુભવે.

‘દ્રષ્ટા’

૧૬ શ્રી કાર્ખંસ ગુજરાતી સભા-મહોત્સવ ગ્રંથ:—પ્રકાશક: શ્રી. ગુ. સભા તરફથી અંબાલાલ જુલાખીરામ જાની, ૩૬૬, કેપ્રેસ હાઉસ લેખન, વિઠ્ઠલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબાઈ નં. ૪; ૧૯૪૦; રાંચ ૮ પેજ ૬૬, આમ્બાદનવાળું રૂપેરી પાકું પૂઠું, પૃષ્ઠ ૫+૩૬૮; મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦.

શ્રી કાર્ખંસ ગુજરાતી સભા ગ્રંથમાળાનું આ પુસ્તક સદર સભાનો સાહિત્યવિષયક પ્રવૃત્તિનો ૭૫ વર્ષનો અહેવાલ રજૂ કરે છે. પુરાતત્ત્વ ત્રિમાસિક બંધ થયા પછી પુરાતત્ત્વ-ન્વેષણને લગતાં બે ત્રિમાસિકો ૧ શ્રી. ગુ. સ. ત્રિમાસિક અને ૨ ‘શુદ્ધિપ્રકાશ’ હાલ પ્રસિદ્ધ છે અને એ સંબંધી બહુ ઉત્કૃષ્ટ કાર્ય કરી રહ્યાં છે, એટલું જ નહિ પરંતુ પ્રાચીન અપ્રસિદ્ધ પુસ્તકોનું પ્રકાશન પણ વિદ્વાનો દ્વારા કરી રહ્યાં છે. શ્રી. કાર્ખંસ સભા સને ૧૮૬૫ ના માર્ચ મહિનાની ૨૫ મી તારીખે મુંબાઈમાં પ્રથમ શરૂ થઈ હતી. શરૂઆતમાં સંવેગ-વશાત્ ૪ વર્ષ ચાંત રહી સને ૧૯૧૩ થી તે આજ ૨૭ વર્ષ પર્્યંત સભાના નિર્દિષ્ટ આશયને યથાશક્તિ વેગવંત બનાવવા, સાક્ષર શ્રી અંબાલાલભાઈ જાનીદ્વારા અવિરત પરિશ્રમથી સંખ્યાબંધ નવીન અને અપ્રકટ તેમ જ પ્રકટ ગ્રંથોની નવીન આવૃત્તિઓ પ્રસિદ્ધ કરી છે. વ્યાખ્યાનો દ્વારા પણ સાહિત્યની પ્રવૃત્તિ જારી છે જ. તેથી આજ સારું ચંદ્રચાંતથી આજ સુધીના ૭૫ વર્ષના અહેવાલ ટૂંકમાં આપી, અન્ય ગુજરાતી સાક્ષરો પાસેથી મનનીય અને શોધખોળને લગતા સાહિત્યવિષયક ૩૬ લેખો મેળવી ૧૫ સદર ચિત્રોરોહિત આ પુસ્તક દ્વારા સાહિત્યની અનેરી સેવા કરી છે. લેખકો બહુશ્રુત, અનુભવી અને વિદ્વાન હોવાથી લેખો પણ ગજરાતની પ્રાચીન સાહિત્યપ્રવૃત્તિ સંબંધી સારી માહિતી પૂરી પાડે છે. સદર

લેખોમાં ઐતિહાસિક, રચાપત્યના, રચણવર્ણનના, જાતિવિષયક વગેરે લેખો મનનીય હોઇને સાક્ષરો તેમ જ ગુજરાતી સંસ્કૃતિના અભ્યાસકોને બહુ ઉપયોગી થઇ પડે એવા છે. ગુજરાતનો સંસ્કૃત પ્રાકૃત લેખોનો ઇતિહાસ, ગુજરાતી પ્રજામાં જાતિકુલોનો સમન્વય, અર્થાર્થ, વર્ણભાષા મૈત્રિક રાજ્યો, 'ચરોતર' શબ્દની વ્યુત્પત્તિ પર નવો પ્રકાશ, વિશ્વસ્યશ્રી-અક્ષા, ગુજરાતના પાશુપતાચાર્યો, ગુજરાતનું પુરાતત્ત્વ શહેર ડોમોઇ, નર્મદ અને રાણીના, સાંપ્રદાયિક સંઘર્ષ-કથાઓ, બારતીય દૈનિકલા, નરસિંહરાવ કવિ અર્વાચીન કવિતા, ગુજરાતનાં પ્રાચીન અને અર્વાચીન સાહિત્યકારો, મંત્રી ઉદયન અને તેનો વંશ વગેરે લેખો સાક્ષરો અને વિદ્વાનો ઉપરાંત અભ્યાસકોને તેમ જ ગુજરાતી સંસ્કૃતિના પ્રશંસકોને પણ ખાસ રસ ઉત્પન્ન કરે એવા છે.

પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે. કોઇ પણ પુસ્તકાલય ખાસ કરીને મોટું તો એના વગર ચલાવી ન લે. ઘરમાં પણ આ પુસ્તક રાખવા લાયક છે. કિંમત પણ મહેનતના પ્રમાણમાં માફકસર છે.

આવા સુંદર પુસ્તક દ્વારા ગુજરાતી સાહિત્ય અને સંસ્કૃતિનું ઝલુ અદા કરવા માટે સલાહના સંચાલકો અને ખાસ કરી સલાહના પ્રાણરૂપ રા. અબ્બાલાલ જાનીને જેટલાં અભિનંદન આપીએ એટલાં ઓછાં છે.

કાગળ, બંધામણી, છપામણી, ચિત્રો વગેરે સુંદર છે જ, આશા છે કે ગુજરાતી સાહિત્યના રસિયાઓ આ પુસ્તકને યોગ્ય ઉત્તેજન આપશે જ.

૧૭. પ્રણયયજ્ઞ—લેખક તથા પ્રકાશક : કૃષ્ણપ્રસાદ લલિતભાઈ ભટ્ટ, ગુજરાતીવાદ હાહોર, પંચમહાલ; ૧૯૪૦; કાગળ ૧૬ પેજ ૩૬, પૃષ્ઠ ૬+૨૩૬, સચિત્ર આચ્છાદનવાળું. બોર્ડ પટ્ટીનું કાચું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

ભાઈ કૃષ્ણપ્રસાદ ભટ્ટ આ પ્રથમ પુસ્તક જણાય છે. એમાં એમણે સુધારકોને સમાજના કહેવાતા અગ્રગણ્ય ધર્મિક સુધારો કરવા જતાં, કેટલો અન્યાય કરી તેમનું જીવન બગાડવા પ્રયત્નો કરે છે; છતાં પણ સાચા દયાળુ સુધારકો કયાની પરવા કર્યા વિના અત્યંત ગરીબ તેમ જ દુભાગી જનસમાજની અમૂલ્ય સેવા નિઃસ્વાર્થ સેવા દ્વારા તેમનાં જીવન કેવાં સુખી બનાવે છે અને આખરે પોતાને હઠધૂત કરનારાઓને સખ દ્વારા કેવા નમાવે છે અને પોતાને માર્ગે દોરે છે તે, પ્રમોદ, ડોક્ટર અવિનાશ, લતા અને પ્રભા, શેઠ મનમોહનદાસ, બિહારી-લાલ, વિદ્યાસાગર અને ચંદ્રબાગનાં પાત્રો દ્વારા લેખકે બહુ સ્પષ્ટ રીતે સમજાવ્યું છે. સહૃદયતાથી કેવાં કેવાં વિકટ કાર્યો કરી શકાય છે તેમ જ નીડરતાથી અને સત્યને માર્ગે વિધવાવિવાહ, અત્યંત, હરિજનો પીડિતો વગેરે પ્રશ્નોનાં નિરાકરણો કેટલાં આનંદદાયક તથા સુખપ્રેરક નીવડે છે તે પણ અત્રે સુંદર રીતે ચમ્પું છે. પ્રેમ શુદ્ધ હોય તો છેવટે વિજયી નીવડે છે એ પ્રમોદ તથા પ્રભાનાં પાત્રો સિદ્ધ કરે છે. નિર્ધન કે શ્રીમંતનો ભેદ એમાં હોતો જ નથી. સાક્ષરશ્રી રમણલાલ દેસાઈના જે બોલ તથા સાક્ષરશ્રી ગજેન્દ્રચંદર પંડ્યાના 'કંઈક'માં પુસ્તક સંબંધી માહિતી મળી રહે છે.

ભાષા કૌશલિક ઠેકાણે વિચિત્ર જણાય છે પરંતુ તે પ્રથમ અનુભવને લીધે હશે. સમય જતાં ભાષા, વસ્તુ વગેરે સુધરશે. આધુનિક સુવક-સુવતીઓ તેમ જ રૂઢિના દિમાપતીઓને તેમ જ સુધારકોને એમાંથી સારો મોઢ મળશે. આવા પુસ્તકો દ્વારા સમાજનું પરિવર્તન આધુનિક સમયને અનુકૂળ બનાવવા ખાસ ઉપયોગી છે.

ભાષા, કાગળ છપાઈ વગેરે સાધારણ ઠીક છે. એમાં પણ સુધારાને અવકાશ છે.

૧૮. ખમા બાપુ—લેખક : શ્રી. ચંદ્રવદન ચિમનલાલ મહેતા; પ્રકાશક : આર. આર. શેઠની કંપની, કેથન બાગ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ નં. ૨, ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ ૬૬, સચિત્ર આલ્બમવાળું પાકું પૃથ્વી; પૃષ્ઠ ૩૨૧; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

વિરાટ અંધાવલિનું આ ૨૯ મું પુસ્તક છે. એમાં લાઈ ચંદ્રવદને કાઠી દરબારોના રાજ્યકારભાર અક્ષરહીનતા તેમજ અનીતિવાન તથા પાસવાનોની શીખવણીથી કેવું અનિષ્ટ પરિણામ લાવે છે તેમ જ તેઓ નરપશુ જેવી લીલાઓમાં રમ્યાપમ્યા રહી પ્રજાને કેવી રંગડે છે અને તેમને ત્રાસ ત્રાસ પોકારાવે છે તે ગોપાળપુરના દરબાર, અમુલખરાય નવલંકી, ગોપીકુંવર અજવાળી વગેરેનાં પાત્રોદ્ધાર લેખકે ચોતધું છે. અનીતિવાન કારભારીઓ પૈકા તેમજ સત્તાના લોકો કેવાં અધમ કૃત્યો, નીચ અને ખુશામતીઆ પાસવાનો મારફત કરે કરાવે છે, તેમજ અનિવંનિત સત્તાને ભેરે પ્રજાની વડુ-દીકરીઓ પર કેવા જુલમ શુભરી તેમનાં જીવન બરમાદ કરે છે તે નવલંકી વગેરે પાત્રોદ્ધાર બહુ સચોટ રીતે વર્ણવ્યું છે. વધુ પત્નીઓ દરબારો કેવા મંત્રેગવશાત્ કરે છે અને તેથી રજવાડાં એ અનીતિના અખાડા કેવી રીતે ઘસ રહે છે અને ત્યાં કેવાં પડખંતો રચાય છે તે તેમજ એ અનાચાર સામે તેમનો જ પુત્ર અન્ય પવિત્ર રાણી દ્વારા સદુપદેશ મળતાં એ પડખંત કેવી રીતે તોડે છે વગેરે બહુ સચોટ રીતે વર્ણવ્યું છે. રાજરચાનોની આંતરિક સ્થિતિ સંબંધી કાંઈક ખ્યાલ આ પુસ્તકમાંથી આપણને બહુ સારી રીતે મળે છે.

પુસ્તક બોધદાયક તેમજ વસ્તુરિચિતિનો આવેદન ચિતાર આપનાર છે. પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે અને બહોળો પ્રચાર કરી જનતાને આવી પરિસ્થિતિમાં મગજ ઠેકાણે રાખી તેનો સામનો કેવી રીતે કરવો તે સમજાવવામાં મદદરૂપ થઈ પડે તો લેખકનો શ્રમ સફળ થયેલો ગણી શકાય. મહિલા પુસ્તકાલયોમાં પણ આ પુસ્તક વંચાવું જોઈએ.

૧૯ બીલોરી પહાડ : લેખક : શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહ, પ્રકાશક : ગૂર્જર અંચરલ કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તા, અમદાવાદ, ૧૯૩૭; કાઉન ૧૬ પેજ ૫૬ ૩૧, કાચું પૃથ્વી, મૂલ્ય ત્રણ આના.

બાલસાહિત્ય માળાનો આ પહેલો મણકો છે. પરિક્ષાઓ બાલકોને વાંચવી તથા સાંભળવી બહુ મને છે. એ બોધદ્રવ્ય પણ છે. બાલજિજ્ઞાસાવૃત્તિ જાગ્રત કરવા આવી પરિક્ષાઓની ખાસ જરૂર છે. બાલકો હોંસથી વચ્ચે અને સાંભળે તેથી, તેમની સાહસવૃત્તિ ખીસે. એક સામાન્ય પડખમચી દદતા, ખંત અને સાહસથી મને તેટલાં સંકેટોમાંથી સહીસલામત બચી જઈ આખરે રાજગાદી તેમજ રાજકુંવરીનો હાથ મેળવે છે એ બહુ સરળ અને રસ-

હિંદની પુ. પ્રવૃત્તિનો વિકાસ

બ્રિટિશ હિંદમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ નેવું કશું છે જ નહિ. વરોદા ને મહેસુરનાં રાજ્યોએ એ હિસામાં પ્રસંગ-પાત્ર ફાળ ભરી છે. બ્રિટિશ હિંદમાં બિહાર ને થોડે ઘણે અંશે મદ્રાસે આ પ્રવૃત્તિ અપનાવી છે. અઢી વર્ષના માળામાં બિહારનાં ૪૦૦૦ મામડાંને પુસ્તકાલયો મળી રજાં એ ડા. સચિયદાનંદ સિંહાનું કથન નોંધવા યોગ્ય છે. મને એમ, રાજ્યાધ્યય પામીને, આમ-વાસીઓને શાયક ને ઉપકાર નિવડે તેવાં આવશ્યક પુસ્તકો પૂરાં પાડવાની આ પ્રવૃત્તિ હજારે ને રાજકારણના ઘેરા ઓળાથી એ અમદાય નહિ તો એનાં પગલાં વધાવવા જેવાં છે.

("મગધ" ટા. ૨૮-૪-૪૦)

મય શૈલીમાં ભાષ રમણલાલે ચીતર્યું છે. બાષ પુસ્તકાલયો, મહિલા પુસ્તકાલયો, પ્રાથમિક શાળાઓ તેમ જ ખાનગી પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદી બાલકોના આરિયધકતરમાં યોગ્ય ફાળો આપે. છપાઇ, કાગળ વગેરે સુંદર છે.

૨૦ માહી તારે ખોળે:—લેખક: શ્રી. બાલચંદ્ર પંડ્યા, પ્રકાશક: પનાલાલ ટી. શાહ, 'નવું વાંચીએ' કાર્યમંદિર, ઘડીઆળીપોળ વડોદરા, ૧૯૩૬; કાઠિન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૩૪, સચિત્ર કાચું પૂરું, મૂલ્ય ૩ આના.

ભાષ બાલચંદ્ર પંડ્યાએ આ પુસ્તકમાં શ્રી. વિનાયક સાવરકરના જીવનચરિત્રનો મહત્વનો ભાગ અત્રે સરળ શૈલી અને ભાષામાં શ્રી. પનાલાલ શાહ દ્વારા પ્રકાશમાં મૂક્યો છે. ચરિત્રના ધડતરમાં તેમજ બાલકોમાં નીડરતા, સાહસિકતા, દંદતા, સ્વદેશપ્રેમ વગેરે શુભ વિકસાવવામાં આવા ચરિત્રો બહુ ઉપયોગી નીવડશે.

આવા પુસ્તકો આપોઆપ ખરીદશે અને વંચાશે. રૂપરંગ, છપાઇ, બાંધણી વગેરે સુંદર છે.

૨૧-૨૨ શૈક્ષણીઅરનાં કથાનકો ભા. ૧ તથા ૨:—લેખક તથા પ્રકાશક, શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહ, બાલજીવન કાર્યાલય, બાજવાડા, વડોદરા, ૧૯૩૭, ૧૯૩૮ અનુક્રમે: કાઠિન ૧૬ પેજ પૃષ્ઠ ૧૫૮ અને ૧૬૧; કાચું સચિત્ર પૂરું; મૂલ્ય દરેકનો રૂ. ૧-૦-૦.

'બાલજીવન' માસિકની ૧૮મા તથા ૧૯મા વર્ષની ભેટો તરિકે મહાન કવિ શૈક્ષણીઅરની મહાન કૃતિઓ ઉપરથી બાળકો માટે આ અનુવાદ ભાષ રમણલાલે તૈયાર કરી સિદ્ધ કર્યો છે. પહેલામાં સાત તથા બીજામાં ૮ નાટકો સરળ ભાષામાં આપવામાં આવ્યાં છે. યુવકો તથા યુવતીઓને આદર્શ દેખ વગેરેની કૃતિઓ ઉપરથી ઉતારેલો આ અનુવાદ ભાષના અભ્યાસમાં સરળતા કરી આપશે અને પાઠ્ય પુસ્તક સમજવામાં બહુ ઉપયોગી થઈ શકશે. આવા પ્રસિદ્ધ મહાન કવિ અને નાટકકારની કૃતિઓ ગુજરાતી ભાષાભિન્ન જનતા માટે ખાસી જરૂર છે જ. મહાન કવિની શૈલી, અનુવાદકનું ભાષાજ્ઞાન વગેરે સંબંધી સારા ખ્યાલ મળતાં યુવક યુવતીઓને આપી અંગ્રેજી પુસ્તકો જલદી ખાલ થઈ શકશે.

શાળાઓ, પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે. કાગળ, છપાઇ, બાંધણી વગેરે ઠીક છે.

૨૩ રાજાની રાણી:—લેખક શ્રી. રમણીકલાલ જયચંદભાષ દલાલ, પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તો, અમદાવાદ; ૧૯૩૮; કાઠિન ૧૬ પેજ, સચિત્ર કાચું પૂરું; મૂલ્ય ૮ આના.

આ પુસ્તકમાં ત્રણ નાટિકાઓ આપવામાં આવી છે. ૧ રાજાની રાણી, ૨ ત્યાગમૂર્તિ અને ૩ કલા ને કિરણ. પહેલામાં મીરાં અને અકબરનો પ્રસંગ છે. રાણી અનિત સાથે પ્રેમમાં પડે છે. અમાત્યમાં ઈર્ષા હોવાથી તે અનિતને કેદ કરે છે. મહારાણી છોડાવે છે પરંતુ બન્ને દંડયુદ્ધ ખેલે છે તેમાં અનિત મરી જાય છે. રાણી રાજ્ય ખાતર મુગટ ઉતારી ચાલી જાય છે ત્યાં રાગતું મૃત્યુ દેખી નોકમાં ચાલી જાય છે. ત્રીજું નાટક પશુ પ્રેમની આકૃતિ છે. ત્રણ નાટકો કરુણ છે. આ નાટકો વિદ્યુત્ક્રમ્ય છે. વાંચવાં ગમે. એવાં છે પરંતુ સામાન્ય જાનવાળાને એ સમજવા મુશ્કેલ છે.

મેટાં પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે. કાગળ, છપાઇ, બાંધણી સારી છે. વકીલાતના કં

કાર્યમાંથી વખત મેળવી ગુજરાતી સાહિત્યમાં પોતાનો ફાળો આપવા માટે બાઇ રમણીકલાલને અભિનંદન ધટે છે.

૨૪ જયંતી વ્યાખ્યાનો—સંપાદક: શ્રી. નવલરામ જગન્નાથ ત્રિવેદી, પ્રકાશક: ગુજરાત સાહિત્ય સભા અમદાવાદ, ભદ્ર; ૧૯૪૦, કાઉન ૧૬ પેજ, કાચું બોર્ડનું પૃષ્ઠ; મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦

ગુજરાત સાહિત્ય સભાના આશ્રય નીચે જુદા જુદા પ્રસંગોએ સાક્ષર સંજ્ઞનોએ આપેલા ૧૦ મહાન લેખકો ઉપરનાં વ્યાખ્યાનો આમાં પ્રસિદ્ધ થયાં છે. નાનાલાલ કવિ, નર્મદાશંકર મહેતા, કૌશિકરામ મહેતા, મણિશંકર ભટ્ટ, લલિત, આનંદશંકર દુવ, નરહરિ પરીખ, ઉત્તમલાલ ત્રિવેદી જેવા સાક્ષરોનાં વ્યાખ્યાનો આમાં છે. વ્યાખ્યાનોને છેડે તે ઉપર જરૂરી ટિપ્પણ અને પૂર્તિ આપી છે. લેખો વિચારણીય, મનનીય, અભ્યાસપૂર્ણ અને ઉચ્ચ કોટીના છે. ગુજરાત સાહિત્ય સભા આ રીતે સાહિત્યની ખરી સેવા બજાવી રહી છે. અભ્યાસકોને તેમ જ શિક્ષકો, અધ્યાપકો અને વિદ્યાર્થીઓને તેમના કાર્યમાં બહુ ઉપયોગી થઇ પડશે.

કામળ, છપાઈ, બાંધણી વગેરે ઉત્તમ છે. કિંમત પણ માફકસર કહી શકાય. એમાં જ આધુનિક અને જ પુરાતન સાક્ષરો અને કવિઓ સંબંધી વ્યાખ્યાનો છે. બધાજ ગુજરાતી સાહિત્યના જ્યોતિષરે છે.

પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે અને વિદ્યાર્થીઓને સહાયરૂપ થઇ પડે. પૃષ્ઠાના અંદરના ભાગમાં કયો લેખક કયાંનો રહેવાસી એ નકશામાં સ્થળ દ્વારા ચિત્રો સહિત જણાવ્યું છે.

૨૫ વિનંદ્યવનની કન્યકા કિંવા ત્રિયદર્શના—કર્તા: સ્વ. કેશવલાલ હર્ષદરાય દુવ; પ્રકાશક: વિદ્યાયન કેશવલાલ દુવ, ગોડીની શેરી, ખાડીઆ, અમદાવાદ, ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ કદ, પાકું પૃષ્ઠ; પૃષ્ઠ ૮+૧૯૬, મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

ચક્રવર્તી કવિ હર્ષકૃત ત્રિયદર્શનાનો આ ગુજરાતી અનુવાદ સ્વ. મુ. કેશવલાલભાઈએ પ્રસિદ્ધ કરેલો તેની આ યોયી આવૃત્તિ સુધારાવધારા સાથે પ્રસિદ્ધ થઈ છે. પ્રસંગ ત્રિયદર્શના અને વત્સરાજનાં લખનો લીધા છે. કેટલીક મુશીબતો વેદી આખરે બંને પરણે છે. આમાં ચૌધી, કરુણ અને શૃંગાર ત્રણે રસો છે. આ ચાર અંકી નાટક છે. શરૂઆતમાં મુ. કેશવલાલભાઈએ ચક્રવર્તી કવિ હર્ષ સંબંધી ખૂબ વિસ્તારપૂર્વક માહિતી આપી છે. તે પુસ્તકની ઉપયુક્તતામાં વધારો કરે છે. ટિપ્પણ તથા પૂરવણી પણ બહુ જ ઉપયોગી છે. અભ્યાસકો, વિદ્યાર્થીઓને બહુ ઉપયોગી થઇ પડશે. પાછળનાં પાંચ પરિચિત્રો પણ અંચનું ગૌરવ વધારે એવાં છે.

પુસ્તકાલયો, શાળાઓ જરૂર ખરીદે. હર્ષના સમયની ભાષા તથા દેશની પરિસ્થિતિ સમજવાની ખાસ જરૂર છે. કેમકે ત્યારે જ તે સમયની સંસ્કૃતિનો ખ્યાલ આપણને આવી શકે. જુદા જુદા અંચોના નિરીક્ષણ ઉપરથી આ અંચનું સંશોધન એમને હાથે થયું છે. હર્ષ સંબંધી હકીકત અત્યંત ઉપયોગી જણાશે.

૨૬ ઇન્કમ ટેક્સ સંબંધી મારી રેડિયો ઉપરની વાતચીત અને લેખો—લેખક: શ્રી. ભોગીલાલ ચિગનલાલ શાહ; પ્રકાશક: સ્ટેટસ પીપલ લિમિટેડ, ૧૩૮, મેડીઝ સ્ટ્રીટ, કોટ મુંબઈ, ૧૯૪૦; કાચું બોર્ડનું પૃષ્ઠ; રામલ ૮ પેજ કદ. પૃષ્ઠ ૨+૮૦; મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦

થોડા સમય ઉપર નવીન આયપતવેરાનો કાયદો સુધર્માં પછી લોકોને નવીન પદ્ધતિની ખબર આપવા રેડિયો મારફત આ હકીકત બાઈ ભોગીલાલે જાહેર કરી હતી. તેને વિસ્તારી આ પુસ્તિકા પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી છે. એમાં આયપત વેરા સંબંધી તમામ હકીકત સરળ ભાષામાં આપવામાં આવી છે. આયપત વેરા કેવી રીતે ગણવામાં આવે છે તે સંબંધી ફરિયાદ કાણુ ક્યારે કરી શકે અને તેમાં કયા કયા મુદ્દા પ્રતિપાદિત કરવા જોઈએ વગેરે તમામ હકીકત વિસ્તારપૂર્વક ઝટ સમજી શકાય એવી રીતે આપવામાં આવી છે. એ ઉપરાંત 'વધારાના નફા' ઉપરના કરના બિલની રૂપરેખા છેવટમાં સમગ્રવવામાં આવી છે. શ્રોમંતોએ તેમ જ આયપતવેરા ભરનારાઓએ ખાસ રાખવા લાયક છે. કિંમત પણ માફકસર છે. આવા પુસ્તકની જરૂર હતી જ. કાગળ, છપાઈ બાંધણી સારા છે.

૨૭. આંખ અને ચરમા—લેખક : શ્રી. ત્રિભુવનદાસ લહેરચંદ શાહ, પ્રકાશક : શશિકાન્ત એન્ડ કંપની, રાવપુરા, ટાવર સામે, વડોદરા, ૧૯૩૫; કાઉન ૧૬ પેજ, આનંદાદનવાળું પાકું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૪+૨+૧૩૦+૮ ચિત્રો.

દાકતર ત્રિભુવનદાસે આ પુસ્તકમાં આંખ અને ચરમા વિષે સંપૂર્ણ માહિતી આપી છે. આંખ એ કેટલી કિંમતી વસ્તુ છે, બગેરેલી આંખને લીધે કેવી મુશીબતો વેઠવી પડે છે વગેરે જણાવી એ રિથિતિ નહિ આવવા દેવા શું કરવું જોઈએ, આંખનું બંધારણ કેવું છે તેનો તથા મગજની શિશ્નોએનો સંબંધ, ચરમાથી આંખની ઉણપ કેવી રીતે ટાળી શકાય છે, કઈ વખતે કેવાં ચરમા જોઈએ, આંખના રક્ષણ માટે શું કરવું જોઈએ વગેરે વૈદકીય દૃષ્ટિથી એમણે બહુ વિસ્તારપૂર્વક અને સરજતાથી વર્ણવ્યું છે. સામાન્ય મનુષ્યને પણ આંખ એ પ્રીરતું કેવું બેનમૂન અંગ છે તેનો ખ્યાલ આ પુસ્તક વાંચનાથી આપણને આવી શકે છે. ૧૨૭ જેવા માટે કઈ કઈ ક્રિયાઓ થઈ જાય છે તે પણ સરજતાપૂર્વક વિસ્તારથી સમગ્રવ્યું છે. આધુનિક સમયમાં ગામડામાં અપૂર્ણ દૃષ્ટિવાળાં ઘણાં મનુષ્યો જેવામાં આવે છે. એટલે બા પુસ્તકની જરૂર હતી જ. આંખોમાં બગાડ કેવી રીતે અને ક્યારે થાય છે તેમ જ તે ટાડવા આપણે કેવી સાવચેતી રાખવી જોઈએ તે પણ આમાંથી જાણવા મળશે. પુસ્તકાલયોમાં, શાળાઓમાં, તેમ જ દરેકે દરેક ઘરમાં આ પુસ્તક હોવું જોઈએ અને આંખની માવજત કરતાં બરાબર શીખવું જોઈએ. ધોરાકથી પણ આંખ બગડે છે એટલે આંખને નુકસાન કરે એવા ગરમ પદાર્થો જેમ બને તેમ ઓછા પ્રમાણમાં લેવા જોઈએ. કાગળ, છપામણી, બાંધણી, અક્ષરો વગેરે સારાં છે.

૨૮. મહાવીરરવામીનો અંતિમ ઉપદેશ—સંપાદક : ગોપાળદાસ જીવાભાઈ પટેલ, પ્રકાશક : જૈન સાહિત્ય પ્રકાશન સમિતિ, નવજીવન કાર્યાલય, અમદાવાદ. ૧૯૩૫; કાઉન ૧૬ પેજ, બોડ પટ્ટીનું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૩૦+૨૮૮, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.

શ્રી. પૂર્ણભાઈ જૈન અધ્યામાળાનું આ ૧૩ મું પુસ્તક છે. એમાં મહાવીરરવામીએ જીવને મોક્ષ મતિએ અર્પણના તેણે શું કરવું જોઈએ, એ રિથિતિએ પર્ણાવવા માટે કેવા નિત્ય નિયમો, યમનિયમો, સંયમ, દંડતા, એકતાનના વગેરે કેવી રીતે કેળવવા, પ્રાચીન સિદ્ધ પુરુષોએ કેવું આચરણ કર્યું હતું, તેમાંથી શો બોધ લેવાનો છે વગેરે બહુ સરળ અને સહેલી ભાષામાં બાઈ ગોપાળદાસે અસરકારક રીતે સમગ્રવ્યું છે. જૈન ધર્મના અનુયાયીને તો આ પુસ્તક ખાસ ઉપયોગી હોવું જ જોઈએ. તત્તથી શરીર અને આત્માની શુદ્ધિ થાય છે

તેથી કર્યા વગર કેવી રીતે કરવા વગેરે સદ્ગતિ દર્શિએ બહુ વર્ણવ્યું છે. મૂળ સંસ્કૃતનું આ ભાષાંતર છે.

ગામડામાં જ્યાં જન લોકોની વસ્તી ઓછાવત્તા પ્રમાણમાં હોય ત્યાં આ ગ્રંથ જનતાને બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે. જનતરોને પણ એમાંથી બહુ જાણવાનું મળશે.

જપાઈ, કાગળ, પૂઠું વગેરે સુંદર છે.

ના. ચં. દીવાનજી

સામયિકો

૧ ગીતાધર્મના ગીતાગૌરવાંકઃ—સંપાદકઃ સ્વામી શ્રી વિદ્યાનંદજી, પ્રકાશકઃ ગીતાધર્મ કાર્યાલય, સાક્ષી વિનાયક, કાશી. વાર્ષિક લલાજમ રૂ. ૪.

ગીતાધર્મ માસિક હિંદી 'કલ્યાણ' માસિકની માફક આપણા હિંદુ સમાજમાં હિંદુ ધર્મના સિદ્ધાંતોનો સારો પ્રચાર કરી રહ્યું છે. આપણો ગુજરાતી સમાજ હિંદી ભાષાને હજી જોઈએ તેટલી અપનાવી શક્યો નથી અને ગામડામાં તો તે નહિ જેવો જ પ્રવેશ પામી શક્યો છે. એ સ્થિતિમાં કેટલાક ધાર્મિક સંજ્ઞાઓ પોતે હિંદી ભાષાથી પૂરા પરિચિત ન હતાં માત્ર તેના મોટા દળદાર અંકો અને સંખ્યાબંધ ચિત્રોથી લોકોમાં 'કલ્યાણ'ના માહક થતા જોવામાં આવે છે; ત્યારે આ 'ગીતાધર્મ' માસિકમાં ગુજરાતી અને હિંદી ભાષામાં ધાર્મિક તરવો સરળ રીતે સમજાવવામાં આવે છે.

એ 'ગીતાધર્મ' માસિકનો આ ગીતાગૌરવાંક ભા. ૨ જે એના માહકોને બેટ અપાયેલો ૬૦૦ પૃષ્ઠો અને સંખ્યાબંધ ચિત્રો વડે સચિત્ર કરાયેલો દળદાર અંક છે.

આ અંકમાં ગીતાનાં તરવો વ્યાવહારિક રીતે સરળ ભાષામાં સમજાવવામાં આવ્યાં છે અને એવી સરળતાભરી સમજાવટને કારણે જ તેના વ્યાખ્યાતા સ્વામી શ્રી વિદ્યાનંદજીને 'ગીતાવ્યાસ'ની ઉપાધિ જનતાએ માનપૂર્વક અર્પણ કરેલી છે.

ગીતાગૌરવાંકમાંથી જનતાને ગીતાનાં તરવો સમજાવવાની સરળ આવી પ્રાપ્ત થાય છે. આવાં માસિકો આપણે ત્યાં વધુ પ્રચાર પામે એમ ઇચ્છીએ.

તથુખા (સંમેલન અંક):—તંત્રીઓ: શ્રી. ચાન્તિલાલ કાકર અને શ્રી. લક્ષ્મીપ્રસાદ જ. આચાર્ય; પ્રકાશક: તથુખા કાર્યાલય, ૨૭૭૯, રાયપુર, અમદાવાદ. વાર્ષિક લલાજમ રૂ. ૨-૨-૦.

" તથુખા " માસિક સમસ્ત બ્રાહ્મણ કોમનું માસિક હોવાનું જાહેર કરે છે, એમાં અચારનવાર બ્રાહ્મણ કોમના રીતરિવાજો અને શ્રદ્ધાધર્મોને લગતા લેખો અને પ્રાસંગિક નોંધો તેમજ સમાચાર આપાય છે.

આ એનો વસાઈ મુકામે કરાયેલા સંમેલનનો ખાસ અંક છે. એમાં ગુજરાતના બ્રાહ્મણ સમાજના જાણીતા લેખકોના સામાજિક લેખો ઉપરાંત સંમેલનને લગતી પ્રાસંગિક કથા પણ આપવામાં આવી છે. ઉપરાંત અંકમાં આપવામાં આવેલાં કટાક્ષચિત્રો આપણા આજના સમાજનાં હાલ દરેકો આપણી આંખ સામે લાવી મૂકે તેવાં છે.

માત્ર રૂ. ૨-૨-૦ જેટલા અલ્પ લલાજમમાં બેટયુસ્તક અને આવો દળદાર ખાસ અંક આપવો એ આજના કાગળની મેધવારીના વખતમાં-સાદસ જ મણાય.

સંપાદકોને તેમજે આ અંક આ પ્રમાણે આપવા માટે અમારાં અભિનંદન.

મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ

નવીન કાલ

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અને મળવાનું સ્થળ	કિંમત	વિશેષ હકીકત
૧	જયંતિ વ્યાખ્યાનો	નવલરામ ત્રિવેદી	ગુજરાત સાહિત્ય સભા, અમદાવાદ	૨-૪-૦	
૨	કાર્તિક ગુજરાતી સભા મહોત્સવગ્રંથ	અંબાલાલ છુલાખી-રામ જાની	કાર્તિક ગુજરાતી સભા, અમદાવાદ	૩-૦-૦	
૩	પ્રણયયય	કૃષ્ણપ્રસાદ લ. ભટ્ટ	લેખક પોતે, ગુજરાતી-વાડ, દાહોદ		
૪	ખમા બાપુને	ચંદ્રવદન મહેતા	આર. આર. શેકની કંપની, ગુપ્ત	૨-૮-૦	
૫	કલ્યાણમાર્ગ	રમણીકલાલ જયચંદ-ભાઈ દલાલ	નવચેતન સા. મંદિર અમદાવાદ	૧-૧૨-૦	
૬	ચાલણગારી ૧ લી, ખીજી	ગિજુભાઈ અને જુગતરામ દવે	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૦-૧-૦	
૭	સ્મરણયાત્રા	કાકા કાલેલકર	"	૧-૮-૦	
૮	રાજા રામમોહન રાય	રસુલભાઈ ન વહોરા	ચરોતર એજ્યુકેશન સોસાયટી, આણંદ	૦-૨-૦	
૯	ધર્મચંદ્ર વિદ્યાસાગર	"	"	૦-૨-૦	
૧૦	મહાદેવ ગોવિંદ રાનડે	"	"	૦-૨-૦	
૧૧	સર કિરોજીસાહ મહેતા	"	"	૦-૨-૦	
૧૨	સર સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી	"	"	૦-૨-૦	
૧૩	બાલગંગાધર તિલક	"	"	૦-૨-૦	
૧૪	સ્વામી શ્રદ્ધાનંદ	"	"	૦-૨-૦	
૧૫	સર જગદીશચંદ્ર બોઝ	"	"	૦-૨-૦	
૧૬	પંડિત મોતીલાલ નહેરુ	"	"	૦-૨-૦	
૧૭	લાલા લજપતરાય	"	"	૦-૨-૦	
૧૮	ગોપાલકૃષ્ણ ગોખલે	"	"	૦-૨-૦	
૧૯	ચિતરંગન દાસ	"	"	૦-૨-૦	
૨૦	કલંકશીલા	અંબાલાલ ન. શાહ	ગુજરાતી પંચ અમદાવાદ	૧-૧૨-૦	
૨૧	રસમૂર્તિઓ	રણજિત મ. શેઠ	જીવનલાલ એન્ડ સન્સ અમદાવાદ	૧-૪-૦	
૨૨	માનવીનું આરોગ્ય	દેસાઈબાઈ નાથાભાઈ પટેલ	ગૂજર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ	૧-૦-૦	
૨૩	વનવનની વેલી	શારદાપ્રસાદ વર્મા	યુગાન્તર કાર્યાલય ગોપીપુરા, સુરત	૦-૧૨-૦	
૨૪	નૂતન વાચનમાળા પહેલી ચોપડી	ચંદરભાઈ સો. પટેલ	લેખક પોતે, ભૂતડી-ઝોપા, વડોદરા	૦-૨-૬	
૨૫	સંતનાં સંસ્મરણો	છોટાલાલ માનસિંહ કામદાર	કલ્યાણ ગ્રંથાવલિ ધીકડા, અમદાવાદ	૧-૪-૦	

“કિશોર ચરિત્રમાળા” ગુપ્ત-જીએ

પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ*

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ તથા વિષય	લેખક કે અનુવાદક	પ્રકાશક પ્રાપ્તિસ્થાન	મૂલ્ય	પરિચય આપનાર પત્રો
૩૩૩	સાહિત્યવિવેચન	દિ. બ. કેશવ- લાલ હ. કુવ	યુ. વ. સોસાયટી અમદાવાદ	૧-૦-૦	"નવચેતન" મે-'૪૦
૩૩૪	આપણું વિવેચન- સાહિત્ય	હીરા મહેતા	" "	૧-૦-૦	" "
૩૮૬	નિબંધમાળા	વિશ્વનાથ મ. ભટ્ટ	" "	૧-૦-૦	"નવચેતન" મે-'૪૦ "પ્રતાપ" ૪-૫-'૪૦
૩૩૬	કવિચરિત	કેશવરામ ડા. શાસ્ત્રી	" "	૧-૦-૦	"નવચેતન" મે-'૪૦ "પ્રતાપ" ૪-૫-'૪૦
૩૮૭	ભારતીય અર્થ- શાસ્ત્ર	ચિમ્નલાલ મ. ડોક્ટર	" "	" "	"નવચેતન" મે-'૪૦ "પ્રતાપ" ૪-૫-'૪૦
૩૮૮	દાયકે દશ વર્ષ	ડાલાલાલ બાની	" "	" "	"નવચેતન" મે-'૪૦ "પ્રતાપ" ૪-૫-'૪૦
૩૮૯	ચિત્રલેખા	રમણુ ન. વડીલ	લેખક પોતે વિકુલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબઈ	૧-૪-૦	"નવચેતન" મે-'૪૦
૩૪૦	નીતિતરંગિણી	મહાસુખભાઈ યુ. શેઠ	લેખક પોતે, વીસનગર	૦-૮-૦	" "
૩૭૬	સ્વાધ્યાય	હરિપ્રસાદ મ. દેસાઈ	નવચેતન સા. મંદિર અમદાવાદ	૧-૪-૦	" "
૩૫૬	જગતનો તાત	રામનારાયણ ના. પાઠક	ભારતી સાહિત્ય સંઘ, અમદાવાદ	૨-૮-૦	"નવચેતન" મે-'૪૦
૩૮૩	જીવનરસ	ધર્મચંદ્ર ર. ભુક્ષ	સ્વાશ્રયી લેખક મંડળ લાઠી	૧-૦-૦	"નવચેતન" મે-'૪૦ "પ્રતાપ" ૪-૫-'૪૦

* આ કોષ્ટકમાં જે પુસ્તકોના ક્રમાંક આપવામાં આવ્યા છે તેનો તે જ ક્રમાંક, જે તે પુસ્તકનો પરિચય ફરીવાર અન્ય સામયિકમાં પ્રકટ થતાં આપવામાં આવ્યો છે અને હવે પછી પણ આપાશે.—તાંત્રી

૩૮૧	પગદીવાની પછીતેથી	જયન્તિ દલાલ	રિખા-ગુતિ કાર્યા-લય અમદાવાદ	૦-૮-૦	"નવચેતન" મે-૪૦
૩૮૨	રાજમોહન	બંકિમચંદ્ર	એન. એમ. કલ્કત્તા રની કં. મુંબઈ	૧-૮-૦	"નવચેતન" મે-૪૦
૩૮૨	અલકા	ચરદ્યાશુ	" "	૨-૦-૦	"નવચેતન" મે-૪૦
૩૮૩	શ. ચુ. સભા મહોત્સવઅંચ	અંબાલાલ ચુ. જાની	કાર્પસ ગુજરાતી સભા મુંબઈ	૩-૦-૦	"ભ્રમિ" મે-૪૦
૩૮૪	ગુજરાતનું પ્રાકૃતિક અને વ્યાપારી બુજાણવિદ્યાન	ચોગીલાલ ગિ. મહેતા	" "	૦-૧૨-૦	"ભ્રમિ" મે-૪૦
૩૮૫	શ્રીમદ્ભાગવત	ગોપાલદાસ પટેલ	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૧-૮-૦	"ગુજરાતી" ૫-૫-૪૦
૩૮૫	ચાલણુગાડી	ગિજુભાઈ અને જુગતરામભાઈ	" "	૦-૧-૦	"ભ્રમિ" મે-૪૦
૩૮૬	કલ્યાણને માર્ગે	રમણીકલાલ જ. દલાલ	જીવનલાલ એન્ડ સન્સ અમદાવાદ	૧-૧૨-૦	"ભ્રમિ" મે-૪૦
૩૮૭	પગદંડી	ધુમકેતુ	ગૂર્જરઅંચ રત્ન કં. અમદાવાદ	૧-૮-૦	"ફૂલછાંય" ૧૨-૪-૪૦
૩૮૫	સતાર લજનામૃત	લકત સતાર શાહ ચિસ્તી	મહાદેવ રામ-ચંદ્ર જાગૃષ્ટે	૦-૧૦-૦	"ફૂલછાંય" ૧૨-૪-૪૦
૩૮૮	વિદાય વેળાએ	ખલીલ જિજ્ઞાસ	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૦-૮-૦	"ફૂલછાંય" ૧૨-૪-૪૦
૩૮૯	જાતે મળૂરી કરનારાઓને	નરહરિ દા. પરીખ	" "	૦-૩-૦	"ફૂલછાંય" ૧૨-૪-૪૦
૪૦૦	ખોરાક	ચમનલાલ મા-ધવરાવ લેખ્યુવ	એકાપયોગી મિથ-માળા ચોરખંદર	૦-૮-૦	"ફૂલછાંય" ૧૨-૪-૪૦
૩૨૬	પ્રેરક વ્યાખ્યાન-માળા	મણિલાલ પટેલ	ચુ. વ્યા. પ્ર. મંડળ કરાડી	૦-૭-૦	"પ્રતાપ" ૪-૫-૪૦
૩૪૨	ગુલામીની રૂંખલા	ધનંવતા ઓઝા	ભારતી સા. સંઘ અમદાવાદ	૧-૧૪-૦	"પ્રજ્ઞાધુ" ૫-૫-૪૦
૪૦૧	બુદ્ધના બોલ	પંકજ	દેસાઈ નાયકની કં. સુરત	૧-૪-૦	"પ્રજ્ઞાધુ" ૫-૫-૪૦

માસિકો મળ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
જામિં	૧૦	૨	મે	૫-૫-૪૦
કિશોર	૫	૮	એપ્રિલ	૧૧-૪-૪૦
કુમાર	૧૮	૪	એપ્રિલ	૧૬-૪-૪૦
અગ્રયતામિત્ર	૨૬	૬	ચૈત્ર	૨-૫-૪૦
ખેતીવાડી	૬	૧	વૈશાખ	૭-૪-૪૦
ગુણ્યુદરી	૩૩	૯	મે	૧-૫-૪૦
મામજીવન	૧૦	૯	મે	૧-૫-૪૦
ચરેતર	૧૦	૪	એપ્રિલ	૧૬-૪-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૨	એપ્રિલ	૪-૪-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૪	૪	ગન્યુઆરી-માર્ચ	૧૫-૨-૪૦
નવચેતન	૧૯	૨	મે	૪-૫-૪૦
નવચેતના	૫	૧	એપ્રિલ	૧૬-૪-૪૦
ખાદીદાર	૧૭	૭	વૈશાખ	૨૬-૪-૪૦
પ્રરથાન	૬૫	૪	ફાગણ	૨૭-૩-૪૦
શ્રી કાર્પસ ગુ. સજ્ઞા ત્રિમાસિક	૫	૧	એપ્રિલ-જૂન	૭-૪-૪૦
બાલજીવન	૨૦	૭	મે	૭-૫-૪૦
બાલમિત્ર	૧૯	૧૦	મે	૨-૫-૪૦
બાલસખા	૩	૧૦	મે	૧-૫-૪૦
બાળક	૧૮	૫	મે	૧-૫-૪૦
લુદ્ધિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૭	૧	ગન્યુ-માર્ચ	૭-૪-૪૦
માનસી ત્રિમાસિક	૫	૧	માર્ચ	૧૩-૪-૪૦
મુવક	૧૦	૫	મે	૧-૫-૪૦
રેખા	૧	૯	એપ્રિલ	૨૭-૪-૪૦
વેષકલ્પતરુ	૪૫	૫	મે	૧૧-૫-૪૦
બ્યાયામ	૨૫	૭	એપ્રિલ	૧૫-૪-૪૦
ચારદા	૩૨	૧	એપ્રિલ	૧૫-૪-૪૦
શિક્ષણપત્રિકા	૧૪	૯	માઈ	૨૧-૪-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૧	૬	મે	૧-૫-૪૦
સૌરાષ્ટ્રશિક્ષક	૧૩	૩	ડિસેં-ફેબ્રુ	૧૮-૩-૪૦
અભિષેક	૮૪	૫	મે	૪-૫-૪૦

શું વાંચશો ?

ભર્મિ : મે : ૧૯૪૦

સાહિત્ય અને લખાણ : સાહિત્યનો આનંદ એ ઉત્કૃષ્ટ આનંદ છે. હિમાલયના સર્વોચ્ચ શિખરને પહોંચવા જેમ એનાં અનેક શિખરો પર માથુસને વિજય મેળવવો પડે છે, તેમ આ આનંદ પ્રાપ્ત કરતાં પહેલાં એને પોતાની જાત ઉપર અને પોતાની સામાજિક સ્થિતિ ઉપર અનેક પ્રકારના કાશુ મેળવવાના હોય છે. સૌ સાહિત્યકારો આવો પ્રયત્ન કરનારા મનુષ્યો છે. એમાંથી કોઈ એક શિખર પર તો કોઈ બીજા શિખર પર હોય છે. સર્વોચ્ચ શિખરે પહોંચવાનું એનું ખ્યેય હોય છે. એ આનંદપ્રાપ્તિ સૌને માટે શક્ય ન પણ હોય, પણ પોતે 'જે આનંદ મેળવી શક્યો નથી એ હોઈ જ શકે નહિ' એમ તો માન પ્રયોગબીરે જ બોલે છે. જાંચી વસ્તુના ખ્યાલથી નીચી વસ્તુનો ખ્યાલ આવી શકે છે. એટલે જે ચિત્ત સર્વદેશી હોય અને છતાં બાળક જેવું હોય એ જે સર્વોત્કૃષ્ટ આનંદ પ્રાપ્ત કરે, એ જીવનના આનંદમાંથી જે જન્મે તે સાહિત્ય અને બાકી બધું લખાણ.

જીવનનું પેશાનિક દષ્ટિબિંદુ : વિદ્યાને જીવન ઉપર સારી કે માઠી જે અસરો કરી છે તે ખ્યાનમાં લેતાં આપણું કર્તવ્ય શું હોઈ શકે ? એ વિષે આ લેખમાં ચર્ચા કરવામાં આવી છે. એમાં અર્થશાસ્ત્ર અને યુદ્ધો, લોકશાસન ને સામ્યવાદ, ધર્મ ને નીતિ, પાપ અને પુણ્ય, સદાચાર અને અધ્યાત્મવાદ વગેરે વિષેના છૂટક છૂટક વિચારોને વિદ્યાનની કસણીથી કસવામાં આવ્યો છે.

૦

કુમાર : એપ્રિલ : ૪૦

એશિયા ખંડને પહેલાં ચકવર્તી : કુબલાઈખાન : એશિયા અને યુરોપ પર આંધી ફેલાવી જનાર એના દાદા જંગીસની યુદ્ધમીમાંસા અને ટુમુલ બળ એનામાં હતી; પણ એની સાચી મહત્તા એક વિજેતા કરતાં સમસ્ત પ્રજાનું માનસ ધડનાર તરીકે હતી. આખી મંગોલ જાતિને એણે સંસ્કૃતિશાળી કરી હતી. ચિનાઈ સાહિત્ય અને સંસ્કૃતિને અપૂર્વ ચેતના આપી જનાર, એશિયાઈ સંસ્કૃતિની એક વિરલ વ્યક્તિ માન વિજેતા જ નહિ પણ પોતાની પ્રજાની સંસ્કૃતિનો ધ્વજધારી બન્યો હતો.

ભૂતકાળની શોધમાં : એક ઇતિહાસસંશોધનના શોખીન ભાષ્ય ઉત્તર ગુજરાતનાં પાટણવાડો અને વઢિયાર ભૂમિમાં કરેલા પગપાળા પ્રવાસનું વર્ણન છે. વઢિયાર ભૂમિની વિવિધ વાતો તમને આ લેખમાંથી વાંચવા મળશે.

નર્મદા મૈયા : કાળા કાંપને ઘસડી લાવતી ને કિનારાઓ પર ઠાલવતી નર્મદાને બી. બી. સી. આઈ. રેલ્વેના નવા બાધેલા પુલ નીચેની પોતાની વિશાળતાને વિસ્તારતી અરખી સમુદ્ર તરફ ધસી જતી જોવામાંયે હિંમત જોઈએ છે. ધૂમરી લેતાં વાંસજાળ પાણીને જોઈને લલલલા મસ્તાન ત્રાપાવાળા યથરી જાહે. એના જોડાણનો તાગ લેવામાં નિષ્ણાત તારાઓ પણ નિષ્ફળ નીવડે. એવી નર્મદાનાં લિન્ન લિન્ન રચણોનું પ્રવાસવર્ણન આ લેખમાંથી મળે છે.

ગુણસુન્દરી : મે : ૧૯૪૦

કલકત્તા : ત્યાંનાં નદી-નાળાથી ભરપૂર, લીલી ફળદ્રુપ-ભૂમિનાં દર્શન માત્રથી આપણાં

નયન તુરંત થાય છે ! ઉધાડા માયાવાળા બાણલોક અને વસ્ત્રોમાં લપાટી અંગાળી સ્ત્રીઓ નજરે પડે છે ! કાંઈ ઘાડીલા ઘડા કે'ડે મૂંઝીને-પાણી ભરતી હોય છે ! કલકત્તાને મહેલોનું ચહેર કહેવાતું તે ૧૯૦૫ માં જ્યારે હું પહેલી વાર ગયો ત્યારે તો મને એવું જ લાગેલું.

સૌ દીપકબા દેસાઈ : સમગ્ર ગુજરાતમાં તેમાં ચે વડોદરા રાજ્યની હદમાં થયેલાં સ્ત્રીકવિઓમાં ગણવા જેવાં સૌ. દીપકબા દેસાઈ છે.

તેમના નામ ઉપરથી જૂની પેઢીનાં એક પીઠ ગુજરાતી બાઈ જેવાં તેમને કદપી શકાય તેમ છે. ગુજરાત જે વખતે કુસુદ અને કુસુમની વાતો વાંચી નવાં નવાં સ્વપ્નોથી રાગતું થયું હતું, અને કુસુમમાળાની નવી કવિતાનાં પહેલાં દર્શન જે અરસામાં થવા માંડ્યાં હતાં, તે સમય એમના જન્મ પછીના પાંચ વર્ષનો સમય. સ્વર્ગસ્થ શ્રીમંત સવાજીરાવ ગાયકવાડે દીપકબાને ૧૯૩૫ માં રાજરત્ન જનાવ્યાં હતાં. પરંતુ તે માન તેમની કવિતા માટે નહિ, પણ તેમની સ્ત્રીઓના વારસાઈ હક્ક સંબંધના નિવેદન માટે અપાયું છે. એમની સાહિત્યપ્રવૃત્તિને રાજ્ય સત્કારી હોત તો વધુ યોગ્ય થયું હોત !

સૌ. દીપકબાએ જૂનવાણીના સંસ્કાર પચાવ્યા છે તેમજ નવા સંસ્કાર પણ અપનાવ્યા છે. એટલે જેવાં છે તેવાં તેમનાં કાવ્યો વડે વર્તમાન ગુજરાતી સ્ત્રી કવિઓનાં વિભાગમાં તેમનું સ્થાન નિરાણું જ છે અને તે નિરાણું જ રહેશે.

બાળક શા માટે રડે છે : તે જે શોધી કઢાય તો તેને રડવું બંધ કરવાના ઇલાજ પણ મહેલાઈથી શોધી કઢાય. બાળકને રડવાનાં કેટલાંક સંગીત અને શક્ય કારણો નીચે મુજબ છે:—

૧ જૂખ લાગે છે, ૨ પેટમાં આંકડી આવતી હોય, ૩ કાન અથવા શરીરના કોઈ બીજા ભાગમાં દર્દ થતું હોય, ૪ પારણામાં ચાંચડ, માંકડ કે બીજા કોઈ જીવજંતુ હોય, ૫ સખત બિમારી હોય, ૬ પથારી અથવા પહેરેલાં કપડાં બીનાં થઈ ગયાં હોય, ૭ ઋતુને યોગ્ય કપડાં પહેરાવ્યાં ન હોય, ૮ કપડાં બહુજ બંધબેસતાં પહેરાવ્યાં હોય અથવા ખૂંચે તેવાં હોય, ૯ લંગોટની સેફ્ટી પીન પેટની ચામડીને લાગતી હોય, ૧૦ અતિશય કમજોરી હોય, ૧૧ અતિશય દુધ પીવરાવ્યું હોય, ૧૨ ચેશાળ કે ગાંડો થયો ન હોય, ૧૩ બાળક હઠીલું અને જીદી હોય. ઉપર જણાવેલાં તેર કારણોનું જરા બારોકાઈથી અવલોકન કરવાની જરૂર છે. કારણ કે બાળકના રડવાનાં કારણની બરાબર ખબર ન પડે ત્યાં સુધી તેના ઉપાયો કરવા તે શક્ય નથી.

નવચેતન : મે : ૧૯૪૦

જગતનો અજોડ શ્રીમંત : બેરન મિત્સુઇ : પાશ્ચાત્ય કુખેર બંડારીઓને પલકારામાં ખરીદી લઈ તેમને ખિસ્સામાં સેરવી દેવાનું સામર્થ્ય ધરાવનાર જાપાનના બેરન મિત્સુઇનું નામ દુનિયાના અન્ય દેશોમાં બહુ જાણીતું નથી. પણ મિત્સુઇ મહાશય દર વર્ષે સાડાસાત લાખ પાઉન્ડની ગંજવર રકમ આવકવેરા તરીકે ભરે છે. અર્થાત્ તેમની તીજોરીમાંથી તેઓ દરરોજ બસો પાઉન્ડ આવકવેરાના જુદા કોઠે છે. મિત્સુઇ જાપાનના હથિયારો બનાવવાના કારખાનાનો માલિક છે. જાપાનના વહાણવટાના ક્ષેત્રમાં એનું ખાસ સ્થાન છે, જાપાનનો કોઈ પણ ઉદ્યોગ એવો નથી જેના પર એનો હાથ પડ્યો નથી. આટલો ધનવાન છતાં એની પત્નીને વર્ષ દિવસે

નવો પોશાક કરાવવો હોય તો મિત્સુર્ષના “ચોક્કીદાર”ની પરવાનગી લેવી પડે છે. એટલી કર-કસર એને ત્યાં ચાલે છે. ખાસ આ કામ માટે એણે “ચોક્કીદાર”ની નિમણૂક કરેલી છે.

ટેલિફોનનો શોધક : આ લેખ સામયિક દોહન વિભાગમાં આવ્યો છે. ટેલિફોનની શોધ એના એ શોધકે કેવી રીતે કરી એ જુદું જાણુવા આ લેખ ખાસ વાંચવા જેવો છે.

તમે ઘસઘસાટ ઊંઘી શકો છો ? ઊંઘ નહિ આવવાનાં અનેક કારણોમાં ‘ઝાંત’નું એનો ઉલ્કેરાટ મુખ્ય ગણી શકાય. વધુ પડતો ખોરાક ખવાયો હોય ત્યારે પણ ઊંઘ આવતી નથી.

નવરચના : એપ્રિલ : ૧૯૪૦

જીવો-મુંબઈનો પહેલો શુજરાતી : વર્ણ કરી મુંબઈમાં આવનાર એ પહેલો શુજરાતી હતો. એ સમયે મુંબઈ તાલુકા જ અંગ્રેજોના હાથમાં આવ્યું હતું. એ કચ્છમાંથી ધંધા માટે મુંબઈ ગયેલો. જે આતાના રોજે એને પાણી પાવાની નોકરી મળેલી. પાછળથી તે ધાટીની ભાષા શીખેલો, માલના દાગીના પરની અંગ્રેજી જાણે પણ ઓળખતો અને ભાગ્યું ‘વૂટ્યું’ અંગ્રેજી પણ અનુભવે શીખેલો, અકિક્કાઓનું ‘ઝાંત’ મેળવેલું. પરિણામે એને દસ રૂપિયાની કારકુની મળેલી. એના અવનવા જીવનરંગો જાણુવા આ લેખ વાંચો.

શારદા : એપ્રિલ : ૪૦

ધુંવાધાર : આ ધોધનું નામ ધુંવાધાર છે. જલપાત થવાથી નીચે ધોળા શીથલાળા સમુદ્રનો દેખાવ બને છે. અને અત્યંત ઠંડા જલકણે ઊડીને આંધી-ધુંવા જેવું દરય રમૂ કરે છે. એ ઉપરથી એનું નામ ધુંવાધાર પડ્યું છે. તમે જો કોંઠા ઉપરથી નીચે ઊતરીને જલપ્રપાતથી થોડે દૂર ખડક ઉપર ઊભા રહો તો અત્યંત મીઠા ઠંડા જલખિંદુઓ તમારા ઉપર છંટકાવ કરે. જાણે ઝીણા ઝરમર વરસતા વરસાદની જ ઠંડી ! છતાં એ રપથ વધુ સચિદર અને શ્રમદર લાગે છે.

શ્રી. બાબાજી આપાજી : શુજરાતમાં ગાયકવાડના વંશને રાજ્યકારોનાર સુરિચત કરવામાં આ આગેવાન મુત્સદ્દીએ સારો સાથ આપેલો. એમણે ગાયકવાડ સરકારને કષ્ટ કષ્ટ રીતે કેવી મદદ કરેલી અને તેના બદલામાં શ્રીમંત તરફથી તેમની કેવી કદર થયેલી તે જાણવા આ લેખ અવશ્ય વાંચો.

ઉદ્ધાર આશ્રમ : પંચમહાલની પછાત ગણ્યાતી બીલ કામનો ઉદ્ધાર કરવામાં આ સંસ્થાએ કેટલો અને કેવો ફાળો આપ્યો છે તેને લગતી માહિતી આ લેખમાંથી મળી આવશે. **શિક્ષણ અને સાહિત્ય : મે : ૧૯૪૦**

કેળવણીની સફળતાની એ શરત : કેમ પણ કેળવણીને સફળ થવા માટે એ વસ્તુની જરૂર છે, સૌથી પહેલાં શિક્ષણ અથવા કેળવણીનો કોઈ આદર્શ હોવો જોઈએ. કેળવણીને અસરકારક થવામાં બીજી આવરયક વસ્તુ છે પ્રજ્ઞાલી અથવા પદ્ધતિ. આ બે શરતો જાણુવા માટે આજો લેખ વાંચો.

શિવનાથ અને ધવ : આ નદીઓને કિનારે ઘણા સાધુઓએ જરૂર તપ કર્યું હશે અને કૃતચંતાપૂર્વક એમણે એમને માટે સ્તોત્રો ગાયાં હશે.

પ્રાચીન ઇજપ્તનો સદાચાર : ઇજપ્તમાં પ્રાચીન કાળમાં માણસે પાળવાના સહ-ચારની એક વર્ગીકૃત યાદી તૈયાર કરવામાં આવેલી. તેમાં સાત વર્ગો પાડી પાંચ પાંચ નિયમો દર્શાવવામાં આવેલા. તેમાંનો એક નધો મળતો, જ્યારે કંઈ આ લેખમાં ઉતારવામાં આવ્યા છે,

શ્રીબોધ : મે : ૧૯૪૦

નવું : કંઈક નવું જોઈએ, કંઈક ચમત્કારિક જોઈએ; એકની એક વસ્તુ નથી ગમતી. ગમે ત્યાં જીવનના માર્ગમાં ગમે તેવું નવું પથ જુનું થઈ જાય છે, એટલે આજે ન્યાં ને ત્યાં " નવું શું છે ? " એવા પ્રશ્ન ધરગથ્ય બને છે, સૌ કોઈ જૂની રીતને, પદ્ધતિને, વલોને અને રમતને પણ તુચ્છકારી નવાની શોધમાં લાગી જાય છે. અને શોધતાં જૂનાને નવઃ તરીકે સ્વીકારી રાજ થાય છે.

ફાહિયેન : વિદ્યાર્થીઓને ખૂબ જરૂરી એવી જિજ્ઞાસાવૃત્તિ તેનામાં સતેજ હતી. છુદ્ધ ધર્મનાં રહસ્યો સમજવાની તેને ખૂબ ઇચ્છા હતી. તે ધર્મનો અભ્યાસી થતો ગયો તેમ તેમ છુદ્ધના જીવન વિષે જાણવાની જિજ્ઞાસા બનેલી. છુદ્ધના જીવનપ્રસંગો સાથે સંકળાયેલાં સ્થળોની એણે યાત્રા કરેલી. ધર્મોદ્ધાર કરવાની એનામાં તમન્ના હતી અને એ કારણે એણે હિંદનો પ્રવાસ કરેલો, અને પરિણામે વિદ્યાજન કરી પાછો ફરેલો.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

નીચેના પ્રચારકોએ જણાવેલી મુદત દરમ્યાન નીચેનાં સ્થળોની મુલાકાત લઈ પુસ્તકાલયોની તપાસણી, વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બજાવી છે.

મહેસાણા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. રમેશરાય ઉ. મજમુન્દારે એપ્રિલ માસમાં પાટણ મહાલના ૧ આંખાપુરા, ૨ મણદ, ૩ કંથરાવી, ૪ નવાપુરા, ૫ પળી, ૬ રવાવી, ૭ ડાહડી ૮ મંડેર, ૯ કમળીવાડા, ૧૦ રતી, ૧૧ બાલીસણા, ૧૨ કણી, ૧૩ સુણક, ૧૪ ડુંગવ, ૧૫ અમૂદ, ૧૬ વીસલવાસણા, ૧૭ માનપુર; દારીજ મહાલનાં ૧૮ બોરતવાડા, ૧૯ પીલાણા, ૨૦ અડિયા, ૨૧ કુલ્ધેર (પાટણ) એ ગામેની તપાસણી કરી છે.

વડોદરા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. મહીજીભાઈ જેઠાભાઈએ એપ્રિલમાં ૧ બાયલી, ૨ ગોકળપુરા એ ગામેની તપાસણી કરી છે.

કડી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. નર્મદાશંકર જયશંકર દવેએ ફેબ્રુઆરીમાં અગોલની તપાસણી કરી છે.

સંખેડા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. જેસંગભાઈ ગરબડભાઈએ ૧ સરગી, ૨ કોસિન્દ્રાના પા. રણછોડભાઈ કાશીભાઈના ખાનગી પુસ્તકાલયની તપાસણી કરી છે.

શિતોર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. હરિભાઈ શંકરભાઈ પટેલે ૧ મોલેયા, ૨ અગીસરા, ૩ નાના કરાળા એ ગામેની તપાસણી કરી છે.

વડોદરા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મથુરભાઈએ એપ્રિલ માસમાં સંખેડા મહાલનાં ૧ માંજોલ, ૨ કાળી તળાવડી, ૩ કમુંખીઆ, ૪ માક, ૫ ઝાઝ, ૬ ફાટા, ૭ કાલીદા, ૮ અંદાનગર, ૯ પતરા, ૧૦ ડોલમાર, ૧૧ સર્પા, ૧૨ ફાકટ, ૧૩ વડેલી, ૧૪ સર્પા-ધોડા, ૧૫ પીદા, ૧૬ પાટણા, ૧૭ રાજનગર, ૧૮ માંકણી, ૧૯ બોડેલી, ૨૦ લાહરસ, ૨૧ પરવટા, ૨૨ વાસણા, ૨૩ કોસિન્દ્રા, ૨૪ ચીખોદરા, ૨૫ સરગી, ૨૬ પાણેજ, ૨૭ તાંદળજા, ૨૮ લોદોદ, ૨૯ અદલાદપુરા એ ગામેની તપાસણી કરી છે.

વડોદરા રાજ્ય

પુસ્તકાલયોને મળેલી ભેટ*

સા. પુ. કામનગરને ૨૦) શાહ અમરચંદ પીતામ્બરદાસ તરફથી, ૩-૪-૦ વેરા અલીભાઈ અબ્દુલઅલી તરફથી, ૨) સંઘવી તારાચંદ હરિચંદ તરફથી, ૨) શા. પરમાનંદ દાસ માધવજી, ૨) ભાવસાર લક્ષ્મીભાઈ લવજી, ૨) કોઠારી ધનજી દેવચંદ તરફથી.

સા. પુ. ખચાર (તા. કરજજી)ને ૩) ચોરંદાના બેગ ઉમેરે અમીર તરફથી,

સા. પુ. ખરિયડ (તા. ચાણરમા)ને ૨૫) મહેસાણાના પટેલ રત્નછોડદાસ હેમરાજે તેમના પુત્ર ડૉ. રામલાલભાઈના લખપ્રસંગે આપ્યા છે.

શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા—ચાણરમા મહાલ પુ. મંડળ તરફથી વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા માટે વિદ્યાર્થી વાચનમાળા શ્રેણી ૧ લી પુ. ૧ મુકરર કરાયું છે. સદર પરીક્ષા તા. ૨૩-૫-૪૦ ના રોજ સવારે ૭-૧૦ વાગતા લેવાશે.

વીસનગર મહાલ તરફથી બાળકો માટે શિષ્ટ વાચનની બીજી પરીક્ષા ગ્રામ તા. ૨૭-૪-૪૦ ના રોજ લેવાઈ હતી. પરીક્ષા માટે “મૂંગા લોકસેવક મોતીલાલ અમીન” એ પુસ્તકાલયમાં હતી. કુલ ૩૧૫ બાળકોએ આ પરીક્ષાનો લાભ લીધો હતો.

નવસારી મહાલ તરફથી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા આવતી તાં. ૧૬-૬-૪૦ ના રોજ જે તે પુસ્તકાલયમાં ૭-૩૦ થી ૧૦-૩૦ સુધી રાખવામાં આવી છે. આ પરીક્ષા માટે પણ “ મૂંગા લોકસેવક મોતીલાલ ” એ પુસ્તકાલય પસંદ કરવામાં આવી છે. પુસ્તકની કિંમત ૦-૨-૦ હોઈને શ્રી સવાજી વૈભવ લાલજીશીમાંથી પણ મળશે. તા. ૫ મી જુન પહેલાં જેણે તેણે પુસ્તક મંગાવી લેવા તત્ત્વનીજ કરવી.

પરદેશ

એક દેશલક્ષ્યોનાં પુસ્તકો જલાવી દેવાનો હુકમ—જર્મન અંકુશ તળેના એક પ્રદેશમાં જર્મન સત્તાવાળાઓએ એક દેશલક્ષ્યોનાં લખેલાં પુસ્તકોનો મોટો જથ્થો બાળી મૂકવાનો હુકમ કર્યો છે. એમાં માજી પ્રમુખ ડૉ. બેનેસની લખેલાં પુસ્તકો તેમ ‘ પેન-સ્લાવિઝમ ’ને લગતાં પુસ્તકો પણ આવી જશે.

એવો અંદાજ કરવામાં આવે છે કે આ રીતે ૩૦ લાખ પુસ્તકોનો નાશ કરવામાં આવનાર છે.

* આ માહિતી ૩૧. ૨) અને તેથી વધુ રકમ આપનારનાં નામ જાહેર કરવામાં આવ્યાં છે.

વર્ગીકૃત નામાવલિની પૂરવણી નં. ૩૮

ગ	૯૦૮ ૯૨૧	શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ શેક્ષપીઅરનાં કથાનકો
(અં.)		ભા. ૧ લો ૧૯૩૭; રૂ. ૧-૦૦૦
ચ	૯૦૮ ૯૨૨	શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ શેક્ષપીઅરનાં કથાનકો
(અં.)		ભા. ૨ લો ૧૯૩૮; રૂ. ૧-૦-૦
તર	૨૯૪૩ ૨૨	જોષી, ધીરવરલાલ ક. ખેડૂત પાકમાળા
		પહેલી ચોપડી ૧૯૩૧; રૂ. ૦-૨-૬
હર	૯૧૬ ૨૬	શુક્લ, ચંદ્રશંકર પ્રાણચંકર (અનુ.) મીનનો અવાજ
		૧૯૩૮; રૂ. ૦-૮-૦
ચૃ	૯૬૩૩ ૫૬	સુખંધુ આત્મચંદ બાલબલ કથાઓ
		૧૯૩૧; રૂ. ૦-૮-૦
ળ	૨૯૬૪ ૧૨	જોષી, જગનલાલ નયુભાઈ આપણે આર્થિક પ્રશ્ન
		૧૯૩૮; રૂ. ૧-૦-૦
ચ	૬૮૮ ૨૨	મહેતા, ચંદ્રવદન ચિમનલાલ અમા બાપુ !
		૧૯૪૦; રૂ. ૨-૬-૦
ચ	૨૯૬૮ ૪૮	જોષી, માણેકલાલ ગે.વિંદજી નિર્મળા
		૧૯૩૯; રૂ. ૧-૪-૦
ઘ	૮૧૬૫ ૨૬	વિદ્યાવિજયજી મુનિશ્રી જૈન તારવણ
		૧૯૩૫; રૂ. ૦-૪-૦
અચ	૨૫૭ ૧૧	ધેલાણી, ટોપણ દયાળજી અનપૂર્ણાનું મંદિર
		૧૯૪૦; રૂ. ૨-૦-૦

* ચ ને બદલે ચ ૨૫૭
૧૧ વાંચવું.

મ	૩૦૬૨ ૧૨	ઝવેરી, મનસુખલાલ મ. આરાધના
		૧૯૪૦; રૂ. ૨-૦-૦
મ	૬૧૩૬૬ ૧૩	ખેરાધ, સુંદરજી ગો. ધન્વનુ
		૧૯૪૦; રૂ. ૨-૦-૦
મ	૪૬૨૩ ૧૨	પટેલ, ગોવિંદ હ. આપદર્શ
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૧૦-૦
ઢ	૫૦૬૩ ૬૦	પટેલ, મોખાભાઈ કિશાભાઈ બાલવાચનમાળા પુ. ૧-૬
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૧૦-૬
મ	૭૦૩૮ ૬૬	મહેતા, વસુમતી મંજરા (સચિત્ર)
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૩-૬
ઢ	૪૬૧૮૬ ૬૫	પટેલ, ગોપાલદાસ જવાબાઈ (મં.પા) શ્રીમદ્ ભાગવત
		૧૯૩૯; રૂ. ૧-૮-૦
ટ	૬૬૬૭૩ ૭૧	મહેતા, બબલભાઈ પ્રાણજીવનદાસ માર્ગ ગામડું
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૬-૦
જા	૨૪૮૨ ૩૩૬૬	દેવે જુગતરામ ચી. જાતનસેવક ગોખરો
		૧૯૪૦; રૂ. ૧-૮-૦
જા	૨૦૦ ૧૫	કાલેલકર, દત્તાત્રય બાલકૃષ્ણ ઓતરાતી દીવાલો
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૬-૦
ચ	૬૧૨૮ ૭૫	જુદ્ધ ધીરંચંદ ૨. સુગચિત્ર
		૧૯૪૦; રૂ. ૧-૦-૦
ચ	૯૦૮ ૭૬	શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ રામજીનો ખમ્મનો અને બીજી વાતો
(અં)		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૮-૦ [૨૪૭

ય	૯૦૮ ૬૬	શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ; હસર્તા બાળ (સચિત્ર)
(અં)		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૫-૦
ચ	૯૮૧૨૫ ૬૬	રવામી, ગણેશાનંદ સુખોદ કથાસાગર
		૧૯૩૪; રૂ. ૧-૮-૦
ટ	૧૬૦ ૨૫	કપાસી, બીખલાલ ભા. આમોદાર પ્રવૃત્તિ
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૧૨-૦
ઠ	૧૧૨૪ ૪૨૫૨૫	દેસાઈ જગન્નાથ (સં.પા.) મૌલાના આઝાદ
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૪-૦
ક	૫૫૨૮૮ ૧૧	પાઠક, રવિશંકર નરોત્તમદાસ અંતરના દિવડે
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૬-૦
હ	૧૨૩૭૫ ૨૮	આઝાદ હિંદ કાર્યાલય, અમદાવાદ જામનગરની બીતરમા
		૧૯૪૦; રૂ. ૧-૪-૦
ઘ	૬૮૬૬ ૨૭	હમદાની, એચ. એમ. જગતની મહાન જ્યોતિઓ
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૫-૦
ચ	૨૬૪૫૭ ૬૪	ચિરતો, સત્તારશાહ સત્તાર લાજનાશ્રુત ઉર્દૂ મુકિત પ્રબોધ લાજનાવલિ.
		૧૯૪૦; રૂ. ૧-૦-૦
ર	૬૪૦૩ ૮૧	સંઘવી, બળવંત ગૌ. (અમ્મિકુમાર)
		વિચારવીચિ ૧૯૪૦; રૂ. ૦-૮-૦
ળ	૩૦૪૫ ૩૦	જ્યોતમંડળ, સુરત (પ્રકા.) જ્યોતમંડળની પત્રિકાઓ
		૧૯૩૮-૪૦;
ય	૪૫૩૭૩ ૫૪	ધામી, મોહનલાલ પરિચારિકા
		૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦

ય	૮૨૪ ૧૫	વીમાવાળા નટવરલાલ મૂ. (સં.પા.) કથાકલગી
		૧૯૩૬; રૂ. ૨-૮-૦
ર	૫૮૭૩ ૭૦	ફાર્જીસ ગુજરાતી સભા મહોત્સ અથ
		૧૯૪૦; રૂ. ૩-૦-૦
ઝ	૯૧૦૧ ૫૮	શાહ, શંકર અને બધેકા, નરેન્દ્ર પ્રવાસવાર્તા
(અં.)		સં. ૧૯૬૨ (૧૯૩૬), રૂ. ૦-૫-૦
ર	૩૬૬૫ ૨૭	ત્રિવદી, નવલરામ જગન્નાથ (સં.પાદક) જયંતીબ્યાખ્યાનો
		૧૯૪૦; રૂ. ૨-૪-૦
ર	૧૬૧૬ ૧૬	કમલિની, બહેન કમળ
ય	૬૧૭૩૫ ૫૭	ભટ્ટ, કૃષ્ણપ્રસાદ લક્ષ્મીભાઈ પ્રણયપદ્ય
		૧૯૪૦; રૂ. ૧-૮-૦
મ	૪૬૧ ૮૧	કુવ, કેશવલાલ હર્ષદરાય વિંધ્યવનની કવ્યકા અથવા પ્રિયદર્શના
		૧૯૩૬; રૂ. ૨-૦-૦
ય	૬૦૮ ૬૦	શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ બિહોરી પદ્ય
(અં)		૧૯૩૭; રૂ. ૦-૩-૦
મ	૩૬૮૬ ૬૬	દલાલ રમણીકલાલ જયચંદલાલ રાજની રાણી
		૧૯૩૮; રૂ. ૦-૮-૦
જા	૬૫૫૬ ૫૩૫૮૪	(સાવરકર) માડી તારે ખેળે
(અં)		
જા	૬૫૫૬ ૫૩૫૮૪	પંડ્યા, ભાલચંદ્ર નં. મારી તારે ખેળે
		(સાવરકર વિ.)
એ		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૩-૦

આવતા માસની કાર્યદિશા

૧ તમેએ વર્ગીકરણ ન કર્યું હોય તો રજા દરમ્યાન તે કરી નાખવા તજવીજ કરશો. આ કામ માટે પુસ્તકાલય વર્ગમાં તાલીમ પામેલા શિક્ષક બાઈઓ પોતાની આબુખાબુનાં ગામડાંના તાલીમ પામ્યા સિવાયના શ્રંધપાલોને પણ મદદ કરશે એવી આશા છે.

૨ વર્ગીકરણ કરતી વખતે આ પ્રમાણે અવશ્ય કરજો:—

(૧) પુસ્તકની પીઠે નીચેથી બે આંગળ છોડી પટ્ટી ચોઢવી. (૨) પુસ્તકના પૃંઠાની અંદરની બાબુએ પુસ્તકાલયનાં નામ છાપેલાં પત્તાં ચોઢવાં. (૩) પુસ્તકના છેવટના પૃષ્ઠની પાછલી બાબુએ પુસ્તક આપ્યાની તારીખ જણાવતું પત્તું ચોઢવું. (૪) પુસ્તકના સુખપૃષ્ઠની પાછલી બાબુએ પુસ્તક ખરીદ્યાની તારીખ, માસ, સન નાખવો તથા કિંમત લખવી તેમજ પુસ્તકનો રજીસ્ટર નંબર તથા વર્ગીકરણનો અક્ષર અને સંજ્ઞા લખવી. (૫) પુસ્તકના ૧૧, ૧૧૧, ૨૧૧, ૩૧૧ એ પૃષ્ઠો પર સિકકા મારી પુસ્તકનો રજીસ્ટર નંબર તથા વર્ગ લખવો વગેરે જો બાકી હોય તો તે પણ પૂર્ણ કરવું.

૩ જૂથ મંડળમાં ત્રિમાહી નિવેદનો મોકલવા ચૂક્યો નહિ.

૪ જીલાઈ આખર સુધીમાં માગણી પ્રમાણેનાં મળી શકે તેટલાં બધાં પુસ્તકો મોકલવાની તજવીજ પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ કરશે જ. માટે આ બાબતમાં યત્નવ્યવહાર કરી વિના કારણ ખર્ચ કરશો નહિ.

૫ જે પુસ્તકાલયો ચાલુ વર્ષના અંદાજમાં મંજૂર કરાવેલો પુસ્તકખરીદીની રકમમાંથી ખરીદવાનાં પુસ્તકોની યાદીઓ ન મોકલી હોય તેમણે અમારા તરફ તુર્ત મોકલવી. જીન સુધીમાં યાદીઓ નહિ આવશે તો અત્રેની પસંદગીનાં પુસ્તકો મોકલવામાં આવશે.

ઉ. મો. પટેલ

અંબ વ્યવસ્થાપક.

વટહુકમ નં. ૧૦ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

કાયમ ફંડનાં નાણાં અ વર્ગથી નીચા દરજ્જાની સહકારી પેઢીમાં
ન રાખવા બાબત

સરકયુલર નં. ૧૦૫ તા. ૨૩-૬-૨૫ તથા વટહુકમ નં. ૫ તા. ૩-૫-૨૮ આધારે પુસ્તકાલયનાં કાયમ ફંડનાં અને ખીજાં એકઠાં થયેલાં નાણાં સુરક્ષિત રહે તે માટે થોડા તજવીજ કરવા જણાવેલું છે. છતાં મહેસાણા પ્રાંત પ્રચારકની કાયરી જોતાં કડી મદાલત વ-ફ-હ વર્ગની સહકારી મંડળીઓમાં નાણાં રોકાવાની હકીકત આવેલી. આ ખરેખર અયોગ્ય છે. અને નાણાંની સહીસલામતી સચવાઈ નથી. ખાતા તરફથી અનેક વખત વટહુકમ થયેલા છે. માટે જે જે રચણાએ જે જે ગ્રામપુસ્તકાલયોના મંત્રીઓએ આવી રકમો અ વર્ગમાં જિતરતા દરજ્જાની સહકારી મંડળીઓમાં મૂકી હોય તે તાત્કાલિક ઉપાડી મદાલતની બચત પેઢી અ વર્ગની સહકારી મંડળી, પોસ્ટલ સેવિંગ બેન્ક અથવા નજીકની વડોદરા રાજ્યમાં આવેલ વડોદરા બેન્કનો શાખામાં રોકવા તજવીજ કરવી.

ઉપર પ્રમાણેના થયેલા હુકમનો અમલ જે તે ગ્રામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓએ તાત્કાલિક કરવો, અને નાણાં જોખમાય તેમ લાગણી હોય તો જે ઇસમો તરફથી આવી જિતરતા દરજ્જાની પેઢીમાં મુકાયા હોય તેમની પાસેથી રકમ વસુલ લેવા તજવીજ ખાતા મારફત કરવી. રા. મદાલત શાખાધિકારી સાહેબોએ પણ આ બાબતની ખાસ તપાસમાં નોંધ લીધેલાં નાણાંની સદરતા માટે પદિત ઇલાજ લેવા અને તેવી હકીકત પુસ્તકાલય ખાતાના આ કેપર લાવવી.

અ વર્ગની સહકારી મંડળીઓની યાદી રા. રા. સહકારી અધિકારી સાહેબના લખાણ નં. ૩૬૫૮ સને ૩૯-૪૦ તા. ૪ એપ્રિલ ૧૯૪૦માં આવેલી તે આ લગત લાગતા વળગતા તમામની જાણ તથા અમલ માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

વડોદરા,
તા. ૮-૫-૧૯૪૦ }

ઉ. ગા. પટેલ
અ. વ્યવસ્થાપક

અ વર્ગની મંડળીઓ

પેટલાદ મદાલત
૧ ધર્મજી આંદ વધારનારી
સહકારી મંડળી
૨ બાકોલ
ભાદરજી પેટામદાલત
૧ દીજા આંદ વધારનારી
સહકારી મંડળી

શિનોર મદાલત
૧ બેખગા આંદ વધારનારી
સહકારી મંડળી
૨ સતીસજા
વાયોડીઆ મદાલત
૧ રસુલાબાદ આંદ વધારનારી
સહકારી મંડળી

સંખેડા મદાલત
૧ કોસીશ આંદ વધારનારી
સહકારી મંડળી
કરજણ મદાલત
૧ પુરા નં. ૧ આંદ વધારનારી
સહકારી મંડળી

૨ શેરપુરા આંટ વધારનારી
સહકારી મંડળી
૩ રારોદ આંટ વધારનારી
સહકારી મંડળી
મહેસાણા મહાલ
૧ મહેસાણા ખેડૂત
૨ લાંધણજ
૩ જુદાંજાલડી
૪ મહેસાણા પ્રાંત કેળવણી
ખાતાની
ચાણુરમા મહાલ
૧ ચાણુરમા ખેડૂત
૨ ચાણુરમા
વિજાપુર મહાલ
૧ લાડોલ
ઠઠી મહાલ
૧ મેડા આદરજ
૨ વામજ મોરિયા
૩ વામજ માવતરિયા
કલોલ મહાલ
૧ સૈજ
પાટણ મહાલ
૧ બાલીસણ

કોડીનાર મહાલ
૧ કોડારા
૨ સરખડી
રતનપુર મહાલ
૧ નવાગામ
ઓખામંડળ
૧ ઓખાપોટ સરકારી નોકર
વડોદરા મહાલ
૧ સરાર આંટ વધારનારી
સહકારી મંડળી
૨ નિઝામપુરા
૩ બાયલી
૪ ધોલા
નવસારી પ્રાંત
નવસારી મહાલ
૧ પરજણ
૨ નવસારી કરજાના સુધ-
રાધના ભાગી નોકર
લોકોની સ. મંડળી
ગણદેવી મહાલ
૧ ગણદેવી સહકારી બેન્ક
મહુવા મહાલ
૧ અનાવલ આંટ વધારનારી
સ. મંડળી

૨ ખરેવાણ
૩ માછી સાદમ
બ્યારા મહાલ
૧ ઉમરવાવદર
આંટ વધારનારી-સ. મંડળી
૨ ખુશાલપુરા " "
૩ પંચોલ " "
૪ ખોરખડી " "
૫ ધાટ " "
૬ બારતાડ " "
સોનગઢ મહાલ
૧ અગાસવાણા
પલસાણા મહાલ
૧ પલસાણા
કામરેજ મહાલ
૧ વરીઆવ
માંગરોલ મહાલ
૧ માંગરોલ
આંટ વધારનારી સ.મંડળી
૨ કોસંબા " "
૩ વેળાજા " "
૪ પીપોદા કેન્દ્ર " "

વટહુકમ નં. ૧૧ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિધય

સાલ આખર બચત રહેલી રકમની તજવીજ કરવા બાબત

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના કાર્ય કરનાર માનદ અને પગારદાર તપાસણી
કામદારોની નોંધપોથીઓ ભેતાં કોષ કોષ રચણે બજેટની
અંદાજની બચત રક- બચત રકમો બીજા વર્ષની લોકમદદ તરીકે ગણવા પ્રયાસ કરે
મનો ગરુષયોગ થવા છે. અગર એ રકમો બીજે સદરે ખર્ચવા માટે ખાતાની
બાબત પગલાનર લેવામાં આવતી નથી.

ઉપરની પરિસ્થિતિ અટકાવવા માટે તમામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને જણાવવામાં આવે છે કે, બજેટમાં જે રકમ ખર્ચ માટે સાધવામાં આવતી પરિસ્થિતિ સુધારવા માટે હોય તેના આતાવાર દિસાબ અવરય રાખવો, અને સાલ અખરે બચત થતી રકમ બીજા વર્ષના બજેટમાં લાલ શાદીથી બચત તરીકે ખતાવી તે સદર તેટલી ઝાણી રકમની માગણી કરવી. બચત થયેલી રકમમાં પાછલી સાલે સરકાર-પંચાયત મદદનો દિરસો આવેલો હોવાથી તેમને બીજા વખત એજ રકમ ઉપર સરકાર-પંચાયત મદદ મળી શકે નહિ.

વળી કોષ કોષ ગ્રામ પુસ્તકાલયને પોતાના અંદાજમાં એક સદર મંજૂર થયેલી રકમ બીજા સદર ખાતાની પરવાનગી મેળવ્યા સિવાય ખર્ચ કરે છે. હવેથી તેમ ન કરવા તમામ મંત્રીઓને રામજ આપવામાં આવે છે અને આવો વર્મફેર ખર્ચ કરવાની જરૂર જણાય તો બચવરયાપક મંડળના ઠરાવ સાથે ખાતા પાસે માગણી કરી વર્મફેર કરાવવા તજવીજ કરવી. આવી પરવાનગી મેળવ્યા સિવાય થયેલો ખર્ચ મંત્રીને પુસ્તકાલયમાં પરત જમા કરાવવો પડશે, આ બાબતો રા. તપાસણી અધિકારી સા. એ પુસ્તકાલયની મુલાકાત પ્રસંગે જોતા રહેવા તજવીજ કરવી અને જરૂર પ્રસંગે ખાતાનું ખ્યાન જેથી ખામી દર કરાવવા તજવીજ કરવી.

વડોદરા,
તા. ૮-૫-૧૯૪૦ }

ઉ. મા. પટેલ
અ. બચવરયાપક

વટહુકમ નં. ૧૨ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

પુસ્તકાલયના મંત્રી લાંબી મુદતની રજા વા વેકેશન પ્રસંગે બહારગામ તથા ત્યારે બીજાને ચાર્જ સોંપવા બાબત

પુસ્તકાલયનું કામ કરનાર મંત્રી અને ગ્રંથપાલ બીજા ઠાઈ પજુ પ્રકારની કે વો-ચનની રજા પર જાય તો પુસ્તકાલય બંધ રાખવાનું નથી. પુસ્તકાલયનો દવાલો ગામમાં રહેતા શિક્ષકને સોંપી અમુક સમય તે ખુલ્લું રાખી કામ કરવાનું છે. અને જ્યાં એક પજુ શિક્ષક ગામ પર ન રહેનાર હોય ત્યાં સ્થાનિક રા. મદાલ ચાગાધિકારી સા. ની પરવાનગી મેળવવી. બચવરયાપક મંડળના કોષ એક સભ્યને તેનો ચાર્જ કામચલાઉ સોંપવો અને પુસ્તક-આપ-લે તથા વાચનવિભાગ ખુલ્લો રહે તેમ કરવું.

ઉપર પ્રમાણેનો અમલ કરવા માટે રજાની માગણી કે સદર રજેશન હોડતી વખતે જો તે સરકારી નોકર હોય તો તેજે પોતાના પુસ્તકાલયનો દવાલો કેને સોંપે છે તે રજા મંજૂર કરનાર અમલદારને રિપોર્ટમાં જણાવવા તજવીજ કરવી.

વડોદરા,
તા. ૮-૫-૧૯૪૦ }

ઉ. મા. પટેલ
અ. બચવરયાપક.

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે બલામણુ કરવામાં આવેલાં પુસ્તકોની યાદી નં. ૪ સને ૧૯૩૯-૪૦

ક્ર. નં.	વર્ગ તથા નંબર	માગણી કરનારના લાખાણની તારીખ	બલામણુ માટે માગણી કરનારનું નામ અને ઠેકાણું	પુસ્તકનું નામ	કર્તા અથવા પ્રકાશકનું નામ અને ઠેકાણું	વર્ષ	કદ	પૃષ્ઠ	ખર્ચ	કિંમત
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧
૧	૨૪૮૨ ૩૭	૧૦-૩-૪૦	કરસનદાસ વીતલીઆ સવન્ટસ ઓફ ફ્રન્ડીઆ સોસાયટી, પુના ૪	ભારતસેવક ગોખલે	ભુવંતરામ દવે, કર્તા નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ	૧૯૪૦	૧૨૦	૨૨૮	પાકી	૧-૮-૦
૨	૧૨૮૭ ૪૨૫	૧૯-૩-૪૦	જગન્નાથ દેવાઈ શ્રદાન નંદોડ, હિંમત નિવાસ વિદેપારલે	મોલાના આઝાદનું જીવનચરિત્ર	નેશનલ પબ્લિકેશન્સ; મહેતા ઝોન્ડ સન્સ મુંબઈ	"	૧૬૦	૬૫	કાપી	૦-૪-૦
૩	૧૮૦ ૫૧	૧૮-૩-૪૦	મીરસા પ્રથમે ઝોન્ડ ફું. પ્રકાશ પ્રિન્ટર પ્રેસ, જામનગર	કળાસંગ્રહ (આર્ટ આફખમ) ભા. ૧	પર્વીઝ કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૩૮	૧૨૦	૧૭૭	"	૨-૦-૦
૪	૩૦૪ ૧૧	"	"	અમર આશા ભા. ૧	ઝરીન કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૩૯	૧૬૦	૧૨૬	પાકી	૧-૮-૦
૫	૩૦૪ ૬૦	"	"	અમર આશા ભા. ૨	"	"	"	૪૦૪	"	૧-૮-૦
૬	૭૬૩ ૬૦	"	"	બાળઉછેર ગીતમંજરી	કેશવલાલ રયામજી કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૪૦	"	૧૬	કાપી	૦-૧-૦
૭	૨૪૮ ૬૦	"	"	બાળઉછેર ગીતમંજરી પુસ્તિકા પહેલી	ગુલાબકુંવરબા જામનગર કો. ૪ પ્રમાણે	"	"	૧૬	કાપી	૦-૧-૦

૮	૩૦૬ ૪૦	૧૮-૩-૪૦	મીરજી ખુશરો એન્ડ કે. પ્રકાશ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, ભાનગર વવણપ્રસાદ ફલવ્યંદ શાક સેંબલ	મનુદોશજી અમૃત દુધ	ડો. ભોજવંદ્ર કુલજી અવેશી નવાનગર કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૪૦	૧૬	૧૫	કાચી	૦-૧-૦
૯	૯૦૮ ૭૮	૫-૪-૪૦	"	રેશનના ભોખીઓ	કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૩૯	૨૪૦	૩૫	"	૦-૨-૦
૧૦	૯૦૮ ૩૯	૫-૪-૪૦	"	જેલના કાયદા અને બીજી ઉપયોગી માહિતી	કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૩૯	૧૨૦	૫૩	"	૦-૪-૦
૧૧	૬૧૨ ૩૮	૨૪-૪-૪૦	ગુજરાત સાહિત્યભંડાર લાઠી	કવનરસ	ધેરુચંદ્ર ર. શુદ્ધ લાઠી	૧૯૪૦	૧૨૦	૧૬૦	"	૧-૪-૦
૧૨	૨	૧૧-૩-૪૦	હિંદી મંદિર, પ્રયાગ	દુસારા વાસ સા- હિત્ય (ધિવેરી)	રામનરેશ ત્રિપાઠી પ્રયાગ	૧૯૪૦	૧૨૦	૩૬૦	"	૧-૪-૦
૧૩	૩૬૬ ૭૧	૨૭-૨-૪૦	જી. જી. કુવ આમદાવાદ	માનસશાસ્ત્ર	નવલકાશ જગન્નાથ ત્રિવેદી અમદાવાદ	૧૯૩૮	૧૨૦	૨૮૮	"	૨-૦-૦
૧૪	૬૨૭ ૫૭	૧-૪-૪૦	ફબ્લુપ્રસાદ લા. ભદ્ર દણ્ડિદ	પ્રજ્ઞાપત્ર	કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૪૦	૧૨૦	૨૩૯	પાકું	કિંમત જાપેલી ૧૫૫ ૦-૧૨-૦
૧૫	૧૭૪ ૨૦	—	મુળજીભાઈ પી. યાદ	કુરુક્ષેત્ર વૃત્તિકાંડ	નાનાલાલ દલપતરામ કવિ અમદાવાદ	૧૯૪૦	૧૨૦	૬૭	કાચી	૦-૧૦-૦
૧૬	૧૭૪ ૨૦	—	"	કુરુક્ષેત્ર સપ્તમકાંડ	"	૧૯૪૦	૧૨૦	૫૯	"	૦-૧૦-૦
૧૭	૧૭૪ ૨૦	—	"	કુરુક્ષેત્ર અષ્ટમકાંડ	"	૧૯૪૦	૧૨૦	૬૨	"	૦-૧૨-૦

૧૮	મ	૧૭૪ ૭૦	મૂળજીભાઈ પી. શાહ	મહેસામણીની મેળી	નાનાલાલ દસપતરામ કવિ ૧૯૩૯	૧૨૦	૫૫	કાન્તી	૦-૮-૦
૧૯	મ	૧૭૪ ૭૬	"	લોર્ડમિશન	"	૧૯૩૯	૭	"	૦-૪-૮
૨૦	શ	૧૭૨ ૧૭	"	કવીશ્વર દસપતરામ ભાગ ૨ નો	"	૧૯૪૦	૪૬૬	"	૪-૮-૦
૨૧	મ	૬૦૫ ૬૭	"	સ્મૃતિકૃત	મૂળજીભાઈ પી. શાહ	૧૯૩૯	૩૨	"	૦-૮-૦
૨૨	ર	૧૭૪ ૭૩	"	મુંબઈમિત્ર મહોત્સવ	નાનાલાલ દસપતરામ કવિ ૧૯૩૯	૧૨૦	૧૨૩	"	૧-૪-૦

વડોદરા,
તા. ૮-૫-૧૯૪૦

સંચાના નંબર ૪૫ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

વડોદરા સંચાનાં પુસ્તકાલયો માટે ભક્ષામણુ કરવામાં આવેલાં સામયિકો.

ક્રમ/ક	નામ	પ્રકાર	વાર્ષિક લવાજમ	ટકાણું
૧	શ્રી સયાજી સ્મૃતિ	ત્રિમાસિક (દિ'દી અને ચુનવાતી) મેથુ'	૧-૦ ૦	પં. મલેશભાઈ જી- નશમ વરતિયા, કડી. અડમાર, મદ્રાસ.
૨	Conscience	અઠવાડીક	૪-૮-૦	

વડોદરા,
તા. ૮-૫-૪૦

ઉ. મો. પટેલ
અ. બવરયાપદ

ઉ. મો. પટેલ
અ. બવરયાપદ

ગુજરાતની કોલેજોના વિદ્યાર્થીઓને લેણું લગાડનાર
જાણીતા અધ્યાપકના અમૂલ્ય લેખોનો સંગ્રહ.

આચાર્ય કૃપલાનીના લેખો

આ પુસ્તક વિશે “ બે બોલ ” લખતાં ગંધીજી લખે છે કે:—

“ જ્યારે દેશમાં અનેક જાતના નવવિચારોનો પ્રચાર થઈ રહ્યો છે ત્યારે આ
સંગ્રહ અભ્યાસીને પોતાની પસંદગી કરવામાં ઠીક મદદગાર
થઈ પડવાનો સંભવ છે. ”

તમારા વાચન અને અભ્યાસ માટે આ પુસ્તકમાંથી તત્તવવિચાર, સત્યાગ્રહનો મર્મ, દિંદુર
રાજકારણ તેમજ અન્ય પ્રકીર્ણ વિષયને લગતા મનનીય વિચારો
ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં મળી આવશે.

આવું ઉપયોગી પુસ્તક દરેક પુસ્તકાલયમાં હોવું જોઈએ.

આજેજ મંગાવો—

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ, લિ.

પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા, વડોદરા.

તૈયાર છે !

— ખરીદ કરો —

તૈયાર છે !

વડોદરા રાજ્ય ડીરેક્ટરી

(રાજ્યની લાયબ્રેરીઓ, કચેરીઓ અને પંચાયતોએ ખરીદ કરવા મંજૂર થયેલું)

તેક નામદાર દીવાન સાહેબના આમુખ સાથે રાજ્યમાં પહેલવહેલું તમામ પ્રકારની માહિતીથી
ભરપૂર એવું આ મોટું સચિત્ર પુસ્તક બહાર પડેલું છે. તેમાં રાજકર્તાઓ, રાજ્યપદના-કારોબાર, તમામ
ખાતાઓની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ, રાજ્યના નાના મોટા વેપારીઓ, વેપાર-રાજભારી, લોકજીવન, પ્રાંતથી માંડી
ગામડાંઓની જાણવા જેવી દષ્ટિકત, રાજ્યની અનેક સંસ્થાઓ, ચૂંટણી અને રથોળોના પરિચય, પ્રાચીન
અને હાલના રાજકુટુંબના ફોટાઓ ઉપરાંત ખીલ અનેક ચિત્રો, પોસ્ટ, રેલ્વે, કાપડા-નિબધોની સમજ,
ખંડણી રાજ્યો અને ખીજ વિવિધ પ્રકારની ઉપયોગી માહિતી તેમાં આપેલી છે. વડોદરા રાજ્યને
ખરે ચિતાર આ ડીરેક્ટરી આપી શકે છે.

વડોદરા રાજ્યના આ સર્વવ્યાપી ભોમિયાની ઉપયોગિતા માટે રાજ્યની તમામ કચેરીઓએ,
લાયબ્રેરીઓ અને પંચાયતોએ તે ખરીદ કરવા રાજ્ય તરફથી ચોગ્ય હુકમો મળેલા છે. દરેક ભક્તિ,
વેપારી કે ગમે તે સંસ્થાને તે એક અતિ ઉપયોગી (ready of reference તરીકે) સાધન છે. આ
ડીરેક્ટરી ખરીદ કરો અને તેમાંથી અલભ્ય લાભ મેળવો. આટલો ઉપયોગી ને મોટો દગદાર સચિત્ર
પાકા પૂછોને ત્ર્ય હોવા છતાં તેની કિંમત માત્ર રૂ. ૪-૦-૦ છે.

—લાયબ્રેરીઓ અને પંચાયતોને ઝોણા દરે મળે છે—

મળવાનું સ્થળ : પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લી., વડોદરા

અગર લખો : વડોદરા રાજ્ય ડીરેક્ટરી પબ્લીશીંગ કંપની, વડોદરા.

સામયિક દોહન

સામયિક પત્રોમાંના સંગ્રહવા જેવા લેખો

વર્ષ ૨]

૩ : ૧૯૪૦

[અંક ૫]

બરફના ફાઇન ગોલા

ઘણાં શહેરોમાં જ્યાં બરફનાં કારખાનાં હોય છે ત્યાં બરફનો પંખ વેચાય છે. બરફને ઠોષ્ટી એક સળી પર તેનો ગુચ્છો ખેસાડી ઉપર ઉપર રંગ છાંટીને આપે છે—આતું નામ પૈવાલનો પંખ

હમણાં હમણાં મુંબઈ, અમદાવાદ, સુરત, વડોદરા જેવાં શહેરોમાં આઈસક્રૂટ નામથી આ જ વસ્તુ સંચામાં બનીને વેચાય છે. તેમાં વધારામાં ગળપણ હોય છે.

છોકરાંઓ આ વસ્તુ હોંસેહોંસે ખાય છે, પ્રુષ્કળ ખાય છે, વારંવાર ખાય છે ને તેથી તેમને નુકસાન થાય છે.

હવે ઉનાળો આવી દાગ્યો છે. ઝડતુ તો તદ્દન બદલાઈ જ ગઈ છે. તેથી આ બરફના પંખનો બહુ ભરણીરથી ફેલાવો થવા માંડ્યો છે.

પણ આવો ફેલાવો ખોટો છે. કોઈક વાર આખા ઉનાળા ખાતે પાંચ સાત વાર બપોરે બારથી ચારના ગાળામાં આ વસ્તુ ખવાય તો તેનાથી કદાચ નુકસાન નહિ. પરંતુ વારંવાર વખતે કવખતે, ને ફરીફરીને ખાવાથી તે ગળું, પેટ ને છાતી ત્રણેને ખૂબ નુકસાન કરે છે. તેમાં પણ સાંજે કે સાંજ પછીને વખતે હરગીજ એ ચીજ ખાવી જ ન જોઈએ. કદી કદી બપોરે ખાઓ, પણ સાંજે કે રાત્રે હરગીજ ન ખાશો!

તમારામાંથી ઘણાખરાએ એ ચીજ ભેદ હશે, ઘણાકે ખાધી હશે, કેટલાકે ખૂબ ખાધી હશે, કેાઈક માંદા પણ પડ્યા હશે. તો આ ઉનાળે ચેતીને ચાલજો. આઈસક્રીમ પણ બપોરે જ ખાવા જેવી ચીજ છે. જેઓ રાત્રે સાંજે કે બીજે ઠંડે વખતે ખાય છે તેઓ જાણ્યે અજાણ્યે પણ પોતાના શરીરને નુકસાન છે.*

તમે ચેતીને ચાલજો.

જાહેરખબરનાં જુઠાણાંની જાળ

આજે આપણે ત્યાં જાહેરખબર કરનારાઓનું એટલું જોર વધી ગયું છે કે તેથી જાહેરજનતા કેટલી નુકસાનમાં ઊતરે છે તેની તપાસ કરવાની જરૂર છે. સારા અને નહારા, બધાજ જાતના માલની જાહેરતા જુદે જુદે પ્રકારે વર્તમાનપત્રોમાં આકર્ષક અને ભરમાવનારી રીતે આવે છે.

જાહેરખબરની એ પ્રથા જનતાને કેવી નુકસાનકારક હોય છે તેનો ઘટસ્ફોટ આ લેખના લેખકે કર્યો છે.

એવી લેખાગુ જાહેરખબરોથી બચવા આ લેખ અવશ્ય વાંચો.

પંડિત મદનમોહન માલવિયાજીએ કાયાકલ્પનો પ્રયોગ કર્યો. સંખ્યાબંધ જાહેરોએ કાયાપલટ કરવાની ઓપધિઓ, ભરગો અને પ્રયોગોની જાહેરોતો કરી નાખી. જુદી જુદી જાતની આકર્ષક જાહેરખબરો ઉપર જનતાની આંખોને ખેંચવાના તુલસીયા થયા. અજ્ઞાન અને ભોળા પ્રજાએ ચંપ્દોનાં લલકરભર્યાં જરમાવનારાં મથાળાંથી આકર્ષાઈ, જુઠાપામાં જુવાનીનો લાભ લેઈ આયુષ્યની વૃદ્ધિ કરવા ને પૈસાની બરબાદી કરી દશે તેનો જો તાગ કાઢવામાં આવે તોજ સાચી વાત સમજી શકાય.

‘ જાહેરખબર એટલે માલનું વેચાણ. Advertised goods are the goods sold, ’ એ સૂત્ર સૌ જાણવાળા, ખાસ અપવાદ સિવાય, રવીકારે છે. બેથક, આથી જાપાંઓના અધિપતિને કે વ્યવસ્થાપકને હીક હીક તડાકો પડે છે; પરંતુ ચંપ્દોની માયાજાળમાં અજ્ઞાન અને ભોળા પ્રજા ફસાઈ જાય છે, પોતાના પૈસાની બરબાદી કરે છે અને જાંગ પાણીમાં નદિ ઊતરવાને ન્યાયે ગુપ્તગુપ્ત બેસી રહે છે. તેવો પ્રસંગ ઊભો ન થાય, તેટલા માટે આજના ગરીબ સમાજને ચેતાવવાની જરૂર છે.

દિનદુરયાનનો વેપાર મૃતપ્રાય થઈ ગયો છે. તેને સાચા સ્વરૂપમાં ખીલવી, સામુદાયિક ઉન્નતિ કરવાને બદલે મૂર્ખાઓના ટોળાંમાંથી કમાણી કરી લેઈ, પૈસા એકઠાં કરી ન્યાય થઈ જવાની આ કરામતને કાંઈ જુદું, અલ્પલ કે હોંશિયારી માને છે અને પોતાની ગરજ સારી લે છે. આવી રીતે પૈસા પડાવી માલેતુગર બનનાર જો ન્યાય ચલા માનતા હોય તો ખાંડ ખાય છે. કારણ કે તે રીતમાં નથી સત્ય કે નથી વેપાર, નથી નીતિ કે નથી ન્યાય. સાચી નીતિ, સાચો વેપાર તો દેશની, ખાસ કરીને દેશના ગરીબ વર્ગની, ઉન્નતિ સાધે છે અને દેશની ગરિબાઈ ઉપર ઘા કરી સમસ્ત જનતાના આશીર્વાદ લે છે.

આજકાલ દિનદુરયાનમાંથી જાણે પુરુષો સૌ પંદ થઈ ગયા હોય તેમ ‘ પુરુષાતન ’ લાવવાની અનેક દવાઓની જાહેરખબરો જુદે જુદે સ્વરૂપે દેખાય છે. તેની સાચી અસર શી થાય છે તે તો અનુભવીઓ જાણે, પણ ગરીબો ફસાય છે એ વાત ચોક્કસ છે. કાંઈ કહેશે એમાં આપણે શું કરીએ ? પરંતુ અજ્ઞાન અને ભોળા પ્રજા પોતાની અજ્ઞાનતાથી ફસાય તેની બધી જવાબદારી શિક્ષિત વર્ગને માયે છે. આજળ પડતા આગેવાનોની પવિત્ર ફરજ છે, કે જેમની આગેવાની તેમણે લીધી હોય તેમના દ્વિતાદિતનો સંપૂર્ણ વિચાર કરવો. ધરે ‘ દરિજનઅધુ ’ ‘ પાડોશ, ’ જેવાં આદર્શ અઠવાડિક કે માસિકપત્રમાં આવી જાહેરખબરો નથી લેવાતી એટલે સંતોષ છે અને તેથી આ લેખ ‘ પાડોશ ’ માં જ લખવા પ્રેરણો ધું.

આવી જાહેર ખબરોનાં જુદાણાંમાં વપરાતા કેટલાક શબ્દોની જાળમાંથી કેટલાંક અવતરણો અત્રે ઉતારવાં ઠીક પડશે. ખાસ અપવાદ ત્રિવાય આ પ્રકારની બધીયે જાહેર ખબરો અજ્ઞાન પ્રગતે શાપરૂપ હોય છે, તેનો મારી જુદા પ્રમાણે સાચો અર્થ કરવાનો યત્ન કરીશ. મારી જૂલ યતી હોય તો કોઈ સુદૃઢ બાધ એ જૂલ સુધારવાનો યત્ન કરશે, તો ઉપકાર માનીશ.

૧. 'જનતાએ આકર્ષક, ખોટી અને માટી જાહેરખબર તરફ ન દોરતાં સારાસારનો વિચાર કરવો જોઈએ.' આવી જાહેરખબર આપનારાઓ પણ આકર્ષક છતાં ખોટી જાહેર ખબરોમાં જ આ શબ્દો ટાંક છે, અને જનતાની જુદાને પોતાને માગે દોરવા પોતે સત્યવાદી હરિશ્ચંદ્ર બની બેસે છે.

૨. 'એકાન્તમાં જોવાલાયક પ્રેમકીડાનાં ચિત્રા: વિદ્યાર્થીઓ નજ મંગાવે' મનુષ્યવલાય એવો હોય છે કે જે વસ્તુ ન કરવાની કહી તે પહેલી કરે. જાળકના આગળ ખાલી મૂકી વાળીએ તો તે જોવાનો વધારે પ્રયત્ન કરે, એ વાત નજર સમક્ષ રાખી આવી જાહેર ખબર આપવામાં આવે છે. આથી વિદ્યાર્થીઓ-કિશોર વયના જાળકો-તે તરફ ખાસ આકર્ષાય અને તેમના તરફથી સારો તડાકો પડે. વિદ્યાર્થીઓ એ મંગાવે તો ન મોકલવાની જૂલ કરે એવા જાહેરખબરવાળા ઉદાર અને સત્યવાદી બની વિદ્યાર્થીઓના હિતાહિતનો ભાગ્યે જ વિચાર કરે છે.

૩. 'યાત્રા અર્થે હિમાલય તરફ ગયો. પર્વતની શુક્રામાંથી થોગી જિતરી આવ્યા અને મને ઔષધિ બતાવી. હું જનસમાજનું હિત સાધી રહ્યો છું.' આમાંથી કમાણી કરવી હરામ છે. એ ઔષધિ ખાવાથી એવો જુરસો પ્રાપ્ત થાય છે કે તેનું વર્ણન કરવાની આઠા નથી. 'આવા શબ્દોમાં કેટલું સત્ય છે તે પૂરવાર કરી શકાય' તેમ નથી. કારણ કે 'થોગી' તો ઔષધિ મેળવનારને જ મળ્યા હતા, આજે તેનો પુરાવો તો તે પણ આપી શકે નહિ. એટલે આવી જાહેરખબરો 'સત્ય' તરીકે ગણી લેવાય છે અને કોઈ પણ રીતે તેનો સામનો થઈ શકતો નથી. પરિણામે અજ્ઞાન પ્રગ્ન ફસાય છે.

૪. "દાકતર વૈદ્યોની અજમાવેલી દવા સાથે ગેરંટીપત્ર મોકલવામાં આવે છે." આમાં જે દવાની જાહેરાત થઈ છે, તે દવા દાકતરે કે વૈદ્યે અજમાવી છે કે કેમ તેનો ઉલ્લેખ નથી. એટલે તેનું ગેરંટીપત્ર મારી શકાય નહિ. માઆન્ય જનમુખ્ય આત્મા જેલ પાદખી શકતો નથી અને ફસાય છે. 'ગેરંટીથી કાયદો ન થાય તો પૈસા પાછા.' આનો અર્થ એ કે તમારે પહેલાં લેખી ગેરંટી કરવી જોઈએ, નહિ તો પૈસા પાછા નહિ મળે.

૫. 'ધનામ રૂ. ૫૦! સિદ્ધિયંત્ર! ખોટું સાબિત કરો તો રૂ. ૫૦ ધનામ!' એથી થતા અનેક લાભોનાં વર્ણન સાચે આપી એવેજ ફેંકાય છે. આમાં પણ શબ્દોની મોહજાળ મને તો લાગે છે. 'ખોટું સાબિત કરો' એટલે એ યંત્ર તાબાનું, ચાંદીનું કે સોનાનું છે અગર મોઢલેલું તે જ તાબીજ છે એ વાત ખોટી સાબિત થઈ શકે નહિ. પછી એનાથી લાભ થાય કે ન થાય તેને માટે આ એવેજ હોતી નથી, અગર તો યંત્ર છે તે ખોટું છે એવું પણ સાબિત થઈ શકતું નથી. અને 'ઉરતાદનો ખોરાક મૂખી,' એ ન્યાયે મૂખીઓ ફસાય છે. પાછાથી તેયને કંઈયે દાદ મળતી નથી, કારણ કે શબ્દોની એ મોહજાળ છે અને કાયદાનો આધાર લેતા જતાં નાહક ખર્ચમાં ને માયાકૂટમાં જિતરવું પડે છે. એટલે ચોરની મા કોઠીમાં મોં ધાલી ગયથપ રહે છે !

૬. 'દવા ખોટી સાબીત કરનારને રૂ. ૧૦૦૦નું ઇનામ' પણ દવા અસર-કારક ન નીવડે તો ઇનામ નહિ ! દવા તો 'સોગે' હોય છે જ, તેની કોઇથી ના પાડી શકાય નહિ. પણ ખોટી હોવાની સાબિતીને અભાવે ઇનામ તો મળી શકે નહિ ! આમ આવી જાહેરખબર આકર્ષક નીવડે છે.

૭. 'કુરસદને વખતે કામ કરીને મહિને રૂ. ૫૦થી ૨૦૦ સુધી કમાઓ. મૂડી-ના રોકાણની કે અનુભવની જરૂર નથી.' આવી રીતે કુરસદને સમયે આવડી મોટી કમાણી થતી હોય તો હિંદુસ્થાનમાં ભૂખમરો રહે જ નહિ, પણ તે તો છે જ; એટલે આ વાતમાં કેટલું તથ્ય હોઇ શકે તેનો વિચાર કરી લેઇ જાહેર જનતા આવી જાહેરખબરથી ચેતતી રહે એજ ઇષ્ટ છે. આવી અધૂરી અને દિશાસૂચન વગરની જાહેરખબરોમાં પણ કંઇક ભેદ હોય છે જ.

૮. 'જ્યોતિષ અમલકાર ! મને તે પાંચ પ્રશ્નો સીલખંધ કવરમાં મોકલો, તેના સાચા જવાબ વી. પી. થી તમારા કવર સાથે મોકલવામાં આવશે.' સીલખંધ કવર ફોડ્યા કે પ્રકાશની (Lightની) કે કોઇ પણ યુક્તિની મુદ્દ વગર અંદરના પ્રશ્નો આખો મીચીને જાણી શકાય છે એ વાત માનવા આજનો નવયુગ ના પાડે છે. આમાં કંઈક યુક્તિ તો હોવી જ જોઇએ, નહિ તો કવરમાં પણ પ્રશ્નો મોકલવાની શી જરૂર ? એવી જાહેર ખબર કેમ નથી અપાતી કે તમારા મનના પાંચ પ્રશ્નોના જવાબ માત્ર પત્ર યા શિરનામું લખશો તો વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે ? એટલે આમાં પણ યુક્તિપ્રયુક્તિ કે પ્રપંચ છે એમ જણાય છે.

૯. ભૂત, પ્રેત, પિશાચ, મરી મએલાં પિતૃઓ, સર્ગાવહાલાં સાથે વાતચીત કરી શકાય તેવું તાવીજ કે આરસી ! 'વગેરેની જાહેરખબરોમાં પણ જુઠાણું' છે જ.

૧૦. 'અમલકારી તાવીજ ! જેને તમે ઇચ્છશો તે તમને તરત જ આવી મળશે. ગમે તેવી શ્રમાની સ્ત્રી પણ શુભામ જતી જશે. શેર, સટ્ટો, લોટરી, રેસ, પરીક્ષા, કોર્ટકચેરી, ગમે ત્યાં ધાર્યો વિજય અપાવશે.' આ જાહેરખબરની વિગતોમાં સત્ય હોય તો પછી તાવીજ વેચવા કરતાં તેનો ઉપયોગ કોઇ ગાલેતુબર ઉપર કરી, ધાર્યો પૈસા પડાવતાં એ જાહેરખબર આપનારને જ શો વાંધો આવતો હશે તે સમજાતું નથી.

૧૧. 'ચોક્કસ ટાઇમ આપનાર ઘડીઆળ ચાર આનામાં।' ભોળી અને અજ્ઞાન પ્રજા આનો અર્થ એવો કરે છે કે એક પણ મિનિટના ફેરફાર વગર આ ઘડીઆળ નિયમિત વખત આપે છે. પણ એવું હોતું નથી. આવાં ઘડીઆળોના કાંટા ફેરવી જ્યાં મૂકે તેજ સમય ચોક્કસ રીતે બતાવે છે અને ફેરવ્યા વિના કાંટા જરા પણ ખસતા નથી. અર્થાત્ ઊકરોને રમવાનાં ઘડીઆળ જ મોકલવામાં આવે છે. વળી કેટલાંક ઘડીઆળની જાહેરખબરોમાં 'ડમી' શબ્દ વાપરેલો હોય છે. સામાન્ય રીતે ઉપરચોટિયું વાંચી જનારને આ શબ્દોનો ખ્યાલ હોતો નથી. અને વી. પી. થી મંગાવતાં 'ડમી (dummy)' એટલે ચાલે નહિ તેવાં ઘડીઆળો મોકલવામાં આવે છે. વળી કેટલીક જાહેરખબરોમાં 'તે ઉપરાંત ત્રણસો ચિત્રો ઇનામ, ' એવું જણાવેલું હોય છે. આમાં પાણી ચોપડી કાગળ ઉપર પાડવાનાં નાનાં નાનાં ત્રણસો ચિત્રો, જેનો કિંમત એક એ આના હોય છે તે, મોકલવામાં આવે છે ! આવી જાહેરખબરોથી પણ જનતાએ ચેતતા રહેવાની જરૂર છે.

૧૨. 'ફાયદો ન થાય તો પૈસા પાછા, જતાં વિશ્વાસ ના હોય તો કેટ્ટિકટ કરો. એકના દશ પડશે.' આવી જાહેર ખબરો પણ હોય છે. આનો અર્થ એમ થાય કે આગળથી

ટેલીફોનનો શોધક : એલેક્ઝાન્ડર ગ્રેહામ બેલ

એલેક્ઝાન્ડર ગ્રેહામ બેલનું સ્મૃતિચિહ્ન અથવા તો તેનો ઇતિહાસ-ટેલીફોન, જેની તેણે શોધ કરી હતી, તે જગતના લગભગ એકેએક ટેબલ પર જોવામાં આવે છે. મિ. બેલ, વસ્તુવચ્ચનો નિષ્ણાત હતો અને તેણે જ આ ચંત્રની શોધ કરી હતી કે જેથી 'એક પ્રાણ બીજા પ્રાણ જોડે વાત કરી શકે.' આ શોધે સભ્ય જગતના દૈનિક વ્યવહારમાં જે ક્રાંતિ આણી છે, તેનું મૂલ્ય આંકવું મુશ્કેલ છે. માત્ર એક જ શોધથી તે વર્તમાન યુગની પ્રગતિના ઇતિહાસમાં પોતાનું નામ અમર કરી ગયો છે.

‘ મિ. વૉટસન, અહીં આવો તો. મારે તમારું કામ છે. ’

આ સામાન્ય લાગતા શબ્દો દ્વારા એક ભરાવદાર બદન અને દાઢીવાળા રજાચમેને જગતમાં એક નવી જ ક્રાંતિનો મંત્ર ફૂંક્યો હતો. એ એક જ વાક્યથી એ માણસની એક શોધે જગતમાં અણધાર્યો પલટો આપ્યો હતો અને એ પલટો જોવા તે પોતે નસીબવાન થયો હતો. કારણ કે એ બોલનાર હતો એલેક્ઝાન્ડર ગ્રેહામ બેલ અને ટેલીફોન પર એક છેડે બોલાયેલું અને બીજા છેડે સંભળાયેલું એ પહેલું જ વાક્ય હતું.

ટેલીફોન માનવજીવનને ફેરવો ઉપયોગી છે, તેનું વિવેચન કરવું અહીં નિરર્થક છે. તેની શોધથી વ્યવહારમાં એક અજબ ઝડપ આવી ગઈ હતી. તેણે અંતરને ભેદી નાખ્યું હતું. તેના જેવી ભાષે જ બીજા કોઈ ઉપયોગી શોધ અસ્તિત્વમાં આવી હશે. આજે તો જગતમાં ઘેરઘેર ટેલીફોન ચાલુ ગયા છે અને તે એક દૈનિક વ્યવહાર અને જરૂરીઆતની વસ્તુ બની ગઈ છે. અહીં આપણે તેના શોધકોનો જીવનવૃત્તાંત જોઈએ.

[૫. પરંતુ સાંધણ]

કરાર કરવો જોઈએ, તો જ પૈસા પાછા મળે. અને કરાર કરતા હોય તેથી દરમિયાન કિંમત આપવી પડે. આવું મને તો લાગે છે. ખરું જોડું તો અનુભવીઓ જાણે. પણ ભાવાની અરપધતા ચંકા ઉત્પન્ન કરે છે. અને ખરીદનારને નહિ. તો જાહેરખતર આપનારને તો ફાયદો થાય છે જ, એટલે પૈસા તો પાછા આપવાના શેના !

૧૩. વળી ફેરફાર જાહેરખતર સાચા બનાવના સમાચાર જેવી છાપવામાં આવે છે અને તેને એક ખૂણે ‘ જા. ખ. ’ એવા નાના અક્ષરો મૂકેલા હોય છે. બેશક, આથી તો માત્ર આકર્ષણ જ થાય છે. જાહેર જનતાને ફસાવાપણું કે નાહક ખર્ચમાં ઊતરવાપણું રહેતું નથી, એટલે તે ઓછી દોષપાત્ર છે.

સાચે જ જાહેરખતર એક અદ્ભુત કળા છે. પરંતુ કળા પ્રામાણિક રીતે વપરાય ત્યાં સુધી જ તે કળા કહેવાય છે; એનો અતિરેક, ભુકાણું, બેદલરમ અને અસત્યથી ભરપૂર જાહેરખતરો સમાજને ચાપકૂપ છે. ગરીબ દિલની ભોળી ગરીબ પ્રજાને શબ્દોનાં ગૂંચળાવાળી, અનર્થનો અર્થ ઉપજાવી ઉતરવામાં ન આવે એ ઇચ્છવા યોગ્ય છે. આમાં કોઈ પણ વ્યક્તિ પરત્વે મને વેર નથી, આ તો પદ્ધતિ સામે લાલ બત્તી ધરવાનો જ પ્રયાસ છે, એ સૌ કોઈ જાણ સમજ લે. કુત્તેયુ કિં બહુના ?*

વજુભાઈ ભાઈલાલભાઈ પટેલ

એલેક્ઝાન્ડર ગ્રેહામ બેલનો જન્મ સ્કોટલેન્ડના પાટનગર પ્રસિદ્ધ પ્રાચીન નગર એડીનબરોમાં ઇ. સ. ૧૮૪૭ના માર્ચ માસની ત્રીજી તારીખે થયો હતો. તે યોગ્ય પિતાનો યોગ્ય પુત્ર હતો, કારણ કે તેનો પિતા એલેક્ઝાન્ડર બેલવીલ બેલ વકતૃત્વકાળોનો એક પ્રસિદ્ધ શિક્ષક, સ્વરશાસ્ત્રનો પ્રસિદ્ધ નિષ્ણાત અને 'વીઝીબલ સ્પીચ' (દૃશ્ય વકતૃત્વ) એ નામની એક નવી જ પદ્ધતિનો પ્રણેતા હતો, ગ્રેહામ બેલને ઉત્તમ પ્રકારની કેળવણી આપવામાં આવી હતી. તે પ્રથમ એડીનબરો હાઈસ્કૂલમાં દાખલ થયો હતો, અને ત્યાર બાદ ત્યાંની વિદ્યાપીઠમાં દાખલ થયો હતો. ત્યાર પછી તેણે લંડનની યુનિવર્સિટી કોલેજમાં અને બર્મિંગ્હામની બુર્ઝવર્ગ વિદ્યાપીઠમાં અભ્યાસ કર્યો હતો. અહીં તેણે પી. એચ. ડી ની ઉપાધિ મેળવી હતી.

આત્માવરચામાંથી જ તેનામાં શોધકશુદ્ધિનાં લક્ષણો દેખાવા માંડ્યાં હતાં. એડીનબરોની એક મિલ (ધંદી) જોવાં તેને કેટલાક છોકરાઓ સાથે લઈ જવામાં આવ્યો હતો તેની તે વારંવાર વાત કરતો. અહીં છોકરાઓને ધઉંનાં કુંડાં આપવામાં આવ્યાં હતાં અને તેમાંથી કણસલાં જીદાં કરી ધઉં વીણી આપવાનું કહેવામાં આવ્યું હતું. યુવાન ગ્રેહામ બેલ પોતાના ધઉં થેર લાવ્યો અને ઝડપથી એક નાના બ્રશ દ્વારા તેણે કણસલાં ઝડપથી અને સ્વચ્છતા-પૂર્વક દૂર કર્યાં. તેણે તરત જ પોતાની આ શોધની વાત ધંદીવાળાને કરી, અને ધંદીવાળાએ આ બ્રશના સિદ્ધાંત પર ધઉંનાં કણસલાં જીદાં પાડવાનું યંત્ર બનાવી પોતાની ધંદીમાં દાખલ કર્યું.

ઇ. સ. ૧૮૭૦માં ગ્રેહામ બેલની તબિયત લથડવા માંડી અને તેને દાય લાંબુ પડશે એવી શંકાઓ આવવા માંડી. તેથી તેણે પોતાના પિતા સાથે સ્વદેશનો ત્યાગ કર્યો અને કોનેડામાં આવીને વસવાટ કર્યો. બે વર્ષ બાદ તે બોસ્ટન આવ્યો અને અહીં તેણે બહેરાં માણસોને શીખવવા માટે શિક્ષકોને તાલીમ આપવાની એક શાળા ખોલી અને તેણે પોતે પણ વકતૃત્વકળા પર ભાષણો આપવા માંડ્યાં.

શોડા સમયમાં જ તેનાં આવડત અને તેનીં જ્ઞાનની સુવાસ ચારે તરફ પ્રસારવા માંડી અને પરિણામે તેને બોસ્ટનની વિદ્યાપીઠમાં નીમવામાં આવ્યો. બહેરાંઓને બોલતા કરવા માટે અને જન્મથી જ બહેરાંબોળડાઓ પ્રતિ તેની કામ કરવાની આવડતે જ તેને આ નવાં યંત્રની શોધ કરવા પ્રેરણા આપી હતી. તે ન્યારે બહેરાંઓ પણ સાંભળી શકે તેવા એક યંત્રની શોધ કરતો હતો, ત્યારે જ તે એક મેળલ ડુઆર્ડ નામની બહેરી કન્યાના પ્રેમમાં પડ્યો. એ કન્યા પાછળથી તેની પત્ની થઈ અને તેણે ગ્રેહામ બેલને સલાહ આપી કે જીવનભરની શક્તિ એ વધુ વ્યવહાર પદ્ધતિ હતી, અને તેથી એણે પોતાના પ્રયોગો જીદાં દિશામાં કરવાનો પ્રારંભ કર્યો.

બેલ એક એવું યંત્ર શોધી કાઢવા માગતો હતો કે જેથી એક જ તારના દોરડા તારફતે અનેક સંદેશાઓ એક સાથે મોકલી શકાય. એ દરમિયાન તે વીજળી દ્વારા મોઢે મોલાયેલા શબ્દો બીજે મોકલી શકાય તેવા યંત્રની શોધ તરફ વળ્યો. તારનાં દોરડાં પર એક શ્રીંગનો ઓચિંતો ઝળકારો સંભળાયો અને તેણે બેલને એક નવી જ દિશા સૂઝાડી. આ મનાવ ઇ. સ. ૧૮૭૫ના જુનમાં જન્મ્યો હતો અને એક સાથે અનેક સંદેશાઓ મોકલવાની યંત્રની શોધ પાછળ તે એ પહેલાં એક વર્ષથી તે લાગ્યો હતો.

પણ હવે બેલના હાથમાં ફૂંચી જડી આવી હતી. 'અચાજની ઉત્પત્તિ વેળાએ જે પ્રભાણે હવાના ધનત્વમાં ફેરફાર થાય છે, તે જ પ્રમાણે જો હું વીજળીની તીક્ષ્ણતામાં ફેરફાર કરી શકું તો તારનાં દોરડાંઓ મારફતે જરૂર હું વાચા પણ મોકલી શકું.' તેણે કહ્યું. હવે તેણે મૃત માનવીના કંનનો અને તેમાં અવાજ મૂકતા હવાના ધનત્વમાં થતા ફેરફારોનો

કગ્વાનું કામ બીજાઓનું હતું. પરંતુ આ શોધથી બેલને ખૂબ નાણાં મળ્યાં. તેણે તોના રોકાણોમાં થર ખરીદ્યું અને ત્યાં રહી નવી શોધોઓ કરવા લાગ્યો.

બેલને ઉતારી પાડવાની હાલમાં એક ફેશન થઈ પડી છે. કહેવાય છે કે તે કોઈ વૈજ્ઞાનિક ન હતો, ન કોઈ વીજળીનો નિષ્ણાત હતો. એ તો એક અકસ્માતથી જ આ શોધનો માલિક થઈ બેઠો હતો. વિવેચકો તેની ત્યાર પછીની અનેક શોધોઓમાં તેને મળેલી નિષ્ફળતાઓને આના પુરાવારૂપે મૂકે છે, અને જણાવે છે કે તેનામાં શોધકચક્તિ જ ન હતી.

તેના વિરોધીઓ ગમે તેમ કહે છતાં તે એક મહાન શોધક હતો. ટેલિફોન તેની શોધ હતી. ફોટોફોન પણ તેની જ શોધ હતી અને આમેફોન પણ તેની જ શોધ હતી.

આમેફોનની શોધ તેણે ૧૮૮૭માં કરી હતી. પરંતુ એડિસનનું ફોનોગ્રાફ તે પૂર્વે શોધાયું હોય, તેને આ શોધનો જથ્થો નહોતો મળ્યો.

બેલે પોતાના નવા રહેઠાણે જઈ હવાઈ ઉડ્ડનને લગતા પ્રયોગો શરૂ કર્યા હતા. આમાં તેને પૂરી સફળતા ન મળવાથી તેણે પોતાનું શોધક ચિત્ત બીજી શોધો તરફ દોડાવ્યું.

ઇ. સ. ૧૯૦૬માં તે ઘેટાંના ઉછેરમાં રસ ધરાવતો થયો હતો અને તેની ઓલાદમાં કેમ સુધારો કરી શકાય તેના અભ્યતર કરતો હતો. તે એવી ઓલાદ તૈયાર કરવા માંગતો હતો કે જે હંમેશાં બેકકાને જ જન્મ આપે. ઇ. સ. ૧૯૧૦ માં તો એ પોતાના મૂળ ધંધા-વસ્ત્રવેકળા-તરફ આવી ગયો હતો. તેણે જનાવરોને બોલતાં કરવાના અનેક અભ્યતરો અમલમાં મૂકવા માંડ્યા હતા. આમાં જો કે મોટે ભાગે તેને નિષ્ફળતા જ સાંપડી હતી છતાં મહાપ્રયાસે તે કૂતરાઓને માનવી જેમ સ્વરો બોલતા કરી શક્યો હતો. આ શોધ મહત્ત્વ વિનાની હતી.

ઇ. સ. ૧૯૧૨માં જગતને માટે એક જ ભાષા 'વર્લ્ડ ઇંગ્લીશ'ની યોજના રજૂ કરી. એક સ્વરશાસ્ત્રી તરીકે તેને ખાતરી હતી કે આ બ્યવહાર યોજના હતી અને એક આંતરરાષ્ટ્રીય ભાષા તરીકે અસાધારણ રીતે યોગ્ય હતી. તે જાણતો હતો કે આની સામે તેને સખત વિરોધનો સામનો કરવો પડશે, તેથી તેણે પહેલેથી જ એ ખુલાસો કરી નાંખ્યો હતો કે આ ભાષા માત્ર બોલવાના જ ઉપયોગ માટે હતી-લખવાના ઉપયોગ સાટે નહિ. પણ જેટલી ઝડપથી એ પ્રચાર પામી તેટલી જ ઝડપથી, અન્ય એવી જ ભાષાઓની જેમ, ભુલાઈ પછુ ગઈ.

ઇ. સ. ૧૯૧૬માં તેણે એક જળવિમાન તૈયાર કર્યું હતું અને ૧૯૨૨માં, જે વર્ષે તે મૃત્યુ પામ્યો, તેણે એક એવું યંત્ર બનાવ્યું હતું કે જે મુસાફરો અને નવા નવા પ્રદેશો શોધનારાઓ માટે અનિવાર્ય હતું. એ યંત્ર હતું સ્વાસમાંથી નીકળતા બેબને સ્વચ્છ કરનારું.

તેણે પોતાના જીવન દરમ્યાન વિજ્ઞાનને લગતા અનેક લેખો લખ્યા હતા. વાચા-સ્વરશાસ્ત્ર ઉપર તો એ એક મહાન નિષ્ણાત ગણાતો હતો અને એક શોધક તરીકે તેની કીર્તિ અવિચળ રહી હતી. પરંતુ તેને વિજ્ઞાનજગતે બહુ માન નહોતું આપ્યું. થોડાક સમય તે અમેરિકાની જનપ્રસિદ્ધ 'નેશનલ બ્યોગ્રાફિકલ સોસાયટી'ના પ્રમુખ થયો હતો. ૧૯૨૦માં તેણે સ્વદેશની અને પોતાની જન્યભૂમિ એડીનબરોની મુલાકાત લીધી હતી કે જે વખતે એડીનબરોની મ્યુનિસિપાલિટીએ તેને બહુમાન આપ્યું હતું. પરંતુ પોતાની શોધથી હજારો માણસ દૂર એવા દેશ એકબીજાની સમીપમાં આવી ગયા હતા, એ જોવા તે ભાગ્યશાળી નીવડ્યો હતો. તેનું મૃત્યુ ઇ. સ. ૧૯૨૨ના ઓગસ્ટની ૨ જ તારીખે તેના નવા રહેઠાણ બેકેકમાં થયું હતું.

તેના જીવનની સૌથી અજાણખીલરી વાત તો એ હતી કે એ પોતે ટેલિફોનનો શોધક હોવા છતાં, એ ટેલિફોનને ખૂબ જ ધિક્કારતો હતો. તેણે પોતાના નવા રહેઠાણમાં ટેલિફોનમાં કાગળના, ડૂઆ બરી દીધા હતા કે જેથી પોતે કામ કરતો હોય ત્યારે કોઈ અતરાયરૂપ ન થાય.

થી. માલ્કોલાહ જોશી

પુસ્તકાલય

સંપાદક :

દેશભાં વાર્ષિક શ. ૩-૮-૮
પરદેશભાં ,, શ. ૫-૭-૭
છુટક નકલ શ. ૦-૬-૦

વતીઓ :

નાનાલાલ ચપ્રીજીવર દીવાનજી
મલિહાજી પ્રવાસી કર બચાવ

ઃ સંપાદક :

વાયલબાઈ નારણરાઈ અમીન
બી કૌપ
મનો, પુ. સ રા. ગં. વિ.
રાવપુરા .. વડોદરા

અનુક્રમણિકા

અનુભવવા જેવી એક ચોળના	...	...	...	—ત્રીશ્ચાનેથી	૨૪૧
તમારા પુસ્તકાલયમાં તપાસી જુઓ	...	...	...	શ્રી. નારાયણલાલ પુ. સુખડીયા	૨૪૧
આમપુસ્તકાલયોના કાગકાજ પર એક દૃષ્ટિપાત	...	...	...	શ્રી. રા. બ. ગોવિંદભાઈ ઠા. દેસાઈ	૨૪૧
પુસ્તકો અને અંધમાળાઓ	...	...	...	શ્રી. નારાયણ પુ. સુખડીયા	૨૪૧
એમ. કે. ગાંધી લાયબ્રેરી : ડરબન	...	...	...	શ્રી. ગોવિંદજી નીજામી	૨૪૧
મારો પદનાનો પ્રવાસ	...	...	...	શ્રી. ઉમેશભાઈ મે. પટેલ	૨૪૧
પરદેશી સાહિત્યસંષ્ટિનું અવનવનું	...	...	...	શ્રી. છોટલાલ ગાનસિંઝ કાંમદાર	૨૪૧
વિદ્યાર્થીઓ અને ગૃહસ્થાળા	...	...	...	શ્રી. જુગતરામ દવે	૨૪૧
અનુભવ નિતાર	...	...	...	શ્રી. દિલીપકુમાર પંચોલી	૨૪૧
				શ્રી. મગનભાઈ બા. પટેલ	૨૪૧
પુસ્તકપરિચય	...	...	...	મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ	૨૪૧
નવીન કાલ	...	...	...		૨૪૧
પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ	...	...	...		૨૪૧
માસિકો મળ્યા તારીખ	...	...	...		૨૪૧
શું વાંચશો ?	...	...	...		૨૪૧
જૂથ પુ. મંડળની સલાહો	...	...	...		૨૪૧
પુસ્તકાલયોની તપાસણી	...	...	...		૨૪૧
પુસ્તકાલય નોંધ	...	...	...		૨૪૧
સન ૧૯૩૯-૪૦ના પુસ્તકાલયશિક્ષણવર્ગો	...	...	...		૨૪૧
પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી	...	...	...		૨૪૧
વીસનગર ગદ્યાલ પુ. મંડળની પ્રસ્તાવણિ	...	...	...		૨૪૧
વર્ગીકૃત નામાવલીની પ્રવણી નં. ૪૦	...	...	...	શ્રી. ના. ચં. દીવોતજી	૨૪૧
સચના-સંપૂર્ણરો, વટકુક્રમો	...	...	...		૪૧
સામયિક દોહન વિભાગ					
બાલસાહિત્ય અને જાહેરખબરો	...	...	...	શ્રી. જ્યોત્સ્ના મહેતા	૪૧
હીરો અને વૃષારખિંદુ : કાણ વધે ?	...	...	...	દે. વા. ...	૪૧
જગતનો અજોડ શ્રીમંત : બેરન મિત્સુષ	...	...	...	શ્રી. મોહનલાલ મ. શેઠ	૪૧
લોહીનું દયાણુ	...	...	...		૪૩
વ્યાપક લોકસેવાના માર્ગો	...	...	...	શ્રી. નરહરી પરીખ	૪૪
તહેવારો અને શિક્ષણ	...	...	...	અ. સ. ન. ભાગવત	૪૭

આ માસિક વડોદરામાં 'ધી લુહાણામિત્ર પ્રિ.' પ્રેસમાં અંબાલાલ વિ. દક્ષરે પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ને માટે છાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું. તા. ૧૫-૬-૪૦

અજમાવવા જેવી એક યોજના

—તંત્રીસ્થાનેથી

આવતા માસમાં બજેટનાં ફોર્મ બધાં પુસ્તકાલયોને મોકલાશે. એ માટેની પૂર્વતૈયારીરૂપે પુસ્તકાલયોના સંચાલક મંત્રી-અન્ધપાલો બજેટ માટેનાં પુસ્તકોની પસંદગી અત્યારથી જ કરવા લાગી ગયા હશે.

પુસ્તકોની પસંદગી માટે અંધમાળાઓની પસંદગી કેમ ન કરવી અને તેથી કેવાં નુકસાન વેઠવાં પડે છે તે આ અંકમાં અન્યત્ર છપાયેલો લેખ તમને સમજાવશે; ઉપરાંત એ વિષે સહજ ધસારો અમે ગયા વર્ષના એક અંકમાં કર્યો પણ હતો. એટલે ભૂલેશૂકે પણ અન્ધમાળાના આહક થવાની ભ્રમણામાં તો હરગીજ પડશે નહિ.

અંધમાળાઓની કેટલીક લલચાવનારી યોજનાઓ આખર જતાં કેવાં ચોક્કા નીવડે છે તે તો જોશો એવી અંધમાળાઓના આહકો થયા હશે તેમના અનુભવમાં આવ્યું જ હશે, અને વિશેષ તો આ અંકમાં ઉપર નિર્દિષ્ટ લેખમાં એ જણાવ્યું છે.

વંળી માત્ર નામો પરથી જ પસંદગી કરવામાં પણ હેતુસાધનો સંભવ છે. એટલે પુસ્તકપસંદગી કરતી વખતે આવી ખંધી વાતો લક્ષ્યમાં લીધા પછી જ જે તે યોગ્ય પુસ્તકો પસંદ કરજો. અને તમારા પુસ્તકાલયના સ્વસ્થાપકમંડળને એ યાદી બતાવી તેમની મંજૂરી માગી લેજો.

આવી પુસ્તકપસંદગીના કામમાં અમે એક ણીજો માગું સૂચવીએ છીએ. હજી બજેટો આવતા માસમાં અને તે પછી બનાવવાનાં થશે; તે દરમિયાન તેઓ આ અખતરો અજમાવી લુએ.

તમારા પુસ્તકાલયમાં એક પત્રક રાખો. જે વાચકો તમારા પુસ્તકાલયનાં ઉપયોગ કરવા આવે તેઓ કયાં પત્રો-પુસ્તકો ખરીદવા ભલામણ કરે છે તેની નોંધ એ પત્રકમાં કરવા એ વાચકોને વિનંતિ કરો.

આ પ્રમાણે કરવાથી તમારા વાચકોનો પણ તમારી પુસ્તકપસંદગીમાં સારો

સાથ મળશે. તમારે ત્યાં આવતા વાચકો કેવા વિષયનાં પુસ્તકો માટે લલામણુ કરે છે તે તમને જાણુવા મળશે. ઉપરાંત એ નોંધમાં નોંધાયેલાં પુસ્તકોમાંથી કયાં આસ પસંદ કરવા જેવાં છે તે પણ તેમાંથી તારવી કાઢજો. આ તારણુ તમારા વ્યવસ્થાપકમંડળ આગળ રજૂ કરજો. અને પછી એમાંથી પસંદ કરી લેજો.

એટલે તમારા પુસ્તકાલયની પુસ્તકપસંદગીમાં તમારા વાચકોનો અવાજ પણ જળવાશે અને તમારા પર “પોતાની જ પસંદગીનાં પત્રો-પુસ્તકો મંગાવવા” નો જે કેટલાકો આદેશ કરવામાં આવે છે તે દૂર થશે.

આશા છે, સૌ મંત્રી-અંધપાલભાઈઓ આ અખતરો જરૂર અજમાવશે અને પુસ્તકાલય માટે પસંદ કરવાનાં પુસ્તકોમાં તેના વાચકોનો પણ સહકાર સાધવા પ્રયત્ન કરશે.

તમારા પુસ્તકાલયમાં તપાસી જુઓ:

૧. વર્તમાનપત્રો, માસિકો વગેરે નિયમિત રેળલ ઉપર દરરોજ રહેતાં નથી. જે માસિકો અચૂક વેષ્ટનમાં હોય છે અને જે નામ લખેલું હોય તેના બદલે ભળતા જ વેષ્ટનમાંથી નીકળે છે, જેમકે ‘શારદા’નું વેષ્ટન હોય જ્યારે તેમાંથી નીકળે ‘ગુણસુંદરી’ આમ થાય છે. એ અંધપાળની બેદરકારી સૂચવે છે.
૨. નવાં આવેલાં સામયિકો પુસ્તકાલયના વખતે પુસ્તકાલયમાં હોતાં નથી અને સભાસદોને ઘેર દસ પંદર દિવસ પડી રહે છે, એ ઇચ્છનીય નથી. એપ્રિલનું “શારદા” પ્રકટ થઈ ગયું હોય ત્યારે રેળલ ઉપર જાન્યુઆરીનો જ અંક મૂકેલો હોય એવા પણ દાખલા છે.
૩. કેટલીક વખત સારા વ્યવસ્થાપકોના અભાવે, દર વર્ષે મંગાવવામાં આવતાં વર્તમાનપત્રોમાં જનતાને નિષ્પયોગી હોય એવાં પણ આવે છે. માસિકો, અઠવાડીકો સારાં હોય તેને કાઢી નાખી નકામાં પણ આવે છે, તેથી વ્યવસ્થાપક મંડળ સાહિત્યમાં રસ લેનાર ઇસમોનું હોયું જોઈએ. સભાસદો લવાજમ ભરે છે એટલે તેમને નિયમિત વર્તમાનપત્રો પુરેડો વાંચવા મળે છે, પરંતુ કયું પુસ્તક, કયું માસિક, કયું વર્તમાનપત્ર મંગાવવું તે સાહિત્યમાં રસ લેનાર સજ્જનો સમજી શકે, અને તેઓ જાણી પણ શકે કે આપણા ગામની જનતાને કેવું સાહિત્ય પચશે. એ વિચારી તે પ્રમાણે મંગાવવા તજવીજ કરી શકે.

x

x

x

૪. પુસ્તકાલયમાં આવતાં વર્તમાનપત્રોમાં શું વાંચવા જેવું છે તેનું ખોડું લટકાવી લખવું જોઈએ, કે જ્યાં આવનાર વાચકને વાંચવામાં રસ ઉત્પન્ન થાય.

૬. નવાં આવેલાં, વાંચવા લાયક પુસ્તકોની યાદી તૈયાર કરી બહાર ટાંગવી જોઈએ.

નારાયણલાલ પુ. સુખડીઆ

ગ્રામ પુસ્તકાલયોના કામકાજ પર એક દષ્ટિપાત

ગ્રામ પુસ્તકાલય ખાતાનો વહીવટ કેમ ચાલે છે તે જોવાની અને પ્રગતિ તે કેટલું ઉપયોગી છે તે નિદાનવાની દષ્ટિથી અમે વડોદરા તાલુકાના

ગ્રામ પુસ્તકાલય

રણોલી ગામનું પુસ્તકાલય જોવા માટે પુસ્તકાલય ખાતાના રા. રા. વ્યવસ્થાપક સાહેબ અને રા. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક સાથે

તા. ૩૦-૪-૪૦ ના રોજ સવારના વડોદરાથી ૭-૩૫ વાગે નીકળી ૮ વાગે રણોલી પહોંચ્યા હતા.

૨. પુસ્તકાલયનું મકાન સને ૧૯૩૫ માં બંધાયું હોય તે ગામની બીજી સાર્વજનિક સંસ્થાઓ-શાળા, દવાખાનું, પ્રસતિગૃહ, વ્યાયામગૃહ, સાર્વજનિક બાગ, તળાવ વગેરે સાથે ગામના મોખરા પર આવેલું છે. આથી ગામના સુખસવડ સાથે દેખાવ પણ સુંદર થયો છે.

મકાન

૩. પુસ્તકાલયના કામ કરનાર બાઈની સાથે પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થા સંબંધી કેટલીક વાતચીત થઈ કરી, પરંતુ તે નવા અને બીનઅનુભવી હોય વાતચીત થઈ કરી, પરંતુ તે નવા અને બીનઅનુભવી હોય

અંધપાલ-મંત્રી

પુસ્તકાલયમાંથી પુસ્તકો વાંચવા આપવાની નોંધવહીમાં પુસ્તકો નોંધવા સિવાય બીજી હકીકતથી અણુવાકેઈ હોવાનું જણાયું.

૪. પુસ્તકાલયનું અંદાજપત્ર, કરાવની નોંધલુક, વર્ગીકરણવાર રજીસ્ટરો વગેરે પુસ્તકાલયના ઉપ-યોગી અને જરૂરી સાધનોનો અભાવ જણાયો. મંત્રીને આ બાબતમાં પૂછતાં અંધપાલ તાલિમ પામેલા નથી એટલે તે અગત્ય છે, અને ટૂંકા પગાર મળતો હોવાથી માત્ર એ કલાક પુસ્તકો આપવા-ગ્રેવાનું જ કામ કરે છે એમ જણાયું. તેથી તેમને પ્રાન્તના તાલિમવર્ગનો લાભ લેવડાવવાની સૂચના કરવામાં આવી. મંત્રી પણ “પુસ્તકાલય” માસિક નિયમિત વાંચી તેમાં પ્રસિદ્ધ થતા ખાતાના સરકારી પ્રમાણે તજવીજ અંધપાલ પાસે કરાવતા હોય તેમ જણાયું નહિ. તે વેપારીવર્ગના હમમ હોય તેમને આ કામ માટે પૂરતો વખત મળતો નથી એમ તેમણે ખુલાસો કર્યો.

૪. પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળના સભ્યો તથા ગામના આગેવાનોને પુસ્તકાલયની પરિસ્થિતિ સંબંધે વાતચીત સારા બોલાવ્યા હતા. તેમની

વ્યવસ્થાપક મંડળ

સાથેની વાતચીતમાં સમજાયું કે, ગામલોકોને પુસ્તકાલય માટે ધણો આદર અને માન છે, અને પુસ્તકોનો ઉપયોગ ગામના

પ્રમાણમાં સારો થાય છે, પણ વ્યવસ્થાપક મંડળની સભા દર માસે નિયમિત ભરી ચકાતી નથી; કારણ કે તે બોલાવવાને સેક્રેટરી તરફથી દિવસ તથા વખત કરાવી તજવીજ થતી નથી. શાળાના શિક્ષકો પૈકી કોઈ સેનારીવી અને ઉત્સાહી શિક્ષક મંત્રી તરીકે કામ કરવાને સહકાર આપે તોજ આ બાબતે દૂર યથ થકે. સભા બોલાવવામાં આવે ત્યારે ઘણા ખરા સભ્યો ખુશીથી હાજર રહેશે એમ તેમનામાંના ઘણા ખરાએ જણાવ્યું.

૫. ગામના આગેવાનો સારી સંખ્યામાં હાજર હતા તેના લાભ લઈ, શ્રીમંત સરકારે પુસ્તકાલયો ઉદ્ધાવવાનો ઉદ્દેશ તેમને સમજાવ્યો અને સ્તિપ્રતિ-

આગેવાને આપેલી

દિન પુસ્તકો, માસિકો તથા વર્તમાનપત્રો વાંચનારની સંખ્યામાં વધારો થતો જાય તેવી તજવીજ કરતા રહેવાને તેમને બોલ

સૂચાઈ

કર્ષો, વળી એ લાભ માત્ર લાણેલા જ નહિ પણ જેઓ અલણ હોય તે પ્રૌઢ શિક્ષણનો લાભ લઈ વાંચતાં લખતાં શીખી લાભ લેતા થાય, અને માત્ર પુરુષો જ નહિ પણ સ્ત્રીઓ પણ પુસ્તકાલયને લાભ લે તેવો પ્રયત્ન કરતા રહેવાને તેમને આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરી.

૬. રણોલી પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકો ૧૨૧૨ છે. અંથપાલ બિનતાલિમી હોવાથી ફરિયાદો ધોરણ પ્રમાણે વિધિ યથેતો જણાયો નહિ. દર વર્ષે એ માણુ-

પુસ્તકો-વાચકો

સોની કમિટી નીમી કયાં પુસ્તકો અંધાવવા જેવાં છે કે કમી કરાવવા જેવાં છે તેની નોંધ રાખવાની સમજૂત આપવામાં આવી. સમાજમાં નળળી ભાવના ફેલાવે તેવાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાં લેવાઈ ગયાં હોય તો તે કમી કરાવવાની સલાહ અપાઈ. જીવનચરિત્રો, ધાર્મિક ઉચ્ચ કોટીની નવલકથાઓ, બાળકોને વાંચવાં ગમે તેવાં સાદાં અને સરળ પુસ્તકો અને ઓકિપયોગી સાહિત્ય પુસ્તકાલયમાં વસાવવાની અગત્ય સમજાવવામાં આવી. આ બાબતમાં પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી પ્રસિદ્ધ થતી સૂચનાઓ, ચાદીઓ વગેરે વાંચવાની કેટલી બધી જરૂર છે તે સમજાવ્યું. નાનાં ગામડાંમાં મોટું પુસ્તકાલય ન હોઈ શકે; તેમ ન હોય તો નજીક નજીકનાં ગામ સાથે સહકાર કરી જુદાં જુદાં પુસ્તકો મંગાવવાથી અને તે એકબીજાને વાંચવા આપવાથી યતા કાયદા તરફ પણ લક્ષ્ય મેળવ્યું. રણોલીમાં આનું વર્ષ દરમ્યાન ૭૨૨ પુસ્તકો વંચાયાં છે અને નોંધવહી ભેતોં સારાં સારાં પુસ્તકો વંચાયાં છે, એમ જાણી ખુશી થયા. વાચક રજીસ્ટરને અભાવે બાળકોમાં અને પુરુષોમાં કેટલાં કેટલાં વંચાયાં છે તેની માહિતી મળી શકી નહિ. વાચક રજીસ્ટર હોય તો દર માસે તારીખ કાઢવાથી બાળકો, પુરુષો, સ્ત્રીઓ વગેરેમાં કેટલું વાચન થાય છે તે સહેજમાં જાણી શકાય, માટે તે પ્રમાણે તજવીજ કરવાને સૂચના કરી.

૭. વર્તમાનપત્રો અને માસિકો પુસ્તકાલયના સમય દરમ્યાન પુસ્તકાલયમાં બ્યવસ્થિત

ગોઠવાઈ રહેવાં જોઈએ, તે પ્રમાણે થતું જણાયું નહિ. કેટલાંક માસિકો ટેબલ પર નહોતાં. ગામના આગેવાનો ઘેર વાંચવા લઈ જતા હોય તો તેમને પુસ્તકાલય ખુલ્લું રહેવાના સમયમાં ન

લઈ જતાં તે સમય બહારના વખતમાં લઈ જવાની અને પુસ્તકાલય ઉઘડતાં પહેલાં પરત મોકલી દેવાનો નિયમ છે તે સમજાવી તેનું સખ્તરીતે પાલન કરવા સમજૂત આપી. પુસ્તકાલયના સમયમાં કોઈ પણ પત્ર કે માસિક પુસ્તકાલય બહાર ગય નહિ એ સાર્વજનિક હિતની દૃષ્ટિએ જરૂરું છે.

૮. પુસ્તકાલયની બાવી નિભાવણી માટે રૂ. ૧૬૮૬-૨-૬ નું કાયમ ફંડ છે. અને તે

બ્યવસ્થિત હોઈ પુસ્તકાલય સંભાલક સહકારી મંડળમાં જમા કાયમફંડ અને અંદાજ છે. અંદાજ બનાવતી વખતે પુસ્તકાલયમાં રસ લેતા ગામ લોકોને બોલાવી તેમની સૂચનાઓનો વિચાર કરી ગામના લોકોને વાચનમાં રસ પડે તેવાં સારી કોટીનાં પુસ્તકો ખરીદવા સમજ આપવામાં આવી. અંદાજ રૂપીઆ સો સુધીનું બનાવી પુસ્તકાલયની સામગ્રી વિસ્તૃત બનાવવા પણ સમજ આપી તેમજ આજીવનના ગામનાં પુસ્તકાલયો સાથે સહકારના ધોરણે અંદાજ બનાવવાની

પણ સમજૂત કરવામાં આવી કે જેથી આખા જૂથમાં વિવિધ પ્રકારનાં ઘણાં પુસ્તકો વાંચવાનો લાભ જૂથના લોકોને મળે.

૯. કન્યાશાળા અને છોકરાની શાળાના શિક્ષકોને બેઠાવી સરસ્વતીના પૂજકો તરીકે પુસ્તકાલયમાં રસ લેવાની તેમની ફરજ સંબંધે બોધ કર્યો. શિક્ષક અને પુસ્તકાલય વારંવાર વારંવાર રીતે તો પુસ્તકાલય સંબંધી સર્વ કામ તેમણે જ ઉપાડી લેવું જોઈએ. પુસ્તકાલયનો ઉપયોગ શાળામાં લઘુતા ઉપલા વર્ગના બાળકો તથા ઉંચી ગયેલા બાળકોમાં કરાવવો જોઈએ તેમ તેમને કહેવામાં આવ્યું. આ બાબત પુસ્તકાલય ખાતાએ પણ શિક્ષકો પુસ્તકાલયને સહકાર આપે તેવો હુકમ મે. રા. રા. વિદ્યાધિકારી સાહેબ મારફતે કરાવવાની આવશ્યકતા વિષે પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી સાહેબને રૂબરૂ વિનંતિ કરવામાં આવી.

૧૦. પુસ્તકાલયમાં આદર્શ સ્વચ્છતા તથા વ્યવસ્થા હોવી જોઈએ કે જેથી તે પણ લોકોને ચોતાના ઘરમાં તેવી તજવીજ રાખવાને બોધદાયક થઈ શકે. સ્વચ્છતા, સુવ્યવસ્થા વગેરેની ઉપયોગિતા દર્શાવનારાં સૂચનો અને ચિત્રપટો વાચકને સહેલાઈથી બોધ થાય તેવી રીતે ગોઠવવાની અગત્ય સમગ્રવવામાં આવી. વળી પુસ્તકાલય એ વિદ્યામંદિર સમાન બની તેનું ઉપાસક મંડળ વિસ્તૃત બનવું રહે તેવી વ્યવસ્થા રાખવા પણ કહેવામાં આવ્યું.

૧૧. રજોલી પુસ્તકાલયની મુલાકાત ઉપરથી અમને સંતોષ થયો છે, અને જે કાંઈ જોવામાં આવ્યું તે ઉપરથી એવું અનુમાન થાય છે કે ગામકા-
પુસ્તકાલયની અસર માં પુસ્તકાલયોએ વાચનનો ઠીક રસ જમાવ્યો છે. પરંતુ હજી તેમાં વિકાસને ઘણું રચાન છે. પ્રજા હજી તેનો વ્યવસ્થિત ઉપયોગ કરી બંધારણ પ્રમાણે કામ કરવા ટેવાઈ નથી. પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી દર માસે પ્રસિદ્ધ થતા સૂચના સરકારી વગેરેથી પ્રજા વાંચકો અને તથા વ્યવસ્થાપકો સમગ્રે તે માટે રા. વહીવટદાર. રા. મહાલ શાળાધિકારી વગેરે રચાનિક અધિકારીઓ પુસ્તકાલયોમાં વિશેષ રસ લઈ વખતોવખત તેની મુલાકાત લેતા રહે તો ઘણું સારું થાય. છેલ્લા એક વર્ષમાં શાળાખાતાના કોષ અધિકારીએ રજોલી પુસ્તકાલયની ભેટ લીધી હોવાનું ભેટશુક ઉપરથી જણાતું નથી. વખતે ભેટ લીધી હોય તો તે બાબત વીઝીટ શુકમાં ઉલ્લેખ થવો જોઈએ.

એકંદરે આ મુલાકાતથી શ્રીમંત સરકારના ઉમદા ઉદ્દેશ પ્રમાણે પુસ્તકાલયથી પ્રજાના જ્ઞાનમાં ઠીક વધારો થતો જાય છે વાચન તરફ લોકોમાં રસ વધતો જાય છે, અને એકંદરે આ હિતકારી સંસ્થાથી પ્રજાના કલ્યાણમાં વધારો થતો જાય છે, એમ પ્રત્યક્ષ જોવાથી અમને સંતોષ થયો છે. અને તેને માટે પુસ્તકાલયનું મહાન બંધારણ આપનાર તથા ગામો-પોળોની બીજા કામો કરવામાં અગ્રેસર હાથ લેનાર રા. લક્ષ્મીભાઈ નાથાભાઈ પટેલ તથા બીજા આગેવાનોનો તેમ સાથે આવેલા પુસ્તકાલય ખાતાના સૂચ્ય અધિકારી તથા તેમના મદદનીશો લીધેલી તરફી માટે આભાર માની વડોદરા પંચત આવ્યા હતા.

પુસ્તકો અને ગ્રંથમાળાઓ

૧. ગ્રંથમાળાનાં પુસ્તકો પાકા પૂઠાનાં હોવા છતાં, તે ઉપર સુશોભિત વેજન આપવામાં આવે છે. પરંતુ તે વેજનનો કંઈ પણ ઉપયોગ ન થતાં, તે ખર્ચાળ પદ્ધતિ હોવા ખતાવે છે. કારણ કે એ વેજન માત્ર આકર્ષણીઆમાં જ તૂટી જાય છે. એટલે પાકા પૂઠાનાં પુસ્તકોને વેજન ન કરતાં તે ખર્ચો બંધ કરવો જોઈએ.

ખાસ વેજન જ આપવું હોય તો સરતા સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયનાં પુસ્તકોને આપે છે એવા મજબૂત ચીકણા કાગળનાં સાદાં વેજનો વાપરી શકાય.

પાકા પૂઠાનાં પુસ્તકોને વેજન બાઉન પેપરનું સુરક્ષિત રાખવા ચલાવવામાં આવે છે. એટલે સુશોભનો કરવા પાછળ ખર્ચ કરવો એ વ્યાજબી નથી.

૨. ગ્રંથમાળાનાં પુસ્તકો બહુધા પાકા પૂઠાનાં આપવામાં આવે છે, તેમાં જે જાતના કાગળ વાપરવામાં આવે છે, તેનો પ્રથમ ઉલ્લેખ કરી પહેલું પુસ્તક બહાર પાડે છે તે પ્રમાણે પછીનાં પુસ્તકો તેવા કાગળોમાં જ આપવાં જોઈએ; છતાં તે પ્રમાણે વચનબાંધ કરી ફેરલાં પ્રકાશકો પાંચમીથી બેત્રણ પુસ્તકો હલકા કાગળનાં પણ ધુસારી દે છે.

૩. ગ્રંથમાળાનાં પુસ્તકો પાકા પૂઠાનાં આપવાનાં છતાં ગ્રાહકોની સવલત સારી કાચા પૂઠાને પણ વર્ગ રાખેલો હોય છે. પુસ્તકો પાકા બંધનમાં આપવામાં આવશે અને તેનું લવાજમ કાચા કરતાં વિશેષ રખાયશું હોવા છતાં તેમાં પણ પાકાના બદલે કાચુ બંધપાકું વ્યાખ્યાન આપી ગ્રાહકોને છેતરવામાં આવે છે.

૪. ગ્રંથમાળાના ગ્રાહકો સ્થાયી હોય છે, છતાં જણાવેલ પુસ્તકો બહાર પાડવામાં અતિશય વિલંબ થાય છે, એટલે ગ્રાહકો ઠંટાળી જાય છે અને પરિણામે ગ્રાહક તરીકે બંધ પડે છે. (જુઓ જુલાઈ ૧૯૩૯ નું ' પ્રકાશિત કરેલું ' પુસ્તક ' મારા વિના નહિ ચાલે ' લે. ધનવંત ઝોઝા; નવયુગ પુ. ભંડાર, રાજકોટ, ગ્રાહકોને મે ૧૯૪૦ માં મળે છે.) આવી અનિયમિતતા ! (જુઓ અંગ્રેજી ગ્રંથમાળા વર્ષ ૫. ' જગતા રે'ને ' ઉત્તરધ' જન્યુઆરી '૪૦માં બહાર પાડવા જણાવેલું ' તેના બદલે મે ૧૯૪૦માં બહાર પડી ગ્રાહકોને મોકલાય છે.)

૫. ગ્રંથમાળાનાં પુસ્તકો પાકા પૂઠાનાં આપવાનું ધોરણ હોય એટલે નાનું અગર મોટું બંધા જ પાકા બંધનમાં હોવા જોઈએ.

૬. ગ્રંથમાળાઓનું લવાજમ, પ્રકટ થતાં પુસ્તકોના ટપાલખર્ચ સાથે રાખવામાં આવે છે, એટલે બહારગામ તથા સ્થાયી તેમજ શહેરના ગ્રાહકોને પણ તે જ લવાજમે ઘેર બેઠાં મળે છે એ આદરપાત્ર છે; જ્યારે વર્તમાનપત્રો, તેમ જ સાપ્તાહિકો ગ્રાહકોને જે ભેટ આપે છે તે માટે લવાજમ ઉપરાંત પોસ્ટેજ લે છે તે બરાબર નથી. તેઓએ પ્રથમ જ ભેટ સાથે અમુક લવાજમ જણાવી તે પ્રમાણે લેવું જોઈએ. (જુઓ ' પ્રજાબંધ ' અને ' સ્વાયત્તિજય'નાં દાખલા.) ભેટ જ્યારે બહાર પડે ત્યારે ર. ૦-૩-૦ પોસ્ટેજ

અર્થ મંગાવે, તે મોકલવા ૦-૧-૦ અગર જે આનાનો અર્થ કરવો પડે, તેના કરતાં કલ્યાણ માસિકની પેઠે ભેટ રજીસ્ટરસહ રૂ. ૪-૩-૦ રાખેલા હોય એ વિશેષ નોંધપાત્ર છે. એવું ધોરણુ રખાય તો આદકોને પાછળથી ટપાલખર્ચ મોકલી ભેટ મંગાવવાનું રહે નહિ.

૭. હાલમાં નીકળતી જેટલી અંચમાળાઓ છે, તે નિયમિત પુસ્તકો બહાર પાડી શકતી નથી. એમને લેખકો સાથેના કદંગા સંજોગોમાં, તેમજ આર્થિક સંજોગોમાં અચકાતું પડે છે, પરંતુ આગામી વર્ષ માટે જે પુસ્તકો આપવાનાં નક્કી કર્યાં હોય તે બધી સામગ્રી ભેગી કરીને નિયમિત વખતે બહાર પાડવું જરૂરી છે. તે સિવાય અમો અમુક આમ આપીશું, તેમ આપીશું, એ આદકોને લલચાવનારું છે. (હાલ રેખા ગતિ અંચમાળા અમદાવાદનાં પ્રકાશનો નિયમિત તારીખે જ પ્રકાશિત થાય છે એ ઇચ્છનીય છે.)

૮. અંચમાળામાં આપવાનાં પુસ્તકોની સંખ્યા, પૃષ્ઠસંખ્યા તથા લવાજમ દરેક હોય છે. ધણીખરી અંચમાળાઓ વા. લ. પાકા પૃષ્ઠોમાં રૂ. ૪) માં પોસ્ટેજ સહ ૧૨૦૦ પાનાનું વાંચન આપે છે; જ્યારે કાચાના રૂ. ૩) લે છે એ વ્યાજબી કહેવાય. પરંતુ કેટલાક લેખકો-પ્રકાશકો છૂટક પુસ્તકો પ્રકટ કરી રૂ. ૧) માં સો સવાસો પાનાં આપી આદકોને છેતરે છે. નિદાન રૂ. ૧) માં આજામાં આજાં ૨૫૦ તથા વધુમાં વધુ ૩૦૦ પાનાનું વાંચન અપાવું જોઈએ.

૯. પુસ્તકોની કિંમત પડતર કરતાં જે-ત્રણગણી રાખવામાં આવે છે. ' મારા વિના નહિ ચાલે ' પુસ્તક ૧૪૦ પાનાનું હોય રૂ. ૧-૪-૦ કિંમત રાખેલી છે, જ્યારે સરતા સાહિત્ય વર્ષિક કાર્યાલયનું પુસ્તક ' કતલખાનું ' ૭૦૦-૮૦૦ પાનાનું કાંપી સાઈઝ છતાં ફક્ત રૂ. ૨-૮-૦ રાખેલા છે એ ઉપરથી ખાતરી થશે.

૧૦. પડતર કિંમત ઉપર નફો ચઢાવવાનો લેખકો-પ્રકાશકો ધણો લોભ રાખતા હોવાથી તેમનાં પુસ્તકો ખપી શકતાં નથી અને પડી રહે છે એટલે પડતર કિંમત રૂ. ૧-૦-૦ હોય તેની કિંમત વધુમાં વધુ રૂ. ૧-૮-૦ રાખી કમિશન સવા ૭ ટકા કાપી આપવું જોઈએ.

૧૧. કેટલાંક પુસ્તકો એવાં હોય છે કે રૂ. ૪) જાપેલી કિંમત હોય ત્યારે તે ફક્ત આઠ આના ૭ આનામાંજ મળતાં હોય છે. આવી કિંમત જાપી આદકોને છેતરવાયો સાહિત્ય ખપી શકતું નથી. અને પરિણામે દોષ ખરીદનાર જનતાનો કાદવામાં આવે છે. પુસ્તકોનો ઉપાડ થતો નથી એમ જણાવવામાં આવે છે, એ તેમને જ શરમાવનારું છે.

નારાયણ પુ. મુખડીઆ

માણસ પોતાના વાળ પોતે કેવી રીતે કાપી શકે તેની સુકિત સમજાવતા એક પુસ્તકનું લખાણ એક અમેરિકન પ્રકાશકને હમણાં જ મળ્યું છે. લેખકે પ્રકાશકને ખાનગી રીતે કહ્યું છે કે, છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષો થયાં હું તે સંબંધી વિગતોનો વિચાર કરી રહ્યો હતો અને હું પારું છું કે, આ વિષય પરનું આ એક જ પુસ્તક છે.

એમ. કે. ગાંધી લાયબ્રેરી : ડરબન

સુદરહુ પુસ્તકાલયની સ્થાપના ડરબન (૬. આફ્રિકા) ખાતે ૧૪૦ કવીન સ્ટ્રીટ ઉપર આવેલ પારસી રસ્તમજી હોલમાં સને ૧૯૨૧માં કરવામાં આવી હતી, અને એને નિલાય બાર્ધ જરબાઇ રસ્તમજી ટ્રસ્ટ તરફથી ચાલુ છે.

ટ્રસ્ટનો ટૂંક ઇતિહાસ

અહીંના દાનવીર માલેતુબર સ્વર્ગસ્થ પારસી ગૃહસ્થ રસ્તમજી ધોરખોદુ કે જેઓ પૂજ્ય મહાત્માજીના ખાસ મિત્ર હતા, તેમની ઉદાર સખાવતથી આ પુસ્તકાલય અસ્તિત્વમાં આવ્યું છે. સ્વર્ગસ્થે જે ટ્રસ્ટ કર્યો હતો : એક એમની મહંમ પત્નીના નામનું, અને બીજું પોતાના નામનું. આ બંને ટ્રસ્ટોને જે મકાનો અને અરકમામતો સોંપવામાં આવેલી છે, તેની અંદાજે કિંમત ૪૦,૦૦૦ પૌંડની અંકાય છે. ટ્રસ્ટીડસની રાસત એ હતી કે એમાંથી જે ઉત્પન્ન આવે તે જ ફક્ત ખર્ચી શકાય. પુસ્તકાલયના નિલાય માટે ચૌદ વર્ષના ગાળા દરમ્યાન ૫૦૦૦ પૌંડ ખર્ચવામાં આવ્યા છે. નાતાલની હિંદી શાળાઓને મકાનો અને ફેલુગી મળી ૫૦૦૦ પૌંડ આપવામાં આવ્યા છે. દક્ષિણ આફ્રિકામાં જે જે હિંદી પ્રવાસીઓ આવી ગયા છે તેમની મારફતે સ્વદેશની જાહેર સંસ્થાઓ હોસ્પિટલો, જળાંપલયમદદ અને કેળવણીની સંસ્થાઓને ફેલુગી તરીકે ૪૦૦૦ પૌંડ મોકલવામાં આવ્યા છે. દેશના જુદા જુદા કેળવણીનાં, હુન્નરઉદ્યોગનાં અને મદદનાં કામે માટે પૂજ્ય મહાત્માજી પર ૬૦૦૦ પૌંડની રકમ મોકલવામાં આવી છે, આ બધું મળીને કુલ ૨૦,૦૦૦ પૌંડનો ખર્ચ થયો છે. મૂળ મિલકત કાયમ રહી છે, ફક્ત ઉત્પન્નજ ખર્ચાયું છે.

એમ. કે. ગાંધી લાયબ્રેરી એ ઘણીજ ઉપયોગી સંસ્થા છે.

કારણ કે નાતાલમાં એવું એ ફક્ત એક જ પુસ્તકાલય છે, અને આખા દક્ષિણ આફ્રિકામાં હિંદીઓ માટેનું એ સર્વોત્તમ પુસ્તકાલય છે. પુસ્તકાલયની અંદર રચાનિક વર્તમાનપત્રો અને સામયિકો ઉપરાંત આંતરરાષ્ટ્રીય વર્તમાનપત્રો, તેમજ સ્વદેશના જુદા જુદા પ્રાંતોમાં જે આગળ પડતાં વર્તમાનપત્રો તથા માસિકો છે, તે બધાં આવે છે. બાળકથી માંડીને સ્ત્રીઓને, યુવાનોને તથા વિદ્યાર્થીઓને, હરેક વયના માણસોને ઉપયોગી થઈ પડે તેવાં પત્રો, માસિકો, સાપ્તાહિકો તથા પુસ્તકોની પસંદગી કરવામાં આવે છે.

સંસ્થાનો વહીવટ ચાનદ સભ્યોની કમિટિથી ચાલે છે.

પુસ્તકાલયનાં દાર કોષ પછુ પ્રકારનો ચાજી લીધા સિવાય કોષ પછુ પ્રકારના સાંબેદ, અગર જાતિભેદ સિવાય, અહીંના યુરોપિયનો, અસલ વતનીઓ, કલડંસ અને હિંદીઓ માટે ખુલ્લાં રાખવામાં આવ્યાં છે. સદરહુ રસ્તમજી હોલનો ઉપયોગ જાહેર વ્યાખ્યાનો, સમારંભો, મેળાવડાઓ અને લાપણો માટે કોઈ પછુ પ્રકારની શ્રી લીધા વિના કરવા દેવામાં આવે છે.

પુસ્તકાલયનો ગત વર્ષનો હેવાલ

ગત વર્ષમાં ૭૮૩૮ માણસોએ એટલે કે સરાસરી રોજના ૧૯૪ માણસોએ પુસ્તકાલયને લાભ લીધો છે, જેમાં જુદી જુદી શાળાના ૭૪૬૦ વિદ્યાર્થીઓ, ૧૭૪ યુરોપિયનો, ૭૯૯ કલડંસ અને ૭૬૧ અસલ વતનીઓનો પછુ સમાવેશ થઈ ગય છે.

ગત વર્ષમાં નાનાંકિત વ્યક્તિઓએ લીધેલી હેતુ

સ્વદેશના ડૉ. પી. કે. સિંઘ, સામકલ પર દુનિયાના પ્રવાસે નીકળેલા મિ. રામનાથ બિસ્વાસ, હિંદી મિશનરી મિ. એ. એ. હો, સર એસ. રાધાકૃષ્ણન, સર બી. રામારાવ એજન્ટ જનરલ તેમના પત્ની અને એ પુત્રીઓ, મી. નાનજી કાલીદાસ સવાની, ડરખનના પાલીમેન્ટના સભ્યો મી. એ. ગોદડબર્ગ. ડૉ. વરનન એલ. શેરર, મી. ઈ. સી. હુપર, લોરેન્કો મારકીસના મિ. બી. ડી. પટેલ, અને એમ. સી. સી. દીમના કેપ્ટન મી. ડબ્લ્યુ. એલ. હેમન્ડે વિલાયતની ક્રિકેટ ટીમના બીજા સભ્યો સાથે મુલાકાત લીધી હતી. પારસી ફેસ્ટમજી હાલનો વર્ષ દરમ્યાન જાહેર સંસ્થાઓએ સમારંભો અને મેળાવડાઓ માટે ૭૦ પ્રશ્નોએ ઉપયોગ કર્યો હતો.

પુસ્તકો

અંગ્રેજી ૩૦૧૫, ગુજરાતી ૧૭૬૬, હિંદી ૭૫૫, તામિલ ૩૮૬, તેલુગુ ૬૧, ઉર્દુ ૨૨૫, કુલ ૬૨૦૮

અનુભવનિતાર

ગ્રામ પુસ્તકાલયના સૌ. અંધપાલ તથા મંત્રી ભાઈઓ, પુસ્તકાલયના સંચાલનમાં-તેની વ્યવસ્થા ઇ. માં લેમને મળતાં જુદા જુદા પ્રકારના અનુભવોની ટૂંક અને મુદ્દાસરની માહિતી અમને લખી મોકલવા કૃપા કરે.

તમારી એ અનુભવનોંધો પરથી અન્ય અંધપાલ ભાઈઓને તમે અનુભવેલી વિગતો જાણવા મળે તે હેતુથી, આવતા અંકથી અમે અંધપાલ ભાઈઓને “અનુભવ નિતાર” આપવાની યોજના વિચારી છે. સૌ ભાઈઓને અમારા આ કાર્યમાં ઉપયુક્ત રીતે સહાયજૂત થવા વિનંતિ છે.

તમારા અનુભવોની મુદ્દાસરની ટૂંક નોંધ અમને જરૂર મોકલી આપો, અમે એનો ઉપયોગ કરશું. આ “અનુભવનિતાર”નો આધાર તમારા સહકાર પર અવલંબે છે.—તંત્રીઓ

વર્તમાનપત્રો અને સામયિકો

દૈનિક, સાપ્તાહિક અને માસિકો મળી કુલ ૧૦૫ પત્રો આવે છે જેમાં અંગ્રેજી ૬૧, ગુજરાતી ૨૪, હિંદી ૯. તામિલ ૫, તેલુગુ ૨ અને ઉર્દુ ૪ નો સમાવેશ થાય છે.

વર્ષ દરમ્યાન ૩૩૪ પૈકી ૧૧ શિલિંગ ખર્ચ થયો છે. વર્ષ દરમ્યાન ચાર કમિટી મિટિંગ ભરવામાં આવી હતી, અને કમિટી તરફથી એક વ્યાખ્યાન સમારંભ ગોઠવવામાં આવ્યો હતો, જેમાં રેવન્ડ ડબ્લ્યુ. એચ. સેયલે ભાષણ આપ્યું હતું. જેમને જ્ઞાનની બુખ લાગી છે એવાઓને માટે આ સંસ્થા આશીર્વાદ સમન છે. સંસ્થાના સેક્રેટરી મિ. શાપુરજી જીવજીજી રશિરિયા પુસ્તકાલયના કામમાં ઘણો ઉડા રસ ધરાવે છે, અને પુસ્તકાલયની પ્રમતિની દંમેદારી અંખના કરી રહ્યા છે, અને સંસ્થાને નિરવાર્ય સેવા આપી રહ્યા છે. વિદેશની અંદર આટલું સુંદર પુસ્તકાલય હસ્તિમાં છે, એ હિંદી વર્ગને માટે ખુબસૂર ગૌરવ લેવા જેવું છે.

ગોવિંદજી નીલાભાઈ દેસાઈ

મારો પટનાનો પ્રવાસ

અખિલ હિંદ પુસ્તકાલય પરિષદનું ચોથું અધિવેશન પટના મુકામે ૨૪ તા. ૧૩ મી એપ્રિલના રોજ સવારના સાડાનવે પટના યુનિવર્સિટીના બ્લીકર સેનેટ હાઉસમાં ભરાયું હતું. આ પરિષદમાં ભાગ લેવા માટે હિંદના જુદા જુદા ભાગોમાંથી આશરે ૪૦ પ્રતિનિધિઓએ હાજરી આપી હતી. પરિષદના સ્વાગતપ્રમુખ શ્રી. સચ્ચિદાનંદ સિંહાના આમંત્રણને માન આપી આ પરિષદની ઉદ્ઘાટનક્રિયા પટના હાઇ કોર્ટના વડા ન્યાયાધીશ કરી હતી. ઉદ્ઘાટનક્રિયા વખતે તેમણે કરેલા ભાષણમાં, આજે ભરખંડર અંધકારમાં ધસકાતી જતી દુનિયાની પ્રજાઓમાં સાંસ્કૃતિક વાતાવરણ પ્રસારવા પર ખાસ ભાર મૂક્યો હતો.

સ્વાગતપ્રમુખ ડૉ. સચ્ચિદાનંદ સિંહાએ તેમના વ્યાખ્યાનમાં, પટનાનાં પુસ્તકાલયો અને પ્રાંતમાં આવી રહેલી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનો અચ્છો ખ્યાલ આપ્યો હતો. તેમણે આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે, પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને કેટલેક દરજ્જે પાશ્ચાત્ય દેશોમાં પણ આધુનિક સંસ્થા તરીકે જાણખાવે છે, છતાં એને લગતું સાહિત્ય ત્યાં સારા પ્રમાણમાં મળી આવે છે અને તાર્કાલિક મળી પણ શકે છે. પરંતુ આપણા દેશમાં તેવું નથી. આ વિષયને લગતાં જણીતાં પાઠ્ય પુસ્તકો વર્ષો અગાઉ, વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતાના તે વખતના વ્યવસ્થાપક રવ. ન્યુતન મોહન દત્તે તૈયાર કર્યાનો તેમણે ઉલ્લેખ કર્યો હતો.

અધિવેશનના વરાયેલા પ્રમુખ હિંદી સરકારના ટ્રેજવણી ખાતાના કમિશનર મિ. જ્યોત ભારજીટે તેમના ભાષણમાં જણાવ્યું હતું કે, આપણી માલિકીનાં ઉત્તમ પુસ્તકો જેમના પ્રત્યે આપણે માનભરી નજરે જોઈએ છીએ તેમને સારામાં સારી ઉમદા રીતે રાખવાની આજે કાળજી રાખવી જોઈએ, તેમ જ જે પણ તેમનો ઉપયોગ કરવા ઇચ્છે તેને માટે તેમને સ્વતંત્ર રાખવાં જોઈએ.

ગ્રામ પુસ્તકાલયો વિષે બોલતાં તેમણે જણાવ્યું કે, ગ્રામ પુસ્તકાલયોનો પ્રશ્ન જરા મૂંઝવણભર્યો છે, પરંતુ હિંદના કેટલાક ભાગોમાં માત્ર બાળકોની જ જરૂરિયાતો નહિ પણ પ્રોટેના શિક્ષણને આગળ વધારવા માટે, ફરતાં પુસ્તકાલયોની યોજના કરીને ઠીક ઠીક પ્રયત્નો કરવામાં આવે છે.

આગળ વધેલા વાચકો માટે અથવા ભારે મૂલ્યનાં કે અપ્રાપ્ય પુસ્તકો મેળવવા ઇચ્છનાર માટે પુસ્તકાલયોની પ્રાંતિક સંસ્થાઓ એ કરકસરભરી પદ્ધતિ છે. આ પ્રાંત પુસ્તકાલયો ઉપરાંત એક મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય પણ હોવું જોઈએ; અથવા, જ્યાં પ્રાંત પુસ્તકાલયો ન પહોંચી શકે તેવાં પુસ્તકાલયોની જરૂરિયાતો પૂરી પાડનાર પુસ્તકાલયો હોવાં જોઈએ.

આ સિવાય તેમણે, શાળા પુસ્તકાલય અથવા ગ્રામ પુસ્તકાલયની જવાબદારી ધારણ કરનાર ત્ર્યંબકાલિના શિક્ષણવર્ગો પર પણ ખાસ ભાર મૂક્યો હતો. પ્રાથમિક શાળા તેમજ પ્રૌઢ શિક્ષણના પ્રત્યેક મથકે કામ કરનાર એક માણસ એવો હોવો જોઈએ કે જે પુસ્તકાલયને લગતા જ્ઞાનથી ઠીક ઠીક વાકેફ હોય.

પુસ્તકાલયને લગતું સંપૂર્ણ જ્ઞાન પામેલા તેમ જ શિક્ષણકાર્યની સાથે સાથે પુસ્તકોની આપ-લે કરવાનું કામ કરનાર વચ્ચેના ભેદને ખાસ લક્ષ્યમાં લેવો જોઈએ. પહેલાની મળુનામાં, અંચપાલ તરીકેની લાયકાતની ઉપાધિ તેની લાયકાતનું સ્વયં ગણી શકાય, જ્યારે અમુક અભ્યાસક્રમમાં સંકળતાપૂર્વક લાગ લીધાને લગતા પ્રમાણપત્રો બીજાની લાયકાત માટે પૂરતાં ગણી શકાય.

અધિવેશનના સમય બાદ અમે આ અધિવેશન અંગે બરાચેલા હરતલિખિતો અને અપ્રાપ્ય પુસ્તકોનું પ્રદર્શન જોવા ગયા. આ પ્રદર્શનમાં પુસ્તકાલયને જરૂરી એવાં ઉપરકરો, પુસ્તકાલયવિગ્નાને લગતું સાહિત્ય, પુસ્તકાલયનાં મકાનો તેમ જ તેના નકશાઓની તસ્વીરો, અને સામુદાયિક શિક્ષણપ્રવૃત્તિને લગતા નકશાઓ અને સાહિત્ય પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું.

અધિવેશનમાં આવેલા સૌની જાણ માટે, વડોદરા રાજ્ય તરફથી, પુસ્તકાલયોનાં બજેટોને લગતો પ્રગતિદર્શક નકશો પણ મેં રજૂ કર્યો હતો.

ત્યારબાદ વિષયવિચારણી સમિતિએ નક્કી કરેલા ઠરાવો ખુદશી બેઠકમાં હાથ ધરવામાં આવ્યા હતા. પસાર થયેલા ઠરાવો પૈકી નીચેના મુખ્ય હતા:—

પહેલો ઠરાવ, હિંદની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના આઘસથાપક વડોદરાના મહારાજા કે. શ્રીમંત સયાજીરાવના બેદનનક અવસાનને લગતો હતો, જ્યારે બીજો ઠરાવ, વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક સ્વ. મોતીભાઈ અગ્રીન, તેમ જ અલ્હાબાદ યુનિવર્સિટીના ડાયેક્ટરી લાયબ્રેરરીન શ્રી. સરજીપ્રસાદના અકાળ અવસાનપ્રત્યે શોકદર્શાવનાર હતો.

ત્રીજો ઠરાવ, વિદ્યાપીઠોના અમુક જ વખત માટે રોકાતો માનદ અંચપાલોને બદલે આખા વખતના બીનપગારદારી અંચપાલોની નિમજૂક કરવાની બલામજૂને લગતો હતો.

ચોથો ઠરાવ, મધ્યસ્થ, પ્રાંતિક તેમ જ દેશી રાજ્યોની સરકારોને, શક્યતા મુજબ પુસ્તકાલય ખાતાં ઉઘાડવા, નિભાવવા તેમ જ વિસ્તારવાની વિનંતિને લગતો હતો. આ ઠરાવની ચર્ચા દરમિયાન, વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતાને લગતી કેટલીક માહિતી મેં આપી હતી, તેમ જ વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને લગતાં પરિપત્રો પણ વહેંચ્યાં હતાં.

પાંચમો ઠરાવ, હિંદી પુસ્તકાલય પરિષદે, માહિતી વિભાગ ખોલવાને અંચપાલોને ઉપયોગી યદ્દ પડે તેવા સગાચાર ઈ. ભેગા કરવામાટેને લગતો હતો.

ભયંકર કુસેવા જ કરે છે.

બીજા કોઈ ધંધામાં ગળ ન ખાવાને પરિણમી કેવળ ચેટ ભરવા ખાતર કેટલાક માણસોએ વર્તમાનપત્રકારત્વનું ક્ષેત્ર અપનાવ્યું છે. આવા માણસોને પત્રકારત્વની જવાબદારીઓનો કરો ખ્યાલ હોતો નથી. રાજકારણમાં તેમની ચાંચ બૂડતી નથી. અન્ય વિષયોનું તેમનું જ્ઞાન પણ યોગકા સુધીનું જ હોવાથી તેમના દ્વારા સંપાદિત થતાં વર્તમાનપત્રો જનતાને સાચું વાચન આપવામાં કે યોગ્ય દોરવણી આપવામાં કેવળ નિષ્ફળ જ નિષેડ છે, એટલું જ નહિ પરંતુ પ્રભને અયોગ્ય દોરવણી આપી પ્રભની એક પ્રકારે ભયંકર કુસેવા જ કરે છે. * * * પ્રભની જાતીયવાસના ઉરકેરાય તેણે અશ્લીલ અને બીભત્સ સાહિત્ય, અમેરીકન આંકડક અને બીજા અનેક જાતના જીવારોને પ્રત્યક્ષ યા પરીક્ષા ઉત્તેજન મળે તેવી બાબતો, ઢંગધડા અને ધડપુંછડા વગરનાં દૈનિક, અઠવાદિક, માસિક ને રાશીવાર ભવિષ્યો વર્તમાનપત્રોમાં પ્રસિદ્ધ કરનારા વર્તમાનપત્રકારો પ્રભની રીતે સેવા બજાવે છે ? આ લખનાર માને છે કે સદા જીવારને પ્રત્યક્ષ યા પરીક્ષા ઉત્તેજન મળે તેવી બાબતો કે ભવિષ્ય વિભાગોથી વર્તમાનપત્રો વાંચનારી આલ-મને કરો લાભ થતો નથી, તેમની કરી સેવા થતી નથી, પરંતુ એક પ્રકારની ભયંકર કુસેવા જ થાય છે.

['ગુજરાતમિત્ર-દર્પણ' ૧૯-૫-૪૦]

છઠો કરાવ, હિંદી પુસ્તકાલય પરિષદે પરિષદના પ્રચારકાર્ય માટે, એક સામયિક ચલાવવું અથવા “ મોડર્ન લાયબ્રેરીયન ”નું કામકાજ બની શકે તો પરિષદે પોતાને હરતક લઇ લેવાને લગતો હતો.

સાતમો કરાવ, બિહાર સરકાર પ્રૌઢ શિક્ષણને લગતી જે પ્રવૃત્તિ કરે છે તેને આવકારવાને લગતો હોઇને બિહાર પુસ્તકાલય - મંડળને, નવા લાજેલાઓને વાંચન પૂર્ણ પાઠવા પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને વધુ વિકાસ કરવા વિનંતિ કરતો હતો.

આઠમા કરાવમાં, ખાતાવાર પુસ્તકાલયોનો જાહેર જનતાને ઉપયોગ કરવા દેવાની લલામણને લગતો હતો.

નવું દિવસની આ અધિવેશનની બેઠક દરમિયાન, ૧૮ નિબંધો આવેલા, જેમાંના આઠ ખુલ્લી બેઠકમાં વાંચવામાં આવ્યા હતા અને તે પર ચર્ચા ચલાવવામાં આવી હતી. આ કાર્યક્રમથી ઘણું જાણવાનું મળ્યું.

આ નિબંધો પૈકી ડૉ. એમ. એ. થોમસના “ આપણા ધંધાની નીતિમતા ” વિષયક નિબંધ પર ઠીક ઠીક ચર્ચા ચાલી હતી. એમાં એના લેખક અંધપાલની ફરતે અને મુસ્કેલી-ઓની ઠીક ઠીક છણાવટ કરી હતી. વળી પસંદગી પામેલા વાચકો અને પુસ્તકોમાંથી વાચકોનાં પૂછેા કાપી જવાના પ્રશ્ને તો ખૂબ રંગત જમાવી હતી. ઉપરાંત પ્રો બી. બી. મુકરજીએ રજૂ કરેલ “ ગ્રામ પુસ્તકાલયો અને પ્રૌઢ શિક્ષણ ” વિષયક નિબંધે પણ ઠીક ઠીક રસ ઉત્પન્ન કર્યો હતો. આ ચર્ચા દરમિયાન મેં પણ વડોદરા રાજ્યમાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો અને ફરતા પુસ્તકાલયો પ્રૌઢ શિક્ષણપ્રવૃત્તિને કેવી રીતે મદદરૂપ નીવડે છે તે વિષે સમજૂત આપી હતી.

બિહાર પ્રાંતમાં પ્રૌઢ શિક્ષણ સમિતિએ નવા લાજેલા પ્રૌઢો માટે લગભગ ૪૦૦૦ પુસ્તકાલયો સ્થાપ્યા છે. તે “ એક પૈસા પુસ્તકાલય ”ના નામથી ઓળખાય છે. એટલે કે એ પુસ્તકાલયોમાં એક પૈસાની કિંમતનાં પુસ્તકો સંગ્રહવામાં આવ્યાં છે. આ પુસ્તકોમાંનાં ઘણાંખરાં ગ્રામજનને લગતાં, વાર્તાઓનાં, જીવનચરિત્રોનાં હોય છે. આ પુસ્તકોની ભાષા પણ તાજ શીખેલા સરળતાથી સમજી શકે તેવી હોય છે. ઉપર જણાવેલી પ્રૌઢ શિક્ષણસમિતિ તરફથી આ પુસ્તકાલયોને એક પાલિક મફત આપવામાં આવે છે. આ પુસ્તકાલયો ચાર-પાંચ જગ્યાએ ફરતી થયા બાદ નકામી થઈ જાય છે. આ નવા શીખેલાઓને માટેના આગળના વાચનને લગતો પ્રશ્ન હજી પૂરી રીતે ઉઠેલી ચકાચો નથી. વળી આ પુસ્તકાલયોની આર્થિક પરિસ્થિતિ પણ જોઇએ તેવી નથી. ઉપર દર્શાવેલી માત્ર નામની અને અદ્યતન પુસ્તકાલયોની સ્થાપના સાથે સરખાવતાં આપણે ત્યાંનાં નવાં સ્થપાતાં પુસ્તકાલયો અનેકગણાં ચડિયાતાં છે.

ત્યારપછી એક નિબંધ બાદ બીજો રજૂ કરાયેલો નિબંધ ડૉ. સંતરાય ભાટિયાએ લખેલો “ વાચકોનું માનસ ” એ શીર્ષકનો હતો. આ નિબંધમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે, આધુનિક જરૂરિયાતોથી સંપૂર્ણ ભરપૂર એવું એકેય બાલપુસ્તકાલય હિંદુસ્તાનમાં આજે અસ્તિત્વમાં નથી. વળી (બાલપુસ્તકાલયોના) અંધપાલો પણ તદ્વિષયક તાલિમ પામેલા હોતા નથી. આ પ્રસંગે મેં ખુલાસો કરી જણાવ્યું કે, વડોદરાનું બાલ પુસ્તકાલય એવાં પુસ્તકાલયો માટે એક ઉમદા આદર્શ સરખું છે, જેમાં ચૌદ વર્ષની વય નીચેનાં બાળકોને ઉપયોગી સાહિત્યો અને પુસ્તકો ભરપૂર છે. આ પુસ્તકાલયનાં અંધપાલિકા ઓમતી પ્રજા દેસાઈ, આ વિષયને લગતી તાલિમ લેવા ઇચ્છનારને તાલીમ આપી શકે તેમ છે. સુંબઈ યુનિવર્સિટીવાળા ડૉ.

જોશીએ મારા ખુલાસાનું સમર્થન કરતાં હિંદી અને પરદેશી બાલ પુસ્તકાલયોનો અગ્રહો ખ્યાલ આપ્યો હતો.

છેક છેલ્લે “ હિંદમાં પુસ્તકાલય મંડળોની રૂપરેખા ” ને લગતો શ્રી. પી. ડી. રેડીનો નિબંધ વંચાયો હતો. આ નિબંધવાચન દરમિયાન વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ અને રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળની કામગીરીને લગતી ઠીક ઠીક માહિતી રજૂ કરવામાં આવી હતી આ નિબંધમાં કેટલેક સ્થળે તારીખો દર્શાવવામાં થયેલી ભૂલ મેં સુધારી હતી.

આ ચાર દિવસ દરમિયાન અમે (૧) પટનાનું મુખ્યમંત્રી, (૨) સિંઘા પુસ્તકાલય (૩) રાયબ્રહ્મદુર રાધાકૃષ્ણ જાલનના હસ્તલિખિતો અને ચિત્રો, (૪) ઓરિએન્ટલ પબ્લિશ લાયબ્રેરી અને તેને અંગેનાં પુસ્તકાલયો, (૫) મિ. પી. સી. માનુકનાં હસ્તલિખિત સંગ્રહ તેમજ ચિત્રો, (૬) પિંહાર હિતૈષી લાયબ્રેરી અને અનુદાન તાસાફી એન્ડુકેશન લાયબ્રેરીનું નિરીક્ષણ કર્યું હતું. આ ચિત્રો અને છતર દર્શનીય વસ્તુઓ. પરથી પુસ્તકો પ્રત્યેનો પ્રેમ, હસ્ત લિખિતો અને ચિત્રમંડલોનો શોખ, મને ખાસ જણાઈ આવ્યો. સર રાધાકૃષ્ણ જાલન અને મિ માનુકના સંગ્રહો ખરે જ આપણી પ્રાચીન સંસ્કૃતિના સૂચક નમૂના છે. અને ત્યાંનાં પુસ્તકાલયોની મુલાકાતથી તેની પાછળ કાર્ય કરનારાઓની પ્રતિભા મને સ્પષ્ટપણે દેખાઈ આવી

પાછા ફરતાં, બનારસની સયાજીરાવ યુનિવર્સિટી લાયબ્રેરી જોવાનો લાભ મેં મેળવ્યો કે, શ્રીમંત સયાજીરાવ મહારાજાએ, બનારસની આ હિંદુ યુનિવર્સિટીનું મકાન બાંધવા કે જે લાખનું કાન દીધેલું. હવે એ મકાન પૂરું બંધાયું ગયું છે અને એ જાણ્યું દેખાતા મકાનમાં લગભગ સો વિદ્યાર્થીઓ એકીસાથે બેસી વાચનની પૂરતી સગવડ ગેળવી શકે તે બંધાયું છે. મધ્યમંડ ગોળાકારમાં છે. આ પુસ્તકાલયમાં જુદા જુદા વિષયને લગતાં લગભગ એક લાખ વાંચીસ હજાર પુસ્તકો સંગ્રહાયેલાં છે. આ પુસ્તકોનું બરાબર વર્ગીકરણ પણ કરેલું જોવામાં આવ્યું. આ પુસ્તકાલયમાં જવલ્લેજ પ્રાપ્ત થાય તેવાં ચિત્રો, હસ્તલિખિતો વગેરેનો પણ સંગ્રહ છે.

અખિલ હિંદ પુસ્તકાલય મંડળ હજી ઊંચું ચતું મંડળ જ કહી શકાય; એની સર ખામણીમાં વડોદરાની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનો વહીવટ, દેખરેખ તેમ જ વિસ્તાર અનેકમણ અભગળ પડતાં ગણી શકાય. આપણે ત્યાંનું રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ આ મંડળ કરત અનેકમણું કામ કરે છે. અને એના દ્વારા ચતું પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનું સંચાલન સરસ જ છે.

ઉમેદસાધ માતીલાલ પટેલ

શ્રેષ્ઠ જીવનકથા અથવા એવા પ્રકારના ગ્રંથ માટે દર વર્ષે અપાતું ‘ જોન્સ ટેષ્ટ બ્લે બુક પારિતોષક ’ ૧૯૩૯ ના વર્ષ માટેનું પ્રોફેસર ડેવિડ ડગલાસને ‘ ઇંગ્લિશ સ્કોલર્સ ’ (English Scholars) માટે આપવામાં આવ્યું છે.

x

x

x

૨૧. લૉડ ટવીડગમર (જ્ઞાન બુદ્ધિ) નું આત્મચરિત્ત ‘ મેમરી હોલ્ડઝ ધ ડોર ’ (Memory holds the door) નામથી દુક વખતમાં પ્રગટ થવાનું છે. આ પુસ્તકનાં છેલ્લાં પ્રકરણો તૈયાર થઈને, મૃત્યુ પહેલાં પ્રકાશકોને મોકલવામાં આવ્યાં હતાં.

પરદેશી સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું

ન્યુયૉર્કમાં તાજેતરમાં પ્રગટ થયેલ, અર્નેસ્ટ વિન્સેન્ટ રાષ્ટ્રના પુસ્તક ' ગ્રેડ્ઝબી ' (Gradsby) માં ૫૦,૧૧૦ શબ્દો છે. પરંતુ ખૂબી તો એ છે કે અંગ્રેજી ભાષામાં ખૂબ પ્રચલિત અક્ષર ' ઇ ' (e) તેમાં આવતો જ નથી. રાષ્ટ્રને તે લખતાં સાડાપાંચ મહિના લાગ્યા છે. તેણે આ પુસ્તક ટાઇપ કરતી વખતે ' ઇ ' અક્ષરને બાંધી રાખ્યો, અને બીજા કોઈ પણ અક્ષર કરતાં પાંચ વખત વધારે વખરાતો અક્ષર ' ઇ ' અનિવાર્ય નથી તેમ સાબીત કરી બતાવ્યું.

આને અંગે રાષ્ટ્રને અંગ્રેજી સર્વનામ ' He ' ' She ' ' They ' ' Them ' ' Himself ' વગેરેને પડતા મૂકવા પડ્યા હતા. મિ. જેરો ટુંકાક્ષરી શબ્દ પણ તેણે વાપર્યો નહિ, કારણ કે તે પુરા શબ્દમાં (Mister) માં ' ઈ ' આવે છે.

તેને બીજી પણ અનેક મુશ્કેલીઓ આવી હતી. દાંતમાં ચરકા ઉપડતાં તે દીર્ઘશ્વાસ લેતો અને એરોપીરીન લખને થોડાં પાનાં લખી કાઢતો હતો.

રાષ્ટ્રની ઉંમર ૬૭ વર્ષની છે. તે બોસ્ટનનો રહેવાસી છે, તેણે આ પુસ્તક ' નેશનલ મિલિટરી હોમ ' (રાષ્ટ્રીય લડાઈગૃહ) માં લખ્યું હતું. જાપાનામાંથી સમાલોચનાની નકલો બીવી ત્યારે તે મૃત્યુ પામ્યો હતો.

તેના આ કાર્યની વાતો દૂર દૂર ફેલાવા લાગી. તેને અંગે તેને એટલી બધી ટપાલ આવવા લાગી કે જગ્યાના અભાવે તેને ઘણા કાગળો બાળી નાખવા પડ્યા હતા.

એક સ્ત્રીએ તો લખ્યું કે તે ' ખરેખર ટોંગ કર્યો છે. આણું કાચું બની શકે જ નહિ.

x

x

x

' માફરપી ' ની આખી વાત ' ઇન હેઝાર્ડ ' (In Hazard) ના લેખક રિચર્ડ જીસ તૈયાર કરી રહેલ છે. ' આઈટમાર્ક ' અચાવ કર્યો ત્યાં સુધીની વાત આવે છે. મિ. જીસના સાથીદાર લેખકો આવા દરિયાઈ યુદ્ધનું વર્ણન કરવાની તેને તક મળવા માટે અદેખાઈ રે છે. આ પુસ્તકનું નામ ' ધી નેવી ઇઝ હીઅર ' (The Navy is Here) રહેશે.

x

x

x

' રિચર્ડ લે વેલિનનું ' પુસ્તક ' હાઉ ગ્રીન વૉલ્ડ માઇ વેલી ' (How green was my valley) અત્યારના જમાનાની સફળ નવલકથા છે. તે ' જહોન ઓ લંડન્સ વીકલી ' નું કથન છે. ઇંગ્લંડમાં તેની ૬૦,૦૦૦ કરતાં વધારે નકલો ખપી ગઈ છે, ત્યારે અમેરિકાના યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં એક પબ્લિકેશનમાં ૪૦,૦૦૦ નકલો ખપી છે.

x

x

x

કિટોફોર્ડ બોર્લિના ' કિટ્ટી ફોઈલ ' (Kitty Foyle) ના પડકાર ઉતારવાના હક્ક ૫૦,૦૦૦ ડોલરમાં આર. કે. ઓ. એ ખરીદી લીધા છે. ફિલ્મ ઉત્પાદકો જીન્ગર રોજર્સને મુખ્ય પાત્ર આપવાની યોજના વિચારી રહ્યા છે.

છાંટાલાલ માનસિંગ કામદાર

વિદ્યાર્થીઓ અને ગૃહશાળા

ભણેલા અભણને ભણાવે તે સીધી સાદી ફરજ છે. તેમાં ભાષણ શું કરવાનું ? આપણું ભણતર જ આપણને ધક્કો મારે, દીવાનો પ્રકાશ આપણે જોખામાં કેમ ઘેરીએ ? આપણને અંદરથી જ પ્રેરણા થવી જોઈએ. તમે શાળામાં કાંઈ સાફ શીખો તો તમારાથી ઘેર કલા વગર રહેવાય જ નહિ. માણસ પાસે કાંઈ સારું હોય તો તે બતાવ્યા વિના કેમ રહેવાય ? તમે ભણો છો તે ઘેર મા-બેન પાસે વાત કેમ નહિ કરતા હો ? તમારી પાસે કાંઈ હોય તો તમે બીજા બધાને વાંત કરો એ સાચી બિંદા છે. ત્યારે જ પ્રૌઢ શિક્ષણ આગળ ચાલશે.

દેશનું રચનાત્મક કાર્ય કરવાની ઈચ્છા તમે યુવાનો ધરાવો છો અને આ સહેલામાં સહેલું કામ છે. પણ કામ સહેલું છે તેથી તેનું મહત્ત્વ ઓછું નથી. ગામડાના શિક્ષકો કહે છે કે તમને કાંઈ નથી મળતા તે અમને કહેો છો ? અમારે બીજા વ્યવહાર નહિ હોય ? વેકેશનનો મહિનો તમે ક્યાં લાઇ લો છો ? બીજાને કહેો ને ? બીજા ભણેલા છે જ ને ! એ વાત સાચી છે, પણ શિક્ષકનો એ તો ધધો છે. તેથી જ તેમની પાસે એ વાત કરવી અથોગ્ય છે. સુચારને બદલે શિક્ષક પાસે કાંઈ પેટી સમારી શકાશે ? તેથી ગામડા અને ચહેરના શિક્ષકને અમે કહીએ છીએ.

બીજું કારણ એ છે કે વિદ્યાનો પ્રચાર શિક્ષકની દ્વારા જ કરી શકાય. તમારા વિના અમારાથી પહોંચાય તેમ નથી. વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષકોથી ડરે છે-આમ તો તોફાન કરે. પણ શિક્ષકથી ડર છે. તેથી તમારા ગોવાળિયાનું ચરણ લેવું પડે છે કે જેથી વિદ્યાર્થીઓને ઉત્તેજન મળે.

હવે તમે એ કેવી રીતે કરી શકો એ તમને કહું. આવી શિક્ષણસંસ્થાઓમાં બાહ્ય પ્રવૃત્તિ જોઈએ છે. કોર્કેટ જોઈએ, સહકારી વસ્તુ ભંડાર, ચર્ચા પરિષદ વગેરે જોઈએ-એ વિના ન જ ચાલે અને એનું શાળાને અભિમાન રહે એ પ્રવૃત્તિ શાળાની શોભા અને દિત મારે છે. એ પ્રવૃત્તિ ભેગી એક લોકસેવાની પ્રવૃત્તિ રાખો. મારું ચાલે તો તમારા અંબધાસક્રમમાં જ લોક-સેવા પ્રવૃત્તિને રચાન મળે. લોકસેવાની અસુક પ્રકારની તાલિમ ન લીધી હોય તો મેટ્રિકનું સર્ટિફિકેટ ન મળે. અત્યારે તો ચોપડીની તાલીમ અવ્યવહાર છે. આપણા હાથપગ ભાગી જાય છે. લોકસેવા કરવી હોય તો તમારી નજીકના ગરીબ અભણ પછાત લોકોની સેવા કરો. એક મહોલ્લો કે ફળિયું તમારું કરો-તેના ઉપર મમતા ફેળવો-તમારામાંથી એકાદ શિક્ષક એ ફળિયામાં રાત્રે કામ કરે. તમે પણ એ ફળિયામાં સદાસત્ કામ કરો-અમદાવાદમાં ગંદકી ક્યાં ઓછી છે ?-અભણને ભણાવો. તમારી નિશાળ ટેક લે કે, એક વરસ પછી એકે અભણ ન રહે. ત્યાં કામ સતત યશે અને તમને મજા આવશે. વારાફરતી તમારે જવાનું. અઠવાડિયે કે મહિને હુકડીઓ બદલાય.

આજકાલ ચહેર અને ગામમાં વાતો સાંભળવાથી બધા કામ કરે છે અને અહીંની જેમ કામ ચરે કરે છે. પછી બહુનારનો રસ સિયલ થઇ જાય છે. તેથી સ્વયંસેવક કંટાળે છે. લોકસેવાના કામમાં કંટાળો હોય નહિ, પ્રવૃત્તિ ચાલે કે ન ચાલે; પણ અસુક સુદત સુધી વળગી રહેવું જોઈશે, પેલા બહુનારને તો ગરજ નથી; તેમની સુકિત જગત કરવાની આપણને

ગરજ છે. એમની બૂખ જાગે તે આપણે જોઈએ છે, પણ આજે તેમને બૂખ નથી. ધૃત્યી તેઓ આવતા નથી. શિક્ષક સાધનસામગ્રી મેળવવા મહેનત કરે છે. પણ ખરી જરૂર અભણને સમજાવવાની છે. તમે વર્ગોમાં દાબરી ઓછી થતાં જુઓ તો ઘેર આવીને ખેસતા નહિ. એક વર્ગમાં ચરૂઆતમાં લોકો આવ્યા પણ હવે નથી આવતા. તેથી સ્વયંસેવકો દીવો હોલવીને ઘેર આવ્યા એમ થવું ન જોઈએ. ત્યાં જઈને તમે ખેસજો; વિચાર કરજો, પાછા ન હંકતા. ગામડામાં કોઈને પરવા નથી. પણ આપણે ત્યાં મૂળિયાં રાખવા, નાસી ન જવું.

વર્ગ ન ચાલે તો એક ઘર દીઠ એક વિદ્યાર્થી પકડજો; હારીને પાછા ન આવજો. ઘરમાં ખેસવું—સાફ ઘર ન હોય તો વાળીને ખેસજો અને ઘરનાં શીખવાડજો. તેના ઘરનો દીવો લેજો; ઘરથી રહેતો દુકડો લઈ જજો, ઘરના બે ત્રણ તો ખેસશે. તમને લાગશે કે એમાં ક્યાંદો ? આ તો માથાફાડ ઘણી અને માણસ બે જ ! હિસાબ એમ ન ગણતા કે ત્રીસ મિનિટમાં એક બણ્યો. પણ એમ ગણજો કે કોઈ ન બણ્યા કરતાં એક જણ તો બણ્યો. ધંધી પાસેના ઘરમાં જવું. તેમની ઓળખાણ તો થોડી થઈ હોય ને ! ધંધી ત્રીસ ઘર; એમ કામ થાય. આ મોઢાની વાતો નથી; પણ અમે એ કરેલું છે અને બાર મહિનાના છ ઘર થાય તો અરાદ માણસ થાય. કામ તીવ્ર અને પાકું થાય અને તમને મઝા પણ પડશે. ગણિતથી પણ એ ક્યાંદો છે.

આ પ્રમાણે કામ કરવા વિનંતિ છે. આ રીત ન ગમે તો જે ગમે તે રીતે કરજો. પણ ગમે તે રીતે પાછા ન હંકતા, દીવો ન હોલવતા. કાંઈ પણ કરજો. શિક્ષકો વાશકરતી આ કામ કરે તો સતત ચાલે. વિદ્યાર્થીઓની પણ દુકડીઓ પાડીને જણ દીઠ એક ઘર આપી દેવું. ઘરના માણસો જોડે રસથી હસી ખેલીને બણાવવું.

આશા રાખું છું કે તમે આ રીતે કાંઈ ઝાઝવશે અને કામ કરશો. આ કામ પરીક્ષાની વાડે નહિ આવે, તમને તાજગી મળશે, પેલાના આશીર્વાદથી વિદ્યા ફળે એ હું માનું છું. કારણ કે આ કામમાં જીવિ તેજ થાય છે. અંતરનો ઉદ્દાસ આવે છે. સેવા કરવાથી વિદ્યા પહેલી ફળે છે. ધૃત્વર પાસે પ્રાર્થના કરું છું કે મારું આવેલું કાંઈ સારું થશે. તમારા શુરુઓને આમાં રસ છે એમ હું જોઈ છું અને ફરીવાર હું આવું ત્યારે કાંઈ ચાલવું કામ જોવા મળશે તેમ આશા રાખું છું.*

જીવતરામ દવે

હુનિયાબરમાં મોટામાં મોટું પુસ્તકાલય

એમ કહેવાય છે કે પારીસની નેશનલ લાઇબ્રેરી ઓફ ફ્રાંસ જગતની સર્વથી મોટી લાઇબ્રેરી છે, જેમાં જુદી જુદી ભાષાઓનાં આશરે ૮૦ લાખ પુસ્તકો છે. ફ્રાંસ પછી બીજી નંબર રશિયાનો આવે છે. મોસ્કોની લેનીન લાઇબ્રેરીનાં પુસ્તકોની સંખ્યા અરધા લાખ ઉપરની છે. લેનીનગ્રેડ લાઇબ્રેરીમાં ૫૨ લાખથી વધુ પુસ્તકો છે. લંડનના મિટીંગ મ્યુઝીયમમાં ૪૧,૫૬,૪૦૦, બેડલીયન લાઇબ્રેરી (ઓક્સફર્ડ)માં ૩૯,૬૦,૦૦૦, બર્લીન લાઇબ્રેરીમાં ૩૬,૮૬,૬૯૦ અને વીયેનાની નેશનલ લાઇબ્રેરીમાં ૨૨,૫૬,૦૦૦ પુસ્તકોનો સંગ્રહ છે.

• (અમદાવાદમાં વિદ્યાર્થીઓની સહાયતા આપેલા બાળકોમાંથી)

હું આ ગામે સને ૧૯૪૬-૩૭ માં નિમણે ત્યારે અત્રે વાચનાલય હતું. અને તે વાચનાલયનું માત્ર બેઝેટમાં અસ્તિત્વ હતું, જ્યારે ગામમાં તો સૌ શેષ તેનાથી અજાણ હતા. મેં અહીં આવી પ્રથમ તકે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં જ આસ' જુકાવ્યું. અને ખરેખર વર્ષે આ ગામે શ. ૭૫) ગામલોકો પાસેથી ઉધરાવી નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડ્યું. આ મદદનાં નાણાં ઉધરાવવામાં મારે વ્યક્તિપરત્વે જુદી જુદી યોજનાઓ રચવી પડેલી. પ્રથમ તો મેં મારાં પડરાનાં નાણાં ભરી દીધાં ને ગામલોકો પાસે કાળાની રકમની ઉધરાણી કરવાની શરૂઆત કરી. આમાં, શરૂઆતમાં તો ગામલોકોએ મને સાથ ન જ આપ્યો. આખરે મેં જાણ્યું કે, ગામલોકોનો પુસ્તકાલય તરફ સદ્બાવ નથી તેનું કારણ માત્ર તેઓને 'પુસ્તકાલય એ શું છે? તેનું ભાન નથી,' એજ છે. આથી મેં તેજ રાત્રે ગામલોકોને ગામના મંદિરના ઓટલે બેગા કરી 'પુસ્તકાલય અને તેનાં મીઠાં ફળ' આ વિષય ઉપર રસમય ચર્ચા કરી. બેગા થયેલા ગામલોકોનાં હૃદયોમાં ઘડીભર વિચાર-મંથનનાં અંશિકનો જગાવ્યા, આખરે આ વિષયથી સર્વને વાકેફ કરી, ઉત્તેજનાભરી વાણીમાં સમજૂત કરતાં દીપતી શરૂઆત કરી તો જોત-જોતામાં પંચોતેર રૂપિયાનો ફાળો એકઠો થઈ ગયો. અને તે નાણાંથી અત્રે નવીન પુસ્તકાલય વસાવ્યું ને હાલ તે ઉત્તરોત્તર આબાદી બોગવતું જાય છે.

હાલ અહીંના પુસ્તકાલયમાં ખાતાના વટહુકમ પ્રમાણેનાં સંધર્ષા પત્રો તૈયાર કરી દેવામાં આવ્યા છે. તેમાં વળી જનરલ રજીસ્ટરની યોજનામાં તો તપાસનાર વા જોતારને વધુ ને વધુ આકર્ષે છે. અમારા સા. પુ. માં હાલમાં કુલ ૧૭૨ વાચકો છે. ને લગભગ એપ્રિલ ૧૯૪૦ ના માસ આખર કુલ હેડો ઇસ્યુ નંબર ૭૦૦ છે. પુસ્તકો આપવા-લેવાનું કામ વાચકની ઇચ્છાને આધીન રાખવામાં આવ્યું છે. વળી એડૂત લોકોને રાત્રે દુરસદ મળતી હોવાથી રાત્રે ફાનસની મદદથી પુસ્તકો ઇસ્યુ કરી આપું છું. ૧૩ માણસોનું વ્યવસ્થાપક મંડળ હોઇને તેઓ ચોતાનું સવાજમ એકેક રૂપિયો વહેલું મોકું પણ આપી જ દે છે. વળી અહીંયાં ગયા પુસ્તકાલય પર્વણોદિને કુમારમંડળની સ્થાપના થઈ છે. તેની મદદથી અહીંયાં ઘેર બેઠાં પુસ્તકો પુરાં પાડવામાં આવ્યાં છે ને આવે છે. ખરેખર, નિયમિત ને પ્રગતિવાન કામથી જનતાને હું પુસ્તકાલય પ્રતિ આકર્ષી રાક્યો છું.

હું અત્રેના સા. પુ. નો મંત્રી છું. વળી કડાં મદાલ પુ. માનદ પ્રચારક તરીકે પણ હું સેવા આસ નિમણેકથી જ કરું છું. ઉપરાંત પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુ. શિક્ષણનો લાભ લઈ રહ્યો છું અને આજપર્યંત કુલ પાંચ પાઠની ઉત્તરવહીઓ તો તપાસાઈ પરત આવી ગઈ છે. હવે છઠ્ઠી પાઠ ચાલે છે. મને આશા છે કે હું તે કામ પૂરું કરી રાટીશ. ખરેખર, આ પ્રવૃત્તિથી પુસ્તકાલય વિષે સઘળું જ્ઞાન આપોઆપ મળી જાય છે અને અન્ય શેષની સલાહ લેવાની જરૂર પડતી જ નથી. મને પુસ્તકાલય વિષેનું સઘળું કામ આવડી ગયું છે હું રાજ્યની ને મદાલની શિષ્ટવાચની મધ્યગી પરીક્ષાઓ આપું છું. વળી વડોદરા ગંભ્ય વાચક મંડળનો સલાસદ હોઈ દરરોજના વાચનની રોજનિશિ રાખું છું ને માસ આખરે અસલ

ઉપરથી ખરા નક્કલ કરી તે નક્કલ નિયમિત 'મે. રા. રા. વાચક મંડળ'ના મંત્રી સા. તરફ રવાના કરે છું. ખરેખર, દરરોજના નિયમિત વાચનથી ધણું જ જાણવાનું મળ્યું છે તે મને છે તે તો નિર્વિવાદ જ છે. એકંદરે દૂકમાં કહું તો અહીં પુસ્તકાલયનું લગભગ બે વર્ષથી કામ કરે છું તે દરમિયાન મને ધણું જ જાણવાનું મળ્યું છે. અને તેથી માટે અનુભવ સર્વ પુસ્તકાલયના સંચાલકોને સાચા પ્રેમથી નિયમિતપણે દરેક કામ કરવાની ટેવ પાડવા, અને પ્રવૃત્તિમય બનવા વિનંતિ કરે છું.

દિલીપકુમાર માધવલાલ પંચાલી

૨-સા. પુ. બોલોલની પ્રગતિ

આ પુસ્તકાલયની સ્થાપના ઇ. સ. ૧૯૧૩ ની સાલના નવેમ્બર માસની ૧૫ થી ૨૫ તારીખે ગુજરાતી મુખ્ય શાળામાં થઈ હતી.

સદર પુસ્તકાલયમાં સત્તર અઢાર વર્ષ દરમિયાન કુલ પુસ્તકોની સંખ્યા (માસિક ફાઇલો સાથે) ૬૦૭ હતી. વાચકોની કુલ સંખ્યા ૪૯૪ અને સને ૧૯૧૩ થી ૧૯૩૦ વચ્ચેના પુસ્તકોની સંખ્યા ૧૬૬૪ હતી તથા કપાટ નં. ૨) મુદ્દીનો પ્રગતિ હેવાલ કેડ રૅકમાં હતા.

સને ૧૯૧૩ થી ૧૯૨૬ મુદ્દી કાયમ ફંડમાં પુ. સ. સ. મંડળનો રૂ. ૨૫-૦-૦ નો શેર એક ખરીદેલ. ત્યારબાદ સને ૧૯૩૦ માં રૂ. ૬-૯-૦ સને ૧૯૧૩ થી ૧૯૩૦ પુ. સ. સ. મંડળ લિમિટેડમાં મુદ્દતબંધી ચાપણ મૂકેલ અને મુદ્દી કાયમ ફંડની સ્થિતિ સને ૧૯૨૭ થી ૧૯૩૦ મુદ્દીમાં રૂ. ૪૨-૧-૮ બેરોડા બેંકમાં જમા હતા.

સને ૧૯૩૦ ની સાલમાં ગામના કેટલાક ઉત્સાહી યુવાનો ભેગા થઈ ગામજીવનની સાર વિચારણા કરવા લાગ્યા, ત્યારે પ્રથમ દષ્ટિએ ગામલોકોની પુસ્તકાલયનો ઉદ્દેશ ને અગાનતા કેમ દૂર થાય એ વિષય પહેલાં આવ્યો; કારણ કે સ્વતંત્ર ક્યારે થયું

જણાવ્યા પ્રમાણે ઉદ્દેશ પાર પાડવા સાર. તા. ૧૫-૧-૧૯૩૧ ॥ તેજ પુસ્તકાલયનો કામજો યુવાનોએ હાથ ઉપર લઈ પ્રથમ ભાગના મકાનમાં શરૂઆત કરી અને લોકોમાં પ્રચાર કેમ થાય તે તરફ પોતાની જરા પણ સ્વાર્થવૃત્તિ રાખ્યા સિવાય પ્રયત્નો કર્યા. સતત પ્રયાતના પરિણામે સેનાલાની યુવાનોનો ઉદ્દેશ સફળ થયો. હવે પુસ્તકાલયની પ્રવૃત્તિ આગળ કેમ ધરે તે તરફ દરેકનું લક્ષ્ય જોડાયું. તેમાં પ્રથમ નાણાં સિવાય કંઈ જ થઈ શકે નહિ એમ લાગવાથી ગામમાં ફાળો કરી ફંડ કરવામાં આવ્યું તથા ગામ તરફથી બોલોલથી મહેસાણા મોટર સર્વિસ ચાલુ હતી તેમાં ટિકટ ઉપર રૂ. ૦-૦-૩ લાગે નાખ્યો. તે વર્ષે ચાલ્યું પણ તેથી જોઈએ તેટલાં નાણાં એકઠાં થઈ શક્યાં નહિ. એટલે દેશવર તથા બહાર વસતા મુહરશોનો આશરો લેવામાં આવ્યો. તેથી અમેને જોઈતાં નાણાં થયાં જ પૈકી રંગુનમાં વસતા ઝવેરી મોહનલાલ અમુલપદાસે સારી રકમ મેળવી આપી. તે બદલ અને અમારે તેમનાં આભાર ગાનવો જોઈએ. અમારી પાસે નાણાંની જોગવાઈ થયા બાદ પુસ્તકા-

લયનું સ્વતંત્ર મકાન બાંધવા માટે ગામ વચ્ચે માંગણી કરી પરંતુ કેટલાક સંજોગોવાચાત મકાન ગામ વચ્ચે થવામાં હરકતો ઉભી થઈ પરંતુ સ્વ. મોતીભાઈ ન. અમીન સાહેબના સક્રિય સહયોગે આ પુસ્તકાલયનું મકાન ગામ વચ્ચે તૈયાર થયું. ચોતાના જાતિભોગ આપવા બદલ સ્વ. મોતીભાઈ ન. અમીન સાહેબના અમો સદાના ઋણાનુબંધ જીએ. સદ્ગતનો આત્મા જ્યાં હોય ત્યાંથી અમારા પ્રત્યે કૃપા રાખે એવું ઈચ્છીએ છીએ.

સને ૧૯૨૪થી ૧૯૩૯ સુધી લોકમદદ કાયમફંડ, પુસ્તકો વાચકોની હકીકત—

અન	લોકમદદ	કાયમફંડ	પુસ્તકો	વાચકો	વાંચનપ્રચાર
૧૯૨૪થી ૧૯૩૦ સુધી	—	૪૨-૧-૮	૧૦૭	૪૬૪	૧૫૬૪
૩૧-૩૨	૬૪-૦-૦	૭૬-૪-૦	૬૩૮	૧૧૭૦	૧૧૨૨
૩૨-૩૩	૪૩-૦-૦	૧૧૧-૦-૦	૭૨૧	૧૫૭	૧૨૪૨
૩૩-૩૪	૪૦-૦-૦	૧૫૭-૧૦-૧૧	૮૦૩	૨૧૨	૧૩૦૨
૩૪-૩૫	૨૬-૦-૦	૧૮૭-૧-૧૧	૬૬૨	૨૮૧	૨૩૧૪
૩૫-૩૬	૫૦-૦-૦	૨૩૩-૧૩-૧૧	૧૦૭૧	૨૬૦	૨૮૮૦
૩૬-૩૭	૫૦-૦-૦	૧૧૭૮-૧૧-૫	૧૩૬૪	૨૭૨	૨૪૨૦
૩૭-૩૮	૧૦૦-૦-૦	૧૩૨૮-૧૧-૫	૧૫૨૫	૨૭૯	૨૧૦૦
૩૮-૩૯	૧૦૯-૦-૦	૧૩૭૯-૦-૨	૧૬૪૫	૨૩૧	૨૯૦૬

સને ૧૯૩૮-૩૯ આખર સુધીની પુસ્તકાલયની મિલકત સાથે કાયમફંડ વગેરેની હકીકત:
૧૩૭૯-૦-૨ કાયમફંડ

૧૩૪૭-૭-૨ બરોડા બેંક (મહેસાણા)માં જમા.

૨૫-૦-૦ રોર નંગ ૧) પુ. સ. સ. મંડળનો

૬-૯-૦ મુદતબંધી યાપણ.

૧૪૯૮-૧-૦ પુસ્તકો (માનિકા શાહજો સાથે).

૪૨૨-૧૨-૦ સીલકી સામાન.

૩૦૦૦-૦-૦ પુસ્તકાલયનું મકાન.

૬૨૬૯-૧૩-૨ અંકે રૂપીઆ ૭ હજાર બસોને નવાણું રૂપીઆ તેર આના બે પાંચ.

મમનજીાઈ બાજદાસ પટેલ

‘ જે વર્ચિવાથી માણસના ચાલમંડાળમાં, શુદ્ધ આનંદમાં કે જીવનને ઉચ્ચતર બનાવવામાં સારી અસર ન થાય તેવાં પુસ્તકો ગમે તેટલી સુંદર ભાષામાં લખાયાં હોય તો પણ પ્રજાને તે વર્ચિવા પાછળ સમયનો ભોગ આપવાની સલાહ આપી શકાય નહિ. ’

—વા. ગો. શાહ

‘ સૌ અલંકારોમાં શ્રેષ્ઠ અલંકાર સરળતા છે. જે લેખક સહેલા શબ્દોમાં ને સહેલી પદ્ધતિમાં ચોતાના મનનો ભાવ સમજાવી શકે છે તે જ ઉત્તમ લેખક છે; કારણ કે લખવાનો હેતુ જ વાંચનારાઓને સમજાવવાનો છે. ’

—જાંકિમચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાય

૧ બિઝનેસ ગાઈડ યાને વેપારી બોમિયા—લેખક : શ્રી. આર્નલ્ડ કુમાર બટ, પ્રકાશક : એન. એમ. ટંકરની કંપની, ૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬+૨૪૦, પાકું સચિત્ર પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧૯૪૦.

આપણે ત્યાં વ્યાપારધંધામાં પ્રવેશ કરવા ઇચ્છનાર માટે વ્યાપારવિષયક સાહિત્ય ધણું ઓછું છે. તેમાં પણ નવાસવા વેપાર કરવાની ખાહેશ રાખનાર ધંધાદારીને ઉપયોગી થઈ પડે તેવાં શાસ્ત્રીય પુસ્તકો તો ગણ્યામંડ્યાં જ પ્રકટ થયાં છે. આ પુસ્તક આવા શાસ્ત્રીય જ્ઞાનમાં સારો ફાળો આપે તેવું છે.

વેપાર-ધંધાથી સાવ અગળપણ એવા માણસોને વેપાર-ધંધામાં માર્ગદર્શક થઈ પડે તેવી દૈનિકી માહિતી-જેમકે, વ્યાપાર-ધંધાના પ્રકાર, વ્યાપાર-ધંધામાં મૂડીનું મહત્ત્વ, એને અંગે વ્યાપારી આંટ, વ્યાપારીના ધંધા અંગેનો સ્વભાવ, તેમ જ ઇતર અનેક બાબતો આ પુસ્તકમાં આપી છે. ઉપરાંત વ્યાપારી પત્રવ્યવહાર શીખવા માટે વ્યાપારી પત્રવ્યવહાર રીતોનો પણ આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

વ્યાપારધંધામાં નવાસવા પ્રવેશનારને આ પુસ્તક માર્ગદર્શક બોમિયાની કંઈક ગરજ હારે તેવું છે.

શ્રી. એન. એમ. ટંકરે નવલકથાઓની દરીદ્રાઈના ક્ષેત્રમાંથી ખસી જઈ આવાં વ્યાપારવિજ્ઞાનવિષયક પુસ્તકો પ્રકટ કરવાના ક્ષેત્રને સ્વીકારવા બદલ ધન્યવાદ.

૨ કૂચગીતો—લેખક અને પ્રકાશક : શ્રી. ગોકુલદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા; સોલ બેન્ગલુરુ; પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. રાયચુરા, વડોદરા. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૪+૫૬, સાદું આર્ટ પેપરનું સચિત્ર બેરંગી પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૧૨-૦. ૧૯૪૦.

લરકરી કાવ્યત અને કૂચ વખતે, ઐનિકેની તાત્ત્વજ્ઞ આલ માટે, કૂચગીતો ગાવાની પદ્ધતિ હોય છે. એવું જ કવાયત અને વ્યાયામમાં પણ છે.

ભાષ રાયચુરાએ, વ્યાયામવર્ગો વખતે પરભાષાનાં કૂચગીતો ગવાતાં હોવાથી આપણી ભાષામાં પણ એવાં કૂચગીતો જ ગવાય તે માટે પચાસ નવાં જ કૂચગીતોની રચના કરી આ પુસ્તકમાં સંગ્રહાં છે.

વ્યાયામ-વીરોની તેમ જ સત્યાગ્રહીઓની કૂચવેળાએ કામ લાગે તેવાં આ ગીતો ગાતાં આદર્શ ઉપજાવનારાં તેમ જ ગવાતાં હોય ત્યારે કર્ણપ્રિય થઈ પડે તેવાં છે. દરેક ગીતો રાષ્ટ્રીય ભાવનાથી રંગાયેલાં હોઈને રાષ્ટ્રપ્રેમ અગત કરે તેવાં છે. ઉપરાંત પુસ્તકના ચર-૨૧૮)

ભાગમાં આપેલો કૃત્યગીતોની સમીક્ષા કરતો અને દેશ-પરદેશનાં કૃત્યગીતોનાં અવતરણો આપતો પુરોલેખ આ વિષયને લગતી સારી માહિતી પૂરી પાડે છે.

આજના રાષ્ટ્રીય ઉત્થાનકાળે અને વ્યાપામની પ્રવૃત્તિએ ન્યારે સારો વેગ પ્રાપ્ત કર્યો છે તે સમયે આ પુસ્તક સવેશાનું હોઈને સૌ વ્યાપામપ્રેમીઓ તેને આવકારશે. પુસ્તકાલયો પોતાને ત્યાં અવરય વસાવે અને કિશોર વાચકોને વાંચવા પ્રેરણા કરે.

‘ઉ સાહિત્યદર્શન’—પુસ્તક ખીન્નું: સંપાદક: શ્રી. અંબાલાલ જી. શાહ; પ્રકાશક: ગૂર્જર ટ્રાંસલેશન કાર્યાલય, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬+૩૧૨, સાદું સચિત્ર પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૧૪-૦. ૧૯૪૦.

સંપાદકના કહેવા પ્રમાણે, અંગ્રેજી પાંચમા ધોરણના અને ટ્રેનિંગ કૉલેજના વિદ્યાર્થી-ઓને માટે પાઠ્યપુસ્તક તરીકે ચલાવી શકાય તેવા ક્રમમાં આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. એમાં ગુજરાતી પ્રાચીન કવિઓથી માંડી આધુનિક લેખકો સુધીની કૃતિઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

શાળા-પાઠશાળાના પાંચમા-છઠ્ઠા ધોરણમાં પાઠ્ય પુસ્તક તરીકે ચલાવવા માટે આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડશે. તેમજ ધરતર વાચન તરીકે પણ કામ લાગે તેવું છે.

૪ માનવીનું આરોગ્ય—લેખક: શ્રી. દેસાઇભાઈ નાથાભાઈ પટેલ, આચાર્ય, વિદ્યુલ કન્યા વિદ્યાલય; પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૫+૨૧૪, બોર્ડ પરીનું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. એક: ૧૯૪૦

આ પુસ્તકના લેખકે આ અગાઉ “માનવદેહ મંદિર” નામનું શારિરશાસ્ત્રવિષયક એક અત્યંત પૂરતક આપણને આપ્યું છે. એવું જ આરોગ્યશાસ્ત્રનું સરળ નિરૂપણ કરતું આ એમનું ખીન્નું પુસ્તક છે.

માનવી આરોગ્યમાં ઉપયોગી અને અતિમહત્વ ધરાવનાર બિન્નબિન્ન બાબતો લેખકે આ પુસ્તકમાં આપી છે. જેમકે—, હવા, તડકો, વજનને લગતી વિવિધ માહિતી, રહેઠાણને લગતી બાબતો તેમજ પાણી, સ્વચ્છતા, ખોરાક, દિનચર્યા, તેમ જ ખીન્ન ખંડમાં માનસિક હકીકત ઉપરાંત ભાવિ પ્રગ્નને લગતી બાબતો જેમ હકીકતોનો હીક સમાવેશ કરેલો છે. એટલે આરોગ્યને લગતું સર્વસામાન્ય જ્ઞાન મેળવવામાં આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડે તેવું છે. ઉપરાંત શાળા-પાઠશાળામાં આરોગ્ય જ્ઞાનના પાઠ્ય પુસ્તક તરીકે એ મુકરર થઈ શકે તેવું હોવાથી એ એની એક વિશેષતા જ લેખી શકાય.

લેખકે આ વિષયનું ત્રીજું પુસ્તક—રોગો અને તેના નેસેર્જિક ઉપાયોનું પુસ્તક આપવાનું જણાવ્યું છે તે સત્વર જનતાને આપે એમ આપણે ઇચ્છીએ. સૌ પુસ્તકાલયો આ પુસ્તક પોતાને ત્યાં અવરય વસાવે.

૫ સંતનાં સંસ્મરણો—મૂળલેખિકા: મિસિસ પોલકના અંગ્રેજી પરથી ગુજરાતીમાં ઉતારનાર: શ્રી. હોટાલાલ માનસિંગ કામદાર; પ્રકાશક: કલ્યાણ પ્રકાશન મંદિર, ધી કાંટા, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૦+૧૭૩, આદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય એક રૂપિયો. ૧૯૪૦

મિસિસ પોલક એમના દક્ષિણ આફ્રિકાના વસવાટ દરમિયાન મહાત્મા ગાંધીજીનાં અતેવાસીઓમાંનાં એક હતાં. એમણે એમના સહવાસ દરમિયાન જાણેલા ગાંધીજીના જીવનપ્રસંગો નોંધેલા, તેનો આ સંગ્રહ છે.

ગાંધીજીએ આત્મકથા લખીને એમના સમગ્ર જીવનની બંને બાજુ જનતાને જણાવી દીધી છે. એટલે એમના જીવનમાંથી જાણવા જેવું લગભગ બધું આપણને મળી ગયું છે. પરંતુ કેટલાક પ્રસંગો જે એ આત્મકથામાં નથી તેવા પણ કેટલાક આ સંગ્રહમાં આપેલા છે. એ દૃષ્ટિએ, ગાંધીજીના જીવન વિષે કેટલીક વધુ માહિતી આ પુસ્તકમાંથી વાચકને મળી આવશે.

“ પુસ્તકાલય ” માસિકના વાચકોથી સારી રીતે પરિચિત શ્રી. છોટાલાલ માનસિંગ કામદારે આ પુસ્તક તૈયાર કરેલું છે. આપણે ઇચ્છીએ, નવી આવૃત્તિ પ્રસંગે, તેઓ જણાવે છે તેમ, ઘટતા ફેરફારો કરીને જ આ પુસ્તકને પ્રકટ કરાવે.

૬ સૌરાષ્ટ્રની શક્તિઓ—લેખક : શ્રી. હરિસિંહ દેવીસિંહ રાણા, કંચારીઆ, પ્રકાશક : સસ્તી લોક વાર્તામાળા, ભાવનગર. કાઉન કદનાં ૨૬ કાગળ પર છપાયેલાં પૃષ્ઠ ૯૬, મૂલ્ય ૦-૮-૦, ૧૯૩૯.

આ પુસ્તકમાં સૌરાષ્ટ્રની જૂમિ પર યજ્ઞ યજેલી ચારણુઓની વીરગાથાઓ આપવામાં આવેલી છે. ચારણુઓ, એ જમાનામાં કેટલી ચરવીર અને પતિપરાયણા હતી તેનો સારો ખ્યાલ આ ચરિત્રો આપે છે. આવાં પુસ્તકો સારા કાગળ-છપાઈથી બહાર પડે તો જરૂર તેનો સારો ઉઠાવ થાય.

૭ સાણુન-વિજ્ઞાન (હિંદી)—લેખક : શ્રી. તારાચંદ્ર દોશી, પ્રકાશક : દુનિયા-વિજ્ઞાન સાહિત્ય મંડળ, સિરોહી. (રાજપૂતાના) કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૯૬, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૧.૯૪૦.

આ પુસ્તકમાં સાણુ બનાવવાની વિધિ તેમજ તેના વેપારને લગતી માહિતી આપવામાં આવી છે. બેકારોને આ પુસ્તકમાંથી માહિતી મેળવી આ ઉદ્યોગમાંથી સારી અર્થપ્રાપ્તિ કરી શકે તેવાં સાધનો બતાવવામાં આવ્યાં છે. પુસ્તક હિંદીમાં હોવાથી પૂરી સમજ મેળવી પછી જ અખતરો કરવા લલામણુ છે.

૮ બેઝિક ઈંગ્લિશ ભાષાશૈલી : ભાગ ૩ જે : પ્રયોજક શ્રી. હરિકૃષ્ણ વ્યાસ, બેઝિક ઇંગ્લિશ ક્લાસ, લાહી. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૪૮, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૬-૦, ૧૯૪૦.

ભાષા હરિકૃષ્ણ વ્યાસે બેઝિક પદ્ધતિદ્વારા અંગ્રેજી શીખનારને સરળતા થાય તે માટે આ પદ્ધતિના બે ભાગ આ અગાઉ પ્રકટ કર્યા છે.

અંગ્રેજીનું ધરમૂળથી ઘેર બેઠાં અભ્યાસ કરવા ઇચ્છનારને તેમજ શાળામાં બહુતા વિદ્યાર્થીઓને પણ મદદકર્તા થાય તેવાં આ પુસ્તકો છે.

આ ત્રીજા ભાગમાં અધરાં વાંચેલી સમજૂત બેઝિક પદ્ધતિએજ આપી છે. સમજૂતની પદ્ધતિ અંગ્રેજીમાં આપી હોવાથી આપમેળે અંગ્રેજીનો પરિચય મેળવવાની સ્તત્ક આ પુસ્તક સાધી આપે છે.

આશા રાખીએ ઘેર બેઠાં અંગ્રેજી શીખનારાઓને આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડશે. દરેક પુસ્તકાલય આ શિક્ષણાત્મક પુસ્તકના ત્રણે ભાગ પોતાને ત્યાં અવરચ વસાવે.

મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ

સામયિકો

શ્રીખોદ—(૧૦૦૨ મો અંક) તંત્રીઓ : શ્રી. વિદ્યાબહેન નીલકંઠ અને શ્રી. સરોજિની મહેતા. પ્રકાશક : ચન્દ્રકાન્ત મહેતા, પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

“શ્રીખોદ” માસિક આજે આપણાં ગુજરાતી ઓડિયોગ્રાફી માસિકોમાં એટલું જૂનું છે કે આજ સુધીમાં એના એક હજાર અંકો પ્રકટ થઈ ગયા છે. અને એના વખતોવખતના તંત્રીઓએ ગુજરાતી સ્ત્રીજગતની કરેલી સેવાઓની આજે ઓળખ આપવી પડે તેમ નથી. આ સળંગ ૮૪ વર્ષની એની સેવાઓ ગણીતી છે.

એ માસિકને ૧૦૦૧ મો અંક ખાસ અંક તરીકે પ્રકટ થનાર હતો, પરંતુ એના સંચાલક શ્રી. જીવનલાલ અ. મહેતાના અણુધાર્યા અવસાનને કારણે આ ૧૦૦૨ મો અંક ખાસ અંક તરીકે પ્રકટ થયો છે.

એનાં સંપાદકોને આ અંક તૈયાર કરવામાં ગુજરાતના નવા જૂના સૌ લેખકોનો સારો સહકાર મળ્યો હોવાથી વાચનસામગ્રી ગુણમાં તેમ જ સંખ્યામાં સારા પ્રમાણમાં એકત્ર કરાઈ છે. અને આ માસિકની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ ઈચ્છીએ છીએ.

ચારણ—(દિંદી-ગુજરાતી ત્રિમાસિક) સંપાદક : ઠાકુર ઇશ્વરદાસ આશિયા, લેંવર શુભકર્ણી કવિયા; ગુ. સંપાદક : શ્રી. એતર્સિંહ નારાયણભૂ મિશ્ર-ભેલપુર.

આ માસિક ચારણ કોમનું હોવા છતાં તેમાં ઐતિહાસિક કાવ્યસાહિત્યના તેમ જ ચારણ કોમની ઉન્નતિપ્રેરક લેખો આપવામાં આવે છે. પ્રાચીન ઇતિહાસ ગણવાની જિજ્ઞાસા રાખનારને આ ત્રિમાસિકમાંથી અવરય કંઈક ને કંઈક ગણવાનો મળી આવશે.

વીણા—(દિંદી-હાસ્યરસાંક) સંપાદક : શ્રી. “કુસુમાકર.” મખ્ખનારત દિંદી સાહિત્ય સંમેલન, ગુ. છોટાર. છોટારના દિંદી સાહિત્ય સભન તરફથી આ માસિક દિંદી ભાષા પ્રચારના સ્વયંપૂર્વક પ્રકટ થાય છે. અત્યારનાર એમાં ગણુતા જેવા અને અજ્ઞાત યોગ્ય લેખો આવે છે.

આ માસિકને એપ્રિલ અંક ખાસ હાસ્યરસાંક તરીકે પ્રકટ કરવામાં આવ્યો છે. આ અંકમાં હાસ્ય વિષયને લગતા લેખો તેમ જ વાર્તાઓ અને હાસ્યરસ સંબંધે નિબંધો પણ આપાયા છે.

બાલજગત—(મે વાર્તાઅંક) તંત્રીઓ : શ્રી. સોમાલાલ ભાવસાર, અને શ્રી. દિનેશ ઠાકોર. પ્રકાશક : નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, ભદ્ર, અમદાવાદ. વાર્ષિક લગભગ રૂ. ૩.

ચોડાક વખત યયાં પ્રસિદ્ધ થતા આ “બાલજગત” માસિકે સારી પ્રગતિ કરવા માંડી છે. એમાં આવતા લેખો ઉત્તરોત્તર બાલભોજ્ય અને બાળકોને જ્ઞાન સાથે રમૂજ આપે તેવા આવતા માંડ્યા છે. એ રીતે એની પ્રગતિ ઠીક ઠીક કહી શકાય.

આ અંક ખાસ વાર્તાઅંક તરીકે પ્રકટ થયો છે. એમાં ગણુતા બાળલેખકો શ્રી. રસૂલભાઈ વહોરા, રમણલાલ શાહ, દિંમતલાલ મર્ચંક, શુભાશિંહ બારદ્વાજ, મુળજીભાઈ ભક્ત-એ બધા લેખકોની બાળકોને ગમી જાય તેવી વાર્તાઓ આપવામાં આવી છે.

મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ

સ્ત્રીકાર

દિંદુ પુસ્તકાલય-હાસિટનો ૧૯૪૮નો હેવાલ. ગુજરાતી સાહિત્ય મંડળ-કચ્છનાને ૧૯૪૪-૯૫ નો વાર્ષિક રિપોર્ટ.

નર્વીન ફાલ

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અને મળવાનું સ્થળ	કિંમત	વિશેષ લક્ષણ
૧	જ્ઞાનદા	જાણુ ચરદવંદ્ર	એન. એમ. કક્કરની કું. મુંબઈ	૨-૮-૦	
૨	બિઝનેસ ગાઈડ	આનંદકુમાર ભટ્ટ	" " " મુંબઈ	૩-૦-૦	
૩	કૂચગીતો	ગો. દા. રાયચુરા	પુ. સ. સ. મુંબઈ લિ. વડોદરા	૦-૧૨-૦	
૪	એમ્મા શું ?	અવિનાશ	પ્રગતિ સાહિત્ય મંદિર રાજકોટ	૨-૪-૦	
૫	અંદરનું સપ્ત્ય	હરિશ્ચન્દ્ર ભટ્ટ	કુમાર કાર્યલય, અમદાવાદ	૧-૦-૦	
૬	ભગતા રે'ને કિતરાઈ	મુરલી કાકુર સોપાન	ભારતી સાહિત્ય સંઘ અમદાવાદ	૧-૮-૦	
૭	નિસર્ગોપચાર સર્વ-સંપ્રદ ભા. ૨ ને	રમણલાલ એન્જિનિયર	" "	૨-૪-૦	"આરોગ્ય પ્રધાનલિ"
૮	જીવનસરિતા		" "	૧-૪-૦	
૯	સાહિત્ય અને પ્રગતિ		" "	૨-૮-૦	
૧૦	જગતનો તાત	રામનારાયણ ના. પાઠક	" "	૨-૮-૦	
૧૧	પચેર પાંચાલી		" "	૨-૦-૦	
૧૨	ગૃહત્યાગ	મુદુલ	નવયુગ પુ. ભંડાર રાજકોટ	૨-૦-૦	
૧૩	મધુરજની	ધનવંત ઝોઝા	" "	૧-૮-૦	
૧૪	પરજ્યા પહેલાં	મોહનલાલ સુ ધામી ભાનુભાઈ દવે	" "	૧-૮-૦	
૧૫	મારા વિના નહિ ચાલે	ધનવંત ઝોઝા	" "	૧-૦-૦	
૧૬	સંહાર	ઐયુબખાન ખલીલ	યુગધર્મ સા. ભંડાર રાજકોટ	૨-૦-૦	
૧૭	ચરણુરજ	નિરુ દેસાઈ	જાતિ પ્રધમાળા	૦-૮-૦	
૧૮	પ્રેમોપચાર અને આસનો		યુગધર્મ સા. ભંડાર રાજકોટ	૧-૮-૦	
૧૯	ત્રિગોટા	ધુમકેતુ	" "	૧-૮-૦	
૨૦	પરજ્યા પછી	ભાનુભાઈ દવે	" "	૧-૪-૦	
૨૧	એપિસિનિયા પર ઓચાર	ચંદ્રભાઈ કા. ભટ્ટ	" "	૧-૮-૦	
૨૨	રાજરાણી	બંકિમચંદ્ર	" "	૨-૦-૦	
૨૩	છેલ્લો ફાલ	શ્રી. ધનસુખલાલ મહેતા	એન. એમ. ત્રિપાડીની કું. મુંબઈ	૩-૦-૦	

પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ*

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ તથા વિષય	લેખક કે અનુવાદક	પ્રકાશક પ્રાપ્તિસ્થાન	મૂલ્ય	પરિચય આપનાર પત્રો
૩૨૬	પ્રેરક વ્યાખ્યાન-માળા	મણિભાઈ પટેલ	ગુજરાત વ્યા. પ્ર મંડળ કરાડી	૦-૭-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" જુન '૪૦
૪૦૭	બાલવિહાર-સુગમરૂઢવાડી	શંભુ શંભુ ભટ્ટ	કાલ્યાણાઈ પટેલ વડોદરા	૧-૦-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" જુન '૪૦
૪૦૮	બાળકોનો બાગ	સોમાભાઈ કિ. પટેલ	મૂર્તરત્રયરત્ન કા. અમદાવાદ	૦-૬-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" જુન '૪૦
૪૦૯	શાકભાજીની વાડી	"	"	૧-૦-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" જુન '૪૦
	મુરતકા કમાલ પાશા	ર. જ. દલાલ	જીવનલાલ અ. મહેતા	૨-૦-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" જુન '૪૦
૪૦૨	લોકસાહિત્ય	જવેરચંદ મેઘાણી	ફૂલજાળ કાર્યાલય રાણપુર	૨-૦-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" જુન '૪૦
૪૦૩	ચરણરજ	નિરુ દેસાઈ	ગતિ અને રેખા કા. અમદાવાદ	૦-૮-૦	"ભૂમિ" જુન-'૪૦
૪૦૪	પ્રાચીન દક્ષિણ ગુજરાત	મણિભાઈ ત્રિવેદી	લેખક પોતે નવસારી	૧-૪-૦	"ભૂમિ" જુન-'૪૦
૩૩૯	ગુજરાતમાં સંગીતનું પુનરુત્થાન	પુરુષોત્તમ ના. ગાંધી	નવજીવન પ્ર મંદિર અમદાવાદ	૧-૪-૦	"શારદા" મે-'૪૦
૩૩૨	વિવેચના	વિષ્ણુપ્રસાદ ર. ત્રિવેદી	લેખક પોતે, સુરત	૨-૮-૦	"પ્રસ્થાન" ચેત્ર-'૪૦
૩૪૭	વળામણાં	પનાલાલ પટેલ	રેખા-ગતિ કા. અમદાવાદ	૦-૮-૦	"પ્રસ્થાન" ચેત્ર-'૪૦
૧૦૫	જીવન અને વિજ્ઞાન	રમણીક ત્રિવેદી ભાઈલાલ ઠોઠારી	પુ. સ. સ. મં. લિ. વડોદરા.	૧-૩-૦	"પ્રગળખ" જુન-૬-'૪૦
૩૪૧	કલ્કી અથવા સંસ્કૃતિનું ભાવિ	રાધાકૃષ્ણન	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૦-૧૦-૦	"પ્રગળખ" જુન-૬-'૪૦
૪૦૬	વનનાં ફૂલ	નાગરદાસ અ. પંડ્યા.	લેખક પોતે વડવાણ સહેર	૧-૦-૦	"પ્રગળખ" જુન-૬-'૪૦

* આ કોષ્ટકમાં જે પુસ્તકોના ક્રમાંક આપવામાં આવ્યા છે તેનો તે જ ક્રમાંક, જે તે પુસ્તકનો પરિચય ફરીવાર અન્ય સામયિકમાં પ્રકટ થતાં આપનામાં આવેલો છે અને હવે પછી પણ આપશે. —ત્રી

માસિકો મહ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભીમ	૧૦	૩	જુન	૭-૬-૪૦
કિશોર	૫	૯	મે	૧૮-૫-૪૦
કુમાર	૧૭	૫	મે	૧૭-૫-૪૦
ખડાયતામિત્ર	૨૬	૭	વૈશાખ	૨-૬-૪૦
ખેતીવાડી	૬	૨	જેઠ	૭-૬-૪૦
ગુણસુન્દરી	૩૩	૧૦	જુન	૧-૬-૪૦
ગ્રામજીવન	૧૦	૧૦	જુન	૧-૫-૪૦
ચરોતર	૧૦	૧	મે	૧૬-૫-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૬	જુન	૪-૬-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૪	૪	મન્યુઆરી-માર્ચ	૧૫-૨-૪૦
નવચેતન	૩૭	૩	જુન	૧-૬-૪૦
નવરચના	૯	૨	મે	૨૧-૫-૪૦
પાટીદાર	૧૭	૮	વૈશાખ	૨૭-૫-૪૦
પ્રધાન	૧૫	૫	ચૈત્ર	૨૭-૪-૪૦
શ્રી હાર્પસ ગુ. સલા ત્રિમાસિક	૫	૧	એપ્રિલ-જુન	૭-૪-૪૦
બાલજગત	૧	૧૮	જુન	૨-૬-૪૦
બાલજીવન	૨૦	૮	જુન	૮-૬-૪૦
બાલમિત્ર	૧૯	૧૧	જુન	૨-૬-૪૦
બાલસખા	૩	૧૧	જુન	૧-૬-૪૦
બાળક	૧૮	૬	જુન	૩-૬-૪૦
બુદ્ધિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૭	૧	મન્યુ-માર્ચ	૭-૪-૪૦
માનસી ત્રિમાસિક	૫	૧	માર્ચ	૧૩-૪-૪૦
યુવક	૧૦	૬	જુન	૨-૬-૪૦
રેખા	૧	૧૦	મે	૨૭-૫-૪૦
વૈદ્યકદંપતર	૪૫	૬	જુન	૭-૬-૪૦
બ્યાયામ	૨૫	૮	મે	૧૫-૫-૪૦
શારદા	૩૨	૨	મે	૧૫-૫-૪૦
શિક્ષણપત્રિકા	૧૪	૧૦	ફાગણ	૨૨-૬-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૧	૭	જુન	૧-૬-૪૦
સૌરાષ્ટ્રશિક્ષક	૧૩	૪	માર્ચ-એપ્રિલ-મે	૩-૬-૪૦
સ્ત્રીઓધ	૮૪	૬	જુન	૮-૬-૪૦

શું વાંચશો ?

તારીખ : જુન : ૧૯૪૦

શ્રી. ગોવિંદ પ્રભાકર ભાવે : સ્નાયુગિરિ જીલ્લાના ગુહાગર ગામમાં એ જન્મેલા. એમના પિતા ગરીબ છતાં સરકારી હતા. ગ્રેડીકમાં એ પ્રથમ નંબરે પાસ થયેલા. એમને પોસ્ટ ખાતાની નોકરી મળેલી, પણ તે ફગાવી દધ એ શિક્ષક થયા. અને પાછળથી અભ્યાસ વધારી બુગોળનું ખૂબ જ્ઞાન મેળવ્યું. બિહાર સરકારે બુગોળવિષયક પાઠ્ય પુસ્તક તૈયાર કરાવવાની યોજના કરેલી તેમાં એમણે લખેલું પુસ્તક જ સ્વીકારાયેલું. અને ત્યારથી બુગોળવિષયક વિશેષ જ્ઞાન મેળવવાની એમનામાં બૂખ જાગી. પરિણામે તેમણે તે વિષયમાં કેટલી પ્રગતિ સાધી તે આ લેખમાં આપ્યું છે.

સોનાનું અર્થશાસ્ત્ર : સોનું શું છે ? સોનાના ભાવો છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષોથી ચડતા જ કેમ ગય છે ? એ ભાવો કયા સંબંધોમાં ભિતરવા મડે ? બધું સોનું કયાં ધસકાય છે ? એક જ દેશમાં બધું સોનું ભરાય રહે અને બીજા કોઈ દેશમાં તે મુદ્દલ ન રહે તો સોનાની શી સ્થિતિ ? સોનાનું સ્થાન આજે બીજી કઈ ધાતુ લઈ શકે-એ બધું જાણવા આ લેખ અવરય વાંચો.

હોલેન્ડ : હોલેન્ડમાં ૮૩ લાખની વસ્તીમાં દસ હજાર સ્કૂલો હોઈને ૫૦ હજાર શિક્ષકો ૧૫ લાખ બાળકોને શિક્ષણ આપે છે. પ્રાથમિક શિક્ષણ આખા દેશમાં ફરજિયાત છે. દેશની પ્રગતિના દરેક ટકા ભાગ લેણેલા છે. ૩૫ લોકો ભારે સ્વદેશાભિમાની, ઉદ્યોગી, પરસ્પર સહકારી, શુદ્ધિમાન, સરકારી અને ધનવાન ગણાય છે. આ સિવાય ત્યાંની અન્ય આખતો-એમકે, અર્થશાસ્ત્ર, એનું રક્ષણ ખાતુ, એના વેપાર, ઉદ્યોગ ને ખેતી વગેરે વિષેની માહિતી આ લેખમાં આપી છે.

કિશોર : મે : ૧૯૪૦

મરાઠાઓની પડતી શાધો ચક્ર ? : શ્રી. કેળકર મરાઠાઓની પડતીનાં મુખ્ય એ કારણો જણાવે છે : એક એ કે તેમનામાં માહેમાહે સત્તા મેળવવાની હરીકાષ હતી અને એકતા, શિસ્ત કે રાષ્ટ્રાભિમાનનો અભાવ હતો; અને બીજું કારણ તેમની પાસે કવાયતો લશ્કર તેમ જ સુધરેલી સુદસામગ્રીનો અભાવ હતો. આ બાળતોને લગતી માહિતી આ લેખમાં આપી છે.

વાતચીત કરવાની કળા : આપણી વાતચીત તે આપણા વ્યક્તિત્વનું પ્રતિબિંબ છે એટલે જેમ તે સુધરે તેમ આપણી વાતચીત વધારે રસિક થાય. આપણા વ્યક્તિત્વનો વિકાસ કરવા માટે નીચેના ગુણો આવશ્યક છે:—(૧) પ્રેમભાવ, (૨) વિવેક, (૩) સામાનું સાંભળવામાં ધીરજ, (૪) એના દષ્ટિબિંદુનું અવલોકન, (૫) આનંદ, (૬) હાસ્યરસ, (૭) વાર્તાલાપના વિષયોની પસંદગી, અને (૮) વિષયોની વિવિધતા. આ બધા પ્રકારની વિગતવાર હકીકત આ લેખમાં છે.

પવિત્રતા : પવિત્રતા એટલે નિર્મળતા અને માત્ર વિશુદ્ધિ જ નથી. પવિત્ર વસ્તુમાં તે પોતે નિર્મળ હોવા ઉપરાંત બીજી મહિન ૨૦૦૦ વસ્તુને કે વ્યક્તિને શુદ્ધ કરવાનો શુભ [૨૭૫

પણ હોય છે. એવી આંતર્યાલ્ય પવિત્રતાનાં સ્વરૂપ અને એને લગતી માહિતી આ લેખમાં આપવામાં આવી છે. આવાં પવિત્ર કરનાર અગ્નિ, યાત્રા, સત્સંગ વગેરેનો પરિચય પણ આપ્યો છે.

જોછ રીઝલ : ફિલીપ્પાઇનનો ગાંધી : એશિયામાં ફિલીપ્પાઇનનો દ્વીપસમૂહ છે. પહેલાં તે સ્પેનની સત્તામાં હતો. ત્યારે ત્યાંના લોકોએ ચેતાનો અસલ ધર્મ ત્યાગીને સ્પેનનો ધર્મ અને રહેણી કરણી સ્વીકારેલા. છતાં સ્પેન દેશે એને સ્વતંત્રતા આપી નહોતી. એ દેશની સ્વતંત્રતા માટે લડત ચલાવનાર તે આ જોછ રીઝલ-એના જીવન વિશે જાણવા માટે આ લેખ વાંચો.

કુમાર : મે : ૧૯૪૦

ઉમાશંકર જોષી : ગુજરાતના આ જાણીતા કવિનો ટૂંક પણ રસમય જીવનપરિચય આ લેખમાં આપવામાં આવ્યો છે. એમનું પ્રાથમિક, શિક્ષણ, જાત્રાવાસ તેમજ એમની તે પછીની પ્રવૃત્તિની ઠીક ઠીક માહિતી આ લેખમાં છે. આ યુવાન કવિની ઝાળખ મેળવવા માટે આ લેખ વાંચો.

મનોમંથન : આ લેખમાં કાકા કાલેલકરના કાલેજજીવનનો એક રમુજ પ્રસંગ છે. જાત્રાલયમાં નાહવા માટે વિદ્યાર્થીઓ કેરી ધમાય કરે છે અને ચોરની પણ ચોરી કરી જાય છે તેનો દાખલો આ લેખમાંથી મળશે. લેખકે એ ચોરની ચોરી કરવાનો ઉપાય અજમાવ્યાનો રમુજ પ્રસંગ છે.

મરાઠાઓનો અસ્તોદય : આ લેખમાં મરાઠાઓના ઉત્થાન અને પતનને લગતો ઇતિહાસ જાણીતા ઇતિહાસવેત્તા સરદેસાઇએ આપેલો છે. ઇતિહાસ જાણવાની જિજ્ઞાસાવાળા સૌ કોઇને એ ગમશે.

ગુણસુન્દરી : જુન : ૧૯૪૦

ઋકેળવણી : આ લેખમાં પ્રાચીન કાળમાં ઋકેળવણી કેવી હતી, અને હાલમાં ઋકેળવણીનું સ્વરૂપ કેવું છે, ઋકેળવણીના અભાવથી યતાં નુકસાન, ઋકેળવણીની અગત્ય દર્શાવી છે.

ગુપ્ત, સામર્થ્ય અને આનંદ : રોજો યત્રાનાં અનેક કારણો છે. તેમાં કુદરતી નિયમોથી મનુષ્યના વિરુદ્ધ વર્તનને લગતાં-જેમ કે, અતિ જંગમણ, તાપસિક આહાર, શરીરના જુદા જુદા અવયવોને જુદી જુદી કસરતની જાગી વગેરે ગુપ્ત છે. એ રોજોને દૂર કરવાના કંઈક ઉપાયો આ લેખમાં આપ્યા છે.

નવચેતન : જુન : ૧૯૪૦

રૂઢિ : દુનિયાના ઘણા દેશોને તામ સમાચારો ઝડપભેર પૂરા પાડનાર આ સંસ્થાથી વર્તમાનપત્રો વાંચનારી આલમ ભાગ્યે જ આજે અમળુ દશે. એની ઉત્પત્તિથી લઇને આજના એના સંચાલનને લગતી હકીકત આ લેખમાં આપી છે.

નવી કેળવણીનું તીર્થધામ-રાજપુર : કચ્છના મુખ્ય નગર જુમળી ૧૧૭ માર્ચેસ દર આંવેલા રાજપુર મુકામે શ્રી. શુકરાજદાસે સ્થાપેલા આ કેળવણી ધામનો, ત્યાં ચાલતી વિવિધ શિક્ષણવિષયક પ્રવૃત્તિઓસહિત પરિચય આપ્યો છે.

આરમ્ભ અને દાખલદાર : આજની મુશ્કેલીય યાદવારથળીમાં ગજળ વર્તાવતાં આ વિનાશકારી શત્રોને લગતી માહિતી આ લેખમાં આપવામાં આવી છે.

સુખની શોધમાં : સુખી બનવા માટે માથુસે નીડરતા કેળવવી જોઈએ, પોતાનામાં શ્રદ્ધા હોવી જોઈએ, ખાસ કરીને ઈશ્વર પરની શ્રદ્ધા ! એણે શક્તિશાળી અને મજબૂત બનવું જોઈએ. એણે સમય ઓળખી તેને યોગ્ય પોતાની જાતને કેળવી લેવી જોઈએ અને વિગત જરૂર તેને વરશે. સુખ શોધનારનામાં સરળ સીધું જીવન, સ્પષ્ટવકતાપણું, આત્મવિશ્વાસ અને આત્મસન્માન હોવું જોઈએ.

સામરની સુરંગ : આ લેખમાં પણ વર્તમાન સુદ્ધા આ શત્રુને લગતી માહિતી આપવામાં આવી છે.

નવરચના : મે : ૧૯૪૦

લવજી વહાડિયા : ગરીબ માખાપનો છોકરો લવજી તેર વર્ષની વયે સુરતના વહાણ સુધારનારના કારખાનામાં ૬ રૂપિયાના પગારે નોકરી રહેલો. આગળ જતાં તેણે વહાણો બાંધેલાં અને વિલાસત માટેની મનવારો પણ બાંધેલી. એનું ટૂંક જીવનચરિત્ર આ લેખમાં છે.

રાષ્ટ્રભાષાશિક્ષણ : આપણા લોકો માને છે કે, દિંદુરતાનીમાં શું શીખવું છે ? એ તો આપણને આપે છે, પણ એ માન્યતા ખોટી છે. મોટે ભાગે આપણે ખોટું દિંદુરતાનીજ ખોલીએ છીએ. આ માટે આ બાપા શીખવાને લગતા મહત્વના મુદ્દા આ લેખમાં આપ્યા છે.

સ્પર્શસ્પર્શક : દમણી દમણી સ્વતંત્રતાને નામે પુરુષો જે સ્વેચ્છાચાર સેવી રહ્યા છે તેને લગતી ઓળખિતી વર્તમાન પરિસ્થિતિનું આ લેખમાં બચન છે. સ્ત્રીની સામાજિક અવદશાનો એમાં કંઈક ખ્યાલ આપ્યો છે.

પ્રસ્થાન : ચૈત્ર : ૧૯૯૬

રાષ્ટ્રભાષાના સ્વરૂપનો નિર્ણય : આપણી રાષ્ટ્રભાષામાં સંસ્કૃતના સરળ અને રૂઢ શબ્દોની અધિકતા તો રહેશેજ. અરબી અને ફારસીના સહેલા રૂઢ શબ્દો પણ રહેશેજ. જેમ જેમ આપણો સહયોગ અને સામાજિક સંપર્ક વધશે, તેમ તેમ ખીજા પણ જે નવા અરબી-ફારસી શબ્દ ભાષામાં દાખલ થઈ જઈ શકશે તે પણ રાષ્ટ્રભાષાનાજ શબ્દ થશે. રાષ્ટ્રભાષાનું સ્વરૂપ હિંદી સાહિત્ય સંમેલન, નાગરી પ્રચારિણી સભા કે અનુભવન ઇ-તરફની નિર્ધારિત નહિ કરી શકે, તેમજ રાષ્ટ્રીય મહાસભા કે કેળવણી ખાત્રુ એના સ્વરૂપનો નિર્ધાર નહિ કરી શકે. રાષ્ટ્રભાષાના સ્વરૂપનો નિર્ધાર કરશે રાષ્ટ્રીય જીવનનો પ્રવાહ અને એ પ્રવાહ સાથે એકરસ થઈ એ પ્રવાહને વાળવાની શક્તિવાળા રાષ્ટ્રીય સાહિત્યકારો.

કુમ કુ-ત્તે : (કોન્ડુચિયસ) ઇ. સ. પૂર્વનાં વર્ષોમાં ભારતવર્ષની મુસાફરી કરી ગયેલા આ ચીની યાત્રીનું આમાં સંક્ષિપ્ત જીવનચરિત્ર આપ્યું છે.

શારદા : મે : ૧૯૪૦

કૌલેજ (Kaulaj) : આ કાવ્યમાં દુહાની ધાટીએ સામસામા સવાલજવાબોની ચોળના છે. કૌલેજના જીવન દરમિયાન વિદ્યાર્થી આ મહાશાળામાંથી શું સાહે તેમજ નરસું મેળવે છે તે આ દુહાઓમાં સરસ અને મનોહર શૈલીએ વર્ણવ્યું છે.

કૂચગીતો : વ્યાખ્યાનવર્ગો વિદ્યાર્થીઓ તેમજ છતર પ્રસંગે થતાં સામુદ્ધિક પર્યટનો પ્રસંગે તાલબદ્ધ કૂચગીતો ગવાય તો તેથી તેમાં કેવી એકતાનતા આવે છે તેમજ તે કેટલું ઠણપ્રિય બને છે, એ કૂચગીતોની સર્વદેશી સમીક્ષા કરતો આ લેખ છે. દેશદેશનાં કૂચગીતો પણ આ લેખમાં ઉતારવામાં આવ્યાં છે.

ખેતરોમાં થતાં લયઠર યોવાણુ : ખેતરોમાં થતાં યોવાણુથી, જમીનોનાં યોવાણુ સાથે હિંદનાં લાખો ગામડાં દૂંક સમયમાં વેરાન થઈ જવા સંભવ છે, આ વિષયને લગતી માહિતી આ લેખમાં છે.

શિક્ષણ અને સાહિત્ય : જીન : ૧૯૪૦ : વાંચવા જેવા લેખો આ અંકમાં “ સામયિક દોહન ” વિભાગમાં ઉતાર્યા છે.

જૂથ પુ. મંડળની સલાઓ

ખલ્લુચરાજી તા. ચાલુસ્મા જૂથ પુ. મંડળની એક સભા તા. ૨૮-૪-૪૦ ના રોજ ખલ્લુચરાજી સા. પુસ્તકાલયના મકાનમાં મળી હતી, જે પ્રસંગે નીચેના ઠરાવો પસાર થયા હતા:—

(૧) જૂથના દરેક પુસ્તકાલયના મંત્રીએ પોતાની શાળાનાં ઉપલા વર્ગનાં બાળકો શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાનો લાભ લેવાડાવવાની તજવીજ કરવાને લગતો, (૨) સહકારી ધોરણે રજીસ્ટ્રેશનનાવવાને લગતો, (૩) મહેસાણા પ્રાંત પ્રચારકે કરેલી સૂચનાનો જે તે પુસ્તકાલયના મંત્રીએ તાકીદે અમલ કરવા બાબતનો, (૪) પુ. શિક્ષણવર્ગોના લાભ જે મંત્રી-ગ્રંથપાલોએ ન લીધો હોય તેમણે લેવા બાબતનો, (૫) દરેક પુસ્તકાલયના મંત્રીએ પોતાના પુસ્તકાલયનો ત્રિમાસી હેવાલ તાકીદે જૂથ મંડળ તરફ મોકલવી આપવાને લગતો તેમ જ (૬) શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષામાં ખેસનારનાં નામ મોકલવાની તારીખ સુકરર કરવાને લગતો હતા.

(૨) વીસનગર મહાલ પુ. મંડળની કા. વા. મંડળની એક સભા શ્રી. જીની સાના પ્રમુખપદે મળતાં નીચે મુજબ કાર્ય ચલુ હતું:—

(૧) ત્રિમાસી નિવેદનો વંચાણુમાં લેતાં મહાલનાં તમામ પુસ્તકાલયો અને ૮ વાંચના-લયોનાં પત્રો-માસિકો ચાલુ થઈ ગયાની તેમ જ કચશ: પુસ્તકો આવવા માંડ્યાનો નોંધ લેવાઈ, (૨) બાળકો માટેની શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થનારને છનામ આપવા માટે રૂ. ૧૦)નાં પુસ્તકો મંગાવવાનો, (૩) કમિટિમાં ખાલી પડેલી એક જગ્યાએ સા. પુ. કસિના મંત્રીની નિમજ્જકનો, (૪) મહાલનાં પુસ્તકાલયોના કામકાજની માહિતી મેળવવા માટે પ્રશ્નાવલી પર જવાબો મંગાવવાનો, અને (૫) મહાલનાં તમામ ગ્રા. પુસ્તકાલયો તેમ જ વાંચનાલયોને રૂ. ૨૦) એક ગૃહસ્થ તરફથી અપાતાં તે પર સરકાર-પંચાયત ગદદ મેળવી “પ્રજનમંડળ” તથા “લોકોદય” પત્રિકા” ખરીદવી આપવાને લગતા ઠરાવો ચલા હતા.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

**નીચેના પ્રચારકોએ જણાવેલી મુદત દરમ્યાન નીચેનાં સ્થળોની મુલાકાત લઈ મુરત-
ાલયોની તપાસણી, વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બજાવી છે:**

મહેસાણા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. રમેશરાય ઉ. મજમુદારે મે માસમાં ૧ દેલા
(તા. મહેસાણા), ૨ ચિત્રોડ (તા. વિસનગર), મહેસાણા મહાલનાં ૩ ધડા, ૪ બાસણા, ૫
પીલુદરા, સિદ્ધપુર મહાલનાં ૬ કોકાથી, ૭ ડીંડોલ, ૮ મામવાળા, ૯ મેયાણ, પાટણ મહા-
લનાં ૧૦ ચાંપ, ૧૧ કીણુવા, ૧૨ અધાર, ૧૩ વાગડોદ, ૧૪ એંદલા, ૧૫ શીલવણ.

નવસારી પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલે મે માસમાં માંગરોળ મહા-
લનાં ૧ તશવાડી, ૨ મહુવેજ, ૩ નંદોવ, ૪ હથુરણ, ૫ કુવારદા, ૬ હથોડા, ૭ લોંબાડા, ૮
ગીજરમ, ૯ કોસાડી, ૧૦ સીમોદા, ૧૧ માંગરોળ, ૧૨ વાંકલ, ૧૩ સરદા, ૧૪ મોસાલી,
૧૫ દીણોદ, ૧૬ ખોરીદરા, ૧૭ કંટવા, ૧૮ વેળાજા, ૧૯ નાની નરોલી, ૨૦ શીમોદા, ૨૧
પીપોદરા, ૨૨ કોસંબા.

વિસનગર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. ઉમિયાશંકર લ. દવેએ એપ્રિલ-મે
માસમાં ૧ લાન્ડ, ૨ જેતલવાસણા, ૩ ગણેશપુરા.

આંતરસુંબા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. જયશંકર જી. ભટ્ટે મે માસમાં
૧ ધડીઆ, ૨ આંબવેળ.

વડોદરા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છાટુભાઈ રામજીભાઈએ મે માસમાં
૧ ચાપડ, ૨ અણખી, ૩ પોર, ૪ વડદલા.

સાવલી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી સોમાભાઈ ગરબડભાઈએ મે માસમાં
૧ ડેસર, ૨ બાકરોળ.

સિદ્ધપુર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છાટાલાલ માતીલાલ રાવળે મે માસમાં
૧ રસુલપુર, ૨ ગાંગવાસણ, ૩ સેદાણા, ૪ કાકાસી, ૫ મેયાણ, ૬ મેળોજ, ૭ મુઝણા, ૮
સમોડા, ૯ નાગવાસણા, ૧૦ ખટાસણા, ૧૧ મેરવાડા, ૧૨ ઉપેરા. એ ગામોની તપાસણી કરી છે.

શિનોર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. હરિવંદન બા. વૈદે એપ્રિલ-મે માસમાં
૧ સુરસામળ, ૨ માલસર, ૩ સાંધા, ૪ માડવા, ૫ દામાપુરા, ૬ ટીંગલોદ, ૭ બાવળિયા,
૮ કુકસ, ૯ મિદોળ, ૧૦ સેધા, ૧૧ સીમલી, ૧૨ કોઈળિયા, ૧૩ તેરસા, ૧૪ સાલ્લી,
૧૫ દિવેર, ૧૬ માંજરોલ, ૧૭ તરવા, ૧૮ ઉતરાળ.

જેરાણુ મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છાટાલાલ જાદવદાસ વૈષ્ણવે મે માસમાં
૧ સુંદિયા, ૨ ઉમતા, ૩ રંગપુર, ૪ બાળીપુર, ૫ વ્હરકા.

તપાસણીમાં પ્રચારકોએ જે જે ખામીઓ બતાવી હોય તે સુધારી લેવા અને જે
નાઓ કરી હોય તેના અમલ કરવા જે તે પુસ્તકાલયોના મંત્રીભાઈઓએ ખાસ તજવીજ કરવી.

વડોદરા રાજ્ય

પુસ્તકાલયોને મળેલી લેટ*

સા. પુ. ઊંડેરા (તા. વડોદરા)ને ૪) પા. ઈશ્વરભાઈ શનાભાઈ અન્ડેસરવાળા, ૧૧) પટેલ અંબાલાલ લક્ષ્મીભાઈ અડાસવાળા, ૧૧) શ્રી. કુલાભાઈ નારણભાઈ પટેલ અડાસવાળા, ૨) બા. મંગળભાઈ રામજીભાઈ કોયલીવાળા તરફથી. કુલ ૨૮) મળ્યા છે.

સા. પ્ર. કરનાળી (તા. તિલકવાડ)ને ૨) શિનોરના શ્રી. અનિરુદ્ધરાય કૃષ્ણભાઈ તરફથી.

સા. પુ. ગણેશદરા (તા. કડી)ને કોલાદના પા. મહેતલાલ તરફથી, શ. ૨), સદાન-પરાના પા. પુરુષોત્તમદાસ તરફથી ૨).

સા. પુ. ઉમતા (તા. ખેરાળુ)ને ૬) કાંસાના પા. અમીચંદ બહેચરદાસ, ૬) ચાણુરમાના પા. ધનજી ચેલદાસ, ૬) ચાણુરમાના પા. બબલભાઈ ભૂધરદાસ, ૫) ઉમતાના પા. રણછોડ લીલાભાઈ, ૫) ખટાસજીના પા. પ્રભુલાલ દેવકરજી, ૫) ચાણુરમાના પા. દરિદાસ કરસનદાસ, ૪) પરસાળના પા. માધવદાસ નરહરદાસ, ૨) લાડોલના પા. માધવદાસ મોહનલાલ, ૨) ઉમતાના લવાર દેવચંદ બેમચંદ, ૨) શાહ વર્ધમાન રવચંદ, ૨) ઉમતાના પા. અંબારામ બેઠતારામે આપ્યા છે.

સા. પુ. ટીટોદણુ (તા. વિજપુર)ને ૫) કુકરવાડના પા. મોહનલાલ જોગદાસ, ૫) વસંતના પા. વિઠ્ઠલદાસ જ્યેષ્ઠભાઈ, ૫) પાનસરના રાવળ શિવરામ વખતરામ, ૪) વસંતના પા. લખાભાઈ મોહનદાસ, તથા ૫) ટીટોદણુના જાની હરગોવિન મોતીરામ તરફથી.

સા. પુ. કંડ (તા. કડી)ને ૫) નદિાલના ઠાકર માધવલાલ ઈશ્વરલાલ, ૫) લાંધણુજના કરસનદાસ મૂળદાસ, ૨) લાંધણુજના ગણેશદાસ ભાઈચંદદાસ, ૨) લાંધણુજના પા. લીલદાસ તરફથી.

સા. પુ. ઢોરિયા (તા. કડી) ને ૩) તેજ ગામના પા. જીવણદાસ મૂળદાસને ત્યાં જનન આવેલી તે પ્રસંગે, તથા બીજી બે જાનોના શ. ૨).

સા. પુ. છાલા (તા. દહેગામ)ને ૫) ઉવારસદવાળા શાહ અંબાલાલ ડાલાભાઈ, તથા જગુદણુવાળા બારોટ મણિલાલ ગંભીરજી તરફથી.

પા. લ. ના. સા. પુ. વાલમને લખ પ્રસંગોએ કુલ શ. ૫૦) મળ્યા છે.

* આ યાદીમાં શ. ૨) અને તેથી વધુ રકમ આપનારનાં નામ જાહેર કરવામાં આવ્યાં છે.

સા. પુ. સર્ધજ (તા. કલોલ)ને ૨) જાની ઉમેદરામ મનસુખરામ, ૨) ઇલાડના સુયાર જોષતાભાઈ મંગલલાલ, ૨) ઇલાડના સુયાર-મહેતલાલ કચરાભાઈ, ૨) મોતી ભુગાભાઈ દલોભાઈ, ૨) વડાલીના સાધુ સીતારામ હરિદાસ તરફથી.

સા. પુ. મહૂડી (તા. વિજાપુર)ને ૭) કુકર-વાડાના શા. સંકળચંદ હગનલાલ તરફથી.

સા. પુ. ધમાસણા (તા. કલોલ)ને ૧૨) ઉનાઉના પા. ભગવાનદાસ બૂલાભાઈ, ૩) ઝુંડાલના પા. શંકરભાઈ ત્રિકમભાઈ, ૨) દહેશામના અમીન સુનીલાલ શનાભાઈ, ૫) શુડચલના પા. મથુરભાઈ મનોરદાસ તરફથી.

સયાજી શ્વેતોત્સવ સા. પુ. (શનોર)ને ૫) મંડાળાના પા. દાદાભાઈ ખુશાલભાઈ, ૫) મંડાળાના પા. પ્રેશવજાલ જીભાઈ, ૩) રાજપીપળાના પાઠક નાગેશ્વર દામોદર, ૩) રાજપીપળાના વેણ હરિપ્રસાદ તોળાશંકર, ૨) શાહ હેડાસાલ સુંદરલાલ, ૨) મહેતા ચંદુલાલ કાન્નિદાસ, ૨) રાજપીપળાના સોની મોતીલાલ લક્ષમણદાસ, ૧૧) બેતુજ (સી પી.)ના કે. એમ. ધર્માધિકારી એડવોકેટ તથા ૨) ગોર મંગલભાઈ હરિલાલ, ૫-૪-૦ પંડ્યા સિરીષચંદ્ર જા.રામ, ૨) મહેતા જટારાશંકર કોલિદાસ, ૩) પંડ્યા હિરલાલ જાભરીકર, ૨) જોશી મૂળજીભાઈ નાયાભાઈ, ૨) શુકલ અનિરુદ્ધપ્રસાદ દયામૃણ્ય તરફથી.

સા. પુ. કણ્ણુરી (તા. કંડી)ને ૨) સિપાઈ પીરમિયા, ૩) શ્રી. હરિદલાલ, ૨) પટેલ અંબારામ ત્રિભોવનદામ, ૩) ચમાર કુસાભાઈ આચાભાઈ તરફથી.

સા. પુ. મણુંદ (તા. પાટણ)ને ૪) તાલોજના આજિયા મોદનલાલ માધાભાઈ, ૨) અમીન પીતામ્બર જોષતાભાઈ, ૨) અમીન સંકળા-ભાઈ રજીસ્ટર તરફથી.

સા. પુ. અમૂઠ (તા. સિદપુર)ને ૫) જીતોડાના પા. રજીસ્ટ્રારદાસ લખુદાસ, ૨) કાંબળીના પા. બાજીદાસ ચતુરદાસ, ૨) અસિલપુરના પા. જોષતાનદાસ દારકદાસ તરફથી.

સા. પુ. બરિચંદ (તા. ચાણસ્મા)ને ૨) ઝોંઝર (તા. વીરમગામ)ના પંચાલ ધ્રુવાભાઈ વીરચંદ, ૫) ચાંદણી (તા. ચાણસ્મા)ના પટેલ મયનદાસ માનદાસ તરફથી.

જ્ઞાનપરખો બંધાવશે ?

આ જરૂરિયાત એક માણસની નહિ પણ અનેક માણસોની છે.

પ્રત્યેક મનુષ્ય જ્ઞાનતૃષ્ણા છીપાવવા નવનવાં પુસ્તકો માટે ઝંખી રહ્યું છે, અને તે વિના તલપાપડ થઈ રહ્યું છે.

જો નદી કે નવાણુ, વિનાતું ગામ હોઈ શકે, તો જ પુસ્તકાલય વિનાતું ગામ હોઈ શકે.

પાણીની પરખ ઉઘાડવામાં જેટલું પુરય છે, તેથીયે વધારે પુરય જ્ઞાનની પરખ ઉઘાડવામાં છે. પાણીની પરખ એક અમૂલ્ય આશીર્વાદ છે, પણ તેથીયે વધારે અમૂલ્ય આશીર્વાદ જ્ઞાનની પરખ છે.

દેહની તૃષ્ણા શીતળ મીઠું અને જળ શમાવે છે, પણ મન અને આત્માની તૃષ્ણાને શમાવનાર તો સુંદર અને નિર્મળ પુસ્તકોજ છે.

શ્રીમન્તો અને દાનવીરો ! આ કાળને અને લાગણીને ઝીલશે ?

આ અવસરને ઓળખશે અને અવસરનાં બેંધાણુ આપશે ? નવીન જ્ઞાનપરખોમાં મદદ કરશે ?

—રવ. ગિણુભાઈ.

સા. પુ. કાલરી (તા. ચાણુરમા)ને ૧૦) કાંચાળા ઠાકર રજુહોડાસ નેઝાભાઈ
૨) સોલંકી લખાણ સીમણ.

સા. પુ. પલાંસવાડા (તા. ડભોઈ)ને ૨૦) ખંધાના પટેલ ચંદરભાઈ નેઝાભાઈ,
૧૫) રસુલપુરાના અંબાલાલ દાદાભાઈ તરફથી.

સા. પુ. કાણીએલ (તા. આતરસંખા)ને ૪) આતરસંખાના શાહ મોરબનદાસ
હરિવલભદાસ, ૭) અલીપાના પરીખ અંબાલાલ કેશવલાલ તરફથી.

સા. પુ. કુંજુવેર (તા. પાટણ)ને ૭) પાટણવાળા શેઠ ત્રિભોવનદાસ રમલાય-
દાસ તરફથી.

સા. પુ. રજુહોડપુરા (તા. સિદ્ધપુર)ને ૫) વીસનમરના પટેલ જેમચંદ વીરચંદદાસ,
૩) શીદીના પા. મોહનલાલ નેહીદાસ, ૨) હાજીપુરાના પા. ઉગરદાસ ચામગદાસ, ૨) કમા-
ણના પા. બબલદાસ કાલિદાસ, ૨) પલાસરના પા. અવરભાઈ કારીદાસ, ૨) મહેસાણાના
પા. રામાભાઈ રંગીલદાસ તરફથી.

સા. પુ. કરોડ (તા. સિદ્ધપુર)ને ૫) મોટપના પટેલ મણિલાલ નથુદાસ, ૨).
દેણપના પટેલ ગણેશદાસ રામદાસ, ૩) પાટણના પટેલ જુધરભાઈ મોહનભાઈ, ૨) દેણપના
પટેલ મનનભાઈ મોતીદાસ, ૩) તરબના મનસુરી કાલુભાઈ મીઠાભાઈ, ૨) કમાણના પટેલ
ચંદરભાઈ બહેચરદાસ, ૨) સુભણપુરાના પટેલ ડોસાભાઈ બાલચંદ, ૬) લખુવાળા પટેલ
નરસિંહદાસ ચંદુદાસ તરફથી.

સા. પુ. મોખાસણ (તા. કલોલ)ને ૧૧) હુમાસણના પા. હમનદાસ ખુશાલદાસ,
૨) બટાસણના પા. ત્રિભોવન ચોખણદાસ, ૫) સંઘજના પંચાલ મોહનલાલ ચોખણદાસ,
૨) રાજપુરાના પા. નેહતારામ નારણદાસ, ૨) મોખાસણના પા. નેહતારામ ત્રિભોવન.

સા. પુ. કુંબોઈ (તા. ચાણુરમા)ને ૫) કુંડાવના પા. મનનદાસ અણેશદાસ, ૫)
વસાઈના ચુસાઈ કેશવપુરી નેતપુરી, ૪) કુંડાવના પા. હમનદાસ અમેરાજદાસ, ૫) પા.
અવરભાઈ જેમાભાઈ, ૨) લાડોલના પા. આંભારામ ગણેશદાસ તરફથી.

સા. પુ. બચાર (તા. કરજણ)ને ૨૧) ઉમદાના શાહ મુનીલાલ નરસિંહદાસ,
૧૦) પારખ પા. હોટાભાઈ ચંદરભાઈ તરફથી.

સા. પુ. અમરેલીને ૧૦૧) વચરાજ ગોવિંદજી પટેલ, ૧૦૨) તલકચંદ દેવજી
નેતપુરવાળા, ૧૦૦) શ્રી. રામચંદર વ્રહ્મસીરામ મહેતા, ૧૦૦) શ્રી. રતિલાલ હરજીવન વશીમ,
તાપીબાઈ સા. મહિલા પુ. અમરેલીને ૫૧) શ્રી. બાનુમતીબેન મોહનલાલ
વીરજીભાઈ પટેલ, ૧૦૧) શ્રી. તુલકચંદ દેવજી નેતપુરવાળા.

સા. બાલ પુ. અમરેલીને ૧૦૧) ઉપરના સહયદરથ તરફથી.

સા. પુ. ખેરવા (તા. મહેસાણા)ને ૧૧) છનામદર બાનુચંદર મેઘાળજી, ૫)
પા. મોહનદાસ ઈન્દરદાસ, ૫) પટેલ નેહતારામ નેહીદાસ, ૫) શ્રી. હમનલાલ માધવજી, ૫)
શ્રી. ડાહ્યાલાલ ત્રિભોવનદાસ, ૨) પટેલ ચેલદાસ જુધરદાસ, ૨) પટેલ હમનદાસ રામચંદ. ૨)
પટેલ ચંદરદાસ કુંગરદાસ, ૨) પટેલ રજુહોડાદાસ પિત્તાગરદાસ, ૨) પટેલ બહેચર માધવદાસ,
૨) પટેલ નેહતારામ છવીદાસ.

સા. પુ. રાજેશ (તા. કરજશ્ય)ને ૨૧) ત્રાણસા તા. બરજના પટેલ મથુરભાઈ ગુલાબભાઈ, ૩) ટીબીના પટેલ પરાગભાઈ, તથા ૪) ટીબીના પટેલ કેશુરભાઈ તરફથી.

પાદરા મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની પહેલી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા: પાદરા મહાલ પુ. મંડળે, વાર્ષિક સભામાં ઠરાવ કર્યા પ્રમાણે, શિ. વા. ની પરીક્ષા માટે શ્રી. મોતીભાઈ ગો. પટેલ, શ્રી રવિદાસ ના. કશર અને શ્રી. ચતુરભાઈ ના. પટેલ એ ત્રણની સમિતિ નીમી. પરીક્ષા અંગેનું તમામ કામકાજ તેઓને સોંપવામાં આવ્યું હતું. આ સમિતિએ “ રવ. મોતીભાઈ ન. અમીનના હુકા જીવનચરિત્ર ”નું પુસ્તક પસંદ કર્યું અને તેના પ્રચાર માટે મહાલની દરેક શાળામાં પત્રિકાઓ પણ મોકલી આપી. આ પરીક્ષા ફક્ત ગુ. ધો. ૬ અને તે ઉપરાંત અંગ્રેજી ધો. ૪ સુધીના વિદ્યાર્થીઓ માટેની જ હતી. પરીક્ષાની તા. ૩૧-૩-૪૦ નક્કી થતાં, તેમાં બેસનાર ઉમેદવારોની માહિતી જે તે શાળાઓ તરફથી માગવામાં આવી, તેના જવાબરૂપે ફક્ત પાદરા મહાલની ચાર જ શાળાઓએ મોકલી આપી. આ શાળાઓનાં નામ તથા ઉમેદવાર અને પાસ સંખ્યા નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) વણુછરા ગુ. શાળા ઉમેદવાર ૩, પાસ થયા ૩. (૨) વાકળ એ. વી. રફલ મોખા-રાંડ ઉમેદવાર ૨૭, પાસ થયા ૨૩. (૩) કરખડી એ. વી. રફલ ઉમેદવાર ૧૫, પાસ થયા ૧૪. (૪) દરાપુરા કન્યાશાળા ઉમેદવાર ૧૮, પાસ થયા ૯.

“ સુવ્રાસ ” માસિકનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩-૪-૦ છે તે ઘટાડીને સૌ પુસ્તકાલયો માટે ૨-૧૨-૦ રાખવામાં આવ્યું છે.

૧૦ રા. પુ. મંડળ

શિક્ષણ વર્ગો—ચાલુ સાલે બરવા કરેલા વડોદરા તથા મહેસાણા પ્રાંતોના પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગો એપ્રિલ તથા મે માસમાં સંપૂર્ણતાપૂર્વક બંધાઈ ગયા. એ સંબંધીતું નિવેદન તથા વર્ગોના લાભ લેનારાનાં નામ ચાલુ અંકમાં અન્યત્ર પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યાં છે, જે જોઈ લેવા લાગતાં વળગતાંઓને વિનંતિ.

શિષ્ટવાચનની ૧૮ મી પરીક્ષા—શિષ્ટવાચનની ૧૮ મી પરીક્ષા માટે જુલાઈની ૨૧ મી તારીખ નમુદ થયેલી હોય તે હવે નજીક આવી પહોંચી ગયા. ઘેર બેઠાં હિમાલયના પ્રવાસના આનંદની ઝાંખી મેળવવી હોય તેમણે તો આ પરીક્ષાનો લાભ અવશ્ય મેળવવો પડે. પરીક્ષાની આ યોજનાનો લાભ સમજનારાંઓ તેમ જ ખીન્નાં ઇચ્છુક ઉમેદવારો પરીક્ષા મજકુર માટે ચેતાની ઉમેદવારી શીઘ્ર નેધાવી કે ને પુસ્તક મેળવી લઈ વાંચવા મઠિ એમ ઇચ્છીએ. જાહેરાત માટે એપ્રિલ અંક નોવાની બલામણુ ।

રાજ્ય બહાર

મુંબઈની મરજદ બંદર રાડ પર ચિનાઈ ખીલ્ડીંગમાં આવેલા શ્રી પાર્વતીબાઈ હિંદુ પુસ્તકાલયમાં મે માસની આખર સુધીમાં ૨૨૭૨ ગુજરાતી, ૫૨ અંગ્રેજી અને ૫૩ હિંદી પુસ્તકો વંચાયાં હતાં. સળેની સંખ્યામાં ૩૩ નો વધારો થઈને તે ૨૧૮ ની થઈ છે.

“ વિદ્યાર્થી ” સાપ્તાહિક જે જંધ યજુ છે તેના બહાલામાં તેઓ તરફથી પ્રકટ થનાર અંચમાળાનાં પુસ્તકો માફકને આપવા જણાવાયેલું; પણ હજી સુધી તે સંચાલકો તરફથી એવું કંઈ પુસ્તક પ્રકટ થયું જણાયું નથી.

સન ૧૯૩૬-૪૦ના પુસ્તકાલય-શિક્ષણવર્ગો

આહુ સન ૧૯૩૬-૪૦માં વડોદરા અને મહેસાણા પ્રાંતના પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો, અગાઉ જાહેર થયા પ્રમાણે એપ્રિલ અને મે માસમાં ભરાઈ ગયા. વડોદરા પ્રાંતનો વર્ગ રેવા તટરથ કરનાળી ક્ષેત્રમાં એપ્રિલની તા. ૧૮-૧૯-૨૦ મીએ, અને મહેસાણા પ્રાંતનો વર્ગ સરસ્વતી તટરથ સિદ્ધપુર ક્ષેત્રમાં મે માસની તા. ૩-૪-૫ ના દિવસોએ ભરાઈ ગયો. વડોદરા પ્રાંતના વર્ગનો લાભ ૩૨ જાણે અને મહેસાણા પ્રાંતના વર્ગનો લાભ ૫૭ જાણે લીધો. એ દરેક વર્ગમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનો ઇતિહાસ, વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની યોજના, તેના ધારાધોરણ અને વલિવટ, તથા દરેક કામ, પુસ્તકપક્ષદગી, પુસ્તકોનો વિધિ ને વર્ગીકરણ, પુ. પ્રવૃત્તિપાલક વિવિધ યોજનાઓ વગેરે આવશ્યક આપતોની મૌખિક માહિતી ઉપરાંત બ્લેટ, નિવેદન ને વર્ગીકરણ કામનું કિયાતમક શિક્ષણ આપવામાં આવ્યું હતું.

વર્ગસંચાલનની કામગીરી રાજ્ય પુસ્તકાલયના માનદ મંત્રી શ્રી. કાશીવાળા, સદમંત્રી રા. ચોકસી, તથા રાજ્ય પ્રચારક રા. વલ્લભભાઈએ મુખ્યત્વે બજાવી હતી મદદનીશ વ્યવસ્થાપક રા. રા. ઉમેદભાઈ સાહેબની દાજરીનો લાભ પણ અને વર્ગોને મળ્યો હતો. આહુ સાલના વર્ગોમાં પુ. સં. સં. મંડળ લિ નો સક્રિય સહકાર એ ખાસ નોંધવા લાયક ખીના ગણાય. કસ્ટાળીના વર્ગમાં સદર મંડળના મંત્રી શ્રીમુત વામજીભાઈ ના. અમીને મંડળના કામકાજની પ્રશાસિકા સમજાવી રજૂ કરાયેલી ચંકાઓનું યોગ્ય સમાધાન કર્યું હતું. તથા 'પુસ્તકાલય' માસિકના તંત્રી શ્રીમુત મણિલાલ બ્યાસે માસિકના વિવિધ વિભાગોની ઉપકારકતા સમજાવી માસિક માટે લેખો, અનુભવો ને સમાચારો મોકલી આપવાની સમજૂતી કરી હતી. સિદ્ધપુરના વર્ગમાં પણ મિ. બ્યાસે દાજર રહી ઉપર મુજબની કામગીરી બજાવી હતી. સિદ્ધપુરના વર્ગને શ્રીમુત છાત્રાભાઈ પંડિતના વ્યાખ્યાનનો પણ લાભ મળ્યો હતો.

શિક્ષણવર્ગો અંગે રાજ્ય હોય છે ત્યાં પ્રાચીન સ્થાપત્ય કે નેત્રાલાયક રચણોના પ્રવાસ કેન્દ્રો દિવસે રાખવાની વ્યવસ્થા રહે છે. તે મુજબ કરનાળીના વર્ગ અંગે બનસલા તેમ જ પાલીમેટી પુતોતીના પનાઈ પ્રવાસો ગોઠવાયા હતા. પનાઈ પ્રવાસ એટલે એકલા વિનોદ પૂરતા નવાસ જ નહિ પણ પનાઈ વર્ગો પણ ખરા જ. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિવિષયક વિવિધ પ્રશ્નોની ચર્ચા તેમ જ ચંકાસમાધાનનું કાર્ય પણ પનાઈ પ્રવાસોમાં થઈ રહ્યું હતું. સિદ્ધપુર વર્ગ અંગે એવો કોઈ ખાસ પ્રવાસ ઓઠવાયો નહોતો. પરંતુ રૂઢ મહાલય, બિંદુ સરોવર, મરસવતી નદી વગેરે સ્થાનિક નેત્રાલાયક રચણોની મુલાકાત ને દર્શનરનાન વગેરેનો મરજ મુજબ લાભ સોએ લીધો હતો. સિદ્ધપુર મહાલ મંડળ તરફથી પ્રો. છાત્રસિંદના વ્યાયાગપ્રયોગોનો કાર્યક્રમ પણ એક રત્રે રખાયો હતો.

આહુ સાલના શિક્ષણવર્ગોનો લાભ લેનારા મંત્રી, મંથપાલ વ ઇતર ભાઈઓનાં નામકામ નીચે પ્રમાણે:—

વડોદરા પ્રાંત

વડોદરા મહાલ—૧ શ્રી. કમ્પરભાઈ ગોતીભાઈ પટેલ-તેદરા, ૨ શ્રી. અનુભાઈ નારખભાઈ પટેલ-વલુછરા, ૩ શ્રી. લાલભાઈ ત્રિલુવનદાસ પટેલ-ગામેશ. ૨૮૪]

કરજીયા મહાલ—૧ શ્રી. દલસુખભાઈ રામજીભાઈ પટેલ-વિરજ, ૨ શ્રી. ઈશ્વર-ભાઈ જેઠાભાઈ પટેલ-સંજોઈ, ૩ શ્રી. મોહનલાલ વલ્લભદાસ-સામરા, ૪ શ્રી. કેસરભાઈ દુલાભાઈ-મંગરોળ, ૫ શ્રી. ડાહ્યાભાઈ દેસાઈભાઈ પટેલ-ગંધારા, ૬ શ્રી. નટવરલાલ જુગલ-દાસ ગાંધી-સણીઆદ, ૭ શ્રી. ભાઈલાલભાઈ આપુલાઈ-વેમાર, ૮ શ્રી. સોમાભાઈ બીખા-ભાઈ-વલણ, ૯ શ્રી. શંકરભાઈ કીલાભાઈ શાહ-ફતેપુર.

ભાદરજી મહાલ—૧ શ્રી. નરસિંહભાઈ જગનભાઈ પટેલ-રણોલી.

સાવલી મહાલ—૧ શ્રી. મણિલાલ ત્રિભુવનદાસ દવે-સમલાયા, ૨ શ્રી. જગનલાલ સોમેશ્વર જોશી-ધંદાડ, ૩ શ્રી. નારાયણ દમોદર ત્રિવેદી-ગાંગડીઆ, ૪ શ્રી. મોહનલાલ નાયા-ભાઈ બટ-નાની ભાડાલ.

સંખેડા મહાલ—૧ શ્રી. પ્રભુમનપ્રસાદ ત્રિભુવનદાસ જોશી-ટીંબા, ૨ શ્રી. બાલકૃષ્ણ નાયાલાલ પુરોહિત-કાસિંદ્રા, ૩ શ્રી. ઈશ્વરલાલ મગનલાલ જોશી-માલુ, ૪ શ્રી. લાનુશંકર મોહનલાલ ત્રિવેદી-પાણેજ, ૫ શ્રી. નાગેશ્વર વિશ્વનાથ જોશી-દાંટા.

ડોહાઈ મહાલ—૧ શ્રી. જેસંગભાઈ શંકરભાઈ પટેલ-સીતપુર, ૨ શ્રી. પુરુષોત્તમભાઈ લક્ષ્મીદાસ પટેલ-વડજ.

વડોદરા મહાલ—૧ શ્રી. ચિમનલાલ દમોદર જોશી-તતારપુરા, ૨ શ્રી. મનુભાઈ કુબેરભાઈ-વાસણા કોતરીઆ, ૩ શ્રી. વલ્લભભાઈ આસાભાઈ પટેલ-વરણામા, ૪ શ્રી. સુની-ભાઈ છોટાભાઈ પટેલ-છટોલા.

ઘેરલાદ મહાલ—૧ શ્રી. બીખાભાઈ નરસિંહભાઈ પટેલ-ગાડા, ૨ શ્રી. ડાહ્યાભાઈ મયુરભાઈ પટેલ-ભડકદ.

તિલકવાડા મહાલ—૧ શ્રી. રામદાસ મયુરભાઈ પટેલ-જુનેઠા, ૨ શ્રી. લક્ષ્મણજી દવે-કરનાળી.

મહેસાણા ખાતે

કડી મહાલ—૧ શ્રી. નર્મદાશંકર જયંતીકર દવે-રંગપુરડાં, ૨ શ્રી. અંબાલાલ રથ-હાસ પટેલ-સુરજ, ૩ શ્રી. અમૃતલાલ મોતીચંદ શાહ-આદુંદરા.

વિસનગર મહાલ—૧ શ્રી. ઈશ્વરભાઈ રાયચંદદાસ પટેલ-કમાણા, ૨ શ્રી. રમ-ણિકલાલ અંબાલાલ દવે-વાલમ, ૩ શ્રી. રમણિકલાલ કેશનલાલ દવે-વાલમે, ૪ શ્રી. નાયાજી રામાજી ઠાકોર-આસણા, ૫ શ્રી. જેરાભાઈ કામરાજ પટેલ-આસણા.

સિદ્ધપુર મહાલ—૧ શ્રી. હાર્મિયા અહમદમિયાં સેખ-રણછોડપુરા, ૨ શ્રી. લક્ષ્મી-ચંકર શિ. આચાર્ય-જગનાથપુરા, ૩ શ્રી. કારીભાઈ વરતારામ પટેલ-ખટાસણા, ૪ શ્રી. નારાયણભાઈ વજેરામ પંડ્યા-દાસજ, ૫ શ્રી. અમીચંદ જોષીતારામ-મહેરવાડા ૬ શ્રી. કદાન-દાસ રણછોડદાસ પટેલ-જુણાવ, ૭ શ્રી. અં. સૌ. લાજુબહેન ખીમજીભાઈ ઠાકર-ભીંચા, ૮ શ્રી. ભાઈચંદભાઈ નેમીદાસ પટેલ-ચંડાળજી, ૯ શ્રી. લીલદાસ નાગરદાસ-ખીલીઆ, ૧૦ શ્રી. ભાઈચંકર મોતીરામ-મેળોજ, ૧૧ શ્રી. લગેવાનુભાઈ મંગળદાસ-સેદાણા, ૧૨ શ્રી. ચિમનલાલ

ડોસાચંકર-મુઝાણા ૧૩ શ્રી. ચંદુલાલ ગિરધરલાલ-સુમશ્યુપુર, ૧૪ શ્રી. પીતાંબર ઘેલાભાઈ-દેથળી, ૧૫ શ્રી. ડોટાલાલ મોતીરામ-રાજપુર, ૧૬ શ્રી. કાળુગિર ભગવાનગિર સ્વામી-ગાંધીલાસણ, ૧૭ શ્રી. નાનજીભાઈ પ્રાગજીભાઈ પરમાર-રસુલપુર, ૧૮ શ્રી. પ્રભુદાસ ત્રિભુવનદાસ-કરલી, ૧૯ શ્રી. મેમણજી નરમદમદ-વનાસણ ૨૦ શ્રી. ઇશ્વરતખાં ઉમરખાં પઠાણ-ડીરોદ, ૨૧ શ્રી. હીરાલાલ ઇશ્વરલાલ-ગાંધી, ૨૨ શ્રી. દરિયાઈ પુંજીભાઈ મકવાણા-સિદ્ધપુર, ૨૩ શ્રી. પ્રેમચંકર મોહનદાસ આચાર્ય-કરજીપુર, ૨૪ શ્રી. કુબેરલાલ કુંજરજીભાઈ પંડ્યા-ખાજી-વાડા, ૨૫ શ્રી. અંબાલાલ બાજીદાસ પટેલ-વડવાડા, ૨૬ શ્રી. ઇશ્વરજીભાઈ ગણેશજીભાઈ પટેલ-કુંવારા, ૨૭ શ્રી. અમીચંદ બહેચરદાસ પટેલ-કાંબળી, ૨૮ શ્રી. મણિલાલ ગંગારામ રાવળ-કલ્યાણ, ૨૯ શ્રી. ભાઈચંકર ઉમિયાચંકર દવે-મામવાડા, ૩૦ શ્રી. મણિલાલ દિંમતરામ-સિદ્ધપુર, ૩૧ શ્રી. દત્તાત્રય પુરુષોત્તમ કાન્હેકર-સિદ્ધપુર, ૩૨ શ્રી. મનવંતરામ કાળીદાસ પંડિત-વણાગલા, ૩૩ શ્રી. શીદાદસેન નન્દરઅલી લોખંડવાળા-સિદ્ધપુર, ૩૪ શ્રી. અલીમદમદ જલા-લુદ્દીન-સિદ્ધપુર, ૩૫ શ્રી. દઉદમિયાં અબ્દુલ્લામિયાં-કોકોસી, ૩૬ શ્રી. મગનલાલ દરગોવિંદ-સિદ્ધપુર (ચાળાના ટાઇમ બદાર), ૩૭ શ્રી. ભાઈજી રૂપાજી-ગાંધીલાસણ (ચાળાના ટાઇમ બદાર.)

મહેસાણા મહાલ—૧ શ્રી. ચન્તિલાલ પ્રભુરામ ભટ્ટ-ચરાડ.

ચાણુસ્મા મહાલ—૧ શ્રી. દિરાલાલ કાશીરામ દવે-સેલાવી, ૨ શ્રી. કાનજીભાઈ બગતલાલ-દણોદરડા.

કલોલ મહાલ—૧ શ્રી. અંબાલાલ અચરતલાલ ખજાજી-કલોલ.

પાટણ મહાલ—૧ શ્રી. વદાલાભાઈ માધવજીભાઈ પટેલ-રૂની, ૨ શ્રી. લક્ષ્મીભાઈ ભરવર બાસ-કુલુધેર, ૩ શ્રી. જોડીદાસ ગંગારામ પટેલ-બાલીસણા.

આતરસુખા મહાલ—૧ શ્રી. જયચંકર ઘેલારામ ભટ્ટ-વ્યાસવાસણા.

વિજાપુર મહાલ—૧ શ્રી. પુંજલાલ ખેમાભાઈ પટેલ-ખેરાડ.

ખેરાણુ મહાલ—૧ શ્રી. નાયાલાલ બહેચરદાસ પટેલ-કેસંપા, ૨ શ્રી. નર્મદાચંકર મગનલાલ-મન્જાવા.

હારીજ મહાલ—૧ શ્રી. ધરમાજી મૂળચંદ પટેલ-ખેરાતવાડા.

આચા રાખવામાં આવે છે કે આ બધાં ભાઈઓ અને બહેન પોતપોતાના મામની તેમ જ આજીજીજીની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને સુવ્યવસ્થિત ને સંગીન બનાવવામાં સક્રિય બાજુ લગવી શિક્ષણવર્ગમાં મેળવેલા શિક્ષણ અને પ્રેરણાને સાચું કરી દેખાડશે.

વડોદરા,
તા. ૪-૬-૪૦

ના નં. ચાકરી
અદમ્ત્રી
વ. રા. પુસ્તકાલય મંડળ

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી સન ૧૯૩૯-૪૦

યાદી નં. ૬ : સંખ્યા ૧૩૭

નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૯-૪૦ ના બજેટમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે માહે એપ્રિલ માસમાં મંડળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યાં છે. રાજ્યનાં બધાં જ ગ્રામ પુસ્તકાલયોને જુલાઈ ૧૯૪૦ સુધીમાં પુસ્તકો બનતા સુધી મોકલાઈ ગય તેવી યોજના થયેલી છે. એટલે પત્રો-માસિકોની યાદીઓના ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલારો.

પેટલાદ—સાંસોદ, હીંબાલી, રાવલી, કાસર, ઘુટેલી, પેટલી, બાંધણી, મોરડ, વીરોલ, માનપુરા, વિશામપુરા, સંભયા, સુંદરા, બામણોલી, રામપુર, રામેલ, ચાંગા, ડેમોલ, દેવા.

પાદરા—કલ્યાણકુર્મ.

સાવલી—નમીસરા.

આતરસુખા—કમાલબંધ વાસણા. હીલોલ, બારીઆ.

હલેગામ—પાટનાકુવા, હાથીજળ, મહુવર, સાપા, હાલીસા.

કડી—નમલપુર, સુરજ, શિયાપુરા, પુલેત્રા, વડુ, કરજસણ, વાધરોડ, માયાસુળ, ખોરજનાદોડ, વામજ, ગલોદરા, કારવા, આણંદપુર, બોરીસણા, કણુમરી, દેકસણા.

કલોલ—સાંતેજ, અલુવા, કુંડાસણ, રાંધેજ, મહિલા પુ., મુખારકપુર, સેરીસા, બીલે-શ્વરપુરા, વેડા, કોઠા, વાસણા, કોલવડ, પાનસર, દીટાડા. નારદીપુર, પીંપળજ, ડીંગુયા, સરદવ, પક્ષીઅડ, સેરથા, મોખા-સણ, ધાનજ, સોળ, વડાવસ્ત્રામી, ઇસંડ, નાની કડી.

વિજાપુર—ગોઝારીઆ. બીલોદરા, બીલીઆ, આગલોડ,

વિસનગર—ઉદલપુર.

મહેસાણા—માકણજ, આંબલીઆસણ, જાસ-રીઆ, જગુદણ.

પાટણ—કંથરાવી.

ચાણુરમા—ભણીઆરી, વેણુપુરા, કંબોઈ, નાંદોલ.

હારીજ—અડીઆ, હારીજ, દુનાવાડા.

નવસારી—આસણા, પોંસરા, ઉભરાટ, કડોલી.

પલસાણા—એરથાણ, તાંતી ઘેયા, અરતાન, અંત્રોલી, ગાંધપોર, કડોદરા, ધામડોદ એના, નિયોળ, સોવાણી, દસ્તાન, ચલ-થાણ, બગુમરા.

કામરેજ—વરીઆવ.

મહુવા—ધડોધ, ઝોડચ, ખારતાડ, કાન્હી, આમચક, છુટવાડા, ફુરેલ, ગુણસવેલ, કોસ, રાણત, વેલણુપુર, આમરોલી.

અમરેલી—તરવડા, ખીજડીઆખારી કેરાળા, કેરીઆચાડ, સાણઆવદર, કેરીઆમાગસ, મોટા આંકડીઆ, ચકરગદ, નાના ભંડા-રીઆ, રંગપુર, મોટા માંકનડા, પીંડવા-જળ, નાના માંચીઆળા, ચાંદગદ, મોટા માંચીઆળા, દેવળીઆ, ખીજડીઆ રોંદડીઆ

ઓખામંડળ—ખત્રાંયા.

વડોદરા, }
તા. ૬-૬-૪૦ }

વા. ના. અમીન
મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ લિ.

વિસનગર મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની પ્રશ્નાવલી

વિસનગર મહાલ પુ. મંડળ તરફથી પુસ્તકાલયોની પ્રગતિનું માપ મેળવી શકાય તે માટે એક પ્રશ્નાવલિ તૈયાર કરવામાં આવી છે. એ પ્રશ્નાવલિ આ નીચે આપી છે. તમારા પુસ્તકાલયને લગતા જવાબો તેમજ ઈતર લાલુચાલોગ હકીકત પછુ અમારા તરફ લખી મોકલો. તો તેનો યથાશક્ય ઉપયોગ, અન્ય મંત્રી પ્રત્યક્ષાણી લાલુ માટે અમે પ્રસિદ્ધ કરીશું. વિસનગર મહાલનાં પુસ્તકાલયો તો એ જવાબો અહીં મોકલવા સાથે સાથે ત્રીસનગર મહાલના મંત્રી તરફ પછુ અવરય મોકલો.—તંત્રી

ટીપ્પણી:—સંપૂર્ણ જવાબો લખી મોકલનાર પુસ્તકાલયની નોંધ લેવામાં આવશે.

- ૧ પુસ્તકાલયની સ્થાપન તારીખ કયી છે ?
- ૨ પુસ્તકાલયનું મકાન સ્વતંત્ર છે કે ભાડાનું ?
- ૩ કાલમ કેંડ કેટલું અને કયા છે ?
- ૪ સ્થરરે હાલ પુસ્તકો કેટલાં છે ને જાણવાર જણાવો.
- ૫ વર્ગીકરણ યથું છે ? યથું હોય તો કયાં કયાં સ્થરરે તૈયાર કયાં છે ?
- ૬ બાલ અને સ્ત્રી વિભાગ અલગ અલગ મોકલ્યા છે ?
- ૭ ઉપરના બંને વિભાગોનાં સ્થરરે જુદાં જુદાં બનાવ્યાં છે ?
- ૮ માસિકપત્રક બરો છે ?
- ૯ ત્રિમાસી નિવેદન મોકલાવે છે ?
- ૧૦ પ્રત્યક્ષ તરીકે કામ કરનાર પુ. શિ. વર્ગની તાલીમ લીધી છે ?
- ૧૧ તમેએ અગર વિદ્યાર્થીઓએ મહાલ, પ્રાંત કે રાજ્યમંડળે લીધેલી શિ. વાં ની પરીક્ષાને લાભ લીધો છે ? લીધો હોય તો કયો કયો પરીક્ષાનો ?
- ૧૨ પુસ્તકાલય પર્વણી દિવસ કયારે અને કેવી રીતે ઉજવે છે ?
- ૧૩ તમારા ગમેથી આજુબાજુના ગામેના લોકોએ સદાકારના ધોરણે પત્રો, માસિક અને પુસ્તકો મંગાવી વાંચ્યાં છે ? ને કોઈએ લાભ લીધો હોય તો કયા કયા ગામે ?
- ૧૪ રૂંદતરમાં કયાં કયાં પત્રો ગણે છે ?
- ૧૫ લવાજમ, ઘન, ભેટ અને મદદ આપનાર શ્રદ્ધાળુઓએ જાપેલી પાવતી આપે છે ?
- ૧૬ રોજમેળ લખવાની શું પદ્ધતિ રાખે છે ?
- ૧૭ રિકાર્ડમાં ગમેલાં પેપરોમાંથી મુદાના લેખોની કાપડીઓ કાપે છે ?
- ૧૮ માસિકમાંથી મારાં ચિત્રો ખેંચી લઈ આજ્ઞમ બનાવે છે ?
- ૧૯ પુસ્તકાલય, સ્ત્રીઓ, બાલમિત્ર, કલ્યાણ વગેરે માસિકોનાં જુથો બંધાવે છે ?
- ૨૦ તાજા સમાચારોની નોંધ જોતપત્ર પર લખે છે ?

ઉપરના ૧ થી ૨૦ સુધીના પ્રશ્નોના જવાબો જેમ અને તેમ વહેલા બરી મોકલાવો.

વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવણી અંક ૪૦

ક્રમ	૨૬૩	ખડામતામિત્ર-૨૦૪૮ અંક
	૭૬	૧૯૪૦ (રૂ. ૧-૦-૦)
ક્રમ	૨૬૯	ગીતાધર્મનો ગીતાગૌરવાંક ભા. ૨
	૨૯	૧૯૪૦; રૂ. ૪-૦-૦
ક્રમ	૪૩૪	તણુખા-સંમેલન અંક
	૪૩૦૬	૧૯૪૦; રૂ. ૨-૪-૦
ક્રમ	૪૬૧	દાંડિયો-નવલિકા અંક
	૪૬	૧૯૩૯; રૂ. ૦-૧૦-૦
ક્રમ	૫૬૨	પ્રભાત-દીપોત્સવી અંક
	૧૯૩૯	૧૯૩૯; રૂ. ૦-૧૨-૦
ક્રમ	૬૬૪	મુખ્ય સમાચાર-દીપોત્સવી અંક
	૧૯૩૯	૧૯૩૯; રૂ. ૧-૦-૦
ક્રમ	૭૮૪	સંદેશ-દીપોત્સવી અંક
	૧૯૩૯	૧૯૩૯; રૂ. ૦-૧૦-૦
ક્રમ	૪૬૧૮૬	પટેલ, ગોપાલદાસ જીવાભાઈ
	૭૫	(સંપાદક) યોગશાસ્ત્ર
		(હોમયંત્રાચાર્ય કૃત)
		૧૯૩૮; રૂ. ૧-૦-૦
ક્રમ	૬૪૫૬૭	સત્યાનંદ, મહાત્માશ્રી
	૮૩	વૈરાગ્ય ચિંતામણિ
		૧૯૩૮; રૂ. ૧-૦-૦
ક્રમ	૪૬૧૮૭	પટેલ, ગોપાલદાસ જીવાભાઈ
	૬૮	મહાવીર સ્વામીનો અંતિમ ઉપદેશ
		૧૯૩૭; રૂ. ૧-૦-૦
ક્રમ	૧૩૯	ઉપેન્દ્રચાર્યજી
	૪૦	નિત્ય સંદેશ
		૧૯૪૦; રૂ. ૧-૪-૦
ક્રમ	૯૧૩	શિંદે, બાળાજી રામજી
	૭૬	રામાયણો પર નજર
		૧૯૩૫; રૂ. ૧-૮-૦

ક્રમ	૨૫૬૪૮	ચરમાવાળા, ઉમરભાઈ દા.
	૨૮	જીંદગીના ચાર ચોર અને એક છુંદોરો
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૮-૦
ક્રમ	૮૮૨૬૬	શાસ્ત્રી, માધવપ્રસાદ નારાયણશંકર
	૭૭	નવુદ્ધર્મ
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૫-૦
ક્રમ	૮૯૭૧	શાહ, ત્રિભુવનદાસ હાલેચંદ
	૧૨	આંખ અને ચરમા
		૧૯૩૫; રૂ. ૦-૧૦-૦
ક્રમ	૯૦૮	શાહ રમણલાલ નાનાલાલ
	૭૫	યોગના આસનો
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૨-૦
ક્રમ	૯૮૧૪	સ્વામી, જીવનતીર્થ
	૬૧.૧	બ્રહ્મચર્ય અને કાયાકલ્પ ભા. ૧
		૧૯૩૯; રૂ. ૦-૧૦-૦
ક્રમ	૬૩૦૧	ભટ્ટ, ચંદ્રભાઈ કા.
	૭૬	રશિયન નારી
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૦-૦
ક્રમ	૬૩૦૧	ભટ્ટ, ચંદ્રભાઈ કા. (ભા. ૬.)
	૧૪	એશિયાની ભોતરમાં
		૧૯૪૦; રૂ. ૨-૦-૦
ક્રમ	૬૩૦૩	ભટ્ટ, યુનીલાલ એચરદાસ
	૨૩	મણિતશિક્ષક
		૧૯૩૫; રૂ. ૧-૦-૦
ક્રમ	૯૧૬૪	ચુક્લ, દવાશંકર ભાઈશંકર
	૯૧	શિક્ષણસંસ્થાઓ ભા. ૧લો.
		૧૯૩૬; રૂ. ૧-૦-૦
ક્રમ	૯૦૩૧	શાહ, બેનીલાલ ચિમનલાલ
	૧૩	કન્કમટ્ટ સંબંધી મારી
		રેડિયો ઉપરની વાતચીત અને લેખો
		૧૯૪૦; રૂ. ૧-૦-૦

ગ	૪૯૯૧	પટેલ નરસીમાઈ જી અને ચ. હી.	મ	૩૮૨૫૩	દવે, મનુ દ.
	૮૫	બાજની. જાંત્રી		૬૭	મનુના રાસ
		૧૯૩૩; રૂ. ૦-૧૦-૦			૧૯૩૬; રૂ. ૨-૦-૦
ત	૧૮૩૪	કાંઠાવાળા, સૌ. મણિગૌરી બિ.	મ	૬૬૫૩	મજમુદાર, પ્રીતમલાલ
	૨૩	અને બિહારીલાલ દ.		૫૮	ફલકશ્યો
		ગાલીયા	(અં)		૧૯૩૬; રૂ. ૮-૮-૦
		૧૯૩૫; રૂ. ૧-૦-૦	મ	૭૩૭	મેઘાણી, જવેરચંદ કાળીદાસ
ત	૪૮૮૪	પટવા, કાન્ત અને પંડ્યા, માર્તંડ		૧૫	કંકાવડી મંડળ ૨ જી
	૫૯	બાગબગીચા			૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦
		૧૯૩૫; રૂ. ૧-૮-૦	મ	૬૦૫૮૭	શાહ, મોહનલાલ નરોત્તમદાસ
ધ	૨૦૪૩	કુલકશ્યો, બળવંતરાય દત્તાત્રય		૬૬	ગણુરિમા
	૯૩	સંગીત મંજરી ૨ ભાગ			૧૯૩૬; રૂ. ૦-૮-૦
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૨-૦	મ	૭૦૩૩	મહેતા, રમણિક કિસનલાલ
ધ	૧૩૯	હિપેન્ડ્રાચાઈ		૯૦	બિલીપત્ર
	૨૫	ગૌરવવંતા ગરબા ૨ ભાગ			૧૯૩૪; રૂ. ૦-૨-૦
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૨-૦	ચ	૧૦૭૩	અડાલજી, તારાચંદ પોપટલાલ
ય	૫૩૫૨	પંડ્યા, નાગરદાસ અમરજી		૩૭	દંબી દુનિયા
	૨૦	કુમાર સંભવ			૧૯૩૬, રૂ. ૩-૦-૦
		૧૯૩૬; રૂ. ૧-૦-૦	ચ	૧૬૧૧	કમળાબેન
ય	૬૪૬૪૪	હદ, મંતોડલાલ માણેકલાલ		૨૫	માર લોકકથાઓ
	૨૨	ગજલમાં ગીતા	(અં)		૧૯૩૬;
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૬-૦	ય	૧૮૬૫	કાંતિશાકા
ય	૭૦૯૧	મામસોરવાળા, જહાંગીર રસ્તમજી		૯૦	બિરાદર બાણ
	૪૦	દીવાને જહાંન			૧૯૩૬; રૂ. ૦-૨-૬
		૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦	ય	૨૯૭૩	જોશી, જીવરામ
ય	૭૪૨૪	મોદી, અમૃતલાલ નાથાભાઈ (સંપ્રા.)		૭૧	માલિયાનું મંડળ અને
	૭૬	રંગસ્તવન.			બીજી વાતો
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૨-૦	(અં)		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૩-૦
ય	૭૬૧૨	રંગ અવધૂત	ય	૨૯૮૬	જોશી, બાલકૃષ્ણ યુનીલાલ (ભા.૧.)
	૫૪	પત્રગીતા		૨૪	ગેબી સુષ્ટિ ખં. ૧-૨
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૪-૦			૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦
ય	૮૭૫૬૭	શાહી, કેશવરામ કાશીરામ	ય	૩૦૦૮	જોશી, રસિકલાલ
	૯૩૦૬૫	શ્રીમદ્ ભાગવત રકંધ ૧-૨		૭૩	રશિમ
		૧૯૩૫; રૂ. ૧-૦-૦			૧૯૩૬; રૂ. ૨-૮-૦

ય ૫૦૦	પટેલ, નાગરદાસ ધ.
(ભે) ૭૭	રાવજી
	૧૯૩૬; ર. ૦-૩-૦
ય ૫૩૩૪૨	પંડ્યા, જામિયત કૃપાચંદ્ર
૧૨	આકંદ; પ્રથમખંડ
	૧૯૩૬; ર. ૦-૧૨-૦
ય ૫૩૫૮૪	પંડ્યા, લાલચંદ્ર ન.
૨૧	કેસરિયાં કિરણી
	૧૯૩૬; ર. ૦-૩-૦
ય ૫૩૮૭	પંડ્યા, વિમળાગૌરી મગનલાલ
૨૮	જીવનનિરીક્ષણ
	૧૯૩૬; ર. ૨-૨-૦
ય ૫૩૭૭	પંડ્યા, વિમળાગૌરી મગનલાલ
૬૬	સુબોધ વારિકા
	૧૯૩૫; ર. ૧-૦-૦
ય ૫૪૧૮	પરમાર, મકનજી
૧૨	આશા
	૧૯૩૬; ર. ૧-૪-૦
ય ૫૫૬૮	પારેખ, નગીનદાસ
૨૫	ચતુરંગ અને બે બહેનો
	૧૯૩૬; ર. ૧-૪-૦
ય ૧૬૬૭૬	મઝૂમદાર, કુમારી કુંજબાળા
૨૮	જીવંત-જનાલા.
	૧૯૩૬; ર. ૦-૮-૦
ય ૭૭૨૯	રાવળ, ગિરીશ
૭૪	મોતની મૂર્તિ
	૧૯૩૬; ર. ૧-૪-૦
ય ૮૯૭	ચાહ, સુનીલાલ વર્ધમાન
૧૦	અણોળો
	૧૯૪૦; ર. - -
ય ૯૦૮	ચાહ, રમણલાલ નાનાલાલ
૪૭	નાનકડી વાલો
(મં)	૧૯૩૬; ર. ૦-૬-૦

ય ૯૨૭	શેઠ, કેશવ હ.
૬૬	મંદારબાળા
	૧૯૩૬; ર. ૦-૧૨-૦
ર ૪૮૩	નીલકંઠ, રમણલાલ મહીપતરામ
૪૫	ધર્મ અને સમાજ ૨ ભાગ
	૧૯૩૪-૩૫; ર. ૨-૦-૦
ર ૫૦૫૬૫	પટેલ, મોહન લગવાન
૨૬	ચૂટેલાં સુવાસિત પુષ્પો
	૧૯૩૫; ર. ૧-૪-૦
ર ૬૧૩૬૬	બેટાઈ, સુદંતજી ગો.
૨૪	ગુજરાતી સાહિત્યમાં સોનેટ
	૧૯૩૫; ર. ૦-૪-૦
ર ૭૨૬	મુનશી, કનૈયાલાલ માણેકલાલ
૨૪	ગુજરાતની અસ્મિતા
	૧૯૩૬; ર. ૦-૪-૦
સા ૭૩૪૫	ડૉક્ટર, ચીમનલાલ મગનલાલ
૬૬	હીરક વડોદરા
	૧૯૩૬; ર. ૧-૧૨-૦
સા ૭૬૧૮	દાસ, દોનસાહજી ર. ક.
૬૬	હીરકચુગતુ નવસારી
	૧૯૩૫;
સા ૪૪૮૭૪	દિવેદી, મણિલાલ
૫૬	પુરાતન દક્ષિણ ગુજરાત
	૧૯૪૦; ર. ૧-૪-૦
જ ૪૫૬	ધૂમકેટ (ભટ્ટ, ગૌ. ગો.)
૪૮	પ્રમદંડી
	૧૯૩૬; ર. ૧-૮-૦
જ ૫૬૦	પારેખ, હીરાલાલ ત્રિજીવનદાસ
૧૧	અર્વાચીન ગુજરાતનું રેખા-દર્શન ૩ ભાગ
	૧૯૩૫-૩૭, ર. ૩-૦-૦
જ ૯૧૦૧	ચાહ, ચંદ્ર અને બધેકા, નરેન્દ્ર
૫૮	પ્રવાસવાર્તા
	૧૯૩૬; ર. ૦-૫-૦

ક્ર ૧૦૨ અખંડાનંદ, લિખિ
આદર્શ ચરિત્રસંગ્રહ
૧૯૩૬; રૂ. ૧-૧૨-૦

ક્ર ૪૩૪ દેસાઈ, મહાદેવ હરિભાઈ
બે ખુદાઈ ખીદમતગાર
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૬-૦

ક્ર ૬૩૪ ભટ્ટ, વૃત્સિંહપ્રસાદ કા. (નાનાભાઈ)
ભરત-લક્ષ્મણ
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૩-૦

ક્ર ૬૩૪ ભટ્ટ, વૃત્સિંહપ્રસાદ કાળીદાસ
હનુમાન-વિભીષણ
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૫-૦

ક્ર ૮૦૬૬ વહોરા, રસુલભાઈ નખીજી
કિશોરચરિત્રમાળા ગુરુ ૭ કળે
૧૯૪૦; રૂ. ૧-૮-૦

ક્ર ૮૦૬૬ વહોરા, રસુલભાઈ નખીજી
સુમન સૌરભ
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૫-૦

ક્ર ૨૦૦ કલેલકર, દત્તાત્રય બાલકૃષ્ણ
સ્મરણયાત્રા
૧૯૪૦; રૂ. ૧-૮-૦

ક્ર ૨૬૫૯ શુક્લ, ગ્રંથકલાસ માણેલાસ (અનુ.)
૬૧૬૩૪ ચૈતન્ય મહાપ્રભુ ભા. ૧ ભા.
૧૯૩૬; રૂ. ૨-૪-૦

ક્ર ૪૩૬૨ દેસાઈ, રમણલાલ વસંતલાલ
માર જીવન અને કાર્યક્ષેત્ર
૧૯૪૦; રૂ. ૨-૦-૦

ક્ર ૯૪૯ આર્ય, નાગજીભાઈ ગોવિંદભાઈ
૧૨૭૬ આર્ય અંત્યજોદારક રાજવી
૧૯૩૫; રૂ. ૧-૮-૦

સુધારો

ઓપ્રિલની નં. ૩૮ ની યાદીમાં ચ $\frac{૨૫૭}{૧૧}$ ને બદલે ચ $\frac{૨૫૭}{૧૧}$ વાંચવું.

મે માસની યાદીનો અંક ૩૮ નહિ પરંતુ ૩૯ વાંચવો.

આવતા માસની કાર્યદિશા

- ૧ તમારા પુસ્તકાલયનાં અંદાજોમાં મંજૂર થયેલી રકમનાં પુસ્તકોની યાદીઓ હજી પછી ન મોકલી હોય તો છેવટ તા. ૩૦મી જુન સુધીમાં અમારી કચેરી તરફ મોકલી આપો અને એ મુદત દરમિયાન તે અમને નહિ મળી જાય તો અમારી પસંદગીનાં પુસ્તકો મોકલવા તજવીજ કરવામાં આવશે. માટે ખાસ ધ્યાન આપો અને તમારી યાદીઓ તાત્કાલિક મોકલી આપો.
- ૨ તમામ પુસ્તકાલયોના અંદાજોએ, જુલાઈ માસમાં પોતાનાં પુસ્તકોની મેળવણી કરી, પુસ્તકાલયના સરકચૂલર નં. ૩૬ પ્રમાણે મેળવણી કરી જનરલ રજીસ્ટરે શેરો કરવો.
- ૩ જે શિક્ષકોએ પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગોની તાલીમ લીધી છે તેમણે પુસ્તકાલયના દફતરની વ્યવસ્થા અચૂક વ્યવસ્થિત બનાવી દેવી.
- ૪ કમી થવા પાત્ર પુસ્તકોની યાદીઓ વ્યવસ્થાપક મંડળને અભિપ્રાય સહ મોકલવા તજવીજ કરવી.
- ૫ ગયા વર્ષે સામાન્ય આજ્ઞાપત્રિકામાં પ્રસિદ્ધ થયા પ્રમાણે પ્રૌઢ શિક્ષણની યોજનાને વિચાર કરી પોતાના પુસ્તકાલય અંગે વર્ગો શરૂ કરવા વ્યવસ્થાપકોએ ઘટિત તજવીજ કરવી.
- ૬ માનદ પ્રચારકોએ તેઓ જ્યારે જ્યારે પુસ્તકાલયની કામગીરી માટે જુદે જુદે સ્થળે જાય ત્યારે ત્યારે, શ્રીમંત સરકાર તરફથી યોજાયેલી પ્રૌઢ શિક્ષણ યોજના જે તે ગામના કાર્યકરો ઉપાડી લે તેવી સમજૂતી આપતા રહેવી.

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નં. ૪૫ સન ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

પુસ્તકાલયોની તપાસણી માટે માનદ પ્રચારકની નિમણૂક કર્યા બાબત

“ સિદ્ધપુર મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની સમગ્ર સભા તા. ૪-૫-૪૦ના રોજ મળી તેમાં મહાલના પુસ્તકાલયોના માનદ પ્રચારક તરીકે કામ કરવાની ઠરાવ નં. ૨ થી આ મહાલ માટે નીચે જણાવેલા ૨ માનદ પ્રચારકની પસંદગી કરવામાં આવી છે :

૧ રા. છોટાલાલ મોતીલાલ રાવળ (મુ. શિ. રાજપુર શાળા) સિદ્ધપુર મહાલના ઉત્તરવિભાગ માટે
૨ રા. દિંમતલાલ પ્રભુરામ ત્રિવેદી (મુ. શિ. ઉચ્ચ શા. નં. ૧) સિદ્ધપુર મહાલના દક્ષિણવિભાગ માટે

સિદ્ધપુર મહાલ પુ. મંડળના ઉપલા ઠરાવને માન્ય રાખી ઉપર જણાવેલા બે ઇસમેને સિદ્ધપુર મહાલના પુસ્તકાલયોના કામ માટે માનદ પ્રચારક તરીકે નીમવામાં આવે છે.

વડોદરા,
તા. ૫-૬-૧૯૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
અ. વ્યવસ્થાપક

વટહુકમ નં. ૧૩ સને '૩૯-૪૦

વિષય

જૂનાં અને નિરૂપયોગી માસિકો તથા પુસ્તકો કમી કરવા બાબત

રાજ્યનાં ધણાં ખરાં પુસ્તકાલયો, દર વર્ષે આવતાં માસિકોનું, વર્ષ આખરે જૂઠાં બાંધી તેને જનરલ રજીસ્ટરે ચઢાવી, સંગ્રહી રાખે છે. પુસ્તકાલયની સ્થાપન સાલથી આજ સુધી આવી રીતનાં ધણાં માસિકોનાં જૂથો જે તે પુસ્તકાલયોના રજીસ્ટરે ચઢાવાઇ ગયાં છે અને સંગ્રહી રખાયાં છે. આ માસિકોનાં જૂથોમાં કેટલાંક માસિકોનાં જૂથ તો એવાં છે કે જેન કાગળના રંગ પણ બદલાઈ ગયા છે, ધૂળ અને જીવજંતુની અધારને લઇ જોવાનાં પણ ગમે એવી પણ રિયતિ થઇ છે. તેમજ એનો ઉપયોગ પણ બાબે જ ઠાઇ હતું હોય એ પણ જણાઇ આવ્યું છે. કેટલાંક માસિકોનાં જૂથો, રાજ્યાત્માં ખૂબ ઉપયોગ થવાથી ફાટી-તૂટી ગયાં છે અને વચ્ચેનાં પાનાં પણ ચાલ્યાં ગયાં છે. અને તેના કારણે હવે તેનો ઉપયોગ પણ થતો નથી. આવા પ્રકારનાં માસિકોનાં જૂથો કબાટમાં સંગ્રહી રાખવાથી ઉપયોગન અભાવે ધૂળ અને તેની સાથે પુસ્તકોનાં નાશ કરનારાં જીવ-જંતુ વગેરે થાય છે, અને તે બીજાં સારાં પુસ્તકોને પણ બગાડે છે. તેમજ દર વર્ષે ખરીદતાં પુસ્તકોને મૂકવા માટે જગ્યાની સંકટાથ પણ વેઠવી પડે છે. આ રિયતિના કારણે તેમ જ અમારા તરફ વખતો-વખત જે તે પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓની આવાં માસિકો કમી કરવાની માગણીઓ આવતી હોવાને લીધે, ઠરાવવામાં આવે છે કે:-

જે તે મહાલના રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબો તથા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળની રાજ્ય અને પ્રાંત પ્રચારકોએ જે તે પુસ્તકાલયની તપાસણી પ્રસંગે, આવા પ્રકારનાં જણાતાં માસિકોનાં જૂથો ગાટે, મંત્રી અને પ્રમુખની હાજરીમાં કયાં માસિકોનાં જૂથો રાખવા જેવાં છે અને કયાં રાખવા જેવાં નથી તેનો નિર્ણય કરી, જે કમી કરવાનાં હરે તે જનરલ રજીસ્ટરના જે નંબરે ચઢ્યા હોય તે નંબર સામે કમી કર્યાનો શેરા તારીખ, હોદ્દો અને સહી સાથે કરી કમી કરવા. આ સિવાય કેટલાંક પુસ્તકાલયોમાં, જે તે સંસ્થાઓનાં નિવેદનો, રિપોર્ટો, વાર્ષિક પંચંગો, કર્તાઓ વા પ્રકાશકોનાં પુસ્તકોની યાદીઓ વા જાહેરાતો જેવાં નકામાં પુસ્તકો પણ દાખલ કરેલાં હોય છે, તે પણ ઉપર પ્રમાણે કમી કરવા તજવીજ કરતી એવું સાહિત્ય આપદે જનરલ રજીસ્ટરમાં ન ચઢે તેની મંત્રીએ કાળજી રાખવી.

આ પ્રમાણે કમી થયેલાં માસિકોનાં જૂથો તથા પુસ્તકો મંત્રીએ કબાટમાંથી નાખી, વેચી નાખવા અને જે ઉત્પન્ન આવે તે કંટીનન્ટ ખાતે જમા લેવું.

વડોદરા,
તા. ૨૨-૫-૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
અ. વ્યવસ્થાપક, પુસ્તકાલય

વટહુકમ નં. ૧૪ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

પુસ્તકાલયનાં જૂથ મંડળો

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તથા પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળો, રાજ્યનાં પુસ્તકોનાં જૂથ મંડળ દેશી શાળા ખાતાની કેન્દ્રની શાળાઓ પ્રમાણે ટપાલ મોકલવા-મંગ માટે, તેજ જૂથો માન્ય રહેલાં છે. સમગ્ર રાજ્યનાં તમામ પુસ્તકાલયોની જાણ માટે આ એ જૂથ મંડળની યાદી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

વડોદરા પ્રાંત વડોદરા મહાલ

માંજલપુર જૂથ—માંજલપુર, અકોટા,
કલાલી, વડસર.
કેલણપુર—કેલણપુર, કપુરાઈ, તતારપુરા,
અદલાદપુર.
હરણી—હરણી, સમા, આમલીઆરા.
ગોરવા—ગોરવા, નિઝામપુરા.
છાણી—છાણી, કરોડાઆ, વેમાલી, દુમાડ.
દશરથ—દશરથ, શીરવા, આન્નેડ.
કરચિયા—કરચિયા, બાજવા, ધનોરા.
કોયલી—કોયલી, અંકોડીઆ, શેરખી. હંડેસ,
કોટણા.

ભાયલી—ભાયલી, જોકળપુરા, તાંદળ
રાયપુરા, સૈયદવાસણા.
શેવાશી—શેવાશી, ગોત્રી, અંપાડ, ખાન
મહાપુરા.
ખીલ—ખીલ, અટલાદરા, ચાપડ, સમિય
વરણામા—વરણામા, ખળીપુર, સુંદર
વડસાળા, કરાલી.
મકરપુરા—મકરપુરા, મંજુવા, માણેજ.
તરસાળી—તરસાળી, વડલા, ધનિયાવ
પોર—પોર, અણખી, શાગલપુર.
રવાદ—રવાદ, પાતળવેણી, મેઘાકુઈ, સમં
ગાદ, સમસ્તપુરા, સલાડ, રાયવપુરા

સેરાર—સરાર, હંડીયાપિંગળવાડા વા., કાશી-
પુરા, ગોસિંદ્રા.

આસોજ—આસોજ, વીરોદ.

છટોલા—છટોલા.

સોખડા—સોખડા, વાસણાકોતરિયા, મોતિયા-
પુરા, મીરસાપુરા.

રણોલી—રણોલી, પદમલા.

સાંકરદા—સાંકરદા, કાળજપુર, દામાપુરા.

ડભોઇ—ડભોઇ.

વદવાણા—વદવાણા, બીમપુરા, સમશેરપુરા,
અમરેશ્વર.

નડા—નડા, ભોરખાર, અબીપુરા, ફરતીકુઈ.

ધમેલી—ધમેલી, કુકડ, બોરિયાદ, કરણેટ,
જૂની માંગરોળ.

વણાદરા—વણાદરા, વપારા, ઢોલાર, મહેલી,
કડધરા, કરાળી, કુવરવાડા, માવલી.

જડજ—વડજ, અકોટી, સિતપુર.

પાંડોદ—સાંડોદ, ગામડી.

મંડાળા—મંડાળા, કરમાલ, પિસાઇ, પારીખા.

થુવાવી—થુવાવી, અંશુલ, પુડા, બીલુપુર,
રાજલી, વસઇ.

ફેલા—ફેલા, પલાસવાડા, બહેરામપુર.

કારવણ—કારવણ, પુનિયાદ, લિંગરથળી,
ફેફળિયા, મેનપુરા.

છત્રાલ—છત્રાલ, નારિયા, કુંવરપુરા.

શિનોર મહાલ

શિનોર—શિનોર, દામાપુરા, કણુજેઠા.

ફેફળિયા—ફેફળિયા, શીમળી, અંબાલી,
કુકડ.

મોટા કરાળા—મોટા કરાળા, બીથળા,
સતીસણા, સેગવા.

તેન—તેન, નાના કરાળા, વણિયાદ, શીરોળા.

સાંઢલી—સાંઢલી, ઉતરાજ, મીઢોલ, દીવેર,
માંગરોળ, ટીંગલોદ, આવળિયા.

બરકાલ—બરકાલ, માથેયા, વરખડ, ઝાંઝડ.

અવાખલ—અવાખલ, ટીંગરવા, હખીપુરા,
માલપુર, જાણુમોઇ, અમીસરા, તરવા.

માલસર—માલસર, સુરાસામળ, માંડવા.

પુનિયાદ—પુનિયાદ, આણંદી, દામનગર,
બેખડા, સાંધા.

સંખેડા મહાલ

સંખેડા—સંખેડા, પીપળસટ, હંડોદ, અરીઠા.

ખુનવાડ—ખુનવાડ, માલપુર, સોનગીર, ગરખ.

ગુંડીયા—ગુંડીયા, નંદપુર, રતનપુર, રાપપુર,
સરડીઆ.

બહાદરપુર—બહાદરપુર, કાળીતલાવડી,
કસંખિયા, માંજિરોળ, ગોલાગામડી,
લોટિયા, હરેશ્વર.

કાવીઠા—કાવીઠા, ઝાખ, ફાટા, માલુ, ડોરમાર,
અંદાનગર.

કોસીંદ્રા—કોસીંદ્રા, પાણેજ, સરગી, ચીખોદ.

વાસણા—વાસણા, લાજરજ, પરવટા.

ભાટપુર—ભાટપુર, જરવણ, ટીંખા, વાથેયા વા.

માંકણી—માંકણી, રાજનગર, લઢોદ, વડેલી,
તાંદળજ, સર્થા.

ખોડેલી—ખોડેલી, પાંટણા, પીઠા, સર્થાધોડા,
અલ્હાદપુરા, પત્રા ઉર્ફે રામપુરા.

તિલકવાડા મહાલ

તિલકવાડા—તિલકવાડા.

આમરોલી—આમરોલી, જેમલગઢ, આપ-
રિયા, જરોલી, પોચંબા.

કરનાળી—કરનાળી, જુજેઠા.

સાવલી મહાલ

સાવલી—સાવલી, મુવાલ, રાસાવાડી, વાંજોઠા.

ડેસર—ડેસર, કડાજલાં, વરમડા, મેરાકુવા વાં.

વેજપુર—વેજપુર, બાંજુગોરલ, વૃક્ષસીમામ.

હુંડાવ—હુંડાવ, અંજેસર, બહુયા, નમીસરા,
લીમડાપુરા.

સાંઢાસાલ—સાંઢાસાલ, બાકરોલ, રતનપુર,
આણંદીના મુવાડા, ધનતેજ.

ખાખરીઆ—ખાખરીઆ, ઘંટીઆળ, રાણી-
પુરા, મુંઢેલા.

મજુસર—મજુસર, કુનપાડ, પીતોલ.

વેમાર—વેમાર, ગરખીયા, ઘંટાડ.

સમલાયા—સમલાયા રેશન વાં, સમલાયા,
ગાંગડીઆ, નાની ભાડોલ, મોટી ભાડોલ.

રાણીઆ—રાણીઆ, પોષ્યા.

વાઘોડિયા મહાલ

વાઘોડિયા—વાઘોડિયા, કાશીપુરા, ગજદરા,
તવરા, લીમડા, માડોધર, સાંગડોલ, ખંધા.

જરોદ—જરોદ, આસોજ, કામરોલ, રાંકરપુરા,
લીલોરા, અડીરણ.

પીપળિયા—પીપળિયા, આમોદર, અલવા.
ભણિયારા—ભણિયારા, ગણેશપુરા, મજલી-
પુરા, કોટખી, કુમેદા.

રમુલાખાદ—રમુલાખાદ, રવાલ, ગુતાલ.

કરમાલિયાપુરા—કરમાલિયાપુરા, ખેરવાડી,
કલોડ, ગુગલપુર.

ચેટલાદ મહાલ

ગાઠા—ગાઠા, પલોલ, બાલોટા.

સોજા—સોજા, ત્રખોવાડ, મેઘલપુર,
લીંબાલી, વીરોલ, ડાલી.

વસો—વસો, રામપુર, ગંગાપુર.

પેટલાદ—પેટલાદ, વટાવ, વિશ્રામપુરા, શેખડી,
સિલવાઈ.

સિહોલ—સિહોલ, અગાસ, અરડી, બોરિયા,
ભાટિયલ, મોરડ.

પલાણા—પલાણા.

બાકરોલ—બાકરોલ, જોળ.

નળાખેરડી—નળાખેરડી.

ચાંગા—ચાંગા, ચલેડી, કલોલી.

મહેલાવ—મહેલાવ, ઘુટેલી.

સંજા—સંજા, બામણોલી, રાવલી.

ડલોડ—ડલોડ, મધરોલ, માલાવાડા.

ડેમોલ—ડેમોલ, નવાગામ

ભૂરાકુઇ—ભૂરાકુઇ, ધૈર્યપુરા, મુંદરા.

ભડકદ—ભડકદ, બાંટવા

દેવા—દેવા, રણ.

માણજ—માણજ, માનપુરા, ભડેરજ.

નાર—નાર, કોઠાવી, ખજસોલ, રામોદડી,
સાંસેદ.

ધર્મજ—ધર્મજ, મુંદરણા, કંછિયા, ભાગેલ.

મલાતજ—મલાતજ, પેટલી.

કાસર—કાસર.

કાવીઠા—કાવીઠા.

દંતાલી—દંતાલી, સીમરડા.

પાડગોલ—પાડગોલ.

પીઠ—પીઠ.

બાંધણી—બાંધણી.

મોગરી—મોગરી, રામોલ—રામોલ.

રણજ—રણજ.

ભાદરણ મહાલ

ભાદરણ—ભાદરણ સા. પુ., મદિલા, બા. પુ.

પીપળી—પીપળી, કોસિંધા, જોશીકુવા, લાલ-
પુરા, શેરડી મોટી, કિખોડ.

બામજુગામ—બામજુગામ, ચમારા.

ઝારોળા—ઝારોળા, વાસણ.

ફેલ—ફેલ.

વટાદરા—વટાદરા, જહાજ.

પીપળોઈ—પીપળોઈ, જહાંદ, ટીંબા, ભૂવેલ.

જલસણ—જલસણ, શીશુવ.

કાણીસા—કાણીસા, કણઝટ.

ગંભીરા—ગંભીરા. રણોલી—રણોલી.

વાલવોડ—વાલવોડ. સીરવા—સીરવા.

મુંદણ—મુંદણ.

પાદરા મહાલ

પાદરા—પાદરા, તાજપુર, સાગગા, ગણપતપુરા.

વડ—વડ, નરસિંહપુરા, વિશ્રામપુરા, સોમજપુરા.

સોખડારાધુ—સોખડારાધુ, કોટણા, દણોલી,

વજુજરા, નેદરા.

મુજપુર—મુજપુર, મદવડ.

ચાણસદ—ચાણસદ, પાટોદ.

કરખડી—કરખડી, તિથોર, મળતણ, સાંદા, દૂધવાડા.

દરાપુરા—દરાપુરા, સોખંડાપુર્વ, ધાયજ.

ડભાસા—ડભાસા, હુણા, ઉમરાવા.

સેનકુવા—સેનકુવા, આમળા, લતીપુરા, ગોરિયાદ, પીપળા.

સરસવણી—સરસવણી, હુસેપુર, મેઢાદ, મદાપુર વાં.

જલાલપુર—જલાલપુર, અંબાડા, કદમાણ-કોષ, કંઠા, રાન્તપુરા.

રણ—રણ.

મોભા—મોભા, સાદરા, પોંડાયા, માણપુર, રાણપુર.

માસર—માસર, કણકટ, કુરાળ, આલણવશી, સાંધલા, અબોળ.

ગવાસદ—ગવાસદ, ચિત્રાલ, લોલા, ગામેઢા, મુવાલ.

ડખકા—ડખકા, ચોકારી, મદમદપુરા.

સાંધી—સાંધી, ભઠારી, સાદરા, આંતી.

લોજ—લોજ, કરણકુવા, દરણમાલ.

કરજણ મહાલ

ચોરંદા—ચોરંદા, આસલામ, નિયાળિયા.

ભરયાળી, કાસમપુર, જંજવા, સંદરણા.

કરજણ—કરજણ, જૂતી જથરડી.

કંડારી—કંડારી, ગણપતપુરા, ગંધારા, આમણગામ, માંગલેજ, વેમારડી.

ધાવટ—ધાવટ, વેમાર, કુરાલી.

બચાર—બચાર, અટલી, ઉરદ, લતીપુરટીબી, સણિયાદ.

મિયાગામ—મિયાગામ, ધામણજ, ભરયાણા, કરમડી.

પાછીઆપુરા—પાછીઆપુરા, કરજ, દલવાડ, સણપુર, સારીંગ.

વલણ—વલણ, લોકોદ્રા, આસનેરા, દેયાણ. મેસરાડ, તેગવા.

માંત્રોજ—માંત્રોજ, સાંસરોદ, હળદરવા.

કોલિયાદ—કોલિયાદ, શરુપુર ટીબી, કિયા.

હોડાદ—કુરાઈ, હોડાદ, ખાંધા, માનપુર, સુરવાડા.

વિરજખ—વિરજખ, સંભોધ, અભરા, ઉમજ, ચોરજૂજ.

ખોડકા—ખોડકા, કંખોલા, માંગરોજ, સાંધા, કણુભા.

કોરલ—કોરલ, લીલોડ, સાધર.

રોરોદ—રોરોદ, ઝોઝ, પુરા, સગડોલ.

દેરોલી—દેરોલી, કુતેપુર, કહેણા, રોષા, સામરા.

અચરુરુ—અચરુરુ, પિંગળવાડા.

સીમળી—સીમળી, રણપોર, કોઠિયા, કંયા-રિયા, મેથી.

મહેસાણા પ્રાંત

ચાણરમા મહાલ

ગાંજી—ગાંજી, જતપુર, ટાકોદી, મેરવાડ, રણેલા.

વસાઈ—વસાઈ, ધરલામપુરા, ગંગેટ, ફીચાલ.

શંખલપુર—શંખલપુર, બહુચરાજ.

પીંખળ—પીંખળ, કેસળી, સરસાવ.

કાલરી—કાલરી, ચડાસણા, બરિયદ.

કંખોધ—કંખોધ, ખોરસમ, ભાટસર, ગોખરવા.

મુઢેરા—મુઢેરા, મણિયારી, મીઠી ધારીઅલ.

લણુવા—લણુવા, પલાસર, મીઠાધરવા, દાંત-કરોડી, પીંદારપુરા, સેવાવી.

વડાવલી—વડાવલી, અવેલી, જમીણા, આલણ-વાડા, કારોડા.

ધીણોજ—ધીણોજ, ગોરાદ, વીરતા, દાણોદરગ.

ચાણરમા—ચાણરમા, ઘેલિયાવાસણા, જલાલપુર, જીતોડા, ધરમેડા, ધાણોધરગ, રૂપપુર, જાખાના.

વેણપુરા—વેણપુરા, આદીવાડા, ડોડીવાડા, ખાંજેલ, અંબાલા.

મોટપ—મોટપ, કનોડા, સદુથળા, સુથસર.

કડી મહાલ

કડી—કડી, કુંડળ, નાની કડી, અલદેસણ.

કંક—કંક, ગોરીસણા, રંગપુરગા.

વામજ—વામજ, લુણાસણ, યુલેત્રા.
 મેઢાઆદજ—મેઢાઆદજ, વડાવી.
 અગોલ—અગોલ.
 વડે—વડે, કરજસણ.
 કદયાણપુરા—કદયાણપુરા, રંગપુર.
 ડરણ—ડરણ, મણિપુર, લહોર, સેદરડી.
 યારોલ—યારોલ, ગલોદરા, દોરિયા.
 રાજપુર—રાજપુર, ઈંદાડ, ઉંટવા, ઈરાણા,
 નંદાસણ—નંદાસણ, માયાસુળ.
 ડાંગરવા—ડાંગરવા, કેયલ, ગુમાસણ, આણંદપુરા.
 જુલાસણ—જુલાસણ, ચડાસણ, અંબાવપુરા.
 સુરજ—સુરજ, ચાલાસણ.
 જાસલપુર—જાસલપુર, ગોકાસણ, બદાસણ,
 મરસાવ.

થોળ—થોળ, કણ્ઠરી.
 ખાવડ—ખાવડ, બાદી, વાધરોડા, વેકરા.
 ખોરજના ડોદા—ખોરજના ડોદા.
 ઢેહિસણા—ઢેહિસણા, આદુંદરા, નગરાસણ, સાદરા.
 વીડજ—વીડજ, કારવા, શિયાપુરા,

વિજાપુર મહાલ

વિજાપુર—વિજાપુર, ભાવસોગ, ગણેશપુરા વર્ગ.
 જંત્રાલ—જંત્રાલ, ગુંદરાસણ, આમણવા.
 ખરોડ—ખરોડ જીલિયા, મોરવાડ.
 પામેલ—પામેલ, તાતોસણ.
 ગેરીતા—ગેરીતા, કોલવડા, ચડાસણ.
 કુકરવાડા—કુકરવાડા, ઉજખલ, સોખડ, રીટોદણ.
 ડાલલા—ડાલલા.
 સમૌ—સમૌ, દરણાહોડા વાંચનાલય.
 ચરાડા—ચરાડા, પડુરમા.
 પિલવઈ—પિલવઈ, વેડા, ખણસા.
 માલોસણ—માલોસણ, ઇબરામપુરા.
 મુંદરપુરા—મુંદરપુરા, માલી, મરદારપુર.
 માણેકપુર—માણેકપુર, અંબોડ.
 રોંદ્રોલ—રોંદ્રોલ.
 ખરણા—ખરણા, ખેરુ, પારસા,

ખિલોદરા—ખિલોદરા, વિહાર, પાલડીવ્યામ.
 આગલોડ—આગલોડ, ફલુ, જેપુર, હીરપુરા.
 કુદડા—કુદડા, રણસીપુર, નવારામપુર, પેદામલી.
 લોકરોડા—લોકરોડા.
 નવા સંઘપુર—નવા સંઘપુર, ધનપુરા.
 લોદરા—લોદરા.
 ગોઝારીયા—ગોઝારિયા.
 પુંધરા—પુંધરા, મહુડી.
 આગેલ—આગેલ, દેલવાડા.
 ગવાડા—ગવાડા, મહાદેવપુરા.
 રણાસણ—રણાસણ.
 લાડોલ—લાડોલ.
 વસાઈ—વસાઈ, ડાલલા.
 વડાસણ—વડાસણ, કેલીસણા, દગાવાડિયા,
 દેવડા.

કલોલ મહાલ

ઉનાળી—ઉનાળી, પીંપળજ, વાસણા, બાળવા,
 કલોલ—કલોલ, ધમાસણ, બોળા, પલસાણા,
 ખેરીસણા.
 છત્રાલ—છત્રાલ, ખિલેશ્વરપુરા.
 પલિયડ—પલિયડ, ખોરજાલી, કોઠા, વેડા.
 પાનસર—પાનસર, ડીંગુયા, વડાવરવાળી.
 લીંબોદરા—લીંબોદરા, મુખારકપુર, અલુવા
 વાવોલ—વાવોલ, કુડાસણ.
 સૈજ—સૈજ, ધાનજ.
 શેરયા—શેરયા, જાસપુર.
 સોળ—સોળ, જામના, નાદરી, બામોસણ,
 શાભાસણ.
 સરડવ—સરડવ, બાદોલ.
 વડસર—વડસર, કારોલી.
 સેરીસા—સેરીસા, ઢાણપુર.
 દીટોડા—દીટોડા, બોયણ રોડોડ.
 સાતેજ—સાતેજ, રકનપુર.
 રાંચરડા—રાંચરડા, ઈસંડ—ઈસંડ,
 રૂપાલ—રૂપાલ, સાંતીપુર.

કોલવડા—કોલવડા.

નારદીપુર—નારદીપુર, મોખાસણ.

મોટી આદરજ—મોટીઆદરજ.

રાંધેજ—રાંધેજ.

દહેગામ મહાલ

દહેગામ—દહેગામ, સાપા.

બહીએલ—બહીએલ, હાથીજણ.

ધમીજ—ધમીજ, કરેલી.

છંડવા—છંડવા.

સોનારડા—સોનારડા, ગણદણ.

નાંદોલ—નાંદોલ, વડવાસા.

ઈસનપુર મોટા—ઈસનપુર મોટા, મહુદરા, મગોડી.

સિહોલી મોટી—સિહોલી મોટી, આલમ-પુર, પણપ, દશેલા.

પરાંતિયા—પરાંતિયા, ચીલોડા, લવારપુર.

પાલજ—પાલજ, શાહપુર.

ખલા—ખલા, જામેરા વાં., ચંદ્રલા.

હાલીસા—હાલીસા, ગીથોડ, વાસણાચોધરી.

હારીસણા—હારીસણા, જાળિયાનો મઠ, જલુદ્રા નાના.

ઉદણુ—ઉદણુ, સલાટપુર.

પાટનાકુવા—પાટનાકુવા, ધનીએલ.

વાસણા રોઠોડ—વાસણા રોઠોડ, કોડાદ્રા, જલુદ્રા મોટા.

ભાવડા—ભાવડા.

કંઠવાડા—કંઠવાડા.

આતરસુખા મહાલ

કનીપુર—કનીપુર, કમાલજંધ વાસણા, હોલોલ, હોલોલ વાસણા.

ખારીઆ—ખારીઆ, વાઘજીપુર, દેવકરણમુવાડા.

આતરસુખા—આતરસુખા, ઉકરડીના મુવાડા, ગરોડ, ભાઇલાકુષ્ઠ.

આખવેલ—આખવેલ, ધડીઆ શીહોરા.

વ્યાસવાસણા—વ્યાસવાસણા, વડલી.

કાણિયલ—કાણિયલ.

પાટણ મહાલ

પાટણ—પાટણ, ખીમિયાણા, રતી વાંચનાલખ, ખખારી, મીઠીવાવડી.

કંચરાવી—કંચરાવી, નવાપુરા, પળી.

ખાલીસણા—ખાલીસણા, કમલીવાડા, ડેરતલ-પદ, સમોડા, વિસલવાસણા, બવાસણા, કણી.

સંડેર—સંડેર, માતપુર, ડાહડી, રવાવી.

રણુજ—રણુજ, આંખાપુરા, સરવા.

અધાર—અધાર, કિંબુવા, આરપ.

વાગડોડ—વાગડોડ, એદલા, બીલવણ, જંગ-રાલ, મેસર.

કુણધેર—કુણધેર, ચંદુમણા, ખારી વાવડી.

કોસા—કોસા, સરિયદ.

મણુદ—મણુદ.

દૂધરામપુરા—દૂધરામપુરા, ધારણોજ.

હારીજ મહાલ

હારીજ—હારીજ, ખોરતવાડા.

અઢિયા—અઢિયા, પીપલાણા, વાંસા.

સિદ્ધપુર મહાલ

ઉંઝા—ઉંઝા, ભાંખર, મકરપુર.

ઉનાવા—ઉનાવા, શીલી.

ઉપેરા—ઉપેરા, એઠાર—એઠાર, વણાગંધા.

કરલી—કરલી, કરણપુર, હાજીપુર, રણુજોડપુરા.

કલ્યાણા—કલ્યાણા.

કહોડા—કહોડા, ખટાસણા, જગન્નાથપુરા.

કાંબળી—કાંબળી, બિલિયા.

કુંડાવ—કુંડાવ, અમુદ.

સુણુક—સુણુક, ડાબી.

દાસજ—દાસજ, જુણાવ, મેહેરવાડા.

કોકોરશી—કોકોરશી, ડોડરાલ, રસુલપુર, ભીમવાડા.

સિદ્ધપુર—સિદ્ધપુર, દેયળી.

સેદ્રાણા—સેદ્રાણા, મુળજીપુર, ગાંગલાસણ, મેલોજ.

સમોડા—સમોડા, મુઝાણા, નાગવાસણા.

આઠાણવાડા—આઠાણવાડા, ચંડાલજ, વડ-
વાડા, વિશાલ.

મહેસાણા મહાલ

મહેસાણા—મહેસાણા, કુકસ વાં., લાખવડ,
તાંવડીઆ, નાગલપુર.

લાંઘણજ—લાંઘણજ, સાલડી, ચરાકુ.

પાંચોટ—પાંચોટ, પાલોદર, અલોડા, દેદિયાસણ.

મેઉ—મેઉ, ધાંધુસણ, પંદારિયા, મૂળમણ.

પિલુદરા—પિલુદરા, ધડા, દેલા.

મોટી દાઉ—મોટી દાઉ, આમોસણા.

બલોલ—બલોલ.

સામેત્રા—સામેત્રા વાં., પાલાવાસણા વાં.,
વડોસણ વાં., મીદા.

માકણજ—માકણજ, આરા.

છઠીઆરડા—છઠીઆરડા, છુટાપાલડી, રૂપાલ-
દરિપુરા.

લીંચ—લીંચ, બોરિયાવી, ભેંસાણા.

અંબાસણ—અંબાસણ, આપાપુરા, ખદલપુર,
ભાસરિયા, હુંડાલી, મુદરડા, સીડોસણા.

ખેરવા—ખેરવા, આખજ, સાંગણપુર, દેવરાસણ.

વડરમા—વડરમા, હાડવી.

જગુદણ—જગુદણ, પુનાસણ, મેવડવર્ગ,
શોભાસણ.

વિસનગર મહાલ

કદા—કદા, લાજડી, ધાધરેટ.

કાંસા—કાંસા, રાજગઢ, મોડોદા.

ચુંબ—ચુંબ, સેવાલિયા, પાલડી.

ગાઠવા—ગાઠવા, આકરપુર, રંગાકૂષ.

દેણુપ—દેણુપ, ખદલપુર.

બાસણા—બાસણા, ચિત્રોડા.

ભાલક—ભાલક, રાલીસણા.

ભાંડુ—ભાંડુ, જોતલવાસણા, સાવસણા.

બોકરવાડા—બોકરવાડા, ખરસદા, દવાડા.

વાલમ—વાલમ, ખંડેરજ, તરણ, વડું.

વિસનગર—વિસનગર, કુવાસણા, શુધી.

કમાણા—કમાણા, ખરવડા, મગરોડા, કંસારા-
કુષ, દદિમાળ, સદુથળા.

મેવાળા—મેવાળા વાંચનાલય.

ઉદલપુર—ઉદલપુર, ધામણવા વાંચનાલય.

ખેરાળુ મહાલ

ખેરાળુ—ખેરાળુ, બલોદ, મંદ્રોપુર, નાની
હીરવાણી વાંચનાલય.

વડનગર—વડનગર મહિલા પુઠ, વડનગર બાલ
પુઠ, મોળીપુર, મળલપુર, બહાદરપુર,
મલેકપુર, કમાલપુર.

કહીપુર—કહીપુર, ત્રાંસવાડ, શેખપુર.

ડભાડ—ડભાડ, ચોણસોલ.

સિપોર—સિપોર, અંબાવાડા, કરસનપુર.

ગોરીસણા—ગોરીસણા, આપા, નવા દેલવાડા.

હલોડા—હલોડા, ચોરિયા વાંચનાલય.

ઉઠાધ—ઉઠાધ, ઉણાદ, મહાસણા, સોભાસણ.

સુઢિયા—સુઢિયા, કેસીપા, યાંગણા, મોટી
હીરવાણી.

ઉમતા—ઉમતા, રંગપુર, હસનપુર.

લુણવા—લુણવા, મન્જાવા, મંડાલી, વિઠોળ
ખાંજી વાંચનાલય.

બરેકા—બરેકા, બાબીપુરા.

કરખરિયા—કરખરિયા, રાજપુર.

નવસારી પ્રાંત

નવસારી મહાલ

આમલી—આમલી, આમણપુર, પડવા.

ઉમરાઠ—ઉમરાઠ, દાંતી, લાડા, નીમગાધ.

કરખાપાર—કરખાપાર, મારોકપોર,

છીણમ—છીણમ, મીરજપોર, સાગરા, કડોલી,
કોલાસણા.

ધામણ—ધામણ, સરધ, પરથાપા, વેજલપુર.

નવસારી—નવસારી બાલ પુઠ, નવસારી
મહિલા પુઠ, જાપરા, વીરાવળ.

ડાબેલ—ડાબેલ, કોળાકાજાસ, આંસણા.

પરુજણ—પરુજણ, માંગરાલ, બીનાગ.

પરથાણા—પરથાણા, વેજલપુર.

વેરમા—વેરમા, કુચેદ.

સીસોદ્રા—સીસોદ્રા.

સંદલપુર—સંદલપુર, પીનસાડ.

સીમળગામ—સીમળગામ, દેલવાડા, વડોલી,

અહુરા.

મરોલી—મરોલી, નંડોદ, મહુવર, કરાખટ.

ચોવીસી—ચોવીસી. તવડી—તવડી.

ખોરસી—ખોરસી. પોસરા—પોસરા, પોપડા.

ગણુદેવી મહાલ

ગઠત—ગઠત, માણેકપોર, ખખવાડા.

ગણુદેવી—ગણુદેવી, અજરાઈ, વડસાંગળ,

તોરણગામ, વડોલી, પાથરી.

અંબેરા—અંબેરા, પાટી વાં, કેસલી વાં

ધમઠાણા—ધમઠાણા, દેવધરા, તળીયારા.

ધનોરી—ધનોરી.

ખિલીમોરા—ખિલીમોરા, બાઠા, દેશરા, ધક-

વાડા, નાંદરખા, દેવસર.

સોનવાડી—સોનવાડી.

માસા—માસા.

પલસાણા મહાલ

પલસાણા—પલસાણા, લીંગડ, ઇટાલવા, કણુવ.

ખલેશ્વર—ખલેશ્વર.

નિયોળ—નિયોળ, અંત્રાલી, હરિપુરા.

ખગુમરા—ખગુમરા, જોળવા, દસ્તાન, ચાંકી,

તાંતીયેયા.

વણુસા પિસાદ—વણુસા પિસાદ, ધામડોદ-

એના, ખારાસડી સોપાણી.

ઉમરાખ—ઉમરાખ, ખરવાસા, અસ્તાન,

ધામડોદકુલા.

એના—એના, હુંડી, વંજોળિયા વાંચનાલય.

એરથાણુ—એરથાણુ.

ચલથાણુ—ચલથાણુ, કંડોદરા, તળોદરા, કરણુ.

ગંગાધરા—ગંગાધરા, ગાંગપુર.

મહુવા મહાલ

મહુવા—મહુવા, ઝોડ'ચ, કાન્હી.

છુટવાડા—છુટવાડા, અલગઢ વાં, પુત્ર વાં,

વાંક વાં, બલવાડા વાંચનાલય.

કુરેલ—કુરેલ.

શેખપુર—શેખપુર, અંધાત્રી વાં, વડીયા વાં,

કુંગરી વાં.

ઝેરવાવરા—ઝેરવાવરા, ખરવાણુ વાં, ધડોષ

વાં, દેદવાસણા વાં, વેલણુપુર, ગુણુસવેલ,

કાંકરીયા વાં, સાંખા.

વહેવલ—વહેવલ, મહુવરિયા વાં, ઉમરા વાં,

હળદવા વાં.

અનાવળ—અનાવળ વાં, કોસ વાં, લસણુપુર.

આમચક—આમચક, ધોળીકુર્ષ.

કરચેલિયા—કરચેલિયા, વાણિયાવાડ વાં,

નળધરા, ખારતાડ, વાંસકુષ, ખીલખડી,

વાંછાવાડ ખામણીયા.

માંગરેળ મહાલ

હથુરણુ—હથુરણુ, માંગરેળ—માંગરેળ.

વેળાછા—વેળાછા, હથોડા, નંદાવ, લીંખાડ.

પીપોદરા—પીપોદરા, લીંખોદરા.

નાની નરોલી—નાની નરોલી.

કોસ'ખા—કોસ'ખા, મહુવેજ, કુંવારદા.

વાંકળ—વાંકળ.

કોસાડી—કોસાડી, કંટવા, લુવારા, વાં

સિમોદરા, અંકડોદ, ગીમરમ.

કામરેજ મહાલ

ઉભેલ—ઉભેલ, માંકણ, ભાડવી.

ઝોરણા—ઝોરણા, દીગસ, નેત્રંગ.

કઠોર—કઠોર, અધ્યામા, પારડી (ધોરણુ),

વેળંગ, શેખપુર, જોલવડ, ભાદા.

કામરેજ—કામરેજ, જોલેશ્વર, ભેરવ, દેસોદ,

નનસાડ.

ધળા—ધળા, કરજણુ, કુંગરા, ધાતવા.

વાય—વાવ, કોળી ભરયાણા, કોસમાડી, કોઠારા.
સેવણી—સેવણી, ખાનપુર, સેગવા, આરતા.
સામપુરા—સામપુરા, ટીંખા, વિદાણ, ચિખલી,
દેલાડ, નગોડ.

ભોરથાણા—ભોરથાણા, જોખા, વલણ, પરખ.
હળદરુ—હળદરુ, પાલી.

કોસમાડા—કોસમાડા. વરિયાવ—વરિયાવ.

વ્યારા મહાલ

ગડદ—ગડદ, આંખીઆ વાં., ઉમરવાવ
નજીક વાં., કેડકુઈ, કાંજણ, ખુંટાડિયા,
જોસંગપુર, ધાટ.

વ્યારા—વ્યારા, વ્યારા મહિલા પુ., કટાસ-
વાણ વાં., ચીખલી, ખોરખડી, વાંસકુઈ,
ઉંચામાળા, ઘાટા ચીખલવાવ, વડકુઈ,
ખેડકૂવા દુર.

કપુરા—કપુરા, રૂપવાડા, મગરકુઈ, ખાનપુર.
ડોલવણ—ડોલવણ, ઉમરવાવાદૂર વાં., ખંભા-
દિયા, આમણમાળ દૂર વાંચનાલય.

કલકવા—કલકવા, ખહેડા વાં., ધાણી.
પાટી—પાટી, વાંકલા, અંધારવાડીદૂર, કાકવડા.

સોનગઢ મહાલ

સોનગઢ—સોનગઢ, અગાસવાણ વાં., ગાળકુવા,
ઘોડચીત, ડોસવાડા, સીંગપુર. કાકડકુવા
વાંચનાલય., પાંચપીપલા.

સાંહેર—સાંહેર.

અમરેલી પ્રાંત

અમરેલી મહાલ

અમરેલી—અમરેલી, અમરેલી મહિલા પુ.,
અમરેલી બાલ પુ., નાના આંકડિયા,

ખીજડિયા રાંદડીયા, અમરપુર, નાના
ભંડારીઆ, માંગવાપાળ, રતેપુર વાં.

મોટામાંડવડા—મોટામાંડવડા, કેરાળા, ટિંબલા.
વરસડા—વરસડા.

સાંજ્યાવદર—સાંજ્યાવદર, ચાડીઆ,
દેવરાજઆ.

વાંદીઆ—વાંદીઆ, ગાવડકા.

ખાખાપુર—ખાખાપુર, મોટા ભંડારીઆ.

મોટાઆંકડીઆ—મોટાઆંકડીઆ, માલવણ,
પીપલગ, દહીડા.

કેરીયાચાડ—કેરીયાચાડ, માળીલા, સોનારીયા.

દેવળીયા—દેવળીયા, મોટાગોરખવા, ચાંદગઢ.

જળીયા—જળીયા, સણોસરા.

કમીગઢ—કમીગઢ, ઢોલરવા, ખીજડીયાખારી.

સરંભડા—સરંભડા, મેડી, તરવડા.

ચકંગઢ—ચકંગઢ, ચાંપામળ.

કેરિયાનાગસ—કેરિયાનાગસ, લાલાવદર,
ધ્રુવરીઆ.

પીકવાળળ—પીકવાળળ, રાજયળી વાં.,
તરકતલાવ, વિઠલપુર.

રંગપુર—રંગપુર.

નાના માંચીઆળા—નાના માંચીઆળા,
મોટા માંચીઆળા.

ભીમકદા પેટા મહાલ

ભીમકદા—ભીમકદા.

દામનગર મહાલ

દામનગર—દામનગર, છબાડીયા, કાંસા, દહીયરા.

કાંચરડી—કાંચરડી, મુકેણીઆ, નારણગઢ.

ચાવંડ—ચાવંડ, હીરાણ, કરકોલિયા.

પાડરશીંગા—પાડરશીંગા, ધામેલ, રાલડા.

સાખપુર—સાખપુર.

નાના રાજકોટ—નાના રાજકોટ, વીરપુર.

આંખરડી—આંખરડી, ખીજડીઆ.

રૂપાવટી—રૂપાવટી, ગણેશગઢ.

રતનપુર પેટામહાલ

રતનપુર—રતનપુર, શાહપુર, નવાગામ, મેવાસા,
સિયાનગર, મોણપુર, ઈશ્વરીઆ.

ધારી મહાલ

ધારી—ધારી, ખીયા, આંખરડી, કુત્રગ વાં.
સરસિયા—સરસિયા, છરા, ગોવિંદપુર,
અમરતપુર.

ચલાલા—ચલાલા, ઝર, હુડલી, ગરમલી,
પાણીયા, કમી, કેરાગા.

ધારગણી—ધારગણી, દીતલા, નાગધરા.

ભાડેર—ભાડેર. ભલગામ—ભલગામ.

દલખાણિયા—દલખાણિયા

દેવળા—દેવળા, પીરપુર.

ખાંભા પેટામહાલ

ખાંભા—ખાંભા તાંતણિયા.

સમઢિયાળા—સમઢિયાળા, ઇગોગળા, ભાડ,
વાંકિયા, છકીઆવી વાં, રંગનાયપુરા.

કોડીનાર મહાલ

કોડીનાર—કોડીનાર, વડનગર, કોડદરા,
મીતિયાજ, પીપળી, પણાદર વાં, દેવળી,
ગોહેલની ખાણ વાંચનાલખ.

છારા—છારા, સરખડી,

ડોળાસા—ડોળાસા, માલગામ, વાં, અડ
જમનસડા વાં, પાંચ પીપળવા.

આલીદર—આલીદર, હરમડિયા.

અરણેજ—અરણેજ, સિંધાજ, દેવલપુર.

ઘાંટવડ—ઘાંટવડ, જાજર.

કાજ—કાજ, માલસરમ વાં, વેલણ.

ઓખામડેજ મહાલ

દારકા—દારકા.

વરવાળા—વરવાળા.

ઓખાપોટ—ઓખાપોટ.

આરંભડા—આરંભડા.

ધીણકી—ધીણકી, બરડિયા.

ધ્રાસણવેલ—ધ્રાસણવેલ, કલ્યાણપુર, મુળવ
ખતુંઆ.

બેટ પેટામહાલ

બેટ—બેટ, ગોપી.

સામયિક દોહન

સામયિક પત્રોમાંના સંગ્રહવા જેવા લેખો

વર્ષ ૨]

જુન : ૧૯૪૦

[અંક ૬]

બાલસાહિત્ય અને જાહેર ખબરો

બાળકો માટેનું સાહિત્ય ગૂજરાતમાં ઠીક ઠીક લખાવા માંડ્યું છે, કવિતાઓ, વાર્તાઓ, સંવાદો, પત્રો વગેરેનાં પુસ્તકો તેમજ માસિકો અને પાક્ષિકો પણ પ્રગટ થાય છે. આ પુસ્તકો, માસિકો કે પાક્ષિકો વગેરેની સમાલોચના કરીને તેમના ઉત્તમ, મધ્યમ, કનિષ્ઠ વર્ગો પાડવા માટે આ નોંધ લખી નથી પરંતુ એક વસ્તુ જે હંમેશાં દિવસે ખરડે છે તે બાલ-સાહિત્યમાંથી દૂર થાય એ હેતુથી આ નોંધ લખવાનું યોગ્ય ધ્યાન છે. એ તો સૌ કોઈ સમજે અને સ્વીકારે એવી વાત છે કે બાળકોને આપવામાં આવતું સાહિત્ય શાળામાં કે શાળાની બહાર-નિર્દોષ અને શુદ્ધ હોવું જોઈએ. એમાં કશી મહિનતા કે કોઈ પણ પ્રકારની શંકા કુશંકા બાળકોનાં મનમાં ઉત્પન્ન કરે એવું કશું જ હોવું જોઈએ નહીં, બાલસાહિત્યના સર્જકો અને સંપાદકો પોતે પણ આ વસ્તુ સ્વીકારતા હશે.

અને છતાં આજે આપણે શું જોઈએ છીએ ? જે જે કંઈ સાહિત્ય પ્રગટ થાય છે એમાં કશું જ વાંધા પડતું નથી હોતું એમ કોણ કહી શકશે ? સ્કૂલ બોર્ડની ઓફિસમાં જિલ્લાની શાળાઓની લાયબ્રેરીઓ માટે મંજૂર કરાવવા માટે માસિકો વગેરે બાલસાહિત્ય આવ્યાં જ કરે છે પણ દુઃખની વાત તો એ છે કે એમાંની જાહેર ખબરો જોઈને જ એ માસિક કે જે કંઈ હોય એ જિયું મૂકી દેવું પડે છે. અંદરનું સાહિત્ય-વાંચનવિભાગ કેવો છે એ તો એ પછી જોવાની પણ જરૂર જ લાગતી નથી, કારણ બાળકોનાં સાહિત્યમાં અનુગતી જાહેર ખબરોને સ્થાન ન જ હોઈ શકે અને એ સાદી સીધી વસ્તુ સૌએ સમજી લેવી જોઈએ.

દા. ત. બાળકોનાં માસિકોમાં સ્ત્રી પુરુષો માટેની ખાસ પ્રકારની શક્તિની દવાઓની જાહેર ખબરો પણ હોય છે । બાલમાસિકમાં આવી જા. ખ. નું સ્થાન ક્યાં એ પ્રશ્નનો કંઈ પણ ઉત્તર છે ખરો ? આવાં સાહિત્યમાં કોઈ પણ પ્રકારની દવાની જા. ખ. વાંધા પડતી ગણાવી જોઈએ; તો પછી આવી અયોગ્ય જા. ખ. તો કેમ જ ચલાવી લેવાય ? જા. ખ. નાં પાનાં બાળકોનાં વડિલો વાંચશે અને અંદરનું સાહિત્ય બાળકો વાંચશે એવી કાલ્પનિક ખાત્રી કોઈ કોઈને આપતું હોય તો એ વારંતવિક રીતે એમ બનતું નથી. અને આથી આવી જા. ખ. વાળું સાહિત્ય બાળકોનાં હાથમાં મૂકવા કરતાં એમને કશું જ વાંચન ન આપવું એ વધુ ઇચ્છવો યોગ્ય લાગે છે, બાલસાહિત્યના સંપાદકો આ બાબત પર ગંભીર વિચારણા ચલાવે અને પોતાનાં પ્રકાશનોમાંથી આ દ્રવ્ય દૂર કરે એવી આશા રાખવામાં આવે છે. *

જ્યોત્સ્ના શુક્લ

હીરો અને તુષારબિન્દુ : કેાણ વધે ?

એક મૂલ્યવાન હીરો ખેતરમાં જાયા ધાસ ને ડેઈઝી વચ્ચે પડ્યા હતા ને એની બરાબર ઉપર કંપતા ધાસ ઉપર ઝાકળતું મોઢું ટીપું ડરડું ડરડું વળગેલું હતું.

માથે મધ્યાહ્નનો સૂર્ય તપતો હતો.

સવારે અરણ્યોદય થયો ત્યારથી નત્ર તુષારબિન્દુ હીરા સાથું જોવા કરતો હતો, પણ એવા મોટા માણસ હારે બોલતાં એની જીભ ઊપડતી નહોતી.

ત્યાં તો એક પતંગિયું આવી ચડ્યું. એણે હીરાને જોઈને કહ્યું, ' શેઠજી, નમસ્તે. ' ' નમસ્તે, ' હીરો આપીચીપાને બોલ્યો.

ત્યાં તો પતંગિયાની નજરે તુષારબિન્દુ ચડ્યો, અને એણે એના સામી આંગળી કરીને હીરાને પૂછ્યું, ' આ આપના કાંઈક સગા યાત્ર કે, શેઠજી ? '

હીરો ખડખડ હસ્યો, ને બોલ્યો, ' કાંઈ વાત છે ? પતંગિયાભાઈની શુદ્ધિ કેટલીક ચાહે ? હાલતે; યા, જોઈએ; તારૂં મોઢું કાળું કર. મને આ હલકા, કમળા, તુચ્છ નિર્માલ્ય તુષારબિન્દુને તોલે ગણવાવાળો આવ્યો છે તે ! '

પતંગિયું બોલ્યું, ' પણ શેઠજી, એ તમારા જેવો રૂપાળો નથી ? '

' રૂપ ! ' હીરો કહે, ' એ નિર્લજ્જ તુષારબિન્દુ મારી નકલ કરે છે એટલું જ. અને રૂપ હોય તો પણ ધન ! વના એ શું કામતું ? એ તો જાણે—

કૂપ નીર વિણ, ધેનું ક્ષીર વિણ, મંદિર દીપ વિના.

રૂપ તથા ધનનો સમાગમ યાત્ર તો આપું જગત તમારે પગે પડે. જગત મને કેમ પૂજે છે એ હવે સમજાય છે ? '

એમ કરીને એ તો ચમકવા મંડ્યો, એટલે પતંગિયાએ અંજાઈ ન જવા સાર આખ આડો હાથ કર્યો.

તુષારબિન્દુ બાપડો આ બધું સાંભળતો હતો, એટલે એને એટલો ખેદ થયો કે ધરતી માર્ગ આપે તો જાણે હમણાં સમાઈ જતો.

એવામાં એક ચંડોળ જમીન ઉપર આવ્યો ને હીરા ઉપર ચાંચ મારી, પણ નિરાશ થીને એ બોલ્યો, ' અરેરે, મેં જાણ્યું કે આ મૂલ્યવાન તુષારબિન્દુ છે, પણ ત્યાં તો નકામો હીરો નીકળ્યો ! પાણી વિના માઈ ગળું સકાય છે, ને હું તારસે મરવાનો છું. '

' સાચું જ ? ' હીરો બોલ્યો, ' તું મરીશ તો કેનો ગજો કુંવારો રહી જાય એમ છે ? '

પણ તુષારબિન્દુએ તરત જ લબ્ધ સંકલ્પ કર્યો. પૃથ્વીમાં સમાવાનો વિચાર જોડો તો એટલે એનો એને પરતાવો થયો. કેમકે બીજાનો જીવ બચાવવા એ પોતાનો જીવ આપી દે એમ છે તે તેણે જાણ્યું.

' હું કાંઈ તને કામ ન આવું એમ છે ? ' એણે નત્રભાવે પૂછ્યું.

ચંડોળે ઢળી પડતું માથું ઊંચું કરીને કહ્યું, ' હે અનુપમ મિત્ર, તું ધારે તો મારો જ બચાવી શકે. '

' તો ઉઘાડ તારૂં મોઢું. '

એમ કરીને તુષારબિન્દુએ તણજલા ઉપરથી ચંડોળની સકાઈ ગયેલી ચાંચમાં પડતું ચૂક્યું.*

દે. વા.

જગતનો અન્નેડ શ્રીમંત ઝેરન મીતસુધ

આખી દુનિયાના એકપંચમશિ લાગ ઉપર આ એતાજ પાદશાહ ઝેરન મીતસુધની આજી પ્રવર્તે છે છતાં અભયખીની વાત એ છે કે મીતસુધના પરિવારનાં માણસોને એક દોઢીઈ અરસતાં પહેલાં ચાર વાર માથું ખંજવાળવું પડે છે. ખુદ ઝેરન મીતસુધની પત્નીને વર્ષે દહાડે એકાદ નવો પોષાક લેવો હોય તો તે ખરીદવાની તેની હિંમત ચાલતી નથી. એકી વખતે છ કરતાં વધારે પહેલાઓને મીજબાની આપવી હોય તો તે માટે ત્હેને ખાસ પરવાનગી મેળવવી પડે છે.

રૌકફેલર, હેત્રી ફાઈ વગેરે અબજોપતિઓની અટળક લક્ષ્મીની વાતો સાંભળીને આપણે આશ્ચર્યચકિત થઈએ છીએ. કલ્પનાને આનંદ પમાડવા ખાતર નેડી કાઢેલી કેષ પરિક્રમામાં સાંભળીએ એવા સુવર્ણના ઢગલા આ લક્ષ્મીનંદનોના ચરણોમાં ખરેખર પથરાયલા રહે છે, એવા વિચારમાત્રથી આપણે એક પ્રકારનો રોમાંચ અનુભવીએ છીએ.

પરંતુ આ પાશ્ચાત્ય કુખેર ભંડારીઓને આખી પલકારામાં ખરીદી લઈ ત્હેમને ખીસ્સામાં ફેરવી દેવાનું સામર્થ્ય ધરાવનાર જાપાનના ઝેરન મીતસુધનું નામ એટલું બધું ખ્યાતિમાં આવ્યું લાગતું નથી.

ખીજા વર્ષવાળો, બદામના જેવા આકારની અંબિવાળો, કંધક સ્થૂળ કાંચવાળો ઝેરન મીતસુધ બહાર ફરવાનું પસંદ કરતો નથી. ટોફીઓના રાજમાર્ગ ઉપરથી કે શરીમાંથી તે કવચિત જતો હોય ત્યારે સાધારણ રીતે તેને કોઈ ઓળખી શકતું નથી ને જો કે તે એકલો જ દેખાતો હોય છે છતાં તેની આબુખાબુ અંગરક્ષકોનું મોટું ટોળું હોય છે. આવો નિષ્પ્રભાવ વામનજી લગભગ સમગ્ર જાપાનનાં બજારોને હથેલીમાં રમાડે છે, એ વસ્તુ પહેલી નજરે ન માની શકાય તેવી છે, પરંતુ તે કેટલો શક્તિશાળી છે તેનો ખ્યાલ નીચેના લખાણથી આવશે.

જ્યારે જ્યારે જાપાનમાં આવકવેરા ભરનારાઓની યાદી બનાવવામાં આવે છે ત્યારે ઝેરન મીતસુધનું નામ સૌથી મોખરે હોય છે. દરેક વર્ષે મીતસુધ મહાશય સાડાસાત લાખ પૌંડની ગંજવર રકમ આવકવેરા તરીકે ભરે છે—અર્થાત્ તેમની તીન્નેરીમાંથી તેઓ દરરોજ બસો પૌંડ આવકવેરા તરીકે જૂદા રાખે છે ! આ વેરા એક પૌંડની કમાણીમાંથી માત્ર એક શિલિંગના દિસાએ ભરવાનો હોય છે એટલે ઝેરન સાહેબના આવકવેરાની રકમ ઉપરથી તેમની શક્ષતી કમાણીની ત્રિશશિ સહેલાઈથી મૂકી શકશે.

જાપાને ચીન રહારે યુદ્ધનો જે પ્રયત્ન દાખાવળ સળગાવ્યો છે તેમાં ઝેરન મીતસુધનો દિસ્સો ન્હાનોમ્હો નથી. જેમ યુદ્ધ વધુ લંબાય તેમ ઝેરનનું ખીસ્સું વધારે ભારે બને એમ છે; કારણ કે શત્રો બનાવવાનાં કારખાનાં ઉપર તેમનો કેવો સજ્જડ ઠાણ છે તે આપણે આગળ ઉપર જોઈશું. મીતસુધની કમાણી તેમના કુટુંબ ખાતે જમા થાય છે અને તેના ઓજામાં ઓજા પાંચ સગાઓ વાર્ષિક નેવું દળર પૌંડ આવકવેરા તરીકે ભરે છે ને આ

મીતસુષ્મનના ઉદ્યોગને એકત્ર કરીએ તો રૉકફેલર, પીઅરપોન્ટા, મોર્ગન, કુપોન્ટ, ઇમ્પીરીઅલ કેમિકલ્સ અને હૈદરાબાદના નિઝામની સંયુક્ત સંપત્તિને પણ તે આંટી મારે ।

ઝેરન તાઠાકીમી મીતસુષ્મ આખી દુનિયામાં સૌથી વધુ શ્રીમંત માણસ છે—અને સૌથી વધુ સત્તાશાળી છે—એમ કહીએ તો પણ ખોટું નથી. અત્રે હાલ ચાલી રહેલા ચીન-જાપાન યુદ્ધ પ્રત્યે દષ્ટિપાત કરવો પ્રસંગોચિત છે.

સાર્વત્રિક વિસ્તાર

જાપાનીઝ સૈનિકો જે બંદુકો વાપરે છે તેમની પ્રત્યેક બંદુક મીતસુષ્મના હથિયાર બનાવવાનાં કારખાનામાં બનેલી હોય છે. એ બંદુકમાં વપરાતી ધાતુ મીતસુષ્મની માલિકીની ખાણોમાંથી આવે છે અને મીતસુષ્મની રેલવે દ્વારા એ હથિયારો સૈનિકોને મોકલવામાં આવે છે. જાપાનના અખબારો પ્રતિનિધિ યુદ્ધના મોરચા ઉપરથી તાર મોકલે છે તે તાર પણ મીતસુષ્મ ટેલીગ્રાફ લાઇન મારફત રવાના થાય છે.

જાપાનના વહાણવટાના ક્ષેત્રમાં ય મીતસુષ્મ એક અને અજોડ છે. મીતસુષ્મની સ્ટીમશીપ કંપની સ્કામે ટક્કર ઝીલવાની કોષ પણ માધાતાની ઝુલ્મશ નથી. તે એ સ્ટીમરો ન્યારે જાપાનનાં જુદાં જુદાં બંદરોની ગોઠીઓમાં માલ ઉતારે છે ત્યારે ય ઝેરન મીતસુષ્મને ત્યાં ' ધી કેર્ગા ' ઉડે છે; કારણ કે માલ સંઘરનારી વખારોમાંની પચીસ ટકા જેટલી મીતસુષ્મના આધિપત્ય તથે છે.

મીતસુષ્મના વ્યાપારનાં વિરાટ સર્વલક્ષી ચક્રોએ કોષ પણ ન્હાના કે મોટા ઉદ્યોગને બચવા દીધો નથી. જાપાનની સરહદ પર તંજુ કોકીને પડેલા સૈનિકોની સ્કા મીતસુષ્મના કારખાનાની ખાંડ વગર મેળીજ ન રહે. લશ્કરને આવના ચોખા પણ મીતસુષ્મના હોય છે અને આ લોકોના વપરાશમાં જે ધઉ જોષએ તેમની પચાસ ટકા જેટલો ધઉ મીતસુષ્મની માલિકીના હોય છે તે મીતસુષ્મનાં વિશાળ ખેતરોમાં પાકેલો હોય છે.

આ પ્રકરણનું પૂર્ણવિરામ આટલેથી જ આવડું નથી. જાપાનીઝ લશ્કર ધસારે કરતું જેમ જેમ ચીનનાં શહેરોમાં પ્રવેશ કરે છે, તેમ તેમ એ લશ્કરની પાછળ ટોકીઓના દલાલો એ શહેરોમાં પ્રવેશ કરે છે અને તરત જ તારાજ થએલાં મકાનો ફરીથી બાંધવા માટે મીતસુષ્મ સિમેન્ટ અને મીતસુષ્મ કાચના ઓર્ડરો નોંધતા જાય છે. હતારા થએલી પ્રજાની ગમગીની દૂર કરવા અને તેનામાં નવું ચેતન આણવા માટે એ આડતીઆઓ મીતસુષ્મ જીર પૂરો પાડવાનું માથે લે છે અને મીતસુષ્મનું ૩ તેમજ બીજી અસંખ્ય ન્હાની મોટી વસ્તુઓ તાબડોતો રવાના કરવાનાં વચનો આપે છે.

આ વર્ણન શબ્દોની રમત કરી હોય તેવો ભાસ આપે એ સંભવિત છે પરંતુ તેમાં લેશમાત્ર અતિશયોક્તિ નથી. વસ્તુતઃ જાપાનનો એક પણ ખૂણો એવો નથી, જ્યાં બિરાદર મીતસુષ્મનો પગદંડો જામેલો ન હોય. એ દેશ એક છેડેથી બીજે છેડે ' મીતસુષ્મમય ' બની ગયેલો છે અને તેની કોઈથી ના પાડી શકાય તેમ નથી.

કરકસર કરો, બા !

જોમના વ્યાપક તાણાપકરણની વ્યવસ્થામાં હાય નાખતાં ઝેરન મીતસુષ્મ પોતે અચક્ષણ

છે. આ કાર્ય માટે તહેમણે એક ખાસ અધિકારીની નિમણુક કરી છે, જેની પદવીનો અક્ષરશઃ અર્થ ' ચોડીદાર ' એવો થાય છે.

મીતસુધની અદળક લક્ષ્મી જુદા જુદા વિભાગોમાં વહેંચાઈ જઈને એનું જોર ધટી ન જાય તેની ખાસ કાળજી આ ચોડીદાર અહોનિશ રાખતા રહે છે. એ ચોડીદારને વિશેષમાં એ પણ જોવાનું હોય છે કે મીતસુધ કુટુંબનો દરેક છોકરો કોઈ પણ સામાન્ય માણસના પુત્રની માફક મીતસુધની કોઈ ઓદિસમાં, કારખાનામાં કે વખારમાં અમુક સમય સુધી તોલિમ લે છે કે નહિ.

મીતસુધ ખાનદાનના એક નખીરાને, કોઈ પણ પ્રકારનો પુરસ્કાર હીધા સિવાય, રેલવે એન્જનમાં કોલસા પૂરવાનું કામ શીખવું પડ્યું હતું, બીજા એક પુત્રને ખારસાં ત્રણ વર્ષ સુધી મહેતાજી બનીને હિસાબી કામ શીખવું પડ્યું હતું (અત્રે એ સ્મરણમાં રાખવું ઘટે છે કે જાપાનીઝ યેનની ગણતરીની ભાવકર બૂલબૂલામણીમાંથી બહાર નીકળવું એ સહેલું વાત નથી જ.) ત્રીજા પુત્રને ' કરકસરથી સમૃદ્ધિ વધે છે અને મોજશોખથી માણસ પાયમાલ થાય છે ' એ મીતસુધ સૂત્રનો પ્રત્યક્ષ પદાર્થપાઠ શીખવા માટે કેટલાક માસ સુધી કોદાળી પાવડા લઈને ખાણોમાં કામ કરવું પડ્યું હતું.

મીતસુધ કુટુંબ આઠ શાખાઓમાં ફેલાયું છે, જેના વડીલ પુરુષ અથવા અમણી આ લેખના નાયક ઝેરન મીતસુધ છે. આ આઠ શાખાઓમાંથી કોઈ પણ ઉંમરલાયક અથવા અધિક સંજ્ઞન યોગ્ય કારણે વગર ધંધાને તિલાંજલિ આપી વાનપ્રસ્થાશ્રમનો આનંદ લૂંટવા માંગતા હોય તો ધણે ભાગે તહેમની મુરાદ બર આવતી નથી. કારણ કે ચોડીદાર મહારાજની ચંકાર દૃષ્ટિમાંથી હટકડું તહેમને માટે અશક્ય છે. જરાક પણ વધારે પડતો ખરચો થતો જોવામાં આવે તો ચોડીદાર સાવધ થઈ જાય છે. કીમતી મોટરોમાં-અરે ટેકરીમાં પણ-ફરવાનું સ્વપ્ન સેવવું એ મીતસુધના છોકરાઓ માટે ધુમડામાં બાચકા ભરવા જેટલું બ્યથ છે. એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે જવા માટે ટોડીઓમાં ટ્રામનો દુકાળ પડ્યો નથી.

શાહસિક પૂર્વજો

મીતસુધના પૂર્વજોનો ઇતિહાસ રસદાયક છે. એમાંથી એટલું તો ચોક્કસ તારવી શકાય છે કે મીતસુધના પુરોગામીઓ વિચક્ષણ, દીર્ઘદર્શી અને સાહસિક નરો હતા. તહેમનો સુખ્ય ધંધો ચોખ્ખાની ખેતી કરવાનો હતો ને કેટલીએક પેઢીઓથી એ વ્યવસાય કુટુંબને વેળવતો આવ્યો હતો છતાં બે સેકા પહેલાં એક દિવસતબાજ મીતસુધ બચ્ચાએ ચોખ્ખાનાં પુરાણાં ખેતરોને છેલ્લી સલામ કરી લઈ ધંધામાં જંપલાવ્યું. એમાં તે અત્યંત સફળ થયો અને અલ્પ સમયમાં કેટલીએક દુકાનોનો માલીક બનવા ઉપરાંત જાપાનીઝ રૂના એક શાહ મોદાગર તરીકે તેની ગણના થવા લાગી. એ વખતમાં જાપાનવાસીઓને રોકડ નાણાની બહુ ચિંતા નહોતી. હાલના ચક્ષુ જેવું હથિયાર તહેમની પાસે હતું નહિ. લેવડદેવડનો વ્યવહાર ચોખ્ખાની ગુણોથી ચતો. આધુનિક જગતમાં આપણે સોનાના ધોરણની વાત કરીએ છીએ તેમ તે સમયે જાપાનમાં ' ચોખ્ખાનું ધોરણ ' હતું. નગદ નાણાંની શોધ મીતસુધએ કરી. તહેણે બેકો ઉઘાડી અને ધીરધાર કરવાનો આરંભ કર્યો. આમ ધીકતો ધંધો ચાલી રહ્યો હતો. પરંતુ આ વંશના છેલ્લા મીતસુધને ન્યારે પોતાના અગિયાર દીકરાઓ વચ્ચે મીલકત વહેંચી નાખવાનો પ્રસંગ ઉભો થયો ત્યારે તે ગૂંચવાયો.

તે જ અરસામાં રેસચાઇલ્ડ કુટુંબમાં પણ આવી જ સમરથા ઉત્પન્ન થઇ હતી, પરંતુ દરેક દીકરાએ યુરોપની જુદી જુદી રાજધાનીમાં પડાવ નાખીને નવેસરથી ધંધો ખોલવો એ પ્રભાણે ઠરાવીને ત્હેનો તોડ કાઢવામાં આવ્યો. કુટુંબનું સઘળું નાણું અખંડ અને સહીસલામત રાખવા માટે આ યોજના સુંદર લાગવાથી મીતસુષના યુત્રોની બાબતમાં પણ એ યોજનાનું અનુકરણ કરવામાં આવ્યું. તદ્દન 'બોન્સીઆ' જેવા ત્રણ યુત્રોને બાકત રાખીને બાકીના આકેને જુદા જુદા ઉદ્યોગમાં રોકવામાં આવ્યા. સદ્લાગ્યે એ આઠે જણ એક જ સર્વમાન્ય મુરજખીના હાથ હેઠળ રહેવામાં સંમત થયા તેમજ સંયુક્ત મીલકતના રક્ષણ માટે યોગીદારની નિમણૂક કરવાની બાબતમાં પણ ત્હેમણે વાંધો ઉઠાવ્યો નહિ.

આ જ મીતસુષ કુટુંબના એક વંશજે ધંધામાં જનરલ્સ્ટ 'હાય મારેસો' તે વાતને આજ પચાસ વર્ષ થઇ ગયાં છે. પાશ્ચાત્ય જગતનો ડોળો જાપાન ઉપર ચોંટયે હતો એટલે જાપાનની સરકાર પોતાને જ આગણે લગાયક જહાઝો બનાવી રહી હતી.

મીતસુષ સરકારના જવાબદાર અમલદારો પાસે પહોંચ્યો અને આર્વાં વહાણો બનાવવાનું કામ ખાનગી પેઢીને સોંપ્યું હોય તો ધણી સરસ રીતે થઇ શકે એમ ઠસાવ્યું. વળી સરકારને દરતક હતાં તે નૌકાખાતાનાં અને લશ્કરી સરંજામનાં બધાં ય કારખાનાં ખરીદી લેવાની ત્હેણે તત્પરતા દેખાડી. સામાન્ય માણસને અશક્ય લાગે તેવો આ ગંજાવર સોદો પતાવીને મીતસુષ ઘેર ગયો.

આવી રીતે એક જ સપાટે જાપાનના યજ્ઞસંરંજનમના વહીવટનો તે આપખુદ અધિષ્ઠાતા બન્યો. જાપાનના અમુક વિસ્તારોમાં રેલવે વધારવામાં આવી ત્યારે પણ મીતસુષ અમીની રીતે કમાયો. આ પછી કાર્યા રસાયણો, રંજો અને ત્હેની સાથે સંબંધ ધરાવતા બીજા ઉદ્યોગોમાં ત્હેણે પગપેસારો કર્યો.

અગાઉ કોઇ પણ સમયે નહિ હોય તેટલો એ આજે બગવાન છે. નૌકાસૈન્ય અને લશ્કરની દૃષ્ટિએ આખી દુનિયામાં જાપાન શ્રેષ્ઠ અને બીનહરીફ અને એ બાબત ઉપર આજે મીતસુષનું ધ્યાન કેન્દ્રિત થયેલું છે; કારણ કે ત્હેમાં ત્હેનું દિલ સમાયલું છે. આ રમતમાં ચીન એ પહેલું પ્લાટું છે ને તે પછી મેગિલીઆની લક્ષ્મીનો વારો આવે છે.

છતાં હવે મીતસુષની કારમી કસોટીનો સમય આવી લાગ્યો છે. જાપાનના લશ્કરી વડાઓ હવે પ્રશ્ન પૂછી રહ્યા છે: 'ખરી રીતે તો આપણે જાપાનને સમૃદ્ધ બનાવવા માગીએ છીએ, તો પછી મીતસુષનું ખિરસું વધારે ભારે બનાવવા માટે આપણે યુદ્ધમાં લડ્યા કરીએ ત્હેનો શો અર્થ છે? ત્હેમનો આશય માતસુષને પ્રગટીય સંરચા બનાવવાનો છે.

માણસને દેખીને દૂર ભાખનારા ઍરન મીતસુષ હમણાં, પહેલી જ વાર, ખૂબ ખૂબ પ્રકાશમાં આવ્યા છે સાઠ લાખ ળૌડનો રકમ-જે ત્હેમની દોલત બેતાં તુચ્છ છે-ત્હેમણે થોડા સમય ઉપર પ્રગટકલાણના કાળામાં ભરી છે. બીજી કેટલીક મોટી રકમો ત્હેમણે ધર્માદાના કાર્ય માટે સોંપી છે. બ્યારે જાપાનીઝ સરકારે વૉર લોન કાઢી ત્યારે મહાન દેશ-ભક્તની પેઠે ઍરન મીતસુષએ તે એકલે હાથે ખરીદી લીધી હતી.

આ સાઠમારી કર્યા જઇને અટકશે તે કહેવું અત્યારે મુરકેલ છે. આ નાટક પૂરું થશે ત્યારે વિજેતા કોણ હશે—'મીતસુષ કે મિલિટરીવાળા?'

શ્રી ગોહનલાલ મ. રોઠ

લોહીનું દબાણ

ઠેર ઠેર આજે 'લોહીના દબાણ'ની બિમારીની વાતો સંભળાય છે. આ બિમારીની સૌથી સરળ સમજૂતી અમેરિકાના 'મિતાહારી-મંડળ'ના સંરચાપક અને ડિરેક્ટર મહુમ બ્યોન્ ઇ. હાર્ટર નીચે મુજબ આપે છે:

"પાણી એક કુદરતી પ્રવાહી છે: અને તેવું જ લોહી છે. પાણી નળીઓ વાટે વહી શકે છે અને તેની ઝડપનો આધાર તેના પ્રવાહી તરવ અને પાછળના બળ પર રહે છે. કુદરતી પાણીમાં કાદવ કે રેતનો ભાગ બહુ જ ઓછો હોય છે; અને જે થોડો હોય છે તે પણ સૂક્ષ્મ રીતે એવો ભળી ગયેલો હોય છે કે પાણીના વહેણને એ જરાય અંતરાયરૂપ બનતો નથી.

પણ આ જ પાણીમાં ધૂળ કે માટી અથવા લોટ નાખવામાં આવે અને તેને ખૂબ હલાવીને બહુ બનાવવામાં આવે તો નળીવાટે એ જલ્દીથી વહી નહિ શકે. આમ છતાં જો પમ્પથી એને નળીમાં ધકેલવામાં આવે તો નળી પર દબાણ વધે છે અને પરિણામે કાં તો નળી જલ્દીથી ઘસાઈ જાય છે અથવા તો ફાટી જાય છે.

પાણીની માફક જ લોહી ઘટ્ટ થવાથી વધુ પડતા લોહીના દબાણનો રોગ થાય છે. દરરોજ જમવા ટાણે આપણે જે ખોરાક ખાઈએ છીએ તે જ આખરે આપણા લોહીના પ્રવાહમાં ભળે છે. ખોરાકની પાચનક્રિયા પછીથી થતા નવા લોહીની અસર લોહીને ઘટ્ટ બનાવનારી હોય તો પાણીમાં રેતી કે અન્ય વસ્તુઓ ભેળવવાથી જે દયા થાય તે જ દયા આપણા લોહીની થાય.

આમ લોહીના દબાણનો વ્યાધિ એટલે પ્રમાણ કરતાં વધુ ઘટ્ટ લોહી. આ લોહીને રક્તવાહિનીઓ અને ઘેરી નસોમાં હૃદયના પમ્પનો મદદથી વહેવું કરવા જતાં હૃદય પર વધુ પડતો બોજો લદાય છે. માનવશરીરનો આ પમ્પ લોખંડ કે સ્ટીલનો નહિ પણ મસિની પેશી: એ (Muscle)નો બનેલો હોય છે એ હક્યમની જાય છે અને તેના દ્વાર (Valves)ને એવું નુકસાન પહોંચે છે કે એ પોતાની કામગીરી બરાબર બજાવી શકતા નથી.

તદુપરાંત, રક્તવાહન માટે જે નસો છે તે કોમળ હોય છે અને એને સ્થિતિરચાપક પડદાઓમાં મૂકવામાં આવી છે જેથી તે લોહીના કુદરતી દબાણ અને જાડ લોહીના ધસાગની અમુક હદ સુધી ટકારી ઝીલી શકે છે. પણ જ્યારે આ રક્તવાહિની ફાટે છે ત્યારે મોત હાથ-વેંતમાં જ હોય છે.

આ ઉપરાંત એક બીજું પણ તરવ છે જે મોતનાં દ્વાર પહેલાં ખખડાવે છે. લોહીને ઘટ્ટ બનાવનાર તરવો ઘણી વખત ગ્રંદર જેવાં ચીકણાં હોય છે એટલે વહેતી વખતે રક્તવાહિનીની દીવાલો પર તે ચોંટી જાય છે. આ ચીકણા લોહીની જમાવટથી નસોની સ્થિતિ-રચાપકતા ઘટી જાય છે અને ઘટ્ટ લોહીના દબાણનો તે સામનો કરી શકતી નથી.

જ્યારે હૃદય બંધ પડી જાય છે ત્યારે માથાસ મરી જાય છે અને તેના મૂલ્યુનું નિધન 'હૃદયની બિમારી'નું થાય છે. પણ જ્યારે નસો કામ કરવાને અશક્ત બને છે અને એમાંની એકાદ ફાટી જાય છે તો પણ દરદી મરી જાય છે અને ડૉક્ટરો કહે છે કે 'apoplexy' થી મરણ નીપજ્યું.

પણ આ બિમારીના પહેલા જ દુઃખથી જો દરદી ન મરે તો તેને પક્ષાઘાત થાય છે અને એક બે દુઃખ પછીથી એ મરણ પામે છે. જો હૃદય પહેલી જ વાર બંધ પડે તો એ હૃદયની બિમારી બને છે અને નસો બંધ થાય તો કાં તો 'એપોપ્સી' કે પછી પક્ષાઘાતના રોગો થાય છે. '*

ગ. રોગ પેદા કરનારાં જંતુઓનો અભ્યાસ કરવો તથા એને લગતા માનનો સમાજમાં ફેલાવો કરવો.

ધ. તમામ પ્રકારના કચરાની એવી વ્યવસ્થા કરવી કે જેથી ગંદકી અટકે અને કચરો ખાતર આદિ ઉપયોગી કામમાં ખપ લાગે.

ઙ. આમરચના તથા મકાનરચનાની પરિસ્થિતિ પ્રમાણે કંપના ધડી, શક્ય તેટલ ફેરફારો કરવા કરાવવા, મનુષ્યના તથા દોરના આરોગ્યનો બધી દૃષ્ટિએ વિચાર કરવો તથા તેના ઉપાયો ચોખવા.

ચ. આમખંડાચત સ્થાપના માટેનું યોગ્ય વાતાવરણ તૈયાર કરવું તથા એના નિયમોને અભ્યાસ કરી એ માટે યોગ્ય લોકમત કેળવવો તેમજ એ માટેની લાયક વ્યક્તિઓને તૈયાર કરવી તથા શિક્ષણ.

ક. શાળાનું શિક્ષણ.

ખ. પ્રૌદશિકશિક્ષણ—અક્ષરજ્ઞાનના વર્ગો દ્વારા, વર્તમાનપત્રો તથા સારાં પુસ્તકો વાંચી સંભળાવીને, ભૌતિકજ્ઞાન લખીને, ઉત્સવો તથા મનોરંજનના નવા નવા કાર્યક્રમો ધડી કાઢીને, પુસ્તકાલય તથા વાચનાલયનો ફેલાવો કરીને, સહા આખ્યાન દ્વારા વગેરે.

ગ. વિદ્યાર્થીપ્રવૃત્તિ—અભ્યાસગૃહ દ્વારા, રમતગમતના મેળાવડા દ્વારા, પર્યટનો તથા સ્વયંસેવકદળ દ્વારા વગેરે.

(૪) અરુપૃથક્તાનિવારણ

ક. હરિજનવાસની સુલાકાત, સફાઈ વગેરે.

ખ. હરિજનોમાં રાહતકામ; દા. ત. શિક્ષણ, કૂવા, ત્રણુનિવારણ, કુટેવો ટાળવી વગેરે.

ગ. શાળાઓમાં હરિજન વિદ્યાર્થીઓને દાખલ કરાવવા.

ધ. કૂવા આદિ સાવજનિક સ્થળોનો હરિજનો ઉપયોગ કરી શકે એવું જન્મે બાળુએ વાતાવરણ ઉત્પન્ન કરવું.

ઙ. હરિજનોના ધંધાઓને ઉત્તેજન આપવું તથા એમાં સુધારા થાય એવા પ્રયત્નો કરવા.

(૫) ખેતીસુધાર તથા સહકાર

ખાતર, દોર, ખી, કૂવા, વાવેતર વગેરે ખેતી અંગેના મુખ્ય મુદ્દાઓમાં કયા કયા સુધાર થઈ શકે એનો અભ્યાસ કરી પ્રજામાં ફેલાવો કરવો, તથા એ સહેલું બનાવવા માટે સહકારી ખેતી, સહકારી મંડળીઓ, સહકારી ભંડારો તથા સહકારી એન્કેની ધીરે ધીરે સ્થાપન કરવી.

(૬) આમઉદ્યોગ તથા ગૃહઉદ્યોગ

ગામમાં જૂના વખતમાં કયા કયા આમઉદ્યોગો હતા ? તે સજીવન થઈ શકે તેમ છે કે નહિ ? તથા નવી જીવી થયેલી જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા માટે નવા કયા આમઉદ્યોગો કે ગૃહઉદ્યોગો દાખલ કરી શકાય તેમ છે ? આ બધાનો અભ્યાસ કરવો તથા તેના માર્ગો શોધવા.

આમઉદ્યોગો શા માટે નાશ પામ્યા ? તેની અવેજીમાં આપણે નવા આપી શકીએ કે નહિ એનો વિચાર કરવો.

તહેવારો અને શિક્ષણ

સમાજમાં જુદા જુદા હેતુથી જુદી જુદી જાતના તહેવારો વખતોવખત ઉજવવામાં આવે છે; ખાસ કરીને આપણે ત્યાં હિંદુ સમાજમાં તહેવારોની સંખ્યા સારી પેઠે મોટી છે. આ તહેવારોને પ્રમુખે શાળાઓમાં રમવા પાડવામાં આવે છે; વાર્તાવિદ્ય રીતે આ તહેવારો દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને બહુ સારી જાતનું જીવનશિક્ષણ આપી શકાય તેમ છે તહેવાર એ એક સામાજિક સંસ્થા છે અને સમાજના વિકાસ માટે આવશ્યક એવી વિવિધ વૃત્તિઓનું પોષણ અને સંવર્ધન કરવા માટે તેની ઉત્પત્તિ થયેલી છે. જીવન સાથે સમન્વય સાધવાનો પ્રયત્ન કરતી વધી યોજનામાં તે શિક્ષણની દૃષ્ટિએ તહેવારો તરફ ખાસ ધ્યાન આપવું પડે. કારણ, તહેવારોને કેન્દ્રમાં રાખી તેમની આસપાસ શિક્ષણમાં વિવિધ અંગોની સ્વાભાવિક ગૂંથણી કરી શકાય તેમ છે.

સમાજનો આખો ઇતિહાસ તહેવારોની આસપાસ ગૂંથાયેલો છે. ચૈત્રી અને કાર્તિકી પડવા શલિવાહન તથા વિક્રમાદિત્યના પ્રતાપનું સ્મરણ કરાવે છે. આવણીની પૂર્ણિમા તથા વિજયાદશમીના તહેવારો જલ ઉપર તથા સ્થલ ઉપર પ્રસ્થાન કરવાને માટે સુમુદ્દર્શી ગણાય, આવણી અને ઋષિપૂર્ણિમા જેવા તહેવારો વૈદિક પરંપરાની સ્મૃતિ કાયમ રાખે છે, રામનવમી, જન્માષ્ટમી વગેરે ધાર્મિક ઉત્સવોમાં ઇતિહાસ સાથે અધ્યાત્મનું મિલન થયેલું છે. શિવાજી મહારાજની જન્મતી, તિલક પુષ્પતિથિ, ગાંધીજીની ૧૫૦મી જન્મદિવસી રહેલી રાષ્ટ્રીય દિવસો તો સ્પષ્ટ જ છે.

ઇતિહાસની જેમ જ કુદરતનો પણ તહેવારો સાથે નિકટનો સંબંધ છે. દિવાળી અને હોળીના તહેવારો ઘરઘર અને વસંત ઋતુના તહેવારો છે. મકરસંક્રાન્તિ સૂર્યના ઉત્તરાયણનો ઉત્સવ છે. નાગપંચમ, ગણેશચતુર્થી, નવરાત્રિ વગેરે તહેવારોમાં સામાજિક તથા પૌરાણિક અને

[સાંધણ પૃ. ૧૧ નું]

ગ્રામજીવન સંગઠિત થાય એવા આચારવિચારોનો પ્રચાર તથા અમલ કરવા માટે બધા જ પ્રયત્નો કરવા.

(૭) શારીરિક તાલિમ

ક. ક્વાયત, કસરત, આસન, રમતો વગેરે.

ખ. ઉત્પાદક શ્રમ તથા તેનું મહત્વ.

ગ. શરીરરચનાનું સામાન્ય જ્ઞાન.

ઘ. અકસ્માત વગેરેના તાત્કાલિક ઇલાજો.

ક. સ્વયંસેવકદળી : યોદ્ધા, આગ હોલવવી, આકસ્મિક સંકટનિવારણ; દા. ત. ટેલ, રાગઆળો વગેરે.

ચ. ધરગથ્ય દવાઓ.

છ. શરીરરચનાના મહત્વનો પ્રચાર.

તરહરિવાઇ પરીખ

* " શિક્ષણ અને સાહિત્ય " ના જીવન-દેવના અંકમાંથી,

દેવકાન્તજી વગેરે તહેવારોમાં ઝીજવનનો વિચાર પ્રેમુખ છે. આપાદી અને કાર્તિકી એકાદશી તથા મહાશિવરાત્રિની આસપાસ ભક્તિ અને શુક્રિની મૂંઝણી કરવામાં આવેલો છે.

આ ઉપરાંત, રાનેશ્વર, નામદેવ, એકનાથ, વૃકારામ તથા રામદાસની પ્રુપ્યતિથિઓના ઉત્સવો મહારાષ્ટ્રમાં મોટા સમારંભ સાથે ઊજવવામાં આવે છે. આ દિવસોના તહેવારો ઉપરાંત અન્યથાઓના તહેવારો પણ છે. જ. રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનના આ જન્મનામાં તેમનો પણ આપણે સારો ઉપયોગ કરી શકીએ. ઇસ્લામની જે ઇદો, મોહરમ તથા યેગૌજરજ્યન્તીના તહેવારો દ્વારા ઇસ્લામમાં રહેલી શક્તિ, ભક્તિ અને કેરુણી વગેરે વૃત્તિઓનું દર્શન આપણે જરૂર કરી શકીએ.

ખરેખર અને નાતાલ એ ખ્રિસ્તી ધર્મના આપણા પરિચિત તહેવારો છે. તેમના દ્વારા ઇસુ ખ્રિસ્તના પ્રેમધર્મનો પરિચય આપણે કરી શકીએ. આ ઉપરાંત મહાવીર, શંકરાચાર્ય, બુદ્ધની જ્યન્તીઓ, વ્યાસની ચુરુપૂણીમાં, ગીતાજ્યન્તી અને બીજાઓની જેવા તહેવારો સંસ્કૃતિ અને કેળવણીની દૃષ્ટિથી અવરૂપ ઊજવવા જેવા છે.

સંસ્કૃતિની પરંપરાનું રક્ષણ કરવું, અને સમાજને પુરુષાર્થની પ્રેરણા આપવી એ તહેવારોનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે. વિવેકદર્શિનો લોપ થવાથી હાલ આપણા તહેવારોમાં વિશેષ સત્વ દેખાતું નથી. આર્ગસ અને વિલાસથી તહેવારોનું સ્વરૂપ મલિન થયેલું છે. કેવળ યાત્રિક જડતા અને પામર વહેમ તેમાં દેખાય છે. સમાજસંજીવનના એક પ્રભાવી ઉપચાર તરીકે તેનો ઉપયોગ કરવો હોય તો તેમનું નવું સંસ્કરણ કરવું જોઈએ. વર્ધા-શાળાની શાળાઓ દ્વારા આ કામ સહેજે થઈ શકે, તહેવારોને દિવસે સામાજિક કાર્યક્રમો યોજીને વિદ્યાર્થીઓ અને ગ્રામવાસીઓને નવી દૃષ્ટિ આપી શકાય, અને તે દ્વારા આખા સમાજમાં નવો હિસાબ પેદા કરી શકાય.

તહેવારોને દિવસે શાળાઓમાં રંગત હોય છે, પણ આ રમ્યોનો કેળવણીની દૃષ્ટિએ જ ઉપયોગ કરવાનો શિક્ષકોએ આગ્રહ રાખવો જોઈએ. સામાજિક જીવનને આંવરૂપક એવી વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનું શિક્ષણ તહેવારો દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને આપી શકાય. મંદિરો, જગીર્નાં સ્થળો, જલસ્થાનો વગેરેની સફાઈ કેમ કરવી, તથા તેમનો યોગ્ય ઉપયોગ કેમ કરવો, તેનું જ્ઞાન સમાજને આપવું. હાલ તહેવારોમાં જે દુરાચાર દાખલ થયા છે તે બધા ખંજોરી નાખવા જોઈએ. આહારવિહારની બાબતમાં કંઈ શાસ્ત્રીય મર્યાદાઓ ખાળવી જોઈએ. તેની ખાંદી આપવી. દાહનું વ્યસન તેમ જ હિંસાત્મક બલિદાન જેવી બંદીઓ દૂર કરવાને પ્રયત્ન કરવો. મરદાની તથા સાત્ત્વિક વિનેદની રમતગમતો, ભજન-કીર્તન, વ્યાખ્યાન, પ્રેરણા વગેરે કાર્યક્રમ યોજવા. આથી કરીને સમાજના બધા લોકોને કેળવણીનો લાભ મેળવે. વિદ્યાર્થીઓને સમાજ સાથે પરિચય થશે, અને સ્વભાષાનું સાદું જ્ઞાન થશે. કારણ, જુદાં જુદાં તહેવારોમાં જુદાં જુદાં કથાઓ, કવિતાઓ તેમ જ સામાજિક પરિવર્તનોનો ઇતિહાસ તો આવેલો હોય છે. એથી તહેવારો દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને બૌદ્ધિક, શિક્ષણ પણ મારી પેટે આપી શકાય.

અનુક્રમણિકા

વિષય	લેખક	પૃષ્ઠાંક
સામયિકોની પંસંદગીનું સાધન ...	...—તંત્રીચાનેધી ...	૨૬૩
અમગણ્ય ગુજરાતી સામયિકો ...	...શ્રી. ગણિલાલ પ્રભાચંદ્ર વ્યાસ	૨૬૫
સાહિત્યસંદર્ભનું ચોક્કું અવનવું ...	...શ્રી. છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર	૩૦૦
પુસ્તકાલયો અને તેમનું કાર્યક્ષેત્ર ...	...શ્રી. અંબક દિનકર વાકેતીસ...	૩૦૨
વાર્ષિક નિવેદનો અને અંદાજપત્રો ...	...શ્રી. ઉમેદભાઈ મો. પટેલ ...	૩૧૬
અનુભવનિતાર ...	...શ્રી. દિવીપકુમાર પચોલી ...	૩૨૨
	શ્રી. મગનભાઈ બા. પટેલ ...	૩૨૨
પુસ્તકપરિચય ...	શ્રી. ના. ચં. દીવાનજી, શં. સો. પટેલ, 'સ્પ્ટા' મ. પ્ર. વ્યાસ ...	૩૨૫
નવીન કાલ ...	...	૩૩૯
પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ ...	...	૩૪૧
માસિકો મળ્યા તારીખ ...	...	૩૪૩
શું વાંચશો ? ...	...	૩૪૪
પુસ્તકાલયોની તપાસણી ...	...	૩૪૮
પુસ્તકાલય નોંધ ...	...	૩૪૯
૧૦ રાં ૫૦ મંડળની જાહેરાત ૭, ૮ ...	...	૩૫૨
સ્વ. મો. ન. અમીન રમારક કંડમા બરાયેની રકમો ...	...	૩૫૪
પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી યાદી નં. ૭ ...	...	૩૫૫
વર્ગીકૃત પુસ્તકોની નામાવલીની પૂરવણી નં. ૪૧ ...	...	૩૫૬
૦ આતોની સૂચના વગેરે ...	...	૪૬

સામયિક હોલન વિભાગ

સ્થળસંકેતોને લીધે દર માસે અપાતો “ સામયિક હોલન ” વિભાગ આ અંકે આપી શકાયો નથી.

આ માસિક વડોદરામાં ‘ ધી હુદાણામિત્ર પ્રિ. પ્રેસમાં અંબાલાલ વિ. ઠક્કરે પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ને માટે આપી પ્રસિદ્ધ કર્યું. તા. ૨૦-૭-૪૦

સામયિકાની પસંદગીનું સાધન

—તંત્રીસ્થાનથી

અંક સાથે તમારા પુસ્તકાલયને વાસ્તે આગામી વર્ષ માટે જોઈતાં સામયિકો તેમજ પુસ્તકો માટેનાં બજેટનાં ફોર્મ મોકલવામાં આવ્યાં છે.

પુસ્તકોની પસંદગી સંબંધે અમે આ આગાઉ અનેક વાર પુસ્તકાલયોના મંત્રી-અધ્યાપક લાંબાંઓને વિવિધ માર્ગદર્શન આપ્યું છે. આ વખતે અમે, પુસ્તકાલયમાં સામયિકોની પસંદગી સંબંધે કંઈક દિશાસૂચન કરીએ છીએ.

વર્તમાનપત્રોની બાબતમાં, ખાસ કરીને દૈનિક વર્તમાનપત્રોની બાબતમાં, અમે વધુ નથી લખતા, કારણ કે દૈનિક વર્તમાનપત્રો ખરીદી શકે તેવાં પુસ્તકાલયોની સંખ્યા પ્રમાણમાં ઓછી છે અને એ પ્રશ્ન એવો છે કે, એમાં દિશાસૂચન કરવાનું ખાસ રહેતું નથી; કારણ કે આજે ઝડપી ગતિએ બન્યે જતા જગતના બનાવો જાણવાની ઇતેન્દ્રી સૌ કોઈને હોય છે. એટલે પુસ્તકાલય કે વાચનાલયમાં દૈનિક વર્તમાનપત્ર એ આજે અગત્યનું સામયિક થઈ પડ્યું છે. પરંતુ પોતાના પુસ્તકાલય માટે એ દૈનિક મેળવવાનો આધાર તો પુસ્તકાલયે મેળવેલી લોકમહદ ઉપર હોય છે. એટલે જો તમે સારી એવી લોકમહદ એકઠી કરી શક્યા હોશો તોજ રૂ. ૨૨-૨૫ ના વાર્ષિક લવાજમવાળું દૈનિક વર્તમાનપત્ર મંગાવી શકો; પરંતુ નાની સરખી લોકમહદ એકઠી કરી શક્યા હો અને છતાં તમારાં વાચકો માટે દૈનિક વર્તમાનપત્ર મંગાવવાની ઇચ્છાને તમારે પોષવી હોય તો અમદાવાદ કે સુરતનાં દૈનિક વર્તમાનપત્ર તમે કદાચ મેળવી શકો. કારણ કે સસ્તા લવાજમનાં અને તાજાંમાં તાજાં સમાચારો આપતાં એજ દૈનિક વર્તમાનપત્રો ગુજરાતમાં છે. એટલે ઓછા લવાજમે છેવટના સમાચારો માટે એ દૈનિકો ખરીદી શકાય; પરંતુ જે પુસ્તકાલયો સારી લોકમહદ એકઠી કરી ચોટી રકમનાં બજેટ બનાવતાં હોય તેમને માટે સુંબઝનાં દૈનિકો ઠીક થઈ પડે. કારણ કે

અવારનવાર એમાં જાણવા જેવા લેખો પણ આવતા હોય છે; જો કે આજનો દૈનિક પત્ર વાંચનાર એ વાંચવાની દરકાર બહુ જ ઓછી રાખતો હોય છે.

અને અઠવાડીકો તો એટલાં બધાં છે કે એ બધાનો અહીં ઉદ્દેશ કરવા જઈએ તો પાર પડ્યું ન આવે, એટલે અઠવાડીકોની પસંદગી પરવે તો આપણા વાચકોની માગણી વિચારી પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળની અનુમતિ લઈ પોતાના બજેટની મર્યાદામાં રહીને પસંદ કરી શકાય.

અઠવાડીકોની બાબતમાં એક વસ્તુ અહીં જણાવી દઈએ. કેટલીક ઓછી રકમના બજેટવાળાં પુસ્તકાલયો પણ રાજ્યનાં બધાં અઠવાડીકોની માગણી કરતાં હોય છે. મર્યાદિત લોકમદદ મેળવનાર એ પુસ્તકાલયોને, રા. રા. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક સાહેબે એક વાર જણાવેલું તેમ, ત્રણે અઠવાડીક ન પણ મળી શકે. કારણ કે તેમ કરવા જતાં બીજાં સામાયિકના તેમ જ પુસ્તકોના લાભથી તેઓ વંચિત રહી જવા સંભવ છે. એટલે રાજ્યના એક અર્ધસાપ્તાહિક કે સાપ્તાહિકથી તેમણે સંતોષ માનવો જોઈએ; બાકી, તેમને “ સયાણવિજય ” “ નવગુજરાત ” “ ભારત ” અથવા “ પ્રજામંડળ ” માંથી એકાદ પણ મળે તો તેથી તેમણે સંતુષ્ટ રહેવું જોઈએ; ત્રણેય માટે આગ્રહ સેવવો ન જોઈએ. અને પાક્ષિકોમાં અમદાવાદથી પ્રકટ થતું “ ન્યોતિધર્મ ” આપણા સમાજને સ્પર્શતા અને તેમાં પણ ખાસ કરીને સ્ત્રીજગતને લગતા સવાલો ઠીકઠીક ચર્ચે છે. આજની આપણી સામાજિક પરિસ્થિતિને લગતું ઘણું એમાંથી આપણને જાણવા મળે તેમ હોય છે.

હું જે અતિ અગત્યના વિષય પર આપણે આવીએ, અને તે માસિકોનો. માસિકો સંબંધે આપણે ત્યાંનાં અગ્રગણ્ય સામયિકો સંબંધે આ લખનારે “ શારદા ” માસિકના જાન્યુઆરી ૧૯૪૦ ના અંકમાં જે લેખ લખેલો તે અંગે પુસ્તકાલયોના મંત્રી-અધ્યપાલ ભાઈઓને બજેટ પ્રસંગે પસંદગીમાં સાધનબૂત થઈ પડે તે માટે આ પછી ઉતાર્યો છે.

આ સંબંધે આ અગાઉ અનેકવાર કહેવાયું છે તેમ જો માસિકોની પસંદગી નજીક નજીકનાં ગામોનાં પુસ્તકાલયના મંત્રી-અધ્યપાલ ભાઈઓ સાથે સહકાર સાધી સહકારી યોજનાથી બજેટ બનાવાશે તો, દરેક ગામવાળાઓ પોતાપોતાને ત્યાં બિન્ન બિન્ન માસિકો મંગાવી પરસ્પર આપ-લેવું ધોરણ સ્વીકારશે તો, થોડા બચે વધુ માસિકોનું વાંચન પોતાના વાચકોને વંચાવવાની સગવડ કરી શકશે. એટલે સૌ મંત્રી-અધ્યપાલ ભાઈઓ પોતાપોતાની નજીકના ગામવાળાઓ સાથે ઉપર મુજબનો સહકાર સાધશે.

અગ્રગણ્ય ગુજરાતી સામયિકો

આપણા સાહિત્યની સેવા કરતાં અને વિવિધ વિષયો ચર્ચતાં અનેક માસિકો આપણે ત્યાં છે. વિદ્વાન સંપાદકોની વિદ્વાતાને પરિચય આપતાં માસિકોં આપણે ત્યાં ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં છે પરંતુ ઉપર જણાવેલ વચ્ચે ઉપયોગી નીવડે તેવાં તો માત્ર ગણ્યાં ગાંડ્યાં જ છે. એમાં અમદાવાદ ખાતેથી પ્રસિદ્ધ થતું “નવરચના” માસિક આપણી દૃષ્ટે પ્રથમ તરી આવે છે. એમાં છણાતા પ્રશ્નો આમજીવનની રહેણીકરણી અને સામાન્ય જનસમૂહના રીતિરિવાજોને સ્પર્શતા હોઈ થોડું જણેલા પણ સમજી શકે તેવી સરળ અને સુસ્પષ્ટ તેમ જ સ્વચ્છ શૈલીથી અપાય છે. એટલે આપણા ગુજરાતને ગામડે વસતી પ્રજા-જનતા-ને તેમના બરનું કોઈ શિષ્ટ માસિક વાંચવા આપવું હોય તો એ “નવરચના” છે. એમાં ચર્ચાતા વિવિધ વિષયોમાં, અવારનવાર આવતો સ્ત્રીવિભાગ આજના નારીસમાજને સ્પર્શતા વિષયો ઠીક ઠીક ચર્ચે છે. એની આ ઉપયોગિતાથી એની વિશિષ્ટતામાં એક એવર વધારો થયો છે.

આપણે ઉપર જોયું તેમ “નવરચના” આપણી આમજનતાને જરૂરી સાહિત્ય પૂરું પાડે છે તેમ બીજું તેવું એક માસિક આપણે ત્યાં છે, અને તે “શારદા”.

“શારદા” માસિક એવું સાહિત્ય આપે છે કે જે આમજનતાનું લોકભોગ્ય સાહિત્ય આપવા ઉપરાંત, કંઈક વધુ શિક્ષણ પામેલાઓને પણ તેમાં વિશેષ રસ આવે તેવી વાતોઓ આપવાનો એકધારો શિરસ્તો “શારદા” માસિકે તેના આજ પર્વતના અસ્તિત્વ દરમિયાન જળવાી રાખ્યો છે. અને તેમાં પણ એના તંત્રી શ્રી. રામચુરા અવારનવાર વિવિધ વિષયો અને પ્રસંગો પસંદ કરીને તેને અનુરૂપ વિશેષિકો આપતા રહે છે. એ વિશેષિકોમાંથી જનતાને કંઈ ને કંઈ નવીન જણવાતું મળી રહે છે. એના તંત્રીઓ, લોકસાહિત્યચંકો, અને નવલિકાચંકો ઠીક ઠીક પ્રયત્ન પામે છે; ઉપરાંત, ગયા વર્ષમાં બહાર પડેલો “શારદા”નો “પ્રોફેસર ચંક” જેમ તંત્રીઓમાં શ્રી. રામચુરા વિવિધ પત્રકારોની મહેશીલ જમાવે છે, તેમ આ પ્રોફેસર ચંકમાં ગુજરાતના અગ્રગણ્ય પ્રોફેસરોની સારી મિજલસ મેળવે છે. આ બધી એની વિશિષ્ટતા જ લેખાય.

અને ગયા વર્ષે જ શરૂ થયેલું પરંતુ એની કક્ષાનાં બધાં માસિકોને પાછળ ખૂટી દેતું “શિક્ષણ અને સાહિત્ય” એના સંચાલકો અને સંપાદકોની જહેમતને આપ્યાદ સફળ બતાવતું પૂરવાર થયું છે. એમાં અપાતા કેળવણીવિષયક લેખો આજે સર્વત્ર સ્વીકારાઈ ચૂકેલી વર્ષા યોજનાને આગળ વધારવામાં ઠીક ઠીક સહાયજૂત નીવડે તેવા હોય છે. ઉપરાંત ગામગોળી જેવા લેખો પ્રૌઢ શિક્ષણ પામેલાઓને એમનું વાચન આગળ વધારવામાં ઠીક ઉપયોગી નીવડ્યા છે. એકંદરે, આ માસિકે કેળવણીના ક્ષેત્રમાં ઉત્તમ ફાળો આપ્યો છે.

એવી જ રીતે ગયે વર્ષે શરૂ થયેલું બીજું માસિક “રેખા”

“રેખા” માસિક માત્ર એક જ વર્ષ ચર્ચા પ્રકટ થવા માંડ્યું છે, પરંતુ એ દરમિયાનમાં ગુજરાતી વાચકજનતાને એણે એવું આકર્ષણ લગાડ્યું છે કે અનેક સામયિકો એમાં આવતા લેખોની ઠીક ઠીક ચર્ચા ચલાવે છે. એમાં અપાતાં કટાક્ષચિત્રો, તેમ જ નવી કિતાબ, માત્ર પ્રિય પુસ્તક અને સિદ્ધદસ્ત લેખકોની ટૂંકી વાર્તા વગેરે દર માસે કંઈ ને રહ્યું]

કંઈ નવીનતા આપે છે. અને એવી સર્વજ્ઞતા સામગ્રી સારી પૃથક્ક્રમમાં આપવા છતાં એનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨૫ના પ્રમાણની ગણતરીમાં એ જરૂર સરવૃ માસિક ગણી શકાય. હવે આપણે જરા ઉપલા થઈ તરફ આવીએ.

આવા એટલે માધ્યમિક શિક્ષણ પામેલા છતાં વાચનનો વધુ શોખ ધરાવતા તેમ જ વિવિધ વિષયો વિષે જ્ઞાન મેળવવા ઇચ્છતા વર્ગને માટે, મહારાષ્ટ્રીય સંસ્થાના સંચાલન હેતુ એક ગુજરાતી પીઠ સંપાદક શ્રી. તુલનરામ યાસિકના સંપાદન નીચે પ્રગટ થયું “ ચિત્રમય જગત ” એનું વિશિષ્ટ સ્થાન ધરાવે છે. એમાં આવતા અન્ય સામયિકોના પસંદ કરી ચૂંટી કાઢેલા ઉત્તમ ઉતારા, અન્ય માસિકના ગ્રાહક ન હોવા છતાં લગભગ ધણી માસિકો વાંચવા મળ્યાની ગરજ સારે છે, એમ કહી શકાય. આપણા ગુજરાતના Literary Digest જેવું એને કહીશું તો ખોટું નહિ લેખાય. આ ઉપરાંત એની વિશિષ્ટતા એમાં આવતી આંતરરાષ્ટ્રીય નોંધો છે. વળી એમાં વ્યક્ત થતા રફ્ટ વિચાર આપણને ધરીબર વિચારતા કરી મૂકે છે. આ ઉપરાંત એના દર વર્ષનો પ્રથમ અંક ખાસ અંક તરીકે પ્રકટ થાય છે, જે અમુક પસંદ કરેલ વિષયને લગતી પ્રચૂર સામગ્રીથી ભરપૂર હોય છે. એના “ જર્મની અંક ” “ રશિયા અંક ” અને છેલ્લે છેલ્લે ૧૯૪૦નો જાન્યુઆરીનો “ લશ્કરી અંક ” ગણવાનેગ માહિતીઓથી ભરપૂર હતા.

આ સિવાય “ યુગ ” માસિક આજે આપણા જીવાને કંઈક કંઈક રાષ્ટ્રસેવાનાં કાર્યોમાં રસ લેતા કરવાની પ્રેરણા પાતું, અને ગ્રામપ્રત્યેની જીજ્ઞાસુ કરતું જીવાને ઠીક આકર્ષણ આપી રહ્યું છે. એનું સાહિત્ય ગ્રામજીવનના વિવિધ પ્રત્યેની જીજ્ઞાસુને વેગ આપવામાં, જીવાને માર્ગદર્શન આપે તેવું હોય છે. એમાં આવતો ગામડાનો પત્ર ગ્રામજીવનની સમસ્યાની ઠીક ઠીક ચર્ચા કરતો હોય છે.

હવે આપણે આપણા શિક્ષિતો અને વિદ્વાનોને ઉપયોગી થઈ પડે એવાં માસિકો તરફ ફરીએ.

આ કક્ષામાં “ પ્રસ્થાન ” માસિક પ્રથમ સ્થાને આવે છે. એમાં આવતા લેખો ગંભીર હોયને એના વાચકને વિચાર કરતો કરી મૂકે છે. એ ઉપરાંત એમાં આવતી રાજકીય નોંધો અને બહિર્જગત, વર્તમાન પરિસ્થિતિવિષયક વિચારો ચર્ચા માટે સારો ખોરાક પૂરો પાડે છે, એમ સહેજે કહી શકાય. વળી એમાંનાં કાળો ધણે ભાગે આપણા સાહિત્યકારો અને સાક્ષરોનાં આવતાં હોવાથી શિક્ષિતોને ઠીક ઠીક આકર્ષે છે. મતલબ કે, એમાંનું એક એક પૃષ્ઠ વિચારણીય સામગ્રીથી ભરપૂર હોય છે, અને તે વિચાર અને મનન માગી લે છે. આજે એના તંત્રીસ્થાને, એના આઘતંત્રી-આપણા જાણીતા સાક્ષર શ્રી. રામનારાયણ પાઠકનું નામ નથી છતાં એમની સંપાદનકળાની એ પૂર્વપ્રતિભા અને એમનું એ બહુશ્રુતપણું, “ પ્રધાન ”માં આજે પણ એકધારે જળવાઈ રહ્યું છે, અને આમાં મુખ્ય કારણ, એના આઘતંત્રીનો તેમ જ તેના હમેથના લેખકોનો ચાલુ સહકાર હોવાનું પરિણામ સમજાય છે.

અને એવું જ, જાણે એની સરસાઈ કરવા પ્રયત્ન કરતું હોય તેવું, અમદાવાદથી ભારતી સાહિત્ય સંઘ દ્વારા પ્રસિદ્ધ થયું “ ઊર્મિ ” માસિક હમણાં હમણાં, “ પ્રધાન ”માં આવતા લેખોની તોલે આવે તેવા ગંભીર વિષયોથી ભરપૂર આવે છે. આ માસિક ગુજરાતના જાણીતા સાક્ષરો અને વિદ્વાનોનો ઠીક ઠીક સહકાર મેળવી રહ્યું છે. અને એથી એની ઉત્તરેતર પ્રગતિ થતી સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે. ભારતી સાહિત્ય સંઘના સંચાલકો એમની આ પ્રવૃત્તિમાં સારા પ્રમાણમાં પ્રગતિ સાધી રહ્યા છે એમ કહેવું અસ્થાને નહિ લેખાય.

અને આવા વિચારપ્રધાન માસિકોમાં, માસિક નહિ પરંતુ ત્રૈમાસિક “શુદ્ધિપ્રકાશ” આજે પણ એના ભૂતપૂર્વ તંત્રી શ્રી. હિરાલાલ પારેખની સ્મૃતિ કરાવતું, આપણા પ્રાચીન સાહિત્યના સંશોધનને લગતા તેમ જ અર્વાચીન સાહિત્યની ઊંડી મીમાંસા કરતા લેખો આપીને એની મુરખીવટ આજે પણ એકધારી સાચવી રહ્યું છે.

વળી એક કાળે આપણા સાહિત્યમાં, વિવેચનો અને મનનો માટે સારી છાપ પાડી જનાર “કૌમુદી”નું (વિજયરાયનું) સ્થાન આજે “માનસી”એ લીધું છે. એને માટે સંખેદ કહેવું પડે છે કે, એક કાળે એ “કૌમુદી” ત્રૈમાસિકે વિવેચનો માટે આપણા સાહિત્યકારોમાં જે એક ખાસ વિશિષ્ટ પ્રકારનો માનમોભો મેળવ્યો હતો તે આજે કેટલેક અંશે “માનસી”માં જળવાય છે, છતાં સંપૂર્ણશે તો નહિ જ. આમ છતાં એમાંનાં વિવેચનો અને મંતવ્યો જરૂર પ્રશંસાપાત્ર હોય છે. સંભવ છે, આમાં એના તંત્રી અન્ય વ્યવસાયમાં પડી જવાથી એની પાછળ પૂરતું ધ્યાન આપી શકતા ન હોય.

અને કાર્પસ સહાના “ત્રૈમાસિક”માં એના તંત્રીપદેથી શ્રી. અંબાલાલ જીલાખી-રામ જીનીએ ઠીક ઠીક નવીનતા આણી છે. એણે હવે “શુદ્ધિપ્રકાશ”નું ધોરણ જળવવાનો નિશ્ચય કર્યો હોય એમ સમજાય છે. કારણ કે એમાં આવતા લેખો પણ “શુદ્ધિપ્રકાશ”ની માફક સંશોધનાત્મક પણ હોય છે.

વળી આપણે ત્રૈમાસિકો વિષે વાત કરતાં પહેલાં એક અગત્યના માસિકનો ઉલ્લેખ કરવો ચૂકી ગયા અને તે મહાગુજરાતમાંથી-ઠેક કલકત્તાથી-પ્રગટ થતું માસિક “નવચેતન.”

“નવચેતન” માસિકના સંપાદનમાં એના તંત્રી શ્રી. ઉદેશી ગુજરાતના મરવા પત્રકાર શ્રી. હાજી મહમદની “વીસમી સદી”ને જાણે જીલાવવા પ્રયત્ન કરતા હોય તેવી રીતે “નવચેતન”ને લેખો તેમ જ ચિત્રોથી સમૃદ્ધ અને વિભૂષિત કરે છે. કદી કદી એમાં આવતા લેખોમાં પરબાધાની છાપા આવે છે છતાં આજે આપણને “વીસમી સદી”ની વિસ્મૃતિ કરાવતું એ જીભું છે.

આ ઉપરાંત કોઈ પણ જાતની જાહેરાત કર્યાં સિવાય કે પોતાની પ્રશંસા માગી વાહવાહ બોલાવડાવવાની વૃત્તિ સેવ્યા સિવાય આપણા સાહિત્યમાં પોતાનો એકધારો કાળો આખે જતું વડોદરાથી પ્રકટ થતું “સુવાસ” એના દરેક અંકે મનનીય વાચન આપે છે. એમાં આવતી નોંધો તેમ જ ઐતિહાસિક અને સંશોધનાત્મક લેખો આપણને કંઈક પણ નવીન જ્ઞાન આપે છે. આપણાં પુસ્તકાલયોમાં એનો અદ્ય દેલાવો છતાં વ્યક્તિવાચકોમાં એ સારો આદર પામતું જાય છે.

આ બધાં સામયિકો તો આપણા ઉચ્ચ શિક્ષણ પામેલા વિદ્વાન સંપાદકો અને સંશોધકોની જહેમતના પરિપાકરૂપ ઉપયોગી સામયિકો છે. પરંતુ હમેશાં કંઈક નવું જાણવાની ધમશવાળા આપણા કુમારો અને કિશોરોને માટે ઉત્તમોત્તમ સાહિત્ય આપનાર, એમનામાંનાં યાનાંકુરનાં બીજને પોષનાર અને એ પોષણ પામવા માટે સદા તૈયાર રહેનાર આપણા એ કુમારો-કિશોરો માટે “કુમાર” માસિક છેલ્લાં અઢાર વર્ષ થયાં જ્ઞાનવારિના જે જળધોધ વર્ષાવી રહેલ છે, એ જ્ઞાનપ્રપાતમાં આપણા આજના કુમારો અને કિશોરો નિમજ્જન કરીને વિવિધ પ્રકારનો જ્ઞાનલાભ પામે છે. એમાં આવતી ચોર્મકથાઓ, દેશવિદેશની વિખ્યાત વિભૂતિઓનાં જીવનચરિત્રો, તેમજ દેશપરદેશનાં કુમાર-કિશોરો સાથે મૈત્રી સાધવા ઇચ્છતા

વાચકોને માર્ગદર્શક આપી એણે અનેક જિજ્ઞાસુ કુમારો અને કિશોરો પાસે પોતાની વાહવાહ ઉચ્ચારાવી છે.

આ ઉપરાંત, ચિત્રકલા અને ફોટોગ્રાફીમાં જો ગુજરાતમાં વિશેષ રસ કેળવાયો હોય તો તે “કુમાર”ના સંચાલક શ્રી. રવિભાઈ રાવળ અને બચુભાઈ રાવતને આભારી છે. ગુજરાતને કલાવિષયમાં રસ લેવું કરવાનો સર્વ યથા આ બંને ભાઈઓને ફાળે જાય છે.

અને માત્ર ચારેક વર્ષ યથા પોતાની નવી કીર્તિ પ્રસરાવવું ઉપલા વર્ગને ઉપયોગી એક બીજું પણ માસિક છે: એ માસિક તે “કિશોર.”

“કિશોર” માસિક એક ખાસ ધ્યેય લઈને ‘બહાર પડ્યું’ છે. શાળા-પાઠશાળાના વિદ્યાર્થીઓને એમના અભ્યાસમાં ઉપયોગી થઈ પડે તેવું, તેમ જ જાણવા જોગ બાહ્યગાન અને માહિતી આપવું આ માસિક, આજે પ્રૌઢશિક્ષણ પામી વાંચતાં લખતાં યથેલાંઓને ઉપયોગી થઈ પડે તેવું સાહિત્ય પણ આપે છે. એટલે, એટલે દરજ્જે એ એક આવકાર-દાયક માસિક છે.

આ ઉપરાંત “સ્કાઉટ વીર” માસિક, આપણે ત્યાં ચાલતી વીરપ્રવૃત્તિને લગતાં લેખો તેમ જ શૌર્યકથાઓનું ઠીક ઠીક સાહિત્ય પીરસે છે.

આ તો કુમાર અને કિશોર સાહિત્ય આપતાં માસિકોની વાત થઈ, પરંતુ આપણી ઊગતી આશાઓ માટે પણ જરૂરી સાહિત્ય આપતાં સામયિકો પણ છે; અને તેનો આદરો ફાલ રવ. શ્રી. ગિજુભાઈની બાલશિક્ષણવિષયક વિસ્તૃત પ્રવૃત્તિને આભારી છે, એમ ન ઠહીએ તો કૃતજ્ઞ ગણાઈએ.

આવાં બાલમાસિકો પૈકી આણંદની ચરોતર એન્કુકેશન સોસાયટી તરફથી પ્રકટ થતું “બાલમિત્ર” આપણાં બાળકોને પચ્ચકર અને હેશિ હેશિ વાંચવું ગમે તેવું બાળસુખ શૈલીમાં સારું વાચન આપે છે. એના સંચાલનમાં જાણીતા શિક્ષણશાસ્ત્રીઓનું પીઠબળ હોઈને સારી પ્રગતિ કરી રહ્યું છે, એમ ઠહી શકાય. એની ખીલવણીમાં, એના આજે નિવૃત્ત થયેલાં અને હવે “બાલજગત” માસિકના તંત્રી શ્રી. સોમાભાઈ ભાવસારને ઠીક ઠીક ફાળો હતો.

એવું જ બીજું બાલમાસિક, વડોદરાથી શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહની તંત્રીપણા હેઠળ પ્રકટ થતું “બાલજીવન” છે. શ્રી. રમણલાલ શાહ બાલસાહિત્યસર્જકોમાંના એક છે. એમના સંપાદન હેઠળ અમદાવાદના ગૂર્જર મંચરત કાર્યાલય દ્વારા બાલસાહિત્યની ઠીક ઠીક નાની નાની પુરતિકાઓ પ્રકટ થઈ છે, એટલે એઓ, બાલમાનસના અભ્યાસી છે એમ ઠહી શકાય. એવા બાલમાનસના પીછાનનાર તંત્રીના સંપાદન હેઠળ ચાલતા “બાલજીવન” માસિકમાં બાલરુચિને અનુકૂળ સાહિત્ય અપાવા ઉપરાંત અન્ય વિવિધતા પણ હોય છે.

અને અમદાવાદથી પ્રકટ થતા “બાલસખા” માસિકમાં પણ આપણાં બાળકોને ઉપયોગી એવું વિવિધ શૈલીએ રસપ્રદ બાલવાચન પચાપચના વિચારપૂર્વક પીરસાય છે.

આ ઉપરાંત, આપણે ત્યાં બાલપાક્ષિક પણ છે. તે સુરતવાળા શ્રી. નટવર વીમાવાળાના તંત્રીપણા હેઠળ પ્રકટ થતું અને દર માસની પહેલી તેમજ પંદરમી તારીખે આપણાં બાળકોને મીઠ માંડી રાહ જોવરાવતું “ગાંડીવ.”

“ગાંડીવ” આપણાં બાળકોના હાથમાં આવતાં તેઓ જલમાં આવી જાય છે, એમાં અવારનવાર દેખા દેતી “બકોર પટેલની વાતો”માં આપણાં બાળકોને બહુ જ રસ પડે છે.

અને પ્રથમ પખવાડીક તરીકે જન્મેલું પણ આજે હવે માસિકરૂપે પ્રકટ થતું

“ બાલજગત. ” એના તંત્રીરથાને છે “ બાલમિત્ર ” માસિકના આઘતંત્રી શ્રી. સોમાભાષ ભાવસાર અને શ્રી. દિનેશ ઠાકોર. “ બાલજગતે ” જન્મ્યા પછી, ખરું કહીએ તો એવી સારી પ્રગતિ સાધી છે કે તે આપણાં આજનાં બાલમાસિકોમાં મોખરે આવી ગયું છે. અને એના જેટલી નહિ તો એથી ઓછી પણ પ્રગતિ કરવા પ્રયત્ન કરતા “ બાળકે ” પણ આજુ વર્ષમાં સારી પ્રગતિ કરી છે. જ્યારે રાજકોટનું “ બાલવાચન ” હજી એની જૂની ઘરેડે આજુ જ છે. રાજકોટનું “ બાલવાચન ” બાળકોને જ્ઞાનદાયક વાચન આપવા છતાં સુધક છપાઇ અને આકર્ષક રૂપરંગના અભાવે બાળકોનું પૂરતું આકર્ષણ પામી શક્યું નથી.

અત્યારસુધી આપણે વિવિધ વિષયને લગતાં માસિકો વિષે જાણી લીધું, પરંતુ એક વિશિષ્ટ અંગને સ્પર્શતાં માસિકો રહી જાય છે અને તે છે સ્ત્રીઓનાં માસિકો.

આપણે ત્યાં સ્ત્રીવિષયક પ્રશ્નો ચર્ચતાં માત્ર ચાર જ માસિકો છે: અને તે (૧) સ્ત્રીબોધ, (૨) ગુણસુદરી, (૩) પદ્મિની અને ગયા વર્ષથી પ્રગટ થતું (૪) સ્ત્રીજીવન.

આ પૈકી “ સ્ત્રીબોધ ” માસિક આપણે ત્યાં જૂનામાં જૂનું છે. એનાં આઘ-તંત્રી શ્રી. પૂતળીબાઈ કાપરાજના વખતમાં આ માસિકે આપણા સ્ત્રીસમાજમાં સારું સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું, ત્યારબાદ એના હાલના તંત્રી શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઈના તંત્રીપણા હેઠળ એણે રાજસ્થાનનાં વર્ષોમાં સ્ત્રીસમાજને લગતા પ્રશ્નો ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં ચર્ચેલા, એમાંથી આપણા સ્ત્રીસમાજને કેટલુંક જાણવાજ્ઞેજ તો જરૂર મળી આવે તેમ છે. આપણે આશા રાખીએ, સ્ત્રીસમાજનું આ મુરખી માસિક એની મુરખીવટ એકધારી સેવા દ્વારા સદાને માટે જળવી રાખવા શક્તિવાન નીવડે, ગુજરાતજોની સુચારુ રૂપે સેવા બજાવે.

પરંતુ “ સ્ત્રીબોધ ” ની સાથે સાથે આપણે ત્યાં એનાથી ડગલું આગળ વધવા પ્રયત્ન કરતું બીજું સ્ત્રીમાસિક પણ છે. અને તે “ ગુણસુદરી. ”

“ ગુણસુદરી ” માસિક એનાં સંપાદનને કારણે આજે આપણા સ્ત્રી-સમાજમાં ઠીક ઠીક સ્થાન પ્રાપ્ત કરતું જાય છે. એનાં નિવૃત્ત થયેલાં તંત્રીઓ શ્રી. પ્રેમલીલા મહેતા અને શ્રી. વિદુલતા દેસાઈએ સ્ત્રીસમાજના પ્રશ્નોની સુદર છણાવટ આ માસિક દ્વારા કરી છે, અને એનાં હાલનાં તંત્રી સૌ. જયવતીબહેન દેસાઈ વડોદરાના સ્ત્રીસમાજનાં જાણીતાં આદર્શ સંસ્પર્શિકા છે. ગામડે વસતી આપણી ગુજરાતજોમાં સમાજસુધારાના પ્રશ્નોના ઉકેલમાં એમનો સક્રિય ફાળો છે. વડોદરા ખાતેની ચિમનાબાઈ સ્ત્રી સમાજ સંસ્થાએનાં તેઓ એક અંગજૂત છે એટલે “ ગુણસુદરી ” દ્વારા એમની સેવાઓનો ઉત્તમ લાભ આપણે સ્ત્રી સમાજ મેળવતો થયો છે એ આનંદની વાત છે. જ્યારે અમદાવાદથી પ્રકટ થતું “ પદ્મિની ” માસિક સ્ત્રીસમાજનું માસિક હોઇને તેમાં પણ સ્ત્રીઓને લગતા લેખો આવે છે. પરંતુ એની અનિર્ણયિતતાને કારણે એનું ભાવિ કેવું નીવડશે તે અત્યારે કંઈ કહી શકાય નહિ.

અને છેલ્લે છેલ્લે ‘ સ્ત્રીજીવન ’ માં એના તંત્રી શ્રી. મનુભાઈ જોષીએ એમના “ સ્ત્રીબોધ ” માંથી મેળવેલા અનુભવનો ઉપયોગ કરવા માંડ્યો છે. “ સ્ત્રીજીવન ” માટે એમણે જાણીતા લેખકોનો સહકાર મેળવવા માંડ્યો છે. એટલે એ ‘ સ્ત્રીજીવન ’ એનું અત્યારનું વિશિષ્ટપણું જળવી રાખવા શક્તિમાન નીવડ્યું છે.

છેલ્લે અહીં ઉલ્લેખાયેલાં સામયિકો ઉપરાંત અન્ય ધાર્મિક, સાંત્તિવિષયક તેમજ છતર અનેક માસિકોનું અસ્તિત્વ આપણે ત્યાં છે. સર્વનો ઉલ્લેખ કરવા જતાં, અતિ વિસ્તાર ભયે, અહીં વિરમું છું. *

મણિલાલ પ્રભાસંકર વ્યાસ

સાહિત્યસૃષ્ટિનું થોડું અવનવું

નાગરી પ્રચારિણી સભાનું કારીમાં આવેલ આર્થ બાપા પુસ્તકાલયની દિંદમાં મોટા પુસ્તકાલયોમાં ગણતરી થાય છે. તેમાં ૧૫,૨૮૨ દિંદી પુસ્તકો તથા હસ્તલેખિન લખાણો છે. પુસ્તકાલયના વાચનવિભાગમાં ૨૦૩ દિંદી વર્તમાનપત્રો તથા માસિકો આવે છે. તેના દૈનિક વાચકોની સરેરાશ ૧૨૦ છે. આ પુસ્તકાલય દિંદી પુસ્તકોનો સંગ્રહ કરીને તે દ્વારા લોકોમાં જ્ઞાનપ્રચાર કરવાનું ધારે છે. સંયુક્ત પ્રાંતની સરકાર તેને વાર્ષિક ૧,૦૦૦ રૂપિયાની ગ્રાન્ટ આપે છે.

x

x

x

સંયુક્ત પ્રાંતમાં મહાસભાના પ્રધાનમંડળ વખતે, ગ્રામજનોમાં શિક્ષિતતા પ્રત્યે રસ જગાડવા માટે ગ્રામ પુસ્તકાલયો શરૂ કરવામાં આવ્યા હતાં. આ પુસ્તકાલયો માટે ગયે વર્ષે એક લાખ અને પંચાવન હજાર પુસ્તકો ખરીદવામાં આવ્યા હતાં. પુસ્તકાલયોની સંખ્યા ૭૬૮ થી વધીને ૧૦૦૦ ની થઈ છે. વાચકોની સંખ્યા લગભગ ૧૨ લાખની હતી, પુસ્તકો લઈ જવા માટે ગ્રામજનો પાસેથી કંઈ લેવામાં આવ્યું નહોતું.

x

x

x

પંડિત જવાહરલાલ નહેરુએ શહેનશાહ અકબરના પ્રખ્યાત પ્રધાન અબુલ ફઝલે દારસી બાપામાં લખેલ આદતે અકબરીનું મૂળ લખાણ કારમીરથી લાવીને પોતાના તરફથી, અખિલ દિંદ મેદાસભા સમિતિના પુસ્તકાલયને ભેટ કર્યું છે.

x

x

x

નવેમ્બરથી અત્યાર સુધીમાં યુરોપના સરજ સેન્યના સભ્યોને પાંચ લાખથી વધારે પુસ્તકો મોકલવામાં આવ્યા છે. આમાંના ઘણાખરા પુસ્તકો ૭ પેનીની કિંમતનાં છે. લંડનના લોડ મેયરે રચાયેલી કાઉન્સિલની જાહેરાત પ્રમાણે, ગયા વિશ્વયુદ્ધમાં લરકરને એક કરોડ સાં લાખથી વધારે પુસ્તકો મોકલવામાં આવ્યા છે.

x

x

x

કિરોલ્ડર મોર્ફોના પુસ્તક 'કીટ્ટી ફોયલ' (Kitty Foyle) ઉપર તે પુસ્તકનું વલણ અસંખ્ય હોવાના કારણે 'આપર' (આપલેન્ડ)માં પ્રતિજ્ઞ મૂકવામાં આવ્યો છે. એવા જ કારણસર બીજા પુસ્તકો ઉપર પ્રતિજ્ઞ મૂકવામાં આવ્યા છે. તેના નામ આ રહ્યાં: 'આઈ લોઝ દિટલસ' મેઈડ 'દાર લીમેન ઓ અપ' 'એ મેન ઓફ ફોર્સ', 'મેન હોલી ૩' 'સેકરયુઅલ નોલેજ.'

x

x

x

શ્રી યોગેન્દ્રના પ્રખ્યાત પુસ્તક 'યોગ પર્સનલ હાઈજન' (Yoga Personal Hygiene) ના દરેક પાનાની સદૃશ દિશ્મ લેવામાં આવી છે. વીસમી સદીની સંસ્કૃતિના પ્રતીકરૂપ બીજા વસ્તુઓ સાથે તેને સીધ કરવામાં આવેલ છે. અને 'સંસ્કૃતિના બેવિરા'માં

તેને દાટી દેવામાં આવેલ છે. આ બધું અમેરિકાના ઓગલ ગ્રાપ વિશ્વવિદ્યાલયે કરેલ છે. જગતભરમાં આવી ઐતિહાસિક ચોળના અપ્રતિમ છે. તેનો હેતુ પાછળની પ્રજા માટે આધુનિક સંસ્કૃતિની અગત્યની વસ્તુઓ બજારી રાખવાનો છે. આ ભોંયરાને ઇ. સ. ૮૧૧૩ સુધી કાંઈ હાથ લગાડવાનું નથી. તે સમયે ફક્ત પ્રાચ્ય વિદ્યાવિશારદોને જ વાંચવાની કળા સહજ હશે. બાકીના લોકો તો વિચારવિનિમયથી વાતો કરશે. છ હજાર વર્ષની પ્રજાના લાભાર્થે આવી જ રીતે સાચવી રાખેલ બીજી પુસ્તક માર્ગારેટ મિચેલનું 'ગોન વિથ ધ વિન્ડ' (Gone with the wind) છે.

x

x

x

આગલા વર્ષ દરમિયાન પ્રગટ થયેલ એક નવલકથા અથવા તો તે પ્રકારના અન્ય માટે અપાત્ર જેમ્સ ટેબટ બ્લોક રમારક પારિતોષક એડોલ્ફ હિટલરને તેની નવલકથા 'આફ્ટર મેની એ સમર' (After many a summer) માટે આપવામાં આવેલ છે.

x

x

x

ઇ. સ. ૧૨૬૩ માં છપાયેલ પ્રખ્યાત 'પ્રથમ ફેલીઓ શેક્સપીયર'ની નકલ મેસાચુસેટ્સ (અમેરિકા)ના પુસ્તકાલયમાંથી ચોરાઈ ગયેલ છે. તે પુસ્તક મળે તેવી માહિતી આપનાર માટે ૧,૦૦૦ ડોલરનું ઇનામ જાહેર કરવામાં આવ્યું છે.

x

x

x

'ગોડ એન્ડ એડોલ્ફ હિટલર' (God and Adolf Hitler) નામનું પુસ્તક બાર આનાની કિંમતે હમણાંજ પ્રગટ થયું છે. તેમાં 'હિટલર હિટલરને સ્વતંત્રણે કેમ વર્તવા કે છે ? ' 'હિટલર દેવ છે ? ' 'હિટલર ઇશ્વરનો સાપ છે ? ' 'આપણે હિટલર માટે પ્રાર્થના કરવી જોઈએ કે ? ' વગેરે ઘણા પ્રશ્નોના જવાબ આપેલા છે.

x

x

x

જહોન રીન એક્સના પુસ્તક 'ગ્રેપ્સ ઓફ રેથ' (Grapes of wrath) ને બીજાસ હોવાના બહાના હેઠળ ઇસ્ટ સેન્ટ લુઇ (યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ અમેરિકા)ના પુસ્તકાલય મંડળે બાળા નાખવાનો દુકમ કર્યાનું અગાઉ જણાવાઇ ગયું છે. હવે જણાય છે કે આ પગલાં સામે એવો વિશેષ દર્શાવાયો કે મંડળે પોતાનો મૂળ દુકમ પાછો ખેંચી લીધો અને પુસ્તકને રહેવા દીધું. બીજા પુસ્તકો સાથે નહિ, પરંતુ પુસ્તક વચના માટે અનામત રાખવામાં આવેલ અભાર્ષિ પર.

x

x

x

લેફ્ટ બુક કલબની મે માસની પચ્ચદમી આરંભ દત્તા પુસ્તક 'ઇન્ડિયા ટુ ડે' (India to-day) ઉપર પડી છે. આ પુસ્તકની નકલો ફિંદમાં તુરત આવી પહોંચશે.

—છાટાલાલ માનસિંગ કામદાર.

પુસ્તકાલયો અને તેમનું કાર્યક્ષેત્ર

ગાંધી તા. ૧૫-૬-'૪૦ ના રોજ નાશિક સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનો શતાબ્દી ઉત્સવસમારંભ વડોદરા શાંત્યના પુસ્તકાલય આતાના વ્યવસ્થાપક ગ્રે. રા. રા. વાકનીસ સાહેબના પ્રમુખપણા હેઠળ ઉજવાયો હતો, આ પ્રસંગે તેમણે પુસ્તકાલયો પરત્વે અતિઉપયોગી એવું મનનીય વ્યાખ્યાન મરાઠીમાં આપું હતું, તે આ નીચે પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં કામ કરનાર અને રસ ધરાવનાર સૌ કોઇ માટે માર્ગદર્શક નીવડે તેવું હોવાથી આપું છે. —તાંત્રી.

આપણા નાશિક શહેરના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયની ચતાબ્દીની ઉજવણીના આગના પ્રસંગે આપે મને બોલાવીને જે મારું સન્માનપૂર્વક સ્વાગત કયું

કે. શ્રી. સયાજીરાવ છે તેથી હું ચોતાને ધન્ય માનું છું. પણ સાથે સાથે મહારી મહારાજ સાહેબના પાતતા વિષેની ચંકાથી મોડો હોભ અનુભવું છું. પરંતુ વડોદરા સ્મરણ્યો આનંદ રાખ્યના પુસ્તકાલયોના સંચાલનનો અનુભવ હેત્તા સાત વર્ષથી અને અભિમાન લેવાની સુસંધિ જે પુણ્યરમ્ભિ પુણ્યલોક નૃપતિએ મને આપી છે તે કે. સયાજીરાવ મહારાજ સાહેબનાં સ્મૃતિદાયક સ્મરણ્યો મને શોભ કરતાં ધૈર્ય, ઉત્સાહ, આનંદ અને અભિમાન જ વધુ પ્રમાણમાં થાય છે, તે ઉપરાંત મહારા વ્યાખ્યાનના વિષયમાં શ્રદ્ધા ધરાવનારા તેમજ વડોદરાના શીમંત સરકારની માર્શક પુસ્તકાલયોની પ્રગતિ વધારવાની પ્રયત્ન મજ્જા લેવનારા આપ જેવા શ્રોતાઓના સમાગમથી મહારા ઉત્સાહ અને આનંદ દિગુણિત થાય છે. આજનો સુયોગ પ્રાપ્ત કરાવનાર સન્મનનેનો હું અત્યંત આભારી છું.

૨. તથાપિ આ ઉપકારક મંડળીમાં જે એક વ્યક્તિનો હું સમાવેશ કરી ચકતો નથી, તે વિષેની ગેરસમજુતી દૂર થવા સ્પષ્ટ ઉત્તેજ કરવાની જરૂર જણાય છે. વડોદરાના એક નિરૂપ મંથપાસે “વિવિધ વૃત્ત”માં સ્વયંસ્મૃતિથી એક લેખ લખ્યો છે. તેમાં પરમાર્થ કરતાં પરિહાસ જ વધારે છે એમ મને લાગે છે. તેમણે તે લેખમાં એમ લખ્યું છે કે, પુસ્તકાલયના ચતસાવરસરિક ઉત્સવના અધ્યક્ષ કોઈ મંથપાસે જ હોવા જોઈએ. વીર સાવરકર અગર દે. ભ. કેળકર જેવા અધ્યક્ષત્વ માટે આવજ પડતા શા માટે જોઈએ ? તેઓ કૃપા કરીને ચોતાનું અમગવત્તવ આવા પ્રસંગે ઠોડે ખરા કે ? મને તો લાગે છે કે ‘જેડી કા બોટલ’માં ‘અમને આન્સ આપો’ એવી જે માત્રણી બગારામે શીકૃણ પાસે કરી હતી તેના જેવીજ એ સચના છે. અવાસ્તવ વિનયથી હું મારી જ્ઞાતને અગર મહારા સહકારી મિત્રોને મૌજુત્વ આપવા મજ્જતો નથી; પણ તસ્દુરિયતિ એવી છે કે, પુસ્તકાલયોનું કાર્ય સમાજની બૌદ્ધિક, નૈતિક અને સાંસ્કૃતિક ઉન્નતિ વધારવાનું છે. આ કાર્ય જે લોકોત્તર અમળીએએ પ્રત્યક્ષ રીતે કાયા, વાચા અને મનથી કરેલું છે તેવાને આજના જેવા સમારંભનું નેતૃત્વ સાદજિક રીતે દોષ રહે, મંથપાસે પુસ્તકાલય હારા મને

તેટલું કાર્ય કદું હોય તો પણ તે અપ્રત્યક્ષ જ સમજવું. રૂપકમાં કહીએ તો મંથપાલ એ પાણીના નળ જેવા છે. વહેળાનું પાણી તેઓ ઘેરઘેર પહોંચાડે છે એ વાત ખરી, પણ વહેળો જ ન હોય તો પછી ખાલી નળીથી શું થઈ શકે ?

૩. આ કરતાં વધારે પ્રસ્તાવ કરી હું આપને વધુ કંટાળો આપવા ઇચ્છતો નથી.

કારણ કે આપના કલા કરતાં મહેં વિશેષ કામ ઉપાડી લીધું છે અને

આદર્શ પુસ્તકાલય આમ કહેવામાં મને વ્યાકરણનો ટેકો પણ ખાસ મળે છે. આપે એક સંસ્થા નથી. મને આદર્શ પુસ્તકાલય એ વિષય ઉપર બોલવા કહ્યું છે. એ

એકવચનનું બહુવચન કરીને આદર્શ પુસ્તકાલયો એ વિષય

ઉપર બોલવા ધાયું છે. ઉપલક્ષ દૃષ્ટિએ આપને એમ જણાયા વિના નહિ રહે કે આદર્શત્વ અને અનેકત્વ એ એક કલ્પનાઓમાં એકલો વિસંવાદ જ નથી પણ વિરોધ સુદા છે. એક જ જાતની એક જ આદર્શ વસ્તુ હોઈ શકે. બધા જ ઉત્તમ ગુણોના તેમાં સમાવેશ કરવામાં આવે તો અન્યત્ર આદર્શપણ ક્યાં રહે ? આ ન્યાયથી આદર્શ પુસ્તકાલય એટલે જેમાંથી સઘળા અવગુણો દૂર કરવામાં આવ્યા છે, વાચકોને તેમ જ વ્યવસ્થાપકોને જે પુસ્તકાલય કોઈ પણ અમલક દેખાવા દેતું નથી, અને જે બધી સુખ-સગવડો પ્રાપ્ત કરાવે છે તે જ પુસ્તકાલય અને તે જ આજના વ્યાખ્યાનનો વિષય. આમ હોવાથી નકામું એકનું અનેક-વચન કરીને તર્કદુષ્ટતા વહોરી લેવાનો ફટાટોપ કરવાની શી જરૂર હતી ? એવો જો આપ પ્રશ્ન કરે તો મને એક ધૂત આધળા બિખારીની વાત માફ આવે છે. શંકરે જ્યારે પ્રસન્ન થઈ તેને એક વર માગવા કહ્યું, ત્યારે તેણે એવી માગણી કરી કે મહારા દિકરાના દિકરાનો હું રાજવૈભવ જોઉં. અર્થાત્ એક વરમાં તો તેણે સંપત્તિ, સંતતિ, દૃષ્ટિ ઇત્યાદિ ધણા વર માગી લીધા. આ જ પ્રમાણે આપે જણાવેલું આ આદર્શ પુસ્તકાલય એ અનેક પ્રકારનાં પુસ્તકાલયોના મિશ્રણનું બનેલું હોઈ જોળા શંકરની માફક મારે પણ વ્યાજે એકનું અનેક-વચન કરવું પડ્યું છે.

૪. આ પ્રમાણે કરવું એ મને અયોગ્ય લાગતું નથી એમ તેમજ આપને પણ આપનો

આદર્શ ભાગી પડ્યો એમ માની વિવાદનું કારણ મળે છે; એવું

આદર્શ વિલક્ષિત પણ નથી. કારણ કે આદર્શના કેન્દ્રીકરણ કરતાં તેનું વિકાસિત

હોય એ જોઈ નથી. કારણ એ જ મૂલ્યલોકમાં સુખ, શાન્તિનું કારણ બને છે. સર્વ

સૌન્દર્ય એકત્રિત થયેલું નિહાળવાની ઇચ્છાથી પરમેશ્વર તિલોત્તમા

નિર્માણ કરે છે, પણ મૂલ્યલોકમાં દરેક પુરુષની બિન્ન રચિતે ગમેતાં અસૌન્દર્યનો આદર્શ વિલક્ષિત અને બિન્ન રહે છે તેથી જ સમાજસ્વારમ્ય અને સ્થિરતા ટકી શકે છે ને ?

૫. આ માન્યતાને અનુસરી આજના વિષયનો વિચાર કરીએ તો આપણને જણાશે

કે, આદર્શ પુસ્તકાલયોની પરંપરામાં સામાન્યતઃ રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયો,

કચી સંસ્થાઓનો વિશ્વવિદ્યાલયનાં તથા વિદ્યલેખ્ય પુસ્તકાલયો, વ્યાપારી તથા ઓલો-

અંતર્ભાવ થાય છે. જોકે પુસ્તકાલયો, શહેર સાર્વજનિક તેમ જ ગ્રામ સાર્વજનિક

પુસ્તકાલયો, કરતાં અને બાકીની પુસ્તકાલયો, એમનો સમાવેશ થાય છે. આજના સમારંભના

સંદર્ભથી આ પરંપરામાં કર્યાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયની સંસ્થાઓનો આપણે વિશેષે કરીને

વિચાર કરવો જોઈએ, એ દેખીતું છે. તથાપિ એ વિચાર કરતા પહેલાં કરના પુસ્તકાલય સાથે સંલગ્ન થયેલી બીજી સંસ્થાઓનાં ધ્યેય તથા ધોરણ પર આપણે નિદાન ઉપલબ્ધ નગર નાખી જઈએ, જેથી આપણી સંસ્થાની પાર્શ્વબૃત્તિ સમજવા સુગમતા થાય.

૬. રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલય એટલે રાષ્ટ્રભાષાના સર્વ ગ્રંથો સંગ્રહિત રાખનાર પુસ્તકાલય. એ સરકારી જ હોય છે એવું નથી. બ્રિટિશ રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલય. મ્યુઝિયમ એ સરકારી નથી, પણ એક મોડર્ન ઓફ ટ્રસ્ટીયી આવે છે. જર્મનીમાં ડાઇચ લુશેરાય એ લિપ્ઝિકનું રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલય છે. વૉશિંગ્ટનમાં Library of Congress એ મુખ્યતઃ ત્યાંના વિાધમંડળનું પુસ્તકાલય છે. Bibliotheque Nationale એ કેવળ સરકારી છે. સર્વસંગ્રાહક એવા આ રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલય છે. Copyright કાયદાથી પુસ્તકો આવે છે અને તેનું રક્ષણ થાય છે. આવા પુસ્તકાલયોમાં પુસ્તકો મોકલવા સંબંધે કાયદો જેમ પ્રકાશકોને ફરજ પાડે છે, તેવી જ ફરજ તે પુસ્તકાલયોના આલોકો પર પુસ્તકોના રક્ષણ સંબંધે પણ પાડે છે. આથી કરીને જે જે દેશોમાં રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયો છે, ત્યાં ત્યાં તે પુસ્તકાલયોની પુસ્તકસચિ એટલે તે ભાષાનાં સઘળાં પુસ્તકોની સચિ રહે છે; અને તેથી આવા પુસ્તકાલયોમાંથી તે ભાષાના ગમે તે પુસ્તકની માહિતી ગમે ત્યારે મળી શકે છે. આ માહિતી ઉપલબ્ધ કરી આપવા માટે પ્રત્યેક પુસ્તકાલયમાં એક માહિતી પૂરી પાડનાર વિભાગ રાખેલો હોય છે. આ પુસ્તકાલયમાં ફક્ત પુસ્તકોજ સંગ્રહિત કરી રાખવામાં આવે છે એમ નથી, પણ તે વધારે ને વધારે લોકોના ઉપયોગમાં આવે એવી તેમાં વ્યવસ્થા હોય છે. સામાન્યતઃ આ પુસ્તકાલયમાં ખેસીને વાંચવાની વ્યવસ્થા હોય છે. પુસ્તકાલયની બહાર પુસ્તકો લઈ જવા દેવામાં આવતાં નથી. બહાર ગયા પછી પુસ્તક ખાતરીપૂર્વક પાછું ફરશે, એવી ખાતરી ન હોવાના કારણે જ આવો પ્રતિબંધ રાખવામાં આવે છે. આ પ્રતિબંધ બ્રિટિશ મ્યુઝિયમમાં એવો કડક રીતે પાળવામાં આવે છે કે, ત્યાંથી બાઇન્ડિંગ માટે પણ પુસ્તક બહાર મોકલવું નથી. બીજાં રચણાએ આટલી બંધી નથી તો પણ પુસ્તકોની ખાતરી માટે રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકો કોઈ વ્યક્તિને ન ધીરતાં સંસ્થાને ધીરાય છે અને તે સંસ્થા મારફત વ્યક્તિને મળી શકે છે. આવી રીતે રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલય એ અન્ય સંસ્થાઓને પુસ્તકોની ધીરધાર કરનાર એક મોટું પુસ્તકાલય બને છે. બ્રિટિશ મ્યુઝિયમમાં આવી ધીરધાર કરવાની સમવડ ન હોવાથી છત્તીસગાં નેશનલ સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી નામની લગભગ ૭-૮ વર્ષ પહેલાં એક નવીન સંસ્થા કાઢવામાં આવી છે.

૭. વિશ્વવિદ્યાલયનાં અથવા વિદ્વાન લોકોની સભાનાં જે પુસ્તકાલયો છે, તે મદરસતી દષ્ટિએ રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયોની બરાબરી કરે છે. જ્યારે રાષ્ટ્ર-

વિશ્વવિદ્યાલયનાં
પુસ્તકાલય

ભાષાનાં સમગ્ર પુસ્તકો એકત્ર કરવાનું રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયોનું ધ્યેય અમુક વિષયો પરનાં સર્વ ભાષાનાં પુસ્તકો, સાદિત્ય વગેરે એકત્ર કરવાનું હોય છે. સંગ્રાહક વૃત્તિ બંને સંસ્થાઓમાં એકજ હોય છે. ફક્ત સંગ્રહનો દષ્ટિકોણ બદલાયેલો હોય છે. એવા પુસ્તકાલયના વિષય પર ડિગ્રિજન યુનિવર્સિટીના પુસ્તકાલયના અનાવરણ પ્રસંગે માછ શહેનશાહ પંચમ જ્યોત્ષ્ઠી કારેલા ઉદગાર ખરેખર મનનીય છે. તેઓ કહે છે કે:—

“ A library such as this is both a powerhouse and a testing-station of educational activities. It inspires and helps the work of specialists in every field of research and it provides from generation to generation standards of truth and sound learning by which the fresh products of science and scholarship are tried. It is a workshop of new knowledge and a storehouse of seasoned wisdom. ”

૮. વ્યાપારી તથા ઔદ્યોગિક પુસ્તકાલયો ખાનગી માલિકીનાં હોય તેના સામાન્ય જનતા સાથે સંબંધ હોતો નથી, તેથી તેનું વિવરણ હું અહીં વ્યાપારી તથા ઔદ્યોગિક પુસ્તકાલયો જાપતો નથી. શહેર તથા ગ્રામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો સામાન્ય જનતાના ઉપયોગ માટે હોય છે. તે મ્યુનિસિપાલિટી અગર લોકલ બોર્ડ તરફથી મફત ચલાવવામાં આવે છે. આનું વિવેચન આગળ કરવાનું છે જ.

૯. ફરતાં પુસ્તકાલયો કરમા તથા ગ્રામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોની પૂર્તિ-રૂપ પુસ્તકાલયો છે. ન્યાં પુસ્તકાલયો નથી હોતાં ત્યાં, તથા ફરતાં પુસ્તકાલયો. ન્યાં સ્થાનિક પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકો પૂરતાં નથી હોતાં તેની પૂર્તિ કરનારાં હોય છે. કરમા પુસ્તકાલયો એક માઇલ સુધી દૂર રહેતા નાગરિકોની સેવા કરી શકે છે. તેનાથી દૂર શાખા પુસ્તકાલયો ખોલી, તે શાખામાં ફરતાં પુસ્તકાલયોની મદદથી પુસ્તકોની પૂર્તિ કરવામાં આવે છે. તેથી જ રીતે ૧૦૦૦૦થી ઓછી વસ્તીવાળાં ગામોમાં સ્વતંત્ર પુસ્તકાલય ચલાવવું આર્થિક દૃષ્ટિએ મુશ્કેલ હોવાથી તેમાં ફરતાં પુસ્તકાલયો દ્વારા અંશવાચન પૂરું પાડવામાં આવે છે.

૧૦. જાડૂતી અથવા વર્ગીય પુસ્તકાલયો એ પણ ખાનગી માલિકીનાં હોય છે. પ્રત્યેક પુસ્તક બાંહેથી ત્રણવા આપનાર જાડૂતી પુસ્તકાલયો અગર જાડૂતી તથા વર્ગીય પુસ્તકાલયો કે વાર્ષિક લેઇ ડ્રેક વળતે એક કે બે પુસ્તકો વર્ગીય-દારિને આપનારને જાડૂતી પુસ્તકાલયોમાં સમાવેશ થાય છે.

૧૧. આ પ્રકારે પોતપોતાની રીતે જનતાની વાચનમૂખ ભાગનારી પુસ્તકાલયોની આ એક શ્રેણી છે. પ્રત્યેક સંસ્થાનું સ્વતંત્ર કાર્યક્ષેત્ર તથા સંકલિત સેવા આ-સ્વતંત્ર સાધનસામગ્રી હોય છે, પણ તેમના સંકલિત કાર્યથી જ દર્શી સેવા થાય છે. આદર્શ સેવા થઈ શકે છે.

૧૨. આજે આપણે સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોને એ ભાગ જ પ્રસ્તુત હોવાથી તેનો જ વિચાર વિસ્તારથી કરીએ.

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય સંસ્થાને ધણો લાંબો ઇતિહાસ નથી. વધારેમાં વધારે તેમાં સો વર્ષની પૂર્વગીતિકા છે, એમ કહી શકાય. પ્રાચીન પુસ્તકાલયો સમગ્ર જનતાના ઉપયોગ માટે નિર્માણ થયાં નહોતાં. વેદકાળમાં જ્યારે અંશ જ નહોતા તો પછી અંશાલયો તો ક્યાંથી હોય ! ઇ. સ. પૂર્વ ૮૮ ની સાલમાં સિલોનમાં બૌદ્ધ-ધર્મ અંશ લખી કાઢવાની ચર્યાત થઈ. સારપટ્ટી, ઇ. સ. ના પાંચમા અને સાતમા શેકમાં હિંદુસ્તાનમાં

પુસ્તકાલયો હોવાનો ઉદ્દેશ યીના લોકનાં પ્રવાસવર્ણનમાં મળી આવે છે. આ પુસ્તકાલયો, જેને આપણે વિશ્વવિદ્યાલયનાં પુસ્તકાલયો કહીએ એવાં હતાં. તક્ષશીલા, નાલંદા, બનારસ, પાટલીપુત્ર, વિક્રમશિલા વગેરે ઠેકાણે તે હતાં. ત્યારપછી, અગીઆરમાં સૈકામાં ચાલુમ વંશમાં સંય નારાયણ રાજના પ્રધાન તથા સેનાપતિ મધુસૂદન એમણે દક્ષિણમાં પાડી પામે ૨૫૨ વિદ્યાર્થીઓની સંગવડ થાય એવાં, નગરનાં દેવાલયમાં પુસ્તકાલય સ્થાપ્યાનો ઉદ્દેશ એક કાનડી શિલાલેખમાં મળી આવે છે. ત્યાર પછીનાં જે પુસ્તકાલયોનો ઉદ્દેશ મળી આવે છે તે રાજાઓનાં ખાનગી પુસ્તકાલયો સંબંધે છે. આરમાં સૈકામાં જોગ રાજા, ખિલજી વંશના અમીર ખુશરૂને મંથપાલ તરીકે નીમનાર જલાલુદીન બાદશાહ, તખલખ વંશના નગરોટમાં સંસ્કૃત પુસ્તકાલય સ્થાપનાર ફિરોજશાહ, અહમદનગરમાં પુસ્તકાલય સ્થાપનાર બાદશાહી રાજા, મોગલોમાં બાબર તથા અકબર એ બાદશાહોનાં નામ પુસ્તકાલયના ઇતિહાસમાં આવે છે; તથાપિ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોની કલ્પના અંગ્રેજી અંમલ પછી જ થઈ એમ કહેવું પડશે. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં સર્વની સમોત્તાની શ્રુતિકા સ્વીકારવામાં આવી છે. લોકશાહીના તત્ત્વ સાથે તે આપણા તરફ આવે એ અપરિહાર્ય હતું. પાશ્ચાત્ય દેશમાં પણ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોનો ઉદય સો વર્ષમાં જ થયો છે. ઇંગ્લંડમાં પહેલાં Public Library Act સન ૧૮૫૭ ના શુભારમાં થયો. તત વર્ષે અહમદનગરમાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનો ૧૦૦ મો વાર્ષિકવસ ઉજવવામાં આવ્યો અને આ વર્ષે આપણે નાસિકમાં પુસ્તકાલયની ચતુર્વર્ષ ઉજવણી કરીએ છીએ.

સામાન્ય જનતાને ઉપયોગી તે સાર્વજનિક કહી શકાય, પણ સર્વને મક્કત રાખત પૂરે પાખાર જે પુસ્તકાલય તે જ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય એવો રૂઠું અર્થ લઈએ તો આપણા નાસિક સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનું વર્ગીકરણ વર્ગીય પુસ્તકાલય અથવા Subscription Library માં જ કરવું પડશે, અને વડોદરામાં ત્રીસ વર્ષ પહેલાં રચાયેલા મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયને જ હિંદુસ્તાનમાંનું પહેલું સાર્વજનિક પુસ્તકાલય લેખી શકશે.

૧૩. આ પ્રમાણે સાર્વજનિક પુસ્તકાલયની સંસ્થાનો કંઈ લાખો ઇતિહાસ નથી એમ આપણે જ્ઞેયું. પણ ઇતિહાસ નથી માટે જિવિષ્ણ પણ નથી 'પુસ્તકાલયોનું' ભાવિ. એમ માનવાનું કંઈ કારણ નથી. લોકશાહીના સ્થાપન માટે શિક્ષિત જનતાની જરૂર છે અને જનતા શિક્ષિત થાય એ માટે Literary campaign એટલે સાક્ષરતાપ્રચાર તથા તેને પૂરક અનેથી Adult education movement એટલે પ્રૌઢ શિક્ષણ પ્રવૃત્તિ આખા દેશમાં પ્રસારવા સર્વ લોકોને તાલ્લી હીલચાલ કરી રહ્યા છે. આ બેઉ હીલચાલોનાં મુખ્ય સાધન પુસ્તકાલયો છે, અને તે કહેર તથા ગ્રામ સાર્વજનિક અને ફરતાં એ સ્વરૂપમાં જ વધારે મદદરૂપ થનારાં છે. તે આજના જેવા સમારંભનો ઉપયોગ કરી લઈ આપણે શહેરના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના કાર્ય વિષયનો ઉપન્યાસ કરી રહ્યા છીએ, એ દેશકાલ પરિસ્થિતિની દૃષ્ટિએ અત્યંત અનુરૂપ છે.

૧૪. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનું ધ્યેય શું હોયું જોઈએ, એ વાત આજ બે વાર જણાવી ગયા છીએ; પણ એ જ ધ્યેયનો પુનરુચ્ચાર કરવાથી કંઈ નફાવાનું નથી એમ ધારી હું ત્રીજી વાર કહું છું કે, સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનું અંતિમ ધ્યેય સમાજની સાંસ્કૃતિક

કક્ષા ઉન્નત કરવાનું છે. એ અંતિમ ધ્યેય સાધ્ય કરવા માટે પુસ્તકાલયનાં સાધનો કેવી રીતે વાપરવાં એ મહત્ત્વનાં મુદ્દા તરફ હવે આપણે વળીએ.

૧૫. સધળાં પુસ્તકાલયોનાં સાધનો, મદનનાં બાણુ જેટલાં જ એટલે કે પાંચ જ હોય છે: ૧. પુસ્તકો, ૨. પુસ્તકાલયો, ૩. અંચપાલ, ૪. વાચક ધ્યેય સાધ્ય કરવાનાં અને ૫. પૈસા એટલાં છે. હાથની આંગળીઓ પ્રમાણે એક કરતાં એક પ્રત્યેક મહત્ત્વનાં છે. ફક્ત વિવેચનની સરજતા અર્થે એકકનો વિચાર કરવો જોઈએ.

૧૬. પ્રથમ તો આપણે આ સર્વ સાધનોને મતિમાન કરનાર પૈસા એ સાધનો વિચારીએ. હિંદુસ્તાનના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના જમા-ખર્ચના તત્ત્વ પ્રતિ જોઈએ તો આપણને જણાશે કે, જમા બાણુએ વર્ગ-શીની રકમ, બક્ષિસ, બ્યાજ અગર જાકુ તથા મ્યુનિસિપાલિટીની મદદ એટલાં છે. આ સર્વની સરેરાશ ૧૦૦૦ થી તે ૨૦૦૦ રૂપિયા સુધીની આવે છે. એક લાખની વસ્તીવાળા શહેરમાં આવાં વર્ગશી પુસ્તકાલયો ૨-૩ છે એમ માની લઈએ તો એકંદરે પુસ્તકાલય માટે કરેલા ખર્ચ ૬૦૦૦ રૂપિયાથી ઉપર આવતો નથી. એટલે કે, માણસ દીઠ પ્રતિવર્ષ એક આનાથી ઓછો ખર્ચ આવે છે. ગામડાંમાં પુસ્તકાલયો ન હોવાથી ત્યાં કંઈ ખર્ચ થતો જ નથી.

વડોદરા રાજ્યમાંનાં બે ત્રણ શહેર તથા ગામડાંના આંકડા નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે છે:—

વડોદરા શહેર	વસ્તી એક લાખ	પુસ્તકાલયનો વાર્ષિક ખર્ચ	૩૧.
પેટલાદ	૧૯૦૦૦	„	૫૦,૦૦૦
ડભોઈ	૧૫૦૦૦	„	૧,૫૦૦
ખિસોદરા	૨૮૦૦	„	૧,૭૦૦
વેમાર	૧૦૦૦	„	૧૬૦

એટલે કે વડોદરામાં માણસદીઠ આઠ આના, પેટલાદ અને ડભોઈમાં અનુક્રમે ૦-૧-૩ ૦-૧-૫ અને ગામડાંઓમાં ૦-૧-૧ અને ૦-૩-૦.

ઇસ્કંડમાં માણસદીઠ સરાસરી ૨ સિલિંગ એટલે રૂ. ૧-૮-૦ ખર્ચ થાય છે. કેટલીક વાર શહેરમાં તેનાથી વધુ પણ થાય છે. તો પણ અંચપાલને લાગે છે કે, વધુ ખર્ચ કરવાથી આ કરતાં પણ વધુ સેવા પુસ્તકાલય કરી શકે.

ઇસ્કંડમાં રહેવાનો ખર્ચ અહીંના ખર્ચ કરતાં ચારગણો મોટો છે, એમ માનીએ તો પણ ત્યાંનાં પુસ્તકાલયો માટે કરેલા ખર્ચના આંકડા હિંદુસ્તાનમાં કરેલા ખર્ચના આંકડા કરતાં ઘણા મોટા છે. આનું મુખ્ય કારણ એ છે કે, ઇસ્કંડમાં પુસ્તકાલય માટે ખર્ચના પૈસા મ્યુનિસિપાલિટીના ધરવેરા અગર ડ્રેનેજ વેરાની માફક ફરજિયાત લેવાય છે. ત્યાં વર્ગશી આપનારની મરજી પર કંઈ અવલંબન રહેતું નથી. મુલકી ખાતાનું જેમ *carp'soil* નું ધોરણ હોય છે, તેમ આ પુસ્તકાલય માટે વેરાનું ધોરણ હોય છે. પુસ્તકાલય તંત્રમાં ઉપયોગ માટે

ખુદ્ધુ' છે. મરજી પડે તો ઉપયોગ કરો, યા તો ન કરો. પરંતુ એ ખુદ્ધુ' રાખી તમને સગવડ કરી આપી છે તે બદલ પૈસા તો ભરો જ, એમ મ્યુનિસિપાલિટી નાગરિકોને દાક્ષ કરે છે. આપણે ત્યાં મ્યુનિસિપાલિટી અને લાઇબ્રેરી વચ્ચે કેટલાક શહેરોમાં બાંધેલો વેર જેવું જ હોય છે. (પોતાના ખર્ચે પુસ્તકાલયો ચલાવવાની વાત જ બાળુએ મૂકે છે.) એટલું જ નહિ પણ પુસ્તકાલયોને મદદ કરવાની પણ મ્યુનિસિપાલિટીઓ સાધ ના પાડે છે. વડોદરા રાજ્યમાં પણ આ જ પ્રકાર ચાલે છે. કેવળ વર્ગીણી બક્ષિસ કે વ્યાજ ઊભાં કરીને પુસ્તકાલયનું ઉત્પન્ન વધારવાની આશા કરવી એ વ્યર્થ છે.

૧૭ બીબ્લું સાધન પુસ્તકોનું છે. પુસ્તકો સિવાય પુસ્તકાલય ચલાવવું એટલે વગર લોટે રોટલો ઘડવા બેસવા જેવું છે. પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકો પસંદ કર- પુસ્તકો જોઈએ, પણ કયાં પુસ્તકો સંગ્રહવાં એ એક મહત્વનો વાતું મહત્વ. પ્રશ્ન છે. કારણ મનુષ્યના ચહેરા પરથી જેમ તેના સ્વભાવની પરીક્ષા થાય છે, તેમ અંયસંગ્રહ ઉપરથી પુસ્તકાલયની પ્રાથમિક કસોટી થાય છે. આ વર્ષે મને તે પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકપસંદગીના કામને મુખ્ય મહત્વ આપાય છે. સાર્વજનિક પુસ્તકાલય માટે અંયસંગ્રહ કરતી વખતે કપી કપી બાબતોનું ધ્યાન આપવાનું છે તેનો આપણે વિચાર કરીએ. થું કરવું નહિ એનો વિચાર કરવાથી થું કરવું નોંધ્યે એનો બોધ થશે એમ લાગે છે.

૧૮. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં ખીચીખીચ પુસ્તકો પ્રકાશ એથી કંઈ કામ ન સરે. પસંદગી કરવાની બાબતમાંથી બચવા કોઈ એમ ઘણાં પુસ્તકો નિરુ- કહે કે બધાં પુસ્તકો લઈ લો એટલે પત્તું, પણ એ રીત સાર્વ- પયોગી હોય છે. જનિક પુસ્તકાલય માટે હાનિકારક છે. એમાં જગ્યા અને પૈસાનો અપખર્ચ થાય છે, એટલું જ નહિ પણ તેનાથી મોટું નુકસાન તો એ થાય છે કે વાચક આ વાંચું કે તે વાંચું એની ગડમથલમાં પડી જઈ છેવટે વાચન- થી પણ વિમુખ બને છે. અમુક વિષય પરનાં સઘળાં પુસ્તકો રાખવાનું કામ વિશ્વ વિદ્યાલયના કિંવા વિદ્વજ્ઞોએ પુસ્તકાલયનું હોય છે અને અમુક બાંધાનાં સઘળાં પુસ્તકો રાખવાનું રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયનું કામ હોય છે. આ બંનેથી બિન્ન એવા અમુક પસંદ કરેલા અંથોનો સમુચ્ચ રાખવાનું કામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનું હોય છે. કેન્દ્ર લોકોની એક કહેવત ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે. અતિ ઓછું તેટલું જ અતિ વધારે ખરાબ છે, એવી તે કહેવત છે. હવે હિંદુસ્તાનમાં અંગ્રેજી પુસ્તકો સંખ્યાએ આ પ્રશ્ન ઉદ્ભવશે. કારણ અમુક વિષય પર દેશી બાંધાનાં પુસ્તકો ઘણાં ધધ ગયાં છે, એવી વાત હજી સાંજાણવામાં આવી નથી. તો પણ જે પ્રશ્ન આજે અંગ્રેજી પુસ્તકો માટે છે, તે જ પ્રશ્ન હંમેશાં કે હવે પછી દેશી બાંધાને પણ લાગુ થશે. માટે સામાન્ય રીતે આણું એક ધોરણ ઠરાવવા દરકત નથી કે સાર્વજનિક પુસ્તકાલય માટે અમુક વિષય પરનાં પુસ્તકોની પસંદગી કરવાનો પ્રશ્ન આવે ત્યારે તે પુસ્તકોના ચાર વર્ગ પાડવા. ૧. પ્રાથમિક, ૨. મધ્યમ, ૩. ગદ્ય તથા ૪. કાવ્ય. ૧ લો તથા ૪ થો વર્ગ તત્કાલ સ્વીકારવો, અને બીજા અને ત્રીજા વર્ગને માગણીના પ્રમાણમાં લેતા જવું.

૧૯. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં જેમ લાગપટે પુસ્તકો લેવાનો મોઢો ઓછો રાખવો જોઈએ, તેમ Standard Books એટલે કે પ્રમાણભૂત ગ્રંથો પસંદગી યાંત્રિક ન તો બધાયે હોવા જ જોઈએ એવા આગ્રહથી અધિકારીઓએ દૂર રહેવું જોઈએ. જે જે દેશમાં પુસ્તકાલયશાસ્ત્ર પ્રગટલાવરચ્યાએ પહોંચ્યું છે, ત્યાં ત્યાં આવા પ્રમાણગ્રંથોની યાદીઓ પ્રસિદ્ધ થતી જ રહે છે. અમેરિકામાં H. W. Wilson કંપનીના Standard Catalogue for Public Libraries એ પુસ્તકની આવૃત્તિ તીકડા ટોળાની માફક બહાર પડ્યો જ જાય છે. આવી યાદીઓનું અંધ અનુકરણ કરવાથી, પુસ્તકોની પસંદગીમાં કંઈ માલ રહેતો નથી. જેમ કેમકે શ્રીમંત માણસ ચામડાના પૂંકા પર સુંદર સોનેરી અક્ષરવાળા એક રૂમાં પુસ્તકને શોભા માટે કપાટમાં મૂકી રાખે તે જેટલું નિઃસાર દેખાય, તેટલા જ પ્રમાણમાં ગ્રંથોની યાદીઓ પરથી સર્જેલું સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નિઃસાર દેખાવાનું.

૨૦. ત્રીજા એક કારણથી પણ આવું જડત્વ આવી જાય છે. પ્રકાશક અનેક પુસ્તક-વિકેતા, ગ્રંથપાલો પર અગર ગ્રંથપસંદગી કરનાર સમિતિના સિદ્ધારસોની અસર. સભ્યો પર જે સંખ્યાબંધ સિદ્ધારસો લાવે છે તેનાથી દૂર રહેવું જોઈએ. ગ્રંથપાલનો રનેહી અગર પુસ્તકપસંદગી કરનાર સમિતિના સભ્યોના રનેહી ગમે તેવા મામુલી પુસ્તક માટે જે લલામણુ લાવે તો તેનો અસ્વીકાર કરવો, એ પુસ્તકાલયની કાર્યક્ષમતાની દૃષ્ટિએ અતિ જરૂરનું છે.

૨૧. ગ્રંથસંગ્રહ અનાકર્ષક બનવાનું બીજું એક પ્રબળ કારણ એ છે કે, જે ગ્રંથ પસંદગી કરનાર અધિકારીવર્ગ ધણી વખત સુધી તે જ સ્થાને રહે તો, તેમાંની વ્યક્તિઓની પુસ્તક સંબંધી રુચિ-અરુચિ ગ્રંથ-સંગ્રહમાં સ્પષ્ટપણે દેખાઈ આવે છે. ખરી રીતે તો સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં સર્વ વિષયો માટે દાર ખુલ્લાં હોવાં જોઈએ, અને તેટલા માટે પસંદગી કરનાર અધિકારીવર્ગ પણ અવારનવાર બદલાવો જોઈએ.

૨૨. આ બધાયે કરતાં ગ્રંથસંગ્રહમાં મહિનતા લાવનાર બલવત્તર કારણ તો પુસ્તકોની બાંધણી છે. દેશી લાપાનાં પુસ્તકોની બાંધણી એટલી બધી ચાળીસી વઢાવી ગ-થેલા વૃદ્ધ જેવું. કમજોર હોય છે કે, વાચકોના હાથમાં ચારપાંચ વખત જ-આવ થયેલું પુસ્તક ચાળીસી વઢાવી ગથેલા વૃદ્ધ જેવું જ દેખાય છે તે કહેવાની જરૂર રહેતી નથી. સાર્વજનિક પુસ્તકાલય એક વાર જે બજારમાં વેચાતાં જૂનાં પુસ્તકોની કુકાન જેવું દેખાયું કે તેની આકર્ષકતા ધટી જ સમજાવી. આમ ન બને એટલા સારાં જૂનાં પુસ્તકો કમી કરતા જવાં અને જે રાખવાની જ જરૂર હોય તો તેને મુઠક દેખાવમાં રાખવા તજવીજ કરવી જોઈએ. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં જૂનાં પુસ્તકો કમી કરતાં જરાયે સંકેત ન રાખવો જોઈએ. કારણ સંગ્રહ કરવાનું કામ એ સંસ્થાનું નથી. તે કામ તો રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલય કર્યું જાય છે. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં જેમ વધારે પુસ્તકો વધારે વાચકો પાસે જાય તેમ તેની કાર્યક્ષમતા વધારે દેખાઈ આવે.

આધુનિક પેઢી જેટલા વધારે પ્રમાણમાં પૈસાની લેવડદેવડ કરે, તેમ વધારે સદ્ગુણ ગણાય; તેવીજ રીતે સાર્વજનિક પુસ્તકાલય સંગ્રહ કરેલાં પુસ્તકોની સંખ્યા કરતાં, તેની આપ-લેની સંખ્યાથી ઓછાવતા પ્રમાણમાં કાર્યક્ષમ ગણાઈ શકે. અર્થાત્ જો જૂનું પુસ્તક વધારે સ્થિતિમાં હોય તો નવી આવૃત્તિમાં જન્મ લેશે અને પુસ્તકાલયમાં પોતાનું સ્થાન ટકાવી રાખશે.

૨૩. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં એક જ આપતનો સંગ્રહ અવશ્ય જરૂરનો છે અને તે સ્થાનિક સંગ્રહ. પુસ્તકાલયવાળા ગામમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં બધાં

સ્થાનિક સંગ્રહ પુસ્તકો, સ્થાનિક અંધકારનાં પુસ્તકો અને ત્યાંનાં વર્તમાનપત્રો અસ્થાને ન કહેવાય. માસિકો અને મેળવી શકાય તો મહત્વના હસ્તલિખિત ગ્રંથો અને બધાને સાર્વજનિક પુસ્તકાલયે અવશ્ય સંગ્રહી રાખવા જોઈએ. કારણ આવા સંગ્રહથી સ્થાનિક લોકોમાં પુસ્તકાલય વિષે મમત્વનો ભાવ જાગતો થાય છે. આવા સ્થાનિક સંગ્રહ સિવાય ખીજા કોઈ સંગ્રહકાર્યની ભાજગડમાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલય પડવું એ અવ્યાપારેણુ વ્યાપાર: થાય છે.

૨૪. ઉપરના સર્વ અકસ્માત્ આદેશ પછી એક કસ્તરૂપ આદેશ ધ્યાનમાં રાખવો જોઈએ અને તે મિ. એબોર્ડ પોતાના Book Selection

પુસ્તકોની પસંદગી નામના અતિ સુંદર વિવરણાત્મક ગ્રંથમાં આપેલું છે. તે કહે છે અને તેનું સાહિત્ય કે, પુસ્તકપસંદગી કરતી વખતે તેનો પુસ્તકાલયના વાચકોનું અભિપ્રાય સાથે મેળ મેળવીને નિર્ણય કરવો.

૨૫. પુસ્તકસંગ્રહ પછી આપણે પુસ્તકાલયની પ્રમાણ તરફ વળીએ. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં નીચે પ્રમાણેના વિભાગોનો સમાવેશ થાય છે:

મકાનો. ૧. આપ-લે વિભાગ, ૨. નિષ્પત્કાલિક વિભાગ, ૩. અધ્યયન વિભાગ, ૪. સંગ્રહ વિભાગ, ૫. બાંધણી વિભાગ, ૬. વ્યવસ્થાપક વિભાગ, ૭. વ્યાખ્યાન વિભાગ, ૮. પ્રદર્શન વિભાગ, ૯. બાલવિભાગ, ૧૦ મહિલાવિભાગ વગેરે.

૨૬. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયની જગા શહેર અથવા ગામની લોકવસ્તીના મધ્યભાગમાં હોવી જોઈએ, કે જેથી બધાંયે તેનો સુલભતાથી સરખો ઉપયોગ

મકાનની જગા. કરી શકે, તેમજ નાનાં બાળકો અને સ્ત્રીઓ સુધી ત્યાં ગમે ત્યારે વિના હરકતે જઈ શકે. પુસ્તકાલયની પ્રમાણ મધ્યવસ્તીમાં હોવા છતાંયે રસ્તાની રાહદારીથી દૂર હોવી જોઈએ. આથી ધૂળ અને ઘોંઘાટથી વાચકો સુરક્ષિત રહી શકે. ઈંગ્લંડમાં ઘણાં શહેરોના મધ્યભાગમાં શહેર પુસ્તકાલય આવેલાં છે. ન્યૂયૉર્કમાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલય પાંચમા એવેન્યુ અને બેતાળીસમા રસ્તાના સંગમ પર એટલે ન્યૂયૉર્ક શહેરના બરાબર મધ્યભાગમાં આવેલું છે.

૨૭. પુસ્તકાલયનો બહારનો દેખાવ લલે નાટકશાળા જેવો લપકાદર ન હોય તો પણ આકર્ષક તો હોવો જ જોઈએ. પાશ્ચાત્ય દેશનાં ઘણાં પુસ્તકાલયોના દર્શનીય ભાગ ગ્રીક સ્તંભ તથા પગથિયાંથી સુશોભિત કરેલા હોય છે. આ સંબંધમાં કોઈ મુશ્કેલી વાચકો

બહારનો દેખાવ.

એક વાર એવી ટીકા કરી હતી કે, ભાઈ ! આ તમારા પગથિયાં તો શોભીતાં છે, પણ દરેક વખતે અમો વાચકોના પગ ચક્રવી નાંખે છે. કંસરત કરવાના અખંડાને થોડા આ પગથિયાં અમારા મગજની તપાસ કરવા કરતાં પગની તપાસ કરી અમને પુસ્તકાલયમાં આવવા દે છે, એ કેવો વિપરીત ન્યાય !

૨૮. આપ-લે વિભાગ સંમૂહવિભાગ સાથે જોડેલો હોવો જોઈએ.

આપ-લે વિભાગ એથી પુસ્તકો લેવા આવનાર વાચકોને લાંબી જાન-આવ ન કરવી પડે અને આપ-લે વિભાગની વ્યવસ્થા કરનાર અધિકારીઓ પણ સંમૂહ વિભાગમાં વાચકો પર નજર રાખી શકે. આપ-લે વિભાગથી સંમૂહ વિભાગમાં જવાનું ન્યાં દાર હોય ત્યાં પુસ્તકોના કંટેલોગની પેટી મૂકી રાખવી જોઈએ. સંમૂહ વિભાગ મુક્તદાર પદ્ધતિનો હોવો જોઈએ, કે જેથી વાચકો જોઈતું ન જોઈતું પુસ્તક સ્વતઃ જોઈ શકે. આથી અધિકારીવર્ગનો સમય બચે અને વાચકોને આમથી તેમ ફરીને જોતાં પુસ્તકોની માહિતી આપોઆપ મળી શકે. જો કે એથી પુસ્તકો અવ્યવસ્થિત થઈ જાય એ ખરું, પણ વાચકોને મળનારા શિક્ષણની દૃષ્ટિએ અધિકારીઓએ તે પુસ્તકો વ્યવસ્થિત રાખવાને પુનઃ પુનઃ શ્રમ પણ લેવો જોઈએ.

પુસ્તકોને ખુદલી અભરાઈ પર ગોઠવવાથી તેને હવા અજવાળું મળે છે અને તે તાજાં રહે છે એવો અમારો વડોદરાનો અનુભવ છે.

૨૯. નિયતકાલિકો (સામયિકો)ની જગ્યા નોંધતળિયે દરવાજા નજીક જ હોવી જોઈએ.

કારણ ત્યાંથી વાચકોની એકસરખી આવ-જા રહે છે. ખીજા નિયત કાલિકો માટે ખંડમાં વાચકોને તેનો ઉપદ્રવ થવાનો સંભવ રહે છે. પાશ્ચાત્ય દેશોમાં જગ્યા.

નિયતકાલિક (સામયિકો)ના ખંડનું મહત્ત્વ ઓછું થતું જાય છે; કારણ કે વર્તમાનપત્રો વાંચવા માટે સાર્વજનિક પેસાનો ખર્ચ કરવો એ ઠીક નથી એમ ઘણાને મત થતો જાય છે. મહત્ત્વનાં સાપ્તાહિકો, પાલિકો, માસિકો વગેરે ત્યાંથી દૂર લઈ જઈ અધ્યયનવિભાગમાં રાખવાની પદ્ધતિ ઘણાં પુસ્તકાલયોમાં અમલમાં મુકાઈ છે. પ્રો. ફ્રાંકેએ રત્નાગિરિમાં વર્તમાનપત્રો પર કરેલી ટીકા પ્રમાણે ખરેખર તેનો બૌદ્ધિક દરજ્જો ઘટતો જાય છે; એટલે સુધી કે પુસ્તકાલયોમાંથી તેને ઉપાડી જવાનું પણ કેટલાક લોક ચૂકતા નથી.

આવાં પ્રકાશનો બાળી મૂકવાને થોડા જ ગણાય

વર્તમાનો શોખ ધરાવનાર માણસને કુરસદ હોય, અને તેને પ્રત્યક્ષ રીતે તક-કામાં ગાળવા માટે સોખત ન હોય અને તેથી કંટાળો આવે, તો તે કંટાળો આવવા દેવાને હરકત નથી.

થોડી વાર કંટાળાને પડી રહ્યા બાદ એ કાંઈ કામ શોધીને તેમાં વળમસે; પણ કેવળ કુરસદને સમય વિતાડવાના હેતુથી જ પ્રસિદ્ધ થયેલું પત્ર, માસિક કે વાર્તાનું પુસ્તક એ લઈને ભેસે તો તેથી એ, આભાસરૂપ મનોરંજન મેળવી, વધારે સમય પરોક્ષ તકમાં-એટલે આજસમાં માળશે, અને ઘણું ખર્ચ પોતાના મનને હલકી દાગણીઓથી અલિપ્ત કરી મૂકશે અને કુરસદનાં શેને પોષશે.

પત્રો, માસિકો અને નવલકથાનાં પુસ્તકોથી અનેક તરુણ અને તરુણીઓ વિકારી અવસ્થામાં પડેલાં અને કુમારો દોરાઈ ગયેલાં જોવામાં આવ્યાં છે.

આવાં પ્રકાશનો બાળી મૂકવાને થોડા જ ગણાય.

—માંધીભ

૩૦. અધ્યયનવિભાગ એ સંગ્રહ વિભાગને જોડાયેલો હોવો જોઈએ. એક બાબુ આપ-લે વિભાગ હોય છે. અધ્યયનવિભાગમાં નીચાંતથી બેસતો અધ્યયન વિભાગ. વાંચવાની સગવડ હોવી જોઈએ અને વાચકોને પોતાના ધરમાં જ વાંચવા બેઠા છીએ એમ લાગે એટલા સારા પુસ્તકાલયના ચાલકોએ ત્યાં ઓછી અવરજવર રાખવી જોઈએ. એક અંગ્રેજ બાપ્ટિસ્ટ એક વાર એમ કહ્યું હતું કે જાન લેતી વખતે કોઈ મારા તરફ જુએ ત્યારે મને એટલો ગુસ્સો ચઢે કે જાણે મારું શરીર લૂછી બહાર નીકળ્યા અથાઉથી જ તેણે સ્નાનગૃહનું દાર ઉઘાડી નાખ્યું ન હોય ! આટલી અવરયાવાળી એકાંત જગા કદાચ ન આપી શકાય તો નિદાન વધારે અવરજવર ન હોય અને બેસવા માટે સારી બેઠકોની સગવડવાળી સમૃદ્ધ હોય એવી જગાની અધ્યયન વિભાગ માટે યોજના રાખવી જોઈએ. ફિલોસોફિકાના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં આવી એકાંત જગાની સગવડ એકાદ કલણની સગવડને પણ શરમાવે તેવી છે.

૩૧. વ્યાખ્યાનો અને પ્રદર્શન એ નિત્યનાં નથી તો પણ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનાં નૈમિત્તિક કાર્યો તો ખાસ છે જ એટલે તેને માટે જગા રાખવી એ જરૂરી છે. તે જ પ્રમાણે નાનાં બાળકો અને ઓછા માટે સ્વતંત્ર વિભાગ હોય તો તેઓ ત્યાં છૂટથી આવી પુસ્તકાલયનો લાભ લઈ શકે.

૩૨. વડોદરાના મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયનો બાલવિભાગ હિંદુસ્તાનમાં અન્યેક છે. આતું કારણ એ છે કે વડોદરા રાજ્ય સિવાય બીજા કોઈ કોઈ દેશોમાં અને મહત્ત્વ શિક્ષણનો પ્રચાર છે જ નહિ. પ્રાથમિક શાળામાં બે-ચાર વર્ષ સુધી આપણે દેશબંધાત શિક્ષણ દેખી રાખવા વાચન ચાલુ રાખવું એ ધણું જ જરૂરી છે. વડોદરા સરકાર તો સ્પષ્ટ કહે છે કે, બે પ્રાથમિક શિક્ષણ પર કરેલો ખર્ચ વેડફી ન નાખવો હોય તો પુસ્તકાલયો ચાલુ રાખવા જ જોઈએ. જ્યાં સ્વતંત્ર બાલ પુસ્તકાલય કાઢવા સગવડ ન હોય ત્યાં કર્યા સાર્વજનિક પુસ્તકાલયે એક બાલવિભાગ અવરજ રાખવો જોઈએ.

૩૩. સંગ્રહ વિભાગ કેવો હોવો જોઈએ તે કહેવા માટે અમારા મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયના સંગ્રહવિભાગનું વર્ણન કરું છું તે ઉપરથી ખ્યાલ આવશે. આવા સંગ્રહવિભાગ જમતનાં સારાં ગણાતાં પાંચ દશ પુસ્તકાલયોમાં જ છે.

૩૪. અમારો આ સંગ્રહવિભાગ ૧૯૩૨ની સાલમાં આશરે એક લાખ રૂપિયાના ખર્ચથી, એક લાખ વીસ હજાર પુસ્તકો રહી શકે એવી સગવડવાળો બાંધવામાં આવ્યો છે. તેની બાંધણી પૂર્વ પશ્ચિમ છે. લંબાઈ ૬૫ ફુટ અને પહોળાઈ ૩૪ ફુટ છે. વિભાગના બે મજલા પૈકીનો તળમજલો ૧૫ ફુટ અને ઉપરનો મજલો ૧૮ ફુટ ઉંચાઈનો છે. દરેક મજલાને સાત સાત ફુટ ઉંચાઈના બે પેટા મજલામાં વહેંચી નાખ્યા છે. તળમજલાની જમીન પથ્થરની છે; અને બાકીના ત્રણે પેટા મજલાની કાચની છે. સંગ્રહ વિભાગની બહાર જે લોખંડી દાદર છે ત્યાંથી વાચક ગમે તે પેટામજલામાં જઈ શકે છે. સંગ્રહવિભાગને એક જ બાબુએ દરવાજા હોવાથી તે બંધ કર્યો પછી તેમાં પ્રવેશ કરવા બીજા કોઈ માર્ગ જ રહેતો નથી. વળી, તેને અગ્નિનો ભય નથી, કારણ કે તેમાં માત્ર ચોપડીઓ સિવાય બીજા કોઈ પદાર્થ વાપરવામાં આવ્યો જ નથી. અહીં પુસ્તકો આખર

લીલા રંગના પોલાદી લોખંડના ઘોડાના ખાના પર ખુલ્લાં મૂકેલાં છે. વિભાગની વચ્ચેવચ્ચ ૪ ફુટ પહોળાઈને રસ્તા રાખેલો છે, અને તેની બંને બાજુએ પુસ્તકો મૂકવા માટે દારખંધ ઘોડાઓ ગોઠવવામાં આવ્યા છે. બે ઘોડાઓની વચ્ચે ૪ ફુટનું અંતર છે. આવા લોખંડી ઘોડાની દશ દાર છે, અને તે દરેક દારમાં આઠ આઠ ઘોડા છે. દરેક ઘોડાને બેઉ બાજુએ ૩ ફુટ લાંબા તથા ૯ થી ૧૨ ઇંચ પહોળા ખાનાં હોય છે. આ ખાનાંની ઉચ્ચાઈ પુસ્તકોની ઉચ્ચાઈના પ્રમાણમાં વત્તી ઓછી કરી શકાય છે. પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશાની ભીંતની લગભગ બે ઘોડા મૂકેલા છે તેને ફક્ત એક બાજુએ ખાનાં છે. દક્ષિણ-તર ભીંતએ દરેક બાજુ ૩ ફુટ ૩ ઇંચ પહોળાઈની ખારીઓ છે. આ ખારીઓ જમીનથી બે ફુટ ઊંચી થઈ યર્ધ ૩૦ ફુટ સુધી ઊંચી રાખવામાં આવી છે. પશ્ચિમ તરફની ભીંતના મધ્યભાગમાં એવી જ રીતની એક ઊંચી ખારી છે. પૂર્વ તરફની ભીંતે દરેક પેટા મજલામાં ત્રણ એ પ્રમાણે એકંદર બાર દરવાજા છે. વચ્ચેના દરેક દરવાજાને બેઉ બાજુ સરકાવી શકાય છે અને બાજુના દરવાજાને એકજ બાજુ સરકાવી શકાય છે. આ બારણાં ૨ ફુટ ૧૧ ઇંચ પહોળાં અને ૫ ફુટ ૮ ઇંચ ઉચ્ચાઈનાં છે. પુસ્તક સંગ્રહમાં બે કે દરેકશાં કૃત્રિમ પ્રકાશની જરૂર જણાતી નથી છતાં વચલા ખુલ્લા માર્ગમાં વિદ્યુત પ્રકાશની ભેંષતી સગવડ રાખી છે.

સાહિત્યપ્રવૃત્તિનાં અંગોની આ દશા ! !

વર્તમાનપત્રો, માસિકો વગેરે પંજુ સાહિત્યપ્રવૃત્તિનાં અંગો છે. સહમાન્ય પ્રજાને કેળવવાનું એ એક જખર સાધન છે.

પંજુ એ સાધનને અતિશય હુરુપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. લોકોને સાચી માહિતી અને સારી સલાહ આપવાને બદલે, ધરાદાપૂર્વક ખોટી, અર્ધી સાચી-અર્ધી ખોટી, અધૂરી અથવા સાચી માહિતીને ખોટા દષ્ટિબિંદુથી મૂકી લોકોને ખોટા માર્ગે દોરવાનું કામ વર્તમાનપત્રો દ્વારા પદ્ધતિપૂર્વક કરવામાં આવે છે.

બહાર ખબરો દ્વારા પેસા મેળવવાના હોશમાં એ અનેક પ્રકારનાં ભૂકાણાં અને અનીતિ ફેલાવનારું સાધન બન્યું છે.

—ખાંધીજી

૩૩. સંગ્રહવિભાગ સિવાયના બીજા વિભાગોની લંબાઈ, પહોળાઈ કેટલી જોઈએ, તેમાં કયા જાતનો સામાન ગોઠવવો જોઈએ, શહેર કે ગામની B. M. Readicorg લોકવસ્તીના પ્રમાણમાં કયા કયા ખંડમાં કેટલા માણસોની સગવડ કરવી જોઈએ એનો વિચાર કરવા બેઠીએ તો આખું પુસ્તક ભરાય. હું આજે ને આજે તે કાર્ય કરી નાખવા માગતો નથી; કારણ તે આપણને કંટાળાસ્પ થાય. જો તેની આપને મનોરંજક માહિતી જોઈતી હોય તો B. M. Headicar's Manual of Library organization એ પુસ્તક વાંચવાથી મળી શકશે.

૩૪. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના અંધપાલ સુશિક્ષિત હોવા જોઈએ અને તેમને અંધ-વાચનનો શોખ હોવો જોઈએ, એ કહેવાની જરૂર નથી. પંજુ સુશિક્ષિત અંધપાલ કેવો જોઈએ સિતપણું એ ચળવેલો ઘોડો રેડા કરવાની જરૂર છે. વિદ્યવિદ્યા-લયની બે ત્રણ પદવી ગેળવી એટલે શિક્ષણસમાપ્ત થઈ એવી સુશિક્ષિતતા નિરૂપણગી અને ઉપદ્રવકારક છે. શિક્ષણશાસ્ત્રનો કહે છે કે શાળાઓ

અને કૉલેજોમાં અમે ખરું શિક્ષણ આપતા જ નથી. પરંતુ જ્ઞાનસંપાદન કરવાના સાધનોનો કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો તે શીખવીએ છીએ. એટલે આવી રીતિમાં ખરું શિક્ષણ પદવી સંપાદન કર્યા પછી જ મેળવવાનું હોય છે. અંધપાલ જે વિદ્યાર્જન કરવામાં જ મગ્ન રહે તો જ તે પુસ્તકાલયમાં આવનાર વાચકો સાથે સમરસ બની શકે, અને ત્યાર પછી જ તે વાચકોને ઇચ્છિત-વાચન તરફ વળવા માર્ગદર્શન કરાવી શકે. આપણે સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનો વિચાર કરીએ છીએ, વિદ્વાનો કે સંશોધકોનો નહિ. આ વાર્તા જે લક્ષમાં રાખીએ તો સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના અંધપાલ પર માર્ગદર્શનની જવાબદારી આવી પડે છે, એ સહજ માન્ય કરીશું. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં ફક્ત “ મા, બૂ પા ” કરતાં શીખેલા બાલકથી માંડીને તે નોકરીમાંથી નિવૃત્ત થયેલા ડાસા ડગરા એમ સર્વ પ્રકારના વાચકો આવવાના. આ દરેકની પુસ્તકાલય વિશેની આકાંક્ષા સમજી જઈને અંધપાલે પોતાના અંધસંબંધનું ધોરણ તે પ્રમાણે બદલતા રહેવું જોઈએ, તો જ પુસ્તકાલયની ઉપયોગિતા વધી રનાવલંબી વિદ્યાર્થીઓનું તે ખરેખરું વિશ્વવિદ્યાલય બની જાય. વિદ્યાર્જનમાં સદૈવ તાપર રહેતા અંધપાલનો હુકમવાચનથી જ દલાડો વળતો નથી, તે ઉપરના વિવેચનથી રૂબરૂ સમજી શકાય છે. બીજા શબ્દોમાં તે જ ગુણોનું વર્ણન કરીએ તો કહેવું પડશે કે પુસ્તકપ્રીતિ ઉપરાંત અંધપાલમાં માણસાઈ પણ હોવી જોઈએ; અતઃપણ નહિ.

૩૫. અંધપાલનો એક ત્રીજો ગુણ એ છે કે, તેને પોતાના કામ પર વિશ્વાસ હોવો જોઈએ. સાર્વજનિક પુસ્તકાલય સાક્ષરતાપ્રચાર તથા અંધપાલ કેવો હોવો જોઈએ ? પ્રાથમિક શિક્ષણનું કામ કરનાર હોય છે. આ કામો તે જ સાધ્ય કરી શકશે એવા દૃઢ વિશ્વાસથી તેણે કાર્ય કરવું જોઈએ. પુસ્તકાલયના ઇતિહાસમાં હવે ત્રીજો તબક્કો આવ્યો છે. પ્રથમાવસ્થામાં પુસ્તકાલયો ‘અંધસંબંધનું’ કામ કરે છે. દ્વિતીયાવસ્થામાં, જે કાર્ષ પુસ્તક માગવા આવે તેને આપવાનું કામ કરે છે અને હવે તો અંધપાલોએ અંધાલયોના ઉદ્દેશ, અંધાલયમાં ન આવનાર દરેક માણસને પોતે જાતે સમજાવવો જોઈએ, એ ફરજ જરૂરીઆતભરેલી છે. આને માટે લોકસંખ્યા કેટલી છે, તેમાંથી કયો રિયતિના લોકો પુસ્તકાલયોનો લાભ લે છે, અને કાણ અને કયો રિયતિના લેતા નથી, એ વિષે ચાપ રાખી, અંધપાલે પુસ્તકાલયનો સંદેશ ઘેર ઘેર પહોંચાડવો જોઈએ.

૩૬. ત્રીજો ગુણ. તે પુસ્તકાલયશાસ્ત્રનું શાસ્ત્રીય તથા વ્યવહાર જ્ઞાન. પુસ્તકાલયો એ જ્ઞાનપ્રચારના અત્યુત્કૃષ્ટ સાધનો. ગણાયેલાં હોવાથી પાશ્ચાત્ય દેશોમાં તે સાધનોનો વધુમાં વધુ કાર્યક્ષમતાથી કેમ ઉપયોગ કરવો તેનું શાસ્ત્ર નિર્માણ થયું છે. અમેરિકાના લાયબ્રેરી એસોસીએશને તો પોતાનું અંતિમ ધ્યેય એ કરાવ્યું છે કે, ઉત્તમમાં ઉત્તમ પુસ્તકો, વધારેમાં વધારે લોકોને, જાણમાં જાણ ખર્ચમાં અમે મેળવી આપીશું. પ્રત્યેક અંધાલય અને અંધપાલનું પણ આ જ ધ્યેય હોવું જોઈએ, અને તે ધ્યેય સાધ્ય કરવા માટે પુસ્તકાલયનાં શાસ્ત્ર તથા તંત્ર પણ અંધપાલે જાણવાં જોઈએ.

૩૭. પુસ્તકાલયના સાધનોમાંનું 'પરિચય' સાધન તે વાચક. વાચક કેવા હોવા જોઈએ તે કહેવાનો અધિકાર અધ્યાધિકારીનો નથી, પણ વાચક કેવી રીતે વાચકો બાબત અધિકાર અને પુસ્તકાલયના હેતુ પાર પાડવા તે કેવી રીતે મદદરૂપ અને તેનું ફિગદર્યાન કરીશું. પુસ્તકાલય પર પોતાના જોટલો જ બીજા વાચકોનો દક્ષ છે, એ જવાબદારી તેમણે ખ્યાનમાં રાખવી જોઈએ. અધ્યાધિકારીના આજ્ઞાપીતાઓ પુસ્તકાલયમાંથી સારા પુસ્તકો પ્રથમ લઈ જાય અને વખતસર પરત ન કરતાં ખાનગી રીતે બીજાને વાંચવા આપે, નિયમથી કરેલાં હોય તેનાથી વધારે પુસ્તકો કોષ ને કોષ બદાને લઈ જાય, પોતાને જોઈતું પુસ્તક તેના કમથી આધુ'પાધુ' કરી ગમે તે જગ્યાએ છુસાડી દે, પુસ્તકાલયમાંના પુસ્તકોમાં નિઘાનીઓ કરવા તથા તેના ચિત્રો ફાડી લેવા તે પોતાના જ છે એમ માને, પરંતુ તે પુસ્તકો આપણાં નથી એમ ધારી તેના પર ડાઘા પાડવા, અગર તેમને વાળી દેવાં ઇત્યાદિ બાબતોથી આપણા વાચકો અલિપ્ત રહે તો પુસ્તકાલયોનું ક્ષેત્ર પ્રાપ્ત કરવાનો માર્ગ મોકળો થાય એમાં શંકા નથી.

અહીં સુધી આપણે સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોનું કાર્યક્ષેત્ર તથા તેની સાધનસંપત્તિનો વિચાર કર્યો. હવે તેનો અભ્યુદય તથા ઉત્કર્ષ કરવા આપણે દરેકશાં શું ખ્યાનમાં રાખવું જોઈએ એટલું કહી દું મારું બાપણુ સમાપ્ત કરીશ.

૩૮. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો જનતાનાં વિદ્યાલયો છે. બીજાએ આપેલું નહિ પણ જાતે મેળવેલું જ્ઞાન જનતાને સાક્ષરતામાંથી સુચિન્તિ-તતા તરફ લઈ જાય છે. લોકશાહીમાં જનતા કેવળ સાક્ષર રહે તે ચાહે નહિ. મનુષ્યને માનરતા દેનાર શુદ્ધિને જાગ્રત કરે એવું શિક્ષણ મેળવેલી સુસંસ્કૃત જનતાની જરૂર છે. શાળા-પાઠશાળાઓ તો અંગ્રેજીના ત્રણ 'આર' Reading, Writing તથા Arithmetic શીખવે છે, પણ પુસ્તકાલયો તો તેમને ચોથો 'આર' એટલે Reasoning શીખવે છે. આ પુસ્તકાલયો, કંઈ મોજરોખની વસ્તુઓ નથી. પુસ્તકાલયો માટે પૈસા નથી એવું બદાનું આત્મઘાતક છે. ચોખ્ખું મળલખ દૂધ જોઈતું હોય તો ધાસચારો નીરવામાં જવચોરી કર્યું કેમ પાલવે ?

અધિક દિનકર વાકનીસ

ખાસતંત્રીનું પત્ર

હુનિયામાં સૌથી નાની તંત્રી એક ૧૧ વર્ષની છોકરી છે. એના ગામનું નામ વાલસેઝ એરેગોમ. એ બેબી તંત્રીનું નામ ડોરોથી આન હોયસન. 'વાલસેઝરટાર' નામનું દૈનિક એના તંત્રીપદે ચાલે છે. એટલું જ નહિ પણ એ બેબી તંત્રીના અભિપ્રાયોનો અમેરિકાનાં વર્તમાનપત્રોમાં વારંવાર ઉલ્લેખ થાય છે. હવે એના તંત્રી તરીકેના ત્રીજા વર્ષની શરૂઆત સુધીમાં અમેરિકાનાં બધાં રાજ્યોમાં એનું દૈનિક પ્રચાર પામ્યું છે. અરે મિટન, કેનેડા, દક્ષિણ અમેરિકા ને જર્મનીમાં પણ એના ધણાં આદોકો છે. ૧૯૩૭ માં 'વાલસેઝ' દૈનિકને બદલે 'સ્પોટલાઇટ' નામે પાક્ષિક કલેન્ડરી નામનો મિલ-મજૂર ચલાવતો ન્યારે એણે છાંડી દીધું ત્યારે ડોરોથીએ તંત્રીપદ સ્વીકાર્યું, ત્યારે તે માત્ર નવ વર્ષની હતી.

વાર્ષિક નિવેદનો અને અંદાજપત્રો

તમારા પુસ્તકાલયનું બજેટ બનાવતી વખતે તેમજ વાર્ષિક નિવેદન લેતી વખતે ખાસ ધ્યાન રાખવા જેવી કેટલીક બાબતો આ લેખમાં આપી છે. આ કામ માટે અનેક ભાતની અગવડો અને મૂંઝવણો કેટલાક મંત્રી-અધ્યક્ષ લાઇઓ અનુભવે છે. એમાંની લગભગ બધીનો ઉકેલ આ લેખમાંથી મળી આવશે. આમાં અપાયેલી સૂચનાનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે તો કોઈ ભાતની સુકેલી નહિ નડે, તેમજ વ્યર્થ પત્રવ્યવહારમાં પણ તમારે કે ખાતાને નહિ ઊતરવું પડે.

સ્ત્રી. પુસ્તકાલયોના સંચાલનનું વર્ષ આ જુલાઈ આખરે પૂરું થશે અને નવ વર્ષ માટે શું કરવું તે વિષે જે તે સ્થળની સ્થાનિક સમિતિ પુસ્તકાલયની વિચાર કરશે. પુસ્તકાલયના વહીવટમાં બહેરબનીતા આગળ રા કરવાના બે મહત્ત્વના પ્રશ્નો દરેક વર્ષે પુસ્તકાલયની સમિતિ સમક્ષ આવે છે. પ્રથમ પ્રશ્ન ગયા વર્ષે આપણે પુસ્તકાલય પ્રતિ

કેવી રીતે ચલાવી, તેની આર્થિક સ્થિતિ તથા ઉપયોગિતા વધારવા વિષે શું શું કર્યું, તે નોંધ લઈએ છીએ; અને બીજો પ્રશ્ન, આવતા વર્ષે કેટલો ખર્ચ કરવો, તે માટે કેટલી જીબી કરવી તથા પુસ્તકાલયની ઉપયોગિતા વધે તે માટે બીજા શા ઉપાયો લેવા જેવા તે બાબતો છે. ખરેખર, જે આ બે બાબતો ઉપર આપણી સમિતિઓ વધારે ને વધા વિચાર કરશે તો જરૂર ઉત્તરોત્તર પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ તેના ખરા સ્વરૂપમાં વિકાસ પામશે.

આ પ્રસંગે સમિતિઓએ શું વિચારવા જેવું છે તે વિષે પ્રથમ થોડું લખું. અરચાને નહિ ગણાય. પુસ્તકાલય સમિતિએ ગયા વર્ષે મહા પુસ્તકાલય સંચાલન પુસ્તકાલય મંડળો અને પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળોએ પુસ્તકાલય માટે ચાલુ વર્ષમાં વ્યવસ્થા અને વહીવટને અંગે જે કરાવેા પસાર કર્યા છે તે વાંચવા જેવી માહિતિ. કેટલે અંશે અમલ કર્યો તેનો વિચાર, વળી રાજ્ય પુસ્તકાલય પરિષદ વખતે ગ્રામપુસ્તકાલય સંબંધી પરિપક્વા પ્રમુખના વિચારો તથા તે પ્રસંગે વંચાયેલા બીજા નિબંધો અને વ્યાખ્યાનો જે 'પુસ્તકાલય' માસિક

ડિસેમ્બર ગ્રાસમાં પ્રસિદ્ધ થયા છે તે વિચારી જવા. આ હકીકતો ગામની વ્યવસ્થાપ સમિતિઓ આગળ મંત્રીઓએ ખાસ વાંચી બતાવવી જોઈએ. કેટલાક પછાત કોમ ગામડાં નથી ગ્રામપુસ્તકાલયો સ્થાપવામાં આવ્યા હોય ત્યાં કદાચ ગામ આગેવાનો જે પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થાપક સમિતિમાં હોય તેઓ થોડું જણેલા હોય તો પણ વિચારમાં તેઓ પ્રોત્સાહ હોય છે, એટલે નવી વિચારસરણી જે મંત્રી વાર્તાવિક સ્વરૂપમાં તેમને સમજાવે તે તો જરૂર આ બાબતમાં તેમને વધારે મદદરૂપ નીવડશે.

આ ઉપરાંત રા. બ. ગોવિંદલાલ સાહેબે ગયા જુન માસના 'પુસ્તકાલય' માસિક રજોલી પુસ્તકાલયની તપાસણી વિષે પોતાના જે વિચારો રજૂ કર્યા છે તે દરેક ગામડાં પુસ્તકાલય સમિતિએ વિચારવા જેવા છે અને પોતાના પુસ્તકાલયમાં તેનું અવશ્ય યાદ કરવા આગ્રહ રાખવા જેવો છે. વળી કેટલાક ગ્રામ પુસ્તકાલયોએ પોતાનો અનુભવનિત

આપો છે, તે પણ પુસ્તકાલયના હિતચિંતકો વાંચશે તો પોતાના પુસ્તકાલયની જાણતી ખામીઓ દૂર કરવામાં તેમને સારી રીતે મદદરૂપ થઈ પડશે. આજ અંકમાં પુસ્તકાલયો અને તેમનું કાર્યક્ષેત્ર પરનું આપણા પુસ્તકાલય ખાતાના વ્યવસ્થાપક સાહેબ મે. રા. રા. વાઢનીસ સાહેબનું વ્યાખ્યાન પણ પુસ્તકાલયના સંચાલકોને બહુ અગત્યની માહિતી પૂરી પાડનારું વાચન થઈ પડશે.

અનુભવની દૃષ્ટિએ સખાએલા પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ સંબંધી લેખો ઉપરાંત, પુસ્તકાલય ખાતાના મારા અનુભવ પરથી અંદાજે મંજૂર કરવામાં પડેલી અડચણો તથા રૂપિયા પચાસ સુધીનાં અંદાજો વિષે સખાએલો લેખ પણ આ વખતે નાના પુસ્તકાલયોના મંત્રી અને વ્યવસ્થાપક સમિતિઓએ વાંચવા જેવો છે. વિશેષમાં વ્યવસ્થા માટે વખતોવખત થયેલા વટહુકમ પ્રમાણે આપણું કાર્ય થયું છે કે નહિ તે દરેક મંત્રીએ તપાસી જણું જોઈએ અને હાથ પર રાખેલી રકમનો ખર્ચની બાબતોમાં થયેલા ખર્ચ માટે વ્યવસ્થાપક મંડળ આગળ ખર્ચ વ્યાજબી રીતે થયો છે તેવી જાતની સંમતિ મેળવી જોઈએ.

ખાતા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલી પુસ્તકોની યાદીઓ, 'પુસ્તકાલય' માસિક તરફથી મળતો પુસ્તકપરિચય વિભાગ વગેરે પરથી મળેલી માહિતી તથા વાચકો તરફથી મળેલી સૂચનાઓ અને માગણી પરથી અંદાજે તૈયાર કરેલી પુસ્તકોની યાદીઓ પણ વ્યવસ્થાપક મંડળે તેમણે કરવી જોઈએ. અંદાજ બનાવવા માટે આજ માસમાં તથા ગયા ઓગસ્ટમાં થયેલી સહકારી ધોરણ સંબંધીની સૂચનાઓની ખાસ નોંધ લેવા તમામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને વિનંતિ છે.

હવે આગ્રહ વર્ષનું વાર્ષિક નિવેદન ખાતામાં મુદત અંદર મોકલવા માટે દરેક મંત્રીને મંત્રીએ નિવેદન કેમ આપદલારી વિનંતિ છે. આ નિવેદન કેમ ભરશો તેની માહિતી હું

ભરવું થોડી આ નીચે આપીશ.

(૧) નિવેદનની બે પ્રતો દરેક પુસ્તકાલયને આગ્રહ અંક સાથે જ મળી હશે, એક પ્રતમાં જણાવેલા આસન પ્રમાણે હકીકત ભરી ખાતા તરફ મોકલવી અને બીજી પ્રતમાં હકીકત ભરી પોતાને ત્યાં દફતરે રાખવી.

(૨) નિવેદનમાં બે વર્ષની હકીકત ભરવાની છે.

(૩) પુસ્તકોની સંખ્યા બાબત:—

આસન ૨ માં પુસ્તકોની સંખ્યા ગયા વર્ષે આખરે જે શિક્ષક હોય તે કાઢેલી તારીજ પરથી મૂકવાની છે. જ્યાં તારીજ કાઢી ન હોય ત્યાં મંત્રીએ તારીજ કાઢી શેરા કરી તે સંખ્યા બતાવવી જોઈશે. ત્યારબાદ આસન ૩ અને ૪માં નિવેદનની સાલે નવીન ખરીદાયેલાં તથા ઇતર રીતે મળેલાં પુસ્તકોની સંખ્યા બતાવવી. આસન ૫ માં વર્ષ દરમ્યાન કમી કરેલાં પુસ્તકોની સંખ્યા બતાવવી. કમી કરેલાં પુસ્તકો માટે જનરલ રજીસ્ટરે શેરા કરેલાં હોવા જોઈએ. અને આસન ૬ માં નિવેદનની સાલે ક્લર રહેલી સંખ્યા આ પ્રમાણે બે સાલની હકીકત માગ્યા પ્રમાણે ભરવાની છે.

(૪) વાચકોની સંખ્યા

આમ પુસ્તકાલયો 'વાચક રજીસ્ટર' લખે સચોટ રાખતા નથી. આ તેમની મોટી ખામી છે. અમારી ખાસ વિનંતિ છે કે તમામ મંત્રીઓ આ રજીસ્ટર જે મદત્તનું છે તે રાખવા તજવીજ કરશે અને ન રાખ્યું હોય તો બતાવી લેશે.

આ પત્રકમાં, ન્યારે વાચક પ્રથમવાર પુસ્તક લેવા આવે ત્યારે તેનું નામ નોંધાય છે. દર વર્ષે આ પત્રક નવું અને છે અને સાલ આખરે જેમને ઘેર પુસ્તકો રચ્યા હોય તેમનું વાચક તરીકે પ્રથમ નામ નોંધી લેવામાં આવે છે. કારણ, નવા વર્ષની ઇસ્તુશુક પર પણ તે ચોપડી ચડાવવાની હોય છે. આ રજીસ્ટર ઉપરથી અને ન્યાં રજીસ્ટર ન રાખ્યું હોય ત્યાં ઇસ્તુશુક પરથી બે ચાર ધસમની મદદ લઈને કેટલાક પુરુષ, સ્ત્રીઓ, ઉઠી ગયેલા વિદ્યાર્થીઓ અને બહુતાં વિદ્યાર્થીઓ વાચકો છે તેની નોંધ અનુક્રમે આસન ૭-૮-૯-૧૦ માં મૂકી તેના સરવાળા આસન ૧ માં મૂકવો. આ સંખ્યા ટીપ (૨) અને (૩) જે નોંધ છે તે દરેક મંત્રીએ ખાસ જોવી અને તે પ્રમાણે આંકડાઓ કાઢવા જોઈએ.

(૫) વંચાયલાં પુસ્તકો.

આ સંખ્યા ટીપ (૧) ખાસ વાંચી હકીકત તારવી અને વંચાયલાં પુસ્તકોના વિભાગોમાં ખતાવ્યા પ્રમાણે આંકડા મૂકવા. ઉપરના આંકડાઓ વર્ષ આખરે ચોક્કસપણે આવે અને વર્ષના અંતે તકલીફ પડે નહિ તેમજ ખાતાને પુસ્તકાલયની પ્રગતિનો સદજ્ઞ ખાધ આવે તે માટે ત્રિમાસી નિવેદનો મોકલવા માટે દર ત્રણ માસે ઇસ્તુશુકમાં અને વાચક રજીસ્ટરમાં જેમણે તારીજ કાઢી, પાછલી ત્રિમાસીની હકીકત ઉમેરી કુલ કરવાનો વહીવટ રાખ્યો હશે તેને આ હકીકત આપવી અધરી નથી. અને ખાત્રી છે કે હવેથી મંથપાલો અને મંત્રીઓ ખાતાના પુસ્તકાલયનાં ત્રિમાસી નિવેદનો બ્યવસ્થિત રીતે મોકલશે, જેથી વર્ષ આખરે ભરવાના આંકડા તૈયાર કરવામાં તેમને સરજતા યથા પડશે.

(૬) આવક.

આવકની હકીકત પણ મંત્રીએ કાળજીપૂર્વક ભરવાની છે. તેમાં આસન ૧૭ માં પાછલી સાલે જે અંદાજ મંજૂર થયું હોય તે પૈકી કેટલી રકમ ખચત રહી છે તે અર્ધી ખતાવવાનું છે. ન્યાં ખચત ન હોય ત્યાં આસનમાં અન્ય પૂરવાની છે. ન્યાં લવાજમની રકમ ઊભી થતી હોય હાજિ આસન ૧૮ ની હકીકત ભરવાની છે. લવાજમ સિવાય લોકો પાસે પાવતી આપી ઉધરાણાથી અગર, લગ્નપ્રસંગે બેટ તરીકે મળતી રકમ આસન ૧૯ માં ખતાવવાની છે; કાયમ ફંડનું બ્યાજ આસન ૨૦માં ખતાવવું. 'બ્યાજ' એ શબ્દમાં કાયમ-ફંડની રકમ ધતર રીતે રોકી હોય અને તેથી જે કંઈ ઉત્પન્ન આવતું હોય તે સમજવાનું છે. ખાતાના મકાનનું ઉત્પન્ન મકાનભાડામાં ખતાવવું, કિરોળે પેપર, પુસ્તકો કમી થયાં હોય તે વેચી દેવાથી જે કંઈ ઉપજ્યું હોય તે આસન ૨૫ માં મૂકવું. અને આસન ૨૬ માં કુલ આવક ભરવી.

(૭) ખર્ચની ખાખત

આ રકમ ૨૭ થી ૩૮ સુધી આસનવાર સ્પષ્ટતા પૂરતી છે તો તે પ્રમાણે ખાતાવહી ઉપરથી વર્ષ દરમ્યાન થયેલા ખર્ચની રકમ આસન ૩૯ માં મૂકવી અને આસન ૪૦ માં શું રકમ શિલક રહી તે ખતાવવું. આસન ૪૧ માં એકંદરે રકમ શિલક સાથે ખતાવવી. એટલે આસન ૩૯ અને ૪૦ ની રકમનો સરવાળો આસન ૪૧ માં આપવો જોઈએ.

(૮) કાયમ ફંડ, સ્થાવર જંગમ મિલકત.

કાયમ ફંડની રકમ જુલાઈ આખરે ખાતાવહી પરથી શોધી મૂકવી, અને કયે કયે રચણે છે તે જણાવવું. હકીકત લખવી અધુરી રહે તો ટીપ મૂકી નીચે લખવી અગર કલા-

પદો કાગળ જોડવો. મકાનની પાછળ શું ખર્ચ થયો, ક્યારે બંધાયું તે બતાવવું. આસન ૪૪ માં પુસ્તકોની કિંમત જનરલ રજીસ્ટર પરથી ફાટી મૂકવી, ડેસ્ટૉક રજીસ્ટર પરથી આસન ૪૫ ની કિંમત મૂકવી. સ્ટીરીઓસ્કોપ કાર્ડસ ડેસ્ટૉક ખાતે ગણવા.

(૯) પુસ્તકવાચન અને વાચનાલયનો સમય.

પુસ્તકો આપ-લે કરવાનો તથા ચેપરો વાંચવાનો સમય સ્પષ્ટ બતાવવો.

(૧૦) પત્રોના મથાળે વસ્તી અને લઘુલાની સંખ્યા કેવી રીતે બતાવવી.

વસ્તી આપણે એ સાલે વસતીગણતરી થઈ હોય તેજ બતાવીએ છીએ, એ ખરેખર જોતાં વારતવિક નથી. દર વર્ષે ગામમાં નવાં બાળકો જન્મે છે, બહારથી લોક આવે છે અને ગામમાંથી લોકો બહાર રહેવા જાય છે તેમ જ મરણ પછી થાય છે. આ કામે જરૂર વધઘટ થાય. આ માટે પટેલ-તલાટી સાથે સહકાર કેળવી અને શાળાના શિક્ષકોનો ફરજિયાત બાળકોની ગણતરી માટે જન્મમરણનાં પત્રોની પણ નકલ કરી લે છે. આ બાબત દર વર્ષે સહેલાઈથી ગામમાં સામાન્ય મેળવણી કરી શકાય અને વસતીમાં થતી વધઘટ બતાવાય. આશા છે કે હવેથી તે પ્રમાણે આંકડા ભરાઈ આવશે.

લઘુલાની એ દરેક ગામમાંથી જુલાઈ માસના માસિક પત્રક સાથે વર્ગ ૩-૫ સુધી લઘુલાં સ્ત્રીપુરુષની સંખ્યા બતાવનાર એક પત્રક શાળાના શિક્ષકો વિભાગ શાળાધિકારી સા. તરફ કેળવણી પ્રગતિ દર્શાવવા માટે મોકલે છે, તેમને મળી આ આંકડો મોકલવાનો હોય છે. ન્યાં તાલુકો હોય ત્યાં તાલુકાની મુખ્ય શાળાના મુખ્ય શિક્ષકને મળવાથી આ આંકડો મળી શકશે. ન્યાં નેગવાઈ હોય ત્યાં પુસ્તકાલય સમિતિઓએ આવાં લઘુલાં માણસો કેટલાં છે તે પોતાના પુસ્તકાલયની જાણ માટે સેવાભાવી યુવાનોની મદદથી કરાવી લઈ શકાય.

અંદાજ કેમ તૈયાર કરવું

હવે આપણે અંદાજ કેમ ભરવું તે વિષે સમજાવવાનું.

નવા વર્ષનું અંદાજ મંજૂર કરવા માટે ખાતામાં જે ચોપડીઓ તૈયાર કરી મોકલતા પહેલાં મંત્રીએ પાછલી સાલે કરેલા ખર્ચ માટે પુસ્તકાલયની સમિતિની મંજૂરી મેળવી લેવી.

ન્યાં સમિતિ આમના આગેવાનોની હોય અને ન્યાં આ સભ્યો વધુ કેળવણી પામેલા ન હોય ત્યાં મંત્રીએ પોતાની કામગીરી સમજાવવી જોઈએ. પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થાપક સમિતિમાં કોઈ અલગ માણસને રાખવો જોઈએ નહિ. આ વાત જે ગામમાં પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થા મંત્રી તરીકે શિક્ષકો મારફતે થાય છે ત્યાં ખાસ ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ. ગામમાં કેટલીક વખત સભા બોલાવવા છતાં સભ્યો ભેગા થતા નથી. આ હકીકત અમને માન્ય નથી. ભેગા તો થાય છે જ, આપણો પ્રયાસ જોઈએ. ગામડાનું કામ એટલે કદાચ વખત વધારે થાય. પણ ધીરે ધીરે જે ટેવ પાડવામાં આવે તો જરૂર લોકો ભેગા થશે. કારણકે આ સભ્યોની સંખ્યા પાંચથી સાતની જ હોય છે. વળી બધા જ સભ્યો સૂચના કરવા છતાં દાનજર હોવા જોઈએ એવું પણ આપણું ધોરણ નથી એટલે દાનજર રહેલા સભ્યોની સમક્ષ આપણે આપણી હકીકત રજૂ કરવી.

નવા વર્ષ માટે અંદાજ તૈયાર કરતી વખતે ગામડાના શિક્ષકોને મારી ખાસ સલાહ છે કે પુસ્તકાલયની પ્રગતિ માટે મોટી રકમનું અંદાજપત્ર એ મહત્વની વસ્તુ નથી, પણ ગામની આર્થિક સ્થિતિના પ્રમાણમાં, ગામના લોકોની કેળવણીની સ્થિતિના પ્રમાણમાં અને

પુસ્તકાલયની કાયમનિધિની રકમ દર વર્ષે વધુ ને વધુ થાય એ દૃષ્ટિથી બનવાં જોઈએ. કેટલીક વખત હુકમ વગેરે કારણોએ અંદાજે બનાવવા માટે જૂના પુસ્તકાલયો કાયમનિધિમાંથી પોતાની શક્તિ કરતાં વધારે રકમ ઉપાડવાનો માગણી કરે છે. ખરેખર, આ સ્થિતિ ઠીક નથી. કાયમનિધિની રકમ એક વખત ઉપાડી હોય તો તે પરત મૂકવા માટે પાછા બીજા વર્ષે પ્રયાસ થવા જોઈએ. લાગણગાટ કાયમ ફંડમાંથી ઉપાડવાની છૂટ મળશે નહિ; તેમ કાયમ ફંડમાં નાણું નહિ મૂકવાની પણ છૂટ મળે નહિ. માટે લોકોમાં જે સમજું વર્ગ હોય અને ગામડામાં દાનની જે અવળી દિશાઓ હોય તે દિશાઓ અને શૃંગિએ બદલવા માટે ગામના જીવાનેનો સહકાર મેળવી શિક્ષકે વધુ મદદ જોઈ કરવા પ્રયાસ કરવો. કેટલાંક ગામડાંમાં એકાદ વર્ષે બહુ રકમ જોઈ થઈ હોય તો બધી જ રકમનું અંદાજ બનાવવાનો આગ્રહ સેવવામાં આવે છે તે પણ ઠીક નથી. પોતાના માગની વસ્તી, વાચકની અનુકૂળતા વગેરેનો વિચાર કરી અંદાજ કેટલી રકમનું ધડપું તે માટે વ્યવસ્થાપક મંડળની ગામ પર રાખવાની ઠરાવ છુકે નોંધ લેવી. ત્યારબાદ જૂથમંડળની સલાહ પ્રમાણે નજીક નજીકનાં ગામડાંને મદદ રૂપ થઈ પડે તેવી સહકારી રીતે અંદાજે બનાવવાની ખાતાએ પ્રસિદ્ધ કરેલી અને પ્રાંત મંડળે અને રાજ્ય પરિષદે બહાલી આપેલી યોજના પ્રમાણે માસિકા અને રૂપિયા ૧ ની ઉપરાંતની કિંમતનાં પુસ્તકોની યાદી માટે મંત્રીએ પોતાના અભ્યાસ દરમિયાન તથા બીજી રીતે લોકમાગણી ઉપરથી નક્કી કરેલી ચોપડીઓની યાદીઓ આખા સેન્ટરની ગામવાર જુદી જુદી બનાવી પોતાના અંદાજમાં પોતાના ગામની લખાઈ કરવી. આ યોજનાથી કોઈ સાર્તાલિક કે દૈનિક માટે અઠથણ આવવાની નથી.

હવે બીજો મહત્વનો પ્રશ્ન તે અંદાજમાં જુદા જુદા ખાતે કેટલી રકમ ખર્ચવી તે છે. આ માટે ચાલુ માસમાં જ અંદાજે કેમ બનાવવાં તે માટે જે સૂચના મૂકેલી છે તે જરૂર વંચાણમાં લઈ અમલ કરવાનો છે. આમ આપણે કરીશું તો જ આપણાં અંદાજે અવશ્યત બનશે અને ભવિષ્યમાં સારા ઉપયોગી પુસ્તકોના સંગ્રહો વધારી શકીશું.

હવે અંદાજ પર આપેલી સૂચનાઓ તમામ પ્રકારનાં પુસ્તકાલયોએ વાંચવા આગ્રહ કરે છું. જે મહાલમાં મહાલ પુસ્તકાલય મંડળે ન સ્થપાયું હોય ત્યાં ત્યાં કરના પુસ્તકાલયો ખાસતઃ રાજ્યના ખાસ રાજ્યીય કરે એટલે અગરે અગ્રહ છે. તિશાપાં. છળા. પુસ્તકાલયોએ પોતાના પુસ્તકાલયમાંથી ફરતાં પુસ્તકાલયોની પેટીઓ દ્વારા ગામડામાં વાચન ફેલાવવા ખાસ પ્રયત્નો કરવા જોઈએ. રાજ્યના ૪૬ કરજામાંથી માત્ર ગણ્યા ગાંઠ્યા કરના જ આ કાર્ય કરે છે. આશા છે કે આવતી સાલે આ બાબતમાં ખાસ કાળજીથી કામ લેવાશે. અંદાજ રજૂ કરવામાં મંત્રીએ નીચેની બાબતો પર ખાસ લક્ષ રાખવું:

(૧) અંદાજમાં ત્રણ સાલી હકીકત દર્શાવવી, જેથી અંદાજ મંજૂર કરવામાં કેટલીક બાબતો ઝીણવટથી જોઈ શકાય.

(૨) આસન રની હકીકતમાં દરવર્ષની કાયમનિધિની રકમો બતાવવી અને ક્યાં કેટલા બ્યાજથી મૂકી છે તે ન લખી શકાય તેમ હોય તો નીચે ટીપ નોંધી લખવું.

(૩) મકાનવાળાં પુસ્તકાલયોએ મકાનદુરસ્તીની રકમ છલાયદો બતાવવી. મકાનદુરસ્તી માટે રાખેલી રકમમાં જે કંઈ રકમ વધે તો દર વર્ષે તે રકમ આ નિધિમાં જમા કરાવી તે વિષે ખાતાને જણાવવું જોઈએ.

(૪) ટકાવારીના ધોરણે પત્રો ખાતે રકમ મૂકવી. આમાં માસિકોનો સમાવેશ થાય છે.

(૫) પુસ્તકો ખાતે પણ ટકાવારી પ્રમાણે રકમ મૂકવી.

પુસ્તકોની યાદીઓ બનાવવામાં મંત્રીઓ દક્ષતા વાપરી પ્રગતિ ઉપયોગી અને જરૂરી માહિતી આપનાર સાદી અને સરળ ભાષામાં મળતું સાહિત્ય વધારે પ્રમાણમાં ખરીદાય તેવા પ્રયાસો ગામડાના ગ્રંથપાલો જરૂર કરશે એવી આશા છે.

(૬) દરેક પુસ્તકાલયને સિક્કો હોવાજ નોંધાયે. જેમની પાસે ન હોય તેમણે ત્યાં વર્ષમાં પ્રથમ તે રકમની જોગવાઈ કરવી. મોટા પુસ્તકાલયોએ રમત ગમતનાં સાહિત્યો પણ પોતાના પુસ્તકાલયમાં વસાવવાં. આ માટે રકમ આસન ૧૨ માં મૂકવી.

(૭) પરિપદ ખર્ચ માટે જણાવવાનું કે આવતી સાલે ગદાલ પરિપદો ભરાશે માટે તે માટે નોંધતી જોગવાઈ કરવી. ખર્ચ કરીને કરવાનો છે એટલે એ રકમ પ્રમાણસર મૂકવી.

(૮) જે ગ્રંથપાલો અને મંત્રીઓએ પુસ્તકાલયશિક્ષણ ન લીધું હોય તેમને માટે આ ખાતે રકમ રાખવા તજવીજ કરવી. આવતી સાલે નવસારી પ્રાંત અને અમરેલી પ્રાંત ખાતે આ વર્ગો ભરવાની યોજના કરવા ખાસ વિચાર છે.

(૯) નોંધરખર્ચ જે આસન ૧૮ માં મૂકવાનો છે તે માત્ર સ્વતંત્ર મકાનવાળા પુસ્તકાલયોને અને જૂથ મંડળનું સારી રીતે કામ કરવાની શરતે, આપવાનો છે. ખાતાના ઠરેલા ધોરણથી વિશેષ પગાર મળી શકશે નહિ. બીજી રીતે ખાનગી મકાનમાં ચાલતા પુસ્તકાલયો માટે પગાર મળશે નહિ. ત્યાં અગવડ પડે તો પુસ્તકાલયને શાળામાં સોંપવા અમે ઘટતી તજવીજ કરી આપીશું. અગર લોકોએ તેનો ખર્ચ લોકમદદની વધારાની રકમ ઉધરાવી કરી લેવો પડશે અને તે માટે ઠરાવ કરી ખાતાની મંજૂરી મેળવવી નોંધશે.

(૧૦) સહકારી ધોરણે અંદાજ બનાવ્યા માટેનો ઉલ્લેખ ' હા ' કે ' ના ' થી આસન ૨૩ માં કરવો.

(૧૧) ભણેલાની સંખ્યા વાર્ષિક નિવેદનમાં ભરી હોય તે પ્રમાણે અહીં પણ બતાવવાની છે.

(૧૨) આસન ૨૯ માં પત્રવ્યવહાર માટે ટપાલનું સરનામું સ્પષ્ટ બતાવવું એટલું જ નહિ પણ નાનાં ગામોમાં ટપાલ અકવાડીઓમાં ક્યારે કેટલા વખતે આવે છે તે દિવસ સાથે જણાવવું.

(૧૩) પુસ્તકાલયના અંદાજની ચોપડીના પાન ૪ પર હકીકત બતાવવાની છે તે મંત્રીએ પૂરતી ચોકસાઈની લખવાની છે તે ખાસ નોંધવું.

દફતર તપાસણી ન થઈ હોય તો ના લખવી અને થઈ હોય તો કોણે ક્યારે કરી તે બતાવવું.

કાયમ ફંડની વિગતમાં અનુક્રમ નં. ૧ ના જ અને ૪ મળી જે રકમ થાય તેની સ્પષ્ટતા અનુક્રમ નં. ૨, ૩, ૪ અને ૫ માં જે પ્રમાણે જુલાઈ આખરે સ્થિતિ હોય તે પ્રમાણે બતાવવું નોંધાયે. જ્યાં ચકાશીલ હકીકત જણાતી હોય ત્યાં તે પણ ઈલાખદા રિપોર્ટથી આપવી.

(૧૪) પુસ્તકોની યાદી અવશ્ય જોડવી જ નોંધાયે. જુદા જુદા વિયથોનાં તેમજ નિદાન કે રકમનાં આલોપયોગી તથા થોડું ભણેલા વચ્ચે તેના પુસ્તકો દરેક પુસ્તકાલયે રાખવાં નોંધાયે.

ઉમેરવાઈ માતીલાઈ પટેલ

મારી પહેલવહેલી નિમણુંક મગરોલ ગામે થઈ. ગામ પછાત વસ્તીનું હોય સ્થિતિ સાધારણ હતી અને ઘણે ભાગે લોકો અજ્ઞાન હતા, તેમ જ શાળાની સ્થિતિ પણ કંકેરી હતી. પછી આવા ગામમાં પુસ્તકાલય ક્યાંથી હોય ! પણ મને બાલપણમાંથી વાચનનો શોખ લાગેલો એટલે મને વાંચન ન મળવાથી હું મુંઝાતો હતો. પછી તો મેં નિશ્ચય કર્યો કે ગમે તે પ્રયત્ને આ ગામે પુસ્તકાલય ઉધાડ્યું. આથી મેં શાળામાં તનતોડ મહેનત કરી એટલે શાળાની આબાદી જણાઈ આવી અને લોકોની ભાવના મારા પ્રત્યે વધી. પછી તો મેં એક નાનકડી સભા બોલાવી જેમાં ગરબા, મુંવાદ વગેરે કાર્યક્રમ રાખ્યો હતો એટલે લોકોને કંઈક નવીનતાનો ખ્યાલ આવ્યો. આપણાં બાળકોને મસ્તર સાહેબે આવું સરસ શિક્ષણ આપ્યું ! એમ તેઓ કહેવા લાગ્યા. મારા વિષે લોકોની આહવા દિનપ્રતિદિન વધવા લાગી. આ વખતે મને હિંમતે મદદ તો મદદે ખુદાવાળી કહેવત યાદ આવી. એ સૂત્ર આધારે મેં મારા કાર્યની શુભ શરૂઆત જારી રાખી અને અવારનવાર લોકોને મેળા કરી પુસ્તકાલયના કાર્યક્રમ સમજાવતો; પણ લોકો કંઈ એમ સમજે તેવા નહોતા, ઉલટા કહેવા લાગ્યા કે અમારે “ લાયખરી જોઈતી નથી, અમારે ક્યાં પડિત થયું છે અને દર વર્ષે પૈસા અમારે ભરવા પડે ? એ કામ અમોને વાધુ” પડે અને અમોને પાલવે નહિ. ” એવા નિરાશાજનક જવાબ મળવા લાગ્યા એટલે હું પણ નિરાશ થયો. પણ વળી પાછી મને પેલા કરોળીઆવાળી કવિતા યાદ આવી એટલે મેં મારા પ્રયત્ન જારી રાખ્યા અને પરિણામે મેં લોકોને જણાવી દીધું કે જરૂર હું તમારા ગામે લાયખરી ઉધાડીશ.

પછી નજીકના કંબોલા ગામના સા. પુસ્તકાલયમાંથી જૂનાં માસિકો અને પેપરો લાવવા શરૂ કર્યા અને પદરના પૈસા ખર્ચી જપાનીસ કાળા રંગનો ડબ્બો લાવી પ્રસિદ્ધ જગ્યાએ એક મકાનની દિવાલ ઉપર લગાડી બોડ યનાબુ. તેમાં તાલુકાની ખાસ ખજાનો ગ્રામ્ય જનતાને રસ પડે એવી રીતે રસિક સમાચાર લખતો. મને યાદ છે કે લોકો તે વાંચવા માટે ભેગા થતા તે વખતનો દેખાવ એક નાનકડા મેળા જેવો દેખાતો હતો. એટલેથી મને સંતોષ થયો નહિ એટલે હું મહાલ મંડળના મંત્રી સાહેબને મળ્યો અને ફરતી પુસ્તકાલય શાખામાં બે પેટીઓ સામાન્ય લોકોની કક્ષાનાં પુસ્તકો મંગાવી અને તેમાંથી એક પેટી મારે ઘેર રાખી અને એક પેટી શાળાના મકાનમાં રાખવામાં આવી. પછી તો હું લોકોની એટલી સવલત સાચવતો કે ખાતાં ખાતાં ઉઠીને પણ પુસ્તકો આપતો હતો. આ પ્રમાણે બે માર માસ સરસ કામ ચાલ્યું એટલે લોકોને કંઈક રસ પડ્યો અને સમજવા લાગ્યા કે આ તો ખરી મજા છે એટલે મેં તક સાધી લોકોની મનોવૃત્તિ જાણી લોકોને ભેગા કર્યા અને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ ઉપર સરળ ભાષામાં વ્યાખ્યાન આપ્યું અને કાળો કરવા વિનંતિ કરી. આથી લોકોએ ટીપની વાત પડતી મૂકી ગામમાં રકમમાંથી અને રૂ. ૭૫) આપી દીધા એટલે તરત જ હું મહાલ મંડળમાં આવી એ રૂપિયા ભરી ગયો.

પછી મહાલ મંડળના મંત્રી સાહેબને મળી બજેટ નકકી કરી ખાતામાં મોકલી આપ્યું. આ વખતે મેં રા. રા. અમીન સાહેબને પત્ર લખ્યો કે હું મારા કાર્યમાં સફળ નીવડ્યો છું અને રૂપિયા મહાલ મંડળમાં ભરી દીધા છે અને બજેટ આજે રવાના કરું છું તે મંજૂર કરી વહેલી તકે અમેને લાભ આપશે. પછી દુર્બોન કાડની એક પેટી મંગાવી રવિવારના દિવસે કે રમના દિવસે ઘેરે ઘેર ફરી દેખાડતો, જેથી ધણે પ્રચાર થયો અને વધારે વપરાશથી એકાદ બે કાડ સહેજસાજ ફાટી ગયા હતાં એટલે પેટી પરત મોકલ્યા બાદ ખાતામાંથી મને કંપકો મળેલો કે તમોએ કાળજી રાખી નથી. મેં તે સહન કરી લીધો. આવા નૂતન કાર્યોથી લોકોમાં એકદમ ઉત્સાહ આવ્યો અને વાંચવાની જિજ્ઞાસા ઉત્પન્ન થઈ અને મને વારંવાર પૂછતા કે ભારતર સાહેબ ! નવી ચોપડીઓ ક્યારે આવશે ? હું ધીરજ આપતો કે હવે થોડા દિવસમાં આવશે. એટલામાં કબાટ આવ્યું અને એકાદ બે દિવસે ચોપડીઓ આવી એટલે લોકોનો દાયરો ભેગો થયો અને ચોપડીઓની માગણી કરવા લાગ્યા. મેં કહ્યું: “બાપ્તો ! કાલે સવારમાં વિધિ કર્યા બાદ પુસ્તકો આપવામાં આવશે.” તેજ રાત્રે તમામ પુસ્તકો રજીસ્ટરે ચકાવી સિક્કા કરી નાખ્યા અને સવારમાં દાંડી પીટાંવી લોકોને ભેગા કરી રીત-સર શારદા મંદિરની ઉદ્ઘાટન વિધિ કરી ગામના એક સદ્ગૃહસ્થના હાથે પુસ્તકાલય ખુલ્લું મુકાવ્યું; એટલે તેમણે પુસ્તકાલયના કબાટ માટે રોકડ રકમની ભેટ મૂકી. દેખાદેખી તેજ

મર્યાદામાં રહે તો—

સંગીત, કથાવાર્તા, ચિત્રકળા, નૃત્ય, નાટક, સિનેમા વગેરે લલિત કળાઓ જે મર્યાદામાં રહે તો તે પ્રભને નિર્દોષ મનોરંજન, જ્ઞાનપ્રાપ્તિ તથા ભાવનાવિકાસનાં સાધન બને; જે મર્યાદાને છોડી બધ, તો એ હાડ, અશીષ જેવાં હાનિકર વ્યસનો થાય.

—શાંધીજી

વખતે શ. ૩૧) રોકડ મળ્યું. દાન અને આમોદ રોક ઉપર એક મોટર માલિક બાકાની મોટર ફેરવતો હતો તેની મોટર તે વખતે આવી પહોંચી એટલે લોકો ભેગા થવાનું તેણે કારણ પૂછ્યું ત્યારે મેં કહ્યું

કે અમારા ગામે આજે પુસ્તકાલય ઉદ્ઘાટન છે. જે સંભળતાં જ તેમણે ખુશી થઈ શ. ૫) ભેટ આપ્યા, તેમજ બીલ વાસમાં એક લખ હવું તે કન્યાના બાપને ખબર પડી કે આજે આપણા ગામમાં લાયબ્રેરી ઉઘાડી છે એટલે તે તરત જ આવ્યો અને એક રૂપિયાની ભેટ આપી. આ રીતે તે જ દિવસે રોકડ રકમ આશરે શ. ૩૭) ની થઈ છે.

પછી પુસ્તકો આપ-લેનું કામ મેં ચરૂ કર્યું એટલે જે પહેલે જ દિવસે ૧૦૧ પુસ્તકો ઈસ્યુ થયાં હતાં. પછી દિનપ્રતિદિન વધારો થતો ગયો, બજેટ માટે નાણાં મળે જ નતાં હતાં અને પછીથી એવી પ્રયા દાખલ કરી કે બજેટ માટે જેટલાં નાણાં જોઈએ તેટલાં નાણાં ગામમાં મોદીખાતેથી ઉપાડી લેવાં.

આ રીતે જ્ઞાનમંદિરના ગણેશ મંડાયા અને પુસ્તકાલય આજાદ બન્યું અને હજુ વધુ સુંદર બને એવી પ્રશુ પાસે મારી પ્રાર્થના છે.

૩—સા. પુ. નરસીપુરા (તા. પાદરા)

મારી નિમણૂક નરસીપુરા (તા. પાદરા) ગામે સન ૧૯૩૩ માં થઈ, તે વખતે અત્રે ચાલતા વાચનાલયનો લાભ ઘણા થોડાં લોક લેતા; જે કે શિક્ષક લે તેમાં કંઈ નવાઈ નથી. વાચનાલયનો ખરો ખ્યાલ થોડાં જીવને હતો. બજેટ પણ શિક્ષકો પોતાના ખર્ચે કરતા હતા.

મને વિચાર યશ કે આ ગામે પુસ્તકાલય હોય તો કેવું સરસ !! ઉડી ગયેલા બાળકો તથા ભણેલા માણસો તેનો સારો લાભ લે, ને કેળવણીનો સાચો હેતુ સફળ નીવડે. મારો વિચાર કેટલાકને આર્થિક મુશીબતોને લીધે ગમ્યો નહિ. સાચેજ મુશીબત તો હતીજ; પણ મેં ધીરજ રાખી કે પ્રથમ પુસ્તકાલય પ્રત્યેનો પ્રેમ કેળવવો. વળી જે વર્ષ પછીથી કંઈક યશે.

મેં કાયમફંડ વધારવાનો હેતુ હાયમાં લીધો. બજેટની રકમ ઘટાડીને કા. ફં. વધાર્યું. ૧૯૩૫ માં ૮ x ૩ નું પેટી પુસ્તકાલય ખોલ્યું. વડે સા. પુ. ના રીડીંગરૂમ તથા ત્યાંથી સારાં પુસ્તકો મંગાવીને તે દ્વારા પુસ્તકપ્રેમ ઉત્પન્ન કર્યો, વાચનરસ વધ્યો, વિદ્યાર્થીઓને પણ બાલોપયોગી પુસ્તકો વંચાવ્યાં, અને આ પ્રમાણે પુસ્તકાલયની ભૂમિકા તૈયાર કરી.

કાયમ ફંડ રૂ. ૪૦ થયું તથા શાળાના બીજા શિક્ષકો અને મુખી મતાદારોના સારા સહકારથી ૧૯૩૮ માં સારી રકમ તથા કાયમ ફંડના રૂ. ૨૦ મળીને રૂ. ૫૦ ઉપર બજેટ બનાવીને પુસ્તકાલય ખોલવામાં આવ્યું. ૩૩૬ પુસ્તકો, બજેટ, તમામ માસિકોની કાપડો (૩૬) તથા વાર્ષિક ૮૦૦ પુસ્તકોનું વાચન, ૧૫૦ વાચકો, કાયમ ફંડના રૂ. ૨૫ તથા રૂ. ૬૩ નું લાઠડી સામાન વગેરે બાબતોની હાલતું વ્યવસ્થિત અને આદર્શ પુસ્તકાલય સાબિતી આપે છે, જેથી પુસ્તકો સારા વંચાય છે.

ગામલોકની મોડી મોડી પણ સાચી ને પ્રત્યક્ષ સમજ તથા વડે સા. પુ. ના મંત્રી શ. ઈશ્વરલાલ તથા પ્રમુખ રા. મણિલાલની સાચી મદદ અને શાળાના આદર્શ, નિરવાર્યો ને પ્રગતિશીલ શિક્ષકોના સહકારથી લોકોને પુ. પ્રેમ બતાવી આપીને છેવટે હું મારા કામમાં ખંચ વધે ફળીભૂત થયો.

ઉપર પ્રમાણે સાચી પ્રગતિ સાધવામાં વાચનરસથી અને સહકાર તથા ધીરજથી હું મારા કામમાં ફળીભૂત થયો.

તુલસીલાલ હાથીલાલ પટેલ
માજી મંત્રી, સા. પુ. નરસીપુરા

“ પુસ્તકો વાંચવાની આદત પ્રશંસનીય છે, પરંતુ જેઓ ઘણાં પુસ્તકો અપાટા અંધ વાંચી નાખે છે એમના પ્રત્યે હું અત્યંત શંકાથી જોઉં છું. પુસ્તક વાંચવું હોય તો તેને પૂરતા લક્ષ્યપૂર્વક અને ચીવટાઈથી જ વાંચવું જોઈએ. ”

૧. સાહિત્ય અને પ્રગતિ—સંપાદક મંડળ: ત્રિવેદી નવલરામ જી. અને બીજાઓ; પ્રકાશક: લક્ષ્મીદાસ પુરુષોત્તમ ગાંધી, ભારતી સાહિત્ય સંઘ, અમદાવાદ. પો. બો. નં. ૭૩, અમદાવાદ. ૧૯૪૦; કાલિન ૧૬ પેજ, આબજાદનવાળું પાકું પૃથ્ઠું; પાન ૩૬૪; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

અમદાવાદના ભારતી સાહિત્ય સંઘ તરફથી પ્રસિદ્ધ થતી ચિંતન ગ્રંથાવલિનું આ બીજું પુસ્તક છે. ગુજરાતી સાહિત્યમાં પ્રગતિ પ્રેરનાર તેમજ તેનું અવલોકન કરનાર લેખો, સિદ્ધાંત લેખકોના ચૂંટી ચૂંટી એકત્ર કરી પુસ્તકાકારે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે. શરૂઆતમાં મંડળના ઉદ્દેશ તથા પ્રવૃત્તિ સંબંધી માહિતી આપી લેખો ચાર વિભાગમાં વહેંચી નાખવામાં આવ્યા છે. ૧ સર્જન, ૨ ચિંતન અને વિવેચન, ૩ સાહિત્ય અને પ્રગતિ તેમજ ૪ ચિંતન અને વિવેચન. દરેક વિભાગમાં અનુક્રમે ૨૦, ૭, ૨૯ અને ૩ લેખો છે. પહેલા વિભાગમાં સુદરમ વગેરે લેખકોની કૃતિઓના નમૂનાઓ, બીજામાં કાવ્ય અને પ્રગતિત્વ, સાહિત્ય અને પ્રગતિ, માર્કસવાદની સાહિત્ય પર અસર, ગુજરાતી નવલકથા, આપણી રંગ-ભૂમિ, હિંદી ચિત્રપટ્ટા અને સાહિત્યમાં પ્રગતિશીલ તરંગો સંબંધી મનનીય લેખો આપી, ત્રીજામાં જાણીતા સાહ્યકારોના સાહિત્ય અને પ્રગતિ વિષે ઉદ્ગારો અને ચોથામાં અન્ય ભાષાના સાહિત્યમાં પ્રગતિશીલતા વગેરે લેખો છે. શેક્સપિયરનું સામાજિક અને રાજકીય દષ્ટિબિંદુ વિષે છેલ્લા લેખમાં વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે.

પુસ્તક અન્યાસપૂર્ણ લેખોથી ભરપૂર હોષ મનનીય છે. બાંધબી, છપામણી, કાગળ વગેરે ઉત્તમ છે. પરંતુ એકંદરે પુસ્તક વિદ્યવર્ગને ખાસ હિપયોગી છે. છતાં પુસ્તકલયો ખરીદે.

આ મંડળની પ્રવૃત્તિની ટૂંક વિગત શરૂઆતમાં આપેલી છે તે વાચકને સારો ખ્યાલ આપશે અને મંડળે કેટલી જવાબદારી સ્વીકારી લીધી છે તેનો દાર્ઢિક પરિચય મળશે.

૨. શૃલેક્ષ્યક—પ્રયોજક : શ્રી. શુક્લ; પ્રકાશક : નવલેખ પુસ્તક બંડાર-રાજકોટ, ૧૯૪૦; કાલિન ૧૬ પેજ પૃષ્ઠ ૫૫-૬૦; સચિત્ર કાચું પૃથ્ઠું; મૂ. રૂ. ૨-૦-૦.

શ્રી. સૌરિન્દ્રમોહન મુખોપાધ્યાયકૃત બંગાળી નવલકથાનો આ ગુજરાતી અનુવાદ છે. આમાં બંગાળી સમાજ સંબંધી સારો ખ્યાલ મૂળ લેખકે આપ્યો છે. બંગાળી લોકોની મરીઆદ, તેને લીધે આખાપોની વિષમ અને દુઃખદ સ્થિતિ, પૈસાદાર જમાઈ તરફથી અનુભવેલા પડતો ત્રાસ, સ્ત્રીઓ તરફનો બંગાળીઓનો હૃદયહીન અને બેપરવા વર્તવ, જડ ધાતી રહેલી રૂઢિ અને કુળની પ્રતિષ્ઠાનો જૂરો ખમાલ, એકબીજા પાછળ મરી શીડનારાં અને અગાધ રનેલી લાલચહેન વચ્ચે કેવો છેલ્લ પધ્ધતિ છે અને આખર તેનું કેવું શોકમય પરિણામ આવે છે છતાં અભિમાન અને પ્રતિષ્ઠાનો જોરો ખ્યાલ કૌટુંબિક સલાહસંપત્તિ ખાતર પણ કેવી રીતે જતો કરી ચક્રાતો નથી તે આમાંથી સ્પષ્ટ સમજાય છે. હિરણ્યનું પાત્ર દયા અને પ્રેમથી ઉભરાઈ જઈ અન્યાય સરોજને ઝેના બનેલીના કૂર પંજમાંથી ગમે

તે ભોગે બચાવી પોતાની ફરજના એક જ ખ્યાલથી પોતાની પ્રતિષ્ઠાહાનિની જરા પણ પરવા કર્યા વિના તેમજ પોતાની પ્રિય ભગિનીના કટાક્ષોની તેમજ તેની અપમાનજનક વર્તણૂકની જરા પણ દરકાર કર્યા વિના પોતાના જ્યેષ્ઠને વળગી રહે છે અને સરોજને સુખી કરવાના તેમજ જનતાના દુઃખનિવારણના ઉપાય યોજવામાં દ્વેષી અને ઈર્ષ્યાગ્રાસ્ત્ર દલકા મનુષ્યના નીચ આક્ષેપોની અવગણના કરી પોતાના જ્યેષ્ઠને છેવટ સુધી વળગી રહે છે અને સામાજિક અન્યાય સામે ઝૂમ્મે છે. આખરે શ્રીલેખાની બેદરકારી તથા તેના તિગ્ડકારથી દુઃખી થઈ મરી જાય છે છતાં પણ શ્રીલેખાને પશ્ચાત્તાપ થતો નથી. સુખોદિ દિવસના ઉપકારને વશ થઈ સહાનુભૂતિ દાખવતો છતાં શ્રીલેખાને ખોટું નહિ લગાડવા તેને કશું કહી શકતો નથી; પરંતુ પોતાનું કર્તવ્ય કર્યો જાય છે. એકંદરે આ કથાનંત પુસ્તકમાં બંધાણી સામાજિક અને કૌટુંબિક જીવનની અનિષ્ટ પ્રણાલિકાઓ તરફ કટાક્ષ ફેંકી તેનાથી બચવા સમાજને આમંત્રણ આપ્યું છે.

પુસ્તક વાંચી મનન કરવા લાયક તથા એવી ત્રાસદાયક રૂઢિઓ અને પ્રતિષ્ઠાના ખોટા ખ્યાલથી બચવા દૃઢ પ્રયત્ન કરવા વાચકને પ્રેરે છે.

આવા પુસ્તકોનો જેમ અને તેમ બહોળો પ્રચાર થઈ એવી નાશકારક બીજો સામે નાથું ઉત્પન્ન થવા સમાજને પ્રેરે એવી વ્યવસ્થા યુવક-યુવતીઓએ કરવી જોઈએ.

બાંધણી, જપામણી, કાગળ વગેરે સુંદર છે પરંતુ કાચા પૂકાના રૂ. ૨-૦-૦ જેટલું હવે વધારે પડતું લેખાય. આધુનિક સંક્રાંતિના સમયમાં સારા પુસ્તકોનો લાભ વિશેષ લેવા સૌને એવી રીતે વેચાવા જોઈએ. પ્રકાશકો તેમજ લેખકોની મુશ્કેલી છેજ પરંતુ અને એ સમાજોત્તરિત ખાતર પણ કાંઈક જરૂર કરવું જોઈએ. એવી અમારી પ્રકાશન સંસ્થાઓને એ વિનંતિ છે.

૩. ભારતીય અર્થશાસ્ત્ર—કર્તા: શ્રી. ચિમનલાલ મગનલાલ ડૉક્ટર, પ્રકાશક: ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, અમદાવાદ, ૧૯૩૯; કાચું પૂકું; કાઠિત ૧૬ પેજ પૂઠે ૭x૪૦૮, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.

ભારતની આધુનિક આર્થિક સ્થિતિનું સ્પષ્ટીકરણ કરતું આ પુસ્તક ગુજરાતી ભાષામાં મળતું મુરકેલ હતું તેથી અધ્યાપક વી. જી. કાળેના મરાઠી પુસ્તકની રીતી ઉપરથી આ પુસ્તક બાઈ ચિમનલાલ પાસે તૈયાર કરાવી સોસાયટીએ પ્રસિદ્ધ કરી એ ઉત્તુપ આપી કરી છે. અર્થશાસ્ત્રના સિદ્ધાંતથી શરૂ કરી હિંદી સંસ્કૃતિ તથા આર્થિક બંધારણના પાયાથી ભૌગોલિક પરિસ્થિતિ, વસતી, મૂડી, ખેતી અને કારજ, નાના મોટા ગૃહઉદ્યોગો, સંઘટિત ઉદ્યોગો, અવર-જવરના સાધનો, ચલણ અને હાંડિયામણ, શરણી પેદી અને આઉટ, ઉત્પન્નની વહેંચણી, રાજ્યનું ઉત્પન્ન તથા ખર્ચ, રાષ્ટ્રીય ઉત્પન્ન, કિંમતમાં ફેરફાર અને રહેણીનું ધોરણ વગેરે મહત્વના પ્રશ્નોનું સંવિસ્તર વર્ણન કરી વડોદરા રાજ્યના અર્થશાસ્ત્રના નિષ્ણોતો તેમ જ હિંદના અન્ય નિષ્ણોતોના અભિપ્રાયો દર્શાવી આપણે કયે રસ્તે જવું જોઈએ તેનું માર્ગસૂચન કરી લેખકે સમાજને પોતાના વિચારો તથા મતનો અમૂલ્ય લાભ આપ્યો છે. આ પુસ્તકના વાચનથી આપણી દાલની આર્થિક પરિસ્થિતિનો સુંદર ખ્યાલ વાંચકને મળી શકશે. આનું સુંદર અદ્યતન પુસ્તક લખવા માટે શ્રી. વ. સોસાયટીના મહદનીશ મંત્રીને પણ ધન્યવાદ થયે છે.

જપાઈ, કાગળ, બાંધણી વગેરે સુંદર છતાં સોસાયટીના નિયમાનુસાર મૂલ્ય પણ

માધકસર છે. ઉપરના પુસ્તક કરતાં વિશેષ મોટું છતાં કિંમત ઓછી છે એ જ પ્રચાર કરવાની ખરી રીત છે.

૪. ત્રિલોકી—કર્તા : ધૂમકેતુ (ગૌ. ગો. નેશી); પ્રકાશક : સૌ. વિજયાબહેન દોશી; નવમુગ પુસ્તક બંડાર, રાજકોટ, કાઠિયાવાડ; ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૨૫૫; કાચું સચિત્ર પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

એક સિદ્ધહરત લેખક તરીકે બાઈ ધૂમકેતુ પ્રસિદ્ધ છે. તેમની ૧૪ ટૂંકી વાર્તાઓ આ સંગ્રહ અહીં પ્રસિદ્ધ થાય છે. જીવનની જીદી જીદી આંખોઓનો આમાં બોધક ચિતાર આપ્યો છે. સમાજમાં શું ચાલી રહ્યું છે, મનમાંથી કેવી દુર્દંડા થાય છે, કુદૃષ્ટિનું પરિણામ કેવું આવે છે, એક જ બૂલથી કેટલી પાપમાલી થાય છે, રાજભાગ વસુલ કરવા જેવું બચકર વર્તન ચલાવવામાં આવે છે, અને એ જ લોકોની આખરે શી દશા થાય છે વગેરે બાજતો બહુ રસપૂર્વક અને બોધક રીતે ચર્ચવામાં આવી છે.

આવાં પુસ્તકો ખૂબ વંચાઈ સમાજે તેમાં વધુવેલા ખાડા ટેકરાઓથી બચવા દડતા-પૂર્વક મથવું જોઈએ. અને ત્યારે જ લેખકનો ઉદ્દેશ બર આવે.

વાર્તાઓ એક એકથી ચડતી છે. પુસ્તક હાથમાં લીધા પછી પૂરું કર્યાં સિવાય છોડવું ગમે એવું નથી. ઘણી ખરી વાર્તા દુઃખદ અને કરુણાજનક છે.

છપામણી, કામળ, બંધામણી, રૂપરંગ ઠીક છે, કર્તાને નામે પણ ઉત્તેજન તો મળશેજ.

૫. જીવનસરિતા—સંપાદક અને પ્રકાશક : બારતી સાહિત્ય સંઘ તરફથી લક્ષ્મીદાસ પુરૂષોત્તમ ગાંધી, પો. બો. નં. ૭૩, અમદાવાદ; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૧૯૬; આનંદાદનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦.

‘નવરચના’ના ચોથા બેટપુસ્તક તરીકે આ વાર્તાસંગ્રહ પ્રસિદ્ધ થાય છે. અંગ્રેજી, બંગાળી, હિંદી અને મરાઠી ભાષામાંથી અનુવાદિત છે. અનુવાદકો, સંપાદક મંડળના સભ્યોના છે. આમાં જીવનની જીદી જીદી લીલી સડી ચર્ચાંતી ૧૨ ટૂંકી વાર્તાઓ આપવામાં આવી છે. મૂળલેખકોનો નિર્દેશ વાર્તાને છેડે કરવામાં આવ્યો છે. મેધમહાર, ચંચનમ, નાઝી સૈનિકની પત્ની, કંકુડાશી, કેપ્ટન નાકામુરાતું મૃત્યુ વગેરે ખાસ વાંચવા લાયક છે. એકમાં પ્રેમને નામે માણસ શું કરવા તેયાર થાય છે અને હેતરાય છે. ભાભી દિયરને પુત્ર માધક પાળી તેની દરેક તજવીજ કરે છતાં દ્વેષીઓની કરામતથી તેના ઉપર જ વિશ્વસ છે અને આખરે દુઃખી થઈ બને જીવથી નળ છે, અમેરિકન બાનુ નાઝી સૈનિકને પરણી જર્મની જતાં તેના પર જે આક્રોશ આવે છે તેથી ત્રાસી આખરે સસરાની મદદથી પતિને છોડી અમેરિકા જતી રહે છે. કંકુડાશી ગામ જોડે લડે પરંતુ પોતાની ગાય શોધી કાઢી પોતાને ઘેર લઈ આવનાર જીવલીનું મજલ અદા કરવા બપોરે તેને કોઈ સંધરવું નથી ત્યારે પોતે તેને તથા તેની છોકરીને ઉછેરે છે અને છેવટે પોતાનું ધરબાર જીવલીનું સોંપી પોતે પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા કાશી ચાલી નળ છે. કેપ્ટન નાકામુરા જાપાની લોકોએ ચીનમાં પ્રવેશ કર્યા પછી ચિનાઈ ઓંચો ઉપર બહુ જીવન કરતો. તેની બકાશ કેપ્ટન વૉન્ગ મેલુકને મોટે મારતાં તેને જ હાથે ખતમ થાય છે, કારણ કે - જે એરીંગ વેચવા તે આવ્યો. હતો તે વૉન્ગનો જ સગીનાં હોવાથી આખરે વૉન્ગે જ તેનો બદલો આપ્યો. વાર્તાઓ કરુણ તેમજ રસુજ પણ છે. વાંચવી ગમે તેવી છે એકંદરે પુસ્તક વાંચવું ગમે તેવું છે.

કામળ, છપામણી, બંધામણી વગેરે ઠીક છે.

૬. મધુરજની—કર્તા: મુદુલ, પ્રકાશક: વિજયાબહેન દોશી, નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ, ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ, ૫૪ ૧૯૪; કાચું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર તરફથી જાતીય વિજ્ઞાનનાં પુસ્તકોનું પ્રકાશન હાલમાં થઈ રહ્યું છે. તેમાંનું જ આ જાતીય વિકૃતિનું એક પુસ્તક છે. એમાં એકદર ૯ વાતોનો સંગ્રહ કેટલાક, અયોગ્ય લગ્ન, ફરેજ વગેરેનો ચિતાર આપ્યો છે. કુટુંબોથી નામદ બનેલા પુ. કુમારિકાઓને પરણી કેવી દુઃખી કરે છે તે પણ આમાં છે, આવી આવી વાતો દ્વારા ઓછો તરફ આપણો ઉજળો સમાજ કેવી રીતે વર્તી રહ્યો છે તે જાણી એ સામે માથું ઉંચકવું જોઈએ અને એવા પ્રસંગો બનતા અટકે એ માટે બનતા પ્રયત્નો કરવા જોઈએ.

કાગળ છપામણી બંધામણી ઠીક છે. આવાં પુસ્તકો વાંચી આ વસ્તુઓ તરફ લોકોમાં તિરસ્કાર પેદા કરી એવા બનાવો બનતા અટકે એ ખાસ જરૂરનું છે.

૭. ગુજરાતનો મધ્યકાલીન રાજપૂત ઇતિહાસ ભા. ૨ જે—લેખક: દુર્ગાશંકર કેવળરામ શાસ્ત્રી, પ્રકાશક ગુ. વ. સોસાયટી, ભદ્ર, અમદાવાદ, ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ ૫૪ ૧૮+૨૮૧-૫૧૨, કાચું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦

આ પુસ્તકમાં સોલંકી વંશનો કુમારપાળથી વાઘેલા વંશના કર્ણદેવ સુધીનો ઇતિહાસ સંશોધનપૂર્વક ઉપલબ્ધ પ્રમાણો ઉપરથી લખવામાં આવ્યો છે. આવી રીતનો ઇતિહાસ આટલો વિસ્તારપૂર્વક હજી હમણાં જ લખાય છે. રાજપૂત ઇતિહાસનો જહોજલાલીનો સમય આમાં વર્ણવ્યો છે. ઇતિહાસનાં જે પુસ્તકોનો આધાર આ પુસ્તક લખવામાં લેવાશે તે સર્વની યાદી તેમ જ પરિશિષ્ટોમાં સોલંકી સમયનાં પાઠશુ અને ગુજરાત, સમકાલીન રાજવંશ વગેરેથી પુસ્તકની ઉપયોગિતામાં અને સ્પષ્ટીકરણમાં સુગમતા થઈ છે.

બાંધણી, કાગળ, છપાઈ વગેરે સુદર છે જ. મૂલ્ય પણ માર્શકસર છે.

શ્રીમંત મહારાજ સયાજીરાવ ગાયકવાડ ગ્રંથમંજીનાં આ ૨૦ મું પુસ્તક છે. જે પુસ્તકાલયો ગુ. વ. સોસાયટીનાં સભ્ય ન હોય તે જરૂર ખરીદે.

૮. કલંકશોભા—લેખક : અંબાલાલ વ. શાહ; પ્રકાશક : સોમાલાલ મંગળદાસ શાહ; અધિપતિ ' ગુજરાતી પંચ ', અધી માર્ગ, અમદાવાદ; ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ, કાચું પૂઠું; ૫૪ ૧૫+૩૧૪; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

' ગુજરાતી પંચ 'ની ૧૯૩૯ ની ભેટ તરીકે આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થાય છે. ભાઈ સોમાલાલે બેટોમાં ' ગુજરાતી ' માર્શક ઇતિહાસ, નવલકથા વગેરે બોધક ગ્રંથો આપ્યા છે. આ પુસ્તકનું વસ્તુ દત્તક અપાયેલા પુત્રની આસપાસ ગૂંચવામાં આવ્યું છે.

પુસ્તક વાંચતું ગમે એવું છે. પરંતુ આ સ્ત્રીપાત્રોના મોટે સંસ્કૃતમય ભાષા બોલાવવી જરા વધારે પડતી લાગે છે. સુંબઈ સરકારના પૌર્વાત્ય ભાષાંતરકાર (આરિએન્ટલ પ્રાન્સેટર) ભાઈ જ્યોતીન્દ્ર દવેએ પ્રાસ્તાવિક લેખમાં જે લખ્યું છે તે યોગ્ય છે.

છપાઈ, બાંધણી વગેરે ઠીક છે. લેખકે પ્રથમ કયો હોત તો ફટલાંક પાત્રો વિશેષ બહિષ્કારવાળાં થોડાં સકાત.

૯. સાહિત્ય અને વિવેચન ભાગ ૧લોક—કર્તા: દી. જી. કેશવલાલ ઠ. ધ્રુવ; પ્રકાશક:

ગુજરાત વ. સોસાયટી, ભદ્ર, અમદાવાદ, ૧૯૩૬; કાઠિન ૧૬ પેજ; કાચું રંગીન પૃષ્ઠ; ૫૪ ૧૧+૩૦૪; મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.

સ્વ. દી. બ. કેશવલાલભાઈની અપ્રસિદ્ધ કૃતિઓમાંની આ કૃતિ, કરસનદાસ મૂળજી સ્મારક ગ્રંથમાળાનાં ૧૯ મા અંક તરીકે ગુ. વ. સોસાયટી તરફથી પ્રસિદ્ધ થાય છે. સ્વ. કેશવલાલભાઈએ પ્રાચીન સાહિત્યને લગતું ખૂબ સંશોધન તેમ જ વિવેચન કર્યું છે. ગદ્ય પણ તેમજ ઇતિહાસને લગતા લેખોનો આમાં સંગ્રહ છે. એમણે પોતે જ એ સુધાર્થી દત્તા અને સ્વ્યા તથા પ્રસિદ્ધિ સાલના ક્રમ પ્રમાણે બની શક્યું ત્યાં સુધી લેખો વગેરે ગોઠવ્યા છે. આમાંનાં ઘણાંખરાં સામયિકો તેમજ પુસ્તકોમાં અથવા ખાસ અંકોમાં વખતોવખત પ્રસિદ્ધ થયાં હતાં. આમાં ૩ અનુવાદકાવ્ય, ૨ ગદ્યપદાનુવાદ, ૪ કાવ્ય, ૫ પદાનુવાદ અને ૧૧ વિવેચનાત્મક લેખો છે. છેલ્લો ‘યુગપુરાણનાં ઐતિહાસિક તત્ત્વ’ એ લેખ નિવેદનમાં જણાવ્યા પ્રમાણે એમનો મોટામાં મોટો સમર્થ પ્રયત્ન છે. એમનું વિવેચન બહુ સક્ષમ રીતે થાય છે અને એઓ તે વિષયમાં બહુ જ ઊંડા ઊતરે છે. આવા પ્રખર, પ્રૌઢ અને વિદ્વાન લેખક સંશોધનકારના લેખો જનતા સમક્ષ મૂકવા માટે ગુ. વ. સોસાયટીને ધન્યવાદ ધટે છે. અભ્યાસકોને તેમજ પાઠશાળાઓને એમાંથી ઘણું જાણવાનું મળશે. વિદ્યાર્થીઓને એમના અભ્યાસમાં પણ મદદગાર થઈ પડશે. આવાં પુસ્તકો સામાન્ય જનતા કરતાં સુચિકિત વર્ગ માટે જ ખાસ જરૂરનાં છે.

૧૦. આપણો આર્થિક પ્રશ્ન:—લેખક: શ્રી. હમનલાલ નયુભાઈ જોશી; પ્રકાશક: નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ; ૧૯૩૮; કાઠિન ૧૬ પેજ ૫૪ ૧૬+૨૭૧, બોર્ડપટીનું પૃષ્ઠ; મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦; જમનાદાસ હમવાનદાસ સ્મારક ગ્રંથ ૧૮.

સર એમ. વિશ્વેશ્વરૈયાના ‘પ્લાન્ડ કંકાનોમાં’ નામના પુસ્તકપરથી આ પુસ્તક યોગ્ય છે. પરંતુ જુદા જુદા પ્રશ્નોની રજુઆત કરતીની પોતાની સ્વતંત્ર છે. એટલે ઉપરોક્ત પુસ્તકનો માત્ર આધાર લઈ લખાયેલું આ સ્વતંત્ર પુસ્તક છે. એ પુસ્તકના બે ભાગ પડે છે: ‘પહેલામાં દિંદની સંપતિ ખેતી, ઉદ્યોગો, વેપાર, બેંકો, નાણાં ચલણ વગેરેનો અન્ય દેશોની સરખામણીમાં ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે; બીજામાં દિંદની આર્થિક દશા સુધારવાના ઉપાયો વિચારવામાં આવ્યા છે. આર્થિક સ્થિતિનું ચિત્ર ધણા અંદાજો અને અવતરણોથી રજુ કરવામાં આવ્યું છે. દિંદ દેશ ગરીબ છે. દુનિયાના અન્ય દેશોની સરખામણીમાં ઘણો પછાત છે. સ્વરાજ્ય મળે તો જ આ સ્થિતિ સુધરી શકે એમ એમનું માનવું છે. એકંદરે તે પ્રકરણોમાં દિંદ અને અન્ય દેશોની આર્થિક સ્થિતિની તુલના કરી દિંદે પોતાની સ્થિતિ સુધારવા શું કરવું જોઈએ તે સંબંધી માર્ગસૂચન પણ કર્યું છે.

દરેક દિંદીએ આ પુસ્તક વાંચવું જોઈએ. અને દિંદની પ્રગતિ સાધી શકાય એ માટે બનતો પ્રયાસ કરી પોતાનો સક્રિય ફાળો આપવો જોઈએ.

પુસ્તકમાંનો આમુખ ખાસ વાંચવા લાયક છે.

૧૧. દાયકે દશ વર્ષ:—કર્તા: ડાહ્યાલાલ દ. જાની; પ્રકાશક: ગુ. વ. સોસાયટી તરફથી રસિકલાલ હોટાલાલ પરીખ, આ. સેક્રેટરી, અમદાવાદ; ૧૯૩૯; કાઠિન ૧૬ પેજ ૫૪ ૧૦૦; મૂલ્ય રૂ. ૦-૪-૦; રા. બ. રજુહોડલાલ હોટાલાલ પનામી ગ્રંથમાળા નં. ૨૬.

ગુ. વ. સોસાઇટીએ ઉપરોક્ત ગ્રંથમાળા માટે 'હિંદુ' સરાસરી આયુષ કેમ વધે એ વિષય સને ૧૯૩૨ માટે નિર્ણયો મળેલા. તેમાં લાઇ ડાલાલાઇ મનનીએ લખેલો લેખ પસંદ થઇ તેમને હનામ મળેલું તે. પુસ્તકકારે અત્રે પ્રસિદ્ધ થાય છે. શરૂઆતમાં આકૃતિ-દ્વારા જાપાન, ઇટાલી, અમેરિકન, અંગ્રેજ, ન્યુઝીલેન્ડવાસી, બાઇબલની મર્યાદા, ઋષિકાળમાં હિંદ વગેરેનું આયુષ સરખાવતાં આધુનિક હિંદમાં સૌથી ઓછું હોવાનું જણાવ્યું છે. આને તે સરાસરી ૨૪ વર્ષનું જ ગણાય છે, જ્યારે ઋષિકાળમાં ૧૦૦ વર્ષનું ગણાતું. અન્ય દેશોમાં વધુ શા માટે અને હિંદમાં ઓછું શા માટે એ અત્રે લંબાણથી કારણસહ ચર્ચા, આયુષ લાંબુ કરવા શું કરવું જોઇએ તેનું પણ માર્ગદર્શન વિસ્તારથી કર્યું છે. પોતાનું મંતવ્ય લેખો આંકડાથી સિદ્ધ કરી બતાવ્યું છે.

૧૨. પગદીવાની પછીતેથી—લેખક : શ્રી, જયન્તિ દલાલ; પ્રકાશક : ' ગતિ અને રેખા ' કાર્યાલય, કારંજ, અમદાવાદ; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ ૫૪ ૧૧૨, કાચું સચિત્ર ૫૬; મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦. (ગતિ ગ્રંથમાળાના વર્ષ ૧ લાનું ૫ મું પુસ્તક).

લાઇ જયન્તિ દલાલે બહારથી શોભામગાન જણાતી દુનિયાની આંતરિક દુઃખદ અને દીલ પીગળાવે એવી બાબતો આ પુસ્તકમાં ચર્ચી છે. આધુનિક દુનિયાના રંગદંગ કેવા છે; ઉપરથી ઉજળું કેખાતું પરંતુ અંદર અધકારથી ભરેલું એવું જીવન જીવનારની કથની, રસ્તાની પથથી પર જીવન વિતાવનારની દિલ પીગળાવનારી હઠીકતો વગેરે સામ્યવાદની બાબતો અત્રે ચર્ચી છે. એ બે ભાગમાં છે: ૧. પગથીઆ વસ્તી અને ૨. પડદા ઉપર છે ત્યારે. એકમાં નિર્ધનતા, નિરાધારતા અને સમાજની કૂરતા જણાવતા પ્રસંગો અને બીજામાં રંજનશીલ બની કનીને આવતા અભિનયકર્તાનો પડદાની પાછળનો ચિતાર જાણેહુબ રીતે વર્ણવ્યો છે.

પુસ્તક સહેરમાં ચાલી શકે પરંતુ ગામડામાં લોકો સહેલાઇથી સમજી શકે નહિ. પુસ્તકની ભાષા કટાક્ષભરી તો છે જ, એટલે આવા પુસ્તકો જેમ વધારે વંચાય અને લોકોની આંખો ઉઘડી પોતાના નિરાધાર અને માર્ગ જૂલેલાં લાઇબહેનો તરફ સહાનુભાવથી જોતા થાય તો લેખકનો પરિશ્રમ સફળ ગણાય.

પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે અને પ્રચાર કરે. ન સમજે તેને લાલેસો વર્ગ વાંચી સંજાણવે અને સમજાવે તથા સામાજિક અન્યાયો દૂર કરાવવામાં અગ્રભાગ લે એજ અભિલાષ.

જાપાઇ બાધણી વગેરે ઠીક છે.

ના. ચં. દીવાનજી

૧૩. સફરનું સખ્ય : લેખક શ્રી. હરિશ્વર લાટ અને મુરશી ઠાકુર; પ્રકાશક : કુમાર કાર્યાલય-૧૪૫૪, રાયપુર, અમદાવાદ; ૫૪૬સંખ્યા ૪૮; ૬૬ પેજો આઠ પેજ; ૫૬ કાંબોડનું કેપડાની પટ્ટીવાળું; કિંમત ૧-૦-૦. ૧૯૪૦

આ પુસ્તકમાં હરિશ્વર લાટ અને મુરશીધર ઠાકુર નામના બે ઉમતા કવિઓનાં કાવ્યો છે. બંનેનાં કાવ્યો બે જુદા વિભાગમાં આપેલાં છે. પહેલા વિભાગમાં હરિશ્વરનાં કાવ્યો છે; અને એ વિભાગનું નામ ' સખ્ય અને બીજા ' કાવ્યો ' છે. બીજા વિભાગમાં મુરશી ઠાકુરનાં કાવ્યો છે; અને એ વિભાગનું નામ ' સફર અને બીજા ' કાવ્યો ' છે.

આ કાવ્યોમાંનાં મોટા ભાગનાં કાવ્યો દ્વંદ્વો ભિન્નકાવ્યો છે. કાવ્યના વિષયો બાંધ-

કના મન ઉપર સ્થાયી અસર કરે એવું જાણું આ કાવ્યોમાં નથી. બાપા, હંદરચના વગેરે સાડું છે. નવી કવિતાના ખાસ શોખીનોએ આ પુસ્તક જોવું જોઈએ; બાકી ગામડાંના કે શહેરોના સામાન્ય વાચકોને આ પુસ્તકમાં કંઈ રસ પડે કે એ ખાસ ઉપયોગી નીવડે એમ અમને લાગતું નથી.

પુસ્તકનું રૂપરંગ સુંદર છે; હાથખનાવટના જાડા કાગળ વાપરેલા છે તથા કુમાર કાર્યાલયનું કલાત્મક મુદ્રણ છે, અને એથી ચોપડીની કિંમત વધી છે.

શંકરભાઈ સો. પટેલ

૧૪. ત્રીજી ચોપડી—લેખક: શ્રી. ધૂમકેતુ, પ્રકાશક: ગૂર્જર મંથરત્ન. કાર્યાલય: ગાંધી રસ્તા અમદાવાદ, કિંમત ૦-૨-૦ આવૃત્તિ ૧ લી. ૧૯૪૦.

આ પ્રૌઢ શિક્ષણ માળાનું ચોથું પુસ્તક છે. પ્રૌઢો માટે પીરસાતા સાહિત્યમાં 'ધૂમકેતુ' એ સારી છાપ પાડી છે.

દશરથ રાજની મરણુધડી, ધરવહેવાર, કાળનું ચક્રકર, બાદશાહ ને ખીરખલ વગેરે પ્રૌઢોના જ્ઞાનમાં અભિવૃદ્ધિ કરે તેવા વિષયો સીધી સરળ શૈલિમાં સમજાવવામાં આવ્યા છે. વિજ્ઞાન ને વ્યવહારના પાઠો એવા સરસ રીતે આપ્યા છે કે વાચક કંટાળ્યા વગર સહેલાઈથી વાંચી શકે તેમ છે.

અમારા એક પ્રૌઢ વિદ્યાર્થીએ તો એને આઠ દશ વખત વાંચી વાંચીને પચાવી દીધી છે. એ જોઈને 'ત્રીજી ચોપડી' ખરેખર સફળ નીવડી છે, એમ કહ્યા વગર ન ચાલે.

જોડણીઓ રહી ગયા છે: પૃ. ૨૭, ૨૮, ૨૯, ૪૪.

અમે આ માળાની સફળતા ધમ્મીએ છીએ.

૧૫. વાઘજીની યોડમાં અને બીજી વાતો—સંપાદક: શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહ, તંત્રી: બાલજીવન; પૃ. ૮૬, પૂઠું જાડા કાગળનું, કિં. ૦-૬-૦. આવૃત્તિ ૧ લી. ૧૯૪૦

બાલજીવન ક્રમિક વાર્તામાળાનું આ છઠું પુસ્તક છે. એમાં કુલ સાત વાતો આપી છે. કુતરાની ચોકી, માયાળુ વાઘ, સિંહનો શિકાર, હાથીની વાતો, અજગર ને સિંહની લડાઈ, વાઘજીની યોડમાં, સિંહ અને ગુલાબ.

વાર્તાઓની પસંદગી અને શૈલિ પ્રશંસાપાત્ર છે. બાળકોને જરૂર ગમશે.

કેટલીક વાર્તાઓ એક કે બીજે સ્વરૂપે નવેસર લખાઈ છે. કેટલીક પુનરુક્તિ છતાં નવીન જેવી જ લાગે છે.

૧૬. કુવારો—સંપાદક: શ્રી. વસંત નાયક; સોલ એજન્ટ: ગૂર્જર મંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ; આવૃત્તિ ત્રીજી, પૃ. ૪૮, કિં. ૦-૩-૦.

રા. નાયકનાં પુસ્તકો બાળશોખ જની ગયાં છે તેમણે એમના 'કુવારો' એ તો બાલજગતમાં અનોખી ભાત પાડી છે. આમાં વર્ગવાર કુલ ૨૯ કાવ્યો છે. કેટલાંક કાવ્યોનાં સ્વરંકન આપ્યાં છે જેથી હારમોનિયમ પર વગાડતાં શીખનારને વિશેષ મદદરૂપ થઈ પડશે.

'કુવારો'ની અનેક આવૃત્તિઓ અવતરે.

૧૭. દોહરોટોયની નીતિકથાઓ—લખનાર: રમણલાલ નાનાલાલ શાહ તંત્રી:

આ પુસ્તકમાં ગાંધીજીએ જુદે જુદે પ્રસંગે દર્શાવેલા વિવિધ વિષયો પરના વિચારોને સંગ્રહ કરવામાં આવ્યા છે. પુસ્તકના સંપાદક મૂળ વિચારોનો ભાવ જરાય ન અદલાય તેવી શૈલીએ ઉતાર્યા છે. આ પુસ્તકની આ અગાઉ જે આવૃત્તિઓ પ્રકટ થઈ ગઈ છે, આ ત્રીજી આવૃત્તિમાં કેટલાક નવા વિચારો પણ ઉમેરવામાં આવ્યા છે. લોકસેવકોને વખતોવખત સલાહ-સૂચન મળે તેવા વિચારો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહાયા હોઈને દરેક લોકસેવકે એમાંના વિચારો મનન કરવા માટે પોતાની પાસે ને પાસે જ રાખવા જેવું છે. પુસ્તકાલયો પોતાને ત્યાં આ પુસ્તક ન હોય તો જરૂર વસાવે. ૦-૮-૦ જેટલું મૂલ્ય જરૂર સરવું જ લેખાય.

૨૫. વર્ધા શિક્ષણ યોજના—(આવૃત્તિ બીજી) (ઝાકીરહુસેન કમિટીના નિવેદન તથા અભ્યાસક્રમ) પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે. કાઉન સોળ પેજ કદનાં પૃષ્ઠ ૧૨૪૧૨૦, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૧૦-૦, ૧૯૪૦

આપણા દેશના કેળવણીના ક્ષેત્રમાં વર્ધા શિક્ષણ યોજનાએ સારો જીવો પલટો આપ્યો છે, અને મહાસભાવાદી પ્રધાનો અમલ પર આવતાં તેમણે એનો અમલ કરાવવા માટે પોતા પોતાના પ્રતિભામાં સક્રિય તે પ્રયત્નો કર્યા હતા. ઉપરાંત મખ્મરથ સરકારે પણ એના મૂળ તત્ત્વોનો સ્વીકાર કર્યાથી આ યોજના શિક્ષણક્ષેત્રમાં એક મહત્વના અંગભૂત થઈ છે. એની વિચારણા માટે શ્રી. ઝાકીરહુસેનના પ્રમુખપદે એક સમિતિ નિભાવેલી. એ સમિતિ સમક્ષ આવેલાં નિવેદનો તેમજ અભ્યાસક્રમનો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. આથી વર્ધા શિક્ષણ યોજનાનો અમલ કરવા મચ્છતા શિક્ષકો માટે એ એક અગત્યનું પાઠ્ય પુસ્તક રૂપ નીવડ્યું હતું. અને દેશભરમાં વર્ધા શિક્ષણ યોજનાની વ્યાપકતાથી આ પુસ્તકની રહેલી આવૃત્તિ માત્ર દોઢ વર્ષ જેટલા દૂંક સમયમાં ખલાસ થવાથી આ બીજી આવૃત્તિ પ્રકટ કરવામાં આવી છે. શિક્ષણક્ષેત્રમાં કામ કરનાર સૌ કોઈને આ પુસ્તક અતિ અગત્યનું થઈ પડે તેવું છે. શિક્ષકોના જ્ઞાનમાં ઉપયોગી વધારો થવા માટે આ પુસ્તક દરેક પુસ્તકાલય પોતાને ત્યાં વસાવે.

૨૬. એક ધર્મચુક્ક—લેખક : શ્રી. મહાદેવ હરિલાલ દેસાઈ, પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે. કાઉન સોળ પેજ કદનાં પૃષ્ઠ ૬૪૧૨૪, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૬-૦.

૧૯૧૮ માં અમદાવાદના મિલમજૂરોએ પોતાના પગારો તેમજ હકકો સંબંધે જે સીધી લડત ચલાવેલી તેના સળંગ ઇતિહાસરૂપ આ પુસ્તક છે. એ લડતનો ઇતિહાસ તેમજ તે પ્રસંગે જે પત્રિકાઓ પ્રકટ થયેલી તે આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવ્યાં છે. ન્યાય, સત્યનિષ્ઠા અને સંયમ વડે પોતાના ખેડેને કેવી રીતે સાધ્ય કરી શકાય છે તેના આદર્શ દર્શાવેલા આ લડત નીવડી હતી.

આપણા મજૂર નેતાઓ જેઓ પાશ્ચાત્ય પદ્ધતિએ વર્ગવિચ્છેદ જમાવે છે તેમને આ પુસ્તકમાંના સિદ્ધાંતો અનુસરવાથી થયો લાભ થશે; અને પરિણામે તેઓ વર્ગવિચ્છેદને બદલે વર્ગમિજના સિદ્ધાંતના પક્ષપાતી બનવા પ્રેરાશે. મજૂરહિતો માટે લડતા આગેવાનોને આ પુસ્તકમાંથી ઉપયોગી સામગ્રી મળી આવશે.

૨૭. કુંવરબાઈનું મામેરું—સંપાદક : મગનભાઈ પ્રજ્ઞાદાસ દેસાઈ, પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે. કાઉન સોળ પેજ કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬૪૧૨, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૬-૦. ૧૯૪૦.

કવિ પ્રેમાનંદરચિત આ મામેરૂં આપણા ધરધરનું ગીત ગણાય છે એ મામેરૂં જેમ તેમ રીતે જુદા જુદા પ્રકારકો તરફથી આ અગાઉ પ્રકટ થયેલું, પરંતુ તેની વ્યવસ્થિત આવૃત્તિ અત્યારસુધીમાં પ્રકટ થઈ નહોતી. માધ્યમિક શાળાઓમાં ગુજરાતીના વિષય માટે એની પસંદગી થતી તેમાં તેનો અમુક ભાગ લેવાતો; એટલે સળંગ આવૃત્તિ વ્યવસ્થિત રૂપમાં અત્યાર સુધી પ્રકટ થયેલી નહિ. નવજીવન પ્રકાશન મંદિરે આ કાર્ય ઉત્તમ રીતે કર્યું છે.

અલ્પજ્ઞ, આ આવૃત્તિ ગુજરાત વિદ્યાપીઠના વિદ્યાર્થીઓના ઉપયોગ માટે તૈયાર કરવામાં આવ્યા છતાં આમજનતાને પણ તે ઉપયોગી નીવડે તેવી છે. કાળ્પને વિદ્યાર્થીઓ ખરાબર સમજી શકે તે માટે દિપ્પણ પણ આપેલ હોઈને શરૂઆતમાં કવિ પ્રેમાનંદની ઓળખ આપતો સ્વ. નવલરામનો લખેલો જીવનપરિચય પણ આપ્યો છે.

આપણા પ્રાચીન કવિઓની વાણી પ્રકટ કરવાનો રત્ન પ્રયાસ સરતુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય તરફથી સ્વામીશ્રી અખંડાનંદજીએ આરંભેલો પરંતુ તે પાછળથી પકતો મુકાયાનું માલમ પડે છે. આવા પુસ્તકો વ્યવસ્થિત રીતે પ્રકટ કરવામાં આવે તો તે આમજનતાને અતિઉપયોગી નીવડે.

૨૮. છેલ્લે ફાલ—લેખક : શ્રી. ધનસુખલાલ કૃષ્ણલાલ મહેતા, પ્રકાશક : એન. એમ. ત્રિપાઠીની કંપની, પ્રિન્સેસ રીટીડ, મુંબઈ. ૨. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૪૩૯, રાચિત આગાદનવાણું પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૩) ૧૯૪૦.

અત્યાર અગાઉ આપણા હારયરસિક લેખક શ્રી. ધનસુખલાલ મહેતાએ હારયસાહિત્યનો સારો ફાલ આપ્યો છે. આ પુસ્તકમાં શ્રી. ધનસુખલાલની વીસ વાર્તાઓ અને બાર નાટિકાઓ આપવામાં આવી છે. બધી વાર્તામાં લેખકની કળાની પ્રતિભા અને શક્તિનો સારો પરિચય મળી આવે છે. વાર્તાઓ હાસ્યભરપૂર હોઈને આનંદવિનોદ આપે તેવી છે. નિર્દોષ હાસ્ય મેળવવા માટે આ વાર્તાઓ સારો શ્રેણી આપશે. આપણે ઈચ્છીએ, ભાઈ ધનસુખલાલે પુસ્તકનું નામાભિધાન કર્યા પ્રમાણે આ તેમનો છેલ્લો ફાલ ન હો.

૨૯. નિબંધ સમુચ્ચય અને પત્રલેખન—પ્રયોજક : ગિરિજાપ્રસાદ ભવાનીશંકર ઓઝા; પ્રકાશક : ખડાયતા બુક ડેપો, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ. કાઉન સોળ પેજ કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૩૦૪, પાકું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૧૪-૦

આપણી માધ્યમિક શાળાઓમાં અંગ્રેજ અને ગુજરાતી નિબંધ લેખન અને પત્રલેખનના વિષયોમાં વધુ ગુણ આપવાનું ધોરણુકેટલેક રચણે હોય છે. એ વિષયગુજરાતીમાં સમજવો સુગમ કરવા માટે પ્રયોજકે આમાં વિવિધ વિષયો પર ઉપયોગી નિબંધો આપ્યા છે. પુસ્તકની શરૂઆતનાં ચાર પ્રકરણોમાં નિબંધની રૂપરેખા, જ્ઞેકણી, વિરામચિહ્નો વિષે વિગતવાર માહિતી આપીને ભિન્ન ભિન્ન વિષયો પર નિબંધો આપ્યા છે. આ નિબંધોમાં સૌ નિબંધો સંપૂર્ણ આપીને પચાસ નિબંધો માટેના મુદ્દા આપ્યા છે અને બીજા પચાસ માટે વિષયોની યાદી આપી છે !

વિદ્યાર્થીઓને આ પુસ્તકમાં આપેલી માહિતી જરૂર ઉપયોગી નીવડે તેવી છે.

૩૦. હું રાજા હોઉં તો ?—લેખક : શ્રી. બેકાર, પ્રકાશક : હરિહર પુસ્તકાલય;

ટાવર રોડ, સુરત. કાઉન સોળપેજ કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૨૪૦, સચિત્ર આનંદનવાળું પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૨. ૧૯૪૦.

આપણા હાસ્યલેખકોમાં - લાઇ બેકરનું પણ સારું સ્થાન છે. આ અગાઉ એમણે હાસ્યરસિક પુસ્તકોનો સારો કાલ આપ્યો છે. એમના છેલ્લા પુસ્તક અકેલના ઈંગરદાર પછીનું તેમનું આ છેલ્લું પુસ્તક છે. પુસ્તકમાં વિવિધ હકીકતો અને યનાવો પરથી હળવા હાસ્યભરી ઠીક ઠીક ટૂંકી વાર્તાઓની જમાવટ કરી છે. દિલગીરી કે ગમગીનીને વખતે આવું પુસ્તક લખ વાંચવાથી એ દિલગીરી દૂર થઈ શકે તેવી વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાંથી મળી આવશે.

૩૧. શ્રીકૃષ્ણપ્રણીત શ્રી શિવલહરિ—પ્રયોજક અને પ્રકાશક: શ્રી. અમયાશય જગજીવનદાસ શાહ, પાઞ, જુલિયન હોલ, મુંબઈ ૨. ડેમી આઠ પેજ પૃષ્ઠ ૧૬૦, સાદું બોર્ડનું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. સવા. ૧૯૪૦

આપણે ત્યાં હિંદુ ધર્મના સાંપ્રદાયિક ઝગડાઓ અનેક પ્રકારે ચાલે છે. તેમાં શૈવૈશ્વ સંપ્રદાયના કેલહોમાં તો કહેવાય છે કે એક સંપ્રદાયવાળા બીજા સંપ્રદાયના છાંટનું નામ લેવામાં પણ પાપ ચલાવું કહે છે. આવા વિલેષો ટાળવામાં આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડે તેવું છે. પુસ્તકમાં અપાએલા વિષય શિવવિધ્યુની એકતા વ્યક્ત કરે છે. પુસ્તકના યજ્ઞભાગમાં વિદ્વાનોના સંબંધે આ આપેલા વિચારો જણાવા જેવા છે. તેમજ સાક્ષર શ્રી. અંબાલલ જી. જાનીએ આપેલો ઉપોદ્ધાત આ વિષય પર સારો પ્રકાશ પાડે છે. છેવટે શિવસદસ નામ તેમજ છતર રત્નિ-પ્રાર્થનાઓ પણ આપેલ છે. ધાર્મિક સન્નતોને આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડશે.

આ પુસ્તક વિજયપુર મહાલના પુસ્તકાલયોને શેઠ લક્ષ્મભાઈ ન્યાસચંદ તરફથી ભેટ અપાવાનું જણાવાય છે.

૩૨ શ્રી નવનાથ કથામૃત—(ભા. ૧ ભો તથા ૨ ભો) લેખક : હરિદાસ મહાશય શ્રી. શિવચંદર ગોવિંદરામ યાત્રિક, મુ. ભરૂચ, પ્રકાશક : મજલાલ ગોવિંદરામ યાત્રિક, જો. પર એકલિંગ મહાદેવ પાસે, ભરૂચ, ડેમી આઠ પેજ પૃષ્ઠ ૨૦+૫૨૪, પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૨. ૧૯૨૮.

આપણે ત્યાં નાથ સંપ્રદાય નામથી એક ધર્મ સંપ્રદાય ચાલે છે. એ સંપ્રદાયના આદિ-પુરુષો મચ્છેન્દ્રનાથ, ગોરખનાથ, જૈનનાથ વગેરે જે અવતારી પુરુષોએ લેખાય છે તેમાંના આદિપુરુષોના ચરિત્રો આ પુસ્તકમાં આપ્યા છે.

આ ચરિત્રો સાથે હરિદાસની કથામાં વચ્ચે વચ્ચે અપાતાં દૃષ્ટાંતો પણ આપવામાં આયાં છે. એટલે હરિકૃતિન કરનારાઓ તેમજ હરદાસની કથા કરનારાઓને આ પુસ્તકમાંથી જાણવાનું કથાપદ્ધતિ અને નિરૂપણ મળી આવશે. ગ્રામજનતામાં પુસ્તક આદર પામે તેવું છે.

૩૩. શોભના—(આવૃત્તિ ૨ જી) લેખક : શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ, પ્રકાશક : આર. આર. શેઠની કંપની, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ. કાઉન સોળ પેજ કદનાં પૃષ્ઠ ૩૬૮, સચિત્ર આનંદનવાળું પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. અઢી.

સંસ્કાર ગ્રંથાવલિના વીસમા પુસ્તક તરીકે “ શોભના ”ની આ બીજી આવૃત્તિ પ્રકાશકો તરફથી પ્રકટ કરવામાં આવી છે. એક વખત પ્રસિદ્ધ યજ્ઞ ગયેલ અને બહોળા ફેલાવો પામેલા “ સયાજી વિજય ” પત્રના ભેટ પુસ્તક તરીકે અપાઈ ગયેલું જ પુસ્તક ગ્રંથાવલિના મધ્યકા તરીકે તત્કાળ પ્રસિદ્ધ કરવામાં પ્રકાશકોના શો હેતુ હશે ?

આ પુસ્તકનો પરિચય “પુસ્તકાલય” માસિકના ગયા ડિસેમ્બર અંકમાં અમે આપ્યો છે. એટલે એ સંબંધે અહીં વિશેષ જણાવવાનું રહેતું નથી.

આપણા રાજ્યનાં લગભગ ધણી પુસ્તકાલયો “ સયાજી વિજય ” પત્રનાં ગ્રાહક હશે તેમને ગયે વર્ષે આ પુસ્તક ભેટ મળ્યું હશે. એટલે જેમની પાસે આ પુસ્તક હોય તેમણે આ નવું ખરીદવાની ભાગ્યે જ આવશ્યકતા રહે છે. જેઓને ત્યાં એ પુસ્તક નથી પહોંચ્યું તેઓ અવશ્ય પોતાને ત્યાં વસાવી લે.

૩૪. ૨. સાહિત્ય:—મૂળલેખક: કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોર: અનુવાદક: શ્રી. જયંતિલાલ આચાર્ય; મુખ્ય વિકેતા: ગુજ્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ. કાલિન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૮+૧૬૮, સચિત્ર દ્વિરંગી આગ્જાદનવાળું પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. દોઢ. ૧૯૪૦.

અનુવાદક પોતે શાન્તિ નિકેતનના એક વિદ્યાર્થી હતા. તે અસ્તામાં ત્યાં કવિવરનાં સાહિત્યવિષયક જે વ્યાખ્યાનો અપાયેલાં તે આ પુસ્તકમાં ગુજરાતી અનુવાદરૂપે સંગ્રહાયાં છે. પુસ્તકના શરૂભાગમાં ભાષાન્તકારે આપેલા પ્રવેશક પુસ્તકને સમજવા માટે આવીશ્વ છે. છતાં આપણી આમજનતા બહુજ મુશ્કેલીએ આ પુસ્તકને સમજી શકે તેમ છે. અલબત્ત, સાહિત્ય વિષયમાં રસ લેતા તેમજ સાહિત્યપ્રવૃત્તિમાં પડેલાઓને એમાંથી જરૂર અભ્યસનીય વસ્તુ પ્રાપ્ત થશે.

કરના પુસ્તકાલયો પોતાને ત્યાં જરૂર વસાવે.

પુસ્તકનું અર્પણ, પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના આદ્યપ્રણેતા અને ઉચ્ચ સાહિત્યના પ્રસારક સ્વ. શ્રી. મોતીલાલ અમીનને કરવામાં આવ્યું છે.

મહિલાલ પ્ર. બ્યાસ

સામયિકો

શારદા—(લોકસાહિત્ય અંક) જુલાઈ: ૧૯૪૦. તંત્રી : શ્રી. ગોકુલદાસ દા. રાયચુરા. લીમડાપોળ, વડોદરા. આ અંકનું મૂલ્ય રૂ. ૧.

આપણા આમજનતાને ઉપયોગી માસિકમાં “ શારદા ” ખાસ અગ્રસ્થાન ધરાવે છે. જુલાઈ માસનો એનો અંક લોકસાહિત્ય અંક તરીકે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.

શ્રી. રાયચુરા, આ અંકમાં અન્યત્ર દર્શાવ્યું છે તેમ, અવારનવાર ખાસ અંકો પ્રકટ કરી આમજનતાના ઘાનમાં વધારો કરે તેવું સાહિત્ય આપવાના ઠીકઠીક પ્રયત્નો કરે છે. એક રીતે કહીએ તો આપણા લોકસાહિત્યને બહાર લાવવાનો પ્રથમ પ્રયાસ શ્રી. રાયચુરાએ કર્યો છે. અમારી સ્મૃતિ મુજબ, આપણું લોકસાહિત્ય બહાર લાવવામાં શ્રી. રાયચુરા અગ્રસ્થાને આવે છે.

આ લોકસાહિત્ય અંકમાં શ્રી. રાયચુરાએ, મકાનોના પાયા પૂરતી વખતે એની દીપ-

ટાવર રોડ, સુરત. કાઉન સોળપેજ કદની પૃષ્ઠ ૮૫૨૪૦, સચિત્ર આનંદવાળું પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૨. ૧૯૪૦.

આપણા હાસ્યલેખકોમાં જાણીતો એકરત્નું પણ સારું સ્થાન છે. આ અગાઉ એમણે હાસ્યરસિક પુસ્તકોનો સારો કાલ આપ્યો છે. એમના છેલ્લા પુસ્તક અકલ્પના ઈન્દ્રદાસ પછીનું તેમનું આ છેલ્લું પુસ્તક છે. પુસ્તકમાં વિવિધ હકીકતો અને બનાવો પરથી હજારો હાસ્યભરી ઠીક ઠીક દૂંધા વાર્તાઓની જમાવટ કરી છે. દિલ્હીની કે અમરોલીની વખતે આવું પુસ્તક લાઇ વાંચવાથી એ દિલ્હીની ફર ચર્ચ થકે તેવી વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાંથી મળી આવશે.

૩૨. શ્રીકૃષ્ણપ્રણીત શ્રી શિવસહસ્રિ—પ્રયોજક અને પ્રકાશક : શ્રી. અમર્યાસલ જગજીવનદાસ શાહ, ૫૭, શુભિયન હોલ, મુંબઈ ૨. કેમી આઠ પેજ પૃષ્ઠ ૧૬૦, સાદું બોર્ડનું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. સવા. ૧૯૪૦

આપણે ત્યાં હિંદુ ધર્મના સાંપ્રદાયિક ઝગડાઓ અનેક પ્રકારે ચાલે છે. તેમાં શિવદેવના સંપ્રદાયના કલહોમાં તો કહેવાય છે કે એક સંપ્રદાયવાળા ખીન સંપ્રદાયના ધ્વજનું નામ લેવામાં પણ પાપ થયાનું કહે છે. આવા વિદેષો ટાળવામાં આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડે તેવું છે. પુસ્તકમાં અપાએલા વિષય શિવવિષ્ણુની એકતા વ્યક્ત કરે છે. પુસ્તકના ચર-ભાગમાં વિદ્વાનોના સંબંધે આ આપેલા વિચારો બાજુવા જેવા છે. તેમજ સાક્ષર શ્રી. અંબાલાલ શુ. જાનીએ આપેલો ઉપોદ્ઘાત આ વિષય પર સારો પ્રકાશ પાડે છે. છેવટે શિવસહસ્ર નામ તેમજ છતર સ્તુતિ-પ્રાર્થનાઓ પણ આપેલ છે. ધાર્મિક સજ્જનોને આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડશે.

આ પુસ્તક વિનયપુર મહાલના પુરનાલયોને રોક લઈ મુલાઈ ન્યાલયેદ તરફથી મેદ અપાયાનું જણાવાય છે.

૩૨ શ્રી નવનાથ કથામૃત—(ભા. ૧ ભા. ૨ ભા. ૩) લેખક : હરિદાસ મહારાજ શ્રી. શિવચંદર ગોવિંદરામ યાજ્ઞિક, મુ. ભણ્ય, પ્રકાશક : મનલાલ ગોવિંદરામ યાજ્ઞિક, જોડે પર એકલિંગ મહાદેવ પાસે, ભણ્ય, કેમી આઠ પેજ પૃષ્ઠ ૨૦૫૨૪, પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૨. ૧૯૨૮.

આપણે ત્યાં નાથ સંપ્રદાય નામથી એક ધર્મ સંપ્રદાય ચાલે છે. એ સંપ્રદાયના આદિ-પુરુષો મન્દેન્દ્રનાથ, ગોરખનાથ, ગૈનનાથ વગેરે જે અવતારી પુરુષોએ લેખાય છે તેમાંના આદિપુરુષોનાં ચરિત્રો આ પુસ્તકમાં આપ્યા છે.

આ ચરિત્રો સાથે હરિદાસની કથામાં વચ્ચે વચ્ચે અપાર્તા દર્શાવે પણ આપનામાં આપ્યા છે. એટલે હરિકીર્તન કરનારાઓ તેમજ હરદાસની કથા કરનારાઓને આ પુસ્તકમાંથી બાજુવાળો કથાપદ્ધતિ અને નિરૂપણ મળી આવશે. આમજનતામાં પુસ્તક આદર પામે તેવું છે.

૩૩. શોભના—(આવૃત્તિ ૨ છ) લેખક : શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ, પ્રકાશક : આર. આર. શેઠી કંપની, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ. કાઉન સોળ પેજ કદની પૃષ્ઠ ૨૬૮, સચિત્ર આનંદવાળું પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય

સંસ્કાર અંયાવલિના વીસમા પુસ્તક તરીકે “ શોભના ”ની આ બીજી આવૃત્તિ પ્રકાશકો તરફથી પ્રકટ કરવામાં આવી છે. એક વખત પ્રસિદ્ધ થઈ ગયેલ અને બહોળો ફેલાવો પામેલા “ સયાજી વિજય ” પત્રના ભેટ પુસ્તક તરીકે અપાઈ ગયેલું જ પુસ્તક અંયાવલિના મધ્યકા તરીકે તત્કાળ પ્રસિદ્ધ કરવામાં પ્રકાશકનો શો હેતુ હશે ?

આ પુસ્તકનો પરિચય “પુસ્તકાલય” માસિકના ગયા કિસ્મતર અંકમાં અમે આપ્યો છે. એટલે એ સંબંધે અહીં વિશેષ જણાવવાનું રહેતું નથી.

આપણા રાજ્યનાં લગભગ ધણી પુસ્તકાલયો “ સયાજી વિજય ” પત્રનાં આદક હશે તેમને ગયે વર્ષે આ પુસ્તક ભેટ મળ્યું હશે. એટલે જેમની પાસે આ પુસ્તક હોય તેમણે આ નવું ખરીદવાની ભાગ્યે જ આવશ્યકતા રહે છે. જેઓને ત્યાં એ પુસ્તક નથી પહોંચ્યું તેઓ અવશ્ય પોતાને ત્યાં વસાવી લે.

ઉદ્દ. ૨. સાહિત્ય:—મૂળલેખક: કવિર રવીન્દ્રનાથ ટાગોર; અનુવાદક: શ્રી. જયતિલાલ આગાર્ય; મુખ્ય વિકેતા: ગૂર્જર અંચરલ કાર્યાલય, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૮+૧૬૮, સાચિત્ર દ્વિરંગી આમ્બાદનવાળું પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. દોઢ. ૧૯૪૦.

અનુવાદક પોતે શાન્તિ નિકેતનના એક વિદ્યાર્થી હતા. તે અરસામાં ત્યાં કવિવરનાં સાહિત્યવિષયક જે વ્યાખ્યાનો અપાયેલાં તે આ પુસ્તકમાં ગુજરાતી અનુવાદરૂપે સંગ્રહાયાં છે. પુસ્તકના શરૂઆગમાં ભાષાન્તકારે આપેલો પ્રવેશક પુસ્તકને સમજવા માટે યાવીરૂપ છે. છતાં આપણી આમજનતા બહુજ મુશ્કેલીએ આ પુસ્તકને સમજી શકે તેમ છે. અલબત્ત, સાહિત્ય વિષયમાં રસ લેતા તેમજ સાહિત્યપ્રવૃત્તિમાં પડેલાઓને એમાંથી જરૂર અભ્યસનીય વસ્તુ પ્રાપ્ત થશે.

કરના પુસ્તકાલયો પોતાને ત્યાં જરૂર વસાવે.

પુસ્તકનું અર્પણ, પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના આલપ્રણેતા અને ઉચ્ચ સાહિત્યના પ્રસારક સ્વ. શ્રી. મોતીલાલ અમીનને કરવામાં આવ્યું છે.

મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ

સામયિકો

શારદા—(લોકસાહિત્ય અંક) જુલાઈ: ૧૯૪૦. તંત્રી: શ્રી. ગોકુલદાસ ડા. રાયચુરા. લીમડાપોળ, વડોદરા. આ અંકનું મૂલ્ય રૂ. ૧)

આપણા આમજનતાને ઉપયોગી માસિકોમાં “ શારદા ” ખાસ અગ્રસ્થાન ધરાવે છે. જુલાઈ માસનો એનો અંક લોકસાહિત્ય અંક તરીકે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.

શ્રી. રાયચુરા, આ અંકમાં અન્યત્ર દર્શાવ્યું છે તેમ, અવારનવાર ખાસ અંકો પ્રકટ કરી આમજનતાના જ્ઞાનમાં વધારો કરે તેવું સાહિત્ય આપવાના ઠીકઠીક પ્રયત્નો કરે છે. એક રોતે કહીએ તો આપણા લોકસાહિત્યને બહાર લાવવાનો પ્રથમ પ્રયાસ શ્રી. રાયચુરાએ કર્યો છે. અમારી સ્મૃતિ મુજબ, આપણું લોકસાહિત્ય બહાર લાવવામાં શ્રી. રાયચુરા અગ્રસ્થાને આવે છે.

આ લોકસાહિત્ય અંકમાં શ્રી. રાયચુરાએ, મકાનોના પાયા પૂરતી વખતે એની ટીપ-

છીનું કામ કરનાર મજૂરોનાં કંઠે ગવાતાં કંટર ચીતો આપીને એ નીચલા યરનાં માનવીનાં માનસને કીક પરિચય કરાવ્યો છે. અને એ ટીપ્પણીને અનુરૂપ, જળજીતા કલાકાર શ્રી. કમુ દેસાઈનું ત્રિરંગી ચિત્ર આપીને અંકને એર વિભૂષિત બનાવ્યો છે. ઉપરાંત લોક-સાહિત્યમાંથી મળી આવતી વાર્તાઓનો પણ કીક સંભાર ભર્યો છે. તેમાંય શ્રી. ગદવી 'મેરઘા'એ સચિત કરેલી વાર્તા 'તાનાને ટકોરે' આપણા આપસાહિત્યના અચ્છ નમૂનારૂપ છે.

આ માટે શ્રી. રાવચુરાને ધન્યવાદ.

રેખા—(વર્ષ ૨, અંક ૧) સંપાદકો : શ્રી. જયંતિ દલાલ, અને શ્રી. નીર દેસાઈ; ગતિ અને રેખા કાર્યાલય, પિપ્પલસ પેન્ક બિલ્ડિંગ, કારંજ, અમદાવાદ. વાર્ષિક લવાજમ રા. ૨)

માત્ર ગયા વર્ષેજ હજી તો આ માસિક રાફ યથું છે તે દરમિયાનમાં એણે એવી પ્રગતિ સાધી છે કે એમાં આવતા લેખોની ચર્ચાઓ અવારનવાર આપણાં સૌ સામયિકો લેતા થઈ ગયાં છે. એમાં આવતા કટાક્ષલેખો, જળજીતા લેખકોની દૃઢ વાર્તાઓ, એવાં રસમય આવે છે કે એના પ્રકટ થવાની તારીખ માટે એના વાચકો રાહ જોઈ રહે છે. ઉપરાંત મુખપૃષ્ઠ પર તેમજ અંકમાં અવારનવાર અપાતાં કટાક્ષચિત્રો એ પણ એની એક ખાસ વિશિષ્ટતાજ છે.

આ માસિકને આપણા આગેવાન સાહિત્યકારોનો સારો સાથ ગયા વર્ષે મળ્યો છે. અને તે આ અંક પર્યંત ચાલુ રહ્યાથી એનું ધોરણ એકધારે જળવાઈ રહ્યું છે. વર્ગી એના સંપાદનની એક વિશિષ્ટતા તો એ છે કે, એમાં આપણા મધ્યમ વર્ગના તેમજ ઉચ્ચ શ્રેણીના વાચકોને પણ વાંચવું સમજવું સુગમ પડે તેવું સાહિત્ય અપાય છે.

આ અંક એના બીજા વર્ષનો પ્રથમ અંક છે. મુખપૃષ્ઠ પરનું કટાક્ષચિત્ર જ તમને ભર વિચાર કરતા કરી મૂકે તેવું છે. છતાં સંપાદક વાચકને ખુબીભરી રીતે પૂછે છે: આને સમજાવવાની જરૂર છે ? અને એવાજ હજીવા કટાક્ષો અંદર પણ છે. આ અંકમાં શ્રી. જયુભાઈ રાવતનો લેખ પુસ્તકાલયના મંત્રી-અંચપાલોને ઉપયોગી થઈ પડે તેવો છે.

શ. ૨) જેટલા વાર્ષિક લવાજમમાં આ માસિક જરૂર સરવું છે. અને એની પ્રકટ થવાની નિયમિતતા તો આપણને તારીખ યાદ કરાવે તેવી છે.

નવચેતન—(રંગભૂમિ અંક) તંત્રી: શ્રી. ચાંપશીભાઈ હરેશી, કલકત્તા.

નવચેતન માસિકે એક વખતે જે સ્થાન વીસમી સદીએ આપણા સાહિત્યલેખમાં પ્રાપ્ત કર્યું હતું તે સ્થાન લગભગ આજે જળવી રાખ્યું છે. એના દરેક દગદગ અંકે એના તંત્રી શ્રી. ચાંપશીભાઈ વિવિધ વિષયને લગતું તેમજ આંતરરાષ્ટ્રીય માહિતીઓ આપતું સાહિત્ય આપતા રહે છે.

આ રંગભૂમિ અંકમાં સંપાદકે, આપણી રંગભૂમિને લગતા વિષયો રંગભૂમિના ક્ષેત્ર સાથે નિકટનો પરિચય ધરાવનારાઓના લખેલા આપ્યા છે. ઉપરાંત દેશપરદેશની રંગભૂમિને લગતું જળવાજોગ વાચન પણ આપ્યું છે.

શ્રી. ચાંપશીભાઈ તેમના પત્રકારત્વમાં આર્થિક અને હેઠા ન મેળવી ચક્રવા છતાં આવા ખાસ અંકો પ્રકટ કરવાનું સાદસ એટલે ગુજર સાહિત્યની જે સેવા બળવે છે તે માટે તેમને ધન્યવાદ.

મહિસાલ પ્ર. બ્યાસ

નવીન કાલ

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અને મળવાનું સ્થળ	કિંમત	વિશેષ હકીકત
૧	સત્યના પ્રયોગો અથવા આત્મકથા	મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૧-૦-૦	
૨	કુંવરબાઈનું માગેરું	મગનભાઈ પ્રભુદાસ દેસાઈ	"	૦-૬-૦	
૩	મધીવિચારદોહન	કિશોરલાલ ધનરાયામ લાલ મથરવાલા	"	૦-૮-૦	
૪	The story of my Experiments with truth	મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી	" ૩	૪-૦-૦	
૫	વર્ષા શિક્ષણ યોજના	ઝાકીરહુસેન કમિટી	"	૦-૧૦-૦	
૬	એક ધર્મયુદ્ધ	મહાદેવ હરિભાઈ દેસાઈ	"	૦-૬-૦	
૭	સુવર્ણ મોહિની	દીવાળાખંદેન વાલજીભાઈ લાદ	ગુર્જર સાહિત્ય ભંડાર લાડી (કાઠિયાવાડ)	૦-૨-૦	
૮	રાસજ્યોતિ	ધનિષ્ઠાખંદેન મળમુદાર	યુગધર્મ કાર્યાલય લાડી (કાઠિયાવાડ)	૦-૧-૬	
૯	રસજ્યોતિ	ધૈર્યચંદ્ર ર. છુદ્ધ	ગુર્જર સાહિત્ય ભંડાર લાડી (કાઠિયાવાડ)	૦-૧-૦	
૧૦	સૌભાગ્ય	ધનિષ્ઠાખંદેન મળમુદાર	સ્વાત્રથી લેખકમંડળ લાડી (કાઠિયાવાડ)	૧-૦-૦	
૧૧	ગોળાખારની યુસાફરી	હંસા મહેતા	કુમાર કાર્યાલય અમદાવાદ	૧-૮-૦	
૧૨	સુભાષિત-પદ્ય-રત્નાકર (૪ ભાગ)	મુનિશ્રી વિદ્યાલવિજયજી	વિજયધર્મસરિ જૈન મંથમાળા, છોટા સરાફા (ઉજ્જૈન)	૧-૪-૦	
૧૩	ધરધરણું અને મનોહર	મરતરામ પંડ્યા	ધરણાળા • પ્રકાશન મંદિર-ભાવનગર	૦-૧૨-૦	
૧૪	જાતે મજૂરી કરનારાઓને	નરહરિ હારકાદાસ પરીખ	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૦-૩-૦	
૧૫	આપરેશન કેનું ? અને બીજી વાતોઓ	પ્રાંણજીવન મહેતા	લેખક પોતે, રાજકોટ	૦-૮-૦	
૧૬	નિસર્ગોપચાર સર્વસંકલ્પ (ભા. ૨)	રમણલાલ એન્જિનીયર	ભારતી સાહિત્ય સંઘ	૨-૪-૦	

૧૭	ગાનદા	ચરદયંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાય (અ. કિસનસિંહ આવડા)	એન. એમ. હકકરની કંપની, મુંબઈ	૨- ૮-૦
૧૮	નિબંધસમુચ્ચય અને પત્રલેખન	ગિરિઅપ્રસાદ બા. ઝોઝા	અગમતા બુક ડીપો અમદાવાદ	૦-૧૪-૦
૧૯	છેલ્લો કાલ	ધનસુખલાલ મહેતા	એન. એમ. ત્રિપાઠી મુંબઈ	૩- ૦-૦
૨૦	ટોલરેયોની નીતિ-કથાઓ	રમણલાલ નાનાલાલ શાહ	ગૂર્જર મંથરન કાર્યાલય, અમદાવાદ	૦- ૩-૦
૨૧	વાલજુની બોડમાં	" "	" "	૦- ૬-૦
૨૨	કુવારો	વસન્ત નાયક	" "	૮- ૩-૦
૨૩	વાઘની બોડમાં	વસન્ત નાયક	બાલજીવન કાર્યાલય, વડોદરા	૦- ૬-૦
૨૪	પૈસા પ્રાપ્ત કરવાની સર્વોત્તમ કલા (બા. ૨)	ગોવિંદલાલ કે. સર્મા	લેખક પોતે સાબરમતી	૦- ૮-૦
૨૫	કલગી	સોમાબાઈ બાવસાર	ભારતી સાહિત્ય સંઘ અમદાવાદ	૦- ૫-૦
૨૬	જંગલચરબૂક	સીરતી	અન્નમેષકબાલ ઓરીસ કઠોર (વાપા સામણી)	૦- ૫-૦
૨૭	ભરદરિયે	ચારદત્ત	ભારતી સાહિત્ય સંઘ અમદાવાદ	૦- ૮-૦
૨૮	રાસબત્રીસી	ચંદુલાલ એમ. શાહ	જીવનલાલ એન્ડ સન્સ અમદાવાદ અને મુંબઈ	૦- ૮-૦
૨૯	શ્રી નવનાથ કથામૃત (બા. ૧-૨)	શિવચંદર ગોવિન્દરામ યાત્રિક	મજલાલ ગોવિન્દરામ યાત્રિક, ભરૂચ	૪- ૦-૦
૩૦	શ્રી ચિત્તલદરિ	...	અમથાલાલ જગજીવનદાસ શાહ, મુંબઈ	૧- ૪-૦
૩૧	જન્મપત્રિકા (બા. ૨)	રેવાચંદર બરડવાળા	બ્યોટિય મંથરાળા, વડવાણી	૦- ૮-૦
૩૨	ગીતરઝનિ	બાલકૃષ્ણ જ. બાદ	જીવનલાલ એન્ડ સન્સ મુંબઈ	૦- ૮-૦
૩૩	છીપલાં	મોહન હકર	ભારતી સાહિત્ય સંઘ અમદાવાદ	૦- ૪-૦
૩૪	૮૦ દિવસમાં પ્રવૃત્તિ-પ્રદક્ષિણા	મૂળચંદર મો. બટ	પરચાળા પ્રકાશન મંદિર, ભાવનગર	૦- ૮-૦
૩૫	સમસ્તોત્રી ગંગલદરિ	હાથીરામ બાઈચંદર ઝોઝા	લેખક પોતે અમદાવાદ	૦- ૬-૦
૩૬	શિવપ્રાર્થના	"	પી શ્રીમાળા શુભેચ્છક પબ્લીશીંગ કં. લી. અમદાવાદ	૦- ૪-૦

પુસ્તકોના પરિચયસંગ્રહ*

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ તથા વિષય	લેખક કે અનુવાદક	પ્રકાશક પ્રાપ્તિસ્થાન	મૂલ્ય	પરિચય આપનાર પત્રો
૪૦૭	તેત્રીસ પત્રો	અચાત	લોકાપયોગી સરતી મંથમા- ળા, પોરબંદર	૦-૧૦-૦	"ભિમિ" જુલાઈ-'૪૦ "શિક્ષણ અને સાહિત્ય" જુલાઈ '૪૦
૪૦૮	રેલવેના મુસાફરો	લવણપ્રસાદ શાહ	લેખક પોતે, રાજકોટ	૦-૨-૦	"ભિમિ" જુલાઈ-'૪૦
૪૦૯	ઓપરેશન કોનું ?	ડૉ. પ્રાણજીવન મહેતા	રાજકોટ	૦-૮-૦	"ભિમિ" જુલાઈ-'૪૦
૪૧૦	આપણે સૌ બાળીએ ૧-૨ ચોપડી	ધૂમકેતુ	ગૂર્જરમંથરત્ન કો, અમદાવાદ	૦-૧-૦ ૦-૧-૬	"ભિમિ" જુલાઈ-'૪૦
૪૧૧	એમાં શું ?	'અવિનાશ'	પ્રગતિ મંથમા- ળા રાજકોટ		"ભિમિ" જુલાઈ-'૪૦
૪૧૨	સમરાંગણ	મવેરચંદ મેઘાણી	કૂલછાબ કાર્યા- લય, રાણપુર	૧-૮-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" જુલાઈ '૪૦
૪૧૩	રા' ગંગાજળિયો	"	"	૧-૮-૦	"
૩૮૧	પગદીવાની પછીતેથી	જયંતિ દલાલ	રેખા-ગતિ કો. અમદાવાદ	૦-૮-૦	"યુવક" જુલાઈ-'૪૦
૪૨૮	વિવેચનશુકર	વિશ્વનાથ મ. ભટ્ટ	લેખક પોતે, મુંબઈ	૨-૮-૦	"પ્રસ્થાન" વૈશાખ-'૬૬
	શાબના	રમણલાલ વ. દેસાઈ	આર. આર. શેઠની કું. મુંબઈ	૨-૮-૦	"પ્રસ્થાન" વૈશાખ-'૬૬
૩૯૭	પગદંડી	ધૂમકેતુ	ગૂર્જરમંથરત્ન કો. અમદાવાદ	૧-૮-૦	"પ્રસ્થાન" વૈશાખ-'૬૬

* આ કોષ્ટકમાં જે પુસ્તકોના ક્રમાંક આપવામાં આવ્યા છે તેનો તે જ ક્રમાંક, જે તે પુસ્તકનો પરિચય ફરીવાર અન્ય સામયિકમાં પ્રકટ થતાં આપવામાં આવ્યા છે અને હવે પછી પણ અપાશે.—ત્રી

૪૧૪	શ્રી નિરાંત કાવ્ય	નિરાંત મહારાજ	નિરાંત મંદિર ફતેહપુરા, વડોદરા	૧-૪-૦	"પ્રસ્થાન" વૈજાન-૧૬ ગુજરાતી" ૩૦-૧-૪૦
૪૧૫	ઉપેન્દ્રનાઃ આત્મકથા	નગીનદાસ પારેખ	સારસી સાહિત્ય- માળા અમદાવાદ	૧-૮-૦	"પ્રસ્થાન" ૩૦-૧-૪૦
૪૧૬	સંતનાં રમરણો	હોટાલાલ માન- સિંગ કામદાર	કલ્યાણ પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૧-૦-૦	"શારદા" જુલાઈ-૪૦
૪૧૭	મંજા ખૂલ	મૂળજીભાઈ પી. શાહ	લેખક પોતે વડોદરા	૦-૮-૦	"શારદા" જુલાઈ-૪૦
	ગોદાન (પૂર્વાર્ધ ઉત્તરાર્ધ)	પ્રેમચંદજી	ગૂર્જર મં. ૨ કા. અમદાવાદ	૨-૮-૦	"શ્રીભોધ" જુલાઈ-૪૦
૪૧૮	પુરાતન દક્ષિણ ગુજરાત	મણિભાઈ દ્વિવેદી	લેખક પોતે, નવસારી	૧-૪-૦	"શ્રીભોધ" જુલાઈ-૪૦
૪૧૯	સંહાર	ઐયુબખાન ખલીલ	નવયુગ પ્ર. ભંડાર, રાજકોટ	૧-૮-૦	"શ્રીભોધ" જુલાઈ-૪૦
૪૨૦	કૃષ્ણકાંતનું વીલ	બાંકિમચંદ્ર	એન. એમ. હકકરની કું. મુંબઈ	૨-૮-૦	"શ્રીભોધ" જુલાઈ-૪૦
૪૨૧	મારી માસીબા	વિનોદ	"	૨-૮-૦	"
૪૨૨	રસમૂર્તિઓ	રણજિતલાલ મ. શેઠ	જીવનલાલ એ-૩ સંસ્. અમદાવાદ	૧-૪-૦	"
૪૨૩	હેલો કાલ	ધનસુખલાલ મહેતા	એન. એમ. ત્રિપાઠી કું. મુંબઈ	૩-૦-૦	"

જેલજીવનને લગતું સાહિત્ય

૧ જેલ ઓફિસની બારી મેલાણી	૧-૦-૦	૫ કમરસ્તાન દરજે	૧-૮-૦
૨ કોણ ગુ-હેગાર ? ગુ. આચાર્ય	૧-૦-૦	૬ મારી જન્મદીપ	
૩ અમે પાંજરના પાંખી નીચે દેસાઈ	૧-૪-૦	બા. ૧-૨ લે. બે. સાવરકર	૪-૮-૦
૪ અન્નમિલ		૭ જોતરાણી દીવાલો દં.બા. કામેલકર	૦-૧૦-૦
બા. ૧-૨ બો. ૨, દીવેલીઆ	૫-૦-૦		

માસિકો મહ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભ્રમિ	૧૦	૪	જુલાઈ	૩-૭-૪૦
કિશોર	૫	૧૦	જુન	૩-૭-૪૦
કુમાર	૧૭	૭	જુલાઈ	૧૭-૭-૪૦
ખગ્વતામિત્ર	૨૬	૮	જેઠ	૨-૭-૪૦
ખેતીવાડી	૬	૩	અષાઢ	૭-૭-૪૦
ગુણસુન્દરી	૩૪	૫	જુલાઈ	૧-૭-૪૦
આમજીવન	૧૦	૧૨	જુલાઈ	૧-૭-૪૦
ચરોતર	૧૦	૭	જુલાઈ	૧૬-૭-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૬	જુન	૪-૬-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૪	૪	એપ્રિલ-જુન	૨૦-૬-૪૦
નવચેતન	૩૭	૪	જુલાઈ	૩-૭-૪૦
નવરચના	૫	૪	જુલાઈ	૧૪-૭-૪૦
પાટીઘર	૧૭	૯	જેઠ	૨૭-૬-૪૦
પ્રસ્થાન	૧૫	૬	વૈશાખ	૧૦-૬-૪૦
શ્રી કાર્પાસ ગુ. સભા ત્રિમાસિક	૫	૧	એપ્રિલ-જુન	૭-૪-૪૦
બાલજગત	૧	૧૯	જુલાઈ	૨-૭-૪૦
બાલજીવન	૨૦	૯	જુલાઈ	૮-૭-૪૦
બાલમિત્ર	૧૯	૧૨	જુલાઈ	૩-૭-૪૦
બાલસખા	૩	૧૨	જુલાઈ	૧-૭-૪૦
બાળક	૧૮	૭	જુલાઈ	૧-૭-૪૦
બુદ્ધિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૭	૧	એપ્રિલ-જુન	૧૭-૭-૪૦
માનસી ત્રિમાસિક	૫	૧	માર્ચ	૧૩-૪-૪૦
યુવક	૧૦	૭	જુલાઈ	૨-૭-૪૦
રેખા	૧	૧૧	જુન	૨૭-૬-૪૦
વૈદ્યકેદપતર	૪૫	૭	જુલાઈ	૭-૭-૪૦
બ્યાયામ	૨૫	૯	જુલાઈ	૧૫-૭-૪૦
સારણ	૩૨	૪	જુલાઈ	૧૫-૭-૪૦
શિક્ષણપત્રિકા	૧૪	૧૧	મે	૨૨-૬-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૧	૧૦	જુલાઈ	૨-૭-૪૦
સૌરાષ્ટ્રશિક્ષક	૧૩	૪	માર્ચ-એપ્રિલ-મે	૩-૬-૪૦
શ્રીબોધ	૮૪	૭	જુલાઈ	૬-૭-૪૦
સ્કાઉટવીર		૭	જુલાઈ	૧૫-૭-૪૦

શું વાંચશે ?

“ ભર્મિ ” : જુલાઈ : ૧૯૪૦

પત્રકારત્વનો અધિકાર : અત્યારે લોકો પત્રો વચ્ચે છે તે કેવળ લગાડના સાચા-ખોટા સમાચાર જાણવા, અથવા નવા જૂની મેળવવા માટે; પણ વિશ્વમાં જે નવાં બંધો કામ કરી રહ્યાં છે; નવાં વિચારો, નવી રચનાઓ, નવી-સમસ્યાઓ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમાં પોતાનું સ્થાન ક્યાં હશે એ સમજવાની જરૂરિયાત, કલાકના સાધનજુસો માધ્યમના એરાધેનના જમાનામાં તો, નિત્યભોજન જેવીજ બની જશે. એ ભોજનસામગ્રી તૈયાર કરનારાઓ ખીનકેળવાયલા હશે-અનધિકારી હશે તો નહિરચાલે.

ગીતામાં હિંદુધર્મ : ગીતામાંથી વર્ણપરત્વના ઉદ્દેશોને કાઢી નાખવામાં આવે તો ગીતાધર્મ અને ગીતાની શિખામણ અપૂર્વ જેવી બને છે કે કેમ એ આપણે જોવું જોઈએ. આથી ગીતા યુદ્ધના ચોકઠામાં બેસાડી છે એટલા માટેજ ક્ષત્રિયોના ઉદ્દેશ આપ્યો છે. અને ક્ષત્રિયો આપ્યા એટલે ચારે વર્ણુ આપ્યા એટલુંજ એનું મહત્ત્વ અહીં દેખાય છે. ગીતાએ જે આપ્યો જીવનધર્મ બતાવ્યો છે તે કોઈ ખાસ વિશેષ વ્યક્તિનો, વર્ગનો કે સમાજ માટેનો ધર્મ નથી; એ તો તમામ માણસજાત માટેનો સાશ્વત ધર્મ છે. એને વર્ણુ-ધર્મ સાથે કોઈ ખાસ સંબંધ નથી.

માનવધર્મ : સમાજધર્મ : સમાન વિચારના અને સમાન આચારના લોકોનો સમાજ સુદર રીતે ઉન્નતિ પામે. એવા સમાન આચારવિચારનો સમાજધર્મ જોને ન પાળવો હોય તે એ સમાજથી મુક્ત થઈ પોતાના જેવા આચારવિચારનો સમાજધર્મ પાળતા સમાજમાં જમ રહે; પેલા સમાજને આવા લોકોનો બિહાનકાર કરવાનો અધિકાર પણ હોય; પણ પોતાનો સમાજધર્મ કાઢને બળાકારે પજાવવાનો અને તેટલા માટે તેને સજા કરવાનો અધિકાર કોઈપણ સમાજને નહીં હોય. સૌને પોતપોતાના અધિકાર હોય છે; જેવાનું માત્ર એટલુંજ હોય છે કે એ અધિકારો ભોગવવામાં કાઢને કાઢના તરફથી અડચણ ન થવી જોઈએ.

કિશોર : જૂન : ૧૯૪૦

આપણાં અણગણ્યાં સહવાસીઓ : ઈશ્વરની સૃષ્ટિમાં જોઈએ તો તેમાં એટલા બધા જીવોના પ્રકારો છે કે તેની ગણતરી જ થઈ ન શકે. એ બધા જીવો દેખાતા અને નહિ દેખાતા બધા જીવો-આપણા સહવાસીઓ જ છે. આપણી સમીપ તેઓ રહેતા છતાં આપણે તેમને આપણાં ભાંડુ જેવાં નથી ગણતા. પરંતુ આપણે તેમની ચિંતા તો રાખવી પડે છે. તેમ ન કરીએ તો આપણા જીવવામાં જ મુશ્કેલી આવી પડે, એ વિષેની જુદા જુદા જીવજંતુઓને લક્ષ્મી માહિતી આ લેખમાં છે.

પ્રૌઢશિક્ષણ કે સાક્ષરતા પ્રચાર : સારું સાહિત્ય વાંચી સંભળાવવું, વર્તમાન-પત્રોમાં આવતી ખબરોમાંથી સંબંધ ધરાવતી ખબરો સંભળાવવી, નાના-મોટા પ્રયોગો કરી બતાવવા, પ્રશ્નોત્તરી મારફતે શંકાનિવારણ કરવું, એ બધાં પ્રૌઢશિક્ષણનાં મુખ્ય અંગો છે. તેને માટે જ્યારે પ્રૌઢ શિક્ષણના ‘ પરિવાળકો ’ દીક્ષા લઈને નીકળશે ત્યારે કાંઈક કાંઈક થઈ શકશે. જેવી રીતે ‘ હરિદાસો ’ અને ‘ પુરાણીઓ ’ વૈજ્ઞય ધર્મનાં ગ્રંથોનો પ્રચાર કરતા રહ્યાં]

પોતાનું જીવન સમર્પણ કરતા હતા તે રીતે પ્રૌઢશિક્ષણની દીક્ષા લઇને પ્રૌઢ ‘પરિવાજકો’ની એક નવી સંસ્થા, એક નવો વર્ગ અને એક નવી પરંપરા કાયમ કરવી જોઇએ.

મિત્રો કેમ વધારાય ? : કોઇ પૈસાદારને ઘેર લગ્નપ્રસંગ હોય તે વખતે એમને ઘણા મિત્રો છે એમ દેખાય છે, પણ જો એના પર વિપત્તિ આવી પડે તો તેઓ એને ત્યજીને ચાલી જાય છે, જેમ મધનો આયપાસ લમતી માખીઓ મધ જતાં ચાલી જાય છે, તેમ પૈસા જતાં એવાં મિત્રો ચાલી જાય છે. તેવો જ રીતે કીર્તિ કે સત્તાને લીધે આકર્ષાયેલા મિત્રો ખરા હોતા નથી. જો આપણે આપણું મિત્રમંડળ વધારવું હોય તો આપણને તે બધામાં લગી જતાં આવડવું જોઇએ, અને મોટા નાના અને જાંચનીચના ભેદો ભૂલી જઈને બધાની સાથે સમતાથી વર્તતાં આવડવું જોઇએ. કેટલાક એમ માને છે કે બીજાને આકર્ષવા માટે પોતે પૈસામાં, કીર્તિમાં કે શુદ્ધિમાં બીજા કરતાં કેટલા ચડિયાતા છે તે બતાવવું જોઇએ, પણ તેમ કરતાં તેઓ બીજાને આકર્ષી શકતા નથી; બિલકુલ, કેટલાકને એમના પ્રત્યે ઘૃણા ઉપજે છે. આપણે આપણા ચડતા કે ઊતરતા દરજ્જાના માથુસો કરતાં આપણી જ સપાટી પર બિભેલા માથુસ સાથે ગિતતા કરી શકીએ.

આરોગ્ય અને વ્યાયામ : જોર, જોસ અને જોમથી હલખલતું આરોગ્ય કેવી રીતે પ્રાપ્ત થાય ? આરોગ્યપ્રાપ્તિ માટે વ્યાયામ એ બહુ સારો ઉપાય છે. પણ માત્ર કસરત ક્યેં પૂરું આરોગ્ય પ્રાપ્ત થશે એમ માનવાની ભૂલ ન કરશો. કસરતથી શરીરની જીવનશક્તિ વધે છે, તથા રોગોના હુમલા સામે ટકવાની શક્તિ આવે છે, પણ ઠંડર, ક્ષય, દમ, ક્રોગ-જિહ્વ, ટાલિયો તાય, વિષમ નવર-એવા રોગોના જંતુઓથી થતાં રોગો સામે ટકવાની શક્તિ વ્યાયામથી નથી આવતી. ખાવાપીવામાં, નાહવા ધોવામાં અને કપડાં પહેરવામાં વગેરે બાબતોમાં આરોગ્યરક્ષાના નિયમો ન પાળો તો કાંઈ માત્ર વ્યાયામથી શરીરને કસી દઈ બનાવવાથી તમારામાં રોગોના જંતુઓ સામે ટકવાની શક્તિ ન આવે. એટલે ‘વ્યાયામ જોડે આરોગ્યના નિયમો પણ જાણવા જોઈએ.

કુમાર : જીન : ૧૯૪૦

મારી નજરે : ગુજરાતના કુમારોમાં વ્યાયામશુદ્ધિ અર્થે ગયા ઓમકાળમાં ઘોઘાં ખાતે સરદાર પૃથ્વીસિંહ દ્વારા ચલાવાયેલા ઓમ વ્યાયામ વર્ગોનો પરિચય આ લેખમાં આપ્યો છે. એની ઉપયોગિતા સંબંધે સ્વામી રાવે-સરદાર પૃથ્વીસિંહે-આ. લેખના લેખકને લખ્યું હતું : “ વ્યાયામ વર્ગ કે કંમ્પ મેં પાંચ બેડે તમજૂ, એક બડા શામિયાના, સોલહ રાવટિયાં ઓર તીન છોટે બિહવે લગે હુએ હૈ. કંમ્પકે પાસ હી સડક પર લગે હુએ પેડેસિ કેમ્પકી શાભા બઢ ગઇ હૈ. મેરે ખયાલસે દરય દેખને ઓર ચિતરને કે લાયક હૈ.....કુમારોંકી હલમચલ કા દશ્ય કઇ દરયોસે ન્યાદહ મનોહર હૈ.....વર્ગમેં ૩૪૦ જાઇ ઓર ૬૦ બઢિને દાખિલ હુએ હૈ. ”

કુશ પ્રદેશનો વસાહતી : સામજીકરિયાના કંડા વેરાનમાં પૂલ પર લુંદાર તરીકે કામ કરતા. યાનવેલઝ નામના માથુસે દારુણ ઝંઝાવતો અને કરાલ ઝાકળ દંશ કે ન્યાં આદમીને બોલો જ થીજવી દે છે અને વરસમાં ૬ માસ લગી નહિ આયમતો સૂચે ન્યાં આદમી રંગરોમાંય અનુભવાવે છે તે પ્રદેશની કરેલી મુસાફરી અને ત્યાંના વસવાટનું રોમાંચક

એ મિત્ર ધાતુ છે, ખીજી ધાતુઓની જેમ સીસાની પેદાશમાંથી એની ઉત્પત્તિ છે. રૂપ સીસા-
માંથી જુદું કાઢી એની ચડકત થાય છે. હિંદ અને ચીનમાં ચાંદીના અલંકારો મોટા પ્રમા-
ણમાં ત્યાંના ગરીબવર્ગમાં વપરાય છે. દર વરસે હિંદ અને ચીન મોટી રકમનું રૂપ પરદેશ
ખાતેથી ખરીદી મંગાવે છે. રૂપાતું જગતમાં મુખ્ય સૌથી મોટું ખનિય મનાય છે. રૂપાની
સૌથી મોટી પેદાશ મેક્સિકો (ઉત્તર અમેરિકા)માં ૩૧ ટકા નેટલી થાય છે. તે પછી
અમેરિકામાં ૨૫ ટકા રૂપ થાય છે. આ લેખમાં રૂપાની દુનિયાભરની પેદાશના આંકડા આપી
ચાંદી સંબંધી જાણવાનું માહિતી આપી છે.

આપણા યોગદાન : આજે યોગદાન પ્રશ્ન વિદ્વાનોમાં બહુ મહત્વની ચર્ચાનો વિષય
થઈ પડ્યો છે. નેત્રે વેપારીજનતા અને સામાન્યજનતા બંને હજુ આ ખાખત જાણવા તરફ
વળમાં નથી, પરંતુ સમય એવો આવ્યો છે કે આપણી પ્રજા દિનપ્રતિદિન નિર્ણય બનતી જ
જાય છે, તેના મુખ્ય કારણોમાંનું આકાર વિશેનું દુર્લભ એ પણ એક કારણ છે. એ યોગદાન
લગતી વિવિધ માહિતી આ લેખમાં આપી છે.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

નીચેના પ્રચારકોએ જણાવેલી મુદત દરમિયાન નીચેના સ્થળોની મુલાકાત લઈ
પુસ્તકાલયોની તપાસણી, વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બળવી છે:—

અમરેલી પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. રમેશરાય ઉ. મજમુદારે જુન માસમાં અમરેલી
મહાલનાં ૧ જાળિયા, ૨ મોટા માંડવડા, ૩ કેરાળા, ૪ ટીંગલા, ૫ ખીજડીઆ ખારી, ૬
કમીગઢ, ૭ દોલરવા, ૮ રંગપુર, ૯ સણોસરા, ૧૦ જળીઆ, ૧૧ ચલાળા, ૧૨ ચલાળા જા.
પુ., ૧૩ ખીયા, ૧૪ કુખડા, ૧૫ ગોવિંદપુર, ૧૬ સરસીઆ, ૧૭ દેવળા, ૧૮ વીરપુર, ૧૯
જરા, ૨૦ ધારી, ૨૧ ઈન્દ્રીઆ (અમરેલી), ૨૨ વરસડા (અમરેલી).

નવસારી પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. છગનલાલ મ. પટેલે જુન માસમાં કામરેજ
મહાલનાં ૧ નેત્રંગ, ૨ દીગશ, ૩ ટીંગા, ૪ દેલાડ, ૫ પિંડાણ, ૬ નગોડ, ૭ સામપુરા, ૮
ચીખલી, ૯ ખાનપુર, ૧૦ શેવણી, ૧૧ ઝોરણા, ૧૨ આરતા, ૧૩ સેગવા, ૧૪ પાલી, ૧૫
હળધર, ૧૬ વલણ, ૧૭ જોખા, ૧૮ મોરયાણા, ૧૯ નનસાડ, ૨૦ કાળી બરયાણા, ૨૧ દેસોડ,
૨૨ બેરવ, ૨૩ પરખ.

સાવલી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છગનલાલ સોમશીર જોશીએ મે
માસમાં ૧ માધવપુરા.

આતરમુખ્યા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. જયરાંકર જી. ભટ્ટે જુન માસમાં
૧ વાઘજીપુર, ૨ દેવકરણના કુવાડા, ૩ કનીપુર, ૪ સંદેસર, ૫ કાણિયેલ, ૬ ખેરાડ.

તપાસણીમાં પ્રચારકોએ જે જે આગળથી બતાવી હોય તે સુધારી લેવા અને ને
સચનાઓ કરી હોય તેનો અમલ કરવા જે તે મંત્રી બાધઓએ આસ તજવીજ કરવી.

વડોદરા રાજ્ય

અજ્ઞાતવાસી ? સા. પુ. સુન્દીઆના મંથપાલ વાડીલાલ બહેચરભાઈ વડનગર કરખા પુસ્તકાલયમાંથી તેમજ ફરતા પુસ્તકાલયમાંથી પુસ્તકોની પેટીઓ મંગાવી નાચકોમાં વંચાવવાનું કામ કરે છે. સ્ત્રીવાચકોને ઘેર એકાં પુસ્તકો મળે તેવી યોજનાનો અમલ કરે છે. તમે આ રીત અજ્ઞાતો તો ?

શિષ્ટવાચનની બાળકો માટેની પરીક્ષા—વીસનગર મહાલ પુ. મંડળ તરફથી તા. ૨૭-૪-૪૦ ના રોજ લેવાઈ હતી.

પુસ્તકાલયોને મળેલી લેટ*

સા. પુ. છાલા (તા. હઠોગામ)ને ૫) શા. મેદાલાલ કચરાલાલ-બેરણાવાળા તરફથી.

સા. પુ. જાસ્કા (તા. ખેરાળુ)ને ૩) શુકલ દેવાઈકર બહેચરભાઈ, ૪) પટેલ અણેશભાઈ માધવદાસ, ૪) પટેલ માધવદાસ લાલચંદદાસ, ૨) ખારોટ ખેમરાજ મોહનલાલ, ૫) જોશી મોહનલાલ મગનલાલ ગોહરા, ૨) પટેલ હરિદાસ હેમરાજ-મહેસાણા, ૩) પટેલ શુભાબદાસ કરચનદાસ-કહોડા, ૩) પટેલ ભાઈચંદદાસ ચંકરદાસ-કાંબળી, ૩) પટેલ શુભાબદાસ શંભુદાસ-કાંબળી, ૨) પટેલ ચંભુદાસ નયુદાસ-ઉપેરા, ૩) પટેલ અંબારામ દેવકરજીદાસ-પરાસળ, ૧૮) છૂટક જાનો તરફથી, ૨) ધાંચી ચંકરભાઈ વસંતલાલ-વડનગર.

સા. પુ. કનલી (તા. સિદ્ધપુર)ને ૨) પા. મોહનદાસ પીતામ્બર-કનલી, ૨) પા. ચિનદાસ રામચંદ-ખલપુર, ૩) હરગોવિંદદાસ જંભુદાસ-જુજાવ, ૩) શા. મણિલાલ નાનચંદ-મુંદેરા તથા શ. ૧૫) છૂટક છૂટક લગ્નપ્રસંગે.

સા. પુ. ખરણા (તા. વિજયપુર)ને ૨) નગીનદાસ આત્મારામ-અમદાવાદ, ૩) વિહોલ સરદારજી નાયાજી-વડાસળ, ૨) પા. ઘુળસીદાસ ભગવાનદાસ-ખરણા, ૪) પા. સેંધાભાઈ ચંકરદાસ-ખરણા.

સા. પુ. તરવા (તા. ચિનોર) ૧૭) દીંબરવા તા. ચિનોરના પટેલ દાદાભાઈ રામદાસ, ૧૭) માલસર તા. ચિનોરના પટેલ કરસનદાસ વેરીભાઈ તરફથી.

સા. પુ. સાધી (તા. પાદરા)ને ૫) પા. દિવરભાઈ મરખાભાઈ-પોડીજ, ૫) પા.

* આ યાદીમાં શ. ૧) અને તેથી વધુ રકમ આપનારાનો નામ બહેર કરવામાં આવ્યાં છે.

મૂળજીભાઈ દેવીદાસ-નાવલો, ૫) પા. સોમશામળ કાળિદાસ-નાવલો, ૨) પા. ગોકળભાઈ લક્ષ્મીભાઈ-વાસદ, ૨) પા. તલસીભાઈ જોરભાઈ-દાસરા, ૫) પા. હોટાભાઈ શંકરભાઈ-પાલજ, ૨) પા. મોતીભાઈ ઉમેદભાઈ-નાર, ૩૫) ગામીત મદદ. સ્તુત્ય !

સા. પુ. બોરીસંજી (તા. ૪ડી) ને ૨) મોતીદાસ શંકરદાસ-આબલિયાસજી, ૫) બળાભાઈ નારજીદાસ-૪ડી, ૨) કાશીરામ મોતીદાસ-ધાવટ તરફથી તેમજ ગામના મુખી પટેલ નાચાલાલ પ્રદલાદભાઈએ ૧ મેજ અને પુરથીઓ આપી છે. મકાન બંધાવવા ગામસોદાએ ઠરાવ કર્યો છે.

સા. પુ. કંઠારી (તા. કરજખ) ને ૧૦) ચતુરભાઈ લક્ષ્મીભાઈ-ઉમરેક, ૧૦) લાલજી ભાઈ જોશિ-ગભાઈ-મંડાળા, ૧૦) ગોવિંદભાઈ ગજેશભાઈ-વાસદ, ૧૧) પૂજાભાઈ મયુરભાઈ-આણંદ, ૧૧) આશાભાઈ શામળભાઈ-નડીઆદ, ૧૧) રામભાઈ ગોવિંદભાઈ-ભાદરજી, ૧૧) ઝવેરભાઈ બાપુભાઈ-વાસદ, ૧૮) લક્ષ્મીભાઈ દેવાળભાઈ-સોખડા, ૧૧) મોતીભાઈ લક્ષ્મીભાઈ-મોટા કોદળિયા, ૧૧) પુરુષોત્તમ ત્રિભોવનભાઈ-મોટા કોદળિયા, ૧૦) છૂટક છૂટક મળ્યા છે. લવાળમના ૨) મગનભાઈ મોતીભાઈ-કંઠારી, ૨) મણિલાલ કેશુરભાઈ, ૨) મગનભાઈ કેશુરભાઈ, ૨) સોમાભાઈ શુભાળભાઈ, ૨) શંકરભાઈ ગિરધરભાઈ.

સા. પુ. ધાનજી (તા. કલોલ) ને ૪) પા. ગંગારામે નંથુભાઈ-વીડજ, ૨) પા. રણજીદાસ બહેચરભાઈ.

સા. પુ. સુંદીઆ (તા. બેરણ) ને ૫) જોશી નારાયણ લહેરચંદ-કાંસા, ૬) પા. મંજીદાસ મોતીદાસ-ચાણુરમા, ૪) પા. નારાયણ જોષ્ઠતારામ-લાડોલ, ૫) કાળીદાસ હમનદાસ-ચાણુરમા, ૧૧) પા. હીરદાસ જોશ ગદાસ-લાડોલ, ૩) પા. સૌરા ગજેશ-નરકા, ૩) પા. જોષ્ઠતા કાળીદાસ-ખદલપુર, ૩) પા. દાનદાસ ધર્મરદાસ-રણજીડપુરા, ૩) પંડ્યા સાંકેશ્વર હિંમતરામ-ઉમતા, ૨) પંચાલ જ્યેષ્ઠ શંકર-કુણવા, ૨) પંચાલ લક્ષ્મીભાઈ નાયાભાઈ-દાસજ, ૨) બ્રહ્મભટ્ટ હગનલાલ ભાઈજીભાઈ-ઉનાડિ, ૨) દરજી દલજી ઉકાભાઈ-સીપોર, ૨) ડાબી દેવાજી હેમતાજી-બલાદ, ૨) ચાવડા રત્નાજી સવાજી-ખળી, ૨) પા. ચતુર દેવચંદ-કરલી, ૨) પંડ્યા હોટાલાલ અંબારામ-વડનગર, ૨) સુથાર ગોપાલ શિવરામ-નરકા, ૨) પા. અમીચંદ ભગવાનભાઈ-મેરવાડા; ઉપરાંત મુબરના મહાવીર પ્રિંટિંગ પ્રેસવાળા પા. આત્મારામ મોતીદાસે ૩૦ પુસ્તકો વિના મૂલ્યે બાંધી આપ્યાં છે.

સા. પુ. હાલા (તા. દહેગામ) ૨) મહેતા ચંદલાલ ફૂલચંદ-દહેગામ, ૫) પંડ્યા ર.ચાશંકર વેણીરામ-અકુવા, ૨) પંડ્યા રેવાશંકર નયુરામ-અકુવા.

સા. પુ. પંડાસર (તા. ચાણુરમા) ને ૫) પા. હેમરાજ અમીચંદ-મહેસાણા, ૭) પા. મોતીદાસ અમરુદાસ-ત્રાડોલ, ૨) પા. મોદનદાસ ધર્મરદાસ હાંકા, ૨) પા. જોશ ગજેશ-મહેસાણા, ૨) ત્રિભોવન શામળદાસ-ગિતોડા, ૩) પા. ત્રિભોવન ગલાબચંદ-હાંકા, ૨) પા. લાલદાસ ચેલદાસ-ચાણુરમા, ૧૦) પા. પ્રજુદાસ હીરદાસ-મહેસાણા, ૫) પા. જોરદાસ ગજેશદાસ-મહેસાણા.

સા. પુ. રમૂલપુર (તા. સિદ્ધપુર) ને ૨) સિદ્ધપુરના ધાંચી વિઠ્ઠલદાસ કલુરામ, ૨) ધાંચી જોષ્ઠતારામ કલુભાઈ.

વ. રા. પુ. મંડળ

શ્રી બહુચરાણ જૂથ પુઠ મંડળની ત્રિમાસિક સભા:—ઉપર્યુકત સભા તારીખ ૨૩-૬-૪૦ના રોજ રવિવારે બહુચરાણ સા. પુ. ના મકાનમાં મળી હતી. સભામાં બધા જૂથના પુસ્તકાલયના મંત્રીઓ હાજર હતા. તેમાં નીચે પ્રમાણે કામ થયું હતું:

(૧) જીલાઈ વેકેશન દરેક આમની સાળાઓમાં પડતું હોવાથી જે મંત્રી ભાષીને પોતાના વતન જવાનું હોય તેમણે પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થા સંબંધે વ્યવસ્થાપક મંડળને પૂછી વ્યવસ્થાપક મંડળ જે ફરવે તેને સોંપી જવા ફરવ્યું. (૨) સાલ આખર હોવાથી પુસ્તકાલયના પુસ્તકોની મેળવણી કરી પુસ્તકાલયના સરકયુલર નં. ૩૬ પ્રમાણે વ્યવસ્થા કરવી. તથા જનરલ રજીસ્ટરે રોગ કરી સહી કરવા. (૩) જે પુસ્તકો કમી કરવાનાં હોય તે પુસ્તકોની યાદી વ્ય. મંડળ તરફથી ફરવ કરાવી કમી કરવાની જે તે તજવીજ કરવા ફરવ્યું. (૪) બાળકોની લેવાતી ચિ. વાચનનો પરીક્ષામાં બરાબર રસ લેવા બધા મંત્રીભાઈઓને જણાવણું. (૫) દરેક પુસ્તકાલયના મંત્રીએ પોતાના પુસ્તકાલયનો ત્રિમાસીક હેવાલ વખતસર જૂથ મંડળના મંત્રી તરફ મોકલવા ફરવ્યું.

શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા:—ચાલુ માસની ૨૧મી તારીખે થનારી શિષ્ટવાચનની ૧૮મી પરીક્ષા માટે આવેલી અરજીઓ મંજૂર કરી તેની ખર્ચ લાગતા વળગતાંઓને આપી દેવામાં આવી છે.

લક્ષમાં દેવો:—જૂથ તેમજ મહાલ મંડળોની વાર્ષિક સભા ભરવા સંબંધીની બહેરાતો ચાલુ અંકમાં અન્યત્ર છપાઈ છે તે વાંચી તે માટે આવશ્યક તજવીજ કરવાની જૂથ તેમજ મહાલ પુસ્તકાલય મંડળોના મંત્રી ભાઈઓને ખાસ લક્ષમાં. (

૧૮૫૭ ના બળવાને લેંગતું સાહિત્ય

- ૧ ભારેલો અગ્નિ લે. ર. વ. દેસાઈ ૩-૦-૦
- ૨ ઝાંરીની રાણી મ. જ્યારામ ભટ્ટ ૩-૦-૦
- ૩ નાના સાહેબ ગુજરાતી પ્રેસ ૩-૦-૦
- ૪ યરત્યંક લે. નારાયણ હેમચંદ ૨-૮-૦
- ૫ બંધન અને મુક્તિ લે. દર્શક ૨-૦-૦
- ૬ અથોખ્યા ઓહિયા પ્રસ્થાન કાર્યાલય ૦-૩-૦

- ૭ સત્તાવન લે. નગીનદાસ પારેખ ૧-૮-૦
- ૮ ૧૮૫૭ના બળવાની
- ૯ બીજા બાલુ પ્રસ્થાન કાર્યાલય ૦-૮-૦
- ૯ મેઘોરિશિલ્લિ લક્ષ્મીભાઈ ગુજરાતી પ્રેસ ૩-૦-૦
- ૧૦ બળવાનો ઇતિહાસ
- લા. ૧-૨-૩ છ. અ. મહેતા ૬-૦-૦

ના. પુ. સુખડીઆ
મહેસાણા

જાહેરાત નં. ૭ / ૧૯૩૯-૪૦

વિષય:—દરેક જૂથ પુસ્તકાલય મંડળે વાર્ષિક સભા ભરવા બાબત

પુસ્તકાલય ખાતાના વટહુકમ નં. ૧૩/તા. ૮-૭-૩૦ થી રાજ્યના દરેક જૂથ પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા, દર વર્ષે ઓગસ્ટના પહેલા રવિવારે ભરવાનું હયું છે. તે મુજબ સન ૧૯૪૦-૪૧ ના નવા વર્ષની વાર્ષિક સભા ઓગસ્ટ '૪૦ ના પહેલા રવિવારે તા. ૪-૮-૪૦ ના રોજે-ભરવાનું અને તેમાં નીચે જણાવેલાં કામે કરવાનું, રાજ્યનાં દરેક જૂથમંડળના મંત્રીઓને ખાસ સૂચવવામાં આવે છે. આ સભામાં જૂથમાં આવેલાં તમામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને આવવાનું હોય જૂથમંત્રીએ સભાની તારીખના ચાર-પાંચ દિવસ અગાઉ, જે તે મંત્રીભાષાએ તે સદર તારીખે સભામાં આવવાનું આમંત્રણ મોકલી આપવું. જૂથમાં આવેલાં તમામ પુસ્તકાલયોનાં નિવેદન તથા બજેટ તમામ મંત્રીભાષાએ એકલા યજ્ઞ, આજ સભામાં ભરવાનાં હોવાથી તેને લખતા સાધનિક કામજો પણ સાથે લેતા આવનાનું, દરેકને ખાસ જણાવવું.

આ સભામાં નીચેનાં કામે ખાસ કરવા:—

દરેક, પોતાના પુસ્તકાલયનું વાર્ષિક નિવેદન, પોતાનાં પત્રકો ઉપરથી તૈયાર કરવું.

આજ અંકમાં (જુલાઈ '૪૦ માં) પ્રસિદ્ધ થયેલી “ સહકારના ધોરણે બજેટ બનાવવાની યોજના ” પ્રમાણે દરેક પોતાના પુસ્તકાલયનાં બજેટ બનાવવાં.

૩ મહાલ પુસ્તકાલય મંડળના વ્યવસ્થાપક મંડળ માટે જે પ્રતિનિધિઓની ચૂંટણી કરવી.

૪ આ સિવાય (૧) જૂથમાં આવેલાં પુસ્તકાલય વિનાનાં શાળાવાળાં ગામે પુસ્તકાલય ઉઘાડવા બાબત, (૨) જૂથમાંનાં તમામ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરવા બાબત, (૩) મહાલ તથા રાજ્ય મંડળ તરફથી લેવાતી ચિ. વા. ની પરીક્ષાનો લાભ લેવા બાબત: વગેરે પ્રશ્નો પણ વિચારવા.

આ સભાના અહેવાલની-હાજર રહેલા મંત્રીભાષાઓનાં નામ ગામ સાથેની-એક નકલ મહાલ પુ. મંડળ, ૧ નકલ પ્રાંત પુ. મંડળ અને ૧ નકલ રા. પુ. મંડળ તરફ, સભા ભરાઈ ગયા પછી દિન ૮ માં દરેક જૂથમંડળના મંત્રીએ ખાસ મોકલી આપવી.

મહિલાલ મં. કાશીવાળા
રામલાલ કા. પટેલ

મંત્રીઓ

જાહેરાત નં. ૮ / ૧૯૩૯-૪૦

વિષય:—દરેક મહાલ પુસ્તકાલય મંડળે, પોતાના વ્યવસ્થાપક મંડળની વાર્ષિક સભા ભરવા બાબત.

પુસ્તકાલય ખાતાના વટહુકમ નં. ૧૪ / તા. ૮-૭-૩૦ થી રાજ્યના દરેક મહાલ પુસ્તકાલય મંડળના વ્યવસ્થાપક મંડળની વાર્ષિક સભા દર વર્ષે આગસ્ટના ત્રીજા રવિવારે ભરવાનું હશે. તે મુજબ સન ૧૯૪૦-૪૧ ના નવા વર્ષની વાર્ષિક સભા આગસ્ટ '૪૦ ના ત્રીજા રવિવારે તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ પોતાના મહાલના અમુક રથજે ભરવાનું અને તેમાં નીચે જણાવેલાં કામો કરવાનું, રાજ્યના દરેક મહાલ પુ. મંડળના મંત્રીઓને ખાસ સૂચવવામાં આવે છે.

મહાલ વ્યવસ્થાપક મંડળ : મહાલનું દરેક જૂથ મંડળ, આગસ્ટના પહેલા રવિવારની વાર્ષિક સભામાં ચૂંટેલા બબે પ્રતિનિધિઓનું અને જે જૂથમંડળ તરફથી નવા વર્ષના પ્રતિનિધિઓનાં નામ-ગામ આવ્યા હોય તે પ્રતિનિધિઓને સભાની તારીખના એક અઠવાડિયા અગાઉ, સભાની તારીખ, રથજ, ટાઇમ તથા કરવાનાં કાર્યોની યાદી સાથે એક આમંત્રણ પત્રિકા મોકલવી. જે જૂથમંડળ તરફથી પ્રતિનિધિઓનાં નામ-ગામ આવ્યા ન હોય ત્યાં તે જૂથમંડળના મંત્રી તરફ આમંત્રણ મોકલવું. અને તેમાં જે પ્રતિનિધિઓને ચૂંટીને સભામાં મોકલવા જણાવવું.

આ સભામાં દરેક મહાલ મંડળે નીચેનાં કામો ખાસ કરવાનાં છે:—

- ૧ મંત્રીએ રજૂ કરેલાં સન ૩૯-૪૦ નું નિવેદન તથા હિસાબ મંજૂર કરવા.
- ૨ મહાલ વ્યવસ્થાપક મંડળ માટે પ્રતિનિધિઓમાંથી એક પ્રમુખ અને મંત્રીની ચૂંટણી કરવી.
- ૩ પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળ માટે કર્યા પુસ્તકાલયોમાંથી એક અને મામ પુસ્તકાલયો તરફથી એક એમ બે પ્રતિનિધિઓની ચૂંટણી કરવી.
- ૪ નવા વર્ષના કાર્યક્રમ ગોઠવવો તથા તે માટેનું અંદાજ બજેટ મંજૂર કરવું.

ટીપ:—નવા વર્ષના કાર્યક્રમમાં ખાસ કરીને નીચેના પ્રશ્નો ખાસ વિચારવા:—

- ૧ મહાલ પુસ્તકાલય પરિપદ ભરવા બાબત, ૨ શિ. વા. ની પરીક્ષા બાબત, ૩ શાળાવાળાં બાકી રહેતાં ગામોએ પુસ્તકાલય ઉદ્ઘાટના બાબત, ૪ મહાલનું દરેક પુસ્તકાલય બજેટ બનાવે તથા નિવેદન મોકલે તે બાબત, ૫ જૂથમંડળોએ પોતાના જૂથનાં પુસ્તકાલયોની તપાસખી કરવા બાબત, ૬ મહાલનાં તમામ પુસ્તકાલયોએ પોતાપોતાના જૂથમાં આવેલાં પુસ્તકાલયો સાથે અરરપરસ સહકાર સાધી સહકારના ધોરણે બજેટ બનાવવા બાબત, ૭ સ્વ. મે. ન. અમીન રમારક ફંડમાં જે પુસ્તકાલયે રકમ મૂકી ન હોય તે પુસ્તકાલયે નવા વર્ષના બજેટમાં મૂકવા બાબત, ૮ રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી લેવાતી શિ. વા. ની પરીક્ષાનો તથા પુસ્તકાલય-શિક્ષણ વગેરેના લાભ લેવા બાબત વગેરે વગેરે:

આ સભાના કાર્યકાળના અંતેરણની સભામાં હાજર રહેલાઓના નામ સાથેની તથા દ્વિસાબ સાથેના વાર્ષિક નિવેદનની ૧ નકલ પ્રાંત મંડળ તરફ અને ૧ નકલ રાજ્ય પુ. મંડળ તરફ સભા હસ્તાંતર ગયા પછી દિન ૮/૭/૪૦ દરેક મંડળ ખાસ મોકલી આપવી.

મણિલાલ મં. કાશીવાળા

રામભાઈ કા. પટેલ

વડોદરા

તા. ૫-૭-૪૦

મંત્રીઓ

વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી શરૂ થયેલ

સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીન સમારક ફંડ

(માહે જી.ચુઆરી '૪૦ થી જુલાઈની તા. ૬ સુધીમાં ભરાયેલી રકમ)

પાછલો સરવાળો રૂ. ૮૩૫-૧૪-૦

૭૩	સા. પુ.	ઝર તા. ધારી	૨- ૦-૦
૭૪	"	ધામજી તા. કદમજી	૨- ૦-૦
૭૫	"	પીંગળવાડા "	૩- ૦-૦
૭૬	"	સુવાસ તા. પાદરા	૫- ૮-૦
૭૭	"	વસો તા. પેટલાદ	૫૦- ૦-૦
૭૮	"	નાર તા. પેટલાદ	૨૧- ૦-૦
૭૯	"	પીજ તા. પેટલાદ	૨૫- ૦-૦
૮૦	"	ભાદરજી તા. ભાદરજી	૨૫- ૦-૦
૮૧	"	શિનોર તા. શિનોર	૧૦૦- ૦-૦
૮૨	"	ભાડોલ તા. વિજાપુર	૭૫- ૦-૦
૮૩	"	સિદ્ધપુર તા. સિદ્ધપુર	૫૦- ૦-૦
૮૪	"	ખેરાળી તા. ખેરાળી	૨૫- ૦-૦
૮૫	"	નવસારી તા. નવસારી	૫૧- ૦-૦
૮૬	"	સોનગઢ તા. સોનગઢ	૫- ૦-૦
૮૭	"	પલસાણા તા. પલસાણા	૭- ૦-૦
૮૮	"	દામનગર તા. દામનગર	૫૦- ૦-૦
૮૯	"	કડી તા. કડી	૧૦- ૦-૦
૯૦	મહાલ પુ. મંડળ	પેટલાદ	૧૫- ૦-૦
૯૧	સા. પુસ્તકાલય	અમરેલી તા. અમરેલી	૧૦૦- ૦-૦
૯૨	"	ડભોઈ તા. ડભોઈ	૧૪-૧૨-૦
૯૩	"	દહેગામ તા. દહેગામ	૫- ૦-૦

કુલ ૧૪૭૭-૨-૦

મણિલાલ મં. કાશીવાળા

રામભાઈ કા. પટેલ

મંત્રીઓ

વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળ

વડોદરા,

તા. ૬-૭-૪૦

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી સન ૧૯૪૦

યાદી નં. ૭ : સંખ્યા ૧૯૭

નીચે જણાવેલા ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૯-૪૦ ના બજેટમાં મંજૂર થયા

પ્રમાણે મહે જીન માસમાં મંડળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યા છે, રાજ્યનાં બધા જ ગ્રામ પુસ્તકાલયોને જુલાઈ ૧૯૪૦ આખર સુધીમાં પુસ્તકો બનતા સુધી મોકલાઈ ગયા તેવી યોજના થયેલી છે. એટલે પત્રો-માસિકોની યાદીઓના ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલશે.

પેટલાદ—રામેદડી, ખાંટવા, અગાસ, સિંહોલ, મોગરી, પાડગોલ, આકરોલ, મહિલા પુ., શેખડી, લડકદ.

પાદરા—ગવાસદ, ઉમરાયા, કુરાલ, કામળ, પોપળી, શાણુપુર, કરણકુવા, ગણપતપુર, જળલાલપુર, મુળપુર, ચિત્રાલ, દરાપુરા, લતીપુરા, લુણા.

બાદરજી—જહુધ, ટીખા, સીરવા, બામણગામ, લાલપુરા, કોસિંદ્રા, ઝારોળા, રણેલી, મહિલા પુ., શુવેલ, પોપળી, રેદેલ.

વડોદરા—ચાપડ, નિઝામપુરા, સલાડ, આળેડ, સુદરપુરા, ગોડળપુરા, સરા, સમા, તતારપુરા, સેમદવાસણા, બીલ, માણેળ, આસોળ, દામાપુરા, બાળવા, કાલીપુરા, પોર, મકરપુરા, માંજલપુર, સાંકરદા, સોખડા, સીરવા, ખખપુર, દુમાડ.

કરજણ—કંઠારી, બચાર, ઝોઝ, નવીજયરડી, પાછીઆપુરા, બોડકા, વેમારડી, ચરપુર-ટીખી, બરથાલી, સંછીઆદ, પોગળનાડા, સાદરજી, દેલવાડા, સામરા, તેજવદ, આસ-નેરા, સાંખા, અટાલી, માંગરોલ, છંછવા, બરથાણા, ખાંધા, મંધારા, ચોરંઠા, અચરવડ, કોલીઆદ, કોડીઆ, કંધારીઆ, કરમડા, કોરલ, કુરાદ.

વાઘોડીઆ—ગુતાલ, સાંગોળ, માડધર, ખંધા, લીલોરા, કામરોલ.

સાવલી—ગરખીઆ, રતનપુરા, વેજપુર, ધર્મ-પુર, વાલાવાવ, અન્સર, કુંડાવ, મંજુ-સર, ખાખરીઆ, છંદા.

શિતાર—સેગવા.

તિલકવાડા—કરનાલી, જુજેદા, આમરોલી.

સંખેડા—માલપુર, કસુંખીઆ, જાખ, પતરા, વડેલી, પાટણ, કોસિંદ્રા, માણ, કાંવિઠા, માંજરોલ.

દહેગામ—બહીઅલ, છંડવા, સિંહોલી મોટી, ધસનપુર મોટા.

આતરસુખા—આંબવેલ, બ્વાસ વાસણા. કડી—મેડા આદરજ, મોકાસણ, કલ્યાણપુરા, આકુંદરા, નંદાસણ.

કલોલ—સમજ, વડસર.

વિજાપુર—વસાઇ, ડાહંલા.

વિસનગર—કમાણા, દવાડા. મહેસાણા—લાલજીજ, પાલોદર.

સિદ્ધપુર—ચંડાળજ.

હારિજ—ખોરતવાડા.

નવસારી—જાપરા, માંગરોલ.

પલસાણા—ઉમરાખ, વડદલા સાંચી, ખરવાસા.

કામરેજ—કોસમાડા, શેવણી.

મહુવા—મહુવા.

અમરેલી—નાના : આંકડીઆ, ઢોલરવા, દહીડા, લાલાવદર, ધ્રંવરીઆ, ચાડીઆ, વરસડા, તરકતલાવ, ખીજડીઆ, રાંદીઆ, સરંકડા, સંજોસરા, ગાવડકા, ટીખલા, સોનારીઆ.

દામનગર—આંખરડી, કચિરડી, રાબડા, વીર-પુર, નારણગઢ, ચાખંડ, ધામેલ, મુરખીઆ, ચાખપુર, નાના રાજકોટ.

ધારી—ધારંગણી, ઝર, ગરમાલી, ચલાલા, દીતલા, દેવળા, બાડેર, બા. પુ. ચલાલા.

ખાંલા—મોટા સમઢીઆળા, કીકોમાળ, વાં-કીઆ, ખાંલા.

કોડીનાર—વડનગર, ઘાંટવડ, દેવળા, માલગામ.

ઝોખામંડળ—બા. પુ. હારકા, ગોપીરાંજપુર, મહિલા પુ. હારકા, વરવાળા.

રતનપુર—મેવાસા, શિયાનગર.

વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવાણી અંક ૪૧

ક્ર. ૨૦૯ ભિમિ કાબાક બા. ૧-૨
૨૦ ૧૯૩૬; ૩. ૧-૦-૦

ક્ર. ૬૮૧ માનસી (ત્રિમાસિક)
૧ ૧૯૩૬; ૩. ૬-૮-૦

ક્ર. ૬૮૧ માનસી પુ. ૨
૨ ૧૯૩૭; ૩. ૬-૮-૦

ક્ર. ૬૮૧ માનસી પુ. ૩
૩ ૧૯૩૮; ૩. ૬-૮-૦

ક્ર. ૬૮૧ માનસી પુ. ૪
૪ ૧૯૩૯; ૩. ૬-૮-૦

ક્ર. ૪૬૯ પટેલ, ન. ધ. અને સેવાનંદજી
૬૫ ભારત ધર્મ અને અધાર
રંગમહેલનો રાજા
૧૯૩૬; ૩. ૧-૮-૦

ક્ર. ૫૫૨ પાઠક, પ્રાણજીવન વિશ્વનાથ
૫૮.૨ પેરોનું આદર્શ નગર પુ. ૨ જી
૧૯૩૮; ૩. ૧-૦-૦

ક્ર. ૬૪૬૩ સંતબાલ
૬૭ રમરણ શક્તિ
૧૯૩૬; ૩. ૦-૧-૩

ક્ર. ૧૭૦૧૬ મનીઆર, રદમણલાલ અખટરહેમાન
૧૧ અલ-ફુઅરા.
૧૯૩૫; ૩. ૦-૬-૦

ક્ર. ૮૩૪૪ વૈલ, વિજયરાય કલ્યાણરાય
૬૧.૮૦ અક્ષયિ વસિષ્ઠ
૧૯૩૬; ૩. ૦-૮-૦

ક્ર. ૬૫૬૭ બાવસાર, નવલકાન્ત નેમચંદ
૮૧ વિજ્ઞાનવિનોદ
૧૯૩૬; ૩. ૦-૫-૦

ક્ર. ૬૫૬૭ બાવસાર, નવલકાન્ત નેમચંદ
૮૧ વિજ્ઞાનવિહાર
૧૯૩૫; ૩. ૦-૩-૦

(અં) ૩૫૬]

ક્ર. ૨૮૩૮૭ જાની, કાલાલાલ દ.
૩૯ દાયકે દશ વર્ષ
૧૯૩૯; ૩. ૦-૪-૦

ક્ર. ૩૬૫૭ ત્રિવેદી, જગજીવન ચિવચંદર,
૫૭ પ્રજનન વિજ્ઞાન
૧૯૩૬; ૩. ૧-૪-૦

ક્ર. ૩૮૧૩ દવે, બાનુભાઈ પ્ર.
૫૪.૪ પરજયા પછી બા. ૨ જી
૧૯૩૯; ૩. ૧-૪-૦

ક્ર. ૪૫૩૭૩ ધામી, મોહનલાલ યુનીલાલ
૫૪.૯ પરજયા પહેલાં
૧૯૩૮; ૩. ૧-૮-૦

ક્ર. ૪૬૭૬૭ પટેલ, દેસાઈભાઈ નાથાભાઈ
૭૧ માનવીનું આરોગ્ય
૧૯૪૦; ૩. ૧-૮-૦

ક્ર. ૯૦૨૧ શાહ, બાપાલાલ ગરબદાસ
૨૪૭ ગુજરાતની વનરપતિઓ
૧૯૩૫; ૩. ૦-૪-૦

ક્ર. ૩૭૬૧ દલાલ, જ્યનિત
૪૮ પગદીવાની પછીતેથી
૧૯૪૦; ૩. ૦-૮-૦

ક્ર. ૧૧૦૨ અખયુ, રતિલાલ રામચંદ
૮૧ વાચન પ્રવેશ પોથી ૧-૨
૧૯૩૬; ૩. ૦-૩-૦

(અં) ૩૩૪૫ ઝેકટર, ચિમનલાલ મગનલાલ
૬૫ - ભારતીય અર્થશાસ્ત્ર
૧૯૩૯; ૩. ૧-૦-૦

ક્ર. ૫૪૬ પરીખ; નરહરિ હારકાદાસ
૬૫ સામ્યવાદ, સર્વોદય અને
બીજા લેખો
૧૯૩૫; ૩. ૦-૬-૦

જા પ ૧૨૬૨૭	ભદ્ર, આનંદકુમાર	મ ૮૩૨૬	વૈષ, બાણુભાઈ પ્રાણજીવન
૬૦	ચિત્રનેસ ગાંધી યાને વેપારી	૮૧	વિધિનાં વિધાન
	ભોમિયો		૧૯૩૬; ર. ૦-૧૨-૦
	૧૯૪૦; ર. ૦-૦-૦	મ ૨૬૧૧	જોશી, ખટાઉ વલ્લભજી
ત ૧૦૪	અંગરીઆ, કુ. અને પટેલ બે. બા.	૭૮	લક્ષ્મીપતિ હોઈ તો
૨૨.૧	બેતીવાદી પાઠમાળા-કૃષિ-		૧૯૩૫; ર. ૧-૪-૦
	વિદ્યા બા. ૧	મ ૫૫૩૬	પાંકજી, બ્યોમેથન્ડ જ્ઞાનદેવ
	૧૯૩૫; ર. ૧-૪-૦	૨૮	જીવતી જીલિયટ
ત ૨૨	૨૨૮૨ મનજર, મનનલાલ		૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦
૨૧	જીનો બગીચો	મ ૬૮૧	મયરવાળા, કિશોરલાલ ધનરમા
	૧૯૩૫; ર. ૦-૪-૦	૩૫	તિમિરમાં પ્રભા
ત ૨	૫૩૬૧૪ પંડ્યા, માતંગ શિવભદ્ર		૧૯૩૬; ર. ૦-૧૦-૦
૧૬	કપાસ બા. ૧	મ ૮૩૨૬	વૈષ, બાણુભાઈ પ્રાણજીવન (ભા.ક)
	૧૯૩૫; ર. ૧-૦-૦	૬૮	હંસી (ધબ્સન કૃત)
મ ૨૩૮૪	ત્રિરીય		૧૯૩૬; ર. ૦-૧૨-૦
૨૩	મંમત ગીતો	ય ૧૪૬૭	બોઝા, ધનવંત
(અં)	૧૯૩૬; ર. ૦-૫-૦	૭૧	મારા વિના નહિ ચાલે
મ ૩૨૧૭	કાકર, હિમપાથકર જી. (સંપા.)		૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦
૧૬	મંગળગીત	ય ૧૮૧૨૭	કાન્તાદેવી, શ્રીમતી (અનુ.)
	૧૯૩૬; ર. ૦-૫-૦	૭૬	રાજરાણી (અંકિમકૃત)
મ ૪૧૫૪૩	દેસાઈ, જ્ઞાનીગીર માણેજી		૧૯૩૬; ર. ૨-૦-૦
૨૫	ચમકારી	ય ૨૮૦	જગીરદાર, છોટાલાલ ગણાલાલ
	૧૯૩૫-૩૬; ર. ૧-૦-૦	૪૮	કૃષ્ણ કાકી
મ ૬૮૮	મહેતા, ચંદ્રવદન ચિમનલાલ		૧૯૩૫; ર. ૧-૮-૦
૨૫	ચાંદરણી	ય ૨૬૭૩	જોશી, જીવરામ
(અં)	૧૯૩૫; ર. ૦-૬-૦	૭૬	રઘુ સરદાર
મ ૭૭૦	રામચુરા, ગોકળદાસ દારદાસ		(અં)
૨૦	કૃષ્ણગીતો (૫૦ નવાં ગીતો)	ય ૪૨૭૬	દેસાઈ, નિરુ
	૧૯૪૦; ર. ૦-૧૨-૦	૨૫	ચરણજી (મ. મં.)
મ ૮૨૪	વીમાવાળા, નટવરલાલ મૂળચંદ		૧૯૪૦; ર. ૦-૮-૦
૨૩	ગીત અમત	ય ૪૪૧	દેસાઈ, હરિપ્રસાદ વજરાય
(અં)	૧૯૩૬; ર. ૦-૩-૦	૨૮	જીવનસંગીત
૬			૧૯૩૫; ર. ૨-૦-૦

ય ૪૫૬ ધૂમકેતુ ૩૬ ત્રિભોટા ૧૯૩૬; ૩. ૧-૮-૦	ય ૭૫૧૮૮ મુદ્દલ ૬૬ મધુરજની (લી. મં.) ૧૬૪૦, ૩. ૧-૮-૦
ય ૪૭૭૮ નાપક, વસન્ત ૮૧ વાધની બોડમાં ૧૯૩૬; ૩. ૦-૬-૦	ય ૭૬૪૭૮ રાણા, હરિસિંહ દેવાસિંહ ૬૭ સૌરાષ્ટ્રની શક્તિઓ ૧૯૩૬; ૩. ૦-૮-૦
ય ૫૦૦ પટેલ, નાગરદાસ હથરદાસ ૬૦ બાલવિનોદિની (અં) ૧૯૩૬; ૩. ૦-૬-૦	ય ૭૬૭૭૬ રામ ૫૪ પલટાતો સમાજ ૧૯૩૬; ૩. ૧-૮-૦
ય ૫૫૬૮ પારેખ નગીનદાસ ૨૫ ધરે-બાહિરે (દાગેરકુંત) ૧૯૩૫; ૩. ૨-૦-૦	ય ૭૭૦ રાવચુરા, ઝોઝુજીદાસ હારકાદાસ ૩૬ દાલચીવડાનું દારૂચક્રિતર ૧૯૪૦; ૩. ૧-૮-૦
ય ૬૦૬૪ બિગદર ૩૫ તોફાની તરણ ૧૯૩૫; ૩. ૧-૦-૦	ય ૮૨૩૫ વીમાવાળા, હાવરલાલ મુળચંદ ૮૨,૩ વીર તારા ૨ ભાગ ૧૯૩૫; ૩. ૨-૪-૦
ય ૬૩૦૧ ભટ્ટ, ચંદભાઈ કા. ૩૭ દરિયે દવ લાગ્યો ૧૯૩૫; ૩. ૦-૩-૬	ય ૮૬૧૧ બાસ, હરિપ્રસાદ ૫૮ બકોર. પટેલની બીજી વાતો (અં) ૧૯૩૬; ૩. ૦-૪-૦
ય ૬૪૭ મરત કંકોર (ભટ્ટ, હ. ગૌ.) ૨૧ કેળાવાળા અને બીજી વાતો ૧૯૩૫; ૩. ૧-૦-૦	ય ૮૮૧૧ શાહ, અંબાલાલ ત. ૧૬ કલંકશોભા ૧૯૩૮; ૩. ૧-૮-૦
ય ૬૫૫૬૧ ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રકા.) ૨૮ જીવનસરિતા ૧૯૪૦; ૩. ૧-૪-૦	ય ૮૮૩૨ શાહ, કેશવલીલ લ. ૨૦ કાલિંદાદિર (અં) ૧૯૩૫; ૩. ૦-૬-૦
ય ૭૦૩૩૩ મહેતા, રમણિક કીસનલાલ ૭૬ રાજ્યશ્રી ૧૯૩૫; ૩. ૦-૬-૦	ય ૮૮૭૬ શાહ, ધીરજલાલ ટોકરશી ૮૦ વરણપાળ-તેજપાળ ૧૯૩૫; ૩. ૦-૬-૦
ય ૮૨૬ મુનશી, કનૈયાલાલ માણેકલાલ ૪૬ નવસિકાઓ ૧૯૩૫; ૩. ૨-૦-૦	ય ૯૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ (અનુ.) ૧૧ અવળચડો (અં) ૧૯૩૬; ૩. ૦-૪-૦
ય ૭૫૧૮૮ મુદ્દલ (ભા. ક.) ૨૫ ગૃહત્યાગ ૧૯૪૦; ૩. ૨-૦-૦	ય ૯૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ ૧૫ બોળાઆ રમ (અં) ૧૯૩૫; ૩. ૦-૨-૦

ચ $\frac{૬૭૫૦૪}{૨૦}$ સોની રમણલાલ અને ગાંધી બો.
કાશીનાથ (ચરદાખણ કૃત)
૧૯૩૫; ર. ૧-૮-૦

ચ $\frac{૬૭૫૦૪}{૫૭}$ સોની, રમણલાલ પી.
પૂજારિયાના પ્રદેશમાં
(અં) ૧૯૩૫; ર. ૦-૮-૦

ર $\frac{૨૦૦}{૭૮}$ કાલેશકર, દત્તાત્રય આચાર્ય
લોકજીવન
૧૯૩૫; ર. ૦-૧૨-૦

ર $\frac{૨૧૮૬}{૫૮}$ ખંધડીયા, જહુરાય ડી.
બત્રીસ લખખણ
૧૯૩૪; ર. ૨-૮-૦

ર $\frac{૨૬૬૫}{૬૫}$ વિવેહી નવસરામ અને બીજાઓ
સાહિત્ય અને પ્રગતિ
૧૯૪૦; ર. ૨-૮-૦

ર $\frac{૪૦૫}{૧૭૪}$ દિવેરીયા, નરસિંહરાવ ભોજાન.થ
મનોમુદ્રા મં. ૪ થો
૧૯૩૮; ર. ૧-૦-૦

ર $\frac{૪૬૧}{૬૫.૨}$ કુવ, કેશવલાલ હર્ષદરાય
સાહિત્ય અને વિવેચન
ભા. ૧ લો
૧૯૪૦; ર. ૧-૦-૦

ર $\frac{૫૬૦}{૪૮૪}$ પારેખ, હીરાલાલ ત્રિભોવનદાસ મંપા.
લેડી વિદ્યાબહેન મણિ મહા-
ત્સવ અભિનંદન મંચ
૧૯૪૬; ર. ૧-૮-૦

ર $\frac{૯૫૧૪}{૧૨}$ સતિલાલદેવી કાનજીભાઈ
આદ્યો નાગરિક
૧૯૩૫; ર. ૦-૪-૦

ર $\frac{૮૯૦૬}{૬૬}$ શાહ, અમથાલાલ જગજીવન
સુખોદ-સંમદ
૧૯૩૬; ર. ૦-૮-૦

વ $\frac{૬૩૦૧}{૧૪}$ ભટ્ટ, ચંદલાલ કા.
એબીસીનીયા પર ઓધાર
૧૯૩૬; ર. ૨-૦-૦

સા $\frac{૬૬૮૮}{૧૩}$ મહેતા, ભાનુશંકર
હંગામ અને હિંદુસ્તાનનો
ઇતિહાસ ૨ ભાગ
૧૯૩૬; ર. ૩-૦-૦

સા $\frac{૮૭૬}{૨૪.૭}$ શાસ્ત્રી, દુર્ગાશંકર કેવળરામ
ગુજરાતનો મધ્યકાલીન
રાજપૂત ઇતિહાસ
ભા. ૨ જો
૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦

જ $\frac{૬૧૫૩}{૧૮}$ સુરમવાળા, દરબારશ્રી.
કાકીઆવાડની કન્યાકુમારી
૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦

જ $\frac{૪૪૮૮}{૬૬}$ દિવેરી, મણિલાલ જગજીવન
હિંદની માર્ગદર્શિકા
૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦

જ $\frac{૧૦૨}{૧૨}$ અખંડાનંદ, લિહુ (સંપાદક)
આદ્યો ચરિત્ર સંમદ
૧૯૩૬; ર. ૧-૧૨-૦

જ $\frac{૨૩૬}{૧૯૫૩}$ કામદાર હોટાલાલ માનસિંગ
સંતાનો સંરમરણો (ભા.૩)
૧૯૪૦; ર. ૧-૦-૦

જ $\frac{૩૦૮૯}{૮૪૨૬૫}$ શાહ, પ્રણિલાલ ર.
કવિવર દાગોર
૧૯૩૫; ર. ૧-૧૨-૦

જ $\frac{૭૬૨૬૩}{૩૨૦}$ ઠક્કર, નારાયણ વિસનજી
મુલુન્દની હિંદુવીર મહિલા
અથવા રમણીરાન રત્નદેવી.
૧૯૩૪; ર. ૨-૮-૦

સૂચના નંબર ૪૬ સન ૧૯૭૬-૪૦

વિષય

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે લઘુમણુ કરવામાં આવેલાં માસિકો

ક્રમાંક.	નામ	પ્રકાર	વાર્ષિક લગાજ	ટીકાણું
૧	ગુજરાત મિત્ર અને ગુજરાત દર્પણ	સાપ્તાહિક	૫-૦-૦	મેનેજર હાશીમ મંડીલ, સુરત
૨	સદર	દૈનિક	૧૦-૦-૦	સદર
૩	જ્યોતિ	માસિક	૨-૦-૦	વ્યવસ્થાપક જ્યોતિ, બાવનગર,

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા
વડોદરા, તા. ૨૬-૬-૪૦

યુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. ભા. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સ્વ. શ્રી. અમીન સાહેબની ત્રિરંગી તસ્વીર (ફોટોચિત્ર)

સ્વર્ગસ્થના એક અપ્રકટ ફોટો-ચિત્ર પરથી ત્રિરંગી તૈલચિત્ર તૈયાર કરાવી ૧૫" x ૨૦"ની સાઈઝમાં ઉપલી તસ્વીર પ્રકટ કરવામાં આવી છે.

એની કિંમત માત્ર ૦-૬-૦ છે.

એજ ફોટો માઉન્ટ કરાવેલાના ૦-૮-૦ છે

અને માઉન્ટ સાથે સારી ફ્રેમમા મઢાવેલા તૈયારનો રૂ. ૧) છે.

મઢેલા ફોટા બહારગામ મોકલી શકાતા નથી.

મહાલ મંડળ મારફત મંગાવવાથી પોસ્ટેજ ખર્ચમાં ફાયદો થશે.

મંડળમાંથી મંગાવનારે ૦-૫-૦ પોસ્ટેજ મોકલવું.

તમારા પુસ્તકાલયમાં આ અમર આત્માની તસ્વીર આજેજ વસાવો અને એમની યાદગીરી કાયમ કરો.

આજેજ લખો:-

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિં

પો. ભા. નં. ૧૦, રાંવડરા, વડોદરા.

આવતા માસની કાર્યદિશા

- ૧ વાર્ષિક નિવેદન આગસ્ટની પહેલી તારીખે તૈયાર કરે, અને ખાતામાં રવાના કરે.
- ૨ સન ૧૯૩૬-૪૦ ના અંદાજ પ્રમાણે કરેલા ખર્ચની પાવતીઓનો હિસાબ વ્યવસ્થાપક મંડળ પાસે મંજૂર કરાવે. રૂપિયા ૧૦૦) નીચેનાં અંદાજો-વાળાં પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ મધ્યવર્તી શાળાના મુખ્ય શિક્ષક તરફ હાથ પર રાખેલી રકમના ખર્ચની પાવતીઓ મોકલી હિસાબ ખરે કરાવી દે તથા રૂ. ૧૦૦) ઉપરાંતની રકમવાળાં પુસ્તકાલયો એ પાવતીઓ ખાતા તરફ મોકલી આપે.
- ૩ નવા વર્ષના અંદાજ માટે વાર્ષિક સભા યોજાવે અને અંદાજપત્રો તૈયાર કરી મોકલી આપે.
- ૪ નવા વર્ષનું વ્યવસ્થાપક મંડળ નીચે..
- ૫ નવા વર્ષ માટે ખરીદવાનાં વર્તમાનપત્રો, સામયિકો, પુસ્તકો, લાકડીસામાન, વગેરેની યાદીઓ અંદાજપત્રકો સાથે અવકુલ જોડે.
- ૬ જુલાઈ આખરે તમામ ફક્તરો, પત્રકો, જૂથોની ફેરીસ્ટો પર સાલ આખરી શેર કરે. માનદ પ્રચારકોએ જ્યાં જ્યાં ફેરી ખામીઓ બતાવી હોય તે ફર કરે; નહિ તો અંદાજ મંજૂર થશે નહિ.
- ૭ જુલાઈમાં કે તે પહેલાં મેળવણી કર્યા પ્રમાણે ખુટતાં પુસ્તકો માટે ઘટિત કરાવે કરી યોગ્ય અધિકારી સા. ની મંજૂરી માટે મોકલે.
- ૮ જૂથમંડળો, મહાલમંડળો તથા પ્રાંતમંડળો પોતાની વાર્ષિક સભાઓ યોજાવે અને નવા વર્ષની કાર્યવાહી નક્કી કરે.

મુ. વડોદરા
તા. ૧૫-૭-૪૦

ઉ. મો. પટેલ
મહાનિશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નંબર ૪૭ સન ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

વાર્ષિક નિવેદન મોકલવા બાબત

રાજ્યની મદદથી ચાલતા અગર અમાઉ મદદ મેળવેલાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોને ઉપયોગ કેવો થાય છે તે હકીકત રાજ્યના વાર્ષિક નિવેદનમાં અધિક મુદતની અંદર મોકલવાની હોય છે. કેટલાક પુસ્તકાલયો આ બાબતમાં પૂરતી ધાન્યથી નિવેદનો મોકલતા નથી. એટલે અત્રેનું નિવેદન આગળ મોકલવામાં હરકત આવે છે. સમગ્ર તમામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને જણાવવામાં આવે છે કે ચાલુ માસના “પુસ્તકાલય” માસિકના અંક સાથે મોકલી આપેલા નિવેદનના નમુનામાં મોકલેલ માહિતી ભરી આગસ્ટની તારીખ ૧૫ સુધીમાં ખીનચૂક અત્રે મોકલી આપવા તજવીજ કરવી.

જે પુસ્તકાલયનું નિવેદન મુદત અંદર નહિ આવે તેના મંત્રીઓ કચ્છરદાર ગણાયે, જેથી રાજ્યના તમામ માનનીય પ્રચારકો, શા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબો અને જૂથ મંત્રીઓ મંત્રીઓ આ બાબતમાં પોતાની આજુબાજુના અગર પોતાની સ્વયં-હકુમતનાં પુસ્તકાલયોની મુલાકાત લઈ અગર લેખી તાજીદ કરી વાર્ષિક નિવેદન મુદત મોકલી આપે એવી ધટિત તજવીજ કરશે.

વડોદરા
તા. ૧ જુલાઈ ૧૯૪૦ }

ધુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૪૮ સન ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

અંદાજપત્ર આગસ્ટ આખર સુધીમાં મોકલી આપવા બાબત

ચાલુ માસના “પુસ્તકાલય”ના અંક સાથે અંદાજપત્રોની એ નકસો દરેક પુસ્તકાલયો તરફ મોકલવામાં આવી છે. તે ખતે નકસો ભરીને દરેક પુસ્તકાલયે મોકામાં મોકી આગસ્ટ આખર સુધીમાં સાધનિક કાગળો (લાકડી સામાનની યાદી, પુસ્તકોની યાદી, વર્તમાનપત્રોની યાદી તથા અંદાજ સંબંધી કોઈ ખાસ વિચિત્ર પ્રકારનો ઠરાવ હશે તો તે વગેરે) સહિત પુસ્તકાલય ખાતામાં મોકલી આપવાની તજવીજ કરવી. આ અંદાજ વ્યવસ્થાપક મંડળ પાસે મળૂર કરાવવો જોઈએ, તેમજ તે અંદાજ પર પુસ્તકાલયનો સિક્કો અને ખાતરીથી નંબર દરેક પુસ્તકાલયે નાખવો જોઈએ.

અંદાજપત્ર ભરતી વખતે ખર્ચની ફાળવણીમાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો સ્થાપવાનું

નિયમની કલમ ૧૯ પ્રમાણે તથા તે અનુસાર ખાતાએ વખતોવખત પ્રસિદ્ધ કરેલી સૂચનાઓ નં. ૪૫૭, ૪૫૮, ૪૬૮ નો વિચાર કરી સામાન્યતઃ ખર્ચની શળવણી નીચેના ધોરણે કરવી.

ક્ર. નં.	વ્યાખ્યા	ગ્રામ પુસ્તકાલયો મકાન સિવાયનાં	ગ્રામ પુસ્તકાલયો મકાનવાળાં	કરખા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયો
૧	૨	૩	૪	૫
૧	પત્રો માસિકો ખાતે	૪૫%	૨૫%	૨૦%
૨	પુસ્તકો ખાતે	૩૫%	૪૦%	૪૦%
૩	પુસ્તક બંધામણી			
૪	નોંધપત્ર	૦	૧૫%	૨૦%
૫	મકાન દુરસ્તી	૧૦%	૧૦%	૧૦%
૬	લાઠડી સામાન			
૭	વ. રા. પુસ્તકાલય મંડળ લવાજમ, શિક્ષણખર્ચ, પરિવહનખર્ચ	૧૦%	૧૦%	૧૦%
૮	કીરકોળ			

ઉપરની ટકાવારીમાં સામાન્યતઃ પુસ્તકાલયની રિયલિટી પ્રમાણે જરૂર પડતો જીજ ફેરફાર કરવો હશે તો તે કરી ચકાસો.

વર્તમાનપત્રો ચૂકવામાં કેટલી વખત ગ્રામ પુસ્તકાલયો પોતાના અંદાજનો વિચાર ન કરતાં અને પુસ્તકાલયને પુસ્તકાલયની રિયલિટીમાં ન રાખતાં વાંચનાલયમાં ફેરવી નાખે છે તેમ ન થવા ખાસ આગ્રહ કરવામાં આવે છે.

આ માસિકમાં સૂચના નંબર ૫૦ ની આ સાથે મૂકી છે તો રાજ્યના તમામ જીલ્લા પુસ્તકાલયો પોતાના જીલ્લા પુસ્તકાલયના મંત્રીઓને બેગા કરી સહકારી ધોરણે અંદાજ અને એવા ખાસ પ્રયાસ કરશે એવી આજ્ઞા રાખવામાં આવે છે.

વડોદરા
તા. ૧ જુલાઈ ૧૯૪૦ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મા. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૪૯ સને ૩૯-૪૦

વિષય

કાયમફંડનાં નાણાં મંત્રી અને પ્રમુખના નામથી મૂકવા બાબતમાં થયેલા વ. હ. નં. ૭ માં કરેલી દુરસ્તી બાબત

વ. હ. નં. ૭/તા. ૩-૧૦-૩૯ થી, પુસ્તકાલયનાં હરકોષ પ્રકારનાં નાણાંની-પુ. સ. સ. મંડળ, સહકારી મંડળી, ખરોડા બેંક, પોસ્ટલ બેંક વગેરે સાથેની લેવડદેવડ જે તે પુસ્તકાલયના પ્રમુખ અને મંત્રીએ બંનેના નામથી કરવા હાવેલું છે. પણ પુ. સ. સ. મંડળમાં મુકાયેલાં નાણાંની જે લેવડદેવડ થાય છે તે, જે તે પુસ્તકાલયના વ્ય. મં. ના હાથ અને તે ઉપર પુસ્તકાલય ખાતાની બહાલી વગર થતી નથી, જેથી પુ. સ. સ. મંડળમાં મુકાયેલાં વા મુકાતાં નાણાં માટે વ. હ. નં. ૭/૩૯-૪૦ નો અમલ કરવાની જરૂર રહેતી નથી; પહેલાંની માટે પુ. સ. સ. મંડળ સાથે લેવડદેવડનો વહીવટ ચાલુ રાખવાનો છે. સખબ જે તે પુસ્તકાલય મંત્રી ભાષ્યોને જણાવવામાં આવે છે કે આ સૂચના આધારે પુ. સ. સ. માં મુકેલાં ચોટા નાણાં પ્રમુખ મંત્રીના નામથી મૂકવા સંબંધમાં પુ. સ. સ. મંડળ સાથે લખાણો કરવા ની વડોદરા, }
તા. ૨૯-૬-૪૦ }

ઉ. ગ્રા. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થા

સૂચના નં. ૫૦ સને ૩૯-૪૦

વિષય

પુસ્તકાલયોએ સહકારના ધોરણે નવીન વર્ષનાં અંદાજ બનાવવા બાબત

જ્ઞાનપ્રચારના આ યુગમાં જનતાની વાચનશૃંગ્ખળ જાગી છે અને તેને સંતોષવા માટે રાજ્યમાં ઠેર ઠેર પુસ્તકાલયો વાચનાલયો ઉઘડી ચૂક્યાં છે; પણ આમાં ધણાં જ પુસ્તકાલયો તો એવાં છે કે જેનાં અંદાજ બદલ નાની રકમનાં બને છે અને તેમણે તેને ચોટાને નોંધવું સાહિત્ય-પ્રસિક્ષા અને પુસ્તકોર-બદલ થોડું નહિ જેવું મંત્રાવી શકે છે; એન પરિણામે વાચકોની વાચનશૃંગ્ખળને નોંધે તેટલી સંતોષી થકાતી નથી, જેથી એણી રકમ બજેટમાં પણ વધારે વાચન મેળવી શકાય એવી એક સહકારની યોજના અમારા તરફથી સ. નં. ૪ તથા સ. નં. ૧૦ સને ૩૯-૪૦ થી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી હતી. એ પ્રયત્ન એના સ્વીકાર માટે, ચાર પ્રતિનાં પ્રતિ મંડળોની વાર્ષિક સભાઓમાં તથા જિલ્લાના મુખ્ય જરમથી સાતમી પરિષદમાં તેમજ કેટલાંક મહાસ મંડળોમાં હાવેા પણ થયા હતા. તે વર્ષે એ યોજનાને પ્રત્યક્ષ અમલમાં મૂકવાને માટે આજ મુખીમાં ૮૦ જૂથ મંડળોએ હાથ મૂકે છે. અને તે દરેક એ વિશામાં કંઈક કંઈક કાજ પણ થયું છે.

હવે આવતા નવા વર્ષમાં પણ રાજ્યનાં તમામ પુસ્તકાલયો આ યોજના સ્વીકારી

લેઈ, એકબીજાના સહકારથી ઓછા ખર્ચે વધુ અને વિધિવિધિ સાદત્વ વાંચવાનો લાભ મેળવે એવું અને ઇચ્છીએ છીએ. અને તે માટે રાજ્યના તમામ જૂથ મંડળો ઓગસ્ટના પહેલા રવિવારની વાર્ષિક સભામાં આ યોજનાના લાભો એકબીજાને સમજાવી, તે પ્રમાણે જ બન્યો જાનાવે-જનાવડાવે એવી આશા રાખીએ છીએ.

આ યોજનાની સામાન્ય ફરેખા અહીં આગળ ફરીથી કંઈક સુધારા વધારા સાથે સર્વની જાણ માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

- ૧ રાજ્યના દરેક જૂથ મંડળોને, ઓગસ્ટના પહેલા રવિવારે (તા. ૪-૮-૪૦ એ) સભા ભરવાનું, વડોદરા રા. પુ. મંડળે સ. નં. ૭/૩૬-૪૦ થી જાહેર કર્યું છે. તે આધારે દરેક જૂથ મંડળના મંત્રીએ, પોતાના જૂથના તમામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને જૂથના મુખ્ય સ્થળે, નવા વર્ષના અંદાજના નમૂના તથા તેને લગતા સાધનિક કામગીરી સહ આવવાનું આમંત્રણ કરવું.
- ૨ આ સભામાં, જૂથના પુસ્તકાલયોના તમામ મંત્રીએ વા જે આવવાના હોય તે આખા પછી નવા વર્ષના અંદાજ બનાવવાનું કામ હાથમાં લેઈ, પહેલું તો દરેકને કેટલા રૂપિયાનું અંદાજ બનાવવું છે તથા આજ અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલી સ. નં. ૪૮/૩૬-૪૦ પ્રમાણે દરેકને પોતાના અંદાજની રકમના પ્રમાણમાં પત્રો, માસિકો, પુસ્તકો વગેરે ખાતે કેટલો ખર્ચ કરવાનો છે તે નક્કી કરવું.
- ૩ અંદાજની રકમ તથા જે તે ખાતે ખર્ચવાની રકમ નક્કી કર્યા બાદ દરેકને વર્તમાનપત્રો સિવાય ક્યાં માસિકો અને પુસ્તકો જોઈએ છે તેની યાદી બનાવવી. (વર્તમાનપત્રો તો ખર્ચની હદમાં રહીને જેને જે મૂકવાં હશે તે મૂકી શકશે.)
- ૪ માસિકો અને પુસ્તકોની બનાવેલી યાદી પ્રમાણે જે જે માસિક વા પુસ્તકો જણાવ્યાં હોય તેના અંદાજમાં તે માસિક વા પુસ્તકો ખર્ચની હદમાં રહીને મૂકવાં. દરેકે પોતાના પુસ્તકાલયમાં 'પુસ્તકાલય' અને બાળકોનું ગમે તે એક માસિક તો ફરજિયાત મૂકવું જ. આમાં ફક્ત એટલું ખાસ યાદ રાખવાનું છે કે, 'પુસ્તકાલય' અને બાળકોના માસિક સિવાય બીજાં માસિકો દરેકે જુદાં જુદાં મૂકવાનાં છે દા. ત. કોઈ પુસ્તકાલય 'કુમાર' મૂકે તો કોઈ 'કિશોર' મૂકે; કોઈ 'પ્રસ્થાન' મૂકે તો કોઈ 'જીમિ' મૂકે; કોઈ 'શરદ્ધ' મૂકે તો કોઈ 'નવચેતન' મૂકે; કોઈ 'ઓબોધ' મૂકે તો કોઈ 'ગુણસુદરી' મૂકે; પુસ્તકોનું પથ આજ પ્રમાણે: એક પુસ્તકાલયે જે પુસ્તકો મૂક્યાં હોય તે બીજાને ન મૂકવાં.
- ૫ કલમ ૪ માં જણાવ્યા પ્રમાણે જેના અંદાજમાં જે માસિકો વા પુસ્તકો મુક્યાં હશે તે તેના તરફ પહેલાં આવશે. અને એ આવે તે પછી માસિકો એક મહિના સુધી અને પુસ્તકો ૭ મહિના સુધી પોતાને ત્યાં રાખ્યા બાદ, જૂથમાંના બીજા પુસ્તકાલયને વાંચવા માટે આપવાં: આમ માસિકો. અને પુસ્તકો એકબીજા મામે ફેરવવાનો કમ પથ જૂથ-મંડળની વાર્ષિક સભામાં જ ગોઠવવો. પોતાને ત્યાંથી જે પુસ્તકો બીજે કેકણે મોકલાય તે પુસ્તકોની સાથે એક ઈરમુખક પથ આપવી અને પુસ્તકોની આપ-લે માટે આજ ઈરમુખકનો ઉપયોગ કરવો.
- ૬ પુસ્તકો એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે પહોંચાડવા માટે પુસ્તક પેટીઓની જરૂર પ્રમાણે જે

તે જૂથમંડળે અમારા તરફ માગણી કરી. સંકલ્પ કરી તે પ્રમાણમાં ખાતું પૂરી પાડવા તજવીજ કરશે.

૭ આ યોજનામાં દાખલ થનારા જૂથમંડળો કૃષ્ણ જેટલી કિંમતનાં પુસ્તકો ખરીદશે તે પ્રમાણમાં તે જૂથમંડળને, ખીજાં નવાં પુસ્તકો એકે વર્ષ સુધી વાચન માટે માનણી આવે અમારા તરફથી મોકલી અપાશે.

ઉપરની યોજનાના ખાસ વિશિષ્ટ લાભો જેવા કે થોડા ખર્ચમાં વધુ વાચન, નવીન પુસ્તકો માગણી પ્રમાણે ખાતા તરફથી ખરીદાઈ વધારાનાં મળવાનાં તે, તથા મફત મળતી પુસ્તક પેટીઓ વગેરેનો વિચાર કરી સેવાભાવી પુસ્તકાલયના ઉપાસકો આ યોજનાને વધારી લેશે અને વહેલી તકે એનો લાભ લેશે એવી આશા છે.

વડોદરા
તા. ૯-૭-૪૦ }

અ.

ઉ. મા. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૫૧ સને '૩૯-૪૦

વિષય

રખારી સિકકો કરાવવા બાબત

સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના નામનો સિકકો જે તે પુસ્તકાલયના દરેક નેધિવહીના દરેક પોત ઉપર કરવાનો હોય છે. પરંતુ સિકકાના અભાવે તે પ્રમાણે કામ થતું નથી એવું અમારી કેમ જ પ્રચારકોની નજરે જણાઈ આવ્યું છે. સખ્ય જે પુસ્તકાલયે પોતાના નામનો સિકકો અત્યાર સુધી બનાવેલો ન હોય તે પુસ્તકાલયે તાત્કાલિક બનાવી લેવા તજવીજ કરી. સેક્કાની કિંમત રૂ. ૨૫ એ થાય છે અને તેની સવક આવતી સાલના અંદાજમાં કરી તે દર સૂચનાનો ઉલ્લેખ કરી મંજૂર કરાવી લેવે.

સદરહુ સૂચના તમામ લાગતા વળગતાની જાણ માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

ઉપર પ્રમાણે સિકકો તૈયાર કરી તેનો ઉપયોગ લખાણ લખીને તમામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓએ કરવાનો છે.

વડોદરા,
તા. ૮-૭-૧૯૪૦ }

ઉ. મા. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૫૨ સને '૩૯-૪૦

વિષય

વર્તમાનપત્રોના લવાજમમાં વધારો-ઘટાડો થયા બાબત

(૧)

“ સયાજી વિજય ” પત્રક વાર્ષિક લવાજમ ભેટ પુસ્તક સાથે રા. ૫-૨-૦/૬૪ પર્વ હાલ લગાઈના કારણે કાગળના ભાવ વધવાથી રાજ્યના પુસ્તકાલયો માટે ભેટ પુસ્તક

પોસ્ટલ સહ શ. ૫-૧૨-૦ રાખવામાં આવ્યાનું પત્રના રા. મેનેજિંગ એડિટર તરફથી લખાઈ આવેલું છે. સખખ આથી રાખ્યાનાં તમામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને જણાવવામાં આવે છે કે સન ૧૯૪૦-૪૧ના બજેટમાં આ પત્રનું લવાજમ રૂ. ૫-૧૨-૦ પ્રમાણે આકારવાનું છે.

(૨)

આથી રાખ્યાનાં તમામ પુસ્તકાલયોને જણાવવામાં આવે છે કે “ સંદેશ ” પત્રનું સામાન્ય લવાજમ રૂ. ૧૯-૮-૦ છે. પરંતુ તેમાં રૂ. ૨૫ના ઘટાડો કરી રાખ્યાનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો માટે સને ૧૯૪૧ ની સાલ માટે રૂ. ૧૭-૮-૦ લવાજમ રાખ્યા બાબત અને ગ્રાહકોને દીધાતરફી અંક બેટ આપવા બાબત ‘ સંદેશ ’ પત્રના મેનેજર તરફથી તા. ૩-૭-૪૦ ના પત્રથી લખાઈ આવેલું છે માટે તે પ્રમાણે અંદાજમાં માગણી કરવા તજવીજ કરવી.

(૩)

“ નવગુજરાત ” પત્રના માલિક શ્રી. ચિમનલાલ મનનલાલ ડોક્ટર તરફથી અત્રે લખાઈ આવ્યું છે કે, રાખ્યાની લાયબ્રેરીઓ તથા પુસ્તકાલયોના લવાજમના રૂ. ૩-૮-૦ લેવા દરાવવામાં આવેલું હતું તે રકમ વધારી સને ૧૯૪૧ ની સાલથી લાયબ્રેરીઓ, પુસ્તકાલયો તથા વાચનાલયો માટે લવાજમના રૂ. ૩-૧૨-૦ સાધવા પુસ્તકાલયોને જણાવવા લખાઈ આવ્યું છે, સખખ આથી રાખ્યાનાં તમામ પુસ્તકાલયના મંત્રીઓને જણાવવામાં આવે છે કે સન ૧૯૪૦-૪૧ ના બજેટમાં આ પત્રનું લવાજમ રૂ. ૩-૧૨-૦ આકારવાનું છે.

વડોદરા }
તા. ૩-૮-૧૯૪૦

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ બ્યવસ્થાપક

સૂચના અંક ૫૩ સને '૩૯-૪૦

વિષય

અંદાજપત્રો સહકારના ધોરણે બનાવી જૂથ મંડળો મારફત જે તે જૂથ મંડળનું નામ અંદાજપત્ર ઉપર લખી મોકલવા બાબત.

સહકારના ધોરણે પુસ્તકાલયોના અંદાજપત્રો બનાવવા માટે ખાતા તરફથી વારંવાર સૂચનાઓ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલી છે. તે ધોરણે આવતી સાલનું અંદાજપત્ર બનાવી વટ-દુકમ અંક ૧૪ સને '૩૯-૪૦ તા. ૧-૬-૪૦ માં જણાવ્યા પ્રમાણે જે તે જૂથ પુસ્તકાલયે પોતાના તાખાના પુસ્તકાલયોના અંદાજપત્રો મંગાવી જે તે જૂથ પુસ્તકાલયનું નામ અંદાજપત્ર ઉપર લખી ખાતા તરફ મોકલી આપવાની તજવીજ કરવી.

સરદાર સૂચના લાગતા વળગતાની જાણ માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

વડોદરા }
તા. ૨-૭-૪૦

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ બ્યવસ્થાપક

વડોદરા રાજ્યનાં પ્રસ્તકાલેયા માટ ભલામણ કરવામા આવેલાં પ્રસ્તકોની યાદી નં. ૪ સને ૧૯૩૯-૪૦

ક્ર. નં.	વર્ગ તથા નંબર	માગણી કરનાર ના લખાણની તારીખ	ભલામણ માટે માગણી કરનારનું નામ અને ઠેકાણું	પુસ્તકનું નામ	કર્તા અથવા પ્રકાશકનું નામ અને ઠેકાણું	વર્ષ	કદ	પૃષ્ઠ	બાંધકાણું	કિંમત
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧
૧	૮૯૦ ૬૧	૨૪-૫-૪૦	અમથાલાલ બગલ-વનદાસ શાહ, પાછુલિયન હોલ, મુખ્યાલ ૨ વસુમતી મહેતા બાજવાડા, ખત્રોવોળા વડોદરા	શ્રી શિવ લક્ષ્મિ	કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૨૬	૧૨૦	૧૬૦	કાગી	૧-૪-૦
૨	૭૦૩૭ ૬૬	૨૪-૬-૪૦	મુખ્યાલ ૨ વસુમતી મહેતા બાજવાડા, ખત્રોવોળા વડોદરા	મંજારા	સદર	"	"	૩૬	"	૦-૩-૬
૩	૩૦૩૮ ૬૦	૨૦-૬-૪૦	પં. દોતેન્દ્ર સિદ્ધાન્ત-બુધપણ, મરોલી બનાર, મરોલી, જલ્દશા સુરત	બાલોપરોળી ધર્મશિક્ષા	સદર	૧૯૨૨	૧૦૦	૭૪	"	૦-૨-૬
૪	૩૦૩૮ ૭૩	"	"	મૂર્તિપૂજા રહસ્ય	સદર	૧૯૨૩	"	૬	"	૦-૦-૩
૫	૩૦૩૮ ૮૨	"	"	વૈદિક ધર્મનું સામ્બોધન	"	૧૯૩૭	"	૧૬૨	"	૦-૬-૦
૬	૩૦૩૮ ૬૫	"	સહશિક્ષણ એક રોગી	"	"	૧૯૩૮	"	૨૪	"	૦-૦-૬
૭	૩૦૩૮ ૬૬	"	આર્થ	"	"	"	"	૨૦	"	૦-૧-૦
૮	૩૦૩૮ ૭૩	"	"	રાષ્ટ્રીય મહાસભા	"	"	"	૨૧	"	૦-૨-૦

૯	રૂ ૩૦૩૮ ૩૦	"	"	ચાનામૂલ પ્રથમ ભાગ	"	"	૬૯	"	૦-૪-૦
૧૦	રૂ ૩૦૩૮ ૬૬	"	"	દેરાબાદ (લાઅમતગર) સત્યાગ્રહ સંગ્રામ	"	૧૯૯૫	૭૭	"	૦-૨-૦
૧૧	રૂ ૩૦૩૮ ૬૬	"	"	સદર	"	"	૩૮	"	૦-૩-૦
૧૨	રૂ ૩૦૩૮ ૬૬	"	"	આર્થ અભ્યાસ સાપ્રદાયિક નહીં હે	"	૧૯૪૯	૧૪	"	પ્રચાર
૧૩	રૂ ૩૦૩૮ ૬૬	"	"	અમદાવાદ દયાનંદ દિગ્દની આગામી વસ્તી ગણતરી (સને ૧૯૪૧) હિંદુઓ અને આ- ર્યોનું કર્તવ્ય કવિ સામળ	"	૧૯૪૦	૨૪	"	"
૧૪	રૂ ૬૭૨ ૬૫૮	૨૪-૧-૪૦	શ્રી વડોદરા સાહિત્ય સભા, પ્રકાશક હરિવિષ્ણુ એમ. વ્યાસ એત્રીક ઇતિહાસ કલાસ સાહી (કાલિયાવાડ)	"	"	૧૨૦	૨૪૪	"	૨-૦-૦
૧૫	રૂ ૮૬૧ ૬૧	"	"	ગાંધી ટુ બેત્રીક રેલ આવ રોપ લા. ૨	"	"	૩૧	"	૦-૬-૦
૧૬	"	"	"	ગાંધી ટુ એત્રીક રેલ આવરેલ લા. ૩	"	"	૨૦	"	૦-૪-૦
૧૭	"	"	"	એત્રીક ઇતિહાસ લા. ૨	"	"	૩૨	"	૦-૬-૦

૧૮	"	"	એલિઝબેથ લાવા ટ્રેલી લા. ૩	"	"	"	૪૫	"	૦-૬-
૧૯	મ	૧૬૭૬ ૨૧	મે. રા. વિદાન- ધિકારી સાહેબ	૧૬-૩-૪૦	કર્તા: ભગીરથ મહેતા- ૦/૦ નગીનદાસ એન્ડ માણેકલાલ, ૩૫ માલકન, ન્યુ મરીન લાઇન્સ કોલ. મુંબાઇ	"	૧૮	"	૦-૩-
૨૦	ક	૫૬૭ ૭૫	યોગસાધનાના પાયા લાગુ બીએ	૧૫-૪-૪૦	શ્રી અરવિંદ કાર્યાલય આણંદ	૧૯૪૦	૭૬	કાચી	૦-૮-
૨૧	ક	૭૫૭૭ ૪૬	શિવશંકર ગોવિંદરામ યામિક, અમદાવાદ, રામપુર કાચવાડો, બારી પાસે	૨૫-૬-૪૦	મજસાસ ગોવિંદરામ યામિક, અમદાવાદ, રા- મપુર કાચવાડો, બારીપાસે	૧૯૨૮	૧૨૦	પાકી	૪-૦-૦
૨૨	ચ	૬૮૭ ૧૯	ગોરખનદાસ મળલ- ભાંજ મહેતા, પ્રકાશક સાવલી	૦-૪-૪૦	કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૨૬	૮૦	પાકી	૨-૦-૦

વડોદરા.
તા. ૨૬ જુન ૧૯૪૦

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

અવશ્ય લાભ લે.

જ્ઞાન સાથે ભક્તિરસની અપૂર્વ સામગ્રીથી ભરપૂર

નિરાંતકાવ્ય—નિરાંત સંપ્રદાયના આદ્યપ્રવર્તક, જ્ઞાની ભક્ત શ્રી નિરાંત મહારાજના જ્ઞાનભક્તિપ્રેરક ભજનોનો અમૂલ્ય સંગ્રહ. આ સંગ્રહ અત્યાર સુધી અપ્રાપ્ય હોતો. હવે તે મળી શકે છે. મૂલ્ય માત્ર રૂ. ૧-૪-૦.

શ્રી ગોપાળકાવ્ય—વેદાન્તજ્ઞાનના ગહન વિષયોને તથા ભક્તિમાર્ગના વિષયને શાસ્ત્રીય પ્રમાણોધી સચોટ રીતે પ્રતિપાદન કરતો, સાવ સહેલી સાદી અને વ્યવહારુ ભાષામાં રચાયેલાં કાવ્યોનો સંગ્રહ. પૃષ્ઠ ૪૦+૨૧૮, ૧૯૩૯, પાકું પૂઠું કિં. રૂ. ૧-૪-૦.

શ્રી ભક્તિરસામૃત—ભક્તિમાર્ગના વિષયમાં અનોખો પ્રકાશ પાડતો, ભક્તના પ્રેમી હૃદયપટ પર ભક્તિની સચોટ છાપ પાડતો, ભક્તિરસથી છલકાતો અંતઃકરણની વિશુદ્ધ ભિંંઓથી ભરપૂર, ઠણુંપ્રિય અને હૃદયંગમ ભજનોના સંગ્રહરૂપ ઉત્તમ પુસ્તિકા. પૃષ્ઠ ૧૦+૫૬, ૧૯૩૯, કિં. સાદું પૂઠું રૂ. ૦-૬-૦.
તા. ક. ગોપાળકાવ્ય ખરીદનારને ભક્તિરસામૃત પુસ્તિકા ભેટ આપવામાં આવશે.

દિવ્ય ગિરામૃત—અધ્યાત્મજ્ઞાનના અધરા વિષયોની સાંઠાં અને સરળ ભજનોમાં ફૂલગૂંથણી ગૂંથતો, વ્યવહાર અને પરમાર્થ ઉભય પક્ષના અતિશય બોધપ્રદ ઉત્તમ પદોનો સંગ્રહ. કિં. રૂ. ૧-૦-૦.

મળવાનું સ્થળ—

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ, લિ.

પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા, વડોદરા.

જાલજીવન

છેલ્લાં ૨૦ વર્ષથી
પ્રકટ થાય છે.
ભેટ ચોપડી આથે
વાંચિક લવાજમ
ટ. ખર્ચ આથે
માત્ર રૂપિયા ત્રણ.
છૂટક નકલ ૪ આના.

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મારે કા. ૧૫૫.

જાળકો
અને
વિદ્યાર્થીઓ માટે
સર્વાંગ સુંદર
અચિત્ર
માસિક

જાલજીવન કાર્યાલય વડોદરા

થોડાં સરસ પુસ્તકો

કાવ્યકળા લે. પ્રો. મોહનલાલ દવે	૧-૮-૦
સાહિત્યકળા	૧-૦-૦
સંવાદો પ્રો. બોમ્બેશ્વર પાંડકર	૧-૦-૦
બે નાટકો પ્રો. ચારણપ્રસાદ વર્મા	૦-૭-૦
નવા યુગની સ્ત્રી	૦-૧૨-૦
ફારમ-લહરી ૧ થી ૧૨ (પાંચી)	૨-૧૨-૦
૧ થી ૧૨ (હુદી)	૨-૪-૬
વનવનની વેલી (વાર્તાઓ)	૦-૧૨-૦
ગીતાની ઓખ્યા	
(શ્રી અગ્નિદેવો)	૦-૮-૦
ભાવનામૃષ્ટિ	
પ્રો. વિષ્ણુપ્રસાદ ત્રિવેદી	૦-૧૦-૦
પ્રાયશ્ચિત્ત મોરિસ મેટરશિક	૦-૪-૦
કીર્તિદાને પત્રો	
ગદુભાઈ ઉમરવાડીઆ	૧-૮-૦

લખો— યુગાંતર કાર્યાલય
ગોપીપુરા—સુરત.

પ્રાણવાન કુમાર સાહિત્ય

અમર મહાજનો

લેખક

શારદામણાદ વર્મા

કુમાર આતા પુર્ક ૦-૫-૬

મુસોલિની ૦-૨-૬

દેશની કાયાપટ કરનાર પુર્કો અને
છટલીના બાળવિદ્યાપક મમા આ નરવીરના
બારે પુસ્તકોનાં દોહન પરથી, પ્રેરક કૌશીકી
લખાવના, દુર્કો રસદાયક અચિત્ર જીવનચરિત્રો
જાને સાથે પાકાં અધિષ્ઠાં કિ. ખાર આના.

—લખો—

યુગાંતર કાર્યાલય

ગોપીપુરા, સુરત.

ગુજરાતી સચિત્ર માસિક પત્રોમાં સૌથી સસ્તુ માસિક

નવા વર્ષનું બજેટ તૈયાર કરતી વખતે

તમારા પુસ્તકાલયમાં સહુથી સસ્તુ અને સહુથી સારું માસિકપત્ર
આવે, એવી ગણતરી તમે કરતા હો તો

ગણતરી કરો :

વર્ષનાં ચાલુ સાપ્ત઼કનાં લગભગ ૧૨૦૦ પાનાંનું વર્ષનું

વર્ષનાં બાર જૂદાં જૂદાં ત્રિરંગી મુખપૃષ્ઠ

વર્ષના બાર અઢી પર ત્રિરંગી પૃષ્ઠ

વર્ષનાં આઠપેર પર બપેલાં સંખ્યાબંધ રંગબેરંગી ચિત્રો

વર્ષમાં કાઢત સાપ્ત઼કની ૧૬૦ પાનની ઐતિહાસિક

નવલકથાનું બેટ પુસ્તક

આ બધાં આંકડા માંડે એટલે ગુજરાતી માસિકોમાં સહુથી સસ્તુ અને
સહુથી સરસ માસિક પત્ર તમને એકજ દેખાયે.

મૂલ્યાંકનગુજરાતનું માનીતું માસિક પત્ર

શારદા

તંત્રી : ગોકુલદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા

વાર્ષિક લવાજમ રૂા. ૬-૮-૦ લેટપુસ્તકના ચોપટેજના ત્રણ આના જૂદા
શારદાના : તંત્રી અંક, પ્રેક્ષક અંક, લોકસાહિત્ય અંક, પ્રવાસ અંક, દીપોત્સવી &
એ સર્વે અંકોની રસસામગ્રીનો રસવાળા અતિ આકર્ષક અને છે.

આ રીતે આ વર્ષના બજેટમાં હિસાબે સહુથી સસ્તા અને સહુથી સારા માસિક
તમારા પુસ્તકાલય માટે જરૂર મંગાવી જુઓ.

એજન્ટસ :

પુસ્તકાલય સં સં મંડળ લિ.

રાવપુરા-વડોદરા.

વડોદરા રાજ્ય ડીરેક્ટરી

(રાજ્યની લાયબ્રેરીઓ, કચેરીઓ અને પંચાયતોએ ખરીદ કરવા મંજૂર થયેલું)

તેક નામદાર હીવાન સાહેબના આધુનિક સાથે રાજ્યમાં પહેલવહેલું તમામ પ્રકારની મારિટી મરપૂર એલુમિના મોટું સચિત્ર પુસ્તક બહાર પડેલું છે. તેમાં રાજકર્તાઓ, રાજ્યપટના-કારોબાર, તમામ ખાતાઓની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ, રાજ્યના નાના મોટા વેપારીઓ, વેપાર-સાધનાઓ, લોકજન, પ્રાંતી માં ગામડાંઓની બહુવા જોવી હકીકત, રાજ્યની અનેક સંસ્થાઓ, ગૃહસ્થો અને સ્થળોના પરિચય, પ્રાંતો ને હાલના રાજકુટુંબના ફોટાઓ ઉપરાંત બીજા અનેક ચિત્રો, ચોરસ, રેલ્વે, કાયદા-નિબંધોની સમગ્ર સંપૂર્ણ રાજ્યો અને બીજી વિવિધ પ્રકારની ઉપયોગી માહિતી તેમાં આપેલી છે. વડોદરા રાજ્યને શ્રેષ્ઠ ચિત્રકાર આ ડીરેક્ટરી આપી શકે છે.

વડોદરા રાજ્યના આ સર્વસાદી લેખિકાની ઉપયોગિતા માટે રાજ્યની તમામ કચેરીઓ, લાયબ્રેરીઓ અને પંચાયતોએ તે ખરીદ કરવા રાજ્ય તરફથી યોગ્ય હુકમો થયેલા છે. દરેક વ્યક્તિ શ્રી કે ગમે તે સંસ્થાને તે એક અતિ ઉપયોગી (Ready of Reference તરીકે) સાબન છે. ડીરેક્ટરી ખરીદ કરો અને તેમાંથી અલભ્ય લાભ મેળવો. આટલા ઉપયોગી ને મોટા ફળદાર સર્વિઝ પ્રકારનો અંધ હોવા છતાં તેની કૌમલ્ય માત્ર રૂ. ૪-૦-૦ છે.

—લાયબ્રેરીઓ અને પંચાયતોને ઝોલા દ્વે મળે છે—

ગણતંત્ર સ્થળ : પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લી., વડોદરા

પગર લખો : વડોદરા રાજ્ય ડીરેક્ટરી પબ્લીશીંગ કંપની, વડોદરા.

વહેલો તે પહેલો

અનેક કુટુંબમાં આદર પામેલું, ગૃહજીવનમાં ખાસ અગત્યનું આવશ્યક સ્થાન લોગવતું, ગરીબ અને ગ્રીમ-તોને એકસરખો લાભ આપતું, શારીરિક તંદુરતી સાચવવા માટે દેશી ઔષધોપચાર અને ખાદ્ય પદાર્થોનો માહિતીવાળું ડી. પી. માદનની કંપની તરફથી પ્રગટ થયેલું '૬૦૦ પાનાનું' પુસ્તક

છાલો પાલો મરી મસાલો

નામનું પુસ્તક આજેજ મંગાવો

આર્ય સંસારમાં એની ઉપયોગિતાને લીધે પાંચમી આવૃત્તિ બહાર પડી ચૂકી છે.

લખો—ડી. પી. માદનની કંપની, કજીપીઠ, મુરત.

પુસ્તકાલય સં સં મંડળ લિ.

પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા-વડોદરા

અમારે ત્યાંથી મળી શકતાં પુસ્તકોમાંથી ખાસ ચૂંટી કાઢેલાં ઉત્તમ પુસ્તકોની યાદી.

પુસ્તકનું નામ	કર્તા વા પ્રકાશક	કિંમત	પુસ્તકનું નામ	કર્તા વા પ્રકાશક	કિંમત
દુર્ગેશનંદિની	બાંકિમચંદ્ર	૨-૦-૦	વનવનની વેલી	સુગતિર કાર્યાલય	૦-૧૨-૦
અપૂર્વ ભારતી(પથેરદાખી) ચરિત્રચંદ્ર	૩-૮-૦		શુભદા	ચરત્રચંદ્ર	૨-૮-૦
શંકરાચાર્ય	સોમૈયા હરજીવન	૦-૨-૬	પાંખડી	ત્રિવેદી જોડાલાલ	૦-૮-૦
રંગ રંગ વાદળીઆં સુંદરમ્	૦-૨-૦		અક્ષલના ઇગર	બેકાર	૧-૮-
બળવાખોર પિતાની			રાજચંદ્ર જીવનકળા	પ્રસ્થાન કાર્યાલય	૧-૮-
તસ્વીર	કાદારી કલ્લભાઈ	૨-૮-૦	રમુજી દુયકા	શાહ ધી. ટો.	૦-૮-
રાત્રિ રસ બા. ૧-૨-૩	ભટ્ટ ચંદ્રલાલ	૨-૮-૦	પથિકનાં પુષ્પો ય. ૧થી૩ અરવિંદ ધોષ	૪-૦-	
બાળકોનો બાગ	પટેલ સો. કિ.	૦-૬-૦	પથિકના પનો શ્રુજી ૧, ૨, ૩, ,,	૧-૮-	
સુગમ કૂલવાડી	ભટ્ટ શંશુ શંશુ	૧-૦-૦	સૂર્યનમસ્કાર	મનોહર કૃષ્ણ હરિ	૦-૮-
ભારતમાં અંગ્રેજી			વાઘેલાનું ગુજરાત સૂડિસરા	૦-૬-	
રાજ્ય બા. ૧-૨	સુંદરલાલજી	૧૦-૦-૭	એશીઆની ભીતરમાં જૈન મંથર	૨-૦-	
જીવતા તહેવારો	કાલેલકર દ. બા.	૦ ૧૨-૦	યુરોપની ભીતરમાં	, ,	૨-૦-
ધર્મમંથન	ગાંધીજી	૦-૧૨-૦	માયાબાજી અને		
રાષ્ટ્રભાષાનો ગુજ-			બીજી વાતો મોઢીબહેન	૦-૮-	
રાત્રી કોષ ગુ. વિદ્યાપીઠ	૧-૮-૦		ડૉન કવીકઝોટ	, ,	૦-૮-
ચિત્રાર	ચાવડા કિ.	૧-૮-૦	ગોદાન પૂ. ઉ.	પ્રેમચંદજી	૫-૦-
મુસ્તકો કમાલ	શાહ કાંતિલાલ	૧-૮-૦	આચાર્ય કૃપલાનીના લેખો		
ધરતી	દેસાઈ નીરખાઈ	૧-૮-૦	આચાર્ય કૃપલાની ૨-૦-		
કલ્યાણચાત્રાં	દર્શક	૧-૮-૦	કથાકલગી	મીડીવ સા. મં.	૨-૮-
ચરિત્રહીન	ચરત્રચંદ્ર	૩-૮-૦	કથામણિ	, ,	૨-૮-
જીવનસંસ્કૃતિ	કાલેલકર	૨-૮-૦	કથાપરી	, ,	૨-૮-
ગાંધીજીની સાધના	નવજીવન પ્ર. મં.	૧-૪-૦	પરાજય	ધૂમકેતુ	૨-૮-
સ્મૃતિ અને દર્શન	ત્રિવેદી રતિલાલ	૧-૮-૦	અજિતા	, ,	૨-૮-
અર્વાચીન કાવ્ય-			પગદંડી	, ,	૧-૮-
સાહિત્યનાં વહેણો	પાઠક રા. વિ.	૧-૪-૦	ખિંદુ	ચરત્રચંદ્ર	૦-૮-
પારિજાત	પૂજાલાલ	૨-૦-૦	નિર્મળા	પ્રેમચંદજી	૧-૮-
લોકપોથી	નવજીવન પ્ર. મં.	૦-૧-૦	જીવનનિર્માણ	નવચેતન સા.મં.	૨-૦-૦
સાહિત્યકળા	દેવે મો. પા.	૧-૦-૦	કપલાકુડલા	બાંકિમચંદ્ર	૧-૮-૦
			રેડિયમ	અમીન જો. રા.	૧-૦-૦

બંધન અને મુક્તિ	દશક	૨-૦-૦
સહચરીની શોધમાં	મામાસાહેબ સુ.	૧-૮-૦
રાસકોમુદી	શાહ મૂળજીભાઈ	૧-૦-૦
માનવદેહમંદિર	પટેલ દેસાઈભાઈ	૧-૪-૦
બાલકી ને બીજા વાતો	સુંદરમ	૦-૮-૦
થેપડા એક પર બીજી સ્ત્રીચકિત કાર્યા.		૦-૩-૦
જગતનો આવતી		
કાલનો પુરુષ	રાધાકૃષ્ણન	૦-૧૨-૦
મહાત્મા ગાંધી (અંગ્રેજી)	,,	૬-૦-૦
યુગસતતની અસ્થિતા મુનશી ક. મા.		૧-૦-૦
હિંદુ દેહરલ		
રાજબંધારણ	શુક્લ હરકાન્ત	૪-૦-૦
અયુક્ટો હૃદય	સેતલવાડ વિમળા	૦-૨-૬
ચોગી કાણુ ?	દિવ્યાનંદ	૧-૪-૦
લુપ્ત અને કેતકી	વૈદ્ય વિજયરાય	૨-૮-૦
અયુક્ટીઆ	ભટ્ટ અનિલ	૦-૮-૦
શુલાભીની શૃંગ્ખલા	ઓઝા ધનવંત	૨-૮-૦
ગાંધીજી	દેવે જ્યોતરામ	૦-૪-૦
કેળવણીના પાયા	મણિરાણા કિ. ધ.	૧-૦-૦
આધિનાર્તુ ગાકુ	નવજીવન પ્ર. મં.	૦-૧-૦
ગામઝાની વહારે	,,	૦-૧-૦
સીતાહરણ	શુક્લ ચંદ્રચંદર	૦-૧૨-૦
જગતના રેંજે ભા. ૧-૨ સોપાન		૪-૮-૦
ચાલો ગામઝામાં	ભાવસાર સો.	૦-૫-૦
નાનાં છોકરાં	ચારુદત્ત	૦-૨-૬
પતંગપોથી	ગાંડિવ સા. મં.	૦-૫-૦
પતંગપુરાણ	,,	૦-૧૦-૦
રૂપાની ગાય	સોની ર. પી.	૦-૮-૦
પ્રભાતકિરણો	પ્રભાતકુમાર સુ.	૨-૮-૦
સાવિત્રી	શા. ર. મજમુદાર	૦-૮-૦
ભારતીય કવાયત	ગ્રો. માણેકરાવ	૦-૧૨-૦
નિસરણી ભા. ૧થી	શાહ જ્યેષ્ઠ ત.	૧-૨-૦
યુગદર્શન	શાહ મૂળજીભાઈ	૧-૦-૦
વૃકારામ માયા.	સ. સા. વ. કા.	૨-૦-૦
ભારતનો ટંકર	અખરદાર	૧-૦-૦

શોભા	વસાવડા ધ. ક.	૨-૧૨-૦
પ્રૌઢ શિક્ષણની		
ચાર પોથીઓ	ધૂમકેતુ	૦-૫-૬
નિર્મલ કાવ્ય	નિર્મલ મહારાજ	૧-૪-૦
ભાષ-બ્રહેત	ટાગોર રવીન્દ્રનાથ	૨-૮-૦
મારાં માસીયા	વિનોદ	૨-૮-૦
મંજુરાં	મહેતા વસુમતિ	૦-૩-૬
હું રાગ હોઉં તો	બેકાર	૨-૦-૦
મારું જીવન અને કામક્ષેત્ર	હેજો ફોડ.	૧-૧૨-૦
જગતની મહાન		
જ્યોતિઓ	જ્યોતિ કાર્યાલય	૦-૫-૧
શેરયાની આર્થિક		
તપાસ	ગૂ. વિદ્યાપીઠ.	૦-૪-૦
ખાદી વિદ્યાપ્રવેશિકા	નવજીવન પ્ર. મં.	૦-૧૨-૦
સ્મૃતિનિકુંજ	શાહ મૂળજીભાઈ	૦-૫-૦
રાસકોકિલા	એન. એમ. ઇક્કર	૦-૬-૦
અમારાં ગીત	,,	૦-૫-૦
આલો ગાંધીએ	,,	૦-૬-૦
ગ્રો. ન. અમીન	ચ. એ. સોસા	૦-૨-૦
ભાભીની બંગડીઓ	શાહ ધી. ટો.	૧-૧૨-૦
શોભાના	દેસાઈ ર. વ.	૨-૮-૦
કેતકીનાં પુષ્પો	ત્રિવેદી નવલરામ	૧-૮-૦
યામા	જોશી માણેકલાલ	૪-૦-૦
રણની મા (નવી વહુ) ચારદયંદ		૩-૮-૦
કાલેજીઅન	દિવેટીઆ બો. ર.	૨-૮-૦
વીમાની હુમલા અને તેમાંથી બચવાના ઉપાય	અબ્યાસી	૦-૮-૦
હિંદુ સંસ્કૃતિ	વેલણકર કા.	૦-૬-૦
ખીરેલાં દાર	મેઘાણી	૨-૦-૦
અહંકાર	સોમૈયા હરજીવન	૧-૮-૦
રખે વહેમાંતા	વૈદ્ય જાદવજી ત.	૧-૪-૦
નકાકારક હુજરો ભા. ૧-૨ ચાવડા મુ. કા.		૪-૦-૦
સંસ્કૃતિનાં વહેણ	ભારતી પ્ર. મં.	૧-૧૨-૦
કાળીઆર અને બીજા વાતો	મેઘાણી મનુભાઈ	૧-૮-૦
ચાકલાજીની વાડી	પટેલ સો. કિ.	૧-૦-૦

રાજમોહન	અંકિમચંદ્ર	૧-૮-૦
અલકા (હિરવી)	ચરહચંદ્ર	૨-૦-૦
સુશીલાનો દેવ	જોશી વા. મહેદાર	૨-૪-૦
ગુજરાતમાં સંગીતનું		

પુનરુજ્જીવન	નવજીવન પ્ર. મં.	૧-૮-૦
માર ગામકું	મહેતા અબલભાઈ	૦-૬-૦
સમીક્ષાઓ ઉપદેશ	પટેલ ગો.	૦-૧૨-૦
રાત પડતી હતી	દેસાઈ નીરજાઈ	૦-૮-૦
વળામણાં	પટેલ પન્નાલાલ	૦-૮-૦
વિવેચના	ત્રિવેદી વિ. ર.	૨-૮-૦
માયાવી દેશ	ગાંડીવ સા. મં.	૧-૪-૦
સાંખ્યગીતો	કોલક	૧-૪-૦
જાપાનની રમણી	મહેતા કપિલા	૦-૮-૦
નીતિતરંગિણી	મહાસુખભાઈ શેઠ	૦-૮-૦
પ્રેરક વ્યાખ્યાનભાગ	ગુજરાત વ્યા. મં.	૦-૭-૦
લાવણ્ય	કવિવર રાગોર	૧-૧૨-૦
નિત્યસંદેશ	ઉપેન્દ્રાચાર્ય	૧-૩-૦
કદમી	રાધાકૃષ્ણન	૦-૧૦-૦
ભારતીય અર્થશાસ્ત્ર	ડૉક્ટર ચિ. મં.	૧-૦-૦
સાહિત્યવિવેચન		
ભાગ ૧ લો	ધ્રુવ કેશવ હ.	૧-૦-૦
ભારતીય રાષ્ટ્રધ્વજ	હાર્દીકર	૦-૩-૦
વેવીશાળ	મેઘાણી	૧-૪-૦
રાષ્ટ્રભાષા પરિચય		
ભાગ ૧ લો	જોશી જેઠાલાલ	૦-૧૦-૦
કાવ્યપરિચય ભાગ ૧-૨	પાઠક રા. વિ.	૧-૪-૦
સુરેખા	ત્રિવેદી જી. ના.	૨-૮-૦
રેલ્વેના મુસાફરો માટે		
ઉપયોગી ધારાધોરણ	લવણપ્રસાદ	૦-૨-૦
જેલના કાયદા	"	૦-૪-૦
સ્વાધ્યાય	કામદાર કે. હિં.	૨-૦-૦
"	ડૉ. હરિપ્રસાદ	૨-૦-૦
આત્મનિતિ	દેસાઈ ર. વ.	૨-૦-૦
ધન્દલનું	બેટાઈ સુ. ગો.	૨-૦-૦
આરાધના	અવેરી મ.	૨-૦-૦
જીવન અને વિજ્ઞાન	ત્રિવેદી અને કોકરી	૧-૩-૦
સોરઠપતિ	રાયચુરા	૧-૮-૦

પગદીવાની પછોતે	દલાલ જી.	૦-૮-૦
અંતરના દિવડે	પાઠક ર. ના.	૦-૬-૦
કાઠીઆવાડની		
રાજરમત	આઝા ઉ. કે.	૧-૪-૦
ભારતસેવક ગોખલે	દેવ જીગતરામ	૧-૮-૦
દંભી દુનિયા	અડાલજ તા. પો.	૩-૦-૦
ગુલે પોલાંડ	જોશી ઉમાશંકર	૧-૭-૦
હૃદયત્રિપુટી	ત્રિવેદી. નવલરામ	૧-૧૨-૦
આમમાંતા	"	૦-૧૩-૦
મોલાના આઝાદ	દેસાઈ જગન્નાથ	૦-૪-૦
અન્નપૂર્ણાનું મંદિર	નીરૂપમાદેવી	૨-૦-૦
સોમનાથની સખાતે	રાયચુરા	૧-૮-૦
મંજા શૂત	શાહ મૂળજીભાઈ	૦-૮-૦
વિશ્વવનની કન્યકા		
-કિંવા પ્રિયદર્શિકા	ધ્રુવ કે. હ.	૨-૦-૦
સુખસૌરભ	વોરા રમણભાઈ	૦-૫-૦
રમરજીયાનાં (ન.આ.)	કલેલકર	૧-૮-૦
અણોળો	શાહ સુ. વ.	૦-૦-૬
કિશોર અરિત્રમાળા		
ગુરુ ગણુ	મ. એ. સોસાયટી	૧-૮-૦
ખમાળાપુ	મહેતા ચંદ્રવદન	૨-૮-૦
જમંતી વ્યાખ્યાનો	ત્રિવેદી નવલરામ	૨-૪-૦
કલ્યાણના માર્ગે	દલાલ ર. જી.	૧-૧૨-૩
કલંકશોભા	શાહ અ. તૃ.	૧-૧૨-૦
માનવીનું આરાધ્ય	પટેલ દે. ના.	૧-૦-૦
ચિત્રલેખા	વકોલ ર. નં.	૧-૪-૦
કૃત્યગીતો	રાયચુરા	૦-૧૨-૦
એમાં શું ?	અવિનાશ	૨-૪-૦
સંકરનું સંજ્ઞ	કુમાર કાર્યાલય	૧-૦-૦
સાહિત્ય અને પ્રગતિ	ભારતી સા. સંઘ	૨-૮-૦
જીવનસરિતા	"	૧-૪-૦
જગતનો તાત	પાઠક રા. ના.	૨-૮-૦
પથેર પંચાલી	ભારતી સા. સંઘ	૨-૮-૦
ગૃહત્યાગ	નવજીગ પુ. ભં.	૨-૦-૦
મારા વિના નહિ ચાલે	આઝા ધનવંત	૧-૦-૦
ચરણરજ	દેસાઈ નીરજાઈ	૦-૮-૦
ત્રિનેટો	ધૂમકેતુ	૧-૮-૦

એખીસીનીઆ પર

ઓધાર

રાજરાણી

છેલ્લો કાલ

નર્મદ

નિર્જન બજનમાળા પ્રકાશનંદ

રાજકોટ સત્યાગ્રહ ભારતી સા. સંઘ

ભાગ્યવિધાતા જ્યોતિષજ્યુ

નિશીથ સુદરમ

રાયચુરાનું કાર્યદર્શન રાયચુરા

શેખા વસાવડા ઇંદ્ર

ગોઆર લીખડી

સાહિત્ય ટાગોર રવીંદ્રનાથ

ગાંધીજીની આત્મકથા

(અંગ્રેજી) ગાંધીજી

સત્યના પ્રયોગો અને

આત્મકથા (નવી આ.)

આશ્રમ બજનાવલિ નવજીવન પ્ર. મં.

બ્યાપક ધર્મભાવના ગાંધીજી

આશ્રમવાસી પ્રત્યે

ખરી કેળવણી

અનાસક્તિયોગ

મંગળપ્રભાત

રામકૃષ્ણ પરમહંસનું

જીવનચરિત્ર મ.

ગીતામંથન મરાઠવાળા કિ. ધ.

સત્યમય જીવન

શુદ્ધ અને મહાવીર

રામ અને કૃષ્ણ

જન્મતાવિધમાન ધર્મો જુગ

જીવન અને સંસ્કૃતિ કાલેલકર દ. બા.

ત્યાગમૂર્તિ ગાંધીજી

તીર્થનાથને માર્ગે

વર્ણવ્યવસ્થા

ઓસેવા

અહિંસા

આપણે આપેલ પ્રશ્ન જોશી જગતલાલ

જાતે મજુરી કરનારાઓને ટોલરેટાય ૦-૩-૦

આંબાદ હિંદુસ્તાન ડિઝમી ૧-૦-૦

હિંદુસ્તાનની ગરીબી દાદાભાઈ ૦-૧૪-૦

ગાંધીજીની ૧૧ શરતો શાહ કે. ટી. ૦-૪-૦

વિજ્ઞાનના પ્રશ્નો

ભા. ૧-૨ મોંઘીબહેન ૦-૧૦-૦

જીવનવિકાસ કાલેલકર દ. બા. ૨-૮-૦

વધો શિક્ષણ યોજના આંકીરકુસેન સ. ૦-૧૦-૦

માળાપોને બધેકા ૦-૧૦-૦

ખેતીવાડીની પાક-

માળાભા. ૧-૨ અંગરીઆ ૧-૨-૦

આત્મકથા નેહરુ જવાહરલાલ ૩-૦-૦

અષ્ટંગની પ્રતિભા કેલર હેલન ૦-૧૨-૦

શુકર ટી. વાંચિંગટન ૧-૧૨-૦

તવારીખની તેજગાથા

ભા. ૧ થી ૬ નેહરુ જવાહરલાલ ૩-૦-૦

મરાઠી સત્તાનો ઉદય રાનડે ૦-૧૦-૦

સત્તાવન પારેખ નગીનદાસ ૧-૮-૦

દેશ દેશના લોકો ધાટે ૧-૪-૦

હિમાલયનો પ્રવાસ કાલેલકર ૧-૦-૦

લોકમાતા ૦-૪-૦

જેકીલ અને હાઇડ સ્ટીવનસન ૦-૬-૦

નોંકા ડુખી કવિવર ટાગોર ૨-૮-૦

ગાંધીવિચારદોહન મથરાંગા કિ. ધ. ૦-૮-૦

શરદ્યાપુત્રી બાળવાતો શરદ્યાંદ્ર ૧-૮-૦

જ્યંત રમણલાલ દેસાઈ ૨-૦-૦

શિરીષ ૨-૮-૦

કોકિલા ૨-૮-૦

હૃદયનાથ ૨-૮-૦

સ્નેહપદ ૨-૮-૦

દિવ્યચક્ર ૩-૦-૦

ભારેલો અગ્નિ ૨-૮-૦

પૂણિમા ૨-૮-૦

અંસરી ૨-૮-૦

ઝાકળ ૨-૮-૦

પત્રલાલસા ૧-૦-૦

આમલદેખી ભા. ૧ થી ૪ ૧-૦-૦

પેકેજ	રમણલાલ દેસાઈ	૨-૮-૦	રાજમુગટ	ધૂમકેતુ	૨-૦-૦
અંકિત હૃદય	"	૨-૮-૦	જીવનચક્ર	"	૧-૪-૦
જીવન અને સાહિત્ય ભા. ૧-૨	"	૫-૦-૦	યગદંડી	"	૧-૮-૦
નિહારિકા (કાવ્ય)	"	૨-૦-૦	પરાજય	"	૨-૮-૦
સુવર્ણરજ	"	૩-૦-૦	ત્રિભેટો	"	૧-૮-૦
ઠગ (અપેક્ષા)	"	૨-૮-૦	પૂટણની પ્રભુતા	કનૈયાલાલ મુનશી	૨-૮-૦
અંજની	"	૨-૦-૦	ગુજરાતનો નાથ	"	૩-૦-૦
ક્ષિતિજ (પૂર્વાર્ધ)	"	૨-૮-૦	રામધિરાજ	"	૩-૮-૦
પરી અને રાજકુમાર (નાટક)	"	૧-૮-૦	વેરની વસુલાત	"	૩-૦-૦
આમોન્નતિ	"	૨-૦-૦	કોનો વાંક ?	"	૨-૮-૦
શોભના	"	૨-૮-૦	નવલિકાઓ	"	૨-૦-૦
હૈરવી (અલકા) શરદચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાય	૨-૮-૦		પૃથ્વીવલ્લભ	"	૧-૧૨-૦
કાશીનાથ	"	૧-૮-૦	સ્વપ્નપ્રજ્ઞા	"	૨-૮-૦
દેવદાસ	"	૧-૦-૦	લોપામુદ્રા ભા. ૧ થી ૪	"	૪-૮-૦
જીવનયાત્રા	"	૧-૪-૦	નરસેથો ભક્ત હરિનો	"	૧-૮-૦
સાવકી મા	"	૨-૮-૦	થોડાંક રસદર્શનો	"	૨-૮-૦
વિપ્રદાસ	"	૩-૦-૦	આદિવચનો	"	૨-૮-૦
દત્તા	"	૨-૦-૦	ગુજરાતનો અસ્મિતા	"	૧-૦-૦
ગૃહદાહ	"	૩-૦-૦	નર્મદ	"	૧-૪-૦
અનુરાધા	"	૩-૦-૦	ગુજરાત અને તેનું સાહિત્ય (અંગ્રેજીમાં)	૬-૦-૦	
નવીના (શેષપ્રજ્ઞ)	"	૩-૦-૦	રેખાચિત્રો	લીલાવતી મુનશી	૨-૮-૦
અસ્તિત્વ	"	૩-૦-૦	જીવનમાંથી જડેલી	"	૨-૮-૦
અપૂર્વભારતી (પથેર દાખી)	"	૩-૮-૦	કૂચગીતો	રાયચુરા	૦-૧૨-૦
શુભદા	"	૨-૮-૦	સોમનાથની સખાતે	"	૧-૮-૦
બીલીલી	"	૧-૧૨-૦	રાયચુરાનું હાસ્યદર્શન	"	૧-૮-૦
શ્રીકાંત ભા. ૧ થી ૪	"	૭-૦-૦	કુળદીપક	"	૧-૮-૦
વિરાજવદુ	"	૦-૧૦-૦	કુહાનો રમઝટ	"	૧-૮-૦
ત્રણ વાર્તાઓ	"	૦-૧૨-૦	રનેદપૂર્ણા	"	૩-૦-૦
નંવીવદુ	"	૩-૮-૦	સોરઠી વીરોગનાની વાતો	"	૨-૦-૦
ગાનક	"	૩-૦-૦	દાલચીવડાની ૧૦ વાતો	"	૧-૮-૦
તણખામડળ ૧ થી ૪ ધૂમકેતુ	૬-૮-૦		રાયચુરાની રસીલી વાતો	"	૧-૮-૦
મલ્લિકા	"	૨-૮-૦	કાઠીઆવાડની લોકવાર્તાઓ	"	૧-૮-૦
સર્જન અને ચિંતન	"	૧-૮-૦	રાસ મંદિર	"	૧-૦-૦
જલધિંદુ	"	૧-૮-૦	રસિયાના રાસ	"	૧-૦-૦
રજકથુ	"	૧-૪-૦	બાસજીની વાર્તા	"	૧-૮-૦
અગ્નિતા	"	૨-૮-૦	ત્રેમલીલા ભાગ ૧ લો	"	૧-૪-૦
પતિહાસદર્શન	"	૦-૮-૦	મધીયુગની વાતો	"	૦-૧૨-૦

મહીપાળદેવ	રાયસુરા	૨-૮-૦	વસુ ધરાનાં વહાલાં દવલાં શ્રી. મેધાણી	૧-૮-૦
દાલચીવકાનો દાયરો	"	૧-૮-૦	અપરાધી	" ૨-૮-૦
રાયસુરાની રસકથાઓ	"	૧-૮-૦	શાહજહાં	" ૧-૦-૦
સોરઠી લોકવાર્તાઓ	"	૧-૧૨-૦	સોરઠ તારાં, વહેતાં પાણી	" ૨-૮-૦
સોરઠરાણી	"	૧-૮-૦	નિરંજન	" ૦-૦-૦
રાયસુરાની રસમસ્તી	"	૨-૮-૦	રા' ગ ગાજળાઓ	" ૧-૮-૦
ઝઢરાજ	"	૧-૮-૦	વેવિશાળ	" ૧-૪-૦
નગાધિરાજ	"	૧-૮-૦	લોકગીતા (ધરતીનું ધાવણ)	" ૩-૮-૦
સંગીતલહરિ	"	૦-૮-૦	ધેરાતાં વાદળ ગુણવંતરાય આચાર્ય	૨-૦-૦
હિંદ રવરાજ	ગાંધીજી	૧-૪-૦	વહેતી ગંગા	" ૨-૦-૦
" (અંગ્રેજી)	"	૦-૪-૦	દરિદ્રનારાયણ પૂ. ઉ.	" ૫-૮-૦
જીવનશોધન કિશોરલાલ મશરવાળા	૧-૦-૦		પ્રેમાશ્રમ ભા. ૧-૨ પ્રેમચંદ્ર	૪-૮-૦
નામાનાં તરવો	"	૨-૮-૦	ગોદાન પૂ. ઉ	" ૪-૮-૦
કેળવણીના પાયા	"	૨-૦-૦	કાવ્યમગલા	સુ દરમ ૧-૮-૦
ધુલ્લ ચરિત્ર ધર્માનંદ ક્રેસાંબી	૧-૪-૦		હીરાકણી	" ૧-૮-૦
આપવીતી	"	૧-૪-૦	ગંગોત્રી ઉમાચંદ્ર જોષી	૧-૮-૦
નવલ અંધાવલિ નરહરિ પરીખ	૨-૦-૦		સાપના ભારા	" ૧-૮-૦
વધાં કેળવણી પ્રયોગ	"	૦-૬-૦	શ્રાવણી મેળા	" ૧-૮-૦
ગ્રામ ભજન મંડળી ભુગતરામ દવે	૦-૨-૦		ત્રણ અઘુ બે	" ૧-૮-૦
ગાંધીજીની સાધના	"	૧-૪-૦	વસુરા	સુ દરમ ૨-૦-૦
સંગીતની પ્રાયશ્ચિક માહિતી	"	૦-૨-૦	રતન	" અંદવલન મહેતા ૦ ૧૦ ૦
મહાસભાનાં ગીતો	"	૦-૧-૬	આર્જગાડી	" ૧-૪-૦
તાડગોળ	"	૦-૨-૦	પ્રેમનુ મોતી	" ૨-૦-૦
તેલધાણી	"	૦-૮-૦	મૂળી સી	" ૦-૧૨-૦
ગ્રામ આદેશન શા માટે ?	"	૦-૭-૦	સત્તાકુડી	" ૦-૧૨-૦
જોડણીકાષ	"	૪-૦-૦	નાગા ખાવા	" ૧-૦-૦
સૌરાષ્ટ્રની રસધાર	"	૭-૮-૦	રમકડાંની કુકાને	" ૦-૧૨-૦
ભા. ૧ થી ૫ શ્રી. મેધાણી	"	૭-૮-૦	નોંધા ડૂમી રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	૨-૮-૦
સોરઠી બહારવગીઆ	"	૩-૮-૦	રવિકિરણ	" ૩-૦-૦
ભા. ૧ થી ૩	"	૩-૮-૦	ધરે બાહીરે	" ૨-૦-૦
કંઠાવટી પુ. ૧-૨	"	૨-૦-૦	નોકો નંગરીઓ આલીઆ જોષી	૨-૮-૦
રાણો પ્રતાપ	"	૧-૪-૦	સરસ્વતીચંદ્ર ભા. ૧ થી ૪	૧૩-૪-૦
પુરાતન જ્યોત	"	૧-૮-૦	અંકાંત ભા. ૧ થી ૩	૧૩-૦-૦
જેલ આદિસતી ખારી	"	૧-૦-૦	અમર ચરિત્ર ભા. ૧ થી ૫	૧૮-૦-૦
યુગવંદનાં	"	૨-૦-૦	શ્રીચરિત્ર અંધમાળાનાં ૮૦	
પલકારા	"	૧-૮-૦	પુસ્તકોના સેટ	૨૫-૦-૦
સમરાંગણ	"	૧-૮-૦	અક્ષાંકોનો બેદ ભા. ૧ થી ૪	૧૦-૦-૦

પુસ્તકાલય

સુવાનમ : ત્રીજો : અપર્યાપ્ત :
 દેશમાં વાર્ષિક રૂ. ૩-૮-૦ નાનાવાળા ચંદ્રશેખર દીવાનેશ વામણનાથનારણભાઈ અખીન
 પરદેશમાં રૂ. ૫-૦-૦ શ્રેણિવાલ મળાસાંકર વ્યાસ બી.કે.મ
 છટકે નકલ રૂ. ૦-૬-૦ મનો, પુ. સ. સ. મ. વિ. સારપુરા પટોદરા.

અનુક્રમશિકા

વિષય	લેખક	પૃષ્ઠાંક
સદકારી બજેટની યોજનાનો અંમલ કરે...	—તંત્રીચાનેથી ...	૩૧૧
સાહિત્યકૃતિનું ચોક્કસ અવનવું ...	શ્રી. છાટાલાલ મા. કામદાર ...	૩૧૨
વર્તમાનપત્રો વિશેની અવનવી વાતો ...	" " " ...	૩૧૪
શ્રીમદ્ભાગવત ...	શ્રી. દરિદ્રસાહ દરબજી ત્રિવેદી ...	૩૧૬
વિદ્યાર્થીઓનું વાચન અને સિદ્ધાંતની ફરજ ...	શ્રી. વર્ણવ કાંતરલાલ ગોરખનલાસચ.દ ...	૩૧૮
ઉમદા વાચનમાં જીવનકેન્દ્રિતિ ...	શ્રી. બાપુજી દિનદાસ વજીરદાર ...	૩૧૯
અનુભવનિતાર ...	શ્રી. સોમાભાઈ મરજડભાઈ ...	૩૨૧
મંથપાલ માટેનું કર્તવ્યપંચક ...	દિલીપકુમાર મા. પંચોળી ...	૩૨૩
અજ્ઞાતવાસ જેવો અખતરો ...	મહાંમદશા ઉમેદશા દિવાન ...	૩૨૪
બાળકોના વાચનનો વિવેક ...	રામ ...	૩૨૫
પુસ્તકપરિચય ...	શ્રી. ના. ચં. દીવાનજી, મ. પ્ર. વ્યાસ ...	૩૨૬
નવીન કાલ ...		૩૨૭
પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ ...		૩૨૮
આસિંગો મળ્યા તારીખ ...		૩૨૯
શું વાંચશો ? ...		૩૩૧
પુસ્તકાલય નેધિ ...		૩૩૪
કાલપોની તપાસણી ...		૩૩૫
વાચનનો પરીક્ષાપત્ર ...		૩૩૬
શ્રી રા. પુ. મંડળની તહેરાત નં. ૧ ...		૩૩૭
રવ. મે. ન. અખીન રમારક ફડગાં બરાએત્રી રકમો ...		૩૩૮
પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી યાદી નં. ૮ ...		૪૦૩
વર્ષોકૃત પુસ્તકોની નામાવધીની પૂરવણી નં. ૪૨ ...		૪૦૫
પુસ્તકાલય ખાતાની સૂચના, જાહેરાત છં... ..		૪૬

ગુપ્તારો

જુલાઈ '૪૦ના અંકમાં છપાયેલી વર્ષોકૃત નામાવધિ પૂરવણી અંક ૪૧ માં

જ ૧૧૧૧૩ ને જાહેર છ ૨ ૧૧૧૧૩

(અં)

જ ૧૧૧૧૩ ને જાહેર છ ૨ ૧૧૧૧૩

વાચનું.

આ માસિક વહેંચણીમાં "ધી સુદાનુમિત્ર પ્રિં." પ્રેસમાં અંજાલસલ વિ. દફતરે પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ને માટે આપી પ્રતિદ ૩૫. તા. ૧૫-૮-૪૦

સહકારી બજેટની યોજનાનો અમલ કરો. — તંત્રીસ્થાનથી

આજે આપણે ત્યાં જ્યાં ને ત્યાં આર્થિક મુશ્કેલીઓ આવી ઊભી છે. તે પ્રસંગે પુસ્તકાલયની લોકમદદ એકઠી કરવામાં પુસ્તકાલયોના મંત્રી-અધ્યક્ષોને કેવી કેવી મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવો પડતો હશે, તેનું સહજ અનુમાન કરી શકાય તેમ છે. બજેટ માટેની લોકમદદ આજના આર્થિક આંધીના જમાનામાં મેળવવાની મુશ્કેલીઓ સૌની સામે ડાળા ઘૂરકતી હશે.

આવા સંજોગોમાં પણ ઉત્સાહી મંત્રી-અધ્યક્ષોના પોતાના પુસ્તકાલયને ચિતનવંતુ અને જીવંત બાળવંતુ તેમજ આજના રાષ્ટ્રવા માટે ચેન કેન પ્રકારે લોકમદદ મેળવવાના પ્રયત્નો કરતાજ હશે. એ પ્રમાણેના પ્રયત્નો કરવા છતાં તેઓ પૂરેપૂરી સફળતા નહિ મેળવી શકતા હોય. અર્થાત્ પોતાના પુસ્તકાલયના બજેટ માટે જોઈતી પૂરેપૂરી રકમ ન પણ મેળવી શકે તો તે ગનવાજોગ છે.

આ પરિસ્થિતિમાં, ઓછી લોકમદદ એકઠી કરવા છતાં પોતાના વાચકોની વાચનભૂખ સંતોષવા માટે, દરેક પ્રકારનાં સામયિકોનો લાભ મેળવી શકાય તે અર્થે, સહકારી બજેટની યોજના ખાસ ઉપયોગમાં લઈ શકાય તેવી છે.

પોતાના ગામનાં નજીક નજીકનાં ગામોનાં પુસ્તકાલયો સાથે સહકાર સાધી, સૌએ એકત્ર મળી, ગયા અંકના સૂચના અંકમાં બતાવેલી રીત મુજબ બે અંદાજ બતાવવામાં આવશે તો પોતાના વાચકોને ઓછા અર્થે સંપૂર્ણ સંતોષ આપી શકાશે.

આખી યોજના ગયા અંકમાં ઉપર જણાવેલી સૂચના નં. ૫૦ માં તેમજ તે અગાઉ પણ એ વિષેની પૂરતી સંમજૂત અપાયેલી છે એટલે એ વિષે અમે અહીં કંઈ ન લખતાં માત્ર એ અંગેનો અંગુલિનિર્દેશ કરી એ યોજનાને અપનાવવા સૌ મંત્રી-અધ્યક્ષોના લાભોનું ધ્યાન ખેંચીએ છીએ.

આશા છે, સઘળાં પુસ્તકાલયોના સંચાલકો સહકારી બજેટની યોજનાનો આશ્રય લઈ પોતાના પુસ્તકાલયનું બજેટ બનાવશે તો ઓછા અર્થે ઘણાં સામયિકો મેળવવા લાભશાળી નિવડશે.

સાહિત્યસૃષ્ટિનું થોડું અવનવું

અંગ્રેજી ભાષામાં ' વર્લ્ડ કલાસિક્સ ' નામની એક માળામાં વિવિધ વિષયોનાં ગ્રંથ ગણાતાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થાય છે તે વાત અંગ્રેજી જાણનાર કોઇ પણ માણસથી અજાણી નહિ હોય. આ ' વર્લ્ડ કલાસિક્સ ' માળાનાં સંખ્યાબંધ પુસ્તકોનું તુર્કીની ભાષામાં ભાષાંતર કરવાનું તુર્કીસ્તાનની સરકારે નક્કી કર્યું છે. કયાં પુસ્તકોનું ભાષાંતર કરવું તેની યાદી કેળવણી મંડળે નક્કી કરી છે. તેમાં હોમરથી શરૂ કરી ગેટે તથા આલ્ફાકેનો સમાવેશ થાય છે. સોફોકલિસ, ઇરેરમસ, બોકેશિયો, સર્વેન્ટિસ, શેક્સપીયર તથા મોલિયેરનો પણ આમાં સમાવેશ થાય છે.

' પ્રાઇડ એન્ડ પ્રેજ્યુડીસ, ' ' વધરિંગ હાઇટ્સ, ' ' ટૉમ જોન્સ ' અને ' દક્લ બેરીરીન ' જેવી નવલોના ભાષાંતરની બીજી યોજના છે. તેમાં શ્રેષ્ઠ ભાષાંતરકારોને ઇનામ આપવામાં આવશે. ઇ. સ. ૧૮૫૬ ની સાલ સુધી યુરોપની કોઇ ભાષાના પુસ્તકનું તુર્કીની ભાષામાં ભાષાંતર થયું નહોતું એમ કહેવાય છે. વર્ષો સુધી એક પુસ્તક માત્ર ' રાબિન્સન ક્રુસો ' જ મળી શકતું હતું.

x

x

x

મદ્રાસ સરકારે, દક્ષિણ દિલ્લી ભાષાઓમાં પારિભાષિક શબ્દો શોધી કાઢવાની યાજનાઓની તપાસ કરવા ' ટેકનિકલ ટર્મ્સ કમિટી ' નીમવાનો નિર્ણય કર્યો છે. આ કમિટીમાં મદ્રાસ, અદ્મિ તથા અનનમલે વિશ્વવિદ્યાલયના પ્રતિનિધિઓ તથા ખીન્ન વિદ્વાન કેળવણીકારોનું પ્રતિનિધિત્વ રહેશે. મુખ્ય વિદ્યાપીઠને આવી જરૂર ક્યારે સમજશે ?

x

x

x

કોઇ પણ દિલ્લી લેખકનાં નાટકો પરદેશની રંગભૂમિ પર ભજવાય તે ગૌરવ લેતા જેવી વસ્તુ છે. જાણીતા નવલકથાલેખક, નાટ્યલેખક તથા કથાકર મી. ફ્રેડી રાઇમનનાં બે નાટકો ' ડૉટર્સ ઓફ ઇન્ડ ' (Daughters of Ind) અને ' ઇન્વેન્ટેડ ગોડ્સ ' (Invented Gods) લંડનમાં આર્ટ્સ થીએટર તથા ધી એમેસીમાં ભજવવામાં આવ્યાં હતાં. આ લેખકે જોતાની આસ્વાપરચા પૂનામાં વહેમના વાતાવરણમાં ગાળી હતી. શૂદ્રજીવન અસહ્ય લાગતાં નાની ઉંમરમાં તે ઘેરથી ભાગી છુટ્યા અને માસ લઘ જનારી એક સ્ટીમરના બંકડિયામાં છુપાઇને ઇંગ્લંડ પહોંચ્યા. ત્યાં કીર્તિ તેમની રાહ જોતી હતી. જહોન ગાલ્સ-વર્થના પ્રોત્સાહનથી તેણે નવલકથા, કવિતા તથા નાટકો લખવા માંડ્યાં. ઉપર નિર્દેશ કરેલાં તેમનાં બે નાટકો ખૂબ સફળ થયાં, પહેલા નાટકની સફળતા એટલી બધી થઇ કે લંડનનાં ઘણાં થીએટરોમાં તે ભજવવામાં આવ્યું. તેમનાં કેટલાંક ચિત્રો ' ટેટ ગેલરી ' માટે ખરીદવામાં આવ્યાં છે. નેશનલ ગેલરીમાં એમના સિવાય કોઇ દિલ્લીનાં ચિત્રોને સ્થાન મળ્યું નથી. તેમની નવલ ' ગિલ્ડેડ ઇન્ડિયા ' (Gilded India) માં આધુનિક દેશી રાજ્યોનો અદ્ભુત ચિત્ર આપેલ હોવાથી અહીં તેમ જ ઇંગ્લંડમાં તેની ખૂબ માન્યતા છે.

x

x

x

હિંદમાં તેમજ પરદેશમાં જો કોઈ પુસ્તકે ચકચાર જગાવી હોય તો તે પુસ્તક દિવાન બહાદુર એચ. એલ. કાશ્મીર ' ધી ગ્રેટ મિસ્ટરી ઓફ લાઇફ બિયોન્ડ ડેથ ' (The Great Mystery of Life beyond Death) છે. પ્રિન્સિપાલ કાશ્મીર, રહસ્ય-વિદ્યામાં માનતા નથી. મૃત્યુ પછી જીવનની તેમની કલ્પનાથી આ પુસ્તક તેમણે લખ્યું નથી. તેમનું કહેવું એવું છે કે કોઈ પરલોકવાસી આત્માએ આખું પુસ્તક તેમને લખાવ્યું અને શબ્દેશબ્દની જોડણી કરી બતાવી. તેમને ખાતરી થઈ છે કે તે સરકોનન ડોઇલનો આત્મા હતો. હિંદી કેળવણી ખાતાના પ્રસિદ્ધ સભ્ય તરફથી આ પુસ્તક રચાયેલ હોઈ ખાસ ધ્યાન-પાત્ર છે. કારણ કે તેમાં ધણી ગુપ્ત બેદોનું રહસ્ય બતાવવામાં આવેલ છે. જે રડોટિશ બાઇબલે સર આર્થરને તેના જીવન દરમિયાન કહી જોયા નહોતા તેના ફોટા ઉપર કોનન ડોઇલના આત્માનો ફોટો આપવામાં આવ્યો છે.

x

x

x

હવે તો ખૂબ પ્રસિદ્ધિ પામેલ ' ધી ગ્રેપ્સ ઓફ રૉથ (The Grapes of Wrath)નો આંતરિક ઇતિહાસ, સાન્ક્રાન્સિસ્કોના પત્રના સાહિત્ય અધિપતિ જોસેફ જેક્સને લખેલ છે. જહોન સ્ટીન્બેકને આ પુસ્તક લખવાનું કેમ સૂઝ્યું તથા તે પુસ્તક વિશે હવે તે શું કહે છે તેનું તેમાં વર્ણન છે. પુસ્તકનું નામ ' વ્હાઈ સ્ટીન્બેક રૉટ ધી ગ્રેપ્સ ઓફ રૉથ ' (Why Steinbeck wrote the Grapes of Wrath) છે.

x

x

x

આજની સાહિત્યની દુનિયામાં બી. ટ્રેવન (B. Travon)નું નામ ખૂબ રહસ્યમય છે. આ લેખકના સંગ્રહિત ગ્રંથો સત્તર બહાર પડવાના છે. પણ એટલા ગ.બો કે ટી. ઈ. લોરેન્સ વિશે પણ આટલી ગુપ્તતા જળવાઈ નહોતી. B. કયા નામને બદલે છે તેની કોઇને ખબર નથી, અને એમ કહેવાય છે કે તેનું ખરું નામ ટ્રેવન જ નથી. તેના દેખાવ વિશે પણ કોઇને કશી ખબર નથી. તેના રિવસ પ્રકાશકોએ પ્રસિદ્ધ કરવા તેના ફોટાની માગણી કરી ત્યારે ટ્રેવને સોએક માણસોના ભેગા રૂપ ફોટોગ્રાફ મોકલ્યો અને પોતે તેમાં હોવાનું લખી મોકલ્યું.

—છાયાલાલ મોનેસિંગ કામદાર

પુસ્તકોએ કેટલાં બધાં માણસોને ગરીબાઈ અને દુઃખમાં આત્મચાસન આપી ચિંતા તથા ઉદારી ટાળીને મધુર સુખ આપ્યું છે. ।

*

આપણે ગરીબ હોઈએ, સમાજથી તિરસ્કારાયેલા હોઈએ અને સંતસમાગમની પણ તક ન મળતી હોય; પરંતુ પુસ્તકોને તો આપણે ઉત્તમોત્તમ મિત્રો બનાવી શકીએ છીએ. x x x અને સર્વ યુગોના મહાન પુરુષો સાથે ધરતી સુધી વાર્તાલાપ કરી શકીએ છીએ.

વર્તમાનપત્રો વિષેની અવતલી વાતો

આપણે વર્તમાનપત્રોમાં 'રૂટર' 'અમારા પોતાના અખરપત્રી તરફથી' 'અમારા ખાસ અખરપત્રી તરફથી' 'એક અખરપત્રી તરફથી' વગેરે શબ્દો વારંવાર વાંચીએ છીએ. આ બધા વચ્ચેનો તફાવત શું છે, તેનો પ્રશ્ન એક બે વાંચકોએ 'ઇલસ્ટ્રેટેડ વીકલી'ના તંત્રીને પૂછતાં તેણે તે વાત સ્પષ્ટ સમજાવી છે. વાચકોને તે ઉપયોગી થશે તેમ માની તે અત્રે ઉતારી છે.

રૂટર—એ ન્યુસ એજન્સી (અખર પુરા પાડનાર એજન્સી)નું નામ છે. તેની મુખ્ય ઑફિસ લંડનમાં છે. આખા જગતની મોટી ન્યુસ એજન્સી મિથિની તે એક છે અને દિવંદનાં ધર્ણા ખર્સ પત્રો તેના ગ્રાહક છે. માસિક લવાજમના બદલામાં રૂટર દરેક ગ્રાહક વર્તમાન-પત્રને દિવસ સિવાય બીજા દેશોના પુરેપુરા અખર હમેશાં આપે છે.

એ. પી.—(એસોસીએટેડ પ્રેસ ઑફ ઇન્ડિયા) આ જાતની બીજી એજન્સી છે. પણ તે માત્ર દિવંદના જ અખર પુરા પાડે છે. એકું કોઇ વાર બની આવે ખરું કે રૂટર, એસોસી-એટેડ પ્રેસનું નિયમન કરે, પણ વસ્તુતઃ આ એજન્સી એકબીજાથી તફાવત રવતં છે. તેનાં દેશભરમાં હજારો અખરપત્રીઓ છે. વાચકોને તે અખરથી માહિતગાર રાખે છે.

સિટિસ ઑફિસ વાયરલેસ બીજી ન્યુસ એજન્સી છે. પણ તે એટલી વિશાળ નથી. તેનું સંચાલન પરદેશખાતાની ઑફિસ કરે છે. તેનો હેતુ, પરદેશના અખર વિશે સિટિસ સરકારના હેતુ સ્પષ્ટ કરવાનો છે.

'અમારા પોતાના અખરપત્રી તરફથી'—આ અખરપત્રના કોઇ નિયમિત અખર-પત્રી તરફથી અથવા સ્ટાફના કોઇ માણસે લખેલા હોય છે.

ખાસ અખરપત્રી—સ્ટાફનો સભ્ય ન હોય પરંતુ અધિપતિએ તેને કોઇ લેખ અથવા લેખમાળા લખવા માટે ખાસ રોકેલ હોય તે.

અખરપત્રી તરફથી—આનો અર્થ એ કે ખાસ રોકેલ અખરપત્રી નહિ પણ કોઇ પત્રકારે લખેલ અખર. લખેલા અખર સ્વીકારારો કે કેમ તેની તેને ખાતરી હોતી નથી.

x x x

ચોડા સમય પહેલાં એક દાખલો બની આવ્યો. એક બાઇ ઇરિપતાલમાં મંબીર માંદગીમાં પડી હતી. અચાનક તેનું એક બાળક કનુષ સંજોગોમાં મરણ પામ્યું. બાળકના અત્યુની પુરેપુરી હાજીકત દરેક પત્રની એકેએક નકલમાં છંપાઇ. પરંતુ માતાને આપવામાં આવેલ નકલમાં તે અખર નહોતી ! !

x x x

“ ગ્રેટ ” રાઉન્ડનું મૂળ

ઇ. સ. ૧૫૬૩ માં વેનિસ ને લુકાં લોકો વચ્ચે લડાઇ ચાલતી હતી. તે વખતે લડાઇ કેમ ચાલતી હતી તેનું વર્ણન આપતું એક પત્ર દર ગદિને પ્રગટ કરવામાં આવતું. વેનિસનો કોઇ પણ વતની પૈસા ખર્ચાને લડાઇના અખર મેળવી શકતો હતો,

કિંમત પણ બહુ સામાન્ય-અર્થે આનો-હતી. વેનિસમાં તેટલી કિંમતનો તાંબાનો સિક્કો 'ગેઝેટ' કહેવાતો હતો.

આ કદપના યુરોપમાં પ્રસરી અને આ રીતે વંચાતા પત્રનું નામ 'ગેઝેટ' પડી ગયું.

x

x

x

આછા પ્રમાણમાં છપાતું વર્તમાનપત્ર

માત્ર એકજ દેશ-તિબેટ-માં વર્તમાનપત્રોનું હજી જાહેર રીતે વાચન કરવામાં આવે છે. કારણ દેખીતું છે. ટિબેટની ભાષામાં એકજ વર્તમાનપત્ર છાપવામાં આવે છે અને તેની માત્ર પચાસ જ નકલો છપાય છે.

આ પચાસ નકલો ત્રીસ લાખ માણસોમાં ફેલાવવાની હોય છે. જે હાથોહાથ ફેલાવેા થાય તો વસ્તીના એક ટકાના હાથમાં પત્ર જાય ત્યાર પહેલાં પત્ર ફાટી જાય ને વાંચવા જેવું રહે નહિ; માત્ર થોડા જ માણસો તેજાંચી થકે.

આથી નાના હાથછાપખાના પર છપાતા તિબેટના આ પત્રના છાપનાર તથા પ્રગટ કરનાર સુરોપીઅન વોલ્ટર એરમે પત્રની પચાસ નકલો નજીકના લામા અથવા ધર્મગુરુઓને મોકલે છે અને તે પાસેના ગામના લોકોને બોલાવીને ખબરો વાંચી સંભળાવે છે.

ત્યારબાદ આ પત્રો બીજા લામાને મોકલવામાં આવે છે. આ રીતે તિબેટની દૂરની સરહદ પર પત્ર પહોંચે ત્યાં સુધીમાં ખબર ૬ મહિનાથી બે વર્ષના જૂના થઇ ગયા હોય છે ! છતાં બીજા ખબરના અભાવે, આ ખબર ખૂબ આતુરતાથી સંભળવામાં આવે છે. ખબર એક વર્ષ મોડા મળતા હોય તેવા બીજા દેશ ગ્રીનલેન્ડ છે. પણ ગ્રીનલેન્ડના એરિકમે ધણખરા દેશના વાચકો કરતાં વધારે ભાગ્યશાળી છે. દેશના ૧૪,૦૦૦ રહેવાસીઓને વર્તમાનપત્ર મફત પૂરું પાડવામાં આવે છે.

x

x

x

જગત વિચિત્ર વર્તમાનપત્રોથી ભરપૂર છે. ટોકિયોનું બાળકોનું દૈનિક પત્ર ખાસ મોટા અક્ષરોમાં પીળાં ચિત્રો સહિત પ્રગટ કરવામાં આવે છે તો પેરિસમાં 'ગેઝેટ ડે મેન્ડિ-અન્ટસ' હમેશાં બિખારીઓના લાભાર્થે પ્રગટ કરવામાં આવે છે. તેમાં લાકડાના પત્રની તથા કાપ્પલાદોડીઓની પુબ્લિક જાહેર ખબર હોય છે.

x

x

x

તમને દેખાઇ આવે તેવી વિચિત્રતા 'ન્યુયૉર્ક ટાઇમ્સ'માં મળી આવશે તેની સામાન્ય આવૃત્તિના વાર્ષિક ૩૦ રૂ. પડે છે અને દેખીતી રીતે સરખી આવૃત્તિના ૪૦૦ રૂ. બેસે છે. મોઢી આવૃત્તિનું કારણ એ છે કે તે વિશિષ્ટ જાતના ઠાગળ પર છાપવામાં આવે છે.

છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

પુસ્તકોમાં આપણી સખજતા અને દુર્બળતા, આપણી વિશાળતા અને સંકેય, આપણા અભિપ્રાયો અને રુચિઓ, આપણી અનુકૂળતા, આપણી સહાયતા અને જડતા, એ સર્વનાં પ્રતિબિંબ આપણને સ્પષ્ટ જણાઇ રહે છે.

ચાતુર્માસ દરમિયાન ગુજરાતના ધરધરમાં વંચાતું

શ્રીમદ્

નિગમ કલ્પતરોર્ગલિતં ફલં શુકમુલાદમૃતપ્રવસંયુતમ્ ।

પિથત ભાગવતં રસમાલયં મુહુરહો રસિકાં મુવિ ભાવુકાઃ ॥

વેદ એ કલ્પતરુ છે; એ વેદરૂપી કલ્પતરુ આ ભાગવતરૂપી ફલ શુકના મુખમાંથી પડેલું અમૃતરસથી ભરેલું છે. અહો ! શ્રદ્ધાળુ રસિકજનો ! પરમાનંદરસથી છલાછલ ભરેલા આ ભાગવતરૂપી ફળનું તમે, વારંવાર સેવન કરો.

આર્યાવર્તની ભૂમિ એ વીરરત્નોની ભૂમિ છે. ભારત ભૂમિએ અનેક નરરત્નોને જન્મ આપ્યા છે, દેવોએ આ પવિત્ર ભૂમિમાં જન્મ લીધા છે, સતીઓએ પ્રાણને બોગે પોતાનાં શિયળ સાયવી સ્ત્રીજાતિની મહત્તા બતાવી છે અને પીડિતોને ઉદ્ધાર કર્યો છે.

ભારતનો ઇતિહાસ એટલો બધો ઉજ્જવળ છે કે હજારો વર્ષો થયા છતાં હાલનાં માનવી તેને ઇતિહાસ તરીકે, મહાન પુરુષોના જીવનચરિત્ર તરીકે, ધાર્મિક ભાવનાના ભૂપથ તરીકે, ઐતિહાસિક તેમ જ ભૌગોલિક માહિતીના જ્ઞાન માટે અને આત્મોન્નતિને અર્થે એમ જુદી જુદી ભાવનાએ ભારતના તેજસ્વી ગ્રંથોનું વારંવાર પારાપથ કરે છે.

પ્રાચીન ગ્રંથોમાં ભાગવત અને મહાભારત જેવા ગ્રંથો પુરાણકાલીન મનાયા છે; ને ભારત દળ એ ગ્રંથોનું અમૃતપાન કરના રહે છે તેમજ બીજાઓને પણ તે અમૃતરસ પાચ છે, આ ભાગવતનું વાચન ચાતુર્માસમાં ખૂબ થાય છે.

શ્રીમદ્ ભાગવતનું વાચન અને મનન એ ખરેખર માનવજાતિને ઉચ્ચ રથાને લઈ જનાર મહાન ગ્રંથ છે, સારાં પુસ્તકો આપણા ચારિત્ર્યને ઉન્નત બનાવે છે. આ ગ્રંથમાં પ્રાચીન રાજ્ય-મહારાજાઓ, ઋષિ-મુનિઓ, તપસ્વીઓ, બકતો એમનાં ઉત્તમ ચરિત્રો આપેલાં છે.

ઐતિહાસિક દષ્ટિએ ન્યાય ને અન્યાયના બેદોથી થતી લડાઈઓ, રાજ્ય-પ્રમત્તા ધર્મો, સાંસારિક વ્યવહારો, પાપીઓનો વિનાશ અને સ્વાર્થના ત્યાગી મહાન પુરુષોનાં સુંદર દૃષ્ટાંતો મળી આવે છે.

આ ગ્રંથમાં ભૌગોલિક માહિતી પણ ઠીક ઠીક આપેલી છે. ભારતની પવિત્ર ભૂમિ કેવા કેવા મહાન સમુદ્રો, પર્વતો, નદીઓને સમાવી રહી છે, તેમજ તેની કેવી ઉત્તમ આબોહવા છે, કેવો સુંદર પાક આ ભૂમિમાં થાય છે, તેમજ જવા આવવાનાં રસ્તાઓ અને કેવાં કેવાં મહાન શહેરો હતાં તથા કુદરતી સૌંદર્ય કેવું હતું તેની સુંદર માહિતી મળે છે.

તત્ત્વજ્ઞાનની દ્રષ્ટિએ પણ આ ગ્રંથ મહાન ગણાય છે. અગ્નિમિત્રે કેવું જ્ઞાન થયું, બહિરાશ્રમે જ્ઞાનથી કેવું સ્વર્ગીય મુખ મળ્યું, દુષ્ટએ કેવું જ્ઞાન મેળવ્યું, તેમ જ ઇતર રાજ્યોએ ઋષિમુનિઓ પાસેથી ઈશ્વર સંબંધી અને આત્મકલ્યાણ સંબંધી કેવી કેવી ચર્ચાઓ પોતાના આત્માને ઈશ્વરમય કર્યા છે તેનાં સુંદર દૃષ્ટાંતો પાને પાને મળી આવે છે. [આગળ ૩૬૬]

તમે એ સર્વ રસોથી ભરપૂર મહાગ્રંથ વાંચ્યો છે ?

ભાગવત

કેને કહેવો, બ્રાહ્મણના શા ધર્મ છે, આત્મોન્નતિ કેમ સધાય, એ વગેરે આદર્શો આ મહાન ગ્રંથમાંથી મળી આવે છે.

વળી જિંદગીના ચાર આશ્રમો કેમ કર્યા, તેને કેમ પાળવા અને આ આશ્રમોમાં રહી આત્મકલ્યાણ સાધવા માટેનો મહાન આશ્રમ કથો છે, તેની સમજૂત તોમ જ સત્ય પંથના દૃષ્ટાંતો આ ગ્રંથમાંથી મળે છે.

આ ગ્રંથમાં જગદુદ્ધારક મહાન વિભૂતિરૂપ શ્રીકૃષ્ણચંદ્રનું જીવનચરિત્ર વાચકના હૃદયપટમાં ઉત્તમ પ્રકાશ પાડે છે. આવા મહાન પુરુષના જીવનપ્રસંગમાંથી મનુષ્યજીવન કેમ જીવવું જોઈએ તેના દૃષ્ટાંતો મોળૂં છે.

શ્રીકૃષ્ણના જન્મથી પોતાની અને મામાપોત્તી કેવી દયામણી રિધતિ થઈ, તેમાંથી પસાર થયા છતાં પોતાને મારી નાખવા પોતાના પાપી મામા કંસે કેવાં કાવત્રાં કર્યાં, હંતાં મારનાર કરતાં બચાવનાર મહાન છે એ વસ્તુની ખાતરી થાય છે.

પાપીઓ છેવટ સુધી પોતાના પાપને છોડતા નથી, કંસ રાજાને માથે કાળનું ચક્ર ભમરું હવું; મૃત્યુ નજીક હોવાનું તે જાણતો હતો, છતાં ઈશ્વરી સંકેતને હઠાવવા તેણે કેવા કેવા પ્રયત્નો કર્યા, કે જે કૃત્યોથી તે દુનિયાના વ્યવહારમાં નીચ, નિર્ભય, હલકા અને મહાન પાપી ઠરી મોતને આધીન થયો અને મહાન પુરુષનું વૈરભાવથી કરેલું નિયમિત સ્મરણ તેના આત્માને ઉચ્ચ સ્થાને લઈ ગયાનું જણાય છે.

વળી પરાધીન મનાતી સ્ત્રીનું તન, મન, ધનથી રક્ષણ કરવું એ પુરુષોનો મુખ્ય ધર્મ છે. નબળાની વહાર કરવી એ મનુષ્યની ફરજ છે. આર્તો ઉત્તમ દૃષ્ટાંતો શ્રીકૃષ્ણના જીવનમાંથી મળે છે.

શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માએ મનુષ્યને ચાણક્યનીતિના કથિતપાઠો આપ્યા છે, સાંસારિક વ્યવહારોની આટીધૂટી બતાવી છે, આત્મોન્નતિ માટે નવધા ભક્તિને વર્ણવી ત્રેમલક્ષણો ભક્તિને ઉત્તમ મનાવી છે.

મનુષ્યની સિદ્ધાંત પ્રમાણે ગૃહસ્થાશ્રમીએ સંતતિ ઉત્પન્ન કરી ઈશ્વરપરાયણ થવું પરંતુ નબળી સંતતિ કરતાં સંતતિ ન હોય એ સારું, તેનો તો નાશ જ થવો જોઈએ કે જેથી કુળને કલંક ન લાગે એ વિચારે પદ કેટલે યાદવકુળનો પોતાની નજરે નાશ કરાવી પોતે ચિરસ્મરણીય થયા છે.

આવી મહાન વિભૂતિનાં જીવનચરિત્રો ધાર્મિક દૃષ્ટિએ, ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ, આત્મોન્નતિની દૃષ્ટિએ અને સાંસારિક દૃષ્ટિએ જરૂર વાંચવાં જોઈએ.

હરિપ્રસાદ હરખજી ત્રિવેદી

વિદ્યાર્થીઓનું વાચન અને શિક્ષકોની ફરજ

વિદ્યાર્થીજીવનને માટે વિશાળ વાચનની આવશ્યકતા આવકારણ્યક છે. જ્ઞાનપ્રાપ્તિ-માં શક્ય ઉમેરો સાધી સાર્વદેશિક માનસિક વિકાસને અર્થે પ્રયત્નશીલ બનનાર વિદ્યાર્થીવર્ગ માટે નિર્ણીત શિક્ષણક્રમમાં પુસ્તકોનું વાચન પરિપૂર્ણ ન નીવડે એ સ્વાભાવિક છે. એ દૃષ્ટિએ પાઠ્યપુસ્તકોના ફરજિયાત વાચન ઉપરાંત ધૃતર વાચનની આવશ્યકતા અનિવાર્ય બને છે.

પ્રગતિમાન વિશ્વની અનેકાનેક પ્રવૃત્તિઓ રજૂ કરતાં અખખારો ઉપરાંત સાહિત્ય-જગતની વિવિધતાઓથી ભરપૂર પુસ્તકોનો અનોખો સંગ્રહ પુસ્તકાલયમાં યોગ્ય છે. પુસ્તકાલયનો લાભ ઊઠાવનાર માનવસમૂહ પ્રતિ દૃષ્ટિપાત કરતાં સહેજે સમગ્રાય છે કે વિશાળ જ્ઞાનની જેને વધારેમાં વધારે જરૂર છે તે વિદ્યાર્થીવર્ગે પુસ્તકાલયનો ઝોઝામાં ઝોઝો લાભ લે છે.

નવાઈની વાત તો એ છે કે પાઠ્યપુસ્તકોના વાચનમાં પણ વિદ્યાર્થીને ખાસ રસ નથી હોતો. પરીક્ષામાં પસાર થવા માટેનું ફરજિયાત વાચન વિદ્યાર્થી શૂન્યમનસ્ક બની વાંચી નાખે છે. શાળામાં દાખલ થતાં જ ફરજિયાત વાચનમાં નીરસતા અનુભવે છે, આનું કારણ શું ?

શાળા અને વિદ્યાપીઠનાં શિક્ષણ લેનાર વિદ્યાર્થીજીવનો મોટામાં મોટો ભાગ ગામડાં-માંથી આવે છે. દરિદ્રતામાં દટાયેલાં ગ્રામગૃહો માનસિક વિકાસ અર્થેનાં જરૂરી સાધનો ખરીદ કરી સાહિત્યક વાતાવરણનો ફેલાવો નીપજાવે એ ઓછું બનવાલોગ છે. એ વાતાવરણમાંથી બહાર આવેલ વિદ્યાર્થીને ધીરે ધીરે યોગ્ય પદ્યનિર્દેશ કરવાનું કાર્ય શિક્ષકને શિર રહે છે. પણ શિક્ષકો એ કર્તવ્ય બનવે છે ખરા ?

શિરતપાલનનો શોખ રાખનાર પુસ્તકોના વાચન પ્રત્યે વાતાવરણનો ભાગ્યે જ પ્રેમ હોય છે. પરિણામે, નિર્ણીત પાઠ્યપુસ્તકોના વાચન દ્વારા જ્ઞાનપ્રાપ્તિની પરિપૂર્ણતા સંધારો, એ માન્યતા વિદ્યાર્થીના મગજ ઉપર હેંસવામાં આવે છે. યત્નવત્ અપાતું શિક્ષણ જીવનતત્ત્વ-વિહીન બની માત્ર પરીક્ષા તરફ અચ્ચુલિનિર્દેશ કરી ફેટફૂલતા અનુભવે છે. આનું પરિણામ એ આવે છે કે પરીક્ષાને જ અંતિમ ધ્યેય માની વિદ્યાર્થી અન્ય વાચનથી વિમુખ બને છે. શાળા અને વિદ્યાપીઠનાં પુસ્તકાલયોનો સુયોગ્ય ઉપયોગ ન થઈ શકવાના કારણે વિદ્યાર્થીનો વાચનપ્રેમ ઊડી જાય છે. આમ સંસ્કૃતિના શુભ ચિહ્નરૂપ વાચનરસની જેને ખાસ જરૂર છે એ વિદ્યાર્થીવર્ગ ફરજિયાત વાચનના યોગ્યતા પ્રભાવે સાચું તત્ત્વ અપનાવી શકતો નથી.

શિક્ષણ અને પરીક્ષાની પદ્ધતિની ઊંછણો અળછી નથી. એ ઊંછણો ફર કરવામાં આવે તો વિદ્યાર્થી સાચો વાચનપ્રેમ સાધી શકે એ નિર્વિવાદ છે. આજે તો વિદ્યાર્થીઓમાં ધૃતર વાચનરસ કેળવવાના પ્રયાસો કરવાની જરૂર છે. એટલે શિક્ષણક્રમમાં કંઈક ફેરફાર થાય તો વિદ્યાર્થીમાં વાચનરસ ઉત્પન્ન થાય અને આજવાચનને આવકારતો વિદ્યાર્થી પુસ્તકાલયનો સફળ લાભ ઉઠાવી પોતાનું જીવન પ્રગતિપન્થે દોરવા શક્તિવાન બને.

વકીલ હાકેરલાલ ગોરધનદાસ શાહ

ઉમદાં વાચનમાં જીવનઉત્પત્તિ

જેમ શરીરને ટકાવવા ખોરાકની જરૂર છે, તેમ મન અને આત્માના વિકાસ માટે, સારા સ્વચ્છ વાચનની જરૂર છે. પરંતુ હાલમાં હજારો અને કામવિજ્ઞાનના ભપકાભર્યા નામો હેઠળ કેટલોક અપવિત્ર વિચારોનો વાચનકચરો ઊભરાય છે. તંદુરસ્ત વિચારોવાળા વાચનનો શોખ દુઃખમાં દિલસો આપી, નવીન જ્ઞાન બક્ષી, આપણા મુખમાં વધારો કરે છે. નિયમિત સ્વચ્છ વાચનની ટેવથી, ધડીભર આપણે, આ ધાંધલીયા જમાનાની ખોટી ધાંધલ ધમાલ બૂલી જમીશું, અને આપણા મનને અપૂર્વ શાંતિ મળશે, એક કવિએ આ બાબતમાં બાજબી કહ્યું છે કે:—

“ કવિતા સંગીત વાંર્તા, વૈદક ને વેદાંત;
વાંચે ચિત્તશાંતિ થશે, મળશે મુખ સિદ્ધાંત. ”

સ્કૂલ કે કોલેજમાં કેળવણી લીધી, એટલે ભવસાગર તરી ગયા, એ વિચાર તદ્દન બૂલભરેલો છે. કેળવણીની સાચી કસોટી, નોકરી અને ધંધામાં જ થાય છે. વાચનના શોખથી શીખેલું કટાક જતું નથી, પણ જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ થાય છે. વાચનના પ્રતાપે, આપણો વખત સારી રીતે પસાર થાય છે, મન પ્રફુલ્લિત રહે છે અને પારકી નિંદા કરવાનો વખત મળતો નથી. દુનિયાના પ્રજામતને કેળવવા અને જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરવામાં વર્તમાનપત્રો, માસિકો, અઠવાડીકો અને સારા પુસ્તકો અગેવાનીભર્યો ભાગ ભજવે છે જો કે છેલ્લા દશકામાં અનેક સામયિકો નીકળ્યાં હતાં, અને તેમાંનાં ઘણાં ટૂંકી જીંદગી ભેગમવી સ્વર્ગવાસી પણ થઇ ગયાં છે, તે છતાં છેલ્લા દશકામાં આપણાં ગુજરાતી સામયિકોએ સારી રીતે પ્રગતિ કીધી છે. આમાં મહાત્માજીનાં નવજીવન પ્રકાશન મંદિર અને હરિજન તેમજ છતર પત્રોમાં અનેખી ભાત પાડીને ગુજરાતી સાહિત્યને પ્રાણવાન બનાવ્યું છે. ન્યુસપેપરો હવે આ જમાનામાં બ્યુઝપેપરો બન્યાં છે, જેમાં બુદ્ધિ બુદ્ધા વિભાગના વાંચનારાઓને રૂચે તેવી બાબતો ગુજરાતી જાપાણીએ પ્રગટ કરી, વાચકવર્ગની સારી સેવા બજાવી છે.

જતાં આમાં એક નહિ છત્તવા જેમ તત્ત્વ એ છે કે, આજકાલ લગભગ ઘણાં ખરાં જાપાણીમાં અને માસિકોમાં, દરેક જન્મરાશીવાર જ્યોતિષના વર્તાર જાપવામાં આવે છે. આ વર્તાર એકએકથી એવા ઊલટાસુલટી આવે છે કે, જ્યોતિષશાસ્ત્રની તેમાં છત્તવાજેગ હાંસી થાય છે. વાંચનારાઓએ આવા વર્તારોએ પર ખીલકુલ લક્ષ આપવું નહિ. ફક્ત પરમ કૃપાળુ કિરતારમાં જ સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખી, પોતીકું કાર્ય તેઓ કરતા રહેશે તો તેમાંજ ખરો લાભ છે. કારણ વહેમ એ એક બલા સમાન છે. વાચનની બાબતમાં આપણે હંસજીતિ કેળવવાની છે. જેમ રાજહંસ પાણી અને રૂધ જુદું કરે છે, તેવી જ રીતે આપણે પણ વાચનનો વિવેક એટલે જોડું તત્ત્વ પારખવાનું છે, નિયમિત અભ્યાસ, ટેવ અને અવસોહનથી આપણે જરૂર હંસજીતિ કેળવી શકીશું. ”

મારા મત મુજબ વર્તમાનપત્રોમાં આવતી બધી જ બાબતો સાચી માની લેવાની

નથી, પણ વિવેકબુદ્ધિના ત્રાજવામાં તેનું તોલન કરવાનું છે. સારા ગ્રંથકારોનાં પુસ્તકો આપણાં રાહગર મિત્રો સમાન છે. આપણા મિત્રો એક વાર કદાચ આપણને ખોટા માર્ગે દોરવશે, પણ આ પુસ્તકરૂપી મિત્રો આપણને સાચે માર્ગે જ દોરવશે.

નવલકથાઓને નામે હમણાં જે કંગાલ કચરો ઉભરાય છે, તે ભાવિ પ્રજાની નીતિને ઘેાડો પહોંચાડે છે, જ્યારે ખરાં ઉપયોગી યથા પડે તેવાં પુસ્તકો જેવાં કે, 'મહાત્માજીની આત્મકથા', 'સરસ્વતીચંદ્ર', 'દ્વિમાલયનો પ્રવાસ' અપવાદરૂપ હોય, વાંચનારોની મનમાં ગાનની જ્યોતિ ઉત્પન્ન કરી મનને જ્ઞાન અને શાંતિ બક્ષી, અંતરાત્મા દિવ્ય જ્યોતિ પ્રગટ કરે છે.

મહાન પુરુષોનાં જન્મચરિત્રો જેવાં કે 'આગળ ધસો', 'પ્રથુમ્મ જીવન', 'ભાગ્યના સંજ્ઞાઓ', 'ભગવદ્ગીતા', 'ચાણક્યનીતિ' વિવેકાનંદ અને રામતીર્થ તથા રામકૃષ્ણ પરમહંસના લેખો સરતે દરે પ્રગટ કરી, અમદાવાદવાળા સ્વામી ભિક્ષુ અખંડાનંદે સસ્તા સાહિત્ય દ્વારા, ગુજરાતી સાહિત્યની ઉમદા સેવા કરી છે. વાચકો ! કંગાલ અને નિર્મલિપ્ત પુસ્તકો વાંચવાને બદલે, સાચું સ્વચ્છ અને પ્રાણુવાન સાહિત્ય વાંચવાને શોખ ખીસવશી, તો જરૂર તમારા વિચારો સુધરી, તમો દરેક રીતે પ્રગતિ કરી, આ જીવનને સુખમય અને શાંતિમય બનાવશો, એ ચોક્કસ છે.

જેમ પારસમણિના સ્પર્શથી લોખંડ પણ સોનું થઈ જાય છે, તેમ સારા વાચનના પ્રતાપથી અધિકારરૂપી અજ્ઞાનતાનો નાશ થાય છે, અને અંતરાત્મામાં જ્ઞાનની જ્યોતિ ઉત્પન્ન થાય છે. સ્વચ્છ નિયમિત વાચનના પ્રતાપે આપણા વિચારો પવિત્ર થઈ, વાણીમાં પણ મધુરતા આવે છે, અને વાહાં પરમાર્થો કામો કરવાનું સદ્ભાગ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. જેવી રીતે ખંચેશમાં ચૂંટી કાઢેલાં ૧૦૦ પુસ્તકોની એક યાદી છે તેજ રીતે ગુજરાતી ભાષામાં ચૂંટી કાઢેલાં જુદાં જુદાં વિષયો રજૂ કરતાં, ૧૦૦ પુસ્તકોની એક યાદી* આપણા સાક્ષર મહાગણો રજૂ કરે તો સાહિત્યની ઉન્નતિ થવા પામે ! વાચકોને શું વાંચવું તે માટે એવી યાદી માર્ગદર્શક થઈ પડે અને નજળા વાચનથી જનતા જલદી બચી જાય.

આપણ દિનશોભ વલ્લભદાર

સાહિત્યની ઉપાસના મનુષ્યને ખીજા ધંધા માટે નાલાયક બનાવી દે છે, એ વાતને ખોટી, સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ અને અનુભવ વિનાની કલ્પના માનીને એનો અનાદર કરજો.

x

x

x

સારા ગ્રંથો ચારિત્ર્યને ઉન્નત કરે છે; રૂચિને શુદ્ધ કરે છે; દલકા આનંદનો મોહ મટાડે છે અને આપણને ઉચ્ચકોને વિચાર અને જીવનની ઉચ્ચ ભૂમિકા પર ચૂકી દે છે

x

x

x

ઉત્તમ વિચારથી ભરેલો કોઈ ગ્રંથ વાંચ્યા પછી તરત દલકા કામ થઈ શકતાં નથી. જે માણસ ઉપલક રીતે અથવા આનંદ માટે વાંચે છે તેનામાં પણ રસિકતા અને મિહાસ તો આવશે જ.

* આવી યાદી, ખીજા ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદ પ્રસંગે ચરોતર એન્કુલેશન સોસાયટી-આણંદ દ્વારા પ્રકટ થઈ હતી તે માત્ર નામની કિંમતે ઉપરે રચાયેલી હોય મળી શકે છે.

અનુભવનિતાર

૪. સા. પુ. વેજપુર (તા. સાવલી)

આ ગામે પુસ્તકાલય માટે બાર માસ સુધી આફરેલા પ્રયાસ નિષ્ફળ નીવડેલા; છતાં નાઉમેદ ન થતાં સતત ખરી રાખ્યા હતા. છેવટે મેં તા. ૧ જાન્યુઆરી ૧૯૨૨ માં આ ગામના અત્યારે આગેવાન ગણાતા પા. મોતીભાઈ શિવાભાઈની પાસે ગયો અને મારા વિચાર જણાવ્યા. તે યુવાન મગજના અને નવા યુગના જ્ઞાનનો લાભ લેતા તેઓના વિચાર ઘણા ઉન્નત જણાયા અને પુસ્તકાલયના જ્ઞાનનો લાભ લેવા તેમની ઇચ્છા ઘણીજ તીવ્ર થઈ. તેમણે મને જણાવ્યું: "તમે પુસ્તકાલય સ્થાપવાને મદદ માગશો તો હું આપીશ." તેઓએ મને સાથે લઈ ગામમાં ફરી વળી, ૩. ૭૫) બેગા કરવા માટે લખણી કરી. તે લખણીની ટીપના રૂપીઆ ઉધરાવી બેગા કર્યા અને તે લઈ સ્વર્ગસ્થ શ્રીમાન અમીન સા. ને મળ્યો. મેં તેઓશ્રીને બધી વાત જણાવી પુસ્તકાલય સ્થાપવા માગણી કરી તો મને જવાબ મળ્યો કે તમારા ગામે વસ્તી ઓછી હોવાથી પુસ્તકાલય મળશે નહિ, પણ વાચનાલય મળશે. મેં વાચનાલય લેવા ના પાડી, તો પણ ફરી મેં તેઓશ્રીને વિનંતિ કરી તો મને જણાવ્યું કે ૩. ૧૦૦) કાયમ ફંડમાં મૂકો તો પુસ્તકાલય મંજૂર થાય. હું પાછો આવ્યો અને ગામના આગેવાનને બધી વાતની માહિતી આપતાં શ્રી. મોતીભાઈ શિવાભાઈએ પોતે ૩. ૫૦) ની પાવતી લખી આપી. તે તેમણે બીજા પાસે ૩. ૫૦) ની પાવતી લખાઈ આ બંને પાવતીઓની ૩. ૧૦૦) રકમ થઈ એટલે હું સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ સાહેબને ફરીથી મળ્યો અને માંગેલી હકીકત પૂરી પાડી શ્રી. અમીન સા. ને મારી ખાતરી થઈ તે મને સમજાવ્યું કે પુસ્તકાલય સારી રીતે ચલાવશે એટલે તુર્તજ પુસ્તકાલય ઉદ્ઘાડવાની મંજૂરી આપી ને તા. ૧-૮-૨૩ ના રોજ પુસ્તકાલય ખૂલ્યું.

પુસ્તકાલય ચરે ચલા પછી હું દર વર્ષે વરસમાં બે વખત જાન્યુઆરી અને જુલાઈમાં સભા બરતો ને નવી નવી વાતો ને નવી નવી ચોજનાઓ મૂકી તેનો ખરોખર અમલ થાય તેમ કરતો. પુસ્તકાલયના નિભાવ માટે ચરચાતમાં મને ઘણી મુશ્કેલીઓ નડી, પણ અડગ નિશ્ચય રાખી લોકમત ફેળવી, બાળકો પાસે સંવાદ તેમ જ કન્યાઓના ગરબા વગેરે ગોઠવી લોકોને બેગા કરતો અને લોકોમાં વાચનપ્રચાર કરવા માટે સામયિકોમાં અગત્યનું વાચન લોકોને બોલાવી વાંચી સંભળાવતો.

આમ દિવસે દિવસે વાચનપ્રચાર વધારી જાન્યુઆરી માટે જુલાઈ-ઓગસ્ટમાં લખણી કરાવી તુર્ત મારા પગારના પૈસા બરી હોતા ને મોસમમાં લોકોને ઘેર જઈ પૈસા વસૂલ લેતા. આ પ્રમાણે લગભગ દશ વર્ષ સુધી પ્રચાર ચાલુ રાખ્યો એટલે લોકોની વૃત્તિ વાચન પ્રત્યે વધવા લાગી. લોકોને ક્યાં પુસ્તકો વધારે ગમે છે તેની નોંધ રાખી. જાન્યુઆરીમાં મંજૂર કરાવી તે ખરીદી વાચન પ્રત્યે અભિરુચિ વધારતો.

અત્યારે પણ અમારા પુસ્તકાલયમાં લખણી કરવાનો રિવાજ ચાલુ છે; પણ અત્યારે લોકો વધુ પ્રમાણમાં રસ લેતા ચવાથી કારવણના વતનીઓ અત્રે આવી વસેલા છે તેઓને [૩૭]

વાચન પ્રત્યે રસ વધવાથી બજેટના કામમાં અત્યારે તુર્ત પેસા પોતે આપી બીજા પાસે અપાવવા પ્રયત્ન કરે છે. વળી અત્યારે વ્યવસ્થાપક મંડળમાં યુવાનો તૈયાર કરી દાખલ કરેલા હોવાથી તે યુવાનો સરસ સાથ આપી રહ્યા છે. આ ઉપરાંત થોડી લખણી બાકી રહે તે થોડે થોડે મેલ-મર્મા વસૂલ આવે છે.

લોકોનાં મન અત્યારે પુસ્તકાલય તરફ સુંદર રીતે વળેલાં હોવાથી ને ખૂબ રસ લેતા થએલા હોવાથી પુસ્તકાલય સારા પાયા પર આવે છે. અને ટપાલના વખતે લોકો ઊર્ધા વાંચના તલપાપડ થઇ જાય છે. જનતામાં જેમ જેમ વાચનરસ ઉત્પન્ન થતો ગયો, તેમ તેમ પુસ્તકાલયની સ્થિતિ સુધરતી ગઇ.

અત્યારે આ પુસ્તકાલયનું રૂ. ૧૧૮૭) કાયમકંડ છે; પાંચ કળાટ છે, લગભગ ૬૦૦ પુસ્તકો છે, બાળવિભાગ જુદો રાખ્યો છે, તેમજ પુસ્તકાલયનું મકાન બાંધવા કારવણના વતની અને અત્રેના રહીશ પા. સામળલાઇ શંકરભાઈએ વગર વળતરે ને વગર, માગણીએ પોતાની જમીન આપી છે.

વેજપુર ગામે પુસ્તકાલય સ્થપાયા પછી જનસમાજને ઉપયોગી એવાં નીચે પ્રમાણે લોકોપયોગી કાર્યો થયાં છે:—

(૧) ગામમાં સરકારી દવાખાનું ખુલ્યું છે અને મકાન બાંધવા પણ એરડીમેટ થઇ ગયું છે, તેમજ તે માટેની જમીન પણ કળજે લેવાઇ ગઇ છે. (૨) વેજપુર ચાણાનું મકાન ત્રણ ઓરડાનું થઈ વેજપુર સેન્ટરનું કેન્દ્ર બન્યું છે. (૩) રોશન બંધાયું છે. (૪) તાર માર્કિસનું કામ પણ થાય છે, તેમ સેવિંગ બેંક પણ છે. (૫) પોસ્ટ ઓફિસ પણ થઈ છે. (૬) પુસ્તકાલયનું મકાન બંધાયું છે.

ઉપર પ્રમાણે આજુ જમાનાને જોઇતી અનુકૂળતા થઇ ગઇ છે, અને ઉપરની બધી સ્થિતિઓ પુસ્તકાલય સ્થપાયા પછી જ ઉત્પન્ન થઇ છે. આ બધી સંસ્થાઓ બિગી કરવા માટે તન-મન-ધનથી પણ ભોગ આપ્યો છે. સતત લોકમત કેળવી, તૈયાર કરવામાં શરૂઆતમાં મને ઘણી મુશ્કેલીઓ નડી છે, અગવડો પડી છે, અડચણો વેડી છે, અપમાન પણ સહન કરવું પડેલું હતું. આ કામ કરવાથી મને પણ ઘણો લાભ મળી જાયવાનું તથા અનુભવવાનું ઘણું જ્ઞાન મળ્યું છે. જેથી હું વિનંતિ કરું છું કે મંત્રી કે મંચપાલે સાચો પ્રેમ કેળવી સહકાર રાખી કામ કરવાથી જ્ઞાન-સુદ્ધિમાં વધારો થઇ ઘણું જાયવાનું જોવાનું મળશે, સાચી વસ્તુ સંપાદન કરવામાં મુશ્કેલી નડશે; પણ અતે સાચા કૃષ્ણ આજવા મળશે.

મોખાભાઈ ગરબહાઈ

સાધારણ રીતે આપણા લોકોને સહેલું વાચન જોઇએ જીએ; આમત્રાડીમાં થા ધરમાં વખત જાય અને ધ્યાન રેકે એવું વાચન જોઇએ જીએ; પણ અંગ્રેજ લોકો તો મોટે ભાગે તાત્ત્વિક ગ્રંથો, પ્રાચીન ગ્રંથો અને જેમણે ગ્રંથોના પોતાનો દક્ક રચાવેલ કપો દોષ એવા જ ગ્રંથો વાંચે છે. તેઓ 'તાજ ગ્રંથો' અને ખૂબી દક્કીતોવાળી તથા પ્રેમવા-પ્રેમદીની નવલકથાઓ માટે આગ્રહ દોતા નથી.

અંથપાલ માટેનું કર્તવ્યપંચક

વાચકો દરોજ પુસ્તકાલયમાં આવતા થાય તે પછી થોડાક દિવસોને અંતે જો અંથપાલમાં કુનેહ હોય તો જરૂર તેમાંથી કેટલાકને પોતાના પુસ્તકાલયના વાર્ષિક કે માસિક સભાસદ બનાવી શકવા સમર્થ નીવડે. પુસ્તકાલયનો મુખ્ય હેતુ તે વાચકોને બરાબર સમજાવવો જોઈએ. આટલું પ્રથમ કયા પછી, પોતાની સેવાનો અનુપમ વિકાસ થવા માટે છે. નવીન વાચકો ઉભા કરી તેમને ન સમજાતી દૃષ્ટિકોણથી વાંચે કરવા અને તેમને પુસ્તકો વાંચવા લઈ જવામાં માર્ગદર્શક બનવું જોઈએ. એક વખત વાચકને વાંચતો કરવામાં આવે તો પછી તેની વાચન-આસક્તિમાં સારો ઉછાળો આપોઆપ આવશે, અને વાચકોમાં વધારો થવા પામી પુસ્તકાલય ખીલી ઉઠશે. આ અંથપાલનું પ્રથમ કર્તવ્ય છે.

અંથપાલનું બીજું કર્તવ્ય એ છે કે તેણે પુસ્તકાલયના મકાનમાં સ્વચ્છતા અને સુધડતા વસાવવી જોઈએ; કેમકે આ બે વસ્તુઓ આપોઆપ વાચકોને પોતાના પ્રતિ આકર્ષેજ અને અંથપાલની મહેનતનો બચાવ કરશે, માટે દરેક અંથપાલે પોતાના પુસ્તકાલયના મકાનમાં કબાટો, પુસ્તકો, ખુરશી, ટેબલો અને બાંકડા વગેરે વ્યવસ્થિત રાખી મકાનને વાળી ઝાડી ને સુશોભિત રાખવું જોઈએ.

અંથપાલનું ત્રીજું કર્તવ્ય એ છે કે પોતે વાચનરસિક બની જવું જોઈએ. પોતે કંઈ વાંચશે તો જ બીજાને વંચાવી શકશે. પોતે જ જો વાચન નહિ કરતો હોય તો પછી બીજાને શું વંચાવી શકવાનો ?

અંથપાલનું ચોથું કર્તવ્ય એ છે કે પોતે નિરવચાર હોવો જોઈએ. તેણે મોટા પગારની વા ધતર પ્રકારની આશાઓ નહિ રાખવી જોઈએ અને જો એમ કરશે તો સરસ્વતીદેવીની તેના ઉપર કૃપાવૃષ્ટિ યશે જ.

અંથપાલનું પાંચમું કર્તવ્ય એ છે કે તેણે સેવાભાવી બનવું જોઈએ અને પોતાને સંપેક્ષ કામ એકનિષ્ઠાથી પાર પાડવું જોઈએ. તેનામાં ઉમંગનો ઉછાળો ને મમયસ્યકતાનો સંચાર હોવો જોઈએ, પળને ઝોળખતાં આવડવી જોઈએ, પોતે સાદું જીવન ગાળવું જોઈએ.

• ઉપર પ્રમાણેનાં પાંચ કર્તવ્યોનું જો અંથપાલ નિયમિત પાલન કરે તો તેનો સેવાગ્રહ નિષ્કંટક બની રહે અને પોતાને ગૌરવશાળી બનાવી શકે.

દિલીપકુમાર માધવલાલ પંચોલી

જોરાક વિનાના શરીરની પેટે જ્ઞાન વિનાનું મન નિર્માલ્ય છે. એ જ્ઞાનને મેળવવાનું સર્વોપરિ સાધન પુસ્તક હોવાથી જે ઘરમાં સારા પુસ્તકો નથી, તે ઘર ઘર નહિ પણ જીવતાં મુઠ્ઠાની ઘેર છે.

x

x

x

પુસ્તકો પ્રત્યેનો રુનેહ એ તો ઈશ્વરી રાજ્યમાં પહોંચવાનો પરવાનો છે.

વાચકો વર્તમાનપત્રો ઘેર ન લઈ જાય તે માટે—

અજમાવવા જેવો અખતરો

- ૧ ગામમાં પ્રસિદ્ધ રથળે કાળો રંગ લાવી એક મકાનની દીવાલ ઉપર લગાડી ખોડ તૈયાર કરવું અને તે ખોડ ઉપર જાણુવા જેવા તાજા સમાચાર લખવા, જેથી તે વાંચી કેટલાક વાચકોને સંતોષ થશે.
- ૨ વર્તમાનપત્ર આવે એટલે સા. પુસ્તકાલયના અંથપાલે તે વાંચી ખાસ જાણુવા લાયક હકીકત આગળ લાલ પેન્સિલથી નિશાની કરવી એટલે નવા સમાચાર જાણુવા ધન્યતા વાચકો તે જ વાંચી લેશે.
- ૩ અને તો ચોતાને તથા જાહેર જનતાને અનુકૂળ પડે એવો સમય નક્કી કરી રાખવો અને લોકો ભેગા થાય એટલે તેમને વિવિધ સમાચાર વાંચી સંભળાવવા.
- ૪ ગામમાં લોકોનો ન્યાય વધુ અવરજવર હોય ત્યાં એક લોખંડના સળીઆનું બોક્સ તૈયાર કરાવી ભત્તિ લટકાવી રાખવું અને તેમાં આવતા વર્તમાનપત્રો તથા માસિકો મૂકી રાખવા, અને ત્યાં આગળ એક વિનંતિપત્ર લખી ચોઢી રાખવું કે મહેરબાની કરી કોષએ ઘેર પેપર ન લઈ જતાં વાંચી અંદર મૂકી દેવા વિનંતિ છે. એ પ્રમાણે લખી થીજ બાણુમાં પુસ્તકાલયમાં ક્યાં ક્યાં સામયિકો ક્યાં ક્યાં વારે આવે છે તેની યાદી પણ ચોઢી રાખવો, જેથી વિશેષ અનુકૂળ થઈ પડશે.
- ૫ ગામમાં શાળા, પરબડી, ધર્મશાળા, મંદિર વગેરે ન્યાયલોકસમૂહ જામતો હોય ત્યાં આગળ તમામ સામયિકો મૂકી રાખવા અને પ્રથમ વ્યવસ્થાપક મંડળે ભેગા થઈ એકાદ અનક દાખલાનો નિયમ નક્કી કરવો અને આ નિયમની લોકોને જાણુ થાય માટે ભંગો પાસે ગામમાં દાંડી પીટાવવી; જતાં કોષ પેપર લઈ જાય તો સાધારણ દંડની રકમ લેવાનો રિવાજ રાખવો અને આનો અમલ ચુસ્તપણે થશે તો સરસ કામ ચાલશે.
- ૬ વર્તમાનપત્ર આવે કે તરત ગામની પ્રસિદ્ધ જગ્યાએ ફેરીથી બાંધી લટકાવી રાખવા અને સાંજે પરત લઈ લેતાં. એટલે આનો પણ વાચકો સારો લાભ લેશે અને વર્તમાનપત્રો ઘેર લઈ જવાની માગણી નહિ કરે.

ઉપરની તમામ યોજનાઓ અમોએ જુદા જુદા મામોએ અજમાવેલી છે અને કેટલાક રથળે ચાલુ પણ છે. તો ન્યાય ન્યાય આની જરૂર જણાય ત્યાં અમલમાં મૂકવામાં આવશે તો આશા છે વધુ અનુકૂળતા થઈ પડશે.

મલંગશા ઉમેદશા દિવાન

પ્રજાઓ ઉન્નત અને અવનત થાય છે; રહેશે નાશ પામે છે; વિશાળ સામ્રાજ્યો પામમાલ થઈ જાય છે; પરંતુ તેઓના સમસ્ત ભૂતકાળ પુસ્તકોમાં વિવિધતા હોય છે. એક વારના બળવાન ગ્રીસનો, હસ્તિનાપુરનો અને અયોધ્યાનો બધો ભૂતકાળ પુસ્તકોમાં રહેલો છે. તેના લક્ષણો અને ચિહ્નપટ્ટા નષ્ટ થઈ જઈ ચોડા ખડેરાજ આને ઉભા છે; પણ તેના પુસ્તકો તો સદાય રહીને મનુષ્યો પર અસર કરી કરશે.

૨૭૪]

આળાનકો વાચનનો વિવેક .

આળાનકાલ રોજનાં છાપાં, અઠવાડિયાનાં છાપાં, મહિનાનાં છાપાં અને ચોપડીઓ આપણે ત્યાં થોડાં ધ ઠલવાતાં જાય છે અને શ્રીમંત લોકોનાં છાપરાં તે બધું સાહિત્ય ઘેર આવતું હોવાથી કોઈપણ જાતની યોજના વિના વાંચે રાખે છે. મધ્યમ વર્ગનાં છાપરાંઓ પણ થોડુંક ધરેથી, થોડુંક જેવા તેવા મિત્રો પાસેથી અને થોડુંક નિશાળનાં કે જાહેર પુસ્તકાલયોમાંથી મેળવી વાંચ્યા વિના રહેતાં નથી. છેક છેલ્લા ધરનાં આળાનકો જો અક્ષરજ્ઞાન પામે છે તો જ્યાં ત્યાંથી સાહિત્ય ઉધરાવી મેળવી વાંચતાં શીખે છે. નિશાળોમાં પણ હવે ઇતર વાચને પ્રવેશ કરેલો. હોવાથી પુસ્તકો મંગાવવામાં આવે છે અને આળાનકોને વાંચવા આપવામાં આવે છે.

આળાનકોની આ વાચનભૂખ અને મોટરોઓની આ નાની એવી ઉદારતા અલગત આવકાર આપવા લાયક છે, પણ જો વાચનનો વિવેક આળાનક પાસે મૂકવામાં ન આવે અને તે ખીલવવામાં ન આવે તો તેમાંથી કશા જ ઉપયોગી પરિણામો આવવાને બદલે ઊલટા ખરાબ અને વાંઝિયાં પરિણામો આવે.

થોડા વખત પહેલાં એક મિત્રે પોતે લખેલી વાતો મને વંચાવેલી. એમાં એક વસ્તુ હતું કે, એક શુભ આશયવાળા બાપે થોડાંક છાપાંઓ, માસિકો અને પુસ્તકો પોતાના જીવાન ચતા જતા દીકરા માટે પોતાના ઘરમાં વસાવેલાં. બાપ પોતે સાહિત્યરસિક હતા છતાં દાકતરી ધંધાને અંગે પુરસદ ઝાંઘી મળતી. છાપરાં પોતાને મળેલા સાહિત્યમાંથી વાર્તાવાર્તા વાંચી જતો અને બીજું બધું છાંડી દેતો. એમ કરતાં કરતાં એ છાપરાં જાહોની જાહેર ખર્ચો વાંચવાને રવાંડે ચડ્યો અને પછી તો.....એ તો બહુ લાંબી વાત છે. તે ઉપરાંત ઘર તેમ જ શાળાના અનુભવે જાતી મેકીને કરી શકાય કે વાચનનો વિવેક આળાનકો તેમ જ વિદ્યાર્થીને શીખવવામાં આવતો નથી તો તેઓ બિચારા અંધારી અટવીમાં આચકે છે, અને કેટલાંયનાં કુણાં જીવન દોરવણીને અભાવે બરબાદ થતાં હશે. આવાં ઘણાં દૃષ્ટાન્તો શોધી શકાય અને આપી પણ શકાય. અલગત, કેટલાંક રડ્યાંખડ્યાં આળાનકો હૈયાઉકલતથી પોતાને માટેનું ચોખ્ખ વાચન ગોતી કાઢે છે. આળાનક સ્વતંત્ર આદમી છે અને એને સ્વતંત્ર બુદ્ધિશક્તિ પણ છે. તેમ જતાં આપણે કેટલીયે અલગત શિક્ષણપદ્ધતિઓથી તેને દોરીએ છીએ અને એમની નૈસર્ગિક શક્તિઓને ચીમળાયા વિના પૂર્ણ કળાએ ખીલવીએ છીએ. વાચનનું પણ તેમ જ થવું જોઈએ. આવા ઉપકારક પ્રયત્નો કયાંય નહિ થઈ રહ્યા હોય એમ તો કેમ કહેવાય ? પણ એવા પ્રયત્નોની સંખ્યા અત્યંત અદપ છે-નહિ જેવી જ છે. કેટલીયે નવી ગણાતી નિશાળોમાં પત્રો તેમ જ પુસ્તકો આવે છે ત્યારે વિદ્યાર્થીઓ દુકાળિયાં પેટે અકર્ષિતિયાં થઈ તે વાંચવા તૂટી પડે છે. સંસ્કારી કહેવાતાં, તેમ જ આળાનકો માટે પોતે બધું જ કરે છે એવો દાવો કરતાં શ્રીમંત તેમ જ મધ્યમ ઘરોમાં આવી જ સ્થિતિ છે. આ જોઈને કોઈપણ આળા-ત્રેમીનું હૃદય પલ્લ્યા વિના નહિ રહે.

તો પછી આળાનકની આ સ્વાભાવિક વાચનભૂખનો આપણે એના શિક્ષણ માટે કાયદો કેમ ન ઉઠાવીએ ?

વધતા જતા ગૂઝરાતી સાહિત્યમાંથી બાળકોનું આરોગ્યપ્રદ સાહિત્ય તારવી કાઢવાના કેટલાક પ્રયત્નો છેલ્લાં એકવીસ વર્ષથી ચતા આવે છે પણ કંઈ કદુડીએ દા ઓસાય ?

દરેક માબાપ તથા શિક્ષકની પહેલી ફરજ એ છે કે જેટલું વહેલું આ બાબતમાં ચેતાય તેટલું સારું. શિક્ષણના એ પાઠો કે એકાદ એ દાખલા કે એકાદો રાજ ઇતિહાસમાં ન શોખવાય તો કંઈ બગડી જવાનું નથી. પણ અકસ્મિતિયાં બાળવાચકો જ્યાં ત્યાંથી મેળવીને સાવ સેડેલું અને તેમના ભવિષ્યના જીવનને જોખમી કે તેવું ફેરલું બધું થોકબંધ વાચન આજે વાંચી રહ્યાં છે તેની થતી બિહામણી અસરની તમને ખબર છે ?

આ બાબતમાં જરાક જાંઝા તો ઊતરજો.*

શમ

સુગંધી વર્તમાનપત્રો

સુગંધી વર્તમાનપત્રો એ અમેરિકાની છેલ્લી શોધ છે. એમાં વળી માલકોને મનપસંદ સુગંધીવાળાં વર્તમાનપત્રો તૈયાર કરી આપવામાં આવે છે. સવારના નારતા વખતે આવતા દૈનિકમાંથી મનપસંદ નાસ્તાની સુગંધ આવતી હોય છે. બપોરે બપોરના ખાણા જેવી એમાં ચા, કોફી, બધી પ્રકારનાં ટોપસેટ અને બીજી અનેક ચીજોની સુગંધ હોય છે. આ સુગંધ માટે યંત્ર પર જ્યારે ચાહી ધુટાતી હોય છે, ત્યારે જુદી જુદી જાતની સુગંધી એમાં મેળવવામાં આવે છે. આ સુગંધી વર્તમાનપત્રોની શરૂઆત 'ઇન્ડિઅનએપોલીસ' નામના ગામમાં થઇ છે.

જ્યારે શરૂઆતમાં પહેલી જ વખતે ચાહીને સુગંધયુક્ત બનાવીને વર્તમાનપત્ર ઉપર અક્ષરદેહ આપવામાં આવ્યો ત્યારે આખું શહેર થોડી મિનિટમાં ઓઝોના શબ્દગરબની પેઠે મધમધી જાડ્યું અને ફેરિયો બાપડો ચીંચરેલાલ થઈ ગયો. તંત્રી વિભાગ તો સુગંધનો તીવ્ર તાથી એટલો મુંઝાઈ ગયો કે કામ કરવું અશક્ય થઇ પડ્યું.

તંત્રી વિભાગના એક બાઇ ઘેર ગયા ત્યારે એમનાં સાચક પત્નીને જવાબ દેવા બારે થઇ પડ્યો. પતિનાં કપડાંની સુગંધથી પત્નીને પાંચસંકા આવી.

અખતરો સફળ થતાં બીજાં શહેરોમાં પણ ફેલાવો પામ્યો છે.

* નવા શરૂ થયેલા " પરચાળા "ના પ્રથમ અંકમાંથી.

૧. રસભૂતિઓ—કર્તા તથા પ્રકાશક : શ્રી. રણજિત મણિલાલ શેઠ; વેરમા તા. નવસરિ; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ, સચિત્ર આચ્છાદનવાળું પાકું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૨૫૬૪; મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦.

આ પુસ્તકમાં ૧૨ નવલિકાઓ છે. ભાષા રણજિતલાલનો આ પ્રથમ પ્રયાસ હોવાથી ઉચ્ચ કોટીનું આ પુસ્તક ન ગણીએ તો પણ ભાષા વિજયરાયે-એમના શુરુએ-શુરુએમાં જણાવ્યા પ્રમાણે એમાં શિષ્ટ નવલકથાકારની ઝાંખી તો જરૂર થાય છે. શુરુદોષ વિષે શુરુએ કહેવાનું કહી દીધું છે એટલે વિશેષ કહેવાનું રહેતું નથી પરંતુ વાતો રસમય, બોધક, સામાજિક અને આદ્વાદક હોષ બધી જ વાંચી જવાનું મન થાય તેવી છે. ઇચ્છિત વસ્તુ અથવા વ્યક્તિ મેળવવા સારી જાતી મિત્ર પણ કેવાં અયોગ્ય અને અધર્મ કાર્યો કરી શકે છે અને મિત્રનો પ્રેમ આખરે સાચા રાહ પર લાવી દે છે એ પ્રથમ વાતમાં સૂચવ્યું છે. પ્રેમની પરાકાષ્ટા, એક જ વ્યક્તિને મેળવવાની તમન્ના, શૌચની પરીક્ષા માટે અને અભિષ્ટ સિદ્ધિ માટે મહાન વ્યક્તિઓ પણ કેવાં વેષપરિધાનો કરી શકે છે વગેરે આમાં બહુ સચોટ અને સરળ શૈલીમાં જણાવ્યું છે. આરસના ઢુકડા, બિખારી વગેરે વાતો રસિક, દ્રાવક અને ઉત્તેજક છે.

ભાષા, શૈલી, છપાઈ, કાગળ બધીથી વગેરે સુંદર છે.

૨. એબીસિનીઆ પર આધાર—કર્તા : ચંદ્રભાષ કા. ભટ્ટ, પ્રકાશક : જયંતિ-લાલ રેવાશંકર દોશી, નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ, કાઠીઆવાડ, ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ; કાચું સચિત્ર પૂઠું; પૃષ્ઠ ૧૦૫૨૩૨; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦, પાકું પૂઠું રૂ. ૨-૦-૦.

નવયુગ અંધમાળના ૭ મા વર્ષનું આ ચોથું પુસ્તક છે. એમાં ભાષા ચંદ્રભાષ કા. ભટ્ટે એબિસિનિયાનું રાજ્ય મુત્સદ્દીગીરીથી અને ફૂંકી ફૂંકીને કેવી રીતે છટાલીએ પચાવી પાડ્યું અને ત્યાં કેવા કાવાદાવાથી હબસી પ્રજામાં કેર વર્તીઓ એ બધું બહુ રસમય, કઠુ અને સુંદર રીતે ચીતર્યું છે. પુસ્તક ખરેખર વાંચવા જેવું છે. યુરોપનાં મોટાં રાજ્યો અને દેશનાં નાનાં નાનાં રાજ્યો કેવી રીતે પચાવી પાડે છે તેનો આબેહુમ ચિતાર અને આપ્યો છે. હબસી લોકો માટે જરૂર અંતઃકરણ દ્રવે છે. એમનું ચૌધ, એમનો દેશપ્રેમ અને નાદક ખૂનરેણ બચાવવા રાજ કેવી રીતે રાજ્ય છોડી ચાલી જાય છે વગેરે સચોટ વર્ણવ્યું છે. પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદો.

કાગળ, છાપકામ, વગેરે સુંદર છે. પૃષ્ઠ ઉપરનો નકશો અંદરની સમજૂતીને બહુ મદદરૂપ થાય તેવો છે.

૩. રાજરાણી—અનુવાદક : શ્રીમતી કાન્તાદેવી, પ્રકાશક : સૌ. વિજયાબહેન દોશી;

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ, કાઠીઆવાડ, ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ ૮૬; કાચું સચિત્ર પૃષ્ઠ; પૃષ્ઠ ૭+૧૦૪; મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

બંગાળી નવલકથાકાર શ્રી. બંદિચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાયનું આ પુસ્તક લીલાવતી મંથન માળાના ૭ મા વર્ષના ચોથા પુસ્તકરૂપે પ્રસિદ્ધ થાય છે. કેટલેક અંશે આ વાર્તા બંગાળીમાં મુસલમાનોએ બખ્ત્યાર ખિલજીના સમયમાં વિજેતા તરીકે પ્રવેશ કર્યો તે સમયની છે. માધવાચાર્ય હિંદુ રાજ ટકાવી રાખવા હેમચંદ્ર દ્વારા પ્રયાસ કરી રહ્યા છે. તે માટે શુરુ તરીકે હેમચંદ્ર પાસે બ્રહ્મચર્ય પળાવી રહ્યા છે. મૃણાલિનીને થોડે થોડે દિવસે મળવા દે છે. પરંતુ હમેશાં તેને દૂર જ રાખે છે. માધવાચાર્ય પ્રયાગમાં હેમચંદ્રને સુદ માટે ઝોડ દેવા જવાનું કહે છે. હેમચંદ્ર મગધના રાજાનો પુત્ર છે. માધવાચાર્ય એની પાસે યવનના હાથમાંથી મગધ પડાવી લેવા મથે છે. એટલામાં બંગાળા પર ત્યાંના ધર્માધિકારી પશુપતિના પ્રપંચથી ચલાયક કરી હકુમત મેળવે છે. પશુપતિ મરી જાય છે. મનોરમા સતી થાય છે અને માધવાચાર્ય હેમચંદ્રને મથુરામાં રહેવાનું ઠરાવી પોતે કામરૂપ જાય છે અને સમય આવે કામરૂપના રાજા તરફથી તને બોલાવવા માથુસ આવશે એમ હેમચંદ્રને કહે છે. સમય જતાં યવનોને પરાજય પમાડી પોતાનું રાજ્ય પાછું લેવાનું અને એમ ન હોવાથી દક્ષિણ મહાસાગર ઉપર એક નવીન રાજ્ય સ્થાપવા માધવાચાર્ય હેમચંદ્રને પ્રેરે છે. એ પ્રમાણે ત્યાં નગીન રાજ્ય ઉત્પન્ન કરી, દિગ્વિજય, ગિરિજયા, રત્નમધી, મણિમાલિની વગેરેને ત્યાં બોલાવી શે છે. આ પ્રમાણે મૃણાલિની રાજરાણી બને છે. આમાં પતિસકિત, ચિયજન-રક્ષણ વગેરે શુભો મૃણાલિની, મનોરમા વગેરેમાં અદ્વૈતપદ જણાય છે. દિગ્વિજય, ગિરિજયા, રત્નમધી વગેરેમાં સ્વામિભક્તિ, વધાધરી, સંકટસમયે સમયસૂચકતાપૂર્વક રક્ષણ વગેરે વગેરે શુભો દષ્ટિગોચર થાય છે. આમાં પુષ્કળ પાત્રો છે. નાયક નાયિકામાં ખાસ વિશિષ્ટત્વ નજરે જણાઇ આવતું નથી. એકંદર વાર્તા રસમય, બોધક, આદર્શકોષ્ટિક અને ઉત્તેજક છે.

કાગળ, છપાઇ વગેરે ઠીક છે. માત્ર કિંમત સહેજ વધારે લાગે છે. વાર્તાના શોખીનોને તો ખુદ જ ગમશે.

૪. મારા વિના નહિ ચાલે—લેખક: ધનવંત ઓઝા; પ્રકાશક: જ્યોતિલાલ રવા-શંકર દોશી, નવયુગ મંથનમાળા, રાજકોટ, કાઠીઆવાડ; ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ ૮૬; કાચાકાઠી કાચું સચિત્ર પૃષ્ઠ; પૃષ્ઠ ૧૨+૧૨૧; મૂલ્ય રૂ. ૦-૧૨-૦, પાકું પૃષ્ઠ ૧-૦-૦

આ પુસ્તકમાં બાઇ ધનવંત ઓઝાએ નવલકથાદ્વારા વેશ્યાનો મહાન ગૃહ પ્રાપ્ત વિસ્તાર-પૂર્વક ચર્ચ્યો છે. યશ્વિંતમાં ગ્રામીન અને અર્વાચીન કાળની વેશ્યાઓનો પ્રશ્ન, પાશ્ચાત્ય વેશ્યાઓ સંદિગ્ધ ચર્ચ્યો છે. પ્રથમનાં ૧૨ પાનાં વાંચી જવા જોવાં છે. એમાં વેશ્યાસંસ્થાનો સંપૂર્ણ ઇતિહાસ આપ્યો છે. દેવદાસીઓ, મૂરલીઓ વગેરેની પ્રથા હાલ પણ દક્ષિણમાં પ્રચલિત છે. બાઇઓ મૂકવા માટે, દેવને રીઝવવા માટે દેવને છોકરીઓ અર્પણ કરવાનો રિવાજ કેટલેક દેશોએ હજી પણ અસ્તિત્વમાં છે. તેઓ દેવ આગળ નૃત્ય કરતાં અને પછી ઉતરતાં ઉતરતાં દ્રવ્ય લઇ આત્મસમર્પણ કરતાં, દ્રવ્ય દેવદાસી ગણાવે. હાલ તો થોડે દેશોએ એ રિવાજ ખુદ એછો થઈ ગયો છે. ન્યાં સુધી દુનિયા ચાલશે ત્યાં સુધી વેશ્યા વચ્ચે દુનિયાને ચાલવાનું નથી એમ લેખકનું મતભવ છે. કંઈક અંશે કદાચ ખરું પણ હશે. વેશ્યાશક્તિ

સેવવાનાં કારણે અનેક ઢરો તેમ ગરીબાઈ, જીલ્લમ, વિકાર વગેરે મુખ્ય હોઈ શકે. પરંતુ વેશ્યામાં પણ એક પતિ તરફ પ્રેમ હોઈ શકે છે. નૃત્ય સંગીત વગેરે બંને નલાવે પરંતુ આત્મસમર્પણ તો એમને જ હોય અને નહિ તો અલ્પચર્ચા પાળતી એવી પણ વેશ્યાઓ હોય છે. આ નવલકથામાંની નાયિકા સુનયના પોતાનો અનુભવ તથા યાતના વર્ણવે છે. ખોટા આડંબરો અને વૈલવ સહિત સફેદ ઢોળ કેવી રીતે દુનિયાને છેતરે છે તે અવન્તિકાબાઈના જંગલના મહાલયથી દષ્ટિગોચર થાય છે. પુસ્તક અનુભવ માટે જરૂરી છે. પ્રશ્ન તો અણુ-ઉકલ્યો જ રહેવાનો. એ દિશામાં સાવચેતી રાખી યુક્ત હિંમતે એ પ્રશ્નનો વિચાર કરાય તો સમાજની એક બદી ઓછી થાય. આજને સમયે તો આ પ્રશ્ન બહુ આગળ આવી રહ્યો છે. વિદ્વાન સાક્ષરો પણ આ પ્રશ્ન ચર્ચી રહ્યા છે અને ચારિત્ર્યવાન અને વિનયી વેશ્યાપુત્રીને પણ સન્નિધિમાં લેવા છે એ નિર્ણય થતો જાય છે.

પ્રોટો માટે આ પુસ્તક ઉપયોગી છે. નાની ઉંમરનાઓ માટે આ પુસ્તક અપ્રાપ્ય ગણાતું જોઈએ. પુસ્તકાલયો બહુ કાળજીપૂર્વક વિવેકપૂરઃસર વાંચન દોરવે એ જ અભિલાષા; નહિ તો અદિત થવા સંભવ છે.

સોળ વર્ષથી નીચેનાં યુવક યુવતીઓના હાથમાં આ પુસ્તક જવાં જોઈએ નહિ.

૫. પરણ્યા પહેલાં—લેખક : મોહનલાલ સુનીલાલ ઢામી; પ્રકાશક : સૌ. વિજયા-બેન જમનાદાસ દોશી, નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ કાઠીઆવાડ; ૧૯૩૮; કાઠિન ૧ : પેજ; સચિત્ર કાચું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૧૬+૨૦૪, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર તરફથી જાતીય વિદ્યાનનાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવાનું સાદસ એકવામાં આવ્યું છે. તેમાંનું આ એક પુસ્તક વિદ્યાનની દૃષ્ટિએ કુમારો માટે વૈષ્ણ મોહનલાલ પાસે લખાવી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે. આમાં રા. હરભાઈ ત્રિવેદીએ ‘આદરણીય પ્રયત્ન દ્વારા’ પુસ્તકનો પરિચય ટૂંકમાં આપ્યો છે અને આ પ્રયત્નની સફળતા ધિક્કારી છે. યૌવન એટલે શું, યૌવન કેવી રીતે વેડી નાખવામાં આવે છે, દુનિયાના ખાડાખાળોઓમાં ક્યાં ક્યાં છે, તેમાંથી બચતું શી રીતે, એમાં ફસાવાથી શી શી મુશીબતો વેડતી પડે છે તેમ જ તેથી જીવન કેવું બરબાદ જાય છે અને યૌવનનો લાભ લઈ શકતો કેમ નથી વગેરે પરણ્યા પહેલાં કુમારોએ જાણવાની બાબતો સ્પષ્ટ રીતે અને સરળતાપૂર્વક સામાન્ય ભાષામાં સમજાવવામાં આવ્યું છે. એમાં ૧૧ પત્રો દ્વારા યૌવનનું રક્ષણ કેવી રીતે કરવું અને તે નહિ કર્યાથી તથા સ્વેચ્છાપૂર્વક અનિયંત્રિત રીતે જીવન જીવવાથી જીવંતીની કેવી પાલખાલી થાય છે તે તથા તેમાંથી બચવાના છલાંગે વગેરે બહુ સારી રીતે સમજાવ્યું છે.

આધુનિક સમયે આ બાબત ખાસ આવશ્યક છે કારણ કે કુમારો રસ્તો ભૂલે છે અને જીવંતીનું સાચું સ્વરૂપ જાણી શકતા નથી.

કુમારોએ આ પુસ્તક વાંચી તે પ્રમાણે આચરણ રાખતું જોઈએ.

પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે અને કુમારોને આડે માર્ગે જતા બચાવે. કેટલાક તો સાચી વસ્તુની અણસમજદારી લીધે જ ગેરરસ્તે જાય છે. તેવાઓને તો આ આશીર્વાદરૂપ ચાલ પડશે, કાગળ, છપામણી વગેરે ઠીક છે.

૬. શ્રી કુંદકુંદાચાર્યનાં ત્રણ રત્નો—સંપાદક: શ્રી. ગોપાલદાસ જીવાભાઈ પટેલ, પ્રકાશક: જૈન સાહિત્ય પ્રકાશન સમિતિ—નવજીવન કાર્યાલય, અમદાવાદ, ૧૯૩૭; કાગિન ૧૬ પેજ, ૫૫૬ ૧૪૯; ગોડ પટીતું કાચું પૂકું; મૂલ્ય ૮ આના.

પૂર્વભાષા જૈન ગ્રંથમાળાનું આ ૧૪ મું પુસ્તક છે. નવજીવન કાર્યાલયને અંગે ભાઈ ગોપાલદાસ પટેલ, એ ગ્રંથમાળાના મંત્રી છે. તેમણે આ દિગંબર સંપ્રદાયના મહાન અમણી કુંદકુંદાચાર્યના 'પચાસતિકાચ', 'પ્રવચનસાર' અને 'સમયસાર' નામના નાટકત્રય નામના ત્રણ પ્રસિદ્ધ ગ્રંથોનો સાર અને પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. એ દ્વારા આચાર્ય મહારાજના જ્ઞાન, તેમની મહત્તા, તેમનું તત્ત્વજ્ઞાન વગેરેનો સારો પરિચય પ્રમાણપુર:સર આપી દિગંબર જૈન સંપ્રદાયની એમણે સેવા બતાવી છે. ઉપોદ્ધાતમાં દિગંબર પરંપરામાં કુંદકુંદાચાર્યનું સ્થાન, દિગંબર સંપ્રદાય, આચાર્યના ગ્રંથોની માહિતી, તેમનાં નામો, દંત-કથાઓ, તેમનું વેદાંત વગેરે બાબતો તથા પ્રથમ ખંડમાં પ્રાંચ પ્રકરણોમાં વ્યાવહારિક દૃષ્ટિબિંદુ સમજાવી, આધ્યાત્મિક બાબત સમજાવી છે. આત્મા, આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ, માર્ગ વગેરે બદ્ધ સરસ રીતે સમજાવ્યાં છે. બીજા ખંડમાં ૧૦ પ્રકરણમાં પારમાર્થિક દૃષ્ટિબિંદુ રજૂ કરી, જીવ, કર્તા અને કર્મ, પુણ્ય-પાપ, આસવ, સંવર, જિજ્ઞાસા, બંધ, મોક્ષ, સર્વ વિશુદ્ધ જ્ઞાન, વગેરે સમજાવી, છેવટે સુભાષિતો મૂળ સાથે ભાષાંતર કરી પ્રગટ કર્યાં છે, સ્ત્રીદ્વારા પુસ્તકનું વાચન વિશેષ સરળ કરી આપ્યું છે.

છપાઈ, કાગળ વગેરે સંબંધી કશું કહેવા જેવું નથી. બધું ઉત્તમ છે. મૂલ્ય ૫૫૫ માફકસર છે. જૈન પુસ્તકાલયો તેમજ જૈન વાચકોવાળાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે.

૭. યોગશાસ્ત્ર—સંપાદક. પ્રકાશક, કદ, વગેરે ઉપર પ્રમાણે, ૧૯૩૮; ૫૫૬ ૬૪+૨૮૮, પૂકું ઉપર પ્રમાણે, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.

પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન જૈનાચાર્ય હેમચંદ્ર સુરિએ સિદ્ધરાજ નયસિંહ માટે ખાસ અનુકૂળ યોગમાર્ગ સૂચવ્યો છે. 'દેશી નામમાળા', 'નિષંદુ શેષ', 'હેમ વ્યાકરણ' વગેરે મહાન ગ્રંથો ઉપરાંત સિદ્ધરાજ માટે આ ગ્રંથ પણ રચ્યો. મનુષ્ય સંસારમાં રહીને આચારી થઈ એવો વ્યાપક યોગ અને વર્ણવ્યો છે. જૈન લોકોનો આ અપૂર્વ ગ્રંથ છે. એમાં ૧૦ પ્રકરણો તથા ૧૯ દિપ્તિઓ દ્વારા, યોગની વ્યાખ્યા, ગૃહસ્થયોગની તૈયારી, અભિચાર, દિનચર્યા, આત્મજ્ઞાનના સાધન, મોક્ષપ્રાપ્તિ, સ્વાનુભવકથન વગેરે વિસ્તારપૂર્વક સમજાવી, ૧૯ દિપ્તિઓમાં ભિક્ષુઓ, જુદા જુદા સાધકોની કથાઓ, ગૃહસ્થની ૧૧ પ્રતિભાઓ, ખ્યાતિ માટે યોગ્ય સ્થાનો, સાત નરજૂષિઓ, મધ્યલોક, ધારણીનાં વિવિધ સ્થાનો, પ્રાણીધામની રક્ષણ ત્રિજનો, વિવિધ પ્યેથો વગેરે સંદર્ભ અને ધરણીતાપવંક સમાવળ્યું છે. પૂર્તિ અને સુભાષિતો ઉપરાંત, સ્ત્રીની પુસ્તકના અભ્યાસમાં વિશેષ સરળતા કરી આપી છે. કાગળ, છપાઈ વગેરેનું કહેવાપણું નથી.

૮. મનોમુકુર: ગ્રંથ ૪ થી—કર્તા: હીવેડીઆ, નરસિંહરાવ મોળાનાથ; પ્રકાશક: ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, ભાદ, અમદાવાદ: ૧૯૩૮; કાગિન ૧૬ પેજ, ૫૫ ૩૨૨૪૪; કાચું પૂકું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.

૧. ગુ. વ. સોસાયટીએ આપણા પ્રતિષ્ઠિત વિદ્વાનોના લેખગ્રંથક વ્યવસ્થિત રીતે સંક-

લિત કરી, વિદ્યાર્થીઓ તેમજ અન્ય સાહિત્યરસિકોના મનરંજન તેમજ અભ્યાસ માટે પ્રસિદ્ધ કરવાનું હાય ધ્યુનું છે. તેમાં ૨૧. સાક્ષર શ્રી. નરસિંહરાવભાઈનાં મનોચુકુરના ૩ ભાગ પ્રસિદ્ધ થઈ ગયા છે. બાકીનાં ગદ્ય લખાણોનો આ છેલ્લો સંગ્રહ પ્રસિદ્ધ થાય છે. એમાં લેખો, વિવેચનો, રસમયી. વગેરેના ૧૧ લેખો પ્રસિદ્ધ થયા છે. મનોચુકુરના ૪ ચાર ભાગની સંગઠિત અનુક્રમણિકા સાલવાર આ પુસ્તકમાં શરૂઆતમાં આપી છે તેથી એ ચારે ભાગોનો અભ્યાસ કરનાર અધ્યાપક તેમ જ વિદ્યાર્થીઓ ઉપરાંત સાહિત્યરસિકોને શોધવું બહુ સહેલું પડશે. સમયનો સદુપયોગ વિશેષ થશે. વિષયોનું વૈવિધ્ય હોવાથી કંટાળો નહિ આવે. ૨૧. નરસિંહરાવભાઈનાં મર્માંગા કટાક્ષો પણ અંદર જાણુવાના મળશે જ. શબ્દો નિત્ય, વિરામચિન્હો એ લેખો બાષાપરત્વે છે.

બાષા, છપાઈ, કાગળ વગેરે સારાં છે. ગુ. વ. સોસાઈટીનાં સભ્ય ન હોય તેવાં પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદી લે. શિષ્ટ ગ્રંથો દરેક પુસ્તકાલયમાં હોવા જોઈએ. કોઈ ને કોઈ વાંચનાર મળી આવશે.

૯. પ્લેટોનું આદર્શ નગર—ભાગ ૨ જે—પરિચ્છેદ ૬ થી ૧૦; અનુવાદક: પ્રાણુજીવન વિશ્વનાથ પાઠક, પ્રકાશક : ગુ. વ. સોસાયટી—અમદાવાદ, ૧૯૩૮; કાઉન ૧૬ પેજ, કાચું પૃષ્ઠ ૬૦નું (૩૦૧-૫૫૬=૨૫૫); મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.

સદર પુસ્તકનો પ્રથમ ભાગ જેમાં પહેલા પાંચ પરિચ્છેદ આપવામાં આવ્યા છે તે અગાઉ પ્રસિદ્ધ થઈ ગયો છે. અત્રે બીજા ભાગમાં બાકીનો રહેલો ભાગ પૂરો થાય છે. વિશેષમાં અનુવાદકે સમગ્ર પુસ્તકનો ઉપોદ્ધાત અત્રે આપ્યો છે. તેમાં પ્રાચીન ગ્રીક ફિલ્સોફી (તત્ત્વજ્ઞાન) આત્માનું સ્વરૂપ (ચિત્તશાસ્ત્ર), સદૃશ્યોનું પૃથક્કરણ, સદૃશ્ય અને કળા, ધર્મ, પ્લેટોનું સમાજશાસ્ત્ર, વ્યક્તિ અને સમાજ, પ્લેટોની વર્ણવ્યવસ્થા, પ્લેટોનું આદર્શ નગર, સામ્યવાદ, સ્ત્રીઓનું રચાન, શિક્ષણપદ્ધતિ, અનિષ્ટ પ્રકારનાં રાજ્યબંધારણો, ધર્મ અને સુખ વગેરે સંબંધી દૂંકમાં સરળ હકીકત આપી પુસ્તક સમજવામાં સરળતા કરી આપી છે. આ આખું પુસ્તક સંવાદરૂપે જ લખાયું છે. શ્રોતાજનોમાંથી એક પ્રશ્ન પૂછે છે અને સોક્રેટીસ જવાબ આપે છે. કુલ ૬૨૦ અનાલજવાળોમાંથી અત્રે ૪૮૪ થી ૬૨૦ પ્રશ્નોત્તરો આપ્યા છે. આમાં નાગરિકત્વ, રાજ્યબંધારણ, આર્થિક પ્રશ્ન વગેરે બધું તત્ત્વજ્ઞાનની દૃષ્ટિએ ચર્ચુનું છે. પુસ્તક ખોદપ્રદ, રસમય અને પ્રોત્સાહક છે. તત્ત્વજ્ઞાનના રસિયાઓએ તો આ પુસ્તક અવરય વાંચવું જ જોઈએ. અંગ્રેજી ભાષા નહિ જાણનારા માટે ભાઈ પ્રાણુજીવન પાઠકનું આ પુસ્તક બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે. ભાઈ પાઠક તથા ગુ. વ. સોસાઈટીને આ અમૂલ્ય પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવા માટે અભિનંદન ધટે છે. આધુનિક ક્રાંતિના સમયમાં આ પુસ્તક ખરેખર માર્ગદર્શક ગણાય. ધણા વિચારો તો હિંદને અનુકૂળ થઈ પડે તેવા છે. આખું પુસ્તક આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ સમાજરચનાને લગતું છે.

કાગળ, છપાઈ વગેરે સુંદર છે. ભાષા પણ સાદી અને સરળ છે. ભાષા સંસ્કારી હોય તેજ સમજી શકે એ નિર્વિવાદ છે, છતાં સામાન્ય માણસને કંઈક તો ગમશેજ.

મુલ્ય આપી હોત તો અચૂક વિષય સંબંધી માહિતી મેળવતાં વધુ સહેલું પડત.

૧૦. ચરણરજ—કર્તા: શ્રી. નિર દેસાઈ, પ્રકાશક: જયન્તિ દલાલ, પિપલસ બેન્ક બિલ્ડિંગ, 'ગતિ અને રેખા' કાર્યાલય, કારંજ, અમદાવાદ; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ, ૫૪ ૧૨૦; કાચું સમિત્ર ભાવવાહી પૂરું; મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦.

ગતિ અંતમાળાનું બીજા વર્ષનું આ પ્રથમ પુસ્તક છે. એમાં ભાષા નિર દેસાઈએ સ્ત્રીઓના પ્રશ્નોની સફળ ચર્ચા કરી છે. એકંદરે ૯ વાતો આમાં છે. તેમાં સ્ત્રીઓની પરાધીનતા, લાલચો, ગરીબાઈ વગેરેને લીધે તેમ જ વિષયવાસનાથી કેવાં અનિષ્ટો પ્રચલિત હોય છે તથા સ્ત્રીઓને કેવી હાડમારીઓ ભોગવવી પડે છે વગેરે બહુ સારી રીતે સમજાવ્યું છે. છેલ્લી વર્તી નારી પ્રત્યક્ષ રાક્ષસીના અહસુત નમૂનો છે. જો કે એવાં બહુ થોડાં રહ્યાં હોય છે, પરંતુ હોય છે તે સર્વોપરી એમાં પણ શક નથી.

પુસ્તકોના વાચનથી જો સ્ત્રીઓના પ્રશ્નોમાં સમાજનો મોટો સમૂહ રસ લેતો થાય અને એ પ્રશ્નોને નિકાલ સહેલથી થઈ સ્ત્રીઓની સ્થિતિ સુધરે તો આવાં પુસ્તકોની સંવેદનશીલતા ગણાય; જો કે એ પ્રશ્નો હાલમાં હજીયારે તો રહ્યા છે. દરેક વાતમાં કાંઈ કાંઈ નવીનતા છે. પુરુષો કેટલી હદ સુધી નિહુર થઈ શકે છે તે પણ આ વાતોમાં બતાવ્યું છે.

કાગળ, હપાઈ, વગેરે ઠીક છે. પુસ્તકલયો લેશે જ. આવાં પુસ્તકોનો પ્રચાર છૂટકો થવો જોઈએ. આવાં પુસ્તકોના વાચનથી આરિયનું ઘડતર ઉચ્ચ થશે અને સાવચેતી, અમન-પેતી વગેરે ગુણો વિકસશે.

૧૧ શ્રી ષકનાયચરિત્ર ઔર શ્રી નાથવાળીકા પ્રસાદ:—અનુવાદક શ્રી. લક્ષ્મણ નારાયણ ગદે, પ્રકાશક: ધનરથામદાસ, ગીતાપ્રેસ, ગોરખપુર, સંયુક્ત પ્રાંતો. ૧૯૩૪; કાચું પૂરું, કાઉન ૧૬ પેજ; ૫૪ ૧૧×૨૨૪; મૂલ્ય ૮ આના.

સમર્થ એકનાથ મહારાજનું આ ચરિત્ર શ્રી. લક્ષ્મણ રામચંદ્ર પાંચાગરના મરાઠી પુસ્તકોનો કિંદી અનુવાદ છે. અનુવાદક મહારાષ્ટ્રીય અંધ જ છે. આ મહાપુરુષના ચરિત્રમાંથી ધણું જાણવાનું તથા અનુભવમાં ઉતારવાનું મળી આવે છે. શુદ્ધરથીઓ પણ મોક્ષમાર્ગે પ્રયાણ કરી શકે છે અને આત્માને જોળખી પરમાત્મામાં લીન થઈ શકે છે એ આવાં ચરિત્રોથી સમજાય છે. પ્રપિતામહ મહાપુરુષ જ્ઞાનુદાસથી શરૂ કરી એકનાથ મહારાજ સુધીની વંશાવલિ પણ આપી છે. જ્ઞાનુદાસ સંવત ૧૫૦૫ માં પૈઠ્યમાં થઈ ગયા. તેમનાથી ચોથો પેઢીએ શ્રી એકનાથજીનો જન્મ થયો. જ્ઞાનુદાસ પણ પરમભક્ત હતા. એમના ચક્રપાણિ નામક પુત્રને સૂર્યનારાયણ નામે પુત્ર હતો અને તેના પુત્ર તે એકનાથ. એકનાથનો જન્મ સંવત ૧૫૬૦ માં થયો. એમનો બાલ્યકાલ, એમની પ્રભુભક્તિ ઉપર શ્રદ્ધા, ગુરુ જનાર્દન સ્વામી સાથે પરિચય અને તેમને યુરુપદ આપવું, શ્રી દત્તકૃષ્ણ અને અનુષ્ઠાન, તીર્થયાત્રા, શુદ્ધરથાશ્રમ, ગુરુભક્તિ, એકનાથ મહારાજ સંબંધી જાણવાલાયક કથાઓ, કાશી આદિ તીર્થોની યાત્રા, અંથો અને છેવટ એ બધું વિસ્તારપૂર્વક અને જતાં ટૂંકમાં આપ્યું છે. એકનાથ અને શ્રીખંડિયોનો પ્રસંગ ખાસ વર્ણવવા લાયક છે. એકનાથની ભગવાન તો જાત્રે પ્રત્યક્ષ થાય છે. એમના મુખ્ય અંથોમાં ચતુર્શ્લોકી ભાગવત, શકિમણીસ્વયંવર, ચિરંજીવ પદ, ભાવાર્થ રામાયણ, એકનાથી ભાગવત ખાસ છે. દરેક જગે એ ચરિત્ર વાંચી એમાંથી બોધ લઈ તેને

આચરણમાં મૂકવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. મહારાષ્ટ્રના સમર્થ સંત પુરુષોમાં જ્ઞાનદેવ, વૃકારામ, રામદાસ રત્નામી વગેરે સાથે એકનાથ મહારાજ પણ ગણાય છે.

ચરિત્ર વાંચવા લાયક અને રસમય તેમ જ બોધપ્રદ છે. હિંદી ભાષામાં હોવાથી ભાષા પણ સુકત જણાય છે. એકનાથજીનું ચિત્ર પણ આબેહુજ અને ઉડીને આંખે વળગે એવું છે. પુસ્તકકાલયો જેરર ખરોદે. હિન્દીના અભ્યાસ માટે પણ ઉપયોગી થઈ પડશે એટલે ‘એક પથ ચૌર દો કાંજ’ જેવું થશે.

છપાઈ, કાગળ, ખીખા, અક્ષરો વગેરે સુંદર છે. મૂલ્ય પણ માફકસર છે.

નં. ચ. દીવાનજી

૧૨. સુભાષિત પદ્યરત્નાકર (ભા. ૪ થો)—સંગ્રાહક અને અનુવાદક : મુનિરાજ શ્રી વિશાલવિજયજી; પ્રકાશક : શ્રી. દીપચંદ બાર્ડિયા, છોટા શારદા ઉજ્જવેન. કાલેન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૬૦+૮૪+૩૨=૩૧૬, પાકું આગ્રહાદનવાળું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૧-૪-૦. ૧૯૪૦.

ઉજ્જવેનથી પ્રકટ થતી વિજયધર્મસરિ જૈન ગ્રંથમાળાના બાવનમા પુસ્તક તરીકે આ પુસ્તક પ્રકટ કરવામાં આવ્યું છે. આ પુસ્તકના આ અગાઉ ત્રણ ભાગ પ્રકટ થઈ ગયા છે. આ એથો ભાગ છે. સંસ્કૃત સાહિત્યનાં બોધદાયક સુભાષિતોના આમાં વિષયવાર સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. પુસ્તક જૈન ગ્રંથમાળાદ્વારા પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છતાં હિંદુ ધર્મ-શાસ્ત્રોમયી પણ સુભાષિતો સંગ્રહવામાં આવ્યાં છે, એ સર્વધર્મસમભાવનું સૂચક લેખી શકાય. સંસ્કૃત ભાષાના વિદ્યાર્થીઓ તેમજ નીતિબોધના સાહિત્ય પ્રત્યે અભિરુચિ રાખનાર સૌને આ પુસ્તક ઉપયોગી થઈ પડશે. પૃષ્ઠસંખ્યા અને પુસ્તક પાછળ લેખાયેલી મહેનતના પ્રમાણમાં સદા રૂપિયા જેટલું મૂલ્ય અતિ અદ્વંજ લેખાય.

૧૩. ગોળીબારની મુસાફરી—લેખક : સૌ. હંસ મહેતા, પ્રકાશક : કુમાર કાર્યાલય, રાયપુર, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૧૨+૧૭૬, પાકું સચિત્ર બોર્ડનું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. દોઢ. ૧૯૪૦

અંગ્રેજી ભાષુતરમાં આગળ વધેલાં આપણાં કુમારો અને કિશોરો “ગુલીવર્સ ટ્રાવેલ્સ” નામનું પુસ્તક હોશિ હોશિ વાંચે છે. એમાં આવતી પ્રવાસ અને સાહસની કથાઓ તેમને ધણી ગમે છે. એ જ પુસ્તક આપણા દેશનાં બાળકોને સમજાવું સુગમ પડે તેવી સરળ અને રસ્યક શૈલીઓ થી. હંસાબહેન મહેતાએ ગુજરાતીમાં ઉતાર્યું છે. આ અગાઉ આ પુસ્તક બે ભાગમાં પ્રકટ થયું હતું તેની આ આવૃત્તિ બન્ને ભાગ ભેગા કરી પ્રકટ કરવામાં આવી છે. પહેલા ભાગની બે આવૃત્તિ અને બીજા ભાગની એક આવૃત્તિને આપણાં બાળકો આ અગાઉ અપનાવી ચૂક્યાં છે. વાર્તાનું વરણ અને લેખનશૈલી એકજ બેઠકે પુસ્તક પૂરું કરવાનું મન થાય તેવી છે. દરેક પુસ્તકાલયને પોતાના બાળવાચકો માટે આ પુસ્તક વસાવવા અમારી ભલામણ છે.

૧૪. જગતનો તાત—લેખક : શ્રી. રામનારાયણ ના. પાઠક, પ્રકાશક : ભારતી સાહિત્ય સંઘ, શ્રીમાળી સોસાયટી, એલિસબ્રિજ, પો. બો. નં. ૭૩, અમદાવાદ. કાલેન કદનાં પૃષ્ઠ ૩૨૮, સચિત્ર આગ્રહાદનવાળું પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. બે. ૧૯૩૯.

આ પુસ્તકમાં લેખકે આજના ખેડૂતજીવનનો મર્મબેદી ચિતાર રજૂ કર્યો છે. એક

વખતનો આખા જોડત દિવસે દિવસે કેવો પાંચમાલ થતો જાય છે તેનું હજાર વર્ણન કરવામાં લેખકે સારી સફળતા મેળવી છે. પુસ્તકનાં પાત્રોને ઓળખાવતું પુરાવન, ગામડાના ખેડૂતો સાથે એકરૂપ થઈ ગયેલા શ્રી. રવિશંકર મહારાજે લખ્યો છે. આજના ખેડૂતની પરિસ્થિતિ અને પાંચમાલીનાં ખર્ચાં કારણે જાણવાનાં ઠીક ઠીક સાધનો આ પુસ્તકમાંથી મળી આવશે. સજંગ નૂલલકયારૂપે હોવાથી દરકાષ વાચકને વાંચવા પ્રેરે તેનું આ પુસ્તક છે. પુસ્તકાલયેને આ પુસ્તક પોતાને ત્યાં વસાવવા અમારી જલામણ છે.

૧૫. યોગસાધનના પાયા (ભાગ બીજો)—મૂળ લેખક : શ્રી. અરવિંદ; અનુવાદક : શ્રી. અંબાલાલ પુરાણી; પ્રકાશક : અરવિંદ કાર્યાલય, આણંદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૪૫૮૦, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય આઠ આના, ૧૯૪૦.

આણંદના અરવિંદ કાર્યાલય તરફથી યોગી શ્રી. અરવિંદ ઘોષકૃત યોગને લગતું ઠીક ઠીક સાહિત્ય પ્રકટ કરવામાં આવે છે. યોગ જેવા કઠણ વિષયને સરળ રીતે સમજાવનાર શ્રી. અંબાલાલ પુરાણીએ આ ગ્રંથોના અનુવાદ કરેલા છે. આ પુસ્તકનો અનુવાદ પણ શ્રી. અરવિંદના એ અનુયાયી શ્રી. અંબુભાઈએ કરેલો છે. યોગસાધનનાં મૂળ તરવારૂપ વિવિધ બાબતો આ પુસ્તકનાં પહેલા ભાગમાં અપાયા ઉપરાંત આ ભાગમાં કામના, આદાર, જાતીય-વાસના, તેમ જ અનન્ય-ભૌતિક-ચેતના, અચેતના, નિદા, સ્વપ્ન અને શેગને લગતા વિષયોનું નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે. યોગમાર્ગના અભ્યાસીએને આ પુસ્તકમાંથી સારી પ્રાપ્તિ મળી આવશે.

૧૬. શ્રી માતાજી સાથે વાર્તાલાપ—અનુવાદક અને પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૨૫૨૦૨; છોટનું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૨) ૧૯૪૦.

શ્રી અરવિંદ આશ્રમની આંતર્યાલ વ્યવસ્થા રાખનાર શ્રી માતાજી સાથે યોગસાધન બંધે જુદાજુદા જિજ્ઞાસુએને થયેલા વાર્તાલાપની વિગતો આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવી છે. પુસ્તકમાં આપેલી પ્રશ્નોત્તરરૂપ વિગતો અભ્યાસયોગનાં જિજ્ઞાસુએને જ માત્ર ઉપયોગી નીવડી શકે તેમ છે. સામાન્ય માણસને યોગનાં આ લિન્ન જિન્ન અંગે સમજાવવાં મુશ્કેલ પડે તેનાં છે. ને કે જિજ્ઞાસુએને અતિ માર્ગદર્શક થઈ પડશે.

૧૭. અનુભૂતસિદ્ધ પ્રયોગસંગ્રહ અને લોહપ્રયોગસંગ્રહ—લેખક અને સંપાદક : વૈદ્ય હરિલાલ ગોરધન પાઠક, આયુર્વેદલિપિક, હરિદર ઔપપાલય, બાલાચિતોર. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૮૫૧૪૪, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧) ૧૯૪૦.

આ પુસ્તકમાં વૈદકનાં જુદાં જુદાં પુસ્તકોમાંથી ધરગચ્છુ વૈદકના અખતરાઓ આપેલા છે. એમાં આપેલા કેટલાક અખતરા ધરગચ્છુ ઉપચારો તરીકે ધ્યાન લાગે તેવા છે, પરંતુ તેમાંના રસપ્રયોગો અને ધતર કેટલીક બાબતોનો ઉપયોગ સારા અનુભવી વૈદ્યની સલાહ લીધા સિવાય ઉપયોગ કરવા જતાં સામાન્ય માણસ ગોચું ખાઈ જવા સંભવ છે. એટલે માત્ર પુસ્તકમાં આપેલા અખતરાના આધારે અને અનુભવીની મલાદ લીધા સિવાય પુસ્તકમાં આપેલા અખતરાનો ઉપયોગ કરવો સલાહભર્યો નથી.

૧૮ પૈયા પ્રાપ્ત કરવાની સર્વોત્તમ કલા ભા. ૨ જો:—લેખક અને સંપાદક:

પં. ગોવિંદલાલ કે. શર્મા, મંત્રી, આદર્શ સમાજ કાર્યાલય, સાબરમતી (અમદાવાદ), કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૬૪, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૮-૦, ૧૯૪૦.

આ પુસ્તકમાં જુદી જુદી બનાવટના અખતરાઓ આપવામાં આવ્યા છે. પરંતુ તે કેટલે દરજ્જે વિશ્વાસપાત્ર છે તે કહી શકાય નહિ. શરૂઆતમાં યામોલોગને લગતા બે લેખો આપવામાં આવ્યા છે અને તે પછી કેટલાક અખતરા અપાયા છે, જેની અજમાયશ લાગ્યે જ કોષ કરવા પ્રેરાય તેવા એ છે. ૬૪ પૃષ્ઠના આ પુસ્તકની ૦-૮-૦ જેટલી કિંમત જરૂર વધારા પડતી તેમ જ જનતાને છેતરનારી કહી શકાય. આ પુસ્તક ખરીદવા લાગ્યે જ લલામણુ કરી શકાય.

૧૯ તેજ-છાયા:—લેખિકા અને પ્રકાશિકા: શ્રી. જયમનગૌરી પાઠકજી, અપારિયા ચકલા, સુરત. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૮૪, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય રૂપિયો સવા, ઈ. સ. ૧૯૪૦.

શ્રી. જયમનગૌરીનું નામ આપણા સાહિત્યમાં સારું જાણીતું છે. તેઓએ રચેલાં છંદકાવ્યો, ગીતકાવ્યો તેમ જ રાસોનો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. કાવ્યોમાં ૩૯ છંદકાવ્યો હોયને ૬ ગીતકાવ્યો અને ૨૪ રાસકાવ્યો છે. કાવ્યોની સમજૂત આપતો શ્રી. કેશવ શેઠનો “ તેજછાયાનું તત્ત્વદર્શન ” શીર્ષક લેખ આ કાવ્યસાહિત્યને સમજવું સુગમ કરી આપે તેવા છે.

૨૦. સૌભાગ્ય : સંપાદિકા : સૌ. ધનિષ્ઠાબહેન મજમુદાર, પ્રકાશક : સ્વાશ્રયી લેખક મંડળ, લાહી (કાઠિયાવાડ). કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૧૨૮, સાદુ બે રંગમાં છાપેલું સચિત્ર પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. એક. ૧૯૪૦.

લાહીના સ્વાશ્રયી લેખક મંડળ તરફથી ચાલતી ગૃહ પુસ્તકાલય ગ્રંથમાળાના બીજા વર્ષનું આ ચોથું પુસ્તક છે. પુસ્તકમાં બહેનોએ લખેલા ગદ્ય અને પદ્ય સાહિત્યનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. જુદી જુદી બહેનોએ લખેલો પદ્યવિભાગ આ પુસ્તકનાં લગભગ પચાસ ઉપરાંત પૃષ્ઠ રોકે છે, ન્યારે બાકીનાં પૃષ્ઠો ગદ્યવિભાગનાં છે. પદ્યવિભાગમાં જુદા જુદા વિષયો પર જુદી જુદી બહેનોએ લખેલાં કાવ્યો ગરબા વગેરે છે, ન્યારે ગદ્ય વિભાગમાં ટૂંકી વાર્તાઓ આપવામાં આવી છે. આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં જુદીજુદી બહેનોએ સારો ફાળો આપ્યો છે એમ કહી શકાય.

૨૧. સુવર્ણ માહિની : લેખિકા : શ્રી. દિવાળીબહેન વાલજીભાઈ ભટ્ટ, પ્રકાશક : ગુર્જર સાહિત્ય ભંડાર, લાહી; કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬, સચિત્ર સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૨-૦, ૧૯૪૦.

ઉપર જણાવેલા “ સૌભાગ્ય ” પુસ્તકમાં આ કાવ્ય અપાયું છે. એજ કાવ્ય આ જુદી પુસ્તિકાએ પણ પ્રકટ કરવામાં આવ્યું છે.

૨૨. રાસજ્યોતિ—અ. સૌ. ધનિષ્ઠાબહેન મજમુદાર મુ. વિજયપુર; પ્રકાશક : સુગ-ધર્મ કાર્યાલય, લાહી, કાઠિયાવાડ, ૧૯૪૦.

ઉપલી પુસ્તિકાની માફક આ પુસ્તિકા પણ “ સૌભાગ્ય ”માં છપાયેલા લેખિકાના રાસોનો સંગ્રહ છે. રાસપ્રિય બહેનોને એ ગમશે.

૨૩. ગીતરંગીની—લેખક : શ્રી. બાલકૃષ્ણ જી. ભટ્ટ. પ્રકાશક : જીવનલાલ એન્ડ સન્સ મુંબઈ અને અમદાવાદ, કાઉન કદનાં ૫. ૮+૪૮, સાદુ સંગીત સચિત્ર પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૮-૦.

લેખકે રચેલાં જુદા જુદા વિષય પરનાં રાસગીતો, વૃત્તગીતો તેમજ બાલગીતોના આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. ગરબાગ્રેમી ગુજરાતજોને એમાંના કેટલાક રાસ ગમી જાય તેવા છે.

૨૪. રાત પડતી હતી—લેખક : શ્રી. નિરુ દેસાઈ; પ્રકાશક : ગતિ અને રેખા કાર્યાલય, પિપ્પલસ એન્ડ બિલ્ડિંગ, કારંજ, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં ૫૪ ૧૨૪, સાદુ સચિત્ર પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૮-૦. ૧૯૩૯.

આ પુસ્તકમાં, લેખકે વનિતાઓના લતાઓમાં રખડી મેળવેલી માહિતી પરથી ત્યાંની આજુબાજુની અને એ ક્ષેત્રની પરિસ્થિતિ સળંગ વાર્તારૂપે આપી છે. આ વિષયપર રવે જાણવા ઇચ્છનાર પ્રૌઢ ઉંમરનાં માણસો એ બહોળે વચ્ચે; કાચી ઉંમરનાંઓના હાથમાં એ પુસ્તક ન પહેચે તે માટે પુસ્તક ખરીદનાર મંત્રી-મંથપાત્રે કાળજી રાખવી ધટે.

મહિલાલ પ્ર. વ્યાસ

સામયિકો

૧ બાલજગત (પ્રવાસઅંક):—તંત્રી શ્રી. સોમાભાઈ ભાવભાર, અને શ્રી. દિનેશ કોર, પ્રકાશક: નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, ભદ્ર, અમદાવાદ.

“ બાલજગત ”નો ઑગસ્ટ માસનો અંક ખાસ પ્રવાસઅંક તરીકે પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે. એમાં આપેલાં પ્રવાસવર્ણનો બાળકોને મુસાફરીનાં રથજોનાં યાત્રીઓ સારો ખ્યાલ આપે છે. કાકોરાના ગોમતી તળાવનું ચિત્ર આપ્યું છે તે સાથે એની યાત્રાને લખતો લેખ અપાયો હોત તો તે બાળકોને ચિત્રપરિચય સારો થાત.

૨ બાલસખા (હાસ્યઅંક):—તંત્રી અને પ્રકાશક: શ્રી. દિગંતલાલ સુ. શાહ, મહિનીની પોળ, લાલાલામણની પોળ, અમદાવાદ.

બાલસખાનો ઑગસ્ટ માસનો અંક હાસ્યઅંક તરીકે પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે. બાળોને વાંચતાં રમુજ મજે અને ઘડીભર આનંદ આપે તેવા લેખો અપાયા છે. અને બાળલેખોએ લખેલા કેટલાક લેખો એ એની વિશિષ્ટતા છે.

૩ જનેતા (શ્રીમાસિક)—તંત્રી : શ્રી. ધીરજલાલ પરમાનંદ રોક; સંચાલક : ચિંટ સાહિત્ય ભંડાર, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ.

ઉપલી સંસ્થા તરફથી ચિંટ સાહિત્ય પત્રિકા નામની પ્રચારલક્ષી એક પત્રિકા દર માસે અઘ્ન લવાજમમાં પ્રકટ થતી હતી. એથી જ આ પત્રિકા માત્ર ૧-૪-૦ ના વાર્ષિક લવાજમથી મયા જીન માસથી પ્રસિદ્ધ થવા માંડી છે. એમાં શ્રીદિનના પ્રખ્યાત લખના હીક હીક લેખો અપાયે છે.

મહિલાલ પ્ર. વ્યાસ.

નવીન ફાલ

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અને મળવાનું સ્થળ	કિંમત	વિશેષ હકીકત
૧	હબી	શરતચંદ્ર ચક્રોપાધ્યાય	ગૂર્જર મંચરત્ન કાર્યાલય અમદાવાદ	૧-૪-૦	બીજી આવૃત્તિ
૨	પારકા જ્ઞાપાં	ઉમાશંકર જોષી	ગતિ અને રેખા કાર્યાલય અમદાવાદ	૦-૧૨-૦	
૩	સુભગા	સીતારામ શર્મા	નવચેતન સા. મંદિર અમદાવાદ	૨-૮-૦	
૪	અનુરાગ	પૂર્ણશશીદેવી	પ્રગતિ સા. મંદિર રાજકોટ	૧-૪-૦	
૫	ચાર અધ્યાય અને માલંચ	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	આર. આર. શેઠની કંપની મુંબઈ	૧-૧૨-૦	
૬	શ્રી માતાજી સાથે વાર્તાલાપ	શ્રી માતાજી	અરવિંદ કાર્યાલય આણંદ	૨-૦-૦	
૭	અનુભૂત સિદ્ધ પ્રયોગ સંગ્રહ અને લોહ પ્રયોગસંગ્રહ	વૈદ્ય હરિલાલ ગોરધન પાઠક	હરિહર ઔષધાલય ખાલાશિનોર	૧-૪-૦	
૮	રાજપીપળામાં નવી વસાહતનો વિકાસ	મણિભાઈ દિવેદી	લેખક પોતે, નવસારી	૦-૬-૦	
૯	સસખત્રિસી	ચંદુલાલ એમ. શાહ	જીવનલાલ એન્ડ સન્સ અમદાવાદ	૦-૮-૦	
૧૦	તેજ અને હાયા	જયમનગૌરી પાઠકજી	લેખિકા પોતે, ખપા-ટિયા ચકલા, સુરત	૧-૪-૦	
૧૧	your diet in health & Disease	બેન્ગમિન	સુલભ સાહિયમંદિર લોઢલખોડ કૌંટપાકિન્ડ અમદાવાદ		

અથો જિલ વિનાના ને મૂગા છતાં જગત પર સત્તા ચલાવે છે. તેઓ શક્તિહીન અને જડ દેખાતા છતાં જંગલમાં આગ ફરી વળે તેમ તેઓ માણસોનાં મન, હૃદય અને મગજોમાં ફરી વળી પ્રકાશ પહોંચાડે છે અને અધઃકારમય હૃદયકાશમાં તારાનું કામ કરે છે.

પુસ્તકોના પરિચયસંગ્રહ*

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ તથા વિષય	લેખક કે અનુવાદક	પ્રકાશક પ્રાપ્તિસ્થાન	મૂલ્ય	પરિચય આપનાર પત્રો
૪૨૪	કાવ્યશક્તિ અને સાહિત્ય વિમર્શ	રા. વિ. પાઠક	લેખક પોતે, અમદાવાદ	૧-૧૨-૦	"નવચેતન" ઓગસ્ટ '૪૦ દરેકના
૩૩૪	આપણું વિવેચન સાહિત્ય	હીરા ક. મહેતા	ગુ. વ. સોસાયટી અમદાવાદ	૧-૦-૦	"નવચેતન" ઓગસ્ટ '૪૦ "શિક્ષણ અને સાહિત્ય" "૩૩" ઓગસ્ટ '૪૦
૪૨૫	જયંતિ વ્યાખ્યાનો	...	ગુજરાત સાહિત્ય સંઘ, અમદાવાદ	૦-૧૨-૦	"નવચેતન" ઓગસ્ટ '૪૦
૪૨૩	હેલો કાલ	વનસુખલાલ ક. મહેતા	એન. એમ. ત્રિ- પાઠીની કું. મુંબઈ	૩-૦-૦	"નવચેતન" ઓગસ્ટ '૪૦
૪૨૫	કથાપાત્રને માગે	રમણીકલાલ જ. દલાલ	નવચેતન સા. મું. અમદાવાદ	૧-૧૨-૦	"નવચેતન" ઓગસ્ટ '૪૦
	માઈ જીવન અને કાર્યક્ષેત્ર	હેન્ની ફાઈ	એન. એમ. ટક્ક- રની કું. મુંબઈ	૨-૦-૦	"અબોધ" ઓગસ્ટ '૪૦
૪૦૯	ઓ પરેશ કોનું ?	ડૉ. પ્રાણજીવન- દાસ મહેતા	લેખક પોતે, જનમનગર	૦-૮-૦	"અબોધ" ઓગસ્ટ '૪૦
૪૨૬	યોગેશની વાતો	જગનલાલ યોગી	લેખક પોતે, કરુણાનિવાસ સ્ટેશન રોડ, ચાન્તાકુઈ	૧-૪-૦	"અબોધ" ઓગસ્ટ '૪૦
	અન્નપૂર્ણાનું મંદિર	નિરૂપમાદેવી	એન. એમ. ટક્ક- રની કું. મુંબઈ	૨-૦-૦	"અબોધ" ઓગસ્ટ '૪૦
૪૨૭	ગોમાપારની મુર્તિદરી	હંસા મહેતા	કુમાર કાર્યાલય, અમદાવાદ	૧-૮-૦	"ગુણસુન્દરી" ઓગ. '૪૦

* આ કોષ્ટકમાં જે પુસ્તકોના ક્રમાંક આપવામાં આવ્યા છે તેનો તે જ ક્રમાંક, જે તે પુસ્તકોના પરિચય ફરીવાર અન્ય સામયિકમાં પ્રકટ થતાં આપનામાં આવ્યા છે અને હવે પછી પણ અપારો. —દાંત્રી
૪૮૮]

૪૨૮	સૌભાગ્ય	ધનિષ્ઠાબહેન	સ્વાગ્રથી લેખક મંડળ, લાહી	૨- ૦-૦	"યુલુસુન્દરી" ઓ. '૪૦
૪૨૯	નિશીથ	ઉમાશંકર બેથી	આર. આર. શેઠ ની કું. મુબંધ	૨- ૦-૦	"પ્રસ્થાન" નેઠ ૧૯૨૬
૪૩૦	વસંધા	સુન્દરમ	" "	૨- ૦-૦	" "
૪૩૧	આરાધના	મનસુખલાલ મ. ઝવેરી	" "	૨- ૦-૦	" "
૪૩૨	મન્દધનુ	સુન્દરજી ખેટાઈ	" "	૨- ૦-૦	" "
	ત્રીજી ચોપડી (પ્રૌઢ શિક્ષણમાળા)	ધૂમકેતુ	ગૂર્જરગ્રંથ ૨. કે. અમદાવાદ	૦- ૨-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" ઓગસ્ટ '૪૦
૪૩૩	ટૅલેસ્ટોમની નીતિ કથાઓ	રમણલાલ ચાંદ	" "	૦- ૩-૦	" "
૪૩૪	સુમનસૌરભ	રસુલભાઈ વહોર	" "	૦- ૫-૦	" "

ભારતસેવક ગોખલે ગ્રંથ ભેટ

શિષ્ટ સાહિત્યના અભ્યાસના ઉત્તેજનાથે ' ભારત સેવક ગોખલે ' ગ્રંથ ગોખલે જ્ઞાનમંદિર તરફથી નીચેની ભેટમાંથી એક ચરત સ્વીકારનારને ભેટ તરીકે અમુક ગ્રંથગ્રામી આપવામાં આવશે.

૧. અભ્યાસવર્ગ—શરૂ કરી સમૂહમાં પુસ્તકવાચન કરવું. પુસ્તકોનો અભ્યાસ પૂરો થયે વિગતો લખી જણાવવી. દરેક અભ્યાસવર્ગ માટે એક પુસ્તક મળશે.

૨. તારણ—પુસ્તકનું મનન કરી તેમાંથી હૃદયસ્પર્શી સૂત્રોનું તારણ કરી મોકલાવવું.

પુસ્તક મંગાવનારે દપાલખર્ચના ચાર આનાના રટૅપ વિગતવાર પત્ર સાથે મોકલવા. પુસ્તક લખો.

કરસેનદાસ ચિતલિયા,

સર્વન્ટસ. ઓફ ઇન્ડિયા સોસાયટી, પુના ૪.

માસિકો મહ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભિન્ન	૧૦	૪	ઓગસ્ટ	૩-૮-૪૦
કિશોર	૫	૧૦	જુલાઈ	૮-૮-૪૦
કુમાર	૧૭	૭	જુલાઈ	૧૭-૭-૪૦
ખંડાયતામિત્ર	૨૬	૮	આષાઢ	૩-૮-૪૦
ખેતીવાડી	૬	૪	આષાઢ	૭-૮-૪૦
ગુણસુન્દરી	૩૪	૬	ઓગસ્ટ	૧-૮-૪૦
આમજીવન	૧૧	૧	ઓગસ્ટ	૧-૮-૪૦
ચરોતર	૧૦	૭	જુલાઈ	૧૬-૭-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૭	ઓગસ્ટ	૪-૮-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૪	૪	એપ્રિલ-જુન	૨૦-૬-૪૦
નવચેતન	૩૭	૫	ઓગસ્ટ	૩-૮-૪૦
નવરચના	૫	૪	જુલાઈ	૧૪-૭-૪૦
ખાદીદાર	૧૭	૮	આષાઢ	૨૭-૭-૪૦
પ્રચાન	૧૫	૭	જેઠ	૧૦-૭-૪૦
શ્રી કાર્પાસ ગુ. સભા ત્રિમાસિક	૫	૧	જુલાઈ	૭-૮-૪૦
બાલજગત	૧	૨૦	ઓગસ્ટ	૨-૮-૪૦
બાલજીવન	૨૦	૮	ઓગસ્ટ	૮-૮-૪૦
બાલમિત્ર	૨૦	૧	ઓગસ્ટ	૩-૮-૪૦
બાલસખા	૪	૧	ઓગસ્ટ	૧-૮-૪૦
બાળક	૧૮	૭	ઓગસ્ટ	૧-૮-૪૦
બુદ્ધિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૭	૧	એપ્રિલ-જુન	૧૭-૭-૪૦
માનસી ત્રિમાસિક	૫	૧	માર્ચ	૧૩-૪-૪૦
યુવક	૧૦	૮	ઓગસ્ટ	૮-૮-૪૦
રેખા	૨	૧	જુલાઈ	૨૭-૭-૪૦
વૈદ્યકદંપતર	૪૫	૮	ઓગસ્ટ	૭-૮-૪૦
વ્યાયામ	૨૫	૧૦	જુલાઈ	૧૫-૭-૪૦
શારદા	૩૨	૫	જુલાઈ	૧૫-૭-૪૦
શિક્ષણપત્રિકા	૧૪	૧૨	વૈશાખ	૨૨-૭-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૧	૧૧	ઓગસ્ટ	૧-૮-૪૦
સૌરાષ્ટ્રશિક્ષક	૧૩	૪	માર્ચ-એપ્રિલ-મે	૩-૬-૪૦
સ્ત્રીબોધ	૮૪	૮	ઓગસ્ટ	૨-૭-૪૦
સ્કાઉટવીર		૭	જુલાઈ	૧૫-૭-૪૦

શું વાંચશો ?

કિશોર : જુલાઈ : ૧૯૪૦

કબીર અને નાનક : આપણા દેશમાં ૧૨ થી ૧૬ સૈકાના ગાળામાં જે અનેક સંતો યજ્ઞ ગયા, તેમાં કબીર અને નાનકનાં નામ કદાચ વિશેષ પ્રખ્યાત છે. આ બે મહાત્માઓ પોતાના જમાનાના હિંદુ તથા મુસલમાન બેઉ લોકોમાં પ્રિય હતા. એમના અનુયાયીઓમાં બેઉ ધર્મના લોકો જોવામાં આવે છે. આ બેઉ મહાત્માના મરણ વિશે એકસરખા લોકવાયકા ચાલે છે. એમના જીવન વિષેની ઠીક ઠીક માહિતી આ લેખમાંથી મળશે.

મિત્રો કેમ વધારાશ ? દર એકે આવતા આ લેખનો આ હોતો આગળ વધે છે. મિત્રો વધારવાની વધુ રીતો આ લેખમાંથી મળશે.

શુન:શેષની કથા : હિંદુ પુરાણોમાં આવતા આ રાગની દુઠ્ઠી કથા આ લેખમાં આપવામાં આવી છે.

સાધુચરિત ચમનલાલ : શ્રી. ચમનલાલ માધવલાલ વૈષ્ણવ, વડવાણ શહેરના રહીશ હતા. પૂ. મહાત્માજીના સિદ્ધાંતોનું ચૂરતપણે પાલન કરનારામાંના તેઓ એક હતા. કુશળ અને ચારિત્રવાન શિક્ષક તેમ જ ઊંડા વિચારક હતા. ૧૯૨૧ ની સાલમાં યુજરાત કાર્યાલયમાં અનેક રાષ્ટ્રીય શાળાઓ રચવાઈ હતી. વડવાણ રાષ્ટ્રીય શાળાના શ્રી. ચમનલાલ આચાર્ય હતા. ૩૦-૩૨ ની લગતમાં તેઓ બે વાર જેલમાંથી પસાર થયા હતા. યરોડાની જેલમાં તેમને ક્ષય લાગુ પડ્યો હતો. કુદરતી ઉપચારના હિમાયતી હોય તેમણે પંચગનીમાં અને વડવાણમાં લાંબા વખત સુધી ફળાદાર અને માટી તથા પાણીના કુદરતી ઉપચારોથી શરીર ટકાવી રાખ્યું હતું. અત્યંત ગરીબાઈથી પોતાનાં માતાપિતા સાથે તેઓ રહેતા હતા.

કુમાર : ડેવાગર : ૧૯૪૦

મારી નજરે ચાર હજાર યાત્રિકો જોઈએ છે : આ જાહેરખબર કોઈકે જ નહિ વાંચી હોય. સરકારે યાત્રિકો માગ્યા છે. નથી માગ્યા વિદ્વાનો, નથી જોઈતા એન્સુએટો, નથી જોઈતા શિક્ષકો; દેશની જીંડવેળા બચાવના યાત્રિકોની જરૂર પડી છે. આ જાહેરખબર આપણી યુનિવર્સિટીઓ, કૉલેજો અને હાઈસ્કૂલોની તળિયા સુધીની નબળાઈઓ, અશક્તિઓ, સ્પર્ધાઓ અને બીજાવાગ્દાર શિક્ષણપ્રણાલીઓ પર સચોટ બંધ નથી કરતી ?

અપનાતન : ખુદ પોતાનો નાશ કરવા મથનારને પણ એણે દેહાંત દંડની સજા નહિ કરેલી, પોતાનું મહારાજ્ય છિન્નખિન્ન ચલાવતાં એણે હથિયાર નહિ ઉપાડેલાં, અને છતાં માનવહિતની આડે આવતી-કોઈ પણ વસ્તુએ આવતી વસ્તુને અળગી કરવા એ અચકાતો નરોતો. મિસરી રાજ્યના એ પ્રાચીન સમ્રાટની જીવનગાથા જાણવા આ લેખ વાંચો.

મનોમંથન : કાકાસાહેબે આ લેખમાં ધ્યાન ધરવાની જિજ્ઞાસા ધરાવનારને એની સરૂઆતમાં શો અનુભવ થાય છે, એનું સરસ વર્ણન આપ્યું છે. એવો અનુભવ મેળવવા જિજ્ઞાસુ અનુભવ કરી જુઓ તો ?

ગુજુસુંદરી : ઑગસ્ટ : ૧૯૪૦

ઉદેપુર : ઉદેપુર મેવાડ રાજ્યનું મહાનગર. એણે ઇતિહાસના અનેક અવનવા રંગો જોયેલા. એ તો શૌર્યની ભૂમિ. અને પ્રેમ અને શૌર્ય સાથે સાથે જ હોય. મેવાડ એ મારવાડથી જુદો જ છે. સુરત અને ચરોતરમાં સંસ્કાર તથા જીવનસ્વાતંત્ર્યમાં જેવો તફાવત છે તેવો મેવાડ અને મારવાડમાં છે. અહીંની ઓઝો વધુ સ્વતંત્ર અને રસિક હોય છે. દેશ કુળદૂષ, નદીનાળાંથી ભરપૂર અને આખી રિયાસત પહેલાંના પ્રભુપ્રેમી રાજાઓના પ્રતાપે મોટાં સરોવર અને નહેરોને લીધે રમણ છે.

જીવનપરિચય : સૌ. સમજીબા ગાધિંદલાઇ દેસાઇ : સૌ. સમજીબાએ નિશાળનું ઉચ્ચ શિક્ષણ નહિ લીધેલું છતાં એમણે પોતાના વિદ્વાન પતિના સહવાસથી જે કુનેહ તે કૌશલ્ય દેખાડ્યું છે અને સેવાભાવપૂર્વક તેમણે સમજાવ્યું જે કામ ક્યું છે તે કોઇ પણ વધારે બણેલી બહેન કરતાં કમ નથી. એમના જીવનપરથી એટલું તો કહી શકાય કે જે બહેનોને તેઓના પતિ તરફનો સંપૂર્ણ સહકાર હોય છે તે બહેનો ધારે તે કામ ગમે તેવા સંજોગોમાં પાર પાડી શકે છે.

નવચેતન : ઑગસ્ટ : ૧૯૪૦

પેત્રાશૂદયા જીતરતા સૈનિકો : જાણે સૈન્યને યતુના દેશમાં ઉતારવું એ નવીન શોધ નથી, પણ આ રશિયન શોધનો જર્મનીએ શાસ્ત્રીય રીતે વિકાસ કરી એને અત્યારની સ્થિતિએ આણી છે. ભવિષ્યમાં કદાચ હજીએ વધારે બધું કરી તે વ્યવસ્થિત થઈને ગંભીર પરિણામો ઉપજાવે તો નવાઇ નથી. આ જીતીદળને લગતી જાણવાબેગ માહિતી આ લેખમાં છે.

જર્મનીમાં બનાવતી બનાવટી ચીજો : સત્તા પર આવ્યા પછી જર્મનીમાં હીટલરે બનાવટી ચીજો બનાવવા માટે વૈજ્ઞાનિકોને સમવડો કરી આપવા માંડી. આખા જર્મનીની વૈજ્ઞાનિક શક્તિ આ દિશામાં રોકાઇ. બનાવટી રીતે કાલસામાંથી પેટ્રોલ અને તેલ ત્યાં કાઢવામાં આવે છે. લગાઇ પહેલાં જર્મનીમાં આ બનાવટી પેટ્રોલ એક વર્ષમાં વીસ લાખ ટન બનાવવામાં આવ્યું હતું. વળી બનાવટીથી એક લાખ ટન બનાવવામાં આવ્યો હતો, જેને પેટ્રોલ સાથે મેળવીને કામમાં લેવામાં આવતો હતો. કાલસામાંથી પેટ્રોલ કાઢતાં ' પેરેશીન ' નામનો પદાર્થ નીકળે છે. એ પેરેશીનમાંથી સાથુ બનાવવામાં આવે છે. ચર્મનીની જગ્યાએ એ વપરાય છે. વળી બેકસાઇટ તથા સાધારણ ચીકણી માટીમાંથી એલ્યુમિનિયમ બનાવવામાં આવે છે. અને ' રેસીન ' નામના પદાર્થમાંથી પ્લાસ્ટા, રંગીની, ગ્લાસ, છરી, કાંઠા બનાવવામાં આવે છે. આ રેસીન કાલસામાંથી નીકળે છે.

પ્રસ્થાન : જુન : ૧૯૬૬

સત્ય અને કલ્પના : કલ્પના સત્યથી જુદી છે, પણ સત્યને મારક નથી. ધણીવાર કલ્પના સત્યને ઢાંકી દે છે, પણ સત્યે પોતાની નજર તીવ્ર કરી ન હોય ત્યાં સુધી જ. સત્ય ન્યારે ગફલતમાં રહે છે ત્યારે કલ્પના સાચ ધન અને અપારદર્શક બને છે. કલ્પનાને જેમ ફળવો તેમ એ સતી કે કલ્પના યથા શકે છે. કેટલાક લોકો માને છે કે, કલ્પના સત્યની વિરોધી

જ હોય છે, તેથી એ બેને કદી બને નહિ. એવા લોકો સત્યને કલ્પનાથી બચાવવા માટે નબળા અને રક્ષક રૂપ આપે છે અને પરિણામે એ સત્ય, માણસને માટે સત્ય રહી શકેલું નથી.

શ્રી માતાજી સાથે વાર્તાલાપ : આ લેખમાં દિવ્ય પ્રેમ અને માનુષી પ્રેમને લક્ષ્યતી મીમાંસા આપવામાં આવી છે. આધ્યાત્મિક જિજ્ઞાસુઓને એ લેખમાંથી ઠીક ઠીક બાણવાનું મળી આવશે.

શિક્ષણ અને સાહિત્ય : ઑગસ્ટ : ૧૯૪૦

નરભક્ષ, નરમેધ ને નરવધ : નરભક્ષ કરનારા માણસો આજ પણ જંગલી ગણાતા લોકોમાં મળી આવે છે. ખ્રિસ્તી મિશનરીઓ ન્યાં ગયા ત્યાં મનુષ્યભક્ષક માણસોને સુધારવા અને ન સુધરે તો તેમનો ખોડો કાઢવા તેમણે પ્રયત્ન કર્યો; જ્યારે મનુષ્યગતે એક જમાનામાં પોતાનો મેધ પણ કયો છે. પણ નરમેધ આજે નાશ પામેલી ક્રિયા બની ગઈ છે. નરમેધનો નાશ કરનારા પણ નરવધ કરવા માટે માણસો તૈયાર થયા હશે. જરાસંધનો વધ નરમેધ અટકાવવા માટે જ થયો હતો. અને આજે નરવધની તો નવાઈ જ થઈ છે !

અરોહ અને તેનું ધર્મરાત્ય : અરોહ ઇ. સ. પૂર્વે બસો વર્ષ પર રાજ્ય કરતો હતો. તેણે અનેક દેશો જીતા હતા, પરંતુ પાછળથી તેને એ માટે બેઠ થયો હતો અને પરિણામે તેણે તેની પ્રજાને ધાર્મિક સ્વતંત્રતા આપી હતી. અને પોતે પણ ધાર્મિક જીવન ગાળતો હતો. તેણે એના નામનો કીર્તિસ્તંભ કારાવ્યો હતો. તેમાં તેણે નીચેની બાબતોને 'ધર્મ' નામે ઓળખાવી છે. (૧) પાપીપણું ઓછું કરતા જવું, (૨) સદાચરણીપણું વધારતા જવું, (૩) 'દયાશીલ' થવું, (૪) દાનશીલ થવું, (૫) સત્યપરાયણ બનવું, (૬) શરીરનું અને મનનું 'શોચ' બળવવું અને (૭) માર્દવ એટલે મૃદુતા કે કોમળતાવાળું થવું. અને અંગે કરવાની પ્રવૃત્તિઓની પણ તેણે જનતાને બળુ કરી હતી.

સ્ત્રીબોધ : ઑગસ્ટ : ૧૯૪૦

બાળકોનાં દર્દો : આ લેખમાં બાળકોને થતા ઝાડા, મરડો તેમજ પેટનાં દર્દોને લગતી માહિતી આપવામાં આવી છે. સાથે ધરગંધુ ઉપાયો પણ આપ્યા છે.

સ્ત્રીસમાજની પરિસ્થિતિ : આજે એક બાણ જૂની હિન્દી લાવના મુજબ સ્ત્રીઓના આધ્યાત્મિક દરબજની વાતો કરનારા વર્ગ સ્ત્રીઓને એ આદર્શ તરફ ખેંચી જવા માગે છે ત્યારે બીજી બાણ જૂના આદર્શને નામે સમાજ સ્ત્રીઓની જે દુર્દશા કરી છે તેનાથી સાવધાન બનેલો વર્ગ યુરોપની જેમ સ્ત્રીનો દરબજો નવેસરથી નક્કી કરવા લાડી રહ્યો છે. આ બન્ને બાબતો પરત્વે દેશી પરદેશી શિક્ષિત સ્ત્રીઓના પુલ્કાન કરવામાં આવી છે.

સ્થિતિની બિચારી સ્ત્રીઓ : પંજાબની છેક ઉત્તરે તિબેટની સરહદ પર આવેલ આ એક સાંકડી ખીણ છે. ત્યાંની સ્ત્રીઓની કશું પરિસ્થિતિનો ચિતાર આ લેખમાં આપવામાં આવ્યો છે.

વડોદરા રાજ્ય

પુસ્તકાલયોને મળેલી મદદ+

સા. પુ. છઠીઆરઠા (તા. મહેસાણા)ને ૨) પા. મંગળદાસ ભગવાનદાસ, મુ. જોતલવાસણા, ૨) પા. વીરાભાઈ જોષીતારામ પાળોજી, ૨) પા. જોષીતારામ શંભુ-બુદાપાલડી, ૫) બ્રાહ્મણ નર્મદાશંકર સાંકળેશ્વર, ૫) બ્રાહ્મણ વિશ્વનાથ દરગોવન ધરમોડા.

સા. પુ. દુનાવાડા (તા. દારીજ)ને ૨) ઠક્કર મોતીજી નાયાજી, ૨) ઠક્કર વેલજી દયાળજી તરફથી.

સા. પુ. મીઠી ધારિયલ (તા. ચાણુરમા)ને ૧૦) પા. કુબેરદાસ બાલચંદ્રદાસ-વડાવલી, ૧૦) પા. ગણેશદાસ બાલચંદ્રદાસ-મણિપારી, ૫) પા. હંશિરદાસ-જીવજીદાસ-વાવડી, ૨) પા. વીરમદાસ મોહનદાસ-વડાવલી, ૨) પા. રામચંદ્રદાસ જોરદાસ-મોઢેરા, ૨) પા. દાર-કાદાસ વીરમદાસ-મોઢેરા, ૨) પા. ચતુરદાસ રામચંદ્રદાસ-વડાવલી, ૨) શુક્લ ભોળાનાથ પુરુષોત્તમ-વસાઈ (વિળપુર).

નૂતન મંડળની સલાહ—નડા નૂતનમંડળની એક સલાહ ગણ તા. ૪-૮-૪૦ના રોજ ભરવામાં આવી હતી. તેમાં નડા, જોરજાર તથા અક્ષિપુરા પુસ્તકાલયોના મંત્રી હાજર હતા. સલાહમાં (૧) સદકારી પદ્ધતિએ બજેટ બનાવવાનો, (૨) નૂતનમંડળની સલાહ દર વર્ષે ઓગસ્ટની શરૂઆતમાં ભરવાનો તેમજ (૩) અઠવાડીકો અને માસિકો દશ દિવસે બીજ રથજો મોકલવાને લગતા કરાવો ચલાવવા હતા.

શિ. વા. ની પરીક્ષા—ચાણુરમા મહાલ પુ. મંડળ તરફથી મધ તા. ૨૩-૬-૪૦ ના રોજ લેવામાં આવી હતી તેમાં ૧૧૭ વિદ્યાર્થીઓ બેઠા હતા તે પૈકી ૮ કન્યાઓ હતી. મહાલની ૯ શાળાના વિદ્યાર્થીઓએ ભાગ લીધો હતો. એ પૈકી ૧૦૪ ઉત્તીર્ણ થતાં તેમાં ૬ કન્યાઓનો સમાવેશ થાય છે.

પ્રાંતિક સલાહો : સાલાનુબાદ આ વર્ષની પ્રાંત પુ. મંડળની વાર્ષિક સલાહોમાં પણ રાજ્ય પુ. મંડળ તરફનો એક પ્રતિનિધિ તેમજ પુસ્તકાલય ખાતાના રા. રા. મદદનીશ

+ આ યાદીમાં શ. ૨) અને તેથી વધુ રકમ આપનારનાં નામ જલ્દે કરવામાં આવ્યાં છે

વ્યવસ્થાપક સાહેબ હાજર રહેવાના હોવાથી જુદા જુદા પ્રાંતની વાર્ષિક સભાએ માટે નીચે પ્રમાણેની તારીખો જે તે પ્રાંત મંડળની સમ્મતિપૂર્વક નક્કી કરવામાં આવી છે:—

(૧) નવસારી પ્રાંત માટે	તા. ૮-૯-૪૦
(૨) મહેસાણા „	તા. ૧૫-૯-૪૦
(૩) અમરેલી „	તા. ૨૨-૯-૪૦
(૪) વડોદરા „	તા. ૨૯-૯-૪૦

આ સંબંધમાં જરૂરી પરિપત્ર જે તે પ્રાંત મંડળ તરફથી લાગતાવળગતા સર્વ ક્ષેત્રને મળી ગયો હશે જ. તો કરેલી તારીખ ધ્યાનમાં રાખી પોતપોતાના પ્રાંતની સભામાં ઉલ્લેખેર હાજર રહેવા મંડળના સર્વ સભાસદોને વિનંતિ.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

નીચેના પ્રચારકોએ જણાવેલી મુદત દરમ્યાન નીચેનાં સ્થળોની મુલાકાત લઈ પુસ્તકાલયોની તપાસણી, વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બજાવી છે:—

ચાણુરમા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. નાનજીભાઈ જેડીદાસે અપ્રિલ અને જુન માસમાં ૧ સંખલપુર, ૨ ડોડીવાડ, ૩ વેણપુર, ૪ અંબાવી, ૫ આદીવાડ, ૬ ખાનેલ, ૭ ચાણુરમા કર્યા પુ. (વર્ગીકરણ કપુ).

વિસનગર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. ઉમિયાશંકર લ. દવેએ માટે જુન અને જુલાઈમાં ૧ પાલડી, ૨ ગુંગ, ૩ સેવાલિયા, ૪ ઉપલરા, ૫ રંગાકુષ, ૬ કડા, ૭ લાછડી, ૮ ધાધરેટ.

નવસારી પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલે જુલાઈ માસમાં કામરેજ મહાલનાં ૧ કામરેજ, ૨ વાવ, ૩ કઠોદરા, ૪ ઠોસમાડી, ૫ ઉમેળ, ૬ લાકરી, ૭ માકણ, ૮ સીમાળી કોરમાડી, ૯ ખોલેશ્વર, ૧૦ કરજણ, ૧૧ ધળા, ૧૨ ધાવા, ૧૩ કુંગરા, ૧૪ ધોરજીપારડી.

અમરેલી પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. રમેશદાસ ઉ. મજમુદારે જુલાઈ માસમાં અમરેલી મહાલનાં ૧ કેરીયા, ૨ લાલાવદર, ૩ નાના માચીઆળા, ૪ મોટા માચીઆળા, ૫ માંગવાપાળ, ૬ અમરપુર, ૭ કોતેપુર, ૮ ચાંપાચળ, ૯ વિકલપુર, ૧૦ તરકતળાવ, ૧૧ પીકવાળળ, ૧૨ વાંકીઆ, ૧૩ બાબાપુર, ૧૪ મોટાભંડારીઆ, ૧૫ ગાવડકા, ૧૬ મોટા આંકડીઆ, ૧૭ માલવણ, ૧૮ નાના ભંડારીઆ, ૧૯ હલીડ, ૨૦ પીપળલગ, ૨૧ નાના આંકડીઆ.

કરજણ તાલુકા માનદ પ્રચારક શ્રી. છાટાલાલ નરસેરામે જાન્યુઆરી તથા ફેબ્રુઆરી '૪૦માં ૧ સીમળી, ૨ કોળીઆ, ૩ કરજ, ૪ પાછીઆપુરા, ૫ માર્ગોજ, ૬ સારંગ, ૭ ચનાપુરા, ૮ અટાલી.

હોસાઈ મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. રવિશંકર છાટાલાલ જોરીએ મે અને જુલાઈ માસમાં ૧ ફરતીકૂષ, ૨ મંડળા, ૩ ચુવાવી એ ગામોની તપાસણી કરી છે.

તપાસણીમાં પ્રચારકોએ જે જે ખામીઓ બતાવી હોય તે સુધારી લેવા અને જે સૂચનાઓ કેરી હોય તેનો અમલ કરવા જે તે મંત્રીભાઈઓએ ખાસ તજવીજ કરવી.

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ

[શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા ૧૮ મી તા. ૨૧-૭-૪૦]

સમય ૭૫ થી ૧૦૫

- ટીપ્પણી—(૧) જવાબ માટે કાગળોની નોંધ બાંધવી અથવા છૂટા હોય તો સીધી લેવા.
 (૨) જવાબ લખતી વખતે પુસ્તકની વા બીજી કોઈ નવતરી મદદ લેવી નહિ: પ્રામાણિકપણું પૂરેપૂરું જાળવવું.
 (૩) દરેક ઉમેદવારે પોતાની ઉત્તરવહીના પૃષ્ઠ પર નામ કામ સાથે ઉમ્મર, અભ્યાસ અને ધર્મો પણ અવશ્ય જણાવવાં.
 (૪) જવાબ સુવાચ્ય અક્ષરે ચાલીથી લખવા.
 (૫) ચોપડીની ભાષામાં નહિ પણ પોતાની ભાષામાં લખાયેલા જવાબ વધારે પસંદગીપાત્ર ગણાશે.

પ્રશ્નપત્ર

હિમાલયનો પ્રવાસ

[ટીપ્પણ : ૬ મો અને ૧૦ મો સવાલ ફરજિયાત છે. બીજા ગમે તે હ. મળી કુલ આઠ સવાલના જવાબ લખવા.]

- ૧ (અ) મનુષ્ય પ્રાણીને યાત્રા કરવાની પ્રેરણા પહેલવહેલી શાથી ઉદ્ભવી હશે ? યાત્રાના ઉદ્દેશ શા ?
- (બ) ઉત્તરાખંડની યાત્રા માટે કઈ ઋતુ અનુકૂળ ગણાય છે ને તે શાથી ?
- ૨ ઉત્તરાખંડની યાત્રા દરમ્યાન યાત્રાળુઓને ઉતારા, ભોજન તથા પ્રવાસની કેવી સગવડ અગત્ય અનુભવવી પડે છે તેનો ખ્યાલ આપો.
- ૩ ' બેલુડ મઠ ' એ શું છે ? એના વિષે જાણતા હો તે લખો.
- ૪ ' એક જ દેશના બે પ્રાંતો અથવા બે કોમોની ધર્મધર્મ વિશેની કલ્પનાઓનો મેળ ખાતો નથી '—એ કથન પૂરતાર દરતાર જે દૃષ્ટિ પરીક્ષ્ય પુસ્તકના અભ્યાસ દરમ્યાન તમારી જાણમાં આવ્યા હોય તે ટાંકો.
- ૫ આર્યોના આદિસ્થાન તરીકે દાકાસાહેબ કોને ગણે છે અને તે શાથી ? એ વિશે તમારા વિચાર દર્શાવો.
- ૬ ગયામાહાત્મ્ય વર્ણવી તે પર તમારા વિચાર છૂટથી દર્શાવો.
- ૭ ' ચટ્ટી ' અને ' ઝંપાન ' એ શી વસ્તુઓ છે ? હિમાલયની યાત્રામાં એપાન અને ચટ્ટીની ઉપયોગિતા સમજાવો.
- ૮ (અ) હિંદુ ધર્મમાં ' વડ ' અને ' પીપળા 'નાં ઝાડો પવિત્ર શાથી મનાય છે ? તેમના આદર્શ સમજાવો.
- (બ) ' યામુન ઋષિ 'ની સાધના વિશે શું જાણો છો ?

૯ હિમાલયના પહાડી પ્રદેશની પ્રજાના આચારવિચાર તથા જીવનવ્યવહારનો પરિચય કરાવો.
૧૦ નીચે પૈકી ગમે તે પાંચ ખાચત પર ટૂંક નોંધ લખો:—

(૧) અક્ષયવટ (૨) તેજબલની લાકડી (૩) લૈરવધારી (૪) શ્રીશ્રીમા
(૫) હેલુ' શ્રાદ્ધ (૬) મણિકર્ણિકા (૭) લક્ષ્મણજૂલા (૮) ઉત્તર કાશી.

૧૧ નીચેના વિષે શું જણાવો છો ?

(૧) તીર્થક્ષેત્રોના પંડા અથવા ગોરા. (૨) કુંભમેળાની ઉત્પત્તિકથા.

૧૨ હિંદની સાધુ-સંસ્થાની ઉપકારકતા અનુપકારકતા વિષે લેખકના વિચાર દર્શાવો.

૧૩ ટહેરી નગર, ટહેરી રાજવંશ તથા ટહેરી પ્રદેશના લોકજીવનનો આછો ખ્યાલ આપી ત્યાંના સ્વામી પ્રદાનંદના દર્શનપ્રસંગે લેખકના દિલમાં સ્પુરેલા વિચારો આલેખો.

૧૪ શ્રદ્ધાભક્તિના સ્પર્શથી ખોટાઅખોટાની રૂઢિચુસ્ત ધાર્મિકતા પીગળી જવાનો એ ચમત્કારિક પ્રસંગ વર્ણવો.

૧૫ પાંડે વકીલ સાથેની મુલાકાત પ્રસંગે ' સમાજસેવા ' અને ' ધર્મોપદેશક ' સંબંધમાં ડાકાસાહેબે દર્શાવેલા વિચાર સમજાવો.

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ

જાહેરાત નં. ૧ સને ૧૯૪૦-૪૧

શિષ્ટ વાચનની ૧૯ તથા ૨૦ મી પરીક્ષાઓ માટેનાં પુસ્તકો

સને ૧૯૪૦-૪૧ ના નવા વર્ષ દરમિયાન લેવાની ૧૯ મી તથા ૨૦ મી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાઓ માટે અનુક્રમે નવજીવન પ્ર. મંદિર તરફથી પ્રકટ થયેલ " ભારતસેવક ગોખલે " તથા ' માઈ ગામકું ' એ પુસ્તકો નક્કી કરવામાં આવ્યાં છે. તેા જે પુસ્તકાલયોમાં સદ-રહુ બંને પુસ્તકો ન હોય અગર જેમને એક કરતાં વધુ નકલની જરૂર હોય તેમણે પોતાના નવા વર્ષ માટેની પુસ્તકપસંદગીમાં એ પુસ્તકોને સ્થાન આપવાની તથા શિષ્ટ વાચન-રસિક જનતાને પૂર્ણ પાડી જે તે અવસરે જાહેર થતી પરીક્ષાઓનો લાભ બહોળા પ્રમાણમાં લેવાય તે માટે પૂરતી અનુકૂળતા કરી આપવાની ખાતર એ પુસ્તકો વેળાસર મેળવી લેવાની રાજ્યનાં તમામ પુસ્તકાલયોને અમારી ખાસ બહામણ છે.

' ભારત સેવક ગોખલે ' રૂ. ૧-૮-૦ ની કિંમતે અને ' માઈ ગામકું ' રૂ. ૦-૬-૦ ની કિંમતે પુ. સ. સ. મંડળમાંથી મળી શકશે.

' ભારત સેવક ગોખલે ' નું પુસ્તક અમુક સંખ્યામાં ભેટ આપવાની યોજના ગોખલે જ્ઞાન મંદિર તરફથી બહાર પડી છે. તેનો લાભ લેવાની ઇચ્છાવાળાઓને આહુ અંકમાં અન્યત્ર છપાયેલ એ સંબંધની જાહેરાત જોવાની બહામણ કરવામાં આવે છે.

વડોદરા
તા. ૪-૮-૪૦

મણિલાલ મંગળજી કાશીવાળા
રામભાઈ કા. પટેલ
મંત્રીઓ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી શરૂ થયેલ
 સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીન સ્મારક ફંડ
 (જુલાઈ '૪૦ આખર સુધીમાં લરાયલી રકમ)

પાછલો સરવાળો રૂ. ૧૪૭૭-૨-૦		
૯૪	સા. પુસ્તકાલય સુલુસર તા. આશુરમા	૨- ૦-૦
૯૫	સા. મહિલા પુ. વસો તા. પેટલાદ	૧૫- ૦-૦
૯૬	સા. પુ. ધર્મજી	૭૫- ૦-૦
૯૭	બોરતવાળા તા. હારીજ	૧- ૦-૦
૯૮	ઉંઝા તા. સિદ્ધપુર	૨૦- ૦-૦
		૧૫૯૦-૨-૦

પુ. સ. સ. મંડળ તરફથી નીચે જણાવેલાં ગ્રામોનાં
 પુસ્તકાલયો તરફથી મળેલી કુલ રકમ રૂ. ૧૬૬૬-૧૨-૦

કુલ ૩૨૫૬-૧૪-૦

ડો. સા. પુ. તરફથી આવેલાં ચેકના વટાવના ૦- ૪-૦

૩૨૫૬-૧૮-૦

અમરેલી મહાલ		૧૧૪ રંગપુર	૪	૧૨૬ વડનગર	૧
	રૂ.	૧૧૫ લાલાવદર	૫		
૯૯ અકિડોઆ (નાના)	૧	૧૧૬ વરસઝા	૫		કુલ ૫
૧૦૦ કેરાળા	૮	૧૧૭ વઢીઆ	૧૩૧	ખાંભા પેટામહાલ	
૧૦૧ કેરીઆઆડ	૨	૧૧૮ સણોસરા	૧	૧૨૭ ઇગોરાળા	૧
૧૦૨ કેરીઆનાગસ	૫	૧૧૯ સરંભઝા	૨		
૧૦૩ રાંદીઆ	૩	૧૨૦ સોનારીઆ	૪		કુલ ૧
૧૦૪ માવડકા	૨			દામનગર મહાલ	
૧૦૫ ચાડીઆ	૫		કુલ ૯૦૧	૧૨૮ કાચરડી	૨
૧૦૬ જાળીઆ	૨	આખામંડળ		૧૨૯ ખીજડીઆ	૧
૧૦૭ જોશિંમપુરા	૨	૧૨૧ ધીણકી	૧	૧૩૦ ગણેશગઢ	૨
૧૦૮ ટોંબલા	૧	૧૨૨ વરવાળા	૧૦	૧૩૧ ચાવડ	૩
૧૦૯ ઢોલરવા	૩			૧૩૨ નાના રાજકોટ	૭
૧૧૦ પીઠવાળળ	૪		કુલ ૧૧	૧૩૩ નારણગઢ	૧
૧૧૧ બાબાપુર	૪	કોડીનાર મહાલ		૧૩૪ પાડરશિંગા	૫૧
૧૧૨ માચીઆળા (નાના)	૭	૧૨૩ કોળાસા	૧	૧૩૫ રૂપાવડી	૧
૧૧૩ માંડવઝા (મોટા)	૭	૧૨૪ દેવળી	૨	૧૩૬ વીરપુર	૧
		૧૨૫ પીપળી	૧		

૧૩૭ દાંસા	૧	૧૧૧ ધનોરી	૩	માંગરોળ મહાલ	
૧૩૮ દહીંધરા	૩			૧૮૬ કંટવા	૨
૧૩૯ શાખપુર	૪		કુલ ૯	૧૮૭ કુવારદા	૨
		નવસારી મહાલ		૧૮૮ નાની નરોળી	૨૦
કુલ ૩૧૧		૧૧૨ તવડી	૨	૧૮૯ માંગરોળ	૫
ધારી મહાલ		૧૧૩ દેલવાડ	૩	૧૯૦ વાકળ	૧૦
૧૪૦ ચલાલા	૧૧	૧૧૪ ધામણ	૬	૧૯૧ સરદા	૨
૧૪૧ „ બા. પુ.	૨	૧૧૫ પરચાણ	૧	૧૯૨ હથોડા	૫
૧૪૨ છરા	૧	૧૧૬ પીનસાડ	૧		
૧૪૩ ધારંગણી	૪	૧૧૭ ભોરસી	૧	કુલ ૪૬	
		૧૧૮ ભાઠા	૨	વ્યારા મહાલ	
કુલ ૧૮		૧૧૯ વેસ્મા	૧૧	૧૯૩ ડોલવણ	૧
રતનપુર પેટામહાલ		૧૨૦ મ. પુ. નવસારી	૧૨		
૧૪૪ નવાગામ	૫	૧૭૧ બા. પુ. „	૮	કુલ ૧	
		૧૭૨ સીસોદરા	૩	આતરસુબા પેટામહાલ	
કુલ ૫		૧૭૩ સંદલપુર	૨	૧૯૪ કનીપુર	૧
			કુલ ૫૨	૧૯૫ કમાલબંધ વાસણ	૧
કામરેજ મહાલ		પલસાણા મહાલ		૧૯૬ કાણીએલ	૩
૧૪૫ ઓરણા	૧૦	૧૭૪ એના	૩	૧૯૭ દેવકરણના સુવાડ	૧
૧૪૬ કામરેજ	૫	૧૭૫ ઓરચાણ	૩	૧૯૮ બાસવાસણા	૨
૧૪૭ ચીખલી	૪	૧૭૬ કડોદરા	૨	૧૯૯ હીલોલ	૧
૧૪૮ દિગસ	૫	૧૭૭ કરણ	૨		
૧૪૯ દેલાડ	૧	૧૭૮ તાંતીઝધામ	૧૧	કુલ ૯	
૧૫૦ ધાવા	૩	૧૭૯ તાંતીચેયા	૨	કડી મહાલ	
૧૫૧ ધોરણપારડી	૨	૧૮૦ હુંડી	૧	૨૦૦ ધરાણા	૧
૧૫૨ પરબ	૨	૧૮૧ નિયોળ	૩	૨૦૧ દાસ વા. કડી	૧૦
૧૫૩ પાલી	૧	૧૮૨ વડદલા	૩	૨૦૨ કરછસણ	૧
૧૫૪ વિહાણ	૩	૧૮૩ હરિપુરા	૧	૨૦૩ કુમાસણ	૩
૧૫૫ શામપુરા	૧૦			૨૦૪ ચારોળ	૧
૧૫૬ હળધર	૩			૨૦૫ પુલેત્રા	૧
			કુલ ૨૬૧	૨૦૬ મોઠાસણ	૧
કુલ ૪૯		મહુવા મહાલ		૨૦૭ વડુ	૧
ગણદેવી મહાલ		૧૮૪ આમચક	૧	૨૦૮ વિડજ	૧
૧૫૭ અંબેટા	૧	૧૮૫ શેખપુર	૧		
૧૫૮ અબરાહ	૧			કુલ ૨	
૧૫૯ ખખવાડા	૨			કુલ ૨૦	
૧૬૦ ગડત	૨				

કલોલ મહાલ

૨૦૯ ઉનાઉ	૪
૨૧૦ કોઠા	૧
૨૧૧ કોલવડા	૩
૨૧૨ છત્રાલ	૧૧
૨૧૩ ધાનજ	૨
૨૧૪ વેડા	૧
૨૧૫ સરદવ	૧૦
૨૧૬ સેરથા	૧૫
૨૧૭ સોળ	૩

કુલ ૪૦

ખેરાળુ મહાલ

૨૧૮ ઉદાપ	૨
૨૧૯ કમાલપુર	૧
૨૨૦ કરખડીઆ	૬
૨૨૧ કહીપુર	૩
૨૨૨ જરકા	૩
૨૨૩ બહાદરપુર	૪
૨૨૪ બાબીપુર	૨
૨૨૫ મલેકપુર	૨
૨૨૬ મોળીપુર	૧
૨૨૭ રાજપુર	૨
૨૨૮ રંગપુર	૧
૨૨૯ હાથવા	૩
૨૩૦ સખળપુર	૧
૨૩૧ સિપોર	૫
૨૩૨ શેખપુર	૧
૨૩૩ હીરવાણી મોટી	૧

કુલ ૩૮

ચાણુરમા મહાલ

૨૩૪ કનોડા	૩
૨૩૫ કંખોપ	૫
૨૩૬ કાલરી	૨
૨૩૭ ખોરસમ	૨

૨૩૮ મંગેટ	૪
૨૩૯ ગોરાદ	૧
૨૪૦ ચડાસણા	૨
૨૪૧ ડોડીવાડા	૧
૨૪૨ શીયાલ	૧
૨૪૩ બહુચરાળ	૧૦
૨૪૪ બરિપક	૧
૨૪૫ મણીઆરી	૮
૨૪૬ મીઠાધરવા	૨
૨૪૭ મેરવાડા	૨
૨૪૮ હુથુવા	૪
૨૪૯ વસાપ	૨
૨૫૦ વેણુપુર	૩

કુલ ૫૪

દહેગામ મહાલ

૨૫૧ દાચીજળુ	૧
૨૫૨ કણુ	૧
૨૫૩ ટાંકવાડા પુ. પાટણ	૧૫
૨૫૪ સોનીવાડા	૬
૨૫૫ પંડ્યા અ. ગૃ. "	૨
૨૫૬ મણ્ડ	૨૫
૨૫૭ મ. પુ. પાટણ	૪૦
૨૫૮ હી. મ. વસ્તીગૃહ	૧

કુલ ૯૩

મહેસાણા મહાલ

૨૫૯ અલોડા	૧
૨૬૦ અખીઆ	૦
૨૬૧ રેટન લાલકીઆ	૧
૨૬૨ છડીઆરડા	૩
૨૬૩ જગુદુ	૨
૨૬૪ ધણિસણુ	૧

૨૬૫ અલોલ
૨૬૬ કુદાપાલડી
૨૬૭ ભાસરીઆ
૨૬૮ મેઉ
૨૬૯ રૂપાલ દરિપુરા
૨૭૦ લાખવડ

કુલ ૨

વિજાપુર મહાલ

૨૭૧ આળેલ
૨૭૨ ખરણુ
૨૭૩ ગોઝારીઆ
૨૭૪ ચરાડા
૨૭૫ જંત્રાલ
૨૭૬ તાતોસણુ
૨૭૭ પાલડીઆસ
૨૭૮ પામોલ
૨૭૯ પારસા
૨૮૦ પુંધરા
૨૮૧ બામણુવા
૨૮૨ બીલોદરા
૨૮૩ લાવસોર
૨૮૪ રિદોલ
૨૮૫ લોદ્રા
૨૮૬ વિહાર
૨૮૭ સમો

કુલ

વિસનગર મહાલ

૨૮૮ ઉદલપુર
૨૮૯ ઢગ
૨૯૦ કાંસા
૨૯૧ ખદલપુર
૨૯૨ ચિત્રોડા મોટા
૨૯૩ ગણેશપુરા
૨૯૪ ચલોટા

૨૯૫ દવાડા	૨	કરજણ મહાલ	ડહોઈ મહાલ
૨૯૬ દદિયાળ	૪	૩૨૨ અટાલી	૩૫૫ અમરેગર
૨૯૭ દેણુપ	૫	૩૨૩ આલમપુર	૩૫૬ કરમાલ
૨૯૮ બાસણા	૨	૩૨૪ આસનેરા	૩૫૭ કુંવરવાડા
૨૯૯ બોકરવાડા	૧	૩૨૫ ઉરદ	૩૫૮ નારીઆ
૩૦૦ બાન્ડુ	૫	૩૨૬ કરમડી	૩૫૯ પારીઆ
૩૦૧ રાલીસણા	૫	૩૨૭ કંધારીઆ	૩૬૦ મુનીઆદ
૩૦૨ વાલમ	૧૫	૩૨૮ કાસમપુર	૩૬૧ ફેફળીઆ
૩૦૩ શુન્શી	૧	૩૨૯ કુરાલી	૩૬૨ બોરખાર
		૩૩૦ કોઠીઆ	૩૬૩ બીલાપુર
		૩૩૧ કોલીઆદ	૩૬૪ મંડાલા
		૩૩૨ ગણપતપુરા	૩૬૫ વડજ
		૩૩૩ ગંધારા	૩૬૬ વણાદરા
		૩૩૪ મોરંદા	૩૬૭ સિતપુર
		૩૩૫ છંછવા	૩૬૮ હખીપુર મોટા
		૩૩૬ તેગવા	
		૩૩૭ દેથાણુ	
		૩૩૮ દેરાલી	
		૩૩૯ ધાવટ	
		૩૪૦ ધામજીમ	
		૩૪૧ બામજીગામ	
		૩૪૨ ભરથાણા	
		૩૪૩ મિયાગામ	
		૩૪૪ માંગરોળ	
		૩૪૫ રણાપુર	
		૩૪૬ રોપા	
		૩૪૭ વેમાર	
		૩૪૮ વેમારડી	
		૩૪૯ લાકોદરા	
		૩૫૦ સામરા	
		૩૫૧ સારીંગ	
		૩૫૨ સોંદરણા	
		૩૫૩ સીમળી	
		૩૫૪ હડોદ	

કુલ ૬૫૧

સિદ્ધપુર મહાલ

૩૦૪ અમૂદ	૨
૩૦૫ ઉનાવા	૪
૩૦૬ ઐદોર	૩
૩૦૭ કરલી	૫
૩૦૮ કદ્યાણા	૩
૩૦૯ કહોડા	૫
૩૧૦ કુંડાવ	૪
૩૧૧ ડાબી	૨
૩૧૨ દાસજ	૨
૩૧૩ મિલિયા	૨
૩૧૪ બ્રાહ્મણવાડા	૧૦
૩૧૫ જુણાર	૨
૩૧૬ મામવાડા	૧
૩૧૭ મેથાણુ	૨
૩૧૮ વડવાડા	૨
૩૧૯ સુળજીપુર	૧૧
૩૨૦ હાથપુર	૨

કુલ ૫૨૧

હારીજ પેટામહાલ

૩૨૧ ખીપલાણા	૧

કુલ ૧

તિલકવાડા પેટામહાલ

૩૬૯ કરનાળી	૧૭
૩૭૦ છુન્દા	૨

કુલ ૧૯

પાદરા મહાલ

૩૭૧ અંબાડા	૧
૩૭૨ આંતી	૧
૩૭૩ કણ્ઠદ	૨
૩૭૪ કરણકુવા	૧
૩૭૫ કરખડી	૩૧
૩૭૬ કદ્યાણકુર્ષ	૧
૩૭૭ કુરાલ	૨
૩૭૮ ગવાસદ	૧૦
૩૭૯ ગામેઠા	૩
૩૮૦ ગોરિયાદ	૫
૩૮૧ જલાલપુર	૨
૩૮૨ ડાહા	૩
૩૮૩ તિથોર	૧૧

કુલ ૯૨

૩૮૪ દરાપુરા	૧૮	૪૧૭ મધરાજ	૧	૪૪૭ નિઝામપુરા	૨
૩૮૫ નેદરા	૧	૪૧૮ મલાતજ	૫	૪૪૮ પદમલા	૩.
૩૮૬ પીપળી	૨	૪૧૯ માણજ	૪	૪૪૯ માણજ	૩
૩૮૭ ભોજ	૩	૪૨૦ મોગરી	૫	૪૫૦ રૂવાદ	૩
૩૮૮ માસર	૨	૪૨૧ રણુ	૫	૪૫૧ લાલજીપુર	૩
૩૮૯ મોભા	૫	૪૨૨ સેખડી	૩	૪૫૨ વડસાલા	૧
૩૯૦ રણુ	૫	૪૨૩ બા. પુ. વસો	૨૫	૪૫૩ વરણામા	૩૦
૩૯૧ રાણુપુરા	૧	૪૨૪ સિહોલ	૫	૪૫૪ વાસણીકોતરીઆ	૩
૩૯૨ લતીપુરા	૧	૪૨૫ સીમરડા	૧	૪૫૫ સમીઆલા	૬
૩૯૩ લુણા	૨			૪૫૬ સાકરદા	૧
૩૯૪ વડલા	૨	કુલ ૧૯૭૧		૪૫૭ સેવાસી	૧૦
૩૯૫ વડુ	૧૦	લાદરજી પેટામહાલ		૪૫૮ સોખડા	૫
૩૯૬ વણજરા	૩	૪૨૬ કણુઝટ	૩		
૩૯૭ વિશ્રામપુરા	૧	૪૨૭ કાણીસા	૧૦	કુલ ૧૧૧૧	
૩૯૮ શાણુપુર	૪	૪૨૮ કિંબલોડ	૭	વાઘોડીઆ મહાલ	
૩૯૯ સરસવણી	૧	૪૨૯ મંબીરા	૫	૪૫૯ ઠોટખી	૪
૪૦૦ સાધી	૧૦	૪૩૦ ચમારા	૪	૪૬૦ ગુમલપુર	૧
૪૦૧ સોખડાખુડ	૪	૪૩૧ ચુવા	૩	૪૬૧ જરોદ	૧૫
૪૦૨ હરણુમાળ	૧	૪૩૨ જલસણુ	૧૧	૪૬૨ પીપળીઆ	૬
		૪૩૩ ઝરોળા	૨૯	૪૬૩ લીલોરા	૨
કુલ ૧૧૨		૪૩૪ શીણાવ	૨	૪૬૪ રસુલાખાદ	૧૦
પેટલાદ મહાલ		૪૩૫ લાદરજી બા. પુ.	૨૦	૪૬૫ સાંગાટોલ	૨
૪૦૩ કાવીઠા	૨૫	૪૩૬ „ મ. પુ.	૧૧		
૪૦૪ ખણસોલ	૨	૪૩૭ રણોલી	૩૦	કુલ ૪૦	
૪૦૫ મંગાપુર	૧	૪૩૮ રૂદેશ	૨૧	શિતોર મહાલ	
૪૦૬ ચાંગા	૨૨૧	૪૩૯ વાલવોડ	૧૪	૪૬૬ અગીસરા	૨
૪૦૭ ડોભો	૩૦	૪૪૦ સિરવા	૫	૪૬૭ ઉતરાજ	૪
૪૦૮ દંતાલી	૩			૪૬૮ કણુજોદા	૧
૪૦૯ દેવા	૬	કુલ ૧૬૫૧		૪૬૯ કુકસ	૨
૪૧૦ નવામામ	૯	વડોદરા મહાલ		૪૭૦ ઝાંઝડ	૧
૪૧૧ પલાણુ	૫	૪૪૧ અઠોટા	૧	૪૭૧ ફોફળીઆ મોટા	૨
૪૧૨ બામણોડી	૨	૪૪૨ આબોડ	૩	૪૭૨ બરકાલ	૫
૪૧૩ ભાડીએલ	૧	૪૪૩ અઠોડીઆ	૨	૪૭૩ બીયલી	૨
૪૧૪ મ. પુ. પેટલાદ	૨૦	૪૪૪ ઉડેરા	૧	૪૭૪ બેખડા	૩
૪૧૫ વસો બા. વા.	૧૫	૪૪૫ ગોરવા	૪૧	૪૭૫ સિરોળા	૨
૪૧૬ ભૂરાઠોડ	૨	૪૪૬ જાણી	૩૦	૪૭૬ સાંઘલી	૪

૪૭૭ સીમળી	૨૧	૪૮૨ લાજરસ	૨	૪૮૮ ડેસર	૫
૪૭૮ સુરાસામલ	૨	૪૮૩ વાસણા	૫	૪૮૯ પીલોલ	૧
				૪૯૦ રતનપુરા	૫
કુલ ૩૩૧			૧૩	૪૯૧ મુઢેલા	૧
સંખેડા મહાલ		સાવલી મહાલ		૪૯૨ વેમાર	૧
		૪૮૪ ઇલાડ	૧	૪૯૩ વેળપુર	૨
૪૭૯ ચીખોદરા	૨	૪૮૫ ગરધીઆ	૩	૪૯૪ શારદાપુર	૨
૪૮૦ પાણેજ	૧	૪૮૬ ગાંગીઆ	૧		
૪૮૧ ફાંદિ	૩	૪૮૭ દુંડાવ	૩		
				કુલ ૨૫	

વડોદરા
તા. ૯-૮-૪૦ }

મણિલાલ મં. કાશીવાળા
રામભાઈ કા. પટેલ
મંત્રીઓ
વડોદરા રા. પુ. મંડળ

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી સન ૧૯૪૦

યાદી નં. ૮ : સંખ્યા ૨૭૩

નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૯-૪૦ ના બજેટમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે માહે જુલાઈ માસમાં મંડળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યાં છે. રાજ્યનાં બધાં જ ગ્રામ પુસ્તકાલયોને જુલાઈ ૧૯૪૦ આખર સુધીમાં પુસ્તકો બનતા સુધી મોકલાઈ જાય તેવી યોજના થયેલી તે મુજબ પત્રો-માસિકોની યાદીઓના ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલાશે.

પેટલાદ—ડભોહી, બાલ પુ. વસો, પલોલ, સીમરડા, ગાડા, બાલ પુ. પેટલાદ, સુંદરણા.

પાદરા—ગોરીઆદ, ચોકારી, કાંઠા, ડબકા, ઠોટણા, દુધવાડા, ડભાસા, તિથોર, બોજ, નેદરા, સાંગમા, ગામેઠા, માસર, કણ્ઠડ, મુજપુર, પેઢાર, બાણપુર, સાંધી, રાબુપુરા, વણાદરા, સાંપલા, વડુ, મહિલા પુ. ધર્મજી, વિશ્રામપુરા, સેત્તકવા, પિંડાપા, મુવાલ, હરજીમાળ.

લાદરજી—કણ્ઠડ, બાલ પુ., મહિલા પુ., ફિણાવ, જહાંજ, વાલવોડ.

વડોદરા—છટોલા, બાયલી, વરણામા, અટલાદરા, વડસાલા, ગોરવા, પદમલા, ઠાયલી, કરચીઆ, વેમાલી, અણખી, રવાદ, ગોત્રી, હોડરા.

કરજી—દેરોલી, ફતેપુર, બચાર, મોપા, ગણપતપુરા, કેણી, લોકોદરા, કંબાલા, વેમાર, ધામજીન, કાસમપુર, અલરા, સારંગ, મેસરાડ, કુરાલી, લીલોડ, દેથાણ, સીમળી, મેથી, રારોદ, બામજીગામ, ધામજીન, કીયા, વલણ, હળદરવા.

ડભોઈ—પલાસવાડા, મોટા હમીરપુરા, પુડા, માવલી, ભીમપુરા, નાના ફાંદળીઆ, ઢોલાર, ગામડી, કરમાલ અંતોલી, અકોટી, અમરેશ્વર, કરાલી, સાંઠોદ, વસાઈ, ફરતી-કુઈ, બાણજ, ભીલુપુર, શમરોરપુરા, કુવરવાડા, અંશુદણ, બોરગાર, કરણેટ, નહારીઆ, સીતપુર, બહેરામપુરા, કડધરા, કુવરપુરા, લીંગરચકી, વડવાણા, મહેલી, મંડાળા, વડજ, કારવણ, ધમેલી, બોરીઆદ.

વાઘોડીઆ—ગણેશપુરા, પીપળીઆ, કોટખી.
સાવલી—ડેસર.
શિનોર—નાના હખીપુરા, પુનીઆદ, ઉત્તરજ, તેનતલાવ, આનંદી, તરવા, ખીચળી, ફોફળીઆ, દિવેર, બેખડા, સુરાશામળ, નાના કરાળા, ખાવળીઆ, અંબાલી, માવેયા, મોટાકરાળા. વણીઆદ, કલુખેઠા, માલસર, સાલલી, સીધા, મહિલા પુ, તેરસા, માંડવા, માલપુર, સતીસણા, દામનગર, છાણુબોધ, દર્જેરવા, અનસુવા, જાંઝક, બરકાલ, સીમળી, અમીસરા.
સંખેડા—વાસણા ખુવાડ, મીઠા, ગરડા, રાવપુર, ફફિટ, ડોળમાળ, પરવટા, બેડેલી, માકણી, ભાટપુર.
દહેગામ—મહુદરા, વાસણા ચોધરી, વાસણા રાઠોડ.
કડી—ફલેશ, ડરણ.
કલોલ—સેરીસા, ખોરજ/ઠાભી, લીખેશ.
વિળપુર—ટીટાદણ, રીદેરાલ, હરણુદોડ, અંખેડ, ખામણુવા, વેડા, દેવડા, ચરાડા, દગાવાડીઆ.
વિસનગર—ધાધરેટ, કંસારકુખ રાલીસણા, વડુ, તરભ, ગણેશપુરા, ગોઠવા.
મહેસાણા—દેલા, ખોરીઆવી, ખામેસણ, પીધુદરા.
સિદ્ધપુર—ઐઠોર, વડવાડા, હાથપુર, મુણક, રણછોડપુરા, મેથાણ, અમુદ, ડાભી.

ખેરાળુ—રંગપુર, લુણુવા, કરમટીઆ, મેળી-પુર, શોભાસણ.
પાટણ—વિસલવાસણા, ડાભડી, ખેરસણ, મેસર, અધાર, મડિત્રી, મહિલા પુ, રણજ, ખીમીઆણા.
ચાણુર-મા—બુદ્ધચરાણ, બ્રાહ્મણવાડા, મેરવાડા, ખામેલ, ચડાસણ, મીઠા ધરવા, કેચણી, ગોખરવા, અંબાલા, વીરતા, ઘેલીઆ-વાસણા, દાંતકોડી.
નવસારો—પીનસાડ, સંદલપુર.
ગણુદેવી—વડસાગલ, તોરણુગામ, તલોદ-ફળિયા.
પલસાણા—તુંડી, લિંગડ, બેના, અરથાણ.
કામરેજ—ધાત્વા.
મહુવા—ઘોળીકુષ્ઠ, મહુવા, કરચેલીઆ.
મોગરોલ—વેલાજા.
વ્યારા—મહિલા પુ, ખેડચીત,
અમરેલી—ચકગડ, પીઠવાળળ, મોટાગોખર-વાળા, રાજરથલી, ખાખાપુરા, જળીઆ.
દામનગર—ખીજડીઆ, રૂપાવટી, ચાવડ.
ધારી—દલખાણીઆ, આંખરડી, ખીચા, છરા.
ખાંભા—રૂઘનાથપુર, તાંતણીઆ.
કોડીનાર—હરમડીઆ, દેવળી, ઘાંટવડ, વેલણ, સીધાજ, સરખડી, પણાદર, કાજ, ડોલાસા, અરણેજ.
જોખામંડળ—ધ્રાંસણવેલ.
રતનપુર—રતનપુર, મેથણુર, નવાગામ, શાહપુર.

વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવાણી અંક ૪૨

અર્થ	૪૮૪ નવચેતન ૧૯૩૬ દીવાળી અંક ૧૯૩૬; રૂ. ૧-૦-૦
અર્થ	૫૫૪ પ્રતાપ ૧૯૩૬ દીવાળી અંક ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૮-૦
અર્થ	૫૭૩ કાર્યસ ગુજરાતી સભા ૧ ત્રિમાસિક પુ. ૧ ભુ. ૧૯૩૬-૩૭; રૂ. ૩-૮-૦
અર્થ	૫૭૩ કાર્યસ ગુજરાતી સભા ૨ ત્રિમાસિક પુ. ૨ ભુ. ૧૯૩૭-૩૮; રૂ. ૩-૮-૦
અર્થ	૫૭૩ કાર્યસ ગુજરાતી સભા ૩ ત્રિમાસિક પુ. ૩ ભુ. ૧૯૩૮-૩૯; રૂ. ૩-૮-૦
અર્થ	૫૭૩ કાર્યસ ગુજરાતી સભા ૪ ત્રિમાસિક પુ. ૪ ભુ. ૧૯૩૯-૪૦; રૂ. ૩-૮-૦
અર્થ	૬૧૭ બે ધરી મોજ ૧૯૨૬ દીપોત્સવી અંક ૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦
અર્થ	૬૭૩ 'મહાગુજરાત' ૩૯,૬ દીપોત્સવી સિંધ અંક ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૪-૦
અર્થ	૭૭૭ વસુંધરા (વાર્ષિક) ૧૦ ૧૯૩૬; રૂ. ૧-૦-૦
અર્થ	૭૭૭ વસુંધરા (વાર્ષિક) ૧૧ ૧૯૩૭; રૂ. ૧-૦-૦
અર્થ	૯૭૨ સ્ત્રીશક્તિ-દેશબંધુ ૧૯૩૬ દીપોત્સવી અંક ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૮-૦

અર્થ	૮૫૪ શરદ વાર્ષિક અંક ૨ ભે ૨ ૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦
અર્થ	૯૭૨ આબોધ-સાહિત્ય સંમેલન અંક ૬૫ ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૮-૦
અર્થ	૨૪૪૪ ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળ, મુંબાઈ ૧૯૩૫ સને ૧૯૩૩ થી ૧૯૩૫ સુધીનો રિપોર્ટ ૧૯૩૬;
અર્થ	૨૧૧૩ કોકારી, કનૈયાલાલ ગિરધરલાલ ૧૨ આસ્તિકવાદ ૧૯૩૫; રૂ. ૨-૦-૦
અર્થ	૬૩૦૧ ભદ્ર, ચંદ્રભાઈ કા. ૭૧ માનસ વિદ્યાનનો દષ્ટિકોણ ૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦
અર્થ	૪૯૪૩ પટેલ, જીવાલાલ ગોપાળદાસ (સં) ૭૬૩૮ શ્રી. રાજચંદ્રનાં વિચારરત્નો ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૨-૦
અર્થ	૪૯૪૩ પટેલ, જીવાલાલ ગોપાળદાસ ૧૮૪.૧ મહાવીરસ્વામીના આચાર્યમં ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૨-૦
અર્થ	૪૯૪૩ પટેલ, જીવાલાલ ગોપાળદાસ ૧૮૪.૬ મહાવીરસ્વામીના સંયમધર્મ ૧૯૩૬; રૂ. ૧-૦-૦
અર્થ	૮૧૬૫ વિદ્યાવિજયપણ, મુનિશ્રી (સં) ૧૧ અર્હત પ્રવચન ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૫-૦
અર્થ	૯૨૭૧ શેઠ, ગિરધરલાલ કુંગરશી ૨૯ જનધર્મનું ઉત્કૃષ્ટ સ્વરૂપ ૧૯૩૬;
અર્થ	૯૪૭૩ સંતઆલ (પંડિત સૌભાગ્યચંદ્રજી) ૧૦ આચાર્ય સૂત્ર ૧૯૩૬; રૂ. ૧-૦-૦ [૪૦૫

ઘ૭	૭૧૩૧	મારતર, અખદુલાહ અલ્લારખ્યા	જ૪	૯૯૬૩	હેમુભાઈ
	૨૭	જગતના મહાન માર્ગદર્શક		૫૮	પુર્ણ પતંગિયાં
		૧૯૩૫; ર. ૦-૧૨-૦	(અં)		(દ. ખા. સા. પુ. ૯)
ઙ૨	૭૦૩૩	મહેતા, રમણિક અ.			૧૯૩૬; ર. ૦-૫-૦
	૧૩	ધર્માવાર્યોપનિષદ્			
		૧૯૩૬; ર. ૦-૪-૦	ઙ૮	૩૮૧૪૪	દેવે, બાનુ. પ્ર.
ઞ૪	૫૩૩૭૩	પંડ્યા, લક્ષ્મણચંદ્ર ધીરજીરામ (ભા.ક.)		૫૪.૨	પરજ્યા પછી
	૭૧	શ્રી માર્કેડેય પુરાણ			ભા. ૨ જો
		૧૯૩૬; ર. ૫-૦-૦			૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦
ટ૭	૯૭૧૯	સેવાનંદ, શ્રી.	ઙ૮	૩૮૨	દેવે, મહાશંકર હંદજી
	૩૫૧૬૨	તુકારામ ગાયા પ્ર. ૨જો		૫૪.૩	પરજ્યા પછી ભા. ૩ જો
		૧૯૪૦; ર. ૨-૮-૦			૧૯૩૬; ર. ૦-૧૨-૦
ઠ૯	૧૧૦૩૫	મહાત્મા, મિસ પીર્લા બીકાજી	ઙ૮	૮૯૩૨	શાહ, કેશવલાલ લલ્લુભાઈ
	૫૮	પ્રભુ સાથે પરિચય		૨૮	જાતીય દામ્પત્ય જીવન
		૧૯૩૬; ર. ૧-૮-૦			૧૯૩૬; ર. ૨-૮-૦
ચ	૫૦૦	પટેલ, નાગરદાસ ધં.	ઠ૪	૧૮૯૫	કાપડીઆ, મોતીચંદ ગિરધરલાલ
	૬૦	ખાળકોનું સ્વર્ગ		૪૬	નવયુગનો જૈન
(અં)		૧૯૩૬; ર. ૦-૭-૦			૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦
૧	૬૦૫૨૩	શાહ, મૂળજી જોડુભાઈ	ઠ૯	૩૬૬૧૭	ત્રિવેદી, દામોદર લક્ષ્મીચંદ્ર
ઘ૨	૦૩	ગણિત ચમત્કાર		૯૯	હિન્દુ અને ખ્રિસ્તી કાયદાની
(અં)		૧૯૩૬; ર. ૦-૪-૦			રૂપરેખા
					૧૯૩૫; ર. ૨-૦-૦
ચ૩	૩૧૨૩	કંકર, ઉત્તમરામ મયારામ	ઠ૬	૬૧૬૩૪	શુક્લ, ગ્રંથકલાલ માણેકલાલ
	૯૯	હરતરેખા વિદ્યાન		૯૪	સત્યાગ્રહ અને અસહયોગ
		૧૯૩૬; ર. ૪-૦-૦			૧૯૪૦; ર. ૧-૪-૦
ચ૭	૨૬૭૬૨	જોશી, દીનુભાઈ (અનુ.)	ઠ૭	૧૬૧૬	કમળાબેન
	૨૫	ચાંદા પર ચકાઈ		૮૬	શબ્દચિત્રો
(અં)		સુરત ર. ૦-૮-૦	(અં)		૧૯૩૬; ર. ૦-૫-૦
છ૨	૧૫૬૪૭	ભાવસાર, નવલકાન્ત નેમચંદ	ઠ૭	૨૯૪૮	જોષી, ઉમિયાચંદ્ર
	૮૧.૨	વિદ્યાન વિહાર ભા. ૨જો		૬૦	ખાલપાઠો
(અં)		૧૯૩૬; ર. ૦-૩-૦	(અં)		૧૯૩૬; ર. ૦-૩-૦
જ૨	૫૯૦	બધેકા, ગિજુભાઈ લગવાનજી	ઠ૭	૫૯૦	બધેકા, ગિજુભાઈ લા.
	૭૯	વનવૃક્ષો (દ. ખા. સા. પુ. ૮)		૩૦	ટપાલખાં
(અં)		૧૯૩૬; ર. ૦-૫-૦	(અં)		૧૯૩૬; ર. ૦-૫-૦

ક્ર ૮૦૯૬	વહોરા રસુભભાઈ અને ત્રિવેદી ર. ક.	
૮૬	ચાંદપોથી	
	૧૯૩૬; ર. ૦-૧-૬	
ળ ૮૮૬૭	ચાંચી, શંકરદત્ત પાર્વતીશંકર	
૬૫	બુખમરાનો ઉપાય	
	૧૯૩૬; ર. ૨-૦-૦	
તર ૫૩૬૬૪	પંડ્યા, માર્તંડ શિવભદ્ર	
૧૬૨	કપાસ ભા. ૨જો	
	૧૯૩૬; ર. ૧-૪-૦	
ચ ૫૨૪૬	પંડિત, ભોળાનાથ ચર્મા	
૬૫	ભોળાનાથ કાવ્ય અથવા	
	કાવ્યકુંજ	
	૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦	
ચ ૮૬૮૨૪	શાહ, નવનીતલાલ મણિલાલ	
૭૭	રાસ પરિમલ	
	૧૯૩૬; ર. ૦-૬-૦	
મ ૪૭૭૮	નાયક, વસન્ત	
૫૮	પુવારો	
	૧૯૩૬; ર. ૦-૫-૦	
મ ૭૦૩૬૪	મહેતા, લક્ષ્મણલાલ લા.	
૧૨	આલના અજવાળાં ભા. ૧જો	
	૧૯૩૬; ર. ૦-૧૦-૦	
ધ ૩૭૧૧૧	ભાયા, કેશવલાલ ગોરધનદાસ	
૭૧	માસ્તર કટર અથવા હોમટેલર	
	૧૯૩૬; ર. ૩-૪-૦	
ઈ ૪૧૯૮	દેસાઈ, કનુભાઈ	
૮૬	મતચિત્રાવણી	
	૧૯૩૬; ર. ૧-૪-૦	
૮૮ ૮૭૯૧	ચાંચી, એન. બી.	
૪૧	દેવગંધર્વ સંગીત સંમદ ર ભાગ	
	૧૯૩૬; ર. ૨-૦-૦	
ચ ૧૨૨૪૩	આચાર્ય, ગુણવંતરાય પો	
૪૧	દેશ દિવાન	
	૧૯૩૬; ર. ૧-૧૨-૦	

ચ ૧૫૩૪	ઓલિયા જોશી	
૪૬	નકા નગરીઓ યાને જુની	
	અગ્નિ નવાં ચરમા	
	૧૯૩૬; ર. ૨-૮-૦	
ચ ૨૩૨	ગાંડિવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત (પ્રકા.)	
૨૦	કીર્તિસ્તંભ ભા. ૨ જો	
	૧૯૩૬; ર. ૦-૪-૦	
ચ ૨૬૭૩	જોશી, જીવરામ	
૬૧.૧	શિકારિકા ભા. ૧ જો	
	૧૯૩૬; ર. ૦-૮-૦	
ચ ૨૬૭૬૨	જોશી, દીનુભાઈ	
૬૧.૨	શિકારિકા ભા. ૨ જો	
(ઝં)	૧૯૩૬; ર. ૦-૮-૦	
ચ ૪૦૬૮૩	દિવ્યાનંદ	
૫૮	પ્રીતમની ખાસ	
	૧૯૩૬; ર. ૧-૪-૦	
ચ ૪૫૬	જોશી, ગૌરીશંકર ગોવર્ધન (ધૂમકેતુ)	
૩૪.૪	તણખા મંડળ ૪ યુ	
	૧૯૩૬; ર. ૨-૦-૦	
ચ ૪૬૮૫	પટેલ, નટવર મ.	
૭૬	રાજનાયુ	
	૧૯૪૪; ર. ૦-૬-૦	
ચ ૪૬૯	પટેલ, નરસિંહભાઈ ધ્રુવરભાઈ (અનુ.)	
૬૪	સમર્પણની કથાઓ (રાગોર)	
	૧૯૩૬; ર. ૦-૬-૦	
ચ ૫૦૦	પટેલ, નાગરદાસ ધ.	
૯૭	સોણલિયો	
(ઝં)	૧૯૩૬; ર. ૦-૩-૦	
ચ ૫૧૦	પટેલ, હર્ષદ દ.	
૨૭	હાસવાળી અને બીજી વાતો	
(ઝં)	૧૯૩૬; ર. ૦-૩-૦	
ચ ૫૩૫૮૪	પંડ્યા, ભાલચંદ્ર ન.	
૨૫	ચમકારા	
	૧૯૨૬; ર. ૦-૩-૦	

ચ $\frac{૫૬૦}{૨૩}$	બધેકા, ગિરજાશંકર ભગવાનજી બધેકાનાં પરાક્રમે	ચ $\frac{૬૨૦}{૫૪}$	શુકલ, રામચંદ્ર દામોદર (અનુ.) પશ્ચિમની કલાકૃતિઓ
(અં)	૧૯૩૬; રૂ. ૦-૫-૦		૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦
ચ $\frac{૫૬૦}{૬૮}$	બધેકા, ગિજુભાઈ મહામદ સેલ અને અન્ય વાતો	ચ $\frac{૬૨૧૫}{૭૫}$	શુકલ, શિવશંકર પ્રાણશંકર યુગાન્તર
	૧૯૩૬; રૂ. ૦-૫-૦		૧૯૩૫; રૂ. ૦-૧૨-૦
ચ $\frac{૫૬૬૬}{૨૦}$	બાજીગર કાળની ચકડી	ચ $\frac{૬૭૪}{૬૪}$	સોપાન સંજીવની
	૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૦-૦		૧૯૩૬; રૂ. ૧-૧૨-૦
ચ $\frac{૬૨૬૧૬}{૧૦}$	ભદ્ર, ગિરીશ મં. અખિલ ત્રિવેણી	ચ $\frac{૬૭૫}{૬૩}$	સોની, રમણલાલ પી. (અનુ.) શ્રીકાન્ત ભા. ૧-૨
	૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૨-૦		૧૯૩૬; રૂ. ૩-૦-૦
ચ $\frac{૬૪૫૮}{૪૫}$	ભદ્ર, વિનોદ ધૂપદાની	ચ $\frac{૬૭૫}{૬૬}$	સોની, રમણલાલ પી. સડી વચ્ચે સોપારી
(અં)	૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૪-૦
ચ $\frac{૭૩૭}{૪૭}$	મેઘાણી, ઝવેરચંદ કાળીદાસ નિરંજન	ચ $\frac{૨૦૦}{૨૮}$	કાલેલકર, દત્તાત્રય બાલકૃષ્ણ જીવન વિકાસ
	૧૯૩૬; રૂ. ૨-૦-૦		૧૯૩૬; રૂ. ૨-૮-૦
ચ $\frac{૮૩૮૨૫}{૭૦}$	વૈદ્યાશ્રી, મનરૂપગિરી જીવણગિરી મહેન્દ્રકુમાર	ચ $\frac{૪૫૬}{૨૭}$	ધૂમકેતુ (જોશી, બો. ગો.) જલબિંદુ
	૧૯૩૬; રૂ. ૧-૧૨-૦		૧૯૩૬; રૂ. ૧-૮-૦
ચ $\frac{૮૬૧}{૫૮.૩}$	બ્યાસ, હરિપ્રસાદ બકાર પટેલની ત્રીજી વાતો	ચ $\frac{૭૩૭}{૮૨}$	મેઘાણી ઝવેરભાઈ કાળીદાસ વેરાનમાં
(અં)	૧૯૩૬; રૂ. ૦-૩-૦		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૨-૦
ચ $\frac{૮૯૮૮}{૬૬}$	શાહ, નાનાલાલ મગનલાલ સુંદરપુરી	લખ $\frac{૮૨૦૫}{૬૬.૧}$	વિશાળવિજયજી, મુનિશ્રી સુભાષિત-પદ્ય રત્નાકર ભા. ૧શે
(અં)	૧૯૩૬; રૂ. ૦-૨-૦		૧૯૩૫; રૂ. ૧-૪-૦
ચ $\frac{૯૦૮}{૪૭}$	શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ નાની મોટી વાતો	લખ $\frac{૮૨૦૫}{૬૬.૨}$	વિશાળવિજયજી, મુનિશ્રી સુભાષિત-પદ્ય રત્નાકર ભા. ૨શે
(અં)	૧૯૩૬; રૂ. ૦-૨-૦		૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦
ચ $\frac{૯૦૮}{૫૬}$	શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ બહુવાહન	લખ $\frac{૮૪૦૫}{૬૬.૩}$	વિશાળવિજયજી, મુનિશ્રી સુભાષિત-પદ્ય રત્નાકર ભા. ૩શે
(અં)	૧૯૩૬; રૂ. ૦-૬-૦		૧૯૩૭; રૂ. ૧-૪-૦

આવતા માસની કાર્યદિશા

- ૧ મહાલ મંડળો અને પ્રાંત મંડળોની સમાઓ બરો.
- ૨ વાર્ષિક નિવેદનો ખાતા તરફ ન મોકલ્યાં હોય તો સત્તર મોકલી આપો.
- ૩ પ્રૌઢ શિક્ષણવર્ગમાં અક્ષરજ્ઞાન મેળવેલાં બાઇબહેનોને તમારા પુસ્તકાલયના વાચકો બનાવો.
- ૪ નવા વર્ષનાં અંદાજો બાકી હોય તો તૈયાર કરો અને ખાતાની ધણેલી સૂચનાઓનો અમલ કરો. ચાલુ માસમાં આપેલી જૂથ બજેટોની ચોજનાનો અમલ કરવા બંનતી તજવીજ કરો.
- ૫ પુસ્તકાલયમાં સ્વચ્છતા જાળવો અને નવીન સુમાધિતો તૈયાર કરી-કરાવી પુસ્તકાલયમાં યોગ્ય સ્થળે મૂકો.
- ૬ જે પુસ્તકાલયોને તેમનાં વાર્ષિક નિવેદનો છપાવવા જણાવ્યું છે, તેઓ વેળાસર નિવેદનો ચાલુ માસમાં છપાવી અમારા તરફ નોંધ માટે મોકલે.
- ૭ પુસ્તકાલયથી તમારા ગામને શું શું લાભો થયા તેની નોંધ કરશો ? અને “ પુસ્તકાલય ” માસિકમાં મોકલશો ?

સુ. વડોદરા
તા. ૫-૮-૪૦

ઉ. મો. પટેલ
મહદનીશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નંબર ૫૪ સન ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

આમ પુસ્તકાલયોની દફતર તપાસણી મધ્યવર્તી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકે કરવા બાબત

આમ પુસ્તકાલયની તપાસણી મધ્યવર્તી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકે કરવા કરેલું છે. છતાં તે પ્રમાણે અમલ થતો ન હોવાથી મે. રા. રા. વિભાગિકારી સાહેબ તરફથી અધિદેખ અંક ૫૨/૧૯૩૯-૪૦ તા. ૪-૭-૪૦ નો બહાર પડેલો છે અને આ લેખ વ્યાપ્તિપત્રિકામાં સામાન્ય લેખન કેળવણી ભાગમાં પ્રસિદ્ધ થતા મોકલવામાં આવ્યો છે તે નીચે પ્રમાણે છે:—

૧ મધ્યવર્તી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકે દર સાલ તાબાની શાળાવાળા ગામે પુસ્તકાલયો હોય તેની દફતર તપાસણી કરવા જાહેરાત અંક ૫ તા. દફતર તપાસણી માટે ૧૯-૯-૩૩ થી કરાવવામાં આવ્યું છે. પરંતુ તેના અમલ કરાવેલા ધોરણના અમલ બાબત બરોબર થતો હોય એમ પુસ્તકાલય ખાતાની દફતર તપાસણી કરવામાં આવી તે ઉપરથી જણાયું નથી. સખબ સદર તપાસણી નિયમિત ચોક્કસાર્થથી થાય તેટલા માટે સદર અધિકૃત પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે તો તેમાં જણાવ્યા પ્રમાણે તપાસણીનું કામ બીનચૂક કરવા જેમણે તેમણે તજવીજ કરવી.

૨ મધ્યવર્તી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકોએ તપાસણી વખતે નીચે જણાવેલી બાબતો ઉપર કઈ બાબતો ઉપર ખાસ ખાસ કરીને ધ્યાન આપવું.

ધ્યાન આપવું

- (૧) દર સાલ વર્ષની શરૂઆતમાં પ્રથમ ૭ માસમાં અતુલ્યતાએ દફતર તપાસણી કરવી.
- (૨) કાયમ બાંડોળ વગેરે નાણાંનો દિયાગ ખારિફાઈથી તપાસવો અને નાણાં સુરક્ષિત રથને મૂકવામાં આવ્યા છે કે નહિ તે જોવું.
- (૩) પુસ્તકોની નોંધવહીમાં જણાવ્યા પ્રમાણે પુસ્તકો છે કે નહિ,
- (૪) નવીન આવેલાં પુસ્તકો નોંધવહીમાં ચટ્યાં છે કે નહિ,
- (૫) ખૂટતાં કે નાશ થયેલાં પુસ્તકો નોંધવહીમાંથી કમી કરાવવા તજવીજ અધિકાર પરત્વે થાય છે કે નહિ,
- (૬) વાંચનાલય હોય તો તેની વ્યવસ્થા બરોબર રહે છે કે નહિ,
- (૭) પુસ્તકાલયના બજેટમાં મંજૂર થયેલી રકમનો ખર્ચ થોડો થયો છે કે નહિ તે જોવું.

૩ તપાસણીમાં જણાઈ આવેલી ખામીઓ બદલ વાંધાપત્રક (આડિટ) તૈયાર કરી ખામીઓ બદલ વાંધા- આપવું. અને અપૂર્ણતા જણાઈ હોય તેની પૂર્ણતા પત્રક આપવું કરાવી લેવી,

૪ હિસાબમાં કામ ગરબ જણાય કે જડીબનાં નાણાં સુરક્ષિત રચે મુકામાં આવ્યાં નથી એમ માલમ પડે તો તે બાબત ટૂંક નિવેદન નિવેદન કયારે મોકલવું પોતાના અભિપ્રાયસહ રા. રા. મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક સાહેબ તરફ મોકલવું નિવેદન આ પ્રમાણે આવે તે ઉપરથી યતી તજવીજ તાકીદે તેમણે કરવી. તા. ૪ જુલાઈ ૧૯૪૦.

ઉ. મો. પટેલ (સહી) ભા. મો. નો. (સહી) જ્યેષ્ઠિન્દ્ર મહેતા
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક (સહી) ભા. ચિં. લેલે નિવાધિકારી

ઉપર પ્રમાણે સૂચિલેખ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલો છે. સખ્ય જે તે મધ્યવર્તી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકે તેમાં જણાવ્યા પ્રમાણે પોતાના તાબાની શાળાવાળા ગામોના પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી તપાસણીમાં જણાયેલી ખામીઓ વાંધાપત્રકે જણાવી અને તેટલી ખામીઓ સુધરાવી તપાસણીનું નિવેદન આ તરફ બીનચૂક મોકલવા તજવીજ કરવી.

વડોદરા,
તા. ૨૨ જુલાઈ ૧૯૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૫૫ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

મહાલ શાળાધિકારીઓએ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી નિવેદન મોકલવા બાબત

રા. મહાલ શાળાધિકારીઓએ પોતાને સુપ્રત યથેલાં ગામનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી તેનું નિવેદન આ ખાતા તરફ મોકલવાનું કરેલું છે છતાં તે પ્રમાણે તપાસણીનું કામ નિયમિત થઈ નિવેદનો મોકલવાનું કામ સંતોષકારક રીતે થતું ન હોવાથી મે. રા. રા. નિવાધિકારી સાહેબ તરફથી સૂચિલેખ અંક ૫૫ સને ૧૯૩૯-૪૦ તારીખ ૪ જુલાઈ ૧૯૪૦ નો બહાર પાડી તે આદાપત્રિકામાં સામાન્ય તેમ જ કેળવણી ભાગમાં પ્રસિદ્ધ થવા મોકલવામાં આવ્યા છે તે નીચે પ્રમાણે છે:—

૧. રા. મહાલ શાળાધિકારીઓએ પોતાને સુપ્રત યથેલાં પુસ્તકાલયો હોય તેની તપાસણી કરવા બાબતમાં પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી સૂચના અંક ૨ તા. ૫-૧-૨૭ ની પ્રસિદ્ધ કરી તપાસણી કરી નિવેદન મોકલવા દરાવવામાં આવ્યું છે, પરંતુ તે પ્રમાણે તપાસણીનું કામ નિયમિત થઈ નિવેદનો મોકલવાનું કામ સંતોષકારક અને વ્યવસ્થિત રીતે થતું હોય એમ પુસ્તકાલય ખાતાની દૈનિક તપાસણી કરતાં જણાઈ આવ્યું નથી. સખ્ય મજકુર સૂચના ૨૬ કરી તપાસણીનું કામ કરવાના સંબંધમાં સદર સૂચિલેખ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે તો તેમાં જણાવ્યા પ્રમાણે અમલ કરવા જેમણે તેમણે તજવીજ કરવી.

૨. મધ્યવર્તી શાળા જે ગામે હોય તે ગામના પુસ્તકાલયની દફતરતપાસણી શાળાધિકારીએ દર વર્ષે સ્વચ્છેષ્ઠ અંક ૫૪ તા. દફતર તપાસણી કરવા માં જણાવેલાં ધોરણે કરવી. વર્ષમાં સુપ્રત પુસ્તકાલયો કોઈ પણ તપાસના વગરનું ન રહે તે ધ્યાનમાં રાખવું.

૩. મહાલ શાળાધિકારીઓએ પોતાને સુપ્રત થયેલાં ગામોમાં આવેલાં પુસ્તકાલયો વર્ષમાં નિદાન એક વખત બેઠ લઈ તેનું નિવેદન મદર પુસ્તકાલયોની તપાસ-લેખના છેવટે બતાવેલા નમુના પ્રમાણે. વર્ષમાં એક વ. છી કરવી અને નિવે-રા. મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક સાહેબ તરફ મે. દન મોકલવું તેમણે આવાં નિવેદનો આવે તે ઉપરથી ચોખ્ખા અને પુસ્તકાલયોની એકંદર સ્થિતિ સંબંધનો લેણે પાતા.

નિવેદનમાં ચોખ્ખા રચણે કરવો.

૪. પ્રત્યેક બેઠ વખતે પુસ્તકાલયના રાજ્યમેળની સિલક તપાસી રાજ્યમેળ ઉપર શિલક તપાસણી કરવી સહી કર્યા બદલ શેરા કરી સહી કરવી.

૫. શાળામાં લખીને ઉઠી ગયેલા વિદ્યાર્થી પુસ્તકાલયનો લાભ લે છે કે નહિ તેને ઉઠી ગયેલા બાળકો અને ન લેતા હોય તો તે માટે ધટિત તજવીજ કરવી. પુસ્તકાલયનો લાભ લે તેમ કરવું.

૬. પુસ્તકાલયના પુસ્તકોની નિયમિત આપ-લે થાય છે કે નહિ તે જોવું અને પુસ્તકોની આપ-લે જણાય તો તે બદલ ચોખ્ખા સૂચનાઓ કરવી. બાબત જોવી

૭. પુસ્તકાલય ભંડોળની રકમ ખાનગી ગૃહસ્થને ત્યાં જમા મૂકી હશે તો તે બંડોળ ભંડોળની રકમ ચોખ્ખા બેંકની શાખામાં, નજીકની "અ" વર્ગની સહકારી મંડળીમાં રચણે જમા મૂકવા બાબત અથવા પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળીમાં મૂકવા જણાવું. તા. ૪ માહે જુલાઈ સન ૧૯૪૦

(સહી) ઉ. મો. પટેલ. (સહી) ભા. યો. તા. (સહી) જયેતીન્દ્ર મા. મહેતા
અ. મદદ. વ્યવસ્થાપક (સહી) ભા. ચૌ. લેલે. વિદ્યાધિખાતી

ઉપર પ્રમાણે સ્વચ્છેષ્ઠ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે. સંબંધકર્તા રા. મહાલ દફતર ધિકારી સાહેબો પોતપોતાના તાબાના મધ્યવર્તી શાળાવાળા ગામોના પુસ્તકાલયોની દફતર તપાસણી વર્ષમાં નિદાન એક વખત કરે તથા તમામ પુસ્તકાલયોની બેઠ લઈ તેનું નિવેદન આ સાથેના નમુના પ્રમાણે અમારા તરફ મોકલી આપશે એવી આશા રાખવામાં આવે છે.

વડોદરા,
તા. ૨૩-૭-૧૯૪૦

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદ. વ્યવસ્થાપક

મોજે તાલુકે પ્રાંત ના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયની તપાસણીનું નિવેદન.

૧. બેટ લીઝાની તારીખ.
૨. બેટ લેનાર અમલદારનું નામ તથા હોદ્દો.
૩. પુસ્તકાલયમાં નવીન પુસ્તકો આવ્યા હોય તે બિલમાં કે યાદીમાં જણાવ્યા પ્રમાણે પુસ્તકોની નોંધવહીમાં ચક્રમાં છે કે નહિ અને તેના ઉપર પુસ્તકવિધિ યધ છે કે નહિ, ન યધ હોય તો કરવા જણાવવું.
૪. અંદાજ સંબંધી હકીકત,
 અ ચાલુ વર્ષે મંજૂર ચએલી બજેટની કુલ રકમ; રકમ મંજૂર ન યધ હોય તો કારણ જણાવવું.
 આ તે પૈકી ખર્ચાપત્રી કુલ રકમ.
 ક બાકી રકમનો ખર્ચ નહિ પડવાનું કારણ.
૫. પુસ્તકાલયના છેલ્લા હવાલાની આપ-લે વખતે નોંધવહીઓ ઉપર શેરા તથા સહીઓ યધ છે કે નહિ, ન યધ હોય તો તેણે જવાબદારી લીધા બદલ સહી કરાવી છે ?
૬. પુસ્તકાલય ખાતે મદદ આપનારને જાપેલી પાવતી આપનામાં આવે છે કે નહિ.
૭. વાર્ષિક નિવેદન મોકલ્યું છે કે નહિ.
૮. છેલ્લી સાલની દફતરની તપાસણી યધ છે કે નહિ અને ન યધ હોય તો કોણે કરી.
૯. કાયમ ભંડોળની વિમત.
 અ ગયા જુલાઈ આખર સિલ્લક રકમ.
 આ ચાલુ સાલે રકમ મુકાઈ હોય તો તે રકમ.
 ક કચારથી મૂકી છે ?
 ક ક્યાં અને કોના નામે મૂકી છે ?
 હ મૂકેલી રકમનો બાજનો દર.
 ઇ ખાનગી ઇસમને ત્યાં રકમ મૂકી હોય હશે તો તે કેટલી અને શા કારણે.
૧૦. પુસ્તકાલય બ્યવસ્થિત અને વધુ ઉપયોગી બને તે માટે મંત્રીને કરેલી સૂચનાઓ.
૧૧. પુસ્તકાલય ખાતાએ ખાસ કાંઈ કરવા જેવું હોય તો તે બદલ સૂચના કરવાની હોય તો તે.

સૂચના નંબર ૫૭ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

સુધારે વાંચવા બાબત

જે તે પુસ્તકાલયના અંદાજમાં ખર્ચની કાળવણી કરવાના ટકાવારીના આંકડા અત્રેથી સૂચના નં. ૪૮ તા. ૧-૭-૪૦ બહાર પડેલી છે તેમાં જણાવ્યા છે. આ સૂચના જુલાઈ ૧૯૪૦ના “પુસ્તકાલય” માસિકમાં પૃષ્ઠ ૫૦-૫૧ ઉપર પ્રસિદ્ધ થઈ છે. તેમાં ખર્ચની કાળવણીનું જે ધોરણ કરાવ્યું છે તેમાં આ નં. ૭ જે ટકાવારીનું ધોરણ જણાવેલું છે તેજ ધોરણ નં. ૭-૮ બંનેના ખર્ચ માટે આપેલા ટકા સમજવાના છે.

વડોદરા
તા. ૩૧-૭-૪૦ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૫૮ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

કરબા પુસ્તકાલયોનાં અંદાજપત્રોની બબ્બે પ્રતો મોકલવા બાબત તથા વાર્ષિક નિવેદન મોકલવા બાબત

- આથી તમામ કરબા પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ અને મંથપાલોને જણાવવામાં આવે છે કે:—
- (૧) પોતાના પુસ્તકાલયના મન ૧૯૪૦-૪૧ ના અંદાજની બબ્બે પ્રતો “પુસ્તકાલય” માસિક સાથે મોકલેલા જાપેલા નમુનામાં ભરી આમસ્ટ ૧૯૪૦ માસ આખર સુધીમાં મોકલી આપવી. એટલે અંદાજ મંજૂર કરી એક પ્રત પુસ્તકાલય તરફ મોકલવામાં આવશે.
 - (૨) વાર્ષિક નિવેદનના આંકડા પણ માસિક સાથે મોકલેલા નમુનામાં ભરી તા. ૨૦-૮-૪૦ પહેલાં ખીનચૂક મોકલવા તજવીજ કરવી.
 - (૩) ભીડી ગયેલાં બાળકો માટે પુસ્તકપ્રચાર કરવાનો હોવાથી તેઓ વાંચી શકે એવાં પુસ્તકો માટે જુદી રકમ રાખવી જોઈશે અને તેજ પ્રમાણે સૂચનાનાં પુસ્તકો માટે પણ રકમ જુદી રાખવી જોઈશે.
 - (૪) સૂચના નં. ૪૮ તા. ૧-૭-૪૦ જુલાઈના અંકમાં બહાર પડી છે તેમાં જણાવ્યા પ્રમાણે ખર્ચના આંકડા ટકાવારીના ધોરણે બતાવવાની તજવીજ કરવી. અને તેમ બનવા જેવું ન હોય તો કારણો જણાવવા તજવીજ કરવી.
 - (૫) ભીડી ગયેલા વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થિનીઓની હકીકત, હાલ ભણતા વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થિનીઓની હકીકત, કરબા મહિલા અને બાલ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ જે તે શાળામાંથી મંગાવીને તેના આંકડા વાર્ષિક નિવેદનમાં ખીનચૂક બતાવવાના છે.

વડોદરા
તા. ૩૧ જુલાઈ ૧૯૪૦ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૫૯ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

યુદ્ધના ખરા ખરા સમાચારોની માહિતી તથા યુદ્ધમાં સહાય કરવાની વિગતોની માહિતી લોકોમાં ફેલાવવા બાબત

આથી લાગતા વળગતા તમામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના મંત્રીઓને ખબર આપવામાં આવે છે કે ન્યાં સામાન્ય આગાપત્રિકા પુસ્તકાલય તરફ પરભાર્યા આવે છે ત્યાં શ્રીમંત સરકાર તરફથી આગાપત્રિકા સાથે ગુજરાતી લિપિમાં છપાઈ આવતી યુદ્ધના ખરા સમાચારોની માહિતી લોકોમાં સારી રીતે ફેલાવવા થાય તેવા પ્રયાસો કરવા અને સેવાભાવી ઇસમો મારફત તેનું વાચન ગામમાં થીજી અલગ માણસોને જાણ થાય તેવી રીતે મોટેથી વાંચવાની સવલતો કરી આપવી. જરૂર પડે આવા સમાચાર ભીંતપત્રો પર પણ નોંધવા, વળી નેક નામદાર દિવાન સાની યુદ્ધમાં સહાય કરવાની વિગતોની માહિતી પ્રમુખજનોને પૂરી પાડવા માટે પુસ્તકાલયના ઓરડામાં તે સંબંધી માહિતી ચોખ્ખી રચણે મૂકવી.

વડોદરા
તા. ૩૧-૭-૪૦

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદ, બ્યવસ્થાપક

અ. દિ. વાકનિસ
બ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૬૦ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

જૂથમંડળના મુખ્ય પુસ્તકાલય મારફત અંદાજે મોકલવા બાબત

આથી તમામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને અને ખાસ કરીને જૂથમંડળના મંત્રીઓને સૂચવવામાં આવે છે કે સને ૧૯૪૦-૪૧ના અંદાજપત્રોની બે નકલ જૂથમંડળ દ્વારા જેમ અને તેમ વહેલી તકે પુસ્તકાલય ખાતા તરફ મોકલવા તજવીજ કરવી. જૂથમંડળના મંત્રીઓ ઓગસ્ટ આખર સુધીમાં પોતાના તાબાનાં જ્યાં પુસ્તકાલયોનાં અંદાજે જે તે પુસ્તકાલયની સ્થિતિ પ્રમુખે બનાવરાવી સહકારના ધોરણે પુસ્તકો અને માસિકોની નોંધ અને તેટલી સરજતાથી કરી પુસ્તકાલય ખાતામાં ઓગસ્ટની ચક્રઆતમાં રજૂ થઈ જાય તેમ કરશે, એવી આશા છે. આ બાબતમાં તાલુકાનાં સ્થાનિક રા. મહાલ સાળાધિકારી સા. તથા માનદ પ્રચારકો અને મહાલ મંડળના કાર્યકર્તા પૂરતા સાચા આપશે એવી આશા છે. જૂથ મંડળના મંત્રીઓ પોતાના જ પુસ્તકાલયનું અંદાજ બનાવ્યું હોય તો આજુબાજુનાં બનાવવા માટે પોતે સેવાભાવે તપાસ કરી પૂરતા પ્રયાસો કરી અને તેટલા અંદાજે સાથે મોકલવા તજવીજ કરશે એવી આશા છે.

વડોદરા
તા. ૩૧-૭-૪૦

યુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદ, બ્યવસ્થાપક

૧૮૬૬મં નંબર ૧ સન ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળમાં વધારાના સભ્યો નીમવા બાબત

૧ આમ પુસ્તકાલયોની તપાસણી દરમ્યાન માલૂમ પડ્યું છે, કે, સ્વતંત્ર મકાનમાં અમર બાડાનાં મકાનવાળાં આમ પુસ્તકાલયોને હજી દોરવણીની આમ પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળમાં મુખ્ય પ્રમાણે પુસ્તકોની ગોઠવણી વધતર વિધિ, બહુતાં તેમજ હકી રથાપક મંડળમાં મુખ્ય પ્રમાણે પુસ્તકોની ગોઠવણી વધતર વિધિ, બહુતાં તેમજ હકી શિક્ષકને સ્થાન મળેલાં બાળકોમાં વાચનપ્રચાર કરવો ને વધારવો, પુસ્તકો આપ-લે નોંધવહીમાં પદ્ધતિસર પુસ્તકો નોંધવાં તથા તે નોંધ ઉપરથી ત્રિમાસી હકીકતો તૈયાર કરી ખાતા તરફ મોકલવી, એ વગેરે વહીવટી કાર્યો હરેલા દોરવણી, ચાલે અને સંસ્થાની કાર્યક્ષમતા દિનપ્રતિદિન વધતી રહે તેટલા સાર મથાથોમ્ય દોરવણી, માર્ગદર્શન અને સલાહ સમજૂત કરી શકે એટલું જ નહિ પણ ખાતા તરફથી “પુસ્તકાલય” માસિકમાં પ્રસિદ્ધ થતા વટહુકમો, સૂચનાઓ અને માર્ગદર્શનોને પટિત અમલ કરાવી શકે એવી જવાબદારીના સંપૂર્ણ જાનવાણી અને સરકારી તંત્રની અનુભવી વ્યક્તિ પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળમાં આમેજ કરવામાં આવે એ ખાસ ઈચ્છા થાય લાગ્યું છે.

સખબ હરાવવામાં આવે છે કે, મકાનવાળાં પુસ્તકાલયોના વ્યવસ્થાપક મંડળમાં જે તે સ્થળની મુખ્ય યુજરાતી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકને વધારાના સભ્ય તરીકે આમેજ કરવા.

૨ કર્યા પુસ્તકાલયોને આર્થિક સહાય કરનાર કેટલીક સુધરાધઓ તરફથી પણ એક કે બે સભ્યો પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળમાં નીમવાની સુધરાઈ તરફના વધારાના સભાસદો જરૂરીઆતનો પ્રશ્ન કેટલેક કેસો ઉપરિચિત થયો છે ને બીજે થવાનો સંભવ છે. વળી, કર્યાઓને અપાતી સરકાર તેમજ પ્રાંત સંસ્થાઓની મદદનું પ્રમાણ હરે એટલું શુદ્ધ થયું છે એવે પ્રસંગે, પુસ્તકાલય જેવી લેડિપકારી સંસ્થાને નિભાવવાની ફરજ આપણાં પ્રજાને અને રચાનિક સંસ્થાઓ પુસ્તકાલયના તંત્રમાં વધુ રસ લેતી બને એટલા ખાતર પુસ્તકાલયને આર્થિક મદદ આપનાર સુધરાધઓ તરફના વધુમાં વધુ બે સભ્યોને વ્યવસ્થાપક મંડળમાં વધારાના સભ્યો તરીકે લેવાનું હિતાવહ ગણવામાં આવે છે. સખબ જે તે કર્યા પુસ્તકાલયે સુધરાધઓ તરફથી માગણી આવે તેમને વ્યવસ્થાપક મંડળમાં લેવા પટિત તજવીજ કરવી.

૩ ઉપરોક્ત બંને પ્રકારના વધારાના સભ્યો વ્યવસ્થાપક મંડળની સભાની કાર્યવાહીમાં સંપૂર્ણપણે ભાગ લઈ શકશે. પણ તેઓ જે અંગત રીતે વધારાના સભ્યોના હકી પુસ્તકાલયના ધોરણસરના સભાસદ નહિ હોય ને અન્ય તેવા સભાસદોને મળતા વિશેષ દક્ક ભોગવવા માગતા હશે તો જે તે વર્ગનું હરેલું લવાજમ બરી નિયમિત સભાસદ બનવું જોઈશે.

૪ આ વટહુકમની યથાયોગ્ય નોંધ લાગતા વળમતા ગ્રામ તેમ જ કરખા પુસ્તકાલયોએ લેવી અને સન ૧૯૪૦-૪૧ ની સાલથી જરૂર પ્રમાણે અમલ બજાવણી પોતાના વ્યવસ્થાપક મંડળમાં વધારાના સભ્યો આમેજ કરવા માટે પોતાના સ્થાનિક બંધારણ વા નિયમોમાં ફેરફાર કરવાનો ફરિયાદ કરી તે પર ખાતાની મંજૂરી મેળવી તેનો અમલ કરવાની તબવીજ કરવી.

તા. ૧-૮-૪૦ } ઉ. મો. પટેલ
વડોદરા } અ. મદદ. વ્યવસ્થાપક

અ. મદદ. વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૧ સન ૧૯૪૦-૪૧

સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો અને વાચનાલયોનાં અંદાજે મંજૂર કરવામાં લક્ષમાં લેવામાં આવનારી બાબતો

પુસ્તકાલયોની સંખ્યામાં ઉત્તરોત્તર વધારો થતો જતો હોવાથી તેમ જ નવીન પુસ્તકાલયો તથા વાંચનાલયો ઉધાડવાની યોજનાઓના અમલ કરવાનો સૂચના કાઢવાનું કારણ હોવાથી ચાલુ સાલનાં અંદાજે મંજૂર કરવામાં લક્ષમાં લેવામાં આવનારી કેટલીક બાબતો તરફ પુસ્તકાલયોના સંચાલકોનું અગ્રે પ્રથમથી જ ધ્યાન ખેંચીએ છીએ, જેથી પાછળથી લખાપડી યવાના પ્રસંગો ઉપસ્થિત થાય નહિ. સરકાર અને પંચાયતમંદે મર્યાદિત થયેલી છે; પરંતુ પ્રત્યેક પુસ્તકાલય પોતાનાં અંદાજે બનાવવામાં કેટલી લોકમદદ ઊભી કરશે તે ખાતાને અગાઉથી જાણવાનું ચક્રમ નહિ હોવાથી, તેમજ મંજૂર થયેલાં અંદાજોનો ખર્ચ પડવામાં પાછળથી ઔપચારિક કાર્યોને લઈને મંજૂર થયેલી રકમ નકામી જાય નહિ તે હેતુથી કેટલીક બ્યવહાર બાબતો સંચાલકોને જાણવાની જરૂર ઊભી થવાથી તે બાબતો આ નીચે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

(૧) સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના નિયમની કલમ ૧૯ માં અંદાજ ખર્ચ કરવાના ટકા બતાવ્યા છે તે પ્રમાણે અગર તેના સંબંધ ખાતે ગયા વર્ષે લક્ષમાં લેવાની અગ- સૂચના નં. ૪૫૭ (માર્ચ) ૪૫૮, ૪૬૮ (અને ૧૯૩૮-૩૯)
ત્યની બાબતો થા જે સૂચનાઓ પ્રસિદ્ધ કરી છે તે ધ્યાનમાં લેઈ જુદા જુદા વિભાગોમાં પુસ્તકાલયો પોતાની જરૂરીયાત પ્રમાણે ખર્ચ કરવાની રકમ નમુદ કરશે એવી આશા છે. સૂચનાઓ પ્રમાણે બ્યવહાર રીતે અંદાજે ધાર્યા નહિ હશે તો જરૂર તે સ્થળે યોગ્ય ફેરફારો સાથે અંદાજ મંજૂર કરવામાં આવશે.

(૨) પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી સાહેબોની ફેરણીમાં થયેલી પુસ્તકાલય સંબંધની અસર, તથા પુસ્તકાલયોના તપાસનીશ સાહેબો રા. મદદાલ શાળાધિકારી શ્રી. સંજય પુસ્તકાલય મંડળના પ્રચારક, માનદ પ્રચારકો તથા પ્રાંત પ્રચારકો તરફથી જે નિવેદનો આવ્યા હશે અને સ્તેમના જે અભિપ્રાયો થયા હશે તેને અનુલક્ષીને જ અંદાજે મંજૂર કરવામાં આવશે.

(૩) પુસ્તકાલયના સ્થળની સ્થિતિ, વાયકોનું પ્રમાણ, પુસ્તકાલયની નિયમિતતા, પુસ્તકાલયોનાં છેલ્લાં ત્રણ વર્ષનાં મંજૂર થયેલાં અંદાજોની સરેરાશ, નાણાની સવડ વગેરેના વિચાર કરી અગ્રેથી અંદાજોની મંજૂરી આપવામાં આવશે.

(૪) કાયમ નિધિની રકમ ખાનગી હસમોને ત્યાં હશે અને તેના જે તે નિકાલ કરાવી ખાતાની પરવાનગીના લખાણની નકલ સામેલ રાખ્યા સિવાય નવા વર્ષનું અંદાજ મંજૂર થશે નહિ.

(૫) કર્યા પુસ્તકાલયોનાં અંદાજ મંજૂર કરવામાં જે તે પુસ્તકાલયનું નિર્ધારિત કામ, મહાલ મંડળ અંગેની વ્યવસ્થિત કામગીરી, આજીબાજીનાં ગામડાંઓમાં પુસ્તકવાચન પ્રચાર, જૂથ અંગે નક્કી કરેલાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી, મંચપાલની કામ કરવાની લાયકાત તથા તેના પર રખાતી જરૂરી દેખરેખ, પુસ્તકાલયમાં કામ કરવાનો સમય, જાડી અથવા કર્યાનાં બાળકો માટે વાચન પહેોચાડવાની યોજનાનો અમલ, તેમજ થોડું બચેલાં મરીન વર્ગનાં ભાઈબહેનોને વાચન પૂરું પાડવાની યોજનાનો અમલ થપાના પ્રમાણમાં પુસ્તકાલયનું નવા વર્ષનું અંદાજ મંજૂર કરવામાં આવશે.

(૬) પાછલી સાલે કાયમનિધિની કેટલી રકમ ક્યાં જમા કરાવી તે જણાવવું જોઈશે તથા નવા વર્ષે કાયમનિધિમાં લોકમદદના જેટલી જ રકમ મૂકવી પડશે.

(૭) પુસ્તકાલયોએ પોતાના કાયમનિધિની રકમમાંથી, અગર હલાયદી રકમથી ખાતા કે પંચાયતની મદદ સિવાય સંપાદન કરેલી રથાવર મિલકત અંગે જે કંઈ અર્થ કરવાનો હશે તેનો અંદાજની માગણીમાં સમાવેશ થશે નહિ. સદર અર્થ લોકમદદની રકમમાંથી જ કરવો જોઈશે. જે ભાગ સરકાર પંચાયત મદદથી જ જીવો થયો હશે તેની ફરતી વગેરેનો અર્થ અંદાજમાં મંજૂર કરવામાં આવશે.

(૮) લોકમદદની રકમ : તમામ મામ પુસ્તકાલયો, મહિલા પુસ્તકાલયો, જાન પુસ્તકાલયો અને વાંચનાલયોએ અંદાજ મંજૂર થયે બે માસની અંદર પુસ્તકાલય સદાયક મહકારી મંડળમાં રકમ જમા કરાવવી પડશે. જે આ મુદત દરમ્યાન રકમ ત્યાં જમા નહિ થઈ હશે તો અંદાજ મંજૂર થયું હશે તો પણ રદ સમજવાનું છે.

(૯) પુસ્તકાલયો અને વાંચનાલયોએ હાથ પર રાખેલી રકમનો હિસાબ અંદાજ મંજૂર કરવા મોકલતા પહેલાં ખાતા તરફ મોકલવો જોઈશે.

(૧૦) શ. ૧૫૦ અને તે હિપરાંતનાં અંદાજોએ પોતાનો વાર્ષિક હેવાલ પ્રસિદ્ધ કરવો જોઈશે. હેવાલ ત્રણ વર્ષમાં એકે નિવેદન જનતાની જાણ માટે નહિ પ્રસિદ્ધ થયું હશે તેનાં અંદાજો નામંજૂર કરવામાં આવશે.

(૧૧) પુસ્તકખરીદીની રકમના નિદાન એક તૃતીયાંય ભાગ જેટલી કિંમતનાં બાલ સાહિત્ય, ઓછું બચેલાં ને ગ્રામજીવનમાં રસ પડે તેનાં લોકભોગ્ય શિષ્ટ પુસ્તકોને પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોની યાદીમાં અવશ્ય રથાન આપેલું હોવું જોઈશે.

(૧૨) વર્તમાનપત્રો ખાતે જે ટકા નમૂદ કર્યા છે તેમાં ખાતોપયોગી તથા સામાન્ય જનતાને માસિક વાચન મળે તેવું એક માસિક અવશ્ય મૂકવું પડશે. માટે નાનાં અંદાજો-વાળાં અગર નાનાં ગામોવાળાંઓ મોટી કિંમતનું દૈનિક માગીને સામાન્ય જનતાને તથા વિદ્યાર્થીઓને વાંચવાનું સાધન રોકી દાકશે નહિ. આ પ્રમાણે નહિ થયું હશે તો નાઇલાને તેમાં ખાતાને ફેરફાર કરવો પડશે.

સૂચના નંબર ૨ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય.

વર્તમાનપત્રો, માસિકો વગેરેની યાદી

વર્તમાનપત્રોના બાવ કેટલીક વખત ફેરફાર થાય છે અને તે પ્રમાણે આમ પુસ્તકાલયોના સંચાલકોને માહિતી મળતી નથી. તેમજ ગુજરાતમાં કેટલાક તૈયાર કરવાનું લાંકિ વર્તમાનપત્રો, સામયિકો ઓછા વધુ લવાજમવાળાં છે તે કારણે પણ જાણવાને સાધન મળતું નથી, વળી હવે પુસ્તકાલય ખાતાએ આમ પુસ્તકાલયના મંત્રીઓને અંદાજમાં ૩૫ ટકા પુસ્તકો ખાતે તથા ૪૫ ટકા સુધી વર્તમાનપત્રો અને માસિકો વગેરે ખરીદવા કહ્યું છે. પરંતુ કેટલીક વખત મોંઘી કિંમતનાં દૈનિકો પાછળ રકમ વધુ ખર્ચાઈ સામાજિક પ્રચાર માટે લોકસાહિત્યથી બરપૂર એવાં કેટલાંક માસિકો તેમજ જાળોપયોગી માસિકો મુકોતાં નથી. “પુસ્તકાલય” માસિકનું પણ સ્થાન અવશ્ય છે, સળખ આમ પુસ્તકાલયોની ફેરવણી માટે આ નીચે કેટલાંક દૈનિક, સાપ્તાહિક અને માસિક, ત્રિમાસિકોની હાલના દરની યાદી તથા પ્રસિદ્ધિરથનો આપ્યા છે તેની પુસ્તકાલયના સંચાલકો તેમજ લેશે એવી આશા છે.

નામ	પ્રકાશન સ્થળ	લવાજમ	નામ	પ્રકાશનસ્થળ	લવાજમ
દૈનિક			૭ હરિજનખંધુ	પુના	૪-૦-૦
૧ મુંબાઈ સમાચાર	મુંબાઈ	૨૫-૦-૦	૮ ગુજરાતીપંચ	અમદાવાદ	૪-૪-૦
૨ હિંદુસ્થાન પ્રગમિત્ર	”	૧૫-૦-૦	૯ પ્રજાખંધુ	”	૪-૩-૦
૩ સાંજવર્તમાન	”	૨૦-૦-૦	૧૦ પ્રતાપ	સુરત	૩-૮-૦
૪ જનમજૂમિ	”	૨૩-૦-૦	૧૧ દાંડીઓ	”	૩-૦-૦
૫ ગુજરાતમિત્ર અને			૧૨ શ્રીશક્તિ	”	૫-૦-૦
ગુજરાતદર્પણ	સુરત	૧૦-૦-૦	૩ ગુજરાતમિત્ર અને		
૬ ગુજરાત સમાચાર	અમદાવાદ	૧૬-૮-૦	ગુજરાતદર્પણ	”	૫-૦-૦
૭ સંદેશ	”	૧૭-૮-૦	૧૪ ખેડા વર્તમાન	”	૨-૧૨-૦
અર્ધસાપ્તાહિક સમાચારપત્રો			૧૫ નવસૌરાષ્ટ્ર	અમદાવાદ	૫-૦-૦
૧ સવાળ વિજય	વડોદરા	૫-૧૨-૦	૧૬ કૃષ્ણજાળ	રાણપુર	૫-૦-૦
સાપ્તાહિક સમાચારપત્રો			પાક્ષિક		
૧ નવગુજરાત	વડોદરા	૩-૧૨-૦	૧ ગાંધીવ (ખાલોપયોગી છે)	સુરત	૫-૦-૦
૨ ભારત	વડોદરા	૩-૮-૦	૨ જ્યોતિર્ધર	અમદાવાદ	૨-૦-૦
૩ મુંબાઈ સમાચાર	મુંબાઈ	૭-૦-૦	વિદ્વદ્સોગ્ય માસિકો અને ત્રિમાસિકો		
૪ પ્રજામિત્ર કેસરી	”	૪-૦-૦	૧ જીમિ	અમદાવાદ	૫-૦-૦
૫ પ્રવાસી	”	૭-૦-૦	૨ પ્રસ્થાન (કરળા પુ. માટે)	”	૫-૪-૦
૬ ગુજરાતી	”	૬-૦-૦	” (આ. પુ. માટે)	”	૪-૧૨-૦

૩ માનસી (ત્રિમાસિ)	ભાવનગર	૫-૦-૦
૪ માધુરી (,)		૩-૦-૦

લોકલોચ સામયિકો

૫ નવચેતન	કલકત્તા	૬-૬-૦
૬ શારદા	વડોદરા	૬-૬-૦
૭ નવચેતન	અમદાવાદ	૨-૮-૦
૮ ચિત્રમય જગત	પુના	૨-૧૨-૦
૯ લોકોદય	કડી	૧-૦-૦
૧૦ સુવાસ	વડોદરા	૩-૩-૦

શિક્ષણવિષયક સામયિકો

૧૧ શિક્ષણ અને સાહિત્ય	અમદાવાદ	૨-૦-૦
૧૨ સમાજશિક્ષક	નવસારી	૨-૦-૦
૧૩ શિક્ષણપત્રિકા	મુંબાઈ	૧-૦-૦
૧૪ નૂતન શિક્ષણ	સુરત	૨-૦-૦
૧૫ સૌરાષ્ટ્રશિક્ષક		

(ત્રિમાસિક) રાજકોટ ૧-૮-૦

સ્રોતપ્રયોગી

૧ શુભસુંદરી	વડોદરા	૪-૬-૦
૨ સ્રોતપ્રય	અમદાવાદ	૩-૦-૦
૩ સ્રોતપ્રય	"	૩-૧-૦
૪ સ્રોતપ્રય (સાપ્તાહિક)	"	૫-૦-૦

બાલોપયોગી

૧ બાલમિત્ર	આણંદ	૩-૮-૦
૨ બાલજગત	અમદાવાદ	૩-૦-૦

૩ બાલજગત	વડોદરા	૨-૧૨-૦
૪ બાલજગત	સિવાય રા. ૨-૦-૦	લવાજમમે,

૪ બાલસખા	અમદાવાદ	૩-૦-૦
૫ બાળક	વડોદરા	૨-૦-૦

૬ ગાંડીવ (પાક્ષિક)	સુરત	૫-૦-૦

કિશોર અને કુમારોપયોગી

૧ કિશોર (આ. પુ. માટે)	અમદાવાદ	૩-૧૨-૦
" (કરઆ પુ. માટે)		૪-૦-૦

૨ કુમાર	"	૬-૦-૦
૩ વ્યાયામ	વડોદરા	૨-૦-૦
૪ રકાઉટવીર	"	૨-૦-૦
૫ યુવક	"	૨-૦-૦

ખેતીવાડીને લગતાં

૧ ખેતીવાડી	આણંદ	૧-૦-૦
૨ ખેતીવાડીવિજ્ઞાન	સિંજડી	૧-૮-૦
૩ આમજીવન	વડોદરા	૧-૮-૦

ધાર્મિક અને પ્રદીપ્ત

૧ ખીતાબખર્ (ગુજરાતી		
વિભાગ સાથે)	બનારસ	૩-૦-૦
૨ કલ્યાણ (કવળ દિન્દી)	ગોરખપુર	૪-૩-૦
૩ સર્વોદય (દિન્દી)	વર્ધા	૩-૦-૦
૪ બાલસખા (દિન્દી)	અમદાવાદ	૨-૮-૦
૫ વેલકલપતરુ (વેલકલુ)	અમદાવાદ	૨-૪-૦
૬ કમર (વેપારને		
લગતું માસિક)	સુરત	૩-૧-૦

ઉપરનાં સામયિકો ઉપરાંત બીજાં કેટલાંક સામયિકો ખાતા તરફથી મંજૂર થયાં હશે તે પૈકી પશુ રચણ અને પરિસ્થિતિ અને અનુકૂળ હોય તે પ્રમાણે સૂચના અંક ૪૮/ સને ૩૯-૪૦માં બતાવેલી ટકાવારીના ધોરણને અનુસરી જે તે સંચાલકો પોતાના અંદાજમાં મૂકી ચક્રો, કેટલાંક પ્રાદેશિક અને સાંપ્રતપત્રોની નોંધ આ નોંધમાં મૂકી નથી. પણ તેથી તે અંદાજમાં સવક હોય તો લેવા હરકંત નથી.

વડોદરા
તા. ૬ ઓગસ્ટ ૧૯૪૦ }

ઉ. ગા. પટેલ
અ. મહાનિય વ્યવસ્થાપક

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિમિટેડ.

(સહકારી મંડળોએ સંબંધી નિર્ણય અન્વયે વડોદરામાં નોંધાયેલું.)

રજાઓની યાદી

૧૯૪૦

શ્રાવણી	... ૮મી ઑગસ્ટ	... શુક્રવાર	...
નાળાએરી પૂનેમ	... ૧૭મી ”	... શનિવાર	...
ચોકુલઅષ્ટમી	... ૨૬મી ”	... સોમવાર	...
ગણેશ ચતુર્થી	... ૫મી સપ્ટેમ્બર	... શુક્રવાર	...
વિજયાદશમી	... ૧૦મી ઑક્ટોબર	... શુક્રવાર	...
દિવાળી	... ૨૮મી ”	... સોમવાર	...
”	... ૨૯મી ”	... મંગળવાર	...
”	... ૩૦મી ”	... બુધવાર	...
”	... ૩૧મી ”	... શુક્રવાર	...
”	... ૧લી નવેમ્બર	... શુક્રવાર	...
”	... ૨જી ”	... શનિવાર	...
”	... ૪થી ”	... સોમવાર	...
નાતાલ	... ૨૫મી ડિસેમ્બર	... બુધવાર	...
”	... ૨૬મી ”	... શુક્રવાર	...

૧૯૪૧

રવ. મહારાજ સાહેબનો હીરક મહોત્સવદિન	... ૩૭ જાન્યુઆરી	... શુક્રવાર	...
શ્રીમંત મહારાજ સાહેબનો જન્મદિન	... ૧૩મી ”	... સોમવાર	...
મકરસંક્રાન્તિ	... ૧૪મી ”	... મંગળવાર	...
વસંતપંચમી	... ૧લી ફેબ્રુઆરી	... શનિવાર	...
મહોરમ-શ્રીમંત મહારાજ સાહેબનો	} ૭મી ”	... શુક્રવાર	...
ગાદીનો વાદદિવસ		...	...
મહાશિવરાત્રિ	... ૨૪મી ”	... સોમવાર	...
હોળી	... ૧૨મી માર્ચ	... બુધવાર	...
”	... ૧૩મી ”	... શુક્રવાર	...
”	... ૧૪મી ”	... શુક્રવાર	...
”	... ૧૫મી ”	... શનિવાર	...
રંગપંચમી	... ૧૭મી ”	... સોમવાર	...
ગુડી પડવો	... ૨૮મી ”	... શુક્રવાર	...
ધરતર મન્ડે	... ૧૪મી એપ્રિલ	... સોમવાર	...
* ના. શહેનશાહનો જન્મદિવસ	... ૧ જુન	...	...
અષાઢી એકાદશી	... ૫મી જુલાઈ	... શનિવાર	...

* રાજ્ય તંત્રીએ મુકરર કરવામાં આવે તે દિવસ.

વડોદરા

વા. ના. અમીન
મંત્રી.

વડોદરા રાજ્યના પુતકાલયો માટે ભલામણ કરવામાં આવેલા પુતકોની યાદી નં. ૪ સને ૧૯૩૯-૪૦

૭૩

વર્ગ તથા નંબર	માગણી કરનાર ના લખાણની તારીખ	ભલામણ માટે માગણી કરનારનું નામ અને રૂકાણું	પુસ્તકનું નામ	કર્તા અથવા પ્રકાશકનું નામ અને રૂકાણું	વર્ષ	ક્રમ	પૃષ્ઠ	બાંધણી	કિંમત
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૧
૧ ત ૭૫૪૬ ૩૧૮	૨૭-૬-૪૦	અનંતકુમાર યાચિક, બાજવાડા, શેશીરી વડોદરા	શામ્ભોજીદર	કા. ૪ પ્રમાણે	૧૯૩૬	૧૬૦	૭૨	કાગી	૦-૮-૦
૨ મ ૧૦૮૧ ૬૬	૧-૭-૪૦	કવિ હંસ પ્રકાશક નંદલાલ મો. દસર ૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ ગોવિંદ (બહીમ મુ.) અમર	હંસમનસ (શબ્દસંગ્રહ) ચાનદા	સર પ્રભાચંદ્ર દલપતરામ પદ્મણી દીવાન ભાવનગર શરદબાણી	૧૯૪૦	"	૮૪૮	પાકી	૩-૦-૦
૪ ય ૩૩૩૧૩ ૭૧	"	"	મારા માસીબા	વિમોહ	"	"	૨૪૧	"	૨-૮-૦
૫ ય ૭૮૬ ૬૫	"	"	ભાણજીન	રેવીન્દ્રનાથ રાગોરકૃત	"	"	૨૪૬	"	૨-૮-૦
૬ ણ ૬૨૬ ૬૦	"	"	બીજીસ ગામડા યાને વેપારી ભોમિયા	આનંદકુમાર લાદ	૧૯૪૦	"	૨૪૦	"	૩-૦-૦
૭ ય ૨૫૭ ૨૧	"	"	અનંતપ્રજ્ઞાનું મંદિર	નિરંજનમહાદેવીકૃત	"	"	૧૯૬	"	૨-૦-૦

મ	૯૦૫૨ ૭૫	"	મુગજીભાઈ પીતાંબર શાહ સાહિબભાઈ રાવપુરા, વડોદરા	મંજા ભૂત	કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૪૦	૧૧	૪૮	કાચી	૦-૮-૦
૯	૧૪૫૪ ૪૮	"	હરિચંદ્રલાલ દવે ભારતી સાહિબસંધ, વપરચાપક, પાનડોર નાકા, અમદાવાદ	નિસર્ગોપચાર અતે જલોપચાર ભા. ૨ નો	કર્તા રમણલાલ એન્જ- નીઅર	૧૯૩૯	"	૪૦	"	૦-૩-૦
૧૦	૧૪૫૪ ૧૧૭	"	"	કલેબના રોગો	"	"	"	૫૭	"	૦-૫-૦
૧૧	૧૪૫૪ ૭૯	"	"	લાંબુ ચાલો અતે લાંબુ જલો	"	"	"	૪૬	"	૦-૬-૦
૧૨	૧૪૫૪ ૮૨	"	"	વેકસીનેશન કે, સેનિ- ટેશન ?	"	૧૯૪૦	"	૩૯	"	૦-૬-૦
૧૩	૧૪૫૪ ૪૮	"	"	નિસર્ગોપચાર સર્વ- સંગ્રહ ભા. ૨ નો	"	૧૯૪૦	"	૩૧૯	"	૧-૮-૦
૧૪	૨૫૯૮ ૪૭	"	"	નાનાં છોકરાં	ચાકરત .	૧૯૩૯	"	૩૬	"	૦-૧-૬
૧૫	૬૬૧૮૬ ૭૬	"	"	રંગ રંગ વાંદળિયાં	કુન્દરમ	"	"	૪૦	"	૦-૨-૬
૧૬	૬૭૬૭૧ ૮૬	"	"	શંકરાચાર્ય	હરજીવન સોમૈયા	"	"	૪૮	"	૦-૩-૦

૧૭	૫૫૨૯ ૫૮	૩-૭-૪૦	"	પ્રવાસપત્રો	રામનારાયણ ના. પાઠક	૧૯૩૯	૧૬૦	૭૦	૦-૪-૦
૧૮	૨૩૭૬ ૬૮	"	"	હજમ મને સાંભરે છે	ગિજુભાઈ	"	"	૩૪	૦-૩-૦
૧૯	૯૯૬૩ ૧૨	"	"	આપણાં બહુઓ	હેમુભાઈ	"	"	૧૦૭	૦-૮-૦
૨૦	૨૫૯૮૧ ૬૫	"	"	બારદશરો	ચાહન	"	"	૯૬	૦-૮-૦
૨૧	૩૧૫૯ ૨૭	"	"	છીપલાં	મોહન ઠક્કર	"	"	૪૬	૦-૪-૦
૨૨	૧૫૬૪૪ ૧૬	"	"	કલગી	સોમાભાઈ ભાવસાર	"	"	૭૯	૦-૫-૦
૨૩	૨૧-૬-૪૦	૨૧-૬-૪૦	મે. રા. મેનેજર દુકાન પોલીસીયલ કચેરી સાહેબ	લુટેનન્ટ ફિટલરવાદ કે વિકલ્પે	—	"	૧૨૦	૪૬	"
૨૪	૬૧૮૬ ૨૨	૧૦-૭-૪૦	વ્યવસ્થાપક અતિ ને રેખા વતી ગામ- ચરનદાસ, ગાંધીસાહ અમદાવાદ	જોલાઈ અને નાગરિકો	શ્રી. સુન્દરમ્	"	૧૬૦	૧૨૮	૦-૮-૦ દુકાને પડતી ૦-૫-૪
૨૫	૧,૬૨૬ ૩૦	"	"	અનુક્રિયા	શ્રી અર્પિલ ભટ્ટ	"	"	૧૧૪	"
૨૬	૪૨૭૯ ૭૬	"	"	રાત પડતી હતી	શ્રી નિરં દેસાઈ	૧૯૪૦	"	૧૨૪	"
૨૭	૫૦૧૧ ૮૦	"	"	વળામણી	પનાલાલ પટેલ	"	"	૧૩૬	"

૨૮	ચ	૩૬૬ ૪૮	"	"	પરમહાવીરની પૂજાતંત્રી	શ્રી જ્યન્ત દલાલ	૧૯૪૦	૧૬૦	૧૧૨	કાન્તી	"
૨૯	ચ	૪૨૭૬ ૨૫	"	"	ચરણસુર	નિર કેમાણ	"	"	૧૨૦	"	"
૩૦	ચ	૫૨૬૮ ૨૭	૮-૫-૪૦	પંડિત રેવાચંદર અરુણા અરુણા ઝોરીસ વલ્લાયુ કેમ્પ	જન્મપત્રિકા ભા. ૧ જ્યોતિષ મંથમળા પૃ. ૨ જ્યોતિષ પહેલી યાને મહદીપિકા પુ. ૧	કે. ૪ પ્રમાણે	"	૧૨૦	૩૨	"	૦-૮-૦
૩૧	ચ	૫૨૬૮ ૨૬	"	"	રમતોના નિયમો	"	"	"	૩૮	"	૦-૮-૦
૩૨	ચ	૫૦૩૭ ૭૧	૮-૭-૪૦	મણિભાઈ પટેલ મંત્રી ગુજરાત વ્યા- યામ પ્રચારક મંડળ યુ. કરાડી, વાવા જલાલપુર	પ્રેરક વ્યાખ્યાનમળા	"	"	૧૬૦	૧૦૧	"	૦-૬-૦
૩૩	ચ	૫૦૩૭ ૫૮	"	"	જન્મપત્રિકા ભા. ૨ જ્યોતિષ મંથમળા પુ. ૩ ભૂં	અ. નં. ૩૦ પ્રમાણે	"	૧૦૦	૬૬	"	૦-૭-૦
૩૪	ચ	૫૨૬૮ ૨૭	૧૧-૫-૪૦	અ. નં. ૩૦ પ્રમાણે	અપ્તો યિદુસ્તાનો પહેલી પુસ્તક	પસ. પસ. ત્રણસં	૧૯૪૦	"	૫૨	"	—
૩૫	ટ	૮૧૨૮ ૧૧	૫-૭-૪૦	પં. મોહનલાલ વ્યાસ માહિત્યસંન ગુર્જર દેવ યોતાકુમ્	વ્યાસ વર્ગ્યુ કે. ૪ પ્રમાણે	ગૂર્જર સાહિત્ય ભંડાર, લાડી (શાહિયાવાડ)	"	"	૧૪	"	૦-૧-૬
૩૬	મ	૬૬૫૧ ૭૭	૩૧-૭-૪૦	અ. ત્રા. ધનિષ્ઠામેન મનસુદાર	રાસભ્યોતિ	નિકમદાસ ધનલભાઈ વપસયાપક શ્રી ગ્રામો- લોગ મંદિર, અનંદર	"	"	૮૩	"	૦-૬-૦
૩૭	મ	૬૩૫૫ ૪૭	૨૭-૭-૪૦	નલિન મ. ભટ્ટ રાષ્ટ્ર- ભાષા પ્રવિદ્ યોતજાન- માના મેરી, વલસાડ	નીતિચતક ભર્તૃહરિ- કૃત	વલસાડ	"	"			

પોસ્ટા
તા. ૩૦-૭-૧૯૪૦

પું. ત્રિ. શાહ

ઉ. મે. પટેલ

અ. મહાવીર અવરયાપક

વડોદરા રાજ્યનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોનાં દેણગીથી બંધાતાં સકાતોની હકીકત

ક્ર. નં.	પુસ્તકાલયનું નામ	મકાન માટે મદદ આપનારનું નામ અને દેખાણું	લોકમદદની ઓફિસ કરેલી રકમ રૂપીઆ	પ્રાંત પંચાયતમાં રકમો જમા કરાવ્યાની હકીકત		
				દેણગીની		પંચાયત મદદ
				રકમ	તારીખ	
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭

વડોદરા પ્રાંત

૧	આમળા તાલુકે પાદરા	આમલોદો	૧૦૦૦	૩૫-૩૬	૧૦૦૦	૩૫-૩૬	૧૦૦૦	૩૬-૩૭
૨	સોભા તાલુકે પાદરા	"	૧૦૦૦	૩૬-૩૭	૭૫૨-૮-૮	૩૬-૩૭	૧૦૦૦	૨૬-૧૨-૩૮
૩	વેજપુર તાલુકે સાવલી	"	૧૦૦૦	૩૬-૩૭	૨૪૭-૭-૪	૩૭-૩૮	૧૦૦૦	૩૬-૩૭
૪	કાણીયા તા. ભાદરજી	ભાદરજી	૧૦૦૦	૧૧-૧-૩૮	૧૦૦૦	૬-૪-૩૮	૧૦૦૦	૧૩-૬-૩૮
૫	કાણીયા તા. વડોદરા	કાણીયા તા. વડોદરા	૧૦૦૦	૫-૧-૩૮	૧૦૦૦	૬-૪-૩૮	૧૦૦૦	૧૫-૬-૩૮
		પુર્ણભાઈ રે. કાણીયા	૧૦૦૦	૨૦-૧૨-૩૮				

+ રોશને લખતી હકીકત આ નીચે અનુક્રમવાર આપી છે.

૧. કામ ચાલુ છે. ચાલુ સાથે પૂરું થશે. ૨. સદર. ૩. સદર.
૪. તેના ઉવટનો હુકમ પ્રતિભાવી થયે જમીન પ્રાંત પંચાયતને સોંપાયા બાદ કામ શરૂ થવાનું છે. ૫. કામ ચાલુ છે. ચાલુ સાથે પૂરું થશે.

૬	ભાવેલી તા. વડોદરા	૧૦૦૦	૧૦૦૦	૪-૩-૩૯	૧૦૦૦	૧૪-૨-૩૯	૯૭૦-૯-૯૨૨-૭-૩૯ ૨૯-૬-૩૧૦-૧૦-૩૯
૭	ગંધીરા તા. ભાદરજી	૧૧૦૦	૧૧૦૦	૪-૫-૩૯	૧૦૦૦	૨૩-૩-૩૯	૧૦૦૦ ૧૪-૧૦-૩૯
૮	જોડીકવા તા. ભાદરજી	૬૬૬ ૩૩૪	૬૬૬ ૨૦૦	૨-૬-૩૯ ૯-૧૨-૩૯	૬૬૬	૨૩-૩-૩૯	૬૬૬ ૧૪-૧૦-૩૯
૯	તેતતસાવ તા. ચિતોર	૧૦૦૦	૧૦૦૦	૪-૪-૩૯	૧૦૦૦	૨૧-૪-૩૯	૧૦૦૦ ૧૪-૧૦-૩૯
૧૦	રજાપુર તા. કરજી	૬૦૧	૬૦૧	૧૩-૭-૩૯	૬૦૦	૬-૬-૩૯	૬૦૦
૧૧	મેથી તા. કરજી	૬૨૫	૬૨૫	૧૩-૭-૩૯	૬૨૫	૬-૬-૩૯	૬૨૫
૧૨	પેરલાદ મહિલા	૩૦૦૦	૩૦૦૦	૩૪-૭-૩૯	૨૦૦૦ ૧૦૦૦	૫-૭-૩૫ ૨૪-૬-૩૬	૫૧-૩-૧૧ ૫-૭-૩૫ ૩૫-૫-૦૨ ૭-૭-૩૫ ૨૦૦૦-૦-૦ ૩૦-૭-૩૬
૧૩	ધર્મજી મહિલા	૨૦૦૦ ૧૦૦૦	૨૦૦૦ ૧૦૦૦	૧૮-૧૦-૩૫ ૬-૫-૪૦	૨૦૦૦	૯-૧૦-૩૫ ૨૯ ૧૩-૭-૧ ૩૦-૭-૩૬	

૬. કામ ચાલુ છે; ચાલુ સાથે પૂરું થશે. ૭, સદર. ૮. વળતરનો કામ થવા ઉપર કામ બાકી છે તે પ્રતિમાંથી ફક્ત મએ જગીન પચાસતને કબજે મએ કામ થયે થવાનું છે; ૯. જમીન મુલકી ખાતેથી પ્રાંત પચાસતને કબજે દાવ જ મએલી હોવાથી કામ સોંપવાની તબવીબ થયેલી છે. ૧૦. મુલકી ખાતેથી સોડટ કબજે મળવા કામ બાકી છે. સાબર કબજે મએ કામ થયે કવામાં આવશે. ૧૧. કામ સોંપાયું છે. લગભગ પૂરું થયું છે. ૧૨. જમીન કબજે મળવા ઉપર કામ બાકી છે. વળતરનું અંદાજપત્ર તથા જમીન ડેગી માલીકની છે તે બાબત ખુદસા થવા તિરીકક વરફ લખતાં જમીનનાં માપે થવા બંદોસ્તમાં કાલમાં છે એટલે તે બાબત બાદ આમજની તબવીબ થવાની છે.

૧૪	જૂતી બચારડી તા. કરજલુ	લોકમદદ	૬૦૦	૨૨-૨-૪૦	૬૦૦	૨૨-૨-૪૦	૪૫૬-૦-૦૧	૬-૪-૪૦
૧૫	ડોલ તા. પેટલાદ	"	૧૦૦૦	૨૨-૨-૪૦	૧૦૦૦	૨૨-૨-૪૦	—	—
૧૬	રજું તા. પાદરા	"	૧૦૦૦	૨૨-૨-૪૦	૧૦૦૦	૨૨-૨-૪૦	૦	—
૧૭	દશરથ તા. વડોદરા	"	૧૦૦૦	૨૨-૨-૪૦	૧૦૦૦	૨૨-૨-૪૦	—	—

ટીપ :—વલણ બંને બચાર તા. કરજલુ પુસ્તકાલયના મકાનના વડાના કામ પૂરા થયા છે. મોટા કરાળા તા. ચિનોર પુસ્તકાલયના વંદાનું કામ કોસ્ટીમેટ આવવા ઉપર બાકીમાં છે. છાણી તા. વડોદરાના પુસ્તકાલયના મકાનના વંદાનું કામ સાફટ ફ્રી હોવાથી મહાલેથી કામનો નિકાલ થવા ઉપર બાકીમાં છે તે ચાલુ સાથે પૂરું થશે.

નવસારી પ્રાંત

૧	ધાવા તા. કામરેજ	ગ્રામમદદ	૧૦૦૦	૩૭-૩૮	૧૦૦૦	૨૧-૪-૩૯	૧૦૦૦	૨૫-૮-૩૯
૨	આસ્તા તા. કામરેજ	"	૧૦૦૦	૪-૩-૪૦	૫૨૩	૨૯-૭-૩૯	૧૦૦૦	"

ટીપ :—સિયોદરા તા. નવસારી પુસ્તકાલયના મકાનના ઓરડાનું કામ પૂરું થયું છે.

૧૪. ખૂદતી પંચાયત મદદના રા. ૧૪૩-૧૪-૧૧ ચાલુ સાથે જમા થયે. જમીનમાં માગણીપત્રો સહીઓ કરી મહાલે નં. ૭૪૮/૩ તા. ૧૩-૭-૪૦ થી મોકલ્યા છે. જમીન પ્રાંત પંચાયતને કબ્જે મળે કામ સરૂ થવાનું છે. ૧૫. પંચાયત મદદ ચાલુ સાથે મળવાની છે, જમીનનાં માગણીપત્રો મોકલવા પ્રાંત પંચાયત તરફ નં. ૧૪૦૫/૩ તા. ૨-૭-૪૦ થી કામ મોકલ્યું છે. ૧૬. સાફટ કબ્જે મળ્યું છે. પ્રાંત પંચાયત મદદ ચાલુ સાથે મળવાની છે. તે મળે મકાનનું કામ સરૂ થશે. ૧૭. જમીન પ્રાંત પંચાયતને કબ્જે મળી નથી. તે મળે પ્રાંત તેમજ પંચાયત મદદ ચાલુ સાથે મળે બાદ મકાનનું કામ હાથ ઉપર લેવામાં આવે.

૧. પુલ્લી જમીનનાં માગણીપત્રો સહીઓ કરી મહાલે નં. ૩૦૭/૭ તા. ૨૦-૭-૪૦ થી મોકલ્યા છે. કોટલે જમીન કબ્જે મળે કામ સરૂ થશે. બાકીની જમીનમાં કામ સરૂ થઈ ગયું છે ચાલુ સાથે પૂરું થશે. ૨. મકાનનું કામ પાયા સુધી આવ્યું છે, પ્રાંત પંચાયત મદદ ચાલુ સાથે મળશે; કામ ચાલુ સાથે પૂરું થશે.

૧	હાંઆ મદિયા તા. મિકપુર	મું'આપના લેડી જમોદનદાસ	૨૦૦૦	૨૦૦૦	૧૫-૧૨-૩૭	૨૦૦૦	૧૫-૧૨-૩૭
૨	કલાજપુરા તા. કડી	આમમદદ	૧૦૦૧	૧૦૦૧	૧૯૩૨	૧૦૦૦	૬-૪-૩૮
૩	મિકપુર મદિયા	સિદ્ધપુરના રા. રા. શેઠ મંગળલાલ પ્રમુદાસ	૨૦૦૦	૨૦૦૦	૬-૮-૩૮	૨૦૦૦	૧-૮-૩૮
૪	મતોશ તા. વિળપુર	અનાગની બાપુ મોતી	૧૧૦૦	૧૦૦૦	૪-૪-૩૯	૧૦૦૦	૧૪-૨-૩૯
૫	વિળપુર મદિયા	વિળપુરના શેઠ વિઠ્ઠલભાઈ રથ્બં-છાંડાજી અવેરી	૨૦૦૦	૨૦૦૦	૮-૪-૩૯	૨૦૦૦	૬-૬-૩૯
૬	પાંગોર તા. મહેસાણા	આમમદદ	૬૫૦	૬૫૦	૨૨-૨-૪૦	૬૫૦	૨૨-૨-૪૦

ટીપ :—ગોરણ તા. કોટીલ પુસ્તકાલયના વંદના કામે આમમદદ, સરકાર મદદ અને પ્રાંત પંચાયત મદદ રૂ. ૮૦૦) જમા થયું છે. કામના ટેન્ડરો મંજૂર થયા છે તે મંજૂર થયે કામ ચાલુ સામે પૂરું કરાવવામાં આવશે.

ટીપ :—એકંદર સન ૧૯૪૯-૪૦ માં ૫ પાંચ પુસ્તકાલયોને મકાન માટે મદદ આપી હતી અને સાલ દરમ્યાન છ મકાનો બંધાયા છે. અને બાકીનાં માળોની હકીકત ઉપર દર્શાવેલી છે.

રોજા, }
તા. ૧ જોગસદ ૧૯૪૦ }

પું. જિ. રાહ

ઉ. મે. પટેલ
અંચ મહાદેવીય વ્યવસ્થાપક

૧. જમીન તા. ૧૦-૬-૩૯ ના રોજા કામને મળી ગયું છે. નાજારમાં બધાં દોવાથી મેળવણી કરવા ઉપર કામ બાકી છે તે થયે માનવું કામ થઈ ગયું છે. ૨. જમીન તા. ૮-૪-૪૦ ના રોજા કામને મળી છે. એરિમિટ પસંદ થઈ કામ આ કરવામાં આવશે. ૩. સબુજ બોલોની જમીન બાબત નિર્ણય થઈ આવે જમીન કામને મળે કામ થઈ ગયું છે. ૪. સાબર માટે વકાત મદાદે મોકલવા છે તેથી તે કામને મળે કામ થઈ ગયું છે.

ગાંધીરાત અંક ૨ / સને ૧૯૪૦-૪૧

સરકાર મદદ લેનાર ગ્રામ વાચનાલયોની યાદી, સન ૧૯૩૯-૪૦

વડોદરા પ્રાન્ત

ડોલોઈ મહાલ		૨ છંટીઆ	૫-૮-૦	૨ રાકુષ	૬-૦-૦
૧ ડોલોઈ ચ. શાળા		૩ મહાપુરા	૪-૮-૦	૩ શુગલપુર	૧૦-૦-૦
વાચનાલય	૧૫-૦-૦	x ૪ વડોદરા ન્યુ-		૪ નવા આજવા	૫-૮-૦
૩ અલાદપુરા	૮-૮-૦	બિલી બાગ	૩૫-૦-૦	૫ અંપારીપુરા	૫-૮-૦
	૨૩-૮-૦	૫ વિરોધ	૫-૮-૦		૩૨-૮-૦
તિલકવાડા મહાલ		૬ ધનોરા	૬-૮-૦	સંખેદા મહાલ	
૧ બરોલી	૫-૦-૦	૭ કાજલપુર	૫-૮-૦	૧ ગાળ	૧૦-૦-૦
	૫-૦-૦	૮ અલ્લાદપુરા	૫-૮-૦	૨ સર્પા	૫-૦-૦
પાદરા મહાલ		૯ અંપાડ	૪-૮-૦		૧૫-૦-૦
૧ સિંહોલ	૫-૮-૦	૧૦ કાજલપુર		સાવલી મહાલ	
૨ સોમજીપુરા	૫-૮-૦	(સંકરદા)	૫-૮-૦	૧ ઉત્તમનગર	૫-૮-૦
૩ મોભારોડ	૨૦-૦-૦	૧૧ ગોસીદા	૫-૮-૦	૨ શાન્તિપુરા	૧૧-૦-૦
૪ મદમદપુરા	૮-૮-૦	x ૧૨ મેલ્ટ્રેનિંગ મો.		૩ કડાછલા	૧૧-૮-૦
	૩૯-૮-૦	લેજ (વડોદરા)	૫૦-૦-૦	૪ કુંપાળ	૫-૮-૦
થેટલાદ મહાલ		૧૩ સોનારકુષ	૫-૮-૦	૫ રાસાવાડી	૫-૮-૦
૧૧ ધર્મજ અંત્યજ	૯-૦-૦	૧૪ અંકોટા	૬-૮-૦	૬ બહિયા	૫-૮-૦
૧૨ વસો આરોગ્ય	૪૦-૦-૦	૧૫ કોટાલી	૫-૮-૦	૭ માધવપુરા	૮-૮-૦
	૪૯-૦-૦	૧૬ મોતીઆપુરા	૫-૮-૦	૮ વેમાર	૫-૮-૦
વડોદરા મહાલ			૧૬૬-૮-૦	કુલ ૪૦ વાચનાલયો	૫૮-૮-૦
૧ રમણ ગામડી	૧૦-૦-૦	વાઘોડીઆ મહાલ		સરકાર રૂ. ૩૮૯-૮-૦	
		૧ તવરા	૫-૮-૦		

મહેસાણા પ્રાન્ત

આતરસુઆ મહાલ		૭ ધડીઆ	૫-૮-૦	કલોલ મહાલ	
			૩૭-૦-૦	૧ અદાણા	૫-૮-૦
૧ કમાલખંધ વાસણા	૬-૦-૦	કડી મહાલ		૨ હાજપુર	૫-૮-૦
૨ જંડા	૫-૮-૦			૩ નાદરી	૫-૦-૦
૩ સંદેસર	૩-૮-૦	x ૧ કડી દાસ વા.	૪૦-૦-૦	૪ તારાપુર	૫-૮-૦
૪ ગરોડ	૫-૮-૦	૨ અંબાવપુરા	૫-૮-૦		૨૧-૮-૦
૫ વાધજપુર	૩-૮-૦		૪૫-૮-૦		
૬ શિહોરા	૭-૮-૦				

ખેરાળુ મહાલ

૧ પાનજા	૫-૮-૦
	<u>૫-૮-૦</u>

દહેગામ મહાલ

૧ નાના જલુકા	૪-૮-૦
૨ વાસણા ચોધરી	૧૦-૦-૦
૩ સલાટપુર	૫-૮-૦
૪ સીહોલી મોટી	૭-૮-૦
૫ વડવાસા	૧૦-૦-૦
	<u>૩૭-૮-૦</u>

પાટણુ મહાલ

૧ પાટણુ અનાયા-	
અમ વાચનાલય	૧૦-૦-૦
૨ પાટણુ કંપાણી	
મિત્રમંડળ ,,	૪૦-૦-૦
૩ પાટણુધીવટા ,,	૧૨-૦-૦
૪ પાટણુટાકવાડા,,	૫૦-૦-૦
૫ પાટણુ ઠાકરજા	
વસતિગૃહ વાં.	૧૦-૦-૦

૫૬ પાટણુ સોની-	
વાડા વાં.	૩૦-૦-૦

૫૭ પાટણુ સાલવી-	
વાડા વાં.	૪૦-૦-૦

૫૮ પાટણુ નાગર-	
વાડા વાં.	૩૪-૦-૦
	<u>૨૨૬-૦-૦</u>

મહેસાણા મહાલ

૧ આંબલીઆરાણુ	૪-૮-૦
૨ ખદલપુર	૮-૮-૦
૩ ધધિસણુ	૫-૮-૦
૫૪ મહેસાણાપરા વાં.	૬-૮-૦
૫ દેદીઆસણુ	૫-૮-૦
૬ ભાસરીઆ	૧૧-૦-૦
૭ નાગલપુર	૫-૮-૦
	<u>૪૬-૮-૦</u>

વિભાપુર મહાલ

૧ ધભરામપુરા	૮-૮-૦
૨ ગુંદરાસણુ	૫-૮-૦

૩ હરજીહોડા	૫-૮-૦

૪ વસાઈવિઘાર્યો વાં.	૧૦-૦-૦
	<u>૨૬-૮-૦</u>

વિસનગર મહાલ

૧ રંગાકુષ	૫-૮-૦
૫૨ વિસનગર બા.વા.	૧૬-૦-૦
૩ પુદગામ	૫-૮-૦
૪ બાકરપુર	૧૦-૦-૦
	<u>૩૭-૮-૦</u>

સિદ્ધપુર મહાલ

૧ ઉપલવા	૭-૦-૦
૨ ઉઝા રામપુરા	૫-૮-૦
	<u>૧૨-૮-૦</u>

હારીજ મહાલ

૧ ખીપલાણા	૮-૮-૦
૨ દુનાવાડા	૧૨-૮-૦
કુલ ૪૬ વાચનાલયો	૨૧-૮-૦
સરકાર રે.	૫૬-૮-૦

નવસારી પ્રાન્ત

કામરેજ મહાલ

૧ મોવાળી	૫-૦-૦
	<u>૫-૦-૦</u>

ગણદેવી મહાલ

૧ કેસલી	૬-૮-૦
૨ દેવસર	૫-૦-૦
૩ પાટી	૫-૮-૦
	<u>૧૬-૮-૦</u>

નવસારી મહાલ

૧ ચોખડ	૬-૮-૦
૫૨ નવસારી રાય-	
ચંડ રાડ	૨૦-૦-૦
	<u>૨૬-૮-૦</u>

પલસાણા મહાલ

૧ કણાવ	૫-૮-૦

૨ ધલુડા	૬-૮-૦
૩ તાતીઝઘડા	૫-૮-૦
૪ વંઝેળીઆ	૬-૮-૦
	<u>૨૩-૮-૦</u>

મહુવા મહાલ

૧ અંધાનો	૫-૮-૦
૨ ઉમરા	૬-૮-૦
૩ કુંગરી	૬-૦-૦
૪ બાગણીઆ	૭-૦-૦
૫ બારતાડ	૧૦-૦-૦
૬ ખીલખડ	૫-૮-૦
૭ મદુરીઆ	૫-૮-૦
૮ લસણપુર	૫-૮-૦
૯ વડીઆ	૫-૮-૦
૧૦ વડેવલ	૨૦-૦-૦

૧૧ વાળાવાડ	૫-૮-૦
૧૨ વાંસકુષ	૫-૮-૦
૧૩ શેખપુર	૪-૮-૦
	<u>૬૨-૮-૦</u>

બ્યારા મહાલ

૧ ઉમરાવા દૂર	૭-૮-૦
૨ ઉમરાવા નજીક	૫-૮-૦
૩ ઠાકડકા	૧૦-૦-૦
૪ વડકુષ	૫-૮-૦
૫ મગરકુષ	૫-૦-૦
૬ પાટી	૧૦-૦-૦
	<u>૪૩-૮-૦</u>

કુલ ૨૬ વાચના-	
લયો રે.	૨૦૬-૮-૦

અમરેલી પ્રાંત

અમરેલી મહાલ	૮ મેડી	૫-૮-૦	૩ પીપળી	૮-૮-૦
૪૧ અમરેલી અમરશી	૯ રાજસ્થાની	૫-૮-૦	૪ માલગામ	૧૦-૦-૦
જીવન ગાંધીયા ૩૦-૦-૦	૧૦ અમરપુર વરડી	૬-૮-૦		૩૧-૧૨-૦
૪૨ અમરેલી	૧૧ ટિંબલા	૧૧-૦-૦		
ચોરાપા ૧૦-૦-૦	૪૧૨ શ્રી લક્ષ્મીનારા-		ખાંસા મહાલ	
૩ ચાંપાયળ	યણુ હરિજન વા. ૧૨-૦-૦		૧ ઝીકીઆવી	૫-૮-૦
૪ તરવડા	૧૧૧-૦-૦		૨ રૂઘનાથપુર	૧૧-૦-૦
૫ પીપળા	કોડીનાર મહાલ		૩ પીપળવા	૫-૮-૦
૬ કતેપુર	૧ અડવી	૬-૧૨-૦	કુલ ૧૯ વાચનાલયો	૨૨-૦-૦
૭ માલવણ	૨ ગોહિલની ખાણ	૬-૮-૦	સરકાર રૂ. ૧૬૪-૧૨-૦	

૪ નિશાનીવાળાં કરખા વાચનાલય છે. બાકીનાં ગ્રામ વાચનાલય છે.

કુલ ૧૧૬ ગ્રામ વાચનાલયોએ અને ૨૦ કરખા વાચનાલયોએ સરકારમદદ લીધી છે.

વડોદરા }
તા. ૯-૮-૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
અ, મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સને ૧૯૩૯-૪૦ માં આપાયેલી પંચાયત મદદની પ્રતિવાર વિગત

અનુ-ક્રમ નંબર	વાખત	વોટરા પ્રતિ	મહેસાણા પ્રતિ	નવસારી પ્રતિ	અમરેલી પ્રતિ	ગોળામંડળ	કુલ
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૧	કરઆ પુસ્તકાલયોના નિભાવ માટે	૩૫૪૫-૮-૦	૩૩૩૯-૮-૦	૩૦૦-૦-૦	૬૦૪-૧૨-૦	૬૬-૮-૦	૮૧૫૬-૪-૦
૨	ગ્રામ પુસ્તકાલયો, વાંચનાલયો, મહિલા તથા બાલ પુસ્તકાલયોના નિભાવ માટે	૯૬૦૨-૮-૦	૮૦૨૭-૮-૦	૩૬૪૧-૪-૦	૧૯૪૫-૪-૦	૨૩૩-૮-૦	૨૩૪૫૦-૦-૦
૩	સને ૧૯૨૯-૪૦ માં ઉધારેલાં નવીન પુસ્તકાલયોના નિભાવ માટે	૨૦૦-૦-૦	૨૦૦-૦-૦	૭૫-૦-૦	૨૫-૦-૦	૦-૦-૦	૫૦૦-૦-૦
૪	પુસ્તકાલયોને મકાનમદદ	૫૦૦-૦-૦	૩૦૦-૦-૦	૧૦૦-૦-૦	૦-૦-૦	૦-૦-૦	૯૦૦-૦-૦
૫	વોટરા રામ્ય પુસ્તકાલય મંડળ	૪૫૨-૦-૦	૪૩૩-૦-૦	૧૯૦-૦-૦	૧૨૫-૦-૦	૦-૦-૦	૧૨૦૦-૦-૦
	કુલ એકંદર	૧૯૦૦૦-૦-૦	૧૫૦૦૦-૦-૦	૫૨૦૬-૪-૦	૩૦૦૦-૦-૦	૩૦૦-૦-૦	૪૨૧૦૬-૪-૦

અંકે જે તાલીમ હળવર પાંચસો છ રૂપીઆ ચાર આના થત પાઈ

વોટરા

તા. ૬-૮-૪૦

કુંભુલાલ મો. શાહ

ઉ. મો. પટેલ

અંક મદદનીય વ્યવસ્થાપક

* વોટરા પ્રતિ પંચાયતે કોયોના પ્રમાણે બરાબેલી વોટરા તાલુકાની છ મી પુસ્તકાલય પરિપદને મદદના રૂ. ૨૦૦-૦-૦ અદા કર્યા હતા, સદર ૧૫૫ અને કોલસવામાં બારેલી નિવાસની રામમંત્રી વોટરા તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળને અદા કરવામાં આવી હતી.

બહિરાત અંક ૪ સને ૧૯૪૦-૪૧

સને ૧૯૩૬-૪૦ માં અપાયેલી સરકારમદદની પ્રાંતવાર (વજત

નંબર	બાબત	વડોદરા પ્રાંત	મહેસાણા પ્રાંત	નવસારી પ્રાંત	અમરેલી પ્રાંત	કુલ
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
૧	ફરજા પુસ્તકાલયોના નિભાવ માટે	૩૮૧૫-૦-૦	૩૩૭૪-૦-૦	૨૦૮૫-૦-૦	૧૭૨૦-૦-૦	૧૦૯૯૪-૦-૦
૨	કામ પુસ્તકાલયો, વચિનાલયો, મહિલા પુસ્તકાલયો તથા બાલ પુસ્તકાલયોના નિભાવ માટે	૯૬૪૧-૮-૦	૮૦૪૯-૮-૦	૩૮૨૬-૪-૦	૨૨૮૮-૧૨-૦	૨૩૮૦૬-૦-૦
૩	સને ૧૯૩૬-૪૦ માં ઉધાડેલાં નવીન પુસ્તકાલયોના નિભાવ માટે	૨૦૦-૦-૦	૨૦૦-૦-૦	૭૫-૦-૦	૨૫-૦-૦	૫૦૦-૦-૦
૪	નવીન ઉધાડેલાં પુસ્તકાલયોને પુસ્તકો ખાતે મદદ	૫૯૬-૪-૨	૫૯૬-૪-૨	૨૨૫-૦-૦	૭૫-૦-૦	૧૪૯૨-૮-૩
૫	પુસ્તકાલયોને મકાનમદદ	૩૬૦૬-૦-૦	૯૧૭-૦-૦	૪૭૭-૦-૦	૦-૦-૦	૫૦૦૦-૦-૦
૬	વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ	૪૫૨-૦-૦	૪૩૩-૦-૦	૧૯૦-૦-૦	૧૨૫-૦-૦	૧૨૦૦-૦-૦
	કુલ એકંદર	૧૮૨૧૦-૧૨-૨	૧૩૫૬૮-૧૨-૧	૬૮૭૮-૪-૦	૪૨૩૩-૧૨-૦	૪૨૯૯૨-૮-૩

અંક બેતાલીમ હમ્બર નસો બાહુ રૂપીઆ આઠ આના તથુ પાઠ

વડોદરા

તા. ૬-૮-૪૦

કૃષ્ણલાલ મો. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક
પુસ્તકાલય ખાતે, વડોદરા રાજ્ય.

જાહેરાત નં. ૫ સને ૧૯૪૦-૪૧

સને ૧૯૩૯-૪૦ મહાનો ખાતે અપાયેલી સરકાર પંચાયતમદદની વિગત

ક્ર. નં.	ગામનું નામ	સરકારમદદ	પંચાયતમદદ	શેરા
૧	જૂતી જીયરડી (તાલુકે કરજળુ)	૬૦૦-૦-૦	૪૫૬-૦-૧	ખાકીની પંચાયત મદદ સને ૧૯૪૦-૪૧ માં અદા કરવામાં આવશે.
૨	ડેમોલ તા. પેટલાદ	૧૦૦૦-૦-૦	૦-૦-૦	પંચાયત મદદ સને ૧૯૪૦-૪૧ માં અદા કરવામાં આવશે.
૩	રણું તા. પાદરા	૧૦૦૦-૧-૦	૦-૦-૦	સદર સદર
૪	દશરથ તા. વડોદરા	૮૪૩-૦-૦	૦-૦-૦	ખાકીની સરકારમદદ તથા પ્રાંત પંચાયતમદદ સને ૧૯૪૦-૪૧ માં અદા કરવામાં આવશે.
૫	મોઠા કરાળા તા. ચિનોર	૧૬૩-૦-૦	૧૬૩-૦-૦	
૬	જોશીકુવા તા. ભાદરજી	૦-૦-૦	૬૬૬-૦-૦	સરકારમદદ, સને ૧૯૩૯-૩૯ માં આપેલી છે.
૭	ગંભીરા તા. ભાદરજી	૦-૦-૦	૧૦૦૦-૦-૦	સદર સદર
૮	ભાયલી તા. વડોદરા	૦-૦-૦	૨૯-૬-૩	સરકારમદદ તથા પંચાયત મદદ સને ૧૯૩૯-૩૯ માં આપેલી છે. પંચાયત મદદ રૂ. ૬૭૦-૬-૬ પાંચ આવેલી તેથી બીજી વધારાની ખુટતી રકમ આપેલી છે.
૯	તેનતલાવ તા. ચિનોર	૦-૦-૦	૧૦૦૦-૦-૦	સરકારમદદ સને ૧૯૩૯-૩૯ માં આપેલી છે.
૧૦	મેથી તા. કરજળુ	૦-૦-૦	૬૨૫-૦-૦	સદર સદર
૧૧	રણાપુર તા. કરજળુ	૦-૦-૦	૬૦૯-૦-૦	સદર સદર
૧૨	ખચાર તા. કરજળુ	૦-૦-૦	૧૩૮-૦-૦	સદર સદર
૧૩	વલજી તા. કરજળુ	૦-૦-૦	૩૦૪-૦-૦	સદર સદર

૧૪	નગ તા. ઝોલધી	૦૦-૦-૦	૧૮-૯-૮	મકાન ખાતે વધારાના ખર્ચના થયેલા તે પૈકી પંચાયત મદદના અદા કર્યા છે. સરકારમદદ સને ૧૯૪૦-૪૧ માં આપવામાં આવશે.
		૩૬૦૬-૦-૦	૫૦૦૦-૦-૦	
૧૫	પાચોટ તા. મહેસાણા	૬૫૦-૦-૦	૫૫૭-૯-૧૦	બાકીની પંચાયત મદદ સને ૧૯૪૦-૪૧ માં અદા કરવામાં આવશે.
૧૬	સેરથા તા. કલોલ	૨૬૭-૦-૦	૨૬૬-૦-૦	
૧૭	વિઝાપુર મહિલા પુસ્તકાલય	૦-૮-૦	૨૦૦૦-૦-૦	સરકારમદદ સને ૧૯૩૮-૩૯ માં આપવામાં આવી છે.
૧૮	કલ્યાણપુરા તા. કડી	૦-૦-૦	૧૭૬-૬-૨	સરકારમદદ રૂ. ૧૦૦૦-૦-૦ તથા પંચાયત મદદ રૂ. ૮૨૩-૯-૧૦ સને ૧૯૩૭-૩૮ માં અદા કરવામાં આવેલી છે.
		૯૧૭-૦-૦	૩૦૦૦-૦-૦	
૧૯	આસ્તા તા. કામરેજ	૪૭૭-૦-૦	૦-૦-૦	સરકારમદદ રૂ. ૫૨૩-૦-૦ સને ૧૯૩૮-૩૯ માં આપવામાં આવેલી છે. પંચાયત મદદ સને ૧૯૪૦-૪૧ માં આપવામાં આવશે.
૨૦	ધાતવા તા. કામરેજ	૦-૦-૦	૧૦૦૦-૦-૦	સરકારમદદ રૂ. ૧૦૦૦-૦-૦ સને ૧૯૩૮-૩૯ માં આપવામાં આવેલી છે.
		૪૭૭-૦-૦	૧૦૦૦-૦-૦	
	કુલ એકંદર	૫૦૦૮-૦-૦	૯૦૦૦-૦-૦	

વડોદરા રાજ્યનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો અને વાંચનાલયોની

નં. અ.	મહાલકુ નામ.	ગાંધીની સંખ્યા	મહાલવાર શાળાવાળા ગામ	કર્યા પુસ્તકાલયોની વિગત	
				કર્યા પુસ્તકાલયોની સંખ્યા	અપાયેલી મદદ
૧	૨	૩	૪	૫	૬
૧	વડોદરા પ્રાંત				
૧	પેટલાદ	૭૩	૭૨	૭	૧૪૧૦- ૦-૦
૨	ભાદરણ	૩૧	૨૭	૧	૨૭૦- ૦-૦
૩	વડોદરા	૧૧૬	૭૮	૧	૫૦૦- ૦-૦
૪	પાદરા	૮૨	૭૨	૧	૨૩૫- ૦-૦
૫	કરજણ	૬૮	૭૮	૧	૨૭૦- ૦-૦
૬	ડભોધ	૬૭	૪૮	૧	૦- ૦-૦
૭	શિત્રોર	૪૫	૩૬	૧	૨૨૫- ૦-૦
૮	માવલી	૭૨	૩૪	૧	૧૮૦- ૦-૦
૯	વાઘોડીઆ	૭૧	૨૮	૧	૨૩૦- ૦-૦
૧૦	તિલકવાડા	૩૪	૮	૧	૧૨૫- ૦-૦
૧૧	સંખેડા	૧૩૦	૪૬	૨	૩૭૦- ૦-૦
	કુલ	૮૫૨	૫૩૩	૧૮	૩૮૧૫- ૦-૦
૧૨	મહેસાણા પ્રાંત				
૧૨	દેહગામ	૬૬	૪૧	૧	૨૧૫- ૦-૦
૧૩	આંતરસુખા	૪૦	૧૮	૧	૧૧૫- ૦-૦
૧૪	કડી	૧૨૧	૫૪	૧	૨૨૫- ૦-૦
૧૫	કલોલ	૬૧	૫૧	૧	૨૨૫- ૦-૦
૧૬	વિળપુર	૮૭	૬૪	૨	૩૮૫- ૦-૦
૧૭	વિસનગર	૫૬	૪૦	૧	૨૨૫- ૦-૦
૧૮	મહેસાણા	૮૪	૫૭	૧	૪૫૦- ૦-૦
૧૯	સિદ્ધપુર	૮૧	૪૪	૨	૪૨૫- ૦-૦
૨૦	ખેરાળુ	૬૨	૪૪	૨	૫૦૪- ૦-૦
૨૧	પાટણ	૧૪૦	૪૩	૧	૨૦૦- ૦-૦
૨૨	ચાણસ્મા	૧૧૩	૫૪	૨	૪૦૫- ૦-૦
૨૩	હારીજ	૩૮	૭	૦	૦- ૦-૦
	કુલ	૧૦૩૮	૫૧૭	૧૫	૩૩૭૪- ૦-૦
૨૪	નવસારી પ્રાંત				
૨૪	નવસારી	૬૧	૪૩	૧	૫૭૦- ૦-૦
૨૫	ગણદેવી	૩૦	૨૩	૨	૫૫૦- ૦-૦
૨૬	પલસાણા	૫૨	૩૦	૧	૨૭૦- ૦-૦

સને ૧૯૩૯-૪૦

મહાલવાર સંખ્યા અને તેમને અપાયેલી મદદ સને ૧૯૩૯-૪૦

ગ્રામ પુસ્તકાલયોની વિગત					
ગ્રામ પુસ્તકાલયોની સંખ્યા	ગ્રામી મદદ લેનારાઓની સંખ્યા	ગ્રામ વાંચનાલયોની સંખ્યા	મદદ લેનાર વાંચનાલયોની સંખ્યા	કર્યા વા. અને મ. તથા બા. પુ.	અપાયેલી મદદ
૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨
૬૪	૫૫	૦	૦	૨+૪+૨	૧૯૧૬-૦-૦
૨૭	૨૬	૦	૦	૦+૧+૧	૯૯૯-૦-૦
૬૦	૫૭	૨૦	૧૬	૨+૦+૦	૧૪૫૪-૦-૦
૬૪	૬૧	૬	૪	૦+૦+૦	૧૧૦૨-૦-૦
૭૮	૭૩	૨	૦	૦+૦+૦	૧૨૮૨-૦-૦
૪૯	૪૮	૦	૧	૧+૧+૧	૭૬૦-૮-૦
૪૨	૪૦	૦	૦	૦+૧+૦	૭૮૧-૦-૦
૨૯	૨૩	૮	૮	૦+૦+૧	૫૩૭-૦-૦
૨૨	૧૫	૮	૫	૦+૦+૦	૩૩૮-૮-૦
૩	૩	૪	૧	૦+૦+૦	૧૦૮-૦-૦
૪૦	૩૬	૮	૨	૦+૦+૦	૫૬૩-૮-૦
૪૭૮	૪૩૭	૫૬	૩૭	૫+૭+૫	૯૮૪૧-૮-૦
૨૬	૨૪	૧૪	૫	૦+૦+૦	૩૬૬-૦-૦
૯	૯	૮	૭	૦+૦+૦	૧૭૦-૦-૦
૫૪	૪૭	૦	૧	૧+૦+૦	૭૫૭-૦-૦
૪૫	૪૦	૫	૪	૦+૧+૦	૯૬૦-૮-૦
૫૯	૫૬	૪	૪	૦+૦+૦	૧૩૧૩-૦-૦
૩૫	૩૪	૫	૩	૧+૦+૦	૬૬૪-૦-૦
૩૭	૩૭	૧૯	૬	૧+૦+૦	૭૫૦-૦-૦
૪૩	૩૭	૦	૨	૦+૨+૦	૭૬૭-૦-૦
૩૫	૩૩	૬	૨	૦+૧+૧	૭૨૮-૦-૦
૩૬	૩૧	૩	૦	૮+૧+૧	૯૫૦-૮-૦
૫૪	૪૬	૦	૦	૦+૦+૦	૬૬૪-૦-૦
૫	૩	૧	૨	૦+૦+૦	૬૯-૮-૦
૪૩૮	૩૯૭	૬૫	૩૬	૧૧+૫+૨	૮૨૪૯-૮-૦
૪૪	૪૧	૦	૧	૧+૧+૧	૯૫૬-૧૨-૦
૧૯	૧૮	૪	૩	૦+૦+૦	૨૮૪-૮-૦
૩૦	૨૮	૨	૪	૦+૦+૦	૫૩૨-૦-૦

૨૭	કામરેજ	૭૨	૪૨	૧	૨૮૦- ૦-૦
૨૮	મહુવા	૬૯	૪૦	૦	૦- ૦-૦
૨૯	મોગરોળ	૧૩૨	૨૦	૦	૦- ૦-૦
૩૦	સોનગઢ	૨૨૧	૯	૧	૧૩૫- ૦-૦
૩૧	ધવારા	૧૫૨	૩૪	૧	૨૮૦- ૦-૦
અમરેલી પ્રાંત કુલ		૭૮૯	૨૪૧	૭	૨૦૮૫- ૦-૦
૩૨	અમરેલી	૫૯	૪૯	૧	૫૫૦- ૦-૦
૩૩	દામનગર	૨૬	૨૦	૧	૧૮૦- ૦-૦
૩૪	ધારી	૫૭	૨૨	૧	૨૨૫- ૦-૦
૩૫	ખાલા	૩૧	૮	૦	૦- ૦-૦
૩૬	કોડીનાર	૬૪	૨૫	૧	૨૨૫- ૦-૦
૩૭	રતનપુર	૮	૬	૦	૦- ૦-૦
૩૮	ભીમકટા	૧	૧	૦	૦- ૦-૦
૩૯	ઓખામંડળ	૪૪	૧૨	૨	૫૪૦- ૦-૦
કુલ		૨૯૦	૧૪૩	૬	૧૭૨૦- ૦-૦
કુલ એકંદર		૨૯૬૯	૧૪૩૪	૪૬	૧૦૯૯૪- ૦-૦

તારીખ—(૧) કુલ ગામ ૨૯૬૯: શાળાવાળાં ગામ ૧૪૩૪: પુસ્તકાલયવાળાં ગામ ૧૨૬૬
પેટીવાળાં ગામ વાંચનાલય ૨૦૪: મદદ સેનાર ગામ વાંચનાલય ૧૧૭.

(૨) પ્રાંત પુસ્તકાલય ૪, કર્ણા પુસ્તકાલય ૪૨, મહિલા પુસ્તકાલય ૧૮, બાલ
પુસ્તકાલય ૧૧, ગ્રામ પુસ્તકાલય ૧૨૧૯; મદદ સેનાર ગામ વાંચનાલય ૧૧૭
કર્ણા વાંચનાલય ૨૦, સ્વતંત્ર મકાનવાળાં પુસ્તકાલયોની સંખ્યા ૧૬૬ છે
૨૫ ગામોએ (૫ મહિલા પુસ્તકાલયો + ૨૦ ગ્રામ પુસ્તકાલયો) મકાનો

૪૩	૩૭	૦	૧	૦+૦+૦	૬૮૫- ૦-૦
૧૭	૧૬	૨૪	૧૩	૦+૦+૦	૪૨૯- ૦-૦
૨૧	૧૭	૨	૦	૦+૦+૦	૫૨૬- ૮-૦
૨	૦	૫	૦	૦+૦+૦	૦- ૦-૦
૧૨	૭	૨૨	૬	૦+૧+૦	૧૮૭- ૮-૦
૧૮૮	૧૬૪	૫૬	૨૮	૧+૨+૧	૩૯૦૧- ૪-૦
૩૬	૩૭	૯	૯	૩+૧+૧	૬૧૧-૧૨-૦
૧૯	૧૭	૦	૦	૦+૧+૦	૨૧૬- ૪-૦
૧૬	૧૫	૫	૦	૦+૦+૧	૩૩૮- ૦-૦
૬	૬	૨	૩	૦+૦+૦	૧૦૪- ૦-૦
૧૮	૧૭	૭	૪	૦+૦+૦	૨૫૨- ૪-૦
૭	૭	૦	૪	૦+૦+૦	૧૨૪- ૦-૦
૧	૧	૦	૦	૦+૦+૦	૨૪- ૦-૦
૯	૭	૧	૦	૦+૨+૧	૩૪૩- ૮-૦
૧૧૫	૧૦૭	૨૪	૧૬	૩+૪+૩	૨૩૧૩-૧૨-૦
૧૨૧૯	૧૧૦૫	૨૦૪	૧૧૭	૨૦+૧૮+૧૧	૨૪૩૦૬-૦-૦

ટીપ—શાળાવાળાં ગામ સને ૧૯૩૮-૩૯ ની જુલાઈ આખર સુધીનાં લેવામાં આવેલાં છે.
મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય અને તેના અંગેના મહિલા પુસ્તકાલય તેમજ બાલ પુસ્તકાલયની
ગણતરી આ સંખ્યામાં ગણવામાં આવી નથી. શ્રી જયસિંહરાવ પુસ્તકાલયને પ્રાંત
પુસ્તકાલયમાં ગણ્યું છે.

વડોદરા.
તા. ૬-૮-૪૦

કૃ. મો. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મહત્વનીય બવરચાપક,
પુસ્તકાલયખાતું, વડોદરા રાજ્ય.

સૂચના નં. ૩ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

રાજ્યના થોડું બાણેલાં માણસો અને બાળકો વાંચી શકે તેવાં પુસ્તકો
ખરીદવા બાબત

આમ પુસ્તકાલય ન્યાં નંથી અને શાળાઓ છે તેવા રચણે બહુને ઉઠી ગયા પછી અમર શાળામાં બહુતાં બાળકોને રસ પડે એવું સાહિત્ય મળે એ હેતુથી સને ૧૯૩૫-૩૬ માં પુસ્તકપેટીઓ પૂરી પાડવામાં આવી છે. આ પુસ્તકો વાંચાંબને હવે કાઢી જવા પશુ આવ્યા હશે. એટલે તેમાં પ્રતિવર્ષે નવાં ઉમેરવાની જરૂર લાગે છે. તેમજ સામાન્ય લોકોમાં ભારે કિંમતનાં મોટાં પુસ્તકો કરતાં સોદી સરળ વાર્તાઓ, ધાર્મિક કથાઓ, જીવનચરિત્ર વગેરે થોડી કિંમતનાં પુસ્તકો દર વર્ષે આ વાચકોલયોને મળે તો બવિધ્યમાં પુસ્તકાલય માટે બાવળ વધારે જાગ્રત થશે અને લોકોમાં પુસ્તકવાચનનો પ્રચાર કરવાથી દાન આપવાની વૃત્તિ પણ જાગ્રત થશે. સખળં સચવવામાં આવે છે કે શાળાવાળા આમ વાચનાલયોએ પોતાના અંદાજમાં નિદાન કે રકમનાં બાલોપયોગી અને ગામડામાં વાંચી શકાય તેવાં પુસ્તકો ખરીદવા ખોતે રકમ મુકાશે.

વડોદરા.
તા. ૬-૮-૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૪ સને ૪૦-૪૧

વિષય

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે બજામાં કરવામાં આવેલાં માસિકો

ક્રમાંક	નામ	પ્રકાર	માસિક લવા-જમ રૂપિયા	ટીકાણું
૧	આચાર્યશ્રમ	માસિક	૧-૪-૦	ધરવરલાલ આચાર્ય બાલમંદિર, વિસનગર
૨	ખરડવાળા	જ્યોતિત માસિક	૧-૦-૦	મેનેજર, ખરડવાળા વડવાણુ કેમ્પ
૩	વિશ્વકર્મો બન્ધુ	માસિક	૧-૮-૦	તંત્રી, વિશ્વકર્મોબન્ધુ કાર્યાલય, રાયપુર, દશરાની પોળ અમદાવાદ

વડોદરા.
તા. ૬-૮-૪૦ }

યુ. નિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદ. વ્યવસ્થાપક

પુસ્તકાલય

તથાજમ :

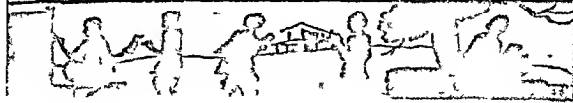
દેશમાં વાર્ષિક રૂ. ૩-૮-૦
પરદેશમાં „ રૂ. ૫-૦-૦
છુટકે નહીં રૂ. ૦-૬-૦

વંચીનો :

માનાબાપ મંદરીખર દીવાનજી
અધિવાસી મંદારા દર બ્યારા

દ બ્યારમાપ :

વાલજીભાઈ નારજીભાઈ અગીન
બી જીમ
મત્રી, પુ. મ. સ. રા. વિ.
રાવપુરા, વડોદરા

સૂચના નં. ૩ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

રાજ્યના થોડું બાણેલાં માણસો અને બાળકો વાંચી શકે તેવાં પુસ્તકો
ખરીદવા બાબત

ગ્રામ પુસ્તકાલય ન્યાં નથી અને શાળાઓ છે તેવા સ્થળે બાણીને ઉઠી ગયા પછી અમર શાળામાં બાણીતાં બાળકોને રસ પડે એવું સાહિત્ય મળે એ હેતુથી સને ૧૯૩૫-૩૬ માં પુસ્તકપેટીઓ પૂરી પાડવામાં આવી છે. આ પુસ્તકો વંચાણને હવે ફાટી જવા પશુ આવ્યાં હશે. એટલે તેમાં પ્રતિવર્ષે નવાં ઉમેરવાની જરૂર લાગે છે. તેમજ સામાન્ય લોકોમાં ભારે કિંમતનાં મોટાં પુસ્તકો કરતાં સાદી સરળ વાર્તાઓ, ધાર્મિક કથાઓ, જીવનચરિત્ર વગેરે થોડી કિંમતનાં પુસ્તકો દર વર્ષે આ વાચનાલયોને મળે તો બિવિધમાં પુસ્તકાલય માટે ભાવના વધારે જાગ્રત થશે અને લોકોમાં પુસ્તકવાચનનો પ્રચાર કરવાથી ધન આપવાની દૃષ્ટિ પણ જાગ્રત થશે. સખળ સુચવવામાં આવે છે કે શાળાવાળા ગ્રામ વાચનાલયોએ પોતાના અંદાજમાં નિધાન કે રકમનાં બાણોપયોગી અને ગ્રામગ્રામાં વાંચી શકાય તેવાં પુસ્તકો ખરીદવા ખાતે રકમ મુકાશે.

વડોદરા,

તા. ૯-૮-૪૦

ઉ. મો. પટેલ

અ. મદદ બવરયાપક

સૂચના નંબર ૪ સને ૪૦-૪૧

વિષય

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે બહામણ કરવામાં આવેલાં માસિકો

ક્રમાંક	નામ	પ્રકાર	વાર્ષિક લવા-જમ રૂપિયા	ટકાણું
૧	આચારધર્મ	માસિક	૧-૪-૦	મુશ્વરલાલ આચાર્ય બાલમંદિર, વિસનગર
૨	ખરડવાળા	ન્યોત્પિત માસિક	૧-૦-૦	મેનેજર, ખરડવાળા વડવાણુ કેમ્પ
૩	વિશ્વકર્મો ખન્ધુ	માસિક	૧-૮-૦	તંત્રી, વિશ્વકર્મખન્ધુ કાર્યાલય, રાયપુર, હજીરાની પોળ અમદાવાદ

વડોદરા

તા. ૯-૮-૪૦

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ

અ. મદદ બવરયાપક

પુસ્તકાલય

પુસ્તક ૧૫ મું

સરોચર-૧૯૪૦

અંક ૯ મો

આટલું તો અચૂક કરોજ.

—તંત્રીસ્થાનેથી

કુટલાંક પુસ્તકાલયોના મંત્રી-અન્યથાત ભાઈઓ બજેટ બનાવતી વખતે, પત્રો-માસિકોની પસંદગી વખતે ખીજે કંઈ વિચાર ન કરતાં, ગયા વર્ષે જે પત્રો-માસિકોની પસંદગી કરેલી તેનાં તે જ પત્રો-માસિકો નવા વષતું બજેટ બનાવતી વખતે પણ મૂકી દે છે. આ વાત બરાબર નથી. દૈનિક-અઠવાડીક પત્રો માટેનો આ પ્રશ્ન નથી, પરંતુ ખાસ કરીને માસિકોની પસંદગી કરતી વખતે તો ખાસ તકેદારી રાખવી જોઈએ. એટલે કે, જે માસિકો ગયા વર્ષે દરમિયાન તમારા વાચકોને પસંદ ન પડ્યાં હોય, કંઈ માસ-વિતાનાં જણાયાં અથવા માત્ર નામ ઉપરથી જ પસંદગી કરવામાં આવ્યાના કારણે છેતરાઈ ગયા જેવું જણાયું હોય તો તે તપાસી જવું જોઈએ. અને એવાં માસિકોને બદલે નવાં વધુ સારું સાહિત્ય આપતાં માસિકોની પસંદગી કરવી જોઈએ. કેટલેક સ્થળે આખું થતું જણાવાથી આટલું ધ્યાન ખેંચી અન્ય પુસ્તકાલયો તેમ ન કરે તેટલા પૂરતું અત્ર ધ્યાન ખેંચ્યું છે. અસ્તુ.

અને હવે તો ઘણાંબરાં આમપુસ્તકાલયોને તેમના ગયા બજેટનાં પુસ્તકો મળી ગયાં હશે. એ પુસ્તકો મેળવવા માટે તેમના વાચકો “ક્યારે આવે, ક્યારે આવે” એમ ઉતાવળા પણ રહેતા હશે. પરંતુ હવે તેમની એ ધીરજના અંતે તેમનાં પ્રિય પુસ્તકો-પોતે વાંચવા માટે અંખી રહેલાં પુસ્તકો-હવે તો મળશે.

એટલે દરેક પુસ્તકાલયના મંત્રી-ધૂંધપાણે એ નવાં આવેલાં પુસ્તકોને તે માટેનો પ્રાથમિક વિધિ પતાવી હાથ તેમને જનતામાં ફરતાં કરવાં જોઈએ. જે વાચક જે પુસ્તક માગે તેને તે આપવું જોઈએ. ઉપરાંત નવાં આવેલાં પુસ્તકોની યાદી એની ટૂંક વિગતસહ પુસ્તકાલયની દીવાલ પર ટાંગી અથવા ગામમાં ભીંતપત્ર હોય તો તે પર તેની જાહેરાત કરવી જોઈએ. તે જાહેરાતમાં નવાં આવેલાં પુસ્તકો જણાવવાં, પુસ્તકોના ટૂંક-એ ચાર લીટીમાં-ચરિત્ર આપી જનતાને તે તરફ આકર્ષવી જોઈએ અને એવી પરિસ્થિતિ અને વાતાવરણ ઉત્પન્ન કરવું જોઈએ કે, ગામના લોકોને ઇતેબરી ઉત્પન્ન થાય કે આલો જોઈએ, ક્યાં ક્યાં નવાં પુસ્તકો આવ્યાં છે! કયું આપણને વાંચવા ગમે તેવું છે!!

વૃજી તમારે ત્યાં વર્તમાનપત્રો વાંચવા આવતા ગામના લોકો સમક્ષ પણ એ પુસ્તકો મૂકી દેવાં, તેમને એ પુસ્તકોને લગતી જરૂરી સમજૂત આપવી અને વાર-ફરતી એ પુસ્તકો ગામમાં ફરતાં થાય તે માટે તજવીજ કરવી જોઈએ.

આમ કરવાથી ગામના લોકો પુસ્તકાલય તરફ વિશેષ આકર્ષાશે અને વાચન તરફ વિશેષપણે પ્રેરશે.

અને આ માટેનો વધુ સફળ પ્રયોગ તો ગામની શાળાનાં ઉપલા ધોરણનાં વિદ્યાર્થીઓ આગળ, નવાં આવેલાં પુસ્તકો વિષે વખતોવખત વાર્તાલાપ કરવાથી પ્રાપ્ત થશે. તમારી એ વાતો, બાળકો તેમનાં માબાપોને જણાવશે, અને જો તમે બાળકોને પુસ્તકોની વિગતો રસમય રીતે કહી હશે તો તેથી કરીને એ પ્રૌઢો પણ આકર્ષાશે.

પરંતુ તે પહેલાં તો એ બાળકોજ-વિદ્યાર્થીઓ જ-તમારી પાસે એમના બરતું સાહિત્ય માગવા લાગશે. તેમને તમે પુસ્તકો સંબંધે વાત કરશો ત્યારે તેઓ સ્વાભાવિકપણે જ પૂછશે કે “શુરુત ! મોટાં મોટાં પુસ્તકોની સાથે અમારે માટે પણ કયાં કયાં પુસ્તકો આવ્યાં છે, તે તો કહો !” એ વખતે તમારે તેમની આગળ જે બાલસાહિત્ય આવ્યું હોય તે વિગતવાર સમજાવવું. એટલે તેઓ થયોયપ તે બાલસાહિત્ય માગવા માંડશે.

અને ગામનાં ઓછું ભણેલાં તેમજ પ્રૌઢ શિક્ષણના પ્રયાસોના પરિણામે શીખી તૈયાર થયેલાંઓના બરતું સાહિત્ય તમે મંગાવ્યું હોય તેમાંથી તેમને પણ તેઓ વાંચી શકે તેવી નાનીનાની મોટા અક્ષરે છાપેલી પુસ્તિકાઓ આપવી જોઈએ.

આમ તમારી પાસે આવી ગયેલાં પુસ્તકોનો પત્રકોમાં મેળુંધવા વગેરેનો વિધિ પતાવી લઈ જેમ અને તેમ તેમને ફરતાં કરવા તરફ હવે લક્ષ અપાવું જોઈએ.

વૃજી વાચકો માગે તે પુસ્તકો તમારા પુસ્તકાલયમાં ન હોય તો, જે પુસ્તકાલયો સાથે સહકારની યોજનામાં તમે જોડાયા હો ત્યાંથી મંગાવી લઈ તેમને વાંચવા આપો. અને ત્યાંથી પણ મળી શકે તેમ ન હોય તો પુસ્તકાલય ખાતામાંથી ફરતા પુસ્તકાલયની પેટીઓમાં, તમારા વાચકોને જોઈતાં પુસ્તકો ભરી મંગાવી તેને ફરતાં કરો.

આ રીતે તમારા પુસ્તકાલયને ઝોક અતિઉપયોગી સંસ્થા બનાવો, જનતાને જેમ અને તેમ વધુ પ્રમાણમાં પુસ્તકાલય તરફ આકર્ષતા રહો. અને પરિણામે, જ્યાં ત્યાં પુસ્તકોનું વાતાવરણ પ્રસરવાથી ગામનાં અભણ પ્રૌઢો, જેઓ હજી પણ પ્રૌઢ શિક્ષણ યોજનાનો લાભ લેતાં નહિ હોય તેઓ પણ પોતાની અભણતા માટે શરમાશે, વધુ શિક્ષણ લેવા પ્રેરશે અને પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકો વાંચી જ્ઞાનવાન બનશે.

આપણું આમજનોને વિશેષ પ્રકાશ આપવા

આટલું તો અચૂક કરો જ.

આજના યુગમાં પુસ્તકાલયોની અગત્ય

આ નીચે આપેલા લેખ મુંબઈ વિદ્યાપીઠ (Bombay University) ના પુસ્તકાલયના અધ્યાપક ડૉ. પી. એમ. ભેખેલા લખેલા છે. લેખકે ફરિયાદો વિચારે અને યોજનાનો અમલ થશે હાથે આપણા રાજ્યમાં તો થઈ ગયો છે; પરંતુ બ્રિટિશ હકમાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ હજી પ્રાથમિક ભૂમિકામાં છે.

“ પુસ્તકાલય ” માસિકને, ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદે પણ પોતાના મુખપત્ર તરીકે સ્વીકારેલું હોઈ બ્રિટિશ ગુજરાતની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં પણ તે પોતાથી બનતી યથાશક્ત્ય દોરવણી આપે છે. આ લેખમાં બ્રિટિશ હકમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને ત્વરિત ગતિએ અને કેવી રીતે વધુ વિકાસવાત કરવાની જરૂર છે તેનું લેખકે યોગ્ય નિદર્શન કરાવ્યું છે.

—ત્રી.

આપણા દેશમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ પ્રત્યે હજી જોષએ તેટલો પ્રેમ અમત થયો નથી. આ પરત્વે હું દુઃક નિદર્શન રજૂ કરું છું.

શિક્ષણનો સાચો અર્થ

સૌ પ્રથમ જોષએ તો પુસ્તકાલય એ મહામૂલાં પુસ્તકો અને એનું વાચન મેળવી તેમાંથી આનંદ પ્રાપ્ત કરવાની તક મેળવી આપનાર એક માધ્યમ છે. અને આ રીતે પુસ્તકાલય, હરકોઈ માણસને વાચનદ્વારા મળી શકતું શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરાવે છે. અહીં શિક્ષણનો અર્થ, અમુક બનાવની તારીખ અથવા ગણિત વિષયના પ્રમેયોના જવાબ આપવા જેવા સંકુચિત કરવો ન જોષએ. મારી માન્યતા પ્રમાણે, શિક્ષણનો સાચો અર્થ તો માત્ર માહિતી મેળવી કરવાનો અથવા બનાવોની જીણવટ એવો નથી. આ બાબતો કદાચ આપણને જ્ઞાન આપીતી, પરંતુ તેથી કંઈ જુદિકુદિકતા મળી શકે નહિ. મારા મત મુજબ તો શિક્ષણ એટલે પુસ્તકોદ્ધાર પ્રાપ્ત થતી મન અને આત્માની સમતુલા. એટલે પુસ્તકો અને પુસ્તકાલયોનો હેતુ તો, મેથુ આનોડના શબ્દોમાં કહીએ તો સંસ્કૃતિ ફેલાવવાનો છે. તે કહે છે કે, “ આત્માની બાહ્ય નહિ પણ આંતરિક સ્થિતિમાં પોતા પાસે કંઈક હોવાને બદલે પોતેજ કંઈ હોયું એનું નામ સાચી સંસ્કારિતા છે. ”

પુસ્તકાલયોનો સાર્વત્રિક પ્રચાર અને હેતુ

આ દષ્ટિએ કોઈમણ દેશમાં સંસ્કૃતિના સાર્વત્રિક પ્રચાર માટે વિશાળ પાયા પર કામ કરતી એવી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ સમાજોન્નતિ અર્થે એક અગત્યના અંગરૂઢ ગણાવી જોષએ. સ્થાનિક સરકારોનાં વિવિધ કાર્યક્ષેત્રોમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ એ એક મહત્વનું અંગ ગણાવું જોષએ અને ફરજિયાત શિક્ષણયોજના સાથે એનો સુમેળ સાધવો જોષએ. પ્રાથમિક શાળાઓ અને પ્રાદ શિક્ષણના કાર્ય દ્વારા સાક્ષરતા-પ્રચાર પ્રત્યે સરકારનું ધ્યાન દોરાયું છે. છતાં આશ્ચર્યની વાત છે કે, શિક્ષણસંસ્થાઓ દ્વારા શરૂ કરાયેલા આ કાર્યનું લગભગ નહિ જેવું જ પરિણામ આવ્યું છે. અમુક સારું પરિણામ તો આપણા પ્રશ્નો અને જરૂરિયાતોને પહેંચી વળે તેવી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ દ્વારા જ મેળવી શકાય. હિંદુસ્તાન સરખા દેશના શિક્ષણાત્મક તેમજ સંસ્કૃતિજન્ય જીવન માટે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની અગત્ય આજે દીવા જેવી

સ્પષ્ટ દેખાઈ આવે છે. લખતા-વાંચતા શીખેલાઓની ટકાવારીમાં જેમ જેમ વધારો થતો જશે, તેમ તેમ આપણા લોકો પુસ્તકોના બંડારો-પુસ્તકાલયો-ને શોધતા આવશે. દરેક માણસ કંઈ વિદ્યાપીઠ સુધીનું શિક્ષણ લઈ ચકે નહિ, પરંતુ વાચન વડે તેના મગજને તર બનાવવાનું કાર્ય તો તે કરી શકે. આ રીતે આપણા દેશમાં વાંચનારાઓ ઠીક ઠીક સંખ્યામાં છે અને પ્રત્યેક માણસ જે કેવી રીતે વાંચવું તે જાણે છે તે ચોતાને જ્ઞાનથી હીપતો, જીવનને પરિપૂર્ણ, મહત્વશાળી અને ઉપયોગી બનાવે. આવા માણસોને તેમના ખ્યેય તરફ પહોંચાડવાની સરકારની ફરજ છે. આથી હું એમ કહેવા નથી માગતો કે, સરકારે પુસ્તકાલયો સ્થાપવાં અને ચલાવવાં જોઈએ, પરંતુ સરકારે એને લગતા કાયદાઓ કરવા જોઈએ કે જેની મદદ વડે સ્થાનિક સત્તાવાળાઓ તેમની હકુમત હેઠળના વિસ્તારમાં જરૂર પડતાં વધારાના કરવેરા નાખીને મૂડી ઊભી કરી પુસ્તકાલયો સ્થાપી શકે.

વાચકોની માગણીને પહોંચી વળવાનો સુમાર્ગ

આપણા વધતા જતા વાચકોની માગણીને પહોંચી વળવાનો આજ એક ઉત્તમ માર્ગ છે. આ કાર્ય માટે સતત કામ કરતા સાધનરૂપ રેડિયો કે સિનેમા પુસ્તકાલય નેટવર્ક કામ કદી નહિ આપી શકે. એથી તો આપણાં નવાં લખતાં વાંચતાં શીખેલાં લાખો બાઈબલોને વળી પાછાં નિરક્ષરતાની ગર્તામાં ધકેલાઈ જવા જેવું થશે. આ રીતે કદીને હું એમ નથી કહેવા માગતો કે, આપણી પ્રભુતા શિક્ષણમાં ઉપરનાં બે સાધનો (રેડિયો અને સિનેમા) કંઈ ઉપયોગનાં નથી. પરંતુ એથી તો હું એ વાત પર ભાર મૂકવા માણું છું કે, માત્ર પુસ્તકાલયો દ્વારા જ એ નવાં શીખેલાંઓનાં વાચન પ્રત્યેનો ઉત્સાહ જીવંત રાખી શકશે.

આ પ્રસંગે મને એક ફેલ્ય કહેવત યાદ આવે છે. એને સ્પષ્ટ રૂપમાં સમજાવે તો એમ કહી શકાય કે “ જોલેલા ચપ્પો હવામાં ઊડી જાય છે, જ્યારે લાખાંજોલા ચપ્પો કાચ રહી જાય છે. ”

વળી ફરી પણ મારી દલીલના સમર્થનમાં કહું. નિરક્ષરતાનિવારણનું પ્રમાણ વધતું જશે તેટલા પ્રમાણમાં પુસ્તકાલયોની સાર્વજનિક માગણી વધવા માંડશે. અને પુસ્તકાલયોની માગણી, રૉયલ એશિયાટિક સોસાયટીના મુખ્ય ચાખાના પુસ્તકાલય જેવાં જે માત્ર આજ વધેલા અબ્બાસીઓના ઉપયોગમાં આવે તેવાં નહિ, પરંતુ સાદાં સરળ પુસ્તકોના સંમૂહોની માંગ વધશે, જેમાં આપણા નવા શીખેલાઓના જરૂરનાં વાચન આવડતું હોય તેવાં, મારીમર-વર્ગને વાંચવાની સરજતા યાપ તેવાં તેમજ ગામગામ ખેડૂતો વાંચી શકે તેવાં પુસ્તકોના સંમૂહની જરૂર ઉભી થશે અને આ પ્રમાણે પુસ્તકાલયોની માગણી ચાલુ રહેતાં એવાં પુસ્તકો આપોઆપ મળવાં પણ સુલભ થતાં ચાલશે, આપણા લેખકો માટે આપણાં મહાકાવ્યો અને ઇતિહાસમયોમાં પુષ્કળ સામગ્રી પડેલી છે. એ સામગ્રીમાંથી તેમના વાચકોનું વલણ કયા સાહિત્ય તરફ વધુ આકર્ષાય છે અને કયું સાહિત્ય તેમને મારફત આવે છે તેમ જ કયા સાહિત્યની વધુ માગણી આવે છે તે તેઓ સમજી શકશે. પછી તો આપણાં પુસ્તકાલયોને મૂળ ઉદ્દેશ, પુસ્તકોનો છૂટે દાંચે ઉપયોગ કરવાનો અને એ રીતે આપણા દેશના પુનર્પાલના કાર્યમાં સારો સાથ આપનાર નીવડશે.

પરંતુ આ તો માત્ર આપણી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના એક અંગનો જ આપણે વિચાર

કર્ષી, પણ લખી વાંચી જાણતાં આપણાં લાખો ભાષ્યજ્ઞોને જેઓ પોતાને ત્યાં પુસ્તકો નથી વસાવી શકતાં તેમનું શું ? આ લોકો માટે માત્ર નામની પણ જોગવાઈ નથી હોતી. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ સંબંધેની સંગીન દલીલોમાંની એક તો એ છે કે, પ્રખર અભ્યાસકો જેઓ અભ્યાસ માટેનાં પુસ્તકો ખરીદી શકતા નથી, અથવા કેટલાક વાચન પ્રત્યે વિશેષ અભિરુચિ ધરાવનારાઓ જેઓ આરામથી સાહિત્યનો આસ્વાદ લેવાની ઇચ્છા રાખવા છતાં લવાજમો ભરવાની જોગવાઈ કરવાની રિયલિટીમાં હોતા નથી અથવા પુસ્તકોની કિંમત ખર્ચાં શકતા નથી તેઓને ઘેર એકાં પુસ્તકો મળી શકે તેમ ચવાની જરૂર છે.

માત્ર મુંબઈ શહેરનોજ દાખલો લઈએ તો લખી વાંચી જાણનારાઓની સંખ્યાનો આંકડો લગભગ ૨,૫૦,૦૦૦નો છે. ધડીભર માની લઈએ કે, આ બધાંજ લખી વાંચી જાણનારાઓ પુસ્તકાલયો માટે માગણી કરતા ન હોય છતાં અડધા ભાગનાં માણસો પણ જો વાંચવાની ધગશ ધરાવતાં હોય તો તેમને માટે પણ પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થા આપણે ત્યાં નથી. અહીં તહીં કોઈ મદત પુસ્તકાલય હોય તેથી કંઈ અર્થ ન સરે. આપણે ત્યાં તો મ્યુનિ-સિપાલિટી (અથવા લોકલબોર્ડ) જેવી સંસ્થાઓ દ્વારા સંચાલિત પુસ્તકાલયો માત્ર મુંબઈમાંજ નહિ પરંતુ ન્યાં ન્યાંથી તેને માટે માગણી આવે તે સર્વે રથજે તેને અંગેની જોગવાઈ યુધી જોઈએ. આવાં પુસ્તકાલયો ઊભાં કરવાં એ આપણા દેશના ધડતરમાં ફરજિયાત શિક્ષણના જેટલું જ અગત્યનું અંગ યદ્યપિ પડશે. ત્યારે ચાલો, આપણે દરેક વર્ગનાં, દરેક વયનાં અને જુદી જુદી રસવૃત્તિ ધરાવતા વાચકો માટે તેમનાં મનોરાજ્યની અગાધ સમૃદ્ધિ માટે પ્રયત્ન કરીએ.*

ડૉ. પી. એમ. જોષી

અંધપાલ, મુંબઈ યુનિવર્સિટી.

પુસ્તક ખરાબ કરવાના કીમિયા

પુસ્તકમાંથી એકાદું પુસ્તક રહ્યું વાંચવા લાવે અને તે ઉધાડતાં જ અંદરના પાનાપર રંગીન કે સાદી પેન્સિલ કે શાહીયી લીટા દોરેલા કે કંઈનું કંઈ લખેલું જોઈને એ પુસ્તક ખૂરડું જ એમ યાચેલું રખે માની લેતા. એવાં તો બીજાં સંખ્યાબંધ પુસ્તકો હશે કે જેની ખાનાખરાખી એકબીજા કરતાં ચઢિયાતી જ હોય. પુસ્તકોની આવી ખાનાખરાખી વાચકો તરફથી ઘણી રીતે યદ્યપિ રહી હોય છે. તેમાં ખાસ કરીને નીચે પ્રમાણેની રીતો સામાન્ય હોય છે:—

૧. પુસ્તક ખેંચડું વાળીને વાંચવાની ટેવ.
૨. અધુરા રહેલા વાચનની નિશાની જાણવા પાનું વાળવાની ટેવ,
૩. પસંદ પડેલાં વાક્યો નીચે આડલીટીઓ (Under lines) દોરવી. (પેન્સિલ કે શાહીયી) પસંદ પડેલા ફકરા કે લીટીઓની આગળ પાછળ મોટા ઉભા કેસિ ખેંચવાની ટેવ.
૪. લેખકના વિચારો પ્રત્યે પોતાના અભિપ્રાયો ટાંકવા કે ટીકાઓ.

કાન્તિપ્રસાદ લા. ત્રિવેદી

પુસ્તકપ્રકાશનની કળા

પુસ્તક પ્રકાશન એ કળા તથા વિજ્ઞાન બંને છે. કાગળની, ઉપરના પૂંદાની, અક્ષરની, ચિત્રોની તથા વસ્તુની ગોઠવણીની પસંદગીમાં પ્રકાશક પોતાની કળા દર્શાવે છે. જાપવાનું તથા ડિઝાઇન, બ્લૉક વગેરેનું જ્ઞાન તેમાં આવશ્યક હોય એટલે તે વિજ્ઞાન પણ છે.

મનુષ્યપ્રાણીના જીવનમાં, પોતાના જન્મથી માંડીને આવીસ વર્ષની ઉંમર સુધીનો સમય કેળવણીનો છે. કેળવણીનાં પુસ્તકોના પ્રકારો આ સમય પર પોતાનું ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાનું હોય છે અને તેણે જુદા જુદા વિષયોના સાહિત્યનું સર્જન કરવાનું હોય છે. દર વર્ષની ઉંમર સુધીનાં આજકો માટે કેળવણીવિષયક રમકડાં તથા આજસાહિત્યનું તમે સર્જન કરી શકો; દશથી અઢાર વર્ષ સુધીની ઉંમરના આજકો માટે કેળવણીની ઉદ્દેશી પદ્ધતિ પર રચાયેલ કેળવણીવિષયક સાહિત્ય તમે જમાવી શકો; અને અઢારથી આવીસ વર્ષ સુધીના કૉલેજમાં લઘુતા યુવકોને યોગ્ય સાહિત્ય તમે સર્જવી શકો. કોઈ પણ વિદ્યાન પ્રકારકે આ સમગ્ર સમયનો વિચાર કરીને, બધી ઉંમરને અનુરૂપ પુસ્તકો તૈયાર કરાવવાં જોઈએ. જો તેને ઠીક લાગે, તો તે આમની કોઈ પણ એક વિભાગ પસંદ કરી શકે. આવીસ વર્ષ પછીની ઉંમરના સમય માટે પણ, રાજકીય, સામાજિક અને વિજ્ઞાનના વિષયો પર પ્રકાશક પુસ્તકો પ્રગટ કરાવી શકે છે. કૉલેજ, મેથ્યુન વગેરે પ્રકારકોએ સાહિત્યનો આ વિશિષ્ટ વિભાગ પોતાનો બનાવ્યો છે. તેમણે ઇરાદાપૂર્વક જ નવલકથાના સાહિત્યને સ્પર્શ કર્યો નથી.

કેળવણીવિષયક પુસ્તકો વૈજ્ઞાનિક રીતે પ્રગટ કરવામાં આવે તો ફાયદો કરે છે. આજકના જન્મથી માંડીને આવીસ વર્ષની ઉંમર સુધી તેને જ્ઞાની જરૂર છે તે વિશે તમારી પાસે નક્કી કરેલ યોજના હોય તો તમારો ધંધો સારો ચાલવા માટેનો પૂરતો સંજ્ઞ છે. અને તેથી તમને સારો નફો મળવાનો તે નિઃશંક છે.

પદ્ધતિસર પ્રકાશન કરવા ઇચ્છતી સંસ્થાએ, જે માણસોમાં કેળવણીવિષયક ઇન્ટેરેસ્ટ હોય તથા કેળવણીની ઉદ્દેશી પદ્ધતિથી માહિતગાર હોય તેવા માણસોને, નોકરીમાં રાખી લેવા જોઈએ. પાંચ પુસ્તકો પ્રગટ કરવાનું કાર્ય દેખીતી રીતે સહેલું લાગે છે, પણ ખરી રીતે તેમ નથી. લેખક અથવા સંપાદક પુસ્તક લખી નાખે છે, પરંતુ તેની રૂપરેખા તૈયાર કરીને તેને ઉલટનું સ્વરૂપ આપવાનું કાર્ય પ્રકાશક કરે છે. પુસ્તક, પુસ્તકરૂપે બહાર પડે ત્યારે તે કેળવણીવિષયક સાહિત્યમાં ચોખ્ખો ફાળો આપતું હોવું જોઈએ.

હિંદમાં પ્રકાશનકળા ઢલુ બાધ્યાવસ્થામાં છે. આજે આપણે ત્યાં આ ધંધો મુખ્યત્વે કરીને એવા માણસોના હાથમાં છે કે કાં તો તેઓ અકરમાત રીતે પ્રકાશક બન્યા હોય છે, અથવા તો તેઓ જાપખાનાના માલિક હોવાથી લેખકો તેમના પર પુસ્તકોનો ભાર લાદે છે. સંભાળભરી યોજના, પદ્ધતિ કે બ્યવસ્થા જેનું કશું તેમાં હોતું નથી. પુસ્તકોનું વેચાણ થવાનાં બે કારણો હોય છે: કાં તો લેખક ખૂબ જ પ્રસિદ્ધ હોય છે અથવા તો પ્રકાશકો ધંધાને આગળ ધપાવવા અયોગ્ય રીતનો આશ્રય લેતા હોય છે.

આ ધંધાની મહાદ ટો સિદ્ધનના પ્રકારોને લાગે નય છે. દર વર્ષે પરદેશીમાંથી એક કરોડ રૂપિયાનાં પુસ્તકોની હિંદમાં આવ્યાત યાચ છે. હિંદમાં જ મોટી સિદ્ધિ પ્રકાશન ૪૧૫ ૧ -

સંસ્થાઓ છે—ઝાકરફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, લોન્ડોન-સ ગ્રીન લિમિટેડ, મેકમિલન એન્ડ કું. લિ. બેલ્કેરી એન્ડ સન લિ. એલાઈડ પબ્લીશર્સ લિ. તથા એ. એચ. બ્લીલર એન્ડ કું. લિ. આમાંની પહેલી ચાર હિંદની નિશાળોમાં ઉપયોગી થાય તેવાં પુસ્તકો પ્રગટ કરે છે, પરંતુ બધી સંસ્થાઓ, આંતરરાષ્ટ્રીય બજાર માટેનાં પુસ્તકો હિંદમાં વેચે છે. આ સંસ્થાઓએ હિંદમાં પોતાનો ધંધો ખૂબ જમાવ્યો છે. આખા હિંદલેખનાં નવા થતા પ્રકાશકો તેમનું સ્થાન લેવાને સક્તિમાન નથી. હિંદી લેખકો ખ્રિદિશ પ્રકાશકો પાસે જઈને પોતાની હસ્તપ્રત તેમને વેચે છે, કેમકે તેઓ માને છે કે પરદેશી સંસ્થાને પોતાનાં પુસ્તકો આપીને તેઓ પોતાનો દરજ્જો વધારે છે, અને બદલા તરીકે અપાતી રકમ માટે તેઓને ખાતરી હોય છે અને તેઓ માને છે કે, તેમને છેતરવા માટે કાઈ અયોગ્ય પ્રયાનો આશ્રય લેવામાં નહિ આવે, અંગ્રેજી પ્રકાશકોને કંઈપણ મહેનત વિના લેખકો મળી આવે છે ત્યારે હિંદી પ્રકાશનસંસ્થાઓને તેમની શોધ ચલાવવી પડે છે અને સામાન્યતઃ બીજા અગર ત્રીજા વર્ગના લેખકોથી તેમને સંતોષ મળી લેવો પડે છે.

હિંદમાં પ્રકાશનનું સાદસ લોકપ્રિય નથી; કેમકે ધણા વેપારીઓ ધારે છે કે તેમાં નહિ જેવો નફો મળે છે. આ બૂલ છે. પ્રકાશન એટલે પૈસા અને તે પણ “ધણા પૈસા.” તમે સો ટકાથી માંડીને બેઢગર ટકા સુધીનો નફો મેળવી શકો છો. ખ્રિદિશ પ્રકાશકો, તેમનાં પુસ્તકોનાં હિંદમાં થતા વેચાણ પર પાંચસોથી માંડીને ઢગર ટકાનો નફો મેળવે છે.

પરંતુ તાત્કાલિક નફો થાય તેવા પ્રકાશનનો ધંધો નથી, તેમાં ધીરજની જરૂર છે. સારું કામકાજ થતાં ઝોજામાં ઝોજાં પાંચ વર્ષ લાગે છે.

જો તમને સ્વતંત્ર છાપખાનાનો, કાગળના વેપારીનો તથા લેખકોનો સહકાર મળે તો થોડી મૂઝૂકથી નાના પાયા પર આ ધંધો શરૂ કરી શકો.

આ ધંધામાં જેને રસ હોય તેણે શરૂઆતમાં ઝોજામાં ઝોજા ત્રણ પ્રકારનાં પ્રકાશનો કરવાં જોઈએ: (૧) યુવાનોનું સાહિત્ય, (૨) બેટ આપનાં પુસ્તકોનું સાહિત્ય તથા (૩) કેળવણીવિષયક સાહિત્ય. પહેલા પ્રકારનાં પુસ્તકોનું વેચાણ ધીરું હોય છે, પણ વખત જતાં તેમાં સારી પેદાશ થાય છે. બીજા જાતના સાહિત્ય માટે હિંદમાં ખૂબજ ઉજ્જવળ લાગે છે, જે કે હજુ તે પ્રકારના સાહિત્યની અજમાયશ થઈ નથી. ત્રીજા પ્રકારના સાહિત્યની યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવામાં આવે તો તેમાં તો પુષ્કળ કમાણીનો સંભવ છે.

યુવાનો માટેનું સાહિત્ય—યુવાનો માટેના યોગ્ય સાહિત્યનો મરાડી, ગુજરાતી તથા હિંદીમાં અભાવ છે. હિંદી પ્રકાશકોએ આ દિશામાં યતનો કર્યા છે, પણ ગણ્યા ગાંઠ્યા થોડાં પુસ્તકો બાદ કરતાં, તેમાં જાણુવા જેવો પ્રગતિ થઈ નથી. આ નિષ્ફળતાનાં બે કારણો છે: એક તો તેમાં યોજનાનો અભાવ હોય છે અને બીજું લેખક તથા પ્રકાશકમાં કેળવણીવિષયક તથા મનોવિજ્ઞાનની શુદ્ધિનો અભાવ હોય છે.

યુવકો માટેનું સાહિત્ય મનોવિજ્ઞાનની ભૂમિકા પર રચાયું જોઈએ તથા ક્રમિક શબ્દ-ક્રાપને તે વળગી રહેવું જોઈએ. વળી તેમાં વિષયોની વિવિધતા હોવી જોઈએ. આ ઉપરાંત તેમાં ત્રણ મુખ્ય બાબો—ચિત્રોનું સૌંદર્ય, સુંદર ઉદાહરણ તથા સોંધી કિંમત પણ હોવી જોઈએ.

એક બાપામાં રચાયેલ સુવાન માટેના સાહિત્યનાં પુસ્તકોનું બીજી બાપામાં બાપાંતર થઈ શકે, જેથી દેશભરમાં તેનું વેચાણ થઈ શકે. વળી વિશાળ અથવા વધારાના વાચન માટેના વિષયોનાં અંગ્રેજી પુસ્તકોની આપણને ખૂબ જરૂર છે. અત્યારે તો આ પ્રિન્ટિંગ પ્રકાશકોનો ઇનકાર છે. તેમનાં પુસ્તકો ખાસ કરીને અંગ્રેજી બાળકો માટે જ યોગ્ય હોય છે અને અંગ્રેજીમાં આપણી પાસે આપવાનું યોગ્ય સાહિત્ય ન હોવાથી આ પુસ્તકો દિંદી બાળો પર કોંઈ ખેસાડવામાં આવે છે.

ધનામનાં પુસ્તકો—જીવનચરિત્રો, દંતકથા, વિજ્ઞાન, ઇતિહાસ, ભૂગોળ વગેરે વગેરે જુદા જુદા વિષયોનાં સંખ્યાબંધ પુસ્તકોની માળા પ્રગટ કરવાની જરૂર છે. પુસ્તકોનું 'ગેટ-અપ' (ઉઠાવ) સુંદર હોવું જોઈએ, આપણે દિંદમાં તો 'ધનામ સાહિત્ય' જેવું કશું નથી. આ દિશામાં રસ ધરાવતો કોઈ સાહસિક પ્રકાશક આ વિશિષ્ટ પ્રકારના ધંધાનો ઇનકાર રાખવાની આશા રાખે તો તેમાં કંઈ ખોટું નથી.

આ પ્રકારના સાહિત્યનો સ્પષ્ટ ખ્યાલ આપવાનું કાર્ય જરા કપરું છે. બ્લેકિ, રાશીલટક અને ડીને અંદર અંદર આ ધંધાનો ઇનકાર લીધો છે અને તેઓએ સત્તી કિંમતે આકર્ષક પુસ્તકો પ્રગટ કર્યાં છે. આ ધંધામાં જેમને રસ હોય તેઓએ આ પ્રકારના સંસ્થાનાં પુસ્તકોનો અભ્યાસ કરવો. અનુકરણની ખાતરનું સાહસ પશુ, દિંદના પ્રકાશન ખાતામાં વધારે નહિ તો એક નવી કલ્પનાની ચરૂઆત બતાવશે.

આ ક્ષેત્ર તદ્દન અણવિકસેલ હોય, તેમાં ખૂબ અખતરાની જરૂર પડશે; પણ દિંદમાં તે સફળ થવાનો ધણો સંભવ છે અને અજમાયશ કરનારને બદસો મળી રહેશે.

કેળવણીવિષયક સાહિત્ય—પ્રકાશકને આ સાહિત્ય પર ખાસ ધ્યાન આપવાનું છે. ન્યારે આખા દેશની કેળવણીની પ્રધાન બાવિ ધકાઇ રહ્યું છે ત્યારે સાહસિક પ્રકાશક સમક્ષ વિશાળ ક્ષેત્ર તથા મોટું કામ પડેલું છે.

કેળવણીવિષયક જુદા, કેળવણીના ઉદ્દેશમાં ઉદ્દેશ સિદ્ધિતોનું જ્ઞાન, તથા જુદા જુદા પ્રાંતો અને રાજ્યોના કેળવણીના અભ્યાસક્રમની પૂરેપૂરી સમજ હોય તો પ્રકાશક કેળવણીના પુસ્તકો પ્રગટ કરીને કેળવણી ખાતામાં મંજૂર કરાવે અને ત્યારબાદ કેળવણીની સંસ્થાઓમાં તે દાખલ કરાવી શકે. એવા અનેક દાખલાઓ મળી આવશે કે જેમાં એક જ પ્રકાશકે પ્રકાશકોનું નસીબ ખુલી જાય છે.

કેળવણીનાં પ્રકાશકોમાં પ્રાથમિક જ્ઞાનની જરૂર હોય છે. પહેલાં તો કેળવણી જમતની સમીક્ષા કરીને પ્રવાહો તથા આંતરપ્રવાહો શોધવાના હોય છે. આ તપાસ પર જ તમારે પુસ્તકો રચાવવાનાં હોઈ, નવી યોજના તથા નૂતન પદ્ધતિ પર નવા સ્વરૂપે તમારે પુસ્તકો આપવાનું છે. આ કાર્ય કોઈ તંત્રીને આપી શકાય જતાં દોરવણી તો તમારે તેને આપવાની છે. પદ્ધતિ, તમે કેવી રીતે બદલ પાડો છો તે તથા પ્રકરણોની ગોઠવણી સિવાય કેળવણીવિષયક પુસ્તકમાં કશું જે નવું હોયું નથી. માટે પ્રકાશકે કોઈ પણ મૂળ લખાણનો અભ્યાસ કરતાં આ દિશિનું ધ્યાનમાં રાખવું.

પુસ્તકોના દુશ્મનો

ખ્રીષ્ટ રીતે પ્રસિદ્ધ વ્યક્તિઓને પુસ્તકો ફાડી નાખવાની ટેવ હોવાનું આપણે જાણીએ છીએ. અંગ્રેજ લેખક શેલીને કાગળની હોડી બનાવી તેને તરાવવાનો ખૂબ શોખ હતો. તે પોતાની સાથે મુસાફરીમાં સાથે લીધેલ પુસ્તકોનાં આગળ પાછળનાં તથા અંદરનાં પાનાં ફાડી નાખી તેની હોડીઓ બનાવતો. વોલ્ટર અને એડવર્ડ ફિટ્ઝ જીરાલ્ડને એવી ટેવ હતી કે પોતાને પસંદ ન પડે તેવી હકીકતનાં પાનાં તે ફાડી નાખતો. પરિણામે તેના વિશાળ પુસ્તકાલયમાં એક પણ અખંડ પુસ્તક મળતું નહોતું. જ્ઞાન એન્ડ્રૂને એવી ટેવ હતી કે તે દરેક પુસ્તકાલયમાંથી ફરીને ગમે તેવા દુર્લભ પુસ્તકોનાં આગલા પાછલાં પાનાં ફાડી લેતો અને તેના તેણે આળીસ સંઘર્ષ કર્યો હતા. તેણે લખવા ધારેલ મુદ્દલુકળાના ઇતિહાસમાં ચિત્રો મૂકવાને તે આ કાર્ય કરતો હતો; જે કે મુદ્દલુકળાને ઇતિહાસ લખવાની તેનામાં જરા જેટલી પણ લાયકાત નહોતી.

પરંતુ આ પુસ્તક ફાડી નાખનારાઓને, ઇતિહાસના મહાન પુસ્તકોનો નાશ કરનારાઓ સાથે સરખાવી ચકાચ નહિ. એમ કહેવામાં આવે છે કે, ઇ. સ. ૬૪૮ માં ન્યારે ખલિફ ઉમરને અલેક્ઝાન્ડ્રિયાના મહાન પુસ્તકાલયને સુરક્ષિત રાખવાની અરજ કરવામાં આવી ત્યારે તેણે જવાબ આપ્યો કે “ જો તે પુસ્તકોમાં ઈશ્વરના આદેશની વિરુદ્ધ કંઈ હોય તો તે અનિષ્ટ છે. જો તેમ ન હોય તો તે નકામ છે, ” પછી તેણે હસ્તલિખિત પ્રતોને ચહેરના ચાર હજાર સ્નાનગૃહોમાં મોકલી આપ્યાં. ત્યાં જ મહિના સુધી તેનો બળતણ તરીકે ઉપયોગ થયો. મૂર્તિલંબક લીઓ ગ્રોગએ ઇ. સ. ૭૪૮ માં, કોન્સ્ટન્ટાઇન રથાપેલ પુસ્તકાલયને જાળી નાખવાનો હુકમ કર્યો, કારણ કે ત્યાંના ચિત્રકારોએ તે અમૂલ્ય સંઘર્ષમાંથી, હખીઓ તથા ઐતિહાસિક સહીઓ કાપી લેવાની ના પાડી. પુસ્તકોના આ ઝત્ન અથવા વધારે કળાકારોએ આ સુંદર પુસ્તકોને બગાડવા કરતાં, તેમની સાથે અગ્નિમાં બળી મરવાનું પસંદ કર્યું. આ હોળીમાં લગભગ બે લાખ હસ્તપ્રતોનો નાશ કરવામાં આવ્યો હતો. તેમાં ‘ કાઉન્ટિસલ ઓફ નાઈસ ’ (*Constitution of Nice*)ની એકજ નકલ તથા પૈપ્સ ગ્રેગરી ત્રીજાએ એટ આપેલ સુંદર ‘ ફોર ગોસ્પેલ્સ ’ (*Four Gospels*)ની સોનેરી પૂઠવાળી નકલની પણ આહુતિ અપાઈ હતી.

* * *

આઠમાં હેબ્રિએ ૧૫૩૯ માં મદ્રને વીખેરી નાખવાનો હુકમ કરતાં ત્યાંનાં પુસ્તકાલયોને પણ વેરણુછેરણુ કરી નાખ્યાં. તે સમયે સાણુ સરયાનો પાક્કો વિરોધી બેઠલ પણ લખે છે કે “ આ પુસ્તકોનો મોટો ભાગ ખરીદ કરનારાઓએ છુટ સાફ કરવામાં ઉપયોગ કર્યો હતો. કેટલાકે ગાંધીની દુકાને પસ્તી તરીકે વેચી નાખ્યા હતા અને કેટલાક છુક બાઇન્ડરોને ત્યાં ગયા હતા. હું એક એવા વેપારીને જાણું છું (જેનું નામ અત્યારે હું આપવા માગતો નથી) કે તેણે બે મહાન પુસ્તકાલયોનાં પુસ્તકો અગ્નીઆર ચિલિંગની કિંમતે ખરીદ કરી લીધાં હતાં, જે જણાવતાં પણ મને ચરમ યાચ છે. ”

ઇ. સ. ૧૭૯૦ ના એક જ વર્ષમાં ફ્રેન્ચ ક્રાન્તિકારોના ટોળાએ આળીસ લાખથી વધારે પુસ્તકો તથા હસ્તપ્રતોનો નાશ કર્યો હતો,

સૈકાઓ મારા આપણે જોતા આવ્યા છીએ કે “ સારા માણસો ” હોમરની ‘ઓડિસિ’ ને, ક્રોડીયુથિયસના ‘એનાલેકટસ’ ને, બેકનના ‘ઓપસ મેજર’ ને, ડાન્ટેના ‘ડિવાઇન કોમેડી’ ને, મેલરિના ‘મોર્ટ’ દ્વ આર્થર’ ને, સર્વેન્ટસના ‘ડેન કિંગડોમ’ ને, મિલ્ટનના ‘પેરેડાઇઝ લોસ્ટ’ ને એડીસન તથા સ્ટીલના ‘સ્પેક્ટેટર’ ને, એટના ‘ફોર્સ’ ને, ગિબનના ‘હિસ્ટરી ઓફ ડિક્લેઇશન ઓફ ફોર્સ ઓફ રોમન એમ્પાયર’ ના પ્રચારને અટકાવે છે, અવગણના કરે છે તથા નાશ કરે છે. તાજેતરનો જ દાખલો લખ્યો. ૧૯૩૩ ના મેની ૧૦ મી તારીખે બર્લિન વિશ્વવિદ્યાલયની સામે યાહૂદી લેખકોનાં ૨૫,૦૦૦ થી વધારે પુસ્તકો બાળા નાખવામાં આવ્યા હતાં. સમયની પ્રગતિ સાથે ઇતિહાસનું પુનરાવર્તન થાય છે અને દરેક યુગમં પુસ્તકોની નિંદા કરનારા તથા નાશ કરનારાઓનો નવો સમૂહ ઉત્પન્ન થાય છે.*

છાટાલાલ માનસિંગ કામદાર

[૫. ૪૧૬૫ આહ]

એક વખત યોગ્ય પ્રકારનાં પુસ્તકો તૈયાર થયાં એટલે તેના વેચાણની વ્યવસ્થા કરવાની જરૂર છે. આનો અર્થ એ છે કે, કેળવણીવિષયક અનુભવવાળા અને વેપારી કુનેદવાળા પ્રતિનિધિઓ પોતાના પ્રતિતા કેળવણી અધિકારીઓનો વિશ્વાસ ધરાવતા હોવા જોઈએ. તેઓએ નવા શક્તિશાળી માણસોને શોધી કાઢવા જોઈએ અને પોતાના પ્રદેશની શાળાઓ તેઓ કોલેજોની જરૂરીઆતો જણાવવી જોઈએ.

આપણા માટે સારા પાઠ્ય પુસ્તકો બખી શકે તેવા ધણા વિદ્વાનો હિંદમાં પડ્યા છે. તમારે તેને શોધી કાઢીને યોગ્ય ઉત્તેજન આપવાનું છે.

આ વિભાગનું કાર્ય એક દિવસમાં થઈ શકે નહિ. તમારી પાસે પંચવર્ષીય યોજના હોવી જોઈએ. આ ‘પ્લાન’ એવા માણસના હાથમાં હોવું જોઈએ કે જેને શિક્ષણનો અનુભવ હોય અને કયું પુસ્તક વેચાઈ શકશે તે જાણવાની તેનામાં વેપારી સુદ્ધિ હોય. આ માણસમાં વિચારશક્તિ, દીર્ઘદષ્ટિ-સંજયદષ્ટિ તથા સંપાદક તરીકેની શક્તિઓ હોવી જોઈએ.

પ્રકાશનના અતિ અગત્યના મુદ્દાઓ ટુંકમાં ઉપર દર્શાવ્યા છે. પ્રકાશનમાં રસ લેનાર શક્તિ આ ધ્યાનપૂર્વક વાંચશે તો તેમને સ્પષ્ટ લાગશે કે આ સુધરેલાનો ધંધો છે. તે પૈસા કમાઈ શકે છે. હજારો રૂપિયા કમાઈ શકે છે. સાથે સાથે ભગતી પ્રજા માટે દાન સંસ્કૃતિ તથા સુદ્ધિ ઉત્પન્ન કરે તેવું સાહિત્ય આપી તેમને આદર્શ સહેલીઓ બનાવવાનો ચત્ન કરી રાષ્ટ્રની સેવા બજાવે છે. પ્રકાશકનો ઉચ્ચ આશય ખરેખર ઉપયોગી થાય અને કેળવણી તથા માનસશાસ્ત્ર પર સ્વાયેલા હોય તેવાં પુસ્તકો પ્રગટ કરવાનો હોવો જોઈએ. આ પુસ્તકો વેચાવા જ જોઈએ અને તેને આર્થિક ફાયદો થવો જ જોઈએ. ફક્ત આટલું તોલે હમેશાં યાદ રાખવું કે, તેનું સુખ્ય કાર્ય શિક્ષકનું પહેલું છે, અને ધંધાદારીય તૈયાર થઈવું છે.*

છાટાલાલ માનસિંગ કામદાર

* ન્યુથોર્ડના ‘એનાલેકટસ’ આથી હું કાઢીને.

x હમાઈત લેન્ડે એમ. એ. ના લેખ વપાયા,

અનુભવનિતાર

સા. પુ. ડેસર તા. સાવલી

ડેસર સા. પુરતકાલયની સ્થાપના ઇ. સ. ૧૯૨૪-૨૫ માં થઇ હતી. ગુજરાતી શાળાના ભાડાના મકાનમાં ખુરસીઓ, ગેજ, ઝાકડો અને એકાદ પેપર અને કેટલાક પુસ્તકોથી શરૂઆત કરવામાં હતી. ત્યારે 'હું' વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં હતો. પરંતુ ત્યારપછી એ પુરતકાલયના કાર્યમાં મદદતા આવેલી, સન ૧૯૨૮-૨૯માં બજેટ રૂ. ૧૫-૦-૦ નું થયું હતું જ્યારે સન ૧૯૨૯-૩૦ નું બજેટ તો થયુંજ ન હતું. પછી બાણે એ અસ્ત થયા જેવું થયેલું. દિવસો વીતતા ગયા અને ડેસરમાં યુવક મંડળની સ્થાપના થઈ, પછી ગ્રામ્ય સભા એકત્ર કરી વાંચનાલય વિભાગ જુદો પાડવા માગણી કરી. ગામમાંથી લખણી શરૂ કરી. પૈસા ઉધરાવી ભાડાનું મકાન રાખવામાં આવ્યું અને એ રીતે વાંચનાલય જોડાયું. ત્યારબાદ સ. ૧૯૩૦-૩૧ માં બજેટ રૂ. ૧૪૫-૦-૦નું થતાં વાંચનાલયમાં પુસ્તકોનો ઉમેશ થતાં વાંચનરસ જાગ્રત થયો. ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ થઈ, પુસ્તકો વધ્યાં. લોકવૃત્તિ પણ જાગ્રત થઈ અને કાયમ ફંડમાં પણ વધારો કર્યો.

તે બાદ પુરતકાલયના મકાન માટે યુવક મંડળે વિચાર ચલાવ્યો. મકાન ફંડ માટે મુંબઈ, અમદાવાદ, ભરૂચ, વલસાડ, ગોધરા, સિદ્ધપુર, વડોદરા વગેરે સ્થળે પરિચિતોમાં ફર્યાદી ધણી પરિશ્રમે ફંડ એકત્ર કર્યું. જેમાં શ. ૧૩૦૦ તેરસો રૂપિયા બહારની મદદરૂપે મળ્યા. આમાં ખાસ કરીને મુંબઈના શ્રી. ચિમનલાલ દેસાઈ અને અમદાવાદના શ્રી. ભાઈલાલભાઈ દેસાઈએ જ આપ્યા અને ખાસ તેમને જ લઈને બન્યા જે માટે તેમના આભારી છીએ. આ ઉપરાંત શ. ૭૦૦ સાતસો રૂપિયા ડેસર ગામમાંથી થયા હતા. આ પ્રમાણે શ. ૨૦૦૦ બે હજાર પુસ્તકાલય મકાન માટે, કાયમ ફંડમાં એક હજાર અને એક હજાર રૂપિયા મકાન માટે પૂ. રવ. અમીન સા. દ્વારા ભર્યાં. સન ૧૯૩૩-૩૪ માં શ્રીમંત સરકાર તથા પંચાયત મદદ મળી ૩૦૦૦ હજાર રૂપિયા મકાન માટે પ્રાં. પં. કચેરીમાં એકઠા થયા.

પછી તો પુરતકાલય સાઈટ જમીન મળી. જમીન ગામ મધ્યસ્થળેની મળી જેના માટે ધણી મક્કમતા જળવવાની કસોટીનો પ્રસંગ આવ્યો. છેલ્લે મધ્યસ્થળે બાંધવા સમિતિ અને અમલદાર સા. નો અભિપ્રાય નક્કી થયો.

પૂ. રવ. અમીન સા. પછી નિવૃત્ત થયા. અને સાઈટ મધ્યસ્થળે ફેરફાર થઈ દાલના સ્થળે મકાન બાંધવા નક્કી થયું.

અને તે સ્થળે મકાન બાંધવા અમો પણ સંગત થયા. પુરતકાલયના મકાન માટેનો રસ અને પ્રેરણા રવ. અમીન સા. ને આભારી છે. એ દિવ્યાત્માના સદાકાળ અમો ઝલ્લુ છીએ. ઈશ્વર એ દિવ્યાત્માને પરમ શાન્તિ આપે અને અમારા પ્રત્યે તે દિવ્યાત્માની પરમ કૃપા અને પ્રેરણા અમોને મળતી રહે એ ઇચ્છીએ છીએ.

મકાન બાંધાયું તે બાદ (ત્યારે હું વાંચનાલયનો તથા યુવક મંડળનો મંત્રી હતો) શ્રી. ઉમેદભાઈ સા. શ્રી. કાશીવાળા, તેમજ અન્ય યુધ્ધો દિતેન્દુઓની સહભાવનાને લઈ મકાન ઉદ્ઘાટન તા. ૯-૬-૩૬ના રોજ મુંબઈના દેસાઈ શ્રી. ચિમનલાલ છોટલાલના હસ્તે

યથું અને રવ. પૂજ્ય મહાપુરુષ શ્રી. મોતીલાલ ન. અમીન સાહેબનું આગ્રહ રેષ્ટ મિત્ર
તૈયાર કરાવ્યું હતું તે તે જ દિવસે પૂ. હિમેશ્વર સા. હસ્તક ખુદ્દું મુકાયું. પૂ. અમીન
સા. નું ચિત્ર વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયોમાં પ્રથમ ખુદ્દું મુકાવવાનું સંભાળ
ડેસરને જ પ્રાપ્ત થયું છે જે અમેા ગૌરવંધર્વક સહભાગ્ય માનીએ છીએ.

રમણલાલ ગેા, શાહ

સા. પ્ર. વાલમ

હું પ્રથમ મહેસાણા પ્રાંતમાં માનદ પ્રચારક તરીકે નીમ્નાએલ હોઈ મામ પુરતાન-
લયો તપાસવા જતો ત્યારે કોઈ કોઈ મામ પુરતકાલયનું બાંધેલું મકાન, તેની વ્યવસ્થા,
અંદજપત્રકો, લોકમદદ, લોકોની ભાવના વગેરે જોઈ અને એમ લાગતું કે આ આવક નાના
ગામે આ બધું અને મારું ગામ મેલું હોય ઉજળીઆત વરતી છતાં મકાન કેમ ચંપ ચઢ્યું
નહિ હોય ? બજેટ કેમ સારી રકમની નહિ બનતાં હોય, લોકમદદ શાથી થતી નહિ હોય,
લોકોની ભાવના કેમ ઝોછી હશે ? કયાં ચરોતર, કયાં વડોદરા પ્રાંત અને કયાં મહેસાણા
પ્રાંત અને કયાં આ ગામ । માંક માંક ગણ્યા ગાંઠ્યા બાંધબોજ લવાજમ આપે અને જેમ
તેમ ચાલે ત્યાં બાલ અને ઓવાચનનું તો નામજ શું ?

આવા આવા વિચારો આવતા અને યતું કે પુરતકાલય જેવા સરસ્વતીમંદિર ઉપર લોકોનો અભાવ હશે કે કાં તો ગામમાં કોષ ધનિક નહિ કે પછી પૂનર્ગતો દોષ હશે કે નહિ, જે હશે તે હશે પણ મારી બદલી મારા ગામે થાય તો હું કંઈક કરી જોઉં એમ ઇચ્છતો. તેવામાં મારી બદલી લાન્ડુ ગામે થઈ. નિર્જીવ સ્થિતિમાં ચાલતું આ ગામનું પુરતકાલય મારા હાથમાં આવ્યું. ચાર વર્ષના ગાળામાં સંપૂર્ણ રીતે આબાદ થઈ સુંદર રીતે ચાલવા લાગ્યું.

કોઈ પ્રસંગે અમારા ગામના રોઠ મૂલયદંદબાઈ પોતાના મિત્રને ત્યાં આપ્યા ને પુસ્તકાલયની સુઘાકાત લીધી. વ્યવસ્થા જોઈ મને વાત કરી કે જો તમારા જોડે કામ કરનાર કોઈ મળી આવે તો આપણે પુસ્તકાલયના મકાન બાબત કંઈક વિચાર કરીએ.

મને આ વાત ગમી, ગઈ વાળીને મનમાં ધણા ધણા વિચારો થયા; પણ વળે શું? કારણ, હું તો સરકારી નોકર ! બદલી થાય અને મારું વતન મને મળે એ શી રીતે બને! છતાં સંજોગોવશાત્ મારી બદલી થઈ અને વતન મળ્યું.

शागामां आवर्तां न पुनस्तदाक्षयना सहमन्त्री त्रीके भारी निमेष्युः यत्. आधी मे
माश् संपूर्णं वित्तं आमां परोव्युः.

પ્રથમ મારે તો પુસ્તકલેખના મહાનની ઉલ્લેખ ટાળવી હતી; તેથી જાન્યુઆરી મામે યજ્ઞેથી વાત લક્ષ્મીનાં રાખી મુંજાઈ મૂલ્યવદમાપને પત્ર લખ્યોઃ કારણ તેઓથી કંઈકાર્થે ત્યાં રહેતા હતા.

પત્ર લખ્યો તેનો જવાબ આપ્યો કે નીચેની જણ્યુ શરતો સ્વીકારતી હોય તે
શ. ૧૦૦૦) આપવા પુથી છું.

૧. દુઃ જે સ્વચ્છ નક્કી કરે ત્યાં મહાન વ્યંધાય. (સ્વચ્છ: શીતળા માતાનો ચોક્કસ).

૨ કંટાળે મને મને,

૩ પુસ્તકાલયનું નામ પા. લક્ષ્મીબાઈ નારાયણદાસ રાખવું.

ઉપરની શરતોવાળો કામળ વ્યવસ્થાપક સભા આગળ રજુ કરી સામાન્ય સભામાં પાસ કરાવી ખાતામાં લખતાં મંજૂરી મળતાં હાલનું મકાન બંધાયું.

મકાન તો થયું, પણ બજેટ સારાં થશે કે નહિ, વ્યવસ્થા ઠીક ચાલશે કે કેમ, મકાનનો લાભ સારા પ્રમાણમાં લેવાશે કે કેમ વગેરે તરંગો થયા છતાં એક નિશ્ચયે કામ ધપાવ્યા કરતાં આજે એનું બજેટ શ. ૩૩૫ એ પહોંચી દૈનિક પેપરો બે, અઠવાડીક ૮, પખવાડીક ૭, માસિક ૧૫ આવતાં હોઈ વાચકસંખ્યા સારા પ્રમાણમાં લાભ લે છે.

ન્યાં આગળ ૧૦ કે ૧૫ સભ્યો થવા મુશ્કેલ હતા ત્યાં આજે સો ઉપરાંત સંખ્યા નોંધાર્થ વાર્ષિક પાંચ અને છ શ. આપનાર કેટલાક ભાષ્યો ઉત્સાહ ધરાવે છે.

જે મકાન માટે કેટલાક ભાષ્યો અણગમો બતાવતા હતા તે જ ભાષ્યો પોતાનાં લવાજમો વહેલાં આપી પોતે ધણા પ્રેમથી સારા લાભ લે છે.

મકાન બંધાવવાનો કંટાળટ શેઠે પોતે રાખેલો હોવાથી કામ વણું સંગીન થયું છે. ફક્ત એસ્ટીમેટમાં ન હોય તેવી વસ્તુઓની રહેલી ખામીઓ ચાલુ બજેટમાં વતી ગોળી રકમ મૂકી પૂરી કરાવી લેવામાં આવી છે.

હાલનું ઉત્પન્ન મેંબર શ્રી સિવાય દાન, ભેટ, મદદ વગેરેમાં શ. સો સવાસો આવ્યા કરે છે. ત્રિવાર્ષિક રિપોર્ટ, કામની સરળતા ખાતર નિયમે વગેરે બહાર પાડી દેવામાં આવ્યા છે. વાંચનાલયનો ટાઇમ ૮ થી ૧૦ ને સાંજના ૨ થી ૬ રાખેલ હોઈ અંધપાલ, કામાડી વગેરે નોકરોની નિમણૂકો પગારદાર ધસમોથી કરવામાં આવે છે.

સદરજુ પુસ્તકાલયને હાલની ઉચ્ચ કક્ષાએ પહોંચાડવાનું કામ યુવાનોને આભારી છે, વૃદ્ધોને એનું માન છે, સહકાર એ વસ્તુ અગ્રદ્ય છે.

ઉમિયાશંકર લક્ષ્મીરામ દવે

સાહિત્ય એ અરીસો જ નથી; પણ—

સાહિત્ય એ આબેહુબ પ્રકૃતિનો અરીસો નથી, એટલે કે સાહિત્ય એ કેવળ વારતવ-વાદની વસ્તુ નથી, પણ સાહિત્ય આપણને જે જણાવવા માગે છે તે સંપૂર્ણપણે જણાવે છે, રચાયેલું પાલન કરીને, અર્વાતરને બાદ કરીને, નાનાને નાનું ને મોટાને મોટું રજૂ કરીને, શૂન્યને ભરી દષ્ટને અલગને ભેડીને—એ સંપૂર્ણ મૂર્તિ આપણી સામે ખડી કરે છે. x x

માત્ર પોતાના જ આનંદ પૂરતું બહુ લખાણ સાહિત્ય નથી. લેખકની રચનાનું પ્રધાન લક્ષ્ય પાઠકસમાજ છે. આમ હોવાથી તે કૃત્રિમ થઈ ગયું એમ કહેવામાં કંઈ વજૂદ નથી. માતાનું દૂધ કેવળ પોતાના સંતાન માટે છે તેથી તેને સ્વતઃ સ્પૂર્ત કહેવામાં કોઇ પ્રકારનો વધો આવતો નથી. વાસ્તવિક રીતે પ્રકટીકરણ જ કવિત્વ છે. કાચુ કે મનની તળે શું છે કે શું નહિ તે જોવાની બહારના લોકોને કંઈ પ્રડી નથી.

મહાલ પુ. મંડળોની વાર્ષિક સભાઓ

વડોદરા પ્રાંત

૧ સંખેડા—તા. ૧૧-૮-૪૦ ને રોજ અષોર ૧ વાગે રા. રા. સંખેડા મહાલ વહીવટદાર સા. ના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં (૧) ૧૯૭૯-૪૦ નું નિવેદન તથા દિસાન મંજૂરીનો, (૨) ગયા વર્ષનું વ્યવસ્થાપક મંડળ નવા વર્ષ માટે પશુપાલક રાખીશુસદ્મંત્રી તરીકે શ્રી. હીરાલાલ યુનીલાલની નિમણૂકનો, (૩) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે રા. રા. મહાલ શાળાધિકારી સા. તથા રા. રા. કચ્છલાલ યુનીલાલ શાહની પસંદગીનો, (૪) શિષ્ટવાચન પરીક્ષા લેવા માટે જે તે તજવીજ કરવાનું રા. મહાલ શાળાધિકારી સા.ને સોંપી ધનામ માટે રૂ. સાત સુકરર કરતો, (૫) પછાતવર્ગનાં શાળાવાળાં ૭ ગામેમાં ગ્રામ-સુધારણા મંડળ તરફથી રૂ. ૧૫) મદદ મળે તો જ તે ગામેએ પુરતકાલય ખોલી ચકાવ તેમ હોવાથી તે મદદ મેળવવાની તજવીજ કરવાનો, (૬) તાલુકાનાં પછાત ગામેએ મધ સાલ એકેય નવીન પુરતકાલય ઉઘડ્યું નથી, પરંતુ ખાતા તરફનું આશ્વાસન આ સાલ ઉઘડવા માટે મળેલું તે પ્રમાણે થવા ખાતાને વિનંતિનાં એ પ્રમાણે કરાવે પસાર થયા હતા.

૨ સાવલી—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ વડોદરા શ્રી. તૃસિંદરામ શંકરલાલ પુરોહિતના પ્રમુખપદે થઈ હતી.

(૧) મહાલનાં ૯ જૂથોમાંથી માત્ર ૨ જૂથનાં જ નિવેદનો આવેલાં હોવાથી બાકીનાં નિવેદનો માટે શાળા ખાતે લખવાનો, (૨) ગયા વર્ષનાં હેવાલ-દિસાનની મંજૂરીનો, (૩) નવીન વર્ષ માટે વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમણૂકનો, (૪) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. નરસિંદરામ શંકરલાલ પુરોહિત તથા શ્રી. સોમાલાલ અરબલાખને મોકલવાનો, (૫) નવા વર્ષનાં કાર્યક્રમને લગતો, (૬) જૂથ મંડળના મંત્રીએ વર્ષમાં નિર્ધારિત ત્રણ માસે જૂથનાં પુસ્તકાલયોની રૂપાસણી કરી “ પુરતકાલય ” માસિક તરફ હેવાલ મોકલી આપવાનો, તથા (૭) શ્રી. ન. અમીન સ્મારક ફંડમાં જે પુરતકાલયોએ ૬૭ રકમ ભરી ન હોય તેમને ભરવાની જલામણનો ઠરાવ થયો હતો.

શિનોર—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ સભા ભરાઈ તેમાં (૧) મંજૂર થયેલ વાર્ષિક રિપોર્ટ-દિસાનની નકલ વ. રા. પુ. મંડળ તરફ તેમજ વ. પ્રાંત પુ. મંડળ તરફ મોકલવાનો, (૨) નવા વર્ષ માટેનું વ્યવસ્થાપક મંડળ નીમવાનો, (૩) વડોદરા પ્રાંત પુ. મંડળમાં જે પ્રતિનિધિ મોકલવાનો, (૪) પ્રચારકોએ પુરતકાલયોની તપાસણી કરવા બાબત, (૫) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા માટે રૂ. ૧૦ થી ૧૫ સુધી અર્થ કરવા મંત્રીને સત્તા આપતો, (૬) મદદકારના ધોરણે બજેટ બનાવવાને લગતો તેમજ (૭) રવ. શ્રી. અમીન સા. ના સ્મારક ફંડનામાં રકમ નિયત કરવાને લગતો, (૮) વ. રા. પુ. મંડળ તરફથી લેવાની શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાનો લાભ લેવા બાબત અને (૯) મહાલ પુ. પરિષદ ભરવા માટે કમિટી નીમવાને લગતા ઠરાવો થયા થયા હતા.

થેરલાદ—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ સભા મળી હતી. તેમાં (૧) વાર્ષિક દેનાલ
૪૨૨]

હિસાબની મંજૂરી, (૨) નવીન વર્ષ માટે વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમણૂકનો, (૩) આગામી વર્ષનું અંદાજ બજેટ મંજૂર કરવાનો (૪) પ્રાંત મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. રામભાઈ કાશીભાઈ પટેલ તથા શ્રી. હીરાલાલ ગંગાદાસ શાહની પસંદગી કરવાનો (૫) ચાલુ વર્ષે પેટલાદ મહાલ પુ. પરિષદ ગાડા મુકામે ભરવાનો તથા (૬) પ્રચારકાર્ય માટે જરૂરી ખર્ચ કરવાની સત્તા આપતા ઠરાવો પસાર થયા હતા.

પાદરા—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ મળી, તેમાં (૧) હિસાબ-નિવેદન મંજૂર કરાયા, (૨) આગામી વર્ષ માટે કા. વા. મંડળની નિમણૂકનો, (૩) માનદ પ્રચારકની નિમણૂકનો, (૪) ૧૯૪૦-૪૧ નું અંદાજ બજેટ મંજૂર કરવાને લગતો, (૫) નવા વર્ષના કામકાજની રૂપરેખાને લગતો, (૬) પ્રાંત પુ. મંડળમાં બે પ્રતિનિધિ શ્રી. શાંતિકાલ શાહ અને શ્રી. માધવભાઈ પટેલને મોકલવાનો, (૭) મહાલ મંડળનાં નાણાં પોસ્ટલ સેવિંગ્સ બેંકમાંથી ઉપાડી પાદરા ખચત પેદીમાં મૂકવાને લગતો તથા (૮) સહકારી ધોરણે બજેટ બનાવવાને લગતા ઠરાવો પસાર થયા હતા.

ભાદરણ—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ સભા મળી તેમાં (૧) ૧૯૩૯-૪૦ ના હિસાબ-હેવાલ મંજૂર કરાયા, (૨) ૧૯૪૦-૪૧ માટે વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમણૂકનો, (૩) પ્રાંત પુ. મંડળ માટે શ્રી. રાણા તથા શ્રી. ચંદરલાલ ગોવિંદજીને પ્રતિનિધિ તરીકે મોકલવાનો, (૪) ૧૯૪૦-૪૧ ના વર્ષ માટે બજેટ મંજૂરીનો, (૫) મહાલ પુ. પરિષદ ભરવાનો, (૬) શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા માટે “ સ્વ. ભોતીભાઈ અમીન ” પુસ્તક નિયત કરનાર ઠરાવો થયા હતા.

હોલોઈ—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ સભા મળી. તેમાં (૧) ૧-૮-૩૬ થી ૩૧-૭-૪૦ સુધીનો હિસાબ-હેવાલ મંજૂર કરવાનો, (૨) આવતા વર્ષ માટેનું બજેટ મંજૂર કરવાનો, (૩) વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમણૂકનો, (૪) પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળ તરફ પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. જવેરભાઈ ખુશાલભાઈ અને શ્રી. સિવસંકર પંડ્યાને મોકલવાનો, (૫) શિષ્ટવાચન પરીક્ષા માટે કમિટીની નિમણૂકનો, (૬) મહાલ પુ. પરિષદ મંડળના મુકામે મેળવવાનો, તેમ જ (૭) પછાત ગણુર્તા ૨૦૦ થી ૫૦૦ ની વસ્તીવાળા ગામોમાં નવનિ વાચનાલયો ઉઘાડવા જૂથમંડળના મંત્રીએ પ્રયત્ન કરવાનો એ પ્રમાણે ઠરાવો થયા હતા.

કરજણ—તા. ૧૮-૮-૪૦ના રોજ સભા મળી હતી. તેમાં (૧) ૧૯૩૯-૪૦નો વાર્ષિક હેવાલ-હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા તથા (૨) નવા વર્ષ માટે વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમણૂકનો, (૩) આગામી વર્ષના બજેટની મંજૂરીનો, (૪) વ. પ્રા. પુ. મંડળમાં મોકલવાના બે પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. ભાનુપ્રસાદ જાની અને શ્રી. કરજણ મહાલ પુ. મંડળના મંત્રીની નિમણૂકનો, (૫) શ્રી. ડાહ્યાભાઈ દલગાડીના અવસાન બદલ શોકનો, (૬) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા માટે “સ્વ. મો. ન. અમીન પુસ્તક”ની પસંદગીનો, (૭) પ્રાંત પુ. પરિષદ ભરાનાર હોય તો કંડારી ગામે ભરવા આમંત્રણ આપવાનો અને (૮) કણ્વા ગામ પછાત હોયને ત્યાં યાજ્ઞા જતાં પુસ્તકાલય નહિ હોવાથી સ્વ. ખેડન રમા. કંડારીમાં ત્યાં નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવા વ. રા. પુ. મંડળને વિનંતિ કરતા ઠરાવો થયા હતા.

૨—નવસારી પ્રાંત

નવસારી—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ વા. સભા મળી. તેમાં (૧) નિવેદન તથા હિસાબની મંજૂરીનો, (૨) મહાલ પરિપદ કર્યા અને ક્યારે ભરવી તે વ્યવસ્થાપક મંડળે નક્કી કરવાનો, (૩) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાના બે વિભાગ-વિદ્યાર્થીઓ માટેનો તથા પ્રૌઢ માટેનો-રાખી પુસ્તકની પસંદગી તથા તારીખ મંત્રીએ તથા મે. મહાલ શાળાધિકારી સા. એ નક્કી કરવાનો, (૪) મહાલના દરેક જૂથનાં આમ પુસ્તકાલયોનાં વાર્ષિક નિવેદન નિયમિત ખાતા તરફ જાય તેવી તજવીજ કરવાનો, (૫) જૂથમંડળના મંત્રીએ તાબાનાં ગામોનાં પુસ્તકાલયોની દફતર તપાસણી વરસમાં એક વાર પણ કરવાનો, (૬) સહકારી પદ્ધતિએ બજેટ બનાવવાનો, (૭) રવ. શ્રી. મોતીલાલ અમીન રમારક કાળામાં કાળો આપવાનો, (૮) વ. રા. પુ. મંડળ તરફથી લેવાતી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાનો બહોળા પ્રમાણમાં લાભ લેવાય તેવી તજવીજ કરવાનો, (૯) આગામી વર્ષ માટેના અંદાજ બજેટની મંજૂરીનો, (૧૦) નવીન માટે વ્ય. મંડળની નિમણૂકનો, (૧૧) પ્રાંત પુ. મંડળમાં નવસારી મહાલ પુ. મંડળના મંત્રી તથા મહિલા પુસ્તકાલયના મંત્રીને પ્રતિનિધિ તરીકે મોકલવાનો ઠરાવ થયા હતા.

ગણુદેવી—તા. ૨૫-૮-૪૦ ના રોજ શ્રી. કાવસજી એદલજી ગણુદેવીઆના પ્રમુખપદે મળી, તેમાં (૧) સને ૧૯૩૯-૪૦ ના વાર્ષિક નિવેદનની મંજૂરીનો, (૨) બધાં જૂથ મંડળો તરફથી આવેલાં વાર્ષિક નિવેદનોની નોંધનો, (૩) નવા વર્ષ માટેના વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમણૂકનો, (૪) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. નાનુભાઈ નિર્ભરામ વૈવ, શ્રી. શુભાબલાઈ બીખાલાઈ મહેતા અને શ્રી. મણિભાઈ એલ. દેસાઈને મોકલવાનો, (૬) માનદ પ્રચારક શ્રી. મણિભાઈ દેસાઈએ બળવેલી સેવા માટે આભારનો, (૬) આક્ર સાહે મહાલ પુ. પરિપદ બને તે બિદલીગેરા મુકામે ભરવાનો, (૭) ઓડિટર તરીકે શ્રી. શુભાબલાઈ મહેતાની નિમણૂકનો, (૮) મહાલ મંડળે ૭૫ સ્ટીરીઓરોપ કાઢી ખરીદવાનો (૯) ખાતા તરફથી સૂચનાયેલી બજેટમાં બળવવાની ટકાવારીમાં જરૂરી ફેરફારવાળાં બજેટ મંજૂર કરવા ખાતાના મે. વ્યવસ્થાપક સા. ને વિનંતિનો તથા (૧૦) વ. રા. પુ. મંડળ તરફથી લેવાની શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાનો લાભ વધુ પ્રમાણમાં લેવાય તેવી તજવીજ કરવાને લક્ષ્ય ઠરાવો થયા હતા.

પલસાણા—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ સભા મળી હતી. તેમાં (૧) પ્રમુખની વરણીનો, (૨) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. રણુકોજી લક્ષુભાઈ દેસાઈ અને શ્રી. ગોપાલજી ગોવિંદજી તથા શ્રી. દુર્લભભાઈ બેચરજીની નિમણૂકનો, (૩) મહાલના જૂથોને ખર્ચર આપી મહાલ પરિપદ કર્યા અને ક્યારે ભરવી તેની તજવીજ માટે શ્રી. રણુકોજી લક્ષુભાઈ દેસાઈ અને શ્રી. ગોપાલજી ગોવિંદજીને સોંપવાનો, (૪) આગામી વર્ષના અંદાજ બજેટની મંજૂરીનો, અને (૫) મહાલ મંડળની સભામાં દરેક જૂથના પ્રતિનિધિએ દાખરી આપવાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

૩—મહેસાણા પ્રાંત

સિદ્ધપુર—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ વા. સભા મળી હતી. તેમાં (૧) વાર્ષિક નિવેદન તથા હિસાબની મંજૂરીનો, (૨) આગામી વર્ષ માટેના વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમ-

જુકેનો, (૩) મહેસાણા પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. મણિલાલ ઉમિયાશંકર તથા શ્રી. રત્નાભાઈ ખેમાભાઈની વરણીનો, (૪) આગામી વર્ષ માટેના બજેટની મંજૂરીનો, (૫) જે જૂથનાં નિવેદનો હજી મોકલ્યાં ન હોય તેમને તે મોકલી આપવા તજવીજ કરવાની લક્ષમણનો, (૬) મહાલ પુ. પરિષદ કરલી ગામે તા. ૧૩-૪-૮૧ ના રોજ પાટણ વિ. શા. સા. શ્રી. ગોવિંદભાઈ પટેલના પ્રમુખપદે ભરવાનો, (૭) ધો. ૫ થી ૭ ના વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્ટવાચન પરીક્ષા લેવાનો અને તે માટે જુગતરામ દવેકૃત “ ગાંધીજી ” પુસ્તકની પસંદગી અને સમિતિની નિમજૂકેનો, (૮) જે પુસ્તકાલયના મંત્રીએ સારું કામ કર્યાનું મે. મહાલ શાળાધિકારી સા. ખાતાના અમલદાર કે માનદ પ્રચારક વા તેવી કોઈ જવાબદાર વ્યક્તિ જણાવશે તે પુસ્તકાલયને ધન્યવાદ-પારિતોષિક આપવાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

ચાણસ્મા—તા. ૨૮-૮-૪૦ ના રોજ મળી. તેમાં (૧) ગયા વર્ષના હેવાલ-હિસાબની મંજૂરીનો, (૨) નવા વર્ષ માટે વ્યવસ્થાપક મંડળ નીમવાનો, (૩) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થનાર વિદ્યાર્થીઓને દર દશ વિદ્યાર્થીએ એક એમ ‘ દયાનંદ સરસ્વતી ’ પુસ્તકરૂપે ઇનામોની જોગવાઈનો, (૪) દયાનંદ સરસ્વતી એ પુસ્તકની શિષ્ટવાચન પરીક્ષા માટે પસંદગી કરતો, (૫) પ્રાંત પુ. મંડળમાં પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. કૃષ્ણલાલ દલાલ અને શ્રી. સાંકળેશ્વર જી. વ્યાસને મોકલવાનો તથા (૬) મહાલ પુ. પરિષદ માટે વિનંતિપત્રો મોકલી, આવેલાં આમંત્રણમાંથી ક્યાનો સ્વીકાર કરવે તેની વ્યવસ્થાપક મંડળને સત્તા આપતા ઠરાવો થયા હતા.

વિજયપુર—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ મળી. તેમાં (૧) નવા વર્ષ માટેના હોદ્દાઓની નિમજૂકેનો, (૨) મહાલ પુ. પરિષદ જન્યુઆરી માસના બીજા અઠવાડિયામાં ભરવા તથા પરિષદના પ્રમુખ તરીકે પ્રાન્ત શાળાધિકારી શ્રી. માલસે સાહેબની વરણી અને રૂ. ૨૫) ખર્ચની મંજૂરીનો, (૩) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા ડિસેમ્બર માસના પહેલા રવિવારે રાખી, રમાયેલા રાત્રી નામના પુસ્તકની પસંદગી અને દરેક ગ્રંથવારનો તથા રૂ. ૪૦) સુધી ખર્ચવાનો, (૪) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. મૂળશંકર નયુરામ તથા શ્રી. જ્ઞેશંકર ઉમિયાશંકરને મોકલવાનો અને (૫) સભામાં આવેલા પ્રતિનિધિઓને ‘ગોટર બાકુ-રેલ્વે બાકુ આપવાની મંજૂરીના ઠરાવો થયા હતા.

હારીજ—તા. ૧૧-૮-૪૦ ના રોજ મળી હતી. તેમાં (૧) જૂના માંકા ગામે નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવાનો, (૨) જમણપુર ગામે પુસ્તકાલય છે, પરંતુ શાળા નહિ હોવાથી પુસ્તકાલયની સ્થિતિ બગડતી જાય છે તે માટે શાળા ઉઘાડવાની વિનંતિને લગતો, (૩) સ્વ. મો. ન. અમીન સ્મારક કાળામાં જે પુસ્તકાલયે કાળો ન મોકલ્યો હોય તેમણે મોકલવા લક્ષમણનો, (૪) નવીન વર્ષ માટે મંત્રીની નિમજૂકેનો, (૫) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. જ્ઞેશી અને શ્રી. શિવાભાઈ ધનંજીભાઈ પટેલને મોકલવાના ઠરાવો

૨—નવસારી પ્રાંત

નવસારી—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ વા. સભા મળી. તેમાં (૧) નિવેદન તથા હિસાબની મંજૂરીનો, (૨) મહાલ પરિપદ ક્યાં અને ક્યારે ભરવી તે વ્યવસ્થાપક મંડળે નક્કી કરવાનો, (૩) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાના બે વિભાગ-વિદ્યાર્થીઓ માટેનો તથા પ્રોફે માટેનો-રૂપી પુસ્તકની પસંદગી તથા તારીખ મંત્રીએ તથા મે. મહાલ શાળાધિકારી સા. એ નક્કી કરવાનો, (૪) મહાલના દરેક જૂથનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોનાં વાર્ષિક નિવેદન નિર્ધારિત ખાતા તરફ જાય તેવી તજવીજ કરવાનો, (૫) જૂથમંડળના મંત્રીએ તાબાનાં ગામોનાં પુસ્તકાલયોની દરેક તપાસણી વરસમાં એક વાર પણ કરવાનો, (૬) સહકારી પદ્ધતિએ બજેટ બનાવવાનો, (૭) રવ. શ્રી. મોતીલાલ અમીન રમારક કાળામાં કાળો આપવાનો, (૮) વ. રા. પુ. મંડળ તરફથી લેવાતી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાનો બહોળા પ્રમાણમાં લાભ લેવાય તેવી તજવીજ કરવાનો, (૯) આગામી વર્ષ માટેના અંદાજ બજેટની મંજૂરીનો, (૧૦) નવીન માટે વ્ય. મંડળની નિમણૂકનો, (૧૧) પ્રાંત પુ. મંડળમાં નવસારી મહાલ પુ. મંડળના મંત્રી તથા મહિલા પુસ્તકાલયના મંત્રીને પ્રતિનિધિ તરીકે મોકલવાનો ઠરાવ થયા હતા.

ગણુદેવી—તા. ૨૫-૮-૪૦ ના રોજ શ્રી. કાવસજી એલલજી ગણુદેવીઆના પ્રમુખને મળી, તેમાં (૧) સને ૧૯૨૯-૪૦ ના વાર્ષિક નિવેદનની મંજૂરીનો, (૨) બધાં જૂથ મંડળો તરફથી આવેલાં વાર્ષિક નિવેદનોની નોંધનો, (૩) નવા વર્ષ માટેના વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમણૂકનો, (૪) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. નામુભાઈ નિર્મલરામ વૈદ્ય, શ્રી. ગુલાબભાઈ બીખાભાઈ મહેતા અને શ્રી. મણિભાઈ એલ. દેસાઈને મોકલવાનો, (૬) માનદ પ્રચારક શ્રી. મણિભાઈ દેસાઈએ બજવેલી સેવા માટે આભારનો, (૬) ચાકુ સાલે મહાલ પુ. પરિપદ બંને તો બિલ્ડીમોરા મુકામે ભરવાનો, (૭) ઓડિટર તરીકે શ્રી. ગુલાબભાઈ મહેતાની નિમણૂકનો, (૮) મહાલ મંડળે ૭૫ સ્તરીઓરકોપ કાર્ડ ખરીદવાનો (૯) ખાતા તરફથી સૂચનામેલી બજેટોમાં જળવવાની ટકાવારીમાં જરૂરી ફેરફારવાળાં બજેટો મંજૂર કરવા ખાતાના મે. વ્યવસ્થાપક સા. ને વિનંતિનો તથા (૧૦) વ. રા. પુ. મંડળ તરફથી લેવાતી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાનો લાભ વધુ પ્રમાણમાં લેવાય તેવી તજવીજ કરવાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

પલસાણા—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ સભા મળી હતી. તેમાં (૧) પ્રમુખની વરણીનો, (૨) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. રજુકોડજી લલ્લુભાઈ દેસાઈ અને શ્રી. ગોપાલજી ગોવિંદજી તથા શ્રી. દુર્લભભાઈ બેચરજીની નિમણૂકનો, (૩) મહાલના જૂથોને ખજાર આપી મહાલ પરિપદ ક્યાં અને ક્યારે ભરવી તેની તજવીજ માટે શ્રી. રજુકોડજી લલ્લુભાઈ દેસાઈ અને શ્રી. ગોપાલજી ગોવિંદજીને સોંપવાનો, (૪) આગામી વર્ષના અંદાજ બજેટની મંજૂરીનો, અને (૫) મહાલ મંડળની સમામાં દરેક જૂથના પ્રતિનિધિએ હાજરી આપવાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

૩—મહેસાણા પ્રાંત

સિદ્ધપુર—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ વા. સભા મળી હતી. તેમાં (૧) વાર્ષિક નિવેદન તથા હિસાબની મંજૂરીનો, (૨) આગામી વર્ષ માટેના વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમ-

છુંકનો, (૩) મહેસાણા પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. મણિલાલ ઉમિયાશંકર તથા શ્રી. રત્નાભાઈ જેમાભાઈની વરણીનો, (૪) આગામી વર્ષ માટેના બજેટની મંજૂરીનો, (૫) જે જૂથની નિવેદનો દર્શ મોકલવામાં ન હોય તેમને તે મોકલી આપવા તજવીજ કરવાની ભલામણનો, (૬) મહાલ પુ. પરિષદ કરલી ગામે તા. ૧૩-૪-૮૧ ના રોજ પાટણ વિ. શા. સા. શ્રી. ગોવિંદભાઈ પટેલના પ્રમુખપદે ભરવાનો, (૭) ધો. ૫ થી ૭ ના વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્ટવાચન પરીક્ષા લેવાનો અને તે માટે જુગતરામ દવેકૃત “ ગાંધીજી ” પુસ્તકની પસંદગી અને સમિતિની નિમણૂકનો, (૮) જે પુસ્તકાલયના મંત્રીએ સારું કામ કર્યોતું એ. મહાલ શાળાધિકારી સા. ખાતાના અમલદાર કે માનદ પ્રચારક વા તેવી કેઈ જવાબદાર વ્યક્તિ જણાવશે તે પુસ્તકાલયને ધન્યવાદ-પારિતોષિક આપવાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

ચાણુરમા—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ મળી. તેમાં (૧) ગયા વર્ષના હેવાલ-હિસાબની મંજૂરીનો, (૨) નવા વર્ષ માટે વ્યવસ્થાપક મંડળ નીમવાનો, (૩) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થનાર વિદ્યાર્થીઓને દર દશ વિદ્યાર્થીએ એક એમ ‘ દયાનંદ સરસ્વતી ’ પુસ્તકરૂપે ધનામોની જોગવાઈનો, (૪) દયાનંદ સરસ્વતી એ પુસ્તકની શિષ્ટવાચન પરીક્ષા માટે પસંદગી કરતો, (૫) પ્રાંત પુઠ મંડળમાં પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. કૃષ્ણલાલ દલાલ અને શ્રી. સંકેશ્વરજી. વ્યાસને મોકલવાનો તથા (૬) મહાલ પુઠ પરિષદ માટે વિનંતિપત્રો મોકલી, આવેલાં આમંત્રણમાંથી કયાનો સ્વીકાર કરવો તેની વ્યવસ્થાપક મંડળને સત્તા આપતા ઠરાવો થયા હતા.

વિજાપુર—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ મળી. તેમાં (૧) નવા વર્ષ માટેના હોદ્દાદારોની નિમણૂકનો, (૨) મહાલ પુ. પરિષદ જન્યુઆરી માસના બીજા અઠવાડિયામાં ભરવા તથા પરિષદના પ્રમુખ તરીકે પ્રાંત શાળાધિકારી શ્રી. માલસે સાહેબની વરણી અને રૂ. ૨૫ ખર્ચની મંજૂરીનો, (૩) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા ડિસેમ્બર માસના પહેલા રવિવારે રાખી, રમાબાઈ રાનકે નામના પુસ્તકની પસંદગી અને દફતર રાખવાનો તથા રૂ. ૪૦) સુધી ખર્ચવાનો, (૪) પ્રાંત પુઠ મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. મૂળશંકર નથુરામ તથા શ્રી. જેશંકર ઉમિયાશંકરને મોકલવાનો અને (૫) સભામાં આવેલા પ્રતિનિધિઓને ‘ગોટર ભાકુ-રેલ્વે ભાકુ આપવાની મંજૂરીના ઠરાવો થયા હતા.

હારીજ—તા. ૧૧-૮-૪૦ ના રોજ મળી હતી. તેમાં (૧) જૂના માંકા ગામે નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવાનો, (૨) જમણપુર ગામે પુસ્તકાલય છે, પરંતુ શાળા નહિ હોવાથી પુસ્તકાલયની સ્થિતિ બગડતી જાય છે તે માટે શાળા ઉઘાડવાની વિનંતિને લગતો, (૩) સ્વ. મો. ન. અમીન સમારક કાળામાં જે પુસ્તકાલયોએ કાળા ન મોકલ્યો હોય તેમણે મોકલવા ભલામણનો, (૪) નવીન વર્ષ માટે મંત્રીની નિમણૂકનો, (૫) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. જોશી અને શ્રી. શિવાભાઈ ધનંજીભાઈ પટેલને મોકલવાના ઠરાવો પસાર થયા હતા.

૪ અમરેલી પ્રાંત

અમરેલી—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ મળી હતી. તેમાં (૧) ૧૯૩૬-૪૦ ની સાલનું નિવેદન તથા હિસાબની મંજૂરીનો, (૨) નવીન વર્ષ માટે હોદ્દાઓની ચૂંટણીનો, (૩) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. મોહનલાલ જીવાભાઈ તથા શ્રી. પુરુષોત્તમ જીવરામ જોષીની વરણીનો, (૪) આગામી વર્ષના અંદાજ બજેટની મંજૂરીનો, (૫) મહાલનાં સાત ગ્રામ પુસ્તકાલયોને રૂ. ૨ મદદ આપવાનો, (૬) સહકારના ધોળે બજેટ બનાવવાનો, (૭) રવ. મોતીભાઈ અમીન રમારક ફંડમાં વિફલપુર ગામે રકમ નહિ સાધેલી તે સાધવાની બલામણુનો, (૮) મહાલ પુ. પરિષદ અનુકૂળ રમજે અને સમજે બરવા અને તેને અંગે રૂ. ૭૫ સુધી ખર્ચ કરવાની મંત્રીને સત્તા આપતો, (૯) પ્રાંત પુ. શિક્ષક વર્ગ અમરેલી ખાતે આ વર્ષે બરવાની બલામણુનો, (૧૦) ખાતાની સચતા નં. ૫૪-૫૫ સને ૩૬-૪૦ અનુસાર યોજના થવાથી માનદ પ્રચારકની જરૂર નહિ હોવાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

દામનગર—તા. ૨૫-૮-૪૦ ના રોજ મળી. તેમાં (૧) નિવેદનની મંજૂરીનો, (૨) બ્યવસ્થાપક મંડળની ચૂંટણીનો, (૩) ઓડિટરની નિમણૂકનો, (૪) સહકારી યોજનાથી બજેટ બનાવવાનો, (૫) શિક્ષકવાચન પરીક્ષાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

મગતાં જૂથમંડળો—

જુલાઈ ૪૦ના “પુસ્તકાલય”માં રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી પ્રગટ થયેલી નોંધેન . . ૭/ ૩૯-૪૦ આધારે જે જૂથમંડળોએ નવા વર્ષની વાર્ષિક સભા બારી અંગે અહેવાલો મોકલી આપ્યા છે તે જૂથમંડળોનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે:—

૧ વાલમ, ૨ કરજણ, ૩ વલણ (તા. કરજણ), ૪ સોખાગરાધુ, ૫ નવસારી, ૬ બચાર, ૭ ઉમરાખ, ૮ મહુવા, ૯ ચામપુરા, ૧૦ ડોસી-દ્રા, ૧૧ વેલપુરા (ચાણુરમા), ૧૨ ઈંદાડ, ૧૩ વેજપુરા, ૧૪ વણેસાપીસાદ, ૧૫ કંબોઈ, ૧૬ અંબેરા, ૧૭ ગડત, ૧૮ ધમણ, ૧૯ ચિનેર, ૨૦ ગવાસદ, ૨૧ આસોજ, ૨૨ કરપડી, ૨૩ પીપજામ, ૨૪ વેરમા, ૨૫ નાના રાજકોટ, ૨૬ કરનાળા, ૨૭ બાદરજ, ૨૮ પલસાણા, ૨૯ ઉમરાવ, ૩૦ વણેસાપીસાદ, ૩૧ સોહત્રા, ૩૨ મણુદેવી, ૩૩ ટેસર, ૩૪ પેટલાદ.

રાજ્યનાં જૂથમંડળોની સંખ્યા ૪૮૩ છે. એમાં ઉપરનાં ૩૪ જૂથમંડળોએ સભા બારી છે. અને ૪૪૯ જૂથમંડળોએ બારી નથી, જે દરે પછી પળુ બરવા તબીબ કરી એવી આશા રાખીએ છીએ. જે જૂથમંડળો સભા બારે તેના અહેવાલ રાજ્ય પુ. મંડળ તરફ વસ્તુ ન મોકલી આપ્યા.

૧. ઓપરેશન કેનું ? અને બીજી વાર્તાઓ—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. પ્રાણજીવન માણેકચંદ મહેતા, જામનગર; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ ૬૬; બાવનાહી ચિત્રવાળું કાચું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૧૩+૧૫૯; મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦.

લેખક પોતે પ્રસિદ્ધ તખ્તીય છે. પોતાના વેલકના ધંધામાં અનુભવેલી અને જોયેલી જાણેલી એમના ધંધાને લગતી કેટલીક વિચિત્રતાઓ એમણે વખતોવખત પત્રો તથા સામયિકોમાં છૂટકે છૂટકે લખેલી તે રનેહીમિત્રોના આગ્રહથી પુસ્તકાકારે ગુજરાતી જનતાની જાણ માટે બહાર પાડી છે. જાટવંદો પોતાના અપૂર્ણજ્ઞાનથી દરદીઓને કેવા પીડે છે, તેમજ સંતતિ માટે કેવા કેવા ઉપાયો યોજવામાં આવે છે; પાડને બદલે પખાલીને કેવી રીતે કામવામાં આવે છે, પૈસાને માટે મોટા મોટા દાકતરો પણ કેવા નિર્દય થઈ શકે છે અને દર્દીનું દર્દ ઓછું કરવા કરતાં પૈસા વિશેષ મળે એવી તદબીરો કેવી રીતે કરે છે વગેરે આમાં બહુ સારી રીતે સમજાવ્યું છે. સ્વાભાવિક રીતેજ અંગ્રેજી શબ્દો રૂઢ સ્વરૂપમાં મૂકવામાં આવ્યા છે. પરંતુ લેખકનો આશય જોતાં એ ક્ષમ્ય ગણાય. એકંદરે ૧૧ વાર્તાઓ વૈદ્યકીય ધંધાને અને દર્દીને લગતી જ છે. વાર્તાઓ બોધક, રમુજી અને વિચારપ્રેરક છે. મફત દવા, આપાબાઈનું એપેન્ડિક્સ, ઓપરેશન કેનું, જમની ઉપરવટ, અન્યાયનો ગ્રહયોગ, બે યક્ષારી, સારવાર કેની, દવાના પૈસા વગેરે ખાસ વાંચવા લાયક છે. પૈસાદાર દરદીઓ પણ મફતની દવા લેવા કેવા કાનાદાવા કરે છે; દર્દીનું કામકાજ કરતા દવાખાનાવાળાઓ પોતાનો સ્વાર્થ કેવી રીતે સાધવા તકપર ચાલે છે; દવાખાનાના ઢાલના રીતરિવાજો વગેરે બહુ ઉત્સાહપૂર્વક જણાવ્યું છે.

પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે. ગામડામાં આના પુસ્તકોનો સારો પ્રચાર થવો જોઈએ. એમાં જણાવેલાં અનિષ્ટોથી ગામલોકોને પાવરધા કરવાની ખાસ જરૂર છે. છપાઈ, કાગળ, બીબા, વગેરે ઠીક છે.

પોતાના ધંધામાંથી સમય મેળવી લોકો સમક્ષ તેમના હિતની ખાખત આવી સરળ રીતે રજૂ કરવા માટે ડૉ. પ્રાણજીવન મહેતાને અભિનંદન.

૨. પારકાં જણ્યાં—લેખક: શ્રી. વિભાઈકર જોષી; પ્રકાશક: શ્રી. જયન્તિ દલાલ, 'ગતિ અને રેખા' કાર્યાલય, પિપ્પલ્સ બેંક બિલ્ડિંગ, અમદાવાદ; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ; સચિત્ર કાચું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૧૯૮; મૂલ્ય રૂ. ૧૨ આના.

ગતિ ગ્રંથમાળાનું આ સાતમું પુસ્તક બીજા વર્ષના પહેલા પુસ્તક તરંકે બહાર પડે છે. એમાં એક સામાજિક વાત આપવામાં આવી છે. ગરીબ દરિયાવ પોતાના ગામમાં ઠોકરો સાથો નહિ હોવાથી તેના બંને છોકરાને લઈ નેસીય અજમાવવા બહારગામ ગયે છે. ત્યાં આશરો મળી ગયે છે. બંને છોકરા પરણેલા છે. પરંતુ ગામમાં ઘર અવાવડ ના પડી રહે

૪ અમરેલી પ્રાંત

અમરેલી—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ મળી હતી. તેમાં (૧) ૧૯૩૬-૪૦ ના સાલનું નિવેદન તથા હિસાબની મંજૂરીનો, (૨) નવીન વર્ષ માટે હોદ્દાઓની ચૂંટણીનો, (૩) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. મોહનલાલ જીવાભાઈ તથા શ્રી. પુરુષોત્તમ જીવરામ જોષીની વરણીનો, (૪) આગામી વર્ષના અંદાજ બજેટની મંજૂરીનો, (૫) મહાલના સાત મામ પુસ્તકાલયોને રૂ. ૨ મહદ આપવાનો, (૬) સહકારના ધોળે બજેટ બનાવવાનો, (૭) સ્વ. મોતીભાઈ અમીન રમારક ફંડમાં વિકલ્પપુર માટે રકમ નહિ સાધેલી તે સાધવાની લઘામણનો, (૮) મહાલ પુ. પરિષદ અનુકૂળ રથજે અને સમયે ભરવા અને તેને અંગે રૂ. ૭૫૫ સુધી ખર્ચ કરવાની મંત્રીને સત્તા આપતો, (૯) પ્રાંત પુ. સિફ્ટ વર્ગ અમરેલી ખાતે આ વર્ષે ભરવાની લઘામણનો, (૧૦) ખાતાની સૂચના નં. ૫૪-૫૫ સને ૩૬-૪૦ અનુસાર ચોજના થવાથી માનદ પ્રચારકની જરૂર નહિ હોવાને લખતા ઠરાવો થયા હતા.

દામનગર—તા. ૨૫-૮-૪૦ ના રોજ મળી. તેમાં (૧) નિવેદનની મંજૂરીનો, (૨) વ્યવસ્થાપક મંડળની ચૂંટણીનો, (૩) ઓડિટરની નિમણૂકનો, (૪) સહકારી ચોજનાઓ બજેટ બનાવવાનો, (૫) શિષ્ટચાત્ર પરીક્ષાને લખતા ઠરાવો થયા હતા.

જાગતાં જૂથમંડળો—

જુલાઈ '૪૦ના "પુસ્તકાલય"માં રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી પ્રગટ થયેલી જાહેર નં. ૭/ ૩૬-૪૦ આધારે જે જૂથમંડળોએ નવા વર્ષની વાર્ષિક સભા બારી અને અહેવાલ મોકલી આપ્યા છે તે જૂથમંડળોનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે:—

૧ વાઝમ, ૨ કરજળ, ૩ વલખ (તા. કરજળ), ૪ સોખાપરા, ૫ નવસારી, ૬ વ્યાર, ૭ ઉમગામ, ૮ મટુવા, ૯ ચામપુરા, ૧૦ મોરલી, ૧૧ વેલપુરા (ચામુરમાં), ૧૨ દાંડ, ૧૩ વેજપુર, ૧૪ વણેસાપીસાદ, ૧૫ કંજોઈ, ૧૬ અંજેટા, ૧૭ મડત, ૧૮ મમગળ, ૧૯ ચિનેર, ૨૦ ગવાસદ, ૨૧ આસોજ, ૨૨ કરખડી, ૨૩ પીપળામ, ૨૪ વેરમા, ૨૫ નાગ રાજકેઈ, ૨૬ કરનાળી, ૨૭ ભાદરજ, ૨૮ પલસાખા, ૨૯ ઉમગામ, ૩૦ વણેસાપીસાદ, ૩૧ સોજા, ૩૨ ગણદેવી, ૩૩ ટેસર, ૩૪ પેટલાદ.

રાજ્યનાં જૂથમંડળોની સંખ્યા ૪૮૩ છે. એમાં ઉપરનાં ૩૪ જૂથમંડળોએ મરજી કરી છે. અને ૪૪૯ જૂથમંડળોએ ભરી નથી, જે દરે પછી પણ ભરવા તબતીબ કરશે એવી આશા રાખીએ છીએ. જે જૂથમંડળો સભા કરે તેના અહેવાલ રાજ્ય પુ. મંડળ તરફ દુરત જ મોકલી આપવા.

૪. સુભાગા—લેખક: શ્રી. સીતારામ જે. શર્મા, પ્રકાશક: નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, ૨૪૫૬, બાદ, અમદાવાદ; ૧૯૪૦; કાલિન ૧૬ પૃષ્ઠ; સમિત્ર રંગીન આચ્છાદનવાળું પાકું પૂઠું, ૫૪ ૧૧+૩૨૪; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

ગૃહલક્ષ્મી અંથમાળાના પાંચમા વર્ષનું આ ત્રીજું પુસ્તક કર્તાએ નિવેદનમાં જણાવ્યા પ્રમાણે પ્રો. રેમોનોવના 'ન્યુ કમાન્ટમેન્ટ' નામના પુસ્તક ઉપરથી સૂચિત છે. એમાં લખેલો દૃઢ પ્રશ્ન કર્તાએ નવીન દૃષ્ટિએ ચર્ચ્યો છે. લગ્ન એટલે સ્ત્રીપુરુષનું આકર્ષણ થતાં તેમનો સહવાસ એટલે એમાં ધાર્મિક કે નૈતિક તત્ત્વનો પ્રશ્નજ નહિ.

મોહન ક્રાંતિકારી યુવક છે. એ પરણેલો છે. એની સ્ત્રી ચંચળ ગામડિયણ જેવી છતાં પતિપરાયણ અને શાંત હતી. તેને એ કહી ખુંખાઈ લાગ્યો નહિ. છતાં અચાનક એ એક દિવસ એની ઓફિસમાં મળવા ગયો. પરંતુ પતિ, સુભાગા પર કંટાળો હોવા છતાં તેને ભૂલી શક્યો નહોતો. તેનું ચંચળ પર ચિત્ત ચોટી તે પહેલાં એના સાથીદાર એને તેડી જાય છે. મોહન ખુશ થાય છે. સુભાગા હમેશાં પોતાનું ધાર્મિક મોહન પાસે કરાવતી અને છતાં લણે લણે એને ડરાવતી અને એ જરા સિધ્ધિ કે ગુરુસે જણાય ત્યારે કિશોર જેડે એને ચીડવવા ખૂબ ધીરે ધીરે વાત કરી એને ચીડવે, થોડે સમયે પાછાં એક થાય. સુભાગા પ્રેમની વાતો કરે અને પોતે મોહન માટે કેવી મરી કીટી છે, કેટલું સહન કરે છે અને કેટલો ભોગ આપે છે તે સંભળાવી જાય.

સ્વચ્છંદી અનિયમિત જીવન જીવવાનું પસંદ કરનારાં આધુનિક યુવક-યુવતીઓએ આ પુસ્તક વાંચવા લાયક છે. સુભાગા હોશિયાર, નીડર, કેખાવડી અને કળાખાજ છે. મોહન સમજવા છતાં તેનાથી દૂર રહી શકતો નથી. આખરે સુભાગા જ પોતે કિશોરની રખાત હતી એમ કહી ચાલી જાય છે. મોહન પત્નમાં પોતાનો અભિપ્રાય જણાવી ચાલી જાય છે.

આધુનિક યુવક-યુવતીઓને આ પુસ્તક લખું ગમશે. વાંચી વિચાર અને મનન કરવા યોગ્ય છે. લખેલો પ્રશ્ન હજુ અણઉકલ્યો જ રહ્યો છે. પરંતુ આખરે જૂની દૃષ્ટિજ નજરે પડે છે.

કાગળ, છપાઈ, ધાંધણી વગેરે ઉત્તમ છે. ગૃહલક્ષ્મી અંથમાળાનાં પુસ્તકો પ્રેરક અને નવીન દૃષ્ટિથી લખાયેલાં જ હોય છે.

૫. એમાં શું?—લેખક: શ્રી. અવિનાશ; પ્રકાશક: શ્રી. જટાશંકર મહેતા, પ્રગતિ સાહિત્ય મંદિર, રાજકોટ; ૧૯૪૦; સમિત્ર રંગીન કાચું પૂઠું; ૫૪ ૧૨+૩૪૯; મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦ પાકું પૂઠું રૂ. ૨-૪-૦.

પ્રગતિ અંથમાળાના પહેલા વર્ષનું આ બીજું પુસ્તક છે. એમાં રાજકીય બાબતો ચર્ચા છે. દેશી રાજ્યમાં પ્રજાપ્રેમી, સહકર્મી, પ્રજાપ્રિય મહારાજાના સમયમાં રાજાપ્રજાનો સંબંધ કેટલો ગાંઠો અને રોડબરો હોય છે, તેમાં સ્વાર્થ અને હલકટ સ્વભાવના પુરુષો કેવી રીતે તેને કષ્ટમય બનાવી રાજસત્તા બેઠાવે છે, પુત્રને માટે અનિચ્છાએ કેવા કાવા-લવા કરવા પડે છે, તેને ઠાંકવા માટે કેવાં પગલાં લેવાં પડે છે, રાજસ્થાનમાં અને છે તેમ રાણીને પુત્રી સાંપડતાં તેને બદલે અન્ય બાળક પુત્ર લાવી તેને ઉછેરવાથી કેવું પરિણામ આવે છે, હલકી સોખતથી તેજ પુત્ર કેવો વંદી જાય છે, તેની જનની તેને માટે કેવી ઝંખે

છે, રાણી પોતાના મેળવેલા પુત્રને પોતાનો પુત્ર મણી શકતી નથી. પોતાની તબીબી છોકરીને મળવા અધીરો યર્ષ છાની છપની ગળી આવે છે છતાં પુત્રી પોતાની માને ઝોળખી શકતી નથી. ભાવિની ભયંકરતા અહીં દષ્ટિગોચર થાય છે; રાજપુત રાજ્ય પુત્રની માતા પુત્રને ગળી શકતી નથી તેથી ગમે તે બદાને દારી તરીકે રાજમહેલમાં લોકી કરે છે, પુત્રની માદગીમાં તનથી ચાકરી કરતાં ઝોળખાઈ જાય છે. વિશ્વનાથ રાજ્યમાં પુત્ર વેચી તેનો લાભ ઉઠાવવા ધમકી આપતાં દેહ થાય છે. સરિતા વાસંતીને લઈ પુત્રના વેચાણના પૈસા લઈ મુંબઈ જઈ રહે છે પરંતુ તેનું હૃદય તો રાજમહેલમાં જ છે. બાકાજી પુત્રમાં રાજપુતના ગુણો આવી શકતા નથી. દિવાનના પુત્ર તારાનાથના સંસર્ગથી જી મુખર્જી થઈ જાય છે; રાજ્ય પ્રાપ્ત થતાં વિશાપત જવું પડે છે ત્યાંથી આવતાં એક ઝોડ વજન છે. તેને થાપ આપી બન્ને દિંદુરતાનમાં પાછા કરે છે. પેલી આંગણ ધ્રુવતી થોડો સમય રહે નેમ્મ અંતે આવી શોધ કરી આપે છે. દિવાન નિદાર બાણુ ખેરા શુભાદી દેવાથી અને પોતાના અંતઃકરણ વિરુદ્ધ મદારાજ અને મદારાણી ખાતર કરેલી બૂલ પછી તેને અંતે મુંબઈમાં રહી દયુરીને દેશી રાજ્યમાં કેવું અંધારે ચાલે છે અને પોતાનો ગાંધવા રેટી બૂલભરેલી છે તે તદબીરથી સમજાવી રાણી બનરાની તાલાવેલી બુઝાની દે છે અને સંતુકસાની માગે છે. તારાનાથ પ્રગળે પીડે છે. રાજ મોજમોખમાં પૈસા માટે આગ્રહ કરે છે એટલે પ્રગ્ન સાગી થાય છે. એમાં સ્વરાજ્ય માટે એક બે મુરોડો તૈયાર થાય છે. તેમને કા કરવામાં આવે છે. ત્યાંથી તેઓ છટકી જાય છે, રાજપુતી રંભુલા વિરાટના સંસર્ગથી અને એના શિશુથી લોકસેવાને ગાળે સંચરે છે. અત્યંત કટ્ટંગી કંટાળી કંચનપુત્રી પ્રગ્ન વિરાટને આમંત્રે છે. પુત્રનું કંચેમાં બાલુ છૂટાજારી સરિતા પુત્રની ગતી અવનતિથી કંટાળી પ્રગ્ન તરફથી રાજ્ય સામે અગ્રેસર તરીકે બહાર પડે છે અને આખરે એને દેહ કરવામાં આવે છે. સર્વોપરિ સત્તા તરફથી તપાસ યર્ષ વિજયસિંહ આખરે આપવાત કરે છે અને પ્રતાપના પુત્ર કુષ્મસિંહને ગાદી મળે છે. પરંતુ અત્યાર સુધીની રાજખટપટથી કંટાળી એ રહીવટ પોતે નહિ કરતાં વિરાટ અને અનંત રાજતંત્ર લોકરાજાન તરફે ચલાવે છે અને એજન્સીની દેખરેખ રહે છે. સરિતાને ફરસી દેવાય છે. એ વીરાંગના પુત્રીના પ્રેમ ચઢિત દેહ ખાતર દસતે મુખે પોતાનું બલિદાન આપે છે. તારાનાથ નારી જાય છે અને રમણી રમણી અદરય યર્ષ જાય છે.

દેશી રાજ્યના કાવાદાવાની સુંદર ઝોળખ આપનારા આ પુસ્તકને ઉત્તેજન મળશે જ. રૂપરંજ, કાગળ, છપાઈ, બાંધણી વગેરે ઠીક છે. રાજસ્થાની પ્રગળે પ્રગ્ન વિરાટમાં રહો છે તે પ્રસંગે આ પુસ્તક બહુ ઉપયોગી અને સાગી રચિતો ઉઠે જમાલ આપશે.

૬. રશ્મિકલાપ, ભા. ૧ લો—સાહિત્ય વિભાગ લેખક તથા પ્રાણક : મ. જ. પ્રાદાદશ ચંદ્રોખર હીરાનજી; આનંદ બુરન, સાન્તાક્રુઝ, ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ; બ. ૨-૧૧-૧૯૪૦; બોડ પટીનું ૫૬; ૫૬ ૧૧+૩૬૦; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦૦.

વિદ્વાન કર્તાએ અમદાવાદ વગેરે રચનાના કાદના કામશાસ્ત્રમાંથી મુખ્ય મેટરી વખતે વખત સાહિત્ય સભાઓ સમક્ષ આપેલાં વ્યાખ્યાનો, ગમિતોમાં લખેલા અગ્રધાન્ય અને મનનીય સેખા, વિવિધ વિષય સંબંધી માહિતી આપના પ્રત્યેક ગુરુત્વાની સહિત અને કાવ

સંગીની લેખો તેમ જ તત્ત્વજ્ઞાન, ધર્મ, ભક્તિ, વેદાંત, ભાષા, મીમાંસા તથા કાયદાનાં પુસ્તકોનાં વિદ્વાતા ભરેલાં અવલોકનોનો આમાં સમાવેશ કરી સાહિત્ય વિભાગ તરીકે આ પ્રથમ ભાગ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. વિદ્યાર્થીઓ, સાક્ષરો, અભ્યાસકો વગેરેને આમાં ઘણું વાંચવા બાંધવા તથા મનન કરવાનું મળશે. આવાં પુસ્તકોના પ્રકાશનથી આપણું ગુજરાતી સાહિત્ય સંગીન રીતે સમૃદ્ધ થાય છે. આખો ગ્રંથ વિદ્વદ્ભોજ્ય છે એટલે કર્યા પ્રાંત તથા રાજાન-વાળાં આમ પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે. આવા અભ્યાસપૂર્ણ અને મનન કરવા યોગ્ય ગ્રંથો દરેકે દરેક પુસ્તકાલયમાં હોય તો પુસ્તકાલયો અણમૂલ બને. આવાં પુસ્તકો પાકા પૂકાનાં અને વિશેષ ટકાઉ કાગળ પર પ્રસિદ્ધ થવાં જોઈએ. શાળા પુસ્તકાલયો, પાઠશાળાઓમાં પણ રાખવા લાયક પુસ્તક છે. ગુજરાતી ભાષાના અભ્યાસકોને તો આ પુસ્તક બહુજ ઉપયોગી થઈ પડશે. આધારસહ આપેલા નિર્ણયો પણ મનનીય છે.

આશા છે કે લેખક મહાશય આ પુસ્તકનો દ્વિતીય ભાગ જલદી પ્રસિદ્ધ કરે. એમની અન્ય કૃતિઓ પણ અભ્યાસપૂર્ણ અને સંશોધક દૃષ્ટિથી લખાયેલી છે.

૭. ૮૦ દિવસમાં પૃથ્વીપ્રદક્ષિણા—સંક્ષેપકાર શ્રી. મૂળશંકર મો. ભટ્ટ; પ્રકાશક: હરભાઈ ત્રિવેદી, ધરશાળા પ્રકાશન મંદિર, હિલકાપ, ભાવનગર; (૧૯૪૦); કાઢિન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૮+૧૦૩; સચિત્ર કાચું પૂકું; મૂલ્ય ૮ આના.

દેવ્ય લેખક જુલે વર્નાના પુસ્તકનો આ દ્વિતીય અનુવાદ છે. પ્રથમ સને ૧૯૨૬ માં ભાઈ પ્રભુદાસ સુંદરજી નંદાણીએ આજ પુસ્તકનું ભાર્યાતર પ્રસિદ્ધ કર્યું હતું પરંતુ તેની કિંમત બે રૂપીઆ હતી. બ્યારે આ માત્ર આઠ આનામાં મળે છે. એમાં લેખકે રૂ. ૫૦૦૦ની શરત ઉપરથી ૮૦ દિવસમાં ચારે ખંડોની સુસાક્ષી કેવી ઝડપથી, હોશીઆરીથી તેમજ વ્યવસ્થિત રીતે કરી અને તેમાં એને કયે કયે રચે કેવી કેવી મુશીબતો પડી છતાં દલતા. અને સમયસૂચકતા તેમ જ પૈસાની મદદથી એ બધી મુશીબતોનો ઉકેલ કરી ધારેલે સમયે લંડન પાછો આવી શરત કેવી રીતે છૂતી ગયો એ બહુ સરળ અને ઉત્તેજક રીતે વર્ણવ્યું છે. હેલ્લામાં હેલ્લા શોધનો આમાં ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. પૈસા તો પાણીની માફક ખર્ચવામાં આવ્યા છે. છતાં ધાતું વખતસર પાર પાડ્યું છે. એટલે પ્રથમને પાત્ર છે. મૂલ્ય માફકસર હોવાથી દરેકે દરેક પુસ્તકાલયે આ પુસ્તક ખરીદવું જોઈએ. શાળાઓમાં પણ એ ઉપયોગી થઈ પડશે અને બાળકોમાં વ્યવસ્થાશક્તિ તેમ જ સમયસૂચકતા, ઝડપ અને નિયમિતતા કેળવશે.

કાગળ, છાપકામ, ટાઇપ વગેરે અનુકૂળ છે.

૮. સંહાર—કર્તા: ઐયુબખાન ખલીલ, પ્રકાશક: જયંતીલાલ દોશી, નવયુગ ગ્રંથમાળા, ૧૧૭કોટ, કાઠીઆવાડ; ૧૯૪૦; કાઢિન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૨૭૧; સચિત્ર કાચું પૂકું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦ પાકું પૂકું રૂ. ૨-૦-૦.

નવયુગ ગ્રંથમાળાના સાતમા વર્ષનું આ ત્રીજું પુસ્તક છે. એમાં વિજ્ઞાન કેટલું આગળ વધેલું છે અને તેનો વિનાશકારક ઉપયોગ કેવો નિર્દય અને ભયંકર રીતે સ્વાર્થ ખાતર થઈ રહ્યો છે તે આબેહુલ રસમય રીતે વર્ણવ્યું છે.

એક વૈજ્ઞાનિક યંત્રની મદદથી યાંત્રિકમાનવ બનાવી તે દ્વારા પોતાનાં વેરની વસુલાત કરતાં માનવપ્રજાજનોની ગિલકુંડ પરના કરતો નથી એટલુંજ નહિ પરંતુ રાખના સંચાલકો

સામેના વેરની ખાતર પ્રગત્યનો નાદક સંહાર કરે છે. દરેક કાર્ય મંત્રમાનવ દ્વારા કરવા આવે છે. પ્રયોગશાળા અભેદ બનાવી છે. સામાન્ય તોપો, વિમાનો, ગોળા વગેરે એવા કશી અસર કરી શકતાં નથી. એવી હવા દ્વારા તેમજ પદાર્થ દ્વારા પ્રગત્યો વિનાશ કરી શકે છે. અમેરિકાનો એક ધનિક ધનની ખુમારીમાં માણસોને રંગ આપી પોતાના કારખાના મંત્રમાનવો રોકે છે. પરંતુ શેરને માથે સવાશેર હોય એ ન્યૂનો એક નાનકડા દાણા લેવા વૈજ્ઞાનિકને મ્હાત કરી શકે છે અને એના વિજ્ઞાન ઉપર વર્ચસ્વ મેળવી શકે છે. જે ધનિક પશુ ભયાનક સંહાર નીરખી નરમ પડે છે અને વૈજ્ઞાનિકની સામે યજ્ઞ તળે આમાં મંત્ર દ્વારા તેમજ પ્રયોગ દ્વારા કેવા કેવા મંત્રો તેમજ મંત્રમાનવો બનાવી શકાય અને તેઓ મનુષ્યની માથે કેવા સમજપૂર્વક આપેલા દુક્રમોનું પાલન કરી શકે છે એ આખરે વિજ્ઞાનિકની જ સામા કરી બેસે છે વગેરે બહુ રસમય રીતે અને હવેબેઠક રીતે વર્ણવ્યું છે.

આવા પુસ્તકોનો ઉપાદેય સ્વાભાવિક રીતે થશે. આ અંતર્ગત પુસ્તકો જૂનાં આલું વાર્તાનું પુસ્તક તો આ પહેલું જ છે. એમાં વિજ્ઞાનની પ્રગતિ કેટલી ઘર્ષિત થતેનો સારો તેમજ નરસો ઉપયોગ કેવી રીતે થઈ શકે છે વગેરે બહુ સરળ રીતે સ્પષ્ટ થાય છે. પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદશે. આવા પુસ્તકો ઉપરથી આપણા અહીંના પ્રયોગશાસ્ત્રી અને અભ્યાસકો કાંઈક શીખે અને દેશના ઉદ્ધારમાં સંગીન ફાળો આપી શકે તે આ પુસ્તકોનું પ્રકાશન સરળ બને. આધુનિક યુરોપીય યાંત્રિક યુદ્ધનાં સમયમાં આ પુસ્તક ૧૫ મી સમયે પ્રસિદ્ધ થયું છે. યાંત્રિક યુદ્ધની બીજી બાઈકરતાનો ખ્યાલ આવા પુસ્તકો જમાં આવી જશે.

૯. ૯૭મી—અનુવાદક: શ્રી. પટેલ ગોપાલદાસ જીવાગ્રાહ, પ્રકાશક: યંત્રધર્મ શીયાદ, ગૂગર્ રાંચરલ કાર્પોલિય, ગાંધી રસ્તા, અમદાવાદ; ૧૯૪૦; આશાસન ૧૬ પાકું ૫૬; કાઉન ૧૬ પેજ, ૫૭૬ ૯ના ૮૩; મૂલ્ય. રૂ. ૧-૪-૦; બીજી આવૃત્તિ.

આજ પુસ્તકનો પહેલી આવૃત્તિ સને ૧૯૦૩ માં પ્રસિદ્ધ થઈ હતી; તે સમયે પ્રમ. રૂ. ૧-૦-૦ હતી, પરંતુ યુદ્ધ પરત્વે વધેલા બાલો તરફ નજર કરતાં ગ્રામ ૪ આંતરો વધારે કામ્ય ગણાય. ચરદાણાની પ્રસિદ્ધ ટૂંકી વાતોમાંની ૬ વાતો આમાં આપણમાં આવી છે. ૯૭મી અને મુદ્દમાનું ૬૭ સિવાયની ચાર વાતો જાંજાના પતિ સમાજનું ચિત્ર રજૂ કરે છે. ૯૭મીમાં એક ઘટ્ટદેશનો કાન્તિધારી યુવક કલાનો પુત્ર છે. તે તાંત્રી જ એક કાંઈ ધનિક બાગ સાથે પ્રેમમાં પડે છે. ચિત્રકામાં કમાઈ એ જાણના પિતાનું દેવું વધારે સંકષ્ટપાત્રો યુવક પ્રેમમાં પડ્યા છતાં એ પ્રેમ ખાતર પોતાનું પ્રેમ હોવા તથા નહીં તેણે થોડો વખત બંને યુગ્મે થાય છે છતાં પ્રેમમાં બંને પાત્રો નથી અને આખરે બંને પાત્રો છે. 'વિહારી' માં પક્ષી સમાજમાં કાંઈ જલજનો હાકશે માલિકની હાકરી સાથે જાય તે સમાજ તેની ફેવી દયા કરે તેનો આગ્રહ જિનાર છે. વાર્તા કેટલમય છે. 'અસ્તિત્વ' સ્વર્ગ' એ જાંજાના નીચીનદર વર્ગની નિર્વેશના, જેદુકામી અને હવેલીનદરને નરને છે. 'મહેશ' માં 'દિંદુ' થોડા 'પરમ' માં મગી રહે છે ત્યારે એક મુમુક્ષુના પાત્રને આજ બગદ 'મહેશ' માટે અદ્યતન પ્રયત્નો કરે છે ત્યારે તેના ધોને નથી પણ જાણતી કે નહીં પડી પોતાના માણસની. આમાં પર્ગની ચેતનાનો ચિતાર છે. 'દિવ્ય' માં 'અસ્તિત્વ' માં

જમીનદારો અરસપરસ ભાષાઓ ભાષાં વચ્ચે કેવા સંબંધ હોય છે અને મોટાભાષામાં ઈર્ષ્યા, ક્રોધતા, લુહાંછ, કલહપ્રિયતા, ધમંડ અને કુલાભિમાન તરવેર છે. આખરે મોટી વહુ વચલી વહુની તરફ પોતાના પુતિની કૂતાથી ખેંચાય છે. એ દરમિયાન ખરેખર બહુ કરુણ છે. શિવચરણનું પાત્ર પાકા જમીનદારનું પાત્ર છે. નાનો વિધિન જેમ તેમ પોતાનું ચલાવે છે તે પણ સ્ત્રીની શીખવણીથી સાંખી ચક્રોતો નથી અને કેટલાં ઘસડી તેને પાયમાલ કરી છેક મરણ પામે ત્યાં સુધી તેનો કેડો મૂકતો નથી. એટલેથી નાહ પતતાં તેની વહુને રસોઈયણ તરીકે રાખે છે અને ફાંદ તથા લાત્રિખને ઠનડે છે. છતાં તે બિચારી નીચી મૂડીએ સહન કરે છે પરંતુ સત્યનો બેલી ઈશ્વર તે શિવચરણ અને એની ફાંદની કૂરતો માટે મોટી વહુને શરમાવી વચલી વહુ તરફ આકર્ષે, ‘હું તારી બહેન છું’ એમ કહેવડાવે છે. છંપાઈ, કાગળ, આકાર રૂપરંગ, વગેરે સુંદર છે.

ના. ચં. દીવાનજી

૧૦ ચિત્રલેખા—સંપાદક: નાગરદાસ ઇ. પટેલ, બાલવિનોદ કાર્યાલય, મલોડ મુબાઇ. સચિત્ર, આવૃત્તિ ૧ લી, ઓગસ્ટ ૧૯૪૦. પૃ. ૩૧, પૂઠું જાડા કાગળનું, કિં. ૦-૪-૦. આ બાલવિનોદ મંથાવલિનું ત્રીજું પુસ્તક છે. ચિત્રકાર ભાઈ જગમોહન મિસ્ત્રીએ સુશૈલનમાં સારા કાળો આપ્યો છે.

ચિત્રલેખાએ કેને કેને કયા કયા અને કેવા કેવા રંગો પૂર્યા તે રસિક રીતે વર્ણવ્યું છે. કામળો ટાઇપ વગેરે સાફ ને આકર્ષક છે. કાંપક જોડણીદોષ રહેવા પામ્યા છે. ક્યુતર (ખૂ), જુખેરા (બૂ), તરિકે (રી), ખૂળ (ખૂ).

૧૧ ગરવી ગુજરાત—સંપાદક: નાગરદાસ ઇ. પટેલ, બાલવિનોદ કાર્યાલય, આવૃત્તિ ૧ લી, પૂઠું ૩૬, પૂઠું જાડા કાગળનું, કિં. ૦-૩-૦, ૧૯૪૦.

આ બાલવિનોદમાળાનું પાંચીસમું પુસ્તક છે. ‘ગરવી ગુજરાત’ નામ પ્રમાણે ગુણ ધરાવે છે. ગુજરાતનો પ્રવાસ બાળકોને મગ પડે એવી શૈલીમાં વર્ણવ્યો છે. પ્રત્યેક મોટાં શહેરોની પ્રખ્યાતિ સાથે ત્યાં થઈ ગયેલા કવિઓ લેખકો વગેરેની માહિતી પૂરી પાડી છે. અમે આ પુસ્તકને ખૂબ આવકારીએ છીએ. પ્રત્યેક ગુજરાતી પોતાનાં બાળકોના મોં આગળ આ ગરવી ગુજરાતને મૂકે, તે એનો વાચનસ્વાદ ચખાડે. શાળાઓ, પુસ્તકાલયો ને સંસ્થાઓ આને વસાવવા ન ચૂકે.

૧૨ માણસ—લેખકો: હિંમતલાલ ચુ. શાહ અને બાલુભાઈ શાહ. પ્રકાશક: ‘બાલસખા’ કાર્યાલય, અમદાવાદ; આવૃત્તિ ૧ લી, પૂઠું ૬૪, પૂઠું જાડા કાગળનું, મૂલ્ય ૦-૬-૦.

આ ‘બાલસખા’ ના ત્રીજા વર્ષની બેટ ચોપડી છે.

આમાં માણસની પ્રાયમિક દશાને ચિતાર આપેલું ચિત્રો છે.

પ્રથમ માણસ જંગલમાં વસતો. ત્યાં તેને કંઈ જરૂરિયાતો બીજી થઈ, તે જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા કયાં કયાં સાધનો વાપર્યાં વગેરે હકીકત ઉ, ઈ, શી નામનાં પાત્રો મારફતે વર્ણવી છે.

બાળકોને એ ગમશે.

૧૩ જંગે યરમૂક—લેખક: સીરતી, પ્રકાશક: બ્રહ્મે ઇકબાલ કોર. પૃ. ૯૩, પૂઠું કાગળનું, કિં. ૦-૫-૦, આવૃત્તિ ૧ લી, ૧૯૪૦.

આ પુસ્તક ' જન્મે ઇકબાલ ' અંથમાળાના બીજા પુસ્તક તરીકે બહાર પડ્યું છે. એમાં ઇસ્લામના ઇતિહાસમાંથી મૂકીલર અરબોએ લખેલા ડુમી સૈન્ય સામે ઝઝૂમી રેલી રીતે વિજય પ્રાપ્ત કર્યો તેની સુંદર ઘટના આ પુસ્તકમાં ઉતારવામાં આવી છે. ઉર્દૂના મુખ્ય પુસ્તક ' તારીખે ઇસ્લામ 'માંથી આ લાગ ગૂજરાતી જનતા માટે ઉતારવામાં આવ્યો છે.

ઇસ્લામ તરફ સદાનુભૂતિ દર્શાવનાર, એના સંબંધે કંઈ પણ જાણનાર આ પુસ્તકને પૂરતો ન્યાય આપી શકશે. ગણીગાંડી મુસ્લિમ અંથમાળાઓમાં ' જન્મે ઇકબાલ અંથમાળા ' સુંદર કામ કરી રહી છે, એમ કહેવું ઘટે.

આવા જંગનાં પુસ્તકો અર્પવા સાથે ઇસ્લામના સ્તંભરૂપ મહાપુરુષોના ચરિત્ર અપાય એમ સૌ કોઈ ઇચ્છે છે. આ અંથમાળા જીવનચરિત્રના સાહિત્ય તરફ ઢળે તો વધુ સુંદર કામ કરી શકે, એમ અમારું માનવું છે.

‘ દ્રષ્ટા ’

૧૪ દાલચીવડાનું હાસ્ત્યલેખન—લેખક: શ્રી. ગોકુલદાસ દારકાદાસ રામચુરા, સોલ એજન્ટસ: પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા. કાલિન કદનાં ૫૬ ૧૬૪+૧૨, સચિત્ર, બોર્ડનું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦. ૧૯૪૦.

શ્રી. રામચુરા લોકસાહિત્યના સંશોધક અને પ્રયોજક હોવા ઉપરાંત હળવા હાસ્ય-કટાક્ષ સાહિત્યના પણ એક અગ્રણી લેખક છે, એ આજ અગાઉ તેમણે લખેલ ' દાલચીવડાની દસ વાર્તાઓ ' ' દાલચીવડાનો દાયરો ' અને ' રામચુરાની રસમરતી ' એ પુસ્તકો પાંચી આપણને જાણવા મળ્યું છે. આ પુસ્તક એ સઘળાં પુસ્તકોને મોખરે આવે તેવું છે. આ પુસ્તકમાં આપેલી હાસ્યસર્જક વાર્તાઓ કોઈ પરબાણાના સાહિત્ય ધરથી અથવા એના જાવાનુવાદરૂપ કે જાવાનુવાદરૂપ પણ નથી; પરંતુ લેખકે લોકજીવનમાં જોયેલા અને અનુભવેલા બનાવો પરથી યોજેલી છે, એ આ વાર્તાઓની વિશિષ્ટતાજ લેખી શકાય. દરેક વાર્તામાંથી આપણને માનવસ્વભાવની કંઈ ને કંઈ વિશિષ્ટ વિલક્ષણતાનો પરિચય પ્રાપ્ત થાય છે. હરહમેશ ગમગીન રહેનારાઓને પણ તેમની ગમગીની ત્યજવવા માટે આ પુસ્તક એક અમૂલ્ય ઔષધરૂપ નીવડશે.

પુસ્તકને સચિત્ર બનાવીને લેખકે પુસ્તકમાંના મર્મને ઓછું જાણેલાઓ પણ સમજી શકે તેવી સુગમતા કરી આપવા બદલ લેખકને અમારા ધન્યવાદ.

૧૫ ગંગાલહરિ—શ્રી. વિયોગી; પ્રકાશક: રમણલાલ પ્રેમાનંદ ભટ્ટ, અમદાવાદ. પુલસ્કેપ સોળપેઠ કદનાં ૫૪ ૮૦, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૪-૦. ૧૯૩૫.

૧૬ સમસ્તોદી ગંગાલહરિ—સંશોધક: અને પ્રકાશક: શ્રી. કાશીરામ ભાઈધંડે ઓઝા (પ્રેમી), ડોશીવાડાની પોળ, અમદાવાદ. ૬૬ ઉપર પ્રમાણે, ૫૪ ૫૮, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૬-૦. ૧૯૪૦

ઉપરની બંને પુસ્તિકાઓ મૂળ સંસ્કૃતમાં કવિરાજ પાંડિત જગન્નાથ રચેલી. એને લગતો ઇતિહાસ આજે ભાગ્યેજ ક્રોધથી અજાણ્યો હશે. મૂળ સંસ્કૃતમાં આ કાવ્ય અતિ મનોહર અને આદર્શાદક ગણાય છે.

ઉપજા બંને પદ્યમય અનુવાદોમાંથી શ્રી. વિયોગીનો અનુવાદ મૂળને બંધબેસતો યથા સાથે સમજવો પણ સરળ થાય તેવો છે. બંને અનુવાદોના પ્રયાસો સ્પષ્ટ છે. સંસ્કૃત

સાહિત્યના યત્નિચિત રસાવાદ માટે આ પુસ્તિકાઓ ઉપયોગી નીવડવા સંભવ છે. બન્નેમાં કવિ જગન્નાથનો જીવનપરિચય છે. અપાયું છે.

૧૭ યેઝિક ઇંગ્લિશ—પુ. ૯ મું: લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. હરિકૃષ્ણ વ્યાસ, લાહી, (કાઠિયાવાડ). કાઉન કદની પૃષ્ઠ ૮૨૦૦, સાદું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૨)

લેખક એક અગ્રણી શોધક છે, એમણે ગુજરાતી લઘુલિપિની કરેલી શોધ પ્રસિદ્ધ થઈ ગયેલી છે. એવું જ તેમના પ્રયત્નનું આ શુભ પરિણામ છે. આજે આપણે ત્યાં અંગ્રેજી ભાષા શીખવા માટે અનેકો પ્રયત્ન કરી રહેલ છે. અનેક પ્રૌઢો જે માત્ર ગુજરાતી જ જાણે છે અને જેમને હરવખત તેમના ધર્માર્માં અંગ્રેજી ભાષાની જરૂર પડે છે તેમને આ યેઝિક ઇંગ્લિશનાં પુસ્તકો અંગ્રેજી શીખવા માટે સરળ સાધનરૂપ થાય તેમ છે. થોડાક શબ્દોમાં લગભગ એ ભાષાનો અર્થ જ પરિચય મળી જાય તેવી યોજના આ પદ્ધતિમાં છે.

લેખકે આ વિષયનાં આ અગાઉ આઠ પુસ્તકો પ્રકટ કર્યાં છે. આ નવમું છે. આમાં અભ્યાસક્રમના પાઠો વગેરે અપાયું છે. અંગ્રેજી ભાષાનો પરિચય મેળવવા ઇચ્છનાર માટે—જાતે અંગ્રેજી શીખવાના સાધનરૂપ આ પુસ્તકો નીવડશે.

૧૮ વૈષ્ણવ માર્ગદર્શિકા—સંપાદક અને પ્રકાશક: શ્રી. રમણલાલ જ્યોત્ષ્ણાશ્રમ શાસ્ત્રી, ઝારોળાવગા, ઝમેાઈ. કાઉન કદની પૃષ્ઠ ૮૧૦૪, સાદું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ત્રણ આના. ૧૯૪૦

વૈષ્ણવ ધર્મના પુષ્ટિમાર્ગીય સંપ્રદાય પ્રવેશ માટેની જરૂરી માહિતીના અભ્યાસક્રમને આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. એમાં વૈષ્ણવરતોત્ર પાઠો, સિદ્ધાન્ત રહસ્ય, વૈષ્ણવ આચાર્યોનાં દ્વંદ્વ જીવનચરિત્રો, પદ્મમય શ્રી. વલ્લભાખ્યાન, સેવા પ્રકાર અને છેવટે ગીતાના તેરમા તથા પંદરમા અધ્યાયના અનુવચ સહિત શ્લોકો આપ્યા છે.

વૈષ્ણવ ધર્માનુયાયીઓમાં પુષ્ટિ માર્ગીય સંપ્રદાયમાં માનનારાઓને આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડશે. પૃષ્ઠસંખ્યા અને પુસ્તક પાછળ લેવાયેલા શ્રમની સરખામણીમાં ત્રણ આના જેટલું મૂલ્ય ધણું જ ઓછું ગણાય.

મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ

સામયિકો

કુમાર : ૨૦૦ ચે. અંક—આપણે ત્યાં કુમાર-કિશોરોના બરતું સાહિત્ય આપતાં આંગણીને વેઢે ગણી શકાય તેટલાં જ સામયિકો છે. તે બધામાં “કુમાર”નું વિશિષ્ટત્વ ખાસ તરી આવે છે. બીજાં સામયિકોની જેમ એને વહેાણાવારે ખાસ અંકો પ્રકટ કરવાની આસિયત નથી; કારણ કે એના દરેક અંકે અપાતા ઉપયોગી લેખો જ ખાસખાસ અંકને અનુરૂપ જ હોય છે. છતાં એનો સોમો અંક એક ફળદાર અને મનનીય લેખોથી ભરપૂર ખાસ અંક પ્રકટ કરવામાં આવ્યો હતો, જે રાજદારી કારણોસર જપ્ત થયેલો અને પાછળથી મહાસભાવાદી સરકારે તેના પરનો પ્રતિબંધ ઉઠાવી લીધો હતો.

એવો જ બીજા સોમા અંક વખતે “કુમાર” કાર્યાલયે આ ખાસ અંક પ્રગટ કર્યો છે. અંક મનનીય અને જ્ઞાનદાયક વાચનસામગ્રીથી ભરપૂર હોઇને તેમાંથી ધણું જાણુવા મળે તેવા વિષયો આપવામાં આવ્યા છે. ઉપરાંત જાણીતા કલાકારોનાં કલાત્મક રંગ-મેરંગી ચિત્રોની સંગવટથી એ સુશોભિત થયો છે.

“કુમાર”ને ત્રીજા સૈકામાં પ્રવેશવા સમયે અમે હાર્દિક અભિનંદન અર્પીએ છીએ અને ઉત્તરોત્તરવિશેષ પ્રગતિ સાધે એમ ઇચ્છીએ છીએ.

આરામ : જન્માષ્ટમી અંક—ત્રીઃ શ્રી. નંદલાલ સુનીલાલ બોડીવાળા, સર
જીવન, સારંગપુર, અમદાવાદ.

“ આરામ ” એ હજીવું વાચન આપનારા અઠવાડીક તરીકે આરી રીતે જાણીતું છે
એમાં આવતી હજીવી ટૂંકી વાર્તાઓ ઈઃ માટે એ દર અઠવાડિયે સારા પ્રમાણમાં વંચ
છે. પરંતુ આ જન્માષ્ટમી અંકમાં માત્ર હજીવા સાહિત્યનો સંભારજ બરેનો નથી. એમ
તો શ્રીકૃષ્ણ જીવનને લગતા લેખો, કાવ્યો, તેમજ હાલના રાજકીય વાતાવરણને સ્પર્શતા લેખો
પણ અપાયા છે. આ અંકની સાંમગ્રીમાં આપણા સંખ્યાબંધ શિષ્ટ લેખકોએ સારો સહકાર
આપ્યો છે. ઉપરાંત કૃષ્ણજીવનને અનુરૂપ ત્રિરંગી ચિત્રો પણ ઠીક પ્રમાણમાં અપાયા છે
એકંદરે અંક શિષ્ટ સાહિત્યથી સમૃદ્ધ થયેલો છે એમ વિનાસકાંચ નહીં શકાય.

સંપાદકે લીધેલો શ્રમ સ્ફુર્ણ થયો છે.

સ્ત્રીશક્તિ : શ્રીકૃષ્ણાંક—ત્રીઃ શ્રી. ધીરજલાલ વીમાવાળા, કેળાંપીક, સુરત.

“ સ્ત્રીશક્તિ ” અઠવાડીકે પણ એના રાજેતા મુજબના અંકમાં થોડીક પુષ્પસંખ્યા
વધારીને અને કૃષ્ણજીવનને લગતા કેટલાક લેખો આપીને શ્રીકૃષ્ણાંક પ્રકટ થયો છે. પંદાપરનું
શ્રીકૃષ્ણજીવન ચિત્ર સારું આકર્ષક છે.

જીવનવિકાસ—(માસિક) સંપાદક : શ્રી. ધીરજલાલ ટોકરશી ચાહ, પોદાર
હાઉસ, સેન્ડર્સ રોડ, મુંબઈ ૪. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૮-૦.

શ્રી. ધીરજલાલ એક જાણીતા પત્રકાર છે. ધી જ્યોતિઃ, કાર્યાલય સિ. જેવી સાહિત્ય
સંસ્થાના તે એક અગ્રગણ્ય સંચાલક હતા. તેમના તરફથી અત્યાર સુધીમાં કિશોર માનસને
ઉપયોગી એવા સંખ્યાબંધ ગુજરાતી પુસ્તકો પ્રકટ થયાં છે. આ એમનું એક વધુ સાદમ છે.

“ જીવનવિકાસ ” માસિક આશીરિક, માનસિક, તેમજ આધ્યાત્મિક તંદુરસ્તી
ખેંચ લઈ બહાર આવે છે. એના પહેલા અંકમાં અપાએલા લેખો આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ કરવા
ઈચ્છનારને ઠીકઠીક પ્રેરણા આપે તેવા છે.

શ્રી. ધીરજલાલ ચાહ શતાવધાની હોઈને માનસશાસ્ત્રના સારા અભ્યાસી છે; ઉપરાંત
અધ્યાત્મશાસ્ત્રમાં પણ ઠીક ઠીક પ્રવૃત્તિશીલ હોવાથી આધ્યાત્મિક જીવન મેળવવા ઇચ્છનાર
માટે આ માસિક સારું ઉપયોગી નીવડવા સંભવ છે. “ જીવનવિકાસ ” અનેકોની જીવનને
વિકસાવવામાં મદાયજીવન યાઓ એજ શુભેચ્છા.

કલ્યાણ (સાધનાંક) (દિંદી)—સંપાદક : શ્રી. હનુમાનપ્રસાદજી પોદાર, પ્રમોદ
ગીતા પ્રેસ, ગોરખપુર. (મું. પી.)

“ કલ્યાણ ” માસિક છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષથી પ્રકટ થાય છે. એમાં આવતા ઉચ્ચસ
ધાર્મિક સાહિત્યનો લગભગ દિંદલરમાં પ્રચાર છે. દર વર્ષે એનો એક ખાસ અંક પ્રકટ
કરવામાં આવે છે. એના ગીતાંક, યોગાંક, માનસિક વગેરે આજ સુધીમાં પ્રકટ થઈ
ચૂક્યા છે. આ વર્ષે એના ખાસ અંક તરીકે “ સાધનાંક ” પ્રકટ કરવામાં આવ્યો છે.

અધ્યાત્મશાસ્ત્રમાં અને તેમાં પણ આત્મિક ઉન્નતિ પ્રાપ્ત કરવા માટે સાધન એ અતિ-
મહત્વનું અંગ ગણાય છે. આવા સાધન અંગેની માહિતી આપતા વિદ્વાનોની કલમે લખાયેલા
મનનીય લેખો આ સાધનાંકમાં સંગ્રહાયા છે. ઉપરાંત રંગ બેરંગી ચિત્રો પણ સંખ્યાબંધ
છે. આખા વર્ષનું લવાજમ આ અંક જ વચ્ચે કરી આપે છે.

મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ

નવીન કાલ

માંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અને મળ-વાનું સ્થળ	કિંમત	વિશેષ હકીકત
૧	કલ્યાણિકા	અરદેશર ફરામજી ખખરદાર	એન. એમ. ત્રિપાઠીની કું. મુંબઈ	૨-૦-૦	
૨	અક્ષયચંદ્રીમાંસા	ડૉ. જટાશંકર નાન્દી	નવયુગ પુસ્તક ભંડાર રાજકોટ	૩-૮-૦	
૩	વહેમી	બ્યોમેશ્વર પાઠકજી	કુમાન્તર કાર્યાલય સુરત	૦-૮-૦	
૪	ચાર અધ્યાય અને માલંચ	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	આર. આર. શેઠની કંપની, મુંબઈ	૧-૧૨-૦	
૫	જય સોમનાથ	કનેપાલાલ મુનશી	" "	૩-૦-૦	
૬	રક્તિ કલાપ (સાહિત્ય વિભાગ)	રા. બ. પ્રહલાદજી ચં. દીવાનજી	લેખક પોતે મુંબઈ, સાન્તાક્રુઝ	૨-૮-૦	
૭	ચિત્રલેખા	નાગરદાસ ઇ. પટેલ	બાલવિનોદ કાર્યાલય મલાડ-મુંબઈ	૦-૪-૦	
૮	ગરવી ગુજરાત	" "	" "	૦-૩-૦	
૯	માણસ	દિં. મુ. શાહ બાબુભાઈ શાહ	બાલસખા કાર્યાલય અમદાવાદ	૦-૬-૦	"બાલ-સખા"નું બેટ પુસ્તક
૧૦	વૈષ્ણવ માર્ગદર્શિકા	રમણલાલ જી. શાસ્ત્રી	લેખક પોતે, ડોહાઈ	૦-૩-૦	
૧૧	શૌચનાં તેજ	મનુભાઈ જોષી	ઝીજીવન કાર્યાલય અમદાવાદ	૧-૧૨-૦	
૧૨	બેઝિક ઇંગ્લિશ (પ. ૯ મું)	હરિકૃષ્ણ બ્યાસ	લેખક પોતે, લાહી	૨-૦-૦	
૧૩	પશ્ચિમના સમરાંગણે	હરજીવન સોમૈયા	ભારતી સા. સંઘ અમદાવાદ	૧-૮-૦	
૧૪	નિસર્ગોપચાર અને ઉગ્ર રોગો	રમણલાલ એન્જીનિયર	"	૧-૮-૦	

માસિકો મહ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભાગી	૧૦	૫	ઓગસ્ટ	૩-૮-૪૦
કિશોર	૫	૧૨	ઓગસ્ટ	૨૮-૮-૪૦
કુમાર	૧૭	૮	ઓગસ્ટ	૨૫-૮-૪૦
અગત્યનામિત્ર	૨૬	૯	ભાદરવો	૭-૯-૪૦
ખેતીવાડી	૬	૬	ભાદરવો	૭-૯-૪૦
ગુણસુંદરી	૩૫	૧	સપ્ટેમ્બર	૧-૯-૪૦
આમજીવન	૧૧	૨	સપ્ટેમ્બર	૧-૯-૪૦
ચરોતર	૧૦	૮	ઓગસ્ટ	૧૬-૮-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૭	સપ્ટેમ્બર	૪-૯-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૪	૪	એપ્રિલ-જુન	૨૦-૬-૪૦
નવચેતન	૩૭	૬	સપ્ટેમ્બર	૨૮-૮-૪૦
નવરચના	૫	૫	ઓગસ્ટ	૧૪-૮-૪૦
પાટીધાર	૧૭	૧૦	ભાદરવો	૨૭-૮-૪૦
પ્રયાન	૧૫	૭	આવાહ	૧-૯-૪૦
• શ્રી કાશ્મીર ગુ. સભા ત્રિમાસિક	૫	૧	જુલાઈ-સપ્ટે.	૭-૮-૪૦
બાલજગત	૧	૨૦	સપ્ટેમ્બર	૧-૯-૪૦
બાલજીવન	૨૦	૯	સપ્ટેમ્બર	૮-૯-૪૦
બાલમિત્ર	૨૦	૬૨	સપ્ટેમ્બર	૨-૯-૪૦
બાલસખા	૪	૨	સપ્ટેમ્બર	૧-૯-૪૦
બાળક	૧૮	૯	સપ્ટેમ્બર	૧-૯-૪૦
બુદ્ધિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૭	૧	એપ્રિલ-જુન	૧૭-૭-૪૦
યુવક	૧૦	૯	સપ્ટેમ્બર	૩-૯-૪૦
રેખા	૨	૨	ઓગસ્ટ	૨૭-૮-૪૦
વેલકેદપતર	૪૫	૮	સપ્ટેમ્બર	૭-૯-૪૦
આયામ	૨૫	૯	ઓગસ્ટ	૧૫-૮-૪૦
શારદા	૩૩	૫	ઓગસ્ટ	૧૫-૮-૪૦
શિક્ષણપત્રિકા	૧૪	૧૨	આવાહ	૨૨-૮-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૧	૧૨	સપ્ટેમ્બર	૧-૯-૪૦
સૌરાષ્ટ્રશિક્ષક	૧૩	૪	માર્ચ-એપ્રિલ-મે	૩-૬-૪૦
અભોધ	૮૪	૯	સપ્ટેમ્બર	૧-૯-૪૦
રક્ષાબિટવીર	૫	૭	ઓગસ્ટ	૧૫-૮-૪૦

શું વાંચશો ?

કિશોર : ઓગસ્ટ : ૧૯૪૦

અયો જરુર અને જરુરોત્તીઓ : પારસીઓ આજે આપણે ત્યાં સર્વત્ર જાણીતા છે. તેઓ ' જરુરોત્તી ' નામથી પણ ઓળખાય છે. જેમ તેમનું ' પારસી ' નામ તેમના ' પારસ ' દેશ પરથી પડ્યું તેમજ ' જરુરોત્તી ' એ નામ તેમના પેત્રંબર ' અયો જરુરોત્ત ' પરથી પડ્યું છે. આ લેખમાં એ જાને વિષેની જાણવજાણે માહિતી આપવામાં આવી છે.

સોરેક કિસ્સો : એ આધુનિક વાદકાપ કિયાનો ઉદારક લેખાય છે. એનો પિતા ઘરનો વેપારી હતો. તેથી એને લણતાં મુશ્કેલી નડેલી નહિ. સત્તર વર્ષની વયે તે શાળાનો અભ્યાસ પૂરો કરી હોટેલમાં દાખલ થયેલો. તેણે હંડન યુનિવર્સિટીની બી. એ. તથા એમ. બી. ની ડિગ્રી મેળવેલી. ત્યારબાદ ઘાતરી ધંધાની એક આર. સી. એસ. ની આગળની ડિગ્રી પણ મેળવેલી. તેણે વાદકાપ અંગે એક શોધ કરેલી. એ વિષે જાણવા આજો લેખ વાંચો.

લોકમાન્યની જીવનસૌરભ : આ લેખમાં લોકમાન્ય તિલકના જીવનપ્રસંગોમાંથી એમનો વ્યાખ્યાનપ્રેમ, એમની સાદાઈ, એમની ઉદ્યોગપ્રિયતા વગેરેને લગતી જાણવા જેવું હકીકત આપી છે.

ગુણસુધરી : સપ્ટેમ્બર : ૧૯૪૦

શ્રીઓ શા માટે પરજીતી હશે ? : પોતાના વ્યક્તિત્વ અને અંત સ્વાતંત્ર્યનો પણ ભોગ આપી શ્રીઓ લખ કરી પુરોગામી તાલેધરી ઉદાવવાનું કેમ પસંદ કરતી હશે તેનાં કારણોનું પૃષ્ઠકક્ષણ મનુષ્યસ્વભાવ અને માનસશાસ્ત્રનાં ઉડાં અગ્યાત્રી એક વિરેથી આપણે આ લેખમાં આપ્યું છે.

આંતરજાતીય લગ્ન : આંતરજાતીય લગ્નને જો ઉત્તેજન આપવામાં આવે તો તેના પર કેવા પ્રકારના નિર્જોષો રખાવા જોઈએ તેનું આ લેખમાં દિગ્દર્શન કરાવવામાં આવ્યું છે. આવા નિર્જોષોમાં મુખ્ય (૧) શિક્ષક-શિક્ષાના લગ્ન પર, (૨) એક પર બીજાની કરવા પર તેમજ (૩) આવાં લગ્નો યાવ તે વખતે એ લગ્ન સ્નેહલગ્ન છે કે કેમ તેની તપાસ કરી ટૂંક વખતમાં તે લગ્ન વડી ન જાય તે માટે જાગૃત લેવાવા જોઈએ, (૪) આવાં લગ્ન કરનારે રાતિની દરકાર કરવી જોઈએ નહિ તેમજ કનોડાં પર પણ નિર્જોષ હોવાનું લેખિકા આવશ્યક માને છે.

ક. પદ્યે સમાજ ? : આજનો સમાજ જૂના કાળની સુરખામણીમાં અલગત આગળ વધે છે, પરંતુ તે પ્રગતિ કેવા પ્રકારની છે તેનું દિગ્દર્શન આ લેખમાં આવે છે. એટલે સમાજનો પ્રગતિની કસોટી તો કાન્તિમંત્રે ધર્મજ્ઞ યતાં તેમાંથી સમાજ તરી પાર ઊતરી શકે-તેની મહત્તા અણીશુદ્ધ જાગવી રાખી શકે ત્યારે જ કરી શકાય. આ લેખમાં આપણા સામાજિક, રાજકીય, ધાર્મિક ક્ષેત્રોને લગતું વિવરણ આપ્યું છે.

ચિત્રમય જગત : સપ્ટેમ્બર : ૧૯૪૦

નિસર્ગોપચાર : આ લેખમાં લેખકે કુદરતી ઉપચારમાં માટી, પાણી, આદાર વગેરેનો જુદા જુદા વખતે જુદા જુદા રોગોમાં કેવા ઉપયોગ લઈ શકાય તેને લગતી ઉપયોગી

માહિતી આપેલી છે. સાથે સાથે સારક દ્વાઓથી ચર્તા નુકસાન અને વિદ્યાની દૃષ્ટિએ દરદો શીર્ષક લેખ પણ ખાસ વાંચવા જેવા છે.

એનું નામ નીચે : ભુદંભગારને નામે વિશ્વભરમાં અમર બનેલા રોમન સમ્રાટ નીચેની અધમ ગુન્દાખોર વૃત્તિનો આ એક અત્યંત ધૃણુજનક કિસ્સો છે. બર્મા બર્મા જગતમાં જેને કોઈ આહતું નહોતું, એમને તેના નામથી ત્રાસ ફેલાતો, ત્યારે નાનપણથી તેને ગોદમાં રમાડનાર તેની માતા અગ્રીપાજ તેના પર પ્રેમ વરસાવતી. આ માતાનું ખૂન કરવાનું અધમ કૃત્ય આ બાદશાહે ક્યું હતું. એ વિષેનો કૂર પ્રસંગ આ લેખમાં આપ્યો છે.

મહાયુદ્ધને ખારસો મહિનો : આ લેખમાં આજના યુરોપીય મહાયુદ્ધને લમતી વિગતવાર માહિતી આપવામાં આવી છે. યુદ્ધસમાચારો અને પરિસ્થિતિનું એમાં વિહંગાવલોકન કરવામાં આવ્યું છે.

નવચૈતન : સપ્ટેમ્બર : ૨૯૪૦

હીરાનો અદ્ભુત ઇતિહાસ : આ લેખમાં જાણીતા હીરા નામે કોહીનૂર, 'ઝોરલોફ', રિજન્ટ, સ્ટાર ઓફ ધી સાઉથ (જે ગાયકવાડ સરકારે એંશી હજાર પાઉંડમાં ખરીદી હતો), વગેરેને લગતી જાણવાજોગ માહિતી આપી છે.

વિલિયમ કેક્સટન : તે એક મહાન અને વિજયી વ્યાપારી હતો, અને પંદરમી સદીમાં યુરોપમાંથી હાપકામના તવા ધંધાને ઇંગ્લેન્ડમાં લઈ ગયો હતો. ઉપરાંત તે એક દેશભક્ત હતો, ધાર્મિક વૃત્તિવાળો સંસ્કારી હતો તેમજ પોતાના આદર્શને જનર સમક્ષ રાખી કામકાજ કરતો હતો. એણે હાપખાનાની શોધ કરી હતી એટલે એ પ્રથમ હાપકામ કરનાર હતો એટલું જ નહિ પરંતુ પ્રથમ પંક્તિનો કેળવણીકાર, રસાસ્વાદન ધડનારો અને સાહિત્ય સંસ્થાને વેગ આપનાર કુશળ મુકાની હતો.

ટાગોરનું ગૃહજીવન : કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરનાં જાત્રીજીવન શ્રીમતી હેમલતાદેવીએ કવિના ગૃહજીવન વિષે એક સુંદર પરિચયલેખ લખ્યો છે. કવિવર પોતાના ઘર આગળ કેવું જીવન વ્યતીત કરે છે તેની મનોરમ માહિતી આમાંથી મળશે.

નવરચના : ઓગસ્ટ : ૧૯૪૦

સૌને આમંત્રણ છે : આજે આપણે ત્યાં ઓપુરુષની સમાનતાની હિલચાલ ચાલે છે. આ હિલચાલ અંગે ઉપરિચિત ચર્તા ચાર પ્રશ્નો અહીં રજૂ કરાયા છે. તેના જવાબો વાચકો પાસેથી માગવામાં આવ્યા છે. વિદ્વાનો પાસેથી પણ માંગવા છે. તમે પણ વાંચી તમને જણાવવા જેવા લાગે તે વિચારો એ માસિકના તૃતી તરફ મોકલો.

રામસિંહ માલમ : રામસિંહ માલમ કચ્છનો વતની. જાતે વહાણવટી, દરિયા ખેડવાનો ધંધો. એણે દરિયા પર કરેલાં જીવસંટોસટનાં કામો તેમજ પરદેશ જેઠ ચાંદી પરના કાતરકામ અને કાચના કામની કારીગરી એ કરકમાં કેવી રીતે લઈ આવ્યો તેનો જાણવા જેવા હેતુ આ લેખમાંથી મળે છે.

પાકુમારીનો દેશ : દક્ષિણદિશમાં આવેલા આ રમણીય પ્રદેશને લગતું મનોહર લેખમાં આપ્યું છે. ત્યાંનું સ્થિતિસૌંદર્ય અને દરિયાની મનોહરતાનું વર્ણન આ પવામાંથી મળી આવશે.

પ્રસ્થાન : અપાઠ : ૧૯૪૦

ગીતાસાર : કાકા કાલેકરે લખેલ ગીતાનો સારનો આ અંકમાં અધ્યાય ૮ થી ૧૪ સુધીનો સાર આપવામાં આવ્યો છે. ગીતાપ્રેમીઓને એમાંથી નવીન તરવો જાણવા મળશે.

શ્રી અરવિંદ : એક બંગાળી લેખક શ્રી, દિલીપકુમાર રૌયે શ્રી અરવિંદ ધોષ સાથે તેમણે અવારનવાર કરેલા વાર્તાલાપનો સાર આ લેખમાં આપ્યો છે. શ્રી અરવિંદ સંજયે જાણવાની જિજ્ઞાસા ધરાવનારને એમાંથી જરૂર કેમકે મળી આવશે.

ડૉ. સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણનું : આ લેખમાં આપણા દેશના દેશપરદેશમાં પ્રખ્યાત થયેલા જાણીતા વિદ્વાન ડૉ. સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણનનો જીવનપરિચય આપવામાં આવ્યો છે.

રેખા : સપ્ટેમ્બર : ૧૯૪૦

ઉચ્ચ શૈલ્યવર્ણ : આજે ઉચ્ચ શૈલ્યવર્ણ પ્રોપ્ત કરનાર કેલેન્ડરના વિદ્યાર્થીઓ વિદ્યા મેળવવામાં કેટલે દરજ્જે આગળ વધે છે તે બતાવી અન્ય ટાપટીપ છંદમાં કેટલે સુધી જઈ પહોંચે છે તેનું મર્માંશુ વર્ણન આ લેખમાં છે.

ઐતિહાસિક નિરૂપણમાં સકપેક્ષતા : દરેક યુગનો ઇતિહાસ એ યુગના પ્રધાન બળોની અસર નીચેજ લખાય છે. આ રીતે ઐતિહાસિક નિરૂપણ મોટે ભાગે યુગબળોથીજ નિયત થયેલું હોય છે. પણ સાથે સાથે બીજાનું પણ એક પ્રશ્ન ઉપરિચિત થાય છે કે, આ સારેક્ષ તત્ત્વ ઉપરાંત એથી પર મોઢ નિરપેક્ષ તત્ત્વ ઇતિહાસના આલેખન અને નિરૂપણમાં સમાયેલું છે કે નહિ ?

છેલ્લું તરણું : એક વાર : હાલના દિંદી સજ્જારણના અવનવા રંગો અને દેશની બિન્ન બિન્ન રાજકીય સંસ્થાઓની દિલચ્છોનો માહિતી આપી છે.

વર્ષને અંતે : યુરોપીય યુદ્ધને લગતી કેટલીક માહિતી અને હાલનું વાતાવરણ આ લેખમાં ચર્ચાવામાં આવ્યું છે.

શારદા : ઓગસ્ટ : ૧૯૪૦

ખાસ પ્રોફેસર અંક હોઇને જુદા જુદા પ્રોફેસરોના વિવિધ વિષયો પર સારા લેખો આપ્યા છે. આખો અંક વાચનીય છે.

શિક્ષણ અને સાહિત્ય :

કાગળની આત્મકથા : આ લેખમાં કાગળ પોતાની હજીવી આત્મકથા કહે છે. એના ઉપયોગો ઈ. વિષયની રજૂક દલીલત રજૂ કરવામાં આવી છે.

વિદ્યાર્થીના પ્રશ્નો : આ અંકે, ગયા વખતની જેમ વિદ્યાર્થીના પ્રશ્નોના ઉત્તરો આ લેખમાં આપવામાં આવ્યા છે. તેમાં કલ્પના અને ભ્રમનો ભેદ, જાદુના ખેલ, સંગીત અને કળાથી હૃદયનો વિકાસ થતો હોય તો સંગીતકળાના નિષ્ણાતોનો હૃદયવિકાસ કેટલે દરજ્જે હોઈ શકે, મુકાબી છાતી પરનાર મૂકવામાં ન આવે તો તે કેવી રીતે બેકું થઈ જાય છે, તેમજ લોકો શા માટે ધૂણતા હશે એ પ્રશ્નોના ઉત્તરો આપાયા છે.

સત્ય સમાન કશું એક નથી : આ દર્શાવે પ્રોફ શિક્ષણ પામેલાઓને વાંચવા માટે આપી શકાય.

મહાલ પુ. મંડળની સભાઓની પૂરવાણી

વિસનગર—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ વિસનગર 'સા. પુ. ના મકાનમાં બપોરના એક વાગે, મહાળ શાળાધિકારી શ્રી. જયતિલાલ મ. જાનીના પ્રમુખપણા નીચે સભા ભરાઈ હતી અને તેમાં (૧) વાર્ષિક નિવેદન મંજૂર કરવા બાબતનો, (૨) નવા વર્ષની બંધરથાપક કમિટી નીમી તેના પ્રમુખ તરીકે મે. ચ. રા. વિસનગર મહાલ શાળાધિકારી તથા મંત્રી તરીકે શ્રી. હિમાચંદ્ર લ. દવે અને શ્રી. નાનાલાલની નિમણૂક બાબતનો, (૩) મંગરોડા ગામે મહાલ પરિષદ ભરવા બાબતનો, (૪) માનદ પ્રચારક તરીકે શ્રી. જે. સંગભાઈ બુપતભાઈને નીમવાનો તથા (૫) પ્રાતિક સભામાં કર્યા પુ. ના મંત્રી અને મહાલ મંડળના મંત્રીને જવાનો વગેરે ઠરાવો થયા હતા.

મહેસાણા—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ મહેસાણા મહાલ શાળાધિકારી શ્રી. મહીશભાઈ દેસાઈના પ્રમુખપણા નીચે કર્યા પુ. ના મકાનમાં સભા ભરાઈ હતી. અને તેમાં (૧) મંત્રીએ રજૂ કરેલો સન '૩૯-૪૦ નો અહેવાલ તથા હિસાબ મંજૂર કરવાનો, (૨) નવા વર્ષના પ્રમુખ તરીકે લાલચુજ વિભાગ શાળાધિકારી શ્રી. મજસુદાર તથા ઉપપ્રમુખ તરીકે શાળાધિકારી શ્રી. મહીશભાઈ અને મંત્રી તરીકે શ્રી. ખોડીદાસની નિમણૂક બાબતનો, (૩) સન ૩૫-૩૬ થી મહાલમંડળની જે ફાળવણી પ્રાતમંડળમાં જમા છે તે ત્યાંથી ઉપાડી લઈ મહાલમંડળના નામથી બેંકમાં ખૂંટવા બાબત, (૪) સદકારી ધોરણે બજેટ બનાવવા બાબત, (૫) મહાલ પુ. પરિષદ ભરવા બાબત, (૬) શિ. વા. ની પરીક્ષા લેવા અને તે માટે સમિતિ નીમવા બાબત વગેરે ઠરાવો થયા હતા.

મહુવા—તા. ૧-૯-૪૦ ના રોજ મહુવા પુ. ના મકાનમાં સભા ભરાઈ હતી. અને તેમાં (૧) સન '૩૯-૪૦ નો હિસાબ મંજૂર કરવાનો, (૨) મહાલ પુ. પરિષદ ભરવાનો, (૩) શિ. વા. ની પરીક્ષાનો, (૪) ત્રિમાસિક નિવેદનો તથા બજેટ ખાતા તરફ વેળાસર મોકલવાનો, (૫) સદકારના ધોરણે અંદાજો બનાવવાનો, (૬) સ્વ. મો. ન. અમીન રમારક દેડમાં રકમ ખૂંટવાનો, (૭) શિક્ષણવર્ગનો લાભ લેવા બદલનો, (૮) જૂથના મંત્રીએ જૂથમાંના પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરવાનો, (૯) રાજકુમાર ધૈર્યસિંહરાવના અવસાન બદલ શોક પ્રદર્શિત કરવાનો, (૧૦) શાળાવાળા પુસ્તકાલય વિનાના ગામે પુસ્તકાલય વા વાચનાલય ખોલવાનો વગેરે ઠરાવો થયા હતા.

કોડીનાર—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ કોડીનારના પુસ્તકાલયમાં સભા ભરાઈ અને તેમાં (૧) સન '૩૯-૪૦ નું નિવેદન તથા હિસાબ મંજૂર કરવાનો, (૨) સન '૪૦-૪૧ ના પ્રમુખ તરીકે કૃપાશંકર પ્રભુજી અને મંત્રી તરીકે કાળીદાસ જુજદાસની નિમણૂક કરવાનો, (૩) સન '૩૯-૪૦ નો માનદ પ્રચારકનો ખર્ચ મંજૂર કરવાનો, (૪) સન '૪૦-૪૧ માટે શ્રી. ગિરમજાંકરની માનદ પ્રચારક તરીકે નિમણૂક કરવાનો, (૫) પ્રાત મંડળ માટે શ્રી. કૃપાશંકર પ્રભુજી તથા શ્રી. ભગવાનજી રાધવજીની નિમણૂક કરવાનો, (૬) કોડીનારમાં જ. મહાલ પુ. પરિષદ ભરવાનો તથા (૭) સ્વ. મો. ન. અમીન રમારક દેડમાં રકમ ભરવાનો વગેરે ઠરાવો થયા હતા.

પ્રૌઢ શિક્ષણ અંગેની ફિલ્મ

ગાંધી તા. ૧૧-૯-'૪૦ ના રોજ અમરે જે વાગે વડોદરા ખાતેના સાગર ટૅક્રિકમાં મુ'બઈ ઇલાકા પ્રૌઢ શિક્ષણ સમિતિના પ્રેમુખ શ્રી. ભાગવતે તેમજ કરેલી, પ્રૌઢ શિક્ષણની શરૂઆત કેવી રીતે કરી શકાય તેમ જ પ્રૌઢને વાંચતાં લખતાં શીખવા માટે કેવી રીતે આકર્ષી શકાય તેને લગતી મરાઠી ભાષામાં બોલતી ફિલ્મ ખતાવવાનો કાર્યક્રમ વડોદરા મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય ખાતાના ઉપક્રમ નામે યોજાયો હતો.

આ પ્રસંગે શ્રી. ભાગવત સાથેના મહેમાનો તેમ જ વડોદરા પુરુષ અધ્યાયન પાઠ-શાળાના વિદ્યાર્થીઓ, સ્ત્રીઅધ્યાયન પાઠશાળાની વિદ્યાર્થીનીઓ, અને પાઠશાળાના પ્રાધ્યા-પકો તેમજ પુસ્તકાલય ખાતાના અમલદારો અને કાર્યકર્તાઓ, પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળના અધ્યક્ષ, મંત્રી અને અન્ય કાર્યકર્તાઓની હાજરી ખાસ ખ્યાન જેવતી હતી.

ફિલ્મ ખતાવવાની શરૂઆત થતાં પહેલાં પુસ્તકાલય ખાતાના વ્યવસ્થાપક શ્રી. વાકનીસ સાહેબે શ્રી. ભાગવત સાહેબનો પરિચય આપી તેઓ શુભરાતી ભાષા બોલુતા નાંદ હોવાથી મરાઠી ભાષામાં બોલશે એમ જણાવ્યું હતું. તે પછી શ્રી. ભાગવતે પ્રૌઢ શિક્ષણની અગત્ય અને મહત્તા તેમજ પ્રૌઢ શિક્ષણ વિષેના કાર્યને લગતી જણવાબેમ હકીકત મરાઠી ભાષામાં સમજાવી હતી. તેઓશ્રીના પ્રવચનને અંતે મેલ ટ્રેનિંગ કોલેજના પ્રિન્સિપાલ શ્રી. પંડ્યાએ, શ્રી. ભાગવતે તરફી-લઈ આવી સુંદર આ ફિલ્મ ખતાવવા માટે આભાર માનતાં જણાવ્યું હતું કે, તેઓએ પૂતા મુનિસિપાલિટીના પ્રમુખ રહે રહે પ્રૌઢ શિક્ષણ અંગે પ્રયોગો કર્યા હતા. એમનાં એ કામથી આકર્ષાઈ કેવિસ સરકારે એમને આ કામ સોંપ્યું હતું. અને તેઓ ખૂબ રસપૂર્વક આ કામ કરી રહ્યા છે. છેલ્લે શ્રી. ભાગવતનો આભાર મનાયા બાદ ફિલ્મ શરૂ થઈ હતી.

આ ફિલ્મમાં ગામડાના જેડૂતોને લખતાં વાંચતાં શીખવા માટે શી રીતે આકર્ષવા તેની સરળ સુંદર રીત ખતાવી છે. આપણા જેડૂતોમાં ધાર્મિક ભાવના હોય છે અને મહારાષ્ટ્રમાં ગણપતિદેવ પ્રત્યે જનતાનો અત્યંત પૂજ્યભાવ હોય છે. એટલે તેમની આકર્ષ-શક્તિને માટે ગણપતિના ગં થી શરૂ કરી ગ વ ત શી રીતે લખવા તે ખતાવવામાં આવ્યું હતું. 'ગવત' એટલે મરાઠી ભાષામાં ઘાસ એવો અર્થ થાય છે. અને જેડૂતોના ને ઘાસનો અત્યંત નિકટનો પરિચય હોય છે. એ રીતે અલગ જેડૂતો લખતાં વાંચતાં શીખવા માટે શી રીતે આકર્ષવા તેનું સુંદર દિશાસૂચન આ ફિલ્મદ્વારા કરાવવામાં આવ્યું છે.

આશા રાખીએ આ ફિલ્મ જોઈ ગયેલાં લાકષ્મીદેવો જેઓ અક્ષરજ્ઞાનહીન હોવાથી અંધ ગણાય છે તેમને સજ્ઞાન ખતાવી સાચી અખિ આપવાના વધુ પ્રયત્નો કરવા પ્રેશરી.

ફિલ્મ પૂરી થયા બાદ પુસ્તકાલય ખાતાના મહદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ સાહેબે સાગર ટૅક્રિકના મેનેજર શ્રી. જીવજીલાલ મયર તેમ જ થિયેટર માલિક શ્રી. અખાલાલ વિ. ઠક્કરનો ફિલ્મ ચલાવવાની સગવડ કરી આપવા માટે આભાર માન્યો હતો. છેલ્લે સૌ વીખરાયા હતા.

વડોદરા રાજ્ય

એક નવો અખતરો : તરકતલાલ (તા. અમરેલી)ના પુસ્તકાલય તરફથી ત્યાં, શિક્ષકે અમર વિદ્યાર્થીએ પુસ્તકોની એક પેટીમાં પુસ્તકો ભરી ગામમાં વંચાવવા જુદે જુદે ઠેકાણે માગણી મુજબ આપવાની યોજના કરી છે. ગયા ઉનાળામાં આ અખતરો અજમાવવામાં આવ્યો હતો. અર્થ પુસ્તકાલયોએ પણ અજમાવવા જેવો છે.

મહાલ તરફે શિષ્ટ વાંચનપરીક્ષા—(૧) બાદરણ મહાલ તરફથી શિષ્ટ વાંચન પરીક્ષા માટે “ મોતીભાઈ અમીન ” પુસ્તકની પસંદગી કરવામાં આવી છે. એ પરીક્ષા તા. ૬-૧૦-૪૦ ના રોજ લેવાશે.

વેજપુર સા. પુ. ની સલા સા. પુ. વેજપુરની વાર્ષિક સભા મંડ તા. ૫-૮-૪૦ ના રોજ મળી હતી. તેમાં (૧) હિસાબને લગતો, (૨) નવા વર્ષનું અંદાજપત્ર બનાવવાનો, (૩) શ્રી. છીતાભાઈ હીરાભાઈએ રૂ. ૧૦૦ આપ્યા તે આપતનો, (૪) નોકર રોકવા આપત, (૫) લાકડી સામાનની ખરીદીનો, (૬) ‘ સંદેશ ’ પેપર સ્થાનિક ખરીદવાનો, (૭) શ્રીમંત મહારાજ સા. તથા રવ. શ્રી. અમીન સા. નો ફોટો ખરીદવાનો, (૮) કાયમ રૂંડ ઉપાડી તેનું ૬ ટકા વ્યાજ ઉપજવવાને લગતું કરાવે ચલાવે હતા.

(૨). વિળપુર મહાલ તરફે શિષ્ટવાંચન પરીક્ષા તા. ૮-૧૨-૪૦ ના રોજ રખાઈ છે. છે એ માટે શ. વ. સોસાઈટી તરફથી પ્રકટ થયેલ “ રમાભાઈ રાનડે ”નું પુસ્તક પસંદ કરાયું છે. વિળપુર તાલુકાના કોઈ પણ ગામના વર્ગ ૬ થી ૬૮-સુધીના મુજસાતી તથા અંગ્રેજી શાળાના વિદ્યાર્થીઓ અને બાળશિક્ષકો આ પરીક્ષા આપી શકશે.

પુસ્તકાલયોને મળેલી મદદ

સા. પુ. વેજપુર (તા. સાવલી)ને—૧૦૦) પા. છીતાભાઈ હીરાભાઈ, ૫) પા. મોતીભાઈ શિવાભાઈ, ૫) પા. અંબાલાલ જોશિ, ૩) સોમાભાઈ ચંકરભાઈ, ૩) ભાઈલાલ હીરાભાઈ, ૩) છોટાભાઈ રણછોડભાઈ, ૩) અંબાલાલ જોશિ, ૨) વિકલભાઈ છીતાભાઈ, ૩) પરશુભાઈ જુલાભાઈ, ૨) દલસુખરામ નાગેશ્વર.

સા. પુ. લોદરા (તા. વિળપુર)ને—૨) વિકલભાઈ પુરુષોત્તમ વાળંક-જેરીતા,

+ આ યાદીમાં રૂ. ૨) અને તેથી વધુ રકમ આપનારનાં નામ જાહેર કરવામાં આવ્યાં છે.
૪૪૪]

૨) મગનભાઈ બેચરદાસ સુયાર-ખીલોદરા, ૨) કમ્પિરલાલ સેવકરામ તપોધન-રજાસણ,
 ૨) મોહનલાલ પુંજરામ તપોધન-ગવાઝ, ૨) મનસુખરામ નથુરામ સુયાર-અમદાવાદ,
 ૩) પોપટલાલ દેવચંદ, શાહ-ગોરીતા, ૨) ચક્રાભાઈ ભાવસંગ પટેલ-કડાલ, ૨) મોહનલાલ
 કુંગરદાસ-કડા, ૨) મંગળદાસ નરોત્તમદાસ, પટેલ-રામપુરા, ૩) મૂળચંદદાસ જોસંગદાસ
 પટેલ-માણસા, ૨) ચંકરદાસ પ્રભુદાસ પટેલ-જગુદણ, ૩) જોષ્ઠતનદાસ કાળિદાસ પટેલ-
 માણસા, ૧૪) કચરાભાઈ વીરચંદ શાહ-અંબેલે, ૩) જોષ્ઠતારામ બાજીદાસ પટેલ-ગવાઝ,
 ૧૫) મોહનલાલ ગિરધરલાલ શાહ-માણસા, ૨) મૂળજીભાઈ કિશોરદાસ, પટેલ-પાટડી,
 ૭) માધવજી જોષ્ઠદાસ પટેલ-જામખા, ૨) ગોપાળભાઈ રામદાસ પટેલ-બેરવા, ૨) જોષ્ઠદાસ
 મોતીદાસ પટેલ-કુકરવાડા.

વ૦ ૨૧૦ પુ૦ મંડળ

૧૮ મી પરીક્ષાનું પરિણામ—શિષ્ટવાચનની ૧૮ મી પરીક્ષાનું પરિણામ ચાલુ
 માસના અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે તે લાગતા વળગતાં જોને જોઈ લેવાની જાણ મળ્યું.

પ્રાંતિક સભાઓ—નવસારી પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૮-૨-૪૦
 ના દિવસે મળી ગઈ, અને મહેસાણા, અમરેલી તથા વડોદરા પ્રાંત મંડળોની સભા ચાલુ
 માસની અનુક્રમે તા. ૧૫, ૨૨ તથા ૨૬ મીએ ભરાવાની છે.

અધ્યક્ષની અહેવાલો ઓક્ટોબર અંકમાં પ્રસિદ્ધ થશે.

વડોદરા મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

પસાર થયેલા કરાવો

વડોદરા મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૫-૬-૪૦ ના રોજ
 બે વાગે વડોદરા સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરીમાં મળી હતી. જેમાં જૂથ મંડળના પ્રતિનિધિઓ ઉપરાંત
 પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ અધિકારી શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલ, રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના
 સહમંત્રી શ્રી. નાણકલાલ ચોકસી, રાજ્ય પ્રચારક શ્રી. વલ્લભભાઈ પટેલ “ પુસ્તકાલય ”ના
 તંત્રી શ્રી. મણિલાલ વ્યાસ, શ્રી. એકનાથભાઈ પટેલ વગેરે પણ હાજર હતા, જેમાં નીચેના
 કરાવો પસાર થયા હતા:—

(૧) વ્યવસ્થાપક મંડળની ચૂંટણીના, (૨) આગામી વર્ષના ખર્ચના રા. ૫૫ ની
 બજેટ-જૂરીનો, (૩) દરેક વર્ષે વરણુમા માટે મહાલ પરિષદ ભરવાનાં આવેલાં
 આમંત્રણ રવીકારી એ પૈકી એક ગામે ભરવા માટે પ્રમુખ અને મંત્રીઓને સત્તા આપતો,
 (૪) પ્રાંતમંડળના પ્રતિનિધિઓ તરીકે શ્રી. ચિમનભાઈ હ. અમીન તથા શ્રી. છોડુભાઈ
 પટેલની નિમણૂકનો, (૫) વિદ્યાર્થીઓના શિષ્ટવાચન માટે “ સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ ન.
 અમીન ” એ પુસ્તકની પરીક્ષા લેવા અને એ માટેની તમામ વ્યવસ્થા વરણુમા એ. વી.
 સ્કૂલના હેડમાસ્ટર શ્રી. રતિલાલ ઘોડાને સોંપવાનો, (૬) જૂથ મંડળોએ નું ભરાઈ હોય ત્યાં
 સભા મેળવવા, તમામ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરવા, ન.આ.વ્યાં હોય તેમનાં બજેટ કરાવવા
 અને સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન દેમારક રૂઢમાં જ્યાં જ્યાં રૂઢ ન ભરાઈ હોય ત્યાં ત્યાંથી
 મેળવવા આવતના કરાવો થયા હતા.

શિષ્ટ વાચનની ૧૮ માં પરીક્ષા

‘હિમાલયનો પ્રવાસ’નું પરિણામસહિત નિવેદન

ઉપરોક્ત પરીક્ષા, જાહેર થયા પ્રમાણે, તા. ૨૧-૭-૪૦ ના રોજ જે તે રચણ લેવાઈ ગઈ. એને માટે ગુજરાત-કાઠિયાવાડનાં સુમરે ૪૨ ગામનાં, ૧૨૦ ઉમેદવારોની અરજીઓ આવેલી. તેમાંથી ૩૯ ગામનાં ૮૨ બાઈબહેનોની ઉત્તરવડીઓ અમારા તરફ આવેલી હોવાથી કુલ ૮૨ જણે આ પરીક્ષાનો લાભ લીધો હોવાનું જણાય છે. પરીક્ષામાં બેઠેલાં ઉમેદવારોનું ધંધાવારી પ્રમાણ નીચે પ્રમાણે છે:—

૪૨ શિક્ષક, ૨૨ વિદ્યાર્થી, ૧ કારીગર, ૩ અંધપાલ, ૩ છતર નોકરી, ૧૧ ધરકામ; પૈકી ૧૫ બંહેનો છે, મેલ ટ્રેનિંગ કોલેજમાં ભણનારા રહોલોની મજબૂતરી વિદ્યાર્થીવર્ગમાં કરવામાં આવી છે.

હોડવા દરેલા ૮ પ્રતો પૈકી ૧૦ માં સવાલના ૧૬ ગુણ અને બાકીના દરેકના ૧૨ ગુણ રાખી ઉત્તરપત્રો તપાસતાં ૭૪ ઉમેદવારો ઉત્તીર્ણ થયાં છે. એટલે ‘પરીક્ષાનું’ પરિણામ, આ વખતે, લગભગ ૯૦.૮૬% આવેલું મળ્યું. ઉત્તીર્ણ થનારામાં ૪૨ શિક્ષકો, ૧૭ વિદ્યાર્થીઓ, ૧૦ ધરકામ કરનારા, ૩ અંધપાલ તથા ૨ છતર નોકરીવાળાં છે, જે પૈકી ૧૪ બહેનો છે. નં. ૬૫ થી નં. ૭૪ નાં ઉમેદવારો અનુમદા-ગુણથી ઉત્તીર્ણ થાય છે. અનુમદા ગુણ વત્તાના ચિહ્નથી દર્શાવવામાં આવ્યા છે. સદર પરીક્ષા માટે પ્રસિદ્ધ થયેલી જાહેરાતમાં જણાવ્યા પ્રમાણે પરિણામપત્રકના પ્રથમ ૨૦ નંબરો ઉપરાંત *ચિહ્નવાળા અધ્યાપન પાઠશાળાનો લાભ સમૂજનો નહિ પામેલા શિક્ષક, અંગ્રેજી પાંચમા ધોરણ સુધીના વિદ્યાર્થી અને છતર નોકરીવાળાં ઉમેદવારો પૈકી ઉત્તીર્ણ થનારા ૧૦ જણ ૦-૮-૦ ના ધનામને પાત્ર દરે છે. ઉત્તીર્ણ થતી ૧૦ બહેનોને પણ ઉત્તેજનનું એકેક રૂપિયાનું ધનામ મળે છે. દરેકને મળવાના ધનામની રકમ જેના તેના તામની સામે શેરાના ખાનામાં દર્શાવવામાં આવી છે. કુલ રૂ. ૪૫ નાં ૪૦ ધનામો આ પરીક્ષા અંગે વહેંચાશે. અત્રેની તેમ જ ઉમેદવારોની સગવડની ખાતર ધનામની રકમ રોકડમાં આપવાની નીતિ મંડળે સ્વીકારી છે, તે મુજબ રોકડમાં અપાશે. છતાં જેમની ઇચ્છા ધનામની રકમ પૂરતી કિંમતનાં પુસ્તક લેવાની હશે, તેઓ પુસ્તક અલગ્યત મંગાવી શકશે. તેથી ધનામ મેળવવા લાગ્યશાળી નીવડેલાં બાઈબહેનોને વિનંતિ કે પોતાને ધનામ રોકડમાં ભેદખે છે કે પુસ્તકરૂપે, તથા તે કોઈની મારફત રૂબરૂથી મંગાવી લેવું છે કે ટપાલરસ્તે, તે ત્યાં માસ આખર સુધીમાં જેણે તેણે અપવચ જણાવી દેવું. મુદત વીત્યે જે તે રકમ અત્રેથી જેને તેને ખર્ચે મની-ઓડરથી રવાના કરી દેવાની તજવીજ રહેશે.

અગાઉની પરીક્ષાઓની માફક આ વખતે પણ જે તે સ્થાનના શિક્ષક, મંત્રી કે અન્ય મુદરથોએ નિરીક્ષક તરીકેની સેવા અર્પી પરીક્ષાના કામમાં જે મદદ કરી છે, તે અદલ એ સર્વ કોઈનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

પરિણામ નીચે પ્રમાણે છે:—

પરિણામ

નંબર	નામ	ગામ	ધર્મી અભ્યાસ ગુણ	શેરો ધ નામ રૂ.
૧	ચંદુલાલ લક્ષ્મણભાઈ મારોટ	હરગીઆ	ચિંતક ઉ.	૭૨ ૫)
૨	દાનભાઈ પુનભાઈ જેમલીઆ	બાળાપુર	"	૭૧ ૪)
૩	ગુણસીભાઈ કાથીભાઈ પટેલ	કાસર	ચિંતક મે. સિ.	૭૦ ૩)
૪	પુરુષોત્તમ કાથીભાઈ પટેલ	હિર	"	૬૯ ૨)
૫	દીરાલાલ નરસિંહરામ બ્યાસ	પાટોદ	"	૬૮ ૧)
૬	મણિભાઈ ચંકરભાઈ પટેલ	મદાપુર	ચિંતક ઉ.	૬૭ ૧)
૭	ભાઈલાલભાઈ બાવાજી પટેલ	વિનોલી	ચિ. મે. સિ.	૬૭ ૧)
૮	લાલુભાઈ દાનભાઈ જેમલીઆ	ચાલપુર	ચિ. ઉ.	૬૨ ૧)
૯	તારાબેન દીરાલાલ રાવળ	અમરેલી	ચિ. ઉ.	૬૧ ૧)
૧૦	આચાભાઈ ગેરધનભાઈ પટેલ	સિદ્ધાર	ચિ. મે. સિ.	૬૧ ૧)
૧૧	દિલીપકુમાર માધવલાલ પંચોલી	નાનીકરી	"	૬૧ ૧)
૧૨	સુનીલાલ દામોદર ભટ્ટ	વાવોલ	"	૬૦ ૧)
૧૩	ખીમજીભાઈ દીગાભાઈ દાકર	સિદ્ધપુર	ચિ. ઉ.	૬૦ ૧)
૧૪	ઈશ્વરલાલ મૂળચંકર દાકર	ભાડ	"	૬૦ ૧)
૧૫	ચતુરભાઈ નારણભાઈ પટેલ	વલુજરા	ચિ. મે. સિ.	૫૯ ૧)
૧૬	કચ્છનબેન પીપટલાલ ભટ્ટ	અમરેલી	ચિ. ઉ.	૫૯ ૧)
૧૭	સોમાભાઈ દલમજીભાઈ ચાલ	કનીપુર	"	૫૯ ૧)
૧૮	ઈશ્વરલાલ દીરાભાઈ પટેલ	પાટોદ	ગુ. ૬ નોકરી	૫૮ ૧)
૧૯	સંતોકબેન જગજીવન	બાળાપુર	ચિ. મધ્યમ	૫૮ ૧)
૨૦	દરગાવિંદલાલ મોરારજી પંડ્યા	ચાડીઆ	ચિ. મે. સિ.	૫૮ ૧)
૨૧	ગિરજાચંકર ગાલાભાઈ પંડ્યા	તરવડા	ચિ. ગુ. ૬	૫૭ ૧) ઉ.
૨૨	જટાચંકર દરિયંકર નોસી	દેવગઢઆ	ચિ. મે. સિ.	૫૭ ૧)
૨૩	કેશવલાલ લવજી લાડીઆ	અગ્રવા	ચિ. ગુ. ૬	૫૬ ૧) ઉ.
૨૪	કુબેરદાસ સવરામ વૈજ્યવ	ગુતામ	ચિ. અ. ૩	૫૬ ૧) ઉ.
૨૫	વિદ્યુદભાઈ સોમાભાઈ પટેલ	ગાલી	ચિ. મે. સિ.	૫૬ ૧)
૨૬	ગાલાભાઈ અંબાલાલ અમ્લભટ્ટ	તારાપુર	"	૫૪ ૧)
૨૭	નાનુ ગુસ્તાસેપ દોડવાલ	નવસારી	પરગામ	૫૩ ૧) ઉ.
૨૮	સોમાભાઈ રણછોડભાઈ પટેલ	અંજેસર	ચિ. મે. સિ.	૫૩ ૧)
૨૯	કાજીચંકર રામેશ્વર ત્રિવેદી	કેરીઆવામસ	"	૫૦ ૧)
૩૦	જયકુમાર દામજીભાઈ પંડ્યા	તરવડા	ચિ. પ્રથમ મુદ્	૫૦ ૧)
૩૧	નારાયણલાલ પુ. ગુપ્તીઆ	મહેશ્વર	નોકરી-મેટ્રિક	૪૯ ૧)
૩૨	ગુલ ગુસ્તાસેપ કેરકરીઆ	નવસારી	પરગામ	૪૯ ૧) ઉ.
૩૩	જાનુ મોસીરવન ખીનોચદેર દોમજી	નવસારી	"	૪૯ ૧)

૩૪ વિધાભા ગગાભા માણેક	ખતુઆ	ટ્રે. શિક્ષક	૪૭	
૩૫ લાભશંકર નાનજી જોશી	ફેરીઆનાગસ	શિ. મધ્યમ	૪૭	
૩૬ શંકરલાલ લલ્લુરામ શેખ	આબ	મુ. શિક્ષક	૪૭	
૩૭ બાણુભાઈ ભવાનભાઈ બદલ	વડોદરા	વિ. પુ. અ. પા.	૪૬	
૩૮ કાન્તાબેન જયકૃષ્ણ પંડ્યા	તરવડા	ધરકામ	૪૬	૧) ઉ.
૩૯ આત્મારામ મોહનલાલ પટેલ	રૂપાલ	શિ. મેટ્રિક	૪૫	
૪૦ ગણાભાઈ પુરષોત્તમ પાઠક	રવાલ	શિ. પૂર્વપદ	૪૪	
૪૧ દયાશંકર નાગજી દવે	શાહપુર	"	૪૩	
૪૨ મોહનલાલ પ્રાગજી પટેલ	રતનપુર	શિ. ગુ. ૬	૪૨	
૪૩ નાણુ અ. કરકરીઆ	નવસારી	ધરકામ	૪૧	૧) ઉ.
૪૪ કેશવલાલ સંકિર્ણચંદ વાળંદ	કાણુચિલ	શિ. ગુ. ૬	૪૧	
*૪૫ છોટાભાઈ ખુશાલભાઈ પટેલ	રણોલી	વિ. ગુ. ૫	૪૦	૦૧ ઉ.
૪૬ સંવિતાબેન લક્ષ્મીશંકર ઓઝા	ખાંભા	ધરકામ ગુ. ૪	૪૦	૧) ઉ.
૪૭ ગણાભાઈ દામજી	તરવડા	શિ. પ્રથમપદ	૪૦	
*૪૮ મગનલાલ ગણાલાલ	તરવડા	વિ. અ., ૨	૩૮	૦૧ ઉ.
*૪૯ છોટાભાઈ રામજીભાઈ સોલંકી	ગુતાલ	વિ. અ., ૪	૩૮	૦૧ ઉ.
૫૦ ધન અરેદેશર મહેતા	નવસારી	ધરકામ	૩૮	૧) ઉ.
૫૧ હમનલાલ નાનાભાઈ પટેલ	વડોદરા	વિ. પુ. અ. પા.	૩૭	
૫૨ ભગવાનભાઈ નાથાભાઈ પટેલ	વાલમ	શિ. ગુ. ૬	૩૭	
*૫૩ અંબાલાલ રણછોડભાઈ	કાસોર	વિ. અ., ૫	૩૬	૦૧ ઉ.
૫૪ ઈશ્તાબેન ત્રિભુવન પંડ્યા	ખાંભા	શિ. પૂર્વપદ	૩૬	૧) ઉ.
૫૫ દયાશંકર જોશીરામ	ફેરિયાનાગસ	શિ. પ્રથમપદ	૩૫	
૫૬ ઓધવજી વલ્લભદાસ સંપટ		વિ. અ., ૭	૩૫	
૫૭ ચંપાબેન દાદાલાલભાઈ	તરવડા	ધરકામ	૩૫	૧) ઉ.
*૫૮ જીવાભાઈ કેશનાભાઈ આચ	ગુતાલ	વિ. અ., ૨	૩૪	૦૧ ઉ.
૫૯ લાણુબેન ગૌરીશંકર	સિદ્ધપુર	મંથપાલિકા ગુ. ૫	૩૪	૧) ઉ.
*૬૦ પા. શાન્તિભાઈ આશાભાઈ	વસો	વિ. અ., ૪	૩૪	૦૧ ઉ.
*૬૧ બાણુભાઈ મંજળભાઈ પટેલ	રણોલી	વિ. અ., ૫	૩૪	૦૧ ઉ.
૬૨ મણિબેન કાળીદાસ શાહ	કનીપુર	ધરકામ ગુ. ૪	૩૪	૧) ઉ.
૬૩ જયશંકર રેવાશંકર વ્યાસ	અંજેસર	શિ. મધ્યમ	૩૩	
૬૪ જેઠાલાલ રણછોડલાલ પંડ્યા	અંજેસર	શિ. પૂર્વપદ	૩૩	
૬૫ લીલાવતી ઉમિયાશંકર ભટ્ટ	દેવરાજીઆ	ધરકામ	૩૧+૨	
૬૬ અમયાલીલ કંકુરામ ત્રિવેદી	ઉમતા	મંથપાલ ગુ. ૭	૩૦+૩	
૬૭ આપાભાઈ ફારીશાહ પટેલ	વસો	વિ. અ., ૬	૩૦+૩	
૬૮ દિવાન ભુમ્મંચા અનારસા	વડોદરા	વિ. પુ. અ. પા.	૨૯+૪	
૬૯ મકવાણા મોરારજીભાઈ લખાભાઈ	"	"	૨૯+૪	

૭૦ રમણિકલાલ અંબાલાલ દવે	વાલમ	અંબપાલ અં. ૩ ૨૬+૪
૭૧ આશુભીમાં મોટામીમાં ચૌહાણ	વડોદરા	શિ. મંથન ૨૬+૪
૭૨ નરસિંહભાઈ વહાલજી પરમાર	ગુતાલ	વિ. ગુ. ૭ ૨૬+૪
૭૩ રમણભાઈ ગદાભાઈ ઠક્કર	વસો	વિ. અં. ૫ ૨૮+૫
૭૪ હર્ષદલાલ લાલશંકર પંડ્યા	અંજેસર	વિ. ગુ. ૬ ૨૮+૫
૭૫ રામશંકર જોષીતારામ ત્રિવેદી	વડોદરા	વિ. પુ. આ. પા. ૨૨
૭૬ મગનભાઈ દેસાઈભાઈ પટેલ	રણોલી	વિ. અં. ૬ ૨૧
૭૭ સૈયદ એહમદઅલી સૈયદઅલી	વડોદરા	વિ. પુ. અં. પા. ૧૮
૭૮ લીલવતીબેન શિવલાલ	વાલમ	ધરકામ ૧૮
૭૯ પા. મૂળચંદભાઈ હીરાભાઈ	વાલમ	દરજીકામ ગુ. ૬ ૧૭
૮૦ નરોત્તમદાસ દાલાભાઈ ધાંચી	વડોદરા	વિ. પુ. આ. પા. ૧૫
૮૧ રમણિકલાલ કેશવલાલ	વાલમ	કામાડી ગુ. ૬ ૮
૮૨ કરશનલાલ શંકરભાઈ પટેલ	વડોદરા	વિ. પુ. અ. પા. ૮

ફુનિયાની અગ્રયણીરૂપ નગાધિરાજ દિમાલપના પ્રવાસને આનંદને અનુભવ પેર બેઠાં મેળવવા ખાતર જેમણે એ પુસ્તક, આ પરીક્ષા નિમિત્ત, ન વાંચ્યું હોય તેમને પણ એક વાર તો અવશ્ય નજર તથે કાઢી જવાની ભલામણ કરીએ છીએ.

૧૯ મી પરીક્ષા ૧૯૪૧ ના નવ્યુઆરી માસમાં 'ભારતસેવક ગોખલે' એ પુસ્તકની લેવાશે. એ સંબંધી જાહેરાત માટે ઓક્ટોબર અંકમાં જરૂર જોશે.

વડોદરા,
તા. ૯-૨-૪૦ }

ના. ન. ચાકરી
સહમંત્રી, વ. રા. પુ. મં.

એમાં વાંક કેનાં ?

એક તરફથી સાહિત્ય પ્રવૃત્તિ શરૂ કરો જનતાની રસવૃત્તિ કેળવવાની મોટી મોટી વાત કરવી અને બીજી બાજુએથી એમને એવા અનુભવોના અધિક આપવા કે એ સાહિત્ય તરફ સન્માનની નજરે જોઈ પણ ન થકે ? તો તેમાં વાંક કેનાં ?

અફે જોતાં તો જનતા જ્યારે આવા સાહિત્ય પ્રત્યે અભિમુખ થતી જતી હોય તેવા કાળમાં તેની ઋચિને અને વિશ્વાસને જીતી લઈ, તેને આગળ લઈ જવી તે, સાહિત્યકાર અને પ્રકાશકોનું ઇષ્ટ કર્તવ્ય હોવું જોઈએ. તેના બદલે વેપારી વૃત્તિને લઈ, કે ગમે તે કારણે પ્રજાની અભિચ્છિને કુંઠિત કરવામાં આવે તો ? એનું પરિણામ શું આવે ? સાહિત્ય તરફ અભાવ અને પ્રકાશકો તરફ અવિશ્વાસ કે બીજું કંઈ ? એટલે મને લાગે છે કે, જે હોયના ટોપલો પ્રજાને માથે ઓઢાડવામાં આવે છે, તે હોય પ્રજાને નહિ પણ, તેમને આવા અનુભવો કરાવી તેમની રસવૃત્તિને આઘાત પહોંચાડનારા પ્રકાશકો અને અંધમાળાના સંચાલકોનો જ છે.

(કદમ-કિતાબ—“ જન્મભૂમિ ”)

વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવાણી અંક ૩૯

‘પૂરવાણી નં. ૩૯, એ ૧૯૪૦ના અંકમાં પ્રસિદ્ધ થઈ હતી પરંતુ તે વ્યવસ્થિત રીતે છપાયેલી ન હોવાથી આ અંકમાં ફરીથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે. એ ૧૯૪૦ માં આપેલી યાદી આથી ૨૬ સમજવી. ના. અં. દીવાનજી.

ચ ૮૧૬૫	વિદ્યાવિજયજી, મુનિશ્રી	
૨૬	જૈન તત્ત્વજ્ઞાન	
	૧૯૩૫; ૩. ૦-૪-૦	
ક ૪૯૧૮૬	પટેલ, ગોપાલદાસ જીવાભાઈ (સંપા)	
૬૫	શ્રીમદ્ ભાગવત	
	૧૯૩૯; ૩. ૧-૮-૦	
ટ ૧૬૦	કપાશી, ભીખાલાલ બા.	
૨૫	આમોદ્ધાર પ્રવૃત્તિ	
	૧૯૪૦; ૩. ૦-૧૨-૦	
દ ૬૬૧૭૭	મહેતા, બળભાઈ પ્રાણજીવનદાસ	
૭૧	માઈ મામડું	
	૧૯૪૦; ૩. ૦-૬-૦	
ઢ ૧૨૩૭૫	આર્જિદ હિંદ કાર્યાલય, અમદાવાદ	
૨૮	ભાનનગરની બીતરમાં	
	૧૯૪૦; ૩. ૧-૪-૦	
ઠ ૬૧૬	શુક્લ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર (અનુ.)	
૨૬	ચીનનો અવાજ	
	૧૯૩૮; ૩. ૦-૮-૦	
ડ ૫૦૯૩	પટેલ, સોમાભાઈ દિસાભાઈ	
૧૦	બાલવાયનમાળા પુ ૧-૬	
	૧૯૪૦; ૩. ૦-૧૦-૬	
ઙ ૨૬૬૪	જોષી, હમનલાલ નયુભાઈ	
૧૨	આપણો આર્થિક પ્રશ્ન	
	૧૯૩૮; ૩. ૧-૦-૦	
ઞ ૩૦૪૫	જ્યોતમડળ, સુરત (મકા)	
૩૦	જ્યોતમડળની ૧૯ પત્રિકાઓ	
	૧૯૩૮-૪૦; ૩. ૧-૧૨-૦	

ત ૨૬૪૩	જોષી, હમનલાલ ક.	
૨૨	ખેડૂત પાઠમાળા ૧લી ચોપડી	
	૧૯૩૧; ૩. ૦-૨-૬	
થ ૨૬૪૫૭	ચિરતી, સત્તારશાહ	
૬૪	સત્તાર ભજનામૃત લેઈ મુકિત પ્રબોધ ભજનાવલિ	
	૧૯૪૦; ૩. ૦-૫-૦	
ય ૫૫૨૮૮	પાઠક, રવિશંકર નરોત્તમદાસ	
૧૧	અંતરના દિવડે	
	૧૯૪૦; ૩. ૦-૬-૦	
મ ૩૦૬૨	ઝવેરી, મનસુખલાલ મ.	
૧૨	આરાધના	
	૧૯૪૦; ૩. ૨-૦-૦	
મ ૪૯૨૩	પટેલ, ગોવિંદ હ.	
૧૨	આપદર્મ	
	૧૯૪૦; ૩. ૦-૧૦-૦	
મ ૧૧૩૯૬	બેટાઈ, સુંદરજી ગો.	
૧૩	બ્રહ્મજ્ઞ	
	૧૯૪૦; ૩. ૨-૦-૦	
મ ૭૦૩૮	મહેતા, વસુમતી	
૬૬	મંજરા (સચિત્ર)	
	૧૯૪૦; ૩. ૦-૩-૬	
મ ૩૬૮૬	દલાલ, રમણીકલાલ જયચંદભાઈ	
૬૬	રાગની રાણી	
	૧૯૩૮; ૩. ૦-૮-૦	
મ ૪૬૧	ધ્રુવ, કેશવલાલ હર્ષદરાય	
૮૧	વિધ્યવનની કન્યાઓ અથવા પ્રિયદર્શના	
	૧૯૩૯; ૩. ૨-૦-૦	

ચ ૨૯૯૮ જોષી, માણેકલાલ ગોવિંદજી
નિર્મળા
૧૯૦૯; ર. ૧-૪-૦

ચ ૪૫૩૩૩ ધામી, મોહનલાલ
પરિચારિકા
૧૯૩૬; ર. ૧-૪-૦

ચ ૬૧૨૮ ભુલ, ધૈર્યચન્દ્ર ર.
યુગચિત્ર
૧૯૪૦; ર. ૧-૦-૦

ચ ૬૨૭૩૫ ભટ્ટ, કૃષ્ણપ્રસાદ લલ્લુભાઈ
પ્રણયયય
૧૯૪૦; ર. ૧-૮-૦

ચ ૮૨૪ વીમાવાળા નટવરલાલ મ. (સંપા.)
કથાકલગી
૧૯૩૯; ર. ૨-૮-૦

ચ ૯૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ
ખિલોરી પહાડ
(અં) ૧૯૩૭; ર. ૦-૩-૦

ચ ૯૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ
રામજીનો ખનનનો અને
(અં) ખીજ વાતો
૧૯૪૦; ર. ૦-૮-૦

ચ ૯૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ
રોકસપીઅરનાં કથાનકો
(અં) ભા. ૧ લો
૧૯૩૭; ર. ૧-૦-૦

ચ ૯૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ
રોકસપીઅરનાં કથાનકો
(અં) ભા. ૨ જો
૧૯૩૮; ર. ૧-૦-૦

ચ ૯૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ
હસતાં બાળ (સચિત્ર)
(અં) ૧૯૪૦; ર. ૦-૫-૦

ચ ૯૧૩૩ સુખંદુ આત્માનંદ
આઈબલ કથાઓ
૧૯૩૧; ર. ૦-૮-૦

ચ ૯૮૧૨૫ સ્વામી, ગણેશાનંદ
સુખોદ કથાસાગર
૧૯૩૪; ર. ૧-૮-૦

ચ ૧૧૧૬ કમલિની, જીહેન
કમળ
૧૯૩૫ ત્રિવેદી, નવલરામ જમનાય (સંપા.)
જયંતી વ્યાખ્યાનો
૧૯૪૦; ર. ૨-૪-૦

ચ ૫૮૭૩ શર્માસ યુગરાતી સલા
મહોત્સવ મંથ
૧૯૪૦; ર. ૩-૦-૦

ચ ૯૪૦૩ સધવી, જળવન્ત ગો. (અમિકમાર)
વિચારવીચિ
૧૯૪૦; ર. ૦-૮-૦

ચ ૯૧૦૧ શાહ, શંકર અને બધેકા, નરેન્દ્ર
પ્રવાસવાર્તા
(અં) (૧૯૩૬); ર. ૦-૫-૦

ચ ૯૮૩૬ હમદાની, એચ. એમ.
જગતની મહાન જ્યોતિઓ
૧૯૪૦; ર. ૦-૫-૦

ચ ૧૧૨૪ દેસાઈ, જમનાય (સંપા.)
મોહાના આઝાદ
૧૯૪૦; ર. ૦-૪-૦

ચ ૨૦૦ ઠાલેલકર, દત્તાત્રય બાલકૃષ્ણ
આતમતી દીરાંલો
૧૯૪૦; ર. ૦-૬-૦

ચ ૨૪૮૮ દવે, જુગતરામ ત્રી.
ભારતસેવક ગોખલે
૧૯૪૦; ર. ૦-૮-૦

ચ ૯૫૫૬ પંડ્યા, ભાલમંદ્ર ન.
માડી તારે ખોલે (સાવરકર)
૧૯૩૬; ર. ૦-૩-૦

વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવણી અંક ૪૩

આ ૨૬૭૩	નેપી, જીવરામ	આલસાહિત્ય-સર્વસંગ્રહ	ભાગ ૨ નો	૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૦-૦૦
૧૦.૨				
ક્ર ૫૭૨	પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ. (પ્રકા.)	મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય ખાતાના વટકુક્રમો, સુચનાઓ, જાહેરાતો વગેરેનું એકીકરણ ભા. ૩ નો		૧૯૩૬; રૂ. ૨-૦-૦૦
૬૭.૩				
ક ૫૬૭	પુરાણી, અંબાલાલ બા. (અનુ.)	(શ્રી) માતાજી સાથે વાર્તાલાપ		૧૯૪૦; રૂ. ૨-૦-૦૦
૭૦				
ક ૫૬૭	પુરાણી, અંબાલાલ બાલકૃષ્ણ	યોગસાધનાના પાયા ભા. ૨		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૧-૦૦
૭૫				
ક ૫૬૭	પુરાણી, અંબાલાલ બા. (અનુ.)	મંથન અને કક્ષિતમાર્ગ		૧૯૩૮; રૂ. ૧-૮-૦૦
૬૪				
ક ૪૪૭	સુશીલ (પરીખ, બી. હ.) ભા. ૬.	જિનવાણી		૧૯૩૪; રૂ. ૧-૦-૦૦
૧૮				
ક ૨૧૧૩	ઠાઠારી, કરેલાલાલ જિ. (અનુ.)	ધર્મનું આદિ મૂળ વેદ		૧૯૨૪; રૂ. ૧-૦-૦૦
૪૫				
ક ૮૬૬૪	ચા.હ. તલકચંદ શીરચંદ	અવિષ્ય ભાવ રૂળ		૧૯૩૪; રૂ. ૫-૦-૦૦
૬૫				
ક ૧૪૪૪	ભટ્ટ, હરિહર	ખગોળ ગણિત ભા. ૧નો સૂચંગણિત		૧૯૩૪; રૂ. ૦-૮-૦૦
૨૧				

ક ૬૭૫	સોની, રમણલાલ પી.	ચાંદો સૂરજ	૧૯૩૪, રૂ. ૦-૪-૦૦
૧૫			
ક ૧૫૬૪૭	ભાવસાર, નવલકાન્ત	વિદ્યાનની વાતો	૧૯૩૫; રૂ. ૦-૨-૦૦
૮૧			
(અં)			
ક ૫૫૩૬૫	પાઠક, હરિલાલ ગોરધન	અનુભૂતસિદ્ધ પ્રયોગસંગ્રહ અને લોકપ્રયોગ સંગ્રહ	૧૯૪૦; રૂ. ૧-૦-૦૦
૧૧			
ક ૬૦૨૧	શાહ, આપાલાલ મરખડાસ	દિનચર્ચા	૧૯૩૪; રૂ. ૧-૮-૦૦
૩૯			
ક ૪૪૮૮	દિવેદી, મણિલાલ જમજીવન	અમુલ્ય તક	૧૯૩૪; રૂ. ૦-૧૨-૦૦
૧૧			
ક ૬૭૩૧	ભટ્ટ, ભાનુપ્રસાદ મણિલાલ	સાનગણા	૧૯૩૪; રૂ. ૦-૩-૦૦
૬૬			
(અં)			
ક ૩૭૦૩	ત્રિવેદી, હરભાઈ	ડાહટન પ્લેન	૧૯૩૫; રૂ. ૦-૨-૦૦
૩૩			
ક ૧૭૦૩	ત્રિવેદી, હરભાઈ	નવી દષ્ટિ	૧૯૩૪; રૂ. ૦-૧૦-૦૦
૪૧			
ક ૭૦૪૨	મહેતા, વિઠ્ઠલરાય મહિપતરાય	યુરોપીય સંસ્કૃતિનાં શબ્દચિત્રો	૧૯૩૪; રૂ. ૦-૮-૦૦
૭૫			
ક ૬૬૫૧	મજમુદાર, સો. કનિષ્ઠાપ્રજ્ઞેન (સંપા.)	રાસ ન્યોતિ	૧૯૪૦; રૂ. ૮-૮-૦૦
૭૭			

મ ૫૫૩૮ પાઠકજી, શ્રી. જયમન ગૌરી
૩૫ તેજ-છાયા
૧૯૪૦; રૂ. ૧-૪-૦

મ ૬૩૫૮૬ ભટ્ટ, બાલકૃષ્ણ જી.
૨૩ ગીતરજની
૧૯૪૦; રૂ. ૦-૮-૦

મ ૫૩૬૫૬ પંડ્યા, મરતરામ
૨૫ ધરધરણું અને મનોહર
૧૯૪૯; રૂ. ૦-૧૨-૦

ર ૫૯૬૩ બક્ષી, પ્રિયવદન ગિરધરલાલ
૫૪ પહેલી ભેટ
(જા.) ૧૯૩૪; રૂ. ૦-૫-૦

ય ૮૬૭૭ શર્મા, સીતારામ
૬૬ સુલગા (પ્ર. મં. ૨૬)
૧૯૪૦; રૂ. ૨-૮-૦

ર ૬૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ
૭૮ લપલપીપા
(જા.) ૧૯૩૪; રૂ. ૦-૮-૦

પ ૨૧૧૬ ખલીલ, અયુબખાન
૬૫ સંહાર (નવ. મં. વ. ૭-૩)
૧૯૪૦; રૂ. ૧-૮-૦

પ ૧૧૬૬ 'અવિનાશ'
૧૪ એમ્મા શું ?
૧૯૪૦, રૂ. ૨-૦-૦

જ ૮૨૦૫ વિદ્યાજીવિજયજી, મુનિશ્રી
૬૬.૪ સુભાષિત-પદ રત્નાકર
ભા. ૪ થો
૧૯૪૦; રૂ. ૧-૪-૦

શ ૮૧૪૬ વિન્યેન્દ્રસરિય, મુનિમહારાજ
૧૨૦ અશોકના શિલાલેખો ઉપર
દષ્ટિપાત
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૪-૦

પ ૬૩૦૧ ભટ્ટ, ચંદ્રભાષ કા.
૧૫ કકળાણું કાંગો
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૫-૦

જ ૩૮૨ દવે, મહાશંકર દિંદિજી
૧૧ અફઘાનિસ્તાન
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૮-૦

સ ૮૭૯૧ શાહ, ત્રિભોવનદાસ લહેરચંદ
૫૮.૨ પ્રાચીન ભારત ભા. ૨જો
૧૯૩૬; રૂ. ૭-૮-૦

જ ૬૬૬૭ મહેતા, ખખલભાષ પ્રા.
૭૬ રશિયાનું ઇતર
૧૯૩૫; રૂ. ૨-૦-૦

જ ૫૦૦ પટેલ, નાગરદાસ ધ.
૧૦ અન્ય દુનિયા
(જા.) ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૩-૦

જ ૭૬૭૭ મારતર, પી. ડી.
૨૫ ચાંગા સર્વસંગ્રહ
૧૯૩૬; રૂ. ૧-૦-૦

જ ૫૫૨૯ પાઠક, રામનારાયણ નાગરદાસ
૨૦ કાળાપાણીને પેલેપાર
૧૯૩૫; રૂ. ૦-૪-૦

જ ૨૬૬૮ ચોકશી, રમણલાલ મોહનલાલ (પ્ર.)
૨૩ ગરવી ગુજરાત ભા. ૨જો
૧૯૩૫; રૂ. ૫-૦-૦

જ ૫૩૫૮૪ પંડ્યા, ભાલચંદ્ર ન.
૬૧ બે સાહસિકો
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૩-૦

જ ૫૦૧૮ પટેલ, ફૂલાભાષ મથુરભાષ
૨૭ જગતના સિતારા
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૦-૦

જ ૮૯૭૯ શાહ, ધીરજલાલ ટોકરશી (સંપા.)
૮૧૫ વિદ્યાર્થી વાંચનમાળા શ્રેણી ૫ અ
નં. ૮૧ થી ૧૦૦.
૧૯૩૬; રૂ. ૧-૮-૦

જા ૨૦૭૪ દેસાઈ, મગનભાઈ પ્રભુદાસ (અનુ.)
૪૩૧૪૫ અપંગની પ્રતિભા (હિલનકેલર)
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૨-૦

જા ૨૩૬ પાઠક, રામનારાયણ નાગરદામ
૫૫૨૬ યુગાવતાર ગાંધી ભા. ૧લો
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૭-૦

જા ૨૪૮૨ કામદાર, છોટાલાલ માનસિંગ (ભા.ક.)
૧૯૫૩ ભારતભક્ત ગોખલેજીના
રમરણી
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૨-૦

જા ૧૮૧૧ બારોટ, યુનીલાલ પુરષોત્તમ
૬૦૧૨૪ કાગવા
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૩-૦

સુધારો

જુલાઈ '૪૦ના અંકમાં છપાયેલી વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવણી અંક ૪૧ માં

ચ $\frac{૬૫૬૪૭}{૮૧}$ ને બદલે છર $\frac{૬૫૬૪૭}{૮૧}$
(અં)

જ $\frac{૬૫૬૪૭}{૮૧.૧}$ ને બદલે છર $\frac{૬૫૬૪૭}{૮૧.૧}$

ઓગસ્ટ ૧૯૪૦ ની વર્ગીકૃત નામાવલિની પૂરવણી અંક ૪૨

ચ $\frac{૯૭૪}{૬૪}$ ને બદલે ચ $\frac{૯૭૫૪}{૬૪}$

લપ $\frac{૮૫૦૫}{૬૧.૩}$ ને બદલે લપ $\frac{૮૨૦૫}{૬૧.૩}$

વાંચવું.

આવતા માસની કાર્યદિશા

- ૧ અંકોનો સાથે પુસ્તકોની યેવણી યાંદીઓ જરૂર મોકલશે.
- ૨ અંકોનો દક્ષાવારીના ધોરણે જ સ્વીકારાશે; માટે તે પ્રમાણે મોકલશે.
- ૩ ઓક્ટોબરમાં ત્રિમાહી પત્રકો પુસ્તકાલયના અંચાલો મોકલવા ચૂકે નહિ.
- ૪ થોડું ભણેલા પ્રોફેસર માટે વાચન ખરીદવા અંકોજમાં ખાસ સવડ કરો.

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નં. ૬ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

લોકમદદની રકમ મોકલતા પહેલાં કાયમનિધિની રકમ જે તે
રથળે મૂકવા બાબત

અંદાજે સપ્ટેમ્બર આખર સુધીમાં મંજૂરી લેવામાં આવે છે એટલે ધણાં પુસ્તકાલયો તરફથી કાયમનિધિની રકમો મૂકવામાં આવશે એમ સૂચના કાઢવાનું કારણ જણાવી અંદાજે મંજૂર કરાવે છે. કેટલીક વખત કાયમ નિધિમાં રકમ પુસ્તકાલયો તરફથી નહિ મૂકવાના કારણે લોકમદદમાંથી તે રકમ કાપીને અંદાજપત્રના જે તે આસનમાં જણાવવામાં આવે છે, પણ તેનો અમલ કેટલેક ઠેકાણે નહિ થતો હોવાથી આ સૂચના કાઢવામાં આવી છે.

૨. અંદાજે ખાતા તરફથી મંજૂર કરી મોકલવામાં આવે એટલે તેમાં જણાવ્યા પ્રમાણે કાયમનિધિની રકમ વ. દુ. નંબર ૩, તા. ૬-૧-૩૬ કાયમનિધિની રકમ લોક-પ્રમાણે જે રથળે મૂકાતા હોય ત્યાં મૂકી પછી લોકમદદની મદદ મોકલતાં પહેલાં રકમ પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળમાં મોકલવી. પુસ્તકાલય મંડળમાં જે પુસ્તકાલય કાયમનિધિની રકમ મૂકે છે તે સાથે લોકમદદ ત્યાં મોકલવા હરકત નથી. કાયમ નિધિની રકમ મૂક્યા સિવાય લોકમદદની રકમ મોકલવામાં આવશે તો તે રકમની જવાબદારી મંત્રીના ચિર રહેશે.

૩. અંદાજમાં મંજૂર કર્યા પ્રમાણે લોકમદદ અને કાયમ નિધિની રકમ બંને ભેગી ન થઈ શકે તો મંજૂર થયેલું અંદાજ રદ સમજવું અને અંદાજમાં મંજૂર થયા નવેસર વ્યવસ્થાપક મંડળ બોલાવી જે રકમ ભેગી થઈ હોય કરતાં ઓછી રકમ હોય તેની નીચે રકમ કાયમ નિધિ ખાતે લેઈ જઈ અંદાજ મોકલવું. તો શું કરવું કેટલીક વખત કાયમ નિધિમાં રકમ પૂરતી છે એટલે તે મૂકવાની નથી એવો સંજય જતાવવામાં આવે છે તે ગ્રાહ્ય થઈ શકે એમ નથી. બ્યાજનું ઉત્પન્ન લોકમદદની રકમ તરીકેની કુલ રકમમાં ગણવા હરકત નથી, એટલે આ નતમામ બાબતોનો વિચાર કરી પુસ્તકાલયની સદરતા વધારવા માટે કુલ ભેગી થયેલી રકમની નીચે રકમ કાયમ નિધિ ખાતે મૂકવી.

૪. કેટલાક ગામડાંઓમાં વસ્તીના પ્રમાણ કરતાં અથવા છેલ્લા ત્રણ વરસમાં મંજૂર થયેલાં અંદાજની સરાસરી કરતાં અગર નવીન પુસ્તકાલયોને નિમે કરતાં વધુ રકમ મદદ આપવાની ચતા કરતાં વધુ લોકમદદ ઉભી થઈ ઓછી કાયમ નિધીમાં ક્યારે રકમનો અંદાજ બને ત્યારે ખાતા તરફથી સવક પ્રમાણે મૂકવી પડશે. અંદાજ મંજૂર થાય છે, એવે પ્રસંગે વધારાની ભેગી થયેલી રકમ પણ કાયમ નિધિ ખાતે મૂકવાની છે, ઉપર પ્રમાણેની

સૂચનાનો અમલ સન ૧૯૪૦-૪૧ થી તમામ સરકાર ગદદ લેતાં પુસ્તકાલયો અને વાચના-લયોએ કરવાનો છે જ અને તપાસણી વખતે તપાસણી અધિકારી સાહેબો આ બાબત અવશ્ય જોશે એવી આશા છે.

વડોદરા,
તા. ૧૦ સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૦ } પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. ખટેલ
અ. મદદ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૭ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

પુસ્તકોની યાદીઓ બાબત

આમ પુસ્તકાલયોનાં અંદાજોમાં પુસ્તકોની યાદીઓ અંદાજની સાથે જ મોકલવાનું કરેલું છે અને તે પ્રમાણે કેટલાંક પુસ્તકાલયો તરફથી યાદીઓ સૂચના કાઢવાનું કારણ આવતી ન હોવાના કારણે આ સૂચના કાઢવી પડી છે.

૨ તમામ આમ પુસ્તકાલયોએ નિદાન અંદાજમાં જેટલી રકમનો ખર્ચ કરવાનો ક્યો હોય તેના ૩૫ ટકા ખર્ચ પુસ્તકો ખાતે કરવા કરેલું છે. પુસ્તકાલયોએ કરવાની છતાં તે પ્રમાણે રકમ કેટલેક રથળે સંધાતી નથી, તેવે રથળે વર્તમાનપત્રો વાળીજી બાજતોમાં ઘટાડો કરી પુસ્તકોની રકમમાં વધારો કરવામાં આવે છે, તે વખતે પુસ્તકોની યાદીઓ ઓછી કિંમતના લીધે અધુરી રહે છે; અગર આમ પંચાયતની મદદ આવશે સારે મોકલીશું એવા સમજ બજાવે છે તે પ્રથા રદ કરી નીચે પ્રમાણે તજવીજ કરવાનું તમામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને જણાવવામાં આવે છે.

૩. તમામ પુસ્તકાલયોએ પોતાના અંદાજના ૩૫ ટકા રકમની એવડી રકમનાં પુસ્તકોની યાદી પુસ્તકાલયના અંદાજ સાથે રજૂ કરવી, એટલે રકમ પુસ્તકો માટે એવડી રકમ વધવટ થવાના કારણે ખાતા તરફથી યાદી મૂકવી પડશે નહિ ની યાદી મોકલવા બાબત અને પુસ્તકાલયને તેની માગણી પ્રમાણેનાં પુસ્તકો મળશે.

અંદાજોમાં જેમણે ઓછી રકમનાં પુસ્તકોની યાદી કરી હશે તેમને ખાતાની પસંદગીનાં પુસ્તકો મોકલવા તજવીજ થશે.

વડોદરા,
તા. ૧૦ સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૦ } પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. ખટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

યુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા.

(વડોદરા રાજ્યની સહકારી મંડળોમાં સંબંધી સંવત ૧૯૭૦ના નિર્ણય છઠ્ઠીની કલમ ૬ અન્વયે વા. ૩૧-૩-૨૪ને રાજ્ય નોંધનામાં આવ્યું છે.)

મુકરર કરેલું ભડોળ	રૂ. ૫૦,૦૦૦-૦-૦
ભરાવવા કાઢેલું ભડોળ	રૂ. ૫૦,૦૦૦-૦-૦
ભરાયલું ભડોળ	રૂ. ૩૧,૮૭૫-૦-૦
વસૂલ આવેલું ભડોળ	રૂ. ૩૧,૮૭૫-૦-૦
રિઝર્વ ફંડ	રૂ. ૮,૭૭૦-૦-૦

મંડળનું નેપિણું સરનામું
રાવપુરા, વડોદરા.

સાધારણ સભાના પ્રમુખ

૨૧. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ, વડોદરા

ઉપપ્રમુખ

૨૨. નાનાલાલ નાથોલાલ શાહ, એમ. એ.

પ્રિન્સિપાલ, એચ. વી. શ્રોમ મેમોરીઅલ હાઈસ્કૂલ, વડોદરા

વ્યવસ્થાપક મંડળના સભાસદો

૨૩. રા. ચુનીલાલ પુરુષોત્તમદાસ શાહ, બી. એ. એલએલ. બી. વડોદરા (અધ્યક્ષ)

૨૪. રા. નટવરલાલ ગિરધરલાલ શાહ, મંત્રી, સા. પુ. શિનોર

૨૫. રા. ચિમનભાઈ મૂળજીભાઈ અમીન, પ્રતિનિધિ, સા. પુ. વસો

૨૬. રા. ચિમનભાઈ હરિભાઈ અમીન, મંત્રી, સા. પુ. વરુણામા

૨૭. રા. બાળાશંકર ગંગારાશંકર ઉપાધ્યાય, પ્રતિનિધિ, સા. પુ. બીલ

૨૮. રા. વલ્લભભાઈ મૂળજીભાઈ પટેલ, પ્રતિનિધિ, સા. પુ. સાધી

૨૯. રા. નાનાભાઈ ચંદ્રશેખર દીવાનજી, વડોદરા

૩૦. રા. શંકરભાઈ સોમાભાઈ પટેલ, સ્નાતક, વડોદરા

૩૧. રા. રાવજીભાઈ ભેરાભાઈ પટેલ, ઇટેલા

મંત્રી

૩૨. રા. વાઘજીભાઈ નારજીભાઈ અમીન, બી. કૉમ્, વડોદરા

ઑડિટર

મેસર્સ આપાજી અમીન, એન્ડ કંપની, રજિસ્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટસ

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ૦ નો સને ૧૯૩૯-૪૦નો

સોળમા વાર્ષિક રિપોર્ટ

સહચર્યા,

તા. ૩૧મી જુલાઈ સને ૧૯૪૦ના રોજ પૂરા થતા આ મંડળના સોળમા વર્ષના કામકાજનો હેવાલ તથા હિસાબનું સરવાલું અને તા. ૧-૮-૩૯થી તા. ૩૧-૭-૪૦ સુધીના બાર માસનો નકાતોટાનો હિસાબ ઓડિટરના હાખલો સાથે બ્યવસ્થાપકો આપની સમક્ષ રજૂ કરે છે:—

(૧) સભાઓ:—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં બ્યવસ્થાપક મંડળની આઠ સભાઓ મળી હતી, જેમાં જે તે વખતે મંડળના કામકાજને લગતા પ્રશ્નો રજૂ થઈ નિર્ણયો કરવામાં આવ્યા હતા.

(૨) શેર બાબત:—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં ૨૩ નવીન સભાસદો આપણા મંડળમાં જોડાયા છે અને ૩ સભાસદો શેર નામફેર થવાથી કમી થયા છે. એટલે વર્ષ આખરે સભાસદોની કુલ સંખ્યા ૫૨૫ ની છે. અને ૨૩ નવીન સભાસદોએ ખરીદેલા શેર ૪૭ અને જૂના સભાસદોએ નવીન ખરીદેલા શેર ૭૫ ઉમેરતાં ભરાયેલા શેરની કુલ સંખ્યા ૧૨૭૫ની છે, અને તે પેટે શેર દીઠ રૂ. ૨૫)ની કિંમતની તમામ રકમ વસૂલ આવેલી છે.

(૩) પુસ્તકવેચાણ:—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં મંડળે ગયા વર્ષની માફક રાજ્યનાં તેમ જ બહારનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોને અને જનતાને પુસ્તકો પૂરા પાડવાનું કામ કર્યું છે. અને તે અંગે રૂ. ૩૫૯૫૫-૮-૫ નાં પુસ્તકોની તથા છતર સાહિત્યની ખરીદી કરી છે અને રૂ. ૩૬૧૮૫-૭-૧૧ નું વેચાણ કર્યું છે.

(૪) પત્રો-માસિકોનું લવાજમ ભર્યા બાબત:—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં મંડળે ગ્રામ પુસ્તકાલયો વતી જે તે વર્તમાનપત્રો તથા માસિકોનું લવાજમ ભરવાનું કામ કર્યું છે. આ વર્ષે ૭૫ કરના પુસ્તકાલયોએ પણ તે કામ મંડળને સોંપ્યું હતું. ઉપરાંત વડોદરા રાજ્ય બહારનાં ૧૯ પુસ્તકાલયો અને ૧૧ જ્ઞાનવર્ધક વાચનાલયો તેમ જ હિંદુસ્તાન બહારનાં, આફ્રિકાનાં પુસ્તકાલયો, બીજા સંસ્થાઓ અને વ્યક્તિઓ મળી આશરે ૫૦ ગ્રાહકો વતી પણ લવાજમો ભરવાનું કામ કર્યું છે. વર્ષ દરમ્યાન રૂ. ૪૭૨૭૨-૦-૭ નું કુલ લવાજમ મંડળ મારફતે ભરાયેલું છે.

(૫) ગ્રામ પુસ્તકાલયોનાં કાયમફંડો બાબત:—

નિવેદનવાળા વર્ષ આખરે ગ્રામ પુસ્તકાલયોની કાયમફંડની રકમ, મંડળમાં ચાપણ તરીકે મુકાયેલી રૂ. ૧૭૮૯૨૪-૧૧-૭ ની છે. કેટલાંક પુસ્તકાલયોએ પોતાની ચાપણ વડોદરા ૪૫૦]

દરાની લેન્ડ મોર્ટગેજ બેઠના શેરોમાં પચુ શેરો છે. સામાન્ય રીતે બીજે કેકણે મૂકેલી પોતાની ચાપણુ ઉપાડી લઇને મંડળમાં જમા મૂકવાની ગ્રામ પુસ્તકાલયોની વૃત્તિ વધતી જાય છે. ચાપણુ ઉપર મંડળ તરફથી દોઢ-દોઢ બ્યાજ આપવામાં આવ્યું છે.

(૬) મંડળને સોંપાયેલાં ટ્રસ્ટફંડો ખાખત:—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં મંડળને બે નવીન-ટ્રસ્ટ ફંડો શ. ૨૦૨-૦-૦ નાં મળેલાં છે. એટલે વર્ષ આખરે ટ્રસ્ટ ફંડની સંખ્યા ૩૬ કુલ શ. ૧૯૦૩૯-૯-૭ ની થાય છે. તેમાં નદિ અર્ચાયણ બ્યાજ શ. ૨૦૪-૧૨-૧૧ ઉમેરતાં ટ્રસ્ટફંડો ખાતે શ. ૧૯૨૪૪-૬-૬ બાકી જમા રહે છે.

ઈન્વેસ્ટમેન્ટસ ખાખત:—

સને ૧૯૩૮ના વર્ષમાં બ્રિટિશ રાજ્યની ખેડા ડિસ્ટ્રીક્ટ સેન્ટ્રલ કોઓપરેટિવ બેંક લિ. નડિયાદની કાચી પડી હતી, અને મુબમ્બઈ સરકારના હુકમથી તેનું કામકાજ બંધ થયું છે. આ બેંકમાં મંડળને મામે ફરક શ. ૫૦)નો એવા ૨૦ શેર ચાલુ છે, જેનું રોકાણ શ. ૦૦૦-૦-૦ છે. તે ઉપરાંત જાંધી મુક્તની ચાપણુ ખાતે શ. ૧૩૦૦) બાકી રહેલા છે. એટલે આ બેંકમાં મંડળની કુલ રકમ શ. ૨૩૦૦) કેટલેક અંશે જોખમાયેલી છે. આ કમો શકબંધ લહેણા ખાતે સરવાલામાં બતાવી છે.

મંડળના ઇન્વેસ્ટમેન્ટસ ખાતે ધલાત પડે છતાં મંડળની સદરતા જોખમાય નદિ તે માટે ઇન્વેસ્ટમેન્ટસ રિઝર્વફંડ નામનું જીવું ખાતું બોલી તે ખાતે બીજી શકે ત્યારે નફામાંથી કમ જમા કરવામાં આવે છે. અર્ચાયણ આખરે આ ખાતે શ. ૫૨૦૦-૦-૦ જમા હતા. નિવેદનવાળા વર્ષમાં યુરોપીય યુદ્ધના કારણે સરકારી લોનોના બાવમાં થોડોક ધટાડો થયો છે. તે ૧૯૫૧-૫૪ની ત્રણ ટકાની શ. ૨૫૦૦)ની દાર્શનિક કિંમતની લોનનો બાવ વર્ષ આખરે શ. ૯૬-૧૨-૦ હતો તેથી આ ફંડ ખાતેથી શ. ૭૨૧-૧૧-૧૦ આવકેરના કમી રી સરવાલામાં લોન, બચાવવામાં બતાવવામાં આવી છે. આ ફંડમાં વર્ષ આખરે શ. ૪૪૭૪-૪-૨ જમા રહે છે.

૮) પુસ્તકપ્રકાશન સંબંધી હકીકત:—

મંડળે પ્રકાશિત કરેલાં ૬૫ પુસ્તકો પૈકી ૨૫ પુસ્તકોની બધી પ્રતો વેચાઈ ગઈ છે. ૪૦ પુસ્તકોની પ્રતો જે નિવેદનવાળા વર્ષ આખરે ચિલક છે તે વેચવા માટે જાહેર કરેલી કંમતે શ. ૫૫૪૬-૧૨-૦ ની થાય છે, ન્યારે પુસ્તક પ્રકાશન ખાતે મંડળના શ. ૨૮૮૦-૭-૦ લાયક છે. એટલે રોકાયેલી રકમ વહેલી મોડી વચુલ તો થશે જ. આ રોકાયેલી રકમ પર સને ૧૯૩૮ થી બ્યાજ ગણતું બંધ કરેલું છે. દોઢ ટકા રેમે બ્યાજની રકમ શ. ૭૦-૦-૦ થાય છે.

વર્ષ દરમ્યાન મંડળે બે પ્રકાશનો દાય ધર્મો છે. "બાલકુળના પાઠો"ની એક સ્તિષ્ઠ પ્રસિદ્ધ થશે અને "સારી રીતસાત"ની ચોથો આવૃત્તિ અપી જવાથી પાંચમી આવૃત્તિનું હાપકામ ચાલુ છે.

(૯) “ પુસ્તકાલય ” માસિક આખત:—

પુસ્તકાલય માસિકનું ૧૪ મું વર્ષ ડિસેમ્બર ૧૯૩૯ આખરે પૂરું થયું હતું. તા. ૧-૧-૧૯૩૯ થી તા. ૩૧-૧૨-૩૯ સુધીના બાર માસમાં લગભગ ખાતે શ. ૪૮૧૫-૪-૦ અને જાહેર ખર્ચ ખાતે શ. ૭૨૯-૧૦-૯ મળી કુલ શ. ૫૫૪૪-૧૪-૯ જમા મળ્યા હતા. કાગળ, હપ્તામણ, પગાર, પોસ્ટેજ, માગ પુસ્તકાલયોને મદદ વગેરે સાથે ખર્ચની કુલ રકમ શ. ૪૮૨૭-૧૫-૦ છે. એટલે વર્ષ આખરે માસિક ખાતે શ. ૭૧૬-૧૫-૯ ખચત થાય છે, જેમાં પાછલાં વર્ષોની ખચત શ. ૩૭૧૯-૯-૫ તથા વ્યાજના ઉત્પન્નના શ. ૮૨-૫-૧૧ અને પુસ્તક વેચાણના શ. ૩-૪-૦ ઉમેરતાં માસિક ખાતે કુલ ખચત શ. ૪૫૨૨-૩-૧ થાય છે. “ પુસ્તકાલય ” માસિકના ઉત્પન્નખર્ચોનો હિસાબ (તા. ૧-૧-૩૯ થી ૩૧-૧૨-૩૯ સુધીના) ઇલાયદો આ સાથે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.

વર્ષ દરમ્યાન માસિક ખાતેની ચંચેલી ખચતમાંથી માસિકના તંત્રીને એક માસ જેટલા પગારના ખોનસના શ. ૫૦૦) આપવામાં આવ્યા છે જેને મંજૂર કરવા અમે બહામણ કરીએ છીએ.

“ પુસ્તકાલય ” માસિકમાં દર માસે પુસ્તકાલય ખાતા તરફનાં સચનાં સરકારી, ખાતા તરફે કોઈ પણ પ્રકારનું ખર્ચ પાડ્યા સિવાય લેવાય છે. સામાન્ય રીતે બારે માં જેટલી મેટર દરસાલ લેવાતી હતી. સને ૧૯૩૯ માં ૨૩ ફર્માનું મેટર ખાતા તરફનું છાપવામાં આવ્યું છે.

(૧૦) સરકારી શુક ઉપોના ઈજારા આખત:—

સરકારી શુક ઉપો વિભાગના હિસાબો આ સાથે ઇલાયદા પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે. નિવેદનવાળા વર્ષમાં સરકારી શુક ઉપો અંગે વડોદરામાં એક મુખ્ય કોઠાર તથા રાજ્યનાં મોટાં ગામોની શાળાઓમાં પક તથા શાળા બહાર બજારમાં ૨૭ પેટા કોઠાર ચાલુ રાખેલા છે. વર્ષમાં ખરીદી શ. ૫૬૨૫૫-૧૫-૦ ની કરેલી છે. અને વેચાણ શ. ૬૬૬૫૨-૩-૫ નું કરેલું છે. ચોખ્ખો નફો શ. ૭૦૦-૭-૮ નો થયો છે. તેમાં આગલાં ચાર વર્ષોના નફો શ. ૪૭૪૩-૮-૦ ઉમેરતાં શ. ૫૪૪૬-૧૫-૮ નફો તોટા ખાતે જમા રહે છે. ઈજારાની મુદત તા. ૩૧-૧૦-૧૯૪૦ ના રોજ પૂરી થાય છે; દરમ્યાન બૂક ઉપો અંગેનો નફો, નફાતોટા ખાતે આનામત જમા રાખવાનું મંડળના દિલની દૃષ્ટિએ વ્યવસ્થાપકોએ યોગ્ય મરણ છે.

સરકારી શુક ઉપો વિભાગના નફામાંથી તે વિભાગના નોકરોને એક માસના પગારના ખોનસના શ. ૮૫) આપવા અમે બહામણ કરીએ છીએ.

વર્ષ દરમ્યાન સરકાર દફતરનાં પુસ્તકોમાંનાં છાપાં પુસ્તકોની કિંમત કમી થવાથી તેમ જ આ રાજ્યની શાળાઓમાં ચલાવવા માટે ઇતર અંચકારોનાં મંજૂર થયેલાં પુસ્તકોમાં ફરકારી થવાથી વેચાણમાં ઘટ થઈ છે.

આ ઇજારાની જામીનગીરી પેટે શ. ૪૮૮૩૭-૧૪-૫ ની રોકડ રકમ એક એક બરોડા લિ. માં ૧ ફેટકાના વ્યાજે એ. રા. રા. વિદ્યાધિકારી સાહેબના નામે મંડળે જમા મૂકેલી છે.

(૧૧) હિસાબ:—

આ સાથેના નફા તોટાના પત્રકમાં જણાવ્યા મુજબ નિવેદનવાળા વર્ષમાં મંડળે શ.

૨૮૦૫-૧૧-૭ નો ચોખ્ખો નફો કર્યો છે, તે તથા ગઈ સાલના નફાના વધેલા રૂ. ૧૧૪-૧૧-૯ મળી કુલ રૂ. ૨૯૨૦-૭-૪ નફો થાય છે તેની વ્યવસ્થા નીચે મુજબ કરવા વ્યવસ્થાપકો આપને ભલામણ કરે છે:

રૂ. આ. પા.

(૧) રિઝર્વ ફંડ ખાતે લઘુ જવા (જે હવે રૂ. ૯૪૭૫-૦-૦ થશે)	૭૦૫-૦-૦
(૨) સભાસદોને શેરનું સાઝાચાર દેકા લેખે ડિવિડન્ડ વહેંચવા	૧૩૪૪-૦-૦
(૩) નોકરાને એક માસનો પગાર બોનસ તરીકે આપવા ..	૩૨૦-૦-૦
(૪) ઇન્વેસ્ટમેન્ટ રિઝર્વ ફંડ ખાતે લઘુ જવા (જે હવે રૂ. ૪૯૦૦ થશે)	૪૨૧-૧૧-૧૦
(૫) આવતા વર્ષના નફાનોટા ખાતે લઘુ જવા	૧૨૯-૧૧-૬
	રૂ. ૨૯૨૦-૭-૪

(૧૨) નિમણૂક:—

(૧) મંડળનો વ્યવસ્થાપકો પૈકી (૧) શ્રી. નટવરલાલ ગિરધરલાલ ચાહ મંત્રી સા. પુ. ચિતોર, (૨) શ્રી. ચિમનલાલ દરિભાઈ અમીન મંત્રી, સા. પુ. વરણામા અને (૩) શ્રી. રાંકરલાલ સોમાલાલ પટેલ, વડોદરા—એ ત્રણે સભ્યો આણ સારા નિયમ મુજબ નિવૃત્ત થાય છે. નિવૃત્ત થતા વ્યવસ્થાપકો ફરી સુઠવાને પાત્ર છે અને તે માટે તે ખુશી છે. ઉપર મુજબ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ વા પ્રતિનિધિઓની બે જગ્યા અને વ્યક્તિગત સભાસદોની એક જગ્યા એ રીતે ત્રણ જગ્યા પૂરવાની થાય છે. તે પૂરવા આપને વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

(૨) નવા સભ્યોના ઓડિટર નીમવા તથા તેમનું લવાજમ નક્કી કરવા વ્યવસ્થાપકો આપને વિનંતિ કરે છે.

(૧૩) સ્વ. મોતીલાલ ન. અમીન રેમારક વાચનાલય:—

વડોદરાનું ન્યુબિલી બાગ વાચનાલય જેને સ્વ. મોતીલાલ ન. અમીનની યાદગીરીમાં મંડળે ચલાવવાનું ઠરાવ્યું છે તેની સને ૧૯૪૦ ના વર્ષની લોકમદદ તરીકે રૂ. ૩૫) મેમ્બર્સ જનલાલ નરોત્તમદાસ ઝવેરી, મુળાઈ તરફથી મળ્યા હતા અને તેટલી જ ખીલ મદદ સરકાર અને પંચાયત તરફથી મળી હતી. આ બદલ તેમનો સર્વનો આભાર માનવામાં આવે છે.

વડોદરા, }
તા. ૯-૯-૪૦ } (વા. ના. અમીન મંત્રી

સુનીલાલ પુ. શાહ (અધ્યક્ષ)
નાનાલાલ ચં. દીવાનજી
રાંકરલાલ સો. પટેલ
ચિમનલાલ હ. અમીન
ચિમનલાલ મૂ. અમીન
વલ્લભલાલ મૂ. પટેલ
નટવરલાલ ગિ. શાહ
વ્યવસ્થાપક મંડળના સભાસદો

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી

તારીખ ૩૧ માહે જુલાઈ સને ૧૯૪૦ ના રોજ

ભંડોળ અને દેવું:—

૧ ભંડોળ:—

સત્તાધારી યાપણુ:—૨૦૦૦ રોર દરેક રૂ. ૨૫)નો

૫૦૦૦૦- ૦- ૦

ભરાવવા કાઢેલી યાપણુ:—

૫૦૦૦૦- ૦- ૦

ભરાવેલી યાપણુ:—૧૨૭૫ રોર દરેક રૂ. ૨૫)નો

૩૧૮૭૫- ૦- ૦

વસુલ માગેલી યાપણુ:—૧૨૭૫ રોરના દરેકના રૂ. ૨૫) પ્રમાણે.

૩૧૮૭૫- ૦- ૦

૨ રિઝર્વ ફંડ:—

ગયા વર્ષના સરવાયામાં જણાવ્યા પ્રમાણે

૭૮૨૫- ૦- ૦

ઉમેરો ગયા વર્ષના નફાની વહેંચણી પૈકીના

૯૪૫- ૦- ૦

સાધારણ સભાના ઠરાવ પ્રમાણે

૮૭૭૦- ૦- ૦

૨A ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ રિઝર્વ:—

ગયા વર્ષના સરવાયામાં જણાવ્યા પ્રમાણે

૪૪૧૩-૧૧- ૦

ઉમેરો ગયા વર્ષના નફાની વહેંચણી પૈકીના

૭૯૬- ૫- ૦

સાધારણ સભાના ઠરાવ પ્રમાણે

૫૨૦૦- ૦- ૦

બાદ ત્રણ ટકાની લોનના બચતભાવે

૭૨૧-૧૧-૧૦

પટના

૪૪૭૮- ૪- ૨

૨B નફાની વહેંચણી સરખા રાખવાનું ફંડ

ગયા વર્ષના સરવાયામાં જણાવ્યા પ્રમાણે

૧૦૦૦- ૦- ૦

ઉમેરો ગયા વર્ષના નફાની વહેંચણી પૈકીના

૪૦૦- ૦- ૦

સાધારણ સભાના ઠરાવ પ્રમાણે

૧૪૦૦- ૦- ૦

નોંધ સહાયક ફંડ:—

૪ દેવું:—(વગર તારણનું)

૧ યાપણુ:—મુદતબંધી ખાતે (વ્યાજબી)

૧૭૮૯૨૪-૧૧- ૭

૨ પરચુરણ દેવું:—(વગર વ્યાજબી)

૧ આ. પ્ર. ની ખરીદ પેટે એડવાન્સ

૧ પુસ્તકો માટે ૪૫૦૭-૧૫- ૦

૨ બજેટની બચત ૭૪૭- ૨- ૯

૩ બજેટ માટે લોકમદદ ૧૯૪૯-૧૪- ૩

૨ ઇતર આંકડો તરફથી જમા ૬૨૧૩-૧૦-૧૧

૩ જુકસેલરોના જમા ૨૬૮૪- ૧- ૦

૪ ચાલુ વર્ષના ખર્ચ પેટે

આપવાના બાકી ૧૪૩-૧૩- ૦

૫ જુક ડેપો વિકાસના જમા ૯૪૧૭-૧૩- ૨

૨૫૬૬૪- ૬- ૧

૫ માગણી નહિ થયેલું ડિવિડન્ડ:—

૩૨૯- ૮- ૦

૬ પુસ્તકાલય માસિક ખાતે:—

૬૫૫૨-૨- ૧

મંડળ લિ., વડોદરા

મંડળના દેવા તથા લહેણાનું સરવાલું.

મિલકત અને લહેણું:—

૧ શિલ્પી સામાન:—

૩૧-૭-૩૯ સુધીની પડતર કિંમત
આદ ધસારો પાછો

૫૫૦૪-૧૧-૬

૩૫૪૧-૩-૬

૧૯૬૩-૮-૦

૬-૦-૦

૧૯૬૮-૮-૦

૮૩-૦-૦

૧૮૭૬-૮-૦

૨૦૦-૦-૦

૧૯૭૬-૮-૦

ઉમેરો ચાલુ સાધનો વધારો

આદ ચાલુ સાથે શિલ્પી સામાન ખાતેથી
વેચેલી વસ્તુઓના

આદ ચાલુ સાધનો ધસારો

૨ માલ સ્ટોકમાં:—(મંત્રીએ સર્ટિફિકેટ કરેલી
ચાદી મુજબ) પુરતકો વગેરે પડતર કિંમતે૨A પ્રકાશના ખાતાનાં પુરતકો (પડતર કિંમતમાંથી
વેચાણના આદ જતા)૩ લહેણું:—(સદર) પુરતકાલયો અને અન્ય
ગ્રાહકો પાસે બાકી

૪ ઇન્વેન્ટોરીઝેશન:—(પડતર ભાવથી)

*ખરોડા કો. કો. બેંક લિ. ના ૫૦૦ શેર દરેક
રૂ. ૫૦) નો ભરાયલા રૂ. ૩૭-૮-૦.

૧૮૭૫૦-૦-૦

*મહેસાણા પ્રાંત સહકારી બેંક લિ. ના ૪૦ શેર
દરેક રૂ. ૨૫) નો ભરાયલા રૂ. ૧૫)

૬૦૦-૦-૦

પેટલાદ સહકારી બેંક લિ. ના ૧૨૦ શેર
દરેક રૂ. ૧૦) નો

૧૨૦૦-૦-૦

અમરેલી ખેતીવાડી પેદી લિ. ના ૧૦૦ શેર
દરેક રૂ. ૧૦) નો

૧૦૦૦-૦-૦

*વડોદરા કો. લે. મો. બેંક લિ. ના ૪૦ શેર
દરેક રૂ. ૫૦) નો ભરાયલા રૂ. ૨૫)

૧૦૦૦-૦-૦

૨૨૫૫૦-૦-૦

અ બોમ્બે કો. ઇ. સો. લિ. ના ડિબેન્ચર્સ
રૂ. ૬૦૦૦ ના

૫૦૦૦-૦-૦

વડોદરા કો. લે. મો. બેંક લિ. ના ડિબેન્ચર્સ
રૂ. ૬૦૦૦ ના

૫૦૦૦-૦-૦

૧૦૦૦૦-૦-૦

ચ બેંક ઓફ રાઈસ બેંકમાં, સહકારી મંડળ-
ઓમાં, સહકારી બેંકમાં, તથા પોસ્ટલ
સેવિંગ્સ બેંકમાં મૂકેલી ચાપણો.

* કંટીનન્ટ લાયબિલિટી કો. ઓપરેટિવ બેંકના શેર ઉપર વસુલ માગેલી નહિ તેવી કોલની

૭ ટ્રસ્ટ ફંડો ખાતે:—

૩૧-૭-૩૯ ના બાકી		
સ્થાયી ટ્રસ્ટ ફંડોના	૧૮૩૦૦-૯-૭	
ચાલુ ટ્રસ્ટ ફંડોના	૫૪૭-૦-૦	૧૮૮૪૭-૯-૭
ઉમેરો ચાલુ વર્ષનો વધારો (સ્થાયી ટ્રસ્ટ ફંડોના)	૨૦૨-૦-૦	
ઉમેરો નહિ અચાનક બચાવ	૨૦૪-૧૨-૧૧	
	૧૯૨૫૪-૬-૬	
બાદ ચાલુ ટ્રસ્ટ ફંડમાંથી ખર્ચા	૧૦-૦-૦	૧૯૨૪૪-૬-૬

૮ નફાતોટા ખાતે:—

મને ૧૯૩૮-૩૯ ના નફાતોટાની બાકી	૩૮૦૮-૭-૬	
બાદ વહેંચણીના સાધારણ સમાના કરાવ મુજબ		
૧ રિઝર્વ ફંડ ખાતે	૯૪૫-૦-૦	
૨ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ રિઝર્વ ખાતે	૭૮૬-૫-૦	
૩ નફાની વહેંચણી સરખી		
રાખવાના ફંડ ખાતે	૪૦૦-૦-૦	
૪ ડિવિડન્ડ ખાતે	૧૨૭૭-૭-૦	
૫ નોડરોના ખોનસના	૨૮૫-૦-૦	૩૬૬૩-૧૨-૦
	૧૧૪-૧૧-૬	
ઉમેરો નફાતોટાના દિસાખમાં જણાવેલો ચોખ્ખો નફો	૨૮૦૫-૧૧-૭	૨૯૨૦-૭-૪

૨૮૦૭૪૫-૧૦-૦

અંતિમરૂપેના રિપોર્ટ

અમે મંડળનું સરવાલુ તેને લગતા ચોપડા અને વાઉચરો સાથે તપાસી જોયું છે, અને જોષતા સંધાના ખુલાસા અને માહિતી અમને મળ્યા છે. અમે આથી નિવેદન કરીએ છીએ કે આ સરવાલુ મંડળના ચોપડામાં બતાવ્યા પ્રમાણે અને અમને મળેલા ખુલાસા અને માહિતી અનુસાર તા. ૩૧ મી જુલાઈ ૧૯૪૦ એ મંડળની સ્થિતિનો સાચો અને યથોચ્છેદ વર્ણન કરે છે અને

સેવિંગ્સ:—

બેંક ઓફ બ્રોડા લિ. ૧૧૧ ટકા
સે. બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિ. ૧૧૧ ટકા
પો. ઓ. સેવિંગ્સ બેંક ૧૧૧ ટકા
નેશનલ સીટી બેંક ઓફ ન્યુયોર્ક ૧૧૧ ટકા
બ્રોડા સે. કો. બેંક લિ. ૧૧૧ ટકા
બેંક ઓફ બ્રોડા લિ. સેવિંગ્સ બેંક
ડીપોઝિટ ૧૧૧ ટકા

૪૫૩૭- ૩- ૯
૨૮૫૦-૧૬- ૧
૯૧૩૪- ૬-૧૦
૨૫૬૫- ૦-૧૦
૪૫૦- ૧- ૫

૫૨૪- ૨- ૯ ૨૦૦૬૧-૧૨- ૮

મુદતબંધી યાપણ:—

વડોદરા કો. લેન્ડ મો. બેંક લિ. ૨૧૧ ટકા
ધી બેંક ઓફ બ્રોડા લિ. ૧૧૧ ટકા
(વડોદરા રાજ્ય વિદ્યાધિકારીના નામે
ડેપો અગ્રેની નૈમીનગીરી)
ધી બેંક ઓફ બ્રોડા લિ. ૧૧૧ અને ૨ ટકા
સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિ. ના કેશ
સર્ટિફિકેટ ૨૧૧ ટકા
પાંચ વર્ષનાં પો. ઓ. કેશ સર્ટિફિકેટ ૨૧૧ ટકા

૫૦૦૦૦- ૦- ૦
૪૮૮૩૭-૧૪- ૫
૨૦૦૦૦- ૦- ૦
૩૩૩૬૦- ૦- ૦
૮૮૧૨- ૮- ૦

૧૬૧૦૪૦- ૬- ૫

સરકારી લોનામાં રોકાણ:—

ફ ત્રણ ટકાની ૫૧-૫૪ ની ગવર્નમેન્ટ
લોન દાર્શનિક રૂ. ૨૫૦૦૦) બબર
ભાવે રૂ. ૬૬-૧૨-૦ પ્રમાણે
હ લહેણ થયેલું બાબ

૨૪૧૮૭- ૮- ૦
૨૬૪૮- ૮- ૫

૫ રાકમંદ લાહણ:—

બેંક ડિ. સે. કો. બેંક લિ. (ફડયામી) ના
૨૦ શેર દરેક રૂ. ૫૦) નો
બેંક ડિ. સે. કો. બેંક લિ. (ફડયામી) યાપણ

૧૦૦૦- ૦- ૦
૧૩૦૬- ૦- ૦

૨૩૦૦- ૦- ૦

૬ ટ્રસ્ટ ફંડોનું ઇન્વેસ્ટમેન્ટ:—

૩૬ ટકાની ગવર્નમેન્ટ લોન દાર્શનિક કિંમત
રૂ. ૧૪૬૦૦ ખરીદ કિંમત
પુ. સ. સ. મં. લિ.ના શેર નં. ૧૫૬ દરેક
રૂ. ૨૫) નો

૧૪૨૭૮-૧૪- ૩
૩૬૭૫- ૦- ૦

૧૮૨૫૩-૧૪- ૩

૭ પુસ્તકાલય માસિકનું ઇન્વેસ્ટમેન્ટ:—

સે. બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિ. ના કેશ સર્ટિફિકેટ ૨૬ ટકા

૨૩૬૨- ૩- ૦

૮ શિલક:—

બેંક ઓફ બ્રોડા લિ. વડોદરા ચાલું ખાતે ૬ ટકા
સે. બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિ. મુબમ, " " "
શકડ કાય ઉપર

૩૨૬૫- ૬- ૪
૫૬૨- ૨- ૧
૩૬- ૫- ૦

૩૮૬૭- ૦- ૫

૨૮૦૭૩૫-૧૦- ૦

તે કાપવાનુંસારે બનાવેલું છે. વિશેષ જણાવવાનું કે મંડળના સરવાલામાં બતાવેલાં સધળાં
ઇન્વેસ્ટમેન્ટસ આમે જાતે તપાસી ખાતી કરી છે. આ સાથે રજુ કરેલું સરકારી શુક ડેપો-
વિભાગનું સરવાલું પણ આમે તપાસી જોયું છે અને તે બરાબર છે.
વડોદરા, તા. ૮-૬-૪૦

Apaji Amin & Co.
Registered Accountants.
Auditors

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા
૧-૮-૩૯ થી ૩૧-૭-૪૦ સુધીનો નફા-તોટાનો હિસાબ

ઉત્પન્ન		ખર્ચ	
કુપીકેટ શર સટિફિકેટ શી	૨- ૦- ૦	પગાર	૩૮૫૯-૧૧- ૦
દાખલ શી	૨૧- ૦- ૦	પોસ્ટેજ	૩૩૫- ૬- ૩
શર નામફર શી	૫- ૮- ૦	જાપામણ	૧૫૮- ૧- ૩
પત્રો માસિકોના કમિશનના	૨૧૪૫- ૧- ૧	કંટિનન્ટ	૩૫૮-૧૪- ૮
પુસ્તકવેચાણમાં મળેલો નફો	૪૦૨૦- ૮- ૦	ચિલકી સામાનનો વસારો	૨૦૦- ૮- ૦
બાજુના ઉત્પન્ન:—		મકાનભાડુ	૪૯૮- ૦- ૦
રોકડું મળેલું	૨૦૨૭-૧૨- ૩	ઇલેક્ટ્રિક ચાર્જીસ	૧૧૦-૧૧- ૬
લહેણ ચરેલું	૨૬૪૮- ૮- ૫	ઑડિટ શી	૫૦- ૦- ૦
		મુસાફરીખર્ચ	૨૯-૧૪- ૩
		આગના લીમાનું પ્રિમિયમ	૧૮૭- ૮- ૦
		ચાપણો ઉપર આપેલું બાજુ	૫૭૮- ૫-૧૧
			૨૫૭૬- ૪- ૩
			૮૩૬૪-૧૦- ૨
		નફો	૨૮૦૫-૧૧- ૭
	૧૧૧૭૦- ૫- ૬		૧૧૧૭૦- ૫- ૬

ટ્રેડિંગ એકાઉન્ટ તા. ૧-૮-૩૯ થી ૩૧-૭-૪૦ સુધીનો

૧-૮-૩૯ ના રોજ માલ રોકમાં	૬૫૪૫- ૩- ૬	
ઉમેરો ૩૧-૭-૪૦ સુધીની ખરીદી	૩૫૬૫૫- ૮- ૫	
	૪૨૫૦૦-૧૨- ૨	
૩૧-૭-૪૦ સુધીનું વેચાણ		૩૯૧૮૫- ૩-૧૧
૩૧-૭-૪૦ ના રોજ માલ રોકમાં		૭૩૩૬- ૦- ૩
પુસ્તકવેચાણમાં રહેલો ચોખ્ખો નફો	૪૦૨૦- ૮- ૦	
	૪૬૫૨૧- ૪- ૨	૪૬૫૨૧- ૪- ૨

વડોદરા, તા. ૮-૬-૪૦

ઉપરનો નફાતોટાનો હિસાબ તપાસ્યો છે અને તે બરાબર છે.

Apaji Amin & Co.
Registered, Accountants,
Auditors.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિમિટેડ-વડોદરા (સરકારી બુક ડેપો વિભાગ)
તા. ૩૧-૭-૪૦ના રોજ દેરા તથા લહિયાવું સરવાયું.

ક્રમ:-	મિલકત અને લહિયું:-	૧	૨	૩	૪	૫	૬
૧	ઝોન-૨ની ડીપોઝીટ દેવું યોગ્ય બાજુ	૧૩૭૮૩-૪-૦	૨૦૧-૨-૦				૧૫૧-૦-૦
૨	શ્રીમંત સંસ્કારના દેવા		૭૮૫૯-૧૩-૩				૧૫૧-૦-૦
૩	ચાલુ વર્ષના ખર્ચ પર આપવાની બાકી		૨૫-૦-૦				૫૬૧૯-૬-૯
૪	વડોદરા વિભાગ કચે- રીના અનામત			૫૮-૧૪-૫			૭૫૦૪-૧૨-૨
૫	નમ્મતોયા ખાતે બાકી						૧૦૦-૦-૦
	બોનસ	૪૮૨૧-૦-૦					૯૪૧૭-૧૩-૨
		૭૭-૮-૦					
		૪૭૪૩-૮-૦					
	ઉમેરો નકલોવાના હિસાબમાં ચોખ્ખો નફો	૭૦૩-૭-૮					૧૨૮૬-૧૪-૧૦
			૫૪૪૬-૧૫-૮				૩૪૪૬-૮-૫
							૪૭૩૩-૭-૩
							૨૭૩૭૫-૭-૪

પુસ્તકાલયે સહાયક સહકારી મંડળ સિ. વડોદરાના

વર્ષ	સભાસદ સંખ્યા	શેર સંખ્યા	વસુલ આવેલી શેરની મૂલ્ય રા.	રિઝર્વ ફંડ રા.	મુદતબાંધી આપણી રા.	ગ્રામીણો નફો રા.	શેર ઉપર વહેંચેલું ડિવિડન્ડ દરકા	ખરીદી રા.	વેચાણ રા.
૩૧-૩-૨૫	૨૧૮	૨૫૭	૫૩૨૫	•	૪૫૯૬	૫૬૭	૬	૧૩૧૦૯	૯૪૦
૩૧-૩-૨૬	૨૬૪	૩૩૬	૮૦૯૦	૨૫૦	૧૫૭૭૮	૭૦૮	૬	૨૨૬૮૦	૧૮૫૧
૩૧-૩-૨૭	૩૧૩	૩૬૨	૮૮૭૦	૫૦૦	૨૭૦૩૯	૬૭૯	૬	૨૪૫૩૨	૨૩૯૯
૩૧-૩-૨૮	૩૨૪	૩૯૧	૯૬૨૫	૭૫૦	૪૧૧૪૦	૧૧૩૭	૬	૩૦૦૪૯	૩૨૯૫
*૩૧-૧૨-૨૯	૩૪૭	૪૪૧	૧૦૯૨૫	૧૦૫૦	૬૩૫૭૬	૧૫૦૪	૬	૪૪૭૯૯	૫૧૮૯
૩૧-૧૨-૩૦	૩૬૮	૫૨૪	૧૩૦૧૦	૧૪૩૭	૮૫૦૨૩	૨૬૭૬	૬	૩૧૯૨૩	૩૬૯૭
૩૧-૧૨-૩૧	૩૮૯	૬૯૦	૧૭૧૭૦	૩૨૭૫	૧૦૬૦૦૫	૨૩૭૯	૬	૪૧૫૨૪	૪૧૯૨
૩૧-૧૨-૩૨	૪૦૬	૭૩૯	૧૮૩૭૫	+ ૭૦૯૬	૧૨૭૫૪૩	૩૪૨૩	૬	૫૪૨૪૦	૫૭૨૬
*૩૧-૭-૩૪	૪૩૨	૮૭૫	૨૧૮૦૫	+ ૬૬૧૩	૧૬૫૮૭૫	૨૧૯૫	૬	૯૮૬૯૯	૧૦૫૭૧
૩૧-૭-૩૫	૪૪૪	૯૧૮	૨૨૮૯૦	+ ૬૯૪૫	૧૭૩૯૬૫	૨૩૯૬	૪૬	૪૩૪૧૫	૪૮૪૬૧
૩૧-૭-૩૬	૪૭૩	૧૦૦૯	૨૫૧૬૫	+ ૮૦૦૯	૧૮૦૨૩૦	૨૩૫૨	૪૬	૪૨૪૩૨	૪૮૭૯૨
૩૧-૭-૩૭	૪૮૭	૧૦૬૪	૨૬૫૮૦	+ ૧૧૭૪૮	૧૯૪૬૪૭	૧૦૧	૪૬	૩૪૧૫૭	૩૮૩૭૨
૩૧-૭-૩૮	૫૦૦	૧૧૧૪	૨૭૮૫૦	+ ૧૧૯૬૪	૧૬૧૨૫૫	૨૭૧૮	૪	૩૭૧૯૦	૪૦૫૯૦
૩૧-૭-૩૯	૫૦૫	૧૧૫૩	૨૮૮૨૫	+ ૧૩૨૩૮	૧૬૬૨૫૪	૩૭૭૫	૪૬	૩૭૯૦૫	૪૨૨૫૦
૩૧-૭-૪૦	૫૨૫	૧૨૭૫	૩૧૮૭૫	+ ૧૫૨૨૪	૧૭૮૯૨૪	૨૮૦૫	૪૬	૩૫૯૫૫	૩૯૧૮૫

*૨૧ માસનો દિસાખ *૧૯ માસનો દિસાખ નવા રકમમાં નફાની વહેંચણી સરખી રાખવાનું

છેલ્લાં સોળ વર્ષની પ્રગતિના આંકડા

ઉત્પન્ન શ.	ખર્ચ શ.	પુસ્તકપ્રકાશન માટે સાકાયેલી રકમ રૂ.	પુસ્તકાલય માસિક			ફ્રીટ ફંડો	
			ઉત્પન્ન	ખર્ચ	નફો અગર તોટો	સંખ્યા	રકમ
૧૪૭૩	૮૮૫	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૦૬૯	૨૩૬૨	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૪૧૭૨	૩૪૯૩	૧૬૫૬	૧૩૬૩	૧૪૫૮	૯૫ ખોટ	૦	૦
૫૬૨૦	૪૭૮૩	૪૧૭૫	૨૬૦૦	૩૨૩૧	૩૩૦ ખોટ	૦	૦
૧૧૭૪૨	૧૦૨૩૮	૬૦૪૨	૩૧૫૦	૩૧૦૯	૪૦ નફો	૧	૧૫૧
૧૦૪૫૨	૭૭૭૬	૭૭૭૮	૬૭૦૬૭	૬૬૨૭૬	૬૭૯૦ નફો	૨	૨૫૨
૧૧૯૯૪	૯૬૧૫	૮૨૭૫	૩૮૮૯	૩૬૬૬	૨૨૨ નફો	૬	૧૯૫૫
૧૪૨૩૯	૧૦૮૧૬	૮૮૫૭	૪૩૨૭	૩૮૩૪	૪૯૩ નફો	૮	૨૧૫૭
૨૧૮૬૯	૧૯૬૭૪	૮૦૮૩	૪૨૧૧	૩૮૪૭	૩૬૩ નફો	૧૧	૬૦૮૬
૧૪૧૪૯	૧૧૭૫૨	૬૫૨૧	૪૩૮૦	૩૭૫૪	૬૨૫ નફો	૧૨	૮૦૭૬
૧૩૭૪૦	૧૧૩૮૮	૬૭૦૬	૪૬૫૩	૪૧૨૩	૫૨૯ નફો	૧૭	૧૧૮૪૮
૧૧૦૪૧	૧૦૯૪૦	૫૫૬૩	૪૯૧૧	૫૦૦૪	૯૩ ખોટ	૨૫	૧૪૩૩૧
૧૧૨૮૭	૮૫૬૯	૪૬૪૦	૪૯૩૩	૪૬૬૦	૨૭૩ નફો	૩૩	૧૮૨૫૦
૧૧૬૯૧	૭૯૧૫	૩૮૦૦	૫૨૩૩	૪૪૨૪	૮૦૯ નફો	૩૭	૧૯૪૩૧
૧૧૧૭૦	૮૩૬૫	૨૮૮૦	૫૫૪૪	૪૮૨૭	૭૧૭ નફો	૩૯	૧૯૨૪૪

ફંડ તથા ઇન્વેસ્ટમેન્ટ રિઝર્વ ફંડની રકમોનો સમાવેશ કર્યો છે. આ આંકમાં બે વર્ષના છે.

૩૧-૭-૩૯ સુધીના પંદરમા વર્ષના મંડળોના વાર્ષિક રિપોર્ટમાં જાહેર કરેલા
સભાસદોની યાદીના અનુસંધાનમાં

નવીન દાખલ થયેલા સભાસદોની યાદી

સભાસદ નંબર	નામ	શેરસંખ્યા
૫૨૧	સા. પુ. દહેગામ	૨
૫૨૨	સા. પુ. કાણીએલ (તા. આતરમુંબા)	૮
૫૨૩	સા. પુ. મુળારકેપુર (તા. કલોલ)	૧
૫૨૪	સા. પુ. ઉરદ (તા. કરજણ)	૧
૫૨૫	સા. પુ. ખોરજડાબી (તા. કલોલ)	૧
૫૨૬	સા. પુ. પુતીઆદ (તા. ડભોઇ)	૩
૫૨૭	સા. પુ. પાટોદ (તા. પાદરા)	૨
૫૨૮	સા. પુ. કરચિયા (તા. વડોદરા)	૩
૫૨૯	સા. પુ. અટાલી (તા. કરજણ)	૧
૫૩૦	સા. પુ. ખેરસમ (તા. ચાણુમા)	૧
*૫૩૧	રા. રા. ખેચરભાઈ નથુભાઈ પટેલ	૪
૫૩૨	સા. પુ. મેલેકપુર (તા. ખેરાળુ)	૨
૫૩૩	સા. પુ. કહીપુર (તા. ખેરાળુ)	૨
૫૩૪	સા. પુ. બહાદરપુર (તા. ખેરાળુ)	૨
૫૩૫	સૌ. કુમુદજીવન હર્ષદરાય ઠોકર	૧
૫૩૬	સા. પુ. અંકોરજી (તા. વિસનગર)	૧
*૫૩૭	રા. રા. ભક્તિ કાળા રતનજી	૪
૫૩૮	નથુભાઈ વીરભભાઈ રમારક સા. પુ. પિસાઈ (તા. ડભોઇ) નિભાવદેવના ટ્રસ્ટી પુ. સ. સ. મ. લિ. ના પ્રમુખ	૪
૫૩૯	સા. પુ. વલજી (તા. કરજણ)	૨
૫૪૦	સા. પુ. દેયાજી (તા. કરજણ)	૪
૫૪૧	સા. પુ. સમ્રા (તા. વડોદરા)	૩
૫૪૨	સા. પુ. નાનીનરોલી (તા. મોરબી)	૪
૫૪૩	સ્વ. રામકોર તે હરિભાઈ નારજીજી બક્તના પત્ની રમારક ટ્રસ્ટ ફંડ ધામજીના ટ્રસ્ટી પુ. સ. સ. મ. લિ. ના અધ્યક્ષ	૪

પુસ્તકાલય સં સં મંડળ લિ. ને મળેલાં ટ્રસ્ટ ફંડો

(સન ૧૯૩૯-૪૦ માં)

ટ્રસ્ટ ફંડ ૩૮ મું રૂ. ૧૦૧નું*

સં રા. પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. ના મંત્રી,

સુ. વડોદરા.

સવિનય જણાવવાનું કે પિસાઈ તા. ૩ભોષ સાવજનિક પુસ્તકાલયના નિભાવ અર્થે રૂ. ૧૦૧-૦-૦ અ કે રૂપીઆ એકસોએક પુરા ટ્રસ્ટ ફંડ તરીકે નીચેની શરતોએ સોંપીએ છીએ તે સ્વીકારી આભારી કરશે.

શરતો

૧. આ ટ્રસ્ટ ફંડ “ નથુભાઈ વીરમભાઈ સ્મારક સાવજનિક પુસ્તકાલય પિસાઈ તા. ૬ભોષ નિભાવ ફંડ ” એ નામથી ઓળખાશે.
૨. મૂળ રકમ કાયમ રાખી તેનું વ્યાજ પિસાઈ તા. ૩ભોષ સાવજનિક પુસ્તકાલયના નિભાવ ખાતે ખર્ચવા દર વર્ષે પુસ્તકાલયના સેક્રેટરીને મોકલી આપવું.
૩. આ ફંડની રકમ પેટે પુ. સ. સ. મંડળના ચાર:શેર આપ્યા છે. શેર નં. ૧૧૬૬ થી ૧૧૬૯ સુધીના અને રૂ. ૧) શેરકો આપ્યા છે.
૪. મંડળના વાર્ષિક રિપોર્ટમાં આ ફંડનો દિમાખ બહાર પ્રાડવે.
૫. આ ફંડનો મૂળ ઉદ્દેશ લક્ષમાં રાખી ટ્રસ્ટની શરતોમાં ખોસ જરૂરના પ્રમંગે સહેજસાજ ફેરફાર કરવાની સત્તા મંડળને આપવામાં આવે છે.

તા. ૧૯-૧-૪૦

(સહી) પા. બહેચરભાઈ નથુભાઈ સહી દા. પોતે.

ટ્રસ્ટ ફંડ ૩૯ મું રૂ. ૧૦૧નું*

શરતો

૧. આ સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડને “ સ્વ. રામકોર ભે હરિભાઈ નારણજી ભક્તનાં પત્ની સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ-ધામજી ” એ નામ આપવું.
૨. આ રકમ પુસ્તકાલય સ સ. મંડળના ૪ શેરમાં માત્ર નામે રોકેલી છે.
૩. ટ્રસ્ટ ફંડના વ્યાજની જેટલી રકમ આવે તેટલી રકમ લોકમદદ ખાતે વાપરીને તે રકમ ઉપર સરકાર-પંચાયત મદદ મેળવીને, તે વર્ષના બજેટમાં પુસ્તકાલયમાં ટ્રસ્ટ ફંડના વ્યાજની રકમ જેટલી કિંમતનાં પુસ્તકો ઉપર સ્વ. રામકોર ભે હરિભાઈ નારણજી ભક્તનાં પત્ની-સ્મારક ફંડ-ધામજી એ નામનો મિલ્કો મારી ધામજી પુસ્તકાલયના રજિસ્ટરે પુસ્તકો ચઢાવવાની વ્યવસ્થા મંત્રીએ કરવી

શરતો નં. ૪ અને ૫ ટ્રસ્ટ ફંડ નં. ૩૮ની શરતો નં. ૫ અને ૪ પ્રમાણે
 મુ. ધામજી, તા. નવસારી } (સહી) ભક્તિભાઈ ઠાળાભાઈ રતનજી
 તા. ૮-૩-૪૦ } સહી દા. પોતે.

* સરવજી ટ્રસ્ટ ફંડ નં. ૩૮ મું વ્ય મંડળના કાચ નં ૫૦ તા. ૩૧-૩-૪૦ થી સ્વીકારવામાં આવ્યું છે
 * સરવજી ટ્રસ્ટ ફંડ નં. ૩૯ મું વ્ય મંડળના કાચ નં. ૭૨ તા. ૩૧-૩-૪૦ થી મંજૂર કરવામાં આવ્યું છે.
 ૮ [૪૬૫

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી

ટ્રસ્ટ ફંડોનો હિસાબ

અનુક્રમ નંબર	ટ્રસ્ટ ફંડનું નામ.	ટ્રસ્ટ ફંડ આપનારનું નામ.	ટ્રસ્ટ ફંડ સ્વી- કાર્યાની તારીખ	રકમ રૂ.
૧	૨	૩	૪	૫
૧	દીવાળીયા રમારક માનપ્રચારક ટ્રસ્ટ ફંડ	શ. માણેકલાલ કિશોરભાઈ ખેલ, પીડીબ	૪-૩-૨૮	૧૫૧
૨	રેલે સાંવર્જનિક પુસ્તકાલય ટ્રસ્ટ ફંડ	શ. તુલસીભાઈ બકારભાઈ અમીન, બાદરણ	૧૪-૯-૩૦	૧૦૧
૩	વટાદરા સાંવર્જનિક પુસ્તકાલય ટ્રસ્ટ ફંડ	" "	૩૦-૮-૩૧	૧૦૧
૪	શ્રી. સમાચારાવ ગાંધીવાડ ટ્રસ્ટ ફંડ	પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના એક હિમાયતી	૩૦-૮-૩૧	૫૦૧
૫	ખત્રી વલ્લભભાઈ જમનાદાસ મૂળજી ટ્રસ્ટ ફંડ	શ. નટવરલાલ મિરઘરલાલ ચાહ, હિનોર	૩૦-૮-૩૧	૧૨૬
૬	ઝારાળા સાંવર્જનિક પુસ્તકાલય ટ્રસ્ટ ફંડ	શ. મમનભાઈ ચંકરભાઈ ખેલ, બાદરણ	૨૭-૧૨-૩૧	૧૦૧
૭	સ્વ. ધનીબહેન ભક્ત રમારક ટ્રસ્ટ ફંડ	શ. જુલાભાઈ પરસોત્તમભાઈ ભગત, ધામજી	૨૭-૩-૩૨	૧૦૧
૮	સ્વ. લખાભાઈ ગોવિંદભાઈ ભક્ત રમારક ટ્રસ્ટ ફંડ	શ. ભગાભાઈ ગોવન, ધામજી	૩૧-૭-૩૨	૧૦૧
૯	શ્રી બોર્ડન રમારક ટ્રસ્ટ ફંડ	મંત્રીઓ, બોર્ડન રમારક ફંડ	૩૦-૭-૩૩	૧૦૦૧ +૧૪૧૧
૧૦	કરજી તાલુકાનાં ૧૦ આમમાં પુસ્તકાલયો બેસવા સાર મદદ આપવાનું ટ્રસ્ટ ફંડ	શ. સુનીલાલ પુરુષોત્તમભાઈ ચાહ, કરજી	૨૮-૧-૩૪	૧૦૦
૧૧	નાની નરેલી તા. મંચિરોળ સાંવર્જનિક પુસ્તકાલય નિ- ભાવ ફંડ	મંત્રી, સા. ધુ. નાની નરેલી	૨૯-૭-૩૪	૩૨૧૨+ ૨૩-૧૩-૭

મંડળ લિ. વડોદરા

તા. ૩૧-૭-૪૦ સુધીનો

કયા રોકેલી છે.	આજ. સુધીનું ઉપજેલું વ્યાજ રૂ.	ખર્ચાયા રૂ.	બાકી ખર્ચવાના રૂ.	વ્યાજની રકમનો શું ઉપયોગ કરવો ?
૬	૭	૮	૯	૧૦
પુ. સ. સ. મંડળના ૬ શેરોમાં	૮૬-૭-૦	૮૬-૭-૦	૦-૦-૦	ખીલીજ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
પુ. સ. સ. મંડળના ૪ શેરોમાં	૪૨-૧૦-૦	૪૨-૧૦-૦	૦-૦-૦	પુસ્તકો ખરીદી ફેલ સા. પુ. ને ભેટ આપવી,
„	૩૭-૨-૦	૩૭-૨-૦	૦-૦-૦	પુસ્તકો ખરીદી વડોદરા સા. પુ. ને ભેટ આપવી.
મં.ના ૨૦ શેરોમાં	૧૮૫-૧૦-૦	૧૮૫-૧૦-૦	૦-૦-૦	વડોદરા રાજ્ય પુ. પરિષદ મંડળને આપવી.
પુ. સ. સ. મંડળના ૨૫ શેરોમાં	૨૩૨-૦-૬	૧૭૮-૧૦-૬	૫૪-૬-૦	ચિનોર, સંખેડા અને તિલકલાડા તાલુકાનાં સા. પુ. ને મદદ કરવા
પુ. સ. સ. મંડળના ૪ શેરોમાં	૩૫-૧૦-૦	૩૫-૧૦-૦	૦-૦-૦	પુસ્તકો ખરીદીને ઝારોળા સા. પુ. ને ભેટ આપવી.
„	૩૪-૧૦-૦	૩૪-૧૦-૦	૦-૦-૦	પુસ્તકો ખરીદીને ધામણ સા. પુ. ને ભેટ આપવી.
„	૩૨-૨-૦	૩૨-૨-૦	૦-૦-૦	પુસ્તકો ખરીદીને ઝોરણા સા. પુ. ને ભેટ આપવી.
પુ. સ. સ. મંડળના ૪૦ શેરોમાં	૨૬૫-૦-૦	૨૪૫-૪-૦	૧૯-૧૨-૦	વડોદરા રાજ્યનાં પછાત ગ્રામોમાં નવીન બોર્ડિંગ સ્મારક સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાની મદદ કરવા
રૂ. ૮૦) ખર્ચાયા જતાં રૂ. ૨૦) મુદલ જમા	૦-૦-૦	૦-૦-૦	૦-૦-૦	કરજીયુ તાલુકાનાં પુસ્તકાલયોને મદદ કરવા (મુદલ રકમનો ઉપયોગ કરવો)
૩૩% ટકાની ગવર્નમેન્ટ લોન	૭૪૬-૧૩-૮	૭૪૬-૧૩-૮	૦-૦-૦	નાની નરોલી સા. પુ ના મંત્રીને મોકલવી.

ક્રમ સંખ્યા	ટ્રસ્ટ ફંડનું નામ.	ટ્રસ્ટફંડ આપનારનું નામ.	ટ્રસ્ટ ફંડ સ્વી- કાર્પાની તારીખ.	રકમ રૂ.
૧	૨	૩	૪	૫
૧૨	ડો. ડી. નરસિંહભાઈ શંકરભાઈ સાવંજનિક પુસ્તકોદ્યાય નિ- ભાવ ફંડ	રા. આદિતભાઈ મથુરભાઈ રા. અંબાલાલ શંકરભાઈ	૯-૯-૩૪	૨૦૦૦
૧૩	સ્વ. દેવીદાસ હરગોવિંદદાસ શાહ સ્મારક ફંડ	રા. મણિલાલ મં. કાશીવાળા રા. દારવલ્લભદાસ યુ. શાહ	૨૯-૯-૩૫	૨૧૫૭
૧૪	સ્વ. રણુછોડજી બ્રહ્મભાઈ સ્મારક ફંડ	ભક્તિભાઈ રણુછોડજી ઓરણા	૨૪-૧૧-૩૫	૫૦૦
૧૫	શ્રી. પીલાજીરાવ ધનામ ફંડ	રા. પ્રતાપરાય ગિ. મહેતા અમરેલી	૨૯-૧૨-૩૫	૧૦૦
૧૬	પલાણા સા. પુ. નિભાવ ફંડ	મંત્રી, સા. પુ. પલાણા	૨૯-૧૨-૩૫	૫૦૦
૧૭	સ્વ. ન્યુટન મોહન દત્ત સ્મારક ફંડ	બલરથપરક, ન્યુટન મોહન દત્ત સ્મારક ફંડ	૨૯-૧૨-૩૫	૫૦૧
૧૮	કંઠારી તો. કરજણ સ્વ. અ. રણુછોડભાઈ સ્મા. પુ. નિ. ફંડ	રા. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ, ભાદરજી	૮-૧૧-૩૬	૧૦૧
૧૯	બાંધણી તા. પેટલાદ સાવં- જનિક પુસ્તકોદ્યાય નિભાવફંડ	મંત્રી સા. પુ. બાંધણી	૨૨-૧-૩૭	૬૦૦
૨૦	આગ્રેડ તા. વડોદરા સાવં- જનિક પુસ્તકોદ્યાય નિભાવફંડ	મંત્રી સા. પુ. આગ્રેડ	૨૨-૧-૩૭	૪૦૦
૨૧	નાની નરોલી તા. મોંગરોળ સા. પુસ્તકોદ્યાય નિભાવફંડ	મંત્રી સા. પુ. નાની નરોલી	૨૮-૨-૩૭	૨૦૦
૨૨	બહુચરાજી તા. ચાણરમા સા. પુસ્તકોદ્યાય નિભાવફંડ	મંત્રી સા. પુ. બહુચરાજી	૨૮-૨-૩૭	૩૦૦
૨૩	સ્વ. સંતોષભાઈ બ્રહ્મભાઈ દેસાઈ સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. લક્ષ્મીભાઈ ગોવિંદજી દેસાઈ, નવસારી	૨૮-૨-૩૭	૧૦૧
૨૪	(નવસારી તા. કામરેજ સા. પુ. માટે સ્વ. લક્ષ્મીબેન તે દેસાઈ સંતોષ ભાઈ બ્રહ્મભાઈનાં ધર્મપત્ની સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ (સીસોદ્રા તા. નવસારી સા. પુ. માટે)	રા. મોરારજી કાશીદાસ દેસાઈ, નવસારી	૨૮-૨-૩૭	૧૦૧
૨૫	મોટા આંકડીઆ તા. અમરેલી સા. પુ. નિભાવ ફંડ	મંત્રી, સા. પુ. મોટા આં- કડીઆ	૮-૮-૩૭	૪૦૦

કયાં રોકેલી છે ?	આજ સુધીનું ઉપજીતું વ્યાજ રા.	ખર્ચાયા રા.	બાકી ખર્ચવાના રા.	વ્યાજની રકમનો શું ઉપયોગ કરવો ?
૬	૭	૮	૯	૧૦
૩૩% ટકાની ગવર્નમેન્ટ લોન	૪૪૦-૦-૦	૪૪૦-૦-૦	૦-૮-૦	ન. શં. સા. પુ. ના વાર્ષિક નિભાવ માટે ડબોઉ મોકલવી.
"	૩૩૬-૭-૮	૨૮૧-૩-૩	૫૫-૪-૫	કરનાળી સા. પુ. ને નિભાવ માટે રૂ. ૫૦ સુધી અને કરનાળી મામ ઓપધાલયને નિભાવ માટે રૂ. ૨૫ સુધી આપવા.
"	૮૭-૮-૦	૭૬-૧૨-૪	૭-૧૧-૮	ઓરણા તા. કામરેજ સા. પુ. ને પુસ્તકો ખરીદી આપવા.
"	૧૫-૧૨-૦	૮-૧૧-૦	૭-૧-૦	વરસાદ તા. અમરેલીના શ્રી. ગં. લ. સા. પુ. ના વાયકોને ખાનામ આપવામાં ખર્ચાવી.
"	૭૮-૧૨-૦	૭૮-૬-૬	૦-૫-૬	પલાણા સા. પુ. ના નિભાવ માટે મોકલવી.
પુ. સ. સ. મં. સિ. મં. ૨૦ શેરોમાં	૭૮-૧૪-૦	૭૮-૧૪-૦	૦-૦-૦	સિપ્ટ વાચનની પરીક્ષાઓ માટેનાં પુસ્તકો ઓછી કિંમતે ખરીદવામાં મદદ કરવા રાજ્ય પુ. મંડળને આપવી.
પુ. સ. સ. મં. ડળના ૪ શેરોમાં	૧૧-૮-૦	૧૧-૮-૦	૦-૦-૦	પુસ્તકો ખરીદીને રૂ. ૫૦ ખર્ચાવી રણછોડભાઈ રમારક પુસ્તકાલય કે મારીને 'શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ તરફથી ભેટ' એવાં સિલ્હો મારી મોકલી આપવા.
૩૩% ટકાની ગવર્નમેન્ટ લોન	૧૧૦-૪-૦	૧૦૨-૫-૩	૭-૧૪-૬	બાંધણી સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
"	૪૬-૦-૦	૪૫-૧૪-૧૦	૩-૧-૨	આલોડ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
"	૨૪-૮-૦	૨૨-૧-૪	૨-૬-૮	નાની ગરોલી સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
"	૩૬-૧૨-૦	૩૩-૨-૩	૩-૯-૬	બહુચરાણ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
પુ. સ. સ. મં. ડળના ૪ શેરોમાં	૧૦-૬-૦	૧૦-૬-૦	૦-૦-૦	નવસાક તા. કામરેજ સા. પુ. ને લોકમદદ તરીકે ગણી વ્યાજની રકમનાં પુસ્તકો ખરીદીને મોકલી આપવાં.
"	૧૦-૬-૦	૧૦-૬-૦	૦-૦-૦	સીસોદા તા. નવસારી સા. પુ. ની લોકમદદ તરીકે ગણી વ્યાજની રકમનાં પુસ્તકો ખરીદીને મોકલી આપવા.
૩૩% ટકાની ગવર્નમેન્ટ લોન	૪૨-૦-૦	૪૨-૦-૦	૦-૦-૦	મોટા આંકડીઆ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.

ક્રમ નંબર	ટ્રસ્ટફંડનું નામ.	ટ્રસ્ટફંડ આપનારનું નામ.	ટ્રસ્ટફંડ સ્વી- કાર્યાની તારીખ	રકમ રૂ.
૧	૨	૩	૪	૫
૨૬	કુરાલ તા. પાદરા સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુસ્તકાલય કુરાલ તા. પાદરા	૧૦-૧૦-૩૭	૪૦૦
૨૭	ડેરાલી સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુસ્તકાલય ડેરાલી તા. કરજળ	૧૦-૧૦-૩૭	૧૦૧
૨૮	ગોલા સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુસ્તકાલય ગોલા તા. પાદરા	૧૦-૧૦-૩૭	૧૦૦
૨૯	સૌ. દિવાળીબાપ મગનલાલ જોશી ટ્રસ્ટ ફંડ (બાકરોલ તા. પેટલાદ સા. પુ. માટેનું)	મગનલાલ ધર્મવરલાલ જોશી બાકરોલ	૨૯-૧૧-૩૭	૧૦૧
૩૦	બાકરોલ તા. પેટલાદ સા. પુ. નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુસ્તકાલય બાકરોલ તા. પેટલાદ	૩૧-૧૨-૩૭	૮૦૦
૩૧	શ્રી. હરગોવિંદ શામજી પાઠક સમારક ટ્રસ્ટ ફંડ (બાલ પુસ્તકાલય ચલાવા માટેનું)	મુળશંકર ગારીશંકર બટ્ટ પ્રતાપરાય ગિરધરલાલ મહેતા, મંત્રીઓ, હરગો-વિંદ શામજી પાઠક સમારક સમિતિ	૩૧-૧૨-૩૭	૧૧૦૦
૩૨	આમચંક સા. પુ. નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુસ્તકાલય આ-મચંક તા. મહુવા	૨૬-૧-૩૮	૩૦૦
૩૩	ભાષલાલ વ્યાસ સમારક ફંડ	દયાશંકર ભા. શુક્લ, મંત્રી, ભાષલાલ વ્યાસ સમારક સમિતિ, સુરત	૮-૮-૩૭	૫૧૭
૩૪	સ્વ. રણછોડભાઈ શિવાભાઈ પટેલ સમારક ફંડ	હરમાનભાઈ શિવાભાઈ પટેલ ડોમેલ	૧૯-૧૧-૩૮	૩૦૦
૩૫	સ્વ. ડાહીબહેન સમારક ટ્રસ્ટ-ફંડ ધામજી	મકનભાઈ લખાભાઈ	૧૯-૧૧-૩૮	૧૦૧
૩૬	સ્વ. ગિરધરલાલ ત્રંબકલાલ સમારક ટ્રસ્ટ ફંડ	મંત્રી સા. પુ. ફાઈ સોનગઢ	૧૯-૧૧-૩૮	૧૦૧
૩૭	ધનજીભાઈ મચેરજી સમારક ટ્રસ્ટ ફંડ ફાઈ સોનગઢ	મંત્રી સા. પુ. ફાઈ સોનગઢ	૧૯-૧૧-૩૮	૧૦૧
૩૮	નચુભાઈ વીરમભાઈ સમારક સા. પુ. પિસાઈ તા. ડોમેલ નિભાવ ફંડ	રા. ખેચરભાઈ નચુભાઈ	૩૧-૩-૪૦	૧૦૧
૩૯	સ્વ. રામકોર તે હરિભાઈ નારણજી ભક્તના પત્ની સમારક ટ્રસ્ટ ફંડ-ધામજી	રા. ભક્તિભાઈ કાળાભાઈ રતનજી-ધામજી	૩૧-૭-૪૦	૧૦૧

કયા રોકેલી છે ?	આજ સુધીનું ઉપજેલું વ્યાજ રૂ.	અર્થાથ રૂ.	બાકી અર્થવાના રૂ.	વ્યાજની રકમનો શું ઉપયોગ કરવા ?
૬	૭	૮	૯	૧૦
૩૩% ટકાની ગવર્નમેન્ટ લોન	૪૨-૦-૦	૪૨-૦-૦	૦-૦-૦	કુરાલ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
"	૮-૧૨-૦	૫-૪-૦	૩-૮-૦	ડેરોલી સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
"	૫૨-૮-૦	૫૨-૮-૦	૦-૦-૦	મોઢા સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
પુ. સ. સ. મં. લિ.ના ૪ શેરોમાં	૮-૮-૦	૮-૮-૦	૦-૮-૦	બાકરોલ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
૩૩% ટકાની ગવર્નમેન્ટ લોન	૭૦-૦-૦	૭૦-૦-૦	૦-૦-૦	બાકરોલ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
"	૬૧-૪-૦	૬૧-૪-૦	૦-૦-૦	ચલાલા સા. પુ. ને બજેટ બનાવવા મોકલી આપવી.
"	૨૧-૪-૦	૧૫-૧૨-૦	૧૦-૮-૦	આમચક સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
મુદલ કાયમ	૨૩-૪-૦	૦-૦-૦	૨૩-૪-૦	ભાઈલાલ વિશ્વનાથ વ્યાસ રમારક અંથમાળા શરૂ કરવી.
૩૩% ટકાની લોન	૧૫-૧૨-૦	૧૫-૧૨-૦	૦-૦-૦	ડેમોલ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
પુ. સ. સ. મં. લિ.ના ૪ શેરોમાં	૪-૨-૦	૪-૨-૦	૦-૦-૦	ધામણ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
૩૩% ટકાની લોન	૫-૪-૦	૧-૧૨-૦	૩-૮-૦	ફોર્ટ સોનમદ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
"	૫-૪-૦	૧-૧૨-૦	૩-૮-૦	" " "
પુ. સ. સ. મં. લિ.ના ૪ શેરોમાં	૦-૦-૦	૦-૦-૦	૦-૦-૦	સા. પુ. પિસાઈને મોકલી આપવી.
"	૮-૦-૦	૦-૦-૦	૦-૦-૦	સા. પુ. ધામણને બજેટ બનાવવા આપવી.
૨૦૪-૧૨-૧૧				

પુસ્તકાલયોએ મંડળમાં જમા મૂકેલી કાયમ ફંડની રકમોની યાદી

વડોદરા રાજ્યનાં ગ્રામ તથા કરગા પુસ્તકાલયોએ મંડળમાં જમા મૂકેલી કાયમ ફંડની રકમો તા. ૩૧-૭-૪૦ સુધીનું વ્યાજ ચઢાવી જે તે પુસ્તકાલયની જાણ માટે અત્રે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે. કેઈ પુસ્તકાલયને પોતાના નામ સામે જણાવેલી રકમમાં ફેરફારી હોવાનું જણાતાં અત્રે તુર્ત જ ખચર આપવી. આ રકમમાં શેરની રકમનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો નથી.

તા. ક.—૧ * આ નિશાનીવાળાં દરેક પુસ્તકાલયોનો એક શેર રૂ. ૨૫) નો છે.

એક કરતાં વધુ શેર જેમના છે તે દરેક સામે શેરસંખ્યા જણાવી છે.

૨ પુસ્તકાલયે મકાનફરસતી ખાતે વાર્ષિક બજેટમાં ખચત કરી અનામત રાખેલી રકમ મોટા અક્ષરે છાપી છે.

અમરેલી મહાલ

આંકડીઆ (નાના)	૮૬-૮-૫	(૨)દોલરવા	૪૧-૧૩-૧	*માકવડા (મોટા)	૭૭-૧૨-૭
આંકડીઆ (મોટા)	૮૦-૪-૪	તરકતલાવ	૭૮-૧૨-૮	પીપળલગ	૧૫-૫-૮
કમીગઢ	૨૭-૧-૫	હઠીડા	૨૪-૧૩-૫	*લાલાવદર	૫૦-૧-૦
કેરાળા	૧૧-૧૫-૧	*દેવરાજીઆ	૩૬-૩-૪	રાજસ્થળી	૨૨-૪-૧
કેરીઆઆડ	૧૮૭-૧૪-૫	દેવળીઆ	૨૭-૧૫-૧૦	વરસડા	૧૨૩૧-૧૩-૫
ખીજડીઆ ખારી	૧૧-૧૧-૮	પીંઠાબળ	૪૮-૧૧-૧૧	વિક્રમપુર	૧૬-૨-૮
ગાવડંકા	૨૪-૧-૧૦	બાબાપુર	૧૦૬-૬-૩	સજોસરા	૪૬-૧૩-૧૧
ગોખરવાળા (મોટા)	૨૬-૧૨-૦	ભંડારીઆ (નાના)	૨૪-૩-૩	સાજઆવદર	૬૭-૮-૧
ચકરગઢ	૯૯-૧૨-૧૧	*ભંડારીઆ (મોટા)	૪૬-૪-૮	અમરેલી સામુદ્રી	
ચાડીઆ	૭૮-૪-૧	*માચીઆળા (નાના)	૨૬-૩-૮	માતા વાચનાલય	૨૩૬-૧૫-૨
ચાંદમઢ	૧૩૪-૫-૮	" (મોટા)	૬૩-૩-૮	સોનારીઆ	૧૧-૬-૩
ચળીઆ	૮૦-૯-૦	માળીલા	૫૪-૦-૪	મેડી	૨-૧-૧
રંગપુર	૧૧૨-૧૨-૨	મમિતપાળ	૪૦-૧-૬	ખીજડીઆ	
*જેશિંગપુરા	૩૦૦-૧૧-૬	માલવણ	૩-૧૫-૩	રંદીઆ	૫-૨-૨

ઓખામંડળ મહાલ

*આર લડા	૪૮-૧૫-૬	ધીણપી	૨૮-૩-૧૧	*વરવાળા	૨૦૯-૦-૩
ધાસણવેલ	૨૧-૯-૧૦	ગોપીરાજપુરા	૦-૩-૭		

કોડીનાર મહાલ

અરણેજ	૨૮-૬-૧૧	છાજર	૫૮-૨-૧૧	વેલણ	૧૧૪-૧૦-૭
આલીદર	૩૪-૭-૦	ડોળાસા	૩૭-૫-૫	સિંધાજ	૧૬-૮-૮
કાજ	૧૫-૬-૦	વડનગર	૩૫-૩-૩	પાંચ પીપળવા	૨૮-૧૧-૫
માલસરગ	૨-૧-૧	ગોહેલની ખાણ	૫-૧-૬		

ખાંભા પેટામહાલ

ઇંગોરાળા	૮૫-૪-૮	તાંતણીઆ	૮૪-૧૨-૧	પીપળવા	૩૪-૧૨-૧૧
*ખાંભા	૧૧૩૬-૧૩-૫	*વડીઆ	૨૯-૦-૦	ભાડ	૧૦-૪-૮
*સમદીઆળા(મોટા)	૭૯-૧૧-૫				

દામનગર મહાલ

કાચરડી	૩૯-૩-૬	મૂંઠણીઆ	૨૭-૭-૦	વીરપુર	૬૦-૦-૯
ખીજડીઆ	૪૦-૧૧-૨	*નાના રાજકોટ	૧૮૨-૪-૧૦	હાહિતડ	૭-૭-૩
*ગણેશગઢ	૧૨૨-૫-૩	નારથુગઢ	૩૦-૬-૧	હીરાણા	૮-૩-૬
છલાડીઆ	૭૮-૦-૪	રાલકા	૧૦-૮-૫	*શાખપુર	૪૦-૧૦-૬
ધામેલ	૧૧૩-૫-૯	રૂપાવડી	૧૧૮-૧૦-૮	આંબરડી	૧૨-૫-૪

ધારી મહાલ

આંબરડી	૩૬-૬-૪ (૬) ચલાલા મ.	(૨) ધારંગણી	૨૦૭-૪-૭
ઠમી	૧૩-૧૪-૧૧	કુ. કુંઠ	૧૩૫-૧-૪
કેરાળા	૨૬-૧-૬	જરા	૧૦૯-૧૧-૧૦
ખીયા	૬૬-૧૩-૧	ઝર	૬૬-૧૦-૯
ગરમહી	૦-૮-૫	દલખાણીઆ	૭૩-૫-૩
*ગોવિંદપુર	૯૪-૮-૮	દીતલા	૮-૦-૫
(૬) ચલાલા	૧૩૦-૧૩-૧૦	*દેવળા	૩૩-૪-૮

લીમકટા પેટામહાલ

*લીમકટા	૬૫-૩-૯

રતનપુર મહાલ

કમ્બરીઆ	૪૫-૭-૨	મેણપુર	૧૧૨-૧૫-૪	શિયાનગર	૮૬-૧-૧૦

કામરેજ મહાલ

અખામા	૩૮૪-૧૧-૧	નેખા	૭૬-૦-૧	લથકાણા	૧૬-૫-૩
આરતા	૧૨૦૫-૦-૪	ટીખા	૧૮૧-૧૫-૧૦	લાડવી	૭૪-૧૫-૦
*ઓરણા	૧૩૫૬-૮-૨	કુંગરા	૧૧૦-૬-૧૦	વાવ	૧૬૪-૫-૧
કરજથુ	૬૩-૭-૩	દિગમ	૯૭૯-૧૪-૧૦	વિહાણુ	૧૯૨-૩-૦
*કામરેજ	૬૯૧-૧૫-૧	દેલાડ	૨૨૭-૬-૯	વેલંગ	૧૫૦-૧૧-૦
કોસમાડા	૯૬-૧૩-૨	દેસોદ	૩૦૯-૧૦-૯	ચામપુરા	૧૦૧૨-૯-૮
કોળીભરયાણા	૧૨૨-૨-૯	ધાતવા	૧૦૦૭-૨-૦	*શેવણી	૨૪૧-૧૪-૨
ખાનપુર	૭૫-૨-૨	નગોડ	૧૮૯-૩-૫	સેતવા	૧૫૨-૧-૬
ખોલેશ્વર	૧૩૧-૧૨-૫	નનસાડ	૨૩૮-૯-૦	શેખપુર	૨૯-૧૩-૪
ધલા	૪૧૬-૧૪-૧૦	નેતંગ	૭૨-૫-૧૦	મોવાળી	૧૩-૫-૫
ચીખતી	૩૮૧-૧૫-૧૧	પોલી	૧૧૭-૬-૫	ખાલવડ	૮૬-૬-૮
કોઠાદરા	૧૧૦-૨-૦	ભેરવ	૯૬-૧૪-૪		

ગણદેવી મહાલ

અંબેડા	૫૭-૪-૧૦	તોરણગામ	૨૦૨-૦-૨	માસા	૨૨૦-૧૨-૬
*અમરાઇ	૧૦૩-૧૩-૭	દેવધા	૧૭૯-૭-૧૧	*વસોટી	૩૭૭-૮-૬
કેસલી	૭-૨-૫	દેમરા	૧૩૯-૧૪-૧	વડસાંગલ	૫૯-૧૫-૫
ખખવાડા	૩૯૦-૫-૫	ધકવાડા	૩૯-૧૪-૩	પાટી	૫-૩-૧
*ગડત	૬૬૮-૨-૭	*ધમડાજા	૧૭૩૨-૩-૨	*સોનવાડી	૪૮-૦-૭
ગંજોર	૮૮-૬-૧	પાયરી	૧૨૧-૧૩-૨	બાઠા	૧૫-૩-૪
તળોદ ફળીઆ	૮૫-૮-૬	(૪)ભાણેકપુર	૧૯૩-૨-૧૧	દેવસર	૭-૮-૧૦

નવસારી મહાલ

અલુરા	૫૮-૧૦-૧૧	દેલવાડા	૧૪૫-૭-૫	વડોલી	૭૪-૭-૧૦
*આમલી	૧૯૨-૪-૯	*નડોદ	૩૭-૮-૪	*વીરાવળ	૨૭૯-૨-૬
આમડપુર	૮૮-૧૦-૧૧	નીમળા	૨૩-૧૫-૦	વેજલપુર	૧૧૬-૧-૧૧
*ઉલરાદ	૮-૧૫-૪	પરજી	૪૧૬-૧-૩	સાગરા	૧૪-૧-૮
(૪)કરીખટ	૧૯-૩-૫	પોપડા	૧૦૩-૧૦-૩	સીસોદરા	૮૦-૪-૩
કરખાપાર	૧૮૪-૨-૭	ખોસી	૫૮-૬-૯	(૨)સંદલપુર	૪૭૮-૧૩-૧૧
કડોલી	૨૬૫-૬-૫	બાઠા	૭૩-૫-૦	(૨)ધામણ મ.	
કાળાકાજા	૧૫૬-૧૧-૬	ભીનાર	૯૩-૬-૪	દુ. ફંડ	૧૮૭-૧૫-૯
કેલીસણા	૪૧૧-૮-૬	*મહુવર	૫૮-૭-૫	નવસારી રેશન વા.	૭૨-૩-૮
છાપરા	૬૬-૩-૧	મંચિરોળ	૭૫-૫-૦	આસણા	૪૦-૮-૧
ડામેલ	૭૬-૧૦-૩	માણેકપુર	૪૩-૧૧-૧૧	*પડવા	૧૭૩-૧૫-૧૦
દાંતી	૬૯-૨-૧૦	મીરજપુર	૩૮-૧૦-૯		

પલસાણા મહાલ

અરતાન	૨૧૧-૫-૯	ખરવાસા	૯૩-૫-૧	*નિયોળ	૨૦૭-૧૩-૭
અંત્રોત્રી	૧૩૧-૧૦-૬	ગાંધીપુર	૫૬૯-૫-૬	બલેશ્વર	૮૦-૩-૭
ઈંટાળવા	૧૦૭-૩-૧૦	ધણડા	૬-૧૫-૦	બાબેન	૨૪૦-૧૩-૦
*કેમરાખ	૧૪૮૯-૨-૩	ચલધાણુ	૧૪૦-૪-૧૦	ખારસડી	૧૦૨-૧૩-૭
(૩)એના	૨૯૬-૬-૧૧	તળોદરા	૪૩-૮-૦	સોયાણી	૧૨૮-૧૩-૮
કડોદરા	૪૫-૭-૨	તુડી	૧૦૯-૧૪-૫	વણેસાપિસાદ	૧૬૧-૧૫-૯
કરજી	૩૬-૧૦-૨	ધામડોદ એના	૧૩૩-૭-૪	સાંકી	૪-૨-૫
ગંગાધરા	૫૬-૧૩-૦	,, હુલા	૧૧૧-૧૫-૭	વંઝોળીઆ	૮-૧-૩

મહુવા મહાલ

ઓડય	૦-૧૨-૭	કરજેલિયા	૩૮૩-૧૫-૮	કુરેલ	૨૧૬-૪-૯
*આમચક	૯૨-૧૧-૦	કાવીઠા	૪૮-૧-૧૧	ગાંધીઆ	૧૭-૧૫-૬
*આમરોલી	૬૦-૨-૩	*કાન્હી	૩૩૭-૨-૭	ગુણસવેશ	૯૦-૬-૪
ધોળીપુષ	૪૭-૦-૨	કોસ	૧૧૪-૬-૯	પ્રીતિખડી	૧૫-૦-૭
વહેવલ	૫-૩-૪	સાંખા	૧૦-૪-૮	ધડાઇ	૯૯-૭-૩

નિહાલી	૨૦-૧૩-૯	વલવાડા	૫-૧૩-૦	આમણીઆ	૫-૪-૯
ભુટવાડા	૩૦-૧-૧૦	વિલણપુર	૮૫-૪-૫	ખારતાડ	૪-૦-૬
મહુવા	૩૫-૪-૧૦	હળદવા	૧૧-૩-૬	શેખપુર	૨૩-૭-૧૦

માંગરોળ મહાલ

આકોડા	૧૪-૦-૨	(૪)નાની નેરોલી	૩૪-૧૨-૮	સિમેદરા	૭૬-૧-૧
કંટવા	૧૦૧-૧૪-૨	મોસાલી	૨૦૫-૧૨-૦	શિયાળજ	૫-૯-૧૦
કુંવારદા	૧૩-૪-૬	લીંડીઆદ	૫-૧૪-૩	ખોરીદરા	૧૭-૧૦-૯
કોસાડી	૫૧-૧૧-૧૧	લીમોદરા	૩૪-૪-૮	લુહારા	૪-૦-૪
ગીજરમ	૧૦૧-૦-૭	લીંબાડા	૪૮-૭-૪	*દીથોદ	૧૩-૨-૬
તરસાડી	૪૩-૧૧-૧૧	સરદા	૧૪૫-૫-૦		

બ્યારા મહાલ

કટાસવાણ	૮-૧૦-૭	પદમ કુંગરી	૬-૭-૧૦	જેશિંગપોર	૧-૮-૫
*કપુરા	૫૭૦-૧૩-૭	જોડવીત	૪૩-૧૦-૫	વાંસકુષ્ઠ	૭૯-૫-૦
આખીઆ	૬-૧૪-૧	ખેરખડી	૧૦-૮-૦	ખાનપુર	૧-૮-૫
ખુટાડીઆ	૨૨-૧૪-૯	અંધારવાડી દૂર	૨-૪-૯	કાંજી	૩૮-૧૦-૦
ગડત	૫૬-૧૩-૧૧	સરા	૭-૬-૯	ધાટ	૮-૧૧-૫
કલકવા	૨૬-૪-૫	સાંકળી	૫-૩-૪	ચીખલવાવ	૫-૩-૫
કેળકુષ્ઠ	૨૫-૧૨-૦	રૂપવાડા	૧૦૪-૫-૧૦	પાટી	૨૫-૧-૬
ડોલવણ	૧૨૯-૧-૯				

સોનગઢ મહાલ

ટોકરવા	૭-૪-૬	સોનગઢ	૩૩૩૭-૧૪-૭	ખરસી	૫-૯-૬
સિંગપુર	૨૬-૦-૩	ધમોડી	૬-૯-૨	ડોસવાડા	૨૭-૩-૧૦

આતરસુબા પેટા મહાલ

આતરસુબા	૧૫૭-૧૧-૧૧	ખારીઆ	૯૦-૧૦-૮	ધડીઆ	૫-૬-૩
કનીપુર	૨૦૯-૮-૧	બાસ વાસણા	૩૨૧-૦-૮	સદિસર	૬-૧-૮
(૮)કાણીએસ	૩૪-૧૦-૧	સાહોદરા	૮-૩-૧	કમાલજીધ વાસણા	૨૧-૧૧-૩
ગરોડ	૧૫-૪-૫	લીલોલ	૧૩૯-૧૩-૯	વડાલી	૨૫-૪-૩
દેવકરજીના મુવાડા	૫૮-૦-૩				

કડી મહાલ

અગોળ	૧૨૦-૯-૦	કાસવા	૪૭-૧૦-૯	નાની કડી	૧૦-૭-૫
આદુદરા	૪૯-૧૩-૭	કુડાલ	૯૦-૨-૧	અલોદરા	૩૮-૧૨-૦
આદરજ મેડા	૧૦૧-૯-૨	*ખાલડ	૧૨૮-૧૧-૧૧	ચારોલ	૭૨-૮-૫
*કદમાણપુરા	૧૨૮૬-૭-૮	ખોરજના દોડા	૭૫-૯-૧૧	(૫)કુલાસણ	૯૭-૨-૧
કેળુમરી	૭૪-૨-૯	(૨)કડી(મ.કુ.ક.)	૧૩૯-૬-૧	*કડી	૧૩૨-૧-૫
કરજીસણ	૯૭-૫-૮	કેપલ	૩૦-૧૫-૧	*પોળ	૩૮૩-૭-૪

આલાસણ	૧૦-૨-૪	રંગપુરડા	૨૫-૬-૦	માયાસુલ
*દેઉસણા	૯૭-૯-૦	રંગપુર (નંગાસર)	૬-૪-૧૦	નંગરાસણ
નંદાસણ	૯૮-૧૨-૦	વિડુજ	૬૦-૧-૮	વડાવી
ભટાસણ	૩૯-૯-૧૦	સરસાવ	૯૪ ૧૩ ૯	છંદાડ
મણિપુર	૯૫-૦-૬	શુરજ	૭૭-૧૧-૫	હિંટવા
શિયાપુરા	૫-૩-૧૦	સાદરા	૩૬-૮-૧૧	ઢોરીઆ
અંબાવપુરા	૫-૨-૧૧	હુણસણ	૧૩૯-૫-૫	આણુંદપુરા
ચડાસણા	૧૦-૫-૦	જાસણપુર	૧૩૧-૦-૨	વાધેરોડા
મોઠાસણ	૨૩૮-૩-૬	ખેરીસણા	૫૮-૧૧-૭	સેદરડી
વડુ	૧૩૭-૦-૦	*ડાંગરવા	૪-૬-૦	અળદેસણ

કલોલ મહાલ

અડાણા વાપણા	૨૧-૧-૬	મોખાસણ	૧૮-૦-૯	વડાવાગી
અલુવા	૪૮-૧-૨	*પીપગજ	૭૯૮-૧૨-૧૦	*લિંખોદરા
ઓળા	૪૫-૪-૨	ડીંગુઆ	૧૨૨-૩-૬	વડસર
આદરજ મોટી	૫૮-૧૨-૨	(૨)ધમાસણ	૫૯-૪-૩	વાવોલ
મસંડ	૩૦૧-૧-૫	ધાનજ	૧૨૩-૧-૨	(૧૧)વેડા
ઉનાઉ	૧૨-૦-૨	*પલિમડ	૯૦૦-૯-૮	વાગોસણ
કુડાસણ	૩૧૧-૧૦-૦	ખેરીસણા	૨૫-૧૦-૦	*સરદવ
કોલવડા	૨૦૬-૦-૧	*ખાલવા	૧૦૯-૧૦-૦	રાતેજ
કોદા	૧૩૩-૧૪-૦	ભાદોલ	૫૪-૧૫-૫	*સેરથા મ.હ.ફ.
*ખોરજ ડાબી	૧૦૦-૫-૧	*મુખારકપુર	૧૯-૧૨-૧૦	સોળ (૧૨)
કારોલી	૫-૧૧-૮	બીલેશ્વરપુરા	૫-૧૨-૧	સોભાસણ
(૨)ગમલા	૩૭-૦-૯	રકનપુર	૧૩-૬-૨	સેરીસા
જાસપુર	૧૬૫-૧૪-૩	રચિરડા	૩૩૩-૨-૬	પલસાણા
*ટીટોડા	૩૬-૧૦-૯	પાંજરાપોળ વા.	૧૭-૧૪-૩	વાસંધુ
*પાનસર	૨૧૫-૫-૮	*રધિન	૧૬૧-૬-૧૦	તારાપુર

ખેરાળુ મહાલ

*ઉણાદ	૮૪-૮-૧૦	ચાડા	૨૧-૮-૫	ખલાદ
*ગોદાઈ	૨૧૩-૨-૮	ડોભોડા	૪૩-૫-૬	સખલપુર
કમાલપુર	૪૪-૧૪-૪	(૨)અદાદરપુર	૨૨-૧૦-૨	રંગપુર
*કરખટીઆ	૧૯૬-૦-૦	ખાખીપુર	૩૬-૧૩-૧૦	સિપોર
(૨)કહીપુર	૨૯-૧૦-૯	મજાતા	૨૧-૧-૪	હસનપુર
કેસીપા	૩૪-૭-૨	(૨)મલેકપુર	૨૧-૪-૫	વિઠોડા
ગાણુસોલ	૫૯-૧૪-૪	મોળીપુર	૧૧-૭-૮	શેખપુર
જાનકા	૩૦૫-૩-૯	પાનછો	૨૭-૪-૪	સુંદીઆ
ચાંગણા	૫-૬-૬	રાજપુર	૪૮-૪-૫	હીરવાણી મોટી
ડભાડ	૧૨૬-૧૧-૫	મંડાલી	૫૬-૧-૫	શોભાસણ
કરશનપુરા	૬૦-૬-૪	હુણવા	૧૧૮-૮-૫	નાસંવાડ

ચાણુરમા મહાલ

અંબાલા	૪૩-૧-૩	*ચા. મ. દુ. ફં.	૪૧-૩-૬	મણીઆરો	૧૦૨-૯-૧૦
*કનોડા	૧૯૧-૭-૨	ચવેલી	૭૨-૧૦-૪	મુંદેરા	૨૦૭-૧૩-૧૦
આદિવાડા	૫૪-૧૨-૪	જમીજા	૧૧૯-૨-૧૦	રૂપપુર	૪૬-૨-૪
*કંભેા	૧૭૦-૧૧-૧૦	સુણસર	૩૮-૨-૪	ડોડીવાડ	૭૧-૧૩-૩
અરિયક	૨૦-૫-૩	ગંગેટ	૪૬-૫-૧૦	રણેલા	૩૯-૦-૬
મીઠાધરવા	૩૦-૧૦-૧૧	ટાકોદી	૫-૬-૨	ફીઆલ	૩૫-૧૪-૧૧
ગેલીઆવાસણા	૩૬-૧૫-૯	સદુચળા	૧૮-૬-૬	જસલપુર	૩૧-૧૪-૧૦
ધરલામપુર	૬૩-૧૪-૭	બહુચરાજી	૧૪૯-૧૧-૩	મેરવાડા	૧૦૦-૩-૧૧
કાલરી	૧૩૩-૧૩-૭	જેતપુર	૮૬-૧૧-૩	મોટપ	૧૭૧-૩-૮
કેસણી	૪૯-૪-૩	જીતોડા	૧૩૯-૨-૧૦	લાણુવા	૨૭૫-૧૧-૪
અભિલ	૧૯-૧૦-૬	ચડાસણો	૮૨-૧૫-૧૦	*વડાવલી	૨૨૩-૧૩-૪
*ખેરસમ	૩૯-૧૦-૨	બાટસર	૨૮-૮-૨	વીરતા	૧૪૭-૧૪-૧
ધરમોડા	૫૨-૫-૮	*ધીણોજ	૫૧૬-૧-૩	વેણુપુર	૭૪-૧૪-૫
દાણેદરડા	૬૮-૧૧-૨	,, મ. દુ. ફં.	૭૩-૧૧-૭	સંખલપુર	૧૩૪-૪-૧૦
દાંતકોડી	૪૦-૭-૫	ખલાસર	૩૪૨-૧૫-૧૦	સેલાવી	૧૨૬-૧૨-૪
ગાંધુ	૮૬-૧૪-૧	પીંપળ	૧૬૦-૫-૯	ધાણોધરડા	૩૭-૧૩-૦
ગોખરવા	૭૦-૧૩-૪	પીંદારપુરા	૫૭-૧-૧૦	મીઠી ધારિયલ	૪૦-૧૧-૧
કારોડા	૫-૧-૮	બાઘણવાડા	૧૫૦-૦-૭	સરસાવ	૫-૧-૩

દહીંગામ મહાલ

*મસનપુર મોટા	૩૫૨-૧૨-૧૧	*જીંડવા	૭૭-૩-૬	*મહુદરા	૪૨-૫-૦
કંઠવાડા	૯૭-૧૪-૧૧	ધારીસણા	૯૫-૧૨-૫	*દાથીજણુ	૧૦૫-૪-૫
કરોલી	૨૬૯-૧૨-૯	*નાંદોલ	૩૬-૧-૧	હાલીસા	૧૪૮-૧૧-૧
ચિલોડા	૮૬-૧૫-૯	*પરાંતીઆ	૯૫-૧૦-૧૦	વાસણારાઠોડ	૨૯-૩-૧૧
ચંદ્રાળા	૪૮-૧૨-૧૧	પાટનાકુત	૮૦-૧૨-૧૧	સોનારડા	૪૭-૨-૧૧
ધમીજ	૧૭૩-૨-૧૦	*બાલીએલ	૫૬૬-૨-૧૦	સોંપા	૪૧-૫-૪
ગહુદણ	૫૯-૧૨-૫	ભાવડા	૧૧૮-૧૩-૧૧	*જાલા	૨૩૭-૧૦-૧૦
ધણીયોલ	૬-૧૨-૧	સીહોલી મોટી	૧૦-૩-૬	પોલજ	૭-૨-૭
આલમપુર	૧૦-૪-૮	ધણુપ	૨૪-૩-૫	સાહપુર	૧૩-૩-૨
વાસંણાઓધરી	૮-૪-૧૧	ઉદણુ	૩૨-૬-૧૦	લંતારપુર	૮-૦-૦
જલુદરા મોટા	૫૨-૦-૫				

પાટણ મહાલ

અંબાપુરા	૬૦-૧૩-૮	જંગરાલ	૨૯૪-૮-૯	મેસર	૩૦-૮-૦
કાસા	૪૫-૨-૯	ધારણોજ	૨૦-૧૫-૧૦	*રણુજ	૧૧૪-૧૫-૦
કીણુત	૧૭-૧-૨	નવાપુરા	૭૦-૬-૬	સરીઅદ	૩૬-૬-૧૧

કુલુધર	૧૨૨૪-૧૫-૪	પાટણ બાલ પુ.	૧૬૫-૧૩-૧૧	સમોડા	૩૯-૧૪-૬
ખીમીઆણા	૫૪-૩-૬	મીડી વાવડી	૭૧-૧૧-૨	સરવા	૨૪-૧-૯
ચારપ	૩૧-૪-૭	કણી	૪૫-૧૨-૭	બોરસણ	૩૨-૪-૧
ખારી વાવડી	૨૨-૯-૦	ડાભડી	૨૦-૧૫-૧૦	દુધારામપુરા	૪૭-૨-૧૦
મીડાની	૧૯-૧૬-૦	બીલવણ	૧૫-૧૧-૧૧	વિસલવાસણા	૩૬-૭-૬
ચંદ્રમણા	૩૧-૬-૧૦	અધાર	૩૬-૫-૪	વાગડોદ	૧૦-૭-૯

મહેસાણા મહાલ

*આખજ	૧૧૫-૧૫-૧૦	પાલોદર	૧૦૬-૨-૧૦	લીંચ	૧૮૮-૭-૦
આપાપુરા	૪૫-૧૨-૧૦	*ખલોલ	૮-૧૦-૨	વડરમા	૧૪૪-૧૨-૧૧
ધડા	૫૮-૭-૧	બામોસણા	૧૪૯-૪-૧૧	સાલડી	૧૬૪-૧-૧૦
જોરજુંગ	૧૭૮-૦-૪	ભાલકીઆ	૧૭૦-૧૫-૭	સીડોસણ	૩૪-૯-૧૦
દેવરાસણ	૧૩-૪-૮	માઠજુજ	૫૬-૦-૬	હાલવી	૫૮-૪-૮
દેલા	૫-૧-૧	મુદરડા	૧૭-૫-૮	આંખલીઆસણ	૨૮-૧-૫
પદારીઆ	૧૦૫-૦-૯	મેલિ	૧૨૩-૧૧-૧	સાંઘણપુર	૧૧-૧-૩
પુનાસણા	૬-૫-૧	લાખવડ	૭૦-૩-૪	દેદીઆસણ	૭-૧૪-૦
ધનપુરા	૧૨-૮-૮	ચરાડું	૪૨-૨-૧	ખદલપુર	૭-૮-૦
ધણિસણ	૨૦-૮-૧	(૨) સાંઘણજ	૧૬-૧૪-૭		

વિજાપુર મહાલ

ખણસા	૪૦-૬-૯	(૨) ભાવસોર	૧૯-૧૩-૧૧	રણાસણ	૧૩૧-૧૦-૪
*અંબોડ	૬૯-૧૧-૬	બોર	૧૬૯-૧-૨	લાઠરોડા	૩૪-૧૧-૩
*આગલોડ	૧૪૧૬-૬-૧૧	મહાદેવપુરા	૪૨-૧૨-૦	(૪) લોદા	૫-૧૨-૭
આગ્નેશ	૫૩૮-૧૧-૫	ગવાડા	૧૧૩૪-૧૦-૭	(૫) વડાસણ	૯૬-૩-૧૦
ઉપખલ	૯૦-૧૧-૨	ચુંદરાસણ	૫૧-૦-૬	રણસીપુર	૫૧-૩-૯
કેલીસણા	૪૪-૭-૫	ગેરીતા	૧૦૩-૮-૪	રિલોલ	૧૭૨-૧૩-૮
*કોલવડા	૬૧૭-૧૩-૨	*ગોઝારીઆ	૧૬૭-૫-૧૦	દરજાહોડા	૫-૪-૩
ખરણા	૧૧૦-૫-૮	ચડાસણ	૭૩-૬-૪	ડાભલા	૨૦૪-૧૦-૧૧
વેદામલી	૭૫-૧૦-૮	જેપુર	૫૦-૧૪-૯	દમાવાડીઆ	૩૮૭-૮-૩
પુપરા	૨૦૨-૧૩-૨	*જત્રાલ	૨૪૨-૨-૨	દેલવાડા	૮૪-૧૧-૧
કલુ	૭૫-૧૦-૧	(૨૧) દીયોદણ	૩-૨-૬	દેવડા	૧૩૩-૪-૧
નવાંપુરોડા	૭૧-૫-૭	મદુડી	૪૨-૪-૩	પામોલ	૧૭૪-૧૫-૮
બામણવા	૧૦૮-૨-૧૧	માદી	૩૩-૧૧-૩	પારસા	૬૪-૧૩-૭
ખીલીઆ	૧૧૬-૧૨-૭	*માણેકપુર	૩૬૬-૧૫-૧૧	*પીલવાડ	૧૧૬-૧૦-૭
*ખીલોદરા	૫૪-૯-૩	મામોસણ	૧૭૩-૩-૮		

*વસઇ	૬-૬-૧૧ સમૌ	૮૩-૧૩-૪ હીરપુરા	૧૦૩-૧૫-૧૦
„એ.વી.રૂલ વા.	૧૦૩-૩-૬ સરદારપુર	૩૮-૧૫-૬ પકુસમા	૩૮-૦-૬
*વિહાર	૬૨-૩-૦ સંઘપુર નવા	૭૧-૧૪-૧૧ મોરવડ	૩૫-૭-૬
તાતોસણ	૩૩-૧૨-૯ સુંદરપુર	૫૧-૪-૧૧ *ખરોડ	૨૫-૪-૯
વેડા	૧૬૪-૧૪-૬ સોખડા	૧૦૬-૧૦-૭	

વિસનગર મહાલ

ઉદલપુર	૧૮૧-૩-૭	ધાધરેટ	૪૧-૧૦-૯	રાજગઢ	૩૬-૭-૨
*કમાણી	૨૫૨-૧૪-૭	*જેતલવાસણા	૩૭૩-૧૩-૧	ગણેશપુરા	૩૬-૪-૭
કંસારાકુહ	૮૩-૪-૯	*તરબં	૧૦૭-૪-૫	લાજડી	૧૬૯-૧૪-૮
*કાંસા	૬૬૭-૮-૪	દવાડા	૮૨-૩-૮	મંગરોડા	૬૧-૧૨-૯
કુવાસણા	૧૧૨-૯-૦	કઠિયાળ	૭૩-૫-૪	*વાલમ	
*ખડોરણ	૫૨-૯-૮	*દેથુપ	૪૫૦-૭-૧	(મકાન દુરસ્તી)	૧૦-૭-૬
ખરવડા	૬૭-૧૦-૭	બોકરવાડા	૫૫-૧૧-૩	સદુયળા	૬-૪-૪
ખરસદા	૫૨-૧૧-૬	પાલડી	૬૭-૯-૬	વડુ	૬૪-૧૨-૦
ગુળ	૧૬૮-૩-૮	બાસણા	૬૭-૦-૩	સવાલા	૭-૨-૬
ચિત્રોડા મોટા	૧૧-૭-૧	સેવાલીઆ	૮૭-૩-૦	ખદલપુર	૪૪-૧-૩
શુંડી	૨૭-૧૩-૩	ધમાણવા	૪-૯-૬	બાકરપુરા	૪-૧-૫
સાલુસણ	૨૬-૨-૮	ચલોટા	૫૫-૬-૦	વિસનગર બા. પુ.	૫૬-૨-૬
રંગાકુહ	૨-૦-૮	*ભાલક	૨૪૦-૬-૧૧	પુઠામ	૫-૦-૦

સિદ્ધપુર મહાલ

અમૂઢ	૨૪-૪-૮	મહેરવાડા	૮૨-૨-૯	જાંખર	૧૮-૬-૭
*ઉનાવા	૧૬૧૭-૩-૦	સુંડાણા	૧૮-૨-૨	રામપુર (ઉંઝા)	૨-૭-૩
ઉગેરા	૧૪૯-૧૦-૧૧	વડવાડા	૬૬-૩-૦	જુણાવ	૧૦૭-૧૩-૮
એકોર	૨૮૩-૨-૭	સુળાણપુર	૨૫-૧-૪	મકુપુર	૧૦૧-૧૩-૩
કોકોસી	૧૮-૧-૧૧	વણાગલા	૧૧-૭-૧૧	મેલોજ	૨૫-૧૩-૪
મામવાડા	૧૦-૬-૩	નાગવાસણા	૧૭-૭-૫	વિશોળ	૬૫-૧૨-૮
*કુંડાવ	૪૮૧-૫-૮	કદવાણા	૧૩૧-૨-૩	સીલી	૨૨૧-૬-૧૧
ડાબી	૪૪-૫-૧	કહોડા	૨૧૩-૧૨-૭	સેઠાણા	૩૭-૫-૧૦
ડીંગેરાલ	૨૭-૦-૫	કાંખળી	૧૭૮-૫-૦	સુણક	૯૭-૩-૧૦
*દાસજી	૨૧૮-૧-૭	ગાંધ્યાસણ	૨૬-૪-૨	હાથપુર	૬૯-૧૧-૧૧
ખટાસણા	૬૦-૧૪-૧	ચંડાળજી	૩૧-૭-૭	સમોડા	૮-૧૧-૧૦
કરણપુર	૫-૫-૧	જગન્નાથપુરા	૬૨-૪-૪	રસુલપુર	૫-૧-૧૧
દેથળી	૧૯-૯-૩	વનાસણ	૮-૨-૪	રણુહોડપુર	૩૦-૭-૧૧
કુંવારા	૮૨-૧૨-૨	ચિલિયા	૬૯-૫-૧૧	આ.પુ.વા.સિદ્ધપુર	૦-૧-૪
મેયાણા	૨૭-૯-૪	*ખાંજણવાડા	૪૮૦-૬-૦		

હારીજ પેટામહાલ

જમણપુર	૪૫-૩-૭	કુનાવાડા	૭૪-૧૫-૮	વાંસા	૨૧-૧૫-૩
જરોપુર	૬-૧૦-૧	બોરતવાડા	૧૪-૧૪-૬	*હારીજ	૩૪૬-૦-૧
પીપલાણ	૬-૧-૧૦				

કરજણ મહાલ

*અટાલી	૭૧-૧૦-૯	ગંધારા	૧૯૬-૨-૧	વિરજળ	૧૪૪-૧૫-૬
અભરા	૪૭-૧૫-૮	ચોરંદા	૪૩૭-૨-૬	(૨૦) વેમારડી	૧૦૦-૬-૩
*હિરદ	૧૪૬-૧૨-૧૧	જીજવા	૨૭૮-૪-૯	લીલોડ	૬૪-૪-૦
હિમજ	૭૪-૬-૪	(૪) જૂની જયરડી	૨૬-૨-૩	સળીઆદ	૧૨૪-૬-૧૧
કિયા	૧૮-૦-૫	નવી જયરડી	૧૩૮-૩-૬	સંભોધ	૬૩-૩-૮
કલા	૧૩૪-૧૨-૦	તેગવા	૪૩-૧૪-૨	સામરા	૩૬-૧૫-૩
*કંડારી	૪૨૭-૬-૮	દેલવાડા	૮૫-૨-૬	સારીમ	૮૬-૧૦-૧
„ મ. કુ. કંડ	૧૬-૧૨-૦	પિંગલવાડા	૮૬-૪-૬	સાંસરોદ	૩૨-૭-૦
*કંચારીઆ	૨૦૨-૧૩-૮	કેતેપુર	૫૦-૧૨-૧૦	સાંદરણા	૧૦૪-૮-૯
કહોણા	૬૫-૪-૧	*જન્યાર	૫૭૭-૦-૯	સાંપા	૭૩-૮-૧
(૪૦) કરજણ	૯૮-૬-૭	(૯) લરયાણા	૫૦-૧૨-૧૦	(૪) સુરવાડા	૬૬-૧૧-૧
કાસમપુર	૬૯-૧-૨	(૮) લરયાલી	૧-૩-૬	(૨) હડોદ	૨૧૬-૧૫-૨
*કુરાઈ	૩૧-૧૧-૮	મંત્રોજ	૯૪-૧-૦	સળાપુરા	૨૦૩-૧૪-૬
(૨) કાઠીઆ	૧૬૪-૦-૨	માત્રોજ	૭૩-૧૨-૭	સગડોળ	૦-૪-૧૧
કોરલ	૧૭૪-૩-૮	મિયાગામ	૧૫૪-૧૫-૯	નિશાળીઆ	૩૬-૭-૪
અણુરુદ્ધ	૫૨-૫-૯	લાડોદરા	૧૫-૮-૧	સાયર	૨૫-૬-૦
*કોલીઆદ	૨૭૨-૫-૦	મેથી	૭૦૫-૧૨-૧૦	હળદરવા	૨૧-૧૨-૯
ધામજીમ	૧૫-૧૫-૩	મેસરાડ	૮૦-૭-૬	લતીપુર ટીબી	૨૬-૦-૩
ખાધા	૩૮૬-૧૧-૧૦	(૨) દેરોલી	૩-૮-૦	(૪) દેયાણ	૬૬-૦-૮
*ગણપતપુરા	૨૩૩-૧૫-૨	રોપા	૨૬-૨-૮		

કોઈ મહાલ

અંકોટી	૨૯-૬-૨	*કુકડ	૧૪૬-૧૨-૦	નડા	૧૨૫૮-૧૩-૭
અમરેશ્વર	૯૮-૨-૪	*કુદેલા	૩૯૨-૬-૯	નારીઆ	૧૫૧-૧૫-૭
અંદાદપુરા	૧૨-૯-૭	કુંવરવાડા	૬૧-૪-૧૦	પલાસવાડા	૧૯૦-૯-૧૦
અંતોલી	૬૩-૧-૩	ગામડી	૫૪-૧૫-૨	(૩) પુતીઆદ	૬૮-૧૪-૩
કરણેટ	૯૬-૪-૧	જાલ	૧૩૧-૩-૮	કેરતીદૂધ	૧૮૩-૦-૮
પુડા	૩૨-૦-૧૧	*જૂની મંત્રોજ	૨૬૭-૧૦-૦	અહોરામપુરા	૨૩-૫-૧૧
કરાળી	૭૨-૩-૩	જ્યાતલાવડી	૫૩-૭-૪	બાણજ	૨૪-૧૦-૭
કડધરા	૧૦૦-૭-૯	દેલાર	૩૮-૨-૮	*બોરીઆદ	૧૩૧-૧-૧૦
કારવણ	૪૩૧-૨-૫	(૩) યુવાની	૨૭૪-૩-૨	બીમપુરા	૨૬-૮-૪
કારવણીઆપુરા	૧૩-૩-૪	*ધમેલી	૧૪૭-૨-૩	*બીલાપુર	૨૧૬-૧-૨

મેનપુર	૨૯૭-૧૨-૯	*વણાદરા	૧૯૨-૧૨-૨	*સિતપુર	૩૩૦-૧૪-૧૦
મંડાળા	૧૧૭૦-૧૩-૬	વસાઇ	૪૦-૧૧-૧૧	મુલતાનપુરા	૧૫-૯-૯
માવલી	૭૬-૮-૪	(૨)આરા	૨૪૦-૧૨-૭	(૮)નાના ફાફળીઆ	૬૦-૧૫-૦
રાજલી	૨૧૨-૧૨-૧૦	સાકોદ	૧૭૨-૫-૭	કરમાલ	૧૨-૧૦-૨
વડજ	૩૩૮-૭-૫	સીમળીઆ	૩૬-૫-૦	સમશીરપુરા	૩૧-૧૨-૬
*વઢવાણા	૧૦૮-૫-૬				

તિલકવાડા મહાલ

આમરાલી	૪૯૧-૯-૬	(૧૦)કરનાળી	૧૭૧-૦-૧૦	ભુજેઠા	૨૩-૬-૭

પાદરા મહાલ

અમોળ	૧૪૧-૧૦-૮	તાળપુરા	૧૩૪-૧૧-૪	ભાથુંપુર	૨૭-૪-૬
*અંબાડા	૧૪૪-૮-૯	તિથોર	૧૯૬-૪-૩	લતીપુરા	૩૩૫-૧૨-૧૦
*આમળા	૯૩૪-૧૫-૭	નરસીપુરા	૨૫-૧૩-૯	વડલાં	૧૦૫-૧૫-૪
ઉમરાપા	૧૦૬-૧-૧૦	*દરાપુરા	૧૮૯૫-૩-૧૦	*વડ	૩૩૧-૩-૧
કણ્ડટ	૩૩૪-૧૦-૯	દણોલી	૩૪-૧-૧૦	વણુજરા	૧૯૧-૭-૯
કરણાકુવા	૫૮-૧૦-૬	દુધવાડા	૫૪૩-૩-૮	*વીરપુર	૬૦-૨-૫
કરખડી	૧૩૬૦-૧૫-૦	*પાદરા બોડિંગ		વિશ્રામપુર	૫૨-૫-૧
,, મ. દુ. ફંડ	૧૪-૨-૨	હાલિસ વા.	૩૮-૨-૯	ચાણુપુર	૨૫૧-૩-૬
કદયાણુકુખ	૧૪-૪-૪	(૨)પાટોદ	૪૫-૭-૩	*સરસવણી	૪૧૪-૨-૧૦
કાંદા	૪૭-૩-૪	*પાદરા	૩૧૪-૨-૦	*સાદરા	૯૧-૫-૩
કુરાલ	૧૨૭-૪-૨	,, મ. દુ. ફંડ	૬૩૬-૧-૧૭	*સાંધી	૭૬૧-૧-૧.
કોટણા	૫૧-૪-૧૦	*પીંપળી	૬૯-૫-૧૦	સાંપલા	૮૫-૧-૯
*ગવાસદ	૬૯૨-૮-૨	ભોજ	૧૬૧-૧૩-૩	*સેજકુવા	૩૪૮-૯-૫
,, મ. દુ. ફંડ	૩૪-૧-૨	મહુવડ	૧-૪-૯	*સોખડા ખુદ	૨૪૫-૦-૩
ગામેઠા	૪૬-૧૨-૧૧	*માસર	૬૯૬-૪-૯	સોખડારાણુ	૬૨-૨-૯
*ગોરીઆદ	૨૯૫-૩-૫	*મુજપુર	૧૨૪૨-૪-૬	હુસેપુર	૯૨-૧૨-૦
*ધામજ	૩૫૬-૭-૯	(૨)મુવાલ	૨૦૮-૬-૦	*રથ	૬૨૩-૬-૧૧
*ચાણુસંદ	૪૩૭-૧૨-૨	મોલા	૪૦૫-૮-૦	સાગમા	૬૧-૯-૬
ચિત્રાલ	૩૦૮-૧૫-૧૧	પીંડાપા	૬૩-૧૧-૧	(૪)કુણા	૫૮-૭-૭
જલાલપુર	૨૯૫-૩-૧	ભઢારી	૨૯-૧૫-૧૧	દરાપુરા મ. દુ.	
(૪)ડખકા	૧૨૭-૩-૧૧	બ્રાહ્મણવસી	૧૫-૦-૩	ફંડ	૬૦-૧૧-૬
*ડબાસા	૧૧૮૪-૨-૬	રાણુપુરા	૧૭૩-૩-૧	સાંધા	૧૦-૧-૯
સાદડ	૨૫-૧૨-૦				

પેટલાદ મહાલ

અગાસ	૨૩-૧૨-૭	*કાવીકા	૧૧૮૬-૧-૮	પાડગોલ	૧૪૪-૮-૩
અરડી	૫૮-૭-૧	કોઠાવી	૧૦-૧૨-૫	*પીલીજ મ. દુ.	
કણીઆ	૨૧-૨-૯	*પલાણા	૩૪૫-૫-૮	ફંડ	૪૦-૯-૧૧
*કલોલી	૯૩-૦-૮	,, મ. દુ. ફંડ	૮૮-૫-૦	પેટલી	૧૭૦-૯-૨
ગંઆપુરા	૧૮-૪-૧૧	પલોલ	૨૫૦-૧૫-૮	વિખોલી	૫-૧-૯

*ખાંધણી	૩૨૭-૨-૪	*મહેળાવ	૧૨૨૦-૧૪-૮	થલેંડી	૯૮-૧૦-૨
ખાલીન્ટા	૨૬-૪-૩	*માલાવાડા	૨૨૬-૦-૧	*ધર્મજી મ. પુ.	૫૮૦-૧૧-૧
ખાટિવા	૧૬-૧૧-૧૦	મોગરી	૭૫૩-૭-૩	*નવાગામ	૧૨૬૮-૧-૧૦
*બાડકદ	૩૧૧-૧૫-૪	મોરડ	૭૯-૦-૭	*વિશ્રામપુરા	૧૩-૮-૨
બાંટીએલ	૫-૧૧-૨	*રોમોલ	૪૫-૧-૧૦	વિરોલ	૧૦૫-૧૪-૪
ભાલેલ	૩-૨-૧૧	,, મ. દુ. ફુંક	૨૯૬-૪-૧૦	*માણજ	૧૦૦-૧૦-૧
મધરોલ	૧૭૯-૧૫-૦	રામોદી	૧૨-૯-૩	આમણોલી	૭૦-૯-૬
(૮)ખાકરોલ	૧૮૩-૧૫-૪	રણુ	૦-૧૦-૮	*સંજીયા	૨૭૫-૧૧-૮
*કાસર	૩૪૩-૧૧-૧	રણુજ	૧૩૦-૭-૫	સસિક	૨૧-૦-૮
ખણસોલ	૧૭-૦-૧	વટાવ	૬૧-૨-૧૦	સિહોલ	૭૫૯-૧૦-૦
*ગાડા	૧૦૦-૧૫-૫	પચરાણીઆ	૧૮-૨-૬	*સીમરડા	૨૨૧-૧૨-૮
ધુટેલી	૩૬-૮-૭	*૧)શેખડી	૩૬-૯-૩	સુંદરણા	૧૪-૧૦-૦
જોળ	૩૨-૧-૦	*૩)મેલ	૨૧૧-૧૩-૫	લીંખાલી	૨૩-૪-૫
ડમોહ	૨૩૮-૧૦-૬	ત્રંબોવાડ	૧૮-૧૧-૦	ભાંડેરજી	૩૬-૧૧-૮
મલાતજ	૨૨૬-૧૦-૧૧				

ભાદરજી મહાલ

કણુકટ	૧૦૬-૪-૭	*ઝારોળા	૬૬૬-૧૨-૬	*રૂલ	૧૦૮૬-૧૩-૬
કિંખલોડ	૧૨૩-૬-૯	,, મ. દુ. ફુંક	૨-૪-૧૧	,, મ. દુ. ફુંક	૬૬-૧૨-૧૦
કોસિંદ્રા	૨૮૬-૧૧-૩	*પીંપળી	૨૪૩-૩-૬	લાલપુરા	૯૨-૧૦-૫
*ગંભીરા	૧૦૩૮-૧૪-૬	*ખામણગામ	૧૫૫૪-૮-૬	*વટારા	૧૫૯-૧૨-૧૦
ચમારા	૧૭૨-૧૦-૧	*ભાદરજી બા. પુ.	૬૯૭-૧૪-૧૦	વાસણા	૭૨-૧૩-૩
ચુવા	૨૧૫-૧૩-૮	*સુંદણ	૨૧૪-૩-૧૧	ખામણગામ-	
*જલુધ	૭૫-૦-૮	શેરડી મોટી	૨૫-૬-૦	મ. દુ. ફુંક	૨૪-૯-૬
કોસિંદ્રા મ. દુ.		*રણોલી મ. દુ.		*વાલવોડ	૭૬૬-૪-૫
ફુંક	૧૫-૪-૯	ફુંક	૩૭૩-૩-૧	*પીંપળાધ	૧૨૫-૧-૩
*જેશીકુવા	૪૧૬-૨-૫				

વડોદરા મહાલ

અકોટા	૯-૭-૩	ધનિમાવી	૧૧-૮-૮	*કોપલી	૧૦૬૦-૭-૫
અટલાદરા	૨૭-૭-૧૧	ધનોરા	૧૧-૪-૭	માણેજ	૪૪-૫-૫
આન્નેડ	૨૧૦-૫-૧	*પદમલા	૪૫૮-૯-૧	*મેઘાકુષ	૧૩૦-૦-૩
(૨)અંકોડીઆ	૪૧૪-૦-૭	અલ્હાદપુરા	૧-૧૪-૫	રાયપુરા	૨-૧-૦
બીલ	૧૭૯૭-૫-૬	*ઉડેરા	૨૦૪-૧૫-૯	*રણોલી	૧૭૧૧-૬-૪
ખાનપુરા	૫૩-૧૧-૧૦	બીટીઆમેદાદ	૬-૧૫-૨	રમણગામડી	૧૧૦-૮-૨
ગોકુળપુરા	૩૬-૧૪-૦	(૩)કરચીઆ	૦-૧૧-૫	રવાદ	૨૨૨-૩-૧
ગોરવા	૨૧૧-૮-૦	કલાલી	૩૩૯-૭-૩	વડલા	૪૧-૦-૯
ગોસીદ્રા	૮-૭-૭	કાશીપુરા	૧૧૪-૧૨-૩	વેમાલી	૦-૧૧-૬
કુમાડ	૫૯-૫-૪	કેલનપુર	૨૧-૧૫-૧૦	વડસર	૮૯-૩-૭

કરોળીઆ	૧-૧૦-૨	*સમા	૭૧-૬-૩	સેરખી	૨૧૯-૨-૩
આપડ	૬૮-૬-૭	સમીઆલા	૧૦૧-૧-૧૧	*સેવાસી	૧૦૬૭-૧૦-૨
*છાણી	૧૮૮૬-૫-૭	(૨) સલાડ	૧૭૧-૨-૩	*સોખડા	૭૫૭-૭-૧૦
જાંબુવા	૨૭૦-૧૨-૧	સુદરપુરા	૨૧-૧-૮	સોનારકુખ	૪૭૦-૪
તતારપુરા	૧૦૮-૮-૦	પાતળવેણી	૧૩૧-૫-૨	સેવદવાસણા	૬૪-૨-૬
તરસાળી	૧૭૭-૩-૭	શાજલપુર	૩૩-૧૪-૧	*સાંકરદા	૧૨૯-૫-૧
તાંદળખ	૧૩-૪-૫	ખાજવા	૧૧૬-૯-૯	ચઢાપુરા	૬-૧૧-૩
દશરથ	૨૮૮-૧૪-૧૧	*ખીલ		હરણી	૮૪-૦-૬
દામાપુરા	૩૩-૦-૨	મ. દુ. ફેંડ	૩૦૮-૧૩-૩	અણખી	૧૯૫-૧-૫
વડસાલા	૧૩૧-૯-૩	મહાપુરા	૨૮-૫-૮	સમસાખાદ	૬૬-૮-૧૧
*વરણામા	૪૦૧-૧૨-૫	*મકરપુરા	૩૩૮-૧૧-૮	શાજલપુર (સાંકરદા)	૯-૩-૪
,, મ. દુ. ફેંડ	૪૭૯-૨-૮	મારેદા	૫-૯-૦	અંપાડ	૧-૦-૦
વાસણાકોતરીઆ	૨૪૪-૧૫-૮	માજલપુર	૯૧-૦-૩	લાલજીપુર	૧૨-૦-૩

વાઘોડીઆ મહાલ

કુમેટા	૧૨-૭-૮	રવાલ	૩૨૧-૧૪-૭	(૪૦)વાઘોડીઆ	
ગજદરા	૨૮-૦-૩	શંકરપુરા	૫૧-૬-૪	મ. દુ. ફેંડ	૧૩૧-૦-૬
(૯) જરોદ	૧૧૯-૧૫-૫	રાઠકુખ	૬-૭-૫	*કરમાલીઆપુરા	૩૪-૬-૬
કાશીપુરા	૮૪-૧૫-૦	આસોજ	૩૨-૦-૦	ગુગલપુર	૯-૧-૫

શિનોર મહાલ

અચીસરા	૧૫૫-૧-૦	તેરસા	૪૫-૫-૧	માંડવા	૪૨-૦-૪
*અંખાલી	૧૪૧-૧૩-૨	દામનગર	૪૫-૧૨-૪	માલેયા	૭૧-૯-૦
કણુજેદા	૯૦-૬-૭	દામાપુરા	૧૧૫-૭-૭	(૨)વણીઆદ	૭૮-૧૩-૧
નાના કરાળા	૮૬-૧૦-૫	દરીઆપુરા	૭૦-૭-૨	*વરખડ	૯૪-૧૨-૧
(૩) મોટા કરાળા	૧૬૭૬-૨-૭	પુતીઆદ	૧૭-૫-૧૧	સિરોળા	૮૫-૭-૦
*કુકસ	૧૫૦-૮-૧૧	ફેંદળીઆમોટા	૩૫૨-૧૩-૧	*સીમળી	૧૪-૦-૧૦
*છાણુમોઢ	૩૦-૧૪-૪	બરકાલ	૭૭૯-૬-૬	*સાઢલી	૬૮૧-૬-૧૦
*ઝાંઝડ	૫૧૪-૯-૩	ખાવળીઆ	૯૭-૨-૩	સેગવા	૧૨૯-૪-૦
ટીંબલોદ	૫૮-૦-૨	*માલપુર	૨૦-૫-૨૦	મીઢોળ	૮-૫-૪
*ટીંબરવા	૩૮૩-૧૧-૬	માલસર	૯૭૩-૭-૦	*તેનતળાવ	૧૪૯-૬-૦
તરવા	૪-૧૨-૯	*માજરોળ	૫૭-૫-૩		

સાંખેડા મહાલ

અદ્દાદપુરા	૩૦-૩-૧૦	ફાટા	૭૩-૨-૩	માંજરોળ	૨૧૬-૧૩-૭
અરીદા	૮૦-૫-૨	ખોડેલી	૯૩-૦-૯	માલપુર	૭૧-૭-૭
આનંદપુરા	૯-૧૫-૧૧	ફાંદેટ	૧૫-૧૧-૧૦	ગુડેર	૪-૭-૬
કસુંખીઆ	૩૭૨-૪-૭	લાટપુર	૨૭૯-૧૩-૮	*ગુંડીઆ	૮૬-૧૩-૧૧
*કાવીદા	૯૮-૧૦-૨	મગનપુરા	૮-૭-૮	પીદા	૩૮-૧૦-૧૧
(૫) કાસિંદા	૧૦૫-૧૪-૫	માઠણી	૧૧૭-૧૨-૦	લોટીઆ	૨૫-૧૪-૩૧
ખુનવાડ	૧૮૭-૦-૮	માંહુ	૬૦-૧૧-૫	ગરડા	૫૬-૬-૧

કામ	૩૪-૧૩-૧૧	વાસણા	૪૯૨-૪-૮	સરડીઆ	૨૧૧-૬-૨
ચંદાનગર	૩૧-૭-૮	ડોળમાર	૩૪-૧૩-૧૦	સોનગીર	૧૬૯-૩-૭
દીઆ	૯૧-૧૪-૪	તદિલજી	૧૮૨-૫-૬	હાડોદ	૨૬૧-૧૨-૧૧
રાજનગર	૧૨-૫-૧	નંદપુર	૬૧-૫-૧૦	પતરા	૩૮-૦-૦
રતનપુર	}	પરવટા	૩૧-૧૫-૨	સુપાંધોડા	૩૮-૨-૪
કમારજી		ખાણેજ	૨૯-૧-૨	સુપાં	૯-૩-૦
*લકોદ	૧૩૩-૧૩-૧૧	(૨) પીપળસકં	૮-૦-૯	સંખેડા મ. દુ. કંડ	૧૬-૩-૧૧
લાહરસ	૧૩-૧૨-૨	*સંખેડા	૬૬૪-૫-૩	પાટણા	૧૭-૧-૬
વાગેયા	૬-૧૧-૦	સરગી	૧૬૬-૫-૦		

સાવલી મહાલ

અંગેસર	૧૯૭-૦-૧૧	*કેસર	૧૧૩૭-૪-૧૧	શારદાપુર-વેળપુર	૧૮૬-૭-૧૦
અલોદ્રા	૧૪-૧૦-૩	ધનતેજ	૧૭૧-૧૪-૨	શાંતિપુર-વેળપુર	૯૬-૬-૧
ઉત્તમનગર	૬૮-૬-૧૦	*ધર્મપુર	૧૭૨-૦-૨	રાણીઆ	૮૧-૧૧-૮
ખાખરીઆ	૨૩૮-૧૨-૪	નમીસરા	૭૪-૧૩-૪	રાણીપુરા	૫૧-૬-૧૧
ગવલા	૮-૧૫-૧૧	નાની બાડોલ	૩૩-૧૧-૨	વરસડા	૧૬૮-૧-૬
કડાચલા	૮-૧-૧૧	પીલોલ	૩૪-૧૫-૩	વાલાવાવ	૧૩૮-૧૪-૧૧
તુમસીપુરા	૧૦૫-૯-૧	*ળાઠરોલ	૩૫૦-૫-૧	*વેળપુર	૧૨૦૫-૮-૨
ધંટીઆળ	૧૬-૧૩-૩	મંજુસર	૧૯૬-૪-૦	સાંઘાસાલ	૩૪૬-૧૧-૧૦
મરઘીઆ	૪૮-૧૫-૦	*રતનપુરા	૯૬-૦-૯	વેમાર	૨૦-૧૨-૧૧
(૪) ગાંગડીઆ	૧૧૬-૧૨-૯	મેરાકુવા	૬-૬-૧૧	મોટી બાડોલ	૭૬-૬-૫
ગોહડા	૫૧-૯-૮	મુંઢેલા	૮૫-૪-૮	ધન્નાડ	૨૫-૬-૧૧
કુંડાવ	૨૩૪-૧૪-૪	મુવાલ	૯૫-૨-૦	બહુયા	૪-૮-૬
પોષયા	૨૫-૩-૬	સમલાપા રટેચન વા.	૩૬-૯-૩		

દા. નં. વાંચનાલયો

અજરપુરા	૨૨-૧૪-૮	કુંજગવ	૫૩-૧૨-૧	મહીસા	૫૬-૧૦-૮
આમોદ	૧૯૦-૮-૮	ખાનપુર	૪૭-૫-૧	રતનપુરા	૧૭-૧-૭
અત્રિલી	૬૮-૧-૧૧	ધોડાસર	૧૨૧-૧૧-૧	રૂઢણ	૨૫-૨-૯
નાવમી	૩૭-૨-૪	ચીખોદ્રા	૨૩-૧૪-૮	લસુન્દ્રી	૧૨૫-૩-૮
પણસોરા	૧૭-૧૧-૭	છીપડી	૨૪-૧૩-૯	વડલા	૬૬-૪-૩
પંડોળી	૨૫-૧૦-૧૧	નાપાડ	૧૫૧-૧-૪	સામરખા	૫-૧૪-૪
વાસદ	૬૮-૧૪-૧૦	પીપળાવ	૧૦૮-૨-૧૧	સારસા	૨૨-૧-૪
વાસણા	૧૨૭-૭-૨	ખોરીઆવી	૩૭-૨-૧૧	સોંજીવાડા	૪૦-૨-૦
વીણા	૨૬૪-૧૩-૨	ખોચાસણ	૨૩-૧૧-૧૧	સિદ્ધજી	૨૩-૦-૮
ધસણાવ	૧૯૧-૦-૩	બરોડા	૨૮-૧૩-૪	સંદેસર	૨૮-૧૩-૪
કાસોર	૪૨-૧૧-૪				

તા. ૩૧ મી જુલાઈ સન ૧૯૪૦ સુધીનો પુસ્તકપ્રકાશનનો સ્ટોક

ક્રમ સંખ્યા	પુસ્તકનું નામ.	નકલો.	અપેક્ષી કિંમત	કલ.	ઉપજવાની કિંમત
૧	૮૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલી	૧૧૩	૮-૦-૦	૮૦૪-૦-૦	૪૨૩-૧૨-૦
૩	બાલમિત્રની વાતો બા. ૨ જો	૩૫	૦-૬-૦	૧૬-૧૧-૦	૧૩-૨-૦
૬	વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ	૨૦૭	૩-૦-૦	૬૨૧-૦-૦	૨૯૧-૧-૬
૯	નળદમયંતી	૧૧૫	૦-૩-૦	૨૧-૬-૦	૧૩-૭-૯
૧૧	એમ્ સલાહકાર બા. ૨ જો	૩૧૧	૦-૬-૦	૧૧૬-૧૦-૦	૫૪-૧૦-૯
૧૭	મધુમક્ષિકા અને જમર	૩૯	૦-૧૧-૦	૨૬-૧૩-૦	૧૧-૭-૦
૧૮	ઉત્તર હિંદુસ્તાની સંગીતનો ઇતિહાસ	૬૨	૦-૧૪-૦	૫૪-૪-૦	૨૫-૭-૦
૧૯	કર્વેનું આત્મચરિત્ર	૯૩	૩-૦-૦	૨૭૬-૦-૦	૮૭-૩-૦
૨૨	કસરત અને આરોગ્ય	૭૯	૦-૧૪-૦	૬૬-૨-૦	૩૨-૬-૬
૨૩	કેટલાક રોગો બા. ૨ જો	૧૩૪	૦-૧૩-૦	૧૦૮-૧૪-૦	૪૭-૧-૨
૨૪	પ્રગતિને પંથે	૨૩૬	૧-૧-૦	૨૫૦-૧૨-૦	૧૧૦-૧૧-૦
૨૬	ભૂરચના	૨૫૯	૦-૧૧-૦	૧૭૮-૧-૦	૭૫-૧૪-૦
૨૭	માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ શિક્ષણકળા	૧૪૮	૦-૧૪-૦	૧૨૬-૮-૦	૬૦-૧૧-૩
૨૮	રોગ અને આરોગ્ય	૧૧૪	૧-૫-૦	૧૪૬-૧૦-૦	૬૬-૧૨-૯
૨૯	માટીનો પ્રાકૃતિક ઇતિહાસ	૨૯૨	૦-૧૩-૦	૨૩૭-૪-૦	૧૦૨-૧૦-૬
૩૧	વિષયશાળા	૨૮૮	૧-૧-૦	૩૦૬-૦-૦	૧૩૫-૦-૦
૩૨	શિક્ષણનો સામાન્ય	૨૭૮	૦-૧૧-૦	૧૯૧-૨-૦	૮૧-૭-૩
૩૩	સિંહ	૨૧૦	૦-૬-૦	૭૮-૧૨-૦	૩૬-૧૪-૯
૩૪	હિંદના ઇતિહાસની વાતો	૧૧૭	૦-૧૨-૦	૮૭-૧૨-૦	૪૧-૨-૩
૩૬	વાર્તાનાં પુસ્તકોનો પરિચય બા. ૧ જો	૧	૦-૮-૦	૦-૮-૦	૦-૭-૬

૩૭	આહારશાસ્ત્ર	૧૬૬	૦-૧૪-૦	૧૪૫-૪-૦	૬૮-૧-૬
૩૮	બાળકોનવણી	૧૬૬	૦-૧૩-૦	૧૩૪-૧૪-૦	૬૮-૧-૬
૩૯	વૈયાસિક ન્યાયમાળા	૨૪૮	૧-૮-૦	૩૭૨-૦-૦	૧૭૪-૬-૦
૪૦	મોન્ટીસોરી પદ્ધતિનો આત્મો	૨૧૪	૧-૨-૦	૨૪૦-૧૨-૦	૧૧૨-૧૩-૯
૪૧	તારાશાસ્ત્ર	૨૨૫	૦-૧૨-૦	૧૬૮-૧૨-૦	૭૯-૧-૯
૪૨	રામાયણ રહસ્ય	૧૫૩	૦-૬-૦	૫૭-૬-૦	૨૬-૧૪-૬
૪૩	બાલરામાયણ	૨	૦-૬-૦	૦-૧૨-૦	૦-૫-૯
૪૪	હાડપિંજર	૧૯૩	૦-૮-૦	૯૬-૮-૦	૪૫-૩-૯
૪૬	વીર ગાર્ડોલ્ડઃ ૨, જી. આશ્રિતિ	૮૧૬	૧-૮-૦	૧૨૨૪-૦-૦	૭૬૫-૦-૦
૪૭	આયોની ઓળખાણ	૨૧૮	૦-૫-૦	૬૮-૨-૦	૨૫-૮-૯
૪૯	વાર્તાના પુસ્તકોનો પરિચય બા. રજો	૮૯	૦-૮-૦	૪૪-૮-૦	૪૧-૧૧-૬
૫૧	પરિમલ	૫૮૧	૦-૫-૦	૧૮૧-૯-૦	૧૦૨-૨-૩
૫૨	બાલવિજ્ઞાન બા. રજો	૨૮૯	૧-૮-૦	૪૩૩-૮-૦	૩૩૮-૧૦-૯
૫૬	વીરકથાઓ	૧૦૯	૦-૧૨-૦	૮૧-૧૨-૦	૫૧-૧-૬
૫૭	અર્વાચીન સાવજનિક પુસ્તકાલયો	૨૧૬	૨-૦-૦	૪૩૨-૦-૦	૨૦૨-૮-૦
૫૮	વીર અભિમન્યુ	૬૧	૦-૬-૦	૨૨-૧૪-૦	૧૪-૪-૯
૬૦	૪૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલી	૪૪૫	૫-૦-૦	૨૨૨૫-૦-૦	૧૦૪૨-૧૫-૬
૬૧	પ્ર. પ્રજ્ઞાતિ બાષણો ને લેખો બા. રજો	૧૬૧	૧-૮-૦	૨૪૧-૮-૦	૧૫૦-૧૫-૦
૬૪	શુકર ટી. વૉશિંગ્ટન	૩૬૯	૧-૧૨-૦	૬૪૫-૧૨-૦	૩૨૨-૧૪-૦
૬૫	પ્ર. પ્રજ્ઞાતિ બાષણો ને લેખો બા. રજો	૧૩૦	૧-૮-૦	૧૯૫-૦-૦	૧૩૦-૦-૦
૬૬	અમીન સાહેબના ફોટા માહિન્ટેડ	૧૩૭	૦-૮-૦		૬૮-૯-૦
૬૭	" " " સાદા	૬૧	૦-૬-૦		૪-૨-૦

પુ. સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરાના પેટાનિયમોમાં

કરવાના મુદ્દારો વધારો

ક્ર. નં.	મૂળ કલમ	ક્ર. નં.	મુદ્દારો કરવા રજૂ કરેલી કલમ
૨૬	આ નિયમાવલિ અને સમસ્ત સભાના ઠરાવોને અનુસાર વ્યવસ્થાપક મંડળને મંડળનો કારભાર ચલાવવા સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે, અને તે પોતાના કામ-કાજ માટે જરૂર મુજબ સામાન્ય રીતે દર મહિને એક વખત મળશે.	૨૬	આ નિયમાવલિ અને સમસ્ત સભાના ઠરાવોને અનુસાર વ્યવસ્થાપક મંડળને મંડળનો કારભાર ચલાવવા સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે, અને તે પોતાના કામ-કાજ માટે જરૂર મુજબ સામાન્ય રીતે દર મહિને એક વખત મળશે. કોઈપણ સભાસદ વ્યવસ્થાપક મંડળને લેખી ખબર આપ્યા સિવાય, જો વ્યવસ્થાપક મંડળની લાગેલાગેટ ત્રણ સભાઓમાં જરૂર જરૂર રહેશે તો તેની જગા આપોઆપ ખાલી થઈ એમ માનવામાં આવશે.

ના દિ સ

આથી ખબર આપવામાં આવે છે કે પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિમિટેડનાં સભાસદોની સોળમી વાર્ષિક સાધારણ સભા, રાવપુરા, વડોદરામાં આવેલી મંડળની રજીસ્ટર્ડ ઓફિસમાં રવિવાર તા. ૬ ફી ઓક્ટોબરે ૧૯૪૦ના રોજ ખોલના જે વાગે નીચેના કામે કરવા મળશે:—

૧. તા. ૧-૮-૩૯થી તા. ૩૧-૭-૪૦ સુધીના ૧૨ માસનો વ્યવસ્થાપક મંડળનો રિપોર્ટ તથા ઓડિટરે તપાસેલો હિસાબ મંજૂર કરવા;
૨. નફાની વહેંચણી જાહેર કરવા;
૩. નવા વર્ષ માટે પ્રમુખ, ઉપપ્રમુખ, ઓડિટર તથા વ્યવસ્થાપક મંડળના હોદ્દો છોડતા તથા ડિરેક્ટરોને બદલે બીજાઓને નીમવા અગર તેમને ફરીથી ચૂંટી કાઢવા;
૪. નવા વર્ષની આવક તથા ખર્ચનું અંદાજનું ખત્ર મંજૂર કરવા;
૫. ચેટાનિયમ સુધારવા બાબત (મૂળ નિયમ તથા કરવાનો સુધારો વધારો આ સાથે સામેલ છે.)
૬. પ્રમુખ તરફથી સભામાં બીજા જે કંઈ કામ રજૂ થાય તે કરવા.

સર્વ સભાસદોને વખતસર સભામાં પધારવા વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

તા. ૬-૮-૪૦ } વ્યવસ્થાપક મંડળની આગાથી
વડોદરા } વા. ના. અમીન
મંત્રી,

પુસ્તકાલય

લવાજમ :

દેશમાં વાર્ષિક રૂ. ૩-૮-૦
પરદેશમાં „ રૂ. ૫-૦-૦
છૂટક નકલ રૂ. ૦-૬-૦

વંચીઓ :

નાનાભાઈ ચંદ્રશેખર દીવાનજી
મહિલાલ પ્રભાસીંહર બ્યાસ

: વ્યવસ્થાપક :

વાઘજીભાઈ નારણભાઈ અમીન
બી. કૉપ
મંત્રી, પ્ર. સ. સ. મં. તિ.
રાવપુરા.....વડોદરા.

પુસ્તક ૧૫ મું

ઓક્ટોબર ૧૯૪૦

અંક ૧૦ એ

ક્ષમાપ્રાર્થના

પુસ્તકાલય ખાતા તરફનાં વાર્ષિક નિવેદનો આ અંકે અપાવાને લીધે પૃષ્ઠક્રમેથી વધી જવાને કારણે આ અંકે દર અંકના ચાલુ વિષયો-પુસ્તકપરિચય, પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ, તેમ જ શ્રુ' વાંચ્યો ? આપી શકાય નથી તે માટે વાચકવર્ગ દરગુજર કરશે.

—તત્ત્વોચ્ચા

અનુક્રમશીલકા

વિષય	લેખક	પૃષ્ઠાંક
પુસ્તકોનાં અવલોકનો અને સામયિકો ...	શ્રી. બાણુભાઈ ઇચ્છારામ દેસાઈ	૪૮૯
પુસ્તકપ્રકાશન પર મુદ્દની અસર ...	શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર ...	૪૯૬
નિરક્ષરતાનિવારણમાં વિદ્યાર્થીઓનો સાથ	શ્રી. ઉમેદભાઈ મો. પટેલ ...	૪૯૬
સાહિત્યસંદર્ભ અવનવું ...	શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર ...	૫૦૨
વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા ...		૫૦૩
" " " નો સન ૧૯૩૯-૪૦ નો હેવાલ ...		૫૦૫
પુ. સ. સ. મંડળ લિ. ની વાર્ષિક સામાન્ય મળના કરાવેલી ટૂંક નોંધ ...		૫૨૧
નવીન કાલ ...		૫૨૨
પુસ્તકો મોકલવાની માહિતી ...		૫૨૩
માસિકો મળ્યા તારીખ ...		૫૨૪
પુસ્તકાલય નોંધ ...		૫૨૫
પુ. સ. સ. મંડળ લિ. ની જાહેરાતો ...		૫૨૭
પુસ્તકાલય ખાતાની સચવા, સામુદાય નિવેદન છૂંક ...		૯૫
વર્ષોક્ત નામાવલી પૂરવણી અંક ૪૪ ...		૫૨૯

આ માસિક વડોદરામાં 'ધી હુદાજીમિત પ્રિં', પ્રેસમાં અંબાલાલ વિ. દક્ષરે પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ને માટે છાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું. તા. ૧૫-૧૦-૪૦

પુસ્તકાલય

પુસ્તક ૧૫ મું

ઓક્ટોબર-૧૯૪૦

અંક ૧૦ મા

પુસ્તકોનાં અવલોકનો અને સામયિકો

આજકાલ આપણે ત્યાં પુસ્તકોનાં અવલોકનો કેવા પ્રકારે થાય છે, તેમજ એ અવલોકનો પુસ્તકપ્રકાશકો તથા તેના ખરીદદારો પર શું અસર કરે છે, તેને લગતા આ વાંચવાતરિવાજ મુંબઈથી પ્રકટ થતા, "ગુજરાતી" પત્રના એક સંવાદક શ્રી. આણુભાઈ ઇન્દુભાઈ દેસાઈએ એક ઇન્ડિયા રેડિયોના મુંબઈ મથકેથી કર્યો હતો તે આ નીચે ઉતાર્યો છે.

પુસ્તકાલયોના મંત્રી-કેંદ્રપાલોને એમથી કેટલીક ઉપયોગી માહિતી મળી આવશે.

માવભાષા ગુજરાતીમાં હમણાં હમણાં ઘણા મંથો પ્રકટ થાય છે. જનતાની યાન-પિપાસા વધી છે. તેને અવનવું જાણવાની ઇચ્છા હમેશાં રહે છે. આ જિજ્ઞાસાને હાલનાં દૈનિકો અમુક અમુક દિવસોએ નવીન પુસ્તકોનાં અવલોકનો કરી સંતોષે છે. દૈનિકો અઠવા-ડિયામાં એક દિવસે અને સાપ્તાહિકો દર અઠવાડિયે અને માસિકો દર મહિને મંથાવલોન માટે આસ સહાઓ, પાનાંઓ રોઠી ગ્રાહકોનાં મન સંતોષે છે. આ અવલોકનો દ્વારા પુસ્તકો તરફ તે તે વર્તમાનપત્રોના વાચકોનું ધ્યાન જાય છે અને તેથી તેમને તે અવલોકન પરથી પુસ્તક વાંચવાનું કે ખરીદવાનું મન થાય છે. પુસ્તકોનાં સારાં અવલોકનો પુસ્તકપ્રકાશનકારોને ઘણાં મદદરૂપ થઈ પડે છે. જેમ વર્તમાનપત્રોના ગ્રાહકોની સંખ્યા વિશેષ તેમ તે પુસ્તકોનાં અવલોકનોથી તે પુસ્તકોની જાહેરાત વિશેષ પ્રમાણમાં થાય છે.

અવલોકન એ એક જાહેરાત

આ જમાનો જાહેરાતનો છે. 'ખોલે તેનાં ખોર વેચાય, ' ન ખોલે-મૂંગા રહે તેનાં સારાં ખોર પણ પડી રહે; તે કહેવત અનુસાર દરેક લેખક કે પ્રકાશક પોતાનાં પુસ્તકોની અવલોકન દ્વારા સારી પ્રસિદ્ધિની આશા સેવતા હોય છે. પુસ્તકોની વર્તમાનપત્રોમાં, સામયિકોમાં જાહેરાત આપ્યાથી લોકોનું ધ્યાન તે પુસ્તક તરફ વળે છે ખરું, પણ તેના અવલોકનથી તે પુસ્તકો તરફ જનતાનું, વાચકવર્ગનું ધ્યાન વિશેષ જાય છે. વર્તમાનપત્રના માસિકો, ત્રીમાસિકો અને અવલોકનકારોના હાથમાં સાહિત્યના શોખીનોને સારા, નિષ્પક્ષપાત અવલોકનથી દોરવાનું ધણું સમજા સાધન છે. આ વસ્તુ દરેક અંધકાર સારી-રીતે જાણે છે; અને તેથી જ તે પોતાનાં પુસ્તકો વર્તમાનપત્રોમાં, માસિકોમાં અને અન્ય રચણે 'અવલોકનારો' મોકલે છે.

આજનાં પુસ્તકોનું પ્રકાશન કેવું છે ?

મુખ સહીમાં-૧૯ થી સહીમાં વર્તમાનપત્રોની, સામયિકોની સંખ્યા ઘણી ઓટી નહોતી.

તે વખતે પુસ્તકો પશુ ઘાં પ્રગટ થતાં હતાં, પણ જે થતાં હતાં તે ઘણાં સંગીન, માલદાર થતાં હતાં. જે તે માણસ લખવાને પ્રવૃત્ત થતો નહોતો. આજે વસ્તુસ્થિતિ તેથી બહાર છે. જરા થોડું વ્યવસ્થાપન થી ખ્યા, થોડું ભણ્યા, કોઈ વર્તમાન પત્રની આંદોશમાં લેખક તરીકે, બાબાનું તરીકે અથવા હેવાલ લેનાર તરીકે નોકરીએ રહ્યા કે પછી તેને લેખક થવાની જાણ લાગ્યાત મળી નહિ ગઈ હોય તેમ તેને કોઈ પણ લખીને પુસ્તકો તરીકે બહાર પાડવાની ઇચ્છા થાય છે. કેટલાકોની પાસે પૈસાનું સાધન હોય છે તો તે પણ પુસ્તક લખી, પોતે પૈસા ખર્ચા તે પ્રકટ કરે છે. મંથકાર કે લેખક થવાની યોગ્યતા હોય કે ન હોય, પણ તેની પાસે પોતાની ગમે તેવી કવિતા (1) રચેલી હોય, કે નમાલ લેખ લખેલા હોય તે પોતાને પૈસે બપોવી પ્રકટ કરે છે. કાંઈને એક સમગ્ર પુસ્તક લખવાની અનુકૂળતા ન હોય, તો તે પોતાના છૂટાછવાયા લેખોના, કવિતાના, વાર્તાના, બાબોના સંગ્રહો એકત્ર કરી બહાર પાડે છે. આવી રીતે પ્રકટ થયેલાં બધાંજ પુસ્તકો ઉત્તમ કોટીનાં હોતાં નથી, તેમ બધાં નકામીં હોતાં નથી. આ સર્વે પુસ્તકોનાં અવલોકનો થાય છે, ત્યારે તે તે પુસ્તકની ખરી ખોટી કિંમત અંકાઈ જાય છે. લાગવગથી ઘણાં નમાલાં પુસ્તકોનાં સારાં અવલોકનો આવે છે, બપારે કેટલાંક પુસ્તકોની ખાલી નોંધ માત્ર વાંચવા મળે છે.

અવલોકનકાર પરીક્ષક તરીકે

અવલોકન એટલે પુસ્તકની પારકે હાથે પરીક્ષા, એ અર્થ સારો થતો છે. કેટલીક વખત કેટલાક કડક અવલોકનકારો પરીક્ષક તરીકે પુસ્તકોની કડક સમીક્ષા કરે છે, તેના ગુણદોષોની ઝીણવટભરી ખબર લઈ નાખે છે. તેવી સમીક્ષા પ્રકટ થતાં બિચારા લેખકો અશ્વેસ કરે છે કે, તેમણે પુસ્તકો ન મોકલ્યાં હોત તો સારું થાત. કેટલાક લેખકો તો એમજ સમજે છે કે, તેમનાં ગમે તેવાં પુસ્તકોનાં સારાંજ અવલોકનો આવવાં જોઈએ, વળી કેટલીક વેળાએ અવલોકનકારનાં દાનની પણ પરીક્ષા અવલોકનમાં થઈ જાય છે. સમજી, વિવેકી વાચકો આ સર્વ તટસ્થ વૃત્તિથી જોઈ અવલોકનકાર પક્ષવાદી થયો છે કે કેમ, તે તરત પારખી જાય છે. પત્રની પ્રતિષ્ઠા, તેની નીતિરીતિ એ સર્વે અવલોકનકારોની રજીઆતમાં વિવેકી વાચકોને પ્રત્યક્ષ થાય છે. કેટલેક રચણે તો ગમે તેવાં પુસ્તકોનાં અવલોકનો તો આવતાંજ હોતાં નથી. કારણ કે તે રચણોની ઉચ્ચ પ્રતિષ્ઠા બુધ્ધિ ગઈ હોય છે. લેખકો અને પ્રકાશકો આ વાત સારી રીતે જાણતા હોય છે; એટલે ક્યું પુસ્તક કયાં અવલોકન માટે મોકલવું એ પણ લેખક અને પ્રકાશકે જોવાનું રહે છે. કેટલીક વખત તો પુસ્તકોની માત્ર નોંધજ લેવાયલી હોય છે. પુસ્તકનું નામ, લેખકનું નામ, મળવાનું કેટલાંજ અને કિંમત એટલામાં જ અવલોકન પતી જાય છે. તે અવલોકન નહિ, પણ પહોંચ ગણાય.

વસીલાવાળા અભિપ્રાયો

પુસ્તક પ્રકટ થાય તે પહેલે તે પુસ્તકની દરખાસ્ત નક્ક પ્રથમથી તૈયાર કરી, વિદ્વાનોને નાંચી અભિપ્રાય આપવા લેખકો તરફથી વિદ્વાનોમાં ફેરવવામાં આવે છે. તે સારા અભિપ્રાયો પુસ્તકોના આરંભમાં કે છેવટે પુસ્તક સાથે જ પ્રકટ થાય છે; અને તે અભિપ્રાયો તરફ અવલોકનકારોનું ખાસ ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે. તે પુસ્તકના પ્રકાશકને કે લેખકને ઉતાવળ હોય અથવા અવલોકનકારને તે પુસ્તક પૂરું વાંચી જવાની પુરસદ નહિ હોય ત્યારે અવલોકન

કાર ખીજાઓના આયતા, તૈયાર છાપેલા અભિપ્રાયોથી દોરવાઇ તે પુસ્તકનું અવલોકન કરી નાખે છે. આ અવલોકન માયાઉતારનું હોય છે. એક પુસ્તક નિષ્પક્ષપાતપણે આદિથી અંત સુધી વાંચી જવું, તેમાં જણાતા ગુણદોષોની તે તે પૃષ્ઠો પર કે અધ્યાયકા કાગળ પર નોંધ દેવાની રાખી અવલોકન કરતી વખતે તેના ચચારાએ મધ્યમોચ્ચ ઉપયોગ કરવો, એ સર્વ મહેતતનું કામ છે. તે દરેક અવલોકનકાર આદરેશો શ્રમ ફાગટ ઉઠાવી ન કરે. એટલા માટે જેમ લેખકને પુસ્તકાર મળે છે, તેમ સારા અવલોકનકારને 'પણ' પુસ્તકાર મળવો જોઈએ. કાનામાંના વચરના (મરત) અવલોકનકારો હાલમાં મળે છે, પણ તે ઘણો વખત આલસો નહિ. દરેકને પોતાના શ્રમનો યોગ્ય ખટલો મળવો જોઈએ.

અવલોકનકારના ખાસ વિષયો

પોતાના પ્રિય વિષયોને લગતા પુસ્તકોનાં અવલોકન કરતાં અવલોકનકારને ધણો ઉમંગ રહે છે. પોતાના કરી લીધેલા વિષયના યાનને તે તે વખતે વાચકવર્ગ સમર્થ રજુ કરે છે. લેખકો કરતાં અવલોકનકારનું વિશિષ્ટ યાન તે વખતે આગળ આવે છે. લેખકને તે વિષયના પોતાના જોડા યાનનો અવલોકનકાર પરિચય કરાવે છે. લેખકને તે વાંચી પોતાની ઉણપ ખ્યાનમાં આવે છે. અવલોકનકાર લેખકને માગસૂચન કરે છે. કેટલીક નવી વાતો જણાવે છે. ખરો લેખક આવા અવલોકનોથી સંતુષ્ટ થાય છે અને તે માટે અવલોકનકારનો તેની સૂચનાઓ માટે આભાર પ્રદર્શિત કરે છે. અવિષ્મર્ત ઉણપો પણ ઓછી થઇ ગયેલી અવલોકનકારને જણાય છે. બંને-લેખક અને અવલોકનકાર એકબીજાના ટીકાકાર નહિ, પણ સહાયક મિત્રો અને છે. આવો સુમેળ ઉચ્ચ અવલોકનકાર અને વિવેકી લેખકમાં જોવા મળે છે. અવલોકનકાર ખાલી ટીકાખોર બની જાય છે, ત્યારે તે લેખકનું માન શુભાવી બેસે છે. અવલોકનકારને પટે બિરાજનાર વ્યક્તિઓએ ઘણા સાવધ રહેવું પડે છે.

કોનો અભિપ્રાય લેવો ?

સારા સારા ગ્રંથોના નિર્મીતાઓનું સ્થાન અતિ જાણ્યું હોય છે, તેમ સારા, પ્રતિષ્ઠિત, નિષ્પક્ષપાત અવલોકનકારો અને વિવેચન કરનારાઓનું સ્થાન પણ ઉચ્ચ હોય છે. લેખકને તો સામાન્ય માણસના અભિપ્રાય કરતાં પોતાનાથી વધુ યોગ્યતા ધરાવનાર, સારો વિવેક રાખનાર અવલોકનકાર કે પત્રના અભિપ્રાયની કાંઈક વિશેષ કિંમત હોય છે. અવલોકનકારના અભિપ્રાયના અધિશ્ચારણ વર્તમાનપત્ર કે માસિકના માનમરતબાની પણ તે અવલોકન પર અસર હોય છે. 'ફલાણા પત્રનો કે ફલાણા માસિકનો અભિપ્રાય' એમ વિશેષરૂપે તેની ગણના થાય છે. કેટલીક લખ્ખ-પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓના અભિપ્રાયો પણ કિંમતી લેખાપ છે. અવલોકનનું પણ મૂલ્યાંકન જુદું જુદું હોય છે. ફુનિયામાં કાલ્યા, અણેલા, અણેલા, વિવેકી મનુષ્યો ઓછા રહે છે; જ્યારે પારકાનાં અભિપ્રાયોએ આલસનીશ વર્ગ મોટો રહે છે. ઘણાઓનો પોતાનો ફહેવાતો અભિપ્રાય પારકાઓના અભિપ્રાય પરજ મોટે જાગે બંધાયેલો હોય છે, સ્વતંત્રપણે

પોતે વિચાર કરી પોતાનો અભિપ્રાય નક્કી કરવાની ધણી જરૂર રહે છે. છતાં જ્યાં જુઓ ત્યાં ‘પરમત્યયનેય દુષ્ટિઃ’ વધુ પ્રમાણમાં જોવા મળે છે. આમાં પણ કશું બહુ ખોટું નથી, ફક્ત પારકા અભિપ્રાય સવળે માર્ગે દોરનારો હોવો જોઈએ.

અવળું દિશાસૂચન આપતાં અવલોકનો

પુસ્તકનું અવલોકન દૂરમાં લેવું, ઉપરછડું લેવું કે ફક્ત નોંધ જ લેવી, એ સર્વ પુસ્તકોની ચોગ્યતા પર, લેખકની શક્તિ પર આધાર રાખે છે. કેટલીક વખત અવલોકનકાર પક્ષકાર બની કોઈ કોઈ પુસ્તકનાં ભારોભાર વખાણ કરી નાખે છે; તે કોઈવાર કોઈ પુસ્તકનો ઝાડીઓ કાઢી નાખે છે-બધા દોષો જ ખૂણે ખાંચરેથી શોધી કાઢી બહાર લાવે છે. આવા પક્ષપાતી અવલોકનો વાચકવર્ગને આડે અવળે રસ્તે દોરવી જાય છે. આવી રીતિતે જ્યાં પ્રવર્તતી હોય ત્યાં ઝાઝા લેખકો કે પ્રકાશકો પોતાનાં પુસ્તકો અભિપ્રાય અર્થે ‘મોકલતા જ હોતા નથી.

સ્વયંપ્રચાલિત પુસ્તકો

ગુજરાતમાં એવી ધણી સંસ્થાઓ દાક્ષમાં અસ્તિત્વમાં આવી છે, કે જેનાં પ્રકાશનો વર્તમાનપત્રોના અભિપ્રાયો વગર જ પ્રચારમાં આવી જાય છે. હસ્ત પર હસ્ત-દાસોદાસ ‘તે પુસ્તકોનો સારો ઉકાવ થઈ જાય છે. તેથી તેનાં પુસ્તકોને પારકાઓનાં અવલોકનોની જરૂર રહેતી નથી. કેટલાંક પુસ્તકોનું પોતાનામાં જ એવું સારું સત્વવાળું લખાણ હોય છે કે તેને અવલોકનની આવશ્યકતા રહેતી નથી. તે સ્વયં જ પોતાની ખ્યાતિ અને પ્રચાર સાધી લે છે, છતાં તેના બહોળા પ્રચારને માટે સારાં સારાં સ્થળોએ અવલોકનની જરૂર રહે છે.

નવલકથાનાં અવલોકન

લોકોનો નવલકથાના વાચનનો શોખ વધી ગયો છે. નવલકથામાં ઐતિહાસિક કરતાં સામાજિક નવલો પ્રતિ વાંચનારાઓ હાલમાં વધારે આકર્ષાયા છે, તે નવલકથાઓનાં ધોક્ખંધ પ્રકાશનોથી જણાઈ આવે છે. આમ હોવાથી અવલોકનકાર વધારે તોફારી રાખવાની જરૂર ઉપરિચિત થાય છે. નવલકથાને રસિક બનવવાના અવળા પ્રયત્નોને લક્ષ્યે તેમાં ધણી અનિષ્ટ તરવો દાખલ થઈ જાય છે. રચૂળ પ્રેમચેષ્ટાઓનાં લાંબાં વર્ણનો, શૃંગારિક મંત્રીને બીભત્સ રચનાવર્ણનમાં ક્ષિતરી ગયેલાં જોવામાં આવે છે. તે પ્રતિ અવલોકનકારોએ સખ્ત થવાની જરૂર છે. કામરસાત્રનાં, જાતીય સંબંધનાં વર્ણનોવાળાં પુસ્તકો પૈક્ય સ્વરૂપમાં ઘણાં ઘૂસી જાય છે, તે તરફ પણ અવલોકનકારોએ પોતાના અભિપ્રાયોમાં સચોટ સંસ્થાળ રાખવાની રહે છે. પુસ્તકોનાં અવલોકન પરથી તે લેવાને વાંચનાર દોરાય છે. તેને ખરું માર્ગદર્શન મળે તેટલા માટે અવલોકન કરેલા પુસ્તકમાં જે વસ્તુ હોય તેનું મથાર્થ સત્ય સચ્ચ હોવું જોઈએ, નહિ તો ધણી વખત અવલોકનમાં લખ્યું હોય તેવું તે પુસ્તકમાં કશું હોતું નથી, અને તેથી વાચકવર્ગ ઉત્તરાર્ધ પાછગથી અસંતોષ કરતો પણ ધણી વાર જોવામાં આવે છે. અવલોકનો ખોટી જાહેર અખરો બની જાય છે, તેમ ન થવું જોઈએ.

અંત્યપાત્રો (લાયબ્રેરીઅન) અને અવલોકનો

પુસ્તકાલયોના રખેવાળ અંત્યપાત્રોને પુસ્તકોની પસંદગી કરતી વખતે પુસ્તકોના અવલોકનો ધણી મદદરૂપ થઈ પડે છે. ક્યાં ક્યાં પુસ્તકો પ્રગટ થયાં છે, તે કેવાં છે, તેની કિંમત

શી છે, તે ક્યાં મળે છે વગેરે પુસ્તક વિષેની માહિતી તેને પુસ્તકોનાં આરિક, સવિસ્તર અવલોકન પરથી મળી રહે છે. સારાં સારાં પુસ્તકો તે અખરદાર અંથપાળ તરતજ મંગાવી પુસ્તકાલયમાં લાવી રાખે છે. અખરદાર વાચકો પણ પુસ્તકોનું અવલોકન વાંચી પુસ્તકાલયોના વ્યવસ્થાપકોને તે તે પુસ્તક ખરીદવાની સલાહ આપે છે. દરેક હોંશિયાર અંથપાળે દૈનિક વર્તમાનપત્રોમાં, સાપ્તાહિકોમાં, માસિકોમાં, સામયિકોમાં આવતી પુસ્તકોની સમાલોચનાઓ નજર-તળે લાવવાની ખાસ જરૂર રહે છે. પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપકો પણ ચોતે વચ્ચેથી પુસ્તકોની સમીક્ષાથી દોરવાઇને પુસ્તકાલયો માટેનાં પુસ્તકોની ખરીદી કરવામાં સહાયરૂપ થાય છે. કેટલાક પુસ્તકોના અવલોકનો તો સારામાં સારા નિબંધરૂપ હોય છે. અમર પુસ્તકો વચ્ચેમાં સરળતા લાવવા માટે તે તે પુસ્તક વિષેના અન્યોના વિચારો પ્રથમથી જાણી લેવાં અત્યંત લાભદાયક છે. વેદાંતનાં પુસ્તકો માટે આ ધણું જરૂરી છે. પુસ્તકના વિષયની સારો જાણવટવાળાં અવલોકનો વેદાંતનાં પુસ્તકો વચ્ચેનાં અભિરુચિ ઉત્પન્ન કરે છે.

પુસ્તકોમાં સાક્ષરની સહાય

પુસ્તકોના પ્રકાશનમાં હમણાં હમણાં નવી પ્રથા લાખલ થતી ગઇ છે. કોઇ લખ્યપ્રતિષ્ઠ સાક્ષર ખાસે લેખક પોતાના પુસ્તક માટે 'આમુખ, ઉપોદ્ધાત, બે બોલ' વગેરે લખાવી પોતાના પુસ્તકની ગણના વધારે અંકવવા પ્રયત્ન કરે છે. સાક્ષરોના આત્મા સહકાર સાથેનાં લેખકનાં પુસ્તકોનાં અવલોકનો પણ સારાં સાચાં છે. અવલોકનકાર પક્ષપાતી અને છે. પેલા 'આમુખ' લખનારની વિગત પર ધ્યાન આપી તેના અભિપ્રાય સાથે દોરવાય છે. આ બધી પુસ્તકપ્રકાશનની, સારું પ્રચારકાર્ય કરવાની કળા છે. સારા વિવેચન કરનારાઓ માયાઉતાર આમુખ લખનારનો આશય સમજી લે છે, અને તેની દરકાર કર્યા વિના પોતાને તે પુસ્તક માટે જે સત્ય લાગતું હોય તે યથાર્થ રજૂ કરી દે છે. તે તો કોઇનો દોરવાયો દોરવાતો નથી. તેની સ્વતંત્ર પ્રતિકા, વિચાર કરવાની શક્તિ પર પૂર્ણ ભરોસો રાખી તે પોતાને સોંપાયેલા અવલોકનના કાર્યને ઝેરાખર ન્યાય આપે છે. વેદાંતને જેમ વાડતી જરૂર રહે છે, તેમ કેટલાક લેખકો જાણીતા થયેલા, ચલણી રૂપિયા સમા પ્રતિષ્ઠા પામેલા સાક્ષર કને પોતાનું ધાર્ધું કરાવી દે છે. આ જમાનો અનેક પ્રકારની નવી નવી યુક્તિઓ અજમાવવાનો છે.

સામયિકોનું એક ખાસ અંગ

પુસ્તકોનાં અવલોકનનો વિભાગ હવે તો કેટલાક દૈનિક સાપ્તાહિક અને માસિકોનું ખાસ અંગ બની ગયો છે. સાહિત્યના શાળીન અને અભ્યાસી વાચકોનું લક્ષ તે તરફ ખાસ જાય છે. તેના વાચનથી પોતાની બાંધાના સાહિત્યમાં ફેરોડ ઉમેરો થયો છે તે તે જાણી શકે છે, તેને પોતાને માર્ગદર્શન મળે છે. પુસ્તકવિકેતાઓએ તો છાપાંઓનું અને સામયિકોનું આ અંગ ખાસ ધ્યાનમાં લેવા જેવું છે. સારા અભિપ્રાયવાળાં પુસ્તકોના સારો ઉઠાવ થાય છે અને તેથી તેઓ (વિકેતાઓ) તેવાં પુસ્તકો વેચાણ માટે ખાસ રાખે છે. પ્રતિષ્ઠિત છાપાંઓના તેમ સારા સારા સાક્ષરોના અભિપ્રાયો પણ એકત્રિત કરવામાં આવે છે, અને તે પુસ્તકોનો પ્રચાર કરવા માટે ઘણા ઉપયોગી થઇ પડે છે. આ પરથી માલમ પડશે કે પુસ્તકોનું અવલોકન કરવું એ કુદરતી જાણત હવે રહી નથી. તે માટે સારા અભ્યાસ અને ઊંડા વાચન તેમજ નિષ્પક્ષપાત ફેળવેલા મનની ખાસ આવશ્યકતા છે. ખાલી પુસ્તકોની

ઉપરતપકી નેધી કરવી અને સાઘંત સમાલોચના કરવી એમાં ઘણો ફેર હોય છે. હાલમાં પુસ્તકો ઘણા પ્રગટ થાય છે, એટલે તે સર્વેની જાડી સમાલોચના કરવી જાપાવાળાઓને શક્ય બનતી નથી.

અવલોકનકાર શિક્ષક તરીકે

લખ્યપ્રતિષ્ઠ સારા સારા લેખકોની કૃતિઓની સમાલોચના કેટલીક વખત તે વર્તમાનપત્રોમાં ઘણા વિસ્તારથી આવે છે. જેમ એક શિક્ષક યાંત્રામાં કે એક પ્રાધ્યાપક પાઠશાળામાં એક વિષય શીખવતો હોય, તેમ એક અવલોકનકાર પણ તે પુસ્તકમાંથી અવતરણો ઉદ્ધૃત કરીને તેની ખુબીઓ અને ખામીઓ વાચકો સમક્ષ રજુ કરે છે. કવિતાનાં પુસ્તકો માટે આવી લંબાણ સમીક્ષાઓ ખાસ જોવામાં, વચિવામાં આવે છે, તેનું કારણ તે કવિતામાં સૂત્રાત્મક ઘણી વાતો કવિએ લખેલી હોય છે તેનું જીકું રહસ્ય સમજાવવા માટે અવલોકનકારને લંબાણમાં જિતરવું પડે છે. તેથી આવી સમાલોચનાઓના બળે ત્રણ ત્રણ હપ્તાઓ સાહિત્યના અભ્યાસીઓને વર્તમાનપત્રોમાં વાંચવા મળે છે. 'મેટ્રિક' કે 'બી. એ.' ના અભ્યાસ માટે પસંદ કરેલાં પુસ્તકોની સમાલોચનાઓ વર્તમાનપત્રોમાં ખાસ આવવા માંડી છે. તેના તરફ વિદ્યાર્થીઓનું જ નહિ, પણ શિક્ષકોનું પણ ધ્યાન સારા પ્રમાણમાં ખેંચાય છે. બનેને તે ઉપયોગી થઈ પડે છે. તેમાં પણ કાવ્યસંગ્રહોમાંની કેટલીક ગૂઢ પંક્તિઓની સમજાવણા અવલોકનો માટે મતભેદ ઉત્પન્ન થાય છે. કવિની કલ્પનાથી પણ આશય વધીને અવલોકનકાર પોતાનું મતભવ આગળ કરે છે. મોટે ભાગે આવી અત્યાત્મક અવલોકનો ખુલ્લે નામે અને તખ્તલુસધારી નામે થાય છે, ત્યારે હોંસાતોંસી વધી જાય છે, સાક્ષરોની સાંકમારી શરૂ થાય છે.

અવલોકનકારની યોગ્યતા

પુસ્તકોનાં સારા અવલોકનો જોખમદાર, અભ્યાસી વ્યક્તિઓ મારફત કરાવવાની ખાસ તકેદારી રાખવાની જરૂર જીબી થઈ છે. ઉપલબ્ધ ઉપલબ્ધ પુસ્તક પર નજર ફેરવી, પ્રસ્તાવના અને અનુક્રમશીલકા પર નજર દોડાવીને હમણાં ઘણે ઠેકાણે પુસ્તકો પર અભિપ્રાય અપાય છે, બાલંગનું જ અવલોકન થાય છે. તેમ થવાનાં કારણો પણ ઘણાં છે.

વર્તમાનપત્રોમાં અભિપ્રાય માટે ઘણાં પુસ્તકો આવે છે. અભિપ્રાય માગનારાઓ તેમનાં પુસ્તક માટે જલદી જલદી અભિપ્રાય પ્રકટ કરવાની ખાસ માગણી કરે છે. તેમને તો માત્ર તેમનાં પુસ્તકની જાહેરાત વહેલી થાય, એજ માત્ર એક લક્ષ્ય હોય છે. અવલોકન આવતાં જો કાંઈક વધારે સમય થઈ જાય છે, તો લેખકો પોતાનાં પુસ્તકો માટેના અભિપ્રાય માટે તમારા કરતા પત્રો પાઠવે છે. તેમના મનથી એમ હોય છે કે, તારી ખાતા પાસે તેમના એકલાને જ એક પુસ્તક અભિપ્રાય માટે આબુ હશે. લેખકને પોતાનું પુસ્તક અત્રિ પુસ્તક લાગે છે અને તે માટે તે વધારે પડતી ઉતાવળ પણ કરે છે. પણ તેઓએ જુવણે જોઈએ કે અવલોકનકાર પાસે તેમની પૂર્વે ઘણાંઓનાં પુસ્તકો અવલોકનારે આવી પુણેલાં હોય છે. કમવાર અને પુસ્તકની યોગ્યતાએ પુસ્તકો વંચાય છે અને તેના અભિપ્રાયો જાહેર થાય છે.

ખાસ અવલોકનકારો

બીજી કેટલીક વાર વર્તમાનપત્રમાં બીજા મહત્વના બનાવો કે વિષયો વધારે હોવાથી

સમાલોચના માટે અનામત રખાયેલી કટારો ફેટલીક વાર મુલતવી રાખવી પડે છે. તંત્રીઓ પણ બધાંજ પુસ્તકો પોતે વાંચી અભિપ્રાયો આપતા હોતા નથી. તે વળી જે વિષયનું પુસ્તક હોય તે વિષયના અભ્યાસી પર પુસ્તક મોઢલી આપે છે. અને આ અભ્યાસી કાંઈ તંત્રી પાસેથી વેતન (પગાર) મેળવતો હોતો નથી, એટલે તંત્રી તેનાં પર વધારે દબાણ કરી ઉતાવળથી અભિપ્રાય મેળવવા માટે અશક્ત રહે છે.

વાર્ષિક અવલોકન

હમણાં હમણાં સારા વિવેચકો, અવલોકનકારો ગુજરાતમાં બહાર આવવા માંડ્યા છે. ગુજરાત સાહિત્ય સભા, અમદાવાદ, તરફથી વર્ષ આખામાં પ્રગટ થયેલાં સર્વે પુસ્તકોની સમીક્ષા જાણીતી સાક્ષર વ્યક્તિઓ પાસે વારારેતી કરાવી. એક પુસ્તક જ પ્રકટ કરવામાં આવે છે. સ્વતંત્ર અભિપ્રાયો લખનાર વ્યક્તિ પાસે અવલોકન કરાવવાનું કાર્ય સાહિત્ય સંમેલન કે સાહિત્ય પરિષદે ઉપાડી લેવું જોઈએ. તે કાર્ય માટે અમદાવાદ પ્રથમ બહાર પડ્યું છે. સારી સારી પુસ્તકપ્રકાશન સંસ્થાઓ પણ અસ્તિત્વમાં આવી છે, અને તેમના દ્વારા સારાં સારાં પુસ્તકો પ્રગટ થતાં માંડ્યાં છે, એ સાહિત્યની પ્રગતિને સારો વેગ આપી શકશે.

બાળકો માટેનાં પુસ્તકો

બાળકો માટેનાં ધણાં પુસ્તકો બાળમાનસના અભ્યાસીઓ તરફથી સચિત્ર સારા પ્રમાણમાં પ્રકટ થતાં માંડ્યાં છે. અહીં હું કોઈ એક સંસ્થાનો ઉદ્દેશ્ય કરતો નથી, કારણ કે તેમ થતાં અન્ય સંસ્થાઓને અન્યાય થયેલો ગણાશે. બાળકો માટેનાં પુસ્તકોનાં બાલ્ય પૂર્ણાં પછી રંગમેરંગી આકર્ષક થતાં માંડ્યાં છે, તે માટે દરિદ્રાઈઓ ધાય છે. ગુજરાતના ચિત્રકારો માટે આ એક ક્ષેત્ર ખુલ્યું છે. નવલકથાઓ માટે પણ તેમ કહી શકાય. પુસ્તકોનાં બાલ્યાંજ અને અંતરંગ બંને સારાં હોવાં જોઈએ.

સાંપ્રદાયિક પુસ્તકોનો ફેલાવો તો તે સંપ્રદાયમાં જ થાય છે. તેના તરફ સામાન્ય જનતા ભેદરહીત રહે છે. આર્ષગ્રંથો, ધર્મગ્રંથો વર્તમાન અને ભવિષ્ય એ સર્વ કાળ માટે ઉપયોગી હોય છે, અને તે જ ચિરંજીવ સાહિત્ય છે. વર્તમાનપત્ર કે માસિકનું સાહિત્ય જો તે સ્વતંત્ર પુસ્તકમાં સંપ્રદાયજનું નથી હોતું તો તે સામયિક સાહિત્યમાં અદ્ય યર્ધ જન્ય છે. તે સમય પૂરતી જ તેની મદદતા, ગણના હોય છે.

કોણ અવલોકન કરે ?

વેદાંત, જ્યોતિષ, અર્થશાસ્ત્ર, કાવ્યસંગ્રહ, ઐતિહાસિક ગ્રંથો, નવલકથાઓ, વાર્તાઓ, બાલોપયોગી પુસ્તકોઓ વગેરે જુદા જુદા વિષયનાં પુસ્તકોનાં અવલોકનો એક જ વ્યક્તિ પાસે કરાવી તે તે પુસ્તકને બરાબર ન્યાય ન જ આપી શકાય. તે તે વિષયના નિષ્ણુતો જ તેવાં પુસ્તકનાં અવલોકનો સારી રીતે કરી શકે. એટલે પુસ્તક લખનારે કયી વ્યક્તિ પાસે પોતાના પુસ્તકનો અભિપ્રાય મેળવવો તેમાં વિવેક વાપરવાની ખાસ જરૂર છે.

હવે Reviewing Books પુસ્તકોનાં અવલોકનો એ મથાણું જ એટલું મોટું ક્ષેત્ર ધરાવે છે કે, તે પર ધણું ધણું તરફથી કહી શકાય તેમ છે. એટલે અહીં તો મેં 'સામયિકોમાં પુસ્તકોની સમાલોચના' વિષે જ માત્ર મોલવાનું યોગ્ય ધાર્યું; વર્તમાનપત્રોની સમીક્ષા-સૂચિનો કાંઈક ખ્યાલ આપવા પ્રયત્ન કર્યો છે. કારણ કે, હવે તો લગભગ દરેક વર્તમાનપત્રમાં પુસ્તકોનાં અવલોકનો લેવાનો એક નિયમ જ થઈ પડ્યો છે. *इत्यलम्.**

પુસ્તકપ્રકાશન પર યુદ્ધની અસર

વર્તમાન યુદ્ધની પુસ્તકપ્રકાશન પર ઈંગ્લેન્ડમાં શું અસર થઈ છે તે બાબત 'નાઉ એન્ડ ધેન' નામની સામયિકના તંત્રી લખે છે કે 'પ્રકાશનની અત્યારની મુશ્કેલીઓ સમ-જવામાં થોડી કટપનાની જરૂર છે. પહેલાં તો અનિશ્ચિતતાનું તત્ત્વ મોખરે આવે છે; અલગત પ્રકાશનકાર્યમાં થોડી ઘણી અનિશ્ચિતતા તો હોય છે જ, પરંતુ અત્યારે તો નજીકના ભવિ-ષ્યમાં શું છે તે કોઈ જાણતું નથી. બીજી વાત, જગતમાં પ્રવર્તી રહેલ અવ્યવસ્થા છે. એક જ રાતમાં પરદેશનાં બજારો અદરય થઈ ગયાં છે અને દેશના ધંધામાં પણ અનેકવિધ મુશ્કેલીઓ ઉત્પન્ન થઈ છે. નવું ખર્ચ વધ્યું છે. નવા અંકુશોનો સ્વીકાર કરવો પડે છે, કાગળની તંગીને અંગે શું છાપવું તેનો નિર્ણય ખૂબ સંભાળથી કરવો પડે છે અને અંતે તો પ્રકાશનનો ધંધો જેના પર નિર્ભર છે તે-વાયેક-ને પોતાના જીવનની પ્રથા ક્યારનીય બદલવી પડી છે.

આ બધી મુશ્કેલીઓ છતાં, પ્રકાશનનું કાર્ય ચાલુ રાખવું જ જોઈએ. પ્રશ્ન પુછારો કે 'શા માટે ?' કોઈ એવી હિતાવળી સૂચના આપશે કે અત્યારનું પ્રકાશન તો, 'રોમ બળવું' હવું ત્યારે નીરો શીડલ બળવતો હતો' તેના જેવું યશે. ધારો કે, આ વાત સાચી હોય તો અગ્નિને ચમાવવાને શીડલ ઉપયોગી થાય તેમ સ્વપ્નમાં પણ કોણ ધારશે ? આથી ઊલટું, શીડલનું સંગીત અગ્નિ જુગાવનારાઓને પ્રેતસાહનરૂપ થઈ પડે, આનો અર્થ એ નથી કે અમે આ આરોપનો સ્વીકાર કરીએ છીએ, અમે તો એટલું જ કહેવા માગીએ છીએ કે, પ્રકાશનનું કાર્ય એ વિશિષ્ટ પ્રકારનું વાદ્ય છે, અને જ્યાં સુધી તેનો ઉપયોગ થઈ શકે ત્યાં સુધી કરવો જોઈએ. તેનું યોગ્ય કાર્ય-પુસ્તકોનું ઉત્પાદન છે, તે અનેક રીતે વાચકોનું હિત સાધે છે. આ કાર્ય શાંતિના સમયમાં પણ કદી એકધારે હોવું નથી. પ્રકાશકોએ રસવૃત્તિમાં ચતા ફેરફારોને હમેશાં અનુકૂળ થવું જોઈએ. તેઓએ વાચકની વૃત્તિને સંતોષવી જોઈએ અને કેટલીક વાર નવીન ભૂખ ઉત્પન્ન કરવી જોઈએ. મુશ્કેલીના સમયમાં અનુકૂળ થવાનું કાર્ય વધારે ત્વરાથી થવું જોઈએ.

યુદ્ધના સમયમાં પ્રકાશનના ત્રણ હેતુ હોવા જોઈએ; અમને વારંવાર કહેવામાં આવેલ છે કે, આ દેશે બનતી ત્વરાથી નિકાસ વેપાર જાળવી રાખવો જોઈએ અને બની શકે તો તે સુધારવો જોઈએ. ઇંગ્લેન્ડનાં પુસ્તકોની નિકાસ વર્ષે ૩૫ કરોડની ગણાય છે. અત્યારે કેટલાંક બજારો ઇંગ્લેન્ડ માટે બંધ થયાં છે. જે બાકી રહ્યાં છે ત્યાં પુસ્તકો પૂરા પાડવા જોઈએ અને નવાં બજારો શોધવાં જોઈએ. પુસ્તકો લગાડના ખર્ચમાં મદદ કરે છે, એટલે જેટલી મદદ વધારે, તેટલું વધારે ઠીક. આ ઉપરથી આપણે બીજા હેતુ પર આવીએ છીએ. આપણે શા માટે લગાડમાં જોડાયા છીએ અને સહિષ્ણુતા, સહકાર તથા જગતની સુધારણા માટેની આપણી માન્યતાને ટકા મેળવવા માટે આપણે પુસ્તકો પર આધાર રાખવો જોઈએ, તમને ઠીક પડે તો તેનો પ્રચાર કરો અથવા તો સત્યનો ફેલાવો કરો. આપણે તો આ દેશમાં માનીએ છીએ કે, છપાયેલ અથવા બોલાયેલ શબ્દ જેમ સત્યની વધારે નજીક, તેમ જ દેશ અગર પરદેશમાં પ્રચાર તરીકે વધારે સારી અસર ઉત્પન્નવે છે. અસત્ય કરતાં સત્ય વધારે ટકી રહે છે અને આપણે જે રસોડીમાંથી પસાર થઈ રહ્યા છીએ તે સહિષ્ણુતા નથી તો ખીંજી શું છે ?

છાટાલાલ માનસિંગ કામદાર

નિરક્ષરતાનિવારણમાં વિદ્યાર્થીઓનો સાથ

[પ્રો. ભાગવતનો વિદ્યાર્થીઓ સાથેનો એક વાર્તાલાપ*]

નિરક્ષરતાનિવારણના કાર્યમાં ઘેર ઘેર શાળાની યોજના અતિ મહત્વનો ભાગ ભજવે તેમ છે. આ યોજનાનો ફેલાવો કરવામાં પ્રથમ પ્રત્યાર્થકાર્ય સલાહો, સંભાષણો અને સરઘસો દ્વારા કેમ કરવું તે સંબંધી પ્રો. ભાગવતે વિદ્યાર્થીઓને પોતાના સ્વાનુભવો મળુ જ સરળ ભાષામાં સમજાવ્યા હતા. ઊકરાઓ તથા ઊકરીઓ પોતાના અભ્યાસ ઉપરાંત આ કાર્ય કેવી રીતે હપડી શકે, અને એ ઊકરા-ઊકરીઓમાં ઉત્સાહ કેવી રીતે પેદા કરી શકાય તે માટે પ્રો. ભાગવતે ગયા માસમાં વડોદરાના મરાઠી શાળાના વિદ્યાર્થીઓ સમક્ષ આ નીચે રજૂ કરેલા એક વાર્તાલાપથી સહેજે સમજાવ્યું હતું તેમ છે. પ્રો. શિક્ષણમાં રસ લેનાર ભાષ્યકર્તાઓને આ વાર્તાલાપ પ્રેરક નીવડશે એમ માની હું એ અત્રે રજૂ કરું છું.

—ઉમેદભાઈ મેઝા પટેલ.

“ જુઓ, હું આજે તમારા વડોદરામાં તમે બધા કેટલા હોશિયાર છો તે જોવા આવ્યો છું. ખોલો, તમે હોશિયારી બતાવશો ને ? ”

ઊકરાઓ—“ હા. ”

“ હવે ત્યારે હું તમારી હોશિયારીની પરીક્ષા કરીશ હો. પછી તે પહેલાં હું કેવી પરીક્ષા કરું છું તેનો ખ્યાલ આપું. અમારા તરફના એક ગામડામાં એક વખત હું ફરવા ગયો હતો. ત્યાં હું ધણી વખત લોકો સાથે વાતોચીતો કરતો અને મને તે ગામમાં ધણી ભાષ્યકર્તાઓ નિરક્ષર માણસ પડેલાં. તેમને બીજી કેટલીક રીતે મદદ કરવા હું વખતોવખત જતો. એક વખત મેં એક ગેનુ નામના ઊકરાને વાંચતાં જોયો, પાસે તેની બહેન બેઠી હતી તે કંઈ વાંચતી નહિ. મેં ઊકરાને પૂછ્યું : ‘ તારી બહેન નિશાળે જાય છે ? ’

ઊકરાએ મને કહ્યું “ ના. ”

મેં પૂછ્યું : “ કેમ નિશાળે જતી નથી ? ”

તેણે કહ્યું : “ તેને મારી મા સાથે ઘેર તથા ખેતરમાં કામ કરવાની હોય છે અને નિશાળે જવાનો વખત મળતો નથી એટલે તે નિશાળે જઈ શકતી નથી. ”

મેં ઊકરાને પૂછ્યું : “ તું ક્યો ચોપડી બજાવે છે ? ”

ઊકરા કહે : “ ત્રીજી ચોપડી. ”

“ તને વાચતાં આવડે છે ? ”

“ હા. ”

* આ વાર્તાલાપ શાળાનાં ઉપલાં ધોરણના વિદ્યાર્થીઓ સમક્ષ એ શિક્ષકો વાંચી સંજગતો તેની યોગ્ય સમજૂતી આપશે તો પ્રો. શિક્ષણપ્રચારના કાર્યમાં સારો એવો સાથ એ દિશામાં કાર્ય કરનાર સૌને મળી શકશે.

આજા છે કે શિક્ષકો આ લેખ શાળાના ઉપલા વર્ગના વિદ્યાર્થીઓને વાંચી સંજગતો તેની સમજૂતી આપી તેમનામાં એ કાર્યને લગતા સંસ્કારો પ્રેરશે. —તંત્રી

“ ના, હું તને વાંચતા આવડે છે તેમ માનતો નથી ! ”

“ હા, મને સરસ વાંચતા આવડે છે ! તમે મને લખી બતાવો તે વાંચી બતાવું ; કહો તે ચોપડી વાંચું. ”

મેં તેને એક કાગળ પર નીચેની મતલબનું લખીને વાંચવા આપ્યું :

“ પેલા ખૂણામાં પેડો મૂક્યો છે તે ખાત્ર જા, ” ઓકરાએ તે કાગળ વાંચ્યો અને હસ્યો, તેની બહેન તો તે કાગળ બેઠે બાબી જ બની, ઓકરાએ કહ્યું કે “ તે નિરક્ષર છે એટલે વાંચી શકતી નથી, પણ હું તો બચેલો છું એટલે વાંચી શકું છું. ”

મેં કહ્યું : “ તું એકલો વચિ તેથી તને વાંચતા આવડે એમ હું કહી શકું નહિ. ”

“ ત્યારે તમે ક્યારે મને વાંચતા આવડે તેમ કહો ? ”

“ ન્યારે તું મને આ તારી બહેનને વાંચતા શીખવે ત્યારે જ હું કહું કે તને વાંચતા આવડે છે ! ”

“ ત્યારે તમે મને કહો કે હું એને કેવી રીતે વાંચતા શીખવી શકું ? કારણ તમે મને વાંચતા આવડતું નથી એમ કહો તે હું સહન નહિ કરું. ”

“ ત્યારે તું તારી બહેનને તારા ઘરમાં નવરાધના વખતે વાંચતા શીખવી દે. ”

“ મને ચોપડી આપી દો તો હું એને શીખવી દઉં, ”

મેં ત્યારબાદ ઓકરાને મૂળાક્ષરો શીખવવાનો તખ્તો આપ્યો, તેમાં અક્ષરો કેમ શીખવવા તે બતાવ્યું, અને ઓકરાએ મને કહ્યું કે આ તો હું મારી બહેનને જલદી શીખવી દઈશ ! ઓકરાની બહેને પણ પોતાના બાપ સાથે બહુવાની દા પાડી, અત્રે જાણવાનું જરૂરી થશે કે આ ગેનું નામનો ઓકરા માત્ર દસ વર્ષનો હતો, ન્યારે તેની બહેન બાર વર્ષની હતી !

મેં પછી વડોદરાના ઓકરાએને કહ્યું : “ આ ગેનુએ પોતાને બહુલો અને વાંચતા આવડે છે તેનું કહેવડાવવા માટે કેટલી તૈયારી બતાવી ! તમે એટલી મારી પરીક્ષા માટે તૈયારી બતાવશો ? ”

ઓકરાએ બોલી ઉઠ્યા : “ હા, હા અમે પણ ગેનુની માફક બહુવાની શકીએ ! ”

મેં કહ્યું : “ તમે ત્યારે હજી આગળ સંભળો, આ ગેનુએ કેવી રીતે શિક્ષણનું કામ કરવા માંડ્યું. મેં ગેનુને મૂળાક્ષરનો તખ્તો આપ્યો તે વડે તે પોતાની બહેનને શીખવવા લાગ્યો, ધીરે ધીરે તેના મા અને બાપ પણ આ ઓકરા શું કરે છે તે જોવા લાગ્યા અને પોતે પણ ધીરે ધીરે એ ઓકરાની શિક્ષણની આ રમૂજમાં ભાગ લઈ એતરમાં હરતા હરતા ઓકરા અને ઓકરાની મદદથી એ પણ મૂળાક્ષરો શીખી ગયાં. ”

ચોડા દિવસ પછી ન્યારે હું ગામમાં ફરીથી ગયો ત્યારે તો ગેનુ મારી પાછળ ફરી વળ્યો, મને કહેવા લાગ્યો : “ જુઓ, મેં મારી બહેનને તથા મારા માબાપને વાંચતા શીખવ્યું છે, તમે હવે મને બીજી ચોપડી આપવાની આપો. ” મેં પછી તેને બારાક્ષરોનો તખ્તો તથા વાચનના પાઠો આપ્યા. ઓકરાએ આ બધું કામ હોશિ હોશી કહ્યું અને પોતાના ઘરમાં બધાને સારી રીતે વાંચતા કર્યા, મેં કહ્યું : “ હવે તને બરાબર વાંચતા આવડ્યું. તું હવે બરાબર બહુલો ગણાય. ”

એક દિવસ હું એ ગામના કલેક્ટર સાહેબની મુલાકાતે ગયો. મેં તેમને કહ્યું : “ નિશાળના બહુતા બાળકો નિરક્ષરતાનિવારણનું કાર્ય કેમ કરી શકે તે જોવું હોય તો તમને એક ઓકરા બતાવું ! ”

કલેક્ટર સાહેબે મારી વાત પ્રથમ તો ન માની, પણ મેં આમદ કર્યો એટલે એ મારી સાથે આવ્યા અને જૂંપડીમાં બધાં છોકરા રહેતો હતો ત્યાં ગયા. છોકરાનાં બહેન અને માઆપને પાઠ વંચાવ્યા અને છોકરાએ કેવી રીતે કાર્ય કર્યું તેની બધી માહિતી આપતાં તેઓ આશ્ચર્ય પામ્યા અને છોકરાને કેટલાક રૂપિયાની બક્ષિસ આપી.

એ ગામની નિશાળના છોકરા જોવા મારે ટોળે વળ્યા. તેમણે મને પૂછ્યું: “ આ ગેનુને શાનું ઇનામ મળ્યું ? ”

મેં કહ્યું: “ એ મારી પરીક્ષામાં પાસ થયો એટલે. ”

“ ત્યારે તમે અમારી પરીક્ષા કેમ લેતા નથી ? અમે તો ગેનુ કરતાં વધારે હોશિયાર છીએ, ગેનુનો તો નંબર સાતમો આઠમો રહે છે, એને સાધારણ અભ્યાસ આવડે છે. અમને તો એના કરતાં ઘણું સારું આવડે છે. ”

પણ મેં કહ્યું: “ ભાઈઓ! મારી પરીક્ષા કપરી છે. ”

“ અરે, ગમે તેવી કપરી હશે પણ અમે તો ગેનુ કરતાં સારું કામ કરી બતાવીશું. ”

મેં પછી છોકરાઓને શું કામ કરવાનું હતું તે બતાવ્યું.

મેં કહ્યું: “ દરેક છોકરાએ પોતાના ઘરમાં નિરક્ષર કોણ છે તેની યાદી કરવી અને તેમને ફરસદના વખતમાં બહુવવાનું કામ કરે. તેમને મૂળાક્ષર, બારાક્ષરી તથા વાચનની શોધ-ડીઝો હું આપીશ. ”

કેટલાક છોકરાઓએ એ કામ હાથમાં લીધું. મને આથી ધણો આનંદ થયો. હું વખતોવખત હવે આ ગામે જઈ છોકરાઓને બેગા કરી પ્રોત્સાહન આપતો, પછી અમે-છોકરાઓએ એક સંઘ રચાયો; અને તેમાં જેના ઘરમાં તમામ માણસો બણેલા હોય તેને એક વાવડો આપવાનું નક્કી કર્યું. અને જેના ઘરમાં નિરક્ષર હોય તો તેના ઘર આગળ કાળી સહીથી x ની નિશાની કરવાનું ઠરાવ્યું. અમે તો હવે બધાએ બેગા મળી નિર્ણય કર્યો. નિશાળનાં તમામ છોકરાએ પોતાના ઘરનાં બીજાં અબણ માણસો જેઓ બણી શકે તેવા હોય તેમને બહુવવાં જોઈએ.

અમે તો હવે દરેક પખવાડીએ મહિને સરખસ કાઢતાં, જે છોકરાઓના ઘરમાં બધા માણસો બણેલા હોય તેના ઘર પર પેલા વાવડો ફરકવતા.

અમને મુશ્કેલીઓ પણ પડતી. જેમના ઘર આગળ કાળા ડાલ રહ્યા હતા તે પૈકી કેટલાક તો બહુવા યુરશી જ ન હતા. કોઈકના માઆપ, જે તેમનું છોકરું બહુવાનું કહે તો મારે, ગમે તેમ બોલે; પણ અમારા છોકરાઓનો સંઘ તેનો કડો છોડતો નથી. તેને સમજાવતા, ઘણું સમજાવતા, વળી તે છોકરાને પણ સંઘમાંથી છૂટા કરવાની તેના માઆપને ધમકી આપતા અને તેને પણ કહેતા કે અમારા ગામમાં તો હવે બધાને બહુવું જ પડશે, નહિ તો તમે બીજા ગામે રહેવા જવ. આમ અનેક વિપત્તિઓ વચ્ચે અમે અમારું કાર્ય ચાલુ જ રાખ્યું. આખરે અમે આખા ગામમાં બણી શકે એવાં તથા મોટાં ભાઈ-બહેનોને બહુતાં કર્યા અને અમારા આખા ગામનાં ઘરો પર પેલા બણેલાનાં ઘરની ઓળખ આપતા વાવડા ફરકવા લાગ્યા.

“ બુઝો, ત્યારે મારી આવી આકરી પરીક્ષા છે, તમે તેમાં પાસ બિતરશો ? ”

વડોદરાના છોકરાઓએ કહ્યું “ હા. ”

“ તમે બહુવવાનું કામ કરશો ? ”

છોકરાઓએ કહ્યું “ હા. ”

મેં તમને કહ્યું: “ તમે મને અહીં હા કહો અને ઘેર જઈ કંઈ કરવાના ના હો તો હા કહેવાની જરૂર નથી. આ તો તમે કહો છો કે અમે હંમેશિયાર છીએ ત્યારે તમારી પરીક્ષા હું કરું છું. જુઓ ત્યારે, આવતી કાલે તમે મને તમારા ઘરમાં બોલેલા કોણ અને અલણ કોણ છે તેની એક યાદી આપજો. ” છોકરાઓએ તે કબૂલ્યું.

મેં પછી છોકરાઓને સમગ્રબંધુ” કે “ જુઓ, આપણો દેશ બહુ મોટો છે. આપણા દેશની વસ્તી બહુ મોટી છે અને તેમાં બોલેલા માણસો સો પૈકી સરેરાશ ત્રણ જેટલા છે; જ્યારે આપણે જે બીજા દેશોનાં નામ જાણીએ છીએ તે જેવાં કે ઈંગ્લેન્ડ, જર્મની, રશીયા, જાપાન, ફ્રાન્સ, ઇટલી, યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ, કેનેડા વગેરે દેશોમાં બોલેલા માણસો સોએ સો ટકા જેટલા હોય છે. ત્યારે કહો, કાળા ડાઘ ક્યાં વધારે છે ? ”

છોકરાએ કહ્યું: “ આપણા દેશમાં. ”

“ ત્યારે જુઓ, વિચાર કરો. તમારા શરીર પર ડાઘ હોય તે તમને ગમશે કે ? ”

“ ના. ”

“ ડાઘવાળો માણસ બીજાને ગમશે કે ? ”

“ ના. ”

“ પોતે પણ સારો દેખાશે કે ? ”

“ ના. ”

“ ત્યારે જુઓ, આપણા દેશમાં દરેક સો માણસે ત્રણ માણસ જ બોલેલા હોય અને આકીના નિરક્ષર હોય તો એ કેટલા બધા ડાઘ છે ? એ કાઢવા જોઈએ ને ? ”

“ હા જી. ”

“ ત્યારે તે માટે આપણે બધાએ એકસાથે જ કામ કરવું જોઈએ. વળી તમે યાદ રાખો કે આપણો દેશ ગરીબ છે એટલે આટલા બધા માણસો માટે નિશાળો પણ ખોલાય નહિ, આ બધા માણસોને મજૂરીએ જવાનું એટલે બધા નિશાળે પણ આવી શકે નહિ; માટે આપણે એકમેકને મદદ કરી કામ કરીએ તો આપણા કુટુંબના, ગામના, દેશના બધા માણસો બોલેલા અને અને આપણે ઉજળા થઈ જઈએ. આપણા કાળા ડાઘ જતા રહે; આપણે બીજા દેશો સાથે સરખી રીતે જીવા રહીએ ને ? ”

“ હા. ” “ ત્યારે આપણે એ કાર્ય કરવા તૈયાર રહેવું પડે. ”

“ હવે હું તમને ફરી યાદ આપું છું કે તમે બધા હોશિયાર છો ? ”

“ હા. ”

“ તમે ખરેખર હોશિયાર હશો તો તમે મને આપેલું” વચન જરૂર પાળજો. અને જો અમારા તરફ ‘ દગડા ’ એટલે ઠોક કહે છે તેવા હશે તો મારું બધું સમગ્રવેલું પથ્થર પર પડ્યું એમ મને લાગશે ! ”

છોકરાઓએ એકી સાથે જવાબ આપ્યો કે “ અમે આ કાર્ય કરીશું. ”

“ ત્યારે કાલે તમે યાદીઓ લાવશો ? ”

“ હા. ”

“ ત્યારે તમને કામ શરૂ કરવા માટે હું ચોપડીઓ મોકલીશ. અને ફરી વડોદરા આવીશ ત્યારે તમે શું કહ્યું તે જોઈશ. ”

(આ લેખાણ લખતી વખતે આ છોકરાઓએ ૧૩૩ અલણોને બણાવી ચકવાનું જણાવ્યા પ્રમાણે તેટલી પત્રિકાઓ અને સાહિત્ય ગ્રંથો ભગવત સા. તરફથી આવી ગયું છે અને વડોદરા સીમડળ તરફથી શ્રીમતી વાકનીસ., શ્રીમતી સુલકાળાબ. પગાર સા., તથા બીજાં બહેનો મારફત આ કાર્યની સરચાત ચક્ર છે.)

ઉમેશભાઈ મો. પટેલ

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું

અમેરિકાનાં વર્તમાનપત્ર વેચવાનાં સ્ટોલ ઉપર એક નવા પત્રે દેખાવ દીધો છે. આ વર્તમાનપત્રનું નામ પી. એમ. (P. M. બપોર પછીના સમય માટે વપરાતો અંગ્રેજી શબ્દ) છે. તે પત્રનું આ નામ આપવાનું કારણ કોઈને સમજાતું નથી; કેમ કે તે બપોરનું પત્ર નથી. ખીન્ન પત્રો કરતાં આ પત્ર ઘણી બાબતોમાં જુદું પડી આવે છે. પહેલાં તો, ખીન્ન પત્રો કરતાં તેની કિંમત એવડી છે, પત્રના વેચાણની આવક પર જ તેનો આધાર છે, તેમાં જાહેર ખર્ચર બિલકુલ નથી.

ખીન્ન પત્રોની જાહેર ખર્ચરમાંથી, વેચાણના, નવી વસ્તુની જાહેરાતના તથા ખરીદી કરનારાઓને ઉપયોગી થાય તેવી ખર્ચરો લખેને, “જીવન માટેના ખર્ચર” શીર્ષક હાંપવામાં આવે છે.

બધા ખર્ચર, વાર્તાઓ તથા વિવેચન ગમે તેવું હોય તે બધાની નીચે લેખકના નામના પ્રથમાક્ષરો હોય છે. આગળના પાના પર તેમના આખા નામની યાદી હોય છે. વાર્તાઓમાં ફોટોગ્રાફોની મદદ લેવાને અદલે કળાકારોની સહાય લેવાની જૂની પ્રથા પી. એમ. દાખલ કરી છે.

એક પ્રજાકીય દૈનિક જાહેર ખર્ચર વિના ચલાવી લે તેનો આ પહેલો દાખલો છે. શું થાય છે તે જોવાનું છે. ઘણાખરા તજજ્ઞોનો એવો અભિપ્રાય લેખાય છે કે તેના જીવવાનો સંભવ ઘણો ઓછો છે.

x

x

x

સાહિત્યમાં કયાં પુસ્તકોનું વેચાણ વધારે થાય છે ? આપણે સત્વર જવાબ આપ શું કે નવલકથાનું; પણ ખરી વાત એવી નથી. અંગ્રેજી સાહિત્યમાં, લેટિન ગ્રામર (બાકરણ)થી પ્રખ્યાત થયેલ નિશાળના શિક્ષક કેનેડી તથા ડીક્સનરીઓના લેખક વિલિયમ સ્મિથનાં પુસ્તકોનું વેચાણ સૌથી વધારે થાય છે. આવાં પુસ્તકોના લેખકને પ્રતિવર્ષ મોટી આમદાની થાય છે.

કિલકટનનાં શિક્ષક મિ. એચ. એસ. હોલે મિ. નાઇટના સહકારમાં ખીન્નગણિત લખેલ છે. ચાર વર્ષ પહેલાં તે મૃત્યુ પામ્યા ત્યારે ૫૦,૦૦૦ પૌડથી વધારે મિલકત મૂકતા ગયા. આ પુસ્તક ૧૮૮૫ માં પ્રગટ થયું ત્યારથી તેની વીસ લાખ ઉપરાંત નકલો ખપી ગઈ છે. તેના પ્રકાશક મેસર્સ મેકમિલનને પણ મોટી આવક થયેલ હોવી જોઈએ.

કોપના લેખક સર વિલિયમ સ્મિથ ૧૮૯૩ માં મૃત્યુ પામ્યા, પણ તેમના મરણ પછી ઘણાં વર્ષો સુધી તેમના પુત્રો તથા પૌત્રોને ‘રોયલ્ટી’ તરીકે મોટી રકમ મળતી જતી. તેના પ્રકાશક જહોન મહેને પાંચ લાખ પૌડ મળ્યા તેમ કબૂલ કરવામાં આવે છે.

x

x

x

હિંદી સરકારના નોટિફિકેશન મુજબ મોડીસિંગનું લખેલ ‘મિસ્ટિરિયસ ઇન્ડિયા’ (Mysterious India) ને બ્રિટિશ હિંદમાં આવતું અંટકાવવામાં આવ્યું છે. અને તે પુસ્તકના બાબાનતર તથા ઉતારા પર પ્રતિજ્ઞા મૂકવામાં આવેલ છે.

આયરમાં અસભ્ય ગણાતાં જે પુસ્તકો પર પ્રતિજ્ઞા મૂકવામાં આવેલ છે તેનાં નામ આ રવાનાં વર્ડિસ ફિશરનું ‘મિસ્ટ્રીન્સ ઓફ ઓડ’, ‘ડિક નિથેયરનું’ ‘કોલ હરસેવેજ’,

સ્તીવન લોગરટીટનું ' ડીકેઇડ, ' નિકોલાઇ ગબરડીનું ' ધી મેન ટુ ડેડ, ' સેફ્રીક બેલ્કો-
નનું ' અવે ક્રોમ ઇટ ઑલ, ' અને રાયલી રકોટનું ' સેકસ લાઇફ ઑફ મેન એન્ડ યુમન ' વગેરે.

x

x

x

અમેરિકાના પ્રમુખપદ માટેના ઉમેદવારો માટે અમેરિકન પ્રજાએ જે પુસ્તકો વાંચવા તથા મનન કરવા માટે નક્કી કરેલાં છે તેમાં બાઇબલ, જહોન રટીન બેકનું ' ગ્રેપ્સ ઑફ ધી રોય ' તથા હિટલરનું ' મીન કેમ્ ' છે.

x

x

x

રાશલ શ્રીહુની મહાન નવલકથા ' ઑલ થિસ એન્ડ હેવન ટૂ " (All This and Heaven too) જે વર્ષ પહેલાં પ્રગટ થઇ હતી. પ્રગટ થતાં વેંત જ તે ખૂબ લોકપ્રિય થઇ પડી હતી. તેની હવે ફિલ્મ લેવામાં આવી છે. કમનસીબ ગવર્નેસનો લાગ બેરેક વિસ લે છે. સત્તેમાના ચિત્રોવાળા આ પુસ્તકની નવી આવૃત્તિ ટૂંક સમયમાં બહાર પડવાની છે.

x

x

x

મિસ ઑગસ્ટા ટકકરની ચાર દાકતરી વિદ્યાર્થીઓની વાત ' મિસ સુસિ સ્લેગ્લેસ ' (Miss Susie Slagless) ના ચીર્ષક હેઠળ છપાયા પહેલાં હોલીવૂડની એક ફિલ્મ કંપનીએ મિસ ટકકરને ૫,૦૦૦ પૌંડ આપીને તેની ફિલ્મના હક્ક ખરીદી લીધા હતા.

x

x

x

એક પ્રસિદ્ધ પ્રકાશકને પોતાની છેલ્લી પ્રગટ કરેલ નવલકથા વેચવા સંબંધમાં ફક્ક વિચાર આવ્યો. તેના પરિણામે તેને કંપનાતીત વિજય મળ્યો. એક સવારે એક અમગણ્ય પત્રમાં નીચેની જાહેર ખબર છપવામાં આવી: " એક દેખાવડો લાખોપતિ યુવાન, લખના હેતુ માટેની નવલકથાની નાચિકા જેવી બાળાને પરણવા ઇચ્છે છે. " ફક્ક ચોનીસ કલાકમાં જ પુસ્તકની બધી નકલો ઉપડી ગઇ.

x

x

x

ગયે મહિને પ્રખ્યાત નવલકથા લેખક ટાબ્બટ મન્ડીનું ૬૧ વર્ષની ઉંમરે મરણ થયું. તેણે પોતાના જીવનના શરૂઆતનાં ધણાં વર્ષો હિંદમાં સરકારી નોકરીમાં ગાળ્યાં હતાં અને તે સમયે ભેગી કરેલ સામગ્રી પર તેની કેટલીક નવલકથાની રચના કરવામાં આવી હતી. તેણે અસંખ્ય નવલકથાઓ લખી છે. તેમાંનાં કેટલાંક નામ અત્રે આપ્યાં છે: ' વિન્ડઝ ઑફ ધી વહ્ડ ' ' કિંગ ઑફ ધી બેબર રાઇફલ્સ ' ' હિરાસિંગ ' અને ' ઇસ્ટ એન્ડ વેસ્ટ. '

x

x

x

અમેરિકાના પ્રખ્યાત નાર્વિક સાહિત્યવિષયક પારિતોષિક-પુલિટઝર પારિતોષિક ૧૯૪૯ ના વર્ષ માટે નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યા છે:

કલિપત કથાનું ઇનામ જહોન રટીન બેકને ' ગ્રેપ્સ ઑફ રોય ' માટે મળ્યું છે. ઇતિહાસનું ઇનામ કાર્લ સેન્ડ બર્ગને તેના પુસ્તક ' અબ્સલામ લિંકન: ધી વૉર ઇયર્સ ' માટે આપવામાં આવ્યું છે.

જીવનચરિત્રનું ઇનામ રેરેન્ડ બેકરને તેના પુસ્તક ' લાઇફ એન્ડ લેટસ ઑફ યુડો વિલ્સન ' માટે આપવામાં આવ્યું છે.

કવિતા માટેનું ઇનામ માર્કવાન ડોરેનને ' કલેક્ટેડ પોયમ્સ ' માટે તથા નાટકનું ઇનામ વિલિયમ સારાયનને ' ધી ટાઇમ ઑફ યૌર લાઇફ ' માટે આપવામાં આવ્યું છે.

(અનુસંધાન ૫૪૬, ૫૦૩ નીચે)

વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૨૯-૯-૪૦ ના રોજ બપોરના ત્રણ વાગે સમ્પત્તિ પુસ્તકાલયના ઉપલા મળે રા. બ. શ્રી. ગોવિંદભાઈ દા. દેસાઈ સાહેબના પ્રમુખપદે મળી હતી. તે પ્રસંગે પ્રમુખશ્રી ઉપરાંત મંડળના મંત્રીઓ શ્રી. મણિલાલ મં. કાશીવાળા અને શ્રી. રામભાઈ કા. પટેલ, સહમંત્રી શ્રી. નાણુકલાલ ચોકસી અને પ્રચારક શ્રી. વલ્લભભાઈ તથા શ્રી. હનનભાઈ પટેલ, તેમજ વ્યવસ્થાપક મંડળના સભ્યો શ્રી. ચિમનભાઈ હ. અમીન, સા. જયવતીબહેન દેસાઈ અને ચિનોરથી શ્રી. નટવરલાલ મિ. શાહ હાજર હતા. આ સિવાય પુસ્તકાલય ખાતાના વ્યવસ્થાપક શ્રી. વાકનીસ સાહેબ તેમ જ અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલે પણ ખાસ હાજરી આપી હતી.

સભાના કામકાજની શરૂઆતમાં મંત્રી શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળાએ સભામાં હાજર નહિ રહી શકેલા તેવા ભાઈઓના, સભાના કામકાજ પ્રત્યે સદમતી દર્શાવતા જે પત્રો આવેલા તે વાંચી સંભળાવ્યા હતા. ખાદ ઠરાવોનું કામ હાથ ધરવામાં આવતાં નીચે પ્રમાણે ઠરાવો પસાર થયા હતા:—

પસાર થયેલા ઠરાવો

૧ સન '૩૯-૪૦ માં બજેટ મંજૂરી ઉપરાંત હયાતમાં ખાતે રૂ. ૧૪-૮-૦, કંટીન'ટ ખાતે રૂ. ૨-૦-૦, મંત્રી, સદમંત્રી અને કાર્યાલયકોના મુસાફરીખર્ચ ખાતે રૂ. ૯-૮-૬, ડેસ્કટૉક ખાતે રૂ. ૬) નો જે વિરોધ ખર્ચ થયેલો તે મંજૂર કરવામાં આવ્યો.

૨ સન '૩૯-૪૦ ના ઉત્પન્નખર્ચનો હિસાબ તથા અહેવાલ મંજૂર કરવામાં આવ્યો.

૩ સન '૪૦-૪૧ નું રૂ. ૪૧૫૩-૧૫-૫ નું અંદાજ મંજૂર કરવામાં આવ્યું.

૪ શા. પુ. મં. ના બ. મં. ના સભ્ય મહેસાણાના શ્રી. ચંકરલાલ હી. ઝોઝાનું રાજીનામું સ્વીકારવામાં આવ્યું અને તેઓને ઠેકાણે મહેસાણાના શ્રી. જેઠાભાઈ લાલદાસને નીમવામાં આવ્યા.

(અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૫૦૨ નું)

સરકારને તાજેતરમાં મળેલા આંકડા મુજબ ઈંગ્લેન્ડમાં પ્રગટ થતાં પુસ્તકોમાંથી દરવર્ષે ૩૦ લાખ પુસ્તકો કેનેડા, દક્ષિણ આફ્રિકા, હિંદ તથા ઑસ્ટ્રેલિયામાં મોકલવામાં આવે છે.

x

x

x

અંગ્રેજ—“ તમે નથી ધારતા કે જે શોકરપીઅર આજે જીવતા હોત તો તે પ્રખ્યાત ગાણસ ગણાતો હોત ?”

અમેરિકન—“ અલબત્ત. આજે તેની ઉંમર ૩૦૦ વર્ષથી વધારે વર્ષોની હોત. ”

સિંધના ગવર્નર નામદાર સર લેન્ડેસ્ટાટ જૈદામ અત્યારે ગીતાના અંગ્રેજી ભાષાંતર પરથી તેનું સિંધી ભાષામાં ભાષાંતર કરી રહ્યા છે.

x

x

x

દક્ષિણ હિંદના એક જૂના પત્ર ‘કોવીન આર્મસે’ સિતેર વર્ષ પૂરાં કરતાં આઠવર્ષે અંક કાઢ્યો છે. કોઈ પણ પત્ર સિતેર વર્ષ પૂરાં કરે તે એની ઉપયોગિતા સાબીત કરે છે.

x

x

x

તામિલ નાડના પત્રકારોની પરિષદની બીજી બેઠક ઓગસ્ટની ૧૧ મી તારીખે કોટલમ ખાતે ‘સ્વદેશમિત્ર’ના તંત્રી મિ. સી. આર. શ્રીનિવાસના પ્રમુખપદે મળી હતી.

છેલ્લાલાલ માનસિંગ કામદાર

૫ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના બંધારણમાં સુધારાવધારા કરવા માટે શ્રી. વાકનીસ સાહેબ, શ્રી. હમેદ-
લાહ સાહેબ, શ્રી. મલ્હિલાહ કાશીવાળા, શ્રી. રામલાલ કા. ખટેલ અને શ્રી. ચિમનલાલ હ. અમીનની
સમિતિ નીમવામાં આવી અને તે સમિતિએ જે માસમાં સુધારણા બંધારણનો ખરડો નિવેદન સાથે
તૈયાર કરી બ. મં. આગળ રજૂ કરવાનું કરાવ્યું.

૬ રજ. મો. ન. અમીન સમારક ગ્રંથમાળાની ઘડેલી યોજના મંજૂર કરવામાં આવી, અને તે યોજ-
નાના અમલ માટે રા. બ. શ્રી. ગોવિંદલાલ હા. દેસાઈ સાહેબ, શ્રી. મલ્હિલાહ કાશીવાળા, શ્રી.
નરવરલાલ ગિ. સાહ, શ્રી. જયવતીબહેન ન. દેસાઈ, શ્રી. ચિમનલાલ હ. અમીનની સમિતિ નીમ-
વામાં આવી તથા પુસ્તકપસંદગી માટે પણ શ્રી. વાકનીસ સાહેબ, શ્રી. રામલાલ વ. દેસાઈ
અને શ્રી. રામલાલ કા. ખટેલની જે સભ્યો વધારવાની સત્તા સાથેની સમિતિ નીમવામાં.

૭ પ્રાંત પ્રચારકોને જે તે માસના રવિવાર અને તહેવારના દિવસોમાં પણ કામગીરી કરવાની આવડી
હોવાથી, તેઓને જે તે માસના રવિવાર અને તહેવાર બદલ જે તે માસમાં જ છ દિવસની રજા
લેવાવાનું કરાવવામાં આવ્યું, આ છ દિવસ ઉપરાંત તેઓ રીવાજીના ૧૩, શ્રીમંત જન્મોત્સવના
૫, અને હોળીના ૨ દિવસની રજાઓ લેવાની સરકારે.

૮ બાલસાહિત્યસર્વસંગ્રહ બા. ૧ હાને લખતું પૂરવણી લખાણ જે તૈયાર કરાવવામાં આવ્યું છે
તેને ઉપાવવાની મંજૂરી આપવામાં આવી.

૯ જે પ્રાંત દીક એક પ્રચારક, રોકવાની યોજના રાજ્ય પુ. મંડળે ગયા વર્ષથી રવીકાફી છે. અને તે
દ્વારા પણ આવું છે. આ પ્રચારકોનો ખર્ચ ચારે પ્રાંતમંડળો માટે એકસરખી પદ્ધતિએ લખાય તે
સાથ, જે તે પ્રાંતમંડળોએ પોતાના પ્રાંતમાં પ્રચારક નેટલી મુદત રહે તેટલી મુદતનો ખર્ચ પોતાના
હિસાબમાં લખવો અને તે ખર્ચ પેટે ખૂટતી રકમની જે માગણી પ્રાંતમંડળો તરફથી આવે તે રકમ
રાજ્ય પુ. મંડળે મદદ તરીકે આપવી એમ કરાવવામાં આવ્યું, અને તે ખાતે રૂ. ૭૦૦) ની રકમ
મંજૂર કરવામાં આવી.

૧૦ સિધ્ધાચનની પરીક્ષાનાં ઇનામ જાહેર મેળાવડા સમક્ષ વહેંચાય એવા વહીવટ રાખવાની સ્થાનિક
કાર્યકર્તાઓને બલામણુ કરવામાં આવી.

છેલ્લે ઉપસંહારમાં પ્રમુખશ્રીએ જણાવ્યું કે, વર્ષ દરમિયાન કામ સંતોષકારક થયું
છે. મદદાલ મંડળોની કામગીરી પણ એટલીજ સારી છે; આપણું મંડળ ખાતાને મદદરૂપ
થવા માટે છે, તેમ છતાં પુસ્તકાલય ખાતાની આપણને સારી મદદ મળ્યે જાય છે. તેમાં
પણ ખાતાના બંને અમલદારો આપણા મંડળ પ્રત્યે સારી સહાનુભૂતિ દાખવે છે તે માટે
આપણે તેમનો ઉપકાર માનવો જોઈએ. અને પ્રમુખપેદથી નિવૃત્ત થવા ઈચ્છવા છતાં ખાતાના
આવા મીઠા સંબંધને કારણે પણ મારાથી તેમ ચર્ષ શકતું નથી.

આદ સભા વિસર્જન ચર્ષ હતી.

“ પુસ્તકો ધૈર્ય ટકાવી રાખે છે. ન માની શકાય તેવી ક્ષાયકર પરિસ્થિતિમાં પણ
જે મનુષ્યો લખી શકે તે પ્રજા ધણી વધારે સહેલાઈથી વાંચી પણ શકે. અતિ ભયંકર
યુદ્ધોમાં પણ પુરસદ તથા આચકનો લાભો ગાળા આવે છે ત્યારે પુસ્તકો ધણા મનુષ્યોને
ઓરાકની માફક અનિવાર્ય ધર્ષ પડે છે. સાહ્યુ યુદ્ધમાં, સમરાંગણમાં લડતા વીરો માટે પુસ્તકોની
માગણી, અગાઉ કરી ન ચર્ષ હોય તેવી યદ્ધ છે. માટે ન્યાં સુધી કાગળ ખરીદી શકાય,
જાપનારા જાપી શકે, પુસ્તક બંધિનારાઓ બંધી શકે અને વાચકો વાંચી શકે (લેખકો લખતાં
અટકી પડવાની આપણે બીક રાખવાની જરૂર નથી) ત્યાં સુધી અમે, અમારી પાસેથી
લોકો આજ્ઞા રાખે છે તેવા જ પ્રકારનાં પુસ્તકો પ્રગટ કર્યાં કરશું, સિવાય કે અમારા પ્રકાશન-
રૂઢી પર હવાઈ દુમલો યાવ. ”

(એક પાંચાત્ય પ્રકાશક)

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળનો

સન ૧૯૩૬-૪૦ ની સાલનો

અહેવાલ

સુર મહાશયો,

૧. પૂરી થયેલી સન ૧૯૩૬-૪૦ ની સાલનો રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળનો વિગતવાર આનંદ થાય છે અહેવાલ આપતી સમક્ષ રજૂ કરતાં આનંદ થાય છે.

૨. વડોદરા રાજ્યની જ નહિ, પણ હિંદભરની સાર્વજનિક પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનાં આઘ પ્રવર્તક કે, શ્રીમંત રાજાજીવ મહારાજ સાહેબે સન ૧૯૧૨ માં સેન્ટ્રલ લાઇબ્રેરી કલેજના સભ્યો સમક્ષના પ્રવચનમાં બહેર કરેલું કે—

“ પુસ્તકાલયનો લાભ થોડાં અગ્રેજ લાલેલાં જ હો એવી મર્યાદા (આઈડી) ન રાખવી જોઈએ. પરંતુ તે લાભ વધારેમાં વધારે માણસો કેવી રીતે લઈ શકે એ જ હેતુ સતત લક્ષમાં રાખવો જોઈએ. એ જ હેતુથી જ આખા રાજ્ય માટે થામ પુસ્તકાલયોની યોજના ઘડાવી છે. એ યોજના પાર પાડવા માટે પ્રયત્ન પોતાની શક્તિ અનુસાર પોતાનો હિસ્સો આપવાની જરૂર છે. મહેનત કર્યા વગર કંઈ પણ કામ બનતું નથી, સ્વાર્થત્યાગ કર્યા વગર જ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું નથી. ”

શ્રીમંત સરકારની એ મહત્ત્વાવધાની સિદ્ધિ અર્થે અને તેઓશ્રીના આદેશનું યથાશક્ય પાલન કરી દેખાડવાની પ્રગતે તક મળે એટલા ખાતર સન ૧૯૨૫ માં રાજ્યનાં નાનાં મોટાં પુસ્તકાલયોની પ્રથમ પરિષદ ગણદેવી મુકામે ભરાઈ, તે વખતથી જ આ મંડળનો ઉદ્ભવ વાર્તાવિક રીતે યોગ્ય ગણી શકાય. સન ૧૯૨૫ થી ૧૯૨૯-૩૦ લગી મંડળની પ્રવૃત્તિ વર્ષે એ વર્ષે પરિષદ ભરવા પૂરતી જ હતી, પણ તે પછી, સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોને મદદ આપવાના સહકારી ધોરણે મંડળને રૂ. ૧૦૦૦) ની વાર્ષિક મદદ આપવાની યોજના મંજૂર કરવાની શ્રીમંત સરકારે કૃપા કરી, અને પાટણમાં મળેલી પાંચમી પરિષદે મંડળનું અંધારણુ ધડયું ત્યારથી મંડળની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ ક્રમે ક્રમે અસ્તિત્વમાં આવી છે.

૩. મંડળના ઉદ્દેશ નીચે પ્રમાણે છે:—

(૧) રાજ્યનાં ચારે પ્રાંતોમાં વિખરાયેલાં પુસ્તકાલયો અને વાચનાલયોની પ્રગતિ સાધવી અને તેમને સુવ્યવસ્થિત બનાવવાં; (૨) પુસ્તકાલયવિદ્યોર્ણ ગામોએ નવીન પુસ્તકાલયો ઉદ્ભાવવામાં ખાતાને સહકાર આપવો; (૩) પુસ્તકાલયોના કાર્યકર્તાઓ વચ્ચે તથા સરકાર અને સ્થાનિક

સંસ્થાઓ સાથે સહકાર સાધવો; (૪) પ્રગતિમાં વાચનનો શોખ ફેલાવવો; (૫) પુસ્તકાલય વિષયક અને પુ. પ્રવૃત્તિ પોષક સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ કરવું; (૬) શિષ્ટ સાહિત્યના વાચનનો પ્રચાર વધારવો; (૭) પુસ્તકાલયનું વહીવટી કામ શીખવવા તાલીમ વર્ગો ભરવા યા ભરાય તેમાં

મદદ કરવી; (૮) ખાતાના સહકાર અને સલાહ મુજબ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનો પ્રચાર કરવો અને તપાસણીનું કામ કરવું.

૪. ઉપરના ઉદ્દેશો વ્યવસ્થિત રીતે પાર પાડવા માટે પ્રાંત, મહાલ અને જૂથમંડળો રચવામાં આવ્યા છે. આ મંડળો રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળની સલાહ પેટા મંડળો ને દોરવણી મુજબ પોતપોતાના ક્ષેત્રમાં યથાશક્તિ કાર્ય કરે છે. પૂરા થયેલા વર્ષ દરમિયાન વડોદરા, નવસારી, મહેસાણા અને અમરેલી એ ચારે પ્રાંત મંડળોની વાર્ષિક સભાઓ મળી હતી. તેમના અહેવાલોનો સાર ભાગ 'પુસ્તકાલય' માસિકના ૧૯૩૬ ના ઓક્ટોબર અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.

મહાલ મંડળો તથા જૂથ મંડળો પણ બધા જ મહાલોમાં યોજાયાં છે; પણ તે બધા હજી પૂરાં જગતાં બન્યાં નથી. જેઓ જગતાં છે યાને જેમની વાર્ષિક સભાઓ ભરાઈ છે તેવાં જૂથ તથા મહાલ મંડળોનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે:—

(૧) જગતાં જૂથ મંડળો

વડોદરા પ્રાંત (૧) સોજીયા, (૨) ભાદરજી, (૩) વસો, (૪) સિહોલ, (૫) શિનોર, (૬) અવાખલ, (૭) કરજી, (૮) બચાર, (૯) જાણી, (૧૦) પેટલાદ, (૧૧) ગવાસદ, (૧૨) સાધી, (૧૩) ભોજ, (૧૪) કરખડી, (૧૫) પાદરા, (૧૬) જલાલપુર, (૧૭) રંછે, (૧૮) સેળકુવા, (૧૯) દરાપુરા, (૨૦) માંકણી, (૨૧) ભાટપુર: મહેસાણા પ્રાંત (૨૨) વાલમ, (૨૩) બહુચગાજી, (૨૪) ગંધી, (૨૫) દેશુપ, (૨૬) ગોઝારીઆ, (૨૭) ખેરાળી, (૨૮) વડનગર, (૨૯) બલોલ: નવસારી પ્રાંત (૩૦) નવસારી, (૩૧) વેરમા, (૩૨) પલસાણા, (૩૩) ગડત, (૩૪) અંબેટા, (૩૫) ધમજાણ, (૩૬) ગણદેવી: અમરેલી પ્રાંત (૩૭) દામનગર, (૩૮) સાલ ૩૬).

(૨) જગતાં મહાલ મંડળો

વડોદરા પ્રાંત (૧) પેટલાદ, (૨) ભાદરજી, (૩) પાદરા, (૪) કરજી, (૫) ડભોઇ, (૬) શિનોર, (૭) સાવલી, (૮) વઘોડીઆ, (૯) તિલકવાડા, (૧૦) સંખેડા: મહેસાણા પ્રાંત (૧૧) કડી, (૧૨) વિજપુર, (૧૩) વિસનગર, (૧૪) સિદ્ધપુર, (૧૫) ખેરાળી, (૧૬) પાટણ (૧૭) ચાણુરમા, (૧૮) હારીજ: નવસારી પ્રાંત (૧૯) નવસારી, (૨૦) ગણદેવી, (૨૧) પલસાણા, (૨૨) ધામરેજ, (૨૩) મહુવા, (૨૪) ઝાંગરોળ: અમરેલી પ્રાંત (૨૫) અમરેલી, (૨૬) દામનગર, (૨૭) કાડીનાર, (૨૮) ઓખામંડળ, (૨૯) ખાંભા, (૩૦) રતનપુર: (૩૧) સાલ ૩૮).

જે મહાલ મંડળોની સભા ભરાવાનાં નિવેદનો તેમ દ્વિસાખ અમારા તરફ આવ્યાં છે તેમની જ ગણતરી કરેલી છે.

જૂથ મંડળો તથા મહાલ મંડળોમાં પુરોગામી એ વર્ષો દરમિયાન આવેલી જાગૃતિ અહેવાલનાળા વર્ષમાં ટકી રહી છે, એની સસતોપ નોંધ લઈએ છીએ, અને છઠ્ઠીએ છીએ કે એકવાર કામ કરતાં છતાં હાલમાં સિધ્ધિ અનેલાં તેમજ મૂળથી જ જીધતાં રહેલાં બીજા મંડળો નવીન વર્ષ દરમિયાન જીંધ ઉઘડી દઈને પોતપોતાની ફરજને બજાવવા મંડી પડશે.

પોતપોતાના વાર્ષિક અહેવાલ તો વર્ષ પૂરે થતા જ મોકલી આપવાનો વહીવટ રાખવાની મહાસ મંડળના મંત્રી મહાશયોને અમારી હમેશની માફક આગ્રહભરી વિનંતિ છે, કે જેથી વરતુતઃ અગતી ને કામ કરતાં મંડળની ગણના પણ હિસતાની કોટિમાં થવાને સંભવ ન રહે. વળી, એકલો હિસાબ માત્ર ન આવે પણ વર્ષ દરમ્યાન કરેલી કામગીરીનો અહેવાલ પણ આવે એ ખાસ ઈચ્છવાયેલ્ય ગંભીરે છીએ.

૫. રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને સંગઠિત બનાવી એનું તંત્ર એકધારે અને સુવ્યવસ્થિત ચલાવવાની યોજનાઓ વિચારવા તથા પોતાની પરિષદ પ્રવૃત્તિ મહત્ત્વાકાંક્ષાઓ અને જોછતી સવલતો તથા રાહનોની માગણી પુસ્તકાલય ખાતા આગળ તેમ જ શ્રીમંત સરકાર સમક્ષ સમૂહગત રીતે રજૂ કરવાના આશયથી સન ૧૯૨૪-૨૫ થી શરૂ થયેલી પરિષદ પ્રવૃત્તિને મંડળે જાની રાખી છે; એટલું જ નહિ પણ સમસ્ત રાજ્યની પરિષદો ઉપરાંત પ્રાંત પરિષદો અને મહાલ પરિષદો ભરવાતું ધોરણ સન ૧૯૩૦ થી સ્વીકાર્યું છે. દર પાંચ વર્ષે રાજ્ય પરિષદ, ત્રણ વર્ષે પ્રાંત પરિષદ અને બાકીના દર વર્ષે મહાલ પરિષદ ભરવાની નીતિ અખત્યાર કરી છે. એ નીતિ પ્રવૃત્તિના પ્રચાર અને સંગઠનની દૃષ્ટિએ ઉપકારક નીવડેલી જણાય છે. સન ૧૯૩૮-૩૯ માં ભરવા કરેલી સાતમી રાજ્ય પરિષદ ભરાતાં પહેલાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પિતા પૂણ્ડરીક શ્રીમંત સયાજીરાવ મહારાજ સાહેબનું દુઃખદ અવસાન થવાને કારણે સદર પરિષદ મુલતવી રાખવામાં આવી હતી. મુલતવી રખાયેલી એ સાતમી રાજ્ય પુ. પરિષદ આ નિવેદનના વર્ષે પ્રગતિથીલ બાદરણ મહાલના ઝારોળા ગામે, નવેમ્બર માસમાં, શુક્રરાતના એક જાડીતા એકસેવક શ્રીયુત નરહરિ દારકાંકાસ પરીખના પ્રમુખપદે ભરવામાં આવી હતી. એ પરિષદના સ્વાગતાધ્યક્ષપદે બાદરણના પ્રમુખેશ્વર શ્રી મનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ તથા પરિષદ અંગેના પુસ્તકાલય પ્રદર્શનના ઉદ્ઘાટક તરીકે રાજ્યના નિવૃત્ત વડા ન્યાયાધીશ રાજ્યપત્ન શ્રી મોતીલાલ છોટાલાલ દેસાઈ સાહેબની વરણી થઈ હતી. પરિષદ મજકુરનાં બાપણે, ઠરાવો, પંચ વાર્ષિક નિવેદન તથા અન્ય જતાંત ડિસેમ્બર ૧૯૩૯ ના 'પુસ્તકાલય' અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં છે.

અહેવાલવાળું વર્ષ મહાલ પરિષદો માટે નહોતું, છતાં નૂતન ગ્રજીતિ પામેલા કેડી મહાલ મંડળે હુંક ગાળામાં ત્રીજી પરિષદ ભરવા જેટલો ઉત્સાહ દાખવ્યો હતો.

૬. ઉપરોક્ત પ્રાંત, મહાલ અને જૂથ મંડળોની પ્રવૃત્તિ ઉપરાંત રાજ્ય મંડળે સમગ્ર રાજ્ય માટે જે કેટલીક પ્રવૃત્તિઓ ઉપાડી લીધી છે, તેમાંની એક

શિક્ષણવર્ગો

પ્રવૃત્તિ શિક્ષણવર્ગોની છે. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં સાચી સંગીનતા સાધવા માટે તાલીમ લીધેલા મંચપાસેલી સંખ્યા વધારવાના

આશયથી પ્રાંતવાર શિક્ષણવર્ગો યોજવાની પ્રથા મંડળે, પુસ્તકાલય ખાતાની ફરમાશથી, સન ૧૯૩૧ થી આગ્રહપૂર્વક ચાલુ કરી છે. તે મુજબ અહેવાલના વર્ષ દરમ્યાન વડોદરા પ્રાંત માટે રવાતટરથ કરનાળી ક્ષેત્રમાં સન ૧૯૪૦ ના એપ્રિલ માસની ૧૮-૧૯-૨૦ તારીખોએ; અને મહેસાણા પ્રાંત માટે સરસ્વતીતટરથ સિદ્ધપુર ક્ષેત્રમાં મે માસની ૩-૪-૫ તારીખોએ ભરવામાં આવ્યા હતા, અને તેના લાલ અનુક્રમે ૩૨ અને ૫૭ જણે લીધા હતા.

અહેવાલના વર્ષે એ રીતે કુલ ૮૯ જાણે પુસ્તકાલયના વહિવટી તથા પુસ્તકવિધિ અને વર્ગીકરણ કામની આવશ્યક તાલીમ આપવામાં આવી હતી. આર્થિક તેમજ અન્ય વ્યવહાર કારણોને લઈ અહેવાલના વર્ષથી મંડળે દર સાલ ચારે પ્રાંતોના વર્ગ ભરવાને બદલે અબંધે પ્રાંતના વર્ગો ભરવાની નીતિ સ્વીકારી હોવાથી વડોદરા તથા મહેસાણા એ બેજ પ્રાંતોના વર્ગો ભરવામાં આવ્યા હતા. શરૂ થયેલા નવા વર્ષમાં એજ ધોરણે નવસારી અને અમરેલી પ્રાંતોના વર્ગો ભરવાની ગોઠવણ છે.

શિક્ષણવર્ગોને અંગે મંડળને નિવેદનના વર્ષે રૂ. ૨૪૯-૨-૯ નો ખર્ચ થયો છે. વર્ગમાં અપાતી તાલીમના પ્રતાપે પુસ્તકાલયોનું વર્ગીકરણ વગેરે કરી નાખી પુસ્તકાલયને વ્યવસ્થિત કરી નાખવાને ઉત્સાહ તો લગભગ બધાને પ્રગટે છે, પણ તેને આચારમાં મૂકી બતાવવાનું બધા તરફથી નથી બનતું, એ ખેદનો વિષય છે. આશા રાખીશું કે, નવીન વર્ષ દરમ્યાન એ ઉત્સાહ સર્વત્ર મૂર્ત સ્વરૂપ લેશે. ને હવે તો પ્રાંત પ્રચારકો હસ્તે પણ તેઓ જે રચણે જાય, ત્યાંના પુસ્તકાલયની ખાલી તપાસણી કરી વ્યવસ્થા સુધારવાની સૂચના માત્ર આપીને સંતોષ નહિ પામતાં, જણાતી ખામીઓ રચણ પર રહીનેજ પૂરી કરાવી લેવાવવાની ને તે કામમાં જાતે મદદ કરવાની નીતિ મંડળે સ્વીકારી છે ને તેનો અમલ આ વર્ષે ચારે પ્રાંતોમાં થયો છે.

૭. પુસ્તકાલય સંસ્થાઓનું તંત્ર સુગવસ્થિત રીતે ધોરણસર ચાલે તેટલા માટે

તપાસણી

તેમની તપાસણી થતી રહેવાની અને સ્થાનિક કાર્યકર્તાઓને પડતી ને નડતી મુશ્કેલીઓનું નિવારણ કરી યોગ્ય તે દોરવણી ને સમ-જૂત વખતે વખતે આપના રહેવાની જરૂર છે. આ કાર્યની જવાબદારી

શ્રીમંત સરકારે મહાલ શાળાધિકારીઓને સિર રાખી છે. તેમના એ કાર્યની પૂર્તિમાં પુસ્તકાલય પ્રતિના સ્તીયા, ભોમીયા ને સેવાભાવી શિક્ષકો જે જે મદાલે મળી આવે તે તે મદાલે તેઓને માનદ પ્રચારક તરીકે નીમવામાં આવે છે. અહેવાલના વર્ષે એવા ૪૫ માનદ પ્રચારકો નીમાયા હતા. પૈકી ૨૬ માનદ પ્રચારકોએ ૨૪૯ પુસ્તકાલયોની બેટ લીધી હોવાનું જણાયું છે.

માનદ મદાલ પ્રચારકો ઉપરાંત પ્રાંત પ્રચારકો નીમવાની નીતિ સન ૧૯૩૫-૩૬ થી મંડળે સ્વીકારી છે. તેની અમલ બળવણીના બાર ગત સાલ સુધી પ્રાંત મંડળોને સિર હતો. પરંતુ આર્થિક તેમજ વ્યવહાર કારણોસર બે પ્રાંત વચ્ચે એક પ્રચારક રોકવાનું ધોરણ ચાલુ સાલથી સ્વીકારવામાં આવ્યું છે ને પ્રચારકોની નીમણેક તથા દોરવણીની જવાબદારી, પ્રાંત મંડળોની સમર્થ પૂરક, ગ્રાન્ટ મંડળે સંભાળી લીધી છે. તદનુસાર વડોદરા અને નવસારી પ્રાંતોના પ્રચારક તરીકે રા. હમનભાઈ મથુરભાઈ પટેલની, તથા મહેસાણા ને અમરેલી પ્રાંતો માટે રા. રમેશરાય ઉદયરાય મજમુદારની નીમણેક કરવામાં આવી છે. પૂરા થયેલા વર્ષ દરમ્યાન રા. હમનભાઈએ ૧૭૪ વડોદરા પ્રાંતના તથા ૫૯ નવસારી પ્રાંતના મળી કુલ ૨૩૩ ગ્રામોની ફેરવણી કરી છે. એમની એકંદર કામગીરી ૩૨૩ દિવસની થઈ છે. ત્યારે રા. રમેશરાયે એકંદર ૨૪૬ દિવસની કામગીરી કરી હોઈ મહેસાણા પ્રાંતના ૧૫૫ અને અમરેલી પ્રાંતના ૪૨ ગ્રામો મળી કુલ ૧૯૭ ગ્રામોની ફેરવણી કરી છે. શ્રી હમનભાઈ વડોદરા પ્રાંતના

પ્રચારકપદે આગલી સાલથી નીમાયણ હોષ અહેવાલના વર્ષની શરૂઆતથી તેમની નોકરી ચાલુ હતી, ત્યારે શ્રી રમેશચંદ્રની નીમણેક ઓકટોબરની અધવચમાં થઇ હતી ને ફેરણીનું કામ ઝારાળા પરિષદ પછી નવેંબરથી નિયમિત રીતે શરૂ થયું હતું. એ પ્રાંત વચ્ચે એક પ્રચારકની યોજનાના અગલ પહેલાં નવસારી પ્રાંતમાં શ્રીયુત રમણલાલ દાસભાઈ નાયક, અને અમરેલી પ્રાંતમાં રા. મોહનલાલ શંકરભાઈ નામના સ્વતંત્ર પ્રચારકો ચાલુ હતા, ને તેમણે અનુક્રમે ૫૭ તથા ૧૩ ગામોની ફેરણી કરી હતી. અર્થાત્ કે પૂરા થયેલા વર્ષ દરમ્યાન ૪ પ્રાંત પ્રચારકોએ થઇ પ્રાંતવાર નીચે પ્રમાણે કુલ ૫૦૦ પુસ્તકાલયોની તપાસણી, સુવ્યવસ્થા, પુસ્તકવિધિ અને વર્ગીકરણને લગતી કામગીરી અગતી છે:—

વડોદરા પ્રાંત	મહેસાણા પ્રાંત	નવસારી પ્રાંત	અમરેલી પ્રાંત	કુલ
૧૭૪	૧૫૫	૫૯૪૫૭	૪૨+૧૩	૫૦૦

આ સંખ્યામાં વર્ષ દરમ્યાન રાજ્ય પ્રચારકની ફેરણીનાં ૫૮ અને માનદ મહાલ પ્રચારકોની કામગીરીનાં ૨૪૯ ગામો ઉમેરતાં અહેવાલના વર્ષે કુલ ૮૦૭ પુસ્તકાલયોની તપાસણી પ્રચારકસંસ્થા દ્વારા મંડળે કરી છે. એ પ્રચારકસંસ્થા શરૂ થયેલા નવા વર્ષમાં પણ ચાલુ રાખવાની મંડળની નેમ છે. આશા રાખવામાં આવે છે કે પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ અને વ્યવસ્થાપકો પ્રચારકોના આગમનને વધાવી લઇ તેમની મદદથી પોતપોતાના પુસ્તકાલયને સુવ્યવસ્થિત બનાવવાની તથા જણાવેલી ત્રુટિઓ તત્કાળ દૂર કરવાની પોતાની દરજ્જા યોગ્ય રીતે અદા કરતા રહેશે.

પ્રાંત પ્રચારકોએ તપાસેલાં ૫૦૦ પુસ્તકાલયોમાંથી જેમનું પુસ્તકવિધિ તથા વર્ગીકરણનું કામ કરેલા ધોરણ પ્રમાણે પૂરું થયેલું છે, તેમની સંખ્યા પ્રાંતવાર નીચે પ્રમાણે જણાઇ છે:—

વડોદરા પ્રાંત	મહેસાણા પ્રાંત	નવસારી પ્રાંત	અમરેલી પ્રાંત
૧૨૭	૯૬	૫૭	૧૯

કુલ ૨૯૯ પુસ્તકાલયોનું કામ પૂરેપૂરું થયેલું છે, ત્યારે બાકીનાનું એ કામ ફોર્મને અભાવે શરૂ કરાવી શકાયું નથી કે થોડુંક શરૂ કરી આખી બાકીનું પૂરું કરી લેવાની આવશ્યક બધી સમગ્રૂત પ્રચારકોએ આપી છે.

પ્રચારકોનાં નામ તથા તેમની કામગીરીનો ખ્યાલ મેળવવા પરિશિષ્ટ ૫ થી જેવા વિનંતિ છે. માનદ પ્રચારક લાઇબ્રેરીની નિઃસ્વાર્થ સેવા બદલ તેમનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની સંગીનતા ને સુવ્યવસ્થાની દૃષ્ટિએ રાજ્યના એકે એક મહાલમાં માનદ પ્રચારકનું કામ કરનાર સેવાભાવી ઉત્સાહી શિક્ષકોના સાથ મેળવવાની પરમ આવશ્યકતા છે. પુસ્તકાલય ખાતાના ચાલુ મદદનીશ વ્યવસ્થાપક સારેએ અમારી એ દલીલ સ્વીકારીને માનદ પ્રચારકોની નીમણેક બહેર કરવાની નીતિ પુનઃ ચાલુ કરી છે, એ ખરેખર ખુશી થવા જેવું છે.

આશા રાખીશું કે જે મહાલોમાં માનદ પ્રચારકોની નીમણેક જે ન થઇ હોય તેવા

મહાલોમાં એ કાર્ય કરવાને ઉત્સાહી શિક્ષક આગળ આવશે ને જે મહાલમાં માનદ પ્રચારકો નીમાયા હોય, જતાં શાંત હોય તેઓ સ્વીકારેલી એ સ્વયંસેવા યથાશક્તિ અગ્રવવા માંડશે.

૮. તપાસણી ઉપરાંત, દરસાલ ૫૦ નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાની શ્રીમંત સરકારની નીતિને અર લાવવામાં પણ આ મંડળ પુસ્તકાલય ખાતાને પોતાના નવીન પુસ્તકાલયો પ્રચારકો દ્વારા - પૂરતો સાથ આપે છે. અહેવાલના વર્ષે મંજૂર થયેલા સરકારી અજેટમાં અર્થની કાપકુપ કરવાની જરૂર ઉપસ્થિત થવાને કારણે ૫૦ ને બદલે ૨૦ નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાનું ખાતાએ ઠરાવ્યું હોઈ એ કામે મંડળે પુસ્તકાલય ખાતાને સંપૂર્ણ સહકાર આપ્યો હતો. શાળાવાળું એક પણ ગામ પુસ્તકાલય વિનાનું ન હોય એવી સ્પષ્ટણીય સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાનું મન આ સાલ દામનગર મહાલને મેળવી આપવા બદલ એ મહાલના કાર્યકર્તાઓને ધન્યવાદ ।

૯. પ્રત્યેકકારક પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું મહત્ત્વ જનસમૂહને સમજાવવા કાળે દર વર્ષે વસંત પંચમીના દિવસ ખાસ પુસ્તકાલય પર્વણી તરીકે ઉજવવાનું પુસ્તકાલય પર્વણી ધોરણે છેલ્લા આડેક વર્ષથી મંડળે સ્વીકાર્યું છે. તે મુજબ એ મંડળ પર્વ દર વર્ષે અનેક રથો ઉજવાય છે. અને સરખસ, પુસ્તક વાચન, પુસ્તક પ્રદર્શન, વાર્તાકથન, રમત મમત, સભા-સંમેલનો, સંભાષણો, સ્થાનિક પુસ્તકાલય સંસ્થાના કાર્ય ને હિસાબની રજુઆત, લગ્ન મંડળો વગેરે વિવિધ કાર્યક્રમો રખાય છે. નિવેદનના વર્ષે આ પર્વણીદિન ચારે પ્રાંતોમાં અનેક રથો ઉજવાયો હતો. એમાંથી પચાસેક રથોના અહેવાલ મંડળ તરફ આવેલા તેના સાર 'પુસ્તકાલય' માસિકના સન ૧૯૪૦ ના માર્ચ-એપ્રિલના અંકોમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે. છઠ્ઠીએ છીએ કે આ નવીન વર્ષે પર્વણી ઉત્સવ વધુ રથો ઉત્સાહભરે ઉજવાશે.

૧૦. જનતા શિષ્ટ વાચન તરફ આકર્ષાય અને એકલા વાર્તાસાહિત્યને બદલે જીવન-ચરિત્ર કે જીવનવિશ્લેષમાં ઉપયોગી થમ પડે એવા અન્ય વિષયોના શિષ્ટવાચન પ્રચાર વાચન તરફ વળે એ સદ્દેશ્યથી મંડળે શિષ્ટવાચનની પરીક્ષાની યોજના છેલ્લાં ફરેક વર્ષથી હાથ ધરી છે. નિવેદનના વર્ષે પણ એ યોજના ચાલુ રખાઈ હતી.

નિવેદનના વર્ષ દરમ્યાન એ પરીક્ષાઓ લેવાઈ હતી. ૧૭ મી પરીક્ષા 'કિશોરચરિત્ર માળા ગુચ્છ ૨' એ, ગુજરાતી મહાજનો ના પ્રેરણાત્મક જીવનપ્રસંગોની રખાઈ હતી, જેમાં ૨૭૮ ભાષ્યોનો લેખ હતો ને ૧૧૯ ઉત્તરો થયાં હતાં; ત્યારે ૧૮ મી પરીક્ષા કાકા સાહેબ કાલેલકર કૃત 'હિમાલયનો પ્રવાસ' એ નામના પુસ્તકની જુલાઈ માસની ૨૧ મી તારીખે લેવાઈ હોઈ તેના લાભ દર જણે લીધો છે ને તેનું પરિણામ ચાલુ સપ્ટેમ્બર અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે.

આ યોજના અંગેની ધનામ વહેંચણી ખાતે ૩. ૮૨-૧૪-૬ નો અર્થ નિવેદનન વર્ષમાં થયો છે. રાજ્ય મંડળની આ યોજનાનું અનુકરણ કેટલાક ઉત્સાહી મહાલ મંડળોએ પણ હવે કરવા માંડ્યું છે, એ જ આ યોજનાની ઈચ્છતા અને ઉપકારકતાની સાબિતી લેખારો. અહેવાલના વર્ષ દરમ્યાન કામરેજ, નવસારી, કડી, ચાણુરમા, પાદરા, દામનગર એ

મહાસોએ એવી પરીક્ષા યોજી હતી. તે બદલ એ મહાલ મંડળના ઉત્સાહી કાર્ય-કર્તાઓને ધન્યવાદ આપી એ ધોરણ દર વર્ષે ચાલુ રાખવાની તેમને તેમજ તેમનું અનુકરણ કરવાની બીજા મહાસોના કાર્યકર્તાઓને બલામણુ કરીએ છીએ. શિષ્ટ સાહિત્યનો પ્રચાર વધે એમાં જ ગણુાવી જોઇએ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની ખરી સાર્થકતા !

૧૧. હિતકર અને ઓધક સાહિત્યના વાચનની નિયમિત ટેવથી જીવનવિકાસ સાધવામાં માર્ગદર્શક અને મદદગાર થવાના શુભાશયથી મંડળે 'વડોદરા વાચકમંડળ' ની યોજના છેલ્લાં છએક વર્ષથી હાથ ધરી છે. તેમાં નોંધાયેલા સભ્યોને મંડળ તરફથી નિયમો અને વાંચવાયોગ્ય પુસ્તકોની યાદીઓ મોકલી આપવામાં આવે છે. સભ્યે રાત્ર વા કલાક એ યાદીમાંનાં હરકોષ યા તે સિવાયનાં પણ પોતાને સુલભ સારાં પુસ્તકોનું વાચન અને મનન નિયમિત રીતે કરતાં રહી, તેની માસિક નોંધ મંડળના મંત્રી તરફ વડોદરા નિયમિત મોકલી આપવાની હોય છે. નિવેદનના વર્ષ દરમ્યાન નોંધાયેલા નવીન ૬ સભ્યો આગલા વર્ષની ૬૩ ની સંખ્યામાં ઉમેરાતાં કુલ ૬૬ સભ્યો અત્યાર સુધીમાં નોંધાયા છે, પણ તેમાં કેટલાકનો ઉત્સાહ કાર્યક્રમે મોળો પડી ગયેલો જણાય છે, વા કેટલાક નોંધ મોકલવામાં પ્રમાદ સેવતા થયા છે. વર્ષ દરમ્યાન દશેક સભ્યો નિયમિત વાચનની નોંધ મોકલતા જણાયા છે. નોંધાયેલા તમામ સભ્યોને ઠરેલા ધોરણ પ્રમાણે નિયમિત વાચન ચાલુ રાખી, તેની માસિક નોંધ મિનચૂક મંડળના મંત્રી તરફ મોકલતા રહેવાનો આમ્રહ કરીએ છીએ; એટલુંજ નહિ પણ પોતાના બાધબંધ-દોસ્તદોશને તેમજ ગામના ઉત્સાહી વાચકોને આ લાભદાયી યોજનામાં દાખલ થવાની પ્રેરણા કરવાની પણ ખાસ બલામણુ કરીએ છીએ.

૧૨. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ વિષયક ચિક્ષણ ઘેરમેદાં સુલભ કરી આપવા ખાતર 'પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુ. શિક્ષણ' ની યોજના પણ મંડળે હાથ ધરી છે. (યોજનાના ઉદ્દેશ તથા નિયમો માટે જુઓ 'પુસ્તકાલય'ના પત્રવ્યવહાર દ્વારા ૧૯૩૪ નો જન્યુઆરી અંક પૃષ્ઠ ૨૩ થી ૨૫). એની પહેલી દુકડીનો અભ્યાસ પૂરો થઇ ગયો છે ને યોજનામાં જાહેર થયા પ્રમાણે તેમને પ્રમાણપત્ર આપવા માટેની પરીક્ષા નિવેદનના વર્ષ દરમ્યાન લેવાઇ ગઇ છે ને ઉત્તીર્ણ થયેલા ૧૦ ઉમેદવારોને પ્રમાણપત્રો પણ અપાઇ ગયા છે. ૫૪ ઉમેદવારોની બીજી દુકડીનો અભ્યાસ થઇ થઇ ગયો છે ને તેમને પ્રમાણપત્ર આપવાની પરીક્ષા ચાલુ સાલે મોકલારો.

૧૩. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને ઉપકારક થઇ પડે એવું સાહિત્ય તૈયાર કરાવી પ્રકાશમાં મૂકવું એ પણ મંડળનો એક ઉદ્દેશ હોઇ, તેની સિદ્ધિ અર્થે મંડળ પોતાથી જનનું અવારનવાર કરવું રહે છે. અહેવાલના વર્ષે એ વર્ષમાં બરાબરી છમી રાજ્ય પુ. પરિષદ અંગે (૧) 'કેવાં પુસ્તકો પસંદ કરશે ? તથા (૨)' રંગે ઊભાં રહેતાં આતાં પુસ્તકોના પડછાણે']-એ નામના એ દિવાલપત્રો, મંડળનું પંચવર્ષિક નિવેદન, તથા ' રાજ્ય પુ. મંડળની કામગીરીઓ ' નામની દરતપત્રિકા મંડળે તૈયાર કરી બહાર પાડી હતી. પૈકી દિવાલપત્રોનું પડતર કિંમતે વેચાણુ યતાં રૂ. ૨૩-૫-૦નો ધસારો એ ખાતે મંડળને વેલો

પડ્યો છે, ત્યારે પંચવાર્ષિક નિવેદન અને કામગીરીઓની હસ્તપત્રિકા મંડળે પોતાને ખર્ચે જાણી પરિપક્વ બેઠકમાં છૂટથી વહેંચી હતી.

૧૪. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પરમ ઉપાસક સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીનની યાદ-ગીરીમાં તેમની લાવનાઓને યોગ્ય સમારક જીલ્લું કરવાની યોજના સ્વ. મો. ન. અમીન મંડળની કોરોબારીએ કરેલી. તેને જાણી રાજ્ય પરિપદ તરફથી સમારક ફેંદ રીતસરની બદલી મળતાં એ કામ માટે કાળો ઉદ્ધાવવાની તથા સ્વર્ગસ્થના નામની સમારક ગ્રંથમાળા કાઢવા સાર સમિતિ નીમવાની વ્યવસ્થા મંડળનો કોરોબારીએ કરી છે. નીમાયેલી સમિતિએ ગ્રંથમાળાની યોજના ધડી છે, જે આજની સભા સમક્ષ વિચારણા અને મંજૂરી માટે રજૂ થનાર છે. સમારક કાળા માટેની વિનંતિ બજેટો બની ગયા બાદ બહાર પડવાથી ઇચ્છા છતાં રાજ્યનાં ધણી પુસ્તકાલયો અહેવાલવાળા વર્ષમાં પોતાનો કાળો અદા કરી શક્યા નથી. તેઓ શરૂ થયેલા નવીન વર્ષમાં તેમ કરીને સ્વર્ગસ્થ પ્રત્યેનું પોતાનું ઋણ યથાશક્તિ અદા કર્યા વગર નહિ જ રહે એવી અમારી શ્રદ્ધા છે. તા. ૩૧-૭-૪૦ મુધીમાં સમારકકાળામાં રૂ. ૩૨૫૬-૧૦-૦ બેગા થયા છે.

૧૫. બ્રિટિશ લાઇબ્રેરી એશિયન સાથે પત્રવ્યવહારનો સંબંધ છેલ્લાં ચારેક વર્ષથી સ્થપાયો છે, ને તેમના તરફથી પ્રસિદ્ધ થતી 'યીઅર બુક' આંતરરાષ્ટ્રીય સંબંધ માં આપણા આ મંડળની હકીકતને પણ યોગ્ય સ્થાન મળવું રહે છે. ફ્રાન્સની 'કોન્સિલ હિસ્ટોરિક એટ હેરાલ્ડિક ડી ફ્રાન્સ' નામનો સંસ્થા સાથે પણ છેલ્લાં બે વર્ષથી આપણા સંબંધ સ્થપાયો છે ને આપણા પ્રમુખ રા. બ. ગોવિંદભાઈ સાહેબ સદરદ્દ ફ્રેન્ચ સંસ્થાના 'બોનરરી કોરોબારીંગ મેમ્બર' તરીકે ચાલુ રહ્યા છે.

૧૬. કાઠી નાખવા દરેલા સ્ત્રીનેમા મશીનનો નિકાલ, યોગ્ય માગણીના અભાવે હજી સ્ત્રીનેમા થઈ શક્યો નથી.

૧૭. ઉપરોક્ત પ્રાંતિક તથા માનદ પ્રચારકો ઉપરાંત મંડળ તરફથી નીમાયેલા પગાર-દાર રાજ્ય પ્રચારક લાઇ વર્લ્ડવ્યાપકની સેવા પણ અહેવાલના વર્ષ દરમિયાન ચાલુ રહી છે. તેમણે નવીન પુસ્તકાલયો ઉદ્ધાડવાના, પ્રાંત મંડળોની વાર્ષિક સભાઓના, રાજ્ય પ્ર. મંડળ તરફના પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગોના, જ મી રાજ્ય પુસ્તકાલય પરિપદ તેમજ ફેટલાંક ગ્રામ પુસ્તકાલયોની તપાસણીના વગેરે વગેરે કામે કુલ ૫૮ ગામોની ૭૫ દિવસગાં ફેરવણી કરી છે. પ્રચાર તથા તપાસણીની કામગીરી ઉપરાંત મંડળના દિસાખ કિતોબના કામની જવાબદારી પણ રાજ્ય પ્રચારકને માથે મૂકાયેલી છે. એ જવાબદારી સંતોષકારક રીતે સંભાળવા ઉપરાંત ગ્રામ પુસ્તકાલયોના બજેટ મંજૂરીના કામે ખાતાને પૂરતો સહકાર આપવાની, નવીન પુસ્તકાલયોની સંખ્યા પૂરી કરી આપવા માટે પ્રતિ અને મહાસભા કાર્યકર્તાઓ સાથે પત્રવ્યવહાર કરી બજેટો તથા રકમો મંગાવી આપવાની, તેમજ જીલ્લા અને મહાલ મંડળોને જાગતાં કરવાની ફરજે એમણે બજાવી છે.

રાજ્ય પ્રચારકના પગાર અને ભથ્થાભાડા ખાતે રૂ. ૬૩૪-૧૫-૯ નો ખર્ચ અહેવાલના વર્ષે ઉધર્યો છે.

૧૮. સહમંત્રી તરીકે શ્રીમત નાલુકલાલ નં. ચોકસીની સેવા પણ ચાલુ રખાઈ છે.

નિવેદનનાં વર્ષમાં એમણે શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાઓ આંગેતું—
સહમંત્રી પરીક્ષાની જાહેરાતથી માંડીને તે અરજીઓ મંગાવવી, પ્રશ્નપત્રો કાઢી છપાવી પહોંચતા કરવા તથા ઉત્તરપત્રો તપાસી પરિણામ પ્રસિદ્ધ કરવા લગીનું તમામ કામ, વાચક મંડળ અંગે સમ્યે નોંધવાનું, તેમને નિયમો અને યાદીઓ મોકલી આપવાનું, માસિક નોંધ આવે તે તપાસી ધૃતિ સૂચના કરવા ઉપરાંત એને લગતો જરૂરી પત્રવ્યવહાર કરવો, તથા પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુ. શિક્ષણની યોજનાને અંગે અધ્યાક્ષપાઠ અને સાધનિક સાહિત્ય અભ્યાસક્રમે મોકલી આપવાનું તથા એમના તરફથી આવતા ઉત્તરો તપાસી તેમાં સુધારા વધારા સૂચવવા અને આવરક સમગ્રૂત સાથે ખુલાસા લખી મોકલવા વગેરેનું તેમ જ પ્રમાણપત્રની પરીક્ષાને લગતું તમામ કામકાજ અને તદંગેનો પત્રવ્યવહાર ચલાવવા ઉપરાંત ઉપરોક્ત બધા જ શિક્ષણવર્ગોમાં હાજર રહી વર્ગોંકરણ પદ્ધતિનું સક્રિય શિક્ષણ આપવાની કામગીરી બજાવી છે. પ્રાંત તેમ જ મહાલ પ્રચારકોની મારિક કાયરીઓ તપાસી તેમની દોરવણી તથા દેખરેખની કામગીરી તેમ જ રવ. મોતીભાઈ ન. અમીન સમારક માળા ચાટે પ્રસિદ્ધ કરવા કરેલા 'સ્વર્ગોના દોહન'ના સંપાદનના કાર્યની કામગીરી પણ સહમંત્રીએ જ બજાવી છે. સહમંત્રીની બહારગામની કામગીરી કુલ ૧૮ દિવસની થઈ છે. સહમંત્રીના પગાર અને મુદ્દાકરી ખર્ચ ખાતે કુલ રૂ. ૭૪૧-૫-૦ નો ખર્ચ અહેવાલના વર્ષે ઉધર્યો છે.

૧૯. પરિપદ પ્રજ્ઞાતિની શરૂઆતથી મંડળનું મંત્રીપદ સંભાળતા રહેલા : મણિલાલ મંજળજી કાશીવાળા આજ પણ એ પદ કુનેદથી સંભાળે છે.

માનદ મંત્રીઓ નિવેદનની સાત્રે એમણે ચારે પ્રાંતોની વાર્ષિક સભાઓમાં હાજર રહી પોતાના અનુભવનો લાભ આપવા ઉપરાંત, વડોદરા તથા મહેસાણા પ્રાંતોના શિક્ષણ વર્ગોમાં. ૭ મી રાજ્ય પુરતકાલપ પરિપદ અંગે ઝાંચોળા, મુંબાઈ, અમદાવાદ, તથા વસોના ઉદ્ધાટન સમારંભમાં હાજર રહી યથાશક્ય સેવા બજાવી હતી. નિવેદનના વર્ષે એમણે કુલ ૩૫ દિવસની કામગીરી બજાવી છે. શ્રી કાશીવાળાના પ્રવાસ ખર્ચ ખાતે રૂ. ૧૦૧-૪-૦ નો ખર્ચ થયો છે.

જોડીયાં માનદમંત્રી શ્રીમતી જયવતીબેન નિવૃત્ત થતાં તેમની જગાએ વસોના રા. રા. રામભાઈ કાશીભાઈ પટેલ જોડીયા માનદ મંત્રી નીમાયા છે.

૨૦. મંડળની કારોબારી સમિતિના પ્રમુખ તરીકે, સમાજહિતનાં કાર્યોમાં ધણો ઉત્સાહ ધરાવનાર વડોદરા રાજ્યના નિવૃત્ત વાયપ દિવાન રા. બ.

પ્રમુખપદ ગોવિંદભાઈ હાથીભાઈ દેસાઈ સાહેબની સેવા નિવેદનના વર્ષ દરમ્યાન ચાલુ રહી છે, તે જદલ તેઓશ્રીનો આભાર માનીએ છીએ

ને તેમની ધૃષ્ટા હવે નિવૃત્ત થવાની છે પણ મંડળનાં હિતની ખાતર હજી નવીન વર્ષે પણ તેમની સેવાનો લાભ જરી રાખવાની વિચિત્ર કરીએ છીએ. અહેવાલના વર્ષમાં પ્રમુખ

સાહેબે પુ. ખાતાના અધિકારીઓ રાજ્ય રજોલી આગ પુસ્તકાલયની ખાસ મુલાકાત લઈને આમ પુસ્તકાલયોના વહીવટ તથા વ્યવસ્થાનું નિરીક્ષણ કર્યું હતું તથા આમજનતા સંસ્થાનો કેવો લાભ લે છે તેનો અભ્યાસ કર્યો હતો. એ સંબંધમાં એમણે લખેલી નોંધ " આમ પુસ્તકાલયોના કામકાજ પર એક દૃષ્ટિપાત " નામથી " પુસ્તકાલય "ના જીન અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી છે.

૨૧. મંડળના ઉદ્દેશને માન્ય રાખી તેની સિદ્ધિ અર્થે વાર્ષિક રૂ. ૧૦૦૦) ની મદદ આપવાના શ્રીમંત સરકારે સન ૧૯૨૯-૩૦ ની સાલમાં શરૂ કરેલા રાજ્યાશ્રય અને પ્રાંત ધોરણને, તે પછી વખતોવખત નવેસર બહાલી મળતી રહી છે. પંચાયતોની મદદ સન ૧૯૩૪-૩૫ થી એ ધોરણને પાંચ વર્ષ માટે એકસહા બહાલી મળેલી. તે ગત સાલે પૂરી થતાં બીજા પાંચ વર્ષ માટે નવેસર બહાલી આપવાની તેમ જ વાર્ષિક ગ્રાન્ટમાં વધારો કરી રૂ. ૧૨૦૦) ની કરી આપવાની શ્રીમંત સરકારે કૃપા કરી છે. તે મુજબ નિવેદનના વર્ષે રૂ. ૧૨૦૦) સરકાર મદદના મળ્યા છે. આ પ્રાંત પંચાયતોએ પણ પેતાને બાજે પડતો ફાળો આપી પંચાયત પક્ષની એટલી જ રકમ પૂરી પાડી છે. આ બદલ શ્રીમંત સરકાર તથા પ્રાંત પંચાયતોનો સહકર્મ અહેદાન માનીએ છીએ.

૨૨. રાજ્યાશ્રિત પુસ્તકાલયો અને વાચનાલયોની કુલ સંખ્યા જે ગઇ સાલે ૧૪૪૯ હતી તે વધીને અહેવાલના વર્ષે ૧૫૧૮ થઇ છે. તેમાંથી ૧૦૫૦ મંડળના સભ્યો, કાર્ય- સંસ્થાઓ અંધારણમાં ઠરેલી શી (લવાજમ) ભરીને મંડળના સભ્ય પદ્ધતિ અને હિસાબ તરીકે ચાલુ રહી છે. પ્રાંતવાર સંસ્થાઓ તથા તેમાંથી લવાજમ આપનારાની સંખ્યા માટે પરિશિષ્ટ ૨ જી નોંધ લેવા વિનંતિ છે.

અહેવાલના વર્ષે ભરાયેલી ૭ મી રાજ્ય પુ. પરિષદની બેઠકમાં મંડળના અંધારણ પ્રમાણે ૧૬૫૫ મળી ૨૧ સભ્યોનું એક વ્યવસ્થાપક મંડળ ચૂંટવામાં આવ્યું છે, જેમાંના નામ પરિશિષ્ટ ૩ નામાં આપેલાં છે. તે પૈકી મહેસાણાવાળા શ. રા. શંકરલાલ હીરાલાલ ઝોઝાએ રાજીનામું મોકલી આપ્યું છે, જેનો નિઠાલ આ સભાએ કરવાનો છે.

વ્યવસ્થાપક મંડળની વાર્ષિક સભા દર વર્ષે પ્રાંત મંડળોની વાર્ષિક સભાઓ મળી ગયાં બાદ સપ્ટેમ્બર માસમાં ભરાય છે, ને તેમાં પૂરા થયેલા વર્ષનો અહેવાલ-હિસાબ રજૂ કરી બહાલ કરાવી લેવામાં આવે છે, તેમજ નવા વર્ષ માટે બજેટ તથા કાર્યક્રમ પણ ઠરાવી લેવામાં આવે છે. એ પછી પણ વર્ષ દરમિયાન ઉપરિચિત ચતા પ્રશ્નોની વિચારણા ને નિર્ણય વ્યવસ્થાપક મંડળે કરવાના પ્રસંગ પડે છે, પણ તેવે વખતે વ્યવસ્થાપક મંડળના સભ્યો આખા રાજ્યમાંથી ચૂંટાયેલા અને પોતપોતાના વ્યવસાયોમાં રોકાયેલા હોવાથી વખતોવખત ભર્યા-ભાડાનો ખર્ચ કરી અને કિંમતી વખતનો સોગ આપી બધા સભ્યોની સભા બોલાવવાનું શક્ય તેમ ઉચિત નહીં લાગતું હોવાથી વડોદરા પ્રાંતમાંથી ચૂંટાઈ આવેલા સભ્યો સાથે માનદમંત્રીઓ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળને વિચારવાના સામાન્ય પ્રશ્નોની ચર્ચા કરી લઈ તે પર દરેક સભાસંસ્થાના અભિપ્રાય ટપાલ દ્વારા મેળવીને નિર્ણય કરી લેવાનો વહીવટ મંડળે

સ્વીકાર્યો છે. તે મુજબ અહેવાલગણા વર્ષે એક વાર્ષિક સભા ઉપરાંત ૨ સભાઓ ભરખી હતી તથા બે વાર દપાલદ્વારા વ્ય. મં. ના સમયોના અભિપ્રાય મેળવી લેવામાં આવ્યા હતા.

ઑડિટ થયેલો મંડળનો ઉપજ ખર્ચનો વિગતવાર હિસાબ પરિશિષ્ટ ૧ માં આ સાથે સામેલ છે.

૨૩. ડીસેમ્બર ૧૯૩૭ ની તા. ૧૯ મીથી આ મંડળની ઑફીસ પુ. સ. સ. મંડળની, ઑફીસમાં બંને મંડળોની સમવડની દૃષ્ટિએ ખસેડવામાં

ઓફીસ

આવી હતી. તે ચાલુ સન ૧૯૪૦ ના જન્યુઆરીથી પુનઃ સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરીમાં સાર્વજનિક પુ. શાખાની કચેરીમાં, ખાતાના અધિકારી

સાહેબોની સમ્મતિપૂર્વક ખસેડાયું છે.

૨૪. આ મંડળને વખતોવખત જોઈતી સમવડ અને સહાય આપવા બદલ પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી વર્ગનો, મંડળના રચનાત્મક કાર્યને

આભાર

પહોંચી વળાય તે માટે રાજ્ય તરફની મદદ ચાલુ રાખવા બદલ નામદાર મંત્રી મંડળનો, અને પંચાયત પક્ષની મદદ આપવા બદલ

ચારેય પ્રાંત પંચાયતોનો, શિક્ષણ વર્ગમાં તેમ પરિપટ્ટોમાં હાજરી આપવા પૂરતી શિક્ષકોની કામગીરી મથુબા માટે મંજૂરી આપવા બદલ મે. રા. રા. રાજ્ય વિદ્યાધિકારી સાહેબનો, સભાસદ સંસ્થાઓનાં લવાજમ વસૂલ કરી આપવા બદલ પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળનો, અને મંડળનો હિસાબ ને સરવૈયું વગર શીએ ઑડિટ કરી આપવા બદલ રાજ્યમાન્ય એકાઉન્ટન્ટસ મેસર્સ આપાજી અમીન એન્ડ કો. નો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

પરિશિષ્ટ ૧ લું

સન ૩૯-૪૦ ના ઉત્પન્ન-અર્થનો હિસાબ
(તા. ૧-૮-૩૯ થી તા. ૩૧-૭-૪૦ સુધીનો)

જ	ઉ
૧૧૨૬-૮-૦ સાંજનિક પુસ્તકાલયો તરફથી લવાજમ અને મદદ	૭૨૦-૦-૦ સહમંત્રીનો પગાર
૧૨૦૦-૦-૦ સરકાર મદદ	૬૩૪-૧૫-૯ રાજ્ય પ્રચારકનો પગાર તથા ભથ્થું-ભાડું
૧૨૦૦-૦-૦ પ્રાંત પંચાયત મદદ	૨૬૧-૧૪-૯ વડોદરા પ્રાંત પ્રચારકનો પગાર, રપેશિયલ મુસાફરી અને કંટીન્નન્ટ ખર્ચ
૫૫-૨-૬ વ્યાજ	૯૨-૪-૬ અમરેલી પ્રાંત પ્રચારકનો પગાર, રપેશિયલ મુસાફરી અને કંટીન્નન્ટ ખર્ચ
૪૫-૪-૦ સાતમી પુસ્તકાલય પરિષદ ખાતેથી મંદારણ પ્રભાવે પ્રતિ-નિધિ શ્રી ખાતેથી મળેલો ફાળો	૧૨૨-૯-૯ મંત્રી, સહમંત્રીનો મુસાફરી ખર્ચ
૪૧૨૬-૧૪-૯	૧૦૨-૦-૦ કંટીન્નન્ટ-પોસ્ટેજ
	૬૪-૮-૦ ઇપાગણી
	૮૨-૧૪-૬ શિ. વા. ની પરીક્ષાનાં છનામ તથા પુસ્તક ખર્ચ
	૨૪૯-૨-૯ શિક્ષણ વર્ગોનો ખર્ચ
	૧૦૮૧-૫-૦ પ્રાંત તથા મદદાલ મંડળોને ફાળવણીના
	૨૬-૫-૦ દિવાલપત્રો (પ્રકાશન) ખાતે ખોટના
	૧૫૦-૦-૦ સાતમી પુસ્તકાલય પરિષદને મદદના
	૯-૮-૬ પરચુરણ ખર્ચ: પુસ્તક ખરીદી, ફોર્મોના નુરના, આજુદંધો સીનેમા મંદાઓ તેના ભાડાના, પુસ્તકાલય માસિકની બંધામણીના
વડોદરા, તા. ૯ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૦	૬-૦-૦ ડેસ્ટોક્સ (લાકડાના બે ઘોડા) ખર્ચ
ઉપરનો ઉત્પન્ન-અર્થનો હિસાબ અને તપાસો છે તે જરાબર છે.	૩૬૦૦-૮-૬

Appaji Amin & Co.
Registered Accountants,
Auditors.

૫૨૬-૬-૩ સાલ આખર વધારો
૪૧૨૬-૧૪-૯

(તા. ૩૧-૭-૪૦ આખરનું સરવાલું)

જ	ઉ
૫૩૮૮-૦-૦ ચાલુ ફંડ	૩૬૫-૧-૯ પુરતોનો રટોક:- (વેચાણ આદ્યતાનો ખર્ચ)
૪૮૬૧-૯-૯ સન ૩૮-૩૯	૧૪૭-૦-૯ આલસાદિત્ય સર્વ-
આખર બાકી	સંગ્રહ બા. ૧લા ખાતે
૫૨૬-૬-૩ સન ૩૯-૪૦ નો	(રટોક નં. ૨૭૧)
વધારો	૧૧૮-૧-૦ આલસાદિત્ય સર્વ-
૩૪૪૫-૧૦-૦ અનામત દેવા:-	સંગ્રહ બા. ૨મી ખાતે
૬૨-૫-૯ વડોદરા પ્રાંત	(રટોક નં. ૩૨૬)
પુ. મંડળ	
૮૭-૮-૦ શ્રી. સ. ગા. ફંડ	૨૮૮૩-૧૪-૯ દેવેણ:-
ફંડના બચાવના	૧૩-૦-૦ શ્રી. ર. ઉ.
૬૫-૦-૦ સન	મજમુદાર
૩૮-૩૯	૧૬-૦-૦ શ્રી. મહેસાણા
આખરના	પ્રાંત પુ. મં.
૨૨-૮-૦ સન	૨૮૫૪-૧૪-૬ શ્રી. પુ. સ. સ.
૩૯-૪૦	મંડળ દિ.
આખરના	૫૬૮૪-૯-૬ રોકડા શિલક:-
૨૬-૨-૩ શ્રી. કલ રમા.	૩૩૪૮-૨-૪ બરોડા બેંકના
ફંડના બચાવના	સેવિદગ ખાતામાં
૬-૧૦-૩ સન	૨૧૫૬-૧૦-૮ બરોડા બેંકના
૩૮-૩૯	ચાલુ ખાતામાં
આખરના	૧૭૬-૧૨-૬ હાથ/ઉપર શિલક
૨૨-૮-૦ સન	૮૮૩૩-૧૦-૦
૩૯-૪૦	
માં બાબત	
૧૦-૦-૦ કામરેજ-મર્ગરોળ	વડોદરા તા. ૯ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૦.
મહાલની શિ વા	ઉપરનું સરવાલું અમે તપાસ્યું છે અને
ની પરીક્ષાના	તે બરાબર છે.
૩૨૫૬-૧૦-૦ સ્વ. મો. ન.	
અમીન રમા. ફંડ	
૮૮૩૩-૧૦-૦	

Appaji Amin & Co.
Registered Accountants,
Auditors.

પરિશિષ્ટ ૨ જી

આજીવન સભ્ય

૧ સ. બા. ગોવિંદભાઈ દાદીભાઈ દેસાઈ

પ્રાંતવાર લવાજમ આપનાર પુસ્તકાલયોની સંખ્યા

વડોદરા પ્રાંત મહેસાણા પ્રાંત નવસારી પ્રાંત અમરેલી પ્રાંત
 પુ. ની લવાજમ પુ. ની લવાજમ પુ. ની લવાજમ પુ. ની લવાજમ
 સંખ્યા આપનાર સંખ્યા આપનાર સંખ્યા આપનાર સંખ્યા આપનાર

પ્રાંત પુ.	૧	૦	૧	૧	૧	૧	૧	૧
કર્યા પુ.	૧૭	૧૬	૧૪	૧૩	૬	૬	૫	૫
આ. પુ. ; મ. પુ. બા. પુ. કર્યા તથા આમ વા.	૫૫૧	૪૯૯	૫૨૧	૩૫૫	૨૫૧	૧૫૦	૧૪૯	૧૦૩
	૫૬૯	૪૧૫	૫૩૬	૩૬૯	૨૫૮	૧૫૭	૧૫૫	૧૦૯

કુલ : ચારે પ્રાંતોનાં પ્રાંત પુસ્તકાલય ૪; કર્યા પુસ્તકાલય ૪૨; ગઢિલા પુસ્તકાલય ૧૮; બાલ પુસ્તકાલય ૧૧; આમ પુસ્તકાલય ૧૨૧૯; આમ વાંચનાલય ૨૦૪; કર્યા વાંચનાલય ૨૦ મળી કુલ સંખ્યા ૧૫૧૮ મંથિરી લવાજમ આપનાર પુસ્તકાલયોની કુલ સંખ્યા ૧૦૫૦.

પરિશિષ્ટ ૩ જી

વ્યવસ્થાપક મંડળની યાદી

પ્રમુખ:

રાવ બહાદુરશ્રી. ગોવિંદભાઈ દાદીભાઈ દેસાઈ. વડોદરા.

મંત્રક મંત્રીઓ

શ્રી. મણિલાલ મંત્રજી કાશીવાળા, વાઘોડીઆ

શ્રી. રામભાઈ કાશીભાઈ પટેલ, વડો

સભાસદો

- ૧ રાજરત્ન શ્રી. મોતીલાલ છોટાલાલ દેસાઈ, વડોદરા ૧૦ શ્રી. બાપુલાલ વિઠ્ઠલદાસ ગામી, કડી
- ૨ શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ, બાદરણ ૧૧ શ્રી. શંકરલાલ હીરાલાલ ઓઝા, મહેસાણા
- ૩ શ્રી. નટવરલાલ ગીરધરલાલ શાહ, શિનોર ૧૨ શ્રી. નાનજીભાઈ જેઠીદાસ પટેલ, ધીણોજ
- ૪ શ્રી. ચીમનલાલ હ. અમીન, વરણામા ૧૩ શ્રી. કાવસજી એલસજી ગણુદેવ આર, ગણુદેવી
- ૫ શ્રી. જયવતીબહેન ન. દેસાઈ, વડોદરા ૧૪ શ્રી. કનૈયાલાલ જમનાદાસ મજમુદાર, નવસારી
- ૬ શ્રી. સુનીલાલ પુ. શાહ, વડોદરા ૧૫ શ્રી. કસનજી દયાળજી દેસાઈ, નવસારી
- ૭ શ્રી. હરિવંશજીદાસ પુ. શાહ, પેટલાદ ૧૬ શ્રી. પ્રતાપરાય ગીરધરલાલ મહેતા, અમરેલી
- ૮ શ્રી. મહાસુખભાઈ સુનીલાલ શેઠ, વિસનગર ૧૭ શ્રી. મોહનલાલ વીરજીભાઈ પટેલ, અમરેલી
- ૯ શ્રી. મણિલાલ માધવલાલ દવે, પાટણ ૧૮ શ્રી. કલ્યાણરાય નથુભાઈ જોશી, દારકા

પરિશિષ્ટ ૪ થું

રાજ્ય તથા મહાસં પરિષદોની હકીકત

કેંદ્ર પરિષદ

તારીખ

સ્થળ

પ્રમુખ

સાતમી રાજ્ય પુ. પરિષદ

૧૮, ૧૯-૧૧-૪૦

ઝારોળા શ્રી. નરહરી ઠા. પરીખ

કડી મહાસં ત્રીજી પરિષદ

૨૦-૧૦-૩૯

રાજપુર શ્રી. સુનીલાલ મ. દેસાઈ

પરિશિષ્ટ ૫ મું

પ્રાન્ત તથા માનદ પ્રચારકોએ કરેલી પુસ્તકાલય તપાસણી

નામ	કયા પ્રાંત વ મહાલના પ્રચારક	કેટલાં માસ તપાસ્યાં
૧ શ્રી હગનભાઈ મથુરભાઈ પટેલ	વડોદરા તથા નવસારી પ્રાંત	૧૭૪+૫૬
૨ શ્રી રમણલાલ દાજીભાઈ નાયક	નવસારી પ્રાંત	૫૭
૩ શ્રી રમેશરાય ઉદયરાય ગજસુદાર	મહેસાણા તથા અમરેલી પ્રાંત	૧૫૫+૪૨
૪ શ્રી મોહનલાલ શંકરભાઈ	અમરેલી પ્રાંત	૧૩
૫ શ્રી મહીજીભાઈ જેઠાભાઈ પટેલ	વડોદરા મહાલ	૮
૬ શ્રી છોટુભાઈ રામજીભાઈ	"	૧૪
૭ શ્રી છોટાલાલ નરમેરામ પંજા	કરજી મહાલ	૧૧
૮ શ્રી જેસંગભાઈ ગરબડભાઈ	સંખેડા મહાલ	૧૭
૯ શ્રી હમનલાલ સોમેશ્વર જોશી	સાવલી મહાલ	૧૮
૧૦ શ્રી સોમાભાઈ ગરબડભાઈ	"	૨
૧૧ શ્રી રવિચંદર છા. જોશી	ડભોઈ મહાલ	૩
૧૨ શ્રી દરિયશભા. બા. વેઘ	શિતોર મહાલ	૧૮
૧૩ શ્રી દરિયાઈ શંકરભાઈ પટેલ	"	૩
૧૪ શ્રી ઉમિયાચંદર લક્ષ્મીરામ દવે	વિસનગર મહાલ	૨૭
૧૫ શ્રી દરજીયાચંદર મોહનલાલ વ્યાસ	ચાણુરમા મહાલ	૬
૧૬ શ્રી નાનજીભાઈ જેઠીદાસ પટેલ	"	૧૫
૧૭ શ્રી સંકેતજીવર જીભાઈ વ્યાસ	"	૩
૧૮ શ્રી નર્મદાચંદર જયચંદર દવે	ઠડી મહાલ	૯
૧૯ શ્રી વિઠ્ઠલદાસ માધવલાલ પંચોલી	"	૧૫
૨૦ શ્રી હીરાલાલ યિ. ઉપાધ્યાય	"	૨
૨૧ શ્રી હતિપ્રગાદ લાલચંદર ત્રવેદી	ઠલોલ મહાલ	૪
૨૨ શ્રી જયચંદર જી. ભટ્ટ	આતરમુંબા મહાલ	૧૦
૨૩ શ્રી છોટાલાલ મોનીભાઈ રાવળ	સિદ્ધપુર મહાલ	૧૨
૨૪ શ્રી ખીમજીભાઈ રીડભાઈ ઠાકર	"	૪
૨૫ શ્રી છોટાલાલ ગદવદાસ વૈષ્ણવ	જેરાણી મહાલ	૫
૨૬ શ્રી જુજલાલ દયારામ મહેતા	અમરેલી, ભારી તથા કોડીનાર	૩૫
૨૭ શ્રી જાનુચંદર ગ. ઠાકર	દામનગર મહાલ	૪
૨૮ શ્રી ભગવાનજી રામવજી દવે	કોડીનાર મહાલ	૧
૨૯ શ્રી ધરમચી બીમજી જોશી	ઝાંખામડંગ મહાલ	૧
૩૦ શ્રી કાન્તિલાલ ચુલાજદાસ દલાલ	કામરેજ મહાલ	૪

પુસ્તકાલય સહાયક સ. મંડળ લિ. ની સોળમી વાર્ષિક સામાન્ય સભામાં પસાર થયેલા ઠરાવોની ટૂંક નોંધ

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. ની સોળમી વાર્ષિક સામાન્ય સભા તા. ૬-૧૦-૪૦ ના રોજ બપોરના બે વાગે મંડળની ઓફિસમાં મળી હતી, તે વખતે ૨૪ સભ્યો હાજર હતા.

આ સભામાં નીચે મુજબના ઠરાવો સર્વાનુમતે પસાર કરવામાં આવ્યા હતા.

ઠરાવ ૧—તા. ૧-૮-૩૯ થી તા. ૩૧-૭-૪૦ સુધીના બાર માસનો આડિટરોએ તપાસેલો હિસાબ તથા વ્યવસ્થાપક મંડળનો રિપોર્ટ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

ઠરાવ ૨—વ્યવસ્થાપક મંડળે કરેલી બહામણ પ્રમાણે નીચે પ્રમાણે નક્કી વહેંચણી કરવાનું નક્કી કરવામાં આવે છે.

૩. ૨૯૨૦-૭-૪ ની વહેંચણી

૧ રિઝર્વ ફંડ ખાતે લખાવવા	૩. ૭૦૫-૦-૦
૨ સભાસદોને શેરનું સાકાચાર ટકા લેખે ડિવિડન્ડ વહેંચવા	૧૩૪૪-૦-૦
૩ નોકરોને એક માસનો પગાર બોનસ તરીકે આપવા	૩૨૦-૦-૦
૪ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ રિઝર્વ ફંડ ખાતે લખાવવા	૪૨૧-૧૧-૧૦
૫ આવતા વર્ષના નફાનોટા ખાતે લખાવવા	૧૨૯-૧૧-૬
	૨૯૨૦-૭-૪

સરકારી બૂક ડેપો વિભાગના નફામાંથી તે વિભાગના નોકરોને એક માસનો પગાર ૩. ૬૫) બોનસ તરીકે આપવાનું મંજૂર કરવામાં આવે છે.

ઠરાવ ૩—સને ૧૯૪૦-૪૧ માટે નીચે પ્રમાણેના હોદ્દાદારો નીમવામાં આવે છે.

સાધારણ સહાનના પ્રમુખ:—શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ.

સાધારણ સહાનના ઉપપ્રમુખ:—શ્રી. નાનાલાલ નાયાલાલ શાહ.

વ્યવસ્થાપક મંડળના સભાસદો પૈકી ત્રણ વ્યવસ્થાપકો (૧) શ્રી. નટવરલાલ ગિરધરલાલ શાહ-મંત્રી, સા. પુ. ચિત્રેશ્વર, (૨) શ્રી. ચિમનભાઈ દરિયાઈ અમીન-મંત્રી, સા. પુ. વરણામા, અને (૩) શ્રી. શંકરભાઈ સોમાભાઈ પટેલ, વડોદરા દ્વિતીય વર્ગ નિયમ મુજબ નિવૃત્ત થયા હતા. તેમની જગાએ બીજા કોઈ ઉમેદવારો નહિ હોવાથી અને એ સભ્યો ફરીથી ચૂંટાવાને પાત્ર છે એ ધોરણે ઉપરના ત્રણેય વ્યવસ્થાપકો કાયમ રહ્યા છે. આથીના છ સભાસદો નિયમ પ્રમાણે કાયમ રહ્યા છે.

ઑડિટરો તરીકે મેસર્સ: આપાજી અમીન એન્ડ કું. રજીસ્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટસ એમને નીમવામાં આવ્યા છે.

ઠરાવ ૪—આગામી વર્ષ માટેનું અંદાજ બજેટ મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું.

ઠરાવ ૫—પૈદાનિયમની કલમ ૨૯ માં સૂચવાયેલો સુધારો મંજૂર કરવામાં આવે છે એટલે કલમ સુધાર્યા પછી નીચે પ્રમાણે થાય છે:—

“કલમ ૨૯—આ નિયમાવલિ અને સમસ્ત સહાનના ઠરાવોને અનુસાર વ્યવસ્થાપક મંડળને મંડળનો કારવાર ચલાવવા સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે, અને તે પૈતાના કામકાજ માટે જરૂર મુજબ સામાન્ય રીતે દર મહિને એક વખત મળશે. કોઈ પણ સભાસદ વ્યવસ્થાપક મંડળને લેખી ખબર આપ્યા સિવાય, એ વ્યવસ્થાપક મંડળની લાગણાગદ ત્રણ સભાઓમાં ગેરહાજર રહેશે તો તેના જગ્યા આપોઆપ ખાલી થઈ એમ માનવામાં આવશે.

વડોદરા, તા. ૭-૧૦-૪૦ } વાઘજલાલ ના. અમીન મંત્રી

નવીન ફાલ

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અથવા મળવાનું સ્થળ	કિંમત	વિશેષ ટીકા
૧	ચોલાદેવી	ધૂમકેતુ	ગુજરાત મંથરન કાર્યાલય, અમદાવાદ	૨-૮-૦	
૨	પુત્રજન્મ	ગુણવંતરાય આચાર્ય	" "	૨-૮-૦	
૩	સંભાવિત સુદરલાલ	રત્નમણિરાવ દિવેદીઆ	" "	૧-૪-૦	
૪	શ્રીકાન્ત પર્વ ૧, ૨	શરદ્દાસ	" "	૩-૦-૦	(નવી આવૃત્તિ)
૫	બાલબળનાવલિ	ચંકરલાલ ડા. પરીખ	" "	૦-૩-૦	
૬	સુલસીકપારો	ઝવેરચંદ મેઘાણી	આર. આર. સોઠની કું. મુંબઈ	૨-૮-૦	
૭	જય સોમનાથ	કનૈયાલાલ મુનશી	" "	૩-૦-૦	
૮	બાલકુન્જના પાઠો	મણિભાઈ પટેલ	પુ. સ. સ. મંડળ સિ. વડોદરા	૦-૪-૦	
૯	સારી રીતભાત	રા. બા. ગોવિંદભાઈ દેસાઈ	" "	૦-૪-૦	
૧૦	વાંચવાની મળ (૮ પુસ્તિકાઓ)	મૂળજીભાઈ ભટ્ટ મયાચંકર ત્રિવેદી	ફૂલચંદ બાલમંદિર નડીઆદ	દરેકની ૦-૨-૩	
૧૧	બાલરાત્રીવલિ	હંસાબહેન મહેતા	કુમાર કાર્યાલય, અમદાવાદ	૧-૦-૦	
૧૨	નિત્યોપચાર	ડૉ. ચાકરલાલ યાજ્ઞિક	ચિત્રચાળા પ્રેસ, પુના	૦-૧૨-૦	
૧૩	કામગ ચલિત	દિંમતલાલ મચંક	નવચેતન સા. મંદિર અમદાવાદ	૦-૪-૦	
૧૪	કલમની પીછીથી	ચિત્તુભાઈ	" "	૦-૪-૦	
૧૫	દરતા દરતા	સોમાભાઈ બાવસાર	" "	૦-૪-૦	

૧૬	ભક્તિયોગ	શ્રી. અરવિંદ	અરવિંદ કાર્યાલય આણંદ	૧-૦-૦
૧૭	વહેમી	બ્યોમેશચંદ્ર પાઠકજી	જયમનગૌરી પાઠકજી સુરત	૦-૮-૦
૧૮	મંગળ પ્રભાત (પાંચમી આવૃત્તિ)	ગાંધીજી	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૦-૧-૦
૧૯	ગિધધનું જીવન	કિશોરલાલ મથશવાળા	" "	૦-૧૦-૦
૨૦	સહજનંદ સ્વામી (બીજી આવૃત્તિ)	" "	" "	૦-૧૦-૦
૨૧	સત્યના પ્રયોગો અથવા આત્મકથા (દિવનાગરી લિપિમાં)	ગાંધીજી	" "	૦-૧૪-૦
૨૨	વતનની વેદી	સીરતી	બ્રજેશ્વરકાલ, કઠોર	૦-૫-૦
૨૩	ચૌકાક અસ્તિત્વશંનો	"	" "	૦-૫-૦

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી સન ૧૯૪૦

યાદી નં. ૯ : સંખ્યા ૬૪

નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૯-૪૦ના બજેટમાં મંગુર થયા પ્રમાણે ૫૫૬ આગર-સપ્ટેમ્બર માસમાં મંગળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યા છે. રાજ્યનાં ૫૫૬ ગ્રામ પુસ્તકાલયોને જુલાઈ ૧૯૪૦ આગર સુધીમાં પુસ્તકો ખનતા સુધી મોકલાઈ નય તેવી યોજના થયેલી તે મુજબ પત્રો-માસિકાની યાદીઓના ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલાય છે. રંતું હજી કેટલાંક ગ્રામ પુસ્તકાલયોએ તેમના બજેટમાં પુસ્તકોની યાદીઓ મોકલી નથી. જેમણે હજી પથ યાદીઓ મોકલી ન હોય તેમણે ખનતી ત્વરાએ મોકલી આપવા તજવીજ કરવી.

૧૮૬૧—માલાવાડ, પલાણુ, પેટલાદ બાલ પુ.

૧૮૬૨—લાલપુરા, બેલીકાંડ.

૧૮૬૩—સેવાસી, કાયલી, અંકડીઆ, હરણી, રજોલી.

૧૮૬૪—દરાપુરા, હુરોપુરા, સોખમરાણુ, વીરપુરા, માસર, બાલધુવસી, મોલા.

૧૮૬૫—લાકેદરા.

૧૮૬૬—મંગળા, વણદરા.

૧૮૬૭—મોહીઆ—ખેરવાડી.

૧૮૬૮—સોનગીર (ધન્દાડ), ધનતેજ, રાણીઆ.

૧૮૬૯—સિરોળા.

૧૮૭૦—ચંદાનગર.

૧૮૭૧—પરાંતીઆ, મગોડી, ધર્મનપુર મોટા, ચિલાડા.

૧૮૭૨—મણિપુર, સેદરડી, રંગપુરડા, ખોર, ચોળ.

કલોલ—નાવોલ, વગવરવામી, જસલપુર.

ધિમકુર—ગેરીતા, તંતોતલણ, રણસિણ.

વિસનગર—યલોટા.

મહેસાણા—લીંચ, ખેરવા, રૂપાલ હરિપુરા, લાખવડ.

સિદ્ધપુર—ગામવાડા, ઉનાવા, મહિલા પુ.

ખેરાળુ—ઉણાદ.

પાટણ—મીડીનાવડી, ચારપ, માતપુર, રૂનાવી, ખારીનાવડી.

ચાણુરમા—જીતોડા, જસલપુર, વગવડી, રીચાલ, રૂપપુર.

હારોળ—વસા.

નવસારી—કાંછીઆવાડી.

માંગરોલ—કોસઆ.

બ્યારા—રાંસકુઈ.

માસિકા મહ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભાઈ	૧૦	૬-૭	સપ્ટે.-ઓક્ટો.	૫-૧૦-૪૦
કિશોર	૫	૧૨	ઓગસ્ટ	૧૫-૯-૪૦
કુમાર	૧૭	૯	સપ્ટેમ્બર	૧૫-૯-૪૦
ખડાયતામિત્ર	૨૬	૧૦	આસો	૩-૧૦-૪૦
ખેતીવાડી	૬	૭	આસો	૯-૧૦-૪૦
ગુણસુન્દરી	૩૫	૨	ઓક્ટોબર	૧-૧૦-૪૦
આમજીવન	૧૧	૩	ઓક્ટોબર	૧-૧૦-૪૦
ચરોતક	૧૦	૯	સપ્ટેમ્બર	૧૬-૯-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૭	ઓક્ટોબર	૪-૧૦-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૪	૪	એપ્રિલ-જૂન	૨૦-૬-૪૦
નવચેતન	૩૭	૭	ઓક્ટોબર	૨૮-૯-૪૦
નવચરના	૫	૫	ઓગસ્ટ	૧૪-૮-૪૦
ખાડીદાર	૧૭	૧૨	આસો	૨૬-૯-૪૦
પ્રમાણ	૧૫	૯	ભાદરવો	૯-૧૦-૪૦
શ્રી કાળેસ શુ. સભા ત્રિમાસિક	૫	૨	જુલાઈ-સપ્ટે.	૨૭-૮-૪૦
ખાલજગત	૨	૨૨	ઓક્ટોબર	૧-૧૦-૪૦
ખાલજીવન	૨૦	૧૨	ઓક્ટોબર	૯-૧૦-૪૦
ખાલગિત્ર	૨૦	૩	ઓક્ટોબર	૨-૧૦-૪૦
ખાલસખા	૪	૫	ઓક્ટોબર	૧-૧૦-૪૦
ખાળક	૧૮	૧૦	ઓક્ટોબર	૧-૧૦-૪૦
બુદ્ધિપ્રદાય ત્રિમાસિક	૮૭	૩	જુલાઈ-સપ્ટે.	૮-૧૦-૪૦
પુવક	૧૦	૧૦	ઓક્ટોબર	૫-૧૦-૪૦
રેખા	૨	૩	ઓગસ્ટ	૨૭-૯-૪૦
વૈદ્યકેન્દ્રપત્ર	૪૫	૧૦	ઓક્ટોબર	૯-૧૦-૪૦
બ્યાયામ	૨૫	૧૦	સપ્ટેમ્બર	૧૫-૯-૪૦
ચારદા	૩૩	૬	સપ્ટેમ્બર	૧૫-૯-૪૦
ચિત્રજીવન	૧૪	૧૨	આષાઢ	૨૨-૮-૪૦
ચિત્રજી અને સાહિત્ય	૨	૧	ઓક્ટોબર	૧-૧૦-૪૦
સોગપટ્ટચિત્રક	૧૪	૧	જૂન-જુલાઈ-ઓગસ્ટ	૩-૧૦-૪૦
અભિનય	૮૪	૧૦	ઓક્ટોબર	૪-૧૦-૪૦
રક્ષાદિવસ	૫	૮	સપ્ટેમ્બર	૧૫-૯-૪૦

વડોદરા રાજ્ય

પુસ્તકાલયના મકાનનું ઉદ્ઘાટન—ગંભીરા તા. બાદરજીના પુસ્તકાલયના મકાનની ઉદ્ઘાટનક્રિયા ગઈ તા. ૨૬-૯-૪૦ ના રોજ સુબંધ ઇલાકાના માજી મહેસૂલી પ્રધાન શ્રી. મોરારજી દેસાઈના હસ્તે થયું હતું. આ પુસ્તકાલયના મકાનનું ખાત મુદ્દત વડોદરા રાજ્યના મે. રા. રા. વિધાધિકારી સા. ના હસ્તે થયું હતું. મકાનને ખુલ્લું મૂકવાનો વિધિ કરતાં શ્રી. મોરારજીભાઈએ જણાવ્યું હતું કે,

“ રાજ્યનાં આવાં પુસ્તકાલયો દ્વારા આમજનતાની નિરક્ષરતા દૂર થાય અને દરેક જણ પોતાનો કાળો જનસેવામાં આપતો થાય. સાચા શિક્ષણ અને જ્ઞાનનો અર્થ આવાં પુસ્તકાલયોથી લોકો સમજતા થાય તથા પોતે શાળામાં ગેળવેલું અક્ષરજ્ઞાન વધારી દેશની સાક્ષરતામાં વધારો કરે. આ હેતુ સરે તે માટે રાજ્યે પણ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. રાજ્ય માત્ર આર્થિક મદદ કરે કે કાયદા કરે તેથી તેની ફરજ પૂરી થતી નથી; પણ જે કાયદા કરે તેનો અમલ બરાબર થાય છે કે નહિ તથા તેનો ઉપયોગ જનસમાજ સારી રીતે કરે છે કે નહિ તે પણ સરકારે જોવું જોઈએ. ”

શિષ્ટવાચન પરીક્ષા—સિદ્ધપુર મહાલ પુ. મંડળ તરફથી તા. ૧૩-૧૦-૪૦ ના રોજ ખાળોકો માટે લેવધેશ શિષ્ટવાચનની પરીક્ષાનો ૬૦૦ હિપરીત ખાળોકોએ હાજરી લીધી હોતા. પરીક્ષા માટે શ્રી. જીગતરામ દવે કૃત “ ગાંધીજી ” એ પુસ્તક રખાયું હતું. આ પરીક્ષામાં ૧૫૦ પુસ્તકો સહર મહાલ મંડળે યોદ્ધી કિંમતે પુરાં પાડ્યાં હતાં.

પુસ્તકાલયોને મળેલી મદદ+

સા. પુ. આવડ (તા. કડી) ને ૧૦) પટેલ અતુરભાઈ કિશોરભાઈ, ૫) પટેલ નારણભાઈ મગનભાઈ, ૫) પટેલ લાલભાઈ જવેરભાઈ, ૫) પટેલ અંબારામ જેઠીદાસ તરફથી.

સા. પુ. ચંદ્રસેટા (તા. વીસનગર) ને દરજી રવાભાઈ જોષીતાભાઈ તરફથી રા. ૧૪) તું કપાટ નં. ૧

સા. પુ. કુંચેદ (તા. નવસારી) ને તેજ ગામના વતની જોપાલભાઈ કાળાભાઈએ

+ આ ચાલીમાં રા. ૨) અને તેથી થયું રકમ આપનારાનાં નામ જાહેર કરવામાં આવ્યાં છે.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિમિટેડની

જાહેરાત નં. ૨ સને '૪૦-૪૧

ગ્રામ પુસ્તકાલયો તરફથી ધણી જાતનો પત્રવ્યવહાર મંડળ તરફ આવે છે. મંડળ એક સંસ્થા છે ખરી, પણ તેના કામનો સરળતાપૂર્વક અડધી નિકાલ થાય તે માટે કારકુનો-માં કામની વહેંચણી કરી કામ લેવાની પદ્ધતિ રચીકારેલી છે. પુસ્તકોની માગણી, પત્રો-માસિકો સંબંધી લખાણ અને હિસાબી લેવડદેવડ સંબંધીનાં લખાણ ધણી વખત સેળમેળ પત્રવ્યવહારમાં આવે છે, જેથી એક કારકુન પાસે તેને લગતી બાબતનો નિકાલ થવા પત્ર-સોંપતાં બીજા બાબતો તરફ ધ્યાન આપવામાં દીલ થાય છે. સમજા બધી બાબતો તરફ સરખી રીતે એકધારે ધ્યાન આપાય તે માટે નીચે પ્રમાણેની હકીકત પત્રવ્યવહાર કરતી વખતે ધ્યાનમાં લેવા વિચાર કરવામાં આવે છે.

(૧) મનીઝોર્ડરની કુપનમાં રકમ (૧) લોકમદદની, (૨) કામમ ફંડની, (૩) ગ્રામ-પંચાયત મદદની અને (૪) પુસ્તકો ફોર્મ્સ વગેરેની ફેટેક્ટલી છે તેની જ વિગત લખવી. તે સિવાય બીજું કંઈ પણ લખાણ મનીઝોર્ડર કુપનમાં લખવું નહિ. ફોર્મ્સ, પુસ્તકો વગેરેની યાદી કુપનમાં નહિ લખતાં અલગ લખી મોકલવી.

(૨) પત્રો-માસિકો માટેનો પત્રવ્યવહાર, (૨) પુસ્તકો તથા છતર સાહિત્ય માટેનો પત્રવ્યવહાર, (૩) નાણાંની લેવડદેવડ સંબંધી હિસાબી પત્રવ્યવહાર અને (૪) પુસ્તકાલય માસિક અંતેનો પત્રવ્યવહાર એ બધોજ જુદા જુદા કાગળો ઉપર પૃથક્ પૃથક્ લખવો.

ઉપરની સૂચનાઓ પર પૂરતું ધ્યાન આપી પત્રવ્યવહાર કરવામાં આવશે તો કામની રજતા સહેલાઈથી થઈ જતાં જે તે કામનો જલદી નિકાલ થઈ શકશે.

વહેદાશ,
૧. ૮-૧૦-૪૦

વાઘજીભાઈ ના. અમીન
મંત્રી
પુ. સ. સ. મંડળ લિ.

પુસ્તકાલયના અબેડ ઉપકાર

“ આ પુસ્તકાલયના અમારા ઉપર ધણા ઉપકારો છે, એ કૃતજ્ઞભાવે આ પ્રસંગે સ્વીકારવું એ અપ્રસ્તુત નહિ ગણાય. એના વડે જ અમારા જેવા યાજ્ઞાનું ચિંતણું નહિ જેવું પામિલા જીવાનેને જ્ઞાન-સંસ્કારની અને સેવા-સંસ્કારની પ્રસાદી મળી છે. એ પ્રસાદીથી અમારું જીવન ધણી વખત અશણે ચઢતું અચ્ચું છે. અને સેવાધર્મનું રહસ્ય કંઈક પણ સમજી શકાયું છે. માણસના મનમાં જેવા થવી લાગણીઓને લાવનાના રૂપમાં, લાવનાને વૃત્તિના રૂપમાં, વૃત્તિને વિચારના રૂપમાં અને વિચારોને વર્તનના રૂપમાં લાવવામાં ભાષા-સાહિત્ય બહુ મદદરોનો ભાગ લેજવે છે. તે વિના જડ મન માણસને મૂઠ પડ્યવતું રાખે છે. એટલે સાહિત્યની ઉપયોગિતા એ રીતે અમે આંકી અને માની છે. તેથી જ શિષ્ટ સાહિત્ય વસાવવાનો અને વંચાવવાનો આશ્રદ અમે પહેલેથી ઉવટ સુધી સાચવી રાખ્યો છે. તેમ કરતાં કોઈકને યોગ્ય પણ અમારે વહેદાશો પડે છે. પણ તેની દરકાર ક્યાં વિના સુવાચન અને શિષ્ટ વાચન દ્વારા સુવિચાર વધારવાના આદર્શને અને પ્રયત્નને અમે વળગી રહ્યા છીએ. એકઠું પુસ્તકપારિત્ય ધણી વખત ચારિત્ર-પ્રકરમાં નિષ્ફળ નીવડતું દેખાય છે. અને તેનું કારણ ચિંતનનો અભાવ હોય છે. પરંતુ પુસ્તકના, પ્રસંગના કે વસ્તુના વાચન વિના ચિંતન અને મનન થઈ અચકચ છે. ”

(સા. પુ. ગંભીરાના મહાનની ઉદ્દાપાટન વેળાનું મંત્રીનું નિવેદન)

આવતા માસની કાર્યદિશા

- ૧ આ અંકમાં છપાયેલો સુબંધ ઇલાકા પ્રૌઢ શિક્ષણ સમિતિના પ્રમુખ પ્રો. ભાગવતનો વડોદરાની મરાઠી શાળાના વિદ્યાર્થીઓ સાથેના વાર્તાલાપને લગતો લેખ અવસ્ય વાંચો અને તે દિશામાં જનતા પ્રયત્નો આણુ રાખો.
- ૨ ઑક્ટોબર આખર પુરા થતા ત્રણ માસનું નિવેદન તૈયાર કરી જૂથમંડળમાં મોકલી આપો, જેથી વહેલી તકે ખાતામાં મોકલે. જૂથમંડળની સભાઓ ખેલાવો, તમારા અંદાજમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે પાવતીઓ ગ્રામપંચાયત અને સરકારમદદ જાતરી મોકલો.
- ૩ અંદાજ મંજૂર થયું છે તેમાં ફેરફાર કરવા કાપકૃપના કારણે સવડ નથી, માટે ફરી પાછાં મોકલવાં નહિ.
- ૪ પુસ્તકાલયના વર્ગીકરણનું કામ અધુરું હોય તો આવતી વેકેશનનો લાભ લઈ સેવાભાવી સુવકોના સહકારથી તે કાર્ય પૂરું કરવા પ્રયાસ કરો.
- ૫ દીપાવલિના તહેવારોમાં વાચનપ્રચાર વધે તે માટે તમારા પુસ્તકાલયમાંથી મહોદ્દે મહોદ્દે પુસ્તકવાચન પૂરું પાડવા આપનું જનતું કરો.
- ૬ તમારા પુસ્તકાલયની લોકમદદ વહેલામાં વહેલી પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળમાં મોકલી આપવા બાબતની આ અંકમાં અન્યત્ર છપાયેલી મંડળ તરફની જાહેરાત વાંચો અને લોકમદદ વહેલી તકે મોકલી આપવા જનતી તજવીજ કરો.

ઉ. મો. પટેલ

મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નંબર ૫ સને '૪૦-૪૧

વિષય

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે લલામણુ કરવામાં આવેલાં સામયિકો

ક્રમિક	નામ	પ્રકાર	વાર્ષિક લવાજમ રૂપિયા	ઠેકાણું
૧	શ્રી વિશ્વેશ્વર	હિન્દી માસિક	૩-૦-૦	એડીટર શ્રી. વેશેશ્વર, બુલા- નાલા, બનારસ
૨	દિન્દુ	સાપ્તાહિક	૧-૮-૦	કુન્દલાલ આર્ચ, તંત્રી, 'દિન્દુ' સારંગપુર, અધાયતાની વાડી, અમદાવાદ.
૩	સમીક્ષક	મરાઠી પાદિક	૧-૮-૦	આ માસિક કરુણા પુસ્તકા- લયો માટે મંજુર કરવામાં આવે છે. મેનેજર, સ્વરિતક પબ્લિસિંગ હાઉસ, ૬, કેળ- વાડી, મુંબાઇ ૪.
૪	બાલસખા	માસિક	૨-૧૩-૦	આ માસિકનું લવાજમ બુલયી રૂ. ૩-૦-૦ એગસ્ટ ૧૯૪૦ ના અંકમાં છપાયું છે તો તે સુધારી રૂ. ૨-૧૩-૦ વાંચવું.
૫	વિશ્વભારતી	હિન્દી માસિક	૧૩-૦-૦	મેનેજર, હિન્દી વિશ્વભા- રતી ચાર બાગ, લખના. ફક્ત કરુણા પુસ્તકાલયો માટે જ મંજુર છે.
૬	આરતી	હિન્દી માસિક	૫-૦-૦	મેનેજર, આરતી મંદિર, પટના સિટી. આ માસિક કરુણા પુસ્તકાલયો માટે મંજુર કર- વામાં આવે છે.

૭	ધરચાળા	ગુજરાતી માસિક	૧-૦-૦	પ્રકાશક, ધરચાળા; ભાવનગર
૮	શ્રી સયાજી સ્મૃતિ	માસિક ત્રિમાસિક	૧-૦-૦	તંત્રી અને વ્યવસ્થાપક, પં. ગણેશભાઈ જગનરામ વર- તિયા કડી.

વડોદરા,
તા. ૫-૧૦-૧૯૪૦

} પુ. ત્રિ. શાહ

દિ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૮ સન '૪૦-૪૧

વિષય

આમપંચાયતની મદદ

આમપંચાયતની મદદ ફેટલેક રથજે અંદાજમાં મૂકવામાં આવે છે તે રકમ સાથે ટકાવારી ગણવા માટે ફેટલેક પુસ્તકાલયોનું જણાવવું થાય છે અને ફેટલેક રથજે એ રકમ અંદાજ ઉપર ગણવાનું જણાવવામાં આવે છે; કારણ તે કપારે મળશે તે ચોક્કસ હોવું નથી. સમગ્ર આથી ઠરાવવામાં આવે છે કે, આમપંચાયતની રકમ પુસ્તકાલયોને હાથ પર મળ્યા સિવાય અગર અમુક રૂપિયા મંજૂર કરવામાં આવ્યા છે તેવું આમ પંચાયતના અધ્યક્ષ સા. ૦ નું કમ્પાઇ સમગ્ર સિવાય પોતાના અંદાજમાં આકારના નહિ જ્યાં તે રકમ આકારનામાં આવી હશે ત્યાં તે સાથે લઈ ટકાવારી પ્રમાણે અંદાજ બનાવવું પડશે. અને આમ પંચાયતની મળેલી મદદ તથા લોકમદદની રકમ બંને મળી જે થાય તે રથજ પર ખર્ચ કરવાની રકમ બાદ કરી પુ. સ. સ. મંડળમાં મોકલવી જોઈશે. જ્યાં આ રકમ પાછળથી મળશે અને અંદાજમાં જણાવી નહિ હશે તો તે રકમનો ખર્ચ પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકો અગર રથજ પર છતર જરૂરી ખર્ચ માટે ખાતાની પ્રથમ મંજૂરી મેળવીને જ કરી શકશે. આથી છે કે આમ પંચાયતની મદદ વેળાસર મેળવવા લાગતા વળગતાઓએ કાળજી રાખવી અને તે ન મળે તો અગાઉથી જણાવવું જેથી પત્રો ખાતેથી અગર બીજા સદરેથી પ્રમાણસર રકમ કપાત કરવામાં આવે.

વડોદરા,
તા. ૨-૧૦-૪૦

} પુ. ત્રિ. શાહ

દિ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૯ સન ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

પુસ્તકાલયના વહીવટ અંગે કેટલીક સૂચનાઓ

સાવજનિક પુસ્તકાલયોની તપાસણીમાં નીચે જણાવેલી કેટલીક ખામીઓ સર્વસામાન્ય જણાઈ છે તે ત્યાં હોય ત્યાંથી દૂર કરવા પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને આથી સૂચવવામાં આવે છે કે:—

(૧) પુસ્તકાલયમાં ઉદ્ઘાટથી પચાઈ ગયેલાં અગર જીર્ણ થયેલાં પુસ્તકો કમી કરવા તજવીજ થતી નથી; આ બાબત તમામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને ખાસ વિચારિત છે કે, પુસ્તકાલયને તુકસાન કરે તેવાં તમામ પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાંથી દૂર કરવા તજવીજ પ્રથમ તકે કરવી.

(૨) ત્રિમાસી નિવેદનો નિયમિત મોકલાતાં નથી એ તમામ જૂથમંડળોના મંત્રીઓએ મંગાવી એકચુત કરી અમારા તરફ ઠરાવેલા ધોરણે મોકલવા તજવીજ કરવી.

(૩) જોડી ગયેલાં લાઠીબહેનો પૈકી જે મરીબ વર્ગ છે, તેમને પુસ્તકાલયોના લાલ મળે એ માટે પણ હજી ઘણે એણે રથળે તજવીજ થતી માલૂમ પડે છે. પુસ્તકાલયની સ્થળ-સીમામાં આવેલાં થોડું બહુલાં લાઠીબહેનોને વાચન મળે તેવા પ્રયત્ન કરવો ખાસ જરૂરી છે. તો નવા વર્ગે તે માટે ખાસ કાળજી રાખવામાં આવશે એવી આશા છે.

(૪) પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થાપક કમિટી નિદાન વર્ષમાં એત્રણ વાર બોલાવી પુસ્તકાલયની ઉપયોગિતા વધે તેવા પ્રયાસો કરવા.

(૫) પુસ્તકાલય અંગે પ્રૌઢ શિક્ષણવર્ગ, કથાવાર્તા, ભજનકીર્તન વગેરે જે કોઈ પ્રકૃતિ યાચ તેની માદિતી પુસ્તકાલય ખાતાને વાર્ષિક નિવેદનમાં જણાવવી.

(૬) આમ પુસ્તકાલયોની તપાસણી વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી રાજેલા પ્રચારકો તરફથી અને જે તે મહાલના માનક પ્રચારકો તરફથી કરવામાં આવે છે અને ખામીઓ બદલ જેમના તેમના તરફથી સૂચનાનોંધમાં નોંધ થાય છે; માટે તે તે પુસ્તકાલયના મંત્રીએ આવી ખામીઓની પૂર્તતા તપાસણીની તારીખ પછી આઠ દિવસમાં કરી આ તરફ નિવેદન કરવું.

(૭) પ્રચારકોની રોજનિશિઓ આ તરફ આવે છે તે ઉપરથી ખામીઓ સુધારવા જણવવા નવા પુસ્તકાલયના મંત્રીને લખવામાં આવે છે છતાં તેનો અમલ થતો નથી, જેથી લખાપડીનું કામ વધે છે.

આશા છે કે ઉપરની સૂચનાઓનો અમલ લાગતાવળગતાની તમામ વ્યક્તિઓ કાગળ-પૂર્વક કરી પુસ્તકાલયને દીપાવશે.

વડોદરા,
તા. ૩-૧૦-૪૦ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૧૦ સન ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

અંદાજપત્રો મંજૂર થયા પ્રમાણે લોકમદદ વેળાસર પુસ્તકાલય

સહાયક સહકારી મંડળમાં મોકલવા બાબત.

પુસ્તકાલયોના કાર્યકરોને આથી જણાવવાની રજા લઇએ છીએ કે, છેલ્લા ત્રણ વર્ષની સરાસરી અને પુસ્તકાલયની મામણીનો વિચાર કરી પુસ્તકાલય

એક વખત અંદાજ મંજૂર થયા પછી રકમ આપતા તરફથી સર્વ પુસ્તકાલયોનાં અંદાજો મંજૂર કરવામાં આવે છે. એટલે કે પુસ્તકાલયની સમિતિએ જે રકમ ભેગી વધારવા માટે લખાપડી કરી હોય એ ઉપર પુસ્તકાલયની ઉપયોગિતા પરિસ્થિતિ અને નહીં કરવા બાબત નાણાંની અત્રેની સવડનો વિચાર કરી યોગ્ય મંજૂરી મળે છે. માટે તે અંદાજ વધારે મંજૂર કરાવવા માટે કોઈ મંત્રી કે

વ્યવસ્થાપક મંડળે મહેરબાનીથી લખાપડી કરવી નહિ. કારણ કે અત્રેની રકમનો પૂરતો વિચાર કરી મંજૂરી આપવામાં આવે છે. અનેક પ્રકારની લખાપડી કરી કામનું બારણું જ વધે અને કંઈ પણ વિશેષ રકમ અમે આપી શકીએ નહિ તો મહેનતનો ફેલો ફરપચોગ થાય એ સહજ સમજી શકાય તેમ છે.

૨. કાયમનિધિમાં ઓછી રકમ મૂકવાના કારણે પણ મોટે ભાગે અંદાજમાં ફેરફાર થયો છે. કાયમનિધિમાં નીચે રકમ મૂકવાનું ફરજિયાત કાયમનિધિની રકમ છે. જતાં સંભવશાત તેમાંથી સ્થળસ્થિતિને અનુકૂળ ઓછી મૂકવાના કારણે વિચાર કરી ઓછી રકમ મૂકવામાં આવે છે. પણ તેનો ફરજિયાત અંદાજમાં થતો ફેરફાર. પયોગ કરી મોટે ભાગે પુસ્તકાલયો પોતાના અર્ચની મતા વધારે જાય છે અને કાયમનિધિમાં રકમ વધતી નથી. આ પુસ્તકાલયોની ભાવી સ્થિતિને નુકસાનકારક છે. માટે તે તરફ પણ અત્રે પૂરતું લક્ષ આપી અંદાજો મંજૂર થયાં છે. એટલે તે બાબતમાં પણ અમે અંદાજમાં જે ફેરફાર થયો છે તેથી વિરોધ કરી શકીએ એમ નથી. આ બાબત પ્રતિ મંડળોની સલાહોમાં પણ કાર્યકરોને પૂરતી સમજ આપી જ છે.

૩. ટકાવારીના ધોરણે અંદાજમાં પત્રો કમી કરી પુસ્તકો ખાતે ફેલેક ઠેકાણે વધારો થયો છે તે પણ ધારધારણે અનુસરીને જ થયો છે. કાયમ નિધિ સુકયા રૂપિયા ૫૦ અને તેથી ઓછી રકમોનાં અંદાજોમાં ન્યાય દૈનિક બાદ લોકમદદ મોકલવા કમી થયું હશે. અગર નાની રકમનું મંજૂર થયું હશે તેમાં પણ હવે અમે ફેરફાર કરી શકીએ તેમ નથી. કારણ તેથી અનેક ગૂંચવણો ઉભી થાય છે અને ટકાવારીનો મેળ પડતો નથી. બાટે આશા છે કે હવે પુસ્તકાલયો પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી તેમની દોરવણી માટે કરેલી સૂચનાઓ અનુસાર વર્તશે અને અંદાજો મંજૂર થયાં પ્રમાણે લોકમદદની રકમ પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ તરફ વહેલી તકે મોકલી આપશે. કાયમ નિધિ માટે રોકવાની રકમ પોતે ખાતાની મંજૂરી પ્રમાણે જે સ્થળે મૂકવાની હોય તે સ્થળે મૂક્યા બાદ અંદાજપત્ર પ્રમાણેની લોકમદદ મોકલવાની છે તે બુલવાનું નથી.

વડોદરા, ૩ ઓક્ટોબર ૧૯૪૦ } પુ. ત્રિ. શાહ ઉ. મે. પટેલ
તા. ૩ ઓક્ટોબર ૧૯૪૦ } અ. મદદનીય વ્યવસ્થાપક

પુસ્તકાલય ખાતું

વડોદરા રાજ્યનાં પ્રાંત અને કસ્ટો પુસ્તકાલયોનું સન ૧૯૩૬-૪૦નું

અ. નં.	કસ્ટો પુસ્તકાલયનાં નામ સ. નં. ૬૭ તા. ૨૨-૪-૨૨ પ્રમાણ પાડેલા વર્ષના નંબર સહ	પુસ્તકોની સંખ્યા					વાંચકોની	
		ગત વર્ષે આપરની સંખ્યા	ખરીદાયેલાં નવીન પુસ્તકોની સંખ્યા	ખાનગી પ્રસારો તથા સરકાર તરફથી બેટ મળેલાં પુસ્તકોની સંખ્યા	કમી થયેલાં પુસ્તકોની સંખ્યા	સાલ આખરે બાકી રહેલી પુસ્તકોની સંખ્યા	પુરુષો	સ્ત્રીઓ
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯

વડોદરા

૧	કરજળુ ૨	૪૬૪૩	૧૬૦	૭૦	૩૦૭	૪૫૭૦	૩૩૪	૬૨
૨	ડોહા ૧	૬૨૪૩	૩૧૦	૬૭	૩૭	૬૫૮૩	૪૫૮	—
૩	તિલકવાડા ૪	૧૬૫૫	૬૪	૩૮	૮૩	૧૭૦૪	૧૭૫	૧૨૨
૪	ધર્મજ ૧	૭૩૦૪	૧૬૪	૪૮	૨૬	૭૪૮૭	૨૧૩	૮
૫	નાર ૩	૬૩૧૦	૫૮	૪૨	—	૬૪૧૦	૬૫	૮૦
૬	પાદરા ૨	૭૨૭૬	૨૩૮	૪૮	૨	૭૫૬૩	૨૬૬	૧૧૬
૭	પીઝ ૩	૫૨૨૦	૮૨	૩૮	—	૫૩૪૦	૧૫૬	૨૦૬
૮	પેટલાદ ૧	૧૩૩૬૮	૨૨૬	૬૭	૭૩	૧૩૬૧૮	૨૨૬	૬૩
૯	બદાદરપુર ૩	૩૬૧૮	૨૦૭	૩૬	૩૮	૪૧૨૬	૨૬૩	૮૬
૧૦	બાદરજી ૧	૮૪૨૧	૧૭૨	૧૬૬	૬૬	૮૬૬૬	૨૮૨	—
૧૧	મહેળાવ ૪	૪૨૪૫	૧૨૨	૪૨	૧૨૫	૪૨૮૪	૧૮૭	૧૮૬
૧૨	વસો ૧	૭૬૩૫	૭૮	૫૬	૮૬	૭૬૮૬	૨૬૦	—
૧૩	વાઘોડીઆ ૧	૬૩૩૦	૨૪૩	૬૭	૨૩	૬૬૪૭	૪૦૬	૧૬૬
૧૪	ચિતોર ૧	૬૪૦૦	૨૭૫	૬૭	૮૬૧	૮૮૫૧	૩૭૫	૫૧

પુસ્તકાલય ખાતું

વડોદરા રાજ્યનાં પ્રાંત અને કચ્છના પુસ્તકાલયોનું સન ૧૯૩૬-૪૦નું આગળથી ચાલુ]

અ. નં.	કચ્છના પુસ્તકાલયોના નામ સ. નં. ૬૭ તા. ૨૨-૪-૨૨ પ્રમાણે પાડેલા વર્ગના નંબર સહ	આવક							
		લગ્ન, મરણ અગર પ્રતર પ્રસંગોએ મળેલી મદદ	કાયમ ફંડ ખાતે રોકેલી મૂલ્યની વ્યાજ વા હિસબ	મકાન ભાડે	મરશરૂર મદદ	પ્રાંત પંચાયતની મદદ	મામ પંચાયત કે સુમરામની મદદ	પરતી વેચાણ	કેસ આવક (ખાતાં ૧૮ થી ૨૬ ની)
૧	૨	૨૦	૨૨	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭

વડોદરા

૧	કચ્છ ૨	૧૦	૪૮૩	૪૨૦	૨૭૦	૨૮૦	૩૦૦	૪૪	૧૯૫૮
૨	બોધ ૧	—	૭૪૮	૧૫૬૬	—	—	—	૨૦૭	૨૫૮૦
૩	તિલકવાડા ૪	—	—	—	૧૩૫	૧૨૫	—	૪૦	૪૧૪
૪	ધર્મજ ૧	૩૨૦	૩૪૮	—	૨૫૬	૨૫૬	૨૦૦	૧૩	૧૭૧૮
૫	નાર ૩	૨૧૮	૩૦	૧૪૩	૧૮૦	૨૦૫	—	૫	૮૨૨
૬	પાદરા ૨	૮૪	૫૪	—	૨૩૫	૨૮૫	૩૦૦	૫૭	૧૨૫૬
૭	પીઝ ૩	૨૭૭	૮૬	૩૬	૧૬૦	૨૧૦	—	—	૯૨૩
૮	પેટલાદ ૧	—	૪૫૬	૧૮૨	૨૨૫	૨૨૫	૩૦૦	૧૧૬	૧૯૫૫
૯	બદાદરપુર ૩	૪૯	૫૯	૩૬	૧૩૫	૧૮૦	૧૫૦	—	૬૦૯
૧૦	બાદરુ ૧	૧૪૨	૬૯	૨૧૫	૨૭૦	૨૭૦	૧૧	૨૭	૧૨૧૩
૧૧	મહેળાવ ૪	૧૮૭	૧૨૧	૪૧	૧૬૦	૧૬૦	૧૫	૩૯	૭૮૮
૧૨	વસો ૧	૭૪	૨૦૨	૪૮૯	૨૩૦	૨૩૦	—	૩૧	૧૩૦૧
૧૩	વાધોડીઆ ૧	૩	૧૦૨	૭૯	૨૩૦	૨૭૫	૫૦	—	૮૮૧
૧૪	શિનોર ૧	૬૯	૧૦૨	૩૭	૨૨૫	૨૨૫	૨૦૦	૯	૧૧૦૯

वार्षिक निवेदन (तारीख ३१-७-४० सुधीत)

[पाठ्य भाग]

भर									
पत्र	पुस्तक	शिक्षण सामान, स्ट्रीटिंग काउन्सिल, सिद्धा वगैरे	स्रोत	रोल्फ प्र. मंडलानुल्लवज्जम	र.व. मो. न. अमीन स्मारक प्र.	पुस्तक प्र. धामणी	मकान दुरती	नोकरभर्य तथा मकानभाडे	परिवह तथा शिक्षणभर्य
२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७

मात

२४७	२०५	१२५	०	१२	२५	४७	१०	४११	—
२५५	३११	—	—	—	१५	२६	५०	५८८	—
८६	१००	—	८	५	०	२०	१०	१११	१३
२७१	३०४	—	१५	६	७५	३२	३	१७६	४
१५५	१०८	—	२	८	२१	—	—	३६०	—
२६४	२५६	३५	—	१२	२५	२१	१४०	३०६	८
१४८	७०	८२	—	६	२५	—	—	३७२	३
१६५	३८१	७	—	६	—	५३	६	१४६	—
१७५	१६५	३०	—	—	—	—	—	२३१	—
१४७	१४७	०	६	१२	२५	२५	२२	४४४	५
१२६	११६	४	१०	७	०	३	३५	१८६	११
२००	८१	५१	—	८	५०	२६	३०	२६१	५
२००	२११	०	—	६	०	०	६५	३१२	२२
२२७	१५५	५	०	१०	१००	१२	४०	३५३	—

પુસ્તકાલય ખાતું

વડોદરા રાજ્યના માંત અને કરુણા પુસ્તકાલયોનું સન ૧૯૩૬-૪૦નું આગળથી માલુ]

ક્ર. નં.	કરુણા પુસ્તકાલયોના નામ સ. નં. ૬૭ તા. ૨૨-૪-૨૨ પ્રમાણે પાડેલા તર્જનો નંબર સહ	ખર્ચ માલુ					કાયમ ફંડ, સ્થાવર		
		માલુ માલિકામકંડ ખાતે મૂક્યા તે	પ્રતિકાળ	કુલ ખર્ચ (ખાતા ૨૮ થી ૩૯ નું)	૧૬ ખર્ચ આખરે સિલક (લોક-મદદમોથી તથા બજેટમોથી ખર્ચવાની બાકી રહેલી તે)	કુલ (ખાતા ૨૮ થી ૪૧ નું)	કાયમ ફંડની રકમ સાલ આખરે ફેટલી રહી ર્યા મૂકી છે	મકાનની કિંમત તથા કસ સાલ અંધાગ્યુ	પુસ્તકાલયી કિંમત
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦

વડોદરા

૧	કરુણા ૨	૩૦૦	૫૨	૧૪૮૪	૪૭૪	૧૯૫૮	૫૩૫૮	૬૪૧૮	૫૪૧૨
૨	ડામોદ ૧	૫૬૩	૩૮૨	૨૨૨૦	—	૨૨૨૦	૩૩૧૭૭	૧૬૦૦૦	૧૫૭૩૪
૩	તિલકવાડા ૪	૦	૩૧	૩૭૪	૨૦	૩૯૪	૬૪૬	૩૦૦૦	૨૦૩૫
૪	ધર્મજ ૧	૩૦૦	૪૩	૧૭૩૨	૫	૧૭૩૭	૧૨૦૧૭	૧૯૨૨	૫૯૬૫
૫	નાર ૩	૨૦૦	—	૮૫૪	૩	૮૫૭	૨૮૫૦	૧૭૩૮૭ (૧૯૧૪) ૧૧૭૨૪	૭૪૦૮
૬	પાદરા ૨	૨૫૧	૪૯	૧૪૦૦	૧૯	૧૪૧૯	૨૮૫૭	૭૨૦૦	૮૦૨૭
૭	પીઝ ૩	૨૦૦	૩૧	૯૪૦	—	૯૪૦	૪૮૯૩	૬૮૮૨	૫૬૪૮
૮	પેટલાદ ૧	૩૦૦	૭૨	૧૬૭૨	—	૧૬૭૨	૧૭૯૦૨	૧૬૪૦૦	૧૪૯૫૫
૯	બહાદરપુર ૩	—	૪૦	૬૭૧	—	૬૭૧	૩૬૬૩	૪૬૫૨	—
૧૦	બાદરા ૧	૩૦૦	૬૫	૧૨૦૧	૨૪૨	૧૪૪૩	૯૬૩૦	૧૨૭૦૦	૧૦૫૮૯
૧૧	મહેલાવ ૪	૧૭૫	૨૫	૭૦૪	૮૩	૭૮૭	૫૪૮૫	૧૨૦૧૬	૫૪૩૦
૧૨	વસો ૧	૩૦૦	૨૦૯	૧૨૫૧	—	૧૨૫૧	૫૨૦૦	૭૩૮૨	૭૩૦૨
૧૩	વાધોડીઆ ૧	૨૯૨	૭૬	૧૧૯૨	—	૧૧૯૨	૨૩૬૮	૧૫૭૩૮ "૧૪-૧૫"	૫૯૫૦
૧૪	ચિનોર ૧	૩૦૦	૪૮	૧૨૫૦	—	૧૨૫૦	૯૦૨૦	૧૯૧૫ ૮૫૩૦	૬૦૯૬

વાર્ષિક નિવેદન (તારીખ ૩૧-૭-૪૦ સુધીનું)

અને જંગમ મિલકત			પુસ્તકો આપવા લેવાનો વખત	પેપરો વાંચવાનો વખત	મંત્રી શાળાના શિક્ષક છે ખાનગી બ્યક્તિ ?	શરે
લાઠડી સામાન, સ્ટીરીઓ કોફીન, લોડેરની કિંમત	પતર સામાનની કિંમત	ફેસ (ખાના ૪૩ થી ૪૭નું)				
૪૬	૪૭	૪૮	૪૯	૫૦	૫૧	૫૨

ખાંત

૧૧૭૬	૧૨૬	૧૮૪૬૩	૧૦૧ થી ૬	૮ થી ૬	ખાનગી
૨૭૮૬	—	૬૭૬૬૭	સવારે ૮-૧૧ ૪-૭	૮ થી ૭	ખાનગી
૩૪૬	—	૬૦૩૦	૪-૭	૬-૧૦૧ ૪-૭	ખાનગી
૨૨૫૧	—	૩૬૬૫૪	૩-૬	૧૧-૬	ખાનગી
૧૪૦૦	—	૨૩૩૮૨	૩ થી ૬	૧૨ થી ૭	ખાનગી
૧૩૪૪	૩૨૦	૧૬૭૪૮	૧૦ થી ૧૧ ૫ થી ૭	૬-૧૨ ૪ થી ૭	ખાનગી
૧૬૧૩	૦	૧૬૦૩૬	૩ થી ૬ ૮ થી ૧૧	૮ થી ૭	ખાનગી
૪૧૩૬	—	૫૬૩૬૩	૪ થી ૬	સવારે ૮ થી સંજે ૭	ખાનગી
—	—	૮૩૧૫	૧૨ થી ૫૧	૧૨ થી ૬	"
૩૬૪૦	૨૮૮	૩૬૮૪૭	૩ થી ૭	૮ થી ૭	ખાનગી
૧૦૬૬	૧૬૬	૨૪૧૬૬	૮-૧૧ ૧-૬	૮-૧૧ ૧-૬	ખાનગી
૨૭૪૩	—	૨૨૬૭૭	સંજે ૩ થી ૭	સવારે ૧૦ થી ૭	ખાનગી
૧૬૦૨	૦	૨૫૬૫૮	૮ થી ૧૧ ૪ થી ૭	૮ થી ૧૧ ૪ થી ૭	ખાનગી
૧૬૫૩	૫૩	૨૫૬૫૨	૮-૧૦૧ ૪-૬	૮-૧૧ ૪-૭	"

પૃ. ૧૦૦ થી ચાલુ]

૧૦૬

૧૫	મંજેડા ૨	૪૧૩૪	૨૭૨	૪૬	૪૦	૪૪૧૨	૩૮૨	૧૪૯
૧૬	સાવલી ૩	૧૧૧૫૧	૧૦૫	૬૨	૧૨	૧૧૩૦૬	૧૯૧	૫૦
૧૭	સોજીત્રા	૧૦૫૭૬	૨૦૫	૪૭	૪	૧૦૮૨૪	૧૨૩	૧૮૯
૧૮	વડોદરા જ્યોત્સીદરાવ આ. પુ.	૧૪૯૬૦	૧૬૧	—	—	૧૫૧૨૧	૩૩૯	—
કુલ		૧૩૬૦૯૬	૩૧૭૨	૧૦૭૬	૧૮૧૬	૧૩૮૫૨૮	૪૭૭૦	૧૫૭૦

મહેસાણા

૧	આતરસુંબા ૪	૩૦૭૪	૪૧	૩૩	—	૩૧૪૮	૫૭	૫૪
૨	હોંમા ૨	૪૦૭૬	૨૨૯	૪૦	—	૪૩૪૫	૩૯૦	૨૫
૩	કડી ૩	૬૩૨૨	૧૯૮	૧૨	—	૬૫૩૧	૪૯૯	૧૨૦
૪	કસોલ ૨	૬૬૩૭	૧૭૭	—	—	૬૮૧૪	૨૫૦	૧૦
૫	ખેરાળુ ૪	૪૪૬૧	૨૯૧	૩૯	૫૪	૪૭૩૭	૧૭૭૧	૯૭
૬	ચાણરમા ૩	૫૨૧૫	૨૩૨	૨૨	૧૦	૫૪૫૯	૧૩૨	૨૬૬
૭	દહેગામ ૪	૩૧૭૨	૧૩૨	૧૨૮	૧૦૯	૩૩૨૩	૧૯૯	૧૦૮
૮	પાટણ ૧	—	—	—	—	—	—	—
૯	મહેસાણા ૩	૯૪૦૫	૨૫૦	૭૮	—	૯૭૩૩	૩૫૨	૨૩૧
૧૦	લાડોલ ૪	૬૪૧૧	—	૧૫	—	૬૪૨૬	૧૯૦	૧૧
૧૧	વાનગર ૧	૮૮૪૩	૧૯૬	૭૮	—	૯૧૧૭	૩૯૧	૭૩
૧૨	વિળપુર ૨	૬૪૪૪	૧૧૩	૩૫	—	૬૫૯૨	૧૨૭	૫૦
૧૩	વિસનગર ૨	૬૪૭૨	૩૩૯	૨૭૯	—	૭૦૯૦	૪૧૯	૪૪૪
૧૪	સિદ્ધપુર ૧	૬૧૭૮	૧૨૧	૭૫	૧૯	૬૩૫૫	૪૨૫	—
૧૫	ધોળોગ ૨	૨૦૬૫	૧૬૯	૪૬	૧૦૦	૨૧૮૦	૧૬૯	૨૦
કુલ		૭૮૭૭૫	૨૪૮૮	૮૭૯	૨૯૨	૮૧૮૫૦	૫૩૭૧	૧૫૭૬

૧૫	સંખેડા ર	૨૧	૧૯	૩૪૭	૨૩૫	૨૭૦	૧૬૧	૭૧	૧૪૬૮
૧૬	સાવલી ર	૮૯	૫૧	૧૦૮	૧૮૦	૧૮૦	૭૫	૧૬	૯૦૨
૧૭	સોજીના	૧૬૪	૨૯૪	૨૫૫	૨૦૦	૨૦૦	૧૦૦	૪૦	૧૫૦૦
૧૮	વડોદરા જ્યસિંહરાવ સા. પુ.	—	—	—	૫૦૦	—	૭૦૦	—	૧૫૬૭
	કુલ	૧૬૬૭	૩૨૬૬	૩૯૮૪	૩૮૫૬	૩૫૭૬	૨૫૬૨	૭૦૬	૨૩૦૬૪

મહેસાણા

૧	આતરસુખ્યા	૫૯	૨૭	—	૧૧૫	૧૨૫	૧૦૦	૧૭	૬૮૫
૨	ભિંજા ર	૩૦૪	૧૪૪	—	૨૦૦	૨૦૦	૨૫૦	૧૧	૧૩૪૭
૩	કડી ર	૧૬૪	૬૯	૧૪૩	૨૨૫	૨૨૫	૩૫૦	૭૪	૧૩૫૫
૪	કલોલ ર	૧૦	૯	૮૩૪	૨૨૫	૨૭૦	૦	૧૯	૧૫૧૪
૫	ખેરાળુ ૪	૧૫૫	૮૨	૧૨૯	૨૩૦	૨૦૦	૨૦૦	—	૧૧૯૯
૬	ચાણસ્મા ર	૩૧૦	—	—	૨૨૫	૨૨૫	૧૦૦	૦	૧૦૫૯
૭	દેહગામ ૪	૧૬૮	૨૨	૦	૨૧૫	૨૧૪	૧૫૦	૩૧	૧૧૨૬
૮	પાટણ ર	—	—	—	—	—	—	—	—
૯	મહેસાણા ર	૪	૪૪૮	૯૩	૪૫૦	૪૫૦	૫૦૦	૧૦૪	૨૪૮૭
૧૦	સાડોલ ૪	૫૦	—	૧૦૭	૧૩૫	૧૪૦	૧૦૦	૧૩	૫૬૪
૧૧	વડનગર ૧	૨૩૯	૪૦૫	—	૨૫૪	૩૦૦	૩૦૦	—	૨૨૭૮
૧૨	વિઘપુર ર	૯	૨૭૧	—	૨૫૦	૨૫૦	૩૦૦	૫૭	૧૪૪૭
૧૩	વિસનગર ર	૧	૨૯	—	૨૨૫	૨૩૦	૩૦૦	૪૭	૧૪૪૦
૧૪	સિદ્ધપુર ૧	—	૭૦	૬૨૨	૨૨૫	૧૫૦	૩૦૦	૪૦	૧૮૮૦
૧૫	ધોળોજ ૪	૯૯	૯	૧૭૯	૨૩૯	૧૮૦	—	૨૫	૯૬૫
	કુલ	૧૫૭૨	૧૫૮૫	૨૧૦૭	૩૨૧૩	૩૧૫૯	૨૯૫૦	૪૩૮	૧૯૩૪૬

२०३	२२१	०	७३	११	०	३५	४२	३७६	१०
१६८	६८	४५	३१	८	—	५०	१४	२७०	—
२८१	१५२	—	८	८	—	—	१८	४७१	३
२६१	२४१	६३	—	—	—	२८	—	८३१	—
४००७	३३१५	४८२	१५१	१३७	३११	३७८	५२५	७२४४	८४

प्रति

१११	३०	२७	२	४०	—	—	६०	१५४	७
२४०	१५८	३५	—	१२	२०	४२	३५	३३८	—
२६४	१५३	४	०	१०	१०	५७	३५	३७५	०
३४६	११८	—	—	६	—	३५	११०	४०१	८
२७४	१७१	२०	—	—	—	—	१६	२१५	—
२३५	१७४	१२५	४१	—	—	—	३०	२८५	—
२४२	११०	—	७	८	५	१५	५२	३५६	०
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
४१०	४७१	७५	—	२०	—	४८	—	७२५	—
११७	०	३०	०	१	७५	०	२४	३००	१७
१८१	३०४	८०	—	—	—	—	८८	३८२	—
३३४	२२१	२५	—	—	—	—	—	४८३	८
३३२	१८०	५८	२	१०	५०	—	११	४२८	२१
३६३	११७	—	८	१२	५०	४४	८	६००	१४
१३७	१४१	३०	८	१	४१	२०	२०	२०१	१५
३७५४	२४१३	५०६	७३	१३३	२५१	२११	४६७	५२५१	६०

૧૫	સંખેડા	૨૧૪	૫૭	૧૨૫૦	૭૧	૧૩૨૧	૨૪૨૩	(૧૬૨૩)	૧૪૩૨
૧૬	સાવલી	૬૦	૫૩	૮૫૭	૫૬	૬૧૩	૫૮૨૮	૧૫૨૮૬	૨૦૨૫૬
૧૭	સોજના	૨૫૬	૬૫	૧૨૬૭	૮૬	૧૩૫૬	૭૮૫૬	૧૩૮૫૭	૧૪૧૮૪
૧૮	વડોદરા	—	૧૮૩	૧૬૭૨	—	૧૬૭૨	—	—	—
	ન્યુનિસિંહરાવ સા. પુ.								
	કુલ	૪૦૭૧	૧૪૮૧	૨૨૨૬૧	૧૦૬૨	૨૪૩૫૩	૧૩૧૧૭૩	૧૮૪૧૭૫	૧૪૩૪૫૭

મહેસાણા

૧	આતરસુઆજ	૩૨	૮	૪૭૬	૨૦૮	૬૮૪	૧૧૫૪	૨૧૦૦	૨૮૬૬
૨	ઊંઝા ૨	૨૨૬	૧૫૭	૧૨૬૬	૮૧	૧૩૪૭	૩૩૪૮	(૧૬૩૬)	૫૬૧૩
૩	કડી ૩	૨૨૫	૧૧૨	૧૨૭૫	૦	૧૨૭૫	૩૫૫૦	(૮૮૦)	૬૩૩૪
૪	કલોલ ૨	૩૦૦	૬૭	૧૪૫૨	—	૧૪૫૨	૧૧૦૦	૬૨૭૫	૮૦૭૭
૫	ખેરાળુ ૪	—	૮૨	૭૮૬	૨૨૭	૧૦૧૩	૪૪૪૩	૪૮૦૦	૬૦૪૩
૬	આધુરમા ૩	૨૫૦	૨૮	૧૧૭૩	૧૦૨	૧૨૭૫	૨૮૦૦	(૧૬૧૬)	૫૬૫૭
૭	દેહેગામ ૪	૨૨૫	૨૮	૧૦૫૧	૭૫	૧૧૨૬	૩૦૮૬	૪૦૬૧	૩૨૪૭
								(૧૬૧૪)	
૮	પાટણ ૩	—	—	—	—	—	—	૩૭૫૦	—
૯	મહેસાણા ૩	૫૦૦	૧૬૬	૨૪૭૦	—	૨૪૭૦	૧૨૭૭૧	(૧૬૧૪)	૪૦૮૫૨
૧૦	સાડિયા ૪	૨૦૦	૪૦	૮૫૬	—	૮૫૬	૫૬૧૫	૮૪૭૦	૬૬૦૨
૧૧	વડનગર ૧	૨૨૭	૧૪૭	૧૪૦૬	૮૬૬	૨૨૭૮	૭૪૨૫	(૧૬૧૧)	૧૪૩૬૬
૧૨	વિળપુર ૨	—	૭૫	૧૧૫૧	૬૪	૧૨૧૫	૧૧૭૪૬	૭૦૦૦	૫૫૮૪
૧૩	વિસનગર ૨	—	૧૦૬	૧૨૦૬	૨૩૪	૧૪૪૦	૧૫૩૬૬	૭૦૬૬	૧૧૮૮૩
૧૪	સિદ્ધપુર ૧	૩૦૦	૧૨૭	૧૬૭૩	૨૨	૧૬૬૫	૧૦૨૮૫	૨૦૪૫૮	૬૭૦૪
૧૫	ધોણાજ ૪	૨૦૦	૫૦	૮૭૪	૬૧	૬૬૫	૨૨૭૬	૧૦૬૧૪	૩૧૧૪
	કુલ	૨૬૮૮	૧૧૬૬	૧૭૧૨૧	૧૬૭૩	૧૬૦૬૪	૮૫૩૦૪	૧૧૦૭૦૧	૧૨૬૬૦૭

૧૪૧૦	૨૧૦૧	૨૭૬૫૫	સવારે ૮-૧૧		ખાનગી
૬૧૨	૫૦	૩૨૭૪૬	સાંજે ૪-૭	૮૧૧-૧૦૧	"
૧૧૬૯૮	૧૧૬૬	૩૮૭૬૧	૪ થી ૬	૨-૬૧	"
—	—	—	સવારે ૭૧	૧૦ થી ૬	
			થી ૮૧	સવારે ૭૧ થી ૮૧	
૨૯૮૬૫	૪૨૭૩	૪૬૨૯૪૩			

ખાતા

૬૪૬	—	૬૭૯૯	૪ થી ૬	૪૧-૭	ખાનગી
૧૫૫૭	—	૧૮૬૩૭	૮ થી ૧૦	૮ થી ૧૦	ખાનગી
૧૫૮૯	૧૨૯૩	૨૨૦૪૧	૫ થી ૭	૫ થી ૭	
૧૨૯૩	૧૧૯	૧૭૫૮૯	૬૧-૧૦૧	૮૧-૧૧	ખાનગી
૧૨૯૧	—	૧૬૫૭૭	૩૧-૫૧	૩-૬	
૧૧૫૪	૭૪	૧૩૭૭૬	૪-૭	૮-૧૦૧	ખાનગી
૬૦૫	—	૧૦૬૮૮	૫૧-૭૧	૩૧-૭૧	
—	—	—	૨ થી ૭૧		
૩૧૫૪	૨૦૧	૬૫૪૪૮	૧૨ થી ૬	૧૨ થી ૬	ખાનગી
૧૨૪૯	—	૧૯૯૯૭	૩ થી ૬	૧૦૧ થી ૬	"
—	—	—	—	—	હકીકત આવી નથી.
૩૧૫૪	૨૦૧	૬૫૪૪૮	૮ થી ૧૧	૮ થી ૧૧	ખાનગી
૧૨૪૯	—	૧૯૯૯૭	૫ થી ૭	૩૧-૮	ખાનગી
૪૪૧૩	૧૧૮૩	૩૪૩૯૦	૮-૧૦	૩-૬	ખાનગી
૧૬૪૦	—	૨૬૦૪૨	૪-૬	૭ થી ૧૦	
૨૧૨૯	—	૪૦૭૬૪	સાંજે ૫ થી ૬૧	૧૧ થી ૬૧	"
૨૬૭૧	—	૪૦૧૧૮	—	—	
૬૯૬	૨૦૪	૧૬૯૦૭	૯-૧૦	૮-૧૦	ખાનગી
			૪-૫૧	૨૧-૭	
			૮ થી ૧૧	૮ થી ૧૧	ખાનગી
			૩ થી ૬	૩ થી ૬	
			૪૧ થી ૬	૧૧ થી ૬	ખાનગી
૨૪૦૮૭	૩૦૭૪	૩૪૯૭૭૩			તેમજ શિક્ષક

અમરેલી

૧	અમરેલી	૧૧૬૯૪૯	૩૩૩	૭૪	૦	૧૭૩૫૬	૨૧૭	૧૧
૨	ઢાલીનાર	૨૨૯૩	૧૫૮	૨૭	૦	૨૪૭૮	૧૫૪	૮૩
૩	દામનગર	૨૫૯૦	૧૪૨	૯૮	૬૯	૨૭૬૧	૨૭૯	૧૩૭
૪	ધારી	૨૬૮૬	૨૮૫	૩૪	૪૦૮	૨૫૯૭	૨૫૮	૧૧૦
૫	દારકા	૬૯૮૯	૧૧૮	૧૧૦	—	૭૨૧૭	૧૨૫	૩૧
૬	બેટ યંબો- દાર	૫૧૪૭	૧૬૧	૪૯	૨૦	૫૩૩૭	૧૫૧	૩૨
કુલ		૩૬૬૫૪	૧૧૯૭	૩૯૨	૪૯૭	૩૭૭૪૬	૧૧૮૪	૪૧૪

નવસારી

૧	કોર	૫૫૫૬	૧૦૫	૩૭	—	૫૬૯૮	૦	૫૩
૨	ગણુદેવી	૧૧૩૬૮૪	૧૨૩	૭૪	૨૧૬૩	૧૧૬૮૮	૧૮૧	૨૪૫
૩	નવસારી	૮૫૩૮	૧૬૭	૧૦૫	—	૮૮૧૦	૨૮૮	૮૭
૪	પલસાણા	૪૬૮૮	૧૫૪	૮૮	૭	૪૯૨૩	૧૦૧	૬૦
૫	ખીલીનોરા	૮૦૯૫	૧૫૪	૨૨૦	૨૦	૮૪૪૬	૧૭૭	૧૯૬
૬	બ્યારા	૮૦૮૮	૧૨૦	૨૩	—	૮૨૩૧	૩૮૬	૨૫૧
૭	સોનમઠ	૩૫૦૫	૧૬૩	૪૦	—	૩૭૦૮	૧૧૪	૨૭
કુલ		૫૨૧૫૪	૯૮૬	૫૮૭	૨૨૨૩	૫૧૫૦૪	૧૩૮૯	૯૧૯

કુલ

૧	વડોદરા પ્રાંત	૧૩૬૦૯૬	૩૧૭૨	૧૦૭૬	૧૮૧૬	૧૩૮૫૨૮	૪૭૭૦	૧૫૭૦
૨	મહેસાણા પ્રાંત	૭૮૭૭૫	૨૪૮૮	૮૭૯	૨૯૨	૮૧૮૫૦	૫૩૭૧	૧૫૭૯
૩	નવસારી પ્રાંત	૫૨૧૫૪	૯૮૬	૫૮૭	૨૨૨૩	૫૧૫૦૪	૧૩૮૯	૯૧૯
૪	અમરેલી પ્રાંત	૩૬૬૫૪	૧૧૯૭	૩૯૨	૪૯૭	૪૭૭૪૬	૧૧૮૪	૪૧૪
કુલ એકંદર		૩૦૩૬૭૯	૭૮૪૩	૨૯૩૪	૪૮૨૮	૩૦૯૬૨૭	૧૨૭૧૪	૪૪૮૨

ਮਿਤ

33	181	802	1022	10	134	3042	10822	—	(844)
8	43	228	2880	1122	—	821	8283	—	420
12	22	423	3218	1811	382	242	4208	41	(44)
24	42	884	1380	408	24	42	1282	1800	22
80	01	280	1008	23	80	2203	8080	—	(82)
42	08	312	3422	111	181	1322	4882	0	202
									(122)
									130
									(082)
230	821	2312	12424	3313	1820	2804	32203	1422	1218

ਮਿਤ

—	103	222	2800	083	—	2102	4431	0	(10)
8	281	801	3008	3428	18	3822	10210	—	180
—	810	022	3441	128	—	8012	2218	—	(141)
4	20	288	1244	288	104	1030	8031	—	324
—	124	482	8088	2222	—	3183	10202	—	408
11	323	208	3222	1883	24	1808	0110	2221	(80)
30	301	802	1800	130	32	320	2103	181	133
									(22)
									283
									323
									(12)
									100
									(822)
44	1810	8023	21301	10432	244	14200	82134	2312	1004

ਮਿਤ

218	2122	2328	11221	11220	10311	20821	118304	418	(1284)
122	2202	2280	40222	10280	1022	20820	20280	1203	2233
44	1810	8023	21301	10432	244	14200	82134	2312	(081)
230	821	2312	12424	3313	1820	2804	32203	1422	2412
									(822)
									1004
									(002)
									1218
									(3123)
1231	1441	24402	140004	34828	12802	02223	228403	13200	2881

અમરેલી

૧ અમરેલી ૧	૪૦૨	૧૪૯	૦	૫૫૦	૫૫૦	૦	૧૧૮	૨૨૬૬
૨ કોડીનાર ૨	૧૫૩	૧૦૦	—	૨૨૫	૧૧૫	૧૫૦	૨૧	૮૫૩
૩ દામનગર ૨	૪૨	૮૨	૨૧૬	૧૮૦	૧૭૦	૭૫	૩૬	૯૯૯
૪ ધારી ૩	૩૪	૧	૦	૨૨૫	૭૦	૧૨૫	૪૨	૨૦૮૬૦
૫ દારકા ૨	—	૫૨૫	—	૨૭૦	૫૦	૧૦૦	૩૫	૧૧૮૯
૬ બેટચાંબોદાર	૦	૪૬૦	૩૬	૨૭૦	૧૭	૫૦	૫૩	૧૦૧૬
કુલ	૬૩૧	૧૩૧૭	૨૫૨	૧૭૨૦	૯૭૨	૫૦૦	૩૦૫	૮૪૩૯

નવસારી

૧ કોર ૨	૧૧૧	૧૯	૧૭૨	૨૮૦	—	૧૦૦	૨૯	૮૫૮
૨ ગણુદેવી ૧	૧૦૬	૩૨૪	—	૩૦૦	૦	૨૦૦	૮૯	૧૩૪૪
૩ નવસારી ૨	૩૪૬	૬૪	૩૨	૫૭૦	—	૩૦૦	૨૭૧	૨૦૮૭
૪ પલસાણા ૨	૨૫૫	૧૨૭	—	૨૭૦	૩૦૦	૧૦	—	૧૦૯૫
૫ બીલીમોરા ૨	૨	૪૪૭	—	૨૫૦	—	૫૦	૯૬	૧૦૮૮
૬ આસા ૨	૮૦	૪૨	૧૬૩	૨૮૦	—	૩૦૦	૨૩	૧૦૪૩૨
૭ મોનગઢ ૩	૨૩૨	૧૦૫	—	૧૩૫	—	૭૫	—	૭૮૮
કુલ	૧૧૩૨	૧૧૨૮	૩૬૭	૨૦૮૫	૩૦૦	૧૦૩૫	૫૦૮	૧૭૬૬૨

કુલ

વડોદરાપ્રાંત	૧૬૭૭	૩૨૬૬	૩૯૮૪	૩૮૫૬	૩૫૭૬	૨૫૬૨	૭૦૬	૨૩૦૬૪
મહેસાણાપ્રાંત	૧૫૭૨	૧૫૮૫	૨૧૦૭	૩૨૧૩	૩૧૫૯	૨૯૫૦	૪૩૮	૧૯૩૪૬
નવસારી પ્રાંત	૧૧૩૨	૧૧૨૮	૩૬૭	૨૦૮૫	૩૦૦	૧૦૩૫	૫૦૮	૧૭૬૬૨
અમરેલીપ્રાંત	૬૩૧	૧૩૧૭	૨૫૨	૧૭૨૦	૯૭૨	૫૦૦	૩૦૫	૮૪૩૯
આખામંડળ સાથે								
કુલ એકંદર	૫૦૦૨	૭૨૯૬	૬૭૧૦	૧૦૮૭૪	૮૦૦૭	૭૦	૧૯૫૭	૬૮૫૪૧

प्रति

५४६	३१०	५	—	२४	१००	७८	२६	६६४	१५
१७५	२१३	—	—	१०	—	—	२	२८६	—
२२४	१५२	३२	८	७	५०	१०	१३	२८७	—
२०१	१४०	—	—	—	—	३०	०	२८६	१५
१७८	१७६	—	—	६	—	१६	२७	३४८	—
१६१	११०	२७	६	८	—	२५	—	३६०	२१
१५१८	११०१	६४	१४	५८	१५०	१६२	७१	२२६७	५१

प्रति

१६६	१४४	३५	५	६	—	—	६३	१५०	—
३१४	१०१	५	२७	१०	५१	—	—	५६६	२३
५१६	२४६	५२	—	१८	५१	२३	—	८६०	—
२४२	२०२	३०	—	६	७	२७	—	२०७	६
२७७	६१	—	—	११	५१	४४	३०	३६२	१६
१७३	७७	—	—	—	—	—	७५	४३१	—
१७१	८५	१०	—	५	५	२५	—	१५६	—
१६१५	१०१६	१३३	३२	५६	१६५	११२	१६८	२८०८	५१

अंशः

४००७	३३६५	४८२	१५६	१२७	३६१	३७८	५२५	७२४४	८४
३७५४	२४१३	५०६	७३	१३३	२५१	२६१	४६७	५५५६	६०
१६१५	१०१६	१३३	३२	५६	१६५	११२	१६८	२८०८	५१
१५१८	११०१	६४	१४	५८	१५०	१६२	७१	२२६७	५१
१११६४	७८६८	११८८	२७५	३८४	८२७	६१३	१२६१	१७५७५	२७६

અમરેલી

૧	અમરેલી ૧	૩૧૮	૧૬૬	૨૨૮૮	૦	૨૨૮૮	૭૯૧૪	૨૪૬૫	૨૬૧૪૨
૨	કોડીનાર ૨	૨૦૦	૩૬	૯૨૫	—	૯૨૫	૪૩૩૧	૪૧૦૦	૩૪૮૦
૩	દામનગર ૨	—	૪૪	૮૨૭	૪૯	૮૭૬	૨૩૪૧	૮-૫-૨૫ ૭૩૮૦	૨૫૭૫
૪	ધારી ૩	—	૪૦	૭૧૫	૧૦	૭૨૫	૧૪૭૫	(૧૯૨૫) ૭૨૨૧	૨૩૬૦
૫	દારકા ૨	૪૦૦	૯૨	૧૨૪૯	૫	૧૨૫૪	૧૩૩૦૨	(૧૮૭૧) ૮૦૦૦	૧૨૫
૬	બેટલગાંધાર	૧૯૯	૬૮	૧૯૧૫	૦	૧૦૧૫	૧૪૨૯	(૧૮૮૮) ૫૦૦૦	૭૧૦૮
કુલ		૧૧૧૭	૪૪૬	૭૦૧૯	૬૪	૭૦૮૩	૩૦૭૯૨	૫૯૩૫૧	૪૧૭૯૦

નવસારી

૧	કોટર ૨	—	૪૮	૬૨૧	૧૦૭	૭૨૮	૮૬૫૬	૧૨૭૦૦	૪૪૬૪
૨	ગણુદેવી ૧	૩૦૦	૫૧	૧૫૦૧	૦	૧૫૦૧	૧૦૬૨૭	૧૬૯૮૦	૨૯૫૭૧
૩	નવસારી ૨	૨૦૦	—	૨૦૦૨	—	૨૦૦૨	૧૧૯૩૭	૩૫૬૩૦ (૧૯૧૩)	૧૪૪૩૯
૪	પલસાણા ૨	૨૭૬	૩૪	૧૦૭૩	—	૧૦૭૩	૪૭૪૮	(૧૯૧૪) ૬૦૦૫	૭૨૭૫
૫	ખીલીમોરા ૨	૮૦૦	૧૧૭	૧૭૭૨	—	૧૭૭૨	૧૨૦૦૦	૧૦૭૫૦	૧૧૦૩૦
૬	બાણ ૨	૩૫૦	૪૪	૧૨૫૦	૯૨૨૨	૧૦૪૭૨	૭૭૩૦	૮૦૮૭	૯૭૭૪
૭	સોનમઢ ૩	—	૨૦	૪૦૦	૪૩	૫૨૩	૩૬૦૮	૩૭૧૬	૪૫૯૨
કુલ		૧૯૨૬	૩૧૪	૮૬૯૯	૯૩૭૨	૧૮૦૭૧	૫૯૩૦૬	૯૩૮૬૮	૮૧૧૪૫

કુલ

વડોદરાપ્રાંત	૪૦૭૧	૧૪૮૧	૨૨૨૯૧	૧૦૬૨	૨૩૩૫૩	૧૩૧૧૭૩	૧૮૪૧૭૫	૧૪૩૪૫૭
મહેસાણાપ્રાંત	૨૬૮૮	૧૧૯૬	૧૭૧૨૧	૧૯૭૩	૧૯૦૯૪	૮૫૩૦૪	૧૧૦૭૦૧	૧૨૬૬૦૭
નવસારી પ્રાંત	૧૯૨૬	૩૧૪	૮૬૯૯	૯૩૭૨	૧૮૦૭૧	૫૯૩૦૬	૯૩૮૬૮	૮૧૧૪૫
અમરેલીપ્રાંત આખામંડળ સાથે	૧૧૧૭	૪૪૬	૭૦૧૯	૬૪	૭૦૮૩	૩૦૭૯૨	૫૯૩૫૧	૪૧૭૯૦
કુલ અંદર	૯૮૦૨	૩૪૩૭	૫૫૧૩૦	૧૨૪૭૧	૬૭૬૦૧	૩૦૬૫૭૫	૪૪૮૦૯૫	૩૯૨૯૯૯

પ્રાંત

૩૪૧૬	૩૧૩	૬૨૪૩૫	૯-૧૦ ૫-૬૧	૭-૧૦૧ ૩૧-૮	ખાનગી
૬૩૫	૧૫૬	૧૨૭૦૨	સવારે ૮ થી ૧૧ સાંજે ૪ થી ૭	૮ થી ૧૧ ૪ થી ૭	ખાનગી
૪૭૫	૬૬	૧૨૮૬૭	સવારે ૮-૧૦ સાંજે ૪-૬	૮ થી ૧૦ ૪ થી ૬	ખાનગી
૧૧૦૦	—	૧૨૧૫૬	૮૧-૧૦૧ ૪૧-૭૧	૮૧-૧૦૧ ૪ થી ૭૧	"
૮૦૦	—	૨૨૨૨૭	૯-૧૦ ૫-૭	૮ થી ૧૧ ૪ થી ૮૧	ખાનગી
૧૨૩૫	—	૧૭૭૭૨	સવારે બપોરે ૭ કલાક	સવારે બપોરે ૭ કલાક	સુધરાઈ મંત્રી
૭૬૬૧	૫૬૫	૧૪૦૧૫૯			

પ્રાંત

૧૨૯૪	૧૨૫	૨૭૨૩૯	૮-૧૧ ૪-૬	૮-૧૧ ૩-૬	ખાનગી
૪૦૦૭	૮૨૭૬	૬૯૪૬૧	૮ થી ૧૨ ૩ થી ૬	૮ થી ૧૨ ૩ થી ૬	ખાનગી બ્યક્તિ
૨૨૫૮	—	૬૪૨૬૪	૮૧-૧૦૧ ૪૧-૭	૭-૧૧ ૪-૭	"
૯૩૮	૫૧૩	૧૯૪૭૯	૪ થી ૭૧	૮ થી ૧૧ ૪ થી ૭૧	ખાનગી
૨૦૮૬	—	૩૫૮૬૬	૮૧ થી ૧૦૧ ૩૧ થી ૬૧	૮ થી ૧૧ ૩ થી ૬૧	ખાનગી
૧૪૩૧	૪૭૬	૨૭૪૯૮	૪ થી ૭	૮ થી ૧૧ ૪ થી ૭	ખાનગી
૬૨૮	૨૭	૧૨૫૭૧	સાંજના ૫ થી ૭		ખાનગી
૧૨૬૪૨	૯૪૧૭	૨૫૬૩૭૮			

એકંદર

૨૯૮૬૫	૪૨૭૩	૪૯૨૯૪૩			
૨૪૦૮૭	૩૦૭૪	૩૪૯૭૧૩			
૧૨૬૪૨	૯૪૧૭	૨૫૬૩૭૮			
૭૬૬૧	૫૬૫	૧૪૦૧૫૯			
૭૪૨૫૫	૧૭૩૨૯	૧૨૩૯૨૫૩			

વડોદરા રાજ્યનાં માહિલા તથા બાળ પુસ્તકાલયોનું

અ. નં.	પુસ્તકાલયનું નામ	પુસ્તકોની સંખ્યા					વાચકોની	
		ગત વર્ષે આખરની સંખ્યા	પ્રતિદાયકા નવીન પુસ્તકોની સંખ્યા	ખાનગી પ્રસંગો તથા સરકાર તરફથી ભેટ મળેલા પુસ્તકોની સંખ્યા	કમી થયેલા પુસ્તકોની સંખ્યા	સાલ આખર ખાખી રહેલી પુસ્તકોની સંખ્યા	પુરુષો	સ્ત્રીઓ
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯
માહિલા								
* ૧	અમરેલી મ.	૪૬૨૪	૧૦૯	૧૩	૫૦૦	૪૨૪૬	—	૯૮
* ૨	બેટ મ.	૬૪૬	૫૬	૩૦	૦	૭૩૨	—	૧૪૮
* ૩	દ્વારકા મ.	૪૯૦	૧૪૦	૯	—	૬૩૯	—	૬૧
૪	ડબોઈ મ.	૧૦૩૩	૧૭	૭૧	૪	૧૧૧૭	—	૨૬૬
૫	ધર્મજી મ.	—	—	—	—	—	—	—
૬	ચેટલાદ મ.	૧૬૦૬	૧૨૭	—	—	૧૭૩૩	—	૧૯૦
* ૭	ભાદરજી મ.	૧૮૫૨	૪૪	—	૧૮	૧૮૭૮	—	૨૩૪
* ૮	વસો મ.	૧૬૩૦	૧૩૫	૧૮	૧૫૩	૧૬૩૦	—	૪૪૦
૯	સોજીયા મ.	૯૮૩	૭૩	૪	—	૧૦૬૦	—	—
૧૦	શિનોર મ.	૩૭૯	૬૭	૪	૩૩	૪૧૭	—	૨૨૮
૧૧	નવસારી મ.	૨૪૬૦	૧૧	૧૧૮૭	૭૯૦	૨૮૬૮	૬૭	૩૦૫
* ૧૨	બ્યારા મ.	૨૭૪	૧૧૫	૩	—	૩૯૨	૦	૭૪
૧૩	ઊંઝા મ.	૬૮૯	—	—	—	૬૮૯	—	૨૨૫
૧૪	કલોલ મ.	૯૧૦	૮	—	—	૯૧૮	—	૧૭૭

સન ૧૯૩૯-૪૦ નું વાર્ષિક નિવેદન

[સપ્તક ૫. ૧૨]

મંજ્યા			વંચાયતાં પુસ્તકોની સંખ્યા							
વિદ્યાર્થીઓ			કુલ	પુરુષોમાં	સ્ત્રીઓમાં	વિદ્યાર્થીઓ		કુલ	અથવા વર્ગ વ્યાખ્યા શિલ્પક (સોફ્ટમેન્ટ તથા બ્લેડમાંની ખર્ચવાતી બાકી રહેલી તે)	સંલગ્ન સંદર્ભની રકમ (સંલગ્ન સંદર્ભની સંખ્યા સાથે)
ઉચ્ચ ગ્રેડોમાં	શાલ ભણતમાં	ઉચ્ચ ગ્રેડોમાં				શાલ ભણતમાં				
૧૦	૧૧	૧૨				૧૩	૧૪			

પુસ્તકાલયો

૧૦૪	૧૯૪	૩૬૬	—	૨૬૫૫	૩૨૦૫	૪૫૬૬	૧૦૪૫૬	—	—
૩૦	૧૧૩	૨૬૧	—	૧૮૧૮	૭૮૦	૧૫૬૦	૪૧૫૮	—	૩૪
—	—	૬૧	—	૧૧૭૮	—	—	૧૧૭૮	—	૨૧
—	—	૨૬૬	—	૪૮૩૨	—	—	૪૮૩૨	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	૧૬૦	—	૧૯૭૩	—	—	૧૯૭૩	—	(૧૨૫)
—	—	૨૩૪	—	૪૨૧૯	—	—	૪૨૧૯	૫૩	૧૦૦
૪	૧૦	૪૫૪	—	૨૬૬૦	૧૦૪	૬૦	૨૮૨૮	—	૧૧
૧૧૦	૭૦	૧૮૦	—	—	૨૦૨૧	૧૦૦૪	૩૦૨૫	૩૭	(૭૦)
—	—	૨૨૮	—	૨૭૦૯	—	—	૨૭૦૯	—	૩૪૧
૨૦૧	૩૬૭	૬૭૦	૩૮૦	૨૬૨૭	૨૭૮૦	૩૭૬૮	૬૮૫૫	૦	(૧૪૧)
૧૫	૩૪૩	૪૩૨	—	૮૮૦	૬૭	૨૬૭૪	૩૬૫૧	૪૧	૩૨૨
૪૦	૬૪	૩૨૯	—	૪૬૦	૨૬૪	૩૨૪	૧૦૭૮	૬૬	૪૩
—	—	૧૭૦	—	૭૧૬	—	—	૭૧૬	—	—

વડોદરા રાજ્યના મહિલા તથા બાળ પુસ્તકાલયોનું

પૃ. ૧૧૯ થી ચાલુ]

અ. નં.	પુસ્તકાલયનું નામ	આવક							
		લગ્ન મરણ અગર ખિતર પ્રસંગોએ મંગેલી મદદ	કાયમ ફંડ ખાતે રોકેલી મૂડીનું બ્યાજ વા ઉત્પન્ન	મકાનભાડું	ચરકારમદદ	ખાતે પંચાયતની મદદ	ગ્રામ પંચાયત કે સમિતીની મદદ	પરતી વેચાણ	ફેલ આવક (ખાતાં ૧૭ થી ૨૨ ની)
૧	૨	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭
મહિલા									
* ૧	અમરેલી મ.	૪૫૮	૨૫	૦	૧૦૦	૧૦૦	—	૮	૬૬૧
* ૨	બેટ મ.	૨૪	૦	૦	૫૦	૫૦	૫૦	૧૯	૨૨૭
* ૩	હારકા મ.	—	૫૨	—	૧૦૦	૫૦	૨૫	૬	૨૫૪
૪	હોપાલ મ.	—	—	—	—	—	—	—	—
૫	ધર્મજી મ.	—	—	—	—	—	—	—	—
૬	પેટલાદ મ.	૮૦	—	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૫૦	૪	૬૨૪
૭	ભાદરજી મ.	૧૨૧	૧૧૩	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૭૫	૪	૭૬૬
૮	વસો મ.	૩૩	૬૨	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૬૮	૫૩૪
૯	સોજીત્રા મ.	૫૨	૪૩	૪૮	૧૦૦	૧૦૦	૭૫	૬	૮૦૫
૧૦	શિનોર મ.	—	—	—	૭૦	૭૦	—	—	૧૪૦
૧૧	નવસારી મ.	૩૨૧	૧૯	—	૧૦૦	—	૧૦૦	૨૮	૮૯૦
૧૨	બ્યારા મ.	૧૬	—	—	૪૦	—	૪૦	—	૧૬૧
૧૩	હોંગા મ.	—	૩૯	—	૫૦	૫૦	૨૫	—	૨૭૪
૧૪	કલોલ મ.	૧૦૦	૬	—	૫૦	૫૦	—	૩	૨૧૩

સન ૧૯૩૬-૪૦ નું વાર્ષિક નિવેદન

[સપ્તમ પા. ૧૨૨]

ખર્ચ									
પત્રો	પુસ્તકો	શિલ્પી સામાન, સ્ટીરીઓ કાર્ડ, સિક્કા વગેરે	ફોટો	રાજ્ય પુ. મંડળનું લવાજમ	સ્વ. મો. ન. બખીત સમારક ફંડ	પુસ્તક બાંધબજી	મકાન દુરસ્તી	ટોલિયરખર્ચ તથા મકાનજાડી	પરિવહ તથા શિલ્પખર્ચ
૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭

પુસ્તકાલયો

૧૦૬	૯૧	૧૦	—	૪	—	૧૮	—	૨૦૭	—
૬૪	૫૬	૮	૬	૨	૦	૫	૦	૪૮	—
૭૬	૧૩૨	૨૮	—	૨	—	૧૦	૭	૪૬	—
૩૩	૨૯	—	—	—	—	૭	—	૧૪૪	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
૬૮	૧૩૨	—	—	—	૨૦	—	૬૦	૨૦૪	૪
૪૭	૧૦૫	—	૫	૪	૨૧	૨૭	—	૧૬૮	૪
૮૫	૧૦૯	૬૨	૩૪	૪	૧૫	૨૦	—	૮૨	—
૧૧૦	૮૪	—	—	૪	—	—	—	૨૩૨	—
૫૩	૪૭	—	—	૩	—	—	—	૧૩૨	—
૧૨૩	૮	૪૦૧	—	—	૧૨	૧૮	—	૧૫૨	—
૪૬	૬૦	—	—	૧	—	—	—	૧૧	—
૩૫	—	૨૫	—	૨	—	૨	૦	૭૦	—
૪૩	૮	—	—	—	—	૮	—	૯૦	—

વડોદરા રાજ્યના મહિલા તથા બાળ પુસ્તકાલયોનું

નં. ૧૨૧ થી આશુ]

ખ. નં.	પુસ્તકાલયનું નામ							રાયમ ફંડ, રમાવર		
		આશુ સાથે રાખમ ફંડ ખાતે મૂકવા તે	કીરોગ્રા	ફલ ખર્ચ (ખાતાં ૨૭ થી ૩૮ નું)	૧૨ માં આખરે ચિલક (સીક-મદદમાંથી તથા બજેટમાંથી ખર્ચવાનો બાકી રહેલો તે)	ફલ (ખાતા ૨૭ થી ૩૦ નું)	રાખમ ફંડની ૨૭મ સોલ આખરે રહેલી રકમ અને ૩૧ માર્ચે મુજબ છે	ગણતરી કિંમત તથા ૩૭ સોલ બંધાવ્યું	પુસ્તકોની કિંમત	
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	
૧	કમરેલી મ.	૧૦૦	૫૫	૬૮૧	—	૬૮૧	૧૪૨૭	૨૧૩૦૦ (૧૮૩૨)	૨૫૯૭	
૨	બેટ મ.	૫૦	૧૬	૨૫૫	—	૨૫૫	૪૪૪	(૧૮૩૮) ૩૦૦૦	૮૪૧	
૩	હારીશ મ.	—	૧૧	૩૧૨	—	૩૧૨	૧૫૦૦	૩૦૦૦ (૧૮૩૫)	૩૦૦	
૪	કમોર્સ મ.	—	૪	૨૧૭	—	૨૧૭	—	—	૧૮૮૪	
૫	ધર્મજી મ.	—	—	—	—	—	—	—	—	
૬	ચેલસાહ મ.	૧૦૦	૧૦	૫૬૮	—	૫૬૪	૨૬૦૦	—	૨૨૩૨	
૭	બારરખ મ.	૧૧૩	૩૯	૫૨૩	૧૦૩	૬૨૬	૩૨૧૧	૧૧૬૦૧	૧૫૮૧	
૮	વમો મ.	૧૦૦	૨૩	૫૩૪	—	૫૩૪	૨૬૦૦	૧૦૭૬૫	૧૨૮૦	
૯	સોલજા મ.	૧૦૫	૫૦	૫૮૫	—	૫૮૫	૫૬૮૧	—	૧૩૨૧	
૧૦	કિરોગ્રા મ.	૭૦	૧૧	૩૧૬	—	૩૧૬	૭૧૮	—	૨૫૧	
૧૧	નવસારી મ.	૧૦૦	૩૧	૮૪૫	—	૮૪૫	૬૦૦	—	૨૧૫૬	
૧૨	બારા મ.	૦	૨	૧૧૦	૪૧	૧૬૧	૧૧૬૦	૨૬૭૩	૨૧૮	
૧૩	દે.મ મ.	૩૬	૬	૧૭૨	૬૪	૨૩૬	૧૦૮૬	—	૨૪૪	
૧૪	કમોર્સ મ.	૫૦	૧૨	૨૧૧	—	૨૧૧	૪૫૦	—	૬૬	

મહિલા

સન ૧૯૩૮-૪૦ નું વાર્ષિક નિબંધન

અને બીજા મિલકત			પુસ્તકો અપવા લેવાતો વખત	પેપરો વાંચવાતો વખત	મંત્રી આજ્ઞાના શિક્ષક છે કે ખાનગી વ્યક્તિ ?	શેરો
લાઠી સામાન, સ્ટોરીઓના કાર્ડ્સ વગેરેની કિંમત.	મતર સામાનની કિંમત	કેસ (ખાનાં ૪૨ થી ૪૬ નું)				
૪૬	૪૭	૪૮	૪૯	૫૦	૫૧	૫૨

પુસ્તકાલયો

૧૧૬૨	૩૨૯	૨૮૮૪૫	૪ થી ૭	૮ થી ૧૧	ખાનગી
૯૬	—	૪૪૮૬	૩ થી ૬	૧ થી ૭	બેટ કન્યા શાળા મુ. શિ.
૧૩૬	—	૪૬૩૬	૫ થી ૬	૫ થી ૭	ખાનગી
૧૧૧	—	૧૬૯૫	બપોર ૧ થી ૫	—	ખાનગી
—	—	—	—	—	—
૩૮૫	—	૫૫૧૭	૨ થી ૫	—	ખાનગી
૯૭૧	૧૯૪૪	૧૯૩૦૮	૨ થી ૫	—	ખાનગી
૮૩૯	૨૨૫	૧૬૦૦૯	૨ થી ૫	૨ થી ૬	"
૪૫૩	—	૭૪૫૫	સાંજ ૪ થી ૬	બપોર ૧૨ થી ૬	ખાનગી
૧	—	૯૭૦	૨ થી ૬	"	"
૬૦૬	૩૪	૪૧૯૯	સાંજ ૩ થી ૭	—	ખાનગી
૧૭	૪૧	૪૪૦૯	૪ થી ૭	૮ થી ૧૧	"
૧૬૭	—	૧૭૦૨	૨ થી ૩	૨ થી ૬	ખાનગી
૨૪૫	—	૧૫૧૩	સાંજ ૪ થી ૬	—	આજ્ઞાની મુખ્ય શિક્ષક

હકીકત આવી નથી

* ૧૫	પાટણ મ.	૧૪૧૫	૪૩	૨૫	—	૧૪૮૩	—	૧૯૭
* ૧૬	વડનગર મ	૨૬૩૨	૮૪	૧૭	—	૨૪૩૩	—	૧૭૨
૧૭	સિદ્ધપુર મ	૧૧૫	૭૪	૫	—	૧૯૪	•	૧૨૫
કુલ		૨૧૪૩૮	૧૧૦૩	૧૩૮૬	૧૪૯૮	૨૨૪૨૯	૬૭	૨૯૩૩

* આ ચિન્હવાળા ૮ પુસ્તકાલયો સ્વતંત્ર મકાનવાળા છે.

બાળ

* ૧	અમરેલી બા.	૩૨૦૫	૩૫૭	૧૫	૦	૩૫૭૭	૦	૨૫
* ૨	ચલાલા બા.	૫૮૧	૨૨	૨	—	૬૦૫	—	૯૫
* ૩	હારકા બા.	૪૫૨	૨૧૨	૪	—	૬૬૮	—	—
૪	પેટલાદ બા.	૨૨૮૭	૧૮૭	૨	—	૨૪૭૬	—	—
* ૫	ભાદરજી બા.	૧૬૩૦	૧૬૧	૩	૮૪	૨૦૧૦	—	—
* ૬	વસો બા.	૩૪૪૧	૬૬	—	૫૦	૩૪૫૭	૩૦૫	૭૩
૭	ડોમો બા.	૧૧૫૦	૩૭	—	૫	૧૧૮૨	—	—
૮	સાવલી બા.	૪૭૬	૨૧૦	૪૦	૧૮	૭૦૮	૩૪	૧૧૧
૯	નવસારી બા.	૪૭૭	૧૧૦	—	૩૫	૫૫૨	—	—
૧૦	પાટણ બા.	૪૭૦	૨૮	૭	૫	૫૦૦	૫૦	૬
* ૧૧	વડનગર બા.	૧૬૮૪	૮૯	૧	—	૧૭૭૪	૧૦	૦
કુલ		૧૬૧૫૩	૧૪૭૯	૭૪	૧૯૭	૧૭૫૦૯	૩૯૯	૩૧૦

ટીપ:—* આવા ચિન્હવાળા ૬ પુસ્તકાલયો મકાનવાળા છે.

၆၆၆

—	१५६	३५६	—	११६७	—	१७२८	२८६५	—	(४२)
७४	१६३	४०६	—	११८४	७७५	१६३०	३५८६	—	३२॥
५४	१७०	३४६	—	१०७०	३६६	११११	२५५०	१२२	५६
									(२१)
६३२	१६८३	५३१५	२८०	३०४८५	१०३६५	१८४५५	५६७१५	३१६	११७८

पुस्तकालये।

40	340	824	0	840	124	13304	18320	0	(824)
25	120	312	—	123	184	1354	2133	—	0
41	101	222	—	—	—	2240	2240	22	(62)
40	100	140	—	—	140	8523	8003	—	20
2	340	354	—	—	43	8481	8428	0	(1)
85	332	045	2205	432	240	3154	1230	—	4
—	101	101	—	—	—	2445	2445	—	—
0	185	222	112	1000	80	2920	8114	—	(13)
209	320	422	—	—	2020	3052	1482	—	4
82	220	328	224	82	182	800	222	10	(105)
83	328	300	85	0	342	8188	8482	—	43
430	3334	8408	3254	3830	8482	83022	48332	102	(110)

*૧૫	પાટણ મ.	૧૬૭	૬	૬૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૨	૧૧૦૮
*૧૬	વડનગર મ.	—	૧૦૦	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	—	૪૦૦
૧૭	સિદ્ધપુર મ.	૦	૩૬	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૮	૫૨૫
કુલ		૧૭૭૨	૫૩૪	૬૮૪	૧૨૬૦	૧૦૭૦	૧૦૪૦	૧૮૮	૭૬૧૦

*

બાળ

* ૧	અમરેલી બા.	૧૬૭	૧૨	૦	૧૦૦	૧૦૦	૦	૦	૩૭૬
* ૨	ચલાલા બા.	—	૭૬	૨૩	૬૦	૬૦	—	—	૨૨૨
* ૩	હારદા બા.	૧૫	—	—	૨૫	૨૫	૨૫	—	૨૦૨
૪	પેટલાદ બા.	—	૧૦૦	—	૭૦	૭૦	૧૦૦	—	૩૪૦
* ૫	ભાદરજ બા.	૫૩	૧૮૧	૧૭૬	૧૦૦	૧૦૦	૧૧	—	૬૩૩
* ૬	વસો બા.	૧૪૩	૮૭	—	૭૫	૭૫	૧૦૦	—	૪૮૦
૭	ડોર્મ બા.	—	—	—	—	—	—	—	—
૮	સાવલી બા.	૩૯	૧૧	—	૪૦	૪૦	—	—	૧૩૫
૯	નવસારી બા.	૩૦	૫	—	૨૫	—	૫૦	—	૧૬૩
૧૦	પાટણ બા.	—	—	—	—	—	૫૦	—	૬૦
* ૧૧	વડનગર બા.	—	૧૦૭	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	—	૪૪૭
કુલ		૪૪૭	૧૨૨	૧૮૯	૫૮૫	૫૭૦	૪૩૬	—	૩૦૧૧

७५	७५	—	—	४	४०	२३	५२५	१३५	—
६४	५०	—	—	४	—	६	११६	१३८	—
५१	१३०	—	—	४	—	४	—	१६४	८
१२७६	१११६	५३४	४५	३८	६८	१४८	७११	२१५३	१६

पुस्तकालया

४५	५२	—	—	४	—	२८	—	१५५	—
२६	२६	४	—	२	२	३	५	६५	१३
२४	३१	३५	—	—	—	—	—	—	—
५२	१२४	२६	—	४	—	—	—	१२०	—
४४	४२	५५	—	४	२०	२०	१३	१८०	५
४८	५६	३७	—	—	२५	२२	—	७२	२
३१	३१	—	—	—	—	६	—	७२	—
३७	६६	१०	६	२	—	—	—	—	—
२६	२५	३२	—	—	—	—	—	६	—
—	—	४८	—	—	—	१०	—	—	—
६३	२८	—	—	४	—	६	१३०	१५३	—
४२६	४८१	२५०	६	२०	४७	६५	१४८	८५३	२०

પૃ. ૧૨૦ થી ચાલુ]

૧૨૬

*૧૫	પાટણ મ.	૧૬૭	૬	૬૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૨	૧૧૦૮
*૧૬	વડનગર મ.	—	૧૦૦	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	—	૪૦૦
૧૭	સિદ્ધપુર મ.	૦	૩૬	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૮	૫૨૫
કુલ		૧૩૭૨	૫૩૪	૬૮૪	૧૨૬૦	૧૦૭૦	૧૦૪૦	૧૮૮	૭૬૧૦

૫

આબ

* ૧	અમરેલી બા.	૧૬૭	૧૨	૦	૧૦૦	૧૦૦	૦	૦	૩૭૬
* ૨	ચલાસા બા.	—	૭૯	૨૩	૬૦	૬૦	—	—	૨૨૨
* ૩	દ્વારકા બા.	૧૫	—	—	૨૫	૨૫	૨૫	—	૨૦૨
૪	પેટલાદ બા.	—	૧૦૦	—	૭૦	૭૦	૧૦૦	—	૩૪૦
* ૫	ભાદરણ બા.	૫૩	૧૮૧	૧૭૬	૧૦૦	૧૦૦	૧૧	—	૬૩૩
* ૬	વસો બા.	૧૪૩	૮૭	—	૭૫	૭૫	૧૦૦	—	૪૮૦
૭	ડભોઈ બા.	—	—	—	—	—	—	—	—
૮	સાવલી બા.	૩૯	૧૧	—	૪૦	૪૦	—	—	૧૩૫
૯	નવસારી બા.	૩૦	૫	—	૨૫	—	૫૦	—	૧૬૪
૧૦	પાટણ બા.	—	—	—	—	—	૫૦	—	૬૦
*૧૧	વડનગર બા.	—	૧૪૭	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	—	૪૪૦
કુલ		૪૪૭	૬૨૨	૧૮૯	૫૯૫	૫૭૦	૪૩૬	—	૨૦૧૧

૭૫	૭૫	—	—	૪	૪૦	૨૩	૫૨૫	૧૩૫	—
૬૪	૫૦	—	—	૪	—	૬	૧૧૯	૧૩૮	—
૫૧	૧૩૦	—	—	૪	—	૪	—	૧૯૪	૮
૨૭૯	૧૧૧૬	૫૩૪	૪૫	૩૮	૯૮	૧૪૮	૭૧૧	૨૧૫૩	૧૬

સ્તંભાલયો

૪૫	૫૨	—	—	૪	—	૨૮	—	૧૫૫	—
૨૬	૨૬	૪	—	૨	૨	૩	૫	૯૫	૧૩
૨૪	૩૧	૩૫	—	—	—	—	—	—	—
૫૨	૧૨૪	૨૯	—	૪	—	—	—	૧૨૦	—
૪૪	૪૨	૫૫	—	૪	૨૦	૨૦	૧૩	૧૮૦	૫
૪૮	૫૬	૩૭	—	—	૨૫	૨૨	—	૭૨	૨
૩૧	૩૧	—	—	—	—	૬	—	૭૨	—
૩૭	૬૬	૧૦	૬	૨	—	—	—	—	—
૨૬	૨૫	૩૨	—	—	—	—	—	૬	—
—	—	૪૮	—	—	—	૧૦	—	—	—
૯૩	૨૮	—	—	૪	—	૬	૧૩૦	૧૫૩	—
૪૨૬	૪૮૧	૨૫૦	૬	૨૦	૪૭	૯૫	૧૪૮	૮૫૩	૨૦

૧૫	પાટણ મ.	૧૭૫	૨૦	૧૦૭૨	૨૮	૧૧૦૦	૧૨૫૮	(૧૬૩૪) ૨૧૦૦૦	૧૫૭૬
* ૧૬	વડનગર મ.	—	૧૬	૪૦૦	—	૪૦૦	—	૧૦૦૦૦ (૧૬૩૫)	૨૪૩૭
૧૭	સિદ્ધપુર મ.	૩૫	૧૩	૪૩૬	૮૬	૫૨૫	૨૨૨૧	—	૩૪૬
કુલ		૧૦૩૪	૩૨૫	૭૨૬૭	૩૫૫	૭૬૫૨	૨૫૭૫૬	૮૩૬૩૬	૨૨૬૦૧

બાબ

* ૧	અમરેલી બા.	—	૬૫	૩૭૬	—	૩૭૬	૮૫૭	૬૬૫૦	૬૬૦
* ૨	ચલાલા બા.	૨	૪	૧૮૨	૪૦	૨૨૨	૧૨૦	૪૫૦	૨૧૬
* ૩	હારકા બા.	—	૧૦	૧૦૦	૧૦૨	૨૦૨	૧૦૦૦	૧૪૭૬	૧૪૪
૪	પેટલાદ બા.	૧૦૦	૧૧	૪૪૦	—	૪૪૦	૨૬૦૦	—	૧૫૫૨
* ૫	ભાદરજી બા.	૧૦૦	૨૦	૫૦૩	૪૬	૫૪૯	૪૦૦૦	(૧૬૧૨) ૭૦૦૦	૧૦૬૮
૬	વસો બા.	૭૫	૪૧	૩૭૮	—	૩૭૮	૧૮૭૫	૮૭૦૦	૧૫૩૦
૭	ડોર્ગા બા.	—	૩	૧૪૩	—	૧૪૩	—	—	૮૫૨
૮	સાવલી બા.	૧૧	૩	૧૩૫	—	૧૩૫	૭૪૫	—	૪૬૦
૯	નવસારી બા.	—	૨૬	૧૧૮	—	૧૧૮	૧૨૫	—	—
૧૦	પાટણ બા.	—	—	૫૮	૨	૬૦	૧૬૧	—	૨૫૭
* ૧૧	વડનગર બા.	—	૩૩	૪૪૭	—	૪૪૭	—	૧૦૦૦૦ (૧૬૩૫)	૧૧૦૭
કુલ		૨૮૮	૨૪૬	૨૮૮૩	૧૬૦	૩૦૭૩	૧૧૭૮૩	૩૪૨૭૬	૮૧૭૬

વડોદરા,
તારીખ ૨ ઓક્ટોબર ૧૯૪૦ }

પૃ. ત્રિ. શાહ

૩૯	—	૨૩૮૭૬	સાંજે ૪ થી ૬	૧૧ થી ૬	ખાનગી
૫૮૪	૨૪૩	૧૩૨૬૪	૪ થી ૬	૭ થી ૧૧ ૧૧ થી ૬	ખાનગી
૨૬	૨	૨૫૯૮		બપોરે ૩ થી ૬	ખાનગી
૧૮૬૮	૨૮૧૮	૧૪૦૯૮૨			

પુસ્તકાલયો

૩૪૯	૧૫૯	૯૦૦૫	૮ થી ૯	૮-૧૦	શિક્ષક
૧૫૦	—	૯૩૬	સાંજે ૪-૬	સા. ૮ થી ૧૦	ખાનગી
૨૦	૦	૨૬૪૦	૫ થી ૭	સા. ૩ થી ૬ ૫ થી ૭	"
૪૯૫	૧૬૩	૫૧૧૦	૩ થી ૬		
૧૦૦૧	—	૧૩૦૬૯	સ. ૯ થી ૧૦ સા. ૧૧-૬		ખાનગી
૮૬૮	—	૧૨૯૭૩	૫ થી ૭	૧૨ થી ૩	ખાનગી
૧૬૫	—	૧૦૧૭	સા. ૫ થી ૬		"
૭૪	—	૧૨૭૯	૩ થી ૬	૮ થી ૧૦	ખાનગી
—	—	૧૨૫	સાંજે ૩ થી ૭	૩ થી ૬	"
૧૨૮	—	૫૪૬	૩ થી ૪	૯ થી ૬	શિક્ષક
૮૮૨	૧૮૧	૧૨૧૭૦	૪ થી ૬	૭ થી ૧૧ ૧૧ થી ૬	ખાનગી
૪૧૩૦	૫૦૩	૫૮૮૭૦			

મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય ખાતું

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા.

વડોદરા રાજ્યનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોનું વાર્ષિક નિવેદન

સને ૧૯૩૬-૪૦

[આજી વર્ષે ગ્રામ પુસ્તકાલયોનું નિવેદન સર્વની જાણ માટે પ્રસિદ્ધિમાં મૂકતાં જણાવવાનું કે દર સાલ માટે જે આંકિયા આપનામાં આવતા હતા તેમાં ફેરફાર કર્યો છે. પુસ્તકાલયની પ્રગતિ તેનાં પુસ્તકોની નોંધવહીની સંખ્યા એ એકલાથી માપી શકાય નહિ પણ એ પુસ્તકાલયે વાચનોને ફેલાવેા ગામમાં કેટલો કર્યો છે તે ઉપરથી આંકી શકાય. આ સાથે ગામની વસ્તી જણેલાની સંખ્યા અને વાંચકોની સંખ્યાના જે આંકિયા આપ્યા છે તે પ્રત્યેક પુસ્તકાલયપ્રેમી બાંધ પોતાના પુસ્તકાલયની પ્રગતિ સાધવા વાંચે અને વિચારે તથા પુસ્તકાલય પ્રજામાં આદરણીય બને તે માટે ધટતા ધલાવે છે. કાયમ રૂંડ સંબંધી પત્રિકા ઈલામદી છાપવા તજવીજ ચાલે છે.—કે. એ. પટેલ.]

પુસ્તકાલયનું નામ	રજીસ્ટર સંખ્યા	વચાવહા પુસ્તકોની સંખ્યા	વસ્તી	જણેલા	વાંચકોની સંખ્યા	પુસ્તકાલયનું નામ	રજીસ્ટર સંખ્યા	વચાવહા પુસ્તકોની સંખ્યા	વસ્તી	જણેલા	વાંચકોની સંખ્યા

અમરેલી પ્રાંત (કુલ પુસ્તકાલય ૧૧૫)

અમરેલી મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૩૯)

આંકીડીઆ (નાના)	૪૨૭	૪૪૧	૧૦૯૬	૭૬૬	૧૮૭	આપડકા	૩૦૬	૧૬૩	૮૪૬	૬૩૭	૧૦૬
આંકીડીઆ મોટા & કપિવરીઆ	૮૬૨	૧૭૧૬	૨૦૬૫	૧૧૧૯	૨૭૨	ખીજડીઆ ખારી	૩૨૮	૩૨૨	૬૦૦	૨૮૭	૬૩
કમીગઢ	૩૩૪	૩૨૯	૪૭૮	૩૯૮	૭૭	ગોખરવાળા (મોટા)	૨૫૩	૩૭૦	૭૦૯	૫૦૦	૯૯
કેરાળા	૩૩૪	૩૧૫	૮૨૨	૪૩૮	૧૧૦	અકરગઢ	૩૮૬	૫૬૭	૧૦૪૩	૩૪૫	૧૩૧
કેરોઆઆડ	૨૯૮	૨૯૦૮	૬૦૨	૨૫૧	૧૩૭	ચાડીઆ	૫૪૮	૬૭૦	૭૬૪	૪૯૫	૧૫૬
કેરીઆ-નાગસખ	૪૫૯	૩૫૯	૧૦૧૯	૧૦૧૯	૧૫૧	ચાંદગઢખ	૭૩૬	૩૦૩	૯૪૫	૩૦૩	૧૧૧
ખીજડીઆ રાંદીઆ	૮૨૭	૧૭૩	૧૦૮૩	૬૫૫	૧૦૧	જાળીઆ	૭૪૩	૪૦૪	૧૨૭૦	૬૫૦	૧૭૨
	૧૮૦	૩૩૦	૪૬૦	૧૪૦	૯૯	જેસિંગપુરા	૫૨૭	૧૨૭૯	૧૦૦૬	૧૫૭	૧૨૯

દોહરવા	૨૬૨	૫૩૬	૫૭૬	૨૫૨	૧૦૪	ઝોખામંડળ (કુલ પુસ્તકાલય ૯)					
તરકતલાવ	૩૬૪	૭૬૬	૫૧૩	૪૧૫	૨૧૦	આરંભડા	૭૨૩	૭૬૫	૧૦૬૬	૪૫૦	૧૦૬
દહીડા	૩૧૭	૪૨૮	૫૩૮	૧૬૭	૧૮૦	કંવાણુપુર	૧૪૦	૬૫	૫૫૮	૧૪૨	૮૦
દેવરાજીઆ	૩૨૦	૬૬૫	૫૬૨	૪૬૦	૨૩૦	ખડુંબા	૨૩૩	૬૭૬	૫૮૧	૨૪૦	૧૦૩
દેવળીઆ	૩૨૮	૧૪૫	૬૨૬	૩૩૩	૧૩૭	ધીણુકી	૨૬૦	૨૫	૭૩૮	૭૮	૨૫
પીઠવાગળ	૪૫૯	૧૫૩૫	૬૬૪	૫૩૮	૧૬૦	કાસણુવેલ	૩૫૭	૧૨૨૭	૮૫૭	૨૭૧	૬૩
બાબાપુર*	૭૧૬	૩૪૦	૧૧૨૨	૪૬૩	૧૨૪	બરડીઆ	—	—	—	—	—
ભંડારીઆ (નાના)	૩૦૮	૬૬૪	૪૬૬	૪૦૦	૧૩૦	વરવાળા*	૨૩૭૦	૧૨૭૦	૨૪૮૪	૨૪૪	૨૪૪
ભંડારીઆ (મોટા)	૬૨૩	૬૭૨	૬૮૫	૨૮૭	૧૫૬	કુપણી	૨૨૪	૧૧૮	૩૬૦	૦	૬૬
માચીઆળા (નાના)	૬૭૪	૧૬૪૫	૬૫૬	૪૧૩	૨૫૫	રાજપુર (ગોખી)	૨૪૫	૮૩૨	૨૬૦	૮૨	૪૮
માચીઆળા (મોટા)	૩૨૧	૮૫૭	૫૭૮	૧૨૫	૧૪૫	કુલ	૪૫૮૨	૫૦૪૧	૬૭૫૪	૧૪૬૭	૭૬૮
માળીલા	૩૨૬	૨૩૭	૬૬૪	૫૦૦	૧૧૨	કોડીનાર મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૧૮)					
માંગવાપાળ	૩૩૨	૩૭૦	૪૪૧	૪૧૮	૧૪૬	અરજીઆ	૩૫૩	૩૫૦	૧૨૪૪	૮૬૬	૨૫૦
મંડિવડા (મોટા)	૬૦૫	૭૮૫	૭૬૧	૫૩૭	૧૮૬	આલીદર	૧૬૮	૧૧૦	૧૨૬૬	૫૧૦	૧૫૦
રંગપુર *	૬૩૭	૩૪૫	૫૦૦	૩૭૨	૭૫	કોડોદરા	૩૨૪	૧૧૩	૫૬૮	૩૬૮	૧૦૪
લાલાવદર	૬૩૫	૪૪૫	૧૦૧૮	૩૮૨	૧૨૪	કાજ	૨૭૨	૧૨૬	૬૬૦	૪૩૫	૧૦૩
વરસડા*	૧૧૨૫	૩૩૦	૧૫૫૩	૧૦૪૧	૨૬૨	ધાટવડ	૮૮૬	૧૦૨૧	૨૨૮૨	૩૪૫	૩૩૦
વાંકીઆ*	૧૧૭૬	૭૭૨	૧૬૪૬	૧૬૪૧	૩૫૭	જારા	૪૩૬	૩૦૮	૧૨૮૧	૭૬૫	૪૭
વિઠ્ઠલપુર	૪૨૮	૧૭૭	૮૬૬	—	૬૮	જાજર	૪૫૭	૮૨૪	૧૦૬૧	૫૭૭	૧૬૮
સંજોસરા	૨૬૭	૪૧૬	૫૪૫	૧૬૧	૫૭	ડોળાસા	૩૬૧	૨૬૩	૧૩૫૦	૩૧૨	૧૩૦
સરંભડા *	૫૬૧	૫૬૧	૧૩૬૭	૭૨૫	૫૧૫	દેવળી	૫૪૪	૬૬૨	૧૫૨૧	૦	૨૧૦
સાણઆવદર	૩૮૩	૩૬૬	૭૮૬	૫૪૩	૧૫૮	ગીતીઆજ	૪૧૬	૨૦૧	૧૦૫૭	૫૦૭	૧૩૮
સોનારીઆ	૪૭૦	૧૫૮૨	૪૮૦	૩૬૪	૧૬૫						
કુલ	૧૬૫૩૬	૧૨૩૭૮૪	૩૩૫૦૦	૧૮૬૮૧	૬૨૧૨	પણાદર	૨૮૧	૪૭૬	૮૬૬	૪૭૮	૩૫૬

પ્રાચી	૧૩૫	૫૦	૭૦	૫૦	૩૫	જભાડીઆ	૩૬૨	૩૪૬	૭૫૬	૩૧૦	૧૪૮
વડનગર	૩૪૧	૨૮૯	૧૩૯૭	૪૭૪	૧૭૦	ઠાંસા	૨૦૯	૪૯૨	૩૭૬	૧૩૮	૧૦૦
વેલથુ	૩૮૨	૩૪૪	૭૯૨	૨૦૫	૧૪૧	દહિયરા	૨૭૮	૧૭૮	૩૪૦	—	૧૦૨
સરખાડી	૧૯૭	૯૯	૧૨૦૫	૮૨૫	૭૫	ધામેલ	૪૧૧	૩૬૦	૯૦૮	૫૨૪	૧૨૨
સીંધાજ	૪૨૨	૩૦૧	૧૨૮૮	૬૩૩	૮૩	ધુશ્ણીઆ	૪૧૫	૩૧૩	૪૩૩	૧૪૦	૧૦૫
હરમડીઆ*	૪૪૦	૪૪૮	૧૫૭૬	૭૭૬	૪૫૫	નાના રાજ-કોટX	૧૧૪૩	૩૬૪	૭૭૨	૩૯૯	૨૨૬
પાંચપીપળવા	૩૭૩	૧૯૫	૩૭૧	૨૯૦	૭૫	નારથુગઢ	૩૦૮	૭૨	૫૪૦	૧૨૦	૯૮
કુલ	૬૭૨૧	૬૪૮૮	૨૦૦૫૪	૮૬૨૧	૩૦૬૩	પાડરશિંગાX	૧૬૩૫	૨૮૬	૧૧૮૭	૫૭૫	૮૫

ખાંભા પેરામહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૬)						રાભડા	૧૭૭	૩૯૩	૩૬૧	૧૮૭	૧૦૯
ધંગારાળા	૨૧૧	૧૯૪	૮૭૪	૫૪૬	૧૫૮	રૂપાવડી	૩૦૬	૩૧૭	૧૨૧૩	૫૮૬	૧૨૬
ખાંભાX	૧૩૯૨	૨૦૩૬	૨૧૪૨	૧૭૧૮	૨૩૯	વીરપુર	૩૩૫	૧૭૦	૪૦૬	૨૨૫	૧૬૪
ભાડ	૩૦૫	૩૭૧	૬૨૪	૨૮૭	૯૯	શાખપુર	૮૯૫	૨૧૫	૧૪૪૧	૮૨૩	૧૪૦
સમડીઆળા	૫૭૯	૬૧૦	૧૨૨૨	૬૬૨	૪૪૯	હિરાથા	૧૯૫	૬૫	૫૨૪	૧૭૫	૩૦
(મોટા)											
તાંતણીઆ	૧૩૨	૨૨૧	૬૩૪	૧૯૦	૮૨	કુલ	૬૧૧૩	૪૧૩૧	૧૨૭૫૭	૬૬૩૬	૨૨૪૫
વાંકીઆ	૩૫૭	૩૭૧	૫૨૪	૧૨૩	૧૦૨	ધારી મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૧૬)					
કુલ	૨૯૭૬	૩૮૦૩	૬૦૨૦	૩૫૨૬	૧૧૨૯	આંખરડી	૨૨૪	૨૦૮	૭૭૦	૨૨૫	૧૪૭

દામનગર મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૧૯)						કેરાળા	૨૪૮	૧૦૭	૪૯૨	—	૧૦૭
આંખરડી	૨૭૩	૩૦૦	૮૨૧	૬૦૦	૧૭૫	ખીઆ	૨૪૨	૧૩૫	૮૬૭	૨૧૬	૬૦
કરંકોલિયા	—	—	—	—	—	ગરમલી	૧૦૪	૭૪	૩૮૫	૧૭૧	૨૯
સાંચરડી	૧૩૨	૨૮૫	૭૨૯	૪૯૯	૧૯૦	ગોવિંદપુર	૪૫૭	૨૭૭	૯૪૩	૫૭૩	૪૬૯
ખીજડીઆ	૪૩૯	૧૨૫	૩૭૦	૭૫	૭૬	ચલાલાX*	૨૪૭૯	૩૧૮૫	૩૫૧૯	૧૧૫૧	૫૧૨
ગણેશગઢ	૩૧૬	૨૩૦	૭૨૫	૬૦૦	૧૦૫	જુરા	૩૨૬	૬૩૫	૧૦૨૧	૨૮૫	૨૪૦
ચાવંડX	૧૨૪૪	૪૨૦	૧૮૪૯	૯૬૦	૧૪૪	કુલ	૩૫૫	૮૮૩	૫૯૮	૩૫૧	૧૭૧

દેલખાણીઆ	૫૯૮	૨૩૨	૯૮૫	૭૩૪	૩૭૬
દીતલા	૨૧૩	૩૨૯	૫૬૯	૨૦૮	૧૧૨
દેવળા	૪૩૬	૬૯૩	૮૮૭	૪૫૦	૨૧૦
ધારંગણી	૪૭૬	૧૪૬	૯૬૪	૩૮૭	૭૭
ભલગામ	૪૨૮	૬૮૫	૧૨૯૬	૬૧૪	૧૭૦
ભાડેર	૩૪૪	૧૨૩૭	૧૪૩૫	૬૫૮	૩૦૧
વીરપુર	૨૦૩	૨૭૬	૮૩૪	૩૪૭	૧૨૩
સરસીઆ	૬૬૯	૮૩૨	૧૭૨૩	૮૫૨	૩૩૦

કુલ ૭૭૭૧ ૧૦૧૩૪ ૧૬૨૮૮ ૭૭૨૨ ૩૩૩૨

ભીમકટા પેટામહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૧)

ભીમકટા	૨૭૩	૧૧૨	૧૧૬૦	૬૩૩	૧૨૬
કુલ	૨૭૩	૧૧૨	૧૧૬૦	૬૩૩	૧૨૬

રતનપુર પેટામહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૭)

કર્મવરીઆ	૨૧૮	૧૨૯	૩૭૮	૫૨	૪૨
નવાગામ	૪૧૭	૮૧૫	૫૨૧	૧૮૫	૧૯૯
મેવાસા	૧૮૬	૮૨	૪૪૧	૧૩૩	૬૭
મોણપુર	૩૮૦	૨૭૮	૯૨૧	૬૨૫	૧૭૬
તતનપુર*	૧૧૧૩	૬૧૧	૬૮૩	૫૨૭	૧૫૯
પાહપુર	૩૮૮	૪૮૪	૫૫૩	૨૯૭	૧૪૬
શયાનગર	૨૯૭	૨૬૭	૭૯૫	—	૧૧૫
કુલ	૩૦૪૯	૨૬૬૬	૪૩૮૨	૧૮૧૯	૧૫૦૪

મમરેલી પ્રાંત

૧૦૬૬૬૫૪૦૧૧ ૫૬૧૫૯ ૧૦૨૯૧૫ ૪૪૮૩૬૨ ૧૩૬૬

નવસારી પ્રાંત

(કુલ પુસ્તકાલય ૧૮૮)

કામરેજ મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૪૩)

અલામાખ	૯૨૨	૬૬૧	૭૪૨	૪૩૩	૧૨૦
આસ્તા	૫૦૬	૩૧૧	૭૭૮	૧૨૩	૭૧
ઉમેલખ	૯૦૪	૬૯૩	૧૧૨૬	૪૬૨	૧૩૮
ઝોરણાખ*	૧૬૩૨	૨૮૩૨	૧૧૧૨	૭૬૨	૩૪૯
કોઠદરાખ	૬૩૫	૭૮	૯૪૫	૩૨૨	૪૩
કરખાખ	૨૬૮	૮૫	૮૫૩	૩૨૩	૫૬

કામરેજ ૧૫૧૧ ૧૦૬૭ ૧૬૪૬ ૭૩૨ ૧૯૫

કોસામાખ ૬૦૦ ૩૫૨ ૮૧૧ ૮૪ ૮૦

કોળીભર-આણા ૩૨૨ ૩૦૪ ૫૮૬ ૩૩૫ ૧૭૨

ખાનપોર ૨૮૧ ૧૮૪ ૪૨૪ ૨૫૬ ૧૪૫

ખોલવડ ૧૧૨ ૨૮૦ ૨૦૫૫ ૮૬૪ ૯૦

ખોલેખર ૩૩૫ ૨૦૯ ૪૨૫ ૧૫૫ ૬૦

ધળાખ ૫૮૫ ૧૧૩ ૧૩૮૬ ૬૦૯ ૬૫

ચીખલી ૪૩૪ ૫૯૭ ૫૬૬ ૩૮૫ ૧૧૪

જોખાખ ૪૫૨ ૧૬૨ ૬૬૮ ૪૦૪ ૧૪૩

ટીઆ ૩૧૫ ૨૧૦ ૭૮૯ ૪૧૪ ૧૨૮

કુંગરાખ ૪૪૧ ૧૫૦ ૮૧૭ — ૬૩

દિમસખ* ૭૫૯ ૭૮૦ ૧૩૯૦ — ૧૯૩

દેલાકખ ૫૬૪ ૪૯૬ ૬૪૫ ૨૮૬ ૧૭૮

દેસોદ ૨૦૦ ૨૭૮ ૪૬૭ ૨૦૫ ૩૫

માતવા	૨૭૬	૧૫૫	૪૨૯	૨૦૦	૯૦	ગણદેવી મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૧૯)					
ધોરણપારડી	૪૫૮	૨૦૧	૧૧૦	૧૮૮	૬૪	અંબોટા	૨૯૭	૨૯૧	૧૨૬૦	૫૭૨	૨૫૬
નગોડ	૨૯૫	૨૦૦	૭૨૩	૧૯૩	૧૬૫	અબરાહ	૭૩૪	૮૬૬	૫૦૩	૧૯૬	૧૭
નનસાડ	૩૪૪	૮૪	૩૮૬	૨૬૭	૪૭	અખવાડ	૪૨૫	૧૮૨	૫૩૯	૩૧૯	૩
નેત્રંગ	૩૦૦	૧૧૨	૩૧૧	૯૦	૭૬	ગડત્ર	૮૮૩	૪૮૨	૧૧૬૯	૭૬૪	૧૮
પરબ	૧૨૨૭	૭૨૬	૫૮૯	૨૪૩	૧૯૪	ગંગોર	૨૬૨	૧૬૯	૪૧૧	૧૫૦	૬
પાલી	૨૯૪	૩૫૪	૩૯૪	૨૭૬	૯૦	તળોડ કાળીયા	૩૩૧	૧૫૧	૧૩૬૫	૩૮૮	૪
લેરવ	—	—	—	—	—	તોરણગામ	૩૩૬	૨૬૪	૮૯૮	૪૨૩	૧૨
ભાદા	૮૩	૧૨૭	—	—	૮૫	દેવધા	૨૫૩	૧૦૮	૧૦૧૪	૫૩૨	૫
માકણા	૩૦૯	૨૫૫	૩૭૩	૧૬૯	૬૮	દેસરા	૩૯૭	૩૬૭	૧૧૫૪	૧૦૮૮	૨૨
મોરયાણા	૫૮૫	૨૦૭	૭૦૭	૩૦૧	૯૩	ધકવાડ	૨૫૧	૨૬૧	૪૬૯	૨૫૬	૯
લાડવી	૨૭૫	૨૩૩	૪૭૭	૧૦૯	૯૭	ધનોરી	૭૮૯	૨૭૦	૧૨૭૫	૬૩૨	૧૬
વરીઆવ	૧૫૫૦	૨૧૧૫	૨૬૩૨	૯૭૩	૪૪૪	ધમડાજા	૨૧૮૯	૨૨૫૨	—	૧૨૪૬	૨૮
વલણ	૫૪૪	૨૧૩	૫૦૫	૨૪૩	૬૨	પાયરી	૨૯૭	૨૯૨	૨૫૨	૮૦	૩
વાવ	૬૧૧	૨૦૦	૧૨૫૯	૧૧૦૦	૨૮૦	ભાદા	૧૮૬	૨૬૯	૬૪૦	૨૪૯	૧૫
વિહાણ	૩૫૪	૫૫૬	૮૫૭	૨૬૨	૧૨૭	માણેકપુર	૫૬૫	૨૪૬	૫૪૯	૩૦૩	૭
વેલંગ	૪૦૨	૫૮૩	૪૩૨	૧૩૧	૯૫	માસા	૫૬૪	૧૭૧	૨૪૭૮	—	૯
ચામપુરા	૧૧૨૧	૯૭૬	૯૮૩	૫૦૫	૨૬૩	વલોટી	૬૧૬	૨૦૫	૫૩૪	૩૦૧	૧૧
સીમાડ	૫૮૦	૬૯	૬૩૬	૩૦૯	૪૫	વરસાંગ	૨૮૦	૪૯૫	૧૦૮૫	૪૧૬	૯
સેખપુર	૨૩૭	૮૩	૪૭૩	૩૦૩	૪૩	સોનવાડી	૯૮૧	૪૬૫	૧૧૮૮	૫૩૪	૨૫
મેમવા	૩૪૩	૩૧૯	૨૮૭	૭૪	૫૪	કુલ	૧૦૬૩૬	૭૮૦૬	૧૧૬૦૦	૭૪૬૮	૨૫૨
સંવણી	૯૧૭	૬૩૪	૧૪૯૮	૬૩૩	૩૬૫						
હળપુર	૯૪૧	૫૫૯	૧૩૪૧	૬૫૨	૨૩૭	નવસારી મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૪૪)					

આમલીઃ	૫૭૮	૩૪૮	૧૦૪૧	૪૨૦	૯૮	પીનસાડઃ	૬૮૧	૧૮૦	૬૫૮	૩૨૫	૧૭૦
આમલપુર	૨૯૧	૧૫૫	૯૦૯	૪૪૨	૧૦૬	પોપડા	૩૬૮	૧૨૬	૪૧૨	૩૦૦	૫૫
આસણા	૧૬૭	૧૦૪	૫૭૯	૨૯૮	૧૦૪	પેસિરા	૪૭૫	૨૫૫	૧૦૦૩	૬૩૨	૧૧૯
ઉભરાઈ	૬૯૪	૨૮૯	૧૬૧૫	૬૭૧	૧૨૬	બોરસી	૩૩૭	૨૫૯	૧૪૨૫	૫૭૫	૧૨૬
કરખાટ	૨૩૩	૧૨૮	૪૭૬	૨૬૫	૮૨	ભાડા	૨૯૬	૧૭૫	૫૪૮	૨૬૬	૮૩
કરખાપારઃ	૫૮૪	૨૩૪	૧૩૩૫	૭૩૧	૧૦૫	બીનાર	૨૮૫	૨૨૯	૭૭૪	૩૯૩	૧૦૫
કોડલીઃ	૪૯૭	૧૪૪	૭૫૧	૨૫૧	૫૦	મરોલી	૫૯૯	૨૬૩	૧૪૦૫	૨૩૩	૨૪૩
કાઠીઆવાડી	૧૨૭૬	૨૧૫૨	૮૨૫	—	૨૭૯	મહુવર	૨૫૩	૫૦	૭૫૦	૩૭૬	૧૪
કાળાકાળા	૨૦૯	૪૮	૫૭૫	૨૪૫	૩૨	મંગરોળ	૩૪૬	૧૨૬	૫૩૮	૨૩૭	૮૦
કુચેદઃ*	૧૧૮૪	૪૪૭	૭૩૪	૨૯૯	૨૨૭	માણેકપુર	૧૧૪	૯૧	૧૦૧૯	૫૩૨	૩૦
કોલાસણા	૪૬૪	૬૦૬	૪૩૯	૨૯૨	૧૭૨	મીરજપુર	૧૨૪	૧૨૧	૪૪૫	૧૭૭	૭૦
જાપરા	૩૪૦	૪૩૪	૪૮૩	૨૮૯	૭૧	વડોલી	૩૧૭	૧૨૬	૪૧૬	૩૮૦	૭૦
જીલુમઃ	૭૩૬	૩૫૮	૭૯૦	૨૬૪	૧૬૯	વીરાવળ	૩૪૫	૮૨	૧૧૬૫	૩૮૦	૮૯
ડાભેલ	૧૮૭	૯૮	૧૧૮૯	૬૦૮	૩૯	વેજલપુર	૧૩૩	૧૯૫	૪૨૭	—	૩૧
તવડીઃ	૫૭૯	૨૨૭	૧૨૪૬	૨૭૦	૧૨૫	વેરમાઃ*	૧૯૨૫	૨૦૮૯	૩૨૬૬	૧૫૯૬	૩૨૩
દાંતી	૧૭૩	૧૨૩	૮૬૩	૨૭૬	૧૦૨	સરખ	૪૪૬	૩૨૪	૪૧૦	૨૮૫	૫૮
દેલવાડા	૩૫૩	૧૬૦	૭૯૩	૩૧૪	૧૩૨	સામરા	૩૨૭	૨૩૧	૬૨૩	૪૩૯	૧૦૦
ધામણ*	૧૦૯૮	૬૭૮	૧૩૮૫	—	૧૯૬	સીસોદરા*	૧૭૩૫	૬૩૦	૧૦૧૫	૮૭૮	૨૬૨
નડોદ	૩૧૬	૨૮૨	૫૬૯	૩૧૪	૧૨૦	સીમળગામઃ	૧૪૦૮	૪૫૭	૧૨૦૬	૩૭૦	૨૩૨
નીમળાઈ	૩૧૧	૪૧૫	૪૨૨	—	૧૩૧	સંદલપુર	૪૮૫	૨૧૦	૬૪૧	૩૫૬	૨૨૪
પડધાઃ	૪૭૪	૧૦૪	૬૯૭	૧૩૧	૨૪	કુલ	૧૩૨૬૦	૧૪૬૧૧	૩૬૫૩૧	૬૭૯૭	૫૦૮૦
પરયાણ	૩૭૦	૬૫	૪૯૫	૪૨૪	૩૪	પડસાણા મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૩૦)					
પરજણ*	૮૬૬	૪૨૯	૯૫૫	૪૯૮	૭૧	અરતાન	૫૦૩	૧૧૬	૪૫૭	૮૧	૩૭

અંત્રોલી	૨૧૫	૨૪૬	૪૪૦	૨૪૯	૮૪	વડલા	૨૩૦	૨૭૫	૩૯૮	૧૫૦	૧૨૦
દિગળવા	૨૮૧	૬૦	૫૦૨	૧૭૦	૩૧	લીંગ	૬૮૪	૧૨૫	૭૦૪	૨૮૫	૫૨
ઉમરાખ*	૯૩૨	૪૫૬	૫૯૬	૧૮૩	૧૦૮	સોયાણી	૪૦૨	૮૮	૫૮૭	૨૫૫	૮૮
એના	૪૨૮	૬૭૫	૧૬૬૨	૮૨૪	૩૦૦	વણેસાપિસાદ	૪૨૭	૪૪૮	૧૭૬૮	૬૬૯	૧૫૭
એરયાથુ	૩૧૨	૮૮	૩૦૨	૧૨૨	૫૧	સાંકી	૧૮૯	૪૧	૩૯૭	૧૦૩	૩૧
કડોદરા	૧૫૬	૯૦	૪૯૦	૨૧૭	૪૪	હરિપુરા	૪૧૪	૧૧૯	૩૬૫	૨૬૮	૪૯
કરથુ	૨૬૬	૧૩૨	૩૯૦	૪૭	૬૦	કુલ	૧૦૧૫	૬૫૨૮	૧૮૧૧૪	૭૨૨૫	૨૨૭૭
ખરવાસા	૨૮૩	૩૧૧	૫૭૧	૧૪૭	૧૩૮	મહુવા મહાલ (કુલ પુરતકાલ ૧૭)					
ગંભાધરા	૧૨૪	૧૩૫	૩૨૫	૨૨૫	૭૦	અનાવલ	૬૦૪	૮૨	૧૧૭૮	૨૩૯	૬૨
ગાંધુર*	૭૧૧	૧૭૨	૭૮૩	૪૧૮	૧૦૦	આમચક	૯૧૧	૨૮૦	૮૭૨	૨૭૯	૧૩૪
મલયાથુ	૫૦૦	૨૭૫	૬૦૩	૨૮૬	૮૩	આમશેલી	૩૯૨	૯૪	૩૦૦	૯૦	૨૪
બેળવા	૨૧૭	૧૬૩	૩૩૬	૧૯૯	૪૫	ઓડચ	૩૦૦	૨૨૦	૪૬૭	૧૦૫	૭૩
ભોદરા	૯૦	૯૯	૧૮૭	૫૬	૩૧	કરચેલીઆ	૩૯૨	૪૦૩	૧૫૪૦	૩૧૯	૨૮૭
તીર્થિયા	૨૪૮	૨૬૦	૪૧૮	૧૫૩	૫૫	કાન્હી	૫૩૭	૩૭૦	૧૨૯૭	૫૧૮	૮૬
ડુંડી	૪૪૬	૨૨૧	૯૬૧	૪૩૫	૭૮	કાસ	૨૯૨	૩૧૦	૧૩૧૦	૨૦૬	૧૧૫
દસ્તાન	૪૭૭	૨૯૫	૬૧૬	૧૫૬	૮૫	કુરેલ	૫૪૯	૩૧૮	૫૯૫	૧૭૩	૧૩૭
ધામડોદએના	૨૨૯	૧૪૦	૫૨૨	૧૩૯	૪૩	ગુણસવેલ	૧૯૦	૪૮૫	૮૮૩	૨૭૧	૧૦૬
,, હુન્ના	૩૨૯	૧૩૦	૫૮૭	૨૪૯	૬૬	ધડોલ	૧૮૯	૧૪૧	૫૩૪	૩૩૨	૪૨
નિયોગ	૭૨૮	૩૨૯	૭૬૭	૨૧૭	૯૫	એરવાવરા*	૧૨૨૨	૬૯૧	૧૦૦૭	૩૭૪	૮૯
બગમરા	૩૩૭	૧૪૦	૮૬૪	૧૧૯	૬૬	ધોળીકુલ	૩૫૪	૨૦૮	૫૦૫	૧૪૬	૧૦૦
બલેચર	૧૧૮	૬૫	૧૧૯૪	૭૦૦	૩૭	સુટવાડા	૧૫૭	૯૭	૯૪૦	૩૦૦	૭૨
બાબેન	—	—	—	—	—	મહુવા*	૨૦૩૪	૪૫૧૪	૧૭૨૯	૧૦૦૦	૩૩૬
બારમડી	૧૪૮	૩૩૪	૩૨૨	૧૦૦	૫૩	રાજુત	૫૮૨	૮૯	૫૯૪	૮૬	૪૧

વેલણપુર	૩૬૨	૨૬૨	૮૮૮	૧૬૫	૭૭	હથુરજી	૩૬૫	૧૫૫	૧૪૯૮	૬૭૫	૬૧
સાંઘા	૨૧૮	૨૯૨	૬૧૫	૦	૧૨૩	હથોડા	૫૦૨	૨૬૮	૧૩૫૪	૪૮૧	૧૧૪
કુલ	૬૨૮૫	૫૮૪૬	૧૫૨૫૪	૩૬૦૭	૧૯૦૩	કુલ	૧૧૬૧૮	૧૨૫૩૦	૧૯૨૫૪	૮૪૦૮	૨૬૭૫

માંગરોળ મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૨૧)

વ્યારા મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૧૨)

કંટવા	૩૮૧	૧૭૬	૬૨૧	૧૯૭	૧૦૧	અંધારવાડી	૩૦૩	૩૯૮	૭૨૮	૧૪૬	૧૧૩
કુંવારદા	૪૪૫	૩૧૮	૫૭૧	૧૧૧	૧૦૫	કેળકુષ્ઠ	૨૫૯	૧૬૦	૧૩૪૯	૨૨૮	૮૫
કોસાડી	૩૦૨	૨૬૮	૧૦૯૧	૪૬૦	૪૫	કપુરાશ	૭૮૨	૨૭૧	૧૧૯૩	૬૨૫	૮૩
કોસાંબાશ	૧૪૨૫	૪૫૩૦	૨૦૯૯	૧૯૮૪	૬૬૨	કલકવા	૧૭૭	૧૯૯	૧૩૫૮	૪૯૩	૭૭
ગીજરમ	૩૦૩	૨૦૦	૬૩૮	૧૪૫	૧૨૫	કાનપુરા	—	—	—	—	—
દીણીક	૧૯૬	૫૫	૫૦૬	૭૫	૨૨	કાંજણ	૧૨૫	૯૧	૫૩૧	૧૦૦	૨૯
નંદાવ	૩૩૫	૨૧૧	૩૭૯	૪૨	૬૦	ગડદ	૨૭૯	૧૮૨	૧૧૨૪	૪૭૫	૧૫૪
નાનીનરોળી	૬૩૧	૭૯૩	૨૪૨૫	૧૨૫૬	૧૬૯	ડોલવણ	૪૬૮	૬૫૩	૨૧૨૩	૪૭૮	૨૧૦
ખીપોદરા	૮૬૯	૭૮૧	૬૧૪	૩૦૫	૩૯૭	રૂપવાડા	૩૦૧	૩૧૮	૬૭૦	૬૬	૯૫
ખોરીદરા	૮૬૯	—	—	—	—	ખુટાડીઆ	૧૧૩	૮૨	૪૦૧	૫૫	૮૦
મહુવેજ	૨૭૨	૧૪૫	૬૧૦	૧૦૯	૧૦૦	ખેડગીત	૩૮૦	૨૧૩	૫૦૨	૭૯	૭૯
માંગરોળ	૧૬૯૦	૩૬૦૦	૨૦૬૮	૧૧૩૭	૪૮૦	વાસિકર્ષ	૧૧૯	૧૦૬	૬૩૫	૨૪૩	૧૨૧
મોસાલી	૨૯૨	૪૯	૭૭૪	૩૭૦	૩૭	કુલ	૩૩૦૧	૨૬૭૩	૧૦૬૧૪	૨૯૮૮	૧૧૨૬

સોનગઢ મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૨)

વેળાણાશ	૧૯૬૫	૨૬૧૦	૧૦૧૩	૨૫૭	૨૨૭	સિંગપુર	૧૦૮	૭૨	૭૩૯	૧૬૯	૨૮
લીંબાડા	૩૩૭	૧૩૬	૫૦૬	૬૨	૪૫	ડોસવાડા	૧૧૬	૧૭૩	૭૧૧	૧૯૨	૭૦
લીંબોદરા	૧૯૩	૯૯	૪૬૨	૨૯૧	૫૮	કુલ	૨૨૪	૨૪૫	૧૪૫૦	૩૬૧	૯૮
સરદા	૫૯૪	૨૧૦	૧૫૬	૦	૭૩	નવસારી પ્રાંત કુલ	૬૨૪૦૨	૩૦૭૫૮	૧૪૬૬૧	૫૬૦૩૮	૧૧૦૬૧
સિંમોદા	૨૯૨	૩૦૭	૫૨૧	૭૭	૭૦	એકંદર	૬૨૪૦૨	૩૦૭૫૮	૧૪૬૬૧	૫૬૦૩૮	૧૧૦૬૧

મહેસાણા પ્રાંત
(કુલ પુસ્તકાલય ૪૩૮)

આતરસુ'બા પેઠામહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૯)

અર્ચવેલ	૨૫૦	૪૪૮	૪૦૧	૩૪૨	૭૨
કનીપુર	૧૦૧૨	૧૫૨	૧૫૧૪	૯૦૦	૯૮
ઉકરડીના મુવાડા	૨૨૩	૯૫	૪૭૧	૬૬	૧૬૪
કાણીએલ	૭૫૯	૪૭૭	૧૨૭૪	૫૧૭	૧૧૦
દેવકરણ- ના મુવાડા	૩૧૭	૨૨૩	૧૨૨૩	૬૨૦	૧૧૦
બારીઆ	૨૮૬	૧૮૩	૭૭૩	૪૪૮	૧૧૧
વડાલી-	૧૭૯	૨૦૫	૫૬૭	૧૬૫	૪૨
બાસ વાસણ	૪૫૨	૧૦૪૯	૪૧૩	૧૩૬	૧૪૦
લીલાલ	૬૨૧	૧૭૪	૧૦૫૬	૫૪૪	૭૫
કુલ	૪૦૯૯	૨૯૦૬	૭૬૯૭	૩૭૩૮	૯૨૨

કડી મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૫૪)

અગોળ	૨૨૪	૧૩૬	૧૮૫૭	—	૮૦
અળદેસણ-	૧૬૧	૧૪૦	૭૩૭	—	૯૦
આદરજ- મેડા	૮૧૬	૪૮૭	૧૭૭૧	૬૭૧	૨૮૦
આફુ'દરા	૨૬૭	૧૯૭	૫૯૮	૧૯૯	૭૬
આણુ'પુરા	૨૦૦	૨૩૫	૩૩૨	૨૩૦	૧૧૩
હિંદાડ	૨૯૨	૧૬૭	૭૨૫	૮૫	૮૯
ધરાણા	૧૩૬	૨૯૯	૪૫૧	૨૮૭	૧૨૮
ઉદવા	૩૦૮	૮૪	૪૭૪	—	૫૯
કમ્પાણુપુરા	૭૨૨	૫૫૧	૮૦૨	૪૨૮	૨૦૩

કંઠ	૭૦૦	૬૧૮	૧૪૯૮	૨૨૭	૧૪૪
કણુડરી	૩૩૪	૩૨૦	૪૯૧	૧૭૫	૮૦
કરંજસણ	૩૦૩	૨૦૧	૧૧૪૫	૪૧૦	૬૬
કાસવા	૫૧૧	૨૯૯	૭૯૫	૩૨૨	૧૫૧
કુંડાળ	૪૧૯	૨૧૫	૮૨૯	૮૧૦	૮૭
કેયલ	૩૧૦	૧૨૫	૧૦૨૦	—	૭૧
ખાવડા	૯૧૧	૬૬૯	૯૭૧	૪૪૨	૨૩૦
ખોરજના દોડા	૪૪૬	૫૮૬	૯૦૪	૩૫૦	૧૪૪
ગલોદરા	૧૯૧	૨૬૮	૪૩૦	૨૦૦	૬૧
કુમાસણ	૬૭૮	૨૭૫	૧૦૫૫	૬૨૮	૧૧૩
અડાસણ	૨૨૫	૨૬૨	૪૬૫	૨૩૦	૫૨
ચારોળ	૨૩૧	૪૩૧	૭૪૦	૪૧૧	૧૭૪
ચાલાસણ	૨૧૮	૨૫૦	૫૫૫	૨૧૪	૮૮
જાસલપુર	૨૪૭	૧૫૨	૮૫૯	૨૨૦	૧૪૮
જુલાસણ	૪૯૬	૨૬૨	૧૩૧૨	૪૮૨	૨૮૩
ડરણ	૫૩૭	૨૭૫	૧૯૧૬	—	૭૨
ડાંગરવા	૧૧૩૪	૮૪૨	૨૨૪૦	૧૩૫૩	૪૬૦
દોરીમા	૨૪૯	૧૯૦	૩૨૦	૯૦	૩૯
ધોળ	૯૯૩	૩૬૫	૧૮૮૬	—	૧૬૫
દેલસણ	૪૪૮	૨૮૭	૫૬૩	૧૨૫	૧૩૬
નાની કડી	૨૬૫	૧૦૨૧	૪૫૨	૩૫૨	૧૯૯
નંદાસણ	૩૫૮	૩૫૮	૨૩૪૮	૧૧૫૬	૧૦૯
નમરાસણ	—	—	—	—	—

કુલેત્રા	૨૪૦	૧૫૦	૮૭૧	૯૬	૫૨	કલોલ મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૪૫)					
બોરીસણ	૫૦૬	૧૭૧૨	૯૬૪	૨૬૦	૧૧૪	અલુવા	૨૪૧	૨૮૫	૭૭૫	૨૫૦	૨૮૫
બટાસણ	૩૯૩	૨૯૮	૫૩૦	૨૧૦	૧૩૮	આદરજ	૪૨૩	૧૭૫	૨૩૧૧	૧૯૫	૧૨૯
ભાલ્લી (કુમારપુર)	૨૯૯	૮૨૩	૫૯૪	૧૮૭	૧૫૯	મોટી ચોળા	—	—	—	—	—
મણિપુર	૩૭૭	૨૦૮	૩૨૮	—	૭૨	ધર્મડા	૭૬૩	૩૨૯	૧૨૭૨	૫૦૩	૨૩૦
માયાસણ	૨૪૧	૧૪૨	૪૫૬	૨૫૦	૮૧	ઉનાઢિ	૧૧૧૧	૩૫૩	૩૦૩૩	—	૧૦૬
મોકાસણ	૩૭૧	૩૪૮	૬૭૮	૨૦૨	૯૫	કોઠા	૩૨૪	૧૫૨	૧૦૩૮	૧૪૦	૧૩૨
રંગપુર	૨૨૫	૨૨૩	૪૦૫	—	૬૧	કુકાસણ	૫૧૫	૪૧૭	૧૦૧૯	૧૮૭	૩૧૨
રાજપુર*	૯૭૭	૪૪૦	૨૪૩૭	૧૨૧૪	૨૨૭	કોલવડા	૮૭૩	૨૩૮	૩૧૯૧	૧૦૮૯	૩૨૦
રંગપુરમાં	૨૪૦	૪૭	૪૭૧	૧૦૧	૩૫	બોરજ ડાબી	૩૩૨	૮૪	૧૩૬૨	૪૮૦	૩૪
હુણાસણ	૩૨૭	૧૦૦	૭૨૫	—	૮૦	જનાલ	૩૩૪	૧૨૭	૧૬૭૨	૧૨૪૧	૮૬
દ્વોર	૨૨૭	૧૫૬	૫૦૬	—	૯૮	જામળા	૨૩૩	૩૩૮	૧૩૮૫	૨૦૫	૮૮
વડુજ	૪૨૧	૩૨૯	૧૬૨૩	૨૭૧	૬૬	જાસપુર	૩૨૯	૩૬૦	૧૦૫૫	૪૮૬	૧૫૩
વડાવી	૪૩૨	૧૪૯૧	૭૦૭	૩૨૫	૧૧૭	ટીટિંગ	૪૬૦	૯૮	૧૬૭૧	૪૫૦	૭૪
વાધરોડા	૨૮૦	૨૬૪	૬૮૪	૮૦	૫૦	ડોંગુયા	૫૯૮	૮૯૦	૧૫૦૧	૧૧૫૧	૧૯૫
વામજ	૭૮૩	૩૫૦	૧૬૧૭	૧૦૫૯	૧૩૮	ધમાસણ*	૧૦૮૦	૧૫૭	૧૫૬૫	૧૭૧	૪૮
વિઝળ	૪૩૨	૧૫૪	૯૯૬	૫૬૮	૫૨	ધાનજ	૨૩૭	૨૨૦	૫૪૯	૩૦૨	૬૯
ચિયાપુરા	૧૮૪	૪૯૫	૩૨૫	૧૧૫	૮૬	નારદીપુર*	૨૫૭૪	૨૧૦૦	૩૨૬૮	૨૦૦૦	૨૦૧
સરસાવ	૫૮૭	૪૯૬	૯૨૬	૩૪૦	૧૨૫	પલસાણ	૨૫૦	૩૮૦	—	—	૧૬૪
સાદરા	૧૩૪	૫૯	૪૪૦	—	૫૭	પલીઅડ	૧૪૧૯	૧૦૮૩	૨૮૦૫	૧૬૮૦	૨૪૦
સેંદરડી	૨૨૫	૨૬૭	૩૭૦	૨૦૦	૭૦	પાનસર*	૧૦૪૩	૧૩૩૦	૨૧૨૫	૧૨૮૧	૨૪૨
સૂરજ	૨૩૮	૧૦૨૬	૧૬૨૫	૯૨૬	૧૬૧	પીપળજ*	૯૪૩	૩૬૦	૧૦૦૫	૫૫૦	૧૮૧
કુલ	૧૧૪૪૯	૧૧૨૭૫	૪૮૮૨૬	૧૬૫૧૧	૬૬૬૯	બાળવા	૪૯૬	૭૭	૧૧૦૬	૭૨૭	૪૨

ખીસેચરપુરા	૧૨૦	૬૪	૩૫૪	૪૦	૬૪	ખેરાળુ મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૩૫)					
ખેરીસણા	૨૯૨	૪૦૦	૧૨૫૬	૩૬૫	૯૦	અંબાવાડા	૧૯૩	૮૭	૪૮૫	૧૨૭	૪૦
ભાદોલ	૨૮૩	૧૭૪	૩૦૮	—	૬૨	ઉણાદ	૪૫૨	૪૦૦	૧૧૯૪	૪૯૪	૧૧૬
મુઆરકપુર	૩૧૦	૨૮૦	૫૭૧	૩૫૦	૬૮	મન્છાવા	૩૫૭	૮૧૨	૬૭૩	૧૯૫	૯૩
મોખાસણ	૬૧૧	૩૩૨	૧૦૫૬	૩૨૮	૧૧૪	ભિમતાંખ	૨૩૦૫	૧૩૬૪	૪૭૪૦	૧૭૨૧	૩૦૬
રકનપુર	૩૬૯	૮૭	૪૪૯	૬૨	૫૧	ઉંઢાધમ	૭૨૬	૧૦૪૯	૧૫૩૩	૭૪૫	૪૬૨
રતિયરકાંખ	૪૩૫	૩૧૦	૧૨૦૬	—	૧૨૦	દમણપુર	૨૪૨	૨૪૨	૪૦૬	૭૦	૫૯
રધિખાંખ	૧૪૮૯	૧૯૨૨	૩૮૪૬	૩૧૭૩	૧૯૭	ચાડા	૨૮૬	૨૨૬	૯૬૧	૧૫૨	૯૭
રૂપાલખ	૧૪૮૧	૭૬૧	૩૪૫૮	૨૦૬૨	૧૭૦	કરમદીઆ	૭૯૦	૧૯૩	૨૨૩૫	૧૧૧૪	૯૫
લીખોદરાંખ	૪૮૪	૪૧૦	૨૦૮૪	૧૯૫	૧૧૦	કરસનપુરા	૨૯૯	૪૬૧	૪૭૨	૧૪૮	૧૪૦
વડાવરવામી	૨૫૫	૨૧૪	૩૪૫	૧૦૫	૭૧	કહીપુર	૩૬૭	૨૮૦	૧૦૮૪	૪૯૧	૧૦૦
વડસર	૩૧૫	૨૩૭	૧૨૨૦	૭૪૫	૧૫૭	કેસિંયા	૨૩૯	૧૨૭	૬૭૧	૬૩	૪૮
વાવોલ	૪૯૪	૪૭૫	૧૬૬૬	૮૪૪	૯૯	ચાણસોલ	૩૩૬	૪૪૬	૧૦૯૭	૩૯૮	૧૪૭
વેડાંખ	૭૫૨	૧૬૯	૧૯૫૭	૮૬૮	૪૮	ત્રાંસાવાડ	૨૩૦	૧૭૬	૩૮૪	૧૪૦	૧૩૯
વાધોસણ	૨૭૫	૧૪૬	૫૯૭	૧૬૦	૨૨	જાલકાંખ	૯૨૧	૬૮૨	૨૧૪૫	૫૩૨	૧૫૨
વાસણા	૩૦૬	૪૫૫	૧૦૧૯	—	૧૧૨	ડભાડ	૩૬૬	૪૫૩	૧૬૩૦	૩૨૯	૧૬૭
સેજાંખ	૮૯૮	૫૧૩	૨૪૬૨	૨૯૬	૧૧૦	ડમોડા	૩૦૨	૨૨૯	૨૦૩૧	—	૭૯
સરદાર	૨૨૯૪	૨૫૪૬	૩૮૯૬	૨૦૦૦	૬૦૪	ચાંચણા	૨૨૦	૮૨	૪૦૩	૧૬૦	૫૪
સાતેજ	૨૪૦	૧૫૦	૧૬૯	૫૦૦	૬૩	અલાદ	૪૨૯	૧૧૯	૧૨૭૮	૨૫૦	૮૦
સેરયાંખ	૧૬૩૧	૯૭૫	૨૩૪૨	૧૦૦૦	૨૯૯	અદાદરપુર	૪૦૧	૬૪૨	૧૨૦૬	૫૭૧	૧૧૭
સેરીસા	૩૩૯	૮૦૩	૧૩૫૯	૧૧૯	૧૩૫	બાખીપુર	૨૮૨	૧૮૭	૭૦૧	૧૬૨	૬૨
સોળાંખ	૯૩૩	૩૦૩	૨૫૧૭	૧૬૩૨	૧૦૯	મદાસણા	૭૭	૧૩૦	૪૭૫	૮૮	૧૦૯
સે.લાસણ	૨૨૦	૨૬૫	૩૫૭	૬૨	૮૫						
કુલ	૧૬૪૪	૧૧૫૪	૬૯૩૧	૧૬૯૪	૧૨૯૧	મત્રેકપુર	૨૨૧	૧૫૭	૧૦૩૮	૩૭૪	૮૨

મંડ્રોપુર	૧૧૨	૧૯૫	૭૯૧	૧૭૫	૧૪૫	ખામિય	૧૨૪	૪૪	૮૮૫	૧૨૫	૭૪
મંડાલી	૩૦૫	૪૩૫	૯૮૪	૫૨૫	૧૩૦	કેશભી	૧૦૧	૬૬	૭૩૭	૨૧૦	૫૬
મોળાપુર	૨૬૨	૨૮૬	૬૧૦	૨૩૭	૮૬	ખેરસમ	૩૫૦	૪૬૩	૭૯૮	૨૭૨	૧૧૦
રાજપુર	૩૦૭	૩૧૫	૪૩૮	૨૫૦	૧૦૯	મંગેટ	૨૯૮	૪૬૭	૫૯૨	—	૮૯
રંગપુર	૨૭૦	૨૨૯	૬૦૦	૩૫૧	૨૨૧	ગાંધુ	૩૮૯	૩૮૫	૧૩૩૦	૫૫૦	૧૫૫
લુલુવા	૪૩૨	૧૮૨	૧૪૨૦	૬૦૦	૧૫૪	ગેલીઆ- વાસણ	૨૭૪	૨૩૮	૨૮૬	૧૨૫	૪૩
વિઠોડ	૧૧૭	૯૮	૧૧૯૮	૨૮૦	૧૮૫	ગોખરવા	૩૩૮	૧૬૫	૪૩૦	—	૬૫
સંખળપુર	૨૭૪	૨૯૬	૧૦૧૩	૪૦૬	૧૯૩	ગોરાદુ	૫૨૬	૬૨૬	૧૩૪૪	૫૦૦	૧૫૫
હસનપુર	૨૭૦	૧૧૫	૩૭૦	૧૫૮	૧૪૭	ચવેલી	૨૫૧	૧૮૯	૧૨૦૦	૩૨૫	૭૨
સિંધોર	૬૦૫	૩૪૪	૩૧૧૮	—	૩૩૪	ચડાસણ	૩૨૨	૨૫૯	૪૫૩	૬૩	૬૫
સુંઢિયા	૧૨૨૯	૨૬૮૬	૩૯૦૦	૧૫૦૬	૨૨૨	જમીણ	૨૯૨	૮૦	૯૨૭	૩૪૫	૬૬
શંખપુર	૨૭૮	૫૮	૩૭૨	૭૦	૨૭	જસલપુર	૨૫૮	૨૩૪	૫૪૩	૧૭૦	૬૮
શાભાસણ	૨૮૪	૨૪૨	૬૮૦	૨૯૨	૨૦	જાખાતા	૫૦૨	૧૮૨	૯૪૧	૨૮૫	૫૪
હીરવાણી મોટી	૩૪૨	૩૦૮	૫૪૮	૨૬૯	૮૯	જીતોડ	૩૨૪	૪૫૯	૧૦૦૪	૫૨૭	૧૨૬
કુલ	૧૫૪૨૮	૧૪૩૭૩	૪૩૦૧૪	૧૩૨૪૭	૪૮૩૮	જેતપુર	૩૧૧	૨૬૧	૯૩૪	૧૬૫	૧૦૮
ચાણુસ્થા	મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૫૪)					ટાંકોડી	૨૫૧	૧૨૪	૬૦૮	૩૦૨	૭૧
અંબાલા	૨૭૨	૨૨૩	૮૩૪	૨૪૫	૪૦	દાંતકોડી	૩૧૨	૨૫૩	૩૬૯	૨૨૫	૧૦૨
આદીવાડ	૨૪૮	૨૪૮	૭૧૮	—	૯૦	ડોડીવાડ	૨૬૫	૩૮૬	૬૪૮	૯૫	૧૧૬
ધરવામપુર	૨૭૪	૧૦૫	૬૪૮	૫૩૦	૨૪૨	દાણોદરડ	૩૨૯	૭૨૩	૬૩૪	૨૫૦	૮૬
દનોડ	૪૭૭	૩૬૬	૧૧૪૮	૧૬૪	૧૦૨	ધરમોડ	૩૨૧	૧૧૧	૬૫૬	૧૯૦	૯૩
કંબોધ	૫૫૪	૫૧૯	૧૯૩૩	૬૩૬	૧૧૩	પસાસર	૬૩૩	૨૪૪	૧૬૪૩	૬૦૮	૨૩૮
કારોડ	૨૩૭	૨૬૪	૩૯૫	૯૬	૫૬	પાણોધરડ	૨૯૧	૩૦૩	૭૦૨	૧૯૦	૯૯
કાલરી	૫૭૨	૫૧૨	૧૦૯૫	૫૫૭	૧૭૪	પીંપળ	૫૩૧	૩૬૨	૧૩૧૭	૭૦૦	૯૯

પૌંદરપુરા	૨૬૪	૯૦	૭૦૦	૪૦૦	૫૦	મુણસર	૩૦૪	૧૮૦	૧૧૪૦	૧૧૭	૭૫
શીયાલ	૨૬૪	૩૨૪	૩૭૮	૬૩	૪૯	કુલ	૧૭૩૩૭	૨૧૫૪૪	૪૮૮૬૮	૧૬૩૮૬	૧૦૩૦
બરિયક	૨૪૧	૨૬૬	૪૨૧	૯૬	૬૬	હાલેગામ તાલુકો (કુલ મુસ્તકાલય ૨૬)					
પ્રાણજીવાડા	૬૬૬	૪૩૬	૧૬૫૯	—	૮૦	મસિનપુર મોટા	૧૧૫૨	૫૪૨	૨૦૫૭	૮૬૦	૧૬૪
બહુચરાજી	૧૪૧૭	૪૩૩૮	૧૧૧૦	૩૪૬	૨૬૪	ઉણ્ણ	૧૪૭	૪૩	૬૫૫	૭૫	૪૦
ભાટસર	૨૮૩	૨૯૨	૯૨૮	૩૧૯	૭૭	કંઠવાડા	૩૩૮	૧૫૧	૧૭૬૫	૮૨૦	૩૪
મણીઆરી	૩૧૫	૪૮૯	૧૦૬૦	૭૦૦	૧૯૫	કરોળી	૭૨૭	૪૩૨	૯૫૭	—	૧૦૧
મીઠા ધરવા	૩૩૧	૨૬૯	૧૦૩૦	૩૮૬	૧૩૦	મણુદણ	૧૨૪	૬૭	૭૩૪	૯૫	૨૫
મીઠી ધારીઅલ	૧૬૫	૩૪૯	૧૦૦૭	૨૫૦	૧૦૩	ચિલોડા	૩૨૬	૧૭૩	૭૫૪	૨૭૧	૫૧
મુઢેરા	૫૬૯	૬૬૯	૧૭૯૬	૨૬૩	૧૫૪	ચંદ્રાણા	૧૨૯	૩૯	૮૦૬	—	૨૮
મેરવાડા	૪૧૧	૯૧૨	૮૩૪	૩૭૫	૨૪૧	ધમીજ	૫૫૭	૧૧૭	૧૧૦૬	૧૩૪	૭૯
મોટપ	૪૪૦	૪૪૧	૧૪૦૯	૧૯૦	૧૩૪	જાલા	૭૪૫	૨૫૬	૨૦૫૪	૭૦૦	૯૬
ભોલા	૨૩૫	૨૪૮	૬૦૩	૪૦૩	૧૫૫	મોટા બહુદરા	૩૦૨	૫૯	૫૫૦	૨૧૦	૧૯
પપુર	૩૬૩	૧૪૮	૭૯૧	૨૦૫	૧૦૧	કીડવા	—	—	—	—	—
લણવા	૮૮૪	૫૬૭	૧૪૪૨	૨૧૮	૨૭૦	ધનીઆલ	૨૮૬	૨૦૩	૩૯૮	૨૪૭	૬૨
વડાવલી	૭૯૧	૨૮૬	૨૦૧૬	—	૧૧૦	ધારીસણા	૩૧૬	૪૦	૧૦૮૩	૭૦૦	૪૦
વસામ	૯૩૨	૬૯૦	૧૨૩૭	૮૯૭	૧૯૫	નાકાલ	૧૨૩૮	૪૦૩૨	૧૮૧૦	૯૬૭	૩૪૦
વીરતા	૩૨૫	૧૯૪	૧૦૭૬	૪૫૧	૭૬	પાટનાકુવા	૨૨૧	૨૪૦	૮૩૨	૪૦૬	૮૦
વેણપુરા	૪૨૬	૨૧૪	૪૮૬	૨૩૨	૧૨૯	પરાંતીઆ	૬૧૬	૧૦૯	૧૧૭૩	૪૮૦	૬૧
સદુચળા	૩૧૯	૨૦૫	૪૧૬	૫૬	૧૧૧	બઢીઅલ	૧૧૨૩	૧૨૫૦	૨૨૦૪	૧૩૦૧	૨૩૪
સંબલપુર	૬૦૬	૨૮૪	૧૮૫૦	૧૦૩૦	૮૦	ભાવડા	૪૪૧	૧૬૫	૯૪૨	૪૦૦	૬૧
સરસાવ	૩૧૧	૩૬૭	૪૪૧	૩૫૦	૧૪૦	મગોડી	૧૦૯૩	૧૯૧	૧૩૦૫	૪૬૫	૧૧૮
સેલાવી	૪૪૮	૪૦૫	૪૮૬	૮૯	૧૪૭	સોનારડા	૧૨૩	૧૨૩	૬૮૭	૭૭	૯૦

મહુદરા	૨૭૯	૧૭૯	૬૦૮	૩૧૫	૫૧	નવાપુરા	૨૯૧	૧૧૮	૬૮૭	૨૧૦	૮૪
લવારપુર	૧૯૧	૧૭૩	૭૮૬	૪૫૬	૫૨	દુધારામપુરા	૩૧૪	૨૪૫	૮૮૧	૨૦૦	૮૦
સાંપા	૨૯૦	૧૫૩	૮૯૩	૨૫૫	૫૫	ધારણોળ	૩૩૯	૨૧૪	૭૮૮	૧૦૦	૮૫
વાસણા	૩૨૭	૬૨	૧૧૯૦	૪૦૦	૫૧	બાલીરાણા	૧૭૬૯	૨૧૨૩	૪૫૭૩	૨૮૫૭	૯૭૮
રોઠા	૩૩૬	૭૭	૬૧૬	૪૦૦	૩૫	પળી	૩૦૧	૨૬૫	૬૫૫	૧૬૦	૬૫
હાથીબળુ	૩૦૨	૨૩૮	૧૩૪૦	૫૦૦	૧૨૧	મણુદમ*	૧૮૫૪	૧૭૨૫	૨૬૮૫	૨૧૩૪	૪૭૯
હાલીસા	૧૧૭૩૬	૭૮૬	૪૧૫૧૦	૯૯૬૩	૧૮૫૪	બોરસણ	૩૯૮	૩૦૯	૭૨૯	૧૪૦	૯૨
કુલ	૧૧૭૩૬	૭૮૬	૪૧૫૧૦	૯૯૬૩	૧૮૫૪	માતપુર	૭૦૩	૩૧૦	૧૦૨૮	૩૩૯	૧૩૧
પાટણ મહાલ (કુલ પુરતકાલય ૩૬)						બીલવણ	૩૧૬	૨૩૨	૧૦૬૨	—	૪૨
કંથરાવી	૭૧૯	૧૭૧	૨૫૦૦	૧૨૦૦	૮૬	મીઠીવાવડી	૩૬૮	૧૩૨	૧૭૨	—	૪૫
અધાર	૩૨૪	૧૨૦	૧૯૮૬	૪૨૪	૨૭૧	મડિત્રી	૩૩૮	૨૩૪	૪૭૫	૨૦૮	૭૮
બાંબાપુરા	૩૬૧	૭૦	૩૧૨	—	૬૦	રણુદમ*	૧૨૪૩	૨૯૯૬	૨૭૪૨	૯૮૪	૨૦૦
કમલીવાડા	૩૪૪	૩૮૦	૧૦૫૪	૫૧૭	૧૫૦	મેસર	૧૬૫	૧૭૦	૧૬૫૯	૧૮૫	૧૩૯
કાંસા	૩૨૮	૧૫૯	૧૩૯૦	૩૧૫	૧૫૩	રવાળી	૫૯૪	૧૧૭	૭૬૦	૨૮૮	૧૧૯
કણા	૩૬૫	૩૮૬	૭૪૬	૩૨૭	૧૮૩	વીસલવાસણ	૪૪૨	૧૯૫	૬૨૮	૩૬૫	૭૮
કોથવા	૧૮૪	૨૧૪	૧૩૦૯	—	૭૬	વાગડાદ	૧૯૯	૧૬૨	૧૩૭૧	૪૦૦	૭૫
કુણુધેરમ*	૨૬૮૩	૨૫૧૧	૨૪૯૬	૭૯૦	૩૬૫	સમેડા	૪૩૪	૩૦૫	૩૬૮	—	૧૯૬
ખારીવાવડી	૩૬૩	૨૨૫	૯૮૭	૧૫૯	૭૧	સંખારી	૩૭૩	૪૫૨	૧૫૯૫	—	૨૫૨
ખામીઆણા	૩૦૨	૨૨૮	૫૧૭	૧૩૯	૮૨	સરિયદ	૧૯૧	૨૩૫	૧૭૩૨	૨૦૩	૭૮
ચંદુમણા	૩૩૭	૧૭૦	૧૫૭૬	૬૪૧	૯૧	સંડેરમ*	૧૩૩૮	૧૪૫૭	૩૦૯૩	૧૬૬૯	૩૧૦
ચાંપ	૩૩૯	૧૮૨	૮૨૩	—	૬૪	ચરવા	૩૦૪	૧૧૦	૩૯૧	૬૫	૮૮
જંગરાળમ	૩૯૩	૧૦૦	૯૨૫	—	૪૨						
ડાભડી	૩૩૬	૧૨૭	૪૦૩	૧૭૩	૬૩						
કુલ	૧૮૭	૨૫૧	૧૯૩૬	૨૫૨	૧૦૦	કુલ	૧૮૫૩૬	૧૫૩૯૦	૪૧૫૩૪	૧૩૫૪૪	૪૪૫૧

મહેસાણા મહાલ (કુલ મુસ્તકાલય ૩૭)						બોરીઆવી	૪૮૧	૨૭૮	૧૩૮૦	૨૮૯	૮૮
અલોડા	૧૭૭	૨૪૮	૬૨૩	૩૧૩	૬૩	બે'સાણા	૩૫૦	૨૧૭	૭૯૧	૩૪૬	૯૩
અ'બાસણુ*	૭૪૬	૬૧૦	૧૭૯૬	૭૧૬	૩૪૩	માકણુ*	૩૫૬	૧૪૮	૧૬૨૮	૬૦૨	૮૩
આંબલી- આસણુ (રે. ભા- લકીઆ)	૩૪૨	૨૩૧	૧૫૫	૫૦	૧૨૦	મીડા	—	—	—	—	—
આખજ*	૬૧૨	૨૧૫	૧૪૪૪	૧૯૩	૮૭	મુલસણુ	૨૧૫	૧૦૮	૭૭૦	૧૬૯	૪૮
આપાપુરા	૩૩૮	૧૪૩	૬૪૫	૩૧૨	૫૦	મેઢિ*	૫૩૧	૨૫૩	૨૯૩૧	૩૬૪	૬૧
આરા*	૫૭૫	૧૨૨	૭૮૯	૨૨૮	૯૯	મેવડ	૩૦૭	૧૧૪	૬૪૨	૯૫	૩૮
ખેરવા*	૧૧૬૫	૧૦૮૬	૨૮૪૭	૨૮૪૭	૫૨૭	મોટી દાઢિ	૩૯૨	૨૪૫	૧૫૯૯	૫૭૬	૧૩૫
ધડા	૨૭૫	૧૩૭	૯૦૫	૧૬૫	૨૩૯	રૂપાલ હરિપુરા	૨૧૬	૩૨૪	૩૬૯	૧૫૮	૧૧૭
અરાકુ	૧૮૮	૧૮૫	૧૭૦૭	૧૭૦૭	૧૨૬	લાખવડ	૨૦૭	૧૭૫	૮૧૬	૩૩૨	૧૨૨
જીઆરગ*	૯૮૭	૧૭૫	૧૮૯૯	—	૧૭૫	લાલિજીન*	૧૬૭૦	૫૬૫૦	૪૨૫૮	૨૫૬૬	૧૧૩૪
જગદણુ	૩૫૦	૪૫૦	૧૬૮૫	૬૮૫	૧૩૦	લીચ	૬૩૯	૪૪૮	૩૩૬૩	૧૧૮૨	૧૧૫
જેરણુ*	૪૭૨	૬૨	૧૨૮૩	૫૧૯	૪૭	વડરગા *	૪૮૧	૨૪૨	૧૬૩૩	૩૮૦	૧૭૪
દેલા	૨૫૮	૧૫૨	૬૧૦	૨૨૨	૫૧	સાલડી *	૮૨૨	૬૪૫	૧૨૩૬	૩૧૭	૨૧૭
દેવરાસણુ	૨૯૨	૫૬	૧૦૫૫	૧૨૬	૪૮	સાંગણુપુર	—	—	—	—	—
પદારીઆ	૨૯૫	૩૦૫	૮૧૭	૧૯૨	૯૬	હાડવી	૧૬૯	૩૭	૨૮૨	૯૮	૨૮
પચોટ*	૮૩૪	૭૯૦	૨૩૯૫	૮૭૭	૧૧૧	કુલ	૧૮૬૦૨	૨૦૫૪૧	૪૫૨૫૧	૧૮૪૮૮	૫૬૦૭
પાલોદર	૩૨૪	૧૧૩	૯૪૯	૨૨૫	૨૬	વિજાપુર મહાલ (કુલ મુસ્તકાલય ૫૯)					
પીલુદરા*	૧૦૯૩	૧૬૬૭	૧૬૮૩	૫૦૩	૨૧૩	આગલોડ*	૮૮૬	૪૧૮	૧૪૧૬	૨૪૩	૨૩૩
બલોલ*	૧૬૧૫	૩૫૧૨	૨૫૬૭	૪૧૧	૩૦૧	આગેલ*	૧૦૬૧	૨૧૦	૩૧૪૦	૨૨૩૭	૬૦
આમોસંથા*	૪૪૩	૨૩૭	૧૪૪૫	૪૦૫	૧૯૭	ઉજામલ	૨૨૪	૬૨૩	૮૨૫	૬૫૫	૧૨૭
બુદાપાલડી*	૩૮૫	૩૫૧	૭૯૪	૨૧૬	૧૦૫	કુકરગાડ*	૧૮૮૫	૨૨૬૫	૩૬૫૨	૨૦૨૫	૧૭૬
						અ'બોડ	૧૭૯	૩૪૨	૫૭૭	૩૪૫	૯૬

કાલવડાX	૧૦૫૨	૬૬૩	૨૨૨૫	૧૫૬૬	૧૫૬	મુંધરા	૪૧૪	૩૫૪	૨૭૬૭	૧૫૭૦	૧૩૮
કેલીસણા	૨૨૩	૧૫૬	૪૭૪	૬૫	૮૪	ચેદામલી	૩૦૭	૨૪૪	૯૭૧	—	૨૫
ખરણાX	૩૨૪	૨૫૫	૧૦૮૮	૧૮૧	૨૦૦	કુદેડા નવા	૨૫૬	૧૨૨	૫૬૧	—	૭૨
ખણસા	૩૧૮	૧૩૬	૮૧૭	૨૦૦	૪૪	કેલુ	૩૪૪	૮૫	૧૧૭૮	૧૨૮	૬૮
ખરોડX	૧૧૬૬	૨૪૫	૨૩૬૮	૧૩૫૫	૧૦૨	ધનપુરા	૧૬૭	૬૧૧૭૬	૮૦૦	૬	
ગવાડાX	૭૧૪	૮૩૨	૨૨૧૬	૧૩૨૬	૧૨૫	બામણવા	૩૫૧	૨૩૦	૧૦૪૫	૧૬૦	૧૭૬
ગેરીતાX*	૧૨૬૨	૭૩૦	૨૫૩૬	૬૪૫	૧૪૦	બીલીઆ	૨૧૦	૭૪	૭૬૦	૩૦૦	૨૪
ગોઝારીઆ X*	૨૨૫૬	૧૭૩૨	૪૭૩૧	૩૦૩૫	૨૪૬	બીલોદરાX*	૧૦૨૦	૧૫૬૩	૨૮૮૦	૬૫૦	૨૬૬
ચડાસણા	૩૨૪	૨૨૫	૬૪૦	૧૪૦	૬૨	ભાવસોર	૨૩૭	૫૧	૨૫૫	૧૦૮	૩૫
ચગાડાX*	૬૭૬	૧૧૬૦	૩૭૬૮	૨૩૦૦	૩૫૨	ખોડX	૪૩૨	૧૨૫	૧૩૮૪	૭૦૦	૧૪૧
જેપુર	૧૬૮	૫૫૫	૬૫૧	૪૬૧	૧૨૬	મહડી	૩૫૭	૫૦૫	૧૪૧૦	૪૫૦	૧૬૬
જન્નાલX	૬૬૮	૧૮૭૨	૧૫૨	૧૭૦૦	૭૫	મહાદેવપુરા	૨૧૬	૬૭	૩૬૬	૧૪૫	૩૬
ડીટોદણX	૬૮૧	૮૭૦	૧૬૨૦	૬૧૬	૧૨૬	માણિકપુરX	૧૩૨૫	૧૦૦૫	૧૫૫૮	૧૦૮૦	૧૬૭
ડાલલા	૨૮૧	૧૨૧	૧૪૦૭	૭૪૫	૭૮	માઢી	૧૬૫	૧૦૨	૫૭૦	૧૩૦	૧૮૦
તાતોસણ	૨૩૩	૨૦૦	૫૧૪	૩૮૨	૧૦૦	માલોસણ	૫૧૪	૩૨૮	૧૪૨૦	૫૬૦	૧૭૭
દગાવાડીઆX	૫૩૬	૧૦૦	૮૨૪	૪૫૦	૧૫૧	મોરવાડ	૨૨૭	૧૦૬	૪૮૬	૬૬	૫૫
દેવડા	૨૬૦	૫૩૦	૧૦૬૩	૫૩૦	૧૩૪	રખાસણ	૩૫૭	૭૫	૨૫૬૬	૧૧૭૫	૫૫
દેલવાડા	૩૨૬	૩૪૬	૧૨૧૮	૬૪૦	૧૪૫	રણસીપુર	૨૮૪	૧૧૨	૮૪૬	૩૬૩	૫૬
પકુરઆ	૨૮૪	૩૮૩	૧૦૪૦	૪૮૬	૧૩૮	રિત્રોલ	૩૬૭	૧૧૬	૨૭૫૦	૪૭૨	૫૦
પાલડી બ્યાસ	૨૨૩	૨૬૧	૬૭૬	૨૬૦	૧૦૦	લાકરોડા	૧૪૧	૬૧૩	૧૧૩૮	૭૨૩	૧૦૬
પામેલ	૫૦૬	૨૫૨	૬૦૬	૮૦૬	૨૫૨	લોઢા	૮૨૮	૧૦૬૧	૩૩૬૬	૧૨૮૮	૨૬૩
પારસા	૪૨૩	૩૧૦	૮૧૬	૧૦૪	૧૨૬	વડાસણX	—	—	—	—	—
પીલવાઈX*	૧૬૩૯	૧૪૦૨	૩૮૬૮	—	૨૪૮	વસંધX*	૧૬૭૦	૧૬૪૧	૪૮૦૫	૩૦૦૦	૨૧૦

ત્રિહાર	૬૬૫	૧૬૦	૧૨૩૩	૬૪૫	૮૬	તરલ	૬૬૦	૫૨૭	૧૬૭૬	૨૮૮	૨૦૨
વેઝા	૭૩૪	૫૨	૧૫૭૬	૩૫૦	૩૬	ગણેશપુરા	૩૦૨	૩૫૧	૩૩૬	૨૨૧	૧૭૦
સમી	૪૩૧	૮૮૧	૨૦૬૩	૬૫૦	૩૭૩	થલોદા	૩૦૭	૨૦૦	૬૩૫	૫૦૫	૮૦
સરદારપુર	—	—	—	—	—	દવાડા	૪૫૮	૧૮૬	૮૮૩	૧૮૨	૪૫
સંધપુર નવા	૪૨૦	૬૨	૭૫૩	૨૫૦	૫૨	દિમાળ	૩૪૦	૪૫૫	૧૨૫૦	૨૭૩	૬૬
સંદરપુર	૧૪૩	૮૩	૧૦૮૬	૨૭૫	૧૦૦	ધાધરેટ	૩૭૪	૨૪૪	૬૬૫	૧૬૮	૬૯
સોખડા	૨૯૨	૨૨૨	૭૧૦	૫૪૨	૮૨	દેલુપપ	૬૬૬	૬૧૫	૨૮૧૫	૧૪૧૨	૪૬૧
વીરપુર	૩૬૨	૪૮૪	૬૪૭	૫૦૮	૨૦૩	પાલડી	૨૮૨	૫૩૦	૧૦૩૧	૩૦૨	૬૪

કુલ ૩૨૭૧૩ ૨૫૪૪૩ ૬૧૨૮ ૪૧૩૮૨ ૭૮૧૩ બાસણ ૩૧૯ ૧૮૩ ૧૧૮૩ ૪૧૦ ૧૮૦

વિસનગર મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૩૫)						બોક્કરવાડા					
ઉદયપુર	૨૬૫	૧૭૨	૧૧૦૭	૫૦૦	૧૮૦	ગોડવા	૧૦૦૪	૭૨૫	૨૨૮૫	૨૬૬	૨૨૯
કડાપ	૧૩૦૦	૪૦૭	૨૦૭૪	૭૬૮	૧૦૫	ભાલક	૫૨૪	૧૩૨	૧૬૮૫	૮૧૦	૧૨૯
કમાણા	૧૫૦	૬૯૯	૧૮૫૮	૭૦૯	૧૭૦	ભાન્ડુ	૧૯૯૨	૧૫૨૭	૨૬૬૫	૧૧૭૩	૩૩૭
કંસારાકુદ	૧૯૧	૧૦૮	૮૭૬	૨૨૭	૪૩	રાજગઢ	—	—	—	—	—
કંસા	૧૪૦૧	૮૭૭	૨૦૭૪	૭૬૮	૧૦૫	રાલીસણા	૨૧૭	૫૬૪	૬૧૦	૨૭૯	૧૩૯
કુવાસણા	૨૭૭	૬૨	૮૩૧	૨૪૨	૬૯	લાહડી	૨૧૫	૨૩૮	૭૧૨	૧૧૯	૧૭૮
ખરવડા	૧૬૦	૧૬૦	૮૫૦	૨૬૦	૬૭	મજરોડા	૨૬૨	૨૭૪	૬૮૬	—	૧૦૮
ખરસદા	૩૭૮	૨૧૨	૭૦૯	૧૯૬	૬૮	વકુ	૨૬૨	૫૧	૬૯૩	૩૨૧	૨૬
ખદલપુર	૨૫૪	૧૬૮	૫૫૪	૨૧૬	૫૩	વાલમખ	૧૪૬૨	૩૦૦૬	૪૮૬૭	૧૬૭૯	૬૦૦
ગુંબ	૩૪૭	૬૩૫	૨૨૦૩	૭૮૫	૩૦૦	સેવાલીઆ	૩૦૩	૨૮૦	૪૬૮	૨૫૦	૧૦૦
ખડોરણ	૩૪૧	૧૯૦	૧૩૪૧	૩૪૪	૧૦૦	શુચી	૨૩૭	૬૦	૪૪૦	૧૪૨	૬૦
ચિત્રોડા મોટા	૧૯૧	૬૮	૫૮૭	—	૩૩	સાતુસણા	૨૬૫	૬૦	૩૮૭	૧૦૫	૨૮
જોતલ- વાસણા	૬૬૧	૩૧૬	૧૩૮૧	૪૬૫	૧૩૮	કુલ	૧૭૬૨૦	૧૪૮૫૩	૪૪૧૪૩	૧૪૮૧૧	૪૯૨૨

સિદ્ધપુર મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૪૩)						આવાજવાડા	૮૭૪	૧૮૬	૨૧૭૩	૧૦૨૪	૧૫૧
						X*					
અમુદ	૨૬૮	૨૮૧	૬૨૬	૨૧૮	૭૨	ભાખર	૨૨૨	૩૦	૭૭૬	૧૫૫	૩૦
ઉનાવાખ*	૧૦૯૧	૭૫૮	૫૪૪૩	૧૬૯૩	૨૧૩	શુણાવખ	૪૬૭	૬૨૬	૧૫૧૨	૬૨૩	૧૩૬
ઉપેરાખ	૭૭૬	૪૬૮	૧૯૪૯	૮૫૫	૮૩	મામવાડા	૧૯૨	૧૨૭	૫૭૧	૨૦૫	૬૪
એકોરખ	૬૬૦	૩૮૧	૨૭૬૮	—	૧૪૮	મકતુપુર	૩૯૮	૪૬૨	૧૭૫૧	૭૮૫	૧૫૮
કરજીપુરખ	૧૭૧	૮૯	૫૯૯	૧૮૫	૫૭	મુડાણા	૨૮૭	૧૨૩	૬૦૭	૧૫૩	૭૫
કરલીખ	૮૩૮	૯૦૧	૧૮૮૪	૪૮૩	૩૧૯	મહેરવાડાખ	૬૭૦	૩૮૦	૧૨૬૪	૩૯૯	૧૦૦
કમ્યાણા	૫૨૭	૩૭૫	૧૬૬૬	૫૩૭	૨૫૯	મેથાણ	૨૨૮	૨૪૩	૧૦૮૮	૨૭૨	૧૦૩
કહોડા	૫૯૯	૩૪૩	૨૫૭૯	૧૮૫૩	૧૪૫	મેળાજ	૨૪૮	૧૧૨	૧૧૧૨	૨૧૦	૫૨
કાકોસીખ	૧૩૯	૭૧	૧૫૬૩	૬૫	૩૧	વલાસણ	૧૭૫	૧૪૦	૬૭૧	—	૮૨
કુંવારા	૧૮૭	૫૩૫	૧૭૭૩	૨૦૧	૭૧	વડવાડા	૨૮૫	૧૩૧	૮૫૨	૧૫૦	૫૦
ખટાસણા	૩૨૯	૨૧૩	૪૫૩	૧૬૦	૬૬	વણાગલા	૧૭૨	૧૫૨	૯૧૫	૧૮૪	૪૫
કાબળી	૪૦૭	૩૧૪	૨૪૦૬	—	૨૩૧	વિરોળ	૧૮૭	૪૬	૮૮૫	૨૨૩	૩૫૩
ગાંગલાસણ	૧૪૩	૩૫૦	૫૬૩	૧૪૧	૭૮	સ્તંભપુરા	૨૭૧	૭૬૮	૫૭૭	૧૨૨	૮૪
ચંડાળજ	૩૧૫	૩૪૩	૭૭૭	૧૦૩	૭૦	સંગોડા	૪૩૭	૯૮	૮૪૭	૧૧૮	૭૭
જગન્નાથ-પુરાખ	૩૭૮	૧૬૧	૬૪૨	૧૮૪	૭૧	સુનાણપુર	૨૦૯	૧૪૫	૫૪૭	૧૮૯	૮૬
કુંડાવ	૧૦૦૧	૧૦૪૩	૨૦૭૫	૫૭૯	૩૦૫	સેદાણા	—	—	—	—	—
કાલી	૨૦૭	૨૧૭	૧૬૬૭	૫૩૧	૧૬૫	રજીછોડપુરા	૨૩૬	૩૧૬	૭૩૦	૮૮	૮૨
ડીડરોલ	૨૫૬	૧૦૭	૧૧૬૦	૩૨૫	૬૫	સીહી	૨૪૫	૩૦૮	૯૬૨	૫૨૭	૮૨
દાસજ	૬૪૨	૨૯૪	૨૩૮૬	૧૪૨૫	૧૨૮	સુણક	૩૯૧	૩૧૬	૧૨૧૪	૨૯૦	૧૨૯
દેથળી	૨૪૩	૨૦૦	૯૫૩	૩૩૦	૧૭૫	દાજીપુર	૨૫૮	૧૭૧	૬૭૩	૨૧૩	૬૮
ખિસિયા	૩૪૫	૪૭૮	૨૩૩૨	૭૦૪	૧૫૭						
નાગવાસણ	૨૯૮	૧૨૨	૫૬૯	૬૫	૩૬	કેલ	૧૬૩૩	૧૧૬૫	૪૬૬૭	૧૬૫૩	૪૩૨૬

હારીજ પેટામહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૫)

અડિયા	૫૩૯	૧૩૮	૧૪૯૭	૩૨૦	૪૫	કરમડી	૬૦૯	૧૬૬	૮૭૯	૩૪૧	૬૨
જમણપુર	—	—	—	—	—	કલાX	૩૩૩	૭૨	૩૩૫	૨૧૮	૩૨
દુનાવાડા	૧૨૧	૫૦૨	૧૦૮૦	૫૨	૧૦૨	કંઠારીX*	૧૯૬૬	૨૨૦૦	૧૬૭૨	૮૩૫	૩૪૦
વાંસા	—	—	—	—	—	કંઠારીઆX	૬૦૦	૨૭૬	૩૭૯	૯૫	૭૩
ખોરતવાડા	૨૯૮	૩૧૬	૧૦૧૫	૩૯૪	૧૧૪	કહોણા	૩૩૮	૯૮	૩૪૨	૧૭૫	૪૧
હારીજX*	૬૮૨	૨૨૦	૩૫૧૩	૧૫૬૫	૩૫૭	કંઠોલાX	૮૦૧	૨૫૮	૮૦૭	૨૯૫	૧૨૮
કુલ	૧૬૪૦	૧૧૭૬	૯૧૦૫	૨૩૩૧	૬૧૮	કાસમપુર	૨૯૧	૧૦૦	૨૪૬	૧૩૪	૫૬
મહેસાણા પ્રાંત	—	—	—	—	—	કીયા	૧૫૧	૭૫૬	૪૫૪	૨૪૨	૬૭
કુલ એકંદર ૧૦૫૩૩	૧૬૬૭૩	૧૨૩૦૦	૧૬૩૬૪	૫૦૩૦	—	કુરાઈX	૯૨૧	૨૦૦	૮૭૪	૫૬૫	૮૫
						કુરાલીX	૫૫૦	૨૨૮	૬૪૨	૪૪૨	૭૪

વડોદરા પ્રાંત

(કુલ પુસ્તકાલય ૪૭૮)

રેજીસ્ટ્ર મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૭૮)

મટાલી	૪૭૪	૩૨૮	૫૬૦	૧૯૧	૧૦૦	કાલીઆX	૮૫૩	૩૪૮	૬૬૩	૪૭૦	૨૮૦
અખરા	૨૧૬	૪૨૨	૪૩૫	૧૭૭	૯૬	ખાધાX	૬૮૮	૩૭૨	૪૬૭	૧૨૭	૮૮
અણસુ	૩૬૧	૨૦૭	૯૦૨	૫૬૩	૮૬	ગણપતપુ. X*	૧૩૨૬	૪૦૦	૫૧૭	૩૧૨	૯૫
આલમપુર	૬૬૮	૩૭૪	૨૩૫	૧૦૫	૫૨	મંધારા	૪૩૯	૩૪૩	૫૪૧	૧૩૫	૭૩
આસનેરા	૨૮૬	૪૪૦	૩૩૩	૧૦૫	૯૧	ચોરંદાX	૧૦૩૦	૭૫૩	૧૪૭૬	૬૩૧	૩૧૬
ઓઝ	૪૭૨	૩૭૮	૧૦૯૨	૬૩૫	૧૪૦	જાંજવા	૨૮૫	૨૭૦	૩૧૮	૧૧૦	૮૫
ઓસલામX	૬૮૮	૫૧૨	૬૧૧	૪૦૮	૧૦૦	જૂની જયરડી	૭૧૨	૪૪૬	૪૯૧	૨૯	૮૩
ઉમજ	૨૫૧	૨૦૧	૪૫૭	૨૨૨	૬૦	તેગવા	૨૫૬	૧૭૭	૩૦૧	૧૪૫	૧૦૦
ઉરદ	૩૯૬	૩૨૨	૪૬૦	૧૯૯	૮૪	દેથાણX	૪૮૧	૩૪૩	૫૬૪	૨૨૭	૫૭
કરણ	૨૭૩	૧૬૦	૩૩૩	૧૧૬	૪૪	દેસોલી	૪૮૮	૧૩૧	૪૪૮	૧૯૯	૬૧
						દેલવાડા	૨૯૩	૧૮૨	૪૪૦	૬૩	૫૬

ધામલુગ	૨૩૫	૪૧૮	૩૫૪	૧૪૩	૭૦	લતીપુરદીબી	૧૧૪	૫૦	૩૦૦	૨૨૭	૨૫
ધાવટ	૧૦૧૫	૪૬૩	૧૦૨૩	૬૭૬	૧૮૫	વલ્લભ*	૮૭૧	૨૩૧૨	૨૭૦૪	૪૧૪	૨૬૫
નવીજીથરડી	૩૨૨	૫૮	૧૫૮	૭૯	૩૧	વિરજઈ	૪૦૮	૪૪૦	૮૭૫	૫૬૨	૧૦૨
નિશાળીઆ	૧૧૮	૧૫૦	૨૩૩	૬૬	૬૫	વેમાર*	૧૩૯૬	૨૩૯૧	૧૦૧૫	૬૩૫	૨૯૮
પાળીઆપુરા	૧૦૦૫	૨૭૧	૮૫૧	૧૩૯	૮૭	વેમારડી*	૭૪૧	૫૨૭	૪૨૦	૨૭૫	૧૫૫
પિંગલવાડા	૨૮૨	૨૩૬	૫૬૬	૧૫૩	૭૬	લીલોડ	૩૪૬	૨૧૮	૪૫૭	૩૯૦	૬૬
પુરા*	૪૬૧	૨૧૭	૬૩૮	૨૭૫	૧૨૨	લાકોદરા	૩૩૨	૩૮૩	૫૫૩	—	૮૯
ફતોહપુરા	૩૩૧	૧૭૪	૨૯૦	૧૪૦	૪૪	સણાપુરા	૨૩૪	૧૯૯	૩૬૯	૫૬	૬૧
ળયાર*	૧૩૪૪	૧૪૪૨	૫૪૫	૨૮૩	૧૫૯	સગડોલ	૩૨૭	૮૨	૫૮૩	૧૫૭	૩૦
આમલુગામ*	૬૬૪	૩૬૮	૬૪૧	૩૫૪	૧૨૧	સણીઆદ	૩૧૧	૨૩૪	૬૩૪	૧૪૪	૮૨
બોડકા*	૬૧૯	૨૦૦	૬૫૫	૫૯૦	૧૩૫	સરપુરદીબી	૫૩૨	૫૪૭	૩૪૬	૧૯૦	૬૭
ભરયાણા	૪૦૯	૬૨૦	૭૨૭	૧૮૬	૧૦૩	સંબોધ	૨૨૫	૧૯૮	૫૪૪	૨૩૯	૧૦૪
ભરયાલી	૩૩૫	૪૦૭	૩૧૨	૨૨૭	૧૦૭	સામરા	૩૪૪	૫૨૦	૪૫૩	૧૧૭	૯૮
મીંગલેજ	૭૪૬	૨૦૨	૩૬૪	૧૩૯	૬૭	સાયર	૧૪૯	૫૬૪	૭૭૦	૨૯૦	૧૨૧
માત્રોજ	૨૮૬	૨૧૫	૪૨૨	૧૫૦	૫૭	સારોગ*	૫૬૬	૧૮૪	૭૭૮	૨૧૪	૬
માનપુર	૩૮૭	૧૦૮	૪૭૩	૧૭૧	૬૬	સાસરોદ	૨૨૫	૨૧૪	—	—	૮
મિયાગામ*	૯૦૩	૪૧૬	૨૪૮૧	૮૦૫	૨૧૮	સાદરણા	૩૧૦	૨૬૪	૩૨૮	૭૯	૬૧
મેથી	૪૫૭	૨૫૦	૬૫૮	૨૮૬	૭૦	સાંપા	૨૯૪	૫૦૬	૬૦૮	૧૧૦	૯૧
મેસરાડ	૨૨૭	૨૨૧	૮૧૪	૩૩૫	૮૧	સીમળી*	૬૭૧	૧૯૯	૭૮૮	૪૫૦	૭૯
મીંગલેજ*	૨૬૪	૪૬૭	૫૩૩	૧૨૯	૯૪	સુરવાડા*	૪૨૧	૩૩૭	૬૫૪	૪૮૪	૯૩
રણાપુર*	૮૮૭	૩૭૫	૯૯૨	૩૧૩	૧૦૩	હલદેવા	૧૫૦	૭૩૬	૭૨૫	૧૭૯	૮૬
રુરોદ*	૧૧૧૧	૭૦૭	૯૦૩	૩૮૯	૧૫૩	હડોદ*	૪૮૦	૧૯૯	૬૮૨	૧૭૦	૭૧
રોપા	૨૬૮	૧૧૮	૩૧૭	૧૭૫	૭૦	કુલ	૪૧૧૫૦	૩૦૧૦૬	૪૦૦૭૮	૧૨૦૨૦	૬૬૪૫

કોશ મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૪૯)						પારોખા	૪૯૮	૨૨૨	૫૨૨	૧૯૪	૯
અમરેશ્વર	૩૬૪	૨૬૨	૬૬૨	૩૧૩	૮૬	પીસાઈ	૩૯૩	૮૪૬	૬૨૭	૧૬૬	૧૫
અકોટી	૩૪૨	૧૩૦	૩૭૯	૧૦૫	૭૧	પુનીઆદ	૩૧૬	૨૨૯	૫૨૩	૨૧૧	૯
અગ્રકાંચ	૭૬૩	૪૩૦	૬૫૭	૨૧૮	૧૨૩	પ્રકા	૨૯૧	૩૬૩	૪૩૮	૬૫	૭
અતોલી	૧૨૭	૧૦૨	૫૮૯	૪૧૨	૬૮	કરતીકુર્ષ નાના	૫૦૦	૬૧૦	૫૨૦	૩૦૯	૧૮
કરભેટ	૨૭૩	૨૫૦	૬૫૪	૨૬૭	૧૫૦	કૌશળીઆ	૭૫૪	૨૦૪	૫૨૭	૫૮	૧૨
કેડધરા	૩૩૭	૨૩૯	૬૩૫	૧૯૭	૧૩૯	બોરબાર	૫૫૩	૮૩૮	૭૨૬	૨૪૮	૨૨
કરમાલ	૩૮૩	૧૭૧	૫૯૧	૨૪૬	૭૩	બાણુજ	૧૭૦	૧૭૦	૪૬૫	૨૧૫	૫૬
કેશલી	૩૧૪	૨૩૮	૩૫૯	૮૧	૬૫	બોરીઆદ	૨૮૧	૧૯૬	૫૬૨	૧૫૫	૧૪
કારવણુ*	૩૯૧૧	૪૮૩૪	૩૭૧૪	૧૮૦૦	૮૦૪	અહેશમપુરા	૩૧૪	૧૪૩	૩૦૭	૧૧૧	૬૮
કુકડ	૭૩૮	૪૧૪	૫૯૭	—	૯૬	બીલાપુર	૫૫૨	૪૨૭	૬૪૪	૨૩૭	૭૩
કુલેશ	૧૦૬૩	૩૧૬	૧૨૫૨	૫૩૮	૧૭૭	બીમપુરા	૩૦૩	૩૫૧	૪૫૨	૧૭૭	૭૨
કુંવરપુરા	૨૬૭	૧૯૦	૬૩૬	૨૭૫	૬૪	મહેલી	૭૭૮	૪૯૬	૭૪૯	૩૬૫	૨૩૯
કુંવરવાડા	૩૨૩	૧૧૧	૧૯૨	૧૯૨	૧૬૫	મેનપુરા	૪૨૦	૧૫૨	૨૪૨	૧૪૦	૮૦
ગામડી	૨૯૫	૧૫૯	૪૫૩	૧૪૯	૫૩	મંગલા*	૧૪૫૧	૫૯૨	૧૭૭૦	૯૨૪	૫૦૭
જાલાલ	૪૨૨	૨૧૩	૯૯૯	૨૫૯	૧૧૨	માવલી	૩૩૧	૩૫૧	૪૬૫	૧૪૮	૫૮
જૂનીમાંગરોળ	૨૪૭	૬૮	૨૭૫	૭૭	૫૨	રાજલી	૨૮૩	૮૭	૩૭૦	૨૬૦	૫૩
ટોલાર	૩૭૬	૧૫૮	૭૪૦	૪૫૨	૭૮	લીંગધળી	૮૨૧	૪૮૧	૭૩૦	૪૮૦	૧૩૬
ચુવાવી	૯૫૩	૨૭૫	૧૬૧૩	૪૬૨	૧૨૨	વડજ	૮૨૦	૯૨૮	૧૧૦૮	૮૯૦	૬૧૬
ધમેલી	૬૩૯	૫૯૯	૯૨૮	૩૭૯	૧૩૬	વઢાણા	૩૪૦	૪૭૬	૭૩૨	૩૪૫	૧૯૨
નડા*	૮૩૧	૯૭૫	૧૪૨૫	૬૦૪	૨૧૦	વણાદરો	૭૧૩	૨૯૧	૧૨૭૨	૫૫૦	૧૧૪
નારીઆ	૪૦૦	૨૬૬	૭૧૯	૧૫૩	૧૦૭	વસાઈ	૨૪૬	૨૦૯	૭૦૪	૩૪૦	૧૦૫
પલાસિવાડા	૫૯૬	૨૯૬	૫૨૬	૧૦૭	૯૮						

બારા	૫૦૬	૪૯૭	૧૨૩૭	૫૩૨	૬૯	કોટણા	૨૪૪	૧૯૭	૫૦૩	૨૧૦	૭૦
સમશેરપુરા	૩૨૧	૧૬૭	૩૩૨	૮૧	૫૨	મણપતપુરા	૩૫૪	૨૫૭	૨૮૪	૨૦૨	૫૧
સાઠાદા	૯૨૯	૪૬૯	૨૦૭૩	૩૪૩	૨૫૧	મવાસદા*	૧૭૫૪	૮૬૧	૧૬૪૮	૪૦૩	૨૨૭
સિતપુર	૩૨૬	૩૫૩	૭૩૨	૨૯૭	૧૪૨	ગામેડા	૨૦૪	૧૯૧	૧૩૮૭	૫૬૩	૬૭
હબીપુર	૧૦૬૭	૬૫૦	૯૦૭	૨૯૫	૧૩૧	ગોરીમાદા	૮૨૧	૪૪૦	૮૫૧	૪૩૩	૭૫
મોટા	૧૬૧૪	૨૧૫૯	૩૦૫૩	૧૫૮૩	૭૧૬	ધામજી *	૧૦૧૦	૮૦૪	૧૨૮૬	૧૧૮૯	૨૭૯

તિલકવાડા પેટામહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૩)

આમશેલી*	૬૮૪	૬૧૨	૧૦૨૯	૪૬૯	૧૪૯	ચિત્રાલ*	૭૦૬	૩૫૮	૭૭૮	૪૫૦	૮૯
કરનાળી*	૨૬૨૩	૭૯૩	૬૫૪	૨૯૨	૧૮૩	ચોકરી*	૭૩૯	૪૦૩	૨૫૭૦	૩૬૬	૧૪૩
મુળેદા	૨૯૩	૩૯૬	૫૧૫	૧૧૬	૯૧	જલાલપુર*	૬૬૨	૩૨૦	૧૧૫૧	૪૨૪	૧૦૧
કુલ	૩૬૦૦	૧૮૦૧	૨૧૯૮	૮૭૭	૪૨૩	ડબકા*	૧૦૦૪	૩૭૩	૨૭૪૬	૧૦૧૪	૧૩૧

પાકરા મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૬૪)

અમોલ	૪૦૭	૧૦૫	૯૯૧	—	૭૦	તાજપુરા	૪૨૮	૨૫૧	૭૪૨	૩૧૦	૮૨
અંબાડા	૩૧૯	૩૦૫	૯૧૩	૩૫૮	૮૯	તિથોર	૩૩૬	૧૫૪	૧૬૩૪	૫૮૫	૬૫
આંતી	૩૭૫	૧૯૦	૧૦૮૯	૩૨૯	૨૦૭	દણોલી	૧૭૦	૨૧૦	૫૦૫	૧૯૪	૭૫
આમળા*	૧૨૧૫	૨૧૦	૧૧૯૮	૪૧૭	૬૯	દસપુરા*	૨૦૬૪	૭૨૮	૧૭૧૨	૭૮૫	૮૮
ઉમરાવા	૩૦૪	૨૭૫	૧૦૦૬	૫૦૬	૧૨૦	દુધવાડા*	૬૨૧	૩૨૨	૧૧૭૦	૭૬૫	૨૨૬
કણ્ઝડ*	૬૪૫	૫૪૨	૧૭૧૯	૭૩૧	૧૨૮	નેદરા	૧૮૭	૫૭૫	૩૨૯	૪૩	૭૧
કરણાકુવા	૨૨૩	૩૫૧	૩૯૪	૧૦૦	૮૪	નરસીપુરા	૩૩૭	૭૧૪	૯૦૨	૫૮૧	૨૦૧
કરખડી *	૧૭૨૩	૧૨૦	૨૩૩૩	૧૬૩૦	૨૩૬	પાટોદ	૨૯૯	૫૬૬	૬૧૪	૨૧૧	૧૨૩
કલ્યાણકુર્ષ	૨૮૪	૫૭૭	૩૧૫	૧૪૨	૮૩	પીંગાપા	૨૭૨	૨૪૦	૫૪૮	૧૬૫	૧૬૫
કાંદા*	૪૬૬	૨૪૭	૪૬૮	૨૧૮	૧૦૯	પીંપળી	૩૧૮	૨૦૯	૫૬૬	૩૦૪	૭૭
કુરાલ	૮૭૮	૫૧૪	૧૨૭૯	૪૦૬	૧૩૫	આહાલુવસી	૧૮૯	૯૦	૯૪૮	૨૦૪	૫૧

કાદારી	૩૬૫	૧૦૯	૩૪૬	૬૩	૩૭	સાંગમા	૩૫૬	૧૭૫	૮૧૪	૧૮૧	૭૨
બોજા	૮૮૬	૪૮૦	૨૦૯૫	૭૪૬	૧૪૮	સાંપલા	૨૭૪	૪૭૧	૬૪૬	૨૪૯	૧૧૪
ભાણુપુર	૨૩૬	૫૩	૩૬૫	૮૮	૩૬	સેનક્રવા	૧૧૫૨	૩૩૪	૧૨૧૫	૫૪૬	૧૯૦
મગતલુ	૧૫૧	૫૪	૮૩૩	૧૭૦	૮૬	સોખકાખુર્	૬૭૬	૧૫૮	૭૩૭	૩૧૨	૭૧
માસર	૧૩૯૬	૫૪૭	૧૬૭૭	૮૦૩	૧૩૫	સોખકાપાધુ	૧૫૮	૧૭૧	૮૪૪	૪૯૨	૩૯૩
મુજપુર	૧૮૨૧	૭૭૧	૩૩૦૯	૪૨૬	૧૪૭	હરણમાળ	૧૮૫	૪૪૩	૨૨૫	૧૧૦	૮૧
મુવાલ	૮૪૬	૮૦૮	૧૩૫૦	૪૯૮	૧૨૦	હુસેપુર	૨૮૫	૧૦૦	૩૧૨	૧૮૨	૩૦
મેંદાદ	૨૨૦	૫૪	૩૨૧	૧૯૮	૩૩	કુલ	૩૩૫૬૪	૨૬૮૨૫	૫૭૬૧૩	૧૧૪૪૧	૮૨૯૨
મોભા*	૮૪૭	૩૩૩	૧૫૦૮	૭૮૬	૧૭૫	ચેટલાદ મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૬૪)					
રણ	૧૫૨૭	૯૮૬	૨૩૦૫	૧૧૧૯	૨૩૫	અગાસ	૧૪૯	૪૨૯	૯૩૦	૩૪૧	૧૯૫
રાજપુરા	૨૨૩	૧૫૬	૫૯૬	૪૮૬	૧૩૦	અરડી	૨૭૯	૨૨૦	૯૪૧	૧૭૦	૧૨૯
તીપુરા	૭૭૭	૩૩૨	૧૦૩૪	૭૩૭	૬૩	કણીઆ	૨૭૫	૧૪૯	—	—	૭૪
કુણા	૫૬૫	૩૫૫	૯૭૬	૪૬૨	૯૨	કલોલી	૩૯૧	૧૬૭	૮૮૫	૩૦૦	૯૫
કલસા	૨૬૯	૧૫૦	૨૬૦	૧૧૯	૫૮	કાલીકા*	૧૨૭૧	૩૨૧૩	૨૨૪૪	૬૪૭	૬૨૦
કુમ*	૧૯૦૭	૧૮૯૯	૨૯૧૫	૧૮૯૫	૫૯૫	કાઠાવી	૧૨૬૪	૩૧	૪૨૦	૧૩૪	૨૫
તણુશા	૬૦૨	૪૧૭	૬૭૦	૪૩૩	૧૪૦	કાસર	૧૪૦૧	૧૨૬૮	૩૫૩૨	૧૦૯૦	૪૯૮
વીરપુર	—	—	—	—	—	અણુસોલ	૨૯૫	૩૦૯	૩૦૯	૧૪૯	૮૮
વિશ્રામપુરા	૫૧૯	૮૨૪	૮૬૩	૪૪૯	૧૯૩	ગંગાપુરા	૧૬૪	૮૦	૩૬૧	૮૬	૫૮
ચાણપુર	૭૫૩	૨૮૫	૬૫૯	૪૧૮	૧૫૪	ગામ*	૧૯૩૦	૧૭૧૨	૨૦૯૪	૧૩૫૪	૨૬૬
સરસવણી	૧૩૯૩	૨૭૧	૧૩૦૯	૬૨૧	૧૪૮	ધુટેલી	૨૦૭	૨૮૮	૭૩૦	૨૮૧	૧૦૯
સાદ	૧૫૭	૧૩૮	૩૪૧	૧૫૦	૧૦૧	ચામિ*	૨૨૫૭	૨૨૩૩	૩૨૪૩	૧૮૨૫	૬૩૧
સાદરા	૪૩૬	૩૯૫	૧૦૩૨	૪૨૫	૨૨૫	નલાબોરડી	૧૫૧	૩૫	૫૩૯	૪૪૧	૨૯
સાધી*	૨૧૨૭	૧૪૬૨	૧૯૬૭	૭૯૫	૩૧૩	જોજ	૪૬૧	૫૬	૯૫૨	૬૫૯	૩૩

ડોમોઉચ*	૧૬૩૭	૧૫૦૦	૨૩૦૦	૬૦૦	૨૦૦	બૂરોડોઈ	૯૧૬	૨૦૪	૮૧૪	૨૬૦	૬૩
ડોમોલચ	૬૮૨	૩૧૬	૧૪૮૨	૬૭૫	૧૪૬	મધરોળ	૩૭૧	૬૨	૧૮૦૨	૪૪૩	૪૦
ડાલી	૨૭૮	૧૪૧	૩૦૩	—	૪૪	મલાતબચ	૧૨૭૨	૪૯૫	૨૪૮૯	૮૭૮	૧૪૩
ત્રાંબોવાડ	૩૬૫	૪૨	૧૨૭૨	—	૨૩	માણુચ	૭૮૭	૨૭૯	૧૩૬૫	૫૬૫	૪૯
ચલેડી	૩૪૭	૨૧૪	૬૬૯	૪૪૩	૧૭૫	માનપુરા	૩૩૧	૧૭૮	૬૨૫	૧૬૮	૩૯
દતાલીચ	૪૭૯	૨૮૨	૯૫૩	૨૫૯	૧૨૬	માલાવામ	૬૦૮	૧૦૫	૧૦૨૯	૨૧૭	૫૨
દેવાચ	૧૪૧૧	૯૯૨	૩૧૨૬	૭૧૯	૩૫૬	મેઘલપુર	૨૭૬	૫૧૬	૩૫૦	૧૯૦	૯૩
ધૈમપુરા	૨૯૪	૧૮૬	૫૪૦૦	૧૧૨	૮૧	મોગરીચ	૨૦૭૦	૧૪૩૮	૧૯૧૬	૮૬૦	૨૫૪
નવાગામચ*	૬૩૧	૧૨૧૫	૭૩૯	૨૮૧	૧૦૪	મોરડ	૩૨૯	૧૫૯	૧૨૧૧	૬૬૧	૧૫૦
પલાણીચ*	૨૨૭૩	૨૦૭૪	૨૪૭૮	૧૩૧૮	૨૩૧	રામપુરચ	૪૧૫	૧૩૪	૯૩૮	૭૭૫	૬૮
પલોલચ	૧૦૨૦	૪૮૦	૧૦૦૩	૩૯૭	૧૮૯	રામોલચ*	૨૧૮૨	૭૦૬	૨૧૦૬	૪૭૮	૧૫૬
પાડગોલચ	૫૬૬	૩૭૫	૧૬૬૨	૧૪૩	૧૪૬	રામોદડી	૨૪૦	૨૪૪	૩૩૨	૧૨૪	૫૬
પેટલી	૪૭૫	૬૧૩	૧૩૨૮	૨૨૪	૧૧૪	રાવલી	૨૫૮	૧૧૦	૮૪૮	૪૦૦	૯૦
બાકરોલચ*	૨૩૨૨	૩૧૭૫	૩૪૮૪	૧૦૫૪	૪૨૦	રણુ	૩૬૧	૫૧૯	૧૪૫૬	૬૨૫	૧૦૯
બામણોલી	૨૪૯	૪૬	૧૬૧૫	૪૨૯	૩૦	રણુચ	૩૭૬	૨૨૭	૧૨૦૧	૪૭૦	૨૪૫
બાંટવા	૨૮૩	૬૨૦	૩૬૧	૨૧૦	૧૦૯	લોંબાલી	૨૨૫	૨૧૭	૩૪૭	૨૫૬	૯૦
બાંધણીચ*	૨૩૩૮	૧૨૦૩	૩૫૦૬	૧૦૯૦	૧૪૧	વટાવચ	૪૩૧	૨૨૪	૮૧૧	૨૧૦	૧૨૧
બાલીન્ટા	૨૪૮	૧૦૪	૯૯૦	૧૩૬	૬૩	વિઆમપુરા	૬૮૨	૪૭૩	૭૮૧	૩૬૩	૬૫
બોરીઆ	૪૫૨	૧૮૦	૧૧૪૯	૩૯૭	૧૩૫	વિરોલ	૩૭૭	૨૦૧	૬૬૮	૪૩૧	૮૫
ભાડકદચ*	૧૨૪૧	૮૭૦	૧૧૧૧	૪૬૬	૧૬૦	લંબચાચ	૯૩૪	૪૭૭	૧૩૬૪	૧૨૦૪	૨૪૫
ભાંડેરચ	૨૩૫	૨૨૫	૪૧૯	૫૪	૬૨	સાસિદ	૧૭૧	૧૬૦	૩૯૪	૬૦	૪૬
ભાટીએલ	૨૪૦	૭૧	૬૮૮	૩૬૬	૫૩	સેખડી	૪૮૨	૮૦૪	૨૯૫	૧૫૯	૭૫
ભાજેલ	૨૬૧	૧૮૬	—	—	૫૨	સિહોલચ*	૧૧૧૩	૧૩૨૫	૧૯૨૭	૬૫૪	૨૨૨

સીમરગામ	૫૮૨	૧૩૩	૧૧૫૪	૧૦૪	૩૨	જુવેલગામ	૪૫૨	૨૫૮	૯૧૮	૬૫૫	૪૭
સીલવાઈ	૨૮૭	૯૯	૫૩૩	૫૩	૨૭	રણોલીગામ*	૨૪૦૭	૧૮૦૯	૮૫૭	૬૫૦	૧૩
સુંદરધામ	૪૫૧	૧૭૮	૧૬૦૦	૬૮૩	૧૩૩	રહેલગામ*	૩૧૭૫	૩૬૬૬	૧૪૫૧	—	૩૯
સુંદરા ગામ	૬૮૦	૮૮	૮૦૮	૧૩૭	૫૫	લાલપુરા	૨૦૨	૨૪૯	૪૭૭	૧૪૦	૭
કુલ	૪૦૭૦	૫૩૫૮	૨૩૭૬૭	૬૩૭૨	૮૪૪૦	વટાદરાગામ*	૬૩૨	૧૬૩	૨૫૦૦	૧૫૮૨	૬

બાદરજી પેટામહાલ (કુલ પુરતકાલ ૨૭)

કણુજગામ	૪૬૭	૨૨૯	૭૬૭	૩૬૧	૬૦	વાસણગામ	૪૯૦	૫૧૧	૯૨૪	૨૨૫	૧૧
કાળીસાગામ*	૧૬૧૦	૩૧૫	૧૧૧૮	૨૫૬	૧૭૭	સિસ્વાગામ*	૨૧૯૧	૨૮૮૯	૨૨૧૯	૧૪૦૯	૪૩
કિંબલોડ	૬૨૨	૩૦૫	૧૫૮૫	૯૧૭	૧૧૯	સુંદરધામ	૭૬૧	૯૧	૧૬૦૪	૬૭૫	૭
મોસિંધાગામ*	૫૦૯	૪૩૩	૧૨૯૨	૬૪૪	૧૧૨	શેરડી(મોટી)	૧૭૧	૩૦૫	૧૫૮૫	૯૧૭	૧૧
ગંબીરા	૨૭૬૬	૧૦૨૦	૨૭૫૫	૯૭૮	૧૪૦	કુલ	૩૦૧૩	૩૨૦૬	૧૫૬૪	૧૮૭૩	૪૦૩

અમારા વડોદરા મહાલ (કુલ પુરતકાલ ૬૦)

મુવા	૩૧૬	૧૯૫	૧૧૦૦	૫૨૭	૧૭૨	અણખી	૨૨૯	૨૧૬	૪૭૭	૧૫૦	૧૦૨
બલસણગામ	૮૨૨	૨૮૦	૨૦૩૯	૧૦૩૪	૧૪૫	અટલાદરા	૨૫૩	૧૯૬	૭૮૦	૧૭૯	૮૩
બલુધગામ*	૧૨૨૭	૪૯૦	૧૩૬૩	૬૧૩	૧૦૦	આસોળગામ	૧૨૪૬	૨૨૪	૯૫૯	૧૯૦	૧૦૯
બહાજ	૬૯૫	૧૩૭	૧૨૫૦	૬૧૮	૮૦	આળોડગામ	૮૮૮	૬૬૬	૫૪૦	૧૮૦	૧૦૨
બેચીકુવાગામ	૪૯૪	૨૧૨	૭૬૬	૩૭૨	૯૯	અકોડીઆ*	૬૧૩	૧૯૪	૬૭૭	૧૩૫	૬૮
ઝારોળાગામ*	૨૨૪૭	૨૯૨૪	૨૬૧૫	૧૯૪૮	૪૨૫	મટોલાગામ*	૨૨૪૦	૧૧૯૫	૧૪૯૭	૭૩૭	૧૭૬
ટોળા	૩૧૫	૪૫૩	૧૦૦૫	૧૯૫	૧૦૦	ઉડેરા	૩૯૭	૬૦૩	૯૪૫	૩૮૨	૧૦૪
પીપળીગામ	૪૮૭	૨૨૦	૧૧૫૩	૪૫૩	૧૩૫	કરચીઆ	૪૨૧	૧૧૭૩	૧૨૩૬	૨૦૯	૬૪
પીપળોઈ	૪૯૯	૨૫૭૧	૧૩૬૮	૮૭૩	૨૩૩	કલાલી	૪૮૭	૪૦૨	૬૪૨	૩૩૫	૧૫૦
શીલાવ	૪૭૮	૧૯૧	૧૫૨૩	૨૬૮	૭૭	કાચીપુરાગામ	૪૮૯	૧૪૩	૬૦૪	૨૬૪	૬૩
આમણગામ	૨૬૦૧	૫૬૨	૨૯૭૪	૧૪૭૬	૨૬૫	કોચલીગામ*	૬૨૪	૨૪૦	૩૦૨૬	૮૪૪	૨૩૭

કરોડીઆ	૨૩૬	૧૭૮	૩૬૪	૧૬૧	૪૩	મોજલપુર	૩૩૪	૧૨૧	૧૬૬૭	૩૩૦	૪૨
ખાનપુર	૨૬૩	૧૫૬	૩૦૯	૧૩૫	૫૧	મેઘાકુદર	૩૬૨	૧૪૯	૬૬૨	—	૪૨
ગોડળપુરા	૩૧૧	૧૪૧	૨૩૫	૭૫	૪૦	રણોલી	૧૨૧૯	૧૦૨૧	૧૫૦૭	૧૦૨૫	૨૨૮
ગોત્રી	૬૭૪	૫૫૯	૧૧૬૬	૪૪૦	૧૭૦	રાયપુરા	૧૮૩	૨૪૫	૧૨૭૬	૫૮૫	૧૧૧
ગોરવા	૮૧૯	૩૦૨	૧૨૮૮	૫૪૪	૧૮૬	રવાદ	૭૦૨	૨૬૩	૬૩૫	૩૩૬	૧૨૨
ચાપડ	૪૪૬	૬૦૧	૬૮૧	૨૧૮	૧૪૫	લાલજીપુરા	૧૧૭	૭૦	૮૮૦	૨૨૬	૪૮
જાણી	૪૪૭૬	૪૫૬૬	૩૭૭૪	—	૫૦૨	વડલા	૨૭૫	૨૧૨	૫૧૦	૨૬૭	૭૧
જાંજીવા	—	—	—	—	—	વેમાલી	૩૪૧	૪૬૮	૪૦૦	૧૧૦	૧૪૩
તતારપુરા	૩૧૪	૪૨૩	૪૦૫	૮૮	૭૪	વડસર	૨૬૪	૧૬૪	૭૦૨	૧૪૪	૬૮
તરસાળી	૧૧૨૭	૫૫૫	૧૧૮૯	૭૩૬	૧૯૫	વડસાલા	૬૬૫	૩૧૮	૪૬૩	૭૧	૮૭
દશરથ	૮૬૦	૬૧૯	૧૭૮૦	૫૭૫	૧૧૩	વરણામા	૨૫૬૩	૨૩૩૪	૨૩૦૩	૬૦૦	૨૬૧
દામાપુરા	૨૬૦	૧૬૬	૩૫૪	૯૨	૬૫	વાસણાકોત-રીઆ	૪૯૧	૩૬૭	૧૧૩૪	૮૨૧	૧૨૩
દુમાડ	૫૧૭	૬૪૮	૧૦૦૩	૨૫૦	૨૨૫	સમા	૩૭૦	૨૩૮	૩૬૨	૧૬૫	૮૨
ધનિયાવી	૧૬૬	૫૭	૭૬૨	૨૫૨	૫૧	સમસપુરા	૨૬૪	૯૮	૩૫૬	૭૦	૩૫
નિમગપુરા	૩૧૭	૨૨૧	૫૭૦	૨૩૭	૯૨	સમસાળાદ	૨૮૪	૩૫૦	૪૨૧	૯૨	૧૦૮
પદમલા	૬૭૮	૨૪૦	૧૦૪૦	૧૭૫	૧૬૮	સમીઆલા	૩૫૭	૫૨૦	૭૭૭	૧૬૨	૧૪૨
પાતળવેણી	૨૧૮	૨૬૭	૩૦૨	૯૨	૮૮	સરાર	૧૧૮૯	૫૪૫	૧૩૦૦	૫૦૦	૧૩૦
પોર	૭૮૫	૪૦૦	૧૧૫૪	૬૪૦	૮૭	સલાડ	૪૬૮	૪૧૫	૮૫૪	૪૪૪	૧૦૫
બાજવા	૨૪૧	૧૪૩	૫૪૯	૪૩૬	૧૫૧	સીસવા	૨૭૦	૬૨	૭૦૦	૩૧૧	૩૪
બીલ	૨૩૩૧	૨૨૨૧	૧૨૭૬	૪૬૩	૩૫૦	સુદરપુરા	૩૧૫	૨૩૯	૩૮૨	૧૬૨	૧૬૩
ભાયલી	૧૧૨૮	૫૪૮	૨૧૨૨	૬૨૩	૧૦૧	સેરખી	૨૪૨	૨૬૨	૧૭૬૨	૧૬૬	૧૨૩
મકરપુરા	૮૩૩	૫૬૦	૧૩૦૭	૬૫૦	૮૨	સેવાંસી	૬૫૫	૩૮૫	૧૫૬૦	૬૫૦	૧૫૭
માણેમ	૪૨૨	૬૪૩	૨૬૬	૧૪૫	૧૦૨	સોખાડ	૧૭૭૮	૩૬૦૨	૨૧૨	૧૫૩૫	૩૬૦

સેવક વાસણા	૨૯૬	૨૬૬	૭૮૭	૬૨૪	૧૮૩	રસુલાબાદ	૧૩૯૧	૧૨૯૩	૬૭૮	૧૪૨	૧૫૯
સાંકરદા	૪૧૬	૧૫૦	૧૯૫૦	૪૪૬	૯૮	સાંકરીઆ	૩૫૩	૧૪૬	૩૦૬	૩૨	૪૧
દરથીX	૩૬૧	૧૨૫	૬૮૯	૪૧૭	૭૪	સાંગાડોલ	૨૪૬	૨૭૦	૫૪૨	૨૦૦	૧૦૮
કુલ	૩૮૩૪	૧૨૯૮	૫૮૧૮	૧૬૮૫	૬૩૭	કુલ	૬૨૫૯	૬૨૧૫	૧૦૧૩૩	૨૩૫૦	૧૪૪૧

વાઘોડીઆ મહાલ (કુલ પ્રસ્તકાલય ૨૨)

શિનોર મહાલ (કુલ પ્રસ્તકાલય ૪૨)

આસોજ	૨૦૦	૧૦૪	૬૬૪	૩૧૭	૨૭	અચીસરા	૨૫૧	૧૭૫	૪૭૦	૧૩૩	૮૧
કરમાલીઆ-પુરા	૬૫૬	૨૨૧	૭૮૯	૧૪૬	૫૩	અવાખલX*	૧૧૭૩	૩૫૫	૫૪૧	૩૫૦	૨૬૦
કામરોલX	૬૨૧	૯૭	૪૧૪	૧૨૫	૩૯	અંબાલી	૨૫૮	૧૫૮	૫૩૬	૪૪	૪૭
કારીપુરા	—	૧૯૦	૩૭૬	૧૪૪	૮૩	આણીદી	૧૨૦૭	૮૪૦	૭૬૨	૩૫૧	૨૧૦
ખેરવાડીX	૬૧૪	૧૪૦	૬૧૦	૨૦૭	૫૫	અનસોયા	૭૪૯	૧૪૦	—	—	૩૫
ખંધા	૩૩૩	૧૭૩	૩૮૭	૧૮૬	૮૯	ઉતરાજX	૮૩૭	૫૮૯	૧૨૫૬	૫૭૦	૧૨૩
ગામદરા	૩૧૧	૧૦૬	૬૬૬	૨૩૭	૫૦	કણુજોડાX	૩૩૬	૨૧૫	૫૪૨	૧૨૬	૧૧૪
અણેશપુરા	૩૮૯	૮૭	૩૮૬	૧૧૦	૧૦૦	નાના કરાળા	૩૫૧	૫૦૦	૫૩૧	૧૨૬	૧૪૬
ગુતાલ	૩૨૬	૩૫૧	૯૧૦	૩૨૫	૯૯	મોટા કરાળા } X	૧૪૦૭	૧૦૫૮	૧૦૯૮	૬૦૧	૧૮૭
જરોદX*	૧૯૩૮	૧૧૫૫	૨૨૬૮	૧૨૭૮	૧૮૮	કુકસX	૫૪૩	૪૪૭	૧૧૧૩	૫૧૧	૧૩૦
દાંડીઆપુરાX	—	—	—	—	—	જાણુભાઇ	૯૧૪	૪૨૪	૫૪૭	૨૮૫	૮૩
પીંપગીઆ	૩૦૭	૧૧૩	૫૩૭	૧૦૩	૯૯	ઝાંઝડX	૯૪૩	૪૪૯	૧૦૧૦	૨૮૨	૨૧૧
લજીઆરા	—	—	—	—	—	દીબરવાX	૯૯૮	૫૨૯	૮૪૧	૪૨૬	૧૧૧
મોડાધરX	૮૯૧	૫૧૯	૭૪૪	૩૯૩	૧૧૦	દીગસોદ	૩૮૨	૩૭૫	૩૭૦	૧૩૭	૯૬
રવાલ	૯૧૩	૯૯૧	૮૯૬	૨૭૦	૧૪૦	તરવા	૩૩૩	૭૭૯	૩૪૭	૧૦૫	૯૫
લીમડા	૨૫૧	૨૬૫	૭૩૨	૩૫૦	૧૫૦	તેનતલાલ	૧૧૫૨	૧૩૭૫	૧૨૧૬	૭૧૨	૨૦૫
લીસોરા	૩૬૭	૩૩૧	૫૩૦	૭૦	૭૧	તેરસા	૮૭	૩૯	૩૧૪	૬૩	૨૭
સાંકરપુરા	૨૪૯	૪૧	૨૭૬	૫૮	૨૬	દામનગર	૨૬૮	૧૪૪	૩૧૨	૧૮૬	૫૬

કામાપુરા	૨૭૦	૯૯	૨૫૦	૧૩૪	૪૫૬	કામાપુરાનાના	૩૨૯	૨૮૪	૩૪૮	૨૧૨	૭૦
દિવેર	૯૨૬	૯૫૨	૭૦૧	૨૫૦	૧૮૩	કુલ	૨૪૩૨૩	૧૯૦૧૮	૨૮૯૦૮	૧૧૭૮૫	૪૬૬૬
પુનીઆદ	૬૯૧	૪૧૦	૭૩૧	૩૫૦	૧૬૦	સંખેડા મહાલ (કુલ પુરતકાલય ૪૦)					
કાંકણીઆ મોટા	૮૮૧	૪૨૨	૧૩૧૩	૮૫૭	૧૫૯	અરીકા	—	—	—	—	—
અરકાલ	૧૨૪૫	૯૮૪	૧૩૯૦	૭૬૫	૨૨૦	અલ્લાદપુરા	૨૫૫	૯૦	૪૩૮	૯૭	૨૧
બાવળીઆ	૨૦૦	૪૦૯	૩૭૨	૧૩૭	૬૬	કમુંળીઆ	૬૭૭	૩૧૫	૯૨૨	૧૮૪	૧૮૪
બીચલી	૩૩૫	૧૦૦	૬૭૬	૩૫૮	૩૦	કાવીકા	૫૩૦	૪૭૨	૭૩૫	૨૩૨	૧૮૦
બેખકા	૫૬૩	૧૪૧	૨૮૩	૧૩૪	૭૯	કોસિંદ્રા	૧૧૮૩	૨૪૦૩	૧૨૮૬	૧૦૩૧	૩૩૦
માલપુર	૧૩૫	૮૨	૪૩૭	૩૬૨	૩૩	ખુનવાડ	૨૮૪	૧૫૯	૬૯૫	૨૮૭	૯૬
માલસર	૧૩૫૨	૧૦૧૯	૯૯૫	૭૫૦	૨૧૬	ગરકા	૨૦૮	૩૪૯	૫૮૧	૧૪૧	૭૫
મંજરોળ	૨૫૬	૨૭૦	૭૬૦	૧૭૪	૯૮	ચુંડીયા	—	—	—	—	—
મંડવા	૧૫૯	૨૧૭	૭૭૬	૨૯૪	૫૩	ચંદાનગર	૩૪૬	૧૭૧	૨૫૭	૬૯	૧૩૦
મિંદોળ	૪૭૦	૬૯૯	૧૦૮૦	૪૩૭	૯૬	ચીખાદરા	૬૫૬	૬૫૧	૫૫૭	૨૬૨	૪૬૭
મોલેથા	૪૭૧	૨૭૫	૬૩૫	૧૧૪	૧૩૦	ટીંબા	૪૪૩	૮૧૬	૭૭૫	—	૩૨૯
વણીઆ	૨૮૦	૧૨૬	૪૫૮	૧૯૯	૬૬	ડોરમાર	૩૩૬	૫૫૩	૩૧૪	૬૫	૧૦૪
વરખડ	૪૧૪	૧૩૮	૭૫૧	૨૨૬	૧૦૨	તાંદલગ	૧૧૭	૧૫૩	૯૦૬	૯૦	૪૪
સિરોળા	૨૯૧	૨૦૧	૬૨૨	૩૮૦	૮૩	નંદપુર	—	—	—	—	—
સતિસણા	૫૦૧	૨૦૪	૬૨૫	૨૩૨	૭૫	પરવટા	૨૮૦	૧૯૦	૫૫૨	૭૫	૫૫
સાંઘી	૧૦૪૨	૧૪૧૩	૧૪૯૯	૯૮૯	૨૯૪	પાણેજ	૩૩૧	૩૦૦	૫૪૦	૧૫૬	૧૨૫
સાંધા	૩૨૫	૧૨૬	૨૫૬	૧૦૨	૯૬	પાટણા	૨૪૬	૨૩૪	૪૬૯	૨૦૬	૬૮
સીમળી	૯૦૧	૬૯૯	૧૦૫૦	૬૦૫	૧૯૩	પતરા	૩૬૨	૪૮૮	૪૫૭	૧૭૬	૫૧
સુરાસામલ	૬૦૨	૨૨૪	૧૦૧૭	૨૫૭	૧૩૨	પીપળસઠ	—	—	—	—	—
સેગવા	૩૯૨	૨૧૧	૪૪૭	૧૫૧	૯૨	પીઠા	૧૭૪	૨૪૦	૩૨૫	૧૨૫	૨૨૯

કાંટા	૨૨૯	૩૦૭	૨૭૯	૧૦	૯૬	દિગાદ	૨૬૯	૨૮૫	૯૦૬	૧૪૧	૮૩
કાંકટ	૨૪૫	૪૫૯	૧૦૪૯	૭૦૦	૧૨૫	ખાખરીઆ	૬૯૫	૫૭૭	૭૨૫	૪૭૫	૧૩૫
બોડેલી	૧૦૮	૧૫૯	૧૦૬૧	૪૬૧	૫૩	મરઘીઆ	૨૮૪	૩૨૫	૬૭૨	૮૭	૧૨૨
ભાટપુરX	૯૮૯	૮૧૭	૧૮૮૫	૧૦૮૯	૬૭૯	જાંગડીઆ	૨૮૦	૧૪૯	૩૪૫	૯૧	૭૧
માકણીX	—	—	—	—	—	ગોહડા	૩૩૧	૫૬	૧૯૦૪	૬૨૫	૨૮
માલપુર	૩૨૫	૨૪૫	—	—	૬૩	કુંઘવX	૬૯૩	૩૪૨	૧૭૬૩	૧૦૬૫	૧૨૦
માનરોળ	૫૧૭	૫૩૦	૮૯૧	૨૨૬	૧૧૦	ડેસરX*	૧૨૦૯	૧૫૧૪	૨૧૦૦	—	૪૧૧
માલુ	૩૫૨	૫૫૭	૬૩૭	૧૬૫	૧૨૦	તુળસીપુરા	—	—	—	—	—
રામનગર	૩૪૨	૧૪૨	—	—	૫૮	ધનતેજ	૬૪૬	૯૨	૬૯૫	૩૨૫	૬૦
રતનપુર } કમારજ	—	—	—	—	—	ધર્મપુર	૩૬૮	૩૫૦	૧૫૦	૯૫	૯૫
લોદોદ	૪૬૮	૧૨૦૭	૭૭૧	૩૪૮	૧૬૧	નમીસરા	૧૬૦	૪૫	૪૨૪	૨૦૦	૩૯
લાહરસ	૧૫૩	૧૫૧	૬૧૨	૧૩૦	૩૭	નાનીલાડોલ	૧૫૨	૩૬	૪૫૬	૨૫૦	૪૬
રાયપુર	—	—	—	—	—	ચોધગા	૧૧૨	૧૧૧	૮૧૩	૩૫૬	૪૨
વડેલી	૪૬૬	૩૮૧	૯૨૭	૩૦૭	૨૨૦	પીસોલ	૨૩૨	૧૨૫	૫૯૬	૨૪૫	૫૨
વાસણાX*	૮૬૭	૧૩૨૫	૧૫૩૩	૮૦૦	૧૮૫	બાદરોલ	૧૦૪૮	૪૪૦	૧૪૦૯	૨૨૭	૨૦૫
મરગી	૧૬૪	૧૪૬	૧૯૩	૮૫	૬૭	મંજુસરX	૯૫૬	૬૬૦	૧૫૮૭	૭૦૮	૨૦૪
મરડિયા	—	—	—	—	—	રતનપુરા	૫૧૨	૫૬૫	૫૩૬	૧૭૨	૧૨૨
મુર્ખાધામ	૦૨૯	૫૪	૩૮૦	૧૫૭	૩૬	મુદેલા	૨૬૧	૧૭૮	૩૨૪	૪૫	૯૨
મોનગીર	૫૪૫	૪૮૦	૫૮૨	૨૮૨	૨૩૭	મુનાલ	૩૩૮	૪૨૦	૩૪૪	—	૧૧૮
દાડિદ	૪૫૩	૨૩૧	૬૭૬	૧૯૯	૧૦૯	ગોડીલાડોલ	૨૭૩	૧૦૮	૪૬૬	૨૦૨	૬૩

કુલ ૧૨૧૧૫ ૧૩૬૩૬૨૦૩૩૫ ૬૭૦૫ ૪૬૨૯ રાણીઆ ૨૮૧ ૧૭૨ ૮૪૬ ૩૮૦ ૧૭૨

સાવલી મહાલ (કલ પુરતકાલય ૨૯) રાણીપુરા ૩૭૩ ૧૭૦ ૭૨૬ ૧૧૧ ૭૬

અંજેસર ૬૯૧ ૪૩૫ ૮૫૫ ૩૭૬ ૧૭૨ વરસમ ૩૩૮ ૩૬૩ ૫૬૨ ૧૧૨ ૭૮

વાલાવાવ	૨૫૨	૨૩૦	૩૦૦	૯૩	૮૮	સાંદાસાલ	૧૧૦૭	૫૦૦	૧૭૦૮	૬૩૨	૯૧
વેળપુર*	૮૯૧	૫૮૮	૭૮૨	૨૭૨	૧૫૮	કુલ	૧૩૧૮	૯૨૪૦	૨૦૨૫૫	૬૭૦૭	૩૦૭૬
સમલાયા સ્ટે.	૧૫૬	૨૩૭	—	—	૮૬	વડોદરા પ્રાંત કુલ	—	—	—	—	—
ચારદાપુર	૩૧૦	૨૦૭	૧૬૫	૪૭	૪૭	એકંદર	૨૬૮૦૫૦	૨૧૨૪૩૦	૩૮૪૨૬૫	૧૫૩૧૫૦	૫૬૫૭૭

તારીજ આમ પુસ્તકાલયોની તારીજ

નં. ક્ર.	પ્રાંતનું નામ	આમ પુસ્તકાલયોની સંખ્યા	પુસ્તક લેડોળ	વંચાયલાં પુસ્તકો	વાંચકો	ભણેલા પુરુષો	તરતી
૧	અમરેલી	૧૧૫	૫૪૦૨૧	૫૬૧૫૯	૨૧૩૬૯	૪૪૮૩૯	૧૦૨૯૧૫
૨	નવસારી	૧૮૮	૯૨૪૦૨	૭૦૭૫૮	૨૧૦૮૧	૬૦૯૩૮	૧૪૬૬૧૫
૩	મહેસાણા	૪૩૮	૨૦૫૨૩૨	૧૬૯૮૭૩	૫૪૦૪૦	૧૯૪૯૪૪	૫૨૨૩૦૦
૪	વડોદરા	૪૭૮	૨૬૮૦૫૦	૨૧૨૪૩૦	૫૬૫૭૭	૧૫૩૧૫૦	૩૮૪૨૯૫
કુલ	વડોદરા રાજ્ય	૧૨૧૯	૬૧૯૭૦૫	૫૦૯૨૨૦	૧૫૩૦૫૭	૪૫૨૮૭૧	૧૧૫૬૧૨૫

કરખા, માહિલા અને બાલ પુસ્તકાલયોની તારીજ

૧	કરખા પુસ્તકાલય	૪૬	૩૦૯૬૨૮	૨૮૪૫૭૩	૨૫૫૭૮	૧૧૮૯૩૩	૪૦૧૧૭૦
૨	માહિલા પુસ્તકાલય	૧૮	૨૨૪૨૯	૫૯૭૧૫	૫૩૧૫	—	—
૩	બાલ પુસ્તકાલય	૧૧	૧૭૫૦૯	૫૮૮૭૦	૪૫૭૪	—	—
	કુલ	૭૫	૩૪૯૫૬૬	૪૦૩૧૫૮	૩૫૪૬૭	—	—
આખા રાજ્યની બધા પ્રકારની પુસ્તકાલયોનું કુલ	૧૨૯૪	૯૬૯૨૭૧	૯૧૨૩૭૮	૧૮૮૫૨૮	૫૭૧૮૦૪	૧૫૫૭૨૯૦	

* વડોદરા જ્યસિંહરાવ લાયબ્રેરી અને મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયોનો સમાવેશ આ અંકમાં નથી.

૨૫ પુસ્તકાલયોએ નિવેદન હજી મોકલ્યા નથી; તેમાં સંખેડા મહાલના કેટલાક મંત્રીઓ મંદ છે.

x ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીમાં રજીસ્ટર થયા છે.

* સ્વતંત્ર મકાન છે.

વડોદરા, તા. ૭-૧૦-૪૦

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવણી અંક ૪૪

૪૩૭ ૭૬	તપોધન-રંગતમહોત્સવ અંક ૯૯૦ ૧૯૩૪; ર. ૧-૦-૦
૫૬૦ ૨૪.૨	પારેખ, હીરાલાલ ત્રિભોવનદાસ ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસા- ઇટીનો ઇતિહાસ ભા. ૨ ભે (૧૯૭૯-૧૯૦૮) ૧૯૩૩; ર. ૧-૦-૦
૫૬૦ ૨૪.૩	પારેખ, હીરાલાલ ત્રિભોવનદાસ ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસા- ઇટીનો ઇતિહાસ ભા. ૩ ભે (૧૯૦૯-૩૩) ૧૯૩૪; ર. ૧-૦-૦
૬૩૪ ૮૧	નાનાભાઈ (ભટ્ટ, વ. કા.) ચરસાધ્યાપરથી ૧૯૩૪; ર. ૦-૧-૦
૨૩૨ ૮૨	ગાડિવ સાહિત્ય મંદિર (પ્રકા.) વિશાગિકા (અં) ૧૯૩૮; ર. ૦-૩-૦
૬૬૩ ૯૩	મહેતા, નવનીતલાલ રતનુ યાત્ર ૧૯૩૪; ર. ૦-૩-૦
૮૦૬ ૧૨	વશી, અંબુ ક. (અનુ.) આરોગ્ય વિજ્ઞાનચાત્ર (અવૃક્ત) ૧૯૩૩; ર. ૦-૧૨-૦
૨૬૩ ૬૬	જોશી, નિર્મળાબહેન કંબાણુરાય દાસના જમાનામાં સ્ત્રીઓની કૃત ૧૯૩૪; ર. ૦-૪-૦
૭૦૬ ૨૪	મહેતા, સો. સરોજિની ગુજરાતની સ્ત્રી વ્યવસ્થા અને કુટુંબ વ્યવસ્થા ૧૯૩૪; ર. ૧-૦-૦

૮૧૯ ૬૩	ચાહ, હિંમતલાલ મ. સખીના પત્રો અથવા સંસાર- નો દેહો ૧૯૩૪; ર. ૦-૮-૦
૩૨૦ ૬૭.૨	કંકુર, નારાયણ વિસનજી (અનુ.) સૌભાગ્યરાત્રિ અથવા વૃ- દ્ધાણીને શિખામણ ભા. ૨ ભે ૧૯૩૩; ર. ૨-૦-૦
૮૧૦ ૨૩	ચાંઓ, શંકરદાસ પા. (અનુ.) મરીબાઇનો ગુનો ૧૯૩૪; ર. ૦-૩-૦
૨૩૨ ૨૩	ગાડિવ સાહિત્ય મંદિર (પ્રકા.) ગમ્મતિકા (અં) ૧૯૩૪; ર. ૦-૪-૦
૮૬૧ ૪૧.૪	બ્યાસ અતે દેસાઈ નવયુગ વાચનમાળા પુ. ૪થું ૧૯૩૪; ર. ૦-૮-૦
૧૦૪ ૭૧	અંબરીયા, દુલેરાય છોટાલાલ માલીનો ભોમિયો હંફે ફલાવર ગાડન ૧૯૩૪; ર. ૨-૦-૦
૪૩૬ ૭૪	દેસાઈ, સો. ચાન્તામોરી કંબાણુરાય મોતીના પડદા શિક્ષક ભા. ૧ ભે ૧૯૨૮; ર. ૨-૦-૦
૭૨૧ ૬૫	મિઓ, પરીનબહેન ભરતગૃંથજી ૧૯૩૪; ર. ૦-૧૦-૦
૨૦૪ ૬૪	કુલકર્ણી, જગવંતરાવ દત્તાત્રય સંગીતમુધા ૧૯૩૩; ર. ૦-૮-૦

ચ ૭૧૧૨ રંગ અવધૂત
૨૪૬ (શ્રી) ગુરુ લીલામૃત-જ્ઞાનકાંઠ
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૮-૦

મ ૪૦૫ દીવેટીઆ, નરસિંહરાવ ભો.
૧૯૬ હૃદયવીણા
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૪-૦

મ ૮૬૧ વ્યાસ, હરિપ્રસાદ
૨૫ ચલો ભજવીએ ભા. ૨-૩
(અ) ૧૯૩૪; રૂ. ૧-૨-૦

ચર ૬૧૨૮ શુદ્ધ, ધૈર્યચંદ્ર ૨.
૩૪ તાતા તીર
૧૯૩૫; રૂ. ૦-૪-૦

ચર ૮૦૬૭ વશી, અશુ ક.
૭૧ માલિકા
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૮-૦

ચર ૮૧૫૭ વિદ્યાર્થી, હરિચંદ્ર
૨૫ ધટકી
૧૯૩૫; રૂ. ૧-૦-૦

ચર ૮૫૬૩ વ્યાસ, ભવાનીરાંકર
૫૧ પદ્મવનિ
૧૯૩૪; રૂ. ૨-૦-૦

ચપ ૧૪૦૯ જિમિંલા, સો.
૫૪ પથેગ પાંચાલી (અં. મં. ૬)
૧૯૪૦; રૂ. ૨-૦-૦

ચપ ૨૯૪૭ જોષી, ઉમાચંકર જો.
૫૫ પારકા જવયા (ગ. મં. ૧)
૧૯૪૦; રૂ. ૦-૧૨-૦

ચપ ૨૯૬૮૨ જોશી, માણેકલાલ ગોવિંદલાલ (અનુ.)
૧૬ કર્મભૂમિ (પૂર્વાર્ધ)
૧૯૩૯; રૂ. ૨-૦-૦

ચપ ૪૦૦૯ દીવાનજી, કીર્તિદાજીને (ભા. ક)
૬૮ ઓહદય
૧૯૩૯; રૂ. ૦-૩-૦

ચપ ૪૨૭૯ દેસાઇ, નિર
૭૭ રાત પડતી હતી
૧૯૩૯; રૂ. ૦-૮-૦

ચપ ૪૬૧૮૬ પટેલ, ગોપાલદાસ જીવાભાઈ (અનુ.)
૨૭ જીમી
૧૯૪૦; રૂ. ૧-૪-૦

ચપ ૫૫૨૯ પાંડક, રામનારાયણ નાગરદાસ
૨૭ જગતનો તાત
૧૯૩૯; રૂ. ૨-૦-૦

ચપ ૮૬૧ વ્યાસ, હરિપ્રસાદ
૨૬ ચોર્ધાશીનું ચક્ર
(જે) ૧૯૩૪; રૂ. ૦-૫-૦

ચપ ૯૭૫ સોની, રમણલાલ પી.
૬૮ રવામી
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૪-૦

ચપ ૯૭૫૪ સોપાન
૨૮ નમતા રંગે (ઉત્તરાધર)
૧૯૪૦; રૂ. ૧-૮-૦

ચ ૬૮૯ મહેતા, જીવજીલાલ અમરશી (અનુ.)
૬૪ સરલ અરેબિયન નામદસ
૧૯૩૪; રૂ. ૪-૦-૦

ચ ૭૬૦ ત્રિપાઠી, ધનરાંકર હીરાચંકર
૮૦ વસમાં વનખાલ
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૮-૦

ચ ૧૧૨૮ શુદ્ધ, ધૈર્યચંદ્ર રણજીરાદાસ
૭૩ મેવાડની મદતા પુ ૧૬
૧૯૩૪; રૂ. ૦-૮-૦

ચ ૭૨૬ મુનશી, કનૈયાલાલ માણેકલાલ
૨૭ જ્ય સોમનાથ
૧૯૪૦; રૂ. ૩-૦-૦

ચ ૬૪૧૩ ભટ્ટ, મૂળચંકર મો (સંક્ષેપકાર)
૧૪ ૮૦ દિવસમાં પૃથ્વીપ્રદક્ષિણા
(જે) ૧૯૪૦; રૂ. ૦-૮-૦

ચલ ૭૦૭૪	મહેતા, સૌ. હંસાબહેન	૨૫	ગોળીબારની મુસાફરી ભા. ૧-૨	(અં)	૧૯૪૦; ૩. ૧-૮-૦
ચલ ૬૯૬૧	મહેતા, પ્રાણજીવન માલિકચંદ	૧૫	ઓપરેશન કોનુ? અને બીજી વાર્તાઓ		૧૯૪૦; ૩. ૦-૮-૦
ચલ ૩૬૬૫	ત્રિવેદી, નવલરામ જી.	૨૦	કેતકીનાં પુષ્પો (ત. અ. ૧૧)		૧૯૩૯; ૩. ૧-૮-૦
ચલ ૪૦૨	દીવાનજી, પ્રેમલાલ ચંદ્રશેખર	૭૬.૨	રશ્મિકલાપ ભા. ૧ લો— સાહિત્યવિભાગ		૧૯૪૦; ૩. ૨-૮-૦
ચલ ૬૬૫૬	મજમુદાર, સૌ. ધનિષ્ઠાબહેન (સં. પા.)	૬૭	સોભાબ		૧૯૪૦; ૩. ૧-૦-૦
ચલ ૪૪૬૮	પારેખ, નગીનદાસ (સં. પા.)	૬૫	સાબરમતી		૧૯૩૪; ૩. ૧-૪-૦
ચલ ૮૧૬૫	વિદ્યાવિશ્વયજી, મુનિશ્રી	૭૬	સ્ત્રીજ્ઞા જ્ઞા		૧૯૩૫; ૩. ૦-૬-૦
ચલ ૪૪૦૨૫	પન્ની, અબદુલ્લાખાન	૧૧	અલખેરનીનું હિંદ ભા. ૧ લો.		૧૯૩૪; ૩. ૨-૦-૦
ચલ ૩૦૫	ઝવેરી, કમ્બુલાલ મોહનલાલ (અનુ.)	૭૧	મિરાતે અહમદી ધો. ૨ અ. ૨		૧૯૩૪; ૩. ૧-૦-૦

ચલ ૮૯૨૨	શાહ, કેશવલાલ લ.	૬૫	ભારતભૂમિ		૧૯૩૫; ૩. ૦-૨-૦
ચલ ૮૦૨૬	વંમો, શારદાપ્રસાદ	૫૮	ફારમ; ૫ લક્ષરી	(અ)	૧૯૩૪; ૩. ૧-૦-૦
ચલ ૫૬૦	પારેખ, હીરાલાલ ત્રિ.	૨૫.૪	અંધ અને અંધકાર પુ. ૪		૧૯૩૩; ૩. ૧-૦-૦
ચલ ૫૬૦	પારેખ, હીરાલાલ ત્રિભોવનદાસ	૨૫.૫	અંધ અને અંધકાર પુ. ૫		૧૯૩૪; ૩. ૧-૦-૦
ચલ ૫૬૦	પારેખ, હીરાલાલ ત્રિ.	૨૫.૬	અંધ અને અંધકાર પુ. ૬ કું;		૧૯૩૫; ૩. ૧-૦-૦
ચલ ૫૬૦	પારેખ, હીરાલાલ ત્રિભોવનદાસ	૨૫.૭	અંધ અને અંધકાર પુ. ૭ કું		૧૯૩૬; ૩. ૧-૦-૦
ચલ ૫૬૦	પારેખ, હીરાલાલ ત્રિ.	૨૫.૮	અંધ અને અંધકાર પુ. ૮ કું		૧૯૩૭; ૩. ૧-૦-૦
ચલ ૫૯૯૨	ત્રિવેદી, રમકાન્ત	૪૫૦.૨	બાપુજીઓ		૧૯૩૪; ૩. ૧-૦-૦
ચલ ૮૧૮૭	શાહ, હીરાલાલ ટોકરશી	૮૭૭૯	વિમળશાહ (સ. પા. પુ. ૧૨૪)		૧૯૩૪; ૦-૬-૦
ચલ ૯૬૦	નાનાલાલ (ભટ્ટ, ટ. કા.)	૧૩૪	સીતા		૧૯૩૪; ૩. ૦-૪-૦

પુસ્તકાલય

લવાજમ :

દેશમાં વાર્ષિક રૂ. ૪-૮-૦
પરદેશમાં „ રૂ. ૫-૦-૦
છૂટકે નકલ રૂ. ૦-૬-૦

વત્રીઓ :

નાનાબોધ સંદેશોખર દીવાનજી
મજિલાડ મહારાજર વ્યાસ

૧૨ અવસ્થાપક :

વાઘજીભાઈ નારજીભાઈ અમીન
બી. કૉમ
મત્રી, પુ. સ. સ. મં. વિ.
રાવપુરા ... વડોદરા

અનુક્રમણિકા

લેખક

युधिष्ठिरः

મહાલ પુ. મંડળો અને જૂથમંડળોએ જાગવાની જરૂર — તંત્રીરથાનેથી	...	૫૩૩
શ્રી. વાઠનીસ સા. સાથેનો વાર્તાલાપ	...	૫૩૪
પ્રતોત્તરી	...	૫૩૭
પ્રાંત પુ. મંડળોની સભાઓ ને હેવાલો	...	૫૪૧
૧ વડોદરા પ્રાંત પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા	...	૫૪૧
૨ નવસારી	...	૫૪૮
૩ મહેસાણા	...	૫૫૫
૪ અમરેલી	...	૫૫૮
૫ પુસ્તકાલયોની તપાસણી	...	૫૬૫
પુસ્તક પરિચય	ના. ચં. દીવાનજી, 'દ્રષ્ટા', શં. સો. પટેલ, મ. પ્ર. વ્યાસ	૫૭૩
નવીન શૈલ	...	૫૮૭
માસિકો મળ્યા તારીખ	...	૫૮૮
પુસ્તકાલય નોંધ	...	૫૮૯
વર્ગીકૃત નામાવલી પૂરવણી અંક ૪૫	...	૫૯૦
પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી	...	૫૯૨
પુસ્તકાલય ખાતાની સચના, સંકુલરૂ ૪૦	...	૧૯૧

સામયિક દોહન

(૧) આજનો યુવાન ...	...	...	શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ	...	૬૯
(૨) હલ્તુ મેતીએ	...	...	શ્રી. કિશોરલાલ ધ. મશરવાળા	...	૭૦
(૩) આપણા ઝીસમાજની નિરક્ષરતા	...	...	શ્રી. જ્યોત્સ્ના શુક્લ	...	૭૧
(૪) નોકરી માટે વલખાં મારતા યુવાનોને આદેશ	...	...	શ્રી. ગજેન્દ્રશંકર લાલશંકર પંડ્યા	...	૭૩
(૫) સાચા શિક્ષકનું લક્ષણ	...	...	સામા સાહેબ કુડકે	...	૭૫

આ માસિક વડોદરામાં 'ધી હુદાણામિત્ર પ્રિં.' ગ્રેસમાં અંબાલાલ વિ. દક્ષરે
પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ને માટે જાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું. તા. ૧૫-૧૧-૪૦

મહાલ પુ. મંડળો અને જૂથમંડળોએ જાગવાની જરૂર

—તંત્રીસ્થાનેથી

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના અંગભૂત એવાં પ્રાંત, મહાલ અને જૂથ પુસ્તકાલય મંડળો આપણે ત્યાં સ્થપાયાં છે.

આ મંડળો એક યા બીજા પ્રકારે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને વેગવાન બનાવવા તેમજ તેને પ્રગતિવાન કરવાના કાર્યમાં એક યા બીજા રીતે બનતો ફાળો આપે છે, એ આ અંકમાં અન્યત્ર છપાયેલા પ્રાંત મંડળોના હેવાલો પરથી જાણવા મળે છે. પરંતુ મૂળ મંડળના અંગભૂત આ મંડળો પૂરતા ઉત્સાહથી કામ કરતાં જણાતાં નથી. કેટલેક સ્થળે શિથિલતા માલમ પડે છે તો કોઈ કોઈ સ્થળે બેઠકારી પણ જાણવામાં આવે છે.

આ મંડળો ઉપર જણાવ્યું તેમ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ જેવી લોકોપકારક પ્રવૃત્તિને વધુ ને વધુ વેગ આપવા માટે સ્થપાયાં છે. પરંતુ કેટલાંક મંડળોએ તો પોતાના કાર્યના હેવાલો પણ પ્રાંત મંડળને પુરા પાડવાની તકલીફ લીધી નથી, એ તે મંડળોની સુપુત્ર અવસ્થા દર્શાવે છે. એટલે આ મંડળોએ શિથિલતા કે બેઠકારી રાખ્યે હવે નહિ ચાલે.

આપણાં પુસ્તકાલયો સર્વસામાન્ય રીતે જોતાં ખાતાની, પ્રચારકોની તેમ જ મહાલ કે જૂથમંડળના મંત્રીઓની તકેદારીથી ઠંઠક વ્યવસ્થિત રહે છે, પરંતુ પુસ્તકાલયોનો જે રીતે ઉપયોગ થવો જોઈએ તે પ્રમાણે જનતાની પ્રગતિ અર્થે તે ઉપયોગી નીવડે તેવી જોગવાઈ હરેક મહાલ તેમ જ જૂથમંડળોએ હવે ઉપાડી લેવી જોઈએ. એ માટેની વ્યવહારૂ સૂચના સ્થળસ્થાનકોએ લીધે અહીં આપવી શક્ય નહિ હોવાથી, આ અંકમાં અન્યત્ર છપાયેલ પ્રાંત મંડળના હેવાલોમાં એને લગતી કાર્યદિશા દર્શાવાયેલી છે.

આપણાં બધે તેમ જ મહાલ પુ. મંડળો જો બરાબર સચેત અને જાગૃત થઈ કામ કરતાં થઈ જાય તો પુસ્તકાલય સંસ્થાને અનેક રીતે જનહિતકર્તા ઉપયોગી સંસ્થા બનાવી શકાય.

આશા છે કે મહાલ તેમ જ જૂથ પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રીઓ આ અંકમાં છપાયેલા આદેશ પ્રાંતોના હેવાલો વાંચી જશે અને તેમાંથી પોતાને ત્યાં જણાતી તુટિ-ઓની પૂર્તતા કરી લેશે. પોતપોતાનાં જૂથ તેમ જ મહાલમાં જે હેતુની સિદ્ધિ અર્થે આ મંડળો સ્થપાયાં છે તેમને બર આણવા માટે સચેત અને જાગૃત બની કામ કરતાં થઈ જાય. અને તો જ આ લોકભર પ્રવૃત્તિની પૂરતી સફળતા પામી શકાયે.

શ્રી. વાકનીસ સાહેબ સાથેના વાર્તાલાપ

[જ્યાં સપ્ટેમ્બર માસની ૨૫ મી તારીખે શ્રી. વાકનીસ સાહેબ દ્વારકા સાર્વજનિક પુસ્તકાલયની સેટ લેવા પધારેલા ત્યારે પુસ્તકાલયના કામમાં રસ લેતા માણસોની એક બેઠક બરવામાં આવી હતી. એ પ્રસંગે શ્રી. વાકનીસ સાહેબે કેટલાક ઉપયોગી મુદ્દાઓની ચર્ચાઓ કરી હતી તે સર્વસામાન્ય દષ્ટિવાળી હોવાથી “ પુસ્તકાલય ” માસિકમાં તે મુદ્દાને સાર પ્રકટ થાય તો રાજ્યના પુસ્તકાલયોને ઉપયોગી નીવડશે એ હેતુથી તે આ નીચે આપવામાં આવ્યા છે. દરેક મુદ્દા ઉપર લેખકના પોતાના વિચાર વાચકોના સહવિચાર અને અને સહકાર સાથે વિશેષ વિચાર તરીકે રબ્બ કરવામાં આવ્યા છે.]

(૧) પ્રૌઢશિક્ષણ—પ્રૌઢશિક્ષણના નિષ્ણાત ગણાતા શ્રી. ભાગવત મુંબઈ ઇલાકામાં કામ કરી રહ્યા છે. એઓ વડોદરા આવ્યા હતા ત્યારે એમણે એક વાત એવી કરી હતી કે પ્રૌઢશિક્ષણ માટે ખર્ચ કરવો સરકાર કે ખાનગી સંસ્થાને બારે પડે છે. અલણ ખાનગી પ્રૌઢોની સંખ્યા ઘણી મોટી છે અને સંખ્યા પ્રમાણે પ્રૌઢ-શિક્ષકને મહેનતાણું આપવાનું ફરિયાદમાં આવે તે કોઈ સંસ્થાને પાલવે તેમ નથી. આવી પરિસ્થિતિમાં પ્રૌ. ભાગવતે નિયામે જતા ઊકરા-ઊકરીઓ તરફથી પ્રૌઢશિક્ષણનું કાર્ય ઉપાડી લેવાનું છે. ઊકરાઓના ઉત્સાહ વધે એ હેતુથી તેમની આગળ જે વાતો કરવી ઘટે છે તેનું ધ્યાન પુસ્તકાલય માસિકના ઓકરાઓના અંકમાં મ. વ્ય. સાહેબે આપેલું છે જ. આપણા પુસ્તકાલયો નાની ઉંમરના ઊકરાઓ તરફ લક્ષ આપે છે. નિયામે જતા અને નિયામે ઊડવા પછી ૪-૫ વરસો સુધી પુસ્તકાલયોને તેમના બાળુતર તરફ ધ્યાન આપવાનું છે. ચાર વરસ સુધી કેળવણી ખાતાની હેબરેખ અને પછીના ચાર વરસ સુધી પુસ્તકાલય ખાતાની હેબરેખ એ પ્રમાણે સરકાર તરફથી ૮ વરસોના ગાળા દરમ્યાન ઊકરાઓ પ્રત્યેની ફરજ અંદા કર્યા ઉપરાંત પ્રૌઢશિક્ષણનું કામ સરકાર ઉપાડી લેવા જોઈએલ નથી.

વિશેષ વિચાર—આ મુદ્દા ઉપર અમને લાગે છે કે વડોદરા રાજ્યના કાર્યકરો-સાચા કાર્યકરો-જુદોજ અનુભવ ધરાવતા દરો, વડોદરા રાજ્યના ગામડાંમાં નાના ઊકરા-ઊકરીઓ લખી વાંચી રહે છે. માત્ર ત્રીસ અને તેથી વધારે વરસની ઉંમરના પુરૂષો અને સ્ત્રીઓ વાંચતાનું ભૂલી ગયા હોય છે. એમને પોતાનું જૂનું બાળુતર તાણું કરવા માટે બહારનું કોઈ આકર્ષણ હોવાનું નેહિએ. એમને પોતાની સહીઓ કરતાં અને કામગીરી વાંચતાં શીખાડવાનું કામ શિક્ષકો જ કરી શકે; પણ એમનામાં શીખવાની વૃત્તિ શિક્ષકો ઊભી કરી શકે તેમ નથી. અમારી સમજ પ્રમાણે બે ગામ જાત્યારે વધારે સફળ થઈ શકે તેવા છે:

(ક) દરેક ગામડે ગામ ઉપર વચ્ચેવ ધરાવતા કોઈ મહાજન અથવા માનનીય અમલદાર નતે બે દિવસ સુધી ગામડે દાખર રહે અને તેમની પોતાની દાખરીમાં શિક્ષક કે શિક્ષિકા વર્ગ ચલાવે તો કેટલેક અંશે કામમાં સફળતા લાધે.

(ખ) કોઈ સાઈ ગિનેમા દરમ અથવા દાઉદપુલ કે કોંબેજના વિદ્યાર્થી મંડળનું નાટક કોઈ વખત ગામડે લઈ જવું અને ત્યાં માત્ર જેને લખતાં વાંચતાં આવડતું હોય તેને જ એ નાટક બતાવવું. એક મહિના પછી ફરી તે ગામડે લઈ જવાની જાહેરાત આપવી અને તે મુદતમાં જે લખતાં વાંચતાં શીખી લે તેમને એ નાટક બતાવવાનું વચન આપવું. આ

અખતરો અંચતઃ સફળ થાય છે—ગામડાંના શિક્ષકના પ્રૌઢ શિક્ષણના કામમાં ઉત્સાહ તો હાલે જ છે. દારકાની હાઈસ્કૂલના વિદ્યાર્થીઓ એક વાર ખરડીયા ખામડે જુનીઅર રેડ કોમ્સ સોસાયટીનું કાર્ય કરવા ગયા હતા. ત્યાં આવા પ્રકારનું પ્રવેશન ગામડાંનાં લોકોને આપવામાં આવ્યું હતું.

(૨) મરાઠી વાચક માટે કસ્ટોમરોમાં સવડ—કસ્ટોમરોમાં ઘણે ઠેકાણે મહારાષ્ટ્રીય મંડળ વસે છે. તેમને અને ખાસ કરીને સ્ત્રીઓને પુસ્તકાલયમાં મરાઠી વાચન મળતું નેહ્યે. નં મળે તો પુસ્તકાલય સંસ્થા તરફ તેઓ આકર્ષાતા નથી. સૌનું આકર્ષણકેન્દ્ર બનવાનું પુસ્તકાલયનું હ્યેય છે. મરાઠી વાચનાર સ્ત્રીઓ અમલદારવર્ગની હોય તો તે વર્ગની સહાય પણ સહેલાઈથી પુ. સંસ્થાને મળી શકે છે. ઘણાં ખરાં પુસ્તકાલયો એવા પ્રકારનું વાચન બજેટ-માંથી પૂરું પાડી શકતાં નથી તેના વ્યવસ્થાપક મંડળ ધારે તો વડોદરા મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયમાંથી કે કરતાં પુસ્તકાલય-વિભાગ દ્વારા યોગ્ય તે સમગ્ર મેળવી શકે છે. માત્ર તે દિશામાં કામ કરનારે બહાર પડતું નેહ્યે.

વિશેષ વિચાર—દારકામાં, પાટણમાં, અમરેલીમાં અને વિસનગરમાં અમારા અનુભવ પ્રમાણે મહારાષ્ટ્રીય મંડળ માટે મરાઠી વાચન પૂરું પાડવાની સવડ જે તે સ્થળની પુસ્તકાલયોએ રાખેલી જ છે. દારકામાં હમણાં સીમેન્ટ ફેક્ટરીમાં મહારાષ્ટ્રીય ભાષ્યોનો વસવાટ થયેલો છે. તેમની સવડ માટે એ કારખાનાની કક્ષમાં વડોદરા રાજ્યની કરતાં પુસ્તકાલયની પેટીઓ મોકલવામાં આવે છે અને તેમાં મરાઠી વાચન પૂરું પાડવામાં આવે છે. ઉપર જણાવેલાં બધાં સ્થળે પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થામાં ઘણી વાર મુખ્ય ભાગ મહારાષ્ટ્રીય કાર્યકરને જ આપવામાં આવ્યો હોય છે. વડોદરા રાજ્યના ગુજરાતીઓ આ દિશામાં સારી પેઠે ઉદાત્ત છે.

(૩) દુર્લભ પુસ્તકોનો ઇલાયદો સંબંધ—દારકા પુસ્તકાલયમાં ઘણાં એવાં પુસ્તકો છે કે જેની ખીજ પ્રત હવે મળવી અશક્ય છે. દાખલા તરીકે સી. વી. વૈદ્યાનાં પુસ્તકો; રમેશ ચન્દ્ર દત્તાનાં પુસ્તકો; પુનાની સાર્વજનિક સભાનાં ત્રિમાસિક પત્રો, પ્રાચીન કાવ્ય માળાનાં પુસ્તકો. આવાં પુસ્તકો જુદા ક્યાટમાં દુર્લભ પુસ્તકો તરીકે ગોઠવી રાખવાં નેહ્યે.

વિશેષ વિચાર—આ મુદ્દે ઘણો અગત્યનો છે. વડોદરા રાજ્યનાં ઘણાં એવાં પુસ્તકાલયો છે કે જ્યાં એકંદ્રી વધારે દુર્લભ પુસ્તક સંગ્રહનામાં આવેલ છે. આવાં દુર્લભ પુસ્તકો પ્રત્યેક પુસ્તકાલયમાં ઇલાયદા ક્યાટમાં ગોઠવી, તેની યાદી પુસ્તકાલય માસિક દ્વારા દર માસે પ્રકટ થાય તો ઘણાં પુસ્તકાલયોને “દુર્લભ” પુસ્તક કયાં મળ્યાં તેની પણ માહિતી મળે; અને તેવાં પુસ્તકો ઉપર વિદ્વાન વર્ગની—આજના નવયુવાન વિદ્વાન વર્ગની—નજર ન પડી હોય તો તે પડવા પામે. આવા પ્રકારનું કામ અમે પોતે ઘણા સમયથી કરતા આવ્યા છીએ. એવાં પુસ્તકોને “Reference Library”માં ગોઠવવાનું કામ તો ઘણાં સારાં પુસ્તકાલયમાં થાય છે જ. કેટલાક જૂનાં જુનાં પુસ્તકોની જીર્ણોદ્ધાર પણ થાય છે અને સંગ્રહી રાખવામાં આવે છે. પાટણમાં ઉત્સાહી ભાષ્યોએ બજેટના સ્થાપત્યના પુસ્તકોનાં પાનાંની જીર્ણોદ્ધાર ઘણી સરસ રીતે અમારી હાજરી દરમ્યાન કર્યો અને નાણીએ છીએ.

(૪) નક્કર અને ઉંઠાણવાળાં સાહિત્યનો પ્રચાર—પુસ્તકાલયો ખાસ કરીને કસ્ટોમરો પુસ્તકાલયો અને પ્રાન્ત. પુસ્તકાલયો હવે ભૂમિકા પર ખેડાઈ રહેલું જગતનું સાહિત્ય સંસ્કારી વાચકોને પૂરું પાડે એવી તજવીજ થવી નેહ્યે. આવા પ્રકારનું સાહિત્ય ધણું

કિંમતી હોય છે. છતાં જુદા જુદા કરવાનાં અને પ્રાન્તનાં પુસ્તકાલયો સહકાર સાધે અને કોઈ યોજના કરી પરદેશી નકકર સાહિત્યનાં સામયિક પત્રો, ચોપાનીઆં, નકશા અને પુસ્તકો મંગાવવાનું કરાવે અને તે સાહિત્ય સહકારમાં જોડાયેલાં પુસ્તકાલયોમાં ફરતું કરવામાં આવે તો ઝાણે પૈસે વધારે સંગીન લાભ શિક્ષિત વર્ગના લોકોને મળે અને એ રીતે વિદ્યાન વાચકોની દષ્ટિ પુસ્તકાલય તરફ વધારે રહેવા પામે. પુસ્તકાલયો એ કેવળ અભણને બચ્ચતો કરવા માટે જ યોજના હોતાં નથી; પરંતુ જ્ઞાનની પિપાસા જ્યાં જ્યાં હોય ત્યાં ત્યાં તે પિપાસા તૃપ્ત થાય તેવું સાહિત્ય આપી આપવાની ફરજ પણ પુસ્તકાલયોના વ્યવસ્થાપકોની હોવી જોઈએ. પરદેશી નકકર સાહિત્ય બહુ ખર્ચાળ હોય છે, પરંતુ યુરોપ, અમેરિકા, જાપાન, શિયા આદિ દેશોમાં પ્રકટ થતાં માસિક પત્રો બાર માસ પછી પણ આપણે વાંચીએ તો વાંચનારને એમાં કંઈ પણ જીનું કે વાસી જણાતું નથી. તેથી એક સારા માસિક પત્રની નવેમ્બર માસની નકલ અમરેલીને ડિસેમ્બરમાં વાંચવા મળે, ફારકને જાન્યુઆરીમાં મળે, ફેબ્રુઆરીમાં મળે અને એટલાં કે ચલાલામાં માર્ચ માસમાં મળે તો તેથી વાચકને જરા પણ ખમવું પડતું નથી.

આવી યોજના જે હાય પર લેવામાં આવશે તો તે સાહિત્ય એક રથેથી બીજે રથે પહોંચાડવાના ખર્ચાની જવાબદારી પુસ્તકાલય ખાતું લેશે એમ શ્રી. વાકનીસ માહેબે કહ્યું હતું અને તેવું સાહિત્ય પસંદ કરવામાં પણ પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી સંગીન મદદ મળશે.

વિશેષ વિચાર—આ યોજના ધણીજ સુંદર છે અને તેટલીજ જરૂરી છે. આજે વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો કેટલાંક પુસ્તકાલયો વિકાસની કક્ષાએ પહોંચ્યાં છે કે હવે તેની પ્રવૃત્તિ કેવળ લોક-શિક્ષણના પ્રયત્નમાં જ સમાપ્ત જમી ન જોઈએ; પરંતુ અમુક વર્ગની જ્ઞાનની ઉડામને પહોંચવા વાસ્તે પણ એ પુસ્તકાલયે પ્રયત્નો કરવા જોઈએ. હવે પછીની રાજ્ય પુસ્તકાલય પરિષદની બેઠકમાં આ પ્રશ્નનો ચર્ચા તોડ આવે તો પુસ્તકાલય પરિષદનો અત્યાર સુધી થયેલો વિકાસ પ્રમાણસર અને શાસ્ત્રીય રીતે થયેલો ગણાય. એક ગામમાં માત્ર એ વિદ્યાન પુરુષ કે સ્ત્રી વસતાં હોય અને તેમની જ્ઞાનસમૃદ્ધિ વધારવામાં તે ગામનું પુસ્તકાલય સહાયબૂત થાય તો તેમાં પુસ્તકાલયના અસ્તિત્વની જગ્યરી સાચકતા રહેલી ગણાય.

આવા પ્રકારના સહકાર માટે કેવળ પ્રાન્તનાં જૂથ કે કરવાનાં જૂથ પાડવાં હિત નથી. પરંતુ જ્ઞાનની જૂખની દૃષ્ટિએ અને સાધનસંપન્નતાની દષ્ટિએ સમાન ગણાતાં પુસ્તકાલયોનાં જૂથ પાડી શકાય. અમારી સમજ પ્રમાણે પાટણ, નવસારી, પેટલાદ, વસો, ગણદેવી, મહેસાણા, અમરેલી, ફારકા-જેવાં પુસ્તકાલયો આજેજ આવી સહકારની યોજનામાં જોડાઈ ચકે તેવાં છે. સાધનસંપન્નતાની દષ્ટિએ ઝોઝાનું પુસ્તકાલય તો જ્યાં જોડાવા માગે ત્યાં જોડાઈ ચકે તેમ છે. ઝોઝાના સંસ્કાર પણ હવે તો વધવા લાગ્યા છે; એટલે તે પુસ્તકાલય પણ જરૂર આવી યોજનામાં જોડાયજ. દરેક પુસ્તકાલય ૨૦ થી ૨૫ રૂપીઆ દર વર્ષે આવા ઠાક વાસ્તે બજેટમાં રાખે તો દર વર્ષે બસો ત્રણસો રૂપીઆનું સંગીન-નવા યુગનું-નવીન ગ્રેરજા આપનારું સાહિત્ય વડોદરા રાજ્યનાં મોટાં મથકોમાં ફરતું કરી શકાય.

ઉપરનાં નામોમાં ધણી કરવાનાં નામો મૂકી શકાય તેમ છે; પરંતુ અમારી ચોક્કસ અનુભવ છે કે કેટલેક રથે પૈસા છે તો સંસ્કાર-તરસા માણસો નથી; અને ધાર્મિક સંસ્કાર-તરસા માણસ છે તો પૈસા નથી.

(અનુસંધાન સામેના પૃષ્ઠ પર)

પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧—પુસ્તકાલય ખાતું માગેલાં વર્તમાનપત્રોમાં ફેરફાર કેમ કરે છે ?

ઉત્તર—વર્તમાનપત્રો પસંદ કરવાનું કામ જે તે પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપકોનું છે, જ્યારે માગણી પ્રમાણેનાં વર્તમાનપત્રો મંજૂર રાખવાં કે નહિ તે પુસ્તકાલય ખાતાનું કામ છે. આ પ્રસંગે પુસ્તકાલય ખાતું પોતાની સમક્ષ નીચેનાં દષ્ટિબિંદુઓ લક્ષમાં રાખે છે.

- (૧) પુસ્તકાલયે વર્તમાનપત્રો માસિકો પાછળ ખર્ચવાની રકમ યોગ્ય રાખી છે કે કેમ ?
- (૨) લોકહિતની દષ્ટિ.
- (૩) સરાસરી ત્રણ વર્ષની ખર્ચની યતા.

પુસ્તકાલયો રચાપવાના બંધારણમાં નિયમની કલમ ૧૯ અને ૨૦ માં ગ્રામ પુસ્તકાલયોએ તેમજ કર્યા પુસ્તકાલયોએ પોતાને મળતી સરકાર પંચાયત મદદનો કેવી રીતે ખર્ચ કરવો તે એકીકરણ હાગ ૧ માં આપેલું છે. એકીકરણ હાગ ૧ લો કેટલેક સ્થળે ન હોવાથી એ બાબત ફરીથી સૂચના નંબર ૪૫૭ સને ૩૮-૩૯ તા. ૧૬-૨-૩૯ થી “પુસ્તકાલય” માસિકના માર્ચ ૧૯૩૯ના અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરી છે અને તે ધોરણે ગ્રામ પુસ્તકાલયો વર્તમાનપત્રો ખાતે ૨૦ % તથા માસિકો ખાતે ૨૫ % સુધી ખર્ચ કરી શકે છે. જ્યારે આ સૂચના પ્રમાણે નિયમના ધોરણે પુસ્તકાલયો અંદાજ બનાવે છે ત્યારે તેમની સંપૂર્ણ માગણી પુસ્તકાલય ખાતું મંજૂર રાખે છે. જ્યાં વર્તમાનપત્રો કે માસિક માટે ૬૦ % કે ૭૦ % સુધી ખર્ચ રાખવામાં આવે છે ત્યાં રકમના ફેરફારના કારણે માગેલાં વર્તમાનપત્રો કે માસિકોમાં ફેરફાર કરવો પડે છે. દાખલા તરીકે મુંબઈ સમાચાર.

(સામેના પૃષ્ઠનું સંધિયું)

શ્રી. વાકનીસ સાહેબના વિચારો દારકામાં દર્શાવાયા હતા માટે તે દારકામાં જ રહે એ કીક ન કહેવાય એમ સમજી “પુસ્તકાલય” માસિક દ્વારા બધાં પુસ્તકાલયોમાં તે વિચારો પહોંચતા કરવાનો ઉદ્દેશ રાખી આ લેખ લખ્યો છે.

વળી સન્મિત્ર સ્વ. મોતીભાઈ અમીન સાહેબ સાથે એમની માદગીની ચર્ચાતના દિવસોમાં ખેરાળુના મુસાફરી બંગલામાં એક રાતે અમે જે ગુજન કયું હતું તેનો વિષય પણ આ જ હતો: “ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં હવે નવું તત્ત્વ આપણે કયું લાવી શકીએ ? ” વાર્તાઓ ખૂબ વંચાય છે; સ્ત્રીસાહિત્ય અને બાલસાહિત્યને નામે સાચાં ખોટાં અનેક પુસ્તકો પ્રવૃત્તિકાઓ, માસિકો અને પત્રિકાઓ ગુજરાતમાં વંચાતાં યદ્ય ગયાં છે જાપાંઓ વર્તમાનપત્રો હવે તો હોટેલવાળા પણ પોતાને ત્યાં મંગાવતા થઈ ગયા છે. માટે તંકર સાહિત્યના પ્રચાર વારતે પુસ્તકાલયે નવી પ્રવૃત્તિ હાથ પર ધરવી જોઈએ... આ ચતલબની વાતો રસપૂર્વક અમે ખેરાળુ મુકામે કરી હતી; જનક ગ્રેશરના ફરદી હોવા છતાં, આરામ લેવાનેજ ખેરાળુ આવી વસ્થા હતા છતાં તથા ડોક્ટરે ફરમાવેલા ખોરાક ઉપર જ રહેતા હોવા છતાં—મોતીભાઈ સાહેબે મોડી રાત સુધી આવી વાતો અમારી સાથે કરી હતી અને તેનો પડધો રા. રા. વાકનીસ સાહેબના વાર્તાલાપમાં પડ્યો તે આ રીતે ઉપાડી લેતાં અમને મણોજ આનંદ થયો છે. આ યોજના સક્રિય બનાવવા કોઈ પ્રયત્ન નહિ કરે તો—“ પુસ્તકાલય ”માંજ એ વિષય ઉપર સ્વતંત્ર લેખ અમે પ્રકટ કરશું. કલ્યાણરાય ન. બેધી

જન્મભૂમિ જેવાં મેદાની કિંમત દૈનિકા નાનાં અંદાજમાં સવડ ન હોય તો પણ મૂકે છે અને વળી તેમાં નાનાં આળકા વાંચી શકે તેવાં માસિકોને રચાન ન હોય છતાં પણ વર્તમાનપત્રો ખાતે ઘણા અર્થ થાય છે ત્યારે તે અટકાવવાની જરૂરીયાત પુસ્તકાલય ખાતાને પડે છે અને તેવે પ્રસંગે ઓછી કિંમતનાં પત્રો જેવાં કે 'હિન્દુસ્થાન પ્રજામિત્ર', 'સંદેશ' કે 'માતૃભૂમિ' મૂકવામાં આવે છે.

માસિકોમાં પણ ફેરફાર કરતી વખતે પણ ઉપરના અર્થનો વિચાર કરવામાં આવે છે, તેમજ માસિકોની પસંદગી બરાબર થઇ ન હોય તો પણ તેમાં ફેરફાર કરવામાં આવે છે; છતાં અંદાજમાં ફેરફાર ક્યાં પ્રમાણેનું વાચન જો કોઇ પુસ્તકાલયને માન્ય ન હોય અને નિયમને અનુસરી અર્થના ટકાવારી પ્રમાણે ફરીથી માંજણી કરે તો તે મંજૂર રાખવામાં આવે છે.

લોકહિતની દૃષ્ટિનો વિચાર એ રીતે કરવામાં આવે છે કે, જે ગામની વસ્તીના પ્રમાણમાં સામાન્ય લોકો વાંચી શકે તેવું વાચન મૂક્યું ન હોય અને કેવળ સાહિત્યનીજ દૃષ્ટિ લક્ષમાં રાખી માસિકો મૂક્યાં હોય ત્યાં ફેરફાર કરવામાં આવે છે. વળી કેટલેક ઠેકાણે કામ કરનારી વ્યક્તિ પોતાની કામ કે ચાલિને લગતાં માસિકો મૂકે છે તેવે સ્થળે પણ જ્યાં માહિતી મળે છે અને ખાતાને ચોક્કસાઈથી માલૂમ પડે છે કે અમુક માસિક એ ગામના મોટા ભાગના વાચકોને નિરૂપયોગી છે અને સાર્વજનિક સંસ્થામાં એ નાણાં અર્થવાં ઇષ્ટ નથી ત્યાં ફેરફાર કરવામાં આવે છે. દાખલા તરીકે કેટલાક જૈન સંપ્રદાયિકો, પાટીદાર, અમીર તામિર વગેરે આવાં માસિકો પુસ્તકાલય ખાતું ઇચ્છે છે કે સદર માસિકો કે સાપ્તાહિકો તે કે કામની ઉદાર વ્યક્તિઓ તરફથી ભેટ મળે તો તે વાચનાલય વિભાગમાં મૂકવા હરકંત થી. કેટલાક પછાત કોમનાં ગામોમાં "કદયાણુ" માસિકના અંક વંચાયા સિવાય કેવળ કાંઈક પડી રહેલા માલમ પડ્યા છે. એટલે તેવે સ્થળે પણ ફેરફાર કરવો પડે છે.

કેટલાંક પુસ્તકાલયનાં અંદાજને સરાસરી ત્રણ વર્ષના કરતાં અસાધારણ રીતે વધારે નોવવામાં આવે છે. કારણ કે તેવે સ્થળે સારા કામ કરનારા બાઇઓ હોવાથી લોકમદદ ધારે જીવી થયેલી હોય છે. તેમના આ પ્રયાસ માટે બરેબર પુસ્તકાલય ખાતું તેમનો ઉપકાર પાને છે; પરંતુ એકઠાં કરેલાં નાણાં એકી વખતે વાપરી નાખવાં તે પુસ્તકાલયના કાયમી વેકાસ માટે હિતાવદ નહિ લાગવાથી સરાસરી અંદાજ મંજૂર કરી બાકીની વધારાની લોકમદદ વિધ્ધના વર્ષોમાં ઉપયોગી થઇ પડે તે માટે વધારાના કાયમ ફંડમાં લેવા સૂચવવામાં આવે છે. આવે પ્રસંગે તેમણે કરેલી માગણીઓમાંથી અર્થની ઘટેલી યતાના લીધે પુસ્તકાલય ખાતાને યોગ્ય લાગે તેવાં વર્તમાનપત્રો કે માસિકો વગેરે કમી કરવામાં આવે છે; પણ પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપકોને મંજૂર કરેલા અર્થમાં લોકોને વાચનપસંદ કોઇ સાપ્તાહિક કે માસિક કમી થયું હોય તો તે મંજૂર થયેલાં સપ્તાહિકો તથા માસિકોના બદલે ફેરફારથી મંજૂર કરાવવાની છૂટ રહે છે.

ઉપરની બાજતો પરથી પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપકોને ખાત્રી થશે કે પુસ્તકાલય ખાતું અંદાજમાં ફેરફાર આ માટે કરે છે. પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપકોના આંતરિક વહીવટમાં પુસ્તકાલય ખાતાને માત્ર એટલું જ જોવાનું છે કે પુસ્તકાલયને વહીવટ એવા પ્રકારે થાય કે જેથી ગામની સામાન્ય પ્રજાને તે વધુમાં વધુ લાભદાયી નીવડે. લોકો ભણેલું જૂલો ન જાય તે માટે જ્ઞેનોમાં તથા પછાત કોમમાં જેઓ થોડું ભણેલાં હોય તેમના ચાતુરપ્રચાર તથા વાચનપ્રચાર અર્થે નાનાં નાનાં પુસ્તકોનો મોટો જથ્થો દર વર્ષે પુસ્તકાલયમાં

ખરીદાય અને વાચનપ્રચારાર્થે, તેના બહોળા ઉપયોગ પ્રજામાં થાય એવા પ્રયાસો કરવા અવસરોપક સમિતિને અમારી બહામણ છે, જેથી પુસ્તકવાચન તરફ ગામના લોકોની અભિરુચિ ખીલશે.

આ ઉપરથી સ્પષ્ટ થશે કે લોકોની વાચનજિજ્ઞાસા તૃપ્ત કરે તેવાં પત્રો સામયિકો પુસ્તકાલય ખાતુ યોગ્યારોગ્યતાનો વિચાર કરી મંજૂર કરે છે. આમ છતાં કેાઇ પત્ર મંજૂર કરવું વા ન કરવું એનો નિર્ણય કરવાની છેવટની સત્તા તો ખાતાના હાથમાં જ રહે છે.

આશા રાખવામાં આવે છે કે હવેથી વ્યક્તિહિતની ખાતર પુસ્તકાલયના મંત્રીઓ પોતાના અંદાજોમાં ફેરફાર કરવા માટે નિર્રથક લખાણો ન કરે અને ન્યાં વાસ્તવિક હોય ત્યાંજ પોતાની હકીકત રજૂ કરે. કારણ, ગેરવ્યવસ્થા માગણી ખાતુ આજ રાખી શકે નહિ અને વિનાકારણ સાર્વજનિક સંસ્થાને ખર્ચનો અને કામનો બોજ વધે.

પ્રશ્ન ૨—કાયમનિધિ ખાતે નાણાં મૂકવાનો આગ્રહ ખાતુ કેમ રાખે છે ?

ઉત્તર—આણ સાલના અંદાજે મંજૂર કરવામાં અગ્રેથી કાયમનિધિ ખાતે જીબી થયેલી લોકમદદની નીમે રકમ અવશ્ય મૂકવી જોઇશે એવો આગ્રહ રાખવામાં આવે છે. અને લોકમદદની તમામ મદદ ઉપર અંદાજ મંજૂર કરવા માગણી થઇ હોય તો નીમે રકમ કાયમનિધિ ખાતે લઇ જવાનું જણાવવામાં આવે છે. આ પરિસ્થિતિને લીધે અંદાજોની માગણીઓ પણ નકારવામાં આવે છે. આથી કેટલાક પુસ્તકાલયના કામ કરનાર ભાઇઓ ઉપરની મતલબનો પ્રશ્ન પૂછે છે અને કેટલાક જણાવે છે કે અમારી કાયમનિધિની રકમ પૂરતી છે તો અમને માફી મળવી જોઇએ, આ બધી શંકાઓ સમજવા માટે ફરીથી આપ સૌ સમક્ષ ખાતાની મૂળ બાવના મૂકવાની જરૂર છે. આ વિષય ઉપર આવતા માસમાં એક લેખ દ્વારા તેની અગત્ય વિષે ખ્યાલ આપવા પ્રયાસ કરીશ.

પુસ્તકાલયો એ સાર્વજનિક સંસ્થાઓ છે. તેમની નિભાવણી માટે સરકાર પંચાયતની મદદ પ્રતિવર્ષે મળે જાય પરંતુ પુસ્તકાલયની સંખ્યામાં વધારો થતાં દરેક જુનાં થયેલાં પુસ્તકાલયને સરકાર પંચાયત તરફથી મળતી મદદ ઉત્તરેતર ઘટતી જાય અને તેને પોતાની નિભાવણી ખાતાના ધારાધારણ પ્રમાણે કરવામાં અડચણ ન આવે તે માટે કાયમનિધિ ખાતે જેટલી લોકમદદ જીબી થાય તેની નીમે રકમ મૂકવા પુસ્તકાલય ખાતાએ વટહુકમો કર્યા છે. અને તેને પરિણામે તો કેટલેક સ્થળે સારાં કાયમનિધિનાં ફંડો થયાં છે. છતાં તેજ પ્રમાણે પુસ્તકાલયોએ પોતાના ખર્ચની રકમ પણ પુષ્કળ વધારી છે. આ રીતે તેમણે જીલ્લું કરેલું કાયમનિધિનું કંડોળ હજી પૂરતા પ્રમાણમાં થયું નથી. પુસ્તકાલયોની કાયમનિધિની રકમની ચતાની ખાખતમાં તો એટલું જ કહી શકાય કે પોતાનો સંપૂર્ણ નિભાવ સરકાર પંચાયત મદદ સિવાય ચલાવી શકાય તેટલું બાજ આવે તેટલી મૂડી ન્યાંસુધી જીબી ન કરી શકે ત્યાં સુધી જે તે પુસ્તકાલયે કાયમનિધિ ખાતે નીમે રકમ મૂકવી જ જોઇએ; મતલબ, એ છે કે અમુક રકમ અમુક ગામના પુસ્તકાલયને પોતાનું પુસ્તકાલય સાર્વજનિક હિતની દૃષ્ટિએ સ્વતંત્ર રીતે ચલાવી શકશે અને તેમાં સરકાર કે પંચાયત મદદની જરૂર નહિ પડે એવું ન લાગે ત્યાં સુધી તેને કાયમનિધિ નીમે રકમ મૂકવાની ફરજમાંથી મુક્તિ મળી શકે નહિ. ન્યારે ન્યારે ખાસ અનિવાર્ય સંજોગો જિલ્લા થાય તે ત્યારે ખાતા તરફથી મુક્તિ આપવામાં આવે છે જ. એટલે આશા છે કે પુસ્તકાલયો પોતાના કાયમનિધિને વધારે સુદૃઢ બનાવવા બનતા બધા પ્રયાસો કરશે.

પ્રશ્ન ૩—ખજેટમાં કાપકુપ કેમ કરવામાં આવે છે ?

ઉત્તર—અંદાજે મંજૂર કરવામાં કાપકુપ કેમ કરવામાં આવે છે અગર અમે બિધરાવેલી રકમના પ્રમાણમાં અંદાજ મંજૂર નહિ થવાથી લોકો નિરૂત્સાહી થયા છે. આ પ્રકારની

ફરીઆદો અમારા સમક્ષ આવે છે. આ સંજ્ઞાથી જણાવવાનું કે, ખાતાને પોતાને આપવાની મદદમાં ખાસ ઘટાડો થયો નથી, પરંતુ સામાન્ય ન. નવીન જીંધડેલાં આમ પુસ્તકાલયોને તથા ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ કરનારાં પુસ્તકાલયોના અંદાજમાં ખાતાના ધારાધારણ પ્રમાણે પોતાનું અંદાજ સર્વોચ્ચથી તે બરાબર હોય, વસ્તીનું પ્રમાણ પૂરતું હોય તો તે અંદાજ મંજૂર કરવાની ખાતાની ફરજ હોય છે અને તેથી રૂપિયા ૫૦૦ ઉપરાંત મદદ મેળવતાં તમામ પુસ્તકાલયોની મદદમાંથી ચોખ્ખાચોખ્ખાનો વિચાર કરી થોડી ઘણી રકમની કપાત કરવામાં આવે છે.

છેલ્લાં દસ વર્ષમાં ઉધડેલાં પુસ્તકાલયોને સરેરાશ રૂપિયા દસ મદદ આપવા માટે રકમ મંજૂર થાય છે પરંતુ કોઈ ખાસ સંજ્ઞામાં ખાસ કારણસર જે પાંચ રૂપિયાની વધુદત ખાતું સ્વીકારે છે અને તેથી પણ જૂતાં થયેલાં પુસ્તકાલયોની મદદમાં કાપ કરવાની ફરજ પડે છે.

વળી કેટલાંક મોટાં અંદાજવાળાં પુસ્તકાલયો જેમની ફરજ પુસ્તકાલયના વિકાસ પાછળ વધારે હોવી જોઈએ—પુસ્તકાલયમાં જ્ઞાનવિકાસની વિધિવિધ પ્રવૃત્તિઓ શરૂ થવી જોઈએ તે ન કરતાં માત્ર વર્તમાનપત્રો કે માસિકો પાછળ પુષ્કળ અર્થ કરવા પ્રેરાય છે. અને તે રીતે વખતો નિર્ચયક અર્થ અટકાવવા માટે પણ અંદાજમાં કાપ કરવાની જરૂર પડે છે. કેટલેક પ્રસંગે પુસ્તકાલયની સ્થિતિ સારી હોતી નથી છતાં અંદાજ વધારે થાય છે, તે ખાતર માગણી. થયેલી રકમમાં કામ કરવામાં આવે છે.

ખાતામાં મંજૂર થયેલી રકમ એકસરખી છેલ્લાં પાંચ વર્ષથી રહે છે અને પુસ્તકાલયો પોતાનાં અંદાજને પણ સરાસરી પ્રમાણે બતાવે તો તેમાં કાપ થતો નથી; પણ જે કાયમનિધિ ખાતે રકમ ન મૂકી હોય તો અવશ્ય કાયમનિધિ પૂરતી રકમ બાજુ પર કરી મદદ આપવાનું ધોરણ ફરજિયાત અમલમાં મૂકવામાં આવે છે અને આવશે. આ સ્થિતિમાં આશા છે કે પુસ્તકાલયો પોતાના અંદાજમાં કાપ થવાનું કારણ સંદર્ભ સમજી શકશે અને વિના કારણ લખાપડી કરશે નહિ.

આશા છે કે જે અંદાજને મંજૂર થાય તેનો જે તે રચણની વસતી તમામ પ્રગતે લાભરૂપ થાય તેવી રીતે ઉપયોગ કરે અને પુસ્તકાલયન તરફ લોકમાનસ કેળવવા પ્રયાસ કરે.

પ્રશ્ન ૪—આમ પુસ્તકાલયોએ મોકલવાની ટપાલ જૂથમંડળ મારફત મોકલવાનો આગ્રહ કેમ રાખવામાં આવે છે ?

ઉત્તર—આ પ્રશ્નનો એક વખત ઉત્તર આપવામાં આવેલો છે. આ તો સહકારથી કામ કરવાનું પ્રથમ પગથિયું છે. વળી વિનાકારણ નહીં કારણોસર પણ લખાપડી કરતા અટકાવવાનો હેતુ છે. પુસ્તકાલયના આંતરિક વહીવટમાં પુસ્તકાલયો સ્વતંત્ર છે તો પુસ્તકાલયોને ગેરાંશસ્ત્ર દૂર કરવા પ્રયાસો પોતે જ કરવાના છે. પુસ્તકાલય ખાતામાં તો માત્ર અંદાજો, ત્રિમાસી નિવેદનો, વાર્ષિક નિવેદનો કે હિસાબી બાબત પૂરતો જરૂર પડે તેટલો પત્રવ્યવહાર ખાતા સાથે કરવાનો છે. આ કામ પુસ્તકાલય ખાતાએ કરેલી સૂચનાઓ પ્રમાણે થવું જ જોઈએ. અને આમ થાય તો પ્રત્યેક પુસ્તકાલયને વર્ષમાં સાત-આઠ વખત પુસ્તકાલય ખાતા સાથે લખાપડી કરવી પડે. પણ ભયરે ખોટી રીતે કામ જ વધતું હોય તો તો ગમે તેટલા કાગળો ઊભા થાય. આ પ્રથા અટકાવવા જૂથમંડળોની સલાહ દર માસના પ્રથમ સંવિધારે ભરવા અમારી બલામજૂ છે અને પુસ્તકાલયના વિકાસ કે અડચણો સંજ્ઞાથી વિચાર કરવા લલામજૂ છે. અંદાજો, ત્રિમાસી નિવેદનો, વાર્ષિક નિવેદનો જૂથ મારફત જ આવવા જોઈએ. આશા રાખવામાં આવે છે કે મદદ મેળવતાં તમામ પુસ્તકાલયો આ પ્રમાણે જ અમલ કરશે.

અત્રેથી મોકલવાની ટપાલ તો હમેશાં જૂથમંડળો દ્વારાજ પ્રત્યેક તાખાના પુસ્તકાલયને મળશે. કારણ તે પ્રમાણે મે. રા. રા. વિધાપિકારી સા. નો ફકમ થયો છે. અને તેથી આખા રાજ્યનો અત્રેથી મોકલવાની ટપાલમાં સરળતા થાય છે.

પ્રાંત પુઠ મંડળોની સભાઓ ને હેવાલો

૧. વડોદરા પ્રાંત પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા

વડોદરા પ્રાંત પુઠ મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૨૯-૯-૪૦ ના રોજ બપોરના એ વાગે મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયના ઉપલા મળલે શ્રીમતી જયવતીબહેન દેસાઈના પ્રમુખપદે મળી હતી. તે પ્રસંગે જુદા જુદા મહાલોના પ્રતિનિધિઓ ઉપરાંત પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલ, વ. રા. પુ. મંડળના મંત્રીઓ શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળા અને શ્રી. રામભાઈ કા. પટેલ, પ્રાંત પુ. મંડળના મંત્રી શ્રી. ચિમનભાઈ હ. અમીન, તેમજ વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળના સહમંત્રી શ્રી. નાજુકલાલ ચોકસી અને પ્રચારક શ્રી. વલ્લભભાઈ પટેલ વગેરે હાજર હતા.

સભાના કામકાજની શરૂઆતમાં મંત્રીએ મંડળનો વાર્ષિક હેવાલ-હિસાબ વાંચી સંભળાવ્યા હતા. બાદ કેટલીક ચર્ચા ચાલતાં પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલે પુસ્તકાલયોને લગતી માહિતી તેમ જ ઇતર વ્યવસ્થાની મૂંચના ઉકેલ માટે ખાતાને લખી જણાવવા સૂચન કર્યું હતું. આગળ ચાલતાં તેમણે પુસ્તકાલયોનાં બજેટો સંબંધી જણાવતાં કહ્યું કે, ગ્રામ પુસ્તકાલયોનાં બજેટો હવે વધુ પ્રમાણમાં આવે છે, જ્યારે તે માટે ખર્ચવાની રકમ કમી થતી જાય છે. વળી દર વર્ષે નવીન પુસ્તકાલયો પણ ખોલવાનાં હોય છે, એટલે લાવિષ્યની મુરદેલી ટાળવા માટે તેમજ જરૂર પડે પુસ્તકાલયો પોતાના પગ પર ઊભાં રહેતાં થઈ શકે તે માટે દરેક પુસ્તકાલયે પોતાના કાયમ ફંડ માટેની રકમ અવરય સાધવી જોઈએ. કેટલાંક પુસ્તકાલયો દુકાળ વગેરે કારણે બતાવી તેવી રકમ મૂકતાં નથી; છતાં બજેટ મંજૂર કરાવવા માટે આગ્રહ સેવવામાં આવે છે. પુસ્તકાલયનું કાયમ ફંડ હજાર-બે હજાર જેટલું તો ચાલું જોઈએ.

આગળ ચાલતાં તેમણે પુસ્તકાલયોની વ્યવસ્થા બાબત જણાવ્યું કે, કેટલાંક ગ્રામ પુસ્તકાલયોમાં બરાબર સાકસરી પણ થતી નથી. કમી કરવા જેવાં પુસ્તકો પણ સંગ્રહે જાય છે, ઊધેવ લાગેલાં પુસ્તકો પણ તેઓ રદ કરવા માટે મંજૂરી માગતા નથી; આના પરિણામે બીજાં સારાં પુસ્તકોને પણ નુકસાન પહોંચે છે.

પુસ્તકોની બજેટોમાં આવતી યાદીઓ વિષે તેમણે જણાવ્યું કે, અત્યારે બજેટોમાં આવતાં પુસ્તકોની યાદીઓ આકર્ષક હોય છે, તેમાંનાં પુસ્તકો પણ શિષ્ટ સાહિત્યનાં હોય છે, તેમ છતાં તેનો ઉપયોગ-તેનું વાચન તો ગણ્યા માંક્યા જ લોકો કરતા હોય છે. એટલે મંગલેલાં પુસ્તકો જેમ વધુ પ્રમાણમાં વંચાય તેવી યોજનાઓ દરેક પુસ્તકાલયે કરવી જોઈએ. આજે તો ગ્રામ પુસ્તકાલયોમાં સાક્ષરી પુસ્તકોને બદલે ઓછું ભલેલાં વાંચવા કામ લાગે તેમજ પ્રોઠ ઉંમરે નવાં શીખેલાંઓને વાંચવા કામ લાગે તેવું સાહિત્ય વસાવવું જોઈએ. આપણાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોમાં તો લોકલોગ્ય સાહિત્ય જેમ બને તેમ વધુ વસાવાય અને તેનો બહોળો પ્રમાણમાં લાભ લેવાય તેમ કરવાની જરૂર છે.

એટલે આજે જે કેટલાક પુસ્તકાલયો માત્ર પુસ્તકોના બંડારરૂપ લાગે છે તેવું ન હોવું જોઈએ.

ત્યાર બાદ દરેકને કામ હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું અને નીચેના દરેકને પસાર થયા હતા:

કરોડ ૧—મંત્રી શ્રી. ચીમનલાલ હ. અમીન તરફથી સન '૩૬-૪૦'નું રજૂ થયેલું નિવેદન અને દિસાબ સર્વાનુમતે મંજૂર કરવામાં આવે છે. પ્રચારક ખાતે ગયે વર્ષે બજેટમાં રૂ. ૬૩) મંજૂર થયેલા તે ઉપરાંત રૂ. ૭) આ ખાતે વધુ ખર્ચ થયો છે તે પણ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

કરોડ ૨—સન ૪૦-૪૧ ના પ્રમુખ, મંત્રી અને બ. મં. ની નીચે પ્રમાણે ચૂંટણી કરવામાં આવે છે.

પ્રમુખ:—શ્રી. જયવંતીજીવન ન. રેસાઇ. મંત્રી:—શ્રી. ચીમનલાલ હ. અમીન.

બ. મં. ના સભ્યો:—(૧) શ્રી. કમલાલ જી. ચાંદ સખેડા, (૨) શ્રી. હવેરલાલ જી. પટેલ, હોષાં, (૩) શ્રી. ચંદ્રલાલ ગો. પટેલ, હારોળા, (૪) શ્રી. શાન્તિલાલ પુ. ચાંદ, પાદરા, (૫) શ્રી. મંત્રી, મહાલ પુ. મંડળ. કરજણ.

ઉપરાંત રાજ્ય પુ. મંડળના બ. મં. માં ચૂંટાઇ આવેલા વડોદરા પ્રાંતના સભ્યો.

કરોડ ૩—સન ૪૦-૪૧ નું નીચે પ્રમાણેનું અંદાજ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

આવક

ખર્ચ

૪૨-૭-૬ સિલક

૧૫-૦-૦ છપામણી

૧૨૧-૦-૦ નવી ફાળવણી

૧૫-૦-૦ કંટીજ-ટ-પોસ્ટલ

૧૬૨-૦-૦ ખૂટતા રા. પુ. મં. માંથી મદદ

૨૦-૦-૦ મંત્રીના પ્રવાસ, કંટીજ-ટ, પોસ્ટલ

તરીકે લેવા

૨૮૦-૦-૦ પ્રચારકોના આઠ માસનો પગાર

૩૫૫-૭-૬

૨૫-૦-૦ પ્રચારકનું કંટીજ-ટ પોસ્ટલ

૩૫૫-૦-૦

કરોડ ૪—સન '૪૦-૪૧'નું અંદાજ ગોઠવતાં જે રૂ. ૧૬૨) ખૂટતા જણાવ્યા છે તે ખોટ પેટે, વર્ષે આખરે જે ખરેખરી ખોટ જણાય તે ખોટ પ્રચારકના ખર્ચે અંગેની માની, તેટલી રકમ રા. પુ. મંડળ યાસે મદદ તરીકે માગવાનું કરાવવામાં આવે છે.

કરોડ ૫—સન '૪૦-૪૧' માં આવનારી મદાલ મંડળોની ફાળવણી, જે તે મદાલ મંડળોને, તેમના ચત વર્ષના અહેવાલ તથા દિસાબ આવ્યા બાદ મોકલાવી આવવાનું કરાવવામાં આવે છે.

કરોડ ૬—ન્યૂમંડળોના મંત્રીઓને આ સભા આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરે છે કે, તેઓએ પોતાના ન્યૂમંડળી વાર્ષિક સભા બરી તેનો અહેવાલ મદાલ મંડળ તરફ મોકલી આપવો, પોતાના ન્યૂમંડળી આવેલા પુસ્તકાલયોની વર્ષમાં એકવાર તપાસણી કરવી, ન્યૂમંડળીને પુસ્તકાલયે અંદાજ તથા નિવેદન ખાતા તરફ ન મોકલ્યાં હોય તેનાં તેયાર કરાવી ખાતા તરફ મોકલાવી આપવાં. ન્યૂમંડળીને શાળાવાળા ગામે પુસ્તકાલય ન હોય ત્યાં પુસ્તકાલય ક્ષણવારની તજવીજ કરવી તથા રાજ્ય અને મદાલ મંડળ તરફથી લેવાતી શિષ્ટવાચનની થરીફાનો પ્રચાર કરવો.

કરોડ ૭—દરેક મદાલ મંડળોને, પોતાના મદાલની મદાલ પરિષદ બરવા, તથા વિદ્યાર્થીઓ માટે કોઇ એક પુસ્તકની થરીફા રાખવા તથા ન્યૂમંડળોને પોતાની ફરજ બજાવતાં કરવા તથા શાળાવાળાં પુસ્તકાલય વિનાનાં ગામે પુસ્તકાલય ક્ષણવારની તજવીજ કરવા આ સભા આગ્રહ-પૂર્વક વિનંતિ કરે છે.

સન ૧૯૩૯-૪૦ નો હેવાલ તથા હિસાબ

સ્થાપના અને ઉદ્દેશ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના છેવટના બંધારણને અનુસરીને સન ૧૯૩૦-૩૧થી આ મંડળની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. અને તેનો ઉદ્દેશ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના જે ઉદ્દેશો છે તે ઉદ્દેશોને પોતાના પ્રાંત પૂરતા અમલમાં મૂકવા તે છે.

મંડળનું કાર્ય

૧. મહાલ પુસ્તકાલય મંડળો

રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના ઉદ્દેશ પ્રમાણે વડોદરા પ્રાંતના એકે એક મહાલમાં મહાલ પુસ્તકાલય મંડળો સ્થપાઈ ચૂક્યા છે. અને તે દરેક કંઈ ને કંઈ કાર્ય કરતાં પશુ થઈ ગયાં છે. પશુ નિયમિત અને સંગીન રીતે જે કાર્યો થવા જોઈએ તે થતાં નથી. આશા છે કે પ્રાંતનાં દરેક મહાલ મંડળ નીચેનાં કાર્યો દર વર્ષે જરૂર કરે જ.

૧ જે વર્ષે રાજ્ય વા પ્રાંત પરિષદ ભરાય તે સિવાયના દરેક વર્ષે મહાલ પરિષદ ભરે;

૨ દર વર્ષે વિદ્યાર્થીઓ માટેની શિષ્ટવાચનની એક પરીક્ષા લે;

૩ રાજ્ય તરફથી મોકલેલા માટે લેવાતી શિષ્ટવાચનની પરીક્ષાનો દરેક જૂથમંડળ ઉપર સૂચના કાઢી પ્રચાર કરે અને ઉમેદવારો ઉભા કરે તથા પરીક્ષાના પુસ્તકની માગણી આવે તો તે પૂરી પાડવાની તજવીજ કરે;

૪ શાળાવાળા પુસ્તકાલય વિનાના ગામે પુસ્તકાલય ઉઘાડવા પ્રયત્ન કરે;

૫ જૂથમંડળોને જાગૃત કરે, તેમની વાર્ષિક સભાઓ ભરાવે, સહકારના ધોરણે બનાવડાવે તથા કરવાનાં કામોનું વખતોવખત સૂચન કરે.

૭ દર વર્ષે મહાલની વાર્ષિક સભા ભરે અને હેવાલ તથા હિસાબ રજૂ કરે તથા નવીન વર્ષનો કાર્યક્રમ વિચારે અને તે સર્વ હકીકત પ્રાંત તથા રાજ્ય તરફ મોકલી આપે.

૨. જૂથમંડળો

કેળવણી ખાતાએ શાળાઓ માટેનાં જે સેન્ટરો ગોઠવ્યાં છે તેજ સેન્ટરોને જૂથમંડળ તરીકે સ્વીકારી લેવાને, રા. પુ. મંડળે પુસ્તકાલય ખાતાને બલામણુ કરવાથી અને તે ખાતાએ માન્ય રાખ્યાથી, આ વર્ષથીજ તે પ્રમાણે અમલ પશુ થઈ ગયો છે.

જૂથમંડળો ન્યાં સુધી બસજર જાગૃત ન થાય ત્યાં સુધી આપણે ગામડાંનાં પુસ્તકાલયોને આપણો અવાજ સંભળાવી શકવાના નથી; સહકારથી અરસપરસ મળતા લાભો આપી શકવાના નથી; જેથી પ્રાંતનાં દરેક જૂથમંડળોને આ વર્ષે પહેલી તકે નીચેનું કામ ઉપાડી લેવા માટે ખાસ આગ્રહભરી વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

૧ જે તે જૂથમંડળ વાર્ષિક સભા ભરે અને તેનું નિવેદન મહાલ, પ્રાંત તથા રાજ્ય મંડળ તરફ મોકલી આપે.

૨ જૂથમાં આવેલા એકેએક પુસ્તકાલય અને વાચનાશ્રયણ વાર્ષિક નિવેદન ભરાવે તથા સહકારના ધોરણે બનાવડાવે અને તે તમામ એકત્ર કરી ખાતા તરફ મોકલી આપે.

૩ જૂથમાં આવેલાં શાળાવાળાં પુસ્તકાલય વિનાના ગામે પુસ્તકાલયો બોલવા પ્રયત્ન કરે;

૪ જૂથમાં આવેલા એકેએક પુસ્તકાલયની વાર્ષિક તપાસણી કરે;
૫ મહાલ તથા રાજ્ય તરફથી લેવાતી શિ. વા. ની પરીક્ષાઓનો પ્રચાર કરે.

૩. મહાલ પરિષદો

આ વર્ષમાં રાજ્ય પુસ્તકાલય પરિષદનું સાતમું અધિવેશન ભરાવાને કારણે એકેય મહાલની પરિષદ ભરાઈ નથી. પણ આ નવા વર્ષમાં તો એકેએક મહાલ મંડળ, પરિષદ ભરવાનું કાર્ય ઉપાડી લેશે એવી આશા છે.

૪. પગારદાર અને માનદ પ્રચારકો

પ્રાંત તરફથી પગારદાર પ્રચારક રોકવાની યોજના છેલ્લા ચાર વર્ષથી શરૂ કરવામાં આવી છે. આ વર્ષે પણ પ્રચારક તરીકે કાર્ય કરતા બાઈ જમનભાઈ મ. પટેલ ચાલુ રહ્યા છે. અને તેઓએ એપ્રિલ આખર સુધીમાં ડબોઈ મહાલનાં ૨૬, વડોદરા મહાલનાં ૫, કર-જણ મહાલનાં ૫૧, લાદરણ મહાલનાં ૨૩, પાદરા મહાલનાં ૧ અને સંખેડા મહાલનાં ૪૩ મળી કુલ ૧૫૬ ગ્રામ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી છે.

આ સિવાય વડોદરા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. મદીજીભાઈ જેઠાભાઈ તથા શ્રી. છોટુભાઈ રાધજીભાઈ પટેલે અનુક્રમે ૮ અને ૧૪; કરજણ મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છોટાલાલ ના. પંડ્યાએ ૧૧, સંખેડા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. જેસંગભાઈ ગરબડભાઈએ ૧૭; સાવલી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. જમનલાલ સો. જોશી તથા શ્રી. સોમાભાઈ ગરબડ-ભાઈએ અનુક્રમે ૧૮ અને ૨, ડબોઈ મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. રવિશંકર છો. જોશીએ ૩ અને શિનોર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. હરિવલ્લભ આ. વૈદ અને શ્રી. હરિભાઈ શંકરભાઈ પટેલે અનુક્રમે ૧૮ અને ૩ એ પ્રમાણે કુલ ૯૪ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી છે. બીજા મહાલોમાં પણ નીમાયલા માનદ પ્રચારકોએ કામગીરી તો કરી હશે. પણ તેઓની કાયરીઓ જાત્રે આવતી નહીં હોવાથી તેઓનો ઉલ્લેખ અહીં થઈ શકતો નથી.

૫. પુસ્તકાલય પર્વણી

ગામડાંના લોકોને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં રસ લેતા કરવાને, આ પર્વણીદિન ઉજવવાની ખાસ જરૂર રહે છે. આ વર્ષમાં પેટલાદ મહાલમાં આકરોળ, ડબોઈ મહાલમાં મહેલી, પારીખા; સંખેડા મહાલમાં કૅસિંદ્રા, કાવીઠા; શિનોર મહાલમાં શિનોર, ખરકાલ, માલેયા; સાવલી મહાલમાં આખરિયા, વેજપુર; પાદરા મહાલમાં ચોઠારી, વડોદરા મહાલમાં સમિયાલા, સુંદર-પુરા; કરજણ મહાલમાં ભરયાણા, વેમાર અને તિલકવાડા મહાલમાં કરનાળી એ ૧૬ ગામોએ પર્વણીદિન ઉજવવામાં આવ્યા હતા. બીજાં સ્થળોએ પણ ઉજવાયો તો હશે, પણ તેના અહેવાલ અહીં ન આવવાથી તેની તોંધ લખ શકાય નથી.

નવા વર્ષમાં એકેએક મહાલ અને જૂથમંડળ આ 'દિન' અગાઉથી ઉજવવા માટેનો સારા પ્રમાણમાં પ્રચાર કરી દરેક પુસ્તકાલય દિન ઉજવે એવી તજવીજ કરશે એમ આશા છે.

૬. શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા અને વાચક મંડળ

ગામડે ગામડે પુસ્તકાલયો ખોલાઈ જાય, એને માટે સ્વતંત્ર મકાનો પણ ઉભા થઈ જાય, સારામાં સારું શનિચર, કપાટ, પુસ્તકો વગેરે પણ વસાવાય; છતાં એની ઉપયોગિતા તરફ જોઈએ તોટું દક્ષ જે ન અપાય તો આ સર્વ નિરર્થક છે, એમ કહીએ તો અતિ-

શયોક્તિ ન કહેવાય. જાનતામાં શિષ્ટ પુસ્તકો ખૂબ વંચાય અને તે પણ નિયમિતપણે વંચાય ને માટે ઉપરની જે ચોજનાઓ રાજ્ય પુ. મંડળે કેટલાય વખતથી ચાલુ કરેલી છે.

નિવેદનના વર્ષમાં રાજ્ય પુ. મંડળે “કિશોર ચરિત્રમાળા ગુચ્છ. ૨ નો” અને “હીમાલયનો પ્રવાસ” એ જે પુસ્તકોની પરીક્ષા લીધી હતી. આ બંને પરીક્ષાઓનો વડોદરા પ્રાંતે બહુ યારો તો નહિ પણ સામાન્ય રીતે ઠીક લાભ લીધો છે. આ વર્ષમાં પાદરા મહાલ પુ. મંડળે પણ પોતાના મહાલ પૂરતી વિદ્યાર્થીઓ માટેની પરીક્ષા રાખી હતી.

વાચક મંડળની ચોજનામાં પણ વડોદરા પ્રાંતના નહિ જેવા જ સભ્યો છે.

આ નવા વર્ષમાં એકેએક મહાલ મંડળ શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા અને વાચક મંડળની ચોજનાને પોતપોતાના મહાલોમાં ખીલવવા સારી પેઠે પ્રયત્ન કરશે એવી આશા છે.

૭. પુસ્તકાલય વિનાનાં ગામો

પેટલાદ, ભાદરજી અને ચિતોર; આ ત્રણે મહાલોમાં શાળાવાળા એકે એક ગામે પુસ્તકાલયો ઉઘડી ચૂક્યાં છે. એટલે હવે બાકીના ૮ મહાલોમાં એ દિશામાં પ્રયત્નો કરવાના રહે છે.

આ વર્ષમાં વડોદરા મહાલમાં ૩, પાદરા મહાલમાં ૨, કરજજી મહાલમાં ૨, સાવલી મહાલમાં ૧ મળી કુલ ૮ પુસ્તકાલયો ઉઘડતાં વર્ષ આખરે બાકી સંખ્યા ૬૧ રહે છે. આ ૬૧ ગામોની મહાલવાર વસ્તી સાથેની માટી પરિશિષ્ટ ૧ માં આપી છે. આશા છે કે, આ નવીન વર્ષમાં પણ, દરેક મહાલ મંડળના કાર્યકરો, પોતાના મહાલનાં બની શકે તેટલાં ગામોમાં નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાના પ્રયત્નો કરશે.

૮. ફરતા પુસ્તકાલયની પેટીઓ

શ્રી. ચિમનલાલ તરફથી મળેલી રકમ પર સરકાર-વંચાયતની મદદ મેળવી, બનાવેલી ફરતા પુસ્તકાલયની પુસ્તકો સાથેની પેટીઓ, સરવુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય તરફથી આવેલાં પુસ્તકોની પેટીઓ અને કરજજી મહાલ માટે શ્રી આનંદકુંવરબા તરફથી અપાયેલાં પુસ્તકોની પેટીઓનો ઉપયોગ જે તે સ્થળે સારા પ્રમાણમાં થઇ રહ્યો છે.

૯. પ્રાંત અને મહાલ મંડળની ફાળવણી

પ્રાંત અને મહાલોને પોતાની પ્રવૃત્તિઓ અંગે થતા ખર્ચને પહોંચી વળવા સારે. રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી જે ફાળવણી મળે છે તે ફાળવણી નિવેદનના વર્ષમાં રૂ. ૪૩૮-૬-૦ ની મળી હતી, જેમાં રૂ. ૧૦૬-૧૦-૩ પ્રાંત મંડળને પોતાને માટે અને રૂ. ૩૩૨-૧૪-૬ મહાલ મંડળોના આવેલા હતા. મહાલ મંડળોની આ રકમમાં, પાછલી સાલના જે તે મહાલ મંડળોના અગ્રે જમા રહેલા ઉમેરતાં કુલ રૂ. ૬૦૪-૧૧-૩ થાય તે પૂરેપૂરા જે તે મહાલ મંડળોને નિવેદનના વર્ષમાં અદા કરવામાં આવ્યા છે. મહાલવાર ફાળવણીના આંકડા પરિશિષ્ટ ૨ માં આપ્યા છે.

૧૦. આભાર

વખતોવખત સલાહ અને સૂચના આપવા બદલ પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી સાહેબો, રાજ્ય પુ. મંડળના મંત્રીઓ અને આશુ વર્ષ પ્રમુખ તરીકે રહીને બળવેલી પોતાની ફરજ બદલ શ્રીમતી જયવતીબહેન દેસાઈનો, પોતાના મહાલમાં સેવાવૃત્તિથી પુસ્તકાલયોની તપાસણી કર્યા બદલ માનદ પ્રચારકોનો અને આ સિવાય એક યા બીજી રીતે જે જે હાથઓએ મદદ આપી છે તે તે સર્વનો અંતઃકરજપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

ચિમનલાલ હ. અમીન

મંત્રી, વડોદરા પ્રાંત પુ. મંડળ

પરિશિષ્ટ ૧ બું

શાળાવાળાં પુસ્તકાલય વિનાનાં ગામો : ૬૧

અ. નં.	ગામ	વસ્તી	અ. નં.	ગામ	વસ્તી	અ. નં.	ગામ	વસ્તી
વડોદરા મહાલ : ૧૯			૩ મહુવડ		૪૩૭	૭ ફતોડ		૫૦૧
૧ અકોટા	૬૪૯		૪ સાંઘા		૬૫૧	૮ મછલીપુરા		૩૫૧
૨ અલ્હાદપુરા	૩૮૭		૫ સોમજીપુરા		૪૩૪	તિલકવાડા મહાલ : ૪		
૩ આમલીઆરા	૫૪૩		૬ મદાપુરા		૨૬૫	૧ ખાખરીઆ		૩૧૯
૪ અંપાડ	૩૬૩		૭ શિહોર			૨ જેમલગઢ		૨૯૮
૫ ઉંટીઆ	૧૬૪		સાવલી મહાલ : ૧૦			૩ પોચંઆ		૩૨૮
૬ કપુરાધ	૪૮૦		૧ આણુંદીલું મુવાડ	૩૩૪		૪ બરોલી		૬૬૩
૭ કરાલી	૩૧૦		૨ કડછલા	૩૨૪		સંખેડા મહાલ : ૯		
૮ કેલનપુર	૬૪૩		૩ કુનપાડ	૫૦૭		૧ કાળી તલાવડી		૩૨૭
૯ કોટણા	૫૦૦		૪ ધંટિયાળા	૫૮૧		૨ ગોલાગામડી		૩૨૯
૧૦ અંબીપુર	૩૪૦		૫ ભાંજુ ગોરલ	૩૨૬		૩ ઝરવણ		૩૫૦
૧૧ ગોસોદા	૩૯૦		૬ બહુમા	૪૩૧		૪ લોટીઆ		૨૯૯
૧૨ તાંદળાળ	૬૦૪		૭ રાસાવાડી	૨૫૪		૫ વાઘેયા		૩૮૯
૧૩ ધનેરા	૪૦૯		૮ વેમાર	૪૬૦		૬ સુરીઆ		૨૩૧
૧૪ ફાજલપુર પોર	૨૪૭		૯ લીમડાપુરા(ગામડી)	૩૬૩		૭ હરેશ્વર		૨૦૪
૧૫ ફાજલપુર સાંઠરલ	૩૪૦		૧૦ મેરાકુવા (ગામડી)	૫૦૨		૮ ઝાળ		૩૭૮
૧૬ મહાપુરા	૩૫૨		વાઘોડીઆ મહાલ : ૮			૯ અરીઠા		
૧૭ રાધવપુરા	૩૬૭		૧ અડીરણ	૪૯૧		ડોલોઇ મહાલ : ૨		
૧૮ તિરોલ	૬૫૭		૨ અલવા	૫૦૧		૧ દનગીવાડા (ગામડી)	૩૧૩	
૧૯ મોચિયાપુરા	૪૩૫		૩ આમોદર	૬૬૫		૨ ગોમલી		
પાદરા મહાલ : ૭			૪ કુમેઠા	૫૪૫		કરજણ મહાલ : ૨		
૧ લોલા	૫૫૩		૫ ગુગલપુર	૨૬૮		૧ ચોરણજ	૫૧૧	
૨ મહમદપુરા	૫૮૨		૬ તવરા	૬૪૧		૨ કણભા	૪૩૧	

પરિશિષ્ટ ૨ બું

મહાલ મંડળોની ફાળવણીના આંકડા

મહાલનું નામ	ગ્રાંત મંડળ પાસે ૫૫ આખરની બાકી	સન ૩૮-૩૯ ની ફાળવણી	કુલ ૩૬-૪૦ માં અઠા થયા
૧ પેટલાલ	૦-૦-૦	૮૫-૧૪-૯	૮૫-૧૪-૯
૨ ભાદરણ	૪૪-૮-૦	૨૯-૪-૦	૭૩-૧૨-૭
૩ વડોદરા	૨૬-૭-૦	૨૮-૨-૦	૫૪-૯-૦
૪ પાદરા	૩૩-૩-૦	૩૦-૬-૦	૬૩-૯-૦
૫ કરજણ	૦-૦-૦	૪૩-૧૪-૦	૪૩-૧૪-૦

૬ ડબોઈ	૫૦- ૫-૦	૧૭- ૭-૦	૬૭-૧૨-૦
૭ ચિનોર	૨૩- ૧-૨	૨૫- ૫-૦	૪૮- ૬-૦
૮ સાવલી	૧૫- ૩-૦	૧૮- ૦-૦	૩૩- ૩-૦
૯ વાઘોડીઆ	૧૫- ૩-૦	૧૬- ૫-૦	૩૧- ૮-૦
૧૦ સંખેડા	૨૬- ૬-૬	૨૯- ૪-૦	૯૨-૧૦ ૬
૧૧ તિલકવાડા	૪- ૮-૦	૫- ૧-૦	૯- ૯-૦
	<u>૨૭૫-૧૨-૬</u>	<u>૩૨૮-૧૪-૯</u>	<u>૬૦૪-૧૧-૩</u>

પરિશિષ્ટ ૩ જી

સન '૩૯-૪૦ નો ઉત્પન્ન-ખર્ચનો હિસાબ

જ	ઉ
૧૦૯-૧૦-૩ સન ૩૮-૩૯ ની કાળવણીના પ્રાંત મંડળને પોતાને વાપરવા માટેના રા. પુ. મં. તરફથી મળ્યા તે	૪- ૭-૯ પ્રાંતમંડળના મંત્રીના મુસાફરી તથા પોસ્ટેજ ખર્ચ
<u>૧૦૯-૧૦-૩</u>	૧- ૦-૦ પ્રાંતમંડળની સભાના આમંત્રણ પત્ર છપાવ્યા તેના
	૭૦- ૦-૨ પ્રાંત પ્રચારકને ઑગ-સપ્ટે. '૩૯ ના પગારના આધારે
	૪-૧૨-૯ કંટીજ-ટ-પોસ્ટેજના
	<u>૮૦- ૪-૬</u>
	૨૯- ૫-૯ વર્ષ આખરે બચત
	<u>૧૦૯-૧૦-૩</u>

સન '૩૯-૪૦ નું સરવાળું

જ	ઉ
૪૨- ૭-૬ પ્રાંતમંડળનું પોતાનું ચાલુ ફંડ	૬૨- ૫-૯ વડોદરા રા. પુ. મંડળ
૧૩-૧-૯ સન ૩૮-૩૯ આખરેની શિલક.	૭૫-૧૩-૬ શિલક હાથ ઉપર
૨૯-૫-૯ સન ૩૯-૪૦ની બચત	<u>૧૩૮- ૩-૩</u>
<u>૪૨-૭-૬</u>	
૪૮-૭-૮ ફ. પુ. ની પેટીઓ ખાતેની બચત	
૪૭-૪-૬ શ્રી. જગનભાઈ મ. પટેલના અનામત	
<u>૧૩૮- ૩-૩</u>	

ચીમનભાઈ હ. અમીન
મંત્રી, વડોદરા પ્રાંત
પુસ્તકાલય મંડળ.

૨ નવસારી પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

ઉપર્યુક્ત મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૮-૯-૪૦ ને રવિવારના રોજ બપોરે બે વાગે નવસારી કચ્છાના શ્રી સયાજી વૈલવ પુસ્તકાલયના મકાનમાં રાજરતન શ્રી. કનૈયાલાલભાઈ જી. મજમુદાર વડીલના પ્રમુખપણા નીચે ભરાઈ હતી, જેમાં જુદા જુદા સ્થળોના સભ્યો હાજર હતા. વડોદરાથી ખાસ પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી એ. રા. રા. આસિ. કચુરેકટર શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલ, વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળના મંત્રી શ્રી. રામભાઈ પટેલ, વ. રા. પુ. પ્રચારક શ્રી. વલ્લભભાઈ નિમંત્રણને માન આપી પધાર્યા હતા. તેમજ નવસારી પ્રાં. શાળાધિકારી, મહુવા નવસારી મહાલ શાળાધિકારી સાહેબ પધાર્યા હતા. સભામાં નીચેના કરાવો પસાર થયા હતા:—

કરાર ૧—શરૂઆતમાં પ્રાંત મંડળના મંત્રી શ્રી. કમનજીભાઈ દેસાઈએ અત વર્ષનું નિવેદન તથા દિસાબ વર્ગી સંબંધાવવામાં આવતાં તે સર્વાનુમતે મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું.

કરાર ૨—નવા વરસનું વ્યવસ્થાપક મંડળ : સન ૧૯૪૦-૪૧ માટે નીચે પ્રમાણે વ્યવસ્થાપક મંડળ ચૂંટવામાં આવ્યું હતું: પ્રમુખ-રાજરતન શ્રી. કનૈયાલાલભાઈ જી. મજમુદાર વડીલ, મંત્રીશ્રી-શ્રી. ગગનલાલભાઈ જી. દેસાઈ તથા શ્રી કમનજીભાઈ દે. દેસાઈ. સહયોગી-શ્રી. કાવસજી એલ્લજી ગણુદેવીઆ, શ્રી કાકોરભાઈ નારણજી દેસાઈ, શ્રી. મણિલાલ મ. મોદી, શ્રી. ગુલાબજી વી. મહેતા, શ્રી. ગોપાળજી ગોવિંદજી, રાજરતન પટેલજી બાપભાઈ દાણુ, મંત્રી શ્રીમાન શાન્તાદેવી મલિલા ખાલ પુ. નવસારી તથા દરેક મહાલના મંત્રીઓ તેમજ ચુંટાયેલા બધા પ્રતિનિધિઓ.

કરાર ૩—નવા વરસનું બજેટ : સને ૧૯૪૦-૪૧ માટે નીચે પ્રમાણે અંદાજ બજેટ મંજૂર કરવામાં આવ્યું.

૧૯૩૭-૦-૦	શ્રી પુરાંત બાકી	૧૫૦-૦-૦	શ્રી પ્રચારક ખર્ચના
૫૦-૦-૦	વ. રા. પુ. મંડળ તરફથી મદદના	૩૦-૦-૦	શ્રી કન્ટીજન્ટ ખર્ચના
૫૦-૦-૦	વ. રા. પુ. મંડળ તરફથી ફાળાના	૨૫-૦-૦	શ્રી મુસાફરી ખર્ચના
૨૩૭-૦-૦		૩૨-૦-૦	શ્રી અણુધાર્યા ખર્ચના
		૨૩૭-૦-૦	

કરાર ૪—મહાલ મંડળોની ફાળવણી : સન ૧૯૪૦-૪૧ માં વડોદરા રા. પુ. મંડળ તરફથી મહાલ મંડળની ફાળવણી આપે તેમને આપવી ને ફાળવણી આપતા પહેલાં જે તે મહાલનાં નિવેદનો તથા દિસાબ મંજારી લીધા બાદ જેને તેને ફાળવણી અદા કરવી.

કરાર ૫—નવા વરસ માટે પ્રચારક નીમવા : જ્યાં વરસની માફક વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી વડોદરા અને નવસારી પ્રાંત ખાતે જે તે પ્રાંતની દેખરેખ નીચે એક પ્રચારક ચાર માસ માટે રૂ. ૩૫) ના ખચારથી રાખવા આ સભા લલામણુ કરે છે.

કરાર ૬—ન્યૂનમંડળોનાં બજેટ સહકારથી તથા ટકાવારી બનાવવા : રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તથા પુસ્તકાલય ખાતાના સહકારથી પુસ્તકાલયોનાં ન્યૂનમંડળો પાડવામાં આવ્યાં છે. તે ન્યૂન મંડળોમાં આવેલાં પુસ્તકાલયો એક બીજા સાથે સહકાર સાધી એક બજેટમાં પણ સારાં ચારાં સામંત્રિકો, પુસ્તકો વાંચવાનાં મળી શકે તે દેવથી પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી ઓગસ્ટ ૧૯૩૯ ના પુસ્તકાલય માસિકના અંકમાં “ અંદાજ બનાવવાની સહકારી યોજના ” એ નામની

સૂચના નં. ૪ થી પ્રસિદ્ધ થઇ છે તેને અનુસરી તે પ્રમાણે કાર્ય કરવા જે તે ન્યૂનમંડળોના મંત્રીઓને આ સભા આગ્રહપૂર્વક સલામણુ કરે છે.

કરાર ૭—નવીન મહાન બાંધવામાં સરકાર મદદ તથા પંચાયત મદદ મેળવવા : પ્રાંતમાં જે જે પુસ્તકાલયો પોતાનાં સ્વતંત્ર મકાન લેકમદદ લેલી કરી ખાતાની સૂચના અનુસાર બાંધવા તૈયાર હોય તેમને નીચે રકમ સરકાર તથા પંચાયત મદદની મળે તેમ થવા ખાતાના અધિકારી સાહેબને વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

કરાર ૮—મહાલ પરિષદો ભરવા : ગયા વરસે વડોદરા પ્રાંતના ગરોળા મુકામે વડોદરા રાજ્ય પુ. પરિષદ ભરાઇ ગઇ હોવાથી પ્રાંત પરિષદો ભરવાની જરૂર નથી, પણ દરેક મહાલ આ વરસે પોતાની મહાલ પરિષદો ભરેને પુસ્તકાલયોના કામેા, નવીન પુસ્તકાલયો ઉધાડવા પ્રયત્ન કરે.

કરાર ૯—પ્રાંતમાં પુસ્તકાલયો માટેનું ફર્નિચર પ્રાંત મંડળ મારફત ખરીદવા : નવસારી પ્રાંતના જે પુસ્તકાલયને પોતા માટે લાકડી સામાન વગેરે ફરનીચરની જરૂર પડે તે વડોદરાથી ન મંગાવતાં નવસારી પ્રાંત પુ. મંડળ મારફતે લેવા માટે છુટ આપવા વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

કરાર ૧૦—રાની મહાલમાં પુસ્તકાલયો ખોલવા માટે : રાની મહાલની વસ્તી નવસારી પ્રાંતમાં મહુવા, મારોલ, સોનગઢ અને બ્યારા ચાર મહાલમાં છે. તેમાં મહુવા મહાલની વસ્તીની સ્થિતિ ધણીજ ગરીબ છે. આ સાથે મહુવા મહાલના ૧૧ ગામે પુસ્તકાલયો ઉધાડવા ને તેના પ્રાથમિક ખર્ચ માટે શ્રી સયાજીરાવ દ્વારક નિધિમાંથી મદદ મળે તેમ ખાતાના અધિકારી સાહેબને વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

ઉપર પ્રમાણે કરાવેલું કામ થઇ રહ્યા પછી છેવટમાં શ્રી કસનજીભાઈ દેસાઈએ પ્રસ્તુતને તેમજ આજની સભામાં પધારનાર સભ્યોનેના આભાર માન્યા બાદ ચાંદપાણીને ઇન્સાફ આપી સભા વિસર્જન થઈ હતી.

સને ૧૯૩૯-૪૦નો હેવાલ તથા હિસાબ

સ્થાપના અને ઉદ્દેશ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના છેવટના બંધારણને અનુસરીને સન ૧૯૩૦-૩૧ થી આ મંડળની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. અને તેનો ઉદ્દેશ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના જે ઉદ્દેશ છે તે ઉદ્દેશોને પોતાના પ્રાંત પુસ્તકાલય અમલમાં ચૂકવા તે છે.

નવસારી પ્રાંતની વસ્તી

નવસારી પ્રાંતના આઠ મહાલમાં એકંદર વસ્તી છેલ્લી ગણતરી પ્રમાણે પુરો ૨૦૩૧૬૮ તથા સ્ત્રીઓ ૨૦૧૨૦૫ મળી કુલ વસ્તી ૪૦૪૩૭૩ માણસોની છે. ને પ્રાંતમાં કુલ ગામો ૭૮૯ છે તેમાં યાજાવાળાં ગામો ૨૪૩ છે.

વસ્તીની વિગત

પ્રાંતમાં મારોલ, બ્યારા, સોનગઢ, મહુવા, એ ચાર મહાલોમાં રાની ભાઈઓની વસ્તી વધુ પ્રમાણમાં છે, બ્યારે પલસાણા, ગણદેવી મહાલોમાં રાસ્તી ભાઈઓની વસ્તી વધુ પ્રમાણમાં છે.

મંડળનું કાર્ય

રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના ઉદ્દેશ પ્રમાણે નવસારી પ્રાંતના સોનગઢ મહાલ સિવાય દરેક મહાલમાં મહાલ પુસ્તકાલય મંડળો સ્થપાઈ ગયા છે. અને તે દરેક કંઈ ને કંઈ કાર્ય કરતાં થઈ ગયા છે. પણ નિયમિત અને સંગીન રીતે જે કાર્ય થવા જોઈએ તે થતાં નથી એ બદલ ખરેખર દીલગીર થવા જોઈ છે. આશા છે કે પ્રાંતના દરેક મહાલ મંડળ નીચેનાં કાર્યો દર વર્ષે જરૂર કરશે.

- ૧ જે વર્ષે રાજ્ય વા પ્રાંત પરિષદ ભરાય તે સિવાયના દરેક વર્ષે મહાલ પરિષદ ભરો.
- ૨ દર વર્ષે વિદ્યાર્થીઓ માટેની શિષ્ટ વાંચનની પરીક્ષા લો.
- ૩ રાજ્ય તરફથી મોટાઓ માટે લેવાતી શિ. વાં. ની પરીક્ષાનો દરેક જૂથમંડળ ઉપર સૂચના કાઢી પ્રચાર કરો અને ઉમેદવારો ઉભા કરો તથા પરીક્ષાના પુસ્તકની માગણી આવે તો તે પૂરી પાડવાની તજવીજ કરો.
- ૪ શાળાવાળાં પુસ્તકાલય વિનાનાં ગામે પુસ્તકાલય ઉઘાડવા પ્રયત્ન કરો.
- ૫ જૂથમંડળ દ્વારા જૂથના એકેએક પુસ્તકાલયની તપાસણી કરાવો.
- ૬ જૂથમંડળોને જાગૃત કરો, તેમની વાર્ષિક સભાઓ ભરાવો તથા કરવાનાં કામોનું વખત-સર સૂચન કરો.
- ૭ દર વર્ષે મહાલની વાર્ષિક સભા ભરો અને હેવાલ તથા હિસાબ રજૂ કરો તથા નવા વર્ષનો કાર્યક્રમ વિચારી અને સર્વ દૃષ્ટિકોણ પ્રાંત તથા રાજ્ય મંડળ તરફ મોકલી આપો.

રાજ્ય પુસ્તકાલયના ઉદ્દેશ પ્રમાણે જૂથ મંડળો પણ એકેએક મહાલમાં સ્થપાઈ ગયા છે. પણ એક પણ જૂથ મંડળ હજી સુધી નિયમિત તો થું પણ સામાન્ય રીતેય કામ કરતાં થતાં નથી, એ બદલ ખૂબજ દીલગીર થવા જોઈ છે. જૂથ મંડળો ન્યાં સુધી કામ કરતાં ન થઈ જાય ત્યાં સુધી આપણે ગામડાંના પુસ્તકાલયોને આપણો અવાજ સંભળાવી શકવાના નથી, સહકારથી અસપરમ મળતા લાભો આપી શકવાના નથી, જેથી પ્રાંતના દરેક મહાલ મંડળને આ વર્ષે પહેલી તકે જૂથમંડળો પીલવવાનું કામ ઉપાડી લેવા માટે નીચે પ્રમાણેનું કાર્ય તેમની પાસે કરાવવાને ખાસ આદ્યદેશી વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

- ૧ જે તે જૂથની વાર્ષિક સભાઓ ભરાવે અને તેનું નિવેદન મહાલ, પ્રાંત અને રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફ મોકલે.
- ૨ જૂથના એકેએક પુસ્તકાલયનું વાર્ષિક નિવેદન તથા બજેટ બનાવડાવે અને ખાતા તરફ મોકલે.
- ૩ જૂથમાં આવેલાં શાળાવાળાં પુસ્તકાલય વિનાનાં ગામે પુસ્તકાલયો ખોલવા પ્રયત્ન કરે.
- ૪ જૂથમાં આવેલાં એકેએક પુસ્તકાલયની વાર્ષિક તપાસણી કરે.
- ૫ મહાલ તથા રાજ્ય તરફથી લેવાતી શિષ્ટવાચનની પરીક્ષાઓનો પ્રચાર કરે તથા ઉમેદવારો ઉભા કરે.

પ્રાંતમાં મકાનવાળાં તથા શુ. વ. સો. વાળાં પુસ્તકાલયો

પ્રાંતમાં મકાનવાળાં પુસ્તકાલયો ૩૨ છે ને શુ. વ. સોસાઈટીમાં નોંધાયેલાં ૬૭ છે. નવસારી જિલ્લામાં શ્રી સાન્તદેવી મહિલા તથા બાળ પુસ્તકાલય છે. તવડી, છીંજીમ વગેરે ગ્રામ પુસ્ત-

૧૯૪૦] પ્રાંત પુઠ મંડળોની વાર્ષિક સલાહો અને '૩૯-૪૦ના હેવાલો ૫૫૧

કાલયોએ મહાન માટેની લોકમદદ તૈયાર કરી છે. બીજા મહાલોનાં પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓએ પોતાના મહાલના પુસ્તકાલયો માટેની માગણી આરોપ્યાર કરી હશે તો તે બધાને સરકાર તથા પંચાયત મદદ લોકમદદની કાળવણી પ્રમાણે મળે તે મળવા એ. રા. રા. મદદનીય વ્યવસ્થાપકને વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

મહાલ પરિષદો

આ વર્ષે રાજ્ય પરિષદ ભરાયેલી હોવાથી મહાલ પરિષદો ભરાઈ નહોતી, પણ જે વર્ષ પ્રાંત વા રાજ્ય પરિષદ ન ભરવાની હોય તે દરેક વર્ષ મહાલ પરિષદ અવરય ભરવાની દરેક મહાલ મંડળને ખાસ જાણમણુ કરવામાં આવે છે.

પગારદાર અને માનદ પ્રચારકો

પ્રાંત મંડળ તરફથી પગારદાર પ્રચારક રોકવાની યોજના છેલ્લા ત્રણ વર્ષથી ચરૂ કરવામાં આવી છે. આ વર્ષમાં વડોદરાને નવસારી પ્રાંત માટે એક પ્રચારક કે જેમણે વડોદરા પ્રાંતમાં લાંબો વખત કામ કરેલ છે તે સેવાભાવી, ઉત્સાહી હોઈને પ્રચારક ને તપાસણી કામના અનુભવી છે તે ભાઈ જીનભાઈ મથુરભાઈ પટેલને રોકયા હતા. તેમણે એ માસથી તા. ૪ ઓગસ્ટ સુધીમાં માર્ગરોજ, મહાલનાં ૨૨ ગામ તથા કામરેજ મહાલનાં ૪૧ ગામ મળી કુલ ૬૩ ગામનાં પુસ્તકાલયની તપાસણી કરી નવાં રજીસ્ટર, વર્ગીકરણ, પુસ્તકોની મેળવણી તથા દફતરી અને દિસાબી, બજેટ વગેરેની માહિતી આપવાની કામગીરી ખત અને કાળજીથી કરી હતી.

માનદ પ્રચારકોના કામની ડાયરી અત્રે આવતી નહિ હોવાથી તેમના કામની માહિતી પ્રકટ કરી શકતા નથી, જેથી દરેક મહાલના માનદ પ્રચારકોને દર માસે પોતાના કામની ડાયરીઓ અત્રે મોકલી આપવા ખાસ સૂચના કરવામાં આવે છે.

પુસ્તકાલય પર્વણી

ગામડાના લોકોને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં રસ લેતા કરવાને આ પર્વણીદિન ઉજવવાની ખાસ જરૂર રહે છે. આ વર્ષમાં ઓરણા તાલુકા કામરેજ તથા નવસારી કરયામાં મહિસા તથા બાળપુસ્તકાલય સિવાય બીજે આ પર્વણીદિન ઉજવવામાં આવ્યો નથી તેમ પુસ્તકાલય માસિકમાં આપેલ હકીકત ઉપરથી જણાય છે. આમ યાચ તે ઠીક નહિ જેથી નવા વર્ષમાં એકેએક મહાલ મંડળ અને જુદામંડળ આ પર્વણીદિન અગાઉથી ઉજવવા માટે સારા પ્રમાણમાં પ્રચાર કરી પ્રાંતના એકેએક પુસ્તકાલયમાં ઉજવાય એવી તજવીજ કરશે એવી આશા છે. જે પુસ્તકાલયોના પર્વણીદિન ઉજવાય તે પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાઈઓ પહેલી તકે રાજ્ય પુ. મંડળ તરફ નિવેદનો મોકલી આપે કે જેથી આવતા નિવેદનમાં તેઓનાં નામ પ્રસિદ્ધ કરાય.

શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા

નિવેદનવાળા વર્ષમાં રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી સેવામાં આવેલી પરીક્ષામાં કામરેજ મહાલનાં કેટલોક પુસ્તકાલયોએ તથા નવસારીના શ્રી. શાંતાદેવી મહિસા પુસ્તકાલયની બહેનોએ

સારા લાભ લીધો હતો. બીજા મહાલમાં જોઈતા પ્રમાણમાં લાભ લેવાતો નથી તો દરેક મહાલના મંત્રી પોતાના મહાલમાં રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી લેવાતી પરીક્ષામાં સારા પ્રમાણમાં લાભ લેવાય તેમ તજવીજ કરશે.

મહાલ મંડળ તરફથી નવસારી મહાલ મંડળ તરફથી “ મુંગા લોકસેવક મોતીલાલ અમીન” એ પુસ્તકની પરીક્ષા રાખી હતી ને તેનો લાભ મહાલના થોડાજ ગામના પુસ્તકાલયોએ લીધો હતો આ પરીક્ષામાં પણ શ્રી. ચાંતાદેવી મહિલા પુસ્તકાલયોની બહેનોએ સારા પ્રમાણમાં લાભ લીધો હતો. પરીક્ષામાં પાસ થનારને રોકડ ઇનામ તથા બીજાઓને ઉત્તેજન દાખલ પુસ્તકો મે. રા. ન. વહીવટદાર સાહેબના હાથે અપાવ્યાં હતાં. બીજા કોઈપણ મહાલમાં મહાલ મંડળ તરફથી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા રખાઈ હોય તેમ તેમના હેવાલ ઉપરથી જણાવું નથી.

ફરતા પુસ્તકાલયની પેટીઓ

ફરતા પુસ્તકાલયની પેટીઓને પ્રચાર આ સાલ કામરેજ, મહુવા, ગણદેવી તથા નવસારી મહાલમાં ચલો છે. નવીન વરસમાં પણ દરેક મહાલ મંત્રી પોતાના મહાલ માટે ફરતા પુસ્તકાલયની પેટીઓ મંગાવી તેનો પ્રચાર સારા પ્રમાણમાં કરશે એવી આશા છે.

પ્રાંત અને મહાલ મંડળની ફાળવણી

પ્રાંત અને મહાલોને પોતાની પ્રવૃત્તિઓ અંગે થતા ખર્ચને પહેલ્લી વળવા સાથે રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી જે ફાળવણી મળે છે તે ફાળવણી નિવેદનના વર્ષમાં રૂ. ૧૬૮-૦-૦ મળી હતી. આમાં રૂ. ૪૨-૦-૦ પ્રાંત મંડળને પોતાને માટે અને રૂ. ૧૨૬-૦-૦ મહાલ મંડળને માટેના આવેલા હતા. તેમાં સન ૧૯૩૯-૩૮ નો બાકી ફાળવણીના રૂ. ૮૬-૫-૦ તથા સાલ ૧૯૩૮-૩૯ ના રૂ. ૧૨૬-૦-૦ મળી કુલ રૂ. ૨૧૨-૫-૦ થાય તે જે તે મહાલને ફાળવણી પ્રમાણે અદા કરવામાં આવ્યા છે. એટલે હવે પ્રાંત મંડળ પાસે બાકી શિલક રૂ. ૧૪૮-૬-૭ જમા રહે છે. મહાલ મંડળની ફાળવણીના આંકડા પરિશિષ્ટ ૧ માં જણાવેલ છે.

આભાર

વખતોવખત સલાહ અને સૂચના આપના બદલ પુસ્તકાલય પોતાના અધિકારી સાહેબો, રાજ્ય પુ. મંડળના મંત્રીઓ, નવસારી પ્રાંત શાળાધિકારી સાહેબ તેમજ દરેક મહાલના મહાલ શાળાધિકારીઓ અને આખું વર્ષ પ્રમુખ તરીકે રહીને ખળવેલી પોતાની ફરજ બદલ રાજરત્ન રા. રા. કનેષાલભાઈ જ. મજમુદારનો, પોતાના મહાલમાં સેવાવૃત્તિથી પુસ્તકાલયની તપાસણી કર્યા બદલ માનદ પ્રચારક ભાઈઓનો અને આ સિવાય એક યા બીજી રીતે જે જે ભાઈઓએ મદદ આપી છે તે તે સર્વનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

મગનલાલ ઝીણાભાઈ દેસાઈ
કસનજીભાઈ દયાળજીભાઈ દેસાઈ
મંત્રીઓ, નવસારી પ્રાંત પુ. મંડળ.

પરિશિષ્ટ ૧ લું

મહાલ મંડળની કાળવણીના આંકડા

મહાલનું નામ	સન ૧૯૩૭-૩૮	સન ૧૯૩૮-૩૯	કુલ
નવસારી		૩૨- ૧-૦	૩૨- ૧-૦
ગણુદેવી	૯-૧૩-૦	૨૦- ૪-૦	૩૦- ૧-૦
પલસાણા	૧૪-૧૦-૦	૧૪- ૧-૦	૨૮-૧૧-૦
કામરેજ	૩૦- ૬-૦	૨૧- ૮-૦	૬૧-૧૪-૦
માંગરોળ	૧૨- ૬-૦	૧૨- ૬-૦	૨૪-૧૨-૦
મહુવા	૬- ૩-૦	૬- ૩-૦	૧૨- ૬-૦
વ્યારા	૯- ૬-૦	૬-૧૨-૦	૧૬- ૫-૦
સોનગઢ	૩- ૬-૦	૨-૧૩-૦	૬- ૩-૦
	૮૬- ૫-૦	૧૨૬- ૦-૦	૨૧૨- ૫-૦

પરિશિષ્ટ ૨ લું

શાળાવાળાં યુસ્તકાલયો વિનાનાં ગામ

અ. નં. ગામ	વસ્તી	અ. નં. ગામ	વસ્તી	અ. નં. ગામ	વસ્તી
પલસાણા મહાલ : ૨		૩ ઉમરા	૧૩૩૧	૨૦ વાળાવાડ	૨૫૯
૧ કણુવ	૩૮૬	૪ કંકરીઆ	૪૪૯	૨૧ વાંક લગવાનપુરા	૪૦૩
૨ વંન્જેળીઆ	૪૮૭	૫ ખરવાણુ	૧૧૨૧	૨૨ વાંસકુષ્ઠ	૪૭૫
કામરેજ : ૩		૬ કુંગરી	૭૬૩	૨૩ શેખપુર	૧૦૧૩
૧ કોસમાડી	૩૭૭	૭ દેદવાસણુ	૬૧૬	૨૪ હળધવા	૬૩૬
૨ પાંસોદરા	૧૯૦	૮ નવધરા	૩૮૦	સોનગઢ : ૬	
૩ વાંસદારદી	૩૦૪	૯ પુના	૪૬૯	૧ અગાસવાણુ	૫૮૭
ગણુદેવી : ૪		૧૦ બામણીયા	૩૪૦	૨ કાંકડકુવા	૧૭૯
૧ કેશળી	૬૬૬	૧૧ બારતાડ	૬૭૧	૩ ગાળકુવા	૪૭૩
૨ દેવસર	૭૮૪	૧૨ બીલખડી	૬૧૮	૪ ઘેડપીત	૩૪૨
૩ નાદરખા	૭૨૩	૧૩ બોરીયા	૬૦૯	૫ પાંચપીપળા	૪૧૪
૪ પાટી	૪૭૬	૧૪ મહુવરિયા	૧૨૫૪	૬ સાંદહેર	
માંગરોળ : ૧		૧૫ લસણપુર	૬૧૩	વ્યારા મહાલ : ૨૩	
૧ આંકડોઠ	૬૦૮	૧૬ વાડીઆ	૪૭૬	૧ અાબીયા	૪૭૬
મહુવા : ૨૪		૧૭ વલવાડા	૧૦૬૯	૨ બીયામાળા	૧૧૭૫
૧ અલગઢ	૫૪૬	૧૮ વહેવલ	૧૫૬૫	૩ ઉમરાવ નજીક	૫૨૭
૨ અંધાત્રી	૨૬૭	૧૯ વાડિયાવાડ	૪૭૬	૪ ઉમરાવ દૂર	૬૭૭

૫ કટાસવાણુ	૮૫૮	૧૧ ધાણી	૪૮૪	૧૭ આમણુમાલ દૂર	૭૫૧
૬ કાકડવા	૮૧૦	૧૨ ચીખલવા	૪૯૭	૧૮ બેડકુવા દૂર	૧૦૦૭
૭ કેળકુર્ષ	૧૩૪૯	૧૩ ચીખલી	૭૧૯	૧૯ બેડા રાયપુરા	૧૧૪૭
૮ ખાનપુર	૪૫૦	૧૪ જેસીંગપુર	૬૨૮	૨૦ બેરખડી	૧૬૬૭
૯ ખંભાળાઆ	૫૭૫	૧૫ ધાટ	૬૨૯	૨૧ ભાનાવાડી	૩૯૩
૧૦ ધાટા	૧૧૮૨	૧૬ પાટી	૧૪૩૭	૨૨ મગરકુર્ષ	૫૯૨
				૨૩ વાંકલા	૬૯૪

આ યાદીમાં જણાવેલાં ગામોમાંથી કેટલાંક ગામોએ વાચનાલયો તથા પુસ્તકાલયની પેટીઓ ચાલુ છે.

પરિશિષ્ટ ૩ જી

૧૯૩૬-૪૦ ના હિસાબ

જ	ઉ
૪૦૨-૬-૬ શ્રી પુરાંત આમી	૧૮૮-૭-૩ શ્રી પગાર ખાતે ઉધાર
૧-૮-૦ નકલોની શીના	૧૮૮-૭-૩ પ્રચારકોને પગારના આપ્યા તે.
૫-૬-૪ ખરોડા બેંક સેવીંગ ખાતાના વ્યાજના	૨૧૨-૫-૦ મહાલ મંડળને ફાળાની વહેંચણી આપી તે
૧૬૮-૦-૦ શ્રી વડોદરા રા. પુ. મંડળ તરફથી સાલ ૧૯૩૮-૩૯ના ફાળાના	૮-૧૨-૦ વડોદરા રા. પુ. પરિષદમાં ગયેલા તેના ખરચના
	૧૯-૩-૦ કન્ટીબન્ટ ખરચ રિક્વિટો મુસાફરી વગેરેના
	૪૨૮-૧૧-૩
	૧૪૮-૯-૭ શ્રી જળશ્રે આકી
	૧૧૪-૦-૧૦ ખરોડા બેંક સેવીંગ ખાતે
	૨૩-૦-૯ હાથ ઉપર રોકડ
	૧૧-૮-૦ ફારમ સીલક
	૧૪૮-૮-૭
	૫૫૭-૪-૧૦

૩. મહેસાણા પ્રાંત પુઠ મંડળની વાર્ષિક સભા

ઉપર્યુક્ત પ્રાંત પુઠ મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૧૫-૯-૪૦ ના રોજ મહેસાણા મુકામે મે. રા. મહાલ શાળાધિકારી શ્રી. મહીજભાઈ બુ. દેસાઈના પ્રમુખપદે મળી હતી. પ્રાંતના જુદા જુદા સ્થળેથી કુલ ૨૦ સભ્યો હાજર હતા. ઉપરાંત પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલ પણ હાજર હતા. તેમાં નીચે પ્રમાણે કરાવો પસાર થયા હતા:—

કરૌ ૧—પ્રમુખસ્થાનની દરખાસ્તને લગતો હોદ્દો તે સર્વાનુમતે પસાર થયો હતો.

કરૌ ૨—મંત્રી તરફથી રબ્દ થયેલ દિસાબ તથા નિવેદન બરાબર હોઈ તે મંજૂર કરવામાં આવ્યો.

કરૌ ૩—આ મંડળના મંત્રી રા. જેઠાલાલ લાલદાસ પટેલ નિવૃત્ત થતા હોઈ તેમની જગેએ ૧૯૪૦-૪૧ ના વર્ષ માટે રા. વિઠ્ઠલભાઈ ર. પટેલની નિમણૂક કરવી અને પ્રમુખ તરીકે રા. જેઠાલાલની નિમણૂક કરવામાં આવી.

કરૌ ૪—પ્રાંત પુ. મંડળના બંધારણને અનુસરીને સને '૪૦-૪૧ માટે નીચે પ્રમાણેના સભ્યોનું વ્યવસ્થાપક મંડળ નીમવામાં આવ્યું:—(૧) રા. નરવરલાલ અ. જોશી-દહેગામ, (૨) રા. અંબાલાલ અ. બ્રહ્મભટ્ટ-કેલોલ, (૩) રા. મફતલાલ ર. દવે-કડી, (૪) શંકરલાલ જ. વ્યાસ-ખેરાળ, (૫) રા. કુર્ગાંઈકર અ. પંડ્યા-પાટણ, (૬) રા. છાટાલાલ મો. રાવળ-સિદ્ધપુર, (૭) રા. મૂળશંકર ન. જોશી-વિલપુર, તેમજ રા. પુ. મંડળ તરફથી (૮) રા. મદાસુખભાઈ શુ. રોડ-વોસનગર, (૯) રા. મણિલાલ મા. દવે, (૧૦) બાપુલાલ વિ. ગામી, (૧૧) શંકરલાલ દિ. બોડા, (૧૨) નાનજીભાઈ ને. પટેલ, તેમજ (૧૩) રા. જેઠાલાલ લાલદાસ પટેલ; (૧૪) મહીજભાઈ બુ. દેસાઈ, અને (૧૫) રા. વિઠ્ઠલભાઈ ર. પટેલ.

કરૌ ૫—સને '૪૦-૪૧ ના વર્ષ માટે નીચે પ્રમાણેનું બનેલ નક્કી કરવામાં આવ્યું:—(૧) પ્રવાસકને પગાર; ૩૫-૦-૦, (૨) પોસ્ટેજ ખાતે ૧૨-૦-૦, (૩) ફરકોળ ખર્ચ ખાતે ૫૦-૦-૦ ખર્ચવા નક્કી કરવામાં આવ્યું.

કરૌ ૬—પુસ્તકાલયના કામકાજને વેમવંત બનાવવા માટે રાત્ર્ય, પ્રાંત અને મહાલ પુસ્તકાલય પરિષદો સરવાની આવરણતા રહે છે. તત વર્ષમાં રાત્ર્ય પુ. પરિષદ સરવામાં આવેલી હોવાથી ચાલુ વર્ષમાં રાત્ર્ય તેમજ પ્રાંત પુ. પરિષદ સરવાની આવરણતા નથી, પરંતુ મહાલ પુ. પરિષદો સરવાની જરૂર છે. આથી મહેસાણા પ્રાંતના દરેક મહાલ પુ. મંડળો ચાલુ વર્ષે એક મહાલ પરિષદ સરે એવી આ સલાહ વિનંતિ કરે છે.

સને ૧૯૩૯-૪૦ ની સાલનું નિવેદન

(૧) મને જણાવતાં આનંદ થાય છે કે, આપ સર્વે લાઇઓ અમારા આમંત્રણને માન આપી પધાર્યા હો તે બદલ આપ સર્વે ઉપકાર માનું છું.

(૨) ચાલુ સાલે (૩૯-૪૦) આ મંડળની વ્યવસ્થાપક મંડળની સભા ૨ વખત અને સાધારણ સભા ૨ વખત મળી છે.

(૩) ચાલુ સાલ વિજપુર, સિદ્ધપુર, વસનગર, ખેરાળ, ચાણરમા તથા મહેસાણા મહાલ મંડળો તરફથી દિસાબો તથા નિવેદનો બંને આવેલાં છે, જ્યારે કડી, દહેગામ અને કેલોલ મહાલ મંડળના દિસાબ જ આવેલા છે અને હારીજ મહાલ મંડળનું નિવેદન (દિસાબ સિવાયનું) આવેલું છે, આતરસું તથા પાટણ મહાલનાં નિવેદનો યા દિસાબ

કાંઈ જ આવેલાં નથી. દરેક મહાલ મંડળે જે તે સાલ આખરે નિવેદન તથા દિસાખ પ્રાંત પુ. મંડળ તરફ મોકલવાનું કરેલ છે અને અગાઉથી ખખર આપના છતાં ઉપર મુજબની ખીના છે.

(૪) ચાલુ સાલ મંડળના પ્રચારક તરીકે રા. રમેશરાય ઉદેરાય મજમુદારે મહેસાણા પ્રાંતમાં નીચે મુજબ કામગીરી કરી છે.

કુલ સરવીસના ૨૦૪ દિવસમાં ૧૪૦ દિવસ ગામડામાં પુસ્તકાલયોની તપાસણીની કામગીરી કરી છે. (ખીના દિવસોએ પરિષદ, શિક્ષણવર્ગ તેમજ સદર રેશને કામગીરી કરી છે) નીચે જણાવેલા તાલુકામાં ફેરણી કરી છે:—(૧) ચાણુરમા, (૨) કડી, (૩) સિદ્ધપુર, (૪) પાટણ, (૫) મહેસાણા વિ..... સહી બદલ વિગતવાર હકીકત પત્રકરૂપે વડોદરા રા. પુ. મંડળના મંત્રીજીને જણાવેલી છે.

પ્રચારકની કામગીરીથી ગ્રામ પુસ્તકાલયોને લગતી જે હકીકત બહાર આવે છે તેમાં, પુસ્તકો, લોકડી સામાન, શિક્ષક, વિગેરેમાં કમી જાસતી બદલની તેમજ ખીણ કેટલીક ગેર-વ્યવસ્થા જોવામાં આવે છે. ન્યાં ન્યાં કાર્યકર્તા ઉત્સાહી નથી હોતા ત્યાં જ આવી સ્થિતિ જોવામાં આવે છે. અને એટલી વાત તો ચોક્કસ છે કે, આવી ગેરવ્યવસ્થા લાંબો વખત રહે તો તેનું પરિણામ બહુ માફું આવે. પુસ્તકાલય નવીન ઉઘાડ્યાં સહેલ છે પરંતુ પુસ્તકાલય ઉઘાડવાથી, તે ઉઘાડવાનો જે હેતુ છે તે પાર પડ્યો ન જ કહેવાય, તેને માટે તો, ઉત્સાહી કાર્યકર્તાઓ, સુંદર વ્યવસ્થા ઉપરાંત નિયમિત દેખરેખની પણ આવશ્યકતા રહે છે જ. તો આ બદલ મારી પુસ્તકાલય ખાતાને તેમ જ વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળને વિનંતિ છે કે, દરેક પ્રાંત માટે સ્વતંત્ર અને કાર્યમી પ્રચારક રાખવાની યોજના અમલમાં મૂકવી.

ચાલુ સાલે રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી થએલ યોજના અનુસાર મહેસાણા તથા અમરેલી તેમ ૨ પ્રાંત વચ્ચે એક પ્રચારક તરીકે રા. રમેશરાય ઉ. મજમુદારે સંતોષકારક કામગીરી કરેલી છે. પરંતુ ૨ બે પ્રાંત વચ્ચે વહેંચાયેલા એક પ્રચારક બે એક જ પ્રાંતમાં કામગીરી કરતાં હોય તો આ સાલે થએલી કામગીરી કરતાં પણ વિશેષ સુંદર અને સંગીન કામગીરી થમ્મ થકે તેમ મારું માનવું છે.

(૫) ચાલુ સાલે (૨૯-૪૦ ની સાલ) મંજૂર થએલ બજેટમાંથી નીચે પ્રમાણે ખર્ચ થયો છે તે મંજૂર કરવા અને ૪૦-૪૧ ની સાલ માટે નવીન બજેટ મંજૂર કરવા વિનંતિ છે.

ખાખત	મંજૂર થએલા રકમ	પૈકી ખર્ચ થયો ત	સને ૪૦-૪૧ માટે મંજૂર કરવાની રકમ
૧ પ્રચારકનો પગાર	૨૮૦-૦-૦	૩૦૮-૦-૦	૩૧૫-૦-૦
૨ પોસ્ટેજ ખાતે	૧૨-૦-૦	૬-૫-૯	૧૨-૦-૦
૩ પરચુરણ કિરકોળ ખર્ચ ખાતે	૧૦૭-૬-૬	૧૮-૭-૦	૫૦-૦-૦
	૩૯૯-૬-૬	૩૩૨-૧૨-૯	૩૭૭-૦-૦

૧૯૪૦] પ્રાંત પુઠ મંડળોની વાર્ષિક સભાઓ અને '૩૯-૪૦ના હેવાલો પપ૫

તારીખ ૧-૮-૩૯ થી તા. ૩૧-૮-૪૦ સુધીના ઉત્પન્ન અને ખર્ચના હિસાબ
ઉત્પન્ન ખર્ચ

૧૫૪-૬-૬ પાઘલી બાકી ૩૦૮-૦-૦ પ્રચારકનો પગાર
૪-૧૨-૧૦ બ્યાજના આવ્યા. ૬-૫-૯ પોસ્ટેજ
૮૯-૧૦-૦ પ્રાંત મંડળની ફાળવણીના ૧૮-૭-૦ પરચુરણ ખર્ચના
આવ્યા તે ૩૩૨-૧૨-૯
૧૬-૦-૦ વ. રા. પુ. મંડળના ખાતે
ફારમોના જમા આવ્યા તે
૬૭-૧૫-૫ વડોદરા રા. પુ. મંડળખાતે
લહેણી રકમ બાકી

૩૩૨-૧૨-૯

મહાલ મંડળોની ફાળવણીની હકીકત

અનુક્રમ નંબર	મહાલ પુરતકાલ મંડળનું નામ	તા. ૧-૮-૩૯ ના રોજ બાકી જમા	૩૮-૩૯ ની ફાળવણીની આવેલી રકમ	અન્વેષ્ટ રકમ	પૈકી પરત આપ્યા તે	તા. ૩૧-૭-૪૦ આખર બાકી (આપવાના)
૧	હહેગામ	૪૬-૨-૦	૧૩-૮-૦	૫૯-૧૦-૦	—	૫૯-૧૦-૦
૨	આતરસુઆ	૨૦-૪-૦	૪-૮-૦	૨૪-૧૨-૦	—	૨૪-૧૨-૦
૩	કડી	૧૯-૩-૦	૨૮-૧૧-૦	૨૭-૧૪-૦	૪૫-૨-૦	૨-૧૨-૦
૪	કલોલ	૨૧-૩-૩	૨૮-૨-૦	૪૯-૫-૩	૪૯-૫-૦	૦-૦-૩
૫	વિગપુર	૨૭-૦-૦	૩૮-૧૩-૦	૬૫-૧૩-૦	—	૬૫-૧૩-૦
૬	વિસનગર	૨૨-૮-૦	૨૩-૧-૦	૪૯-૯-૦	૩૭-૧૨-૦	૭-૧૩-૦
૭	મહેસાણા	૭૨-૨-૬	૨૫-૧૪-૦	૯૮-૦-૬	૧૧-૦-૦	૮૭-૦-૬
૮	સિદ્ધપુર	૩૨-૧-૦	૨૬-૭-૦	૫૮-૮-૦	૬૨-૧-૦	૨૬-૭-૦
૯	ખેરાળુ	૨૭-૦-૦	૨૫-૧૪-૦	૫૨-૧૪-૦	૨૭-૦-૦	૨૫-૧૪-૦
૧૦	પાટણ	૨૫-૧૦-૦	૨૩-૧-૦	૪૮-૧૧-૦	—	૪૮-૧૧-૦
૧૧	આણરમા	૩૦-૬-૦	૨૮-૧૧-૦	૫૯-૧-૦	૫૯-૦-૬	૦-૦-૬
૧૨	હારીજ	૩-૧૫-૦	૨-૪-૦	૬-૩-૦	—	૬-૩-૦
કુલ રૂ.		૩૪૭-૬-૯	૨૬૮-૧૪-૦	૬૧૬-૪-૯	૨૬૧-૪-૬	૩૫૫-૦-૩

ટીપ—સાલ આખરથી આજ સુધીમાં એટલે કે ૩૧-૭-૪૦ થી તા. ૧૫-૯-૪૦ સુધીમાં

૧ પાટણ ૪૮-૧૧-૦
૨ ખેરાળુ ૨૫-૧૪-૦
૩ સિદ્ધપુર ૧૬-૭-૦
૪ વિસનગર ૭-૧૩-૦
૫ વિગપુર ૩૮-૧૩-૦
૬ મહેસાણા ૮૭-૦-૦
૨૩૪-૧૦-૦

આજુએ ખતાવેલા ૬ જાએ તાલુકાની ફાળવણી રકમ રૂ. ૨૩૪-૧૦-૦ આજસુધીમાં મોકલી દીધી છે જેથી હવે ફાળવણીની રકમ રૂ. ૧૨૦-૬-૩ જે તે મહાલ મંડળોને મોકલવાની ફાળ ઉપર શિલ્ક રહે છે,

મહેસાણા પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળનું સને ૧૯૩૯-૪૦ ની સાલનું

સરવૈયુ

અ. નં.	આતાનું નામ	પત્રક નં. ૩		પત્રક નં. ૪		રીમાક
		જમા	હિષાર	દેવું	લહેણું	
૧	દહેગામ મ. પુ. મંડળ	૧૪-૮-૦	...	...	...	
૨	આતરસુ'આ	૪-૮-૦	...	૨૪-૧૨-૦	...	
૩	કડી	૨૮-૧૧-૦	૪૫-૨-૦	૨-૧૨-૦	...	
૪	કલોલ	૨૮-૨-૦	૪૬-૫-૦	૦-૦-૩	...	
૫	વિળપુર	૩૮-૧૩-૦	...	૬૫-૧૩-૦	...	
૬	વિસનગર	૨૩-૧-૦	૩૭-૧૨-૦	૭-૧૩-૦	...	
૭	મહેસાણા	૨૫-૧૪-૦	૧૧-૦-૦	૮૭-૦-૬	...	
૮	સિદ્ધપુર	૨૬-૭-૦	૩૨-૧-૦	૨૬-૭-૦	...	
૯	ખેરાળુ	૨૫-૧૪-૦	૨૭-૦-૦	૨૫-૧૪-૦	...	
૧૦	ખાટણ	૨૩-૧-૦	...	૪૮-૧૧-૦	...	
૧૧	ચાણરમા	૨૮-૧૧-૦	૫૬-૦-૬	૦-૦-૬	...	
૧૨	હારીજ	૨-૪-૦	...	૬-૩-૦	...	
૧૩	ધારટેજ અને રજીસ્ટ્રેશન	૬-૫-૬	૬-૫-૬	...	...	
૧૪	કીરકાળ પરચુરસુખર્ચા ખાતુ	૧૮-૭-૦	૧૮-૭-૦	...	...	
૧૫	પ્રચારકના પગાર ખાતુ	૩૦૮-૦-૦	૩૦૮-૦-૦	...	...	
૧૬	વ્યાજખાતુ	૪-૧૨-૧૦	૪-૧૨-૧૦	...	...	
૧૭	વ. રા. પુ. મંડળનું ખાતુ	૩૭૪-૮-૦	૩૫૮-૮-૦	૧૬-૦-૦	...	
૧૮	મહેસાણા પ્રાંત પુ. મંડળ	૯૪-૬-૧૦	૩૩૨-૧૨-૬	...	૮૩-૧૫-૫	
૧૯	મહેસાણા પ્રાંત સ. એન્કે લી. નું ખાતુ	૬૬૪-૮-૬	૩૧૫-૮-૪	...	૧૨૨-૭-૪	
	શિલક વર્ષ શરૂની	૦-૫-૬	...	...	...	
	શિલક વર્ષ આખરની	૦-૦-૦	૧૬૪-૬-૬	...	૧૬૪-૬-૬	
	કુલ રૂપીઆ	૧૭૭૦-૪-૮	૧૭૭૦-૪-૮	૩૭૧-૦-૩	૩૭૧-૦-૩	

૧૯૪૦] પ્રાંત યુ. મંડળોની વાર્ષિક સભાઓ અને '૩૯-૪૦ના હેવાલો ૫૫૬

સને ૩૮-૩૯ ની ફાળવણીની આવેલી રકમ રૂ. ૩૫૮-૮-૦ (૨૯૪-૧૧-૬)

અ. નં.	મહાલનું નામ	૩૮-૩૯ ની ફાળવણીની રકમ	યુ. સ. સ. મંડળની લેણી રકમ	વ. રા. યુ. મં.ની લેણી રકમ	કુલ	કો. ફની રકમ બાદ જતાં આકી મોકલવાની રકમ	શેર
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૧	આતરસુઆ મ. યુ.	૪-૮-૦	...	...	...	૪-૮-૦	
૨	કડી મ. યુ. મંડળ	૨૮-૧૧-૦	૨૬-૦-૦	...	૨૬-૦-૦	૨-૧૧-૦	
૩	કલોલ "	૨૮-૨-૦	૨-૧-૦	...	૨-૧-૦	૨૬-૧-૦	
૪	ખેરાળુ "	૨૫-૧૪-૦	...	...	...	૨૫-૧૪-૦	
૫	ચાણુરમા "	૨૮-૧૧-૦	૯-૭-૬	...	૯-૭-૬	૧૯-૩-૬	
૬	દહેગામ "	૧૩-૮-૦	...	...	...	૧૩-૮-૦	
૭	પાટણ "	૨૩-૧-૦	...	...	...	૨૩-૧-૦	
૮	મહેસાણા "	૨૫-૧૪-૦	૧૧-૦-૦	...	૧૧-૦-૦	૧૪-૧૪-૦	
૯	વિખપુર "	૩૮-૧૩-૦	...	...	...	૩૮-૧૩-૦	
૧૦	વિસનગર "	૨૩-૧-૦	૧૫-૪-૬	...	૧૫-૪-૦	૭-૧૩-૦	
૧૧	સિદ્ધપુર "	૨૬-૭-૦	...	...	...	૨૬-૭-૦	
૧૨	હારીજ "	૨-૪-૦	...	...	...	૨-૪-૦	
૧૩	મહેસાણા પ્રાંત યુ. મં.	૮૯-૧૦-૦	...	...	...	૮૯-૧૦-૬	
	કુલ રૂપિયા	૩૫૮-૮-૦	૬૩-૧૨-૬	...	૬૩-૧૨-૬	૨૯૪-૧૧-૬	

જેઠાલાલ લાલદાસ પટેલ
મંત્રી, મહેસાણા પ્રાંત યુ. મંડળ

૪. અમરેલી પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

ઉપર્યુક્ત પ્રાંત યુ. મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૨૦-૯-૪૦ ના રોજ મળી હતી. તેમાં લગભગ ૬૧ જણની હાજરી હતી. તે પૈકી રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતાના વ્યવસ્થાપક શ્રી. વાકેનીસ સાહેબ તેમ જ વ. રા. પુસ્તકાલય મંડળના સહમંત્રી શ્રી. નાણુકલાલ ચોકસી એ પ્રસંગે ખાસ પધાર્યા હતા. તેમાં નીચે પ્રમાણે કરાવેા પસાર થયા હતા.

કરાર ૧—મંત્રી તરફથી રત્ન થયેલ હેવાલ-હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યા.

કરાર ૨—નવીન વર્ષ માટે નીચે પ્રમાણે હોદ્દાઓની ચૂંટણી કરવામાં આવી:—

(૧) રાજ્યના મહાનલાલ વીરજીભાઈ પટેલ (પ્રમુખ), (૨) શ્રી. ત્રિલોકરાવ વાસુદેવ ચોલીય (ઉપપ્રમુખ), તથા મંત્રીઓ તરીકે (૩) શ્રી. ભોગીલાલ તારાચંદ મહેતા, અને (૪) શ્રી. રતિલાલ સુંદરજી શાહ તથા વ્યવસ્થાપક મંડળના સભ્યો તરીકે (૫) શ્રી. હરિભાઈ ના. પટેલ, (૬) શ્રી.

વિદ્યારામ વ. ત્રિવેદી, (૭) શ્રી. હંસરાજભાઈ વીરજી, (૮) શ્રી. શેઠરાજભાઈ મા. મકવાણા, (૯) શ્રી. રામદાસ ડ. મહેતા, (૧૦) શ્રી. પુરુષોત્તમ જીવરામ જોષી, (૧૧) શ્રી. તારામતી બહેન દોશી, (૧૨) શ્રી. અમરસિંગ ભલમભાઈ, (૧૩) શ્રી. નંદલાલ પુરુષોત્તમ, (૧૪) હંસરાજભાઈ વ. મુછાળા, (૧૫) શ્રી. મૂળદાસ ગૌ. બટ્ટ, (૧૬) ચિવદાસ ગૌરીદાસ અધ્ધાર, (૧૭) શ્રી. કૃપાદાસ પ્રજી, (૧૮) શ્રી. મોહનલાલ ચિવદાસ, (૧૯) શ્રી. કુર્લંબજી જુરાભાઈ, (૨૦) શ્રી. પુરુષોત્તમ જીવરામ, (૨૧) શ્રી. રામજી જીવરામ.

કરક ૩—આ સંસ્થાને સ્થાયી કોઈ આવક નથી, પરંતુ ફાળવણીની જે રકમ આવે તેને વ્યયિત ખર્ચ કરવાની સત્તા મંત્રીઓને આપવામાં આવે છે.

કરક ૪—આજી સાલમાં અનુકૂળ ટાઇમે અમરેલીમાં મહાલ પરિવહ લગવાનું કરાવવામાં આવે છે.

કરક ૫—નૃથમંડળોએ પોતપોતાના નૃથની પોતાની અનુકૂળતા પ્રમાણે અને મહાલ તેમજ પ્રાંત મંડળે નિર્ધારિત વરસમાં એ વખતે તો પોતપોતાની સલામતી બોલાવવી એવું સર્વાનુમતે કરાવવામાં આવે છે.

કરક ૬—અમરેલી પ્રાંતમાંના ગામડાંઓ કે જ્યાં રાજાઓ હોય છતાં પુસ્તકાલય ન હોય તેવા ગામડાંઓમાં પુસ્તકાલયો વધાડવાની તજવીજ કરવાનું કરાવવામાં આવે છે.

કરક ૭—આજી સાથે પુસ્તકાલય ખાતાના શિક્ષણ તાલિમ વર્ગો અનુકૂળ વખતે અમરેલીમાં જ શરવાતું કરાવવામાં આવે છે.

કરક ૮—આ પ્રાંત માટે પ્રચારક ૩ માસ માટે મળવાનું હું છે તેને બદલે ૪ માસ માટે મળે તેવી રા. પુ. મંડળને વિનંતિ કરવાનું કરાવવામાં આવે છે.

કરક ૯—શિક્ષકાચનની પરીક્ષા સીએ આપવી તે જરૂરી છે. તો રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી લેવાતી શિક્ષકાચનની પરીક્ષાનો લાભ જેમ અને તેમ વધારે પ્રમાણમાં લેવાતો થાય એવો કરાવ કરવામાં આવે છે.

સને ૧૯૩૯-૪૦ નો હેવાલ તથા હિસાબ

સ્થાપના ઉદ્દેશ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના હેવટના બંધારણને અનુસરીને સને ૧૯૩૦-૩૧ થી આ મંડળની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. અને તેનો ઉદ્દેશ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના જે ઉદ્દેશો છે તે ઉદ્દેશોને પોતાના પ્રાંત પૂરતાં અમલમાં મૂકવાનો છે.

મંડળનું કાર્ય

મહાલ અને નૃથમંડળો

રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના ઉદ્દેશ પ્રમાણે અમરેલી પ્રાંતના એકેએક મહાલમાં મહાલ પુસ્તકાલય મંડળો સ્થાપાઈ ચૂક્યા છે અને દરેક કંઈ ને કાર્ય કરતાં પશુ થઈ ગયાં છે. પશુ કાર્યની ગતિ મંદ છે. કારણ કે નવાં પુસ્તકાલયો સ્થાપી ચકતા નથી, જુનાને ધ્વંસ થઈ ગયાં નિકરાવી ચકતા નથી. આ માટે આજી-ઉ કે પ્રાંતના દરેક મહાલ મંડળ નીચેનાં કાર્યો દર-વર્ષે જરૂર કરશે.

૧. જે વરસમાં રાજ્ય વા પ્રાંત પરિવહ લગાય તે સિવાયના દરેક વરસે મહાલ પરિવહ ભરે.

૨ દર વરસે વિદ્યાર્થીઓ માટેની શિષ્ટ વાચનની એક પરીક્ષા નો જરૂર લે.

૩ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી મોટાઓ માટે લેવાતી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાનો દરેક જૂથમંડળ ઉપર સૂચના કાઢી પ્રચાર કરે અને ઉમેદવારો ઉભા કરે. તથા પરીક્ષાનાં પુસ્તકોની માંગણી આવે તો તે પૂરી પાડવાની તજવીજ કરે.

૪ શાળાવાળા પુસ્તકાલય વગરના ગામેએ પુસ્તકાલયો ઉઘાડવા પ્રયત્ન કરે.

૫ જૂથમંડળ દ્વારા જૂથના એકેએક પુસ્તકાલયની તપાસણી કરાવે.

૬ જૂથ મંડળોને જનપ્રત કરે. તેમની વાર્ષિક સભાઓ ભરાવે તથા કરવાનાં કામોનું વખતોવખત સૂચન કરે.

૭ દર વર્ષે મહાલની વાર્ષિક સભા ભરે અને હેવાલ તથા હિસાબ રજુ કરે તથા ત્યાં વર્ષનો કાર્પકમ વિચારે અને તે સર્વ હકીકત પ્રાંત તથા રાજ્ય તરફ મોકલી આપે.

હકીકત ઉપર આવી ગઈ છે. પણ જૂથમંડળો નિયમિત રીતે કામ કરતાં થતાં નથી, જેથી દરેક મહાલ મંડળોને આ વર્ષે પહેલી તકે જૂથમંડળો ખીલવવાનું કામ ઉપાધી લેવા માટે નીચે પ્રમાણેનું કાર્ય તેમની પાસે કરાવવાની ખાસ આમ્રદભરી વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

૧ જે તે જૂથની વાર્ષિક સભા ભરાવે અને તેનું નિવેદન મહાલ પ્રાંત તથા રાજ્ય તરફ મોકલી આપે.

૨ જૂથના એક એક પુસ્તકાલયનું વાર્ષિક નિવેદન તથા અજોટ અનાવીને ખાતા તરફ મોકલી આપે.

૩ જૂથમાં આવેલા શાળાવાળા પુસ્તકાલય વગરના ગામે પુસ્તકાલયો ખોલવા પ્રયત્ન કરે.

૪ જૂથમાં આવેલા એક એક પુસ્તકાલયની વાર્ષિક તપાસણી કરે.

૫ મહાલ તથા રાજ્ય તરફથી લેવાતી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાનો પ્રચાર કરે તથા ઉમેદવારો ઉભા કરે.

પુસ્તકાલય પરિપદ સંબંધે

આવતી સાલે પુસ્તકાલય પરિપદ ભરવાની વિચારણા ચાલે છે. અને જે તે પ્રમાણે ભરવાનું નક્કી થાય તો દરેક મહાલ પુસ્તકાલય પરિપદમાં પોતાનો જનતા ફાળો આપશે એવી આશા અમે રાખીએ છીએ. આ પ્રાંતમાં પ્રાંત પુ. પરિપદો એ ભરાઈ છે. બીજી પરિપદ અમરેલી મુકામે ભરાય તેમ અમે ઇચ્છીએ છીએ અને તેના માટે અમારા પ્રયત્નો ચાલુ છે.

પ્રાંત અને મહાલ મંડળો

પ્રાંત અને મહાલોને પોતાની પ્રવૃત્તિઓને અંગે થતા ખર્ચને પહેંચી વળવા સાફ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી ફાળવણી મળે છે. તે ફાળવણી નિવેદનના વરસમાં ૩. ૯૬) મળી હતી, જેની ફાળવણી નીચેના કોષ્ટક પ્રમાણે કરવામાં આવી છે:

મહાલ મંડળોની ફાળવણીના આંકડા

મહાલનું નામ	પ્રાંત મંડળ પાસે વરસ આખર બાકી	૩૮-૩૯ સાલની ફાળવણી	કુલ	અદા થયા તે	બાકી આ કરવાની રકમ
અમરેલી	૦- ૦-૦	૩૧- ૮-૦	૩૧- ૮-૦	૩૧- ૮-૦	૦- ૦-૦
દામનગર	૦- ૦-૦	૧૧- ૪-૦	૧૧- ૪-૦	૧૧- ૪-૦	૦- ૦-૦
કોડીનાર	૦- ૦-૦	૧૦-૧૧-૦	૧૦-૧૧-૦	૦- ૦-૦	૧૦-૧૧-૦
ધારી	૧૩- ૮-૦	૧૨-૧૫-૦	૨૬- ૭-૦	૧૫-૧૨-૦	૧૦-૧૧-૦
ખાંભા	૦- ૦-૦	૨- ૪-૦	૨- ૪-૦	૨- ૪-૦	૦- ૦-૦
સ્વતંત્રપુર	૦- ૦-૦	૩- ૬-૦	૩- ૬-૦	૩- ૬-૦	૦- ૦-૦
	૧૩- ૮-૦	૭૨- ૦-૦	૮૫- ૮-૦	૬૪- ૨-૦	૨૧- ૬-૦

રૂ. ૨૪) પ્રાંત મંડળને ૩૮-૩૯ના ફાળના મળ્યા છે.

દરેક મહાલ મંડળના નિવેદનો અને હિસાબો અમોને મળી ગયા છે. ફક્ત ધારી મહાલ પુસ્તકાલય મંડળનો હેવાલ તથા હિસાબ મળ્યા નથી.

પુસ્તકાલય પવણી

પુસ્તકાલય પ્રતિનિધિ રહસ્ય જનસમૂહને સમજાવવાને માટે દર વર્ષે વસંતપંચમીને દિવસ ખાસ પર્વણી તરીકે ઉજવાય છે. અને સરઘસ, પુસ્તકવાચન, વાર્તાકથન, રમત-ગમત, સભાસંમેલનો, સંભાષણો વગેરે વિવિધ કાર્યક્રમો ગોઠવાય છે. અમારા પ્રાંતના મહાલોય અને ગામડાઓમાં પર્વણી ઉજવવામાં આવી હતી.

શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા

નિવેદનના વરસમાં રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી “અમર મહાજનો” અને “દિમાલકનો પ્રવાસ” એ બે પુસ્તકોની પરીક્ષા રાખવામાં આવી હતી. બન્ને પરીક્ષામાં આ પ્રાંતમાંથી ઠીક લાભ લેવાયો હતો.

ઉપરાંત દામનગરે સ્વતંત્ર શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા રાખેલ હતી, જે પગલું સ્પૃત્ય મધ્યમ દરેક મહાલ તે પ્રમાણે શિષ્ટવાચનની સ્વતંત્ર પરીક્ષા લેવાનું ધોરણ રાખે તે એવરકર છે.

આ વરસમાં પંચમીદર અને માનવ પ્રચારકે યજ્ઞને ૮૪ ગામોની તપાસણી કરી છે. પ્રકીર્ણ બાબતો.

૧. આપ સૌને અમારી ખાસ વિનંતિ છે કે બજેટ બનાવતી વખતે સહકારી ધોરણે બજેટ બનાવવાની બાબત ખાસ લક્ષમાં રાખજો.

૨. અમોએ પુસ્તકબંધામણી ખાતું ખોલ્યું છે, જે વરસની ચક્રચાતના પહેલા ૬ માર ચાલુ રહેશે. અમારા પુસ્તકાલયના પુસ્તકો બંધાય છેજ. આપ સૌ મહાલોવાળા અને ગામડાવાળા આ પુસ્તકબંધામણીનો લાભ લેશો અને જરૂર પુસ્તકો બંધાવી લેશો. પુસ્તકો ધણી સસ્તી કિંમતે બંધાય છે.

૩. આ મહાલના ધણા ખરા નજીકના ગામડાઓમાં ફરતા પુસ્તકાલયની પેઠીએ અમારા તરફથી પહોંચાડવાની તજવીજ ચાલુ છે. અને ગામડાઓમાંથી આવે તે પેઠીએ અમો ખાતા તરફ મોકલાવી આપીએ છીએ.

૪. અમરેલી મહાલના અને સ્થાનિક સભ્યો તેમજ પુસ્તકાલયો જે જે ગુજરાત વ. સો. ના આજીવન સભ્યો છે, તેઓને ફરકને ભેટનાં પુસ્તકોનાં બંડબ અન્વયીજ પહોંચાડવાની વ્યવસ્થા કરવામાં આવે છે.

૫. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન સાહેબ સ્મારક ફંડમાં જે મહાલ અથવા ગામડાઓનાં પુસ્તકાલયોએ હજુ પછી કંઈ ફાળો ન બરો હોય તે ભરી આપે એવી અમારી ખાસ ભલામણ છે.

૬. આ પ્રાંતનો પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગ ગઈ સાલે બરવાળા મુકામે ખોલવામાં આવ્યો હતો. ચાલુ સાલે આ વર્ગ અમરેલીમાં અથવા અમરેલી આસપાસના ગોચર સ્થળે ખોલાય એવી અમારી વિનંતિ છે.

૭. પત્રવ્યવહારદ્વારા પુસ્તકાલય શિક્ષણના પાઠો રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી ચાલુ છે. તેમાં સૌને લાભ લેવા અમારી ખાસ ભલામણ છે.

૮ નિવેદનની સાલે ઘમનગર મહાલમાં કરકોળિયા ગામે નવું પુસ્તકાલય ખોલવામાં આવેલ છે.

૯. ગામડાઓમાં સારા પુસ્તકાલયો ચલાવવાં એ પ્રૌઢશિક્ષણનું મહત્ત્વનું કાર્ય છે. પુસ્તકાલયના અભાવે પ્રૌઢ શિક્ષણની બિલકુલ પ્રગતિ અંધ શકે નહિ. પ્રૌઢ શિક્ષણનું કાર્ય પુસ્તકાલયો સારામાં સારું કરે છે.

૧૦. સારું કામ કરનાર ગ્રામ મંત્રીઓને ગઈ સાલની સભા વખતે ઇનામો આપવામાં આવ્યાં હતાં. ૩. ૮૦નાં ઇનામોમાંથી ૩. ૭૨નાં ઇનામો અપાઈ ચૂક્યાં છે. ૩. ૮) ઇનામોના આપવાના બાકીમાં ૩. ૫ કોડીનાર તાલુકાના ફેરલી ગામના મોહનલાલ જોડાલાલને આપવાના બાકી છે. અને ૩. ૩) અમરેલી મહાલમાં આપવાના છે.

૧૧. અમરેલી પ્રાંતમાં શાળાધિકારી સાહેબ અને જે તે મહાલના મહાશાળાધિકારીઓ જુદા જુદા ગામોએ ફેરવણી વખતે પુસ્તકાલયો તરફ ખાસ લક્ષ રાખે છે. અને સલાહ સૂચના આપે છે, જેને માટે તેઓ સાહેબોને આભાર માનવામાં આવે છે.

૧૨. અમેને વખતોવખત સલાહ અને સૂચના આપવા બદલ પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી સાહેબ, વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રીઓ, પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળના પ્રમુખ, ઉપપ્રમુખ, (પ્રાંત-શાળાધિકારી) મહાલોના શાળાધિકારી સાહેબો અને અન્ય ગૃહસ્થો જેઓ જેઓ મંડળમાં સક્રિય રસ લઈ રહ્યા છે તેઓનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

૧૩. આપણા મહારાજા શ્રીમંત પ્રતાપસિંહ ગાયકવાડને શત્રંત જીવ શરદઃ ઢહી અભિનંદન આપીએ છીએ. અને આ પ્રવૃત્તિઓના વિકાસમાં તેઓશ્રી ઉંડો રસ લે છે તે આપણા અહોભાગ્યનું ચિહ્ન છે.

આ વરસમાં આપણે જે કંઈ કહ્યું છે તે આપ જોઈ શક્યા હો. આપણે ઇચ્છીએ કે આવતે વર્ષે કંઈ સવિશેષ સક્રિય કામ કરી શકીએ.

ગ્રા. વી. મહેતા

મંત્રી, પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળ, અમરેલી.

શ્રી અમરેલી પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળનું તા. ૧૬-૯-૩૯ થી તા. ૧૫-૯-૪૦
મુધીનું સરવૈયું

જ

ઉ

૨૧-૧૪-૦ શ્રી પુરાંત ખાત્રી	૪૪-૯-૯ શ્રી કારમો ખાતે
૮૩-૧૪-૪ શ્રી ખેતીવાડી પેઢી સેવીગમાંથી લીધા તે	૭૨-૦-૦ ઇનામી ચોખ્ખા ખાતે ખરચ થયા તે
૦-૧૪-૮ બ્યાજમાંથી ઉત્પન્ન	૨-૧૩-૦ ધારી મહાલ પુ. મંડળ ખાતે
૩-૦-૦ કેરાળા સા. પુ. પાસે લહેણા દત્તા તે મળ્યા	૩-૧૩-૬ પ્રચાર ખાતે ખરચ
૯૬-૦-૦ વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી કાળાના ૩૮-૩૯ ના મળ્યા તે	૬-૧૫-૬ સ્વાગત ખરચના
૭૨-૦-૦ મહાલોમાં વહેંચવાના કાળાના ઉધારમુજબના	૭૨-૦-૦ વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ ખાતે લંખીને નીચે પ્રમાણે મહા-લોમાં કાળાના મોકલ્યા
૨૪-૦-૦ પ્રાંત પુ. મંડળના કાળાના	૧૨-૧૫-૦ ધારી મહાલ
૯૬-૦-૦	૧૧-૪-૦ દામનગર "
૧-૧૫-૦ સાંવજનિક પુસ્તકાલયના દેવા કારમોના દેવાના છે	૧૦-૧૧-૦ કોડીનાર "
૧-૧૧-૦ પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળના દેવા	૨-૪-૦ ખાંભા "
૧૦-૧૨-૦ કોડીનાર મહાલના દેવા	૩-૬-૦ રતનપુર "
૨૫૬-૧૫-૦	૩૧-૮-૦ અમરેલી "
રૂપું	૭૨-૦-૦
	૧૩-૧૩-૯ શ્રી કંટીજન્ટ અને પોરટેજ ખાતે
	૯-૭-૦ શ્રી શિષ્ટવાચનનાં પુસ્તકો
	૧૦-૦-૦ પુસ્તકો ખાતે
	૨૧-૬-૯ હાથ ઉપર રોકડા ચિલક તા. ૧૫-૯-૪૦ ના રાજ
	૨૫૬-૧૫-૦
	લેણું

જ

ઉ

૧૦-૧૧-૦ ધારી મહાલ પુસ્તકાલય મં. ના દેવા	૩૧-૪-૪ અમરેલી ખેતીવાડી પેઢીમાં સેવીગ ખાતે
૨-૧૧-૦ પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળના	
૩૭-૧૫-૦ સાંવજનિક પુસ્તકાલયના દેવા કારમોના	૪૪-૯-૯ શ્રી કારમો ખાતે લેણા
૧૦-૧૧-૦ કોડીનાર મહાલ પુ. મંડળના	૧૦-૦-૦ પુસ્તકો ખાતે
૮-૦-૦ ઇનામી ચોખ્ખા ખાતે દેવા	૯-૭-૦ શિષ્ટ વાચનનાં પુસ્તકોના
૭૦-૦-૦	૨૧-૬-૬ હાથ ઉપર રોકડા ચિલક તા. ૧૫-૯-૪૦
	૧૧૬-૧૧-૬

લેવાની રકમ ર. ૧૧૬-૧૧-૬ માંથી દેવાની રકમ ર. ૭૦-૦-૦ બાદ જતાં ર. ૪૬-૧૧-૬ પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળ પાસે ચિલક રહે છે. તા. ૧૫-૯-૪૦.

મા. વી. મહેતા

મંત્રી, પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળ-અમરેલી

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

પુનારદાર પ્રાંત પ્રચારકોએ માહે ઑગસ્ટ તથા સપ્ટેમ્બર માસમાં નીચેના રચણોની મુલાકાત લઈ ત્યાંનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી, દફતરી વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બજાવી છે, જે તે રચણને લગતી મહત્વની બાબતો કોંસમાં દર્શાવાઈ છે તે તરફ ધ્યાન આપવા લાગતાવળગતાએને વિનંતિ:—

૧. નવસારી તથા વડોદરા પ્રાંત પ્રચારક રા. છગનભાઈ મધુરભાઈ પટેલ:—

માહે ઑગસ્ટમાં કામરેજ તાલુકાનાં (૧) શેખપુર (વિષયવારી નામવારી નહોતાં તે કરી આખાં. પુસ્તકોને ઠરેલા ધોરણે લેબલો, તથા નંબર સિદ્ધા કરી દેવાની તથા દફતરી પત્રકોને સિદ્ધા એકબીજા કરવાની જરૂર. કાયમ ફંડ રૂ. ૫૭-૨-૬ શેખપુર ઝા વર્ગની સહકારી મંડળીમાં તથા રૂ. ૨૬-૬-૧૦ પુ. સં. સં. મંડળમાં. ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની સૂચના.)

(૨) વેળાજા (ઉપર પ્રમાણે કા. ફં. ૧૪૮-૧૧-૨ પુ. સં. સં. મં. માં.)

(૩) અધ્યામા (વિષયવારી, નામવારી કરી લેવા સમજ આપી. જીર્ણ માસિકો દરાજ કરાવી ઉપજેલી રકમ રૂ. ૪) રોજમેળે જમા કરાવી, કા. ફં. રૂ. ૩૭૬-૨-૩ પુ. સં. સં. મં. માં.)

(૪) ભાદા (ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની જરૂર. સેટનાં પુસ્તકો એક નંબરે ચઢાવ્યા છે તે ખોટું હોય વહેલામાં વહેલી તકે જુદા જુદા નંબરોએ ચઢાવી લેવાની જરૂર. કળાટ ભરેલું હોય પુસ્તકોની સલામતી જોખમમાં. મંત્રી બહારગામ ગયેલ હોવાથી કા. ફં. રૂ. ૨૭-૫-૦ કયાં મૂકેલા છે તેની તેમજ રોજમેળની ચિલકની ખપર પડી શકી નથી.)

વડોદરા મહાલનાં (૫) સીમળી (મુપ સમાજની સભામાં મંત્રીઓને વાર્ષિક નિવેદન ભરી મોકલવાની તથા સહકારી ધોરણે બજેટો બનાવવાની સમજ આપી.)

(૬) ગાર્સીન્દ્રા (વાચનાલય હોય પુસ્તકાલય સ્થાપવાની ગામ આગેવાનોને સમજ આપતાં મોસમમાં રકમ એકત્ર કરવાનું કમ્પ્યુટ.)

(૭) કાશીપુરા (વિષયવારી. નામવારી કરી આખાં. પુસ્તકો પર પટ્ટીઓ ચોઢાવી તથા નંબરો નંખાવ્યા બાજ સાહિત્ય બિલકુલ નથી તે વસાવવાની જરૂર. કા. ફં. રૂ. ૧૧૩-૨-૬ પુ. સં. સં. મં. માં તથા રૂ. ૮૧-૭-૦ કાશીપુરા ઝા વર્ગની સહકારી મંડળીમાં. મંત્રીના હાથ પર રૂ. ૩૨-૨-૩ લગ્ન પ્રસંગે મળેલા રૂ. ૫) દરગોવિંદ કીલાચંદ પાસે ૬ જીર્ણ થયેલાં તથા ખૂટતાં ૪૦ પુસ્તકો કમી કરવા સાથે વ્ય. મં. ના કરાવ સાથે ખાતા તરફ માગણી મોકલાવી.)

(૮) વરસાઠા (વિષયવારી, નામવારી કરી આખાં. જીર્ણ માસિકોની દરાજ કરાવતાં રૂ. ૧૦-૮-૦ ઉપજ્યા. કા. ફં. રૂ. ૧૨૬-૧૧-૭ પુ. સં. સં. મં. માં.)

(૯) જાંબુવા (વિષયવારી, નામવારી અધૂરાં કરતાં તે પૂરાં કરી આપ્યાં. જીર્ણ માસિકો દરાજ કરાવતાં રૂ. ૧-૧૧-૦ ઉપજ્યા. પાવતી છુક રાખવાની જરૂર. કપાટનાં બારણાંને દુરસ્તી થવાની તત્કાળ જરૂર. કા. ફં. રૂ. ૨૫૯-૧-૯ પુ. સં. સં. મંડળમાં.)

(૧૦) મકરપુરા (વિષયવારી, નામવારી અધૂરાં છે તે પૂરાં કરી લેવાની સમજૂત કરી. બે વર્ષથી વાંચવા ગયેલાં પુસ્તકો નં. ૫૫ પરત ફરતાં નથી ? દફતરી રજીસ્ટરોને સિક્કાં, એકુણાત કરવાની અગત્ય. જીર્ણ તેમ જ ખૂટતાં પુસ્તકોનો નિકાલ થવાની તેમજ સ્વચ્છતા જળવાવાની જરૂર. કા. ફં. રૂ. ૩૩૩-૧૨-૮ પુ. સં. સં. મં. માં.)

(૧૧) માણેજા (વિષયવારી, નામવારી કરેલાં છે. બીજા કપાટની અનિવાય જરૂર છે. કા. ફં. રૂ. ૪૩-૧૧-૭ પુ. સં. સં. મંડળમાં.)

(૧૨) સુંદરપુરા (વિષયવારી, નામવારી કરેલાં છે. જીર્ણ માસિકો દરાજ કરાવતાં રૂ. ૧-૪-૦ ઉપજ્યા. કા. ફં. રૂ. ૨૦-૧૨-૧૧ પુ. સં. સં. મં. માં. દફતરી પત્રોને સિક્કા એકુણાત કરવાની તથા ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની સૂચના.)

(૧૩) ધનિયાવી (વિષયવારી, નામવારી કરી આપ્યાં. પટ્ટીઓ ચોઢાવી નંબરો લખાવ્યા. દફતરી પત્રોને સિક્કા એકુણાત કરાવી. કા. ફં. રૂ. ૧૧-૩-૪ પુ. સં. સં. મં. માં. રૂ. ૫-૫-૦ મંત્રી પાસે હાથ પર.)

(૧૪) વરછામા (વિષયવારી, નામવારી કરેલાં છે. મેળવણી કરતાં પુસ્તકો નં. ૩૩ ખૂટ્યાં. દફતરી કામગીરીને સિક્કા તથા એકુણાત થવાની જરૂર. રૂ. ૪૭૨-૪-૯ મકાન દુરસ્તી ફંડના પુ. સં. સં. મં. માં, ૩૯૨-૭-૯ કાયમ ફંડ ખાતે પુ. સં. સં. મં. માં, ૫૦૦-૦-૦ લેન્ડ મોર્ટગેજ બેંકના શેર, ૪૮૬-૭-૦ બેંકના બેન્કમાં, તથા ૨૫-૫-૯ મંત્રીના હાથ પર પુ. સં. સં. મંડળોના તથા ગુ. વ. સો. નો એકેક શેર ધરાવે છે.)

(૧૫) કરોડી (વાચનાલય ને પુસ્તકાલયમાં ફેરવવાની સમજૂત કરતાં મોસમમાં જરૂરી રકમ એકઠી કરવા મામ આગેવાનોએ કબજ્જુ છે. વસ્તી બારિયા લોકની ૩૧૦ માણસોની.)

(૧૬) કરોડીઆ (વિષયવારી, નામવારી કરી આપ્યાં. પુસ્તકોના ગુચ્છ એકજ નંબરે ચઢાવ્યા છે તે સુધારી દરેક પુસ્તક જુદા જુદા નંબરે ચઢાવી લેવાની જરૂર. કા. ફં. રૂ. ૩૨-૧૧-૭ પુ. સં. સં. મં. માં ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની તથા પુસ્તકોને પટ્ટીઓ ચોઢવાની સમજૂત કરી.)

(૧૭) ગોરવા (વિષયવારી, નામવારી અધૂરાં છે તે પૂરાં કરી લેવાની સમજૂત આપી. જૂનાં માસિકો મથુ ૧૧-૫ શેર રૂ. ૨) ના દરે દરાજ કરાવ્યાં. પુસ્તકો નં. ૩ ખૂટતાં. કા. ફં. રૂ. ૨૧૩-૫-૪ પુ. સં. સં. મં. માં દફતરી કામગીરીને સિક્કા એકુણાત કરવાની જરૂર.)

(૧૮) નિઝામપુરા (વિષયવારી નામવાલી કરેલાં છે. જૂનાં માસિકો કમી કરાવ્યાં. સિક્કા એકુણાત કરાવી, પુસ્તકો પર કરેલા ધોરણે સિક્કા તથા નંબર નાખવાની સમજૂત આપી, કાયમ ફંડ રૂ. ૭૯-૫-૯ નિઝામપુરાની જ વર્ગની સદસી મંડળમાં.)

(૧૯-૨૦) છાણી તથા પાદશ (ખાસ કામગીરી)

માહે સપ્ટેમ્બરમાં:—વડાદરા મહાલના—(૧) તરસાળી વિષયવારી, નામવારી પત્રકો અધુરા હતાં તે પૂરાં કરાવ્યાં. દફતરી કામ સુખવચિત બનાવ્યું. સિક્કા એક્રુષ્ટાત કરાવ્યાં, પુસ્તકોની મેળવણી કરી. કંટીજન્ટ વગેરે બચત રકમનો ઉપયોગ નવું બજેટ બનાવવાને કામે થાય છે ? યુ. વ. સો. નાં પુસ્તકો યુ. સ. સ. મં. મારફત કાં નથી મંગાવાતાં ? કા. ફ. રૂ. ૧૭૪-૧૦-૧૧ યુ. સ. સ. મં. માં મંત્રીના હાથ પર રૂ. ૩૭-૨-૬ નવીન વર્ષની લોકમદદ સાથે.

(૨) વડદલા—ગત સાલે મંજુર થયેલા અંદાજપત્રનો અમલ લોકમદદના અભાવે થઈ શક્યો નહોતો. વિષયવારી નામવારી થયેલાં છે, પુસ્તકો બરાબર મળ્યા રહે છે. કા. ફ. રૂ. ૩૯-૬-૦ યુ. સ. સ. મં. માં મંત્રી પાસે શિલક રૂ. ૩-૨-૦ પુસ્તકોમાં કરેલા ધોરણે સિક્કા નંબર થઈ જવાની તેમજ ત્રિમાસિક નિવેદનો નિયમિત મોકલતા રહેવાની જરૂર.

(૩) વડસર—જૂનાં માસિકો કમી કરાવી હરાજી કરાવી ઉત્પન્ન રોજમેળે જમા કરાવ્યું. વિષયવારી નામવારી થયેલાં છે. દફતરી કાગળો તૈયાર કરાવી પુસ્તકોને પટ્ટીઓ લગાડાવી. પુસ્તકો બરાબર મળ્યા રહે છે. જન્મભૂમિનું ત્રણ માસનું લવાજમ લોકમદદની રકમમાંથી ભરાયું છે ? કા. ફ. રૂ. ૮૯-૩-૭ યુ. સ. સ. મં. માં મંત્રીના હાથ પર રૂ. ૨૮) જીર્ણ પુસ્તકો કમી થવાની જરૂર.

(૪) કલ્દાલી—નામવારી થયેલું છે. વિષયવારી બાકી હતું તે કરાવ્યું. પાવતી છુક રાખવાની, તેમજ સેટનાં પુસ્તકો એકજ નંબરે ચઢાવાયાં છે તે જુદા જુદા નંબરે ચઢાવી દેવાની, જૂનાં માસિકો હરાજીથી કાઢી નાખવાની વગેરે રૂબરૂમાં અપાયેલી સૂચનાઓનો અમલ થવાની જરૂર.

(૫) ચાપડ—વિષયવારી, નામવારી થયેલાં હોષ અધુરાશ પૂરી કરી આપી. ખાનગી ઇસમ પા. કાળીદાસ દેસાઈને રૂ. ૬૪-૨-૦ ખાતું પાડી અપાયેલા તેમાંથી રૂ. ૪૪-૨-૦ વસુલ આવ્યા છે. રૂ. ૩૦) વસુલ થવાના બાકી, કા. ફ. રૂ. ૯૭-૮-૦ યુ. સ. સ. મં. માં પુસ્તકોમાં કરેલા ધોરણે સિક્કા નંબર થવાની જરૂર.

(૬) બીલ—નામવારી થયેલું છે. વિષયવારી નથી થયું તે કરી લેવાની સમજ આપી. ખાનગી ઇસમ મોતીલાલ નરોત્તમને રૂ. ૩૮) ખાતું પાડી અપાયેલ છે તે વસુલ થવાની જરૂર. કા. ફ. રૂ. ૧૭૭૩-૪-૦ યુ. સ. સ. મં. માં, રૂ. ૧૧૪૪-૧૪-૬ બીલની કા વર્ગની સહકારી મંડળીમાં રૂ. ૩૦૪-૮-૭ મકાન દુરસ્તી ફંડના યુ. સ. સ. મં. માં સિક્કા એક્રુષ્ટાત કરી લેવાની, ત્રિમાસિક નિવેદન નિયમિત મોકલતા રહેવાની, મકાનની સ્વચ્છતા તરફ ખ્યાન અપાવાની, હિસાબ મંજુર કરાવી લેવાની તથા પસ્તી વેચાણ થવાની જરૂર.

(૭) વેમાલી—વિષયવારી નામવારી કરી આપ્યાં. પુસ્તકોને જરૂરી પટ્ટીઓ ચોટાડાવી તથા નંબર નખાવ્યા ને બાકી રહેલાંને એ રીતે કરી દેવાની સમજ આપી. જૂનાં માસિકો હરાજીથી વેચી દેવાની, તથા ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની સૂચના આપી. કાયમ ફંડ સુલ નથી (?)

(૮) સમા—વિષયવારી નામવારી યથેલાં હતાં, અધુરાં પૂરાં કરી નીધાં. પુસ્તકોને ઠરેલા ધોરણે પટ્ટીઓ, સિક્કાં, નંબર થવાની, ગત સાલનો દિસાખ સેન્ટરમાં તંપાસાવી લેવાની જરૂર. નવીન કપાટ મંજુર થવાની આવશ્યકતા. કા. ફ. રૂ. ૬૯-૧૫-૬. પુ. સં. સં. મં.માં, રૂ. ૨૫)નો મંડળનો શેર, તથા રૂ. ૨૫) લેન્ડ મોર્ટગેજ બેંકમાં.

(૯) બાજવા—પુસ્તકો બરાબર મળી રહે છે. વિષયવારી નામવારી કરી આપ્યાં. દફતરી કામ ચોખ્ખું કરાવ્યું. ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની, શેઝમેનમાં પાવતી નંબર લખતા રહેવાની, બંધાવી શકાય તેવાં પુસ્તકો બંધાવી લેવાની ને વધુ ફાટેલાં કમી કરાવી લેવાની જરૂર. કા. ફ. રૂ. ૧૧૪-૧૪-૯ પુ. સં. સં. મં.માં. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ તથા સિક્કા નંબર થઈ જવાની જરૂર.

(૧૦) કરગિયા—વિષયવારી કરી આપી. નામવારી રજી. કેમ કરવું તેની સમજ આપી, ખાનગી ઇસમ પાસે લહેણી રકમનો બ્યં મંડળ મેળવી નિકાલ કરાવ્યો. વસુલ થયેલી રકમ પ્રમુખ પા. જેઠાભાઈ ઝવેરભાઈને સોંપી ખાતાના ઠરેલા ધોરણે મૂકી દેવા સૂચવ્યું. કા. ફ. રૂ. ૭૬-૬-૦ પુ. સં. સં. મંડળના શેર, રૂ. ૬૦) વસુલ થયેલા લહેણાના પ્રમુખ જેઠાભાઈ પાસે, રૂ. ૩૪-૪-૦ મંત્રીના હાથ પર. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ, નંબર તથા સિક્કા થવાની, ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની, તથા જ. ર. નવું બનાવવાની જરૂર.

(૧૧) ઠરાવ—વિષયવારી નામવારી યથેલાં છે. પુસ્તકો મેળવતાં બરાબર છે. ઝૂંઘાં માસિકો કમી કરાવ્યાં. મંજુર થયેલા મકાન માટે જગો પસંદગીની હરકતને કારણે નીલમાં. કા. ફ. રૂ. ૬૮૫-૧૪-૭ પુ. સ. સ. મંડળમાં, ૨૫૦-૦-૦ લેન્ડ મોર્ટગેજ બેંકના ડેબેન્ચર, મંત્રી પાસે રૂ. ૨૫).

(૧૨) સીટવા—વિષયવારી નામવારી યથેલાં છે. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ, નંબર કરાવી કપાટમાં વ્યવસ્થિત રીતે ગોઠવાવરાવ્યાં. દફતરી કામનો તૈયાર કરાવી એકબાજુ કરાવી. કા. ફ. રૂ. ૧૧૬-૦-૦ અ વર્ગેતર મદદકારી મંડળમાં છે. તે ધોરણસર ફેરબદલ થવાની જરૂર. ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની, તથા સિક્કા કરાવી લઈ સમજુત કર્યાં પ્રમાણે તેનો ઉપયોગ કરવાની જરૂર.

(૧૩) આબેડ—વિષયવારી નામવારીની અધુરાય પૂરી કરી આપી ખાનગી ઇસમ પાસેની રકમનો નિકાલ કરી વસુલ આવેલી રકમ શેઝમેનમાં જમા કરાવી મંત્રીને સ્વાધીન કરી. કા. ફ. રૂ. ૬૧૦-૦-૦ પુ. સ. સ. મં. માં.

(૧૪) પદમલા—અસ્વચ્છતા દૂર કરાવી. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ નંબરો કરાવી કપાટમાં વ્યવસ્થિત રીતે ગોઠવાવરાવ્યાં. દફતર વ્યવસ્થિત કરાવ્યું. વિષયવારી નામવારીનું અધુરું કામ પૂરું કરવા જરૂરી સમજ આપી. કા. ફ. રૂ. ૪૫૧-૧૪-૮ પુ. સ. સ. મં. માં, તથા પુ. સ. સ. મં. નો તેમજ યુ. વ. સો. નો એકો શેર, કપાટનું બારણું દુરસ્તી માગે છે. પુસ્તકખરીદી તેમજ બંધામણીનાં બીરોમાં જ. ર. નંબર નાખવાની પદ્ધતિ સ્વીકારાની બેઠએ.

(૧૫) સાંકેરદા—લખ વખતે લેવાતી રકમ સંબંધમાં પડેલા વાંધાને કારણે બજેટ

ખનદુર્ નથી (?) પરતી વેચાણની રકમ રેન્જમેનમાં જમા કરાવી. હિસાબની ચોખ્ખટ આપેલી સમજ પ્રમાણે કરી દેવાની, પુસ્તકો પર ધોરણસર સિલ્કા નંબર કરવાની તથા રેન્જમેન પદ્ધતિસર લખતા રહેવાની જરૂર. વિષયવારી નામવારી કરી આપ્યાં.

(૧૬) સંમિયાલા—વિષયવારી નામવારી થયેલાં છે. ત્રણ સાલનો હિસાબ તપાસ્યો. પુસ્તકો બરાબર મળી રહે છે. કા. ફ. રૂ. ૯૯-૧૧-૧ પુ. સ. સ. મં. માં, તથા મંડળનો તથા યુ. વ. સો. નો એકો શેર, રૂ. ૨૫-૬-૬ મંત્રીના હાથ પર.

(૧૭) અટલાદરા—પુસ્તકોની મેળવણી કરી. બરાબર મળી રહે છે. બીજા કપાટની ખાસ જરૂર, વિષયવારી નામવારી થયેલાં છે. સિલ્કા એકજુલત કરાવ્યાં. કા. ફ. રૂ. ૨૭-૨-૮ પુ. સ. સ. મં. માં, રૂ. ૧૮-૧૧-૯ મંત્રીના હાથ પર.

(૧૮) હિંડેરા—મેળવણી કરતાં પુસ્તકો મળી રહ્યાં. વિષયવારી નામવારી થયેલાં છે. પરતી વેચાણ કરી દેવાની, પુસ્તકોને પટ્ટીઓ, નંબર, સિલ્કા, ચવાની તથા ડેસ્ટોઇક રજીસ્ટર રાખવાની જરૂર. કાયમ ફંડ રૂ. ૨૨૬-૧૫-૯ પુ. સ. સ. મં. માં તથા મંડળનો ૧ શેર, રૂ. ૫૧-૧૧-૬ મંત્રીના હાથ પર.

૨. મહેસાણા તથા અમરેલી પ્રાંત પ્રચારક રા. રમેશરાય ઉ મજમુદાર:—

(૧) મહેસાણા તાલુકામાં (૧) પંચોટ (આપેલી સમજણ પ્રમાણે વિષયવારી નામવારી કરી દેવાની તથા વાચક રજીસ્ટર રાખવાની જરૂર. મકાન માટે મંજૂરી મળી ગઈ છે. કા. ફ. રૂ. ૬૩૫-૧-૧૦ પંચોટ ખેડૂત સહકારી મંં માં, ૨૫) ૭૯-૪૦ માં ખેડકા છે (ક્યાં ?) ૨૫) નો પુ. સ. સ. મં. નો શેર)

(૨) આરોહા (રજીસ્ટરમાં વર્ગીકરણની સંજ્ઞાઓ લખી આપી વિષયવારી નામવારીની શરૂઆત કરાવી. ફાટેલી પાવતીઓની રકમ રેન્જમેનમાં જમા કરાવી. કા. ફ. રૂ. ૮૦-૮-૫ બેરોડા બેન્ક મહેસાણા શાખામાં ડેસ્ટોઇક રજીસ્ટર રાખવાની જરૂર.)

(૩) છડીઆરડા (જ. ર. માં સંજ્ઞાઓ લખી આપી ફોર્મો મંગાવી વિષયવારી નામવારી કરી દેવાની સૂચના આપી. પરતી વેચાણની કિંમત લોકમદદમાં ન ગણવી જોઈએ. હિસાબ ખાતાવાર રાખવાની જરૂર. કા. ફ. રૂ. ૬૭૫-૧૩-૮ છડીઆરડા ખેડૂત સહકારી મંડળી વર્ગ ૪ બ્યાનનો દર ૬ ટકા. પુ. સ. સ. મં. નો ૧ શેર. યુ. વ. સો. માં રજીસ્ટર.)

(૪) યુદ્ધપાલડી (જ. ર. માં અધુરી સંજ્ઞાઓ લખી આપી. વિષયવારી નામવારીના ફોર્મો મંગાવી તૈયાર કરી દેવાની સમજ આપી. કંટીન્ટ તથા પુસ્તક બંધામણની રૂ. ૧૧-૮-૦ ની રકમ સાલ આખર બચત રહી છે તે ચાલુ બજેટમાં જણાવી છે ? કા. ફ. રૂ. ૧૮૩-૧૫-૮ રયાનિક ખેડૂત સહકારી મંડળી વર્ગ ૩ માં, દર ૭ ફેડ ટકા.)

(૫) રૂપાલ-હરિપુરા (જ. ર. માં સંજ્ઞાઓ લખી આપી ફોર્મો મંગાવી વિષયવારી, નામવારી કરી દેવાની સમજ આપી. વાર્ષિક નિવેદન તૈયાર કરાવ્યું. મટનાં પુસ્તકો જુદે જુદે નંબરે ચઢાવવા સમજાવ્યું. કાયમ ફંડ કંઈજ નથી (?))

(૧) દેહીઆસણુ (વાચનાલય છે.)

(૭) નાગલપુર (વાચનાલય છે. કુલ પુસ્તકસંખ્યા ૮૮ છે. પુસ્તકાલય ઉદ્ઘાટવા સમજ આપતાં થોડા વખતમાં તેમ કરવા આગેવાનોએ કબૂલ્યું. વસ્તી ૭૮૭.)

(૮) જગુદણુ (નિરૂપયોગી માસિકોનાં જૂથ કમી કર્યાં. જ. ર. નવીન કરવાની જરૂર. જ. ર. માં વર્ગીકરણની સંગ્રા લખી આપી. નવીન પુસ્તકો જ. ર. માં ચલાવરાવી લીધાં. પસ્તી વેચાણની રકમ લોકમદદ આતે ન બચવાની સમજ આપી. કા. ફ. ર. ૨૫૦-૮-૧ બેરોડા બેન્ક મહેસાણા શાખામાં પુ. સં. સં. મં. નો ૧ શેર રૂ. ૨૫) નો.)

(૯) સાંગણુપુર (શાળામાં કપાટ રાખવાની સવક ન હોવાથી ઉપશિક્ષકના ઘર બહારની અગલીમાં મૂકેલું છે. જ. ર. માં વર્ગીકરણની સંગ્રાએ લખી આપી. નામવારી, વિષયવારીનાં તથા વાચક રજીસ્ટરનાં ફોર્મો મંગાવી લઈ તૈયાર કરી દેવાની સમજૂત કરી. વાર્ષિક નિવેદન બરાબર. કા. ફ. રૂ. ૧૧) પુ. સં. સં. મં. માં.)

(૧૦) દેવરાસણુ (જ. ર. માં વર્ગીકરણ કરી આપ્યું. વાચનપ્રચાર વધારવાની ખાસ જરૂર. કા. ફ. રૂ. ૧૪-૮-૦ પુ. સં. સં. મં. માં.)

(૧૧) ખેરવા (સ્વતંત્ર મકાન છે. પુસ્તકોની ગોઠવણ સરસ. જ. ર. માં વર્ગીકરણની સંગ્રા લખી આપી વિષયવારીની શરૂઆત કરી આપી તેમજ નામવારી કરી લેવાની સમજ આપી. શિક્ષક રૂ. ૬૯-૧૩-૩ મંત્રી શેઠ તલકચંદ હરતક છે. કા. ફ. રૂ. ૯૪૫) છે (કર્તા ?) નિરૂપયોગી માસિકો કમી કરાવ્યાં.)

(૧૨) વાલ્ઘવાસણુ (વાચનાલય છે. ગામાત રકમ રૂ. ૧૦૦)માંથી પુસ્તકાલય ઉદ્ઘાટવાનું ઠયુ' હોઈ તે માટે જરૂરી બજેટ બનાવી માગણી ખાતા તરફ મોકલાવી.)

(૧૩) લાખવક (જ. ર. માં સંગ્રાએ લખી આપી, તથા પુસ્તકો પર બહારની પટ્ટીઓ ચોટાડવી. ઠરેલ પાનાંએ સિક્કા નખર કરવાની શરૂઆત કરાવી. કા. ફ. રૂ. ૬૯-૨-૧૦ પુ. સં. સં. મં. માં વાર્ષિક નિવેદન બરાબર મોકલાવ્યું.)

(૧૪) કુકસ (વાચનાલય ૩૫-૩૬ માં ઉદ્ઘાટવા પછી બજેટ બન્યું નહોતું, તે પ)નો ખરડો કરી કચલાત લઈ રૂ. પાંચ નું ગોઠવી આપ્યું. પુસ્તકો ૭૬ છે. વિદ્યાર્થીઓને વાંચવા અપાવ્યાં. છૂટથી વાચનપ્રચાર વધારવાની સમજ આપી.)

માહે સપ્ટેમ્બરમાં—(૧) લાન્ડુ—તા. વિસનગર (સ્વતંત્ર મંથપાલ છતાં વર્ગીકરણ કેમ નથી થયું ? જ. ર. માં સંગ્રાએ લખી આપી. વિષયવારીની શરૂઆત કરી આપી. નામવારી રજી. અડધું છે. કા. ફ. રૂ. ૯૬૯-૫-૫ થ વર્ગની સહકારી મંડળીમાં, રૂ. ૧૮૪-૧-૬ મકાનદુરસ્તી ફંડ (કર્યા ?), મંડળનો એક શેર.

મહેસાણા તાલુકાનાં—(૨) મોટીદાઉ—સંગ્રાએ જ. ર. માં લખી આપી. જરૂરી ફોર્મો ખરીદી વિષયવારી નામવારી કરી લેવાની સમજ પાડી. કા. ફ. રૂ. ૨૧૮-૧૩-૩ બેરોડા બેન્ક મહેસાણા શાખામાં, મંડળનો ૧ શેર, પુરથીઓ વગેરે લાકડી સામાન પુસ્તકાલયના મકાનમાંજ રહે. એ જોવાની જરૂર.

(૩) સામેત્રા—વાચનાલય છે તેને પુસ્તકાલયમાં ફેરવવા માટે જરૂરી રકમ ઉભી કરવા માટે ગામ આગેવાનોને સમજાવેલું આપતાં-ફુંક મુદતમાં ઉધડવાની આશા જણાવે.

(૪) મીઠા—પુસ્તકોમાં સિક્કા નંબર તથા પટ્ટીઓ ધોધેલાં છે. વર્ગીકરણ નથી થયું. સંગ્રાહો જ. ર. માં લખી આપી. ફેરમો મંગાવી વિષયવારી નામવારી કરી લેવાની સમજૂતી કરી. કા. ફ. ર. ૨૫) બે ત્રણ સાલથી મુકાતું નથી ? ડેક્ટેટક રજીસ્ટર રાખવાની જરૂર. મંત્રીના હાથ પર ર. ૨૮).

(૫) ખારા—મગજની અસ્થિરતાને કારણે મંત્રી ગેરહાજર હોતા તપાસણી થઈ શકી નથી.

(૬) બલોલ—દફતરી કામ તેમ વર્ગીકરણ વગેરેનાં રજીસ્ટરો બહુજ સંતોષકારક. સ્ટીરીઓરકોપનાં સાધન વસાવાય એ છત્તવા યોગ્ય. કા. ફ. ર. ૧૪૭૩-૯-૦ (શેર સાથે) પુ. સ. સ. મં. માં.

(૭) માકજુજ—જ. ર. જીર્ણ થયેલ હોવાથી ધોરણસર નવીન બનાવવાની જરૂર. પુસ્તકોમાં સિક્કા નંબરો ઠરેલ પાને થવાની તેમ જરૂરી પટ્ટીઓ ચોઢવાની અગત્ય. ફરાવ શુક, વિઝિટ શુક, સચના શુક અલગ અલગ રાખવાની તથા દ્વિસાળ ખાતાવાર રાખવાની સમજ આપી. કા. ફ. ર. ૫૪-૯-૦ પુ. સ. સ. મં. માં તથા ર. ૩૭-૩-૧ બરોડા બેંક મહેસાણા શાખામાં હાથ પર શિલક ર. ૮૦-૪-૬ હતી તેમાંથી ર. ૬૫) બેંકમાં મુકાવ્યા.

(૮) બોરીઆવી—રજીસ્ટરો તથા પત્રકોમાં સિક્કા એકજુથાત કરવાની સમજ આપી. બુના માસિકો કમી કરી ફરાજ કરાવ્યાં. જ. ર. માં સંગ્રાહો લખી આપી. જરૂરી ફેરમો ખરીદી વિષયવારી નામવારીનાં રજીસ્ટરો તૈયાર કરી દેવા સચવ્યું.

(૯) મહેવડ—પુસ્તકોને પટ્ટીઓ, સિક્કા તથા નંબર કરી લેવાની તાકીદ આપી. કામમ ફુંક ર. ૩૫) છે તેમ ગ્રંથપાલનું કહેવું થયું છે, પણ ક્યાં છે તેની ખબર નથી. હટતી તપાસ થવાની અગત્ય. જ. ર. માં સંગ્રાહો લખી આપી. વિષયવારી નામવારી કરી લેવાની સમજ આપી. સેટનાં પુસ્તકોને જુદા જુદા નંબરે ચઢાવવા પૂરતો ફેરફાર તત્કાળ થઈ જવો જોઈએ.

(૧૦) લીંચ—જ. ર. માં અધુરી સંગ્રાહો લખી આપી. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ તથા નંબર સિક્કા ઠરેલા ધોરણ પ્રમાણે કરી લેવાની સમજ પાડી થોડીક શરૂઆત કરી આપી. કા. ફ. ર. ૧૮૧-૬-૯ પુ. સ. સ. મં. માં છે. ર. ૪૫-૫-૩ મંત્રીના હાથ ઉપર છે.

(૧૧) લેસાણા—જ. ર. કોરા કાગળોના પત્રકમાં હતું તે ફેરમોના અધિક્ષા રજીસ્ટરમાં દરેક પુસ્તક લખી તૈયાર કરાવ્યું તથા તેમાં વિષય સંગ્રાહો લખી દીધી. વિષયવારી નામવારીની શરૂઆત કરી આપી પૂર્ણ કરી લેવાની સમજ આપી. પટ્ટીઓ ચોઢવાની પુસ્તકો અવસ્થિત ગોઠવાવ્યાં. ડેક્ટેટક રજીસ્ટર રાખવાની તથા વાચનપ્રચાર વધારવાની જરૂર. કા. ફ. ર. ૪૩-૦-૩ પુ. સ. સ. મં. માં.

(૧૨) અમ્યાસણ—જ. ર. માં વિષય સંગ્રાહો લખી આપી. નામવારી વિષયવારીની શરૂઆત કરી આપી. જીર્ણ ને નિરૂપયોગી માસિકો કમી કરી ફરાજ કરાવ્યાં. કા. ફ. ર. ૨૨૭-૧-૫ બરોડા બેંકની મહેસાણા શાખામાં,

(૧૩) દિવાનપુરા ઉર્ફે આપાપુરા—વર્ગીકરણ કેમ નથી થયું? સંતાઓ લખી દીધી. વિષયવારી નામવારી જેમ અને તેમ જલદી ચક્રજ્વા બેઠાએ. કા. કં. રૂ. ૪૭-૧૨-૯ પુ. સ. સ. મં. માં.

(૧૪) ભાસંરીઆ—વાચનાલય છે. કા. કં. રૂ. ૨૧) મહેસાણા શિક્ષક સ. મંડળમાં છે. પુસ્તકાલય સ્થપાવાની જરૂર.

(૧૫) આંબલીઆસણ—વાચનાલય છે. કા. કં. રૂ. ૨૭-૧૧-૫ પુ. સં. સ. મં. માં જમા છે તથા રૂ. ૨૪-૧૦-૦ હાથ પર શિક્ષક છે.

(૧૬) ભાલકીઆ સા. પુ. (આંબલીઆસણ)—પુસ્તકો ખૂટતાં નથી. દિસાળ ચોખ્ખો છે. કા. કં. રૂ. ૧૬૮-૮-૩ પુ. સ. સ. મં. માં છે. સિલ્કો નથી તે નવીન બજેટમાં ખરીદી પુસ્તકોમાં તેમ દફતરી પત્રકોમાં કરેલા ધોરણે ઉપયોગ કરવાની સમજ આપી,

સાવલી મહાલ માનદ પ્રચારક : શ્રી. સોમાભાઈ ગરબદલાધાએ (૧) સા. પુ. સાંઢાસાલ—દફતર તપાસણી કરી. વાં નિવેદન મોકલાવ્યું, પંચાયત મદદ જાકી છે તે આવે પુસ્તકો લાવી લેવા તજવીજ કરવા જણાવ્યું. વર્ગીકરણ નામવારી રજીસ્ટર તૈયાર કરવા જણાવ્યું.

(૨) કકાયલા (વાચનાલય)—રોજમેળ તપાસ્યો, પુસ્તકાલય ખોલવા માટે તજવીજ કરી, લોકો દાલમાં ના પાડે છે. વાં રિપોર્ટ મોકલાવ્યો, બજેટ બનાવી આપ્યું.

(૩) રતનપુર—વર્ગીકરણ નામવારી તૈયાર કરી આપી. વાચકોનું રજીસ્ટર તેમજ ઉઠી ગએલાં બાળકોની યાદી તૈયાર કરવા જણાવ્યું, દફતરની તપાસણી કરી.

(૪) ધનંતેજ—પુસ્તકો મેળવ્યાં, રજીસ્ટર નવું બાંધવા તથા વર્ગીકરણ નામવારી રજીસ્ટર કરી વાચકોનું રજીસ્ટર ઇસ્યુશન બાંધવા જણાવ્યું. પાછલાં પુસ્તકો રજીસ્ટરે ચકાસી નથી, તે બદલ ચોખ્ખ તજવીજ કરવા સમજ આપી.

વડોદરા માનદ પ્રચારક શ્રી. મહીજીભાઈ જેઠાભાઈએ ઓગસ્ટ, સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૦ માં ૧ દરમિયાન અને ૨ પદમલા સા. પુ. ની તપાસણી કરી હતી.

ના. નં. ચૌકસી

સહમંત્રી, વ. રા. પુ. મંડળ.

જાગતાં જૂથ મંડળો:—

જે જૂથ મંડળોએ નવા વર્ષમાં વાર્ષિક સભા ભરેલી તેમના નામ સપ્ટેમ્બર '૪૦ ના અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરાયાં હતાં. તે પછી આવેલાં નામો નીચે પ્રમાણે છે.

૩૩ વસો, ૩૪ બિલોદરા, ૩૫ ભાપલી, ૩૬ કાપલી, ૩૭ સાંજેડા, ૩૮ માંજલપુર, ૩૯ દરમિયાન.

જે જૂથ મંડળોએ હજી સુધી પણ વાર્ષિક સભા ભરી નથી. તે હવે પછી પણ જરૂર ભરવા તજવીજ કરે.

૧. જયસોમનાથ—લેખક: શ્રી. કનૈયાલાલ ભાણેકલાલ મુનશી, પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કંપની, કેશવભાગ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ, ૨; ૧૯૪૦; મુદ્રિત આજ્ઞાદનવાળું પાકું પૂઠું; ૫. ૬૪૩૫૬; કાઠિન ૧૬ પેજ, મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦.

સંસ્કાર ગ્રંથાવલિનું આ ૨૧ યુગ્મ પુસ્તક છે. એ ઐતિહાસિક નવલકથાનો પ્રસંગ સુલતાન મહમુદ ગીઝનીની સોમનાથની યજ્ઞ તથા ગુર્જરેશ્વર ભોળા ભીમદેવ અને ચૌલા રાણીનો પ્રસંગ અત્રે રસમય શૈલીમાં વર્ણવ્યા છે. શ્રીયુત મુનશીએ લખેલી પ્રસ્તાવના વાંચવા ખાસ લલામણુ છે. સોમનાથના મહાંત સર્વજ્ઞ લકુલેશ સંપ્રદાયના અધિષ્ઠાતા અને સોમનાથના મંદિરના સર્વસત્તાધીશ, તે સમયની બહોળલાક્ષી, ત્યારના અધિકાર, સાધુ સંપ્રદાયના અધિષ્ઠાતા હોઈ એ સંપ્રદાયની અનિષ્ટતા નિવારી તેને ચોખ્ખો કરવા મથે છે; ત્યારે ત્યાંના વૃદ્ધ અને મુખ્ય મહદનીય જૂની પ્રણાલિકા સાચવી રાખવા મથે અને એમનો પદ્દિશ્ય શુન્યો સાથે મળી સોમનાથ તેમના હાથમાં સોંપી દે છે. ભીમદેવ, સામંત, સુલતાન વગેરે પાત્રો તેમ જ ચૌલાનું નૃત્ય વગેરે પ્રસંગો નવલકથામાં એવો રસ ઉત્પન્ન કરે છે કે વાંચવા માંડ્યા પછી પૂરે કર્યા સિવાય પુસ્તક મૂકી દેવું ગમતું જ નથી. સામંત, ભીમદેવ વગેરે સુલતાન સામે શરવીરતાથી, સંખ્યામાં ઘણા જોગા છતાં ઝઘૂમે છે અને તેને વિમાસણમાં મૂકે છે; પરંતુ સર્વજ્ઞના પદ્દિશ્ય શિવરાત્રીના દ્રોહથી શુભ માર્ગે પ્રભાસના કિલ્લામાં સુલતાનની સેનાના પ્રવેશથી બાજુ બગડે છે અને એ રીતે અંગત દ્વેષના અગ્નિમાં સોમનાથનું બલિદાન અપાય છે. મહિમાહિના કલહ તેમજ રાજ્યોના અઢંકાર અને સ્વતંત્ર મગજને લીધે સોમનાથની કેવી પાયમાલી થઈ, તેમજ ચૌલા કેવી રીતે પાટણ ગઈ અને ભીમદેવની ઘણી આજીજી છતાં રાજમહેલમાં પ્રવેશ ન કર્યો અને નવીન સોમનાથનું દહેરું બંધાવી તેની પ્રતિષ્ઠા પોતે કરાવી ત્યાં નૃત્ય કરી કેવી રીતે પંચતવ પામી વગેરે પ્રસંગો ઘણા ઉત્તેજક, શૌર્યવર્ધક અને બક્તિભાવથી ભરેલા છે. સામંતની સાહસિકતા, તેની સરળ વેર લેવાની પદ્ધતિ તેમજ તેની અને હમ્મીરની શરવીરતા તથા તેમના આત્મત્યાગ યુગ્મ વિરલ પ્રસંગો આલેખે છે.

પાટણની પ્રભુતા, ગુજરાતનો નાથ, રાગધિરાજ વગેરે પછી 'જય સોમનાથ' એજ ગુજરાતનું નર ચમકાવે છે.

પુસ્તકલયો તેમજ પુસ્તકપ્રેમીઓ ઐતિહાસિક નવલકથા તરીકે જરૂર અપનાવશેજ. કાગળ, છપાઈ, રૂપરંગ, બીજાં, દેખાવ વગેરે માટે કશું કહેવું પડે એમ નથી.

૨. તુલસીકથારો—લેખક: શ્રી. કવેરચંદ કાળીદાસ મેઘાણી, પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે. કાઠિન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૩૩૮; ૧૯૪૦; લાવવાહી સચિત્ર આજ્ઞાદનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

'ફૂલછાળ'ની આગ્રુ વાર્તા તરીકે ૧૯૩૬-૪૦ માં છૂટકે છૂટકે પ્રસિદ્ધ થયેલી આ

વાર્તા પુસ્તકરૂપે સંસ્કાર મંથાવલિના ૨૩ મા પુસ્તક તરીકે પ્રસિદ્ધ થાય છે. આમાં શ્રી. મેઘાણીએ જૂનું અને નવું એ બંને વચ્ચેનું ધર્મીય જીવનની આખરે જૂનું જ પરં કશું છે. સોમેશ્વર ભારતર વ્યવહારકુશળ, પહેચિલા અને પુત્ર પરિવારપર પ્રેમ ધરાનાર છે. ટૂંકા પગારમાં બે ચાર માણસોને પોષે છે, છતાં કોઈને જોણું આવવા દેતો નથી. પુત્ર બાણી ગણી અમદાવાદ પાઠશાળામાં અધ્યાપક તરીકે વખણાઈ ગયા છે. પહેલી વધુ અબજ પરં વ્યવહારકુશળ છતાં વીરસતે એને એક પુત્ર થયા પછી પોતાને ગામ પિતાની પાસે જ રાખતો. સોમેશ્વરને એ બહુ ડાહી લાગતી. એ પશુ સસરાની મરજી સાચવી ઘર ઉજળુંવાજળું રાખતી અને ગાંડી યમૂના, વિધવા જોડાણી બદા, તેની છોકરી વજેરની પશુ તજવીજ રાખતી. એ યુવરી જતાં વીરસત પિતાનું વચન નદિ રાખતાં પરણવા ના પાડે છે અને અમદાવાદમાં મિત્રોથી દોરવાઈ પોતાના વર્ગમાં બહુતી કંચન જોડે પરણે છે. બારકર નામે એક સમાજ-સેવક એ ચોક્કસ એસાડી આપે છે. કંચન તદ્દન હેલબરાઉ જેવી સુધરેલી છે. તે બારકર નવાવે તેમ નાચે છે અને વીરસતને પજવે છે. વીરસત પોતાની બાળી બદાને અમદાવાદ બોલાવે છે. બદા બધો ખેલ પામી જાય છે. પરં મુરખીબટ રાખી ઘરમાં બધીં તજવીજ રાખે છે અને દિયેર બોલતને પસંદ પડે છે. એમના ભવાડા બદા જુએ છે. જૂના વિચારની હોવાથી અન વાળે છે અને દિયરને દાચમાં રાખે છે. દેવુ અમદાવાદ જઈ માળાપને સમજાવવા માંગે છે, પરં રસ્તામાં કંચનની મોટર સાથે અચડાઈ પડતાં ઇસ્પતાલમાં છે ત્યાં સોમેશ્વર તથા બદા જાય છે. કંચન સસરાને કેળી નાસી જાય છે. માના સંબોધનથી કંચન સાવકા પુત્ર દેવુ તરફ એવાય છે; પરં વીરસત જોડે લડીને ચાલી. મએલી એટલે કોઈને મળવા ગાગતી નથી. દેવુ સારો યદ ઘેર આવે છે એ અરસામાં, કંચનને મનાવવા બદા તથા સોમેશ્વર પ્રયત્ન કરે છે. બધું તૈયાર થાય છે પરં બારકર વચ્ચે ફસી મારે છે અને કંચનને પોતાની કરતા તેની જોડે જઈ જનસેવા અને બાપણો કરવા લઈ જાય છે. કંચન કંટાળે છે. બારકર આખરે જલમાં જાય છે અને પરતાવે કરે છે. આખરે વીરસત પશુ અમદાવાદથી કંટાળે છે. આમાં બદા, અંધ મામા સોમેશ્વર અને દેવુ બધાં પાત્રો ઉત્તમ છે. વીરસત બણેલો છતાં મણેલો નથી. એ સુધરેલા વિચારનો છે અને ગામડાનાં ઘરનાં સર્ગથી એ કંટાળે છે. પરં વિધવા બાળી બદા જ પ્રતિ એકલી ગામ છોડી દિયરનો તજવીજ રાખે છે. છતાં વીરસત એનું મદદરૂપ સમજતો નથી. એને દરેકમાં સ્વાર્થ જ દેખાય છે. બદા તથા યમુના તેમ જ સોમેશ્વર ગામમાંના પોતાના ટુગસી-ક્યારાની પૂજા બાવે સેવા કરે છે અને તેના પર અચળ શ્રદા રાખી આખરે પાર ઉતરે છે. કંચનનો છોકરો ગામમાં જ અવતરે છે અને આખરે વીરસત પશુ ડોસા વજેરના અમદનેવશ યદ પોતાને ગામ આવી સુધરેલી પત્ની સ્વીકારે છે.

અંધ મામા વ્યવહારકુશળ, સ્વાર્થીય અને પહેચિલી મામા છે. બદા તો ધરની વિધવા હોઈને કેટલી સહેનણ, રનેલી અને કાળજીરાળી હોય છે તેનો નમૂનો છે. સોમેશ્વર પશુ પહેચિલી અને વ્યવહારકુશળ છે. દેવુ પશુ દાદાની વજારે ચડે છે અને પિતાને સમજાવવા જાય છે, આખરે પોતાના તરફ પિતાની હિતિ ફેરવાવે છે અને આખરે બધાં સુખી થાય છે.

વાર્તા સુંદર, સરળ અને ગામડાની સ્થિતિ તેમ જ પરસંસારને ક્ષોભ આપે છે. જનસેવાને નામે નાપકો કેવા ધંધા કરે છે તે બારકરનું પાત્ર દેખાડે છે. દરેક વાચકને

આમાંથી જાણવા તથા આચરવામાં મુકવાનું મળશે. દરેક પુસ્તકાલય તેમ જ ઘરમાં પણ આવા પુસ્તકો વંચાવા જોઈએ. આવા પુસ્તકો જેમ વધારે વંચાય તેમ જનતાની આંખ ખુલશે.

છપાઈ, કાગળ, વગેરે ઉત્તમ રૂ. પુસ્તકાલયો તો ખરીદશે જ. પુસ્તક ઉત્તેજનને પાત્ર છે જ.

૩. વનવનની વેલી—લેખક: શ્રી. શારદાપ્રસાદ વર્મા, પ્રકાશક: યુગાન્તર કાર્યાલય, ગોપીપુરા, સરત: ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ, ૫૪ ૧૧૦; સચિત્ર આનંદનવાળું. પાકું પૂઠું; મૂલ્ય આર આના.

આમાં જીવનના અવનવા-વિકટ-પ્રશ્નો લેખકે ૧૦ વાર્તા દ્વારા ચર્ચ્યા છે. એક એમાં નાટિકા છે. એમાં દેશ પરદેશની પણ વાત છે. અરગંડીના ક્યૂક નિર્દય, કોધી તેમ જ અડગ ગણાતો. પોતાનું ધાર્યું ન કરવા દેનાર પર અંગાર વર્ષાવતો અને છતેકા પ્રદેશ પર ત્રાસ વર્તાવતો. પરંતુ નેન્સીના પાડોશી રાજ્યની રાજ્ય તથા પુત્રીના આત્મત્યાગ અને સ્વદેશપ્રેમથી એ પણ મ્હાત યષ્ટ આપ્યો ગયો. એ ઉપરાંત કેનો બાળ, ભાઈબીજ, ટૂંકી મુસાફરી, મહત્વાકાંક્ષાના અવરોધ, ડાયલિટ વગેરે વાતો ખામ વાંચવા, મનન કરવા તથા બોધ લેવા લાયક છે. ટૂંકી વાર્તાના શોખીનોને આ પુસ્તક જરૂર ગમશે.

કાગળ, છપાઈ વગેરે સામાન્ય છે.

૪. નારીહૃદય—લેખક: સ્વ. કલાપી (લાડી હાકોર સૂરસિંહજી), સંપાદક તથા પ્રકાશક: રમણીક કિચનલાલ મહેતા, ૧૯૩૬; કાઉન ૧૬ પેજ; ૫૦૬ ૧૫+૧૮૦; કલામય સચિત્ર આનંદનવાળું. પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦.

અંગ્રેજ લેખક આર્લ્સ રોબીન્સનની કૃતિનું ગુજરાતી ભાષાંતર કરી સ્વ. કલાપીએ આ વાર્તા ચોજી છે. જુદા જુદા પત્રોનો અભ્યાસ કરવાની વૃત્તિથી એમણે પાશ્ચાત્ય લેખકોનાં પુસ્તકો વાંચી તેનાં ફાંતરો પ્રસિદ્ધ કર્યા છે. ‘માલા અને હુદ્રિકા’ એ જેમ્સ રિપ્લિંગ નામના લેખકની ‘રીધ અને રિંગ’ નામના પુસ્તકનું ગુજરાતી ભાષાંતર છે. સ્વ. કાન્તના સદ્વાસથી એમણે સ્વીડનબોર્ગનો અભ્યાસ કર્યો, યિઓસોશી જોષ, રોટો વાંચ્યો. સ્વીડનબોર્ગનાં સિદ્ધાંતોને અનુસરતી આ વાર્તા છે. પરંતુ શ્રી. કલાપી એ પૂરું કરી ચક્રવા નહોતા એટલે એને પૂરું કરાવતાં શ્રી. રમણીક મહેતાને કેટલોક સમય ગયો અને પછી એને તથા-સાવવા જતાં એમને કેવો કડવો અનુભવ થયો તે એમણે નિવેદનમાં જણાવ્યું છે.

એમાં આરિતકવાદ અને નારિતકવાદ વચ્ચેનું લુહ વર્ણવ્યું છે. આપણાં કૃતિ, સ્મૃતિ, ચાઓ ઉપનિષદો વગેરે વાંચ્યા સિવાય માત્ર કોઈના દોરવેલા મુવો કંઈ રીતે પોતાનાં પુસ્તકોમાં શું લખ્યું છે અને તેમનાં સિદ્ધાન્ત કેવો છે તે જાણ્યા સિવાય બીજાના ચળોની જાળમાં ફસાઈ અર્થનો અનર્થ કેવી રીતે કરે છે અને આખરે સચોટ અસર કરે એવા પ્રેમપ્રસંગો અથવા જાન્ય પ્રસંગો દ્વારા જાણકાર પુરુષોના યુક્તિ-પ્રયુક્તિના પ્રયોગોથી કેવી રસ્તે પડી જાય છે તે કઠણાચંદર અને સરસ્વતીના પ્રસંગથી બહુ સરસ રીતે જોષ ચક્રાય છે. જો કે બંને આખરે પરણી ચક્રતા નથી, પરંતુ એમનું સમોપાન તો યષ્ટ જાય છે અને સરસ્વતીના આકર્ષણથી અને ડૉ. વૈજ્યવતી સમયસૂચના અને શોભા ઉપદેશથી કઠણાચંદર ઈશ્વરમાં માનતો થાય છે અને પ્રાર્થના કરવા મંડી જાય છે. છેવટે દુર્ગા જોડે પરણે છે અને પ્રભુતામાં પગલાં મારે છે.

સ્વ. કલાપીનાં લખાણોમાં સ્વીડનબોર્ગના સિદ્ધાંતોની અસર તરી આવે છે. એમની આખી જિંદગી એ સિદ્ધાંત ઉપર સ્વાર્થ હતી. શ્રી. શોલનાનો પ્રસંગ પણ એજ સૂચવે છે.

પુસ્તક ખરેખર વાંચી મનન કરવા લાયક છે. અને સ્વ. કલાપીના ઉદ્ધત વિચારો કેવા હતા તે સ્પષ્ટ સમજાય છે. એમનું વાચન વિશાળ હતું અને એમની ધર્મની ખરી ભાવના જાણવાની તેમજ આધ્યાત્મિક બાજોનો સમજવાની તમજા પણ પ્રજાળ હતી. એ ભાવનાના અન્વેષણના પ્રસંગોમાં એમને નોકરી મુશ્કેલીઓથી જ એમનું જીવન કષ્ટાત્મક બન્યું હતું. સ્વ. કલાપીના અભ્યાસકોને તો આ પુસ્તક બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે. સ્વ. કલાપીના સાહિત્યમાં આથી સારો ઉમેરો થાય છે. ખરી રીતે કેળવાયલાં મગજને જ આ પુસ્તક બરાબર સમજી શકશે.

૫. કેટકીનાં પુષ્પોઃ—કર્તા: નવલરામ જગન્નાથ ત્રિવેદી; પ્રકાશક: શંભુલાલ જગસી-શાહ, ગૂજર અંચલના કાર્યાલય, ગંધી રસ્તો, અમદાવાદ, ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ, ૨૦+૧૯૨; સચિત્ર આનંદાદનવાણું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

તરુણ અંચળાનામાં સાહિત્યનાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થાય છે. સિદ્ધહરત લેખકોની કૃતિઓ એ દ્વાર પ્રકાશિત થાય છે. આમાં ગદ્ય તથા પદ્ય બન્નેનો સમાવેશ કર્યો છે. ભાષ નવલરામે વળતોવળત લખેલા લેખો અને લાપણો આપેલાં તેના આમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. પૂઠા ઉપરનું 'કેટકીનું' ચિત્ર ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે. પુસ્તકના નામને બંધબેસતું એ ચિત્ર છે. વિવેચન, શોધજોળ વગેરે સાહિત્યની બાજોનો કાંટાળો અને ચર્ચાસ્પદ છે જ, તેથી આ નામ પસંદ થયું છે. બધાં લખાણોમાં હજીવો હાસ્યરસ મુખ્ય છે. ભાષ નવલરામ આધુનિક હાસ્યરસ લેખકોમાંના એક છે. મર્મોણ અને કટાક્ષમય લખાણ એઓને સિદ્ધ છે. દૂંકમાં પ્રસ્તાવનામાં કયો લેખ કયારે અને શેમાં પ્રસિદ્ધ થયો છે તે લેખકે જણાવ્યું છે, લગભગ ૩૪ લેખો અને ચારેક પદ્યો છેવટમાં છે તે આમાં પ્રસિદ્ધ થયાં છે. લેખોમાં શિક્ષણ, સાહિત્ય, ધર્મ, વેદાન્ત, લેખનકળા અને લેખનબ્યાપાર, સ્વરસ સત્યાગ્રહ, શારદા બિલ અને સાહિત્ય વગેરે પરના લેખો ઉપરાંત પ્રેમભીમાંસા, પ્રજુલ્યાના વગેરે પદ્યલેખો રમુજી અને મનનીય છે. કટાક્ષમય રીતે ભાષ નવલરામે આ પ્રશ્નો ચર્ચા રસમય રીતે પોતાનાં મંતવ્યો રજૂ કર્યાં છે. એ શેલી માટે એઓ જાણીતા છે. આવા સિદ્ધ લેખકોનાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે. એમાંથી પણ જાણવા વિચારવાનું મળશે. કાગળ, છંપાઈ, રૂપરંગ, બાંધણી વગેરે સુંદર છે.

૬. પુત્રજન્મ—લેખક: શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય; પ્રકાશક, રચણ, કદ ઉપર પ્રમાણ; સચિત્ર આનંદાદનવાણું પાકું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૧૨+૩૪૬; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

તરુણ અંચળાનાં આ ૧૪ મું પુસ્તક છે. એમાં લગ્ન સંબંધી પ્રશ્ન લેખકે નવી દૃષ્ટિથી ચર્ચ્યો છે. લગ્ન ઉપરાંત પતિપ્રેમ, ગુણસત્તા, આધુનિક લગ્નના આદર્શો, તેમજ શિક્ષણનો સદુપયોગ વગેરે સંબંધી ચર્ચા છે. પિતા આધુનિક વિચારના અને લક્ષ્મીના અદ્યકારવાળા છે. સામાન્ય સ્થિતિમાં કરેલો પુત્રીવિવાહ આજી રાખવા તે ખુશી નથી. પત્ની જૂના વિચારનાં અને પત્નીધર્મનાં દિમાયતી હોઈ વિવાહ તોડવા વિરુદ્ધ છે. તે પુત્રીને પોતાને માર્ગે વાળે છે એટલે પિતા વિવાહ રદ કરવા પ્રેરાય છે. એટલે અંજની મુંબાઈથી પોતાને ગામ-પોતાને સાસરે ચાલી જાય છે. પિતા શુંસે થઈ એની સાથેનો સંબંધ રાખે છે. પુત્રી સાસરે જતાં

સસરાને મત્સ્યસમયે આત્માસન આપે છે. પરંતુ પતિ, મૂર્ખ તેમજ અપંગ અને રખડેલ છે. સુધારવા મથે છે; પરંતુ ગામલોકીના ત્રાસથી પતિને લક્ષ દવાદાર માટે ગામેગામ ફરે છે. આખરે હિમાલયમાં જાય છે. ત્યાં એક વૈદ્ય મહાત્મા એની વધારે ધાય છે. અને દવાની શોધમાં ડૉ. નવનીતરાય સાથે જંગલમાં જાય છે; ત્યાં કુદરતી ઘટનાથી દેવલો સારો થાય છે અને ડૉ. નવનીતરાય લોકીલુહાણ થઈ બેલાન બની જાય છે તેને ખાંધ પર નાખી દેવીપ્રસાદ આવે છે. અંજની પરમાત્માનો પાડ માને છે અને પછી બધાં અમદાવાદ આવે છે. નવનીતરાય મુંબાઈ મોહનભાઈને ત્યાં આવે છે. લીલા નવાઈ પામે છે. પરંતુ કોઈ અંજની તથા દેવલાને ઝોળખી શકતું નથી. અમદાવાદમાં દેવીપ્રસાદ અંજનીને પૈસે શેર ધંધામાં પડે છે અને પંકાય છે. પરંતુ એ વિલાસી બની જાય છે અને અંજની નિરાશ થઈ મુંબાઈ ચાલી જાય છે. ત્યાં અચાનક મોટર સામે આવતાં લીલા હાથ પટકી આવી ખસેડવા જાય છે અને મુખ જોતાં પોતાની બહેનને ઝોળખી નવાઈ પામે છે. ડૉ. નવનીતરાય પણ પોતાની મોટી બહેનને ઝોળખે છે અને ઝોળખાણુ આપે છે અને પછી અમદાવાદ જઈ દેવીપ્રસાદની ખોડ ભુલાવે છે અને એને એવીજ રીતે દરાવે છે અને ઘરમાંથી કાઢે છે. દેવીપ્રસાદ પોતાની રિયતિ સમજાવે છે ત્યાં પડી જતાં આગ લાગે છે. તેમાં લીલા તથા દેવીપ્રસાદ દાગે છે. અંજની દેવીપ્રસાદની સારવાર કરે છે અને લીલા સારી થતાં ડૉ. નવનીતરાય જોડે પરણે છે. વાર્તા શામાયક, અવનવા અનુલેખી ભરેલી, જીવનની આંટીધુંડીઓ જણાવતી, બોધક તથા રસમય છે. વાચકને બહુ જ ગમશે. અભ્યાસકોને ધણા પ્રશ્નો ચર્ચા જણાશે.

રૂપરંગ, કામળ, બાંધણી, હપામણી, ખીખાં વગેરે સુંદર છે. પુસ્તકાલયોમાં ખૂબ વંચાશે. નવીન દષ્ટિવાળાને તો બહુ જ ગમશે. જૂની દષ્ટિવાળાને પોતાને જોઈતું પણ મળશેજ.

૭. શ્રીકાંત લા. ૧-૨ (ચરચ્ચંદ્રકૃત)—અનુ. : શ્રી. રમણલાલ સોની, પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે. ૧૯૪૦; કાઢિન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૪૦૦; સચિત્ર આત્મજાનવાળુ પાકું પૃષ્ઠ; મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦. આવૃત્તિ બીજી.

સને ૧૯૩૬ માં આ પુસ્તક પ્રથમ પ્રસિદ્ધ થયું હતું. ચાર વર્ષમાં નવીન આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થાય એ જ એ પુસ્તકની લોકપ્રિયતા દર્શાવે છે. કેટલાક શાબ્દિક ફેરફાર બાદ કરતાં આ આવૃત્તિ પહેલીનું પુનરાવર્તન છે. પરિચય માટે 'પુસ્તકાલય' માસિકને ૧૯૩૬ ના ડિસેમ્બર અંકને ૮૪૫ ને પાને જોવું. કામળ, હપાઈ વગેરે સુંદર છે.

૮. બ્રહ્મચર્યમીમાંસા—લેખક: ડૉ. જટાશંકર નાન્દી; પ્રકાશક: શ્રી. જયંતીલાલ આર. દોશી, નવચૂગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ, કાઠીઆવાડ; ૧૯૪૦; કાઢિન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૪૪૮-૪૨૪; સુશોભિત આત્મજાન સહિત પાકું પૃષ્ઠ; મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦.

શ્રી. જટાશંકરભાઈ વડીલાત કરતા હતા છતાં આરોગ્યશાસ્ત્રના એમના ખાસ વલણને લીધે એમણે બેઝવાડા અને ન્યુયૉર્કની એન. ડી.ની ઉપાધિ પ્રાપ્ત કરી. એ અંગે એમણે જે જે પુસ્તકો પાશ્ચાત્ય તેમજ યૌર્વૈત્ય તથા આર્યાવર્તના વિદ્વાન લેખકોનાં વચિલાં તે ઉપરથી બ્રહ્મચર્યની મહત્તા દર્શાવતું આ પુસ્તક તેમણે આધારસહ તૈયાર કર્યું. બ્રહ્મચર્ય ઉપર ધણાં થોડાં બહુ નહિ જેવાં નાનાં પુસ્તકો લખાયાં છે. પરંતુ આવું વિસ્તૃત નૈહિક બ્રહ્મચારી

મહાનુભવોનાં જીવનચરિત્રોવાળું તેમ જ એવા જ મહાન પુરુષોએ ઉચ્ચારેલાં ૨૧૦ વચનામૃત-વાળું આપું સુંદર પુસ્તક તો હાલ આજે પ્રસિદ્ધ થાય છે. એ માટે બાપ જંટાચંકરને ખરેખર અભિનંદન મળે છે. આધુનિક વિદ્યાસચિય અને મોજી પ્રગતે આવા પુસ્તકની ખાસ જરૂર હતી-જ, તે આ પુસ્તક પૂરી પાડે છે.

પુસ્તક મુખ્ય ત્રણ ભાગમાં વહેંચાયેલું છે. પહેલા ભાગમાં ૭, બીજામાં ૪ પ્રકરણો અને ત્રીજા ભાગમાં મહાપુરુષોનાં ૨૧૦ અભિયંત્રસુધામૃતો આપેલાં છે. અભિયંત્રના ૨૧૩૫થી ચરૂ કરી, વીર્યની મંદતા, નૈષ્ઠિક અભિયંત્ર એટલે શું ? તેમજ પ્રાંતરમરણીય બીભ્ષિતામઠ, શ્રીમત્ ચંકરાચાર્ય, યોગી દરિદ્રાસજી, સ્વામી શ્રી સદગુરુદેવજી, અભિયંત્ર સ્વામી દયાનંદ સરસ્વતી, સ્વામી વિવેકાનંદજી, શ્રી, રામમૂર્તિ વગેરે નૈષ્ઠિક અભિયંત્રોનાં આદ્ય જીવનચરિત્રો, લગ્નમાં અભિયંત્ર અને વિશ્વવિખ્યાત વિવાહિત મહાત્માઓનાં જીવનોની રૂપરેખાઓ જેવાં કે વિવાહિત નૈષ્ઠિક અભિયંત્રો, વિજયપદ્મ અને વિજયારણી, રામકૃષ્ણ પરમહંસ અને ભક્ત દોશનંદાસજી તથા ઉત્તરાવસ્થામાં લગ્નાવસ્થાનો ત્યાગ કરનારા મહાન અભિયંત્રો જેવા કે શુદ્ધદેવ, મહાત્મા તેલંગસ્વામી, લુક્મણીદાસજી, સ્વામી રામતીર્થ, મોદનદાસ ગાંધી વગેરે આ દરેકનાં જીવનોની મદત બદલ વિસ્તારથી વર્ણવી એમના જેવું જીવન જીવવા આધુનિક પ્રગતે પ્રેરણા અર્પવાનો પ્રયાસ આ પુસ્તકદ્વારા બાપ શ્રી. જંટાચંકરબાપએ કર્યો છે. ઉદ્ધા પ્રકરણ ૭ માં અભિયંત્રના ભંગથી થતો આરોગ્ય અને આયુષ્યનો નાશ કેવી રીતે થાય છે તે વર્ણવ્યું છે. બીજા ભાગમાં અભિયંત્ર માર્ગદર્શન માટે સૂચનાઓ, અભિયંત્રવ્રતપાલક જીવનપદ્ધતિ, શિષ્યવ્રત-સદાચર ગૂઢ ક્રિયાઓ તથા પ્રસિદ્ધ ભૂમિપ્રવર્તકો અને સિદ્ધ અભિયંત્રોએ ઉપદેશોલા શિષ્ય-ચંદ્રશંકર નિયમો, સ્વામી શ્રી સિવાનંદ સરસ્વતીની મહામૂલ્ય ૨૦ સૂચનાઓ વગેરે વિસ્તારથી આપ્યાં છે અને ત્રીજા ભાગમાં પાશ્ચાત્ય તેમજ પૌર્વાત્ય વિદ્વાનો, મહાત્માઓ, વિદ્વાનો, દાકતરો વગેરેએ અભિયંત્રના સમર્થનમાં ઠેકાણે ઠેકાણે ઉચ્ચારેલાં વચનામૃતોનો સંગ્રહ પણ ખાસ કેપેટલામક અને માર્ગદર્શક છે. વિદ્વાન સાક્ષર શ્રી. રમણલાલ દેસાઈની દૃઢી પરંતુ ઉપયોગી સરતાવના પણ પુસ્તકની ઉપયોગિતામાં વધારો કરે છે. કતાની પોતાની પ્રસ્તાવના પણ ખાસ રસિયા લાયક છે. પુસ્તક ખરેખર દિગ્દર્શક છે.

દરેક દરેક પુસ્તકાલયમાં આ પુસ્તક ખરીદાઈ તેનો જોડો અને તેટલો બહોળો ઉપયોગ થાય એવી યોજના કરવાનું સૂચવવું અરથાને નહિ ગણાય.

કાગળ, છપાઈ, બાંધણી, બીજાં વગેરે સુંદર છે.

૯ સ્વાધ્યાય—લેખક: ડૉ. દરિપ્રસાદ મજુરાય દેસાઈ; પ્રકાશક: પારેખ અને લોશ, નવચેતન સાહિત્યમંદિર, ૨૪૫૬, બદ, અમદાવાદ; ૧૯૪૦; કાલન ૧૬ પેજ, સચિત્ર આનંદાનવાળું બાવવાદી સચિત્ર પાટું પૂરું; પૃષ્ઠ, ૧૮+૧૮૮; મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦

ગૃહસ્થી મંથમાગાના કુલ ૨૪ માં અને પાંચમા વર્ષના પ્રથમ પુસ્તક તરીકે બાઈ શ્રી. દરિપ્રસાદે વખતોવખત પત્રો તથા માસિકોમાં લખેલા તત્ત્વજ્ઞાન સંબંધી લેખોનો આ સંગ્રહ બાઈ દરિપ્રસાદને સાહિત્યકાર ઉપરાંત તત્ત્વચિંતક તરીકે આપણી આગળ રજૂ કરે છે. આ પુસ્તક બે વિભાગમાં છે. એકમાં સમગ્રતા અને વિકાસ, સંતંત્ર, સંતનાં લક્ષણ, ચેતન અને મનુષ્ય, દુરંત અને જગત એવા પાંચ અભ્યાસપૂર્ણ અને અનુભવપૂર્ણ લેખો

મે; ત્યારે ખીજામાં વિદ્યાનતરત્ત્વના બે તથા સૌન્દર્યપ્રાપ્તિ એમ બે લેખોનો સમાવેશ કરેલો છે. લેખો ક્યારે લખાયા અને કયા પુસ્તક ઉપરથી તે બાહ્ય હરિપ્રસાદે પૃથક્કે 'હે' નોંધમાં જણાવ્યું છે. અંગ્રેજી પુસ્તક વાંચ્યા પછી આ લેખોની ત્રેરજા એમને મળી છે. પાશ્ચાત્ય તેમ જ પૌર્વાત્ય અને દેશોના તત્ત્વચિંતકોના હૃદયેષો અને અવતરણો સ્થળે સ્થળે સમર્થન ખાતર આપ્યાં છે. આધ્યાત્મિક અને તત્ત્વચિંતનમાં બાઈ હરિપ્રસાદે ઠીક ચંચુપ્રવેશ કર્યો છે. લેખો મનનીય અને ઉપદેશાત્મક જણાશે. એ લેખો તૈયાર કરવામાં એમણે સારી મહેનત લીધેલી જણાય છે.

કાગળ, પુસ્તકની બાંધણી, છપાઈ વગેરે સુંદર છે. સામાન્ય વાચકને કદાચ આમાં બહુ રસ ન પડે એ સ્વાભાવિક છે, પરંતુ તત્ત્વજ્ઞાનના અભ્યાસીને તો આમાંથી ઠીક જોવા જોણવાનું મળશે. પુસ્તકાલયો તો જરૂર ખરીદે. આવા અનુભવી, અભ્યાસી અને વિદ્યાન લેખકનાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયોમાં અવરજી હોવાં જોઈએ.

૧૦. વહેંચી:—લેખક: રવ. જ્યોતેશચન્દ્ર પાઠકજી; પ્રકાશક: શ્રી. જયમનગૌરી બેા. પાઠકજી, ખપાડીઆ ચકલા, ગોપીપુરા, સરત. ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ, પૂઠ ૭૭; કાચું સચિત્ર પૃષ્ઠ ૮ આના.

સદર પુસ્તકની આ ખીજી આવૃત્તિ છે. પહેલી આવૃત્તિ ૧૯૩૭ માં પ્રસિદ્ધ થઈ હતી. તે વખતે એનો પરિચય અપાયો છે. આમાં ખાસ ઉમેરો જણાતો નથી. પરિચય માટે ૧૯૩૭ ના 'પુસ્તકાલય'ની કાંઈક જોવી. જે પુસ્તકાલયોએ ના ખરીદ્યું હોય તે ખરીદી બાંચે. એ પણ કટાક્ષમય અને રમુજ સેલીવાળું પુસ્તક છે.

૧૧. ઘરઘરજી અને મનોહર—લેખક: મસ્તરામ પંડ્યા, પ્રકાશક: હરભાઈ ત્રિવેદી, 'ઘર-ઘાળા' પ્રકાશનમંદિર, હિલ્લ પાર્ક, બાવનગર; ૧૯૪૦, કાચું પૃષ્ઠ ૧૬, કાઉન ૧૬ પેજ ૬૬નાં પૃષ્ઠ ૬+૧૨૭, મૂલ્ય ૧૨ આના.

રશિયન લેખક 'શેહોવ'ના 'પ્રયોક્ત' ઉપરથી એકાંકી પ્રકાશન 'ઘરઘરજી' અને પ્રખ્યાત જર્મન લેખક 'જોન વાન ડૂટન'ના 'યંગ વુડલી' ઉપરથી 'મનોહર' ત્રિઅંકી નાટક એમ બે લખવા લાયક નાટકો બાવાનુવાદરૂપે ભાઈ મસ્તરામ પંડ્યાએ લેતાલાં છે. પુસ્તકના નામ કરતાં અંદરની મોઠવણી જીલડી છે. પહેલું 'મનોહર' અને બીજું 'ઘરઘરજી' છે. બંનેમાં ગ્રેમ તથા લક્ષ સંબંધી વિચારોને લખતું વિવેચન છે. 'મનોહર'માં શાળાના સદસ્યોથી શાળાઈ વાતાવરણ તથા ત્યાંની ઉણપો અને અગચ્છો સંબંધી ચર્ચા કરી છે. જીવનમાં એટલે 'ઘરઘરજી'માં લીંબા પટેલની 'મેલી' નામની રોડલી દીકરી સાથે ઘરઘરજી કરવા આજો પટેલ નામનો યુવાન વલ્લપાપક ચર્ચ રહેતો દેખાય છે. પરંતુ જમીન અને બળદો મેના ચડિયાતા એ સંબંધમાં મતભેદ યતાં તેમાં વિલેપ આવે છે. છતાં આજો દોમ કરી મેલી તથા લીંબામાં અનુકંપા પ્રેરે છે અને આખરે આંખો જીવતાં છે એ જાણતાં મેલીને માટે સંમતિ આપે છે. પણ આજો હજુ જુગલ મેના ચડિયાતા તેની જીદ મેલી માંકે હોડતો નથી. છતાં લીંબા પટેલ ઘરઘરજી કરવાની ધમાલમાં સમાધાન કરાવે છે. નાટક દેકે અને રમુજ છે. પાશ્ચાત્ય નાટિક ઉપર આપણા દેશને અહુલ જાતાવરણ ઉપજાવી ચુકરાતને બંધબેસતું બનાવ્યું છે. બંનેની જીદ જોઈ વાચક સહેજે હસી ગય તેવું છે.

મનોહરમાં શાળાના સહચિક્ષણને અંગ્રેજી ઉદ્ભવતો પ્રેમ અને તેને અંગેના દ્વેષ ઈર્ષ્યા નજરે પડે છે. વિદ્યાર્થીઓ અને મુખ્ય શિક્ષક એક જ એક સાથે પ્રેમમાં પડે છે અને પોતાની વાગ્દત્તા તરફ પ્રેમની નજરથી જોતાર મનહરને પાંચમાલ કરવા ચનિદેવ તેના બાપને તાર કરી બોલાવે છે. પરંતુ લતા ખરી હપ્તકત જાહેર કરી ચનિદેવને કાવવા દેતી નથી. એ અને વિદ્યાર્થીની સાથે મુખ્ય અધ્યાપકનું સંવનન તેમ જ વાગ્દત્તા સાંભળી ઉપચિક્ષકો અને અન્ય વિદ્યાર્થી-વિદ્યાર્થીનીઓ પણ એ સંબંધી ચર્ચા કરતાં હોય છે. સત્તા આગળ મનહરને નમતું પડે છે અને શાળામાંથી રમ મળે છે અને એના પિતા લતાનો એકરાર સાંભળી સ્વસ્થ ચિત્તે એને લઈ જાય છે અને લતા ચનિદેવ સાથે સમાધાન કરે છે.

બંને નાટકો ભજવી શકાય એવાં છે. આધુનિક શિક્ષણપ્રણાલીના સહચિક્ષણની મુશ્કેલીનો એમાં ચિતાર આપ્યો છે. બંને નાટકો આધુનિક વસ્તુસ્થિતિ અને આધુનિક વાતાવરણનું દિગ્દર્શન કરાવે છે. પ્રેરક અને મનન કરવા યોગ્ય છે. 'મનહર' શિક્ષણના અભ્યાસકો, શિક્ષકો તેમ જ વિદ્યાર્થી અને વિદ્યાર્થીનીઓને તેમ જ તેમનાં માબાપોને ખાસ વાંચવા લાયક છે. ખીજું સામાજિક વસ્તુસ્થિતિ ગામડામાં કેવી હોય છે તેનો ખ્યાલ આપે છે. 'વર-શાળા'નું આ પ્રકાશન ઉપદેશ આતર જ પ્રસિદ્ધ થયું છે. કાગળ, છપાઈ વગેરે સાધારણ છે.

૧૨. ચંદ્રલોકમાં:—સંલેખકાર: શ્રી. મૂળચંકર મો. ભટ્ટ; પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે. કાગળ ૧૬ પેજ, ૫૪૬ ૮+૧૬૮; ૧૯૪૦; પાકું પૂઠું; મૂલ્ય છાપું નથી.

'૮૦ દિવસમાં પૃથ્વીપ્રદક્ષિણા' નામના પુસ્તકના પ્રખ્યાત ફ્રેંચ લેખક જુલેવર્નનાં બે પુસ્તકો 'ફોમ ધિ અર્થ ટુ ધિ મૂન' અને 'રાઉન્ડ ધિ મૂન' નામનાં બે પુસ્તકોને ટુંકાવી બે ખંડમાં આ પુસ્તક પૂરું કર્યું છે. તોપ મંડળની રચાપનાથી શરૂ કરી પછી ચંદ્રલોકની મુસાફરીનો કાર્યક્રમ ધડાય છે. સભામાં ત્યાં કેવી રીતે જવું અને કેવાં સાધનો જોઈશે એ બધું બારબીકેન અને તેના મિત્રો નક્કી કરે છે. પછી પર્વતની ટેકરી ઉપર બેઠી કરી તેમાં ૯૦૦ ફૂટ લાંબી લોહાના ઢાળાની તોપ જગીનમાં ઊંડી ઢાળવી, અંદરનો ગોળો ૯ ફીટ અને ઢાળાનો ગડાઈ ૬ ફીટ રાખવી. તેમાંથી એથ્યુમિનમનો પોલો ગોળો બનાવ્યો, તેમાં ત્રણ જણા ચંદ્રની મુલાકાતે જવા માટે તૈયાર થયા. એક તો ખાસ અમેરિકાથી તાર કરી ત્યાં નાણાંની જોગવાઈ કરી આવ્યો. તોપ તપા ગોળો તૈયાર થયા એટલે ઉંચા પર્વત ઉપરથી એ ગોળો ઉડશે કે કેમ તે તપાસ્યું અને પછી બારબીકેન, નિકોલ અને માર્કલ ત્રણે જણા ગોળામાં પોતાને જોડતાં સાધનો સાથે બેઠા. ગોળો દબકો ના રહે અને તેમાં આગોળ ના આવે માટે એક પડ પાછીનું રાખ્યું. બારબીકેન ગણિતશાસ્ત્રી અને વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી પણ હતો. તે બધા મજબૂતરી કરી સમય વગેરે નક્કી કરતો. ચંદ્ર જ્યારે પૃથ્વીની વધારે નજીક હોય ત્યારે ગોળો હોડવાનું નક્કી કરી બધી તૈયારી કરી. સભાસદોની મોટી સભા ભરી અને મેસ્ટનને તોપ હોડવાનું મહત્ત્વ કાર્ય સોંપી ત્રણે જણા દરબીન, દીવા, ખોરાક, લૂગડાં વગેરે લઈ અંદર ગયા. ગોળો ૯ ફૂટ પડ્યો અને ૧૨ ફૂટ ઊંચો. ઉપરથી વજનમાં દબકો અને નીચેથી વજનવાળો. અંદરના સૂત્રનમાં પેસવા માટે ઉપરના ચંક્રમાં એક નાનું ગોળ બારબીકેન દર્શ અને અંદર ત્રણ અંદર અને સુંવાળી પથારીઓ ગોઠવી હતી. નીચે ઉપર બતીઓ, દવા

સુધારવા પોટાશ, ક્લોરાઇડ અને કાર્બીક પોટાશ તેમ જ પ્રાણવાયુ વગેરે બધું સાથે હતું. એ ગોળો ફૂટે તે જોવા ૩૦,૦૦૦ શેર વખતનું એક મોટું દ્રશ્યીન ૧૦૦૦૦ ફૂટથી પણ વધારે ઉંચાઇએ ગોઠવ્યું હતું, અને બધા અનુકૂળ સંજોગોના વિચાર કરી તોપ ડિસ્ખેન્ડની પહેલી તારીખે રાતના ૧૦ કલાક ૪૬ મિનિટ અને ૪૦ સેકન્ડે ફોડી. મેસ્ટનને અંદર જવાનું મન હતું, પણ ખારખીકેને એને સમજાવ્યો. પછીનું મુસાફરીનું વર્ણન છે તે પણ સુંદર. પ્રેરણાત્મક અને ઉપદેશાત્મક છે. જુદે જુદે તબક્કે હવા કેવી, ત્યાં વજન કેટલું, હવા ભડી કે પાતળી વગેરે વર્ણન બહુ ગ્રીષ્મવદ્ધી આપ્યું છે. ખરતા તારાઓની અસર પણ કેવી રીતે ચાલે છે તેમજ ગણતરીમાં ચૂક થતાં અને વચ્ચે એક ખરતા તારાની અસરથી ગોળો અંદરોહમાં અંદર પાસે નહિ જતાં તેની આસપાસ ફરી ત્યાં જમીન, પાણી, વનસ્પતિ વગેરે છે કે નહિ તે તોધી પછી ગોળો પાછો પકવા માડ્યો અને તા. ૧૨ મી ડિસેમ્બરે ૧-૧૭ વાગે સવારે ગોળો ઉત્તર ૨૦°૭' અક્ષાંશ અને પશ્ચિમ ૪૧°૩૭' રેખાંશ ઉપર એ પાસિફિક મહાસાગરમાં પડ્યો અને સ્ટીમરે તેને આખરે શોધી કાઢ્યો.

વર્ણન બહુ ચોક્કસ અને સચોટ છે. જુદા જુદા ગ્રહો ઉપર જઈ ચકાવ અને ત્યાં પણ જમીન વગેરે વસ્તી હોય છે કે નહિ એ જાણી શકાય.

વૈજ્ઞાનિકો, જ્યોતિષીઓ વગેરેએ આ પુસ્તક વાંચવા લાયક છે. બાપા, છપાઇ, કાગળ બાંધણી વગેરે ઉત્તમ છે, જુલેવર્નનાં એ ત્રણથી વધારે પુસ્તકો લાઇ મૂળચંકરે ગુજરાતી ભાષામાં સુંદર રીતે ઉતાર્યાં છે. વાંચવા જેવાં છે.

પુસ્તકાલયો સંગ્રહ માટે પણ ખરીદે. કાંઈ પણ વિદ્યાનનો રસિયો આધુનિક સમયમાં રસભર વાંચનાર નીકળી આવશે.

ના. ચં. દીવાનજી

૧૩ પદ્યકથાઓ — સંગ્રહક: શ્રી. રમણલાલ શાહ, તંત્રી: “ બાલજીવન.” પ્રકાશક: બાલજીવન કાર્યાલય, બાજવાગા, વડોદરા. પૃ. ૪૭, પૃ. ૬૬. કાગળનું, કિં. ૦-૪-૦. આવૃત્તિ ૧ લી, ૧૯૪૦.

આ બાલજીવન ક્રમિક વાર્તામાળાની ભેટ ચોપડી છે. આમાં જાણીતા લેખકોની પદ્યકથાઓ સંગ્રહાઈ છે. કુલ ૧૧ કથાઓ છે. તેમાંની કેટલીક જાણીતી હોઈ મળ પડે તેવી છે. ચિત્રો પણ આવામાં આવ્યાં છે. કથાઓમાં કેટલાક શબ્દો લખ્યા અધરા છે. પંચાંગિ, ત્વરિત, રમેશ, અપકૃત્ય, અનિમિષ, ઉત્કૃષ્ઠ વગેરે.

૧૪. નવી નવાઈઓ — લેખક: શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહ, પ્રકાશક: નાગરદાસ ઇ. ખટેલ, બાલવિનોદ કાર્યાલય, મલાડ. પૃ. ૮૦, પૃ. ૬૬. કાગળનું, કિં. ૦-૬-૦.

આ અશોક બાલ પુસ્તકમાળાના છઠા વર્ષનું પુસ્તક ૮-૬ છે. આમાં ખરેખર નવી નવાઈઓ જ સંગ્રહાઈ છે. ચિત્રો અને હકીકત વ્યવસ્થિત ગોઠવાયેલી છે. આ પુસ્તકની હકીકત રીપ્લી કૃત Believe it or not અને લાગ, Would you believe it? તથા The minutes Wonder of the World એ પુસ્તકો તથા Popular Science વગેરે અમેરિકાના માસિકપત્રો ઉપરથી તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. ગૂજરાતી જનતાને એ વિશેષ ઉપયોગી થઈ પડશે.

વાંચવાની મળ પુ. ૧ થી ૮ — પ્રયોજકો અને પ્રકાશકો: શ્રી. મૂળજીલાલ ભટ્ટ

અને મથાસંકર ત્રિવેદી, કૃલચંદ બાલમંદિર, નડિયાદ. પ્રત્યેકના પૃ. ૩૨, પૂઠું કાગળનું, કિંમત પ્રત્યેકની ૦-૨-૩.

ભાષ મૂળશબ્દો ભક્તને બાલમાનસના અભ્યાસકો અને બાલકુનિયામાં કામ કરતા ધણીખરા ઓળખે છે.

એમણે બાળકોને વાંચવાની મગ્ન પડે તેવી રીતે આ વાચનમાળાની ગોઠવણ કરી છે. પહેલી પોથીમાં કેવળ મૂળાક્ષરો ઉપરથી બનતા શબ્દો ને ટૂંકાં વાક્યો લીધાં છે.

બીજીમાં કાનાવાળા શબ્દો અને ચિદ્રીવાચનમાં ઉપયોગી થઇ પડે તેવાં વાક્યો લીધાં છે. તથા ચાર પાંચ ૭ ને સાતમાં આગળનું વાચન સંપૂર્ણ છે.

દાષપ, કાગળ વગેરે આકર્ષક હોઇ છોકરાંને ગમે તેવું છે. કિંમત ૦-૨-૩ જરા મોઢી છે. હવેની આવૃત્તિએ એ તરફ લક્ષ આપવાની જરૂર.

ખરેખર ! 'વાંચવાની મગ્ન'માં એવી મ્લતવું લખાણ છે કે જેને સમજવા માટે શિક્ષક કે બાલમાનસશાસ્ત્રી થવું પડે.

અમે આ માળાને વધાવી લઇએ છીએ.

‘દ્રષ્ટા’

૧૬. કલ્યાણિકા—લેખક: શ્રી. અરદેશર કરામજી ખખરદાર; પ્રકાશક-પરોચ દ. શુક્લ, ૪૩, કલ્યાણ બિલ્ડિંગ નં. ૧, કાંદવાડી, મુંબઈ ૪; ડેમી કદનાં, પૃષ્ઠ ૧૫૯; પૂઠું પાકું; કિંમત ૨-૦-૦; ૧૯૪૦

આ પુસ્તકમાં કવિશ્રી ખખરદારની ‘ભજનિકા’ બદાર પડ્યા પછીનાં દસ વર્ષના ગાળામાં એમણે લખેલાં ભજનો છે. એ ભજનો પાંચ વિભાગમાં વહેંચી દોષેલાં છે; (૧) કંપના, (૨) આવરણ, (૩) સાધન, (૪) પ્રકાશ અને (૫) આનંદ. આ ભજનો સંખ્યા ટૂંક ટિપ્પણ શ્રી. ન્યોતીદ્ર દ. દેવેએ લખેલું પુસ્તકના ઉવટના ભાગમાં આપેલું છે. છેક છેલ્લે ભજનોની પ્રથમ પંક્તિઓ કક્કાવારી પ્રમાણે આપેલી છે.

આ પુસ્તકમાંનાં ભજનોની ભાષા શુદ્ધ તથા પ્રાસાદિક છે. એના રાગ વિવિધ હોવા છતાં સ્વરણ છે. એકંદરે ભજનો દિલને ગમી જાય તેવાં છે. ગુજરાતના બીજા કોઇ આધુનિક કવિએ આવા ભજનો લખ્યાં જાણ્યું નથી.

આ પુસ્તકના કાગળ, છપાઈ, વગેરે ધણી સારાં છે.

ગુજરાતનાં કરના પુસ્તકાલયોએ, સાહિત્ય-રસિકોએ તથા પ્રજાપ્રેમીઓએ આ પુસ્તક વસાવવા જેવું છે.

શં. સો. પટેલ

સામયિકો

રેખા—(વિશેષાંક બીજા) સંપાદક: શ્રી. જયન્તિ દલાલ ગતિ-રેખા કાર્યાલય, પિપ્પલ બેન્ક બિલ્ડિંગ, કારંગ, અમદાવાદ. વા. સવાનમ શ. ૨-૦-૦

માત્ર સવા વર્ષ નેટલા અલ્પજીવનકાળમાં રેખાએ જે પ્રગતિ સાધી છે તેવી અને તેટલી પ્રગતિ આપણા ગુજરાતી સામયિકોમાં બાએજ કોઇ ગણ્યા ગાંઠવાને નમીજ દશે. આટલા ટૂંક ગાળામાં રેખાએ બે વિશેષાંકો આપ્યા છે.

એમાં આવતા વિવિધ વિષયને લગતા લેખો આજે આપણા સાક્ષરો અને વિવિધ

દષ્ટિ ધરાવતા વાંચકોમાં ઠીક રથાન લેતા જાય છે. અને એનાં કટાક્ષચિત્રો પણ રાજ-કારણના વિષયની ઠીક રમૂજ આપે તેવાં હોય છે.

આ વિશેષ અંકમાં જાણીતા લેખકોની વાર્તાઓ ઉપરાંત વૈજ્ઞાનિક નજરે સ્વપ્નનું પૃથકકરણ ઠીક ધ્યાન જેવે તેવા લેખ છે. આ ઉપરાંત દેશપરદેશના હાલના વાતાવરણની માહિતી આપતા લેખો પણ ઠીક ઠીક ધ્યાન જેવે તેવા છે. ઉપરાંત “ નરસી ભગત કેમ જન્મ્યું ” એને લગતી ચિત્રપટ્ટિની માહિતી પણ વાચનીય છે.

જે રૂપિયા જેટલા અઘ્ન લવાજમમાં રેખા સરખું માસિક હરકોઈ પુસ્તકાલય અવશ્ય પોતાને ત્યાં વસાવે.

દીપોત્સવી અંકો

૧. સંદેશ—તંત્રી: શ્રી. નંદલાલ સુનીલાલ બોડીવાળા, સંપાદક: શ્રી. પ્રહલાદ અલભદ, સરસ્વતી શુવન, સારંગપુર, અમદાવાદ. મૂલ્ય ૦-૧૪-૦

આ અંક સારો પૃષ્ઠસમૃદ્ધ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હોય જાણીતા કવિઓ શ્રી. ન્હાનાલાલ, શ્રી. ખમરદાર, શ્રી. કેશવ શેઠ, પૂજાલાલ અને લલિતજીનાં કાવ્યો સર-ભાગનાં પૃષ્ઠોમાં સચિત્ર અપાયાં છે. ઉપરાંત શ્રી. ધૂમકેતુનું મૂજરાતના ન્યોતિધર શીર્ષક હેમચંદ્રાચાર્યનું જીવનકથાનક આપણામાં અસ્મિતા પ્રેરે તેવું છે. અને સાક્ષરશ્રી રમણલાલ દેસાઈ પાસેથી ગુજરાતની એક સંસ્થાનો પરિચય જ માત્ર મેળવી સંપાદક કેમ સંતોષ માન્યો હશે ? એમની પાસેથી તો સંદેશ જેવા પત્રે વધુ ઉત્તમ કોટિના સર્જનની આશા રાખવી ધટે. આ લેખ તો કોઈ એ સંસ્થામાંના એકાદ વ્યક્તિની કલમે લખાયો હોત તેજ ઠીક હતું. જ્યારે “ સંવત્સરની સંખ્યાએ ” શીર્ષક લેખ સંદેશના સદતંત્રીએ વર્ષભરનું ઠીક સરવૈયું આપણને આપ્યું છે.

આ સિવાય અન્ય અનેક લેખો વાંચવા જેવા છે. તરવીરોમાં શ્રી. પ્રાણલાલ પટેલનાં સુષ્ટિસૌંદર્યને લગતાં કુદરતી તેમજ અન્ય ચિત્રો આકર્ષક છે.

૨. મુંબઈ સમાચાર—તંત્રી: શ્રી. છેલશંકર વ્યાસ, રેડ હાઉસ, પારસી અગર રટ્ટોટ, કોટ, મુંબઈ.

મુંબઈથી પ્રકટ થતા મુંબઈ સમાચારના આ અંકમાં ટૂંકી વાર્તાઓનું હળવું સચિત્ર સાહિત્ય જે ધડી આનંદ મેળવવાનાં ઉપયોગ લાગે તેવું અપાયું છે. ઉપરાંત નવા નવા કવિઓનાં કાવ્યો પણ અહીં તહીં નજરે પડે છે; જ્યારે આજના યુદ્ધને અંગેની માહિતી આપતા લેખો અને તેને અંગેનાં ચિત્રો ઠીક પ્રમાણમાં સંગ્રહાયેલાં છે. કપર પરનું ત્રિરંગી ચિત્ર આકર્ષક છે. એ સિવાય આટું પેપર પર છપાયેલી ફોટોપ્લેટસ કેમેરાની કળાનો ઠીક પરિચય આપે છે. “ પદ્માતાપની પળો ” સરખું ચિત્ર ન અપાયું હોત તો તેથી અંકની આકર્ષકતા ભાગ્યેજ ઓછી થાત. આપણા ચિદ્ર પત્રકારોએ આવી રચિતગમ્યક તરવીરો આપવાથી હવે તો વેગળા જ રહેવું ધટે.

૩. આરામ—તંત્રી: શ્રી. નંદલાલ સુનીલાલ બોડીવાળા, સંપાદક: શ્રી. લક્ષ્મીપ્રસાદ જ. આચાર્ય, પ્રકાશનસ્થળ નં. ૧ પ્રમાણે. મૂલ્ય ૦-૮-૦

‘ આરામ ’ એ હળવું વાચન આપનાર સાપ્તાહિક છે. એના આ દીપોત્સવી અંકના સર્વ ભાગમાં કેટલાંક કાવ્યો રંગબેરંગી ઘાહીમાં છપાયાં છે. તે પછીનો શ્રી. રમણીયરામ

ગા. ત્રિપાડીએ “ ગુજરાતનું ચાલીસ વર્ષનું રાષ્ટ્રીય ઘડતર અને આજે ” શીર્ષક લેખ ગુજરાતના મયા ચાલીસ વર્ષના ઇતિહાસનું સુંદર આલેખન કર્યું છે. એ લેખ આપણને ગુજર ઇતિહાસનાં રાજકીય આદાસનોનાં પાછલાં ચાલીસ વર્ષોની ઇટલીક મીઠી યાદ આપી જાય છે.

અને શ્રી. મણિભાઈ દિવેદીનો “ ૬ ગુજરાતના ચાલુક્ય ઇતિહાસનું એક પાનું ” એ લેખ ૬. ગુજરાતના પ્રાચીન ઇતિહાસ પર કંઈક પ્રકાશપ્રેરક નીવડે તેવો છે. આ ઉપરાંત અંકમાં અન્ય વાર્તાઓ ઈ. વિવિધ વાચન અપાયું છે. ચિત્રોમાં પણ પ્રાણલાલ પટેલનાં કુદરતનો સાચો પરિચય આપતાં ખાસ આકર્ષક ચિત્રો છે.

૪. નવસૌરાષ્ટ્ર—તંત્રી: શ્રી. ઠક્કલાભાઈ કેશરી અને સહતંત્રી: શ્રી. હરગોવિંદ પંડ્યા, સલાપોસ કોસરોડ, અમદાવાદ મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦

“ નવસૌરાષ્ટ્ર ” એની દર દિવાળીની રીત મુજબ આ વર્ષે પણ એના આ દીપોત્સવી અંકને આજનાં આંતરરાષ્ટ્રીય આદલોનોને સગતાં કટાક્ષચિત્રોથી સજાર કર્યો છે. અને લેખસામગ્રીમાં પણ રાજકારણને સ્પર્શતા લેખો ઠીક પ્રમાણમાં અપાયા છે. આજના આપણા રાષ્ટ્રના તેમજ આંતરરાષ્ટ્રીય રાજકારણ વિષે જાણવા માગનારને એમાંથી અચૂક કંઈ ને કંઈ જાણવાનું મળી આવશે. અને વાર્તાવાચકોને કરુણાની તેમજ ક્ષણભર આનંદ આપી જાય તેવી વાર્તાઓ પણ મળી આવશે; જ્યારે શ્રી. નિર દેસાઈનો દશ વર્ષમાં “દિન્દની સુરત બદલી ચકાવ” એ શીર્ષકનો લેખ આજના આર્થિક આંદોલનના મુગમાં કંઈક માર્ગદર્શન આપે તેવો છે.

અને આટલેપર પર અપાયેલી તસ્વીરોમાં “ સંદેશ ” અને “ આરામ ”ના દીપોત્સવી અંકોની જેમ આ અંકમાં પણ શ્રી. પ્રાણલાલ પટેલની ફોટોગ્રાફી સારી આકર્ષક રીવડી છે. અને એજ વિખાતે સગતો-એ તસ્વીરકારનો ફોટોગ્રાફીને સગતો-લેખ પણ જાણવા જેવો છે.

એકંદરે અંક સુવાચ્ય સામગ્રી અને ચિત્રોથી ઠીક સમૃદ્ધ થયો છે.

૫. મહાગુજરાત—(દીપોત્સવી યુદ્ધઅંક) સંપાદક: શ્રી. બદ્ધંકર મંજારામ ભટ્ટ, સિંધ ન્યુસ પેપર્સ સિંગ, કેમ્પબેલ સ્ટ્રીટ-કરાચી. મૂલ્ય ૦-૮-૦.

દિવાળીના ટાંકણે અન્ય સામયિકોએ જેમ વિવિધ વિષય આપતી સામગ્રીથી ભરપૂર દીપોત્સવી અંકો પ્રકટ કર્યા છે તેમ કરાચી ખાતેના ગુજરાતી સાપ્તાહિક “ મહાગુજરાતે ” આ દીપોત્સવીને ટાંકણે યુદ્ધઅંક પ્રકટ કર્યો છે.

આ અંકમાં હાલ ચાલતા યુરોપીય યુદ્ધને સગતી માહિતીઓ આપતા અને આંતર-રાષ્ટ્રીય રંગે દર્શાવતા લેખો આજનાં આંખ્યા છે. આજનો યુદ્ધકાળના વાર્તાવરણ વખતે યુદ્ધને સગતી કંઈક માહિતી-યુદ્ધચરન્નમ, યુદ્ધે ચડેલાં રાજ્યોની પરિસ્થિતિ, વિમાની યુદ્ધ વગેરેને સગતી જાણવાનું હકીકતો-આપવામાં આવી છે. ઉપરાંત યુદ્ધમાં વપરાતાં યંત્રો, વાહનો, જલયાનો, તેમજ યુદ્ધમાં ગયેલા દિંદી ઐનિઓની તસ્વીરો પણ આપવામાં આવી છે. એમાં અપોણેલાં ચિત્રો પરથી આ લઘુને સગતો કંઈક જ્ઞાણ મળી શકે તેમ છે.

૬. દાંડીઓ (નવલિખ અંક)—તંત્રી: શ્રી. નટવર વિખાવાળા, દાંડીઓ કાર્યાલય, હવાડિયો ચક્રશે, સુરત.

“ દાંડીઓ ” ના આ દીપોત્સવી અંકના મુખપૃષ્ઠ પર કવિ નમદંતું પ્રેમશૈવ

અંકિત ચિત્ર આપ્યું છે, અને એ રીતે સંપાદકે “ દાંડીઓ ” દ્વારા એ વીરકવિની આ દિવાળીના ટાંકણે આપણને યાદ આપી છે.

અન્ય સામયિકોની જેમ આમાં વિવિધ વિષયોને લગતા લેખો નથી અપાયા, પરંતુ ખાસ નવલિકા અંક જ પ્રકટ કરવામાં આવ્યો છે. એમાં જાણીતા અને નવા એવા લેખકોની ટૂંકી વાર્તાઓ આપવામાં આવી છે. સંપાદકના જણાવ્યા મુજબ “ ભારે ખોરાક ” ઉપર “ હલકા વાચન ”નું આ વારિ ભારે ખોરાક પચાવવામાં ઠીક સહાયબૂત નીવડે તેવું છે અને તેમ છતાં ઘડીભર નવરાશે હળવા વાચનનો આનંદ લેવા માટે પણ આ વાર્તાઓ ઠીક કામમાં આવે તેવી છે. એટલે, પુસ્તકલેખોમાં, પાકા પૂઠે બંધાવી આ નવલિકા અંક સંપ્રદવામાં આવે તો વાર્તાઓના રસિયાઓને તે જરૂર મનોરંજક નીવડશે.

અંકમાં આપેલા ચિત્રો પણ કેટલાંક આકર્ષક છે.

૭. સ્ત્રીશક્તિ અને દેશખંધુ—તંત્રી: શ્રી. ઈશ્વરલાલ વીમાવાળા, કેળાપીક, સુરત.

“ સ્ત્રીશક્તિ ” અને “ દેશખંધુ ”ના આ સંયુક્ત દીપોત્સવી અંકમાં કેટલાંક કાવ્યો અને વાર્તાઓ આપવામાં આવ્યાં છે. ઘરઆતમાં આપેલું યુદ્ધપુરાણને લગતું રાગ-રાગણીનું કાવ્ય હળવે આનંદ આપે તેવું છે. અંકમાં આપેલી કેટલીક વાર્તાઓ સચિત્ર પણ છે, પરંતુ કેટલાંક સિનેમા નટીઓનાં ચિત્રોને ખાસ ‘પોઝ’ પૂરતાં મૂકી તેને કળાને નામે પરખાવવાં એ અનિચ્છનીય છે. આમ છતાં કવર પરતું ત્રિરંગી ચિત્ર સુંદર હોઇને આકર્ષક છે.

૮. નવચેતન—તંત્રી: શ્રી. ચાંપથીભાઈ ઉદેશી, પોલક સ્ટ્રીટ, કલકત્તા.

આ વર્ષે પ્રકટ થયેલા અને અમારી પાસે આવેલા દીપોત્સવી અંકોમાંની સાહિત્ય-સામગ્રીમાં વધુ સરસ અને વિવિધ વિષયપરથી સાહિત્ય પીરસાયું હોય તો અમને લાગે છે કે, નવચેતનમાં છે. આપણા જાણીતા વિખ્યાત કવિઓ જેવા કે, શ્રી. ખમ્પરદાર, શ્રી. સુંદરમ્ અને કેશવ શેઠનાં કાવ્યો અપાવા ઉપરાંત જાણીતા લેખકો-સાહિત્યકાર શ્રી. કૃષ્ણલાલ મો, ઝવેરી, શ્રી. રમણલાલ દેસાઈ, તેમજ કુંજરશી ધરમશી સંપટ સરખા લેખકો-ના સહ-કારથી અંકમાંના લેખો ઠીક ઠીક વાચનસમૃદ્ધિ આપી જાય છે.

અને નવલકારોમાં શ્રી. પનાલાલ પટેલકૃત ‘જીવતે જીવત ખારમું’ વાળી વાર્તા વાર્તા-રસિકોને ખાસ આકર્ષે તેવી છે.

આ સિવાય કવિ ખમ્પરદારનો જીવનચરિત્રાત્મક લેખ આપણા એ માનીતા સાહિત્ય-કારના જીવનપ્રસંગો પર સારો પ્રકાશ પાથરે છે. આપણા સાહિત્ય અભ્યાસીઓને એ અવશ્ય ઉપયોગી નીવડશે.

આવી લેખસામગ્રી ઉપરાંત સંપાદકે રંગબેરંગી કલાત્મક ચિત્રો પણ ઠીક પ્રમાણમાં આપ્યાં છે. તેમાં પણ મુખપૃષ્ઠ પરનું તેમજ અંદરનું રંગીન ઝડપુના રાસવાળાં ચિત્રો કલાના સુંદર નમૂનારૂપ લેખી થકાય તેવાં છે.

૯. શારદા—તંત્રી: શ્રી. ગોકુલદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા, લીમડાપોળ, વડોદરા. મુદ્રક શ. એક.

આપણા જાણીતા લોકસાહિત્યકાર શ્રી. રાયચુરાના તંત્રીપદ હેઠળ પ્રકટ થતા “શારદા” માસિકનો પણ દીપોત્સવી અંક પ્રકટ થયો છે. “શારદા” માસિકના વર્ષ દરમિયાન વિવિધ વિષયોને લગતા ખાસ અંકો પ્રકટ કરવામાં આવે છે. તો પછી દીપોત્સવીના ટાંકણે ખાસ

અને એ આશા રાખનાર આ દીપોત્સવી અંક મેળવીને જરાય નિરાશ નહિ થાય. એમાં પણ કવિ ખમરદાર, કવિ શ્રી ત્રિશુવન વ્યાસ, કેશવ શેઠ વગેરે કવિઓનાં સુગૃહ મનોહારકારક કાવ્યો અપાયાં છે.

લેખોમાં સાક્ષર શ્રી. રમણલાલ દેસાઈલિખિત “હવા ખાવાનું” રચના “તેમજ પિલાનીનું” આદર્શ વિદ્યાપીઠ, આન્તરરાષ્ટ્રીય ચતુર્થ વર્ગે લેખો ખાસ વાંચવા જેવા છે. અને “ગામડે” શીર્ષક કાવ્ય આપણા આમજીવનમાં ખેડૂત સ્ત્રીનો ખરો ખ્યાલ આપતું એ કાવ્ય આપણામાં આમજીવન પ્રત્યે પ્રેમ ઉત્પન્ન કરે તેવું છે.

ચિત્રોમાં શ્રી. કનુ દેસાઈનું “વર્ષામંગલનું” તેમજ શ્રી. ઉર્મિલા ચાહચિત્રિત “મારે આંગણિયે મોરલા ગળકંતા” એ બે ત્રિરંગી ચિત્રો સુંદર કલાત્મક હોંધને હરકોઈની પ્રસંસા માગી લે તેવાં છે. અને “વહુની દિવાળી” વાળું કલાકૃતિ તો આપણા સમાજમાં વહુની દિવાળીને દિવસે પણ કેવી રીતે હોય છે તેનું દૃષ્ટાંત કરાવે છે.

એકંદરે અંક સુવાચ્ય સામગ્રીથી લારપૂર અને કલાત્મક ચિત્રોથી સંતોષેલા હોંધને સંપાદકને શ્રમ સંકળ કરતો દીસે છે.

૧૦. શુણ્ણસુન્દરી—તંત્રી: સી. જયવતી દેસાઈ, પ્રકાશક: લુહાણામિત્ર પ્રિં. પ્રેસ, રાવપુરા, વડોદરા.

શુણ્ણસુન્દરીનો ઓઠોતરનો ગરબા અંક પ્રસિદ્ધ થયા પછી આ નવેમ્બર માસનો અંક દીપોત્સવી અંક તરીકે પ્રકટ કરવામાં આવ્યો છે. અંકને આકર્ષક બનાવવા એ હંમેશાંની યાદીમાં હાપવામાં આવ્યો છે. એમાંનું પ્રથમ પૃષ્ઠ પરનું શ્રી. રામચુરાનું ચરદ પૃષ્ઠમાંનું કાવ્ય સ્ત્રીઓએ કંદામ કરવા જેવું છે, ન્યારે ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈરચિત “રોલકું” એકે ન પુટિયું” કાવ્ય ઠીક દળથી રમુજ ઉત્પન્ન કરે તેવું છે. આ સિવાય અન્ય વાર્તાઓ અને સ્ત્રીઓપયોગી લેખોથી અંકની સારી સંજવટ કરવામાં આવી છે.

અમે ઉપર આપ્યો તે તો મોટેરાંઓને દીવાળીનો આનંદ મેળવવા માટેના સાદિલનો પરિચય આપ્યો. પરંતુ એ દિશામાં આપણા બાલમાસિકોનો પણ ઠીક ઠીક ધોજો છે. એ બધામાં “બાળક”, “બાલજીવન”, “બાલજગત” અને “બાલમિત્ર” તેમજ “ગાંડીવ” જાળકોને દીવાળી પ્રસંગે વાંચવા જેવું તેમજ રમુજ અને જ્ઞાનદાયક વાચન આપવા યથાશક્ય પ્રયત્નો કર્યા છે. તેમાં પણ બાલજગત અને બાલસપ્તાહ એનાં સુરોજનો માટે જાણે એકબીજાની સરસાઈનો ઠીક પ્રયત્ન કર્યો છે. એ દૃષ્ટિએ એ બંનેએ બાળકોને ઠીક આકર્ષણ આપ્યું છે. આમ જતાં બાળકે એવા બહુ ઠંડો નહિ કરવા છતાં દીપોત્સવીને અનુરૂપ એવું કલાકાન્તનું સાદું છતાં સુંદર કવચિત્ર આપ્યું છે, ન્યારે બાલમિત્રે એના રામેતા મુજબના અંકને જ દીપોત્સવી અંકનું નામ આપી એને દીપોત્સવી અંક તરીકે ઓળખાવ્યો છે. અને બાલજીવને એની દમેચની બે રંગી હાપણી જાગવી રાખી છે. એમાં આપણું રંગોળીનું ત્રિરંગી ચિત્ર ઠીક પ્રસંગને અનુરૂપ છે.

આ બધાં બાલમાસિકોમાં વાચનસામગ્રી બાલ માનસને અનુકૂળ અને મનોરંજક અપાઈ જ છે એટલે એ વિશે ભાષ્યજન કંઈ જણાવવાનું રહે છે.

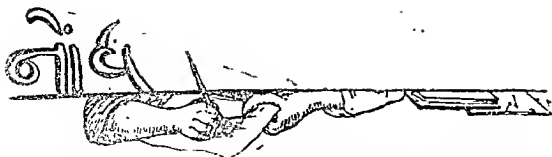
આ બધાં બાલમાસિકોની સઘે “ગાંડીવ” બાલપાલિકે પણ થોડી વાં પૃષ્ઠસંખ્યા અને લેખસંખ્યા અપીને એણે પણ દિવાળી ઉજવો છે. આ અંકમાં એના ધણા અંકોમાં દેખા દેતા બોકાર પડેલની પણ પરકગમ્યા અપાઈ છે.

નવીન કાલ

ક્રમિક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અથવા મળવાનું સ્થળ	કિંમત
૧	જીવનનું ઝેર	હરજીવન સોમૈયા	ભારતી સા. સંઘ અમદાવાદ	૨-૦-૦
૨	પદ્મવ	દુર્ગેશ શુક્લ	ગતિ-રેખા કા. અમદાવાદ	૦-૧૨-૦
૩	મૌલાના મહમદઅલી	“ ગરીબ ”	કાસીમખેડ પી. મીરઝા કાઝી મહોદ્દો, ભાવનગર	૧-૪-૦
૪	યંત્રની મર્યાદા	નરહરિ પરીખ	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૦-૧૪-૦
૫	પાપ, પુણ્ય અને સંયમ	ગોપાલદાસ પટેલ	“ ”	૦-૧૨-૦
૬	ખિરસાકોથ	મગનભાઈ દેસાઈ	“ ”	૦-૬-૦
૭	સહજનંદ સ્વામી	કે. ધ. મશરવાળા	“ ”	૦-૧૦-૦
૮	બિધધનું જીવન	“ ”	“ ”	૦-૧૦-૦
૯	મંગળ પ્રભાત	મધીજી	“ ”	૦-૧-૦
૧૦	મહાસલાના ગીતો	ચિ. પ્રા. ભટ્ટ	“ ”	૦-૧-૬
૧૧	ગજવે ધૂમતો શબ્દકોષ	ત્રિપાઠી અને વોરા	મૂલવંતરાય ત્રિપાઠી જૂનાગઢ	૧-૪-૦
૧૨	ચારુ ચિકિત્સા (હિંદી) (ઉત્તરાર્ધ)	વૈદ્ય ગોપીનાથ શુક્ત	સંપાદક પોતે, ડોટા	૧-૮-૦
૧૩	બ્રાજ વાર્તાવલિ	હંસા મહેતા	ચિટ સાહિત્ય ભંડાર સુઅમ	૧-૦-૦
૧૪	પિયાસી	સુન્દરમ	આર. આર. શેઠની કંપની, સુઅમ	૧-૮-૦
૧૫	ભાભી	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	એન. એમ. દક્ષરની કું. સુઅમ	૨-૮-૦
૧૬	સંભાવિત સુંદરલાલ	વીરમિત્ર દિવેટિયા	ગૂર્જર ઍથરલ કા. અમદાવાદ	૧-૪-૦
૧૭	કલાનો નાદ	શ્રી. કાલિદાસ દવિ	અશિકિત કાર્યાલય, સુરત	૧-૪-૦
૧૮	જૂત ભડકા	શ્રી. ધનસુખલાલ મહેતા	“ ”	૧-૧૨-૦
૧૯	સમિધ	બણીતા લેખકો	“તથુખા” કાર્યાલય રાયપુર, અમદાવાદ	૧-૮-૦
૨૦	ગુજરાત સાહિત્યસભાની કાર્યવાહી ૩૯-૪૦		ગુજરાત સા. સભા, અમદાવાદ	૧-૮-૦

માસિકો મહ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભિષ્	૧૦	૮	નવેમ્બર	૧૩-૧૧-૪૦
કિશોર	૫	૧૨	ઓગસ્ટ	૧૫-૯-૪૦
કુમાર	૧૭	૧૦	ઓક્ટોબર	૧૬-૧૦-૪૦
અકાષતામિત્ર	૨૬	૧૧	કાર્તિક	૩-૧૧-૪૦
ખેતીવાડી	૬	૭	આસો	૮-૧૦-૪૦
ગુણસુન્દરી	૩૫	૩	નવેમ્બર	૧-૧૧-૪૦
આમજીવન	૧૧	૪	નવેમ્બર	૧-૧૧-૪૦
ચરોતર	૧૦	૧૦	ઓક્ટોબર	૧૬-૧૦-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૮	નવેમ્બર	૪-૧૧-૪૦
નવચેતન	૩૭	૮	નવેમ્બર	૩૦-૧૦-૪૦
નવરચના	૫	૬	ઓક્ટોબર	૮-૧૧-૪૦
પાદીદાર	૧૮	૧	કાર્તિક	૨૬-૧૦-૪૦
પ્રચાને	૧૫	૧૨	આશ્વિન	૨૭-૧૦-૪૦
શ્રી કાર્પસ ગુ. સભા ત્રિમાસિક	૫	૩	ઓક્ટો-ડિસેમ્બર	૨-૧૧-૪૦
ખાલજગત	૨	૨૩	નવેમ્બર	૧-૧૧-૪૦
ખાલજીવન	૨૧	૧	નવેમ્બર	૯-૧૧-૪૦
ખાલમિત્ર	૨૦	૪	ઓક્ટોબર	૨-૧૧-૪૦
ખાલસખા	૪	૬	નવેમ્બર	૩૦-૧૦-૪૦
ખાળક	૧૮	૧૧	નવેમ્બર	૩૦-૧૦-૪૦
લુહિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૭	૩	જુલાઈ-સપ્ટે.	૮-૧૦-૪૦
યુવક	૧૦	૧૧	નવેમ્બર	૫-૧૧-૪૦
રેખા	૨	૪	નવેમ્બર	૩૦-૧૦-૪૦
વૈષ્ણવપત્ર	૪૫	૧૧	નવેમ્બર	૯-૧૧-૪૦
વ્યાયામ	૨૫	૧૦	સપ્ટેમ્બર	૧૫-૯-૪૦
ચારદા	૩૩	૭	ઓક્ટોબર	૧૫-૧૦-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૨	૨	નવેમ્બર	૧-૧૧-૪૦
સૌરાષ્ટ્રશિક્ષક	૧૪	૧	જુન-જુલાઈ-ઓગસ્ટ	૩-૧૦-૪૦
શ્રીઓષ	૮૪	૧૧	નવેમ્બર	૧-૧૧-૪૦
સ્કાઉટવીર	૫	૮	સપ્ટેમ્બર	૧૫-૯-૪૦

વડોદરા રાજ્ય

કાયમ થયા—પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ અવરથાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ મો. પટેલ જેઓની એ પદ પર અવેળ નિમજ્જક થયેલી તેઓ કાયમ થયા કહે છે. અભિનંદન.

પુસ્તકાલયને મળેલી લેટ+

સા. પુ. હરિપુરા (તા. પલસાણા)ને ૪) શ્રી. નાથુભાઈ રામજીભાઈ તરફથી, ૨) નાથુભાઈ લાલભાઈ પટેલ, અને ૩) ખુશાલભાઈ વનમાળીભાઈ તરફથી,

ખાલ સા. પુ. સાવલીને બાઈ ચંચળ તે ગાંધી છોટાલાલ પુરંગોત્તમની વિધવા તરફથી શ. ૧૦૧) કાયમરૂઝમાં વધુ મદદ તરીકે આપ્યા છે.

સા. પુ. મેથી (તા. કરજળ)ને ૫) શાહ હસમુખલાલ ધીરજલાલ-ઈટોલાં, ૫) પા. કાલીદાસ ભગવાન ડુંગવ, ૫) શા. શાન્તિલાલ વીરચંદભાઈ મેથી, ૭) શા. મગનલાલ હરજીવનદાસ મેથી, ૨) પા. પરસોતમ ઈશ્વરભાઈ મેથી, ૨) પા. અંટોરભાઈ ગલામભાઈ મેથી, ૩) શા. નેમચંદ મોહોલાલના કુ. વ. ક. ચંદુલાલ નેમચંદ મેથી, ૨) પા. અંખાલાલ અંટોરભાઈ મેથી, ૨) પા. ઈશ્વરભાઈ મુલજીભાઈ મેથી, ૨) પા. દેશાઈભાઈ ખુશાલભાઈ મેથી, ૨) પા. બાબરભાઈ વેણીભાઈ મેથી, ૨) પા. મીઠાભાઈ જેસંગભાઈ મેથી.

સર મનુભાઈ ઇનામી નિર્ણય હરીદાઈ—વડોદરા સાહિત્ય સભા તરફથી ઉપરુક્ત ઇનામી હરીદાઈ માટે નિર્ણયો માગવામાં આવ્યા છે, હરીદાઈ માટે વિષય: “ ખેડૂતની કરજગરત સ્થિતિ: તેનાં કારણો અને ઉપાયો ” રખાયો છે. નિર્ણય મંત્રીઓને ડિસેમ્બર આખર સુધી મોકલી આપવાનો છે. ઇનામ શ. ૧૦૦ રખાઈ છે. વિગતવાર માહિતી વડોદરા સાહિત્ય સભાના મંત્રીને લખવાથી મળી ચકરો.

કડી મહાલ પુ. પરિપદ—બોરીસણા મુકામે તા. ૨૧-૨૧-૪૦ ના રોજ મે. રા. રા. કડી વિભાગ ચાળાધિકારી શ્રી. માલસે સાહેબના પ્રમુખપદે મળનાર છે.

રાજ્ય બહાર

અમદાવાદનાં પુસ્તકાલયોનું સંમેલન ટૂંક સુદમાં અમદાવાદમાં મળનાર છે. તેને અંગે ત્યાંનાં પુસ્તકાલયો પર પરિપત્ર મોકલવામાં આવ્યો છે.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના આગામી અધિવેશનના પ્રમુખ તરીકે જાણીતા કવિશ્રી. અરેદેશર ફરામજી ખખરદારની વરણી થઈ છે.

વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂર્વણી અંક ૪૫

ક ૪૨૬૭૫ દેસાઈ પ્રા. ડી. અને પારેખ હી. ત્રિ.
૧૧ અમદાવાદ મ્યુનિસિપાલિટી
શતાબ્દિ રમારક અંથ.
૧૯૩૫; રૂ. ૧-૦-૦

ક ૮૧૬૫ વિદ્યાવિજયજી, મુનિશ્રી (અનુ.)
૨૯ જૈન તત્ત્વજ્ઞાન (વિજયધર્મ-
સુરિકૃત)
૧૯૩૫; રૂ. ૦-૪-૦

ગ ૧ ૬૮૧ મચ્છવાળા, કિશોરલાલ ધનરાયમ
૬૪ સત્યજીવન અથવા સત્યા-
ગ્રહ સત્ય વિચાર
૧૯૩૫; રૂ. ૦-૧૦-૦

હ ૨૩૬ અધી, મોહનદાસ કરમચંદ
૪૫ ધર્મમંથન
૧૯૩૪; રૂ. ૦-૧૨-૦

૧૨ ૫૪૩૧ પરીખ, અમૃતલાલ મોહનલાલ
૬૭ ૨૫૭૮ અંકગણિત ભા. ૧-૩
૧૯૩૩; રૂ. ૧-૪-૦

૫૨ ૪૫૧૮૨ ધનજીભાઈ કુકીરભાઈ
૫૧ પદાર્થવિજ્ઞાન ભા. ૧ ભા.
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૦-૦

જ ૪ ૬૮૧ મચ્છવાળા, કિશોરલાલ ધનરાયમ
૧૩ ઉદ્યમજી જીવન
૧૯૩૫; રૂ. ૦-૧૦-૦

જ ૮ ૩૮૬૩ દવે, બાલુ પ્ર.
૫૪.૬ પરસ્પરા પદ્ધતિ-સંતતિનિયમન
ભા. ૧ ભા.
૧૯૩૪; રૂ. ૦-૮-૦

જ ૮ ૪૭૫૬ નાન્દી, જટાચંકર
૬૧ પ્રજ્ઞાચર્યમીમાસા
(ન. મ. ૧૦૧)
૧૯૪૦; રૂ. ૩-૮-૦

જ ૮ ૬૧૬૩ શાહ, હિંમતલાલ મ.
૧૨ આરોગ્ય અને મુખ
૧૯૩૪; રૂ. ૦-૬-૦

ટ ૧ ૩૬૬૫ ત્રિવેદી, નવલરામ જગન્નાથ
૬૪ સમાજસુધારાનું રેખાદર્શન
૧૯૩૪; રૂ. ૦-૮-૦

ઢ ૩ ૫૦૪૫ પટેલ, મણિભાઈ
૧૦ બાલકુળના પાઠો
(અં) ૧૯૪૦; રૂ. ૦-૪-૦

ઢ ૩ ૮૫૬૯ વ્યાસ, મગનલાલ ત્રિ.
૬૦ બાલવિનોદ ભા. ૪-૫
૧૯૩૩; રૂ. ૦-૮-૬

જ ૧૨ ૪૪૮૭૪ દ્વિવેદી, મણિભાઈ
૭૬ રાજપીપળામાં નવી વસા-
હતનો વિકાસ
૧૯૪૦; રૂ. ૦-૬-૦

ઘ ૪૩૬૬૭ દેસાઈ, મજરાય મુકુંદરાય
૬૩ સમાજશા આખ્યાન
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૦-૦

ઘ ૬૭૮૯ અસાહિત્ય મંદિર, સુરત (સંપા.)
૫૫ પારસી લગ્નગીતો ગરબા વગેરે
૧૯૩૪; રૂ. ૦-૬-૦

મ ૪૫૩૭૩ ધામી, મોહનલાલ યુનીલાલ
૭૭ રાસ કટોરી
૧૯૩૫; રૂ. ૧-૦-૦

મ ૫૫૩૮ પાઠકજી, જયમનભૌરી
૩૫ તેજબાયા
૧૯૪૦; રૂ. ૧-૪-૦

મ ૭૩૫૩૫ મુરલિમ-ગુજરાત સા. મંડળ
૨૦ કામકુળ પુષ્પ ૭-૮
૧૯૩૫; રૂ. ૦-૮-૦

મ ૮૯૬ ૭૬	ચાંચી, વજ્રલાલ ઠાગીદાસ રસમંગા ૧૯૩૪; ૩. ૦-૪-૦	ચપ ૫૩૩૪૨ ૧૬	પંડયા, જમિયત ફ. કમનમીનુ દિસમલ. ૧૯૩૫; ૩. ૦-૫-૦
મ ૧૪૮ ૭૩	ચોંચી, ઉબરંજરાય કેશવરાય મેદ અને ઉગળા; લક્ષ્મ કે સમર્પણ ? ૧૯૩૫; ૨ શિલિંગ	ચપ ૭૩૭ ૩૫	મેધાણી, સ્વેચ્છંદ કા. વૃક્ષસીમારો (મં. મં. ૨૩) ૧૯૪૦; ૩. ૨-૮-૦
મ ૨૩૩૩ ૫૪	ગાંધી, ઉદુલાલ પલ્લાતાં તેજ અને બીજાં નાટકો ૧૯૩૫; ૩. ૦-૧૧-૦	ચપ ૮૦૨૬ ૦૬	વર્મા, ચારદાપ્રસાદ વનવનની વેલી ૧૯૪૦; ૩. ૦-૧૨-૦
મ ૫૬૬૮ ૬૪.૨	પુરોહિત, નર્મદાસકર ભોગીલાલ (અનુ.) સંસ્કૃત નાટક ભા. ૨ (કીચકૃત) ૧૯૩૪; ૩. ૧-૦-૦	ચપ ૬૧૬૫ ૫૪	શુક્લ, દુર્જેશ પંક્તિ (અતિ મં. ૨. ૨) ૧૯૪૦; ૩. ૦-૧૨-૦
ચર ૬૦૮ ૨૬	ચાહ, રમણલાલ નાનાલાલ ચીની વાતો ૧૯૩૫; ૩. ૦-૨-૬	ચપ ૬૧૪ ૨૫	શુક્લ, બસુભાઈ (ભા. ૬.) ચાર અંખાલ અને માલંચ (૨. ટાંગોરુન) ૧૯૪૦; ૩. ૧-૧૨-૦
ચર ૮૬૩૮ ૫૫	ચાહ, કેશવલાલ મ. પાતળવાસી ૧૯૩૫; ૩. ૦-૩-૦	ચપ ૬૭૫ ૦૩	સોની, રમણલાલ પી. (અનુ.) પીઠાન્ત ભા. ૧-૨ (ત.મં.૪) ૧૯૪૦; ૩. ૩-૦-૦
ચર ૬૪૧૩ ૨૫	બાઈ, મુળચંદર મો. (ભા. ૩.) ચન્દ્રસેકર્મા (જી. વનકૃત) ૧૯૪૦; ૩.	ચપ ૬૭૮૮ ૮૦	સી, સદિત્ય મંદિર-મુરત વડેમી પતિ ૧૯૩૪; ૩. ૦-૩-૦
ચપ ૧૨૨૩ ૬૫.૨	આગાર્વા, ગુણવંતરાય પી. બુલકાળના પડલાયા ભા. ૨નો ૧૯૩૪; ૩. ૧-૦-૦	ચ ૭ ૧૦૭૩ ૪૬	આગાર્વા, તારાચંદ પોપટલાલ નરમંદા ૧૯૩૪; ૩. ૨-૮-૦
ચપ ૨૬૩૭૬ ૪૦	નિઃપાણી, મનુભાઈ નાગમતી. ૧૯૩૪; ૩. ૧-૦-૦	ચ ૭ ૬૫૫૩ ૫૪	મેમિયા, દરજીવન (અનુ.) પશ્ચિમના મમરાંમે (વિ. સા મા. ૫. ૩) ૧૯૪૦; ૩. ૧-૮-૦
ચપ ૩૬૫૫૪ ૫૩	ત્રિવેદી, ચંદુલાલ પ્રતિજિંન ૧૯૩૫; ૩. ૦-૧૩-૦	ચ ૭ ૭૨૧ ૧૭	મિત્રી, અંબાલાલ ન. યાગલ સોલંકીપુત્રની કીર્તિદયામી ૧૯૩૫; ૩. ૨-૦-૦

ય ૭૯૬૮	સોમૈયા, હરંજીવન
૨૮	જીવનનું એર (ભા. પ્ર. ૮૧)
	૧૯૪૦; ર. ૨-૦-૦
ર ૩૬૮૫	ત્રિવેદી, રતિલાલ મોહનલાલ
૮૧	વાદમીકિતું આર્ષદર્શન
	૧૯૩૪; ર. ૧-૮-૦
ર ૪૪૧	દેસાઈ, હરિપ્રસાદ મજરાય
૯૮	સ્વાધ્યાય (ગ્ર. મં. ૨૪)
	૧૯૪૦; ર. ૧-૪-૦
ર ૪૫૬	ધૂમકેતુ
૭૬	રજકણ
	૧૯૩૪; ર. ૧-૪-૦

ર ૬૯૨	મહેતા, ધ. કૃ. અને દેવે, જયો. હ.
૧૧	અમે બધાં
	૧૯૩૫; ર. ૨-૮-૦
ગ ૧૨૨૪૩	આચાર્ય, ગુણવંતરાય પો. (અનુ.)
૩૪.૧	તવારીખની તેજગ્યા
	પુ. ૧ હું (જવાહરલાલ કૃત)
	૧૯૩૫; ર. ૩-૮-૦
જ ૫૪૩૧	પરીખ, અમૃતલાલ મોહનલાલ
૭૩	મુખાર્ષ ઇલાકો
	૧૯૩૩; ર. ૦-૫-૦
ક ૯૧૪	મુકાદમ, વામન સીતારામ
૭૨૩૭	જનપતિ શિવાજી ચરિત
	૧૯૩૪; ર. ૫-૮-૦

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી સન ૧૯૪૦

યાદી નં. ૧૦ : સંખ્યા ૮૮

નીચે જણાવેલા આમ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૯-૪૦ના બજેટમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે માટે ઓક્ટોબર માસમાં મેડન તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યા છે. રાજ્યમાં મધ્ય જ આમ પુસ્તકાલયોને ૧૯૪૦ આખર સુધીમાં પુસ્તકો બનતા સુધી મોકલાઈ નહીં તેવી યોજના થયેલી તે મુજબ પત્રો-માસિકોની યાદીઓના ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલાય છે. પરંતુ હજી કેટલાંક આમ પુસ્તકાલયોએ તેમના બજેટમાં પુસ્તકોની યાદીઓ મોકલી નથી. જેમણે હજી પછી યાદીઓ મોકલી ન હોય તેમણે બનતી તરારે મોકલી આપવા તજવીજ કરવી.

પેટલાદ—ખજુસોલ, વટાવ, સીલવાઈ, દંતાલી, ભાટીએલ, ચરડી, ચલેડી.

પાદરા—સરસવણી, ડબકા, તાજપુર, મહમદપુરા.

લાદરજી—કાજીસા, મુલેલ, ચમારા.

વડોદરા—લાલજીપુર, તરસાલી, વડસાણા.

કરજી—વીરજી, સુરવાડા, પુરા, લતીપુર

દોબી, માનપુર, સણાપુર, હળદરવા.

ડભોઈ—પીસાઈ, પારીખા, જત્રાલ, રાજલી,

કુકડ.

વાઘોલીઆ—કરમાલીઆપુરા, જરોદ.

સાવલી—શાંતિપુરા, શારદાપુરા, વેમાર,

પોષ્યા, બાલ પુ. સમલાયા રેશન.

શિનોર—દામાપુરા, આનંદી, વરખડ, મંજરોલ.

સંખેડા—સરગી, રતનપુર-કમારજી, ચરીઠા,

ભાટપુર.

હલેગામ—ગળીઆના મંડ.

કડી—નંદાસણ, ચડાસણા, ચાલાસણ.

કલોલ—પલીઅડ,

મહેસાણા—વડરમા.

પાટણ—સંખારી

સિદ્ધપુર—ભાંખર, મહિલા પુ., ઐઠોર,

આલજીવાડા, મેયાણ, કુંવારા, વિશોળ.

ખેરાળુ—નાંસવાડ, ઉમતા, હસનપુર.

ચાણુરમા—જમીજા, ગંધુ, સદુમળા, મળાના.

નવસારી—કરઆપાર, પડધા, દેલવાડા.

પલેસાણા—ગંગાધરા, બારસડી, બજેશ્વર.

ગણુદેવી—ભાઠા, અજરાઈ.

કામરેજ—કાસમાડી સીમાડા, ધલા, વાવ.

મહુવા—શેખપુર, લસણપુર.

માંગરોલ—નંદાવ, ગીજરમ.

અમરેલી—કમીગઢ, વિઠ્ઠલપુર.

દામનગર—મહિલા પુ.

ખાલા—છગોરાળા.

કોડીનાર—કડોદરા.

રતનપુર—મજવરીઆ.

સામયિક દોહન

સામયિક પત્રોમાંના સંગ્રહવા જેવા લેખો

વર્ષ ૨]

નવેમ્બર : ૧૯૪૦

[અંક ૭-૧]

દુખળો ઠીંગુલ અને સુકલડી બાંધાનો

આજનો યુવાન

શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ

આજનો યુવાન એટલે દુખળો, ઠીંગુલ. ગુજરાતનો આજનો યુવાન સુકલડી બાંધાનો છે, પણ તે ધારે છે કે તે કામદેવનો અવતાર છે, એનું સૌંદર્ય ટાપટીપોમાં નેં પદ-પાઉડરમાં સમાઈ ગયું છે. બહેનોનું પણ શું છે ? આ તો સમાન હક્ક અને સરખા મતનો યુગ છે. જૂના જમાનાની આજે તિરકાર પામતી માતા આજની યુવતીને કેવી રીતે વર્ણવશે ? મારી દાદી આજે આવે તો જરૂર કહે કે આજે તો પુરુષોએ ધાજ કાઢવી જોઈએ ! સૌંદર્યની ભાવના જરૂર ધટ છે, છતાં તેમાં ફેરફારો પણ જરૂરના છે; પણ સાચું સૌંદર્ય તો તંદુરસ્ત દેહમાં પ્રકટેલું હોય છે; સુગંધી તેલ અને પદ પાવડરમાં નહિ. કિતર દિંદના કૈયાઓ અને સરહદના અશ્વધાનો જોડે આપણા યુવાનો પોતાનો તોલ કરી લુએ. આપણે ત્યાં ખંત-મહેનતનો પણ અભાવ થઈ રહ્યો છે. ઘરકામમાં પણ આજના વિદ્યાર્થીઓ બહુ મેકાકુ બની ગયા છે.

અખાડાઓ કાઢવાની વાતો યાચ છે, પણ ફેટલા અખાડાઓમાં કે રમતંગમતમાં આગળ આવવા પ્રયત્ન કરે છે. આમાં લાજતરનો દોષ કાઢવા બેસીએ, પણ આપણે આપણા તરફ નજર નાખવી જોઈએ. ઇતિહાસ કહે છે કે, આપણે હજારેક વર્ષથી પરાધીનતાના ચક્રમાં આબ્યા છીએ. મરાઠા યુગની આપણી ચઢતી પણ ચાર દિવસની ચાંદની જેવી થઈ ગઈ. આજે આપણે ગાંધીજી સંબંધી ખૂબ વિચારો કરીએ છીએ, પણ તેમના સચ્ચેલા માર્ગે ફેટલા જઈએ છીએ ? સૌંદર્ય, પરાક્રમ અને ખડતલ જીવનથી ઠંડાળાને આરામ અને વિલાસમાં લસરી પડેલ આપણી પ્રજા આજે પણ એજ સ્થિતિમાં છે. ચરવીર દિંદુ અને બળવાન મુસ્લીમ પ્રજાના સિંહાસનો આજે વિશ્વસોની ખાઈમાં ગળડી પડ્યાં છે.

આજે આપણે ત્યાં બાઈઓ-બહેનોમાં નૃત્યોનો પવન પુકાયો છે. નૃત્ય-મંગીત બહુ જીવનના સૌંદર્ય અને આનંદ માટે જરૂરી છે, પણ તેમાં કુદૃષ્ટિએનેજ ઉત્તેજન આપતા હોઈએ તો એવા નૃત્યોના નાચ થવો જોઈએ, અને લાડીઓનો પ્રચાર થવો જોઈએ, વીર મહારાષ્ટ્રીયનો પણ આજે તો એજ દશામાં છે.

ગાંધીજીના મેઠા બળના પાઠો પણ આજે પચાવવા આપણે કયા તૈયાર છીએ ? આપણામાં આજે પ્રેમશૌર્યની લાવનાનો અભાવ છે. આજે દેલેજમાં કન્યાઓની છેડતી ને તોફાન કરનારમાં યુરોપીયનની હેટ કે અફધાનની ટોપી સામે નજર કરવાની પણ હિંમત છે ? આજે તો યુવાનનું કાંઈ બહુ નાનું છે. આજે હું દુનિયા કે દેશ કે ગુજરાતના ઉદ્ધારની મોટી વાતો કરતો નથી. આવા મંડળો દ્વારા લોખંડી ચરીરો, આદર્શ સાદધ, ત્યાગવૃત્તિ, સહનશક્તિ અને સહકારની વૃત્તિ કેળવીએ અને અમલમાં મૂકીએ તો ઘણું છે. તમારી આ એક પોળને જ આદર્શ બનાવશો તોયે એ મોટામાં મોટી સેવા ને મોટામાં મોટું મોરવ છે.

હજી ચેતીએ

શ્રી. દિશેરલાલ ઘ. મશરૂવાળા

“ ૧૯૧૮ માં આપણા રાષ્ટ્રનો વિજય થયો, ત્યાર પછી ત્યામ કરતાં સુખચેનની વૃત્તિને આપણા લોકો વધારે માન આપતા આવ્યા છે. લોકોએ ત્યાગ થોડો કર્યો, પણ ઇચ્છાએ વધારે કરી. મહેનત ટાળવા પ્રત્યે વલણ રહ્યું. પરિણામે આજે આપણા દેશ પર કુર્લાભ ફરી વળ્યું છે. ”

જર્મનીને શરણે જવા માટે પોતાની પ્રજાને ખુલાસો કરતાં ફ્રાન્સના મુખ્ય વડા પ્રધાન માર્શલ પેતેએ કરેલા ભાષણમાંથી ઉપરનો ફકરો ઉતાર્યો છે. મને આ વાક્યમાં જરાયે અતિશયોક્તિ લાગતી નથી. હું માનું છું કે જે વાત ફ્રાન્સ માટે માર્શલ પેતેએ જણાવી છે તેજ બીજાં દારેલાં રાજ્યો માટેયે સાચી હોય.

કેટલાંક વર્ષોથી હું આ બાબત પર વિચારી ચાલુસોનું ધ્યાન એવવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યો છું. અકરમાત એ પ્રયત્ન ‘સાહિત્ય, સંગીત અને કળા’ની મર્યાદા અને ખ્યેય આંકવાને નિમિત્ત થયો. સંભવ છે કે એને નિમિત્ત બનાવવાને લીધે મારે વિષે ગેરસમજ થઈ, અને મને કાળ્પ-કલા-વિરોધીની કુખ્યાતિ મળી. જે તેમ ચતા છતાંયે રાષ્ટ્રના જીવનના નાશ કરનાર ભયંકર રોગ પ્રત્યે આપણું ધ્યાન જાય અને તેમાંથી આપણને બચવાનું સૂઝે તો મને. તે કુખ્યાતિની ફિકર નથી.

સુખચેનપ્રિયતા, આરામપ્રિયતા કદી કાઈ હાથે ચડેલા દેશને પાડ્યા વિના રહી હોય એવું મેં જગતના ઇતિહાસમાં ક્યાંયે વાંચ્યું નથી. મહેનત, કસાયેલા, કંઠજી જીવનમાં રસ લેનાર લોકોને હાથે રાજ્યો અને સામ્રાજ્યોની રચાપના અને આજીવન, મોજમજ-પરાયણ તથા સુવાળા વંશજોને હાથે તેમનો નાશ-એ બધાયે દેશોના ઇતિહાસોનો સાર કહી શકાય.

અધ્યાત્મને માર્ગે તેમજ સમૃદ્ધિને માર્ગે ચડવાની સાધના એક જ છે. પડેલા રાષ્ટ્રને ફરીથી ઉઠવાનો માર્ગ પશુ તે જ છે. તે માર્ગ સાદામનો છે, શોખનો નહિ; આઠ, નવ કે વધારે પણ કલાક પરિશ્રમ કરવાની હેંશ અને શક્તિ ધરાવવાનો છે; બે કલાક કામ કરી બાર કલાક નિરાંત ભોગવવાનો નહિ. વર્ષમાં આઠ દસ વાર નિદ્રોપ, સાદાં મનોરંજનો મેળવવાનો છે. અઠવાડિયામાં ત્રણચાર વાર સિનેમાની મોજ તથા રોજ રોજ હોટેલના ભોગ અને રેડીઓના કંઈક સંગીતથી રીઝવાનો નહિ; પણ પોતાનું જ્ઞાન વધારવા માટે જ્ઞાનવધક સાહિત્ય સેવવાનો છે; રાત્ર અ ધાન જેવી નવલકથા અને જાસરી વાતો પાછળ

વીત્યા, કવચિત પેલી બીજી જગ્યામાંથી એ બહેનના પતિનો કાગળ આવે તે કોઇક પાસે વંચાવે અને કોઇક પાસે તેનો જવાબ પણ એ લખાવે. પણ ધીમે ધીમે એ બહેનને કંઈક અજાણ્યો થવા લાગ્યો. બીજી સ્ત્રીઓના પર કોઇ કોઇના પત્રો આવે તે તેઓ પોતે જ વચ્ચે અને પોતે જ તેના ઉત્તર લખે. પત્રોમાંની વિગત કોઇને જણાવવી હોય તો જણાવે, નહિ ને નહિ. આ વસ્તુ આ બહેનને ખૂંચવા લાગી, એમના પત્રોની તો બધી જ વાત અર્ધા જ જાણી જતાં હતાં ! એમના આ અજાણ્યો અને લાલ લીધો. એમનામાં શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરી અને 'તમે પણ ખતથી અભ્યાસ કરો તો એમજ વાંચી ને લખી શકશો' એમ સમજાવ્યું અને અક્ષરશાન આપવાનું શરૂ કર્યું. એક મહિના પછી એને લખી આપ્યા પ્રમાણે આજે કાગળ એમણે પોતાના હસ્તાક્ષરમાં ઉતારીને પેલી જગ્યામાં મોકલ્યો, અને ત્રીજે મહિને પોતે પોતાની મેળે નાનો સરખો કાગળ કોઇની પણ મદદ વિના લખીને મોકલ્યો.

આ ઉદાહરણ એ માટે આપું છું કે સાધારણ વાંચવા લખવા પૂરતું થોડુંક જ્ઞાન તો દરેક બહેને મેળવી લેવું જોઈએ, અને અભ્યાસનો સમય વીતી ગયો હોય તો પણ થોડોક પ્રયત્ન કરવાથી એટલું સામાન્ય અક્ષરશાન મેળવવું મુશ્કેલ નથી. આટલા પણ અક્ષરશાનના અભાવે બહેનો ધણી વાર ભારે મુશ્કેલીમાં મુકાઈ જાય છે. ખોટાં કાગળોઆંઓ બનાવીને મને તેવા લખાણ પર ઊંધું સમજાવી અંગુઠાની ઝાપ લાઇ બોળી સ્ત્રીઓને છેતરવામાં આવ્યાના દાખલા ઓછા નથી મળતા. અને આવાં કારણોને લીધે અક્ષરશાન વિનાનાં બહેનો આવા પ્રસંગોએ ધણી વાર કારણ વિના પણ મહારાયલાં ને મુંઝાપલાં રહે છે. કાગળમાં શું લખેલું છે એની મોઝમઝ ખાતરી જાતે વાંચીને કરી લેવાનું તો અશક્યજ છે હોય અને પોતાનું અંગત વિશ્વાસુ માણસ કોઇ હોય નહિ તો એવા પ્રસંગે રહેને કોઇ પોતાને છેતરીને ઠગી જાય એવી ધાસ્તી એમને લાગ્યા કરે છે, અને એ કેવળ સ્વાભાવિક છે. અક્ષરશાનના અભાવે આવા આવા અનેક પ્રસંગો ઉત્પન્ન થાય છે. એ બધામાંથી બચવાનો સીધો સારો અને થોડો મહેનતે એ મુશ્કેલીમાંથી ઉગરી જવાય એવો રસ્તો કામચલાઉ અક્ષરશાન મેળવી લેવું એ છે.

જિલ્લાનાં ગામડાંઓમાં ગયે વર્ષે ધણે રથજે પ્રોટેક્ટોર માટે રાત્રિશાળાઓ શરૂ થઈ હતી. કેટલેક રથજે ભેગા અને કેટલેક રથજે લુધ એમ સ્ત્રીઓ માટે પણ અક્ષરશાનના વર્ગો ચાલતા હતા, અને બહેનો એને લાલ લેતાં હતાં : સોપાંસી તાલુકાના એક ગામમાં સિતેર વર્ષની વયનાં એક બહેન નિયમિત એ વર્ગમાં જતાં હતાં અને ખૂબ ઉત્સાહથી શીખતાં હતાં. આજે એ કાર્પ મંદ પડી ગયું છે અને લોકોના ઉત્સાહમાં ઓટ આવી છે. એનાં અનેક કારણો છે; પણ બહેનોને તો પોતાની આ જીજ્ઞાસુ સાલતી હોય તો એ દૂર કરવાનું મુશ્કેલ નથી. ગામડાંનાં ફિજિયોમાંથી મોટી વયના છોકરાઓ-જેઓ પાંચમું સાતમું સોરથ લખતા હોય એવા-કોઈ કોઇ તો મળી આવે. ફળીઆની બહેનો રાત્રિના સમયે પોતાને પર આગળે એ બાજકો પાસે જ અક્ષરશાન લેવા માટે તો એમની મુશ્કેલી બહુ સહેલાઈથી દળી જાય તે થોડા સમયમાં પોતે જાતે લખતાં વાંચતાં થઈ જાય. નાનાં નાનાં ગામડાંઓમાં શરૂઆતમાં એ-ચાર બહેનો પણ આમ શીખવાની શરૂઆત કરે તો ધીમે ધીમે એનો વૈષ આખા ગામની બધી સ્ત્રીઓને લાગે એ અસંભવિત નથી. અને એમ થાય તો તો ચાર છ મહિના પછી એવું પણ જાતે કે આખા ગામમાં એક પણ સ્ત્રી અક્ષરશાન વિનાની ન બે.

ગામડાંનાં બહેનો રાતનાં નવરાશના વખતે આ પ્રમાણે થોડુંક અક્ષરશાન મેળવવાનો

પ્રયત્ન કરે તો ગામડાંઓમાં એક અગત્યનો સુધારો થયો કહેવાય. આ માટે કોષ આવીને બહુવે કે કોષ કહે એની રાહ નેષ્ટ એસી ન રહેતાં બહેનોએ પોતે જ ગામના શાળાના ઉપલા વર્ગોમાં ભણતા હોકરાઓ અને હોકરીઓ પાસે જમને તેમની મદદ માંગવી. કોષ વિદ્યાર્થી કે વિદ્યાર્થીની પોતાના વડિલોને અને વડિલોનાં જેવાં ગામનાં બીજાં બહેનોને આ મદદ આપવાની ના નહિ પાડી શકે. પોતે અક્ષરદાન મેળવવું અને બીજાને એ મેળવવાની પ્રેરણા કરવી એ પણ એક આમસુધારણાનું જ કામ છે અને બહેનો એ કામ જલદી હાથમાં લે એવી આશા રાખવામાં આવે છે.

અને જો આ વાત બહેનોના હૃદયમાં ઉતરે તો એનું બીજું સીધું પરિણામ બહુ સરસ આવશે. જે બહેનો મોટી વયે પોતે જનતે બહુવા તૈયાર થશે તે બહેનો પોતાની કન્યાઓને બહુવવા માટે આનાકાની નહિ કરે અને એમને શાળાઓમાં મોકલી યોગ્ય કેળવણી લેવાની સરળતા જરૂર કરી આપશે. આમ થશે તો નિરક્ષરતાનો બિબ્ધનો પ્રશ્ન આપમેળે જ ઉકેલી જશે.

(“ સ્થાનિક સ્વરાજ ” માસિકના જુલાઈ ૧૯૪૦ ના અંકમાંથી)

‘ નોકરી ’ માટે વલખાં મારતા યુવાનોને આદેશ

શ્રી. ગજેન્દ્રશંકર લાલશંકર પંડ્યા

શિક્ષકનો ધંધો કરવામાં આપણી મહત્તા ધટે છે ? નહિ જ. એ ધંધો ઉત્તમ જ છે. હું એને ઉત્તમ માનું છું. હું શિક્ષક છું માટે, એવું ન સમજશો. પરંતુ એ ધંધામાં જે સારાપણું છે, જે પ્રશંસનીય છે તેની આપણે ઉપેક્ષા કરી કેવળ કામચલાઉ વૃત્તિ મેળવવા માટે જ એ ધંધો કરીએ છીએ. આપણને પણ એ ધંધા માટે દાર્શિક ભાવ નથી. જેમ કોષ કન્યાને એક મનુષ્ય પરણવા માટે જ પરણે અથવા તો કુંવારાપણાનું મહેલું ટાળવા માટે પરણે, એને પોતાની પત્ની તરીકે ઝાળખાવે, ગૃહસંસાર નિભાવે મમતી નથી હતાં ગમાવે, છૂટાછેડ થઈ ન શકે છતાં તેમ કરવા મન લલચાય એવી આપણી રિયતિ મર્ધ છે. તાત્પર્ય એ કે, આપણે આપણી જિંદગી કેવી ગુનરવી છે એનો વિચાર પણ પ્રથમથી કરતા નથી. ‘ નોકરી ’ ‘ નોકરી ’ ને જ આપણે જોઈ રહ્યા છીએ. ધર્તુધર્તુ તો વધીશ અને એથી આગળ વધીએ તો દાકતર. કોષ પણ જાતનો સ્વતંત્ર ધંધો કરવા આપણે આપણી શુદ્ધિ કરી નથી. નાની ઉંમરના યુવકો કર્ષાંયો નિર્જન્ય કરી શકે ? એ પ્રશ્ન છે. પરંતુ આ યુવકો માટેના જવાબદાર વૃદ્ધોએ પણ પ્રથમથી પૂર્ણ વિચાર કરી કોષ નિર્જન્ય કર્યો નથી.

*

આ જમાનો ઐતરો ત્વરિત વેગથી બદલાતો જાય છે કે આર્થિક પ્રશ્ન ધણી મૂંઝવણી કરનારો મર્ધ પડ્યો છે. આપણી આવક ધટી છે, પણ શોખ વધ્યા છે. ધનની ઉણપ સાલવા શાગી છે પણ જીવનની લહેર વધુ વાવા લાગી છે ત્યારે જીવનની સાદાઈ ધટવા લાગી છે. કોઈની ખાલી થવી લાગી છે ત્યારે જીવનની મોજ ઉઠારવા લાગી છે. આપણે કય

ધપીએ છીએ, આપણી આગળ કેવા પ્રકારની ખાટાટકરા પડ્યા છે, તેનો વિચાર નહિ કરતાં પડશે ત્યારે દેવાશે, એ વિચારે ગાહું હાકીને શખીએ છીએ. જેની પાસે પૈસા નથી તેની રિયલિટ કફોડી છે જ પરંતુ જેની પાસે પૈસા છે તેની રિયલિટ પણ કોઈ રીતે સંતોષકારક નથી. લક્ષ્મીનું સંયજનપણું જેટલું આ જમાનામાં વધુ છે તેટલું પહેલાં નહોતું. કચેરા વધ્યા ગય છે. સરકારને ધનની જરૂર છે. કોની પાસે જેટલું રહેશે તે પ્રભુ જાણે. પરદેશી-ઓનો ભય પણ ઝૂઝમતો જ છે. કયું રાજ્યક ક્યારે બદલાશે તે કોણ કહી શકશે ?

*

આવા જમાનામાં મારા મત પ્રમાણે માતા અને પિતાએ સંપૂર્ણ સાવધ રહેવાની જરૂર છે. આપણે એકાએક પલટો આપણી નહિ શકીએ, પણ આપણાં સંતાનોને અમુક સંજોગોમાં અમુક પ્રકારની કેળવણી આપી તેને અમુક ગાર્ગે સંજોગોવશાત દોરીએ તો કદાચ જીવન જીવી શકવા તેઓ લાયક બને.

જીવન એ ચક્રરૂપ છે. ચક્ર હમેશાં ફરે છે. એને ફરવા માટે એક ધરી હોય છે. આ ધરી જીવનચક્રના સંબંધમાં ચાર તરવેની બનેલી છે. એ તરવેને હું સંપત્તિ કહું છું. પહેલું તરવે શારીરિક સંપત્તિ, બીજું માનસિક સંપત્તિ, ત્રીજું બુદ્ધિસંપત્તિ અને ચોથું પૂર્વજન્મની સંસ્કારિતા, આ ચારમાં ચોથી સંપત્તિ એવા પ્રકારની છે કે એના પર આપણો કાબૂ નથી. પરંતુ બીજી ત્રણ સંપત્તિ પર આપણે કાબૂ મેળવી શકીએ. આપણાં શરીર હવે કદાચ સમજ ન બતાવી શકીએ જતાં તંદુરસ્તી રાખી શકીએ અને તે શુદ્ધ સાલિયકે પરિપક્વ બોરાકથી બગ્ગર વેચાઉં બોરાકથી તંદુરસ્તી કેવળ બગડે જ. અતિ કે સૂક્ષ્મ આહારથી પણ તેમજ થાય. આપણી તંદુરસ્તી અને શરીરના રનાયુઓ વગેરેનાં સંયજનપણથી સંતાનોને શારીરિક સંપત્તિ બક્ષી શકીએ અને તે સંપત્તિ નિભાવી રાખવા શિક્ષણ આપી શકીએ. આ શિક્ષણ બ્યાનપૂર્વક કેવી રીતે આપવું એ સર્વને જાણીતું છે. માતાએ મુખ્યત્વે કરીને પોતાની તંદુરસ્તીને જાળવવાની મને ખાસ જરૂર લાગે છે એટલે જેટલી કસરત એનાથી થઈ શકે તેટલી એણે કરવી જ જોઈએ. જીભના ચટકા ન વધારતાં તંદુરસ્તી જાળવવાનાં બોરાકે માપસર જ લેવા જોઈએ. બાળકને પણ યોગ્ય પોષણ આપનારા તથા તંદુરસ્તી જાળવનારા બોરાકે જ આપવા ધટે.

*

મનસંપત્તિ પણ એવી જ રીતે આપી શકાય. વિચાર કરીને જ વર્તવાની ટેવ પાડી હોય, ઊંચા વિચારો કરવા જ મગજ ટ્રેસણું હોય, કુચલીઓથી દૂર રહેવું હોય, મુશ્કેલીના સમયમાં પણ વિચારપૂર્વક માર્ગ કાઢવાની પદ્ધતિ રાખી હોય તો મન દૃઢ બને અને પૂર્ણ રીતે વિચાર કરતાં શીખે. બાળક જન્મે તે પૂર્વજ માતા પોતાના માનસના સંસ્કારો બાળક પર પાડી શકે અને બાળક સમજ મનવાળું જન્મે, એવી જ રીતે બુદ્ધિ ખીસવવાના માતા અને પિતાએ પૂરતા પ્રયાસ કરવા ધટે. કેવળ જ્ઞાન મળ્યું કે ઉચ્ચ પદવી પ્રાપ્ત કરી એટલે બુદ્ધિ ખીલી એમ માનવાનું નથી. બુદ્ધિની ખીસવણી કેવી રીતે થઈ શકે એ અત્યારે દૂર સમયમાં સમજાવી શકાય નહિ, તેમ એનું ખાસ શિક્ષણ પણ આપી શકાય નહિ. પરંતુ એ ઉત્તરોત્તર અનુભવજો બ્યાન રાખી કામ કરવાથી ખીલી શકે છે, અરે નેતા આ ત્રણે

સંપત્તિઓ પ્રાપ્ત કરવા માટે શું શું કરવું ઘટે એ માટે દરેક માતૃપિતાએ એ સંબંધી પુસ્તકો વાંચવાં ઘટે, માનસશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવો પડે.

*

પૂર્વજન્મના સંસ્કારોમાં જેઓ ન માનતા હોય તેને કાંઈ કહેવાતું નથી. પાશ્ચાત્ય ન્યોતિષીઓ પણ માને છે. એમના મતને હું સંપૂર્ણ માનતો યદ્ય આપને જાહેર કરું છું કે એ સંસ્કારો આપણે માનવ પ્રવાસથી ફેરવી શકીએ, આપણાં સંતાનોના પણ ફેરવી શકીએ. હું તો ચોક્કસ માનું છું કે, જો આ ચાર સંપત્તિઓ આપણે આપણાં સંતાનોને આપી શકીએ તો આ જમાનામાં ન્યાં આશ્ચર્યક્રમો મોટા પ્રશ્ન ઊભો રહે છે ત્યાં એમને જીવન યથાર્થ જીવવા લાગ્યશાળી બનાવી શકીએ. આથી એ ચાર સંપત્તિ એમને આપવા આપણે યથાશક્તિ પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

(તા. ૧-૬-૪૦ ને રાજ સુરવતી વડનગરા બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિના સ્નેહસમાજના દ્વિવાર્ષિક સભા-લનને પ્રમુખપદેથી આપેલા વ્યાખ્યાનનો સારસામ.)

સાચા શિક્ષકનું લક્ષણ : સેવા અને ચારિત્ર્ય

[વેડળી આશ્રમમાં આલ્પતા અધ્યાપનવર્ગેના ઉદ્દાપાટનસમારંભ વખતે શિક્ષકો સમક્ષ શ્રી મામા શાહેબ ફડકેએ આપેલું ભાષણ.]

આજે મારા ઉપર શિક્ષકો પાસે ચાર ચળકે કહેવાની ફરજ આવી પડી છે. હું કાંઈ વિદ્વાન નથી. મને કાંઈ શિક્ષણશાસ્ત્રનો અભ્યાસ નથી. ઉલટા તમારામાંથી જ કેટલાક ચોક્કસ એવા હશે જેમણે એનો અભ્યાસ કર્યો હશે. મેં જે કાંઈ વાંચેલું છે તેમાં શિક્ષકના ધંધા વિષે મોટી મોટી વાત વાંચી છે, પણ તે તો તમે પણ વાંચી હશે અને ગોખી પણ હશે.

વળી હું તો જૂનો માણસ યદ્ય ગયો કહેવાઈ એટલે નવા જમાનામાં તેનો કેટલો વિકાસ થયો છે તે હું પૂરું જાણતો નથી. હું નાનપણમાં બપોલો હતો તે આજે યાદ કરું છું અને અત્યારનાં નાનાં નાનાં છોકરાં જે વાતો કરે છે તે સાંભળું છું ત્યારે મને પહેલાં મળતા શિક્ષણમાં અને આજનામાં કેટલો જથ્થો ફેર છે તેની ખબર પડે છે.

શિક્ષકનું પદ નાનુંસૂતું ન માન્યો. સાચા શિક્ષક તો અવિખ્યતી પેઢીને ધકકારા છે. આપણો દેશ ધણો જૂનો છે અને સાહિત્ય પણ જૂનું છે. આપણે પ્રાર્થના કરીએ છીએ તે વખતે આપણે એક શ્લોક ગોલીએ છીએ:

गुरुर्वेद्या, गुरुर्विष्णुः गुरुर्देवीं महेश्वरः

गुरुं साक्षात् परमं तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥

પ્રાચીન સમયમાં શિક્ષકનો ધંધો આઠણેનો હતો. એવા સાચા આઠણને ધણું માન મળતું અને સિંહાસન પર બેસનારા મોટા મોટા રાજાઓ પણ ઊઠીને એવા આઠણને પગે લાગતા અને એના કબ્જા પ્રમાણે ચાલતા. તમને એવું લાગતું હશે કે એ ખરું જૂનવાણી હિંદમાં જ ચાલતું હશે; પણ બધા દેશોમાં એવું ચાલતું હતું અને આજે પણ ચાલે છે.

જર્મની કે ઈંગ્લેન્ડમાં પણ સામા શિક્ષકને જે માન મળે છે તે મોટા મોટા અસહનશીલને પણ મળતું નથી.

હિન્દુસ્તાનમાં એકલા બ્રાહ્મણો જ આવા માનના અધિકારી બનાયા નથી. વૃકારામ જેવા વધિક અને તિરુવલ્લુર જેવા હરિજનને પણ બ્રાહ્મણોએ ગૃહ માન્યા છે. સત્ત્વી ત્રીજ આપનારા હોય તો તે ગમે તે હોય તો પણ માનને યોગ્ય થાય છે.

આજે બ્રાહ્મણોએ પોતાનું સાચું સ્થાન ગુમાવ્યું છે. ધર્મ કોષ્ટક ગુસ્સે બ્રાહ્મણોનો જન્મ છે. ધર્મશીલ બંડારતું રક્ષણ કરનારા તેઓ છે. સમાજનું રક્ષણ કરી એને ટકાવી રાખનારા તેઓ જ છે. મને ખીજા ધર્મોના સાહિત્યની બહુ માહિતી નથી, પણ આવા શિક્ષકને માટે દુનિયામાં બધે માન છે.

આજે એ માન જતું રહ્યું છે. ખાસ કરીને અંગ્રેજ સરકારના આજ્ઞા પછી એ લોકોએ જૂનું કાંઈ રહેવા દીધું નથી; પણ એ માટે એમનો દોષ કાઢીએ એની સાથે સાથે આપણે પણ કેવા છીએ એ વિચાર કરવા જેવું છે. એક બ્રાહ્મણ એક વખત બિક્ષા માગવા આવ્યો તેને મેં પૂછ્યું: ' તમે કંઈ ભણ્યા છો ? ' તેણે જવાબ આપ્યો: ' હા. હું ભણ્યો છું. ' ' ગાયત્રી ભણ્યો છું. ' આ જવાબ સંભળીને આગળ પૂછવાના મેં હિંમત ન કરી. એવી રિયતિ ભ્યાં છે ત્યાં માન ક્યાંથી ટકે ?

આજના બ્રાહ્મણોની સ્વચ્છતાજ લુપ્ત છે. એમને દુનિયા કેમ માન આપે ? હું જન્મે તો બ્રાહ્મણ છું, પણ તમે જાણો છો તેમ બંગી યયો છું. એટલે લોકો મને અનેક પ્રશ્ન પૂછે છે. એમને હહેયત છે કે બંગીઓ ભણશે તો એમનું કામ કેમ કરશે ? ખીજી રિયતિ આજે હું જોઉં તેવી જ રહેશે તો મને એ વિષે ધારતી નથી. બંગી જેટલો જ અગ્રાન, એમના જેટલો જ ગંદો અને એમના જેટલો જ સ્વાર્થી એવો એક બહુ મોટો વર્ગ છે, અને તે બ્રાહ્મણનો વર્ગ. બંગી ભણીને એમનું કામ છોડી દેશે તો આ લોકો ત્યાં સુધીમાં પતિત ચર્ધ એ કામને લાયક ચર્ધ રચા હશે. હું પોતે બ્રાહ્મણ હોઇને આમ કહું છું. મને એ ગમે છે માટે નહિ પણ મને દુઃખ થાય છે તેથી એમ કહું છું.

જે રિયતિ બ્રાહ્મણોની છે એજ રિયતિ ખરાબર શિક્ષકોની છે. તમે અને અમે, નાના કે મોટા, હુંકા ક્ષેત્રના કે વિદ્યાગ ક્ષેત્રના, આપણે બધા શિક્ષક જ છીએ. જે આપણે કંઈક સુધરતું હોય અને દુનિયા આપણને આપણી પદવીને અનુસરતું માન આપે એવી આકાંક્ષા હોય તો આપણે એ માનને યોગ્ય બનવું જોઈએ.

આપણે એ માટે શું કરવું જોઈએ ? દરેક ધંધાધારી પોતાનાં જે જોગવાઈ કે સાધનોથી કામ લે છે, જેને લીધે પોતાનો ગુજારો કરે છે તેની પૂજા કરે. આપણા તહેવારોમાં આપણે બળદની પૂજા કરીએ છીએ, ગાયની પૂજા કરીએ છીએ; ઢળ, તરવાર અને ચોપડાની પણ પૂજા કરીએ છીએ, પણ શિક્ષકોએ કોઈ દિવસ પોતાના વિદ્યાર્થીની પૂજા કરી છે ? અસહના વખતમાં એવો એક વિધિ હતો. અત્યારના જમાનામાં પણ તેવાં દર્શાત જોવા મળે છે. સ્વામી વિવેકાનંદ એવો વિધિ કરતા હતા. તેઓ જેને પોતાનો શિષ્ય બનાવવો હોય તેનું ચરણામૃત પીતા હતા. જેને આપણા કરતાં સવાયો બનવવા માગીએ છીએ તે આપણા શિષ્યને આપણે પટવું માન આપીએ છીએ ?

કારીગરો પોતાના કામમાં હિંમત હારે અને પોતાનું કામ કેમ સરજી અને તેનો વિચાર કરે છે. પણ વિદ્યાર્થીનું માનસ કેવી જાતનું છે, એને વાળવું હોય તો તે કેવી રીતે વાળી શકાય, એવો ખ્યાલ રાખીને એની જોડે કામ લેનારા કેટલા શિક્ષકો છે ? જો એવા શિક્ષકો ન હોય તો શિક્ષકોએ માન માગવું એ શું કથા નથી ?

શ્રીકૃષ્ણ પાંડવોના ગુરુ હતા, જગત્ ગુરુ હતા, અને આજે પણ છે, કેમકે બધા ધર્મના માણસો ગીતાને શ્રેષ્ઠ ગ્રંથ તરીકે કબૂલ કરે છે, પણ એથી શ્રીકૃષ્ણ ગુરુ કેવી રીતે થયા ? એણે પોતાના શિષ્ય અર્જુનના યોદ્ધાને ખાલીસ કર્યા છે. પાંડવોના યુદ્ધ વખતે એનાં પતરાંગાં ઉઠાવ્યાં છે, અને એમની અનેક જાતની સેવા ઉઠાવી ત્યારે પાંડવોને એમ થયું કે આપણો સાચો મદદગાર આજ છે અને તેમણે શ્રીકૃષ્ણનું સાંભળ્યું, શિક્ષકો પોતાના વિદ્યાર્થી માટે એવું શું કરે છે ? સાચા દિલથી પોતાની મોટાઈ ભૂલી જનારા, વિદ્યાર્થીઓ સાથે જળી જનારા અને તેમની સાથે રમનારા શિક્ષકો આજે ઓછા થઈ ગયા છે.

જગતના ધણાખરા નેતાઓ પણ શિક્ષકો હતા. ટિંગક મહારાજ શિક્ષકનો ધંધો કરતા હતા. એમના મિત્ર આગરકર પણ શિક્ષક હતા. સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી શિક્ષક હતા. શ્રી રવીન્દ્રનાથ ઠાકુર શિક્ષક છે અને ગાંધીજી પણ શિક્ષક છે. આપણે શિક્ષકોની આવી મહાન પરંપરાને યોગ્ય બનવું જોઈએ. આજે આ દેશના શિક્ષકોને માથે ધણીજા મોટી જવાબદારી છે. હિંદુસ્તાનને સ્વતંત્રતાની ભૂખ લાગી છે, એ ભૂખ મટે નહિ ત્યાં સુધી દેશને જંપ વળવાનો નથી. ભલે થોડાં વર્ષ આપણી સ્થિતિ ન બદલાય, પણ સ્વતંત્રતા તો આવવાની છેજ તે તમે સમજી શકતા હશો. જો એ સ્થિતિ આવવાની છે તો એને માટે તૈયારી કરવી જોઈએ, તેને માટે આપણે ઉગતી પ્રગ્મને તૈયાર કરવી જોઈએ. તમે હજી જીવાન છો. હજી તમારી ઉપર કંઈક સંસ્કાર પડી શકે એમ છે. જો તમે આ ને આ ધરડામાં રહેશો તો પાછળથી સહન કરવું પડશે. કારણ કે સ્વતંત્ર હિંદમાં તેજેહીન શિક્ષકો નભવાના નથી. આ ખ્યાલ રાખીને અહીં તમને જે તક મળી છે તેનો લાભ લેજો.

તમને કદાચ એમ લાગશે કે આ એક પ્રકારની જલ છે. ગમે તેમ બાનો પણ આ તમારી એક પ્રકારની સાધના છે. હું ખરા અંતઃકરણપૂર્વક કહું છું કે આ સ્થાનનું રહસ્ય ન ઓળખી શકો તો પણ એનો લાભ અદાથી ઉઠાવજો. ન સમજીને પણ મારું કામ કરીએ તોય લાભકર્તા નીવડે છે. અહીં લીધેલી વિદ્યા તમને આજ ને આજ ફળતી દેખાશે નહિ, પણ જ્યારે ધરે પાછા જશો ત્યારે તેની કિંમત સમજાશે.

તમારે આજનાં બાળકોને ભવિષ્યના નાગરિકો બનાવવાનાં છે. માટે અહીં જે શીખવાય તે ખૂબ વિચારપૂર્વક શીખજો. શિક્ષકના નામને શોભાવે એવું ચારિત્ર્ય ખીલવજો. મિલનસાર સ્વભાવ કેળવજો અને હિંદનું ભાવિ ઉજ્જવળ થાય તેવું કામ કરજો. અહીંથી જે તમને માની કેળવણીનો ખ્યાલ મળે એનો તમે સરકારી તંત્રમાં ચાલતી શાળામાં લાભ ન આપી શકો એ બનવાજોગ છે. તો તમે તમારા ધરનાં અને પડોશીનાં બાળકોને એનો લાભ આપજો.

મેં તમને જે કહ્યું તે કહ્યું એર જેવું લાગ્યું હશે. ઝંકટશે એર આપીને જે રીતે રોગો સારા કરે છે એવા ઇલાજથી ઇલાજીને મેં તમને એ બધું કહ્યું છે. કહ્યું છે એ તો પણ એનું સેવન કરજો અને તેથી તમને અને દેશને લાભ થશે. અંતમાં હું આ આશ્રમની પ્રાર્થનાની લાવામાં પ્રાર્થના કરું છું :

તેજસ્વી પ્રાણવાન યાજ્ઞે, સદા શિક્ષણ આપણું;

ન કદાપિ યજ્ઞે સિદ્ધ, વિદ્યેષે મન આપણું;

આવતા માસની કાર્યદિશા

- ૧ દરેક કસ્ટમા પુસ્તકાલયો પોતાના વ્યવસ્થાપક મંડળની સભા ડિસેમ્બરના પહેલા રવિવારે મેળવે.
- ૨ જેમણે અંદાજો બનાવી ન મોકલ્યાં હોય તે પોતાના પુસ્તકાલય વા વાંચનાલયનાં અંદાજો બનાવી મોકલે.
- ૩ મંજૂર થયેલાં અંદાજો મળે એટલે પાલતીઓ પર ધોરણ પ્રમાણે સહીઓ કરી પુસ્તકાલય ખાતામાં તુર્ત મોકલી આપે.
- ૪ પોતાના પુસ્તકાલયોનાં અંદાજોમાં કપાત થઈ હોય તો તે ખાતાને અનિવાર્ય રીતે કરવી પડી છે એમ માની ખાતા તરફ લખાપડી ન કરવા સલાહ છે. શંકાઓના સમાધાન માટે આ અંકમાં છપાયેલી પ્રશ્નોત્તરી વાંચો.
- ૫ ત્રિમાહી નિવેદનો જૂથમંડળો પોતાના જૂથનાં પુસ્તકાલયમાંથી મંગાવી એકઠાવ કરી મોકલે. જરૂર પડે સભા બોલાવી હકીકત એકત્રિત કરવા તજવીજ કરશો.
- ૬ તમારા પુસ્તકાલયમાં કરાવ છુક, વાંધાપત્રકની ચોપડી, ઊઠી ગયેલાં બાળકોની યાદી, વાચકનોંધવહી ન રાખી હોય તો આજે જ આ પત્રકો ખાંધી તમારું કામ વ્યવસ્થિત કરો.
- ૭ પ્રાંત અને કસ્ટમા પુસ્તકાલયોના વ્યવસ્થાપકો આ માસિકમાં શ્રી. કલ્યાણરાય જેશીનો લેખ અને ખાતાની નક્કર સાહિત્ય માટેની યોજના વાંચે અને વિચારે.
- ૮ તમારા નજીકના શાળાવાળા ગામે પુસ્તકાલય ન હોય તો લોકમહદ્દ રૂપિયા પચાસથી પંચોત્તર સુધી ઊભી કરવા પ્રયાસ કરો.

વડોદરા,
તા. ૮-૧૦-૪૦

ઉ. મો. પટેલ
અ. મહદ્દનીશ વ્યવસ્થાપક.

વટહુકમ નં. ૨ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

કર્યા પુસ્તકાલયોની વ્યવસ્થા

કર્યા પુસ્તકાલયોની તપાસણીમાં જણાયું છે કે, માટે લાગે કર્યા પુસ્તકાલયોનાં વ્યવસ્થાપક મંડળો પોતાના કામકાજમાં ખાતાના ધારાધોરણ પ્રમાણે તેમ જ પોતાના કાર્યમાં જણાવ્યા પ્રમાણે કાર્યક્ષમતાથી કામ કરી શકતાં નથી. આનું એક મહત્ત્વનું કારણ 'પુસ્તકાલય' માસિકમાં પ્રસિદ્ધ ચતા સૂચના, વટહુકમોથી અગાળુ રહેવાપણું અગર કામ કરનાર ઇસમ તરફથી લેખકો તરફથી કામ લઈ શકવાની જિણીપ છે. સખ્ય આથી કર્યા પુસ્તકાલયોના તમામ મંત્રીઓને નીચેની મહત્ત્વની બાબતોનો અમલ કરવા અને તે માટે દર માસે વ્યવસ્થાપક મંડળની સલા નિયમિત બોલાવી તજવીજ કરવા મે. થી તજવીજ કરવી. સદાહુ વટહુકમ પ્રમાણે કામ કરવા બદલનો ઉદ્દેશ દર વર્ષે બીજા બિલના નાણાં માગતી વખતે પ્રત્યેક કર્યા પુસ્તકાલયે કરવાનો છે.

(૧) પુસ્તકાલયમાંથી કયા પુસ્તકો કમી કરવા જેવાં છે તેની યાદી અંતર્યામ પાસે તૈયાર કરાવી વ્યવસ્થાપક મંડળમાં રજૂ કરવી અને વટહુકમ નં. ૬ તા. ૨-૧૨-૩૩ એકીકરણ ભા. ૩ જના પાન ૮ માં જણાવ્યા પ્રમાણે રૂપિયા પચીસ સુધીની કિંમતનાં પુસ્તકો પોતે કમી કરવા અને વધુ કિંમતનાં હોય તો ખાતા તરફ કમી કરવા માટે બલામણુ કરી મોકલવા. કર્યા પુસ્તકાલયોમાં નકામાં પુસ્તકો ધરાં છે. તેની અમે ખાતરી કરી છે. માટે આશા છે કે આ બાબતમાં ચાંપતા હલાજો લેવાશે.

(૨) બંધાવવા યોગ્ય પુસ્તકો વાચન માટે બહાર આપવા બંધ કરવા અને બંધાવા બાદ તજવીજ કરવી. પુસ્તકો બંધાવવા આપવા માટે રૂપિયા એકની અંદરની કિંમતનાં પુસ્તકો ફાદી જમ્ય તો બંધાવવા તજવીજ ન કરતાં કમી કરવા અને નવું ખરીદવા નોંધ લેવી.

(૩) નવીન ખરીદવા જેવાં પુસ્તકોની યાદી માટે જુદાં જુદાં માસિકોમાંથી અભિપ્રાયોની કાપક્ષીઓ એક સમિતિ દ્વારા તૈયાર કરાવી તથા સૂચના દ્વારા વાચકો તરફથી મેળવેલું લીસ્ટ હોય તે ઉપર જુલાઈ માસમાં તેવી યાદી નવા વર્ષ માટે ખરીદવા તૈયાર રાખવી.

(૪) પુસ્તકો પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળમાંથી જનતા સુધી ખરીદવા; તેમ ન જની શકે તો ગમે ત્યારે છૂટક છૂટક પુસ્તકો ન ખરીદતાં વ્યવસ્થાપક મંડળ પાસે ફોની પાસેથી પુસ્તકો કેટલા કમિયનથી ખરીદવાનાં છે તે ઠરાવી ખરીદવાનાં છે. પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ કરતાં એકંદરે કોઈ પણ પુસ્તક વેચનારી સંસ્થા સંગ્રહી

કર્મશંકન વધુ આપી શકશે નહિ એમ અમારું માનવું છે. માટે સાર્વજનિક સંસ્થાના હિત ખાતર આ બાબત વ્યવસ્થાપકો સંપૂર્ણ વિચાર કરી તજવીજ કરવાનો દાખસો રાખસે.

- (૫) અંચાલ પાસે પુસ્તકો ખરીદવાં હોય તેનું સંપૂર્ણ વર્ગીકરણ કરાવવું અને પછી જ પુસ્તક વાચન માટે મૂકવું.
- (૬) અધ્યયનસંઘ જુદો પડવો. અધ્યયનસંઘમાં જે માસિકો સારી સ્થિતિમાં હોય તે, જે પુસ્તકની આશુત્તિ અંધ થાય તે પુસ્તક, તથા ખીળ અભ્યાસી લેખકોનાં સર્વકાળ માટે ચાલે તેવાં જરૂરી પુસ્તકો, ડિક્શનરીઓ, એન્સાઈક્લોપીડીયા, ઈયર બુકો, રિપોર્ટો વગેરે જુદા કાઢી તેનું જુદું પત્રક રાખવું. આ મહત્વના કાર્યમાં મંત્રીએ પોતાની સેવાઓ ખાસ આપવી અને જરૂરી મદદ માટે ખીળ કાર્યકરોને પણ આ કામમાં યોજના. કરવા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયો માટે આ અવશ્ય જરૂરનું કાર્ય છે અને તે પ્રત્યેક પુસ્તકાલયે ફરજિયાત સમજવાનું છે.
- (૭) રોજમેળ બધાં રોજ ન લખાતો હોય ત્યાં રોજ લખવો અને પ્રત્યેક રોજ શિક્ષક ખેંચી મંત્રીએ સહી કરવી.
- (૮) રોજમેળની શરૂઆતમાં કાયમનિધિ ખાતે કેટલી રકમ ક્યાં ક્યાં છે તે સવિસ્તર જણાવવું. આમાં હાય પર રહેલી રકમનો પણ સમાવેશ થાય છે.
- (૯) તમામ પત્રો અને નોંધવહીઓને સિક્કા કરી એકઠાં કરવી.
- (૧૦) દિસાખી ફાઇલ તથા ફિરકોલ ફાઈલની ફેરીરત થવી જોઈએ.
- (૧૧) રૂપિયા પચીસ ઉપરાંતનું કોષ્ટક પણ સહેજસાજ દુરસ્તી કે લાકડી સામાનનું કામ જાહેર ભાવ મંગાવી ઝાઝા ખર્ચે વ્યવસ્થાપક મંડળમાં તે રજૂ કરી મંજૂર કરાવ્યા બાદ કરવું જોઈએ.
- (૧૨) નોકરો માટે પ્રોવિડન્ટ ફંડની યોજના અમલમાં મૂકવી.
- (૧૩) લોકોપકારક મંડળમાં જે પુસ્તકાલય નોંધાયું ન હોય તો તે નોંધાવવા દુર્ગ તજવીજ કરવી.
- (૧૪) વર્ષમાં એક વખત તમામ પુસ્તકોની મેળવણી કરી તે ઉપર મંત્રીએ અને અંચાલ પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાં બરાબર છે તેનો શિર્ષ અવશ્ય કરવો જોઈએ.
- (૧૫) દર વર્ષે નવીન ખરીદાયેલાં પુસ્તકોની વર્ગીકૃત યાદી પ્રસિદ્ધ થવી જોઈએ.

સૂચના નંબર ૧૧ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

નવીન ગ્રામ પુસ્તકાલયોની માગણી કરવા બાબત

શાળાવાળા દરેક ગ્રામે પુસ્તકાલય હોવું જ જોઈએ, એ સિદ્ધાંત વડોદરા રાજ્યે સ્વીકારેલો હોય ચાલુ સાલે પણ પચાસ નવીન પુસ્તકાલયો ઉધાડવાનું નક્કી કર્યું છે. દરેક પ્રાંતમાં મહાલમંડળો, માનદ પ્રચારકો તથા રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબો તરફથી આ બાબતમાં પ્રયત્નો સારા થયા છે. ચાલુ સાલે માર્ચ ૧૯૪૧ પહેલાં જેમની લોકમંદદ અંતે આવશે તેમને નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડી આપવા ઘટિત તજવીજ કરવામાં આવશે. હીરક-મહોત્સવનિધિમાંથી અગીઆર પુસ્તકાલયો ઉધાડવામાં આવનાર છે અને તેનો લાભ મહુવા મહાલને આપવાનું છે. રા. રા. વ્યવસ્થાપક સાહેબ સાથે વાટાઘાટ કરી નક્કી કર્યું છે, તો મહુવા મહાલનાં શાળાવાળાં ગામોએ નિદાન દસ રૂપિયા અગર તેથી વધુ જેટલી લોકમંદદ બીજી થશે તેમને નવીન પુસ્તકાલય ઉધાડી આપવાની તજવીજ થવાની છે. સખ્ય આ મહાલનાં પુસ્તકાલય વિનાનાં શાળાવાળાં ગામોએ પુસ્તકાલયમાં રસ લેનાર તમામ વ્યક્તિઓ યોગ્ય પ્રયાસો કરશે એવી આશા છે. નવીન ઉધડનાર બીજાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓએ રૂપિયા પચાસથી પંચોતેર સુધીની લોકમંદદ બીજી કરવા પ્રયાસો કરવા. આ રકમમાં જમા થયેલી કાયમનિધિ રકમ મજરે મળશે. નાણાં મોકલવા ઉપરાંત નીચેની હકીકત તમામ નવીન માગણી કરનારે પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓએ પુસ્તકાલય ખાતાને પૂરી પાડવા તજવીજ કરવી.

(૧) ગ્રામનું નામ.

(૨) વસતી, ઝા ઝી, પુરુષ, કુલ.

પૈકી ભણેલા ઝા ઝી, પુરુષ, કુલ.

(૩) પુસ્તકાલયનો લાભ લેનાર બીજાં નજીકનાં ગામો.

(૪) સ્વતંત્ર શાળા છે કે વર્ગ? વર્ગ હોય તો કેટલા વખતથી બિઝડ્યો છે? (શાળા સરકારી હોવી જોઈએ.)

(૫) શાળાના વર્ગ દીઠ વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા.

(૬) નજીકનું રેલવે સ્થળ.

(૭) ચોરસનું સ્થળ, અંકવાડીઆમાં કેટલા વખત ટપાલ આવે છે?

(૮) દર વર્ષે આશરે કેટલી મંદદ બીજી થઈ ચકરી?

(૯) મંત્રી તરીકે કામ કરનાર શાળાના શિક્ષકનું નામ.

સૂચના નં. ૧૨ સને ૧૯૪૦-૪૧.

વિષય

તપાસણી બાબત

તમામ આમ પુસ્તકાલયોના દફતરની તપાસણીનું કાર્ય મધ્યવર્તી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકો તથા રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબોએ કરવા બાબત મે. રા. રા. વિદ્યાધિકારી સા. ના સચિવેષ નં. ૫૪ સને ૩૯-૪૦ તા. ૪-૭-૪૦ તથા નં. ૫૫ સને ૩૯-૪૦ તા. ૪-૭-૪૦ થી ક્યું છે. હજી સુધી અહીં દફતરતપાસણી કેટલી મધ્યવર્તી શાળાઓના મુખ્ય શિક્ષકોએ કરી તેની માહિતી આવતી નથી. સખ્ય આ સૂચનાથી તમામ રા. મહાલ શાળાધિકારી સા. તથા મધ્યવર્તી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકોને વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે પોતે દફતરતપાસણી કર્યાની તથા વાંધાનો નિકાલ કર્યાની હકીકત નીચેના નમૂનામાં પત્રક રૂપે દર માસની દશમી તારીખ સુધીમાં મોકલી આપવા તજવીજ કરવી. રા. મહાલ શાળાધિકારી ભેટ લીધાનાં જે પત્રકો મોકલે છે તે માથે દફતરતપાસણી કર્યાનો ઉલ્લેખ કરવો જોઈએ. સચિવેષમાં જણાવેલી બાબતોમાં કાળજીપૂર્વક તપાસણી કરવા અમારી ખાસ વિનંતિ છે.

નમૂનો

અનુક્રમ નંબર.	તપાસણી કરેલાં ગામો.	દફતર તપાસણી કર્યાની તારીખ	આડિટોનો નિકાલ થયો છે કે નહિ.
૧	૨	૩	૪

વડોદરા,
તા. ૮-૧૧-૪૦ }

ઉ. મા. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક,

સૂચના નંબર ૧૩ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય.

પ્રાંત અને કરખા પુસ્તકાલયોમાં દેશપરદેશનાં મનનીય સામયિકો વસાવવાની યોજના

કરખા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયોમાં ખરીદાતાં સામયિકો અને પુસ્તકો જોતાં તેમાં દેશ વિદેશના વિચારો દર્શાવતું સાહિત્ય બહુ જ યોગ્ય પ્રમાણમાં કરખા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયોમાં ખરીદવામાં આવે છે. પુસ્તકાલય રચાવવાના નિયમો જોતાં આ કાલેજોનો ઉચ્ચ આશય પુસ્તકાલયોને તાલુકા કે પ્રાંતના મુખ્ય પુસ્તકાલયો ન. વવાવું

ખાતાનું ધ્યેય જણાઇ આવે છે. તે ધોરણે તાલુકામાં વધુ કેળવણી પામેલી વ્યક્તિઓ જેવી કે શિક્ષકો, વહેપારીઓ, ડૉક્ટરો, સંશોધકો, સરકારી નોકરો, વકીલો વગેરેને દેશવિદેશનું સાહિત્ય વાંચવાનું સુલભ થાય અને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં તેઓ વધારે ઊંડા રસ લે તેવી રીતે વાચનનું સાહિત્ય આ સંસ્થાને પૂરું પાડ્યું છે. એ વાત પણ સત્ય છે કે, હું કા ખર્ચની ચતાવાળાં આપણાં પુસ્તકાલયો આવું તમામ સાહિત્ય એક જ રથે વસાવી શકે નહિ પરંતુ પ્રાંતના મુખ્ય પુસ્તકાલય સાથે બીજા કર્યા પુસ્તકાલયો સહકાર સાધી આવું સાહિત્ય વસાવી શકશે. આ બાબતમાં છેલ્લા એક વર્ષથી અમે પ્રાંત અને કર્યા પુસ્તકાલયોનાં કાર્યકરો સાથે આવું સાહિત્ય વસાવવા માટે સમજ આપવા પ્રયાસ કર્યા છે, વળી હમણાં જ ધારી અને અમરેલી પ્રાંત પુસ્તકાલયોના કાર્યકરો સાથે અમે આ બાબત રસપૂર્વક ચર્ચા કરી છે.

૨. ચર્ચા અને વિચારોના પ્રચારને અતે અમને એમ જણાયું છે કે, આવું સાહિત્ય એક વખત કર્યા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયોના વાચકો સમક્ષ ઉચ્ચ સાહિત્યના વાચન પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી રમું થવું જોઈએ. આ માટે સભ્યનાં પ્રચાર માટે એક વર્ષ મુખ્ય મુખ્ય કરણોમાં વાચન પહેંચાડવા માટે નિદાન એ પૂરતી યોજના. સેટની જરૂર છે અને તે પૂરા પાડવા ઘટિત તજવીજ થશે. જે પુસ્તકાલયો તરફ આ સેટ વાચન માટે મોકલવામાં આવે તેમને પોતાને ત્યાં આખો ગાસ રાખી જુદા જુદા વાચકોને પુરા પાડવા તજવીજ કરવી અને ગાસ આખરે તે સેટ ખાતાએ જણાવ્યા પ્રમાણે બીજા કર્યા પુસ્તકાલય તરફ મોકલવો. આમ આ સામયિકોનું વાચન ઉપલા થરના વાચકોને પોષક અને કે કેમ તે બાબતનું એક સવિસ્તર નિવેદન ખાતા તરફ મોકલવું અને પોતાના વાર્ષિક નિવેદનમાં પણ આ વાચનની અસર શું થઈ છે તે જણાવવું. આશા રાખવામાં આવે છે કે, આ વાચનપ્રચારથી કર્યા ને શહેરોના વિદ્વાન વર્ગ વાચનના ખરા શોખ માટે પુસ્તકાલયોના સભ્ય બનશે અને પુસ્તકાલયની ઉપજમાં વધારો કરશે. ખાતા તરફથી જે સામયિકોના સેટ વાચનપ્રચાર માટે મોકલવાનો છે તેની સામયિકવાર ટૂંકે નોંધ નીચે આપી છે:

1. **Reader's Digest**—An American Magazine contains (1) Summaries of important articles in Monthlies, Weeklies etc. (2) Humorous anecdotes, (3) Pictureque phrases, (4) Synopsis of an interesting new book.
2. **Hygiea**—American monthly dealing with problems of good health. Articles are dependable and approved by a body of medical practitioners.
3. **Fortnightly Review**—English monthly. Topics of the day.
4. **Times Literary Supplement**—A London Weekly giving reviews of new books in English.

5. Time—An Illustrated American Weekly. Contains a digest of news written in a snappy style. Has good sources of information.

6. Sphere—Illustrated English Weekly.

સને ૧૯૪૧-૪૨ થી કર્યા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયોમાં આ યોજનાનો અમલ થઈ સને ૧૯૪૧-૪૨ થી પુસ્તક શકે તે માટે નીચે પ્રમાણે જૂથ પાડવામાં આવ્યા છે. અને કાલયોએ કરવાની તેમાં જણાવેલું મોટા અક્ષરે છાપેલું પહેલું પુસ્તકાલય એ જે તજવીજ. તે જૂથનું મુખ્ય પુસ્તકાલય ગણાયો.

જૂથ ૧ છું—૧. શ્રી જયસિંહરાવ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય, વડોદરા, ૨. ઝોઝા, ૩. કરજી, ૪. પાદરા, ૫. ચિતોર, ૬. સાવલી, ૭. વાધોડીઆ.

જૂથ ૨ જુ—૧. પેટલાદ, ૨. સોશ્વત્રા, ૩. વસો, ૪. નાર, ૫. મહેળાવ, ૬. પીઝ, ૭. ધર્મજ.

જૂથ ૩ જુ—૧. અમરેલી, ૨. દારકા, ૩. ખેડ, ૪. ધારી, ૫. કોડીનાર, ૬. દામનગર.

જૂથ ૪ જુ—૧. નવસારી, ૨. ગણદેવી, ૩. બીલીમોરા, ૪. બ્યારા, ૫. પલસાણા, ૬. સોનગઢ, ૭. કોર.

જૂથ ૫ જુ—૧. મહેસાણા, ૨. વડનગર, ૩. વિસનગર, ૪. ઝેરાણી, ૫. વિજા, ૬. કોલા.

જૂથ ૬ કું—૧. પાટંજી, ૨. કડી, ૩. દહેગામ, ૪. સિદ્ધપુર, ૫. આશુરમા, ૬. ઇંઝા, ૭. ધોલોજ.

ઉપર પ્રમાણે જૂથ પાડેલા છે. જે તે જૂથના મુખ્ય પુસ્તકાલયના મંત્રીએ પોતાની સાથે નોંધપેલા પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ સાથે પત્રવ્યવહાર કરી એકેક વિદેશી સામયિક ખરીદવા યોજના કરવી અને તે પોતાના જૂથના પુસ્તકાલયોને વારંકરતી કરવું કરવા તજવીજ કરવી. દરેક સામયિક પોતાને ત્યાં એક મોસ મુખ્યા પછી બદલે વાચન માટે કરવું કરવાનું છે અને તે નિમમિત રીતે દરેક કરવાને મજા તેવી ગાંતરવ્યવસ્થા કરવાની છે. આથી છે કે આ યોજનાનો લાભ કર્યા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયોના કાર્યકરો ઉદારો.

વડોદરા. }
તા. ૧૧-૧૧-૪૦ } ઇ. મા. પટેલ
અ. મદદ. વ્યવસ્થાપક.

જ્યં. દિં. વાઘનીમ
વ્યવસ્થાપક

પુસ્તકાલય

સલામત :

દેશના વાર્ષિક રૂ. ૩-૮-૦
પરદેશમાં ,, રૂ. ૫-૦-૦
છુટકે નકલ રૂ. ૦-૬-૦

વંચીઓ :

નાનાલાલ શંદરેશ્વર દીવાનજી,
મલિલાલ પ્રકાશકર વ્યાસ,

: સ્વિવર્યાપક :

વાપલબાર્ડ નારાયણજી આચાર્ય
બી. ડી. બી.
મંત્રી, પુ. સ. સ. મં. વિ.
રાવપુરા.....વડોદરા.

અનુક્રમણિકા

વિષય	લેખક	પૃષ્ઠક
પ્રોફેસર શ્રી પામેલાંજી માટે ...	— તંત્રીચાંચે	૫૯૩
૧૯૯૬ નું બાલસાહિત્ય ...	શ્રી. હોટાલાલ માનસિંગ કામદાર	૫૯૪
કડી મહાલ પુ. પરિષદ : ચોથું અધિવેશન...	...	૬૦૧
પુસ્તક પરિચય ... ના. ચં. દીવાનજી, ડ. વૈધ, 'દ્રષ્ટા', મ. પ્ર. બાસ	...	૬૧૮
મહાલ પુ. મંડળની સભાઓ ...	...	૬૨૧
નવીન શાલ ...	...	૬૨૨
માસિક મળ્યાં તારીખ ...	...	૬૨૩
પુસ્તકાલયોની તપાસણી ...	શ્રી. ના. નં. ચોક્સી	૬૨૪
પુસ્તકાલય નોંધ ...	...	૬૨૮
પત્રો શરૂ થયાની માહિતી ...	...	૬૩૧
પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી ...	...	૬૩૩
વર્ગીકૃત નામાવલી પ્રવચી અંક ૪૬ ...	શ્રી. ના. ચં. દીવાનજી	૬૩૪

સામયિક હોલેન

લખા ભગતના છપા ...	...	૭૬
નાના સાહેબના અંતિમ દિવસો ...	...	૮૦
મણુ શુદ્ધવતાઓ ...	શ્રી. વિનોબા ભાવે	૮૩
ખાળક સાથે રમત ...	'પ્રે'	૮૪
ગામઝાનું બાલમંદિર ...	શ્રી. જુગનરામ દવે	૮૫
પુસ્તકાલય ખાતાની સચના, બલામણી યાદી ૪૦ ...	...	૧૬૭

ખાસ વાંચો

આ અંકના છેલ્લા પૃષ્ઠ પર વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળ તરફની શિષ્ટવાચનની ૧૯મી પરીક્ષાને લગતી જે જાહેરાત છપાઈ છે તે તરફ સૌ વાચકોનું લક્ષ્ય ખેંચી એ પરીક્ષાનો લાભ વધુ પ્રમાણમાં લેવાય તે માટેના પ્રયત્નો ચાલુ કરે.

મદદની જરૂર છે

વડોદરાના રવ. મો. ન. બી. સી. રમારક જ્યુનિટી બાગ વાચનાલય માટે સન ૧૯૪૧ ના વર્ષ માટે રૂ. ૬૦ની લોકમદદની જરૂર છે.

હિદાર દાતાઓને વાચન પ્રચારના આ કાર્યને સદાય કરવા મદદની રકમ નીચેના સરનામે મોકલી આપવા વિનંતિ છે.

ગંત્રી, પુસ્તકાલય સં. સં. મંડળ લિ.
પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા, વડોદરા

આ માસિક વડોદરામાં 'ધી લુદાણમિત્ર પ્રિ.' ગ્રેસ'માં અંબાલાલ વિ. દક્ષરે પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ને માટે છાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું. તા. ૧૫-૧૨-૪૦

પ્રૌઢશિક્ષણ પામેલાંઓ માટે

—તંત્રીસ્થાનથી

હું મણાં હમણાં છેલ્લા કેટલાક વખતથી આપણે ત્યાં પ્રૌઢશિક્ષણનો ઠીક ઠીક પ્રચાર થતો ચાલે છે. એના પરિણામે હવે બહેલાઓ-લખતાં-વાંચતાં શીખેલાઓ-ની સંખ્યા પણ ઠીક ઠીક વધતી ચાલી હશે. અને ત્યારે એ લખતાં-વાંચતાં શીખેલાઓ એમનો એ પ્રયાસ આગળ વધારી શકે તે માટેના પ્રયત્નો હવે આદરવાની જરૂર છે. જેઓ એ કાર્યમાં સારો રસ ધરાવતા હશે તેઓ તેા એ માટેના પ્રયત્નો કરતા થઈ ગયા હશે, પરંતુ હજી જેઓ આ પ્રવૃત્તિને વેગ ન આપતા હોય તેઓ વધુ પ્રવૃત્તિશીલ બને.

પ્રૌઢશિક્ષણપ્રવૃત્તિ દ્વારા લખતાં-વાંચતાં શીખેલાઓનું વાચન આગળ વધારવા માટે હવે તેમણે પુસ્તકાલયનો આશ્રય લેવો જોઈશે. તેઓનો એ માટેનો રસ હમેશ માટે જાગત રહે તે માટે તેમને પુસ્તકાલય તરફ, જેમ તેઓ પ્રૌઢશિક્ષણ-વર્ગ પ્રતિ આકર્ષાયા હતા તેમ તેમને આકર્ષવા પ્રયત્ન કરવો જોઈશે.

અને એ માટે તેમના ધરતું વિવિધ સાહિત્ય તેમની આગળ રજૂ કરવું જોઈશે.

પ્રૌઢશિક્ષણ અંગેનું સાહિત્ય આપણે ત્યાં હવે ઠીક પ્રમાણમાં પ્રકટ થતું જાય છે. અને કેટલાક જાલસાહિત્યનાં પુસ્તકો પણ એ કામે ઉપયોગમાં લઈ શકાય.

એટલે એ પ્રૌઢશિક્ષણ પામેલાંઓમાં વધુ વાચનરસ જાગ્રત કરવા માટે હવે પ્રયત્નો કરવાની જરૂર છે.

આશા છે, ઉત્સાહી શિક્ષક ભાઈઓ જેઓ પુસ્તકાલયોના અંથપાલો છે તેઓ આ દિશા પ્રતિ તેમના સક્રિય અને વેગવંત પ્રયાસો સત્વર ચાલુ કરશે.

૧૯૯૬ નું બાલસાહિત્ય* [એક પત્ર]

મિય બાઇથી,

મારો ગયો પત્ર* તો છ મહિના મોડો લખાયો હતો, પરંતુ આ પત્ર ઠીક વહેલો લખી શકાય છે. પુસ્તકપ્રકાશકોએ જેમ જેમ પુસ્તકો પ્રગટ થતાં ગયાં તેમ મોકલવાનું સૌજન્ય દાખવ્યું એટલે આ પત્ર આટલો વહેલો-વર્ષ પૂરું થયા પછી ત્રણ જ અઠવાડિયામાં-લખી શકાયો છે. આ વર્ષના સૌજન્યનું પ્રતિવર્ષે પુનરાવર્તન થાય તેમ હું ઇચ્છું છું.

આમુ યુદ્ધની અસર, ખીજ બધા ધંધાની માફક પુસ્તકપ્રકાશન પર થાય તે તો સ્વાભાવિક છે. એટલે ગયા વર્ષ કરતાં સંખ્યાની દૃષ્ટિએ આપણને થોડાં ઓછાં પુસ્તકો મળ્યાં છે. અમુક માળાઓની પ્રવૃત્તિ ધીમી પડી છે તો અમુક નિયમિત રીતે ચાલ્યા કરી છે. પુસ્તકના બાલ રૂપરંગ ઉપર હજુ સુધી તો યુદ્ધની અસર થઇ હોય તેમ જણાવું નથી.

શ્રી. ધીરજલાલ ટોકરથી શાહે સંપાદિત કરેલી 'વિદ્યાર્થી વાચનમાળા'ની નવમી શ્રેણી ચાલુ વર્ષમાં પ્રગટ થઈ છે. આ વીસ પુસ્તિકાઓ શ્રી. કનુ દેસાઈએ દોરેલા મુખપૃષ્ઠથી સુશોભિત બની છે, તે આ શ્રેણીની વિશિષ્ટતા છે. એક શ્રેણીની માફક આ શ્રેણીને પણ બે વિભાગમાં વહેંચી શકાય તેમ છે. ચરિત્રશ્રેણી ચૌદ પુસ્તિકાઓનો તથા વર્ણન શ્રેણીમાં ૬ પુસ્તિકાઓનો સમાવેશ થાય છે. ચરિત્રશ્રેણીમાં 'સંત જ્ઞાનદેવ', 'શિદ્ધરોન દિવાકર', 'ઉપા. યશોવિજયજી' જેવા મદાન ગુરુઓ, 'વીર બાલાજી', 'નાના ફૂલવીસ' જેવા પેશ્વાખના સ્તંભો, 'દ્વિજેન્દ્રરાય' જેવા કવિ, 'રાજા રામમોહન રાય' જેવા સુધારક, 'અમૃતલાલ દેસર' જેવા દીન-દુઃખીના સદાચક, 'વિષ્ણુ દિગંબર' જેવા સંમીતજ, 'રામાનંદ એટરજી' જેવા પત્રકાર, 'લગવાનલાલ ઇંદ્રજી' જેવા પંડિત, 'પ્રકુલચંદ્ર રાય' જેવા વૈજ્ઞાનિક, 'મીલાના અપ્પુલ કલામ આઝાદ' જેવા મદાસજાના પ્રમુખ તથા ગાંધીજીના પદચિન્હનું ચિરદ પામેલા 'શ્રી. ચક્રવર્તી રાજગોપાલાચારી'ના ટૂંક જીવનનો સમાવેશ થાય છે. લેખકે જણાવ્યું છે તેમ શ્રી. રામાનંદ એટરજીનું જીવનચરિત્ર તો કાઠપણ બાપામાં પહેલી જ વાર પ્રગટ થાય છે. ખીજા વિભાગમાં 'પાવાગઢ', 'રામેશ્વર', 'તારંગા', 'મુબમ', 'આમ્રો' તથા 'અજંતાની શુદ્ધિઓ'નો સમાવેશ થાય છે. આ પુસ્તિકાઓ પૈકી ૬ શ્રી. માધવરાવ કબીરે, ૪ શ્રી. જોમાબાઈ પટેલે, ૩ શ્રી. ધીરજલાલ ટોકરથીએ, શ્રી. રમણલાલ સોનીએ તથા શ્રી. મહાત્માએ દરેક ૨ તથા શ્રી. બાલાબાઈ દેસાઈ, મજબાઈ પટેલ તથા ભોગીલાલ ગાંધી દરેકે એક પુસ્તિકા લખી છે.

ગાઇજીવનના એક પુસ્તક તરીકે 'ઈસપની નીતિકથાઓ' પહેલો ભાગ બહાર પડેલ છે. ઈસપની વાતોનાં બાપાતરો અનેક દેશોની બાપાઓમાં થયેલાં છે. ગુજરાતીમાં પણ આ બાપાતર પહેલું નથી. સ્વ. ગિજુલાલની ઇચ્છા, ઈસપની વાતોમાં આવતાં પાત્રોને જુદાં જુદાં લખ તે દેરકર્ન જુદું પુસ્તક બહાર પાડવાની હતી. તે મુજબ તેમનાં જીવન-

* દરેક માફક આ પત્રમાં 'ડિયર' તથા 'કુમાર' સાદિ-બો સમાવેશ થાય છે.

* પુસ્તકાવલય '૩ ૧૯૪૦

કાળથી 'ગધેડાં' બહાર પડી ગયું હતું. બીજાં અનેક પાત્રોનાં લખાણ તો તૈયાર પડ્યાં હશે તે તો બહાર પડે ત્યારે ખરાં. દરમિયાન બાહ્ય રમણલાલે આ પુસ્તકમાં ૨૯ જેટલી વાતોનો સુંદર સંગ્રહ કર્યો છે. ઇસપની દરેક વાત બોધદાયક હોય છે, એટલે વાચકને આમાંથી ઘણું જાણવાનું મળી શકશે.

શ્રી. રમણલાલ શાહની નવીન પ્રવૃત્તિ 'ઈસપની નીતિ કથામાળા' બહાર પાડવાની છે. પાંચ છ પુસ્તકમાં ઇસપની નીતિની ૧૨૫ વાતો પૂરી કરવાની આ યોજના છે. તેનાં બે પુસ્તકો 'વરુનું સંગીત' અને બીજી વાતો 'તથા' રામજીનો ખજનો અને બીજી વાતો 'બહાર પડ્યાં છે. 'બાલજીવન'ના બેટ પુસ્તક 'ઈસપની નીતિ કથાઓ'ની વાતોનો આ બે પુસ્તકમાં ચમત્તે સચાવેલ મધ જાય છે. બીજા ચબ્દોમાં કહીએ તો 'ઈસપની નીતિ કથાઓ'ની ૨૯ વાતોમાંથી પહેલી ૧૫ વાતો 'વરુનું સંગીત'માં તથા બાકીની ૧૪ વાતો 'રામજીનો ખજનો'માં આવી જાય છે.

શ્રી. રમણલાલ શાહ તરફથી સંચાલિત બાલજીવન કથિકમાળાના પાંચમા પુસ્તક તરીકે 'હસતાં બાળ' પ્રગટ થયેલ છે. તેમાં ટૂંકી ૧૯ વાતોનો સચાવેલ યામ છે. એક પણ અપવાદ વિના, બધી વાતો બાળકોને ગમી જાય તેવી છે. આ વાતોમાં હાસ્ય તથા શુદ્ધિ બંનેનો સમાવેશ યતો હોય વિશેષ આવકારપાત્ર છે. ૬ ટૂંક તથા હેઠલા પુસ્તક તરીકે 'વાલજીની બેડમાં' અને બીજી વાતો 'પ્રગટ થયેલ છે. તેમાં વાલજી, કૃતર, દાદો, સિંહ, અજગર વગેરે પ્રાણીઓની સાત કથા આપેલ છે. આમાંની અમુક વાતો આગળ છપાઈ ગયેલ લાગે છે.

ઇતર વાચન તરીકે પ્રગટ થયેલ આ માળાનાં પુસ્તકોમાં મુદ્દજોષ ન થવા દેવા માટે બાહ્ય રમણલાલ વધારે કાળજી રાખે તે ખાસ જરૂરી છે. બાળકો માટેનાં પુસ્તકોમાં એક પણ મુદ્દજોષ ચલાવી દેવો ન જોઈએ. બાહ્ય રમણલાલનાં પુસ્તકોમાં હવે પછી એક પણ મુદ્દજોષ ન આવે તેમ

નેપથ્યે છે : એક મંડળ

સાક્ષરતાપ્રચારના કામ માટે સરકાર જાહેર પ્રતિ પાસે નાણાંની સહાયની માગના કરી શકે નહિ પરંતુ ને કોઈ જાહેર સંસ્થા ચોટા પાયા પર પ્રયાસ કરે તો નાણાં બેઠાં કરવાની બાબતમાં તેને ઘણી સફળતા પ્રાપ્ત થાય તેમ છે.

સાક્ષરતાપ્રચારનું આ મંડળ આખા રાજ્ય માટે હોતું નેપથ્યે અને તે કોમીવાદ અને રાજકારણથી દૂર રહીને રાજ્યસરમાં માત્ર સાક્ષરતાપ્રચારનું જ કામ હાથ ધરે તેવું હોતું નેપથ્યે.

આ મંડળની યાખાઓ વાલકાઓનાં આંખમાં પણ હોવી નેપથ્યે,

સરકારના ઉચ્ચ અધિકારીઓના સહકારથી નિહવા અને વાલકાઓના અધિકારીઓની મદદ પણ તેમના પ્રદેશમાં સાક્ષરતાપ્રચાર કરવામાં મેળવી શકાય.

આવું મંડળ પોતાના સરકારી પાસેથી નામનું લવાજમ લે અને તે વપરાંત અમલોની ચોક્કસ સંખ્યાને લખતાં વાંચતાં ટીપ્પણવાદની અથવા તો એટલી સંખ્યાને લખતાં વાંચતાં ટીપ્પણવાદમાં થાય તેટલો ખર્ચ મંડળને આપવાની જવાબદારી પોતાના સરકારી પર નાખે. ઘણુંખરું તો આવાં મંડળને વેતન વિના કામ કરનારા સામાજિક કાર્યકરો પરજ આધાર રાખીને પડે, છતાં વેતન વાળા કાર્યકરને રોજવાનું જ સલાહનું છે. એનાથી વધુ સાફ સચાવન યરો.

પ્રોત્તેને લખતાં-વાંચતાં ટીપ્પણવાદથી આ પ્રગતિ પર નિરાકરણ થઈ જતું નથી. સાક્ષરતાપ્રચાર કરનારાં મંડળે વાચન માટેનાં સાહિત્ય તરીકે સાદાં પુસ્તકો અને વર્તમાનપત્રો બેઠાં કરવાનું કામ પણ વપરાંતું નેપથ્યે.

આ મંડળ સમક્ષ એક એ પેષ હોતું નેપથ્યે કે કોઈક વર્ષમાં જ દરેક ગામને તેવું પોતાનું મફત વાચનાલય હોતું નેપથ્યે.

પ્રથમ તો મોટા છે, યાજ્ઞાવ કરવાની મુરોજીઓ પણ અનેક છે, છતાં આ કામ કરવા જેવું છે એની તો કોણ ના પાડે ?

["જનમર્મ"]

આપણે ઇચ્છીએ. હેતુના પુસ્તકના નામને લગભગ મળતું આવતું એક પુસ્તક અમદાવાદ ગૃહસ્થ અંધરત્વ કાર્યાલય તરફથી આ અગાઉ બહાર પડી ગયેલ છે.

આ માળાના બેટ પુસ્તક તરીકે 'પદ્યકથાઓ' બહાર પડેલ છે. જુદા જુદા લેખકોની ૧૧ કથાઓનો આમાં સંગ્રહ છે. બાળકો સહેલાઈથી યાદ રાખી શકે તેવી તેની ભાષા હોઈ બાળકોને આ પુસ્તક ગમી જાય તેવું થયું છે.

શ્રી. નાગરદાસ પટેલ દ્વારા સંપાદિત મતી અશોક બાલપુસ્તકમાળાના પાંચમા વર્ષના ૧૧-૧૨ પુસ્તક તરીકે તેમણે જ લખેલ 'આપણી મહાસભા ખંડ પહેલો' પ્રગટ થયેલ છે. આમાં મહાસભાની શરૂઆતથી દાંડીકૂચ સુધીનો ઇતિહાસ આપવામાં આવેલ છે. બે પુસ્તક 'વલ્લભાઈઓ' શ્રી. દિગ્ગમતલાલ મર્ઠે લખેલ છે, તેમાં 'મેર અને ટેલ', 'કાપલ અને પોપટ', 'મેરડીના કાંટા', 'લીમડો ને આંબો', 'આકડો ને હનુમાન', 'ચોરને ઇતિહાસ', 'કેળપરિષદ' તથા 'મેંદીની કથની' એમ આઠ વાતો ભેગી કરી છે. અબધી વાતો બાળકોને ગમી જાય તેવી છે.

છઠ્ઠા વર્ષના પહેલા પુસ્તક તરીકે 'હાસ્યતરંગ ખંડ બીજો' બહાર પડેલ છે. પહેલા ભાગની માફક આમાં પણ બાળકોને યાદ રહી જાય તેવા હાસ્યના હુલ્લુકોનો સંગ્રહ છે. બીજા તથા ત્રીજા પુસ્તક તરીકે 'આપણી મહાસભા ખંડ ૨ જો' પ્રગટ થયેલ છે. ૧૯૩૦ થી ૧૯૩૮ સુધીના બનાવોનું તેમાં વર્ણન આપેલ છે. આ બન્ને ખંડોમાં કુલ ૪૦ માહિતી ભરી છે, અને તે માત્ર બાળકોને જ નહિ પણ મોટાઓ માટે પણ રસદાયક વાચન પૂરું પાડે છે. ભાઈ નાગરદાસે આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં જે શ્રેયોનો આધાર લીધો છે તેની યાદી જોવાથી આ પુસ્તકની સફળતાનું કારણ મળી આવે છે. એક ખામી મને જે દેખાઈ છે તે માત્ર તેમાં આપેલા મહાસભાના પ્રયુજોનાં ચિત્રો સંખ્યા છે, તે વધારે સારા અપાઈ શક્યા હોત તેમ લાગે છે. એપ્રિલ માસના પુસ્તક તરીકે 'છેતરાતી નજર' બહાર પડેલ છે. આમાં 'દરિદ્રમ' તથા 'બૂલશુભમણી'ના બાળકોને રસ પડે તેવા, છેતરાતી નજર ના ૧૧, બૂલશુભમણીના ૧૬ તથા બેદી રમતના ત્રણ દાખલા છે. લગાઈ શરૂ થયા પહેલાં વર્તમાનપત્રોને ઠાળખાની મોંઘવારીની વચ્ચે નહોતી થઈ ત્યારે 'જન્મજ્વલિ'માં દર અઠવાડિયે બાળવિભાગ પ્રગટ થતો તેમાં આમાંના ઘણા ખરા દાખલા આવી ગયા છે. બાળકોને માટે તે ખાતું આનંદનો વિષય હતો. મે-જુનના સંયુક્ત પુસ્તક તરીકે 'પ્રવાસકથાઓ' બહાર પડેલ છે. આમાં ડોહા, ચતુર્જય, તાજમહાલ, વજ્રવરી, કુટુબમિનાર, દેવગિરિ તથા જોગેશ્વરી એમ સાત પ્રવાસકથાઓનો સંગ્રહ છે. પ્રવાસકથાઓમાં ફક્ત ઐતિહાસિક તથા ભૌગોલિક માહિતીઓ ભરી હોય તો બાળકોને તે વાંચતાં કંટાળો આવે તે સ્વાભાવિક છે. પણ આ વિગતો રસભરી રીતે આપવામાં આવે તો બાળકોને આનંદ આપી તેમની જિજ્ઞાસા ઉત્તેજિત કરે છે. ભાઈ નાગરદાસનો શૈલી હેતુ પ્રકારની છે, એટલે બાળકોને તે ગમી જાય તે સ્વાભાવિક છે. જુલાઈના પુસ્તક તરીકે શ્રી. પુરુષોત્તમ પટેલ દ્વારા 'કોણ, કેમ અને શું' પ્રગટ થયેલ છે. આ પુસ્તકમાં વિવિધ પ્રકારના ૬૫ પ્રશ્નોના જવાબો આપ્યા છે. આમાંના ઘણાખરા પ્રશ્નો રોજના હોઈ, સામાન્ય મનુષ્યોને તે સમજાવતાં ઘણી વાર મુશ્કેલી પડે છે. જે નાનપણથી જ બાળકો આ સવાલો અણૂતા ઈર્ષ જાય તો તેમને ઘણું ઉપયોગી થઈ પડે,

‘ઝાગર-સપ્ટેમ્બરના સંયુક્ત પુસ્તક તરીકે શ્રી. રમણલાલ શાહ દ્વારા ‘નવી નવામ-ઝો’ બહાર પડેલ છે. આ માળામાં મથૂર અમેરિકન લેખક ‘રિચે’ના પુસ્તક પરથી ચોળાએલ ‘અન્ય દુનિયા’ અગાઉ પ્રગટ થયેલ છે તેનેજ મળતી આ પુસ્તિકા છે. પ્રકીર્ણ બાબતો ઉપરાંત તેમાં નવાઈ પમાડે તેવી ૨૪ બાબતો-ધણી ખરી સચિત્ર આપેલ છે. આ વિશાળ દુનિયામાં ન માની શકાય તેવી બાબતોના અસ્તિત્વનું આથી આપણને જ્ઞાન થાય છે. ત્યાર પછીના પુસ્તક તરીકે ‘ચિત્રરેખા’ બહાર પડેલ છે. જુદી જુદી ભાતો પાકવાને માટે અનેક આકૃતિઓવાળી આ પુસ્તિકા ખૂબજ ઉપયોગી છે. જુદી જુદી ભાતના સ્ટેન્ડીસને ઉપયોગ કરીને પૂરું જાપવામાં આવેલ છે તે આકર્ષક બન્યું છે.

આજ લેખક દ્વારા સંપાદિત થતી બાલવિનોદ માળાના બીજીસમા પુસ્તક તરીકે ‘બાપનાં વેણુ’ બહાર પડેલ છે. તેમાં એક સર્જન વાર્તા નથી, પરંતુ ‘બાપનાં વેણુ’, ‘કુહાડીના હાથ’, ‘લાવરીનાં બચ્ચાં’, ‘આ રહ્યો એ બાળનો’, ‘કૂકડા અને શિયાળ’, ‘ત્યારે હવે આવી જવ’ તથા ‘કાગડાની નિશાળ’ એમ સાત વાતો આપેલી છે. દરેક વાતમાંથી બાળકોને ઉપયોગી બોધ મળી આવે છે. તેથીસમા પુસ્તક તરીકે ‘કુહાડી’ બહાર પડેલ છે, જે સુમતિ બહેન પટેલે લખી છે. આ એક જૂની દંતકથા છે અને આપણામાંના ધણાએ નાનપણમાં સાંભળી હશે, તેને મંથર કરીને સુમતિ બહેને બાળવાચકો પર ઉપકાર કર્યો છે તેમ જરૂર કહી શકાય. ચોતીસમા પુસ્તક તરીકે ‘સોનાનાં પગલાં’ શ્રી નાગરદાસ પટેલે લખેલ છે. મનુષ્ય કેટલો ગુણદોષી હોય છે તે આ વાર્તામાં ઠીક બતાવેલ છે. એક યા બીજા સ્વરૂપે આપણે બધાંએ આ વાત સાંભળેલ હોવી જોઈએ. પાંચીસમા પુસ્તક તરીકે ‘ગરવી ગુજરાત’ બહાર પડેલ છે. કનુ તથા ઇલા નામનાં બે બાળકો પવનદેવી સાથે ગુજરાતની મુસાફરીએ નીકળીને પ્રસિદ્ધ સ્થળો જુએ છે. આ બધું રાત્રિ દરમિયાન બની જાય છે. સવારે તો બંનેને એકસરખું સ્વપ્ન આવ્યા જેવું લાગે છે. આ વાંચતાં આપણને શ્રી. હંસાબહેનદ્વારા ‘અરુણનું અદ્ભુત સ્વપ્ન’ યાદ આવે છે. ‘વહેંતિયો’ સાથે શ્રી. નાગરદાસ પટેલનાં એકસો પ્રકાશન પૂરાં થતાં હોય તેને બે ચાલીમાં જાપવામાં આવ્યું છે. વહેંતિયાનાં પરાક્રમે વાંચી આપણને ‘અંગુઠિયાબાઈ’ની વાત યાદ આવે છે. ‘લંકાની લાડી’માં વિધાતાના લખ્યા લેખ ટળતા નથી એ સ્પષ્ટ ખાસ તરી આવે છે. વિધાતા અને જોષી બંનેની વાત છેવટે ખરી પડે છે.

એજ લેખક દ્વારા સંપાદિત થતી બાલવિનોદ મંચાવલિના ત્રીજા પુસ્તક તરીકે શ્રી. નાગરદાસ પટેલે સંપાદિત કરેલ ‘ચિત્રલેખા’ બહાર પડેલ છે. ‘પુસ્તકાલય’ના આગલા એક અંકમાં ‘આપણે ત્યાં ઇનામનાં પુસ્તકોની જોટ હોવાનું’ એ એક લેખ દ્વારા જણાવ્યું હતું, તે જોટ આ માળાનાં આ તથા અત્યાર અગાઉ પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકોથી પૂરી થવાનું લાગે છે. પાને પાને ચિત્રો તથા મોટા અક્ષરોવાળા આ પુસ્તકમાં ‘ચિત્રલેખા’ તથા ‘ચંદ્રમાનો રોપ’ નામની બે વાર્તાઓ, બાળકોને ખૂબ મઝી જાય તેવી રીતે આપેલ છે.

ફિનિકસ મહીની માફક દક્ષિણાશ્રીની રાખમાંથી ઉદ્ભવ પામેલ બાવનગરની ધરથાળાએ પણ બાલોપયોગી તથા કિશોરોપયોગી સાહિત્યનું પ્રકાશન હાથ ધર્યું છે તે સ્પષ્ટ છે. આલ વર્ષમાં તે તેનાં ચાર જ પુસ્તકો આપણને પ્રાપ્ત થયાં છે, પણ ભવિષ્યમાં તે

મંરથા આપણને વધારે પ્રકાશન આપશે તેવી આશા અરથાને નથી. '૮૦ દિવસમાં પૃથ્વી પ્રદક્ષિણા' મૂળ તો જીવેવર્ન પરથી લખાયેલ છે. મૂળ પુસ્તકને સંક્ષિપ્ત રીતે શ્રી. મૂળ-શંકર બહે ઉતાયું છે, અને તે જીવી-સરસ રીતે તૈયાર કરેલ છે કે તેમાં જરા પણ રસક્ષતિ થતી નથી. આજ પુસ્તક અગાઉ 'શરદા'માં છપાઇને બે અઢી રૂપિયાની કિંમતે વિરત્ત રવ પર્માં બહાર પડ્યું હતું. આ પુસ્તક પણ 'કિશોર' માસિકમાં ક્રમશઃ છપાયું હતું અને તે આઠ આનાની કિંમતે બહાર પડેલ છે. મનુષ્ય કાષ્ઠપણ કાર્ય મન પર લે તો કેટલું કરી શકે છે તેનો, કથાનો નાયક ફોંગ, જીવતો જામતો દાખલો છે. ધૈર્ય ન શુભાવર્તા, મનને સ્વસ્થ રાખવાની તેની ટેવના તો કેકેકાણે દાખલા મળી આવે છે. આપણા કિશોરોને આ પુસ્તકના વાચનથી ધણું જાણવાનું મળે તેમ છે. બીજું પુસ્તક 'ધરધરણું' અને 'મનોહર' છે. પુસ્તકમાં લેવાયેલ પહેલું ત્રિઅંશી નાટક 'મનોહર' જોન વાન કૂટનના 'યંગ લુડ્લી' ઉપરથી ચોમ્પેલ છે. અને નાટકોનો મુખ્ય ભાવ 'મનુષ્યસ્વભાવ સર્વત્ર સરખો હોવાનો' છે. 'મનોહર' પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યા મુજબ ભજવવા માટે અધર પડે તેમ છે. ત્યારે 'ધરધરણું' રચિયન લેખક શેહોવના 'પ્રયોજલ' પરથી રચાયેલ એકાંકી પ્રદક્ષન છે અને તે ભજવાયું પણ છે. કિશોરોને ભજવવા માટેના સાહિત્યમાં આ બે નાટકો સારો સરખો ઉમેરો કરે છે. 'અદ્રક્ષેક'માં જીવેવર્નના બે પુસ્તકોનો સંલેપ છે. સાહસ-પ્રિય કુમારોને આ પુસ્તક આનંદ આપી તેમનામાં સાહસની પ્રેરણા ઉત્પન્ન કરે તેવું છે. 'પ્રતિજ્ઞાનું સમર્થન' મણ્ડિન બોક્ષના મૂળ પુસ્તક પરથી શ્રી. મરતરામ પંડ્યાએ ગુજરાતીમાં ઉતાયું છે. તેમાં 'પ્રતિજ્ઞાનું સમર્થન' તથા 'જે કહેવાય તે' નામની બે ઢળવી નાટિકાઓ છે. આ બંને નાટિકાઓ ભજવી શકાય તેવી છે. બંને નાટિકા ઢળવી બાપામાં લખાયેલ હોવાથી પ્રેક્ષકોને રમુજ ઉપજાવે તેવી છે.

કિશોર ચરિત્રમાળાના ત્રીજા ગ્રંથમાં ત્યાર ચરિત્રો, ચરોતર એન્ક્યુકેશન સોસાયટીએ પ્રગટ કરેલ છે. આમણ ગ્રંથોની માફક આ ગ્રંથના બધા પુસ્તકો શ્રી. રસલભાઈ ન. વહોરાએ લખેલાં છે. આ ગ્રંથના બધા પુસ્તકોમાં ચરોતર એન્ક્યુકેશન સોસાયટીના અધ્યક્ષની સામાન્ય પ્રસ્તાવના ઉપરાંત મંત્રી શ્રી. આશાભાઈ ન. પટેલે વિશિષ્ટ પરિચય લખેલ છે, તે ખાસ નોંધપાત્ર છે. આ પરિચયમાં ચરિત્રનામક સંબંધી બીજાં કથા પુસ્તકો વાંચનાં તેના ખાસ નિર્દેશ કરેલ છે. પહેલું પુસ્તક રાજા રામમોહન રાયનું છે. અંગ્રેજી ભાષા જાન્યુઆરીએ જે કલકત્તાનું સુપ્રસિદ્ધ 'મોડર્ન રિવ્યુ' વાંચતા હશે તે આ સમાજસુધારકોનો બંગાળમાં કેટલો પ્રભાવ છે તેથી સારી રીતે પરિચિત હશે. 'મોડર્ન રિવ્યુ' નો એક પણ અંક તેમના વિશેના લેખ સિવાયનો ભાગ્યેજ દશે. જાહડું, એક અંકમાં તેમના વિશે એકથી વધારે લખાણો હોવાનો સંભવ વધારે છે. આવા સમાજની રૂઢિના ભાગ થયેલ નર દય વર્ષની ઉંમરે ત્રણ આના પતિ બનેલા, ૧૬ વર્ષની ઉંમરે ધર છોડી દિમેટ સુધી જનાર તથા દય દય ભાષાના જાણનાર, સતીનો રિવાજ બંધ કરાવવામાં મુખ્ય ભાગ લેનાર આ સમાજસુધારક રાજા રામમોહન રાયનું ચરિત્ર અતિ પ્રેરણાદાયક છે. ત્યારપછી તેમના જોવાજ ગ્રામાજસુધારક 'ઈશ્વરચંદ્ર વિદ્યાસાગર'નું ચરિત્ર આવે છે. તેમના સિદ્ધાંતો અતિપ્રચલ્લ છે. તેમની ખ્યાતિ વિશ્વ વિવાદ તથા અંગ્રેજીવણીના પ્રખર દિમાયતી તરીકે વિશેષ છે. ન્યાયમૂર્તિ મહાદેવ ગોવિંદ રાનડે એક રીતે દીલા સુધારક લાગે છે, પણ અનેક ગુણોમાં તેમની આ

નબળાઈ છેકાઈ નય છે. તેમને હળમ પાસેથી બંગાળી શીખતાં બોટી શરમ આવતી નથી. તે પછી અત્યારે પણ મુંબઈના તાજ વિનાના રાજ સર ફિરોજશાહ મહેતાનું ચરિત્ર આવે છે. પારિસમાં કપડાં ધોવરાવનાર તરીકે તે જેમ કેટલાકને યાદ હશે તો “એમંએ કોનિકલ”ના રથાપક તરીકે કોનિકલના મુખપૃષ્ઠ પર તેમનું નામ છપાતું અનેક જિતા હશે. મુંબઈ યુનિવર્સિટીની પહેલી જ મેટ્રીકની પરીક્ષા તેમણે પસાર કરી હતી તથા એમ. એ. ની પરીક્ષામાં મુજરાતીનો વિષય પસંદ કરી “નરસિંહ મહેતા અને તેમનાં કાવ્યો” પર તેમણે નિબંધ લખ્યો હતો. મુંબઈ શહેરની આજની સિકલ મોટે ભાગે તેમને આભારી છે. ત્યારબાદ બંગાળના તાજ વિનાના રાજ “સર મુરેન્દ્રનાથ બેનરજી—જેને અંગ્રેજીમાં Surrender Not” કહેવામાં આવતા—તેમનું ચરિત્ર રજૂ થાય છે. દિંદના એ અજોડ વક્તા હતા. તેમનું ભાષણ સાંભળવા લોકો ટોળેબંધ મળતા. પરંતુ ગાંધીયુગના પ્રજામત સાથે એકમત ન થઈ શકતાં તેમની લોકપ્રિયતા સરી પડી હતી. પરંતુ લોકમત તો રેતીના પાયા પર બંધાયેલ હોઈ તેના પર બહુ આધાર રાખી શકાય નહિ. “લોકમાન્ય દિગ્ગજ”ના જીવનપ્રસંગો તો ધણીને હજી તાજ જ હશે. પરંતુ દશ વર્ષની ઉંમરે તે સંસ્કૃતમાં કવિતા રચતા કે બળત્ર વસ્ત્ર ખાતા નહિ તે તો આપણને આ યુસ્તિકામાંથી જાણવા મળે છે. પ્રખર વિદ્વાન તરીકેની તેમની કીર્તિ, દેસસેવક કરતાં જરાપણ ઓછી નથી, સ્વરાજ્યની ચોપણા કરનાર એજ પહેલા હતા. “સ્વામી શ્રદ્ધાન્દ”નું ચરિત્ર દુર્બંસનોમાં રચાયેલ છે. રહેલ માણસ પણ દિવ્ય જ્યોત પ્રગટ થતાં કેટલો અબકી ઉઠે છે તે બતાવે છે. “તેમનું વિવિધ-રંગી જીવન ઉન્નતિની આશા પ્રકટાવે તેનું છે. “વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી સર જમદીયંદ બોઝ તો દિંદીઓ પણ વિજ્ઞાનમાં કેવી પ્રગતિ કરે છે તે પોતાના રેસોનન્ટ રેકર્ડર નામના અભ્યાસ યંત્રથી બતાવી આપેલ છે. લાખો રૂપિયા ખર્ચાને તૈયાર કરેલ કલકત્તાનું બોઝ વિજ્ઞાન-મંદિર એમણે દેશના ચરણે ધરી દીધું છે. દિંદભરમાં પ્રખ્યાત થયેલ લાલ, બાલ ને પાલની ત્રિપુટિમાંના એક પંજાબકેસરી ‘લાલા લજપતરાય’ના ચરિત્રમાં તેમણે ભોગવેલ દેશવટો તથા તેમણે લખેલ અસંખ્ય પુસ્તકો દ્વારા બળવેલ દેશસેવાની હકીકત મળી આવે છે. સેવાની ભાવનાથી તેમણે ‘સર્વન્ટસ ઓફ પિપલ સોસાયટી’ રચાવેલ છે. ‘પંડિત ભાતીલાલ નેહરુ’ના ચરિત્રમાં આપણને બાદશાહી ભોગવનાર મનુષ્ય ફકીરીમાં પણ તેટલો જ આનંદ માની શકે છે તે બતાવી આપે છે. લાખોની વાર્ષિક આવકનો સ્વેચ્છા-પૂર્વક ત્યાગ કરવો તે કંઈ નાનીસૂતી વાત નથી. દિંદના રાજ્યખંધારણ માટે પ્રખ્યાત ‘નેહરુ રિપોર્ટ’ તેમણે જ લખ્યો હતો ત્યારબાદ મહાત્માજીના રાજકીય ગુરુ ‘ગોખલેજી’નું જીવનચરિત્ર આપેલ છે. માસિક આઠ રૂપિયામાં કેલેજનું ખર્ચ ચલાવનાર ગોખલેજી, આઠ રૂપિયા તો પરચુરણ ખર્ચમાં ખર્ચી નાખનાર આજનો કેલેજઅનોને બાદશાંપ થવા નોંધ્યો. વિદ્યાર્થીજગત તો તેમને સુપ્રસિદ્ધ ગણિતલેખક તરીકે જાણે છે હેન્ડનું પુસ્તક ‘દેશખંડુ ચિત્તરંજન દાસ’ છે. નાદાર થયેલ પિતાનો ઋણરત્નીકાર કરવાનું દાસ બાણનું પમણું દેમેય માટે અદ્વિતીય જ ગણાવાતું છે. શ્રી. અરવિંદ ધોપ પર મુકાયેલ રાજકોહના આરોપ વખતે તેમના વકીલ તરીકે તેમણે જે ભાષણ કયું તે દેમેય માટે યાદગાર રહી નય તેનું છે. દેશ-સેવા માટે તેમનો ભોગ પણ અનન્ય છે.

આમ બાર પુસ્તકોનું આ મુગ્ધ પૂરું થાય છે. લેખક તરીકે શ્રી. રસભાઈ ખરેખર

ફોટોગ્રાફ થયા છે. હજુ આપણે તેમની પાસેથી આર્ષા વધારે ચરિત્રોની આશા રાખીએ તો તે અરથાને ન જ ગણાય.

સુરતના 'ગાંધીય સાહિત્ય મંદિર'ની આ વર્ષની પ્રવૃત્તિ જરા ધીમી લાગે છે. બેકાર પટેલની વાતોના ચાર ભાગ તે દ્વારા પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલા છે. ૧૩ મા ભાગમાં 'પટેલ જોવાધ ગયા' 'બંગલાની ચાવી' 'મહેમાન' તથા 'મધરાતનો ધક્કો' એમ ચાર વાતો છે. પોતે જોવાધ જવાનો તો નહિ પણ પોતાનું સ્વજન જોવાધ જવાનો અનુભવ ધણાને થયો હશે, તેવી જ રીતે મહેમાનોનો અનુભવ તો અનેકને થયો હશે. ૧૪ મા ભાગમાં 'સંપેતરા' તથા 'એચ રમ્યા' એમ બે વાતો છે. સંપેતરાના અનુભવથી ભાગ્યે જ કોઈ વંચિત રહેલ હશે. ૧૫ મા ભાગમાં 'રંગમાં ભંગ' 'આધસક્તિમતી મિજબાની' 'કેદખાનામાં' તથા 'ઉત્તરણી' એમ ચાર વાતો છે. બરાબર જમતાં બેસતી વખતે મુખ્ય ચીજ બગડી હોય તેવો અનુભવ કંઈ વિરલ નથી. આ પુસ્તક સાથે 'બેકાર પટેલ'નું 'પંદર ભાગોનું' ગુચ્છ પૂરું થાય છે ને સોળમા ભાગથી નવું ગુચ્છ શરૂ થાય છે. આગલા ભાગોની માફક જુદી જુદી વાતો આપવા કરતાં આમાં એક સળંગ વાર્તા જ આપેલી છે, અને તે પટેલના 'અબોલા-અછંડ' નવતરી જન્મતી વખતે ન બોલવાનું તથા કંઈ પણ ન ઊડવાનું કેટલાકોને વ્રત હોય છે તેના ઉપર ભાષ હરિપ્રસાદે વાર્તાની વસ્તુ રચેલ છે. બેકાર પટેલના બધા ભાગો બાળકોને ખૂબ ગમી જાય તેવા છે. તે જ સંસ્થાની 'કુમાર-માગા'માં આપણને એક જ પુસ્તક મળે છે અને તે ગજનન બદનું 'ટોમી અને બીજી વાતો.' લેખક પ્રતાપનામાં જણાવે છે તેમ આ બધી વાતો તેમના જ થોડાં વરસો અગાઉ પ્રગટ થયેલ પુસ્તક 'સ્કાઉટિંગ અને બીજી વાતો'માં પ્રસિદ્ધ થઈ ગયેલ છે. આ પુસ્તકમાં સંપ્રદાયથી સાતે સાત વાતો ફિશોરા તથા કુમારોને ગમી જાય તેવી છે, એક નામે પુસ્તકમાં પ્રગટ થયેલ વાતો બીજા નામના સંપ્રદાયમાં છપાવવાનું કારણ સમજી શકાતું નથી.

ભણેથી પ્રગટ થતી 'આપણી બાલકમંથમાળા'ના ત્રીજા વર્ષના પહેલા પુસ્તક તરીકે શ્રી. હર્ષદ પટેલ ફૂત 'શોધો અને જાણો' પ્રગટ થયેલ છે. તેમાં પહેલી વાતની અંદર બાળસાહિત્યની ૩૭ ચોપડીઓનાં નામ શોધવામાં આવેલાં છે. આ નામો વાતની અંદર ગૂંથી લીધેલાં છે. આ ઉપરાંત ગણિતશાસ્ત્ર, અધૂરો પત્ર, બેડકણી વગેરે ધણી બાબતો છે. પુસ્તકને અંતે ઉત્તરો આવેલા છે. બીજા પુસ્તક તરીકે પદ્માવતી દેસાઈ ફૂત 'રૂપેરી ફાદીવાળા બાળક' બહાર પડેલ છે. આ પુસ્તકનું નામ કંઈક મૂંઝવનારું છે. નવજીવન પ્રકાશન મંદિરે અજ્ઞાત સાહેબને જેમ 'સુખમં સુવાન' કલા, તેમ પદ્માવતીબહેને તેમને ઉપકું નામ આપેલ છે. આ પુસ્તકમાં અજ્ઞાત સાહેબનું ચરિત્ર આપેલ છે, પુસ્તકના છેલ્લા પાને આપેલ 'કુદંજવેલ' બાળકોને સમજવામાં ઉપયોગી થાય તેમ લાગતું નથી 'રૂપિયાનો વરસાદ' મામ્બજીવનની કથા છે. આપણને અરેબસ પાણીના વરસાદની જરૂર છે તેમ લેખક સમજાવવા માગે છે; પણ બાળકોને તેમાં કેટલો રસ પડશે તે પ્રશ્ન જેવું છે.

આ માળાના ચોથા પુસ્તક તરીકે પદ્માવતી દેસાઈએ લખેલ 'આપા' બહાર પડેલ છે. આમાં શ્રી. અમૃતલાલ દેસાઈનું જીવનચરિત્ર બાળકોને ગમી જાય તેવી રીતે આપેલું છે. શ્રી. દેસાઈ બાપાની જન્મતી પ્રસંગે આ પુસ્તક પ્રગટ થયું હોત તો વિશેષ આવકારદાયક ગણાત. પાંચમું પુસ્તક હર્ષદ પટેલ ફૂત 'સાકર-ધાણુ' બહાર પડેલ છે. આમાં કંઈ વાતો સાકર

જેવી મીઠી તથા કષ્ટ વાતો ધાણા જેવી ઝોળી લાગે તે નકકી કરવાનું કામ બાળકોને સોંપાયું છે. છેલ્લી બે વાતો 'ધાણા' વિભાગમાં જાય તો ના નહિ. બાકી પહેલી ૬ વાતો તો સાકર જેવી ગળી લાગે તેવી છે. છટું તથા ત્રીજા વર્ષનું 'હેલુ' પુસ્તક પદમાવતી દેસાઈકૃત 'રોજ ને રોજ' છે. રોજ બનતા બનાવો વિશે આક વાતો આ પુસ્તકમાં આપી છે.

નવા (ચોથા) વર્ષથી આ માળાનું સંચાલન અમદાવાદના નવચેતન સાહિત્ય મંદિરના ઉત્સાહી યુવાન સંચાલકોના હાથમાં જાય છે. તેમણે ૬ ને બદલે ૯ પુસ્તકો આપી લગાજ્યા બે રૂપિયા નકકી કર્યું છે, ને તેના પહેલા ગુચ્છનાં ત્રણ પુસ્તકો બહાર પડી ગયાં છે. દરેક પુસ્તક ૪૦ પાનાનું છે. પહેલું પુસ્તક 'કલમની પોલીથી' સ્વ. ગિજુભાઈનું લખેલું છે. તેમાં જુદી જુદી વ્યક્તિઓનાં રેખાચિત્રો છે. તેમાં 'ચલો ચકરવારીઓ' 'ગોવો શીટર' 'વિક્રો વેશળો' 'માછ' 'કાનેર રખારી' 'નથુ પિંજરો' તથા 'રતો ભાંડ' નાં રેખાચિત્રો છે. આવી વ્યક્તિઓ બાળકોને જીવનમાં મળતી હોઈ જાણે પોતાને જ મળેલ એકાદ વ્યક્તિનું રેખાચિત્ર તેમાં જરૂર હોવાનું દરેક બાળકને જણાશે. આ ચોપડીનાં ચિત્રો તેમનાં પુત્રી સુશીલાબહેને દોયાં છે. બીજું પુસ્તક 'કાસમ ચાઉસ'ની વાત થી. દિગ્મતલાલ મથકે લખેલી છે. આ વાત પહેલાં 'નવસૌરાષ્ટ્ર'માં પ્રગટ થઈ હતી, હવે તો લગભગ છુપ્ત થતી ચાઉસની સંસ્થાની આ વાત બાળકોને ખૂબ ગમી જાય તેવી છે. ચાઉસ ખતિનાં વિશિષ્ટ લક્ષણો આ વાતમાં કેકેકેણે દેખાડ્યાં આવે છે. ત્રીજું પુસ્તક શ્રી. સોમાભાઈ ભાવસારકૃત 'હરતાં ફરતાં' છે. આપણી સામે સેંકડો વસ્તુઓ ખડી યાય છે પરંતુ તેમાંથી એકાદ જ આપણા મન પર અસર કરે છે. પરંતુ જો તે વસ્તુ મંથરથ યાય તો તેના વિશે આપણને ઘણું જાણવાનું મળી શકે. દૈનિક જીવનમાંથી તેવી અગીઆર બાબતો લખેને શ્રી. સોમાભાઈએ તેને આકર્ષક બનાવી છે.

ગૂર્જર બાલકચાવલિના ત્રીજા વર્ષના ૯-૧૦ પુસ્તક તરીકે 'સુમન સૌરભ' બહાર પડેલ છે. કિશોર ચરિત્રમાળાના ગુચ્છોના લેખકથી જાણીતા થયેલ શ્રી. રસુલભાઈ વહોરાએ તે લખેલું છે. દેશવિદેશની પ્રસિદ્ધ વ્યક્તિઓના જીવનની અનુકરણીય ૨૪ વાતો બહુજા હુકામાં આ પુસ્તકમાં લેખકે આપેલ છે. તેમાં ગાંધીજી છે, ગોખલે છે, ગિજુભાઈ છે, સ્વ. મોતીલાલ છે તથા એવા બીજા પણ છે. આ જીવનપ્રસંગો બાળકોને સહેલાઈથી યાદ રહી જાય તેવા છે. ૧૧-૧૨ પુસ્તક તરીકે નવલકાંત લાવસારની લખેલ 'વિમાનની વાતો' બહાર પડેલ છે. વિમાનની આ યુગમાં નાનાં બાળકો પણ તેની પ્રગતિથી વંચિત રહે તે ચાલી શકે તેમ નથી. વિમાનની યશ્વંતથી આજસુધીમાં થયેલ ઉદ્યુતોની તેમાં વિગતવાર સચિત્ર હકીકત આપેલી છે. અલબત્ત, બાળકો માટેનાં પુસ્તકોમાં રહી ગયેલ મુદ્દાઓનો સૌ કોણને ખૂંચે તેવા છે. આ બાબતમાં વધારે કાળજી રાખવાની પ્રયાસકને ખાસ વિનંતિ છે.

શ્રી. ધૂમકેતુની પ્રૌદશિક્ષણમાળાની ત્રીજી ચોપડી પણ ગૂર્જર મંથરત્વ કાર્યાલયે પ્રગટ કરી છે. જે લોકો માટે આ માળા યોજનામાં આવી છે તેમના માટે બરાબર અનુરૂપ આ પુસ્તકને કહી શકાય. અલબત્ત, આ પુસ્તક પણ મુદ્દાઓથી વંચિત રહી શક્યું નથી તે શોચનીય છે.

આજ સંસ્થાએ શ્રી. શંકરલાલ દારકાદાસ પરીએ સંગ્રહ કરેલ 'બાલસાહનાવલિ' પ્રગટ કરેલ છે. આ નામ જરા અયોગ્ય લાગે છે; કેમકે તેમાં માત્ર લગભગ ૧૦ સંગ્રહ નથી. તેમાં તો ૯ પ્રાર્થના, ૬ લગ્ન, ૮ શિખાગણની કવિતાઓ તથા ૭ દેશભક્તિનાં કાવ્યો છે.

આમાં કેટલાંક અમુક વખતે ખૂબ પ્રચલિત પણ વર્તીકલુલર ટેકસ્ટ બુક કમિટીની વાચન-માળાના પ્રચારથી જુલાઈ ગયેલાં કેટલાંક કાવ્યો છે. તેમ જ બાળકોને અધરાં લાગે તેવાં કાવ્યો પણ છે. કેટલાંક કાવ્યો તો અત્યારે અંગ્રેજી ચોધા તથા પાંચમા ધોરણના વિદ્યાર્થીઓને ધણે રચને શીખવાતી દેશે.

ભારતી સાહિત્ય સંઘ તરફથી પ્રગટ થતી અરુણ પુસ્તકમાળાના સાતમા પુસ્તક તરીકે શ્રી. મોહન હક્કરકૃત 'છીપલાં' પ્રગટ થયેલ છે, તેમાં જુદાં જુદાં બાલમાસિકોમાં પ્રગટ થયેલ લેખકનાં ૨૪ ગીતોનો સંગ્રહ કરવામાં આવેલ છે. આ બધાં ગીતો બાળકોને મહેલાઈથી મોટે રહે તેવાં છે. પુસ્તકને અંતે અધરા શબ્દોની ટીપ આપી છે તે આ પુસ્તકની ઉપયોગિતામાં વધારો કરે છે. આઠમા પુસ્તક તરીકે શ્રી. ચારુદાસકૃત 'ભરદરિયે' બહાર પડેલ છે. આ લેખકના પુસ્તક 'દરિયાના મામલા'ની વાત આ પુસ્તકમાં ચાલુ રહે છે, છતાં કોઈ આ પુસ્તકજ વાંચે તો તેમાં તેને રસક્ષતિ થાય તેમ લાગતું નથી. જાણી સાથે વાચક પોતે પણ મુસાફરીએ ઉપડતો હોય તેમ તેને લાગે છે. સોમાબાઈ બાવસારકૃત 'કલગી'માં તેજ લેખકની બાળકોને રસ પડે તેવી દૃશ્ય વાતો આપેલી છે. તેમાં પ્રાણી-જીવનની વાતોનું પ્રમાણ વિશેષ છે.

દ્વે પ્રકીર્ણ પ્રકાશનો લક્ષ્યે. ફોરમની લલરિયી જાણીતા થયેલા શ્રી. ચારદાપ્રસાદ વર્માએ લખેલાં 'મુસોલિની' તથા 'કેમલ આતા તુક' સુરતના યુગાન્તર કાર્યાલયે બહાર પાડ્યાં છે. આ ચરિત્રોની યેલ્લી 'ફોરમ'ની યેલ્લી નથી, પણ તેનું કારણ 'ફોરમ'માં તો માત્ર જીવનપ્રસંગો જ દતા ત્યારે આમાં તો આખા ચરિત્ર અપાયાં છે. આ બંને ચરિત્રો કિશોરોને મોટે ખૂબ ઉપયોગી તથા ગ્રેષ્ઠાદ્યથી નીવડે તેવાં છે, "બાલમખા"ના ત્રીજા વર્ષના બેટ પુસ્તક તરીકે શ્રી. દિંમતલાલ શાહે 'માણસ' નામનું પુસ્તક બહાર પાડેલ છે. તેમાં માણસની પ્રાથમિક દૃશ્ય દશાનું વર્તણૂકે વર્ણન આપ્યું છે. આવા અધરા વિષયને બાળમુલક બનાવવામાં બાઈ દિંમતલાલ ઠીક સંજોગ ધયા છે.

મુલિવર્મા દ્વારેલ ઉપરથી રચાયેલ 'ગાળીબારની મુસાફરી'ની સંયુક્ત પહેલી આવૃત્તિ ચાલુ વર્ષે બહાર પડેલ છે. બંગાળની આવૃત્તિ વખતે જ શ્રીમતી દંસાબહેનના આ પુસ્તકે ઠીક ખાન જોન્સ દ્વારે કેમકે તેનાં રૂપરંગ તથા છપામણી અંગ્રેજી પુસ્તકને મળતાં આવે તેવાં દર્શાવેલ છે. આ આવૃત્તિમાં 'અનુક્રમણિકા' બે વાર કેમ છાપવી પડી દેશે તે સમજાતું નથી. શ્રીમતી દંસાબહેન આપણને આવાં બીજાં પુસ્તકો પણ આપે તેમ આપણે ઇચ્છીએ. તેમના આગલા પુસ્તક 'અરુણ' અદ્યુત સ્વપ્નની માત્ર પહેલો સ્વીકારવી પડે છે, કેમકે તે તો છેક ૧૯૯૦ માં પ્રગટ થયું છે.

શ્રી. રમણલાલ સોનીએ લખેલ પદ્મલાં વાગ ૧ થી ૪ લગભગ બે વર્ષ પહેલાં પ્રગટ થયાં છે, પણ તે આઠ વર્ષમાં મળેલ હોઈ તેની દુકાં નોંધ લેવાનું ચોખ્ખું ધાયું છે. દરેક ભાગમાં એકએકથી અડધાંતો બાળકોને મળી જવ તથા મોટે કરવાનું મન થઈ આવે તેવાં ચોક્કસ કાવ્યો છે. બાઈ રમણલાલે પોતાનો કાવ્યપ્રવાદ એટલેથી ન અટકારવો જોઈએ તેમ લાગે છે. આવા પ્રકારનાં બીજાં પુસ્તકોની જાગો! તેમની પાસે આગ્રહકરી માગણી કરે તે સ્વાભાવિક છે. આટલું પેયર પર છાપેલા સચિત્ર આ પુસ્તકના દરેક ભાગની કિંમત પાંચ આના છે. શ્રી. જ્યોત તત્કલ્પી એન્ડ સન્સ તરફથી પ્રગટ થતી 'શિશુ સાહિત્યમાળા'ના પુસ્તકોની નોંધ તેમજ મોકલ્યા પ્રમાણે આ પછીના પરિશિષ્ટમાં જાપેલ છે. અથા વર્ષની મારફત આ વર્ષે પણ તેમનાં પુસ્તકો જોવાનો મુયોગ પ્રાપ્ત થયો નથી.

વાંકાનેર,
તા. ૨૪-૧૧-૪૦ }

છાસાલાલ માનસિંગ કામદાર

પરિશિષ્ટ

શ્રી. ધીરજલાલ રાકરશી શાહે સંપાદિત કરેલી

વિદ્યાર્થી વાચનમાળા-ઐશ્વરી નવમી

(મૂલ્ય દરેકનો સવા આને)

- ૧ સંત ગાનદેવ (રમણલાલ સોની) ૧-૦-૦
- ૨ સિદ્ધસેન દિવાકર (નાગમુખાર મકાતી) ૦-૬-૦
- ૩ ઉપા. યશોવિજયજી (") ૦-૬-૦
- ૪ વીર બાલાજી (બાલાભાઈ દેસાઈ) ૦-૬-૦
- ૫ નાના રૂઢવીય (રમણલાલ સોની) ૦-૬-૦
- ૬ દિલ્લેન્દલાલ રૌય (માધવરાવ કર્ણિક) ૦-૬-૦
- ૭ રાજા રામમોહન રાય (સોમાભાઈ પટેલ) ૦-૬-૦
- ૮ અમૃતલાલ ઠક્કર (માધવરાવ કર્ણિક) ૦-૬-૦
- ૯ પં. વિષ્ણુ દિગંબર (ધીરજલાલ શાહ) ૦-૬-૦
- ૧૦ રામાર્નંદ ચેટરજી (માધવરાવ કર્ણિક) ૦-૬-૦
- ૧૧ પં. ભગવાનલાલ દેસાજી (") ૦-૬-૦
- ૧૨ આચાર્ય પ્રફુલ્લચંદ્ર રૌય (સોમાભાઈ પટેલ) ૦-૬-૦
- ૧૩ મૌલના અણ્ણલ કલામ આગ્રાહ (") ૦-૬-૦
- ૧૪ શ્રી રાજગોપાલાચારી (બોગીલાલ ગાંધી) ૦-૬-૦
- ૧૫ પાવામઢ (ધીરજલાલ શાહ) ૦-૬-૦
- ૧૬ રામેશ્વર (માધવરાવ કર્ણિક) ૦-૬-૦
- ૧૭ તારંગા (") ૦-૬-૦
- ૧૮ મુંબઈ (સોમાભાઈ પટેલ) ૦-૬-૦

- ૧૯ આગ્રા (મજબાઈ પટેલ) ૦-૬-૦
- ૨૦ અજંતાની ગુફાઓ (ધીરજલાલ શાહ) ૦-૬-૦
- શ્રી રમણલાલ નાનાલાલ શાહનું પુસ્તકો
- ૧ ઇસપતી નીતિકથાઓ ભાગ ૧ ૧-૦-૦
- બાલજીવન ઇસપ નીતિકથામાળા
- ૧ વરુનું સંગીત અને બીજી વાતો ૦-૬-૦
- ૨ રામજીનો ખગ્ગતો અને બીજી વાતો ૦-૬-૦
- બાલજીવન ક્રમિક વાર્તામાળા
- ૧ ઇસર્તા બાળ (રમણલાલ શાહ) ૦-૫-૦
- ૨ વાધજની બોડમા (") ૦-૬-૦
- ૩ પદ્મકથાઓ (સંપાદક રમણલાલ શાહ) ૦-૪-૦
- શ્રી અશોક બાલ પુસ્તકમાળા
- (વાર્ષિક ૫૦૦ પાનાનું) સચિત્ર વાચન, લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦)
- ૧ આપણી મહાસભા-ખંડ પહેલો (નાગરદાસ પટેલ) ૦-૬-૦
- ૨ વડવામ્મજી (દિગ્દેભતલાલ મથકે) ૦-૩-૦
- ૩ ઠાકર તરંગ-ખંડ ૨ (નાગરદાસ પટેલ) ૦-૩-૦
- ૪ આપણી મહાસભા-ખંડ બીજો (નાગરદાસ પટેલ) ૦-૬-૦
- ૫ છેતરાતી નજર (નાગરદાસ પટેલ) ૦-૩-૦
- ૬ પ્રવાસકથાઓ (નાગરદાસ પટેલ) ૦-૬-૦
- ૭ શેણ, કેમ અને શું (પુરુષોત્તમ ઠા. પટેલ) ૦-૩-૦

- ૩ મહાદેવ ગોવિંદ રાનડે ૮ સર જગદીશચંદ્ર બોઝ
૪ સર દિગંજયાદ મહેતા ૯ પંડિત મોતીલાલ નેહરુ
૫ સર સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી ૧૦ લાલા લજપતરાય
૬ લોકમાન્ય ટિળક ૧૧ ગોપાળકૃષ્ણ ગોખલે
૭ સ્વામી શ્રદ્ધાનંદ ૧૨ દેશબંધુ દાસ

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિરનાં પુસ્તકો

- ૧ બેકર પટેલ ભાગ ૧૩ (હરિપ્રસાદ બ્યાસ) ૦-૬-૦
૨ બેકર પટેલ ભાગ ૧૪ (") ૦-૩-૦
૩ બેકર પટેલ ભાગ ૧૫ (") ૦-૪-૦
૪ બેકર પટેલ ગુન્જ ૨ ભાગ ૧ (") ૦-૫-૦
કુમારમાળા

- ૧ દોમી અને બીજી વાતો (ગજનન ભટ્ટ) ૦-૧૨-૦

આરપણી બાળકથામાળા-ભાગ્ય

- (ત્રીજા વર્ષનાં ૬ પુસ્તકો, લવાજમ રૂ. ૧-૦-૦, છૂટક દરેકના ૦-૩-૦)

- ૧ શોધો અને જોયો
૨ રૂપેરી દાદીવાળા બાળક
૩ રૂપિયાનો વરસાદ
૪ બાપા

(પદમાવતી દેસાઈ)

- ૫ સાકર-ધાણા (હર્ષદ પટેલ)

- ૬ રોજ ને રોજ (પદમાવતી દેસાઈ)

પ્રાપ્તિસ્થાન-નવચેતન' સાહિત્ય મંદિર રૂઝપદ ભદ્ર અમદાવાદ
(વર્ષ ૪ ની બહાર પડેલ પુસ્તકો, નવ પુસ્તકોનું લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦)

- ૧ કલમની ખોલીયા (સ્વ. શ્રી. ગિજુભાઈ) ૦-૪-૦

- ૮ નવી નવાઇઓ (રમણલાલ યાદ) ૦-૬-૦
૯ ચિત્રેખા (નાગરદાસ પટેલ) ૦-૩-૦
શ્રી નાગરદાસ પટેલ સંપાદિત બાલવિનોદમાળા
(દરેક પુસ્તકના ૦-૨-૦)

- ૧ બાપનાં વેણું. (નાગરદાસ પટેલ)

- ૨ દુધારી (સુમતિજીન પટેલ)

- ૩ સોનાનાં પગલાં (નાગરદાસ પટેલ)

- ૪ મરવી ગુજરાત (")

- ૫ વહેંતિયો (")

- ૬ લંકાની લાડી (")

શ્રી નાગરદાસ ધ. પટેલ, (મહાર) દ્વારા સંપાદિત

બાલવિનોદ ગ્રંથાવલિ

- ૧ ચિત્રેખા ૦-૪-૦

શ્રી ઘરેરાળા પ્રકાશન મંદિર-લાવનગર

- ૧ ૮૦ દિવસમાં પૃથ્વીપ્રદક્ષિણા (મળચંકર મો. ભટ્ટ) ૦-૮-૦

- ૨ ધરધર્ણ અને મનોધર (મસ્તરામ પંડ્યા) ૦-૧૨-૦

- ૩ ચંદ્રલોકમાં (મળચંકર મો. ભટ્ટ) ૧-૦-૦

- ૪ પ્રતિજ્ઞાનું સગર્બન (મસ્તરામ પંડ્યા) ૦-૫-૦

શ્રી ચરેરાતર એન્યુકેશન સોસાયટીએ પ્રગટ કરેલ

કિશોર ચરિત્રમાળા. ગુન્જ ૩ જાનાં પુસ્તકો

- (બાર પુસ્તકોની કિંમત રૂ. ૧-૮-૦, છૂટક દરેકના ૦-૨-૦,

અર્ધા પુસ્તકોના લેખક શ્રી. રમણભાઈ ન. વહોરા.)

- ૧ રામ રામમોહનરાય ૨ ઈશ્વચંદ્ર વિદ્યાસાગર

૯ સોરઠી બાળવતી ભા. ૧ (હીરાલાલ દવે)	૦-૩-૦
૧૦ સોરઠી બાળવતી ભા. ૨ (હીરાલાલ દવે)	૦-૩-૦
૧૧ વનવાસીઓ (મન્દુપ્રસાદ ભટ્ટ, મણિલાલ શાકર)	૦-૩-૦
૧૨ ગુજરાતનાં રત્નો (મન્દુપ્રસાદ ભટ્ટ)	૦-૧-૦
૧૩ નીર વનરાજ ભાગ ૧ (ચંદ્રભાઈ કા. ભટ્ટ)	૦-૩-૬
૧૪ નીર વનરાજ ભાગ ૨ (" ")	૦-૩-૬
૧૫ ફેલગીતો (સોમાભાઈ ભાવસાર)	૦-૩-૬
૧૬ અગાશી (વલુભાઈ દવે, ગોવિન્દભાઈ શાકર)	૦-૩-૦
૧૭ રમતાં ગીતો (વલુભાઈ દવે)	૦-૩-૦

પરચુરણ પ્રકાશનો

૧ મુસોલિની (શારદાપ્રસાદ વર્મા.)	૦-૨-૬
૨ ક્રમાલ આતાલુક (" ")	૦-૫-૬
૩ માથુસ (હિંમતલાલ ચુ. શાહ તથા બાલુભાઈ શાહ)	૦-૬-૦
૪ ગોળીખારતી મુસાફરી (હસાબહેન મહેતા)	૧-૮-૦
૫ બાલ ભગ્નોવાસિ (ચંદ્રલાલ દારદ્રાદાસ પરીખ)	૦-૩-૦
૬ આપણે સૌ ભણીએ ત્રીજી યોગ્ય (ધુમ્રદેવ)	૦-૨-૦
૭ પગલાં ભાગ પહેલો (રમણલાલ સોની)	૦-૫-૦
૮ પગલાં ભાગ બીજો (" ")	૦-૫-૦
૯ પગલાં ભાગ ત્રીજો (" ")	૦-૫-૦
૧૦ પગલાં ભાગ ચોથો (" ")	૦-૫-૦

૨ કાસમ ચાલિય (હિંમતલાલ મધંક)	૦-૪-૦
૩ કરતાં કરતાં (સોમાભાઈ ભાવસાર)	૦-૪-૦
શ્રી ગૂર્જર અંધરત્ન કાર્યોલય દ્વારા પ્રસિદ્ધ થતી ગૂર્જર બાલ ગ્રંથાવલિનાં પુસ્તકો	
૧ સુમન સૌરભ (રસલભાઈ વહોરા)	૦-૫-૦
૨ વિમાનની વાતો (નવલકર્તા ભાવસાર)	૦-૯-૦
શ્રી ભારતી સાહિત્ય સંઘની અરુણ પુસ્તકમાળાનાં પુસ્તકો	
૧ છીપલાં (મોહન શાકર)	૦-૪-૦
૨ ભરદિયે (ચાતુરત)	૦-૮-૦
૩ કલગીન (સોમાભાઈ ભાવસાર)	૦-૫-૦

શ્રી જ્યેષ્ઠ તલકશી એન્ડ સન્સની શિશુ સાહિત્યમાળાનાં પુસ્તકો

૧ વાર્તામંજરી (સોમાભાઈ પટેલ)	૦-૨-૬
૨ આરસના કટકા (મન્દુપ્રસાદ ભટ્ટ, મણિલાલ શાકર)	૦-૩-૦
૩ શિવુભાઈની વાતો (શિવુભાઈ)	૦-૩-૦
૪ સોનેરી પાન (મન્દુપ્રસાદ ભટ્ટ, મણિલાલ શાકર)	૦-૪-૦
૫ તાનસેન (જયંતિલાલ આચાર્ય)	૦-૨-૦
૬ મેળાશરતી પલટન (મન્દુપ્રસાદ ભટ્ટ, મણિલાલ શાકર)	૦-૨-૬
૭ કાકરદાની વાતો (જયંતિલાલ આચાર્ય)	૦-૨-૬
૮ અગરબતી (મન્દુપ્રસાદ ભટ્ટ, મણિલાલ શાકર)	૦-૩-૦

કડી મહાલ પુ૦ પરિષદ ચોથું અધિવેશન

કડી મહાલ ચોથી પુ૦ પરિષદ બોરીસણા મુકામે તા. ૨૪-૧૧-૪૦ ને રવિવારના રોજ આઠ જાહેર થયા મુજબ કડી વિભાગ શાળાધિકારી શ્રી. માલસે સા. ના પ્રમુખપદે મળનાર હતી, પરંતુ તેઓશ્રીની નાદુરસ્ત તબિયતને કારણે તેઓશ્રી હાજર રહી શક્યા નહોતા. આથી તેમની ગેરહાજરીમાં પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલને પ્રમુખરથાન આપવામાં આવ્યું હતું. પરિષદમાં મહાલનાં જુદાં જુદાં ગામોના પુસ્તકાલયોના પ્રતિનિધિઓ ઉપરાંત ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલ તેમજ કડી મહાલ શાળાધિકારી શ્રી. ગિજુભાઈ પણ હાજર હતા.

પરિષદની શરૂઆતમાં બાળકોની પ્રાર્થના ૪૦ થયા બાદ ગામ તરફે સ્વાગતમંત્રીઓ શ્રી. માધવજી મલદાસ, પટેલ આત્મારામ ભક્તિદાસ, શ્રી નાયાલાલ પ્રદલાદદાસ, શ્રી. કેશવલાલ જેથંગદાસ અને શ્રી. કલ્યાણદાસ ખોડીદાસ વતીથી પુસ્તકાલયના મંત્રીઓ સ્વાગતવ્યાખ્યાન વાંચ્યું હતું. તેમાં આવેલા પ્રતિનિધિઓ અને મહેમાનોને આવકાર આપી પુસ્તકાલયનો હેવાલ આપી જણાવ્યું હતું કે, શાળામાં બંનેજૂ બૂલી ન જવાય અને સાથે સાથે બીજા દેશી અને પ્રજાઓ સાથે સંસર્ગમાં આવી પ્રજાની આબાદી થાય તે માટે શ્રીમંત સરકાર સ્વ૦ મહારાજ સર સયાજીરાવ ૩ જ એઓ સાહેબે પુસ્તકાલયો ઉધાડવાની નીતિ જાહેર કરેલી છે. અને હાલના શ્રીમંત સરકાર પ્રતાપસિંહ મહારાજ સાહેબ પણ પોતાના સ્વ૦ પિતામહના પગલે ચાલી પ્રજાસેવામાં જ પોતાનું અને સમસ્ત રાજ્યનું દિલ સમજે છે. એક શંકાઃ પ્રજા જાગૃત અને છે ?

બાદ આગળ ચાલતાં આજના યુગમાં વર્તમાનપત્રોનો પ્રજાજાગૃતિ માટેનો ફાળો અને તે પરત્વે લેવાતાં પગલાં વિશે પ્રશ્નો કરી જણાવ્યું હતું કે, હાલના જમાનામાં બનાવો ધણી ઝડપથી બની રહ્યા છે. અને એ બનાવોની ખબર પણ ધણીજ ઝડપથી જનતાને કાને પહોંચી જાય છે. આ કાપ વર્તમાનપત્રો ધણીજ ભોગે ક્યાં કરે છે. આવાં વર્તમાનપત્રો વગેરે સામયિકો પુસ્તકાલયમાં વસાવવા માટે પુસ્તકાલય ખાતાએ ચોજના કરેલી છે. પરંતુ અમારા જણવામાં આવ્યું છે કે એવાં વર્તમાનપત્રો ઉપર કાપ મુકાય છે, જે પત્રો જનતાને ફળે છે અને જાગૃત કરે છે. તેવાં પત્રો ઉપર જે સરકાર કાપ મૂકતી જ હોય તો સરકાર પુસ્તકાલયો અને વાચનાલયો ચલાવવા છૂટે હાથે જે મદદ કરે છે છતાં પણ જે એમ કહે છે કે જનતા સમક્ષ એવું વાચન ન જતું જોઈએ કે જેથી પ્રજા જાગૃત થાય, પ્રજાની જાગૃતિ એ જો ઉચ્ચેસાટ માત્ર માનવામાં આવે તો તે ધણી બૂલભરેલી અને રાજ્યને અને પ્રજાને હાનિ કરતાં અધારામાં રાખનારી છે, એ પ્રમાણે જો અમુક સામયિકો કે માસિકો પ્રજાને આપવાનું ખંધ થતું હોય તો શ્રીમંત સરકાર એક હાથે આપી બીજા હાથે જેવી લેવાનું નેખમ વહેરે છે એમ માનવું જોઈએ. પરંતુ આ વાત સાચી હોવાનું અમારું હૃદય ના પાડે છે.

પુસ્તકાલયનો વહીવટ

ગામઠાનાં પુસ્તકાલયોના વહીવટ સ્થાન ઉપર છે. પરંતુ કેટલાક પુસ્તકાલયો

એવાં પશુ હોવાનું પ્રાંત પ્રચારકોની તપાસણીમાં જણાઈ આવ્યા છે કે જેમાં પુસ્તકો ઉપર ધૂળના ઘર પાત્રી ગયા હોય અને જે કંઈ એકાદ બે પત્રો આવતાં હોય તે મંત્રી કે મંથપાલને ઘેર પડી રહેલાં હોય. દિસાળનું કંઈ ઠેકાણું ન હોય, દરેક બરાબર રખાયું ન હોય, અને બીજું એવું ઘણું હોય.

જે આ પ્રમાણે જ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો શ્રીમંત સરકાર ચલાવે રાખે તો સરકાર તરફ અપા-એલી મદદ નિરર્થક ગણ છે એમ ન હોતકે માનવું પડે.

પુસ્તકાલય ખાતાએ પ્રાંતવાર શિક્ષણવર્ગો ઉઘાડી મંત્રી અગર મંથપાલ બાંધ્યોને પુસ્તકાલયના વહીવટ સંબંધી તમામ શક્ય તે સમજૂતીઓ આપેલી હોય છે. પરંતુ તેઓ શિક્ષણ લીધા પછી ઘેર આવી તે કામ મુદત્તવી રાખે છે, અને મુદત્તવી રાખવાનાં માફાં પરિણામ આવે છે તે કહેવું અશક્ય છે.

પુસ્તકાલયનો વહીવટ અને દિસાળ ચોકખો હશે તો જ જનતાને તેમાં રસ ઉત્પન્ન થશે. અને તો જ શ્રીમંત સરકારનો શુભ ઉદ્દેશ બર આવશે. વ્યક્તિબળેટો બની રહ્યાં છે

ઘણાં પુસ્તકાલયોનાં બજેટ વ્યક્તિને અનુરૂપ હોવાનું માલૂમ પડ્યું છે તે વાત સાચી જ છે. એમાં બે બાબતોનો સમાવેશ થઈ જાય છે. એક તો જનતા તે તરફ અભિમુખ ન હોવાથી બોલાવવા છતાં લોકો એકત્ર થતા નથી એટલે એમની સલાહ લઈ શકાતી નથી; અને બીજું, જનતા હજી પશુ અવાંન હોઈ એ વિષે કંઈ પશુ સલાહ આપી શકતી નથી. આવે પ્રસંગે મંત્રી પોતાની શુદ્ધ પ્રમાણમાં બજેટ બનાવે તો તે બનવા જોઈ છે. અને મંત્રીની કે મંથપાલની તેમાં ભૂલ થઈ છે એમ કહી શકાય નહિ. જ્યાં લોકોની સહેજ પશુ સલાહ મળે છે, ત્યાં લોકો તેમાં રસ લે છે, ત્યાં આવા પ્રસંગો બંનતા જ નથી. અને જનતાના તમામ વિભાગોને અનુકૂળ પુસ્તકો વગેરે મંગાવાય છે. પુસ્તકાલયનાં મંત્રીને પોતાનો મત છે જ, પરંતુ તે બીજા મતોની દરોળમાં જ. આપણી અને સ્વતંત્રતા વાપરી એ

અનધિકારી વિવેચનો

પુસ્તકોની સમાધાનના દૈનિકી માંડીને ત્રૈમાસિક સુધીનાં અને રાજદ્રાવીયો માંડીને ધર્મ તથા જ્ઞાતિસુધીનાં પત્રોમાં આવે છે. આ બધાં પત્રોના સમાધાનના કરવાના અધિકારની વાત ઠાડી દઈએ તોપણ એ વિષયમાં એટલી અરાજકતા બાંધી રહેલી લાગે છે કે તે સંબંધી કાંઈ નિયમ કે નીતિ દરેક પત્રકાર સ્વીકારી લેવી જોઈએ, એમ કહેવાની જરૂર જણાય છે. આને એવા કોઈ સ્વસ્વીકૃત બંધન કે નિયમ વિના જે સમાધાનનાઓ સર્વ પ્રકારનાં પત્રોમાં આવે છે તે સાથેક બનતી નથી. સાદિત્વનું પત્ર શિષ્યવિદ્યાના પુસ્તકની, પુરાતત્ત્વનું પત્ર નવલકથાની, રાજદ્રાવી પત્ર કવિતાની કે દયાનીયા વલ્લિ જ્ઞાતિનું પત્ર બોલોળના પુસ્તકની સમાધાનના લખીને છાપે તેમાં કાંઈ વાસ્તવિકતા છે ખરી? દૈનિક સાપ્તાહિક પત્રો પાસે પશુ ને વિવિધ વિષયનાં પુસ્તકોની સમાધાનના લખવાનું સાદક કરવું જોઈએ છે. વિલક્ષણ સમા-ધાનનાઓ અને શિયિલ વિવેચનો વાચકોની દષ્ટિમાં ઊત્તરતા મૂક્યનાં અંકાઈ જાય છે અને થોડે લાગે એવી સમાધાનનાઓએ પત્રોનાં મંથસમીક્ષાનાં કાલોને દસનીય બનાવ્યાં છે. વગર પેસે નવાં પુસ્તકોની લાપચેરીઓ જમા-વવા માટે સમાધાનના પાછળ શાનાં રાજામાં આવે છે એવા આરોપો જ્યારે સાંભળ્યો છીએ ત્યારે લાગે છે કે આ પ્રકારની અશયને અને અનાધારે થતી સમાધાનનાઓને જ તે આશરી છે. સમાધાનના માટે ને કોઈ પ્રકારનો નિયમ પત્રકાર સ્વીકારે તો દરેક જુદા જુદા વિષયના, હેતુના અને કામ કે વર્તના વગરનાં તેમની સાથે સંબંધ ધરાવતા જુદા જુદા વિષયોપરતે લખાતાં પુસ્તકોની સરસ અને વિસ્તૃત સમાધા-નનાઓ વાચકોને મળે અને માલી રહેલાં અરાજકતા તથા અકાંડ વાંચનો અંત આવે.

‘પ્રબળધુ’

તેવાં પુસ્તકો અને સામયિકો મંગાવે તો, હાલે જનતાને તેની ગમ નહિ પડે અને જનતા તે વિશે વધી નહિ ઉઠાવે પરંતુ પુસ્તકાલય ખાતું ક્યાં છોડે ? ખાતાએ એ બાબતની તપાસ કરવાનું ચાલુ જ રાખવું જોઈશે. ન્યારે સમાજ પોતાની મેળે પોતાનું કામ ઉપાડી લેતી થશે અને પોતાનો મત જાહેર કરતી થશે તો આવા પ્રસંગો બનશે નહિ અને ખાતાનું ધણું કામ હળવું થઈ જશે. ન્યાં સમાજ પાછળ છે, અજ્ઞાન છે, અલણુ છે, ત્યાં મંત્રીએ તેઓએ સ્થિતિમાંથી આગળ આવે, સમજે અને લણુતી થાય, એવું જ સાદિત્ય મંગાવવું જરૂરી છે. એ વખતે પોતાની વાચનની જૂમ ગમે તેટલો હોમ તો પણ બાબુએ રાખવી જોઈએ. અગર કર્યા કે પ્રાંત પુસ્તકાલયમાંથી તે પૂરી કરવી જોઈએ, જે પુસ્તકાલયનો મંત્રી તટસ્થતા અને જનસેવાની કિંમત આંકતો હશે તો તે આ બાબત કદી પણ ભૂલવાનો નથી. અજ્ઞાનતા મટે તો—

કોણે કહ્યું હશે કે ‘લણુ કણુબી કુટુંબ બોળે ?’ અમને તો લાગે છે કે કોઈ દેશ-દોહીએ જ આ કહેવત કહી હશે. એ કહેવતનો પ્રચાર થાય તો લોકો પોતાનાં બાળકોને લુવવાનું જ છોડી દે એટલે રાજકર્તા અગર લણુસો માણસ પ્રજાને કે ગામને કાણુમાં ખી પોતાના મગજ પ્રમાણે ચલાવે. એટલે કે જે કેળવણી વધે અને જનતા દેખની થાય । જ પુસ્તકાલયો ઉપયોગી થાય અને નિભાવી ચકાય.

સ્તકપસંદગી

પુસ્તકપસંદગી કરવામાં ઘણી ઉતાવળ થઈ જાય છે. ન્યારે બજેટ બનાવવાનો મય આવ્યો એટલે જે માદ આવ્યાં તે પુસ્તકો લખી માર્યાં અગર ન્યારે પુસ્તકોની યાદીઓ લાકલવા ઉધરાણી બાવી ત્યારે ગમે તેમ ભરડી માણું અને તેથી ગમે તેવાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાં પેસી જાય છે. પરંતુ ખાતાએ આ બાબત ઘણી ચીવટ રાખવા માંડી છે. સૂચનાઓ, તહેરંતો કે વટકુંમો વગેરે આપીને એમાં ઘણો સુધારો કરાવવા માંડ્યો છે, જેથી એ બાબતમાં વિશેષ કહેવાનું નથી.

કાસમાધાન

એક બાબત એવી છે અને તે સુદાની છે કે કોઈપણ પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળે આસારનો વિચાર કરી એકમત થઈ કોઈપણ બજેટ બનાવ્યું હોય અને તે બજેટ ખાતું ચક્રિગત બનેલું હોવાનું માની નામંજુર અગર કપાત કરે એ પ્રસંગે લખાપડી થાય અને ભ જતાં પણ ખાતું ન માને તો કાં તો ખાતાના ઉપરી સાહેબે જાતે ખાતરી કરવી અગર ॥ તપાસનીય મોકલો તેનો નિકાલ કરવો જોઈએ. જે કે ખાતાની સૂચનાઓ અને વટકુંમો ભાણે બજેટ બન્યું ન હોય, તોપણ એવી સૂચનાઓ અને વટકુંમો રાજ્યનાં તમામ પુસ્તકાલયોના કામકાજને અનુકૂળ ન જ હોય. તો અપવાદરૂપે એવાં બજેટો દાય ધરવાં જોઈએ અને ટકાવારી વગેરેની માફી આપવા યોગ્ય હોય તો તે પણ કરવું. એથી પછી વ્યવસ્થાપક મંડળ સભાસદોનું હોય અને સભાસદો ગામના અગિવાનો જ હોય એટલે માણું ગામ જ કહેવો, પુસ્તકાલય અને ખાતા તરફ ખીજી દૃષ્ટિથી જુએ, કે જેથી ખીજે એ લોકમદદ એકઠી કરવા મંત્રીને સાતપાંચ થઈ જાય. કોઈ એકાદ માણુમને મનાવી લેવાય, પણ આખા ગામને ક્યાં કારણે આપીને મનાવાય ? આમાં ખીજે એક વધી ગામની અમુક વ્યક્તિને કારણે ઉમો થાય છે. એટલે કે ‘પાકાને વાંકે પખાલીને

કામ' દેવા જેવું બને છે. પુસ્તકાલયના મંત્રી એ જ ગામની શાળાના શિક્ષક હોય અને તે શિક્ષક સાથે વ્યક્તિગત તકરાર કે બીજા કારણે સા. પુસ્તકાલયને મદદ આપવાનું બંધ કરે છે. આવો માણસ વખતે આખા ગામમાં પ્રચાર કરીને તમામ મળતી મદદ બંધ કરાવી શકે છે. આપ કહેશો કે, એવા મંત્રી-શિક્ષકોએ ગામમાં કંઈપણ બોલવું નહિ, જેથી તકરાર કે વાંધા ઉભા થાય. તો અમે પૂછીએ છીએ કે શિક્ષકો તે કોઈ ખુદાઈ ખીદમતગારો કે સંત મહાત્માઓ છે, કે જેથી તેઓ કોઈ સ્વાર્થી સાધુ કે અવળા માણસોને કંઈ પણ ન કહી શકે ? તકરાર તો સત્ય હકીકત કહેવાથી પણ ઊભી થઈ શકે છે, ગામની કોઈપણ વ્યક્તિને બોલવાનો જેટલો અધિકાર છે તેટલો અધિકાર તેવા શિક્ષક-મંત્રીનો હોઈ શકે. વળી તે એક કેળવાયેલ અને કાર્યકર્તા છે. કહેવાની મતલબ કે, જનસમાજે પણ વ્યક્તિમત ઝગડા સાવજનનિક-પુસ્તકાલયોના વહીવટમાં આગળ લાવવા જોઈએ નહિ. સેવા કરનારે તેવા પ્રસંગો દાળવા બનતી કાળજી રાખવી જોઈએ.

લોકોના મનનું સમાધાન કરો.

લોકોની નિંદાને તાબે થઈ સ્વતંત્ર પડવું મૂકવું જોઈએ નહિ. કાં તો નિંદાનો ખુલાસો કરવો અને પોતે સાફ બનવું. જનતા જે કંઈ બોલે છે તે બધું જ સાચું છે તેમ બધું જ ખોટું છે એમ કહી પણ ન માનવું. ઘણા માણસો લખી જાય છે ત્યારે બોલી શકતા નથી-બોલે છે ત્યારે લખી શકતા નથી. એ પ્રમાણે નિંદા કરનાર માણસ જનને બીજાની સમક્ષ પોતાની તકરાર રજૂ કરવાની દિંમત કરતો નથી. અમારું કહેવું છે કે, આવા પ્રસંગોએ પોતાની સમજમાં આવ્યા પ્રમાણે જને તેને સંબંધીય વસ્તુ જરૂરી છે. અને તેથી જ તેનો ખુલાસો કરવા અગર જૂલ યથેલી માલુમ પડે તે સુધારવા મંત્રી કે વ્યવસ્થાપક મંડળને સજ્જ પડે. ઘણાઓને પુસ્તકાલયના વહીવટ સંબંધી તકરાર હોય છે. ઘણી તકરારો તો નિયમની અજાણતાને લીધે હોય છે, છતાં પણ તે વાત રજૂ કરતા નથી તેમ મદદ આપવાનું અટકાવે છે. આ રીત ખોટી છે. તેણે કહી દેવું જોઈએ કે—પુસ્તકાલયનું બૂકું થાય એમ મારે ન કરવું જોઈએ. “લો આ લવાજમ, પરંતુ તેનો દિસાબ મને વખતસર બતાવજો. મને તેની ચંકા રહે છે. અને જો બંધારણીય તકરાર હશે તો મારી ભૂલ કબૂલ કરીશ.” જો આમ ન બને તો બીજા અજાણ, અણસમજ, બીજાના કહેવા ઉપર વિશ્વાસ

બેટપુસ્તકનો પ્રયોગ

બેટ પુસ્તકો એ દેનિકો, સાપ્તાહિકો, પાક્ષિકો અને માસિકોની આકર્ષક શ્રેણી છે. એ પ્રમાણે ઇતિહાસમાં ન પડીએ તો પણ કહેવું જ જોઈએ કે વર્ષોથી એ બેટપુસ્તકનું આકર્ષણ આદર-કરને વળગેલું જ છે. વર્ષોથી બેટ માટે બેટપુસ્તક તરીકે ઐતિહાસિક નવલકથાઓ જ આપવામાં આવે છે. ચોરાં વર્ષોથી એ પ્રધાનમાં ભંગાણુ પડ્યું ને કોઈ કોઈ સામાજિક નવલકથા પણ આપવા માંડ્યા ને હવે તો કુંડી કુંડી વાર્તાઓના સંગ્રહો પણ આપાય છે.

એ ઉપરાંત અધકચરા અનુવાદો અને વાલ્સી પ્રવેશી નવલકથાઓ કર્યાં જ ન બપો તે બેટપુસ્તકરૂપે કાઢી આપી શકામ. વળી પોતાના જ સામયિકમાં આવેલી દ્રષ્ટી વાર્તાઓનો સંગ્રહ કરી બેટ તરીકે આપી શકાય. મને વિચાર થાય છે કે આ બધું આપી શકાય તો સામયિકોમાં આવેલા ઇતર દેખો વગેરેનો સંગ્રહ થા માટે ન આપી શકાય ? વળી વધી પડ્યા હોય તે અંકો આપી શકાય અને કોઈ વેળા કોરાં પાનાંનો સંગ્રહ પણ આ માટે ન આપી શકાય ? આદર-કરને તો પાનાંની સંખ્યા સાથે સંબંધ છે ને ? અને વજન સાથે સંબંધ હોય તો વજનદાર કામગીરી વાપરવા.

(“ રૂબાણ ” તા. ૨૯-૧૧-૪૦)